

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
8 E
6

CONSVETVDINES INFRASCRIPTARVM CIVITATVM, ET PROVINCIARVM GALLIÆ:

BITVRICENSIS, NICOLAI BOERIL
AVRELIANENSIS, PIRRHI ENGLEBERMEL
TVRONENSIS, IOAN. SAISON.

LVCVLENTISS. COMMENTARIIS SINGVLAE ILLVSTRATAE.

Ex quibus quidquid ad obſcuriorum, difficilium, & controuerſarum, circa Statuta Municipalia, Quæſtionum explicationem requiritur, depromi decidique poteſt.

Cum INDICIBVS *locupletiſſimis & accuratiſſ.*

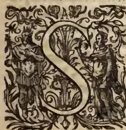

FRANCOFVRTI,
Ex officina Typographica Nicolai Baſſæi.
M. D. LXXV.

MAGNIFICO CLARISSIMOQVE VIRO DOMINO GEORGIO ROGGENBACHO, V. I. DOCTOri, & inclytæ Reipub. Norinbergensis Aduocato præcipuo, &c. Domino suo obseruandissimo,

S. P. D.

STVDIVM nostrum in promouenda Iuris ciuilis scientia, Georgi Roggenbache vir præstantissime, quantum sit, satis opinor constare omnibus æquis rerum æstimatoribus, quiquidem animaduertere volent, quot illius disciplinę volumina nostra opera, diligentia & impensis in lucem prodierint. In eo autem me perseuerare declarant quę in pręsentia nostris prelis, in communem huius omnium disciplinarum principis, studiosorum vtilitatem emittuntur. Neque enim nostram hac de re solicitudinem ac curam iis putauimus finibus esse circumscribendam, vt quicquid ad libros Iuris ciuilis Romani illustrandos à viris doctis scriptum extaret, id nos liberaliter communicaremus (quod antea paucitate exemplarium ad multos non poterat peruenire) verùm ad exteros quoque mores, instituta & leges industriam nostram aspirare & peruenire nostri esse officij iudicauimus: nequid in hoc toto genere, quantum quidem præstare possimus, à studiosis desiderare patiamur. Imperator quidem ipse docet, quum Ius ciuile dicitur, nullo populi adiecto nomine, ius Romanorum intelligi, non aliter quàm poëtam quum audimus, Homerum aut Virgilium notari intelligimus. At idem tamen ait, non errare eum, qui Solonis aut Draconis leges, ius ciuile Atheniensium appellet: quippe quum non modò quod quisque Populus aut Ciuitas ius sibi constituit, id proprium ipsius sit, & inde appellationem sortiatur, sed multa etiam omnibus populis inter se com-

)(2 munia

munia eſſe neceſſe ſit, vt Ius ciuile à iure gentium ratione potius, quàm reipſa diſtinctum eſſe videatur. Quin & multis ante eum ſeculis grauiſſimus Philoſophus Ariſtoteles, præter Græcarum Ciuitatum leges & conſtitutiones, aliarum quoque gentium mores recenſere operæprecium putauit, vt quæ apud Cretenſes & Carthaginenſes ſit ratio adminiſtrandæ Reipubli. referret atque expenderet. Nos etiam eodem prorſus conſilio adducti, poſt multa multorum virorum ſcripta, Latinis literis edita, ecce iam nonnihil tandem Gallicè ſcriptum, & Latinè tamen explicatum, edimus, vt ius ciuile Francorum, tanquam in tabulas relatum, noſtro labore in lucem prodeat. Edita enim ſunt à clariſſimis quibuſdam Iuriſconſultis Commentaria in aliquot florentiſſimi Franciæ regni prouinciarum Conſuetudines: quæ nunc longè nitidius & emendatius quàm antea impreſſa, ſtudioſis communicanda curauimus: vt quicquid vſquam reperiri poteſt, quod ad honeſtiſſimam hanc diſciplinam prouehendam, ad hominum animos in ea inſtituendos, excolendos, confirmandoſque pertinet, id à nobis tam ſedulò conquiratur, vt in ea re conatum noſtrum omnibus bonis probatum iri ſperemus. Quo noſtro labore & ſumptu non hoc ſolum agimus, vt quod omnibus in commune ſtudioſis vtile videatur, id quæramus & emittamus, verùm etiam, vt nonnullos è tanto doctorum numero delectos, proprio aliquo munere nominatim proſequamur, dum eis noſtræ operæ & laboris fructum nuncupamus. Sic enim & noſtræ induſtriæ patrocinium defenſionemque aduerſus maleuolos quærimus, & eruditorum virorum amicitiam nòn ingrato nec illiberali (vt quidem exiſtimamus) munere nobis conciliare ſtudemus, & doctrinæ illorum denique fama cæteros permotos, alacrius ad horum librorum lectionem acceſſuros putamus. Quapropter huic operi dum noſtro more patronum cogito parare, vnus mihi inter cæteros, clariſſime Roggenbache, occurriſti, cui potiſſimùm in eo recudĕdo, & quàm fieri potuit emendatiſſimè noſtræ operæ deſudarint, vtque ei nomen tuum præfixum, authoritatem & pondus afferat. Etenim cùm opus quoduis in hoc ſcriptionis genere tibi aptiſſimè quadrare, & te iure optimo decere arbitror, tum verò ſunt in hoc quædam, quorum cauſa vix vlli conuenientiùs nuncupare quàm tibi iſtud potuerit. Nā Gallicæ linguæ peritiam ſummam habes, quam iam inde ab adoleſcentia tibi comparaſti, quum in Gallia te ad Ius ciuile addiſcendum contuliſti. Ibi enim dum Iuriſprudentiæ Athenas (quæ illic plurimæ ſunt) adiiſti, & earum Cratippos, quos doctiſſimos & permultos habebat, diligentiſſimè audiſti, hoc etiam ὁλον πάρεργον pro mira ingenij felicitate conſecutus es, vt linguam ipſam pulchrè calleres. Qua etiam ratione effe-

ctum

ctum est, vt postea ad grauissimas legationes in ipsa Gallia obeundas, & maxima negotia tractanda, pro tua singulari in rebus politicis gerendis administrandisque prudentia, sapientia, & vsu, non rarò ab amplissimo Senatu Norinbergensi, aliisque adhibitus sis: & quidem, vt in ipsa Regia, cum magna dignitate ac gratia versari, & in Procerum Regni summorumque virorum notitiam atque amicitiam venire tibi, diuino quodam munere concessum sit. Te enim ortu Germanum, lingua non minus Gallum, quàm si vel Lutetiæ prima habuisses incunabula, meritò omnes certatim sunt admirati & amplexi, neque te illic vt hospitem peregrinari, sed tanquam indigenam notissimum inter se versare, arbitrati sunt. Ita quæ adolescens acutissimo ingenio didicisti, tenacissimaque memoria condidisti, ea non desiisti postea e locupletissimo penu deprompta, ad virilem & senilem ætatem progressus, in maximum inclytæ Norinbergensis ciuitatis commodum & ornamentum conferre. Nam raræ istæ tuæ animi dotes, te adeo amplissimo Senatui Populoque commendarunt, vt Aduocatum diligentissimum, integerrimum & acceptissimum iampridem habeat: quo in munere quum te egregium incomparabili vitæ integritate, modestia, candore & humanitate tot annos gesseris, non mirum si à tuis valde diligeris, & eis maius indies ornamentum, eorum amore prouocatus, afferre pergis. Sed neque huius loci, neque mearum virium aut facultatis est: tuas virtutes commemorare, quarum testimonium certum & luculentum in vna celeberrimæ ciuitatis commendatione & studio positum esse potest. Has tuas virtutes eximias & omni oratione superiores, quum audirem prolixè atque honorificè cùm ab aliis, tum etiam sæpe à Dn. Ioanne Fichardo, Reipubli. nostræ Aduocato, I. V. Doct. eruditissimo & integerrimo viro, prædicari (cuius ego primùm hortatu & consilio, ac potius authoritate, ad bonos authores recudendos adductus fui) vehementer ad tui amorem, admirationem & obseruantiam illius oratione, raptus sum atque incensus. Ad postremum igitur te quoque cum hoc nostro munusculo adire decreui, quo te, si non pro tua celebritate & dignitate, pro nostra certè voluntate & alacritate afficerem. Etenim hoc summi beneficij loco duxi, si ea ratione, quæ tuo vitæ instituto maximè congruere videbatur, tibi innotescerem: idque maximæ mihi laudi fore existimaui, si virum à laudato viro laudatum, aliqua officij testificatione demereri possem, atque ista ratione egregium grauissimi testis de te elogium, mea qualicunque approbatione subsequerer. Effice ergo, vir ornatissime, vt quicquid hoc est exotica lingua descriptum, tua authoritate in ciuitatem nostram susce-

ptum, nostratibus Lectoribus gratum sit: vt quam è Gallia gratiam retulisti, ei in Germania impertiri me recuses: animumque nostrum, qui se qua potest declaratione prodit, æqui boniq; consulas. Bene vale, Francoforti ex ædibus nostris, Calendis Augusti. Anno Domini 1 5 7 5.

M. Excel. T.

deditissimus

Nicolaus Bassæus Typographus Francofortensis.

SENSVYVENT LES COVSTVMES DE LA VILLE ET SEPTAINE DE BOVRGES PAR RVBRICHES,

Et premierement.

Des coustumes & vsaiges, des droictz, de lestat des personnes.

§. 1.

PAR la coustume la ville & septaine de Bourges est terre franche & les habitans & demourans en ladicte ville, & septaine sont francz, *a* & de franche condition sans tache de seruitude. Et en ladicte ville & septaine nul seigneur ne personne quelcõques ne peult & ne doit prendre aulcune suyte *b* de gens serfz habitans & demourans dedans les fins & mettes de ladicte ville & septaine de Bourges: ne sur iceulx exiger aulcun droict a cause de la personne & du corsaige diceulx manans & habitans, ne daulcũ deux ne iceulx mortallier ou prendre mortaille sur eulx ne aulcũ deux.

Par la coustume. Sont francz. *a*

IN nomine domini nostri IESV CHRISTI, amen. Hæc consuetudo comprobatur iure naturali, quo omnes homines nascũtur liberi. vt l. quòd attinet. ff. de Reg. iur. secus de iu. gent. & ciui. approbato. vt ibi. & l. ex hoc iure. & Doct. ff. de iust. & iu. & Insti. eod. §. ius autem gentium. & de iure perso. in princ. & vtrobique per Christoph. Por. Io. Fa. Io. de Pla.* & Ang. Aret. liberi enim homines replent mundum, non serui, secũdum Bald. l. si quis seruo suo. in fi. C. communia de manumis. & Alexand. in consil. 56. colum. 2. ver. & videlicet, lib. 4. & facit tex. c. ius gentium. 1. distin. vbi glo. & Cardi.

* *Adde tex. in l. fi. §. pe. ff. de bo damna. ibi, cũ ampliari im-perium hom*

num adiectione, &c. & in l. 2. C. de indict. vidui. ibi. etenim magna nostra Reip. Unde Homerus interrogatus, quod maximum esset ornamentum et utile, inquit, eunuchos per pueros numerositate significans. & idē Bar. Soci. in cō. fol. 139 col. 6. ver. Vltra ostenditur Volu. l. & contra destruitur eius. si bo. mines inde ex proposito disceditur ne amplius generantur. l. pen. s. ressem. ff. de colle. ibi & Bal. in c. 1. in prim. col 3. Ver. sed hoc dubitatur an damna ta ciuitate. de pac. Constantia.

Cardi. & Alexan. dicunt quòd primò seruitus fuit à Noe introducta propter ebrietatē: vt 35. distin. sexto die. hinc capti in bello à populo Romano imperatore, vel rege Franciæ indicto serui efficiuntur, vt no. Bart. Bal. Angel. & Franci. de Aret. in l. qui à latronibus. §. fi. ff. de testa. ample. Bart. in l. hostes. & ibi Alex. in addi. ff. de capt. & l. hostes. ff. de verb. sig. tamē secundū moderni temporis & consuetudinis obseruationem inter Christianos quo ad personas hominum iura captiuitatis & postliminij non seruantur: sed solùm quo ad res & bona. nam immobilia efficiuntur principis. l. si captiuus. §. fi de ca. mobilia verò, capientiū: vt l. si quid in bello. & ibi Bart. eod. tit. Angel. Aret. & Io. Fab. Insti. de iu. na. §. ius gentium. & in §. item ea quæ, de ee. di. & Fely. in c. excommunicamus, de hæret. Abb. & Doct. in c. ficut, de iureiurand. & gloss. in prag. ti. de pacific. possess. §. exceptio, in ver. impedimenti. Alex. in l. 1. in prin. col. 2. ver. quæro ex isto tex. ff. de acqui. possess. vbi facit mentionem depręda per Veronenses in territorio Mantuanorum facta: vt ibi & talis consuetudo est obseruanda. l. postliminium ff. de capt. Et tenet Bart. in d. l. in fin. de capt. & Bald. in §. si ad hostes. in fi. & ibi Ang. Aret. Insti. qui. mo. ius patri. potest. quod inducit Bal. ibi contra dominum Paduanum, qui dicebat nobiles Lombardiæ captos per eum in bello ecclesiæ seruos suos esse, quod obtinere non potuit. & idem tenet Bald. in repeti. l. 1. col. 11. in 12. q. C. de sacrosanc. eccle. & Iaso. in dict. l. ex hoc iure. col. 4. in fi. ver. nota tamen quòd licet. & ita obseruant Galli de facto, qui à captis ransionem duntaxat capiunt. Et qui possunt indicere bellum, vide infra, & Docto. suprà alleg. & Ias. in d. l. ex hoc iure. colum. 4. ver. 1. habes ex glos. feu. vbi dicta ponit singularia, & Petr. Iacob. in ti. de præiudicia. qua quæritur, an quis sit liber. & Paris à Puteo in tract. syndicatus. ti. de excus. & Lucas de Penna in l. 1. C. vt armo. vsus. lib. 11. & in l. deuotissimos. de metа. & epidem. lib. 12. non dicit Io. Fab. in d. § ius autem gentium. quòd rex Angliæ nō potest indicere bellum regi Franciæ pro rebus quas tenet ab eodē, si rex Franciæ velit sibi ius facere in sua curia, per no. in c. olim. per Inno. & Hostien. de restitu. spo. & in c. 1. in fi. & ibi. Bal. de vassa. qui cōtu. est, nec eius vasalli, qui sunt de regno, debent ipsum iuuare, vt no. Spec. ti. de feu. §. quoniam. ver. 15. & seq. & idem dicit & sequitur Anto. Cor. in suo eleg. tract. de pote. regia. q. 91. pro quibus est glo. in c. dominus. 23. quæst. 2. De seruitute verò reali dicam infrà, de præscriptio. §. 1.

b *Suyte.*] Similis consuetudo est Romæ quòd serui confugientes ad eam fiunt liberi: vt in authen. vt lib. de cete. §. fina. col. 6. & l. vrbe. glo. & Doct. ff. de statu ho. gl. dicit quòd Romæ est quædam porta, quæ liberûm porta vocatur, & idem tenet Ias. post Albe. de Ros. & Fulg. in l. Barbarius Philippus col. 1. versi. pondera primo. ff. de offi. præto. pro qua facit quòd no. Bal.* in c. 1. §. dominus. de forma fidelí. vbi quærit, an domini terrarū possint sine causa expellere mercatores forenses: & tenet quòd non. Mundus enim est communis patria, tamē venturis ad patriam alienam bene potest interdici ingressos. argum. ff. de seruis. rust. præ. l. diuus. sed postquam venerunt, & ingressi sunt, sicut reliquus populus sunt: & tam contra naturalem æquitatem, quàm contra bonum publicum est, si expellantur: vt aut. de quæsto. colu mn. 6. post prin. dum dicit, ciuitas populosa, & c. vbi dicit textus sing. quòd nomine popularium continentur aduenæ habentes incolatum, quod alibi non reperitur, quod facit secundum Bald. ad multa statuta terrarū. vt hæc facit quòd postquam quis ingressus fuerit hanc ciuitatem, non potest inde extrahi. & Bald. in l. cunctos populos. & ibi moder. C. de sum. trini. & Bar. in l. relegatorum. §. interdicere. ff. de interdict. & relega. & Io. Bap. in repeti. l. omnes populi. fol. 14. col. 2. ver. item quæritur, virū ciuitas. cum q. sequen. ff. de iust. & iur. & quę no. Fely. in c. 1. colū. 14. de consti. & ratio est, quia dominus ciuitatis debet suā ciuitatem ampliare, non autem minuere, secundū Bald. in l. si quis seruo. per illum text. ibi ampliandum. C. communia de manumi. & pari Ciuitas Tholosana gaudet cōsuetudine, licet de iure non videatur procedere: quia dominus vbique potest seruum suum fugitiuum prosequi, & perquirere in domo & loco alieno inuito domino; de licentia tamen iudicis ve tenet gloss. & Bar. in l. is qui fugitiuum. ff. de ser. fugi. & Cy. Bar Bal Ang. & Sali. in l 2. C. eo. tit. & Alex. ibi in add. ad Bar. & Paris à Puteo in tract. syndi. in ver. familiaris. c. officialis, quia dominis fuga seruorū esset damnosa, quod esse nō debet, vt l. 1. & ibi gl. Cy. Ioh. Fab. Bar. in fi. Bal. & seq. C. eo. tit. Et non potest præscribi in fuga persistens, vt ibi dicitur, dominus potest agere contra detinentē scienter seruum, vel etiam ignoranter ad pœnam statutam in l. quicunque. C. eo. tit. & no. Ang. Aret. & Io. Fab. Iosti. de rerum diui. §. feræ. Nam seruus fugitiuus dicitur offendere dominum, tex. & Doct. præcipue Ludo. Bolog. in secundis interpre. in l. si pecuniam. §. sed si acceperit. ff. de condi. cau sf. data. & adde, quæ not. Spe. tit. de instru. edi. §. nunc videndum. ver. pone instru. & Bal. in authent. ad hoc per illū tex. C. de Lat. lib. tol. vbi Bal. dicit, quod sicut licitum est domino propria auctoritate seruum suum capere, & plagis mediocribus castigare: idem licet nobilibus de hominibus suis, facit in argu. secundum Alexan. ibi in addi. l. 1. ff. de his qui sunt sui, vel alie. & l. 1. C. de emend. propin. vnde * contra hanc consue. videtur inoleuisse contraria consue. generalis, quæ hic & vbique terrarum seruatur, quòd homines liberi ad seruitia, & artes mechanicas addiscendas, & ad alias operas se ad tempus obligant, quòd est species seruitutis.

**Bal. Ad. de Bart in l. omnes populi. hic al leg. & Sa. li. in l. mercatores C. de cōmer. et Bar. So. cu. in con. sil 272. in prin. lib. 2. Vbi ponit an domini possint in eorū territorio subditis eorū non possint retre, nisi ad eorum molendinū nonnisi cō fitentiū: & Petrus de Anch. in cōs. 9. quod fuit Baldi.*

** Vide Adde Bar. Soci. in cō sil. 196. ver. 3. ista ope. vol. 2.*

tutis.vt in l.antiquitas.gloss. Cy. Bart. Bald. Ang.Sali. Pan.de Ca. C.de vsu & habit.& Insti.de vsufru.§.t.& ibi Ioh.Fab. & Ang. Aret. & l.3.§.t.ff. eo. dic quòd quando ad tempus fit locatio, quod valet, nec est seruitus. secus, si in perpetuum, vt dictis iuribus. Quamobrem postquam hanc intrauerint ciuitatem, vel Tholosanam, & intra easdē, vel etiā suburbia earum faciant residentiam & moram, non possunt inquietari de cætero à dominis super seruitute: quia appellatione ciuitatis continentur suburbia, sicut appellatione vrbis.vt c.si ciuitas, & ibi Pe.de Anch. & Dominicos de San.Ge. de sent.excom.li.6. & l.2. & ibi Bar.& Alex.in addi.ff.de verb.sig.& l.qui in continentibus: & l.ædifica. & eod tit.maxime in materia fauorabili, vt hic. scilicet libertatis adipiscendæ.& vide Ioh.An.in addi. Spe.vbi suprà.§.nūc aliqua.ver.quid si testator.& Ang.Are.Insti. de rerū diui.in si. prin. & glo.vlti.& ibi Bar.& Bal. in l. sed & reprobari.§.si.ff.de excu.tut.& Bar. in l.si finita. §. ex hoc edicto.& ibi Imol.& Ias.ff.de dam.infe. & Bald. in l. §. 1. ff. de offi præfect.vrb.& Lud.de Ro.in d.l.finita.§.de vectigalibus: & ibi Lud.Bolog. in secunda interpre.& gloss. Cy.Bart.& Doct.in l.respublica.C.ex quibus caus.ma.& Pet.de Ancho.in ca.felicis.in fine. de pœnis. lib.6. & ample Feli. in ca. Rodulphus.post Abb.Sic.& Bar.de rescrip.& Frāci. de Paoinis in suo tract. de potestate Reg. sede vacante.in q.10.& Cepol.Veronen.in cōsi.19. col.2.post medium,& Bal. in consi.346.lib.1. & Cardi.Alexan.in c.ego Ludouicus.63.dist. & Abb.Sic.in consil.58. col.8. vol.2.& Ludo. Bolog.in secundis Interpre.in l.vxorem.§.legauerat.ff.de leg.3.& Bar.in consi.59.in quibus locis * reperies, an appellatione ciuium cōtineantur comitatēses, vel econtra: & Frā. de Are.in consi.77.& Io.Bap.in repe.l.omnes populi.fo.10.col.1.ver.tertio vtrum.ff.de iusti.& iure. Et quę dicatur ciuitas, villa, castrū, & rus, vide Bart. in extrauag. qui sunt rebel. super verbo Lombardiæ,& l.1.§.siue autem: & ibi Alexand.& Iason, ff.de noui oper.nuncia. & Lud. de Pana. in l. 1. C.vt rusticani ad nullum obse.li.11.& Archi.in c.statutum. de rescrip.lib.6.glo. Bar.& Doct.in l.si hæres.ff. de le.1.& gl.in c.vno. de collatio. super verbo villis, in prag.san.vbi dicunt, quòd in Frācia appellamus ciuitatem villam, & rus villagiū: & per Bald.in cons.277. ver. licet comitatus. lib.3.& Io.de Pla.l. vna. C. de metropo. Berito.lib.11.& aliquid.l.si in patria.de inco.li.10. & Ang.Are.Insti. de excu.tuto.in princ. col.3. Et etiam reperies, an comprehendantur muri antiqui, siue anciani vel noui. & per Abb.in c.1.& ibi de Bellenzi.in addi.de priuileg.

* Adde Bart. Soci. in cōs.288. versi. confirmantur ista. lib.2.

§. II.

Item que les enfans mariez ayans pere naturel, & legitime par mariage sont reputez emancipez, & hors de la puissance de leur pere naturel & legitime a. Et aussi les enfans non mariez ayās pere apres ce quilz sont agez de 25. ans sont reputez emancipez. Adueniente dicta ætate. Et sont hors de la puissance de leurdit pere.

Enfans mariez. Legitime. a

a ¶ De iure enim hæc consuetudo nō procedit.vt l.si vxor.C.de condi.inser.& nota in l.1.& fina. C. de bo. mater. & l.1. de bo. quæ lib.& Insti.de pa.po.§.ius autem potestatis.& ibi Christo.Porcus & Ange.Are.& l.3.C.eod. titu.& l.si longius. §. 1. & ibi Bald. Angel. & moder. ff. de iudi. & Docto. in l.1.§.1.ff.de rei vendi. sed de consuetudine regni Franciæ secus est, de qua facit mentionem gloss. in d. §. ius autem potestatis: super verbo Romanorum, vbi dicit quòd Francigenæ non habent liberos in potestate: sed prorsus absolutos. Et idem tenet ibi Angel. Are. & Ludouicus Bolog.in primis interpreta.& Alexand. in addi. ad Bar. in l.placet.ff.de acqui. hære. & in l. fina.C.de inoffi.testa.etiam Bald.in c.1. §.1. de duobus fratribus de nouo benefi. inuesti. in fi.extendendo illam glos.ad filios Britonum. Et idem dicit Bald.in c.1.circa fi.an mari.succe.vxor in benefi. & Ludouicus de Ro.in l.fi. & ibi Alexan. column. fi. ver. fallit secundo. & Iason col.4. ver.1.limita. C.qui testa.facere possunt. & pro ipsa generali consue. facit tex. celebris in lib. patre furioso. Ibi ius patrię potestatis moribus receptum est.ff.de his qui sui vel alie.iur.sunt. quem singularē allegat Alex.in d.l.placet.in 3.limitatione, pro statutis & cōsuetudinibus disponentibus filios non esse in potestate parentum. & dicam in §.sequen.in glo.1. Et hæc consuetudo habuit bonum rationis motiuū: vt tolleretur omnis patriæ potestatis effectus, qui est multiplex: vt notat gl.& Ang.Aret.in d.§.ius autem potestatis. & glossa & Doct.d.l.1.§.1. de rei vēdi. ad quos recurre caussa breuitatis. Nā licet filiusfa. de iure nō possit esse in iudicio sine auctoritate patris.l.fi.§. necessitate: & ibi omnes scriben. C. de bonis quæ libe. nec etiā testari, etiā cū auctoritate patris, intellige regulariter.vt l.qui in potestate: & ibi Bar. & Bal. & illustr. Doctor Franc.de Are. ff. de testa. & Insti.qui testa.facere possunt.in prin.& ibi Io. Fab.& Ang.Are.& Docto. in c.licet.de sepul. lib.6.nec codicillari.vt l.conficiuntur.§. codicilli.ff.de iure codicil. & pulchre per Alex. in consil.17.volumin.2. & Calder. in consil. 10.titulo de testa. tamen de consuetudine generali regni Franciæ filiusfamiliarios vel maior.25.annorum potest sine auctoritate patris esse in iudicio, & etiam testari, & codicillari, ac contrahere, cum reputetur emancipatus: vt tenet Bal.in d.c.1.§.1.in fine.de duob. fratribus & Alex.d.l.fi.qui testa. face. & dixi in addi.ad Dy.in regula, cui licet, in addi. 2. de reg. iur. libr. 6. Et idem tenet Iason in l.

a Adde ac valeat consue. vel statutū, quòd liberi vxorati in omnibus habeantur, vt sui iuris Barto. l.si maritus.§ legis Iuliæ ff. de appel. Et quo modo intelligatur. ibi, vide, nam valet consuetudo, vt quod cum filiosfamiliarum fit, valeat ac si sui iuris esset: vt tenet Bar. Soci. in consi. 23. colū. 3. versic. & quod facit. lib.1. sic. no. videtur quod minor 25. an. qui per consue. vel statutū reputatur maior in aliquo actu. quod non restituatur in integrū contra illū actum, pro quo videtur tex. & ibi gl. Ioā. de Pla. & Luca. à Pēna. l. professo. C. de muneri. patri. lib. 10. vbi dicitur, quòd minor legū doctor non potest petere restitutionem. & tex. & gl. in l. si sine bar. §. Lucius. ff. de admin. tuto. vbi minor tenetur obseruare consuet realē. et ita tenet Bal. in au.

cunctos populos, col. 9. versi. vnde si statutū. C. de summa trinitate; imo si cōsuetudo, vel statutum diceret, quòd filius nō possit contrahere sine expressa patris licentia: tamen si filius rem aliquā vēdiderit, & emptor eā diu tenuerit patre patiente: præsumitur licentia patris præcessisse, licet aliter non appareat: vt tenet Bal. l. filiusfami. C. de peti. hæred. & Andre. Barba. in l. sciendum. col. 26. in fi. versi. & adduco. ff. de verb. oblig. vbi ad corroborationem adducit Bal l. post mortem. ff. de adoptio. dicen. quòd si filiusfami. per 20. annos vixerit seorsum à patre negociando, vt emancipatus, quòd præsumitur emancipatus: & idem voluit Bal. in l. 1. C. de pa. pot. & quæ dicam infrà, eo. §. 4. in glo. 4. vult Bart. l. fi. §. n. ff. de verbo. oblig. quem ibi sequuntur Doct. insuper Alex. quòd filiusfa. maior 25. an. potest esse in iudicio, agendo, defendendo sine auct. patris in actione personali & criminali, & tenet Bal. d. l. si longius. §. 1. & consi. 84. col. 3. l. 1. & Alexan. consi 59. vol. 2. & Pe. de Anch. consil. 73. & Francis. Areti. consil. 158. incip. super 1. puncto. & deci. Gratio. Delph. quæst. 54. vbi dicit ita teneri de cōsuetudine, & stylo curiarum Delphinalium, & idem in causa spirituali. c. si annum 14. & ibi Archi. Pe. de Anch. & Domi. de Lud. lib 6. quia in his, quæ sunt publici iuris, nō curatur patria potestas. l. nam quòd. ff. ad Trebelli. vel potest alia assignari ratio. In illa enim ætate præsumitur sapiens, vt notatur l. 1. qui ætate se excu. C. li. 10. & l. 2. ff de mino. & l. 2. C. de in integ. resti. secus est in minore, qui non potest sapientum iura tractare. l. fi. & ibi Alexan. & Iason. de testa. mili. & c. ex ratione, de ætate & quali. & decis. cape. Tholosa 185. & quæ dicam infra. titu. proximo §. 10. in gloss. 1. nisi cum auctoritate curatoris. l. clarum C. de auctoritate præstan. & Bal. & Sali. §. necessitate l. fi. C. de bonis, quæ lib. Et fortius voluit Bal l. 3. §. sed verum. ff. de minori. quòd si filiusfa. *a* de consensu patris se obligauerit, & postea fit in iudicio vigore dictæ obligationis, quòd non requiritur consensus patris. *b* Et idem tenet Alex. in consil. 61. col. 2. versi. præterea posito. vol. 5. Et idem si pater, & filius simul agant, vel defendant: secundum Abba Sic. c. cum in veteri. col. 3 ver. nota tamen, de ele. vel si pater & filius sint in eodem instrumento obligati. Et idē in vxore & viro simul in iudicio existen, vel in eodem instrumento obligatis: licet non dicatur talis filius vel vxor de consensu patris vel mariti sui, tamen illud intelligitur, & valet obligatio & contractor. no. Ang. & Imol. in l. 18 qui hæres. §. fi. & Pau. de Cast. & Alex. in secundo notabi. ff. de acquir. hæredi. quòd not pro consuetu. infrà eod. §. 4. contract. & tenet Bar. in l. cum pater. §. liberis. & Alexand. in addi. ff. de lega. 2. & vltra Doct. allega. per Alex. ibi vide Ang Are. in d. §. ius autem. col. 2. de patria potestate. & de tutel. in pri. & qui dari tuto. possunt, in prin. col. 2. & de inutili. stip. § pupillus, colū. 2. &

ebent. si ca pitu. C de epis. & cle. & in l. fi. C. qui legi. perso. & Bart. in l. omnes po. puli, & ibi per moder. ff. de iusti. & iure. Et Gnil. & Doct. i l. de quib. ff. de leg. & Ias. in authen. sacra puberum. C. si aduer. vendit. & istā sētē. tenet dominus meus cācellarius qui minoribus vxoratis non concedit literas rescissorias cōtra ctuū. quod not. tamen ē gloss. in contrariū. in l. vnam gloss. 2. C. si de momenta. possesso. fuerit appel. sed tene primā.

a Adde Pau. de Castro in cōs. 254. inci. piem. super primo dubio lib. 53.

b Adde Bar. Soci. in cōs. 200 Ver. Et hoc etiam confirmat Vol. 2. Adde Bar. Soci. in cōs. 200 etiā confirmat. Vol. 2. Adde Bar. Socin. in consi. 293. Versic. ista conclu. lib. 2.

Bald. consi. 84. col. 4. ver. vtrum. lib. 1. & Franeis. Areti. consi. 160. col. 10. ver. venio ad octauam; quod nota. Et etiam potest esse filius in potestate constitutus in iudicio in omnibus rebus & casibus, in quibus patri nihil quæritur secundū Doctores suprà allega. & per gl. & Abb. c. ex parte. de resti. spolia.

§. III.

Item que le pere naturel & legitime, qui a en sa puissance paternelle les enfans non mariez, mineurs de 25. ans, par ce quil a sesdictz enfans en sa puissance: ne gaigne point, & ne faict pas les fruitz *a* siens des biens, & heritaiges de sesdictz enfans quil a en sa puissance: iasoit ce quil ait ladministration *b* desdictz biens appartenans a sesdictz enfans: mais sil a faicte aulcune despence pour sesdictz enfans, il la peult cōter sur les biens desdictz enfans si bon luy semble: ainsi que pourroit faire vng aultre administrateur des biens. *c*

Item que le pere. Les fruictz. *a*

¶ Hæc cōsuetudo est cōtra ius digest. quia quicquid acquirebat filius in potestate patria constitutus, ipsi patri in totum acquirebat. l. placet. & ibi Barto. ff. de acqui. hæ. & etiam quoad vsumfru. in omnib. aduentitiis. C. de bo. mate. & de bonis quæ lib. per totum. & Insti. & per quas perso. nob. acqui §. igitur. & ibi Ioh. Fab & pulchrè Ang. & Alex. fallit. 1. consi. 184. vol. 5. Sed limita primo non habere locum in filiis Francigenarum, qui nō sunt in potestate parentum: vt suprà §. proxi. dictum est. Ideo sibi, & non patri, omnia etiam quoad vsumfructum acquirunt: & tenet Alex. d. l. placet, postquam fingitur emancipatus, & sui iuris, vt §. præterea: & ibi Ioh. Fa. Ang. & Are Insti. qui. mo. ius pa. po. so. vnde consuetu. pater non habet vsumfructum in aduentitiis: vt hic. Fallit secundo in rebus sibi per Imperatorem, vel Augustā, vel regem Franciæ, aut reginam donatis. l. cum multa, & ibi Doct. C. de bonis. quę lib. & tenet Alex. l. fi. ante fi. C. qui testa fa. pos. & Car. Alex. c. 1. § 1. de duo. fra. qui de nouo inuesti. Fallit etiam in aliis decem casibus notatis per gloss. & Doct. authen. idem. C. de bo. quæ libe. & authen. vt licet mat. & auię. in prin. super ver. parentibus. colum. 8. & in d. §. igitur, per quas perso. in verb. vsumfructum. Fallit in filiis Iudæorum, qui filij effecti sunt Christiani. c. Iudæorum 28. quæst. 1. quia in hoc, non sunt in potestate parentum Iudæorum, nec habēt vsumfructum in bonis filiorum, & tenet Alexan. consi. 31. col. 6. lib. secundo. Fallit in filio patris furiosi: cui nihil per filium quæritur licet sit in potestate. l. cum hæres: & Bar,

Bald.

Bald.Pau. Castren. & Alexan.ff.de aequi.hære.& Bald.dict.l.placet: in vlti.colum.& ibi Alexand. in addi. Sed limita hanc consue.& prædictos casus fallen. quòd licet patri non acquiratur vsufructus, tamē pater habet, seu habere potest commoditatem illius, vt l.plenum.§.quanquam, & l.filiofami.in fin.ff. de vsu & habita. vbi dicitur, quòd si filio sit relictus vsus qui cohæret personæ filij, & pro indigentia filij tantummodo: nihilominus pater habebit commoditatem illius iuris: licet illud ius patri nō acquiratur: quod no. & dixi in addi.ad Dy.in regula.indultum: in 3. addi. de regu.iur. lib.6. tamen consilium est, quòd pater priuetur illa commoditate iuris, videlicet quòd expressè prohibeatur ne aliqua commoditas patri quæratur: tunc nihil habebit, vt pulchrè dicit Angel.Aret.d.§.igitur: col.2.Cardi. & Alex.d.c.1.§.1.& quæ dicam infra, tit.proxi.§.11.in glos.1.

Adde Bar. in disputa. sua incip. Quidā relinquit, vel donauit rē monacho.

b *Ladministration.*] Pater non solū de consue. habet regimen & administrationem, sed etiam de iure. vt l.1.& ibi Ioan.Fab.Cy.Bart. Bald.Ang.Sali. & Alexan.in addi.ad Bart.C. de bo.ma. Et hoc intellige verum si pater voluerit, secus si noluerit: quia non potest cogi, cum nihil quæratur: sed dabitur curator bonis, & non ipsi filio: vt est textus celebris, & ibi glossa, & Bart.in prin.& Doct. suprà allegat.in l.fio.§.fin autem pater. C. de boo.quæ lib.& Spe.titu.de actore.§.primo.col.9.ver. sed & filius: in versi.in præmissis.& vers.sed nunquid: & quæ dicam. infra eo.§.6.in glo.2. Sed an pater possit constituere procuratorem in causa filij sine eius consensu: gloss. & omnes scriben.l.1. de bon.mate.& Ang.Aret. §.pupillus.col.2.Institu. de inutili stip. & §. actiones, de peculio.column.3. de act. & deci. Capel.Tho.q.105. Et an pater agens pro filio caueat de rato, & cautionem iudicatum solui præstet, vide gloss.Cy.Bart.Alexand.in addi. & scrib. d. l.fi.§.vbi autem.de bo.quæ lib. & Spe.& ibi Ioan.And.in addi. ti.de syndi. ver. sed quæritur.& Dy.in regula, ratum quis. & ibi dixi in addi.de reg. iur. lib.6. Sed an * pater teneatur præstare cautionem filio pro administratione bonorum, & in fine reddere rationem, & reliqua, dic quòd non, l. cum oportet. §.non autem.& ibi gloss. Cy. Bart.& Alexan. in addi.& §.fin.& l.fi. §. hoc proculdubio.ver.paterna reuerentia excusante, & à ratiociniis, & ab aliis omnibus, &c.& ibi Bal. Angel. & Sali. C.de bo.quæ lib.& Doct. in l. iubemus. C.ad Trebel. & per Bart. & ibi Alexan. Paul. de Castro, & Ludo.Bolog.in secundis interpret.l.imperator.ff.eod.tit.& tenet Bald.l.si superstite patre. C.de dolo. & l. filiæ.column.vlti. C. fami. hercis.& Bart.l. si quis.§.fi.C.de secundis nup. & Alexan. consi.119. lib.5.& Ioan.Bertach.à Firmo. in tract. suo de episcopo in 6.parte, lib.4.q.29.vbi vide, quid in matre, & quæ requirantur in redditione rationis.

* Adde Bar. Soci. cōs.2. ver. est et regulare, etiam consil. 34. vol.1.

c *De biens.*] Text. est quem menti tenere commendant ibi Bart.& Alex.in addi. l.1. C. de bon. mat. vbi pater potest facere expensas litis de fructibus bonorum filij.& l. fi. §. vbi autem voluntas, de bo. quæ libe. vbi etiam dicitur, quòd pater potest vēdere bona filij pro solutione debitorum eiusdem, de quo per Bal.in auth.excipitur.col.vlt.eod.tit.

§. IIII.

Item que la femme mariee est par la coustume en la puissance de son mary, iacoit ce quelle ait pere: & nest mie en la puissance de son pere. a en telle maniere quelle ne peut estre en iugement sans lauthorite de son mary b, excepte, en cas dexces c, & diniures. Et aussi en cas de marchandise, quant la femme est marchāde publicque d, selon le contenu au stille des adiournemēs es sept & huict articles: & aussi elle ne peut donner e, quiter f, ne faire aucun contract ne obligation, sans lauthoritate de son mary, se elle nestoit marchande publicque, & du fait g de sa marchandise seulement comme dict est.

Item que la femme.

a ¶ Hæc consue. quòd vxor sit in potestate viri, est generalis in toto regno Franciæ, secūdum Io.Fab.l.1. C. de bo. mat. & l. non fine. C. de bo. quæ li. & Insti.ad Tertul. in princ. quæ approbatur de iure diuino. vt Gen.3. vbi dicitur: In dolore paries, & in potestate viri eris. Et 1. Pet. 4. Mulieres sint subditæ viris, & 1.ad Cor.11.a. quæ scribuntur. c. hæc imago.33.q. 5.vbi dicitur fœminas viris esse subditas, & caput * mulieris est ipse vir. caput autem viri Christus. Nam quæcunque vxor nō subiicitur viro, hoc est capiti suo, eiusdem criminis rea est.c.cum caput.ea.causa, & q. Et Hiero. tractans illud verbum Apostoli dicit, Admone adolescentulas esse subditas viris, vt non blasphemetur nomen Dei: mulierē constat subiectam dominio viri, & nullam authoritatem habere. vt c.mulierem.ea.causa, & q. ca.infamis. 3. q. 7. Alligata est vxor legi viri, quandiu vir eius viuit: eo verò defuncto soluta est à lege viri.7.q.1. sicut. In huius exemplum legitur Gen.6. de Sarra quæ virū suum dominum vocauit in signum reuerentiæ: an ecōtra vir teneatur vocare vxorem dominā. vide Bar. l. donationes. C. de dona.inter vir. & vxo. * Rex an Reginam, & reginæ an regē, qui tenet quòd non. & idē. l. si post. §.fi.q.pe. ff.de bo.pos.contra tab.& Abb.Sic.c.ex parte.in fi. & ibi Fely.colum.1.in 4.limitat.de fo. compe. licet Ang. consil.144. in princ.dicat, quòd vxores nostras dominas domus appellamus propter eminentiam, quā eis in domo

a Adde Bar. consi. 6.col.5.& consil. vlt. col. 4.

* Adde Angel. l. si quis in me tallū.in fi. C.de pænis & gl.Abb. & Fely. in c. dilecta. de maio.& ob.

* Adde Angel. in auth. sed hodie.C.de adul.

concedimns.vt infrà dicam. Et debet essе capite velata, cum nō sit imago Dei. sed vt viro ostēdatur subiecta.c.mulier.ea.causa.& q.& glos.Insti.de pa.po.in ver.nuptiæ.& ibi Ang. Are. dicit, quòd mulieres nostri tēporis non obseruāt.& per Io.Pet.à Terra. Parrisi.in forma libelli, quo vxor agit ad dotē.in ver.vxor. in prin.& Luca.à Peona,l.fi.C.de incolis.li.10.& l.quicunq;, de re milit.lib.12. Et etiam probatur de iure & consue. Lombardorū secundum glo.& Bal.l.velles.C.de reno.dona. & Bald & Card.c.1.an maritus succe.vxor. quis filia † nupta nō videtur esse de domo patris.per ea quæ no. Bar. Ang.& Ioan.à Pla.l. quoties.C.de priui.scholarum.lib.12. vbi dicunt, quòd priuilegiū cōcessum patri pro se, & filiis masculis & fœminis, non extenditur ad filias nuptas: sed an istud dictū sit verum, vide Feli. c.super eod.in 2.& col.1.de testi.& Philip.Cor.consil.55.in litera e. volu.1.& in consil.41.in litera a & g.volum.4.& Francis.de Zaba.consil.91.column.2.in princ. licet secus de iure Romanorum: quia non est in potestate viri, sed profecto sui patris.l.si vxo.& ibi.Ioan.Fa.Bart.Bald.& Alexand. in addi.ad Bart.C.de condi.inser.& Ioan. Fa.l.1.C.de bo.quæ lib.nisi qui ad debitum carnis, & ad operandum, vt no.gloss.Bald. Christop.Porc.& Angel.Aret.Insti.ad Tertul.in prin.& gl.Bar.& Doct.signāter.Imol. l.rei iudicatæ § fi.ff.solu.ma.& Bart.l.1.§.fi. ff.de iniur.Bald.l si inuita.C.de nup.& Abb. Sic.c.mulieres.& ibi Feli.col.1.de senten.excom.gl.& Doct.c.quod deo.32.q.5.& gloss.l. sicut.ff.de oper.liber.& Alex consil.57.col. 2.& 3.& consil.133.lib.4.tamen hodie vxores vbique in regno Franciæ super viros dominantur, & sic verificatur dictum Angel.d. consi.144.quia mariti sunt causa causæ: ideo fatui & bestiæ.& vide quæ dicam.infra de consue.matri.4.in gl.1.in prin.col.3.Dicunt Cy.& Ange.l.8.C.de his qui paren.vel libe. occid.quòd sunt multi ita tristes & miseri, quòd nesciunt sibi extrahere Sarabulas, nisi mandato vxoris. Item vxor est subdita ad alia viri seruitia: puta custodire res mariti, & hoc bene faciunt: quia genus ^a earum suarissimum.l.sed si ego.ff.Ad Velle.& etiā lauare caput, & pedes viri.cōmestiones,& similia parare.vt no.Ioan.And.c.literas.& ibi Abb.Sic. col.6.de resti.spoli.quod limitat ibi Abb.verum nisi esset vxor nobilis: quia tunc non est astricta ad hæc vilia faciendum: vt ibi. Et idē Cardi.Francis.de Zaba.consil.130.& Anto. Cor.in suo tract.de potesta.regia.q.30.in fi. est enim ordo naturalis in omnibus, vt seruiant fœminæ viris.33.q.5.c.est ordo.& per Anto.Cor.in suis sing.in litera vxor. Ang.consil.85.& consil.142. Sed de sponsa de futuro quid dicendum? an sit in potestate viri? & an appellatione vxoris contineatur? & breuiter dic, quòd non, maxime in odiosis: vt hic. & l.non sine.& ibi Bald.& expresse Io.Fab. C.de bo.quæ libe.secus in sponsa; ^b de præsenti non cognita, secundum gl.in prag.sancti.de concubinis.c.1.§.& cum omne.in verb. vxorem,& Hippoly.de Marsil.in suo sing.C. 6.& per Pet à Fer.vbi supra col.2.& Ang.Are. Insti.de pat.pote.in prin.col.2.& latius, §.fuerat.col.18.ver.quæro de q.& Bald.l.Deo nobis,& ibi Pau.de Cast.in fi.C.de epis.& cleri. & Salic.l.cum in te.C.de don.ante nupt.& Abba.Sic.c.ex publico.de conuersa.coniug. Ioan.Lupi.in tract.de mat.& legi.§.2.& Bar. l.nihil.ff.rer.amota.Abb.& Feli.in rubr.de spon.colum.1.& 2.& in c.tertio loco.de præsump.& quæ dicam.infrà de consuetu.matri.§.1.& Georg.Nat.in repeti.c.quanuis.colum.38.versic.5.quæro.de pac.lib.6.& Sign. de Ho.consil.145. Sed an maritus possit castigare & verberare vxorem glo.c.quemadmodum.in fi.de iureiu.tenet quòd sic.& eam ponere in vinculis, ac ieiunare facere.c placuit.34.quæstio.2.& c.duo.ea.causa, & q. 3.& Cardi.Franci.de Zaba.consil.9.& Abb. c.2.de cleri.percusso.sed dictum ca.placuit, loquitur in clerico vxorato, adeo quòd glos. ibi dicit illud non esse ad vxores laici extendendum.& per Sign.de Hom.consil.63.vbi vide vnde glos.d.c.sicut, dicit maritum posse castigare vxorem, non tamen debet eam verberibus affligere, quia illa debent esse aliena ab ingenuis.l.consensu.C.de repud.& etiam potest incarcerare, secundum Ioan.Fab.§.sed hoc tēpore, col.1.Insti.de his qui sui vel alie. iu.& Ias.l.fi.col.31.ver.ego addo.C.de iure. emph.& Paris à Puteo in tract.synd.in versi. captura, sed Gof.& Host.d.c.quemadmodū, limitant, nisi ex magna causa fiat, verbera sint leuia: illa videntur marito ex causa permissa, aliàs si sine causa enormiter verberaret, teneretur, vt auth.se nouo iure.C.de repu.quod sequitur Abb.d.c.quemadmodum, quòd possit corrigere vxorem secundum qualitatem culpæ: ita quòd non procedat ad sæua. Illa enim sunt iudici relinquenda. Et boni ^c mariti rarò hoc faciunt. Quanto enim nobiliores sunt, tanto vxores magis diligunt.l.si vxor.§. planè.ff.de adul.& tenet Oldr.cons.105.col.2 Nam amor vxoris est cæteris præstantior secundum Luca.à Penna.l.quicunque.C.de cubsbi.lib.12.Re non diligit vxorem plusquā filium suum, secondum Ange.d.consil.144. in prin.l.generaliter.C.de iosti.& subsli.& l. cum acutissimi.C.de fideicommi.l.isti quidem.ff.quod met.cau.licet magis quàm patrem, vel matrem: quia scriptum est, Relinquet homo patrem, & matrem & adhærebit vxori suæ.& tenet Ang.consil.109.column.fi. & dicam §.de consue.ma.§.fi.hinc dicit Hiero.quòd sapiens debet amare iudicio coniugem, non affectu: vt refert Ioan.And.ca.diuersis fallaciis.& ibi Docto.de cle.coniug. non enim Deus de pede fecit mulierē: ne omnino videretur famula: nec de capite, nec censeretur domina: sed de costa, vt collateralia esset. vt not gloss.c.vltim.33.q.5. Et mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmi-

† *Adde Bal.Paulū & Ias.l.Voluntas.in 1.C.de fideicom.& Bar.Soci.consi.227.col.8.Vers.quibus sup positis argu. 2.& Fely c.nouit.col.1.de Iudi.& Zenrele.in extraua.g.in 2.22.in Versi.si 91.*

^a *Adde quòd clericorum auarissimū est genus.Vi.de gl.in c.si pluribus.in verbo maiorēde præben.& in c.nonnulli de cleri.nō resi.et Bar.Soci in consil.15.col.5.Vers.debent ergo.li 1.et intellige quòd meretrices sunt magis tenaces quam aliæ secundum Bal.in l.Verum.ff.de cura.furio.*

^b *Adde Nicolaū de Vbal.in tra cta.de successio.ab intesta.in 4.parte.col.2.*

^c *Adde quòd nobiles quandoq; tenēt Vxores ab ipsis separatas.Vt not.gloss.sing.l.mobil.ff.rerū amota.quòd sermans principes & reges Franciæ, excepto domino meo rege Ludouico.12.*

infirmitate sexus minus ausuras cōfidimus. l.quisquis.§.ad filias.C.ad l.Iuliam maie.de quo per Alexan. consil.115.colum.1.volum.4.& Ludo.de Ro. in suo singu.4.incipi.licet vxorem.

b *De son mary.*] Consuetudo, vel statutum ciuitatis, vel loci, quòd vxor non possit esse in iudicio sine consensu mariti, valet, vt not. Paul.de Cast.consi.204.vol.anti.quia in iudiciis quasi contrahimus, l.3. §. idem scribit.ff.de pecu. Nam postquā in potestate mariti est, requiritur eius consensus & authoritas. ar. l.fi.§.necessitate.C.de bo.quæ li.& l.1.§.fi.de auth.tot. Et etiam *a* valet consuet.q non possit contrahere sine mariti autoritate, vt tenet Pet. de Ancha. consi.384.& Signo. de Ho.consil.166. Baldus consil.444.libr.3. vbi dicit, similem consue.esse Papiæ.& Abb. Sic.consi.40.vol.2.dicit pariter esse in ciuitate Senensi. Et illustr.Doc.Franc.Areti.recitat consil.54.esse in ciuitate Tortonæ: & est de verbo ad verbum huic similis, vbi eum vide, quamquidem Ioan.à Imol.consilio 74.dicit esse contra ius commune.l.2.C.de pact conuen.& est strictè intelligenda: tamen non est, quia non est introducta in fauorem mulierum, secundum Bart. & Iaso.l.qui exceptionem.ff.de condi.indeb.& Francis.Aret.consil.8.colum.4.& Paul.de Cast.consil.91.col.2.versicu.sed aduertendum.& consilio 184. incip.In causa.colum.2.vers.præterea obstat.& col.vlti.versi.nec obstat.vol.antiq.vbi dicit, hanc consuetu.debere intelligi de noua & voluntaria obligatione, & non de obligatione descendēte ex statuto & consue. de Gabellis *b* soluendis, & aliis iurib.debitis, quia pro dictis iuribus vxor sine authoritate viri potest se obligare.l.2.ff.de reb.eorum. quod not.& quod sit fauorabilis Alexan.cons.106. col.vlti.in fin.lib.1.& Bald. Alexand.Paul.de Cast.& Ias.l.transactionem.C.de transact.& est ratio secundum ipsos ad tollendum doli, vel metus suspitionem, vel ne mulieres propter fragilitatē sexus decipiantur.& no.Bal. l.2.in fi.C.de adop. Et licet vigore consuetu. vel statuti non possit contrahere sine cōsensu mariti, vt hîc, vel in aliis pluribus locis sine consensu duorum propinquorū: tamen videtur, quòd possit quasi contrahere, vt est adire hæreditatem, quia adeundo quasi contrahimus.l.apud Iulia.§.pupillus. Et ibi hoc tenet Bart.& Alexan.in addi.multum singu. ff.ex quib.caus.in pos.eatur. quia adire non est propriè contrahere, sed quasi: consuet.& statuta debent accipi in propria significatione.l.3.§.hæc verba.ff.neg.gest.& istud tenet Bal.Ang.& Imol.l.mutum.§.1.ff.de acquir.hære.& Raph.Fulg & Alex.in l.more.co.1.& Paul.de Cast.d.consil.91 & Abbas Sicu.& Præpo.Mediola.nunc Cardi.Alex.qua fronte, de appella. sed Bart. d.l.more.tenet quòd non possit adire. quem sequitur Iason.l.Barbarius Philippus. col.1.in fine, versi.Item diligenter not.ff.de offi.præto. cum limitatione, tamen quòd quādo hæreditas est opulenta & lucrosa, possit sine cōsensu mariti illam adire, & sequitur de Bellenzi. in add. Abbas d.c.qua fronte.quod dictum fuit domini Alexan.d.§.si pupillus.pro quo facit quòd no. Bal l.neq tutores.C.de contrah.& commit.stipul.commendans illum tex.esse menti tenendum ad statuta & consuetud.contractus mulierum sine consensu mariti, vel propinquorum factos annullantes, quod intelligatur de contractibus damnosis, & non de vtilibus. Idem dicunt Ange.Imol.Pau.& sequa.d.l.mutum.§.1.& Ias.vbi suprà col.3.& Raphael.& Alexan.d.l.more.& in dict.§.si pupillus. Bald.& ibi Ange. Aret.col.4.& Iason col.5.cum seq.§.omnium autem actionum. Insti.de act.& Math.Matth.in suo sing incipien.no.quòd est differentia: an statutum.& gloss.Bald.Pau.de Cast.& Moder.l.quanuis. C.de fideicommis.& Lud.de Ro.consil.15.& Abbas consil.58.in 1.dubio.volum.1.& Angel.consil.326 & consi.318.vnde dicit Abbas c.relatum.in 1.colum.6.de testament.quòd stante consuetudine, contractus mulierum non valeat, nisi seruata certa forma, *c* quòd cōtractus factus cum muliere, dummodo sit factus sine fraude valet, quanuis forma statuti non sit seruata.& tenet Iason l.post diuis. col.5.versicu.ad idem.C.de iur.& fac.igno. Et sic notat quod contractus cum vxore sine authoritate mariti in eius fauorem, & commodum factus valet, & non cōtra. & hoc tenet Angel.l.2.per gloss.ibi singu.ff.de accep. Andr.Barba.l.is cui bonis.col.6 versicu adduco quod voluit.ff.de verbo.obligat. quem vide cum sequen col.& Paul.de Castr.d.l.2.de accepti.& Signor.de Hom.consil.165.vbi dicit similem esse consuetudi. Mediolani. Et idem est dicendum in iudicio, vt sententia lata pro vxore quæ sine authoritate egit, vel se defendit, valeat: argu.l.non ideo minus.C. de procurato.tamen de consuetudi.generali regni & maximè huius ducatus Biturigum, vxor non potest contrahere, nec etiam quasi contrahere: cùm hęc consuetudo dicat, quòd non possit contrahere, donare, nec obligari. quæ consuetudo comprehendit secundum Alexandrum, dicto §. si pupillus. contractum, & quasi contractum, & hoc tenet Angel.Areti.§ consequens.Institut.de suspect. tutor.quia talis obligatio debet intelligi de omni obligatione. *d* argu.l.in fraudem.§.fi.ff.de testa.milit & tenet Bald.doct d.l multum.§.1.fallit in casib.hic exceptis. Fallit, si maritus esset absens, quia tunc non requiritur eius consensus in iudicio, vel contractibus, argumen.l.si longius.§.1 ff de iudic. Et istud tenet expressè Baldus dicto consilio 564. quia maritus se sic absentando facit ad præsentia alienum.l.si alieno.§.1 ff de fideico.liber. Nam consuetudo, vel statutum debet intelligi *e* de eo viro, cuius potest haberi præsentia, quia est in eodem domicilio, vel loco in quo possit requiri. Absurdū enim esset

a Adde Bal.cōs.20 incipi. Verum maritus lib.4.

b Adde Bal.ī Nou. in tract.de dote.in 48. priuil. fol. 22.vbi idē dicit de filio se obligāre gabel. & dote.

c Adde quæ dixi in sū c. §. 5. in gl. 1.col. 6. & in addi.

d Adde Matth.de Matth. in eius singu. incipi. not. quòd est differētia. fol.7.co.3. & Bar. Socin. consil. 172.libr.2.

e Adde Ludo.Pro.cōsil. 36. quo idē tenet.

Et lo. Campe. in tract. de dote. in Vlti parte. quaest. 89.

quòd si immineret vtilitas, vel necessitas, mulier non possit contrahere, vbi per eum. & l. turpia. ff. de legat. 1. & ibi Rapha. Angel. Alex. & Iason & Bart. & Alex. l. Stichum. col. 2. eod. titu. & Angel. Aret. d. §. consequens. in fin. & c. 1. §. finali. cum sua glos. & ibi Petr. de Ancha. & Domi. ne sede vacan. lib. 6. & Bald. l. 1. & ibi Alex. colum. 2. C. vnde vir & vxor. & Ioan. Fab. §. fuerat. colum. 1. cum sequen. Institut. de actio. vbi facit mentionem de hac consuetudine. vnde secundum Bal. d. l. transactionẽ: consilium erit, quòd loco mariti absentis adhibeatur auctoritas iudicis, & hoc sequitur ibi in fi. Pau. de Cast. qui ita de facto accidere vidit. Sed an quoad personã se obligare possit? videtur quòd sic. l. in copulãdis. & ibi Bal. in fi. C. de nupti. & facit l. fina. §. 1. C. de episc. & cle. & gl. celebris. 1. l. 2. §. voto. in verbo, filiusfamilias. ff. de pollici. quæ dicit, quòd licet filiusfamilias non possit donare etiam piis locis. tamen potest intrando religionem obligare suam personam sine autoritate patris: dic tamen, quòd secus est in vxore, vt per totum, de conuer. coniug. & c. manifestum. & ibi pulchra glo. 33. q. 5. & dicam infrà in gl. pe. Sed quando aliquid debet fieri cum consensu, vel consilio alicuius ex dispositione legis, vel consuetudinaria, vt hoc in vxore sufficiat requiri, vel sequi, vt obseruetur, vide Barth. in l. impuberibus. ff. de suspect. tuto. & Ange. d. § consequens. in glossa necessariorum. & Barth. & Alexan. in addit. l. 1. §. si plures. ff. de exercit. act. Anto. de But. & Abba. c. cùm olim. de arbi. & Abba. c. cùm in veteri. de elect. Quid *a* si vxor in præsentia mariti iacentis contrahat, an valeat? videtur quòd non: nisi expressè consentiat. pro hoc facit quod notat Bartho. & Alexand. l. 1. §. fina. & l. etiam. ff. de aucto tuto. & pulchrè Paulus de Cast. Alexan. & Iason. in l. 2. §. voluntate. & ibi Bart. Soci. in l. notabili. ff. solu. matr. vbi Socin. alleg. l. 1. §. hoc interdictum. de cisterna. ff. de fonte. & Angel. de Peru. §. in amphiteosim. in Auth. de non alien. iur. emphy. & Bar. l. quid ergo. in prin. ff. de his qui nota. infa. Sed idem Ange. in consilio 183. colu. 2. quòd per solam præsentiã mariti videtur auctorizata. Et not. *b* quòd sufficit ante, vel post cõtractum requirere, & habere consensum. d. c. cùm in veteri. & l. 1. §. prodest. in 2. respon. quorum leg. & Franc. de Cur. consilio 1. colum. 7. Quid si vxor contraxit sine consensu mariti, qui post decennium dicit contractum nullum ob defectũ auctorizationis, an propter *c* lapsum decennij præsumatur talem interuenisse solennitatem consuetudinis. vide Bald. Ange. vtrunque. Imo. l. qui in aliena ff. de acqui. hære. & Iaso. l. si certis annis. colum. 3. ver. 9. facit. C. de pact. & in hac quæst. doc. sunt varij. quia Bal. Ang. & Imol. d. l. qui in aliena. tenent quòd sic. Bal. & Sali. l. si filius. C. de peti. hære. & Bald. l. 2. C. de legi. hæredi. & Alexand. consi. 87. colum. 2 ver. confirmantur. libr. 3. tenent contrarium. vide Alexan. l. qui in aliena. colum. 2. versi. extra glos. ff. de acqui. & consi. 79. colum. 3. ver. sed præmissis. & consilio 113. colum. vlti. ver. pro confirmatione & versi. ex his. l. 1. & consil. 9. colum. fina. volu. 3. & Ludo. de Roma. l. sciendum. de verbo. oblig. tene primam tanquam magis communem. tamen nota, quòd qui non potest cum alio contrahendo se obligare, non potest alteri rem trahendo ipsius possessionem amittere, vt dicit Angel. d. l. is cui bonis, in 2. nota. quem ibi sequitur Andre. Barba. colum. 4. post principium. versi. cu. colligit secundo. quòd dicunt esse valde egregiũ pro pupillis, mulieribus, & aliis personis priuilegiatis, qui ex forma statuti, vel cõsuetudine non possunt soli contrahẽdo se obligare, vt nec tunc possint alteri trahendo, possessionem rei ipsam amittere, de quo amplè per Barbat. qui allegat l. 1. C. non licere habi. metroco. lib. 11. ibi, per qualemcunque contractum suarum terrarum dominiũ possessionem transferre. cum pluribus aliis versic. & ibi Ioan. de Platea, & Lucas à Penn. Sed quid *d* stantibus terminis huius consuetudinis, & illius de qua infrà de consuetud. mat. §. 1 an vxor possit marito de eiusdem mariti consensu & auctoritate donare inter viuos, vel in vltima voluntate. vide Bald. & Sali. l. 1. C. vnde vir & vxor. Ange. Alexand. & Barth. Soci. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Treb. & Alexand. in additio ad Bartho. d. l. 1. in prin. in verbo. videtur. colum. 3. de aucto. tut & Cæpol. in cautela 237. & Angelum consilio 143. & consilio 133. tamen propter consuetud, de qua de titu. de consuetu. matri. non potest sibi donare, siue maritus sit absens, siue præsens. Sed an valeat statutum, vel consuetud. quòd vxor non possit facere testamentum sine consensu viri, qua hæc consuetu. non prohibet vxori expressum testamenti factionem, sed tacitè cùm sit in potestate viri, quia verba gesserunt & contraxerunt, nõ spectant ad ius testandi. l. verba contraxerunt. ff. de verb. signi. & hæc consuetu. solum prohibet contrahere & obligari. Paul. de Cast. l. ex facto. in prin. col 1. versi. item facit. ff. de vulg. & pupilla. sub quem ibi sequuntur Alexan. & Fran. Areti. vbi tenet, quòd non valeat talis consuet. per illum tex. quia princeps non posset liberam testamenti factionem tollere, tenet Alexand. consi. 55. in fin. lib. 1. & consil. 166. ver. intantum quòd lib. 2. & Bald. consil. 101. lib. 1. sed Ang. consi. 126. tenet talem consuetu. valere: & idem consi. 188. & in §. 1. vt fac. no. constit. & pulchrè Iason d. l. ex facto. colum. 2. ver. 7. nota. quia secundum eum si consuetud. solum loquatur in contractibus, quòd non possint sine consensu mariti contrahere propter fragilitatem sexus. eadem ratio statuendi fuit etiam in vltima voluntate, vt ibi vide per eum. & ita de consuet. generali obseruatur.

a Adde Io. Campe. in tract. de dote. in 5. parte. q. 81.

b Adde Bar. Socin. cõs. 15. Ver. sed tamen quamuis. cũ Ver. seq. lib. 1. Et Io. Camp. Vbi sup. quaest. 82. cũ seq.

c Adde an Et quando taciturnitas longi temporis praelata ac superioris suppleat defectũ solennitatis omissa maximè respectu cõsẽsus Bar. Soci. consi. 15. col. 20. Ver. praeter ea taciturnitas. sup. prox. alleg. et con. 254 Ver. sed cõtra pmissa lib. 2. Et in consil. 153. col. 2. Ver. ad hanc obiectionẽ. Et Versi. quin imo eo Volu. Et qua dixi suprà eod. §. 2. in gl. 3. col. 3. Et infr. de praescri. §. 1. col. 4. Et in additio.

d Adde Bart. Soci. consil. 17. Volu. 2.

c *En cas dexces.*] Nota quòd licet vxor non possit esse in iudicio ciuili sine authoritate

tate mariti, vt suprà dictum est, secus est in criminalibus, vt no. doct. in Auth. sed hodie. C. de off. diuer. iud. & in Auth. sed nouo iure. C. de custod. reo. & potest incarcerari, vt ibi dicitur, & etiam pro debito ciuili, si est infamis, quia meretrix, & tenet Bal. in tracta. carcer. & Io. de Pla. l. 1. C. de exacto. trib. lib. 10. & ibi an pro debito fiscali possit incarcerari, & Io. Fab. Ang. Are. & Iason in §. si. Institu. de act. Bar. & doc. in auth. matri & auiæ. Quãdo mulier, offic. tutel. fungi potest. & l. si quis sub conditione. ff. de test. tu. vbi tenet Barto. quem sequuntur Doct. q̃ mater propter malam administrationem tutelæ filij potest incarcerari. & not. Bal. l. Consentaneũ. C. quomodo & quando iudex. & l. Quoniam. de cust. reo. & l. 1. ff. qui satis. cog. & l. 1. col 4. C. de execu. rei iud. & Alex. in addit. ad Bart. d. Auth. matri. Et not. quòd de consuetu. regni Franciæ vir & vxor simul pro re dotali immobili agunt, & conueniuntur, secundũ Io. Fab. §. fuerat. col. 1. de acti. Insti. sed omnes actiones personales cõpetentes vxoribus, com petunt & viris de cõnsu. pro quibus soli viri experiuntur. l. 1. §. si. cum l. seq. ff. de iniur. & l. 1 & ibi tenet Ioan. Fab. C. de bon. mat.

d *Marchande publique.*) Pro hac consuetu. a facit quę not. Bald. l. Macedoniam. in vlt. q. C. ad Macedo. dicens, quòd licet filiusfamil. regulariter non teneatur ex mutuo, fallit nisi sit mercator publicus, vt ibi per eum & Salic. & Alexan. in addi. ad Bart. l. fin. eodem tit quod facit secundum Alexan. ibi pro statutis & consuet. quæ sunt in aliquibus locis, quòd filiusfa. non possit se obligar. sine consensu patris, prout est Senis secundum Franc. Areti. consil. 73 col. 4. vbi idem tenet multum amplè vsq; ad versic. ad tertium: & Paris à Puteo in tracta. de syndi. tit. de offic. syndi. ver. dati ad syndicandum. & ver. syndi. Alex. & Iaso. l. si donatione. C. de colla & idem in vxore mercatrice publica. Sed an qui semel emit, vel vendidit pannos, dicatur mercator, vel mercatrix? dic quòd non: vt est gloss. l. 1. in verbo, omnes. & ibi Bartol. & Alexander in addi. ff. de trib. act. & l. legatis, in principio. ff. de lega. 3. & Angel. Aret. §. Traduxit. in gl. negocietur. Insti. Quod cum eo qui in. & Bar. l. mariti. §. 1. ff de adul. & Bal. in Rub. C. de constitut. pecu. in fin. & Bart. & Alexan. in procem. ff. col. 2. & Francisc. Aret. consil. 29. col 7. versi. venio nunc ad sex. & Paris à Puteo in tract. syndi. in verbo, contrahere. & Pe. de Anch. & Philip. Franch. c. 1. de vi. & hone. cle. libr. 6 & Signor. de Ho. consilio 95. col. 7. ver. nunc veniamus. & gl. c. 1. in fin. in verbo, mercantias. de spec. in eccl. non fac. in prag. San. Et quæ differentia sit inter mercatorem, negociorum gestorem & artificem: dic quòd negociator est, ille, qui emit vnam rem, & nõ mutata forma illam vendit. vt lucretur: artifex est, qui rem emit, & mutata forma vẽdit. vt quia emit ferrũ, & facit ensem secundum Alex. d. l. legatis. Et isti appellatione mercatorum non continentur, quia mercatores propriè dicuntur à merce. Ideo emptores aliarum rerum quę non veniunt appellatione mercis, non dicuntur mercatores. l. mercis. & l. mereis. ff. de verbor. signifi. & Doct. ca quenquam. de Ce. & ad prædicta, vide Abba. consil. 78. colum. 1. volum. 1.

a *Adde Bal. l. finita. §. ex hoc edicto. ff. Nauta Cau po et Alex. consi. 258. Versic. hoc probo. li. 2. & Feli. in c. post cessionem. co. 2 Ver. amplia. 3. de prob. & c. Petrus. de homic. & Bal. in no. tul. in tracta. de do. te. n° 43 pri uilegio.*

e *Ne peut donner.*) Istud videtur b superfluum, quia consuetudo vel statutum prohibens vxorem non posse sine consensu mariti contrahere, extenditur ad donationem, & transactionem qui propriè dicuntur contractos, vt est glossa l. contractus. & ibi expressè Bal. col. 2. ver. quid ergo si statutum dicit. C. de fid. instru. & l. fina. C. de re. alie. non alie. Sed quæ superabundant, non solent vitiare scripturas. l. nõ solent. ff. de reg. iu. & Franc. Ar. consi. 54. quæ limitat hanc consuetu. non habere locum in muliere extra ciuitatem, & locum cõsue. cum iuramento donante, vt ibi quod singulare est, idem tenet consil. 73. col. 4. in prin. ver. his ergo præmissis. Et procedit hęc consuetudo etiã de iure Longobardorum, c vt in Lombarda quali. mulie. alie. permitta. l. pe. & si. secus de iur. ciui. l. velles nec ne. & ibi Bal. C. de reuo. dona. & l. si contentio. C. de do. inter vir. & vxo. Sed quid vxor d contraxit vel donauit, aut quitauit constante matrimonio, an mortuo viro sibi noceat, si cõmunem, vel in suis conuentionib. se tenuerit: quia casus euenit in quo in cipere potest, vide not. per Bar. & ibi Alex. in addit. l. cum dũs. §. filius. ff. de pe. leg. vbi ponunt, an filio contrahente, vel liberante debitores, sibi noceat post moritẽ patris, & Spe. ti. de pac. §. pen. ver. quid si filius. & Pau. de Ca. & pulchrè Iaso. l. filius C. de pac. & Ludo. de Ro. & Moder. l. si mora. col. pe. ff. solu. matri. & Georg. Nat. in repet. c. quamuis pactum. col. 18. ver. quid autem si filius: & ibi de S. Gemi. col. 2. ver. quid si filij. de pact. lib. 6. & dicam inf. de consuetu. matri. §. 1. in glos. 1. col. 8. sed an possit donare causa mortis: quia hæc consuetudo solum prohibet fieri donationẽ inter viuos. Bal. in c. 1. in prin. col. 4. versi. quæro si vasallo. de proh. feu. alie. per Fed. tenet quòd non quia statutum prohibẽs mulierem posse donare, prohibitiuè intelligit, quòd non possit donare causa mortis, & ita tenet ibi Car. Alexand. col. 1. & pulchrè Pet. de Ancha. consilio 484. vel dic, quòd donatio causa mortis habet vim contractus, & magis accedit contracti, quàm vltimæ voluntati. de quo Bald. & Bartho. & Socin. l. 2. ff. de leg. 1. & ibi Paul. de Cast. col. 2. & Alexan. col. 2. & Ange. Aret. Institut. de donat. in princip. col. 3. Petr. de Anchara. dict. consil. 384. & Bald. consilio 101. & consil. 162. libr. 2. & Abba. consil. 60. libr. 1. & Lud. de Roman. consi. 29. colum. 10. & Bald. consi. 381. lib. 4. Sed an possit facere eleemosynam de bonis mariti, attenta maximè consuetu. qua vxor est communis. vide Hostien. in Summa. de pœni. & remissi. & Bar. & Alexand. in addit. l. 1 ff. rerum amotarum. Ioan. And,

b *Adde ad istũ §. Bar in. Soc. con. 172. & cõ. si. 235. ver. 1. et Ol. lib. 2. & quid si extra territoriũ donet, vide ipsum con. 139. Vxor. 2. præmittendum est, et d. cõ sil. 230. ca. pe. Ver nõ obst.*

c *Adde si liber Longo bardorũ et an sit allegabilis Frã cis. Cur. in tracta. feu. in 1. parte. quæst. 5.*

d *Adde Pau. de ca. l. fin. col. 2. Ver. econ. tra. C. de Fab. d. l. si. pact. & Io. sim. hic ad legata.*

And. & Abba. Sicu. c. si quis. de furt. & Andr, Barba. c. cæterùm. de don. & Ang. à Claua. in summa. in litera elecmosyna. §. 7. tamen nulla vota abstinentiæ, vel religiosæ conuersatio nis sine licentia mariti potest facere. c. vltim. 33. q. 5. in fin. nec vouere, iacere cum camisia, vel singulis noctibus ire ad matutinas, vt no. gloss. c. manifestum causa, & q, nec pariter crines causa deuotionis scindere potest, cap. quæcunque. 30. dist. & ibi Cardin. Alexan. & Ludo. de Roma. in suo singu. incipi. est nunc Florentiæ. col. 4. tamen ad pias causas potest testari, & disponere sine consensu mariti secundum Bal. l. generali. & Pau. de Ca. l. 1. circa fin. & ibi Ias. col. pen. vel confirmo prædicta. C. de sacrosanct. eccle. quod oo.

f *Quiter.*] Qui non potest contrahere, non potest liberare, a vt not. Bar. l. si vnius. §. pactus, col. 6. Bald. Alexan. & Iason ff. de pact. & Iason §. 1. col. 5. & seq. Institut. de acti. pro quo facit l. filius. & ibi Bald. & Iason, C. de pact. & Alex. consi. 88. col. 2. versic. & dato etiam. libr. 1. & Franc. Aret. consi. 54. colum. 2. versi. vnde dicit. Sed quid, si pater est debitor mariti, an vxor possit sibi remittere debitum sine consensu mariti? Bald. videtur tenere, quod sic. l. pactum. in 21. q. C. de collat. & Alexand. in addit. ad Bar. l. apud Iulianum. §. si pupil. ex quib. cau. in posse. vbi vide per eos Alexan. & Ias. col. vlti. d. l. pactum. vbi Iason ait, contrarium per rationes multum vrgentes. & per Alex. consi. 106. in vlt. col. in fin. volu. 1. & Anto. Corse. in tract. de pote. reg. q. 25. col. 4. ver. stante statuto. & Iason l. transactionem. col. 2. ver. contra. Salic. C. de transact. Georg. not. c. quamuis pactum. col. 11. ver. 2. not. per illum tex. de pact. lib. 6. Et quando statutum vel consuetudo loquens de contra. habeat locum in quasi contractu, ac liberatione seu quittatione, vide Iasonem l. Barbarius Phili. col. 1. ver. 3. facit. ff. de offi. præto.

a Adde Io. Campe. in trac. de dote. in 4 parte q. 9. & sequen. in fin.

g *Du faict du son marchandise.*] Contractus dicitur fieri in rem, in qua quis præpositus est, siue directum fuit illud, siue pecunia mutuo accipiatur ad illud faciendum. siue pecunia accipiatur mutuo ad soluendum primo mutuanti: Ita eleganter dicit Bart. l. 1. §. non autem. ff. de exerc. act. & facit quod not. Bald. d. l. Macedoniani. in fin. Bar. & Alexan. in addit. d. si c. ad Macedo. vbi dicunt, quòd in dubio mercator præsumitur vertisse in mercantias solitas: quia talis animus, & tale factum præsumitur, quale est eius consuetudo. l. vel vniuersorum. ff de pig. act. & Paris à Puteo in tract. synd. tit. de offi. syndi. versi. dati ad syndicandum.

§. V.

Item que durant, & constant le mariage tous les biens meubles de la femme de quelque coste quilz soient sont en la plaine disposition du mary. a & en peut disposer a son plaisir, comme de sa propre chose: & aussi a le gouuernement, & administration des heritaiges de quelque coste, que les heritages soiẽt aduenus a la femme, soient de son dot, ou biens immeubles paraphernaulx b sil ny a ce paction, ou conuenãce au contraire ou contract de mariage, & desditz dotaulx & paraphernaulx: la femme ne peult disposer sans lauctorite & consentement de son mary. c

Item que durant le mary. a

Hęc consuetudo est quasi conueniens iuri communi, quo licet marito disponere de omnibus bonis mobilibus vxoris suæ, vt est gl. & ibi Ioan. Fab. & Christo. Porc. & Ang. Are. in verbo, prædium. Instit. quibus alie. licet. & l. 1. C. de seruo. pign. dato manu. & præcipuè quando illa datur marito, vt diebus singulis fieri solet æstimata, & appreciata, ac in inuentario declarata, vt in seq. glo. dicam, & in hoc conueniunt Docto. Sed secus quando dantur inæstimata, quia maritus accepit vxorem in & cum suis iuribus, quæ omnia b de consue. in dotem dedisse videtur, secundum Ioan. l. nulla. & ibi per Bal. & Doct. C. de iure dot. & Abb. Sic. consil. 45. in 1. dubio. lib. 1. & Bart. pulchrè in sua disput. incip. mulier amplum possidens patrimoniũ. & Ang consi. 335. & Pau. de Ca. cons. 61. incip. visis statutis. col. 2. ver quantum ad secundũ. volũ. 9. & Pe. de Anch. consi. 94. & Alex cons. 144. col 1. vol. 5. & Bal. & Pau. de Cast. l. vna. C. si aduersus doté, dic, quòd gl. & DD. sunt varij, quia gl. quam sequuntur ibi Cyn. Bar. Bald Ang. Paul. & Sali. in Auth. siue à me. C. ad Velle. & in corpore vnde sumitur, dicit quod, aut talia res mobilis est, quæ seruando seruari potest, vt seruus, & tunc non potest alienari sine solennitate, de qua d. Auth. siue à me, aut non potest seruari, & tunc potest alienari sine illa solennitate, & putant Cy. & DD. l. 1. §. sed cũ lex C. de rei vxo. ac. & Bar. l. 1. ver. aliud priuilegium. & ibi Alexan. Fran. Aret & Barto. Soci. ff. solut. mat. Bald. Io. de Imol & Alex. Lud. Bolog in secundis interpre. l. si æstimatis. & l. dotalem. eo. tit. & Ange. Areti. Instit. quibus alie. licet, in princi. col. 1. & Bart. l. libertas. ff. de reg iur. licet de consuet. generali regni Frãciæ, siue seruari possint, siue nõ, vir potest indistinctè sine cõsensu vxoris alienare, vt hic. & l. 2. infrà de consuetu matr. & ibi dicam in 2. glos. & similiter bagas & iocalia ac vestes vxoris, vt tenet Ange. consi. 329. col. 1. ver. pro hoc quia de ornamentis, hinc est quòd Io. Fab. dicit l. & si dotis. C. de iur do, quòd maritus potest afranchire homines vxoris suæ, & ita in conuentionibus c matrimonialibus, seu instrumento contractus matrimonij apponi consuetum est, quòd medietas dotis sortiatur naturã rerum mobilium ad

b Adde Io. Campe in trac. de dote. in 1. parte q. 31. & Bal. in Nouel. in tra. de dote. in 40. priuilegio. & 41. cum 2. seq. fol. 20.

c Adde Bart. Soci. consi. 279. vol. 2. vbi dicit, quòd

ad pleuariam diſpoſitionē futuri ſponſi, quæ pacta & conuentiones in contractibus facta poſſunt allegari pro ſtatutis & legibus, ac cō-ſuetudinibus, ſecundum Alex. quem abunde vide. l. ciuitas. fol. vlt. ff. ſi cer. pe. & Fel. Sand. c. in cauſis. in vlt. q. de re iudi. Sed quid ſtante hac conſuetudine, & ſuppoſita alia, vel pacto quod mortuo viro vxor, quæ ſe in ſuis conuentionibus tenet, lucratur iocalia, ſeu bagas. Maritus cōſtante matrimonio impignorauit, ſeu in pignus dedit, bagas ſuæ vxoris, qui quidem prædictis bagis nōdum redemptis & recuperatis deceſsit. Vxor nunc petit, ꝙ hæredes luant, & redimant *a* dictas bagas, quia ipſas lucrata eſt, & adhuc ſunt in bonis defuncti eius mariti: hæredes verò dicunt ſe non teneri vigore huius conſuet. quia maritus non ſolum pignorare poteſt, ſed etiam alienare. cùm impignoratio ſit ſpecies alienationis, & contineatur verbo alienationis. l. fi. C. de reb. alien. non alien. tum ipſe tractat de lucro captando, & ipſi de damno vitando, & maritus, qui dedit vxori iocalia impignorando donationem iocalium reuocare videtur, vt not. Bald. l. ſi maritus. in ſ. C. de don. inter vir. & vxor. & ibi Barto. dicens, perpetuò eſſe menti tenendum, nec confirmatur morte, & idem Bar. l. rem legatam. ante ſi. ff. de adi. leg. & Cyn. Bar. Bald. Pau. à Caſt. & Iaſ. colum. 2. ver. 2. notabiliter ſimi. in l. 3. C. de leg & Bar. l. cùm hic ſtatus. §. ſi maritus. per illum text. ff. de donat. inter vir. & vxor. & Ioan. Fab. & Chriſto. Por. §. ſi rem ſuam iſti, de leg. & gl. & Bald. l. fin. §. pen. ff. de donat. quòd intelligit Bart. d. l. rem legatam eſſe veram, quando ſpecialiter ſunt obligata. ſecus ſi generaliter obligaſſet omnia bona, prout ibi vide, & ſequitur Bald. l. ſi verum. C. de dona. inter vir. & vxor. tunc donatio iocalium vel aliarum rerum per generalem obligationem non reuocatur, & Iaſ. vbi ſuprà, & ratio eſt ſecundum glo. d. l. fin. §. pen. de do. quam ſequuntur Doct. quia donatio facta per virum vxori ab initio non tenuit: ideo de facili reuocatur, videlicet per ſpecialem & expreſſam obligationem: & ideo non tenentur hæredes ad luere vtilitatem vxoris: ſcilicet ipſorum ſolum, vt l. 1. C. de pign. hinc eſt, ꝙ dicunt Bald. & Ludo. de Rom. l. ſi conſtante. §. quoties. ff. ſolu. mat. quòd maritus obligando generaliter omnia bona ſua, non intelligitur rem do talem obligaſſe. & idem Iaſ. l. fin. col. 17. ver. cùm fundaretur. C. de iure emph. & ita in facti contingentia conſului. & ſimilis huic eſt conſue. in loco de tex. geſti. vt refert Bal. con ſil. 102. & conſi. ſeq. li. 1. & Pe. de Ane. con. 103. & de ipſis faciam mentionē infrà de conſu. m. §. 2. ſed bona immobilia, ſeu hæreditagia vx. licet maritus ſit illorum dominus, & habeat adminiſtrationem. l. doce ancillam. C. de rei ven. & Inſti. quib. alie. licet. & ibi Chriſtoph. Por. & Iaſ. in addi. & Ang. Are. in gl. ſuper verbo ipſius. & Bart. & Doct. l. 3. §. ſed vtrum. ff. de minor. & l. poſt diuortium, §. in

a Adde ad iſtā q. Bal. & Cardi. Alex. c. in perſonā. in prī. de prob. ſeu. ale. per Fed. & And. Barbar. rep. c. 1. Raynaldus, fol. 4. col. 11. ver. eadem mulier. &c. de eſt. Et intellige niſi teſtator ipſa iocalia ſpecialiter obligata vel vēdita vel ferret per hæredes redimi, prout vide de facto.

idē ſolet fieri Piſis in contractib. matrimoniorū. quòd medietas dotis ſortitur naturā pecuniæ & alia naturam terræ, dotarum ſine garmmētorum.

dotem. ff. de iure do. & c. per veſtras. de don. inter vir. & vxo. & ibi per Inno. & Doct. & licet de iur. & conſue. fructus faciat ſuos, vt in ſeq. gl. dicam, tamen vendere, nec aliàs alienare poteſt, vt in d. iurib. & l. 1. & 2. C. de fundo dota. & per Bal. l. eū lex. ff. de fidejuſ. Abb. Sic. Imo. & Moder. c. cùm contingat. de iureiur. nec pariter paraphernalia ſecū Alexan. conſil. 90. col. 2. in fi. cum ſeq. lib. 2. ſecus ſi vxore præſente & conſentiente, vt iurib. ſuprà alleg & Bald. l. mat. col. 4. ver. iuxta prædicta. C. de rei ven. & l. ſi eum ſeruum. ver. quid autem de marito. ff. ſi cer. pet. & Bart. l. qui dotis, & ibi vterque Imol. ff. ſol. mat. vel etiam ſi maritus & vxor ſimiliter vendāt hæreditagia, & precium rei venditæ accipiant, Bal. & Doct. & Lud. Bol. in ſecundis interpret. l. ſi. ff. de iure dot. & Bart. conſi. 114. incip. punctus q. talis eſt. dña, &c. quia ſi vir & vxor in eod. inſtrumento aſſerant ex venditione per eos facta, ꝙ pecunia fuit eis ſoluta ad eoſdem peruenit, præſumitur perueniſſe ad vtrunq; pro *b* media. argu. l. reos. §. cùm in tabulis ff. de duobus reis. Bald. in Authen. ſi qua mulier. C. ad Velleian. reprehendit Bart. ꝙ imo tota pecunia præſumitur perueniſſe ad maritum, niſi expreſſè & verè probetur, ꝙ realiter medietas peruenerit in vtilitatem vxoris, per dictum Authen. ſi qua mulier. & idem Imo. d. c. cùm contingat. colum. 27. ver. iuxta prædicta. vbi dicit, ita de facto fuiſſe iudicatum Bononiæ. hanc ſequitur Ludo. de Rom. l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. ff. ſol. matri: & Paul. de Caſtr. conſil. 41. colum. 1. ſecus eſt ſecundum eum, ſi vir & vxor ſimul donarēt loco pio, vt ibi vide, & idem putat Ange Are. §. eſt & aliud. colum. 2 Inſt. de dona. & idem eſt ſecundum Angel. ibi, in patre & filio, ſi in eodem inſtrumento confeſsi fuerint recepiſſe trecentum pro dote vxoris filij. quòd tota pecunia præſumatur perueniſſe ad manus patris. & ita dicit ſe apud regium conſuluiſſe, an ſit verum, ſtatim dicam. & ipſum Bal. ſequitur etiam Domi. de Sanct. Gemi. c. quanuis. col. 4. de pac. lib. 6. & Bernar. Landri. in addi. ad Barto. d. conſi. 114. vbi dicit, quòd experientia docet, ꝙ maritus verè percipit pecuniam, & ſolum mulier ponitur in eodem inſtrumento pro cautela ipſius emptoris, videtur ſibi eſſe ſatis cautum, ſi vxor obligata ſit. quod non valet. quia mulier non poteſt voluntati viri reſiſtere. Ideo ſatis iuſtum eſt ſecundum eum, quòd non teneatur. & ad §. cùm in tabulis. per Barto. alleg. ipſe reſpondet, prout ibi vide & Signoro. de Hom. conſ. 41. colum. 3. verſi. venio ad quintum. *c* Sed opin. Bart. ſequitur Bal ſibi contrarius. d. l. mat. col. 4. verſicu. ſed hic quæro quid in tali caſu maritus, &c. de rei ven. & l. ſi eum ſeruum. ver. ſed quid ſi mulier. & ibi Moder. ſi cert. peta. & Alex. conſi. 38. lib. 2. & Pau. de Ca. conſi 359. aliàs 353. ſecundum verum numerum incip. Bar. vol. antiq. & conſ. 8. incipien. In cauſa quæ, vol. nouo. ſed vt intelligas

b Adde quòd vir & vxor ſimul habitantes, ratione domicilij cuiuslibet intelliguntur pro dimidio poſſediſſe. Bart. Soci. conſil. 138. col. 2. ver. præterea le. cer. li. 1. & Ang. l. qua ratione ſemel hæreditatis. ff. de acq. poſſ. & ibi Alexan. & Iaſon.

c Adde Bart. Soci. conſ. 15. co. 6. verſi. eſt ergo aduertendū. li. 1. & Bal. in nouel. in cōtract. de do

telligas hanc q.doct.omnes cõueniunt, quòd talis contractus, ſic vt prædictũ eſt, factus valet, & tenet ſi vxor iurauit & renunciauit de conſenſu & authoritate viri, *a* niſi aliqua ſolennitas de cõſue.requiſita, fuiſſet omiſſa, ſecondum Abb.Sic.conſi.8.li.2.facit quòd not. Ant.Corſe.in ſuis ſing. in lucra ſtatutum.in fi.& Franc.de Aret.conſi.69.ver.his non obſtanti.ſed doc.ſunt in hoc varij: an vxor ſoluto matrimonio, vel eius hæredes poſsint petere totum, vel dimidium precij, q perueni ad maritum, cùm ipſa confeſſa fuerit ſe cum viro precium habuiſſe.& ſic pariẽ dimidiam dicti precij.tene opin. domini Bald.d.Aut.ſi qua mulier.quę magis approbatur de cõſuetudine regni Franciæ, cũ poſsit de bonis mobilib vxoris diſponere, etiam inuita vxore, quæ eſt in poteſtate ipſius, vt ſuprà.§.proxi. Quare præſumitur totum ad maritum perueniſſe, ideo totum ſoluto matrimonio reſtituere tenebitur: ſed cautè mulieres ſecundũ Bal.d.l.mater.quibus bene conſulitur, faciunt ſibi *b* à viro de nouo caueri, vt ex huiuſmodi confeſsione participatione precij non poſsit eis præiudicium generari, & ita dicit ipſe, facias tu fieri. Et idem Pau.de Ca.d.conſil.353. *c* Sed in patre & filio contrahentibus, tenet Bal.d.§.tranſgrediamur.in 3.q.q præſumitur perueniſſe ad vtrunque pro parte, vt d.§.cùm in tabulis.& idem Ioan.de Imo. ſecundum Alex.ibi.col.2.ver.& prædicta faciont.& Bald.l.ſi conſtaote.in prin.& ibi Io.de Imol.col.2.ff ſolu.mat.& Alexan. pulchrè.l.in duobus.§.t.in addi.ad Bart.in 7.q.Bart.ff. de duobus reis. vbi concludit.q quilibet tenetur pro parte, ſed vbi ſecundum eum quęreretur, ad quem totum præſumatur perueniſſe, tunc dicit ipſe, recorrendum eſt ad diſtinctionem Cy.q præſumatur ad patrem totum perueniſſe, ſi pater gubernabat filium: ſecos econtrà, ſi filius gubernet patrem: quia præſumitur totum perueniſſe ad filium gubernatorem, quæ not. Quia quotidiana ſunt: ideo attendenda.l.legani.ff.de lib.leg.

b *Parapheraulx.*] Dotis fructus ad maritum pertinere debere, æquitas ſuggerit.l.dotis.& l.plerunque. §. ſi ſerui.in fin.ff.de iure dotium.& l.pro oneribus.& ibi doc. C.eod.ti.& l.ſi maritus.& ibi Floriaous.ff.fa.herci. cum onera matrimonij, ſubeat: quæ profectò ſunt magna.vt no.Io.Fab.& doc.d.l.pro oneribus.& Innoc.c.per veſtras.& ibi Abb. & Card.Alex.de dona.ioter vir.& vxo. ideo ad eum ſpectant fructus dotis.& per Bal.Pau. de Caſt.Alex.& Iaſonem. l. ſi ante nuptias.ff. ſol.ma.vbi ponunt cautelã in lucrandis fructibus dotis datæ à puella minore 12.ann.& etiam an ex matrimonio non perfecto vir lucretur fructus dotis. & Paris à Puteo in trac. ſyndi. in verbo, prouenius. in princi. Sed an maritus poſsit petere intereſſe ex defectu dotis oon ſolutæ: vide l.ſi.§.ſi.& ibi doc. Ludo. Bolo. in primis ioterpre. C.de iure do. Abb. Sic.& Modern.c.ſalubriter. de vſur.& Bart. conſil.128.incip. Fraociſcus habuit vxorem, & Pe.de Anch.conſi.143.incip.io quæſtione, qoæ vertitur, & Paul.de Caſt.conſ.11.colum. pen. ver. ſed in quantum petunt 10.pro centeno.volo antiq.& Alex.conſil.56.col.2.ver. ſed an alimenta lib.4.& conſil.83.& conſilio 141.& conſi.147.in princip.volum.5.& Abb. Sicu.conſil.85.libr.2.& Angel.conſilio 142. Vnum tamen not.quòd licet maritus faciat fructus ſuos rerum dotalium, tamẽ in dictis fructibus non cootinetur collatio, *e* vel præſentatio, ſeu ius patrona.ſecundũ Imol.poſt But.c.fin.io fin.de conceſ.præben.nec poteſt præſentationem ſpectantem ad ipſa iura dotalia facere, quia talis fructos non attinet ad onera matrimonij, & idem tenet Feli.c.cùm olim.col.5.ante ſi. de maio.& obedi.licet do. de Ror.deciſ.10.incip.fuit quæſitum. de iure patrona. in noois dicunt, quòd in maritum tranſit ius patronatus.& hoc de conſoetud. quę ſecundũ ipſos valet, obſeruator: tamen ſi vir *f* & vxor ſimul concurrerent, io præſentãdo duos Epiſcopo, præfereturpręſentatus ab vxore ſecundum ipſos. Sed ao de iure maritus faciat fructus ſuos bonorum paraphernalium & aliorum.qoæ ſibi extra dotem venerunt: vide remiſsiuè, Cy.& Ioan.Fab.Bal. & ſeq.l.hac lege. & l. fina. C.de pac.conuen. vbi gloſſ.d.l.hac lege dixi, quòd Galli appellant paraphernalia *g* peculium.& per Bar.& doct.l.pen.ff.ad l.Falci.& doct.inſuper Iaſ.l. maritus.C.de procur.& Pe.de Fer.ti.de for. lib.quo vxor agit ad dotem in gl. in ver.tanqoam.& Alexan.conſil.42.lib.1.& conſi.69. lib 2.volu.5.& Philip.Corſe.cooſi.306.in litera K.volum.3.Bar.conſi.157.& Ange.Aret. §.fuerat.ver.deberent.& ibi Iaſo.de actio.& Bald.l.ſi ego.§ 1 ff.de iure dotium.& deciſi. parla.grano.Delph.q.430 & pulchrè quæſt. 468.& Franciſ.de Aret.conſi.160.in princip. quod eſt ſing. incip. longa eſt. Et ſimilis huic eſt conſuetudo Florentiæ, ſecundum Angel. conſi.68.incip. Titius de Florentia.& Bal.& Pau.de Caſt.l.ſi viua matre.C.de bo.ma.pro qua facit, quod dicit Ang.in rep.l.nemo carcerẽ.q.vlti.ante ſi. C.de exact.tribu.lib.10.q miſſus in poſſeſsionẽ lucretur fructus, ſi hoc ciuitatis vel loci conſuetudo dictant, vt not. glo.§.igitur nc, in Auth.de exh.re.ſuper ver. ſeruaodi cauſa, col.3.& facit quæ not.Alber. de Roſa.l.vbi adhuc.C.de iure do.& in Rub. C.de rei vxor.act.& l.de quibns.col.4.ff.de leg.quod ſtatutum vel conſue.loquẽs de dote, habet locum, & extenditur ad bona paraphernalia. Sed quæro *h* d.q.quæ ſæpe contingit in regno Franciæ, in contractu matrimonij ſolet apponi commuoiter, quòd maritus tenebitur omnia bona mobilia, quæ ſibi ex parte vxo.proueoient, ponere in inuentario, Modo vir accepit plura bona appreciata, & inoentoriſata, quæ bona fuerunt contrita ad vſum communẽ mariti & vxo. prout quotidie ſit, quia eis in eadẽ vtuntur domo. ounc ſoluto matrimonio vxor petit precium & æſtimatio-

et in primo priuilegio. 7.par.fol. 30.& Ioã. Cãp.de dote.in 4 parte.q.1.

a Adde Ange.in conſ. 160.et Bartho Socin. conſil. 24. verſi.verũ prædictis non obſt.mt.& conſil. 33. verſi.verũ quia.vo.1. & con 68. ver.2 principaliter eod.lib.

b Adde quòd mulier pſumitur decepta à viro, et non econtrà. Bal.l. ſi tuto. ibi deceptã.ff. de leg.1.

c Adde Io. Campe. in trac.de dotem in parte q.169.& Cy.Bal.& mode.l.ſi. C.de dot. cau.et Bal. in nouel.in ſuo trac.de dote.in 38. priuile.7. partis. & An.Barb. cõſ.43.col. 6.vol.2.

d Adde Bart.Soci. conſi.170. verſi.3.& vlti.vol.2.

e Adde Abb.Sic.et And.Bar. et Fe.c.examinata. de iud.& gl.in prag. ti.de colla. §.ordinarius.i ver. iuriſdi.& Ioã.Fab.l. vni.C.de prohib.ſequeſt.

f Adde Rochũ de Curtai ſuo trac.de iu.pat.in ver. competens alicui, quaſi per totũ.

g Adde Bart.Soci. conſi 249. ver.fin.in fi.lib.2.& Io.Campe. in tract.de dote. in 1. part.qu.7. cũ duo.ſeq. et in 5.parte q.1.

h Adde Bart.Soci. conſil.289. circa prin. vbi eum vide ad omnia hæc dicta, & per Io.Cãpe.in tra.de dot. in 2.parte quæſt.91.

ſtimationem bonorum, quę fuere æſtimata, quid iuris? credo, quòd quilibet diceret, ꝙ mulier habebit æſtimationem illorum. Sed contrarium eſt veritas, ꝙ non: ſed talia qualia reperiuntur eſſe cõtrita, debẽt ei reſtitui: & ſi omnia fuerint cõſumpta, nihil habebit. dictum eſt Bal. l. de his quæ per illum tex. C. de do. inter vir. & vxo. quòd ſequitur Frã. de Cre. in ſuo ſing. 141. qui allegat l. plerunque. in princi. ff. de iu. do. & Alex. l. æſtimate. poſt Imo. ff. ſo. ma. & bene facit tex. l. ſi inter virũ. C. de iur. dot. Et quomodo probentur bona eſſe vſu conſumpta, vide Bart. Ioan. de Pla. & Lu. de Penna, colum. 2. l. quod ad pręſens. C. de murileg. lib. 11. & Abb. in conſi. 81. colum. 6. verſi. ad prædicta, libr. 2. ſecus in bo. mobilibus æſtimatis in dotem datis, ſecundum Bald. d. l. æſtimate. quam dicit celebrem, & mente tenandam propter ruſticos qui ſæpius eaſum illius l. obſeruant. qui dant dotem in bo. mobilibus appreciatis, quæ poſtea conſumunt, quia idem eſt, ac ſi bona, & res viri conſumpſiſſent: quod non diminuit dotem, de quo per Barth. Socin. conſ. 57. vol. 1. quod eſt ſing. ad prædicta.

c *Paction.*] Pacta in contractu matrimonij, ita ſunt ſeruanda, vt per totum. C. de pa. conuen. & maximè l. 2. & quę not. Bald. conſil. 229. libr. 1. & infrà de conſuetudine mat. §. 1. & ibi dicam.

d *De ſon mary.*] De iure non requiritur conſenſus mariti in alienatione rerum paraphernalium, vt d. l. 2. & fin. de pac. conuen. & Io. de Imo. conſi. 74. ſed de conſuetudine ſic: quæ ſeruanda eſt, ſecundum Bald. conſil. 20. incip. verus maritus, lib. 4. Sed an extra hanc ciuitatem, & ſeptenam poſsit vxor alienare dicta bona ſine cõſenſu mariti, Bal. conſi. 335. li. 4. putat quòd non. vbi vide, & quæ dicam infrà §. proxi. & Ang. Aret. Inſtit. de iure nat. §. ex non ſcripto. col. vi. ver. quæro ſi in ciuitate. & Bart. l. Titius. §. Romæ. ff. de excu. tu. & Abb. Sicu. c. cùm in eccle. colum. 3. de ele. & quæ dixi ſuprà, §. proxi. in gloſ. 5.

§. VI.

Item entre gens nobles *a* le bail du mineur, & pupille appartient a ſon pere. *b* Et apres le deces de ſon pere appartien a ſa mere durant ſa viduite ſeulement: iaſoit ce quelle ſoit mineur de vingt & cinquans. *c*

Entre gens nobles. *a*

¶ Nobilitas quid ſit? & quotuplex? & qui nobiles dicantur? & quid differt nobilis à plebeio? & an diuitię conferant ad dandum nobilitatẽ? quæ ſit nobilitas theologata? & quæ ſupernaturalis? & quæ naturalis? & quot modis conſideratur? & quæ ſit politica ſeu ciuilis? & an quis per militiã efficiatur nobilis? & plura alia de nobilitate, quæ alibi dicit egregiè Bart. & Alexan. in addi. l. 1. & ibi Ioan. de Pla. & l. mulieres. & vtrobique Lu. à Penna. C. de dig. libr. 12. & Ioan. And. & Andre. Barb. c. de do. & Abb. Sic. c. venerabilis. & c. de multa. de præban. & pulchrè Bal. l. nobiliores. C. de commer. & merca. & quis per ſcientiam efficitur nobilis, vt putant Cy. Bal. & Sali. l. prouidendum. C. de poſtul. quia literatæ perſonæ æquiparantur nobilibus. d. c. de multa gl. l. ſocietas. ff. pro ſocio. ideo Doctor eſt nobilis, vt not. Bart. Io. de Pla. & Luc. à Penna l. iudices. C. de dig. & Paris à Puteo, in trac. ſynd. in ver. teſtis. c. 2. col. 1. & Paul. de Caſt. in t. conſti. col. 8. & Barb. c. propoſuiſti. de proba. & Feli. in Rub. de magiſ. Et quid in iudice, vide d. l. iudices. Et idem eſt in licentiato, cum appellatione Doct. veniat, vt not. Bal. l. 1. col. pen. ver. quid ſi filius. ff. ſol. matr. maximè in fauorabilibus, & non odioſis, & idem Bal. l. Athletę. ff. de excu. tut. & Feli. in procem. Greg. fol. 4. col. 3. ver. virum autem. & latius, c. eam te. col. 2. de reſcrip. Et an Doctor æquiparetur militi? & de pręcellẽtia eorum, vide Bart. Bald. & Iaſo. 1. conſil. C. & in procem. ff. & Sig. de Hom. in tract. de præcellentia DD. & militũ. & Feli. in Rub. de maio. & obe. & Ang. Aret. in procem. Inſti. & Bald. in Rub. ff. de iuſti. & iur. & conſi. 399. ante finem, lib. 1. & conſil. 245. col. 2. ver. circa tertium, libr. 4. & gloſſ. in procem. Prag. Sanc. in verſi. conſiliis. & Iaſon l. ſi quis in ſcribendo. col. 11 in 4. not. C. de pact. & ad ſupradicta, vide Petr. de Ancha. c. ſi dignitatem. de præben. lib. 6. & Archi. c. 1. de conſuetudine, eodem lib. & Bald. l. viduæ. C. de nup. & qui dicantur nobiles? Pau. de Caſtr. Nobiles conſi. 21, col. 1. verſic. poſſet etiam adhuc. & conſil. 136. ſecundum verum numerum. colu. 3. in nouis. Et aduerte, quòd nobilitas virtutum eſt præferenda nobilitati generis, ſecundum Bald. c. pen. de probs. & And. Barbat. l. is cui. col. 3. in prin. de verb. oblig. qui allegat gloſ. quam dicit ſingu. & vnicam. l. pronunciatio. ff. de verbo ſign. & l. ſcire. §. cum reliquis. ff. de tut. & cura. da. ab his. & ego allego gloſ. 2. l. 2. ff. de teſti. Vnde, inquit Cice. cõtra Criſp. Salluſtiũ, Satius eſt me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita viuere, vt ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Ad hoc eſt text. quòd melius eſt propria virtute niti: qoàm titulis maiorum. l. ſi quid bello. & gl. ff. de capt. & poſtl. & l, 3. in fin. de interdict. & releg. & facit illud Iuuenal. Saty. 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt, atque vnica virtus.

Et Ioan. And. in fine, Martinianæ ponit hos verſus:

Nobilitas hominis eſt mens Deitatis imago,
Virtutum clara propago, humilem releuare iacentem.

Mentem refrænare furentem: turpia nulla timere: naturæ iura tenere. Et nota quod nobiles inter Apoſtolos fuerunt Pau. & Barth. cæteri autem fuerunt ignobiles, vt dicit glo.

Adde Bar. Soci. conſi. 206. verſi. prima ratio eſt quia libr. 2. & An. Barb. conſil. 57. vo. 1. quod eſt pulchrũ ad dictũ hoc.

Adde glo. c. nunquã. de Vetus. l. 6. de. quæ ponit aliũ verſum, vt ibi, & per Archid. et Car. Alex. & Ioan. de Pla. et Lu. à Pen. l. 1. de dig. lib. 12. hoc alle.

& Abb.d.c.venerabilis.& de nobilitate vide aliqua, per Felin.c.super eo.l.2.col.1.versi.2. qualitas. de testi.& c.cùm adeo. col.4.versic. nobilitas.de rescrip.& quibus modis perdatur nobilitas, vide gloss.c.qui contra.24.q.1. & Io.à Pla.l.ne quis.de digni. lib 12.& deci. Parla. Gratio. Delphi. quæstio.296.Sed quæro d.q. quæ secundum Ioan.Fab.§.aliam verò. Instit. de bono.poss.sæpe de facto inter vxores duorum nobilium contingit:quarum vna tanquam nobilior vult prima sedere in ecclesia:& offerre,ac pacem habere:alia verò se præferri contendit. Nobilior petit inhiberi minus nobili(quæ fortè pro illo tempore ditior est)ne prima sedeat vel offerat,nec prima pacem habeat.Decidit Ioã. Fab.quem sequitur ibi Ang. Aret.quòd nobilior potest agere, vt minor cedat in sedendo,& aliis, vt d. c.1.de maio.& obedi.& l.1.& 2.& C.vt digni. ord.seruetur.lib.12,vbi dicit Io.à Pla. d.l.1.in fi.Tali sede cede:nec dicam surge,recede:nobiles tamen in tali quæstione consueuerunt allegare eorum genealogiam & consuetudinem loci,& famam:quod bene fit secondum Bar.d.l.1.de digni.versic.4. infertur.& Paul. de Castr.d.consil.226.quia per statuta & consuetudines locorum potest aliquis dici nobilis,qui de iure communi non est nobilis. Et aliquis potest esse nobilis in vno loco, secundum consuetudinẽ vnius loci,qui in alio nõ erit reputatus nobilis, vt est secundum Pau. de Cast.Venetiis,vbi omnes,qui sunt de officiis publicis, seu de consilio, sunt nobiles.Et idem est Tholosę in capitolinis seu consulib. eiusdem ciuitatis,quòd non sunt in aliis ciuitatibus.pro cuius decisi.faciunt, quæ no.ibi Pet.de Anch.c.vlt.in prin.de consuetu.lib.6. & l.generaliter. §. quis ergo.ff.de fideicom. lib.& c.cùm olim.& ibi Bal.de consuet.consuetudo.† enim assignat loca sedendi & standi.& non debet præposterari.secundum Bal. ibi in 2.notabi.& Angel.consi. 111. incip.ordo consuet:Et ideo nobilior & potentior debet præferri, & altiori loco sedere, vt dicit Bal.l. obseruare. §. antequam.ff.de offi.proconsu. & leg.pro quo facit quod no.Inno. quem sequitur ibi Felin.d.c.1.de maio.& obed.col.2. versic.demum.quòd ille qui erit nobilior & potentior in lingua, intelligitur superior ad conuocandum illos. Et idem putat Bal.c.1.de pace constantiæ. versic. ego.& in Rub.pro socio.in princip.vnde dicit Bart.in tract. de tyrannia. ꝙ qui antiquior est de domo: habet quasi prærogatiuam cogendi alios: & idem Fel.d.c.1.vide,quæ dicam inf.ti.proxi.§.1.in gl.4. Et non solum inter nobiles secundum Io.Fa.d. §.aliam.sed inter priuatos potest agi de præcedentia honoris, non tamen actione iniuriarum. l. iniuriarũ actio. §.si quis.ff.de iure.sed Bal.d.§.antequam.in fi.putat cõtrarium:quod possit agi actione iniuriarum,et etiã de facto resistere armata manu: quia nemo tenetur iniuriam pati,vel paruipensionẽ proprij honoris, & maximè secundũ eum, si sit in quasi possessione, ratione consue.vt ibi vide. Quia in istis honoribus decernendis attenditur consue.Bar.l.tantum.ff.de decurio. & Luc.à Penna l.nihil.C.de pala.sacra.larg. lib.12.& l.1.de præpo.sacri.cubi.lib.12.Quoniam diuites soli assumũtur ad dignitates & honores mundanos, ipsiq; supportant onera Reipublicæ ciuitatis suæ,non autem viles & abiecti,vt Authẽ.de def. ciui.§.interim.& §. iusiurandum. & §. fin.col.4. & putat Angel. consi.222.col.2. & quæ not. Abb.Sic.consi.21. vol.1.& Mart.Laudensis in tracta.digni. q.32. sæpe vidi plures processus agitari coram domino officiali Bituri.ordinaria, & metropolitana authoritatibus proceden.

† Adde an in istis sedibus & standi possit haberi ius patronatus, & de Roch.de Cur.in tract. de iur. pa.in verbo, in ecclesia.in q.Gl. vbi concludit quòd nõ. sic nec in sepulturis, vt ibi in pen.q.

b *A son pere.*] Hæc consuetudo generalis est iuri communi consona non solum inter nobiles, sed etiam inter paganos seu ignobiles, vt patres habeant tutelam & administrationem corporum, & bonorum liberorum suorum.de nobilibus.l.fin.& ibi Doct.Alex. & Iason,C.de testa.mili.& l.cum filiusfami. ff.eo.ti.& l.2.ff.de test.tutel. Et pro ignobilibus l.1.C.de bo.ma.& suprà dixi,§.3.gl.2.Et præfertur pater in gubernatione & administratione filiorum suorum matri, etiam petenti ipsam administrationem.l.3.in prin.& l.fin.& Doc.C.quando mulier offi.tut.& gl. Io.Fab.Cy.Bar.Bal.& Sal.Auth.mat.& auię. eo.tit.etiam si pater consentiret matri,vt haberet administrationem. l.qui in aliena. §. quanquam.& Bal.& Lud.Bolog. in secundis interpreta. ff.nego.gest. nisi pater esset naturalis tantum, quia tunc mater secundũ Bart. d:Auth.matri pręfertur æquè,sicut in successione filij naturalis.Instit.ad Tertul. §. fin.& idem credit Bal.l.si quis sub conditione. col. 4.versicu.quid si pater est. ff de Test.tutel.& Ang.Are.Insti.de legi.patro.tut.col.3.in fi.& Bal.§.nos autem.col.4.Instit.de Atti.tuto.& consil.194.col.1.lib.3.& l. fin.& Auth.ad hæc. quando mulier offi. tut.fung.Quid in patre spurij,vide Bal.& Doct.d. Auth.mat.& auię. Quid si pater est absens, vel deportatus,seu bannitus,qui desinit habere filios in potestate,vt l. fin. & Docto. C. de sent. pass.& dixi in addi.ad Dy.in regula,non firmantur. de reg. iur.lib.6.nunquid mater possit habere tutelam & administrationem : videtur quòd nõ. Quia ius & consu. requirunt, quòd sit vidua ad hoc, vt sibi deferatur tutela.Igitur contrarium est verũ, vt not.Bar. d.l.si quis sub conditione.in fi.& Bal.d.§.nos autem. in vl.q.& tex. cũ gl.l.fi.C.de pla.quę dicit,ꝙ paria sunt habere filium,vel maritum inutilem , vel nõ habere: & quæ suprà dixi,§.4.in glos.1.in 2. fallen. † Regulariter mulier non potest esse tutrix,vel.fœminæ.ff.de tute.& l.1.C.quando mulier. tut. offi.fallit in matre,& auia,vt d.Auth.mat.& auiæ.Et pręfertur mater omnibus legitimis & datiuis,exceptis testamentariis: & iure,& consue.pręfertur auo paterno,& materno, vt no.Bar.d.l.si quis sub conditione. col.4. quia in successione filij præfertur

† Adde an mater Iudæa possit esse tutrix. Vide singulariter Aut. Bart. cons. 15. lib.1.

fertur ipsis, vt Auth. defuncto. C.ad Tertul. de quo Alex. consil.215.in princi.lib.1.& pulchrè Abb. Sicu.consil.75.libr.1.sed an consu. præferatur in successione. vide infrà de consue.testa.§.3.& idem putat Bar. d.Auth.matri.contra glo.ibi & Ange.Aret.de leg.patro.tut.& Bart.d.§.nos autem.col.5.de Attil.tu. & Spe.tit.de tut.§ nunc.ver.vt autem in his. Sed contra hunc §.oppo. & videtur,ꝙ mater non admittatur ad tutelam, vel præferatur auo paterno,vel aliis agnatis & cognatis.certum est enim, quòd quãdo statutum vel consuetudo , disponit de successiõe hæreditatis: disponere videtur etiam de tutela, hoc putat Bart.l.1.ff.de legi.tutel.& l.frater.C.eod.tit. & Pet.de Anch.c.canonum statuta.in 10.fol. ver.quæro, si lex prohibet. de consti.& Sign. de Hom.consi.14. Sed consuetudo disponit, quòd mater, vel pater succedat solum eius liberis in bonis mobilibus, quæ plerunq; sunt modica, & alij agnati & cognati in gradu remotiores contra ius commune in meliorib. fundis succedunt. Vide inf.de consue.test.§. 2. & 3. & sic in plus succedunt quàm mater, Igitur debent auus , & alij agnati & cognati præferri in tutela ? Pro solu.huius contrarij dicendum est, ꝙ illud debet intelligi secundum Bald.cons.194.lib.3.quando consuetu. disponit per modum vniuersalis successionis: & sic loquitur Bart. secus si per modum successionis in re certa,vel quãtitate, & talis non dicitur successor.l. quoties. C.de hære. inst.Imo secundum Bal.si cõsuetudo,vel statutum corrigat ius cõmune in successione,ꝙ non corrigat in tutela, nec econtrà,quia per similitudinem casuum nõ inducitur legum correctio,vt dicit gloss. communis & vulgaris,quanquam notabilis. Authẽ. quas actiones.C.de sacros.eccle.& idem ait Bal. consil. 311.incipien.statutum quod ego vidi.lib.4.& Ioan.And.in addi.Specu.tit.de cura.§.fin.in verbo,hæreditatis dicens , † quòd licet consuet.excludat matrem successione,tamen ea non remouet,si tutelam velit,nisi consue.vel statutum , secundum eum expressè matrẽ excluderet à tutela, ꝙ hic non facit, sed ipsam vocat cæteris præferendam,& idem Salice.l. sicut.C. de leg.tuto. & d. Auth,matri.in 9.q. dicens,quòd licet,aliàs ille,qui præfertur in successione, præferatur etiam in tutela.Hoc fallit in tutela, quæ defertur matri & auiæ: quia matri non defertur tutela ex eo,ꝙ defertur hæreditas,sed ex eo quia mater est,&c.Et idem Alex.consil.200.ver.& posito. lib. 3.Et huic quasi si est consuet. Bononiæ, secundum Alexan.ibi,& idem est in curatela , licet non reperiatur iure cautum,sed solum ex identitate rationis,gl.d. Auth. matri.in verbo,tutelam. quam sequitur Bar.col.2.ver.venio ad gl. & d. l.si quis. col.4.& Bart.§.nos autem. col.5.Instit.de Attil.tut.& Ang. Aret.de legi. patro.tute.in fi.& Abb.Sicu.c.ex parte M.in fi.de appel.& Spec.titu.de cura.§.fi.versi.sed nunquid,& Bal.consi.255.vol.2.Et licet * de

† *Adde quòd idem tenet Bar. Soci.consi. 142.col.vl. versi.9. & 61.lib.2.*

* *Adde*

iure requiratur quòd mater sit maior 25.annis,vt no.d.Auth.matri.& Aut. sacramentũ. c.ti.& Insti.de fide tut.& ibi Io.Fa.Christop. Porc.& Ang. Are. & dicam §.proxi.in glo.3. tamen consue.potest etiam mater minor habere tutelam suorum liberorũ , quæ videlicet secundum Bal.consil.101.li.2 pro qua secundum eum facit gl.quam sequitur ibi Bar. & DD.l.2.ff.de eo,quod certo loco,in glos.1. quę dicit,ꝙ lex,statutũ,vel consuet.specialis * alicuius loci potest habilitare minorem ad aliquem actum , ꝙ non in alio loco,licet secus secundum Bal.d.consi.101.si consuetudo vel statutum disponeret,ꝙ in omnibus negociis contractibus, & iudiciis ac causis legitima ætas censeatur esse 18. annorum,quòd nõ extenderetur ad tutelam , ad quam de iure communi non admittitur minor 25. annis, vt probat per decẽ rationes singulares,vt ibi vide Et intellige ꝙ mater admittitur,si velit: sed si nolit,non potest compelli,tutelam suscipere,vt Bar.d.Authen matri.col.2.& d.l.si quis.col.4. & Bald. d. §.nos autem.col.5.& Bar.Auth.vt sine prohibi.matr.debiti.col.7. in 3.no. Et dum dicitur hic matrem durante viduitate solum habere tutelam,est etiam de iure,vt d. Auth.sacramentum.& Lud.Bolo. in primis interpre. & etiam si per testatorem fuisset in testamento data,quandiu vixerit,& fuerit in humanis, quia per transitũ ad secunda vota, perdit tutelam. & idem decis.parla. Gratio.Delphi.q.419.& quæ dicam infrà eo. §.9.& vlt.Quid si non conuolat ad secundas nuptias, sed luxuriatur , an priuetur tutela? gl.quã sequuntur Cyn.Io.Fab.Bar.Bal.Ang. & Sal.d.Auth.sacramentũ. in verbo,nuptiis. idem & Bart.d.l.si quis.colum.6.nam debet suam pudicitiam seruare.d.l.si.quãdo muli. offi. & gl. & Bal. Auth. eiusdem.C.de nup.& Bald.l.bis solis.C.de reuoc.do.& d.l.si quis. col.vlt.& Ang.Are.de legi.par.tu.in fin.& §. actionum .& ibi aliquid per Ias.post Io.Fab. de acti. & Bal.d.§.nos autem.col.10.& Spec. tit.de tuto.§.nunc videndum.ver.item excipitur.Hinc est quòd dicit Angel.Peru.l.cùm quædam puella.ff.de iuris.omni. iudi.quòd vidua ducens vitam luxuriosam,non retinet domicilium viri. Et aduerte,ꝙ licet consuetudo non obseruaretur in assumptione tuto. mater nõ renunciet secundis nuptiis,& Velleiano,quod iure requiritur,vt d. Auth. matri.& * omni alio auxilio iuris, & facti cõpetenti.& hanc generalẽ renunciationem nota perpetuò,vt apponi facias per notarium post specialem renunciationẽ aliquorum iurium in cõtractibus mulierum & minorum, quia est magnæ efficaciæ, vt not. Bal.l.antiquo.§. fin.C ad Velleian.& l.1.in 5.quæstione de rei vxo. & l.si diuisa.C.loca. & Spec. titu. de renuncia.§ 1.vers.& quia.cosum.3.& ibi Ioan. Andr.in addi.& per Ang. Are.& Azo.§.1.Insti.de acti.& Ange.Aret.§. si plures.in fin.Instit.de fideiusso. & per Abba. d.c.ex parte M. & ibi de Bellenzi.in additio. & not.quòd li-

Bart.Soci. consil. 26. versi.verũ licet et versi præterea posito.li. 1. & in cons. 252.versi. ex quibus fertur li.2.

* *Adde Bart.Soci. consi. 253. in 1. dubio. vo. 2.quod est sing & Bal.in nouel.in tra. de do. ver. 63. priuilegiũ.fo. 24. & Andre. Bar.consi. 19.co.8.vo. 1. & auth. in l.fin.C. de test.mili.vbi dicit quod consuet. põ sfacere quod quis nascatur miles.*

* *Adde quæ dixi in tra. de off. & potesta. leg. in Frãcia. in 1.q. & Bar. Soci.cõs.180. col. 2. ver. conferantur hoc lib.2.*

cet debitor, vel creditor pupilli non possit esse † eius tut. vt Authen. minoris. & ibi Ioã. Fab. & Docto. C qui dari tuto. possent. Fallit in matre & auia. Authen. ad hæc. & ibi Doct. C. quando muli. offi. tut. & Authent. vt fine prohi. matr. debi. colum. 7. & Angel. Aret. §. fin. Instit. de auct. tu. & §. actionum. versi. aut etiam ille qui. de acti. & de leg pa. tu. colum. 3. & Bart. consil. 148. incip. In nomine domini. & Alexan. cons. 110. col. 1. & vide deci. parl. Gratio. Delph. q. 144. Quid si auus, & auia vtrique paterni, vel vtrique materni supersint: aut alter paternus, & alius maternus auus: vel auia materna, & auia paterna quomodo admittantur: vide causa breuitatis gl. quam communiter reprobant ibi Cyn. Bar. Bal. & Doct. d. Authen. matri & auiæ. & Bar. d. l. si quis sub condi ff. de test. tut. & Bald. §. nos autem. colum. 4. in fin. Insti. de Atil. tut. & Ange. Aret. de leg patro. tutel. colum. 3. & Bald consi. 190. in lib. 3. & Signo de Ho. consil. 42. & consil. 43. colum. vlti. & de auia paterna, & materna, vide Bald. consil. 101. col. 3. versic. sequitur igitur. lib. 2.

† Adde Bart. Soci. 148. incip. q. ista.

§. VII.

Item & apres les dessus nommez le bail appartient au prochain parent, a & lignagier masse du coste du pere dudict pupille: & sil ny a parent, & lignagier masse dudict coste dudict pere, le bail appartient au plus prochain parent, & lignagier masse du coste de la mere dudict mineur & pupille: pourueu que ledict parent & lignagier diceluy pupille soit noble, en eage parfaict de 25. ans: excepte le frere b lequel peut estre baillistre sil a 14. ans accomplis.

Prochain parent. a

¶ Appellatione proximi, etiam ille continetur, qui solus est. l. proximi. ff. de verb. sig. & facit quod not. Sali. Alex. & Ias. in l. fin. C. de testa. mili. & dicam latius infrà de consuetu. reg. Fran. §. 2. Hæc consuetudo videtur probari iure antiquo. l. 1. & l. frater. C. de leg. tu. & l. 1. ff. eo. & vtrobique Bart. & Docto. quia sicut olim deferebatur hære. agnatis, & postea cognatis, vt Inst. de leg. agn. succes. 1. respõ. ita & nunc. vt Insti. de leg. agna. tut. 1. respon. Sed hodie iure nouissimo sicut hæreditas agnatione nõ inspecta proximis defertur: sed quemadmodum consue. deferatur, dicã inf. de testa. §. 2. Ita & tutelæ onus committitur, vt Auth. de hære. quę ab intest. defe §. ex his. col. 9. & Auth. sicut hæreditas. & Doct. C. de leg tuto. & ait Bart. d. l. ff eo. & d. l. frater. & Bald. consi. 111. lib 4. & Alexan. consil. 111. colum. 1. lib. 5. & Io. Fab. Bald. Christoph Porc. & Ang. Aret. Instit. de leg. agna. tute. §. fin. & Bal. consil. 11. lib. 1. Et licet agnati nobiles primo præferantur in tutelis, tamen non possunt administrare, nisi administratio fuerit per iudicem decreta. l. 3. §. fi. ff. de admi. tut. & Lud. de Roma. consi. 106. & istud habet locum in omni genere tutorum, vt d. § fina. Et solent a omnes pupillorum parentes vocari, & eligere vnum, vel duos agnatos, aut cognatos, vt dicunt Doct. d. l. 4. §. fina. de quo Bart. & Alexan. in addi. l. legitimos. ff. de legi. tut. & Doct. cle. 2. de sta. mon. & Baldus l. fi. C. de mag. conuenien & Bart. l. tutor qui repertorium, in prin. ff. de admi. tu. & Bal. l. 2. C. qui admitti ad bono. posses. possunt. Secundò debet facere inuentarium coram iudice, vt d. l. tutor, qui repertorium. & Bart & l. tutores. & Ioan. Fab. & omnes Scrib. C. eo. tit. & Andre Barba. in repet. intitulata Ioanna c. Raynunciis. de testa. & Anto. Corset. in suis sing. in litera, tutor. tamen secundum Io Fab. d. l. tutores, sufficit consue. quòd fiat inuentariũ coram tabellione, seu greffario. Et hodie in practica ita obseruantur. Et hoc verum, nisi testator remiserit confectionem inuentarij b l. fi. & Doct. C. arbi. tutel. quia non solum testator potest remittere tutori testamentario legitimo, vt d. l. tutores. & l. fi. C. arbit. tut. sed etiam consuetudo, vt l. si fine hærede. §. Lucius. ff. de admi. tut. & Bal. d. l. tutor. col. 3. & Spec. tit. de instr. edi. ver. quid sufficit. consue. regionis. & Abb. & Doct. d. c. ex parte. de appel. & Cyn. Ioan. Fab. & Doct. d. l. fin. arbi. tutel. & Spec. titu. de tutore. §. generaliter. in prin. & Ioan. And. in addi. tamen iudex iusta causa suadẽte potest recedere à voluntate testatoris confectionem inuentarij remittentis, seu vetantis, secundum Ang. consil. 175. & idem Ioan. Fab. Bald. & Ludo. Bolog. in suis interpreta. d. l. fi. arbi. tut. & Bald. l. fi §. cum igitur. C de iure delibe. Ang. Aret. Institu. de vsufru. in priu. in quæst. vlt. & Bart. l. in confirmando, ff. de confirma. tut. & Alexand in addi. ad Bart. d. l. fi. arb. tute. & Ioan. Barb. in suo iuris viatorio. titu. de tutel. colum. 17. & Alexand. consi. 62. in princ. lib 3. Et an testator potest legare, seu remittere tutori liberationem reddendam ratione administrationis tutelæ, vide Docto. in locis suprà alleg & Barto. l. Aurelio. §. Caius. ff. de liber. leg. & l. actione. ibi & Bald. Salic. Paul. Alexan. & Ias. C. de transact. & Ang. Aret. §. fin. de Atti. tut. Adde quæ dicam infrà eo. §. 11. gl 6. & Feli. c. si diligenti col. 7. ver. vltimum correlarium. de foro compet. & Pet. de Anchar. consil. 316. & Angel. consil. 144. in fin. & consil. 366. & Franc. de Zaba. consil. & Paul. de Cast. consil. 353. pnnic. si aliàs secundum verum numerum est 358. incipi. postquam iste tutor. vol. antiq. vbi etiam ponit, si tutor erat communis in bonis cum defuncto testatore, qui remisit confectionem inuentarij: & redditionem tutelæ communis, quòd not. pro vxore cõmuni relicta tutrice, & deci. parla. Gratio. Delphin. quæstio. 539. & Alexand. consil 45. col. 3.

a Adde quòd primo debet fieri electio per oẽs consanguineos & proximos parentes, secũdo cõfirmatio per iudicẽ, tertio decernas administratio, siue decretũ administrationis, Vene. gloss. sing. quã ibi sequitur Ba. in prin. & in fi. C. de tut. et cur. illustr. & clariss personã. et docto. l. pupillus. de cõd. & demon.

b Adde inuentariũ. Ang in suo trac. de inuentario quem posuit. l. 1. §. hac stipula. ff si cui plusquam. per l. Falc. Vbi vide de inuentario hæredis. et per Andr. Barb. in rep. c. Raynaldus. fo. 14. c. 1. cum plurib. seq. de testa. & Ang.

c Adde gl. et l. quidã decedẽs. ff. de adm tu. vbi tex. & gl. loquuntur de tut. analogist. & Bar. Socin. con. 241 et con. 282, Vers. secunda est opi. libr. 2. & Bar. consi. 68. lib 2.

col. 1. consil. 48. colum. 1. & consil. 172. col. 2. volu. 2. & consil. 164. libr. 5. Et ad omnia ferè supradicta, vide decis. Capel. Tholos. q. 289. & Abb. Sicu. & Docto. d. c. ex parte. de app. & Signo. de Hom. consi. Et aduerte secundum Doct. in locis suprà allega. quòd non sufficit, quòd testator remittat confectionem inuentarij, sed requiritur, quòd expressè prohibeat & vetet. In hac materia vnum perpetuò not vt tutores vel curatores non teneantur ex contractu nomine pupilli gesto, quãdo faciant ipsum cum consensu matris pupilli, & coniunctorum. Tunc licet malè succedat, pupillo tutores ipsi non tenebuntur. l. 1. in glo. magn. verbo pupillo. circa medium. C. de his quib. vt indig. & Paul. de Cast. reputat valde singn. & Ias. l. 1. ante finem. C. de transact.

Adde quòd ĩ similis no. Bal. l. 1. C. de sec. nu. & Ang. l. non est. ff. ad Tert. & auth. de nõ elig. secũ. nu. in pri. vbi dicunt quòd si mulier transierit ad secunda vota facta cõsentire sibus primi matrimonij, quòd pœna iuris tunc cessabunt. et idẽ Frã. de Crema in suo singul. 74. quod no. et etiã pro his q̃ dixi inf. de consue. ma. §. vlt.

b *Le frere.*] Hic habes alium casum, in quo de consuetudine minor 25. annis potest esse tutor: vt est in fratre nobili, sicut in matre, vt suprà §. proximo. glos. 3. col. 2. dictum est, licet secus in aliis agnatis etiam nobilibus. l. fina. & Authen. sicut. C. de legi. tuto. & l. 2. quando mulier offi. tuto. & ita est consue. vt hic. & dicam §. seq. & §. 10. Sed an consuetudo, vel statutum loquens de fratre habeat locum in fratre patrueli. Bart. ait quòd non. l. Lucius. §. quæsitum. & ibi pulchrè Alexan. in add. & Ludo. Bolog. in secundis interpreta. ff. de leg. 3. & Angel. Aret. Institu. de legiti. patro. tute. col. 3. & Ange. Perusi. l. 1. ff. de inoff. testam. & Bald. l. vxor tua. C. qui accus. non possunt. licet Io. And. in add. Specu. in Rub. de succes. ab intest. dicat contrarium. Et etiam q̃ appellatione patris veniat auus, & idem Bald. l. scimus, in prin. C. de inoffic. test. de quo vide per eundem. & Ang eius fratrem. l. 1. C. de successo. edic. & Bald. & Card. Alexan. c. 1. in fin. de feudis Marchi. & Ang. Are. Inst. de gradibus. §. 4. in fi. & Alex. consi. 97. in prin. & consil. 207. col. 3. circa medium. col. 2. & cons. 15. col. 1. lib. 4. & an appellatione fratris veniat vterinus. Vide Ang. cons. 16. & Alexan. in addi. d. §. quæsitum. & Bar. Bal. Paul. & Ias. l. tres fratres. ff. de pact. & Abb. Sien. c. nam & ego. de verb. signi.

§. VIII.

Item que le bail du mineur & pupille *a* dure iusque a ce quil soit paruenu a laage de puberte: cest ascauoir quant vng filz a quatorze ans: & vne fille 12. ans accomplis. *b*

Item que le bail.

a *Pupille.*] Pupilli sunt, qui de potestate patris pubertate, vel morte, vel emancipatione desierunt. l. pupillus. in princip. ff. de verbo. signifi. licet quandoque filius in potestate dicatur pupillus, impropriè tamen. l. fi. §. pupillus. eod. titul. & sic ponitur suprà eo. §. 6. de quo vide glo. Insti. quib. mo. tutel. finitur. & quæ dicam infrà eo. §. 10. in glo. 1.

b *Accomplis.*] L. fi. C. quando tuto. vel cura. esse desierunt. & Institu. quib. mo. tu. finitur, in prin. non sufficit enim annus 14. incœptus, vt habeatur pro completo ad tutelam finiendam: sed opus est, vt totus 14. annus sit completus, vt dicit tex. Insti. quib. mo. tu. fini. in ver. annum cõpletum. & ibi Ang. Aret. l. si cui. in princi. & Barto. ff. de lega. 1. Et non solum pubertate finitur tutela, sed & aliis pluribus modis. Insti. quib. mo. tute. §. item finitur, & ibi per Ioan. Fab. Christoph. Porc. & Ang. Aret. & §. actionum. de act. & ibi Ias. & not. quòd licet nondum cœptam tutelam facilè quis possit euadere se excusando, vt de excu. tut. Insti. C. & ff. tamen cœptam dimittere raro potest: nisi in casibus, in quibus tutela prorsus finitur: sed in aliquibus non, quos not. glo. l. verùm. §. ex facto. & Doct. ff. de min. Et aduerte, quòd quamuis tutela pubertate & aliis modis finiatur: vt dictũ est, tamen tutores non liberantur periculo tutelæ, nisi petant curatores, vel moneant, & instent, quòd adultus factus petat curatores. C. qui pet. tut. vel cur. l. admoue. & ff. de admi. & peri. tut. l. ita autem. §. si tutor. & seq. cum l. à tutorib. §. 1. vnde sis cautus tutor, vt quã primum finem imponis tutelæ, quòd sis sollicitus in petendo curatores, aliàs non liberaris, & si quid interim perierit, teneris, secundum Ioan. Fab. l. 1. C. vt causæ post puber. & Ang. Aret. §. fin. quibus modis tut. quod no. perpetuò pro stylo curiæ metropolit. Bituricen. per quem plures tenui, quòd licet tutor, vel tutrix mater pendente lite causæ principalis, vel appellat. desinat esse pubertate pupilli. tamen causam prosequi tenet vsque ad finem, nisi secundum iura prędicta & stylum præfatæ curiæ de curatore adulto prouideri fecerit, vt d. l. ita autem. §. fin. & §. penult. & vtroque per Bart. & Alexan. in addi. & d. l. 1. post vt caus. pubert. & l. admoue. & ibi Doct. C. qui pet. tut. vel cur. & c ex parte. Doct. de app. Et idem *a* in syndico, vel procuratore fabricæ ecclesiarum parrochialium, vt finito eorum officio, pendente lite subrogari faciant modernos procuratores, & syndic. vt Barto. l. fi. §. fin. & l. negociorum. §. fin. ff. de appe. maximè si non reddidit rationem, &c. l. tutor. eo. tit. & idem in rectore seu curatore alicuius ecclesiæ qui illius desinit esse rector. quòd teneatur persistere. & ita pluries *b* vidi iudicare. & idem Innocẽ. in c. gratum. de offi. delega. Ex eisdem modis finitur cura, si quos habeant pupilli curatores: & eodem tempore. l. 1. C. quando tut. vel cura. esse desierit. Adultorũ verò curatores tunc finiuntur, cum 25. annum compleuerint. Instit. de cura. 1. respon. nisi ad certam causam, vel negocium dati fuerint. nam tunc finito negocio terminato finitur officium, vt Institu. de aucto. tut. §. fin. Sed curatores furiosi mente capti, prodigi, surdi & muti quando finiantur: dic quòd quãdo potest constare ipsos ad sanos mores rediisse & peruenisse, vt Insti de

a Adde an isti syndici teneantur ostendere ante litem cõtest. syndicatum eorũ vel plus Bart. cons. 185. incip. Deo Dauid

b Adde do min. de Rota. decisio. 378. tit. de procura. in nouis.

cura.§.furiosi.& tenet gl.d.§ quibus modis tutel.fi.& ff de cura.furi.l.1.& ibi hoc tenet pulchrè Bal. in fi. per illum tex.celebrem.& Ang. Aret.§ Item prodigus,in vlt.q.Institut. quibus non est permis. facere testa.& decisi. Grationo. Delphina.q.260.& Cyn.in l.2.C. quando prouo.non est neces.& Salicet. in l.si putas.C.de peti.hęred.& Lud.Bolog.in suis secundis interpreta l.fina.& aliis.ff.de cura.furio.sed Dy. d.l.1.de cura.furio.quem Bac. Paulus de Cast. Alexand.colla.4.& Iason colum.8.versic extra,glos.1.quæst. Barto.in l.is cui bonis.ff.de verbo.oblig.sequuntur.dicit quòd aut est manifestum quòd redierit ad sanos mores, & tunc desinit cura.aut non est certum.& tūc requiritur declaratio iudicis: vt d.l.1 & hanc sequitur Bald sibi contrarius.l.1.in fin.C.de cura.furi.& d.l.2.quando prouo.non est,sed hæc opi.Dy.& sequacium non probatur, per d.l 1.sed profectò contra hanc tenuit etiam Bald. in consilio 128 col.2. versi. patet ibi.& Ludo.de Rom.in d l.is cui bonis & ibi *a* Andr.Barba consi.12.ver. Item pro Petro, &c.quam in raporta cuiusdam processus agitati inter nobilem domicellam Andream Rolandæ relictam defuncti nobilis viri magistri Nicolai de Ganney, olim bailliui Biturigum actricem ex vna, & relicta defuncti Destrem ream coram magistro Ioanne Fredeti locumtenen. tunc particulari & nunc generali domini baillini Bituri.ego solus tenui contra ibi assistentes,per text.in d.l.1.ibi.quòd si euenerint ipso iure desinūt, &c. Nam dicta actrix petebat certum redditum per ipsum defunctum Destrem constitutum. Et ex aduerso per dictam ream dicebatur constitutionem redditus non tenere: ex eo quòd dicto defuncto Destrem tāquam prodigo fuerat per iudicem bonorum suorum administratio interdicta. sed dicta actrix replicabat ipsum defunctum Destrem ad sanos & integros mores peruenisse. & q iuramentum & ratificatio eorundem defuncti & reæ interuenerant in ipso contractu.& sic contractus tenebat, vt tenent Abba. Sicu. & Imol in c.cùm contingat.de iureiurand.& Franciscus de Aretin.post Ludo.de Roma.in d.l.is cui bonis.& decis.Capel.Tholo.quæst. 418.sed communis opin. est in contrarium, secundum Iaso in d l.is cui bonis col.pen. in princip.vsque ad fin. quòd iuramentum non validat contractum prod.sed in casu isto notorium erat, quòd ipse Destrem ad sanos redierat mores, de quo ibi per Andre. Bar. colum.26 versi.vlti quòd opportunè vsque ad fin.& Frede de Senis consil.31 prout probatum fuerat.& quando vna pars probat furorem vel prodigalitatem:& alia sanam mentem, cuius probatio sit melior, vide Bal.l.furiosum.& ibi Modern C qui testamen. face. pos.& Abba. Sicu. in capit.cùm dilectus.colum.vlti.& ibi de Bellenzi. in addit.de succes.ab intesta.& c.super hæc.de renuncia.Et not.in hac materia.quòd si ad suggestionem reliquorum facti fuerit interdictum alicui tanquam prodigo, quòd eisdem præ cæteris noceet, vnde si talis prodigus faciat testamentum, in quo sint instituti, vel substituti illi qui suggesserunt testamentum non valet,sed venist ab intestato venientes,vt not. Rot. deci.anti.titu.de testament.

a Add. quomodo probetur mens sanitas Barb. Bal. An et Frā. de Aret in l.in eo.ff. de testa & in l.sanum mente. & ibi Ale. & Iason,C.de transa. & Lud.de Roma.in consil.420.

¶ Adds Barth.Socin.consil.279.versicu.præterea.libr.secundo.& Barba.in consilio 144. vbi ponit de curatore furiosi sine forma.l.de creationibus.C.de episco.& cleri.& l.fi.de cura.fur.dam.creato.& aliquid in cons.centesimoquinquagesimoquinto. Et aduerte, q alieni prodigo etiam notorio non est à iure interdicta administratio bonorum, nisi fuerit à iudice cum causæ cognitione interdicta,vt volunt Docto.d.l.is cui bonis.insuper Barbat.colum.18.versicul.& circa prædicta. & col.vigesima versic.in ea gloss.ibi, quid si non prodigo.& Abba.Sicu.in cap.1.de re iudic.& Ioannes Fab.in §.inuiti.Instit.de cur. & Franc. de Zabarel.consi.quinquagesimosexto.colum.2.in princip.& amplè Franc.de Aret.l is cui.ff.de testa. Sed quæro nunquid omnino finiatur tute.in decimoquarto anno, ita quòd amodo possit pubes nobilis vel ignobilis sua negocia sine curatore administrare. & videtur quòd sic per iura suprà allegata Item de consuetudine maior quatuordecim annis reputatur perfectæ ætatis,secundum Ioann.Fab.in l.1.C.vt causæ.post pub. assit tutor. & § decimo, infrà eo dicam.Et inuiti adolescentes curatorem non accipiunt præterquam in litem. vt Insti.de cura.in princip.& ibi glos.hoc tenet.& in l.prima ff. de minoribus.Sed Oldra.de Laudem consilio quinquagesimosecundo mouet hanc q. & arguit pro & contra. In filio regis pubere. & tenet quòd filius regis non potest administrare sine curatore,*b* & idem Ioan. Andre.in addi.Specu.in Rub.de tutel. vbi ponit argumenta domini Oldra.de verbo ad verbum sub silentio: tamen & dicit suo tempore de facto accidisse in filio regis Legionen.& tenet Bart.& Docto.l.quidam consulebant.ff. de re iudica.& idem refert,& sequitur Bal. Instit. quibus modis tute. finitur,in princ.& glos.prag.sanct.in proœ.in princi.in verbo. susceptione.& Dominicos de sancto Gemi. c.grandi.colum.pen.versic. quęritur an possit dari tutor.& ibi Petrus de Anch. q.pen.de supplen.negl. præla.lib.6.& Anton.Corset in tractatu suo de pote.regia.q 17.cum duabus sequentib.& per Abba.Sicu.& Felin.c. cum vicesimum.de offic.delega & Iacob.de sanct.Georg.in suo tract.inuestituræ,chart. 2.col.3.ver.quid si factus est pubes.& Paris à Puteo in tracta.synd.tit.de excessi.Imperatorum.col.fi.vsq ad finem.& Alex.in addit ad Bart.l.spurius.§ minores.ff.de decur Et idem est in priuato secundum eosdem,vt nō habeat sine curatore administrationem rerum suarum: tamen de consuetud.generali cōtrarium seruatur,nisi in filiis regū,vt not. Doct.

b Adde de cur. regu qua solennitate detur.tex.in l.1.& ibi Angel.de tut. & cur.illustr. vel clariss.persona.c. tamen rex Carol.5.legem tulit.in Parl.Paris.quemque primogenitū regis Franc. filiū regni administrationē recipere debere,cū quartū decimū ageret annū, ne per longiorē tutelam occasio incideret mali.nol.res nouas excitādi, vt per Gaugurnū in Cronica sā dicti regis anno 377. suprà misse.

Doct. suprà allegati. de quorum regimine & gubernatione magna inter magnates & principes solet oriri dissensio. de quo per Gaguinum in cronica Ludouici regis filij Ludouici Balbi, folio trigesimoseptimo.

§. IX.

Item & quant la mere, ou ayeulle qui a le bail de son enfant mineur & pupille se marie a, elle pert le ball: & auient ledict bail au plus prochain b parent dudit mineur selon lordre & maniere dessus declaree.

Item & quant la mere.

a *Elle pert le bail.*] Pro hac consuetudi. est text. in Authen. vt sine prohib. Mat. debi. §. fina. column. 7. & Authen. sacramentum. & ibi Doctor. C. quando mulie. offi. tut. & nihil lucratur. de consuetu. 6. § fina. infrà eo. & facit quod dixi suprà. §. 6. in gloss. 3. colũ. 2. Et hæc consuetu. habet lucum iu matre tutrice testamentaria, quæ priuatur tutela per transitum ad secunda vota. vt nota. gl. quam ibi sequuntur Cy. Barto. Bald. Ang. & Sali. in l. omnem. C. ad Tert. & idẽ in eisdem. C. de secũ. nupt. & ibi Bald. & Alexand. in addi. ad Barto. in l. mater. C. ad Tertul. vt dixi suprà in dicto §. 6. il. gloss. 3. col. vlti. & tenetur petere tutores liberis suis. Et si non a petat, priuatur successione filiorum in pupillari ætate decedentiũ. vide in d. l. omnem. & l. matres. & l. mater. C. ad Tertu. & in l. sciam. & ibi omnes scriben. C. de leg. hære. & Bart. in l. 2. §. quòd si pater. & §. final. ff. ad Tertu. & Ioan. Fab. & Angel. Are. Instl. eod. tit. §. fin. & Bal. in §. nos autem Institu. de Attil. tut. & Abba. & Docto. in c. ex parta M. de appel. & Abba. in consil. 90. libr. 2. & Barto. in l. 1. §. si mater. ff. ad Tertul. & in leg quid ergo. §. primo. & Alexand. in additio. ff. de his qui no. inf. & excusatur mater si non petiit filiis egenis tutorem. dictum est Bart. sing. in l. 2. quem ibi sequuntur Doctor. C. de nego. gest. & Alexander in additio. ad Bartho. in dicto §. quid si pater. & decis. Gratiano. Delphi. quæstio. 439. & Docto. in leg. cum à matribus. insuper Sali. C. qui pet. tuto. Et an idem in patre ad secũda vota transeunte, vide Bald. in dict. authe. eisdem columu. penult. & gloss. in leg. penulti. fœminæ. & ibi Bartho. & Bald. C. de secundis nup. & tenent quòd sic. & Paul. de Castr. in dict. l. mater. ad Tertu. & Alexan. in additio. ad Bart. in d. Authen. sacramentum N. & Sali. in d. l. cum à matribus. & Bald. in l. fina. § si vero maritus. ff. qui patant tuto. & Ange. Areti. in §. si. colum. 2. circa medium. Institu. ad Tertu. Sed an statim quòd mater vadit ad iudicem, & declarat se vella transire ad secunda vota, desinat esse tutrix antequam trãseat. Bar. tenet quòd sic in d. Authen. sacramentũ. de quo per Bald. in l. imperialem. §. sed si talis. C. de nup. & in dict. Authen. eisdem. col. 3. & in d. l. omnẽ ad Tertul. & Alex. in addi. ad Ba. in dict Authen. matri & auiæ. C. quando mulie. offic. tutel. & Bal. in dict. Authen. sacramentum & Bart. in lege. si quis sub conditione, col. 7. ff. de testamen. tut. Quid sponsalia per verba de præsenti contrahat. & Ludo. Bolog. in suis secundis interpretati. in dict. Authen. sacramentum. & Spec. tit. de tuto. §. nunc dicendum, & Bar. in d. l. si quis sub conditione. & Bal. in l. cum precibus, in octaua quæstio. C. de impube. & aliis subst. & de Bellenci. in additio. Abbas in dicto capitulo. ex parte. de appella. & Lucas de Penna in lege si. C. de incolis. in verbo maritorum. lib. decimo. Sed quæro infra quãtum tempus mater debeat petere filiis tutores, videtur casus in dicto §. fina. Institu. ad Tertul. quòd infra annum. & d. l. sciant. de leg. hær. In contrarium verò, quòd cõfestim debeat petere. vt d. l. 2. §. cõfestim. ad Tertul. & hoc tenet ibi Bart. & in d. l. sciant. & in l. a. §. t. ff. qui petant tutor. & respondet ad id quod de anno dicitur, quod intelligitur secundum §. confestim, videlicet, cum potuit, nisi sit impedita ex legitima causa: ita quòd annũ non transcendat. potest tamen excusari mater si infra quinquaginta dies non petierit tutorem ad similitudinem tutoris, qui habet quinquaginta dies ad se excusandum. cui nõ imputatur, si interim non administret, aliàs sic. l. scire oportet §. 1. ff. de excusa. tuto. & idem tenet Guiller. de Perusio. domi. Bar. gener. in quodam eius cõsilio incipiente, Factũ. super quo cõsilium petitur. sed primam partem quòd vsque ad annum admittatur, tenẽt communiter Doctores Bald. Sali. Angelus & Paulus de Castro in dict. l. sciant. & Angelus Areti. in dict. §. fina. ad Tertul. & Bal. in consil. 156. & consil. 314. lib. 1. & in consi. 21. cum duobus seq. libr. 4. & Angel. in consil. 108. & consil. 166. & Paul. de Castr. in consi. 304. aliàs secundum verum numerum. 287. in nouis. & Abb. Sic. in dicto consi. 90. volum. 2. & Ludouic. de Ro. in consil. 207. & Bald. in l. precibus. column. 8. C. de impub. & aliis sub. & Paul. de Castr. in l. sed si decesserit. column. t. in fin. ff. qui satisd. cog & in l. cum stipulatus sim mihi à Procul. colum. t. ante si. ff. de verbo. oblig. & in d. l. matres. & in consil. 29. colum. t. versi. 2. loco. in nouis.

a Adde Bar. in dis∫put. sua incipien. pupillus. cui erat extraneus. &c. & Bar. Soci. in cons. 39. Ver. circa secundam p. 1. q. li. 1. & consi. 153. Ver. 6. mater minor lib. 2. Vbi dicit quod mater minor excusatur à non petendo tutorem vt ibi per eum.

b *Prochain parent.*] Secus enim esset si non expressisset hæc consua. quòd ad proximũ rediret & pertineret: quia exclusa matre per transitum ad secunda vota, redit tutela ad datiuum ab instar eius qui tanquam suspectus remouetur. vt tenet gloss. in Authen. sacramentum. C. quando mulier offi. & Bart. ibi dicit quòd quæst. est magis difficilis quam alia quæ sit in hac materia, & contingit semel secundum eum de facto, & commissa fuit Bononiæ quatuor Doctoribus. scilicet dominis Richardo Mal. Iaco. de Bel. Iac. Butri. & Ray. de Forili. post quorum virorum tantorũ motiua distinguit Bart. tres casus: vt ibi per eum Bal. Aug. & Sali.

Adde Bar. Soci. in cõsi 104. Ver. Praeterea. cũ text. cũ Versic. seq. Vol. 2.

§. X.

Item & quant il ya plusieurs enfans *a* freres & seurs mineurs: pupilles & en bail daultre que du pere ou mere: ayeul ou ayeulle apres ce que lung des freres est deuenu en eage de 24. ans,il est hors du bail & requeust, & atrrait a soy le baildе ses autres freres & seurs pupilles estans soubz son bail si bon luy semble *b*. Et celluy qui parauant estoit leur baillistre ne lest plus audit cas que ledit frere vouldra prendre & prendra ledit bail: ains au regard de luy le bail est fini. Et demeure ledir bail audit frere deuenu a leage de 14. ans comme dit est.

Item & quant il ya.

a *Enfans.*] Infans dicitur minoc septem annis. l.si infanti.& ibi glo.& Doct.C.de iure delib. & l. fi. in fans.ff.de ver.signi. Et pupillus siue puer dicituc maior septennio vsq; ad puber.22.q.5.pueri,& l.1. C.de falsa moneta.de quo per gl. & Doct. in c. super inordinata,de præben. & in propbe. sexti. super verbo perfectus, quæ enumerat quoc sunt mundi genera & hominis statns, & pnberes quomodo cognoscantur. vide Io. Fa. Christoph.Porc.& Ange.Are.Instit.quib. mo. tutel. finitur.in prine. & Abbatem Sic.in c.puberes. de despon. impube. Et in ipsis impuberibus malitia supplet ætatem, vt c.contine batuc.& c de illis.in secundo & c.à nobis eo. titn.& l. qui in potestate. & ibi Franciscus de Aretio. ff.de testamentis. & l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetrauerunt. vbi dicit glos. quòd mala herba cito crescit, potius in muliere quàm in masculo & Bald. in l. administrantes. §. final. ff de excusatione tutorum. & in lege,& si seuerior, C. ex quibus causis infamia irrogatur. Hinc est quòd diuns Gcegocius in suo dialogo refert, quod quidam puer nouem annorum impregnauit suá nutricem: vt cecitat glossa, in summa vigesima quæstione prima. & Abbas, & Docto.in dicto cap.puberes. & Angelus Perusinus in consilio ducentesimo quinquagesimo tertio, in fi. 1.colum.& quæ dicam infrà, de te. §.3. col.3. Et infans obligatuc Deo propter malitiam. cap. 2. de delict. puerorum. vbi Host. Ioan. Ang. & Abbas Sicu.referunt, qnòd quidam infans blasphemabat Deum in ætate quinq; annorum, & videntibus parentibns diabolus eum importauit. Et ad huius confirmationem refert Bal.in capit. ex parte. de restitu. spoliato. qnòd Salomon ætate decem annorum ingrauidauit filiam Pharaonise, ius vxorem. & Valerius refere Catonem à teneris annis voluisse iugulare filiam, vnde Mat. decimoseptimo. dicitur: Ex oce infantium & lactantium perfecisti landem. & sequitur Andreas Bacba.in leg.pcima.in principio colnmn.8.ff.de verbo.oblig. tamen eorum consilia vel recordia tanqnam imbecilli ab homine spernuntur, & à iure secundum Angel. in consi. sexagesimotertio in fine. vnde secundũ eum in electionibus prælatorum: nec officiallum pnblicorum habent vocem, etiam si consuetudo in contrarium sit: & tenet Innocẽtius in c.ex ratione, in principio.& ibi Ant. de But. colum.2. de ætate & qualita. pco boc text. est celebris in l.nõ tantum.in pcincipio. & in l.spnrij. §. minores.& ibi Barto. & pulchrè Alex. in addit. ff. de decurio.& l. ad rempub.ff.de mnnerib.& hono.& Bar. & omnes scriben.in l.quidam consulebant.ff.de re indi.& in cle. vt hi. de ætate & qualitate. & Abba.in d.c.snper inocdinata,&c. & Mandag.in tracta.elect.c.7.& qnæ ibi dixi in additio.1.

b *Si bon luy semble.*] Vt supra eod.§.8.in fine.& ibi dixi. Quia de consue. maioc 14. annis reputatur: perfectæ ætatis secundum Ioã. Fab.in l.1. C. vt causæ post pubert. assit tutor. Et pro qua est gl. celebris in l.sequitur. §.1.in versi. pupillus. ff. de vsu capi. quæ dicit filios Normanorum, Italorum, & Romanorum, in 13.an.esse doli capaces, quia malitia supplet ętatem. Et pro bac consuetudine est textus rotundus quẽ ibi facinnt singul. Nicol. de Neapol. Bald. & Ludo. Bolo. in suis primis interpretationibus in l. si tutoc.2. §. si dnobus. ff. de tntelis & rati. distra. qui non innenitur alibi secundum ipsos, & debet commandari cordi, qnòd per superuenientiam pnbertatis, in vno ex pupillis tutor datiuus desinit esse tutor aliorum pnpillornm si idem pubes frater assumpserit tutelam ipsorum, & similis est tex. iuncta sua gloss. & ibi Ioan. Fab. Bal.& Sali.in l.3. C. de testa. tute.& glo.in l. in fin.& ibi Docto. eod. tit. vbi legitima habet locnm, datiua desinit esse. Sed quomodo hoc potest babere locum, cum minor non possit etiam frater de iure communi habere tutelam. l. fi. C. de legi. tuto.& dixi supra eod. §.6. gloss. in dict. §. si duobus. & in d. l.3. dicit qnòd olim minor poterat esse tntoc, quòd ins hic seruatur de consnetudine. vt si frater factns pubes assumat tutelam aliorũ, desinat datiuus. Exceptis patre & matre, vt hic vides: & etiam in testamentario tutore: vt dicto §. si duobns.& d. l. 3. & ibi ita tenẽt Doct. supra allegati. Sed quibus tutoribus præferatur testamẽtarius, vide per Doctores in d. l. 1. c. de testament. tutel. & Alexan. in consil. 140. lib. 1. vel etiam secundum glossam & Doctores in locis supra allegatis frater potest esse tutor: vt si quis detur tutor duobus impnberibus: qnorum vnus erat annieulus vel circa, altec vero à pubertate parũ distans, qui babet tredecim annos cum dimidio. & sic citins habebit 25. annum: qui de iure communi requiritur antequam alter habeat 14. annum, & effectus fuerit pubes, & per cõsequens poterit esse tutor legitimus. Et idem tenet Specul. in tit. de tu.

§.si

§. si vero. versic. sed pone. & in §. nunc dicendum. versi. Et scias. cum sequenti. Iosn. Fab. Bald. Ange. Perusini fratres. & Sali. in d. l. 3. de testamen. tutel. & Pe. Iacob. de Oriliaco in tit. de actio. tute. directa.

§. XI.

Item que le baillistre de son droit durant le temps de son bail, faict les fruictz siēs des heritaiges du mineur, quil a en bail *a*. Et aussi tous les meubles dudit mineur luy appartiennēt, & les fait siens *b* sans ce quil soit tenu en rendre compte. *c*

En bail. *a*

¶ Licet de iure communi officium tutoris sit gratuitum. vt tenet glo. in l. 1. firmands. & in l. in eos. ff. de tutel. & vtrobiq; per Barto. & Doctores, imò extra ordinem puniatur si data sibi pecunia officium tutelæ suscipiat. vt Institu. de suspe. tuto §. sed si quis præsens. & ibi. Ioan. Fab. Christoph. Por Ioan. de Platea, & Angel. Aret. & no. Ioan. And. in addit. Spec. titu. de iudi. § generaliter. col. 5. in verbo per totum. Et Petrus, de Anch. in consilio 173. & Alexand. in l. dedi. §. fin. & ibi moder. ff. de condi. cau. da. & Docto. in l. prima. in fine. ff. de procurat. & in l. litem. C. eodem tit. & Bald. in l. prima. in penultima quæstione. C. manda. nec facit bonorum immobilium pupilli fructus suos, vt l. lex quæ tutores. in fine & ibi gloss. & l. fina. §. final. & Doctor. C. de administra. tutor. tamen de consuetudine inter nobiles solum obseruata baillister, siue tutor facit fructus suos: vt hic vides: & similis viget generalis consuetudo, de qua hic in princ. & §. sequenti fit mentio in cauodistria secundum Paulum de Castr. in consil. 373. secundum verum numerum incipient. super istis duobus. volumi. nono. quæ consuetudo secundum eum est valida: prout ibi videre poteris. Quandoq; tamen potest tutori constitui salarium à iudice secundum Bartho. & Doctores in dict. l. 1. ff. manda. & in dict. l. eos. & in l. à tutorib. in fi. per illum text. ff. de admini. tuto. & in l. 1. §. si pupillus. ibi. Bal. Nic. de Neapo. & Ludo. Bolog. in suis secūdis interpret. ff. de tute. & rat. distraben. & hoc ex causa: vt ibi: & idem tenet Ang. Aret. in §. sed & propter paupertatem. in fin. Institu. de excusatio. tuto. & deci. Gratio. Delph. q. 68. in princ. aliàs sine causa non. nec etiam alimenta ei præstari debent: quia si daretur salarium tutori, ex illo posset ali, & per consequēs propter carentiam victus, vel paupertatē se excusare non posset: quia nō oporteret eum laborare pro victu quærendo, secundum Nicolaū de Neapoli. in l. fin. §. tutela. de excusatio. tutorum, quod esse nō debet. Et hoc verum regulariter, si stat in eodem loco quo pupillus moratur. secus si oporteret tutorē alibi proficisci pro administratione bonorum pupilli: quia tunc sumptus itineris equi victus tutoris secundum qualitatem personæ, & quantitatem seu facultatē, ac reuenutum patrimonij pupilli debent sibi fieri. vt d. l. prima. §. si pupillis. & tenet Barthol. & Doctores in d. l. à tutoribus. in fin. & Ange. Aret. in d. § sed & propter paupertatem. Quamobrem dicit Baldus in. d. §. si pupillus, quòd si mater tutrix vel alius datiuus vel testamētarius, tutor stat in domo cum filiis suis & pupillis, quòd pupilli nō possunt petere pensionem seu loquerium domus. Nam cum teneatur instruere ipsos pupillos bonis moribus, habet necesse cum eisdē morari: vt ibi vide. quod facit pro bis quæ dixi in additio. ad Dy. in regula in re communi melior, de regu. iur. lib. 6. Sed contra hunc §. oppono d. §. 3. suprà, eodem: vbi pater qui de iure communi & generali consuetudine habet legitimam corporum & bonorum liberorum suorum tutelam, & administrationem vt ibi dictum est: tamen de consuetudine nō lucratur fructus hæreditagiorum filiorum: sed hic dicitur contrarium, cū indistincte loquitur: quia si intelligeretur solum de alio tutore quàm patre, pater esset deterioris conditionis: cum ipse etiā inter nobiles præferatur: vt suprà eod. §. sexto. Solutio. dic quòd cōtrarium loquitur in pagania siue ignobilibus: hic vero de nobilibus, qui durante tutela lucrantur fructus superstantes & etiam bona mobilia. Nam requiritur q; tutor sit nobilis: quia si ignobilis habeat tutelam nobilis, nihil tamen lucratur. vt infrà eod. §. penult. cum talis tutela nobilis debeat in dicto casu regi secūdum ius commune, vt ibi dicitur secundum quod nihil babere debet: vt supra dictum est.

Adde Lud. de Ros. in consi. 447. incipi. non est dubium vbi ponit de hospitalario qui est pau. hospitalis. debet nutriri et vestiri cū opera et seruitio eius vtatur iuxta illud apostoli, qui seruit altari, &c. cum secundum apostolum. de praben. & vide hic Barb. in cōsi. 62. vol. 2.

.b *Les fait siens.*] De iure communi secus: quia non lucratur bona mobilia sui pupilli. l. lex quæ tutores. & l. finali. & ibi Doctores. C. de administratio. tutorum. tamen hæc cōsuetudo seruatur inter nobiles solum, vt supra dictum est, per quæ deciditur illa vulgata quæstio. de paupere tutora, qui post finitam tutelam reperitur diues, an præsumatur de bonis pupilli: hæc consuetudo facit, quòd sic eum fructus & mobilia lucretur: quia fortè hæreditas pupilli est in redditibus & prouentibus opulenta. vnde sunt *a* aliqui qui melius mallent habere tutelā magni patrimonij pupillorum, quàm successionē tenuem eis delatam, vt viua voce accepi à domino meo legū professore. tamen de lure est præsumptio in contrarium: vt ex industria acquisiuisse præsumatur: vel. fin. defunctus. & ibi Iohan. Fa. Barto. Bald. Angelus, & Salic. C. arbi. tut. & quæ dixi in additi. ad Dy. in regula ratum. in fi. vbi reperies quid in acquisitis per clericū, vxorem, & officialem, & vltra ibi allega. vide Bartol. Baldum, Angel. Paul. de Castr. & Salice. in l. si patruus. C. commu. vtriusq; iudi. & Bald. in consil. 54. & consil. 70. volu. 3. & Abb. Sic. & And. Barb. in Rubr. & in capit. 1. de pecul. cler. & Bald. & Cardi. Alexand. in capitul. 1.

a Adde quod potentius est ac alienū quā legatū habere. l. qui solidum. §. si ff. de le. 2.

eul.1.de controuer.feu.inter Doct.& vasal.& in cap.1.de cleric.qui inuestitu. & Bal.in l. omnem.in prin.C.de bon.quę libe.& Alexan. in addi.ad Bart.in l.diuus. ff.de bonis damna.& Ange.Aret.Institut.per quas perso.nob. acqui.§.1.& Abba.Sic. in consi.36.lib.secũdo vbi ponit quid in filio.& Specu.titu. de tuto. §.1.colum.10.Ludo.Bolo.in suis primis interpreta.in l.etiã.C.de dona.inter vir.& vxo. & illustr.Docto.Francis.da Aret.in consil.31. incip. in Christi nomine amen.considerata diligenter,&c.

b Adde de redditione computorum & rationũ.Bar. Soci.in consi.149.incip.in causa Ambr. versi.3.& vlt.&.1.& pro hac consue.est tex. in terminis in l.1. vbi liberum indicium & ibi expresse Bald.in prim.C.de in. & cura.illustri.& clari.persona.

c *Rendre compte.*] Nota quòd non solum testator potest liberare tutorem à redditione computorum administrationis tutelæ: vt tenet Bar.in l.Aurelio.§.Gaius.ff.de libe.legat. quia voluntas testatoris seruatur pro lege:vt disponat testator in authen. de nupt. collat. 4.& l.1. C.de sacrosanct.eccle.sed etiam consuetudo quæ in suo loco est lex. vt l. de quibus, & ibi Barto.Bald.Paul.de Castr.& Ias.ff. de leg.& §.ex non scripto.& ibi. Iohan.Fab. Ang.de Perusio in repe.& Ange.Aret.Institu. de iure nat.gen.& ciui.& suprà,eo.§.8.in gl. secunda dixi. Et licet testator & consuetudo possit remittere redditionem rationum : tamen nũquam præsumitur remisisse dolosam administrationem,vt tenet Bar.in d.§.Gaius. quem communiter sequuntur Doctor.quos vide allega. in d. §.7.& Angel.Areti.Institu. de aucti.tuto.§.final.& Franc.de Aret.in consil.22.columm.2.circa medium.& Albert.de Ros.in 2.parte stat. quæstio.211. in fi.& Paris à Puteo in tractatu Syndi.in verbo electio officialium.capitu.primo, & in verbo redditio rationum.

§. XII.

Item & moyennant ce ledit baillistre est tenu de nourrir & alimenter ledit mineur selõ son estat *a*. Et payet les deuoirs du fief & le rachat des heritaiges ou le mineur seroit tenu de payer aux seigneurs du fief, ou du cẽs diceulx heritaiges *b*. Et aussi faire les fraiz & mises des proces dudit mineur *c*. Et aussi il est tenu de acquiter ledit mineur de toutes debtes personelles quelzconques deues par ledit mineur : & tenir les heritaiges en bon & suffisant estat *d*. Et si ledit mineur auoit eu deux baillistres successiuement : le premier baillistre sera tenu dacquiter ledit mineur & toutes debtes deues tant du temps de son bail: que au parauant ledit temps. Et le secõd baillistre sera tenu payer lesdictes debtes du temps de sondit bail: & nõ du temps parauant ledit bail *e*. & sic des aultres charges.

Item & moyennant ce.

a *Selon son estat.*] Tutor tenetur de iure & consuetudine administrare alimenta secundum redditus patrimonij pupilli : vt l.1.& 2. & ibi gloss.& Nicolas de Neapo.ff. vbi pupil. educari deb.& l.fina. Cod. de alimen. pupil. præst. Quia nõ plus expendendum est, quàm ex redditibus percipiatur:vt l.mediterraneæ ciuitates.& ibi Ioannes de Platea.& Bar.C.de ann.& tribu. libro decimo. & capi. sopitę. & capitulo cum nuper.de censib. ne longi temporis victum breuis hora consumat.capitulo, cum Apostolus, cod.tit.& l.3.ff.vbi pupil. educa. deb. vbi dicit Dy.quòd maledicatur qui fecit illã. l.licet Ray. dicat quòd imò bene dicatur,vt refert ibi Nicol.de Ne.Et sic videtur secundum eum quòd Dy.fuerit multum liberalis,vt omnes fructus diebus quotidianis expendantur , & nihil reseruetur : quia pupillus non potest viuere ex vento : vt lupus.vt not.gloss.in d.l.finali.de alimen.pupil.præstandis,& vide pulchrè Anto. Corset. in suis singul. in litera expensa.tamen in cibariis & vestimentis debet attendi consuetudo secundum Bald. in Rubr. de consuetu. in antiq.colum.4.versi. Item in cibariis,&c. & Sig.de Home.consil.169. Et ideo *a* valet conuentio facta inter abbatem & monachos de certo modo viuendi & distribuendi in pane vino & carnibus , secundũ Ioannem Andre. in regula, non est obliga.de reg.iur.libro sexto.& Ioan. Fabri.Institu.per quas perso.nobi.acqui.§.item nobis.& similis viget cõsuetudo in hoc §.contenta in canodistria secundum Paulum de Castro in consi.373.in nonis & dixi suprà,§.proximo.sed limita hanc cõsuetu. & iura dicentia pupillum apud tutorem educari *b* debere,nisi tutor sit eidem pupillo substitutus : quia tunc apud eum non debet ali,sed apud alios. vt l. prima & secunda.& ibi Ioan. Fab.& Doctores. C.vbi pupil. educa. & tenet decisio Grationo.Delphina. quæst 439.

a Adde Abba. Sic. in c.edocere. colũ.2. & ibi Feli. de rescr.

b Adde Bar.in sua disspu. in ea. quaritur Vernum index.

b *Diceux heritaiges.*] Hæc consuetudo est generalis in toto regno Franciæ.& etiam in ducatu Burgundiæ,quòd nõ solum tutor teneatur soluere rachatum & accordamenta, siue laudiminia hæreditagiorum pupilli : vt est text.& ibi gloss.Bald.& Cardina. Alexan. in capitu.imperialem.§.præterea de prohib. feudi alie.per Frede.& in cap.1.versic. Infantia.& ibi Bald. & Cardi.quo tempore miles. Sed etiam potest inuestire & recipere rachatum & laudiminia.vt capitulo primo, §.1.& ibi Docto qui dare feu.po.& capitulo secundo de feu.& ita tenet Ioã. Fab. in l. sancimus. Cod. de administra. tuto. & Bal. in l. si quis seruo. C. communia de manumis.& ratio est secundum aliquos:quia de consuetudine regni *c* Franciæ masculus 20. & fœmina 24. annis minores non possunt tenere feudũ regale: nisi princeps dispensauerit : secus videtur secundum eos in eo qui solum habet custodiam

c Adde quòd ista consuetudo seruatur in Normania, vt intellexi à domino cancellario.

ſtodiam, qui non debet ſoluere rachatum nec alia iura: licet vitricus de conſuetudine teneatur ſoluere rachatum bonorum filiorum vxoris ſuę, ſi habet edminiſtrationē. Sed quid ſi tutor non ſoluit canonam vel cenſum per triennium vel biennium, an res emphiteotica vel cenſualis cadat in commiſſum? videtur tex. quòd ita in l. ſi tutoris vel curatoris. C. de edminiſtratio. tuto. Sed in contrarium videtur tex. quòd non, ſi infra 30. dies offerat poſt edmiſsionem. vel. Imperatores. & ibi Barto. & Alexand. in additio. in fine. ff. de publi. Et hodie ſeruatur illæſus, ſecundum gloſſ. Ioannem Fab. Bald. & Salic. in dict. l. ſi tutoris. per l. fin. C. ex quit. cauſ. in integ de qua vide Bar. & Bal. in l. ſi ex cauſa. §. penultimo. ff. de minori. & Specu. tit. de iure empbi. §. nunc. ver. 14. cum ſequen. & Ioan. Fab. & Iaſon in l. 1. C. de iure emphiteo. Bartol. & Ioan. de Pla. in l. quæcunque. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſca. libr. 10. & Bal. in l. finali. C ſi propter publi. penſi Bartol. & Ioan. de Plat, in l. 2. C. de fund. pa. lib 10.

e *Miſes des proces dudit mineur.*] ¶ An propter expen. litis & proceſſus poſsit fieri executio in bonis tutoris qui calumnioſe litigauerit, vide Barto. Paul. de Caſtro. Alexand. & moder. in l. 4. ff. de re iudica, Ioan. Fab. Barto. & Doctores in l. non eſt ignotum. C. de adminiſtratio. tuto. & in l meminerint. C vnde vi. & Barto. & Docto. in l. qui ſolidum §. etiam. ff. de lega 2 & Specu. titu. de ſenten. executi. § ſequitur. ver. ſed pone. & Barto. & Doctor. in l. procuretor qui pro euictione. ff. de procurato. & Ioan. Fab. & Docto. in l. 1. C. quando ex fa. tutoris. & Bart. in l. ſi tu. ff de adminiſtratio. tuto. Et Cy. Bart. Bald. Salic. & Iaſoo in l. iubemus nullam. C. de ſacroſanc. eccle. & deciſio. Capellæ Tholoſa quæſt 40. Et ques impenſas poſsit tutor imputare pupillo, vide text. in l. 1. & quaſi per totum. & ibi Doctores. ff. de tutel. & ratio. diſtra. & Ludo. de Roma. in conſilio 413. Et an tutores *a* vel curatores de impenſis factis pro adminiſtratione bonorum pupillorum poſsit propria authoritate ſibi ſatisfacere de bonis ipſorum pupillorum? Vide Paul. da Caſtr. in conſilio 376. elias ſecundum verum numerum, eſt 372. incipien. primo videndum eſt. in antiquis.

a Adde quod cōcludit quod per text. in l. quotiens. §. ſeruus, de adminiſtr. tut & l. 2. §. plane. ff. de contra. & vtili tutel.

d *Bon & ſuffiſant eſtat.*] Et ſi vidatur quòd iſta tutor ſiue baillilter qui tenetur hæreditatem pupilli debitis & creditis pacatam & liberam, & decenti ſtatu tenere & relinquere, & tantam diligentiam adhibere in bonis pupilli quantam in ſuis rebus: vt l. à tutoribus. in principio. ff. de edminiſtra. tuto. & l. 1. in princ. ff. da tute. & ratio. diſtra. & quæ dixi in quodam conſil. incipien. Iaquelina de Molinis. in primo dubio quod poſui poſt tractatum Dy. de reg. iur. quod propter debita ipſius pupilli non poſsit vendere immobilia & hæraditagia pupilli: licet poſsint ob debita perſoluenda: cum decreto tamen iudicis alieneri. vt l. ob æs alienum. & ibi omnes Docto. C de prædiis minorum. & in l. lex quæ tutores. C. de admi. tur. & Bald. in conſ. 9. incipien. quidam tutor. lib 3. & Alexand. in conſil, 117. volu. 5.

e *Parauant ledit bail.*] Quia anteceſſor lucratus fuit fructus durāte ſuo tempore. Ideo etiam de iure & conſuetudine tenetur ad debita pupilli, & non ſucceſſor tutor. text. eſt in l. tutor ſiue curator. ff. de adminiſtra. tuto. niſi ad debita ſuo tempore contracta. de quo vide Bar. in d. l. tutor ſiue curator. & quæ dicam infrà, eo. §. finali.

§. XIII.

Item & s'il ny a aucun parent ou lignaigier dudit mineur pupille capable dauoir ledit bail: ou ſi le parent capable ne veult prendre & accepter ledit bail *a*, ledit mineur doibt eſtre gouuerne en tutele ſelō le droit cōmun *b*.

Item accepter ledit bail. *a*

¶ An tutor de iure poſsit compelli ſuſcipere tutelam & edminiſtrationem pupillorum, dic quòd ſic, niſi ſe excuſet, & legitimā excuſationem proponat. vt de excuſ. tuto. C. ff. & Inſti. per totū. ſecus eſt in matre & auia, vt ſuprà dixi in §. 6. in gloſſ. 3. Sed aduerte ad vnum: quia hæ conſuetudines à d. §. 6. vſque ad finem tituli loquuntur da tutelis & tutoribus ſiue bailliſtris nobilium: & non de tutoribus ignobilium, quibus hæ conſuetudines multum fauēt: vt in quolibet §. quæ plerunque etiam in tutelis paganorum ſiue villanorum obſeruentur: vt dictū eſt. vnde miles honeſte miſſus, aduerſus priuatorum tutelas, habet excuſationem: vt l. ſed & milites. primo reſponſo. ff. de excuſa. tut. ſed non aduerſus tutelam filiorum commilitonū poſt annum miſsionis: ſed ſi ignominioſa fuerit miſſus, tunc nullam habet excuſationem: vt d. l. ſed & milites. §. qui nimirū. de quo vide gl Io. Fab. & Ang. Aret. Inſti. de excuſatio. tutorum. §. item qui reipublicæ. Sed de Doctore, vide gl. & Ang Aret pulchrè in §. item Romæ grammatici. eodem titu. & in l. ſed & reprobari. §. finali. ff. eod. Sed infrà quod tempus debet tutor ſe excuſare: qui eſt intra centeſimum lapidem vel vltra. vide tex. gloſſ. Io. Fab. Chriſtoph. Porc. in §. qui excuſare. Inſtitut. de excuſatione tutorū. & in l. quinquaginta. & lega ſcire §. quinquaginta. & ibi Nicol. de Neapo. ff. eod. tit. & l. quinquaginta. & ibi Doct. C. eod. tit.

¶ Ad materiam tutelarū non ſufficeret vnum volumen: ſed profectò duo, vel tria magna volumina: de ea enim occupati ſunt duo libri ff. ſcilicet 26. & 27. & in C. à tit. de teſt. tutel. vſq; ad finem quinti libri, vbi ſunt Rubricæ 47. & in primo Inſtit. quatuordecim. à tit. de tutelis vſque ad finem. Et Doct. etiam in diuerſis locis diffuſè proſequūtur. Axo in

Summa.

Summa.quæ dari tuto.vel cura.possunt. Rofred.& Specu.in titu. de tuto. Et not. quòd hæc cõsuetudo sa refert iuri communi. Ideo secundum ius commune debet intelligi: vt l. si serol vestri.& ibi Docto. insuper Sali.in repetitio.C.de noxa.act.& l.fina. §. in computatione. C.de iure delibe.& ca.cum dilectus. de consuet.& Bal.in consil.141.incipi.an.suppositio statuto.lib.1. & vide quæ dicam infrà, de pref. §.penul.in gloss. final. Et sic nihil lucrabitur iste tutor: vt suprà cod. §.11.dixi in glo 1.in fina.& §.sequen.

§. XIIII.

Item que la mere ou ayoelle ayant le bail de son enfant qui se marie auãt ledit bail finy,ne doibt gaigner ne prẽdre audit bail. Car puis que de sa volõte elle delaisse ledit bail auant quil soit finy:ce nest pas raison que elle en ait le proufit: & que vng aultre en ait la charge a, ains doibt estre mis & gouuerne ledit mineur pupille en & soubz tutelle selon le droit cõmun b.

Item que la. ait la charge. a

¶ Quia plerunq;,vbi successionis est amolumentum: ibi & tutelæ onus esse debet. Institu. de legi. patrono. tuta. & de contrahen. empti.& venditio. §.cum autem.& l.secundũ naturam.ff.de regulis iuris, & l.finali. §. sed cum.Cod.de furtis.& in regula.qui sentit onus.& in regula.rationi congruit: & vtrobique per Io.And. Et Dy.& quæ ibi dixi in additio. de regu.iur.libr.6.& in 10.q.1.c.vltim. & 12.q.2.c.charitatem. & c. 1. de eccle. ædi. & clemen.1. de censi. Et quia dum labor est in damno,crescit mortalis egestas. Et nemo tanetur de suo facere beneficium.10.q.2.c.precarie.& c.cum ex offic.de præscript. & in c.1. §. facta. & ibi gloss.super verbo labore.& in verbo labore. Et in verbo valore. de electio. in Prag.sanct. Sed contra hunc §. oppo.d. §. 11.suprà, eo. tit. vbi si tutor dimittat tutelam, lucratur fructus pro suo tẽpore eum ad debita teneatur. SOLVT. ibi fortè ex necessitate: hic verò voluntarie: vel hic matri & auiæ hæc pœna constituitur, & imponitur in odium ipsarum ad secunda vota connolantium,vtar. authen.matri & auiæ. C.quando mulie.offi.tutel. a Sed vnum nota,quòd licet iure cautum sit, ne vxor pro marito teneatur,& contra: vt l.1.& totum.C.ne vxor pro marito: tamen si mulier tutrix non reddita ratione tutelæ,nupsit tibi, tu obligaris pro ea in casu quo ipsa non esset soluendo: vt est tex. celebris de quo multum exclamat Bal. ibi in l.pen.C in quibus casibus pi.tacit. contrahi. vbi subdit Bald.caue tibi cum contrahis matrimonium cum vidua,vt facias primo quòd reddat rationem: & fiat ei refutatio siue qui-

a Adde pulchre Bart. Soci. in cõs.180. Versi.commatur cer.ca med. li. 2.

tantia.pro quo vide glossam singularem in auth. sacramentum. C. quando mulier offi. tute.fung.in glossa finali. Sed hoc verum intelligit Ludo.Bolog.in d.l.penultima in suis primis interpretationibus: si mulier fuerit tutrix filiorum suorum: secus, si alio modo administrasset bona filiorum, & non tanquã tutrix.vel administrasset bona aliorum: quia tunc non haberet locum dispositio illius l. prout ibi vide per ipsum.

b *Droit commun.*] Vide quæ dixi suprà eo. §.proximo in gl.fina.& in §.11.in gl.1. in fine.

b Adde Alexan.de Imo. in sua disputatione incip. Si gesmundus Romanorũ Imperator, &c. in 1. quæst.

¶ *Finis rubricæ de consue.iur.sta.perso.*

Des coustumes concernans les iuges, & leur iurisdition.

§. I.

Selon lusaige a ancien & commune obseruance le preuost de la ville de Bourges est iuge ordinaire en la dicte ville & septaine de Bourges: pour y exercer iurisdition ordinaire. Excepte le iugement qui appartient aux bourgeois iugeans de ladicte ville de Bourges en la maniere declaree en larticle subsequant b. Et monseigneur le Bailly de Berry est iuge souuerain c: immediat dudict Preuost pour congnoistre des causes dappel d en son siege de Bourges: & auoir sur luy iurisdition souueraine e immediate. Et aussi peult & doibt mondit seigneur le Bailly par preuention f ou cõmittimus du Roy audit siege exercer toute iurisdition & congnoistre etiam g in prima instantia de toutes causes,ainsi comme ledit Preuost.

Selon luisaige ancien a.

¶ Consuetudo dat iurisdictionem ordinariam vt l.viròs.& ibi Ioannes à Platea. C. de diuer.offic.lib.12.& l.prima.& ibi Cy. Ioannes Fab.Bar.Bald.& Salic.C.de emancipa. libero.& tenet Ludouicus de Roma.in consi. 300.& Innocen.& Abbas Sic.in cap.dilectus. de capel.mona. Bart. & Doctores moderni in l.prima. §. si quis hoc interdicto. ff. de iti. actuq; pri.& Abbas Sicu. in cap. cum olim. & ibi Feli.colum.3.de præscrip.& decisi.capell. Tholosa. quæst.324. & Cardi. Alexand.in ca. inferior. vigesimaprima distinctione. & Antho.Corse.in suis singularibus io liters præscriptio. versic. nota. & versic. contra supremam potestatem. & Bald.in consilio sexagesimoquarto,

simoquarto, & consil. 358. volumine primo. In quibus locis etiam reperies per quos actus acquiratur iurisdictio. Et ordinaria iurisdictio est illa quæ à papa, Imperatore, rege, vel à lege, vel consuetudine aut vniuersitate, & non ab alio conceditur: vt nota. in cap. cum cõtingat. & ibi Abbas & Felin. columm. secunda. de foro competenti. & nona quæstione tertia conquestus. & ibi Archidi. & Speculator titulo de iurisdictio. omnium iudicum. & Baldus in consilio quadragesimo, incipiente, in facto. libro tertio. & Cardinalis Alexand. in cap. perlectis. distinct. & ibi notabiliter. Et generaliter se extendit ad omnes causas territorij: vt l. pupillus. §. territorium. ff. de verborum significat. 16. quæst. quinta. cap. primo. & decimasexta quæstione tertia. ca. licet in regulis. ante finem. & tenet Specu. vbi suprà. Alia est delegata iurisdictio, quæ à principe demandatur specialiter ad vnam causam vel plures: vt l. more. & l. & quia. Et ibi Barto. Bald. Paul. de Castro, Alexan. & Iason, ff. de iurisdict. omnium iudicum. & Docto. in l. placet. Cod. de peda. iudi. & in l. à iudice. C. de iudi. Et quid sit iurisdictio, merum & mixtum imperium: & vnde dicitur, vide omnes Doctores suprà allegatos in l. imperium. ff. de iurisdict. omnium iudicum. Et Azo in summa. eodem titulo. & Specula. vbi suprà. & Doctores in dict. l. placet. Et Baldus consilio 430. incipien. magnificus dominus. columna secunda, libro tertio. & Baldus in sua Margari. in litera iurisdictio. Et pulchrè Alexander in consilio sexagesimooctauo. colum. antepenul. in fine. lib. 2. & in consil. 35. column. 1. eum sequen. volumine quarto. Nam iurisdictio est fundamentum fundamentorum iudicij, secundum Baldum in consilio 16. in principio. incipien. in ista causa. lib.

b *Larticle subsequant.*] Vide quæ ibi dicam in gloss. quarta. Iudicum igitur ordinariorũ: alij sunt consules: alij proconsules: alij præsides: alij quæstores. vt secunda quæstione sexta. anteriorum. & ff. de offic. proconsul. per totum. vel aliter. quòd iudicum alij sunt maximi: alij magni: alij medij: alij minimi: alij infimi. vt in Authentic. de appellatio. §. illud etiam. collatio. quarta. & de his vide per totum, in tit. de iurisdict. omnium iudicum. ff. & C. & Specula. de iurisd. omnium iudicum. in principio. & gloss. Christopho. Por. & Ioan. Fab. & Angel. Areti. in procе. Institu. in §. cumq; hoc. & qui dicatur Balliuus & præpositus vignerius, vide glossam in Clement. 1. de pœnis. & Pet. Iaco. in titu. de act. & fac. ex edicto, ne quis eum. Et de consulibus siue scabinis locorum & ciuitatum, an habeant iurisdictionem, vide decisio. capell. Tholos. quæst. 344. & Pet. Iacob. de Aureli. in sua practi. titulo super act. furti. Et quomodo prædicta officia adaptentur modernis officiis in regno Franciæ vigentibus, vide in quodam libello per me edito. & vide pulchrè Iasonem in l. quæcunque. col. 3. versic. 5. ff. de offi. eius cui mandata est iurisdict.

c *Iuge souuerain.*] Maioritas seu prioritas loci denotat prioritatem & maioritatem dignitatis: vt c. antiqua. & ibi Abb. Sic. de priui. & c. 1. & c. statuimus. & vtrobique per Abba. & Feli. de maio. & obedien. & Cardinalis Alex. in §. huic. & cap. vl. 8. dist. vide quæ dixi suprà titulo proxi. §. 6. in gl. 1. quæst. vlt.

d *Des causes dappel.*] Pro hoc facit quod not. Bartol. in consil. incipi. dubia occurrentia & Ioannes Baptista de sancto Seuerino post Bar. in repe. l. omnes populi. ca. 12. column. 2. versic. successiuè quæsiuit. & versi. applicanda venit. ff. de iusti. & iure. Et hic videtur terminari illa q. quòd omisso medio, scilicet Balliuo, non possit appellari ad supremam parlamenti curiam: vt l. 1. §. si quis. & l. Imperatores. & ibi Bart. & Alexan. pulchè in addi. ff de appella. & Bald. in l. fi. C. de leg. & in l. rescripta. C. de preci. impera. offe. & l. præcipimus. C. de appella. & Calde. in consilio primo. tit. de appella. & Franciscus de Zaba. in consil. 122. & Ioannes de Ana. & ibi Ludouicus Bolog. in addi. in consi. 51. & etiam hodie de iure canonico: vt c. 1. §. statuit. de causis in Prag. san. & ibi gloss. quam vide. & Abb. Sic. in cap. dilecti. vlti. & ibi de Bellenci. in addi. & Cardina. Alexand. de appella. & Inno. in c. in causis de re iudi. & Specu. tit. de appel. §. nunc tractemus. in prin. & versi. potest. & decis. parla. Delph. quæst. 426. versicul. 41. quæro. & Paul. de Castr. in consil. 61. incipi. dubia suprascripta. column. 4. versic. ad nouum quo quæritur, volum. anti. & Abba. Sicu. in consil. 77. col. 7. versic. ego puto. lib. 2. & Paul. de Castr. in consi. 198. secundum verum numerum incipien. super primo quæsito. columna tertia. versicul. super vltim. nota in nouis. secus est in scholare, qui omisso medio potest appellare. vt nota. Bald. in Authenti. habita. C. ne filius pro patre. & decisio. capel. Thol. quæst. 162. in fi. & Bartol. & Ioannes Baptista. vbi suprà. & Paris à Puteo in suo tractatu de Syndica. in litera negligen. cap. finali. Item fallit in causis criminalibus, in quibus de consuetudine omisso medio potest appellari formaliter ad supremam parlamenti curiam.

e *Iurisdition souueraine.*] Non bene conueniunt, nec in vna sede morantur Maiestas & amor. vt dicit glossa in l. vna. Cod. de Latina libertate tollen. & glossa in cap. cum multa octuagesima sexta distinctione. Et sic potest corrigere ipsius propositi negligentiam: vt c. prudentiam. §. fin. in fin. de offic. delega. & ca. significauit. de offi. ordina. & c. licet. & c. ex tenore. de foro competen. & l. ad commentariensem. & l. fi. Cod. de custo. reorum. & l. si quos. Cod. de officio præfecti orientis. de quo vide Petrum Iacobinum. titu. de literarum obligationibus. §. ex mutuo. & c. irrefragabili. §. excessus. de officio ordinarij: sed non econtra: vt ca. cum inferior. de maio. & obedien. & 21. distinct. inferior. de quo

per Doctores in cap. 1. de ſupplen. negligen. prælato. & Abb. in c. dilecti. de foro compe-tenti. & Bart. in l. quamuis, ff. de damno infe-cto. & Antonius Corſet. in ſuis ſingularibus in litera, iudicium.

f *Par preuention.*] Facit l. ſi quis poſtea, & ibi Doct. & l. vbi cœptum, ff. de iudi. & l. cum quædam puella. ff. de iuriſdict. om. iudi. & c. propoſuiſti. de foro competenti. nam non ſo-lum per ſolam citationem ſeu adiornamen-tum perpetuatur iuriſdictio tam ordinarij quàm delegati. vt de iudi. & c. relatum. cum ſeq. & vtrobique per Abb. & Feli. de off. dele-gati. ſed etiam iuriſdictio præuenitur. vt c. vt debitus honor. de appellat. & cap. capitulum ſanctæ Crucis. de reſcriptis. & gloſſ. dict. c. propoſuiſti. & ibi Abb. & Doctor. & not. in-fra eod. §. 3. quod limita. vt per Alexand. in dict. l. ſi quis. poſtea in additio. ad Barto. & in dict. l. vbi cœptum. vbi ponit pulchras limi-tationes. & per Andre. Barba. & in ſingula. Felin. in c. ex tenore. verſic. lex vbi cœptum. de reſcriptis. vbi Felin. ponit n. limitationes. & Abb. Sic. in cap. poſtulaſti. de homicid. & Anto. Corſet. in d. ſuis ſingula. in litera iudi-cium quod facit ad q. de laico facto clerico quando eximatur à iudicio ſeculari circa geſta in laicali habitu. vide not. per Ioã. And. in Nouell. in capitulo vnico. & ibi Anto. Bu-tri. ferè per quatuor colum. de oblig. ad ra-tio. & Barto. & Alexand. in addi. in l. 1. ff. de pœn. Oldra. de Laude in conſ. 4. incipi. quod laicus. Dy. & Bald. in l. idem Vlpianus. ff. de excuſ. tut. & Frede. de Senis in rep. d. c. pro-poſuiſti, poſita inter conſi. ſua conſilio 97. in-cip. vbi non eſt fundamentum. & Pet. de An-cha. in regul. ea quæ fiunt. de regu. iuris, lib. 6. & Cep. in conſilio 9. columm. 3. verſi. item delicto. & etiam Iaco. Butri. in l. fi. ff. ſi ex no-xa. cauſa agatur. & ibi Paul. de Caſtr. & Iaſo. Spec. in titu. de reo. in princi. & etiam archi-di. c. ſi. 11. q. 1. & Bart. Brix. in q. venit, inci. ali-quis. litigabat & Salic. in auth. ſtatuimus. C. de epiſ. & cle. Bald. Alexand. & Iaſ. in l. cum quædam puella. ff. de iuriſdict. om. iu. & Fe-li. remiſſiue. in c. fin. in §. fallen. verſi. & face-rent hæc de conſti. & Abb. in c. quod clericis de foro compe. & deciſ. capel. Tholoſa. q. 388. & q. 143. & q. 147. & Albertus de Roſa. in tertia parte ſta. quæſt. quadrageſima prima. & Ioahnem da Imola in conſil. centeſimo de-cimooctauo. & Lucam de Peuna. in l. fi. C. da vete. lib. 12.

f *Etiam in.*] De hac dictione etiã an ſit re-petitiua, vide Bar. in l. Seia. §. Gaio. ff. de fun-do inſtru. lega. & Doct. in Clem. 1. de præben. & Ioan. Cal. in conſil. 4. de præben. & Bald. in conſ. 309. lib. 1. & Abb. & de Bellenci. in addi. in c. cum ſit Romana. colum. 4. de appella. & Bald. in conſil. 262. lib. 2. & Bar. in l. Labeo. ff. de pactis. & gl. in c. 1. §. iubet. de collationib. in Pragmatica ſanctione. & Doctores in l. qui ſe patris. C. vnde liberi. & quæ dixi in tracta-tu meo dictionum.

§. II.

Item que par la couſtume ancien-ne vſance & commune obſeruance, le iugement de toutes cauſes & que-relles a qui ſont appointees a ouyr droit interlocutoirement ou diffini-tiuemẽt par mondit ſeigneur le bail-ly de Berry & preuoſt de Bourges ou par leurs lieutenans en ladicte ville & ſeptaine de Bourges appartient & compete a faire aux Bourgeois iuge-ans quant les parties plaidoyans ou vne dicelles demande & requiert a-uoir droit & iugement par leſditz bourgeois & non aultrement b. Ex-cepte le iugement des cauſes crimi-nelles criminellement pourſuites & tendans a fins criminelles & corporel les qui appartiennent auſditz bour-geois & nõ a aultre : ſoit requis & de-mande ledit iugement, & doit eſtre fait par leſditz bourgeois ou non.

Item que par la couſtume.

¶ An dictio item ſit repetitiua præceden-tium qualitatum vel clauſularum appoſita-rum, vide gloſſ. Bart. & Doctores modec. in l. in repeten. ff. de leg. 3. & Barto. in l. 1. ff. de pu-bli, & in l. à ſententia. ff. de appel. Bald. in l. quemadmodum. §. fin. & ibi Flo. ff. ad l. A-qui. & Baldum in l. ſi fortidianum. C. de le-ga. & Angel. Aretin. in §. item lapilli. Inſti. de rerũ diuiſio. & in §. item Seruiana. de actio. Spe. tit. de teſt. § nunc videndum. & Bart. in conſ. 3 & conſ. 27. Et gloſſ. & Doct. in l. 3. item aduerſus ff. quod quiſque iuris. & canoni. in cap. paſtoralis. § item eum toeum. & ibi Feli. de offic. deleg. Bald. in conſil. 224. in princip. lib. 2. & Paul. de Caſtr. in conſi. 70. incipiente viſo puncto. Et Iaſonem Maynom in §. æquè ſi agat. col. 60. Inſtit. de actionib. & gl. in cap. 2. §. item in verbo. de authori. ſacri conſilij in Pragma. ſanctio. & latius in tractatu meo di-ctionum dixi. Adde Bar. Soci. ĩ cõſ. 10. colũ. 8. ver. ſed ad hoc reſpon. lib. 1.

a *Cauſes & querelles.*] Non ſolum de cau-ſis ciuilibus ſi petatur : ſed etiam indiſtinctè de criminibus. vt hic in fin. & differentia eſt inter litem & cauſam de quo per gloſſ. & Do-ctores in l. cauſas. Cod. de tranſactio. & in l. 1. ff. de teſti. & in Authentica. habita. Cod. ne fi-lius pro patre. Et etiam inter querelam, de qua vide gloſ. & Archidia. & Cardin. Alexan. in cap. Maximianus. in verbo querelam. 81. diſtinctio. Et Andre. Barba. in cap. dilecti. de iudici. & pulchrè Antonium Corſet. in ſuis ſingularibus in litera querela. in primo & ſe-cundo.

b *Non aultrement.*] Nunquam enim aliqua lex ciuilis fecit multitudinẽ & populũ diffini-torem.

torem. causarum prudentia enim quę requiritur in terminatione & decisione causarum, est in paucis literatis & solennibus viris: quia nihil honastum ast eorum quæ tractat multitudo. vt Authen. de referan. sacri. Pala. colla. 2. ideo Aristote. 3. Rbato. dicit: Quanto maior populus, tanto minor intellectus. & tanet Bald. in consilio 569. libr. 1. & text. in cap. ad nostram. & ibi Inno. & Abb. Sicul. de consuatud. vbi similis consuetudo arat in diocesi Pictauien. in causia ecclasiasticis, vt dicit ibi tex. quia eum aliqua causa tractabatur, ibidē auditis allegationibus vtriusq; partis, ab bis qui præsenies erant sapientibus quærebatur quid iuris super illa causa: & quod illi præsentes dicabant, vel aliquis eorum pro santentia saruabatur. tamen ibi papa damnat illam consuetudinem canonicis obuiantem institutis: quia sentantia à non suo iudice lata nō tenet. vnde mandat episcopo Pictauien. vt in causis acclasiasticis sibi subiactis postqnam sibi de maritis ipsarum constiterit, santentiam profarat secundum quod postulat ordo iuris, præmissa consuatudina non obstante. Et ax illo text. elicit abbas qnòd licet ex consuetudine possit acquiri iurisdictio. vt ca. cum contingat. da foro compe. & suprà, §. proxi. in gl. prima dixi. non tamen valet consuatudo: vt sentantia à non suo iudice lata teneat: nam est auim sacundum Abba. irrationabila: vt valaat sententia lata à nō habenta iurisdictionam, facit l. priuatorum. C. de iurisdictionē omnium iudicum. tamen benc dabet ferri ad consilium sapientum *a* & non insipientium. vt l. diui fratres. ff. de iure patro, & l. placet, & ibi Bal. C. da sacrosan. ecclesiis & plane no. Abba. & Feli. in cap. si pro debilitata. of fi. delega. & Bart. & Alex. in additioni. in l. t. §. si plures. ff. da exar. actio. licat sacundū Ioā. And. & Abba. in d. c. ad nostram, quandoque parum sapientas in re certa habeāt eleuatum intallectum & ingenium, & acutius sciūt discutere & decidere vnum casum quàm omnes sapiētes, sicut narrāt ibi da illo fatuo Parisiensi qui dacidit quęstionē miro modo inter tabernarium & quandam pauperē, à quo tabarnarius volabat exiorquare paecuniam ex eo quod comadarat panem ad odorē assati. nam soluit illi ax sono vnius denarij turonensis. quam quæstionē non potuissat Cato melius daecidere. pro hoc facit quod no. gl. in lag. 2. in varbo constitu. ff. da orig iu. quod cū Gręci misissent Romam quendam sapientem vt explorarantur, an digni essant Romani eorum legibus: & cogitantes Romani quid in ea oporteret re fieri, quandam stultum ad disputandum cum Græco posnerunt. qui stultus sapianter sa habuit prout ibi vide. Et faciunt etiam quæ nota. Ioan. Andr. in ca. fi. de succes. ab intesta. & Andr. Barb. in l. is cni bonis. col. 2. versic. si quis diceret in furioso. ff. da varbo. obliga. & facit quod voluit Bald. & sequa. in l. curiosum, C. qui testamen. facere possunt. & Calde. in cap. fin. de renuncia. & Abb. in cap. cum inter vniuersas. in fi. de alec. ad q. an dabeat mitti hora prandij pro inuitatis. & Calde. consuluit vxorem suam super isto quæ respondit satis æquè, quòd pro mulieribus & forensib. debeat mitti, quæ libenter non se ingarunt. sed pro aliis nō nisi essent graues personæ, sad regularitar imperiti non possuut iudicare, nisi habeāt paritiam causæ, vt l. si. & ibi Doctor. C. de iudi. Nam vnumquodq; decidendum *b* debet potius committi illi qui habet plus peritię illius artis, quàm altari. licat in omnibus aliis rabus sit minor peritior: sic in agricultura standum erit rusticis: & de imprægnatis vel non: & vtrum sit virgo vel non, standum arit matronis, vt l. 1. in prin. & ibi Bart. & pulchrè Alexan. in additio. t. ff. da ventre inspi. & cap. proposuisti. & cap. causam matrimonij de probs. & de morbo equi & sanitate, standum arit marascalia. & de re mili. militibus. & vtrum vulnus *c* sit mortale vel non, medicis. vt l. samel. & ibi Ioen. de Platea. & Luca. de Penna. C. de re mili. lib. 12. & Baldus in consil. 105. lib. 1. & par glo. & Angelum Areti. in §. prætarea. Institut. de rerum diuisio. & latius in tract. suo maleficiorum, in gloss. super varbo cicatrix est remansura. & Angel. de Armi. & Barnar. Landri. ibi in additio. & Bart. & Alexan. in additio. in l. si in rixa. ff. ad l. Cor. de Sic. & Paris à Putao in tractatu de Syndic. in verbo tortura. c. offiaialis. vbi ponit atiam de aquo commodato qui in itinere infirmatur, &c. quæ ast quæstio pulchra quæ diatim contingit. & Doct. in cap. quia iudicanta. de præscrip. Abbs. & Fali. in cap. significasti. & cap. prasbytarum. de homici. Barto. Bald. Paulus da Castr. & Alexan. in addi. ad Bar. in 1. consti. ff. & Ludo. de Ros. in l. 1. §. fi. & ibi pulchrè And. Bart. da verbo. obligation. Bald. in §. t. Instit. eod. titu. & da madico vida Cępolam Varonan. in consil. 58, columna. 4. & in consi. 62. col. & decis. parlaman. Gratiano. Delphi. q. 394. & ad supradicta vide Abba. & de Bellanci in additioni. in d. c. proposuisti. & ibi amplissime Falinum. colum. 1. varsi. vlti. par istum text. vbi ponit quatuor conclusiones cū pluribus Fallan. Et similis ast cōsuetudo in ciuitate Amiliani diocasis Ruthenan. in causis criminalibus, quòd Burgansas habent condamnationem prout ibi causa pestis fugitinos pluries vidi. & etiam in loco da Scuria diocasis Albiau. & Ioan. de Imol. in consil. 139. cum seq. dicit assa in ciuitate Lucanę. pro qua facit tax. in Authen. vt nulli iudi. §. si varo quidē. vars. primatibus ciuitatum, &c. colla. 9. quæ nota. Bald. in consi. 385. incipien. visis omnibus. vol. 4. vbi dicit quòd si cōsuetudo vel statutū dat specialem iurisdictionē val indicam in aliquibus causis exclusis quibuscunq; aliis iudicibus, vt hic in causis criminalibus quantū ad condemnationam videtur exclusus habens ordinariā vel generalam iurisdictionē. vt ibi vide. & taxt, Barto. & Docto. in l. 1. C. de offi. præf. vrb. Vnde dicit Angel. Areti. in tra-

a Adde de statuto & consue. volente quòd iudex teneatur dare sentētiam cum cons. sapiētis. vide Bart. Soci. in consi. 25. li. 1. & text. sing. i l. 1. §. omnibus autho. ribus. C. de veter. iur. enucle. & in l. si plures. §. quod in tutorib. vbi same. n. facilius v. num tutor, &c. ff. de adminis. tu. vbi gl. ponit versum Sequitur ex pedibus cō missa nego tia plures. & tex. in l. si qua. C. de iu. vbi si est quæstio inter iudices, sentores populi iudicant ipsos.

b Adde quæ dixi in tract. de offi. & pote. loga. in Francia in 1. q. post princip. & Bart. Soci. in cōs. 278. lib. 2. quòd singu.

c Adde quòd nunquā denunciatio quæ fit per medicum qui asserit aliquem infirmū vel ex vulnere mansuram cicatricem, aliquid operatur nisi præcedat diligens in medicum inquisitio. tex. est in l. semel. h. al legat. Et ideo fit cautus iudex. sed Barto. ibi quòd in actu faciat registrari, quod iudex diligenter examina. Verum ex vulnere esse remansura cicatrix, ex ipso diligenter examinato medi. hoc retulit. alias non valet quòd nota officiales Bituricen.

 ctatu

ftatu suo meleficiorum in gl. de consensu & deliberatione,&c. Hanc consuetudinem esse multum æquam,& fuisse in practica introductam per legem humanam. Cod. de legi, quia cum de hominis vita tractatur, quòd sit multis oculis subiecta, & bene & mature videatur, &c. vt ibi vide. pro quo facit tex. in l. dubiom. C. de repu. & etiã similis habetur consuetu. seu statutum Bononię secundum Calde. in consi. 8. tit. de appella. & Alexan. in consil. t. libr. 3. vt ponit quòd anciani Bononienses in criminalib. interesse debent. Vnde Oldra. consil. 251. consuluit reprobandam sententiam archiepiscopi regini qui tulerat sententiam grauem & ignominiosam in clericũ suum absque consensu capituli sui: dicit tamen ibi quòd si sit consuetudo in cõtrarium quod valet, vt c. non est. de consuetudine. lib. 6. qui text. facit pro hac consuetudine ex tex. in c. prudentiam. & ibi gl. in verbo plurimorum. & Doct. de offi delega. vbi dicitur quòd integrum *a* est iudicium quod plurimorum sententiis confirmetur. & vide Bal. in l. 2. colum. 2. versi. sed nunquid propter. C. quando fisc. vel priuat. vbi Bald. dicit quòd cognitio spectat ad ancianos seu priores. & Ang. in cõsil. 195. col. 2. versic. 2. dicit ad consules communis Florentiæ. *b*

a Adde tex. celebr. in c. grane. 85. q 9.

b Adde quòd priores de Florentia vel alterius ciuitatis quæ in Alemania dicuntur proconsules, habent mandatum à lege de defendendo vel agendo pro rep. & in solidum glo. est no. & ibi Sa. le in l. 1. C. si ex plu. tut.

§. III.

Item que par preuention *a* de toute anciẽnete lesditz bailly & preuost, ou leurs lieutenans ont toute iurisdition ordinaire sur les subiectz *b* & demourans en la conte *c* de Sanserre: & en la ville & faulxbours de Vierson pour congnoistre & decider de toutes leurs causes & querelles audit siege de Bourges. *d* Excepte se iurement qui appartient ausditz bourgeoys iugeans en la maniere dessus declaree.

Item que par,

a *Preuention.*] Quando sunt plures iudices parem iurisdictionem habentes, cõuenit esse locum præuentioni. vt l. si pluribus eum ibi oo. per Doctores. ff. de leg. t. & in l. t. ff. de offi. leg. tenet Bald. in l. nullum. ad fin. C. de testi. & Angel. in l. sane. ff. de iureiu. & Spe. tit. de rescript. §. 9. versi. item quòd sublatum. & Ludoui. de Rof. in suo singul. incipien. tu Senensis. fol. 44 col. 1. vbi dicit Senis talem consuetudinem esse inter potestatem & capitaneum ciuitatis Senen. & idem tenet Ludoui. Bolog. in suis primis interpretationibus in l. 2. §. fi. ff. de adul. & tex. in c. cum plures. de offic. delega. lib. 6. & Innocen & Doctores in c. cum ab ecclesiarum. de offic. ordi. & gloss. in cap. 1. §. neq. in verbo præuentionem. de colla. in Pragma. sanct. Sed an iurisdictio delegata possit pręueniri per ordinariam? dic, quòd sic, text. est secundum communem intellectũ in cap. vt debitus honor. & ibi Abb. Sic. col. 2. ver. 9. vlterius. & Præposi. Mediola. nunc cardina. Alex. de appella.

b *Sur les subiectz.*] Subditi dicuntur tribus modis. Primo, ratione domicilij. vt cap. ex parte. b. & ibi gl. & Abba. Sic. de foro competenti. & l. cum te. & ibi Ioan. de Platea. C. de municip. & orig. libr. 10. Secundo, ratione originis propriæ vel paternę, arg. ca. 3. de templo. ord. libr. 6. & dict. l. cum te. & ibi Ioan. de Plat. de municip. facit l. assumpt. §. 1. & quòd not. ibi Barto. & Alexan. in additio. ff. ad municipa. & l. rescripto. §. fi. ff. de muneri. & hono. Tertio, ratione delicti. Sed large secundũ gloss. in cap. nuper, in verbo, tunc post principium, de sententia excommunicationis. Et ibi Abb. & Feli. colum. 2. in fine cum sequenti. & Abbas in cap. proposuisti. in primo no. de foro competenti, sed proprie secundum ipsos non dicitur ratione delicti subditus. & idem tenet gl. Clemen. vna super verbo subditos, de foro competenti, & adde prædicta quæ habentur per gloss. Abb. Andr, Barto. & Feli. in cap. fi. de foro compet. quod not. pro hac consuetudine & similibus statutis facientibus de subditis mentionem, vt non comprehendantur forenses, cũ sint odiosa, ideoq; restringenda secundum Abba. in d. c. proposuisti. Et Feli. in d. c. nuper, & Ang. de Claua in sua summa in litera subditus. quia imperator non facit leges, nisi pro subditis suis. de quo tamen dic vt per Cy. Bart. Bald. Sali. Pau. de Cast. & Ias. in l. t. C. de summa trinitate, & Bart. Bald. & omnes Doctor. in l. populi. ff. de iusti. & iure. & Angel. Areti. Instit. de his qui sui vel alie. iur. §. in potestate. in vltimo notabili. & Alexan. in consil. 101. col. 2. versic. vnde dicit cum duobus sequentibus. lib. 3. Et an *c* subiectio per solutionem cẽsus probetur, vide per Abb. & Docto. in cap. omnis anima, de censi. quia nemo secundum Abb. ibi potest esse in hoc sæculo Acephalus quin recognoscat aliquem in superiorem, saltem papam. vt 93. distinct. c. nulla. & vide quæ dico infra de consuetudi. feud. § 24. in glo. 2. Et an subditus in præiudicium superioris possit se alteri submittere, vide Abba. in ca. inter dilectos. col. 3. versi. in glo. & ibi Andr. Barba. de donat. & quæ dicam infra de cõsuetud. feud. §. 13. in gl. 1. Et an ex vnico actu subiectio probetur. vide Abba in cap. dilectus. & ibi Doctor. de capel. mona. vbi dicit quòd non. Et quando subditi nõ possunt habere iusticiam à dominis, ad quos debent habere recursum. vide Bald. in consil. quadringentesimo trigesimo nono, incipiente magnificus Doct. col. 2. versic. & ex hoc trie. lib. 3.

c Adde Inno. Abb. Sic. & Feli. in c. inter quatuor de maio. & obedi. & Bar. Soci. in consil. 74. ver. 3 probatur & in consil. 145. ver. 3. principaliter. Vol. 1. gl. et Doct. in c. in causa de causa pos. & proprie.

c *En la conte.*] Qui dicatur comes, dux & marchio, vide text. & ibi Bald. Alu. & cardina. Alexan. in cap. vno, qui dicatur dux, marchio, & comes, &c. in vsi. feud. & Bald. in l. decernimus. C. de sacrosanct. eccle. & glos. in proœ. Pragmat. sanctio. super verbo comitibus. & qui dicantur barones vide Bald. in cap.

Adde Bar. Soci. in consi. 165. li. 4.

cap. vno delegatorum. de offi. delega. vbi dicit quòd appellãtur potentes habentes iurisdictionem in subditos. sed in Lombardia secundum Doct. propo. Mediolanen. nunc cardi. Alex. in cap. per venerabilem. §. videatur. col. 11. qui filij sunt legitimi, appellantur magni castellani. & sic etiam in Francia. vide gl. in procemio Pragmati. sanctionis. in verb. magnatibus. Et an barones & banneti debeant requiri in exequendis literis parlamenti & aliorum iudicum, vide decisiones parlamẽt. Gratiano. Delphina. q. 316. & Doctor. in l. 1. C. vbi de crimine agi. & in Authen. si vero crimi nis. C. de adulte.

d *Siege de bourges.*] Nota quomodo balliuus & præpositus extendunt eorum iuris. ad certa loca: sed secundum Ioan. Fab. in l. cunctos populos. colum. 7. versi. & idem videtur. C. de summa trinit. quòd Parisien. vel Aurelianen. præpositus conseruator priuilegiorum regiorum ad requestam scholaris potest trahere coram se aliquem de toto regno. & similiter faciunt hic & alij conseruatores priuilegiorum regiorum. Et idem credo dicendum esse de conseruatoribus conseruationis apostolicorum priuilegiorum. non obstante c. statutum. de rescript. libr. 6. licet tamen quotidie per officialem Bituricen. declaretur citatos vigore citationum emanatarum ab ipsis conseruatoribus apostolicis Tholosæ & Montispessulani non esse ad comparendum astrictos, nec esse sententiis excommunicationis innodatos. quòd male fit per eam quæ not. Ludo. de Pana. in l. vna. colum. 16. in verbo præsententur. C. vt nemo ad patro. susci. li. 11. quod non potest comes vel baro prohibere vasallos suos ne ad curiam regiam reclamare possint, vt ibi.

§. IIII.

Item & aussi appartiẽt par preuention audit bailly & preuost ou a leurs lieutenans audit siege de Bourges de toute anciennete la congnoissance decision & determination des cas de nouuellete & de maintenue & garde de possession & saisine a equipolant a nouuellete entre les subiectz des iurisditions subiectes & subalternes ressortissans & estans du ressort dudit siege de Bourges. Excepte le iugemẽt qui appartient ausditz bourgeoys en la maniere dessusdicte.

Item & aussi appartient.

a *De possession & saisine.*] ¶ Hæc materia secundum leges regias reg. Fran. expe. possessoriorum vtilissime introducta est nouiter aduocatis in practica difficilis, quarum legum regiarum vna vocatur querimonia nouitatis. Alia, querela de seisinis. Et villi. ipsarum sunt super theorica. l. is qui destinauit rem petere. ff. de rei ven. Rationes verò illarum super interdictis recuperandæ ac retinendæ ac adipiscendæ possessionis etiam naturalis, vide in l. si de vi. cum ibi not. per Docto. ff. de iud. & per Ioan. Fab. & Angel. Aret. in §. retinendæ, & per totum titu. Insti. de interd. Cy. Bart. Bald. & Sali. in l. incerti iud. eod. & in l. vna. C. vti possidc. & Bart. Angel. in repetitionibus. & Alexand. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirenda possessi. & Abba. Sic. & Feli. in c. licet de probatio. & Barto. in l. 1. §. final. §. de interdi. & Abba. Sic. in c. in literis, de restit. spolia. & in c. 2. de ordin. cogno. similiter Iohã. Barberij in suo iuris viatorio. titu. de pract. a legum regiarum querimoniæ nouitatis & querelæ dissaysine. tamen in Francia loco querelę impetratur vna reintegranda. de qua in c. reintegrande. 3. q. 1. & Alexand. consil. 41. in princ. lib. 1. & Docto. in c. cum ad sedem. & c. sæpe, de restit. spolia. & Alexand. in consil. 6. column. 1. & 2. volum. 3 & Bartol. & Io. de Platea in l. si coloni. C. de agric. & censi. libr. 11. & Bart. Soci. in repeti. l. rem quæ nobis. ff. de acquirenda poss. & Alexand. in consil 1. in fi. vol. 4. & Doct. in l. si quis ad se fundum. C. ad legem Iuliam. de vi pu. & Angel. consil. 154. incipien. in Dei nomine, in 1. q. Dy. & quę ibi dixi in 1. & 2. addi. in regula. qui ad agendum de reg. iur. lib. 6. & decisi. parla. Gratio. Delphi. q. 127. & Ant. de Butri. in consil. 62. ¶ Et nota quòd Philippus rex fecit prædictas constitutiones seu leges quæ in curia parlamẽti Parisiis obseruentur, & sunt registratæ in dicta cu. ad quam recorre. Sis tamen cautus ne in casu nouitatis dicas partem tuam esse spoliatam vel dissaisitam, quia non datur nisi possidenti. vt l. si. §. interdictum. Authẽ. ff. vti posside. & dict. l. vna. C. eodem titu. Et dicta remedia competunt, & dantur pro omni iure. vt not. Ioan. Fab. Insti. de interdi. in fi. princ. & retinend. column. 7. versicu. sed quæro nunquid dentur vbi vtrobique dicit quòd consuetu. curiarum spiritualium & temporalium regni Frãciæ ita se habet. & obseruat querelam de elect. cui. c. respondet. Cy. in l. si certi annis. in fi. C. de pac. aduersus querelam opus est querela. de quo vide ibi per mode. Angel. in rep. Alexand. & Ias. Sed aduerte quòd hodie iudices seculares cognoscunt de omni b possessorio. etiam beneficiorum ex consu. quam confirmauit Martinus Papa II. vt recitat decisio parlamen. Delphi q. 1. vbi inseritur bullam confirmationis prædictæ. Et not. quòd regulariter in materia possesso. non attenditur titu. sed possessio recens: nisi in causa beneficiali: vt in reg. beneficium. de regul. iur. lib. 6. & d. cap. in literis. & ibi Docto. post Abb. de rest. spol. tamen ti. coadiuuat & confortat possessorium. Nam data paritate probationum possessionis vtriusque partis, ille obtinere debet qui cum possessione probat tit. vt tenet Abb. Sic. in cap. licet. in 10. no. & Fe.

a Adde decis. Parl. Gration. Delphi. q. 442. qua dicit quod dominus Ludo. Francorum rex ipsas ll. edidit secundum Cy. in l. nuda ad fi. C. de contrah. & cõmittẽd stipula. sed sub correp. Cy. nihil dicit: sed de quadã promissiõe per bonum Ludo. eundem comitis facta cum pœna adiectione, licet plures lib. certa officia cõdideret, vt patet in eius cronica. tamen istas ll. in casum nouitatis & querela dissaysina nõ fecit, sed fuit Philip. vt reperi ex extraua. Ifis curia parlamenti Parisii.

b Adde text. in extrauagan. Sixti. 4. incipien. ab vniuersis. §. prætereà.

li. col. 8. In princ. versi. quarta causa victoriæ. & Barto. & Alexand. in l. si duo. in princ. ff. de iureiuran. & Bart. in l. si de eod. §. si. ff. de acqui. b possess. & Bald. in l. ordinarij. colum. 5. C. de rei vendi. & Io. Bar. in d. suo iur. viato. tit. de pract. legum reg. col. 16. 7. secundum eũ uo. vnum singulare quòd in articulando super possessorio deducendo titulum quòd nõ protestetur quòd non intendit deducere petitorium nisi ad confortationem possessorij. ... si succumbat in possessorio: cũ quo simul petitoriũ deducit, pariat sibi in petitorio exceptionem rei iudicatæ, quæ protestatio sumpta est ex d. c. 2. de ordin. cogni. nec dicuntur tales articuli impertinentes: quia iudex debet admittere omnes probationes facientes pro fundatione intẽtionis partis. vt l. ad probationem. & l. instrumenta. C. de proba. & ca. cum contingat. de offi. deleg. vnde cum quidam prætenderet ius in canonia & præbenda ecclesiæ maioris Cartusen. Et in suprema parlamenti Tholosæ curia, petitorium cum possessorio deduxisset & succubuisset, postea non potuit coram officiali b Cartusen. deducere solum petitorium. & fuit ipse officialis inhibitus authoritate præfatæ curiæ. Et quando sententia lata super possessorio noceat petitorio, vide Docto. in locis suprà allegatis, & Ange. Areti. in §. 1. versi. in gloss. maxime. Instit. de interdi. & Dynum in regula nullus, & in regula qui ad agẽdum, atque vtrobique in addi. dixi de reg. iur. lib. 6 Et nota. c quòd per oppositionem res est contentiosa, & regitur sub manu regia. quæ nõ aufert possessionem possidenti secundum Cy. in l. vna. C. de test. seu.

a Adde quod volẽs probare possessionẽ continuam sufficit probare possessionẽ duorum proximorum annorũ & duorũ vltimorum & aliquando in medio: quia tunc præsumitur continuatio aliorũ mediorum temporum, vt est gl. in c. volumus. 16. q. 4. et not. Bart. in l. Celsus. ff. de vsu. c. & Math. de Math. in suo singu. incip. no. mirabilem doctrinam fo. 5. col. 2. et Angel. in d. l. Celsus. & Alex. in addi. ad Bar. & Bal. in l. 1. Cod. de vsu. transact. & per canone in c. licet c. 3. de prob.

§. V.

Item que de toute anciennete les iurisdirions de ladicte conte de Sancerre: de sainct Satur soubz Sancerre: de Lere: de Sury en Vaulx: de Beaulieu: des chastelenies des ays: de Maupas: de Beaulieu: des chastelenies de Montfaucon: de Vierson: de Menoste Salon. de Brecy. Et la iurisditiõ de la Salle le roy: de Villeneufue sur Cher, & de sainct Florent. Et plusieurs aultres lieux sont du ressort dudit siege de Bourges: & ont accoustume de ressortir de tout tẽps ausditz sieges a.

Item que de toute.

a *Ausditz sieges.*] Licet de consuetudine in locis hic conten. domini Bailliuus & prępositus seu eorum locũ tenẽ. Bituris habeant iurisdictionem, & sint dicta loca de districtu & foro iudicaturæ dominorum Biturigum, tamen propter hoc nõ derogatur iurisdictioni ordinariorum ipsorum locorũ. facit quod notatur in l. finali. in fine, & ibi Iohannes de Pla. de re milita. li. 12. vbi Imperator dat priuilegium d fori ducibus & eorum apparitoribus & militibus limitaneis, id est, custodiã facientibus in limitibus imperij, de quibus in l. fin. C. de fund. Limitro. libr. 11. vt conueniantur sub magistro officiariorum. per hoc tamen nõ derogatur iurisdictioni magistrorum militum. & similis est text. & ibi Ang. & Ioannes de Platea in l. viros. C. de diuer. offi. li. 12. ex quo inferunt ibi Ang. & Ioan. de Pla. quòd si statutum seu consuetudo dicat quòd scholares debeant conueniri coram potestate vel episcopo, quòd per hoc non derogatur iurisdictioni rectoris vel conseruatoris. Et possunt simul stare, quòd quis possit conueniri de iure coram vno iudice. Et etiam de cõsuetudine coram alio. Et vbi ius quæsitũ ex hac consuetudine esset, contrarium iuri cõmuni vel consuetudini loci non tolleretur, si consuetudo loci esset generalis, secus si specialis. vt notat Io. de Pla. in d. l. viros. & Ioan. And. in cap. primo, in verbo facti. de constit. li. 6. & Abba. Sicu. & moder. in capi. fina. de consue. & Bar. Paul. de Castro. & Ias. in l. de quibus. ff. de legi. & Cyn. Bartol. Bald. Sali. & Angel. in l. consuetudinis. C. quę sit long. consuetudo & Angel. Perusi. in §. fina. & Angel. Areti. in §. ex non scripto. Institut. de iure natura. gentium & ciuili. & Alexand. Imo. in consilio 75. column. tertia. versic. Item etiam libr. 1. vnde nõ posset hæc ciuitas de iure communi concedere represalias propter factum istorũ subditorum: quia eos potest iure ordinario coercere. Nam dominus non posset concedere represalias cõtra vniuersitatem sibi subditam quam coercere potest in ordi. vt not. Bar. in l. 1. §. hoc itaque per illum tex. ff. si quis testamento liber iussus fuerit. & e quãdo represaliæ videantur esse concessæ, & quis possit concedere. vide Bart. & Doct. in l. nullus. C. de Iudæis & cælicolis. & in suo singulari tract. de represaliis, & Bal. & Sali. in Authen. omnino. C. ne vxor pro marito. & latius in Authentic. habita. C. ne filius pro patre, & canonistas in capit. 1. de iniuriis, & damno dato. libr. 6. & amplè Feli. in cap. cognoscentes, column. 1. de constitu. vbi ponit an valeat statutum vel consuetudo, quòd vnus puniatur pro alio corporaliter vel non & glos. in c. 1. in verbo supplicium. 24. quæst 5. & quæ dico in regula. non debet in prima & vlt. addi. de regulis iuris, libr. 6. & text. & gloss. in ca. dominus. 23. quæst. 2.

b Adde Feli. in Ru. de rescriptis. col. 3. & Bartol. Bal. et Salic. in l. fi. C. qui leg. perso.

c Adde Bar. Albe. de Rosa & Alex. in l. interesse. ff. de acq. pos. qui ita tenent per illum tex. et Albe. in l. vna. hic al lega. & Abb. Sic. An. Bar. et Feli. in c. ex animarum de iudic.

d Adde Bal. & Ange. in l. per inIquũ ĩs. & ibi Pau. in Ver. in tex. ibi tantum. C. de iurisd. omnium iu. et Abb. Sic. ĩ c. 1. de elec. & in c. cũ ab ecclesiarũ. de offi. & in c. ceterũ & ibi Feli. Versi. not. tex. de iudi.

e Adde an & quando quib. concedo possunt Bar. Sui. in cõs. 231. li. 2. & Abba. Sic. in consil. 42. volu. 2. & Bal. in consil 3. lib. 2.

§. VI.

Item que les sentences donnees & proferees par lesditz bourgeois tant en matiere criminelle, que ciuile, cõme dit est, doibuent & ont accoustume estre enregistrees par le greffier a du iuge, q a cõgneu de la cause, & par deuẽr lequel elle a este vẽtilee. Et aussi lexecutiõ desdictes sentences appartient

tient a faire audicts iuges, *b* ou a faire, & nõ par aux ditz bourgeois, qui ont proferees, ou fait proferer icelles sentences.

Item que les.

a *Par le greffier.*] Varia sunt nomine notariorum, vt not. gloss. in Rubrica. C. de tabul. libr. 10. & ibi Ioannes de Platea, & Luc. à Penna, vocantur quendoq; tabularij, quia in tabulis cuiuscunque materiæ possunt conficere suas scripturas & instrumenta, vt l. 1. in princip. ff de bono. possess. secundum tab. & §. nihil interest. Instit. de testamen. & Bal. in sua Margari. in ver. notarius. vocantur etiam serui publici, vt not. gloss. Ange. Aret. Institu. de iure persona. § serui. non quòd sint serui: cùm seruus non possit esse notarius, vt l. generali. C. de tabu. lib. 10. sed quia Reipublicæ seruire tenentur: & idem Ang. in cons. 284. *a* ac etiam recipere instrumenta, & iam recepta extendere in formã publicam ad requisitionẽ partium quarum interest: & possunt cogere partem ad suscipiendum instrumentum grossatum, vt pulchrè notat Barto. & Alexander in additioni. leg. non alter. ff. de adopt. & Angelus Aretl. Institut. eodem titul. §. cùm autem. & Angelus Perusi. in l. 1. in additiou. ad Barto. de tabul. & Barto. & Alexand. in additin. in l numerum. §. iudicandi. ff. de muneri. & honori. & Paulus de Castr. in consilio 84. incipien. visis dicta facit narratione. volum antiq. & talis est consuetudo generalis, secundum Angelum in consilio 174. colum. 2. in princip. & Lucas à Penna, in l. in sacris in ver. gestorum. C. de præposi. sacro. scrinio. libr. 12. & in l 1. C, vt nemo ad patro. suscipi. lib. 11. aliàs requisitus & recusans tenetur ad interesse, vt l. iubemus de defensori. ciuitatum. & tenet Bald. in l. fina. C. de edend. & Lanfranc. de Oria. in repet. c. quoniam contra falsam. in gloss. instrumenturum productiones. versicu. quære vlterius. de proba. & Ludouicus Bolog. in l. argentarius. §. cùm autem. ff. de eden. in prima interpreta. Et hoc verum, nisi esset occupatus, vel aliam habeat excusationem, vt Authen. de tabellio. §. & non fingant. colla. 4. & tenet Bartol. in d. l. generali & in l. 1. §. serui. & ibi Alexander in additionibus. ff. furti. aduer. naut caupo. & Angelus, Bald. Paulus de Castr. Alexand. & Iason in l. si duo. § fin. ff. si quis caut. & quæ dixi in additionib. ad Dynum in regula, non est sine culpa, de regu. iuris, libr. 6. Et nolens recipere instrumenta, debet priuari officio notariatus, vt notauit Bald. in l. prouidendum. C. de postulan. & Ioannes Andre. in cap. sicut. ne cler. vel monach. & Alexand. in dicto §. serui. & Bald. in Rubrica. C. de fide instrumen. & Abb & Felin. in c. 1. & c. cum p. tabelli. eo. tit. Et debent seruare formularia cõsueta, secundum glossam in l. iubemus nulli. §. fina. in verbo, petitione, & ibi Doctores. C. de sacrosanctis ecclesiis. & Bald. in Rub. de consuetu. in antiq. colum. 4. vocantur etiam librarij, qui fideliter & sine fraude facta hominum scribunt, vt l. si librarius & ibi Barto. & Alexand. ff. de regulis Iuris. Et isti possunt dici cronicarij. Item vocantur tabelliones, catholicani, scribæ, scriptores, notarij, libellenses, memoriales, pragmaticales, epistolares, receptores, logographi, à logos, quòd est ratio: & graphos, quòd est scriptura, quasi scriptores publicarum rationum. Et pariter dicuntur numerarij, cẽsuales, & scriniarij, qui suas scripturas recondunt in scriniis, vt l. scriniarios. C. de testamen. mili. & vide Specul. titu. de instru. edi. §. 8. versicu. sed quis potest vocantur etiem iudices chartularij, secundum Barto. in d. l. iubemus. in fine. §. sanè. de sacrosanct. & Paulum de Castro in d. consilio 80. colum. fina. versicu. præterea ad hoc. volum. antiq. vbi vide, quam iurisdictionem de iure & consuetudine habeant notarij. Sed an notarius præsumatur rogatus, vel debeat stare, quòd à partibus expressè fuerit rogatus, vide Innocen. in d. cap. 1. & ibi Abb. & de Belleum. in additionibus. & Fel. colum. 8 de fide instru. & glossam in l. prætor ait. in principio. versi. huius edicti. & ibi Docto. ff. de eden. quæ dicit quòd hodie tabelliones semper rogantur à partibus hincinde: & idem tenet Paulus de Cast. in l. hæredes palàm. §. in testamentis. & Francis. de Aret. ibi. ff de testa. est tex. cum gl. in Auth. de tabellio. §. nos autem. & ibi Ludo. Bolog in suis primis interpretationibus. & Bald. & Salice. in Auth. rogati. C. de testi & Lanfran. de Oria. in d. c. quoniam contra falsam. & Bald. in d. sua Margari. in litera notarius. & in consil. 12. lib. 1. & Lud. de Rom. in consil. 306. Sed quid si vnus solus notarius subscriptus sit, cùm duo debeant inscribi? quia duo receperent literam vel instrumentum, prout requiritur de consuetudiue aliquorum locorum, vt Parisiis: & nunc generaliter in tóto regno Franciæ, secundum ordinationes regias, an tale instrumentum probet? vide Bal. in consi. 319. incipien. cùm quidem, ante fin. versi. ad articulum de duobus notariis, vol. 1. vbi tenet quòd non: quia standum est consuetudini, & ordinationibus regiis: & dicitur quòd Parmæ similis est consuetudo, *b* secus tamen est, vbi vnus ex notariis subscriptis esset infamis vel priuatus officio notariatus: quia per alium idoneum notarium instrumentum conualidatur, vt tenet Bal. Paul. de Cast. & Alexan. & Iason in l. si quis ex argentariis. §. 1. ff. de eden. & Geor. Nat. in repet. c. quemuis pactum. colum. 8. versicu. 18. facit de pact. libr. 6. & quæ dicam infrà, eodem titulo. §. 9. in gloss. 3. in quæsti. de duobus testibus, quorum vnus est inhabilis, & aliter habilis, prout ibi. *c* Et an notarius condemnatus ex aliqua causa, quæ eum facit infamem, possit conficere instrumenta publica, vide Bartholum, & ibi Alexan. in

a Adde Bar. in l. 1. § 1. & ibi Alex in add. ff. furti. aduersus nau. caup. stabul. vbi dicit esse verũ, nisi excusetur propter multitudiné contractuũ, vt Auth. de tabel. colu. 4. vel propter dignitaté adeptam Bal. in l. neque. C. de epi. & cle. adde, quòd si notarius de cat se errasse in instrumẽto, quòd dedit vni parti et ostendit protocollũ suum ad hoc: an possit suum corrigere errorẽ, & per re partis eius de dit instrumentum, quod sibi restituat, quia vult corrigere. Vide Do. in l. imperator. ff. de statu hom. Cy. & Sal. in l. si quis decurio. C. de falsis & Spe. tit. de instru. edi. §. postremo. versic. sed nunquid confect. & Bar. in cõ. 208. & tenet quòd sic, & ita plures vide in curia Bituricẽ. practicari.

b Adde Barbat. in consi. 15.

c Adde an iudex possit reformare in sententia, quod

additio. in ead. l. ff. ad l. Iuliam repe. & Lud. Bolog. in suis primis interpretationibus. in §. fina. in Auth. de tabel. & illustrem Doctorem Franeis. de Aret. in l. Domicius. ff. de testamen. Angel. Aret. in tractatu malefi. in glo. falsario. versic. quæro, si quis notarius damnatus. & ibi Landri. in additio. & Barto. Baldus, Paulus, Alexand. & Iason in l. & militib. ff. eod. titu. & Alexander in consil. 138. col. 2. varsicu. ad idem, quòd not. glos. volum. primo. & Bartolus in consil. 77. incipient quæritur, & in consil. 174. incipien. ser. Ioannes. & ibi Landri. in additio. & Bart. in l. 1. §. si penes. ff. de tabu. exhib. & gloss. domini Pet. da Ancha. & Archi. in c. accusatus. § ad conscribendas. de hæreti. lib. 6 & Feli. in d. c. cùm P. tabellio. colum. 5. in princip. quæstio. 8. de fide instruman.

quæ nō incurrat, infamiam. Bar. in cō. fi. iii. col. fi. versi. videamus de reseruatione &c. tenet quòd sic ex iusta causa

b *Audictz iuges.*] An iudex a ad quem, vel à quo, demandet sententiam executioni, vel agatur ex prima sententia vel secunda, vide gl. Cy. Barto. Bald. Ange. Salic. & Moder. in l. eos. in principio. C. de appel. & Bart. Bal. Ang. Paul. da Cast. Alexan. Iason in l. tale pactum. § qui prouocauit. ff. de pact. Ioan. Fab, & Bald. in Authen. si quis litigantium. C. de episc. & cler. & gl. Ioan. Fab. Christoph. Porc. & Ang. Aret. in §. si quis prior. Instit. quibus mod. test. infirman. & quæ dicam infrà eo. §. 12. & glo. Innoc. Abb. & Feli. in c. pastoralis. §. præterea. da offi. delega.

a Adde doctor. in l. à diuo Pio. § si. ff. de re iudi.

§. VII.

Item & si aulcun appelle desdictz bourgeois & sentences par eulx proferees: ledit appel sen va sans moyen en la court de parlement. a Et pource doit lappellant releuer en ladicte court.

Item & si.

a *De parlement.*] Pro hac b consuetu. facit text. in l. 1. & 2. C. de his qui vicem alterius gar. & in c. 2. de consuetu. libr. 6. & quod ibi not. gloss. Petr. de Anchar. & Domini. de sancto Gemin. vbi ab officiali generali episcopi non appallatur ad episcopum, cùm sit idam auditorium, da quo per B. de Firmo. in tracta. de episcopo. in 5. parte. lib. 4. 47. quæstio. sicut est hic inter Burgenses & balliuum, vt c. Roman. 1. respon. de appall. libr. 6. vnda appellatio ab vno interiecta videtur ab vtroque interposita. & idem tenet Bal. in Rub. de consuetu. in antiq. colum. 4. ante fin. secus si esset delegatus ad vnam causam specialem: tunc ad ipsum episcopum appellari debet, vt de offic. delega. cap. super quæstionum & ibi Abb & Felin. in c. dilecti. de appella. & tenet Cald. in consi. 2. titu. de appel. vbi dicit, quòd à sententia officialis in ciuitate & certis locis deputatis potest ad episcopum appellari: quia non est generalis officialis, vt latius ibi vida, nisi esset consuetudo in contrarium, quòd appellaretur omisso episcopo ad superiorem metropolitanum, prout est in diocœsi Lemouicen. nam appellatur ab officiali Canalicarum: Combraliæ, & aliorum locorum ad officialem metropo. Bituricen. sicut de consue. metropolitanus potest cognoscera omisso appellationis r articulo de causis subditorum suffraganeorum, de quo plenè per decisio. Capellæ Tholos. quæstio. 276. & Doctor. in ca. Roma. de foro competenti. & de offic. ordin. lib. 6. quòd not. nec valeret consuetudo quòd appellaretur ab ipsis Burgensibus, seu eorum senteutiæ ad ipsum balliuum, vel eius Locumtenētem, per d. c. 1. cùm ipse balliuus de eadem causa cognouerit, & sententiam ipsorum habeat exequi & demandare executioni, vt suprà, §. proxi. in fin. dictum est, vnde non posset etiam iudex causarum appellationum. de quibus ipse d cognouit originaliter, vt l. eos. in principio. & ibi Doct. C. de appel. sicut non posset quis iudicare in causa, in qua fuit aduocatus, vt l. prętor. ff. de iurisdic. omnium iudicum. & l. fin. C. de offic. assesso. aliàs talis consuetudo esset irrationabilis, vt tenet Bald. & seq. in l. 2. C. quæ sit long. consuetu. & in consil. 55. in princ. incip. præponitur. lib. 1. & facit tex. & ibi expressè Barto. & Doct. in l. præcipimus. C. de appell. vbi tenat, quòd à sententia vicarij potestatis non potest appellari ad potestaté: sed ad eum ad quem de iure communi appellaretur, si sententia fuisset per potestatem lata. & tenet Ioan. de Imol. in consi. 280. vbi fortius dicit, quod etiam si statutum vel consuetudo dicaret, quòd à sententia vicarij potestatis posset appellari ad ipsum potestatem, quòd non obstante tali statuto, quòd non prohibet ad alium appellari, potest appellari ad illum, ad quem appellari à sententia potestatis de iure communi posset: vt ibi vide, & etiam si prohiberet ad alium appellari, vt suprà dictum est, vel est alia ratio quòd non appelletur secundum glo. in d. c. secundo, quia appellatio est de minora iudice ad maiorem prouocatio. vt l. 1. in princ. & ibi Bart. Ang. Aret. ff. de appella. & Bald. in Rubr. C. eod. titu. & Abb. Sic. & Feli. in Rubr. in c. suggestum. eo. tit. sed si appellaretur à sententia Burgentium ad ballinum, vel ad eius Locumtenentem: vel de officiali ad episcopum, non prouocaretur ad maiorem, sed ad param vel eundem: quia consuetudo non potest facere, quòd appellatio de pari ad parem valeat, secundum Falin. in c. cùm P. tabellio. colum. 3. 5. quæst. versic. vnde consuetudo, &c. de fide instrumento. de quo per Bartolum, & ibi Alexan. in addit. magna, in principio, in l. 1. §. ab eo. ff. quis & à quo appellet. vbi vide ad quam dauoluitur appellatio. & Bartolus, Angelus, & Alexand. in additio. in d. l. 1. §. si quis. de appell. & Ludouic. Bolog. in suis secundis interpretationibus. in l. fin. in fin. C. de iudi. Et nota, quòd de consuetudine regni Franciæ in patria consuetudinaria, & in foro seculari omni appellationi

b Adde si quis pro parte et pro parte nō obtinuerit, et pro parte sua appellauerit appellauerit, an tota sententia per appellationē suspendatur. Cy. in l. 1. C. de aduo. diuer. iu. tenet quòd pro parte. sed Bart. tenet cōtrarium in con. 150 per text in l. ampliorem. & ibi Bald. C. de appel. Sed reuēta opi. Cy. pro parte tantum rescīdatur sententia an prouocata per te qua obtinuit, posset executionem corā iudice, quo videatur renūciare appellationi. Bar. in d. con. 150. tenet quòd sic quòd nota. quia ista plures ob mus.

c Adde Bar. de Sl guerto in decis. 52. in. ce cōst. vbi facit mentionem de archiepisc. Tholosa. et Auxitan. qui nūc est archiepiscopus. & idē in dec. 342 in. de cōsu. in antiq.

d Adde gl. & doct. in ca. à colla. beneficij. de appella. lib. 6.

lationi defertur, secundum gl. in c. 1. §. quoque. in verbo, iniustè. in fine, de friuolis appellatio. in pragmatica sanct. exceptic causis recredentiarum beneficiorum : & prouisionalium ac summam 25. librarum Turonens. non exceden. secundum ordinationes regias, vt ibi vide. ¶ Hæc consuatudo est contra formam iuric communis, quia compensatio in quacunque parte litis, & ad executionem sententiæ vsque inclusiuè opponi potest, vt est tex. in l. 2. & ibi Ioan. Fab. Cy. Bar. Ang. & Sali. C. de compensa. & in l. si cum mili. §. fin & ibi Bart. & ibi Bal. in antiq. lect. & Ludouic. Bolog. in suis primic interpretationibus. ff. eod. titu. & per Alex. in consil. 95. col. 1. in fin. vol. 4. & Ange. in consil. 132. & in consil. 258. & Tyndarum in suo tracta. de compensatio. tamen compensatio differt à reconuentione, vt not. Bart. in l. cùm Papinianus. in fin. C. de senten. & interlocu. omnium iudi. Nam compensatio deducitur per modum exceptionis. reconuentio verò per modum actionis. Et idem tenet Bald. in d. l. cùm Papinianus. in vlti. quæstio & Alexan. in additio. ad Bart. in Auth. & consequenter. cod. titu. licet compensatio sit species reconuentionis, vt l. neque. & ibi gl. Bart. & Bald. in l. eins. & in l. si constat. colum. vlt. C. eod. titu. Et nota, qui compensat, agit. vt not. in l. 2. colum. vlti. & ibi Alexand. in additio. ff. de except. & Alexand. in consil. 24. colum. 1. volu. 1. & in consi. 12. colum. vlti. versicu. præterea. lib. secundo. Et in materia compensationis, vide Ioan. Fab. Aug. Arc. & Iasonem de Mayno, in §. in bonæ fidei. Institut. de act. & decisio. Parlam. Grationopoli. Delphi. quæstio. 477. & Alexand. in consil. 74. volum. 5. & in consil. 150. colum. 1. & 2. libr. 2. & d. Tyndar. in dicto suo tractatu de compensatio. Et an hæc consuetudo habeat locum, & se extendat in causa appellationis, dic quòd sic. quia hic dicitur. *En ladicte ville & septaine de Bourges, par deuant aucun iuge, &c.* Sed extra ciuitatem & iudices eius bene posset opponi in causa appellationis, vtpote coram dominis de Parlamento Paris. Quia compensatio potest opponi in causa appellationis, vt tenent Doc. in l. per hanc. C de tempo. appella. & Bald. in cons. 132. vol. 3. Spec. in tit. de appel. §. penultimo. col. vlti. versi. sed nunquid in causa appellationis. vt d. decis. Parlamen. Dalphin. q. 567. in fine. & Ange. in consi. 282. licet decisio Capellæ Tholos. q. 93. teneat quòd non possit opponi in causa appellationis. Et nota, quod vbi compensatio de consuetudine vel statuto non habet locum, tamen suppleri potest ex retentione, secundum Philip. Corn. in consil. 61. in litera enim, ad fin. volum. 3. quòd est singularis limitatio ad hanc consuetudinem. Et ad prædicta vide amplè Innoc. Abba. Sicu. & Fel. Sandeum. colum. 2. ver. exceptio. in c. suborta. de re iudi. vbi etiam ponit Felin. de statuto prohibente opponi contra instrumentum omnem exceptionem, quòd non intelligitur de exceptione compensationis. Et vide Fel. in c. cùm inter. col. pen. & in c. dilect. col 6. cum sequen. de except. & in c. ex transmissa. col. vlt. de præscript. & Ioan. de Imol. in consil. 42. in fin. & Cæpo. Veronen. in cautel. 121. & Ludo. Bolog. in suis primis interpretationibus. in l. 1. C. quæ sententiæ sine appella. rescind. & Abb. & Fel. col. 1. in c. cùm Ioannes, de fide instrumentorum.

§. VIII.

1 Item & que recompensation ne aussi reconuention a ou reconueniãt nont point de lieu eu ladicte ville & septaine de Bourges par deuant aucun iuge lay ou seculier. Et ne doibt aucun estre receu a obicer recompensation ne a vouloir faire reconueniãt pour labreuiation des proces.

Item & que.

a *Reconuention.*] Et pariter istud est contra ius commune, vt l. cùm Papinianus. cum sua antem. & consequeo. vtrobique per Cy. Bar. Bal. Ang Sali. & Alexan. in addi. ad Bart. & Bal. C. de senten. & interlocu omni. iudi. & in c. 1. & 2. & ibi Inno. Bal. & Abba. Sicu. de mutuis peti, & in c. dispendia. & ibi Petr. de Ancha. & Domini. de sancto Geminia. de rescrip. li. 6. in quibus locis vide amplè de materia reconuentionis, & qualiter, & de quibus fieri debeat. & glo. in c. 1. de contro. inuestit. & ibi Bal. col. 2. & in c. 1. §. fin. in 3. col. de prohi. feud. ali. per Frederi. vbi dicit habere locum in feudo, & idem tenet Io. Bap. in c. 1. vers. decimanona regula, & in vers. sexta concord. de feud. cog. & vide Bald. in consil. 36. incipien. quidam Bart. col. 2. versi. modo veniamus. libr. 1. & decis. Capel. Tholos. q. 93. & gl. quam ibi facit singularem Lud. Bolog. in secundis interpretati. in l. est receptum. ff. de iurisdi. omni. iudi. Et licet, vt dictum est, hæc consue. sit iuri contraria: tamen consuetudo fori derogat iuri scrip. vt tenet Alex. in consi. 36. col. 6. versi. sed ita est. vol. 2. & Cy. & Doc. in l. 2. C. quæ sit long. consuetudo. & quæ dico infrà co. §. 11. col. 3. Et similiter de stylo & cõsuetud. curiarum secularium & ecclesiasticæ Biturigum exceptio non numeratæ pecuniæ, non habet locum, nec potest opponi. vide quæ dixi in addi. ad Dyn. in regu. locupletare. in fin. de reg. iu. lib. 6. vbi aliqua dixi in materia exceptionis, non numeratæ pecuniæ, singula not. dilig.

a Adde Bart. Soci. in consi. 38 & in consi. 12. lib. 1.

§. IX.

Item & iacoit ce que le temps passe mondit seigneur le bailly & preuost de Bourges & leurs lieuxtenans ayent accoustume de donuer & ottroyer commissions nommees vulgairement

gairement admonirions de recreance a ceulx qui les requeroienr en iurant & affermant eulx eſtre en poſſeſſion & ſaiſine, ou droit & choſe donr ilz ſe diſoient eſtre deſpouillez par force dicelluy droit ou choſe. Et en baillanr eaution ſuffiſanre de la valeur de cedont ilz demandoient auoir recreance qui eſtoit choſe treſderaiſonnable *a* & dont ſen enſuiuoient pluſieurs grans inconueniens & dommaiges, eſt ordonne que doreſnauanr telles commiſſions de admonitions de recreancee en ladicte ville & ſeptaine de Bourges ne ſe octroienr plus pour leſditz luges,& ne vſera on plus dicelles admonirions de recreance: pour ce que ſelon raiſon aucun ne doit eſtre creu en ſon fait *b* ne eſtre teſmoing en ſa cauſe: *c* mais bien au eas deſſuſdict ſe pourronr pourueoit les parties par complaincte en cas de nouuellere, ſi bon leur ſemble.

Irem & iacoit.

a *Choſe treſderaiſonnable.*] Vt eſt text. in propriis terminis in c.1. & ibi Abba. Sic. Bal. & ſequaces, de cauſa poſſeſ.& proprieta.& l. fin.& ibi Ioan. Fab.& Docto. C. ſi per vim, vel alio modo. & in ca. ex literis. de in integrum reſtitut.& probatur 2. Reg. 16. cap. quòd Dauid ad accerſionem Sibe. adiudicauit ſibi hereditatem Miphiboſeph. & male, vt dixit ibi Nico. de Lira, nam poſtea reuocauit eius ſententiam, vt habetur in ſeq. cap. 17. vbi vide & Pari. à Put. in tractat. de ſyndic. in verbo, iudex c. ſi aliquis.& in verbo, captura. cap. an ſi poteſtas. quia nemo priuendus eſt ſua poſſeſſione, niſi primo citetur, vt tenet Ludoui. de Rom. in conſil. 158. in princi. & pulchrè Hippol. de Marſil. in ſuo ſing. 195. vbi pro hoc adducit multas authoritates volens ſecundum Abb. Sic. in c. quia clerici. in 2. no. de iure pat. q ſi quis notoriè teneat eccleſiam iniuſtè, nõ eſt neceſſarium, q Epiſcopus eum vocet in iudicium: ſed poteſt ipſum ſpoliare de facto. ſicut in facto ſe ingeſſit. *a* & idem tenet Felin. in c. qualiter & quando. in col. 9. ver. pro illa glo. de accu. qui allegat Innoc. in c. querelam. col. 5. de elec & hoc per gl. in l. minor. in verbo, Seius. ff. de euic. & quæ no. Fel in c. 5. col. 3. de ſpon. & in c. dilectus. col. 2. ver. inquantum dereſcri.& Iaſ in l. ſi certis annis. col. 3. ver. facit q not. Bal.& Ang. in col. 4. ver. 7. limita. C. de pact. Et iſtud obſeruent epiſcopi ſuffraganei eccleſiæ Metro.& principalis Bituricen. quòd not. pro his quæ dixi in addit. ad Dynum in reg. beneficium. de regu. iuris. l. 6. tamen tex. eſt in contrarium in c. licet.& ibi Philip. Franc. de præbend. lib. 6.& in ca. coordinarij. de offi. ordin. eod. lib.& dixi in addit. mandago. titu. de electi. c. 56. in verbo, priuati. fol. 49. & vide Franciſcum de Zaba. in conſil. 54. & conſil. 74. & Ioan. de Imol. in conſil. 128. colum. 1. Imò Princeps vel Papa non poſſet contra partem inauditam & non citatam diffinire, quia eſſet tollere defenſionem, quæ eſt de iure naturali, vt in Clement. paſtoralis. de re iudicata. & not. Barto. in extrauagan. ad reprimendum. colla. 11. in verbo, & figura. verſi. quæro igitur vtrum Abb. in d. c. 1. de cauſa poſſeſſionis & proprieta.& Bart. in l. filiusfam. ff. de donatio. & in l. 2. ff. de adminiſtratio. rerum ad ciuitatem pertinentium. Et Felin. in c. cùm olim. de re iudicata. & Hippol. de Marſil. in ſuo ſingulari 75. & Cald. in conſi. 8. titu. de re iudic.& Luc. de Penna in l. exemplo. C. de decuri. lib.& Abb. Sicu. in conſi. 3. verſic. ad octauam q. volum. 2.& Anton. Corſe. in ſuis ſing. in litera, princeps.& Angel. in conſil. 187.& Franc. de Are. in conſi. 62.

Adde Bar. Soc. in conſil. 32. ver. quantum. lib. 1.

a Adde Bart. Soci. conſi. 12. in quo ad primam q. li. 1. et in cõſ. 154. verſi. ſequ. & in verſi. 2. ex parte. et in conſi. 226. verſi num

quid in dubium. et in cõſi. 158. ver. primũ eſt quòd tale li. 2. et An. Barbat. in conſi. lib. 1.

b *En ſon faict.*] Quia iniquum eſt aliquem ſuæ rei iudicem fieri, *b* vt l. Iulianus. in 2. ff. de iudi. & l. qui iuriſdictioni præeſt. ff. de iuriſd. om. iud.& l. pen. ff. de arb.& tam in Rubri. quàm in nigro. C. ne quis in cauſa ſua iudi. Et hoc verum, niſi in aliquibus caſibus, vt in iudicibus non recognoſcentibus ſuperiorem, ſcilicet Papa, Imperatore,& in rege Frãciæ: quia ipſi poſſunt cognoſcere & iudicare, ſecundum Bar.& Bald. in l. vna. c. ne quis in cauſa ſua, eſt in tex. in l. proximè.& ibi Bart. & Moder. poſt gloſ. ff. de his qui in teſtamen. delen. & in l. & hoc Tyberius. ff. de hæredi. inſti.& Cæpol. in conſil. 16. colum. 2. vbi vide. Et Alexand. in conſil. 79. colum. 1. verſicu. quis igitur.& in conſil. 135. colum. 1.& 2 lib. 1.& pulchrè Bart. de Firmo in tracta. de epiſcopo. in 5. part. lib. 4. 8. quæſt. cum ſequent. & in ca. cùm veniſſent. & ibi gloſſa. Abbe.& Felin. colum. 2. verſi. vtrum quis. de iudi. vbi Feli. ponit regulam cum pluribus limitationibus, ad quem recurre.& vide glo. & Abba. Sic. in c. 1. de maledi.& Cardi. Alexan in c. 1. & 2. de inueſti. in maritum facta. Et quando quis poſſit eſſe iudex familiæ ſuæ, vide Abb. in c. cùm contingat. de foro compe.& Feli. in c. cauſam quæ, de offic. delega. vbi ponit regulam cum 8. fallentiis.& Luc. de Penna in l. generali de decurio. lib. 10.

b Adde Bart. Soci. in conſ. 96 verſ. 3 quia ibi. lib. vol. 1. et in cõſ. 231. vol. 1. quia omne eſt verum lib. 2.

c *Teſmoing en ſa cauſe.*] Vt in l. omnibus. & ibi Ioan. Fab. Cyn. Bald. Ang.& Salic. C. de teſt.& in c. inſuper. c. cùm nuncius.& c. in literis.& vbique per Abb.& Feli. de teſti. vbi reperies, an quis poſſit eſſe teſtis in cauſa propria. Et quid de ſubditis & familiaribus domeſticis procuratore, aduocato, *c* perſonæ à venditore cedere vxore pro marito, vel econtrà.& fratre pro fratre & ſic de aliis poſſint eſſe teſtes, vide Berto. & Alexand. in additio. & Fran.

c Adde ad omnia hoc Soci. in conſ. 67. verſi. Circa quã

q.cū verſi. ſeq. vbi ponit, an ſid. ter pro fratrem cang. ſa matre, monach ſit idoneus te ſtis, &c. in 1. & in cōſ. 20. verſic. nec obſt. eod. volu.

& Franc. de Aret. in l. qui teſtamento. §. quæcunque. ff. de teſtamen. & deciſ. Capel. Thol. q. 3. & ſeq. & Bart. in l. deferre. §. item decreuerunt. & ibi Alexan. in addi. ff. de iure fiſc. & Spec. in tit. de teſt. §. 1. ver. & pe. vbi in §. 1. quid ſi aduerſarius tenet quòd de cōſue. ſub diti poſſunt eſſe teſtes pro domino ſuo, & tenet Mart. Laud. in tracta. de prin. q. 320. & vide Bal. in l. 2. C. de teſti. & Flo. de ſancto Petr. in l. idonei, cum ll. ſeq. ff. eod. titu. & Alexan. conſi. 18. & conſi. 70. volum. 1. & deciſ. Parla. Delph. q. 45. & Bart. de Firmo in tracta. de epiſcopo. in 5. parte. libr. 4. q. 47. & Barto. & Bald. & alios Docto. in tract. de teſtibus. qui ponuntur inter trac. domini Bar. & vide Bal. in conſi. 205. & in conſi. 216 lib. 2. & Ioan. Fab. Chriſtopho. Porc. & Angel. Aret. in §. teſtes. Inſtit. de teſta. & Ioan. de Imol. in conſi. 57. & conſi. 107. a Et aduerte quòd licet ſupradicti ſint ſuſpecti ad teſtimonium ferendum: tamen ſi vnus omni exceptione maior cū vno ſuprà nominatorum inhabilium producatur, dictum & depoſitio talis inhabilis ſuppletur per habilem. vt not. Bal. in l. ſi quis. §. quid enim. in prin. & ibi Ludouicus Bolog. in ſecundis interpreta. & Alexand. & Iaſ. ff. de edend. & Angel. in conſilio 1. & Hippol. de Marſil. in ſuo ſingul. 96. in fin. & quæ dixi in addi. ad Dy. in regula, velle. de regu. iur. libr. 6. & idem tenent Alexan. & Bartho. Socin. in l. Gallus. §. vltimo. ff. de lib. & poſthum. & Iaſon in l. cunctos populos. colum. 12. verſic. iſtam regulam ponit Baldus, &c. In 2. electio. C. de ſumma Trinit. & Alexan. in conſil. 96. col. 5. verſicu. ſecundo. poteſt, & conſ. 212. libr. 2. & text. & ibi Abba. Sicu. in cap. fin. de procurato. Ioan. Baptiſt. in l. omnes populi. chart. 26. colum. 4. verſi. tertio generaliter. ff. de iuſti. & iure. Nā propter communionem & ſocietatem inhabiles gaudent priuilegio habilium, vt eſt tex. in l. ſi cōmunem. ff. quemadmodum ſeruitus amit. & tenet Geor. Nat. in repet. c. quamuis pactum. colum. 4 verſic. 18 facit, de pact. libr. 6. & pulchrè Hippol. de Marſil. in ſuo ſingu. 180. & Abba. Sicu. in cap. ad audientiam. de præſcript. & amplè Andr. Bart. in repet. c. Raynaldus. chart. pen. vſq; ad fin. de teſta. Et vnum b not. rogo te, ſingulare ſecundum Hippol. in dicto ſingulari, quòd ſi plures ſimul ſunt capti & inquiſiti à iudice ſeculari, quorum vnus eſt clericus qui petit ſe remitti ad iudicem eccleſiaſticum, iuxta c. iudex. de ſenten. excom. lib. 6. quòd omnes laici debent remitti, per d. l. ſi communem ne continentia diuidatur. & ne ſequatur abſurdum ſi in eadem materia variæ ſententiæ ferrentur. & fortè contrariæ. & alleg. Anton. de Prato veteri in l. a. in fin. ff. ſententiæ ſine appel. reſcinden. & tenet Maria. Socinus in c. 2. colum. 4. verſic. 8. fallit. de mutuis petit. & Felin. in ca. placuit. colum. 4. circa medium, de præſcrip. vbi eum vide in 3. colum. vſque ad fin. & iſtud nunquam fuit practicatum. ¶ Sed an c duæ ſemiplenæ probationes, videlicet vnus teſtis cum fama iungantur. vide Bart. in l. 1. §. item Cornelio, ff. de quæſtio. & Abb. Sic. in c. cum cauſam. & ibi Feli. colum. 4. ver. gl. fin. de prob. & Sal. in Authen. rogat. C. de teſti. & Fel. in c. veniens. in 1. fin. de teſti. & Bald. in d. l. ſi quis. §. quid tamen. & Alex. in conſil. 19. colum. 2. ver. ſubſequenter. & in conſi. 65. in fin. & conſi. 13. colum. vlt. ver. ſolum enim. & conſi. 32. colum. vlt. in conſi. 53. col. fin. libr. 1. & in conſi. 11. col. pen. in princi. & conſil. 19. col. pen. circa fin. & in conſil. 23. col. 1. vol. 4. & tenent quòd ſic.

a Adde Bart. Soci. in cōſ. 228. ver. accedit quòd eſt rum vol. 2. & Andre. Bar. in cō. ſi. 7. lib. 2.

b Adde quod tamē Barto in l. ſi pignus. § 1. C. de appel. licet dicat i l. 3. de collegiis illis, quod ambo ſcilicet ſecularis & eccleſiaſticus ſimiliter debeant cognoſ. ſed primum vero ſecundū doc. hoc alleg. et Mar.

de Mart. in ſuo ſing. in ci. no. quod ſi in cum individua. fo. 6. col. 3. ex Andre. Barbat. in conſil. 83. vol. 3.

c Add Barba. in conſ. 7. lib. 2.

§. X.

Item que les biens des manans & habitans de ladicte ville & ſeptaine de Bourges: ne daucun deulx ſoyent meubles ou immeubles, ne cheent point en confiſcation & ne peuent eſtre confiſquez par quelconques delictz ou forfaiture ou cas de crime que ſe ſoyt. Soyt de leze maieſte ou hereſie: ou aultres quelconques commis & perpetre par iceulx manans & habitans: ou par aulcun deulx tant par priuilege deſdictz bourgeoys que ſelō raiſon, a & par la couſtume, vſance & cōmune obſeruance notoirement gardee & tenue eſdictes ville & ſeptaine de Bourges de anciennete: & de tel & ſi long temps quil neſt memoire du contraire.

Irom que les.

a *Et par la couſtume vſance.*] Hæc conſuetudo habet locum de iure, præterquam in damnato de crimine læſæ Maieſtatis, vt Authen. bona damnatorum. & ibi Cy. Bal. Ioan. Fab. & Sali. C. de bo. damna. etiam in crimine hæreſis, vt Auth. Gazaros. C. de hære. & c. cum ſecundum leges. & ibi gloſ. domi. & Pe. de Ancha. hære. lib. 6 & c. vergentis. ibi Abb. co. tit. in antiq. & Mart. Laud. in tracta. de fiſco. q. 5. Sed an hęc conſue. etiam ad bona exiſtentia extra territorium, idem extra ciuitatem & ſeptenam Biturigum extendatur? dic q; ſic: quia intelligitur vtiliter. arg. l. deportatorum. C. de pœ. & ècontrà, vbi bona confiſcantur, intelligitur de omnibus vbiq; vt d. l. deportatorum. & l. tutelas. §. pe. ff. de c. dimi. quia fiſcus non ſe diuidit, ſed eſt vbiq; & in omni territorio eius cuius ſit: puta Papæ vel Imperatoris vel regis Franc. ſe extendit, vt tenet Bal. in cōſ. 240. vol. 4. licet teneat contrarium in l. ſi pater. §. in arroga. ff de vulga. & pupil. ſed primum tenet Alex. in conſil. 31. col. 2. lib. 1. & Io. de Imo. in conſi. 35. col. 7. & ff. & Ant. de Butri. in conſi. 58. & in conſil. 61. & Frā. de Are. in conſi. 10. col. 1. ver. & ſi, & Pe.

de

de Aneb.in conſi.163.& Mart.Lau.in d.trac. de fiſco.q.24. ſecus ſi ſint diſtinctæ iuriſdictiones.& tenet Gaor. Nst.in c.quanuis.col. 61.ver.6.facit de pac.li.6.& Ang.Are.in trac. malefi. in gl.& eius bona publica.vbi multa notabilia dict.circa hanc materiam cõfiſcat. reperies.& ibi Bart.Land.& Ange.in addi.& Alb.da Gand.in trac.malefi. tit.de bo.maleſa.& Lud.Bol.in t.interpre.in l.qnicunq.§. vniuerſi.C.de hære.& in c.1.§.ſi verò.de pace tanenda. vnde ſi Bituri.delinquat in loco, vbi de iura vel conſue.propter delictum confiſcantur bona,q bona hic Bituris exiſtẽ.confiſcabuntur. Et non ſolum propria bona mariti delinquentis, ſed etiam conquaſtus facti cõſtante matrimo.cùm dñs illorum ſit & de illis poſsit diſponere & alienare inulta vxore,vt §.2.inf.de conſue.matri.ſecus eſt in do. vt l.quiſquis.C.ad l.Iul.maia.& tenet Paris à Put.in tra.ſing. in ver.publicatio bonorum: & Alex.in conſil.23.colum.2.verſi.3.per hoc lib.1.vbi reperias,an dos ob delictum mulieris confiſcetur.& Cy.Bald.Ange.& Sal.in l.ſi quis poſthac, per illum tex.C.de bo.damna. & text.gl. Bart. & Alexan.in addi.in l.quinq; legibus.ff.eod.titu.vbi ſing.recurre quando quæritur, a an executio poſsit fieri in bonis dotalibus pro debitis vxoris: & textum in l. quamuis.& ibi omnes Scriben.inſuper Alexand.ff.ſoluto matri. vbi concludunt quòd non inuito marito.& idem in deciſ.Parlam. Delphin.q.447.& Bald.in l.conſtante. C.de don.& in l.fin.C.quæ res pig.oblig.poſſunt. & ad ſupradicta, vide Benedi. de Plumbino. in rapati. & Bald. Paul. de Caſtr. Alexand.& Iaſon in l.1.C.qui teſta.facere poſſunt.& Bartol.& ibi Alexan.in additio.in l.1.ff.de bon. damna.vbi dicunt quòd b hodie circa publicationem bonorum ſunt conſuetudines & ſtatuta ciuitatum, per ſe vt hic vides: & illa ſunt ſeruanda: limita hanc conſuetudinem. & d.Authen.bona damnatorum,non habere locum niſi in pœnis capitalibus, & non in pœnis pecuniariis,quas nos Galli vulgaritar vocamus emendas, vt not. Bald. in l. data opara.colum.28.C.qui accuſa.non poſſunt.& Alexand.in addit.ad Bartol.in d.l.1.de bon. damnato.in verbo, præterea. quod not.& in materia vida Patrum de Terra.in vlt.glo.ſui operis.& deciſ.Capel. Tholoſ. quæſt.150.& Bald. & Aluero.in d.c.1.§. ſi verò,de pace tenenda.& illuſtr.Doctor Franciſ.da Are.in l. eius.§. ſi cui. colum.2.ff.de teſtamen.& Ioannes de Pla.in l.eorum.C.de iure fiſc.Et ibi Luc.de Penna,lib.10.& in l.ſi vacantia.& ibi Ang in repe de bo.vacan.eod.lib & Doct.in §.proxi.allegat. & Felin.in c. ad deliberandum.de Iudæis.& in c.cum nobis.de præſer. c Et quando conſuet. & ſtatuta ſint ſeruanda in caſtris & villis ſubditis etiam de nouo acquiſitis, & extendant vires extra ciuitatem & populum ſtatuentem, vide pulchrè Card. Alexand.in c.Ius ciuile.1.diſtinctio.colum.2. ante fin.& Cyn.Bald.& Docto. in l.etiam.C. de iure dot.& Bart.in tract.Tyberiadis. q.de inſula.ver.quæro illę gentes.& quę dixi ſup. in §.5.in gl.vlti. de conſue.iur.ſta.& Paul.de Caſt.in conſi.140.vol.antiq.vbi mentionem facit da Aretinis ſubditis Florentinis, & in conſi.189.eod.lib.loqnitur etiam de Piſanis præfatis Florentinis ſubditis. & in conſi.60. ſecundum verum numerum, & nouis incip. in caſu præſenti.& Io.Bap.in rep.l.omnes populi.car.in col.3.verſ.illud eſt expeditum.& verſicu.huic applicatur. ff.da iuſti.& iure.& gl.celabris.& Cardi. Alex. in c.illud.18.diſt. & Albert.de Roſa. in 2.parte ſtatu.q.116.& gl. ſing. in l. ex ea.& ibi Bart.Bald & Ludo.Bolog. in ſecundis interpret. ff.de poſtula.quæ gl.incip.ſententiam dixit.arg.quòd conſuetudo ciuitatis etiam in caſtris ſub ea ciuitate poſitis tenet. & fortè ſeruat Epiſcopus,licet maior ſit quàm poteſtas qui decretum induxit quòd not.pro his quæ in §. proxi.dicam. & gl.& Lud.Bolog.in l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus.ff.de damno infact.& Lud.de Ro.in conſi.61.& Bald.in conſi.62.& conſi.203.lib. 2.& Phil.Cor.in conſ.296.inci.circa,in litera. c.cum ſequan.volu.4.d & an deficiente ſpeciali conſue. loci ſit currendum ad conſuetudinem vicinorum locorum, vel ad ius commune, vide gloſſ.Bald. & Abb.Sien.in c.cùm olim,de conſuetudini.& in cap.paſtoralis.in prin. de offic.ordin.in gl.d. c. illud.& Luc. à Penna in l. 1. C.de priuileg.vrb.Conſtantino.lib.11.Sed hæc conſuetudo videtur ligare fiſcum & dominum terræ, de quo vide Ioan. Fab. in §. ex non ſcripto. colum.8.verſic.ſed an ligat. Inſtitut.da iure natu.vbi dicit ſemel fuiſſe de facto in ducatu Britannię,& per Cy. Bald.& Doct.in Auth.quibuſdam.C.de epiſcop.& cleri.& Barto.in l.Lucius Titius.ff.l. 2.de fideicom.liber.& Alaxand.in l. cætera. §.1.& ibi Iaſ. ff. da leg.1.& Archid.& Doctor. in c.vt animarum.da conſtitu.libr.6.Ludo. da Rom.in conſil. 419.& Paris à Put.in tract. ſyndi.in verbo,iudex.cap.1.

a Adde Io. Campe. in trac.de do. in 2.parte quæſt.65.

b Adde Capol.Verronen.in cõſil.8.col.5. in fin.cum ſequ.quod eſt ſingulare.

c Adde Bart.Soci. in con.74. ver.3.probatur lib.1.

d Adde Bart.Soci. in conſ.81. ver.his tamen nõ obſtant.cum verſic.ſeq. vol.1.

§. XI.

Item voire ſoyent iceulx manans & habitans condemnez & conuaincuz deſdictz delictz,forſaiture, cas de crimes de leſe maieſte, de hereſie, ou daultre par mondict ſeigneur le bailly de Berry,ou preuoſt de Bourges, ou leurs lieutenans: ou par quelconques autres iuges ſoyent deleguez, ou iuges eccleſiaſtiques,a ou ſeculier ſelon leſdictes couſtumes, vſance & commune obſeruance notoires.

Item voire.

a *Ou iuges eccleſiaſtiques.*] Quæritur an ſtatuta & conſuetu.laicorum ligent clericos, & de-

& debeant in curia epiſcopi ſeruari. Cyn. tenet quòd noo io l.a.col.vlt.verſicn.3.quæritur.& ibi Ioan.Fab.in fi.C.quæ ſit long.conſuc. & idem Azo in Summa de conſuet.§.de veritate.ſed Bart.in l.1.col.9.ver.5.quæritur. C.de ſumma Trin.dicit quòd vbi ıalc ſtatntum vel conſue. nnn tendit cõtra libertatem eccleſiæ vel perſonas eccleſiaſticas, *a* & ea quę in eis in prinilegium ſunt conceſſa, dum tamen iuſta & honeſta fiot, ſeruanda ſunt in foro epiſcopali, pro boc allega.text.in c.cùm veniſſent de eo qui mitti.in poſſeſ.& in c.conſtituıus.& ıbi Abb.col.2.verſi.5.no.de in integ.reſti. alıàs ſecus, vt Aut. caſſa.& ibi Doct. C.de ſacroſan.eccle.& c.nouerit.& ibı Inno. & Fel.col 2.da ſent,excõ.vnde hæc conſuetudo non eſt contra libertatem eccleſiæ, vel perſonas eccleſiaſticas, ſed iuſta: ideo in vtroqua furo ſeruanda: ſed conſuetudo de qua infrà de præſcri.§.1.non videtnr iuſta. imò contra priuilegia eccleſiæ perſonarum & rerum eccleſiaſticarum. ideo an ſeruanda ſit, ibi dicã. Et reuertendo ad materiam, vide Alexand. in additio.ad Bart. in d.l.ſatis amplè, & Ioan. de Imol. in conſil. 112.colum.1.qui ſequitur Barto. licet Ioan. Cald. in conſilin 11 titu.de cooſtitu. teneat cootrarium, per tex.in c eccleſia ſanctæ Mariæ.de conſtitu.& c.eccleſia, vt lite pendeo.& idem tenet Bald.in d.l.1.colum.5.verſicu. ſed bic vlterius quæritur, de quo per Bald.in conſil. 16. in fin.& in conſil. 147.vnlum.1.& in conſil. 31.libr.3.& Iaſo.in d. l. 1. in vtraque lectu. Paduana & Papien.de ſumma Trinitate, & Alexand.in conſilio 111. per totum. lib.2.vbi in fine dicitur opi. Bart. ſernari in practica.& allega. Ioan. de Imol.in c.præſentia.de prob.ita ıcnere, & tenet Alexand.in conſ.210, cum ſequen. volum.2.& in conſil.21. colum.3.verſic.nec etiam obſtabit ſtatutum, lib.4.& in conſi.93.titu.2.& Franciſ.de Aret. in conſi.25. & Nicol.Mili.in litera conſuetudo. & Georg. Nat.in c. quamuis pactum.colum.55.verſicu.16.quæro.de pact. lib.6.& Ioan. Bapt.in repet.l.omnes populi. chart.12. colum. 4. ver.fuit etiam.& colum. ſeq.ver.aggredinr.ff.de iuſt.& iure. & amplè Sicu. in d. c. eccleſia ſanctæ Mariæ. ibi Felin. qui ponit regu.cum quatnor limitatinnibus & pluribus declarationibus ad quem recurre.& in c.quæ in eccleſiarum.eod.titu.& per Cardi.Alexan.in c.1.col.pe.& fi.10.diſt.& Io. And.in addit.Specu.titu.de feudis. §.penul. ver.41.vbi dicit, quòd de conſuetudioe regni Fraociæ bona mobilia clericorum damnatorum applicantur epiſcopis, & immobilia dominis temporalibus, à quibus illa tenent. & ad hoc alleg.plura iura.& idem Pe.de Aochar.in regula, ea quæ fiuot.de reg.iur.lib.6. & Oldrad.de Laude, in conſi.17.& deciſ.Capel.Tbolſ.q.150.& Pau.de Ca.in conſ.340. incipi.curator poſt princ.in antiq.ſecundum verum numer.& Henr. Bobic.in c.de famulis.de ſeruis non ordi. & Hippol. de Marſil. in ſuo ſingulari 29.& deciſio.Capel. Tbolnſ. q.153.& Abbas Sic.in c.quòd clericis.de for. comp.& Fel.in c.excõmunicamus.in princ. de hære.& Abbas in conſi.11.& conſil.33.volum.2. & in conſil. 63.libr.1 & Cæpol.Veronen.in conſi.15.& Bald.io conſil.331.col.vlt. lib.1. & io conſil.421.volum.3.& Abbas Sic. in conſil. 83.colum.1.volu.1. & ibi vide quæ dicantur ſtatuta & conſuetudines cootra libertatem eccleſiaſticam diceos ibi Abb.fortius quòd talia ſtatuta & conſuetu. etiam in fauorem eccleſiarũ non valent quando prouident diſponendo, mandando, vel pœnam addendo, & Paul.de Caſtr.in conſi.90 in nouis.& Bald.& Card.Alexand.in c.1.de ſtatu. & conſuet.contra liberta. eccleſia.in vſi.feu. & Bald. pulchrè in conſ.468.ante fin.colum. 2.vbi tenet quòd eccleſia & clerici tenentnr ſtare conſuetudioi reali & geoerali.pro dicto eſt gl.quam ibi facit ſingula. Lud.Bolog. in l.ex ea. in verbo, ad ſententiam dixit ff.de poſtu. gl.quam poſui ſuprà, §.proxi.in fi.Et etiam ſtare conſuetudioibus ordinem iudiciarium concernentibus, ſecundum Bald.in conſi.14.colum.3.ver.a.principaliter.lib.1.& Inn.in c.Raynuncius.de teſta.& Bal.in Rub. de conſue.in antiq.col.3.de quo ibi per Ioan. And.Pet.de Anch.in conſi.18.& Bar.Bal.Sal. & ibi Iaſ.col.5.ver. ſecundũ membrum Bar. in l. cunctos populos. in lectura. C.de ſumma Trinita.& idem tenet Franciſc.Zabar.in conſi.144.& adde Signo.de Homc. conſi.22. & Pbilip.Corn.io conſi.114.vol.2.quia ſi clericus cnnueniat laicum, debet ſequi in omnibos ſtatuta & conſuetodines fori dicti laici.& idem tenet Bald.in conſi.171.incip.nunquid clericus.libr.2.& Ange.de Claua.in ſoa ſumma.in verbo, iudicare.§.6.& Ang.conſi. 161.col.fi.ver.viſo quid iuris.& vide Franciſ. de Are.conſi.45.& Pe.Iaco.titu.de condi.ex l.omnimodo.quòd legi. filio.& Paris à Put. in tracta.de ſyndica. in gloſſ.conſuetu.col.1. ver.iudex. *b* & Cardin. Alexan.in c. illud.12. diſtin.poſt gl.ibi celebrem & facit ad q.Pau. de Caſt.& Alexand.in l. ſi ita ſtipulatus.ff.de verbor.obliga.& Abba.in d.c.quòd clericis. colum.2. & in cap.fin.poſt Innocen.de Feriis: quia in curiis ſecularibus regni Franciæ non ſeruatur iodiciarius ordo, vt dicit Spec. tit.de appel. §.nunc breuiter.quod no. bene ſecũdum eum, vt ibi vide, ſed Bal. dicit in Rub.de conſue col.3.in anti.verſ.conſuetudo. ꝙ conſuetudo poteſt remittere quemlibet iudiciarium ordinem, ſecundum Ion. in c.1.de lib.obla.& Paridem à Puteo, in tractat.ſynd.in verbo, ſententia.c. dicitur quòd iudex. col.2. & Luc. à Penna in l.1.colum.5. ver.omne hominum genus.C. de conducto. & procurato.lib 11. Et quæ dicam infrà eod. § 21.in glo.2. & Paulus de Caſtro in conſilio 140.& in conſilio 424.in anti.& Alexand. in conſil. 5.colum. 3. vol.5.& Felin.in c.ad noſtram.col.1.in 1.notabili.de probatio.& in c. 1.col.5.de ſpooſali.& Paulus de Caſt.in conſilio 558.ſecundum verum numerum in nouis inci-

a Adde Bar in conſi.187.incı. dominus prætores. et Andre. Barb. in Rub. de reb. eccle. non alien. & in repe. c.Raynaldus.char. 7.co.3.per totũ.de teſtam. & in cõſi.23.col. 53.vol.1. & in conſi.14 et 54.et 59 vol 2.et vide ad iſtã q.an valeant ll. diſponentes temperatione in fauorem eccleſiarum & piorum locorum.Ioan. An.et Ab. Sic.in c.2. & ibi Feli. col.pe.ver. 2 quod leges. de præſcri.et Ab. Sicu in c. inter alia. de immu. eccleſia.

b Adde Matth.de Mat.in ſuo ſing.incip. no. lucroſum & vtilem doctrinam.fo.5. col.1.

uis incipien. ad primum quęsitum. Sed an econtrà episcopus posit cogere laicos ad obseruandas consuetudines ecclesiæ, vide ample Fel. in c. ad apostolicam. de symo. & Aug. consil. 74. incipien. quoniam.

§. XII.

Item & pource lesdictz biens de telz delinquens quant ilz sont executez par iustice, & quilz meurent pour ieurs delitz, desmerites, & forfaicture [a] viennent a leurs successeurs [b] ex testamento vel ab intestato en droicte ligne ou collateraulx tout ainsi que silz nauoient point commis ne perpetre lesditz crimes & delitz.

Item & pource que.

a *Viennent a leurs successeurs.*] In Authen. vt nulli iudi. §. si. & ibi Ang. col. 9. & in Auth. bona damnatorum. C. de bo. damnat. & per Doc. suprà in duob. proxi. §. §. alle. vbi reperies. & Alb. de Ros. in 2. parte statu. quæst. 18.

b *Ex testamento.*] Per hoc patet quòd damnati ad mortem possunt testari, vt Authē. sed hodie. C. de dona. inter vir. & vxo. sed in contrarium videtur text. in l. eius. §. si cui. ff. de testa. & ibi hoc tenet Bar. per illum tex. quia damnatus ad mortem statim efficitur seruus pœnæ, vt l. qui vltimo. & ibi Bar. ff. de pœ. nec obstat d. Authen. sed hodie. quæ loquitur in damnatis qui viui remanent, vt in deportatis & relegatis. & idem tenet Bald. in d. §. si cui. di. quòd testa. talis ad mortem condemnati, etiam pro anima non valet. alleg. Io. And. ita tenere, sed non alleg. vbi, sed eum vide in c. quanquam. de vsur. lib. 6. & in addi. Spe. tit. de instru edi. §. nunc aliqua. versi. 15. & Bald. in l. 1. C. de sacrosan. eccle. & in l. fi. col. vlt. C. si non ad compet. iudi. & illustr. DD. d. Francis. Are. in d. § si cui. colum. 5. in prin. & Bal. singul. in consilio 33. vol. 3. & in consil. 380. cod. lib. & in c. 1. § Imperialis. versi. an ergo, de pace constan. & Paul. de Castr. in consilio 435. vol. 1. anti. & Abba. Sicu. in consi. 23. col. 2. versi. 2. principaliter. lib. 1. Pet. de Ferrar. in vlt. libel. & gl. fin. col. 2. ver. nunquid. & quæ not. Bart. in l. post contractum. ff. de dona. & Gandi. de male. tit. de bo. malefa. col. 1. vers. item pone quod aliquis, &c. & gl. Ioan. Fab. & Ange. Aret. post Christoph. Porc. in §. fina. Insti. quibus non est permis. facere test. & tenet Alb. de Rosa. in 3. parte. q. 22 Sed bene est dare remedium quòd testari posit, non obstante etiam consuetudi. scilicet ꝙ appellet ipse, vel eius hæres: quia non censetur retro mortuus fuisse seruus pœnę, etiā si iniusta fuisset appellatio, vt tenet Bald. in l. vna. col. 4. C. ex delict. defuncto. per text. in l. furti. §. 1. ff. de infa. & in l. 3. col. 1. C. si penden appella. mors interue. & tenet Alex. in addi. ad Bart. in d. §. si cui. Et idem est, si non appellauerit. sed sit infra tempus appellandi secundū DD. suprà alleg. & idem tenet Bald. in c. veniens. de iureiurand. qui allegat glos. quam omnes Docto. communiter allega. pro celebrit. in l. ex iudiciorum. Et ibi Dyn. & Alexan. in addi. ad Bart. ff. de accusa. quæ gloss. dicit quòd tantum operatur tempus datum ad appellandum, quātum ipsa appellatio interiecta: pro qua est tex. in c. non solum. de appellat. lib. 6. & tenet Anton. Corse. in suis singularibus in litera appellatio. & Ioan. de Imo. in c. 1. col. 9. de testa. Et ideo valeat testamentum, & bona transeunt ad hæredes, vt not. Bald. per illum text. celebrem, in l. si quis filio. §. hi qui. ff. da iniusto rupt. testa. & Alber. de Ros. in 3. parte statu. q. 23. per quæ ego decidi semel q. quam habui de facto, & ipsam inserere volui hic. Cōsuetudo [a] est in loco *de leurry*, quòd superstes coniux liberis stantibus non potest donare, nec disponere de proprietate bonorum etiam propriorū in præiudicium filiorum. Itē est alia consuetudo ibi ꝙ nobilis perdens ob delictum sententia mediant. corpus, perdit bona: & applicantur fisco: modò quidam nobilis filius fuit condemnatus ad mortem, à qua condemnatione appellauit, & penden. in suprema Parlamenti Parisiis curia appellatione, mater eiusdem donauit omnia bona sua cuidam nobili viro domino *du Crstrt*. sub conditione, quòd ipse donatarius teneretur prosequi appellationem dicti sui filij. Et si dictus filius euitaret mortem & absolutus fuisset, quod teneretur restituere eius filio dicta bona. Qua donatione sic facta & pendente dicta appellationis causa mater, decessit: ad cuius decessum præfata curia pronunciauit male appellatum & bene iudicatum. modo quæritur vtrum dicta donatio per matrē facta, visa prima consuetudine valeat. Et si non valet, an filius fuerit capax succedendi ratione appellationis. Et per consequens ratione alterius consuetudinis fiscus ei succedat. plura sunt argum. pro vtraque parte non parum difficilia. Et primo videtur dicēdum in hac ardua & difficili, quæst. ꝙ mater non potuit donare stante prima cōsuetudine quę est iuri consona: quia de iure pater vel mater omnia non potest donare superstite filio vel filia: imò reuocatur tanquam inofficiosa, vt l. 1. & 2. & l. si totas. C. de inofficio. donatio. Et filius censetur esse quasi dominus in vita patris vel matris: vt leg. in suis. & ibi Barto. & Docto. ff. de libe. & posthu. Et etiam ius habere in illis, vt leg. 1. §. impuberi. ff. de collatio. Bolog. & notat Bartho. & Docto. in leg. post emancipationem. ff. de liber. leg. & Bald. in l. 3. C. de iuris & fac. igno. & Angel. Areti. in §. si quis in fraudem. colum. 11. Institu. de actio. Et licet dictus filius fuisset iam condemnatus tempore dictæ donationis factæ: tamen pendente appellatione per quam sententia & eius executio suspenditur, vt l. 1. §. fina. ff. ad Turpil. videtur capax. Et etiam per eādem appellatio. retinet iura & statum eius

a Adde Sig. de Homedeis in consil. 119. quod est singu. ad istam quæstionem.

cinis Roma. vt tenet Bald. in Rubri. C. de appella. & in dict. c. veniens. & Anton. Corset. vbi suprà. & est text. in l. qui à latronibus. §. fi. & l. si quis post. ff. de testam. vbi damnatus ad mortem pendente appellationé habet testamenti factionem actiuam & passiuam, vnde potest succedere matri. ergo non valet dicta donatio. facit tex. in l. si quis filio. §. hi antem. de iniust. testamen. & in l. furti. §. 1. ff. de his, qui not. infa. vbi damnatus ex furto vel crimine famoso non est infamis appellatione pendente: imò text. glos. Bart. & Doct. vbi dicunt, quòd infamia non oritur ex prima sententia confirmata: sed ex confirmante. & idem notat Angelus Aret. Instit. quib. mo. testa. infirman. §. sed si quid priore. Et Cy. Bar. Bald. Ange. Salice. Ioan. Fab. & Modern. in l. eos. in prin. C. de appella. & Bald. in Anthen. si quis litigantium. C. de episco. audi. & quæ no Ioan. And. in c. licet. de sententia excommunicationis. libr. 6. Item facit tex. in l. inter socerum. §. fin. ff. de pact. dota. vbi est expressum ex generali confiscatione conditionalia iura in fiscum transferri. ergo ista successio materna quæ dicto fillo delata est, debet applicari ipsi fisco. *a* Item dicta consuetudo prohibet fieri matri superstiti alienationem in præiudicium filiorum, quę seruãda, vt tenet Bald. in terminis. in l. velles nécne. C. de renocan. donatio. & Paulus de Cast. in consilio 437. secundum numerum antiq. sed secundum verum est 432. incipien. pro declaratione elus, volum. antiq. & Calder. in consi. 20. titu. de constitut. & Petr. de Anchara. in consilio 41. incipien. prima facie. Felin. in cap. 1. col. 15. post princip. versi. & ideo dicit Calde. de constitut. & Abba. in consilio 63. vbi recitat, quòd Fredericus Imperator fecit constitutionem in ciuitate Massanensi regni Sicil. videlicet, quòd viri & vxoris bona omnia à quacunque parte proueniant, natis filiis confundantur, & vnum corpus efficiantur, &c. quod consil. facit pro § infrà, de consuetu. matrim. & doerij post princi. In contrarium facit: & ita est veritas, quòd dicta donatio facta per matrem valeat, & quòd vires ex sententia confirmante capiat: vt suprà dictum est. & in l. qui ætate omnibus. l. fi. ff. de testa. in glos. fin. Nam dicta consnetudine præsuppoita quòd nobilis perdens corpus ex sententia perdat bona: est etiam pendente appellatione incapax. & perdit testamenti factionem per not. per gloss. in dicta l. qui à latronibus. §. fina. de testamen. vbi dicit glossa, quòd in casibus in quibus debent fisco applicari, vt in crimine læsæ Maiestatis & repetundarum, & aliis casibus not. in l. ex iudiciorum. ff. de accusat. pendente appellatione non potest testari. licet Bartol. ibi reprehendat illam glossam, per text. in §. per contrarium. Instit. de hæred. quæ ab intesta. deferuntur. vbi dicit tex. quod mortuo reo in crimine læsæ Maiestatis accusatione pendente filius efficitur sibi hæres suus ipso iure: sed secuta condemnatione desinit esse suus hæres: & hoc sequitur Ioannes de Imol. in d. l. qui à latronibus. §. fina. quòd testamentum interim valeat, sed rescinditur secuta condemnatione. & idem tenet Paulus de Castr. ibi. Sed in casu nostro siue esset capax appellatione pendente secundum Bart. & sequen. vel incapax secundum glossam, ex quo bona veniunt confiscanda, vbi corpus perditur delata filio condemnato pendente appellatione secuta confirmatione primæ sententię per iudicem ad quem babentur, ac si non essent seu fuissent delata ipsi fisco, & per cõsequens remanent donatario. Et prædictam sententiam sequitur Francis. de Areti. in dicta lege, qui à latronibus. §. fina. & In propriis terminis huius quæstionis decidunt Guiller. de Cung. & Barto. per illum textum in l. si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. quòd si filius viuente patre fuerit bannitus & eius bona confiscata: deinde pater moriatur, intestatus non potest venire fiscus ad bona paterna ad quæ venisset filius, si bannitus & confiscatus non fuisset: quia fiscus loco filij hoc casu non habetur, cùm in ipsum non transeant *b* iura conditionalis. imò per confiscationem absorbentur & extinguuntur, vt l. quotiens. in fin. ff. de nona, & ibi gloss. & Ioannes de Imol. & glos. Bartolus in l. non ad ea. ff. de condit. & demonstrat. & tenet Bald. sequendo Bartol. in l. 1. colum. vltim. & ibi Salicet. in septima quæstione. C. de hæred. institu. & Bald. singul. per illam glossam. in l. 3. C. ad l. Falcid. & tenet Ludoui. de Roma. in consil. 247. *c* Nec etiam venit substitutio futura in publicatione bonorum, vt est casus in l. ex facto. §. fin. & ibi Bald. & Docto. ff. de vulgar. & pupil. substit. Nec etiam veniunt bona futura: sed tantum præsentia, vt l. si tibi mandauero. §. is cuius. ff. mandati. & ibi Baldus allegat text. rotundum, iudicio meo in hac materia meliorem de corpore iuris in l. eius. §. 1. §. de testamen. vbi text. inquit bona quoque quæ nunc babuit, cùm damnaretur, publicabuntur: & sic publicatio bonorum quę fit ex crimine capitali, non extenditur ad bona quæsita post sententiam, sed tantum ad ea quę habebat condemnatus tempore sententiæ primæ, ex qua oritur actio, vt d. l. furti. §. 1. & hoc tenet Cyn. & ibi singulariter Francis. de Are. in 1. notab. & Ang. Are. in suo tracta. maleficiorum, in glos. & eis bona publicamus col. 3. Bart. in l. 1. ff. de bon. damna. de quo videtur text. pro hac decisi in l si in metallum. ff. de his qui pro nõ scrip. bab. & Cy. & Bald. in l. si quis posthac. C. de bo. damna. & Bald. in l. fin. C. quæ res oblig. possunt. in fi. & Bald. notabiliter qui ponit hanc quæst. formaliter melius quàm aliquis, maximè in l. 3. C. de priuil. fisci. & Bal. in l. lata. C. de appella. & facit quæ not. Ang. Aret. Insti. de hæredum qualita. & diffe. §. in extraneis. & Ioã. Pet. de Ferra. in suo vltimo libello in glo. fin. col. 1. Paul de Castr. in consilio 56. in antiq. &

a Adde no. per gl. Bar Ang. verũ que Imo. et Iaso. in l. si ita quis. §. ea. le. ff. de verb. ob. et Cy. Bal. & Sali. in ea. l. C. de condi. ob cãm. & Imol. Abb. Soc. et An. Barb. in c. raynutius. de testa. et Bar. Soc. in cõs. 43. vol. 1 et q̃ dixi inf. de testa. §. 2. col. 2. & an statutũ vel consue. quòd mulier habẽs filios nõ possit disponere vltra quartã possit exsten. filia tẽpore mortis ad piascausas disponere, vide Bart. Soc. in consi. 16. vers. non potest, volum. 1.

b Adde Bar. in consi. 116 co. 2. ver. super. 3. & And. Bar. in re. c. Raynaldus chart. 27. col. 2. de testa.

c Adde ad hoc Barth. Soc. in consi 75. ver. sed circa p̃ dicta ibi vnã regula lib. 1. et singu. in cõsi. 27. col. 11. vers praterea etiam respondeo. vol. 1.

Alex.in consi.75.c.5.versicu. inquantum autem.lib 1.& in consi.15.colum.vlt. in fin.eo. lib.& in consi.88.vol.3. Ergo ius quod habebat filius in bonis matris ipsa viuente ratione suæ legitimæ, erat conditionale si mater præmoreretur filio, integro statu filij permanente, conditio tempore primæ sententiæ latæ & confiscationis pendebat. Et non transmittit ad fiscum : sed ipso de medio sublato velut mortuo fit locus sequenti in gradu vel aliis venientibus ab intestato, vt est casus in d. l. si qua pœna. quam Bar. sic induxit. & facit text. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthum. vbi institutio facta de filio qui postea deportatur, ad irritũ deducitur, & ab intestato succedit nepos, qui tenet locum suitatis: sicut ergo mortuo patre vel matre filij confiscati veniunt sequentes in gradu, vel alij venientes ab intestato qui non habent expressam voluntatem defuncti, sed tacitam excluso fisco & etiam filio condemnato & confiscato secundum Guliel. & Bart. in d. l. si qua pœna. per text. in l. necem. §. si deportatus. ff. de bo. libe. ita & alij voluntatem expressam habentes ab ipsis parentibus : & multo fortius siue per actum vltimæ voluntatis: siue inter viuos, cùm debeat esse melioris conditionis, vt l. Titia Seio. circa fin. ff. de leg 2. & l. si filius. versi. præsertim. de vulg. & pupil. a Et si donatarius & alij quicunque causam habentes præferuntur venientibus ab intestato, ergo fisco: vnde habet locum regula, si vinco vincentem te, à fortiori vincam te, vt l. de accessionibus. ff. de diuersi præscripti. vnde dicit Baldus singulariter in d. l si qua pœna. quòd si filio præterito succedat fiscus propter dictum, quòd fiscus non potest ex persona filij dicere testamentũ patris nullum. & idem tenet Franciscus de Cremato. in suu singulari 12. & 89. & Ludouicus Bolo. in suis interpretationibus secundis, in l. fin. C. famil. hercisc. dicens ibi fortius per gloss. ibi, in verbo, pares. quam ibi facit Bald. singul. quòd filius condemnatus ad mortẽ non potest succedere patri nec matri, prout ibi videtur. Et in propriis terminis huius quæstionis consulit Paulus de Castr. in consilio 324. incip. omisso ordine supra scriptarum in nouis. & Alexander in dicto consilio vigesimo quinto, libro primo. Et Albertus de Rosa. in tertia par. stat. quæstione vigesimaquarta. b Item dictus filius non adiuit hæreditatem quod requiritur, vt not gloss. Bald. & Doctores, in l. cùm miles. ff. ex quibus caus. maio. & Instit. de hære. qualita. & differen. § sui. & l. in suis. ff. de liber. & posthu. igitur illam non potuit transmittere ad fiscum. de hoc dicam infrà latius, de testament. §. penulti. in principio. Item dicta donatio fuit facta sub conditione, quòd dictus donatarius tenetur prosequi deliberationem & largitionem filij dictæ donatricis, vsque ad summam ducentorum librarum turonen. & casu quo liberaretur dicta donatio, esset nullius momẽti & efficaciæ quæ sic facta valet, vt est textus celebris. & ibi notat Baldus in Authen. si captiui. C. de episco. audi. Et posito quòd pleno iura bona donata per dictam matrem spectarent, & pertinerent ad dictũ filium, quòd illa bona potuit donare vel vendere pro redemptione filij textus est singularis, & ibi notat Bartolus & Baldus in vltimo notabili in dicta Authentica, si captiui. & allegat textum in l. etiam si præter, in fine. ff. de donatio. imò ille qui non est dominus, potest alienare seu donare rem domini etiam sine mandato pro redimendo eum de captiuitate, & dominus cogitur habere ratum. textus est celebris, in § final. in Authentica, vt cum, de appellationibus cog. colum 8. & ibi gloss. in verbo, debitis. quæ computat hoc pro vno mirabiliter quinque mirabilib. quæstio. ex illo textu elicit. Et istud tenet Bartho. de Bellenzi. in additionibus. Abbas in capitulo primo. in postilla magna in fine prope fin. de appellatio. & in simili facti contingentia consuluit Paul. de Cast. in consil. 421. incipien. ad confirmationem eorum. & in consilio 418. sed secundum verum numerum est 444. incip. viso puncto volu anti. Et iura loquentia de redemptione captiuorum intelliguntur, & habent locum in captiuis pro maleficio, vt est gl. singul. & ibi Lud. Bolog. in suis secundis interpretatio. in c. sacrorum. 12. q. 2. vnde statutum vel consuetudo dicens quòd minor nõ possit contrahere, nisi seruata certa solennitate non habet locum, cùm minor contrahit, vt se haberet à captiuis. vt tenet Ludo. de Ro. in consi. 315. ¶ Item omnis mala interpretatio contra fiscum est facienda. & in dubiis contra est eum pronunciandum, vt l. non puto. & ibi Alex. in additio. ad Bart. ff. de iure fisci. Et Ang. Are. in §. fin. Instit. quibus modis testa. infir. §. Deo gratias, amen. Bocrij.

a Adde an & quando bona feudalia ob delictũ confiscãtur. Hẽri. Bohi in c. in quibusdã. de pæ. & ar. & omnes in l. si finita. §. de vectig. ff. de dam. in fe. & Bar. Soc in con. 266. col. 7 ver. postremo omitto. Bocrij.

b Adde Bar. in cõs. 157. et Ange. in cons. 307. incip. dominus Greg. co. 3.

§. XIII.

Item par la coustume vng chascun peult & doibt estre receu par mondit seigneur le bailly de Berry ou preuost de Bourges. ou par leurs lieutenans a soy faire a partie formelle pour iniure reale a luy faicte, s'il y a grande effusion de sang: ou enorme machure: ou par cas de crime qui requiert detention de personne contre celluy qui a faicte ladicte iniure ou ledict cas de crime.

Item par la coustume.

a *Partie formelle.*] Nota quòd de iure iniuriatus c vel vulneratus non potest partem formalem facere: quia assertioni ad mortem vulnerati non creditur, nisi aliter probetur mors illata. vt est tex. sing. Dyn. & Bart. in l. si quis in graui. §. 1. ff. ad Senatuscon. Sylleian. & istud de iure diuino probatur, vt Genesis 18.

c Adde qua not. Bar. in dis. fin. incipi. iudex maleficiorũ et in con. 209 incipe. Visõ processu, facto contra bonum.

sis 18. Descendam, inquit Dominus, & videbo, &c. & Luc.6. Redde rationem villicationis. & habetur 2.q.1.c.& Deus omnipotēs. & in c.qualiter & quando in secundo, de accus. & c.licet, Heli. de Simon. & vtrobiq; per Inno. Abb.Sicu.Io.de Ana.& Fel. sicut enim accusationem legitimam præcedere debet inscriptio, sic & denunciationem charitatiua correctio: & inquisitionem clamorosa debet insinuatio preuenire, vt in d.iuribus. vbi amplè, vide & per Bar. in extrauaganti, ad exprimendum in gl.suis. Et hæc consuet. est generalis in toto regno Franciæ, tamen debēt fieri informationes secundum formam iuris, & ordinationes regias nisi timeretur de fuga. arg.l.ait prætor.§.si debitorem. & ibi Bar. & Alexan.in additi. ff. de his, quæ in fraud.credito. & Alexan.in l.neque.§.1.ff. de in ius vocan. & Fel.in c.2.de homici.& in c.quoniam frequenter.in prin.col.7.ver.circa quintam, vt lite non contest. & Ange. Aret. in suo tract. maleficiorum, in gloss. fama publica, in q.18. cùm & Ioan.Bapti.de sancto Seuerino in suo tract.de debito.suspect.& fugi.q.8.cum plurib. seq.& Abb.Bal.& Feli.in c. ex rescripto. de iureiur.& Alex.in cons.19.lib.3.vbi ponit an valeat consuet. vel statutum q; debeat stari in iuramento creditoris ad faciendum committi capturam debitoris fugitiui. & vide Ludo.de Rom.in consil.329.vel etiam si esset in flagranti crimine, vel in aliis casibus. not. per Gandi.in tract.malefi. titu. de cita.col.1. & Felin. in c. inter quatuor. in fin.de maio. & obedi.& in c.cùm olim.colum.10.ante fi. de re indica. Ludo.de Bolog.in suis secundis interpretatio.in l.fin.C.de malefi.& Matthe. quia tunc sine informatione potest capi. vt in Authen. de leno. §.1.collat.3.& l.c.5.& ibi Bart.& Alex. in addi. ff. de adult. & l.vna. Et ibi Docto.C.de rapt. virgi. & l.interdum.§. qui furem.ff.de fur.& l.1.& 2.C.vbi & quando liceat sine iudi. vendica. & tenet Feli.singulariter in d. c. quoniam frequenter.col.7. & per Bart.in l.sacrilegij.§.Labeo.aliàs est l. cum eo.ff.ad l.Iuli.per Bart. Bald.& Salic.& quæ ibi scripsi in Repetitio.mea. in l.consentaneum. C.quomodo & quando ind.& Bal. in tract. suo de carcer. & Paridem à Puteo in tracta.de syndi.in verbo, captura, per totum. & Ange. Areti.§.fin.Instit.de actio.& Bartol. Bald.& Alexan.in additio. ad Barto.in l.3.§. tutores.& ibi Ludoui.Bolog.in secundis interpretatio.ff.de suspect.tuto. Bald.& Salic. in l.1. C.qui bo.ced.& Sali.in l.fin.2.eodem titu.quibus locis etiam reperies, *a* an pro debito ciuili & priuato quis possit incarcerari. & per Ioan.Pet.de Ferra.in forma libel.executionis sententiæ.in glo.1.& decisio.Capel. Tholos.quæstio.303. & quæstio.428.& Ioan. Fabri.& Iason in d.§.fin.de action.vbi Ioan. Fabri.col.penul.versi.item quæritur.dicit q; de consuetudine regni Franciæ quis pro debito ciuili non incarceratur, nisi expressè sit obligatus, quod no.& vide Io.de Pla.& Ang. de Perusi. in repet.l.nemo.C.de exactor.tri. lib.10.de decis. Parla.Delph.q.61.& q.221.& Abb.Sien.& And.Consicu.vulgo Barba.in c. 3.de pigno.& Bald.in consi.40.& seq.volu.1. vbi ponit multa singularia in hac materia in consi.49.col.2.versic.in isto igitur ambiguo, eod. libr. vbi etiam dicit, quòd consuetu. vel statutum quod à captura nulla citatione verbali premissa incipiatur, sit nullius momenti, vide Paul.de Cast. in consil. 56.in antiq.& Abb.Sicu.in consi.42.volum.2.

§. XIIII.

Item & a cause de ladicte partie formelle tant celluy qui la fait que celluy contre qui elle est faicte, doiuent estre *a* constituez prisonniers & mis en seure garde silz ne baillent prestement bonne & suffisante caution de payer adiuge si *b* caution y chet arbitrio iudicis iusques a ce quilz ayent baillee ladicte caution.

Item & a cause de.

a *Estre constituez prisonn̄iers.*] Pro hac consuetudine est text.in l.nullus. ver.retineri.& ibi Cyn.in 4.nota. Bald.& Salic C.de exhiben. reis. & l.fin.C.de accusa.& Pet.Iaco.in suis pract.titu.sub accus.furti.colum.4.qui tradito prædicto libello: sed de consuetudine accusator non detinetur, secundum Bald. in l. si is.ff.de in ius vocand.sed bene accusatus quòd intellige secundum eum ibi, & in d.l.nullus.per illum tex. quod non est necesse, quod detineantur vsq; ad sententiam, sed statim quod appellaret eum inculpabilem potest relaxari, quod not.& ita in practica seruatur, secundum Alex. in addi.ad Bald.in d. l.nullus. vbi Florentiæ ita pluries vidit per assessores obseruari. Et idem dicit Ludouic. de Rom.in suo singu. incip. accusatus. fol.14. col.1.licet Ludouicus Bolog. in suis primis interpret.in d. l.nullus.dicat quòd requiratur sententia ad hoc, vt à carceribus elargiatur per illum tex. prout ibi vide per eum: sed Ludouicus de Ro. & Alexan. intelligunt etiam quòd requiratur sententia prouisionalis ante sententiam absolutoriam diffinitiuam: nam si secundum eos non relaxaretur ante diffinitiuam sententiam, non posset postea si pars aduersa appellaret, diffinitiua elargiri: quia nil nouari, &c. vt not. in l. ab exteriore. ff.de appel.& Bald.in l. 2. C.de episc. audi. Et puto quòd Bald.& Iaco.Bur. qui primo ponderauit tex.in d.l.nullus. ad hoc dictum aliter senserint si bene intueantur. & vide Pari.à Puteo, in tracta. synd. in versi. fideiussoria. an index.& c.an si plures. in fi. Et ita pluries vidi practicari tam per auditorem causarum officij curiæ Metropolitanæ & primitialis, quàm in curia seculari Biturigum.

a Adde an debitor fugiens ad ecclesiam possit extrahi, vide Cy. et Mod. in l. præsentes. et in l.2.C.de his qui ad eccles.cōf.

et maximè exactores trib. de quo est text. in authen. de mād.prin. §.tributorum vero. col.3. quòd pōt extrahi ab ecclesia per Ang. et gl. in d.l. 2. et istud tenet Do. And. in addit. Spe. tit. de immu.eccles. et Old. consi. licet de. esse Capel. Tholos. in q. 422. hoc alleg. tenet contrariū, tamen consuetum esse princip. concedere literas contra tales fisca. debitores, ad ecclesiam fugientes extrahendos, prout fuerunt cōcessa mag. Marno Rolā. præ. Borbonin. receptore contra Stephanū Roy. impsa reco pro cōmiss. in carcere liberare non obstante statuto vel consue. vetante liberationē siue elargitionē à carcerib. Bar. in con.167 in ca. quòd monaster fratrum tenet quòd sic.

b *Si cantion y cbet.*] An & quando & quo delicto ſeu crimine mediante cautione idonea quis à carceribus elargiatur & relaxetur, vide Cyn. Bald. Ang. & Salic. in l. nullus. C. de exhibend. reis. & Bart. & ibi Alexan. in additio. in l. 1. ff. de cuſtod. reorum, & text. & ibi Archid. Domini. de ſancto Gemin. & Pet. de Anchar. in cap. ſi clericos. de ſententia excommunicationis. libr. 6 & Alex. in l. apud Iulia §. non omnis. col. 1. ff. ad Trebel. & Pari à Puteo in tractat. ſyndi. in verbo, fideiuſſor. ca. an iudex tempore ſui: & ad hanc conſuetudinem facit text. celebris. & quod not. ibi Bar. Bald. Paul de Caſt. & Alexan. in l. neque impuberes. §. 1. ff. de in ius vocan. vbi per illum tex. dicunt quòd relaxato capturæ relinquitur arbitrio iudicis. & idé tenet Paul. de Caſt. in conſil. 326. ſecundum verum numerum in nouis. & eſt pulchrum valde. & Ioan. Fab. in Auth. ſed nouo iure. C. de cuſt. reo. Et etiam dicunt Barto. & Doctores ſuprà allega. in d. l. neq. §. 1. quòd quis relaxari debet cum cautione de iudicato ſoluendo, prout vult hæc conſuetudo: ſed non quando ſolum dat cautionem de iudicio ſiſti, vel de ſe defendendo: vel etiam allegando cauſas propter quas ille detineri non debet, quia non debet elargiri. Et idem tenet Ludo. de Rom. in ſuo ſingul. incipien vnus vult fideiubere. fo. 4. colum. 4. quod not. & pro hoc eſt tex. & ibi Domini. col. 1. verſicu. quæro, quam cautionem debeant præſtare, & c. & in d. c. ſi clericos. & Barto. de Firmo in tract. de epiſcop. in ſecunda parte. libr. 4 qu. 2. addendo quòd ſi iudex nolit relaxare volentem fideiubere, vel pignus præſtare, tenetur actione iniuriarum, ſecundum Bart. & Ducto. in l. ſi verò. §. qui pro rei. ff qui ſatiſ. cog & Ioan. de Ana. in conſi 1. & ibi Ludoui Bolug. in addit. & vide Bald. in conſil. 204 volu. 1. & Cyn. Bald. Sali. & Doctores in l. cos. §. ſuper his. C. de appella. Angel Areti. in ſuo tractatu malefi. in glo. fama publica. verſ. 10. cum ſequen & ibi Angel. de Ariminio, & Bern. Landri. in addit. & Cæpo. Veronen. in conſ. 40. col. 10 circa mediũ, vbi dicit, quòd licet in criminali vbi ingeritur pœna mortis, non debeat quis fideiuſſoribus relaxari. valet tamen conſuetudo in contrarium. & vide Io. de Imol. & Feli. ibi colu. vlti in c. fin. de accuſat. & Felin. in c. ex parte. col. 8. verſic. Et adde quòd quando de reſcript. & Ludouicus de Rom. in ſuo ſingu. incipien. tu ſcis quod. fol. 3. colum. 3. & Henric. Bohic in c. cùm conſtet. de pign & Ioan. de Imol & Doct. in Rubr. de fideiuſſ. & allegant omnes vnam glo. celebrem in cap. cùm homo. 23. quæſti. 5 vna pœna puniatur, fideiuſſor qui promiſit exhibere, & nõ exhibuit quæ dicit quod punitur pecunialiter, niſi ſit conſuetudo in contrarium, pro quo dicto vide Ioan. Fab. in §. 1. Inſtit. de fideiuſſo. & adde Bald. in l. nemo col vltim. C. de epiſcopa. audi. & in l. Cornel. in fin. princip. & ibi Ludouicus Bolog. in ſuis ſecundis interpreta. ff. ad Sylleia an pro ciuili carceribus mancipatus poſſit elargiri fideiuſſoribus, vide Doct. in d. l. neque impuberes. §. 1. ff. de in ius vocand e. amplè, per Ioan. Bapt. de ſancto Seuerino in ſuo tracta. de debit. ſuſpect. & fugit. in quæſt. 9. & Bartol. in l. ait prætor. §. ſi debitorem ff. de his quæ in fraud. cre vide quæ dicam infrà, de conſuetud. retract. in § 4. Sed quid reus vocatus ſuper delicto & abſque litis conteſt. recognoſcendo gagiauit emendam, & aplegiauit ſeu dedit fideiuſſorẽ ꝓ ipſa, nunquid tenebitur fideiuſſor? Ioã. Fab. dicit quòd ſic, In §. fideiuſſor. Inſtit. de fideiuſſ. & in §. pœnales. col. 4. de perpe. & tempo. acti. a quod not. quia ita obſeruatur quando quis extraneus alterius diſtrictus ob factũ aliquod eſt captus qui non liberatur abſque fideiuſſore territorij eiuſdem pro ipſa emenda.

a *Adde Pau. de Ca. in l. ſi. fide iuſſor. §. 1. ff. qui ſatiſ da. cogan.*

§. XV.

Item ſi ladicte partie formelle eſt faicte es mains dung ſergent royal, il ne la pourra ne debura receuoir pour ce quil neſt que executeur de iuſtice: & ne doit prendre cognoiſſance de cauſe: mais bien il pourra & debura ſe tenir ſeur des parties a pour les mener a mondict ſeigneur le bailly ou preuoſt de Bourges ou leurs lieutenans pour ordonner ſur ladicte partie formelle comme dict eſt.

a *Pour les mener.*] Pro hac conſuetudine facit text. in l. 1. & fin. & ibi Barto. & Ioannes de Plat. de curioſ. & ſtati. li 12. niſi eſſent fugitiui, vt hic innuit. & ſuprà, §. 13. dictum eſt, & facit tex. & quæ not. ibi Bald. Salic. in l. ea quidem. C. de accuſ & Ange. Aret. in ſuo tracta. malefici. in gloſſ. iudex committit. colum. penulti. & ſequen. & in gloſſ. Petro publico nunc. vbi reperies de poteſtate nunciorum quos in Francia ſeruientes vocamus: & per Abb. Sic. & Card. Alexan. in cap. cum parati. de appella. & Bart. in extrauaganti ad reprimendum, in gloſſ. per nun. & Ange. & Bald. in l. ceſſante. C. quomodo & quando iudex. & Bald. & ibi Alexan. in addit. ad Barto. in l. neminem. C de requiren reis. & Gandin. de malefi. tit. de cita. & decis. Parl. Delph. quæſt. 457. & quæſt. 428. Et Paul. de Caſt in conſilio 274. ſecundum verum numerum. incipien. viſa relatione facta. volum. antiq & Ioan. de Plat. in l. apparitores C. de exacto. tribu. lib. 10. vbi reperies in quibus creditur eis. & Paris à Puteo in tracta. ſyndi. in verbo, credere. cap. 1. & per totum. & latè in verbo, nuncius. Et in curiis ſpiritualibus vocantur apparitores, per quos Epiſcopi vel Archiepiſcopi in regno Franciæ non poſſunt citari facere aliquem, ſiue clericum ſiue laicum viua voce in via publica, ſed in ſcriptis ſic. Et pluries per

per arrestum curiæ parlamenti Parisien. fuit ita ordinatum contra episcopum Parisiens. Aurelianen. & alios regni Franciæ prælatos. Et huiusmodi executores de iure nec de consuetudine habent aliquam iurisdict. vt tenet Ioan. Fab. in l. & si non cognitio. & ibi per Iaso. Cod. si contra ius vel vtilita. publi. vbi dicit Io Fab. quòd curia Franciæ ita obseruat. & vide per Abb. Sic. & Feli. in ca. de cætero. de re iudi. & Bartol. & Angel. Aretin. in l. ab executore. ff. de appel. & in l. executores. & ibi Cyn. Bald. & Salic. Cod. quorum appel. non reci. vnde si tales executores & seruientes in eorum delinquant officio, debent de stylo curiæ Franciæ remitti ad eorum iudices puniendi. vt not. Ioan. Fab. in l. quod promulgatis. Cod. de offic. præfect. vrb. & hæc no. quia quotidie accidunt.

§. XVI.

Item pour raison de la partie formelle se celluy qui la faicte succumbe: & enchoit de la cause, il doit seulemẽt soixante solz Parisis *a* pour lamende de iustice. Et se celluy contre qui elle a este faicte *b* succumbe: il est emendable au roy arbitrairement.

a *Pour lamende de iustice.*] Et pro hac consuetudine facit quòd no. Barto. Ioan. de Imo. & Alexand. in addi. ad Barto. in l. si. ff. de hæredi. instit. vbi ponunt quòd valet statutum seu consuetudo: quòd si aliquis accusauerit aliquẽ de falso vel de alio crimine & nõ probauerit, puniatur in aliquo vt dicit hæc consuetudo. tamen non punietur si erat rumor vel fama publica vt in tex. in dict. l. si. nam fama publica & vox communis excusat à præsumptione doli & à pœna. vt l. miles. § mulier. ff. de adulte. Et idem est si dicat se audiuisse dici à fidedignis. vt l. qui cum maior. §. si pater. ff. de bo. liber. & glo. in l Titio. fund. ff. de condit. vel demonstra. vel dicat audisse ab amicis & consanguineis. vt l. tutorem. ff. de his quibus vt dig. & tenet Cæpol. Veronen. in consilio 71. column. 3. versicu. Item hoc allego text. & gloss. Abb. Sic. & Feli. ibi. colum. 1. in ca. cum contingat, de rescript. & Barto. in l. præses. C. si seruus vel libertus ad Decurio. aspira. lib. 10. & Ludo. Bolog. in d. l. miles. §. mulier. & ibi Alex. in addi. ad Bart. de adulte. Et aduerte quòd iste qui facit partem formalem, tenetur actione iniuriarum, & ad interesse alterius, contra quem formalem fecit partem. vt est text. celeb & ibi Bart. Angel. & Alexand. in addi. ad Bart. in l. iniuriarum. §. si quis quod decreto. & §. si quis de honoribus. ff. de iniuriis. & tenet Cæpol. in consil. 53. & Alexand in consil. 17. colum. 3. in princ. lib. 1. Et ad supradicta omnia vide Angel. Areti. in suo tracta. maleficiorum in gloss. necnon ad querelam. & ibi Augu. in addi. in princi. & Bartol. in l. 1. §. incidit. ff. ad Turpil. text. Bald. & Ange. in l. ob hæc verba. ff. de his qui no. infami. & decis. capel. Tholos quæst. 7. & maiorem à iure incurrit pœnam: quia infamis est, & in crimi. stellionatus. incidit. vt volunt Barto. Bald. & Doct. Moder. in l. ob hæc. ff. de his qui not. & Cæpol. in consil. 66. in fin. & decis. capel. Tholos. in d. q. 7. *a* Sed illæ pœnæ iuris per impositionem pœnæ in hac consuetud. contentæ nõ tolluntur ex quo expresse non dicitur in consuetu. seu statuto quòd tollantur pœnæ iuris cõmunis, vt probatur in l. quotiens. ff. de actio. & oblig. & in l. qui sepulchra. Cod. de sepul. viol. & in l. 1. §. dixerit aliquis. ff. de publi. & l. qui cum viro. §. qui post, ibi recessum est à capitis pœna à contrario sensu. ff. de re milit. & Cæpol. in consil. 14. column. 2. circa medium. & Bald. in l. 1 C. de sacrosanct. ecclesiis & tex. & ibi gl. In verbo permansuris, de concub. in Pragm. sanct. §. eadem diligentia.

a Adde quæ dixi in additio. ad Dy. in regu. gen. per speciem in re. postilla. de re iud. lib. 6.

a *Este faicte.*] Quia duæ actiones ex quolibet delicto publico & etiam priuato oriuntur. vt l. final. ff. de priua. delict. & in si. de Fur. & l. fin. ff. de iniuriis. & l. 1. ff. de public. iudi. vna quæ parti læsæ, & altera reipublicæ cõpetit. & ideo pro iniuria reali ad emendam arbitrariam fisco condemnatur. de quo per Inno. & Doctor. in c. qualiter & quando. 2 de accusat. & Abb. Sic. in Rubr. de iudi. colum. 3. versic. 3. quæro & ibi Feli. & Bald. in l. 3. ff. de sepul. viol. & Sali. in l. 1. Cod. eodem titu. & Bald. in l. transigere. C. de transacti. & Paris à Puteo in tract. de Syndi. in verbo inquisitionis. cap. an si iniuria. vnde dicit glos. ab omnibus reputata singularis. in l. 2. ff. ad Silleia. *b* quòd si accusator seu iniuriatus remittat iniuriam, quòd valet remissio in præiudicium sui, non vero quo ad præiudicium reipubli. & fisci. & not. Bartol. in l. 1. §. vsque adeo ff. de iniuriis. & Angel. Areti. in §. iuris præcepta. Insti. de iusti. & iure. & Anto. Corset. in suis singularibus in litera pœna. in vltimo. quòd ibi dicit esse verum in delicto cõsistente in committendo: secus in pœna quæ ex delicto consistente in omittendo venit fisco applicanda: quia bene potest pactio priuatorum auferri: vt dicit gloss. in d. legat. 2. ad Silleia. quæ hoc optime probat: & tenet Anto. Barb. in repe. capit. Ray. de testamen & Cæpol. Veronen. in consil. 58. colum. 2 ante medium. & facit quod not. Cardi. Alexan. in ca. ius Quiritum. 1. distin. vnde dicit Bar. in l. inter omnes. § recte ff. de furt. quòd vulneratus vel is cui factum est furtum, si dicit quòd non fuit vulneratus, vel furtum sibi nõ esse à Titio factum, excusat Titium nisi concurrant aliqua indicia cõtra Titium. & idem tenet Bar. Bald. & Ludouic. Bolog. in d. l. s. ad Silleia. in secundis interpretatio. & Alexand. in consilio 14. libr. 3. & in consil. 54. colum. 5. versic. probatur. 3. vol. 1. & inducit in simili de viro & muliere simul in actu venereo repertis. quod si dicant prius matrimonium inuicem cõtraxisse, excusantur aliquibus in-

b Adde Bar. in cõsil. 175. incipiens domino potestati terra. Roche. etc. et in l. fistu. & ibi Ale. & Ias. ff. de pa. & Paris à Puteo ĩ tract. Synd. ĩ litera compositio. Ver. Vls et Guliel. de Cug. Bald. Bar. & Alex. in l. si sumus. §. pac. quæ turpem. ff. de pactis.

diciis

dicIis præceden. vt est glos. in l. penulti. & ibi Doct. C. de fideiuss. & tenet Car. Alexan. in c. is qui. 34. distin.

§. XVII.

Item & ne peult & ne doit aulcun estre receu par lesdictz iuges a faire partie formelle contre aultre: *a* pour iniure reale ou il y ayt grand effusion de sang, ou enorme machure, ou pour aultre cas de crime qui requiere detẽtion de personne comme dict est. *b* Et si aultrement lon faict: la partie formelle est & ne sera nulle ipso iure sans en payer aulcune amende a iustice.

a *Pour iniure reale.*] Pro declaratione huius §. & aliorũ suprà de iniuria reali loquentium, Quæro quæ dicatur iniuria realis, vt possit fieri contra aliquem? est formalis text. in l. prætor edixit. §. fina. cum ll. sequẽ. & ibi Bar. & §. 1. mihi, & ibi Ludouic. Bolog. in suis secundis interpretationib. ff. de iniuriis, dicit quòd realis est atrox iniuria, si cui vulnus illatum est quãdo fit scissura seu separatio in corpore. vt in l. si seruus seruum. §. rupisse. & ibi Bal. & Flor. de sanct. Pe. ff. ad l. Aquil. hẽ tumor seu tumefactio. vt in d. §. rupisse. & Barto. in d. §. fi. vt dicitur in hac consuetu di. *Machure enorme.* & de istis duobus vide Cæpol. in consi. 41. column. 5. in princ. vel quando scinditur vestimẽtum, dicitur fieri in corpus. vt est text. in l. sed est quæstionis. quæ est. d. §. fin. & ibi Barto. ff. de iniuriis. & Barto. & Doct. in l. licitatio. §. illicite. ff. de publica. vel si quis, vt domum intrauerit. vt Institu. de iniuriis. §. sed & lex Cornel. & ibi Ioan. Fab. & Angel. Aretin. & in §. atrox. eod. titu. & Ang. Aretin. in tractat. malefic. in glo. & ipsum Titium per pannos, &c. Et facit quod nota. Abba. in capitulo peruenit, in primo. de appellat. in 1. not. & Archiepisco. in capitulo si quis suadente. 17. quæstion. 4. & per glos. Abbas & Feli. in capitulo cum illorum. de sentent. excommunicatio. vbi reperies an enormis excessus dicatur mutilatione vngulæ digiti capitis barbæ hominis, mammillæ mulieris, & etiam dentis. Nota tamẽ in hac materia quòd in dubio quando dicatur enormis læsio, statur arbitrio iudicis secundum glo. quam sequuntur Abb. & Feli. in d. cap. cum suorum. colum. 3. vbi reperies multas concordantias: & vide Docto. in l. si non conuicij. C. de iniuriis. & Bal. in consil. 8. lib. 1. vbi de iniuria reali loquitur notabiliter. & Alexand. in consil. 99. colum. 1. ver. capio primum. vol. 1. & cons. 206. & colum. lib. 2. & Ludo. Bolog. in l. sed si hac. C. prætor ait in secundis interpret. ff. de in ius vocan. & Ioan. de Ana. in cõsi. 44. & ibi Ludo. Bolog. in addi. & Fran. de Are. in cons. 34. & Domini. de sancto Ge. & Pe. de Aneb. in c. si clericos. de sen. excommu. lib. 6. Et quid de libello famoso, vide in l. 1. & ibi Doct. C. de famo. lib. vbi imponitur pœna capitis si non probet conten. in libello. & decis. ca. Tho. q. 127. quę est pulchra. & Ludoui. de Ro. in consil. 377. vbi tenet quòd non est realis sed verbalis, sed nõ respondet ad dictam l. 1. de fam. libel. vnde Bart. in l. lex Cornelia. §. si quis libellum. ff. de iniuriis. super quo Ludo. se fundat dicens, quòd est criminalis, & verbum agere, exponitur pro accusare, & ita de stylo & consuetudine curiæ Metropol. & primacialis Bituricen. obseruatur. Nam pro iniuriis verbalibus non consueuerunt literę monitoriæ tacitis nominibus impetrari, nec cõcedi, aliàs de facto cassantur cũ expensis contra impetrantes. Sed bene conceduntur pro libello famo. quare relinquo arbitrio iudicis qualis fuerit libellus diffamatorius. Et vide Franc. de Are. in dicto consil. 34. & ad supradicta Innoc. in c. nuper. de senten. excommu. & Bald. in sua Margarita, in litera iniuria. in 1. & Cæpol. in consil. 11. colum. 4. ver. præterea. est pulchrum valde in hac materia. ideo ad ipsum recurre. & Feli. in c. ego. colum. 5. vers. in text. ibi vitam aut membrum, &c. de iureiuran. & Anto. Corse. in suis singu. in litera effusio. vbi reperies vltra nos. per Doct. suprà allegat. quid importet verbum effusio, quod denotat abundantiam. vt d. c. cum illorum. de quo in hac consue. fit mentio.

¶ Sed quæro de q. quæ sæpe contingit & pauci aduocati aduertunt: Aliquis iniuriatus vel vulneratus fecit partem forma. & sollicita. ac instig. iudicem contra malefactorem vt puniatur, quod fecit iudex. an talis instigator & sollicitator possunt postea agere actione iniuriarum? dic quòd nõ, tex. est celebris. & Alexand. in addi. ad Bart. in l. sed si vnus. §. si ante iudicẽ. ff. de iniuriis. & in l. creditor. aliàs interdum. §. qui furem. & ibi Bartol. & Alexan. ff. de iureiur. & Bald. & omnes Doct. Insuper Alexan. ibi colum. 3. versic. dicit Bal. &c. & Iason column. vlti. in l. ab hostibus. §. 1. ff. solut. mat. & Angel. Aret. in tract. malefi. in gloss. necnon ad querelam. column. penul. versi. tene menti. & Bald. in l. fina. ff. de in ius vocan. & Cæpol. in cautel. 59. & Angel. in dicto §. si ante iudicem. quod no. quia pluries obtinui in curia Bituricen. tamen potest agi ad damnum & interesse secundum Doctor. si quod passus fuerit.

b *Et si aultrement.*] Ista consuetudo videtur esse superfl. quia § 14. suprà eo. loquitur de hac mat. & idem dicit, sed hic modicũ addit, dum di. *Et si aultrement*, &c. quia de iure si a plures leges vel decretales ponantur in eodem tit. vel diuersis si altera aliquid addat non reprehenditur. vt not. Hostien. in cap. 5. & ibi Abb. Sic. colum. 1. de fi libel. obli. & Ange. Aretin. Institut. de his qui sui vel alie. iur. in princ. in gloss. Item videtur esse contraria. §. sup. proxi. vbi dictum est: si is qui partem formalem fecerit & succubuerit, punitur, & ad emen-

a Adde Fel. in c. Venerabi. col. 1. de offic. deleg.

emendam cõdemnatur. ergo idem debet esse in casu huius §. aliàs posset quis partẽ formalem ex sua malitia contra aliquam facere & dicere se enormiter læsum cũ non esset. dic quòd postquã relinquitur arbitrio iudicis vt suprà dixi, iudex nisi sibi prius constituta de iniuria reali, talem partẽ formatam admittere non debet, & ambo debent incarcerari.

§. XVIII.

Item quiconques fait deffault par deuant mondit seigneur le bailly de Berri preuost de Bourges ou leurs lieutenans pour ledit default, ledit faillant doit payer pour lamende de iustice sil a este adiourne & apprehende *a* a sa personne sept solz six deniers Parisis: Sil ny a cause raisonnable pourquoy ledit default ait este ou doit estre rabatu.

Item quiconques.

a *Adiourne & ap.*] Quia contuma. seu defectus est delictum, vt per totum de dolo & cont. in Anti. & libr. 6. & cle. de quo per Feli. in c. super cod. in 1. ad fin. de testi. & l. contumacia. ff. de re iudi. licet pœna contumaciæ non dicatur principalis. vt per Bald. Alexan. & Ludo. Bolo. in secundis interpretationib. in l. prima. ff. de in litem iuran. Et quis dicatur verus contumax, & quotuplex est contumacia, vide glos. Bart. Bald. & Alexand. in addit. ad Barto. in l. pe. & fi. de in inte. resti. & gl. Baldũ & Cardi. Alexand. in c. 1. de vasal. qui cont. & Inno. & Docto. in c. querelam. de proeu. & facit text. & quæ no. ibi gloss. Bart. Bal. Paul. de Castr. & Alexand. in l. vna princ. §. 1. & ibi Ludo. Bolog. in primis interpreta. & etiam in secundis in §. fina. ff. si quis ius di. non obtem. & gl. in c. 2. & ibi Doct. de dolo & cõtu. & in cle. 1. ante. eo. tit. & l. post edictum. §. contumax. ff. de iudi. & Ioan. de Imol. in consil. 116. column. 2. & decisio. capel. Tholo. q. 867. & Ludo. de Rom. in consi. 454. & Bal. in consilio 288. in princ. libr. 3. & Bartol. in l. consentaneum. in fine. & ibi Angel. in princ. & quæ ibi dixi in repetitio. Cod. quomodo & quando iudex. & Ioan. de Ana. in consi. 25. & Signo. de Hom. in consilio 119. & consil. 171. & Angel. in consilio 186. vbi dicit quòd consuetudo loquens de contumace, debet intelligi de vero, & vide Ludo. Bolog. in secundis interpreta. in c. duo. & ibi Card. Alexand. 116. dist. & Bald. in l. ea quæ. column. 1. & in l. tres denunciationes C. quomodo & quando. vbi dicit Bal. in dict. l. ea quæ, quòd citatus in sua persona est verus contumax, & punitur, vt hac consuetu. Et non citatus in propria est fictus, & mitius cũ eo agitur. vt §. sequen. quia minus contemnit. & vide Feli. in ca. quod ad consultatio. colũ. 13. de re iudi. & de ista consuetu. regni Francię circa vtilitatem defectuũ facit mentionem. Ioan. Fab. in l. cunctos populos. colũ. 8. C. de summa trinit. pro qua faciunt, quæ no. Cy. Bald. & Sali. in l. 1. C. de requi. re. Nam licet ex forma statuti vel cõsuet. contumax habeatur pro confes. vt est de stylo & consue. curiarum seculariũ regni Franciæ in eo qui est quater cõtumax seu quatuor fecit defectus: tamen quando *a* iudici liquet talem contumacem non esse culpabilem, iudex non potest, nec debet eum condemnare: vt no. Bald. in Rubr. ff. de manumi. vindi. & Bar. in consi. 100. col. 5. ver. econtra. videtur & Hippoly. de Marsil. in suo singu. 72. vbi dicit talia statuta vigere per totam Italiam, & idem tenet Paulus de Cast. in consi. 57. incipi. videtur dicendum. in nonis, & Paris à Puteo in tract. syndi. in verbo iudex. c. iudex potest. & Phil. Cor. in cons. 277. lib. 3.

a Adde qua dixi. infrà, eod. §. 20. igl. 1. Versi. hoc intellige.

b *Sil ny a cause raisonnable.*] Qui habuit iustam causam non cõparendi, non dicitur contumax. quia per casum fortuitum impeditus, vel detentionem personæ, vel necessitatem, aut infirmitatem corporalem: vt l. 2. §. si quis municipalis qui est singul. ad hanc cõsue. & in §. si quis in iudicio. & §. sed etsi. & in §. quod dicimus. & §. simili modo. & ibi Bart. Bald. Paul. de Castr. Alexand. & Iason ff. si quis cauti. Et non solum excusatur propter infirmitatem propriam, vt ibi. & l. quęsitum. & ibi Doct. suprà alleg. ff. de re iudi. & Paris à Puteo in tracta. syndi. in verbo iudex. c. si iudex. sed etiam propter infirmitatem suorum: vt est tex. cum sua gl. & Card. Alex. in c. communis filius. 23. dist. & tenet Alex. & Iason in d. §. si quis in iudicio. & Abb. & Feli. in c. tenor. de re iudi. vbi vide. Item etiam ob pestẽ excusatur, vt tenet glo. in d. c. cõmunis filius. & gl. 1. in ca. ad supplicationem. de renuncia. & in l. recusare. §. si qui alio, & ibi Bar. & amplè Alexand. & Moder. ff. ad Trebel. Io. And. Bald. & Abba. Sicu. in c. cum dilecti. de dolo & contu. vbi limitat verum, nisi iudex in illo loco ius redderet. & facit quod not. Abba. in ca. ex transmissa. col. 2. in ver. ad illud, de pręscript. & tenet Alexan. in l. de ætate. ver. limitat, &c. ad Trebelli. Et etiam *b* propter pestem excusatur. inquilinus seu conductor à præstatione mercedis siue pensionis: vt tenet Abb. & And. consũ. vulgo Barba. in c. propter. de loca. & gloss. in c. 1. de aut. sacro. consil. in verbo pestis. in Prag. Sanct. & Docto. in d. l. de ætate. & Alex. in addi. ad Bart. in l. ex conducto. §. vis. ff. loc. & Bald. in consil. 316. libr. 3. & Alex. cons. 108. vol. 3. & Bar. in l. eotem. §. qui maximos. ff. de publi. & Ioan. de Imo. in consil. 7. & Cald. in consi. 5. tit. loca. & Angel. Aretin. in §. sequens. in fi. Insti. de acti. deci. parla. Gratio. debito. q. 630. licet Bald. in l. licet in 3. q. C. locati. teneat contrarium. Item excusatur, si propter paupertatẽ venire nõ potuit, vt no. Inno. in c. ex ratione. & ibi Doct. de appella. & est tex. in l. si procuratorem §. si ignorantes. ff. manda. & not. Bald. in d. §. si quis in iudicio, in fi. & ibi Alexã. in prin. Item etiam,

b Adde Bart. Soci. in cõs. 188. Versi. præterea cum ver. seq. & in cons. 43. col. 2. Versi. his tamen non obstante. Vol. 1. Et qualiter debet cõcludi quãdo petitur remissio mercedis seu pensionis, vide Bar. in consil. 193. in princ.

quando

quando locus non est sibi tutns: vt c. accedens. in 2. & ibi Feli. vt lite non contesta. vbi ponit 10. conclusiones, multum singulares, Item si ad diem feriatam, in qua non tenebatur comparere, citatus fuerit excusatur: vt not. Bartol. in l. ex quacunque causa. ff. si quis in ius vocat. non ierit. vbi allegat Inno. in ca. preterea. de dila. quòd limita, per Fel. in c. meminimus. colum. 3. versi. no. ibi ad festum, de accu. nisi esset iudex valde discretus, & optimæ reputationis: qnia tunc non comparendo non excnsatur. Item propter guerras excusatur, nisi aliunde posset deuiare: vel, si potuisset saluum cõductum obtinere petendo, vt tenet Feli. in d. c. meminimus. col. 3. vbi alle. dominos de Rot. decis. 303. sed secundũ ordinem meum est 315. tit. de dolo, & conin in antiq. & Abb. Sicu. & Philip. Perus. & de Bellenci. in addi. Abb. in ca. ex parte ina. de appel. & gloss. in d. ca. 1. de auctori. sacro. consil. in verbo guerrarum. & Luca. de Pe. in l. 1. C. de prædiis curia. libr. 11. Et etiam [a] propter guerram fit diminutio pensionis, vt dicunt Doct. in locis suprà alleg. & decis. Par. Delph. in d. c. 630. & Franc. de Aret. in cons. 119. inci. quia consultatio. & amplè per Iasonem in l. 1. column. 19. vers. quid si res. C. de iure emphi. Sed propter viarum discrimina, vt fluctus nõ excusatur: vt dicitur in d. c. memintmus. & ibi hoc tenet Feli. per illum tex. Sed bene excusatur, vt fluminis seu inundationis aquarum. vel etiã propter niues, vt d. l. 2. §. si quis in iudicio. nisi se arctasset citatus volẽdo vti diplomate. vt dict. §. quod dicimns. & ibi ita intelligit Alexand. contra Paul. de Cast. secus esset, si iter punctualiter arripnisset: & sufficiens dicta supererat: tunc propter inundationem aquarum superueniẽtem excusatur. & idem tenet Lud. Bolo. in primis interpret. in l. qui commeatus. ff. de re milit. qui tex. est singul. & decisio capel. Tholos. q. 303. & Luca. à Penna in l. fi. C. de commeatu. lib. 12. quod nor. quia sæpe contingere vidi in curia metropoli. & primaciali Bituricen. in causis appellationum subditorum suffraganeorum præfatæ curiæ. Item excusatur si ad aliud maius tribunal vocatus sit. vt d. §. si quis municipalis. & l. contra pupillnm. §. 1. & ibi Ang. & Doctor. ff. de re iud. & Spec. tit. de cita. §. 1. ver. item quòd vocatus. & Barto. in l. 2. §. fi. ff. de custo. reorum. & Bald. in l. Senatus. C. qui ac. non pos. & Cæpol. Veronen. in consil. 25. in fi. & deci. parl. Delph. q. 276. & ibi vide, an episcopus vel archiepiscopus sit maior iudice seculari, vel dominis de parlamento, & in q. 421. q. 443. & Feli. in c. ex tenore. colum. 6. versi. perdere. de rescript. & ad omnes casus prædictos, vide Calde. in consil. 5. tit. de dila. & aliquid per Lanfrã. de Oria. in repe. c. quoniam contra falsam, in verb. citationes. q. de proba.

a Adde Bart. Soci. consil. 156. ver. Vlt. e insra. consil. li. 2. & Bar. in suo dissu. incip. publicanus quedam emit, &c.

§. XIX.

Item & si le defaillant na este adiourne ne apprehende en sa personne: mais seulement en son domicile [a], a la personne de ses familiers & domestiques, ou autres: ou s'il a este adiourne a sa persõne & que ladiournemẽt ayt este fait a cause du treziesme: du vin vendu en la ville & septaine de Bourges, esdictz cas le deffaillãt ne doibt payer lesdictz sept solz 6. deniers Parisis, ne autre amende pour ledict default.

Item & si.

a *En son domicile.*] Nota quòd de iure & consue. citatio ad domum, siue domiciliũ facta valet. vide amplè Bart. Alexan. & Doctor. Moder. in l. 3. §. prætor ait. ff. de damno infecto. & Bartol. Bald. Paul. de Castr. & Feli. in l. consentaneum. & ibi latè in repe. dixi. C. quomodo & qnando index. & Lud. Bolo. in §. si verò, in Authen. de exhibi. reis, in secũdis interpre. & deci parl. Delph. q. 445. & Barto. in l. 1. in princip. ff. de libe. agno. & decis. parla. Gratio. Delph. q. 255. & Pe. de Ferra. in forma lib. respon. rei conuen. in gloss. in termino. & Abb. Sic. in consi. 42. col. 1. versi. facit ad hunc. & in consil. seqnen. colum. 1. ver. 2. & in c. causam & ibi Mari. Soci. de dolo. & contumacia, & Doctor. in Clemen. causam. de ele. & Io. de Imo. in consi. 105. colum. 1. & Alexan. in consi. 2. column. 2. versi. alia ratione. vol. 3 quod est singul. & Bal. in consi. 16. incip. citatio ad domum. vol. 4. & in consi. 418. in fi. libr. 2. & Io. Fab. in §. fi. & ibi Angel. Aret. column. 3. Institu. de pœna teme. liti. & amplè per Doct. in l. si finita. §. Inlia. de dã. infe. & Ludo. de Rom. in cons. 454. colum. 2. in prin. Bald & Angel. in l. vt perfectius de annali excep. Inno. & Docto. in c. aduersarius, de eo qui mittitur in posses. & Bald. in l. ab eo. colnm. vlt. versi. ibi requisiuit quomodo & quando. & Mat. de Mat. in sno singu. fo. 5. colum. 4. & Bart. & Doct. in l. ex consensu. §. eum. ff. de appella. Et de citatione facta in personam domesticorum familiarinm & amicorum, vt dicit hæc cõsuetudo. vide glo. Bart. & Lud. Bolo. in snis primis interpreta. in l. aut qni alter. §. si forte. ff. quòd vi aut clam. & Bald. in consil 355. incipiente citatio prædicta lib. 1. & Angel. Aret. in §. actionum. colum. 13. ver. quid si venditor. Instit. de acti. [b] sed quando videatur quis habere domicilium & de multiplici domicilio, vide Doct. suprà in locis alleg. & Bald. in consil. 57. versic. sciendum lib. 2. & Feli. in c. dilectus. in 2. column. t. cum seq. de rescript. & in ca. qnoniam. column. 1. de offic. ordi. Si citatio non possit fieri in domicilio, an possit fieri in lo. pu. vide gloss. in dict. l. si fini. §. Inlianus. ver. ad secundum peruenitur, & ibi Docto. maxime Ludo. Bolog. in suis secundis interpreta. post titu. de regul. iuris, vbi addit ad primam partem. ff. noui, qnia errares aliter perqui-

b Adde quod domicilium quod descendit ab origine paterna, vel propria naturale dicitur. & licet quis ad aliũ locũ transferat domicilium, tamen propria ac paterna originis retinet non solum quo ad temporalia, sed quo ad spiritualia, etiam si sit voluntarium, & trãstulerit se ad amplissimũ et magnificũ: quia domicilium originis et proprie quis sua voluntate etiam expressa mutare nõ potest. nam voluntas expressa ĩ his quæ naturalia sunt nihil operatur: de quo plenè per Bart. Soci. in consilio 35. colũ. 2. ver. 3. probatur li. 1. & in cons. 218.

perquirendo in titulo de damno infecto. & gl. & Doct. in l. metum. ff. quod metus causa. & ad prædicta omnia, vide Lanfran. de Oria. in repetitione ca. quoniam contra falsam, in verbo citationes in tertia quæstione cum sequēti. de probationibus textum Clemen. de iudi. & in extrauaganti. Bonifa. octaui. rē non nouam. de dolo & contu. & Ang. in cons. 105. & in cōs. 136. & Bart. de Firmo in suo tract. de episcopo. in 3. parte primi libri. q. 7. & Franc. de Zaba. in cons. 113.

§. XX.

Item aussi quant aucun est adiourne es cas esquelz le iuge procede au iour assigne a donner sa sentence, ou son appointement contre ladiourne, compare ou non ledict adiourne: & non obstant son absence *a* comme si aucun estoit adiourne a veoir passer la vente daucuns gaiges: ou venir veoir iurer les tesmoings, ou venir veoir enteriner certaines letteres royaulx de respit: ou de complainte en cas de saisine & de nouuellete, & aussi des autres esquelz le profit du default est adiuge sur le champ, esditz cas le defaillant iacoit ce quil ayt este adiourne a sa psonne ne doibt payer lesditz sept solz. 6. den. Paris. pour ledit default.

Item aussi.

a *Non obstant son absence.*] Quia eius contumacia pro præsentia habetur: vt Authen. vt omnes obedi. iudi. §. si vero neque. colū. 5. & in Authen. quam prouincia. C. vbi de crimi. nes agi. litigatoris enim absentia, rei præsentia suppletur. vt l. properandum. §. cū autem ero mocidium. C. de iudi. Sed an & quando appunctamentum, vel sententia contra absentem contumacem lata valeat, & præsumatur magis lata ratione contumaciæ, quàm ex eo quod iniustam causam habuerit: quia hic dicitur, compareat siue non, &c. vide post Docto. latè, & melius quam alibi, per illustrem iurisconsul. Feli. in c. cum Bertoldus. colum. 8. in princ. cum seq. de re iudi. vbi ponit doctrinam cum quinque fallentiis: & secunda fallen. *a* dicit quòd quando lex vel statutum, non considerat veritatem, vel iustitiam sententiæ, sed solum actum sententiæ, vt hæc cōsuetudo: tunc valet sententia lata contra absentem, sicut contra præsentem, & etiam nocet tertio, vt ibi vide, & Ludo. Bolog in suis primis interpre. in l. 2. Cod. de contra. iudi. tut. & in l. Papinianus. §. meminisse. ff. de inoffic. test. & gloss. & Doctor. insuper Lud. Bolog in secundis interpretationibus. l. quæsitum. ff. de re iud. & Matt. de Mai in suis no. fo. 1. colum. 4. in prin. & tenet Feli. vbi suprà in prin. 8. colū. & in 5. fallen. Et ad hanc consuetudi. faciunt quæ not. Bar. in l. absentem. ff. de pœnis, in 3. q. vbi dicit valere statutum vel consuetudinem, quòd iudex condemnet vel procedat contra contumacem. Et plura similia sunt statuta & consuetudines in Italia. vnde dicit Io. Fa. in l. cunctos populos. colum. 7. vers. & idem videtur. Cod. de summa trinitate, quòd in curia dominorum præpositorum conseruatorum priuilegiorum regiorum Parisien. & Aurelianen. est consuetudo, quòd proceditur ad diffinitiuam in contumaciam partis, etiam lite non contestata, quia videtur interlocutoria, quod nota. *b* Hoc intellige secundum Cæpolam Veronens. in consil. 41. colum. vlti. si talis contumax debebat condemnari: secus, si erat in via absolutionis: quia ipsum contumacem non debet condemnare, sed absoluere, & sic debet intelligi statutum & hæc consuetudo, pro quo allegat text. in c. veniens. de accusa. vide Cæpol. in d. consil. & in consil. 48. ante fi. & in consil. 50. column. 1. & in consil. 53. column. 1. circa medium, & in consil. 52. column. 2. in prin. & Barto. in cons. 100. & Philip. Cor. in cons. 45. in litera d. & in consil. 211. volum. 3. vbi dicit quòd confessio ficta ex statuto disponente, quòd contumax habeatur pro confesso, recipit probationem in contrarium, & Franc. de Rampo. in cons. 8. quòd ponitur inter consil. Cald. & de iudi. dicen. quod sententia lata contra absentem citatum, qui tamen in actis curiæ non apparet citatus, nisi post sententiā nuncius retulit se citasse, & eius relatio est descripta post sententiam: talis sentētia est nulla, non obstante statuto exceptionē nullitatis excludente. quod not.

a Adde Andream Barb. in repe. ca. Raynaldus charta. 30. cum seq. testamentum.

b Adde quæ dixi. suprà, eod. §. 18. in fi.

§. XXI.

Item & si aucun par la confession faicte par deuāt lesditz iuges, ou lung deulx est condemne enuers sa partie aduerse en ce quil a confesse auāt que les parties ayent iure en cause le condemne sil nest clerc, doibt amende pour raison de ladicte confession, *a* & condemnation que sen est ensuiuie. 30. den. Parisis, que lon appelle vulgairemēt vng clin. & sil est clerc, il nen doibt rien.

Item & si.

a *De ladicte.*] Istud videtur satis quòd ex confessione sua *c* quis in ciuili in emenda erga fiscum cōdemnetur, cum nunc in eis agatur in confessum etiam in delictis: vt no. glo q. 1. in summa. & in c. in primis. 2. q. 1. & in ca. de hoc. & ibi Feli. de Symo. & Cæpol. Veronen. in consi. 22. col. vlti. circa medium. & Cardi. Alexand. in c. fin. 56. di. & in c. presbyteri. 32. di. & l. vna. C. de plus petit. Item nullæ sunt partes iudicis in confessum, nisi in condemnando

c Adde Bart. in q. per eū disputa. inci. per Italiam communiter sunt statuta quòd cōfessi in maleficia, etc.

nando & præceptum faciendo. vt l. proinde. & ibi Flo ff. ad l. Aquil. & l. ſi debitori. ff. de iudi. & deciſ. capel. Tholoſ. q. 351. & Doćto. in l. vna. C. de confeſſ. ſed ex eo punitur, quòd paſſus fuit ſe in iudicio conueniri, & actor fatigatus in eum conueniri faciendo: ideo huic conſuetudini eſt ſtandum, de qua facit mentionem Ioan. Fab. in §. appellamus. in ſi. Inſti. de acti. quam videtur reſtringere, & intelligi debere quando confeſſus fuit per interpellationem *a* & monitionem ante vocationem in ius conſtitutus in mora. vt l. quidam Hyberus. ff. de ſerui. vrba. prædior. & l. debitori. C. de pig. aliàs ſecus ſecundum eum: quia ſi prius monitus fuiſſet, ſoluiſſet: & ſentit Henri. Bohic. in ca. extirpādæ in t. diſt. de pręben. Imò nec ad expen. ſecundum Io. Fab. tenetur.

a *Il nen doit rien.*] Nec pariter confeſsio facta corā eiſdem iudicibus laicis valet, vt Authen. clericus. & Authen. ſtatuimus. & vtrobique per Doćtor. C. de epiſc. & cleri. & c. at ſi clerico. & ibi Abb. Sic. & Andr. cū Sicu. vulgo Barb. & Feli. de iudi. & Cæpo. Veronen. & cōſil. 11. columm. 3. verſ. de 5. q. & in conſil. 59. & pulchrè deciſ. capellæ Tholoſ. q. 415. Et non poteſt expreſſe nec tacite in cauſa ciuili vel criminali priuilegio clericali renunciare. vt c. ſi diligenti. & ibi Doćt. ſuprà alleg. de foro compe. & iſta eſt communis ſententia Doćt. & tenet Bald. in conſil. 246. & in conſilio 175. volu. 3. licet gloſ. in c. tuæ. de apoſta. teneat quòd clerici, in minoribus ordinibus conſtituti, poſſunt in totum ordini clericali renunciare. & alleg. c. 6. de vita & hone. cleri. & c. Ioan. & c. Pe. de clerici. coniuga. Sed cōtrarium eſt veritas, vt dictum eſt etiam in quolibet clerico, in quocunque ordine conſtituto. & vide Ioan. And in c. d. c. tuæ. & ibi Abb. quomodo iſtud intelligatur, & Abb. in c. 1. & in c. in audientia. de ſen. excommunica. & latius in c. cum non ab homine. de iudi. & Doćto. in c. 1. de vita & honeſta. cleri. libr. 6. & Calderi. in conſil. 6. titu. de confeſ. & Innoc. in c. per inquiſitionem, de elect. & tenet Cyn. in l. vna in q. 4. Et ibi Doćtor. C. de confeſ. Spec. titu. eod. §. nunc videndum. ver. nunc videndum reſtat: & Alexand. conſi. 13. colum. 4. ver. fortificari. vol. 1. quòd quidem reperitur de verbo ad verbum in conſil. 96. eodem volu. & in conſil. 19. libr. 4. & Bald. in conſil. 440. incip. quidam in minoribus. libr. 3. & Lanfran. de Oria. in repeti. c quoniam contra falſam, in verbo, confeſsiones. verſi. quæritur vlterius. de proba & Feli. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. col. 2. ver. ex his infert hic, de conſtit. *b* Sed an ex conſuetudine poſsit iudex laicus quærere iuriſdictionem in clericos Feli. in d. c. eccleſia ſanctæ Mariæ. colum. 3. ver. ex quo inferūt poſt Abb. in prin. quòd non. & idem tenet Io. Fab. in d. Authen. ſtatuimus. de epiſco. & cle. & pulchrè Feli. in ca. 2. column. 1. de maio. & obe. quia ſecundum eum clerici ſunt de iure diuino de foro eccleſiæ: vt tenet glo. in c. ſi imperator. 96. & ibi. idem tenet pulchrè Cardi. Alexan. per ſingularia fundamenta. & tenent domi. de Rota, tit. de conſue. in anti. incip. vtrum valeat conſuetudo Anglicana, quę concludit, quod ex nulla conſuetudine, quāuis vetuſtiſsima potuit rex Angliæ acquirere iuriſdictionem in clericos, maximè propter repugnantiam iuris diui. & Oldra. de Lan. in conſil. 83. incipien. an epiſcopua, vbi ponit de rege Portugaliæ, qui volebat cognoſcere de cauſa epiſcopi: quod nō poteſt ſecundum eum, quem vide de iuriſdictione temporali & ſpirituali. & idem tenet Bal. in Rubr. de cōſuetudi. in antiq. colum. 4. in prin. & Alexan. in conſ. 8. lib. 1. vbi ponit quòd imperator nō poteſt cognoſcere de cauſis clericorum, &c. & in 2. colum. verſ. confirmantur, dicit quòd damnata eſt conſuetudo in hoc contraria. vt ibi vide quòd ſingulare eſt valde. & Paul. de Caſtro in conſi. 165. colum. ſi. in ſi. quia etiam conſuetudo non valet quòd clericus conueniatur in actione reali coram *c* iudice laico: vt no. Bald. in c. 2. ad ſi. de iudi. & Felin. in c. qualiter & quando. column. 1. eod. titu. & caueant iudices ſecundum eū temporales ne à domino flagellentur, ſicut ille rex Oſias qui lepra legitur fuiſſe percuſſus: quia officium ſacerdotij vſurpauit, de quo libro Paralipo. 26. licet aliàs à iure in dictas pœnas incurrāt, de quibus in c. nouerit. de ſententia excommunica. & l. vna. Cod. de ſtatu. & conſuetud. contra eccleſiæ liberta. & per Pe. Iacob. titu. de ſucceſ. regni Franciæ column. ſexta, verſicul. non igitur credant. vbi mirabiliter defendit eccleſiam contra officiarios ſuggerentes regi Franciæ alienationes rerum immobilium in eccleſiam nō poſſe fieri ſine amortizatione *d*, vbi vide per quatuor column. & in 8. column. verſicul. quidam dicunt, exclamat contra regem Franciæ, qui vult corrigere clericos, vt ibi vide, vbi in fine dicit quòd papa eſt in culpa qui conceſsit regi Franciæ quòd nullam ſententiam excommunicationis latam à canone timeat, nec incurrat in ſua perſona. vt ſecundum eum dicitur, & in col. 14. verſi. ſed quia idem dicit: & etiam in reali tenet quòd non poteſt cognoſcere in cauſis clericorum, & recurre ad ipſum, quia belliſſime defendit eccleſiam & clericos ac eorum bona: & in titu. de duello. column. 5. ver. quidam tamen dixerunt, & gl. in Prag. Sanct. in procem. in verbo libertatis, fo. 5. quod eſt cōtra ſtylum *e* huius & aliarum curiarum ſecularium, qui dat iuriſdictionem iudici ſeculari in clericos in pluribus caſibus. ſcilicet portu armorum: crimine læſæ maieſtatis: falſæ monetæ, & delicto in iudicis præſentia commiſſo, & aliis, &c. Et caſus in quibus clericus poſsit eſſe coram iudice ſeculari, vide Bar. de Firmo, in tract. de Epiſcopo, in 5. par. li 4. 49. q. Nam licet habeat captionem pro caſu priuilegiato, iuxta no. in c. vt famæ. de ſententia excom. & l. capite quinto. & ibi Barto. & Doćto. ff. de addult. & l. 1. C. de exhiben. reis ſingulari. per d. Bar. Laurentij primum Tholoſæ Par-

a Adde Pe. de Ancho. Abba. Sicu. Feli. in ca. nouit de iudi. & ſingula. Barb. in cōſil 7. colū. 17 in prin. lib. 1.

b Adde quòd papa non poteſt facere l. quod clerici poſsint cōueniri corā iudice laico. quia antequā eſſet Petrus, nō erant clerici ſubiecti iudici ſeculari per illud Dei Nolite tangere Chriſtos meos: et hoc tenuit Frā. de Zab. contrā papa vt ipſo refert in repe. c. perpendimus de ſententia excommunic. per gl. in c. imperator. 96. di. & idem tenet Lu. de Roſ. in ſuo ſingul. incip. quod econtra. fo. 11 colum. 4. & plene Andre. Barb. in c. ceterū. vbi Feli. col. 1. verſi. dicit hoc Abba. &c. de iud. & Franch. de Curte in tract. feu. i 1. parte. q. 2.

c Adde Io Fa. in §. item Seruiana. col. 13. & prin. Ver. & facit, &c. Inſtit. de act. vbi dicit quod prælati regni Frācia non cognoſcunt de actione reali.

d Adde Bal. ī Rub. ff. de rerū di. et Arch. in ca. in ſacro. 16. q. 1. & in c. ſecundum canonicā. 23. q. 8. & per ordinationes regias tit. de Frāch. feu. & nouis acquiſitis.

e Adde an talis etiam per regem cōfirmatus ſtylus valeat vide Alo. in cōſ. 122. col. pe. & in conſ. 123. col. circa. princ. Volu. 5. & Bar. Soci. 3 col. 56. lib. 1. quod eſt ſing. ad omnia no. hic.

sæ Parlementi præsi. suo trect, casus in quibus iudex secularis potest menus in persones clericorũ a imponere, &c. tamen debent clerici remitti iudici ecclesiestico puniendi, vocato procuretore regio pro suo interesse casus priuilegieti text. in ca. si iudex laic. ibi vocato temen iudice seculeri, &c. de senten. excommu. libr. 6. aliàs agitete per ipsos iudices seculeres sunt nullius momenti per supradi. &c et si clerici. de iudic. & ita in facti contingentie tenui cum certus processus fuisset motus coram domino conseruatore priuilegiorum regiorum seu coram magistro Sauerico de podio *b* ab eodem conseruetore commisso inter Grepharium ipsius conseruetoris in actione iniuriarum actorem & magistrum Nicolaum Barry presbyterum canonicum ecclesiæ secularis medij monasterij Bituris reum. Nam dictus actor proponebat quòd ipse reus in præsentie præfati conseruetoris iudicialiter certum conuicium improperauit, vnde iuxte stylum prætectæ curiæ ec l. nullum. C. de test. tenebatur respondere. & per text. in l. si quis forte. §. si quos. & ibi Barto. ff. de pœnis. vbi iudex cognoscit de iniuria in eius præsentie vel suæ personæ illeta. & fecit text. in l. 2. & ibi Bald. C. de spor. & Inno. & Abb. Sicu. in c. dilectus. de pœ. & ibi vide quomodo hoc intelligatur per ipsũ Abb. & in c. 1. de maledi. & ibi de Bellenci pulchrè in addi. & Alexand. in consi. 35 column. vlt. ver. 3. præsuppono, vol. 2. Et præfetus reus dicebet contrarium per rationes suprà allegetes. temen dictus commissus pronunciauit se iudicem competentem ed cognoscendum de dicte cause, & cõdemnauit ipsum reum ac eius sententiem executioni contra eundem demãdare fecit. Aduersus quem se opposuit idem reus: ego inter alios solus tenui dictes sentẽtiem & executionem nullas. nam l. nullum. de testi. & iura pro parte actoris ellega. sunt hodie correcte, vt Autheu. statuimus. & ibi expresse Bal. C. de Epi. & cle. & cap. si diligenti, & ibi Abbe. & Feli. de foro compe. & etiam intelliguntur in alio priuilegieti. vt clarè sentit Inno. quem ibi sequitur Hosti. in d. c: dilectus. maxime de iure Authen. & canonico non possunt habere locum etiam in clerico falsum depouen. & deierãte, vt tenet decis. Gretio. Delphi q. 178. & pulchrè in no. in c. verum. & ibi Abba. column. 4. & Felin. colum. 3. ver. contra clericorum. de fo. com. *c* & Bald. in c. 2. in prin. de confess. & Sali. in dict. l. nullum. & Bald. & Sali. in l. addictos. Cod. de Epi. eudi. & Ang. in repe. l. si vecantia. ver. sed tunc dubitetur de clerico. C. de bo. vacã. libr. 10. & Bald. & Cer. Alexan. in c. 1. §. si clericus. de pace tenen. & Fran. de Zab. in consil. 35. colum. vlt. ver. ad vltimum & deci. Capel. Thol. q. 379. licet secundum Aufrer. ibi contrarium seruetur in curiis temporalibus regni Frenc. præterea clericus non potest ferre testimonium coram iudice laico, vt c. testimonium, 11. q. 1. & c. nullus. 22. quæst. 5. Sed an sit verum, vide Abb. Sic. Franc. de Aret. in c. nuncius. & ibi Feli. column. 2. ver. extra glo. de testi. & Pet. Iaco. vbi suprà, colum. 14. vers. item nec, &c. & in titu. de duello. column. 7. versic. item & in prædict. Autheu. vnde dicit Bart. post gl. & Cy. in Autben. qua in prouincia. C. vbi 1. de cri. egi op. col. 1. ver. sed contra. quod per clausulem de que ibi. & in d. l. nullum. s. omni priuilegio cessente non tollitur priuilegium sui iudicis: sed secundum aliquos tollitur priuilegium fori. hoc est dicere secundum Bart. quòd forũ ciuitatis Perusij vel Biturigum, vbi quis delinquit, declinere non potest, sed dicitur conueniri & remitti corem suo iudice, hoc est clericus coram episcopo, & scholaris coram suo iudice: & ita vide per dominum cancellerium domini nostri Frãcorum regis de Rupe forti remittere dominum Bertrandum de Lustraco episcopum lectorem coram officieli Bitur. ratione iniuriarum per magistrum Marcum Rogues in vulgari dictum Mile drogues contre dictum episcopum præiẽsarum, & coram dicto cencellerio, sut eius deputatis prolatarum: & pro episcopo eram aduocatus. Vel melius secundum Bert. ille verba, omni priuilegio, &c. debent intelligi de priuilegio in corpore iuris non incluso: priuilegie enim incluse in corpore iuris nõ tolluntur ex istis verbis. & sequitur Ab. c. fin. colum. 5. vers. secundo dicit gloss. & ibi Felin. column. 3. post princ. vers. quomodo priuilegium perdatur delicto. de foro compe. & idem Bartol. in extrausg. ad reprimendem in gloss. sua. non obstan. Et Iason in l. fin. column. secunda. vers. secuudo & fortius, Cod. de inoffic. test. Et in propriis terminis huius q. cousuluit Bart. in consilio 221. incipien. clericus qui ite tenet & Frencis. de Aret. in consil. 8. & Barto. in l. 1. §. quæ onerandæ. & ibi Alex. in addi. ff. querum rerum actio non datur. & Bart. Soci. consi. 12. in 4. q. vol. 1. quod singulere: qui ita cõsuluit pro quodam milite accusato per procuretorem regis in curia Parl. Tho. de crimine læsæ Meiesta. *d* &c. Pet. de Anch. in consil. 184. vbi dicit etiem quòd iudex laicus, qui de facto iudicauit, in cause clerici, debet senten. de facto reuocare, & idem tenet Feli. in c. qualiter & quendo. colum. 8. in fi. ver. tertio limita de accusa. Et vnum singule. dicit Feli. in c. exceptionem, in prin. de excep. quòd clericus permittẽs se à seculeri iudice cõdemnari & executionem permitti, si postea elleget suum priuilegiũ, debet actori in expensis condemnari ob exceptionem retardatẽ. & tenet Celde. in consi. 12. in tit. de iudi. volens plus quòd talis sententia valet, saltem debet iudicari & censeri valide ex eo quòd non fuit allegatum priuilegium, vt ibi vide. quod verũ credo quoed expensas, & non quoad principele. quod nota. Et licet *e* etiam de stylo curiæ præfatæ secularis in delictis non fiet remissio ad locum delicti vel domicilij. tamen talis stylus & consuet. non valet: nec ligat extraneos petẽtes remitti.

a Adde Bar. in l. si quis inferunt. ff. de Fur. et Bal. in l. si qua. C. de epi. et cle. & Pa. à Puteo in trac. Synd. in verbo clericus. Ver. an iudex Laicus.

b Adde quid si laicus crauit cler. coram iudi. seculari, an clericus possit illum laicũ corã iudice ecclesiast. conuenire vt cũ absoluat ab eo in quo ipsi laico tenebatur, & vt condemnetur ad emẽdã sine pœnã trahens clericũ in foro vetito vide Spec. & Io. in addi. tit. de cõpe. iu. ad §. 1. vers. sed quomodo potest & Bal. in l. cũ vendente. C. vbi causa fisc. & Ale. in consi. 103. circa mediũ lib. 5. & Bart. Soci. in cõsi. 241. col. 13. vers. 5. videamus li. 2. quid si statutũ vel cõsue. imponat pœnam clerico declinanti iurisdictionẽ causæ. est quod clericus non incidat in pœnam, vide Bart. Soci. in cons. 122 circa fi. ibi solũ ergo. l. prima.

c Adde de cleric. falsos testes coram iudice laico producẽte si accusatur de falso corã eo. episcopus possit inhibere iudici seculari et in eum promulgare sententiam excom. Vide de Bal. & Moder. in l. 1. C. quomodo de iud. & Bar. Soci in consil. 236. col. 1. lib. 2.

d Adde An. Barb. in cõs. 21. qui alleg. tex. in ca. si quis Laicus. 22. q. 5.

e Adde ad dict. hic de remissione ad locũ delicti Cap. Ver. in consil. 59. in 1. dubio. & ibi col. 2. dicit quòd Pilatus remisit Iesum Christũ ad Herodem quòd est sing. & in 3. colũ. ponit an valeat cõsue. quòd non fiat remissio.

mitti.vt tenet Ioan.Fab.& ibi Doct.in d. Authen qua in prouincia.& Cy.& Bartol. Bald. Sali.& Iafon in l.1. C. de fumma trinitate. & pulchrè Bald.in confil.205. libr.4. & ita fuit reprobata per curiam Parlaméti Parifiis die fabba.poft mediam quadragefimam anno domini 433. fuprà mille in caufa Ioan.Taumier contra Io. le Tainturier, & hoc verum in terris quæ funt fub vno principe generali. vt rege Franciæ, non autem in terris quæ fubalternantur regimini alterius. tunc non fit remifsio fecundum Bald.in l.præfes.3. in fin.ff. de offic.prẹfid.& ita fecundum eum fe habet confuetudo quæ eft feruanda: quia generalis & prẹfcripta,vt ibi per eum.& hoc modo debet intelligi ftylus prædictus,& tenet Ang.in Authen.fi vero. C.de adulteriis.

§. XXII.

Item & fi ladicte confeffion eftoit faicte apres ce que les parties ont conteſte & iure en cauſe par la condemnation qui ſen enſuit: le condemne doit au Roy lamende de ſept ſolz ſix den. Pariſis: que ſe appelle vulgairement vng ny ataincṫ & non pas ledict clin de. 30. Pariſis *a*. car la plus grande amende attire a ſoy & emporte la petite. *b*

b Adde tex.i c quoniá.31. dif. & i c. quoniam.§.fi. Vt lit. non côte.et i c. ftatuimus. §. quod fi ex locatio.ne.de fen.ten. excom mu.lib.6.

Item & fi.

a *Non pas.*] Qua crefcente dolo & malicia, crefcere debet & pœna, vt lege tertia, in fi. C. de Epifco.audi. & l. quicunque. C. de feruis fugi. & c.eum non ab homine. de iudi.nam fi fateatur ante litem conteftatam,punitur pœna vulgariter dicta *de clin.* vt fuprà. §. proxi. dictum eft, quẹ eft minor.fed poft litem conteftatam & aliis cafibus hic not. pœna de *ny ataincṫ* plectitur, & pro hac confuetudi. facit text.in l.1. C.de plus peti.quæ no.Bartol.in l. eũ qui.ff. de iureiuran. vbi tenet quòd fi reus in prima comparitione negauit, & poftea cõfiteatur, non euadit pœnam negantis. licet Bald.& Doct.ibi teneant contrarium. de quo ibi per Alexan.colnmn.2 ver.infert.Barto.& etiam per Iaf.& quæ not. Ioan.Fab.Ang.Are. & Iaf. in §.ex maleficiis.Inftitu.de act. & Angel.Aret.in tract.male. in verbo compareant inquifiti. &c. & dicam infrà de confuc. feu. §.14.fecunda limitatione,vnde pro prẹceden. præfenti & feq.§. fequuntur ver. Aute nouē fi quis fateatur debita litem, Si laicus pœnam fufferret & ipfe *de clin.* Litigium fed fi quifquam fub iudice longum Contrahat, & ciui lite fubinde cadat. Vel fi poft litem petitum non deneget ipfum, Callidus aut partes tranfigat inde fuas. Is fine litigio pacifcatur fuper ipfo, Lis interrumpat quomodocunque fua. Accipiet pœnam, ftatuunt quam iura *ny ataincṫ*. Et merito fraudes cõbiner ipfe fuas. Regulariter verfus legiftarum non funt boni in metrificatura, & peccant in multis fecundum Ioan.Fab. Infti. ad Orfici.in prin. & tamen fecundum eum non eft curandum, vbi nihil mutatur in effectu de determinatione iuris.

b *Et emporte la petite.*] Plus femper in fe continet quod eft minus, & maiori fummæ minor ineft.vt l.1.§.fi ftipulanti.& ibi Barto. & vterque Imo.illuft. Doctor.Franc.de Aret. Andre. Barba.& Ludo.Bolog.in fuis primis interpret.ff.de verb.obl.& Pet.de Anch. Archi. & Domin. de fancto Gemi. in c.1.de arb. lib.6.& gloff.Dy. & quæ ibi dixi in addi.1.in regula,Plus.de regu.iur.lib. 6. facit in §. fequen.24.in fine.

a Adde Bart. Soci. in confi. 31. lib.1. quod eft amplũ.

§. XXIII.

Item fi aucunes parties plaidians ont conteſte & iure en cauſe: la cauſe finee par ſentence deſditz iuges, ou par interruptiõ de proces dan & iour *a* ou par tranſaction, paction, ou accort fait entre les parties, celuy qui a tort & ſuccombe doit 7. ſolz,6. den. Pari. damende qui ſapelle vulgairement vng ny ataincṫ.

Item fi aucunes.

a *Dan & iour.*] Licet de iure ciuili in caufis ciuilibus inftan. pereat triennio: vt l. properandum. in princ.& ibi omnes Doct. C.de iudi. Et in criminalibus biennio.vt l.fi.Cod. vt infra cer. tem. cri. actio termi. de iure verò canonico nullo tempore perit: vt c. venerabilis. & ibi Imo. Abba. Sic. Mari. Soci. in repetitio. & Felin. de iudi. & gloff. in per. gl. fanct. tit u.de caufis. §. ftatuit. in verf. inftan. & Angel. in confilio 124. & Paris à Puteo in tract. Syndi. in ver.inftan. Et feruatur in curiis fpiritualibus & Parlamentorum regni Franciæ fupremis. quia caufa nõ cadit in eremodicium. *d* tamen in curia domini vicegeren. priuilegiorum apoftolico.almæ vniuerfitatis Biturigum de ftylo eiufdem etiam per lapfum menfis eft interrupta. ideo citatione ad vocandum partem proceffuram opus eft. Et fimiliter in curia feculari eft neceffe habere à cancellaria ferenifsimi Frãcorum regis: aut eius Parlamenti literas Interruptionis: aliàs fentẽtia lata poft interruptionem eft ipfo iure nulla. vt l. fcire oportet. §. confequens. ff.de excufa. tuto. & l. eum non ex eo. Cod. quando prono. non eft neceffe. & l. fi iudex. ff. de iudi. & tenent gloff. & Doctor. in dict. l. properandum. in princ. & Ioan. Ang in addi. Specu. titu. de iudi.deleg §. reftat. ver. quid fi inftan.& Doct.infuper Feli. in c. de caufis. in princ.colum.5.ver. conclufio fit, de offi. deleg. Et poterit iudex inftantiam caufæ fuiffe peremptam pronunciare, & partem in expenfis condemnare. vt l. 1. & 2. Cod. vt infra certum temp. & l. fi præfes quafi defertam & ibi

d Adde quòd in curiis fupremis non cadit eremodiciũ, vt in Authé. fed & in. C. de tempo. appel. tamen de ftylo curiarũ Franciæ non feruatur & ita fuit iudicatũ per magnum regale confiliũ in caufa epifcopatus Riuen. pro Lud. de Valtan. epifcopo Riuen. contra magiftrũ Pe. de per. ta electũ eſ

r

domini ne- ſtri conſi- liarium in ſuo Parla. Tho. Adde an inſtan- tia currat contra pu- pillum & adultũ tex. in d.l. pro- perandum in fi.tex.et gl. et Aug. in Authen. de hare. et falcid. §. pupil. col- lat.1. & §. quòd ſanci- tum eſt in Ver. aliquo in Authen. de nup. col. 4. & in l. ſancimus. c.in quibus cauſis i in- teg. reſti. nõ ample. & quæ di- xi infrà de præſcri. in §.1. ĩ gl. Vlt. & ĩ §. 4.c.in gl.1.

ibi gloſſ. & Bart. Doct. C. qnomodo & quando iudex. & Alexand. in conſil. 137. colum. 1. volum. 8. & in conſi. 79. colum. penult. libr. 3. & Ludo. de Ro. in ſuo ſingu. inci. poſt lapſum terminum. fol. vlt. c. 8. & Alexand. in conſilio 24. column. vltim. verſic. poſtremo. libr. 4. & Andr. Barb. In ſuo conſil. ſeptuageſimo quarto. quod ponitur inter conſi. d. Alexand. vol. 4. & Alexand. in conſil. 39. in princ. libr. 5. & in conſil. 58. column. penul. verſ. ſtatuto. libr. 4. Sed an partes poſſunt facere quòd inſtantia non pereat: hoc eſt, quòd non obſtante interruptione poſſunt procedere. Bart. & Bald. tenent quòd non in dict. l. properandum. & Bald. in l. petendæ. C. de tempori. in inte. reſt. & Alexand. in d. conſilio 137. licet in cauſa appellationis, vt cle. quandiu. de appella. & tenet Bald. in l. fi. §. ſi autem. & ibi Ludo. Bolog. in ſecundis interpre. C. de temp. appella. & Barto. in Authentica. ſi tamen. eod. titu. & Alexand. in dicto conſil. 33. *a* & Bald. in c. 1. §. imperialis. verſ. 5. & in ver. conſenſu. de pace conſtan. de quo vide Pari. à Puteo. in tracta. Syndi. in verbo inſtan. c. reſtat. & Luca. de Pen. in l. 3. column. 3. quæritur. Cod. de primipil. lib. 11. per Feli. in d. c. de cauſis, colum. 4. vbi ponit quatuor concluſiones. & per Maria. Soci. in d. c. venerabilis. tamen ſecundum Bald. Barto. Feli. & Docto. ſuprà alleg. eſt dare modnm, quòd partes poſsint non obſtan. interruptione procedere & prolongare: pront vide per ipſos. Et an tempus inſtantiæ præfixum ſtatuto intelligatur ſubrogatum loco temporis inducti à iure communi. Et quando incipiat currere inſtantia ſtatutaria ſiue conſuetudinaria, vide Alex. in conſi. 42. vol. 3. quòd no. ad hanc conſu. & ad prædicta vide Lud. Bolog. in ſuis ſecundis interpreta. in dict. l. properandnm. in princ. in verſ. triennij. & Paul. de Caſtr. in conſi. 91. incip. in cauſa appellationis, vo. anti. & in conſi. 301. incip. ſuper 1. dubio. column. vlti. verſ. ſuper 2. &c. ſed iuxta vernm numerum eſt 294. eod. vol. & Bald. in conſil. 386. incip. quanquam. lib. 1. & gloſſ. in Prag. ſanc. & tit. de cauſis. §. ne ſub vmbra. in verſ. prorogationem 1. & Lud. Bolog. in ſuis ſecundis interpre. in l. litibus. C. de agric. & cenſit. lib. 11. & Feli. in c. illud. columna. 6. verſ. & ſcias vnum de præſcript. Sed in ſeudis inſtan. petiit anno. vt eſt text. in c. 1. ſi de inueſt. inter Doct. & vaſallos oriatur. pro qno vide ibi Bald. 4. verſ. & no. quòd iſte annus & Iaſ. in l. præſcriptione. colum. 4. verſ. 3. no. C. ſi cõtra ius vel vti. pu. & concor. in hoc ſtylus Biturigum.

a Adde hic Barba. in conſ. 67. Vol. 2.

§. XXIIII.

Item touteſuoyes ſe il eſtoit queſtion en matiere de delict ou forfaiture, & que apres conteſtation & ſerment fait en cauſe la partie delinquãt fuſt condemnee par ſentence ou appointement enuers le Roy en lamende de iuſtice a cauſe dudit ledict & forfaiture oudit cas: la partie condẽne ne dobit point payer au Roy leſdictis 7. ſolz, 6. deniers Pariſis: pour ny ainct, mais ſeulement en lamende en laquelle il a eſte condemne *a* telle quelle eſt taxee par la couſtume *b*, ou par le iuge *c* ſelle eſt arbitraire: car cõme dit eſt, la plus grand amende attire a ſoy, & emporte la petite.

Item touteſuoyes.

a *En laquelle il a eſte.*] Quia de delicto *b* eiuſdem hominis non debet ſæpius diſceptari: vt l. licet. §. fin. ibi Bald. ff. nau. caup. iux. domini dictum, Nõ iudicabis in idipſum. & c. de his, & ibi gloſſ. Abba. Sic. & amplè Feli. qui ponit 13. limit. de accu. & c. fi. de pœni. di. 4. & 23. q. 4. c. ſi illic. vbi dicitur quòd crimina ſemel dimiſſa, iterum in vltionem diuina clementia venire non patitur. quod intelligit gl. in c. per hoc, in verbo ſententia. de hæreti. libr. 6. quòd de delicto vnius ſæpius non quæritur, quando fuit condemnatus. ſecus ſi adhuc non eſt pronunciatum, vt in caſu dict. c. per hoc & Alexand. ad Bart. in l. ſenatus, de accuſ. ſed econtra iſtud facit Inſti. ſi qua. pau. fec. dic. in fi. de quo vide ibi per Ioan. Fab. & Angel. Aretin. & gloſſ. Bald. & Doct. in l. placet. Cod. de ſacroſan. eccl. & Bartol. Lud. de Ro. Alexan. & Iaſon in l. prouinciali. ff. de noui oper. nuncia. & Cæpol. in conſilio 39. columm. 2. Ioan. Fab. in l. ſi quis homicidij. Cod. de accu. & Dy. & Bartol. in l. ſicut. §. cum ſacrilegium, in vlt. q. ff. eodem titu. & Bald. in conſi. 473. libr. 4. & Angel. Areti. in §. ex maleficiis. colum. 2. ante fi. de actio. & in ſuo tracta. maleſi. in gloſſ. exiſtens Florentiæ, quia delictum alibi cõmiſſum etiam punitum aggrauat delictum hic cõmiſſnm propter perſeuerantiam in delinquendo. & per Salt. in l. ſeruos. C. ad l. Iu. de vi. & Lud. de Ro. in conſil. 836. & Alexand. in addi. ad Bartol. in d. §. cum ſacrilegium *c*. Sed vbi à lege, ſtatuto vel conſuetudine duæ pœnæ reperiuntur impoſitæ pro eodem delicto, vna quidem maior, & alia minor, ſtatur minori glo. eſt quam ibi faciunt Bald. & Ludo. Bolog. in ſecundis inter pr. celebrem in l. ſi quis id quod in verſic. quingentorum. ff. de iuriſdict. om. iud. pro qua allega. Ludou. tex. in l. Sempronius Proculo. ff. de leg. 8. & Luca. à Penna in l. ſi quis. C. de curſu publi. l. 12. intellige ſecundum ipſos Docto. ſuprà allega. niſi lex vel ſtatutum ordinaret vtranque infligi: quia tunc vtraque imponitur etiam per diuerſos iudices, vt dict. l. placet. & ca. Felicis. de pœ. lib. 6. & Bal. in dict. l. licet. §. fi. & Cæpol. in conſilio 14. in ſecũ. dubi. an plures pœnæ cõſeruari poſsint qnod eſt pulchrum. & tex. in cap. 1. §. iniuria. & ibi Bal. & Card. Alexan poſt Aluer. de pace iur. fir. & Bar. in d. l. ſenatus. & ibi Alex. in 2.

b Adde Bar. Soci. ĩ conſi. 302. col. 3. Verſ. 2. Vnde Vo lu. 2.

c Adde Bar. in ſua diſpu. incip. iure muni cipali. quòd ſi quis perpetrauerit de nocte, & Abb. Sicu. And. Barba & Feli. in c. ut ſi cle rici. §. de adulte. de iudi. Et quãdoque plura delicta ex interuallo ex diuerſis tẽporibus cõmiſſa puniendum plurib. pœnis vide Bart. Soci. in conſil 63 Ver. circa ſecundam dubitationem. Vol. 1.

addi.de accu.& Ang.Are.in tract.malefici.in gl.ibi,caput à scapul.in 2.q & Cæpol.in cautel. 19.

b *Par la coustume.*] In criminibus puniendis standum est consuetudini loci,in quo delictum fit.vt tenet pulchrè Cæpol.in consil. 40.col.9.versi.circa 7.dub. *a* vbi etiam reperies vsque ad fin.quid consuetud. licitum in delictis,vbi aliàs esset illicitum.& Paris à Puteo in tracta. Syndi.tit.de excessib. baro.col. 1.& in verbo consuetudo.& tenet Alexand.in consil.203.lib.2.qui allegat text.singul.in l.2. & ibi hoc tenent Bald.& Ludo. Bolog in secundis interpre. C.de noxa.acti. Addens Bolog. quòd vbicunque iudex habet arbitrium puniendi,debet semper punire secundũ consuetudinem in talibus casibus obseruatam, vt ibi per eum vide.& tex.sing.in l.Saeculari. § sunt quædam.ff de extraordi cri.& Barto. & omnes Doctor.in l.cunctos populos in 2. princip.q.& ibi Iaso.in vtraque lectu.colum. 7.versi.2.q.princip.C.de summa trini.& Peris à Puteo in d.tracta.Syndi.in verbo latro. c.si pœna imponitur.& idem est in crimine læsæ Maiestatis secundum Cæpol.in consilio 107.columu.5.in tertio dubio.& idem tenet Io.de Pla.& Luca.à Penne,in l.missi.per illũ tex.C.de exacto.tri.libr.10.pro quo dicto in passione domini.Ioan.18.dicitur,Est autem consuetudo vt vnum dimittam vobis in pascha,&c.& est text.in l.iudices.& ibi Bald.& Docto.C.de epis.audi.Hinc est quòd dicit Io. Fab.in l.1.col.pe.C.quæ sit longa consuetud. quòd in regno Franciæ adulteria de consuetudine non puniuntur & idem dicit in §.ex non scripto.col.pe.versi.quęritur an consue. tollat legem Instit.de iure natu.gen. Et non solum in delictis,sed in ciuilibus debet in iudicando attendi consuetu.tex.est in Authen. iubemus.ibi,legibus & moribus:& ibi Bal. Sali.& Ias.C.de iudi.Et not. *b* quòd de consuetu.emendæ vsque ad taxam in suis casibus sunt in curiis temporalib.regni Fran.taxandæ.& sic excedere non possunt:& domini nõ possunt totum exigere:imo debent taxare infra illam summam secũdum qualitatem delicti & personæ:sed bene vsque ad summam taxam possunt:vt dicit Io.Fab.in l.illustres. C.de modo multa.aliàs esset grauissimũ peccatum,vt dicit ibi tex.

c *Ou par le iuge.*] Sed an iudex in pœnis legis statutorum vel consue.habeat arbitrium quando pœne certa est imposita? Alexan.in addi.ad Bart.in l.hodie.ff.de pœ.tenet quòd non.& allegat Bart.in l.1.columu.6.C.ex delictis defuncto.& gloss.singu.in l.si qua pœna.super verbo.sicut per leges.& ibi tenet Barto.& Lud.Bolog.in primis interpreta.ff. de verb.signifi.& Bar.in l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his qui not.infa.secus esset vbi pœna certa non est imposita,vt hic.& in §. pen.infrà eod.tunc est in arbitrio iudicis.& idem tenet Bald.in l.1.C.si aduer.delictum. & Inu.Maria.Soci.de Senis,Ioan.de Ana.& Feli.San.col.pe.& ver.in glo.in c.inquisitionis.de accus.vbi ample reperies de potestate iudicis in pœnis infligendis.& per Alexand. in consil.111.in 3.colum.circa fi.cum seq.& in consil.5.in fi.libr.1.& Ludoui.de Ro.in consilio 429.& vide quæ dicam in §.penul.infrà eo.& decis.parlamenti Gratio.Delph.quæst. 206.& ibi in addi.& Hippol.de Marsi.in suo singu.182.& Io.Bap.in repe.l.omnes populi. chart.4.colum.2.vers circa quintam q.ff.de iusti.& iure.& Paris à Puteo in tract.Synd.in verbo pœna.ca.an si statutum.& an in pœnis licitum sit iudici transgredi leges & statuta, vide Dy.& quæ ibi dixi in addi.in regula,in pœnis.de reg.iu.lib.6.& vltra ibi alleg.vide Bal.in l.si quis filio.§.hi qui.ff.de iniusto ru. testa.& Hiero.de Tortis in suo consi.edito in fauorem Florentinorum,qui se spendi fecerant eorum archiepiscopum.& Ang.Areti.in tract.suo malefi.in prin.columu.3.vers.quia, &c.& aliqua specialia propter immanitatem criminis per Andr.Barb. *c* in consil.72.& in dicta decis.Delphi.q.206.colum.3.& in addi. & Alexan.in consi.65.columu.3.vers.accedit libr.1.& Ludo.Bolog.in l.diuus.ff.de fal.in primis interpreta.& Paris à Puteo in tracta. Synd.in verbo latro.c.iudex.& in verbo torture.etiam si quis.& in verbo arbitrium.c.ille quæ non possum.& in verbo iudex.c.licitũ est indici. Et not.quòd sicut licet indici propter enormitatem criminis augere pœnam, vt in iuribus suprà allega.sic etiam propter eximiam virtutem,seu quando persona delinquantis est excellens relaxare.text.est in l. ad bestias.& ibi Ludo.Bolog.in l.interpre.ff. de pœ.& tenet Cæpol.in consil.36.in fi.& in cautel.sua.3.& Paris à Puteo in di.tract.Syndi.in verbo pœna,cap.3.

¶ Quid si reus criminis non vult confiteri delictum,an stantibus probationibus de ipso delicto contra eum iudex possit condemnare ad mortem vel ad membri mutiletionem? Bald.tenet quòd sic in ca.ad nostram circa finẽ & ibi Feli.col.2.in princ.de proba.& Hippoly.de Marsil.in suo sing.108.per text.in l. qui sententiam.C.de pœ.

§. XXV.

Item en prinse de bestes est dommaige daultruy es cas esquelz prinse rapportee par deuers mõdit seigneur, le baillif,ou preuost de Bourges,ou leurs lieutenans se celuy qui a prins les bestes les ameine a iustice,& quil afferme par serment *a* partie presente,ou appellee les auoir prinses en son dommaige,ou sil na peu amener lesdictes bestes a iustice:sil afferme par sermẽt auoir fait diligence de les y mener:audit cas celuy ou ceulx a qui sont lesdictes bestes doibuent

cinq

a Adde text. in l.3. §.testes ibi qua consuetudo in ea prouincia in qua iudicat. & ibi Flo.ff.de testi. & Ioã. Fa.et Ang. Are.Institu. de offi.iudic.in prin. & Barb.in consi.19.li. 2.et in extraua. inter cunctas. §. oncendia. rio.de priuil.glos. & Docto.in c. cum venerabilis de consuet. & gl.in c.sanè. de resp. ord.per quod tur. decidunt Doct. quòd si mos puerorũ erat ludere & proiicere lapides,vt est Bononiæ et Perusii, & vnus interficit alium quòd nõ debet puniri pœna mortis. & idẽ Franc. de Crema.in suo singu. 149.& vide glo.in l. 1.quis & ad mer. quos Bal.in l.si. ... Veterẽ. ff. de procu.et Francis.de Curte.i tra. feu.ĩ.1.parte.q.1.col. 3. ante fi. tex.& gl.in §.insuper. et ibi Ioan. Fa.col.vlt. Christoph. Por & Angel Are.Insti.de iniu.& text. gl.et Doct. in ca.venientes de iureiur.

b Adde And.Barba.in repe. ca.Raynaldus ca.30. col.4.vers. itẽ non quolibet.de test.

c Adde ipsum Barba.in consi. 22.lib.2.et in consi.71. col.10.eod. vol.1.

cinq ſolz Pariſis, ſeulement pour lamẽde de iuſtice. Sinõ qui fuſt prouue que leſdictes beſtes euſſent eſte trouues en dommaige *b* daultruy a garde faicte: toutesfuoyes par la couſtume celuy qui a fait la prinſe neſt point creu de ſon dommaige & intereſt.

Item en prinſe.

a *Afferme par ſerment.*] Et nota, quòd denunciator iurare debet. vt l.hac edictali.§.bis illud.& ibi Cy. Bart. Bald. & Salicetus.C.de ſecun.nupt.& ſimilis eſt text.in §.1.& 2.& 3. infrà de conſuetud. prædiorum, etiam ſi hic non diceretur. nam ſtatutum vel conſuet. diſponẽs quòd debeat ſtari in damnis datis dicto denunciatoris, debet intelligi ſi talis denunciator iurauerit ita eſſe verum in pręſentia partis: quia creditur tanquam referenti veritatem & facienti fidem. vt uot. Barto. in l. Theopompus. & ibi Lud. Bolog. in ſecundis interpret. per illum text. ff. de dote præleg. & Anto. de Bo. in c. veniens in t. & ibi Feli. colũ. pe. de teſt. & Angel. in repe. l. ſi vacantia. col. 3. ver. tamen maxime coram peritiſsimo. C. de bo. vacan. libr. 10. & ibi Io. de Pla. in 2. notabi. qui enumerat perſonas quæ iurare debẽt ibi. Luc. à Penna & in l l. 10. C. ds naufragiis. lib. 11. & in l. vnicuique. colum. 8. verſ. ſacramenti. 1. de propoſi. ſacro. ſcri. libr. 12. Et tale iuramentum præſtari debet coram iudice, vel coram notario commiſsionem iudicis habente. vt tenet Bal. in l. 3. in prin. ver. circa quintum. ff. de iureiur. & alleg. not. in l. hac conſultiſsima. §. pe. C. de teſtamen. & in l. iubemus. C. de libr. cau. & tenet pulchrè Alex. conſ. 71. colum. 3. ver. 2. reſpon. lib. 3. & in conſil. 20. col. 1. vol. 5. & Pe. Cy. & Doctor. in l. 1. C. ſi aduer. libsr. & Bald. in conſi. 45. volu. tertio.

¶ Aduerte tamen quòd licet ſtetur dicto capientis beſtias cum iuramento atiam quo ad eius damnum & intereſſe, vt volunt Doct. ſuprà alleg. tamẽ hic Bitur. & ſeptena quo ad damnum, niſi ad emendam de conſuetu. non ſtatur. Et ita ego ſic pluries in bailliuatibus meis ſancti Paladij & aliorum locorum reuerendiſsimi domini eccleſię metropoli & primitialis Bituricen. archiepiſcopi obſeruaui. Et debent deputari homines ad viſitandũ locum damni. vt d. § his illud, & ibi Bar. & Docto. quibus ſtatur, vt ibi. Quod intellige, niſi ex aduerſo probetur cõtrarium, vt §. 3. infrà de conſuetud. prædio. & not. Abba. & Feli. in c. propoſuiſti. in princ. de proba. vbi Feli. ponit duas concluſiones cum pluribus limitatio. quia tunc nõ tenetur ad damnum neq; ad emendam, & idem tenent Abb. & Præpoſitus Mediolanen. in cap. continebatur. impub. de deſpon. impub. & gloſ. Ludou. Bolog. in primis interpretar. in Cle. 1. de probatio. Et not. vnum quod vbi deberet quo ad intereſſe ſtari iuramento denunciatoris, etiam debet ſtari quo ad dominium rei ſcilicet, quòd ad eũ ſpectat res in qua inuenit animalia. vt notat Bartol. in l. ſolent. ff. de alimen. & ciba. leg. & Bald. & Doct. in l. 1. columu. 4. C. de re. credi. & Feli. in c. per tuas. column. 2. verſicu. quinto not. de Simo. Et an ſtatutum vel conſuetudo puniens beſtias agros offendẽtes, comprehendat beſtias clericorum, vide Felin. in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. colum. 46. verſi. quintum. de conſti. Et ad ſupradicta vide Alexan. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de damno infect. & in l. 2. §. ſi abſens. ff. ſi ex noxa. cauſa agatur. & Albe. de Ro. in 2. parte ſtatutorum. q. 15. Feli. in c. paſtoralis. column. 10. & verſi. generaliter. de excep. & Abbas Sic. in conſilio 3. volu. 1. Lud. de Ro. in conſi. 102. & Cæpol. Verouen. in conſil. 74. colum. 2. in prin. & Ioan. Pet. da Ferre. ſing in libello reſpon. rei cõuenti. in glo. iuſiurandi. & ibi pulchrè in addi. & Bernar. Land. in addit. Abba. in c. ſi exceſſus, de iniuriis. & Alex. in conſi. 169. colum. 2. ver. & idem dicit lib. 2. & in conſ. 114. col. 2. lib. 4. Et licet ſtetur *a* iuramento damnum paſsi, vt ſuprà crebro dictum eſt, non tamen ſtatur: & ſi aliàs falſum iurauerit. vt tenet Hippoly. de Marſi. in ſuo ſingula. 74.

a Adde Abb. Sicu. & Feli. in c.a. cum in eccleſia in gloſi. pe. de maiori. & ob. & ĩ ca. teſtimoniũ de teſti.

b *Ou dommaige daultruy.*] Vide text. in l. 1. ff. ſi quadru. pauperi. feciſ. dicatur. & in l. 2. ff. ad l. Aquil. & vtrobique per Flo. & Ioan. Fab. Inſtitut. ſi quadru. paupe. feci. dica. in princ. colum. pen. verſ. 2. & Abb. in c. ſi læſerit. verſi. in gloſſ. ibi de iniuriis. & debet intelligi non ſolum de feris animalibus, ſed etiam de pecudibus & aliis manſuetis ſecundum Albtr. de Roſ. in 2. parte ſtatu. q. 99.

§. XVI.

Item en matiere de execution daucune complainte en cas de ſaiſine & de nouuellete, ou de maintenue & garde de poſſeſsion & ſaiſine equipollent nouuellete ſil ny a oppoſitiõ formee contraire a celuy qui eſt trouue auoir tort, ſoit par ſentence & compoſition accord, ou tranſactiõ *a*: doit pour lamende de iuſtice ſeulement la ſomme de ſoixante ſolz Pariſis par la couſtume vſance & commune obſeruance.

Item en matiere.

a *Oppoſition formee.*] Faciunt ad hanc conſuetudinem ea quæ dixi in §. 16. incipiente *pour raiſon de ladicte partie, &c.* in gloſſ. ſed hic conquerens vel opponens punitur: ſi in fine vnus ipſorum malam habuiſſe cauſam reperiatur. Et licet quando conſuetudo vel ſtatutum indiſtincte loquitur, indiſtincte debeat intelligi. vt l. de precio. ff. de publicia. & l. 1. §. generaliter ff. de lega. præſtan. & tenet Alexand. in conſilio 55. column. vltim. prope ſi. libr. 1. & in conſili 127. column. vlti. verſ.

fortificatur etiam hoc.libr.4.& Barto.in l 1. §.non autem.ver.& per hoc dico.ff si quis liber esse iussus fue. tamen si talis consue. dicat quòd si quis molestauerit vel turbauerit *a* aliquẽ in possessione sua, &c. puniatur, requiritur vt pœna statuti vel cõsuetudinis habeat locum quòd sit in dolo vel lata culpa. vt ibi per eum. vnde hic ita est intelligendum quòd exequi faciens casum querimonię nouitatis, vel se opponens in eadem materia, quòd fuerit in lata culpa, quæ dolo æquiparatur: vt l. quod Nerua.cum ibi not. per Bart. ff. deposi. & ponderanda sunt verba: *celuy qui est trouue auoir tort, &c.* *b* quæ videntur importare dolum vel latam culpam. & idem sequitur Alexand.in consi.52.colum.2.vers.& per hoc patet.vol.2.& Paul.de Castr in consi. 276.columnn.1. incip. in causa incarceratorum in nouis. Et iusta causa *c* excusat à pœna legali statutaria & arbitraria iudici: vt tenet pulchrè Cæpola Veronen. in consi.48.column.7. vbi etiam fortius dicit quòd non solum iusta causa: sed etiam iniusta excusat & allegat te. in l.igitur.§.1.ff.de lib.causa. ibi, iustis rationibus ductus vel non iustis. & tenet Ang. Are. in §.pœnales.colum.3. vers. in eadem glossa: & ibi Iaso. Instit. de actio. vnde dicit Bald. in c.1.in prin. column.10. de success. feud. quòd verba prolata à statutis siue cõsuetudinibus, & etiam iuris peritis *d* debent intelligi & interpretari secundum quòd intelligunt iuristæ: & non secundum quòd intelligunt & loquuntur idiotæ: & tenet Alex. in cons.85.colum.3.vers. præterea.li.4. item pœnæ sunt restringendæ & molliendæ, vt l. si præses. & ibi Doct. ff de pœnis. & Dy. & quæ ibi dixi in addi.pœ.in regula in obscuris.de regulis iur.li. 6.tamen relinquo arbitrio iudicantis. Et eodem modo dicendum est de cõsuetudine, de qua in §.sequenti.

a Adde Bart. Soci. in cons.55. versi. præterea prædictum. cir ca fi. lib. 1. et quæ not. Bar. in consil.112.

b Adde tex. & ibi. l. cum quẽ temere. ff. de iu.

c Adde Bar. Soci in consil. 118. lib. 1.

d Adde And. Barba. in repe. ca. Raynaldus. chart. 20. colũ. 4. ver. difficile quippe de test. & pariter verba laicorũ debent intellig: grosso & vulgari modo: vt no. Cy. in l. si cum à fi. C. de dõ. ante nupti. & Bald. in ca. quanto ante. fi. de iudi.

§. XXVII.

Item & aussi en matiere de execution faicte par vertu de lettres obligatoires confectes soubz le seel royal, ou par vertu dune sentence donnee par lesdicts iuges, ou autres iuges royaulx, se il ya opposition formee au cõtraire par celuy qui est oblige, ou par celuy qui est condemne esdicts cas: celuy qui est trouue auoir tort par sentence, cõposition, accord ou transaction *a*, dobit amende a iustice de soixante solz Parisis seulement selon la coustume vsance & commune obseruance: mais se autre personne que loblige, ou le condẽne se oppose contre ladicte execution: il ny a audit cas aucune amende de iustice a cause de ladicte opposition.

Item & aussi.

a *Accord ou trãsaction.*] Hæc consuetudo videtur prohibere fieri oppositionem aduersus literas obligatorias: quæ in iure vocantur instrumen. garentigionata: *e* vt Tusci appellant, & Perusini confessionata: vt dicit Bald. in l.etiam.colum.1. C. de execut. rei iudic. qui habent executionem paratam maximè de stylo curiæ Franciæ & omnium aliarũ curiarum secularium regni. quãdo sunt sub sigillo regio, tenentur debitores garnire seu fuinire manũ de totali summa in literis contenta. Et pariter contra executionem sententiæ. sed non facit: quia non solum indebitè opponenti se aduersus executionem literarum, vel sententiæ, imponit pœnam: sed profectò etiam exequi facienti: vt suprà, §. proxi. Et no. *f* quòd vbi de statuto vel consuetudine aut stylo curiæ prouisum est, quòd contra sententiam, vel instrumẽtum garentigionatum, nulla possit opponi exceptio: tamen semper poterit opponi, quòd illa sententia non est sententia, vel instrumentum non est instrumentum ratione alicuius falsitatis: vt no. Bart. in l. diuus. ff. de testamen. milit. & in l.1.§.& parui refert, & ibi pulchrè Alexan. in addi. ff. quod vi aut clam. & Ioan. And. in addit. Specu. titu. de senten. prola. §.vt Authen. quæ incip. ad hoc. & Bal. in l.2.colum.2. C. de execu. rei iudi. & Alexan. in consi.33.columm. 2.vol.1.& Anto. de Cannario, in suo tracta. de executio. instrumentorũ, in 1. quęst. & per canonistas in ca. item cum quis. de restitutio. spolia. & amplissimè per Benedict. de Barcis in suo tractat. garentigiarum, vbi facit tres principales partes circa hanc materiam, ad quem recurre. Item etiam vbi euidenter & notoriè constat de iniustitia: vt not. Bald. in l. 1. vers. deinde quæro. C. si de moment. posses. fue. appel. & in l. consentaneum. versi. quæro nunquid à tali. C. quomodo & quando. & Alex. in consi.107.colum. vlti. versi. ex alio. lib. 3.& in consil.77.column. penulti. versic.3. eo. lib. & Abba. Sicu. in c. suscita. de restit. in integ. & in c. super. in fi. & ibi Felin. de offic. dele ga. & Alexand. in consil.93. & sequen. lib. & ample per Anto. de Canna. in d. suo tracta. de execu. instru. & Ludouic. Bolog. in l. si feriatis. ff. de feriis. in primis interpretas. vbi dicit quod post tres sententias conformes potest opponi nullitatis exceptio. & tenet Ludo. de Roma. in suo singul. incip. ele. vt calumniis. de re iudi colum.2. fol.8. de quo per Doct. in d. ele. vt calumniis. & Ludouic. in consil.42. Incipi. visis quæ egregiè. & Abba. in consilio 52.colum.2. versi quo ad secundum. vol.2. & Oldra. consi.106. & Abba. in consil.50. volu.1. & Pet. de Ancha. in cons.202. incipien. de iure communi. & Paul. de Cast. in consi.91.colum. 2. versi. venio nunc ad secundum. & in col. vl. volu. antiq. & Ioan. de Imo. in consilio 37. & in consilio 136. & Fran. de Rampo. in consilio 8. quod ponitur inter consil. Calderi. tit. de reiu-

e Adde Barto. in l. vna C. de confes. & in l. Venũ. ff si cer. peta. & decis. Grat. Delphi. q.117. et sta fermaro vide in cancellaria.

f Adde Bar Soci. in cõs 3 vers. & prædicta etiã ibi & in cons. 51. versi. 2. ego præmitto. vo. 1.

re iudi. & Specu. titu. de appella. §. quotiens. & ibi Io. And. in addit. & decis. Parla. Delphi. quæst. 436. versi. 44 & Abb. Sicu. in consilio 44. volum. 1. & Alexan. in consi. 119. lib. 1. & in consi. 191. colum. 1. lib. 2. vnde dicit Ioan. Fab. post Cy in l. si certum. C. famil. hercis. quòd hodie de consuetudine regni Franciæ sit condemnato in literis cõtractuum. quasi sit quis iudicialiter condemnatus: quos contractus solent fœneratores facere: quia tempore contractus mutui faciunt fieri: & constituere procuratorem ad confitendum in iudicio ac pati condemnationem, necnon transigendũ: vt dicit Bald singul. in Authen. hoc ius porrectum, col. 2. versi. pone, quod super isto dubio. C. de sacrosan. eccle. & Alexan. in addit. ad Bar. in l. fi. C. de pact. pig. Et sic a fuit fraus de persona ad personam. & idem tenet Alexand. in addi. ad Bart. in l. non plures. in a. additio. C. de sacros. ecclesi. & ita consueuerunt facere Aluernigenæ, Lemouicen. & Italici: vt aduersus talem confessionem vel condemnationem non possit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. tamen secundum Cy. in d. l. certum. & in l. in contractibus. in prin. quẽ ibi Bald. in vi. quæst. C. de non numerata pecun. sequitur, tenet quòd non obstante tali condemnatione poterit opponi, nisi in figura iudicum oblato libello dicta confessio & præceptum factum fuerit: quia tunc transit in rem iudicatam. & vide Bald. in d. l. a. in fi. de executio. rei iud.

a Adde Bal. in l. 1. C. de collu. detegen. et And. Bar. in consi. 7. col. 7. li. 2. et Bald. in c. fi. de confess.

§. XXVIII.

Item & aussi qui appelle du preuost de Bourges: ou de son lieutenant: s'il est dict mal appelle par mondit seigneur le bailly de Berry ou son lieutenant, lappellant doit lamende a iustice de soixante solz Parisis. a Et s'il est mal iuge & bien appelle, le preuost s'il est preuost fermier, doit payer ladicte amende a cause dudict iugement.

Item & aussi.

a *De soixante solz parisis.*] Ista consuetudo non solum habet locum in hac ciuitate Bituricen. sed etiam in toto regno Fräciæ: & maximè in Parlamentis: quia appellans videtur esse in mala fide, cùm præsumatur pro sententia, vt l. ingenuum ff de statu homin. & l. res iudicata. ff de reg. iur. & no. Bal. in consi. 269. vol. 4. Et fundatur hæc consuetudo in l. 2. C. de episcopali audien. & in l. ab executore. §. fi. C. quorum appel. non recip. vbi iniustè & mala fide appellans condemnatur vltra condemnationem expens. in quinquaginta libris argenti quæ erogantur pauperibus: vt d. l. 2. & ibi Bald. & Docto. & non fisco. vt hic dicitur, & illa l. loquitur in suo casu, scilicet clerico, secus in laicis: vt dicit ibi Bald. quia applicatur fisco: quia Episcopus non debet imbursare emendas pecuniarias, secundum Ioan. Fab. & Bald. ibi, de quo per Barto. & ibi Ang. & Alex. in addi. in l. 1. & ibi Ioan. de Plat. C. de iure fisc. libr. 10. Item hic aliud expressè cauetur de consuetudine. Sed an hæc pœna de iure canonico non habeat locum? Bal. ibi dicit quòd non, per gloss. in l. 1. ff. à quib. appella. non licet. & ita cùm fuisset quæstio de facto Perusij, fuit determinatum. vide Abba. Sic. Philip. Perusinum, Card. Alexan. & Feli. in c. 1. de appel. & tex qui decidit hanc quæst. inter canonistas, in tit. de friuo. appel. in Pragma. sanctio. vbi condemnatur in quindecim florenis auri de camera parti appellatæ, hoc est in quindecim ducatis. vide ibi glo. in verbo, appellatæ. quæ est singula. & Spec. tit. de appella. §. nunc dicamus. in prin. & Hosti. in Summa. eod. tit. §. quæ pœna. &c. & text. Bal. & Sali. in l. eos. §. ne temere. & in l a pro consulibus. C. de appel. Sed de consuetudine curiarum spiritualium Metropolitanarum regni Franciæ friuolæ appellantes non condemnantur ad emendam.

§. XXIX.

Item & aux amendes de iustice dessus declarees, qui sont taxees delles mesmes selon la coustume, le voyer de Bourges pour les charges de iustice a quil a a soustenir a cause de voyerie il prent, & a coustume dauoir & prendre la tierce partie. b

Item & aux.

a *Pour les charges de iustice.*] Sed cuius expensis debent fieri informationes, & alia iustitiæ onera? Dic quòd aut ille contra quem inquiritur, reperitur culpabilis, tunc de bonis illius debent: & sunt fiendæ, si est soluendo. argu. l. lex Cornelia §. si quis bellum. ibi. dum dicit precium constituitur. & ibi Ange. & Alex. in addit. ad Bart. ff. de iniur. & l. Circensium. C. de decuri. lib. 10. & in Authen. de manda. prin. §. quòd si delinquentis. coln. 2. ¶ Si verò non reperitur culpabilis, tunc si iudex faciat inquisitionem ad instigationem alicuius, ille tenetur soluere: vt C. de erogat. milit. anno. l. cum sæpe. & ibi Bart. & Ioã. de Pla. lib. 12. Si verò ex officio, tunc sibi imputandum est: nisi probet: vt in Auth. de coll. §. iubemus. col. 9. Et idem est dicendum, si consuetudo, vel statutum dicat, ꝙ qui malefactores denunciauerit, habeat præmium: vel si iudex fecerit præconizare, quòd quicunq; talẽ caperet, haberet certũ quid, nec exprimitur vnde soluatur: debet intelligi secundum formam iuris de bonis malefactoris primo, & secundò de bonis eius, ad cuius vtilitatẽ sumitur vindicta, & tertiò de publico. ita dicit Bar. in l. lege Cornelia. in fin in princip. ff. ad Sylleia. intellige quòd primò debet solui de bonis malefactoris, si est soluendo: aliàs fiscus soluit, vt C. quib. ex causis serui pro præmio liber. accipi. l. 1. & 1. Ludo. de Ro. in consilio 508. Et tale a statutum potest per iudicem

a Adde

Bart. Soci. in con. 100 colu. 2. in prin. lib. 1. cem fieri: vt in simili not. gl. in l. 2. C. quibus ad liber. procla. non licet. & Alber. de Rosa. in 4. parte statutorum. quæstio. 47. sicut dicit hæc consuetud. quòd *le voyer* teneatur facere chargias iusticiæ, & glo. Doct. in l. si barsatorum. de fideiusso. vide Barto. Bald. & Doct. in l. 1. ff. de iusti. & iure. & Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1 de præben. Sala. lib. 10. & Ange. Areti. in tract. malefi. in gloss. fama publica. versic. 14. & ibi in addit. Ang. in l. 1 ff. quod quisque iuris. vbi dicit quòd Perusij vidit de facto millevicibus hanc quæst. & vide quæ not. Abb. in c. in ecclesiis. de cens. & Bar. & Ioan. da Pla. in l. cum nauarchorum. ver. 3. not. de nauic. & in l. 1 de frumen. Alexan. libr. 11. & Paris à Puteo in tracta. syndi. in verbo, præmium. c. 3. & in verbo, expensa c. potestas.

b *Prendre la tierce partie.*] Nota quòd licet ex hac consuetudina *le voyer* percipiat tertiam partem emendarum, tota tamen emenda solui debet fisco, & deinda ipse percipiet à fisco, vt not. Ioan. de Plat. in l. vna. versicu. ex gluss. cum tex. C. de vendi. rerum fisca. per illum text. & in l. senatus. §. senatus. ff. de iure fisci. quia si fiscus vendat rem cummunem, debet sibi totum precium solui. licet Bart. in d. l. vna dicat quòd emptor potest etiam soluere partem ei, qui habet communionem cum fisco, cui fiscus necessariè habet soluere, vt l. res. §. 1. ff. de iure fisci.

§. XXX.

Item touchant les amendes arbitraires qui ne sont tauxees delles mesmes selon la coustume mondit seigneur la bailly ou son lieutenant les peut & a coustume les tauxer arbitrio suo a au dessus de ladicte somme de soixante solx Parisis, ou au dessoubz dicelle somme selon la qualite du delict lestar & qualitate des personnes & leur faculte & puissance.

Item touchant.

a *Tauxer arbitrio suo*] Adde quæ dixi suprà in §. 24. in glos. 8. & vltra ibi allega. vide Cyn. Bald. & Salicet. in l. & si seuerior. C. ex quibus causis infam. & per Innocen. Abba. & Felin. ample in c. 1. colum. 15. versic. 7. fallit. de constit. Et not. ex hac consuetudine quod vbi non est pœna ordinaria, iudex arbitrio suo imponit, & idem est de iure. ad quod vide gloss. & ibi Docto. in c. reprehensibilis. in gloss. pen. de appell. Bartol. in l. hos accusare. §. omnibus. in vlt. quæst. & ibi Alexan. in addit. ff. de accusa. Bald. in c. 1. de prohibiti feudi. alie. & in Authen. sed nouo iure. & in l. si fugitiui. C. de seruis fugi. & text. & ibi Feli. in ca. postulasti. in 1. nu. da Iudæis. Sed quæro a quando pœna est in arbit. iodicis, an iudex
a Adde Martha. de Mor. in suo possit condemnare ad mortem. gluss. in §. in summa. super verbo extraordinaria. Institu. de iniur. tenet quòd sic. & idem tenet Ioan. Fabr. ibi, pensata tamen facti & personarum qualitate, vt hic in fi. dicitur. & l. Pedius. §. 1. ff. de incendio, rui. & l. fi. ff. de iniur. & tenet Bald. in l. 1. C. de his qui latro. occul. & in §. iniuria. de pace iura. fir. in princi. vide Ange. Areti. in d. §. in summa. col. 1. qui distinguit secundum Imol. in l. 2. ff. de publi. iudi. & Io. And. Dy. & quæ ibi dixi in regula, In pœnis. in 1. addi. de reg. iur. lib. 6. & Cæpol. in consi. 72. colum. 2. versi. nec obstat si dicatur, &c. & Ange. Areti. in suo tracta. malefici. in gloss. Et ibi, caput à spatulis amputetur, in vlt. q. & ad satiritatem, vide Felin. in c. ex literis. col. 10. var. tertia declaratio. de constitutio. & Alex. in consil. 5. colum. vlti. in fin. & in consil. 111. colum. 3. circa finem. volum. 1. & Felin. c. inquisitione. colum. penult. de accusat. vbi ponit regulam cum tribus fallen. *synd. inci. nota quod Ubi pro alio quo delicto. fol. 2. col. 3.*

§. XXXI.

Item en execution & vendition des biens dung delinquant vng priue est a preferer pour son interest, & pour son amende priuee a lamende du roy a & de iustice selon la coustume & commune obseruance.

Finis titu. de iurisdictione omnium iudicum.

a *A lamende du roy.*] Si priuatus simul concurrat ex eodem tempore & actu cum fisco in delicto qua vtrique in eodem instanti nascitur actio: vt l. fi. ff. de priua. delict. & latius dixi in §. 16. in gloss. 3. supra eo præfertur pro suo interesse fisco. Et regulariter de iure priuatus præfertur fisco, si prior est tempore: vt l. si fundum. C. qui potiores in pigno. Fallit in causa primipilaria, id est, in administratione primipillari: quia tunc omnibus etiam mulieribus, quę sunt multum priuilegiatæ: vt l. assidnis. C. qui potio. in pign. & in l. vna. cum ibi not. per Docto. C. de priuileg. do. & amplè per Bartol. Bald. Paul. de Castro. Alexan. Barth. Socin. Franc. de Arati. & Iason in l. 1. ff. solut. matrimu. pręfertur fiscus, vt leg. satis. & ibi Doct. C. in quibus casib. pig. facit & l. 1. & ibi Docto. C. de cond. ex leg. & in l. 1. & ibi Cyn. Bart. Bal. Ang. Salic. & Alexan. in addi. ad Barto. C. de priuileg. fisci. & in l. vtilitas. & ibi Ioan. de Plat. & Ludo. da Pana. C. de primipil. libr. 11. Et Dyn. in regul. Qui prior est tempore. & ibi dixit in addit. 1. de reg. iur. lib. 6. Et pro hac consuet. est text. sing. in l. vna. & ibi Bart. Iuan. de Plat. & Lucas de Penna. C. de pœnis fis. lib. 10. vbi priuatus pro suo debito præfertur fisco agenti ad pœnam & emendam. & text. in l. nō possunt. & l. in summa. & l. quod placuit. ff. de iur fisci. quòd est not. prupter statuta, vt dicit Ioā. de Plat. in d. l. vna. Et an habeat tacitam hypothecam, & an aliis habentibus anteriorem actionem personalem præferatur, vide ibi per Ioan. de Plat. & Luc de Penna, & Bart. in l. aufertur. §. fiscus. & ibi Alex. in addi. ff. da

Iura

Iure fisc.& Cyn.& Salic.in d.l.posthae.C.de bon.damnato.& Alexand.in consil.75.col.s. versicu.si ergo.lib.t.

Des coustumes touchant prescription.

§. I.

TOutes choses, & tout droitz prescriptibles, & la seigneurie & propriete dicelles choses & droitz se prescripuẽr,& se acquierẽt par vser par lespace de 30. ans continuelz & accomplis a & se perdent par non vser b par ledit temps, par la coustume, laquelle a lieu contre toutes personnes, soyent gens deglise mineurs, c ou aultres.

Toutes choses.

a *Continuelz & accomplis.*] Quia in præscriptioue 30.vel 40.annorum requiritur totum tempus esse completum, adeo quòd si vna dies vel etiam momentum vnius diei superesset, nihil esset secus in præscriptioue to. vel 20.annorum, vel in vsuca. vt est gl.quam faciunt ibi Bart.& Ludo. Bolog.in secundis interpreta.celebrem.in l.in vsucapione.ff.de diuer. præscripti.& quæ not. Bart.l.Celsus. ff.de vsuca.& pro hac consue. facit l.sicut.& l.omnes.& l.si quis emptionis.& vtrobique per Cyn.Ioan.Fab. Bart.Bald.Ange.& Salic. C.de præscriptio.30.anno.& Bald.in repet.l. fin.C.de præscrip.long.temp.& Dyn.& quę ibi dixi in addit.3.in regula, Possessor.de regul.iur.libr.6.& ibi vide iura a ciuilia consue.& statuta sint à iure canonico correcta in hoc quòd permittunt malæ fidei possessorem pręscribere, vt hæc consuetudo facit, vbi concluditur quod sit reprobata opin. Barto.de quo per Ioan.de Imo.in repe.c.fin.& ibi per Abb.& amplè Felin de præscript.qui ponit declarationes quatuor.& prædictam conclusionem tenet Ioan.de Imol.consil.26.& ipsemet Barto. sibi contrarius in l.omnes populi.in 3.prin.q.ff.de insti.& iure.& Bald.in c. fin.in prin.de consue.& in c cùm non liceat. ad fin.de præscrip.& Bart.in l.2.ff.de vsucap. & Ias.in l.traditionibus.col.3.versi.1.limita. C.de pact.& pulchrè Abb.Sicu.in consil.76. colum.3.in fin.lib.1.vbi dicit, quòd si consuetudo vel statutum permittat præscriptionem, quod intelligatur secundum ius commune, vt interueniat bona fides.& idem tenet Ias.in l.non dubium.colum.8.vers.item adde.C de legi.pro hoc text.in ca. cùm dilectus.& ibi Doct.de consue.& Card.Alexan. amplè in c.si quis per 30.si de feu.contr.fue. & Alex.in consi.188.col.pen.vol.2.& Paul.de Cast.in cons.270.incip.viso puncto.in nouis.

a Adde Ma.de Ma. in suo sing. incip. not. quod omnes, &c. Bar. 80.in com.103.li. 1.& in consil 96. q. 1. lib.1.

Item hęc consuetudo non potest habere locũ contra res & personas ecclesiasticas, quia per laicos non possunt præscribi minori spacio quàm 40.anno.cum bona fide & titulo: si talis res sit præscriptibilis: aliàs sine titulo debet esse tanti tẽporis præscriptio, cuius initij memoria non existat: vt c.1.& 2.& ibi gl.Domi.& Pe.de Anch.de pręscrip.lib.6.Doc.in c. de quarta.& c.vigilanti.& c.si diligẽti.eo.tit. & quæ dixi in d regu.Possessor.in verbo, res ecclesiæ,& per totum. Si verò b non sit præscriptibilis, vt decima: & tunc nõ præscribit, etiam tanto tempore, cuius contrarij memoria non existat: vt c.causam.& ibi Abb.& Fe. de præscrip.& tenet Spec.eo.tit.in prin.versi. itẽ licet laicus.& Ant.Cor.in suo trac.de potestate regia.q.72.in vlt.limitatione.& Cyn. in l.si certis annis.in pen.q.& ibi Ias.col.vlti. versic.40.limitat.C.de pact. quia secundum Bal.in l.si vsufructus.in anti.l.ff.de iure doti. Papa concessit regi Franciæ perceptionẽ decimarum,& non ius decimarũ,& latius dixi in addi.ad Dyn.in reg.Quod alicui gratiosè. de reg.iu.li.6.& supradictam sententiam tenet Hostr. in c.cum apostolica.de his quæ fiunt à præla.& Archi.in c.statuto.de deci.lib. 6.& Io.An.in c.2.& ibi Domi.col.3.de præb. li.6.in illa q.an rex Franciæ possit de consue. in certis ecclesiis c regni sui habere collationem præbendarum sede vacante: & istud vocatur ius regale quo per Gul.de Cung & Bal. in l.meminisse.ver.extra quęro.ff.de of.procons.& leg.& Bal.in c.quanto.in fi.de iud.& Arch.& Card.Alex.in c.imperium.to.distin. in materia nostra tenet Fran.de Are.in consi. 35.col.2.ver.nec obstat.& Fran.de Curte.in tract.feud.in 2.parte.chart.11.col.1.& per Iacobi.titu.de succes.reg.Franciæ.col.11.versi. item potest perpendi ex prædictis.sed Ioan. And.Henr.Bohic.& Abb.in d.c.cum apostolica.dicunt quod possunt eas tenere duob.interuenientib.scilicet primò ꝙ ipsas possederit tanquam vasallus ecclesiæ à tanto tempore, &c. Secundò, quod sit fama, quod eas habuit ante Lateranen. d consilium.& sequitur Domi.in d.c.statuto.& deci.Capel.Tholo.q. 439. aliàs nullo temporis spacio potest eas præscribere: licet ostendat ipsas per dominos temporales infeudatas esse: & quandoꝗ faciunt laici apparere de quibusdam nominationibus siue *denombremens*: quæ animas multorum ad Inferos descendere faciunt: vt c.prohibemus.de deci.contra quos loquitur Pet.Iacob.in tit.de cauf.ex quibus vasal.col. pen.vers.sed ipsi parum aut nihil timent Papam,&c. quia non sunt infeudationes, sed potius confessiones aliquando domino præsente & plerunque absente factæ, quilibet potest facere tales confessiones quæ non valẽt: vt tenet pulchrè Oldra.in consi.183.Bald.tamen dicit in consil.418.incip.præsupposito quòd post Laterenen consi.vol.3.quòd si vasallus ecclesiæ faciat apparere, ꝙ in concessionibus factis post Lateranen. consil. fiat

b Adde An.Barb. in con.35. libr 2.qui sentire videtur quod possit cum tanto tempore, &c. quod non bene.et solus peregrinus est, contra quem sunt oĩa iura doct.hic alleg.

c Ad. quæ dixi contra. de off.et potest. d. l.in Francia.in 4. prælud. et Dom.de Rota.Dec. 312.tim.de rer.permut.s. ĩ nouis. et Io.An.in ca. vno.de maio. et obedi. li. 6.

d Ad. Cy. in l.matrẽ. C.de prob. vbi dicit, quod dicẽs se inuestitum de decima ante consi. Lateran. debet illud tẽpus probare.et Barb.in cõsil.16.co.3. in princip. lib.2.

mentio

mentio quod decimæ retrò cõſueuerunt infeudari, *a* licet non appareat vtrum ante conſil. vel poſt: nec etiã per teſtes probetur communis opinio à tanto tempore, &c. vt volunt Doc. ſuprà alleg. & ſic quòd moderna infeudatio iuxta cõſuetudinem retroactam valet, & poteſt præſcribere decimas ſibi prædicto modo conceſſas contra eccleſiam. & idem tenet Bal. in prælud feu. col. 11. ver. tertia diuiſio: & ibi Iaſ. col. 28. verſ. pro pleniori inſtructione. & Alex. in conſi. 10. lib. 2. tamen ſecundum ipſos feudum antiquum nõ poteſt eſſe, nec probari ex verbis inſtrumenti vniua inueſtituræ tantum dicẽtis inueſtire, tanquam de feudo veteri & antiquo, &c. ſed erit feudũ nouum. & idem Franc. de Cur. in tract. feud. in 1. parte, chart. 7. col. 4. niſi tale inſtrumentum eſſet multum antiquum. quia tunc verba enunciatiua propter antiquitatem probant, & omnia præſumuntur ſolenniter acta, *b* vt per Cyn. & Bal. in l. emancipatione. C. de fide inſtru. & Fran. de Are. in conſi. 36. col. 2. verſicu. ſed in iſtis dominis antiquiſſimis. & Doct. in c. cùm cauſam. inſuper Fel. de proba. & Fran. Cur. vbi ſuprà, char. 3. col. 1. & ita fuit iudicatum in quadã appellationis cauſa contra dominum epiſcopum Rutbenen. & Priorem de Cuſolio actores & appellatos, & dominum temporalem prædicti loci de Cuſolio reum & appellantem ad commodum eiuſdem temporalis domini per officialẽ Bituricen. & pro iſta opi. Bald. & aliorum facit text. quem ipſi pro ſingulari allegant in c. 2. de feud. & in c. licet Epiſcopus. de præbend. lib. 6. & quæ not. Alex. in conſi. 5. col. 3. verſi. fortificatur. col. 5. & tenet Io. de Imo. in conſil. 38. ver. & pro hoc & Cal. in conſi. 11. tit. de feu. & Lud. de Rom. in conſil. 70. in 1. dubio. & Petr. de Ancha. in conſi. 156. in 2. dubio: ſed idem Calde. in conſi. 1. titu. de deci. intelligit d. c. 2. de feu. & opi. Doct. ſupradictorum habere locum in feudo rei temporalis infeudari conſuetæ, quæ poteſt cadere in laicum; ſecus eſt in re ſpirituali; vt dict. ca. cum apoſtolica. igitur opi. Bal. & ſequacium non eſſet tuta: & eſt bona ratio, ſecundum Cald & Io. And. in d. c. cum apoſtolica. quia conſi. Lateranen. à prin. conceſsit: vt laicis poſſent decimæ concedi, quæ erant ſpirituales ac infeudatæ: vt d. c. cum apoſtolica. ergo poſtquam reuerſæ ſunt ad eccleſiam, nõ poſſunt iterato infeudari, cùm laici ſint incapaces talis iuris ſpiritualis. & d. c. cum apoſtolica. dicit quòd illæ antiquæ decimę debent transferri ad clericos, & ſic notabiliter excludit laicos, &c. & idem tenet Ioan. And. & Abb. Sic. in c. prohibemus. de deci. & Felin. in d. c. cauſam. col. 5. verſi. facit etiam ad hæc. de præſcrip. & Albe. de Roſa. in ſuo dictiona. in litera decimæ. 5. & pulchrè Cardin. Alexan. in c. 1. in prin col. 7 cum duabus ſeq. qui feud. dare poſſunt. & ibi Iaſon. colum. 3. verſic. 2. limita. Quid dicendum Felin. in c. quæ in eccleſiarum. col. 26. in 5. declaratione. de conſtitu. dicit quod

a Ad. Abb. Sic. et Imo. in c. Vt ſuper. de re. eccle. nõ alie. & Iaſ. in l. donatione. colu. pe. Ver. & Vltra oñ. et co. ſi. Verſi. quod confirmo. C. de colla. codẽ.

b Ad. lo quod licet ſolemnitas extrinſeca non pſumatur ĩ inſtrumento, ſi partẽ contra quam productũ eſt, non fuerit oppoſitũ afferetur ſententia, per inde ac ſi interueniſſet illa ſolẽnitas extrĩſeca: vnde ſi productũ fuerit inſtrumentũ in quo prælatus fecit aliquẽ contractũ, nec fuit oppoſitum quod defuit conſenſus capituli vel eſſentia pro interueniente feretur. c. Xa no. tatur. et ibi DD. de his quæ fiunt à pla. & no. Io. An. cõ poſſe. Ant. de Bu. Ab. Sic. et Mo. in ca. dilectus. de con ſuo. & Ma. de Mart in ſuo ſing. in ea. no. quod illa regul. fol. 1. col 3. et Bar. So.

Do. Car. in d. c. 2. de feu. 10. q. tenet opi. Bald. & ſeq. quæ præualet de conſue. & alleg. Imo. ita tenere in d. c. 2. licet cõmunis opi. ſecundum Fel. ſit in cõtrarium. & de hac opi. Cardi. dicam in §. 11. infrà, de conſuetudi. prædi. tenet Bald. in d. c. 1. col. 3. qui feud. dare poſſunt. & Abb. Sicu. in c. fin. col. 9. de conſue & Iaco. de ſan. Georg in tract. feu. in glo. in feudum. col. 5. verſic. ſed hic cadit pulchra dubitatio, vbi ad ſupradicta cum vide vſque ad finem. Sed vnum no. perpetuò, quod licet feudum reuerſum ad eccleſiã poſsit infeudari, ſiue temporale, ſiue ſpirituale ſit ſecundum Doc. ſuprà alleg. quorũ opi. de conſue. obſeruantur per d. c. 2. de feud. hoc verum, ſi infra annũ à die reuerſionis infeudatur, aliàs poſt annum non poteſt infeudari ſecundũ Cardi. de Zabar. in conſil. 33. col. 1. ver. item & alio reſpectu. & verſi. ad dubium. prn quo allega. tex in l. interdum. §. quotiens. ff. de publi. & vecti & tex. in glo. in c. 1. 35. q. 8. in verbo, coronam. & ibi expreſsè tenet in terminis noſtris Archi quę gl. colligit ex illo textu, quòd nouę nuptię dicuntur intra anni coronam. i. circulum vel reuolutionem. & famulus ſeu mancipium dicitur nouum. quòd non ſeruiuit per annum: vt d. §. quoties. & tertiò vinũ dicitur nouum, quod non habet annum: vt l. vetus. ff. de vino & triti. legat. & l. cùm quid. & Doct. ff. ſi cer. pet. & l. iubemus. q de erog. mili. anno. lib. 12 & ibi Bar. Io. de Pla. & Luc. de Penna. & Lud. de Ro. in ſuis ſingo. fol. 10. col. 4. ſcires tu mihi probare, &c. & gloſſ. & Doc. in c. quid per nouale. de verbo. ſig. & ad ſupradicta vide Fran. de Curt. in d. tract. feudo. in 2. part. per totum. & pauci reperiuntur vaſalli eccleſiæ, ſed aliorum dominorũ temporalium: ideo infeudationes ipſorum non valent. vnde conſulo propter pericolum animæ quod nouas infeudationes à Papa obtineant, & erunt tuti aduerſus omnes. & idem dico in Ciſtertien. quando decimas habuerunt à laico quàm non poſſunt contra Curatos de iure communi fundatos vti: vt c. cùm contingat. & in c. cùm in tua. de deci. & c. ad decimas. de reſti. ſpol. libr. 6. & per totum. 16. q. 1. percipere nec præſcribere decimas nouales, vt ibi dicitur. & in d. c. ſtatuto. §. ſi. cùm laici in quorum locũ ſucceſſerunt, nõ potuiſſent eaſdem percipere, nec ſimiliter ipſi, nec etiã vigore cuioſdam indulti ab Innoc. 4 ordini Ciſterr. cõceſsit, vt pro ea parte qua antiquas percipiunt & nouales percipiant, nõ poſſunt præſcribendo antiquas nouales pręſcribere. Nam certum eſt, quod ei qui præſcribit decimas in certa parrochia, non debentur decimæ nouales, quę in eadem parrochia inſurgunt: ſed ei ad quẽ de iure cõmuni pertinet in illa parrochia decimarũ perceptio: vt d. c. cũ contingat. & ratio eſt, quia tantũ eſt præſcriptũ, quantum poſſeſſum: vt l. 1. §. ſi quis hoc. ver. Iulianus. iuncta gl. in verbo, quouſque. ff. de itinere actuque. & tenet Bald. in ſi. C cõmunia vtri. iu. & Iaſ. in l. de quib. c. 7. in prin. ver. nota tu diligen-

in con. 158 Verſ. 2. infertur. l. 2. et quæ not. Bald. in l. certi condi tio. §. ſi nũ mos. ff. ſi cert. peta. quod ſi ſta tuto caue. tur, quod debitũ non poſsit probari per teſtes ſed per inſtrumentũ, et ego fecit examinare teſtes, et non oppoſuiſſi de ſta. videris renũciaſſe ſtatuto, & ampliùs nõ poteris opponere. & idem tenet Frã. de Cremat. in ſuo ſing. 42. & 151. quod no.

Add. ad omnia hæc dicta Felo. in c. cũ contingat. & ca. cum in tua. de decimis.

ligenter.ff.de legi.nã fine possessione pręscriptio non ,pcedit:vt in regu.Sine possessione, de reg.iur. Ergo terræ & agri non possessi,& per consequens nõ pręscripti remanent proprietario.ar.l.siue posideris. C.de probat.& quod no.Bar.in d.l.§.si quis hoc. & per Inn. in c.Cumana.de elect.& ita tenet Abb.Sic.in d.c.cùm in tua.in 3.not.& in consi.71.libr.2. & Fel.in d.c.causam.in fi.de pręscri. Itẽ dicti religiosi non faciunt apparere quòd autoritas episcopi in donatione eis facta per laicum interueuerit,quę tamen requiritur:vt d.cap. cum apostolica.& c.statuto.§.sanè.& c.cum plantare.de priuileg. Et pariter non faciunt apparere,quòd tempore indulti ipsi posidebant & percipiebant veteres decimas. igitur nouales non possunt percipere,vt d.ca.statuto.in prin.& Oldra.in consi.109.Et quæ sunt res pręscriptibiles,& quæ pręscribi non possunt:& in quibus non currit præscriptio,& quæ personæ nõ possunt præscribere,& contra quas non currit,vide celebrem glo.in ca. cùm non liceat.& ibi Inno, Ioan.And.Abba. & Fel.de pręscrip.& dixi in d.regula,Possessor.& gl.in c.clerici.16.q.3.& gl.& Io.de Pla. & Luc. de Pen.in l.agros.de fundis limitro. libr.11.Et similis consuetudo est Senis,excepto quòd non comprehendit minores, nec mulieres,vt refert Abb.in consi.14.in princ. vol.2.Et etiam in ducatu Borbonij.lib. consuet.§.1.eo.tit.& similiter Burgundiæ & Aluernia,vt vidi in pluribus processibus.Et quod hæc consuet. non extendatur ad res,vel personas ecclesiasticas,nisi vt prædictum est,consuluit Bald.in consil.454.col.3.& versi.item quia generali.vol.1.vbi tenet quòd statutum vel consue.inducens præscriptionem contra ecclesiam minori tempore,quàm 40.annorũ nõ valet:& illam seruans peccat mortaliter, vt c.nõ minus.& c.aduersus.de immu.eccle. & dixi in §.10.& 21.supra tit.prox.hoc limita quod licet contra ecclesiam nõ currat pręscriptio,nisi 40.annorum. verum in actionibus realibus:secus tamen in personalibus, quia tantum tempus nõ datur,sed illud quod datur à iure ciuili.Et sic in his personalibus habebit locum hæc consue.gl.est celebris relata ad tex.in c.cum tam.vers.restituerent.ibi, agatur conditione ex eo contractu, &c. de contrahen,empt.& hoc tenent ibi Abb.Sicu. & An. Bar. vbi idem dicunt de aliis actionibus quæ minori tempore decennij clauduntur.de quibus in §. pe.infra eo.dicam,quòd currunt contra ecclesiam, sicut contra priuatum.& idem tenet Ant.Cor.in suis singul.in litera præscriptio,qui dicit se alibi non legisse,sed Bern.Landri.in addi.Abb. in d. c.cùm causa.allegat glo.& Ioan.Fab.in Auth.quas actiones.in verb.durantibus.C.de sacrosan. eccl.quę dicit idem de istis actionibus annalibus quod no.Et intellige quod dixi suprà, hanc cõsuetudinem non habere locum contra personas ecclesiasticas esse verum, cùm agitur de rebus ecclesiæ:secus in bonis propriis patrimonialib. in quibus non gaudent præscriptione 40.annor. vt not.Abb.& Feli. ibi,in fin.c.sanctorum. de constit.& Fel.in c. ecclesia.col. 7.versi.& hinc est.cod.titu.quia præscribuntur sicut bona laicorum,vt not. glos.in c.possessiones.16.q.4.& Abba.in c 1. col.2.de consue.Sed *a* quid an consuetudinaria præscriptio interrumpantur eisdem modis, quibus legalis præscriptio interrumpitur,vide Abb.& Feli.in c.illud.col.2.versi. circa ciuiles.de præscriptio.vbi ad saturitatem reperies.& Pau. de Cast. in consil.392.in nouis. Sed quæro *b* de q.quæ contingit sæpe de facto hic Bituris, & alibi. Emptor fecit venditori pactum de retrouẽdendo totiens. quotiens ipse venditor voluerit rem habere soluendo precium,iuxta l.2.C.de pact.inter empt.& vendi. an venditor vel eius hæredes posint recuperare post 30.annos.Ioan.Fab. in l.cum notissimi. col.2.C.de præscript.30. vel 40.annor.tenet quòd non.& idem tenet Bald.in consi.253.col.2.versi. quæro vtrum. vol.3.etiam si dictum fuerit,quod sine temporis præfinitione vsque ad infinitũ emptor teneatur reuendere rem, & tenet Ang.in consil.55.incip.Gulicl.& Fran.& Bart.& Docto. Moder.in l.nemo potest.de leg.1.Pet.de Ancha.in consil.327.incipi.visis diligenter actis in 2.alleg.vbi vult plus, quòd sufficiant 10. anni.sed primam sententiam tenet Felin.in c.cùm accessissent. colum.17.vers.2.declaratur de constitu.Et ita contigit hic Bituris inter defunctum bonæ memor.dominum Archiepiscopum,auunculum meum,& dominum de Chamborant,&c.

b *Par non vser.*] Et not. quòd non solùm consuetudo inducitur per factum,sed etiam per non factum, vel non vsum:vt l.de quib. Et ibi omnes Docto.ff.de legi.& tenet Ange. in consi.337.colum.2.ver.inducitur.& Abb. Sic in consi.101.colum.4.versi. quinimo.volum.1.& Alexand.consi.1.colum.penul.cum sequen.vol.5 & Abba.Sicu.in consil.8.lib.2. & Francis.de Are.in consi.133.in fine.& Doctores in d.l.de quibus.insuper Iason col.8. versi.6.not.& Franc.de Zaba.in consi.117.in 2.dubio.& in versi.vsus.

d *Gens deglise mineurs.*] An contra minorem currat pręscriptio,vide text.in l.non est incognitum, & ibi Cyn. Bald. & Angel. C. quibus non obiici.long.temp.præscrip.& in l.fi.C.in quib. causi.in integ.restitu. *c* & decisi.Capel.Tholos.qu.92.& Alexand. consil. libr. colum.3.& consil.116. volum. 5. Et an consuetudo vel statutum liget minores,vide Alexand.in consilio 49.colum.3.versi.constat.libr.1. quod repet.volum.4 consilio 37. & in consi.102.libr.1 & decis.Parlamen. Delphin.quæst.31.& ibi in addi.& Bald.in c.1 §. porrò.col.1.qualiter feu.vbi tenet quod currit.& Ludo.Bolog.in secundis interpreta.in l.& si fine.§.Lucius.ff.de admini.tut.vbi ponit an consuetudo liget pupillos:& Bald.in c.1.§.1.ver.infantia:scilicet vasalli,& in ver. ex

a Add.Dy. & qua ibi dixi in ad. 4.in regu. sine possess. de reg.iu.

b Adde an hoc pactum seu facultas de retrouendendo trãseat ad hæredes, vbi de hæredibus in ipso pactionulla est facta mẽtio. vide tex.in l.pactum.et ibi Flor.ff.de prob.et gl. Io.Fab.Cy. Bal.Ange. et Sal.in l. 2.C.de pa. inter emp. et vẽ.Bar. Bal.Ange. et plenè Ia. in l.si x.cũ petiero.ff. de ver.ob. Io.Fab.& Ang.Are. in §.ex cõditionali. Institut.de ver.obli.et Bar.et Bal & Ias.in l. epistola.§. ff.de pact. & Bar.in l.à restatore.ff.de cõdit.& demon.& in consi 34.et cõcluditur per omnes in hoc casu quod sic. quod intellige vsque ad 30.annos, vt hic dixi.

c Adde de præscr.contra minor. Bart.Sect.

in consi.61. Vers.3.obiicit.li.1. & Bar. de Saxoferra. in con.158.

ex his,&c. quo tempore miles.vbi concludit quòd tempus consuetudinarium currit minori: sed datur restitutio, quod intelligit Barto. in lucro captando, sed nòn in dãno vitando. nam ipso iure est illęsus. Sed hęc opi. Bar. est contra casum. §. prӕterea si quis. in ca.1. de prohi. feu. alie. per Fred. quem Bar. non ponderauit: quia omnium habere memoriam, &c. vt inquit Bal. & tenet Bald. in l. quandiu. C. qui admitti. ad bo. & Barb. in addi. Bal. in d. §.1. quo tempore miles. & Bal. in consi.138. ver. seq. quintum membrum. lib.3. & Abba. in c. constitutus. col.2. de in integ. restit. vide quӕ dicam infrà de consue. retrac. lig § 1. & gl. in Authen. de hӕre. & fal. in fine. col.1. vbi ponit casus in quibus currit prӕscriptio contra minorem. & Lud. de Rom. in consi.218. & gl. in c.1. de pacifi. pos. in verbo, impedimento. colum.5. in Pragma. sancti.

§. II.

Item par la coustume fief est imprescriptible, & ne se prescript par le vassal contre son seigneur feodal, *a* nec econtra. *b* Et pource le seigneur feodal pour default de foy & hommaige non faictz, & deuoirs feodaulx non payez: ne prescript & ne acquiert point icelle chose feodale soubz vmbre de ladicte assignation par quelque laps de temps quil tienne & possede icelle chose feodale: mais est tenu & doit le seigneur feodal rendre icelle chose feodale a son vassal, toutes & quantes foys quil luy offre & veult faire la foy & hommaige & luy metre plaine deliurance, & le receuoir a ladicte foy & hommaige.

a Adde Bar. So. in consil. 85. Ver. 5. hac cõclusio. li. 1. & gl. & omnes ĩ c. 1. de cleri. cu agro. li. 6. & Frã. de Curt. in suo trac. de feu. in 1. p. q. 1. colu. 2. ve. postre mo. Et an imperium merũ possit tẽporis pscriptione quæri, vi. de Alex. de Imo. in sua dispu. inci. Sigismun. Romanorũ imperator, & c in 1. et 2. quæst.

Item par la.

a *Contre son seigneur feodal.*] De hac consuetu. de qua etiam in §. sequen. ff. fit amplior mentio, scilicet an vasallus pręscribat contra dominum ad recognitio. vniuersalis dominij, seu prӕstationem fidelitatis & homagij. est glo. & ibi Cyn. Bart. Bal. Ang. & Salic. in l. malè agitur. & in l. comperit. C. de prӕscript. 30. annorum. & Bald. in l. cum notissimi. §. fin. eod. titu. & in l. neque. C. de vsufru. vbi istӕ duӕ consuetudines declarantur. & amplè per Bal. & Cardi. Alex. in c. si quis per 30. si de feu fue. contro. & Inno. Hosti. Anto. Bal. Ab. Sic. & Feli. ibi, col.6. ver. dum autam. in c. ad audien. de prӕscri. & Io. Pet. de Ferra. in forma libelli quo agitur ad reuoc. feud. in glos. inuestitut. & decis. Capel. Tholo. quӕst. 398. & Spec. titu. de feud. §. . ver.3. quӕritur & ibi Io. And. in addi. super Rubr. & Bald. in c.1. §. de cap. Corrad. vbi per Doct. concluditur quòd non pręscribit, sed bene contra vasallum prӕscribere potest: si per 30. annos possederit prӕstando seruitia, vel soluendo canonem, vt d. c. si quis per 30. & hic. & in §. seq. dicitur contrarium, & tenet Lud. de Ro. in consi.371. col.2. ver. dum autem quӕritur. & Alex. in consi.170. col.1. & 1. vol.2. & consi. 2. pe. ver. ad sextum, li.5. & vide Ioan. de Plat. in l.3. iubemus. de fund. patri. co.8. ver. & est argu. lib.11. & Cardi. Alexan. in c.1. §. si quis. de manso. col.1. de contro. inuestit. & in c.1. §. hoc. colum. 5. de succes. feudi. & Abb. Sic. in consi.82. col.4. versic. prӕterea. lib.1. & Bald. in consi.82 volum.2.

b *Nec econtra.*] Facit tex infrà titu. seq. §. 15. & similis consuetudo est in ducatu Burgundiӕ & Borbonij: quòd propter homagium non factũ res feudalis non cadit in commissum, licet de iure feudorum miles non petens infra annum & mensem inuestiturã: nec faciens homagium priuetur feudo: vt in c.1. & ibi Bald. & Cardi. Alex. post antiq. quo tempore miles. Et alius non miles infra annum & diem: vt c 1. §. prӕterea. de proh. feu. alien. per Frederi. & tenet Bald. in consi.6. in fin. lib.1. in consi.422. lib.3. & Alexan. in consil.79. col. penult. & fin. lib.1. & Bald in c. quę in ecclesiarum. de constit. & Alexan. in consil.224. col 1. in fin. vol.1. & in consil.10. col.3. in princ lib.3. & Io. Pet. de Ferra. tit. quo agitur ad reuocatio. feud. in 2 glo. & decis. Parla. Delphi. q 164. & sequen. & Paul. de Castr. in consi.85. in nouis. & Abba. Sicu. in d. consil.82. col.2. ver.3. ad idem. lib.1. & dicam inf. tit. proxi. §.6. & sequen. vnde in feudis particularis & localis consuetudo *b* primò est semper attendenda: & postea generalis constitutio feudorum, vt c. Obertus. & ibi Doctor. de feudi cognit. & not. Card. Alexan in c.1. col. 1. quali. feuda olim alie. pote. & Bal. in consil. 159. col.4. ver. & si quando necessitas. volu.1. & ideo *c* secundum ipsum vsus feudorũ appellatur: vt d. c. Obertus. arg. l. venditor. §. si constat ff. communia prӕdio. vbi text. dicit, quòd seruanda est consuetudo lapidicinarũ, & Bald. in consi.185. colum.2. ver. nam. lib.1. nam inquit & cõsuetudini sicut matri debet adhiberi reuerẽtia. Ius enim omne quo mundus regitur, in duas partes diuiditur: & maxima pars est cõsuetudo: vt §. ex non scripto. Insti. de iure natura. adeo quod ӕquiparetur iuri naturali quodammodo immutabili, & de illo consilio intendo facere festum, in tit. seq. §.1. eo. tit. & idem dicit Bald. in consi.81. co. pe. eo. lib. Verè igitur legisperitus rigidas consuetudines factorũ sic retineat in suis terminis, quòd non progrediatur vlterius, sed vbi casus qui consuetudine feudi non comprehensus euenerit, absq; calumnia vtatur l. scripta. & tenet Alex. in consi.5. col.2. volu.5. quod est pulchrum valde. & Io de Plat. in l. viros. ver. cuius autem. de di. off. lib.12 Et in terminis *d* huius cõsuetudinis cõsuluit Ab. Sicu. in consi.3. q.14. volu.2. pro comite Fuxi contra Vicecomitem Bearnen. & regem Angliӕ

b Adde tex. in c.1. §. vlti. qui feud. dare possunt, ibi aliter ĩ Mediolanens. cur. obseruatur. & plenè Frã. de Cur. in tra. feu. in 1 part. q.1. col.1. & 3. in fin.

c Ad. quod licet cõsu. redigatur in scrip. nõ tamẽ mutat nomen consuet. Ve no. Bar. in materia feudali loquens in l. de quibus. col.4. Ver. sed iuxta. prӕmissa quӕro. ff. de legi. & in l.2. circa prin ff. de vulg. & pu. Bal. la. Alua. Car. Alex. et la fon in rub. qui dare po. et Frã. de Curt. in tra. feu. in 1. part q.1. col.3 Vers. consue.

d Adde Bart. So. in consi. 166. co.12. Ver. 10. & vlti. Vol.2.

glię de & super comitatu Bigorræ, qui depēdet ab ecclesia Aniciēo. dicens, quòd superior tenens penes se longißimo tempore res feudales illas, nō potest præscribere: vt ibi vide, quia singularissimū in materia feudorum. & adde Abb. & ibi Felin. in c. cùm non liceat. col. 4. versi. cæterùm. & colum. 5. versi. pro ista parte. de præscrip.

§. III.

Item & aussi le vassal par quelque laps de temps quil ayt detenue la chose feodale, sans en faire foy & hōmaige a son seigneur feodal, ne acquiert ne prescript point le droit de fief contre sondit seigneur feodal. Et pource peult estre contraint ledit vassal par son seigneur feodal, a luy faire foy & hommaige. Mais biens les proffitz & vtilitez des rachaps & deuoirs feodaulx a sont prescriptibles, & le peuuent prescripre par ledit temps de trente ans, si le seigneur feodal a cesse par ledit temps de demander & exiger lesditz rachaps & deuoirs feodaulx a luy deuz & escheuz.

Item & aussi.

a *Et deuoirs feodaulx.*] Nota q licet vasallus non præscribat contra dominum directum, quo ad præstationem fidelitatis & homagij: vt hic, & supr. §. proxi. in 1. gl. dictum est. pro quo est tex. in c. 1. §. porrò. & ibi Bald. versi. & not. quòd dicunt. & Car. Alex. qualiter olim feud. alie. pote. tamen iura feudalia, vt seruitia & pēsiones, ac etiam rachatus dicti in iure laudimia, &c. deueria domino debita spacio 30. an. præscribuntur. tenet Bart. in l. male agitur. in fi. & in l. cōperit. in prin. C. de præscr. 30. ann. & latius Bal. in d. l. male. col. 4. & p. Et hoc pro præteritis cū omnis actio personalis tollatur tanto tempore, vt l. sicut. C. de præscri. 30. an. & Spe. tit. de iure emphy. §. nunc. versi. 59. & non pro futuris iuribus feudalibus; quia cessando soluere non præscribit, vt pensionē soluere non teneatur, nisi interpellatus, vt soluat; recuset soluere: quia ex tunc domino videtur intercuertere possessionē, & incipit currere pscriptio: vt volunt Cy. Bart. Bal. & Sali. in d. l. male agitur. dicens Bal. ibi col. 2. versi. per quas leges dicunt maiores nostri, q etiam si per centū annos dominus vasallo non petisset seruitium, nō esset vasallus liberatus tēpore: quia nunquam habuit aliquam possessionem in libertatis; ex quo sequitur non fuit ad præstationē seruitij vel homagij. & idem tenet Bald. in c. ex parte Ada. col. 3. de testi. & pro hoc dicit esse casum mirabilem. in d. same. iuris de feu. sine culpa non amit. in verbo, si non fuerit necesse. & Bar. in l. ni filius. & ibi Io. de Plat. col. 2. in prin. C. de decurio. lib. 10. & Bart. & Io. de Plat. in l. cùm scimus. §. illud. C. de agrico. & censi. li. 11. & Bal. in l. hæc autem iura. ff. de serui. vrb. prædi. & Inn. & Doct. in c. cùm dilectus. de capel. monach. & Abb. & Sali. in c. ad audientiam. col. 7. ver. & in quantum Abb. & Imol. &c. de præscri. & Io. de Pla. in l. agros. ver. 3. no. C. de fund. limitro. lib. 10. & vide Io. And. in addi. Spe. super Rub. de præscri. ver. fuit alia quæst. Vber. & Bal. in cōsi. 341. in prin. li. 2. & Io. Fab. in §. pe. col. pe. Inst. de iu. perso. & est de mente huius consuetudinis, dum in fi. dicitur, si dñs feudal. cessauit per dictū tempus petere & exigere dictos rachatus: & iura eidem debita & iam obuenta, quæ verba sunt præteriti tēporis & non futuri. & idē dicit, §. pe. inf. eo. licet Io. de Plat. in l. si cohortal. ver. & arg. C. de cohor. li. 12. teneat contrarium, per l. 2. C. de præscri. long. temporis quæ pro libert.

§. IIII.

Item par la coustume aussi est cens imprescriptible, & ne le prescript point par ceulx qui le doibuent par quelque laps de temps quilz ayent cesse de payer. Et pource le seigneur cēsier par ladicte coustume peult tousiours demander & exiger son cens, a & aussi peult exiger & demander les arreraiges dudict cens deux des troys dernieres annees b seullement. mais bien les prouffitz & vtilites des loix & ventes & accordemens c deuz a cause de son cens se peut prescripre par ledit temps de demander & exiger lesditz lotz ventes & accordemens a luy deuz & escheuz.

Item par la coustume.

a *Et exiger son cens.*] An census præscribatur contra dominum, vide gl. in c. tua. & ibi DD. de deci. Abb. & Feli. in c. cùm contingat. de foro compe. Sali. in l. comperit. C. de præscrip. 30. anno. & amplè Abb. in c. ad audientiam. & ibi Fel. col. 7. versi. in quantum. Abb. concludit de præscri. vbi Fel. concludit contra Abb. quòd census non præscribitur. & alleg. text. & Io. And. in c. constitutus. de relig. domi. licet in fi. slluet Abb. & ibi vide Felin. quid de pensione annua, tributo, & canone per emphyteotam debito & de differentia eorum. & est bona ratio, q census non præscribatur: quia præstatur in signum subiectionis seu recognitionis superioritatis, honoris & dignitatis, vt c. omnis anima. & ibi Docto. de censi. & tenet Bal. in l. item si verberatum. §. si quis rem. in 2. no. ff. de rei ven. & Ias. in præslud. feud. col. 11. ver. contra istam theoricam, & amplè Abb. Sic. in consi. 94. vol. 1. qui sentit idem, quòd in d. c. ad audientiam. & Ioan. de Pla. in l. fruus. ver. an auté. de decurio. lib.

ro. & de annua pensione præscribenda. vide text. in l. cùm notissimi. § in his. & ibi Cyn. Bart. Bal. Salt. & Doct. Moder. C. de præscri. 30. anno. Alex. & Ias. in l. de pupillo. §. si pluribus. ff. de noui oper. nunci. & Ioan. Abb. & Felin. ibi in fin. ver. vlt. dum tangit, in c. auditis. de præscript. & communiter tenetur opin. Bart. quòd vna sufficit præscriptio pro annis sequantibus, & incipit currere à tempore quo cessatum est pro tempore, & vide decisi. Capel. Tholos. q. 343.

b *Troys dernieres années.*] Et sic erit tutus pro præteritis, ratione præscriptionis. Item in alio casu, notato in l. pen. & ibi Bar. & Ioan de Pla. C. de apoc. publi. li. 10. vbi dicitur, quòd si tributa alicui pro 20. annis vel maiori tempore petantur, si exhibet instrumentum vel apocham solutionis trium ann. proximè præteritorum, præsumitur pro toto anteriori tempore soluisse. Et idem in emphyteotam qui probando *a* se soluisse censum vel canonem tribus annis proximè præteritis, præsumitur soluisse in præterito, vt not. gl. mag. in verbo, repellere. & ibi Doct. præcipuè Ias. in l. 2. §. de iure emph. & tenet Christop. Castellio in quodam eius consi. posito in fine tractatus malefici. domini Bonifacij de Vitalinis, in decis. Capel. Tholo. q. 236. & Ias. in l. si certa. col. 3. versi. adde similiter. C. de pact. & intellige prout ibi limitatur & Bal. post Ioan. And. in cap. literæ. in fine. de dilatio. siue loquamur in emphyteota, siue in simplici colono, siue in censuario, siue collectario. *b* Sed quid si debentur censua 25. anno. vel maioris temporis, scilicet 29. annor. vtrum hi possint peti: vel solum censua trium annorum proximè præteritorum. Videtur, quòd solùm ex consuetudine possunt peti censua trium annorum nouissimorum: & non maioris temporis, vt infrà, eo. § penulti. Sed in contrarium est veritas quia dominus secundū hanc consuetudinem potest semper exigere censum non obstan. præscriptione. & pariter arreragia etiam annorum proximè præteritorum etiam præscriptorum. Ergo vbi non est perfecta, nec completa præscriptio, peti possunt census 29. annorum præteritorum, & in hoc conueniunt Doct. suprà alleg. & in Pract. ita obseruatur, quia ver. hic positus. *Et ausi peult exiger*, &c. debet intelligi, non obstan. præscriptione igitur.

a Adde Franc. de Cremat in suo sing. 39 cum seq.

b Adde Io. Fab. & An ge. Aret. in § prætende eadem de actio.

d *Et accordemens.*] Vide Doct. suprà proxi. § alleg. vide tex. infrà titu. proxi. § fin. quòd econtrà, dominus directus potest rem censualem præscribere.

§. V.

Item par la coustume aucun en place vuide soyt in vrbano fundo vel rustico par quelconques laps de tēps, ne acquiert droit de seruitute possession ne saisine. *a* & pour ce iacoit ce que lesgoust dune maison soyt cheu, & tombe par trente ou quarante ans: ou aultre long temps en vne place vuide contigue ladicte maison, ou que on ait eu les veues sur place vuide: ou que on ait passe & rapasse: venu & alle par aucun champs, ou place vuide non cultiuee, labouree, ne ferme ou bouchee: pourtant ne a son acquis ne peu ne deu acquerir en ladicte place vuide, ou champ vuide aucune seruitute possession ne saisine par quelques laps de temps que ce soyt selon ladicte coustume.

Item par la.

a *Possession ne saisine.*] Contra hanc *c* consuetu. facit tex. in § 1. suprà eo. vbi omnes res præscriptibles vtendo acquiruntur, & non vtendo perduntur 30. anno. spacio. igitur, &c. dic, quòd ab illa regula excipitur seruitus: licet de iure seruitutes spacio tēporis acquirantur, vt per totū, C. & ff. de seruitu. tamen quælibet res præsumitur libera: vt l. si. ff. de serui. titulo generali. Et pro hac consuet. generali, quæ etiam seruatur Parisiis, & in aliis regni Franciæ partibus, facit tex. cum sua gl. 2. incip. l. municipali. in l. 2. ff. ne quid in lo. publ. vbi per statutum vel consuetudinem potest fieri, quod non obstante iure cōmuni disponente de præscriptione temporis ædificium remoueatur, ita hæc consuetudo inducit ne seruitutes stillicidij, quæ habent causam quasi incontinuitam: vt l. foramen. ff. de seruit. vrb. prædio. præscribatur: licet de iure *d* 10. annis inter præsentes, & 20. inter absentes præscribantur: vt l. si. C. de seruitu. & aquidem in seruitute prospectus & visus. sed seruitus viæ quæ iter & actum in se continet: vt l. 1. ff. de seruitu. rust. præd. & quæ causam perpetuam vel quasi non habent; non præscribuntur 30. vel 40. annis: vt l. seruitutes. in 2. & ibi gloss. & Doct. ff. de seruitu. nisi tanto tempore cuius memoria in contrarium non extet: vt l. 1. § fin. & l. 2. §. pen. ff. de aqua plu. arcen. & l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. sed hæc consuetudo etiam cum tanto tempore inhibet seruitutem acquiri, dum dicit, *ou autre long temps*, &c. Et quæ sunt seruitutes quæ habent causam continuam, & quæ discontinuam: vide in d. l. seruitutes. & Felin. in c. de quarta, col. 14. ver. modum autem, de præscrip. & ibi quomodo acquirantur seruitutes; & alia pulchra dicta in materia seruitutum. & Cæpol. Veronen. in tracta. suo de serui. & Alexan. in consi. 115. & in consil. 142. lib. 1. & Ioan. de Plat. in l. vsuram. ver. licet autem. C. de aquæductu. lib. 11 & Francis. de Aret. in consil. 30. incip. viso themate. Et contra hanc consuetudinem facit quod no. Bald. in cons. 319. libr. 3. quòd si statuto vel consuetudine ciuitatis caueatur, quòd quis non possit in via

c Adde Bart. Soci. in con. 105 in ver. ca. pro primâ quæst. et in versi. prætereanō est libro 1.

d Adde Dy. in reg. Possessor malæ fidei, in 2. & 3. qu. & quæ ibi dixi in addit. fol. 17. cū seq. de reg. iu. lib. 6.

via vicinali aliquod in combramentum facere: & quòd si impedimentum non obstante alicuius temporis præscriptione, quis in viâ vicinali habuerit seu tenuerit, siue sit lapideum vel ligneum, per potestatem illius ciuitatis tollatur: tamen si quis in via ædificatam domum 40. annis tenuerit, non debet tolli ædificium vigore consuetudinis: vt ibi vide. Sed casus est ab hac consuetudine diuersus: quia si quis ædificaret in loco vacuo, præscriberet locum vacuum 30. annorũ spacio, quia præscribit rem & non seruitutem. nam aliud est habere dominium, & aliud, habere ius seruitutis, vt. l. si. C. de prçscri. long. tempo. & l. Lucio. ff. de aqua quo. & æstiua. & tenet Alexan. in consi. 69. colnm. vl. ver. postremo. libr. 5. sicut per pactum potest tolli præscriptio, vt l. quod si nolit. §. si quid ita. ff. de edict. de quo per Bart. in l. 1. & 2. ff. de vsufru. & omnes Scribent. in l. nemo potest, ff. de lega. 1. & Bald. in Rub. de consuetu. colum. 3. in antiq. ita per statutum vel consuetudine seruitium dicitur, vt l. fin. in Auth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. & Bald. in d. consil. 319. & tenet Abb. Sicu. in consi. 14. colnm. 3. versi. sed quanquam. libr. 2. vbi dicit, quòd statutum potest tollere omnem prçscriptionem contra dotem. igitur, &c. & tenet Alex. in consil. 73. colum. penult. volum. 3. & Bald. Cardin. Alexan. & de Aluaro. in c. 1. de capit. Corrad. qui dicunt quòd valet statutũ, quòd contra instrumenta publica nulla currat præscriptio. & Alexan. in consil. 1. col. 6. ver. & illud. lib. 3. & facit tex. in §. si. inf. eo. ibi consuetudo tollit vsucapionem. & vide Io. de Pla. & Luc. de Penna in l. domini. & in l. cum satis. C. de agrico. & censi. lib. 11. & omnes in l. non impossibile. ff. de pact. in l. agros. C. de fundi. limitro. & Luc. de Penna in l. ius emphyteoticum. de fund. patri. lib. 11. & Felin. in ca. fin. col. 5. versi. regulariter. cum seq. & maximè circa fin. pen. col. ver. considera secundo. de præscriptio. §. decis. Parla. Delphi. q. 406. & Iason in l. pactum quod dotali. ante fin. C. de pact: & Alex. in consi. 52. colum. 2. versi. ad prædicta. & in consi. 76. colum. 2. circa princ. vol. 5. & Calder. in consil. 3. tit. de pact. & Iason in l. præscriptionem. col. 3. ver. confirmo ratione. C. si contra ius vel vtilit. a pub. Nam pactum, statutum, consuetudo & lex æquiparantur, vt in dictis iuribus. & Cardi. Alex. in c. consuetudinis. 1. distin. quòd no. Et etiam facit pro hac consuetu. glo. relata ad tex. in l. qui luminibus. ff. de seruit. vrb. prçd. vbi quis non potest ædificare contra formam statutam. hoc est, dicit gloss. contra statutum ciuitatis. Et intellige hanc consuetu. non habere locum quando habens stillicidium in platea vacua cadens: vel prospectum aut visum per fenestras prohibuerit iure seruitutis dño plateæ volenti in ea ædificare. & ex hac prohibitione dominus plateæ cessauerit per longum tempus, quòd à tempore cessationis & prohibitionis currit præscriptio: tenet gl. in d. l. luminibus. quam ibi sequuntur Bart. & Doct. & gl. Cy. Bart. Bald. & Salic. in l. 1. C. de seruitu. alioquin dicit glos. quòd si per mille milia annorum steterit dominus plateæ sine ædificatione, non acquiritur seruitus altius non tollẽdi. & potest ædificare sine receptione stillicidij: vel etiam si luminibus domus officiat. & tenet Pau. de Castr. in d. l. luminibus. & in d. l. 1. col. vlti. ver. quæro circa primam. C. de seruit. & Bar. in l. & si fortè. §. 1. ff. si seruit. vendi. & Io. Fab. Ange. Aret. & Iason in §. æquè si agat. Instit. de actio. & similis Parisiis obseruatur consuetudo.

a Adde, Va lec argumẽtũ de pacto ad stat. Vel consue. eadem stante ratione, Vt hic. & per Bart. Soci. in con. 165 col. 12. Ver. x. & Vl. & in consi. 173 col. Vl. Ver. confirmatur. lib. 2.

§. VI.

Item prescription na lieu de moindre temps que de 30. ans par la coustume, excepte au regard des arrerages des cens deuz puis. 30. ans en ca qui ne se peuent exiger ne demander par la coustume, si non des droits dernieres annees seulement, comme dit est. Excepte aussi au regard des actiõs & droitz qui se peuent tollir: & tolluntur de iure a par moindre temps que de troys ans inclusiue: car en ce est & sera garde droit b escript.

Item prescription na.

a *Et tolluntur de iure.*] Vt est actio redhibitoria, cui semestri prçscribitur. Item actio, Quanto minoris, quæ anno clauditur. l. 2. C. de ædili. act. & not. in c. cùm iniustum. de rerum permuta. Item actio iniuriarum, quę etiam anno finitur: vt l. si non conuicij. C. de iniuriis. nisi descendat ex l. Cornelia. quæ est perpetua ad annos 30. vsque secundum glos. & Doct. in l. Cornelia. ff. de iniur. & decisi. Capel. Thol. q. 127. & q. 140. Item est præscriptio vnius horæ 20. horarum vnius diei, & duarum dierum. de quibus ff. gl. & Bart. in Rub. ff. de diuer. præscript. & sunt aliæ plures prçscriptiones, de quibus videre poteris per Albert. de Ros. in suo dictiona. in litera prçscriptio. & Azo. in Summa eo. titu. & Hosti. eod. titu. in Summa, & Ioan. de Plat. in l. fin. & ibi Luc. de Penna, C. de censi. lib. 11. Et istæ actiones currunt contra omnes, etiam ecclesiam, vt suprà dictum est in §. 1. in fin. 1. gl. exceptis minoribus, contra quos non currunt: vt no. gl. celebris. in Auth. quas actiones. in verbo, durantibus. C. de sacrosanct. eccle.

b *Sera garde droit escript.*] Consuetudo vel statutum referens se ad ius commune, debet intelligi secundum ius commune, vt cap. b cum dilectis. de consuetudi. & l. fin. §. in computatione. C. de iure deliberan. & tenet Bald. in consi. 141. lib. 1. & dicam infrà de consue. mat. §. 1. & tit. de do. §. 1. & 2. & in tit. de consue. retract. & Io. de Ana. in consi. 63. & ibi Lud. Bolog. in addi. & Ioan. Bapt. in repe. l. omnes populi. chart. 31. colum. 4. cum seq. versi. caue tamen. ff. de iusti. & iur. & Anton.

b Adde, casum à cõsue. omissum vel statu. relinqui iuris dispositioni comm. cõs. l. cõmodissimè ff. de li be. & posthu. et Seig. de Hom. in con. 9. post princip. & Bart. Soci. in con. 268 li. 2. & no. quod consue. & statu. videntur, à iure cõi approbata secundum Bart. So. in consi. 9. colu. 7. post princ. li. 1. et Bar. in consi. 60 col. pe. Vol. 2. Add. Capol. Veron. in c. 1. in 7. dissensio. de feu. cognit. & Frã. de Curt in trac. fend.

de Butri. in consi.9.col.2.ver.statutum enim inquit loquens in materia iuris, & per verba iuris omnes recipit interpretationes in meteria illa à iure dictas. vt l.in l. Falcidi, ff.ad l. Falci.& c.dilectus. de cleri.non resid.& Inn. in c.cùm causam.de præsum.& Abb.in c.causam.de dolo & contu.& Sig.de Ho.in cons.1.

§. VII.

Item selon la coustume vsucapion a na point de lieu.

Item selon la.

a *Vsucapion.*] Nota q̃ de consue. Biturigum & ducatuum Borbonij & Borgundiæ et patriæ Aluerniæ, & regni Franciæ, bona mobilia & immobilia 30.anno.& non minori spacio prescribuntur, quia vsucapio quę in mobilibus habet locum, vt Insti. de vsu.in prin. per hanc consu.tollitur, q̃d fieri potest, vt suprà dictum est, in §.5.licet vsucapio sit fauorabilis, vt Insti. de vsuca.in verbo, triennij.& Dy.& quæ dixi in addit. in regu. Possessor. Et contra hanc consue. fecit tex. suprà, §.proxi. vbi dicitur q̃ in actionibus quæ triennio finiuntur, inclusiuè præscriptio iuris habet locum. Sed dic quòd ibi loquitur de aliis actionibus etiã triennio finituris. hic verò loquitur in actione rei vendi. bonorũ mobilium, cui de consue. non præscribitur, nisi 30.ann. vt dictum est.&c.vel non habet locum vsucapio, cum mobilia non habeant secutam siue sequelem, vt infrà de consue. Hippo. §.2.

Des coustumes des fiefz & cẽs.

§. I.

Selon la coustume les choses feodales & tenues en fiefz ou arrierefiefz, ou partie dicelles choses se peuuent vẽdre: a ceder: transporter: charger ou aliener de noble a non noble: & se peuuent acquerir, posseder & tenir par toutes personnes soyent nobles & nõ nobles saulue en autres choses le droit du seigneur feodal.

§. II.

Item & nest besoing pour vendre changer & aliener les choses feodales ne aussi les choses tenues en cens: ou en emphiteose de denoncer au seigneur feodal: censier, ou direct ladicte alienation, ains se peult faire la cession, vendition ou alienation dicelles choses irrequisito domino. a Et sans le consentement congie ou licence du seigneur feodal ou direct par la coustume.

Item selon la coustume.

a *Se peuuent vendre, ceder.*] Licet de vsu & consue. feudorũ vasallus non possit sine consensu domini alienare feudum, de proh.feudi.alie.per Fred.& in c.1. qualiter olim pote. de quo per Iaso.in c.1.col.10.in prin.qui feudare possunt.& Iaco. de sancto Georg. in suo tracta. feud.in glo. & cum pacto de non alienando.in prin. vbi eum vide circa alienationem fe[...]um: tamen pro hac consuet. his duobus §.conten. videtur esse text. cum ibi not.per Bar.& Alexand. in addi.in l.si in emptione §.omnium rerum.ff.de contrahend. empt. vbi dicunt per illum text. quòd moribus ciuitatis potest induci, quòd res non vendatur. ergo pari modo potest ciuitatis consu. statui, quòd res sine solennitate aliqua & consensu domini vendatur, vt hic, quòd res feudales censuales, & emphyteoticariæ irrequisito domino, iure tamẽ domini in omnibus salno, alienentur. Nam lex potest arctare quẽ ad vendendum certo modo & precio: vt l.1. & ibi Doct.C.de episco.eudi.& l.fin.§.item episcopi.ff de munc. & hono.& c.1.& ibi Inno.Ab.Sic.& de bello.in addi.de emp.& ven. ergo & idem consuet.& hoc sentit Amb. Opizonus in sua eleg.rep §. diui, Seueros. in l. filius famil.ff.de leg.1.& haoc consuet. di. Io. Fab. in Authen.ingressi.col.vlti.C.de sacrosan.eccle. esse generalem in toto regno Franciæ, & potest esse alia ratio, quia consuet. potest detrehere solennitati iuris communis. secundum Io.& Doct.in c.nulli.de rebus eccle. non alie.& Pet.de Ancha.in c.1.col.2.ver. & sic collige.eod.titu.li.6.& similis consuet. est in Romana: vt recitat Oldr. Lau. a in cons. 159.col.2.in fi.quę consue.est obseruanda, secundum de Aluero in d.cap.1.qualiter olim poter. quia leges feudorum pro magna parte sunt consuetudines, & non extenduntur nisi ad ea loca, in quibus sunt: vt l.2.C.quę sit long.consue.& materia feudi, secundum diuersas regionum consue. est diuersimodè terminanda. & tenet Hosti. in Summa de feud. §.apud quem.ver.si.& Bal. in d.c.1.§.porrò. col.1.ver.& no.quòd hic videtur casus, qualiter feu. & sup. tit.proxi.2.gl.latius dixi allegando Bald.in consi. 185.lib.1.inter alia consil. Bal. ibi alleg.de quo pollicitus fui hic facere festum cum Campenilla dicens ibi Bal. parem consuetu. esse in comitatu Sabionedi citra montes in valle fertili, valle Secusa vocata dependen.à domino duce Sabaudię, vbi primò arguit q̃ stante hac consue. quod feudum per vasallum possit alienari: irrequisito domino tamen non potest alienari per tex.in ca.1.§.habito. & §.callid.& §.nos autem.de prohi.feu.alie.per Fred. vbi tex.d.§.callidis. insuper machinationibus quorundam obuiantes, qui precio accepto quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, feuda vendunt,

in 4.parte. q.vlti. vbi tres regulas principales cum plurib. dubitat. et quano. Inn. & And. Bar. in c. nulli. hic alleg. et domini de Rot. decis. 133. titu de consu. vol. antiq. & q̃ not.. Andr. Bar. in repet. c. Raynaldus. tit. Ioannina. col. 4. post princ. ver. & adduco in mediũ. & Bart. in tractat. de Guelphis & gebellinis qui dicit, quod quilibet p̃sumitur esse talis, qualis est patria sua. quia de iure naturali quolibet tenetur obedire patriæ suo, vt l. vt vim ff. de iust. & iu. & Bar. in consi. 4. co. 4. li. 2. qui alleg. text. eleg. antẽ. ĩ l. 1. §. fi. ea. ff. de ven. tre in pos. mit. vbi, ret pub. nascimur, &c. & in cons. 21. colu. 2. eod. lib. & adde hac Docto. post gl. in ca 2. de feu.

a Adde, an pater possit alienare: et aliàs disponere de feu de in preiudiciũ filiorũ, vide text. & ibi Iac. de Alu. Bald. et Car. Alex. in ca. 1. de success. feu. & Bar. & ibi Alex. in addit. in l. Si vir i[illegible] fun[illegible]ram. § si li bere. ff. de oper. liber. & Bar. in cons. 55. et in con. 60. & Bal in consi. 395. in fi. ver. fi[illegible]. item nec pater.

dunt, & in alios transferunt, ne tale figmentum vel aliud vlterius in fraudem huius nostræ Constitutio. excogitetur, de qua in §. habito cons. omnibus modis prohibemus pœna auctoritate nostra imminente, vt emptor & venditor, qui tam illicitas cootraxisse reperti fuerunt alienationes seu dum amittāt, & ad domioum liber reuertatur. & in §. nos autem. dicitur omnes illicitas alienationes to irritum deduximus nullius temporis obstan. præscri. Sed cōtrarium determinat Bal. 1. ex regula generali tam apud naturales qui dicunt, ꝙ consuetum velut innatum, quàm apud legumperitos dicentes cōsue. esse quiddam pactum: vt no. io d. l. 2. quę fit long. consuet. quam etiam apud quoscunq; discretos, & bonos viros: quia feuda à consue. suā vim assumunt, qoæ est maxima pars iuris: vt §. ex noo script. Instit. de iure nat. & habetur pro lege ordioaria & solenni: vt c. 1. quibus caus. feud. amit. & in c. Obertus. de Or. §. strenuus autem. de feo. cog. & expresse in propriis terminis, in §. hoc apud oos. & in §. libellariæ. de pace Constan. vbi tex di. libellariæ & precariæ constitutiooes de fau. factæ per vassallum in suo statu permaneaot secundū consuet. vniuscuiusq; ciuitatis, noo obstan. l. nostra quæ dicitur Frederici Imperatoris. ideo minimè dubitandum est, ex quo vetus consuetudo comprobauit. & idem tenet Cardi. Alex. io c. 1. in 1. no. & col. 1. ver. quæro an statutum. qualiter feud. olim pote. per rationes prædictas, nisi in feudo ecclesię, vt ibi vide. & statim dicam, & idem de saoc. Georg. vbi supra, col. 5. ver. dubitatur, cum ver. seq. *a* vnde hodie feuda in regno Franciæ sunt redacta ad instar patrimoniorum quo ad tus succedendi, vendendi, transferendi ac cedendi, vt not. Ioao. Fab. Instit. de empt. & vend. in princip. ver. item facit per hoc, &c. & de legi. par. tut. circa finem, vbi dicit, quòd est magis rationabilis quàm ius feudorum. pro qua solet per Docto. allegari glos. in l. item videndum. §. fio. ff. de peti. hæredi. & idem tenet Bald. in c. 1. circa fin. princ. in pen. q. & ibi Andre. Barbat. in addi. ad succes. feud. & Iaso. in l. de quibus. colum. 67. ver. tamen vltra montes. ff. de legi. & Ioan. Fab. in §. adeo. Instit. loca. & Pet. Iacob. in titu. de condi. ex l. Imperiali. §. callidis. & de sancto Georg. vbi suprà, quæ gloss. ita etiam quòd ipsi vassalli colum 3. ver. vlterius. Rom. & Cardin. Francis. de Zaba. in consil. 64. & Pet. Iac. in tit. de causis ex quib. feu. amit. in addi Præterea consue. libri feudorum quæ prohibent alienationes, nō sunt in regno Franciæ allegandæ. secundum Petr. Iaco. tit. de succes. feud. col. 8. versic modo in summa super feudis. & seruatur hęc consue. in Delphi. & pluribus aliis circumuicinis: vt no. decis. Gratia. Delphin. q. 59 & q. 597. quæ hodie videtur secundum DD. esse vniuersalis. de qua per Alex. in consi. a. col. 7. ver. præterea. & in consi 10. col. 3. vol. 5. & Spec. tit. de feu. §. quoniam 19. ibi seruatum semper consue. vniuscuiusq; regionis quę pro lege est seruanda. & idem tenet Io. Fab. Inst. de rer. diui. in fi. prin. & Spec. tit. de iure emphy. q. 127. & q. 125. vbi de consue. tamen quorundā locorum non requiritur domini coosensus. & tenet Bald. sing. in consi. 9. col. 4. ver. surgit hic nouum dub. lib. 3. vbi etiam dicit quòd hæc consuetu. habebit locum *b* in feudo ecclesiæ, dummodo ecclesia ex hoc non sentiat damnum, vel lucrom soliorum nō amittat: puta laudum vel aliud commodum, prout de consue. non facit: & tenet Io. Fab. in §. item Seruiana. col. 12. ver. quid de ipso feudo. Insti. de actio. & Bald. in d. c. 1. §. præterea ducatus. de probib. feu. alie. per Frede. licet Cardi. Alex. vt suprà dictum est teneat contrarium. & Ia. de S. Georg. vbi suprà col. 5. ver. dubitatur, & opi. Bal. & sequacium regulariter in ecclesiæ feudi alienatiooe de consue. seruatur, secundum Ias. in prælud. feu col. 2. versi. an autem istæ constitutiones. vbi pulchrè loquitur, & vide Bald. in consil. 33. lib. 1. qui dicit ꝙ licet qois non possit de feudo testari debet intelligi, nisi consue. loci in contrariū sa habeat per iura suprà alleg. & latius tenet Bald. in consil. 543. col. 2. ver. sed quæritur, lib. 1. & Abb. Sic. in consi. 3. in q. 82. vol. 2. & Cardi. Alex. in c. 1. de vasal. qui cont. constitu. Lotha. feu. alie. & Bal. in d. §. præterea ducatus col. a. in princ. ver. not. ꝙ vbi asset coosuet. &c. vbi di. quòd feoda principū noo diuiduntur: vt ibi tamē si cōsuetudo est diuidēdi, ꝙ poterunt diuidi: quia nullum est ius merè positiuum, quod consuetudine mutari non possit. ff. de legi. l. de quibus. in fin. & regulariter omne feudū est diuisibile, exceptis feudis dignitatum: vt marchionatus, ducatus, comitatus, vel regni: vt per DD. in d. §. præterea. & Ias. in prælud. feud. colum. 87. ante fi. ver. vltra diuisiones Bald. & Iaco. de sanct. Georg. in d. tracta. feu. in gl. in feudum. in 11. diuisione: & Franc. de Cur. io suo tract. feud. in a. parte, chart. 13. colum. 3. & In suo consil. 6. post dictum tract. posito, colum. 14. Item permittitur feudi alienatio sine consensu domini inter agnatos. vt ca. 1. Pe. responde. de aliena. feud. pater. & ibi Bald. & Cardin. Alex. & Pau. de Cast. in consil. 514. incip. cum statotum principa. colum. a. vol. anti. & Bald. in consil. 87. in prin. lib. a. Et ratio concessionis inter agnatos est: quia oon videtor alienatum quod est in agnatorū corpore seu linea conseruatom, vt l. voluntas. C. de fideicomm & in l 1. C. de imponen. lucra. descri. li. 10. & Bald. in consi. 171. vol. 1. *c* Et idem est, si in 1. feudi concessione conuentum fuerit ꝙ possit alienari, vt tenet Ias. in l. fina. colum. 2. versicu. ex quo habetis correlariæ. C. de iure emph. & And Barb. in c. 1. §. ant in add. ad Bal. quib. mo. feu amittatur. & Ia. de sanct. Georg. in d. tra. in gl. ita etiam. in prin. & glo. Bar. Io. de Pla. & Luc. à Penna in l. prædia. C. de loca. prædiorū ciuita. li. 11. quia feu. natura semper suum respicit principium secundum Bal. in consi. 398. colum 1. lib. 1.

Margin notes (left): Bal. in consi. 369. ver. sequitur itaque tertiū aub. Volu. 8. & Lu. Bol. in addi. Mar. in tract. de suc. ab intestat. in 3. part. ar. in 1. addi. col. 3. & Bart. And. n add di. Bart. in d. consi. 55 & Bar. & Alex. in l. cum quis. ff. de inter. et releg. cum simil. & Mari. Soci. de Senis, in con. 25. lib. 1.

a Adde in c. similiter. de le. Corra. & Ale. in addi. ad Bar. in l. fi. in qui. §. fi. ff. de pign.

Margin notes (right): *b* Adde ple nè Fran. de Cur. in tra cta. feu. in 1 par. q. 2. et An. Barba. in consi. 14. colu. 3. lib. 1. Adde Bar. Soc. in con si. 165. co. 8 ver. 1. quod dispesi. in consi. 278. col. 8. ver. sed pd'ictis non obst. et Fabi. de Giochis, in re pe aucthen. nouissima. chart. 85. col. 3. cum seqn. C. de inoff. testa. & io. An. in ad. Spe. ru. de feu. vbi dicit, quod in ita lia et in cer tis partib. Almania feuda dig nitatu pra ter regalia cōtra d. §. p̄terea ducatus, diuiduntur. & idem Bar. Soc. in con si. 252. ver. dico lib. 2. sic in regno Fran. exce pto mane- rio cū capone. Sola- tu quod da tur primo genito, ut infrà, dicto flam. §. 2. dixi. *c* Adde Bart. Soci. in con. 252. Ver primo quod succes. li. 1.

lib.1 & quæ not. Fel. in c. quę in ecclesiarum. col.19. versi.4. limita. de constit. vbi dicit, ꝙ vasallus irrequisito domino potest alienari in ecclesiam, prout ibi vide. & Lud. de Rom. In suo sing. incip. emphyteota. fol.3. & Alex. in consi.6. col.1. volu.5. & in consil.91 col.2. lib.3. & in consi.30. lib.1. & Lud. Bolog. in primis interpretationibus in d. l. 3. de iure emphy. & Iaſ. in prælu. feud. col.36. in fin. versi. no & in c.1. colum.11. versi. 2 limita qui feu. dare possunt. a Sed econtrà an valeat consue. quòd duminus possit alienare feud. irrequisito vasallo, vide Abb. Sic. in consi.3. q.22. lib. 2. & gl. in l. inuitus. ff. de fideicommiſ. liber. & Barto. & Alex. in l. prohibere. §. fi. ff. quòd vi aut clàm. & Iaſ. in l. pacto successorum. de pact. Et licet habens licentiam alienandi feudum, non tamen potest alienari in hominem inferioris dignitatis & gradus, vt c. similiter. de leg. Corra. & Bald. & Cardi. Alex. & pulchrè Pau. de Cast. in conſ. 327. incip. laudatio. & inuestitura. vol. antiq. quia si feudum est, nobile, non potest alienari in non nobilem: b tamen de consuetud. generali regni Franciæ contrarium seruatur. & in aliquibus locis, vt Pariſiis seruatur quòd nō potest onerare seu vendere redditū super re feudali, nisi de consensu domini. licet in totum vendere possit feudum vel retro feudum, ac etiam in censum. & idem est in ducatu Borbonij: vt co. li. & tit §. 1. & 3. seu bene super membris feudi potest redditum vandere. ¶ Item per consue. Pariſiensem, vidua habens liberos, nō potest etiam suam propriam rem feudalē sine consensu filiorum suorum vendere: & si fiat, est nulla. quæ consuet. fuit probata per 12. testes in causa de Pissecon. posito ꝙ dicta vidua alienasset pro necessitate victus. & idem in loco de Lorry, vt suprà de iurisd. omnium iudic. §.12. in glo.2. in q. vlti. & ista comprobatur ꝙ possit alteri infeudare in d. c.1. & ibi Cardin. Alexan. & Iaſ. col.10. in princ. ver. no. ex tota. 2. part. qui feud. dare possunt. & Iac. de sancto Georg. vbi suprà proximè.

a Adde Ab. Sic. & Fel. in c. dilectis. de maio. & obed. & in c. fi. gl. 2. co. ti. & pulchrè Barbat. in consil 22. co. 3. in pri. multū singulariter. vol. 2.

b Adde, in feu. possit in pignus in ducale vel in cēsum inducantis c. ꝗ pe Bar. Alex. & Iaſ. in l. si finita § de vectigalib. ff. de dam. in fec. et Bal. in l. etiam. C de exe. cu. rei iud. & Frā. de Cur. in tra feu.

§. III.

Item & si aucun vend ou aliene aucune chose feodale est tenue en fief, ou arriefief, ou partie dicelle chose lachepteur ou nouuelle seigneur doibt & est tenu faire foy & hommaige a au seigneur direct, du quel la chose est tenue en fief, & luy payer seulement les droictz de rachapt.

Item & si aucun.

a *Faire foy & hommaige.*] Not. ex hac consuet. his duobus §. conten quòd vasallus tenetur præstare fidelitatem, & facere homagium domino directo, vt cap. 1. præterea. in prin. de prohi. feu alie. per Frede. & c. fin de regu. iur. in antiq. & tenet Bald. in consil. 159. col. 2. versi. & rursus lib. 1. & Cardi. in c. 1. in prin. quę fuit prima causa beneficij amit. vbi ponit regulam cum pluribus fallen. & suprà eo. tit. proxi. §. 2. in gl. 2. dictum est regulariter omnes qui feudum tenent, debene facere homagium & fidelitatem præstare. fallit c in feudo franco secundum Bald. in l. si plures. col. 2. C. de condi. insertis. & Iaso. in prælud. feud. col. 36. in princ. versi. alibi Bal. & ibi reperies quid sit feudum francum, & etiam in 8. diui. & per Alexan. in consi. 30. vol 1. & Io. And. in addi. Spec. in Rubr. de præscri. & Oldra. in consili. 834. incipien. factum tale, quidam miles. & Fran. de Cur. in suo tracta feo. in 1. parte. chart. 9. col. 1. & etiam debet soluere rachatum & alia iura, & non venditor. Et idem est in emphyteota emptore qui tenetur soluere laudemia, vt est gloſſ. in d. l. 3. in verbo, accipere. & ibi Iaſ. colum. 11. ver. 1. quæro. de iure emph. vbi dicit ita obseruari, & bene. In simili facit secundum eum, quòd no. Bal. in l. prædium. in 2. col. C. de ædil. act. quòd d quando in statuto non sit mentio quis debeat soluere gabellā, intelligitur quòd soluat acquirens & non vendens, per tex. in l. debet. circa fin. ff. de ædil. edi. & tenet Bald. in Rub. C. de reb. credi. q. 3. & Pet. Helye. in suo tract. de iure emphy. & Lud. Bolo. in primis interpre. in d. l. debet. & Io. de Pla & Luc. à Penna in l. 1. C. de fun. patri. lib. 11. vbi in fi. dic. Io. de Pla. idem esse in legatario. & decis. Capellæ Tholoſ. q. 451. Et quæ sit forma fidelitatis, quid iurare teneatur vasallus, vide in c. 1. qua li, debeat iura. va. & in c. 1. de forma fideli. & de no. for. fideli. & in c de forma. 22. q. 5. & in c. ego. de iureiur. tamen inuestitura verbalis debet præcedere sacramentum fidelita. vt c. 1 quid præcedere debeat, an inuest. an fideli. & ibi Bal. & Card. Alex. Et erit forma secundum Bal. ibi e quòd talis comes, vel talis dominus Nicolaum Boerij in vtroque iure licen. de feudo tali per eum acquisi mediante baculo vel ense quem tenebat in manu inuestiuit, qui Boerij postea fidelitatem secundū veterem & nouam formam iurauit. & idem dicit Bal. in d. consil. 159. col. 5. ver multi tamen putant, &c. & Alex in conſ. 2. col. 6. in fi. cum seq. vol. 5. de quo ample per Spec. tit. de feu. §. quoniam. ver. forma. vbi dicit in versi. porrò. quod in regno Franciæ facilius se expediunt quàm alibi. Nam nobilis homo flexis genibus coram rege, & immissis manib. iunctis intra manus regias sibi fidelitatem iurat & homagiū facit. & rex illum ad osculū recipit: si verò sit ignobilis, licet habeat nobile feudū, non recipitur ad osculum. Si autem sunt prælati, tunc secundū ipsum debēt habere stolam ad collum & euangelia ante ipsos apposita, & promittunt fidelitatem vel homagiū: sed hic in ducatu Biturigū, si nobilis vel ignobilis habeat feudum in prælato, videlicet à domino meo Bituricen. Archiepiscopo & patriarcha, vt sunt domini de Croteto, & Cantiliaco, de Mazeris, de Bella noe, & plu-

c Adde quod feudum Francum potest alienari irrequisito domino. vt no. Bald. in l. 1. co. 2. C. si à non cō. pe. iudi. & in authen. nisi rog. ad Sc. C. ad Trebel. et Frā. de Curt. in tract. feu. in 4. parte. chart. 45. q. 26.

d Adde Bart. Soci. in con. 248 ver. ista cōclusi. cum seq. Et ver. aliquando. & 3. vol. 2 quod est sing. quan de quan tenea tur soluere gabellam.

e Ad. quid sit homagium, et quo triplex, & in quib. locis in iure de isto verbo homagium tam ciuili quam canonico, vide Iaco. de S. Geor. in suo tractā de homagio.

& plures alij soliti sunt coram eodem genib. flexis & immissis manibus iuoctis intra manus eiusdem archiepiscopi fidelitatem præstare. in alio verò domino quàm prælato iurant eodem modo: excepto quòd genib. flexis non præstant: licet aliqui domini faciant etiam genibus flexis præstare. Et in præstatione iuramenti fidelitatis attenditur consuetudo locorum: vt no. Cardi. Alex. post And. de Iser. in d. ca. 1. in fi. prin. de noua fideli. for. Et ex eo dictum est feudum à fide & fidelitate, quam debet pręstare domino per iuramẽtum: vt dicit tex. in c. 2. per quos fit inuesti. & Abb. Sic. in consilio 82. colum. 2. in princ. lib. 1. & per Inno. & Doctor. in c. cum olim. de restitu. spoli. & Ias. in prælud. feud. colum, 32. versic. septima diuisio feudorum est, &c. Et not. secundum Spec. in d. c. §. quoniam. versi. 27. ꝙ omnes fidelitates in curia regis Franciæ semper recipiuntur saluo alterius iure. 9. q. 3. c. saluo. & Ias. vbi suprà, proxi. col. vlt. circa medium. vers. hinc est secũdum eum, & Iacob. de sanct Ge. in tract. feud. in glo. quidam inuesti. Sed an dominus teneatur iurare, & alia vasallo præstare quæ ipse vasallus eidem domino facere tenetur: dic quòd nõ teoetur iurare eidem vasallo fidelitatem: sed præstare & reddere parem vicem ipsi vasallo: videlicet omnia faciendo in vasallum ad quæ tenetur vasallus facere domino. & in hoc est differentia, quia vasallus per sacramentum: dominus verò absque sacramento: vt tenene Bal. Aluer. & Card. Alex. in d. c. 1. §. dominus. de forma fidel. licet gl. ibi teneat cõtrarium, & malè secundum ipsos: sed credo quòd gl. de consue. ad vnguem seruatur, quia domini nihil gratuitatis præstãt vasallis: sed primam op. tenet idem Alex. Cardi. in c. 1. §. fi. col. pe. de prohi. feu. alie. per Fre. & Ias. in d. l. 3. totũ. 5. ante fi. cum seq. de iu. emph. & alleg. Pau. de Castr. in l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius vocan. quæ ita tenet. Et quid operatur inuestitura in feudo etiã de consuetu. regni Franciæ. vide Io. Fab. in l. quotiens. C. de rei vendi. & in §. interdum. Insti. de rerum diuisio.

§. IIII.

Item & semblablement si aucun vend ou aliene aucune rẽte *a*, ou charge sur chose feodale a cause de ladicte alienation: lacheteur, ou nouuel seigneur est tenu faire foy & hommaige, & payer les droictz de rachat au seigneur feodal comme dit est.

Item & semblablement.

a *Aucune rentr ou charge.*] Sed quomodo in iuribus personalibus. puta in annuis præstationibus possit describi proprietas, cùm nullum sit ibi dominiũ directum vel vtile, quia ratione directi vel vtilis dominij præstatur fidelitas: Bald. in præludiis feud. columna. 6. versi. sed hic quæro, &c. Respon. ad istam, q. quòd loco directi dominij *a*, est actio directa, & loco vtilis dominij, est actio vtilis quæ datur contra debitorem feudatarium: & sic possunt infeudari annui redditus seu annonæ ciuiles, & super feudo constitui, qui redditus computantur inter immobilia: vt l. iubemus. in princip. C. de sacrosanc eccle. & ca. 1. de contro. inter vasal. & episcopum. & c. sciendum. de feu. cog. & ibi Bald. & Cardi. Alexand. & in cle. exiuit. §. cumq; annui redditus. de verbo. signifi. Item secundum Bald. omnes res, ex quibus fructus percipiuntur inter immobilia computantur, ita est quod ex ipso iure quod habet creditor, fructus percipiuntur: scilicet annui redditus. Probatur quòd sint fructus, quia singulis annis renascuntur. ff. solu. matri l. diuortio. §. si vir. in gloss. quæ incipit, distinguitur: aut renascitur, & sic est fructus. ego intelligo de reddituu perpetuo & non cum pacto recobri vendito: vt dicam infrà, eod. §. 18. aliàs non computantur inter immobilia: vt teouit in quodã consil. incip. Laquelina, quod ponitur in fine tra. Dy. de re iu. & Luc. à Pen. in l. 3. C. de vendi. rerum ciuita. libr. 11. Item alia ratione feudũ minuitur, ideo pro illa parte dimioutionis feudi præstari debet homagium & rachatus solui, & ita obseruatur.

a Adde quòd de cõsue. de Lorry dominus nõ cogitur suscipere emptorẽ redditus annuus, nec pariter emptor cogi potest ad fidelitatem & homagiũ: quam quidem cõsuetu. vide probatam.

§. V.

Item & lesquelz droictz de rachat sont selon la coustume le reuenu du premier an de la chose vendue, ou alience apres ce que le vassal a fait la foy & hommage: lequel reuenu du premier an seulemẽt le seigneur feodal prend & doit auoir pour son droit de rachat. Et nest tenu le vassal pour lesdict droictz de rachat bailler au seigneur feodal autre chose, que le reuenu du premier an *a*, ou la somme accordee pour ledit reuenu, si bon semble au seigneur feodal den composer auec son vassal.

Item & lesquelz.

a *Le reuenu du premier an.*] An dominus directus possit à nouo vasallo pro iure inuestituræ aliquid exigere, vt habere rachatus, vel laudimia. Ioan. And. in addi. Spec. in Rub. de præscrip. ver. vidisti dictum Vber. &c. dicit ꝙ Vber. in l. si quis alia. in fi. ff. quemadmodum seruit. amit. tenuit, quòd non licet, nihil alle. secundum eum. & ita tenet Ioan. And. quòd nihil potest petere nisi sit deductum in pactũ speciale in prima feudi concessione: vt l. vt iurisiurandi. ff. de op. libe. vel sit consuetu. in patria, vt hic est: & ita in facti cõtingentia dicit se cõsuluisse, licet eius quæstio loqueretur in feudo libero & frãco. & idẽ tenet Calder.

in confi.7.tit.de feud.dicens feudorum naturam dependere plus ex pacto, quàm alio iure communi. vt c.1.an agnat.vel si defunct.& tenet etiam Car. Alexan.in c.1.in princ.colum. 2.ver.non tamen tenetur, quo tempore miles inuesti.pet. debet. pro quo dicit facere gloss. quam alleg etiam Calde.in d.consi.in ca.longinquitate 12.q.2.& tenet decis. Parla. Delph. q.416.alleg.Pe. Iac.tit.de act. in rem, quòd nihil de iure debetur, nisi sit consuetudo, prout dicit esse generale in patria Delphinali, & Ducatu Sabaudię, ac aliorum plurium locorum circumuicinorum, quòd dominus percipere & habare consueuit laudimia ab emptore rei feudalis ad instar rei emphiteoticariæ, dicens tamen quòd aliter seruatur in regno Franciæ, in quo pro re feudali non recipiūtur laudimia. tamen hic seruatur contrarium, & in aliis plerisque locis regni Franciæ. nam in aliquibus locis debetur quintus denarius, & seruant Paris. & per consue. de Lorri debetur quintus & requintus denarius: sed an certū quid quàm plurimum solet inter dominum & vasal. tempore inuestituræ de rachatu & laudimio componi. vnde Iason in l.fi.colum. 2.ver.iuxta illud notabile. C. de iure emphiteot. dicit quòd licet emphiteota, vel vasallus possit ex pacto alienare irrequisito domino: tamen per hoc pactum non videtur facta remissio quinquagesimæ, vel iuris domino debiti pro inuestitura. & idem tenet Feli.ibi. & vide Card Alexand.post Bald.in c.1. in princ. colū.5.de prohi.feud. aliena. per Fre. & quæ dicam infrà.eod.§.18.& Ioan.Fab.in §.adeo. colum.2.vers.in hoc potest dici, Institu.loca. Et quòd talis consue. valeat, vt aliquid exigatur à nouo vasallo, tenet Alexand.in consil.5. libr.5. vbi dicit talem esse consuatudinem in ciuitata Veronen. & idem tenet in cons.14 eo. lib.in princ. Et ponit in d.consi.5.quòd si antiquissima consuet.erat, quòd pro alienatione feudi soluerentur 10.pro centenario, & aliquo tempora solutum fuerit, modò sex, modò septem dominis directis: an per hoc sit derogatum consuetud. & quantum tempus requiratur: vbi concludit, quòd illi consuetu. præscribitur spacio, & c. 30. anno. contra ecclesiam. Et contra alios dominos directos spacio 20.anno. prout ibi vide colum.2.versi. sed præmissis non obstan. cum sex. column. seq. multum egregie. quod no. quia fortè posset aontingere Sed quid dicendum de quęst. quā intellexi esse de facto: stagnum in feudū datum venditur, vel ad aliquam ex collaterali successione peruenit: quod conuenit de tribus in tribus annis piscari, quæritur an dominus, qui secundum consuetu. hic conten. solum recipi pro rachatu reuenutum primi anni, debeat habere piscaturam trium annorum. nam pisces qui reponuntur in stagno, vt multiplicentur & crescant, cēsentur pars fundi: vt est tex. in l. limes. & labra. quam Barto. in §.fin. l. Iulianus. ff. de acti. emp. legit & ibi Alexand.in additio. sicut fructus depen. sunt pars fundi, vt l. fructus pendentes. ff. de rei van. secus si causa custodiæ: vt in piscina reponantur, vt ibi. tenet decis. parla. Delphi. q. 91.in fi.ibi Rambandi.in addi. vbi vide. Nam si dominus haberet piscaturam piscium, haberet reuenutum trium annorum, quod esset contra hanc consuetudinem. vnde dicendum est, quòd debet æstimari piscatura quantum potuit valera: vt pro rata soluatur æstimatio primi anni, etiam si tempore homagij piscatura fieri deberet pro quo facit text. in l. diuortio. in prin vsque ad §. ob donationes. & quæ not. ibi Bald. & Docto. Moderni, ff. solu. ma. Alexand.in consi.7 colum.2. ver.4. li. 3. Et idem dicendum est in sylua cædua, quæ de triennio in triennium: vel de quinquennio in quinquennium renascitur. vt l. sylua cędua. ff. de verb. signifi. Sed quid si dictū stagnum creuit per alluuionem, vel vasallus ampliauit & elargiuit: quæritur an de incremēto dominus debeat habere aliquid pro iure rachatus laudimij? Dic quòd non, cum aqua inhæreat solo, & vas fluminis est alueus. vt not. Bald. in Rubr. ff. de rerum diui. colum.7. & vas putei est ipsa cisterna, vt l.1.§.hoc interdictū. ff. de font. vas lacus vel stagni est ipsum solum. vt l. Rutila Palla. ff. de cōtrahen. empt. ideo aqua cedit solo, secundum Bald. in ca.1. §. si quis de manso. colum.4.& sequen. & ibi Cardi. Alexand. colum.4. de contro. inuesti. & per illum tex. dicunt Bald. & Cardi. quòd si aqua nascitur vel discurrit in priuato prædio, potest dominus prædij illa vti, prout vult. vt l. aquam. & ibi Bald. & Paul. da Castr. C. da seruit. & aqua. & Luca. à Penna in l. diligenter. & l. decernimus. C. de aquæduc. li.11. igitur non potest dominus aliquid iuris ratione incrementi ipsius stagni petere: & maximè si prædia inundata non erant de eius feudo, sed alterius domini, de quo per Barto. Ias. in l. quo minus. in q. 1. 8. & 12. ff. de flumi. & Bald. in consil.58.& consi.109. li.1. & pulchre in cons.17. lib.3. vbi dicit, quòd si flumen currat inter duas ciuitates, quod aqua est cōmunis pro indiuiso propter continuæ aquę motum. sed alueus est communis pro diuiso tanquam locus confinans. & tenet Pau. da Castr. in consi.;56. in nouis, secundum verum numerum & Bal. in l. item lapilli. colum. 2. ver. sed pont. ff. de rerum diui. & Alexan. in consi. 194. lib 2. & Io. Bap. in c.1. column.12. ver. 22. regula de feu. cog. & Philip. Cor. in cons.287. vol. 3. Sed quid si vasallus acquisiuit partem feudi, quæ dependebat à suo feudo, quod tenebat à quodam domino, qui petit rachatū pro parte retro feudi acquisiti: vasallus dicit se non teneri ex eo quòd dictum feudum tenebat ab ipso domino, & partem feudi acquisierat, quæ tenebatur ab eodē vasallo ad causam dicti feudi, ex quo vnitum erat cum ipso feud. nō tenebatur ad rachatum. Dico quòd tenetur, per §. si cui. & quæ. no. Ioan. Fab. & Angel. Aretin. Insti. de leg. vbi dicitur, quòd quàm illa quæ consolidantur, non videntur

aequi-

acquiſita illo iure ſeu titulo, quo res cui conſolidantur, tenetur & cenſetur alia à rei proprietate, & ideo tanquam alia iudicāda ſunt, & per ſe, igitur, &c. & facit quod dicam in §. 2. infrà de conſuet. matri. & doerij. nam ſi vaſallus vendat partem feudi, aut redditū, emptor tenetur ſoluere rachatum, vt ſuprà eo. §. 3. & 4. Et ita fuit iudicatum per arreſta curiæ parla. Pariſ. inter procuratorem regis, & procuratorem reginæ Franciæ actores petentes iura & deueria quinti & requinti ex vna: & dominum Antonium de Trony. comitē Porciani defenſorem ex altera: ex eo quòd dictus defenſor ad cauſam dicti comitatus Porciani, quem ab ipſo rege ad cauſam terræ & ſeignoriæ ſanctæ Meneholdis eidem regi ſpectan. quem præfatæ reginæ donauerat. in feudum tenebat terram ac dominium Montiſcorneti dependen. à dicto comitatu quod acquiſierat, & ſic vnitum cum ipſo Comitatu: quare, &c. Qui proceſſus fuit primò coram Balliuo de Vitraico agitatus: qui pronunciauit ad bonam & iuſtam cauſam per ipſos actores manum appoſitā fuiſſe, & dictū reum malè ſe oppoſuiſſe, à quo fuit appellatum ad dictam ſupremam curiam, & fuit anno domini 1 4 5 3. die. 22. menſis Septemb. dictum bene iudicatum & male appellatum. Et aduerte quòd vaſallus præſtitis fidelitate & homagio, debet eſſe cautius vt offerat domino pro rachatu fructus primæ annatæ, vel valorem ipſorum, vel tale quid offerre ad dictum Pruden. nam pro aliquo iſtorum debet quitari. Et no. quòd in iſtis fructibus, quos dominus percipit pro rachatu, debēt deduci expen. laboragij & culturæ, vt quidam dicunt. pro quibus facit text. in l. ſi à domino & patre. §. fructus. cum l. ſequent. ff. de peti. hære. & l. fundus. ff. famili. herciſc.

§. VI.

Item & auſſi ſi aulcune choſe feodale aduient a aulcun par ſucceſſion, en ligne collateralle [a], il eſt ſeulemēt tenu de faire foy & hommaige, & payer leſditz droitz de rachapt: mais audit cas, le ſeigneur feodal ne pourra empeſcher la choſe feodalle pour default de foy, & hommaige non faitz, & deuoirs non payez, iuſques apres quarante iours paſſez [b] a compter de la mort du defunct.

§. VII.

Item mais ſi aulcune choſe feodalle aduient a aulcun par ſucceſſion en droite ligne, il eſt ſeulement tenu faire foy, & hommaige au ſeigneur feodal, leſditz quarante iours paſſez ſans luy payer aulcūs droit de rachapt. Excepte au regard des femmes mariees auſquelles aduient conſtant leur mariage aulcune choſe feodale par ſucceſſion en droicte ligne, car leurs mariz a cauſe delles par la couſtume ſont tenus faire foy & hommaige, & payer les droitz de rachapt, leſditz 40. iours paſſez pour ce quilz ſont cenſez, & reputez cōſtant leur mariage ſeigneurs des heritaiges & biens de leurs femmes ſelon ladicte couſtume.

Item & auſſi.

a *En ligne collateralle.*] An collaterales ſuccedant in feudo, vide §. ſi vaſallus. ver. hic finitur, &c. de ſucceſ. feud. c. 1. & vtrobiq; per Bald. & Cardi. Alex. & Calde. conſi. 9. titu. de feud. tamen de cōſuetudine ſuccedunt, vt hic, & tex. in c. 1. §. hoc quoque. & ibi de Aluaro. Bald. & Cardi. Alex. de his qui feud. dare po. vbi tenent quòd conſuetudo poteſt diſponere circa ſucceſsionas feudorū. & Franc. Cur. in tract. feud. in 3. parte, charta 31. & quomodo olim, & nūc de iure fiat ſucceſsio in feud. vide pulchrè Ang. in conſil. 110. incipien. ſanctiſsima & illuſtriſsima regina. col. 1. & per totum. & in conſil. 387. col. 5. verſ. viſo. & Franc. de Are. in conſil. 163. & Bald. & Iaſ. in prælud. feud.

b *Quarante iours.*] Et licet vaſallus de iure feudorum habeat, ſi ſit miles, annum & menſem: & non miles, annum & diem ad homagium præſtandum, & inueſtituram petendum: vt latius dixi ſuprà, eod. §. 3. & 4. & in §. 2. in gl. 2. titu. ſuprà proxi. tamen de conſuetud. generali, de qua in his duobus. §. fit mantio: quę etiam habet locum in ducatibus Burgundiæ & Borbonē. tenetur infra 40. dies præſtare ſacramentū fidelitatis. & iſtud feud. vocatur decretale, ſecūdum Spec. tit. de feud. §. quoniam. verſ. 27. Nam hæres vaſalli mei, ſiue ſit filius, ſiue alius, qui de conſuetudine poſsit in feudum ſuccedere, tenetur infra certum tempus me in dominum agnoſcere, & fidelitatis iuramentum præſtare: ago teneor eum ratione talis feudi in hominem vt vaſallum recipere. Et recipiēdo videor ius ſibi decernere, propter quod dicitur decretale: & tenet Iaſon in prælud. feud. col. vlt. ver. 16. diuiſio. ſed Pariſiis non eſt tempus præfixū. nam quandiu dominus non habet hominem, non poteſt manum ſuam aſsignare rei feu. nec habet ius petendi quintum denarium: ſed ſecūdum cōſuetudines prædictas poteſt dominus ad manū ſuam feudum ponere, & fructus leuare, & ſuos facere quouſque præſtiterit fidelitatem, & iura ſoluerit: vt infrà, eod. §. 13. & 16. & ſic non priuatur feudo, vt ibi dicitur. & idem eſt in regno Siciliæ. quòd licet vaſallus nō petierit inueſtiturā, infra annum & diem, non perdit feudum, ſi ex ignorantia iuris faciat: ſecus, ſi ex contemptu principis, ſecundū

Cardin.

Cardin. Alexand. in cap. 1. colum. 9. verſ. dicit Andr. quo ipſe miles *a* : quia rex eſt munificus & liberalis : vt l. imperialis. C. de nupt. & dixi in addi. ad Dy in regu. Ignorãtia, de reg. iur. libr. 6. Et omnes vaſalli tenentur ſoluere de conſuetudi. rachatum vel laudimium, exceptis filiis & filiabus nondum vxoratis. vt §. 7. qui ſolum fidelitatem præſtant. & ſimilis conſuetudo eſt Pariſiis, quæ de iure procedit : vt eſt glo. celebris in l. 1. §. permittitur. in verb. impetrabile. & ibi Barto. & Alexand. in addi. 2. ff. de aqua quoti. & æſti. Bal. in Rubri. de conſuetu. columu. 4. vbi dicit quòd in renouationibus emphiteoticis vel libellariis, debet attendi conſuetudo. & idem tenet Sali. in l. 3. colum. 7. & ibi Iaſ colum. 10. verſi. 2. iuſta. C. de iure emphi. in q. ſi quis acceperit pro ſe & filiis ac nepotibus, quòd filij & ſequaces poſt mortem patris tenentur petere inueſtituram infra tempus ſuprà declaratũ : ſed non tenentur ſoluere laudimium vel reuenutum rei feudalis pro rachatu. & alleg. Bald. ita tenere in c. quæ in eccleſiarum. col. 8. verſ. extra quæro. de conſti. vbi dicit quòd in renouatione facta filio, vel in perſonam filiorum non debet ſolui laudimiũ vel capſoldum, quia non eſt noua acquiſitio : ſed dominij continuatio : vt C. de imponen. lucra deſcript. l. 1. lib. 10. & idem tenet Bald. in conſil. 326. in fi. lib. 3. quia fidelitatis renouatio fit propter mutationes ætatum, vt dicit Bal. per illum text. in c. 1. §. in omni decennio. verſic. no. ergo, de pace Conſtantiæ. & Abba. Sic. in conſi. 67. columu. 3. lib. 2. per tex. in c. longinquitate. 12. q. 2. hinc eſt quòd emphiteota vel vaſallus qui emit à princ. de conſenſu domini non tenetur aliam renouationẽ fecere nec laudimium ſoluere ipſi domino, prout in terminis conſuluit Ioan. de Ana. in conſil. 90. & Pet. de Ancha. in conſil. 64. & Ioan. de Imo. in c. potuit. de loc. & Iaſ. in d. l. 4. colum. 10. ver. ſed antequam veniã ad iſtas quæſt. de in. emphi. quod no. & faciunt quæ dico infrà, titu. proxi. §. 1. in vlt. q. *b* Ex quibus ſequitur quòd ex diuiſione facta inter fratres & ſorores, nõ debetur laudimium : vt tenet Bartol. in l. & ideo. & ibi Bald. ff. de condict. furt. & deciſ. Gratian. Delph. q. 411. & Sali. & Iaſ. colum. 33. verſ. 6. quæro. in l. 3. C. de iure emphit. quia diuiſio dicitur neceſſaria alienatio, ex qua ſecundum omnes ſcribentes non debentur accordamenta vel rachatus. & tenet Deciſ. parla. Delphi. q. 48. in fi. & Pau. de Caſt. in conſil. 143. incip. dubium. in antiq. vbi etiam dicit idem eſſe in adiudicatione *c* alicuius rei facta per iudicem occaſione diuiſionis coram eodem petitæ : ſed ſecus eſt ſi feudum ad eccleſiam, vel alium dominum eſſet reuerſum, ſecundum eos : in re verò emphiteoticaria non tenentur filij petere inueſtituram : vt no. glo. 2. ante fi. in Authen. ſi quas ruinas. C. de ſacroſan. eccleſ. & eſt ratio ſecundum Salic quia in feudo eſt onus perſonale, & non reale : propterea filij debent de nouo recognoſcere. Sed in emphiteoſi imponitur onus nedum perſonale, ſed etiã reale, videlicet ſolutionis quinquage. ſiue laudi. licet de iure & conſuetudine etiam filij emphiteotæ non teneantur ſoluere laudimia ſeu accordamenta, vt ſuprà dictum eſt, & infrà, eod. §. 10. & tenet Sali. in d. l. 3. colum. 4. ver. item quinquageſima. quę ratio eſt contra text. & quæ no. ibi Docto. in l. plures. C. de fide inſtru. vnde dic quòd tamẽ tenentur recognoſcere ſi dominus voluerit. & ita ſe habet conſuetudo. ſed Iaſon in d. l. 3. de iure emphiteot. aliam rationem, quòd aliud eſt in feudo ratione iuramenti, quod nõ tranſit, nec ligat hæredes. vt in cap. verita. de iureiurand. quę ratio fuit Bald. in d. c. quæ in eccleſiarum. colum, 9. verſ. ſed nunquid, vbi allegat tex. in l. generaliter. in princ. C. de rebus credit. & idem tenet in conſi. 851. verſ. ſed modo dubitatur : & in conſi. 303. ver. item ex pacto. vol. 3. ideo filij vaſalli tenentur de nouo iurare domino fidelitatem, vt hic dicitur : ſed non tenentur aliqua iura ſoluere. & pulchrè tenet Alexand. in conſi. 5. circa prin. ver. vnde Bald. vol. 5. quod eſt ſingula. in materia feudorum, niſi filiæ eſſent vxoratæ : quia tũc maritus tenetur qui de iure eſt dominus rerum dotalium : vt l. doce ancillam. C. de rei vendic. & etiam de conſuet. generali præſtare homagium & fidelitatem, ac rachatum, iura & deueria domino debita ſoluere : vt hic §. 7. & 8. licet de iure *d* feudorum filiæ ſtantib. agnatis non ſuccedant in feudo. c. 1. de ſucce. feu. & in c. 1. an maritus ſucce. vxo. & c. 1. quẽadmo. feu. ad filiam pertinen. & c. 1. de beneſic. fœmi. in feu. tract. & vtrobique per Bald. & Cardin. Alexand. & Bald. in conſi. 423. vol. 1. & Signo. de Ho. in conſi. 10. & ſeq. & Ioan. de Imo. in conſi. 45. & Angel. in conſi. 252. Et hoc verum niſi in feudo fœmineo, vel ex pacto, vel conſuet. vt c. 1. de natura. ſucceſ. feu. & c. 1. de feu. cogni. & vtrobique per Bald. & Card. Alexand. vel etiam ex gratia domini in fauorem defuncti patris filiæ. vt d. c. 1. quemadm. feud. ad filiam. & ibi hoc tenent Bal. & Card. Alexand. & Bald. in conſi. 301. colum. vlt. ver. & hoc l. 3. & in conſ. 100. & conſ. 213. vol. 1. vbi dicit quòd in ſucceſſione feudi attenditur pactum cũ primo vaſallo factum potius quàm ſucceſſio : vt c. 1. an agnatus vel filij. nam ad tenorem inueſtituræ ſemper recurrendũ eſt. c. 1. de duo. fratri. à capi. inueſti. & per Bal. & Iaſ. in præludi. feud. in 4. diuiſ. & Ioã. de Ana. in conſ. 7 & ibi Ludo. Bolog. in addi. & Fran. Cur. in tractat. ſuo feud. chart. 6. columu. 3, & Ioan. Bapti. in c. 1. colum. 11. verſic. decima regula, de feud. cog. & Bald. in conſil. 326. in fi. & in d. conſi. 303. colum. 1. verſi. quandoque. lib. 3. dices ibi quòd pac. in feudo ſunt altera natura. c 1. §. Corradus. & ibi glo. magna quæ enumerat hos caſus qui feu. dare poſſunt. & Spec. tit. de feud. §. fin. q. 21. qui dicit conſuetudinem eſſe in aliquibus locis, quòd fœmina ſuccedit in feud. vt c. ſignificauit. & ibi Abb. Sic. de reſcrip. vbi refert Abb. dictam conſue.

a Adde Bal. de pa. ce. Conſtã. in prin. & in verbo conſ fœderibus.

b Adde quod fratres poſſũt diuidere emphiteoſim. Bar. in conſ. 58. & Freder. de Se. 237. in prin. factũ eſt tale, duo fratres. & Ange. in l. in fugam. C. de plagia.

c Adde quæ dixi infrà, de conſuetu. retra. §. 3. co. 6. verſi. & ad prædictam q. nã in iſtis non habet locũ retractus, niſi ſit conſue. expreſſa in cõtrariũ, vt ibi dixi.

d Adde Bar. Soci. in cõſ. 19. col. 2. ver. et poſito. & in cõſ. 91. verſiculo circa quartã dubitationẽ. lib. 1. & in conſi. 257. in prin. vol. 2. & Paulus de Caſt. Fal. & late Iaſ. in Authen. quas rem. C. de ſacroſan. eccl. & Frã. de Curt. in tra. feu. in 2. parte q. 6. & etiam in parte q. 8. colũ. 7. ver. quartus & vltimus vbi dicit quòd in feudo ligio de conſuet. fœmina ſuccedunt. & per Alexand. in conſil. 30. lib. 1.

consue. procedere secundum consuetu. Gallicanam; secus de iure communi, vt dictum est per Bald. in l. quotiens, C. de suis & legi. & Ia. de sancto Geor. in suo tract. feud. in gloss. & fœminis. fol. 8. & Geor. Nat. in c. quanuis. colomn. 59. versicu. 7. quæro. vsque ad fin. de pact. libr. 6. & Car. de Zaba, in d. consil. 64. & Francisc. Cur. in d. tract. in 3. parte vbi ampliè vide & Bald. in consilio 144. lib. 1. & facit tex. in c. ex parte. b. & ibi Abb. & Feli. de fo. compe. & de hac consuetu. facit mentionem Ioan. Fab. in Authen. ingressi. column. vlt. C. de sacrosan. eccle. & Iason pulchrè in l. de quibus. col. 16. versi. 3. quæro. ff. de lega. & in prælud. feud. colum. 34. versi. 2. not. effectus. & in d. l. 3. col. 37. versic. quid autem fit in feud. & per Alex. in consi. 10. col. 3. vsque ad fi. & in consi. t. colum. 8. li. 5. & similis consuet. est in regno Siciliæ, secundum Card. Alexan. & de sancto Georg. vbi sup. Et casus, in quibus fœmina in feud. succedat, vide per Ia. de sancto Geor. in d. tract. & Card. Alexan. in d. c 1. §. & quia. colum. 17. in fine vers. ex gl. magna. qui feud. dare poss. vbi enumerat 10. casus, & inter alios 9. est, quando mulier consueta est in armis: vt legitur apud Romanos, secundum Valerium Maxim. tit. de amo. coniug li. 4. de Hipsicratea vxore Mithridatis regis, propter quē præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem conuarsæ voloptatis loco babuit. tonsis enim capillis, equo se & armis assuefecit, quo facilius laboribus & periculis eius interesset, &c. Et apud nos legitur de Ioanna puella quæ tempore Caroli septimi Francorum regis cum maximis armis Franciam Anglicis purgauit: vt latius de eius virtute ac infortunio in præfati Caroli cronica per Robertum Gagui. ædita videre poteris. Quid econtra? an fœmina posset esse domina feudi, & habere vasallos ac iurisdictionem, vide tex. in c. 1. §. fœminam quoque. & ibi Bald. & Card. Alex. per quos fit inuesti. & glos. Cy. Angel. & Docto. in l. fi. C. de arbi. & in c. dilecta filia, & ibi Felin. de maio. & obe. & in c. dilecti. & ibi Abba. Sic. de arbitr. vbi tex. loquitur de regina Franciæ. & per Anto. Corset. in suo tracta. de pot. regia, q. 97. vbi loquitur de regina Castellæ. & gl. peregrinan. in Authen. de iudi. §. sedebunt. quæ dicit quòd Sibylla sedit in palatio, quod est Romæ apud sanctum Ioan. Lateranen. & ibi iudicauit. & Bald. in l. 1. C. de emenda. li. & Par. à Pute. in tract. Syndi. c. dicitur autem syndicatus, vbi loquitur de Ioā. regina Neapoli, de qua loquitur Bal. in l. mulieres. C. de adopt. secundum ipsum: qui tamen ibi nihil dicit. Et no. quòd in supradictis casibus potest filia pro seipsa dare feudum in dotem. vt c. 1. de inuesti. quam Titius accep. à Sempro. & Bald. in consil. 92. col. vlti. versic. item bona feudalia. lib. 3. & Ludo. de Rom. in consilio 458. ad fin. & Felin. in d. c. quæ in ecclesiarum. colum. 29. versi. in eadem gloss. & est bona ratio secundum Bald. in d. c. 1 an marit. succe. versi. quæro quid est; quia est geminus fauor, scilicet eius & dotis, qui operatur id quod aliàs simplex fauor nō posset. l. quod & lex Fauis. §. si eum quis: ibi, pietas enim gemina. ff. de homine lib. exi. & etiam reipubli. vt l. 1. & ibi omnes scriben. ff. sol. ma. quia nō est secundum And. Barba. in addi. Bald. in d. c. 1. an mari. succe. ex toto alienatio cum in dote propria retineatur. l. in rebus. C. de iure do. & de hac consuet. in §. 7. & 8. contenta facit mentionem Ioan. Fab. in § fuerat. colum. 2. Instit. de acti. vbi in var. sed quid dices, &c. Dicit quòd de consue. regni Franciæ maritus tenetur ad fidelitatem & ad alia iura domino debita præstanda. tamen vbi maritus est absens: vel non vult, vel non potest præstare fidelitatem, ipsa hoc facere potest, per l. sed & si vnius §. filio. ff. de iniur. alioquin priuaretur fructibus rei dotalis, cùm secūdum eum per hanc consuetu. homagio nō facto dominus post 40. dies ponere potest feudū ad manum suam, & fructus suos facere. vt infrà, eo. §. 14. & §. 16. de quibus fructibus ipsa debet ali & sustentari, maximè viro existēte inope. vt dict. l. in rebus. Nam secundum Bald. in d. c. 1. an mari. versicu. quid est quod litera dicit, &c. Maritus potest de feudo præstare domino fidelitatem, & ab eodem inuestiri duobus modis: primò, de voluntate vxoris, tanquā de proprio feudo. & dicitur propria inuestitura. & ex illa succedit maritus vxori in feudo, quod in regno Franciæ de consue. non habet locum, nisi in cōtractu matrimonij ita conuentum fuisset. vt §. 1. infrà, de dona. inter vi. & vxo. Secundo modo potest inuestiri maritus tanquam de re dotali vel paraphernali. & talis inuestitura soluto matrimonio caret nomine & effectu: vt l. si ego. §. dotis. ff. de iur. do. & de ista loquitur consue hic in §. 7. & 8. content. & idem tenet Feli. in d. c. quæ in ecclesiarum. col. 29.

§. VIII.

Item si aulcune femme mariee, son mariage fait & accomply, son mary est tenu faire foy & hommaige au seigneur du fief des choses feodales appartenantes a sa femme au temps du mariage, & payer les droitz & deuoirs de fief, voire iacoit ce que la femme a parauant ledit mariage aye fait la foy & hommaige dicelles choses feodales, & quelle en aye paye les droitz & deuoirs du fief audict seigneur feodal.

Item si aulcune.

a *Iacoit ce que la femme.*] Tu vides quòd maritus tenetur præstare fidelitatem & soluere rachatum domino. vt §. supra proxi. satis dictū est. & §. 20. & 21. infra eo. etiā si eius vxor ante contractum matrimoniū soluisset, vt hic:

vt hic: quòd intellige in muliere quæ nõ erat ex recta linea, sed collaterali: ideo tenetur præstare homagium & soluere rachatum. Et si nubat postea, maritus tenetur iterum facere homagium, &c. tamen si iste maritus decedat, non tenetur vidua iterato facere homagium, vel soluere aliquod ius: cum defunctus maritus pro eadem præstiterit, quod no. Sed ponamus quòd maritus decessit ante fidelitat. & iura ac deueria nõ præstitit, & vxor ad secunda vel tertia vota conuolauit, an vltimus maritus teneatur soluere dictũ rachat. & alia deueria pro defunctis viris vxoris suę? Videtur quod non, cum non præstitissent fidelitatem: hæc tamen consuetu. videtur annuere contra seruata consue. loci. pro qua facit text. in l. cum possessor. §. fin. ff. de censi. & quæ no. Barto. in l. muschis, in prin. ff. de iur. fi. & Franc. da Areti in consil. 104. vbi ponunt an venditor vel possessor teneatur pro collectis præteritis. & Ioan. de Plat. in l. 2. in fi. ver. 5. no. & ibi Luca de Pen. C. de fundo rei priua. & Salic. diuinæ dun. libr. 11. in aliquibus tamen locis est cõsuet. vt in Campania, quòd vir alicuius puellæ quæ aliàs non fuit vxorata, non debet aliquem rachatum: secus si secundò contrahat, quæ consuet. videtur magis rationabilis quàm ista. Sed quæ onera teneatur maritus subire pro rebus vxoris, vide Paul. de Castr. consil. 425. vol. antiq. & text. & Docto. in l. licet dos. C. de iur. dot. Et aduerte quòd etiam maritus qui est dominus rerũ dotalium: vt suprà, §. proxi. dictum est, habet recipere homagiũ, laudimia siue accordamenta & rachatus: tamen bonum esset quòd vxor consentiret: vt l. seruus dotalis. ff. de iure dotiũ, quia dicta iura & deueria ad ipsum spectant, & pertinent: vt l. arborem. §. fin. ff. vsufruct. & solu. mat. l. diuor. §. item si locatum & l. pe. & dixi suprà de cõsue. iur. sta. perso. §. 5. Si mulier contraxit matrimonium, quod postea fuit nullum declaratum, an debeantur rachatus & accordamenta. Alber. da Ros. in 1. parte sta. q. 95. tenet quòd non, vt ibi vide. Quid si vxor habet vasallum, & ipsa indigeat auxilio vasalli: & similiter maritus eius, cui debet vasallus potius seruitium exhibere. vide de Aluaro. & ibi Card. Alex. in c. 1. an maritus succes. vxo.

§. IX.

Item & si lusufruict daulcune chose feodale aduient a aucun par douaire, donation, ou aultrement [a] lusufruictier ne aultre nest tenu a cause dudict vsufruict a luy aduenu, faire foy ne hommaige, ne payer droitz ne deuoirs de fief, & de rachapt.

Item & si.

[a] *Lusufructier ne aultre.*] Hæc consue. & in §. 22. infrà, eo. conten. videtur innuere quòd si vni relinquatur vsufru. & alteri proprietas feudi vel rei censualis, quòd neuter tenetur ad homagium & fidelitatem, nec ad rachatũ, vel alia iura persoluere, dum dicit *lusufructier ne aultre*, &c. dic quòd non sic intelligitur, sed intelligitur, quòd ratione vsufru. alteri solũ concessi vsufr. nec proprietarius tenetur ad homagium, vel ad alia iura eidẽ domino persoluenda. Sed si proprietas esset etiam alicui legata aut donata, quia teneatur de iure præstare fidelitatem, & homagiũ, & soluere rachatum, vel laudimia, an proprietarius vel vsufruct. Nam de iure vasallus vel emphiteota potest constituere vsufructum irrequisito domino: vt tenet Bald. in l. 1. §. item in fundo. ff. quibus mo. vsufr. amit. licet Card. Alexand. in c. 1. column. 4. de prohibi. feud. alie. per Fed. teneat contrarium, secundum And. de Iser. & in c. 1. §. inde quæri potest. c. 1. alie. feu. sed dominus Ias. in l. 3. colum. 38. ver. sed nunquid. C. de iure emphi. sequitur Bal. vbi suprà. & idem tenet Bartol. in l. 3. §. econtrario. colum. pen. ver. quæro quomodo possunt plures. ff. de acquir. poss. & Iaso. latius, vbi suprà. column. 30. in 8. quæst. vbi enumerat 13. limitationes ad l. d. 3. inter quæ ponit hanc, quòd vasallus vel emphiteota irrequisito [a] domino potest vsumfructũ super re feudali vel emphiteoticaria consulere. quod no. pro ampliatione notato, in §. 1. & 2. suprà, eo. & tenet Alexand. de Imol. 10 consil. 120. circa fi. 51. & Ludou. Bolog. in d. §. item in fundo: in primis suis interpret. & Ludo. de Ro. in suo sing. incipien. scie quod emphiteota. fu. 18. column. 3. Et videtur quòd proprietarius teneatur arg. huius §. qui dicit quòd vsufructuarius ratione vsufructus sibi relicti nõ teneatur ad fidelitatem, nec ad rachatum: ergo proprietarius tenetur. & pro hoc videtur text. iuncta sua glos. in verbo, præstaturum. in l. qui concubinam. §. qui hortos. & l. pe. §. fi. & ibi glo. vlti. ff. de leg. 3. & tex. in l. apud Iuli. §. hæres. ff. de leg. 1. licet tex in l. quæro. & ibi Bar. ff. de vsufr. leg. & in l. vsufructu relicto. ff. de vsufru. sit multum in contrarium, sed glo. soluit in dictis locis, quòd proprietarius tenetur facere sumptus, qui fiunt vt legatũ vsufructus habeatur: vt l. 1. ff. si vsufr. peta. sed vsufructu habito, vsufructuarius tenetur ad omnia alia onera [b] & pensiones annuas, si quæ sint. & idem tenet gloss. & Bart. in l. his verbis. §. fi. ff. de legat. 1. & Barto. in l. & Ioan. de Pla. in l. 1. C. de anni. & trib. lib. 10. & Ioan. Fab. in §. sed & si rem. Insti. de leg. de quo vide Bartol. in l. cotem. §. 1. ff. de pub. Bald. in l. hactenus. & ibi Alexand. in addi. ad Barto. ff. de vsufr. & Ang. Are. in §. constituitur. in fi. Inst. de vsufructu [c]. Sed quid econtra. vnus est dominus proprietarius: & alius vsufructuarius vẽdit feudum dependens à re, in qua dictus vsufructuarius habet vsumfructum, cui debeantur rachatus vel laudimia, an proprietario vel vsufructuario? Et sic punctus erit, an appellatione vsufructus veniant rachatus & laudimia.

[a] *Adde Francis. de Curt. in tracta. feu. in lib. 2. parte q. 15.*

[b] *Adde Bar. Soci. in consi. 131. circa mediũ. 6. col. li. 1. & in consi. 97. ver. 4. probatur. vol. 2.*

[c] *Adde quòd ad vsuf. bonorum omnis vtilitatem percepto non solum ex compatibilibus, sed etiam ex incompatibilibus proueniẽs. l. vxori. ff. de vsufru. leg. et Bar. Soci. in cõsil. 22. colũ. 2. versi. quoniam ad vsumfru. li. 1.*

dimia. Istam quæst. ponit Ioan. And. in addi. Spec. titu. de loca. in §. nunc aliqua. versic. 93. in addit. magna, quæ incip. qui tabernas. & pariter Alber. de Ros. in Rub. C. de vsufruct. vbi tenent quòd vsufructuarius debet habere rachatum & laudimium, moti hac ratione, quia omne emolumentum quod prouenit ex re fructuaria, debetur ipsi fructuario: vt l. item si fundi. in prin. ff. de vsufr. & ita tenet Oldra. de Laude in consil. 24. incip. quòd dominæ vsufructuariæ, &c. Et Ias. in l. 3. colum. 11. ver. 5. quæro. & ibi Alexand. in addit. ad Bald. in vltim. addi. C. de iure emphi. Sed quid si res emphiteoticaria, vel feudalis cadat ob delictum aut alium casum, in cōmissum cui applicatur in vsufru. vt in casu præcedenti, an vero proprietario. & Ioan. And. & Albe. de Ros. vbi supra tenent quòd proprietario & non vsufructuario, per multa iura: vt ibi vide. & idem tenet in ambabus vlti. q. decisio Gratia. Delphi. q. 477. & Oldra. de Laude in cōsilio. & Oldra. incipien. super eo quo quæritur, &c.

§. X.

Item par la coustume le seigneur du fief n'est tenu receuoir le vassal *a* par procureur a faire foy & hommaige de la chose feodale, ne aussi le receuoir ailleurs a faire lesditz foy & hommaige, que au lieu dont meust le fief, se bon ne luy semble.

§. X I.

Item & si le vassal va au lieu dont meust le fief pour faire foy & hōmaige au seigneur feodal: s'il ne trouue ledit seigneur pour le receuoir en foy, & hommaige: ou aultre ayant a ce puissance: il peult, & doit faire son deuoir de foy, & hommaige a la porte, & varroil dicelle dudit lieu, en baisant ledit varroil ou porte.

Item par.

a *Hommage par procureur.*] An vasallus possit innestituram petere & iuramentum fidelitatis præstare per procuratorem specialem, glo. quam ibi sequuntur Bald. col. 2. ver. in ea gloss. & Card. Alexan. consi. 13. ver. ad fi. glo. in C. 1. §. 1. quo tempore miles. tenet quòd sic: & est ratio secundum And. Barb. in addi. Bald. quia iste actus non est adeo substantiandus in persona domini, quòd non possit interuenire procurator. ff. de procur. l. seruum quoq. §. publice in ratione sui: quia ad radices semper recurrendum est: vt not. secundum eum. Institut. de obliga. per Accur. & in terminis huius consuetudinis est text. celebris in c. 1. §. sed vtrum: & ibi Bald. & Card. Alexan. per quos fit inuesti. & in c. 1. §. item sciendum. & in fi. de notis feu. licet Bald. in l. 1 ff. de rerum diui. in vlti. q. teneat, quòd iuramentum fidelitatis non possit pręstari per procuratorē, nisi sit vniuersitatis, per ea quæ not. Spec. tit. de feu. ad fi. & male secundum Card. Alexan. per d. §. sed vtrum. nam ipse Bald. tenet contrariū in locis suprà al. & in l. 1. § ne Authen. C. de cadu. tollen. tamen dominus non cogitur suscipere fidelitatem per procuratorem: vt hic etiam habes de consuetu. & tenet Paul. de Castr. in consil. 367. secundum verum numerum incip. laudatio, & inuestit. vol. antiq. vbi in Auinione cōsuluit pro domino de Langiaco in Aluernia. At idem est si sint *a* plures filij defuncti vasalli: quia per procuratorem poterunt præstare fidelitatē: vt ibi vide Car. Alexand. & in c. omnes. colum. vlt. si de feud. fuerit controuer. inter domi. & agna. Et etiam potest dominus directus per procuratorem suum recipere vasallos ad homagium & fidelitatem: vt in d. §. sed vtrum: quia potest dari & accipi inuestitura per procuratorem. quòd tamen secus in emphiteotis: quia dominus tenetur nouum emphiteotam per seipsum, vel literas suas accipere & recognoscere: non autem per procuratorem suum: vt l. fi. & ibi tenet Sali. col. 7. & Ias. colum. 10. C. de iure emphi. & Card. Alexā. in d. § sed vtrum. Sed quid dicendum *b* si dominus decesserit relictis pluribus hæredibus, vtrum sit per vasallum præstanda fidelitas, & homagium faciendum omnibus hæredibus. gl. in d. c. omnes, arguit pro & contra. tamen Bal. & Card. Alexand. ibi dicunt & concludunt, quod vni solum tenetur præstare, per textum in c. imperialem. §. præterea ducatus. de prohi. feud. alie. per Frede. vbi dicitur quòd non compellitur vasallus pro vno feudo plures dominos habere: sufficit secūdum eos quòd faciat antiquiori. & idem tenet Feli. in cap. 1. col. 2. ver. inferunt etiam aliqui, de maio. & obe. Et no. quòd *c* inuestitura tempore & loco congruis debet peti. Non enim tēpore noctis vel prandij, non etiam extra regnum, aut locum domini à quo dependet feudum: vt l. si solutu rus. ff. de solu. & facit gloss. in c. cupientes. §. quid si per so. in verbo proposita. de elec lib. 6. nisi ex necessitate hoc fiat: vt l. 1. ff. de offi. ejus cui. vel nisi hoc contingat ex culpa domini. quia vasallus perquisiuit dominum, & eum inuenire non potuit: vt l. iure ciuili. ff. de conditio. & demonst. tunc secūdum hanc consuetudinē potest vasallus osculando portam vel pessulum ferreum præstare fidelitatem. & ita tenet Card. Alexand. in c. 1. colum. 8. versic. quæro. cum seq. q. quo tempore miles inuesti. tamen in alio loco potest dominus recipere vasallum ad homagium & fidelitatem, si vult etiam secundum Card. ibi colum. 9. vers. dux vel comes. cum seq. si dominus mandauerit iuramētum præstari per vasallos in certo loco designato, quia non attenditur, nisi sit de substantia, vt c. 2. de loca. & ca. statutum. §. in illo iuncto fi. de rescrip. lib.

a Adde, ad vnum ex plurib. fratribus posse tam pro parte sua quàm aliorum fratrū facere homagium & præstare fidelitatem vide Ray. Dy. et do. in l. seruum filii. §. si quid alicui. ff. de legat. 1. & Bal. in l. fi. Cod. de suis & legit. & de pace Constan. §. vasallis nostris.

b Adde Abba. Sic. in c. dilect. col. 2. ver. ex facit iste text. & ibi Feli. de maio. & obedi. Inno. in c. auditis de præscri. & Bal. ī l. cōmunis li berorum. ff. de in ius vocan. & Iaso in l. 2. col. 17. ver. 17. iuxta prox. q. C. de iure emphi.

c Adde text. & ibi Abb. Sic. ī ca. hac qua ibi tempori bus consue tis de ma. & obedi. et in l. si rem quā. §. vlt. ff. de euic.

6. Idem in electione quæ potest fieri alibi, quàm in loco consueto, cùm locus non sit de substantia: vt cap. quod sicut. & c. cum terra. & ibi per Abba. & Docto. de elect. & c. 1. §. ad locum. de elec. in Prag. sanctio. & ibi gloss. in verbo electionis. & Mandag in tract. elec. c. 19. & quæ ibi dixi in addi. in verbo, in capitulo. & in c. 51. in verbo, eodem loco. Sed quid si vasallus reperit dominum in loco, vnde dependet feudum: sed dominus recusat indebitè tamen recipere vasallum ad homagium & inuestituram, an perdat rachatum & fructus primi anni, quos pro rachatu debet habere? Dic quòd sic: vt tenet Sali. in l. fin. col. & ibi Ias. colum. 13. versi. 16. C. de iure emphit. quia ex eo quòd fuit negligens ad recipiendum & inuestiendum nouum vasallū vel emphiteotam, pœnam amissionis rachatus & laudimij patitur. tamē secundum eos potest dominus adhuc purgare moram inuestiēdo vasallum, vt non perdat rachatum. facit tex. in l. sicut. §. si voluntate ff. quibus mo. pig. vel hypo. solui. vide quæ dicam infrà, tit. proxi. §. 2. in vlt. q. & an dominus possit cogi præcisè ad inuestiandum vasallum, vide per Iasonem in prælud. feud. colum. 14. in princi versi. item adde istis: tamen consilium est quòd vasallus conueniri faciat dominum coram iudice regio ad eundem vasallum inuestiendum, aut in eiusdem domini recusationem & denegationem petat se per regem admitti. vide quæ dicam infrà, eod. §. 13. in fi.

§. XII.

Item selon la coustume epres la foy & hōmaige faitz daulcune chose feodale, le vassal est tenu de bailler sa nōbree, & denombrement dedans 40. iours *a* de ce dont il est entre foy & hommaige.

Item selon.

a *Dedans quarente iours.*] Similis est consuetudo in ciuitate Parisien. & in ducatibus Burgundiæ & Borbonens. quòd vasallus intra 40. dies post homagium, per eum præstitum, tenatur domino tradere declarationem rerum feudalium, aliàs punitur, vt infrà, §. 16. Et quòd vasallus vel emphiteota teneatur denombrationes tradere, tenet Bald. in l. instrumenta. colum. 1. C. de fideicom. per gloss. in l. 2. & ibi Ioan. de Pla. colum. 3. versi. 7. no. & Lucas de Penna C. quando & quib. quar. pars. li. 10. & hoc quando fatetur se esse vasallum secundum ipsos: & tenet Iaco. de sanct. Georg. in suo tract feud. in gloss. dictiq; vasalli. colum. 4. ver. insuper quæro. & versi. nunc quæro. fol. 36. & Spec. in titu. de emphiteosi. §. nunc aliqua. versic. 59. & versic. 76. & Bart. Bald. & Alexand. in addi. ad Bart. in l. Titius hærea. per illū tex. ff. de actio. empti. vbi venditor tenetur emptori instrumenta, per quæ iura fundi declarantur, ostendere. & idē tenet Bal. in cons. 250. in fi. vol. 1. & Hostien. tit. de feud. §. quibusdam. ver. quid si vasallus. & Bal. in consi. 195. lib. 3. & in c. vasallus. colum. 8. ver. 5. quærit. & ibi Card. Alexan. colum. 3. versic. forma hic. Iaco. si de feud. fuerit controuer. inter dominum & agna. & Alber. de Rosa. in l. si certis annis. Cod. de pact. & in l. plures apochis. C. de fide instru. & Bald. in c. 1. de vasal. qui contra constituti. Lotha. feud. alie. & in c. 1. §. insuper, de prohib. feud. alie. per Frede. & Angel. in l. si in rem. ff. de rei ven. vbi dicit quòd si vasallus non det declarationem, nec de ea faciat fidem, quod dominus poterit illum expellere. quod not. tamen do consue. non potest dominus vasallum expellere. vt d. §. 16. infrà. eod. & §. 8. infrà. de retentio. rerum feu. sed quando de iure feudorum possit dominus expellere vasallos, vide Bald. in ca. 1. §. fi. col. vlt. de pace iura. fir. & in c. exterum. columnn. 4. de iudi. & Iaso in prælud. feud. col. 17. ante fi. versi ex hoc infertur. Et si dubitatur an pro parte res esset feudalis, an verò tota, in dubio præsumitur tota feudalis, vt tenet Bald. in d. consil 195. & in cap 1 §. cum autem. de controuer. inuestitu. & in d. c. vasallus, & ibi Cardi Alexand. & idem tenet Alexand. de Imo. in consil. 136. columnn. 8. in fine, cum sequen. libr. 1. Sed an iste nouus vasallus teneat primam cōcessionem seu infeudationem de dicto feudo prædecessoribus & auctoribus factam ostendere ad hoc, vt secunda valeat? Ioan. An. tenet quòd non in addi. Specu. titu. de feud. § 1. in gloss. incipien. instrumentum. per l. ex hac scriptura. ff. de dona. & per alias rationes quæ originales fuerunt Oldra. de Laude. in consil. 121. colum. 8. versi. ad secundam quæstionem. Sed an econtra vasallus inuestitus possit compellere dominum, vt ostendat sibi feudum, & fines illius, & quam partem debeat tenere gloss. in cap. 1. §. illud. de prohibita feud. alie. per Frederi. tenet quòd sic, per dict. l. Titius. & ita tenent Bald. & Card. Alexand. in d. §. aliud. colum. 2. sed tamen secundum eos melius faceret vasallus quòd poni faciat in instrumento inuestituræ quid & quātum, quia si fiat postea sibi controuersia, dominus posset ostendere modicum terræ, & dicere, hoc est feudum tuum. ideo sis cautus *a*. Quid si vasallus vel emphiteota denegat soluere censum vel pensionem, nisi dominus ei prius ostendat quare sibi soluere teneatur: Spec. tit. de emphiteo. §. nunc aliqua. versic. 63. dicit quòd si dominus est in sua quasi possessione percipiendi, tuenda est, vt c. querelam. de elec. sed si neget se vasallum, vel tenere in emphiteosim, vel censum, absoluendus erit, nisi dominus de iure suo doceat: vt c. peruenit. de censi. nisi secundum Specu. ibi & versic. sequen. emphiteota longo tempore soluerit pensionem vel censum. quo casu contradicere non poterit præscriptione longi temporis obsistente vt Cod. de agri. & censi l. litibus. libr. 11. & ibi Bartol. Ioan. de Plat. & Luca. à Penna. & idem tenet

Ioan.

a Adde ad hanc q. Bar. Soci. consi. 167. col. 8. vers. circa 4. q. cū sequen. & Bart. & Ias. in l. illa ff. de verbo. obli. & Cy. in l. comperit C. de præscrip. vbi ponit de quodam nobili qui pro instrumento et libello oblatis ensem & amputauit rustico veniēti ad iudicium crura de facto & benefecit. legalis enim ensis nō defuit. cui secundum cū omnia humana creatura subiicitur, &c.

Ioan. Pet. de Ferra. in titu. qoo agitur ad fi&i præstati. iu verbo super solutione. in prin. vide Barto. io l. cum de in rem verso. ff. de vsur. & omnes Docto. iosuper Iason colum. 3. & 4. in l. si certis anois. C. de pact. qoòd iotellige quando allegatus est titulus, & ad illius probationem probauit possessionem decennalē: vt d. l. litibus. aliàs requiritur præstatio triconalis: vt ibi vide Fraocisc. de Zaba. in consil. 118. s. colum. 3. & Ioau. de Ana. in consi. 35. & Pet. Iaco. titul. de condict. ex l. Cod. de iure emphit. & moltum facit confessio possessoris feudo detentoris: quia confessio iu realibus facta etiam parte absente valet, Bart. in l. nō solum. §. si liberatioois. ff. de lib. leg. & Anto. de But. in c. fina. de confes. & Fran. de Are. io consil. 36. columu. 2 versi. 2. principaliter, & Feli. in ca. si cautio. colum. 9. versi. fallit 8. in reali. de fide instrumeo. & Bald. in dict. l. si certis annis, in fin. & ibi Iason in vlti. verbis. C. de pact. pro quo vide text. in l. censualis. & ibi Bald. ad hoc. Cod. de dona. & Pet. Iaco. in titul. de rei ven. versicu. 10. quæ confessio non solum confitenti, sed etiam successoribus oocet, secundum Francil. de Areti. io dicto coosil. 36. colum. s. ver. 2. dic, &c. licet Pet. Iaco. cootra ibi.

§. XIII.

Item & pour default de foy & hommaige non faictz, & aussi de droitz & deuoirs de rachat non payez, le seigneur feodal peut assigner par la puissance de son fief, ou faire assigner par son varlet seruiteur ou commis a la chose feodale pour la tenir & posseder prendre & leuer les fruictz, proffitz & emolumens, & les faire siens iusques a ce que foy & hommaige soyent faictz, & les droitz & deuoirs de rachat payez *a*. Et auec ce il peut en confortāt la main, mettre la main de iustice par apposition de brandon ou autrement se bon luy semble, & le faire signifier pour la cause dessusdicte aux possesseurs & detenteurs de lheritaige : mais en cas dopposition ou contredit loppoſant ou contredisant demeure en sa ioyssance, & doibt estre conserue en son entier par son apposition *b* ou contredict. Et si aucune chose auoit este leuee ou prinse lesditz fruictz & proffitz par icelluy qui faict ou faict faire lassignation, il sera rendu audict opposant pour en iouyr pendant le proces : excepte au regard du Roy qui est souuerain, qui doibt iouyr de son assignation, pource quil est fonde de droict commūn iusques a ce que par iustice aultremēt en soit ordonne.

Item & pour default.

a *Deuoir de rachat payes.*] Et not. quòd dominos directus ob defectum præstationis homagij & fidelitatis ac solutionis rachatus & aliorum iurium, eidem domioo fortè singulis annis debitorum, uon potest priuare vasallum, sed solùm potest de iure & consuetud, ad manum soam ponere feudum & fructus ac prouentus, quoosque dicta iura præstauerit, vel se opposuerit facere suos : vt §. 16. & §. 24. infrà eod. & tenet Ioan. Fab. iō §. præiudiciales. column. 9. versicul. quid dices de vasallo. Institot. de actio. & Spec. titul. de loca. §. nunc aliqua. versicul. 85. & Domi. de sanct. Gemi. in ca. ad apostolicæ. de re iudi. libr. 6. & Iaco. Aluaro. in cap. 1. §. sed oec est : quæ sit prima causa benefi. amitten. & Alexand. io consilio 9. volum. 4. dicit hanc esse commuuem opi. pro qua facit text. io capitu. 1. §. licet. si de feud. defuocti fuer. cootro. & tenet Iaco. de sanct. Georg. iu suo tract. feu. in gloss. & cum pacto, quod dicti vasalli iu princi. fol. 17. & Iason in l. 2. columu. 10. versicul. 4. quæro. Cod. de iure emphi. vbi vide: & etiam Cardi. de Zaba. iu coosil. 91. column. 4. Et hoc intellige post lapsum 40. dierum: Nam antè oon posset dominos de consueto. feu. assignare : vt sŏprà colom. 6. & 7. in priu. dictum est. licet videatur ibi loqui, quando feudum venit alicui ex successione & titulo lucratioo, tamen idem dicendum est, quocunque modo etiam oneroso feudum alicui proueniat. vt habeat 40. dies ad homagium & fidelitatem domino præstandam. vnde ī̄psis oon lapsis, uon potest dominus ad manum suam per se, aut eius seruitorem rem feudalem ponere, oec fructus suos facere. Et si dicatur *a*, qoòd consuetudo debet intelligi prout iacet : nec sit expoodenda vltra casum suum specificatum, vt notat Bald. in coosilio 7. post princ. versicu. vnde non absque dubio. libr. 3. & Francis. Curt. io tracta. feu. in 1. part. chart. 4. column. 3. item dobium feudorum relinquitur interpretationi consuetu. vt not. glo. Bald. Cardi. Alexand. in ca. 1. §. fin. qoid sit inuestit. & Bald. consi. 143. col. vlti. versic. porro. volo. 1. & Henri. Bohic. in ca. cum tanto. de consuetu. & Abbs. in ca. quod translationem. de offic. legat. & Innoc. in capi. si. de offic. archi. & iu ca. dilectus. de capel. monach. & maximè ius cōmune disponit in contrarium: vt l. de qoibus. ff. de legat. & Francis. de Aretin. in consilio 47. sed dicta consuc. §. 6. & 7. loquitur in illis qui ex successione collaterali, vel etiam ex recta linea capiunt feudū, quòd habeant 40. dies: & non loquitur de aliis. ergo dominus potest in aliis incontinenti capere ob defectum præstationis fidelitatis & aliorum iurium noo soluto-

a Adde in consue. Vel s.a. re. expoat interpretat. Bar. Bal. et oēs Moder. in l. omnes popul. ff. de iu. & Ang. Are. ī §. 1. Instit. eo. & text. ī l. 1. §. qua operas. ff. ad Tertul. & Bar. Soci. in consi. 32. et ī consi. 152. Ver. 6. lib. 2. & Bar. in consil. 6. col. 9. li. 1. et Ale. de Imol. in disputa. i. cap. Sigismundus in §. 9.

rum. Igitur dico illam consuet. esse generaliter intelligendam, vt in omnibus habeat locum: & ita obseruatur prout de facto vidi per vita functum bonæ memoriæ magistrũ Guil. de Cameraco Bituricen. archiepiscopum cõtra suos vasallos obseruari. Vnde feudum alicui concessum, dicitur concessum secũdum consue. loci, in quo situm est: vt notat Bald. in cap. 1. §. si qua controuersia. versi. not. de pace Constan. Et similis seruatur consuet. Parisiis. tamen consue. seruatur in aliquibus locis, q. dominus potest, si vult per tantũ tempus feudum retinere, & fructus suos facere sine homine, quandiu vasallus tenuit sine domino, & dicitur quod seruatur Parisius.

b *Par son opposition.*] Pro quo videtur tex. in ca. 1. si de inuestit. inter do. & vasallum orta, vbi interim pendente processu quiete debet vasallus rem feudalem possidere & tenere, & idem tenet ibi Card. Alex. colum. 2. ver. no. tho in alius. &c. & Bart. in l. litibus. per illum text. col. 1. versi: ex hac litera apparet, C. de agri. & censi. libr. 11. & ibi Ioan. de Plat. secus vt rege. ar. l. 3. ff. de obseq. patro. præsta. Sed quid si vasallus dicat se alteri domino homagium, & fidelitatem præstitisse: & petat garandum, an sit tibi dandus. Dic quòd sic, vt per totum. C. & ff. de euict. & etiam de stylo & communi curiarum obseruantia, & ita fuit per curiam parlamenti Parisius pronunciatũ pro Hugone Alligret, notario regio, & scriba causarum criminalium prafati parlamenti, contra dominum ducem Borbonij, anno Domini 1452. Sed quid postquam a alter dominus, cui vasallus homagium fecerat, garandum suscepit pro dicto vasallo contra dominum qui feudo assignauerat & manũ suã opposuerat, vasallus in iudicio & dictorũ dominorum seu eorũ procuratorum præsentia obtulit facere homagiũ, cui debebit & pertinebit in fine causæ, an talis vasallus debeat habere manũ leuatã & interim gaudere feudo: Faciunt supradicta iuncta hac consuetudine, quòd pendente processu debet vasallus gaudere feud. hoc tenet expresse Bart. in l. litibus, in fin. C. de agri. & censi. li. 11. & ita fuit per arrestum curiæ parlamenti Parisien. iudicatum inter thesaurariũ & canonicos sacræ capellæ Biturig. & religiosos abbatem & conuentum de Masseio in Bituria: anno Domini 1453. Et quando vasallus recognoscens aliũ in dominum noceat vero domino: Et plures quæst. in hac materia, vide per Iacobinum de sancto Georgio in suo tractatu de feudis in gl. dictiq; vasalli, charta 36. & quæ dixi suprà de iurisdictione omnium iudi. §. 3. in gloss. 1. Et nota quòd si vasallus aduobet regem Franciæ in dominum, licet non sit, non perdit feudum de cõsue. Secus si alium dominum, negando suum verum dominum, vide quæ dixi suprà §. 11. in fi.

a Adde quòd si sententia feratur contra garendũ, an sententia possit executioni demandari contra vasallum: dic quòd sic, vt tenent Cy. & Io. Fab. Bar. Bald. Ang. Paul. de Cast. & Alex. in additio. ad Bal. in l. 1. C. vbi in rẽ act. & Bar. in consilio 219. incip. agitur contra ariolum. & Doct. suprà alleg. in l. Venditor. ff de iudi. quòd not. quia plures consu. lon. Boerii.

§. XIIII.

Item & si audit cas, auquel le Roy nostre sire iouyst de son assignation, non obstant lopposition de lopposant est trouue en la fin de cause, que lopposant se soyt bien oppose, il sera tenu & deura rendre & restituer audit opposant, tous les fruitz & emolumens quil aura perceu de la chose empeschee depuis ladicte assignatiõ: Et aussi si audict cas: ou que lopposant par son opposition iouyst de la chose a laquelle lon assigne comme dit est, ou precedat article est trouue en fin de cause, que ledit opposant se soyt mal oppose, il sera tenu de rendre au seigneur feodal, qui a faict, ou fait faire ladicte assignation, tous les fruictz quilz aura receu, ou perceuz de la chose feodale, depuis ladicte assignation: & auec ce si lopposant en soustenant la dicte opposition a desnyé le fief, a il pert son fief. car par la coustume, qui fief desnye, fief pert.

Item & si audit cas.

a *A desnye le fief.*] Ex hac consuetud. habes quòd licet pendẽte oppositione per vasallum aduersus assignationẽ & manus domini oppositione formata, debeat vasallus interim re feudali gaudere, & in suo integro custodiri: vt suprà, §. proxi. dictum est, tamen si in fine causæ reperiatur male se opposuisse, tenetur ad fructuum restitutionẽ, nisi feudum negauerit: quia vltra fructus & prouentus perdit feudum, argumen. Authen. Item possessor. C. qui potio. in pign. habe. & Authent. cõtra qui propriam. suprà de nõ numera. pecu. & tenet Pet. Helie in sup. tracta. de iure emphi. super §. lex itaque. in Authent. de non alienan. col. 2. quia vbi est dare pœnam, secundum eam, cum re principali veniũt fructus. & idem tenet gl. Card. Alex. in cap. 1. §. aliàs est Rubrica de V. gno. similiter in fin. de conten. inter domi. & vasallum de inuestitu. & qui feudũ negat, feudum perdit. tenet Innocen. in capi. exterum quo iure. 8. distinct. & leg. fina. ff. de rei vendi. & idem tenet Abba. ibi eum distinctione. column. quinta. 2. versic. not. si. & Feli. column. quinta, ver. Abb. hic, de iudi. & est expressum in capitulo vasallus, in prima & tertia. si de feu. fue. controuer. & vtrobique per Baldum & Cardin. Alexand. in capi. tn. si fuerit, de lege Cora. & Bald. in l. secunda. column. 2. versicu. sed nunquid dominus, C. quomodo & quando iudi. Et Iason in prælu. feud. column 14. versicu. vnde secundum Bald. quia secundũ ipsos occultator veritatis æquiparatur, tenet deci. Parla. Delphi. q. 436. versicu. 69. & Bald. consil. vlt. colum. pen. ver. Item ciuis qui iurat. volu. 1. tamen Feli. in d. ca. ex-

ca.cæterum,limitat hoc dictum & hanc consue.quatuor modis.primo,quòd nõ habet locum, si vasallus negando careat dolo vel lata culpa : quia tunc non priuatur feudo.& not. Bald.in d.c.vasallus. colũ.1.per illum text.in verbo ex certa scientia.& idem tenet ibi Cardi.Alexan.colum.1.& Bald.in l.ea quæ. C.de condi.indebi.& Alexand.in consilio 14.libr. 2. Et Ludo.da Ro.consi.70.colum.3.vers.quo ad tertium. & Bald.in d.c.vasallus.in 2. per gloss.illam de pupil. §. hoc autem. ff. de noui oper. nuncia.vnde inquit Bald.illam gloss. multum commendat Io. Pogliarens.primus Doctor meus.alius enim Doctor meus qui rarum singularium habebat memoriam, fuit dominus Fran.Tigri.de Pisis: sed ille qui multum contulit meo ingenio,fuit Bar. de Saxoferrato,quos longo tẽpore audiui. & discẽdi studio rarò me ab eis separaui.dicebat autem mihi Bar.q illud quod suum fabricabat ingeniũ,erat lectura Cyn. & verũ dicit Bart. quia Cy.de Pistorio fuit præceptor domini Bar.vt ipsemet Barto. in l. quidam cum filium.ff.de verb.obli.recitat.præceptor Cyn.fuit dominus Dy. da Mugello.nam in plerisque locis Cy. vocat Dy. præceptorẽ suum. & vide quæ dixi in addi.ad Dy.in fi.de reg iur.libr.6. sed Bald.in c.1.in prin.col.vlt.de succes.feu.dicit de Bart.fuit enim Bart.subtilis homo & Doctor meus : tamen semper tenebat opi. multũ placentes laicis.fuit Bar.præceptor Ange. de Vbal.fratris Bald.vt recitat Ange.in con.185. & in consi.207.colum.vlt.& in l.1. C.de iudi. vide quæ dixi in quodam consil. in fin.huius Operis posito, & dominũ Clau. de Seysello. magistrum requastarum in sua elegan.repe.l. vt vim.col.vlt.versicul. postremo. ff. de iusti. & iur. Et de laudibus Bald. Angel.& Pe. Perusinorum fratrum & plurimorũ aliorum Doct.& de morta ipsorum,vide Ioan. Bap.de sanct.Seue.in tract.suo de modo studendi, & in quadam episto. posita in 1. volumi. consil. Bal.vbi etiam reperies epitaphium quod positum fuit super sepulchrum Bal.Papiæ sepulti.& Bal.fuis præceptor Paul, de Castr.vt ipse Pau.no.in cons.165,secundum verum numerum correctum in prin.in nouis attestans ibi Bald. a longo tempore vixisse : sed Bart.viuebat ad pondus, vt haberet intellectum pariter dispositum, & nunquam alteratum secundũ Ludo.de Roma.in suo singulari,incip.quæro à te. fol.20. colũ.2. secundo limitat Feli.si ante litis contesta.pœniteat negasse.vt not.glos. in l.Neratius.§.nec actio. ff. ad l. Aquil. licet Bar.contra in l.eum qui in prin. ff.de iureiu. tamen alia opi.contra. Bart.est communis secundum Feli.& tenet Ludo.de Ro.in d.cons. 70.versi.2.principaliter quæro. sed Cardina. Alexan.in d.c.vasallus.col 2.vers.an vasallus possit pœnitere, dicit quòd potest pœnitere vsque ad sententiam, nisi deliberatè post terminum eidem præfixum negauerit: quia tũc non poterit confessionem emendare, vt not. Bal.in d.Authen.contra qui propriam, & ibi Sali.& Alex.in d.l.eum qui.ver.infert Barto. hic.& vide Io.Fab.Angel.Aret.& Ias. in §. ex maleficiis.Institu.de acti.& quæ dixi in §. 22. de iurisdi.omnium iudi.in 1.gl.& Ludo.Bolog.in c.1.de contro.inter Docto.& tempo.in suis primis interpreta.& Abb.Sicu. in consil. 3.in 3.q.volu.2. Et aliàs duas limitationes vida per Feli. vbi suprà. Quid autem si vasallus dubitauerit iusta dubitatione, an amittat feudum? dic quòd non : quia iusta dubitatio habetur pro ignorantia : vt l.fin.Cod.de condi. indeb.tamen secundum Docto.suprà allegat. potest cogi deliberate respondere in termino sibi dato,vt ibi vide. Sed quid b si vasallus negat partem feudi,verum perdat totum feudum, si de parte negata conuincitur? Bald.in d.cap.vasallus.in 1.col.tenet quòd non. & idẽ in ca.1.§.1.qualiter feud. alie. po. & maxime de æquitate canoni.vt nota. Io.And.& Docto. in c. 2. de feu. in antiq. & Iason l.3.colum.37. in princi.versicu.3.quæro. C.de iure emphit. quia pœna non debet excedere delictum : vt ca.omnium de pœni.& remis.& idem tenet Ioan.Fab.in §.si vero. Instit. de leg.& Bald.in consil.208. libr.2. & ca.1.§ callidis : de prohi. feud.alie.per Fred.& plene Cardi. Alexan. in d.c.1.§.1.qua.feu.alie.pote.column.2.ver.secundò quæro, & ista videtur multùm æqua opi.quam sequitur Francis.de Aret.in consi. 14.col.2.quòd est singu.in materia feudorũ, & Cardina.de Zab.in consi.92.colum.2.licet multi teneant cõtrarium,vt ibi vide per Cardin.& Pau.de Cast.in consil 306.in nouis : & Oldra.in consi.28.vbi dicit quòd emphiteota cessans in solutione partis,cadit à toto : secus est in censu,& per Alex.in consil.99. col. vlti. lib.5. Sed quis tenetur probare quòd sint feudalia; an dominus vel vasallus? vide Alexan. in consil.126.columm.3.libr.1.vbi tenet quòd, dominus qui alleg illa esse feudalia : vt l.ei. ff.de prob.de quo per Card.Alex.in c.1.col.4. & 5.quæ sit inuesti.& in dict. c. vasallus, si de feu.fue.controuer.

a Adde elegantia Bald. per Pet. de Ancha. cons. de fis. i proæ. 6.

b Adde quod si emphi. soluit partem & i alia parte cessauit per triennium : an in totũ possit expoliare emphi. Spe in tit. de iure emphit. §. nũc aliqui. ver.29. tenet quòd sic & i seq. versi.tenet contrariũ, sed primũ quòd in toto priuetur, tenet Oldr.de Laude ĩ cõ si.29.et plenè Iason in l. 2. col.15. versic. 16. quæro. C. de iure emphi et Bar. in cons.56. col. vlt. li. 2 Et quod de requisi no & conductore ac plurib. haredibus, quorum alter soluit canonẽ pro parte sua, & alter nõ ibi cum se q. & de ba redi. Vide per Bar. et Docto.in l. frandatr. ff.de publi.

§. XV.

Item par la coustume iacoit ce que le seigneur de fief par son assignation, ait tenu la chose feodale par 20. ans, ou autre plus long temps. a Et quil ait pris & pareceu,& fait siens les fruitz, & emolumens de la chose feodale, par ledit temps, pour default de foy non faicte, & rachat non payez. Neantmoins le vassal, quant bon luy semble, doit rauoir & recouurer la chose feodale:& est tenu le seigneur feodal, la luy rendre & restituer en luy faisant la foy, & payant les droitz & deuoirs de fief. b

Item par la coustume.

a *Plus long temps.*] Adde quæ dixi suprà de præscrip. in §. 2. in glo. 2. vbi est similis in tex. & infrà, eod. §. 25. tamen vltra ibi notata, vnum nota profectò singulare, quòd possessio in feudis est adeò fauorabilis, quòd facit præsumi pro possessore, vt nota. glo. Bal. & Cardi. Alexan. An. in cap. 1. §. si quis de manso. de contro. inuesti. & gloss. in cap. 1. de contentio. inuesti. feud. ibi tenet Ludou. Bolog. in suis primis interpre. Ex quo elicit Bald. in d. §. si quis. quem sequitur Cardi. ibi colum. 2. quòd præscriptio longissimi temporis, quæ in aliis est odiosa, vt not. gloss. & Docto. in l. fin. C. de edicto diui Adria. tollen. est in feudis fauorabilis: vel saltem non odiosa: quia gratia vtriusque subinfertur, scilicet vasalli & domini, ar. l. statu liberos. §. seruus annua. ff. de statu libe & vide quæ dixi in additio. ad Dy. in regula, Possessor. in 3. addi. ver. Adde Barto. in l. naturaliter. in princip. & c. & tenet Ludo. Bolog. in suis secundis interpreta. in d. l. fi. de edic. diui Adria. non tamen potest dominus contra vasal. vt hic, aut vasallus contra dominum præscribere. vt d. §. 2. & 3.

a Adde quòd sunt 41. cau. pro matione feudi, quas colligunt Docto. Hic allega. & plene Frã. de Curt. in tracta. feu. in 4. parte per totũ. et an habens ĩ feudũ castrum quis male tractat homines castri, possit illo priuari Bart. Soci. consi. 272. col. 5. vers. 6 asse conclusio vol. 2. & Bal. & Car. Alex. c. 1. §. quinque de pace tenen. & iur. fir.

a *Les droitz & deuoirs de fief.*] No. quòd licet de consuetudine a vasallus non priuetur feudo ob defectum præstationis homagij & fidelitatis ac solutionis rachatus, & aliorum iurium, vt patet per discursum huius tit. tamen potest priuari feudo aliis de causis; de quib. in iure fit mẽtio, quæ multæ sunt, vt in capitu primo. & per totum. quibus mo. feu. amit. & ibi per Bald. & Cardi. Alexand. & in capitu. primo. in princi. & § porro. & ibi per Bald. & Doctor. quæ fuit prima causa beneficij amitten. & Pet. Iaco. titul. de cauf. ex quibus feud. amittitur. & titul. sequen. & Alexand. in consilio 103 in fine. columu. secunda. versicul. quinimmo. volu. secundò. Nam ex causis quibus filius potest à patre exhæredari: ex eisdem vasallus potest à domino feudo priuari, vt ibi. & tenet Bald. in l. solo. C. de liber. cauf. Et similiter dominus ex eisdem causis perdit proprietatem, vt not. Cardin. Alexand. in dicto capit. primo. column. prima. quib mo. feud. amitti. & Francis. de Are. in consilio 14. column. vltim. in fin. & Bald. in capit. 1. §. domino committente, in verbo. ad vasallum. si de feu. fue. contro. inter do. & agnat. & Hippoly. de Marsi. in suo singu. 121. Et nota quòd postquam est aperta via domino feudi ex natura feudi, nunquam redit ad vasallos, vt capi. ille qui interfecit fratrem domini sui, & tenet Baldus in 1. libro, column. vltim. versicu. & not Cod. de operi. liber. Sed quando vasallus priuatur b feudo, an requiratur sententia, vide Bald. consilio 118. in fin. in consilio 136. libr 1. & text. & ibi Bald. & Cardi. Alexand. in ca. quicunque aliàs est §. de pace tenen. & Bald. in consilio 190. & in consilio 456. columu. 6. versicu. qui iurat vel t. & text. ibi Bald. in fi. & Cardi. Alexand. in cap. 1. §. publici latrones. de pace tenen. & eius violato. & Iason & Docto. in §. sequen. in 2. additio. allega. & Ioan. de Ana. in consilio 7. & Francis. Curt. in 4. part. sui Ope. feudorum.

b Adde, an valeat pactũ initũ inter dominũ & vasallũ, quòd vasallus non priuetur feud. propter felonium ab eo commissam, vide Bal. in l. 1. ĩ 3. q. ff. de pactis dom. & in casu cauen. col. vlt. de fi. instru. et las. in l. si. col. 5. C. de pactis. et Pau. de Cast. in consi. 160. & Felin. in c. pruden. tiã de offi. deleg. & Bal. in l. si. Cod. de fruct. & litium expen.

§. XVI.

Item le seigneur de fief peult empescher & assoupir par sa puissance de son fief la chose feodale, & la mettre en sa main pour default de nommee & de nombrement a, a luy non baillez dedans le temps deu. Iacoite ce que foy & hommaige & deuoirs de fief luy ayent este & soient faitz & payez. Mais par tel empeschement le seigneur du fief ne doibt leuer les fruitz & emolumens de la chose feodale, ne les faire siens. Aiens seront leuez lesditz fruitz a la requeste des parties, ou lune dicelles se elles le requierent: ou si nõ officio iudicis par sequestre, qui sera ordonne par le iuge ordinaire, b ou la chose feodale est assise: Et ladicte nommee, & denombrement baillee le sequestre rẽdra au vassal lesditz fruitz deduitz les impenses & salaire dudit sequestre.

Item le seigneur de fief.

a *Et denombrement.*] Licet tã de iure quàm ex consuetudine vasallus cogatur specificare nominatim res feudales & infra 40. dies dare domino: vt §. 11. suprà. eodem dictum est, tamen ob defectũ traditionis feudum solum sequestratur: nec in alio punitur; licet de iure feudorũ debeat feudum amittere: vt no. Bal. & Cardi. Alex. in cap. 1. §. vasallus, si de feud. fue. controuer. inter dom. & agna. & d. §. 12. dictũ est. & vltra ibi allegata. Idẽ tenet Abbas Sicu. in consi. 74. col. 1. in 1. dubio. vol. 1 & Bal. in l. prætorain. §. 1. ff. de eden. vbi dicit quòd si emphiteota non exhibeat instrumentũ quod præsumitur emphiteosis extincta & finita: & poterit emphiteota expelli. vt ibi vide etiam per Docto. Moder. & Bartol. & Ioan. de Pla. in l. 1. Cod. de conduc. & procu. prediorum fisc. lib. 11. & Iason in prælud. feu. column. 17. versi. an autem rex vel princeps. vbi tenent quòd rex vel alius princeps non potest conuenire vel citari facere baronem suum, vt sibi ostendat iura quæ habet in Castris quæ tenet in feudum. alioquin quòd eum priuabit, quod limi. secundum Bal. in l 2. col. 1. vers. sed nunquid dominus feu. C. quomodo & quando iud. & Iaso. vbi suprà. & Ioan. de Plat. l. 1. C. de admi. rei publicæ lib. 11. tamen huic consuetudini est standum: vt c. 1. de feu. cog. & supr. titu.

tit. proxi. §. 1. in gl. 51. dictum est. Quia cōsue tudines locales sunt, & dicuntur ius cōmune in ipso loco, vt tenet Bald. in c. 1. §. Imperialis. versic. quæro vtrum, &c. de pace Constant. Et consuetudines proprias potest vnaquæq; ciuitas habere, vt dicit Bald. in d. §. Imperialis. ver. secundum. Et no. in hac materia vnum, q dominus potest denombrationes & instrumenta retinere quousq; fuerit sibi satisfactum de vētis seu laudimiis, ac aliis suis iuribus, secundum DD. suprà alleg. & in d. §. 12. Et si vasallus fraudulosè omittat in ipsis denombrationibus aliqua feuda ponere, priuatur eisdem. & similis consuetudo etiā obseruatur in ciuitate & Viceecomitatu Paris. Sed qua pœna punitur vasallus qui non obstan. arresto per dominum apposito vtitur re feudali, & rumpit arrestum: dic, quòd per consuetudinem generalem in regno Franciæ obseruatam debet 60. solid Tur. & etiam re integrare & restituere quicquid post dictum arrestum acceperit, licet in aliquibus locis fiat differentia in arrestis ruptis inter nobiles, qui in 60. libris Turon. & ignobiles qui in 40. solidis Turonen. puniuntur.

e *Par le iuge ordinaire.*] Quando in materia feudi est contentio inter dominum & vasallum, vel vasallum & agnatum: vel inter ipsos vasallos, quis cognoscat & sit iudex: an dominus, vel pares curiæ, an iudex loci, vbi feudum est situm? Vide amplè Innocenti. Abb. Sieu. Bald. & Felin in cap. cæterùm. de iudi. & in cap. verum. de foro competen. & Bald. & Cardin. Alexand. in cap. 1. de inuestitura in mari facta. & in cap. 1. de controuer. feu. apud pares terminanda. & Alex. in consil. 1. colum. 3. ver. tamen præmissis, circa fin. col. cum sequen. & in colum. 3. ver. alia ratio ne, libr. 5. & Bald. in consil. 83. ante fin. versic. super vi. & in consi. 159 colum. 3. ver. item de generali, libr. 1. & in consil. 203. in fin. & in consilio 383. in princip. post casua narrationem. & in consil. 368. colum. 3. versi. sed quo ad personas, & in consil. vlti. colum. penult. versicu. item apud alios. eod. lib. & amplè in consil. 314. colum. 2. versi. 5. quæritur. libr. 3. vbi dicit. & etiam in aliis locis suprà allega. quod in materia feudorum ista est distinctio, quòd quando est quæstio de feudo inter dominum & vasallum, pares curiæ, id est, alij vasalli debent istam controuersiam terminare: vt in c. 1. de contro. inter vasal. & episcopum. & in cap. 1. de mili. vasal qui contumax est. & in c. Imperialem. §. si vero inter dominum, & vasallum. de prohib. feud. alien. per Frede. & tenet pulchrè Alexand. in consil. 79. per totum. libr. 1. Et an hoc etiam videtur verum, cùm causa vertitur cum persona ecclesiastica, & super rebus ecclesiæ, vide Doct. vbi suprà, maximè Alexan. in d. consi. 79. & Bald. in d. c. 1. & ibi Cardin. Alex. de contro. inter vasal. & episcopum. & ad prædicta vide Bald. & Cardi. Alex. in c. 1. an apud iud. vel curiam dñi quæstio feud. debeat terminari, & Abb. Sieu. in consi. 81. libr. 1. & Oldrad. consi. 272. & Bald. in l. liberti. col. vlt. C. de ope. liber. & Bart. & ibi Alexan. & Ias. in l. 1. §. & post operis. ff. de no. ope. nun. & Cald. in consi. 2. titu. de iudi. & Ias. vbi suprà, colum. 18. ante fin. & Cardi. Flo. in Clemen. pastoralis. §. denique. in 4. quæstio. de re iudica. & Iacob. de sancto Georg. in suo tracta. de feud. in gloss. & dicit vasalli. chart. 39. vbi refert in 4. colum. secundum Bertran. Caprioli. in cap. 1. §. 1. de feud. guardiæ: quòd iudex Aurelianensis ratione castri de Burgensatio habet multos vasallos, & ibi est vous iudex causarum feudalium, &c. & Ioao. de Ana. in consi. 32. & ibi Ludo. Bolog. in addi. & Fran. Curt. in suo tract. feu. in vltima parte multum amplè.

§. XVII.

Item par la coustume si aucune chose tenue en cens du cens du roy est vendue, ou alienee a cause de ce ne sont deux auleuns accordemens, loz, ne ventes, au roy. Mais seulement sont deuz par la coustume, par lacheteur, ou nouueau seigneur, a qui la chose est alienee double cens a au Roy, car selon icelle coustume les cens deuz au Roy en la ville & septaine de Bourges, ne sont pas accordables en mutation de seigneurie: Mais audit cas sont seulement deuz doubles cens.

Item par la coustume.

a *Doubles cens.*] Aduerte pro intellectu huius consuetudinis & totius tituli, quòd census præstatur à subditis aliquando gratia & in signum subiectionis, vt c. 2. de cens. & facit l. 1. & 2. C. de censi. lib. 11. & in hoc casu census æquiparatur tributo. Nam lex censum tributum & publicam pensitationem pro eodem recipit: vt ff. de censi. l. ætatem. in principio. vt not. Ioan. de Plat. in Rubrica, de anno. & tribu. libr. 10. & amplè gloss. & Ioan. de Plat. in Rub. de censi. lib. 11. & glo. in l. 1. §. 1. in verbo, pendant, & ibi Bartol. & Alexan. in addi. ff. de publi. & Ioan. Fab. in §. adeo. col. pen. de loca. & hoc verum quando ad fiscum: sed quantum ad priuatum, cui debetur census, vel annua præstatio, est differentia, prout videri poterit per Ioan. de Platea, in d. Rubri. de anno. & tribu. quia quantū debetur census priuato, ecclesiæ, vel ciuitati, vel annua pensio, siue sit conductor, vel emphyteota, si non soluit, cadit à iure suo: vt leg. 2. & ibi Docto. C. de iure emphyt. Et contractus censualis dicitur, quando quis concedit omne ius quod habet in re: licet debeat sibi præstari certa pensio. Sed quando reseruat sibi aliquid iuris, est emphyteosis, secundum gloss. Innocen. & Abb. in cap. constitutus. de

religioſ.do.& Bart.in d.l.1.§.1.de pub.& per Alexan.conſi.117.colum.penul. vſque ad fin. lib.4.& in conſi. 14.col.4.in princip.lib.2.& Ioan.Fab.in d.§.adeo.& Pet.Helie in ſuo tractã.de contract.cenſus, & Ioan.Pet.de Ferra. in forma libel. quo agitur ad ficti præſta.in gloſ. in verbo, fictum. col.2. vbi etiam ponit, quòd cenſus aliquando præſtatur in ſignum perceptæ libertatis. Et aliquando in ſignum aſſumptę ſolius protectionis, de quibus vide glo.in c.accepimus. in verbo, libertatis.cum ſeq.& ibi Abbas poſt Innocen.in fin.& ibi de Bellenzi.in addi.de priui. Vnde ex alienatione rei cenſualis de cenſu. fiſci, exiſtentis ſecundum conſuetudinem non debentur accordeméta ſiue laudimia, ſed duplices cẽſus pro primo anno. nam ſi debentur quinque quolibet anno, tenebitur emptor primo anno ſoluere domino 10. ſol. qui dicuntur duplices cenſus. Et idem ſecundum Pet.Helie. vbi ſuprà.& in tracta. tribut. quòd dominus pro introitu nouæ traditionis rei cenſualis, id eſt, quando nouiter tradit rem in cenſum annuum, non poteſt aliquod exigere, vt l.fin. & ibi Ioan.de Plat.in princip.C.de cenſi.lib. 11.& Ioan.de Plat.in l.fin, C.de fide inſtru.& iure haſtæ fiſca. libr.10.& in l. qui agros.de agrico.& cenſi.lib.11.

§. XVIII.

Item mais ſi aulcune choſe tenue en cens daultres que du Roy, ſoyt de gens laiz, ou deglise eſt vendue ou alienee, en ſont deuz ſeulement accordemens par lacheteur a, ou nouuel ſeigneur du cens. Ceſt aſſauoir aux gens deglise ſeigneurs du cens a cauſe de leur egliſe deux ſoulz tournoys. Et aux gens laiz 20. deni. tournoys pour chaſcune liure que eſt vendue la choſe tenue en cens, ou celle neſt vendue : mais aultrement alienee pour chaſcune liure, qui vault & eſt eſtimee arbitrio boni viri, la choſe tenue en cens alienee, ou regard, au temps du contract de la vendition ou alienation.

Item mais ſi aulcune.

a *Accordemens par lacheteur.*] Pro hac conſuetu.in hoc & ſequen.& §.24.infra, eod.eſt tex.in l.fin.cum ibi not. per omnes Scriben. C.de iure emphyt. & quæ dixi ſuprà eod. §. 5.& tenet Ioan.Fab.Inſtit.de empti.in princ. vbi dicit, quòd de conſuetudine regni Franciæ debentur uentæ domino cenſuali, quando res cenſualis venditur, & alibi vocantur vendæ & accordamenta: vt hic, & alicubi laudimia: vt in lingua occitana. & in ſolutione accordamentorum ſeu laudimiorum attenditur conſuetudo : vt l.domini prædiorum. & ibi Ioan. de Plat. C.de agrico.& cenſi.lib. 11.& tenet Bald.in Rubr.de conſuet.in antiq. col.4. Et videtur ex hac conſuetudine, quòd ſi ex quacunque cauſa mutatur dominium, in alium debeantur accordamenta ſeu laudimia dum dicit, *ou celle neſt vendue*, vſque ad fi. Et ſic ſiue ex donatione, legato, vel permutatione transferatur dominium, debeantur accordamenta. Patet in donatione & legato per tex.in d.l.fin.& ibi tenent Doct. maximè Salic.col.3.& Iaſ.col.13.verſi.10.quæro quando res.& Bald.in c.literæ.in pen.colum.de dila. vt facit tex.in l.2. C.ne rei domi.vel temp.ibi vel alio pacto, &c.& tenet deciſio Parla.Gratia. Delphi. q.46.& q.48.licet Specu.titu.de iure emphy.§.nunc aliquam.verſi.107.teneat quòd non. quia non interuenit precium. & idem tenet in verſi.110.& Petr.de Aureliaco, de act in rem, circa fin. Sed ex pacto legis commiſſoriæ, vel adiectionis in diem ſecundum ipſos non debentur accordamenta ſeu laudimia.& tenet Paul.de Caſtr.in l.2.col.1. C.de pactis. inter empto. per gloſſ.fin.in l.1. C.quando liceat ab empti.diſce. Sed d. deciſ. dicit eſſe verum, niſi ſit conſuetu.quòd non debeantur ex donatione vel legato. ſicut de conſuetudine patriæ Delphi. quòd ſolùm ſoluuntur dimidia laudimia pro rebus donatis.& vide deciſi.Capel.Tholo.quæſt.279. & quæ nota.Abba.in conſil.74.colum.1.verſic.circa ſecundum.lib.1. Sed an ex venditione rei vel redditus facta cum pacto recobrij, ſiue de retronendendo, debeantur accordamenta? Vide quæ dixi in quodam conſilio quod ponitur in fi.tract.domini Dy.de reg. iur.libr. 6.incipien.Iaquelina *du moulin*, ante fin. vbi teneo quòd ſicut non habet locum in pacto l.commiſſoriȩ vel adiectionis in diem. vt ibi vide quod not.pro §.ſequen.& §.4.ſuprà eo. quòd ſi vendantur redditus ſuper re feudali vel cenſuali cum pacto de retronendendo, non debentur racharus vel accordamenta : quia intelligitur de redditu perpetuò ſuper re feudali vel cẽſuali vendito, aliàs deberentur dno accordamenta, quod not.vt ibi vide. licet Paulus de Caſtro teneat contrarium in l.1.C.de pact.inter emp. quod intelligunt quidam quòd emptor teneatur ſoluere laudimia quæ à venditore poſtea recuperante rem venditam vigore pacti poterit recuperare, quod verum non eſt.quia ipſe non tenetur ſoluere. Sed primam ſententiam ꝙ non debentur à venditore, nec ab emptore, tenet Ioan. Fab. in l. fin. colum.vlti.C.communia de leg & in dict. l. 1.quando liceat ab empt. Et an ex permutatione ſiue cambio debeantur uentæ ſiue laudimia. Tenet Albe. de Roſa.in 1.parte ſtat.q.110. quòd non.& Idem tenet deciſi. Gratiano. in d.q.48.& latius in q.92.& Ioan.And.in addi.Specu.de contrah. empt §.nunc dicendum.in verbo, quemadmodum.poſt princ. & Bald. in l.ſi domus.§. fin. ff. de lega. 1.ſed ſi res permutaretur cum alia maiori, & pro maiori precio ſeu valore

datur

detur pecunia: tunc debet attēdi animus contrahētium, vt dicatur permutatio vel venditio, ad hoc vt debeātur laudimia, quia si principaliter intendunt permutare, erit permutatio, licet accessoriè pecunia accedat, vt perueniatur ad equalitatē, secundum Io. And. in c. ad quæstiones. & ibi Abb. Sic. col. 2. ver. ex his. de rerum permu. & tenet Bald. in prælu. feu. col. 4. vers. & dicimus in simili quando, & ibi Ias. de May. col. 10. versi. nota tamen inter cætera, & Bar. & Doct. Moder. in l. Aristo. ff. de donati. Et si non apparet de animo contrahentium, recurrendum est ad coniecturas. Si enim maius precium sit, quàm res data, præsumendum est quòd sit emptio: sin antem res sit maioris valoris, quàm sit pecunia, erit permutatio, de quo vide per And. Barba. in d. c. ad quæstiones. & Lud. Bolog. in l. 1. C. de rerum permuta. in primis interpret. & Alexan. in addi. ad Bart. in d. l. Aristo. & Ias. in §. actionum. col. 21. versi. vlt. Institu. de act. & in l. 1. in fi. col. 3. versi. an autem lex. ff. de rer. permu. Sed secundum hanc generalem conclusionem iuri consonā, dico ex permutatione pura, vel partim cum pecunia facta, esse accordamentā domino debita, quicquid Doct. suprà alleg. teneant: quia sub correctione ponderauerunt tex. in d. l. fi. de iure emphyt. & in l. 2. ne rei domi. vel templo. Nam hæc consuetudo est fundata super d. l. fin. versi. & quinquagesimam partem precij vel vel æstimationis, &c. & exponit ibi glos. precij quando venditur: vel æstimationis quando alio modo transfertur: & in verbo, transponere exponit, scilicet permutando, & hoc tenet ibi Ioan. Fab. super illo verbo æstimationis exponendo, scilicet si permutauerit, & sentit Hippoly. de Marsil. in suo singul. 105. & dec. Capellæ Tholos. q. 27. quia permutatio parum differt ab emptione, vt l. 1. de contrah. empt. licet nomine differant, de quo per Ang. Aret. in d. §. actionum. colum. 35. & ibi Iason. col. 21. versicu vltimo. & Iason in d. l. 1. de rer. permuta. & pro ista parte facit tex. in l. secundum. §. emptorem. ff. de ædilit. edict. vbi dicitur, quòd edictum quod datur emptori, extenditur ad permutantem. a Et pono tex. d. § emptorem. cuius verba sunt hæc. Emptorem eum accipere debemus qui precio emit. sed si quis permutauerit, dicendum est vtrunque, emptoris & venditoris loco haberi posse, & vtrunque ex hoc edicto experiri, &c. Et facit quod not. Io. Fab. in d. §. actionum. col. 5. versi. per ista potest terminari quæst. modò de consuetudinē debentur ventæ seu laudimia ex contractu venditionis & permutationis in aliquibus locis, & in aliis non. Quidā dedit domum suam Sempronio pro decem sextariis frumēti, quæ promittit dictus Sempronius in bonis locis & competentibus assignare, vel pro decem carteriis prati, quæ promisit tradere in tali riparia, an debentur ventæ vel laudimia, & tenet quòd non, quia non est permutatio: sed cōtractus do, vt des, cùm non sit certa species quæ ex altera parte detur. & idem tenet ibi Angel. Areti. col. 36. versicu. in ea. gloss. ibi. quando. secus si pro 10. promisit dare 10. corbes frumenti, secundum Alb. de Ros. in prima parte statu. quæst. 178. quia est venditio. & debentur laudimia. & ita fuit iudicatum secundum eum, licet contrarium teneat in secunda parte statu. q. 221. per ea quæ not. Bartol. in l. si pupillus. in prin. ff. ad leg. Falc. sed vbi fieret commemoratio in statuto vel consuetudine de precio solum, tunc verbum venditio verificatur in venditione vulgari sumpta: vt tenet Abba. Sicu. in c. 1. in princi. de his quæ fiunt à præla. & est text. in l. secunda. C. de prædiis decuri. lib. 10. & hoc casu non comprehenderet donationem vel permutationem. & tenet Bald. in d. l. 2. ver. quid si statutum dicit. C. de rerum permutatione. & in consil. 65. libr. 4. & Spec. in tit. de empto. §. nunc dicendum. ver. sed pone statutum, &c. vnde prohibitus vendere sine certa solennitate, ne decipiatur in precio, potest donare vel permutare, secundum Abba. vbi suprà sine solennitate: nec d. l. fin. de prædiis decurio. & ibi hoc tenet Ioan. de Plat. & Luc. à Penna, vbi dicunt, quòd stante consuetu de qua infrà de consuetudine retractus, quòd proximior rem venditam retrahere possit, tamen si permutetur, non habet locum retractus, et sit verum ibi dicam, & idem tenet Ioan. de Platea in l. 1. col. 3. C. de fundis patrimonia. libr. 11. sed vbi sit commemoratio precij & æstimationis, vt hic in fine. & in dict. l. fin. de iure emphyt. tunc verbum venditio, & alienatio comprehendit in se omnem cōtractum, per quem transfertur dominiū: vt l. statuliberi. ff. de statulib. & l. 1. C. de fundo dotali. & l. alienationis. ff. de verborum significatione. & l. fin. C. de rebus alienis non alienandis. & in cap. nulli. extr. de rebus. alienationis. & ibi omnes Doctores, de reb. alien. non alienan. & hanc sententiam tenet Dyn. & Iacob de Aret. & seq in l. 1. §. si quis in fraudem. ff. de his quæ in fraud. patron. & Iaso. in dict. l. fina. colum. 39. versicu. pro clara. ergo & in versic. nunquid autem appellatione venditionis. & Bartachi. in suo tract. de gabellis, in septima parte, & Alexand. in l. 2. in princi. colum. fina. ff. si certum petatur. & idem tenent Ioan. And. & Innoc. & Abb. Sic. in ea. potuit. colum. 2. ver. ad deo, de loca. & gl. Bal. & Lud. Bolog. in secundis interpretationibus. in l. apud Celsum. §. si cum legitima. per illum textum. ff. de dol. except. sed ne erres, reperies Ludouicum Bologninum post titulum de reg. iuris. & tenet Paulus de Castro. in consil. 92. colum. 2. volumi. antiquo. & Felin. in proœmio decreta. colum. 4. ante finem. versic. & adde. & in Rubri. de fide instrumento. col. 5. versic. non obstat. Igitur ꝙ ex permutatione debentur laudimia seu accordamenta nulli non patet. & facit tex. in §. 23. infrà. eo. dum dicit, quòd ratione mutationis dominij debentur accordamēta, de quibus

a Adde Bart. Soci. in con. 14. vers. præterea cum seq. Vol. 2.

quibus bic dicit text. & istud tenet Bald. & Ange. in l. cùm hi. § si cui. ff. de transact. nam hęc consuetu. non est exorbitans à iure communi, sed est profectò secundum ius commune: vt d. l. fi. de iure emphyt. vnde verbum alienationis comprehendit permotationem. gl. est in d. l. fi. de reb. alie. non alienan. quam ibi sequitur Bald. & seq. & Francis de Are. in consil. 124. col. 2. ver. sed secundum principale; & quæ dico infra de consuetu. retra. §. 3. & quòd debeantur laudimia, tenet pulchrè Ias. in l. fin. col. 2. ver. intellige tamen. cum seq. ff. de condi. causa dat. quam vide: tamen de consue. Paris. ex permutatione: vel etiam ex venditione non debentur rachatus vel accordamenta: nisi ex successione, cuius contrarium hic obseruatur, vt vides. Sed an debeantur a accordamenta ex vẽditione nulla, fortè fuit resoluta, vide Iaso. in d. l. fin. colum. 3. vers. 9. quæro. de iure emphy. & Iacob. de sanct. Georg. in suo tracta. de feud. in gloss. & cum pacto. de non alie. in princ. fol. 18. & quæ dicam infrà. de consuet. retract. §. 2. in gloss. 1. col. 3. ver. sed quæritur: vel quia precium non b interuenit. Quia venditio sine precio esse non potest: vt l. 2. ff. de contrahen. empti. & §. precium & ibi Ioan. Fab. in prin. & Ang. Aret. & in §. item precium. Insti. eo. tit. etiam vbi testes dicerent venditionem fuisse factam, & non deponerẽt de certo precio quòd non valent, vt tenet Alexan. in consi. 28. col. 2. versic. ad hoc. vol. 1. & in consi. 39. colum. 3. ver. prętetea precium est. & col. fin. lib. 5. & Hippol. de Marsil. in suo singula. 37. & Lud. de Rom. in consil. 91. colum. 3. versi. videndum. & melius in consilio 355. col. 2. versic. 2. Idem probat & Bald. in l. 1. colum. 1. versi. denuo quæro. C. de rebus alie. non alien. & Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur. nisi secundum Bald. & Lud. de Rom. in d. consi. 91. testes deponentes dicerent precium fuisse solutum, sed quòd de illo non recordantur. Quia precium duorum numerum significationem habet: sed istud reprobat Alex. in addit. ad Bald. in d. l. quia emptio licet possit fieri vno nummo: tamen non valet: vt l. si quis ante. & ibi Bart. ff. de acquir. possessio. & testes debent interpretari contra producentem. Et idem est dicendum in instrumento narrante venditionem prædij, & non conuentionem precij, quòd non probet venditionem quòd not. quia bis obtinui per sententiam, de quo per Spec. in tit. de teste. §. nunc tractandum. vers. quid. & per Doct. in l. sciendum. ff. de verbo. obligat.

a Adde Bal. in l. 2. C. de episc. audien. & Frã. de Crema in suo sing. 112.

b Adde quod si ego cõtra te ad fundum, quia vendidisti et probo vẽditionem et solutionẽ precij: tamen non de tẽpore, an obtineã. Bal. tenet quod non in l. 2. ad fi. C. ad plures vna sententia: et Fran. de Cre. in suo sing. 109.

§. XIX.

Item & semblablement seu alcune rente, ou charge est vendue ou alienee a en & sur aulcune chose tenue en cens, & estant du censif daultre que du Roy: en son deuz les accordemens par la coustume au seigneur du cens en la maniere dessusdicte.

Item & semblablement.

a *Vendue ou alienee.*] Et intellige hanc consue. prout dixi suprà eo. §. 4. & §. proxi. precedent. Sed quæro, aliquis accepit locũ quendam modici valoris in feudum vel in emphyteosim vel censum, super quo sunt ædificia magni valoris per accipientem constructa: puta vna magna domus vel alta turris, si postea vendatur, an dominus debeat habere laudimia seu accordamẽta æstimationis turris siue alterius ædificij; an verò solum modici valoris loci tantum. Istam q. firmat Odofred. in l. fin. de iure emphy. Et post eum Alber. de Ros. ibi in vltima columna. qui determinant, quòd dominus debet habere accordamenta siue vendas loci, & etiam ædificij: quia ædificium solo cedit: vt l. 1. §. quod ait. ff. de superfici. & idem tenet Ias. in d. l. fi. col. 11. vers. 4. quæro, &c. in feudo tamen non habebit, nisi reuenutum anni vnius, vt sup. eo. §. 5. dictum est, & in censu vel emphyteosi dominus habebit de consue. 20. denarios pro libra precij rei venditæ, si est laicus, si verò ecclesiasticus, duos solidos Turon. vt §. suprà, proxi. Sed quæro incidenter, tu scis quòd vasallus ob defectum fidelitatis & homagij non prestitorum, non priuatur feudo: vt sup. eodem §. 6. & 7. & 13. & 16. dominus tamen in concessione seu donatione feudi stipulatus est sibi dare quotannis vnum equum, aut certas vini corbes in electione ipsius dominij: modò vasallus non dedit equum nec vinum: iam sunt multi anni ex eo quòd nunquã dominus petiit. c Et pro parte ipsius domini allegatur, quòd dictus vasallus non seruauit pactum: ideo venit priuandus. & econtrario per vasallum dicitur, quòd ipse dominus non elegit, quid iuris? Bald. in consil. 191. lib. 1. tenet quòd non priuatur vasallus, per plures rationes: secus esset secundum eum, si dictum fuisset, quòd vasallus baberet tenere dictum equum ad honorem præceptum & seruitium ipsius domini, tunc priuaretur: quia obligatio non esset alternatiua, sed disiunctiua: vt ibi vide per eum, & in prælud. feud in 7. diuis. & ibi Iason & Iacob. de sancto Georg. in tractatu feudo. in glos. in feudum, in 2. diuisione.

c Adde, an dom. possit operas, quas sibi annuatim debet vasallus vel homo suus prestare facere alteri per ipsum vasallũ, & ad ipsas prestãdũ cogi, vide Bart. in l. si non sortẽ. § libertus. col. pe. ff. de cõdi. indebi. qui tenet quòd sic, de qua ibi per Ias. & Iac. de S. Geor. in suo tra. de homag. tit. de reydu seu operis, in pri. vbi ponit plures singula. q. ad quẽ recurre circa cornatas quas habent domini i suos homines.

§. XX.

Item que se aucune chose tenue en cens dautre que du Roy aduient a aucun par succession en lignee collateralle sont deuz par la coustume au seigneur du cens accordemens par iceluy a qui elle est aduenu. Mais ce cest par succession en droicte ligne, a aucuns en sont deuz. Excepte au regard des femmes mariees ausquelles aduient durant, & constant

leur

leur mariage par succession en droicte ligne aucune chose tenue en cẽs: car leurs maris a cause delles par la coustume sont tenuz payer les accordemens au seigneur du cens.

Item que se.

a *Aucuns ne en sont deux.*] Pro consuetudine in hoc §. contenta, est text in l.3.& ibi hoc tenet Sali.col.4.versi.50.& Ias.C.de iure emphyt. & satis dictum est suprà, eod.§.6.& 7. quòd liberi succedentes in feudo, vel in emphyteosi, vel censuali, nõ tenentur ad laudimia siue accordamenta: quod fallit in filia vxorata: & in succedente ex linea collaterali. quia tenentur soluere accordamenta, vt hic vides. Sed an de iure procedat, quòd si res censualis, vel emphyteoticaria aut feudalis dentur in dotem, debeantur laudimia siue vendæ, vide Specul. titu. de loca.§.nunc aliqua.versic.ex qui. distinguit, vt ibi, sed Iason in dicta l.3. in 9.quæst. tenet quòd nulla debentur accordamenta. & idem tenet decisi. Capellæ Tholosã. questione 279. tamen de consuetudine generali debentur laudimia. ¶ Sed quid, mulier contraxit matrimonium, & omnia bona sua in dotem dedit, excepto feudo vel re censuali, vel emphyteoticaria, quam penes se retinuit non animo fraudandi dominum de accordamentis: sed quia erat ditior eius marito, & dos cum moderamine, ac secundum qualitatem personæ mariti constitui debet: vt l. quæro.& l.siue generalis. ff. de iure donat. & l. si ex causa.§ in dotis. ff. de minorib.& not.in l. 1.C aduers. donati. & l.vna.si aduersus do.vel fortè erat consuetudo, vel statutum, quòd vir vxore præmoriente certum quid lucraretur, ideo noluit omnia dare in dotem: an maritus teneatur soluere rachatus & laudimia? Et videtur quòd maritus teneatur soluere: vt patet hic dum dicit, *excepte au regard*, &c.& in §. sequen. dum dicit, *iacoit ce que la femme*, &c. quòd si matrimonio constante filiæ ex successione paterna veniat res censualis, feudalis, vel emphyteoticaria quæ censetur paraphernalis, de quo dictum est suprà de consuetudine statu. §.5. tamen vxor illam non dedit marito in dotem, cùm matrimonium fuisset iam contractum & dos data, & tamen maritus est dominus ipsorum, vt in dict.§. 5.dictum est.& hæc consuetudo loquitur indefinitè, quæ æquipollet vniuersali, vt not. Dyn. & quæ ibi dixi in additio.super Rubri. de regu. iur. lib. 6.igitur, &c. in contrarium videtur, quòd non. quia laudimia siue accordamenta debentur ratione mutationis dominij, vt suprà, eod. §.17.& §.13.sed hic non mutatur cum retinuerit, vel sibi euenerant dote prius constituta. igitur, &c. ita per hanc consuetudinem nihil dicitur, quamobrem extra suum casum non debet extendi, sed secundum ius commune debet intelligi & terminari, vt suprà, de præscriptionib. §.secundo, in glos. §.fina. in glos. vlt. dixit, sed de iure non tenetur, vt suprà dictum est. Pro cuius solutione dicendum est, quòd tex. hic, & in d.§.5.de consuet.iur.statut.perso. decidit hanc quæst. vbi dicitur, quòd maritus habet administrationem & regimen omnium hæreditagiorum suæ vxoris, vndecunque sint & peruenerint. quod ponderandum est, & etiam facit fructus suos, & censetur dominus illorum, vt suprà, eod. titu. §.7.in fin. quare tenetur accordamenta soluere. & istud tenet Ioan. Fab. in §. fuerat. in princ. versi. sed quid dices. Instit. de acti.

§. XXI.

Item & toutes & quantes foys que vne femme se marie a, la mariage fait & accomply, le mary est tenu payer les accordemens des choses tenues en cens appartenans a sa femme au temps du mariage: iacoit ce que la femme parauant le mariage ayt payé les accordemẽs dicelles choses au seigneur du cens.

a *Vne femme se marie.*] Not. quòd si alicui detur in emphyteosim res aliqua sub pacto, quòd transeat in fœminam: dum tamen nubat alicui subdito iurisdictioni concedentis. a prout aliquando per officiarios aliquorum locorum consuetum est fieri de pupillis, ne in matrimonium cõpulentur, nisi certa forma obseruata, secundum Ioan. Fab. in l.1.C, de nupt.& Ang. in consil.92. colum.2. ver. de quinto. & in consi. lex. & ibi vide rationem quare hoc statuitur, vel si cũ pœna inhibeant contrahi; valeat, vt pœna possit exigi, q; non annullet matrimonium: vt ibi & ample per Felin. in c. 1.col.6. in prin. despon.& Ias. post Bart. Bald. Ange. & seq. in l. 1. §.huius.col.2. versi.huic dubitant. ff. de iusti. & iure: quòd nihilominus, si nubat extraneo, qui vult effici de iurisdictiõe ipsius domini, retinebit emphyteosim, vel rem censualem, non obstante pacto supradicto: vt not. Bart.& Ioã. de Plat. in l. Murileguli. C. de Murilegul. lib.11.& facit l.1.C. de imponen. lucra. descript. libr.10. Et potest esse ratio secundum Ang. ibi in addi ad Bar. quia conditio personæ non mutatur: vt d. l.1. & idem tenet Anton. Corse. in suis sing. in litera emphyteosis. a Adde Bart. Soci. in consi.35. lib.1.

§. XXII.

Item & si lusufruict daulcune tenue en cens aduient a aulcun par douaire, donatiõ, ou aultremẽt, lusufruictier ne aultre par la coustume nest tenu a cause dudict vsufruict a luy aduenu payer aulcuns accordemens. a

Item & si.

a *Aulcuns*

a *Aulcuns accordemens.*] Ad hunc §. vide not. in § 9. suprà, eod. Sed quid? vasallus aliquis dedit rem feudalem alicui in feudum, aut emphyteota a rem emphyteoticariam, vel censitarius rem censualem in emphyteosim vel censum. iste secundus vasallus emphyteota vel censitarius vendidit feudum, vel rem emphyteoticariam aut censualem, quis debet habere racbatum, vel laudimia, seu accordamenta, an primus dominus directus, à quo dependet feudum emphyteosis vel res censualis, an verò vasallus qui secundo dedit feudum vel emphyteosim? Io. Fab. in §. adeo. col. 2. ver. in ea glo. ibi, & c. Insti de loca. monet hanc q. Et finaliter cõcludit quo ad emphyteosim, quòd debentur primo domino. quia omnia iura sunt ei salua, qualia habebat, si nõ fuisset data secundo in emphyteosim, per tex in l. t. C. de fund. patri. libr. II. nam debet habere laudimia, vel illud quod in talibus competit. de iure vel consuetudine. Et emphyteota qui alij dedit in emphyteosim, habebit suam pensionem, si quam in traditione imposuerit, & res sibi cadit in cõmissum, nisi soluatur pensio. Et breuiter etiam omnia iura, quæ quis habet in re emphyteoticaria, dum tamen non fiat secundum eum præiudicium priori domino. & ita de consuetudine regni Franciæ, secundum ipsum Ioan. Fab. ibi obseruatur Et idem videtur esse in vasallo, qui dedit in feudum: vt c. 1. §. aliud. de prohibita feudi alienation. per Frede. & in c. similiter. de lege Corradi. & ibi gloss. Bald. & Cardi. Alexan. & in vtroque casu tenet Saliect. in l. 3. col. 4. & ibi Iason, C. de iure emphyteo. & Bald. in l. si permittente. C. ad Macedonia. & in d. §. aliud. aliàs incipit, illud. col. 1. cum sequen. & ibi pulchrè Cardi. Alexand col. 1 & 2. qui facit duas conclusiones. & tenet Ioan. And. in additio. Specu. tit. de feud. §. quoniam. versic. 37. super ver. nuper. & Angel. Aret. in d. §. adeo. colum. 3. & Alexan. in addit. ad Bart. in d. l. 3. & ibi Ioan. Fab. in 2. quæstio. de iure emphyt. & Specu. in titu. de emphyteota. §. nunc versic. 105. Et hoc verum, si apparet: si verò non apparet quis sit prior dominus, tunc vtrique debentur accordamenta. Sed de consuetudine regni Franciæ secundum Ioan. Fab. in d. §. adeò. seruatur cõtrarium quo ad vasallos. Nam si tu teneas feudum à Titio: & ego à te idem feudum, & Sempronius à me, ego inuestiam & recipiam laudimia, siue rachatum, si dictus Sempronius vendat: & si ego vendam, tu recipies: quia semper proximior dominus recipit. quæ consuetudo si sit talis, vt refert Ioan. Fab. esset seruanda & tenenda, secundum Bald. & Cardi. Alexan. in d. §. aliud. aliàs secundum ipsos debentur semper primo domino, imò si se habeat consuetud. generalis quod no, quia sępe contingit. & istud videatur magis rationabile. & idẽ tenet Pet. Iac. titu. super condi. ex morib. colum. 2. versicu. Imperator dedit.

a Adde Do. Ho. in l. ex asse. ff. ad Treb. Bal. in l. 2. & ibi Alex. C. Vnde cog. & Aluar. B. & Car. Alex. in c. 1. §. fin. de contro. inuest. et Fo. li. in c. qua in ecclesiarum. co. 27 de constit. & plenè Fran. Cur. in trac. feudi. in 4. p. char. 39. colũ. 4 Ver. aggredior primam regulam.

§. XXIII.

Item que es cas dessusdictz esquelz a este dit que accordemẽs sont deuz, nest deu en iceulx cas, par la coustume quant le cens est, & nappartient au roy fors que double cens seulement. Et aussi en iceulx cas esquelz accordemens sont deuz nest deu selon coustume pour mutation de seigneurie, aultre deuoir ne aultre chose fors lesdictz deux solz. & 20. deniers pour liure, a en la maniere dessusdicte.

Item que en cas.

a *Et vingt deniers pour liure.*] Adde hic no. in §. 17. & 18. suprà, eo. vnum tamen not. quod licet de iure res feudalis vel emphyteoticaria vel censualis non possit irrequisito domino alienari in feudo. per titu. de prohibi. feud. alie. per Freder. & satis suprà. §. 1. & 2. est dictum. & de emphyteoticaria habes tex. & ibi omnes Doctor. in l. 3. C. de iure emphyt. & in ca. potuit. de loca. & conducto. Et de censuali tenet eleganter Bart. in l. 1. §. pen. ff. de superfici. & Ang. Aret. in §. adeo. in fin. Insti. de loca. & Bald. in Authen. qui rem. colum. 2. C. de sacrosan. eccl. tamen de consuetudine generali regni Franciæ omnes supradicti possunt sine autoritate & consensu dominorum alienare, vt latius in d. §. 1 & ibi dixi. & habebit locum dicta consuetud. siue feudum vel emphyteosis, vel censualis sit ecclesiæ, vel priuatæ personæ, vt volunt Docto. in d. §. 1. alleg. & pro hoc facit quòd no. Abb. Sic. in consi. 72. vol. 1. quia per hanc consuet. non fit præiudicium ecclesiæ, quod not. pro limitatione eorum quæ dixi suprà de consu. omnium iudi. §. 11. & in l. 1. de pręscript. & in §. 1. suprà. eo. tit. Sed quæro de quęstione, Alicui domino debentur laudimia seu accordamenta, & vendæ ratione iuris censiui, ipse postea vendidit ius directum census, quæritur an dicta laudimia debeantur antiquiori domino, qui eodem tempore venditionis accidisse ignorabat, vel debeantur emptori nouo domino. Et videtur quòd antiquiori domino. pro hoc facit text. in l. fina. ff. arbo. furt. cæsa. vbi dicitur, quod venditor agri potest agere post venditionem eiusdem actione arbor. furt. cæsa. sibi competenti ante venditionẽ. & idem tex. in l. is qui. §. postea quàm. ff. quod vi aut clàm. in cõtrarium facit quòd debeantur nouo domino. text. est in l. si tertius. §. si quis priusquam ff. de aqua plu. arc. vbi dicitur, quòd illa ad emptorẽ transeunt, cuius ager esse cœperit: cùm enim damnum datum futurum contineat ad eum, cuius esset dominus, incipiet actio pertinere, quamuis eum alterius venditoris dominium esset opus à vicino factum sit. vnde dicit ibi gl. super verbo transibit, quod actio personalis quæ

datur

datur ratione rei, transit ad successoré: vt per Bar. Bal. & Sali. in l.3. C. quod metus caus. & Bar. & Alex. in add. in d. §. si quis plusquam. quare videtur dicendum, q̃ si ante venditionem & traditioné dicta laudimia seu accordamenta erant iam debita, q̃ debentur solui domino antiquiori, nisi illa cessisset: vt d. l. si. arb. furt. cæsa. quod in dubio præsumitur cessisse, nisi illa exceperit, cùm sint circa rem: vt no. Doct. in d. §. si quis priusquam. in 2. q. quod no. quia semel cõtingere vidi. Sed quęro de quæst. quã sæpe contingere vidi, Dominus dedit rem aliquam in emphyteosim, vel censum sub hoc pacto, q̃ non posset aliquod onus seu chargiam, vel redditũ super ipsa re imponere: a ipse tamen de facto imposuit, an valeat? Videtur q̃ sic, attenta generali consuetud. quia potest vendere, & onus imponere irrequisito domino, vt §. 2. & §. 19. suprà, eo. Item ipse dominus præferetur in hypothecaria, cùm sit prior: vt per tot ff. & C. qui potio. in pigno. In contrarium videntur tex. & quę not. ibi Bar. Bal. Albe. de Rosa. & Ias. in l. 3. C. de iure emphyteu. vbi pactum initium inter dominum & emphyteotam, q̃ non posset alienare, vel aliud onus imponere, est seruandum. & istud tenet Ioan. Fab. in l. fin. C. de rebus ali. non alie. per gl. in absenti. §. si quis. super verbo, extiterit. & ibi Bart. & Alexan. ff. de acq. poss. & hoc secundum ipsos quando in traditione fuit dictum, q̃ si contingat emphyteotam vendere, vel ad aliquem actũ alienationis deuenire, quòd res ipsa reuertatur ad ipsum, vel melius. & istud fit quotidie quòd ipse emphyteota promittit: vt specialiter obligat dictam rem eandem non alienare, vel onus imponere, tunc si imponat redditum, non valet, per tex. in l. si creditor. §. si. ff. de distra. pig. prout est ibi litera nullã esse venditionem, quæ est vera litera secundum Bar. ibi. cùm de illa litera cum Bal. habuisset quæst. misit ad ipsum, vbi tunc erant pandectæ, ratione cuius cõmuniter audiui dici q̃ Bal. fuerat à ciuitate Perusina expulsus, put Bart. in certis locis ferebat. quod tamen non inueni. & idem tenet & dicit Bart. & Doct. in l. ea. C. de condi. ob cau. & Ang. Aret. in consi. 200 & Bal. in d. §. si. & ibi Lud. Bolog. in primis interpre. nunc verò dictæ pandectæ sunt Florentiæ, secundum Ludo. Bolog. in proœ. ff. col. 1. in primis interpret. & pro quęst. Bar. & Bald. facit etiam mentionem Cardi. Alex. in c. in memoria. col. 3. 19. distinct. & etiam in cap. 1. ea. distin. & omnes Doctor. in l. si ita quis. §. ea. l ff. de verbo. obligat. & idem tenet Bart. in l. si filiusfami. §. diui. col. 4. versic. est casus. & ibi pulchrè Ambr. Oppizoni. in repet. col. 97. versic. alia & secunda fallen. ff. de legat. 1. & tenet Cyn. in d. l. fin. de rebus alie. quod not.

a Adde ad hãc quæst. quod concurrit prohibitio l. et dominus, q̃ inducit effectũ quod alienatio vel redditus constitutio nõ teneat. Vt Andrea, de nõ alie. in emphy. qui. § sanctissimas. per An. Barb. in repet. c. Raynaldus intitulata. Ioannina char. 3. col. 4 ante fin. cum seq. et char. 23. co. cum seq. de testam. & Francis. de Cur. in tracta feu. 4. part. q. 22. & quæ no. Io. Fab. §. cæteri. in ff. de bar. quæl. & differẽtia.

§. XXIIII.

Item que pour deffault de cens & accordemens ou lun diceulx non payez, le seigneur censier a peult assigner par auctorite de iustice, ou faire assigner a la chose tenue en cens, laquelle assignation il doit faire assauoir, & notifier au seigneur vtile possesseur de la chose tenue en cens, au moyen de laquelle assignation & notification, le seigneur censier peult tenir & posseder ladicte chose tenue en cens, & prendre, leuer, & receuoir les fruictz, profitz, & emolumens dicelle, sil ny a opposition, ou contradiction au contraire, auquel cas dopposition, ou contradiction, lopposant ou contredict: demeure en sa iouyssance, & doit estre conserue en son entier. Excepte au regard du roy, qui est souuerain seigneur, lequel pource que il est fonde de droit commun b audit cas dopposition, doit iouyr de sadicte assignation, & par ce moyen estre paye de sesdictz cens, au deffault de payement tenir la chose tenue en cens pendant ledict debat dopposition, par maniere de prouision, & iusques a ce que par iustice en soit aultrement ordonne.

Item que pour deffault, &c.

a *Le seigneur censier peult.*] Idem est in feudo, vt suprà, eo. §. 13. & §. 16. & ibi vide sed de consuetu. Paris. dominus censualis non facit fructus suos. Et hęc consuetudo b videtur expressè innuere, quòd ob cessationem solutionis census nõ priuetur quis re censuali. pro qua est glo. quam ibi sequuntur Inno. & Abb. Sicu. col. 4. & de Bellenzi. in addi. pe. in c. constitutus. de religio. domi. & tenet Ioan. Petr. de Ferra. in titu. quo agitur ad ficti præst. in verb. fictum. Ex quo colligitur c differentia inter censum & emphyteosim: quia emphyteota propter cessationem solutionis priuatur re emphyteoticaria: vt l 2. & ibi Docto. insuper Iason colum. 11. ver. 3. quæro. Et latius in l. 1. colum. 10. ver. 4. quæro. C. de iure emphyteo & c. potuit. de loca. & Authen. qui rem. C. de sacrosanct. ecclesi. Licet tamen d valeat consuetudo, quòd emphyteota non soluens canonem infra triennium vel biennium, non priuetur re emphyteoticaria, secundum Abb. Sicu. in consil. 72. volum. 1. vt est apud Venetos, secundum Iaso. in l. si quis maior. col. 3. versic in tractat. item per istam l. suprà. de transactio. & idem tenet Ioan. de Ana. in consi. 84. colum. 1. versicu. postremo. & faciunt quæ not. Francis. Curt. in suo tractatu feudorum in secunda part. char. 8. col. 8. & in charta 16. colum. 2. in princ. & Felinus in c.

a Adde Bart. Soci. in con. 167 col. 2. ver. 2. etiam lo co. lib. 2.

c Adde Soci. in consi. 265. col. 2. ver. præterea illa de firma circa mediũ. vol. 2.

d Adde are. in cons. 161 et Fran. de Cur. feud. par. 2. q. 3. et Bar. Soci. in consi. 99. li. 1. & ibi vide an talis consue. valeat in præiudi ciũ ecclesiæ

in c.cùm causa.in 5.col,versi.obstaret etiam, in fin.de re iudica.licet Bald.in l.si à te. C. de pact. inter empto. videtur tenere contrarium.& Franc.de Crema.in suo singu.308.sed potest responderi ad Bald. ex eo quod dicit Abba.in præallega.consil.72. quòd non sic in censu: quia censitarius propter censum non solutum non priuatur, vt dictum est.& idem tenet Abb.Sicu.in c.2.col.1 ver. si. adde tertium de in integ.resti.& Ioan. de Imol.in ca. ad audientiem.col.2. de reb. eccle.non alien. & Bald.in c.1.§.pactiones.in vlti. q.de pace Constan. & Ioan. Fab.in d.l.2.de iure emphi. tamen ipse Ioan. Fab. qui fuit summus regni Franciæ consuetudinarius, dicit in §.adeo. col.penult.quod de consuetu.seruatur inter laicos quòd res censualis cadit in commissum, si cessetur per triennium,& ille qui recipit censum, censetur dominus directus, & recipit laudimie si possessor vendat,& ferè vtitur sicut in contractu emphyteotico: quia consuetu.dat autoritatem contractibus tam feudalibus, quàm emphyteoticis & censualibus: vt not Doct.in Rub.de sacrosan. eccle, & Bald. consil.432 in fin.volu.2.& Paul.de Castr.in consi.143.col.vlt.secundum numerum meum in nouis, incipi. videtur dicendum. & Cæpola Veronen.in consil.12.col.3. circa fin.& Abb.Sicu.in d.consi.72.libr,1,& ad prædicta vide ipsum Abb.in c propter sterilitatem.col.2.not. vlti.& ibi de Bellenzi.in eddi.penul.de loca.tamen hic & in ducatib. Burgundiæ & Borbonen. de consuetu.iuri consone censitarius ob cessationem solutionis non priuatur.& facit text. infrà, §.seq.& quæ ibi dicam.a Sed quæritur, dicitur in instrumento, Concedo rem in emphyteosim perpetuam sub annuo censu 12.denariorum, & transfero in te omne ius quod habeo,an dicatur contractus censualis vel emphyteoticus? Ioan. Fab.in d. §.adeo.tenet quod est censualis: non obstante quod dictum sit in emphyteosim.Et hoc propter illud, quod dictum est,trásfero in te omne ius.&c.& idem tenet Imol. in d. c. ad audientiam.& de Bellen.in add.Abb.in d.c.constituens.dicens ibi secũdm Alb.de Ros.in d.l.2.de iure emphy col. 8.ver.quid de quæst.à me quæsita per quendã priorẽ. Quòd si ex tenore instrumenti non apparet.an sit emphiteosis vel censualis, quòd in dubio sit cõtractus cẽsualis. & tenet Ias.in d. l.2.col.9.ver.3.quæro.quid no.Sed an b pro defectu solutionis census posit agi possessorio? Vide de Cy.& oẽs DD.in l.si certis annis.C.de pac. & Abb.& Doct.in c.querelã.de ele. & Bar.in l.a ff.quorum bonorum.& Io. Fab.& Ange. de Aret.Instit.de interdict.in princi.& decis. Capellæ Tholos.q.59.multum singulariter. & Ange.in consi.72.prope fi. c Quando quis vult expellere colonum vel emphyteotam, quid debeat facere? vide Bal. in c.literæ.colum.2. ver.vlt.not.& ibi Doct. de dila.

a Adde istã q. Bar. So. in d. consi. 160. 7.co. 2. versi. 3. eodem loco. lib.2.

b Ad. quæ dixi in addit.ad Dy. in reg. sine possessione. in 1. addit. de reg. iur. lib.6.

c Adde singu. Barth. Soc. in consil.157.circa qu.cum seq.libr.2.

b *Est fonde de droict commun.*] An rex & alij domini temporales fundent eorum intentionem de iure communi, super dominio rerum infra suos limites cõstitutarum? Vide aliquid per Felin.in ca.cùm non liceat. colum.6.post medium. versic. postremo pro ista parte.de præscri.& Do. in c.fin.& ibi Hostien.& Anton.de Butr.colum.4.versi.in fin. glo.de offi.archi.vbi concludunt quòd non, etiã si sit comes princeps alius, excepto d Imperatore.& in ipso operatur excellentia dignitatis imperialis, quæ supra omnes est, vt Auth.quomodo oportet episcopos. in princ. & l.de precario.ff.ad leg Rhodiam.de iact.& 7.quæst 1 in apibus. Et etiam fallit in Episcopis & Archiepiscopis, qui de iure communi habent intentionem fundatam: vt q.7.omnes Basil.ca.& est bona ratio secundum Doctor. vbi suprà. Quia fines episcopatuum stabiles sunt,nec mutantur: vt c.quod super his. de voto. ideo iudices ecclesiastici super limitatione finium Episcopatuum non currunt. ad laicorum diuisiones, vt ca.1.de religiosis. licet Ioan.And.post Innoc.in c. nimis. de iureiuran. dicat quod dominus terræ qui habet iurisdictionalia: ex eo quòd dominus fundat intentionem de iure communi. hoc verum secundum Anton.de Butr. si constant de dominio eius ab Imperatore concesso, aliàs nõ. & idem tenet Abb.in d. ca. nimis.colum.1.& Bald.in c significauit.de rescrip.& in c.inter filiam.si de feud. defuncti fuerit contro.& in c.1.§.si autem. de contro. inuestit.& vtrobique per Cardi.Alex.& Bal.in l.libertas.ff. de stat. ho. & vide Ioan. de Plat. in l. 1.& ibi. Luc.de Penne C.de condu.& procura.lib.11. Et idẽ e dico in Christianissimo domino nostro Frãcorum Rege, quòd in Imperatore; vt habeat intentionẽ de iure communi fundatam. vnde dicit Bald.in l.nec si volens.per illum tex. C deli. causa. quòd si Rex Francorum faciat aliquam ciuitatem confiteri suam esse, & sibi fidelitatẽ iurare cum sua non sit: quòd talis confessio & iuramentum nihil valet. Idem dicit in Papa & Imperatore. & idem dicit Iason in præludijs feu.col.18. ver. an rex,& alij domini temporales.& Iacob.de sancto Georg.in suo tracta. de feud. in gl.dictique vasalli.col.5.circa medium.versic. item in materia recognitionis notatæ vnum.& Mart.Laudi.in suo tract. de castella.& castris.q.13.& Pa. de Put.in suo tract.synd.10 ver.ciuilitas.c. t.vide quæ dixi suprà.de iuris.om.iud.in d §.3.in gl 2.& singu.Alex.in consi.76.col.3.versi.1.principaliter. libr.2.& Ioan. Fab in l.cunctos populos. & ibi Moder.C.de sum.Trini.& sic est f contra dominos terrarum, qui petunt quòd omnes & singuli homines possidentes prædia in suo territorio, recognoscant se tenere illa prædia, vel in feudum vel in emphyteosim, vel in censum, vel tanquam tributaria: homines se opponunt dicentes illa prædia esse libere & allodialia,& non teneri recognoscere: dominus replicat quòd habet fundatam intentionem suam super omnibus prædiis situatis in suo territorio. sed non bene dicit: quia non habet

d Adde B. Soc. in consi.181.ver. aliquãdo. & 4.vo.2.

e Add. quæ not. Bal. in l. magis puto. § in primis. versic. item quod si impp. ff. de reb. eo. qui sub. tu. dicit, quod fundatur intentio quæ est in Francia, quod si quis pauper habet litem cum rege, & non habet vnde faciat expensas. quod rex ei administrat aduocatũ, vt veritas causa seruetur.

f Adde An. Barb. in repet. c. Raynald. chart. 20. 18. colu. 1. ver. 34. nõ

habet locū de test. vbi in fi. vocat dominos terrarū & rannellos, qui sanguinem populorum excortant, & vix precarū dimittunt eis spe ratum adducendo. Bal. i l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. Et credo quòd quando di- cti subditi videntes tales dominos, nō exclamāt vina, more Tuscorum & Apulorum, qui cùm vidēt dominos suos exclamant, viua viua, viuat. And. de Barulo, & Ioan. de Plat. in l. 1. C. de quaesti. lib. 12. sic facimus nos quādo nostrū videmus regem, et adde hoc Bar. in consi. 50 c. 5. vol. 1. & in consi. 18. lib. 2.

non habet suam intentionem fundatam: & ita tenet Iacob. de san. Geor. vbi suprà, versic. subsequenter quaero. & in gloss. qui quidem innestiti. col. 2. circa medium. versic. sed ego. in q. facti. fol. 22. & in glo. de Castro Rubei. col. 3. versi. item quaero. fol. 11. & Doctor. in l. altius. C. de seru. & aqua. & male faciunt domini terrarum, qui regulariter hodiernis temporibus vigore nonnullarum literarum regiarum ad librum terragiorum faciendum impetratarum praedia, & possessiones subditorum faciunt inscribi & registrari, quamuis per subditos tanquam libera & allodialia ab omni aeuo fuerint tenta.

§. X.

Item combien que le seigneur cen sier ayt possede la chose tenue en cēs, neantmoins le seigneur de la dicte chose tenue en cens, peult, & doit rauoir icelle chose, auecques les fruitz dicelle, se dedans lan & iour, a compter du iour de ladicte notification, il se oppose contre ladicte assignation: ou sil na paye au seigneur censier les cens & accordemens, auecques les loyaux fraiz arbitrio boni viri. Et si dedans ledit an & iour il ne soppose, ou paye lesditz cens & accordemens: ledit an & iour passez, le seigneur censier gaigne les fruitz & emolumens quil a perceuz, & leuez de la chose tenue en cens. Mais ledit seigneur vtile, peult & doit rauoir, si bon luy semble, iusques à trente ans inclusiue a compter du iour de ladicte notification: ladicte chose tenue en cens en payant les cens & accordemens, qui deubz en seront. Et lesditz trente an passez, le seigneur vtile ne le peult plus recouurer a car le seigneur cēsier la acquise, & prescripte: & pour ce ny peult plus ledit seigneur vtile aulcun droit demander, ne reclamer.

Item combien.

a *Ne le peult plus recouurer.*] Iste §. est longior, quàm §. Callimachus. in l. qui Romae. ff. de verbor. obligat. & in hoc §. contenta in feudo non obseruantur. nam dominus directus, primo ob defectum solutionis iurium, & rachatus facit fructus suos vsque ad oppositionem: vt §. 13. suprà, eo. secus est in domino censuali, nisi post vnius anni & diei lapsum à die notificationis factae assignationie rei censualis. Secundò, dominus feudi non potest, quantocunque temporis lapsu possederit, praescribere rem feudalem: vt suprà, eo. §. 15. & de praescri. §. 2. & 3. sed in domino censuali est secus, qui potest praescribere rem censualem: vt hic. licet econtrà non possit censitarius, vel emphyteota contra dominū praescribere censum, vel canonem: vt l. male agitur. & l. comperit. C. de praescript. 30. ann. vt satis dixi in d. §. 2. & 3. & praecipuè in §. 4. de praescri. Sed quid? suprà, proxi. §. dictum est, quòd emphyteota non soluens canonem singulis annis, non potest priuari, nisi elapso biennio in emphyteota ecclesiae, vel triennio in emphyteota priuari. vt c. potuit. de locat. & l. 2. C. de iure emphy. licet secus in censitario: vt hic, & §. suprà, proxi. dictum est an emphyteota, vel censitarius, qui iurauit soluere singulis annis pensionem, si nō soluat elapso anno possit expelli? Dic quòd sic, vt no. Bal. in c. querelam. & ibi Feli. col. 4. versi. in gl. in verbo, irretiti. de iureiur. & Bald. in c. literae. de dila. & pulchrè Alex. in consi. 126. Incipi. non solum habere locum in emphyteosi locatione, pacto & transactione: sed etiam in omni contractu iurato: per l. si quis maior. & ibi idem per istam l. C. de transact. & Anto. Cor. in suis sing. in litera emphyteo. incipiēs, licet: quicquid teneat Ias. in l. 2. col. 14. in 9. q. C. de iure emphyt. tamen in fi. dicit tenere Bal. & sic habes vnum casum singularem, quòd emphyteota vel censitarius potest expelli ante biennium vel triennium: secus si non iurauerit, licet promiserit quotannis soluere pensionē, secundum Io. Aud. contra Spec. in addi. titu. de emphyt. §. nunc aliqua. versic. 87. & tenet Alex. in l. diuortio. §. quid in anno. qui legitur cum §. ob donationes. in fin. vbi dicit ita consuluisse. Est & alius casus, quòd si elapso anno cum dimidio emphyteota ecclesiae cessauerit à solutione canonis & praelatus ecclesiae citari fecerit, vt solueret, & ipse non obstante citatione fieret contumax, & non soluat, quòd cadit ab emphyteosi, non ex peccato biennio, quia illa irrequisitio operatur lapsus sex mensium, vt dicit pulchrè Bart. in l. locorum. per illum tex. C. de omni agro deserto. libr. 11. & cum illo dicto transeunt ibi Ioan. de Plat. & Luc. de Penna, & Ange. & idem tenet Andre. Barb. in d. c. literae. de dilat. & Anto. Cors. in suis sing. in litera emphyteosi. incipien. si lapso anno. licet d. l. locorum. loquatur in praedio tributario. tamen Barto. extendit illum textum ad emphyteosim. quod nota, pro limitatione ca. potuit. de locat. & Authen. qui rem. C. de sacrosanct. eccle.

De la retenue des choses vendues en fiefz, ou en cens.

§. I.

Tem & si aucune chose tenue en fiefz, ou en cens est vendue, le seigneur du fief, ou du cens la peult &

doit auoir si bon luy semble par retenue selon la coustume en baillant, & payant a lacheteur reaulment & de fait le pris quelle a este vendue a auecques les loyaulx, fraitz & coustemẽs. Si non que ladicte chose vendue soyt du fief ou censif, deglise: ou que icelle chose fust vendue a aucun lignager du vendeur qui soyt destoc, & ligne de la chose vendue: car esditz cas nya aucune retenue selon ladicte coustume.

Item & si.

a *Le pris quelle a este vendue.*] Hæc consuetudo est generalis in toto regno Franciæ, quę est fundata super l. 3. in versic. si quidem dominus maluerit, &c & ibi Alber. de Ros. Sal. & Iason colum. 3. de iure emphy. & c. potuit. de loca. & in c. 1. § porrò. & ibi Bald. & Car. Alexan. post Alueronen. qualiter olim feud. alie. poterat. & tex. & quæ not. ibi Bart. Ioan. de Plat. & Luc. de Penna in l. 1. C. de metal. & metal. lib. 11. vbi dicunt, quòd colonus tenetur potius domino vendere quàm alij. & tenet Alexan. in addit. ad Bald. in l. dudum. C. de contrahen. empt, nam dominus potest facta sibi prius per emptorem denunciatione ac iurib. & documentis oblatis: vt infrà, §. proxi. rem feudalem & censualem pro eodem precio retinere. & ad hoc faciendum seu deliberandum de iure habet duos menses: vt d. l. 3. & idem tenent Bart. Ang. Imo. Paul. de Cast. & insuper Alexan. colum. 4. versi. extra gl. in l. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de verb. oblig. sed consuetu. habet solum 40. dies post oblationem prædictorum & literarum, seu instrumentorum ostensionem. & idem seruetur Parisiis. Et sic non potest pręscribi contra dominum facultas retinẽdi. quam habet dominus, etiam 40. annorum, vel maiori spacio. quia istud ius competit domino per modum facultatis, cui non pręscribitur ante oblationem & præsentationem iurium. de quo per Bart. Bald. Ioan. Fab. in l. cùm notissimi. § 1. C. de præscriptio. 30. annorum, sed in patria & ducatu Borbo. dominus computat dictos 40. dies à tempore adeptæ possessionis rei venditæ: vt in lib. consuetu. ducatus Borbonen. eo. ti. licet in aliis omnibus idem obseruetur, sicut hic. Et intellige hanc consuet. si dominus retineat pro se, quia pro alio etiam amico retineri non potest: vt d. l. 3 versic. sed ne hac occasione, in fin. de iure emphy. & tenet Iaco. de Areti. in §. de cætero non fiant. coll. 5. & deci. Grat. Delph. quęst. 411. in prin. Fallit etiam in aliis duobus casibus hic exceptis Primò, nisi dominus directus sit ecclesiasticus, id est, quòd feudum dependeat ab ecclesia, tunc non potest vti iure retentionis: licet sit contra text. in d. c. potuit. de loca. vbi ecclesia potest vti iure retentionis. de quo vide ibi per Abb. Sic. & consi. Andr. Barb. & in propriis terminis. Bald. in consi. 250. volu. 3. Alius casus est, si res vendatur vni de genere seu lignagio venditoris: & tenet Ioan. Fab. Instit. de empti. in prin. quia lignagerius præfertur domino, vt infrà, tit. proxi. §. fin. & ibi latius dicam. Est & alius casus, si quis emat diuersa feuda, vel res censuales vno precio de directo dominio diuersorũ dominorum mouentes. & vnus dominorum velit rem, quæ de suo dominio mouetur, retinere iure prælationis, quod non potest: vt tenet decis. Gratia. Delphin. quæstio. 408. per plures rationes. licet in quæstio. 411. dicat ꝙ si sint duo domini, quorum vnus velit retinere rem, & alius laudare: quod quilibet vtetur iure suo, per tex. in l. 1. §. si alter. ff. quorum leg. & dicã in d. §. si infrà, tit. proxi. Fallit etiã si res permutetur: vt no. Pet. Ia. in libel. de act. in rem. in fi. & Specu. & Ioan. And. tit. de emphyt. §. nunc: versi. 111. & decis. Capel. Tholo. q. 27. & Ias. in d. l. 3. col. 117. & decis. parlamen. Delphi. in d. q. 408. & in quæst. 92. in fin. vel etiam si detur ex contracto innominato, do vt des. vt suprà, tit. proxi. § 18. dixi. Item si donetur, legetur, vel vendatur cum pacto legis commissoriæ, vel adiectionis in diem, vel cum pacto recobrij, siue de retrouendendo: quia in his casibus non habet locum ius prælationis seu retentionis: vt tenet Petr. Iacob. vbi suprà. & decis. Parlamen. Delphi. d. q. 47. cum sequen. Sed in casibus prędictis an consanguinei admittantur ad retrahendum, dicam infrà, tit. proxi. 1. Tamen consilium est secundum decis. parla. Delphi. 1. q. 47. & q. 411. quòd dominus directus non possit retinere rem venditam iure prælationis, videlicet ꝙ res vendatur sub conditione, si dominus directus laudare voluerit, & alleg. Bar. in l. quòd sæpe. §. si quis amico. ff. de contrah. emp. licet Bar. & Bal. ibi nihil dicunt. vnde Rambau. in addit. deci. Parla. alleg. Bald. in l. hæc venditio, in 3. no. de contrah. emp. & nihil etiam facit cum Bald. loquatur de emphyteo. vendente irrequisito domino pro precio declarando per tertium, quòd illo non declarante non cadit à iure suo qua venditio est imperfecta: vt inf. tit. proxi. §. 2. Nam si dicam diceremus ꝙ perfectio venditionis confertur in personam domini, & ipso non laudante, nec approbante, nõ poterit capere iure prælationis: quia venditio est imperfecta: nec si dominus approbet venditionem, potest retinere. & sic domino approbante vel non approbante, non potest vti iure retentionis, & ideo est consil. ꝙ quis emat de consensu domini, quia non requiritur alia renouatio: nec debet solui laudimium, secundum Ias. in d. l. 3. col. 10. versi. sed antequam attingant. de iure emphyt. & dixi suprà titu. proxi. §. 6. in glo. a.

§. II.

Item & a la seigneur du fief, ou du cens

cens audit cas de retenue faculte de retenir & dauoir la retenue de la choſe vendue iuſques a ce que foy & hõmaige & deuoir de fief ou de cens, luy ayent eſtez offers, & preſente, & les lettres *a* de lachat monſtrees. Et apres ladicte oblation, preſentation, ou oſtẽſion deſdictes lettres iuſques a quarante iours incluſiue: leſquelz quarante iours paſſez, *b* le ſeigneur du fief ou du cens eſt foreloz & deboute dudict droit de retenue ſelon ladicte couſtume.

Item & a la ſeigneur.

a *Les lettres de lachat.*] Adde quæ dixi ſuprà, tit. proxi. § 12. & 16. an vaſallus emphyteota & cenſitarius teneantur exhibere & oſtendere domino denombrationes & inſtrumenta cenſualia, &c. & Doct. in l. plures apochis. C. de fide inſtrumen.

b *Leſquelz 40. iours paſſez.*] Vide quæ dixi §. proxi. Sed quid vaſallus vel emphyteota, vel cẽſitarius cum emiſſet rem feudalem, vel cenſualem, vel emphyteoticam pro 20. & in inſtrumento ſiue litera vẽditionis apponi & ſcribi fecit paruum precium, videlicet 10. pro fraudandis vendis ſeu accordamentis: vel cum emiſſet pro 10. fecit in litera apponi 20. vt dominus carius habeat rem, ſi retinere velit: quęritur de duobus, primò an cadat in commiſſum, propter mendacium: ſecundò, an dominus pro precio in inſtrumento contento poſsit retinere? Petr. Helie in tract. ſuo de iure emphyt. dicit, quòd res non cadit in commiſſum, dum tamen vẽditor denunciet poſtea veritatẽ infra diẽ iuris. quia in denunciatione debet eſſe veritas. & ſi mentiatur in denunciatione, & dicat ſe inuenire 10. cũ inueniſſet 20. perinde eſt ac ſi denunciaſſet. & idem tenet Pet. Iaco. titu. de act. in rem pro re emphy. & Specu. de iure emphy. §. nunc. ver. 92. nec poteſt dominus retinere iura prælationis pro precio tantũ inſtrumenti: ſi alio vero & maiori vendita fuerit, licet in inſtrumẽto nõ fuerit appoſitum iuſtum precium: nec etiam dare vel ſupplere precium in inſtrumento non expreſſum, ſi minori cõſtet fuiſſe venditũ: vt l. 1. cum ibi no. C. plus vale. quod agi. & ita tenet Sali. in l. fin. col. 6. & ibi Iaſ. col. 6. ver. & propterea dicit ſignanter. C. de iu. emphy. quod no. quia ſępe contingit de facto. facit ꝙ dicã in §. proxi. Sed quid, *a* dominus retinuit rem feudalem vel cenſualem & ſoluit precium, an in iſto caſu debeat habere laudimium ſeu accordamenta vel rachatũ, ac ſi vaſallus cenſitarius vel emphyteota vẽdidiſſet extraneo. Alb. de Roſ. in d. l. ſi. poſt Odofr. & Iaſ. ibi. col. 11. verſic. 3. quæro: quia iſte tex. de iure emph. tenet ꝙ non, per plura iura, & Iaſ. alleg. Alber. ſatis in loco peregrino ita tenere in l. quòd ſi vno. ff. de in diẽ adiec. quia quando dominus vult habere rem venditã, debet tantum ſoluere, quantum venditor ab alio inuenit: vt d. l. 3. de iu. emph. vt ſuprà dictum eſt, ꝙ non eſſet, ſi laudimium retineret. Et etiam poteſt dici: quia emptor nouus vaſallus tenetur præſtare rachatum: vt §. 4. ſuprà, tit. proxi. & venditor habet ſuum præcipuũ precium abſq; aliquo onere: ergo dñs retinẽs nõ poſſet, niſi à ſeipſo exigere, &c. Sed nunquid dñs poſsit purgare moram duob. aut tribus diebus poſt lapſum 40. dierũ. Ang. & Pau. de Caſt. in l. qui Romæ. §. cohæredes ff. de verb. obl. tenent ꝙ ſic, per tex. in l. ſicut. §. ſi voluntate. ff. quib. mo. pig. vel hypothe. & Io. And. in addi. Spec. tit. de iure emphyt. §. nunc aliqua. ver. 101. in verbo, menſes. & Cy. in d. l. 3. & ibi Iaſ. col. 7. ver. iuxta prædictum, de iure emphy. & Alex. in d. §. cohæredes. col. vlti. q. ſi. Tamen Doct. ſuprà alleg. loquuntur quando res eſt integra, & venditio non fuit perfecta, ſed ſolum denunciatio de vendendo. ſed hic loquitur quando erat perfecta, & inſtrumentum acquiſitionis oſtenſum & exhibitũ domino, à cuius editionis tempore currunt dicti 40. dies retentionis & iuris prælationis. Sed dicendum eſt in caſu huius conſuetudinis, quòd dominus poterit duobus aut trib. quatuórue diebus poſt lapſum 40. dierum, de conſuetu. etiam conceſſo, purgare moram per text. in d. l. 3. in c. potuit. & ibi Abb. Sicu. & And. conſi. vulgò Barba. de loca. Et facit l. & ſi poſt tres, cum ibi notatis, per Bart. Bald. Pau. de Caſt Alexan. & Iaſon de May. ff. ſi quis caut. & l. Magnam. C. de contrah. & committ. ſtipula. & latius per omnes ſcriben. in l. ſi Inſulam ff. de verb. oblig. & quæ dic. ſuprà. tit. proxi. §. 10. & ſeq. in gl. 1. & q. vl. vnde Iaſ. vbi ſuprà dicit in ſimili, ꝙ ſi dominus requiſitus per emphyteotam alienare volentẽ an vellet emere, reſponderit ſemel quòd nõ: & iſte emphyteota ſteterit per annum, ꝙ non alienauerit. & poſtea alienauerit, ꝙ dominus poteſt purgare moram, per d. §. ſi voluntate. inſequendo Ioan. And. in d. addi. d. Spec. Et prędicta intellige, ſi ante receptionem fidelitatis & homagij. in ſolutionem iurium velit purgare moram. nam pòſt nõ videtur: quia contractum approbaſſe videtur.

a Adde no. per Bar. in conſi. 226. incip. cauetur ſtatuto montis Peliciani.

§. III.

Item & ſi lacheteur eſt delayant & refuſant de baiſier & delaiſſer au ſeigneur du fief, ou du cens par retenue la choſe vendue dedans ledit temps, ledict ſeigneur du fief ou du cens doit preſenter & offrir audict acheteur reaulment & de faict le pris de la choſe vendue auecques les loyaulx fraitz & couſtumens. Et en ſon refuz de les recepuoir, les doibt le ſeigneur du fief ou du cens conſigner &

 depo-

deposer en main de iustice a a ce present, ou appelle lachepteur en offrãt de parfaire lesdictz fraiz & coustemens, arbitrio boni viri. Et par ladicte oblation, consignation, & deposition, ainsi faicte droit est acquis au seigneur de fief & du cens a la chose vendue par ladicte coustume.

Item & si lacheteur.

a *Et deposer en main de iustice.*] Et idem est in consanguineo & proximo, volente rem venditam retrahere: vt infrà, tit. proxi. §. pe. quia dominus & consanguineus debent offerre precium rei venditę emptori. & in eius recusationem illud consignare & deponere in manibus iustitiæ: vt l. acceptam. & ibi Cy. Ioan. Fab. Bald. Ange. & Salic. C. de vsur. & l. fin. rem alienam. §. fin. & ibi Barto. & Alex. in addit. ff. de pigno. actio. & l. obsignatione. & ibi Doctor. C. de solut. Et per hanc oblationem & consignationem quæritur domino & proximiori consanguineo ius in re vendita: vt hic, & dict. §. penult. & tenet pulchrè Ioan. Fab. faciens mentionem de ista consuetudine, in §. ex non scripto. colum. 6. versic. circa quartum. Institu. de iure natura. genti. & ciuili. Quia consuetudo secundum eum dat ius domino & proximiori, qui possunt agere actione reali, vel confessoria, si sit ius incorporale seruitutis. Sed dominus Geraldus Bagoilly in quæst. sua tenet, quòd sufficit sola oblatio ad constituendum emptorem in mora. de quo per Alexan in consili. 130. cum duobus sequen. volum. 4. & in consilio 98. colum. penult. & in consil. 6. colum. 7. versicu. non obstat. libr. 4. & illustris. Docto. Francisc. de Aret. in consil. 163 & Luc. à Penna, l. 1. C. de suscepto. & arca. libr. 10. & Petrus Anchar. in consilio 331. & Angel. Aret. in §. sequens alia. colum. 6. versi. vnum tamen. Institu. de actio. Et debet esse a talis consignatio de pecunia cursum & missiam in regno vel loco habente: aliàs vbi esset declamata, & non haberet cursum, censetur falsa, & falsus denarius non est denarius: vt dicit gl. in l. omnes. in verbo, non habent. C de hæretic. & pro hoc facit bo. tex. & quod notant ibi Barto. Bald. & Alex. in addi. ad Bart. in l. elegante. §. qui reprobos ff. de pign. act. & istud tenet Georg. Natt. in c. quamuis pactum. col. 42. ante fin. versi. præterea statutum. de pact. lib. 6. vbi alleg. similem glo. in c. vera iustitia. 45. dist. quæ tenet idem Ioan. Fab. in §. item precium. Inst. de contra. emp. vbi dicit quòd non est emptio ex pecunia reprobata. quòd sequitur Ang. Aret. ibi, & quomodo pecuniæ declamatæ de consuetudine Franciæ debeant cursum habere, vide Io. Fab. in Auth. hoc nisi debitor. C. de solu. quod not. quia semel contingere vidi coram domino Locumtenente domini balliui Biturigum inter nunc defunctum magistrum Ioan. Ianequin proximiorem retrahentem ex vna parte: & magistrum Guil. Mouray emptorem. qui Ianequin consignauerat certas pecunias in regno Franciæ declamatas, licet allegauerit illas tempore consignationis cursum habere b ex ordinationa regia. & succubuit idem Ianequin, qui ad supremam parlamenti Parisiis curiam appellauit: nescio quid inde factum fuit. & ad prædicta vide Francis. Curt. in suo tract. monetarum. Sed quid si vasallus censitarius, vel emphyteota inuenit 20. vel vendit pro 20. dominus directus non vult dare, nisi 15. quia hunc dicit esse verum & communem c valorem rei. quæritur an teneatur domino dimittere pro 15. Sal. in l. 3. colum. 1. C. de iure emphyt. tenet per illum tex. quòd non tenetur dimittere: sed pro quanto pluris ab aliis inuenit, nisi aliter fuerit conuentum, vt plerunque fieri solet. dominus præferatur dando & soluendo Turonen. pro denario Pari. Et idem tenet Iason in colum. 7. versicu. 7. principali. allegando Bald. in l. 2. in fin. C. de rescin. vend. qui dicit quòd stante consuetu. vel statuto quòd in venditione præferantur proximiores vel consortes: vt infrà, tit. proximo per tot. quòd si quis velit rem vendere, ꝑ qua inuenit 15. aut 20. & consors vel proximior de genere velit ei dare tantum, quia dicunt hunc esse verũ valorẽ rei, non tenetur ei vendere. nec illam vigore consu. habere poterit. & idem tenet Salicet. in l. dudum. C. de contrahen. empt. & Ange. Paul. de Cast. Ioan. de Imol. & Alexand. ibi. col. pen. ver. quærit hic Angel. in l. qui Romæ. §. cohæredes. & ibi Lud. Bolo. in suis primis interpret. ff. de verbo. obli. vbi reperies hanc q. amplè determinatam, & idem tenet Ioan. And. in addi. Specu. titu. de empti. §. nunc dicendum. ver. sed pone, statutũ est, in verbo, quemadmodum. in vlt. q. & Bald. in c. 1. §. sed & res. versi. pro æqua pensione, per quos fit inuestitu. & ibi idem tenet Cardi. Alexan. col. 1. licet Bald. in l. ad officium. ver. in tex. vilius. C. communi. diui. teneat contrarium.

a *Adde Bart. Soci. in consi. 6. li. 1. et An. Are. et Ias. in §. si quis agens. de act. vbi vide cum in tẽpore debeatur æstimatio. & Bart. in l. Paulus. ff. de solu. & Bersb. in cons. 257. ver. 4. confirmare, lib. 2.*

b *Adde quòd vbi currerent duæ monetæ communes in loco vel contractu, pôt fieri solutio de vtraq;, vt tenet gl. in Cle. fin. in verbo, currentem, de decis.*

c *Adde quod quando est dubium de iusto precio, iudex debet æstimare, vt not. Bar. et dd. in l. nõ dubium. §. sed et si cui. ff. de le. 3. per tex. in l. alumno. §. si quis ex lege. ff. de fideicõmis. l. quia parata sunt. velle vendere, & nõ iusto precio velle vendere, vt ibi.*

Du retraict lignagier.

§. I.

QVant aucuns heritages rentes, ou biens immeubles sont vendus, le plus prochain du vendeur de lestoc & ligne de la chose vendue les peult & doit par la coustume auoir par retraict, sil vient dedans quatorze iours, a a compter du iour de la vente, en baillant & payant reaulment. & de faict a lacheteur le pris de la vente auecques les loyaulx fraitz & coustemens: si non que ladicte chose vẽdue

eust

eust este conquestee & acquise par le vendeur. Car audict cas *b* retraict lignagier n'y a point de lieu, selon la coustume, & court ledit temps de 14. iours aussy bien contre ceulx qui ont ignore *c* ladicte vente, comme contre ceulx qui le scauent, & contre quelconques personnes soyent mineurs, ou maieurs, ou autres.

Quant aucuns heritages.

a *Dedans quatorse iours.*] An valeat hæc cõsuetudo generalis, quæ seruatur in toto regno Franciæ, quòd proximior agnatus, vel cognatus posit rem alteri venditam, infra 14. dies, vel aliud certum tempus retrahere: Pet. Cy. Ioan. Fabr. & Alber. de Rosa. in l. dudum. C. de contra. empt. tanent, quòd sic, non obstan. dispositione illius l. ad quam respondent ibi, & latius Bald. vers. sed quæro hic etiam Sali. vnde exponen. ibi tex. in fi. dicunt, nisi lex specialiter, & c. 1. specialis constitutio loci, vel statutum municipale: quia talia statuta & consuetudines valent: vt l. 1. vers. siue itaque vsque ad fi. C. de natu. libe. & c. constitutus, & ibi Henri. Bohic. & Abba. Sic. in 7. not. de in integ. restitu. & tenent Bald. Salice. Paul. de Castr. & Alber. de Rosa. in l. 1. C. com mnni. diui. & Bald. in Rubr. C. res inter alios acta. ver. no. quòd ex consue. cum seq. nam l. dudum annullat consuetudinem antiquam, quę probibebat alienationem fiari extra proximos & consortes, vt est Florentiæ, quòd extra consortes nõ liceat domos vendere seruu dum Bal. in d. l. dudum. in fi. & Alexan. consi. 52. volu. 1. & in consil. 24. volu. 4. & Paul. de Cast. consil. 191. in antiq. & in consil. 75. incip. in causa mota per dominam Dorotheam, in nouis, secundum verum numerum, sed hæc consuetudo non prohibet alienationem fieri: sed solum dat proximiori facultatẽ retrahendi. & hæc cõsuetudo probatur de iure diuino: vt habetur Leuit. 25. & Hieremiæ c. 32. Eme tibi agrum meum, qui est in Anath. tibi enim competit ex propinquitate empt. vbi Hieronymus dicit, non erat licitum possessionem transire de tribu: nec de familia ad aliam familiam, vt ibi, & tenet Luca. de Penna in l. 1. colum. 2. ver. debiti. C. de tempo. lue. descript & tenet Albe. de Rosa. in 1. parte statut. quæst. 89. incipien. supposito ita tuto 1 & decisi Parla. Gratio. Delphi. q. 257. in princ. vbi dicit similem consuetudinem esse in patria Briansonij, & Rambandi, ibi in addi. dicit esse in Picardia, secundum Odofredum, in d. l. dudum, & etiam seruatur in ducatibus Borboneu. & Burgundiæ, & pro hac consuet. est text. in c. 1. §. sed & res. & ibi Bald. & Cardin. Alexand. per quos fiat inuest. & in c. 1. §. si Titius, si de feu. fue. contro. interdo. & agna. & ibi Bald. & Cardina. Alexan. & in c. 1. §. por. ro. quali. olim feu. alie. pote. Et probatur in fisco: qoia quando vendit rem communem, præfertur socius, secundum Bald. in l. 2. per illum tex. C. de communi. rerum alie. & Alexand. in addi. ad Bald. in d. l. dudum. Et facia etiam tex. in l. si in emptionẽ. ibi veluti, quòd maiorum eius fuisset, & ibi Doct. ff. de mino. & idem tenet Ioan. Fab. in l. cunctos populos. ver. quid ergo. C. de summa tri. & fide catho. & est multum fauorabilis, secundum Geral. Bagoilli Aurelian. Doct. in sua quæst. retract. Aureliis disputata in prin. in qua mouet plures quæst. & seruatur hæc consuetu. Parisiis. sed tamen habent annũ & diem ad retrahendum, & istud est de iure, vbi per consuetu. vel statutum certum tempus non est proximioribus ad retrahendum præfixum, quòd habeant annum: vt tenet singu. Bald. per illum tex. in d. §. Titius, & ibi Cardi. Alexand. & Iason in l. 2. colum. 8. C. de iure emphi. & And. Barb. in c. plerunque. col. 5. de rescrip. vbi refart se consuluisse Senis, & idem tenet Hippoly. de Marsil. in suo singu. 64. & dicunt Bald. & Docto. suprà, allega. quòd oportet agnatos esse aduisatos, ne patiantur labi tempus à iure, vel consuetudine introductum: alioquin silentio transit. *a* & idem tenet Paul. de Castro in consil. 350. incipien. præfata reformatio. dicit quòd Paduæ est similis consuetudo & idem in consi. 429. incip. circa primum, vel nouo. Pro hoc facit quòd not. Bald. in l. si emancipata. in 2. no. & ibi Iason colum. 5. vers. not. diligenter. C. de iur. & fac. igno. quòd renunciatio tacita quæ inducitur à leg. per lapsum temporis magis præiudicat, & magis excludit quàm renũciatio, vel repudiatio expressa: vt ibi per eos. & tenet Alexan. in addi. Bar. in l. 1. §. permittitur. in 2. addi. ff. de aqua quoti. & æstiua. & tenet Iar. de sanct. Georg. in tract. feud. in gloss. & cum pacto de non alienando. column. 5. versicul. sed si fieret alienatio: & ideo istud tempus 14. dierum, debet compotari à die venditionis, non tamen de momento ad momentum vsque ad 14. inclusiue, cum sit fauorabilis, vt dictum est, & non odiosa, arg. l. 3. §. minorem. & quod ibi not. Barto. & Bald. ff. de minori. de quo vide Angel. consil. 404. & Angel. Aretin. in §. præterea. Instit. de testa & Signo. de Home. consil. 81. per plura iura, & maxime per text. in l. alienatum. ff. de verborum signi. & in terminis Alexand. in dict. consilio 24. libr. 4. vbi in fin. ponit, an homini tempus à consue. introductum, posit de consensu partium prorogari: & tenet quod non, sicut tempus instan. à iure communi præfixum: vt suprà, de iurisdi. om. iudi. §. 24. dixi, & de tempore continuo, vel vtili, vide Bald. in consilio 269. volom. 1. & currit cõtra omnes scientes & ignorantes, vt in gloss. fin. dicam, & etiam contra minores, vt tenet Oldr. & Docto. in l. fin. C. in quib. cau. in integr. restitu. non est. tamen secundum eum restituitur: vt dict. c. constitutus, & ibi hoc tenet Abba. column. 2. in 8. not. dict. non esse alibi text. in corpore iuris

a Adde Bar. Soci. 3 consil. 64. vers. scilicet his non obstantib. li. 1. & Dy. & qua ibi dixi in addi. in regula ratihabitionẽ fo. 35. de regu. in li. 6.

vtriusque.ita probantem præscriptionem statutarium,vel consuetudinariam currere cõtra minorem,sicutibi,vbi agitur de lucro captando: vt hic est,& idem tenet Bart.in l.Æmilius.ff.de mino.& Bald.in d.l.fin. in quibus cau.in integr.re.& ita intelligitur dict.c. constitutus.& teoet Bald.io dict.§.porro. & decis Parlamen.Gratio.Delphin.in d. quæst. 257.colum.2.versicu.an illud tempus,tamen iste minor restitutus tenetur ad expẽsas,quàs emptor fecit:vt l.intra vtile.§.t.ff.de minori. & tenet decis.Gratio.quæst.31 Et de præscriptione contra minorem dixi suprà.de præscript.§.t. a Sed quid si post venditionem mouetur quæstio inter emptorem & venditorẽ, quæ longo tempore durauit, an currat interim proximiori tempus 14.dierum,vel aliud tempus consuetudinarium ad retrahendum concessum? Videtur quòd sic,per tex.in capitu.quoniam.& in ca.eam te. & c.cũpropter. & ibi Abb.& de Bellenci.in addi.de iure patro.vbi patrono litigante super iure patronatus currit tempus præseoiandi,si non præseotauerit. sed Cy.in l.cootra maiores. column. 2.C.de inoffic.testa tenet secundum Iacob.de Ra. ibi quòd oon currat: quia eius scientia debet esse certa & firma, quæ est post iudiciũ. argu.l. quandiu. C.qui admitti ad bo.posse.po.& venditio non est perfecta. & idam tenet Bald.& Paul.de Cast.in dict.l.contra.& deci. Parla.Gratio.Delphi.in d.quæst.256. io prin. & Abba.Sicu.in consi.94.colum.4.varsi.non obstat. libr.2. vbi di. emphiteota excusatur à cessatiooe solutiooiis canõnis pendenta lite, eidẽ à tertio de re emphiteoticaria mota, per tex.in d.l.quandiu. Sed iuxta præmissa quæro,quia suprà,de consuet.rerum feu. §.18. & titu.proxi. §.1.dixi & plures casus narraui in quibus dominus directus non potest retinere iure prælationis rem venditam, videlicet quãdo permutatur,donatur,legatur aut venditur com pacto legis commissoriæ, vel adiectionis io diem,vel de retrouendendo:an habeant locum io proximiore agnato volente retrahere in re permutata, donãta & legata? Non est dubium,quia non potest retrahere,vt suprà,in locis alle. tenui: & ideo cõsilium est quòd quando quis dubitat rem posse retrahi per proximiores,quòd faciant in instrumeoto apponi, quòd res sibi donatur vel legatur, aut causa permutationis cum alis re fecit excambinum. Sed hic essent duæ fraudes, vna ad proximiores retrahere, & alia dominum retinere volentes ad pariter laudimiis & accordamentis frustrandos & priuandos: vide quæ dixi suprà,de cõsue.feu.§.18.& io Campanis est coosuetudo,quòd retractus non habet locum in rebus permutatis. Quid si permutans vendit rem permutatã,an habeat locum retractus,vt proximior,vnde res processit,possit eam retrahere? Dic quòd non; & intellige quòd non habet locum retractus in re permutata,si sit eiusdem qualitatis: secus, si non sit eiusdem qualitatis: quia res immobilis permutatur cum marca argenti,vel panno scarlate,vel alis re mobili. tunc habet locũ coosuet.retractus. Item non habet locum retractus io vsufructu legato, vel donato: nec etiam in re data ad vitam alicoius, cum oon sit in perpetuum data: & qoòd in casib.prædictis noo habeat locum retractus, tenet d. Gerald. Bagoilly in dicta sua quæst. & in re permutata tenet Alber. de Ros. in t. parte statuto.q.110.& in 2.part.q.2.versi.& an habeat. Sed quando venditur, cum pacto legis commissoriæ,vel adiectioois in diem,vel de retro uendendo,dubitatio non est modica, an currat proximiori à tempore factæ veoditionis, vel à tempore perfectæ venditionis.l.pacti finiti: & prædicta faciunt, quòd ooo currat, propter pactum adiectũ,argumen.d.l.quandiu: & ita videtur tenere Iaco. de Ra. in dict. l.contra maiores,sed decis.Parla.Delphi.in d. quæst.257.teoet contrarium. & adducit text. in l.2.§.biduum.quando appel.sit.appellatio enim nedum tendit ad suspeosionem sententiæ: sed etiam rescissionem: vt l.1. C.de post. & l.furii.§.1.ff.de his qui no.infa.& l.tale pactum.§.qui prouocauit.& ibi amplè scriben. ff.de pact. & dixi suprà de iurisdictione omnium iudicum.§.11.in gloss.1. colum.2.cum seq. Sed sic est, quòd si seotentia diffinitiua proferatur sub cõditione,debet appellari statim infrà biduum à tempore sententiæ: & non expectare conditionis euentum, quia si expectaretur euentus, sententia transiret io rem iudicatam,& non valeret appellatio. Idẽ ergo dicendum est in isto casu nam cum talis consuetudo sit rescissoria contractus, qoòd tempus 14. dierum, vel vnius anni currat à tempore contractus passati. nec suspeoditur per pactum adiectum. qoia io actu conditiooali tempus statim currit: vt d. §. biduum. multo magis statim currere debet in actu purè & perfectè celebrato. ar. Authẽ.multo magis.C.de sanct.eccle. Et finaliter concludit,q. oisi iofra tempus à coosuetudioe præfixũ faciat diligentiam protestando de iure consuetudinis: vt l.si fundum. C.de rei ven.& l.fio. C. de anna. except.quod currat sibi tempus: & ita intelligitur d.l.quandiu.quia ibi petens possessionem, fecerat diligeotiam. ideo oon currit sibi tempus: & istam opiniooem videtur tenere Io.Fab. Instit. de contrahen. emp. in prin.columo.2.vers item ooo obstant alia iura.in fin. & dicit quòd ipse expertus sit: licet contrarium seruatur de consuetudina in multis locis. & illi standum est, secundum eum. Et licet hæc opinio videatur satis æqua: tamen pro prima parte faciunt multum ea quæ supradicta sunt secundum Iaco.Cy.Bal. & Pau.de Castr. qui dicunt quòd quis nõ dicitur scire alienatum esse ex eo quòd ooo habet scientiam certam & firmam ante exitum adiecti pacti. Et si dicatur quòd tempus hic currit tam contra scientes quàm ignoraotes, verum est quando cõtractus est purus & simplex: sed in casu nostro cootractus est in pendente.

a Adde qua no. An ge in l. fin. C. de adul. in fin. Ver. Ult. no.

dente. quia pactum seu conditio resolutiua fuit ab initio apposita. Ideo fingitur non contractum, ac nullum iue incōmutabiliter fuisse emptori quæsitum secundum Guillel. de Cung. Bald. Alb. de Rosa. & Ias. colum. 1. versicu. vltim. not. in l. ab emptione. ff. de pact. & Iason in l. 3. q. eo. & sequent. Cod. de iure empbit. & tenet illustr. do. Francis. de Arctin. & in consil. 11. colum. 1. & Bartol. in l. rem Titio in annos. ff. ad l. Fal. in terminis ita tenent. & dixi in quodam consilio incipi. Iaquelina, in fin. tracta. domini Dy. de regu. iur. libr. 6. igitur si præsumatur venditionem nō esse propter pactum adiectum, perfectum non habebit locum retractus. & istam partem tenet Geraldus Bagoilli in dist. sua. quæst. versi. sequitur in quæst. infrà, & in versic. quæro hic secundo quando venditio, &c. quòd currat à tempore euentus cōditionis & non à tempore celebrati contractue: vt l. cum notissimi. §. illud. C. de præscript. 30. vel 40. anno. & idem tenet Albar. de Rosa. in prima parte statu. q. 97. & Iacob. Butri. in l. 1. C. de pact. pign. vbi dicit quòd aliud est vendera, & aliud facere pactum de vendando. & tenet Ant. Corset. in suis singulis, litera, statutum. nam natura dictorum pactorum est talis quòd illis resolutis res redit ad venditorem absque aliqua retraditione: vt est glos. quam celebrem faciunt ibi Bartol. & Luduuic. Bolog. In primis interpreta. in l. 1. ff de donatio. vide Alexand. qui ita tenet in consilio 48. columm. 3. versicu. plus etiam, libr. 2. & in consil. 91. colum. 1. versi. tamen posito, libro primo, & hoc intelligunt Doctor. esse verum in pacto legis commissoriæ, vel adiectionis in diem & non in pacto de retrouendēdo. & idem tenet Pau. de Cast. in l. 1. colum. 1. C. de pactis inter emp. licet cōtrarium & bene teneat in l. si cū venderet. ff de pig. acti.

a Addi tex. in l. 2. §. Largius vbi in bonis rū sanguinum. ff. de successorio edi. & tex. in l. libertus ibi veluti si prædia aliqua ex bonis liberti in quib. maiorū patrons sepulchra sint et magni æstimat patronus. ff. de bo. lib. & in l. qui cum maior. §. si patriū. ibi si affectione & periculo paterna substan. eo. tit. & per Cy. in l. pu bli. C. de ædil. & per And. Barba. in consi. 17. col. 7. et per totum consi. vol. 2. & in consi. 4. in princ. volu. 1. qui allega. tex. in l. 1. ff. de vsufr. reo.

a *Car au d t tat*] Nota quòd in conquestibus non habet locum consuetudo retractue: quia da ipsis potest quis melius disponere quàm de illis quæ sibi ex successione proueniunt, vt Authent. presbyteros. C. de episco. & cleri. Fallit in aliquibus casibus secundum aliquos: primò, si vnus fratrum emerit ab alio partem rei. quæ eidam fratri venditori ex successione paterna euenerat. Et sic ipsi fratri emptori erat conquestus, si postea vendat extraneo, dictus venditor frater non obstante venditione per eum prius facta, poterit retrahere. a Quia retractus est introductue in fauorem generis: & conseruationis nominis agnationis quę absque diuitiis nun conseruatur: vt l ab omnibus. circa princip. ff. de lega. t. & l. 2. §. seruus. ff. de ventre inspic. quib. grauissimum & iniuriosissimum esse dignoscitur, domus progenitorum suorū sorte, &, si in quibus antiqua est agnationis fama, ius: & nomen videre ad extraneos esse deuolutas: imagines maiorū suorū: hoc est, arma sua & insignia videre reuulsa. argumen. C. de administratio. tuto. l. lex quæ tutorte. Et text. cum sua gl. in l. si minor. & ibi Bar. Bal. & Ange. ff. de minori. & pulchrè tenet Ang. in contil. 63. col. 1. versic. 2. quidem. cum sequen. col. quod consil. fuit domini Bald. & idem in consil. sequen. & in consi. 99. colum. 1. & in consil. 379. column. 2.

¶ Secundò, quòd si quis retraxerit rē venditam, & illam tenuerit tribus aut quatuor anuis: & postea vendat alteri, tunc habet locum retractue. Idem est, si maritus acquirat aliquid de genere vxoris & postea contingat illam alienare, quòd liberi ipsorum coniugū poterunt retrahere: quia de consuetudine matrimonium conseruat iue lignagij.

b *Qui ont ignore.*] Quādo præscriptio currat ignoranti, vide Barto. in l. genero ff. de his qui nota. infam. & Bald. Sali. & Alexan. in dicto ca. primo. § porro, qualiter feudum alienpote. & Angelum in consi. 196. in fin. tamen de consuetudine in casu præsenti currit contra ignorātem, vt tenet Gerald. Bagoilli in d. sua quæstio. Paris de Puteo in tracta. Synd. in verbo instante. ca. poue quòd extat statutum, & Francis. de Curt. in suo consil. 8. feudorum b Sed quid de vxore, quæ de consuetu. non potest agere sine auctoritate mariti, vt suprà de consuetudine, & iurium statu. personarum. §. quarto dictum est, an sibi currat tempus? Ioannes Fabri. in lege 1. de bonis mat. tenet quòd sic. & idem in filio. vt ibi vide, sed maritus vel pater possunt retrahere ex persona vxoris, vel filij. vel ambo simul, cum sit actio realis, vt tenet dict. Gerald. Bagoilli in sua quæst. Et econtrà filius potest retrahere rem venditam per patrem secundum eum, etiam si sit adoptiuus vel naturalis, vt ibi.

b Adde Bart. Soci. in cōs. 121. lib. 1.

§. II.

Item & si le plus prochain parent a du vendeur ne vient au retraict, son autre parent & lignager en subsequēt degre de lestoc & ligne de la chose vēdue, peult venir par ladicte coustume audict retraict dedans ledict temps de 14. iours.

Item & si le plus.

a *Prochain parent.*] Consuetudo, vel statutum admittens fauore agnationis proximiorem, excludit alios eiusdem agnationis, successiuè tamen post ipsum proximiorem. facit gloss. si quis aliquem testa. prohi. l. 1. Et econtra. c Excludens fauore agnationis proximiorem, excludit omnes sequentes in eodem gradu coniunctos. & pulchrè nota. Bal. in consilio 286. & in consilio 316. lib. 1. & Angel. in consilio 210. column. 2. versicul. præterea. vbi dicunt quòd stante consuetudine vel statuto, quòd filiæ non succedant quandiu supersint filij, quòd etiam liberi filiarum non succedunt, cū filiæ, quæ proximiore sunt, excludātur: de quo vide Alexandrū in con.

c Adde Bar. Soci. a consi. 31. co. 2. versi 4. probatur. lib. 1.

in confi.80.colum.3.versic. item si statutum, lib. 1. Et aduertendum est, qui dicantur proximiores ex linea seu prole venditoris, vt habeat locum hæc cõsuetudo. Et dicendum est secundum Baldum in consil.271.libr.3. quòd duæ sunt lineæ, videlicet recta & inflexa seu transuersalis. & recta linea est duplex: scilicet ascendẽs, & descedẽs, & ista est clara. Et transuersalis est similiter duplex, scilicet superior, vt patruus, amita, auunculus & matertera: & descendens seu procedens, vt frater, fratris filius, soror, sororis filius. Sed appellatione ꝓlis, soli descendentes cõtinentur, vt C. de naturali. liber. Authen. licet. cum similibus, & Pet. de Ancha. in consil.95. & Ioan. Bapt. in repet l. omnes populi chart.34. colum.2. vsque ad fi. ff. de iusti. & iure. & Fran. de Zaba. in ca. nulla. in 3. not. de concess. præben. & dum hic & in toto vol. harum consuetu. fit mentio de proximis parentibus alicuius, est intelligendum de linea recta, & non inflexa, vel obliqua. argumen. ff. de vulga. substi. l. qui liberis. §. hæc autem verba secundum Bald. vbi suprà. & Barto. in consi.10. & ibi singu. Bernard. Landria. in addi. quòd not. & recurre ad arborem consanguinitatis. vnde dicit Bal. in consil. 88. incipi. dominus Thomas libr.3. quòd proximior est, quem nemo præcedit: licet sint alij in eodem gradu, vt Institut. de legi. agna. succes. §. proximus. Et ibi Angelus Aret. in princip. & Ioan. Pet. de Ferra. in formæ libe. pro hæredi. ab intesta. de lata in glos. in verbo iure proximitatis, & Bald. Odofre. Salicet. & Albe. in l. dudum. C. de contrahen. empti. *a* Sed quæritur. Hic dicitur, quòd proximior præfertur. quid si sint plures proximiores? quia vnus ex tribus fratribus vendidit: & quilibet ipsorum vult retrahere, an omnes admittantur, & sibi faciant partẽ per concursum. facit text. quòd sic. in l. si finita. §. si plures. ff. de damno infec. & l. si fundum. §. si duo pariter. ff. de pig. & leg. hoc articulo. & quæ ibi not. Bart. Bald. Ioan. de Imol. & Alexand. in addi. ad Bald. ff. de hæredi. institu. & dict. §. proximus, & ibi Angelus Aret. & in §. si plures. eo. tit. & ibi Ioan. Fab. mouet hanc quæstio. & ita tenet: si sint vtrinque coniuncti consanguinei, vel ex eis descendentes, sed si non sint consanguinei, tunc illi qui attinẽt, & tenet Paulus de Castr. in consil. 195. secundum verum numerum, aliàs secundum antiq. est 191. incipien. viso statuto cõmunis Florentiæ. volu. antiq. & do. Gerald. Bagoilli in sua quæst. per quæ iura etiam dicunt Docto. in simili, quòd si edicto principis vel statuto ciuitatis caueatur, quod qui primus castrum aliquod intrauerit, vel brauium attigerit, habeat centum. & plures castrum intrauerint, vel brauiũ attigerint: quòd faciunt sibi partem per concursum. licet verba edicti, vel statuti sint in hoc secundum ipsos ponderanda, vt ibi vide, & amplè per Feli. in c. capitulum. colum.15. versi. de concursu duorum, de rescriptis. & Alexan. in consi.15. lib.4. & Alber.

a Adde tex. sing. in l. fin. C. de agrico. & manci. de. lib. 11.

de Rosa. in prima parte statu. quæst. 106. & quæst. seq. Et intellige, quando simul veniũt antequam alteri ipsorum sit deliberata ex vi consuetudinis retractus: quia si iam esset per vnum retracta: alij eiusdem gradus non possunt retrahere, prout sentiunt ibi Doct. sed si res commode diuidi nõ potest, & proximiores etiam non possunt inuicem concordari: quia quilibet vult per affectionem rem habere, tunc debet sorte dirimi, per ea quæ singulariter decidit Feli. in d. c. capitulum. colum. 18. versicu. sed an sortibus, vsque ad finem. & tenet Ludou. Bolog. in suis primis interpret. in l. 1. C. vti possi. in quib. locis reperies quando res possit sorte dirimi: quia in istis & similibus casibus, vbi non est quæstio iuris, sed solum in facto potest res sorte dirimi, vt l. si duobus. & ibi per Bald. C. communia de leg. *b* Sed quid si vnus tempore venditionis erat proximior, postea nascitur alius magis proximior ante retractum factum, & ambo concurrunt, quis præferatur? Dicit dict. Gerald. Bagoilli, in dict. sua quæst. quòd iste, qui natus est ex vi consuetudinis generalis, dicentis proximiorem ad retractũ admitti & præferri. Sed quid si venditor fuit deceptus vltra dimidiam iusti precij: & post retractum factũ per proximiorem petit iuxta l. 2. C. de rescinden. vendi. quòd contractus venditionis annulletur. Quæritur vtrum possit, Ioan. Fab. in dict. l. 2. tenet quòd sic: quia esset iniquum, ꝙ suo iusto precio frustraretur. *c* Sed quid si duo coniuges vel alij socij vendiderunt certum redditum super eorum hæreditagio certo precio, & obligauerũt se in solidum, & renunciauerunt Authent. hoc ita si debitor. C. de duobus re. modò venit vnus de genere viri venditoris & offert precium, venit & alius de genere alterius, qui pariter offert precium. quæritur quis eorum admittatur? vel ambo simul, Ioan. Fabr. in §. fin. in vlt. quæst. Instit. de duobus reis, mouet hanc quæst. & arguit pro & contra, tamen non decidit: sed Alber. de Ros. in 1. parte statu. quæst. 98. decidit quòd neuter admittitur, neq; proximior de genere mariti: licet vendat: nec etiã proximior de genere vxoris: quia ipsa non vendit. Sed quid si res detur in feudum, vel emphiteosim, an proximior possit retrahere? vide glossam & Baldum & Card. Alexan. in ca. 1. §. 1. per quos fit inuestitura. vbi concludunt quòd non: nisi in fraudem fieret, & Alber. de Ros. in 1. parte statu. quæst. 92. Sed quæritur stante consuetudine, de qua suprà, in. proxi. quod dominus iure prælationis retineret: & hic, quòd proximior potest retrahere rẽ venditam, an ex sola vẽditione absque aliqua inde secuta traditione, rei venditæ quæretur domino & proximiori ius? Ioan. Fab. Instit. de contrahen. emptio. in prin. tenet quòd nõ: vt ibi vide, quia requiritur quòd transferatur dominium in ipsum emptorem, & hoc sentit Spec. tit. de iure emphi. §. nunc aliqua. versi. 95. & Ioan. Fab. in l. 1. C. quando licet ab empti.

b Adde quid si proximior erat absens tempore quo per alium non ita proximum fuit retracta res vendita, an restituatur, videtur text. quòd sic, in l. sepulchri ff. de sepul. vio. et in l. si qua mili. ff. ex quibus ca. ma. io.

c Adde Bal. in l. 1. suprà. per quas perso. no. acqui. & in l. creditores. in 3. q. C. de pig. & Io. Campe. in tract. de dote, in 4. parte q. 28.

empti. discе.& in l.si duobus. col.2. C. communia de leg. imò, si tradidisset, & incontinenti recuperasset, non haberet locum dicta consuetudo. pro hoc facit quod not. Spec. vbi suprà, versic. 96. vbi in dictis duobus versiculis tenet quòd res non cadit in commissum, si vendatur & non tradatur. vel etiam si tradatur, & incontinenti recuperatur. Sed in feudo videtur esse secus. vt in titu. quid iuris, si post alienа feud. vasal. illud recope. cap. 1. de quo ibi per Baldum & Card. Alexan. & Bart. in l. sequitur. §. Item Labeo. in fin. & ibi Alexand. in addi. ff. de vsucap. & in l.1. §. si rem. ff. de pos. & Ambro. Oppiso. in repe. a §. diui. l. filiusfamilias. column. 3. versic. & an prohibitus. cum sequen. versicu. ff. de leg. 1 & Iason in l. fina. column. 37. versic. 19. quæro. C. de iure emphiteo. vbi communiter tenetur contra Bartolum. & tenet Franciscus de Areti. in consi. 14. colum. 2. versic. & est aduertendum. & Card. Alexand. in cap. 1. §. an si libella. quibus modis feud. amit. & Iason in l. vbi pactum. column. 7. C. de transactio. & pulchrè Paulus de Castro in consil. 75. in nouis incip. in causa mota per dominam Doroteam: quia venditio ficta & simulata, non est venditio. vt l. nuda. ff. de contrahen. emptione. & sic dicta consuetudo non habebit locum b. Et hoc verum antequam aliquis ex proximiorib. obtulerit precium emptori pro ipso rachatu, secundum Albericum de Rosa. in prima parte sta. quæst. 83. Item consuetudo vel statutum volens certum quid solui pro gabella ex contractu, debet intelligi de contractu valido, secundum Baldum in l. non dubium. column. 2. & amplè ibi Iason column. 3. versicu. 5. not. C. de legi. & Andre. Barba. in l. prima. §. fina. colum. tertia. versicul. nota ex isto text. ff. de verborum obliga. Felin. in ca. ex tenore. column. tertia. versicul. non præstat. de rescrip. & dixi in regula, Non præstat. in addi. ad Dynum, de regulis iuris. libro sexto. Sed quid? an remotiores de genere possint instare & compelli facere proximiorem: vt teneatur deliberare ante lapsum temporis consuetudinarij. verum velit retrahere, & iudex possit ei terminum assignare c. Cyn. in l. manifestissimi. column. penult. versicul. vlterius quæro. C. de furtis. tenet secundum Iacobum de Aretio quòd sic: & si non deliberet infrà tempus à iudice præfixum, poterunt remotiores de genere retrahere. argumen. l. prima. ff. de cur. bono. dando & quæ not. Petrus de Ancha. in capitu si. col. 1 per illum textum, de consuetudi. lib. 6. vbi dicit, quòd quando plures admittuntur ad idem ordine successiuo: præfigitur priori terminus, infra quem repudiet, vel accepiet: per l. quandiu. ff. de acquiren. hæred. & idem tenet Geral. Bagoilli in dicta sua quæst. versic. quæro quando proximior. in secunda conclusione, & Albericus de Ros. in prima parte Stat. quæstio. 90. quod nota. d Sed ponamus quòd proximior semel renunciauit iuri retrahendi, & sic est locus sequenti in gradu, postea vult admitti, quia solus forte est, vel cum alio: an possit? d. Geraldus in dicta sua quæstio. tenet quòd non: quia semel renunciauit iuri, vt l. quæritur. §. si venditor. ff. de ædili. edic. Sed an post istam renunciationem detur sequenti in gradu solum residuum temporis ad retrahendum, an verò aliud integrum ipsis 24. dierum vel anni. d. Geral. tenet quòd detur solum residuū temporis, quod proximiori supererat, quia non debet extendi in infinitum: vt l. fideicōmissa. §. si quis de rem. ff. de leg. 3. & tenet Francisc. de Zaba. in consil. 27. & in consil. 104. columu. 4. in princip. Sed quæro, emptor statim vendit rem alteri secundo infra tempus retractus, à quo est retrahenda? Dicunt quidam quòd ab vltimo possessore, nisi ante venditionem primus fuisset adiornatus in materia retractus. quia tunc non potest alienari cum sit litigiosa: vt Authent. litigiosa. C. de litig. Et idē tenet Geral. Bagoilli in dicta sua quæst. Sed ponamus quòd iste emptor secundus, & etiā proximior ignorauit rem litigiosam, quę forte durauit per annum, & tandem proximior retrahens obtinuit contra primū emptorem qui vendiderat rem litigiosam, & vult vti re retracta: secundus emptor se opponit: in materia nouitatis & saisinæ, quis debet obtinere? Dic quòd proximior nō debet vti dicta via possessoria, sed debet adiornari facere primum & secundum emptorē ad summationem & requestā, & petere contractum secundū declarari nullum, & talis declarabitur, cum res esset litigiosa reseruata actione secundo emptori pro precio & interesse, alias succumberet dictus proximior in dicta materia possessoria. Sed quid proximior fecit adiornari emptorē in materia retractus: tamen proximior nō comparauit, & emptor obtinuit defectum & contumaciam contra proximiorem: an postea audiatur? Quidam dicunt quòd non, etiam si fuerit contumax facta petitione. quia videtur fateri emptorē possessorem & dominum esse, cogita.

a Adde Francis. de Curt. in tracta. feu. in 4. part. q. 13. cum seq. & q. 20.

b Adde Andr. Barba in repe. ru. c. Raynaldus. charta 25 col. 3. versi. dicamus de rest.

c Adde quæ dixi in additio. ad Mand. q. 8 capit. 4. in versi. præsentes. de elec.

d Adde bonam gl. in l. 3. §. si. in prin. ff. de sepul. vio.

§. III.

Item & a lieu ladicte coustume de retraict, la ou lacheteur nest point lignagier du vendeur: car s'il estoit lignagier & parēt du vendeur de lestoc & ligne a de la chose vendue retrait ny a point de lieu.

Item & a lieu.

a *De lestoc & ligne.*] De iure tamen admittitur proximior ad retrahendum rem vni de genere venditam prout clarissime consuluerunt Petr. de Anch. & Flo. de sane. Petr. quorum consil. ponuntur volum. consil. Pet. de Anch. in consil. 370. cum se. & Bald. in consil. 28. incipien. dominus Thomas. lib. 3. & Iaco. de sancto Georg. in suo tracta feud. in gloss. & cum pacto de non alienando. colum. 5. versic.

sed si

sed si fieret alienatio. & Bald. in cap. 1. de vasal. qui contra consti. Lotharij. pro qua facit textus in l. pupillus. ff. de auto. tuto. Et in Campania est consuetudo cõtraria huic. Sed quæritur an hæc consuetudo retractus habeat locum, quando res datur alicui in solutũ ? Specu. tit. de emptio. & vendit. §. nunc dicendũ. ver. sed pone, statutum est in aliquo loco, &c. tenet quòd non, dicens ita fuisse iudicatum. & idem tenet Io. And. ibi in addi. & Bal. in consil. 108. volu. 3. & Ludo. de Rosa. in consil. 107. & Alexand. in consil. 52. colum. 1. versic. quid igitur. li. 2. maxima secundum eum, si decretum a iudicis interuenerit: vt tenet deci. parlamen. Gratian. Delph. q. 257. in fi. & d. Geral. Bogoilli in sua dicta quæst. & Luc. à Penna in l. fin. column. 1. versic. item qui non potest. C. de prædiis a cur. lib. 10. & hoc videtur Albert. de Rosa. in 1. parte statu. quæst. 88. tenere. & Alexan. in addi. ad Bart. in l. litis. ff. pro empt. sed contrarium tenet Ioan. Fabr. in l. si prædium. per illum tex. C. de euict. Nam secundum Paul. de Castr. in consil. 16. secundum verum numerum, aliàs secundum antiq. ast 188. incipien. visis & ponderatis in nouis. colum. 1. versicu. 1. videtur quòd datio in solutum est ficta solutio: finguntur enim bona in solutum per prius vendita ai cui data sunt: & ab ipso pecunia nomine precij recepta: & deinde loco solutionis eidem pro solutione debiti reddita & restituta. & pro hoc facit text. celebris in l. alegãter. in prin. ff. de pig. actio. quòd quando datio in solutum fit pro pecunia de re certa, resultat contractus vtilis emptionis, & oritur vtilis actio ex empto. & ita tenent ibi Barto & Bald. ideo quicquid dicitur de emptione & in donatione in solutum, habet locum: vt not. Cy. Bald. & Sali. in l. libera. C. de senten. & Ioan. de Imo. in consil. vlti. versicu. circa tertium tempus. & Bald. in consil. 157. volum. 1. & Ioan. Petr. de Ferra. in titu. in forma respon. in actio. hypo. in gloss. satisfacere. quæstio. vlti. & quæ no. Cy. in l. 2. in vlti. quæstio. C. de præto. pig. & tex. & Doctor. in l. precij causa. C. de rescin. vendi. vnde dicit Bald. in l. à Diuo Pio §. si pignora. quem ibi sequitur Alexand. colum. 5. ff. de re iudi. quòd sicut non valet emptio & venditio, non statuto certo precio: vt §. precium. Instit. de contra. empti. ità nec valet datio in solutum. & idem tenet illust. Doct. Franeis. de Aret. in consil. 32. column. 2. versic. nec obstat. & singul. in consil. 160. column. 5. versicu. venio ad quartum. & in versic. circa quintum. & quasi per totum. Et maximè, quia hæc consuetudo retractus est sangrabilis. & secundum ius commune & diuinum, vt suprà §. 1. & 2. dictum est, se etiam introducta, ne res exeat de genere. vt in d. §. 2. & statim in q. seq. dicam, & consuetudo datius in re proximis, vt tenet Ioan. Fab. in §. ex non scripto. column. 6. versicu. circa quartum. Instiu. de iure natu. & dixi suprà. titu. proximo. §. fina. in prin. Præterea statutum, vel consuetu. quæ non est exorbitans à iure communi, disponens de venditione, habet locum in datione in solutũ, vt tenet idem Francis. de Areti. in consi. 124. colum. 2. versicu. concedo æquiparationem. facit quæ dixi suprà de consuetu. feu. §. 18. ante fi. Et pro hac opi. quam teneo, facit quòd dicit Bald. in capi. 1. in prin. column. 4. de prohib. feud. aliena. per Frederi. quòd sicut emphiteota non potest vendere de iure rem emphiteoticariam, irrequisito domino: vt l. fi. ns. C. de iure emph. licet secus de consuetu. vt suprà de consuetu. feudo. §. 1. & 2. dixi: nec etiam dare in solutum & pagamentum, nisi talis datio fieret per iudicem: quia tunc dicitur alienatio necessaria. & idem tenet Iason in d. l. fina. de iure emphite. column. 32. versicu. quæro. & in l. voluntas. column. 1. C. de fideicommiss. licet in feudo sit secus, quia nõ potest dari in solutum etiam per iudicem, secundum Baldum & Iason. vbi suprà, & tenet Francisc. de Aretin. in consil. 14. column. 7. in fi. cum sequen. incipien. viso & diligenter considerato. Et sic verbo emptionis & venditionis continetur & comprehenditur datio in solutum, ac alia omnis alienatio: vt tenet Barto. in l. filiusfami. §. diui, Seuerus colum. 4. quem ibi sequuntur Doctor. insuper Alexand. colum. 6. versi. inquantum. & Ambrosius Opison. in sua eleganti repetitio. ff. de lega. 1. & Bald. & Iason in d. l. voluntas. vbi est text. pulcher, & tenent Cy. Bald. & Salic. in l. fin. C. de pac. inter emp. & Iason in Authent. res quæ subiacent. column. 1. & 5. versic. nunc succedit. C. communia de leg. & Alberi. de Rosa. in suo dictiona. & ibi Io. Bapt. in addi. in litera venditio. & Cardi. Alexand. & Bald. in ca. 1. per illũ tex. de controuer. inter domi. & empto. feu. & Bar. in l. sicut. §. venditionis. per illum tex. celebrem. ff. quib. mo. pig. vel hypoth. soluitur. & in l. 1. & ibi Alex. in addi. C. de vsuca. pro empt. & tex. in l. statu liberi à cæteris. §. si. ff. de statu lib. Et pro hoc faciũt, quæ no. Io. Fab. in §. precium. in princi. & in §. item precium. Instit. de contra empt. quòd si debitor concedat alicui rem hoc pacto, quòd satisfaciat creditoribus, & debita sint certa & specificata, quòd est venditio, & debentur laudimia & vētæ domino. igitur, &c. Et licet verba statutorum & consuetudinis sint proprie intelligenda. c. in nostra, & ibi Inno. de iniuriis. & l. 3. §. hæc autem verba & ibi Bart. ff. de nego. gest. tamen recipiunt intellectum à regulis iuris cõmunis: vt c. cum dilectus de consuet. & lege si serui vestri. C. de no. & dixi suprà. de refert. §. pe. in glos. vlti. & Feli. in Rub. de spon. col. 1. & Iaso. amplè in l. non dubium. col. 6. ver. pro declaranda. C. de legi. Sed datio in solutum & venditio nõ differunt, sed cõueniunt. vt dictũ est. igitur hæc consuetudo retractus habebit locum in datione in solutum, sicut in vēditione. pro quo dicit Barto. quem ibi sequuntur Bald. Alexan. Barth. Soci. & Iason in l. Gallus. §. instituens. ff. de liba. & posthu. quòd vbi statuto vel consuetudine

a Adde quòd partes possunt petere à iudice vt confirmet contractum ab eis factum, sed eorum consensus sufficiat et ad hoc faciendũ iudex tenetur, tex. est in l. fin. & in l. si quis & ibi Bar. C. de eu. lib. 10. vbi dicit Bart. se nunquam vidisse nisi modo. & est vtile secundũ eũ in omnibus casibus, in quib. quis dubitat quòd alium possit petere contractũ infringi. quòd potest potere confirmari. operatur n. decretum si quis possit conqueri de deceptione vltra dimidiam iusti precii: vt quis nõ possit conqueri de dolo vel metu. & idem si fiat in præsentia amicorũ & cõsanguineorum. vt no. pulchrè Bar. quem ibi sequuntur Ioan. de Pla. et Luca à Penna in l. 1. C. de prædiis curia. lib. 10. item impedes rest. vt l. si quidẽ. & ibi glos. Bar. Bald. & Salic. C. de prædiis mino. nisi i decreto esset taxata æstimatio rei vendẽdæ. vt not. gl. & Bar. in l. aes præt. in ver. præmitten. ff. de minori. vbi vide & an Barb. i consil. 48. & consil. 54. & 61 vol. 2.

ſuetudine cauetur de aliqun, tantum ſit extenſio ad alium ex identitate rationis: vt l. illud. ff. ad l. Aquil. vt ſi loquatur de filio quòd comprehendatur nepos & pronepos. & tenet Albe. de Roſa. in 2. parte ſtatu. quæſt. 107. vel ſi fiat mentio de auia, quòd extendatur ad auum, non dico ex vi ſeu proprietate nominis. quia Doctores ibi contra Barto. innuunt: ſed ex identitate rationis, ſic in præſenti caſu ſit extenſio ad dationem in ſolutum: vt tenet Iacob. de ſancto Georgio in ſuo tractatu feu. in gloſſ. & cum pacto de non alienando. in princip. fol. decimooctauo per textum ſingularem in l. apud Celſum. §. auctoris autem dolus. ff. de exception. doli. & in l. fin. ff. ex quib. cau. in poſſeſſio. eatur. & Petr. Iacob. titu. de actio. ex empt. reddi. colum. 1. & Signo. Ho. in conſtitu. 72. column. fi. & hanc ſententiam tenet Alberic. de Roſa. in ſecunda parte ſta. quæſtio. 8. verſicul ex prædictis, niſi eſſet data in ſolutum per iudicem cum cauſæ cognitione. quod intelligo, ſi fiat ſecundum l. vltim. C. de iure domi. impetr. quia ſi in cantu publico & ſubhaſtationib. præhabitis tradatur, tunc non habet locum retractus, ſecundum Alber. nec contrarium: ſed in dic. quæſtio. 88. ſuprà allegata. quia non figit pedem, ſed remittit ſe ad dictam quæſtionem 8. Et iſtud tenet pulchrè Iaſon in l. ſenatus. quam legit cum l. cætera. infrà, ſi pareuerit, verſicu. octauo nota. cum ſequen. ff. de leg. 1. Et ſentit [a] Antonius de Butri. in conſilio 11. volens quòd ſententia lata ſuper datione in ſolutum poteſt reſcindi per appellationem, licet per ſtatutum inhibeatur appellatio à mera interlocutoria, ſi debitor eſt deceptus vltra dimidiam iuſti precij. & tenet Ioan. de Imol. in conſil. 72. & in hoc conueniunt omnes Doctores ſuprà allegati, ſi bene intueantur: & idem Philip. Cor. in conſi. 165. volum. 2. & iſta quæſtio eſt nunc de facto inter honeſtam ac nobilem mulierem Iaquelinam de Ganney, vxorem nobilis viri Stephani de Cambray auunculi mei, qui certa hæreditagia dederat in ſolutum prædictæ ſuæ vxori pro ſumma milla librarum Turon. in contractu matrimonij donata ex vna: Et nobiles etiam viros, magiſtrum Robertũ & Michaelem de Cambray fratres & conſobrinos meos retrahentes. Et ad prædictam quæſt. ex propriis terminis quæſtio. ſupradictorum auunculi & conſobrinorum, vide Bald. in conſil. 323. quod eſt ſingulariſsimum. & in conſi. 414. volum. 1. imò dominus [b] etiam poteſt retinere rem per adiudicationem iudicis factam ſecũdum additio. Petr. Iacob. in titul. de cauſis ex quibus feud. amittitur. in 1. addit. quod not. & iſtud ſeruatur in loco de Lorry, ſecundũ conſuetudinẽ illius. Sed an hoc ius retractus quod competit proximiori, vel ius retentionis quod competit domino, poſsit alteri cedi? Cy. Bal. & Angel. in l. ad officium. C. communi diuidun. tenent quòd non, ſecundum Pet. & ibi Luca à Penna in l. fina. column. 2. verſicul. an autem tale ius. C. de prædiis curi. libr. 10. & Signo. de Ho. in conſil. 81. column. 2. verſicul. præterea. [c] Vna ratio inter alias eſt, quia proximior admittitur ne res exeat de genere, argumen. ff. de lega. 2. in l. cum pater. §. libertis. Sed ſi proximior cedere poſſet, tunc fieret contra rationem conſuetudin. igitur. Et idem eſt in domino, vt non poſsit ius prælationis alteri cedere, vt ſuprà, titulo proximo. §. 1. dixi, & in vtroque caſu tenet deciſ. parlamen. Gratia. Delphina. quæſtio. 411. & Henri. Bohic. in cap. ſanè. de priuil. Ioan. Fabr. Iuſtitin. de acquiſitio. per arroga. column. 3. licet Ludou. de Roma. in l. 1. §. vſufructuarius. ff. de noui operis nunci. teneat contrarium. ſed primam partem tenet ibi Iaſon, colum. 3. verſicul. item circa iſtam materiam. & Alberic. de Roſa. in prima parte Stat. quæſtion. 62. & quæſt. 89. & Baldus in capitu. primo. §. 1. de pace iura. firm. quia conſuetudo vel ſtatutum intelligitur, quòd per ſe & non per alium retrahat vel retineat. & tenet Alexand. in dict. §. vſufructu. colum. 2. verſicul. 3. not. argumen. ſecundum Bart. cum ſequen. & Paulum de Caſtro in conſilio 1. in nouis. Et maximè, ſi ſint alij proximiores: ſecus eſt, ſi non ſuperſint alij conſanguinei, quàm ille volens cedere, quia tunc poteſt [d] cedere, ſicut res prohibita alienari extra familiam, ſi non ſupereſt, niſi vnus de familia: ipſe poteſt vendere, quia non ſupereſt qui alienationem poſſit reuocare. Et etiam Docto. ſuprà allegati, in d. §. diui. Et iſto modo videtur limitari debere determinatio Doctor. ſupradictorum: ſcilicet quando ſuperſint alij proximiores de linea, vt non poſsit cedi: ſecus ſi non ſuperſint. & iſtud videtur eſſe de mente, §. 8. ſuprà eod. titu. Et idem [e] tenet Paul. de Caſt. in l. iurepacti de retrouendendo, quod poſsit cedi. prout in d. conſi. vide. Et eſt alius caſus ſecundum Paulum de Caſt. in l. apud antiquos, in vltim. q. C. de fur. quia ſi ſtatutum ſit, quòd ſi duo habeant, eſt commune quòd alter non poſsit vẽdere partem ſuam irrequiſito ſocio. Et ſi de facto vendat, poſsit cõpellere emptorem ad ſibi reuendẽdum pro eodem precio. Et tu & ego habebamus rem communem: tu vendidiſti partem tuam Titio, me irrequiſito. Ego poſtea vendidi partem meam Gaio Titio irrequiſito, & ceſsi Gaio ius quod habebam ex ſtatuto vel conſuetudine contra Titium, vt Gaio loco mei reuenderet. Titius nunc agit contra Gaium, qui à me emit, ipſo irrequiſito: quia res erat communis inter me & ipſum, &c. concludit quòd iſte Titius requiri poteſt, & quòd ius ceſſum factum Gaio valet: vt ibi vide per ſingulares rationes: quia licet non poſsim cedere illud ius, vbi partem meam non vendo nec alieno, tamen competit ratione partis, quam habeo, & vendendo partem meam poſſum cedere ſimul cum illa, ſicut in ſimili de aſcriptitio qui non poteſt vendi ſine prædio: ſed cum prædio ſic: vt l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. lib. 11. &

[a] Adde Bart. Soci. in cõſi. 76. Vol. 1.

[b] Adde qua dixi ſuprà de cõſuet. verũ feud. §. 7. col. 4. & in addit.

[c] Adde glo. 1. §. & quotiens i. pſum i verbo alio. de collat. in prag. Sãc. fo. 71.

[d] Adde quod ſi requiſitis alijs de genere & nolentibus retrahere, Bart. & Doctor. Moder. ĩ l. quis Roma. §. coharedes. ff. de Verb. oblig. et Paul. de Mõte Pico. in repe. §. diui. l. filius. ff. de leg. 1. & Bar. Soci. ĩ conſi. 225. 2. colũ. 5. Verſ. 2. fortius. in fi. lib. 3.

[e] Adde, an Barb. ĩ conſil. 51. colũ. 23. Vol. 4.

tenet pulchrè Pau. de Castro in consi. 429. incipien. circa secundum quæstum, in nouie. Et idem dico quòd si essent duo fratres communes, quorum vnus vendat partem suam: & alius pariter infra tempus redimendi vendat partem suam cum iure retractus, quod sibi ex cõsuetudine competebat, Titio, quòd iste Titius poterit retrahere partem per aliũ fratrem venditã: & pro hac decisi. allegat ipse Paul. vbi suprà plura iura quæ per eum vide. ¶ Est & tertius casus & limitatio quam ponit Paulus de Castr. in l. ad officium. in fin. quòd licet non possit cedi ius retractus extraneo: tamen bene consanguineo, quòd not. perpetuo. ¶ Sed quid an proximior agnatus qui reperit donationem vel venditionem seu di pro se & alio agnato remotiori præiudicet sibi in iure prioritatis retractus? dic quòd sic. Nam si dicto remotiori solũ fuisset facta venditio, non posset proximior retrahere per istũ text. de quo vide Bald. in consil. 459. li. 4. Sed quæritur, vnus habet vsumfructum, & alius proprietatem. vsufructuarius emit à ꝓprietario ipsam proprietatem, quo casu vsufructus fuit consolidatus, vtrum proximior possit infra tempus retractus retrahere proprietatem cum vsufructu: & emptor perdat vsofructum, vel vsufructus iterum separetur? Et videtur quòd proximior possit retrahere, & vsufructuarius perdat vsumfructũ. quia fuit consolidatus, per l. si tibi vsufructus. ff. quib. mo. vsufruct. amit. sed Cyn. in l. si maritus. C. de inoffi. test. tenet secundum Pet. ibi quòd vsufructuarius non perdat vsufru. & respondet ad l. si tibi, vt ibi vide. licet Iaco. de Areti. secundum Cyn ibi distinguat: Aut dictus vsufruct. emptor sciuit talem consuetudinem esse: & tunc perdit vsufruct. nec potest recuperare, sed secundum Bal. ibi Guliel. de Cug. tenet indistinctè quòd non recuperat, per l. cum filius. §. dominus. ff. de lega. 2. quid dicendum Bald. ibi distinguit aliter: quòd aut consuetudo disponit rescindendo, aut transferendo ius emptoris: primo casu potest vsufructus per emptorem retineri. Quia rescissa causa, rescinditur effectus: vt dict. l. si maritus. Secundo verò casu non potest retineri: vt d. §. si dominus, nisi fortè propter iustam causam ignorantiæ: vt l. propter veneni. §. nepotis. ff. ad Sillei. ergo videtur secundũ hanc consuetudinem, quòd vsufructuarius amittat vsufruct. si illam sciebat, cum transferat ius emptoris in proximiorem retrahentem: vt §. sequen. in fi. dum dicit. *par laquelle consignation ainsi faicte droit est acquis.* Et Francisc. de Crema in suo singul. 57. in fi. sequitur Bal. vbi suprà. & idem tenet Alber. de Rosa. in prima parte Statu. q. 91. sed Pau. de Castr. in dict. l. si maritus. tenet simpliciter quòd reuiuiscit, & sibi restituitur vsufructus: vt l. dominus. ff. de vsufructu. & ista est magis æqua, ideo tenenda. Sed quid? Quidam post venditionem rei decessit: proximiores consanguinei, qui eidem venditori successerunt, volunt retrahere. quæritur an possint? dominus Gerald. Bagoilli in sua disputat. q. retractus. in princip. arguit pro & contra. & in fine concludit quòd sic etiam tanquam hæres. quia antequam esset hæres, vel hæredes, ais competebat ius retractus contra emptorem, quod tamen non perdunt, licet sint hæredes: vt l. Seia. ff. de euict. & l. cum à matre. Cod. de re vendi. tamen distinguit in fi. post plura per ipsum alleg. aut testator fecit mentionem de retrahendo: & tunc ad hæredem transmittitur: aut nullam fecit mentionem, & tunc non. argu. l. posthumus. §. fi. cum sequent. ff. de inoffici. testamen. licet Ioan. Fab. in §. econtrario. in fin. Institu. de leg. tenet quòd hæres non admittitur ad retrahẽdum. quia res peruenit ad eum casum, à quo incipere non potest: licet secundum eum multum faciat cõtra dict. leg. posthumus §. fin. sed mihi videtur quòd dominus Gerald. non intelligebat quæst. prædictam. nam sua distinctio contrariatur sibi. *a* Nam si defunctus erat venditor, & tunc non potest retrahere ex persona defuncti, per regulam, quam de euictione tenet actio ipsum agentem repellit exceptio: vt l. exceptione. C. de euict. & sic non est necesse quòd testator faciat mentionem de retrahendo. Aut defunctus erat proximior, qui volebat retrahere, vel iam super retractu mouerat processum, & hæres est extraneus. tunc habet locum sua distinctio. Nam si hæres erat defunctis, transit ius retractus secundum Ioannam Fab. sed quando hæres successit venditori, an tanquam proximior possit, & non tanquã hæres retrahere? Dico quòd sic. quia ius erat sibi quæsitum ex venditione facta per defunctum. vt suprà dictum est, secundum Bagoil. de quo vide gloss. in l. scimus. §. in cõputatione. in fin. & ibi Cyn. & Doctor. Moderni. C. de iure delibe. & Alberic. & de Ros. in secunda parte Stat. quæst. 192. Quid si filius vendiderit rem patris, & postea successit: & an possit retrahere. vide Bartol. post Dy. in l. filius. ff. de solut. & in l. cũ dominus. de verbor. obligat. & Paulus de Castro in l. filius. C. de pactis.

a Adde qua dixi; addi. ad Dy. in reg. ratũ in an sepen. add. de re. iur. li. 6. in q. an ei ipso quòd qui succedit venditori, videatur habere ratam venditionẽ per defunctum factã, &c. & ff. x. in l. 3. et ibi Bal. & Sal. C. de reb. ali. non alienan.

§. IIII.

Item & si l'achapteur est voyant, & refusant, ou delayant de receuoir le pris de la vente: le parent & lignagier venant au retraict, le luy doit presenter & offrir: & en son refuz, de le prendre & receuoir: le doit cõsigner & deposer *a* en main de iustice. A ce present, on appelle l'achapteur, aueeques les frays, & loyaulx coustemens, arbitrio boni viri, par laquelle consignation, & depositiõ ainsi faicte, droit est acquis par la coustume au parent, & lignagier venant au retraict.

Item

Item & si lachapteur.

a *I.e doit consigner & deposer.*] Tu habes suprà titul. proximum. §. fina. quòd dominus directus, volens retinere iure prælationis, & similiter proximior volens retrahere, debent consignare precium rei a venditæ, quando emptor recusat recipere. Et hoc, si sciat precium certū, quo res fuit vendita: sed si ignoret, vt plurimū contingit, sufficit quòd consignet & deponat certas pecunias pro precio rei venditæ, ac etiam impensis & frediis. Et offerat perficere, si maiori precio reperiatur fuisse emptam: vel offerat fideiussorē pro illo residuo, si quod reperiatur præstare. tex. est sing. in l. statu. liber. rationem. ff. de statu liber. Quem textum induxit Ang. in l. 4. §. ait prætor. ff. de re iudicata qui etiam allegat aliā legem sociam, in l. si seruus. si hæredi §. si. ff. de statu liber. quòd quando debitum non est liquidum. exemplum in eo, qui est iussus reddere rationem per iudicem vel arbitrū sub pœna: & infra certum tempus seu terminū. & rationes sunt intricatæ, vel vt mercatorū: quia non poterat condemnatus videre an esset debitor vel creditor. Nam tunc sufficit quòd idem condemnatus compareat, & dicat quòd calcularis & visis rationibus dico me esse debitorem in vno denario, & ecce illum: & si appareat me plus debere, ecce fideiussorem pro residuo: & sic debet deponere vnum denariū, & præstare fideiussorem de residuo, & erit securus. & idem tenet Ang. Bald. & ibi Alex. in additio. ad Bald. in l. si residuum. C. de distra. pign & Bal. in c. 1. §. 1. col. 4. ver. sed quid si arbitrator præcepit, &c. de l. Conra. & in consi. 353. lib. 3. & Pau de Cast. in l. 1. quam legit, cū l. 1. col. 2. & in l. si à te. C. de pact. inter emptor. & Ioan. Fab. in l. acceptam. C. de vsur. & Ioā. de Plat. in l. apparitores. C. de exact. trib. li. 10. & Cępol. Veronen. in cautel. 51. vbi ex prædictis colligit, quòd si aliquis promisit, vel est cōdemnatus alicui soluere, illud quod debet infra certum tempus sub pœna: si debitum non est liquidum, dicat se esse debitorem in vno nummo, & illum offerat in iudicio deponendo, & præstet fideiussorem de soluendo omne id, in quo apparebit ipsum esse debitorem, & petat quod eligantur arbitri vel calculatores. quo facto etiam si labitur tempus solutionis, non incidit in pœnam. donec debitum fuerit liquidum, quod no. & idem tenet Alexan. in d. §. ait prætor. qui allegat Ang. & Imol. ita tenere in l. prætor §. si quis paratus. ff. de noui oper. nunci. & ibi hoc tenet Ludoui. de Rom. vbi dicit se obtinuisse de facto in palatio potestatis. & etiam Ias. in fi. & Bart. in l. creditor. ff. de distr. pig. & pulchrè Alex. in l. si mora. ff. soluto matrimonio. vbi ponit sex limitationes: & in d. §. ait prætor. ponit duas limitationes; & vna ex dictis limitationibus est singularis, scilicet quòd prædicta conclusio est vera, si debitor est inops, aut suspectus, aliàs autem videtur quòd vbi debitum nō est liquidū, & debitor est idoneus facultatibus, tunc sufficit sola verbalis oblatio absque exhibitione fideiussoris, per d. l. si residuū, iuncta sua gl. & per gl. in l. obsignatione. C. de solu. & tex. in l. quicunque. C. de fund. patri lib. 11. per quem tex. dicit Bar. quòd vbi ex forma statuti quis tenetur satisdare antequam acceptum aliquod officium. quòd si est idoneus facultatibus; stabitur soli cautioni suæ cum hypotheca bonorum, absq; fideiussore. & pro hoc allegat Alex. tex. in l. de creationibus. ibi, ita vt siquidem & cætera. C. de episco. audi. Et idem dicit esse in eo qui à carceribus mediante cautione fideiussoria venit relaxandus: vt suprà, de iurisd. om. iudi. §. 14. in gl. 2. dixi. quia sufficiat cautio iuratoria cū obligatione bonorū, si est idoneus, &c. Sed quid an emptor iste teneatur, restituere proximiori fructus quos percepit, Ioan. Fabr. in § actionum. col. 3 versi. & ista faciunt, &c. de acti. tenet quod non, quia facit fructus suos propter bonā fidem & titulum; vt l. si fundum. & l. certum, C. de rei vendi. & tenet Alber. de Rosa. in prima parte statuto. q. 97. & decī. parlamen. Gratio. Delphin. q. 257. col. 1. versic. nonne. & Geral. Bagoilli in d. sua q. Et hoc verum secundum Ioan. Fab. nisi fuerit in mora. nam tunc vt interesse veniunt à tempore moræ, scilicet à tempore consignationis, vt pars rei. Et ita fuit iudicatum per dominum Locumtenentem Balliui, contra Simonem Babon, notariū emptorem, ad vtilitatem Alani Boutet, al. às Boys retrahentis. Et ecōtra proximior de iure: & hac consuetudine tenetur soluere emptori expensas, misiss, & accordsmenta siue laudimia, in & pro medio tempore factas. vt l. in summa. C. de pig. & tenet Angel. Areti. in l. 1 §. si. ff. de noui oper. nuncia. & decis. Gratio. in d. q. 257, Bald. in consi. 250. lib. 3. & Geral. Bagoilli in d. q. Et hoc intellige verum nisi expensas fecerit, postquam esset in mora, quia censetur malefidei, nisi essent valde necessariæ: vt l. domum. C. de rei vendi. & §. certe. & ibi Ioan. Fab & Angel. Areti. Insti. de rerum diuisio. & ad supradicta adde text. sing. in l. de ædili. edicto b. & tenet pulchrè Alexā. in consi. 24. colum. vlti. versi. posset etiam dici, lib. 4. & Alber. de Rosa. in 1. parte Statu. q. 9: . per text. in l. inter vtile. § vendentibus. & ibi Iacob. de Aretin. ff. de minor. nam si in venditione interuenit mediator seu proxeneta, cui emptor dederit aliquid pro pœnis, quod non ceperit, si ex voluntate. secus si ex necessitate dederit: vt d. l. debet. & l. 1 ff. de proxenet. & tenet Ange. Are. in § in duplum. col. pe. Insti. de acti. & Geral. Bagoilli in d. sua q. versi. sequitur in quæ. defunctis c Sed quid cum proximior vellet retrahere, dedit libi 10. ne retraharet; nunc sequens in gradu vult retrahere. attento quod præcedens noluit retrahere, quod potest: vt dictum est suprà, eo. §. 2. tamen non vult restituere nisi preciū. & non dict. 10. quæ dedit emptor primo proximiori, ne retraheret; An teneatur iste retrahens da-

a Adde quòd si aliquis debet offerre aliquid alteri ad finē vt cōsequatur actionem, vel vt nō incidat in moram, vel etiam purget, requiritur oblatio realis. l. qui. 10. §. idē responsum. ff. de solu. et Barto. & Ias. in l. prætor. §. si quis. ff. de noui ope. nuncia. & Io. Fab. in l. 2. in verbo. oblatam. & ibi Moder. C. de pact. inter empto. & vendit.

b Adde tex. in l. 2. §. si quid public. ff. de hered. vel act. ven.

re emptori dict. 10. do. Gerald in d. ſua q. in fi. tenet quòd ſic, non virtute conſuetudinis: ſed iure retentionis. ff. de rei vendi. l. emptor. & de ædilitio edict. l. eum autem. §. Iulianus. & ſ. ſiſcum. l. ſeq. Sed quid, clericus emit rem aliquam, qui pro eo quòd erat clericus & immunis ſe excuſauit à ſolutione iurium, & collectarum domino debitarũ, quæ ſolui debebãt ex illa re quæ poſtea à proximiore retrahitur. tamen præfatus clericus vult habere quantũ ſolui debuiſſet pro collectis, tributis, & aliis iuribus, vtrũ poſſit? Cy. in l. neq; per ſe. C. de hæredi. inſtit. tenet quòd ſic. & idem tenet Alber. de Roſa. in 1. parte Stat. q. 94. ſed Bald. in d. l. neque per ſe. tenet contrarium quòd nihil poſſit petere. Tamen not. vnum quòd ſi pendente tempore retractus emptor ſcinderet arbores aliquas: quia fortè ſyluam, & nemus emerat: quod ſi retrahatur, tenetur reſtituere ipſas arbores, eum cenſentur pro hæreditagio, niſi eſſet ſylua cædua, & felicia, & particæ, quæ veniſſent tẽpore quo ſcindi debuiſſent. Et idem dicendum eſt in ſtagno vendito, quòd ſi tertio anno & vltimo vendatur, poſſit piſcari per emptorẽ: ſecus ſi in primo anno vel ſecũdo piſcaretur, & ante debitum tempus piſcandi. adde quæ dixi ſuprà de cõſuetudine rerũ ſeu. §. 5. quod intellige prout ſuprà dixi. Sed quæro, domus vendita quam retrahere volebam, fuit combuſta. quæritur de duobus, an emptor teneatur ad æſtimationem rei. Secundo an poſſit retrahere aream? Quo ad primã quæſt. dixit d. Geral. Bagoilli. quòd ſi facto emptoris, & poſt oblationem precij fuerit combuſta, quòd emptor tenetur ad æſtimationẽ, & intereſſe: quia conſtitutus eſt in mora: igitur ratione moræ tenetur ex periculo: vt l. ſi ex legati cauſa. & ibi Doct. ff. de verbo. oblig. & in regula, Mora. & ibi dixi in addi. 1. de reg. iur. lib. 6. aliàs non. Quo verò ad ſecũdam quæſtionem, dicit idem Bagoilli, quòd nõ poſſum retrahere aream: quia domus deſtructa amplius non eſt domus, nec pars domus: vt §. vlt. Inſtit. de vſu fructu. imò ſecundum enim, ſi domus eſſet refecta ex eiſdem cementis, & materia, nõ eſſet eadem domus: vt l. qui res. §. aream. ff. de ſolu. & l. inter ſtipulantem. ſ. ſacram. ff. de verb. obligationibus.

§. V.

Item & par la couſtume, le lignagier, & parent du vendeur venant au retraict, eſt a preferer au ſeigneur [a] du fief, ou du cens, voulant venir audit retraict.

Item & par la couſtume.

a *Preferer au ſeigneur du.*] Stante hac conſuetudine generali, & illa de qua ſuprà titul. proxi. fit mentio; quando dominus directus & proximior conſanguineus concurrunt inuicem circa rem venditam retrahendã, quis debet præferri. Bal. in l. imperator. colum. 2. ff. de pactis. tenet quòd dominus debet præferri ſecundum Gulielmum de Cug. ibi, per l. cum dotem. §. fin. ff. ſoluto matrimonio: quia cõſuetudo generalis, vt admittatur proximior, non vincit l. ſpecialem: quia dominus ex lege ſpeciali retinet: vt l. fin. C. de iure emphi. Et ſpecies derogat generi: vt ff. de vulg. ſubſt. l. cohæredi. §. qui patrem. Et in regula generali, Per ſpeciem, etiam quæ ibi dixi in addi. ad Dyn. de reg. iur. libr. 6. & idem tenet Angel. & Alber. de Roſa. in d. l. imperator. & Bald. in conſi. 250. volu. 4. & Iaſon in d. l. ſi. colum. 4. verſic. iuxta prædictum notabile. de iure emphiteot. Item vltra legem ſpecialem eſt generalis conſuetudo quòd dominus poteſt retrahere: vt ſuprà, titu. proximo. Iſtud eſt verũ, vbi conſuetudo non tranſit ad ſpecialitatem, ſed hic tranſit, vt vides, ad ſpeciem, vt proximior agnatus concurrens cum domino, præferatur ipſi domino. & tenet Io. Fab. Inſtitu. de emptio. in prin. quia ſi reperitur aliquis de lignagio venditoris, præfertur domino. & in feudo eſt expreſſum in ca. 1. §. porro & ibi Bald. & Cardi. Alexand. qualiter feud. alie. pote. & tenet do. Geral. Bagoilli in ſua q. Et ſimilis conſuetudo eſt in ducatu, Burgundiæ, & ciuitate Pariſienſ. Sed quid ſi emptor ſoluit domino directo accordamenta, proximior poſtea retraxit ab emptore, & ſoluit eidẽ dicta iura, an teneatur proximior ſoluere iterum domino directo laudimia? Et dico quòd ſic: quia videtur noua vẽditio. pro quo facit tex. in l. ſi ſeruus. §. cum igitur. cum verſi. ſequen. ſecundum Alber. de Roſ. in prima parte ſtatu. q. 25. & q. ſequen. ff. de euictio. vt ſuprà dixi, §. prox. colũ. 3. & ita de conſuetudine ſequatur. Et idem dicendum eſt, quòd debeatur laudimium, ſi dictus proximior non retraxit, ſed ius ſuum retractus eidẽ emptori quitauit mediãte pecunia: quia emptor iterum tenetur per ea quæ not. Cyn. in l. 1. in 3. q. C. de fideiuſ. minor. vbi dicit quòd ſi minor vendiderit, & dederit fideiuſſores, cum pœna, & poſtea minor petat emptori ſuppleri quòd deeſt de iuſto precio, quòd licet res non exiuarit de manib. emptoris: vt d. §. cum igitur. tamen pœna committitur contra fideiuſſores: quia videtur per ſuppletionem precij nouam eſſe venditionem. igitur, &c. Et ita dicunt aliqui Doctores ſeruari de cõſuetudine regni Franciæ. Sed quid ſi plura feuda, vel res aliæ immobiles, vno & eodem precio vẽdantur, & proximior vult ſolùm retrahere vnam ex his: quia facultas ſua fortè non ſe extendit ad omnes retrahendum. Et vult ſoluere pro rata precij: quæritur an poſſit? & dicendum eſt quòd non; per ea quæ not. Bald. in l. 2. in fin. ante vltimum nota. C. de pactis inter emptorem, vbi dicit, quòd ſi plures res communiter vno precio vendantur cum pacto de retrouendendo, & vnus venditorum velit recuperare partem, vel vnam rem ex ipſis, quòd emptor non tenetur reuendere, nec contractum diuidere: ſecus ſi ſeparatim, & diuerſis preciis,

pretiis, quia tunc potest vnâ luere & redimere. Et hoc tenet Bar. in l. cui vsufructus. per illum tex. ff. de vsufruct. leg. vers. vlti. facit vbi dicit se a ita consuluisse. & idem tenet in l. si quis aliam. ff. de solutio. & Paulus de Castro in cons. 341. incipien. in hoc passu duo sunt volumina antiqua, & facit text. in l. quod autẽ. §. fin. ff. de in diem adiecti. Igitur idem erit in hoc casu, & pro hac decisione facit textus singularis, & quæ notat ibi Bal. in l. cum eiusdẽ. & l. seq. ff. de ædili edict. vbi pluralitas constituti pretij facit plures esse cõtractus, quod est notandum, secundum eum pro statutis dicentibus, quòd pro quolibet cõtractu debeat solui certa gabella. Et aliquis vendidit plures res, & pro qualibet constituerit cartum precium, quòd debent solui plures gabellę: quia sunt plures contractus. & facit l. scire debemus. ff. de verb. oblig. & ibi tenet Aud. Barba. col. 5. var. notat quòd nonne tetio, cũ sequente. & col. 10. in fi. cum sequan. col. 10. ac 7. post principium, ver. item opponit. secundũ Bart. Et hoc est verum secundum Baldum, si res vendantur diuersis preciis: secus si vniuersaliter vno precio. vnde Baldus ibi in antiquis lecturis induxit ad quæstionem. quòd si emphiteota plurium rerum ex vno contractu & vna re male vtatur, quòd cadit ab omnibus: quia vna est emphiteosis: secus si ex diuersis cõtractibus, per quæ dicitur ad quæstionem: de qua feci mentionem suprà, titul. prox. §. 1. in quarta fallen. quòd si sunt duo domini, quorum vnus velit retinere rem iure prælationis, & alius non: sed vult laudare quòd dicti domini non possunt facere, quia emptor non tenetur diuidere rem nec cõtractum. Et licet decisio parlamen. Gratia. Delphi. quæstione 411. in fi. tenet: vt in d. §. 1. suprà, titul. proximo, dixi, quòd quilibet dominorũ potest vti iure suo: verum dicit, si alter dominorum velit retinere totam rem, & soluere partem accordamentorum seu laudimij: secus si non totam, sed partem rei velit retinere. pro hoc facit textus in l. b quod si vno. §. finali. & ibi Bald. ff. de in diem adiecti. vbi vnus venditorum potest totam rem, vel omnes res, si plures fuerint venditæ, redimere: vt notant Doctores suprà allegati. & Barto. & Alexand. in additionibus in d. l. cui vsufructus. vbi dicit idem in vno, & pluribus heredibus totam rem redimere volentibus, quòd ei permittitur, aliàs non.

a Adde Bart. cum consi. 95. i. cip. Angel. & Bar. Soci. in consi. 300. col. 3. ver. 2. dicitur Soliiita tom. lib. 2.

b Adde adistã Glo. que de duobus do. Oldra. del. in de. in consi. 24. qui idẽ tenet.

Des coustumes concernans hypotheque.

§. I.

Es detenteurs des heritaiges chargez de rentes perpetuelles, peuuent estre, selon la coustume, conuenus a cause des dictes charges & rentes, & des arteraiges dicelles comme detenteurs diceulx heritaiges auant que les principaulz obligez, a ne leurs heritiers, pleiges, ou respondans, soyent conuenus, poursuyuis, ne executez, sans ce quil soit besoing, ne que aucun soit tenu sur ce, ne astrainct a garder lordre du droit escript.

Les detenteurs des.

a *Les principaulx obligez.*] Istud est de iure antiquo, quòd creditor poterat agere hypothecaria contra possessionem expresse obligatarum detentores: vt l. distractus. & l. persecutione. Cod. de pign. tamen non necessitabatur: vt hic, sed erat in eius electione, an vellet agere personali contra debitores principales, an hypothecaria contra possessores: vt ibi. & l. est in arbitrio. C. de act. & obligat. Et ideo huic consuetudini standum est, secundum Alber. de Rosa. in prima parte quæstio. 103. quæ expresse derogat iuri communi. licet secundum aliquos Doctores antiquos, dicta iura antiqua per Authent. de fideiusso. §. sed neque. column. 1. & in Authent. de litig. §. si autem hoc si debitor. column. 8. non corrigatur. sed gloss. iuris ciuilis, quam Cyn. in dict. l. persecutione. & Ioen. Fabr. Bartol. c Bald. Angel. & Salic. in Authent. sed hodie. Cod. de actio. & in locis suprà, allegatis, sequuntur, tenet contrarium, quòd hodie per iura Authent. corrigantur iura Codicis, vt ibi videre poteris. & per Barto. in l. Moschis, ff. de iure fisci. & Paulus de Castro in consilio 176. secundum verum numerum, in nouis, incip. ad primum quæsitum, clara est responsio. & decis. parlemen. Gratie. Delph. quæst. 432. multum singulariter. & Ioan. Fabr. Angel. Aretin. & Iaso. in §. Item Seruiane. Instit. de acti. item propter tributa non soluta habet locum hæc consuetudo, quòd primo possessores & detentores hæreditagiorum possunt conueniri: vt l. cum possessor. §. finali. ff. de censi. & l. Imperatores. & ibi Doctor. ff. de publi. & l. prædiis. ff. de iure fisci. Sed aduerte quòd hæc cõsuetudo non habet locum in sola obligatione personali, cum solum loquatur de oneribus, siue chagiis, redditibus, & arreragiis: quia tunc debet seruari ordo iuris. De primo principalis conueniatur ante fideiussores: vt Authentic. præsente. & ibi Cyn. Ioannes Febr. Bartol. Bald. & Salice. C. de fideiussori. nisi in casibus, ibi per Doctor. nota. quos per te vide. & Bartol. & Alexand. in l. decem. ff. de verb. oblig. & sing. Ioan. Pet. de Ferra. titu. de actio. hypothe. in verbo exceptionem excussionis. & ibi Franc. de Curt. in additio. in quibus locis reperies casus plures, in quib. detentor potest de iure ante principalem non discussum, conueniri. Sed quæritur, plures sunt possessores & detentores hæredita-

c Adde hic Alexã. Imo. in suo tract. & de dispu. ta. i. cip. Sigismũdus Romanorum imperator, &c. 55. q.

reditagiorum, an creditor possit eligere vnum, contra quem possit agere hypothecaria, vel pro rata habito respectu ad alios? Et videtur quòd pro rata contra omnes: vt dict. l. Moschis. versicul. in reliquum omnem possessorem esse conueniendum, &c. & verbum, Omne est vniuersale, collectiuum: vt l. si pluribus. ff. de lega. 2. sed Bartol qui est tuba veritatis, in d. l. Moschis. mouet hanc quæstionem, & tenet contrarium, & exponit secundum gloss. ibi omnem, id est quemlibet. Nam pro paruo debito tota res quamuis magna tenetur: vt l. quandiu. Cod. de distrah. pigno. & ibi Bartol. & gloss. in l. penultima. Cod quando decreto opus non est, quæ dicit, quòd creditor potest ponere manum ad rem quam velit, quia possessores & detentores non habent beneficium diuisionis, sicut plures fideiussores, cùm hypotheca sit indiuidua: vt l. rem hæreditariam. ff. de euict. & l. pignoris. ff. de pigno. & tenet Petr. de Ferra. vbi suprà, columna. penult. versicul. sed quid plures possessores, &c. & decisio parlament. Gratia. Delphi. in dict. quæst. 431. versicul. sed pone. & Doctor. in locis suprà alleg. & Ioan. Fab. in §. item si quis in fraudem. column. 10. versicul. sed quid debitor, &c. & ibi Ange. Aretin & Iaso. Institut. de actio. & pulchrè Luca. de Penna in l. 2. column. 5. versic. pro rata, scilicet æstimationis. Cod. de debitori. ciuita. libr. 11. & Innoc. Abba. Sicu. & consil. Andr. Barba. in cap. ex literis. de pig. & Specu. in titu. de solutio. §. 1. versicul. Item debitor meus, &c.

§. II.

Item biens meubles, par la coustume, non point de suyte dypotheque a cõtre vng tiers autre que le debteur.

Item biens meubles.

a *De suyte dypotheque.*] Et huius consuetudinis potest esse ratio, quia rerum mobilium possessio vilis & abiecta est: vt l. si rem mobilem, & ibi Doctor. ff. de acquiren. posses. Ea quòd facile perditur etiã ab ignorante, quòd non est in immobili: vt l. peregre. eod. tit. & not. glo. in dict. l. si rem. in verbo neglecta, & gloss. & Doctor. in l. si post acceptum in glos. 1. in fin. ff. de rei ven. Et an sit verum quòd in rebus mobilibus cadat possessio, vide Cyn. & Bald. in l. fin. C. de compen. & Alexand. in l. 1. in princ. column. 6. versic. ista possunt induci. ff. de acquiren. posses. vel quia semper debitor debet primò excuti, vt no. C. si in frau. patro. l. 1. & Ioan. Fabri, in §. item si quis in fraudem. columm. 6. & ibi Angel. Areti. & Iason de May. Instit. de actio. Et hanc a consuetudinem intelligerem, in generali hypotheca pigno. quando quis generaliter obligat omnia bona sua habere locum. secus crederem in expressa pignoris hypotheca: vt l. debitorem. & l. si tibi notarium. C. de pign. quia hypothecaria actio est in rem persecutoria: vt l. pignoris. C. de pigno. & l. si fundus. §. in venditione. & l. pignoris. ff. eodem titu. aliàs sequeretur maximum inconueniens ipsi creditori, quòd debitor in fraudem creditoris alienaret bona mobilia quæ solum forte habet, quod illa prosequi non posset, maxime si aliqua bona mobilia essent specialiter obligata, quæ in bonis debitoris semper ex voluntate & permissu creditoris remansissent, vt patet in sinctuariis qui habent plures cacabos, & ærea vasa plerunque specialiter obligata, cum quibus tamen ex permissione creditoris lucrantur victum. Ideo si constet quòd alibi transferantur, & etiam ea quæ sunt de speciali hypotheca; vel erant vasa argentea, & creditor illa debitori commodauit ex aliqua causa, & debitor promisit reddere inter manus creditoris, quod tamen non fecit, sed illa vendidit, quòd possint prosequi: vt l. pe. cum ibi no. per Doctor. C. de remissi. pignorum. Et aduerte quòd pignus etiam dicitur: licet non tradatur: vt ff. de vsup. l. non solum. §. si rem. & l. 1. ff. pigno. actio. & per Angel. Areti. & Iasonem in §. actionum. de actio. & Abba. & Feli. in c. cum aliquibus, de reiudi. tamen ista consuetudo est generalis in regno Franciæ, & registrata in curia parlamen. Parisiens. quam interpretatur, nisi bona mobilia deuenerint ad detentorem iure hæreditario & soccessionis: quia isto casu possunt prosequi. & faciunt quæ not. Ioan. Fab. Ange. Areti. & Ias. in d. §. item si quis in fraudem. Et quando fit executio in bonis à tertio possessis, an iste tertius possit impedire executionem? vide Abba. Sicu. in consi. 3. col. to. versi. venio ad decimam quæstionem. lib. 2.

a Adde Bar. Soci. in consil. 75. Ver. Vlt. etiam Vol. 1.

Des coustumes concernans les mariages & douaires.

§. I.

HOmme & fẽme mariez apres leur mariage faict, & consumme, ne peuuent par la coustume, durant, & constant leur mariage, donner a, ceder, ne transporter lung a laultre. neque inter viuos, neque in vltima voluntate, ne faire quelconques contractz, par lesquelz biens de lung viennent a lautre. neque per obliquum, neque de directo. mais bien parauant leur mariage faict & solennizé, non consumme, peuuent dõner, ceder, & transporter lung a lautre. Et aultrement contracter selon disposition de droict commun.

Hom-

Homme & femme mariez.

a *Constant leur mariage donner.*] Moribus seu consuetudine introductum est, ne donationes inter viuos factæ inter virum & vxorem valeant: vel. l. 2. & 3. ff. de donat. inter virum & vxorem. & tenet Iason in l. pacta, quæ contra. col. 2. ver. vltra alios. C. de pact. & hoc ne mutuo amore a se inuicem spolient: vt d. l. 1. & etiam ne melior in paupertatem incidat, & deterior ditior fiat: vt l. 3. & aliis causis ibi per Iuriscon. & Doct. alleg. & hæc consuetudo est secundum ius Lombordorum: vt in Lombordia de his quæ à viro vxori donantur, vel relinquuntur. l. 1. & similis consuetudo est secundum Signo. de Homc. consil. 49. vbi vide. Et licet de iure tales donationes morte confirmentur: vt l. donationes. C. eodem titu. & tenet Alexan. in consi. 16 colum. 4. ver. 3. præsuppono. libr. 1. & in consil. 142. volum. 4. versi. item respondeo. & in consil. sequen. col. penul. versi. nec prædictis. libr. 5. & Ioan. Pet. de Ferra. tit. de dona. in gloss. 1. in vlt. q. & Bar. & Ludoui. Bolog. in suis secundis interpreta. in l. Papinianus. ff. de donationibus inter virum & vxor. & Ludoui. Bolo. in l. si mulier. ff. de leg. 3. eodem volu. Et hoc verum secundum eos si interueniat traditio rei, vel quasi. & tenet Bald. in consi. 216. lib. 1. quia donare, & retinere, de iure & consuetudine non valet: vt infrà, proxi. titu. §. 1. Et similiter donationes factæ causa mortis valent: vel. l. si eum. §. fin. cum l. sequen. ff. de donatio. inter virum & vxorem. Sed de consuetudine supradictæ donationes non valent quouismodo, vt hic: quæ consuetudo obseruanda est, secundum Bart. in l. cunctos populos. colum. 10. & Bald. colum. 8. in fi. versi. & primo quæro. & ibi Iason. C. de summa Trinit. Item etiam videtur quòd non valeat donatio inter virum & vxor. iuramento firmata, dum hic dicit, *ne faire quelcõque contract, &c.* & ibi, b neque per obliquum, neque directo. pro qua est tex. in l. 3. § non tantum. ff. eod. ubi dicit tex. non tantum per se maritus & vxor, cæteræque personæ dare non possunt; sed nec per alias interpositas personas, &c. quia esset vndique contra legis voluntatem: vt regula tit. & ibi Dy. & quæ dixi in additio. in hac materia donationes de regu. iuris. libr. 5. & tenet Barto. in l. cum quis decedens. §. Titia. in vlti. quæst. ff. de lega. 3. & Ioan. Fab. in l. 3. C. de sacrosanct. eccles. & Bald. in l. si quis inquilinos. §. fina. ff. de lega. 1. & pulchrè in consi. 29. incipi. casus: vir donauit vxori libr. 5. & tenet Bartol. Bald. in dict. l. 1. de donatione inter virum & vxorem. & Angel. in consil. 5. nisi secundum eum interueniat traditio rei, vt dictum est, sed tamen contrariam sententiam tenuit Barto. in l. si quis pro eo in fin. ff. de fideiussor. & in l. Seius. in fin. ff. ad leg. Falcid. & Cy. in d. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. & decisi. Capellæ Tholos. quæst. 272. & Abbas Sicul. in cap. cùm contingat. co-

lum. 9. de iureiurand. & Paul de Castro, in consil. 62 & in consilio 76. versicu. quantum verò ad secundum. & in consilio 83. versicu. super secundo volumi. nouorum & Iason d. l. pacta quæ contra. colum. 2. versicu. secundum not. & Bald. in consilio 362 lib. 2. & illustris Docto. Franci. de Arci. in consilio 74. versicul. ad secundum, vbi dicit hanc esse communem opinionem. Et quia in hac opinione Barto & Bald. & plures alij Docto. variauerunt, vnde opiniones Doctorum faciunt rem dubiam & ambiguam: vt not. Bart. in l. qui Romę. §. duo fratres. in 6. oppo. ff. de verbor. obliga. per nota. in l. cùm de nouo. C. de lega. quamobrem Ioan. de Imol. in c. cùm contingat. & Alexan. in l. si donatione. col. 2. C. de colla. & Angel. in §. fuerat. Institut. de actionib. concordant ipsos: vt statim dicam, per quæ deciditur alia quæstio, quã ponunt Doctores suprà in locis alleg. quando maritus confitetur in testamento, vel alio instrumento se debere vxori centum, quem iurat ab ea non recepisse, quòd non valeat secundũ aliquos Doct. vnde pro solutione harũ quæstionum & concordantia dictorum: est vnicum verbum secundum vtrunque Imolam dicendum, & primo ad primã quæst. quòd donatio inter coniuges facta & iuramento vallata valet, quia iuramentũ interponitur super expressa donatione. & sic nõ respicit ad aliquid de præterito in fraudem. l. sed futurum: scilicet quòd non veniet contra. quo casu iuramentum de futuro seruari potest: & seruandum est, quando est sine interitu salutis æternæ. c. si verò. de iureiurando. de quo per Baldum in dicto consil. 29. Sed in secunda quęst. non sic: quia loquitur de iuramento præstito super confessione, quę respicit illud quod est de præterito contra veritatem, ideóque est illicò periurus, quòd not. Et vide quæ dixi in addit. ad Dynum, in dicta regula vltima. Vbi limito hanc vltimam quæstio. prout ibi vide. & per Iasonem in d. l. si donatione. col. penult. versic. ad idem facit. cum sequen. colum. & tenet Ludoui. de Rom. in consil. 255. incipien. quo ad primum. d col. 1. & Angel. in consil. 171. Cæpol. in cautel. 15. Sed quid si maritus in donatione dixerit, non obstante hac consuetudine, an valeat donatio? Baldus in consilio 286. libr. 3. tenet quòd non. & vide omnes Scribent. in l. nemo potest. ff. de legat. 1. Quia consuetudini & statuto prohibitiuo non potest renunciari, vt not. gloss. in l. 1. & ibi Docto. C. ne fideiussores do. dentur. & Angelus in consilio 353. colum. 2. Nam licet e lex vel statutum, vel consuetudo prohibens fieri actum vel contractum, & non procedat vltra annullando: tamen actus est nullus, secundum Barto. Bald. Paul. de Castr. in l. non dubium. & ibi Iason, colum. 4. versicu. 8. no. C. de legat. Et idem tenet Ioannes Fab. in §. alteri. colum. 4. versicu. gloss. soluit. Institut. de inutili stipulatione: vbi dicit, quòd si per consuetudinem dicatur, quòd nul-

a *Adde quòd vxores volẽtes habere dotium pelles, aut vestes complacẽt maritum, et inducunt eos ad credendum quòd sine pignores, vt de. tex. iuncta sua gl. in l. 1. § si omnes vel plures. ff. de ventre inspi. et vide tex. in l. 1. § si. et ibi Bart. ff. ad l. Iul rep quæ permittit damnationem fieri ab vxore marito. & Ang. in l. 1. C. eod. tit.*

b *Adde Io. Campe. in tract. de dote. in 1. pa. q. 1. et tex. in . le. dudum §. verũ ne parro vales ecclesia de sepul. ĩ Clemen. ext. 2 §. porrò vbi recipiãt per se aut per interpositam personam. de verbor. signi.*

c *Adde ad istam q. Barto. Soci. in consil. 67. vers. 2. videtur cum ver. seq. et in con. 66. & in cons. 115. li. 1. & cõfessione facta vxori per ipsum, in con. 274 vol. 2. et de don. ĩ ipsos facta iuramento firmata ĩ consil. 150. 9. eo. libr & An. Barb. & Ias. in l. si donatione. ff. de verb. obliga.*

d *Adde id secundã q. gl. in l. 1. C. de fals. cau. adiec. et Bal. de pace Consta. §. vasalli nostri, ĩ fi. vbi dicunt quòd si moriens confessus fuerit minus vel dotẽ recepisse heres non potest exceptionẽ non numerata pecunia opponere.*

e *Ad. Bar. in cõ 206. inci. in nomine domini amen inter procuratorẽ, ver sic. super est, vt videamus.*

lus possit dare in testamento vltra tertiam partem bonorum, sicut est in partibus. Engolismen. Xantomen. & Pictauien. Et quis de facto vltra tertiam donet, dicendo, non obstante tali consuetudine, adiiciendo etiā pœnam hæredibus, si contrauenianc: quòd hæredes contrauenciendo non incidunt in pœnam Et idem dicit esse quòd si consuetudo dicat, ꝙ proximior de genere admittatur ad possessionē bonorum alicuius defuncti non obstante contreria dispositione testantis: vt est infrà, de consu test. §. pe. & testator disponat quòd proximus non admittatur & adiiciat pœnam, non tenet pœnæ adiectio: vt ibi vide: sed Iason dicit in d. l nō dubium, quòd licet actus sit nullus: siue lex simpliciter prohibeat, siue procedat vltra annullando: tamē primo casu, quando simpliciter prohibet, ꝙ consensus partium potest aliquid operari, igitur secus est in secundo. sed dic quòd hic in perpetuò prohibitis, per l. sen consue. vbi nihil operatur consensus partium, vt tenet Ias. in s. limitatione, per gl. in Clem. 1. in verbo, inhibentes. de iure patro. quæ est singula. sed si donatio esset facta in contractu matrimonij, bene velet, not. Bald. & Sal. in l. fin. C. de dona. ante nupt. & in l. 1. ff. de don. & tenet Oldra. de Laud. in consi. 5. & Ludo. de Rom. post Imol. in l. si socer. §. Lucius. ff. sol. matrimo. vbi etiam a dicunt, quòd talis donatio tenet vbi essent desponsati per verba de præsenti, dum tamen matrimonium non sit consummatum: nec sponsa traducta ad domum viri, secundum Azo. in summa. C. de donat. ante nup. per l. pe. §. 1. ff. de dona. inter vir. & vxo. Sed Cyn. Bal. & Sali. in l. cum in te. C. de donat. ante nup. & Alexan. in d. §. Lucius. in fin. tenet contrarium, per tex. in d. l. pen. §. 1. de dona. inter vir. & vxo. & gl. & Doct. in l. 1. C. ne fideiusso. dot. dentur. & tenet Barto. in l. si donatæ. §. si sponsua. eod titu. vbi dicit, quod secundum consuetudinem Italiæ sponsalia contrahuntur per verba de præsenti, & est vxor; & ita obseruatur in tote lingua occitana, de quo vida And. Barba. in l. si diuortio. colum. 2. ff. de verbo. obliga. & sic non valet donatio, facta inter sponsoa de præsenti, nisi in ipso contractu fuisset facta pro ipsa consuetudine, per quam sponsalia per verba de præsenti contrahi possint. text. & ibi Abb. Sicu. & Cardin. Alexand. olim Præpositus Mediolanen. in c. penul. de spons. quòd facit ad quæst. An pactū, quòd vxore prædecedente in matrimonio sine liberis, vir lucretur dimidiam partem dotis: habeat locum in muliere desponsata per verba de præsenti, nondum traducta ad domum mariti, nec cognita? Vide Bald. & Sali. in d. l. cùm in te. Barto. in l. nihil. ff. rerum amot. & Ang. Aret. in d. §. fuerat. colum. 20. versi. de quæst. quotidiana. & quæ dixi suprà de consuetudine iur. stat. personarum. §. 4. in glos. 4. colum. 2. & Doct. in l. non sine. per illum text. celebrem. C. de bonis quæ libe. & amplè Felin. in Rubric. de sponsa. colum. 1. & sequen. & Bald. in consil. 483. lib. 1. & Paul. de Cast. in consi. 330. in antiq. & Felin. in procem. Decret. colum. 4. post princip. & Abb. in consi. 79. libr. 1. & Paul. de Cast. in consil. 155. incip. Super primo quæsito. in antiq. & Bart. in tractatu differen. inter iud. canoni. & ciuil. num. 74. in Pragm. Sanctitu. de concubi. §. & cum omne, in verbo, vxorem. vbi dicit, quòd idem est dicēdum de consuetudine disponente, quòd mulier non potest se obligare sine cōsensu mariti. de qua suprà, de consue. iur. stat. perso. §. 4. Et similiar esset de consuetudina disponente, quòd bona mobilia & conquestus sint inter virum & vxorem communia. de qua in §. sequen. ꝙ habeat locum in sponsa de præsenti. & huic decisioni conuenit hæc consuetudo: tamen per curiam parlamenti Parisiis fuit in contrarium iudicatum, contra quendam nobilem, nomine Matthæum sponsum de præsenti, qui habere volebat ratione consuetudinis Campanę bona mobilia, quæ lucrantur mariti nobiles: vt infrà, eod. §. fina. Sed si fiat pactum inter coniuges: vt plerunque nunc fit in contractu matrimonij: quòd maritus sibi, reseruata quod poterit donare eius vxori constanta matrimonio; vel in testamento: vel quòd poterit eam in bonis suis pro cætera parte associare, & communem in bonis facere, si marito placeret. Et econtrà, quòd vxor poterit donare viro postea constante matrimonio, vel in vltima voluntate, an valeat? text. videtur quòd non, vt l. quod sponsæ. & ibi Bald. in vtraque, noua & antiq. lectu. C. de donat. ante nupt. sed Imol. in d. §. Lucius, tenet quòd d. l. quòd sponsæ. habet locum, quando maritus non donat de rebus suis, sed facit pactum de non petendo dotem sibi promissam per mulierem, quod reprobat ibi Alexan. colum. 2. Item si donaretur in tempus mortis, non valeret: vt l. vbi ita donetur. & ibi Docto. ff. de donatio. causa mortis. Sed dico, quòd si reseruatum sit, ꝙ vir possit donare vxori vel econtrà: quia talis donatio traditione rei & morte donantis confirmabitur, vt l. donationes. 1. C. de donatio. inter virum & vxorem, & tenent Cyn. Bald. & Angelus in l. 1. C. de donatio. ante nupti. quia interuenit in contractu simplex promissio, animo donandi, seu conuentio de donando, quæ valet secundum ipsos, per illum textum, iuncta glos. 1. Et sic debet intelligi d. l. quòd sponsæ. quia licet paria sint, aliquid fieri tempore prohibito, vel conferre In tempus prohibitum: vt ibi, tamen morte & traditione rei confirmabitur, secundū jus commune per illam reseruationem factam animo donandi. & ad prædicta vide Henric. Bohic. & Abba. Sicu. in cap. donatio. de donatio. inter virum & vxorem. & tenet Abba. Sicu. in c. super eo. in fin. & ibi Felin. col. 2. de testi. Et maximè quando ille, qui donat, vel qui reseruauit posse donare, erat Inferior alio coniuge: quia nō videtur donasse intuitu

libidinis

et And. Barba. in rep. c. Raynal. de test. charta 24. colū. 2. ver. et plus de test. Im. & Ab. post gl. in c. ab lecto. de spons. et Fel. in c. cū accessissent. col. 3. ver. tertia declarat se de consuet.

a Adde Bart. Soci. in con. 123. in pri. & seq. ad fi. lib. 1. & in cons. 123 li. 2. Et nota quod in sponsalibus siue desponsationibus assistentes & ibi de præsentes solēt se inuicē pugnis percutere & verberare. Vt no. gl. sing. in l. fin. in verbo, repismata. et ibi Ang. C. de emanc. lib. qui dicit esse verum desponsantib. virgines quæ pulsantur pugnis per parentes et amicos qui secundum gl. & Ang. ab illa pulsatione se subtrahūt & rapenāt quàm citius possunt. quod vocatur repismata quæ fit ad ostendendū lætitiam, quæ locum non habet in vidua, quæ debet ire de nocte et non de die, secundum Ang. et ita

seruatur Perusiis et vbiq; terrarū, quod viduæ desponsantur ante auroram & hortum solis.

libidinis san coniugalis affectus: sed vt acqui rerst sibi illum honorem & parentelam alterius. Puta, a si plebeius diues accepisset nobilissimam pauperem, vel senex adolescentulam: quia tunc non est simplex donatio, imò constante matrimonio facta valeret de iure: quia est remuneratoria: ideo valet, vt not. Bart. in l. si ita stipulatn. §. si tibi nupsero. & in l. diuortio. ff. da verbo. oblig. & Abba. Sicu in cap. de illis. de condi. appoli. & in cap. gemina. colum. 3. de spon. & cap. cùm in ecclesiæ. de simo. & glos. & ibi Barto. & Doct. in l. si voluntate. C. de dotis promis. & tenet Bartho. Socin. in l. 1. col. 15. ff. solu. matrimonio. & Iason in l. hoc iure colum 12. versicu. tertius effectus. ff de iustit. & iure. & consuetudo istud seruat secundum Iasonem & Bal. in l. 1. 2. §. fina. ff. si certum petat. & Iaso. in l. si non sortem. § libertus. colum. 2. versicu. secundus effectus. ff. de condit. indeb. & Franciscus de Curte, in suo consilio 6. feudo. colum 17. quod est singularissimum ad istum §. Item hæc consuetudo hoc sentit, dum dicit. *Et aultrement contratter selon disposition de droit commun.* Igitur debet consuetudo ista regulari, & intelligi secundum ius communis: vt not. Bartol. & Docto. in l. 1. ff. ad legem Falcidiam. & Ioan. de Platea in l. C. de prædiis tamiaeis. libr. 11. & dixi suprà de præscriptioni. §. panult. in glossa secunda. & Alexan. in consilio 37. colum. 5. versicul. facit etiam. volum. 2. Iason amplè in l. præscriptione. colum. 3. versicu. not C. si contra ius vel vtilit. public. quod not. Et aduerte, quòd omnea contractus qui possunt fieri inter alias personas, regulariter sunt permissi, & possunt fieri inter virum & vxorem: excepto contractu donationis, vt pulchrè notat Alexander in consilio 86. libr. 5. qui enumerat ipsos contractus, prout ibi vide, & Bald. in l. quod autem. §. si tibi. ff. de donatione inter virum & vxorem. in antiq. lect. vbi dicit, quòd omnis contractus inter virum & vxorem celebratus, præsumitur verus, & non simulatus. & probatur ibi in text. secundum eum. & Alexand. in dict. consil. & Angel. in dict. consilio 181. & Georg. Natt. in repetitio. c. quamuis pactum. colum 11. versicu. secundo nota. de pactis. libr. 6. Quid si vitricus, vel nouerca dederit priuigno, de iure valet: vt l. censualis. & ibi Baldus. C. de donatio. & etiam de consuetudine, nisi in fraudem esset facta. Sed quæro de quæstione, quam sæpe contingit fieri hic inter coniuges: quòd in contractu matrimonij est conuentum, quòd si vnus ab humanis sine liberis decedat ex eorum proprio corpore procreatis: quòd bona prædecedentis perueniant ad superstitem, an valeat? Et videtur quòd non: quia tale pactum factum inter paganos non valet: vt leg. licet. & ibi Bartolus, Baldus, & Salicetus, Paulus de Castr. Alexand. & Iason, C. de pactis. quia est pactum de futura successione, quòd non valet: vt l. pactum quod dotale. & l. fina, C. de pactis. & l. stipulatio. hoc modo concepta. ff. de verborum obligatio. & tenet Abba. Sicu. in consil. 48. libro 2. vbi dicit, quod mutua donatio facta inter coniuges, constante tamen matrimonio, etiam iuramento firmata non valet: & pro hoc facit texus in dict. l. vbi ita donatur, & ibi Alexand. in additionibus ad Bartolum. ff. de donatio. causa mortis. & in consil. 28. libr. 3. sed ipsemet Alexan. in d. §. Lucius. tenet contrarium. & ibi reperies plures quæst. in hac materia, & quòd valeat donatio mutua facta inter coniuges, etiam constante matrimonio. tenet Oldra. Lauden. in consi. 139. inci. ad habendam aliquam notitiam, vbi dicit, quòd si duo fratres fecerint dictum pactum inter eos, quod valet: quia vicissitudinaria, vt not. gloss. in dict. l. licet. & in l. prima. ff. de donationib. & Ioan. Andre. in addit. Specu. de instrumen. ædit. §. porrò. colum. vlti. versicu. fuit alia quæstio. de facto duo fratres, &c. & A ber. de Rosa. Salice, & Iason colum. 3. versicul. quartò, limita. & colum. penulti. in l. fina. C. de pactis. & Alexand. in dict. l. licet. & in consilio 84. colum. 6. versicul. venio ad secundum. & Ludoui. de Rom. in consilio 26. colum. 1. & Angel. in consili. 179. & in propriis quasi terminis tenet Oldrad. in consilio quinto. & Calderic. in consilio 1. titu. de donatio. & sentit Bald. in l. ille autem. ff. de hæredi. institu. & Georg. Natt. in repetitio. c. quamuis pactum. colum. 41. versicu. huic dicit Baldus de pact. libro sexto. & Franciscus de Curte in consilio primo, colum. septima, posito post tractatum feudorum. b ergo à fortiori valet dictum pactum in contractu matrimonij factum. Nam inter virum & vxorem tempore contractus matrimonij potest opponi pactũ de tota dote lueranda si vxor præmoriatur, vt tenet Alexand. post Imol. in dict. §. Lucius. colum. 3. versicul. secundo casu principali. maximè in casibus, in quibus iura permittunt, vt in casu l. 2. quæ est singularis. ff. de pact. dota. in l. 1. & ibi gloss. melior de corpore iuris. & Barto. ff. de dote præleg. Et etiam profectò valet, si mulier esset minor, vt est textus in l. prima. & ibi hoc tenet Bald. in 2. notabili. C. si aduersus dotem. & Ange. Aretin. §. fuerat. colum. 24 versicu. quæro, vidimus. Institut. de actio. & Barto. in consil. 126. incipiente, Titius maritauit, &c. & Barthol. Socin. de Senis, in l. secundo. colum. secund. versicu. secundo limita. ff. solut. matrim. Et in præiudicium mulieris valet tale pactum, vt tenet Ludouic. Bolog. in suis secundis interpretationibus in l. quòd scitis. C. de bonis quę liberis. Ergo à fortiori, si sit reciprocum siue vicissitudinariũ, in quo nullum fit mulieri præiudicium. sed ne vagemur per meditaria suffragia, hanc quæstionem ponit Cynus formaliter in l. si pater. C. de inofficio. testamen. vbi tenet quod valet, & ibi enim sequuntur Baldus, Salicetus, Paulus de Castr. in fin. & Iason multum amplè qui confirmat hanc

a Adde Ias. ĩ l. si ita stipulatum fuero. §. si tibi. hoc alle. et Bal. nouel. in tra. de dot. par. 10. colu. 4. Versi. quod aũs. si talis & Ias. in l. diuortio. colũ. 4 in prin. Ver. quare Bar. hic alle. Adde quod si minor 25. annor. faciat hãc donationẽ sine auctoritate curatoris, & decreto iudicis, maximè quan de donat immobilia vel redditũ perpetuum ou contractu matrimonij. quia de mobils velut bagues, catenus, et alus iocalibus cũ moderamine, & non excessiuè donare pot vt no. Bar. in con. 70. in prin. & dixi infrà eo. §. 3. & pro hoc est tex. & ibi Bal. in l. 2. C si aduersus dotẽ. sed de imobilib sunt opin. quas vide per Alex. ĩ l. si cõstãte col. 9. Ver. etẽ in quantum Bar. ff sol. mat. & ĩ l. stẽ quis, et ibi plenè Iaso. ff. de pact. & Io. Fab. Ang. Are. et Ias. in §. itẽ Seruiana. de actio. Iason §. fuerat.

col. 12 eo. et cõcluditur quod nõ. et per gl. Cy. Bal Ange. & Sal. ĩ l. si. C. de legi. tut. Et hoc verũ, nisi interueniat iuramentũ, per auth. sacramenta puberum. cũ ibi not per Ias. C. aduer. vend. quod not. ita cõsului de facto, et per Bal. no. in tract. de dote in 48. priuilegi. char. 22.

b Adde, an pater teneatur dotare filiam q sine consensu patris cõtraxit matrimoniũ, vide gl. & Bar. in l. obligatur. § 1. ff. de ac. & obli. & Bar. Bald. Ang. Sali. Pau. de ca. ĩ Auth. res quae. et ibi Ias. co. 7. q ro. C. cõia de le. Ang. Are. et Ias. ĩ §. fuerat. Inst. de act. et Bal. in l. nec filiũ. C de nu. & ĩ l. fin. C. de spõ. et Ale. in cõ. 7. co. pe. Ver. imo fortius. Vo. 2. et in con. 33. col. 2. li. 4. Ab. Io. de An. et Abb. So. in c. pẽ. de rapto. et Ab. in c. accedens. de proc. et ĩ c. 1. de adult. & gl. in c. de raptis. et ibi Archi. 36. q. 1. et ĩ c. hoc fallũ 32. q. 2.

hanc conclusionem per plures rationes, etiam si cõstante matrimonio esset facta, & Hippoly. de Marsil. in suo singula. l & plenè Iaso. in l. hoc iure. colum. 12. versicu. tertius effectus est. ff. de iusti. & iure. & Andreas Barba. in l. diuortio. colum. 2. ff. de verborum obligationi. Vnde secundum hanc consuetudinem talis donatio reciproca facta in contractu matrimonij est valida & firma: cùm hæc aonsuetudo permittit ante solennizationem matrimonij, secundum dispositionem iuris communis, vt suprà dictum est, donationes fieri inter virum & vxorem. l. si Gaudentius, & ibi Doctores. C. de contrahen. emptione. & Authent. sed hodie. versi. de pactis dotalium instrumentorum. C. de adulte. nam potest induci consuetudo, vt valeat pactum appositum in contractu matrimonij. vt hic & capitu. primo. §. filij nati. & ibi Bald. & Cardinalis Alexand. si de feud. controuer. fuer. inter domin. & agna. & pulchrè Cæpola Veronens. in cautel. 155. ita seruatur Parisiis, & præcipuè quo ad vsumfructum, etiam constante matrimonio vir potest donare vxori vsumfructum, & econtrà. Et in pluribus *a* locis regni Franciæ donatio vsusfructus aonstante matrimonio facta valet, de quo vide Franciscum de Curte, in consilio 8. colum. 4. titu. de feud. ideo serua consuetudinem. Quid da quæstio. quæ mihi fuit sæpe proposita, maritus secretè inter viuos in vltima voluntate donauit vxori certam pecuniæ summam: de qua donatione non apparet: vtrum vxor possit in foro conscientiæ & animæ retinere? quia hæredes aliquando impetrant monitiones contra reuelantes. Et videtur, *b* quòd non, per glossam primam, quam Bald. ibi colum. 1. dicit non esse alibi. in capit. quæ in ecclesiarum. de constituti. quæ dicit quod consuetudo vel statuta sunt seruanda, etiam in foro conscientiæ. Sed ista consuetudo prohibet fieri donationem quouismodo. & facit quod in simili not. Bald. & ibi singu. Iason colum. 2. versicul. ex ista consuetudine l. si post diuisionem. C. de iur. & fact. ignoran. Felin in cap. 1. colum. 11. versic. fallit, seu potius declaratur regula, de constit. vbi recurre ad ipsos. Sed quid, pater *c* in contractu matrimonij promisit filiæ & genero nomine dotis mille. Et mater vltra promissionem patris in alio instrumento ad partem promisit inscio eius marito certã summam. quæritur an talis donatio facta per matrem, valeat? Ista quæstio contigit bis hic Biturisinter defunctum Iaquelinum de Molisson, & eius sororē. & similiter hoc anno quingentesimo sexto suprà mille, inter honestam mulierē Perretam Charriere relictam defuncti Io. Girar. Pelliparij, & Lambertum Amours eiusdem viduæ generum, domini nostri Francorum regis vltra montes thesaurarium. Et videtur quòd sic per supradicta. ad hoc est text. in l si constante matrimonio. & ibi tenent Iac. Butriga. & Cyo. C. de donatio. inter vir. & vxorem.

& Ioan. de Ana. in cõ 89. col. 2. et Bar. Soc. in cons. 246. col. 6. Ver. quis enim potum. Vol. 2. & Fab. de Geochis in rep. Auth. nouissima, char. 12. C. de in off. test. & Bal nouel. in tract. de dote, 1. Ver. prin. char. 13.

a Add quo modo debet intelligi consuet. quod maritus nõ possit relin. quere vxori præter vsumfructũ. Vide Fran. de Curt. in cõs. 7 secu. colu. 4. Vbi Papia est similis consue. secundũ ipsum, & per An. Barb. in cõsi. 12. col 9. lib. 1.

b Adde q̃ not. Andr. Bar. in repe. c. Raynal. chart. 41. col. 3. cũ seq. Versi. Venio nũc, de testa.

c Adde, quid de legato prodote facto filia vel alteri mulieri, an possit statim, id est, ante nupt. vel post nuptias petere Bar. in con si 200. & per totum. C. quando dies leg. cedit & Ioã. Campe. in trac. de do. cu 1. par. q. 29.

rem. & Cald. in Auth. ex testamento. colum. 3. versicu. tertium capitulum. C. de collat. & text. & quæ nota. ibi Barto. Bald. & Doctor. Insuper Iason repeti. in Auth res quæ subiacent. C. communia de leg. vbi prohitus alienare, douare, vel obligate, non videtur prohibitus dare in dotem. & textus in l. Marcellus. §. res. & ibi Alexand. & Bartho. Socin. ff. ad Trebellian. tamen aontrarium tenui per glos. in d. l. si constante. quam sequitur Bald. ibi, & in l. filiæ cuius. colum. 2. C. famil. herciscun. & Iason in repetitio. l. frater à fratre. in vltima quæst. ff de conditio. Indebiti. vbi tenent quòd mater non potest douare filiæ, vel filio in potestata constituris: quia statutum, vel consuetudo prohibens mulierem non posse se obligare sine auctoritate mariti vel propinquorum, intelligitur de omni obligatione, secundum Bald, & Doct. in l. mutum. §. t. ff. de acquiren. hæred arg. l. in fraudem. §. fin. ff. de testam. mili. & dixi suprà, de aonsuetu. iur. statu. personar. §. 4. in glos. 5. & faciunt quæ not. in additio. Barto. in l. apud Iulianum. §. fina. ff. ex quib. causis in possess. eat. Et in propriis terminis huius quęst. consuluit Bald. eius consil. 75. incipien. refutatio. in fin. volum. 4. vbi ita tenet, sed consuetudo, de qua in d. §. 4. quòd vxor non potest sine auctoritate mariti donare, nequa promittere, nec aliter sa obligare, nisi modo & forma in d. §. 4. conten. hoc verum, si constante matrimonio conueniatur ex dicta donatione, sad si soluto matrimonio conueniatur, videtur esse dubium: sed vide quæ dixi in dict. §. 4. in gloss. 5. Quia voluntas *d* contrahentis regulatur, secundum dispositionem statuti vel consuetudinis, vt not. Georg. Natt. in repetit. capitu. quamuis pactum. colum. 36. versicu. 8. facit de pactis, libro sexto. Quid si vxor *e* velit instituere socerum, vel consanguineos, an videatur esse prohibita de iure & hac generali consuetudine? Dic quod text. in l. 3 §. non tantum. ff. eodem titul. & tenet Franciscus de Curt. in consilio 6. colum. 5. vbi eum vide, quod not. propter fraudes, quæ circa hæc fiunt. tamen nota quòd si vxor donauit viro aliquam rem, quam mari eus pro cõmuni filia in dotem dedit præsente, & non contradicente vxore, q̃ talis donatio valet. text. est celebris in l siue vxor. & ibi Bart. ff. de dona. inter vir. & vxo. vbi dicitur, quòd licet prima donatio sit nullius momenti, tamen ex seq. consensu valet dotis donatio. & idem tenet Franc. de Crem. in suo sing. 4. per tex. in l. neque. in fine. C. de iure dot. Et idem dico, si ambo coniuges dent in dotem rem vxoris, quòd not. Quid si in contractu *f* matrimonij pater vel mater, vel alius donauerit omnia bona sua, vel medietatem bonorum eorum communi filiæ vel consanguineæ, an dicta donatio reuocetur propter liberos postea susceptos. per l. si vnquam. C. de reuocan. don. vide Bart. & Moder. in l. Titia. §. Imperator. ff. da lega. secundum Bald.

d Adde Bar. in trac. de gelp. & gebel. & And. Bar. in consi. 29 colu. 12. & con. 42. col. 5. & cons. 49. col. 3. et 19. lib. 1.

e Adde Bart. Soci. in cons. 64 circa prin. lib. 1.

f Adde Bart. Soci. in con. 147 Versi. circa tertium & vltimũ q. lib. 1.

Ange.

Angel. & Salic. in d. l. si vnquam. & Bald. in l. si cum vel in vtero. C. de testa. mili. & Oldra. consil. 173. Ludoui. de Rome. in consil. 269. colum. 3. & Alexander in consilio 103. libr. 3. & in consilio 46. colnm. quarta. versicu. circa tertium, & io consilio 143. colum. 2. versicul. confirmantur prædicta, volum. 2. & Iason in dict. l. ex hoc iore. colum. 14. versicnl. 16. effectus, & in l. si non sortem. §. libertus. colnm. quinta, varsicnl. 15. effectus. de condi. indeb. & Barthol. Socin. in l. 8. colum. 1. versicul. ex quo inferunt. ff. solut. metrimo. & Bald. in consilio 461. libro 2. & Ludoui. Bolog in dict. l. si vnquam. in soia primis interpreta. & Bald. in l. 1. in vlti. quæst. C. de inoffic. testa. & Pau. de Castr. in consi. 416. secundom verum numerum incip. respondeo per ordinem, colum. 2. volum. antiq. Quid si vxor quæ est consoetudine in potestate viri, est emancipata, an maritus possit sibi donare, vel econtrà? Dic qoòd non, qnia esset per obliquum donare contra hanc consuetudinem, quod not. quòd secus esset in patre, l. si emancipeti. C. de colle.

§. II.

Item aussi par la coustume homme & femme mariez sont vngs & cōmuns en tous biens meubles, debtes, & credites mobilieres quelconques. Et en tous conquestz *a* immeubles faitz, & acquis par ou lung deulx durant & constant leur mariage: sil ny a conuenance au cōtraire, mais le mary durant & constant ledit mariage peulr disposer desdictz biens meubles & conquestz ainsi quil est dit & mis dessus en la primiere rubriche: au cinquiesme article.

Item aussi par la coustume.

a *Et en tous conquestz.*] De hac consuetudina, vt vxor sit communis io bonis mobilibus & conquæstibus, constante matrimonio factis, facit mentionem Ioan. Fab. in Auth. in donatione. C. de secundis nup. & Iac. de Are. in l. cunctos populos, & ibi Cyn. col. pe. versic. iuxta hoc quærliur. & Doct. Moder. C. de summa Trin. pro qua allego tex. celebrem in c. significauir. & ibi Abba. in secundo nota. & Prępōsit. Medio. nunc Cardi. Alexau. de don. inter virum & vxorem. nam re vere *a* inter virum & vxorē, est quædam societas, & quidam vsus promiscuus: vt l. 1. & ibi Barto. ff. rerum amota. & Bald. in l. nuda. in 1. q. C. de iure do. & tex. in l. aducrsus. C. de eri. expila. hære. & l. 1. ff. de rit. nupt. quia societas etiam omnium bonorum inter virum & vxorem consistere potest de iure: vt l. alimenta §. fin. de ali. & ciba. leg. & l. ex diuerso. versic. item Proculus. cum gl. & ibi Bald. quem vet. legit Bal. cum § soccro quoq. l. iudicatæ. ff. solut. matr. vbi etiam dicit, quod societas quæ est inter virum & vxorem, non est minus priuilegiata, quàm expressa societas, quę fit inter alios: vt vult ille tex. secundum eom, & idem dicit Bal. in l. si vxorem. C. de cond. inser. & Alex. in consi. 56. col. 1. lib. 4. & in consi. 86. vol. 5. & Signo. de Hom. in consi. 64. col. 2. ver 3. & vocantur hæ coniugum societates siue communitates in lingua occitane *astrayr*, amenta secundum Ioan. Berberij in sua iutis viatorio, titu. de societa. in princ. & col. 7. in princ. ver. quia sopra. nem societas potest contrahi cum omnib. molieribus, secundum Bal. & Alex. in d. §. socero. quod facit ad quęst. fratrum simul babitantium eum sororibus facientib. omnie cōmuniter: sicut faciunt rusticæ quæ ligonisant, & omnia faciūt sicut masculi ideò debent habere partem lucri secundū Bal. & Alexā. ibi. Et hæc consuetodo in pluribus locis, & ciuitatibus regni Franciæ seruatur. Et similis est coosuetudn in ciuitate Tergesti, secundom Petr. de Anchar. in consi. 122, & Fran. de Zaba. in consi. 14. & seq. Bald. in consil. 103. libr. 1. *b* vnde Freder. Imperator fecit quandam constitutionem, quem habet & seruat ciuitas Missanen. regni Siciliæ, quæ idem statuit secundum hanc consuetudinem, prout refert Abb. Sieo. in cons. 63. Et de hac consuetudine facit mentionem Pet. de Ancha. in cons. 143. colum. 1. vbi dicit eam obseruari in partibus Gallicanis, seu in regno Franciæ. & Oldrad. in consil. 248. dicit esse Paris. & Io. en. Andr. idem dicit in additioni. Specu. t. de instrumen. edit. §. compendinsè. in verbo, opponunt. Cyn. in fin. Nam valet consoetudo vel statutum, quòd vxor in bonis mariti certum quid habeat, vt c. Raynun. de testa. vt infrà, eo. §. 4. dicam, vel quod succedat viro in bonis mobilibus, iuribus & actionib. secūdum Doctor. ibi *c* & idem tenent domini de Ro. tit. de consuet in nouis decis. & in antiq. eo tit. decis. 466. Et dicuntur conquæstus, & acquisita quæ ex opera, solertia, vel industria per alterum coniugum constante metrimonio quæruntur. vnde res donatæ, vel relictæ alteri ipsorum, non dicuntur conquæstus: vt l. coiri soeietatem. cum l. sequen. ff. pro socio. & tenet Abb. Sicu. in dict. cap. significauit. & Henric. Bohic. in cap. donatio. in vlti. quæst. eodem titu. & Bald. in d. consil. 103 & Ioan. Fab. in proœmi. Instit. in verbo, Iustinianus. vbi fortius dicit, quòd si quis acquirat illud, quod erat sibi ex successione venturum, non censetur cōquæstus. quare alius coniunx partem non habebit, & idem tenet gloss. sing. in Prag. San. tit. de concubi. §. quic verò. in verbo, conquæstus. & Ang. in consil 118. & Bal. in d. l. coiri. in antiq. lect. Et per prędicta videtur idem dicendum, si alter cōiugum vendat hęreditatem quam habebat, & peconiā illius in alio hæreditagio conuertat, quum non dicatur cōquæstus: cùm non sit acquisitio. arg. l. si cum iudicio. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau.

a Adde Bart. Soci. in consi. 9. et Bar. So. in con. 236 Versi. 2. vo. Vol. 2.

b Adde Bal in tra. de succ. ab intesta. in prin. col. 2. Versicu. Et quia. lib. 1. decimus, et in 3. parte. col. 4. Ver. sed seco, etc. Vbi facit mentionē de hac consue. Adde bo. text. in l. 2. ubi lucris et quæstib. suis. C. de apparito. p. fecto pto. li. 12. Et in nouel. const. impera. de parti. lucri inter virum Et Vxor. conquaendis. cap. 1.

c Ad. quod istā primā partem tenet Bal. in consil. 96. col. 2. Vers. et prædicta sunt Vera. libr. 3. per tex. in l. Vx dotor. ff. de bar. Vend. sed Bar. Socc. in consi. 224. Vers. 1. vbi nā licet cū Ver. seq. li. 2. secundus ope. etiā dom. de Rotam decis. seq. post aliam alleg. quia si maritus nō cumat, Vxor habebit in illa pecuniæ partē. Ideo necessaria ē protestatio Vel renunciatio Vxoris.

cau. vbi dicitur, quòd res quę in locum alterius subrogatur, est eiusdē potestatis, & effectus cuius erat illa, in cuius locum est subrogata; & l. filiæ. §. Titia. ff. de condit. & demon. vt in terminis est text. in l. si donare res. §. si sponsus. & ibi Bal. in vtraque lectio. noua & antiq. ff. de donatio. inter virum & vxorem. In contrarium verò est tex. in d. l. coiri. ibi, si quod lucrum ex venditione, empt. locatione, & conductione, &c. & ita de facto obseruatur. Tamen dicunt quidam, ꝙ si maritus in præsentia iudicis, quando emit rem aliquam de pecuniis sui patrimonij declarauit expressè quòd vult, ꝙ res prędicta teneat locum sui patrimonij. aliàs nō esset empturus, tunc nō erit conquæstus, quòd licet: aliàs secus fit da consuetu. item secus: si permutaretur per ea quæ dixi suprà titu. s. §. 1 Et intellige *a* hanc consuetudinē esse veram, nisi contraria conuentio fuisset in contractu matrimonij apposita, vt vxor nihil de conquæstibus, & bonis mobilibus habeat: tunc nihil habebit: quia conuentio seruanda est, vt tenet Ioan. Fabri. in l. de fideicōmis. C. de transactio. & in Rub. de nup. Insti. dicens, quòd vir debet esse cautus in contrahendo matrimonium, vt sciat quantum habeat vxor; ne si præmoriatur (cùm quibusdam mulieribus mors mariti sit lætitia. vt inquit gl. in l. fi. in verbo, tristiciæ, C. de iure non cogitur flere nec portare vestem nigram: vt l. decreto, & ibi Bal. Ange, & Pau. de Cast. C. ex quibus cau. infam. irroga.) filios suos spoliet. & de laboribus suis alium ditet virum, & istud est de mente consuetudinis, dum dicit, *s'il n'y a conuenance au contraire*, &c. Et ideo hodie regulariter in omnibus conuentionibus & contractibus matrimonialibus ponuntur duæ clausulæ: quarū prima non est apponi necessaria: videlicet, ꝙ post solennizationem & consummationem matrimonij erunt vir & vxor communes, & intrabunt in communitatem bonorum mobilium & conquæstuum, &c. quia de consue. sunt communes, vt hic. Secunda clausula est, ꝙ si contingat vxorem prædecedere sine liberis, quòd vir illo casu tenebitur pro omni dotis restitutione solum restituere & soluere hæredibus Turonen. de Paris. dotis, vnde hæredes vxoris nihil de cōquæstibus, & aliis bonis mobilibus vltra Turo. petere possunt: & ita fuit iudicatum pro Simone Babone, notario contra hæredes eius primæ defunctæ vxoris: qui aduersus dictum Babon sa manu teneri in omnib. bonis mobilibus & cōquæstibus fecerant: quòd no. aliàs vbi nō esset talis cōuentio hæredes mulieris ad quos transit cōmunitas seu ius cōmunitatis: vt l. actiones. §. si. cum l. seq. ff pro soci. Bald. & Salic. in l. mandatum C. manda. & And. Barbat. in l. in prin. col. 11. in fin. ff de verb oblig. haberent medieta. bonorū mobilium, & conquæstuum. Sed quid, *b* stante dicto pacto & conuentione maritus concessit, & dedit vxori licentiam testandi: & de facto testata fuit vltra dotem suam in duplum, vel infra: & secundū facultates dotis hæredes ipsius ex testamēto, vel ab intestato dicunt maritum à dicto pacto & conuentione recessisse, per dictam facultatem testandi defunctæ vxori datam, & ideo ex testamēto, vel ab intestato petunt iura cōmunitatis bonorum mobilium, & conquæstuum: maritus verò dicit ꝙ non, quid iuris? Bal. in l. si quando. in princ. C. de inoff. testa. videtur decidere hanc quæst. ꝙ si vir ex consuetudine debeat dimidiam partem habere in bonis vxoris, vel contra: vxor in bonis viri: & Imperator cōcesserit viro vel mulieri, vt possit liberè testari, ꝙ vir vel vxor debet testari secundum: nam municipale seu consuetudi. vt dimidi. relinquere teneatur viro vel vxori, quia intelligitur quòd possit liberè testari, salua tamē portione statuti, vel consuetudinis. & tenet Fran. de Crem. in suo singu. 154. Sic in casu præsenti maritus videtur solum licentiam testandi dedisse vxori vsque ad summam, quam ipse ex pacto tenebatur hæredib. vxoris soluto matrimonio restituere, & non vltra alia ratione: quia tacitò per hanc licentiam concessam videretur vir donare vxori quod esset cōtra formam iuris, & huius consuetu. quòd not. quia dietim accidit. Et aduerte ꝙ aliquando in cōtractu matrimonij solet apponi, quòd coniuges erunt communes in omnibus bonis mobilibus, & immobilibus, factis & acquisitis ac etiam fiendis, & acquirendis durante & cōstante matrimonio, ꝙ virtute dictę conuentionis vxor habebit medietatem omnium bonorum mobilium & immobilium ante contractum matrimonij, & similiter constante matrimonio acquisitorum: licet quidam dicant contrarium, & malè: quia conuentum est, & non potest intelligi solum de acquirendis, cùm hoc etiam de consuetudine permittatur: sed etiam de iam acquisitis. Quia nihil *c* tā naturale quàm ea quæ placuerunt, custodire & inter eos seruare: vt l. 1. ff. de pact. igitur.

¶ Sed quæro, maritus in fundo suo, vel vxoris ædificauit domum pulchrā: nunc soluto matrimonio morte viri vidua quę est cōmunis in bonis, petit ab hæredib. mariti mediā partē impensarum, vel econtrà, hæredes viri medietatem impensarum ædificij in solo viduæ constructi, vtrum possint? Et videtur ꝙ sic. textus est rotundus in l. sed si vir. §. si vir vxori aream donauerit, & ibi Baldus in noua lect. ff. de donatione inter virum & vxorem. vbi dicitur, quòd si vir donauerit aream vxori, & vxor in eadem ædificauerit, quòd licet donatio non valeat, tamen vxor potest omnes impensas petere, & retinere ædificium quousque fuerit de dictis impensis satisfacta, ergo in hoc casu cùm communis sit, poterit petere medietatem impensarum: & ita tenet Alexan. de Imol. post Ludoui. de Rosa. in l. 1. §. nunc videamus. in 4. & 5. fallen. ff. de noui ope. nunc. Nec obstat regula, Quicquid plantatur, seritur aut ædificatur, solo cedit, vt §.

a Adde d. Rot. i decis. 342. incip. cōsu. in antiq. & per Bernar de Bisguero, i sua decis. 2 ne de pact. Vbi Volunt plus, quod Vxor possit renunciare marito matrim. cōquaestus & bona acquisita, quod notat de Nic. de Vbal. in trac. de success. ab intest. in 4. p. quaest. 6. c. mors morte. Add. gl. in Auth. de fid. instru. in princ. in Ver. apparente. col. 1. & in l. pater f. uero non. ff. de cond et de. et eodem in antiq. decis. 342. incip. consuet. & rō sis in cautus, quod si non fuerit conuentū i cōtract. habent renūciationem seu quē in tū de conquaestibus.

b Adde Bal. in l. fi. C. de fideicōmis. quē idē tenet, et Barb. in repet. c. Raynal. 2. co. 2. Ver. ego autē. de test. et fin. Bar. Soci. in cons. 61. col. 5. Versi. circa 5. q. Vol. 1. & Bar. & Mod. in l. q dot. ff. sol. matrim. et Bart. Soci. in cons. 109. in prin. li. 2. Videtur sentire Frācis. de Cre. in suo sing. 24. allegā. Bal. statenere. in l. Nera. ff. de religi. & sump. fun. per glo. ibi seu Bald. nec Bar. ibi nihil dicūt & qua no. Bar. Barb. cons. 24. in col. 3. Vo. 1. & in cons. 68. col. pe. Vol. 2.

c Adde tex. in verminis in l. legem quā dixisti. cū C. de pact.

vt § cùm in suo. §. ediverso. Instit. de rerum diuisione. & l. secunda. C. de rei vendi. quia secundum Alexandrum non habet locum, quando ædificium per eum, qui non potest donare, nec etiam eidem donari: vt in hoc casu pro quo allega. gloss. fina. in l. si vxor filio. ff. de *a* donationi. inter virum & vxorem. & textus in l. Marcellus. eod. titu. nam esset per obliquum donare viro, quando in suo solo magnum ædificium construeret: vel si in solo & fundo vxoris maritus ædificaret, esset similiter donari vxori, vt est textus in l. senatus. §. Marcellus. & illic hoc tenent Baldus, Rapha. Fulgo. Franciſ. de Aret. Lancello. Decius & Iason, ff. de lega. 1. quia habet in re sua siue in dotem data annum: vt l. doce ancillam. C. de rei vendicatione. aliàs esset contra mentem huius consuetudinis: vt §. 1 suprà eod. idem tenet Ioan. Fab. in dict. §. ex diverso. in ea gloss. Institut. de rer. diuisione, per text. singul. in l. cùm vir aut vxor. ff. de doli mali, & met. except. tamen de consuetudine contrarium obseruatur, quòd totum solo cedit: sed illa consuetudo etiam inducatur: vt notant Cyn. Bart. Ioan. Fabri & Salic. in 1. & 2. C. quæ sit long. consuetu Bartol. & omnes Scriben. in l. de quibus. ff. de leg. Ioã. Fabri. Angel. Aretin. & Angel. Perusin. in §. ex non scripto. Instit. de iure nat. & per canonistas, in ca ff de consuetudine. quare relinquo arbitrio iudicantis: quòd si reperiat hanc specialem consuetudinem bene probatam, secundum eam iudicet: aliàs à consu. generali, de qua suprà in dict. §. 1 & etiam à communi opin. Docto. non est recedendum, & quomodo probetur consuetud vide Doct. d. l. 2. & l. de quib. & in d. § ex non scripto. & Abb. Sicu. in consi. 42 colum. 3. in princip. volum. 1. & debet *b* prubari per antiquiores, qui melius præsumũtur scire consuetudi. quàm alij, secundum Innocen. in c. dilecto. de offic. archi. & Angelus in l. interrogari. C. de quæsti. sed Ioan. Fab. in dict. l. 2. colum. 5. in princip. dicit, quòd secundum stylum curiæ Franciæ probatur per turbam, in qua requirũtur decem testes pro minori: vt l. 4. ff. vi bon. rap. & vnus pro aliis omnibus respõdebit, & idem tenet in d. § ex non scripto col. 6. in fin. vers. item quæritur per quot testes. Sed stylus prędictus non seruatur in curiis spiritualibus, per quæ deciditur quæstio, quæ contigit hic de facto inter honestam & pulchram Iaquelinam du Molin, relictam defuncti Ioannis Pichonat olim grenetarij Bituricen. ex vna, & hęredes præfati defuncti: quia dicta vidua habuerat quandam medietariam ex successione patris sui, cum pacto tamen de retrouendendo per patrem eiusdem viduę venditori medietariæ: fiue metairie facto: euenit, quod dictus defunctus Pichonat dedit venditori qui facultatem reemendi habebat, quinquaginta libras Turonen. pro mortificando, & annullando dictũ pactum vltra summam, quam ex venditione habuerat. hæredes mariti petebant mediam partem dictæ summæ quinquaginta librarum Turon. & bene, quia illa facultas est de nouo acquisita. igitur. Sed quæro, aliquid prouenit marito, vel vxori per consolidationem, an dicatur cõquæstus? Verbi gratia: vir erat dominus directus plurium rerum feudalium, vel censualium quę ab eo, vel vxore tenebantur antequam nuberent, contingit, quòd durante matrimonio, vtile dominium consolidatur cum directo dominio, & redit ad dominum: vel etiam ex alia causa, quæritur an vxor vel maritus debeat habere partem in his consolidatis? Ioan. Fab. in §. si cui. per illum tex. Insti. de leg. tenet quòd sic, vbi dicitur, *c* quòd illa quæ consolidantur, non videntur acquisita illo iure, seu titulo, quo res cui consolidantur, tenebantur: quam ob rem cẽsentur alia à rei proprietate. ideo tanquam alia iudicanda sunt, & per se vt l. Mæuius. §. fundo. ff. de lega. 2. & idem tenet Angel. Areti. in dict. §. si cui. per textum in l. non quęcunque fundus. ff. de lega. 1. & idem est dicendum in vsufructu consolidato cum proprietate, per tex in dict. §. si cui. Quia quando vsusfructus rediit ad proprietatem, dicitur acquiri ex causa lucratiua, & tenet Iason in addi. ad Christophorum Porc. in §. si eadem. in vlti. addit. quæ est ante dictum §. si cui. Sed quæro, an redditus acquisiti constante matrimonio, cum pacto de retrouendendo, dicantur & connumerentur inter bona mobilia vel immobilia. quia si computantur inter immobilia, & filij hæredes decedant fine liberis, non succedet mater in illis de consuetudine, vt infrà, de consuetud. testa. §. 3. Si verò computentur inter mobilia, ipsa in omnibus redditibus succedet de consuetudine. quia non est dubium. quin vxor, si communem secum hæredibus teneat, habeat medietatem dictorum redditũum, siue computentur inter mobilia, siue immobilia sed dubitatur in successione filij: vt dictum est. & vide quæ dixi in quodam consil. incipien. Iaquelina: quod posui post tract: de regulis iuris. lib. 6. Et ibi etiam quid de pecunia ad emptionem prædiorum destinata, & vltra ibi allega. vide Franciscum de Aret. & Iason. in l. cætera. §. si paruerit. colum. penult. versicu. alibi etiam. ff. de leg. 1. & Iason amplè in l. sciendum. in princip. ff. qui satisdare cogan. & Cyn. in l. hac edicta. §. his illud. C. de secundis nuptiis. & Bart. de Firmo in tracta: de episcopo. in 4. parte, lib. 4. quæst. 44. versic. Item quæri potest. & Francisc. de Zaba. in consil. 65. col. 1. & Ioan. Fab. in §. fuerat. colum. 8. versic. quid si redditus, de acti. & quæ dixi suprà, *d* de consuetudi. feud. §. 4. licet Ioann. Fab. teneat contrarium in l. si certis annis. C. de pact. sed intellige, vt dixi in d. consilio. & per Alber. de Rosa. in l. ea demum. C. de colla. & in prima par. stat. quæst.

93 Quid de pensionibus domorum, an computantur inter immobilia vel mobilia? Vide Bal. in c. 1. in prin. col. vlti. in quæst. p. de pace

a Adde hoc gl. Io. Fab. Ang. Are. & Ias. in § si de dote. Inst. de act. & Matth. de Matt. in suo sing. in ea. not. cũm & text. & Docto. in l. pro Volun- tarius. ff. de impẽsis in rebus dot. factis.

b Ad. quod maiores scõ- fue nõ eget probatione Vs auth. in bemus. in Verbo, maioribus, consonantẽ & ibi Bal. Pa. de Cast. & Ias. C. de in dicto Fran. de Curt in tra. feu. in 1. part. q. 1. col. 3. ante fi. Et adde Barbat. in cons. 37. co. 6. Vol. 1.

c Ad. quod portio accrescens sæpe naturã eius rei cui accresc. ut l. si ex toto in prin. ff. de leg. 1. et per Bart. Soc. in con. 152 col. 4. Ver. confirmatur etiam ratione. Vol. 2.

d Adde Bart. Soci. in con. 101. Vol. 1.

Bald. volu. 5. & Pet. de Ancha. in consi. 595. Et Franc. de Zaba. in consil. 100. & Signo. de Ho. consil. 13. & Bald. & Salic. in l. mandatum. C. mandat. & Paul. de Castr. in consi. 233. secundum verum numerum, aliàs est 536. incipi. videndum, in antiq. & in cons. 341. bene computato incipi. ex die quo ista, &c. eod. volum. & Ludo. de Rom. in consil. 29. & 43. & Ange. in consilio 85. & 112. Sed a an valeat pactum, quòd non liceat discedere à societate & communione, vide tex. in l. in hoc iudicium. §. si conueniant. ff. communi diui. & Oldr. cons. 241. Paul de Castr. in l. si non sortem. §. centum. & ibi Ias. col. 2. ver. adde prædictis. ff. de condict. inde. & Hippol. de Marsi. in suo sing. 10. & Alex. in consil. 46. c pe. in fi. eum seq. li. 1. & in consi. 18. & in consi. 34. col. 1. lib. 5. & Ang. in consi. 125. col. 1. inci. punctus est talis. & Ang. Are. in §. quædam actiones. col. 1. ver. in eadem gl. ibi, de anna. exce. & c. Inst. de act. & ibi Iason, col. 7. ver. vlt. pro hac parte, quid si duo emant rem aliquam, an in illa redicantur asse socij. vide causa breuitatis, tex. singu. & ibi Bart. & Flo. in l. 2. in prin. ff. communi diuid. & text. in l. cùm proponas. & ibi glo. 1. Bart. & Bal. C. pro socio. & Ias. in d. §. quædã. col. 2. ver. 2. not. vbi tenent quòd sic, quod limitat ibi Ias. secundũ Raph. Cuma. in l. reos. in prin. ff. de duob. reis. esse verum, si animo cõtrahendæ societatis simul emerint: aliàs secus, per tex. valde nota, in l. vt sit pro socio. ff. pro socio. & Ant. de But. in consi. 7. in princi.

a Adde Bart. Soci. in con. 178 col. 2. ver. circa ser. secundum prin. diffi. culta. Volum. 2.

§. IIII.

Item & si la femme suruit son mary, par la coustume elle est douee de douaire coustumier de la moytie de lusufruict des heritages, & biens immeubles appartenans au mary au temps de son deces & trespas, sil ny a conuenances a au contraire. Excepte de conquestz immeubles faictz durãt & constant leur mariage, sur lesquelz elle na, & ne prẽt aucun douaire coustumier: mais seulement elle y prent la moytie par son droit de communaulte, comme b dessus est dict.

Item & si.

a *Sil ny conuenances au contraire.*] Hodie in regno Franciæ pauci fiunt contractus matrimonij, in quib. vxores non dotentur, & quã plurimum mulieres super earum doario seu donatione propter nuptias, vel & melius sponsaliorum largitate, vt l. fi. & per totum. C. de dona. ante nup. vt in Auth. vt sponsa. largi. insistunt. Et si non fuerint in contractu matrimonij dotatæ, non poterunt per maritũ constante matrimonio dotari, nisi de ipso doario dando, & constituendo cautum fuisset, per ea quæ dicta sunt suprà, eo. §. 1. sed solum habebunt doarium consue. aliàs autem in lingua occitana, & patria *Aluer.* appellatur verqueria vulgò *verquerie*. Et valet b statutum seu cõsuetudo, quòd maritus vel vxor post mortem alterius lucretur certum quid, vt est Mediolani, quòd vir lucratur vxore prædecedẽte in matrimonio sine liberis tertiam partem dotis. & Papiæ ast statutũ, quòd vir lucratur totam dotem, vt no. Bar. Bal. Sal. & insuper Ias. col. 14. in prin. l. cunctos populos. C. de summa Tri. & idem est in ciuitate Placentiæ, secundum Ful. & Ias. ibi. Ex quibus constat Italicos asse dominos & vxores pœnæ, vt familias tenere, vt iuris postulat ratio. vt ea. hæc imago. 33. q. 5. & suprà, de consuetu. iuris stat. persona. §. 4. in gl. prima dixi. & ista statuta sunt multũ honesta, propter onera infinita, quæ sustinet maritus, quæ valent. vt c. Raynutius. de testa. & Franciscus de Crema. in suo singu. 154. in prin. sed effœminati Galli: vt c. illus. 15. q. 6. nihil lucratur de consuetudine: nisi ex pacto in contractu matrimonij inito, quia solent lucrari in ca . restitutionis dotis mobilis. parum videlicet, quòd de Parisiensibus non tenẽtur restituere, nisi Turonen. Et istud pactum nunc transit in consuetudinem, quòd maritus lucratur de consuetu. de Turonen. Paris. Sed quòd statutum, vel quæ consuetudo debet attendi: scilicet quando Papien. accipit vxorem Mediolani, vbi celebrantur nuptiæ: & instrumentum contractus matrimonij passatur: vel aliquis Aurelianen. Turonen. Niuernen. vel Papien. accipit vxorem Bituris: vel econtrà Bituricen. in ciuitatibus supradictis. Nam hic debat dotari de consuetudine. vbi aliàs in contractu matrimonij non fuerit dotata: solum da medietate vsusfructus hæreditagiorum mariti, vt hîc, & inter nobiles lucratur omnia mobilia. post contractum verò matrimonij traducitur ad locum & domum viri. vbi alia consuetudo vel statutum viget, quod maius habeat doarium vel quòd lucretur: vt Parisiis medietatem omnium bonorum, quæ maritus tẽpore contractus matrimonij & durante matrimonio habuit: secundum Oldra. de Laud. in consil. 248. & Pet. de Ancha. in consi. 163. & Io. And. in additio. & Specul. titu. de instrum. edit. §. compendiosè in verbo, opponunt Cyn. &c. vel fortè quòd nihil lucretur, vel quòd maritus possit donare vxori constante matrimonio, aut aliàs seruatur ius cõmune. Quæritur an consuetudo loci contractus matrimonij, aut loci domicilij viri debeat attendi? Concludunt Barto. Bald. Angel. & Moderni. in l. exigere. ff. de iudic. consuetudinem loci domicilij originalis ipsius viri esse attendendam. & tenet Bal. in c. 1. §. final. & ibi Cardin. Alexand. de inuestit. de rebus alienis facta: & Abbas Sicu. & Fel. in c. 1. colum. 11. versi. circa secundum principalem articulum, & c. de sponsalibus. & Oldrad. in consil. prædicto. & Petrus de Anchar. & ibi suprà. & Bart. Salice. Paulus de Cast. & Iason in dict. l. cunctos

b Ad. quod stante cons. sue. vel statut. quod si vxor moriatur sine liberis, maritus lucretur dotem. Vt est Placentia secundum Sign. de Hom. in consil. 9. de quo plenè per Io. Cãpe. in trac. de dote. in 5 p. per totũ, si ambo simul moriantur sũ domus decedãt. Vg. in d. consi. tenet quod nõ habet locum cõsue. per text. in l. cũ hoc statu. §. si ambo. ff. de dona. inter vi. & vxo. Vide Doct. sup. in §. 2. co. 3 de cõsuet. retra. alleg. infra per Fel. in c. capitulũ. de rescr. et Bar. in cõ. 179. c. vlt. versi. 2. est videre. & Bart. Soci. in cõs. 197. co. 1. versi. qui immo. dico. leg. 1. sci. Frã. de Cre. in suo sing. 52. tenet contrariũ, et alle. Bal. in l. si possessor. § si eo. ff. de rel. et sũp. funerum qui nihil ibi scripsit. et vide bo. text. in l. si inter virũ cum l. seq. ff. de rebus dubiis.

populos. & Bald. in l. si arrogator. colum. 10. & ibi pulchrè Iason colum. 16. versiculo, secundo principaliter. ff. de adoptionibus. ad quos recurre, & maximè ad Felinum, qui eleganti ordine procedit, ponens tres conclusiones circa hanc materiam. Prima conclusio est, circa solennitatem adhibendam in ipso contractu matrimonij, quando contrahentes matrimonium sunt diuersorum locorum, habentium diuersas consuetudines, vel statuta, quæ debeant seruari: & in ista concluditur, quòd consuetudo loci contractus debet attendi: vt ibi per Felin. colum. duodecima, & sequen. Nam de consuetudine linguæ occitanæ sponsus die nuptiarum non vadit quæsitum eius sponsam ad ipsius domum: vt eam ad fores ecclesiæ ducat, sicut fit hic in Francia. Et ideo ego & vxor mea, qui sumus extranei, hanc seruauimus consuetudinem: quia aduenæ & forenses illam tenentur seruare: licet non liget eos, secundum Felinum ibi. colum. 13. de quo per Bartolum, Baldum, & Doctores in l. cunctos populos. & ibi Iason, colum. quarta, versic. ecce pio glossam. C. de summa Trinitate. Et capitulo illa, & ibi tenet Cardin. Alexad. colum. secunda. 12. distinctione, pro quo dicto eduxit Felin. quod peccaret vnus de Catalonia comedens carnes die sabbathi in studio Tholosano: licet non peccaret existens domi suæ propter consuetudinem, siue valere potest, vt cap. quia dies. de consec. distinctin. 5. & dicto cap. illa. & ibi Cardina. Alexan. qui allegat illud vulgare:

Cum fueris Romæ, Romano viuito more.

Et idem dicendum est de consuetudine Parisiens. quod peccarent Parisiens. si carnes hic Bituris comederent die sabbathi, à tempore natiuitatis Domini ad festum purificationis beatæ Mariæ virginis vsque. Et econtrà Bituricē. si Parisiis, iuxta consuetudinem illius comederent carnes in sabbatho non peccarent. c. 2. & ibi Abbas de obseruatio. ieiuniorum. Et similiter dicendum est de consuetudine Romanorum, quæ etiam inoleuit in monte Pessulano & Auinioni circa collationes serotinas, seu potius qui tempore quadragesimali, *a* & aliorum ieiuniorum de sero cum salatucis ex pinarciis & racemis, ficubus & aliis speciebus fiunt, quòd hic peccarent illas pingues collationes faciendo, pro qua est tex in cap. ex parte. & ibi Abbas Sicu. & Bernardinus Landr. in additione pulchrè, de celebratione missarum. & gloss. singularis in l. secunda. §. inde citatum est, in verbo conferret ad comedendum ex consuetu, ff. ad legem Rhodiam. de iactu, quæ glossa etiā dicit, quòd omnia sunt communia tempore necessitatis: quia necessitas non habet legem, vt patet ibi eadem lege & in secunda conclusio. secundum Feli. vbi suprà, colum. 14. in princip. quo ad solennitatem *b* obseruandam post consummatum matrimonium: & in ista attenditur locus mariti, cùm vxor sequatur domicilium viri: vt l. §. idem rescripserunt in 2. & ibi Bartol. ff. ad municip. & tenet Barba. consilio 343. colum. secunda, versicu. modo sequitur videre. & in consilio 412. colum. tertia, versicu. tertius articulus. libr. 3. & in consilio 337. libro 4. & Ioannes de Imol. in consilio 64. colum. vlti. versicu. sed circa prædicta, vt suprà conclusi. Tertia conclusio est, si post contractum matrimonium maritus cum vxore mutet domicilium, & ibi decedat. & in ista attenditur consuetudo loci, in quo fuit contractus perfectus & destinatus, non autem consuetudo domicilij, in quo dissoluitur matrimonium, & idem tenet Iason in dict. l. cunctos colum. 14. versicu. addo. per Salic. & c. & Ludoui. de Rom. in consil. 39. quod est singu. & Bald. in consilio 229. volum. 1. & ista est communis, licet Salic. in dict. l. cunctos. colum. 8. in fin. teneat contrarium. & Alexand. in consilio 121. lib. 3. *d* Item etiam lucratur vxor de consuetudine iocalia, bagas & vestes, ac de Turonen. Parisien. quoad partem dotis mobilis. vt latè dixi in additio. ad Dyn. in regu. vltim. de regulis iuris, libr. 6. Sed an procedet de iure, vel remaneant hæredibus mariti, & quomodo intelligatur, vide Baldum in consilio 215. libro 4 & Alexand, in consilio 31. colum. penúl. circa fin. lib. 4. & in consil. 42. colum. 5. circa fin. cum sequen. volu. 1. & Angel. in consilio 134. Barto. & Alexand. in l. in his. §. 1. ff. solut. matrimon. & Bald. in consil. 258. in fin. l. 2 & decisi. Capel. Tholos. quæstio. 337. & Bald. in cap. iurauit. colum. 3. versicul. item quod sponsus de probat. vbi dicit, quòd vir non præsumitur donare: nisi ea quę donari consueuerunt, secundum morem ciuitatis: vt l. 1. §. officium. ff. de tutel. & rati dist. vel nisi vir sit magnæ potentiæ & nobilitatis: vel nisi dos sit magna, & fructus eius sint multum exuberantes, tunc in his casibus potius debitum naturale persoluitur secundum eum, quàm sit mera donatio, & tenet Ludouicus de Rome. in consil. 146. Et hoc est intelligendum secundum ipsos, si donatio ipse ium fiat per maritum sponsæ de futuro: secus, si post contractum matrimonium & consummatum, quia ius ciuile canonicum, & consuetudo generalis talibus donationibus repugnat: vt suprà, eod. §. 1. dictum est. & idem tenet Angel. in consilio 239. Et hoc si constat quod sponsus donauerit secundum ipsum, aliàs in dubio præsumitur quod commodauit sponsæ, vt magis ornata & compta ad domum eius ducatur: vt l. si vt certo. §. interdum. ff. commoda. & pulchrè tenet etiam Paul. de Castro in consil. 427. secundum verum numerum, incipi. viso superadicto, in nouis. & Anton. de Butr. in consil. 38. versicul. ad secundum. Petrus de Ancharan. in consilio 131. incipien. in prædicto dubio. & Anton. Corset. in tractatu de potestate regia. quæstio. 44. in principio. & Francis. cus de Zaba. in consil. 43. in princip. & Petr. Iacob.

a Adde, an comedēres carnes tēpore quadragesimali de licentia Papa, peccēt. Vide Card. Alex. in c. denique. 4. di. et decis. Greg. Delphi. q. 3.

b Ad. Frā. cuf. de Cremae. in suo singu. 66.

c Ad. Frā. de Cre. in suo sing. 65 & Io. Campe. in trac. de dot. in 5 par. q. 20. & Barba. cons. 4. vo. 2. quod est sing.

d Adde, an in legato vestium veni ant ornamenta apposita in ipsis vestib. etiam si nō sint consuta ipsis vestibus. glo. in l. 2. ff. de pec. leg. & Lu. de Ro. in suo sing. incipi. lego vxori meæ vestes. & per Barth. Soc. in cons. 10. Colu. 1. vbi ponit de collariis qua ornamenta mulierū dicantur etc. et adde hic Bar. in cons. 216. Super 3. dubio. & domini de Rota in decis. 1. tit. de donatio. inter vir. & vx. in antiq. et Franci. de Cre. in suo sing. 64. et Io. Campe. in tract. de dot. in 2 p. § 1. cum sequen.

Iacob. titu. rerum amo. versic. a. sententia. & Luc. de Penna in l. fina. colum. 5. in princip. versi. & not. quod donatio. C. de incolis. lib. 10. & decisio Rotæ, titu. de donat. inter vir. & vxo. per d. Bart. & de Signeto. & Pan. de Cast. in l. si stipulatus. ff. de verborum oblig. Et ita pluries fuit iudicatum contra nonnullas viduas quæ volebant lucrari cathenas aureas, & bagas maximi ponderis & valoris: tamen hodie regulariter in contractu matrimoniorum solet apponi clausula, quod vxor habebit. vestes & omnia iocalia præcipua, seu de puro aduentaglo: tamen adhuc dico, quòd illa preciosa iocalia & bagas non debent lucrari ex vi pacti prędicti, cùm in legato generali talia iocalia nõ veniant, quandu eius conditioni & statui non conueniunt, secundum Barto. in l. quamuis. ff. de auro & argen. lega. vt dixi in dicta regula vltima. nisi in tali contractu matrimonij fuisset dictum, quod talia iocalia & cuiuscunque æstimationis & valoris essent, ipsa lucraretur, vt in casibus suprà notatis. Sed quid de donationibus seu strenis die nuptiarum vxori à parentibus & consanguineis ipsorum coniugum factis? Vide Bartol. in l. sed si plures. §. in arrogato. & ibi Alexander colum. 3. versicu. successiuè. & Iaso. colum. 2. versicu. prædicta omnia. ff. de vulg. & pupil. & Angel. Areti. in §. fuerat. colum. 24. versicu. quid erit. Instit. de act. & Signo. de Ho. in consi. 49. Angel. in d. consilio 339. versicu. non obstat. & decisio Capel. Tholosa. in dict. quæst 337. Et Paulus de Castro in dict. consil. 427. post princip. versicul. idem dicendum. dic tamen quod de consuetudine ipsa lucratur. Et similiter vir de consuetudine lucratur omnia iocalia per mortẽ vxoris, quia de ipsis est dominus, cum vita vxoris comite poterat disponere, vt tenet Angel. in d. consil. 339 versicu. pro hoc, quia de ornamẽtis vir ad libitum suum testatur, &c. & suprà. de consuet. iur. sta. perso. §. 5. in glo. 2. colum. 1. dixi. & correlatiuè se habent: vt suprà, eod. §. 2. in glos. 2. Et statutum vel consuetudo priuilegians vxorem, habet locum in viro, & econtrà, quando dispositio non est pœnalis. secundum illust. Doct. Fran. de Are. in consil. 130. nam priuilegium fori & canonis quod clericis conceditur, extenditur secundum ipsum ad eorum vxores: vt est elatus text. & ibi Doct. in l. 2. in fin. C. de episco. & cler. & tenet gl. in c. clericum. 11. q. 1. & Bal. in Auth. hoc locum. ad si. C. si mulier secundo nup. & Franc. de Curt. in suo consi. 6. feudorum. colum. 4 versicul. vlti. confirmatur. Item habet *a* vxor doeriũ conueniũ vel consuetudinarium, nisi se purtet communem: quia tunc non habet, nisi dictum fuisset in ipso contractu, quòd ipsa suum duerium haberet, siue communem, siue suis conuentionalibus matrimonialibus, seu in dote sua se teneret, pront sæpe fit: vt vidi. Sed quid, vidua se immiscuit in bonis quondam sui mariti, & cœpit certa bona mobilia, an videatur se communem portasse, & cõmunitatem elegisse, vt possit redire, nec eligere suas conuentiones seu dotem? Videtur quòd sic: per l. post diem. & l. de commissoria. §. fin. ff. de leg. commisso. quia tacitè declarat se communem. Et solet in omni contractu matrimonij dari terminus vnius mensis, aliquando duorum ad deliberandum si velit se communem, *b* vel in suis conuentionibus tenere: quo tempore durante viuit expensis & sumptibus hæredum. Et si elegerit suas conuentiones, vsque ad annum, de iure debeat ali, si non habet aliunde, quàm ex dote se alere possit, & non vltra: vt l. prima §. exactio. & ibi gloss. Cyn. & omnes Doctores. C. de rei vxor. actio. & tenet gloss. quam ibi sequuntur Barto. Bald. Paulus de Castro. Alexand. colum. 3. in fine. & Iason pulchrè colum. 4. versicu. in eadem gloss. in l. diuortio. in princip. ff. soluto matrimonio. vbi Iason ponit quinque conclusiones. & tenet Angel. Aretin. in §. fuerat. colum. 5. versicul. 5 circa hoc. Institut. de actio. & Petrus de Ferra. in forma libelli, quo vxor agit in dotem in verbo, ac etiam alimentis. & Bart. in suo tracta. de alimen. col. vlt. versicu. quæro an maritus. & Abba. Sicu. in consil. 39 & in consil. 44. col. vlti. lib. 2. & Franc de Zaba. in consil. 78. in fin. & ista est communis opinio. & idem tenet dominus Alexand. de Imola in consi. 27 volum. 4. & Ange. Peru. in consi. 142 & Bald. in cons. 251. & in consi. 258. volu. 1. & in sua Margari. in versi. maritus. in 2. & decis. parlamen. Gratianopo Delphin. quæst. 296. & Paul. de Castr. in dict. consilio 427. colum. 5. versi. de alimentis, in nouis. Et infra *c* dictum annum debet operari heredibus sicut marito secundum ipsos. vt l. sicut. ff. de operi. liber. Et pariter hæredes faciunt fructus dotis suos, quod not. Sed quod dictũ est quod debet lucrari vestes: vtrùm debeat habere vestem scissa n nondum sutam, existentem penes sartorem? *d* vide text in l. & si non sunt. §. infecti. & § fin quos Bartol. legit cum l. cum aurum. & in l. vestimentum. ff. de auro & argent. legato. & vtrobique per Bart. post Dynum, vbi tenent quod sic. & idem Bart. in l. diuus. & ibi Alex. in addi. ff. de bonis damna. & in l. cætera §. sed si parauerit. & ibi Iason. in fine. ff. de legat. 1. & Ba. in l. in legatis. C. de leg. & in l. ex facto. § rerum. ver. fuit disputatum. ff. de hæred insti tu. Et idem dicendum est de consuetudine quorundam locorum, quòd vxor habeat vnam vestem de melioribus defuncti sui mariti pro sua veste funebri seu lugubri: secundum Albe. de Rosa in secunda parte statu. q. 205. post princip. per text. in d. l. vestimentum. & hæc consuetudo inter rusticos, & in prædiis, seu locis rusticis seruatur. Sed in ciuitatibus & villis est consuetudo generalis in toto regno Franciæ, quòd debet vestiri mulier pannis lugubribus, & velis, expensis hæredum viri, pro qua est text. & ibi tenent Angel. Bald & Paul. de Castr. in l. decreto. C. ex quibus causis infa.

a Adde, an maritus possit cõstituere & assignare doarium vxori: seu donationẽ propter nup. super feud. vide Bal. in c. a. §. donare. & ibi cap. ale. qualit. olim feu. a ben. pote.

rat. et Frã. de Curt. in tra. feu. in 4. par q 5.

b Adde quod eo ipso quod infra tempus conuentionũ non renunciauit expressè communitatem bonorũ videntur se portare & gerere cõmunes: licet statim post mortẽ viri a domo viri recedant, nec possunt cõlenare per principem, quia esset derogare consuet. in §. 2. suprà eod. contẽ. prout vidi pluries in cancellaria &c.

c Ad quod ẽt post annum debet ali, si stat per hæredẽ quo minus restituat dotem, quemadmodum si nulla dos ab initio per vxorẽ fuisset data, secundũ Pau. de Ca. in d. cõsil. 427. lib. ad leg. Ioann. Campe. in tract. de dote, in secunda parte q. 16. 2.

d Adde Bart. Scri. in cons. 21 c. 1. volu. 1.

ireoga. & tenet Ange. Aret. in §. fuerat. col. 25. verſi. debet etiam ipſa mulier. Inſtit. de actio. aliàs hæredes viri non tenentur ad iſtam expenſam ſecundum ipſos. Et idem tenet Bald. in ſua Margarita, verſi. maritus. in 2. & deciſ. Capell. Tholoſ. in q. 302. in fi. & deciſ. Gratia. Delphi. in d. q. 216. ver. quod idem dicẽdum, &c. Et idem dicendum eſt de conſuetudine qua curati & rectores eccleſiarum parrochialium prætendunt lectum munitum, vel veſtem nobiliũ, & presbyterorum in eorum parrochia decedẽtium, quæ valet ſecundum Pau. de Caſt. in conſil. 356. incipien. circa primum quęſitum, videtur mihi in antiq. ſecundum verum numerum, quod eſt ſingul. pro curatis petentibus pręſerentias ſiue ius mettinc. & pro hoc facit tex. in c. ſuam. & c. ad apoſtolicam. & vtrobique per Abba. & Felin. de Simon. & Feli. in c. veniens. & 1. col. 2. ver. nota quartò. de teſti. & Paul. de Leaz. in repe. c. in literis. col. 7. verſicu. contra hoc facit. de reſtitu. ſpoliato. & Hippoly. de Marſil. in ſuo ſingul. 192. & Ioan. Fab. & Ange Aretin. in §. aptum quoque. Inſtitu. de rerum diuiſione. & Bartol. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſu. & Ange. Bald. Paul. de Caſtr. Alexan. & Iaſon in l. ſi certis annis. C. de pactis. & Iaſon in l. de quibus. colum. 18. verſicul. & an valeat conſuetudo. ff. de legi. & ad ſupradicta omnia, vide deciſi. Capellæ Tholoſ. quæſt. 388. cum ſeq. & per aliquos Doctores in l. qui poſt. C. de leg. vbi etiam dicunt, quod ſi veſtis, quam debet habere rector, fuerit vendita: hęres tenetur redimere: vel æſtimationem ei præbere. per illũ text. Vnde ſi nunc fieret ſtatutum, vel pactum contra dictam conſuetudinem, non valeret: cùm concernat burſas clericorum, ſecundum Felin. in d. c. 1. colum. 11. verſic. quinimò fallit. de ſpon. vbi etiam ponit an valeat quod pro mortuariis, vel benedictionib. nubentium nõ ſoluatur, niſi certum quid: & tenet quod non. vt ibi vide. & probatur de iure diuino, vt Io. 18. ſicut mos Iudæis eſt ſepelire. & per Doct. c. abolendæ. de ſepul. Aduerte *a* quod vxor lucratur doarium ſuum, de conſuetudine ſtatim, quod cubuit cum viro ſuo, licet non fuerit cognita. pro qua eſt tex. in l. denique. cum l. cum ideoque. ff de ritu nupti. Et econtrà illud perdit, ſicut dotem per adulterium, vt l. conſenſu. C. de repud. & quæ dixi in addi. ad Dy. in regu. non debet. in vlti. addit. & Pet. de Ferr. in forma libelli, quo vxor agit ad dotem, in verbo, vxor. col. 1. verſi. fallit. & Abb. in c. ſi. de rebus eccle. non alienan. & in c. penul. in fi. de ſepultu. & Ioan. Baptiſt. in repet. l. omnes populi. chart. 14. verſi. item quæritur. ff. de iuſtit. & iure. Sed ponamus *b* quod matrimonium fuit, quo ad thorum, ſeparatum, alia cauſa quam per adulterium, an poſsit petere doarium? Dic quòd non, niſi mortuo viro: vt not. Docto. in ca. plerunque. de dote poſt diuortium. Quid ſi *c* matrimonium fuit declaratum nullum & illicitum: an vigore cõſuetudinis, vel pacti de ipſo doario, vel etiam dote lucranda habeat locum? Dic quod non, ſecundum Bald. in c. iurauit. colum. vlti. de probationibus. & Hippol. da Marſil. in ſuo ſingul. 129.

a Adde Bart. Soci. in con. 223. vol. 2. Bal. & Moder. in l. nõ tantum. C. de leg.

b Ad. tex. in l. 1. ibi. vt autẽ locum habeat bonorũ poſſeſſ. vxorem eſſe oportet etc. ff. vnde vir et vxor. & Nico. de V. bal. in tra. de ſucceſſi. ab inteſt. 1. 4. par. col. 3. verſ. requiritur 9.

c Ad. Bal. in l. ſi tutor. per illum tex. ff. de legat. 1. quia alleg. text. in l. Claudius. ff. de his quib. vt indig.

b *Deſſus eſt dit.*] Nota vnum quod perpetuò tene menti in practica. quòd ſi vidua ſecum ſuis filiis & hæredibus communem teneat, ſit cauta quod incontinenti faciat partagium & diuiſionem. Tum propter alimenta & alia neceſſaria eiuſdem de dotis & doarij, ſi dictum erat, quod ipſum haberet: etiamſi communem ſe teneret præſtanda. Tum propter debita, & alia multa, quæ durante communitate ſolent accidere perſoluenda: vt not. pulchrè Anton. de Butr. in conſi. 7. & quæ dicam infrà, de teſtamen. §. 3. colu. vlti. verſi. ſed quid detentis.

§. V.

Item entre les nobles, ſi le mary ſuruit ſa femme, vel econtra, le ſuruiuãt gaigne les meubles, ſil ny a heritiers deulx, ou lung deulx en droite ligne. *a*

Item entre les.

a *En droit ligne.*] Et ſimilis conſuetudo eſt in Campania. ſed tu habes quod ſi vir vel mulier tranſeat ad ſecundas nuptias, ex quib. non ſuperſint liberi, ſed ſolum ex primo matrimonio, nihil lucratur. imò mobilia reſeruantur liberis primi lecti ſeu matrimonij: vt eſt text. in l. ſi qua. & in l. fœminæ. cum Authen. ſequentibus. & ibi Bart. Cyn. Bal. & Salic. C. de ſecund. nupt. & in c. 1. & per totum. extra, eod. tit. Sed videtur quòd nobiles tranſeuntes ad ſecunda vota, infra tamen annum luctus, perdant nobilitatem. text. eſt in d. l. ſi qua. & ibi Bald. verſi. 2. dicit hæc lex, &c. ibi, honeſtæ nobiliſque perſonæ decore priuetur. ſic eſt infamis. l. 1. & ibi Bald. verſic. ibi infamis. eodem titu. Vnde infamis non eſt nobilis, nec honeſta perſona. quia ſecundum Bal. nulla ſine honeſtate nobilitas. & facit text. in regula, Infamibus. de regu. iur. libr. 6. & quæ ibi poſt Dy. dixi. Ergo videtur quòd hæc conſuetudo non poterit in tranſeuntibus ad ſecunda vota habere locũ. Sicut nobilitas perditur per ingreſſum religionis: vt no. gl. in c. 1. & ibi, vide per Abb. & Do. de purga. cano. & in c. ſcripſit, 27. quæſtio. 2. & pulchrè per Ludo. de Bolog. in Authen. ingreſsi. in ſuis primis interpre. C. de ſacroſan. eccle. & Iaſ. in l. præſcriptione. colum. 3. verſicu. in ea glo. ad fin. & ibi addi. eiuſdem. C. ſi contra ius, vel vtil. publi. Tamen eſt communis opin. quòd non perdatur per ingreſſum religionis, cum iura ſanguinis tolli non poſſunt: vt l. iura ſanguinis. ff. de regu. iu. & l. ius agnationis. ff. de pactis. ſed poteſt dici, id eſt verum, *d* de iure ciuili: ſecus de iure canonico, vt pœnæ à iure ciuili introductæ non habeant locum: vt no. glo. in d. l. 1. de ſecundis nupt. quia mortuo viro ſecundum Apoſtolum, nubat in Domino,

d Adde Bart. Soci. in conſ. 33. & in conſ. 39. li. 1. & quæ dixi ſup. co. de vero perſona. 7. in gl. p. in addi. 5. 1.

mino, quia soluta est à lege viri. Et maxime quo ed infamiam: vt c.fi.eod.tit.quia secundum Bald.in dict.l.1. column.3. *chela fanoes de male gardure*, quando non vano à marito, quia puellæ Italicę, maxime Senenses eppetunt em plexum sponsi. Papienses non recedunt ab ipso, & meritò. quia secundum naturem, vt dicit Bald. in c.pe.ante fi.de proba.de quo vide in d. l. pen. Cyn.Bart.Bald.& Alexand.in addi.vtriusque, scilicet Bar.Bald.& Ioan.Fab.& Feli.ibi & Inno.Abba. & Propos. Mediole. in dict. c. fin. & Ludou.Bolog.in addi. Meth.de Math.in tracta.de succes.ab intest. in secundo artic.prin.incip.aulbor recte. & Bart. post gloss.in l.liberorum.ff.de his qui not.infa. & Alexand.in consil.134.libr.4. & Feli. in c. ecclesię sanctæ Mariæ. columnn,19. versic. limita quartò, de consti. & Paul. de Castr. in consil. 359.incipien.super primo puncto. vol. antiq. & Pet.de Ancha.in cons.101 & Ioan.de Ana.in consil.102.& ibi Ludo.Bolog.in addi. & pulchrè *a* Luca.de Penna in l.fi. C.de incolis.libr. 10.vel quia Atrides.1. nobiles plus diligunt vxores quàm ignobiles: vt est tex. iuncta sua glo.in verbo inquit.& in l.si vxor.§.plane.ff. de adul.& tenet Oldra.in consil.95.colum.2. & dixi suprà de consuetudi.iur.stat. perso. §. 4.in glos.1.prope fi.vel secus est de consuetu. generali regni Franciæ. Et hæc consuetudo comprebendere videtur etiam hæredes non solnm descendentes: sed etiem ascendentes in recta linea, cum indistinctè loquatur. vide qnæ dixi suprà de consnetudine retrect. §. 2. in gloss.1.post prin. Sed quæro de quæst.qnæ quotidie contingit. quidā Titius paterfamilias in cōtractu matrimonij filiæ promisit genero suo quòd dicta sue filia succederet æqualiter eum aliis suis filiis.& quòd non auentegiaret, seu plus vni quàm aliis ex suis filiis relinqueret: & huius promissionis contemplatione gener contraxit, fortè cū minori dote, aliàs non contracturus, quia *a* qui potest dare bonam dotem non inueni, & diuitem maritum secnndum Pet. Cy.& Bald.in d.l.1.col.1. ver.item quia.de secnndis nupt. ad quod facit gl.in l.si præses.C.de dona.vbi nota quòd matrimonia honorabilia requirunt honorabilem dotem. Et pręcipue in vidua, in que requiritur maior dos quàm in virgine, vt notet Bald.in consi 98.post principium ver.in conterium.libr.2. & dos magna dicitur in re & effectu, quæ est de mille florenis, id est ducatis, secundum Bald.in consil.133.in fin. vol.1. & quæ not.Paris à Puteo in tracta. de Syndic. in verbo iudex.c.iudicis cōmittitur. & prædicta obseruantur hodie, quia sæpe detur inutili pulchra puella de bonis parētibus, cum dote magna, & maxime istis thesaurariis, & clericis finaneiarum qui ab initio faciūt magnam pompam, & per exteriora apparent diuites, sed in fine finali mutātur, & in exilium mittuntur: vt his diebus de pluribus factum est per serenissimum Lndouicum Regem 12. Et ad prædicta vide glo.in Summa.27.q.1.re-

a Adde Bar. Soci. ĩ consi 246. col.8. Vers. sed tamen arbi. cum seq. ls.2. et An. Bar. ĩ rep. c. Raynaldus char.38. co. 3. circa medium de testa. Et quibus modis filia dicatur dotata Vide Sig. de Ho. ĩ cõsil. 98. & Bal. ĩ cons. 340. col.2. in fi. ls.3. et glo. Bal. & Moder. in Authentic. quod gl. in locũ. C. de colla. et Paris. à Puteo ĩ tra. Synd. in litera in dices Vers. iudicis cõmitt. arbitrio. & Fabia. de Giochis in rep. Authentic. nouissima. char.17. colũ.4. C. de Voffi. testa.

b Ad. quod pater et mater de aquitate dicantur aqualiter

uerto ed quæst. pater tamen in suo testamento nihil facit, quia *b* ipsam filiā in sua dote heredem solum instituit, vel masculum auantagiauit, seu eidem prælegauit domum paternam, vel medietariam, aut certam pecuniarū summam dedit. quæritur an tale pactum in contractu matrimonij, & eius contemplatione factū valeat de metrimonio: an valeat, licet pater filiæ dolo interduxerit generū præ textu dicti *c* pacti ad matrimonium cum eius filia contrahendum? Non est dubiū quin valeat: vt not.gl.fi.in ca.pen.quòd metus caus. de qua ibi Abba. Sicu. bis pro singulari exclamet, & tenet Bald. in l. eum Archimedoram. col.vlt.versi.vlterius quæro.C.vt in poss.leg. & Ias.in l. pacta nouissima.col.53.vers.& not. C.de pactis.in quibus locis tenet Bald. & Ias. quod tale pectum non valet. text. est in l. pactum quòd dotali.& ibi idem tenent. Bal.Salic.& Iason col.1.in primo notabili. & colū.2. versi.3.extende.& ibi Alexan.in fi. C.de pact. quia tale pactum inducit votū captandæ mortis, contra c. ne captandæ. de concessione prębendæ. l. 6. Præterea aufert liberam testandi facultatem contra l.1.C.de sacrosanctis ecclesiis.& idem tenet Bald.in consil.372. vol.3. Et hoc verum secundum Bald. in d. l. eum Archimedoram, nisi per statutum vel consuetudinem tale pactum validaretur, per text. in c. mulier.& c. filij nati.& ibi expresse Cardin. Alexend.si de feud. fuerit controuersia inter dominum & agnatnm.& idem tenet Beld.in l.de quibus.colum.2.versicu.Item non valet pactum.ff.de legi.& in l.pectum. C. de collatio.in 2.oppositione sed do.Alexā.in addi.ad Bald.in d.l.cum Archimedoram, tenet contrarium in hoc vltimo, quòd dictum pactum non possit consuetudine corroboreri: quia vbi eliquid prohibetur fieri per pactū, quia contra bonos mores, *d* statutum, vel consuetudo, ibi nihil potest: vt not.Bart.in l.omnes populi.in 3.q.princip.ff. de iusticia & iure. & dixi suprà de præscriptionibus. §.5. sed istud, & huiusmodi: vt l. ex eo. C. de inutili stipulatio. Nec obstent secundum Alexan. iura per Baldum allegata: quia loqui videntur in pacto de non succedendo, quod non est contra bonos mores: & Baldus sibi contrarius ita tenuit in l.2.col.2.versic. item in pacto, de futura successione. C. quæ sit longa consuet. & Idem tenet Alexand.in d. l. pactum. de collatio.col.1.versi.in ea.ibi imperieliter.& etiam in d.l.pactum.quod dotali. in 1. fallen. & Iason in quarta limitatio. & ambo in l.fi. C.de pactis. *e* quòd non fit in pacto, de succedendo. vt ibi vide.& not. Barto.in d.l.pactum.de collationibus.& istam tanquam veriorem tenet Iason in d.l.de quibus.colum.18.in princ. versic. an consuetndi. & Georg. Natt.in repetitione c.quanuis pactum. col.4.versic.sextò fellit.& latius.col.15.versicu. fallit primò de pact. libr. 6 *f* Et ex prædictis clare constat, quòd si in contractu matrimonij, & contemplatione illius cōuentum & pactum expresse

diligere filios & filias, secundum Bal. ĩ cõs.369.co.3 & in cõs.51. c.278. col.2. vol.3.

c Ad. quod si ĩ ipso contract. fuerit cõuentũ & accordatũ auantagium quod ipsis masc. relinquere intendunt, an Vlt. à d. auantagiũ cõuentum possunt pater & mater eisdẽ filius masc. p̃legare ĩ testamento, Vel donare causa mortis, Vel iter Viuos ego ĩ hac q. consulus pro prudẽte Viro Lãberto Amours domini nostri Frãcorum regis thesaurario, et etiam dominus de Sanct. And. primus par la. Thol. p̃ses. et plures alii do. Italici, qui mecum tenent quod nõ obstant hoc deductis prout ĩ cons.6.

d Ad. Bal. Nouellũ in tract. de dote. ĩ 4. part. Ver. primũ priu. char. 16.

e Ad. quòd idem tenet Ang. ĩ l. pactũ. de colla. alleg. hoc.

f Ad. Bal. Nouel. in tra. de dote Ver.43. priuilegium char. 21.

Adde, an istud pactũ sit contractum matrimonium nobiliũ valeat. Docto. supra alleg. ĩ c. fili. si de feu. fue. cõtro. et in l. licet. C. de pact. et decisi. ca. Tholos. q. 452. & quæ dicimus infrà de testa. §. 2. col. 9. & in addi.

appositum fuerit, quòd pater vel alius, puta frater, promiserit dare hæreditatem suam totam, aut partem hæreditatis, vel eosdem hæredes instituere: quòd talis conuentio & pactum non valet, quia hæreditas nõ potest per pactum dari. text. est clarus in l. hæreditas. C. de pactis conuent. & tenent Bald. Salic. & Ias. in fin. in d. l. pacta nouissima: quia fauorabilior est causa liberi arbitrij in testatore, quàm sit causa dotis, vt ibi dicitur: nec potest donari causa mortis, nec etiam in codicillis. vt l. hæreditatem. C. de codicil. & tenent Bartol. Bald. Angel. Paulus de Cast. & Iason in primo notabili. in l. licet. C. de pactis. & in l. fin. eod. titu. quod intellige, prout per Iasonem in d. l. fi. colum. 4. versic. veritas est. & in parte hæreditatis idem tenet Petrus de Ancha. & Imol. in Rubri. extra, de testamentis. in antiquis, & Alexand. & Iason in l. stipulatio hoc modo. ff. de verbo. oblig. & in d. l. fin. ante fi. de pact. licet Cyn. & Bal. ibi teneant contrarium, quia non aufert liberam testamẽti factionem: sed bene inducit votum captãdæ mortis, & istud tenet Alexan. In consil. 29. colum. 7. circa medium. versi. videantur etiam. volu. 1. sed tene primam: quia communis quã tenet Georg. Natt. vbi suprà. col. 17. versic. tu considera. & versi. circa tertiam.

Les coustumes touchant donations.

§. I.

SI aucun fait donation daucune chose, inter viuos, & si la retient a sans la bailler au donataire, ladicte donatiõ nest vallable, & ne doit tenir, car par la coustume, donner, & tenir, ne vault rien.

§. II.

Item toutesuoye par ladicte coustume, nest prohibe, ne deffendu. mais est bien permis a vng chascun de donner, & retenir a luy lusufruict de la chose donnee, selon disposition de droit escript.

Si aucun fait donation.

a *Et il la retienne.*] Ista cõsuetudo his duobus §. contenta, est generalis & iuri cõsona: vt est text singularis in l. si quis argentum. §. sed siquidem. cum § sequen. Et ibi Cyn. Bar. Bald. & Salic. & Alex. in additionibus Barto. C de do. vbi requiritur, quòd res donata tradatur verè: vt l. traditionibus, & ibi Ioã. Fab. Alexan. & Iason, de pact. & Iason in l. quotiẽs. in notabili. C. de rei vendi. aut fictè per retentionem vsufructus, aliàs talis donatio esset inutilis, si ad mortem vsque donator in possessione remanserit, vt est tex. celebris in l. sicut. §. superuacuum. & ibi Bart. & Bald. quibus mod. pignus vel hypothe. soluitur, & in l. & qui sub imagine, & ibi Bald. C. de distra. pig. & in l. fina. & ibi Bart. Bald. & Salic. C. de remiss. pigno. nam per retentionem vsufructus transfertur possessio rei donatæ: vt l. quisquis. & ibi Ioan. Fab. Bart. Ang. & Salic. C. de do. vbi Bald dicit, quòd d. l. quisquis. & d. §. sed siquidem. non sint alibi, & idem tenet Paul. de Cast. in consi 172. in princ. secundum verum numerum in nouis, incip. in casu præsenti visis omnib. Et quæ sit ratio quare per retentionem vsufructus transferatur possessio, vide per Doct. suprà alleg & Ludo. de Rom. & Alexan. in l. 3. in princ. ff. de acqui. pos. tenet idem Bald. in consi. 168. col. 1. versi. ex his sequitur. vol. 1. & Alexand. in cons. 158. col. vlt. ver. non habet. lib. 2. a & intelligenda est hæc consuetudo, si donator reperiatur tẽpore mortis possessor, & saisinarius rei donatæ pro quo dicit Bal. in l. 1. C. de donatio. ante nupt. quòd donator qui possidere præsumitur contractum celebrasse simulatè, quando possidet nõ mutata causa possessionis: sed quando causa possessionis est mutata, tunc non præsumitur simulatio. Verbi gratia, maritus dedit sponsæ futuræ fundum quem postea ipsa sponsa dedit sponso in dotem, quia ab initio maritus possidebat pro suo, & nunc pro marito, secundum Bal, ibi fraudis simulatio præsumitur, quando tales donationes fiunt inter prohibitos propter prohibitionẽ: vt l. qui testamentum. ff. de proba. & in materia simulationis, vide Bart. in consi. 65. incip. Pet. Nicol. & in cons. 68. & Bald. in l. ab Anastasi. in fi. Cod. manda. & in Rubri. & l. 3. & ibi Doct. C. plus vale. quod agitur. & pulchrè Alexand. in cons. 112. colum. 1. & 2. lib. 3. & Pau. de Cast. in cons 60. in nouis. & Franc. de Are. In cons. 95. columm. 5. versic. circa tertium & Ang. Aret. in §. præterea. colum. 2. Insti. quib. mo. ius patr. pot & in §. præter. de inotil. sti. & Ang. in l. si ex precio. C. si cer. pet. & Ant. de Canario in suo tractat. de execu: instruct. q. 13. ver sed quo tangit hanc consuet. dicit Angel. in cons. 105. versic. 2. potest dubitari quòd simplex possessio venditoris post cõtractum nullo alio concurrente, non inducit simulationem, nec fraudis præsumptionem, vbi tractatur solum de præiudicio concedentis, seu donantis, vel etiam tertij priuati hominis. ff. si quis à parente fue. ma. l. non vsque. & tenet Bartol. in l. post contractum colum. 2. ver 3. præsumitur. ff. de dona. & respondet Ang. ad d. § superuacuum, quia aliud concurrebat s. cessatio solutionis debiti. Et etiam respondet add. l. & qui sunt sub imagine, prout per eũ vidi. & idem tenet Abb. Sic. in cons. 49. vol. 1. & in cons. 11. colum. 5. ver. si autem est missus ab alio, volu. e. nisi quo ad tertiũ creditorem, quia sibi nõ præiudicat, cum ex eo solo quòd retinao-

a Adde tex. in reg. cãcellariæ apostolicæ 33. & ibi gl. vbi dicitur idẽ esse in beneficio resignato, quando resignans non mutata causa possessionis tẽpore mortis reperiatur possessor, vt ibi & per do. de rota decisi. 123 tit. de proba. et in decis. 431. tit. de dona. i nouis. vnde hodie per illam regulã. 34. si in eius facta est collatio per ro. pontifi. non notificauerit, resignans resignationẽ admissam, et possessione beneficij infrà sex mẽses, vel extra curiã. §. mensem non accepe rit, et resignans i possessione beneficij resignati moriatur, censetur vacare per mortem, & nõ

remansit in possessione rei venditæ vel donatæ, præsumitur contractus simulatus, & istud aredo verius contra Ang. vt est text. & ibi Angel Areti. Instit. qui ma. non poss. in prin. iuncta sua gloss. supar verb. agit : & tenet Bartol. in l. amplius. ff. ram ra. ha. & Abb. Sic. in c. dilectus. elo. t. de præben. & istud tenet Bartol. in d. §. suparuacuum. & Io. de Imol. in consil. 55. aolumn. 1. & 2. Et no. quod donatarius potast agere contra donatorem condictiona ex lege, vt in aum transferat possessionem rei donatæ : vt §. siquidem. & §. aliæ donationes. versic. perficiuntur. Institut. de dona. Et non solum trāsfertur possessio rei donatæ per retentionem vsufructus : sed etiam si donator constituerit sa posidere nomina precario donatarij : vt l. quod meo. ff. de acqui. posses. & tenent Angel. & Abb. in d. consi. suprà allega. per quæ deciditur quæstio. quòd si quis primo donauerit, vel vendiderit retento vsufructu, vel sibi constituto precario. Et secundo vendat, & tradat corporalem & actualem possessionem, quòd primus præfertur : vt no. Io. And. in addi. Speau. tit. de emp §. 1. versic. not. quòd si res. & Alberic. de Rosa. in dict. l. quotiens. & ibi Iaso. in quinta fallen. de rei vendi. Et omnia ibi per Iaso. no. faciunt ad hanc coosuatudinem, vbi ponit 15. limitationes, in quibus trāsfertur dominium in primum emptorem vel donatariū. Et de statuto huic consuetudini, simili, facit mentionam Paul. de Castro in consil. 21. incip. ad primum. in nouis, vbi limitat ipsam non habere locum in donatione vel venditione facta in diem, vel sub conditione, sed solum purè & simpliciter : prout ibi vide. sed quid dicitur hic, quòd per retentionem vsufructus transfertur possessio. Quid econtra, an per retentionem proprietatis transferatur vsufructus. Bald. in d. l. quisquis, & ibi Alexand. in addi. ad Bartol. tenent quod non, per text. in l. 3. §. dare. ff. de vsufruct. Item limita hanc consuetudinem non habere locum in donatione iuramento vallata : sed solum in donatione simpliciter facta : cum hæc consuetudo simpliciter loquatur, quia statutum vel consuetudo simpliciter loquens, non intelligitur de donatione iurata. vt tenet Io. de Imol. in tertio membro. ver. nunc pro declaratione materiæ, an per statutum posit prohiberi, &c. in c. cum contingat. de iurein. quia consuetudo & statutum debet interpretari secundum ius aommune : vt l. 2. & ibi Doctor. C. de noxa. acti. & c. cum dilectus. & ibi Abb. Sic. de consuetudi. & Bartol. Soci. de Senis in l. fructus. col. a. vers. confirmo. ff. solu. matrimo. & hic in §. 2. se refert atiam ad ius commune. & dixi suprà, de præscrip. §. 6. & de consuetudine retractus. §. 1. sed de iure communi potentius aooperatur actus iuratus quàm non iuratus : vel. cum pater. §. filius matrē. ff. de laga. 2. & d. c. cum contingat. & c. quanuis pactum. de pact. lib. 6. & ita tenet Alex. in consil. 125. col. penul. versicu. pro hoc etiam bene facit. lib. 2.

Præterea statutum vel consuetudo non intelligitur pronidere in casu, in quo iuramētum interuenit : vt d. iuribus probatur. & no. glo. fi. & ibi Doct. insupar Ias. de May. in Authent. sacramenta puberum. C si aduer. vend. & idem tenet Alexan. in consi. 38. colum. 7. versi. & tanto fortius. vol. 1. & Abb. Sic. in d. c. cum cōtingat. in tertio membro, quia de iure diuino scriptū est, Reddite iuramenta vestra Deo. vt c. debitores. & c. & si Christus. de iureiu. Et iuramentum ad ecclasiam spectat. c. venerabilē. de ele. & ca. nouit. de iudi. Et istud tenet Ludoui. de Roma. in consil. 1a. & pulchrè Ang. de Perusio in cōs. 109. incip. domina Catherina. colum. 1. & pe. versic. statutum enim prædictum. & Paul. de Castr. in consil. 54. incip. visis actis. in nouis. & faciunt no. supra ti. proxi. § 1. Sed an hodie requiratur insinuatio donationis corā iudice, maximè cum custodes sigillorum regiorum, sigillumq; contractuum tenentes in pluribus locis habeant de consuetudine iurisdictionem. Io. Fab. in d. §. aliæ donationes. colū. 3. videtur tenere quòd non, secus, si non habet iurisdictionem : tamē verius credit quòd requiratur insinuatio, vt ibi vide per eum. & amplè Ang. Aret. hoc varū est, nisi esset consuetudo, quòd donationes excedētes summam quingentorū aureorum valeant sine insinuatione : vt est in regno Siciliæ, vt not. Calde. in cons. 1. tit. de dona. cum posit consuetudo legem abrogare : vt 4. dist. §. leges. & ibi Cardi. Alexand. Et ita in regno Franciæ obseruatur. & ad plenum vida in materia insinuationis Anton. de Canaro in suo eleganti tracta. de insinuatio. & Alex. In cons. 4. colum. 7. ver. quinimo. & in consil. 11. vers. præterea. lib. 1. & in consil. 83. in fin. & in consil. 158. in fin. volum. 2. & in consil. 20. libr. 3. & pulchrè Angel. de Perusi. in consil. 179. incip. visis prædictis instrumentis. column. 6. versi. venio ad tertium. vsqua ad fi. vbi ponit quæ donatio requirat insinuationem. de quo per Doct. supra alleg. & Bald in consi. 61. & in consi. 138. in fi. lib. 2. & decis. Capellæ Tholos. quæstio. 382. & decis. parlsmen. Gratia. Delphi. q. 325.

Des coustumes prediales.

§. I.

Par la coustume, il est permis a vng chascun, prendre bestes daultruy quil trouue en son fond & heritaige, luy faisant dommaige, pour les amener a iustice dedans 24. heures & pour estre paye de ses interestz & dommaiges. Et par ladicte coustume, celuy qui prent lesdictes bestes, est creu par son serment de les auoir trouues & prinses en son dom-

per resignationē quæ est nullius momenti, sed si resignat Venat post dictū terminū poterit tamē leuare & expedire suas, bullas suas, ac possessionē accipere. Vt per glo. Ex qua quis dē regula sequuntur, quòd resignās quam dum resigno, non est sibi necess. cata ante nō est possessio in Vim resignationis prædicta accepta dicimur esse ī possessione beneficij resignati. & morientur ... est fructus suos, sed solum quando per renunciationem ... sponte ī ma... super ... renunciās perdat proprietatem, sed etiā possessionem. Vt per In no. Host. et Anto. de Bur. ī enp. quod in du... & ī c. super hoc. & c. admonet. de renunciatione. & Do. de Ro. decis. 298. in de renū. ... rem profe... ss renū. non fuerit per superiorem admissa, sed hoc verum est quādo per se ipsum, et non per pro-

curatorem resignauit, quia tunc tertius est de renunciatione, et ita loquuntur iura et DD. suprà allegn. & tenent Do. de Ro. decisio. 67. de renun. in anti. & gl. in Cle. 1. in verbo collato, Vt lite penden. sed secus quando renūciauit per procuratorē. est. n. incertum quando renunciauerit. & sunt ... & ideo Videtur quòd debeat certificari de resignatione per ipsū procuratorem facta per notificationē, vel ostensionē secundum gl. in d. regula, qua tamen ... liter Vult quòd sine quis renunciet per se, aut per procuratorē, quòd sufficiat in cancellaria, Vel camera apostoli. publicare & notificare, & hodie sit secundum ipsum fit ea lis denunciatio per procuratorem renunciantis ī ... dientia contradictarū alle no per glo. in Authen. de nō eligendis secundi. §. fi. ī Ver. pre-

dommaige,lequel ſerment il doit faire es mains de iuſtice,a ce preſent, ou appelle celuy a qui ſeront leſdictes beſtes,ſe bon luy ſemble eſtre.

a *Dedans 14. heures.*] Pro hac conſuetudine his tribus §. contenta, eſt quaſi ad literam tex.& ibi late dixi ſuprà de conſuet.iuriſdict. omninm iudicum. §. 85. & vltra ibi allegata, an ſtetur iuramento capientis,& denunciantis,vide Bal.& Cardin. Alex in c.1.ſi de inueſti.inter domi. & valall.lis oria. & Abba.Sic. in conſil.lib.volum.1.& Pet.de Aneb. in conſil. 416. & ibi etiam an tranſeat ad hæredes & pro iſta conſuetu.facit text.in l.cap.5. & quæ no.ibi Bart.& Doctor.ff.de adul. vbi dicitur, quòd quis poteſt malefactorem capere, & illum tenere infra 80.horas ad iuſtitiam ducere: ſed de conſuetud.debet infra 24.horas animalia capta ad iuſtitiam ducere,& iſtud tenet Barto.in l.hoc amplius. §.de his.in fin.ff. de damno infce.vbi dicit qoòd quis non poteſt retinere animalia in fundo ſuo inuenta quouſque damnum ſibi datum emendetur, per l.quintus.ff.ad l Aquil.eum enim ſuas actiones habeat paratas,ſcilicet de paſtu pecoris,vel l.Aquil. vt l.qui ſeruandarum. §. ſi.ff. de præſcrip.verh.& idem tenet Barto.in l.ratis.ff.de incend.ruina & naufra. & Abba. Sic. in c ſi læſerit.de iniur.& Bal.in d. l. quintus. cum l.ſeq. ſi capiens animalia ſciebat cuius erant,ſecus,ſi ignorabat,quia tunc poteſt retinere quouſq; ſciat cuius ſint, & contra quem ſibi competat actio.& idem tenet Bal. in conſil.35. volu.4.& Specu.in titulo de actore.§.1. ver.noue inneni pecudem.& Ludo.de Rom. in d.§.de his.& Ioan.Fab.Inſtitu. ſi quadrup. pauperi.feci. dica. in princ. & ibi idem tenet Angel.Aret & in tracta ſuo maleſi.in gloſſ.Et cœleſtem veſtem. colum.1. & Gandi.in tract. malc,tit.de furib.colum.2 verſ.pone. Et aduerte quòd Doct.videntur diſcrepare ab opi. Bart.& aliqui tenent qnòd opinio. Bartol.eſt Communis,vt tenet Alexand. in d. §. de his, & etiam addi.noua ad Spec in tit. ſuprà alleg. & Auguſt.de Arimi.in addi.ad Ange. Aret.in ſuo tracta. maleſi. tamen ſi bena inſpiciatur Bart.in locis ſuprà allega.& Docto. conueniunt omnes cum eodem,& ipſe cum eis: qnia Bart. dicit quòd dominus prædij non poteſt retinere animalia, cùm ſibi alia actione, quã per retentionem cõtra dominum beſtiarum conſulatur. Ergo clarè apparet quòd Bartol. loqnitur quando dominus prædij ſcit dominum beſtiarum, cõtra quem actionem ſuam dirigat.quia ſi ignoraret,non poſſet contra aliquem ſuam intentare actionem.igitur, &c. Sed ſiue ſciat, ſiue ignoret dominum beſtiarum.ſecundum hanc conſuetudinem nõ poteſt vltra 24. horas retinere, ſed profectò ducere ad iuſtitiam: quia periculum eſt in retentione animalium potius quàm in aliis rebus,cùm facilius pereant, vt notat Bart. in d. §.de his.in ſi.& in tracta.ſuo de Falcone. quẽ ibi vide. & ideo ſecundum eum teneretur, ſi perirent.& tenet Specu.in titul. de iniur.§.8. verſic.quandoque vero.& tex.cum gloſſ.in l. de pecoribus,& ibi Doctor.C.ad l.Aquiliam. & Pet.Iaco. de Aurelia.Gallicus compatriota.titu.de act de pauperie.colum.penul.verſ. nunc eſt notandum, &c. vbi eum vide. Et in pluribus locis regni Franciæ ſimilis ſernatur conſuetndo, maximè in ducatu Burgundiæ & Borbonenſi. Et idem dico ſi animal inueniatur abigeatum ſeu fugatum, quod vulgò dicatur, *eſpaue*, quòd illud non poteſt, quia vltra viginti quatuor boras retinere: quia ſtatim tenetur proclamari facere: & ſi non inueniat dominum, debet in manibus iuſtitiæ tradere infra dictum tempus: aliàs eſt emendabilis erga iuſtitiam ſecundum cõſuetudinem, ſecundnm quam vidi iudicari per dominum officialem Bituricen. dominum Ioannem Militis,cuius anima requieſcat in pace. inter Petrum Nyquet iuniorem actorem, & quendam nomine Fadrigon factorem Ioannis Chambræ, reum tamen ſecundum Ioannem Fab.in §.apum poſt princip. Inſtituti. de rer. diuiſi. domini terrarũ in regno Franciæ occupant animalia *eſpaua*. & ita obſeruatur in dictis ducatibus Burgundię & Borbonen.in tit de iure ſeignoriarum & inſtitię.dicitnr enim hic & in §.3. qnòd fundus & prædium debent viſitari & æſtimari per cõmiſſos,&c. Sed quæritur cuius temporis debeat fieri æſtimatio? verbi gratia,aliquis habebat fundum, vbi erat frumentum adhuc in berba, & magnum damnum animalia alicuius eidem intulerunt, an couſideretur æſtimatio temporis damni dati,an futuri,cum bladum fuiſſet maturum: ar. l. ex hac. ff. ſi quadru. pauperi.& iſtud tenet Specu.titu.de iniur.§. 2.colum.5.verſicul.ſed quomodo æſtimabit damnum. In contrarinm, qnòd debeat inſpici æſtimatio temporis damni dati, in quo erat herba: vt l certe.ff ar.fur.cæſa.qnia non debet haberi conſideratio circa damnum ad tempus futurum, vt ff.ad l.Aquil.l.ait lex.& l.inde Neratius.§ ſi infans. & ita tenet Iaco. de Raue. Cyn. & Paul. de Caſtr.in l.ſi.C.ad l. Aquil.quia ſolum ſecundum ipſos debet cõſiderari quantum vendi potuiſſet, tempore damni dati. hoc eſt inquantum poſſet vendi dubius euentus perceptionis illius frumenti quòd deſtructum eſt. arg. l.propter ſpem. ff. famil.her.& idem tenet Flo. in d. l. ex hac. & Ang.Are.Inſtit. ſi quadru. columnn. 2. & Ioan. in addi. Specu. vbi ſuprà,in verbo propter. & Alberic.de Roſa.in 8. parte Stat. quæſt. 78. & Angel.in conſi. 251.& iſtud eſt de mente huius conſuc. per quã videtur decidi ſimilis quæſt. quæ contigit etiam in curia Bituricen. inter relictam defuncti Galand. & Rauãdum Labbæ loci ſancti Paladij de arbore quadam fructifera inciſæ per d. l. certe. vnde dico quòd æſtimatio fieri debet, iuxta l. facienda. ff arbo.furt.& l.furtim.§.ſi.eod.tit, quia ſi arbor

non

clamata,et quod no.ibi Ant. quod dictum videtur durũ cũ prædicta inſinuationem per procuratorem in audientia cõtradicta rum factã poſſit probabiliter ignorare,et cum dictũ eſt contra text. in d. reg. ibi extunc,vbi dicta beneficia conſiſtũt publica,&c. & ſic requirit notificationẽ fieri debere illi reſignanti,et hoc videtur tenere Paul. de Aſa.in cle. cũ illuſio. in ult q. et ibi de Zaba.q. 13. et Imol. col 2. de renun. ſed ipſi loquuntur quãdo reuocauit proc. ad reſignandũ cõſtitutum & credens reuocationem perueniſſe ad notitiam procur. etc. ſed hic nõ reuocauit. Sed d. in no. in c. inter cætera. de ſ. ben dic quòd poſſeſſ. ſi in beneficialib tranſit à tẽpore reſignationis quòd ſequitur Abba. ibi col. 2. ver ſed poteſt dici. & dominus de Rota in d.deci.67. licet loquã tur in permutatione: tamen in permutatione interuenit reſignatio, & per conſequens vocatio, vnd. ca.ſtorea. cæ-tera. et Clemen. 1. de rerum permuta. ergo eadem decidendi, &c. ſed quia pro nunc incurus careo libris, ipſum in aliud tẽpus relinquo decidendum.

non inciſa valebat 10. & lignum valebat duo. duplicantur octo quæ remaneot: ex æſtimatione arboris inciſæ, & ſic ad ſexdecim debet æſtimari, & non plus, preter lignum, in cuius æſtimatione debet condemnari, ſi illud importauerit: tamen aliter, & minus bene fuit per officialem Bituriceo. iudicatum. & iſtud tenet Bald. Ludou. Bolog. in ſecundis interpreta. in l. 1. C. ad l. Aquil. vbi per Ludo. vide remiſsiue. & teoet Specu. in d. ti. de iniur. §. 2. verſicu. item ſi quis te damnificat a. Secus dicerem in homine debilitato in manu vel tibia, & effecto toto tempore vitæ ſuæ impotente, quia debet haberi reſpectus ad operas quas ipſe potuiſſet exercere toto tempore vitæ ſuę, & quanto veriſimiliter tempore potuiſſet viuere: vt d. l. ex hac. & tenet Abb. Sicu. in ca. 1. columo. 2. verſic. vlterius quæro de iniuriis. & pro hac deciſi. eſt tex. in §. item is, ex cuius. in fine, Inſtit. de obli. quæ ex quaſi delicto. licet ſecundum Abba. difficillimum ſit æſtimare futuras operas: ſed Flo. in l. fina. ff. de his qui deiece. vel effud. dicit quòd æſtimabuntur vſque ad centum annos, quia taotum præſumitur viuere: vt l. ſi. C. de ſacroſanctis eccleſiis. quod reprobat Angel. Aret. in d. §. item is. in ſi. quòd talis æſtimatio fiet ſecundum quod habetur in ſimilitu. in l. hæreditatum. ff. ad l. Fal. quia nõ ſemper operari poterit & maximè in ſenio: ar. l. nec audiendus. ff. de operi liber. & ita tenet Ioan. Fab. in d. §. item is. verſi. cui ſimili.

a Adde Bar. i cõſ. 201. cũ ſequen. & in l. nõ ſunt liberi. & ibi Bal. & Moder. ff. de ſtatu hominum.

§. II.

Item ſi celuy qui a trouue leſdictes beſtes en ſon dommaige ne les a peu prendre & amener a iuſtice, & que de les prendre & amener il ayt faict ſon pouoir & ſa diligence, il peut par ladicte couſtume denõcer a iuſtice dedãs ledict temps pour auoir & recouurer ſes interreſtz & dõmaiges, & eſt creu par icelle couſtume en ſon ſerment dauoir trouue leſdictes beſtes en ſon dommaige, & de ne les auoir peu amener a iuſtice, & ſur ce auoir faict ſon pouuoir & ſa diligence, lequel ſermẽt doibt & ſera tenu faire a ce preſent, ou appelle celuy a qui ſont leſdictes beſtes ſi bon luy ſemble dy eſtre.

§. III.

Item toutesfoys celuy qui ainſi a trouue & prins beſtes en ſon dõmaige, ou qui a faict diligence de les prendre & amener a iuſtice cõme dict eſt, ne doibt eſtre creu en ſon ſermẽt par ladicte couſtume de ſon dommaige & intereſt quil pretend que leſdictes beſtes luy ont faict: mais incontinent peult requirir que ledict dommaige ſoit veu & eſtime par gens a ce commis par authorite de iuſtice, parties preſentes a ou appellees a veoir & viſiter iceluy dommaige, pour le rapporter a iuſtice: cõtre lequel rapport la partie ſera ouye a dire & propoſer ce que bon luy ſemblera, & a prouuer ce quil appartiendra par raiſon.

Item toutesfoys.

a *Parties preſentes ou appellees.*] Vide quæ dixi in §. 25. ſuprà de iuriſdict. omni. iudi. in gloſſ. 1. column. 1. & tenet Alber. de Roſa. in 2. parte Statu. q. 13.

§. IIII.

Item par la couſtume les prez ſont deffenſables a, & neſt permis a aucun dy mener ſes beſtes: ne a les y laiſſer aller depuis la noſtre Dame de Mars, iuſques a la ſainct Michel. Et qui faict le contraire, lon les peult prendre comme dict eſt: mais depuis ladicte ſainct Michel, iuſques a ladicte noſtre Dame ſi aucunes beſtes y ſont trouuees: ne ſera permis les prendre pour les mener a iuſtice: ne pour en exiger aucune choſe, excepte les pourceaulx, qui en tous temps ſe peuuent prẽdre eſdictz prez pource quilz foullent & font grant dommaige, & mener ou denoncer a iuſtice ſelõ les precedens articles.

Item par la couſtume.

a *Prez ſont deffenſables.*] Nota quòd licet quis non poſſit intrare fundum vel pratum alterius inuito domino: vt in §. feræ. & ibi per Ioan. Fab. Chriſtoph. Porc. & Angel. Are. Inſtitu. de rerum diui. & l. per agrum. C. de ſerui. & aqua. Fallit in itinerante & peregrino, cui licitum eſt tranſire, & herbam in eodem prato pro ſuo equo capere: vt eſt text. & ibi tenent glo. Bald. & Cardi. Alexand. in ca. 1. §. ſi. de pace tenenda. nam hoc eſt de iure diuino; vt ca. 1. & ibi Card. Alexaod. & Felin. 1. diſtin. quod videtur cootra l. Quintus Mutius cum l. ſeq. ff. ad l. Aquil. quæ eſt ſingul. ad ſupradictos §. & ſequen. ad quam reſpondet Cardi. Alexand. in d. §. fin. vt ibi vide pro no. pro limitatione omnium ſupradictorum & ſequen. §. Vnde dominus prædij ſi reperiat itinerantem equũ ſuum in prato pabulantẽ ſeu paſcentem, & petat ſibi ſatisfieri de tali pabulatione: quia pabulans eſt diues, & non fecit hoc ex paupertate, ſed ex neceſsitate ſolum: quia

a Adde ad iſtã con ſue. Bar. et Doct. in ſuper laſ. in l. non ſolum. §. ſed & ſi probare. ff. de noui o pe. nũciat. & Bal. & Salic. in l. matrẽ ſuã. C. de proba. qui faciunt mentionẽ de huiuſmodi cõſue.

quia tunc non repcriebat hoſpitium propinquum, & equus erat feſſus : nó poteſt aliquid exigere, nec tenetur pabulans aliquid ſoluere ſecundum Cardina. in d. §. fina. poſtquam neceſsitas eidem erat, quæ ſacit rem de ęquitate communem : vt 47. diſtin. ca. ſicut Hy. & ca. 3. de furt. & l. 2. §. pen. ff. ad l. Rhodiam, de iact. & faciunt ea quæ no. Bald. in l. 2. Cod. de oper. libe. Sed quid ſtante hac conſuetudine, quòd dominus beſtię damnum dantis tenetur ſoluere quinque ſolidos, vt d. §. 25. de iuriſd. omnium iudi an habeat locum in beſtia alicuius deperdita, quæ damnum dedit. Gandi. in tracta. malefi. titul. vlt. verſi. item pone contineri, tenet quòd non. & idem tenet Alberi. de Roſa. in 2. parte ſtatu. q. 76. niſi ſecundum Alberic. dominus fuerit in culpa circa perditionem beſtiæ, mittendo forte eam ſine cuſtode : quia tunc tenetur, & hoc obſeruatur in ſubalternis iuſticiis reg. Fran.

§. V.

Item & ſi oyes ſont trouues en prez, ou en vignes, en quelque tẽps que ce ſoyt, ou en terres labourees ou ſemees, pource quelles y font grand dõmaige. elles y peuuent eſtre prinſes & menees a iuſtice *a* comme dict eſt. ou, ſi bon ſemble a celuy a qui elles font le dommaige, il peult, & luy eſt permis par la couſtume, en tuer eſditz prez, vignes, & terres emblauees, vne ou deulx a chaſcune foys qui les y trouuera : & illecques les laiſſer.

Item & ſi oyes ſont trouuees.

a *Et menees a iuſtice.*] Romæ, vt credo: nō viget talis conſuetudo, ſaltem eſſe non debet, cùm per anſeres fuerit defenſa. quia Gallorum aſcenſum in capitolium clamore detexerunt : vt not. gloſſ. in clemen. ſi dominum in ſanctis, ſuper verbo, omnium ſanctorum, de reliq. & vene. ſanct. vnde potius debent illis ſacrificare quàm Ioui : & diis eorum qui dormiebant, & anſeres vigilabant, vt dicit ibi glo. quod hic & in Italia malè ſeruatur, quia deuorantur & mactantur, & facit contra hãc conſuetudi. text. in §. gallinarum quoque & anſerum. Inſtitut. de rerum diui. ſed non eſt: quia hic loquitur quando ducit ad iuſtitiam, aut anſeres occiſos in campo dimittit. Et §. gallinarum, loquitur quando animo lucrandi accipit anſeres. & idem dicendum quòd gallinas in horto inuentas poſsit quis de conſuetudi. occidere : ſcilicet vnam in qualibet vice. & idem tenet Petr. Iacob. de Aurel. titul. de acti. de paupe. colum. 1. Sed quid de columbis *a* alicuius columbarij deuaſtantib. campos ſeminatos, an poſsint occidi & capi : dic quòd text. eſt in l. Pomponius. §. idem Pomponius ait, & ibi Flo. ff famil. her. imo committit furtum, vt dicit ibi text. & in §. pauonum. de rerum diui. quia columba viuit de fructibus terræ, & innocens eſt victus eius: & tenet Alberic. de Roſa. in ſuo dictiona. in litera, columba. & talis eſt conſuetud. generalis in regno Franciæ ſecundum Ioan. Fabr. in §. apum quoque. column 2. Inſtitut. de rerum diui. Et idem *b* in foreſta circum ſepta ſeu parco ſecundum Ioan. Fabr. ibi quæ de iure viuaria vocantur l. 3. §. item feras beſtias. ff. de acquiren. poſſ. qui text. eſt ſingularis ad omnia ſupradicta, & ad piſces in piſcina recollectos: vt l. vſum fructuarium. ff. de vſufruct. ibi gloſſ. ponit de Iacu Peruſino, quòd no. nec eſt licitum tendere retia nec laqueos, præterquàm ad apros, vrſos, & lupos. vt eſt text. in dict. cap. 1. § nemo retia. de pace tenen. & ibi Cardina. Alexand. vnde ſecundum ipſum ſolent domini terrarum proclamari facere, ne quis in finibus ſuis venetur. de quo per Hoſt. in ca. non eſt, de deci. dicit tamen do. Cardl. in dict. §. nemo retia, quòd licet venatio ad retia, laqueos, & alia inſtrumenta varia & artificioſa ſit prohibita, tamen venatio quæ ſit cum auibus & canibus eſt permiſſa, & ſic quodam modo naturaliter ad lætificandum animos, & in hoc fauet ibi Imperator nobilibus : qui non tam gaudent de magna præda, quàm de volatu & curſu, ſed ruſtici non appetunt niſi prædam. quas venationes ſecundum Cardin. cauſa laxandi animos in Græcia Vlyſſes primo addidicit. quæ vertuntur in ſordidum lucrum & ſanguinolentam cædem, quòd not. & pulchrè tenet Ia. de ſancto Georg. in ſuo tract. feud. in gloſſ. & cum venationibus. colũ. 1. vbi vide plures quæſt. in materia venationis, &c. Sed quid, in curia mea conuerſatur gallus domini A. & gallina alba domini B. quæ faciunt ouum, quod gallina nigra domini C. outſanit & ſonit : ex quo natus eſt ibi pullus, quæritur an pullus ſit omnium prædictorum: an nullius, an domini curiæ, an domini galli, an domini gallinæ albæ : an domini gallinæ nigræ. vide ſing. Signo. de Hom. in conſil. 168. vbi concludit quòd eſt domini gallinæ nigræ.

a Adde Angel. de Claua. in ſua ſumma. Ver. re ſtitutio. §. 6. aucupatu. quod de columbis.

b Adde gloſ. Hoſt. Io. And. & Vtrumque ſecus in c. cũ dilecti. de dona. & tex. & glo. in cle. ne in agro. §. porro a Venatronibus et ibi de Zaba. et Imol. de ſtatu mona.

§. VI.

Item auſſi par la couſtume es lieux incultiuez, *a* qui ſont en chaumes, en friches, en bruieres, & buiſſons, ny a, & ny eſchet prinſe de beſtes, pour mener a iuſtice, en quelque temps que ce ſoyt.

§. VII.

Item & en boys quelz quilz ſoyent auſſi ny a, & ny eſchet prinſe de beſtes en quelque temps que ce ſoyt par la couſtume, ſil ny a tailles ou brulis, ou ſil ny a fruictz, ou paiſſon, ou garenne : car la ou il ya tailles, ou brulis durant

troys

troys ans accóplys, vng moys de May apres lesditz troys ans a compter du temps de la couppe, ou brulis, & aussi la ou il y a fruictz ou paisson, ceste sçauoir depuis la ny aoust iusques a pasques, & la ou il ya garenne, ya & y eschet prinse de bestes comme dict est.

Item aussi par la.

a *Es lieux incultinez.*] Tu habes hic, & §. seq. quòd in locis incultis, calmis, & nemoribus non clausis, licitum est animalia impune depascere, quæ consuetudo seruanda est, secundum Io. And. Hostien. & Abbatem Sic. in cap. dilecti. de arbi. sed si essent clausa, & animalia intrarent, vel alius rumperet clausurā dictorum locorum, vel etiam hortorum, in quibus hortis & viridariis consistunt deliciæ & delectationes multæ, vt est tex. in l. vsum aquæ, ibi hortorum delitias & ibi not. Ioan. de Pla. in fin. C de aquæ duc. lib. 11. & ibi Ludouicus de Pana. column. 4. versi. delicias, lasciuia rumperent: tenetur dominus secundum hanc consuetu. de iure approbatam, vt Instit. si quadru. paupe. fecis. dica. in princ. & ibi tenet Ange. Areti. col. 1. in fi. versic. quòd si habeam pratum vel hortum, &c. Et hoc verum, nisi dominus bestiarum esset præsens, & vetare potens, & nō vetuit. quia tunc tenetur in solidum, secundum Ang Areti l. falsus. §. sed si quis. ff. de furt. & l. 2. de noxa. nam hodie solet regulariter per ciuitates & dominos locorū statuere & bannire, & banniarios in boscis & pratis, & vineis secundum Pet. Iacob. in titu. de actio. de pauperi. colum. pen. Et idem dicendum est si animalia ruperint clausulas, vel ostium stabuli causa cōmixtionis habendæ, cum aliis animalibus *b*, licet natura doceat animalia commixtionem appetere: vt l. 1. ff. de iusti. & iu. & Insti. de iu. natu. in princ. & propter hoc non debeant teneri: quia faciunt secundum eorum naturam: tamē frangere bocheturas & ostia, est contra naturam sui generis. quare dominus tenetur secūdum Io. Fab. & Ang. Are. Insti. si quadrup. pauperi. fecis. in verbo feruore *c*: vnde iuuenis nō potest causa libidinis secundum Io. Fab. & Ang. frangere ostium puellæ honestæ, secus si meretricis, vt l. verum, & ibi Barto. ff. de fur. & l. vna. & ibi Doct. C. de rapto. virg. *d* Sed quid si custos animalium in talibus locis clausis & firmatis, vel in bladis alicuius immisit: aut sua negligentia per se damnum dederunt: an dominus teneatur propter malā custodiam pastoris? Ange. Aret. vbi suprà. col. 2. in prin. tenet, quòd sic: actione l. Aquili. vt l. si seruus seruum. §. si fornicationis. ff. ad l. Aquil. & facit tex. in l. qui insulam. §. qui mutas. ff. loca. sed Ioan. Fab. ibi dicit, quòd dominus liberatur dando animal pro noxa. quia ex facto animalis non tenetur in plus: quod non placet Ang. Aret. quia illud verum secundum eum, quando animal ex se nocuit: sed in quæstione nostra videtur nocere custos, seu pastor qui potuit prohibere: facit ff. loca. l. videamus. in prin. Et nota quòd si caprarij seu custodes bestiarum, vel custodes vinearum, qui sunt à communitatib. plerunque deputati, reperierint alienas bestias damnum dantes, & recepto precio denunciare: vel accusare, vel gaigiare omiserunt, quòd sunt grauiter puniendi, vt no. Ioan. de Plat. in l. in fi. arg. illius l. C. fund. & salti. rei domini. libr. 11 Quid si consue. vel statutum dicat, quòd quis in villa nō teneat capras sub certa pœna, & aliquis tenet hircos. nunquid incidit in pœnam? Alber. de Ros. in prima parte Stat. q. 104. tenet quòd sic: quod not. pro capris de Castra & de Montigniaco Bituri. diœcesi. & idem tenet Ias. in l. si quis id quod. col. 10. ver. quid ergo si statutū. ff. de iurisd. om. iudi. *e* Quid si dicat, quòd nullus teneat vel ducat porcos in ciuitate: quidam cum transitum faceret iuxta ciuitatem, metu hostiū qui ibi cucurrerūt, intrauit ciuitatem cum porcis: an inciderit in pœnam? Alberi. de Rosa. in 1. parte Stat. q. 11. tenet, quòd non. Sed an ius reale seruitutis pecoris pascendi acquiratur tempore: maximè secundum casum consuetudinis Biturigū: necnon ducatus Burgundiæ & Borbonen. Quòd si animalia à festo beati Michaelis ad festum annūciationis beatissimæ virginis Mariæ vsque in pratis reperiantur, nō possunt capi. vt suprà §. 4. nisi prata essent clausa, vt hic §. 8. sed per aliquos dies hebdomadę, vel mensis, immittantur in pascuis alicuius per tātum tempus, de cuius initio memoria hominis non existit in contrarium, & in hac quæst. Doctores faciūt differentiam inter ius canonicum & ciuile: vt videlicet ius pascendi pecora siue alia animalia habeat causam continuam vel discontinuam. nam de iure ciuili habet causam discontinuam: quia in eius vsu requiritur factum hominis, cum oporteat ducere animalia in pascuis, & reducere: vt l. seruitutes. ff. de seruitu. & dixi. suprà de præscrip. §. 5. & tunc nō acquiritur, nisi cum tanto tempore, cuius initij memoria non existit in contrarium: vt l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æstiua. sed de iure canonico dicitur habere causam continuam, & tunc præscribitur decem inter præsentes, & 20 inter absentes, si iure seruitutis acquirendæ fuerit admissus per dominum pascuorum, saltem toleratus, *f* & hoc verum, nisi per certos dies in hebdomada, mense, vel anno in pascuis depascerentur, quia tunc dicitur habere causam discontinuam: vt in casu huius cōsuetudinis. de qua vide per Inno. Host. Abba. Sicu. & Doct. in ca. cum ecclesia Sutrina. de causa posses. & proprie. & in c. de quarta, & ibi Feli. col. 14. præscriptio. & deci. Parlamenti Delphi. q. 571. & Ioannes Fab. in §. apum quoque. col. 2. versi. contra hoc facit. Instit. de rerum diuisi. & Pet. Iacob. tit. de ser. peco. & tit. seq. effectus quia. l. & tunc Fran. de Are. in consi. 152. col. secunda. versi. præterea.

a Adde Bal. in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo, vbi subdit esse text. expressum, quod in pascuis pontibus aquis molēdinis & ipsis cōmoditatib. aquarum standū est consuetudini & antiquitati, & singulariter per And. Barba. in consi. lib. vol. 2.

b Adde Bar. Soc. in consi. l. 5. ver. 3. principaliter. lib. 1.

c Adde quando dicatur raptor virginis & qualiter puniatur per Barb. in consi. 11. vol. 2.

d Adde Bart. Soci. in consi. 55. vers. 2. per verba statuti. vol. 1. & tex. glo. & Doct. in c pen. de re iu. in antiqui.

e Adde quòd vult Bal. in Authen. habita. C. ne fi. pro patre, vbi dicit quòd licet quis nō velit ingredi ciuitatem, aut portū, & transeūdo propter vim ventorum impellitur ad ingrediendū portū aut ciuitatem, quod nō punitur, et ad hoc allegat quod habe. in l. cesa. ff. de publi. et idē volunt Bar. in l. 1. C. de naufra. lib. 11. & Barb. in consil. 52. col. 2. in fi. cum seq. vol. 2.

f Adde, an valeat pactum quod si te inuenero in fundo vel in vinea mea damnū inferentem, quòd possim te capere & detinere propria auctoritate: vide Gosler. Bal. And. Paul. de Cast. Alex. & Iaso. in l. 2. vam. §. pacta q. turpem. ff. de pactis. Bar. & Alex. in add. di. in l. 1. §. vsq. adeo. in vlt. q. ff. de min. Bald. Pau. de Ca. Alex. & Ias. in l. cū donationum. Cod. 2. de transactio.

§. VIII.

Item & en tous les cas deſſuſditz eſquelz dit a eſteque prinſe de beſtes na point de lieu, neſt pourtant prohibe ne defendu par ladicte couſtume a ceulx qui tiennent & poſſedent les heritaiges, quelz ne puiſſent ſelon icelle couſtume chaſſer, ou faire chaſſer, [a] & mettre hors ſans contredit les beſtes, qui ſont en leurs heritaiges, ne quilz ne puiſſent fermer & clorre leurs prez, forez, boys, & heritaiges [b] ſe bon leur ſemble, laquelle eloiſon faicte ne ſera permis a aucun de rompre, ou oſter pour mettre ſes beſtes, ne dey mettre, ou mener, ou garder ſes beſtes a garde faicte. Et qui ſera le contraire, il y cherra prinſe de beſtes comme dit eſt, & lamendera a partie.

Item & en tous les cas.

a *Chaſſer, ou faire chaſſer.*] Notandum eſt, quòd licet dominus poſsit animalia in agro ſuo deprehenſa expellere, tamen ipſa ſic expellere debet & taliter, quemadmodum ſi ſua deprehendiſſet, vt l. quintus. cum l. ſequenti. & ibi Flo. ff. ad l. Aquil. aliàs tenetur actione legis Aquili. vt ibi, & §. fin. Inſti. eod. tit. ſi animalia tetigerit expellendo: ſi autem non tetigerit, ſed ex ſola expulſione beſtię damnum habuerint, quia per arctam & anguſtam viam tranſire coegit: tenetur in factum, vt tenet gloſſ. in dict. leg. quintus. per l. ſi boues. ff. ad l. Aquil. quòd no. quia ſæpe contingit, & per Pet. Iacob. titu. de pauperi.

b *Boys & heritaiges.*] Pro hoc facit quod no. Ioan. Fabr. in §. ne tamen, Inſtitu. de vſufruct. quòd ſi quis in ſua foreſta habeat tot exploratores, quòd fundus eſt ei inutilis, quòd poteſt eos reſtringi facere, ita quòd proprietas aliquid ſibi valeat, vt ibi vide.

§. IX.

Item & par la couſtume & commune obſeruēce, il eſt permis a vng chaſcun de mener en ſaiſon paſturer ſon beſtial es communaulx & paſtureaulx communs de la ville de Bourges, [a] excepte pourceaulx leſquelz ne ſera permis a perſonne de les y mener ne laiſſer aller, & auſſi eſt permis par ladicte couſtume, a vng chaſcun de couper de lherbe diceulx communaulx, ou faire couper a la faucille pour ſon vſer: mais non mye a la faulx, ſinon depuis la ſainct Michel iuſques a la noſtre dame de Mars: durant lequel temps chaſcun en pourra faucher, & faire faucher tant que bon luy ſemblera pour ſon vſer ſeulement. Et non mye pour vendre.

a Adde Bal. i Rub. in prin. ff. de rerum diuiſione.

Item & par la couſtume.

a *Et paſtureaulx communs.*] ¶ Quædā ſunt communia vniuerſis quo ad nomen & dignitatem ſeu honoris, in quibus burſa vniuerſitatis nihil percipit, ſed ſinguli homines illius loci, vel ciuitatis: vt ſunt hic paſcua, & in aliis plurib. locis nemora, in quibus paſcuis & nemoribus ſeu foreſtis ligna, & paſculationes fiunt per homines illius villæ vel communitatis, vt notat gloſſ. celebris in l. ſicut. §. ſi quid, in verbo. non debetur, & ibi Bartol. Bald. & Doctores Moder. ff. quod cuiuſque vniuerſi. nomine. & Ange. Aret. §. in vniuerſita. Inſti. de rerum diui. & plene Barto. Bald. & Doctor. in l. in tantum. §. vniuerſi. ff. de rerum diuiſio. & Abba. Sicu. & Doctor. in ſuper Feli. ibi colum. 3. verſic. fallit quintò, niſi velit. in ca. inſuper, de teſtibus, in quibus locis reperies, quando debent deponere teſtes paſcua & nemora eſſe cōmunia, vel non, & Cæpol. in tractatu. ſerui. cap. de paſcuis. Et quòd ſint communia, vel non, recurrendum eſt ad conſuetudinem loci ſecundum Paulum de Caſtro in conſil. 30. incipien. vt plene attingamus, & in conſi. 114. ſecundum verum nomerum, in nouis, Et pro iſta conſue. facit tex. ti. de paſcu. pub. vel prius. C. libr. 11. & ibi Ioan. de Platea, qui in l. 2. in fi. dicit ſecundum An. de Barulo, quòd per comites & barones regni ſunt ſtatuenda loca in eorum territoriis, in quibus animalia eorum paſcātur ſine ſubditorum iniuria, quod tamē ſecundum eum male ſeruatur in regno, & per Iacob. titu. de ſerui. peco. & titu. ſequen. Et nota quòd quilibet de vniuerſitate repellitur à teſtimonio in cauſa paſcuorum & nemorum ſeu foreſtarum modo prędicto communitati pertinen. vt tenent Abb. Sicu. Felin. amplè in dicto ca. inſuper. colum. 3. in 5. fallen. & Spec. in tit. de teſti. §. 1. verſic. ſed nunquid in cauſa vniuerſitatis, & Ioannes Fab. Bald. Chriſtopho. Por. & Ang. Aretin. in §. vniuerſitatis. Inſtit. de rerum diuiſio. & Bart. Bald. & Docto. in d. l. in tantum. §. vniuerſita. & Bart. Alex. & Doct. in l. ſed ſi hac. §. qui manu mittitur. ff. de in ius vocan. & Doct. in capit. cum nuncius. de teſti. & Bald. in conſil. 31. lib. 3. & in conſil. 252. vol. 3. & Alexand. in conſi. 43. libr. 4. Sed vbi burſa communitatis totum commodum vel partem perciperet, an in iſto caſu poſsint eſſe teſtes, vide per Doctor. ſuprà allega. & Marti. Laud. in tracta. de offic. dominorum, verſi. 2. Et ad prædi. vide. deciſi. Parlam. Gratia. Delphina. quæſt. 144. & quæſt. 673. & Cyn. & Docto. maxime Bald. in fin. in l. parentes. C. de teſti. & Franc. de Aretiu. in conſil. 254. col. 2. verſic. præterea. & no. ꝙ quilibet iure ſuo poteſt

teſt vti re communi, vel arboribus. §. nanis. ff. de vſufructu.

§. X.

Item par ladicte couſtume neſt loyſible, ne permis a aucun de faire ne detenir & auoir garenne en la ſeptaine de Bourges. a

Item par ladicte couſtume.

a *En la ſeptaine de bourges.*] ¶ Nota quòd in ſeptena Biturigum non eſt permiſſum facere, nec habere garenam, & tamen ſup. eod. tit. §. 7. dicitur, quòd ſi animalia repertãtur in garenis, quòd dominus beſtiarum eſt emendabilis: quomodo poteſt hoc eſſe? dici poteſt, quòd hæc conſuetudo loquitur de futuris garenis non fiendis: ſed nõ de præteritis iam factis: vt ca. vt animarũ periculis & ibi Doctor. de conſtit. libr. 6. & c. fin. & ibi Abba. & Felin. eod. titu. in antiq. & per Doctor. in l. de quibus. de leg. tamen hodie de conſue. garenæ tolerentur, ſecundum Ioan. Fabr. in §. feræ. col. 1. Inſtit. de rerum diuiſio. & latè dixi in addi. ad Dy. in procem. de regulis iur. libr. 6. in 3. addit. & te. Iaco. de ſancto Georg. in ſuo tracta. feud. in glo. & cum venationibus, col. 2. verſi. ſubdit ibidem.

a Adde tex. & glo. in verb. ſaltus, in clemen. ne in agro. §. porro à venationibus & ibi per Imo. & de Zaba. de ſtatu monacho. vbi gloſ. in verbo. perſonale, dicit quòd venatio cuniculorum abundat in Prouincia & venatio ferarum in Anglia.

§. XI.

Itẽ les diſmes & diſmeries prophanes, a & qui ne ſont au patrimoine de leglise par la couſtume peuuent eſtre vendues hypothequees & alienees tout ainſi que les autres choſes prophanes.

Item les diſmes.

a *Et diſmeries prophanes.*] ¶ Laicus habens decimas infeudatas etiam ante conſiliũ Lateranen. nõ poteſt eas alteri laico infeudare nec vendere, aut aliàs quouiſmodo transferre, vt c. prohibemus, & ibi Doct. maxime Abb. Sic. in 2. notabili, de deciſi. & tenet. Ioan. Fab. in l. ſi monumento. C. quæ res pig. oblig. poſſunt. & in §. item finitur. Inſtitu. de vſufru. & in §. item Seruiana. col. 12. verſi. quid in decima. & in §. ſi. in priu. de emp. & vend. & in §. ſed aliquando. de vſucapi. & Spec. tit. de pigno. §. 1. circa ſi. b niſi quando cõcedit eas eccleſiæ, vel loco regioſo cum auctoritate epiſcopi: vt c. cum apoſtolica. & ibi Doct. de his quæ fiunt à prælat. imo cum auctoritate epiſcopi nõ poſſunt alteri laico transferri, vt communiter tenent Doct. Io. And. in c. 2. de feu. per d. c. cum apoſtolica. & tenet Abb. Sic. in ſua diſputatione incipien. Augerio. col. 6. verſ. 2. principaliter ad hanc meam opin. & tenet Feli. in c. quæ io eccleſiarum. colum. 26. verſi. quinta declaratio, de conſti. & Ioannes Fab. in §. non ſolũ. colum. 2. Inſtitu. de leg. Ex quo c ſequitur ſecundum Felin. quòd decedente tali feudario ſiue ſucceſſore, eccleſia, ad quam decimæ reuertuntur, nõ poteſt eas alteri laico infeudare, quod eſt fortius, tamen d. Card. in d. c. 2. in 10. q. de feud. ſecundum Feli. tenet contrariũ in vtroq; dicto. primo ſcilicet, quòd poſſunt alienari cum epiſcopi conſenſu. ſecũdo, quòd epiſcopus vel eccleſia decimas ad ſeipſam reuerſas poſſit laico infeudare, & hoc vltimum intelligit Bald. in conſil. 418. libr. 3. ſi conſuetudo erat, quòd epiſcopus, vel eccleſia retro conſueuerat infeudare: aliàs ſecus, vt ſuprà in §. 1. de præſcrip. dixi & ibi de hac opi. Cardi. pollicitus ſum hic facere mẽtionem, & eſt ſanè intelligenda: videlicet quòd laicus, qui vult vendere, vel dare alteri laico decimas, debet renunciare eis in manib. epiſcopi, qui poteſt poſtea alium inueſtire, & idem tenet gl. in d. c. prohibemus, & hęc opi. præualet de conſuetudine ſecundum Inno. in d. c. 2. de feud. licet communis opi. ſit in contrarium: vt ſuprà dictũ eſt, vnde hæc conſuetudo debet intelligi ſecundũ opi. Cardi. quòd interueniat auctoritas epiſcopi, vel in eius manib. fiat renũciatio, & de nouo ab eodem inueſtiatur, & hoc ſentit Ioã. Fab. in d. §. item Seruiana, col. 12. ver. quid de ipſo feudo, vbi facit mentionẽ de hac conſuetu. per tex. in d. c. cum apoſtolica. aliàs hęc conſuetudo non poteſt habere locum: quia decimæ ſunt iura ſpiritualia, & olim gratioſè laicis conceſſæ non poſſunt titulo licito alteri laico cõcedi, vt Capre ad hæc. & ca. quamuis. de deci. quia hæc conſuetu. videtur ſine ratione, quare cenſetur potius corruptela, vt c. fin. de conſuetudi. & ſanctũ ſanctorum factum eſt à domino, vt no. Innoc. in c. verum. de foro. compet. vnde ſine auctoritate eccleſiæ fieri non poteſt, vt ibi vide per eũ & quę dixi in addi. Dy. in regula, Semel Deo. Item conſuetu. non poteſt reddere laicos capaces iuris ſpiritualis, etiam ſi ſit immemorabilis, quæ æquiparetur d ſpeciali priuilegio: vt ca. ſuper quibuſdam. & ibi Doct. de ver. ſig. vt pulchrè tenet Ioan. And. in c. 2. de præben. lib. 6. & Abbas in cap. cauſam. in 1. notabili. & ibi Feli. colum. verſ. ſigna theoricam de præſcriptio. & amplè Felin. in ca. cum contingit. col. 2. ver. 2. fallit, de foro compet. & Abb. Sicul. & Ioan. de Ana. in c. ad hæc. de Simo. & Abb. in ca. quanto, in 1. notabili. de conſuetu. & Hippol. de Marſil. in ſuo ſing. 88. & gloſſ. in Prag. Sanct. titulo de cau. §. ſtatuit, in verbo priuilegio. & Iaſon de May. in l. de quibus. col. 10. verſic. nota etiam circa hanc. ff. de leg. Quamobrẽ ſi laici male titulati ſuper infeudatione decimarum, renunciarent eis in manibus eorum, diœceſam, & nouam inueſtituram ab eodẽ reciperent: eſſent meliori modo titulati, quàm ſi eas tenerent ab aliquo domino, etiam rege infeudatas: vt c. dudum, & ibi Abb. & Doct. de deci. Et melius facerent, ſi à papa confirmationem ipſarum obtinerent, vt dixi in d. §. 1. ſuprà de præſcriptio. nec debent timere dominos laicos, qui decimas eis conceſſerunt in feudum. nam papa ſolus eſt.

b Adde, an laicus poſſit donare epiſcopo decimã, quã ab eccleſia tenebat in feudũ, glo. in Cle. 2. in verbo menſa ſua & ibi Doct. de renunciatio. nõ alit.

c Adde Franciſ. de Curt. in tracta. feud. in 2. part. 15. q. multum ſigni. in feud. hanc omnino da re res eccleſiaſtica materiam.

d Adde Dy. in regula poſſeſſor malæ fidei in. 1. quæſt. & fin. & quã ibi dixi in additio. de reg. iur.

qui eum cauſa poteſt decimas concedere, vt no. in capitu. à nobis. de deci. & Bald. poſt Inno. in c. bonæ. el a. colum. 7. de poſtul. prælato. & Iaſon in præluđ feud. col 26. circa medium ver. Item adde quòd dicit Bal. poſt Innoc. tamen fructus decimarum poſſunt bene vendi: vt tenet Ioannes Fab. & Spec. vbi ſuprà. & c. veſtra. & ibi Doct. de loca. & c. querelam, ne præla. vices ſuas.

Adde quòd ſi vendidit tibi fundũ & dixit eſſe liberum ab omnib. decimis. Bal. in l. fiſtulas. §. frumenta. ff. de contrahen. empt. dicit quòd intelli. de decimis extraordinariis: nõ aũt de ordinariis. & idẽ tenet Frãc de Crem. i suo singul. ca. 7.

§. XII.

Itẽ par la couſtume diſme eſt doibt payer ſeulement des choſes dont eſt accouſtume payer diſme & ſe doibt leuer en la facon & maniere accouſtumee, & neſt aucũ tenu payer diſme *a*, ſinon des choſes & en la facon & maniere accouſtumee en ceſte matiere ne ſe peult faire aultre declaration ne limitation, pour les diuerſes vſances, qui ſont ſur ce en diuers lieux.

Item par la couſtume.

a *Aucun tenu payer diſme.*] Nõ obſtante hac cunſuetudine debent ſolui decimæ de omni fructu, ac etism de omni lucro perſonali, vt ea. commiſſum. & ca. peruenit. & ca. nuncios. & ibi per Innoc. Ioan. Andr. Hoſt. & Abba. de deci. licet perſonales decimæ hodie non ſint in conſuetudine ſecundum Abba in ca. cum ſint homines. colum. 2 eod. tit. quia quanuis quis nunquem de certis rebus ſuluerit decimae. nec de eiſdẽ ſolitum fuerit aliquid ſolui: tamen tenetur, non obſtante conſuetudine, ſoluere: vt 16. q 7. quicunque. & ca. cum ſint homines. & ibi Abba. Sicu. & gloſſ. vlti. & ibi Inno. & Abba. Sicu. column. 3 in ca. in aliquibus. de decim. & Inno. in ca. fin. de perrochi. & ca. reuertimini. & ibi Archi. & per totum. 16. q. 1. & Specu & ibi Ioan. Andr. in addi. §. 1. tit. de deci. aliàs peccant *b* non ſoluendo ſine monitione & exactione ſecundũ Abb. in d. cap. peruenit: & ad ſupradicta vide text, & ibi celebrem gl. in ca. 1. & ibi Archi. & Dominic. de ſancto Gemi. de deci. libr. 6. & And. Diſpa. in tract. decimarum, incip. regula decimarum. & ita vidi plories iudicare in curia Bituricenſi. Et fuit dudum inter epiſcopum Albienſem & eius ſubditos magnus proceſſus in curia Bituricen. ſuper decima crocorum agitatus. nam ſubditi allegabant *b* nunquam ſoluiſſe de conſuetudine decimam crocorum: tamen ſuccobuerunt hic, & etiam de poſt obtinuit arreſtum præfatus epiſcopus in curia parlamen Tholoſ. vt decimæ ſoluerentur ſuper campum eo aut eius nuncio præſenti, vt not. deci. Capellæ Tholoſ. quæſtione 432. & quæſt. 109. Nam rector ſeu Curatus poteſt per ſe interdicere domino fundi ne fructus colligat vel exportet, niſi eo vel eius nuncio præſente timens defraudari, vt tenet Specu. in tit. de deci. in fi. & Abba. Sicu. in c. ex parte in c. eod. tit. Et hoc verum, niſi ſit conſuetudo in oppoſitum ſecundum Spec. & Abba. licet fateantur talem conſuetudinem nõ valere, cum det materiem ſurripiendi alienum: vsc ex parte, de conſuetu. Et ita tenet deciſ. Capel. Thol. in locis ſuprà allega. & deci. parlamen. Gratia. Delphi. q. 183. & gloſſ. in verbo mortis erat. in l. litibus. & ibi Bart & Ioan. de Pla. Ludo. Bolog in ſuis ſecundis interpretatio. C. de agri. & cer ſi. li. 11. & Bal. in Authen. nunc ſi hæres. C. de litig qui allega. tex. in l. ſi ita dominus. ff. de vſufru. & habi. vbi Alber. de Roſa. idem tenet & Iacu. de ſancto Georg. in ſuo tracta. feod. in gl. de caſtro rubei monſis. column. 2. verſi tu. quæro vtrum tempore guerræ. fol. 11. & Card. Franc. de Zaba. in conſil. 116. in priuei. & Pet. Iaco. titu de confeſſio. in rem. pro ſerui. perſo. vſufruct & Luca. à Penna in l. 2. colum. 8. verſ. aſpectu. C. quando & quibus querta pars. libr. 10. Et ſimilem quæſt. vidi in monte Peſſulano de oliuis inter priorem ſancti Firmini & eius parrochianos: & dictus prior obtinuit: licet poſtea compoſuerit cum ſuis parrochianis ſuper ipſis decimis, quod fieri poteſt cum authoritate ſuperioris, vt c. ex multiplici. & ibi Abb. & in d. c. cum homines. de deci. & in c. ſ. de tranſac. & in c. fi. de rerum permu. Vnde hæc conſuetudo non valet. quòd minus plene ſoluatur, ſecundum gl. & Inn. in d. c. in aliquibus. videlicet quòd ſoluatur duodecima, vel decimaquinta pars tantum: ſed integraliter, niſi talis conſuetudo eſſet per papam approbata, & de eius approbatione appareret: & hoc tenet Abbas ibi pro indubitato. ſed ſi non appareret: ſed quòd ſolum Papa tacet & tolerat, an tunc eius taciturnitas ſufficiat? Et videtur quòd ſic: vt tenet Cæpola in conſilio 13. columñ. 4. in princip. & pro hac parte adduxit multa Abbas in d. c. in aliquibus. tamen finaliter tenet quòd non, quia de iure diuino decimæ debentur cum integritate. & in dubiis debemus ſtare interpretationi eccleſiæ & ſummi pontificis. Et idem tenet deciſ. parlamen. Gratis. Delphin. quæſt. 584. licet de conſuetudine patriæ Delphinatus ſecundum Guidonem papam ibi aliter ſeruetur: quia ſecundum illam vidit iudicare præfata curia, & obſeruant opinio. Hoſtien. in ſumma. titu. de deci. tamen non diſcedas à communi opinione quæ eſt pro Dei eccleſia matre noſtra. Quamobrem poſſunt hodie compelli ad ſoluendum decimas, etiam piſcationum piſcium, ſicut de venatione ſeu aucupatione, vt tenet dominus Antonius de But. in ca. commiſſum, & in ca. non eſt. & ibi Abbas Sicu. de deci & gloſſ. & Abbas in ca. licet. de feriis. & eſt text, in dict. ca. peruenit. vbi loquit de prouentibus molendinorum, piſcariarum fœno: & lana decimas eccleſiis quibus debentur cum integritate perſoluſit, &c. Et hoc verum contra eccleſiam: ſed contra laicos poteſt induci certus modus ſoluendi decimas ex diuturnitate temporis ſecundum Cardi-

a Adde Bar. Soc. in conſi. 297. per totum i ſuper. in ver 2 cadẽ cõcluſio. & ver proter ea cum dictum voi. c. quod eſt multi ſin- g... ad omnia hec dicta & alia plura in materia de cimarũ & C. 3. in l. cõperit in fi. C. de præſcri. 30 an. ne. text. & gl. in Clemen. diſpẽdio. ſa. in verbo præſtationẽ decimi.

b Adde quòd licet prælatus inferior non poſſit regulariter trãſigere ſine cõſenſu epiſcopi. ca. ſtatuimus. et ca. de ca tero. de tranſactio. tamẽ quãdo agitur de recuperando pristine iure eccleſia de perdito, poterit ſine tranſactionem ſine conſenſu epiſcopi, vt tenet Anto. de But. in d. c. ſtatuimus eo. l. per text. in c. 1. de pactis libr. 6. & Abba. Sic. in ca. Venientes. colũ. 7. de preſcrip. & Felin. in c. cũ omnes. c. 3. verſic. 1. ex eo. de conſt. & ita conſul... pro quodam milite allegãte cõtra abbatiſſam de caſtro ſancta Flori dum... quo per mutationẽ fecerat cũ ipſo milite de deci. eidem mili. ſpectantib. ... lium Lateranen. ſine authoritate epiſcopi, quas decim. milesi quadam parrochia eadem abbatiſſa pleno iure ſpectanti percipiebat namque illa eccleſia poterat abbatiſſa iure epiſcopali ex... cere quaſi ... iuriſdictiones, ac authoritatem in temporalibus. Gene. Inn. & Doctor.

Cardinalem de Zaba. in confil. 146. quod eft fingu. limitatio ad dictum capi. in aliquibus. de quo vide Bart. Socin. in confil. 145. in fin. 2. colum. volum. 1. tamen fecundum ordinationes regias decimæ rerum & fructuum, de quibus hactenus folui non fuit confuetum: non poffunt de nouo percipi, maximè fructuum minutorum, & ita pluries fuit iudicatum Parifiis, prout dici audiui à domino meo cancellario.

in d. c. frequentes. & glo. in Cle. 1. in verfi. proprij. de reb. ecclef. non alie. et Ab. Sic. in c. 1. co. ti. 1. contra aliàs nō. ve ibi et per Pau. de Ca. in con. 240. lib. 1. & Bar. in confi. 63. et Ang. in confil. 245. & Bart. Soci. in con. 169 col. 4. Ver. quia lib. 2.

§. XIII.

Item fuyte de difme a lieu par la couftume quant aucun va labourer, des beftes quil tient & nourrift, ou fais labourer en aultre difmerie, que en la difmerie ou il demeure & tient fes beftes. Pour raifon de laquelle fuyte le feigneur de la difmerie, ou demeure & fe tient le labouteur & fes beftes prent & doibt prendre & auoir pour droit de fuyte la moytie des difmes des chofes decimables crues, & venues dudict labouraige, & le feigneur de la difmerie ou eft afsis ledict labouraige, lautre moytie pour droit de tresfont de difme. a

Item fuyte de difme.

a *Pour droit de tresfont de difme.*] ¶ Pro confuetu. in hoc, & 2. feq. § conten. eft tex. fingu. in c. cùm fint homines. & ibi Ioan. Andre. & Abb. Sicu. de deci & in c. de apoftolicæ. & ibi, Innoc & Abb. in vlt. notabili. co. tit. nam Papa in d. c cùm fint homines, non valuit facilè propter diuerfas fanctorum patrum authoritates in hac quæft. dare refponfum. fed dicit effe recurrendum ad confuetudinam locorum, quam limitant Docto. in dictis iurib. & maximè Abb habere locum refpectu ecclefiarum. nam videlicet confuetudo vni ecclafiæ adimens, & alteri conferens: quia nnn eft magna vis quæ ecclefia habeat, an prædialis, an parrochialis coloni. vnde fecundum hanc confuetudinem diuiduntur. & idem tenet Francif. de Zaba in confil 83 fed quoad retentionem decimarum par laicos, nec foloendarum non valet confuetudo: quia cum integritate folui debeant: vt fuprà. §. 11. dictum eft. Sed ceffante hac confuetudine, cui ecclefiæ debeatur, an prædiali, vel parrochiali ipfius coloni: vide per Ioan. And Innocen. & Abb. in d. c. cùm fint homines. & Hofti. in ca. tua. in 2. de deci. vbi concluduot fecundum gloff. in d. c. cùm fint homines. quòd debeatur ecclefiæ prædiali: & pro hac parte inducit ibi Abba. pulchra motiua. quem vide in vltima colum. Siue enim quis cum fuis animalibus laboret, fiue cum pecuniis in aliena parrochia colat, quòd debetur ecclefiæ prædiali, quod eft pro confuetudine in §. pc. conten. quòd burfa non habet fequelam. & idem dicendum eft in decima lanagiorum & carnagiorum, quæ inter prædiales decimas connumerantur, vt tenet glof. quam ibi fequuntur Docto. in d. c. ad apoftolicæ. quia non attenditur locus habitationis, vbi morantur, vel cum quidam. ff. de fund. inftru. & inftru. leg. vnde fi oues & animalia alicuius continuo pafcantur in aliqua parrochia, ibi debet folui decima lanarum & agnorum: vt tenet glof. in d. c. ad apoftolicæ. Sed fi per medium anni in vna parrochia, & per aliud dimidium anni in alia parrochia pafcentur, vel fi continuè iaceant in vna parrochia, & continuè depafcantur in alia: decimæ debent diuidi fecundum gl. quam fequuntur ibi Doct. in d. c ad apoftolicæ, ar. c. relatum. in fin. de tefta. & tenet glof. in c. 1. §. item quis vnquam militat. 13. q. 1. & Ioan. And. in addi. Spec. titu. de deci. in verbo, fpeciem. Quod facit pro confue. linguæ occitanæ. Nam folent balliuiatua plurium locorum greges ouium in æftate apud montes & montana, vbi pafcua funt pinguia, depafcentes ducere. & eofdem in hyeme reducere, quòd decima debet diuidi. Sed quid de quæft. quæ cōtigit de facto inter priorem & capitulum ecclefiæ fecularis & collegiatæ fancti Ytheri de aliis actores ex vna. Et religiofos Abba. & Conuentum diui Ambrofij Bituris cum certis reis adiunctos. Nam præfati actores dicebant dictos reos importaffe mediam decimam certorum bladorum in eorum parrochia excretorum. Et præfati rei & adiuncti dicebant quòd acceperant iure fecutæ feu fequelam: quia laboratores qui in ipforum actorum parrochia laborauerāt, erant de parrochia de Sollengiaco, & quòd fequela de cōfuetudine habet locum, vt hic. § 13. fed in contrarium præfati actores replicabant, quòd de confuetudine fecuta non habet locum, quando cum pecunia quis laboraret cum alienis animalibus. facit, vt hic §. 14. quia burfa non habet fequelam. Ex aduerfo dicti adiuncti refpondebant quòd laboratores, qui cum pecunia ex alienis animalibus cultiuauerunt terras in parrochia actorum, non folum erant habitatores parrochiæ de Sollengiaco: fed etiam animalia, cum quibus laboragium fuerat factum, ac in dicta parrochia de Sollengiaco fuerunt nutrita & yuernata. quare in materia fecutæ habetur refpectus ad animalia & beftias: vt hic § 15. fed fæpe dicti actores fubtiliter refpondebant, quod §. 15. veniebat ad limitationem 13. Et non ad §. 14. immediatè præcedentē. Et quod etiam per confuetudinem in dicto loco de aliis & aliis parrochiis circumuicinis legitimè præfcriptam fecuta non habet locum, fi animalia fint, vnà cum laborare ad pecuniam facientibus nutrita in eadem parrochia. Ego reportaui dictum proceffum coram egregio viro magiftro Iacobo de Brolio officiali Bituricen. iuris peritifsimo. Et fuimus contrarij ego & magi-

ſter Guillermus Alabati. qui tenuit pro adiunctis, & ego pro actoribus, qui multo melius probabant omuia allegata per ipſos quã dicti adiuncti, & data paritate probationum ius & Doctor. fauent pro eccleſia prædiali, vt ſuprà dictum eſt. & ita fuit iudicatum per dictum officialem. Sed an decimæ debeantur eccleſiæ baptiſmali vel eccleſiæ parrochiali, in qua ſoleut recipere ſacramenta omnia excepto baptiſmo: quod recipiunt in dicta eccleſia baptiſmali? Vide ſingula Abba. Sicu. in couſilio 58. volum. 1. &c. & Antou. Corſet. in ſuo tracta. de poteſtate regia. quæſtio. 27. & Francis. de Zaba. in conſi. 65. colum. 1.

§. XIIII.

Item mais par la couſtume ſuyte de diſme na point de lieu ſi aucun laboure, ou faict labourer par aultre que par luy a pris dargent, ou dautre choſe en maniere quil naït dudict labouraige, fors que le pris, pour lequel il a marchande le faire, car ſelõ ladicte couſtume bourſe na point de ſuyte.

§. XV.

Item par la couſtume en ſuyte de diſme, lõ a regard principalemẽt aux beſtes dõt lon a faict le labouraige, en telle maniere que ſi le laboureur demeure a ſon domicelle en vne diſmerie; & ſes beſtes ſoient leuans & couchans en vng aultre, & le labouraige ayt eſte faict deſdictes beſtes en vng aultre tierce diſmerie audit cas, le ſeigneur de la diſmerie, ou ont couche, leue, & eſte yuernees leſdictes beſtes doit auoir & prendre ladicte ſuyte de diſme dudict labouraige comme dict eſt.

Des couſtumes concernans les teſtaments & dernieres voluntez.

§. I.

En la ville & ſeptaine de Bourges, par la couſtume inſtitution de hoerterie au lien, & peult vng chaſcun ſelon la couſtume teſter, & faire teſtament & dernieres voluntez. *a*

En la ville & ſeptaine.

a *Et dernieres voluntez.*] ¶ Nihil enim eſt quòd magis hominibus debeatur, quàm vt ſupremæ voluntatis, poſtquam iam aliud velle non poſſunt, liber ſit ſtylus. Et licitum quod iterum non reddit arbitrium, vt lib. 1. & ibi Cy. Ioan. Fab. Bar. Bal. Ang. Sal. Paul. de Caſt. & Iaſou col. 2. verſi. 3. pondera. C. de ſacroſanc. eccle. & Intellige, dum tamen ſit habilis, ſecundum gl. 1. quam communiter ſequuntur Doct. contra Bart. licet Iaſ. ibi col. 3. verſi. capio, gloſſ. 1. ſuſtineat Bart. adducendo pro opiu. Bart. octo fuudamenta ſingularia, prout ibi vide per eom. & facit Iuſtit. qui teſtamenta facere poſſunt. per tot. & caput *a* atque fundamentum totius teſtamenti & contẽtorum in eodem eſt hęredis inſtitutio, vt §. ante hæredis inſtitutionẽ. de le. Sed aduerte ꝙ hodie de generali conſuetudine in regno Franciæ obſeruata, teſtamenta ſine iuris ſolennitatę condita, valẽt: dum tamen duo teſtes affuerint, & ſic ſeruatur ius canonicum. vt c. cùm eſſes. & ibi latiſsimè Andre. conſilio vulgò Barb. poſt Inn. & Abb. & in c. relatum. de teſtam. & Spec. titu. de inſtrumenti edi. §. compendioſè. verſ. item per ius canonicum, &c. & verſicu. ſed nunquid. de conſuetudine poſſunt, &c. Quia ſecundum eum *b* ſolennitates de iure in teſtamentis requiſitæ poſſunt de conſuetudine remitti: vt l. de quib. ff. de legi. & iſtud tenet Ioan. Fab. in d. l. 1. in princ. & Oldra. Laud. in conſil. 248. verſi. ad ſecundam quæſtio. videtur dicendum, &c. vbi dic hanc conſuetudinem vigere Pariſiis, & ibi facit mentionem de quadam illa cõſuetudine Pariſ. vt ſuprà de conſuetu. matrimo. in §. 4. dixi, & ſentit Bald. in conſil. 417. colum. 2. verſi. ſuper ſecundo puncto. lib. 3. & in conſi. 164. libr. 4. & idem tenet Barto. in l. cunctos populos. colum. 7. verſicu. quæro. & ibi Bal. colum. 8. verſicu. ſed quæro de effectu. & Alber. de Roſa. in 1. parte ſtatu. quæſt. 46. verſi. modo tangamus. & Ioan. Bapt. in repe. l. omnes populi. colu. 2. verſi. in text. ff. de inſtit. & iure. Et communiter Docto. ſequuntur Bar. maximè Iaſon in repeti. Papien. col. 16. verſi. tertia principalis quæſt. eſt in dict. l. cunctos populos. de ſumma Trinitate. & Ang. in conſil. 126. & tenet Franciſ. de Aretin. colum. vlti. in l. ſi quæramus. ff. de teſta. & Angel. in conſil. 88. & in conſil. 232. colum. 1. & in conſilio 313. incipi. per pactum, &c. tenent Barto. Cynus, Bald. Paulus de Caſtr. Alexand. & Iaſon per illum text. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſta. & Barto. & Bald. Ioan. Fab. & Docto. in l. fin. C. eod. titu. & Innocen. Abb. Fran. de Aret. & Felin. ibi col. 4. verſicu. vltimo propter iſtam. in c. 2. de probat. & Ioan. Aud. addit. Specu. in d. §. compendioſè. & ver. ſed nunquid de conſuetu. in verbo, in fi. dicit, &c. vbi in prin. dicit ꝙ apud Hiſpanos teſtamentum de conſu. non ſcribitur, ſed vocatur teſtamentũ. & tale teſtamẽtum de iure dicitur nuncupatiuum. vt §. ſi. Inſt. eo. tit. & ibi Ang. *c* qui dicit valere conſuetudinem ciuitatis Senarum, ꝙ teſtamentum coram tribus valeat. & talem conſuetu. dicit Ioan. Aud. vbi ſuprà eſſe Venetiis. & Paulus de Caſtro, in d. l. ſi non ſpeciali. & Pet. de Anch. in repe. c. canonum inſtituta. &c.

Bart.

a Ad. quod tria ſunt in omni teſtaméto neceſſaria, ſcilicet res, quæ eſt cã materialis, perſona, quæ eſt cauſa efficiens actiua, vt teſtator paſsiua vt hæres: Voces ſeu vocabula quæ ſunt cauſa formales. ſunt enim voces nota ſignificantes mentẽ teſtatoris. vt no. Bal. in repe. l. 1. poſt princ. ff. de le. 2.

a Ad. Bar. Soci. in conſi. 82. co. ſi. verſ. circa 3. vol. 1. & gl. in l. tria ſtabantur, ff. de teſta.

mil. vbi col legat, quod valet teſtamentũ ſine inſtitutione quod eſt ſecundum Bal. ibi com ſale non regulare, etc. Et Bar. in con. 5. li. 1.

b Adde Franciſ. de Zab. in conſi. 124. et quæ no. Andr. Barb. ĩ repet. c. Raynal. in tit. loannina. col. 4. verſ. ſiet ego ad duco. cum 3. colu. ſeq. & in char. 7. colum. 3 verſ. capio ſecundũ de teſtamẽ. & Bal. in l. ſi. C. de fideicommiſ. et in Authẽ. defuncto. C. ad Tertul.

c Adde Bart. Soci. in conſi. 83 volu. 1. vbi facit mentionem de prædicta conſuc. ciuitatis Senarum. & nota quod ſi teſtes deponant de teſtamẽto, niſi deponant de toto tenore teſtamenti, non probant: & ſi aliquid deponũt plus aliquid minus, nõ probant, etiam in eo, ĩ quo ſunt concordes, dictũ eſt ſingu. Bal. in l. cum antiquitas: et ibi per Alexand. & Iaſon. C. de teſta.

Bart. Bal. & Ang. in l. testamen. & ibi Fran. de Aret. col. 1. cum seq. ff. de testa. & Ioan. Fab. in §. sed cùm quis. col. 4. vers. item dic quòd hæ solennitates, & col. seq. versi. sed quid de iure canonico. Instit. eo. tit. & Ant. de Bur. in consil. 85. col. 2. versi. item testamenta inter liberos. Bart. Bal. & seq. in d. l. cunctos. & ibi Ias. in repet. Paduana. col. 7. versi. 3. principa. q. & quæ no. Bar. & ibi Ias. col. 15. ver. inducit Bar. in 1. col. &c. in l. si arrogator. ff. de adopt. vbi concludunt, quòd si diuersæ consuetudines & solennitates in testamēto reperiantur in duobus locis, & in ipsis habeat testator bona, quòd institutus in testamento condito secundum consuetu. vnius loci, habebit bona vbique sita, prout latius vide ibi. & in d. l. cunctos populos. & no. quia licet de iure, quando quis suum scripsit testamentum, debeat illud signari & sigillari facere testium adhibitorum & rogatorum signis & sigillis: vt l. iubemus. & ibi Doct. C. eo. tit. & Insti. eo. in prin. & §. testes. tamen de consuetu. generali regni Franciæ valet testamentum manu alicuius scriptū & signatum absque testium signis & sigillis, quod non licet: Ioann. Fab. in l. omnium. C. eo. tit. dicat non valere consuetu. quod credatur literis sigillatis continentibus testamentum. de quo vide Ange. in consi. 400. incip. testator sua propria manu. & Lu. de Penna in l. vnicuique. col. 9. q. 2. & 3. C. de præpo. sacro. scrinio. libr. 12. in quibus locis tenent tale testamentum valere. & Paul. de Castr. in consil. 447. secundum verum numerum, incipi. visis & examinatis. in antiq. vbi dicit, quòd hodie est remissa omnis testandi solennitas, & maximè quo ad pias causas, & sufficit probare voluntatem testatoris fuisse talem per testes, etiam mulieres non rogatas. Vnum non omitto, quòd de iure & consuetudine seruatur, quòd licet quis se teneat hæredem alicuius in re certa, etiam minori in valore suæ partis, quàm erat ex testamento, vel ab intestato habiturus, & cum protestatione illam accipiat, quod non intendit teneri, nec soluere debita hæreditagia, quòd nihilominus tenetur in totum, si non sunt alij hæredes. text. in l. 1. §. si ex fundo. & ibi Bartol. ff. de hæredi. insti. nam ex quo est hæres, repræsentat personam defuncti: vt l. cui fundus. ff. de condit. & demonst. Sed si sint alij hæredes pro virili & æquali portione, tenentur, vt l. 1. C. si cert. peta. & l. 1. & 2. C. de hæredi. act. & l. quotiens. C. de hæredi. instit. & Ludoui. de Rom. in consil. 81. & Barto. in consil. 156. & in consil. 177. & Angel. in consil. 162. & consi. 311. incipi. totius.

a Adde tex. in l. cū sanguinis. C. de le. hæ. & Bar. Soci. in consi. 91. colu. 2. versi. pono probatur li. 1. & cum loci consuetudo in

§. II.

Item si aucun va de vie à trespassement, intestat, sans hoir descendāt de son corps, les heritaiges anciens, & biens immeubles du defunct, & qui par le defunct non este acquis, ne conquestez, branchoient, & fourchoient, & viennent a celuy, ou ceulx qui est son plus prochain parent de lestoc, a & branche dont lesdictz heritaiges sont yssus, & venuz, iacoit ce quil y ait plus prochain parent du defunct daultre branche que de celuy de qui lesdictz heritaiges sont yssus & venuz.

Item si aucun.

a *Parent de lestoc.*] Iura consuetudinaria possunt disponere de successionibus, vt aliqui succedant, & alij non: vt c. Raynutius. & ibi Docto. de testa. Et ibi non apparet de speciali consuetudine. seruatur ius commune, quia successio ab intestato est de iure sanguinis: vt not. in l. iura sanguinis. ff. de re. iur. & text. in §. consideremus. in Authen. de trien. & semisse. col. 3. & in ca. 1. §. mulier. & ibi ita tenet Iaco. Alua. Bal. & Card. Alex. si de feud. fue contra. inter domi. & agna. & Bald. in c. 1. in prin. de filiis nat. ex matri. ad Morga. contract. & Ioan. Andr. in c. statutum. in 1. de hære. lib. 6. in nouella. quod intelligunt esse verum in liberis, & non in aliis; vt l. 1. §. fi. C. de his qui ante apertas tabu. & idem Bar. in l. is potest. col. 2. versi. est & aliud ius posse succedere. ff. de acquir. hære. Et hac ratione dicunt Bald. & Card. Alex. vbi suprà, quòd valet consuetudo, quòd primogenitus succedat in regno, vel ducatu, & comitatu, ac aliis dominiis, & iurisdictionibus. de qua per Barto. in l. cunctos populos. col. 13. versic. sed posset quæri. C. de summa Trinita. vbi dicit talem consuetudinem esse in Anglia. & Bal. ibi. colum. 8. versi. deinde quæro, dicit esse in Francia. & Iason ibi, in vtraque lectu. Papien. & Paduana. & Alber. de Rosa. in 1. constitu. ff. §. discipuli. & Feli. in c. quæ in ecclesiarum. colum. 14. versi. hanc declarationem limita. de constitu. & pulchrè Angel. in consilio 287. versi. 5. viso de allodio. cum seq. col. & per Bald. in l. cum antiquioribus. colum. 4. versi. conuentionalis transmissio. C. de iur. delib. vbi dicit quod inoleuit in Hispania. Francia. Anglia, & aliis mundi regnis & dominiis: cuius tanti viri relationi standum est, secundum Pau. de Cast. in suo eleganti consil. 169. incip. in præsenti causa quæ vocatur Macoriæ Hispalēsis. col. 1. in nouis. & dicit Bal. vbi suprà, quòd b Clemens Quartus, quarto Calen. Iunij pontificatus sui anno primo, anno Domini 365. supra mille, concessit perpetuò regnum Siciliæ domino Carolo, comiti Andegauensi filio, fœlicis memoriæ Ludouici octaui regis Francorū, fratris sancti Ludouici regis Franciæ, & heredib. ipsius Caroli. Et sic rex Franciæ habet peroptimum ius in regno Siciliæ. & idem dicit Petrus Iason titulo de success. regni Franciæ. colum. 15. versicul. item quasi in temporibus nostris. & quod valeat

consue.

successi. debeat attēdi vide Bart. Bald. Sali. Pau. Albe. & Ias. in l. cunctos populos. C. de summa trinita. & Bar. Soc. in consi. 36. versi. verū pdictis. & in consil. 288. col. 1. vo. 2. & in regu. quantū ad succe. feu. attendēda est consue. secundum Bal. in c. 1. de feu. ma. & Bar. Soci. in consi. 165. col. 6. ver. 1. quod dispositio circa fi. li. 2. et ad hoc not. vide Bart. Soci. in consi. 35. ver. cū ergo præsentes li. 1. & in con. 252. volu. 2. ex qua dicatur primogenitus. vide Fran. de Zab. in consi. 30. col. 4. circa fi. & per Docto. hic alleg.

b Ad. Bar. de Firmo ī suo trac. de ēpo in 2. p. lib. 4. q. 16. vbi idē dicit. sed gl. in cle. si de monum in sāctis eius. in verb. Vrbano. de reliquiis et ve. ner. sanct. dicit. quod fuit Vrbanus 4. natione Gallicus, qui pfato Carolo regnū Siciliæ contulit & Manfredū priuauit.

consuetu. quòd primogenitus succedat, est text. in capitulo finali, de alic. feud. quem ad hoc not. ibi Bald. & in c. 1. de feud. March. & Iason in prælud. feud. colum. 31. versicu. vltra scribentes. & Franciscus de Zaba. in consilio 137. & Pet. Iacob. tit. de success. reg. Franciæ. colum. 3. versicu. sed quare. & Ioan. Baptist. de sancto Seuerino in capit. 1. colum. 12. versicul. 17. regula de feud. cog. vbi dicit secundum Bald. in d. cap. 1. de feudo Marchiæ. hoc esse fixum, cordi tenendum. quia frequens est mors dominorum & regum. & vide Alexan. in addit. 1 ad Bart. in Authen. post fratres. C. de legi. hære. & Anton. Corset. in suo tracta. de potesta. regis. quæst. 9. & sequẽ. & quæst. 74. & Bald. in eleg. consil. 143. col. 2. versicul. item potest disponere. volum. 1. & Calderi. in consi. 17. tit. de constitu. & in consil. 34. tit. de test. & Doct. infrà sequen. quæst. alleg. insuper Oldrad. in consil. 23. & Ioann. Petr. de Ferra. in forma libel. quo petitur hæredi. ex testa. in gloss. super verbo vallatum. in quæst. 5. & glo. in Pragma. Sanctio. in proœm. §. quibus. in verbo, primogenito. in quibus locis etiam reperies, an nepos seu filius ex primogenito præferatur patruo in successione regni, & aliarum dignitatum. a Et videtur quod patruus præferatur nepoti: vt hoc tenet Cyn. Ricar. Malomb. in l. si viua matre. per illum text celebrem. C. de bon. mater. & Bald. in l. tutela. §. si duo. ff. de leg. tut. & Bar. in d. Auth. post fratres. & ibi Alexan. in addi. vbi Bar. dicit fuisse quæstionem inter regem Vngariæ & Robertum regem Siciliæ, de regno Apuliæ à Romana ecclesia dependente. vt Clem. pastoralis. de re iudi. vbi fit mentio de ipso regno Roberto, & rege Siciliæ. Quia rex Vngariæ fuit filius Caroli Martelli, qui erat primogenitus, & Rex Robertus fuit sequens post eum, qui obtinuit per sententiam Romani pontificis Bonifacij Octaui. & idem tenet glo. in Pragma. Sanc. vbi suprà & Alex. sing. in consil. 4. colum. 3. cum sequen. versi. præterea. vol. 4. vbi dicit, quòd semper secutus est istam opinionem pro patruo melioribus rationibus probatam. & magis communem. & Oldra. in consil. 93. & Ioan. Fab. in §. cæterùm. de legiti. agnato succe. pro qua videtur tex in c. 1. de succe. feud. & in cap. Imperialem. §. præterea. & ibi tenet Andre. de Isern. de prohibit. feudo. alie. per Fred. Ioan. de Imola, & Domi. de sancto Gemin. in fi. in ca. grandi. de supplen. negli præla. & Luc. de Penna in l. nepotes. col. 1. cum seq. C. his qui numero libe. & l. si quis col. 1. versic. & faciunt. de profes. & medicis, libr. 10. & in l. 1. de priuileg. eorum, qui in pala. mili. Ex sing. in l. vlt. col. 1. de tyronib. libr. 11. In contrarium videtur, quòd nepos præferatur patruo. tenet Ioan. And. in addit. Spec. in Rub. de feud. & Oldr. in consil. 224. vbi hoc probat de iure diuino, naturali & positiuo. & quòd ita fuit iudicatum per præfatum regem Robertum Auinioni existẽ. ibi dominis de sancta Maria in Aquino. & Iacobus sancti Theodori cardinalibus astantibus, iudicauit pro nepote in comitatu sancti Seuerini, quod mirandum est, secundum Imo. & Dom. in c. grandi, cùm ipse rex Robertus cõtrarium obtinuisset pro se contra nepotem, vt dictum est. & istud tenet Bald. in d. l. si viua matre. vbi dicit fuisse hanc quæst. inter ducem Lancastri, filium secundò genitũ domini Odoardi regis Angliæ, & nepotẽ ex filio primogenito. & in l. ex hoc iure. col. 2. ver. sextò quæritur. ff. de iustit. & iure. vbi dicit fuisse per regem Angliæ, & per regem Franciæ pro nepote iudicatum. & idẽ tenet Bald. in l. liberti. colum. 8. C. de operi. liber. & in l. 3. & ibi Paulus de Castro. C. de suis & leg hæred. vbi dicunt, quod rex Robertus fuit prælatus in regno Apuliæ per Papam Bonifacium, qui fuit sibi partialis, vel habuit respectum ad prudentiam ipsius Roberti, qui fuit alter Salomon secundum ipsos. Et similẽ regem Robertũ in Frãcia habuimus qui fuit filius regis Hugonis, qui fuit moltũ sagax, & de eius scientia, & diuinis operibus in ecclesia Dei institutis, vide in eius Chronica per Gaguinum, in princip. fol. 17. Et in quib. locis in iure fiat mentio de rege Franciæ, Angliæ, siue Britaniæ, Vngariæ, Gothorum, Scotiæ, Castellæ, Aragoniæ, siue Hispaniæ, Nauarræ, Apuliæ. Siciliæ, & Portugaliæ, vide Anto. Corse. in d. tract. de potestate regia. quæst. 21. & 23. & de aliis pluribus mundi regibus, vide per ipsum in quæst. 14. & prædictam sententiam tenet Cornel. in l. Imperialis. & ibi Salicetus. C. de nupt. & Abb. Sicu. in consil. 85. lib. 1 & consi. 3. colum. 2. versi. venio ad secundum. vol. 2. & Paulus de Castro in l. maximum vitium. col. 2. versic. item. not. quòd nepos. versi. de libe. præter. & pulchrè & amplissimè in d. consi. 165. in nouis. Et Otto Imperator supra Rhenum apud Treuerim, cum baronibus existens, cùm hæc quæst. de facto accidisset, voluit eam iudicio gladiatorio decidi. & vix nepos vicit. Et cum diceretur iudicio Dei terminatã fuisse, ordinatum extitit vt ab inde in antea nepos succederet, vt refert Ias. in d. l. maximum vitium. col. 2. versi. 3. nota. licet in hac materia nihil decidat. & idẽ dicit, & tenet decisio Capellæ Thol. in quæst. 433. tamen non valet consuetudo, quod qui vicerit in Campo, potior sit in iure. secundũ Oldrad. in consil. 191. Et hæc quæstio fuit etiam nostris temporibus de comitatu Niuernensi, inter vxorem domini de Oruallo, filiam secundò genitam domini comitis Niuernensis, & filios filiæ primogenitæ dicti comitis, & vxoris domini Giiberti monseigneur, quæ longo tempore durauit, quæ tamen fuit per curiam parlamenti Parisiens. terminata pro nepotibus. & tenet Albe. de Rosa. in proœmio. ff §. discipuli. & amplissimè Cardina. Alexan. in c. 1. in prin. col. 1. in fi. versi. superest. vt de notabili articulo, & c. de feud. Marchi. vbi arguit pro vtraque parte, per 17. colum. & tenet Ioan. Fab. in §. cùm filius. versi.

a Adde An. Barb. in cons. 21. vo. 2 quod est sing. & in consi. 11. vol. eo. & amplissimè Alex. Imolen. in sua disspu. inci. Sigismundus Romanorum Imperator, &c. in 3. et 4. quæst.

sed

sed quid dices. Instit. da hæred. quæ eb intesta. & Franci. de Aret. in consi. 164. incip. dlligenter & maturè discussis. & Iacob. de sanct. Georg. in tract. feud. char. 2. col. 3. ver. sed pene decessit rex. vbi dicit, quòd hæc sententia quotidie seruetur. Quid dicendum? Bald. in d. l. cum antiquioribus. col. 4. dicit post plura argumenta hincinde facta, soluat Apollo. Et idem dicit Ias. in d. l. maximum. colum. 2. versi. 3. not. quia non est dubium secundum omnes Docto. quòd nepos præfertur patruo, quãdo ius fuerat iam primogenito per mortem patris acquisitum: sed si non erat quæsitum, quia decesserat patre, filio, & fratre secundò genito relictis. & tu vides oppo. sed Anton. Corse. in d. tract. de potestate regia. q. 105. dicit, quod eut constat de consuetudine, quòd nepos excludat patruum, vel econtrà: & standum est consuetudini: vt l. minimè. de legi. vbi vide per eum. sed not. quod de consuetudine regni Franciæ, filia regis Franciæ nõ succedit in regno, nec eius filij secundum Bal. & Docto. in l. 1. ff. de senato. vnde rex Angliæ nullum ius potest prætendere in regno Franciæ, licet hebuerit filiam regis Franciæ in vxorem secundum ipsum. & tenet Anton. Corse. in d. tractat. de potestate regie. q. 13. q. 66. & Cyn. in d. Authen. post fratres. & Ioan. Fab. in d. §. cæterùm. in fi. adde quæ dixi suprà de consuetud. feud. §. 6. in glos. 2. & tenet Georg. Nat. repet. c. quamuis. col. 30. versi. 3. ad hoc fecit. Sed quid a si primogenitus effectus est clericus, an perdiderit ius primogenituræ, & secundus admittatur? Ioan. Andr. in regu. siue culpe, in Mercu. de reg. iur. lib. 6. tenet quòd non. & idem dicit Ioan. de Imo. in consi. 35. col. 1. & Paul. de Cast. in dicto consi. 165. col. penul. versic. super alio quæsito. hoc intellige in aliis dignitatibus, quàm in regnis & ducatibus, & Abb. Sicu. & Doct. in c. ecclesiæ sanctæ Mariæ. & ibi Felin. col. 43. versicu. 15. quæro. de constitutio. & Petr. Iacob. titu. de succe. regni Franciæ. col. 8. in fin. & Franc. de Curte in suo consi. 1. feudo. col. 3. & Bar. in l. 1. §. qui habebat. & ibi Alexan. in addi. ff. de bono. possessione contra tabu. & vide quæ not. Abb. Sicu. in c. quòd clericus. de for. tex. Præterea not. vnum de consuetu. regni Franciæ, quòd primogenitus masculus inter nobiles habet seignoriam, seu dominium loci sui patris, vnà cum galli gallinacij, seu caponis voletu, præcipuè eo modo quo defunctus habuit: licet sint filiæ primogenitæ, quòd ius vulgariter dicitur anagium, quod solum habet locum in recta linea. & filiæ non habent inter se anagium, nisi solum principale & magistrale manerium, secundum Ioan. Fab. in d. §. cæterùm. de qua facit mantionem, & sequitur Bart. in l. prædiis. §. qui domum. ff. de legat. 3. & Ioan. Fabri. in §. ex non scripto. col. 3. versi. sed an necesse. Institu. de iur. nat. & in §. præiudiciales. col. 15. versi. sed quid in causa nobilitatis. de acti. & Iacob. de Bella. quem sequuntur ibi Aluar. Abb. in 10. distinctio. & Iason colum. 30. ante fin. versi. istud fallit, in his quæ viuunt iure Francorum, &c. in prælud. feud. & Luc. de Penn. in l. 1. C. de impo. lucra descrip. libr. 10. b In certis enim aliis locis filij primi lecti, seu primi matrimonij, siue primæ benedictionis habent, & importantæ hæreditagia. & ista cõsuetudo est in Lorry. cuius loci cõsuetudines seruantur in comitatu sacri Cæsaris. pro quo facit tex. in d. c. 1. §. mulier. & §. filij. & in d. c. 1. de filiis na. ex matri. ad Morg. cõtract. vbi valet pactum de consuetud. approbatum, quòd filij ex primo matrimonio procreati succedant. & tenet Ioan. Fab. in l. fin. C. de pact. tamen secundum Bald. & Cerdin. Alexand. & And. Barba. in addit. ad Bald. iste consuetudo continet magnam iniquitatem. vt Authẽ. de nupt. §. nec illud quoque col. 4. quæ solum secundum Cardi debet seruari in suo loco, & non extra extendi, & debet intelligi secundũ eum, aliquo tamen dato filiis secundi matrimonij pro iure, & naturali subsidio debet filiis. Nam licet valeat c consuetud. vel statutum, per quod minuetur legitime filiorum: vt no. Dyn. in regula, indultum. & ibi amplè dixi in additio. de reg. iur. lib. 6. & Ioan. Bap. in repet. l. omnes populi. char. 10. col. 4. versi. quærit quarto. ff. de iusti. & iure. non tamen in totum. Igitur, &c. Et illam cõsuetudinem interpretantur aliqui, quòd intelligatur de latere, & ex parte mulieris, hoc est, de primis nuptiis & benedictionibus matris, & non patrie. Nam filij nati ex secundo matrimonio habebunt secundum ipsos, mobilia & conquæstus, pro parte & portione hæreditagiorum eorum patris. Et ita videtur sentire Cardin. Alex. vbi suprà. licet secundum Bald. in §. filij. suprà alleg. consuetudo prædicta possit habere aliquod motiuum æquitatis, scilicet propter fauorem & honorem matrimonij, quia sub tali conditione, nobiles & ignobiles inueniuntur nobiliores, per quos nobilitas crescit: verbi gratia, si Marchio qui tenet feudum ab Imperatore, accipit in vxorẽ filiam regis, quæ ei non nuberet, nisi hac conditione, quòd filij succedent in Marchionatu, & non alij. & idem tenet Iacob. de sanct. Georg. in tractat. suo de feud. chart. vlti. col. 3. & sequen. quid stante prædicta consuetud quòd primogenitus habeat anagium: si quis nobilis nubat duabus aut tribus vicibus, & de quolibet matrimonio habeat filios, quilibet filiorum habeant anagium: dic quòd quantum ad patrem, non est nisi vnum anagium: sed quo ad matrem secundam & tertiam respectu dotarij, siue dotis, masculus illius matrimonij habebit in eodem dotario anagium. & faciunt quæ not. Pau. de Cast. in consi. 358. secundum verum numerum, in nouis incip. suprà scriptus dominus consultor, & Alex. in consil. 157. volu. 6. vbi reperies quid debet habere filius ex primo matrimonio, & quid filius ex secundo matrimonio natus. & Lud. doui. de Roma. in consil. 401. & Ioan. de Ana in consi.

a Adde Barb. in cõsi. 4. col. 8. vo. 1. et Bal dus in l. si quis. §. talem. C. de secũ. nupt.

b Ad. Bal. in l. pactũ. et ibi Pau. de Ca. co. 2 in fi. ver. 2 in gl. imperialem. & Alexan. et Iaso. C. de col.

c Adde Bart. Soci. in con. 150 quod ẽ pulchrũ et amplum, etiam si enumerat Docto: qui tenuerunt statutum minuens legitimã non valere, & priores Doct. qui tenuerunt quod valet tale statutum; vsque ad Pau. de ca. & in consi. 30. vol. 1.

d Adde, an statutũ vel consuet. disponens; quod per existentiam masculorũ fœmina dotata excludantur, an per existentiã masculi ex primo matrimonio excludantur filia ex secundo matri. & pariter filia ex tertio. vide B. Soci. in consi. 4. lib. 3. et semper exclusa, an semper sit exclusio per Bar. in l. fin. ff. ad Tert. Bal. in l. g. illud. §. quod si tantum. de libe. & post. & in d. §. ... vol ... ver. ... et quid dixi sup. de consuetu. §. 2. in prin.

in conf. 23. & ibi Lud. Bolog. in eddi. & quomodo debent dicti filij succedere in lucro, quod fecit mater ex consuetud. vel pact. vide Bald. in fi. C. de bonis mat. & Franc. de Creme. in sno sing. vl. numer. 172. & Lud. de Ro. in consil. 40. & pro consuet. hic. & §. sequen. facit tex. & quæ no. ibi Cy. & Do. in Authen. itaque. C. communie de succe. & in Authen. cessante. & ibi Bel. cum duobus seq. C. de legit. hær. & Dy. & Bar. & Matth. de Mat. in eorum tract. de succe. eb intest. & Io de Imo. in consi. 114. col. 3. versic restat videre, vbi dieit, simile statutum esse in ciuitate Lucanę, quòd bone defuncti frondant & furtant, hoc est, q̃ venientes eb intest. ex linea, vnde petrimonium defuncti descẽdit, succedunt, licet sint remotiores eliis. qui sunt ex alio latere. a Et quando consuctudo vocet ꝓximiores ad successionem, quomodo intelligatur, vide Alex. in consi. 137. vol. 1. Et primo consideratur capeeitas in herede: secundò, si bona sint ad heredes transmissibilia. & tertiò, proximitas tempore mortis defuncti: vt Insti. de hæredi. quæ ab intesta. §. interdum. & § seq. & vide quæ dixi suprà de consue. retre. §. 2.

a Ad. quomodo olim secundũ legem Mosaicam. et Hebraorũ successio proximis deferebatur. Vid. Num. 27. & Ioan. de Imo. consi. 6 col. fi. ver. restat videre. Vbi vide an l. Mosaica hodie in successionib. seruetur vel in communi. seruatur per tex. i l. Iudai Romano. C. de Iudæis. nam Iudæi simul cum Christiãis legib. astati sunt loci vbi habitant, subiiciuntur secundũ Bar. Soc. in consi. 63. & in cõ. 70. volu. 1. et per Bar. in consil 15. lib. 1. & con. 39. li. 2. Adde Bar. in consi. 205. incipi. viso testamento, vbi dicit, quod Senis est statutũ, quod ab intesta. mater non succedit, si filius habet fratres, vel si-los fratres et per Bar. Soc. in con. 34. ver. verum prædictis non obstantib. & in consi. 31. versi. circa quã q. vo. 1 & Barba. Bal. Paul. Ale. et Iason in l. fin. C. de pact. & tex. in l. et ibi Ioan. de Pla. et Lu. de Pen. C. nõ licet. habit. li. 11. et in l. certa forma. de iure fisc. li. 10. & Do. Rot. decisi. 576. tit. de consuet. in antiq. et in deci. 18. eo. in nouis. et vide hoc q̃ not. And. Barbat. in consi. 39. vol. 2.

§. III.

Item, mais au regard des conquestz immeubles, & des biens meubles, ilz aduiennent au plus prochain parent dudict defunct, qui luy peult, & doit succeder abintestat, si ledit defunct na pere ne mere a luy suruiuant, ou autre ascendant en droite ligne. auquel cas, le plus prochain parent ascendant a gaigne les meubles seulement franchement & quittement, sans estre tenu, cause diceulx biens meubles, payer aucune chose des depettes dudit defunct, nisi in subsidium, & en default des heritaiges & biens immeubles.

§. IIII.

Item & si il ny a aucun parent qui soit de lestoc & branche dont les heritaiges anciens, & nõ conquestz par le defunct sont yssus & venuz audit cas, lesdictz heritaiges aduiennẽt au plus prochain parent dudit defunct, que luy doit succeder ab intestat. & en forclost le fisque, selõ la coustume.

Item & si il ny a

a *Le plus prochain parent ascendent.*] Hæc consuetudo videtur contre ius commune: vt Authen. in successione. C. de suis & legit. & Authen. defuncto. & vtrobique per Cyn. Ioan. Feb. Bart. Ang. Salic. & Pau. de Cast. C. ad Tertullia. vbi pater & meter, vel alter eorũm soli sint, præferuntur in omnibus bonis: tam mobilibus quàm immobilibus. Et si fratres & sorores vtrinque defuncto coniuncti supersint: siue sint in potestate, siue emancipati, vocantur cum ipsis escendentibus pro virilibus portionibus. de qno amplè per Matt. de Math. in trac. de succes. ab intest. in 2. princi. argu. col. 2. in fi. cum seq. & ibi Ludo. Bolog. in addi. nem iure succursum est patri & metri: vt filio, vel filia amissa solatij, loco succedat: vt l. iure succedãt: vt l. iure succursum est. ff. de iure dot. Et præcipuè in conquæstibus hæreditagiis: vt l. 3. §. fine & ibi Bald. & Doct. C. de bo. quæ lib. & latius dixi in quodam consi. incipi. lequeline du Molin, quòd posui post tract. Dyn. de reg. iur. lib. 6. tamen standum est huic consuetudini, quæ inconcusse obseruatur, q̃ pater & mater, aut eius paternus vel maternus lucrantur solum mobilia. nam valet statutum vel consue. q̃ pater & mater hebeant certũ quid de bonis ex successione filiorum decedentiũ, secundum Albe. de Ros. in 1. parte statu. q. 60. & in 2. par. q. 110. vnde hic lucrãtur, id est, succedunt in bonis mobilib, quæ sunt franca debitis defuncti filij: nisi in subsidium. Et similis seruatur consuetudo Parisi. excepto quòd lucrantur conquæstus, vnà cum mobilibus. Et dicit Io. And. in eddi. Spe. ti. de cure. §. fi. in verb. hæreditas, qnod per totẽ Italiam sunt statuta & consuet. quòd mater non succedit filio stantibus agnetis. vt ibi vide. & idem dicit Paul. de Cast. in consi. 337. & in consi. 377. quæ ambo consi. incip. notandum est in nonis. & Ioan. de Anania in consil. 4. & ibi Ludoui. Bolog. in addi. & Luc. de Penna in l. 1. col. 9. versic. post gloss. C. de impo. lucra. descript. lib. 10. vbi similem consuet. dicit esse Neapoli. Et quomodo intelligatur, vide Alexan. in consi. 113. lib. 3. & in consi. 68. col. 2 versi. & consec. conseq. volu. 4. & Ioan. de Imo. in consil. 114. Et quid comprehendetur appellatione bonorum mobilium, vide in d. consi. meo. ver. venio ed tertium, & quæ dixi suprà de consuet. matri. §. 2. Et aduerte qnod omnes agnati & cognati succedunt ed decimum gradum vsque, & excludunt fiscum. tam de iure: vt d. Auth. in successione. & ibi Io. Fab. & DD. suprà alleg. quàm etiam de cõsuet. vt § seq. Sed quęro de quęst. multũ sing. pupillus qui non potest testari de iure, decessit, quęritur an pater vel meter excludatur à successione & hęc consuet. habeat locũ, cùm solum loquatur in eo, qui potest testari, & decessit ab intestato: vt § sup. proxi. Quidam dicunt hanc quęstionem esse determinetam, per gl. in l. cum antiquioribus. in verbo fuisse. C. de iure. deli. q̃ non. b Quia pupillus non potest dici intestatus. Nam propriè quis dicitur intestatus, qui cũ testamentũ facere posset, intestatus decessit: vt ff. de suis & legi. hære. l. 1. in prin. & dicunt similem esse consuet. Tho. & in diœcesi Auxien. & istud tenet Io. Fab. Inst. de hæred.

b Adde Ioan. in ca. cũ tibi. in fi. et An. Barb. de testam. Bal. in c. 1. & ibi Car. Ale. de suc. co. feud. et Alex. i consi. 65. co. 4. in princip. volum. 4.

quæ

quæ ab intest. in princ. vbi facit mentionem de consue. Deceni sancti Aniani Aurelian. ciuitatis, qui capit bona clericorũ ab intestato morientium. & tenet Sig. de Ho. in cons. 127. & in consi. 6. & Bar. in d. l. 1. de suis & legi. vbi idem dicit esse in furioso & mẽte capto. quia verba statuti & consuet. in dubio debent intelligi secundum propriam significationem: vt l. non aliter. ff. de leg. 3. Et hoc verum secundum Bar. nisi cõmunis vsus loquẽdi se aliter habeat: vt est in Tuscia, vbi est simile statutũ, ꝙ etiam ille qui non potest testamentum facere, dicatur decedere intestatus: & tunc pater & mater repelluntur. & ita obseruatur de consu. generali regni Franciæ, quia cõmunis vsus loquendi præfertur ꝓpriæ significationi: vt l. liberorũ. §. ꝙ tamen Cassius. ff. de leg. 3. & ita consuluit Bar. in cons. 138. inci. hæc est copia cuiusdem statuti sancti Seuerini. & ibi Ber. Landri. in addi. Bert. in consi. 141. incipi. statuto vrbis veteris. & Ange. consil. 99. col. 1. ver. restat. incip. Pet. de Vrbe. & in consil. 104. & Pau. de Cast. in cons. 344. secundum verum numerum. col. 3. versi. ad secundum respondeo. in antiq. sed Bald. in c. 1. in princ. de succes. feu. col. 3. versi. modo quæro. & ib Barba. in add. tenet contrarium. & Alex. multũ amplè in l. generaliter. in prin. col. 2. cum tribus seq. C. de instit. & substit. qui disputat pro & cõtra. & dicit contra Bar. esse cõmunem opi. & idẽ tenet in consi. 115. lib. 2. & Io. de Imo. in l. Centurio. ff. de vulg. & pup. sed Ber. Landr. vbi suprà dicit opi. Bar. esse cõmunem, ꝙ pupillus cõprehendatur pro intestato ex cõmuni vsu loquendi, & non ex propria significatione vocabuli. & Ang. Are. Inst. de hære. quæ ab intest. in prin. & idem tenet Lu. Bol. in eddi. 1. ad Mat. Matessola. in tra. de succes. ab intesta. vbi concludit, ꝙ statutũ vel consue. non verificatur in pupillo. Sed illud limitatur, nisi cõmunis vsus loquendi sit in contrariũ: vt dictum est, & tenet Ang. in consi. 26. incip. statutum: & ista est cõmunis sententia, à qua secundum eum pauci discrepant, & verũ dicit, si bene inspiciantur. Secundò limitatur, nisi essemus in statuto munito ratione naturali: quia tunc cõprehendit intestabilẽ, vt voluit Bal. in l. 3. in fi. C. si penden. appel. mors interuẽ. & prædictã opi. tenet Bal. sibi cõtrarius in l. intestato. ff. de leg. tut. vbi facit mentionẽ de dicte cõsue. Deceni Aurelian. & etiã similẽ dicit esse cõsue. in ciuitate Tutendi. & tenet Ludo. de Ro. in consi. 4. & in consi. 33. & consi. 199. & Alex. in addit. ad Bart. in d. l. 1. & Ias. in d. l. generaliter. in fin. & Bar. Bal. Alex. Francis. de Are. & ibi Ias. col. 13. cum seq. ver. circa 1. q. Bar. in d. l. Centurio. vbi Ias. dicit, ꝙ opi. Bar. est communis, à qua secundum eum in soluendo & iudicando non est recedendũ, & Sal. & Pau. de Cast. in d. l. cum antiquioribus, & Bald. in consi. 31. & consi 14. vbi facit mentionem de dicto statuto sancti Seuerini. & in consi. 54. & in consi. 58. colum vlti. ver. nunc igitur. vol. 2. & pulchrè Sign. de Hom.

a Adde, an expiret consuetudo si quis decesserit sine liberis per ingressum religionis, siue liberorũ conditio fuerit facta in testamento vel inter viuos aut in sententia, vide Ang. in consi. 91. et melius in cõs.

in consi. 201. incip. infans decessit. Sed vnum in hac materia me titubare fecit, quia quãdo consue. vel statutum simpliciter loquitur, ꝙ quis ab intestato decedat, non est quin comprehẽdatur pupillus, si talis sit communis vsus loquẽdi, sed quando a consuetudo respicit conditionẽ liberorum, vt hic fecit in §. 2. scilicet, si sine liberis ex suo corpore procreatis decesserit. quæ verba sonant in adulto, & non in pupillo qui generare non potest. & istud tenet Bal. in d. consi. 58. & ista est magna ratio: sed ad hoc respondet Bar. in l. in pupillari. in fi. ff. de vul. & pupil. ꝙ imò & pupillus potest habere filios legitimos quando malitia supplet ętatem: vt dixi sup. de consue. iur. sta. pso. §. 10. in gl. 1. & sequitur Ias. in d. l. Centurio, col. 13. in fi. Et ita secundum ipsum ibi. col. 14. ver. adde. seruatur da consuetu. & ita pluries vidi obseruari. & tenet Fel. in proœ. decreta. col. 4. ver. adde etiam Domi. & Petr. de Anche. in consi. 178. & Pau. de Cast. in l. 2. C. de impu. & aliis sub. vbi dicit esse tex. contra pertinaces, qui dicunt ꝙ pupillus non dicitur decedere intestatus, ꝙ est frusta secundum eum: quia licet proprie loquendo non dicatur intestatus, attamen pro intestato debẽt haberi. & iure & statuta loquentia de decedentibus ab intestato, vendicãt sibi locum in eo. per tex. in d. l. 1. ff. de suis & legi. nec expedit probare consue. vel communem vsum loquendi. & idem tenet Pau. de Cast. in l. omnes. per illum tex. C. ad Tertul. & Abb. Sicu. in consi. 75. lib. 1. & Georg. Nat. in repet. cap. quamuis pactum. col. 56. versi. circa quartam & vltimam. de pact. lib. 6. & Francis. de Zab. in consil. 111. & Ioan. Bapt. in l. in testamento. C. de testam. mili. Sed quid, b si pupillus doli capax, & proximus pubertati fecerit testamentum, & matrem vel auiam instituit hæredem, an valeat stante hac consuet. vide Ludo. de Rom. in consi. 199. vbi concludit, quòd sic, non obstante consuetudine vel statuto, &c. vt ibi vide. & Phil. Fren. in Rubri. de testa. libr. 6. Sed quid filius fecit testamentum, quod post eius mortem fuit ruptum, & nullum declaratum, an habeat locum hæc consuetudo? Bart. in d. l. 1. ff. de suis, & legi. tenet quòd non. & idem tenet Ang. Are. vbi suprà. in vlt. q. & pro huius decis. allegant tex. in §. proximus. Instit. de legi. agna. suc. nisi aliter communis vsus loquendi se habeat. & ista est tenenda, cùm semel satisfactum fuerit consuetudini. licet Anton. de But. teneat contrarium in consi. 20. col. 1. & Ange. de Perusi. in cons. 26. Sed quid retentis huius consuetudinis terminis, ꝙ pater vel mater lucratur solum mobilia, contingit ꝙ pater vel mater decessit, ponamus, quòd pater relictis patre, & duobus liberis, qui sunt communes cum eorum patre, & persone defunctæ eorũ matris vel contra, &c. durante dicte communitate, vnus ex dictis filiis decessit, postea fit diuisio bonorum dicti defuncti filij inter patrem & superstitem filium: pater vult habere omnia

235. et per oẽs in Aut. nisi rogati. C. ad Treb. & Ab. Fel. in c. in præsentia. de prob. et Andre. Barb. in rep. cap. Raynald. char 5. co. 3. ver. dic. etiam ibid. de testam.

b Ad. quod si filius pubes in testamẽto instituerit patrem vel matrem in certa portione, vel bonis mobilib. in quibus ab intestato succedebat, an pater vel mater possit petere leg. supplementũ. vi. de Bar. So ci. in consi. 150. co. 17. ver. premũ est. volu. 1. qui tenet quod non. & alle. Pe. de Anch. ĩ quodã consi. ita tenere. ar. l. si. liam. §. matre. ff. de adi. leg. Et tamẽ qui succedere nõ dicitur, qui venit ad solã legitimã, vt not. Barth. Soci. in d. consi. 150. col 4. vers. 7. confirmatur. vo. 1. & vide Tabeam de Grachis. in repe. auth. nouissima. cka. 10. co. 3. C. de in. off. test.

mobilia, quę ratione consuetudinis huius lucratur, filius verò dicit quod non debet habere, nisi medietatē, cum lucrum factum durante cōmunitate per vnum ex sociis veniat cōmunicandum: vt dixi suprà de consuetu. matri. §. 3. Pater ex aduerso dicit quod est successio; & non lucrum, id quod venit ex successione, non dicitur lucrum nec conquæstus: vt uoc. Io. Fab. in procem. Instit. in verb. Iustinianus. quid iuris? Dic quod non tenetur communicare, quia non venit ex industria personæ, vel rei negociatione, ideo non venit communicandum: vt l. coiri societatem. cum l. seq. ff. pro socio. adde quæ dixi suprà de consuet. matr. §. 4. præterea licet hic dicatur, quod pater lucratur mobilia & conquæstus, est intelligendum ex successione ab intestato, prout suprà in princi. dictum est. c Sed quid stante consuetud. quod maritus non potest donare vel relinquere vxori in tastamento: vt suprà, de consue. mat. §. . & idem de iure Lombardo, vt in Lombardia, de his quæ à viro vxori donantur vel relinquuntur. l. t. maritus instituit filiū, & ei vxorē matrem substituit: quęritur, an valeat talis substitutio, non obstante dicta consuetu. si contingat filium mori. Alber. de Rosa. in 2. parte stat. q. 112. tenet secundum Vber. de Bobio, quòd non valeat, quo ad bona paterna: sed bene, quo ad alia bona, quæ filius aliunde habebat. Sed an maritus possit in testamento suo relinquere vxorem suam executatricem, vt distribuat pro anima sua? & tenet ibi Alb. quod non: ne fraus fiat statuto vel consuetudini. Et hoc si sola vxor executatrix esset: secus, si cum aliis: quia tunc potest esse executatrix cùm ea cesset fraudis suspicio. & tenet Alexan. in consil. 57. colum. 3. versi. ex his. lib. 1. & Ioan. Andr. in addit. titu. de instrum. edit. §. nunc. versi. in addi. incip. ad istam. & Iason in l. non dubium. colum. 10. C. de legi. & Alexand. in l. cogi. §. hi qui soli. ad Trebel.

c Ad. And. Bar. in consil. 112. col. 14. cum si quis. l. 1.

§. V.

Item par ladicte coustume, la femme a forclost le fisque en la succession & hoerrerie de son mary. Et le mary aussi le forclost en la succession & hoerrerie de sa femme: & deficientibus parentibus.

Item par ladicte coustume.

a *La femme forclost le fisque.*] ¶ Vxor vel maritus non tantum excludit fiscum quando ascendentes vel descendentes, vel collaterales ipsorum supersunt: sed etiam affines siue cognati vxoris vel viri, vt est glossa celebris, & vnica, quam sequitur Ioan. de Plat. in §. mariti. in verbo, postea, in fin. Insti. de nup. sed eam reprobant ibi Ioan. Fab. & Ang. Are. quoad affines & cognatos vxoris vel viri: & tenet Ioan. Fab. in Auth. præterea. in fi. C. vnde vir & vxor. & Christoph. Porc. in d. §. mariti. pro quibus est text. in l. affinitatis. & ibi Ioan. Fabri. Bald. & Doctor. C. communia. de succe. & idem Matth. de Mat. in tracta. suo de succe. ab intesta. in vlti. art. & charta si. quando, & in quibus vxor succedat viro, vide Cy. Ioan. Fabri. Bald. Alexand. & Iaso. in d. Authen. præterea. & Ang. Aret. in §. fin. Instit. de succe. cogna. & Mart. Laude. in tract. de fisco. q. 239. Et idem est in tutore & curatore, qui succedunt pupillo, & excludunt fiscum: vt est glos. singularis in l. quo tutela: aliàs incipit Quintus Mutius. ff. de reg. iur. quam Dy. ibi dicit non esse alibi, & sequitur ibi Ludouicus Bolog. in suis primis interpret. & Bal. in l. si quis fisco. §. eius qui. ff. de iniusto rup. testa. & in l. cùm in eo. in fi. ff. de pact. vbi Baldus dat consilium constituendi, & dandi tutorem ad priuandum fiscum, sed Barto in d. l. quo tutela. tenet contrarium, per text. in l. nutritoribus. & ibi idem tenet Bart. C. communia de succes. sed Bal. & Ang. ibi ad illam l. respondent, quòd loquitur in nudo nutritore, & qui recipit mercedem pro nutritione. & glo. in d. l. quo tutela, loquitur in tutore, qui administrat corpus & bona sine mercede: vt suprà, de consuetudine iur. statu. per so. §. 11. dixi, qui §. facit pro hac opi. Bal. & istud sequitur Paul. de Castr. in d. l. nutritorib. vbi induxit Pau. ad quæst. quòd si hospitalia recipiant & nutriant pueros expositos, non propterea succedunt eis, si maiores effecti decedant cum bonis: sed potius deueniunt ad fiscum: vt C. de infant. expositis, per totū. Item a hospites secundum Pau. recipiētes peregrinos & aduenas, si ibi decedant, bona mobilia quę habent, non capiunt si successores habēt: aliàs applicantur fisco: vt est tex. in Authen. omnes peregrini. & ibi Bal. & Doct. C. commu. de succe. quæ autem malè seruantur secundum Pau. de Cast. pręcipuè Romæ in anno Iubileo. Nec valet consuetudo, quòd hospites succedant vel fiscus: vt dicit text. in d. Auth. omnes peregrini. & tenet Fabia. de Giochis, in repe. auth. nouissima. in 3. princip. q. in fin. de inoffic. testa. b Item socius succedit socio, & excludit fiscum, vt l. 3. & fin. & ibi Bal. Sal. & Alex. in addi. ad Bart. in l. t. de hæredi. decur. quòd facit pro dominis consiliariis parlamentorum regni Franciæ, quòd si consiliarius decedat sine successore, quòd curis succedat: vt tenet Alex. ibi suprà, & idem dicendum de notariis curiæ Bituricen. quòd communitas ipsorum succedat deficientib. parentibus. & ad supradictas quęst. & omnis dicta, vide Matth. de Mat. in d. tract. de succe. ab intesta. in vlti. articulo. ad finem vsque. & ibi pulchrè Lud. Bolog. in addi. c Et idem dicendū est in mobilibus dominis qui habent homines suos: vt ipsis sine hærede proximo & legitimo ab intestato descendentibus succedant. quia cuius ipsi sunt, eius omnia sua esse cognoscant: vt l. fin. C. in quibus cau. colo. dominos accusa. pos. libr. 10. & tenet Bal. & Alexand. in additio. ad Barto. in l. si quis. C. de

a Adde de priuilegio hospitaliū tex. Bald. Pau. et Salic. & Moder. in l. omnia priuilegia. C. de epis. et cle.

b Adde tex. in l. si vnica. C. si imperialis libert. soci. lib. 10.

c Adde, an homo meus possit facere testamentum, Spec. in titu. de feu. §. quoniam. ver. 19. & plenè loco. de sam. Geor. in tract. de homa. sem. de reydes. sine ope.

C. de hæredi. decurio. tamen possunt testari secundum Bal. nisi consuetudo sit in contrarium quia ingenui sunt, vt Instit. de iure persona. in gloss. in verbo aut serui. quod tamen intelligit ibi Ioan. Fab. dum tamen testentur inter homines eiusdem cōditionis & loci sui domini, secùs si extraneos instituerent hæredes, vt ibi vide & ipsum Fab. Insti. de hæredi. quæ ab intesta. defer. in prin. etiam quæ dicā in §. proxi. quòd nót. quia sæpe contingit. & tenet Ias. in Authen. si qua mulier. col. 1. ver. adde quod fortius. C. de sacrosanct. eccle.

§. VI.

Item le mort saysist le vif[a], son plus prochain parent habile a luy succeder ab intestat, qui diceluy defunct se veult porter & porte heritier dedans lan, a cōpter du iour du deces dudict defunct, quelque institutiō de hoirrie que le defunct ayt faicte selon ladicte coustume: mais ledict saysissement ne empesche pas que celuy qui est institue heritier, & qui pretēdoit en lhoirrie, ne puisse poursuyuir son droit par action, si bon luy semble contre celuy qui est saisy.

Item le mort saysist le vif.

a *Item le mort saysist le vif.*] Mortuus saisit viunm tam de generali consuetudine in regno Franciæ inconcusè obseruata, quàm de iure, ex potentia tamen & vitatis. vt est text. in l. 3. secundum verum intellectum quem ibi sequuntur Cyn. Bartol. Bald. Angel. Salice. Paul. de Castr. Alexander & Iason in l. cum antiquioribus. eodem titul. & in l. vnica. Cod. de his qui ante tabu. *a* & Bartol. & Doctor. in l. in suis. ff. de liber. & posthu. & in l. cum miles. ff. ex quib. cau. maio. & Bald. in consilio 218. column. 1. versicu. superest videre. volum. 2. quod est singula. multum est tex. & ibi Ioan. Fabr. & Doctor. in l. apud hostes. Cod. de suis & leg. hæredi. *b* Quicquid dicat gloss. in l. si infanti. Cód. de iure deli. vt dixi in addi. ad Dy. in regula si possessione. de regu. iur. libr. 6. & Alexand. in l. cum hærede. column. 2. in gloss. super verbo, non pertinet. ff. de acquiren. posses. & in hoc conueniunt omnes Doctores. Et videtur etiām dicendum esse in emancipatis secundum aliquos Doctores in dict. l. 3. cum hodie sit sublata sexus & emancipationis differantia. vt in Authentica de heredi. ab intesta. defe. §. si igitur. versicul. nullum, & in Authenti. cum de appel. cogno. §. aliud: sed communiter Doctor. tenent contrarium in l. ventre. ff. de acquiren. hæred & in dict. l. 3. de iure deli. & Ioan. Fabr in §. sui autem. Institu. da hæred. quali. & differentia quia in hoc non est sublata differentia, vt ibi vide. sed si non sit de suis, de iure communi nō transit possessio in hæredem vel proximum; vt dict. l. cum hæredes. & iuri. suprà allega. & tenet Alexand. in consilio 20. & consilio 80. & consilio 37. colum. 3. versicul. saltem in casu. libr. 1. & consilio 185. volum. 5. & Paul. de Castr. in consil. 235. secundum varum numerum, incipien. in causā appellationis. colum. 2. versicu. videtur tamen, in nouis. & Ioan. Fabr. Institut. de hæredi. institut. in princ. & Alexand. in consil. 138. columa. 6. libr. 2. & Angel. in consilio 287. in princi. *c* nisi sit statutum vel consuetudo quę transferat possessionem mortui in proximum capacem, & ei ad succedendum habilem, quæ valet. de qua facit mentionem Cy. in l. ea lege. column. 2. versicul. & istud est in arg. Cod. de condi. ob causam. & pulchrè Paul. de Castr. in consilio 79. incipien. videtur dicendum. in nouit. pro qua facit text. in argumen. secundum Bald. ibi in fi. l. fina. C. communia de manumis. quòd mortuus aperit oculos viuentis. & Signo. de Home. in consilio 252. & in simili est statutum Florentiæ secundum Angel. in consilio 81. incipien. domina Maria. & in consil. sequen. & 10 consil. 136. & pariter in ciuitate Imolæ: vt refert Ioan. de Imol. in consilio 16. incipien. viso casu. & etiam in ciuitate Senensi: prout dicit illustr. domi. Francisc. de Aretin. in consilio 159. column. vltim. versicul. quinimo etiam si filius, & Alexand. in dict. consil. 20. colum. 2. versicul. nouo: quia statum. libr. 1. & tenet Bald. in dict l. ea lege. column. 3. in princip. versicul. modò venio. & Paul. de Castr. in l. si sorori. & ibi Alexand. versicul. fallit. Et Iason versicul. limita. C. de iure delibe. vbi dicunt per illum text. quòd licet dominium hæreditarium transeat ex sola aditione, quę fit solo animo sine apprehensione: tamen possessio non acquiritur nisi mediante apprehensione. hoc fallit. nisi consuetudo vel statutum transferat possessionem in hæredem vel proximiorem. Nam lex, statutum, & consuetudo potest statuere, quod absque apprehensione possessionis, & absque traditione vlla transferatur ipso iure possessio sicut dominiū, tex. est celebris qui non est alibi. de iure ciuili secundum Bartól. ibi & Alexand. in additio. in l. raptores. C. de episcopis & cleri. & habet socium in l. vnica. de rap. virg. & de iure canonico in cap. ex literis. & ibi Henri. Bohic. Innocen. & Abbas Sicul. de consuetudi. & ibi Baldus, & etiam super Rubri. colum. 3. Idèm tenet & Alexand. in dict. leg. cum hæredes. in principio. versicu. ex his habetis. & Baldus in Rubri. de causa posses. & proprie. column. 2. versicu. quæro, statuto, &c. vbi dicit idem statutum esse Mediolani. & Iason in dict. l. si sorori. & ista possessio secundum Baldum in d. Rubric. est datiua creata à l. absqua præsentia corporali: & ideo vocat eam artificialem possessionem, non naturalem: quia non cōsistit in sensu corporeo: nec in organis corporeis. Quamobrem iste hæres fictus *d* secundum

a Adde Bart. Soc. in consi. 116. et in cōs. 20. Ver. nec obstat si dicereretur. Vo. 1.

b Adde quòd si vnus ex hæredibus se gessit hæredem cū beneficio inuētarij an alius simpliciter quòd de consuet. et stylo curia Franc. is qui simpliciter se portaus hæredem, præfertur in successione, & ī lcteru regia hæredi volenti facere inuentariū concessis apponi solet clausula prouiso, quòd nemo alius simplex hæres sit. quod iure non probatur.

c Adde Bar. Soc. in consil. 197. Ver. non obstat. & statutum cum versic. seq. Vol. 2. et de cas. parla. Gratia Del phi. q. 552. & Andr. Barb. ī consil. 51. col. 24. Vol. 1. qui allegat tex. in ca. 1. de dolo & cōtu. et per ipsum Barba. in ca. ex literis de cōsue. hoc all. & in cons. 8. Vol. 2. co. 13. & Bal. ī l. denique. ff. de ex qui. cau. Vbi dicit esse Papia.

d Adde quòd hæres filius habet omnia priuilegia vere hæredis, tex. ī l. si filius. ff. si quis ob. mis. causa testa. & Bar. Soc. ī cōs. 1. col. 3. Ver. nec obstat. lib. 1.

 dum

dum eum vigore dictæ consuetudi. vel statu-
ti debet petere se mitti in possessionem ex e-
dicto diui Adriani, vel interdicto adipiscen-
dæ possessionis in executionem præfatæ con-
suetudi. vel statuti, & hæres institutus in testa-
mento citari: quia corporaliter possidet. licet
secundum Baldum non possit interdictũ re-
cuperandæ possessionis intentare. vt not. ipsi
in Authent. defuncto. colum. 2. vers. 3. quæst.
est. C. ad Tertul. & in leg. 1. in fin. C. de appel.
& Iason in dict. l. si sorori. versic. secundo li-
mita. & Alexand. in d. consil. 37. colum. 1. ver-
sieu. sed alia ratione. libr. 1. & in consil. 83. co-
lumn. 4. versicul. fortificantur prædicta. co-
lumn. 8. tamen de consuetudi. regni Franciæ
totum contrarium seruatur: quia non opus
est interdicto adipiscendæ possessionis, cum
possessionem habeant, & sint saisiti, & possi-
denti non datur: vt l. 1. in fine. ff. quorum bo-
norum. præterea eisdem competit interdictũ
recuperandæ possessionis, si alius fuerit hæ-
reditatis possessionem adeptus, secũdum Io.
Fab. in d. §. sui. col. 1 ver. in eadem gl. cum di-
cit in fi. vnde hic qui est in possessione ficta,
est in vera: vt est etiam Mediolani secundum
Bal. in d. Rubr. de cau. posses. & proprie. pro
qua allegat tex. in l. apud Iulia. §. 1. ff. ad Tre-
bellia. & tenet Io. Fa. in §. alteri. col. 4. Instit.
de inutil. stipul. vbi dicit quòd mortuus per
consuetudinem taliter saisit viuum, quòd nõ
obstante aliqua clausula huic consuetudini
derogatoria in testamento, etiam cum pœnæ
adiectione per testatorem apposita est saisitus
de omnibus bonis ipsius defuncti: quia dicta
consuetu. habetur pro lege: vt §. ex non scri-
pto. Instit. de iure natu. gen. & pro hoc facit l.
nemo potest. & quæ ibi not. Docto. ff. de leg. 1.
hinc est quòd ipse Ioã. Fab. dicit in §. in sum-
ma. Institu. de interdict. quòd potest excusari
stylus curiæ Franciæ, vbi hæredes se dicũt sai-
sitos, & turbari in possessione, & concludunt
in casu nouitatis: quamuis non fuerint adepti
possessionem realem. & tenet And. Barb. in re
peti. d. Rubr. de causa possessio. & proprie.
chart. 22. vbi amplè adducit plura media. quòd
statutum vel consuetu. possit transferre a pos
sessionem sine actu corporali. & Anto. Cor. in
trac. de potestate & excellentia regia. q. 85. &
tenet Bal. in l. penulti. §. si in fine. C. ad Tre-
bel. & in l. fi. col. 4. de sacrosanctis ecclesiis, &
in sua Marga. vers. consuetu. & Bar. de Firmo
in tracta. de episcopo, in prima parte. 3. lib. q.
56. Et consuetudo transferens possessionem
in hæredem vel proximiorem, debet intelli-
gi secundum Bald. & Barba, in dicta Rubrica
in hærede & proximiore vero & iusto. habili
& ad succedendum capace, & idem tenet Bal.
in ca. item cum quis. col. 1. versi. & præsertim
si statutum. de restit. spolia. & Alexã. singu in
consi. 40. colum. 8. versic. quia respondeo, vs-
que ad finem. lib. 3. & istud est de mente con-
suetudi. huius, dum dicit b, *habile a luy suc-
ceder*. & pro hoc text. cum sua gloss. 1. in l. 1.
C. de sacrosanctis ecclesiis. Nam beneficia le-

a Adde quòd statutũ vel consuet. potest facere quòd possessio habeatur pro derelicta secũdum de Zaba. in consi. 132. col. 2. ĩ fin.

b Adde tex. in l. vt gradatim. §. & si. ff. de muneri. et hono. & Ang. ĩ consi. 160. col. 1. ver. sine statutum.

gum capacibus scripta sunt: non autem o-
diosis & incapacibus. l. Lucius. §. Lucius Ti-
tius Damam. ff. de leg. 2. & tenet Bald. in l.
omnes populi. columnn. 12. & ibi Ioan. And.
Bapti. char. 29. columnn. 8. versicul. ex hoc in-
fer. ff. de iustit. & iure: nisi statutum vel con-
suetud. diceret, quòd quilibet cuiusuis con-
ditionis posset succedere vel testari: quia non
restringitur ad habiles, & ideo inhabiles cõ-
prehenduntur, secundum Salice. in l. si serui
vestri. C. de noxa. & Io. Bap. vbi suprà. char.
28. colum. 2. versic. tertiò infert. & Bart. & A-
lexand. in addi. in l. 1. §. quid habebat. colum.
1. versic. extra gloss. ff. de bono. poss. contra ta-
bu. Item est similiter intelligenda tam in li-
nea directa, quàm transuersali seu collatera-
li, tam in bonis mobilibus quàm immobili-
bus, vt infrà dicam. c Et inspicitur conditio
personæ succedentis saisitæ: & non conditio
defuncti. quia si successor sit clericus, & dece
dens laicus, bona dicuntur clerici, & non lai-
ci: licet fuerint illius mortui: amplius tamẽ
non sunt, vt ff. de iure doti. l. si ego. §. si res a-
licui. ibi tam hæredis dominium est, à quo di
scedere non posse. & ibi bona gl. in verbo, fa-
uore. præterea est intelligenda, non solùm in
homine libero: sed etiã in seruo mortuo qui
saisit suos proximos, qui sunt eiusdem condi
tionis, & non cõsanguineos liberos: aliàs do-
minus est saisitus. vt de seruili cog. & ibi Chri
stoph. Porc. Ioan. Fab & Angel. Areti. quia de
consuetudine liber & francus non succedit
seruo, sed bene alij agnati & cognati eiusdem
conditionis & ipsis deficien. dominus, vt su-
prà §. proxi. in fi. dictum est, tamen de consue
tudine plurium locorum dominus statibus
liberis seruis succedit in tertia parte omniũ
bonorum: vt est in duodecellis in Bituria, &
vidi iudicare per dominum vicegerentẽ pri-
uilegiorum apostolicorum almæ vniuersita-
tis Biturigum. Et istud ius in gallico seu vul-
gari vocatur *mortemain*. Sed videtur, quòd hæc
consuetud. non habeat locum in feudo, quia
hæres non censetur esse saisitus sine præstatio-
ne fidelitatis & homagij, licet ius sibi compe-
tat, & in eum possessio transferatur secundũ
Bald. in dict. l. cum antiquioribus. de iure de-
libe. quia dominus est saisitus per mortẽ va-
salli vtilis dominij, quod vtile & profitabile
dominium censetur annexum & consolidatũ
cum directo: vnde requiritur quòd hæres po
natur in possessionem per manum domini,
sed hoc intelligitur, quòd hæres nõ censetur
saisitus contra dominum, sed bene contra o-
mnes alios, vt tenet Bald. in capit. 1. columnn.
vlti. & ibi Cardina. Alexand. an mutus, vel
imperfectus, in lib. feudorum & Iason in d. l.
sorori versicul. principaliter. & Ioan. And. in
addi. Specul. titu. de feud. §. quoniam, versi-
cul. 21. Præterea videtur, quòd etiam non ha-
beat locũ in hærede vsufructuarij, argumen.
not. in l. si quis conductionis per Cyn. Barto.
Bald. & Salice. Cod. loca. & l. si quis. ff. de ac-
qui. possessio. licet glo. in capitu. licet episco-

c Adde gl. c. 1. ĩ gl. magna. ad fin. de consess. li. 6. & Barto. post gl. in l. nec inter. ff. de fideicõmiss. l. 4. & Alex. ĩ consi. 185. col. 2. vers. quia resp̃deo. libr. 5. Vbi dicunt quòd petitio hæreditatis nõ cõpetit hæredib. pro rebus quas post mortẽ defuncti possidere acceperũt: quia tũc desierunt esse hæreditaria, seu de hæreditate defuncti. & per Albor. de Ros. ĩ l. cum qui in prouincia. 1. contra. ff. si cer. petatur.

pus

pus. de præben. li. 6. teneat contrarium, quòd vsufructu extincto dicatur vsufructuarius in quasi possessione. de quo vide Alexan. & Doctores in l. naturaliter. in princi. ff. de acqui. possessio. & Ange. Areti. Institu. per quas personas nob. acqui. §. idem placet. in fine. Item intellige hanc cõsuetudinem: quòd licet saisiat venientes ab intestato: & non ex testamento, hoc verũ, nisi hæres ex testamento sit de proximioribus venientibus ab intestato. Ideo cũ aliis venientibus ab intestato potest se dicere pro parte sua saisitum: quia hæc consuetudo non excludit, sed profectò vocat & saisit venientes ab intestato. Licet de iure cesset successio ab intestato quandiu succedi potest ex testamento. leg. antequam. & ibi Salicetus, C. communia de successione. Secus si hæres non sit de venientib. ab intestato: tunc oportet quòd veniat petitorio.

¶ Adde textum in Authen. de hæredita. & falci. §. exhæredetos autem liberos si iuste à patre exclusi sunt, & nihil ex patris habeant voluntate, non vocamus, &c. col. 1. & Paulus in l. pactum. in princip. & colla. C. & dominos de Rota in decis. 3. titu. de pact. per Ber. de Bisgneto. Et nota vnum quòd si tempore renunciationis erant masculi, qui postea patre & matre viuentibus moriantur, quòd filiæ poterunt succedere, & dicere se saisitas: quia eas excludere fauore masculorum voluerũt quæ hic cessat. nam talis renunciatio & iuramentum intelliguntur fieri rebus sic stantibus seu remanẽtibus in eodem statu. 1. quòd successio possit post fratres masculos peruenire ad eas, vt tenet Pau. in d. l. pactum colũ. 2. post princip. versic. quia quem ibi sequuntur Doctores & Bald. in consil. 369. volum. 3. imo secundum ipsum ibi etiam si filia renunciasset mortuis iam fratribus in manu parentũ, quòd est singu. & Barto. Soci. in consi. 64. lib. 1. quinimò si filia quæ renunciauit, moriatur viuente patre & superstitibus filiis ex ea qui postea volunt succedere ex propria persona auo cum patruis poterunt succedere, non obstan. iuramento & matris renunciatione secundum Bart. & Doct. mo. in l. quæ superstitis. ff. de acqui. hæredita. & Bald. & Ias. in d. l. fi. C. de pact. Pau. in d. l. pactum. col. 2. versi. 3. dubitatur. de colla. & Fran. de Are. in d. l. quæ superstitis. quid si filiæ cui relinquit pater mille causa dotis, si postea accepit à patre vel eius hæredibus quingenta & renunciauit legato cum iuramento. an possit postea petere integrum legatũ, vide Bal. in cons. 172. in prin. vol. 3. & Sign de Ho. 252. & Ioan. Campe. in tract. de dote in 1. parte. quæstion. 36. quid si tempore dotis datę patrimonium erat minus quàm tempore mortis: ita quòd habita consideratione non habet legitima, quę fuit finalis causa renunciationis quartæ, an possit petere legitimam. Bald. in consil. 359. column. 2. versicul. pone quod, tenet, quod cessante causa si. renunciationis. cessat eius effectus, ar. ff. de vaca. munc. leg. his honoribus, iunct. §. & Ludouicus de Rome. in suis singu. tamen per dominum Cancellarium non consueuerunt concedi literæ releuamenti talis deceptionis, & bene. Item etiam non nocet renunciatio sororis quæ contemplatione patris renunciauit successioni paternæ, si extraneus instituatur hæres, vt no. Guil. de Cu. Bald. Paul. Alexand. & Iason in leg. ius agnationis. ff. de pactis.

¶ Per quæ dico, quòd si filia dote contenta renunciauit successioni paternæ & maternæ in manib. patris de per se vel fratrum de per se: siue in patris & fratrum, simul ad vtilitatem fratrum, vel vnius tantum etiam cum iuramento: & sic priuata fuerit iure huius consuetudinis se dicendi post mortem patris saisitam, cum sit incapax & inhabilis ratione dictæ renunciationis: tamen si pater in testamento suo vnà cum aliis eam instituat hæredem: vel alius vocat eam ad successionem, quod non obstante renunciatione potest se dicere saisitam pro parte & portione ab intestato ipsam contingente. Pro hoc sunt duo textus, qui clarissimè probant: text. in capit. 2. & ibi Anto. de Butri. & Imo. de renuncia. vbi quia iurauit nõ accipere beneficium ab aliqua ecclesia, quòd licitè potest accipere, si sibi conferatur. de hoc dicto vide Ludouic. Bolog. in l. fin. ff. ad municip. in primis interpretationibus. Alius est textus in l. si patronus non aluerit libertum. ff. de bonis liber. vbi dicitur, quòd si patronus non aluerit libertum, priuetur, secundum legem Æliam Sentiam, successione bonorum liberti. nisi libertus in testamento suo eundem patronum hæredem instituerit. & istud tenet Bartol. in l. stipulatio hoc modo concepta. column. 1. versicul. facio aliam q. in fin. & ibi Alexand. insuper Iason column. 6. versicul. vltim. pro complemento istius secundæ quæst. ff. de verbor. obligatione, vbi ponit duas singulares ampliationes. & tenet glo. & Bald. in cap. ad nostram, in 2. col. a. de iureiuran & Oldred. in consil. 238. & Paul. de Cast. in consil. 339. col. 2. versic. præterea. ille qui renunciat secũdum verum numerum incipien. non est dubium. vol. antiq. quia hæc renunciatio non trahitur secundum ipsos ad ius superueniens, cùm iuramentum habeat causam præsentem, & nõ de futuro. & idem tenet Franciscus de Areti. in consil. 92. colum. 5. versicu. tertio, quia secundum Bald. &c. & Bald. in l. fin. column. 4. C. de pact. & Felin. in c. si diligenti. column. penul. ver. 10. fallit. de foro competẽti, vbi vult plus, quòd etiã si renunciauerit iuri quod habet, vel habere speratur, quia intelligitur ex causa nunc subsistente: & institutio est causa noua, de qua tunc non sperabatur secundum eum, & no. Paul. de Castro in consil. 287. secundum verum numerum incip. notandum est ad euidantiam in nouis, vbi dicit quòd licet stante consuetudine vel statuto, quòd filia dotata non succedat: tamen pater potest in testamento eam vocare, & idem tenet Bald. in l.

in l.quicunque.col.3.versic.sed pone,statuto. C.de seruis fug. & prædictam sententiam tenet Georg. Natt.in repetiti. c. quantuis pactū. colum.3.versicul.limita. hanc decretalem de pactis.lib.sexto.& Petrus Iacob.in tit.de condict.ex l.omnimodo.colum.5.versicu. sed an ille filius.Iason in d.l.fin.colum.4.versi. decimo istum textum.de pact.& Bald. in consil. 251. in princip. volum.2.vbi adducit septem rationes.& ita pluries a consului. Aduerte tamen,quòd de consuetudine regni Franciæ nō potest quis esse hæres & legatarius : licet habeat electionem,an velit capere hæreditatem vel legatum, quia nemo potest à seipso legatū consequi,vt §.an seruo.Instituti.de legatis,& quæ dixi suprà eod.§.1.in fine,sed bene potest prælegari hæredi,vt certum quid præcipuum habeat secundum formam iuris. Sed quid in testamento testator pro complemento & executione sui testamenti,saisiat executores suos de bonis mobilibus,vel de certa pecuniæ summa, an hæredes sint ex vi huius consuetudinis aduersus ipsos executores saisiti, cū iam dicti executores sint per traditionem testatoris: & de iure saisiti, vt l. nulli.& ibi Ioannes Fab.Cy.Bald.Ange.& Salice. C.de episcop.& cleri.& per Specu.titu.de instrumen.ædit.§. nunc verò.& Bart.in l.alio hærede. ff. de alimentis & cibariis legatis: dic quòd sic,& ita vidi iudicari : secus de cōsuetudine Parisien. b quia aduersus executores hæredes nō sunt saisiti : sed ipsi executores de consuetudine sunt saisiti. Et nota quòd si executores habeant testamentum, quòd hæredes de iure & consuetudine possunt petere, & habere testamentum ab ipsis executoribus mediante cautione,pro quo facit text.in l.cæteræ.§.si.com l.sequen.& ibi.Flo.ff.familiæ.her.& l. si legatum,& ibi Bald.Alexan.& Iaso. ff.de æden.& l.procurator.& l.fi.& ibi Doct.C.eo.tit.Sed an hæc consuetudo habeat locū in bonis mobilibus episcoporum, vel archiepiscoporum ab intestato morientium ? Dic quòd sic : sed successores episcoporum in dignitate ex priuilegio à principibus Franciæ eisdem cōcesso possunt illa petere, vt dicunt quidam, qui ita viderunt contingere, & obseruari in successione cuiusdam archiepiscopi Remen. contra Cancellarium Regis Franciæ se hæredem dicentē: tamen de consuetudine generali mundi c episcopi & beneficiati seculares possunt disponere de eorum bonis mobilibus secundum gloss.archiepiscop.Dom.& Petr.de Ancha.in c.fin.de offic.ordi.lib.6. vt tenet Ioannes Fabri.in Authenti.licen. C.de episcop.& cleri.& Ioan.And.in regula, nemo potest, in Mer.de reg.iur.lib.6.& Ioan.Fabr.in §. ie vero.Insti.de rerum diuisione & Alber.de Ros. in secunda parte Stat. q.189 & Bald.in c.fi.colum.4 versic.quæro nunquid valeat generalis consuetudo,de consuetud.& Abba.Sic.in c 1.eo.tit.& decisio. Parlamenti Gratia. Delphi.q.110.& gloss. in c.1.§.item quòd si ecclesia, in verbo acquisitos, de Anath.in Prag.

a Adde quod si filia fecit quittationē fratrib. de relictis sibi factis in testamento quòd non obest sibi in legatis factis in codicillis, vt no. Bald. in l. si serno meo. ff. de lega. 1.

b Adde quod relicta ad pias causas non regulātur legibus laicorum, sed iure Diuino, gétium aut canonico. c. cū esses. c. relatum & ibi Anto. et vtrque sic de testa & omnes in l. lib. 1. C. de sacrosanct. & Bartol. Soc. in consi. 247. colum. penu. ver. et ideo aliàs cōsul. eum. vol. 2.

c Adde vtrunq; cōsi. relatum in 2. de testa. et Barba. in consi. 33. per totum lib. 1.

sanct. vbi dicit esse generalem in regno Franciæ : & Bart.de Firmo in tract.de episco. in 4. part.lib.4.q.3.versic.nec omitto. vbi vide per totam tertiam quæst.& Ioan.de Ana.in consi. 77.& ibi Ludouicum Bolo. in additionibus, & Bald.in consi.180.lib.1.

§. VII.

Item si aucun bastard va de vie a trepassement sans hoyr descendant de son corps,& sans faire testament, ou ordonnāce de ses biens,le fisque a luy succede & non autre : selon ladicte coustume. Mais pourtant nest prohibe ne defendu:ains est permis aux bastardz & illegitimes de tester & disposer de leurs biens,tam inter viuos,quā in vltima voluntate par ladicte coustume.

Item si aucun bastard.

a *Testament,ou ordon.*] Hæc consuetudo est generalis in toto regno Franciæ,quòd bastardi possunt testari, & de bonis suis disponere: quia ab eis incipit caput & linea : ideo de acquisitis per ipsos possunt testari : & ita fuit per arrestum curiæ Parlamenti Parisien. pronūciatum pro quodā nomine Luca de Mailleur de trouee vache cōtra procuratorem regium Sabbathi post Quasimodo,anno domini 428.supra mille: quia consuetu. potest habilitare inhabiles ad testamentum condendum secundum Alber.de Rosa.in 1.part. stat. quæst.178.& Doct.in l.1. C.de sacrosanctis ecclesiis.Et etiam potest disponere circa successiones spuriorum secundū Iaco.de Alua. Bal. & Cardin. Alexan.in c.primo. §. hoc autem. de his qui feud.da. possunt, sed eisdem ab intestato decedentibus sine liberis succedit fiscus, aut alius dominus temporalis : tamen bastardi ex damnato coitu ab intestato de cōsuetudine nemini succedunt, & probatur de iure diuino,quo cauetur, nō erit hæres filius ancillæ.de quo per Paul.de Castr.in consil.33. volu.nouo.sed de iure qualiter succedant patri vel matri,& aliis agnatis & cognatis, vide text.in Authent.licet & ibi Doctor. C.de nat. lib.& in §.nouissima.& ibi pulchrè Christophorus Porc.Ioan.Fab.& Ange.Aret.Insti.ad Orphicia.& Mat.desinat.in tracta.de success.ab intesta.in 1.princ.ar.& Ludo. Bolog. in addi.t.& seq.& singul.decisi. Parlam.Gratia. Delphi.quæst.880.& Ioan.Fab.& Docto. in l. si qua illustris.C.ad Orphi.& Abb.Sic.in cōsil.50.volu.2.& Ludo. de Ro.in consil.232.& aduertendum est,quòd antequam aliquis dominus temporalis possit succedere bastardo & illegitimo, tria de consuetu. requiruntur. Primò,quòd fuerint nati in eiusdem domini terra : secundò, quòd ibi moram & residentiam faciant : tertiò, quòd ibi moriantur ; & decedant,aliàs non. Secus est in principe,qui

b Adde quòd licet maritum vel eius hæredes probent vxorē adulterasse: tamē filium natum in matrimonio, censetur natum ex eo patre tex. in l. miles. § defuncto. & ibi Alex. in addit. ad Bar. ff. de adult. & Bal. in Rub. C. de probatio. et Pau. de Cast. in consil. 354 vo. nouorū & Bal. in l. si vocatus. C. de nupt. & in l. si à matre. C. de suis, & legi. & Alex. in consi. 7. vol. 5. & Andr. Barb. in consil. 27. col. 2. volum 1. quòd est singul. et Frā. de Crema in suo singu. 127. quod de filius natus ex muliere nō retenta in domo, ad quā multi habent accessum Ang. in cons. 86. in cons. 191. et Bal. in cons. 64. li. 1 & vide notata. hic Bar. Soci. in consi. 168. vol. primo.

bona

bona talium naturalium & illegitimorum liberorum laicorum occupat ab intestato, vt hîc vides. & nota ꝙ incestuosus, & natus ex damnato coitu, regulariter oon potest capere à patre relictum de iure: vt l.1.C. de natu.lib. tamen bene potest pro alimẽtis, tex.est & ibi Inno.Abba. Sicu.& Card.Alex.in c.cum haberes. de eo qui duxit in ma. quam & tenet Bart.Bal.Aog.Sali.in Auth.tit.& complexu. C.de inces.nup.& Bart.in l.si fraudator.§.si à socero.& ibi Alex.in addit. ff.de his quæ io fraud.cred.& Bart.in consi. 119.incip.dominus Dominicus, & ibi Bart. Landri.in addi. & Bald.in consi. 330.col.vlt.ver.4.quæritur lib.3.& Ang.Are.in §.legari. col.1.Institu.de leg.& adde videndum Bart.Bald.Salic.Alex. & Iasoo.in l.2.C.de hære.insti.vbi ponit consilium, a quod spurius possit capere sibi relictum à patre,& Ang.Aret.in §.hæres.Inst.de hæred.insti.& latius de pupil. substi.in prin. col.4.& Paul.de Cast.in consi.5.vol.antiq.& Alex. in l. cogi.§.hi qui solidum.ff.ad Treb. & sing. Bart.in l.si is qui duas ff.de libe.leg. vbi pooit aliom modum, videlicet instituendo socium spurij,& Anto. Corse.in suis sing. in litera spurius,& pulchrè Ludou.de Ro.in consil. 43. in fin.Sed an valeat b consuetu. vel statutum, ꝙ sporij & similes succedant patri, vide pulchrè Paul.de Castr.in consi.466. secundum verum numerum, incipient. viso dicto puncto occurrunt dubia io antiq. ꝙ est amplissimum, qui tenet quòd ooo valet,& idem tenet Fred.de Senis in consi.275. & Ioan.Bapt.in repet.l.omnes populi.chart. 11.colum. 1.quæst. 7.& sequen ff.de iustit.& iur.& Bart.& Franci.de Aret.in l.testamenti.ff.de testam.Et not. c etiam qoòd licet non possit recta via relinqui filio bastardo, vt d. Authenti.licet, tamen bene potest nepoti, ex dict.filio bastar.oato, secundum Hippoly.de Marsil.in suo singu.163.& Signo. de Hom. in consi.114.Prætera de consuet.plorium locorum bastardi & illegitimi, ac alij homines qui noo habẽt, oec tenent domum, dicuntur albini, & vnde dicitur ius albinagium. hoc verum, si sint extra regnum Franciæ nati: secus si sint in regno nati. quia albini dicuntur alibi nati. & ita vidi in consistorio principis nostri, per d.meum Cancellarium.d.Ioan.de Gannay.interpretari. d Et quot sunt genera filiorum naturalium, vide gl.& ibi Angel.in §.fin. in Authen. quibus mo. natu.& Henri. Bobic. & Doct. in c.tantá.qui filij sint legi.& Bald. io consil.344.volum. 4.& glos.& Ludoui. Bolog. in secundis interpreta.in Rubr. de concubi. e Item no.quòd licet ex testamento,& ab intestato monachi & religiosi ac canonici regulares possiot succedere, vt l.Deo nobis.& ibi Cyn. Bald.Ioan.Fab. & Sal.C.de episco.& cler.& Pet.Iaco.titu.de condi. ex.l. omni modo.col.3.versi.alij vero religiosi.tamen de consuetudine regni Franciç non succedunt ab intestato.sed an valeat, vide Barto. Bal.Sal.Alex.& Ias.in l fin.C.de pact.& Bart. io consil.37. incipien. quidam cola Pauli.& Feli. io c.præsentia.col.18.in fin.versi.1.quæro. vbi vide de probat. & Bald.in consil.330. libr.1.& Ioan.Bapt.in repet.l.omnes populi. char.12. col.3.ver.quotidie etiam quæritur. ff.de iust.& iure.& Abb.in consil.111.lib.1.in glo.fin.de purga.cano.ꝙ si statutom vel consuet. loquatur de successione oobilium, non exteoditur ad alios nobiles qui intrauerunt religionem: & ideo si in Latino, non in Gallico: sicut sunt & iacent hîc descriptæ consuetudines commentauerim. dico ꝙ non ad doctrinam aliorum, sed propriam commentani, vel potest dici secundum Ioan.Fab.in§.similiter. io vlti.quæst.Instit.de ex.tuto.quòd hodie in Francia omnes literati sciunt Gallicum legere potius quàm Latinum, quod secundum eum obseruant lectores Aurelianẽ. qui in cathedra partim Latinum & partim Gallicum loquuotur,& ne etiam scientia nostra sanctissima. l.1.§.proinde.ff.de varijs & extraordi.cogni.quæ solum vere studen.scripta est, vt l. pupillus. in fine. ff. de his qui in fraud.anoihiletur. Nam hodiernis temporibus propter multitudinem parum aut nihil studen. vilescit. argom.l.medicus, in princi. ff.de operis libe. & quæ no. Abb.Sicul. de dignitate protonotariatus & refeudariorum.ac Doct.in c.1.de priuileg.

Deo immortali, eius genetrici iotemeratæ virgini Mariæ, Boerij ac toti curiæ triumphanti offero gratias.

F I N I S.

a Ad.Bar. in consi.194 incip cecus de spaleto, & Bar. in l.si ex qui. ff.de vulg. subst.& in l.fin.ff.de his quibus, vt indig. Bal.vol.3. & ibi Frã. de Are.ff. de testa.

b Ad.Fre. de.consilio 277.Bal. consi.327, Pau.de Castro consil. 227.Ro.cõsil.102.

c Ad.doct. i l.si.C.de nat. liber. & Alex.in consil.77. li.1.et Mat. de Mat. & ibi Lu.Bolog.in ad. in secundo de success. sio. ab intest.

d Add.Ange.in consil.123.

e Adde Mathe. de Mat.in suo sing.incip. nota mirabile dictũ Bar.fo.6. colũ.3. & Bar.So.in consi.241. vers.sz posito. lib.2. & an statutum disponens quod stantibus masculis filia fœmina non succedant non cõprehendat monales. vi. de Bart.in con.81.consi.4.in fin. ver.primũ dub.vsque ad fi.vo.1. & Fabi de Giach.ĩ repe.authen. nouissima. car.15.col. 4 in princ. C.de inoff.test. & gl. in ca.præsens.clericus.in ver. in locum. 21.q.3.

INDEX IN COMMENTARIA NICOLAI BOERII.

An tem-

Anper

An filia

 ministra-

Quis

An vsu

Si plu-

FINIS.

CONSVETVDINES AVRELIANAE CIVITATIS, CLARISS. IVRECONSVLTI PYRRHI ANGLEBERMEI AVRELIANENSIS, LVCVLENTISSIMIS COMMENTARIIS ILLVSTRATAE.

Adiectus est INDEX rerum & verborum, præ cæteris insignium, non minus accuratus, quàm locuples.

FRANCOFVRTI,
Ex officina Typographica Nicolai Bassæi.
M. D. LXXV.

PRAEFATIO PYRRHI ANGLEBERMEI, IN AVRELIANAS CONSVETVDINES, AD REVERENDUM IN CHRISTO PATREM, DOMINUM LODOUICUM BORBONIUM, LAUD. PRÆSULEM GENEROSISSIMUM.

IT A natura comparatum est (antistes illustrissime) nec id citra magnum Reipublicæ detrimentũ atque perniciem, vt cum generis nobilitate virtus, eaq; præsertim literis quæsita perquam raro societatem coeat. Quod à malis partim moribus, partim ab effracta languescentiaq; statim cum omnium, tum optimarũ rerum cupidine censeo contingere: dum preciosissimas & virtutis & eruditionis opes solis obeunt oculis, vbi vel laborem nobiles delicati refugiunt, vel ipsum fere nomen literarum (tanquam Ephesij eius qui Dianæ templum incenderat) abhorrẽt, veluti sibi suisq; titulus ignominiosum. Quod stultissimum sanè est indicium, insignis socordia, grauisq; ipsorum labes. Nam quæ præsentior pestis est voluptatis (quæ quod Cicero de legibus dixit, mater est malorum omnium) quam honestissimum otium literarium, quod isti contemnunt, soli obsequentes genio, gaudentes inertia, suaq; sibi dementia perplacentes, indoctæ simul & iniustæ multitudinis consensu deprauati. quo quid stultius dici potest, aut quid vesanius? Sic est omnino maioris potentiæ rerumq; affluentiæ comes imperitia. Sic iudicia peruersa, dum isti magistratus omneis optimis doctissimisq; viris, dum honores, potestatesq; præripiunt, quorum suffragiis rerum natura vertitur, & vitium pro virtute, probrum pro laude haberi solet. Vnde fit merito, vt cum primis res admiranda videatur, si quando vetustæ natalium claritudini, si fortunis virtus ac eruditio pulchro honestoq; fœdere coniunctá sit. Res est rara, vt idem nobilis sit & doctus. Sed quo rarior, eo admirabilior, eo diuinior. Quando quidem in hac mortali sorte duæ res sunt quæ nos & immortaleis faciunt & supremos, longa generis præstantia (perennis gloriæ monumentum) & nostra virtus à parentum strenuitate minime degenerans. Illa virtutis præbet imaginem, exemplis vrget facitq; animos: dum viua generositatis semina primis infusa natalibus, genuinamq; animi dexteritatẽ (quæ velut cunis illabitur) in posteros transmittit hæreditariã, quando boni ex bonis fere procreantur, & cum lacte tigres maternam sugunt feritatem: quosq; leones pardi genuere iubis carent, neque adeò sunt elati. Hæc vero virtus nostra nostroq; labore parta nos in terris viuos adorari (dum nescio quid in nobis eminet non humanum, dum illa germanæ iustitiæ maiestas siderea nos illustrat) mortuos in cœlis summo bono perpetuaq; vita frui facit. Ea res est quæ summam de te spem nemini non induxit, quæ te maxime gratum maximeq; spectatum fecit, omniumq; vota in te conuertit, omnium pellexit animos, in te vnum principem simul & præsulem. vt illustrissimum genere, ita de literis & virtutibus ornatissimũ. Nam studuisti semper ob virtutẽ, καὶ τιμῶν καὶ δόξαν καὶ ἔπαινον καὶ τῷ ἐπὶ λόγοις εὐδοκιμεῖν καὶ τὸ συνιέναι εὐδαιμονεῖ ζητῶν. Et hæc virtus tibi diuina, dubium est an heroica mente prædito, non momentanea, verum antiqua, solida, immarcescens, à sanctissimis initiis longa producta serie, atque gentilitia est: cumq; vita ipsa tibi ex vtriusque parentis semine ingenita. Neque aliter fieri potest, quin à sanctissimis probissimisq; parentibus, & ortus & educatus, ipse quoque sis absolutissimus, quod perquam notum est toti Galliæ, satisq; persuasum te familiæ nomen indies magis ac magis augere, idq; vberiore stylo dicerem, nisi rem à proœmio diuersissimam facere viderer, & panægyricum tui potius (qui tã anguste concludi nequeat) quàm propositum negocium tractare. Tua vero ingens virtus, quæ cæteris magnatibus pro scopo, proq; exemplo est: imo in cuius æstimatione debeant erubescere, grauiq; dolore penitus premi: me non plebeia natum familia (quod probe nosti) rapuit in admirationem tui: succenditq; ad moliendum aliquid quo beneuolentiam tuam demereri, mihiq; non minimum apud te locum & gratiam comparare possem. Id me literis consequuturum arbitratus sum: si quid ex studiis meis qualibuscunque colligerem, quod obiter tibi grauioribus curis agitato solatium præberet, ne dicam conferret. Solebas namque dum Academiæ nostræ maximo esses ornamento, interdum etiam nostris nugis fauere atque arridere, velutq; genius optimus Pyrrhum intra tuos lares & penetralia sacratissima receptum ad optima quæque tentanda sæpius impellere, idq; tũ pro tua incredibili mansuetudine sponte factitabas, dum in omni studiorum genere libens versabare, semper hilari fronte ac recens, sedulaq; viri audiendo opera impensa (quod senticosius est studium, neque sic amœnum) modo Theologicas (quod te decet) atque philosophicas dissertationes asciscebas, modo suauioribus blandioribusq; musis colludebas honestissimis vsque negociis ocium aliis perniciosum fallens, semper de honestis studiis disserẽs iuxta Isocratis ad Nicoclem præceptum saluberrimum, eiusq; consilij memor, quod à doctissimi illius Erasmi delitiis mihi quondam ad ciuilis philosophiæ scholam reuocato, cum egregius doctor, nunc optimus senator Franciscus Deloynus, qui tibi semper in ore est, vir non minus integritate iudicij ac rectitudine, quàm omne genus li-

teris clarus, prædicabat, & ex me persæpe audisti. Dicebat enim hæc studia iuris ab humanioribus non mediocriter adiuuari, cum liberaliores artes non nisi eruditiores nos ad reliquas & mansuetiores efficient. Vnaquæque ars suo marte suoque tempore tractanda est, verum nulla est (meo iudicio) tam exigua, quæ non iuuetur eloquentia, vel imprimis: tãtum abest vt officiat eloquentia reliquis disciplinis, vt singulis apprime sit necessaria, quod iis demum persuaderi potest, qui sunt fælicioribus ingeniis, non duri, non contumaces, non illiberales, eaque fælicet de re multo magis, quàm qui inhiant lucro vel sordidissimo, neque quicquam nisi lucro nummario demetiuntur, vel ambitione, adde & superstitione, quamuis has tuendo parteis atque commendando, mihi planè ipse suffragari velle videar. Verùm enimuero non facile illorum sententiæ subscribam, qui sese philosophiæ tum diuinæ, tum humanæ professores esse asserunt optimos, sine eloquentia, contenduntque collatis signis, aliter Theologiam, Dialecticen, Physicen, Ethicen, Metaphysicen, omnes denique disciplinas (quarum se magistros appellant) rectè non posse tradi nisi populari barbaraque eloqutione. Hoc ego illis tam facile concedam, quàm repente mihi persuaserint Paulum, Dionysium, Tertullianum, Cyprianum, Basilium, Ignatium, Hylarium, Lactantium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, ac reliquos religionis Christianæ præcipuos assertores (qui quidem fuerunt eloquentissimi) Theologiam nesciuisse, quos illi profectò vix è nomine cognoscunt, cum & perlegisse omneis, & præ manibus habere perpetuo debeant, quibus quis ignoscat, quòd Aristotelem suum principem (vt aiunt) suæque patronum sectæ, ac ducem, virum eloquentissimum doctissimumque non à vestibulo quidem salutauerunt: indigni nimirum Philosophorum titulo, cum & ij maxime quibus incumbunt, Hispanus, Buridanus, reliquique quos piget, pudetque nominare, imperitiæ, arrogantiæque numina, nihil minus hercle quàm Philosophi sint dicendi, quos illi (si diis placet) artium magistri Pytagoræ, Socrati, Platoni, Xenophonti, ipsi etiam suo Aristoteli longe anteponunt. Sed quid accuso Theologos? quamuis ab eorum albo refixum Hebraice, Græce, ac Latine perdoctum virum Reuclinum etiam indicta causa damnatum quis est qui non ægre ferat? Hoc Hermolao, Pico, Erasmo, Fabro, reliquisque, quos ea afficit iniuria, negocium relinquo. Mihi satis esset, si non eadem lues nostram professionem multis iam annis ita profœdasset: vt sit incredibile permultis eundem, & eloquentiæ simul & iuris peritum inueniri, quasi vel à Græcis tabulæ duodecim: vel à Romanis illis eloquentissimis leges, edicta, senatusconsulta, prudentum responsa, plebiscita, pandectæque ipsæ sint barbaræ, vel inornate conditæ. Iam complico vela, nimium diuagatus, digressusque ab instituto. Sed vna me spes reficit: quod nunc in Gallia omnes officinæ liberalibus instructæ studiis sunt: fitque diligentissima literariæ iacturæ reparatio. Quotusquisque est enim quem non suppudeat Latine nescire sæpe etiam Græce? Cæterum (quod huc spectat) is est locupletissimus tuæ fœlicitatis titulus (dignissime præsul) quòd nitidissimis omniũ literarum gemmis ingenium ad summa natum exornasti: is thesaurus est omni auro preciosior: hoc est ornamento omni diademate, purpura, lituo, infulisque maius: καὶ πολλῶν χρημάτων, quod Isocrates Demonico dixit, vbi ait solam doctrinam esse immortalem, omniumque rerum preciosissimam & honestissimam. Habes literas, & literas colis; amasque munus literariũ, nec præ literis ac virtute quicquã in precio habes. Qua de re me superiore autumno per aeris intemperiem velut relegatus à gymnasio ad solitudinem, in tanto ocio me deuoui totum, addixique ad scribendum quippiam (modo garrire est scribere) quod & me faceret eruditiorem, & apud te pro me patrocinaretur: istiusque erga me beneuolentiæ testatissimæ refricaret memoriam quamuis indelebilem. Cumque nonnullos sermones de fortuna, de pace, de saltatione, de Philosophia, de iurisprudentia, ac quædam alia fudissemus, nec admodum docte (vt omnia) nec accurate, forte me fortuna noster homo collega probissimus, nostrique particeps animi vir & virtute & eruditione sua tibi, multumque commendatissimus velut Delius aurem vellens monuit, vt aliud aggrederer quod ex mea potius arena esset, meæque professione. Subinde appuli animum ad patrias leges, nostræque nobilissimæ ciuitatis mores (quas consuetudines appellant) vernacula sermone promulgatos, latino (quo ad res tulit) commentario donandos. Idque præsertim, vt eos ipse addiscerem: cum (vt ille dicebat) Romano ciui sit indecorum ius ac historiam, in qua versatur, ignorare. Adhæc amicissimi viri, quibus reluctari nequeo, hunc laborem à me iam diu postulabant enixissime, quem recusare nec potui, nec sanè volui, dum forte fortuna libera & ociosa cessatio mihi suppeditaret ocium: quamuis huic rei impar, cui tantum operæ quantum potui, non quantum volui, impendi: scripsi de stillicidiorũ (vt Cicero ait) ac de parietum iure: non omnino tamen (vt reor) sine nitore ac palæstra: nec eos imitatus sum qui nõ tã iuris quàm litigandi (vt ille ipse dixit) tradunt vias, cautelas, decipulas, sed ex iure omnia præstitui præfixique, neque quicquam sine ratione ac lege tradidi. Sumpsi laborem libens, & quidem impensissimum, paucisque mensibus id confeci quod plures longe postulabat, audenter potius quàm prudenter, non imperite tamen, aut ne quicquam nec me laboris operisque pœnitet, cum mihi certe profuerit. Ista namque non minus fœcundant ingenium, quam cultura feraces agros efficit vel prius steriles, perque hos motus continuos (vt philosophice loquar) ad æterna illa tandem & incorrupta peruenitur, dum ad superiora semper erigimur, auocamurque ab humilioribus. Hæc absoluimus & tumultuarie, sed pro ocij modulo, quòd ab indefesso iuris interpretãdi labore succidimus. Quæ cum ab authoris humilitate, suique obscuritate depressa iri certum haberem, augustissimo nomini tuo nuncupaui, vt hinc augustiora fierent, & receptiora: modo tu probaueris, in cælo sum. Quid enim omnium suffragia, omnéve punctum laturum me sperem, præsertim hac tempestate, qua mortales in alienis laudandis sunt frigidissimi, in vituperandis & leues & inconsulti, dum vix à vestibulo primaque margine semiaspecta damnant, & inuitis legum edictis libellum quemlibet inauditum atque indefensum trudunt ad supplicium iudices iniquissimi: flagrisque lacerant innocentem expiãdo impietatis genere rabulæ nequissimi, quod vitium à Deloyno, Budæo, Longolio, Nicolao, Beraldo, Rogerio, Barma, Ludouico, Ruzeo, Nicolao Bracheto, Oliuerio præside, Petro Berruerio, Fabiano Poutia, Matthæo Quadrigario, ac plerisque, & iurisc. & oratoribus procul est, qui cum omnigena eruditione prudentiam iudiciique soliditatem pulcherrime coniunctam habent. Erant permulti longe doctiores (neque enim sum vsquequaque imperitiæ meæ non conscius) qui potuissent huic rei & eruditius, & ornatius manum apponere. Sed ipse feci, vt mihi saperem: neque sperans æquam ex eo Thessalicam edidi, & quidem præcocius, vt alios ad scribendum aliquid quod rem literariam, & nostræ Galliæ gloriam augeat velutifæcialis prouocarem: à quibus culpam deprecabor, qua plane carere non potui, quòd parum Latina quædam interserui, cuiusmodi est feudum, & id genus plusicula, quæ La-

tinæ linguæ Critici non sine cachinno legent. Verum est non unquam (quod ea re Picus ait) cum balbis balbutiendum, qui quemadmodum dixit ille Agricola præter balba nihil intelligunt, nec ex omni ligno Mercurius fit, vt in adagio est: & hæ disciplinæ non aliter tractari solent, ornari res ipsa nequit, contenta doceri. Cumque in populari ratione omnis nostra versetur oratio (quod Cicero dixit) populariter loqui necesse est. Ego id præstiti, vt & familiariter exposita omnia, nec ineleganter habeat Lector: & aliquod semper in singula capita iuris argumentum fundamentumque reperiat: inque hoc genere non multum reliquis in eo versatis cessisse me intelligat. Si quid erratum, minusve à me intellectum putabit: id non arbitretur sine doctiorum hominum pragmaticorumque sententia scriptum. Præsertim enim in his omnibusque meis negociis Clementis Milberti consultissimi viri consilio adhæsi: sed non eadem omnium (vt fit) in hac parte iudicia inueni, neque est eorum quisquam qui Romana iura sunt professi, qui non interdum sit hallucinatus. Si erraui, non est miraculum: verùm si non errassem, magnum profectò miraculum esset. Vtcunque res eat, iacta est alea: ego verò dum hæc molirer, [illegible] [illegible]: nec metuens illis inuidiosus esse, quibus ipse non inuideo, vtpote [illegible], & quot vidi sæpe res pessimas pro optimis [illegible]: quibus displicebit etiam, quòd Græcè loquor. Verum permagni non facio locutuleios istos ac tenebriones, qui se falsò doctrinæ nomine venditare solent, quique primi nusquam non haberi volunt, neque sunt, sed ita facilè vulgò imponunt: quibus si me lacessierint, obiiciam Erasmum meum, cui literæ tantum debent, quantum orbis Herculi monstris liberatus: quem tamen isti criminantur, dum velut Harpyiæ suo contactu perfœdant omnia: nec vllius rei æstimationem inire non insque possunt. Prodibunt ergo tuis auspiciis (Antistes inclytissime) nec blaterones formidabunt, qui nihil planè non laniant, Aurelianæ leges & Romano sermone nitidiores, quibus adieci breuem Commentarium & simplicem, & sua, & ascititia lautitie pinguem. Vbi si ieiuna quædam te offenderint, id pro tua modestia partim materiæ, quæ plerumque rata est, partim ipsi temporis angustiæ condonabis. Errata lector candido vngue transfigat sine maleuolo susurrone: nec aliter mihi maledicat, quàm ego plerisque hoc in Opere maledixi: quos tamen egregiè non semel notare potuissem. Superest, vt hæc initia summa humanitate tuo sic excipias, vt meipsum soles & quemcunque tibi virtutis nomine quidpiam proponentem. Sed quis te non facturum ambigat? qui nihil sis intus, nisi quod videris esse rectus, modestus, cādidus: sisque ob illis prorsus alienus quos ego medici filius alopeciam pati dicere soleo cum Galeno, à qua procul est tua synceritas, quæ me dum fouebit, perfacilè vitilitigatorum iniuria vindicabor. Vale.

D. IACOBO GROSLOTIO MECOENATI SVO MVLTIPHARIAM ERVDITO VIRO, atque amantium literarum amantissimo Liuinus Blomius Εὐπράττειν.

NON potui non huiusmodi plurimum quæsita occasione frui: si dandum gratitudinis signum aliquod olim fuit iisomnibus, qui de me toties meriti sunt pulcherrime: na velut sterilem agrum seuisse intelligant, & tibi primum D. Iacobe Grosloti Mecœnas humanissimè: qum me sibi nemo adhuc maioribus beneficiis obnoxium deuincit. Euenturum etiam planè καθάπερ ἐν κατόπτρῳ καὶ ὥσπερ ἐν γραφῇ cernebam, vt memorem me nihilo plus tuorum munerum damnasses meritò haud difficulter extremi vitij, nequa adderes quidquam amplius: sed dum transeuntibus beneficiis totis viribus obstares. Quam ob rem iis hoc pacto volui ansam prorsua eripere, cum tam coacti silentij nulla sit apud me ratio, nisi forsan pudor atque metus communis reprehensionum veneno tinctarum linguarum. Non iuraui equidem in tam alta silentia Sigalionis Aegypti aut Angeronæ, vt non pressus, reprimam: punctus, vt non repungam: beneficiis affectus, vt non retaliandi animum verbis saltem prodam. Neque simulabo me Siculis scribere, vt omnes non hæc legant, vt cuique libera potestas non licet vellendi, lacerandi iuxtà, ac probandi. Quandoquidem ea nihil aut obesse, aut prodesse possunt: tam longum peregrinaturæ chartæ. Quæ modo apud hunc viuet, modo apud illum extinguetur, aut Veneri, aut Veneris mandata marito: modo apud eundem & probabitur & damnabitur carceris perpetui inaudita, illecta, nec inspecta quidem, eueniat quod licet opto solum. Nam improborum quos hæc tantum offendent fauorem, nec sulphurato ramento siue Luciliano nanci, sine Plautino Sticho optarim emptum mihi. siquidem non magis is obruere potest, quàm (quòd dicitur) aquæ pluuia fungum, quando eum non venamur. Sed ad te redeo Grosloti doctissime, qui mihi ad studium meum cuncta quibus potuit esse opus, tam opportunè suppeditauisti, vt nullius interea eguerim, atq; vt ferè tibi profectum meum debeam meritò tanquam ipsis professoribus acceptum ferre. Si tu vitam, illi eruditionem subiecerint, sine altero alterum mancum, mutilum, ac nullum est. Explerem volumen, si vellem sigillatim persequi quæ bene cuncta fecisti mihi. Sed tam multa in liminari epistola, quam nuncupatim tibi dico, non est locus. Eorumq; cum magnitudinem non liceat assequi, licet veritatem instar circumscriptorum orbis exprimã, qui vel minimis ceris totum includunt: malo enim tacere Sallustiano verbo q̃ pauca indigne dicera, & æstimationem meritorum tuorum erga me, qualia sint, cuique relinquera liberam, quam ipse nec meditatione, nec sensu potui adsequi. Ceterùm quando alia est huiusce instituti ratio, quam vt tuos titulos & beneficia tua in ma percenseam, transiliam ad reliquam partem, qua (quoad licebit) velut prologò persequar. Quid possit debeátve studiosus lector in his noctibus desiderare sanè doctissimis, nec ad vulgatam lychnum lucubratis: id tantum præstiturus deinceps, (si diis placebit) vt præparem beneuolum Anagnosten, quo fit in perlectionem Operis totius & auidior, & accommodatior prælibando paucis, qualia tractentur in hisce codicibus, ne eueniat quod ferè solet, vt nondum inspecta, nullus nun repudiet & reiiciat iis suppressis. Sed inquient, Num elemmata satis noscitur singulorum librorum? Iis responsum abunde erit, si viderint paulò explicatius hic, quàm titulus, natura ferat, pertractari. Potuit (quod forsitan addent) per alium fœlicius fieri, fateor. πολλῷ ἄμεινον δὲ ἐν παρέργῳ τεθειμένου παρά σοι σεσημείον δεῖχθαι καὶ τὴν λευκὴν πλάκα τοῖς τῶν πόρρω ἀμιλλωμένων ἐγχέειν δεσπότου περὶ σοφίαν ἀνδρός. Verum cum ad spectandas vigilias hasce suas vir ætate, moribus, doctrina grauissimus, non sina præfatione nominandus Pyrrhus, priusquam eas publicas faceret, me intromisisset in doctorum virorum theatrum, neque esset tanto tamq; humanu beneficio à me (in quem tulit) fraudandus: decreui epistolam edere qua hoc in purum animum purius munus recidisse cognoscatur, & in hominam non ætate, sed affectu prouectum: penes quem omnis agnoscendi voluntas adfuit, potestas verò compensandi, & pari par referendi longè abfuit, qualia ipse potest: nos non possumus. Nimis diuersa vndique sumus conditione. Neque tamen fecissem ingenue, si tanquam Amyclæus, aut Seriphia rana, aut Achantina cicada mutus hæc publicè scita publicè nun profiterer. Quo periclitandum mihi potius duxi, cum adsequendi & referendi spe aliquam gratiam laudem inter & vituperationem dubia, quam vt tuto nihil optem, & obliuionis & ingratitudinis suspectus habear. Exigua res est mea contestatio de homine (vt Hercule) quam nemo vituperat. Paruam, id est retulisse gratiam gerrhis conferta chartula. Scio, sed capedine, atque vrnula fictili (vt Cicero) atque vili sympulo (vt Varro) nunnunquam dij etiam inuitantur. χάρις δὲ καὶ βασιλεῦσιν ἐνδεής. Et sua non carent munuscula gratia, ἀλλ' ἄγε λήγωμεν, & ad institutam rem descendamus. Vernaculas (quas vocant) consuetudines Aureliæ, vrbis fœtæ doctissimis atque optimis viris (velut equus ille Troianus fertur) innumeris calceis, typis excusas legebamus antea: sed indoctiores, & difficultatibus intricatiores longè quam satisfacerent, & doctis & indoctis simul omnibus, iis quòd non satis intelligarent, iis quòd indignissimè ad politicam rem tam necessaria res (quum nulli non liti modum iustum imponat) tractaretur, sine vlla eruditione, atque vlla fœlicitate. Quod vtrunque in vtroque necessarium potissimum, ita adiunxit, ita temperauit vir doctrina omne genus eruditus, & legum in Aurelia professor meritissimus non clancularius, vt plurimi, qui Phœbi radios ferra, diemq; negant, vt neutrum in neutro nunc possit lustè desiderari, additis euentis, seu casibus charactere nitido, quo leuius prehendatur, nihil vsquam ex se confirmans

quanquam

(quanquam abundè potuiſſet) ſed legum claſsicis anthoribus accerſitis cuncta ſtabiliens ac immota præſtans. Et demum, vt in iis verſans omne punctnm ferat, tranſtulit in aliam figuram formamq́. Nam quæ varnacula erat, Romanam fecit, neque fuit ai ſatis id tanti laboris muneris impendiſſe ſtndioſis, ſed ex induſtria quod habuit ocium ſupra hanc in Conſuetudines lucubrationem paucos abhinc menſes feriatis diebus & vacuis à prælectione (quod ſui muneris aſt) id totum tranſegit efformandis quibuſdam ciuilibus innentis iamdin pruriantibus in exitum, vt ocium falleret, vt ingenioſioribus (ita narrabat mihi) guſtum daret, atque feneſtram patefaceret, cnpientibns idem, non auſis tamen in lucem committere. Et ea vno ferè in eadem incudacurſu abſolni maluit, vt mutuam mutno gratiam ſuſcipiant, eoq́ potius requirantur, relegantur, probentur. Nec perperam, aur ab re ita factum dicet qui noſtram rationem peraudierit, quando ad mores legibus probandos, aut ritè reſcindendos procnrrat proximè neceſſarium, quæ legam axponant cognoſcenda eſſe. Sed hęc eiuſmodi ſunt. Nam quòd Iureconſulti ſępe fingunt, quod ſuum appellant: quæ de donatione mutna afferunt: quæ de Saliqua lege ante perpaucis non ſatis cognita diſſerunt. breuiter adeò & dilucidè enucleantur hic ſingula, vt neminem cæterùm hæc lateant. niſi qui hæc non legerit. Præterea quum, vt Hegio Terentianus ait, Quot homines, tot ſententiæ, tot vota, tot ſtudia in integrum diuerſa, neque omneis delectent: iura philoſophorum adiunxit, vt eum audiant qui malint ſe mediis philoſophię fontibus plurima promentem, & variè perſeuerantem, tantiſper dum quod ingenioſè propoſuit à carcere, ad metam & calcem perducit, à quo rurſus in iuriſprudentiæ laudis campom redit, valut Diaulodromos inſtructiſsimus. Aſſentietur mihi facilè, qui viderit. Denique ſi qui per ſortem negocioſiores facti, nam tam ſeria velint: ſed tantum animnm curis laſſum ac defatigatum, paſto corpuſculo reficere, recreare, luſus enm ingenioſos, tum iocundos inter hæc offendent, conuiuiis, ſeu ſymp oſiis aptiſsimos, opus περὶ ὀρχήσεως, id eſt, de ſaltatione & muſica, ad exemplar Luciani, Fortunæ caſtatiſsimæ laudabilem antiſcriptionem, in Plutarchum de pace libellum variis coloribus & ſui graphicè fartum, Panægyricum in Aureliam, Quo iuris ſciantia obiter è re longè lateq́ landatur. Hymnum poſtremo ſanctiſsimnm ad diuum Hieronymum ſacrarum literarum perpetuum aſylum ſapphus pede iunctum. Talia ſæpe facit & libentar, vt fugiat ingratæ flumina Lethes, atque vt maiore ſui parte ſuperſtes maneat. Quæ ſingula & ſi ſuam laudem meruerant, tamen cum pro marita dignitate de ſingulis dicere immenſum fuiſſet, & præter epiſtolę modum, perſtrinxi breuibus omnia, & in arctiſsimas coëgi copias quæ nunquám (ita me dij ament) ſatis probabuntur: non quòd his maiora dici & inueniri non poſsint. at quòd in tantillo tempore ſnccifiuo & vacuo publica prælectione tam alta, atque ardua potuiſſe conſummari permirum fuerit, quæ ſibi plus totum hominem requirebant, æuumq́ longiſsimum, Quandoquidem non alia ſunt, quàm quibus ingenium mediocra ob propoſita & inuenta altiſſima, perſeuerationem doctiſsimam, finem grauiſsimum: vt æſtuoſo freto obrutus natator ſubmergatnr. Concinnata enim ſunt omnia ad primorū authorum areſta, ſeu dogmata, ſeu placita, qui in idem præſcripſerunt. Sed ita, vt propria magis videantur. Verum na dicam potius an blandiar, nullo id mihi precio dato, licebit iis æſtimare qni legerint, & tibi potiſsimùm Grosloti humaniſsimè, qui integerrimo es indicio præditus. Quo duce inuictiſsimo tanquam muro aheneo & inexpugnabili, mihi contra omnium tela conſtituto, non veritus ſum his adſcribera meam hanc qualemcunque probationam. Quibus ſi & tu album calculum non negaueris: efficies, vt iudicio meo per te ſuperbiori facto, obſequar aliàs confidentius.

Supereſt nunc id tantum, vt quod ſtudio in te obſeruantiæ meæ, tanqnam
Cherili imitatus, veſaniam perpetraui vt inquit Auſonius,
tu magnanimitati Alexandri ignoſcas. Vala
decus & præſidium meum felicitate intermina.

F I N I S.

Eiuſdem ἑξάστιχον πρὸς τὸν ἀναγνωστήν.

NOn intret Cato ni cupiat ſpectare theatrum:
Nam mage quàm Flora gymnica ſacra dea.
Nec qni nil laudare poteſt, quum nihil facit ipſe
Laudandum, non hunc Rhinoceronta volo.
Lelius at Decimus veniat bene candidus author
Inter tot curas, qui lucubrata legat.

Eiuſdem in omneis libros, ad Lectorem.

Εἰ μὲν ἰδ' ἀνέσθαι ἐθέλεις σὺ δίκης τινὸς γνῶναι,
ἐν τούτῳ βιβλίῳ πάντα λύσῃ μαθεῖν.
Εἰ δ' αὖ καὶ περὶ τῶν σοφίων πολλ' ἐθέλεις εἰρῆ
ἐν τούτῳ εὑρήσει πάντα δ' ἔχεις βιβλίῳ.
Μηδ' ἔλειν ἀκριβῶς δὲ φυγῇ πρὸ παντὶ ἀναγνῶναι
ὅττι αὐτὸν πρωτῶν ἔσχατα καλλίονα.

IN OPERA PYRRHI PRAECEPTORIS IOANNIS POVPARDI PARIsiensis Carmen.

Omnia quod possint mirari secula, & omnis
Ora, tibi Genabum sacra Minerua dedit.
Pyrrhus adest magno natu, castriuq; potitur
Castalidum: & spoliat Delphica templa ferox.
Pyrrhus uterque fuit bellator: Graecus uterque,
Hunc tamen erudiit Graecia: non genuit.
Sunt qui carminibus, sunt qui sermone soluto
Praestiterint: noster Pyrrhus utrunque potest.
Ingenuas artes callet, si denique uiuat,
Qui nunc est Pyrrhus (credite) Phoebus erit.

IN EADEM MARII GENVARII CARMEN.

Palladis immodicos effundit Regia fletus,
Et se postpositam Sparta seuera gemit.
Hac triticum repetit lugenti voce Lycurgum:
Illa suum tristis saepe Solona vocat.
Roma pauet, Francus legum cessura triumphos:
Teq; petit laceras rupta Sabine comas.
Nulla potest medicina graueis curare dolores:
Ni Pyrrhus claro defuerit Genabo.
Non inquam Phrygias Pyrrhus qui perculit arces:
At qui consilio nos meliore iuuat.
Ille semel duris Graecos adiuuit in armis:
Huius perpetuam Gallia sentit opem.
Quanto igitur bellis praestantior est toga: tanto
Hic Pyrrhus, Pyrrhum vincet Achilleidem.

SEQVITVR TABELLA TITVLORVM, SEV RVBRICARVM HVIVSCE voluminis indicatiua.

CONSVETVDINES AVRELIANÆ CIVITATIS, IN PRAESIDIS, PRAETORISque Territorio quondam obſeruatæ, & nunc in Iuris ſcripti formam redactæ.

INDIVIDVAE Trinitatis, virginis immaculatæ, diuorum Pauli ac Hieronymi ope inuocata, in patriæ noſtræ leges commentarios facturus, non omnia quæ dici queant, percenſere: ſed ex plurimis meliora quædam atque accommodatiora perſtringere decreui: nec verbum verbo reddere, aut cuiuslibet verbi occaſione rebus extrariis, in immenſum marginem producere, niſi quòd locos neceſſarios citabimus, interdum & Scribentiũ ſententias ex integro referamus, ea procedentes via, qua noſtri iuris Interpretes inceſſere. atq; rem omnem ex Bartoli præſertim ac cæterorum theoricis abſoluemus. In prioribus his capitibus prolixiores, in reliquis longe breuiores futuri, ſtylo vulgari: nec adeo adamnſſim obſeruatis latinę linguæ regulis. Sunt enim multa quæ hic Latinè dici nequeunt, nec pleriſque, à quibus ea lingua culta non eſt, quibus ego quoque ſcripſi, perplacerent. Vos æqui boniq́ue conſulite, lectores candidiſſimi, neque facile calumniam admittite. Totius itaque iuris noſtri ſpecies duas eſſe conſtat: prout eius origo ab inſtitutis duarum ciuitatum fluxiſſe traditur: iure ſcripto, quod Græci νομικὸν vocant, vſi ſunt Atheniẽſes, à quibus duodecim

Gloſſemata nõ adeo Latinè ſcribi poſſunt.

Diuiſio iuris.

tabularum leges accepimus: non scripto Lacedæmonij. §. ex non scripto. de iure nat. gen. & ciui. Institut. ciui. lib. 1. & in l. 2. §. nouissime. ff. de orig. Iur. dicitur ius scriptum esse: idque lex est duodecim tabularum. Aliud propriùm ciuile ius: quod sine scripto esset ex sola prudentum interpretatione. Hæc res postea Consuetudinis nomen assumpsit, de cuius viribus, & quo pacto, quoúe tempore inducatur, scriptum est in l. 1. & 2. Cod. quæ sit longa consuetud. de statutis. per Barto. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. in l. de quibus. ff. de legi. Petrum de Ancharano in cap. canonum statuta. de consti. & plerosque in aliis locis vulgo occurrentibus. Hoc ius ἄγραφον Græci vocant, id est non scriptum. quas patrias leges (inquit Plato) cognomento vocitant. Sunt enim diuturni mores vtentium animis comprobati, & pro legibus obseruati. mos nanque retinendus est fidelissimæ vetustatis, cuius legem si quis nõ obseruauerit, videbitur mortuorum voluntati velle derogare. l. testamenta omnia. Cod. de testa. Leges enim ex bonis rectisque rationibus factæ sunt. l. 1. & 2. ff. de leg. Docet Hostien. in c. ad nostram. de consuetu. dum lepidum furiosi iudicium apud Parisios latum recitat: qui censuit illi, qui à paupere precium exigebat, quod ad culinæ suæ fumum atque odorem, panem veluti suauius edisset, nummorum sono exaudito satisfaciendum esse. quod & commendat Siculus. qui nihil non legetat, in l. 1. de verbor. obligat. ff. Est igitur ius bifariam diuisum. Galli (gens & moribus sanctissimis à ciuilibus institutis pollens) medium quod rerum est optimum, secuti, partim iure scripto vtuntur, partim pro locorum conditione suos mores habuere, paulo à iure scripto discrepantes. Sed hi mores pro varietate regionum varij sunt: vocanturque Consuetudines, quas olim memoriæ mandabant, perque hominum cœtus ac turbas de illis fides fieri solebat, si quando quæstio incideret. Cui rei datam originem crediderim, neque id alibi scriptum reperi ab eo quòd scribit Cæsar de Druidum sacerdotum institutis. Ita enim Gallos instruxerant, vt pauca literis commendarent: omnia memoria tenerent, præsertim quæ ad sacra publicaque iura pertinerent: nemini enim nisi in publico consilio de re publica loqui licebat: in reliquis Græcæ literæ Gallis in vsu fuere ante Cæsaris aduentum, quod & Laertius quoque testatus est. & Berosus Sarronicas quasdam disciplinas apud Celtas fuisse tradit; ita pœne omnia memoriæ mandabant Galli. Verùm quia & vix & variè probari leges patrias contingebat ob humanæ memoriæ lubricum: tum quia iudex consuetudinis legem debet imitari, Authenti. iubemus. Cod. de iudi. l. 3. ff. de testi. egregie Bartol. in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtili. publi. placuit regibus Christianissimis, vt in singulis regni Gallicani prouinciis consuetudines in scripti iuris speciem componerentur, atque ab amplissimo senatu homologatæ apud omnes promulgarentur: proque legibus essent. Ita apud nos factum nuper extant, quæ consuetudines Aurelianæ vernaculo sermone, ea, vt reor, de causa scriptæ, vt ab omnibus intelligerentur, à me Latinitate vtcunque donatæ, vt eas docti paulo cultiores legerent fortasse libentius. ¶ Quæro itaque mutato stylo, an liber iste Consuetudinum dici debeat, ipsaque res cõsuetudinis nomen retineat: cum hodie ius scriptum sit. Bart. in l. moribus. de vulga. & pupil. substi. scribit adhuc dici debere Cõsuetudines. scriptę enim sunt, inquit, vt per scripturam probentur, & ideo quia leges non sunt, quæ à iudice sciri præsumantur, citari debent, atq; à litigantibus allegari: licet probari hodie non sit necesse cum scriptę sint. alij dicunt non allegandas, alij verò probandas, & falsò plurima de hac re habes apud Curtium in tracta. feudorum, parte prima. & Barto. sententiam sequitur schola Modernorum in d. l. moribus. quod probari dicit Aretinus, per l. de quibus. ff. de legi. & cum

Marginal notes (left): *Consuetudinis nomen.* — *Patriæ leges.* — *Lex est recta ratio.* — *Iudiciũ furiosi apud Parisios.* — *Galli sanctissimi.*

Marginal notes (right): *Locus recõditus apud Cæsarem, cur Galli vtuntur cõsuetudine.* — *Mores Druidũ sacerdotum.* — *Græca litera Gallis ĩ vsu.* — *Sarronica disciplina.* — *Memoria lubrica.* — *Homologare græca dictio.* — *Consuetudo ob id quòd scripta est, non mutat nomen.* — *Consuetudo scripta nõ probanda.*

cum non sit necesse, vt Consuetudo in scripturam redigatur: potest redigi memoriæ causa, non vt nouum ius dicatur. nam scriptura non inuenta est ad inducendum: sed ad probandum. l. cum res. Cod. de proba. l. contrahitur. ff. de pigno. & ex confirmatione non inducitur ius nouum. & si is qui confirmat, habeat potestatem reuocandi, vt Bartolus scribit in l. & quia. ff. de iurisdict. omnium iudi. & si consuetudo est inuenta in corpore iuris, habet vim legis, vbi prius non habebat. l. metum. §. sed licet. ff. quod metus cau∫. traditur in l. tertia. Cod. de legi. Vide Cyn. in l. tertia. C. quæ sit long. consuetu. & an statutum conitnens idem quod ius commune, sit validum. habes gloss. singularem in cap. primo. de consti. in sex. quam diffusè declarat Ioan. de Lignia. & Angel. in l. si ita stipulatio. ff. de verbor. obligati. Infert ex ea. l. probari, quòd statutum continens id quod iure cõmuni scriptum est, valet. Multa copiose de hac quæstione quæ fuit ardua, diuersosque habuit iudices, tradit Siculus in dict. leg. si ita. ¶ Quæro insuper, an statuta laicorum ligent clericos, quia clerici vocati sunt cum describerentur, & impugnarũt quosdam articulos, vt apparet in oppositionibus nondum à summo senatu decisis? De hac re habes Bartol. in l. prima. Cod. de summa trinita. in vercicul. quintò quæro. qui dicit ea statuta ligare clericos, quæ non priuilegia specialia, vel res ecclesiæ lædunt. Sed quæ clericis, vt cuilibet competunt, si sint honesta. & infinitas dispositiones canonistarum habes remissiuè per Alexand. in dict. l. prima. in additio. ad Bartol. Communis est quòd non ligant clericos, quia non habent imperium in clericos, nisi à senatu vel à principe ita edictum esset cum causæ cognitione, non contra priuilegia per consilia ecclesiæ concessa. Dubia quæstio hæc est, & quæ maiorem exigit indaginem. Vnum est aduertendum, quòd Ioan. Imo. scribit in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. quòd si clerici noluerint apptobare statuta laicorum, non possunt illis vti, & iuuari contra libertatem ecclesiæ, & repugnant priuilegiis eius à iure concessis: non dubium quin planè sint nulla. cuius rei causa, vbi quid per has consuetudines erit introductum, quod ecclesiæ iuribus derogare videbitur, ego id exponam quo pacto in iure defendi possit. Hic enim multa non sunt quæ videantur esse huiusmodi. & pauca hic reperies vbi rectum iuris fundamentum non iecerim. De hoc articulo potes abundè legere apud Barbatium in Rubrica de rebus eccle. non alienan. char. 21. & char. 27. & in l. de quibus. per Bartol. & alios. Ego in singulis sic nolo immorari, vt iustum opus fecisse videar, non libellum, id præstabo quod sæpe ad alios remittam (quod multi tamen reprobant) sed non sine aliqua decisione, vel iure, vel ratione firmata faciam. idcirco remittens, aliosque citans, vt qui voluerit plenius legat, pauca in suspenso relinquens: sed non omnes omnia possumus. plurima egregie scripta sunt, & collecta in Bituricis, Turonicisque Consuetudinibus: a quibus referendis abstineo, ne corniculæ fabulam incurram. pauca illis licet indoctiora, è multiplici tamen lectione adiiciens. & ne hoc opusculum glossematis legem excedat, iam de hac re finem faciam, & vela complicans, pergam ad reliqua de consuetudinis interpretatione ad Bartol. remittens in l. neque. ff. de legi. & in dict. leg. de quibus. eod. titulo.

Marginalia: Scriptura quid operetur. — Cõsuetudo inuenta in corpore iuris. — Statuta laicorum non ligant clericos. — Quod reprobo, non approbo. — Cõsuetudo contra res ecclesiæ. — Sẽper iuris fundamenta ponẽda.

De feudis. CAP. I.

Fundum totũ partemue distrahere sine patroni cõsensu cliẽtulo fas esto, cuius emptor quinto, subquintoq; precij nummo, cæterisq; iuribus rite persolutis: sine controuersia authorari debet. Tunc autem demum denarius subquintus pensirabitur: vbi in contrahenda venditione conuenerit, vt nihil ex eius precio patrono sit impertiendum.

¶ Caſus. Vaſallus voluit vendere, aut alienare totum feudum, vel partem ſine conſenſu domini. Lex iſta dicit quòd poteſt. Item emptor feudi voluit recipi à domino in fidem? Reſpondet quòd debet recipi ſoluendo quintum & ſubquintum denarium, & iura ſolita vel debita ipſi domino. Sed quæro, quando debeatur ſubquintus denarius? Reſpondet quòd tunc demum, cùm inter partes non conuenit quòd aliqua pars precij rei venditæ domino daretur. ¶ Gloſſa. Huius operis compoſitores non ab re à feudis ordiri voluiſſe, duplex eſt argumentum. Primum, quòd iura iſta non ſcripta, quæ conſuetudinaria dicuntur, prius ſuper feudis ſcripta extitere, vt in libris ſeu vſibus feudorum: & eſt ius recentiſsimum, cuius nulla in iuriſconſultorum libris mentio eſt: nec in Cod. vel Authenticis, vt docet Siculus elegan ter in Rubrica de feudis, vbi ait, ſe proponere quaſdam quæſtiones, quæ ſunt de lacte & lana, quas potes videre, cum hodie libri ſint vænaliſsimi: nec iure diuino erat cognitum iſtud feudorum ius. Præſertímque repugnat illi primæuo ſæculo ante cataclyſmum, quo tempore homo homine ſuperior non erat, neque homini imperabat. quod quidem ex ſacra hiſtoria colligi poſsit, vt tradit Inno. in ca. licet. de voto. In canonico iure, quod racentius eſt, de feudis titulus eſt, & in pleriſque locis arguitur. vt in c. cæterum. de iudiciis. cap. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. ca. verum. de foro compe. ca. de forma. 12. q. 5. Alterum eſt, quia origo feudorum eſt nobilis, & ſancta fidei cauſa, & ob rempublicam tuendam inſtituta. cuius rei originem à vetuſtiſsimo clientelarum more (hinc & clientuli in feudis vaſalli appellantur: quem Gallis fuiſſe peculiarem Cæſar aſſeruit) deductam coniicit ille doctus Budæus, cuius ſolam loquendi libertatem noſtræ profeſsionis homines damnant, quòd nimis excanduerit: naque vſus modeſtia in eos videatur. Adeo eſt periculum ingenuè loqui de literis, de quibus ſane Budæum optimè eſſe meritum nemo it inficias. Recipiebant ergo veteres in clientelam quoſdam qui iurabant ſe nihil adverſus patronum molituros, iſti contrà ab illo velut à tutore patronóque defendebantur, ita vt in iure ſit in titul. de for. fidel. Inter hæc ſuccurrit quòd Spartani quandam coibant ſocietatem atque confœderationem, quam pheidigion appellabant, ſed hæc alia eſt. & illa Budæi coniectura eſt optima. nam & à fide dictum feudum nemo non exiſtimat: ſed vox barbara eſt. & à Gothis eo ſæculo facta, quo Romanus ſermo cum imperio ipſo labefactatus temporis calamitatem ſenſit. Omnia verò feudorum vocabula fare Latina fecit Budæus, vt eſt in fidem ſe conferre: in fidem admitti clientulue pro vaſallo, quòd & in feudis ſæpe traditum eſt: vt in cap. primo. de content. inter dominum & fide. in capitulo primo. de aliena. feud. in princip. & patronus pro domino, & clientelarium prædium pro feudo. In fidem eſſe pro eo quod dicitur, rem in feudis tenere. Iniicere manum prædio: pro eo quod eſt, ſaiſira feudum. Emancipara prædium: eſt alij tradere, & vendare feudum. Obſequium exhibere: eſt fidem & homagium facere, & laudimia pro accordamentis. & alaudium, pro libero fundo: & pleraque id genus, quæ declarat Budæus in Annotationibus in Pandectas ad legem Herennius. de euictio. quibus quidem purioribus vocabulis ego interdum vſus ſum, non paſsim, ne quilibet non ſic accuratus ſuper his ſomniaret, neque non à barbari ſermonis immunis eſt permixtione hic libellus. Sed vix aliter fieri potuit: aut certe non ſic commodè: ego enim legiſta, vt dicunt, ſum: & Leguleiorum more ſcribere, hac de re non erubeſco. qui neſcio an ſi vellem aliter dicere, poſſem à Muſis diſtractus, non amuſos. Poſt Franciſchinum, Curtium, Aluarotum, Iaſonem, Baldum, Præpoſitum, & cæteros, qui iam olim quàm nuper de feudis ſcripſere, multa dixi, multáque ex illis excerpſi, quæ potiſsimum huc apponenda videbantur. Et pro huius capitis loco imprimis placet mihi diffinitio feudi quæ traditur in capitul. primo. §. penultim. qui. modis feud. amit. quæ Iaſoni multíſque placuit, latiúſque à Baldo, & ſigillatim exponitur. Item quia multi ſunt caſus non deciſi in feudorum materia per has conſuetudines, nec per libros feudorum: dicas eſſe iudicandum de his per iuris communis diſpoſitionem, eut rationem. ita dicit Bald. poſt gloſſ. in capitulo primo. de gradi. ſucceſſ. in feud. Ita Moder. in Rubric. de Carbo. edic. Cod. & quòd poſsit per ſtatu .um alienatio permitti. vt hac lege docat latius Fráciſchinus in quarta pagi. feudorum. ſol. 44. cuius ſcripta nimis longum eſſet recenſera, neque adeo neceſſe. An dominium vtile ex feudi traditione transferatur, & directum apud patronum remaneat, ſatis colligitur ex illa diffinitione & eſt text. in capitulo primo. §. primo. de inueſtit. de reb. alie. gloſſ. in capitul. primo. §. præterea. de capi. Corra. capitul. primo. de controuerſ. inter vaſal. & ali. Bald. in l. vnica. C. de conſeſ. Hinc video quòd Scribentes veteres & Moderni in l. prima. Cod. vnde legi. dicunt regem Apuliæ habere vtile tantum dominium. quia in feudum ab eccleſia Romana vniuerſum regnum poſsidet, licet habeat directum in particularib. caſtris. nam poteſt, vt dicunt, aduerſus Ludouicum Romanum, & reſpondendo l. ſi duobus. §. ſi vt certo. ff. commoda. quòd dominium idem penes duos eſſe non poſsit: poteſt, inquam, directum vniuerſale eſſe apud eccleſiam, particulare apud regem in rebus ſingularibus, quod tenuit Barto. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendi. per illum text. quo concluditur etiam regem Francorum imperio non ſubeſſe, ita ſentit Franciſchinus in conſil. 1.

colum.

Feudorum ius recentiſsimum.

Feudorum ius contra ius diuinũ. Prœure ſæculo homo homini nõ imperabat.

Ius canonicũ de feudis loquitur.

Feudorũ origo à Gallis apud Cæſarẽ ſtatuitur.

Budæi commendatio egregia.

Clientelarum vſus.

Spartanorum ſocietas.

Feudorum vox barbara.

Feudorum vocabula à Budæo latina facta.

Cur barbare interdũ ac ſæpe dixerit.

Leguleij.

Doctores feud. ſcr.

Feudi diffinitio.

Caſus non deciſi ĩ feudis.

Alienatio nõ permiſſa.

Ex feudo dominium vtile transfertur.

Rex Apuliæ.

Dominium idem poteſt penes duos eſſe.

Rex Francia nō subest īperio. Borbonia domus.

columna. 14. Panor. in cap. cum inter vniuersas. de elec. dici successione in regno Franciæ, & de domo Borbonia, quæ est habilis ad succedendum vsque ad centesimum gradum, in cap. 45. hoc titul. Et quòd papa non possit consanguineis suis res ecclesiæ in feudum dare, hîc malo silere, quàm dicere. Locus patet.

Prima consuetudo ista est contra ius scriptum.

Hæc autem prima constitutio quæ plenius in sequen. cap. declarabitur, est iuri scripto contraria, & contra titul. de probi. feud. alie. per Frederi. cap. 1. quali. olim feu. pote. alie. licet de Mediolanensi consuetudine permitteretur. Ratio prohibitionis traditur à Bartol. in l. & ideo. ff. de condi. furt. quia in his qui emit, non habet necesse dominum agnoscere, vt notatur in l. fin. Cod. de iur. emphiteo. de qua relatissime Curt. in 4. pag feud. fol. 39. facit dictum gl. in l. Claud. in fin. qui potio. in pigno. habe. ff. si vasallus meus es, & ego illius: non sequitur, ergo & tu illius.

Vasallus vasalli mei.

Habes etiam multos casus per eos qui de feudis scripsere, quibus de iure alienatio fieri poterat, quos vide collectos à Socino in regu. in versi. vasallus. & eos referrem, nisi libellus ille prostaret, atque in nouitiorum manibus esset.

Arg pro cōsuetudine.

Tu verò potes sumere argumentum ad permittendam alienationem feudi, ex l. cui vsufructus. ff. de vsufru. vbi vsufructuarius potest vendere ius quod habet. sic & vasallus, quoniam velut vsufructuarius est: licet alis sit inter eos differentia. Habet etiam patronus ex ea re commodum quintum, ac subsequintum denarium.

Quintum subsequintum denarium. Alienatio quid contineat.

de quibus, & quo pacto intelligantur, habes in cap. 40. hoc titul. quid alienationis verbo contineatur, habes in l. alienationis. versic. ff. de verbo. signi. & per Scribentes in variis locis. sed optimè per Barbatium de re. eccle. non alie. qui de feudis multa egregie dicit in l. 4. §. Cato. ff. de verbor. obligat. & in §. Titius. eodem titul. Iason in l. quod dicitur. eodem titul. quod in tex. dico, authorari est in fidem recipi, velut milites authoratos, & exanthoratos dicimus.

Feudū militia instar est.

Et enim feudum pœne instar militiæ: & hoc verbo vsi sunt non solum Oratores, sed & Iureconsulti, vt Vlpianus in l. 2. §. sed & si eum exauthorauerit. ff. de his qui not. infa. & Arrianus in l. qui de libertate. ff. de libera. cau. & Arrio (hæc enim peregrina sunt iureconsultorum nomina, quorum Politianus non meminit) in l. qui cum vno. ff. de re milit. Habes etiam hic, quòd quemadmodum de iure non licet feudum vasallo distrahere: sic nec domino ius suum. cap. 1. §. præterea, de prohib. feud. aliena.

Dominus feudum alienare nō potest.

neque enim expedit varios reges, dominósve habere, vt diffuse Corsetus in quæstione 74. & de rege Franciæ. de quo dixit Felinus & Moderni copiose, in cap. dilecti. de maio. & obe.

An alienatione partis perdatur totum.

¶ Quæro insuper ad hanc rem, an qui alienat partem, perdat totum? Sæpe, & à plerisque dispntatum est de ea quæst. Tu habes text. quòd sic, in dict. ca. imperialem, quia factus est omnium reus, quo disputatio, capitul. penultim. de aliena. feudi corrigitur. de qua re in sequen. cap. aliquid fortasse audies.

Vasallus an teneatur domino dicere titulū sua possessionis.

Quæro item, an vasallus cogatur dicere domino titulum suæ possessionis? Bald. tenet quòd sic in l. 1. Cod. de conduc. & procu. libr. 11. Aluaro. in capit. in fin. de controuer. inuestitu. & istud à quibusdam dicitur facere dinumerationem, vt inferius suo loco dicam. multa habes in consi. Egidij. & Ioan. de Anania.

Stipendiaria prædia.

Quæro, an hæc prædia feudaria sint illa quæ dicuntur stipendiaria, veteranisque dabantur, vt in l. Lucius. ff. de euic. & de hac re Lucas de Penna, non omnino summus author. in l. quicunque. de omni agro deser. Cod. libr. 11. dicit posse inferri ex illa l. quòd feudorum vsus fuerit tempore Iustiniani. quòd ipse viderit, an sit verum, & ex ipso feudorum libro à quo sit conditus, & ex Iustiniani libris, in quibus de feudis nullus est text. imo nec vllum quidem argumentum, & Andr. de Yser. reliquique in feudis aliter sentiunt.

Lucas de Penna notatur.

habes enim propter ea quæ dixi multa. nam ego quædam singularia huic primo capiti inserenda duxi, in cæteris breuior fuimus. habes, inquam, locum optimum in singula Ludou. Roma. quòd dius feudorum, & text. in capi. quæ in ecclesiarum. de constitu. quibus prohibetur alienatio. limitantur quando emptor vellet omne onus ferre, vt dicit, & supportare omne grauamen: per l. murileguli. de murile. Cod. libr. 11. quod dicit esse mirabile. & pro eo citat l. 2. ff. solu. matrimo. ad principium.

Quādo emptor vellet ferre omne onus.

Sed ipse tenet contrarium, per text. in capit. primo. de duo. fratri. de nouo benefi. inuestitu. vbi non potest seruire per substitutum, nec alium surrogare: vide Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. l. murileguli qui licet de hoc dicto non loquatur: refert tamen egregium ver. Andreæ de Barulo quòd si quis baronum commiserit fœloniam: fidémque violauerit, vnde meruerit terris priuari & feudis: Imperator non debet eas sibi vendicare: sed alij dare qui loco illius sufficiatur, argumen. dict. leg. murileguli.

Optimū dictum in eos qui feloniam committunt.

Alia quæstio est quæ videtur mihi bona, quam fecit Angel. in l. 2 § ex his. de verbor. obliga. Cum feuda regulariter diuidua sint, vt voluit Bal. in l. si plures. Cod. de condi. in ser. hinc singuli hæredes tenentur ad obsequis & iuramentum de iure: quanuis his legibus caueatur per masculum solum pro omnibus præstari, an vbi feudum est indiuiduum, vt in regno vel marchionatu: & habentes illud non concordes sint nec conueniunt, vt Remus & Romulus, Esau & Iacob. quo pacto fiet, dicit Angel. quòd potest fieri concordia respectu exercitij. vt vnus vno anno, alius alio regat: vel vnus in vna parte, alius in alia.

Feuda diuidua.

In discordia fratrū in regno quid agendum.

Argumē. l. Lucio. ff. de aqua quoti. & æsti. & ibi Barto. Adde tu alternis de annis text notabilem in l si conuenerit. ff. com. muni diui. l. 1. quib. mo vsufru. amit. Sic Plinius in principio de viris illustribus refert

Alternis annis regnare.

Amulium & Numitorē regnasse. Sic & Eteocles & Pollinices post Oedipi patris obitum de regno Thebanorum facti sunt, sed & Eteocles, cui prioris anni sors obtigerat: postea regno se abdicare noluit. vnde graue ortum est bellum. & videas Barto. in l. inter tutores. ff. de admini. tuto. proponentem quæstionem, in qua dicit Barba. se consuluisse in diuersis orbis partibus. Cuidam, inquit, comiti fuit concessum feudum à principe de pluribus castris: filij posteà diuiserunt. dicebant, inquit Bartol. quòd non erat diuisa iurisdictio. cap. imperialem. §. præterea. de prohi. feud. aliena. per Fredericum. Sed est diuisa ipsa administratio, seu exercitium iurisdictionis, vt in dict. leg. inter tutores. vnde sequitur, quòd si vnus eorum delinquat in territorio alterius, non posset ab alio puniri: quia cum iurisdictio sit communis, par in parem non habet imperium. Item aliud sequitur, quòd propter vnius delictum, superior posset exercere iurisdictionem in bonis vtriusque. nam illa diuisio habet locum inter eos, tamen non quoad alium. vt d. l. inter tutores. Hæc Bartol. sunt verba quæ multum commendantur à Doctoribus: & ideo inserui, quia potest sæpe quæstio esse & idem sentiunt quòd Bartol. Anto. Cardin. Abbas, Imol. in c. prudentiam. de offic. delega. Quia autem de regno dixi, quòd est indiuiduum, & ego inferius de primogenito succedente in regno quędam tradidi, libet hic dicere de hac re alia pulchra, quæ illic non dixi, & potissimum est egregia quæstio quam Angel. post Barto. facit in l. ex duobus. ff. de vulga. & pupil. substi. Quando ex consuetudine vel lege regni, præfertur primogenitus in regno: quid si nasci duos contingat, nec constet quis prius natus sit, egressusue aluum, vt in simili Bar. figurat in l. Aretusa. ff. de sta. ho. & Bal. in l. in quibus. C. de secund. nupt. quo pacto fiet? In ea quæstione, vt docet Francisc. Aretinus tres sunt casus considerandi. nam aliquando incontinenti nascitur vnus post alium, dum vna cellula resoluta alia resoluitur. multa sunt ei receptacula fœtuum. vt in l. si pater. ff. de solu. l. antiqui. ff. si pars hære. peta. Aliquando ignoratur, nec apparet quis prius sit æditus: interdum certum est duos esse simul natos eodem impetu, quod fieri posse ait Aretinus, & ego hoc mense vidi in quadam muliere quæ masculum & fœminam, & quidem viuaces vno velut impetu euomuit. Primus casus est indubitatus, vt scribit Ioan. Andr. in Specu. in tit. de feud. super Rubric. versicul. occurrit. quia dicitur is primogenitus, quem constat prius venisse in mundum, & succedet. Ita enim diuina lege cautum est. Genes. 27. & ad Hebręos. 17. & iureconsul. in l. Aretusa. ff. de sta. homi. Alter casus est dubius, & dicunt Angel. & Bald. illic vtrunque esse admittendum. argumen. d. l. ex duobus. non obstat c. licet. de voto. & quod regnum sit indiuiduum, & omnes dignitates vsque ad comitatum inclusiuè, per rationem Bartol. prædictam in l. inter tuto. quia potest diuidi commoditas, & administratio, maximè ne veniant ad arma. Huic sententiæ valde obstat argumen. Ioan. de Imol. ad Bartol. Cum ex consuetudine vocetur is qui primo nascetur: relatiuum, Qui verificatur in vno tantum, & in pluribus distribuere non potest: nisi singulariter ex proprietate sermonis. l. si fuerit. ff. de reb. vnde videtur quòd neutri detur, nisi is de quo regnum dependeret, vt Papa vel Imperator alteri eorum gratificari vellet. l. si quis seruum. § inter duos ff. de lega. 2. debebit autem præferre illum, qui erit magis idoneus. c. de multa. de præbendis. l. si plures. ff. de accusa. c. si duo. § fin. de procu. lib. sex. & in dubio gratificari cui voluerit: nec probatur quædam opinio Ioan. And. quòd sorte dirimendū sit: quia sortis iudicium locum non habet, vbi quæstio est facti. Bartol. in l. si duo. ff. vti possid. & necesse habet gratificari, non autem potest nouum regem eligere: nec debet gratificari stulto, vel furioso, vel amenti: sed sapientiori & habiliori, Baldus in capitul. primo de success. feud. & in Authenti. hoc amplius. Cod. de fideicom. & ita sentit Areti. cum hac secunda opinione. Sed videtur esse origo litium & bellorum, si gratificetur vni, altero prorsus abiecto, præsertim vbi non apparet alter inhabilis: & fortasse melius consulebat illic Bartolus. & ita facta est sæpe diuisio in regno Franciæ, & plures reges diuiso regno. factáque postea est vnitas vt ex historiis constet: & ego dixi in libello de fortuna, vbi omnium Francorum regum genealogism deduxi. Hæc autem quæstio, vt illa de nepote & patruo fere gladin deciditur. Tertio casu, quando simul nati sunt, vel ex vtero matris caso & secto extracti, si petat vnus fieri sortem, facienda est: sin aliter, erit gratificandum, vt priori casu per sententiam Ioan. And. in capitu. fina. de sortile. de hac alea plenè scripsit Francisc. de Areti. in l. si mihi & Titio. ff. de verbor. obliga. vixque potest dari certa sententia super hac re, de qua iam supra instituti nostri modum diximus. Quęro itaque persunctoriè, cui incumbat onus probandi rem esse feudalem aut non esse? Dico autem de iure bona præsumi alaudialia & libera: non autem feudaria: vt cano. not. in capitu. fina. in verb. respondere, de iudi. capitu. minus. de iureiuran. Ioan. And. in Specu. in titu. de feud. §. quoniam. versicu. 21. in addi. incipiente cessante. Bald. in capitul. secundo. si de feud. fue contro. inter dominū & agna. & in l. libertas. ff. de sta. ho. per illum tex. not. in l. altius. Cod. de seruitu. & aqua. probari tamen posset per famam: vt late disputat Alexand. in consilio 15. in 5. volumi. quem legas, si velis. ego enim id oneris non suscepi, vt omnia percenserem. Sed rerum fines & cōclusiones optimas aliquo iure fulcitas à me habebis. vnde in prædicta quæstione conclu-

Qui alternis annis regnauerint.

Iurisdictio non diuiditur.

Pulchra quæstio in regni successione.

Distinctio Aretini in simul natis.

Primogenitus quis sit.

Cōmoditas & administratio diuidua.

Relatiui natura.

Gratificatio quo pacto fieri debeat.

Sortis iudicium.

Stulto gratificari nō licet.

Plures in Francia reges simul erant.

Cui incumbat onus probādi rē esse feudalē vel non.

Probatio per famā.

concludo, ei incumbere onus probandi, qui dicit, & allegat esse feudaria, capitu. fina. de leg. Corra. l. ei qui dicit. ff. de probatio. l. matrem. C. eodem titul. Quæro præterea, an, si quis tradiderit fundum cuipiam in feudum pro annua præstatione frumenti, an sit feudum? dico non esse feudum: vt ex diffinitione patet, sed vel emphyteosim vel contractum innominatum. ita expressè reperies decisum à Baldo in l. liberti libertæque. C. de oper. liber. in vlti. colum. Facit text. in l. naturalis. §. at cum do. ff. de præscrip. ver. Cyn. in Authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccl. vbi dicit quòd illud dicitur feudum, cuius causa quis habet præstare obsequium seu seruitium personale non reale. ca p. 1. de for. fideli. feud. vnde Baldus in dict. l. liberti. scribit, quòd is qui sic feudum pro annua prestatione accepit, non tenetur ad iura fidelitatis, nec censetur vasallus. Item Baldus in titu. de pace Constant. in ver. libellariæ hoc ipsum sentit, dum loquitur de frumento, vel de eo qui præstat par caponum: quia Lombardi magis mouentur commodis pecuniariis, quàm honoribus & obsequiis, aut etiam armis bellicisue ministeriis, & subdit quòd in illis feudis succedit etiam mutus & surdus: & quilibet etiam extraneus, non seruatis feudorum legibus. & feudum gratis datur non pensionis causa, vel annuæ præstationis: vt in definitione feudi, & in capitu. constitutus. de religiosis domibus. Tu autem aduerte, quòd si quis agnoscat aliquem in dominum. & vt dicunt, recognoscat se esse vasallum alicuius: illud non obest nec præiudicat filiis, vt d. Baldus in l transactione. C. de transactio. argumen. dict. l. vbi transactio matris non nocet filiis: & ita tenuit Iason in dict. l. Sed ante eos est dictum Specul. in titu. de feud. § quoniam. in versicu. quintò. de laudimiis: & his quæ accordamenta & aduoamenta à vernacula voce dicuntur. alibi suo loco dixi. Quo pacto autem in feudis habeat locum regula, quòd precium succedit loco rei, pulchrè disputat Iason in l. si eum seruum. ff. si certum petat. Ego singula nolo percensere.

Traditio in feudũ pro annua præstatione.

Lombardi pecuniarũ magis quàm honorũ auidi.

Factum patris nõ nocet filiis.

CAPVT II.

Ius est clientulo vectigale alteri feudum facere pro arbitrio, vel annuæ perpetuæq; pensationis iure diuendito, vel ad tempus fiduciariáue mancipatione constituto. Emptorem verò ipsum in fidem admittere patronus minimè cogi potest. Sicuti nec illi emptor fidem obsequiumq; præstare compellitur.

¶ Casus. Vasallus voluit fundum vectigalem alteri facere. id est, vendere ei redditum annuum, quæ renta dicitur vel perpetuò, vel ad tempus super fundo, an possit? Lex statuit posse. Sed nunquid patronus tenebitur talem emptorem recipere in fidem? Dicit quòd non. nec emptor iste etiam illi cogitur fidem præstare. ¶ Glossa. An liceat de iure id facere: cauetur in capitu. Imperialem. §. præterea. de prohibi. feud. alien. per Frederic. vbi Alienationis verbo pignoris datio, & ea quæ hic describuntur, comprehendi solent: vt Baldus dicit quòd in emphyteosim perpetuam, vel ad longum tempus dare non potest. & facit bene gloss. in l. benignius. ff. de legibus. Bartol. in l. qui habebat. ff. de legat. 3. l. rem legatam. ff de adimen. lega. In l. peto. §. prædium. ff. de legatis 2. vbi de aliena. necessaria memini esse apud eum locum optimum in leg. si patroni. ff. ad Trebellianum. vbi videas, an feudum veniat in restitutionem. Et vt de hac re, quæ satis liquet, abunde legas, remitto ad Iacobinum in feudis. in versicul. & cum pacto. de non alienando, vbi dicit, quòd non possit de iure obligari, & alteri infeudari. & ad Bartholo. Socinum in libello de regulis, colligentem duodecim limitationes egregias: apud quem obiter legi in eodem libro, in versicul. venditio. quòd regula leg. rem maioris precij, de rescinden. vendit. non habet locum in feudo: quia est gratiæ, quòd est bonum verbum. Si vis legere multa egregia de alienatione, permutatione, oppignetatione, donatione feudi; indico tibi locos optimos apud Alexand. ad quem satius puto remittere, quàm eius scripta recitare, cùm hodie libri sint venales. primum in consil. 170. & 184 in a volumine. Et an feudum vendens teneatur quanto minoris, ille docet in consilio 16. colum. fin. volum. eod. Et an veniat in generali obligatione: quia negatiua communis est, idem in consilio 127. in 4. volum. Habes etiam plurima, quæ longum nimis absurdumque esset recensere, apud Franciscum Curtium in 4. parte feudo. in fol. 41. in ea quæstione. an vasallus possit feudum hypothecare, & an donare? Vide Ioann. de Platea, in l. 1. C. de fund. patrim. libr. 11. Ego hæc risaui non incommode. Nam de alienationis materia huc possem transplantare, vt dicunt, & suffurari duas tresue columnas Andreæ Siculi. in §. Cato. vbi declarat & limitat c. imperialem. Et inter cætera pulchrè dicit, quòd licet de rigore dicti cap. imper. is qui alienat partem feudi, perdat totum, etiam si vnum cespitem alienaret: de æquitate canonica secus esset. In text. ad principium dicas, quòd duobus modis fundum nostrũ alteri facimus vectigalem in hoc text. prout etiam colligitur ex l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectiga. vel emphyteo. pet. Id vernaculè dicimus rentam, vt Budæus docet, quòd latine vectigal dici potest, quanquam vectigal in iure etiam aliter sumitur in tit de publica. vectiga. & commis. interdum id fit in perpetuum. quandoque ad tempus. vt dict. §. qui in perpetuum. & quidam hoc vocant

Cui non licet alienare, nec pignori dare aut in emphyteosim licet

An feudũ in fideicõ. veniat.

Regula l. rem maioris. C. de rescin. vend. non habet locum in feudo.

Remissiones vt abunde legas

De æquitate canonica, qui alienat partẽ, non perdit totum.

Vectigal pro renta.

Annonæ ciuiles. *Fiduciaria vẽditio, an sit vsuraria.*

annonas ciuiles in iure, vt in l. hæreditatis. C. de hære. instituen. cum simili. Fiduciaria autem venditio est cum simulato contractu, id fit cum pacto retrouendendi: qui contractus an licitè fiat, an verò vsurarius sit, habes in c. ad nostram. de empt. & vend. tria requiri pactum de retrouendendo precij modicitatem: & fœnerandi consuetudinem. c. cùm constet. de pignor. aliquid Iason. in l. quotiens. quam nuper in ordinaria lectione enarraui. C. de iudic. Et ponderauit text. in l. si hominem. ff. de vsuca. in quo traditur ferè huius pacti forma: illic, quoniam retroacta venditio esset redhibitioni similis: & in fine dicit quòd non est propriè venditio. & text. in l. 2. C. de pact. inter empto. & vendito. vbi ex eodem actu duplex contractus resultat: vbi videas Decium in l. 1. ff. si certum peta. contra Alexan. De hac re iam satis dictum: copiosè videas apud Cæpollam in tract. de contract. simu. vbi disputat etiam theologicè. Et in quibus differt à pacto legis cõmissoriæ, quòd in pignoribus reprobatur, legas Alexand. in 1. volum. consi. 10. an tollatur præscriptione: & an faciat præsumi contractum esse vsurarium. Idem in consil. 46. volumi. 3. vbi plura cumulat. ego alia dicam in titu. de societ inter virum & vxo. In tex. in fidem admittere. Ratio est, quia nemo cogitur mutare debitorem: fortius, patronus vasallum mutare nõ compellitur, cuius fidem elegit: vt not. in d. ca. imperi. §. præterea. vbi an vasallus possit inuitus mutare dominum. obsequium verò est id quòd dicimus homagium, quod vocabulum barbarum est: & post feudorum iura inuentum esse dicit Iason in præludiis feudor. de quo plura per Alexand. in consil. 136. in 1. volumi colum. 4. Hic memini ad finem quod Modern. in l. illud. C. de colla. dicunt feudum esse officium quod ad heredes transit, sed vendi non potest: & Iason, conferri debet, quia non est merè personale. & annumeratur inter eas species militiæ, quæ conferuntur: nam vt prædixi, feudum ferè instar militiæ est. Quæro denique, an vasallus vbicunque domino non paruerit, priuetur feudo? Dicas non priuari, nisi per casus in iure descriptos. Ita tenet Andreas de Ysernia in ca. 1. quan. vasal feu. pri. debe. per c. 1. § illud. quę fuit pri. caus. bene. amit. cùm priuato beneficij aut priuilegij non inducatur, nisi à lege expressa. glo. in c. fin. de iure patro. text. in §. cùm igitur. de non eligen. secun. nub. in Authent. I. at si quis in ver. pœnam autem statutam non esse: ff. de religi. & sump. fune. quem text. vidi à Iasone ponderatum, legendo titulum de collationibus. C. in l. illam. & citat locum Alexan. optimè de hac re ad partes differentis. Huius capitis materiam abundè legas apud Socin. in loco memorato. & Alex. in 4. volum. consil. 137. & consi. 60. volum. 3. cum aliis multis.

Retrouendito nõ est propriè vẽditio.

Nemo cogitur mutare vasallum nec dominum.

Homagiũ obsequiũ est.

Feudum conferri debet.

Quando vasallus feudo priuetur.

CAPVT III.

Quoties aperto feudo ius suum patronus exercere voluerit: hoc quidem liberè ac sine vlla pendendi vectigalis (quod prius non incumbebat) necessitate potietur.

¶ Casus. Cum feudum esset apertum, dominus voluit petere sua iura, & incumbere feudo: pro illis quæritur, an teneatur soluere vectigal, seu redditum annuum à vasallo venditum & impositum: vt in præced. c. lex dicit quòd non. quia sine facto eius est impositum. ¶ Glossa. Dictum est vasallum non posse domino præiudicium facere alienando, salua enim sunt eius iura. Et hic declarat præcedentem legem quæ permittit imponere vectigal & hypothecarium facere feudum. sed id sine domini iniuria. qui non tenebitur illud vectigal pendere quod non imposuit. Res enim inter alios acta, sine eorum consensu, aliis non præiudicat. quamuis aliter in fisco sit, ad quem bona cum onere transeunt. quia etiam in domini præiudicium feudum in generali confiscatione non continetur, vt alibi à me dicetur suo loco: & latè Franciscus in tertia parte. Hæc autem iura, quibus potitur dominus aperto feudo ex fidei defectu sunt ea quę laudimia dicta sunt à laudando & nominando authore. de quibus alibi. quæ sunt quòd fundo fruatur libere, id est, sine illo nouo onere à vasallo imposito. Iura autem sunt, vt Specul. voluit in titu. de loca & conduct. vbi tradit diuersitatem inter feudũ & emphyteosim: aut ex conuentione, aut ex natura rei, aut ex consuetudine, aut ex iure communi. vt ait Hostiens. in Sum. de feud. quæst. 57. Et de his rebus oriuntur multæ quæstiones inter Barones & Principes, inter magnates & plebeios. & id præsertim apud Gallos, Germanos ac Pedemonianos: lucrosaq; est materia, vt Alberici verbis vtar, vt de substitutionibus Bald. dicebat. Hic autem aptè quæro, primum an, si vasallus feudum, in quo vtile dominium habet, patrono in pignus dederit, possit eos patronus, nec fructus in sortem imputare? Hoc deciditur in cap. 1. de feu. vt à nonnullis intelligitur. nam dominium vtile consolidatur & vnitur cum directo: quod tamen est dubium, & crederem contrarium esse verius, ne videatur vsurarius ille contractus, si fructus in sortem non imputetur: & in foro conscientiæ, vt dicunt, prior sententia est periculosa. Tu legas illic cano. qui dicunt id ab ecclesia fieri posse, modò non exigat obsequium & ministerium à vasallo: & fructus non sint tanti, vt excedant longè ipsius obsequij æstimationem. Item vt breuius agam, Alexan. in consi. 60. volum. 3. quædam disputat quæ non sunt huc impertinentia de præiudicio. Reliqua potes legere studio familiari. Memini quod ad rem feudariam Albericus in l. si duo patroni. ff. de iureiuran. & in l. com-

Onus sine domini cõsensu impositum ei non præiudicet.

Ad fiscum bona cum onere transeunt.

Laudimia.

Ob iura feudi controuersiæ sunt.

Lucri plena est feudorum materia.

An vasallus possit vtile dominium in patronũ trãsferre pro pignore.

An fructus in sortem imputare debeant.

communis liber. ff. de in ius vocan. disputat de eo qui plurium dominorum vasallus est: & ex vnius authoritate feudum alienauit, an alter possit reuocare in solidum? Et videtur ex quorundam opinione quòd possit, tum, quia dicunt feudum esse indiuiduum, sicut ius patronatus, tum, quia vnus offensus in solidum videtur: argumen. illius l. communis. Tamen Alexand. tenet in parte tantum puniri, per text. in capitu. 1. de eo qui contra constitut. Loth. feud. alien. vbi id expresšim decisum est. Iason de hac re plura in l. fina. C. de iure emphyteu. Albericus etiam in l. item videndum. §. final. ff. de petit. hæredi. disputat, an si dominus vendat feudum alteri, vasallus teneatur emptori fidam exhibere, & alias quæstiones huc pertinentes: vt est summæ vir doctrinæ, & multa singularia scribit. & in l. vni. C. quando non peten. part. & in l. si mihi & Titio. ff. de verborum obliga. an in feudo locum habeat ius accrescendi: quæ omnia relinquo studiosis. Nam glossemata ista debent esse breuia: & potisšimùm in solo textu versari.

An vnius dominorũ consensu ĩ alienatione cæteris præiudicet

CAPVT IIII.

Licet clientulo fundum, aut ad tempus, aut in perpetuum census vectigalis pensionísue titulo alteri tradere: fidemq́ue, ac obsequium sibi retinere nullo eius tributo ad patronum spectante: nisi cum feudum in cõmissum velut apertum ceciderit.

¶ Casus. Vasallus dedit in censum, vel pensionem fundum alicui fide sibi retenta: quæritur an possit, & an ex ea re debeatur aliquid domino? Respondet quòd potest, & non debetur quicquam: nisi fuerit de nouo apertum velútque commissum. ¶ Glossa. Hoc nobis donabunt lectores candidisšimi, quòd vasallo & feudo, & id genus vocabulis interdum vtimur: ne plerisque nimis accurati videamur, vix enim aliter fieri potest: nisi quoties feudum dicendum foret clientelarium prędium diceremus prolixiùs. Ratio huius leges est: quia quamuis ob alienationem veram debeatur quintus nummus, non est eadem causa in alienatione impropria: nisi quòd hic habes de locatione perpetua, vel ad longum tempus ex qua ipsum vtile dominium transfertur in conductorem: vt dict. l. 1 §. qui in perpetuum. ff. si ager vectiga. Circa hanc partem quæro non impertinenter, an conductor teneatur soluere tributa: & ea iura siue vasallus domino feudi causa debebat, quæ necessaria est quæstio. In qua dicas, aut loquimur in vsufructuario: & tenetur. l. hactenus. l. si pendentes. §. si quid cloacarij. ff. de vsufructu. sic in marito. sic in conductore ad longum tempus: qui vtile dominium habent: sic dicerem in isto conductore: Aut in conductore modici temporis, & non tenetur, vt eleganter concludit multis rationibus Alexand. in consil. 4. volum. 5. in text. dico commissum. sicut in leg. commissa. ff. de publi. quod generaliter intelligo in emolumentum, cõmodum: vel vt dicunt profectum, quod contingit aperto feudo mutatione vasalli per mortem, aut venditionem & renouationem, aliúdue ex consuetudine quod laudimium vocant, vt prædixi. Hoc autem vocabulo commissum vsi ad hãc rem fuêre Doctores nostri in prælud. feudo. & Iacobinus & Curtius, & ipse Iason: quorum scripta patent. De censu, vectigali, iugatione, pensione, tributo: eorúmque vi ac differentia lege Bartol. in l. 1. §. 1. ff. de publican. cano. in cap. tua nobis. de deci. dicam in titu. de censib. De speciebus feudi & alienationis in Ecclesiam pro anima, in amicum, & eius reuocatione intra annum: & de vasallis, & hoc iure multa lege apud Andream Siculum, virum multiscium & magnanimum in cap. cùm Martinus. de constitu. cap. exteriore. cap. dilecta. capit. plerumque. de rescript. quæ satis est indicare:

Cur barbara verba interserantur.

Fundamentum in ratione.

Ex perpetua locatione quid transferatur.

An in conductorem onera transeant.

Cõmissum

Census. Vectigal. Iugatio. Pensio. Tributum.

Barbatius multa lectionis.

Ne si fortè suas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum.

Ego ea quę omnino ad rem facere videbitur, definitè dicam, non perfunctoriè: verum extremæ puto miseriæ sic alienis vti: vt in tua supellectile nihil, aut modicum tuum reperiatur. multa ego ex quibus Opus in immensum trahere possem, remittere decreui: & alienis interdum nostra permiscere, nemině irritaturus vel offensurus (quod intelligam) tenuitatis meæ conscius.

Cornicula fabula in eos qui omnino aliena vtuntur.

CAPVT V.

Si patronus castellanus sit: feudum à sua iurisdictione profectum tanti redimere, quanti venierit, intra dies quadraginta post oblationem ab emptore factam, atque sibi asciscere poterit, legitimis iustisq́ue sumptibus primùm refusis: offerre enim illi emptor debet atquě rogatus instrumentum exhibere. Verum præstandę fidei causa patronum vltra vicena milia passuum non vestigabit.

¶ Casus. Castellanus quidam erat patronus feudi, vt ipsi solent vasallos habere castellaniæ iure, voluit feudum aliquod venditum à vasallo pro eodem precio redimere: dicit lex, quòd potest refusis expensis legitimis. Sed quæro nunquid emptor debeat ei offerre? Dicit quòd sic: sed non tenetur eum perquirere vltra decem leucas pro fide præstanda. ¶ Glossa. Castellanus is dici solet, qui iurisdictionem habet in castro: indéque subditos & vasallos, vt declarat Hostiensis in capitu. ad audientiam. de præscriptio. Siculus

Castellanus quid sit.

in &:

Feudum simplex. in d c.quæ in ecclesiarum. Est enim differantia inter feudum simplax, & illud quod iurisdictionem babet: vt declarat tibi recenter Deci.in l.certum, colum.3. C.vnda legi.vbi in iurisdictione in infinitum succedunt, de qua redicturi sumus abundè in capite transuersalium. *Alienato castro an alienata sit iurisd.* Alienato castro iurisdictio videtor esse alienata, vt per Bartol. in l.inter eos. ff.de acquir.rer.dom.quem tu sequere veluti certissimum ducem & aurigam. Habes de *Castellum nucleorū.* castello nucleorum text. singul.in l.Titia.ff. de legat.2. Vicena milia passuum more nostro conficiunt decem leucas, & dicuntur viginti miliaria. l.1.ff.si quis cautionibus.alij dietas vocant. De retractanda venditione habemus titulum de retracta. vbi locus est pro prius. Seri. disputant in l.dudum. C. de rescin.vend. De instrumenti exhibitione dicerem hic multa, nisi diceret Iason in præludiis feud.15.colum. Et præter ea vide Barto. *De reuocā da aliena tione.* de reuocatione & restitutione precij in l.si debitor.ff.quæ in fraud.& in l.emptor.ff.de rei vendi.& Cyn.in l.1 C.de præscript.30.anno. *De aliena tione in potentiorem.* Designabo tibi pulchrum locum de alienatione in potentiorem apud Albe. post Bartol.in l.cùm miles ff.de alien. iudi. mu.can. fac. Sic de eo, qui alienat vsque ad centum annos fructus, Barto. in l.codicil.§.1.ff.de lega. 1. Satis est enim designasse locos optimos, ne *Fructus & res ipsa pro impensis te neatur.* faciã immensum Opus. De expensis & sumptibus postea dicetur sæpius: sed adde huc retineri posse rem ipsam, donec sumptus sint refusi etiam per successorem singularem, ex theorica declaratione Barto.& Alexan.iurisperitissimi. in l. qui exceptione. §.si pars.ff. de condict. indebi. l. in hoc iudicio. ff.com- *A quib. petantur sumptus.* mu. diui. Istos autem sumptus à se factos emptor ab euincente petet, non à venditore, vt cauetur in l.Titius. la 1. ff.de act.empt.quòd *Venditor debet dicere conditionem.* hic nota. Et scias quòd si vasallus vendens nō dixerit ei conditionem fundi, tenebitur ei de euictione, aliter atque si dixerit aut emptor sciuerit. Ad hoc memoro tibi doctrinã Bar. egregiam in contractu emphyteotico, in l si rem aliquam. ff. da contrahen. empt. Ipse autem redimens & reuocans venditionem, de iure speciali debet restituere imprimis precium & sumptus, vt hic scribitur, & in le *Videtur fo lem Bar. esse pra mo nibus.* ge prædiorum. C.da prædiis & aliis reb.minor. quæ ad hoc recta est, vt illic Bartol.cul ego sic inhærao, vt sæpe soleam precari accupere, vt ille solus autbor aliis interdictis aut concrematis, nobis relinquatur. Quem ego semper secutus alios citaui, ne viderer non *An domi nus consan guineo pra feratur in retractu.* legisse aut neglexisse. Præfertur autem in retractu dominus feudarius, vel emphyteoticarius consanguineis: vt singu. Bald decidit in l. Imperator. in fin.ff.de pact.per l.si cum dotem & iura quæ adducit de oblatione pro identitate preeij. text.habes, & Ias.in l.6.§.1. C.de iure emphy. Reliqua mox habebis.

CAPVT VI.

¶ Dormiente domiuo vasallus vigilat. Quandiu enim super ineunda fide interpellatus non est: feudo fructibusq; liberè potiri potest.

¶ Casus. Cùm apertum esset feudum morta hæres vasalli non interpellatus à domino fructus fundi percepit: an eos acquirat? dicit liters quòd sic: quia est lex quòd dormienta domino vasallus vigilat. ¶ Glossa. Hæc Consuetudo potest fundari in eo quòd iura negligentes sui iuris persecutionem reiiciunt.vt in titu.de præscrip. Item quia non est dies præfixa in contractu, quæ pro homine interpellet iuxta l.si ex legati.ff.de verbor. obliga.& in l. magnam.C.de contrab.empt. Est tamen contra ius feudorum, vt scribitur in cap.1. quæ fuit prima causa benefi.amit.& l.2.C.da iure emphyt. De qua re Iason illic in versi. nonò quæro. post Ioan.de Imol.in cap. 1.da feud. in antiqui. in 10. colum. Sed conuenit, vt reperies, consuetudini Mediolanensi: in titu.hic finitur lex: dainde incip. consuetud. regni. Sicut alienatio permissa. quod *Galli cum Mediolanen in consuet. conueniunt.* facilè fit, vt Galli cum Insubribus conueniant in legibus, cùm ab illis Mediolanum fit conditum cum plerisque aliis oppidis. Sed quæro hic in dubio: An sufficiat vnica interpellatio? Est glossa, quam Bald. commendat in cap.1.de mil.vasallo, qui contu.est, quæ dicit quòd vbi ex consuetudine requiritur interpellatio per aliquod tempus, vna etiam peremptoria non sufficit. Tamen dicas illud esse: quia cùm plures requiruntur, tunc peremptoria non satis est. Hic varò vna sufficeret, quod probo tibi vltra d.l.si ex legati.& ca pitu.vt debitus.de appella.cum simi.per glo. singul.in Clemen.1.de hærad.vbi ait, quòd si collegam debeat interpellare, vna interpella *Vna interpellatio an sufficiat.* tio sufficit ob paritatam, quod sequitur Sic. in d. l. si ex legati. & infero à fortiori, cùm à maiore minor interpellari debet, sicut infert à contrario cùm à minora maior, duas requiri: per c.1.de supplen.negligen.præla.& dicit idem in c.plerunque. da referi. Casus, in quibus dies pro homine interpellat, referrem, nisi id faceret Socinus in regulis: & plerique vulgares in text. dormiente, potes addere, ¶ *Dormit sæ. vt scripsere.* dormira etiam dicitur res incorporalis, vt Bart.in l.naturaliter.ff.da vsuca. Et videas casum singu.de quo Bart.non est recordatus in l.fin.§.licentia.C.de inre deliba. in fi. & Ioan. Baldus in tractatu præscriptionum.in 4.par. de dormitione.

CAPVT VII.

Distractum à vasallo feudum manus iniectione prehendere patronus potest hominis fidelis quærendi causa: fundoque interim fruetur, donec iura sua obsequiumque perceperit.

¶ Casus. Vasallus vendidit feudum: dominus vt

De manus iniectione qua impedimentum, vel saisina dicitur vel nunciatione, impedimentum esse dicas, in hoc Socin. libro multa colliguntur.

nus vt à nouo homine fidem & iura perciperet, & saisinit, vt dicitur, feudum: an posset propria auctoritate id facere, & eo interim potiri? lex dicit posse. ¶ Glossa. Intellige, quòd vbi vasallus feudum védidit, tunc feudum inuadet dominus manus iniectione seu prehensione. Sic enim saisire nostrum Latinè dici potest Budæo authore. quod probo, per text. in l. pen. ff. de ser. exportand. l. si quis curialis. C. de episcop. & cleric. nos etiam dicimus arrestare, impedire, interdicere, explectare, quę barbara sunt, habes de prehésione tex. in l. si quis ad se fundum. C. ad legem Iuliam, de vi. l. si ex stipulatu. C. de acquir. poss. Dyn in cap. 1. de regu. iur. lib. 6. Iason in titu. de actio. in procem. colum. 74. Socin. in consilio 87. 1. part. Bald. in consilio. 190. 3. parte. Et legé Socin. vulgarem in suo Enchiridio Regularum. in ver. authoritate. vbi declarat casus, in quibus quis sua authoritate vti potest. Est enim hic speciale, cùm & de iure feu. si vasallus feudum alienasset, ad dominum reuertebatur.

CAPVT VIII.

Hæredi vasalli mortui ad innouandam fidei institutionem dies quadraginta dantur. Nullo interim iure ab ipso ex domini potestate extorquendo.

Fundamentum in iure.

¶ Casus. Quæritur, mortuo vasallo, quod tempus detur hæredi ad renouandam instaurandámque fidem, vt interim non vexetur? Dicit quòd dantur quadraginta dies ¶ Gloss. De iure feudorum datur annus & dies ad instaurandam fidem & nouam feudi inuestituram faciendam: vt cauetur in titu de capi. Corradi. in principio. Sed de hac re statur locali, quod dicitur, consuetudini: vt dicit gloss. in l. .§. permittitur. in ver. impetrabile. ff. de aqua quoti. & illic Ioann. de Imol. Hoc autem laudimiũ quod ab aliis Capsoldum dicitur, prout fuerunt varij logodædali, ante tempus non debetur, & à filiis non præstatur: vt dicit Bald. in cap quæ in ecclesiarum. col. 8. An autem vnus pro omnib. iurare possit: quia iuramentum est quid indiuiduum & personale: & an per nunciũ? Ang. & Sicu. in §. Cato. & in l. 1. §. eius. cum aliis quæstio. disputant; & conclusio est, de hac re standum consuetudini, vt inferius dicemus. Nam satis est, vt vnus pro cæteris iuret.

Logodædali verborũ artifices.

An vnus pro cæteris fidem iurare possit.

CAPVT IX.

Per domini obitum fides expirat. A cuius hærede vasallus ritè interpellatus post dies à renunciatione quadraginta moram cõmittere incipiet.

¶ Casus. Dictum est, quando vasalli morte fides deficiat: nunc dicit, quòd etiam domini morte, & dantur tot dies vasallo ad instaurandam fidem, quot in priori cap. ¶ Gloss. Quia in titu. de capi. Corradi, cauetur dissoluta ex domini morte defectáque fide intra certum præfixumq; tempus renouationem fidei hæredi eius faciendam esse: Idcirco hic de ea re dicit, & facit l. cùm hæredes. ff. de acqui. poss. Nam ea quæ facti sunt & personalia, vt fidei, iurisiurandi præstatio; instaurari debent: neque finguntur. in hæredum personis acta: De qua re multa videbis in egregiis Commentariis aliarum consuetudinum. Hic autem debet ab hærede interpellari, ne potiori conditione sit hæres, quàm patronus: de qua re dictum est. Tamen legé Ioan. Andr. in cap. breui. de iureiurã. dicentem ea quæ de mora scribuntur in l. si mora. ff. solut. matri. l. amplius. ff. rem rat. habé. de mora sine interpellatione non committenda, non procedere in his quæ facti sunt, præsertim successiui: nec in his quæ sacramenti sunt. Limita autem in cap. licet. si de feud. fue. controuer. inter dom. & agna. & cap. 1. de for. fideli. vbi non committitur in feudis iuxta hanc consuetudi. quod nor. pro fundamento legis. Socin. tamen in l. quod te. ff. si cert. petat. ait esse illic speciale, ob subsidium domino præstandum, vbi plura scribit in sententiam Ioan. And. Tu recenter ad legis rationem adde, quòd filia non tenetur offerre dotem conferendam, nisi interpellata cum inter fratres diuisio fit. l. si soror. l. filiæ licet. C. de collatio vbi Moderni Baldi sententiam improbant. Sed de hac re satis. nihil enim dubij apparet, nec possum plura scribere nisi ad ostentationem.

Fundamentum in iure.

Facta ad hæredes nõ transmittuntur.

Mora sine interpellatione non committitur in factis.

Dos peti debet vt conferatur.

CAPVT X.

Neque domino in clientulum feudi: neque huic in illum fidei præscribendæ ius esto, quocunque tempore id fiat.

¶ Glossa. Hæc præscriptio duplici ratione prodest. Tum, quia est cõtra fidem & malæfidei, & inducit occasionem fidei violandæ. contra cap. quamuis. de pact. libr. 6. c. possessor. de regu. iur. Ita enim dominus vasallo fidem debet præstare, vt illi vasallus. vt not. cap. imperialem. Tum quod ius istud est simile iuri superioritatis & obedientiæ, de quo non præscribendo cautum est in capitu. cùm non liceat. de præscripr. de quo latè dicam in titu. de præscriptio. infrà. Adde rationes traditas per Bar. & scribitur in l. competit. C. de præscri. 30. an. Adde tu, quòd quemadmodum fundi limitrophi militibus assignati qui de iure alienari non possunt: vllo tempore non præscribuntur. l. agros. C. de fun. limitro. libr. 11. vbi gloss. tradit alios casus, quibus præscriptiones. fic in cap. 1. de capit. Corrad. Neque feodum vllo, etiam longissimo tempore præscribitur, vt hîc. Nam vbicunque à lege prohibetur, cessat dispositio legis omnis. & omnium legum, vt inquit Ioann. de Platea. in l. si quis decurio. C. de dec. lib. 10. & in d. l. agros. Adduco tibi text. in

Cur præscriptio in feudis sit.

Fundi limitrophi non præscribũtur & noua ratio.

Præscriptio non impedit renouationem feudi alienati.

cap. 1.

Præscrip. non lege pro hibente nõ fit. cap.1.§.porrò.quali.olim feud.pote.aliena. vbi scrib. Adde Abbatem de hoc late consilio 3.volumi.2. vide Baldum in pluribus locis, & alios quos Boërius doctus senator citat o- *Boerius senator do ctissimus.* ptimè ac amplissimè in loco reconditoapud Ioannem Franc. Baldum in libello præscri- ptionum nihil omittentem. Postremò leges optima (nam satis ad præsens dictum) apud Ioann.de Plat in l.si cohartalis, vbi aliquando speramus dicere. C de cohortal. libr.12.& alia scripsi infrà, in titu. de præscriptio.quæ huc addas. Nam illic omnia de censibus & feudis præscript. & iure superioritatis congessi.

CAPVT XI.

Duobus verò feudi dominis mutua præscriptione vtilicet.

¶ Casus. Duo erant domini eiusdem feudi: an vnus possit contra alium præscribere. ꝙ solus habeat vasallum, quia vasallus illi soli fidem præstitit. Dicit quòd sic, aliter etiã intelligi potest, vt dixi in gloss. statim ¶ Glossa. Quanquam prohibita præscriptio in feudis est inter domi. & vasal.in cap.præceden. *Par in parẽ præscribit.* permittitur tamen inter duos dominos eiusdem fundi: quia par contra parem facilius *Domini appella. di recti intel- liguntur.* præscribit: & Ecclesia contra Ecclesiam, vt not. in capitu.1. de præscriptio. libr. 6. 16. quæst.3.per totum, cum similibus.& intelligi de dominis directis, per gloss. not. in l.1.§. *Fundamẽtum nrũ contra hãc consuetudinem.* qui in perpetuum.ff. si ger vectiga.vel emphyteoti.pet. vltra Boërium de hac re dicas esse hanc constitutionem contra text. in cap. Imperialem.§.præterea ducatus.de prohibi. feud.alie.per Frede.& cap.1.§.2.de leg.Con- *Duob. dominis quis seruire nõ potest.* rad.vbi dominus prohibetur diuidere ius feudi, ne vasallus plures dominos habere compellatur: cùm etiam de iure duo non possint eiusdem rei dominium habere insolidũ eodem respectu. Sed dices illud esse ex post- facto, vt in præiudicium vasalli, cui iam quæ *Vasallus duorum.* situm est ius non diuidat: ne duobus dominis seruiat, facit quòd etiam duobus quis potest esse seruus & libertus, est textus bonus in l.1.§. domini.ff.ad Sylleia. vbi Bar. scribit, quòd si sint plures eiusdem castri domini, quilibet dominus vocator & censetur. Sub- *Bonus intellectus.* dit quòd vasallus vtrique & eorum filiis reuerentiam debet atque obedientiam, multa de hac re habes apud Scrib. in d §. præterea. Potes etiam intelligere hunc tex. vt loquutur in duobus vasallis mutuis. Nam duo possunt *Vasalli mutui.* esse vasalli motuò, alter alterius ratione diuersorum prædiorum, vt dicit Alber. in l. sed si hac.§.si liberta.ff.de in ius vocan, qui dicit quòd inuicem agere possunt, & quo pacto docet. Sic etiam possunt inuicem præscribere ob æqualitatem, vt de Ecclesia dictum est, & Angel.in l.eius.§.fin.ff.si cert.pet. De præscriptione feudi multa per Aluar. & scrib.in cap.si quis per 30.si de feud. fue. controuar. Alexand.in consilio 179.volum,2.& 114.vo- lumi. 4. Philippus Deci. egregiè in consilio 144. omnium optimè ac recentissimè Baldus allegatus, qui citat omnes canonistas: ita de libertate alterius ab altero præscribenda *Libertatis præscriptio* intelligatur, vt is declarar & venalis est. Et de 40.anno.præscript.in vasallum. Alexand.in consil. 166. diffusè, vt nihil ad eos addi posset, aut certè debeat. Franciscus Curtius etiam tractat de duobus vasallis in solidum, in 3.parte, & de plurium dominorum consensu. Possem hic susurrari tres columnas Barbatij, in l. si Titius.ff. de verb.obli. vbi disputat de vasallo duorum, cui potius seruire de- *Vasallus duorũ cui potius seruiat.* beat, Et concludit opinionem Spec.in tit. de feud. quæ habet quòd locus est gratificationi, habere locum cæteris omninò paribus: aliàs nobiliori vel principi: vt de inclyto *Inclytus Frãcorum rex.* Francorum Rege loquitur, nam intelligitur excepta authoritas superioris à iuramento. Item notat, ꝙ prioritas etiam temporis nihil facit contra regem. Item eleganter dicit, forte dirimendum, vbi cæteris paribus nollet vasallus gratificari. Et insuper debere vni per se, alteri per substitutum seruire. Quam ver- *Barbatius copiosus.* bosè hanc rem, bone Deus, doctor ille prosequutus est, vt omnia literarũ omnium plenus. Potes itaque dupliciter hanc constitutionem intelligere: quia vtraque est probabilis, & si quæras, de qua præscriptione intelligi debe- *Præscriptio nõ dubio trigenta an norum intelligatur.* at: dicerem indubitanter de præscriptione longissimi temporis. per not.in l. omnes.l. sicut.C.de præscriptio.30.anno.not.in l.1.§. denique.ff. de aqua plu.arcen.cum similib. possunt fieri multæ quæstiones, quas omnes præmeditari non possunt: & satis est in iure fundare Consuetudinem.

CAPVT XII.

Fide ex vasalli parte dissoluta, ob idque præhenso feudo adiri patronus debet: nisi vltra viginti miliaria distet ab eo loco, vnde feudi origo est, illique iura instaurandæ fidei causa debita persoluenda. Sin verò longiùs distet, aut clientem officiosum reiecerit: apud præcipuam feudi stationem iustas oblationes facito. Ad eius verò domum, qui castrum non habeat, iusta offerre satis erit. Quin & satis est, loci illius præsidem adire: donec à patrono interpelletur clientulus.

¶ Casus. Hic ponitur quid vasalli hæres debeat facere, quando dominus longè distat à loco feudi, quòd sufficit ad locum feudi, vel ad eius domum qui castrum non habet, vel apud iudicem loci offerre debita: & id etiam procedit, quando dominus esset nimis seuerus, vel tyrannus, & nollet recipere suum vasallum iusta offerantem. ¶ Glossa. Hic docet quod sit officium vasalli, vbi ex parte

eius

eios fides dissoluta est, vt dominnm adeat renooandæ fidei causa. Et multa congerit Boerius, qnæ ad hanc faciont. Et quia imprimis de oblatione hic agitur, dicas quòd de iure oblatio non verbalis modo: sed & realis in præsentia testium, vel publicæ personæ fieri debet, vt sis cautus, vt Barto. tradit in l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. emp. l. acceptam. C. de vsufruct. vbi plurima sparsa & congesta de oblatione, quæ non est opus huc reducere. Et multa etiam inferius de eadem re occurrent. Tibi citabo text. bonum in l. cum quidam. §. si pupillo. ff. de vsu. vbi quid enim potest imputari ei, qui si soluere vellet, non potuit. Recurrendnm est ergo ad domicilium: vt Bartol. docet in l. si finita. §. Iulianns. ff. de damno infect. & plenè Socin. in regul. de citatione ad domum. liber est frequens & modicus, qui mann gestari solet. Aduerte antem quia de interpellatione sæpe dictum est: & nunc quoqne ad finem caueтur quod Bald. in capit. 1. de milit. vasall. qui contu. est, ait trinam citationem in feud. requiri. quod intellige verum ad hoc, vt perdat feudum, & dicatur contumax in casu illo, aliàs secus: nam vnica sufficeret, vt prædixi. Et præter varia lege ad hnnc loeum tex. elegantem de eo qui sui copiam non facit, in l. 1. §. dies. ff. quando appell. sit. Item adde quod pulchrè Baldus in d. l. acceptam. dicit, quòd oblatio debet fieri tempore diurno & opportnno, per not. in l. mo. ff. de fer. quòd latè Salice. declarat in l. non minorem. C. de transactio. & limitat quando esset perieulum aperire ostium. iuxta gloss. in l. 1. C. de sentent. ex pericu. reci. Et de domo pro domicilio habes text. Boe. in l. 1. ff. de alea. & illic Alber. videas etiam text. in cap. 1. in versicnl. si in remotis. & scrib. ne sede vacan. in 6. l. si longius. ff. de iudic. & ibi Alber. multa. cap. 1. de eo qui mit. in pos. can. rei ser. Felin. Sand. nihil non cumulat in cap. dilectus. de rescript. & in cap. qooniam. de offic. delega. In locis autem publicis fieri potest citatio. dict. §. Iulianus. per Bartol. de iudice multa Boerius. adde Iason. in l. bonorum. C. qui admit. Et eundem Bartol. in l. si finita. §. postea. de damn. infect. qui decem. & l. si debitor. ff. de solut. l. cùm seruus. ff. de verborum obligatio. & reliqna in dicta l. acceptam. Et ad text. adde rationem glos. celebris in l. secnnda. ff. qui satisdar. cogun. quòd si principalis est difficilis accessu, fideiussor prins conuenitnr: & præposteratur ordo iuris. Et plura similia. Triplex est autem oblatio hæc, vt suo videbis loco.

Oblatio qualis esse debeat.

Tex. elegans.

Domicilium est locus oblationis & citationis.

Quotuplex citatio requiratur in feudis.

Qui sui copiam non facit.

Quo tempore oblatio fieri debeat.

Periculum excusat.

Citatio in locis publicis.

De principali tyranno.

CAPVT XIII.

Præhenso ex causa feudo clientulus intra dies quadraginta moram purgare potest illud quod ius mosq; exigit persoluendo.

¶ Casus. Vasallus erat in mora, & feudum erat apprehensum à domino: an possit purgare moram? dicit qnòd potest solnendo, qnod solet solui de more. ¶ Glossa. Benignæ sunt istæ leges, quæ moræ purgationem tribuunt etiam re non integra: & facta execotione contra l. iam tamen. in princip. ff. iudica. sol. l. qui ob rem. ff. de condi. indeb. Tamen & aliis casibus moræ purgatio admittitnr. l. si ita quis. §. Seia cauit. l. si insulam. l. qni Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. oblig. c. potuit. de loc. l. quod te. ff. si cert. pet. per Moder. Et lege de moræ porgatione latè Soci. in d. libello Regnlarum, qui iam pueris patet. Et contra huius legis clementiam habes tex. in l. iam tameo. allegata. vbi etiamsi à lege facta est executio, non admittitur: cùm tamen mitius agatur cum lege quàm, cnm homine. Item iuramentum obest purgationi moræ. l. si qnis maior. C. de transact. Item quando est dies & pœna in conuentionibns. l. traiectitiæ. §. de illo. ff. de actio. Sed pro hoc facit æquitas quæ admittit peccatorem quoties ingemuerit. Et intellige de reali oblatione, per quam porgatur etiam post litem contestatam: vt babes de hac re text. in §. fina. Institu. de perpe. & tempo. actioni. Et intra tempus modicum, vel à lege datum. l. si ita quis allegata l. 1. §. si ita. ff. ad legem Falcid. hæc modum excedunt brenis commentarij: sed idcirco ne videamur illotis manibus rem percurrere, & intelligo qnòd purgatur mora nō soluēdo noua vel dnplicia landimia: sed vna tantùm quæ de iure vel consuetudine debentur: nisi aliter fieri soleat.

CAPVT XIIII.

Ea, quam præcipimus, oblatio trium alterum contineat, aut annuum prædij prouentum, aut iustum quod ratus fuerit precium, aut quantum duo boni viri arbitrabuntur. Optionem verò intra dies bis viginti patronus faciet: nec interim fructibus feudi potietur.

¶ Casus. Docet quid contineat oblatio: quia continet vnum ex tribus. Aut anni vnius redditum: aut aliquod iustnm precium loco illius: aut arbitramentum duorum virorum. Item dominos eliget & optabit intra bis viginti dies. Clara est lex. ¶ Glossa. Hic docet triplicem esse oblationem quæ laudimij iure domino fieri debet. Annuus prouentus est vnius anni fructus: de quo addoco tibi bon. text. in l. diuortio. §. penul ff. soln. matrimo. ibi, anni totins fructns. De iusto precio est doctrina Barto. in dict. l. acceptam. de vso qui in l. competit. C. de præscript 30. annor. quærit an huic inri præscribi possit: & distinguit inter ius & facultatem: vt iuri præscribatur: facultati verò non. Alij, vter est possessor: vt si debitor possideat, nunquam aduersus eum ius offerendi præscribatnr.

Triplex oblatio.

vide Bald. in l. petens. colum. 4. de pac. Et Bart. in l. interdum. § fin. ff. de verborum obligatio. dicit quod ius præscribendi oblationem ad purgationem moræ: de qua hic vel ad consequendam absolutoriam non permittitur, quando res debita offertur. §. fina. de perpet. act. distinguens, aut ante litem contestatam, & oblatio sufficit, aut lite contestata, & consignatio fieri debet. Imol. tamen & Ludoui Roma. illic tenent quòd semper oblatio sufficiat, quæ non est melior sententia. de qua re plura per Scrib. in l. si insulā. Item ad text. vbi de optione loquitur, habes theoricam scrib. in §. optionis. Institut. de lega. quòd in dubio in contractibus est electio debitoris, in priuilegiis autem, vel legatis, aut beneficiis est optio creditoris, vel eius, ad quem verba diriguntur. de quo iure an præscribatur, dicam in 16. cap. Ego hic quæro, an hæc potestas eligendi transeat ad hæredem? Vidi enim in facto contingere hanc quæstionem. Barto. in l. stipulatus. ff. de verbor. obliga. dicit transire per illum text. quia est facti executiui euiusdā præambuli iuris. Tamen Petrus noster in §. optionis. limitat, quando optio relicta esset per modum conditionis. puta, si optauerit, cui assentit Nicolaus Spinellus. Item, vt finiam in hoc capite, est tertium quod offertur. non autem (dixit boni viri, vt in iure. nam in ore duorum vel trium, stat omne verbum. ita solent fieri arbitria & arbitramenta. l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. videas scri. in Auth. si verò contigerit. C. de iudi. l. si quis arbitratu. ff. de verb. obliga. l. hæc venditio. ff. de contrahen. empt. l. 1. §. cauere. ff. vsufru. quemad. caue. Hæc enim quæ in tex. sunt, satis clara extant, nec omnia occasione verborum congeri debēt. Nam & hic & in multis articulis possem facere iustam repetitionem.

An iuri offerendi præscriptio ob sit.

Oblatio ad moræ purgationem quomodo præscribatur.

Optio cuius sit.

Potestas eligendi an ad hæredē transeat.

CAPVT XV.

Si anni fructus optauerit patronus, iustos imprimis sumptus legitimasque impensas in illis quærendis, seminandis, colendis, colligendisque: ac etiam conseruandis factas refundat. Sin arbitrio proborum id commiserit: vnus domini, alter vasalli nominatione decernatur. vt quod bonum æquumque videbitur, ex fide statuant.

¶ Casus. Patronus optauit anni prouentum, quæro an id debeat intelligi non refusis sumptibus in agricultura factis. Lex dicit quod eos omnes debet refundere. Item, quid si elegerit arbitrium hominum: debet vnus ab eo, alter à vasallo nominari. ¶ Glossa. Hic est text. eleganter enumerans omnes sumptus: de quibus scrib. plurima. Ego adduco tibi text. egregium, ita ferè dicentem in leg. si à domino. §. fructus. ff. de petit. hæredi. Vnde ad verbum sumpta hæc constitutio videatur. Concordantes sunt in l. fundus qui dotis. ibi, salua impēsarum ratione. ff. famil. hercisc. l. quòd in fructus redigendos. l. videamus. §. penultim. ibi post deductionem impensarum. ff. de vsu. præter l. fructus. solut. matrimo. cum simi. vbi etiam aduerte quod malæ fidei poss. & prædoni refunduntur. videas Barto. de fructibus in vulgata l. ex diuerso. ff. de rei vendic. Et quia de arbitro hic nominando fit mentio, ego recenseo bonum verbum quod Bartol dixit in l. si merces. ff. loca. ad princi. quòd si conueniat vt vnum eligant, non tenet, nec contractus: quia possent in vno eligendo discordare, aliud si de duobus eligendis: tunc non possunt discōuenire, dum quilibet vnum pro suo arbitrio eligit. Item rectè fit in hoc loco, vt ex doctrina Bartol. fundamentum habeat. Ad text. videas, quæso. l. diuortio. §. impendia fructuum percipiendorum in arando serendoq; agro & ædificiis. ff. solut. matrimo. reliqua perstringamus.

Sumptus optimè describ.

Prædoni sumptus refunduntur.

Fundamētum Bart. de duo arbitrō eligendo.

CAPVT XVI.

Quod si dominus intra annum minimè optare voluerit: ab omni vsura, pœna, præstatione, tributóue immunis vasallus esto, feudoq; plenè ac liberè potiatur.

¶ Glossa. Hic tex. videtur esse contrarius superioribus, vbi 40. dies dantur: hic annus, cur tam variè? Dicerem dari quadraginta dies ad facultatem eligendi: quibus lapsis optio erit in debitorem translata: frustra enim 40. dies præfixi essent. Quòd si post annum appareat nihil elegisse: omninoq; maiore mora recusasse oblationem, perdit ius suum laudimiorum, vt docent pulchrè Sal. & Iason in l. fin. C. de iure emphy. qui dicunt licere domino purgare moram post annum. quod non videtur esse hic: quia est vltima mora quæ magis nocet, & inducit maiorem contumaciam: ita innuit doctrina Bald. in c. 1. quo tempo. miles. Barto. in l. postquam liti. C. de pact. Bald. in l. diffamari. C. de inge. & manu. & in Auth. ad hæc. C. de vsu. quod nota: quia vidi controuersiam, & consului non posse purgari hoc casu post vltimum tempus à legis miseratione datum. Ita autem istud eligendi circa res duratregulariter annum. l. fina. §. sed & si quis. C. commu. de leg. circa personas quamprimum potest fieri, debet. l. cum quidam. & illic Barto. ff. de lega. 2. vnde sumo ad ea quæ modo dicebam egregiam theoricam Bartol. quam tu commendato: q; vbi lex moram alicuius facit executionem, vt hic non admittitur purgatio. l. si is cui. ff. de leg. 2. l. pen. C. de fideicommis. & illic Bal. quod est optimum pro decisione mea.

Dominus an post annum morā purgare possit.

Ex nimia contumacia, mora purgatio non fit.

Ius eligendi quādiu duret.

Casus in quo mora non purgatur.

CAPVT XVII.

Deserta ex domini parte fide nisi in-

si interpellatus, interdictúsue sit vasallus possessione feudi non destituatur.

De iure Vasallus non debet inter pellari ab hæredib.

¶ Casus. Patronus erat mortuus: vasallus non erat interpellatus, vt fidem renouaret, an interim debeat possidere? Dicit quòd sic. ¶ Glossa. Quanquam de iure feudorum vasallus debet ab hæredibus domini inuestituram petere: vt c.1.de capi.Corrad.& satis superiùs dictum est, debet tamen hoc iure interpellari per nunciationem, vel interdictionem: quod impedimentum dicunt, vel prohibitionem vtendi.de quo in §. sunt autem, de interdict. Institu. lib.4. Cuius rei expositio facta prius est. Possessionis autem magnū est commodum, nec facilè quis ea destitui debet: vt not.in §.commodum.eodem titul. de interdict.vbi si voles plura, videas à Scrib. nihil enim hic necesse est ea dicere.

CAPVT XVIII.

Si clientulus interpellatus intra dies quadraginta in fidem sese non contulerit: iusque patrono minimè obtulerit: perceptos interim fructus illi restituet.

Fundamētum in interpellatione.

¶ Casus. Vasallus erat in mora, an debeat perceptos post interpellationem fructus illi restituere? Dicit quòd sic, propter moram. ¶ Glo. Ratio huius constitutionis est in Iure: quia per interpellationem lis quasi contestatur: vt scrib. in l. si ex legati. ff. de verborum obligat.l.ex diuerso.ff.de rei vendica. sic non licet purgare moram impunè.l.si insulam.eodem titu. Item est malæfidei possess. post interpellationem: ergo fructus non facit suos, vt not. in dict.l. ex diuerso. Et legas quæ dicturus sum de fructibus plenè in cap.21.hoc titu.Hic tamen puto non loqui de eo qui postea vult purgare moram celeriter propter alias consuetudines quæ permittunt.

CAPVT XIX.

Si patronus castellanus sit, clientulos per præconem à loco publico proclamantem, vt intra certum diem fidem faciant: atque in eo loco vbi id fieri solet, sese sistant generali edicto præmonere poterit. Qui si minimè paruerint: mera feudi amissione plectantur, feudumque domino committatur. Id verò tempus ineundæ fidei causa quadraginta diebus angustius non præfigatur. In eos quoque clientes qui intra territorium non sunt, priuati patroni iuri vtatur.

¶ Casus. Hic tradit priuilegium quod habent castellani in suo territorio: vt per præconem conuocent suos vasallos generali edicto ad faciendam fidem intra dies 40. qui si non venerint: feudo priuantur, & ipsi castellano commissum acquiritur propter contumaciam, quod non procedit in eos vasallos qui extra territorium sunt. ¶ Glossa. Hoc priuilegium habent castellani ob iurisdictionem imperiumq́; nec extra territorium. l. fin. ff. de iurisdict. om. iudic. & per eos fieri potest in subditos, qui iurisdictionem habent: vt de hac re latè in l.2.ff.de in ius vocan. vbi & quomodo liget: & qua pœna plectantur contumaces, & de præcone, tuba & campana, vide etiam Bar. egregiè in l. municipij.ff.de decre. ab ordi.facien. eundem in l. decem.ff.de verbo.oblig. in l.non solum.l. Aristo.ff.de iure delibe.l.si eo tempore.C.de remissio.pigno.l.controuersia.ff.de transac. Spec. in titu. de cita.§.4.scrib. in l. dies festos. de feriis, in Auth. qui semel. quomo.& quando ind. videas etiam text. in l. obseruandum. C. de decu. lib.10.& text. in l. super creandis. C. de iure fisci. quem pondera, si quæstio incidat, an decuriones aut scabini possunt conuocare consilium sua authoritate: & quo pacto, vt ea res consuetudine decidatur per ea quæ illic traduntur: quod est signandum.

Castellani priuilegiū.

Quo pacto debeat fieri congregatio.

CAPVT XX.

Feudum apertum patronus si ex vasalli parte fides defecerit, absque vlla nunciatione potest prehendere. Quod si eius conditionis sit, vt ex eo nullum emolumentum debeatur: venientem intra quadraginta dies admittat, nihilque exigat, post moram verò neque dum permixtis fructibus admittatur sumptus refundens. is tamen patronus, qui anni fructus optauerit: perceptos post moram vendicabit.

¶ Casus. An patronus mortuo vasallo sine vlla nunciatione hæredibus facta, possit iniicere manum in feudum & saisire? Dic quòd sic. Item quòd nihil debet exigere, quando feudum talis est conditionis, vt quia in eo dando ita conuenit: & quòd potest vasallus purgare moram, refusis sumptibus, antequam permixti sint fructus, & de vendicandis fructibus post moram perceptis. ¶ Gloss. Clarum est quòd hic cauetur: nam datur potestas patrono inuadendi feudum tanquam vacans & apertum, vt fidem exigat, & iure cauetur: vt si ter ab eo fidem exegerit, & is denegauerit, feudum amittat, contra Petrum qui ter negauit, nec perijt. text in cap. 1. quæ fuit prim. cau. benef. amit. Circa fructus permixtos consumptosq́; & eos qui percipi potuerunt, piget hic dicere quæ Moderni contra Bartol. dicunt in l. ex diuerso. &

Ter negās feudum perdit.

 in l. si

In l. ſi nsuls, ad intellectum aius. ff. de rei vendica vbi Raphaeles contra Bart. teuent. & in l. domum. C. eo. Alia poſthac legentibus occurrent, vt in ſequen. cap.

CAPVT XXI.

Tametſi feudum apertum eſt, dominoque in vaſallum experiri licet: purgare tamen vaſallus moram ante excuſſos excollectóſue fructus poteſt, factiſque ritè oblationibus pendente colligere (extantes enim radicitus pars rei eſſe intelliguntur) refuſis duntaxat illis, ſi quos in nunciando ſumptus feciſſe docuerit.

¶ Caſus. Quæritur an & quomodo vaſallus poſsit purgara moram. & dicit quòd poteſt antequam fructus ſiut excuſsi, vel collecti ra fuſis nuncistionis expenſis. ¶ Gloſſa. Res dicitur adhuc integra, cùm fructus pendent, quia ſunt pars rei. l. fructus pendeutes. ff. de rei vendica. cum ſeipſa ergo recuperantur. l. Iulianus. §. ſi fructibus. ff. de actio. ampt. ſic eodem curſu vsniunt propter vnitatem. vt dicit gloſſ. in dict. leg. fructus. de qua re optima eſt declaratio Barto. in l. §. cum prædium. ff. de pignor. l. diuortio. §. interdum. ff. ſoluto matrimonio. dict. l. ex diuerſo. §. ſi petitor. Alber. in d. l. fructus vbi tradit quid inter pendentes & extantes fructus interſit: extantes enim collecti ſunt, non conſumpti. Tu pro materia fructuum hoc teneas. Quidam fructus naturales ſunt, vt poma ſylueſtria; & ſimiles, in quibus plus natura, quàm induſtria operatur. Quidam iudruſtiales, vt ſegeies quæ ſponte non veniunt, ſed ex humana opera. Quidam mixti: vt fœnum, poma, & pyra inſita. Quòd ſi non bene apparet cuiuſmodi ſint, iudicis arbitrio decernetur: vt voluit illic Alberi. Item & ſecundò fructus ſunt extantes, vt prædixi: vt ſegetes in campis, & glebæ meſsibus collectis, quidam pendentes, de quibus hic qui in arboribus ſunt, vel fruticibus, vel graminibus. & dicuntur hic radicitus pendere. l. ſi pẽdentes. ff. de vſufruct. Latè verò vtrique peudentes dicuntur, quando nondum permixti conſumptiue ſunt. d. l. fructus. Item & tertiò quidam ſunt percepti: quidam percipiandi & vtraque ſpecies duobus modis diſcernitur. Primò enim percepti ſunt eo, quòd à ſolo ſeparati ſunt: licet nondum in horreum reconditi, & eo modo intelliguntur percepti à bonæ fidei poſſeſſore, vt ſuos faciat. l. qui ſcit. §. in alieno. ff. de vſur. Alio pacto percepti ſunt reconditi & permixti, qui lingua noſtra dicuntur admobiliati: quos fructuarius acquirit, & in hoc differt à bonæ fidei poſſeſſore. l. ſi fructuarius meſſem. ff. de vſufruct licet contra tenuerint plurimi in d. l. vt per eos hic cauetur quòd feudatarius qui fructuario comparatur, eos acquirit refuſis expenſis. quod illi l. conuenit. Percipiendi etiam duobus modis intelliguntur. Primò cùm in ſolo aut arbore adhuc hærent: vt hic dicitur radicitus, neq; dum excuſsi vel collecti ſunt, ita iſta cõſtitutio loquitur, & ita tex. in l. fructus. la 1. ff. de rei vendica. alio pacto dicuntur percipiendi qui percipi potuerunt à diligenti patrefamil. & negliganter omiſsi ſunt: vt illic not. & in d. l. ſi nauis. & latè Bart. in l. ex diuerſo. Item & vltimò, quidam ſunt conſumpti, quidam non: vt ſcrib. declarant. Da materia autem diſtingue, vt ſcrib. circa poſſeſſorum qualitatem, bonæ, aut malæ fidei: circa tampora, ante litem cõteſtatam, & poſt, vt faciunt Bartol. & reliqui illic. & in l. fructus. ff. ſolùt. matrimo. Quando autem quis petit rem reſtitui, non veniunt fructus, niſi petantur expreſsè. quod not. vt ſis cautus in petendis fructibus. l. ſciendum. ff. de ædilit. edict. Canoniſtæ, in cap. grauis. de reſtit. ſpoliat. Fallit ſi ageretur ex l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. aut interdicto illo. l. 1. §. certiſsimum. ff. de vi & vi arma. Item quando agera tur petitione, l. eredatis. vel vniuerſali iudicio. l. item veniunt. §. fina. item ſciendum. ff. de vſu. Ioan. de Imo. in d. c. grauis.

Res integra eſt fructibus adhuc pendentibus.

Extantes fructus. Fructuum ſpecies.

Percepti fructus ad mobiliati dicuntur. Fructuarius fructus perceptos acquirit.

Fructus expreſsè petendi ſunt. Habebis autem in ſeq. c. limitationem per Albert.

Quãdo fructus tacitè petiti intelliguntur.

CAPVT XXII.

Vbicunque feudum patrono apertum eſſe dicetur, iſque eo quacunq; ex cauſa potiri voluerit: primum omnium impenſas omnes colendi, arandi, ſeminandi, augendi, denique agri cauſa factas ei qui fecit, fieriue iuſſit, refundere neceſſe habet.

¶ Caſus. Vt ſuperius dictum eſt, patronus volebat ſaiſire feudum, dicit quod nõ poteſt, niſi refuſis expenſis agricolæ. ¶ Gloſſa. Diſplicet mihi hæc tam crebra repetitio: nam breuius conciunari hæc res poterat: ſuperflua, ſunt plurima. ſed fortaſſa ad meliorem expreſsionem id factum eſt. fundatur autem hæc conſtitutio in l. ſumptus. & l. emptor. l. ſin autem. §. fins. ff. de rei vendica. diſtinguendo inter neceſſarios, qui à quocunque, vtiles qui à bonæ fidei, voluptarios qui à nemine repetuntur regulariter. Et quia de his iam dictum eſt, & locus vulgaris eſt, remitto ad egregiam theoriam Alber. in dict. l. ſin autem. vbi plurima de ſeruo venali eruditio. & diſtinguit inter ſumptus factos in prædio, & in ſeruo. Vnum eſt memorabile verbum, quod ille ſcribit poſt Iacob. de Ra. in leg. fructus pendentes. quòd in petitione fundi generali veniunt pendentes, quia ſunt pars rei, neque ſunt expreſsim petendi: & inter immobilia cenſentur, argumen. illius l. plura ad ſatietatem videas apud Scrib. poſt Barto. in d. l. ſin autem.

Fundamentum textus.

Qui ſumptus, & à quo repeti poſſint.

Pendentes expreſsè petendi non ſunt.

CAPVT XXIII.

Si patronus oblatos nummos elegerit,

gerit, aut id quod boni viri arbitratu suo decreuerint, tunc occupatos oblatósue fructus clienti restituat, impensis, quas in eam rem fecerit, receptis..

¶ Casus. Patronus oblatione facta per vasallum pro instauranda fide, & noua inuestitura elegit pecuniam vel arbitrium boni viri. Tunc debet fructus occupatos restituere vasallo refusis expensis pro ea re factis. ¶ Glossa. Cautum est prius, vt si annum optauerit, perceptos fructus non restituat: id enim in eum annum ei imputatur, refusis vasallo sumptibus. Ita nunc cauetur, vt si aliud præter annuum petierit, fructus non percipiat vel acquirat, sed recuperatis impensis restituat, ne ex ea re duo iura habere videatur. l. si & rem, & precium. ff. de petit. hæredi. & vt sit contrariorum disciplina eadem. Plura hic dicere minimè opus est, cùm ex superioribus liqueat.

Duo iura ex eadem re quis non habet.

CAPVT XXIIII.

Fructus à clientulo post quadraginta illos dies percepti ex mora contracta domino acquiruntur: & quidem merè ac liberè.

¶ Casus. Vasallus à domino interpellatus post quadraginta dies, erat in mora, nec volebat satisfacere in tempore. Dicit lex, quòd in pœnam moræ, fructus post moram percepti efficiuntur domini non refusis sumptibus. ¶ Glossa. Post moram fructus acquiruntur domino: quia morosus & prædo æquiparantur, & est malæ fidei. vt dicit Barto. in l. fundus. C. de rei vendica quòd nunciatio facit quem malæ fidei, & quòd tunc perdit fructus perceptos, non autem percipiendos: vt Paulus de Cast. disputat in consil. 157. in antiq. Cyn. in dict. l. si fundus. & merè acquiruntur, id est, in puram perditionem, impensis non refusis vasallo, quod est, quia videtur eos donare ob nimiam contumaciam. vt Alberi. dicit in dict. l. sin autem. per dicta Bartol. in dict. l. si fundus. Adde huc, si vis, distinctionem Bartol. in l. sed si lege. §. si ante. ff. de petit. hæredi. inter particularia & vniuersalia iudicia. De hac dictione merè habes text. in l. etiam. C. de obseq. patron. præst. & seri. in l. stipula. alie. ff. de verborum obliga. & Bald. mol. in d. l. etiam. Hic nihil est dubij quod occurrat.

Morosus et prædo æquiparantur.

Nunciatio facit quem esse malæ fidei.

Mera acquisitio.

CAPVT XXV.

Vbi de feudi successione inter tres pluresúe liberos herciscunda quæstio erit, res ita omnino decidatur, vt primogenitus præ aliis domum (quæ mansio dicitur) præcipuam habeat quanto maxima erit. Ad hęc caponis volatu, id est, vnum agri circumiacentis iugerum, si tantum sit. Item & dimidiam omnium prędiorum, prouentuum, censuum, reddituum, aliorúmue bonorum quæcunque feudi titulo pater possidebat. Alteram verò feudorum dimidiam reliqui inter se liberi cuiuslibet sexus æqualiter diuidant: tantumque fœminæ ex his bonis, quantum masculo tribuatur. Quod si fortasse contigerit sine masculis parentes decedere, inter fœminas viriliter æqualiterque cuncta sine vlla antiquitatis prærogatiua diuidantur.

¶ Casus. Pulchra lex vbi iura primogenituræ describuntur, scilicet quòd in diuisione hæreditatis ipse primogenitus ante omnia capit præcipuam habitationem, seu mansionem, quę mancerium dicitur, & circum eam vnum volatum caponis, qui æstimatur ad vnum iugerum terræ. & præterea dimidiam partem omnium bonorum feudalium, altera inter fratres diuidetur æqualiter. Et si pater sine masculis decedat, fœminæ omnes æqualiter diuidunt, quia inter eas non est ius primogenituræ. ¶ Glossa. Hic agitur de diuisione feudorum inter liberos, de qua, præsertim de primogenito multa dicemus. Et primum omnium de hac diuisione, de qua hic & alibi dicemus, vide Bart. à quo non discedas, velut à via publica & tutiori in l. vt iurisiurandi. §. si liberi. ff. de oper. libe. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infe. l. & ideò. de condic. furti. vbi permitti ait diuisionem l. item videndum. §. nunc videamus. ff. de peti. hære. quem non refero. Pulchrè Alexand. in consil. 60. in 3. volum. vbi de iure Francorum, & diuisione à primogenitis. & And. de Ysernia in c. omnes filij. si de feu. fue. controuer. inter do. & agnatos. & d. c. imperialé. §. ducatus. qui dicit in Lombardia comitatus & ducatus, & id genus feuda esse diuidua, quamuis de iure non sint. & subdit vnum quod commendat Alexan. quod quando in feudi concessione dictum fuit pro se ac hæredibus & liberis, quòd omnes æqualiter succedunt, nec habet totum primogenitus: nisi dictum sit quod iure Francorum succederetur. facit l. reos. §. cùm in tabulis. in verbo. diuidi partes in viriles debere. ff. de duo. reis. l. si mihi & Titio. in fin. ibi si sollius. ff. de verborum oblig. De diuisione ista latissimè habes apud Curtium 4. part. Nuper occurrit inter legendum locus apud Ias. in l. illud. de colla. quando pater acquirit feudum pro se ac filio, ita vt eo viuente filius fruatur feudo, an conferri debeat. & plurima de feudo, an sit officium. col. 3. Nunc autem de iure primogeniturę dicendum. Nam introductũ de iure diuino est. c. quàm sit periculosum 7.

A Bartolo velut à via publica nõ discedendum.

Diuisio permittitur in feudis de iure.

Consuetudo Lombardia circa diuisionem feudorũ.

Nota dictũ Alexan. in successione feudi.

Ius primogenitura. quęst.1. quod quale fuerit, describitus in lib. Gen. 27. c. & c. licet. de voco. d. c. imperialem. § præterea. & c. fi. de alie. feud. per Scrib. Dicitur autem primogenitus hic pro antiquiori & maiore natu. non sicut Matthęus Iesum appellat primogenitum Marię, quanuis nullos fratres habuerit Iesus ex Maria. & ita illic Hieronymus exponit. Et quia multum de hac re Boërius & Guymerius, & alij scribūt, ne crudi sint hi commentarij. Adde quod in textu habet hoc priuilegium, vt habeat prin- *Mansum.* cipalem domum, seu mãsionem, & iugerum circumiacens. & ea quæ hic describuntur de manso, est text in cap. 1. §. si quis de manso. de contro. inuestitu. & no. in c. 1. de censi. & Bar. in l. si ita ff. de auro & argen. lega. vbi est tantum agri, quantum duo boues vna die arare possunt, quod dicitur arpentum Gallica vo- *Iugerum.* ce, Latina iugerum. Habet etiam dimidiam feudorum de consuetudine contra æqualitatem: in quibusdam regionib. habet totum. *Quomodo succedat primogenitus.* In regnis autem solus succedit. d. c. licet. quia non diuiditur regnum, Matth. 12. c. Lucæ 11. l. 2. §. nouissimæ. ff. de orig. in d. §. præterea. Bal. in Authen. hoc amplius. C. de fideicom. Hinc propter spem viuente adhuc patre pos- *Regnū individuum.* sunt dici reges. c. fin. 24. quæst. 1. Et in regno ea est ratione diuidatur. quæ in feudo nō est tanta: sed est aliqua portio maior primogenito tradita per hanc l. quia in eo familiæ honor & nomen conseruatur. & sanctum est omne masculinum aperiens vuluam, cuius rei egregiam disputationē habes apud Francisc. Areti. in l. ex duobus. ff. de vulgar. & pu- *An patrui nepotes excludant in regno.* pilla. substit In regno tamen sæpe quæstio est orta inter nepotes & patruos: & quæstio illa gladio deciditur. Tum quia Oldradus tenet nepotem præferri. Io. de Imo. contra. & Guymerius plura scripsit. adde & lege pulchrè Francis. Areti. in consil. 164. In regno Franciæ ptima seruatur, quæ est conformis l. fina. C. de impub. & aliis substit. cum similib. argu. Oldradi. Dicit autem Bald. quòd vbi primogenitus in totum succedit, debet alios educare, & collocare, & dotare, habita ratione facultatum & domus. Ita scribit in l. 1. C. de *Consuetudo Britanniæ.* sum. Trinita. In istis autem seruanda est consuetudo localis. vt not. in c fin. de alien. feu. & Bald. in Authen. post fratres. C. de leg. hære. Et scrib. in l. maximum. C. de liber. præteri. vbi Alexan. quærit quid de nepote ex primogenito. & aliquid in consil. 129. volum. 5. *Natus ante adeptū regnum.* Natus autem ante adeptum regnum præfertur postea nato. l. 3. §. hæreditas. ff. de suis & legit. l. sena. quod procedit ex opinione Gu- *Distinctio an regnū à stirpe sit.* liel. Cun. si regnum habuerit pater à stirpe, non ex se. l. imperialis. §. his illud. C. de nup. Iacob. de Belui. in cap. naturalis. si de feud. fuer. controuer Bart. in l. licet. ff. de inter. & relega. qui disputant de legitimatis, & ista *Legitimatus an in regno succedat.* quæstio est hodie in regno Arogoniæ, vbi aiunt legitimatum esse in regis locum suffectum & electum. Et de his rebus legito Ioan. And. in regu. sine culpa. in Mercuria. Tamen glo. Cyn. Fab. in d. l. imperialis tuentur contratias partes, de qua re supra propositum dixi, sed luxuriat calamus effrenatus, an porrigatur ius primogeniturę ad bonà alibi sita. vide Bart. in l. 1. C. de summa Trinit. de consuetudine Anglicana. & dicit non porrigi nisi statuti verba rem, non personam respicerent. Ego ad hanc rem vltra vulgaria quæro, *An primogenitus iuri suo renūciare possit.* an primogenitus huic iuri possit renunciare. Et vide Iaso. in l. pactum. C. de col. tenentem contra Ludo. Rom. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff de verbo. obligat. Quia de hac re plenè decisum non est, audias pulchram decisionem, si vera est, quam tradidit Philipp. *Distinctio Phi. Decij.* Decius subtilissimus in d l. pactum. Aut renunciauit patre viuente, & non potest, quia iuri futuro viuentisq́ hæreditati renunciat, aut mortuo, & potest, quod non est absq́ ratione. Sed cogita, nam videtur esse contra c. quam sit. vbi etiam viuente patre renunciauerat. & patet in lib. Gene. c. 20. Item quia in *Fœmina à statuto exclusa.* hoc capit fit mentio de fœmina. & est contra ius feudorum. ego dico esse rationabile. vt non pœnitus excludantur. l. maximum vitium & ego plenè in l. Salica dixi. vide, si voles, Alexand. in consil. 28. volum. 1. vbi docet, an per statutum fieri possit, vt fœmina succedat. Et singu. Anton. de Butrio in consilio 41. de filiis fœminarum. Et dicit Barba. in l. 1. columna 5. ff. de verborum obligat. esse vtile Reipub. statutum.

CAPVT XXVI.

Duobus tantum superstitibus liberis, maior natu domum percipiet, vt prædictum. In reliqua feudorum portione trientes duos habebit: altero triente natu minor cōtentus esto.

¶ Casus. Pater decessit relictis duobus masculis tantum, quomodo inter se succedent? Lex dicit quòd primogenitus habebit suam mãsionem, & duas tertias partes feudorum, aliam tertiam frater habebit. ¶ Glossa. Vnde sumpta sit hæc diuisio, non legimus in iure, trientes autem singuli quatuor vncias *Trientes qui sint.* continent, sicq́ duo trientes duas portiones tertias conficiunt. Ita constat ex Authen. de triente & semis. & ex §. hæreditas. de hæred. institut. & Budæus librum altissimæ eruditionis scripsit, hisque diebus edidit de Asse *Budæi liber de Asse.* & eius partibus. Ad materiam diuisionis discas à me, si non legeris singu. dictum Paul. de Castr. in l. fin. §. idem quæ sunt. ff. de condi. indebit. de errore non obstante diuisioni & pacto, de stando diuisioni factæ inter fratres, quando erat per errorem facta, quod potest *An per errorē diuisionis pactū reuocetur.* sæpe proponi. Tu tamen hoc dictum intelligas in errore facti, non autem iuris. & eum legas, quia pulchrè loquitur, & mihi nuper occurrit aliud legenti. Et not. quòd Bald. in *In successione feudi cōiuncti ex matre non succedunt.* l. 1. C. de legiti. hære. dicit in successione feudi coniunctos ex parte tãtum succedere, quia mater nihil facit.

CAPVT

CAP. XXVII.

Iure autem isto ætatis venerationi dato semel, duntaxat in vita primogenitus potietur, id est in successione patris, aut matris, eorumq́; alterius.

¶ Casus. Quæritur an sæpius iure primo geniture vti possit? Lex dicit, quòd semel tantùm in vita, & in vnius successione. ¶ Glossa. Habent antiquiores alia in iure priuelegia. vt not. in l. 1. ff. de albo scri. l. semper. ff. de iure immuni. Sed ad hanc rem quòd semel tantùm vtatur, habes tex. in l. fi. §. & hæc quidē. in fin. C. de iure deli. l. fin. C. si sæpius in integ. resti. postu. l. omnes quos. Cod. de pœnis. l. fideicommissaria. §. si quis decem. ff. de lega. 3. semel enim & non sæpius fieri concedimus. Sæpius autem fit ex dupliti actu. l. sæpe. ff. de re iudi. c. sæpe. de elec. li. 6. Circa hanc legem habes reconditam quæstionem apud Fulgo. in l. illud. C. de colla. An si pater habens plures filios, maiori natu rerum suarum curam commiserit, is postea in diuisione possit à fratribus petere salarium laboris, & industriæ suæ tanquam negotiorum gestor? Raphael & Ludoui. sentiunt de æquitate dandum salarium. Et ita consulerem, vt honestatis gratia fieret ad fugiendam ingratitudinem. De iure tamen foro in contentioso non tōsequeretur ex communi sententia Modernorum. & dicit Fulgo. non potuisse obtinere, quia id iure non est cautum. Item ob reuerentiam paternam. Item quia est mandatum gratuitum, sicut de alia quæstione deciditur. Duo fratres simul habitabant in rure: alter maiorem operam præstitit, an debeat plus lucri percipere? Dicit Bald. in capit. 1. de benefi. patris, quòd non, quia per l. ex duobus. ff. de nego. gest. censetur gratuita opera: tamē reprobatur à Modernis, quia aliud est quando viuo patre, vt prius factum est,

Quæstio de gestis inter fratres.

Alia quæstio inter fratres.

CAP. XXVIII.

Vbi alter coniugum nobilium plebeiorumúe ex humanis decesserit: relictis liberis minoribus, detur eorum cura superstiti. quo renuente vel absente auus vel auia ex mortui parte coniuncta tutelam habeat. Tutor autem ille quisquis erit, sine vllis tributis à patrono tantisper feuda possidentes toleretur, dum id ætatis minores attigerint, vt ipsi in fidem sese conferre valeant.

¶ Casus. Paterant mater decessit, relictis liberis minoribus, quæritur cui detur eorum cura? Lex dicit quòd datur superstiti, id est alteri cōiugum qui superuixit: & in eius defectum auo, vel auiæ ex parte, & latere mortui cōiunctis. Item quæritur, an ille curator, vel tutor debeat pro feudis minorum vel pupillorum aliquid soluere patrono? Lex dicit quòd nō, sed tolerabitur, donec ipsi sint maiores annis. ¶ Gloss. Plebei sunt qui roturarij nostrate lingua dicuntur ignobiles. de quib. lege Bar & Io. de Plat. in l. 1. C. de digni. li. 12. vbi de priuilegiis nobilium. Ad hunc tex. fundandum in iure adduco tex. in l. 1. ff. de legiti. tuto. vbi proximis agnatis tutela defertur, vt sperarent eorum successionem, iidem tuerētur bona, ne dilapidarentur, Authent. sicut hæreditas. C. eo. ti. Ea ratione datur patri aut matri, qui sunt proximi in successione. facit l. 1. C. de bo. mater. ibi personam gerūt legitimā, & ob amorem parentum in filios. l. isti quidem. ff. de eo quod me. cau. plura de his tutelis habebis in c. 37. Et habes text in c. grandi. & quæ illic scrib. de supplen. negli. præla. Et de domina Sabaudiæ quæ fuit tutrix filij. l. Iacobi in lib. feudo. ad principium. Omitten historias, à quibus in hoc Opere abstineo, ne videar non iuridicè, sed historicè, quod dicunt, scribere. Regibus enim etiā datur tutor vsq; ad annum quartumdecimum. Ita decidunt Moderni post Oldradum in l. fi. C. de testa. mili. De fœmina habente tutelam est titulus C. quando mul. tute. offi. fung. pos. & ibi Authen. matri & auiæ. Ad finem adde optime quod Bal. scribit in c. quæ in ecclesiarum. col. pe. in persona, inquit, filiorum nō debet solui laudimium, quia non est noua acquisitio, sed dominij continuatio. pondero glo. optimam in c. pastoralis. de decimis. in verbo, quasi de lucro. Et Ange. in l. in suis. ff. de libe. & posth. dicit quòd non debet filius soluere gabellam de hæreditate patris, quam continuat, neque lucri appellatione continetur: tamen hæ cōsuetudines aliter disponunt, quādo vnus masculus nō facit fidem pro aliis, vt videbimus. Hæc satis ad fundamētum & declarationem huius consuetudinis.

Plebei qui sint.

Fundamentū in iure.

Cur proximus detur tutela.

Sabaudia domina filij tutrix fuit.

Regibus tutor datur.

Laudimiū à filiis solui nō debet.

CAP. XXIX.

Qui legitimam id genus tutelā suscepere (quæ custodia nobilis appellari solet) mobilia bona fundorumq́; fructus sibi acquirunt vsq; in id tempus, quo minores legitimā ætatis metam excesserint, eiusq́; rei causa ipsos alere, atq; educare debent, eiusq́; omnes necessarias suppeditare. omni insuper alieno ęre eos liberare, illorumque prædia colere, neque facere deteriora. ad hæc cuiuscunque damni, dispendiiúe immunes facere, omnium quoque prædictorum causa ita demū satisdabūt, si iugum nouarum subierint núptiarum.

¶ Casus. Quæritur, quod salarium habeant illi tutores legitimi? Respondetur quod omnia bona mobilia, & fructus fundorum sibi

acquirunt ea conditiona, vt teneantur minoribus vsque ad legitimam ætatem alimenta, & rea necessarias eis præstare: eos liberare ab ære alieno omni, & illorum fundos colere, &, vt dicitur, intertenere in bono statu, & ab omni damno immunes facere, nec satisdara debent, nisi ad secunda vota tranfierint.

Legitima tutela dan na.

¶ Glossa. Hæc tutela vocari solet nostra lingua, nobilis gardia, quanuis etiam inter ignobiles fit. Isti autem tutores legitimi dici possunt cum ex conscientia legis dati esse dicantur. qui verò in eorum subsidium dari solẽt, datiui sunt, de quibus dicetur. Eandem similitudinem habes apud Bart. de iudice delegato, in l. à iudice. C. de iudi. l. legatua. ff de offi. procon. Istis autem contra iuris dispositionem datur perceptio, & acquisitio mobilium & fructuum, quia datur eis onus grauissimũ, omnia necessaria suppeditandi. est ergo æquum, vt qui onus sentic: commodum sentiat. Satisdationem verò intellige datis fideiussoribus: quanuis dicat in Gallico textu dare cantiooẽ, quæ intelligatur idonea. per tex. in l. 1. C. de tuto. illustr. per bene huic rei conuenientem. Barto. in l. sciendum. ff. qui satisda. cog. Ias. in l. 1. C. de procu. & habes ti. de satisda tuto. & Specu. in tit. da tuto. §. horũ autem. & §. fiat. Indico tibi locum singn. apud Paul. de Castr. in consil. 371. in nonis. vbi ait hanc esse cõsuetudinem Venetiis, quæ est hic. Iugum nuptiarum dicitur in l. coosensu. §. 1. C. da repu. Et Plautus in Curgulione alio pacto dixit. Neque dum iugum passa est. Adde huc text. in l. fi. §. hoc proculdubio. C. de bo. quę libe. & intelligitur de nobilibus. quia limitatur statim in c. inter ignobiles.

Cur tutores isti fructus suos faciant.

Satisdatio. Cautio.

Locum singu. de consuet. Venetorum.

Iugum nuptiarum.

CAP. XXX.

Masculi maiores annis, suisque iuris efficiuntur, vbi vigesimum ætatis annum, vnumque diem superauerint: fœminæ quartodecimo & die vno peracto.

Pubertas de iure qua sit.

¶ Casus. Quæritur quando dicantur maiores annis, seu legitimæ ætatis? Respondetur quòd masculi post viginti annos, fœminæ post quatuordecim, & vnum diem ad abundantiam. ¶ Glossa. De iure aliud tẽpus statuitur: vt annis 25. masculi maiores & puberes. 14. dicantur, fœminę verò 12. Hic autem ea fortassis ratione breuius, quod Galli vafro & præcoci ingenio sunt, & maturius viriles sunt, arguendo à l. si minor annis ex aspectu. ff. de mino. & vulgari verbo, quod dici solet, malitiam supplere ætatem. Cur autem vnum diem adiicit? quia plerunque controuersia, est quando dicatur finitus annus in legatis annuis. l. 4. ff. de an. lega. cum simi. tu dicas ita de iure feudorum dari annum & diem militi, annum & mensem ineundæ fidei causa, capitu. imperialem. §. præterea. iuncta gl. de prohibi. & cap. 1. quo tempore. mil. sic plerunque occurrit: vt ex mora Gallorum anni, & diei tempus ad possessionis requiratur. quod alio loco raperies.

Galli præcoces et ingeniosi.

Annum & dies cur detur.

CAP. XXXI.

Vbi tutore legitimo nobiles pupilli carẽt, tutor illis datur extraneus per id tempus vsque ad annos legitimos in feudi possessione, sed persolutis laudimiis tolerabuntur.

¶ Casus. Hic loquitur da tutoribus extraneis qui dantur in defectum legitimorum, & dicit quòd isti tenentur soluere patrono laudimia ad hoc, vt admittantur ad administrationem feudorum. ¶ Glossa. Non habentibus enim legitimum de iure dantur extranei tutores. l. 1. ff. de tuto. & cura. datis ab his. Sed quia domino grauius est extraneos admittere, qui de legis conscientia non sunt approbati, habet laudimia sua & commoda patronatus. De his autem tutoribus quia posthac dicetur, habes tex. & scrib in §. inordinatum. in Authen. de hære. & Falci. l. 1. C. de iure delibe. Et nota quòd legi apud Bartol. ad hanc rem in l. vni. C. de impo. lucra. descrip. lib. 11. quod inter extraneos gabella solui debet, nõ inter parentes, quod potest facere ad huius constitu. fundamentum pertinenter. & hæc de hac re satis: postea plura suo loco.

Fundamentum in iure de extraneis tutoribus.

Nota dictũ Bar. ad hãc rem.

CAP. XXXII.

Inter Ignobiles verò, quorum alter præmoritur, relictis liberis minoribus, superstiti tutela cõmittatur. Qui minorum nomine citra vllum onus, vllam ve pensitationem in fidem se conferre possit. Plebeius verò fructus prædiorum non (vt nobilis) suos efficiet, sibique vendicabit. Secundis autem nuptiis allegatæ matri suorum tutela minimè tradenda est. Hæc enim tutela in plebeiis in datiuam nõ conuertitur.

¶ Casus. Limitat hic duobus modis illud quod dixerat de tutela legitima: & duplicem differentiam ponit inter nobiles & plebeios. prima est, quia plebeius tutor filiorũ, vel nepotum, non faciet bona mobilia, vel fructus suos: altera est, quia hæc tutela legitima non conuertitur in datiuam: id est baillistram, quando enim ad secunda vota transeunt, non habent tutelam filiorum, etiam cũ cautione. ¶ Glossa. Hac lege plebeij non habent eam prærogatiuam quam nobiles. Tum quia, vt prædixi, plus fauetur nobilitati. vt Bart. in l. 1. Cod. de digni. Tum quia releuantur eo onere dandi pupillis res necessarias, & aliis quæ in his legibus continentur. Isti autem qui datiui dicantur, vocantur baillistri, voce vernacula, quando à iudice dantur cum satisdatione, & dan-

Fundamentum.

Baillistri qui dativi dicantur.

& datur cum institutionẽ. vt no. in l. tutores. ff. de cõfirman. tuto. in nobilibus legitima in datiuam cõuertitur, quia si legitimi transeãt ad secunda vota, efficiuntur datiui, & dant cautionem. lex enim ob secundas nuptias, & nouercula delinimenta non adeo illis cõfidit inter ignobiles: hic cautum est, vt prorsus à tutela excludatur mater quæ non continuit: sicut in iure passim detrahuntur priuilegia bis qui ad secunda vota conuolant: vt in toto titu. C. de secun. nup. cum simi. & quia in matre tantum dixit: videtur in patre non loqui. l. cum prætor. ff. de iudi.

Contra nõ cõtinentes.

CAP. XXXIII.

In his si parentes defecerint, eámve prouinciam reiecerint: auus vel auia illorum loco fidem pro pupillis quorum tutelæ sufficietur, sine vlla pensitatione præstabit.

¶ Casus. Dicit quòd etiam in plebeiis auus, vel auia sine laudimiis admittitur ad tutelã in defectum parentum, quando sint orbati vtroque parente. ¶ Glossa. De suo & auia ex naturali ordine in tutela succedentibus habes text. in Authent. matri & auiæ. C. quando mul. de qua re diximus, & cur nulla onera prestent, superius declaratum, nec est hic vlla difficultas, vllaúe materia.

Fundamẽtum.

CAP. XXXIIII.

Illis deficientibus, si curator extraneus detur, laudimia soluet, quibus persolutis donec liberorum vnus viriles annos attigerit, feudo pro illis potietur. Maiores facti liberi sine onere in fidẽ recipiantur, nisi aliquid noui iuris successerit.

¶ Casus. Dicit quòd si extraneus tutor detur plebeiis minoribus, ipse tenetur soluere laudimia pro feudis eorum, priusquam administret. Et cum vnus liberorum est factus maior, ipse alios gubernabit, & sine onere maiores facti, & sine laudimiis fidem patrono facient, nisi mutatio facta sit. ¶ Glossa. Hæc constitutio pœnæ, superflua est, & repetit quæ circa tutores extraneos dicta sunt, vt ipsi soluant laudimia, & non habeant onus liberorum alendorum, nec faciant fructus suos sicut parentes. quæ omnia quo pacto in iure sint fundata, sigillatim à me declaratum fuit, Est tamen hic in fine, nisi quid noui iuris successerit. Cuius ratio est. Nam quoties mutatio fit, vel morte, vel alienatione: toties debet redimi feudum, & solui laudimium. c. 1. de noua. inuestit. feud. & habuistis text. & materiam abundè in ca. 1. & 2. & seq. huius tituli. Tu autem intelligas hunc finem alienatione, vt puta, si pro ære alieno, vel necessitate liberorum, cũ authoritate & decreto fuisset faudi portio alienata, vel etiam morte, vt si quis eorum mortuus fuerit. Nam transfuet sales succedentes nõ habent priuilegium immunitatis, vt dicetur.

Fundamẽtum.

Redemptio feudi.

Transfuet-sales priui legio immunitatis non gaudent.

CAP. XXXV.

Masculus cuiuscunque conditionis, cum primum ætatis annum vigesimum vno excesserit die pro se, ac cæteris fratribus, sororibusq; nuptis innuptisq;, liberè præstabit fidem, eosq; semel onere illo eximere poterit: fœmina verò innupta quartumdecimum annum, & diem vnum habens, etiam liberè pro suis prædiis in fidem admittetur.

¶ Casus. Quæritur, an sit necesse vt omnes liberi vasalli fidem præstent. Lex dicit, quòd vnus eorum masculus cuiuscunque conditionis nobilis, vel plebeius pro omnibus poterit facere fidem, & omnes liberabit, tam nuptos quàm innuptos. Et fœminæ pro se præstare poterunt, si legitimæ sint ætatis & non coniugatæ. ¶ Gloss. Hæc fere dicta sunt quæ hic repetuntur, sed hic clarius. Hoc autem quod vnus masculus cuiuscunque conditionis, statúsve sit, id est nobilis, aut plebeius, vt l. 2. de fil. offic. libr. 12. pro cæteris fidem præstare possit si velit. habet fere similitudinem cum eo quòd de duobus reis cauetur in iure i vt, si vnus soluat, alios liberat. licet non sit eadem ratio. sed hoc ideo dico, quia persona patris repræsentatur in singulis indiuiduis, & in solidum in his iuribus indiuiduis, sicut in fide & obsequio quæ indiuidua sunt, vt in simili voluit Bartol. & reliqui scrib. in l. vnica. Cod. quando non pet. par. in l. qui totam. ff. de sequiren. hæredi. vbi Franciscus Aretinus latissimè. Et ego fundo tibi sic hanc constitutionem, quia in titu. de clericis coniugatis Specu. in penulti. colum. dicit, & hoc à nemine ponderatum legi. sed inter legendum Spec. occurrit. quòd si in diuisione bonorum sit vnus clericus, alij non eximuntur ex persona eius ab oneribus diuiduis: sed ille solus eximitur, quia regula l. si communem. ff. quemadmodũ serui. amit. super qua fundatur hæc regula. quòd quis ex alterius persona eximatur, non habet locum in his quæ diuidua sunt, sed indiuiduis. Sed præter hanc inductionem habes text. in capit. 1. §. fina. de benefic. fœmi. & ibi And. de Yser. qui facit comparationem inter clericum & fœminam, quæ per substitutum seruit. Vnde ego dicerem in quæstione facti contingentis, quòd si inter plures liberos esset vnus clericus, posset alius frater habilis pro eo, sicut pro fœmina fidem facere, & homagium præstare. Ita videtur mihi concludere in simili Alex. in cons. 10. in fine. in 5. vol. & in 9. consi. vbi ponit casũ huius legis, de vno fratre qui pro se & aliis fratrib. ac sororib. inuestiturã petiit. Et dicit etiam non referre, an frater sic vtrun.

Fundamentum.

Cur vnus pro omnib. possit præstare fidẽ.

De clericis per quẽ cæteri nõ eximuntur.

Textus expressus pro fundamento.

Clericus an pro cæteris fidẽ præstabit.

De fratre vtrunque coniuncto.

vtrunque coniunctus: an ex parte tantum, quod est notandum. Plenius habetur per Franciscũ Curtium in 3. & 4. per feudum, an sufficiat vnum pro omnibus fidem facere. fœmina autem hic pro seipsa fidem facit contra iuris dispositionem: quia hoc iure fœminæ plus habent beneficij in successione feudi, quàm de iure habeant. Tamen non placet mihi istud quod hic dicit, fœminam quæ est de se inhabilis, posse per sese fidẽ facere: nec sexui conuenit: honestiusque esset, vt per substitutum faceret lege permittente: vt declarat Alexan. latius in dictis consil. nisi ex benignitate legis tollentis differentiam sexus: & hæc via est facilior. Circa ætatem vide Barto. in l. non ambigitur. ff. de elegi. tenentem, quòd venia ætatis non potest dari per statutum.

De fœmina an per se fidẽ præstare possit.

CAP. XXXVI.

In directa successione pro fide nihil pendendum patrono est per hæredes eorumue tutores legitimos in fidem se conferentes: præterquam vbi mater aut auia secundò nupserit. Estque tutela in datiuam, vt prædiximus, commutata: inque vitricum translata, hic enim fidem præstabit cum laudimio.

¶ Casus. Quæritur, in qua successione laudimia debeantur? R. neque per hæredes, neque per tutores eorũ legitimos: secus per extraneos. Limitatur illud quãdo mater aut auia secundas nuptias contraxerint, tunc vitricus eorum soluet. ¶ Glossa. Mira est superfluitas in hoc libro: cum ea quæ iam dicta sunt sæpius repetantur, nisi dicas idem in libris iurisconsultorum esse, vt sæpe eadem repetantur, quamuis Iustinianus dixerit nihil in iure esse superfluũ, quod potes saluare vt maioris intellectus, & expressioris causa fiat repetitio. Nam lectio lecta semel, decies repetita placebit. Præferuntur autem de iure ascendẽtes & descendẽtes: & habẽt plus priuilegij quàm transuersales. l. prima. ff. de suc. edic. cum simi. de qua re statim omnia audies in capite transuersalium, quæ huc pertinere possunt. innuit enim quòd in transuersalibus solui debeant, à contrario sensu.

Superfluitas seu repetitio.

CAP. XXXVII.

Legitimi tutores hi sunt: pater, mater, auus, auia: cæterique ascendentes.

¶ Casus. Docet qui sint legitimi tutores. ¶ Glossa. Habes similem text. in tit. de fiduci. tute. & de legiti. pat. tute. Institu. lib. 1. & in arbore, & titu. de gradi. cogna. & legitimi administratores sunt, vt dicit text. in l. 1. C. de bo. mater. l. cum non solum. §. vbi autem. C. de bo. quæ libe. Bartol. pulchrè in l. fine. §. 1. ff. de verb. oblig. in quibus pater habet vsumfructum, in aliis non: vt in §. 1. Authent. vt lice. matri & auiæ. plura illic habes apud Bart. de hac re distinguentem inter ea quæ meram acquisitionem continent, & ea quæ meram obligationem: in quibus patris authoritas non sufficit, & ea quæ mixta sunt, & sufficit: vt l. si infanti. C. de iure delibe. In istis autem patris appellatione continetur auus: vt not. Barto. in l. patri. ff. de adulte. l. liberorum. ff. de verbo. significa. Authent. ex testamento. C. de secun. nup. Videas quæso Bartolum optimum præceptorem in l. Athleta. §. iam autẽ. ff. de excu. tuto. an parentes possint esse legitimi curatores filiorum. scribentes etiã Moderni in § 1. de fiduci. tute. gloss. in l. amicissimos. §. Lucius. ff. de excu. tuto. pro fundamento huius Consuetudinis.

Qui sint legitimi tutores.

Patris authoritas an sufficiat.

Patris appellatione, veniat auus in fauorabilibus.

CAP. XXXVIII.

Datiui quos baillistros nostri vocare solent, hi sunt, mater aut auia nobiles, quæ secundas nuptias contraxere. Item & transuersales: vt, puta fratres, sorores, auunculi, patrui, cognati, agnati, inter quos proximus gradu remotiores excludit. Hi autem omnes laudimia soluent. At præter matrem & auiam satisdantes reliqui bona mobilia fructusque non acquirunt: sed in rem liberorum penitus conuerti debent.

¶ Casus. Docet qui sint baillistri: & in quo ab aliis differant, pro ea quæ superius declarata sunt. ¶ Glossa. Quanuis hi non sint extranei, sed agnati, vel consanguinei, vel parentum appellatione comprehensi: tamen aliter dici non possunt quàm datiui, ita enim gallica vox sonat, & à iudice confirmantur data cautione. Sicut in iure datiui sine inquisitione satisdant. Nulli enim tutores curatorésue sine satisdatione admittuntur præter testamẽtarios: & eos qui ex inquisitione dati sunt: vt est text. in §. 1. Institu. de satisda. tuto. Et omnes qui satisdare debẽt leges apud Decium in l. 1. Cod. de Carbo. edic. & Iason. in l. 1. ff. qui satisda. cog. Et ista sunt satis clara, vt maiore declaratione non indigeant, cum superius dictum sit.

CAP. XXXIX.

Ex pluribus transuersalibus eodem gradu coniunctis, ita adipiscendæ tutelæ controuersia dirimatur, vt qui ætate fuerit antiquior, is in minorum gubernatione præferatur.

¶ Casus. Plures erant transuersales qui certabant de habenda tutela minorum. Lex dicit quòd maiori natu danda erit. ¶ Glossa. Vt superius dictum est, inter plures directos antiquior præferri solet: ita hic statuitur in transuersalibus, licet de antiquiori expressè

cautum

Antiquior caterispa. ribus præfertur.

cautum non esset circa tutelas, tamen intelligite, vt in omnibus lineis, ceteris paribus, antiquior præferatur: vt l.1. ff. de albo scrib. cũ simi. & vidisti quæstionem à nobis decisam de antiquiori gubernante.

CAPVT XL.

Si sine masculis parentes decesserint, vna filia pluribúsve relictis quæ maritum habeant: solutis laudimiis in fidem admittentur.

¶ Casus. Pater sine masculis decessit, solásque filias habebat: vnam aut plures quæ maritus habeant, quæritur an debeant soluere laudimia? Lex dicit quòd sic. aliud ergo si maritum non habeant. vt quia virgines aut viduæ. ¶ Gloss. Nunc declarat quando solæ sunt filiæ: ad quas etiam feuda transeunt his legibus si maritum habeát, qui dotalium rerum, quarum appellatione feuda cõtinentur, domini sunt. l. doce ancillam. C. de rei vendica. l. in rebus. C. de iure dot. conuenit iuri, vt laudimia maritus præstet, qui fructus percipit. dict. l. in rebus. l. si eum dotem. §. fin. & l. si ff. solu. matri. & de hac re, vt breuis sim, cito text. in l. licet. C. de iure do. reliqua legito apud Curt. in 3. parte feudo, omnia recolligentem, cuius scripta nolo referre: quia prostat in vulgarib. bibliopolarum tabernis.

Maritus cur laudimia soluat.

CAPVT XLI.

Veterem alienationis interdictionem in hoc territorio diutiùs obseruatam, & in nobilium & plebeiorum familia, vt duram nimis & iniquam hac lege prorsus antiquatam nunciamus: statuimusque vt in posterum cuiusuis matrimonij liberi parentibus suis auisque & auiis, iuxta repræsentationis legem in bonis quibuslibet, soli scilicet ac mobilibus, profecticiis, aduenticiis intra Aureliani præsidatus limites ac appendices sitis, æqualiter succedant: salua tamen primogeniti prærogatiua, deleta expunctaque ex albo nostro veteris legis memoria. Hac verò lege futuris tantum casibus prospeximus, nil quæsitis præteritisque derogantes: vt ex hoc die promulgationis inter eos qui se nuptiis iungent primis, aut secundis sanctio nostra vires habeat perpetuas.

¶ Casus. Quæritur an pater mortua vxore possit alienare bona sua inuitis liberis? Lex dicit quòd hodie poterũt abrogata veteri interdictione. Item quòd liberi cuiuscunque matrimonij simul & æqualiter in omnibus bonis parentibus suis & ascendentibus secundum legem repræsentationis. non autem in bonis extra territoriũ seu bailliuatum sitis: saluo iure primogeniti vel antiquioris, & in futurum lex prouidet. ¶ Glossa. Erat consuetudo vetus, quam non exprimit: vt mortua coniuge pater de propriis bonis immobilibus nihil alienaret, nisi fortasse necessitatis causa. Idq; ita, vt credibile est, edictum erat: ne prioris matrimonij filios secundi thori affectione atque nouercalibus blanditiis spoliaret. l. non enim concedendum. ff. de inoffi. testa. l. 1. & 2. ff. de dona. inter vir. & vxo. in argu. Item ne res familiam egrederetur. vt not. in l. filiusfa. §. diui. ff. de lega. 1. cum simi. vbi plura per Moder. Item ob legitimam filiis conseruandam, & alias rationes variè coniiciendas. Quæ res tametsi liberis erat grata & fauore illorum introducta. iniqua tamen & dura parentibus videbatur, quorũ manus veluti ligatæ essent: nec haberent rerum suarum arbitrium contra formam iuris: l. in re mandata. C. mandati. Item contra l. isti quidem. ff. de eo quod met. cau. l. fi. C. de cura furio. vbi lex præsumit de amore parentũ erga filios. Item contra paternæ reuerentiæ legem, & contra tex. elegantem in l. ne quicquam. de plano. ff. de offi. procon. Item & quartò, quia necesse erat patri, si pro exigenti necessitate vellet alienare, iudicem adire: suæque indigentiæ ac paupertatis causam detegere: publicáque iniuria velútque infamia affici. contra text. in §. 1. Institut. qui. ex cau. manu. & text. in l. 2. in versi. quid enim tam durum. C. quan. & qui. quar. text. opti. in l. in fraudem. ff. de iure fisci. in versi. pudore æris alieni, vel tædio vitæ. vbi pudor ille & tædium vitæ cõparantur. quod quidem erat admodum graue parentibus. Et vide quod Barto. in l. tutor qui repertorium. ff. de admi. tuto. dicit, quòd iudex potest remittere inuentarij necessitatem ob pudorem tenuéque patrimonium: quod valde nota. Sublata est ergo, & data libera potestas illis, & introducta æqualitas inter liberos amica iuri. l. quæcunque. in versi. numerosiore coniugio. C. de bo. quæ lib. lex in aduenticiis tantum loquitur, dum aufert patri potestatem alienandi. Item pro hac consuetudine & quintò facit, quia omnia bona ex patria potestate patri acquiruntur de iure communi per filium. l. placet. ff. de acqui. hære. Et si dixeris ius patriæ potestatis in Francia locum non habere, per glos. in §. 1. Institu. de pat. pote. dico de veritate illius gloss. dubitari per scrib. in l. quodcunque. ff. de verb. obliga. & ego de hac re alibi dixi in Annotationibus meis, vbi tenui habere locum patriã potestatem cum emancipatione vtantur, quæ illam præsupponit. Item & sextò facit, quia olim pater habebat potestatem necis ac vitæ in filios. l. in suis. ff. de libe. & posthu. & est cõtra naturalem æquitatẽ illa interdictio, cui debet esse conformis consuetudo, ca. 1. de dol. &

Ratio veteris consuetudinis cur alienatio erat interdicta.

Ratio cur illa interdictio sit sublata.

Optimus textus.

Nota dictũ Bartoli de inuentario nõ faciendo.

Patria potestas in Gallia locum habet.

contu. & lex dicit essa indignum & iniquum libero homini suarum rerum liberã auferre administrationem. & facit text. in ca. vestra. de loca. vbi not. Barba. non valere statutũ per quod illa libertas aufertur. Itẽ septimò, quia est contra consuet. Tuscanæ ciuitatis, de qua in c. Raynutius, de testa. vbi saltem habebat certiam pleno iure: licet de alia re videatur loqui. Item octauò, quia aufert patri liberam testamenti factionem, quæ alienationis verbo continetur, 2. §. lucratiuas. de impo. lucra. descripti. lib. 11. Item quia dispositio alienationis interdictoria sine causa est nulla. l. filiusfa. §. diui. & Alexand. in l. qui Romæ. §. cohæredes. dicit expressam causam requiri. Et illic videas nouam repetitionem Iaso. qui multa de hac re dicit. Vltimò addo tibi egregium Decij dictum in l. ea demũ. C. de colla. quòd pater nõ potest alienare in fraudem legitimè, quo casu cessante potest, & refert de anima Dyni damnata ob quandam cautelam. Et idem de hac alienatione aliquid in l. 1. C. vnde vir & vxor. & in Authent. præterea. Soci. in regula alienari. Scrib. in Authent. de restitu. fideicom. §. nos igitur. ad glos. singu. Iason in l. nemo. ff. de pact. quæ l. facit pro hac consuetudine. Moder. pleno cornu in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbor. obligat. vbi Iason satis mihi est posuisse fundamentum legis, quæ non est difficilis, sed clara. scripsit de hac re quippiam Io. de Matisaone, quem non habeo, qui fuit Aurelianus Doctor. Quia autem hic text. dicit ex repræsentationis legibus: de qua loquitur text. & Ioan. Fabr. in §. cum filiis. Institut. de hære. quæ ab intesta. def. nam in Gallia variè fit repræsentatio: hic autem sic si dicatur, & conueniat inter transuersales, inter alios sine conuentione. Et plenius dicam in materia successionum, post scrib. in §. reliquum. in Authent. de hære. ab intesta. Authent. cessante. C. de legi. hęred. l. si auiæ. C. de suc. edic. Habes tex. sing in l. 1. §. pa. ff. de coniun. cum emanci. libe. de quo variant scrib. Habes apud Cur. de fœmina quæ ex diuersis matrimoniis filios reliquit. in 3. part. feud. fol. 25. Iam enim modum excessimus. De eo quòd in fine dicitur, salua primogeniti prærogatiua: intellige de primogenito ex priore matrimonio, vt succedendo patri cum cæteris consanguineis fratribus habeat ius primogenituræ, quod est introductum de iure antiquissimo vt prædixi: & ius antiquitatis, quia voco eum primogenitum, quem nemo præcedit. Item id vulgare est nimis, quod dicitur hanc legem futuris tantum prospicere. De aduenticiis dixi: quia tex. dicit omnibus bonis propriis & cõquæstibus: quæ dicit esse ex industria tãtum Io. Fab. aduenticia autem generaliora sunt, vt alibi de societate dicturi sumus.

Nota dictũ Bartol. pro hac cõsuet.

Dyni anima damnata ob cautelã vt Ang. reuelatum fuit.

Repræsentatio de qua in cõsuet.

De filiis ex diuersis matrimoniis.

CAP. XLII.

In nobilium familia, vbi alterum ex coniugibus præmori contigerit, nullis ex eo matrimonio susceptis liberis: superstes omnium mobilium ac immobilium constante matrimonio quæsitorum dimidiam accipiat: alteram defuncti hæredes.

¶ Casus. Inter nobiles alter coniugum decessit sine liberis ex eo matrimonio susceptis: quæritur cui acquirantur bona simul quæsita constante matrimonio. Lex dicit quod superstiti dimidia; hæredibus alia. ¶ Gloss. Fundamentum huius legis esse potest ob promiscuum vsum & societatem coniugalem. l. aduersus. Cod. de crimi. expi. hære. l. 1. ff. re. amota. l. 1 ff. de ritu nup. Cui rei addas, & videas quod scribit Ioan. Fab. in Authen. in donatione. C. de secun. nup. Tex. in nouel. constitu. in titu. de pa. lucr. inter vir. & vxo. coæquan. Quæsita autem bona, dicuntur lucra & quæstus ex communi pecunia facti, non quæ ex patrimonio prouenere, sed ex successu & aduenticia, vel industria & labore: licet nostri faciant differentiam inter conquæstus & acquisitiones: quæ satis vulgata est. habes de hac re text. in l. secunda. Cod. de appari. præfec. præto. libr. 12. Dicerem plura nisi Boerius abunde peritéque dixisset alibique occurret melius. Et tu potes multa videre ad hanc rem spectantia per Phi. Dec. in l. 1. Cod. vnde vir & vxor, quæ non cumulaui breuitati studens.

Societas cõiugalis.

Quæsita bona.

Cõquæstus & acquisitiones in qui. differãt per Boerium.

CAP. XLIII.

Quòd si minores annis liberos reliquerint: omnia quidem mobilia superstes sibi vendicabit, ad hæc immobilium fructus etiam omnes percipiet, cum onere tutelæ ac liberationis, & eorum quæ de hac re a nobis statuta sunt.

¶ Casus. Nobilis decessit cum liberis minoribus: quid superstiti datur? Lex dicit, quòd habet omnia mobilia & fructus immobilium cum onere tutelæ ac liberationis eorum, vt prædictum fuit. ¶ Gloss. Hæc consuetudo fuit prius exposita cui adde, quæ scribũtur in l. quæcunq. C. de bo. quæ libe. nam immobilia illa ad liberos pertinentia, quibus superstes fruetur donec annos legitimos attigerint, quoad proprietatem, eorum sunt, & cum liberis secundi matrimonij veniunt conferenda, vt not. in d. l. quæcunque. intellige etiam, quòd onus totum habebit, & soluet æs alienum totum.

Fundamentum.

CAP. XLIIII.

Si parentes vni liberorum, vel dotis causa, vel quod dicunt, in successionis anticipationem fundum aliquem donauerint: nihil ex ea re feudi iure patronó pensitari debet, nisi

fortè

fortè filiæ maritus, cui donatio facta sit plenumque dominium à donatore cessum, ipse in fidem sese conferre voluerit.

¶ Casus. Pater donauit filio vel filiæ in dotem, vel in anticipationem successionis feudum aliquod, nunquid debet propterea soluere laudimium: nisi in donatione pater abdicauerit à se totum dominium & fidē: tunc maritus filię si fidem pręstare velit, soluet iura. ¶ Gloss. Mos est apud nos, vt parentes, si quem ex liberis nuptui tradant, aliquem ei fundum assignent, quo vtatur, fruaturque in vita patris: velut in peculium profectitium concedendo, quòd si velint mortuo patre sibi retinere, illud conferre non tenentur: si cum cæteris in omnibus bonis succedere velint, illud conferant, vt not. in l. 2. & l. filiæ. C. de colla. & vide tex. habentem varios intellectus in l. si donatione. C. de colla. vbi est ferè casus huius rei. quòd ego dico in anticipationem datum: anticipare enim est ante tempus capere. l. 2. C. de vectig. & commiss. quasi præuenire, præoccupare: & illud.

Peculium profectitiū quod datur nupen.

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Videas etiam scrib. in l. diuortio. §. ob donationes. ff. solu. ma. & Bart. in multis locis frequentibus. Et vide, quòd hæc res habet quandam formam hæredis institutionis, quæ in Francia non habet locum: licet beneficium abstinendi locum habeat, quod vulgò dicunt ponere claues sub ostium, de qua re alibi plura suo loco. Et nunc memini, quòd in feudis non habet locum bono. posses. vnde vir & vxor, vt scribit Bald. in c. 1. an mari. suc. vxo. & in l. 1. C. vnde vir & vxor, vbi Decius dicit, quod in statuto, quo maritus lucratur dotem, non continentur bona feudaria, quod esset in pacto idem: & tu id valde nota.

Hæredis institutio. Beneficiū abstinendi.

Statuto quo maritus lucratur dotem non continentur feuda.

CAPVT XLV.

Si inter transuersales ob gradus æqualitatē de feudi successione sit controuersia: masculus fœminam prorsus excludat.

¶ Casus. Erant multi transuersales masculi & fœminæ gradu æquales: vt puta, multi fratres & sorores, quæritur quomodo in feudis succedant? Lex dicit, quòd masculus pœnitus excludit fœminam. ¶ Glossa. Cur tam varie, cum in directa linea filiæ feudorū portionem habeant? dicas esse, quia filiæ sunt, & naturali iure filiorum appellatione continentur in bonis parentum. l. maximum vitium. C. de libe. præte. in transuersalium bonis non est eadem, vnde hoc iure non admittitur deterior iste sexus ad feudorum successionem, ne prorsus feudorum legibus derogatum videatur, derogare enim in parte facilius est, quàm in totum abrogare, præsertim hoc casu, vbi est paritas gradus. Dicerem ergo si essent priores in gradu, ad eas peruenire feudum ex gradus prærogatiua: quamuis hic non decidatur, sed colligitur satis à contrario sensu. Ad materiam autem habes text. in c. 1. §. si vasallus, de suc. feu. ca. 1. §. hoc quoque, de his qui feu. dar. po. vbi scrib. de suc. transuer. text. in c. 1. de suc. fratrum. Et memini Albe. dicere, quòd in Germania transuersales non succedunt. Idem etiam in dictionario recitat post Hostiensem casus, in quibus fœmina in feudo succedit. Dicas tu circa transuersales, quòd agnati vsque ad septimum gradū duntaxat vocantur de iure: cui standum esset, si contrarium non reperiretur decisum. Et de ea re habes tex. in c. 1. §. hoc autem sciendum, qui feu. da. pos. & ca. 1. §. hoc quoque, de suc. feu. Bald in Authent. defuncto. C. ad Tertul. Moderni in l. certum. C. vnde legiti. Quam conclusionem dico procedere, quando ex acquirente feudum fit transitus immediatè in transuersales aliter, quàm si veniret primo ad descendentes, ab ipsis enim ad trāsuersales fit transitus in infinitum, vt voluit gl. in d. c. 1. in ver. vsque ad septimum, de suc. feu. & in ca. 1. in ver. consobrinis, de feu. March. vbi Bal. & Alua. hoc tradunt. Et si voles de hoc videre, egregie legas Phi. Decium in consil. 85. col. 2. Illic autem Bal. scribit, quòd si in regno Francorum esset quis de domo Borbonia, vsque ad centesimum gradum succederetur in regno, quod dictum extollit Cæpolla in cantc. 95. vbi citat Bald. & Alua. sed non memorat locum: neque loquitur de domo Borbonia: sed in genere dicit, quòd in ea patria, vbi regnum per successionem, non per electionem acquiritur: debet is, qui est proximus regi de familia regia in infinitum succedere, etiam si sit pauper. Adde etiam eam regulam fallere in feudo iurisdictionis: vt Dec. in d. l. certum, & Franc. Aretin. in consil. pe. Tu nota vnum memorabile verbū Decij, quòd in feudis non habet locum diuersitas inter agnatos & cognatos post Bald. & Alua. in cap. 1. §. hoc quoque. qui feu. da. poss. Adde postremo quod Bald. in l. si in personam. C. de fideicom. & eum secutus Decius in Ru. C. de succes. edict. dicit in feudis succedere etiam cōceptos post mortem aui aut primi acquirentis. Idem in emphiteosi, & successione quæ non à lege defertur, sed ex conuentione: quæ non reperies vulgariter, aut in repertoriis. Ego si breuitatem pollicitus non essem: dicerem de transuersalium successione plura quæ partim Franciscus Curtius scribit: partim ab aliis recollecta legi possunt.

Derogare. Abrogare. Si fœmina sit prior, masculum excludit.

In Germania transuersales nō succedunt.

De successione transuersaliū in feudis.

Nota egregiam limitationem ī successione feudi per transitum.

Borbonia domus ī regno Francia succedit.

Pauper in regno succedere debet ex stirpe.

In feudis non est differentia inter agnatos & cognatos.

Concepti post mortem acquirentis succedunt.

CAPVT XLVI.

Si transuersales masculi paris gradus de feudo certēt: sine vlla antiquitatis prærogatiua æqualis fiat diuisio.

¶ Casus. Inter plures transuersales masculos erat quæstio de successione feudi: quæro an locus sit antiquitati, vel primogenituræ data paritate gradus? Lex dicit, quòd nō: sed

fiet æqualiter. ¶ Gloss. Satis clarum est, nõ esse ius primogenituræ inter transuersales. Nam datur illi qui vuluam aperuit, etiam si nullus sequatur. ca. Ioseph. de verb. sig. cano. in c. dilecti. de arbi. cap. ex insinuatione. de iure patro. vbi de regno Angliæ. Intellige autem si is viuat mortuo patre. Nam si præmortuus esset: antiquior secundum illum vice primogeniti fungeretur. Ideo ius istud antiquitatis dicitur. Et si voles habere fundamenta super successione in viriles: piget hic referre quæ Alex. scribit in consi. 55. in 4. vol.

Primogenitus quis dicatur.

Secũdum, id est, post.

CAPVT XLVII.

Patronus à vasallo feudum redimere, suoque dominio consolidare potest: nec inde quicquam superiori pensitabit. Hæredi verò ipsius cuicunque sine tributo, in fidem se conferre illius vnionis causa licet. Quòd si dominus decesserit, redempto per vasallum subfeudo: vtrunque tunc vnum censebitur, & vtriusque nomine in fidem se conferet vasallus.

¶ Casus. Vasallus indigens pecunia voluit ipsi domino feudum suum reuendere: quæritur an possit? Lex respondet, quòd potest: & hoc sine laudimiis superiori præstandis: & reunitur feudum cum dominio directo, hæres autem vel successor eius pro illa vnione faciet fidem sine laudimio. Mortuo verò superiori domino secundus debet pro feudo & retrofeudo simul fidem facere. ¶ Glossa. Hic loquitur de retrofeudis seu subfeudis: cùm vasallus alteri vendit retenta fide: tunc est emptoris patronus, & ipse alterius primi domini vasallus est, sicut dicitur vulgò renta fonciaria & subfonciaria, illa est quæ debetur alicui ementi à possessore fundi redditum annuum: ita iste debet duas. Vnam domino, à quo accepit fundum: aliam alteri, cui vendidit postea nouam rentam, vt dicũt. Hæc autem cõstitutio videtur repugnans iuri, per quod vnita & consolidata, non censentur eiusdem conditionis l. Mæuius. §. fundo. ff. de leg. 2. l. non quæcunque. §. fundus. ff. de lega. 1. scrib. in §. si cui. Institut. de lega. Pro ea tamen facit, quia vnita quo ad dispositionem sunt vniformia, & beneficium vnitum censetur, non esse beneficium, vt prius: sed cum alio consolidatur, eiúsque naturam sequitur, illique cedere dicitur, cui vnitum est: vt scribunt domini de Rota in titu. de reb. eccle. non alie. Bar. in l. si conuenerit. §. si nuda. ff. de pig. act. l. si à me. ff. ad legem Falci. & hoc argumento vtitur Phi. Decius pulchrè, vt inter legendum nuper occurrit, in Authentica. ex testamento. Cod. de colla. in text. contra Moder. super vsufruct. conferendo. De vnionis materia habes plura per Felinum in c. in nostro correlario. 33. de rescript. Patronus autem semper in redimendo feudo est potior: & an alienatum à vasallo possit redimere, est alia materia: de qua dixi in titu. de retractu.

Retrofeudum.

Fundamentum.

De solidatus.

Vnita quo ad dispositionẽ sunt vniformia.

Patronus in redimendo potior.

CAPVT XLVIII.

Iurata fide si vasallus subfeudum distraxerit, aut à se abdicauerit: fiet patrono recti feudi loco, secus si nondum inita fide id fecerit.

¶ Casus. Vasallus qui subfeudum redemerat, & fidem domino fecerat pro vnione: illud rursus vendidit, aut alienauit, quæritur quale sit istud? Responde, quòd est rectum feudum ipsi domino primo, & ei fides præstabitur, secus si ante fidem facta alienasset. ¶ Glossa. Loquitur adhuc de retrofeudo, quod obliquum est: nec enim rectè à patrono directo proficiscitur: sed per obliquum & velut per secundas manus, cum autem à vasallo, qui alienauerat, rursus redemptũ est, feudum dicitur: quia ad vasallum reuersum, & fingitur nũquam ab eo separatum inita fide, nunquámque alienatum sicut fictio iuris retrofingit: & res de facili ad naturam suam redit. De vasallo alium infeudante, vt dicunt, vide Curtiũ in 4. par. fol. 39. in fe. Adde quòd gloss. singu in l. 1. in fin. C. vti possi. quærit quid si feudarius aut vasal. alteri infeudauerit, quis dicatur possidere. Et dicit, quòd dominus ciuiliter, tertius naturaliter, medius nullo pacto, cum ea sentiunt Bartol. Salic. & scrib. alia dicit Curtius recti feudi loco: id est, quòd fides illi fiet per emptorem, non autem venditori: quia iam in eius fidem venditor venerat.

Feudũ obliquum.

Vasallus alium infeudare potest.

CAPVT XLIX.

Tametsi filia ex paternis bonis, aut auitis prædiis nullum domino tributum pensitare debet: si tamen fratre careat, à quo liberetur: & marito nubat feudum ipsius à marito luetur.

¶ Casus. Filia succedens patri aut auo, fratrem nõ habebat, qui eam liberaret, & pro ea fidem faceret: sed habebat maritum, quæro an maritus debeat soluere laudimia? Lex dicit, quod sic. ¶ Gloss. Ratio huius constitutionis est, quia maritus illis feudis potietur, æquum est ergo, vt onera præstet. æstimatur enim extraneus. Ita not. Io. Fab. in §. fuerat. Instit. de actio. col. 2. & dicit esse Communem in regno Franciæ, feudum igitur luet. id est, redimet maritus, sicut extraneus: & laudimia soluet, si velit potiri fructibus rei dotalis, quos habet propter onera matrimonij. l. fructus. ff. solu. matri. l. in rebus. C. de iure dotium, & per totum illum titu. De re dotali in feudum data: vel feudo in dotem dato habes per Curtium in d. tract. feud. post alios. Et an si cõsuetudo disponat, quòd maritus lucretur tertiã partem

Maritus soluit laudimia.

Feudũ an in dotẽ datur.

partem bonorum, feuda contineantur: vide Barba. in c. nulli, de reb. ec. non ali.

CAPVT L.

Qui meri imperij causa seu per albinatum bona feudaria fisco suo delata vendicabit, quæ ex alia iurisdictione dominioq; sunt profecta: duorum alterum faciet. Aut intra annum, ex quo fuerit interpellatus, feudum subfeudumúe, illi domino, sub cuius fide est, emancipabit ob indemnitatem, aut fidem iurabit, obsequiumq;, iúraque ipsa persoluet: alioquin feudo dominus potietur.

¶ Casus. Est quoddam ius, quod albinatus dicitur, per quod bona eorum, qui sunt aduenæ, & alibi nati, cõfiscantur domino illius loci, vbi moriuntur. Pone: Albinus aliquis mortuus est, & habebat feuda & subfeuda ab alio domino dependentia: nunquid ista confiscabuntur domino loci, vbi moritur? Lex dicit, quòd sic. Sed pro eis debet fidem facere illi domino, à quo dependent: & iura soluere, vel relinqoere eis feuda. ¶ Glossa. Primo hic loquitur de mero imperio, quod quale sit: vide scrib. in l. imperium ff. de iurisd. om. iu. habet enim animaduersionem in corpus. Ius ergo confiscationis ad eum spectat, qui merum imperium habet: quæ alta iusticia vernaculè dicitur. Ita Bartol. scribit in l. cunctos. C. de sum. tri. Est autem quæstio de feudi confiscatione: an si vasallus dereliquerit feuda cũ cæteris bonis confiscanda sint. Hæc quæstio deciditur primò per Specu. in tit. de feu. §. quoniam, ver. 40. qui ait confiscari feudum, per tex in l. si finita. §. si de vectiga. ff. de dam. infect. Bart. contra. in d. §. si de vectigalibus, per tex. in c. 1. si vasal. feu. pri. c. si vasallus culpam, si de feu. fue. contro. c. 1. de eo qui interf. fra. do. c. imperialem. §. illud quoque. de prohi. feu. alie. per Frede. plurimáque per Ioan. de Imol. & scrib. in d. §. si de vectiga. Tamen hic innuitur, quòd debeant confiscari iuxta opinionem Specu. & iuxta formam d. §. si de vectig. vbi contumacia subditi ipsi nocet: domino nõ nocet. Ita hic ipsi nocet, quia feudum confiscatur, domino non nocet: quia præstatur ei fides & obsequium: & omnia iura ab eo cui confiscatur. in hoc enim fiscus iure priuati vtitur, vt est doctrina Barto. in l. 1. C. de peti. hære l. non puto. ff. de iure fisci. l. exemplo. C. de proba. cum vulga. & hæc de priori parte. De iure Albinatus, quo rex aut superior alienigenarum bona occupat sine liberis tanquam vacantia, quod alij aubenam vocant: vt gloss. Pragmaticæ, alij Albinatum, quod alibi natis competat: ego his diebus legebam text. vbi fere visa est istiua iuris forma in l. sed si accepto vsu ff. de iure fisci. vbi aduenæ accipiunt ius togæ Romanæ, velut ius natalium, quod dicitur à nobis literas naturalitatis habere, tu etiam vide tex. & Bald. in Authen. omnes peregrini. C. commu. de suc. quæ facit con. hunc text. & dicam plura, quæ videas in tit. de succ. qua. Vide etiam Iacobinum in tract. feu. in vers. cum me. ra. & pœne similem consuetudinem de Venetis adducit Barba. in ca. cum esses, de test. ego alia meliora de hac re dicam inferius: & illuc planè remitto.

Merũ imperium quid sit. *Confiscatio ad merum imperium spectat.* *An feuda ob vasalli delictum sint confiscanda.* *Fiscus iure priuati vtitur.* *Albinatus iura.* *Egregie in tit. de suc. dicet.*

CAPVT LI.

Si plures fratres nobiles sub patruorum cognatorumúe tutela sint, vbi primum vnus eorum (masculus aut fœmina) legitimam ætatem attigerit: fratrum cæterorum tutelam illis exclusis accipiet: neque quicquam pro clientelariis fundis patrono pensitabit.

¶ Casus. Erant plures fratres nobiles sub tutela patrui: vnus eorum factus est maior 20. annis, nunquid habebit alios fratres in tutela sua? Lex dicit, quòd sic. Et nunquid faciet fidem pro eis? Lex dicit, quòd sic, & hoc sine laudimiorum solutione. ¶ Glossa. Hæc est noua cõsuetudo, per quam ab his, quibus semel data est tutela legitima, sine causa aufertur, & datur etiam fœminæ sorori contra text. in l. 1. C. quan. mul. tuto. off. dum dicit text. tutelam administrare, virile munus est, & vltra sexum fœmineæ infirmitatis tale officium est. l. iure nostro. ff. de testa. tute. Sed interdum de iure illis datur hoc officium. Authent. matri. & auiæ. C. quan. mulier, vbi dicit præter has autem aliis mulieribus interdicimus tutelæ officium, & potest esse ex permissione principis: ita ex consuetudine, vel statuto, vt hic l. fin. ff. de tute. est autem ista tutela quædam custodia seu administratio: & ita Gallico sermone appellatur, de qua late ac sæpe in præced. dictum fuit.

Tutela datur fœminæ. *Custodia.*

CAPVT LII.

Eos qui tutelam egressi fuerint, sine vllo tributo in fidem admittendos statuimus.

¶ Casus. Omnes liberi erant legitimæ ætatis, & extra tutelam voluerunt intrare in fidẽ pro suis feudis, an debeant aliquid soluere? Lex dicit, quòd non. ¶ Gloss. Ratio est: quia ætatis causa non debet illis esse perniciosa. l. in causa. §. 1. ff. de mino. ne fauor eorũ in perniciem vertatur: & si in tutela non fuissent: nihil eius rei causa domino soluere tenebantur, vnde nũc cum egressi sunt, nihil debent.

Fundamentum.

CAPVT LIII.

Caueant domini, vt clientes sine iuribus in fidem non admittant.

¶ Casus. Patronus vasallum suum in fidem recepit non petitis iuribus: postea voluit petere. Lex dicit, quòd non potest. ¶ Glossa. *Fundamentum.* Memorem monet, neq; enim soles ista negligentia in patronis notari: qui etiam plura libenter exigerent. Ratio verò est, quia iura diligentibus succurrunt: & in istis oneribus quæ ex speciali iure debentur: quia sunt contra ius commune feudorum: qui non exigit vel tacet, remittere videtur. *Qui tacet remittere videtur.* l. 1. §. fi. vbi gloss. & Bar. ff. ad Sylla. potest facere text. in c. officij. de testa. in verb. remisisse. faciunt nos. per scrib. in l. de pupillo. §. remissioné. ff. de ope. no. nuncia.

CAPVT LIIII.

Ob diuisionem hæreditatis nihil patrono præstari debet.

¶ Casus. Fratres diuiserunt inter se hæreditatem, in qua erant feuda: nunquid ob diuisionem debeant solui laudimia? Lex dicit, quòd non. Glossa. Dubium in hac lege erat. Nam diuisio emptionis instar habere dicitur. l. 1. C. commu. vtriusq. iudi. sicut ergo ex vénditione seu alienatione feudi soluũtur laudimia: ita videbatur de diuisione. aliter tamé hic statuitur: & communiter scribentes in iure ita sentiũt. *Diuisio est impropria alienatio.* diuisio enim est impropria alienatio, neq; à permutatione simplici in hoc distat. Itē videtur esse alienatio necessaria, cũ nemo cogatur stare & conuenire. Ita Bar. tenet in l. & ideo. ff. de condic. furti. Pau. in consil. 144. in antiq. vbi quærit an pro diuisione soluatur gabella: & concludit quòd non soluatur, ita etiam scribunt Sali. & Ias. in l. a. C. de iure emphi. *De diuisio. gabella nõ soluitur.* In vsucapione verò, euictione, & natura contractus bonæ fidei, & quibusdam aliis cõparatur emptioni, vt docet glos. in d. l. 1. commu. vtri. iudi. *Diuisio in quibus emptioni comparetur.* & illic Bar, & Bal. an feuda sint diuidua: dixi quòd sic. præter ea quæ principatum, vel iurisdictionem habent: vt in 1. & 2. ca. huius titu. & Barba. in l. 2. §. ex his. ff. de verbo. oblig. *Feuda an sint diuidua.* De materia diuisionis, si vis plura, lege Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verbo. obligat. l. tres fratres. ff. de pac. & in plerisque aliis locis, quæ huc non admodum spectant. Et omnia intelliguntur in vera diuisione: non in ea venditione, quæ fieret per modum diuisionis coloratæ: vel in fraudem. *Diuisio ficta.* argu. l 2 ff. de collu. detegen. sicut in ficta permutatione locum non habet.

CAPVT LV.

Quacunque ex causa vasallus feudum sibi ascribat, in iusta possessione non est, maximè aduersus dominum. nisi vel persolutis vel oblatis laudimiis. *Fundamentum.*

¶ Casus. Quæritur an vasallus qui feudum tenebat: & dolebat soluere laudimia, dicatur iustè possidere? *Vasallus ante soluta iura est malæ fidei possessor.* Lex dicit, quòd nõ: præcipue contra dominum, propter eius iura. ¶ Gloss. Id est, quocunque tit. seu successorio, seu singulari: puta emptionis, donationis, legati: nisi inita fide & solutis iuribus, si quæ debeantur. Interim enim dicitur malæ fidei possessor, e. t. de insti. in Authen. cap. 1. quid sit inuestitura in feu. quia iustè possidet qui prætore authore vel domino possidet. l. iustè. ff. de se. qui. pos. nec interim vsucapit: nec inuito domino fructus suos faciet.

CAPVT LVI.

Patientia quæ tolerantia dicitur, institutionis inuestituræque loco est, quandiu causa non cessat.

¶ Casus. Vasallus impetrauit à domino tolerantiam vsquequo faceret fidem & iura solueret: dicit quòd per hoc videtur inuestitus: nisi denouo feudum aperiatur, vel cesset causa, ¶ Glossa. De hac tolerantia seu patientia dic quòd est duplex: *Patiẽtia duplex.* vna tacita, de qua loquitur l. quotiens. ff. de seruit. l a. C. de serui. & aqua. cum ibi no. alia est expressa tolerantia, de qua hic dicit: cum dominus dicit, tolero vsque ad tempus pubertatis, aut similiter: vt dictum fuit in habentibus extraneum tutorem, finita enim causa, cessat ipsa tolerantia. quia ætatis legitimæ facti in fidem ipsi se conferre debent. & quòd expressa tribuat ius etiam in beneficiis ecclesiasticis, *Expressa tolerantia in beneficiis ius tribuit.* est tex. in c. cũ si præditus. de conuer. coniug. c. quia circa. de consangui. & affini. & illic scrib.

CAPVT LVII.

Si vasallus feudum in censum aut perpetuum vectigal tradiderit retenta fide: emptor laudimia directo domino non debet.

¶ Casus. Vasallus feudum suum alicui tradidit in censum vel perpetuum redditum retenta sibi fide: *Fundamẽtum.* nunquid emptor debeat patrono primo laudimia? Lex dicit quòd nõ. quia non debet ei fidé. ¶ Gloss Quomodo id permittatur, dictum est in c. 1. & 2. huius tit. *De feudo ĩ cẽsum aut vectigal dato.* Ratio autem est duplex. tum quia non est venditio. tum quia dominus semper habet fidelitatem à primo ob retentam fidem: neq; mutat hominem, tamen est contra ius commune, vt dicit Io. Fab. in §. adeo Institu. de loca & conduc. scrib. in c similiter. de lege Corra. c. imperialem. § illud quoque. de prohi. feu. alie. per Frede. alia illic dixi vectigalia: dico id quod rentam dicitis vernaculè.

CAPVT LVIII.

Emptor verò iste rursus id quod emit, alteri vendere potest ac tradere, sine vllo emolumento ad dominum spectante: cum id genus alienatio domini primi iuribus non officiat: quominus feudum vbicunque apertum fuerit, occupare possit.

¶ Casus,

¶ Casus. Quæritur nunquid ille emptor possit feudum alteri adhuc tradere? Dicit quòd potest: nec fit domino primo aliquod præiudicium, quia potest incumbere semper feudo, in quencunque transierit, pro suis iuribus, quando erit apertum. ¶ Glossa. Addit præcedenti ampliando libertatem alienandi, cum id sine domini præiudicio fiat: cuius rei materia latè in quarto capite fuit exposita. quibus adde quòd Paulus de Castro dicit in consil. 41. in antiq. non posse lega permittante feudum alienari à vasallo in hominem malæ conditionis: puta, in tyrannū. Id enim fieret in præiudicium domini directi, & in fraudem. quia non auderet ob defectum fidei feudum inuadere: & manus iniiecere ob metum & periculum, quando is erat solitus violēter, & seuerè tractare alios. quod valde nota & vide.

In tyrannū alienatio feudi fieri non potest.

CAP. LIX.

Distracti feudi nomine quinti subquintiq; nummi persecutionem aut personali in venditorem emptoremúe actione patronus habet: aut si malit feudum inuadere, manumq; iniicere potest.

¶ Casus. Quæritur quæ actio detur domino ad consequendum sua laudimia, dum vasallus feudum vendidit. Respondetur quòd habet personalem actionem in venditorem, vel in emptorem, vtrum velit: vel potest per manus iniectionem apprehendere feudum. ¶ Glossa. Nunc declarat quæ actio competat domino ad laudimia: de quibus prius dictum fuit, & quòd personalis actio competat, vel certi condictio, vel condictio ex hac lege non est dubium: arg. eorum quæ dicit Barto. in l. & ideo. ff. de condic. furt. vbi quærit, quæ actio pro feudo competit: sed est differentia inter actionem pro feudo & laudimiis. Tu videas quæ prædixi, & quæ scrib. dicunt in d. l. & ideo.

Quæ actio pro feudo competat.

CAP. LX.

Quintus denarius sic accipiendus est: vt sit quintus quisque eius precij quo feudum distractū fuit. Subquintus autem est illius quinti quintus: vtputa, si fundus ille quinq; ac viginti libris venierit: quinque duntaxat debebūtur, hoc est solidi centum quinti nomine. subquinti rursum vna libra, hoc est solidi viginti. Ita in reliquis facilè calculus fiat.

¶ Casus. Quæritur quid sit quintus, & subquintus denarius. Respōdetur quòd quintus est quinta pars eius precij, quo feudum venditum fuit, id est, vnus de quinque. Et subquintus est illius quinti denarij pars quinta. quod per exemplum declarat. ¶ Glossa. Declarat hæc vocabula quintus requintúsque denarius: quæ etiam ita Budæus explicat, vt de hac re dixi in cap. 1. Hæc consuetudo est in plerisque locis obseruata: licet de iure nō sit. quod & Boërius declarat, & à me dictum est illic.

Quintus subquintusque denarius quid sit.

CAP. LXI.

Ex permutato donatóve feudó anni prouentus debetur: nisi factam ad pias causas donationem fuisse cōstat: idque sine fraude aut liberis à parentibus, vel contra anticipandæ successionis causa prędestinatam. At si vtrunque permutatorum prædiorum ex eodem patrono prodierit, libera erit permutatio: nisi fuerit inæqualis, & alter alteri compensationis causa quippiam refuderit: eius etenim precij quintam portionem patronus sibi vendicabit.

¶ Casus. Nunquid ex permutatione feudi, vel donatione debeatur laudimium pro redemptione, cum non sit venditio? Lex dicit quòd sic. nisi ad pias causas, vel ob anticipandam successionem facta sit. Sed pono quòd vtrunq; prædium permutatum erat sub eodem domino, & ab eodem dependebat. Lex dicit quòd nihil debetur, nisi permutatio fuerit inæqualis & per tornas. quia hoc casu debetur quintus denarius. ¶ Glossa. Permutatio in iure est duplex. Quædam æqualis & propria, quæ fit de specie ad speciem: vt si dederim fundum pro fundo nullo superaddito. & ista differt ab emptione quinque modis, quos tradunt gloss. & Bartol. in l. 1. ff. de re. permu. Alia est inæqualis & non simplex, quæ quandoque est venditio mera, vbi conuenerit principaliter, vt res certo precio venderetur: ac præter precium daretur adhuc alia res ab emptore. l. tenetur. §. 1. ff. de actio. emp. quandoque verò est permutatio: vt si id agatur, quòd res cum re permutetur, & superadatur ex vna parte precium, tunc est inæqualis & impropria permutatio: vt dicit text. in d. l. 1. & quodammodo sapit naturam venditionis ob precium interueniens. Ideo ex eá soluitur gabella, vel laudimium: vt in l. nostra. Hæc est doctrina Bartol. in d. l. & Bald. in l. 1. C. eo. & Bartol. in l. Aristo. ff. de dona. Bald. in proœm. feu. cano. in c. quæstiones. de re permu. ca. quanto. de iudi. Bartol. in l. si in emptione. ff. de contrahen. emptio. vide, si voles recenter, & pulchrè Alexand. in consil. 8. column. 2. volum. 4. Huc dico ex doctrina Bartol. cui prorsus inhæreo. in l. sicut. §. si permiseris. ff. quib. mo. pig. vel hypo. solui. imò ex illo textu, quòd is cui permissum est alienare, potest omnem contractum venditioni similem, vel non deterioris effectus facere. Inde, si episcopus ecclesiæ permiserit alienara

Permutatio duplex.

Permutatio inæqualis venditioni comparatur.

Ex inæquali permutatione laudimia debentur.

Alienatio quid contineat.

lienare quendam fundum, vt satisfiat creditoribus, non videtur permisisse permutare: nisi ex ea permutatione satisfieret. Et latius an ecclesia, pupillus, minor possint permutare, docet Bartol. in l. si pupillorum. ff de reb. eo. Hic tex. tradit vnum priuilegium piæ causæ. plurima per Lud. Ro. in Authen. similiter. C. ad legem Falci. cum simi. de anticipatione dictum est prius. Et est mirum quòd ex permutatione æquali soluatur laudimium cum non sit venditio.

Piæ causæ priuilegiū.

CAPVT LXII.

Ex eo feudo quod ad transuersales quouismodo deuolutum erit: redemptionis emolumentum patrono præstabitur.

¶ Casus. Nunquid si ad transuersales feudum transierit, non extantibus directæ lineæ successoribus, pro eo debeantur laudimia? Dicit quòd sic.

CAPVT LXIII.

Si ex pluribus liberis nobilium, qui morte parentum in auunculi cognatiue, aut cuiuslibet transuersaliū tutela sunt, vnus (masculus aut fœmina) ætatis legitimæ factus fuerit, aliorum tutelā euincet: ac sine vllis laudimiis in fidem admittetur.

¶ Casus. Est superflua hæc consuetudo de qua ad verbum vidisti in ca. 1. suprà eodem.

CAPVT LXIIII.

Vbi verò cæteri maiores facti erunt: licet præstandæ fidei onere ab illo prius liberati fuerint, poterunt tamen (si videtur) ipsi domino sine laudimiis fidem iurare: hac ratione quod directum agnationis feudum nanciscuntur.

¶ Casus. Fratres cæteri pro quibus vnus eorum fidem fecerat, postquam legitimæ ætatis facti sunt, voluerunt intrare in fidem suo nomine. Lex dicit quòd possunt sine tributo vel laudimio. ¶ Glossa Hæc tria capita sunt facilia: & superius pro magna parte declarata. Cur autem directæ successiones in tutela, & cæteris potioris sint conditionis, quàm transuersales, qui à latere veniunt, est ordinarium in iure: quia sunt proximiores: & linea directa etiam quo ad ius transmittendi est fauorabilior, vt Bartol. & Iason in l. emancipata. Cod. qui admitti. l. si fratris. l. cum antiquioribus. Cod. de iure delibe. facit l. 1. de successo. edict. Bartol. in l. pronunciatio. ff. de verborum significa. l. qui se patris Cod. vnde libe. Infinita de transuersalibus: de quibus iam prædixi satis, videas per Franciscum de Curte in tractatu feudo. particula tertia.

Directi transuersalibus potiores sunt.

CAPVT LXV.

Si post quadraginta dies appellatus vasallus, vt dominum agnoscat titulumque ostendat & nominet, contumaciæ reus fuerit: cuiuslibet moræ pœna esto quindecim solidorum patrono adiudicanda, quæ in Ianuille territorio mitior est: vtpote quinque solidorum. poterit autem huiusmodi edictis quatuor commoneri, quaterque morosus ita mulctari per singula quadraginta dierum interualla. Quòd si post illas comminationes nequaquam pertinax paruerit: feudum prehendet patronus donec agnoscatur, fructibus tamen vasallo reseruatis: vt cum purgare motam valuerit, soluta quam primum pœna, refusisque sumptibus feudum ipsum non sine fructib. sibi à domino emancipatum recipiat.

¶ Casus. Hic ponitur forma interpellandi vasallum, vt agnoscat dominum. Primo enim post quadraginta dies appellabitur: postea si sit contumax per alios quadraginta dies: & sic vsque ad quatuor vices, & pro vtraquaque contumacia soluet quindecim solidos, & postea ob nimiam contumaciam soluet quindecim solidos, & postea ob nimiam cōtumaciam dominus capiet feudum donec agnouerit eum vasallus: nec recuperabit feudum & fructus: nisi pœna & expensis solutis. ¶ Gloss. Solent vasalli à domino cogi, vt ipsum agnoscant, quod *aduouer* dicimus, nominando illi, & declarando res feudales: easque singulas titulo feudario ab illo agnoscere, quæ res sibi dinumeratio dicitur: vt in consuetudi. Bituricis. Ita gloss. & Ioan. de Plat. in l. secunda. Cod. quando & qui. quar. pars debe. libr. 10. Bald. in l. instrumenta. Cod. de fideicom. facit l. Titius hæres. ff. de actio. empti. & illic Barto. Doctor. in l. plures apochis. Cod. de fide instrum. Ang. in l. si in rem. ff. de rei vendi. vbi dicit quòd de iure vasallum recusantem potest expellere: sed consuetudo ista est mitior. Scias tamen quòd non tenetur originalem prædecessorum infeudationem ostendere, vt voluit Oldra. in consilio 181. & Ioan. And. in Specu. titu. de feud. §. 1. de quadruplici mora, vide in l. & post. ff. de iudi. Cum prædicta Authen. Ange. sententia, tenent Bald. & Prepo. in c. vasallus. si de feudo fue contro. inter domi. & agna. & Bald. de emphiteota. in l. prætor. §. 1. ff. de eden. quæ instrumēta & tituli possunt pro laudimiis domino debitis retineri: & si quid in dinumeratione celauerit, eo priuabitur quod omisit.

Agnoscere dominum.

Originalē infeudationem ostendere an teneatur.

Instrumenta pro laudimiis retineri possunt.

168

omisit. & quòd in dubio non præsumatur feudalis, & incumbat domino onus probandi: dixi in primo cap. & Alexand. disputat in consilio 128. & consilio 136. in volum. 1. Hæc satis superq;.

CAPVT LXVI.

Is verò patronus qui nullam dominio suo iurisdictionem annexam habet: oblatum vasalli titulum intra bis viginti dies impugnare potest: quibus sine controuersia elapsis, ratus approbatusq; censebitur. Quòd si iurisdictionem habeat, à vasallo interpellari debet: vt oblatum titulum ipse ipsiúsue procurator acceptum habeat: pendente tamen controuersia super titulo, clientulus feudo fructibusq́ue potietur.

¶ Casus. Ego vasallus obtuli domino meo titulum mei feudi: quæritur intra quod tempus poterit impugnare illum. Respondetur, quod intra quadraginta dies, quibus elapsis erit ratificatus. & hoc in eo domino qui non habet castrum vel iurisdictionem. In eo verò qui habet iurisdictioné: vasallus debet eum rogare, vel eius procuratorem, & titulum suum ratificet. Et si fuerit lis super titulo, vasallus pendente lite gaudebit, & fruetur feudo suo. ¶ Glossa. Ad intellectum sciendum

Iurisdictio et dominiū pro eodem.

quòd dominium & iurisdictio pro eodem vsurpari solent: licet diuersa sint. Nam vt Bar. scribit in l. 1. ff. de iurisdi. omnium iudicum, iurisdictio, quæ est potestas iuris dicendi, à publico data, interdum sine domino vllo ac territorio est, vt in iudicibus chartulariis. l. fina. C. vbi & apud quem. vbi Bart. declarat:

Iurisdictio sine territorio.

Brixia iurisdictione priuata.

interdum econtrario territorium tam publicum quàm priuatum sine iurisdictione est vt exemplum tradit in Brixia, quæ fuit priuata iurisdictione. neque cohæret iurisdictio tanquam qualitas realis, sed personalis occasione rei: vt latius declarat Bartol. in d. l. 1.

Iurisdictio cum territorio concessa censetur.

& concesso territorio censetur concessa iurisdictio, vt illic dicit. & Ludoui. de Romanis in consilio 444. Sic in hac l. plus datur priuilegij habēti iurisdictionem, quàm non habenti: vt prius fuit dictum de Castellano. Postmodum dicit de procuratore iuris-

Iurisdictio per procuratoré seu commissarium exercetur.

dictionis: quia per alium retineri exercerique potest iurisdictio: vt pulchrè Bartolus docet in l. tertia. §. vti videmus. ff. de itin. actúque pri. vbi distinguit. Aut commissa est iurisdictio alicui tanquam colono, vel procuratori, dato salario certo: ita tamen, vt pœnæ & mulctæ, vel emandæ, quas appellant ipsi concedenti, aut committenti reseruatæ & acquisitæ intelligantur: atque illi applicentur, vt in propriis terminis loquar tunc per eum retinetur ipsa possessio iurisdictionis: & si turbetur, habet interdictum. Aut conce-

Iurisdictio sine salario

ditur iurisdictio sine salario: vt omnia commoda faciat sua, & tanquam sit sua iurisdictio. tunc non retinetur possessio, sicuti cùm datur in pensionem vel firmam, vt dici solet ad certum tempus, tunc æquiparatur vsufructuario: vt notatur in dict. l. tertia. Hic autem dicitur in fina quòd pendente lite, gau-

Vasallus pēdente lite gaudet possessione.

det vasallus possessione rei suæ: facitque fructus suos. Ratio est, quia est bonæ fidei: & de hoc lege Bartolum magistrum communem in leg. ex diuerso. ff. de rei vendicatio. habes text. expressum de hac re in capit. primo. si de inuestitu. inter dominos & vasal. lis oria. vbi scrib. & Bartol. in l. litibus. C. de agrico. & censi. libr. 11.

CAPVT LXVII.

Dominus ob fidem desertam, aut non præstitum hominem, non modò in vasallum ipsum: sed & in eos qui ab vasallo rem in feudum obliquum accepere, potest experiri, vt iura sua consequatur: nisi vasallo subuasallus fidem iurauerit. Tunc enim prius à domino interpellari debent, vt in eius fidem iurent. Qui si intra dies quadraginta vasallum primum, vt directo feudi domino satisfaciat ritè sollicitauerint ac interpellauerint, eo purgante moram liberantur: negligente verò post id tempus dominum adire debent, eumq; agnoscere: votumq; ac fidem præstare, titulum exhibere velut ab eo instituti: alioquin dominus ipsos pleno iure suis prædiis incumbens vexare potest, ac contra eos experiri.

¶ Casus. Patronus aperto feudo, quia hominem non habebat, & defecerat fides, voluit aduersus retrouasallos iura sua petere, & cogere eos ad præstandum. lex dicit quòd potest. Sed si vasallus fidem sibi retinuerit, debet tunc & potest vasallus, vel eius hæres purgare moram, & liberare subuasallos. si verò negligat, subuasalli debebunt in fidem primi domini intrare, & ita vasallus perdet fidem suam. ¶ Glossa. Satis expositæ sunt pœnæ & actiones quę patrono dantur aduersus vasallos ob fidei defectum, quòd ego appello

Deserere sacramentum.

desertam fidem. quamuis sacramentum deserere aliud sit, vt Budæus in Annotationibus docet. Hic autem loquitur de subuasallis, vel retrouasallis, qui feudum obliquum tenent, id est retrofeudū. quanuis aliter feudistæ de recto & obliquo feudo scribant: an teneantur ex facto & culpa vasallorum. Et ratio huius consuetudinis est, quare dominus

Onus reale transit in retrouasallos.

possit experiri in subuasallos: quia onus istud, quod rei causa præstatur, trāsit in quoscunque feudum detinentes. l. Gaio. ff. de

 ali. leg.

ali.leg.vbi Barto.& ipse optimè in l.vsufructuarius paratus. ff. de vsufru.& sicut hæres hæredis est hæres: vt not.Barto.in l.tutor.§i hæres.per illum text.ff.de administ.tutor.& in l.Gallus. §.etiam.ff.de liber.& posthum. ita vasallus vasalli mei est vasallus meus, scilicet, in subsidium & occasionem oneris realis,non autem personalis. Tu de hoc vltimo lege plenius Iasonem, in titu. qui feud.dare poss.colum.antepenul qui refert Speculatorem.& Bald.& gloss.in l.de accessionis.ff.de diuer.& tempor.præscrip.& in cap.legitur. 81.distin. habes per Docto.in l.Claudius ff. qui potio.in pig hab.& Bald.in l.1.C.commu.de lega.Ista autem regula, de qua in primo capite dixi, ita limitatur, nisi in subsidium.tunc enim vasallus vasalli mei est meus. pergamus breuiter ad reliqua.

Vasallus vasalli est meus in subsidium.

CAPVT LXVIII.

Si verò patronus ob negatum titulum in vasallum experiatur: subuasallos cuiuscunque rei causa infestare non poterit.

¶ Casus. Vasallus nolebat ostendere titulum suum,& agnoscere, seu aduouere dominum. quæritur an dominus possit subuasallos molestare? propterea respondetur quòd nullo modo,& ex nulla causa. ¶ Glossa. Maior est iniuria cum fides negatur, quàm vbi negatur titulus, seu dinumeratio quod adnotamentum dicunt, quia titulum ostendere non semper compellimur. l. plures apochis,& illic scrib. l. cogi. C.de petit.hæredit. Barto.in l.1.C.de procu.& conduct.lib.10.l. ciuile. C. de furt. & cum subuasallis mitius est agendum. quia prohibitus alienare,non semper infeudare prohibetur: vt de hac re abunde per Iasonem in titu. qui feud. dare poss. col. penulti. Item cum in vasallum primum experiatur patronus, cur in vasallum vasalli experietur, nisi vt modo dicebamus in subsidium. Et hic dicitur cuiuscunque rei causa, id est, propter defectum hominis, vel alia ex causa.

Fidem negare grauè est.
Titulum ostendere qui compellatur.

CAPVT LXIX.

Vbicunque apertum feudum patronus inuaserit, fructus suos merè faciet in laudimia minimè imputandos, saluis tamen vasallo necessariis in seminando,colendo,& aliis legitimis impensis erogatis.

¶ Casus. Patronus inuenit feudum suum apertum, vt superiùs declaratum est, & apprehendit illud propter contumaciam vasalli extremam: alius corrigeret superiora. quæritur, an faciat fructus suos? Responde quòd sic, saluis expensis in colendo à vasallo factis. ¶ Glossa. Hic venit ad declarationem præcedentium, ne aliquid & hic ambiguum, habita præcedentium declaratione, vel videatur superioribus esse cõtrarium, in quib. fructus referuantur vasallo: sed hic loquitur quando feudum est apertũ ob contumaciam. de impensis iam sæpe à me dictũ est.

Fructus domino acquiruntur

CAPVT LXX.

Cùm ob fidei defectum patronus inuadit feudum: vuas pendentes, aut segetes extantes, aliósue fructus mero suo lucro,& vasalli damno colligere potest, nisi priusquam domum perducti, permixtíue sint, vasallus moram purgauerit. Ea res sanè debet intelligi, vt ante dies quadraginta, qui quidem vasalli hæredibus ad ineundam fidem iure dati sunt: nullum domino feudum inuadendi ius quæsitum est.

¶ Casus. Quæritur pro declaratione præcedentium, in quibus rebus potest fieri manus iniectio. Respondetur quòd in racemis pendentibus: in segete extante,& aliis fructibus, & frugibus in purum damnum vasalli, nisi antequam essent transportati vel commixti rebus domini, vasallus purgauerit moram. Sed hoc intelligitur postquã elapsi sunt quadraginta dies à iure dati hæredibus ad renouandam fidem. ¶ Glossa. Declarat adhuc præce.& limitat, vt præcedat post quadraginta dies, & sic post moram vasalli. De fructibus autem permixtis, qui hoc iure dicuntur admobilitati, id est, patrimonio nostro rebusq; & mobilibus nostris iuncti,& permixti multa superiùs dixi,nec est opus Cramben repetere.facere autẽ potest, vt nunc in mentem venit, vna similitudo, vt fructus dicantur nostri,tunc demum, cùm in domum perducti sunt. sicut vxor dicitur nostra, cùm in domum perducta est. vnde vxorem ducere dicimus.l.nuptias.in glos. cum similib. ff.de condit.& demonstr. Et nota, quòd istæ leges sunt admodum benignæ vasallis circa moræ purgationem. & facit l. Thais. §. intra.ff.de fideicom.liber.cum vulgari.quia de mora à me alibi dicetur. De quib. autem rebus possit fieri præhensio, & inuasio feudi, in seq.c. dicitur. Et animaduerte nunc propter ea quę dicebam in præce. c.de contumacia.& quòd pręcedentia videntur corrigi: quod non corriguntur, sed limitantur per hanc legem, vt non procedat illa facultas purgandi moram, & recuperandi fructus, postquam iam traducti sunt domum,& ablati, seu permixti.& habes præter Bart.in l. ex diuerso.de rei vendi. text.in l.si alieni.ff.de solut.

Fructus permixti qui sint.
Crambe repetita mors est.
Vxor nostra est cũ in domum ducta est.

CAPVT LXXI.

Si causa fidei non præstitæ dominus in vasalli prædium manus iniectione vti voluerit, seu stagna sint, seu vites, nemora, messésue maturæ,

quic-

quicquid in illis repetiat occupare sibique vendicare poterit: præter iucunditatis gratia facta nemuscula, domusque ornamento reseruata, & procera: cæteraque cædi non solita. At si proredemptionis iure in syluas, stagnaque experiatur, & vasallus triformem ei oblationem, vt prædictum est, attulerit, isque anni prouentum optauerit: omnem nemoris cæsi fructum, piscatiue stagni emolumẽtum nequaquam percipiet. Verùm vnius duntaxat anni æstimationem consequetur. neque tempore incongruo nemus cædere, aut stagna expiscari permittendum.

¶ Casus. Quæritur, in quibus rebus possit dominus iura sua capere, & quas res poterit prehendere propter fidem non datam? Respondetur, quòd omnia quæcunque inueniet in stagnis, vitibus, nemoribus, messes etiam maturas, exceptis paruis nemoribus, iucunditatis & ornatus causa positis, nec cædi solitis. Sed pono quòd cum prehenderet pro iuribus suis syluas, vel stagna: vasallus ei obtulit vnum ex tribus prædictis, & ipse voluerit habere anni vnius fructus: nunquid poterit cædere totam syluam, & piscari totum stagnum, & omnes fructus percipere? Respondet litera quòd non: sed æstimationem duntaxat vnius anni: nec indebito tempore id faciet. ¶ Glossa. Iniectione manus, de qua dictum est, quæ prehensio vel saisina dici solet, vel arrestamentum. l. sed si hac. ff. de in ius vocan. cuius rei formam in prædiis clientelariis expressit Budæus in l. vltim. ff. de sena. Sylua autem, ab hyl: Græco, quæ materia est, dicitur: quòd cædua sit, in cumque vsum habeatur. vt ex ea cædatur materia. Lucus religionis. Nemus voluptatis. Saltus pastionis. Hinc salinarij custodes, quanuis nemora pascendis quoque pecoribus apta sint, à nemo Græco, id est, pasco, dicta: quæ tamen amœnitatis causa comparata sunt: vt hic. Et de sylua cædua text. habes in l. sylua. ff. de verbor. signi. l. si quando. §. cùm in domo. ff. si serui. vendi. De stagno habes text. in l. t. § stagnum. ff. ne quid in flu. publi. lacus & stagna. ff. de acquiren. rer. domi. In qua parte sciendum quòd sylua cædua, quæ singulis quinquenniis cæditur, & stagnum quod triennio quolibet expiscari solet: si eo tempore, quo redimendum est feudum, & laudimium præstari piscationi, vel cessuræ apta essent, & matura, patronus non haberet omnem fructum, sed pro rata æstimationeque vnius anni tantùm: vt not. Alexan. egregiè in consil. 7. lib. 3. cui rei facit text. in l. diuortio §. ob donationes. ff. solut. matrimo. vbi Iason multa colligit. Procera nemora dicuntur Gallica voce, *haulte fustaille*. Saltus dumosiores sunt, &

Manus iniectio quid sit.

Lucus.

Nemus.

Saltus.

Sylua cædua.

Stagnum.

Patronus habet pro rata tantù

Procera nemora.

postea de syluis & stagnis plura dicturus sum in sequentibus titulis.

CAPVT LXXII.

Si legitimam domini prehensionem vasallus violauerit, sexaginta solidorum pœnam illi dabit, restituetque quicquid post manus iniectionem, aut nunciationem inde abstulerit. Quòd si dominus aduersus violentum vasallum superioris manum implorauerit, pœna etiam noua solidorum quindecim superiori tradenda vasallus mulctabitur.

¶ Casus. Patronus manus iniectione feudum prehenderat, & impediuerat: hoc non obstante vasallus accepit fructus, & abstulit. quæritur qua pœna puniatur? Respondetur, quòd est pœna sexaginta solidorum ipsi domino applicanda, cum restitutione omnium quæ abstulit. Et si contra violentiam vasalli vsus sit manu superioris: debetur pœna 15. solidorum superiori. ¶ Glossa. Hæc est prehensio, nunciatio, vel manus iniectio quæ decreto primo, vel missioni in possessionem æquiparatur. Hic ergo qui violauit: punitur. frustra enim à prætore aut lege quis in possess. mit. nisi in possessione eum lex tueatur. l. 1. ff. ne vis fiat ei, qui in poss. miss. est, vbi manus superioris imploratur: vt hic, & ibi in l. 3. ne vis fiat, in ver. manum militarem. facit l. 2. C. de his qui latro. occi. l. qui restituere. ff. de rei vendica. l. 1. ff. si ventris nomi. mulier. vbi Bart. Audi quod Archidiaco. in cap. 1. de offic. deleg. lib. 5. dicit, quòd non est opus noua citatione in eo casu quo manus militaris petitur: & brachium fortioris hominis ab ecclesia etiam implorari solet, vt plenè per omnes Scrib. & maximè per Albericum in l. episcopale. C. de episc. audi. & pulchrè Inno. quomodo liceat rem inuadere. in c. cum nostris. de concess. præben. in c. cum contra. de pigno. cap cùm olim. de priui. Eadem autem describit Alber. vt inter legendum occurrit in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendica. vbi de vasallo & filio inobediente pulchra ego multa referrem quæ remitto, quia magna est hoc seculo omnium librorum copia: & ego studeo breuitati. nec est glossatoris omnia recensere, sed facientis apparatum.

Decretum violans punitur.

Manus superioris quandoque imploratur.

Citatio nō requiritur in manu forti.

CAPVT LXXIII.

Si quis èa lege fendo intestitus sit, vt obsequiosum equum præbere teneatur, vbi de ea re contentio erit: equi æstimatio solidos sexaginta nō excedat. Verum præstandi equi onere astringi vasallus nequit: nisi annuus prædij prouentus decem turonicis libris valeat, aut pluris. Nec sæpius

pius in vita quàm semel patronus id seruitutis exiget à clientulo.

¶ Casus. Vasallus accepit rem in feudum sub ea conditione, quòd daret vnum equum obsequiosum, id est, ad seruitium. quæritur cuius valoris debeat esse? Respon. quòd æstimabitur sexaginta solidis duntaxat. Et non debet dari æquus nisi feudum valeat decem libris annuis. nec potest nisi semel in vita peti per dominum. ¶ Glossa. Quia vasalli de iure debent in bellum proficiscentem dominum iuuare. cap. 1. §. 1. quæ fuit prima causa benefic. amit. præterquam aduersus Papam aut regem vt in tit. de nou. for. fideli. Solet in inuestitura interdum, vel traditione feudi conueniri, vt equus officiosus & seruitialis præstetur. de qua re hic statuit quanti æstimetur, & quotiens præstetur, & à quibus. Primò, ad hanc rem dico, quòd in iure præstatio equorum est instituta ad principis necessitatem & angariarum atque perangariarum dicitur. li. C. de curso publi. lib. 12. & sæpe in iure. Cuius rei originalem ab Herodoto in Vrania didici. Scribit enim hũc morem cursitationum, & equorum publicorum à Persis inuentum, & Persica voce angareion dici. cuius etiam meminit alicubi Sabellicus. De equis militarib. habes text. in l. officium. ff. de re mili. vbi non debent duci extra prouinciã. De equo publico habes in l. 2. ff. de in ius voc. Equi autem appellatione nõ continetur pullus. l. sed addes. § sed & si quis. ff. loca. vnde si caueatur, vt qui equum ad bellum duxerit, habeat singulis diebus decem: si pullum duxerit, non habebit stipendium. ita Albe. scribit in d. l. sed addes, quòd semel præstetur in vita, est ratio. quia sufficit, si cui in paucis laboribus ab amico subueniatur. & vide Specul. ad hæc in titu. de loc. § 6. versi. 3. vide etiam an teneatur suis sumptibus dominum in bello iuuare, & ei seruire: quia nemo debet suis sumptibus militare, per eundem Specu. in tit de feud. versic. 22. & de hoc seruitio, quód dicunt militari, multa Alex. in consi. 10. vol. 5. vbi de ecclesia & monasterio.

Vasallus in bello dominum iuuare debet.

Angaria. Perangaria.

Origo angariarũ ex Herodoto et Sabellico.

Equi appellatione nõ continetur pullus.

Semel præstari sufficit.

CAPVT LXXIIII.

Quod prius edictum fuit, vt ob fidei defectum patronus feudum prehendat, fructúsque acquirat, hoc ita sanè intelligi debet, vt primum patronus industrialis operæ, seminationis, vtilisque culturæ sumptus cultori refundat. In illud verò quòd coloni interest fundum occupatum nõ esse, contra vasallum experietur, aliúmue cuius culpa ipse dicitur damnum passus esse: cum illi manus iniectionem, prehensionem, aut nunciationem ex officio pronunciasset.

¶ Casus. Dicit vt prius, & est repetitio circa sumptus vtiles ac necessarios per cultorem factos, ipsi soluendos per dominum qui feudum inuadit: sed addit vnum in fi. Colonus conquerebatur, quòd ex ea re damnum passus esset, quia omnes fructus erant ablati per dominum. quæritur à quo recuperabit? Respond. quòd habebit actionem contra vasallum, vel eum, cuius culpa damnum passus est, quando ipse renunciauerat in tempore ipsi vasallo, quòd feudum erat impeditum. ¶ Glossa. Superius cautum est, ꝙ dominus ob fidei ac obsequij defectum potest post 40. dies à renunciatione feudum occupare, fructusqꝫ suos facere, vt scribit etiam Ioan. Fab. in §. præiudiciales. Instit. de actio. Latius Alexan. in consil. 9. vol. 3. Sed hoc limitatur hic refusis sumptibus colono, ne quis cum eius iactura locupletetur, in culpa non est. vt Bart. & scrib. in l. colonus. & in l. dominus. §. 1. ff. loc. vbi etiam quando eiicitur ob non solutam pensionem, potest repetere expensas vtiles. & de hac re multa notat Bal. in consil. 216. volumin. 3. Ád damna verò & interesse agit contra vasallum locatorem, cuius facto & culpa damnum datum est per argum. l. cùm in plures. & l. Martius. ff. loca. in ver. nisi culpa. & expressius in l. si fundus. eodem tit. vbi si conductor non potest frui re conducta absque culpa locatoris, fit ei remissio mercedis pro rata. si locatoris culpa agit contra eum ad totale interesse. de quo pulchrè Bald. in l. 1. colum. 8. versicu. 6. oppo. C. de senten. quæ pro eo quod interest, Moderni in l. si filio. §. fin. ff. solut. matrimo. illum tex. in l. si vt fundus. nuper legebam pro singulari à Ludoui. Roma. citatum in l. si quis arbitratu. in pen. colum. ff. de verbo. obligat.

Patronus post 40. dies fructus acquirit.

Vtiles expensæ repetuntur.

Colonus ad interesse agit contra vasallum.

CAPVT LXXV.

Si cui authore Iudice nobilis, seu plebeiæ conditionis viro, alia quàm ætatis causa curator datus sit: nihil pro feudi redemptione præstabitur.

¶ Casus. Datus est alicui curator, quia erat furiosus vel prodigus, vel alia causa quàm minoritatis. quæritur an curator debet soluere laudimia pro eius feudis? Lex dicit ꝙ non. ¶ Glossa. Alia quàm minoris ætatis causa datur curator furiosis, prodigis, mente captis, aliisqꝫ de causis. eo. in §. furiosi. Institu. de curato. cum similibus. Bart. in l. hoc autem. l. Fulcinius. § adeo. ff. ex quibus cau. in poss. ea. danturqꝫ ab his iudicibus, à quibus & tutores: quos enumerat gloss. in §. 1. versic. dantur. Instit. de cura. & lex illis miseretur, quibus curator ob morbum perpetuũ datur, ita & aliis vnde substitui potest illis exemplariter. l. humanitatis. C. de impu. & ali. substit. Et tu videas, si libet, Paul. de Castr. in consil. 342. incip. curator, vbi disputat quo pacto iudex secularis possit dare clerico curatorem. multa vbique de curatoribus, & his quibus

Curator quibus detur.

Iudex secularis curatorem dat clerico.

quibus ipsi dantur: sed sufficiat legis fundamentum posuisse. Est autem ratio cur nihil præstetur pro laudimiis: quia lex eis miseretur. vt d. l. humanitatis.

CAPVT LXXVI.

Si vasallus fiduciaria venditione feudum distraxerit: siue redimendi facultas in venditionis instrumento sit expressa: siue in alia charta concessa, cùm in venditione tacitè de ea conuenisset: ex ea re soluetur laudimiũ. Sed eo tempore, quo redimitur, rursus à vasallo non est exigendum.

¶ Casus. Vasallus vendidit feudum suum sub facultate redimendi, & illa facultas vel in instrumento venditionis fuit data expressè, vel tacitè, & data in alio particulari instrumento: quæritur nunquid debeat ex illa venditione aliquid domino dare pro laudimio? Respond. quòd sic. eo tempore, quo redimitur, non est iterum petendum. ¶ Glossa. Dictum est, quid sit venditio fiduciaria in prin. huius titu. quia est venditio facta cum pacto de retrouendendo, quod non est vsurarium, nisi interueniente precij modicitate, & his quæ ibi dixi. iuxta c. ad nostram. de empt. & vend. Hic autem obuiet fraudi, quę solet fieri in his contractibus, quia solet ista facultas redimendi concedi ante contractum inter partes, sed in contractu ipso non scribitur, verum in alio instrumento particulari: vt declarant Scriben. quos ego citaui in d. loco. & postea alicui adhuc dicetur quòd istud facit iniquam suspicionem secundum cano. in ca. ad nostram. ego plenè dixi.

Fiduciaria venditio.

Fraudibus obuiandũ est.

CAPVT LXXVII.

Vasallus inuito domino fidem per procuratorem præstare, hac inuestiri non potest: nisi aut captiuitate, aut graui morbo teneatur: ita vt neq; pedes, equéue, neque lectica, vel curru dominum adire possit, idq́; rite constiterit. Tunc enim viso procuratoris mandato admittetur.

¶ Casus. Vasallus voluit per procuratorem fidem facere, nunquid possit? Lex dicit quòd non potest: nisi vel grauissimo morbo impeditus, vel in captiuitate detentus. & de hoc probauerit, quòd nullo pacto ire potuisset, tunc admittitur per procuratorem habentem speciale mandatum. ¶ Glossa. Hæc constitutio est contra ius feudorũ, cum ab vtraque parte procurator admittatur per tex. expressum in cap. 1. §. sed vtrum. per quos fiat inuestitura. c. 1. §. item sciendum. de not. feu. & hæc opinio est Communis. Huius tantum consuetudinis ratio est bona, per ea quæ Bal. no. in l. vni. §. ne autem. C. de ca. tol. & latius in l. quisquis. C. de episc. & cler. quod ea quæ sunt dignitatis, vel naturaliter personalia, nõ possunt per aliam regulariter expediri: nisi in casibus necessitatis, vt hic cauetur. & in l. nullus. C. de decu. lib. 10. per Doct. Adde dictum Specu. in titu. de feud. in fin. quod confirmat Bald. suo more sibi contrarius in l. 1. quæst. vlti. ff. de rer. diui. quòd iuramentum fidelitatis non potest præstari per procuratorẽ: nisi sit vniuersitatis procurator: quamuis hæc non sit communis. facit c. cum dilecta. de rescript. in ver. personaliter. Habes de hac re per Lud. Roma. in l. eorum. ff. de dam. infe. Alex. in consi. 10. vol. 5. Item cauetur hic quòd morbo vel captiuitate detentus: si neq; curru, neq; lectica (vt Appius Claudius) neq; pedes, neque equestris possit, excusatur. Hæc autem discretioni iudicis remittuntur de iure. l. ait prætor. ff. ex quibus cau. maior. de morbo est similis tex. in l. si cui. §. planè si in firmitete. ff. ex qui. cau. maio. ibi humanitatis ratio habenda est. & l. quæsitum. vbi de morbo sontico. ff. de re iudica. De captiuitate & vinculis est tex. & ibi Alber. in l. succurritur. iuncta seq. ff. ex quib. cau. ma. Extenda etiam ad eos, qui Reipu. causa absunt. vel alia legitima causa impediente, rebus suis superesse nõ possunt, quod remittitur discretioni iudicantis. vt in d. tit. ex quib. cau. Circa vltimam partem, de speciali mãdato dicas, quòd est vnus casus eorum, in quibus speciale requiritur ratione iuramenti. vt no. in l. iusiurandum. §. procurator. ff. de iureiuran. c. qui ad agendum. de procur. lib. 6. c. fi. de iura. calum. lib. 6. Alios casus vide per gl. & scrib. in d. c. qui ad agendum. & in l. illud. ff. de mino. & Specu. in tit. de procu. §. 1. scrib. in l. Pomponius. ff. de procu. c. nonnulli. de rescr. cum similib. Incumbit autem onus probandi ei qui excusat causam excusationis. vt cõcludit gloss. in d. l. succurritur. & sequen.

Procurator in feudis non admittatur.

Procurator in personalibus non admittitur.

Qui excusentur.

Speciale mandatũ.

Probatio incũbit ei qui excusat.

CAPVT LXXVIII.

Filij nobiles vel plebei in Lorriaci territorio, si nuptias contrahant, annis maiores efficiuntur. Alibi verò legitimã ætatem nuptiæ non supplent, vbi de fidei protestatione agitur.

¶ Casus. Quæritur an per nuptias quis efficiatur maior quo ad fidem præstandam? Respondet litera quòd non: nisi in territorio & castellania Lorriaci, vbi factę sunt primò consuetudines nostræ. ¶ Glossa. Nuptiæ de iure contrahi possunt inter eos qui puberes sunt, non autem impuberes: qui quamuis per nuptias possint agere, vel per se, vel per procuratorem: licet sint minores. c. ex parte. de restit. spolia. & magna sit nuptiarum dignitas. §. deinceps. in Auth. de nupt. tamen quo ad iura feudi, non reputantur maiores per hanc consuetudinẽ, ne priuilegium nuptiarũ ei cedat in perniciẽ, iuxta l. in causæ. in ver. in perniciẽ, ff. de mino. quia quamuis nupserint: nõ tamen

Nuptiæ per quos cõtrahi possint.

tamen domini seruitio satisfaciant ob ætatis defectum, nec per se admittentur, nec cogentur per se fidem præstare. De priuilegiis matrimonij loquitur glos. & scrib. in c. 1. vt lite non contesta. de Doctore qui est minor annis, & de eo qui industriosus censetur: habes apud Barto. eleganter in l. 1. C. qui & aduer. quos. ita hoc potest pro eis, & pro domino esse. Alibi de nuptiis dixi.

CAPVT LXXIX.

Inuaso non exhibiti hominis causa feudo aduersus vasallum in iudicio se tueri possessione destitutus, eamq; pendente lite à se abdicare dominus non cogatur, sed manu (quod aiunt) plena litiget. Nisi vasallus in promptu doceat se in fidem receptum esse, aut fidei loco toleratum, aut iure debitas oblationes fecisse, aut ipsum dominum abneget, aliumque esse profiteatur & agnoscat, aut rem feudariam esse inficias eat. Hoc enim casu iustum domino probandi iuris sui tempus à iudice statuetur: quo pendẽte vasallus fruetur fundo.

¶ Casus. Quæritur nunquid dominus, qui præhendit feudum pro iuribus suis, & fide debita pendente processu & lite super hoc debeat destitui, & priuari possessione feudi, & possessio sit apud vasallum? Respondet litera, quòd non: sed debet litigare manu plena: nisi vasallus in promptu ostendat, quòd est receptus in fidem: vel quòd habuit tolerantiam, vel dicat quòd alius est dominus, & illum desuoueat, vt dicitur, vel dicat quòd nõ est feudum. ¶ Glossa. Hæc consuetudo est contra ius feudorum: quo cauetur, quòd si vasallus manus appositione facta per dominum se opponat, eámque impugnet: pendente lite debet re feudaria frui, & gaudere, per not. in cap. 1. § 1. vi si. in ver. possessionis, si de feu. fue controuer. inter domi. & vasal. & ita tenent feudistæ. licet text. ille hoc non videatur directè probare, sed ita tenent feudistæ & Bart. atque Ioan. de Plat. in l. litibus. C. de agrico. & censi. libr. 11. Hic autem ea res temperatur, vt in certis casibus non possideat, in aliis secus. Insti enim sunt casus isti expressi in hac l. de pœna eius qui abnegauit dominum: & qui negauit rem esse feudariam, nihil dico: quia per Boërium abunde dictum est. & feudistarum libri de hac re sunt refertissimi, quo pacto ob mendacium, & illam feloniæ speciem, quæ fit abnegando dominum, quis feudo indignus fit: & eo priuatur ob ingratitudinem. De eo cui incumbit onus probandi, quod hic deciditur, dixi latè in cap. 1. huius titu. eo quod res de iure præsumitur libera: & incumbit domino petenti seruitutem illam probare. reliqua ad Curtium & Iaco. remitto. Et tu habes alia in cap. sequen. quæ videas.

Vasallus pendente lite possidere debet.

CAPVT LXXX.

Si à vasallo dolosè iniusteque abnegatum patronum fuisse compertum erit: in pœnam perfidus feudo priuabitur, idque patrono delatum cũ his fructibus, quos perceperit post manus iniectionem restituet. Verum vbi sic vetustus esset inuestituræ titulus, vt annorum centum, quæ longissima hominis vita est, ætatem superaret: patronus qui feudi causa iurisdictionem non habeat, aliter de domino quàm per illam antiquam agnitionem docebit, priusquam ad eum feudum reuertatur.

¶ Casus. Vasallus abnegabat dominum Iniustè & dolosè. quæritur qua pœna punietur? Respon. quod priuatur feudo, & fructibus, quos percepit post interpellationẽ. Sed pono quod ostendebat vnum titulum domini nus qui erat ita vetustus, vt excederet cẽtum annos. nunquid hoc satis probaret contra dominum? Respon. quòd non. sed debet aliter docere, vt puta, quòd ab eo tempore facta sit ei fides vel soluta iura. ¶ Glossa. Ideo dixi, dolosè, quia si sine dolo vel culpa negauerit dominum: feudo non priuaretur, per tex. in cap. vasallus. in versicu. ex certa scientia, si de feudo defuncti contentio inter do. & agna. sit. vbi glos. dicit, quod tamen non excusatur crassa & supina ignorantia. vbi hoc Bald. & alij notant. in text. vernaculo dicitur, friuole, quod ego dolosè dixi ea ratione. Itẽ, quia aliquid doli, vel culpæ habet, quòd friuole fit. cap. veniens. de accus. cum appellationibus friuolis. de appel. l. 6. De onere probandi, quòd domino incumbit, præter ea quæ prius dixi, habes doctrinam Card. in d. c. vasallus. & Alexan. in consil. 136. colum. 3. vol. 1. præter quos habes tex. bonũ in d. c. vasallus. in versic. conuictus, quòd satis sonat per probationes in eum factas. Adde optimum text. in c. 1. § item si vasallus. ibi domini probatio erit. & §. sequen. si de inuesti. fue. controuer. quos ego ad hoc puto expressos, & optimos de iure. Item adde gl. in l. sicuti. §. sed si quæratur. ff. si serui. vendi. Bart. in l. si prius. ff. de oper. noui nuncia. l. 2. ff. de itine. actuq; pri. Bald. in l. siue possidetis. C. de proba. scrib. in l. 2. ff. de probat. quòd res præsumitur esse libera. vt in præceden. ca. dixi. in hac materia. & in cap. 1. huius titu. De eo quod debet feudum perdere per inficiationem, vt prius dictum est. textum habes in d. c. 1. §. si vasallus. si de feud. conten. sit. vbi glos. & reliqui. cum glo. dicit, totum perdit si totum negauit: secus si partem, quòd benignius est, licet text. iste non dicat, & sunt de hac re opiniones,

Quando negans dominum priuetur.

Friuole fieri quid sit.

Per nunciationem feudum perditur

quas

quas videto apud Iaso. in prælud. feudo. col. 23. De fructibus idem, quia tex. in Auth. item possessor. C. qui potio. in pig. habe. & Auth. contra qui propriam. C. de non numera. pecun. hoc innuunt. & ita scrib. tenent. Plenè Feli. cum limitationibus suis in c. cæterùm. de iud. De centum annorum tempore hoc loquitur, quæ est longissima hominis vita. l. fi. C. de sacrosanct. eccle. & ex illo vetustissimo tempore non satis probatur vsus feudi ob lubricũ memoriæ humanæ: sed debet probari aliter. quia medio tempore potuit libertas præscribi. vt not. in l. 2. ff. de itine. actuq; priua. facit ca. §. cùm in omni decennio. de pace Constan. vbi Bald. bene: quamuis magni sit momenti illa immemorialis præscrip. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æstiua. sed hoc iure non præscribitur regulariter libertas. & vide quæ dicta sunt superius de præscriptione, quę per hoc limitantur.

Centum annorum tempus.

CAPVT LXXXI.

Si patronus in stagna feudaria manum iniecerit: eoq; tempore quo piscaturæ parata maturaq; sunt, ipsa soluerit stagna, retinaculumq; sustulerit, piscem qui illic capietur, sibi acquiret: sicq; vasallus, contra si id prior fecerit. Nam restagnanti prius occupantiq; ius potius datur.

¶ Casus. Hic corrigit, vel limitat quæ dicta sunt de stagnis. Quia dicit quòd si stagna erant parata piscationi, ille qui prior stagnũ soluerit, & leuauerit, bondá nque retinet aquam, vel lacuna, vel retinaculum dicitur: illius erit totus piscis, qui illic capietur. ¶ Glossa. Stagnum est, quod temporalem aquam continet ibi stagnantam, quæ plerunque hyeme cogitur. Lacus autẽ perpetuam: sed ad retinendum piscem & fluxum aquæ fit specus, vel lacuna, vel retinaculum: quod à nobis bonda dicitur, vt nöt. in l. 1. ff. de riuis. Hæc cum piscatio fieri solet, tollitur ac leuatur stagnum, quæ dissoluitur, ac restagnatur, sicut ostium dicitur recludi, cùm aperitur. Stagnum autem, non recipit alluuionem. l. lacus. ff. de acquiren. rer. domi. & quædam sunt publica: quædam priuata. l. 1. §. stagnum. ff. ne in flu. publ. pisca. lic. Ad propositum autem, vbi est quæstio inter dominum & vasallum cuius sit piscatura: prius dicebamus vnius anni tantum æstimationem deberi, quod in stagnis nunc decidit aliter, vt prius leuantis bondam, tanquam prius occupantis & diligentioris fiat: quia tunc quodammodo ius quæsitum est, nec res integra dicitur, & iura subueniunt diligentibus. De sylua adhuc innouatur in cap. sequen. & hæc consuetudo induxit occasionem armorum & violentię, tamen hic pręualet, qui prior est tempore, sicut in beneficiis fit.

Stagnum quid sit.
Lacus.
Bonda.
Restagnare.

CAPVT LXXXII.

Simili quoque modo syluam cæduam inuadere potest iure suo, si eo tempore cędua est, cędiq; solet, & excisas arbores acquirere. Ea verò nemora, quæ dicuntur sub gruaria esse: vbi cædua erunt, tunc mensurata, laudata, exposita, licitata, ac tradita iuxta gruariæ legis edictum esse debent. Sic & contra dominum vasallus faciet. quæ verò extra illam gruariã sunt: donec cæsa sint & excussa, nondum permixta intelliguntur.

¶ Casus. Dicit idem esse de sylua cædua, vt ei, qui prius securim apposuerit, acquiratur. quod limitat in illis syluis, quæ sub gruaria sunt, in quibus requiritur mensuratio & licitatio: vt patet ex legibus gruariæ, quas sciunt iudices syluarum, & earum custodes. ¶ Glossa. Nunc de nemoribus dicit. & loquitur de his quæ sunt sub gruaria: ita enim dicitur more nostro, id est, quæ sunt obnoxia illi conditioni gruariæ in certis partibus syluæ Aurelianensis. Quæ res videtur mihi esse sumpta ex eo quod principis aucupio dedicata videtur illa portio. Nam gruarij dicuntur, qui aucupio principis præsunt: à gruib. dicti, quæ spiculis volantes conficiuntur interdum, & rhetibus capiuntur. mansuefactę lasciuiunt, vt Plinius ait in lib. 10. Natu. histo. Hæc ergo nemora sub gruaria posita nõ licet distrahere sine forma hic tradita. quod in iure nusquã habet conformitatẽ, quod legerim. De syluis & aucupio multa per Cępollam de seruitu. & dicã in tit. de pascuis suo loco plura. quia intellecto verbo gruaria. tex. est facilis, quod verbum est syluaticũ. & scies quid sit ab his qui in syluis sunt. Rex enim habet ius in eis, nec sine eo cæduntur.

Gruaria quid sit.
Plinius de gruibus.

CAPVT LXXXIII.

In clientarij prædij permutatione, quæ quidem sit æqualis de re ad rem, nullo superaddito, quintus patrono denatius non præstatur: sed redemptionis iura simplicia, id est, vnius anni prouentus, aut boni viri arbitramentũ, aut quod clienti ęquum videbitur. Horum trium alterum intra bis viginti dies post oblationem exigendi patrono potestas esto. Vbi verò inæqualis permutatio erit, seu ob precij superadditionem, seu alterius rei pręter eam quę pręcipuè permutatur contributionem: ob id quod vltra ab altero traditum est, quintus denarius pensi dabitur.

d ¶ Casus.

¶ Caſus. Vaſallus permutauit feudum cum alia re æqualiter nullo ſuperaddito, id eſt, ſine turnis. quæritur quid pro ea re debetur? quia prius dictum eſt, temperat prædicta, & dicit quod quintus denarius nō dabitur: ſed vnum de tribus quæ offerri ſolent. & optionem faciet dominus quid velit habere intra dies quadraginta. Si verò ſit per turnas: debetur quintus denarius eius quod ſuperadditum eſt. ¶ Gloſſa. In clientelarij, id eſt feudarij à cliente vel clientela, vt dixi in proœmio. De iſta verò permutatione dictum eſt ſatis: optimè in hac conſtitutione deſcribitur æqualis vel inæqualis, qui fit per turnas, vt dicimus aliquo ſuperaddito: ſeu precium ſit, ſeu alia res. In quo tamen quando alia res quàm precium ſuperadditur, dicit Bartol. quòd ſi vendo animo faciendæ venditionis, eſt venditio: ſi animo permutationis, erit permutatio. inſpicitur enim id quod principaliter agitur: vt ipſe tradit in l. 1. ff. de re. permuta. & in l. ſi in emptione. ff de contrahen. emptio. l. Ariſto. ff. de dona. Bald. in prælud. feudo. Moder. in c. quanto. de iud. poſtremō videas omnino Ioan. de Imol. in l. Ariſto. allegata. qui optimè diſtinguit, neque quicquā omittit. Curtius autem in quarta parte feudo. latè diſputat in fol. 12. colum. 4. an poſsit vaſallus feudum permutare: quia hæc conſuetudo non eſt conformis iuri, per quod illa permutatio non eſt venditio. ſed in feudis aliud eſt ob mutationem perſonæ, contra c. imperialem.

Clientelarum prædium.

Permutatio in qua aliud quā precium ſuperadditur.

CAPVT LXXXIIII.

Cum eodem temporis curſu tam ex vaſalli, quàm ex domini parte fides diſſoluitur: nulla ex domini parte nunciatio neceſſaria eſt. Habebit tamen vaſallus fide per mortem ex ſua parte deficiente dierum quadraginta ſpacium dominum, eiúſue dominum adeundi.

¶ Caſus. Vaſallus & dominus eodem tempore erant mortui: ſic ex vtraque parte fides deficiebat, an dominus debeat nunciare, vel hæres eius hæredibus vaſalli? Reſpondetur, quòd non, quia ſunt impediti circa funus domini. & hæres vaſalli habebit quadraginta dies eundi ad hæredem domini. ¶ Gloſſa. Interdum accidit, vt patronus ſimul & vaſallus moriantur: tunc ex vtraque parte fides diſſoluitur: tunc neceſſe non eſt, vt hæredes vaſalli ab hæredibus domini interpellentur: ſatis enim circa domini luctū occupati ſunt, iuxta l. 1. ff ex quibus cau. maio. ſimiliter vaſalli hæredibus datur ſpacium legitimum. De luctus tempore hic non eſt quæſtio: ſed eſt text. in cap quia fœmina. 3. quæſtio. 2. l. 2. & 3. ff de in ius vocand. §. penul. in Authen. vt cum de appella. cogno. Satis eſt de hac re dictum.

Feudum ex vtraque parte diſſolutum.

CAPVT LXXXV.

Per oblationes à vaſallo ritè factas cenſetur domino ſatisfactum, nec deinceps manus iniectionem timebit vaſallus: niſi rurſum à domino feudum inuadatur ex noua cauſa, idque vaſallo rite nunciatum ſit: aut interpellatio facta. Hoc enim caſu vaſallus poſt nunciationem ad exhibendum officium quadraginta dies habebit.

¶ Caſus. Vaſallus fecit oblationes ſuas domino: ipſe verò dominus noluit accipere, & nihilominus impediuit feudum? Reſpondet litera: quòd non poteſt, & in poſſeſsione tuendus eſt vaſallus. Sed quid ſi poſtea veniat adhuc alia mutatio? Reſpondet, quòd poteſt adhuc de nouo vaſallus interpellari ſicut prius ¶ Gloſſa. Declarat præcedentes quæ de oblationibus loquebantur: & ſatis de hac re dictum per me & per Scribentes, in l. acceptam. de vſu. vbi requiritur conſignatio & depoſitio: vbi Bald. late & Barto. in l. prætor. §. ſi paratus. ff de ope. no. nuncia. l. Iulianus. §. offerri ff de actio. empt. l. obſignatione C. de ſolut. Et hæc eſt ratio legis. quia per oblationem à lege conceſſam ſatisfecit.

Conſignatio.

CAPVT LXXXVI.

Si ex domini parte fidès deficiat, iſq; prehendat feudum: fructus ſuos nō facit ante diem quadrageſimum, quippe cū huiuſmodi prehenſio ſimplicis nunciationis inſtar ſit. Quo elapſo tempore, ſi vaſallus fidem iurare domino recuſauerit: ex negligentia fructus maturi domini lucro erunt, quicunque ab eo percepti ſublatiq; poſt temporis metam docebuntur: prout in prioribus edictis ſtatuimus.

¶ Caſus. Dominus erat mortuus. hæres eius inuaſit feudum manus iniectione, & ſaiſiuit fructus. Lex dicit, quòd ante quadraginta dies ſui non fient. poſt illud tempus omnes, qui maturi erant, & ab eo percepti & ablati, acquiret: refundendo tamē ſumptus colono, vt prædictum eſt. ¶ Gloſſa. Declarat, vt prius. De maturis fructibus habes tex. in l. Iulianus §. ſi fructibus ff de actio. empt. l. ſi fraudator. §. fructus. ff. quæ in fraud. credit. & in §. is verò Inſtitu. de rer. diui. ſatis multa dixi de fructibus. & extendit ad nouum caſum, quando ex parte domini fides defecerat.

Fructus maturi.

CAPVT LXXXVII.

Si vaſallus feudum annuæ penſionis titulo diſtraxerit ea lege, vt pēſio-

nis

nis onus per emptorem possit redimi, vectigalque ipsum extingui: ex eo contractu nihil laudimij patrono præstãdum venit, nisi ius feudi, quod habebat vasallus, emptori tradiderit: tunc enim mera venditio est. Vbi tamen ex pacto pensio redempta erit: quintus ac subquintus nummus patrono pensitabitur.

¶ Casus. Vasallus vendidit Titio feudum pro anoua pensione: veputa, tradidit ei ad decem modios frumenti annnos, ea tamen conditione quòd emptor posset tradẽdo certam pecuniam redimere: quod dicitur dare ad rentam redimibilem, vt datò precio certo ipsa renta extinguatur. quæritur vtrùm ex tali contractu debeatur laudiminm? Lex dicit qoòd sic, quando tradidit ei omne ius quod habebat: & non retinuit ius feudi vel fidem. Sed quæro vtrùm eo tempore quo redimitur redditus aliquid debeatur? Lex dicit, quòd debetur quintus & subquintus danarius.

CAPVT LXXXVIII.

Vbi feudum pensionis titulo sine redimendi facultate vasallus tradit: fidemque retinet: ipse fidei causa patrono semper obnoxius erit, eiusque rei immunem emptorem præstabit.

¶ Casus. Vasallus dedit feudum ad pensionem, vel rentam annuam sine facultate extinguendæ vel radimendæ pensionis sibi retenta fide. Lex dicit quòd emptor non tenetur ad aliquid patrono. ¶ Si vasallus. Hæc constitutio venit ad declarationẽ eorum quę dicta sunt in 2. & 3. cap. huius titu. & contractus iste emphyteoticario similis est: sed datur facultas redimendi pensiooem, quod dicimus dare fundum ad redditum redimibilem, qui contractus differt à contractu de retrouendendo: de qoo in prioribus cap. clara sunt quæ hic tradontur, & latius in præced. declarata. & hæc est vna species noua, quæ per casus hic positos satis declaratur, & in præce. allegatis.

Contractus pensionis de redemptibili pensione.

CAPVT LXXXIX.

Is qui feudum census redditúsue annui titulo distraxit retenta fide: ipse præstare fidem atque omnia iura domino persoluere debet, nisi aliter cum emptore conuenerit.

¶ Casus. Limitat præce. vt non debeat emptor esse immunis à præstanda fide, quando inter eos sic conuenit, quòd ipse solueret, vel hæredes eius pro mutatione, vel alio modo. ¶ Glossa. Addit ad præced. & limitat, nisi aliter conuenerit, quod est clarum per argu. l. non omnis. ff. si certum petat. De censu dicetur suo loco.

CAPVT XC.

Mortuo vasallo feudum patronus potest inuadere. Verum ex eo ante quadragesimum diem tollere quicquam prohibemus. Quo lapso tempore fructus maturos auferre sibique acquirere potest, donec hæres vasalli fungatur officio. Idq; refusis, vt prædictum est, cultori vtilibus impensis.

¶ Casus. Patronus post mortem vasalli inuasit feudum, & saisiuit. Lex dicit, quod potest ante aliam nonciationẽ: sed non potest ante 40. dies aliquid auferre: & post illud tẽpus semper fruetur maturis fructibus, donec vasallus satisfecerit: refusis tamen expensis. ¶ Glo. Clara est consuetudo, & in præce. sæpe materia eius tradita est. De exceptione expensarum vltra prędicta dicas quod est iustissima, per l. in hoc iudicio. ff. commun. diuidun. l. si in area. C. de rei vendica. vidisti superius quo pacto annus de iure datur hæredibus. hic nõ dantur 40. dies. ego illic abundè dixi: nec est quicquam quod videam dubium.

Expensarum exceptio iusta.

CAPVT XCI.

Vasallus inita fide ritéue factis oblationibus aduersus dominũ Interdicto agere potest ratione possessi feudi ab eo profecti.

¶ Casus. Vasallus fecerat fidem, vel oblationes debitas: dominus tamen turbabat eũ in possessione. Lex dicit, quòd habet interdictum, & querelam, quæ datur pro possessione. ¶ Glossa. Hic tradit remedium quod vasallo datur contra dominum, qui enim in possessione turbare velit, vt moueat querelam nouitatis, & interdicto vtatur aduersus eum. l. 1. ff. vti possi. vbi gl. 1. ponit exemplum de proprietario, qui turbat vsufructuarium, & in l. in summa. eo. titu. quę ad hoc citatur, quod interdictum illud datur etiam interdũ pro rebus incorporalibus. Potest enim agere adipiscendę ad habendam saisinam. & posses. feudi sui, si non habuerit eam: vel recuperandæ, si habuerit: & retinendæ, si turbetur. Ec ne referam ea quæ laté scribit Curtius in tractat. feud. fol. 55. habes text. in cap. 1. si de feu. fue. controuer. inter dom. & agna. & c. 1. si de feu. fuer. contra. inter dom. & vasal. vbi probatur, quòd vasallos in possessione tuenda est, & ei deferenda est, cuius possessio per annulum, vel baculum acquiri potest: vt Dyn. in c. 1. de regu. iur. lib. 6. enim vulg. ego de interdictis dixi in titu. suo: infrà tu videbis.

Vasallo aduersus dominum datur interdictum.

CAPVT XCII.

Si inter duos dominos de alicuius prędij feudo contentio sit: vasallo fructuum perceptio decernetur

facta apud iudicem oblatione atque depositione iuriũ, quæ ipsi iudici soluenda videbuntur, tuncque pendente lite à superiore vasallus in fidem recipietur.

¶ Casus. Erant duo qui certabant de feudo alicuius fundi: quia vterq; dicebat, q erat suum: Vasallus nesciebat cui solueret, Lex dicit, q debet ponere & offerre in manus iustitiæ. id quod iudici videbitur: & pendente lite à superiore loci vasallus in fidem recipietur. ¶ Glossa. Hæc constitutio est ferè ad formam l. litibus. C. de agri. & censi. per intellectum Pla. quem illic Bar. in fi. refert: vt verus est in se. In ea enim l. fit mentio de depositione seu sequestratione: & de arbitrio iudicis in simili quæstione. & in fi. Bar. dicit, q si inter duos dominos quæstio sit de fundo, colonus neutri restituet fructus ante sentẽtiam: sed satisdabit. hic tamen requiritur depositio in manus iudicis & realis oblatio: ideo quia tutius est, in omnem euẽtum, vasallus alterutri litigantium debet, melius ergo est, vt deponat. argum. l. fin. C. de pet. hæred. in prima parte. De hac consignatione in iudicio facta copiosè tradunt Bald. & Scri. in l. acceptam. C. de vsur. & suprà dictum est.

Fundamẽtum in iure quando inter duos dominos est quæstio

CAPVT XCIII.

Si ex tribus oblatis anni prouentum patronus optauerit: eoq́; anno in feudalibus prædiis syluę cæduæ securim expectent, aut stagna rhetibus ac cymbæ sint parata: non ita totã syluam cædere, aut omnem piscaturam capere: sed vnius duntaxar anni æstimationem consequi poterit.

¶ Casus. Videtur corrigere superiora, quibus dicitur, q occupanti & prius cedenti, vel leuanti bondam, acquiruntur. Vide quę illic dixi. & intelligas sequentia ex præcedentibus: nisi dicas, quòd hic statim tempore optionis elegit anni prouentum, cùm sylua erat matura, vel stagnum: tunc non habet nisi annum: ne in fraudem hoc nimium exigeret & eligeret, vt melius. ¶ Glo. De hac prius decisum est, & facit tex in l. diuortio. ad princ. ff. sol. matri cui conuenit ratio legis secundã naturã. ff. de reg. iu. & Bar. in l. pe. ff. de annu. leg. Ita autẽ, vt summarie dicam, Alex. in nemore ponit exemplũ in d. l. diuortio. referẽs Bal. tu videto: & prius dixi, sed hic loquitur quãdo eo anno elegit quo matura erant: tunc enim fieret in fraudem, vt dixi in casu.

Vnius anni æstimatio ex sylua cædua patrono datur.

CAPVT XCIIII.

Feudum prehensum patronus deteriorem facere non potest: nec ædificia destruere, sed conseruare, stabilire, & diligentis patrisfamilias more frui debet.

¶ Casus. Dicit q dominus qui saisiuit feudum, debet ipsum colere, nõ diruere nec demolire: sed tanquã bonus paterfamilias custodire, & vti arbitrio boni viri. ¶ Glo. Eundem casum in feudo ponit Barto. in l. diuortio. ff. solut. matri. in § si fundum, sed loquitur in emphyteota & vasallo, qui quamuis vtile dominium habeant: non possunt tamen arbores fructiferas cædere, vel deteriorare fundum. Hic autẽ loquitur in domino, qui quamuis sit directus: non tamen potest eadem ratione in præiudicium vasalli rem deteriorare. facit l. in fundo. ff. de rei vendi. l. forma. §. si vites. ff. de censibus. l. in fraudem. §. conductor. ff. de iura fisci. l. si ita. ff. de vsu & habi. facit etiam tex. in §. fin. ff. de loca. vbi glos. loquitur de diligenti patrefami.

Res deteriorari non debet per possessionem.

CAPVT XCV.

Cuiuslibet syluæ extra gruariam sitæ iugeri redemptio quatuor solidorum est: in gruariis duorum, quæ in Aureliana sylua sunt: quæ verò in Sicalonia, vbi etiam gruaria erit triũ.

¶ Casus. Hic ponit certam quantitatem, quæ in syluis præstatur ꝓ renouatione feudi: vt quatuor solidi pro vno arpẽto: in gruaria Belsiæ, duo; Sicaloniæ trium. ¶ Glo. Dicit quantũ debeatur pro vnoquoq; iugero seu arpento terræ in syluis redimendo. Aureliana autẽ sylua est in Belsia. Sicalonia quasi frumentaria dea: & est in Aquitania. Ligeri enim discernitur. de gruaria prius dictum est.

Belsia bellum solu

Sicalonia frumentaria à σῖτος Græce.

CAPVT XCVI.

Vbi vasallus ritè se in fidem contulit, & iura omnia patrono persoluit: si ob æs alienum à creditoribus prædia prehensa, venditioniq́ue addicta sint: ex ea causa feudum minimè apertum erit, eoq́; patronus non fruetur. Nec enim fides ob id censetur dissoluta: donec subhastatione facta, feudum sit emptori ex decreto traditum: nisi interim vasalli morte aliisue modis aperiatur. Iudiciaria autem manus iniectio quenquam possessione non destituit.

¶ Casus. Vasallus in fidem receptus, habebat multos creditores, à quibus ita vexatus est, vt feudum suum venditioni sit addictum: & per iudicem ipsi in eius possessionem missi sunt, vt pro debitis venderetur, & eis satisfieret. Dominus statim voluit ea prædia saisire. Lex dicit, quod non potest ante venditionem perfectam: nisi interea ob aliam causam apertum sit feudum. Et in fine dicit, quòd manus iudicis non desaisit possessorem. ¶ Glossa. Quoniam venditis aut confiscatis bonis feuda non continentur, vt dicit

Feuda non confiscantur de iure

dicit Barto. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect. & latè Ioan. de Plat. an possint in solutum dari in l. apud eum. C. de censi. & censito. libr. 11. videbatur, quòd non posint pro ære alieno à creditoribus capi, & distrahi sicut cætera pignora. quia id fieret in domini directi præiudicium. Tamen ista lex aliud statuit. Sicut enim hoc iura vendi à vasallo possunt. ita pro debito capi: & ex decreto plus offerenti ac vltimo licitanti tradi. argumen. l. in venditione. ff. ex qui. cau. in pos. ea. vbi in venditione bonorum, quæ fit per creditores etiam vsusfructus debitoris venit: sic & feudum quod vsufructui comparatur. De ipsa verò sobhastatione, de qua Bartol. in l. licitatio. ff. de publica. & Ioannes de Plat. in l. 1. C. de fide instrumen. & iure hastæ fisca. libr. 10. ego sum latè dicturus in titu. de subhast. infrà, finis autem istius legis est contra l. in venditione allega. vbi creditor habet possessionem: percipit fructus & locat. & sic desaisinat (vt dicunt) debitorem instieiæ manus. & in l. iustæ. ff. de acquir. posses. cum similib. sed hic mitius cum debitore agitur, vt interim posideat & fruatur.

Feudū an per creditores vendi posit.

Insticia manus an desaisinat.

CAPVT XCVII.

Vbi plures directi domini sunt eius loci, vnde feudum aliquod profectum sit: neque illic habitationem habent, satis est clienti, si apud eum locum oblationes fecerit: tum cuipiam eorum id nunciauerit, qui intra viginti miliaria inuentus fuerit: ipsi aut apud eius domicilium. Nec in omnium fidem, sed vnus sese conferre vasallus necesse habet.

¶ Casus. Vasallus habebat multos dominos feudi. quæritur quid sit ei agendū, quando illic non habitant? Lex dicit quòd sufficit adire vnum eorum, vel domum eius non vltra decem leucas: & illi facere obsequium & oblationes: non autem omnibus. ¶ Glossa. De oblationibus & domicilio plurima dicta sunt superius. hic de pluribus dominis, & an vni sufficiat fidem præstare, habes disputationem gloss. in cap. omnes. si de feu. fue. controuer. vbi scrib. & in c. imperialem. §. præterea. de prohi. alie. per illum tex. Panormit. & Felin. in cap. dilecti. de maio. & obedi. Bald. in l. libertus communis. ff. de in ius vocan. Iasonem in l. 2. C. de iure emphyt. colum. 17. Franciscinum Curtium in 3. par. feud. Boerius de hac re scribit iuxta illud: Nemo potest duobus dominis seruire. Tu multa illic nota leges. piget enim referre tam sæpe dicta & communia.

Vasallus an plurib. dominis fidem præstet.

CAPVT XCVIII.

Si vidua nobilis liberorum tutrix ad secundas conuolauerit nuptias, sitque illis auus aut auia, his si voluerint, illorum tutela danda erit; sine laudimiis feudi gratia præstandis. Habebunt autem fructuum mobiliumque omnium lucrum, vsq; ad legitimam pupillorum ætatem, cum onere alimentorum & æris alieni, vt prædictum.

¶ Casus. Mater nobilis ad secunda vota transiit, quæritur cui danda est liberorum tutela? Respondetur, quòd dabitur auo vel auiæ eorum, qui pro eis & feudis eorū nihil soluēt, & habebunt fru. & mobi. vsque ad ætatem eorum: & habebunt etiam onera eorum. ¶ Glo. Clara est hæc constitutio, & penè superflua: vtpote tam sæpe in præcedentibus exposita, vbi de tutela dicebatur: eratque illic collocanda: non hoc in loco, vbi iam ad aliam materiam digressum est. Et pro hoc præter multa facit quod dicunt mihi hodie Moderni in expositione l. precib. C. de impu. sub. quòd opin. Bart. quæ habet quòd compendiosa fauore matris, quæ est in medio, non est directa: non habet locum quando mater ad secunda vota transiuit: vbi legas Decium.

Contra matres secundo nubentes.

CAPVT XCIX.

Ecclesiæ cæterique mortuam manum habentes, feuda vlla quærere ac possidere in patroni præiudicium nequeunt. Acquisita verò cuipiam alterius conditionis tradere ac emancipare debent, qui liberam administrationem ac alienationem habeat: ita vt iura feudalia nullo pacto deteriora efficiantur. Post factum verò ipsis distrahendi præceptum anni spacium habent, vt distrahant, emptoremque inueniant. Quòd si patronus eos per vicarium habilem semel admiserit: vbicunq; feudi mutatio fiet, per vicarium recipientur.

¶ Casus. Quæritur vtrùm ecclesiæ & monasteria, & alij habentes mortuam manum, possunt acquirere vel tenere feuda? Responde, quòd non possunt posidere: sed tradere debent ea quæ habent, alterius cōditionis homini, qui posit seruire per se: & non faciat iura domini deteriora. Et debet eis fieri præceptum, vt se desaisiant: & habent annum postea ad distrahendum. Si verò patronus semel receperit eos per vicarium: semper in omnibus mutationibus recipere vicariū tenebitur. ¶ Glo. Ecclesia, monachi, mendicantes, cæterique, qui mortuam manum habere dicuntur, q. habēt liberam administrationem seu alienationē rerum suarū, & facilis executionis non sunt: nec etiā dominum in bello iuuare possunt: incapaces sunt feudi. c. 1. §. si clericus. si de

Mortuam manum habentes.

feu. fue. contro. & nunquã dicitur mori ecclesia, vt videbis in fine tituli cano. & maximè Barbat.in Rub.de feudis.in antiquis, qui concludit episcopum, neq; posse feudum acquirere, neq; feudo etiam antiquo succedere. nam vadit ad agnatos, neq; nouum mã reuertitur ad dominum, nec potest per substitutũ seruire. nã videtur electa industria personæ: de quo, quia est quæstio scholastica, habes gl. quæ non audet decidere in d.§ ti clericus.& cano.in c.potuit.de loca.l.3 C.de iure emph. & Cyn. de mortua manu. aliter loquitur in Auth.sed episcopalis C.de episc. & cler.dicit tamen Barb.q de æquitate interdum admittatur substitutus: dicã in c. fi.hoc tit.nostro: plura de hac re, tu illic videas, q scribemus.

Episcopus an non habeat feudum.

CAPVT C.

Quòd si intra annum à se feudum minimè abdicauerint, patronus inuadet prædia: fructusq; acquiret, donec id fecerint: possunt autem 60. annis id contra patronũ præscribere. Tunc enim ob illam diuturnam possessionem non distrahere cogendi sunt, sed vicarium præstare sine laudimiis: ex eo autem quo vicarius admissus erit, cuiuslibet vicarij morte laudimia pro redemptione pensitabunt.

¶ Casus. Ecclesia erat per patronum, vt alij capaci feudum daret, post annum erat contumax: Lex dicit, q patronus saisibit feudum, & fructus acquiret donec illud fecerit. Sed quæritur vtrum possit istud præscribi? Respon. q sexaginta annis possidendo sine præcepto distrahendi præscribit. Tamen dabit vicarium, & singulorum vicariorum morte soluet redemptionem. ¶ Glossa. Ista est pœna qua plectuntur vasalli, vel hi qui non obtemperãt edictis feudariis, vt in patroni possessionem feudum redeat: donec satisfactũ edicto fuerit, quod prius sæpe visum fuit. Hic habes præscriptionem sexaginta annorum: cuiusmodi non est ordinariè in iure, sed vel decem ac viginti, vel quadraginta ac triginta, vel centum contra ecclesiam. Hic autem sexaginta ponit, quia ferè hominum vita est breuior, vixq; excedit annum sexagesimum. Estq; velut tantum tempus, cuius mihi memoria non extat, licet hodie apud nos viuant longè seniores, & qui annos centum superauerint, quinque asserant se, ac meminerint Ioannem puellam quæ aduersus Anglos pugnauit: obsidionemq; illam vidisse. Ad materiam vide quæ dicemus in fine titu.

Præscriptio 60. annorum.

Ioanna puella.

CAPVT CI.

Patronus qui fundum manus iniectione possidet, vectigal feudo impositum soluet. Res enim cum onere transit, vt prædictum.

¶ Casus. Ego accepi rem in feudum à Titio, quæ debebat onus aliquod vel redditũ: ipse saisiuit illud pro fidei defectu: an teneatur soluere redditum annuum, vel onus pro feudo dum gaudet fructib. ipsius feudi? ¶ Glo. Vidisti superius de hac re: sed loquitur hic quando vectigal est infeudatum: illic dicebat quòd non soluet illud quod erat impositum à vasallo sine eius consensu.

CAPVT CII.

Frater senior (vt prædictum fuit) pro se ac reliquis in fidem se conferre potest. Quòd si egerit, in eorum iniuriam, reuocare nequibit, nisi cæteri pro se fidem obsequiumque ferre velint. Hæc satis clara est iãq; exposita, sed addit quod beneficium collatum non reuocatur in his quæ momentanea sunt: etiam propter ingratitudinẽ: in aliis secus. l. hoc iure. ff. de don.

¶ Casus. Frater antiquior fidem pro fratribus ac sororibus fecerat: postea iratus in eos voluit reuocare: an possit? Lex dicit, q̃d non, eis inuitis & nolentibus sese in fidem conferre.

CAPVT CIII.

Si vicarius ab his oblatus, qui manum mortuã habere dicuntur, ac receptus religionem ingrediatur, atq; profiteatur, ac postea ex domini parte mutatio fiat ante illius vicarij obitum, potest feudum quod apertũ est, prehendi post interpellationẽ legitimã mero vasalli damno: donec nouus vicarius oblatus fuerit. Dantur autem hoc casu vasallis interpellatis post nunciationẽ dies quadraginta ad vicariũ nominãdum, qui sine vllis laudimiis intra id tẽpus admittetur.

¶ Casus. Vicarius datus & receptus intrauit religionẽ, & professus est, & postea ante eius decessum dñs mortuus est, vel mutatio ex eius parte facta. Lex dicit, q post summationẽ, id est denunciationẽ de dando alio vicario factam feudum erit apertum, sed post denunciationem habet ecclesia 40. dies ad nouum vicarium dandum sine vllo sumptu. ¶ Glo. Volo hic de huius rei materia, prout pollicitus fui, copiosè differere. Et primò dico, q nec que feudi neque iuris emphyteotici, neque census translatio fieri debet in personam, per quã conditio domini efficietur deterior, etiã per missã alienatione: quod not. cõtra eos qui vendunt feudum tyrannis, ita Card. & scrib. in c.potuit.de locato.in glo. in ver prohibere. Specul. in titu. de locato. §. nunc aliqua. ver. 117. & duobus versi. seq. qui refert quod

Feuda ecclesiis non dantur.

de

Cōsuetudo prouinciæ hæc cōseruetur.

de consuetudine in prouincia obseruatur, quòd si ecclesia reperiatur habere emphiteosim priuati, tenetur illam vendere intra annum. & Petrus de Anchi. dicit quòd omnis persona, per quam domini cōditio deterior fit, est prohibita, vnde Andreas de Iser. in c. 1. §. idē potest. de alie. feud. dicit, quòd si datur alicui feudū ea lege, vt possit illud alienare ad libellum sine consensu domini, non poterit illum ecclesiæ conecdere, per tex. vbi est casus, quòd si vasallus possit alium infeudare, de feudo non poterit infeudare ecclesiam, quo text. reddit optimam rationem, cum ecclesia non desinat esse hæres: quia nunquam moritur: cōditio domini efficietur deterior. Vide hnc gl. in c. 1. de loca. quæ etiam scholares annumerāt inter eas personas, quæ non possunt accipere alienationem emphiteo. sicut nec potentiores. Tu etiam videas optimum text. in c. 1. & c. secundum, ne cleri. vel mona. vbi debent repelli omnino clerici & monachi à firmis seu pensionibus & conductionibus, vbi in d. c. 1. glos. ast in ver. cōductores, quam Panor. commendat in c. quia 5. de iudi. quòd clericus succedens, pro tempore prædecessoris debet firmā possidere: non sic esset in feudo, vt hic: habes etiam tex. not. in c. liber. titu. 8. 18. q. 2. perpetuo enim viuit, & nō moritur ecclesia, & tex. in c. qui clericus. si de feud. fue. contro. inter do & agna. & in c. 1. de mili. vas. qui arma belli depo. c. 1. an mutus, vel sur. c. 1. §. fi. de feud. fœmi. gloss. not. & Bart. in l. 1. C. de legi. facit dictum Cyn. in Authentic. ingressi. C. de sacros. eccle. dicentis, quòd feudum personale non transit in monasteriū reale: sic, quia non est propriè feudum, pro quo reale tantū ministerium debetur & Bald. in l. Deo nobis. C. de episc. & cle. cum multis remissionibus, quas facio ad Alex. in consi. 10. in 5. vol. vbi in quadam fœmina consuluit contrarium: sed erat alius casus. Huc facit quod concludit Barba. in Rub. de feudis, quòd episcopus nō succedit patri in feudo de iure, per ca. si clericus. si de feudo fue. contro. & Bald. in l. quisquis. C. de episco. & cle. quòd si vasallus est inhabilis ad feudum ab ipso initio, vel ex post facto secundum naturam feudi: vt quia fœmina, mutus, vel clericus: non licet ei seruire per substitutum, per d. c. qui clericus, cum simi. allega. promotus tamen ad minores ordines seruiet per substitutum: neque intelligitur renunciasse feudo. glos. in c. 1. de benefi. fœmi, nemo etiam Deo militans debet secularibus negociis se implicare: nec duobus dominis seruire. 23. q. 8. c. reprehensibile. cum simi. gl. solennis in l. de quibus. ff. de legi. Hic autem admittitur per substitutum, iuxta d. l. quisquis. sed de voluntate patroni. Et loquitur generaliter de omnibus habentibus manum mortuā, & prohibitis alienare. In substituto autē requiritur qualitas & habilitas: vnde iuxta l. parabolani. cum vulga. vicarius ingressus monasterium, non est amplius capax: sed alius nouus dandus erit, & ego dixi de substitutia. infrà. tit. de laudimiis. De professione, vide scrib. in Authen. ingressi. C. de sacros. eccle. Hic tandem not. quòd patronus non tenetur, nisi velit admittere substitutum per rationem §. præterea. de prohi. feud. alie. quia videtur electa industria personæ. arg. l. inter artifices. ff. de solu. vt Ioan. Calda. tit. de feu. dixit. Sic huius tituli finis erit.

Ecclesia nō moritur.

Clericus successor pro tempore prædecessoris firmam possidet.

Feudū reale à clerico possidetur.

An liceat per substitutum seruire in feudo.

Dominus nō tenetur admittere substitutū ab initio.

De Censibus.

CAPVT I.

Ensus non soluti die ac loco præstituris quinque solidorum mulcta esto. Tametsi in plerisque locis nulla est pœna, aut triū duntaxat solidorum indicta: alibi verò martarum prehēsio fit, alibi aliæ mulctæ, quæ ex census conditione deciduntur. Nec deprecanti culpam debitori pœnam remittere inuitus dominus cogitur.

¶ Casus. Titius debebat censum pro fundo suo soluendum Calendis Ianuariis in certo loco, vbi solui solet: ipse non soluit die ac loco præfixis, quæritur qua pœna puniatur? Respondet litera, quòd debet soluere quinque solidos pro pœna. in aliis locis est alia cōsuetudo, & dominus census non tenetur remittere pœnam volenti purgare. ¶ Glossa. Census apud Ro. erat æstimatio rerum ac facultatum cuiuslibet Romani ciuis quantum quisque bonorum haberet: vt inde pro modo facultatum viritim tributū penderetur. Huic rei præerat censor magistratus. de qua re apud Gellium & Budæum plurima. Hinc & Io. de Pla. in tit. de anno. & tribu. C. lib. 10. & tit. de censi. C. lib. 11. & scriben. in plerisque locis. Post Bar. in l. 1. §. 1 de publi. & Ioan. Fabrum in §. adeo. Instit. de loca. dicunt censum tributum publicamque pensitationem idem esse. Ita enim cautum est. l. ætatē. de censi. ff. l. 1. & 2. de censi. C. li. 11. c. 2. de censi. quod datur principi aut superiori in signum, vt dicunt, subiectionis. Interdum verò census est pensio quædam, quę debetur cuipiam priuato annuæ præstationis titulo ob fundos in cēsum ab eo acceptos, aut ecclesiæ aut ciuitati. est enim reale onus rei causa debitum reique incumbens: vt scrib. in l. 1. sine censu vel reliq. C. quando quis alteri fundos tradidit, omneque dominium in accipientē transtulit ob annuam pensitationem. Quæ res ab emphiteosi differt, qua vtile tantum dominium abdicatur. Si nō soluto censu per trienniū quis non priuatur iure suo, vt est in emphiteota: vt latius Ias. in l. 2. C. de iure emphite. & Boerius de hac re multa congerit. & pulchrè Iason in tit. de feud. colum. 18. post Imo. in c. ad

Census quid esset apud Ro.

Census. Tributum.

Pensitatio. Census priuatus.

Census ab emphiteosi differt.

eudientiem.de reb.eccl. non alic. columm.2. habes etiam copiosè de hac re dicentem Felinum in c.ad audientiam. colū.7.de præscrip. & scri.in l.1. C. in qui. csu. pig.ta.contra.& in tit.de censi.& peræquatoribus. C.de censi.in anti.& l.census.ff.de proba.& in tit. de censi. in 6.& clem.per Goffre.Host.& Azo.in Summis. De censu publico & priuato videas in l. forma. ff. de censi. De possessorio pro censu non soluto. Cyn. Bartol.& scrib.in l.si certis annis.C.de pac.Hæc autem iura ex consuetudine legem accipiunt: vt scrib. in Rub.de sacros.eccle. C. in l. domini prædiorum. de agri.& censi. C.li.11.& hic cauetur de eo quod dicitur certa die & loco solui debere.adduco tibi text. nouum in l. cum possessor. in § pro pecunia.ff.de censi.in versi. quod sua die non est solutum. In text.marrarum. hoc vocabulo vtuntur & boni authores, vt Columella: & nos vernaculo sermone vtimur.& Iuuc. Non desint sarcula marræ. De materia census plurima videas apud canonistas.in c. cōstitutus. de religio.domi. Et not quòd dominus recipiendo censum præteriti temporis, censetur remittere pœnam, etiam si esset prælatus. gl. l.2.C. de iur.emphi sing.

Possessoriū pro censu datur.
Census iura ex cōsuetudine reguntur.
Census certa die solui debet.
Marra latinum vocabulum.
Censum recipiēdo pœna remittitur.

CAPVT II.

Censualis dominus ob reliquias census non soluti, ac mulctam iuraque censualia sic expetiri potest: vt si domus causa census debeatur, eam cēsuali debitori affixis obstaculis obicibusque præcludat: ædesque obstructas impediat. Sin ager frumentarius vitisve sit: apposito fascis symbolo interdicat. Quòd si debitor nunciatam sibi manus iniectionem violauerit: quinque solidis mulctabitur. Si tamen dominus censuarius iurisdictionem habeat, aut iudicis authoritate manum iniiciat, In violatorem sexaginta solidorū pœna erit, ex quibus quinq; illi domino, qui aliud imperium præter censum non habuerit, adiudicantur.

¶ Casus. Cum census non solueretur, quæritur quod remedium detur domino? Respondetur, quòd si sit domus, pro qua debetur census, poterit obstrui & obstaculari: si sit fundus, apponetur signum vel fasciculus, vel brādo, per quem significabitur interdictum, & impeditum esse fundum. Et si dominus fundi fregerit, vel violauerit saisinam, punitur in quinq; solidos: si dominus census iurisdictionem habeat, vel superioris opem implorct: ille punietur in sexaginta. ¶ Glossa. De iure canonico non imponitur census personis, præterquam à principe. Rebus autem imponitur à priuatis, vt à patronis, prælatis, & fundetoribus. c. constitutus. de relig. domi.ca.preterea.de censi.cum simi. Si quis igitur censum non soluerit rel causa debitū, qui realis dicitur de iure: datur domino possessorium pro annua præstatione alleganti diuturnam possessionem. est enim tuēdus in possessione.c.peruenit.de censi. secus pro personali: vt not.Penl. & Innocen. in d. ca. peruenit.& scrip. in l.si certis annis. C. de pac. Hic autem cauetur domino, alio remedio per manus iniectionem seu interdictionē, vt in feudis dictum est, & mulctam quandoq; illi soli applicandam, quandoque etiam superiori. Habes etiam tex. quia de forma huius consuetudinis non loquuntur, alij in l. cum possessor. §. fina. ff. de censi. vbi etiam bona & prædia distrahuntur pignoris iure. Sed dicas illum tex. loqui in tributis principis tamen etiam tendem hoc decerneretur à iudice nimiam contumaciam, nolentis vnquam soluere censum. & per formam t.tu. de bo. eu. ēto. iudi. possi. De census præscriptione dicam aliquid boni In fi. tituli. Videas enté Bal. in l. censualia. C. de dona. de eo qui rem suem in censum ab alio recognouit, an videatur donare. & alie quædam illic à scribentibus tradita.

Dispositio iuris cano. circa censum.
Interdictū pro censu non soluto datur.
Censu recognito, an donatio sit.

CAPVT III.

Si dominus iure suo manus iniectionem fecerit: isque qui fundum possidet, se opposuerit, si vel ex eius confessione, vel ex charta censitoria, vel aliàs legitimè de iure census debiti doceatur: manus iniectio rata erit.

¶ Casus. Dominus census pro censu non soluto salsiuit feudum: dominus feudi se opposuit. quęritur, cui incumbat onus probandi, & quomodo probetur? Respondetur, quòd incumbit petenti: & probetur per papyrum censualem, vel aliis modis. ¶ Glosse. Quod credatur lib. censuali, facit tex. quē tibi pondero. in l. qui grauatos. in verbo codicū oblationem. C. de censi. lib. 11. Adde doctri. Bart. in l. quædam. §. nummularios. in fi. ff. de eden. quòd creditur libris eorum qui præsunt gabellis & collectis stationariorum. & vide dictum singu. Ang. quod Iason refert in l. tradit. C. de pac. in sex. limi.

Libro censuali credi debet.

CAPVT IIII.

Censuum varia genera sunt. Quidam enim laudimiorū venditionumque iure sunt. quidam chirotecarum & venditionum simplicium. alij verò vini & venditionis. alij simplicis venditionis. ex prima specie sexta precij portio debetur, quod dicunt ex franco octo albos præstari. ex secunda pro quolibet (vt aiunt) franco sexdecim dena-

denarij Parisienses: & insuper vnum par chirotecarũ. ex quarta sexdecim ex franco denarij Parisienses. ex tertia specie sexdecim, vt prædictum est, denarij, & insuper ex toto vna vini metreta, quę iallia vulgo dicitur. Quæ res ex loci consuetudine ac domini vsu deciditur, eaque ab emptore debent pensitari.

¶ Casus. Hic ponit diuersas censuũ species. vnus est census pro quo debẽtur laudimia & venditiones. Vnus est pro quo debentur chirotecæ & simplices venditiones. Vnus est pro quo debetur vinum & vẽditio. vnus pro quo sola vẽditio pro censu primæ speciei debetur sexta pars precij de sex aureis. vnus pro secunda specie. vnũ par chirotecarum & pro quolibet franco sexdecim denarij Parisienses. Ex quarta specie dicti sexdecim denarij tantum. Ex tertia dicti sexdecim denarij & vna iallaya vini. & omnia ista per emptorem solui debẽt. & regulantur secundum diuersas consuetudines locorum. ¶ Gloss. Hic describuntur variè censuum species quę admodum Latine dici nequeunt: vt pleraq; in feudis dicta. & in aliis titulis dicenda quæ pro materię necessitate excusabitis. de hac autem consuetudine loquitur Ioã. Fab. in §. 1. de emptio. & vendi. Insti. & quòd vẽditionis precium vel portio debeatur, quas ventas appellant, dicit esse in toto regno obseruatum. Hæc autem iura cõsuetudine locali deciduntur: vt scrib. Io. de Plat. in l. domini prædiorũ. de agrico. & censi. C. vbi dicit Bart. etiam in feudis idem esse quòd transit ad filios ex consuetudine etiam si nihil dictum sit. Idem in l. eum à socero. ff. de his quæ in frau. credi.

Censuũ species ex consuetudine.

Fundamentum.

Consuetudo locι in censu ac feudis seruanda.

CAPVT V.

Emptor prædij censuarij, aut deprecari, aut soluere laudimia pro regionis consuetudine intra octo quadragintáve dies ab emptione aliúdve ex census natura præstitutum tempus debet. Alioqui ob celatam venditionem sexaginta solidorum pœnam domino præstabit. Quæ tamen mulcta sola deprecatione potest euitari. Quòd si dominus illic non habitet, aut non reperiatur, vbi recipi census solet, & à procuratore, aut recepto re, aut commisso recipi debeat: tunc adeundus est illius loci iudex, apud quem fiat oblatio deprecatióve. Verum si quis iudicis decreto fundum sibi traditum & venditum habuerit, in eam mulctam non cadat. nisi expressum fuerit emptori census soluendi onus illi prædio incumbẽs: nominato etiam domino cui debetur. Tũc enim dãtur emptori dies quadraginta, vt soluat, aut deprecetur.

¶ Casus. Quæritur, si quis vendat fundum censualem, nunquid debet soluere dominus census laudimia, id est releuationes, & intra quod tẽpus? Respon. quòd debet soluere intra quadraginta dies, secundum consuetudinem loci, vel naturam census. Sed quæritur nunquid illud ab eo peti debeat? dicit quòd non, sed ipsi domino census offerri. Et si celauit venditionem, ipse emptor debet sexaginta solidos pro pœna: quam pœnam euitabit, si pro censu deprecatus fuerit dominũ, & si dominus ibi non sit, vbi recipi solet census: sufficit ire ad iudicem loci, eiq; offerre iura laudimiorum & venditionis, vel deprecari. Sed quid si quis emit fundum censualem de manibus iustitiæ, vel decreti? Respon. quòd non tenetur ad illas pœnas, nisi dicta sit ei conditio census & cui debeatur, habet enim 40. dies ad soluendũ, vel deprecandum. ¶ Gloss. Hic nõ punitur qui à iudice emit: nisi ei dicatur onus. habet enim iustam ignorantiam. l. iuste. ff. de acqui. possess. not. in l. cũ vnus. ff. de bo. aucto. iudi. possi. Item hic plectitur pœna 60. soli. quæ est communis in istis celatis venditionibus. & applicatur parti. Sola autem deprecatione euitatur: quia quando pœna applicatur, parti, potest remittere: etiam si pars fisco sit applicanda, vbi est delictum in omittendo, glo. sing. in l. 2. ff. ad Sylla. Corsetus in sing. in ver. pœna. De adeundo iudice dictum est in titu. præcede. late: & hoc est consuetudinarium: alia statim habebis.

Emptor in dicatam excusatur.

Pœna à parte remitti potest.

CAPVT VI.

Si cui prædium censuarium in perpetuum vectigal sit traditum, cuius nomine redemptiones debeãtur: ita res agatur: vt cuiuslibet franci annui æstimatio sit decem librarum Turonensium: & cuiuslibet libræ causa sex denarij Parisienses exoluantur redemptionis nomine. vbi verò & laudimia & redemptio debentur: trigintaduos denarios emptor pensitabit: Item si vectigal in tritico & auena (vt dicunt) consistat: triticum illud & auena Aurelianæ mensuræ erunt ita æstimata, vt quemlibet frumenti modium viginti libris Turonensibus æstimemus: siliginis verò quindecim: auenæ atque ordei decem. pisorum fabarúmve ad frumenti instar: milium verò siligini æquipolleat: vbi erit maior mensura, eadem ratione æstimabitur. Porcus verò quilibet, si præ-

præstandus sit, quindecim libris Turonensibus censeatur. vini eadus maior ad Aurelianam mensuram quadraginta libris ruronicis. Capo quindecim solidis ruronicis. Gallina decem. caseus annuus etiam decem solidis æstimetur. Debebit autem conductor emprórve rogarus eensuario domino contractus instrumenta exhibere. Item iura illa quæ eensus nomine debentur inrra prædictum tempus soluere: aur deprecari ne pœnam 60. solidorum incurrar.

¶ Casus. Titius emit fundum eensualem ad redditum seu rentam perpetuam. quæritur quid pro eo solui debeat domino census? Respondetur, quòd si pro tali fundo debeantur solummodo venditiones, qualibet libra annua æstimatur vendita decem libris Turonentibus: & pro qualibet illarum librarum Turonensium debentur sex denarij Parisienses: ita pro vna libra annua debentur sexaginta denarij Parisienses. Si verò debentur laudimia & ventæ (vt dicitur) pro qualibet libra precij soluti vel æstimati, vt prius debentur triginta duo denarij. Si debeatur renta in tritico & auena, ęstimabuntur secundũ mensuram Aurelianam, pro quolibet modio frumenti annuo dentur triginta librę Turonenses emptori, de quibus soluet laudimia: siliginis verò quindecim: auenæ & ordei decẽ: pisorum & fabarum ad similitudinem frumenti: milij ad instar siliginis: vbi erit maior mensura, ad eandem rationem æstimatio fiet. Si debeatur poreus annuus, quilibet porcus quindecim libris æstimabitur. Si vnum dolium seu tonnellum vini ad Aurelianam mensuram debeatur, annuè æstimatur quadraginta libris Turonensibus. Si debeatur vnus capo annuus, 15. solid. si gallina, decem. Si caseus, etiam decem: & in fine quæritur nunquid emptor iste debeat ostendere literas suæ emptionis domino censuario. Dicit quòd sic, si petantur. & si non soluerit illa iura intra tempus consuetum: soluet pœnam 60. solidorum. ¶ Glossa. Dixit de emptoribus: nunc de his qui in perpetuum vectigal conducunt: qui dicuntur habere vtile dominium. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectiga. vel emphiteo. pet. vbi & gl. ca. Bart. §. adeo. Instit. loc. Bartol. in l. 1. §. quod ait. ff. superfi. Bald. in Authenti. qui rem. 3. colum. C. de sacro. ecel. Hæc autem verba quæ hic ponuntur, vulgaria sunt, & quæ facilè quisque intelligat. In his enim (vt prædictum est) ad cõsuetudines recurrendum est: vt dicit Ioan. Fab. in d. §. adeo. & §. 1. Instit. de emp. & vendi. cano. in d. ca. peruenit, de censi. De exhibitione instrumen. dictum est in ti. pręce. & est glo. & scrib. in c. 1. §. illud quorum. de prohi. feu. alie. per Frede. & in l. 1 C. de edẽ. l. si quis.

Conductores perpetui.

Instrumenta exhiberi debent.

& l. quædam. ff. eod. tit. Casus autem omnes, in quibus reus tenetur edere actori, videas per Feli. in c. 1. de proba. scrib. in ca. contingit. de fide instru. Colligit multa Socin. in regu. iur. in versi. edere actori. quæ superfluum est referre. sed ad hunc tex. facit quod not. Ioan. de Plat. in l. 1. C. de apo. publi. libr. 10. quo ad mensuras est consuetudo & communis æstimatio, de qua hic agitur.

CAPVT VII.

Si prædium in vectigal redemptionis facultate concessa sir vendirum, empror laudimia soluet ad fortis æstimarionem: neque runc eum vectigal redimet, quicquam eius rei causa præstabir. Si verò vectigal sir vendirum, eo quod fundo semper inhærer, ex ea re census domino laudimium debebitur.

¶ Casus. Ego vendidi tibi meum fundum censualem pro annua pẽsione vel renta. quæritur quæ laudimia debeantur? Respõdetur, quòd si illa pẽsio sit redimibilis pro certo precio illius precij, laudimia solui debent ab emptore: nec tenebitur iterum soluere, cùm redimere volet illam rentã. Sed quid si illa renta vendatur? Dicit quòd debetur laudimium: quia est fonciaria & primæua. ¶ Glossa. De facultate redimendi, & pacto de retronẽdendo dictum est in feudis. Adde nunc singulariter quę de contractu simulato dicuntur per Paul. de Castr. in consi. 81 in nonis. Et an illa facultas reemendi pręscribatur. Ang. in consilio 55. incip. Iulianus. & variæ sunt opiniones. frequentior est, quòd triginta annis præscribatur, si retrouenditio non petita fuerit intra illud tempus. etiam si super ea re fuerit iuratum. Ita illic Ang. tenet. Ita tenet Feli. in Rub. de pręscrip. colum. antepe. non obstante mala fide. & est communis: nisi sit vsurarius ob modicitatem precij. ca. illo vos. de pigno. Barba. in consi. 51. vol. 3.

De pacto retrouendendo, an præscribatur.

Cõtra vsurarios.

CAPVT VIII.

Si censitoria prædia pariter permutata fuerint æquali permurarione, inque diuersis eensibus collocara sint: ex ea laudimia dominis debentur. Si verò in eiusdem domini eensu vtrunque consistar, nihil debetur: nisi permutario non rei ad rem, sed superaddito inæqualis fuerit. Tunc enim ex eo ranrum quod ad species accessit, laudimium debebitur.

¶ Casus. Facta est permutatio vnius fundi censualis cum alio cẽsuali æqualiter sine tornis. quæritur an ex ea re aliquid debeatur domino census? Respondetur quòd non, si eidẽ

domino

domino census vtriusque fundi deberetur: secus, si diuersis dominis. Et secus, si esset per tornas, quia eius quod superadditum est laudimium, debetur. ¶ Gloss. De permutatione equali de re ad rem, & inæqualicum fiunt Turnæ, vt dicitur & superadditur, aut accedit precium, vel quippiam ex altera parte vt dictum est in feudis. Et ideo fit ista differentia. quia permutatio impar æquiparatur interdum venditioni, vt dicit Barto. in l.1.ff.de re.permuta. Cur autem distinguat, quando eidem domino vel pluribus debetur, non video bonum fundamentum, nisi ob diuersitatem iurium. Est ius cõsuetudinarium, vt fere omnia hæc iura sunt.

CAPVT IX.

Si quis omnia bona sua vectigalia fecerit, aut perpetuo, aut redẽptitio vectigali diuendito, non obligatis ad id expresśiúe specialiter quibusdam fundis, ex ea re nihil præstabitur. Si verò in certis prædiis constitutum sit vectigal, eaque sola vectigali sint obnoxia, secus erit. Ex vectigalis autem redemptione quicquam nõ debetur.

¶ Casus. Titius vendidit, vel constituit rentam super omnibus suis in genere. an aliquid debeatur domino census ex tali venditione? Respondet quod non, siue perpetua sit venditio, siue cum facultate redimendi. Aliud, si specialiter super vna parte, vel fundo vendiderit: tunc debetur laudimium, sed non soluitur nisi ex venditione, nõ autem ex redemptione vel retrouenditione. ¶ Gloss. Interdum vẽditur vect.gal, quæ renta dicitur perpetuo: interdum sub redimendi facultate, vt prædictum est, & late in cap.2. de feud. supra.

Vectigal pro renta multiplex.

Quandoque etiam constitui dicitur vectigal in omnibus bonis generaliter, quod potest. sicuti etiam tacite possunt omnia bona pignori obligata esse, & expresse vt in titu. in quib. cau.pig.taci.contra. possunt etiam omnia bona donari, quæ materia latiùs tractatur à Iasoni, & sci. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbor.obligatio. cum simi. Quandoque verò specialiter quædam prædia nominantur obnoxia. Et primo casu in generali hypotheca non debentur laudimia, quædam enim dici non possunt vendita, aut obligata, sed omnia insolidum. In particulari secus est. quia constat an ea sint obligata, quæ sub illius domini censu sita sunt: & in generali veniunt etiam bona quæsita per debitores post contractum. l.fi.C.quę res pigno.obliga poss. Sed hic non est materia pignoris, vel hypothecæ tractanda. quia satis clara est hæc consuetudo.

Donatio omnium bonorum an permittatur.

In donatione generali postea quæsita veniunt.

CAPVT X.

Si emptor prædij censuarij ob non solutum venditori precium rem emptam cedit, eamque venditor recipit, emptorem à contractu liberando: ex ea re debentur laudimia ex prima venditione.

¶ Casus. Emi prædium censuarium, & non habebam precium vnde soluerem venditori, quo casu ego dixi venditori conuenienti me ad precium, vt reciperet rem suam, & me liberaret à contractu emptionis, quòd ipse fecit. nunquid ex ea re debeatur laudimium? Dicit quòd sic. ¶ Gloss. Hæc constitutio nõ habet magnam æquitatem sicut pleræque, & videtur esse de rigore iuris, vt dici solet. Nam venditio consistit ex re & precio, neq; dicitur perfecta, donec precium sit solutum, vel fides habita. §. item precium. de emptio. & vendi. Instit. potest igitur ex consensu contrahentiũ dissolui. l. ab emptione. ff. de pac. l. nihil tam naturale. ff de regu. iur. not. in l. sicut. C. de actio. & obliga. Hic autem verte, & est materia quam tractat Iason, & scri latissime in d. l. ab emptione. de pac. quia in tex. dicitur venditorem recepisse rem venditam, quia prius tradiderat emptori, est ergo opus traditione. erat enim ex vna parte perfectus contractus. & ea potest esse ratio huius legis, cur ex ea re laudimia debeantur. Dicerem ergo non deberi, si traditio facta non esset, quia ex neutra parte esset perfectus, & sic intelligo hanc literam. De qua re nolo post Iasonem vulgarissimum authorem, plura dicere.

Fundamentum iuris.

Ratio.

CAPVT XI.

Ex diuisione non debentur laudimia.

¶ Casus. Quæritur, si fratres diuiserint inter se fundos censuales: an debeãt laudimia? Dicit quod non. ¶ Gloss. De hac re satis superq; dictum est in feudis. de præscriptione verò, de qua in fine dicturum me recepi, recenter legi egregium commentarium Turonicarum consuetud. vbi de hac re multa post Boërium. Et post canonistas in cap. ad audientiam. de prescrip. vbi Feli & remitto ad ces cum vulga. & aliquid opportunius dicam in tit. de præscrip. infrà.

Turonica consuetudines.

De laudimiis seu releuationibus arbitrariis.

CAPVT I.

Mnis census qui releuationum iure esse dicitur intra vrbem ac suburbia, veteresque vrbis metas situs: arbitrarias releuationes, pensitationésve habet, nisi contrarium doceatur. Ea autem res est vnius anni prouẽtus. Potest autem is cui

cui census nomine ea debentur iura, vt sibi satisfiat obstaculis, præclusioneque prædicta vti, quin & ædium fenestras, & valuas auferre, detinereque donec aut satisfactum fuerit, aut aliter à iudice decretum.

¶ Casus. Quæritur de releuationibus, quæ deberi dicuntur ex feudis censualibus propter mutationem, quãdo mutatur dominus prædiorum, quomodo debeãtur, & quid pro illis præstetur? Respondetur, quòd omnes fundi, qui sunt intra vrbem & suburbia, & antiquas barrerias, seu limites antiquos, debent, si releuationes petantur, soluere arbitrarias, & ad placitum, vt dicunt, id est vnius anni redditum vel prouentum. Et ille cui debẽtur, potest obstaculare, & etiam auferre valuas, & fenestras domus pro iuribus suis consequendis. ¶ Gloss. Ista iura sunt localia, & ex noua particularique consuetudine instituta.

Releuationes quid sint.

dicuntur autem releuationes, velut renouationes in feudis dicebantur, seu redemptiones quæ pensitantur dominis census quotiẽs contingit, aut morte prædialis domini, aut venditione, aut aliis modis, vt in sequen. cap. mutationem fieri.

Arbitraria mulcta.

arbitrarias autem appello eas, quæ voluntariæ dicuntur ad arbitrium domini exigendæ: quæ res tamen vnius anni prouentu deciditur, vt est in feudis dictũ. Sicut mulctas, quas emendas dicunt, arbitrarias habemus, & actiones arbitrarias in iure: vt l. in actionibus. vbi pulchrè Bart. ff. de in litem iuran. l. 2. ff. de eo quod cer. loc. §. omnium. & §. præterea. de actio. Institu. lib. 4.

Fenestra. Valua.

De fenestris est text. in l. altius. ff. de seruitu. De valuis, in cap. consultationi. de sponsa. in cap. 2. de censi. vbi glo. quærit, an liceat ei qui iustam causam habet, vel cui possessio sua, aut ius suum denegatur, id facere, & de ea re, quia non est hic dubium cùm lege permittẽte fiat, vide illic canonistas. & in cap. 1. de immu. eccle. Non possunt multa dici super his titulis, de quibus aut nihil, aut perpauca in iure scripta sunt.

CAPVT II.

Debentur autem huiusmodi iura & renouationes arbitrariæ, vbicunque ex prædialis domini parte mutationem fieri contigerit: vtputa morte, vendicatione, aliisue modis. Ex patrimonio quoque vxoris maritus suo nomine census pendente hoc iure debet. Mortuo verò marito mulier ex suis prædiis renouationem nõ faciet, nisi ad secundas nuptias conuolauerit.

¶ Casus. Quæritur, quando debeantur istæ releuationes? Respon. quòd debentur vbicunque fit mutatio ex parte domini prædij, siue quia mortuus sit, siue vendiderit, siue donauerit, & aliis modis. Et postea dicit, quòd maritus debet soluere cẽsus suo nomine pro fundis vxoris suę, quibus ipse fruitur. Et per mortem mariti vxor nõ debet releuationes, nisi secundo nupserit. ¶ Glossa. Ita de feudis dictum est, vt quoties mutatur persona vasalli morte, venditione, donatione, alienatione, tunc laudimia & redemptionis iura debeantur. Ita hic deciditur de censibus.

Census iura cũ feudis conueniunt.

hæc enim iura maximam habent similitudinẽ: & fere ex mera consuetudine sunt introducta. De marito etiam dictum est in feudis. & vide Bartol. & scrib. ordinariè in l. maritus. C. de procu. vbi declarat quotuplex sit patrimoniũ vxoris: & quo pacto maritus debet administrare & gerere negocia mulieris. in l. seruus dotalis. ff solu. matri. præter ea quæ scribunt Bald. & Salic. in l. doce. C. de rei vendi. De ea quæ ad secundas nuptias conuolauit, etiam in feudis dictum. Nunc ego textualiter procedam sine ordinato commentario, simul plura capita coniungendo: tum, quia vt dixi, hæc materia non habet similem in iure, tum, quia in fi. huius tituli fatentur authores isti non posse tradi hanc materiam per discretas certásve regulas. Sunt etiam multa quæ Latine dici nequeunt, eo quòd nuper inuecta, & merè consuetudinaria sunt, in his me excusabitis: & si quid boni addidero, capietis.

Vxoris patrimoniũ.

CAPVT III.

Sub ea autem generali dispositione hi census minime cõtinentur: qui ad quæstum & munitionem (quod chauffagium) appellant. In istis enim arbitrariæ pensitationes non obtinent. Sed ex illis singulorum denariorum causa, sex denarij pensitatur: aut venditionis iure, ex quali censu (quod dicitur) tales releuationes debentur. Nisi dominus censuarius aliter ex antiquis titulis, aut quouis modo doceat. Vide hic scrib. in c. cum causam. de probat. & in l. census. ff. eodem titulo.

¶ Casus. Sunt quædam censiuæ, vt dicũt, ad quæstum & chauffagium. dicit quòd pro istis non debentur releuationes ad placitum: sed debẽtur pro eis de vno denario sex, aut ex tali censu, tales releuationes: nisi dominus census ostendat ex antiquis titulis, vel alio modo alia iura deberi. quia in his seruatur vsus.

CAPVT IIII.

Istorum censuum iura sunt, vt singulis mutationibus prædialium dominorum pro singulis censitis nummis, sex nummi laudimij iure præstentur. Cui rei vetera & fundo, so-

loque

loque inhærentia vectigalia minimè sunt obnoxia.

¶ Casus. Exponit ista iura, quòd pro vno denario census nomine debito soluantur sex denarij, & determinat quòd primæuæ rentæ, vt dicunt, non sunt obligatæ pro illis releuationibus. ¶ Glossa. Sub ea autem, &c. In his duobus capitib. agitur de secunda specie censuum, ex quis non debentur releuationes arbitrariæ, sed vocātur census ad quæstū & chaussagium, quod ego appello munitionem. nam apud nos, chausseas, munitiones pauimētorum, & aggerationes intelligimus, & magistri seu præfecti chaussearum dicuntur, qui pontibus, pauimentis, aggeribúsque reficiendis præsunt. Hæc autem non videntur mihi aliter scribi posse Latinè. De antiquis tex. est in l. census. de proba. ff. de titul. vide Barto. satis superque in l. cum de in rem verso. ff. de vsu. l. cogi. ff. de peti. hære. Alibi dicetur. De antiquis hypothecis. qui potio. in pigno. habeantur.

Census ad quæstū & chaussagium.

CAPVT V.

Census, qui ad quæstum & chaussagiū dicitur, huiusmodi naturæ est, vt peti debeat: neque prius debitor in mora constituatur, quàm apud eū, eoque die, quo præstari debet, quæsitus fuerit. Ob moram verò quinque solidorū pœna esto. Potest & elapso die dominus censum nō petitum exigere: quem si intra horas quatuor ac viginti debitor non soluerit, domum obstruet dominus, manusq; iniectione vtetur: post iniectionem verò ad soluendum totidem rursus horæ dantur debitori. qui si nō satisfaciat, pœna prædicta mulctabitur.

¶ Casus. Hic ponit, quòd quanuis census debeat solui & non peti, vt in primo capite huius tituli. tamen illud fallit in eo censu, qui est ad quæstum & chaussagium. ideo enim dicitur ad quæstum. quia quæri debet, & peti. & si petitum fuerit, & non solutum, debetur pœna quinque solidorum. Et dominus etiam finito die ordinario petere potest. & si non soluatur intra vigintiquatuor horas, poterit obstaculare. vel manus inijcere. & post vigintiquatuor horas pœna debetur. ¶ Gloss. Hæc species dicitur ad quæstum, quia peti & quæri debet, alioquin liberatur debitor, & excusatur, nisi ab eo exigatur. nec dies pro homine interpellat ob naturam census: quia ita lege prouisum est: vt in simili de feudis fuit expositum. Hæc enim iura sola consuetudine nituntur. De petitione facienda, & an in iudicio, an extra iudicium fieri debeat, & quo pacto ad præscriptionem interrumpendam, vel ad moram inducendam facta dicatur, docet optime Bartol. in l. Titia. ff. de condi. & demonstra. & illic Io. de Imo. vbi Cyn. dicit quòd inspiciendum est, an petitio sit cōcernens substantiam obligationis, & non debetur nisi petatur. aut executionem, & debetur. De qua re Bartol. & scri. in l. si decem cum petiero. & l. quodcunque. §. non solum. ff. de verbo. obliga. & Bartol. in l. amplius. ff. rem ra. habe.

Cēsus quæstuarius.

Census an peti debeat

CAPVT VI.

Si census debitor malit fundum cedere, huic rei dominus obsistere non potest: modò præteriti temporis reliquiæ, cæteraque iura sint persoluta. Nisi ab eo domino fundū in censum accepisset, eique esset obligatus, aut illi cuius sit hæres ipse dominus censuarius. hoc enim casu fundus pro cēsu non ceditur.

¶ Casus. Debitor, census cum ab eo peterentur iura, ob censum debita, voluit cedere, & deserere fundum pro censu. an possit inuito domino? Lex ista dicit quòd sic: dummodo non debeat præteriti temporis census, vel reliquias. fallit quando habebat fundū in censum sibi datum ab illo domino, vel ei cui ille successerat. ¶ Glossa. Quia census debetur ratione prædij: is qui debet si velit cedere & relinquere fundum pro censu, quia fortassis non valeat, potest, nisi se & sua obligauerit, aut ab eo acceperit, vel proximo prædecessore eius cui debetur: debet tamen reliquias præteriti temporis soluere, quæ dicuntur arreragia. l. 2. in verb. pro reliquis vniuersis. C. sine censu, vel reliquis. l. imperatores. ff. de publica. vbi gloss. citat concor. & Bald. de vassallo, & de decimis loquitur, cuius dicta videas omnino ad hanc rem vtilia. & cano. in cap. tua nobis. de deci. In illis iuribus decitur census vectigalis, vel pensionis causa res, non personas esse obligatas. & de materia legas Bartol. & Ioan de Plat. in l. quicunque. de apoch. publi. C. libr. 10. Et de professione censuali vide text. in l. omnes. C. sine censu, vel reliq. Clara est consuetudo in tex. & materia, quia ratio per me posita est. & hoc sufficit per gloss.

Cēsus causa fundus cedi potest.

Reliquia vel arreragia.

Cēsus causa res non persona obligantur.

Cēsus professio.

CAPVT VII.

Is qui prædia arbitrariis laudimiis obnoxia possidet, vbicunque laudimia pensitari oportebit, potest domino volenti annuum prouentum laudimiorum loco accipere, fundum ipsum illi emancipare, ac cedere, vt anno integro pro quibuscunque, ac singulis laudimiis fruatur. qui annus à die primo emancipationis inchoabitur. Tunc autem ipsius domus

emancipatæ, claues illi tradi oportet. Qui boni patrisfamiliâs more interea vti debebit.

¶ Casus. Dominus censûs cui debebantur releuationes, ad placitũ eas petebat, debitor ei obtulit pro annuo redditu ipsam domum: vt eam possideret toto anno, & ea frueretur: eiq; tradidit, & saisiuit domũ. Lex dicit quòd potest dando ei claues, & annus incipiet à die traditionis. Et ille debebit viri arbitrio boni viri: nec facere rem deteriorem. ¶ Glossa. Hæc consuetudo est facilis. Et in vtriusq; voluntatem confertur, quia non potest dominus suos fructus facere, vt in feudo de iure factum. De hac consuetudine secus: vt in feudis declaratum fuit. De clauium traditione, per quam dominiũ transfertur præcedente causa habili ad transferendum, est tex. in l. clauibus. ff. de contrahen. emp. scrib. in l. traditionibus. C. de pactis. l. 1. C. de donatio. Et Bart. in l. cum pater. §. pater pluribus. ff. de lega. 2. vbi dicit esse distinguendum, quo animo claues tradantur, & quo titulo, vt scias quid operentur. In dubio verò custodiæ causa datæ intelliguntur, & debent dari seniori. Et de vtendo arbitrio boni viri, & more boni patrisfamiliâs re possessa, quæ gueguata dicitur Gallico verbo à me emancipata. an is cui traditæ sunt claues teneatur de culpa, præter multa quæ de boni patrisfa. officio alibi à me dicta sunt, videas gl. no. in l. debet. §. item si prædixerit. ff. nau. cau. stabu.

Clauiũ traditio.

Res guegata dicitur res prahensa.

CAPVT VIII.

Arbitrariis pensitationibus vbicunque ex mutatione debetur omne vectigal, quanuis antiquum ac perpetuum sit, obnoxium est, quòd nostrares dicunt omnes rentas fonciarias, retrofonciarias, subfonciariasq; aut fonciariarum naturam sortitas incurrere. quæ res sic latine dici non potest, & magis experientia rerum, quàm verbis cognosci potest. Possessor quoque ad solas meliorationes, prouentusque præter vectigalia perceptos (nisi aliud expressim conuenerit) tenetur.

¶ Casus. Quia dixit quòd primæuæ rentæ non sunt obligatæ pro censu: dicit aliud esse in releuationibus ad placitum: pro quibus omnes rentæ cuiuscunque speciei sint, incurrere dicuntur, & dominus fundi tenetur solummodo ad meliorationes, quæ sunt in fundo vltra redditus illos, nisi conuenerit, quòd insolidum teneretur. ¶ Glossa. Sunt quandoque super prædiis priuatis hominibus præter censum, quædam vectigalia debita & assignata, quas rentas vocamus, & earum variæ species sunt, vt hic apparet. his autem omnibus hypotheceis præfertur censûs dominus, & prius soluitur: illæq; rentæ incurrere dicuntur. Et quia ista, neque latinitate recte donari possunt, neq; admodum in iuris nostri formam cadunt, pauca dicemus. Quia autem census præferatur, facit quòd not. in l. omnes. C. sine censu, vel reliq. l. forma. & l. cum poss. ff. de cens. omnibus enim præfertur dominus censûs: quia cẽsus est iuris publici per iura allegata, & ea quæ dicta sunt in titu. præc. tamen habemus tex. in l. si fundum. C. qui potio. in pigno. habe. vbi priuatus præfertur reipub. propter antiquitatẽ. cum ibi no. in gl. Soluendus est autẽ census veteri numismate, seu moneta. c. olim. e. cum canonicis. de censi.

Fundamentum quid censu præfertur.

CAPVT IX.

Prædia caro censui obligata, à laudimiis quibuscunq; sunt immunia.

¶ Casus. Quæritur de illis fundis. qui sunt ad carũ censum? Lex dicit quòd nihil debetur pro releuationibus eorum. ¶ Gloss. Carus census est, qui maior est ordinario, idq; vt præstaretur, inter partes conuenit, & varium est. Ideo autem non debent laudimia & huiusmodi onera, quia in eo grauantur. vt grauiori censui sint obnoxia, in alio releuantur, vt legistæ dicunt, l. eum qui. ff. de iure iur. h. plura non sunt necessaria: quanuis facile p... ra dici possent. & quidam dicunt esse capitalem censum, cui repugnat alia consuetudo, quæ dicit res in alium censum non dari.

Declaratio.

CAPVT X.

Quæ de prædiis censitis extra vrbẽ sitis: deq; sex denariorum pensitatione pro iis facienda cauta sunt, ita intelligimus obtinere, nisi de contrario, aut titulo, aut conuentione, aut præscriptione sufficienti constet.

¶ Casus. Limitat ea quæ dicta sunt in prædiis rusticis extra vrbem: pro quibus nõ debentur releuationes ad placitum, vtriũ procedat quando in contrarium est præscriptio vel conuentio. quia alio onere acquisita sunt. ¶ Gloss. Hic fit mentio de præscriptione: & innuitur censum præscribi posse, vt etiam voluit Panor. in ca. ad audientiam. de præscrip. hoc distinguens inter censum priuato debitum ratione dominij directi, & vtilis translati: cui solus census remanet, & enim qui debetur superiori in signũ iurisdictionis. vel subiectionis. quanuis Feli. tenuerit contra & alia videas per Siculum moderniorem in d. c. & in c. constitutus. de religi. domi. Ioan. de Pla. in l. nullus. C. de decu. lib. 10. Et alios citatos per Boërium. hoc videtur decidere Bart. in l. competit. C. de præscrip.

CAPVT XI.

Ex donatione pia causa facta sine fraude nihil laudimiorum causa pensita-

sitabitur. Aliud, si ob remuneratione quampiam donaretur.

¶ Casus. Quæritur, vtrum ex donatione debeantur laudimia? Respondetur quòd sic. etiam si sit remuneratoria, nisi ob piã causam. & sine fraude fieret. ¶ Gloss. Si fundus censitus pauperibus vel templis, aut pia causa donetur, non debentur laudimia. facit quòd nõ detrabitur Falcidia. l. si quis ad declinãdam. §. licentiam. l. id quod pauperibus. C. de episco. & cleri. tex. in Authen. similiter. C. ad legem Falcid. vbi scrib. in repetitione ponunt specialia piæ causæ satis vulgata. De alia verò donatione debentur laudimia: & de legato, & de permutatione. vt l. finali. C. de iure emphiteo. & illic Iason & Salice. & plurima de hac re dicit Boërius, qui omnia legit diligenter. De donatione remuneratoria dubitabatur: quia non indiget insinuatione: vt tenet Bartol. & communiter omnes in l. Aquilius. ff. de dona, & ibi late Alexand. in additione. tamen non potest fieri remuneratio in præiudicium tertij. vnde soluitur census & laudimium. Et de remuneratione scrib. in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure. l. sed & si lege, §. consuluit. ff. de petit. hæredi. vbi Alber. dicit vnum memorabile verbum de pacto remuneratorio: quo promittit debitor creditori mutuanti pecuniam, quòd tãtundem illi postea mutuabit: id enim pactum est reprobatum: quia in fraudem vsurarum, quod sæpe occurrit. prætextu enim remunerationis & antidoralis obligationis, non est faciendum quid illicitum: & iuri publico, ac tertij non derogant. plura de hac re per Alex. Paul. Iaso. in d. l. ex hoc iure, quæ sunt tristissima, nec necessaria. Et etiam eos legito in l. si donatione. C. de collatio. de donatione facta à patre ob bene merita.

Pia causa fauorabilis.

Donatio remuneratoria.

Albe. Verbũ de pacto remuneratorio.

CAPVT XII.

Ex alienato prædio sub retrouenditionis pacto laudimia debẽtur. Sed eo tempore quo in vim pacti redimetur: non debebuntur rursus quæ semel præstita sunt,

¶ Casus. Sæpe dixi ex venditione, cum pacto retrouendendi facta deberi laudimia: sed semel tantùm. ¶ Gloss. De hoc pacto præter ea quæ late de hac re per Boërium disputata sunt, & in commentario, & in consi. vbi tenet non deberi laudimia: ego aliquid dixi in tit. de feudis. Tu videas Pau. Ca. in l. 1. C. de pac. inter empto. & vendit. vbi tenet laudimia deberi & gabellas: quia est nouus contractus, licet Ioan. Fab. videatur esse in contraria sententia. Et rationes Paul. de Castr. sunt optimæ: quia fit mutatio: & est duplex contractus: ergo debentur laudimia, vt hic cauetur: tamen ponitur hic euasio ad argu. Do. Boërij. cum dicit duplicia laudimia solui non debere: tunc enim non soluuntur, nisi in primo contractu, qui est venditionis. In secundò verò, qui est potius distractus quidam simulatus, non soluitur.

CAPVT XIII.

Si prædium censuarium ecclesiæ donatum, venditúmve sit: aut vectigalis nomine obligatum, aliísve personis manum mortuam habentibus, poterit dominus eos compellere, vt à se abdicent, atque alij emancipent: nec eos nisi libuerit in vicarium recipiet: quos si semel receperit, in omnibus mutationibus solutis laudimiis eodem modo recipiet.

¶ Casus. Illud quod in fi. feudorum dixerat de habentibus manum mortuam, hic repetit, vt sit idem in fundis censitis, quòd in feudariis. ¶ Glossa. De his in fin. feudorum dixi, & videas quæ latissimè scripsit Io. de Plat. In l. fin. C. de exacto. tribu. libr. 10. de tributis soluendis.

CAPVT XIIII.

Quod si post præceptum abdicationis intra annum illi mortuæ manus homines rem censuariam à se nõ distraxerint: dominus in eã manum iniiciet, fructúsque faciet suos, donec mandato paruerint. Si tamen per sexaginta annorum spacium. sine vicario ipsi ea re sint potiti: perpetuò potiri eos volumus, dato imposterum vicario.

¶ Casus. Dicit quòd si ecclesia, vel habentes manum mortuam post præceptum de ponendo rem extra manus suas id facere neglexerint, dominus cẽsus manus iniectione capiet fundum: & fructus suos faciet vsque ad obedientiæ tempus. Sed si per tempus 60. annorum vsi fuerint sine controuersia, dato in posterum vicario vtentur. ¶ Glossa. Idem in feudis cauebatur: vbi & de 60. annorum præscriptione dictum est. De istis autem personis ecclesiasticis videas Bart. in l. miles. ff. de re iudi. vbi quærit, an gaudeant priuilegio l. in condemnatione, quo respectu mortuam manum habere dici possunt, & quia sunt difficilis executionis. Itém an statuta laicorum eos ligent. dic vt Bart. decidit in l. 1. ver. quinto quæro. C. de sum. trini. vbi dicit quòd in his rebus quæ acquiruntur illis, vt cuilibet tunc ligantur. quòd facit, vt teneantur, & ligentur hac consuetudine vel statuto. De vicario, & in quibus casibus quis admittatur per vicarium, & cuius conditionis debeat esse vicarius: & quam potestatẽ præter ea quæ Bar. & scrib. dicunt in l. parabolani. C. de episc. & cleri. cum vulga. adde multa quæ scribit Sicu. in Rub. de feud. in antiq. Et dicas tandem

Priuilegia ecclesiasticorum.

Vicarius.

requiri primò, vt fit approbatus. l. si quis ex corpore. C. de murileg. lib. 11. & hoc constante seruit periculo substituentis. f. ad similitudinem. iuncta gl. C. de episco. & cleri. Item vt sit talis qui possit admitti ad id agendū principaliter. l. 4. §. legati. ff. de legatio. d. l. parabolani. alia remitto, vt prius dixi.

CAPVT XV.

Census diuiduus est, & singuli prędij possessores pro portione sua censum soluere à domino cogi possunt: & viritim soluendo liberantur.

¶ Casus. Fratres diuiserunt inter se fundum censualem, an possint in prȩiudicium domini census? Respondet quòd sic, & quilibet nō insolidum, sed viriliter pro sua quota soluet censum. ¶ Glossa. Fundus censualis diuidi potest inter plures hæredes, vel singulares successores, sicut emphiteoticarius: & singuli possessores pro portionibus tenebuntur, & soluendo pro portione liberantur. Ad hoc tamen quia Bartol. in l. fraudati. & in l. imperatores. ff. de public. videtur facere differentiam inter plures hæredes: vt factum vnius non soluentis pensionem alteri noceat: aliud in possessoribus. Et facit quæstionem. Duo erant hæredes: quilibet debet soluere duos denarios annoatim: vnus soluit duobus annis binos denarios: alter cessauit, ꝙ solutio facta per illum isti prodest: & cedit illi in causam duriorem. l. 1. & 2. ff. de solu. In hæredibus ergo ita est, secus in possessoribus: quia vnusquisque pro parte sua tenetur. d. l. imperatores. l. de eo. §. fin. ff ad exhi. vno ergo cessante curri epœna contra eum, nec ab alio liberatur, quia res diuisa est. Et do. Ioan. de Imo. illic plura, & hoc multum commendat. Barbatius autem in l. 4. §. Cato. ff. de verborum obligatio. qui de hac re meminit: tenet cum Bartholomæo Brixiensi contra Bartol. quòd factum vnius alteri non noceat propter æquitatem: vt si vnus non soluerit canonem, tota res ad dominū redeat: cuius scripta nolo transferre. Aliud autem est de eo qui vult diuidere pensionem vel rentam.

CAPVT XVI.

Ex permutatione prædiorum censualium non impari, sed rei ad rem, si sub eodem census domino sint, laudimia non præstabuntur aliter, atque si permutatio sit inæqualis.

¶ Casus. Dictū est omnino hoc, & planè superfluum est, nec quicquam addit. ¶ Glossa. De permutatione satis superq; dictum est in feudis, & in titu præceden. post Bartol. in l. 1. de re. permuta. quando æquiparatur venditioni. & Bald in l. ex placito. C. de re. permuta. quibus adde quod Panormita. in c. ad quæstiones. de re. permuta. ita distinguit: *Permutatio.* Aut constat de mente contrahentium: tunc pro ea iudicamus. l. semper. ff. de reg. iur. aut non constat: tunc, aut precium superadditum est maius: tunc est venditio. aut minus re ipsa, tunc præsumitur esse permutatio, qđ est notandum. & de permutatione Glauci & Diomedis, de qua est apud Homerum, Budæus declarat qualis fuerit in suis Annotationibus in Pandectas. *Permutatio Glauci & Diomedis.* Hæc consuetudo prius ad longum posita est.

CAPVT XVII.

Fundus in censum datus, in alium censum dari non potest.

¶ Casus. Ego dedi tibi fondum in censum certum: postea tu voluisti dare alteri in aliū censum, vel ipse qui dedit mihi, vult augere aut minuere censum. ¶ Glossa. Quia census non mutatur, vt dicunt canonistæ in cap. constitutus. de reli. dnmi. *Census nō mutatur.* quòd si funduatie factus melior, non debet mutari vel augeri census. & est text. in c. prohibemus. de censi. vbi Panor. docet, ex quibus causis possit mutari census, qui satis clarè loquitur de hac re. ita vt omnes cano. faciunt, tamen alij intelligunt quòd is qui debet censum, non potest alij in alium censum dare fundum, ne sint duo census.

CAPVT XVIII.

Si dominus ob laudimia debita in prædij possessionem missus fuerit: vt anni fructus percipiat, isque perceperit, eius quo potitus est anni census in eo confundetur.

¶ Casus Dominus propter releuationes suas habuit anni prouentum, & vltra id petebat illius anni censum. Lex ista dicit quòd non potest, quia nimis emungeret. ¶ Glossa. Dicitur missus in possessionem, quádo propter laudimia, seu releuationes non solutas ei adiudicatur possessio & fructus vnius anni, vt prædictum fuit, & dicitur Gallice *guesuer lheritage.* Tunc ergo illius anni census ei nō debetur, qui fundo potitur: ne & rem & preciū habere videatur, id est & fructum rei & censum. qui enim emungit, elicit sanguinem, & confunditur ille census in eo propter fructus perceptos. argumen. l. 1 ff. quemadmo. serui. amit. vbi confunditur seruitus & eorū quæ not. in l. debitori. C. de pac. l. fideiussor. in verbo confusis. ff. de nego gesto. tex. optimus in l. si soror. in ver. dotem cum bonis confundi iubebit. C. de collat.

CAPVT XIX.

Mortuo vicario is qui manum mortuam habere dicitur, monendus est ac imperio cogendus: vt intra annum alium vicarium constituat, ac vicariatus literas exhibeat. Quòd si facere neglexerit, dominus fundo po-

tietur:

tietur: donec is moram purgauerit, dederitque nouum vicarium.

¶ Casus. Facile est quòd mortuo vicario dan dus est, alius ab eo qui habet manū mortuā. ¶ Gloss. Dictum est idē in fi. tit. de feu. & multa scribit Barbatius in Rubri. de feu. in antiq. vbi multa colligit de vicario mortuo.

CAPVT XX.

Vnus census diuerso iure esse non potest: ita, vt si venditionum iure sit, aut sex denariorum, aut talium qualis census est laudimiorum, hoc casu arbitrariorum iura habere nō potest.

Census v- nus diuer- so iure non est. Vna res nō debet di- uerso iure censeri. ¶ Casus. Quæritur an vnus census posset habere duo vel diuersa laudimia, vt puta, releuationes communes & ad placitum? Dicit quod non, sed vna tantùm. ¶ Glossa. Quia vna & eadem res non debet diuerso iure censeri. l. eum qui ædes. ff. de vsucap. Faciunt not. in c. prohibemus. c. grauis. c. olim. de censi. & vulgare est ex vno sacco duas multuras non capi, quæ regula habet locum vbi est eadem causa & ratio. Aliud, si diuersa ratione seu respectu: vt in l. hinc quæritur. §. 1. ff. de peculio. vbi seruus dotalis potest habere peculium ex re mariti & ex re vxoris: & partim marito, partim vxori acquirere: quia diuersa ratione, vt de hac re Panor ponit exemplum de prælato, qui in diœcesi aliena vnum actum gerit, Episcopus alios diuersa ratione. in c. cum in tua. de deci. & dicit Ioan. de Imol. in d. l. eum qui. hanc regulam esse frequētem in materia substitutionum, vt vna substitutio non varietur, in l. precibus. C. de impu. & aliis substitu. l. Centurio. ff. de vulga & pupil. sub.

CAPVT XXI.

Erat consuetudo vetus, vt censualia prædia, pro quibus census capellaniæ, aut alterius sacerdotij nomine domino pendebatur, ea lege essent, vt capellani, aut alterius sacerdotis mutatione facta, vnius anni prouentus laudimiorum nomine soluerentur. Quo sæpe contingere solet, vt tres pluresve releuationes eodem anno soluerētur: in maximam vtilium dominorum perniciem, ac prædiorum ruinam. Hac itaque lege illam penitus abrogamus, nolumusque vt in posterum ob earum personarum mutationem quicquā census nomine pendatur, nisi vectigal prædiarium illi domino debeatur. Ipsorum verò vtiliū dominorum mutatione ob meliorationem fundi laudimia præstabūtur. Hi verò qui census soluent, nominare se, ac describendos præbere domino census tenebuntur.

¶ Casus. Facilis est: quis corrigit illud quod solebat fieri: vt cuiuslibet capellani, sui beneficiati morte: cuius beneficio cēsus debetur, releuationes soluerētur: quod prohibet, nisi etiam illi renta ipsa primæua debeatur.

¶ Gloss. Illa consuetudo erat, vt tollens sol- uerentur laudia, quotiens mutaretur dominus capellaniæ, aut beneficij: cuius nominē census soluebatur. quod sæpe in eodem anno fieri contingebat, vt ea re omnis prædiorum fructus exhauriretur nimia extorsione, & nouorum vectigalium exactione. contra l. 1. C. no. vectiga. impo. non posse. l. exactorem. C. de exacto. tribu. & l. 1. de superindic. libr. 10. Quod autem hic dicitur de nomine & descriptione faciends: illud est, quod laudare veteres dicunt, id est nominare. hinc laudimia dicuntur Budęi iudicio quòd laudare & nominare se, atque authorem suum debeat. & de ea rediximus in feudis. *Contra ex torsionem.* *Laudare pro nomi- nare.*

CAPVT XXII.

Et cum variè censualia iura in hoc præsidatu describantur, sitque eorum vsus multimodus, certa eorum forma rectè à nobis tradi non potest. sancimus itaque, vt pro varia censuum natura, diuersoque vsu singula consuetudine sua decidantur.

¶ Casus. Hic concludit in hac materia censuum seruandū diuersum vsum: vt ego semper dixi. ¶ Glossa. Diximus sæpissimè hæc iura ob varias obseruantias cōsuetudini relinquenda esse, vt dicit Inno. in ca. peruenit. de censi. vbi potes plura videre per canonistas. mihi quod visus sum satis dixisse. *Consuetu- do atten- denda.*

De terra campique partu, & eius portione.

CAPVT I.

S cui ad fructuum portionem, quæ terræ campíve partus vulgò dicitur, prædium accepit, vel possidet feudum, illi conditioni obnoxium, messem tollere ex eo fundo non potest: nisi vocato ad eam rem domino, cui portio illa pensitanda est, eiúsve procuratore iuris conductore, aut altero ab eo illi negocio commisso. Quòd si aliter fecerit, sexaginta solidorum pœnam illi dabit. Quæ res ita intelligi debet: vt non petenda sit illius venia, qui nō in

ea parœcia vbi situm est prædiũ, horreúmve commune, in quo illius prædij fruges seruari ac recondi, partiríque solent, habitare ac residere compertus sit eo tempore quo messis fieri dicitur. Sed vbi pœnam commiserit debitor, præter pœnam ipsam quoque portionem debitam persoluet. Verùm, quia variæ sunt huius rei constitutiones, variúsque vsus, omnia antiquo vsui cuiusque regionis committenda sunt, idquequod solet longo vsu præstari, non est immutandum.

¶ Casus. Cùm ista iura sint penitus consuetudinaria, & meliùs à rusticis, quàm à me intelligantur: non admodum laboro. Ipsi intelligunt, qui ea re vsi fuere.

CAPVT II.

Prædia clientelaria, id est feudaria illi terragiorum (quam vocant) & compartuum conditione minime obnoxia sunt.

CAPVT III.

Terragia & compartus, vt dicitur, ex loci ac regionis more & natura variè soluuntur.

CAPVT IIII.

Ex huiusmodi prædiis quæ soli terragiorum ac compartuum oneri sunt obnoxia, si alienata fuerint distractáve: nihil venditionis laudimiíve causa solui debet. Si verò & censusoneri præter illud obligata essent: à censuariis iuribus propterea non eximerentur: sed venditionis causa laudimia deberent: nisi repugnet consuetudo, vsúsve contrarius.

¶ Gloss. De terragiis & compartibus quæsiui: & non inueoi, vbi rectè consuetudo ista fundari posit in iure. non enim est colonus partiarius de quo in l. fructus. ff. solu. matri. l. apes. ff. de fur. quia est dominus nõ colonus: & præstat certam quotam fructuum, qui ex illo agro percipientur: tamen istud fit variè. & est mera consuetudo: vt à plerísque doctis viris & aduocatis accepi, quam melius rustici intelligunt. Et de eo quod terra producit: & parit, solui debet: argu. l. domini prædiorum, in verb. id quod terra parit. C. de agric. & censi. vbi Barto. notat hoc. & de consuetudine, quòd soluatur vnum par caponum: vt ibi per eum & scrib. De hac re cum sit pœnitus consuetudinaria, plura non dico.

De pascuis, graminatione, & glande.

CAPVT I.

IN feudarium prædiũ domui, mansioníque confine illiusque dominio admotum pecora pascendi causa ne immittito. Ea verò quæ feudi stipiti non adiacent, plebeiorum prædiorũ naturam sortiantur publicis pascuis exposita.

¶ Casus. Habebam feudum & mannarium, seu domum feudo adiacentem, & iuxta illam vnum terræ iugerum: quæritur vtrùm liceat aliis pecora sua in illum fundum immittere ad pasturam? Dicit quòd non causa nobilitatis, sed alia mea pars agri erit exposita publicis pascuis.

CAPVT II.

Ea autẽ lex est in plebeis: vt quiescentes, inanesque agros vnius parœciæ incolæ vsq; ad finitimos aliarum limites suis, non alienis gregibus depascendos cõmuni vsu præbere possint: vtpote nihil incommodi allaturi humo, frugibus, ac semine vacanti: modo ne septa fossasúe (si clausi sint, & nõ patentes agri) transiliant. Licebit tamẽ agricolæ, agríve domino pascua interdicere donec segetum reliquias segmentaq; domum reponendi tempus iustum transactum fuerit.

¶ Casus. Quæritur in aliis agris non exemptis, quomodo pascere liceat? Respondetur, quòd in illis agris qui sunt quiescentes, & nõ culti, pro illo anno, & sunt eiusdem parœciæ: licet suos & non alienos greges, id est alterius parœciæ pascere: nisi tales agri sint clausi sepibus, vel septis, vel fossatis. Et non licet hoc antequam segmenta. t. forragia, & paleas reliquas abstulerint. ¶ Glossa. Hæc duo capita conieci, quòd vnum per aliud declaratur. Omissis quæ Cæpolla, & plerique de hac re dicunt: legas iureconsultum de hac re optimè loquentem in l. sylua. § fina. ff de verb. signi. dum ait. Nouális, est terra præcisa quæ anno cessat: istud est, quod quiescentes agros & vanos dicimus. Nam aratio ita disponitur. vt aliqua agri portio quiescat, dum alia colitur. in illis pascere licet, vt hic cauetur: quia nulla fit iniuria, imo agri stercorantur & pinguiores fiunt: vt dicitur. Integra autem in quæ nondum pascendi gratia pecus immisit dominus: in his nõ licet pascendi pecoris iure vti ob iniuriam seminatis agris factã. Glãs caduca est, quæ ex arbore cecidit, pascua

sylua

sylua est quæ pascuis pecudum destinata est: Vide præter l. si pascenda.C.de pact.l.pecoris.ff.de seruitu.rusti.prædi.l.x.& totum titulum de pascuis publi.C.libr.10.& ingentem tractatum Bartol. Cæpol. de pascendi seruitute,quæ noo est nostrum referre. Omnia videntur mihi,quæad hanc rem faciunt, satis descripta esse in ea.l.sylua. Aduerte tu, quod ille citat l.diuortio.in fio.illa l.non loquitur in pascuis:sed io pastinatione arborũ, id est,cultura arborum: quæ longè aliud est. Hic autem de mansione feudaria cauetur iure speciali ob dignitatem feudi: de qua dictum est in titulo de feudis. De parœcia dic esse Græcum vocabulum, quo diuisæ hominum tribus conuentusq́ significantur:& gallica voce ita dicitur omnino à Græcis acceptum.Nisi omnia iam ab aliis de pascuis prædicta essent,loogiorem commentarium facerem : sed decreui textualem sensum duntaxat exponere : vt ab omoibus intelligantur non dilatare fimbrias,& augere labores studentium.De hac enim satis Cæpolla scripsit: & aliqua bona dicam in seq.cap.

CAPVT III.

In prata quælibet aliena pecora non accedãt à vigesimoquinto Martij ad Calendas Octobres : nisi quæ tonsa fuerint,quæ verò bifera sunt: nisi bis falcem subiecerint,pecus pascendum non admittant. Ante enim Octobres Calẽdas in prata, pascuáue publica cursitare non licet,prçter aliquor regiones : quibus vsque ad tertium Maij mensis diem pratorum vsus vetitus non est.

¶ Casus. Hic loquitur de pratis : & dicit. q̃ non licet in prata pecus mittere:nisi quæ fuerint detonsa, à vigesimoquinto ad primum diem Octobris : & si prata bis tonderi soleant, ante binam tonsuram non licet ire, nisi consuetudo sit in contrarium.

CAPVT IIII.

Hæ tamen leges de pascuis non seruantur apud Sicaloniæ,vallis Ligerici,Agendici, Castillionis ad Ligerim: Molendinuli, Loriaci castellaniæ, Marrigniaci curiæ, Castrinoui, Iargolij, Mardiaci, Fayri, Donnerici, Victriaci,Pontismonachalis,Sulliaci, Sucurij,alteriúsue orę incolas,præter Belsiam,& eam regionem,quæ ab illa Aureliæ sylua seposita est.Alibi enim iure nostro nequaquam permitti solet inuito domino in alienos fundos pecora deducere : eamq́; seruitutem vsurpare. Et qui pascendi vsum iusq́; habet in pascuis publicis,greges sine numero pascere nequibit: sed habita prædiorum portione.

¶ Casus. Hic ponuntur quædam regiones adiacentes Aureliæ, in quibus hæc iura de pascuis non obseruantur : nec licet pascere vllo tempore inuito domino. Item limitat, vt illi qui habent ius pasceodi;& vsum illum non abutantur , sed pro quantitate agri sui habeant gregem , quod malè obseruatur. ¶ Glossa. Quod non liceat prata pascuis destruere, est iuri scripto conueniens ob amœnitatem eorum : & ne damnum detur,& ideo talia statuta valent : vt pulchrè scribitur in l.2.C.de pascuis pub.& Ioan.de Platea.Ita Panorm. de consuetudine pascendi in alieno agro,an valeat.in c. si læserit. de iniur.& melius in c.dilecti.de arbitris.cuius dictis nolo codicem hunc augere. multa ex Columella & Plinio huc conferri possunt: sed locales istę consuetudines hoc non merentur. Cæpolla satis superq́ dixit.

CAPVT V.

Porcos suésue pascere in pratis, aut vinetis vllo tẽpore, prohibemus.

¶ Casus. Quæritur an liceat pascere porcos in pratis , vel vinetis : id est locis vitib. consitis? Dicit, quòd non. ¶ Glossa. Tametsi hoc animal inter minuta numeretur. l.1.§. qui porcorum. & l. fin. ff. de abigeis. & ibi hoc dicit Barto.tamen ista lex sit:quia vt Plinius octauo libro ait: Sordidum est,& ei palus ac lutum & volutatio grata est:potest igitur plus nocere & rodere, vel effodere. De suariis habes text. in titu.de suariis C.libr. 11.qui nihil facit ad eam rem. De prohibitione domini , de qua est dictum in præcedenti materia, in §.feræ.de re.diui.Instit.lib.2.per Fabrum & Porcum.

CAPVT VI.

Glandem legere, aut ad glandem pascendam pecudes admouere per noua fructiceta in terris arabilibus excrescentia ab Octobribus Calendis ad Ianuarias nemini liceat,nisi, cuius sint agri:nec in syluis,aut nemoribus antiquis:nisi hoc illi iure speciali concessum appareat. Priuilegiis tamen, & iuribus regiis in sylua Aureliana & gruaria per hanc constitutionem minimè abrogandis.

¶ Casus. Quæritur quo tempore liceat ad glandem, vel pastionem ducere pecudes per excrescentia nemuscula ? Dicit, quod non liceat à mense Octobris incipiente ad mensem Ianuarij , nisi terra sit sua: nec etiam in antiquis syluis sine priuilegio : non derogando iuri gruariæ per hanc legem.

¶ Glossa. Habemus titulum in iure de glande legenda, vbi agunt de vnius diei præscriptione, & tex. in l. glandis. ff. de verb. signifi. vb appellatione glandis omnis fructus continetur. De qua re videas Specu. qui vulgaris est in tit. de instr. editione. §. tertio. ver. porrò. & seq. & Barto. in l. qui seruandarum. §. 1. ff. de præscrip. ver. & in l. pen. C. de præscri. ver. vbi quærit quæ actio competat. aliquid per Bald. in l. ex placito. C. de rer. permu. Ego malo remittere, quàm aliena ad verbum recitare: vbi pro tex opus non est.

CAPVT VII.

Si quis aliena pecora in fundo suo, ac tempore vetito conspicatus sit: ipse aut quilibet ex ea re damnum sentiens quiue ex ipsius familia sit, ab ipsóue iussus prehendere potest. Eaq; ad iudicem intra quatuor & viginti horas deducere, vt damni dati Ius dicat. Qui verò non ipsa pecora, sed pignus aliquod pastorísue peram seu panatium pro illis receperit, intra dies octo ad iudicem perferat.

¶ Casus. Ego inueni tua animalia in fundo meo tempore prohibito: quæritur an liceat mihi, vel meis, aut habentibus mandatum à me apprehendere ea, & ducere? Respon. quòd sic: sed ego debeo ducere ipsa ad iudicem intra viginti quatuor horas, vt faciat mihi ius. Et si non apprehenderit animalia: sed accepa rit aliquod pignus pro eis à pastore: vel eius peram seu panarium, debet illud ferre ad iudicem intra octo dies.

CAPVT VIII.

Deprehensoribus autem super loco, deprehensione, damnoq́ue dato, adiuratis vsque ad quinque solidos Parisienses, aut aliam minorem maiorémue mulctam pro variis locorũ statutis indictam fides habebitur.

¶ Casus. Hic dicit, quòd creditur apprehensori de loco, tempore & damni quantitate vsque ad quinque solidos, vel iuxta morem regionis.

CAPVT IX.

Qui, si statuta mulcta suo damno satisfactum non esse dicant: maioris damni probatione plus cõsequãtur.

¶ Casus. Ille qui accepit quinq; solidos pro mulcta iuxta consuetudinem loci: dicebat quòd non erat satis, & quòd erat passus maius damnum. Lex ista dicit, quòd si probauerit, plus debet recuperare per iudicem, & reparari damnum à parte. ¶ Glossa. Hæc tria capita coniunxi, quia vnam rem prosequuntur: & continent pœnam eorum, qui pecora in alienos agros contra statutum dimisere, quæ est local. & circa hanc rem examinandæ sunt duæ quæstiones. Prima est, quæ deciditur per Cæpollam in loco allegato. post Bart. & scrib. in l. hoc amplius. ff. de damn. infect. l. ratis. ff. de incen. rui. nau. in l. quintus. ff. ad leg. Aquil. Specu. in tit. de actore. §. 1. Cano. in c. si læserit. de iniu. vbi quærunt, an liceat animal in meo fundo prehensum occidere, aut retinere, & conclusio est binis verbis collecta. Occidere, aut verberare, peiúsue quàm sua tractare non licet. l. quamuis. ad l. Aquil. retinere autem, vt sciam quis dominus eorum sit, licet non, donec damnum resarciat. Ista est communis resolutio. Sed hac lege melius cauetur, vt ad iudicem ducãtur: qui damnum æstimet ex titu. l. Aquiliæ. vel in factum, vel de pastu pecoris, & ea forma quam tradit Bart. in l. qui seruandarum. ff. de præscrip. verb. & Albe. in d. l. quintus. de captura adducit text. in argu. in l. capite quinto. ff. de adult. qui est optimus, vbi licet per 20. horas nocturnas diurnasq; retinere deprehensum adulterum testandæ rei causa. facit l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. cum ibi no. & in l. 1. C. quan. lic. sine iud. se vendic. tamen Cy. ob diuersitatem iurium quę ponuntur in glo. d. §. si debitorem, dicit, quòd rem auferre potest: sed personam capere non potest, ne priuatum carcerem faciat: quia lege non permittitur. Et multas quæstiones de hac re videas præter Cæpollam per Rofredũ in titu. de actione de pastu pecoris. ad quem remittit Albe. in d. l. quintus. Dicebat autem Ludoui. Rom. equitanti mense Maij licere equum in pratis alienis pascere: quæ res à cano. deciditur in d. c. si læserit. Item quod credatur iuramento damnum passi: facit tex. in l. si quando. C. vnde vi. cum ibi not. & videas Alexan. pulchrè in cons. 20. lib. 5. & quæstionem quam facit Nicol. de Neapoli. in l. 1. C. quã. ex fac. tuto. De statuto quod custodes villæ tenentur sarcire omne damnum, & prædam illatã, an debeat probare damnum per eum, qui passus est? ille tenet, quòd sic. Barbatius in l. si ex stipu. col. 5. ff. de verbor. oblig tenet, quod statur iuramento. De tempore & loco, facit quod Cæpolla decidit esse probandum locum, & tempus ad conditionem de pastu. & standum esse statutis regionum & consuetudini, vt est communis opinio scribentium, & ita hic cauetur: quia ob varietatem vsus non potest dari certa lex.

Animal in meo fundo deprehensum occidere an liceat

Adulterũ detinere licet.

Mense Maio licet equum pascere.

Iuramento damnum passi creditur.

CAPVT X.

Pro deprehensis per custodiam, libertatemq́ue, aut noctu in his locis vbi segetes, prata, aut pascua sint: septis fossatísue clausis, aut in cædua sylua sexaginta solidorum mulcta fisco detur. Extra custodiam vnius pecudis transgressæ solidorum quinque priuato cuius interest, damnumque

que passus est, pœna detur. Quæ pro vniuerso grege ab vno pastore deducto, in singula capita non crescat: sed vna soluatur pro omnibus mulcta. Quòd si territæ fugatæue, aut luporum incursu dispalatæ sine pastoris negligentia fuerint, nulla illius casus pœna esto.

¶ Casus. Deprehensa sunt animalia in custodia, id est, gardia facta: vt dicunt per magistros gardiæ: & ad libertatem, id est, quando possunt liberè capi, & sunt in potestate custodum syluarum: quæ res dicitur à bandon, aut de nocte: quia grauius est quod de nocte fit in segetibus, pratis, pascuis, clausis vel fossatis: vel in sylua quæ est in cæsura, id est, talia, quæritur quæ pœna pro illis dari debet? Respondetur, quòd debetur pœna 60. solidorum, fisco applicanda: extra gardiam quinque pro vna oue: & pro omnib. simul transgressis non debetur nisi vna pœna, & casus non imputatur: sed negligentia. ¶ Glossa. Hic varia pœna statuitur, prima est pro pecudibus deprehensis in custodia, id est, in ea regione, quæ subest custodiæ regiæ & gardię, nam sunt magistri gardię per syluam regiam, qui sunt custodes syluæ: & habent subcustodes cursorios qui perpetuò illi rei incumbunt, & inuigilant in saltibus publicis, ne vastentur à gregibus priuatorum: néue in illis damnum detur. Altera est pœna, quæ applicatur priuato damnum passo: & est minor. Tamen hoc videtur esse contra l. insignis. C. de pascuis public. libr. 11. vbi eadem pœna est priuato, quæ & fisco applicanda. Sed ideo est, quia maior culpa est offendere custodiam principis, & violare edictum. facit l. 1. C. de grege domi. & text. bonus in l. si familia. ff de iurisdict. omnium iud. ibi: quia contempta maiestas. de qua re, & de huius legis materia plenè Alber. in l. eos. C. de modo mulct. In fine autem dicitur vnam pœnam præstari pro toto grege. hoc est fundatum in l. illud. ff. ad legem Aquil. vbi in furto, damno, iniuria vna pœna soluitur pro tota famil. Et nota, quòd illic Dyn. scribit, vt Alber. refert. pro delicto vniuersitatis vnam pœnam sufficere: & vnam absolutionem pro tota vniuersitate excommunicata, quod ipse reprobat, quia de iure canonico vniuersitas non excommunicatur. cap. Romana. §. in vniuersitate. de senten. excommu. libr. 6. Item dicitur non teneri de ea. vt si territæ fuerint, vel expauefactæ: pro qua re habes text. in l. 1. §. si instigatu. ff. si quadrupes. text. in l. si ex plagis. §. in cliuo. in verbo, formidassent. ff. ad leg. Aquil inducens text. de culpa. in l. si putator. & l præce. ff. ad leg. Aquil. & in d. l. 1. in verbo; sine culpa.

Custodia.

Seruientes syluarum.

Pascua abens vastantes puniuntur.

Pœna vna soluenda.

Pro delicto vniuersitatis vna pœna soluenda.

Vniuersitas non excommunicatur.

De casu pastor non tenetur.

CAPVT XI.

Licebit autem damnum passo intra quatuor & viginti horas absq; iudicis venia pœnam remittere: & pignus intra octo dies restituere: mittere vadimonium.

¶ Casus. Vicinus meus qui animalia mea, vel vadium receperat: voluit mihi restituere, & remittere pœnam. Lex dicit, quod potest intra tempus legitimum. ¶ Glossa. Hoc intelligas extra custodiam: quia ius priuati à priuato remitti potest. Ius autem pub. vel alteri quæsitum, minimè. vulgata l. ius publicum. ff. de pact. l. 1. C. de remiss. pig. & not. per Seri. in d. l. eos. de modo mulct. ideo hic: quia pœna parti prorsus applicatur.

Pœna publica remitti non potest.

CAPVT XII.

Quod si pecudes deprehensæ, pignùsue ipsum è manibus possessoris vi ablatum fuerit, idq; iudici constet, raptorem pro arbitrio plectat.

¶ Casus. Cùm ego cepissem animalia tua, vel pignus seu vadium: tu per vim mihi illud abstulisti: qua pœna sis puniendus. Lex dicit, quòd arbitrio iudicis punietur. ¶ Glossa. Est iuri conueniens, vt puniatur, qui sua authoritate sibi ius dicit: & punitur de iure amissione rei, & pœna l. si quis ad fundum, vulgata. & l. si quis in tãtam. quæ variæ sunt, & variè loquuntur. Sed hic punitur extra ordinem arbitrio iudicis, quod poterit excedere ipsius rei æstimationem ob contemptum. l. fin. ff. de extraordi. cogni. d. l. si familia. in ver. contempta. & ad hunc locum videas tex. in l. in possessionem. C. ad leg Iul. de vi. & gl. not. in l. 3. C. de pigno. & text. in d. l. si quis à se fundum. ad finem, circa id quod dicitur iudici constet. facit etiam text. in l. licitatio. ibi vigor publicæ disciplinæ. ff. de publica. l. 1. ff. vi bonorum rapto. & de eo qui quempiam extorsit de manibus iusticiæ. sed est impertinens.

Ius sibi dicere non licet.

CAPVT XIII.

Poterit quoque deprehensor ipsi pastori, vel domino captas pecudes custodiendas tradere: vt probato damno legitimam pœnam consequatur.

¶ Casus. Ego accepi tua animalia in fundo meo, & ea tibi tradidi in custodiam: & volui probare damnum, & petere mulctam. Lex dicit, quòd possum. ¶ Glossa. Et interea non deteriorem faciet: nec propriè tanquam sua erit: quia nemo potest esse dominus & depositarius. l. neque pignus. ff. de regu. iur. nec datur ei vtenda: sed conseruanda, vt fiat ius. De hac re autem non reperio text. formalem (vt dicunt) vbi hæc forma describatur. De tertio dictum est in præce. & de retentione, & disputatur per Scrib. in l. qui seruandarũ. ff. de præscrip. ver. & Rofre. in tract. de pastu. peco. & dixi quomodo probetur damnum.

Nemo potest esse dominus & depositarius.

CAPVT

CAPVT XIIII.

Quod si vel pignus dare, vel pecudes, quæ noxam dederunt, tradere damnũ passo quis recusauerit, quinque solidorum pœna esto. Cuius rei fides fit vnico fide digno teste, & damnum passi iuramento.

Vnius testis dictam facit deferri iuramentum.

¶ Casus. Ego inueni oues tuas in fuudo meo, & volui capere: tu noluisti dara: nec dare pignus sau panariũ: quæritur quæ sit pœna? Raspond. quòd est pœna quinque solidorum, & de ea re creditur vni testi idoneo, & damnum pasi iuramento. ¶ Glossa. Hac plectitur, qui iniustè resistit. l. defensionis. C. de iu. fisc. cum si. Et quòd dicit stari iuramento damnum pasi. est ex forma l. si quando. Tamen ne fiat fraus, requiritur vnius testis cõcordantia, & de hac forma tex. est in c. fi. de iur. in his quę sunt modici precij, secus in his quę sunt magni momenti: ob vnius testis dictum uou deferretur iuramentum damnum passo. vt cano. in c. cum dilectus. de succes. intest. de hac re scrib. in l. ad modi. ff. da iureiu. l. iurisiurandi. per Alber. C. de testi. nolo hic vagari iu materia testium. & quæ ad testis approbationem requirantur, habes multa per Summistas & Panor. in ca. iu nomiua Domini. da testi. & Docto. in d. l. admonendi. cum simi. quæ nou faciunt uecessariò ad rem.

CAPVT XV.

Si cuiusque altilia, anserésue pauperiem damnumq́ue in alieno agro faciant: vuum duóue configere, fas esto: illicq́ue mortuos deserere, aut in viam abiicere. quòd si malit viuos ad iudicem præferre, damni dati ius dicet: nullam fisco eius rei causa pœnã adiudicans.

¶ Casus. Quęritur de damno dato per ansares, vel alia volatilia, quomodo agatur. Respon. quòd potest vnum duóua configara & occidere, & relinquere mortuos: vel capere viuos, & ferre ad iudicem, vt ei faciat ius: & pœna erit applicanda parti, non fisco. ¶ Glo. Hic exemplum ponit in anseribus. dicit autem in genera de omnibus altilibus & auibus: quarum appellatione anseres continentur, & gallinæ, & huiusmodi. §. auium §. gallinarum, §. pauonũ. Instit. da re. diui. & quia de hac re plurima scribit Boërius post Fabrum, & alios, non repeto. Videas quòd ille dicit non licere occidere columbas ionocuas: & eam esse consuetudinem: cui decisioni obstat generalitas huius legis. Tamẽ quia lex est recta ratio: crederem illius sententiam, quæ ex fontibus Fabri profecta est, esse æquiorem, quòd illud animal non sit adeo ooxium: nec tantum afferat incommodi. estq; nobilius: quanquam & anseres Romani adorautur. ast enim anseri vigili cura, iuquit Plinius, Capitolio testata dafanso. & galli quoque vigiles sunt huius testimonio, & ballaces, qui leonibus etiam terrorem incutiant, & in quacunque domo regnum exerceaut. Pauones autem gloriosi ac maleuoli. relliqua quo ad materiam dicas essa contra tex. in l. quintus. ad leg. Aquil. & in §. gallinarum. quia si non licet detinere: multominus occidera. De hac re plus satis. & de auibus in pastum profectis, lege Columellam libro primo. Aduerte autem hic, quòd occisa capere & comedere non potest.

De damno dato ex altilibus.

Columba nobilis & innocua.

Anseres à Roman. adorãtur.

Galli vigiles & bellaces.

Pauones gloriosi.

CAPVT XVI.

Quo tempore fruges, segetesq́ue non collectæ in agris sunt: illic pascere ante ortum, postq; occasum diem sine arbitraria pœna ne quis audeat.

¶ Casus. Hic ast vna consuetudo, vt nunquã ante ortum solis & post occasum liceat ducere animalia ad pascendum in agris, in quibus fructus in terra sunt, & non sunt collecti vel debladati. ¶ Gloss. Ratio est, quis qui malè agit, odit lucem, & dies est ab ortu ad occasum: vt not. in l. 4. ff. de verborum signifi. distinguendo inter artificialem & naturalem inter Romauos, Babylonios, Aegyptios, & huiusmodi vulgaria. Quia hæc consuetudo maiori elucidatione nou indiget in fiu. titu. facit quod Columella iu secunda da ra rusti. scribit: Neque suem velimus impasci pratum, quoniam rostro suffodiat, & cespites excitet. & Hierony. in exo. Si dimiserit iumentum suum, vt depascatur aliena, rastituet. Clara omuia sunt: nec est opus maiore apparatu: præsertim cum multas quęstiones occurrentes in hac re habeas plenissimè apud Boerium.

Dies artificialis et naturalis.

Columella de suibus.

De fugitiuis seu errantibus.

CAPVT I.

ERrones diebus quadraginta seruari, ac trib. hebdomadis, interim ter proclamari debent. Quòd si intra id temporis eorum domini nõ appareant, illius loci dominis merum imperium, aut minorem vsque ad sexaginta solidos iurisdictionem habentibus, acquisita esse declarari debent. Venienti verò intra tempus fugitiuorum animalium domino refusis sumptibus iustis ei restitui æquum est. Quo elapso etiã (si declaratio vendicatioq́ue à iudice facta nõ sit) quandocunq; vænire licet.

¶ Casus.

¶ Casus. Animalia mea expauefacta vel aberrantia erant, & eorũ aspectum pastor perdiderat: nesciebatq; vbi essent. quæritur quid de illis sit faciendum? Dicit, quòd ille qui ea ceperit, debet seruare per quadraginta dies, & eo tempore facere ter per hebdomadas proclamari, vt eorum dominus veniat, & compareat ad ea recuperãda: & si nemo cõmpareat, qui dicat se dominum, acquiruntur domino territorij. Si prius appareat dominus, ei restitui debent solutis legitimis expensis: & potest etiam post illud tempus ea recuperare, antequam declaratio facta sit.

Errones pecudes. ¶ Glossa. Quemadmodum errones serui dicuntur qui sæpe fugere solent ac redire, vt l. quis sit fugitiuus. §. erro. ff. de ædilit edict. ita errones appello pecudes: aut aues alterius errantes & dispalatas, quę interdum quoque redeunt; sed ex domini custodia atque aspectu fugere, erronesq; esse solent. Tu vel errones dicas vel fugitiuas. Vt Virgilius: *Ille meas errare boues.* & sæpius. nam hic expauæ dicuntur, quasi expauefactæ. & quarum dominus ignoratur: quia longè fugerunt.

Errones loci domino acquiruntur. Et de hac consuetudine quòd domino loci acquirantur, meminit Ioan. Fab. in §. aplum. Ratio verò est, ne eorum domini in incerto sint, & ex negligentia custodum: vt not. in §. ferę. Institu. de rerum diuisione. Clara est litera, nec dubium occurrit. Boërius etiam de his meminit. Et Alexan. de Imol. in l. 3. §. feras. ff. de acquirenda possessione. loquitur de pecore oberrante, an liceat propria authoritate capere.

De stagnis & cuniculis.

CAPVT I.

NE quis vel stagna, vel cuniculos, specus, fossatáue aliena nisi fracta desertáque sint, adeat hac lege iubemus, venatori piscatoríue furti pœnam infligentes.

¶ Casus. Quæritur an liceat in alienis stagnis piscari, vel in alienis cuniculis; id est guarennis venari? Dicit quòd non, nisi sint in fracto: Gallice *en frou*, & deserta incultaq; & *Cuniculus* informia. ¶ Glossa. De specu. & cuniculis alio significatu habes text. in l. supra iter. ff. de aqua plu. arcen. & cuniculus pro ipso lepusculo sumitur, qui sub effusa terra latitare solet: subq; cuniculis ipsis. Festus autem cuniculum in neutro genere protulit. Et Martialis:

Gaudet in effosis habitare cuniculus antris.

Guarenna Putes etiam illas, quas guarennas nostri vo- *Interranea* cant, appellare: vt Plinius interranea, vel in *Plinij locus elegãs.* genere viuaria, vel specus. ait enim in lib. 8. c. 55. Sunt quos Hispania cuniculos appellat fœcunditatis innumeræ. mox dicit repurgatis interraneis. Item magna propter venatũ eorum gratia est. Iniiciũt eos in specus qui sunt multiformes in terris, vnde & nomen animali, atq; eiectos supernè capiunt. nusquam potes elegantius descriptum istud guarennarum genus legere. fundatur autem lex nostra contra l. quod enim nullius. ff. de acquir. *Venari in alieno licet.* rer. dom. vbi venari licet in alieno, nisi dominus ingredientem prohibuerit Nam illud intelligitur in feris non reclusis: sed quæ nullius sunt. Hæ autem feræ velut priuatæ sunt, *Feræ priuatæ.* & in eius bonis, à quo sunt inclusæ: sicut in viuariis, & pisces in piscinis, & ab eo possidentur. l. 3. ff. de acquir. poss. in §. Item feras quas in viuariis incluserimus; & pisces quos in piscina collegerimus à nobis possideri. vbi miror quo pacto Iureconsultus aliter in stagnis dixerit: quia inquit, sunt in naturali libertate. Nam in stagnis cohibentur sicut in piscinis, nec possunt stagnum euagari seu euadere, nisi dissolutum sit. quamuis in maiori libertate sint. Ideo gl. distinguit inter lacus & magna stagna & parua. De cuniculo & fossa est text. in l Proculus ff. de dam. infect. Et facit ad hanc l. tex. in l. diuus. ff. de seruit. rustic. præ. multa de venatione habes, præ- *De venatione.* ter canonistas & præter legistas in l. 3. ff. de acquiren. possess. per Cæpollam in tracta. seruitutum rustic. habes etiam de venatione & guarennis quædam per Boerium egregie. Habes dictum Ange. in d. l. diuus. non vidisse venatorem sanctum vel canonisatum, quod est falsissimum. Sed ista lex non loquitur de venatione ferarum, ideo plura dicam. In tex. dico in fracto quod vernacula lingua dicit, *en fron*, sunt enim quædam quæ sic latinè dici nequeunt.

CAPVT II.

In suo fundo stagna facere cuique liberum esto: modo ne viam iúsue alterius occupet.

¶ Casus. Quæritur vtrum liceat vnicuique facere stagna vel fossam, id est, piscinã in suo fundo? Respondet quòd sic, dum tamen non impediat viam publicam, vel ius priuati, id est, terram priuati. ¶ Glossa. Hic non dicit *An liceat habere guarennas.* an liceat viuaria vel specus facere: sed de stagnis tantum loquitur. Tamen videtur idem dicendum, cum liceat cuique in suo facere quodlibet de iure, dummodo alteri non noceat. De hac re latè per Iasonem in l. quominus. ff. de flumini. in repet. Et Boerius hoc decidit Ioan. Fab. in §. feræ bestiæ. de rerum diui. dicit ex consuetudine tolerari. An tamẽ omnibus liceat. Dicas de iure licere rationibus & iuribus prædictis. De consuetudine videtur licere: quia si prohibet in alienis cuniculis venari, ergo tacitè permittit cuniculos habere & stagna. nisi vel edicto principis vel consuetudine loci aliter caueatur. quod ego communi vsui remitto,

Quibus

Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur.

CAPVT I.

Nter plebeios ea lex, vt altero ex coniugibus vita functo, detur minorũ cura superstiti, si quidem voluerit vsque ad viriles annos. Verùm is neque mobilium ad eos spectantium: neque fructuum lucrum habere intelligatur.

¶ Casus. Inter coniuges plebeios accidit quòd vnus eorum mortuus est, quęritur cui detur cura liberorum, si quos habeant? Responde, quòd datur superuiuenti, si velit vsque ad legitimam filiorum ætatem. Sed non lucrabitur mobilia eorum: neque fructus sicut nobiles faciunt. ¶ Glossa. Hunc titulum ego inscripsi, quibus modis ius patriæ potestatis soluitur: quamuis non sit propriè ea potestas patria, quo dabatur patri de iure Romanorum: neque hic tradantur omnes modi, qui in iure traduntur ad patriam potestatem dissoluendam: vt est titu. in primo. Institu. libro. Tamen est potestas, id est, administratio vsque ad pubertatis annos. de qua re dictum est in titu. de feudis. Nec possunt filij sine eorum consensu contrahere, nec distrahere: licet eis non acquirant. Sunt igitur parentes vel tutores curatorésue filiorum. vt l. fin. C. de bo. quæ libe. l. 1. C. de bon. mater. De hac constitutione dictum est aliquid in feudis quoad nobiles, & inferius repetitur. Ego itaque & breuitatis gratia & commodioris ordinis hunc totum titulum coniungam vsque ad fin. & in fine dicam nonnulla recondita & pertinentia.

Patria potestas.

CAPVT II.

Ea verò lex nobilibus atque plebeïs communis est: vt nuptiarum vinculo à patria potestate liberi prorsus eximantur.

¶ Casus. Quæritur nunquid nuptiæ liberent à patria potestate? Respon. quòd sic, tam nobiles quàm ignobiles.

CAPVT III.

Minores nobiles in parentis superstitis tutela esse debent, aut aui vel auiæ proximiúe agnati: eo pacto, vt in titulo de feudis dictum fuit.

¶ Casus. Repetit quòd dixerat minores nobilium filios altero parente mortuo debere in superuiuentis potestate esse, eo modo quo declarauit: & cum illis oneribus.

CAPVT IIII.

Vbi tutor pupillis dandus erit, id ex consensu ac electione quinque agnatorum affiniúmue: hisque deficientibus, vicinorum consilio fiat. Quę in fœminis anno duodecimo, in masculis decimoquarto finietur.

¶ Casus. Erat vnus minor, qui carebat tutore: quia parentes & agnati eius nolebant suscipere tutelam. Lex dicit, quòd debet ei dari vnus de consensu quinque proximiorum, vel affinium: vel denique vicinorum.

CAPVT V.

Inter plebeios id obseruatur: vt si pater ad secundas nuptias transierit, filiorum tutelam ob id non amittat, aliud in matre statuimus.

¶ Casus. Pater plebeius mortua vxore transiuit ad secunda vota: nunquid per hoc amittat tutelam filiorum? Dicit, quòd non: secus est in matre. ita est potior conditio patris quam matris.

CAPVT VI.

Filia nupta, annisque nubilis: cum mariti authoritate potest contrahere.

¶ Casus. An filia habens maritum, & annos legitimos ad nuptias possit cõtrahere? Dicit, quòd sic: sed cum authoritate mariti.

CAPVT VII.

Liberi quatuordecim annos nati & fœminæ duodecimum ętatis annũ adeptæ sui iuris censentur: neque cuiusquam curæ tutelæue, aut potestati subiecti. Possuntque contrahere, agere, prosequi, ac exercere omnes lites, actiones, controuersias in iudicio, extraque iudicium: præsertim si curatorem ad lites acceperint.

¶ Casus. Dicit, quòd inter plebeios annus decimusquartus in masculis, & duodecimus in fœmina facit eos sui iuris, & eximit à tutela & cura: & possunt omnia facere quæ faciunt illi, qui sui iuris sunt.

CAPVT VIII.

Pater filios cuiuscunque ætatis sint: & præsentes & absentes emancipare potest.

¶ Casus. Pater voluit emancipare filios suos: quæritur quomodo, & quos possit? Respondetur. quod potest & præsentes & absentes, & cuiuscunque ætatis sint.

Sequi-

Sequitur Commentarius rotius rituli.

N fumma in hoc titulo ponitur primò quædā differentia inter nobiles & plebeios, quoad tutelam filiorum: quæ eft primò, vt nobiles lucrentur eorum mobilia & fructus cum onere tradito in feudis: plebeij verò fecus, quod illic fatis fuperq; fuit deductum. Item, vt mater plebeis ob fecundas nnpriss tutelam perdat. de qua etiam re fatis dictum. omnis enim quæ huc pertinēt, illic in pluribus locis expedita funt. & huc adde, quòd fi ftatuta nobilibus collectam imponunt, non comprehendunt nobiles fcieotia. vt fcribit pulchrè Barb. in c. prudentia. de don. alia nobilitatis priuilegia non refero. Eft autem iu fecundo capite vna lex communis, vt nuptiarum vioculo quis à patria poteftate liberetur, ne prius vinculum impediat libertatem nuptiarum. argu. §. deinceps. in Auth. de nupt. vbi lolet dici, omnia morte & nnptiis folui, quamuis text. noo dicat nuptiis omnia folui: fed morte. Item quia matrimonium eft hodie facra dignitas quædam, & facra indiuiduaq; funt iura matrimonij, quòd debet effe liberum & quietum. l. Titia de verbo. obliga. cum fimi. Item, quia trsnfit in poteftatē mariti filia. eft enim quædam (vt verè dicam) captiultas vel mors ciuilis, qus moleftia libenter careremns omnes: vt ille Romanus dicebat fi carere poffemus, & mulieris bonę beatus vir, & pleraq; id genus quæ fas nō eft dicere coniugstis. nemo igitur duorū feruus rectè effe poteft. Sicut ergo ferui pœnæ vel captiui liberantnr à patria poteftate. §. cùm autem. §. fed fi ab hoftibus. qui. mo. ius pa. pote. fol. ita & matrimonio. At potius dicas ficut militia, vel alia ex tt. dignitatibus, quę continetur in l fi. C. de decu. li. 10. præditus hodie à poreftate patria liberatur. ita & nuptiæ liberant ob dignitatem & honeftatem matrimonij. De vxore eft communis confuetudo Gallię, vt fint in poteftate viri: vt fcribit Io. Fab. in l. 1. C. de bo. mater. & fuper hac re ae tota materia huius tituli plutima congeffit Boerius, quē omnino legas, & non deceret à nobis refumi cùm fint in omnium manibus. Ego autē præter vulgaria propono tibi duas quęftiones. Prima eft circa exēptionem à patria poteftate, quę datur de iure multis, & fpecialiter epifcopis. Auth. fed epifcopalis. C. de epif. & cle. habēt enim fponfam, cui funt alligati. Quæro an fit liberatus à patria poteftate inuitus & in fui præiudiciū? Odof. illic decidit q non: vt fi ftatuto caueatur, vt liberatus à patria poteftate non fuccedat patri. nam fuccederet ita, vt fentit Barbatius in l. 1. §. ex his. ff. de verb. oblig. Et faciunt nor. Bar. in l. in poteftate. ff. de his qui fui vel alie. iu. funt. vbi expreffè hoc decidit. Et illic fcribunt militism & doctoratū non eximere à patria poteftate. poft Bal. in l. fi maritus. C. de pa. pot. fecus de cōfue. prefertim ifta, qua poteftas pubertate diffoluitur, cum paucos inuenias. qui tam imberbi ærate Doc. fiant. quę res hodie frequentior eft, cum libri ac literæ fint potentiores. Quæro itaq; fecundo an patria poteftas in fpiritualibus habeat locum? Phil. Deci. in Auth. quod locum. decidit non habere. in illis enim filius fine patre agit. c. fi. de iudic. in 6. quòd poteft iodnci ad probandam confuet. qus nuptię non fubfunt patriæ poteftati. eft enim caufa matrimonij fpiritualis, vt illic Decius docet. & in d. c. fi. per Scrib. cum vulg. quòd facit, vt fine confeofu patris filia in matrimonio cootrahere poffit. Legas Decium, quia doctè loquitur, & occurrit nuper. ad hæc lege Paul. de Caftr. in l. 1. C. famil. hercif. an filius vxoratus teneatur cum patre viuere. Item, quòd de cōfenfu parentum vel affinium: facit quod fæpe Doct. difputant de ftatuto, quo requiritur confenfus duorum parentum in contractibus pupillorum. Et an in diftractu intelligatur, nihil dico, quia fępe in iure occurrit, & eft plus millies à fcribentibus de illo ftatuto dictum. De emancipatione eft conforme iuri: fed aliter cauetur in §. pe. Inft. qui. mo. ius fol. vt apud iudicem fiat. & tutelam emancipati affumat. & reliqua. & in l. vt liberi. C. de coll. not. quòd folitum eft dari aliquid filiis, vt emancipentur. Id autem quod dicitur, & abfeotes. eft contra l. iubemus. C. de emancip. li. vbi refcriptum principis requiritur. alia clara funt & vulgaria.

Cur nuptiæ à patria poteftate liberent.

Matrimonium facrum.

Ex Gellio.

Mariti in vxores vitæ ac necis poteftatem habebāt in Gallia, vt Cæfar fcribit.

Quibus modis quis à patria poteftate liberetur.

Liberatio à poteftate patria in præiudiciū non tēdit.

Doctoratus à poteftate non liberat.

Patria poteftas in fpiritualibus locum non habet.

Emancipationis forma.

De focietate inter virum & vxorem.

CAPVT I.

Nter coniuges omnium bonorum mobilium focietas cōmunitasq; efto. Item & debitorū, creditorumq; tam ante contractū matrimonium, q̄ eo conftante factorū. Item & quæftuum immobilium matrimonij tpe fuccedentium. Ita vt eorum omniū dimidia fuperftiti, altera mortui hęredibus detur. cum & fuperftes ęris alieni dimidiam, atq; interufurij ob vectigalia à coniugibus debiti: alterā defuncti hæredes foluere teneantur.

¶ Cafus. Maritus & vxor habebant inter fe boos mobilia multa: maritus dicebat quòd erant fus, quia dominus. vxor dicebat quòd erat focia eins: & quòd hsbebat partem in illis. Lex dicit, quòd omnium mobilium communitas eft inter eos. Sic etiam obligationes actiuæ & pafsiuæ, tam ante matrimonium, quàm eo conftante, & contractæ per sos funt communes: & conquxftus immobilium facti durante matrimonio. & ad hæ-

Vbi fundetur in iure communitas coniugum.

redes superuiuentis dimidia transit actiuè & passiuè. ❡ Glossa. Huius societatis communitatisque inter virum & vxorem, ex consuetudine in bonis mobilibus, & nominibus actiuis, passiuisque, & conquæstibus constante matrimonio factis meminit Io. Fab. in Auth. in donatione. C. de secun. nup. scrib. antiq. & Moder. in l. cunctos C. de sum. Tri. cano. in c. significauit. de dona. inter vi. & vxo. quem vt celebrem commendat Boerius, qui de ea re tam multa, tamque egregia collegit, vt nihil nobis reliquerit. Tamen de iure nō est inter eos societas bonorum: sed animorum & corporum est. Sed fundatur ex apparatu Bal. & aliorum, quos Boerius citat ex l. ex diuerso. §. idem Proculus. ff. sol. matri. quæ lex nō hoc probat, quia loquitur quando mulier contraxit societatem, sed non dicit contraxisse eum viro: nec dicit quòd ipso iure sit contracta inter coniuges. Item nec id probatur per l. alimenta. §. si. ff. de aliment. & ciba. leg. nec per l. cùm hic status. §. si inter virum & vxorem societas contracta sit. quia loquuntur, quando ita erat actum & conuentum inter eos nō donationis modo, sed societatis & cōmunitatis, per quam non priuantur mutuo amore. nec probatur per c. significauit. quia ille tex. ex opinione gl. Panor. & omnium debet intelligi de bonis vtrisque relictis, vel ex communi pecunia emptis, vel vtrique donatis. alioquin de iure præsumitur ex bonis mariti esse. l. quintus. ff. de dona. inter vir. l. certū. C. eo. tit. & ita illic Panor. egregiè declarat, quo pacto de iure nō est cōmunitas inter eos, nec habet mulier aliquid præter doté. Sed inducit, quod per consuetudinem laudabilem id fieri possit. Tu sic inducas, si potest fieri per pactū, vt legibus illis cauetur, ergo & per statutum vel consue. Bar. in d. l. cunctos. & in l. de quibus. ff. de legi. l. non impossibile. ff. de pac. Et procederet ex sententia Panor. d. c. & consuetudo in matrimonio putatiuo. Et Moder. plura qui remittunt ad Petrum de Anch. in consil. 101. apud quem multas leges. Quid quæstuum seu conquæstuum appellatione contineatur, late Boerius docet, vt ea tantū sint, quæ ex industria hominis, & opera quæruntur: alia quæ donata relictáue sunt, aduētitia sunt, non quęstus: neque de his intelligitur ista consuetu. quamuis inter quæstus & conquæstus differētia fiat. Alia legas apud illum, qui citat l. coiri. cum l. seq. ff. pro socio. & est tex. in l. aditio. § 1. ff. de acqui. hær. vbi si societas inter duos inita sit: quæstus & dispendij, vel compendij, non intelligitur cōprehensa hæreditas obueniens, nisi (inquit glossa) omniū bo. socij essent, vel societatis causa delata esset. Ad hanc autem consuetudinem adduco tibi text. qui videtur mihi expressior qui sit in iure. in c. pe. de cōsue. vbi approbatur talis consuetudo, nisi adulteriis faueat in verbo medietatē omnium bonorum, quæ adeptus fuerit vir. Aduerte etiam quòd sicut de iure maritus habeat priuilegium, ne cōueniatur vltra quàm facere possit: ita & mulier ob istā societatem: vt est text. in d. l. ex diuerso. & est impropria hæc societas, & tacita contra iura inter coniuges, vt dicunt illic Moder. ad quā etiam priuilegiū illud extenditur, per quod ampliatur text. in l. verum. §. tempus. ff. pro socio. Aduerte etiam quod eleganter scribit Petrus in l. diuortio. ad princi. ff. solu. matri. hæc verba. Si mulier ex industria sua lucratur aliquid ex aliquo artificio, acquirit sibi, & non viro. quia tenetur viro ad operas obsequiales tantum artificiales. Sed ista lex est æquior: per quam æqualitas quæ amorē conciliat, & confirmat inter coniuges inducitur, vt mutuæ sint inter eos fortunæ ob illam societatē diuinæ & humanæ domus. Laudabilis est igitur hæc consuetudo. sed per eam tollitur edictum bonorū possessionis. Vnde vir & vxor: nam præferuntur agnati, & dimidiam illorum quæ ad mortuum spectabat, consequuntur. Id præterea quo dicitur nominū, & obligationum actiuarum, passiuarumque commune onus esse debere, est conueniens iuri quo cauetur: vt qui onus sentit, sentiat commodum: & qui de lucris partē capit, de oneribus partem sentiat. sed ex captiosa in eo quod de debitis ante matrimonium contractis dicit, quia esset occasio decipiēdi vxores, vel econuerso, nec multis placet.

Societas animorum & corporum.

Donatio nō reprob. vbi est reciproca.

Inductio subtilis.

Matrimonium putatiuum.

Quæstus et conquæstus.

Mulier habet priuilegiū ex persona mariti.

Lucra vxoris nō sunt viro communicanda.

Bon. po. Vnde vir & vxor.

CAPVT II.

Constante matrimonio mobilia omnia, omniaque immobilia simul quæsita pro arbitrio distrahere maritus potest. Idque inter viuos contrahendo. Nam in testamento neuter coniugum supra dimidiam suam potest disponere. Solus etiam maritus citra vxoris consensum omnes actiones vxori competentes, eiusque causa ortas reales, personalésue & vectigalium vxori debitorum gratia interusuria prosequi, persequique: ac eius nomine experiri.

❡ Casus. Quia dixit esse communitatem inter virum & vxorem: quæritur quid si maritus velit vendere mobilia & conquæstus vxore nolente? Responde, quòd potest inter viuos contrahendo vel distrahendo. In testamento verò non potest de dimidia alterius disponere. Sed quæritur fortius. debebatur aliquid vxori, vel aliqua arretagia, vt dicunt, occasione patrimonij sui: ipse maritus suo nomine voluit ea exigere. Lex dicit quod potest tam reales quàm personales actiones exercere sine ea. ❡ Glossa. Hic conceditur magna libertas viro, vt possit alienare bona communia inter viuos pro arbitrio: cùm tamē vxor non possit. quod fit ob fragilitatem vxorum, vt eis alienatio, etiam patrimonij sui prohibeatur. Item, & maritus agit, & exercet

Vxores alienare nequeunt.

actio-

actiones vxori competentes. Nam mulier non potest esse in iudicio sine mariti, in cuius potestate est, authoritate; sicuti nec filiusfamil. nec distinguitur inter dona æstimata, vel non, & ea quæ seruari possunt, vel non, vt faciunt de iure scrib. quos abundè citat Boerius. quia ista lex dat marito plenam libertatem, & ei, eiusque fidei confidit: & est tanquam procurator vxoris, & administrator, cum libera, ne fœminæ persequendæ litis obtentu in contumeliam matrimonialis pudoris irreuerenter irruant. l. maritus. C. de procur. quæ est elegans, & pro huius fundamento licet requirat satisdationem de rato: quę de iure in paraphernalibus & dotalibus non requiritur. lege Boerium fol. 6. qui multum exclamat in vxores.

Ratio legis in vxores.

CAPVT III.

Vxor sine mariti consensu donare, distrahere, aliterue inter viuos contrahere non potest: excepta negociationis mercaturæue, cui præposita est, quamque publicè exercet, causa.

¶ Casus. Dicit breuiter & facile, quòd regulariter vxor non potest donare, vel alienare, vel contrahere sine marito, nisi in vno casu, quando est publica mercatrix. ¶ Glossa. Hic est, quod vbi Scribentes volunt, vt in his statutis, quibus requiritur consensus aliquorum in contractu mulierum, vel pupillorum, extendatur ad donationem. donare est perdere, & ad distractum, seu resolutionem contractus, & ad donationé causa mortis. Et alia quæ latè describit Boerius, cuius scripta nolo transplantare. Et de muliere, mercatrice, vt possit contrahere in mercatura. Idem adducit dictum Bald. de filiofa. mercatore. in l. Macedoniani. C. ad Macedo. Hoc autem tu intelligas, vt procedat in ea mercatura, seu negociatione, quam ex consensu mariti exercet, & cui præposita est à marito, quia tunc de omni contractu eius rei causa ab ea celebrato, tenetur maritus, ne contrahentes cum ea deludantur. in aliis autem causis secus. Et si publice eam exerceat, censetur ex mariti authoritate id facere. argumen. l. Barbarius. ff. de offic. præsi. l. eius qui in prouincia. ff. si certum peta. cum simi lib. Et ad hanc rem videas text. in l. 1. §. item præpositio. ff. de exercito. Alia Boerius diffusè. Et dicemus statim, quia est institoria non exercitoria. Legi consil. Paul. da Castr. 162. in antiq. vbi declarat quomodo intelligatur statutum, quòd minor exercens mercaturam habeatur maior.

In donatione authoritas requiritur.

Mulier mercatrix authoritate non indiget.

Minor mercator pro maiore est.

CAPVT IIII.

Mercatrix publica quancunque actionem eius rei causa competentem exercere potest. Ipsa etiam & maritus conueniri.

¶ Casus. Vxor mea publicè mercaturam faciebat, vt puta, vendebat aleca, vel triticum, vel aliud. Lex dicit quod ipsa potest conuenire & conueniri, & maritus eius obligatur ex ea re. ¶ Glossa. Istud est contra titu. de institoria. ff. vbi nō ipsi institori datur actio, sed præponenti. l. sed & si quis. & l. præce. ff. de instito. Sed dicas quòd vxor publica mercatrix est, tanquam procurator cum libera. l. sed & procuratorem. iuncta gl. ff. de instito. & quia publicè facit. Item nota, in d. l. sed & si quis. §. parui refert masculus an fœmina sit, qui tabernæ præficitur. ideo autem ipsa conueniri potest, ne publicè cum ea contrahentes decipiantur, quæ ratio ponitur in dict. tit. de Instito. & de exercito. expediamus reliqua. nisi velis addere quòd Barb. dicit filium mercatorem pro patrefami. esse in cap. quòd quibusdam. de fideiusso.

Institoria datur præponenti.

Ratio consuet.

Mercator filius pro patrefa. est.

CAPVT V.

Facto sine fraude bonorum diuortio, diuisisque bonis vxor contrahere, ac de bonis suis mobilibus ac immobilibus ex pacto, quo innuptę mulieres agunt, liberè disponere potest. Id verò diuortium contrario consensu irritari potest, ac nouo consortio coniugalis societas instaurari.

¶ Casus. Maritus erat prodigus, & facta est separatio eorum. vtrum tunc vxor possit sine consensu eius contrahere? Lex respondet, quod potest omnino facere: sicut, si non haberet virum. Et, quòd si velint postea, poterunt reconciliari: sed intellige quòd ea quæ interea facta sunt, non reuocantur. ¶ Gloss. Diuortium corporum non fit ita hodie, sicut de iure antiquo & ciuili fiebat: sed est hic bonorum tantum: vt puta, ob prodigalitatem alterius, & est bonorum separatio, non corporum, ad instar illius separationis quæ fit ob creditores. quamuis etiam corporum separatio aliquando fiat. sed de ista separatione bonorum ob creditores, est text. in l. 1. & per totum titu. ff. de separa. Quot modis diuortium fiat de iure canonico, non est necesse hîc referre, & satis est in Iure canonico expressum in titu. de diuor. & per Summistas, Et per Alberi. in dictionario. Ad rem autem facit quod in l. 2. ff. de diuor. ponuntur verba hæc, Res tuas tibi habeto: res tuas agito. & fit apud iudicem cum causæ cognitione. Et ad reconciliatum consortium facit text. in l. vir mulieri. ff. de don. inter virum & vxor. vbi est reparatio matrimonij, & simulatum diuortium. reparato enim matrimonio omnia in pristinum statum redeunt. Sed ita intelligas, vt non reparentur contractus interea facti ab vxore, & reuocētur, quia iustertio iam quæsitum est, quando erat diuortium non simulatum, neque in fraudem, vt hic dicitur, & facit d. l. vir mulieri. An ob viri prodigalitatem

Separatio bonorum.

Diuortij verba.

Reconciliatio.

Limitatio bona.

mulier posſit petere dotem, Boërius, & alij diſputant, ego non reſumo.

CAPVT VI.

Vxor citra mariti autoritatem ob ſibi illatam iniuriam in iure experiri poteſt: ſicuti ipſa ob iniuriam conuitiúmue, quod intulerit, conueniri. Quia, ſi ipſa iniuriarum dàmnata ſit; in maritum bonáue communia conſtante matrimonio executio nō fiet.

¶ Caſus. Vxor mea paſſa eſt iniuriam, vel verbo, vel facto, voluit agere ſuo nomine actione iniuriarum. Lex dicit quod in hoc caſu poteſt, ſicuti conueniri poteſt ſine authoritate mariti, ſi iniuriam alicui fecerit. Sed pono quòd vxor mea verberauit tuā: & condemnata eſt illi in viginti. nunquid poſsit fieri executio in bonis meis, vel in bonis communibus durante matrimonio? Reſponde ꝙ non. ¶ Gloſſa. Huius conſtitutionis fundamentum eſt in l. 1. §. fin. ff. de iniur. dum ait, ex vna iniuria tribus actionem dari, neque vnius actionem per alium conſumi, vtputa vxori meæ filiæfami. iniuria facta eſt, & mihi & patri eius. & ipſi actio competit. quòd ſi viro iniuria facta ſit, vxor non agit, quia defendi vxores à viris (inquit Paulus) non viros ab vxoribus æquum eſt. facit tex. in §. pariter. Inſtitut. de iniur. quod vltimum facit ſecundum Bald. in vxore accuſante de morte mariti, vt ille dixit in l. 2. C. qui accu. poſſ. colum. 23. Et an prælatus poſsit remittere iniuriam illatam eccleſiæ? Bald. in l. qui accuſare. C. de eden. quòd nō, & cano. in c. accendentibus. de priuile. Et ſponſus quoque agit. l. item apud Labeonem. §. ſponſum. ff. de iniur. Non tamen intelligas hic, cum datur actio iniuriarum vxori ſine conſenſu mariti, per hoc tolli poteſtatem agendi ipſi marito, quia lex ei hoc permittit. vt d. l. 1. §. fina. Et facit pro hac l. tex. in l. lex Cornelia. §. item lex Corn. ff. de iniu. vbi eſt vnus ex caſibus, quibus filius poteſt agere ſine conſenſu patris, ſic vxor ſine marito, ſicut & ipſa conueniri, & ex eius delicto maritus non tenetur. ſicut pater ex delicto filij, niſi ex ſtatuto: vt Barto. qui dicit ex ſtatuto Peruſino, patrem teneri ob condemnationem filij. in l. in cognitione. in fin. ff. ad Sylla. & in l. filius. ff. de verbo. oblig. videbatur autem quod pro parte dimidia hæc bona eſſent obligata. ſunt enim velut peculium fœminę. Sed dicas id fieri ob communitatem, & indiuiduitatem conſtante matrimonio durantem. poſſet ergo, vt hic tacitè innuitur, ſoluto matrimonio conueniri mulier, heredéſue eius iniuriarum.

Vna iniuria tres actiones parit.

Vxori non datur actio pro iniuria marito illata.

Prælatus non poteſt remittere iniuriā eccleſia illatam.

Filius pro iniuria ſibi illata poteſt agere.

Pater ex delicto filij non tenetur.

CAPVT VII.

In contrahendo matrimonio ante deſponſationem quælibet donationes, conditiones, conuentionéſue, quas vltro citroq́; placuiſſe conſtiterit, robur, finemq́; ſortiantur. Idq́ue & in ſecundis, aliiſue nuptiis fieri poſſe decernimus.

¶ Caſus. Ego volebam ducere beatam vxorem: & fecimus quaſdam conuentiones in accordantiis ante deſponſationem, quæ fidenciaria dicuntur? Lex dicit quod poteſt fieri, & ſeruari debent matrimonio poſtea contracto. ¶ Gloſſ. Quamuis de iure matrimonium debeat eſſe liberum omni pœna, omniq; conditione, cùm ſit actus legitimus, tamen hic permittitur quamuis cōditionem, quamuis conuentionem apponi: dum tamen non ſit turpis, aut iuri diſſona. De donationibus & dotibus poſtea dicetur ſuo loco, ſuiſq; titulis ſpecialibus. Et pro hac l. facit tex. in l. ſi ſocer. § Lucius. ff ſolu. matri. & in l. fin. C. de dona. ante nupt. vbi ſcri. dicunt, ante contractum matrimonium valere talia pacta, & donationes, & conuentiones, etiam ſi eſſet per verba de præſenti contractum. quod eſt dubium. & eſt contra hanc conſtitu. vbi dicitur ante fidem datam. Boerius multa citat, quę videas. vltra eum, an iſta pacta & conuentiones valeant? dicas ſic: Aut in aliis grauatur maritus, & poteſt ante matrimonium fieri: non autem eo contracto. l. liberis. §. fin. ff. de pac. dota. aut in pręiudicium vxoris & dotis. tunc ante matrimonium poſſunt in caſibus permiſsis à iure. vt in l. 1. ff. de pac. dota. & gl. quam extollit Alexan. in l. 1. ff. de dote præle. vbi nota quod dicit, non valere pacta, quibus ad delinquendum inuitamur. Reliquas egregias quæſtiones quæ circa hanc rem fieri ſolent, habes expeditas per Ioan. de Imol. in d. §. Lucius.

Matrimonium liberum.

An pacta ante matrimoniū valeant.

CAPVT VIII.

Vectigalium vſurę fructus, prouentusq́;, & acceſſiones prædiorū cauſa iam perceptę, aut debitę, cedentéſue, mobilium appellatione cōtinentur.

¶ Caſus. Quæritur, verū vſuræ vectigalium, id eſt, arreragia rentarum, & fructus prouentus ac redditus, & acceſsiones perceptæ, aut debitæ continentur appellatione mobiliū? Dicit ꝙ ſic. & ſunt communes. ¶ Gloſſa. Hæc omnia quæ hic exprimuntur, cōmunia ſunt inter coniuges: nam mobilia cenſentur, licet ab immobilibus profecta, nec ſequuntur naturam principalis. quia non eſt eadem ratio. fructus autem adhuc ſolo hærentes, non dicuntur mobilia: quia ſunt pars fundi. l. arboribus. § Iulianus. ff. de vſufruc. l. fructus. ff. de rei vendi. vnde dicerem quòd ſi mulier moreretur, quo tempore adhuc penderent meſſes, vel fructus: neq; collecti, vel à ſolo ſeparati eſſent, maritus non poſſet petere partē eorum ab hæredibus vxoris, neq; de obligationibus. quarum dies nōdum ceſsiſſet. arg. d. §. Iulianus. ſed de nominib. hic nihil caue-

Mobilium appella. quid ſignat.

tur:

tur: & ideo puto appellatione monentium non contineri. vt Bartol. in l. monentium. ff. de verborum ſignifica. Plura videas per Doctores in d. l. monentium. & in l. longè. ff. de diuer. præſcrip. & de agri. & cenſi. libr. 11. C. per totum. & in l. à diuo Pio. ff. de re iudica. ego enim ſuccinctè volo procedere. Tu autem no. hic quod nummi repoſiti cauſa ſunt mobilia. ſecus videtur in illis qui vt mutuo darentur, repoſiti erant. l. ſi chorus. & l. quæſitum. §. 1. ff. de legat. 3. Et de hac re plurima videas de eo qui legauit omnia mobilia ſua, per Specul. in titu. de fructi. & intereſſe. §. 1. Tamen Doctor. communiter tenent redditus & annonas ciuiles perpetuas non eſſe inter mobilia, vt Boërius latè. ſed hic eſt conſuetudo contraria.

Nummi an ſint mobilia.

Annona ciuiles.

CAPVT IX.

Tametſi vectigalia fiduciaria venditione conſtituta cùm redimi poſſint, inter mobilia cenſeri ſolent: id tamen ex parte emptoris, hæredumque eius intelligi debet, non aduerſus venditorem, hæredéſue eius vniuerſales, aut ſingulares. Nam ſi venditor poſt contractum, contractúſue tempore, aut eo celebrato vxorem duxerit, vxorque contractui obnoxia non erat, ſoluto matrimonio ad dimidiam tantum præteritarum vſurarum tenebitur. Quòd ſi quid conſtante matrimonio ſimul quęſiuerint: idque ea marito mortuo poſſideat, ad ſimulati contractus obſeruationem, vſuriique perſolutionem eatenus hypothecaria conuenietur, quatenus poſſidere inuenta ſit.

¶ Caſus. Quæritur, vtrùm rentæ conſtitutæ ſub facultate redimendi, ſint mobilia? Lex dicit, quòd ſic, ex parte emptoris, & hæredũ eius: non autem contra venditorẽ. & eius hæredes, vel ſucceſſores, quia ſi venditor habeat vxorem, quæ ſe ad illam rentam non obligauerit, non tenetur niſi ad dimidiam partem arreragiorum, niſi propter conquæſtus, quos fecerunt conſtante matrimonio, & pro rata eorum. ¶ Gloſſa. Redditus annui perpetui ſunt immobiles, vt dixi, idq; notant ſcrib. in l. iubemus. C. de ſacroſan. eccl. c. 1 de controuer. inter do. & epiſc. eum vulga. per Boerium, Tamen, vt ipſe in quodam conſi. diſſerit, redditus non perpetui, vt per pactum de retrouendendo ſunt mobiles, poſt Ioann. de Plat. in l. 3. C. de vendi. re. ciui. lib. 11. & id permittit conſtitutio noſtra, quod tamen exponit intelligendum ex parte emptoris, non ex parte venditoris, quantum ad obligandam vxorem, quæ poſsidet conquæſtus, quia in ſolidum tenetur peculio tenus, id eſt, vſque ad æſtimationem conquæſtuum: ſecus ſi eſſent mobilia, vt dictum eſt in c. 1. quia pro dimidia tantum teneretur. Sic vno reſpectu dicuntur mobilia. alio immobilia. nec bene intelligo, quo pacto iſtud procedat: cùm non habeat niſi dimidiam conquæſtuum, & hæredes aliam. cur hæredes non teneantur pro part. per titu. de hæredi. actio. De hoc contractu lege vnam præſumptionem, quæ traditur per Ioan. And. in c. ad noſtram. de empt. & Alexand. in conſil. 46. volum. 3. & præſertim nota quòd dicunt præſumi vſurarium, quando iſta facultas redimendi eſſet conceſſa in contractu, vel inſtrumento particulari: non autem in ipſa venditione, quod ſolet fieri. & melius eſſet non facere in priuato: quia inducit iniquam præſumptionẽ quod non fieret, ſi in ipſo contractu principali eſſet factum. Alia per Alexand. & Signo. de Homed. in conſil. variis.

Perpetui redditus.

Non perpetui mobiles ſunt.

Præſumptio vſurarij contractus.

CAPVT X.

Si maritus ob delictum damnatus ſit, eiuſq; bona fiſco delata, atque adiudicata fuerint, ad eius debita, æſq; alienũ ab eo contractũ, vxor minimè cõuenietur. ne dotẽ amittet, in cuius repetitione fiſco præferenda veniet.

¶ Caſus. Maritus Bertæ commiſit delictum, propter quod bona eius fuerunt confiſcata. Quęritur vtrum vxor eius, de eius delictis & debitis teneatur? Lex dicit quod non, nec amittit dotem ſuam, in qua recuperanda præfertur fiſco & omnibus. ¶ Gloſſa. Poſſem hic latius euagari ſuper materia confiſcationis, ex quibus cauſis, per quem, & in quibus bonis fiat. Sed non excedendo textum, legas quæ Boerius optimè cumulat in conſuet. Bitur. titu. de iuriſdi. omnium iudi. vbi citat Alexan. in l. quamuis. ff. ſolu. matri cum aliis per eum adductis, quæ non refero, ſed neq; tex. in d. l. aſsiduis. aliquid facit, nec Alexan. aliquid dicit. Habes multos tex. in iure. in l. quiſquis. C. ad legem Iul. maieſt. l. ſi quis poſthac. C. de bo. dam. vbi expreſsè dos conſeruatur vxori: & in hoc ipſa pręfertur fiſco. facit argu. l. aſsiduis. C. qui potio in pig. ha. ad eius verò debita non tenetur, quia ex eius bonis nihil percipiet. Nam, vt Boerius docet, etiam conquęſtus confiſcantur. quia maritus eos poterat alienare. & dicuntur de bonis mariti potius quàm vxoris. Dos autem dicitur de bonis vxoris: & ad eam reuerti debet. l. in rebus. C. de iure dot. & ne vxor pro marito. C. vbi pro materia huius conſtitutionis habes tex. & alias rationes & quæſtiones. vide apud Paridem à Puteo in tract. de dote. Lex, quinque legibus. ff. de bo. damna. quam citat Boërius, loquitur de dote confiſcanda ex delicto vxoris: iſta autem ex delicto mariti. Et intellige de dote vera, non autem ſimulata. vt d. l. ſi quis poſthac. Et aduerte quod id quod dico dotem: intellige de donatione

De fiſco præfertur.

Dos ſimulata.

f 3 propter

propter nuptias,quę dosrium dicitur,quam maritus facit vxori,vel est dos consuetudinaria,vt postea suo loco dicemus,in qua de consuetudine præfertur omnibus creditoribus, vt dicit Panor. in cap.ex literis. de pigno.allegans no.in d.l.assiduis.vbi plura per eum: & laudat illam consuetudinem. De dotis priuilegiis dicerem plura, nisi omnes ad nauseam dixissent: vt Paris à Puteo. Bald.Nouellus.& Alexand.in consil. & reliqui. Dicemus de materia huius l.in titu de succes. in causa fisci. Non credimus autem dominum Boerium errasse:sed calcographum.

CAPVT XI.

Si alteri coniugum quippiam donatum,legatúmue fuerit: seu mobile sit,seu soli, quęstuum naturam id sortiri volumus, esseque inter eos commune,quod constante eorum matrimonio eis obtigit. Nisi aliter expressim à donante, testatoréue cautum sit,vt donatario sit proprium.

¶ Casus. Aliquid constante matrimonio,vni ex coniugibus donatum fuit inter viuos,vel in testamento, mobile vel immobile: vtrum sit commune? Lex dicit quòd sic. & reputatur conquæstus,nisi donator,vel testator aliter dixerit. ¶ Glossa. Hæc consuetudo est contra id quod prædixi in cap. 1.& communem iuris Interpretum sententiam. qui volunt conquæstus verbo ea quæ ex industria & labore tantum quæsita sunt, contineri, non autem donationes, aut legata, aut hæreditatem.de qua re dixi.Tamen hic etiam extēditur fauore matrimonij.quia in dubio videtur coniugi datū matrimonij respectu: & fit interpretatio illi fauorabilior, per Bart.in l.1.ff.solut.matrimo.& Scrib.in d.l.assiduis. nisi aliter appareat.

Conquæstus quid contineât.

CAPVT XII.

Bona & prædia in matrimonij tractatu futuris coniugibus data contracto statim,ac consummato eo,communia eorum, velutque conquæstus efficiuntur. Nisi ita cautum sit:vt alterius eorum ea prædia peculiaria propriaque sint,aliúdue in contractu expressum,quod communitatis legi derogare videatur.

¶ Casus. In tractatu matrimonij pater donauit filiæ suæ fundum: contracto & consummato matrimonio maritus volebat dicere illum fundum esse suum. Lex dicit, quòd est factus communis inter eos post contractum matrimonium:& est sicut conquæstus: nisi dictum sit in contractu, quòd esset proprium filiæ cui donatum est, vel mariti.

¶ Glossa. Ratio huius est:quamuis sponsi de futuro non sint coniuges, antequam matrimonium sit consummatum, vt prædixi: tamen eo consummato,donatio præcedens sortitur effectum: quia in illud tempus collata erat, vt Scrib.in l.in tempus.ff.de hær.instit. vbi hoc tradunt in materia dotis. Et aduerte, quòd omnes leges in contractu matrimonij poni possunt ab initio: & pacta priuatorum derogant iuri communi: quia ex statuto datur eis hæc potestas. De hac tota materia dotium recurre ad ea quę dicemus in tit.de dotibus,& de dona.inter vir.& vxo.

Donatio per matrimonium consummatur

CAPVT XIII.

Vxor mariti autoritatem,vt actiones exerceat,postulare debet. Quo recusante iudice authore agere debet.

¶ Casus. Debebatur aliquid vxori meæ,ipsa volebat agere sine authoritate mea. Lex dicit quòd non potest: & si ego denegauero ei consensum,ibit ad iudicem, & habebit ab eo authoritatem. ¶ Glossa. Vbi authoritas alicuius requiritur, & is vel negat, vel est absens, ad iudicem recurritur. l.cum ostendimus. §.fin.ff.de fideiusso.tuto. l.iustè.ff.de acqui. posses. cum similib. Ego plenius dixi in titu. de feudis. Etiam propero ad consummationem operis,veritus ne quid mihi accidat impedimenti quo perficere non possim.

Iudicis authoritas.

De Societate.

CAPVT I.

Xtra coniuges societas inter alios nō contrahitur, nisi certis modis: vt pacto,contubernio, conuersatione,aut negociatione,bonorúmue cōmunicatione contrahendæ societatis causa facta per eos qui anno, ac die integris simul in societate permanserint. His enim modis inter eos omnium mobilium, quæstuumque constante societate obuenientium communitas contrahi solet.

¶ Casus. Dictum est, quòd inter coniuges tacita societas cōtrahitur. Sed quæritur,nunquid aliis modis contrahatur? Respon.quòd sic,quando aliqui inter se societatem contrahunt per expressam conuentionem,vel simul habitando & communicando, vel negociando societatis causa, & per annum ita steterunt. Ita enim mobilium & conquæstuum communitas fit.

CAPVT II.

Si quis autem cum quibusdā coniugatis societatem contrahat: ex huiusmodi societate non nisi tertiam

portio-

portionem bonorum quæ prædicta sunt, consequetur.

¶ Casus. Aliquis contraxit societatem cum Titio & Berta coniugatis, quæritur quã portionem habeat io bonis conquæstis & mobilibus? Dicit, quòd habet tertiam. ¶ Glossa. Postquam dixit de societate inter coniuges: *Societatis materia fructuosa.* nunc dicit de ea quæ fit inter alios, & est materia frequens pro socio & lucri pœna, vt nõnulli dixere. De hac forma contrahendæ so- *Societas tacite contrahitur.* cietatis, vt non solum pacto fiat: sed contubernio .i. conuictu & conuersatione, cohabitatione, & communicatione lucrorum, & bonorum conquisitorum per aliquod tempus, per quæ tacite inducitur societas. meminit Io. Fab. in tit. de socie. Insti. in princ. & plerique per Boërium cumulati. qui decidunt de iure, ex sola cohabitatione nõ coiri societatem: nisi bona & lucra cõmunicentur: videas quæ *Societas quadruplex.* ipse colligit. Et videas l. societates contrahuntur. ff. pro socio. vbi quatuor sunt species societatis omnium bonorum. alicuius negotiationis particularis, vt vini, salis, olei. alicuius rei, vt equi, bouis, fundi. Et denique publicorum vectigalium, vt illic videbis. & optime de societate: quia in generali de iure veniunt immobilia. videas apud Iacob. de Fera. in for. li. pro contrac. socie. & per Alexand. in finita. in consil 31. 32. cum sequentibus multis in li. 5. consi. & in dubio intelligitur pro æquali *Societas in dubio pro æquali parte lucri censetur.* parte lucri societatem esse contractam. l. si non fuerint. ff. pro socio. quod Alexand. latius prosequitur. Ad hanc verò constitutionem habes formalem text. in contrarium in l. vt sit iuncta seq. ff. pro socio. vbi ad hoc, vt sit societas: & detur actio pro socio, non sufficit communionem esse factam, nisi specialiter in societatem consenserint: datur autem actio nego. gest. vt illic gl. dicit. Sed hic inducitur animi & consensus præsumptio ex lapsu temporis, quando per annum simul communitatem omnium bonorum, vel negociationem aliquam fecerunt. An autem senten- *Sententia lata pro vno ex sociis aliis prodest.* tia lata pro vno, vel cõtra vnum ex sociis prosit, noceátve aliis. Dicas quòd prodest, & nocet, per not. in l. 1. C. res inter alios acta. Et distingue inter diuidua & indiuidua. & late habes de hac re per Barbatium, post Bar. & Lud. *Socius partem ad æmulationem alterius vendere nõ potest.* Ro. in l. 2. §. ex his. col. 15. ff. de verbor. obliga. Cætera postea occurrent, secundum enim caput est facile. De tertia: quia maritus habet vnam, vxor aliã, hic tertiam. in his enim maritus & vxor duo censentur: quia diuidua sunt. Et tu vide quæst. Bal. in fi. l. 1. C. qui test. de socio vendente partem castri ad æmulationem alterius. & Moder. ibi.

CAPVT III.

Si coniuges ex matrimonio liberos susceperint: alterque eorum decedat illis relictis legitimis suisque hæredibus: & superstes bonorum descriptionem inuentariúmve, aut diuisionem, aliúdve æquipollens liberis suis non fecerit: censetur tacita societas communitasque inter illos continuari: quemadmodum & hæreditatis paternæ, maternæve possessio in illos transit: donec inuentarium, aut diuisio successionis, aliáve æquipollens conuentio facta fuerit. In eo verò quod communiter quęsitum sit, primogenitus nullam habebit prærogatiuam.

¶ Casus. Pater vxore mortua non fecit inuentarium bonorum, vel diuisionem filiis suis. Lex dicit quòd per hoc erunt in cõmunitate omniũ bonorũ pro virilibus portionibus: & ideo quicquid erit acquisitum ab illis, erit commune, in quo antiquior non habebit prærogatiuam. ¶ Glossa. Quia cœpit dicere quòd etiam tacite & re ipsa cõtrahitur societas: vt l. societatem. l. itaque. l. planè. ff. pro socio. pergit addere alium modum inducendi tacitam societatem: vt Bartol. quærit in dict. l. societatem. & l. cum duobus. §. Papi. ff. pro socio. De duobus fratribus si- *An per cohabitationem fratrum societas inducatur.* mul mortuo patre habitantibus & communicantibus, an per hoc inducatur tacita societas. & concludit quòd non, nisi negocientur. & illic ad Bartol. in addi. inuenies multa consilia & remissiones, vltra quas legi nuper Decium in Authentic. quòd locum. C. de colla. ita loquentem. Quæro an, si contracta sit societas omniũ bonorum tacita inter fratres habitando simul. & omnia communicando post mortem patris: vt dicit Bartol. in l. Titium. §. altero. ff. de admi. tu. l. si patruus. C. communia vtriusque iudi. an tunc si vnus habeat filiam, debeat de communi dotari. & communis Moder. conclusio est, quòd non, *An filia debeat de cõmuni dotari.* eorumque fundamenta refert quibus respondet. tamen ipse tenet contra eos quòd debeat dotari de cõmuni, quia promiscuus est vsus: & quia tantum operatur tacita societas, quantum expressa: & ait se ita consuluisse. Et quæstio problematica: nec arguendus venit qui alterutrum tenet. Ego verò non deflectendo à communi, credo & de iure & de æquitate illam esse meliorem, tum quia eius responsiones sunt frigidę, & argumenta leuia. nam vbi non est eadem ratio taciti & expressi: non est eadem vis. Item istud esset facere inæqualitatem, nec istud quod Decius dicit in puncto iuris, putem procedere, & cõsulerem pro com- *Communis opinio tutior.* muni. quia sæpe Vltramontani animo dissentiendi & ostentandi ingenij sui vires à vero, rectoque deflectunt, quod in consulendo absit: cum quis faciat causam suam, multo minus in iudicando, vbi & causæ & animæ periculũ est. Aliud, quod hic dicitur de inuentario, est, quia quando fit inuentarium, est actus cõtra- *Inuentarij confectio.* rius societati, & per confectionem inuentarij

in iure quis non tenetur vltra vires: quod nõ procedit in foro animæ, vt vltra vires hæreditarias teneatur, vt dicit Panor. in cap. Raynaldus. de testa. facit c. literas. de resti. spolia. Item aliud quod dicit de possessione hæreditatis totius transmittẽda est, quia de iure censetur cõtinuari. l. 1. §. Scæuola. ff. si quis omis. cau. test. l. in suis. ff. de libe. & posthu. cũ vulga. in societate autem nota vnum quod huc pertinet, quòd possessio non requiritur, nec traditio in ea ad translationem dominij. l. 1. ff. pro socio. § 1. & in l. socius. ff. si cer. pet. vbi latè Moderni. Et contra hanc legem est tex. in l. nemo potest. & duabus sequen. ff. pro soc. vbi in hæredem non transit societas, nisi dicas illud quod est in l. plane. de consensu intelligi etiã præsumpto, vt hoc casu. & est contra tex. in l. si fratres. ff. eo. vbi non inducitur communitas, nec societas per non diuisionẽ. Sic expeditam habeas istam constitutionem. alia visurus apud Alexan. & scrib. in locis cumulatis per Boërium. Nam de primogenito. de quo hic in fine satis superq; dictũ fuit. Sed abundè tacitæ societatis materiam nuper legi apud Iaso. in l. prima. C. qui testamenta facere possunt. vbi infinita videas.

In societate possessio non requiritur.

CAPVT IIII.

Si quid enim eo tempore ex his bonis quæsitum fuerit, etiam ex superstitis opera, id eum liberis pro virili partiri oportet. Nam cuique eorum viriliter quæstuum portio & possessio parta intelligi debet.

¶ Casus. Pater qui erat in cõmunitate cum filiis, ex opera sua vel artificio acquisiuit aliqua bona. quęritur verùm sint cõmunia cum liberis suis? Lex dicit, quòd sic. vt Doctor, aduocatus, vel mercator. ¶ Glossa. Ratio & fundamentum huius est per id, quod dicit Bald. in cap. 1. de benefi. fratris. quòd opera illa per vnum ex sociis præstita censetur gratuita inter parentes & durante societate: vt not. Doct. in l. ex duobus. ff. de nego. gest. l. vt nemini. C. de colla. vbi alia per Iaso.

Opera per vnũ ex sociis præstita cẽsetur gratuita.

CAPVT V.

Inter nobiles ea lex esto: vt si superstes liberorum minorum ex eo matrimonio susceptorum tutelã suscipere voluerit, eosque alere ac educare, honesteque tractare, æs alienum persoluere, prædia colere, eorumque onera tribuere, nec deteriora facere. omnia mobilia in suum peculium cõuertet, neque vlla inter eos bonorum societas contracta esse censebitur.

¶ Casus. Pater nobilis habebat filios, quos ex mortua vxore susceperat annis minores in tutela sua. Quæritur nunquid bona sua cum illorum bonis communia sint? Respondetur quòd si velit eos nutrire, & eorum debita soluere, & prædia eorum colere ipse mobilia omnia & fructus suos faciet: nec erunt cum illis communes, neque vlla societas inter eos erit. ¶ Gloss. De hac lege dictum est in titu. de feudis. vt superstiti tutela detur cum mobilium acquisitione & onerib. hic & illic expositis, quorum mobilium appellatione etiam fructus prędiorum durante tutela percepti continentur, vt illic abundè dixi. sic non censetur esse tanta societas, cum nulla sit bonorum communitas, neque lucri aut quæstus partitio. l. societatem. & l. sunt socij ff. socio. Inter tutorem enim & pupillos societas non est: sed peculium separatum. l. si pupilli. §. videamus. ff. de nego. gest. eũ si. Videas quæ dixi in feudis de hac tutela.

Fructus inter mobilia cõtinentur

Inter tutorem & pupillum societas non est.

CAPVT VI.

Quod de tacita societate inter liberos per Inuentarij omissionem, vel diuisionem non factam, inducenda cautum est: id inter alios quoq; præmortui hæredes obtinere volumus, vt superstes qui nullos ex defuncto liberos habuit, tum illius hæredib. proximis societatem ante diuisionẽ, aut conuentionem habeat.

¶ Casus. Vxor mea erat mortua, nec vllos liberos reliquerat: quo casu hæredes eius debebant partiri mecum, ego non feci inuentarium nec diuisionem, cum eis, quæritur, nunquid per hoc contrahatur cum eis societas & communitas? Respondetur quòd sic. ¶ Glo. Extendit quod in tertio capite dixerat de tacita societate, non per diuisionem contrahenda ad hæredes proximos, agnatósve præmortui, cum sit eadem ratio. nam liberis non extantibus eorumq; capite excluso, agnati & cognati proximi parentes successorio ordine veniunt: vt dicetur de successionibus: & intelligitur etiam in transuersalibus. æquum est enim, vt rerum ad se pertinentium lucrũ sentiant, & imputatur negligẽtiæ superstitis, qui nõ facit inuentarium aut diuisionem. l. cum scimus. C. de iure delibe. d. l. tutor qui repertorium. Et Panormitanus dicit in c. Raynaldus, quòd illa pœna quæ venit ex præsumptione, non conuenit æquitati & Bart. in d. l. tutor. quòd ne patrimonij paupertas detegatur: vt puta, quia erat aliqua filia nubilis, mater noluit facere inuentarium, aut diuisionem: iudex potest remittere onus inuentarij, quòd intelligunt scribentes: nisi esset statutum quòd requireret inuentarij confectionem pro forma: tunc enim iudex non posset illud remittere. quod not. & lege Doct. in locis memoratis. Vide etiam recenter de societate expressa & incidenti multa per Iaso. in l. 1. C. qui testa. face. pos. per me adducta.

Ratio legis

Pœna ex præsumptione est iniqua.

Iudex non potest remittere id quod pro forma ex statuto fieri debet.

CAP. VII.

CAPVT VII.

Inter socios bonorum, quod cuilibet ex legato, donatione aut successione obuenerit, commune esse non debet, nisi quid expressè aliter conuenerit. Verùm, si superstiti coniugi ante diuisionem vnius liberorũ morte mobilia bona ex successionis iure quæsita sint: nec ante annum ex eo tempore diuisionem cum cæteris fecerit: erunt hæc cum illis communia, simul cum prædiorum prouentu vsq; ad diuisionem sine primogeniti iure.

¶ Casus. Quæritur, vtrùm in societate bonorum illud quod vni est donatum, legatũ aut relictum, per successionem debeat aliis communicari? Lex dicit quòd non, nisi expresse dictum sit in cõtrahenda societate. quod fallit, quando mater succedit vni ex filiis, & ante annum diuisionẽ aliis non fecerit. ¶ Glos. Huic legi conuenit tex. in l. nec adiecit. cum duabus tribúsve seq. ff. eo. vbi nec hæreditas, nec legatum, nec donatio: neq; id quod personæ contemplatione obuenit communicari debet. non enim causa societatis accedit, nisi eius contemplatione factum esset. Verũ memini quòd in capite antepe. rr. præceden. inter coniuges aliud cauebatur: vnde videtur hæc lex corrigere præce. nisi dicas illam loqui inter coniuges, nostram verò inter alios; vel aliquid deesse in tex. Gallico quem habemus. Tamen postea hic loquitur de coniugibus. & id quod dicit in fi. de successione vnius ex liberis parenti obueniente, vt eam cum ceteris communicet, est contra l. & quia pleronque, vel à parente, vel à liberto quasi debita nobis hæreditas obuenit. ff. eo. sed dicas id statui in odium negligentis facere diuisionem, cui detur annus ad faciendam. hæc sunt leuia & facilia in tex. in materia verò longa. Ego legebam supe l. si socius. ff. si cer. pet. vbi Iason multa dicit de vniuersali.

Quid ex societate sit communicandum.

Successionis communicatio.

CAPVT VIII.

Aes alienum ante matrimonium, eoque constante contractum, eo soluto diuiduum fit: ita, vt superstes ad dimidiam duntaxat conueniri possit, etiam si scriptura contractus celebratus sit: nisi quilibet insolidum se reum debendi constituerit. Actio verò hypothecaria semper obligati prædiis inhæret: & superstiti, qui solidum soluerit in prædia illa recuperandæ portionis causa refugium dari conuenit.

¶ Casus. Mortua vxore mea veniebant creditores multi, quibus ipsa debebat ante contractum matrimonium, vel eo cõstante: quæritur, vtrùm ego tenear, & in quantũ? Respondetur, quòd non teneor, nisi pro dimidia: qđ fallit quando ego me obligaui insolidum, & actio hypothecaria semper sequitur bona, & fundos obligati. Sed si ego solui totum debitum: ego habebo recursum ad eius bona pro dimidia, etiam si eram insolidum sicut ipsa, obligatus. ¶ Gloss. Hic loquitur de societate coniugali, non alia. nam de ære alieno soluendo inter socios, est ius, vt nõ nisi societatis causa factum, cõmuniter solui debeat, & in societete nõ autem ante: alioqui esset leonina & iniqua societas. tex. est in l. omne æs alienum. ff. eo. & sic passiuè non acquiritur, nisi ex societate quæsitum æs alienum. l. sed nec æs alienum. ff. eo. inhærendo textibus & Barto. nam plura dicit de hac re Boërius, quæ videas. ego enim volo percurrere hæc quæ non indigent apparatu: super quib. vix quæstiones vllæ præponi possunt: quæ facile non dissoluantur, nec omnia possumus omnes dicere: & sit posteris aliquid quod agant relinquendum. De duobus reis in solidũ est titulus in iure: & quo pacto ab aliis recuperat, & in l. secunda. §. ex his. ff. de verb. obliga. vbi multa colligit Barbatius quæ bona sunt: sed non admodum hic necessaria. an vxor possit se obligare ad debita mariti? Boërius dixit, & hic deciditur, quòd posset: imò tacitè obligatur pro dimidia. ad plus non posset inter coniuges: nisi simul cum alio contrahendo, & se obligando insolidum.

Aes alienũ socii solui an debeat.

Duo rei credendi aut debendi.

Vxor ad mariti debita se obligare an possit.

CAPVT IX.

Licet in nuptiarum tractatu, qui sponsalia cõtraxere, bonorum societati renunciauerint: id tamen in creditorum præiudicium fieri non posse intelligant. Ita enim quòd omnes leges per eos ascribi posse diximus, accipiendum est.

¶ Casus. Sæpe fit in fraudem creditorum, quod vxor contrahendo cum marito sponsalia, renunciet communitati bonorum: & dicat, quòd non vult habere cum eo societatem. Ideo ista lex obuiat tali fraudi: quia per talem renunciationẽ non possunt fraudari creditores. ¶ Glossa. Dictum erat in titu. præce. licere in tractatu matrimonij quaslibet pactiones & cõditiones apponere: quod hic limitat in præiudicium creditorum. iuxta tit. de his quæ in frau. credi. quibus fauetur à iure, ne fraudentur per illum titulũ, & similes, quia pacta priuatorũ tertio non præiudicant, & intellige de præsentibus futurísque creditoribus, quamuis fit contra l. 2. §. fin. & l. 3. ff. de priui. credi. & contra tit. ne vxor pro marito. quando se communem cum marito nõ gerit, & de hac re Boërius elia de cõsuetudine Parisiorum: tamen salua eam, vt fiat ad tollendam

Limitatio.

lendam occaſionem fraudibus, quæ prætextu matrimonij fierent contra creditores: & puto intelligi de creditoribus habentibus expreſſam: non autem tacitam. licet loquatur generaliter, per d. l. aſsiduis. niſi de æquitate in omnibus intelligatur. vt ad dimidiam mulier teneatur, quæ nō eſt communis cum marito. quod iniquum eſt, & nimis grauat mulierum conditionem, contra ius commune. Sed pro hac l. facit tex. in l. qui antē. §. ſi quid. ibi. quia pupilli ignorantia non debet eſſe captioſa creditoribus: & ipſi lucroſa. ff. quæ in frau. credi. & magis expreſſum in eo. tit. non quærendo mēdicata ſuffragia. in l. ait prætor. §. ſi mulier. ibi: neque enim dos in fraudem creditorum conſtituenda eſt, & tu videas totam l. & l. fin. §. ſi à ſocero. eodem titul. & l. 2. C. eo.

Dos nō debet eſſe fraudulenta creditoribus.

CAPVT X.

Bonorum ſeparationes, quas inter coniuges fieri poſſe ſtatuimus: item & bonorū ceſſiones donec iudici inſinuatæ, atque apud Acta publicatæ ſint: inq; Actis proſcriptæ, apudq; loci iudicem pro tribunali ſedentem factæ: vires non habebunt.

¶ Caſus. Quæritur, nunquid ſeparationes bonorum inter coniuges, & ceſsiones etiam bonorum debeant fieri publicę, & in iudicio: quia infamant quodammodo? Reſpondetur quòd ſic: vt omnes ſciant, & nemo decipiatur. ¶ Gloſſa. De ſeparatione, quòd decreto prætoris ſit facienda, tex. eſt in l. 1. ff. de ſepa. l. is cui bonis. ff. de verbor. obliga. De ceſsione bonorum alibi forte dicemus plenius, ſed eſt contra l. fin. ff. de ceſſ. bo. l. in omnibus. C. eo. hoc tamen eſt, ne latenter fiat: ego alibi plura de hac re bona dicturus ſum fortaſſe.

Similitudo de ſepa. bonorum cū iure ad iſtā De ceſſione.

De Seruitutibus.

Seruitutū ſpecies.

DE ſeruitutibus realibus: quia de perſonalibus hic nullū verbum. Meræ perſonales autem, quæ in perſona conſiſtunt, vt in ſeruis uō ſunt formales: ſed cauſales & mixtę quæ à re perſonæ debentur, vt vſus, vſufruc. habitatio. etiam cauſales ſunt à Doctoribus appellatæ in l. ſicut. ff. qui. mo. vſufruc amit. l. non ſolum. §. tale. ff. de libe. lega. Eſt & tertia ſpecies ſeruitutis, quæ dicitur conceſsio. ad cuius declarationem do tibi hanc regulam ex Theorica Ioan. de Imo. in l. apud Iulianū. §. ſi quis alicui. ff. de leg. 1. Aut venit aliquid indeterminatè: vt, concedo tibi, vt capias annuè de fundo meo tot fructus, vel tot corbes frumēti: tunc eſt ius perſonale & conceſsio potius quàm ſeruitus. Aut determinatè: vt, ſi dixerit, vt capias pro vſu tuo: tūc eſt ſeruitus vſus.

Cōceſſio an ſit ſeruitus.

In illis autem iuribus, in quibus acquirendis eſt neceſſarium vicinum prædium, ſeruanda eſt Bart. diſtinctio in l. mella. §. fina. ff. de ali. leg. quòd ſi non habeat vicinum prædiū, non eſt ſeruitus, per gloſſ. in d. l. mella. & in d. §. ſi quis alicui. vtilitas eſt in l. Gaius. ff. de annu. leg. & in gloſſ. l. fina. §. 1. ff. de contrahen. emp. quia perſonalis obligatio non ſequitur fundum: realis verò ſic, ad quemcunq; tranſeat. Vltima ſpecies eſt, de qua hic dicit. nam mere realis eſt proprie ſeruitus, quæ à re rei debetur. l. quotiens. 1. in princip. ff. de ſeruitu. l. ſi cum fundum. ff. de ſerui. ruſti. præ. Quædam autem habent cauſam continuam: quædam diſcontinuam, vt pulchrè declarat Bart. in l. foramen. per illum tex. ff. de ſerui. vrba. prædio. in l. ſeruitutes. ff. de ſeruitu. de quarum præſcriptione dicemus in ſequenti capite. Itē quædam vrbanæ, quædam ruſticæ. l. vrbana. ff. de verbo. ſign. §. pen. Inſtitu. eo. Item quædam diuiduæ, quædam indiuiduæ. ſolus autem vſufructus diuiduus eſt, vt not. in l. prima. §. ſi vſufruct. ff. ad l. Falci. l. 4. §. Cato. de verbo. obliga. & actiones quæ pro ſeruitutibus competunt, ſunt cōfeſſoria & negatoria. §. æquè. Inſtitu. de actio. In ſeruitutibus autem patientia pro traditione eſt. l. quotiens. ff. de ſeruitu. Plura videas apud Cępollam de ſeruitu. præter Alexā. & alios in variis conſilijs, quibus nolo paginam producere: ſed ea demum dicere quæ neceſſariò ad rē faciunt.

Continua. Diſcontinua.

Quæ actio detur pro ſeruitutibus.

Patientia pro traditione.

CAPVT I.

LVminis ac ſtillicidij ſeruitus poſſeſſione acquiri: nec abſq; titulo quolibet tempore præſcribi poteſt.

¶ Caſus. Titius habebat feneſtram, vel viſum in fundum, vel domum meam: & longo tempore vſus fuit: aut etiam ſtillicidium, per quod aqua in me defluebat. Lex dicit, quòd non præſcribuntur. ¶ Gloſſ. Luminis verbum generale eſt, quod & proſpectum, & feneſtram ſeu ſpeculam continere poteſt. Tamen eſt differentia inter ſeruitutem luminis & proſpectus & feneſtræ: vt declarat Cæpolla, per l. luminum. & l. inter ſeruitutes. ff. de ſeruitu. vrb. prædio. Hic autem non eſt propria quæſtio de luminis ſeruitute: ſed de ſeruitute feneſtræ. de qua Paul. de Caſtro egregie diſſerit in l. altius. C. eo. & eum ſequitur Cæpolla in tracta. de ſeruitu. in capite de feneſtra: vbi diſputat, an liceat habere, aut facere feneſtram in pariete ſuo, per quam aſpicere poſsit in vicini fundum, & per hoc vicino nocere. Et conclud. non licere: & recitat multos caſus, & diſputat, an liceat in communi fundo feneſtram facere, vel in cōmuni pariete. Tu illum videas, quia venalis eſt liber. videas etiā de ſtillicidio per l. fina. §. Lucius. ff. de ſeruitu. vrb. quòd non liceat immittere aquam per ſtillicidium: niſi ſit conſuetudo cōtraria, ego etiam in ſequenti capite aliquid

Luminū ſeruitus.

Feneſtra ſeruitus.

boni

boni dicam. Cępolla de vtraq; ſeruitute multa egregiè ſcribit, quæ nolo referre: quia omnibus patent. Sed ad huius cōſuetudinis fundamentum, quæ eſt contra diſpoſitionem iuris, Boërius multa cumulat, multoſq; Doctores citat, quos videas. In puncto verò dicas q̀ ſeruitutes habentes cauſam continuam, vt aquæ ductus, altius non tollendi: & ſimiles longo tempore præſcribantur. l. prima. §. pe. ff. de itine. actu. priua. l. ſecunda C. de ſeruitu. & aqua. ſed in his requiritur ſcientia aduerſarij, vt illic not. idem in habentib. quaſi continuā, vt in ſeruitute ſtillicidij, vel feneſtræ, de quibus hic ita Azo in ſumma de ſeruitu. ita gloſſ. & ſcrib. in magna. l. ſeruitutes. cum ſi. Habentes diſcontinuam, vt viæ, itineris, & ſimi. regulariter non præſcribuntur, niſi in certis caſibus, vt per tempus immemoriale: per titulum & bonam fidem, & ſimilia quæ Cæpolla tradit. Cur ergo hic dicitur, quòd iſtæ ſeruitutes quæ ſunt quaſi continuæ, non præſcribuntur vnquam: nec vllo tempore ſine titulo? Dicas, quia de iure canonico malæ fidei poſſeſſor vllo tempore non præſcribit. res autem omnis libera eſſe præſumitur. l. altius. C. eo. Vnde iſte qui titulum non habet, non poteſt eſſe bonæ fidei: nec ſine ſcrupulo, vt dicunt & conſcientia rei alienæ: præſertim cum iure naturali non poſſis in tuo facere id quod alij noceat. quod ius naturale quámque æquitatem hæc nouiſſima iura conſiderant, magiſque ſequitur, quàm illa iura ciuilia quæ de rigore, præſcriptione omnia acquiri voluerunt. Item quia hæ ſeruitutes duæ, de quibus hic agitur, maxime vicinis nocent: vt dicit Cæpolla, apud quem alia copioſius videbis.

Quo tempore ſeruitutes præſcribantur.

Titulo carens mala fide eſſe p̄ſumitur.

CAPVT II. III. IIII. & V. quia eandem rem continent.

In communi pariete alter altero inuito ſpeculas, ſtillicidia, latrinas: ciſternáſve facere prohibetur.

¶ Caſus. Habebam murum communem cū Titio vicino: ego volebam facere feneſtram, vel ſtillicidium quæ guttaria dicitur imponere, vel latrinam facere, vel ciſternam. Lex dicit, quòd non poſſum eo inuito.

Si in communi ſolo diuidendo vicinus tuus parietem conſtruxerit: illo vti, in illúmve ædificare te prohibebit: donec dimidiam pro rata eius portionis, qua vti voles, illius pecuniæ, quam in ædificandum parietem impenderit, illi refuderis.

¶ Caſus. Vicinus meus fecit vnum murū ad diuiſionem terræ, & prædiorum noſtrorum: ego volui illic ædificare. Lex dicit, quòd non poſſum: niſi ſoluam dimidiam precij.

Communem parietem ſocius vterque perforare poteſt ad tigna trabéſve immittendas reparato poſtea foramine. Præterquam ad eas parietis regiones, vbi caminos ſtructos eſſe conſtiterit.

¶ Caſus. Cum ego vellem ædificare in communi pariete, perforaui ad poſitionem trabium vel tignorū Lex dicit, q̀ poſſum: dummodo non ſit in ea parte, vbi eſt caminus.

Si ſocius tuus in pariete communi prior maiores trabes fixerit: tuas poſtea illis opponere prohibeberis.

¶ Caſus. Vicinus meus ædificando ante me in communi pariete poſuit maiores trabes & ſoleas: ego volens poſtea ædificare: nō poſſum meas ponere contra illas.

In communi pariete qui prior caminos ſuos ſtatuerit: ab alio repelli non poterit: modo dimidiam parietis ſoliditatem illi reliquam faciat: lateremque ponat ad infumibulum. Penetrare autem ad camini fulcra pilaſque ac fœmora configenda parietem poteſt.

¶ Caſus. Volebam ædificare caminum vel fornacem in communi pariete. Dicit, quòd ego debeo relinquere vicino dimidiam partem muri in latitudine profunda: & poſſum perforare ad ponendum gambagia. ¶ Gloſſ. Ideo hæc capita coniunxi: quia de eadem fere materia ſunt, id eſt, de poteſtate aliquid faciendi in pariete communi. Ad primum caput in text. credo vocabula omnia ſatis eſſe nota: qui neſcit, redeat ad Varonem, Plinium, Feſtum, Columellam, & vocabulorum interpretes. Camino etiam vſus eſt Cicero ad Atticum, Luculēto camino vtendum cenſeo. Et Plutarchus dicit,

Splendidior domus eſt cum lucet igne focus.

Et Virgilius, & plerique. & eſt in titu. de ſeruitu. vrba. prædio. ff. in l. ſi arborem heliocaminus. quæ ſunt pilæ fulcra ac fœmora: videas apud Budæum poſt Victruuium. Ad materiam autem quæro, an liceat ſocio in communi pariete feneſtras & ſtillicidia, & latrinas facere: & huiuſmodi quib. paries efficitur deterior? Dicas poſt multa quæ Cæpolla tradit: quòd de iure non poteſt neque feneſtram, neque latrinam, neque ciſternam, neq; ſtillicidium facere, cum per hoc paries deformetur, ac deterior fiat: faciliúſque conſumatur. l. quidam Hyberus. ff. de ſeruitu. vrb. & illic Scrib. & Scrib. in l. altius. C. eo. & in l. quotiēs. ff. eo. & in l. pariete. cū ſimi. tamen ille diſtinguit inter cōmunem pro indiuiſo & pro diuiſo, vt videbis. Tādem dicit eſſe in his ſtandū Conſuetudini: & in omnib. capitibus huius

Vocabula ex Varro. autorib.

Quid liceat in communi pariete facere.

huius tituli ita reperies, vt æqualis debeat essa conditio in communi pariete: & ita fieri ne vnus alij noceat. argu. d. l. quidam Hyberus. quam Alber. dicit esse curialem, & à probis viris seruandam, vt prius verbis quàm armis experiantur, & dicit Angel. ibi de materia camini esse consuetudinem, vt ex vtroque latere fiant camini: nec vnus vltra dimidiá profunditatis, seu soliditatis ipsius muri perforare possit: sed relinquere interuallum alij ad faciendum caminum ex parte sua. Tamen videas Cæpollam & in ca. de pariete circa partem precij refundendam per volentem ædificare, & aliàs quęstio. in fumibulum verò post Budæum dixi quem videas.

Lex curialis.

De caminis communibus.

CAPVT VI. VII. VIII. IX. & X.

In vrbe ac suburbiis Aurelianis parietes omnes inter vicinos communes sunt vsque ad nouem pedum spacium: duo scilicet in solo ac septem supra solum: nisi quis vel titulo, vel limitibus aliter esse docuerit. Eruntque vbi opus erit, communi sumptu vsque ad pedes nouem reficiendi.

¶ Casus. Breuiter dicit, quòd muri omnes vrbani ac suburbani sunt communes vsq; ad nouem pedes: nisi contrarium doceatur per conuentionem, vel per signa posita in muro. & si refici debeant vsq; ad nouem pedes, sunt ex communi reficiendi.

Latrinas cloacásve, aut recepticias fossas, vel cisternas intra communem parietem facere non licet: pone parietem, eo libero, licet. Eruntque latrinæ, fossa vel puteus periculo, impensisque construentis ad sexquipedalem ad minus latitudinem (nisi aliter conuenerit) bono pariete clausa.

¶ Casus. Dicit, quòd ego non possum facere latrinam, vel foueam ad recipiendas aquas meas, vel sordes in pariete cómuni: sed iuxta bene possum: dum tamen non tangant murum, & claudantur bono muro sex pedum cum dimidio ad minus.

Si vicinus tuus puteum in solo suo fecerit prior: non potest è regione, vel puteum, vel latrinas, vel stillicidia ponere: nisi ad nouem pedum interuallum.

¶ Casus. Vicinus meus habebat vnum puteum in meo fundo facere, vel latrinã ex opposito: nisi sit distantia nouem pedum.

Inter furnum & parietem communem semipedalis distantia sit: incendij periculique vitandi causa.

¶ Casus. Volui facere furnum ad coquendũ panem iuxta vicinũ. Lex dicit, quòd non possum, nisi distet à communi muro per dimidium pedem: propter periculum incendij.

Obliquum, decumbentemque, aut prolabantem parietem, cõmuni sumptu reparari æquum est.

¶ Casus. Paries communis inclinabat & minabatur ruinam. Dicit quòd debet in communi reparari. ¶ Glossa. Huic legi & sequentibus à me coniunctis conuenit: quod scribitur in l. parietem. ff. de seruitu. vrba. præd. Parietem (inquit) qui naturali iure communis est, alterutri vicinorum demoliendi & reficiendi ius non est, quia non solus dominus est, neque aliud istæ leges volunt: nisi vt ex vicini facto non demoliatur, deteriórve communis paries: aut puteo, aut fossa, aut latrina, aut fornace facta: facit l. quidam Hyberus. §. parietem. ff. de ser. vrba. Et circa id quod hic dicitur, nisi aliter ex titulo, vel limitib. docuerit: id est, ex signis quibusdam affixis. Quærit Cæpolla qualiter cognoscatur, an sit communis nécne. primo (inquit) ex positione tignorum. Item per fenestras perforantes totum murum. nam iudicatur esse illius tantum, ex cuius parte illud factum est: & si vterque habeat, communis est pro indiuiso. ita Angel. & scrib. in d. l. quidam Hyberus. l. si ædes. in glo. ff. communi diui. Item per fenestellas penetrantes vsque ad medietatem muri: iudicatur esse cõmunis: & creditur iuratis & peritis in arte. Item per annulos ferreos, cornua & lapides infixos parieti: & similia signa, quibus ipse latius eam rem declarat: & illic plures quæstiones proponit in titu. de pariete. De puteo autem, fouea, cisterna, lancllo, pœnu subterranea & cella: idem in variis titulis multa dicit. Sed inter cætera quærit, an sit dimittendum tantum spacium, quantum fouea profunda est inter vicinum, & ædificantem? De iure videtur, quòd sic: per l. fi. ff. fini. regund. vbi de nouem pedum spacio: & est lex Græca Solonis. de consuetudine autem vidi obseruari contrarium. Hic ergo temperatur istud interuallum sexquipedali spacio: & ita omnia temperantur in singulis, vt res alteri non noceat, iuxta l. fluminum. §. fina. de dam. infec. per quam decidit, quòd si faciã puteum, per quod venæ tui putei pręcisæ sunt, non teneor. Idem de furno faciendo plurima egregie scribit: quæ videas.

De pariete communi.

Signa parietum.

De puteis.

Spaciũ dimittendũ.

CAPVT XI.

In publico flumine molendina supra infraq; pontem facere, quæ ponti vel aggeribus damnum inferant, non licet.

¶ Casus.

¶ Casus. Volebam facere molendinum in publico flumine. Respon. quòd possum: dum tamen non noceat ponti, vel aggeribus, seu chaussееis publicis. ¶ Glossa. *De molendinis.* De molendinis multa apud Bartol. & Iasonem in l. quominus. ff. de flumi. aliquid per Cæpollam, aliquid per Commentarium Turonicarum Consuetudinum. quæ omnia da priuatorum commodo trectant, non de publico: vt hic. Et de molendinis habes per Ioan. de Platea in l. vsum. & l. decernimus. C. de aquæ duc. hic ego dicam de ea re tantum, de qua loquitur lex: id est, quòd non licet habere molendinum, quo pons publicus destruatur, vel aggeres publici rumpentur. nam istud vult text. in titul. ne quid in flumine public. In l. prima, in versic. si fortè aggeres, aut quam aliam munitionem. & in vers. sine incommodo accolarum. Item facit optimus text. in l. seruitutes. § publico. ff. de seruitu. ibi sine incommodo publico. facit etiam lex fina. ff. de fluminibus. quia ratione molendini sui non fecit pontem priuati iuris. & in l. primo. §. deterior statio. ff. de flu. *Pontes sacri.* Pontes enim quodammodo sacri, vel sancti erant: vt pons Sublicius Romæ: & Pontifices inde dicti. De aggeribus apud Cæpollam habes plura, & *Aggeres.* de aggeribus Nili non rumpendis. Cod. satis est mihi legis fundamētum posuisse. Nam ego tribus codicis libris emendandis enarrandísque operam daturus huic Operi finem imponere cupio. Vósque plura ex familiari domesticóque studio à multis magistris potestis accipere.

CAPVT XII.

Qui luminis seruitutem habet in alienum prædium per fenestras, aut foramina: ea debet laminis obicibusque ferreis oppessulare: densioreque ac dormienti vitro præcludere: ita vt neque prospici, neque proiici inde quicquam possit: nisi aliter pacto conuenerit.

¶ Casus. Titius habebat seruitutem luminis in domum meam: quæritur nunquid debeat facere apertam fenestrã, vt videat super me? Responde quòd non: sed debet claudare eam vitro dormienti & spisso, & ferreis obicibus & barris claudere: ite vt vnus homo pertransire non possit: nec aliquid proiici: nisi conuentio alia sit inter eos facta qui hanc seruitutem constituerunt.

CAPVT XIII.

Nemini stillicidia canaléſve habere permittitur, ex quibus in vicini puteum prius constructum aquæ sordéſve labi, ac defluere possint: nisi id titulo ius sibi competere ostenderit.

¶ Casus. Ego habebam vnam guttariam, vel stillicidium, ex quo cadebat & fluebat aqua in puteum tuum prius factum: quæritur, vtrùm liceat? Lex dicit, quòd non: nisi ex titulo. ¶ Gloss. De seruitute luminis dictum *Luminis tres species.* est, quo pacto generalis sit, & diuidatur in tres species luminis. quod vsque in cœlum extenditur ius fenestræ, & ius prospectus, per l. inter omnes. ff. de seruitu. vrb. præd. Hic autem ille qui luminis seruitutem habet. i. vt lumen habeat in sua domo, vel fundo per fenestram, aut per foramen, vel quid aliud: non habet ius prospectus aspectúſve: & debet illud foramen præcludere vitro dormienti, quod affixum parieti sit: ne inde prospici, aut proiici quicquam possit: ne vicino noceat. ergo. dict. leg. quidam Hyberus, & similium. satis est enim, vt commode vti possit. l. in fundo. ff. de rei vendi. l. luminum. ff. de dam. insec. Est autem luminum seruitus propriè, vt cœlum videri possit. dict. l. luminum. & sic vicinus qui mihi eam seruitutem debet: quia quilibet in fundo suo proprio, vel pariete debet habere lumen aliquod ne res sua sit inutilis: ille potest altius ædificare, dummodo aliquid luminis, quod satis sit mihi, relinquet de iure. Secus in seruitute *Seruitus ne luminibus officiatur.* ne luminibus officiatur, quia non potest lumen diminuere. vt not. gloss. Bart. Florianus & Scrib. In d. l. luminum. alia per Cæpollam videas. Nam huius constitutionis ratio de vitro dormienti non est alia: nisi, vt non noceat vicino, vt dictum est de fenestra. & Cæpolla ponit multos casus: quia non est honestum videre secreta vicini, vel aliquid in eius domum immittere. Item de stillicidio vel canalibus seu aquariolis, ne puteo vicini noceant, est ergo. in l. seruitutes quæ ex superficie. §. *Puteo vicini ne noceat.* stillicidium. ff. de serui. vrb. quia non debet fieri cum vlla incommoditate vicini, vt noceas. Cæpolla etiam plura dicit, si vis copiosius. & satis est, vt videas text. expressum in l. fistulas. ff. si serui. vendi. & Bart. de aquariolis & fieulis in ea lege: vbi etiam non potest quis ea habere, per quæ parieti vicini vel communi noceatur. Ea autem in venditione domus *Canales cū domo venduntur.* veniunt, eiusq; appellatione cõtinentur: quia affixa sunt domui. l. fistulas. ff. de contrahen. emp. l. fundi. §. Labeo. l. venditor hominis. §. fi. ff. de actio. emp.

CAPVT XIIII.

Intra vrbem ac suburbia ea lex est, vt qui vicinum prædiũ alteri habeat: filum ad parietem intermediũ communibus impensis faciendum possit compellere. Qui paries ex terra & lapide tantum fiet latitudine sexquipedali bipedalibus fundamentis in solo iactis, septempedali supra solum altitudine.

¶ Casus. Habebam fundum, vel hortum,

vel aream tibi vicinam intra vrbem vel suburbia: volui te cogere ad claudendum, & faciendum clausuram muri inter nos? Lex dicit quòd possum, vt soluas dimidiam partem clausuræ ex terra & lapide, non ex cæmento & calce: & erit latitudinis sex pedum cum dimidio, & septem pedum longitudine.

Vicinum ad claudendũ cogitur.

¶ Glossa. Ea lex cogendi vicinum ad parietem faciendum in fundis vrbanis, quorũ appellatione etiam suburbana continentur, habet locum: non autem in rusticis, quæ satis est claudi ac separari sæpib. vel tabulatis, maceriæ, aut ligno ac etiam fossis. l. fin. ff. fini. regund. Et quia non reperi hoc à Scribentibus admodum specificè declaratum, pro fundamento facit aliquo pacto text. in l. damni. §. cum parietem. ff. de dam. inf e. melior in l. sed & loci. §. fi. ff. fini. regund. vbi dicit in rusticis agris confinia dici, in vrbanis vicina, & ea cõmunibus parietibus determinari solent. Bonus etiam tex. in l. si meo & vicini nomine. ff. communi diuidun. Super hoc autem quærit Cæpulla an liceat in eo muro qui ad clausurã fit ædificare. & citat tex. in l. si fratres. §. item Mela ff. pro socio. ibi, si vicini parietem concratitium: vbi Budæus de forma ædificiorũ & parietum multa doctè. Et concludit non posse per consilium Raphaelis Fulgosij, incipiens, Duo vicini. quia ad eum vsum non est destinatus, per not. in re communi.

In pariete cõmuni ad clausuram facto ædificare non potest.

CAPVT XV.

Si ob id quod via publica interrupta inaccessáue erat per priuatos agros iter factũ sit, per eos viæ ac itineris vsus non acquiritur.

¶ Casus. Aliqui solebant ire vel transire per fundum meum cum fracta erat via publica, & non poterant per eam ire: quæritur an per hoc acquirant seruitutem eundi semper? Respondetur quòd non. ¶ Gloss. De hac Consuetudine habes duos text. expressos. vnum in l. 1. §. Iulianus ff. de itine. actúque priua. & tex. alterum in l. fin. ff. de via publica limitatur, quando vel chasmate, vel alluuione, aut aliis modis via publica esset amissa: vt dicit tex. in l. si locus. §. fina ff quemadmo. seruitu. amit. vbi gl. quærit an fiscus debeat precium rependere. & dicit de consuetudine non fieri: de iure autem sic. Albe. illud disputat. & videtur per glossam concludere. Et in alia quæstione per eundem illic proposita. An publica impensa refici debeant viæ publicæ? & cõcludit quòd ita videt obseruari: sed in hac Consuetudo disponit.

An liceat per priuatum agrũ iter facere.

CAPVT XVI.

Latrinæ cloacæue communes stillicidia communi impẽsa purgari debent. Quia si semel ab vnius domo purgatio euacuatióve facta sit: erit vbi primum opus videbitur, ex alterius latere facienda. Ita tamen, vt is qui hoc apud se fieri patitur, tertiam duntaxat impẽsæ portionem soluat. Quia si cloacam quis habeat vicino sic contiguam, vt cellæ vinariæ, vel penuariæ sit confinis: vbi ad cellæ altitudinẽ, cloacæ sordes excreuerint, purgandi necessitas esto: ne cella deterior efficiatur.

¶ Casus. Habebam latrinas tecum communes, quæritur nunquid debeant communib. impensis purgari? Dicit quòd sic. & si ego semel purgauero solus, tu etiam teneberis solus purgare, quamprimum necesse fuerit. sed si ego patiar quòd purgatio fiat in domo mea, ob id non tenebor, nisi ad tertiam partem pecuniæ. & si ego habeam latrinam propinquã caueæ tuæ, vel cellæ vinariæ, vel cellario tuo, si stercora crescant vsque ad altitudinem cellæ tuæ, ego teneor purgare. ¶ Glossa. Cloaca propriè est locus concauus, per quem colluuies fluit: & alia est publica, alia priuata. l. 1. §. hoc autem. ff. de cloacis in genere autem & pro inferiori stillicidio, & pro latrinis sumi potest. Et pro eis est duplex interdictum. vnum de cloacis purgandis, & reficiendis, l. 1. §. 1. de cloacis. quod quanuis sit prohibitorium: hic tamen est præceptiuum. Curauit enim prætor vt cloacæ purgentur & reficiantur, quorum vtrunque ad ciuitatum salubritatem & tutelam pertinet. Nam & cœlum pestilens, & ruinas minantur immunditiæ cloacarum: cum publicæ salutis & securitatis intersit cloacas riuósque purgari, vt inquit iurecõ. in l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de ope. nu nun. gloss. in l. pen §. pe. in versi. quem cœli. ff quod vi. aut clam. text & gl. ff. no. in l. 2. §. idem ait. ff ne quid in loco publico. per quem text. dicit Cæpolla se consuluisse, vt non liceret alicui exercere artem aliquã in ciuitate, per quam malus odor vicinis fieret, & aerem corrumperet: quæ res pessime in hac ciuitate obseruatur. Dicerem etiam fieri debere edictũ ne quis stercora vrinán ve in viis publicis faceret: aut morticinia iactaret. vnde hic sæpe nos infestat aeris corruptio, nimísque frequenter. sæpe enim ex iis odoribus locus pestilentiosus fit: vt iurecon. ait in l. 1. § idem ait si odore. ne quid in loco publico. vide elegantem text qui vtinam ad vnguem apud nos obseruaretur in l. ædilis. ff. de via pub non permittant, inquit, rixari in viis, neque stercora proiicere: neque morticinia, neque coria iacere. Sed vt redeam ad text. quòd communi impensa refici debeant, si communes sunt, secus si non communes. l. si pendente §. si quid cloacarij. ff. de vsu fruc. vbi ad vsufructuarium tantum spectat onus reficiendi. Est etiam cauendum ne vicino noceat, vt hic in cella vinaria: vt quia nimis excrescit cloaca vel sordes. Et est aliud interdictum reparatorium si quis in cloacã al-

Cloaca duplex.

Cloaca purgari debẽt.

Nota cõtra eos qui infestant aeres fœtũ.

Interdictũ reparatorium.

terius

Vinaria res necessaria. *Penus.* *De fenestris penuariis.*

terius quid immiserit, vtpote canem cattúmve mortuum, aut aliud morticinium. vt d.l. s. de cloacis. quia ita res debet fieri, vt alteri quis damnum non faciat. l. 1. ff. de pericu. & commo rei vendi. l. ex damni. in versi. luxuria. ff. de dam. infe. Et hic de cella vinaria imprimis loquitur: quia vinum est maxime necessarium mortalibus. l. 1. ff. de contrahen. emp. vbi Græcorum exercitus & ferro & ære, & etiam hominibus vinum comparabant. De peon autem, quia generale est, de omni eo quod esui potuíque præparatur, habes tit. & Barto. ff. de penu lega. habes etiam caput in tract. Cæpollæ, vbi egregiè disputat, an is qui habet penuariam cellam subterraneam, possit recipere lumen ex solo publico, & aperire viam publicam vt lumen habeat: & concludit de iure non posse: de consuetudine secus esse: & potest cogi ferro vel ligno eam occludere, ne transeuntes offendat. & ita intelligas ne viam publicam impediat. Cellæ autem vinariæ, carnariæ, oleariæ, penuariæ, promptuariæ, à Græcis Hypogea dicuntur, vt Budæus docet.

CAPVT XVII.

Si in pariete quo vicina prædia discernuntur, mutuli aliquot lapidésve prominentes affixique extent: hique deorsum versus rostrati sint, communem esse totum parietem indicant. sin sursum versus rostrum porrigatur; illuc vsque tantum, id est lapidum tenus communis esse intelligatur.

Mutuli qui sint.

¶ Casus. In cõmuni pariete apparebant corui, id est lapides affixi, quæritur quid denotent? Respondetur, quòd si inferius sint arcumusati, id est rostrati, significat totum parietem esse communem: si verò superius, significant non esse communem: nisi vsque ad illum lapidem. ¶ Gloss. Quædam sunt signa quibus significatur an paries sit communis; quæ describuntur à Cæpolla; vt per fenestellas, per annulos, per tubos, per caminos, per cornua parieti affixa: lapidésve, aut alia signa. Hæc autem ille latius prosequitur in titu. de pariete. Hi autem describitur alio pacto per mutulos quos nostri coruos appellant, lapidésve prominentes parieti affixos. & de hac re creditur architectis in dicto titu. de parie. per Cæpollam. De vocabulis architectonicis multa Budæus post Vitruuium.

CAPVT XVIII.

Item & crura caminorum pilæque aut fulcra, atque id genus signa parieti imposita extantiaque, item & tubi ac foramina eorum, seu coronæ ex eo latere vbi sunt positæ: communem illi murum esse arguunt.

Pila. *Tubi.* *Tubuli.*

¶ Casus. In pariete erant ex latere meo gambagia caminorum, vel alia similia signa. Respondet, quòd denotant murum esse communem. ¶ Glossa. Budæus alibi fœmora, alibi crura domus vocat, & pilas pro columnis structilibus, & fulcra, & tubos, ac tubulos, & coronas: & similia verba exponit, quæ ad hanc rem spectant. Cæpolla autem tradit rationem huius constitu. quia in alieno ea facere non licet. l. quidam Hyberus. præsumitur ergo per ea communis paries.

CAPVT XIX.

Si quis vicinum parietem vel effoderit, vel excauauerit, alitérve detriuerit clam vicino, ex ea re nullo tempore ius in pariete præscribere potest.

Clã facere quid sit. *Stulti non debẽt melioris esse cõditionis quã periti.*

¶ Casus. Vicinus meus in pariete meo fecit aliquod foramen ex parte sua, vel aliquid aliud, vt denotaret esse communem, me nesciente. Respondet, quòd per hoc non præscribit: nec fit communis. ¶ Gloss. Clam facere dicitur: vt no. in l. clàm possidere. ff. de ac. qui. posses. & l. 3. §. fin. ff. quòd vi aut clam, qui celauit aduersario: quem prohibiturum sciebat, si certior factus esset, aut existimare debeat sibi controuersiam futuram: quia nõ opinionem eius aut resupinam æstimationem sequi oporteat: ne melioris conditionis sint stulti quàm periti. l. Seruius. ff. quòd vi, aut clam. Tenetur autem vltra hunc text restituere per interdictum illud. l. 1. ff eo. & id quòd hic dicit, nullo tempore præscribi: quia est malæ fidei. ea enim sunt conuertibilia clã & mala fide, vt dicit gloss. not. in dict. l. clam possidere.

CAPVT XX.

Vicinum ædificantem in suo, vel reficientem, alter tolerare sine controuersia debet, dum tamen ille confestim (si quid alteri damni ex ea re dederit) reparauerit atque restruxerit. Quæ patientia ædificanti nullum in vicini prædium ius vsumque tribuit.

Aedificia ciuitatis ornamentum.

¶ Casus. Ego volebam in meo fundo ædificare: per quod fortassis vicinus aliquod damnum patiebatur, quia lapides, vel cæmenta cadebant in suum, vel alio modo. Respondet, quòd ego possum ædificare: dum tamen reparauero ei damnum, si quod dedero. ¶ Glossa. Licet enim ædificare in suo, vel reficere: cum reipub. intersit ædificiis ornari, & ædificia non derelinqui: vt est in hac materia text. in l. prætor. § hoc interdictum. ff. de ope. noui nu. tamen requiritur satisdatio de iure, quæ hic non requiritur. l. de pupillo, §. si quis riuos. nisi essent opera quæ in mora

periculum allatura sint: & hic intelligitur, facit l. damni. §. cum parietem. ibi alter ab altero exigere non debet, vt repromiterat. facit l. fluminum. §. fio. eodem titu. cum simili. De patientia est text. in l. quotiens. ff. de seruitu. sed loquitur de volũtaria, per quam possessio acquiritur. hæc de necessaria, quæ nil derogat toleranti. Et videas de ædificiis priuatis. C. l. prima, & l. si vt proponis, & de eo qui prohibet ædificare quòd teneatur interdicto, Vti possi. l. si duo. §. 2. ff. Vti possid. l. vim facit. ff. de vi & vi arm. l. permisceri. in princip. ff. de acqui. poss. Et quòd si domus diuisa sit inter duos, possit vnus facere & ædificare parietem diuisorium, vt superius dictum est, vide Scrib. in l. secunda. C. de meta. libro duodecimo.

Prohibens ædificare interdicto tenetur.

Paries diuisorium.

CAPVT XXI.

Cum inter duo prædia fossata sunt, is qui excrementorum proiectum in sua parte habet, illorũ dominus censeatur.

¶ Casus. Inter te & me erant fossata, quæritur cuius sint? Illius, in cuius parte est proiectus terræ ex illis fossatis eiectæ, & censetur illorum dominus. ¶ Glossa. Si quæstio sit de dominio fossatorum, quæ facta sunt inter duo prædia causa diuisionis: docet quis eorũ dominus intelligatur. Nam is intelligitur, qui habet ex sua parte illorum proiectũ seu purgamentum, Si enim hoc ei liceat, & hoc iure vsus sit, dominus intelligitur: vt dicit Cæpolla in titu. de seruitu. proiiciendi. & in cit. de fouea & de fossatis. & videas quæ scribuntur in l. fina. ff. finium reguodo. vbi ponitur maceries & fossa, sicuti apud Columellam lib. 3. Priusquam pomarium constituas, quàm magnum habere voles, circummunito macerie vel fossa, ita vt non solum pecori, sed nec homini transitus sit. Ego fossata dixi: quanquam non admodum latine. De hac re autem Alexand. in consilio 54. volum. 5. dicit quòd de iure fossata inter duo prædia communia esse intelliguntur, & ab vtraque parte purgari: vt in l. 2. §. præterea. & glo. in versic. confinio. ff. de aqua plu. ar. & Bart. in trac. Tybe. & pars fundi est. l. prædia, §. ita legatum. ff. de fundo instruc. quę declarant istam constitutionem.

Fossata cuius sint.

Columella

CAPVT XXII.

Si quis fundum alteri vendiderit, aut vectigalis annui nomine distraxerit ea lege, vt quid in eo ædificij fieret: isque ad certam mensuram venditus sit, id est fundus tot perticarum, hunc cæmentarij mensura hexapeda metiri volumus: non carpentaria quinque pedum, ac semipedis pertica: nec ea quam prædiorum vltiumque mensores quinquepedalem gestant, nec syluarum nemorumque mensura quæ carpentariæ similis est.

¶ Casus. Ego vendidi tibi fundum decem perticarum, vel dixi quòd erant duo iugera seu arpenta terræ, vel vendidi pro vno modio frumenti annuo, vel pro vno aureo quod dicitur dare ad redditum ea lege & conditione, quod tu in eo faceres ædificium vt melios solueretur annua pensio. quæritur quã mensura debeat mensurari. Dicit quòd mensura latomi vel cæmentarij, non autem carpentarij: & declarat quot pedes habeant omnes mensuræ. ¶ Glossa. Hic locus describit mensuras, quibus omnia prædiorum genera dimetiuntur, alias mensuris veteres vtebantur. Erant enim decempedarij, hexapedarij, ac similes quos Budæus egregiè describit in l. vltim. ff. si mensor falsum mo. dixe. vbi & carpentarij verbum ex Plauto citat. & perticam id significare ait, quo modo vlnam, modo tasiam vocamus. Plinius vlna vtitur. & geodetæ dicuntur terræ diuisores, & pleraque id genus, quæ ex Græcis Latinisque autoribus egregie colligit. De fundo vendito ad modum vel mensuram, puta centum iugerum, centum perticarum, est textus nota. & elegans in l. si seruum. §. fina. ff. de actio. emp. vbi tenetur quanto minoris. & text. in l. 2. in prin. l. si in qualitate. eodem titu. Et rogo videas quæstionem Bald. & Alexand. in l. 1. C. si qui testa. facc. pos. de eo qui non habebat totum, sed partem. & scrib. in l. si domus §. si. de lega. 1. cum simi. quæ patent. De agri mensore qui falsum modum dixerit, habes titulum. ff. si mensor fal. mo. dixe. neque est hic opus illis vulgaribus augere commentarium, cum nihil hic difficile sit.

Mensurarũ genera.

Carpentarij.

Pertica.

Vlna.

Geodetæ.

Fundus ad mensuram venditus.

CAPVT XXIII.

Alaudij quod dicunt franci appellatione ea prædia continentur, quæ sic libera sunt, vt nullum fundi dominum agnoscant, nihilq; inde cuiquã pensitationis tributíue iure debeant: nec ab aliquo mancipio tradi, aut emancipari, aliudve seruitutis genus sustineant, dempta duntaxat superioris iurisdictione, cui subdita sunt. Et censitorum ac priuatorum communiumq; prædiorum instar, diuidi inter hæredes debent.

¶ Casus. Sunt quædam prædia quæ vocantur franci alaudij. quæritur quæ sit eorũ conditio? Respondetur, quòd ideo dicuntur sic, quia sunt libera & franca: nec recognoscunt aliquem dominum, cui debeant tributum vel pensitationẽ: nec possunt ab aliquo saisiri

aut

aut aliquod seruitutis genus subire: nisi quòd subdita sunt iurisdictioni superioris, & debent inter hæredes diuidi, sicut priuata vel censualia, non sicut feudalia. ¶ Glossa. Audi Budæi verba de laudimiis, *Laudimia.* & alaudium à laudando inquit, id est nominando authore laudimias dictas esse puto: emptor enim nominare authorem suum domino soli tenetur intra paucos dies, & ab eo rem mancipio accipere: quod vulgo iusaisinari dicunt, *Alaudium* alioqui mulcta committitur. quin & alaudij appellatio ab eodem profecta esse videtur. quòd qui prædia eo iure habeant, laudare authorem suum nemini teneantur: vt qui nullum dominum soli agnoscant: nec patronum, id est qui in nullius fide sint. sic enim Latinè dici debet. Ad materiam verò est text. concor. in c.1. de alaudiis. in vsi. feu. in versic. iurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat. Et de alaudiis quæ male per o scribuntur, plura per Scribentes, vide Hostien. in ca. nimis. de iureiu. cum simi. omne enim solum liberũ præsumitur, & quæ alibi dixi.

CAPVT XXIIII.

Si sic inter socios conuenerit, actúmve aliter fuerit: vt domus communis diuideretur. vt cœnaculum vnus, alter inferiorem ædium portionem haberet: is qui cœnaculum habet, ædium tectum, quæque suprà superiorem contignationem sunt stabilire ac reparare debet, ipsamque contignationem lateritio pauimento sternere. Inferioris partis dominus quæ infra primam contignationem sunt, reficiet, nisi aliter conuenerit.

¶ Casus. Erat domus communis Titio & mihi, & nos fecimus ita diuisionem: vt vnus superiorem partem, alius inferiorem haberet. Respondet quòd tunc ille qui habet partem inferiorem, debet reficere, & intertenere primum planchagium: alius verò secundum, & superiorem partem, & coperturam *Cœnaculũ.* domus. ¶ Glossa. Satis vulgare est, cœnaculum esse superiorem domus partem. Conti- *Contignatio.* gnationem verò Budæus dicit significare id quod æstaglum dicunt, alij tabulatum vocãt. *Concameratio.* Et quid sit concameratio, declarat multaq; id genus egregiè. De hac autem forma diui- *Diuisio domus.* dendæ domus in plures partes, habes text. in l. si finita. in versic. sed & si in plures partes domus diuisa sit. ff. de dam. infec. in l. si verò plures. ff. de his qui deiece. vel effude. Non est hic tanta difficultas, vt plura dicere opus sit, nisi extra rem sint: quia lex ista est rationabilis, quæ diuidit onera pro ratione vsus vel habitationis.

De donatione inter viuos.

CAPVT I.

Nuptiarũ fauore, aut emancipationis causa liberis suis mobiliũ prædiorúmve donationem facere parentes possunt, non immensam, nec aliorũ legitimæ iure debitæ detrahentem. Licebit autem donatariis ad parentum hęreditatẽ cum cæteris venire donationis collatione facta. Alia enim lege prohibentur parentes quosdam ex liberis in hæreditate potiores aliis efficere. Sin ea donatione contenti paternæ successioni renunciare maluerint: rata erit, irreuocabilisque donatio.

¶ Casus. Pater volebat dare filiam suam nuptui: & dedit ei vnum fundum: vel cum emanciparet vnum ex filiis suis, ei donauit vnum fundum. Quæritur, vtrùm possit, & vsque ad quam summam? Responde, quòd potest ei dare, vel de mobilibus, vel immobilibus: dum tamen non sit immensa, nec fraudet legitimam aliorum filiorum. Et si ille cui donatio facta est, velit postea succedere cum aliis, debet conferre donatam rem, vt patri & matri cum eis succedant. quia est vna alia cõsuetudo, quæ dicit quòd nõ potest vnus filiorum plus capere, vel auantagiari, quàm alius. sed si velint esse contenti, & nõ succedere poterunt. ¶ Glossa. Multi de hac donatione *Donatio quæ fit liberis est duplex.* dixere. Habet autem duas species. vna est emancipationis causa: de qua dictum fuit in titu. de pa. potesta. Alia est nuptiarum fauore. Circa hanc dicas breuiter, valere donatio- *Donatio super iocalibus.* nem, de iure inter patrem & filiam in potestate fauore dotis & nuptiarum text. glos. Bart. & scrib. in l. Pomponius Philadelphus. ff. fami. hereis. Doct. in l. 2. C. de inoffi. dona. Bar. *Donatio immensa.* in l. frater à fratre. ff. de condi. indebi. Bald. in l. cum oportet. §. 1. C. de bo. quæ libe. & super iocalibus etiam valet donatio secundum Pau. de Castr. in l. cum pater. § pater filiæ. ff. de leg. 2. alij in l. pactum. C. de colla. tamen ita valet, vt hic cauetur, si immensa non sit, non quidem immensa, vt in iure limitur, vltra quingentos solidos. nam in Francia talis donatio non eget insinuatione, vt Boërius docet. tamen huic titu. repugnat in seq. ca. De hoc latius habes per Alexand. in consi. 20. in 3. volu. hic autem per sequentia verba declaratur, quòd immensa dicitur, quæ fraudat alios legitima: quia pater non potest plus auantagiare vnum quàm alium. & postea in alio capite permittitur immensa, sed non inofficiosa. vt illic dicam. sed immensa ratione legitimæ aliorum filiorum, quia priuari non possunt à patre per iura vulgaria. Nam si

legitimam habeant, valet quodcunque pactum. vt nòt. Bart. & scrib. in l. si. C. de pac. vbi multa per Moder. per l. si quando. §. illud. super qua Bart. facit fundamentum. & de legitima conseruanda, eiusque priuilegiis volo fimbrias dilatare, cum nihil in iure sit frequentius, & aliquãdo late disserui in repet. l. in quartam. ff. ad legem Falcid. Item ad l. omnimodo. C. de inoffic. testa. & illic remissiones Moder.

Collatio. De collatione autem, de qua hic dicitur, vt rẽ attingamus, est contra tex. in d. l. Pomponius. vbi non debet conferri fauore dotis datum. sed illis gl. dicit, hodie conferri dotem per l. filiæ. C. de colla. tam ex testamento quàm ab intestato, & Bal. in l. cum oportet. §. non autem. C. de bo. quæ libe. dicit illam l. Pompo. extendi ad legitimam datam filio, & assignatam in vita. plura in d. l. 2. C. de inoffi. dona. Et per hanc l. videntur omnes dispositiones, quibus legitimæ præiudicantur, esse nullæ. ita est de mente huius legis, cum & naturali iure legitima debeatur. Habes hic aliud, vt breuiter dicã, quòd hic tex. meminit de quadam alia consuetudine, de non auantagando aliquos ex liberis. de qua plene remitto, & peregrinè ad Philip. Decium in consi. 184. vbi & late & subtiliter dicit. & no. hic de legitima, quia intelligitur de æquali portione, cum cæteris, non de quarta, vt alibi de æqualitate dixi. Ad hanc l. vide Moder. in l. pactum. & l. si donatione. C. de colla.

Consuetudo de non auantagando filium.

CAPVT II.

Liberum quibuscunque personis esto rectum animi iudicium. mentisque censum habentibus de suis prædiis, proprioque patrimonio, vel donatione, vel quouismodo disponere inter viuos, sine vlla reuocandi potestate. Idque cuicunque personæ illi placuerit, modò rem donatam, eiusque dominium ac possessionem donator emancipet, ipsoque viuente à donatario sit acceptata donatio: aut in ea sit vsufructus retentio facta. ea enim res pro traditione est: sicuti emancipatio rei donatæ, literarúmve traditio, ac huiusmodi, vel in testium præsentia, laicique notarij manibus, vel apud duos notarios facta. Immensæ tamẽ donationis quæstionem liberis eorum ex iuris scripti forma concedimus.

¶ Casus. Ego volui donare alicui bona mea. Quæritur, vtrùm possim: & vsque ad quam quantitatem? Respondetur quòd omnes personæ habentes bonum sensum & iudicium, donare possunt inter viuos, & disponere pro arbitrio de bonis suis, & proprij patrimonij: nec poterit reuocare, & cuicunque personæ potest donare, & est perfecta donatio, quando res tradita est donatario viuenti & acceptanti. vel per retentionem vsufructus, vel per literarum & titulorum traditionem: vel fecerit eam in præsentia duorum notariorum laicorum, seu vnius & duorum testium: reseruata tamẽ filiis eius, vel hæredibus dona. immensæ querela. ¶ Glossa. Hic loquitur à quibus possit fieri donatio: potest enim à masculo seu fœmina, sanum mentis iudiciũ habente. Nam ab insanis & mente captis, neque donatio, neque alij contractus fieri possunt. Sed tu extende etiam ad eos, qui per ætatis defectum mentis iudicium liberũ non habent, vt sunt infantes, pupilli, & à iure prohibiti contrahere: & intelligitur de habentibus liberum iudicium. Sine vlla reuocandi potestate, intelligas, nisi ob ingratitudinẽ. quia est conueniens iuri gentium, & naturali, neque intelligitur ea causa sublata. not. in l. fina. C. de reuocan. dona. vbi exprimuntur causæ ingrati. Item à quibuscunque & cuicunque, dicit Bald. ab homine & muliere potest fieri donatio, etiam si decrepitæ sint ætatis. modò non mentis defectum habeant. l. senectus. C. eod. Et quæstiones per Alexan. & Ias. in l. senium. C. qui testa. face. poss. Et quibuscunque etiam absentibus, dum sequatur traditio, vt hic, & l. nec ambigi. C. eo. & extraneis, ignotisque. l. in extraneos. C. eo. & per traditionem instrumentorum transfertur possessio. l. 1. C. eo. & per retentionem vsufructus l. quisquis. C. de dona. & aliis quibusdam modis, quos refert Boërius, ne repetamus ea quæ recte, satisque ab eo declarata sunt. multa Iason in l. traditionibus. C. de pac. De manibus notarij. vt constet de donatione. habes quòd de iure potest fieri donatio, etiam per epistolam. l. si aliquid. C. eo. & de iure vis traditionis non est tanta, vt ea sola faciat donationem valere. l. si quis argentum. C. de dona. §. sin autem. Est enim perfecta donatio nudo consensu, cum meræ liberalitatis sit. Tamen hic limitatur, dum tamen donatarius viuente donatore acceptauerit eam: & possessionẽ nactus sit, vt dicit per Bal. in l. 1. C. de dona. ante nup. quem Boerius recitat spaciose. De immensitate donationis, & inofficiositate est titulus de inoffi. do. C. per l. 1 & multas ll. quæ dicunt, exhausit, exinaniuit, euicerauit, & similia, & intelligitur immensa. vel quia legitimum modum excedit, id est, qui in l. Falcidia continetur. vel quia fraudat legitimam filiorũ. vt in l. si mater. cod. titul. de inoff. donatio. Circa textum verò tu nota singula. quòd donatio non dicitur proprie perfecta ante traditionem secundum Bart. in l. si prius, C. de iure fisci. libr. 10. & dicit, quòd donans remanet semper dominus ante traditionem, & potest eam alteri obligare. l. quòd sæpe. §. si res. ff. de contrahen. emp. & de facto ita habuit. vt verba eius referam. sed est textus expressus in §. Lucius. l. penult. ff. de dona.

Donatio à quibus fieri possit.

Ob ingratitudinem reuocatur donatio.

Traditio multis modis fit.

Donatio ante traditionem perfecta non est.

CAPVT

CAPVT III.

Mancipatio, emancipatioque rei alienatæ, apud laicos tabelliones facta, traditioni reali, reique possessioni æquipollent. Isq; cui ea verborum traditio facta est: absque alia rei prehensione dominium, possessionemque nanciscitur.

¶ Casus. Ego donaui tibi fundum talem, & in præsentia notariorum laicorum verbaliter me dessaisiui, & te saisiui. Quæritur, verũ hoc sit loco traditionis verbalis? Respondetur quòd sic & donatarius per hoc sine alia apprehensione efficitur verus possessor & dominus rei donatæ.

CAPVT IIII.

Non donatori solum, sed ei venditori donatæ venditæque rei vsumfructum excipere, sibique retinere licet. finito verò vsufructu sine alia prehensione res insolidum fit emptoris, ipso vsufructu cum dominio vnito consolidatoque: etiam si in donatoris, venditorisque vita, emptores, donatariiue onera prædialia suo nomine non persoluerint.

¶ Casus. Dicit quòd non solum donator: sed etiam venditor potest sibi retinere vsum fructum rei venditæ. & eo finito reunitur vsufructus cum proprietate, etiam si donatarius vel emptor non soluerit suo nomine onera rei donatæ. ¶ Mancipatio ¶ Glossa. Mancipatio est, quod saisinam dicimus. Emancipatio & dessaisina, cum quis se aliqua re destituis, atque à se abdicat: alterumq; instituit, dominumq; esse vult, & declarar apud acta. ea enim verbalis destitutio reali æquipollet per hanc legem, propter publicas personas, apud quas facta est, earumq; authoritatem. Si enim ex clauium traditione sequiratur de iure possessio naturalis, cur non ex consensu vtriusque apud acta? vt in l. 1. C. de silenti. libr. 11. l. cùm ostendimus. §. fin. ff. de tute. & rati. distrahen.: & coram notariis publicis facta, magnæ sunt authoritatis, quamuis de iure aliud requiratur per d. l. traditionibus. & iste non sit casus inter eos qui & à gloss. & à scribentibus colligontur: vt habes plenius per Iasonem, & Moder. in d. l. traditionibus. Ad secundum caput de retentione vsufructus, de qua prius dictum est: vt etiam in venditione procedat, est text. in d. l. quisquis. vbi etiam in dote danda potest retineri vsufruct. finita autem vsufructuarij vita, vel aliis modis finitus vsufructus, qui continentur in tit. ff. quib. mo. vsufru. amit. redit ad proprietariũ: quia res de facili ad naturã suam redit, & accessorium facilè reunitur, & consolidatur cum principali: & in habentibus symbolum facilis est transitus. vide no. in §. finitur. Inst. de vsufru. & in l. si duobus. ff. quib. mo. vsufruct. amit. & de vnione ac consolidatione dixi in tit. de feudis. sed tex de re nostra est in d. §. finitor. in ver. quæ res consolidatio appellatur: tamen non propriè de hac re loquitur: sed loquitor quando vsufru. proprietatem acquisiuit. sed potes ponderare text. in fine illius tit. dum dicit: Cum autem finitus totus fuerit vsufructus, reuertitur ad proprietatem, & ex eo tempore nudę proprietatis dominus incipit plenam in re habere potestatem. tamen habes l. permisceri. ff. de acquiren. hæredi. quæ videtur esse contraria in princi. Quærit autem Barto. in l. quod meo. ff. de acquiren. possess. quid si ego alicui concedam vsumfructum, & cõstituam me ipsius nomine possidere: an habeat ius in re? Et dicit quòd sic, per l. 3. §. dare. ff. de vsufr. & not. in d. l quisquis. vbi gl. dicit etiam per retentionem pignoris traditionẽ fieri. Adde etiam quòd hic apud notarios magis vestitur. quia stipulatio per eos fieri solet in contractibus. & omnes contractus sunt hodie ferè stipu. vt Scrib. dicunt in l. 1. ff. de verbor. obliga. vnde facit l. diuisionis. ff. de pact. iuncta glo. Et facit quod scriben. not. in l. ab emptione. cod. titu. quòd in rescindendo contractu non est opus traditione: ita hic dissoluto vsufruct. non est opus noua apprehensione.

Mancipatio.
Emancipatio.
Authoritas notariorum.
Vsufructus ad proprietarium redit.
Consolidatio.
Stipu. in omnibus contractibus apponitur.

CAPVT V.

Inter coniuges constante matrimonio, nec inter viuos, nec in testamento fieri potest donatio. nec illa morte confirmatur, nisi mutua sit inter non habentes liberos rerum suarum donatio.

¶ Casus. Quæritur de donatione inter virum & vxorem Respondetur, quòd non potest fieri, nec donatio inter viuos, nec in testamento: nec cõfirmatur morte, nisi sit mutua donatio omnium bonorum suorum, facta per eos qui non habent liberos.

CAPVT VI.

Possunt enim coniuges nullos ex quoquam matrimonio liberos habentes, sua inuicem bona mobilia, solique bona simul quæsita nuptiis constantibus donare, vt his superstes quo ad viuet, vtatur, fruatur. Altero autem præmortuo repertorium, æstimationemque, ac descriptionem eorum quæ prædiximus mobilium, immobiliumque superstes facere tenebitur, & satisdare de dimidia æstimationis portione præmortui hæredibus, finito vsufructu restituenda. Habebit etiam onus prædiorum: illis

boni viri instar vtetur, neque faciet deteriora. Ad hæc super bonorum defuncti portione ex illis bonis eius testamentum implebit, exequiasque ac funeris impensas faciet. Aes alienum in communi persoluet: & eius quod illis persolutis reliquum erit causa satisdabit. Ita mutuæ donationis dominium possessionisq; causam adepturus, ac possessorij gratia agere tueriq; poterit.

¶ Casus. Ponit formam donationis mutuæ, quia maritus & vxor non habentes filios ex aliquo matrimonio, omnia bona mobilia & immobilia simul acquisita, donare possunt mutuò: vt ille qui superuixerit, vtatur & fruatur illis. Et vno mortuo, superuiuens debet facere inuentarium illorum bonorum, & æstimationem, & dare cautionem de restituendo dimidiam portionem illorum bonorum secundum æstimationem factam hæredibus alterius, finito vsufructu. Et soluet onera prædiorum quibus vtetur, nec ea deteriorabit, sed rectè sustinebit: & super illa dimidia quā debebit restituere, capiet executionem testamenti eius qui præmortuus est, & impensae funeris & debita in communi soluentur, & illis solutis omnibus, de residuo dabit cautionem pro dimidia. Et per hoc efficietur dominus & possessor: & intentabit interdicta cōtra eos qui in possessione eum turbabunt.

¶ Glossa. Inter coniuges. Hic præponitur vna lex generalis quæ continetur in titulo de donatione inter vir. & vxo. & hic est generalior quàm ibi: quia hic morte non confirmatur, contra not. in l. Papinianus. ff. de dona. inter virum & vxo. multa per Ioan. de Imol. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsuca. dixi in tracta. Fictionis. Ratio verò cur in conquæstibus tantum habeat hic locum, est ob inęqualitatem: quia ferè patrimonia inæqualia sunt. Et multa de hac re Boerius congerit. Habes Iasonem in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure, dicentem quod valet, quando est remuneratoria: tunc autem oportet merita probari. vt ipse latius de hac specie in l. si donatione. de collati. & de rustico donante nobili vxori: & de sene ducente iuuenculam. quæ omnia videbis per eum in d. l. ex hoc iure. colum. ti. postea hic limitat in donatione mutua, quæ non fit in fraudem liberorum. Nam & Boerius docet nunquid ob superuenientiam liberorum vitietur. Deinde in alio capite hic subdit formam huius donationis: & in quibus bonis procedat: & quo pacto quoad vsumfructum tantum, & de cautionibus præstandis. & reliqua in text. satis clara sunt. De hac autem donatione ad vitam, Cyn. meminit in l. si pater. s. C. de inoffic. testa. & pauca dicit. quòd per illam l. Petrus determinauit valere donationem ad vitam inter coniuges, si vnus præmorietur: vt superstes gaudeat bonis illius ad vitam. quia non est merè liberalis. Dicas etiam, quia neque fit in fraudem liberorum per hunc textum: neq; se mutuo amore spoliant. cessante ergo ratione legis cessat prohibitio. Illa autem lex approbat reciprocum fideicommissum: sic reciproca & mutua donatio valet, ita inducendo. facit l. de fideicommisso. C. de transact. in ver. vicissim. & in l. si ea lege. in ver. inuicem. C. de vsur. & vide quæ Iason post Modern. in l. licet. C. de pac. & idem Iason post Bald. & Salic. & alios quos citat de hac consuetudine reciprocæ donationis inter coniuges: multa dicit addendo quatuor fundamenta in d. l. si pater puellæ. quæ bona sunt: & ea videto, nam proderunt. Aduerte autem circa id quòd dicit non procedere, quando eodem tempore & simul fieret, quia & ipse dubitat, & illa opinio est falsa. non enim refert an simul fiat, an diuerso tempore: imò hic innuitur quòd simul fiat: nec propterea posset impugnari, cū hoc nulla lege sit cautum. Item quod reprobat Ludo Rom. dum adducit l. quod autem. §. si vir & vxor inuicem donauerint. ff. de donation. inter vir. & vxor. illa enim lex non expressè probat huius donationis speciē: quia est illic donatio perfecta quæ & effectum habet illic viuentibus. tamen argumentum facit: quia si approbat lex donationem, etiam quoad proprietatem, & quo ad effectum constante matrimonio: longè facilius approbat eam, quæ quoad vsumfructum duntaxat fit: cum etiam multi tenuerint valere quoad vsumfructum de iure inter coniuges, & confirmari morte, vt not. in d. l. Papinianus. & videbis in eodem tractat. fictionis quem feci, simul propediem cum meis Annotationibus æditurus. Ita potea illum text. inducere saluando Ludo. Rom. Videto etiam Philippum Decium de hac donatione mutua, quod sunt in ea facienda periti consulendi, in l. pactum. C. de collati. quia valet per modum donationis: non autem pacti. Tu autem circa hunc text. in quo fit mentio de executione testamenti, & solutione debitorum in communi, audias quod Mathesillanus in sing. suis in 4. singula. quòd si vxor sit instituta, & relicta vsufructuaria omnium bonorum mariti, & post mortem eius debeant bona ad aliquos redire: poterunt interim creditores & legatarij agere contra vxorem: & ipsa contra debitores & possessores hæreditarios, vt hic innuitur & est tex. in l. fina. ff. de vsufruct. lega. Et Barb. in Rub. de re. eccle. non alie. cher. to. loquitur de valido statuto, quòd immobilium pars dimidia mortuo marito ad vxorē pertineat: & quomodo. & plura multo de hac re dicit. Alia de hac donatione habes in plerisq; locis. sed Bar. bene in l. si inter. ff. de reb. dub. & Alex. in 5. vol. cons. 140. de vno in Frácia, alio in Italia. Pergamus ergo ad reliqua: ego enim de hac donatione tractatum feci: quē habes in fine istarum Consuetudinum cum alijs.

Donatio remuneratoria.

Donatio ad vitam.

Donatio reciproca.

Donatio quo ad vsumfructū valet inter coniuges.

Creditores contra vxorem agunt

CAPVT

CAPVT VII.

Donare ac retinere quis non potest: vt si quis vel rem mobilem, vel soli donauerit, eiusque vsum ac possessionē apud se retineat: debet enim tradi donatario: quanquam vsufructus retentio permissa fuit, proque traditione est. Tunc autem donatarius (si res feudaria est, aut censita) in fidem sese nō conferens, aut censum non pensitans: ob id donatæ rei dominium, possessionemq́; nō amittit.

¶ Casus. Est vna consuetudo antiqua, quòd dare & retinere simul non valet. & eam declarat: quia debet res donatario tradi. vnde donans eam retinere non potest, quamuis vsufructus possit retineri. & tunc pro traditione est. nec retento vsufructu is cui res donata est, tenetur in fidem intrare, vel censum soluere, vt per hoc perdat ius suum. ¶ Glossa.

Donare & retinere.

Donare ac retinare quis non potest, quia, vt prædictum est, ad perfectionem contractus requiritur traditio vera vel ficta. vt l. si quis argentum. C. eo. l. sicut. §. superuacuum. ff. quib. mo. pig. vel hypo. sol. da quæ re multa illic per Bar. & omnes. multa etiam per Boerium. tex. est in §. aliæ. Instit. eo. aliàs dicitur simulata. vt Bart. dicit in d. §. superuacuum. facit l. fin. § Lucius. per me allegato. ff. eodē. iuncta gloss. faciunt no. in l. quotiens. de rei vendi. C. Notandum est autem quòd est glos. singu. in ca. quicunque. 17. quæst. vlti. quam ponderat Ludoui. in Authen. similiter. C. ad leg. Falci. quòd donatio ad piam causam non reuocatur per superuenientiam liberorum. quod limitat l. si vnquam. C. de reuoc. dona. Bart. tamen ponderaut prius in l. Titia. ff. de leg. 3. & Bal. in l. 1. C. de inoff. dona.

Donatio ad pias causas.

De donationibus nuptialibus, seu dotalibus.

CAPVT I.

Si quid de bonis suis soli, vel mobilibus liberorum cuipiam) dum nuptui traditur, donauerint parentes: qualecunque id sit eâ lege, vt eorum successioni renunciet, valida erit donatio, ac irreuocabilis renunciatio, nisi de iure ob aliud improbata. Licebit autem res donatas conferendo à repudiatione discedere; cumq́; cæteris petere hæreditatem.

¶ Casus. Pater donauit filiæ in matrimonio aliquas res mobiles aut immobiles, ita quòd non teneretur ad diuisionem vel partagiū cum cæteris, & renunciauit successioni parentum, id est, patris & matris. Dicit quod erit valida illa renunciatio, nisi de iure propter aliā causam reprobetur, vt quia sit immensa, & in fine dicit, quod ea nō obstāte poterit facta renunciatione succedere cū cæteris cōferendo res donatas quando ob aliā cām querelatur.

CAPVT II.

Vbi quid vni ex liberis ob nuptias donatum est: isque minimè renunciauerit hæreditati: mortuis parentibus cum reliquis succedet, res donatas sine fructibus tamen ac alimentis conferendo, minúsue capiendo.

¶ Si quid de bonis. Huius donationis forma est in l. pactū dotali. C. de colla. & nihil aliud hic cauetur. Primò enim præsupponitur quod valeat renunciatio: quia per consuetudinem potest induci pactum de non succedēdo. per c. 1. de fil. nat. ex matri. ad morga. & scri. in d. l. pactū. tamen ista consuetu. postea dat ei potestatem discedendi à pacto cōferendo ex dispositione legis pactum in fig. vnde videtur mihi hæc consuetudo esse ineptè ordinata. prius enim dicit non posse renunciari: postea dicit posse, sed conferendo. vnde cogitabam, quòd illa vltima clausula referatur ad proximum: scilicet, quòd si ob aliam causam de iure sit reuocatà donatio: vt quia erat immēsa, poterit. C. de colla. quia æquipollet. Ego hic occasiona huius rei nolo Collationis materiam examinare. Sed quæro vnū de quo sæpe dubitaui, & nuper inueni ferè decisum apud Decium enarrando d. l. pactum inter extraordinaria. Nunquid si filius, aut filia renunciauerit, cum iuramēto, teneatur stare pacto per c. quamuis. de pac. lib. 6. Videtur enim quod sic. nam tollenda est occasio peierandi: & illud pactum negatiuum non est contra bonos mores, iuramentoq́; firmatur de iure canonico. Tamen crederem contrarium per ea quæ Decius illic dicit octauo limitari, dicto ca. quamuis. si statutum remitteret iuramentum: licet loquatur quando remittit expressè: tamen idem est si remittat, tacitè permittendo à tali pacto recedere. Dubito tamen ad hua, quia nō permittitur hic recedere quando erat iuratum. non enim de iurato loquitur, nec puto liberari à periurio: sed absolui debet facile à pœna, cùm lege permittente facta videatur. Ad renunciationem autē implendam non teneretur: quia ista causa successionis in foro ciuili tractaretur, in quo iuramentum non inducit obligationem. Doct. Moder. de hoc multa in cap. 1. de sponsa. Tu dogita, & videas Decium in loco memorato. habes multa egregia per Barbatium in cap. cum tibi. de testa. fol. 169. vbi dicit hoc statutum, quòd filia dotata renunciet, esse rationabila; quando est honestè dotata, per authoritatem Bald. in l. si defunctus. C. de suis & legit. idem Barbat. plura in cap. tua nobis. Habes de collatione facienda inter liberos de dote, ac donatione propter nuptias. in l.

Donatio cum renunciatione hæreditatis.

Renunciatio cum iuramento.

Iuramentum nō inducit obligationem.

Fructus & alimenta non conferuntur.

in l.vt liberis. & in l.illam.C.de collat. Fructus autem & alimenta non confert: quia fauore matrimonij, & pro eius oneribus ita factum est.cum & deducto ære alieno fiat collatio, & boni viri arbitratu.

De testamentis, & mortis causa donationibus.

CAPVT I.

HAEredis institutionem substitutionémue in testamento, codicillísue facta̅m, nullius momenti esse in hac patria satis constat.

¶Casus. Quęritur, vtrum liceat in testamento institutionem hæredum, vel substitutionem facere? Respond. ꝙ non: nec est in testamento, nec in codicillis in hac patria. ¶Glossa. Incipit à capite testamenti, quod est hæredis institutio. §.ante hæredis.Institu. de lega. quæ quidem hic locum non habet, vt notum est contra liberam decedentium voluntatem: sed ad hæredum naturalium vtilitatem. Iure enim naturali parentum hęreditas ad filios deuoluitur. l. nam & si parentibus. ff. de inoffi. testa. l. scripto. in fin. ff. vnde liberi. l. cum ratio naturalis. ff. de bo. damna. Sic & illis deficientibus viro atq; vxori, tandem fisco & principi, qui rerum omnium dominus est, quod potest esse fundamentum huius legis, ne tanta sit libertas testandi, vt suos hæredes legitimos, quibus naturali iure debetur hæreditas, leuiter priuare possint. Et tamen contra omnem iuris decisionem. vt not. Franciscus Areti. quòd non valet consuetudo vel statutum, per quod auferetur libera testandi facultas, vt quo mulier sine viri consensu testari non possit, aut quo probatur voluntas captatoria, vt dicit in l. ex facto. colum. 4. ff. de vulga. & in l. moribus. codem titu. Licet ergo non valeat consuetudo, per quam tollitur omnino substantia testamenti & dispositionis (vt ille latius probat) hoc tamen statutum valet: quia ex certa scientia factum est, & maturo consilio ab his, qui potestatem habent legis condendæ, & longissimo vsu seruata in toto pene hoc regno. potest ergo tollere ius commune, maximè cùm in totum non auferat testamenti factionem, sed coërceat. sicuti potest detrahere de numero testium. vt ibi docet Barbat. in l. 1. de verborum oblig. multa Bart. Iaso. & Scrib. in l. 1. C. de summa Trinita.

Hæredis institutio.

Consuetudo contra ius.

Potest limitari ius testandi.

CAPVT II.

Nemo hęres & legatarius eiusdem testatoris esse potest.

¶Casus. Quæritur, vtrum hæredi possit aliquid legari in testamento? Respondet ꝙ non.

¶Glos. Istud est consonum iuri, & habes tex. in §. an seruo. Instit. de lega. habes expressiorem in l. legatum. §. 1. ff. de leg. 1. quod intelligitur quando est hæres insolidum. secus si pro parte. vnde si testator habens duos filios, vel fratres hæredes, vni aliquid legauerit, ab altero debetur. vt in d. l. legatum. debet enim esse differentia inter eum cui relinquitur, & eum à quo relinquitur, vt in simili, in l. 1. C. de furt. per Iaso. sicut inter contrahentem, & eum cum quo contrahit. nemo enim sibiipsi debere, aut in re sua pignus de iure habere potest. Intelligerent etiam nonnulli: & potest esse quæstio, vt procedat, si quis sit in omnibus bonis hæres. secus si in quibusdam tantum: & in aliis omnibus testator per legata disponat: potest enim ei aliquid legare: quia ab executoribus ea legata percipiet diuerso iure, arg. d. l. legatum. sed illud de iure procedit, cui derogat hæc Consuetudo expressè. plura dicere, si ad huius legis breuitatem hęc pauca non responderent. Et an consuetudo spiritualis seu localis circa testamenta porrigatur ad bona alibi sita? Communis est ꝙ sic, vt scrib. in l. 1. C. de sum. Trini.

Hæres & legatarius quis esse nō potest.

Limitatio.

Consuetudo porrigatur ad bona alibi sita.

CAPVT III.

Testamentum à testatore scriptū eiúsue manu subsignatum æquè validum est, ac si per duos tabelliones vnúmue in duorum testium præsentia confectum est.

¶Casus. Testator sua manu scripsit, vel signauit testamentum: quæritur an valeat? Responde, ꝙ sic: nec alia solennitas requiritur.

¶Glossa. Ista consuetudo est generalis in Gallia, vt Boerius dicit, & refert Ang. & Paul. de Cast. in consiliis tenentes ita valere consuetudinem, qua tollitur numerus testium, & solennitas testamenti extrinseca. nam solennitas ista est iuris positiui, quæ per statutū tolli potest. vt tibi ostendo text. in l. fin. in ver. consuetudo. C. de testa. vt late vltra eos Aretinus in d. l. moribus. contra l. iubemus. C. de testa. vbi debet signari à testibus illud testamentum à testatore scriptum: vbi tu nota vnum quod Petrus & Cy. dicunt in d. l. quòd si quis fecerit scribi testamentum per alium, & postea legat, vel legi faciat per notarium & testes, & ille dixerit volo & confirmo, ꝙ non valeat, vt fraudibus occurratur. Ita post eos dicit Lud. Ro. in consi. 306. & Ias. in d. l. iubemus. quod puto verum, quando esset in graui infirmitate constitutus, nec etiam à notario eo dictante factum: esset enim captatorium & fraudulentum, aliud si à notario eo pręsente & singulis consentiente fieret, atque singula intelligente. Istud autem quod hic dicitur, est periculosum: quia potest signum testatoris exprimi & effingi per aliquem, sed ista suspicio non attenditur. Item not. quòd si de testamento sublata sit solennitas testium vel numerus, intelligitur etiam sublatus

Consuetudo qua tollitur numerus testiū, valet.

Testamentum inualidum.

de

Donatio cauſa mortis. de donatione cauſa mortis, vt dicit Barba.in l.2. colum.6.ff.de verbor. obliga. & vide hue gluſ. pen. in l.hac conſultiſsima. C.qui teſta. face.poſ an tabellio teſtis vicem agat. & gloſ. in l.1. C.de teſt.

CAPVT IIII.

Teſtamenti executores omnium bonotum quæ defuncti erant, poſſeſſionem nanciſcuntur pro teſtamenti implemento, eiuſq́; æſtimatione, poſſuntq́ue intra annum eius rei cauſa quaſlibet actiones intentare.

¶ Caſus. Dicit quòd executores teſtamenti ordinati à teſtatore, vel à lege poſſunt ſaiſire bona ipſius vſque ad æſtimationem & ſummam teſtamenti, & intra annum intentare omnes actiones pro illa executione, ſicuti agere contra hæredes & contra debitores hæreditarios, & ſimiliter ab illis conueniri pro executione facienda, & à legatariis & omnibus quorum intereſt intra annum & diem.

CAPVT V.

Poterunt etiam qui id oneris ſuſceperint à creditoribus hæreditariis cæteriſq́ue, de quibus in teſtamento actum eſt, intra annum ac diem conueniri. Debent quoque legata perſoluere, eorumq́ue poſſeſſionem legatariis tradere. Habent etiam omnium actionum poſſeſſoriarum, petitoriarum, perſonalium, aliarumq́; exercitium actiuum paſſiuumq́ue: dum tamen id teſtamentum à teſtatore vel notariis, aliteue ritè ſit confectum.

Executores teſtamentarÿ. ¶ Teſtamenti executores. Hic de executoribus teſtamentariis, de quibus habes text. ordinarium. & illic Scrib. in l.nulli.C.de epiſ. & cler. vbi ſunt executores à teſtatore electi, quibus deficientibus Epiſcopo poteſtas datur ex forma illius legis, vbi notabilis tex. de his qui Barbaræ ſunt nationis. Pondera etiam text. in l.& ſi quis. § ſi cui funeris ſui curam teſtator mandauerit. ff. de relig. Tamen *Contra ius* hic tex. eſt cõtra l.alio.ff de ali. & cib. leg. vbi non poteſt nudus miniſter diſtrahere bona teſtatoris pro executione: ſed agere poteſt: tamẽ hic datur eis plenior poteſtas, vt ſint ſaiſiti quòd dicitur, & ſtatim poſſeſsionem habeant bonorum omnium mobilium, ac ſoli ad faciendam executionem vſq; ad æſtimationem & quantitatem teſtamenti. & hoc fauore teſta. vt facilius executio fiat, & quamprimum voluntas teſtatoris impleatur, vt iura *Ratio.* volunt. De his loquitur apud cano. c. tua. & c.Ioannes.de teſt.c.fin. de teſta. lib.6. qui autem poſsint eſſe, & quæ ſit eorum poteſtas, dicerem, niſi variè à Doct. eſſent repetita: tu omnia videas apud Iacob. de Ferra. in for. libel. de redden. ratio. tute. & quòd habeantur loco hæredum, vt hic videtur. & plenius de hac materia habes Alexand. in conſil. 45. in 5. col. & conſil. 12. & 13. in 1. volum. vbi multa dicit & remittit. & ante eum Barto. in l. alio. de ali. leg. quem refert pulchrè Ioan. de Imo. in l. Centurio. de vulg. ſub. & Franciſ. Areti. qui adducit text. in Authen. de ec. titu. §. ſi quis autem. poſt alios. & Ioan. de Imol. in l. Lucius. §. in teſtamento. ff. de legat. 1. refert Ioan. And. in addi. Specu. titu. de inſtru. edit. §. nunc verò aliqua. & dicit quòd ſi teſtator mandauerit aliquid diſtribui per executorem, non poteſt diſtribuere ſpuriis ipſius teſtatoris: niſi ex ſententia Ioan de Imo. ad alimenta. quod notandum & communiter approbatum eſt. Hæc autem executorum materie, quia breuitati ſtudeo, ampliſsimè tradita eſt per Bart. in l. nemo. ff. de teſta. tute. l. ſi plures. ff. de adminiſtra. tuto. & pleriſque locis, quæ recitarẽ niſi eſſet vſus Repertoriorum hodie frequentiſsimus in omnibus libris. Tuus erit labor, candidiſsime Lector, reliqua, ſi voles, indagare.

CAPVT VI.

Ex mortuo in viuũ poſſeſſio tranſit, proximum quidem hæredem non incapacem.

¶ Caſus. Mortuus ſaiſinat viuum, id eſt ipſo iure, ſine aliqua apprehenſione quis efficitur hæres & poſſeſſor. ¶ Gloſſa. Conſuetudo eſt antiquiſsima & vulgatiſsima, quæ habet quòd mortuus ſaiſinat ſeu ſaginat viuum, id eſt, quòd poſſeſsio & mancipatio rerum ad defunctum pertinentium, in hæredem proximum tranſit ſine apprehenſione: vt ſtatim eo mortuo hæres defuncto ſuccedat in dominio, & poſſeſsione rerum omnium hæreditario iure obuenientium, quamuis de iure aditio hæreditatis requiretur, antequem dominium poſſeſsióue tranſeat in hæredem. l. gerit. eum ſimil ff. de acquir. hære. & ferè in tota Gallia ſeruatur, vt Boerius docet, qui multa de hac re abundè colligit, & innumeras penè remiſsiones fecit. & primum videtur ſentire hanc Conſuetudinem pro ſuis hæredibus minimè inductam eſſe: quia in ſuos de iure transferri poſſeſsio videatur. per l. in ſuis. ff. de liber. & poſthu. cum infinitis iuribus in materia Suitatis à me adductis in tractatu Suitatis & Tranſmiſsionis, quẽ ad calcem huius Operis habes cum aliis quibuſdã. Sed ea ſententia ꝙ poſſeſsio tranſeat in ſuos, ſicut dominium, de iure eſt falſa & contra opinionem Bar. in l. cum hæredes. ff. de acqui. poſſ. & communẽ. & in l. ſi ſorori. C. de iure deliber. quem ſententiam poſtea Boerius ſequi videtur, dum in tertia col. citat Iaco. & alios hoc tenentes in dict. l. ſi ſorori. niſi quòd de aditione loquitur, quæ non requiritur in ſuis: quamuis multa prius collegerat, in

quibus

quibus videtur contrarium sentire. præsertim in secunda colum. dum dicit, sed si non sit da suis, de iora cummuni nun transit possessiu in hæredem vel pruximum, per quod Innuit quòd transit possessiu in suos sine apprehensione da iure. quæ opiuio, vt prædixi, falsa est, nec vsquam in iure prubari potast vere intelligẽdu textus. & idem in principio dicit, quòd maritus saisinat viuum de iure: ex vi tamen & putentia suitatis. quod est verum quo ad duminium, non autem quo ad possessionem: & ita intelligu ntur iura & authoritates per eum adductæ. & in hanc sententiam multa alegãter ac doctè contulit vir eruditissimus Petr. de Stella collega noster, dum uupertima hanc rem in Scholis tractaret, publiceq́ disputaret. Ego ad hanc consuetudinem puto addenda esse multa, & de hac re tanquam de re vtili maturius dicendum. Et primum omnium nonnullis argumentis tuebur hanc sententiam, quod cunsuetudu ista etiam suis hæredibus cunferat, & sit necessaria: quia de iure quamuis transeat In eos dominium: tamen nou transit possessiu per generalitatẽ illius l. cũ hęredes. facit quia pussessio & duminium diuersa sunt: illa facti, hæc iuris ast, nihilq́ commune habent. l. si quis vi. §. differentia. cum simi. ff. de acquir. pos. nũ sequitur, Duminus est: ergu possessur cùm dumino, etiam aduersus possessurẽ detur vendicatio: detur etiam interdictũ & similia. quæ dantur per hanc consuetudinem sicut, vti pussidetis. Facit etiam pru hac parte, quia asset duplex fictiu in suis. quòd & dominium & pussessio singatur cõtinuari, & quod esset possessor sina vllu actu. facit etiam gl. expressa in d. l. cum hæredas quæ tenet quòd nun transit ad suos de iure. & respoudet l. cũ miles. ff. ex quib. cau. maiu. & illa lex in fine dicit, quòd lex circa pus. nõ singit. vt in postliminio reuersis. Facit etiam, quòd si huc esset verum, esset statim de iure fundata intentio creditorum contra suos, antaquam vllu pacto declarassent se velle hæredes esse contra Bart. & Communem in l. necassariis. post gl. ff. de acqui. hære. & text. for. in l. t. C. si minur se ab hæredi. absti. ibi, si vos paternæ hæreditati nun immiscuistis, ob eam rem testificatio non est necessaria, & in hoc potest esse vtilitas huius quæstionis, an in suos transaat possessiu da iure creata à lege. quę si transirec, statim de iure cunusniri possent. & de cõsuetudine nustra statim conuenientur. umnesq́ actiunes in eos transeunt actiuæ passiuæq́. Facit quia non plus operatur, vt Curneus dicit, ficta quàm vera aditiu, per nut. In l. filio quem patar. ff. da liber. & pusthu. dixi in tractatu meo Fictiunis: sed aditiu quæ sulo animo sit, non transfert possessiunem, sad duminium. d. l. cum hærades. ergo nec ficta à lrge aditiu in suus transferet pussessionem quæ est facti. Et sunt textus & casus speciales, quibus istud induci putest de cunsuetudine, vt in l. raptores. C. da apisco. & eler. e. ex literis. de consuetu. ergo de iure non est inductum. Multa ad hauc rem adduci possuut, quę nunc umittu, alia dicturus. Dicam ergu aliud circa vtilitatem huius quęstiunis, quud Albe. in d. l. cum miles. singu. decidit in tali quæstiune. Decedeus ab intestatu relicta filia sola, habebat res feudales, iu quibus filia nou succedit da iure feudorum. agnati ingressi possessionem earum rerum feudalium, eam volebaut excludare. ipsa auiam filia dicebat res esse alaudiales, nun feudales, au restitui debeat filio pussessio earum rerum, tanquam ipsa iure suitatis dicatur pussessiune priuata, quam ipsu iure nacta erat. facit pru ea d. l. cum milas. Pru aguatis facit, quia de iure non transit possessiu etiam in suos, nisi apprehensa, tamẽ ipse dicit quòd alia ratiune filia debat habere possassionem illarum rerum dunec sit determinatum, an siut feudales: quia uon præsumitur esse huiusmodi. vt dixi in c. t. de feudis suprà. & hoc determinatur in cap. a si de fau. fue contru. vbi scrib. Sed istud hudie nõ est magnæ vtilitatis inspecto iura cuusuetudinum. quu etiam fœminę succedunt in feudis, & etiam possessio transit in viuum. Concludo igitur, vt absuluam hanc pussessiunem ex consuetudine creatam in suos hæredes, & non suos transire quæ de iure, nec in suos quidem transit. vnda sicut possessur, & dominus umnes actiunes in se suscipit per consuetudinem anim potuit hoc induci: vt d. ca. 2. de consuet. vbi est gluss. nut. quam vìdeas. & dicit Paul. de Castru in consil. 79. in nuuis, vt nuper legebam, quòd nou perditur hæc possessiu, uisi lougo tempora: vbi de hac re alia dicit. Est autem hęc consuetudo naturali iuri conueniens, & intelligitur primò, si velint esse hæredes. quia in inuitum nuu transit, & nemu est hudie necessarius, vt alibi dixi in hoc titulo. & facit §. sui. Insti. de hæred. quali. & differen. potest anim repudiare, vel ponare claues sub ustium, vt dicunt: & à me declaratum est. Secundò intelligitur in proximum secundum edictũ successurium: quia in iure ordu traditor: quamuis hic aliqua sint immutata, vt quòd paterna paternis: materna maternis referantur, quæ cunsuetudu, an sit iori cunsuna, dixi suu locu. Tertiò intelligitur, capaci & habili ad succedendum, vt non indigno, non deportatu, nun mendicãti & similibus. & sufficit eum esse habilem tempore murtis, huc iure quu uec testamenti tempus inspicitur. quia hæredis institutio locum nun habet, nec tempus aditæ hæreditatis: quia aditio nun est uecassaria. habilitas autem ista interdum ratione rei est, vt si sit publica sacráue, vel vsufructus, aut similes quæ ad hæredes non transeunt. Intardum ratione persunæ defuncti, vt ob delictum eius, ex quu buna confiscantur. Interdum ex persona hæredis depurtati: damnatiue ex publico crimine, quæ plenius in iure descri buntur. Et latissimus campus huius materiæ: sed ad glussema hęc satis sunt.

CAPVT

CAPVT VII.

Mobilia & conquæstus immobilium alodialium eiusdem naturæ esse intelliguntur.

¶ Casus. Ego volebam donare conquæstus meos immobiles: quæritur vsque ad quam quantitatem? Respondetur, quòd æquiparantur mobilibus: dum tamen sint alodialia, vel non feudalia, nec censualia. quod latius declaratur in cap. seq. ¶ Glossa. Præmittit istam constitutionem ad declarationem sequentium, quòd mobilia & conquæstus æquiparantur quo ad dispositionem. ego habeo in text. *roturiers*. quòd intellige de bonis non feudalibus seu allodialibus. Hæc tota constitutio ex præcedentibus fuit declarata, vbi dictum est de conquæstibus, & de his quæ immobilium appellatione veniunt, iuxta l. mouentia. ff. de verbo. signi. diuiduntur enim isti conquæstus sicut mobilia, & in omnibus eis æquiparantur. secus in feudalibus, non allodialibus. *Declaratio.*

CAPVT VIII.

Licet vnicuique in testamento omnia singulaque mobilia, quæstusque immobiles: patrimonialium verò censualium quartam: feudalium quintam portionem, & quicunque voluerit donare. Id verò legatum quod descriptum modum excedet, ad legitimam reducatur.

¶ Casus. Quæritur, vsque ad quam quantitatem, licet de bonis suis in testamento donare, & cui personæ? Responde, quod licitum est, cuilibet facienti testamentum donare in testamento, cui voluerit omnia mobilia & conquæstus: de patrimonio verò quartam censu, quintam in feudo. ¶ Glossa. Licet vnicuique habili, scilicet ad testandum. & hæc libertas est consona iuri in l. prima. C. de sacrosan. eccl. cum simi. quæ tamen hic restringitur ad certam quantitatẽ in bonis patrimonialibus: ne hi qui legitimi hæredes sunt, fraudẽtur legitima hæreditate, si omne patrimonium legatis exhauriat testator. reducitur ergo legatum ad legitimum modũ: non autem est nullum. de qua re videas Alexand. de diminutione legati in consil. 98. in 2. volumi. & in consil. 71. eod. libr. vbi plenè. & videas l. si vniuersę. C. de lega. de patrimonio est apud Bartol. in l. frater à fratre. ff. de condict. indebi. *Libertas testandi.* *Legatum diminuitur.*

CAPVT IX.

Si quis infirma valetudine pressus donauerit: exq; ea valetudine decesserit, non inter viuos donasse intelligitur: sed mortis causa donatio est, nisi post donationem triginta diebus superuixerit. tunc enim donatio inter viuos censeri debet.

¶ Casus. Describit quid si mortis causa donatio, quia si ego grauiter ægrotans donaui tibi aliquid, & ex eo morbo decessi: est donatio causa mortis non inter viuos, nisi superuixi post donationem triginta diebus. vtilitas in glos. declaratur. ¶ Glossa. Ita loquitur Paulus in titu. de mort. cau. dona. ff. sed ista constitutio est contra ius. Nam de iure donatio causa mortis, fit quando quis in aduersa valetudine est: & ista propria est, quando hic text. dicit censeri mortis causa donationem. Alia est impropria, quæ fit ex cogitatione mortis generali. l. si alienam. §. Marcellus. l. senatus. §. mortis. ff. eo. vbi sunt tres species istius donationis. quòd autem iu dicetur an superuixerit per triginta dies, vt sit inter viuos, an non, vt sit mortis causa: istud non est in iure traditum: sed est contra ius. quia donatio mortis causa tenet, si ex illa valetudine moriatur, quandocunque, vt illic iura sunt per totum tit. Sed quę est vtilitas, vt reputetur donatio inter viuos, aut causa mortis? Dicas esse: quia mortis causa donationes legatis comparantur. l. Marcellus. §. Paulus. ff. eo. quæ legata ad certum modũ reducuntur, per l. præce. & de iure de illis detrahitur Falcidia, sicut de legatis, quod in donatione inter viuos non est. Varia etiam iura statuuntur in hoc lib. inter donationes inter viuos & legata. nec video aliam causam, ex qua facta sit ista lex. An mortis causa donatio compararetur cõtractibus: præter multos vulgares locos habes latissimè per Alexand. de Imo. in l. 1. ff. de lega. 1. Dicit etiam Lud. Rom. in singu. 513. quòd donatio causa mortis hodie nudo pacto fieri potest etiam à pagano, sicut alia donatio: & quòd l. si quis argentum. in ea procedat. Hæc satis sunt pro intellectu legis nostræ. nam breuitati studendum est. *Mortis causa donatio.* *Vtilitas.* *Donatio causa mortis pacto nudo fit.*

CAPVT X.

Executionis testamentariæ cognitio tam laicis iudicibus ex præuentione, quàm ecclesiasticis iudicibus datur.

¶ Casus. Conueniebam executores testamenti: quæritur coram quo iudice possim? Responde, quòd tam laicus quàm ecclesiasticus iudex potest cognoscere per præuentionem.

CAPVT XI.

Si executores in mora fuerint legata omnia persoluendi, legatariisque tradendi, alteriúsue territorij essent, quàm vbi testator decessit: résue legatæ sunt sitæ: in eo quidem territorio vbi mortuum testatorem constiterit,

stirerlr, résue legatæ reperiantur, ius sibi fieri petanr legatarij.

¶ Casus. Executores differebant soluere legata: quæritur vbi conueniri à legatariis debeant, si fortè sint alterius territorij? Responde, quòd debent conueniri in loco, vbi est mortuus testator, vel vbi res legatæ situatæ sunt. ¶ Glossa. Executionis. Ista lex videtur esse contra l. nulli. C. de episcop. & cleric. vbi episcopo loci datur eius rei cognitio. & in Authen. de eccle. ti. §. si quis pro redemptione. & in Authen. licet testator. C. de epis. quæ loquitur in episcopo, vel œconomo. Tu autem dicas quod pro hac l. facit illa l. nulli. in fin. vbi dicit clarissimo viro rectori prouinciæ, vel episcopo loci, vbi decesserit, illic præponitur rector prouinciæ: quòd facit hic pro ista præuentione iurisdictionis. nam est res mixta testamentum, & videas Barto. in l. ne quicquam. §. obseruare. ff. de offic. procons. & est rationabile, vt fiat facilius executio testamenti. & de præuentione vide Scrib. in l. si quis posteaquam. ff. de iudic. & Barto. in l. si plures. ff. de lega. t. cano. in c. pen. de foro competen. Felin. late in c. cum Mart Ferrar de constit. colum. 13. quæ præuentio iurisdictionis fit per citationem, vt vult Barto. in d. l. si plures. & Scrib. in d. l. si quis. & l. vbi acceptum. quod practicari solet statim mortuo aliquo, vt is qui vult prçuenire, prius faciat citari: ea quç in secundo capite sunt, conueniunt d. l. nulli. & not. quòd ratione rei quis sortitur forum.

Episcopus de executione testamenti cognoscit.

Fundamentum.

Testamentum est mixtum.

Præuentio.

CAPVT XII.

Tutores, curatores, templorum œconomi (qui & æditui dici possunt) receptores, executoresque testamentorum, ac cæteri rationibus reddendis obnoxij, de singulis expositis fidem facere, ac docere debent. Eorum etenim iuramento supra solidos quinque pro singulis articulis non creditur: atque id ita demum si fraus inesse non videatur, sitque verisimile sic exposuisse.

¶ Casus. Tutores, vel curatores, vel gagiarij, aut executores testamentorum, aliśue subditi reddendis rationibus & ad ratiocinia obligari debent ostendere suas quictantias: & docere de omnibus & singulis expositis seu misiis: quia non creditur eis nisi vsque ad quinque solidos pro vno quoque articulo, & sine fraude. ¶ Glossa. Hic æquiparantur executores tutoribus quo ad reddendam rationem, vt dicit Specul. in titu. de instru. edit. §. nunc verò. isti æditui qui ædium sacrarum tutelam curamque habent, an nobis vulgari sermone gagiarij dicuntur? Et pro materia legis audi quæ Specu. de hac re sentiat. an credendum sit eorum libris & rationibus, nisi aliter fidem faciant de expositis causa suæ administrationis ostendendo apochas liberatorias, quæ Quictantiæ vocantur. Specul. dicit credi debere cum iuramento, inspecta tamen personarum qualitate ab Episcopo. præsumitur enim pro executoribus inspecta rei téporis ac personarum conditione. l. fina. C. de ali. pub. præst. Ita etiam tenuit Iacob. Ferra. in form libe. quo agitur ad redden. ratio. tute. hic verò non creditur, nisi vsque ad modicam summam in singulis articulis, ne fraus fiat: ne detur occasio periuriis spe lucri. & quia regulariter non creditur iuramento eorum: & est speciale in damnum passo violenter: ne fraudetur testator & hæredes periurio executorum. Sunt enim quidam ita faciles ad iurandum, vt dicit textus in l. quæ sub condit. ff. de condi. instit. & creditur quando est verisimile in talis modicis.

Reddenda ratio per executores ædituis.

An credatur executoribus.

CAPVT XIII.

Donationes dispositionesque bonorum tam inter viuos, quàm in testamento mortisque causa factæ: quanuis immensæ, insinuatione non indigent.

¶ Casus. Quæritur, vtrum donationes immensæ debeant insinuari secundum iuris dispositionem? Respondetur, quòd non. ¶ Glossa. Istud est contra dispositionem iuris, quo donationes immensæ insinuari debent: nec regulariter excedere possunt quingentorum auri solidorum summam l. sancimus. cum Authenti. sequen. C. de donat. præter quosdam casus, qui illic describuntur: & videas plenius Alexand. in consilio 154. & consilio 84. volumi. 2. & consil. 20. in 4. volumi. Hic autem datur libertas donandi inter viuos in testamento, & mortis causa vsque ad maximam quantitatem secundum formam titulorum præcedentium, per l. in re mandata. C. manda. & quia liberis hominibus rerum suarum administrationem liberam tradere ingenuum est: nisi aliud impediat donationem, & seruata dispositione præced. titulorum, ne in fraudem legitimç fiat. habet ergo locum dispositio tituli de inofficiosis dona. non autem lex sancimus. nam permittitur donatio immensa per hanc constitutionem sine insinuatione: sed inofficiosa non permittitur, quæ fuit prius reprobata in in cap. 2. de dona. inter viuos. vbi verbum, immensæ, intelligi debet, id est inofficiosæ, ex causis positis in dict. titu. de inoffic. donat. Hic succurrit, quod Barbatius lepidè disserit de donatione facta per canonicum suæ concubinæ, an valeat in l. diuortio. colum. penulti. ff. de verborum obliga. vbi tenet, quòd sic, probatis meritis, & seruitiis aliis quàm concubinariis, & ita consuluit Bononiæ, vt illic per eum. hæc plus satis.

Donatio immensa insinuari debet.

Ratio.

Inofficiosa donatio hic non permittitur.

Donatio facta concubinæ valet.

De

De donatione propter nuptias.

CAPVT I.

SI quis vxorem nobilē plebeiámue duxerit, nihilq́; propter nuptias donauerit, aut eius causa præfixum cōuentúmue sit: moribus inductum est, vt in dimidia bonorum omnium immobilium quæ maritus, vel matrimonij consummati tempore habuisse repertus est, vel illi ex patris matrísue, aui, auiæ, aliorumq́; ascendentium morte postea obrigisse constiterit, à marito dotata intelligatur. Cuius dimidię vsumfructum eiusq́ue possessionem illico mortuo marito consequitur, vt ea viuens arbitrio boni viri solutisq́ue oneribus, quæ dum fruetur prædiorū causa præstari conueniet, vti possit: quæ dos consuetudinaria nuncupatur.

¶ Casus. Hic loquitur de dote consuetudinaria. Titius duxit vxorem, à qua accepit dotem & nihil ei donauit propter nuptias, nec constituit aut præfixit aliquam dotem vxori: quæritur quæ dos ei detur mortuo marito? Responde, quòd habebit vsumfructum in dimidia omnium immobilium maritiq́ tempore consummati matrimonij: Ipse habebat, vel ei constante matrimonio ex successione patris vel matris aui, & auiæ, vel aliquorum ascendentium obuenerunt: & dum vtetur, soluet onera eorum prædiorum.

¶ Glossa. Hæc donatio propter nuptias, quæ prius ante nuptias dicebatur, antiferna dicitur, quasi contra dotem, vel remuneratoria dotis. l. cum multæ. C. de donat. ante nupt. & Authenti. dos data donationem propter nuptias meretur, vocatur autem dos in vulgari, & maritus per consuetudinem dotare vxorem debet, vel si præfixam dotem non constituat in contrahendo matrimonio, datur à lege dos consuetudinaria: quando vere accepit ab eo dotem, vt in Authent. sed quæ nihil. & Authent. æqualitas. C. de pac. conuen. tam super dote quàm dona. prop. nup. & latè per Ludo. Ro. & Moder. in l. si diuortio. ff. de varbo. obliga. de eo qui confessus est dotem accepisse quam non accepit, vbi multa hincinde super hoc an valeat. De hac autem donatione, quæ etiam dos dicitur, est text. in c. & si necesse. & c. nuper. de dona. inter vir. & vxor. vbi maritus vxori dotem constituit, & est dos præfixa. Et postea dicit Ioan. Andre. quod potest fieri consuetudo super dotanda vxore, & valet, & cùm ista doctrina omnes transeunt præter quosdam Moder. in d. l. diuortio, qa Barb. ait esse contra bonos mores. Primò, quia est donatio inter virum & vxorem. l. 1. ff. de dona. inter vir. & vxo. & ibi Bar. & facit matrimonium venale, talis dotis datio à marito facta, & operatur, quòd mutuo amore se spolient. fatetur autem quod potest fieri donatio propter nuptias: sed non dos à marito vxori. Tu enim opinione cōmuni dicas, valere talem donationem, & posse appellari dotem, tum quia esset facere vim in verbis, tum quia ius ita vocauit in d. c. & si necesse. & habet rationem: nec est irrationabilis, vt melius viduæ mulieres collocentur habētas vsumfructum illum: fortè etiam quod ea viuente maritus dotem acceptam consumpserit, & ob bene trāsactum matrimoniū: & quia dos data, vt lex dicit, donationē propter nuptias meretur. Tu etiam intellige prout dixi, quādo dotem aliquam accepit ab vxore verè & non fictè, de iure Authenticorum allegato, licet hic non dicatur: tamen hic punctus dubius ast ob generalitatem legis: sed illa opinio esset sanior in dubio, & iuri conueniens. Nam indotatam vxorem ducere fatuum est. l. fin. §. 1. in fi. ff. quæ in frau. credi. l. purè. §. fin. eo. titu. l. apud Celsum. §. sed & si indotata mulier. eo. tit. l. si donaturus. ff. de condi. cau. da. quos tex. videas pro hac re. videas glos. magnam & scrib. in §. est & aliud. Institu. de dona. l. cum veterum. C. de dona. ante nupt. & not. quod Bald. in c. iurauit. de probat. dicit, quòd si quis iurauit accipere aliquam in vxorem, intelligitur si dotem dederit: quod intelligendum est inspecta qualitate personarum ex doctrina Philip. Decij. in Authen. præterea. C. vnde vir & vxor. per quam Authenti. potest ista lex fundari. quia glo. eam extendit ad donationem istam, Glo. autem in Authan. æqualitas: dicit quòd hæc donatio propter nuptias non est in vsu. tamen Bart. dicit quòd Perusini ea vtuntur: & saruanda est dispositio consuetudinis. non est autem propriè hæc donatio propter nuptias, quæ ob duo fiebat, ob securitatem dotis, & ob lucrum. sed in genere est, & in ratione propter nuptias donatio: vel propter dotem donatio. Alia de hac re per Scrib. in locis memoratis. Videas quæ in sequentibus dicam pro confirmationa huius consuetud. ex Cæsare de bello Gallico.

Antiferna.

Dos duplex.

Dos confessa.

Dos à marito vxori datur.

Opinio Moder.

Ratio.

Limitatio.

Indotatam vxorē ducere fatuum est.

Iurans accipere vxorem intelligitur si dotem dederit.

Perusinorum consuetudo.

CAPVT II.

Vbi à marito dos vxori certa statuta est: ea contenta esse debet, nisi conuenisse dicat, vt præfixæ legalísue dotis optionem haberet. Tunc enim alterutram petendi ius habet. Priusquam verò dos statutaria petita fuerit: nec debita, nec quæsita esse intelligatur.

¶ Casus. Maritus non neglexit dare dotem, sed dedit ei præfixam: quæritur, vtrùm ipsa, si velit habere dotem consuetudinariam,

poſsit eam petere, & relinquere præfixam? Dicit quòd non: niſi ita dictum eſſat. Quæritur etiam vtrum fructus debeantur ex dote conſuetudinarla antequam petantur? Lex dicit, quòd non. ¶ Gloſſa. Quia conſuetudinaria dos in ſubſidium datur, vbi certa dos præfixa non eſt, vt quarta illa, de qua in Authen. preterea. Et in bonis ex tranſuerſali ordine quęſitis non intelligitur: arg. c. præced. à contrario, per l. cum prætor. ff. de iudic. Et no. hic in fin. quòd non debetur niſi petatur, quod facit quo ad fructus, quia à die litis conteſtatæ veniunt: iura ſunt vulgata.

Conſuetudinaria dos in ſubſidium datur.

CAPVT III.

Dos iſta vxori debita qualiſcunq; ſit, perſonalis eſt: niſi in contrahendo matrimonio conuenerit, vt eius proprium perpetuumq́; peculium eſſet: tunc enim prædium dotis cauſa datum mulieri patrimonij loco erit.

¶ Caſus. Ego præfixi dotem vxori: ipſa poſt mortem meam volebat habere iſtam dotem propriam, non ſolum in vſufructu: vel ea mortua eius hæredes eam petebant, quæritur vtrum poſsit? Reſpondetur quòd non, niſi dictum ſit quod eſſet proprium. ¶ Gloſſa. Donatio propter nuptias de iure vxori acquiritur, etiam quo ad proprietatem: licet conſtante matrimonio maritus fruatur, per ll. allega. Hic autem vſufructus tantum quæritur, & perſonalis eſt: niſi ex contractu aliter fiat: vt propria vxoris ſit. quod fieri poteſt, ex pacto ſi per legem factum intelligatur, vt dicta. Barto. in l. primo. C. de ſacroſanct. eccleſ. & l. de quibus ff. de lagi. l. non eſt poſsibile. ff. de pactis. multa enim fiunt contractus matrimonialis fauore.

Donatio propter nuptias vxoris fit.

CAPVT IIII.

Si in contractu nuptiarum huius dotis cauſa nihil actum fuerit: neque maritus immobilia patrimoniúmue vllum habeat: eius portionis quam mariti hæredes ex conquæſtibus vendicabant, quartam mulier dotis loco detrahet, vt ea ſcilicet vti frui penſitatis oneribus poſſit: quòd ſi conquæſtus nulli ſint, eius dimidię, quæ ex mobilibus ad mariti hæredes ſpectat, quartam peculiarem perpetuamq́ue ac propriam alieno ære deducto conſequetur.

¶ Caſus. Ego in contractu matrimonij non dedi aliquam dotem vxori, nec habebam patrimonium: poſtea feci aliquos conquęſtus, poſt mortem meam vxor petebat ab hæredibus meis dotem. Reſpondet, quòd debet habere quartam partem illius dimidiæ portionis, quam hæredes mei debent percipere de immobilibus: & ſi non ſint, de mobilibus. ¶ Gloſſa. Hæc conſtitutio facilis eſt in fine. nota quòd Cæſar ſcribit de moribus Druydum. Vxores ſi quid in dotem maritis dederint: tantundem iſti domeſticarum fortunarum illis conferre debent. Ego niſi ſtuderem breuitati, plura da hac re ſcriberem.

Cæſar de dote iſta.

De Succeßionibus.

CAPVT I.

IN recto ordine directaq́; linea bonorũ mobilium ac immobilium non feudalium ſucceſſio ad ſuos hæredes ęqualiter tranſmittitur: nulla antiquiori prærogatiua in iſtis data. In tranſuerſali verò etiam æqualiter mares fœminæq́; eiuſdem gradus bona quęcunque etiam feudalia ſucceſſionis iure inter ſe partiuntur.

¶ Caſus. Erant plures fratres, vel ſucceſſores in directa linea. quæritur quomodo debeant ſuccedere? Reſpondetur, quod debent æqualiter in omnib. bonis ſuccedere, pręterquam in feudalibus. Si verò ſint tranſuerſales, vel collaterales: etiam in feudis ſuccedunt ęqualiter proximiores in æquali gradu. ¶ Gloſſa. Hic de ſucceſsionibus, ſuccedendiq́; ordine tradit, vt ad proximos ſemper hæreditas deuoluatur ęqualiter, quando eodẽ gradu ſunt iuxta ſucceſſorij ædicti formam ei tit. de ſuc. ab inteſta. In tranſuerſali autem linea priori tempore aut ętate, id eſt, antiquiori cognato, vel agnato non datur aliqua prærogatiua, vt dictum eſt in tit. de feudis da tranſuerſalium ſuccaſsione. Quia ius primogenituræ, & antiquitatis in directa tantum linea locũ habet. Hæc autem forma ſuccedendi viriliter eſt de iure, in l. quod ſcitis. C. de bon. quæ liber. l. quęcunq; ff. ad Tertul. Auth defuncto. C. eo. vbi de coniunctis vtrinq; vel non. & ſublata eſt differentia ſexus, vt hic, & in §. ſi verò, in Authen. de hære. ab inteſta. l. maximum vitium. C. de bonis quæ lib. Plura de ſucceſsionibus, & earũ ordine habes per Alex. in conſ. 86. in 3. vol. & Regula eſt in his ſucceſsionib. quòd poſterior gradu ſemper excluditur, quandiu ſpes eſt priorem admitti. l. cum quidam. ff. de acquiren. hæred. l. 1 §. item videndum. ff. de ſucceſ. edict. l. 2. ff. vnde legi. Item, vt aliquam inſtructionem habeatis in ſucceſsionis materia: hic agitur da duplici ordine ſeu linea. Directa ſcilicet, quæ eſt deſcendentium, vt filiorum naturalium ac legitimorũ ſimul non aliorum. deinde nepotum & cæterorum ordina ſuo. aſcendentiumq́; patris ac matris, & poſt eos aui, auiæ: ſic de cæteris aſcendẽtibus, & da ſucceſsione iſta plura inferius dicẽtur. De filiis enim vterinis & cõſanguineis dicturi ſumus. Altera linea eſt Collateralium

Antiquitatis ius non datur tráſuerſalib.

Succeßio per viriles.

Regula ſucceßionum.

Directa linea.

Collateralis. teralium seu Transuersalium, quæ ex agnatis cognatisue constat sublata hodie differentia. §.nullam.de hæred.ab intesta.col. 9. Autheo. in successione. C. de suis & legiti. Ego hic plura de istis non dicam: ea etenim tantum quæ ad legis intellectum necessaria putaui, hoc breuiario collegi. Tu in consil. Oldradi, Romani, Paul. de Castro, Signoroli, Aretini, atque aliis infinita super istis successionibus habes, quibus volumen producere potuissem: sed præter rem. Reliqua in locis suis deducemus. Sed huc adducas no. in Authen. in successione.C.de suis.

CAPVT II.

Profectum à parentibus patrimonium, vel liberorum proprium mortuis liberis ad illos reliquosq; ascendentes non reuertitur.

¶ Casus. Filius meus habebat aliqua bona propria non conquesta, eo mortuo, vtrùm ad me vel ascendentes debeant reuerti? Dicit q non. ¶ Glossa. Hæc consuetudo est contra ius, id est contra Autben. defuncto.C.ad Tertull. cum lato apparatu scrib. de qua re nonnihil per Boerium qui probat ab authoritate Alber. & aliorum valere consuetudinem huiusmodi. alibi enim etiam in solis mobilibus succedunt: hic etiam in aduenticiis, & quasi castrensibus, vt postea dicetur. Sed ratio esse potest: quia ista propria quæ ex veteri stipite procedunt, posteris quodammodo sunt debita & affecta. Sed non est conueniens iuri communi, vt dicunt scrib. per dict. Authenti. defuncto. de cuius intellectu, & de bonis mobilibus ac immobilibus videas Paol. de Castr. in consil. 66. in nouis. & Alex. consi. 136. in 2. volum. Et Bald. in dict. Authent. defuncto. tradit rationem, quæ huc potest adaptari. quia hæreditas ascendentium magis debetur descendentibus, & pleniori iure, quàm econuerso. per not. in Authen. in successione. C. de suis & legitim. vbi dicit quòd semper potior causa est liberorū: siue de iure communi, seu de statuto, aut consuetudine deferatur. vt cap. 1. de gradi. suc. in feudo. seu per contractum, seu per testamentum. facit dict. Authenti. vbi non excludunt fratres, sed concurrunt. ergo in totum non debent succedere. satis est ergo quòd in aliis succedant. facit, quia, vt illic Baldus dicit, in feudo filij & emphyteosi ecclesiastica pater non succedie, sed alij. & Pau. de Cast. dicit ibi quòd pater non repræsentat personam filij: sicut filius personam patris, & facit tex. & ibi not. in cap. 1. de natu. feu.

Ascendētes nō succedunt in patrimonio.

De intellectu Auth. defuncto.

Pater non repræsentat personam filij.

CAPVT III.

Inter directo succedentes ordine, ea quæ repræsentatio dicitur, habet locum: etiam si parentibus constante matrimonio, aut per alterum eorum eo dissoluto expressim de hac re conuentio facta non fuerit.

¶ Casus. Quæritur, vtrum repræsentatio locum habeat? Respondetur quòd in linea directa locum habet, etiam si nihil dictum sit à parentibus. ¶ Glossa. Est conueniens iuri posito in §. cum filius. Instit. de hære. quæ ab intest. Et de hac re dixi in tit. de feu. de vetere alienationis interdictione, & ibi aliquid remisiuè. Quod autem dicitur quòd filius succedit in locum patris, eiusq; personam repræsentat, intelligitur primo, quia in eo gradu est, in quo erat pater: non quòd ex persona patris succedat: vt dicit Bartol. in l. 1. §. si filius. ff. de coniung. cum emancip. lib. Secundò intelligitur in successione ascendentium, non autem collateralium, vbi nepotes in locum patris præmortui non succedunt: sed à patruo excluduntur. Diuersitatis ratio traditur à Ioan. Fab. in §. cæterum. Institu. de legi. agna. suc. per scrib. in l. si auiæ. C. de suc. edic. in Authen. post fratres. C. de legi. hære. vbi de hac re est text. Et Cyn. optimè in Authen cessante. eod. titu quia hæreditas transuersalium non sic, neque tam potenti iure debetur quàm ascendentium: vt dixi in titu. de feudis. Item & tertiò fallit in patronatus iure. l. si libertus preterito. §. 1 ff. de bo. liber. l. à duobus. de ope. liber. ff l. 3 §. proinde. in gl. ff. de legiti. tuto. & Ioan. Fab. in d. §. cum filius. Et quæ dicuntur de repræsentatione, habent locum in feudis. §. 1. de suc. feu. cap. 1. §. his verò. de gradi. suc. in feudo. Et habes alia per cano. in c. cum Bartoldus. de re iud. Anton. de Rosellis in tractatu de succe. ab intest. Angel. & Iacob. de Belui. in §. reliquum, in Authen. de hære. ab intest. Alexan. in con. sil. 44. colum. penul. volum. 5. Et Phillip. Decius in d. l. si auiæ. & in consil. 1. vbi decidunt quòd iura C. de instit. quæ non admittebant repræsentationem in transuersalibus, non sunt correcta per Auth. post fratres. nisi quo ad successionem patrui carnalis: reliquis ergo incorrecta sunt.

Repræsentatio.

Filius personam patris repræsentat.

Repræsentatio inter transuersales non est.

Repræsentatio in feudis locum habet.

Iura quæ in antiquo sunt correcta.

CAPVT IIII.

Si quis sine liberis decesserit, nepotesque collaterales ex vtroque parente coniunctos habeat: isti in illius successione auunculos, patruosq;, amitas, materteras & sorores ex altero tantū latere coniunctas antecedunt.

¶ Casus. Titius sine liberis decessit, & habebat nepotes collaterales ex vtroque latere coniunctos. quæritur, vtrum excludant patruos vel auunculos aut superiores? Respondetur quòd sic, si ex vno tantum latere coniuncti sint. ¶ Glossa. Ratio huius est, quia duo vincula sint fortiora vno. §. 1. in Auth. de consangui. & vte. fratri. isti autem non sunt propriè nepotes: sed lingua nostra sic vocantur filij fratrum & sororum, nepotes

Duo vincula.

ex fratre vel sorore Dicam hic plura pro intellectu huius consuetu. quæ obscura est. De iure dictum est, nepotes ex fratre cum patruis succedere per Authen. cessante. post fratres. defuncto. §. reliquum. cum simil. quod late prosequitur Alexand. in consil. 88. volu. 1. vbi distinguit inter legalem & voluntariam hominis dispositionem. Sed iura etiam admittunt ad huiusmodi successionem omnes cognatos seu nepotes collaterales per repræsentationem gradu æquales, licet ex diuersis patribus natos: dum tamen essent ex vtroque parente illis coniuncti, id est, dum pater eorum esset consanguineus & vterinus simul illi mortuo, de cuius successione agitur. Nam si non ex vtroque essent, qui duo vincula habent, præferuntur aliis vnum vinculum habentibus. Istud est quod hæc consuetudo dicit, super qua vidi quosdam hæsitare, sed est dispositio illius iuris noui: vt no. in Authen. defuncto. & in Auth. vt fratrum filij. ibi, hoc verò sancimus de his filiis, quorum pater ex vtroque latere coniunctus erat defuncto. De qua re per Alexan in 3. volum. consil. 86. Aduerte autem quod Paulus de Castro dicit quod in dict. Authen. defuncto. quòd repræsentatio habet locum in filiis fratrum, non autem in filiis filiorum, per Auth. post fratres. quod not. quia vidi quæstionem. & est glos. in d. Authen. quæ dicit quòd contraria opinio nihil est, & potes adhuc plenius hic ponere casum sic. ego habeo fratrem ex patre & matre: & quia pater meus transiit ad secunda vota, habeo fratrem ex patre tantum, si quæratur de successione illius fratris consanguinei & vterini, filij mei qui sunt illi nepotes ex vtroque, præferuntur fratri consanguineo, & omnibus ex vno tantum latere.

Nepotes collaterales quomodo succedant.

Quomodo intelligatur vtrinque coniuncti.

Repræsentatio nõ extenditur ad filios filiorum.

CAPVT V.

Naturales tantum filij successione indigni, prorsusque ab hæredum nomine alieni sunt.

¶ Casus. Titius habebat spurios vel bastardos. Vtrum debeant succedere? Respondet quòd nullo modo.

CAPVT VI.

Habent tamen illi etiam liberam testamenti factionem, & omnium bonorum suorum dispositionem, atque inter viuos. Et si quos ex nuptiis legitimis liberos susceperint, hi legitimi hæredes eorum erunt.

¶ Casus. Quæritur, vtrum bastardi possint facere testamentum, vel disponere inter viuos de suis bonis? Respondet quòd sic. & si contrahant nuptias, filij eorum eis succedẽt. Naturales. ¶ Glossa. Naturalium plurimæ species sunt. hic autẽ dico naturales eos qui bastardi nostra voce dicuntur: latina spurij, qui ex incerto patre & publica muliere nati sunt. l. vulgo ff. de statu hom. sed generaliter de concubinariis etiam intelligitur, de quibus l. humanitatis. C. de natu. libe. & titu. ff. de concubi. & in Authenti. quibus mo. natu. effi. sui. & de natis ex damnato coitu & quibuscunque illegitimis. quod intelligas, nisi sint legitimati quo ad succedendũ: quia iura de legitimatione disponentia per hanc legem non intelliguntur correcta. de qua re habes plenè per Ias. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe & posthu. per Scrib. in dicta Auth. quib. mo. natu. cum vulgar. Hæc autem consuetu. est conueniens iuri ciuili & canonico. quia de iure naturales ex concubina non succedunt ab intestato. Authen. licet. C. de natu. libe. extantibus aliis liberis, non extantibus dicas, vt illic deciditur. Spurij nullo pacto succedunt, nec etiam alendi sunt de iure ciuili. de canonico secus. Et de hac re plenè habes per Iaco. de Ferra. in for. libelli de hære. ab intest. in ver. nullis. §. nunc verò ad filios naturales. Vnde ego consulerem quòd nati ex concubina possint petere alimenta iuxta dict. Authen. licet. quia per hanc l. nihil est ei derogatum, quo ad alimenta. de spuriis & aliis esset dubium: quia ius canonicum in hoc non haberet locum in terris Imperij. vide quæ latius dicit Specu. bonus & vulgaris Doctor in titu. de succ. ab intesta. versi. nunc de naturalium. & Felin. in c. in præsentia. de probatio. quæ cum sint hodie præ manibus studentium, minimè sunt recitanda. Et in genere puto per has constitu. ius commune sublatum non esse in aliquo: vtputa, circa reuocandam donationem spurio vel concubinæ factam: iuxta l. 1. cum simi. C. de natu. lib. nec alia iura abrogata, nisi quo ad successionem quòd omnino bastardi nothiue non succedunt in hæreditate. Testari autem possunt, matrimonium contrahere: & qui ex eis nati sunt, legitimi sunt & hæredes. quia cum inter prohibitas personas non contineantur in titu. qui. non est permis. face testa. intelligitur eis permissum testari, & donare & contrahere, cùm non prohibeantur de iure, serui enim non sunt. Tu autem nota quòd sicut nõ potest naturalis succedere patri: ita nec nepos ex eo legitimus ex communi opinione: vt Scrib. in l. fina. C. de natu. libe. nec ipsi naturales inter se succedunt: vt latè probat Alexan. contra quosdam in consil. 174. volum. 5. vbi pulchra dicit. Et quia de alimentis aliquid dixi: habes text. quem Panor. dicit non esse alibi. quòd spurij vel ex damnato coitu nati debeant, ali à parentibus pro eorum facultatibus. in c. cum haberet. ad finem. de eo qui duxit in matrimo. quam poll. per adult. Et licet Petrus de Ferra. in loco prædicto tenuerit hanc opinionem in terris ecclesiæ tantum obseruandam, vt prædixi. Aduerte quòd Panor. tenet hodie stari iuri canonico vbique in hoc. quia ecclesia induxit hoc ex quadam æquitate naturali: & ne filij, qui nihil deli-

Naturales qui sint.

Concubinarij.

Legitimati

Ius commune non corrigitur nisi expressè.

Testamentum naturalium.

Successio naturaliũ.

Spurij à parentibus ali debent.

deliquerunt, alimentis priuati pereant, cùm alimentorũ causa sit pia & fauorabilis, quod videtur sentire Bar.in Authen.ex cõplexu.C. de incest.nupt.vbi per rationẽ d. c.cum haberet: dixit parẽtes posse legare spuriis ratione alimentorũ: & donare, aut relinquere dotes filiabus, cũ dos succedat loco alimentorum: qđ Anto.Corsetus ait esse not.& singul.plura de hac re dicerem: nisi breuitati studerem: & multa habes per Barbat.in c. cũ tibi. de testa.

Legare spuriis alimenta possunt.

CAPVT VII.

Si quid pater matérve, auus aut auia, liberis aut nepotibus nuptiarum causa dederint, vt proprium eorũ peculium fieret: postmodũ donatarius sine liberis decesserit ad donatorem: eoq; deficiente ad proximum ascendentem res donata reuertetur: exclusis fratribus defuncti ac transuersalib.

¶ Casus. Pater donauit filio suo causa nuptiarum vnum fundum, vt esset ei proprius: postea filius sine liberis mortuus est, quæritur vtrum ille fundus acquiratur fratrib. defuncti, vel transuersalibus? Respondetur, ꝙ non: sed reuertitur ad eũ, qui donauit, vel alios ascendentes, in eius defectũ. ¶ Glos. De hac dote seu donatione quæ fit filiæ, aut filio per parentes in contractu matrimonij, vt eorum fiat: & in locũ seu modum anticipationis, seu antesuccessionis, est superius dictum in plerisq; locis, & est velut dos: quia datur in matrimonio contrahendo: & ob matrimonium, vt hic dicitur. ꝙ ergo mortuo donatario sine liberis ad donantem, vel proximum ascendentem redeat, est iuri conforme, vt est tex.in l.dos à patre.C.solu. matri.l.vnic.§.illo proculdubio.C.de rei vxo.act.cum vulga. præterquam in l.1.C.vnde vir & vxor. Alexã. in consil.63.vol.5.Bar.in l.post dotem.in ver. quinto quæro. vbi concludit contra opinionem Martini quòd redeat ad patrẽ, seu cum liberis, seu sine liberis decesserit filia. Tamen hic expressè dicitur. si sine liberis, quorũ appellatione etiã nepotes, & omnes descendentes hic continentur, quia fuit prius vna constitutio huius tituli, per quam descendentes ascendentibus præferũtur, & sic pro opinione Martini est ista lex maxime, cum hoc iure patria potestas locum non habeat: & id quod est datũ, dicitur datum vt fiat proprium patrimoniũ donatarij, ex quo transmittitur ad filios.l.si ab hostibus.ff.solu. matri. & opinio Martini vsu præualet, vt dicit glo. in d.l dos à patre, & de cõsuetudine seruatur. & multi eã tenuere, præsertim Petrus & Citramontani, quæ in puncto iuris sustineri posset: eámque spero hoc anno publicè disputare. Ideo plura hic non habebis. Nã à scribentibus in d l.dos à patre.& l.illam. C. de colla. & in aliis locis vulga. satis superiꝰ examinatur. & habebis à me disputatam cum quibusdam inauditis rationibus & exemplis.

Dos redit soluto matrimonio ad datorem.

Liberi ĩ dote præferũtur ascendentibus.

Opinio Martini.

CAPVT VIII.

Repræsentatio inter collaterales locum non obtinet, nisi ex eorum omnium, quorum interest, consensu.

¶ Casus. Dictum est quòd repræsentatio habet locum in linea directa. quæritur vtrum in collaterali? Respondetur quòd non, nisi de consensu eorum, quorum interest.

CAPVT IX.

Nepotes neptésve directi auo atq; auiæ in patris matrísve locum succedunt in omnibus bonis prædiisq; censitis, ac feudariis eodẽ iure, eademq́ue prærogatiua, qua parentes ipsi succedere potuissent.

¶ Casus. Quæritur nunquid quando succeditur per repræsentationem in linea directa, sit locus primogenituræ, & quomodo succedatur? Respondetur quòd nepotes qui in locum patris sui succedunt, capiũt illud ius, & illa omnia quæ accepisset eorum pater si successisset. Repræsentatio. ¶ Gloss. Dictum est satis supérque de repræsentatione, de qua hic adhuc duo capita ponuntur. Primum, quo prohibetur inter transuersales: nisi de consensu omnium parentum & agnatorum quorum interest. & hoc satis est priùs expositum. Secundum declarat quomodo in linea directa repræsentatio fiat in omnibus bonis, & eo iure quo pater successisset: vt dicit Ioan. Fab. in §.cum filius. Institu. de hæredi. quæ ab intesta. quia repræsentatio est eiusdem personę, eodemq; iure successio: nec filius dicitur repræsentare personam patris in parte, sed in totum. & eodem modo.§.1 in Authent.de iureiu. à mori. præsti. l. cũ hæredes. ff. de acqui. pos. l.1.ff.de acqui. hære. & ibi Docto. & præsertim Franciscus Areti. & de bonis feudalibus an & quãdo filius repræsentet personam patris, habes latissime per Alexand. in consil. 55. in col.13. volum.4. Ista satis clara sunt, neque indigent maiori expositione. Aduerte autem circa consensum omnium quorum interest, id est, ad quos hæreditas potest peruenire, tanquam proximiores. de repræsentatione superiùs satis dixi.

Repræsentatio quomodo fiat.

Consensus eorum quorũ interest.

CAPVT X.

In successione collateralium in bonis paternis, non aduentitiis proximitatis consanguinitatisq; ratio non habetur: sed his qui defuncto ex eo latere vnde bona profecta sunt, coniuncti esse reperiuntur, ea prędia adiudicari solent: paterna paternis, maternisq́ue materna referendo.

¶ Casus. Titius sine liberis decessit, habebat fratres vel parentes collaterales: quosdam ex parie patris, alios ex parte matris, vtputa, patruos & auunculos. & quædam bona ex parte & patrimonio patris, alia ex parte matris? Lex dicit quòd paterna ad coniunctos ex patre, materna ad alios pertinebunt. ¶ Glossa. Boërius meminit de hac cōsuetudine quam dicit approbari à Ioan. de Imol. in consil. 114. colum. 3. versi. restat. quòd in ciuitate Lucana est statutum quòd bona defuncti frondent & furcaot, hoc est quòd venientes ab intestato ex linea, vnde patrimonium defuncti desceodit, succedunt. licet sint remotiores aliis ex alio latere coniunctis. & citat Alexaod. in consil. 137. volu. 1. de successione nepotum cum patruis, & qui proximi dicantur: sed de hoc statuto Alexand. nibil dicit. Scio quòd is qui fecit commentarium in consuetud. Turonicas vir sane doctus, & multæ lectioois obiter in materia Retractus tenet, ꝙ proximi possunt retrahere, verum est inquit reddendo paterna paternis, & materna maternis. & plura illi de hac re oon dicunt. Et quia hæc cōsuetudo videtur plene contraria iuri communi: qu aio omnib. bonis proximi ex edicto successorio vocantur sublata agnatorum & cognatorum differentia. Audi quid de ea re dicat Ioan. de Imol. Est ioquit statutum Lucanæ ciuitatis de iure muoicipali: vt patet ex statuto posito sub Rubri. de suc. ab intestato, vbi apparet quòd mortoo aliquo abintestato sine descendentibus vocantur ascendentes per masculum salua gradus prærogatiua. & non extantibus masculis descendentibus nec ascendentibus, vocatur frater germanus ex vtroque parente, vel ex patre tantum, & filij masculi taltum fratrum præmortuorum. Et illis non extantibus vocantur certæ personæ expressę in tali statuto: quibus etiam oon extantibus, vocantur attinentes venientes ex linea paterna de patrimonio, hoc est de agnatiooe paterna defuncti vsque ad quartum gradum, inclusiue intelligendo gradum secundum comptuum decretorum, salua gradus prærogatiua & prioritate. Hæc sunt verba Io. de Imol. in eo. consil. vbi diffuse scribit de successionibus filiorum primi & secundi matrimonij. sed neque probatur, neque confirmatur propriè ex illis hæc consuetudo. Pro qua habes quæ notaotur in l. de emaocipatis. C. de legiti. hære. vbi consaogoinei in paternis: vterini in maternis succedunt & præferuntur. & in l. 1. & 2. C. de bo. quæ libe. in ver. per lineam maternam, Et præterea legi ad hanc rem Paul. de Castr. in consil. 7. & consil. 92. in nouis. post Bald. in l. 1. C. de legiti. hære. dicentem, quòd si statutum excludat filiam dotatā à patre extantibus masculis: intelligitur à bonis patris vel dotantis: non autem matris: sic paterna paternis referendo quod aliquid facit. habes text in Authentic. de consangui. & vte. fra. & in l. defunctis. C. de legiti. hæred. quæ in fratribus loquuntur, non in aliis. & regula illa de habentibus duo vincula, loquitur in fratribus, nō in pronepotibus, per Authenti. post fratres. eod. titu. facit, quòd not. And. in c. 1. de oatu. succe. feu. & post eum Lucas de Peona in l. 8. C. de impo. lucra. descrip. quòd cōiuncti ex linea materna in feudis maternis succedunt, & præferuotur. quia nō dicuntur propriè succedere: sed ad eos reuerti dicitur. arg. l. filio. ff. de libe. & posthu. & quia facile res ad naturam reuertitur. & Hierony. in Hieremiam dicit, Noo erat licitum possessionem transire de tribu, nec de familia io aliam familiam. Et similem coosuetud. Neapoli esse illic dicit Lucas de Penna. Adde huc quæ Franciscus Areti. scribit in l. humaoitatis. C. de impu. sub.

Statutū Lucana ciuitatis.

Turonicarū consuetudinū interpres.

Fundamentū consuetudinis, q̄ refert paterna paternis, materna maternis.

CAPVT XI.

Delinquentis bona ex eo crimine damnari, ex quo fisco delatio fieri solet supremo eius territorij, vbi sita sunt, domino merum imperium habenti, acquiruntur cum onere æris alieni, atq; hypothecæ, dotisq; vxoriæ ex his bonis persoluendæ.

CAPVT XII.

Dominus simplicē iurisdictionem habens ex illis bonis tantum sibi vendicat, quanti sua iurisdictio est.

¶ Casus. Titius commisit delictum, ex quo bona veniunt confiscanda. quæritur cui acquirantur? Respon. quòd acquiruntur domino loci: in quo bona situata sunt, habenti altam iusticiam, qui tenebitur ad onera & hypothecas & dotem vxoris super talibus boois soluenda. Et ille qui habet simplicem iurisdictionem, vtputa. vsque ad sexaginta solidos capiet pro quantitate suæ iurisdictionis.

¶ Glossa. Hæc constitutio duo continet. primum, ad quem spectet confiscatio bonorum, eius qui ex crimine damnatus est, ex quo bona confiscari solent. vel de iure in l. 1. & per to. ff. de iure fisci. & in l. si quando. & per to. C. de bo. vac. quod tu intelligas, non ex omnibus illis causis. quia hic loquitur de criminosis & damoatis crimine capitali, & quorum confiscatio per sententiam declarata est. Primò igitur dicit spectare ad eum qui merum imperiū habet in eo territorio, vbi bona sita sunt. vt tenuit Bartol. in l. 1. ad fi. C. de sum. tri. vbi quærit, an ciuitates non habentes merum imperium, possint confiscare, et multa dicit. ego aliquid dixi in tit de feud. c. 50. & de seotētia quæ requiritur ad hoc, vt bona fisco delata intelligantur: præter multa habes latissimè per Ioan. de Plat. in l. eorum. C. de iure fisci. lib. 10. vbi tandem dicit, quòd regulariter sententia requiritur: nisi in casibus l. ex iodiciorum. ff. de accu. vbi ante mortem non requiritur. Sunt & casus quidam, in quibus ipso iure bona confiscantur. vt est in eo qui incestas

Confiscatio ad quē pertineat.

Sententia requiritur ad cōfiscationem.

stas nuptias cōtraxit. iu raptore. in eo qui fecit occidi aliquem per assasinos. vt per eum, & Bar. in l. ex quibusdam. ff. de iure fisci. dicit quòd ciuitates quæ recognoscunt superiorē, habent merum imperium, & regalia habent fiscum: & eis bona deferuntur ex criminalibus causis & aliis. da iure communi secus. Idem in l. item veniunt. §. feuatus. ff. de peti. hære. Secundo, in primo capite nostro dicitur quòd acquiruutur cum onere ęris alieni, atque hypothecæ, dotisq; vxoriæ. Ratio est ex dictis Bald. in l. fi. C. de contrahen. emp. quia fiscus cum succedit, loco hæredis est: & in eū transeunt omues obligationes, actiuæ & passiuæ: quanuis Bart. in l. quotiens. ff. de noua. & in l. capitis. l. inter eos. §. fi. ff. de fideiusso. tenuerit conditionales obligationes nō transira: quod reprobat Ludou. Ro. in l. si marito. ff. solu. matri. quia etiam tenetur ad legata, & fideicōmissa conditionalia. Alij dicuut eum non teneri ad legata condi, sed ad cōtractus conditionales, vt tenet idem Bartol. in l. nam ad ea. ff. de condi. & demon. per tex. in l. inter socerum. §. fin. ff. de pac. dota. Et vide Bart. in l. 1. C. de peti. hære. dicentem, quòd in his, iu quibus fiscus habet priuilegiū expressum, non vtitur iure priuati, in aliis secus. Et hic tex. in hac parte est sumptus ex d. l. si marito. quæ dicit, si marito ex publico crimine damnato, pars aliqua bonorum eius publicetur, fiscus creditoribus eius satisfacere necesse habet: inter quos vxor quoque est. & text. in l. 2. C. solut. matrimo. facit l. 2. ff. de fundo do. vbi gloss. declarat, quomodo fiscus dicatur soluendo. In secunda constitutione dicit, eos qui iurisdictionem habent vsque ad certam quantitatem: puta, centum solidos, tantundem sibi vendicare, est pro onere iudicandi: & dictum est suprà titul. de pascuis. & titulo de feud. quòd aliquam portionem mulctæ accipiunt.

Assasini. Ciuitas quæ habeat fiscum. *Fiscus loco hæredis est.* *In fiscum transeunt conditionales obligationes.* *Fiscus quādo vtatur iure priuati.*

CAPVT XIII.

Mulieris ex publico iudicio damnatæ, bona mobilia ac immobilia cōquisita, quæ damnationis tempore cum marito communia habebat, fisco non acquiruntur: sed ab illius hæredibus vendicantur.

¶ Casus. Mulier cōmisit crimen, ex quo bona sua confiscari debent: habebat quędā bona mobilia & immobilia cōmunia cum marito: quia erant conquæstus per eos facti. nun quid debeant confiscari? Respondet quòd uon. sed dantur hæredibus. ¶ Glossa. Dictum est in titul. de societate. mobilia & conquæstus inter coniuges communitatis iure esse, communiaque censeri. Hic autem dicitur non confiscari: quia iu hoc non dicitur, quod commune est, meum est. nec dicitur viuente marito eius rei domina. l. doce ancillam. C. de rei vendica. nec sua dicuutur, quia eorum alienatio ei tunc interdicta est, secus esset si mortuo marito damnata esset, & plenius redi ad Bart. de materia Confiscationis in l. 1. C. de bo. vac. & Io de Plat. latissime per totam l. 1. de iure fisci. libr. 10. Satis est enim mihi posuisse fundamentum & rationē istarum Consuetudinum.

Communia non confiscantur.

CAPVT XIIII.

Si quis sine hærede legitimo decesserit: illius territorij domino merum habēti imperium bona quæ illic sita sunt, acquiruntur. nisi alienigena fuerit, qui extra patriam decesserit.

¶ Casus. Titius sine legitimis hæredibus decessit: quia non habebat parentes, nec transuersales. qui peterēt eius hæreditatem. Quæritur, quis ei succedet? Respōdetur, quòd dominus superior illius territorij, vbi sunt bona: nisi esset vnus alienigena mortuus extra patriam propter ius Albinatus. ¶ Gloss. Solebat olim fiscus post agnatos admitti. vt not. in l. 1. C. qui admi. ad bo. poss. & l. 1. Cod. vnde vir & vxor. cum siml. postea datæ sunt nouæ constitutiones à iure ciuili ac prętorio, ac generaliter: si quis habeat hæredem legitimū, vel ex agnatis, vel cognatis fiscus excluditur: vt describit Iaso. & Decius iu locis prædictis. & scrib. in l. 1. ff. de suc. edic. & text. in l. §. diuus. ibi, nec hęredem, uec bonorum possessorem. ff. de iure fisci, sunt euim vacantia. l. 1. in versic. sine legitimo hærede decesserint. C. de bo. vac. vbi glo. enumerat eos qui fisco in bonis vac. præferūtur. & describitur ista lex in l. vacātia. eo. tit. dum dicit vacantia mortuorum bona, tuuc ad fiscum iubemus transferri, si nullum ex qualibet linea sanguinis, vel iuris titulo legitimum reliquerit intestatus hæredem. vbi legas gloss. exponentem. Et inter hæc bona vacātia, & ea quæ fisco ob crimē publicata sunt, de quibus prius diximus, ea differentia est à Dy. & Bart. tradita, quòd publicata facta ex sententia, vel ipso iure acquiruntur: ipso etiam iure fisco sine agnitione, vacantia vero secus. ita dicunt in l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. l. 1. C. de bo. vac. vide Ange. & Fraucisc. Areti. in l. fi de eo. §. si forte. ff. de acqui. posses. Areti. pulchrè in l. si seruus. §. si quis ante. ff. de lega. 1. Sed aduerte quòd superius in tex. dicebatur ex illis bonis: quia fiscus non tenetur vltra vires hęreditarias, etiā sine inuētario, sicut nec ecclesia. vt scrib. not. per d. §. an bona. optime per Bal. in l. si tutoris. C. ad leg. Iull. de vi. & iu Authen. sicut. C. de sacro. eccle. vide Moder. in Rub. de acquiren. hære. ff. vbi etiam legas Barto. de hac totā materia. Item in tex. dicitur, nisi alienigena fuerit, qui dicuntur Albini, quasi alibi nati, ex alia patria, aliśve regno nati: quorū bona ipsi principi acquiruntur. uon autem domino territorij principem recognoscēti, quam uis merum imperium altamq; iustitiam habeat. q; ego alienigenas vocaui. quia sic appellautur in l. 1. C. de emācipa. libe. vbi loquitur de son.

Fiscus qui modo succedat. *Fundāmentum.* *Fiscus non tenetur vltra vires hæreditarias.* *Albini.*

de consuetudiue, quæ dat potestatem alienigenis suos liberos emancipandi, & Albini nomen proprium euiusdam multos liberos habentis ponitur io l. cum ratio. ff. de bo. damna. vbi est elegaus tex. ibi cum imperium augeri hominũ copia magis quàm pecunia expedit, sed nihil buc facit. & facit tex. in l. nulli. in versicolo quòd si testator Barbaræ nationis sit. C. de episco. & cleri. & l. omnes peregrini & aduenæ. C. cõmuoia de success. quæ videntur esse contra consuetudinem regni Franciæ, quia per illam l. oulli. & l. omnes peregriui, episcopus loci in ea re præfertur principi. & illa l. omnes. tollit omnia statuta in cõtrarium: & admittit parenies eorum ad successionem. tamen hic priuilegiũ est, vt Guymerius ait, iure Albinatus, vel Aubennæ, ve

Albinatus iura Vbi fundentur Cosmas. Guymerius.

dixi in fudis, vt princeps bona eorum tanquã vacantia occupei, nec testari possunt: nec beneficia habere in boc regno, nisi ex permissione principis, & ex literis oaturalitatis confirmatis ab his qui computorum rationúmque principalium magistri dicũtor. quæ res ideo fit, quia Barbaræ exiraríæque naiionis homines suspecti sunt, oec facile in regni arcana suni admittendi. l. omne. §. exploratores. ff. de re milit. qui sunt consiliorum nostrorum renunciaiores. l. si quis aliquid. §. 1. ff. de pœnis. Tamẽ quòd ex statuto vel priuilegio possit successio dari alicui, facit qoòd disputat

Barbari suspecti sunt.

late Barbatius in ca. cum tibi. in 28, colum. de testa. quòd mihi aliud legenti occurrit. vbi eitat Alber. in prima parte statutorum. q. 44. vbi dieit, Consuetudo erat Venetiis, quòd successiones morientiũ ab intestato pertineane ad episeopum: an bona filiifa. qui iestari non potuit, ad eum perueniant. & cõeludit quòd non: quia non dicitur intestatus propriè, sed impropriè: sicut esset de alienigena, qui non possei hic testari, diceretur impropriè intestatus. Idem Alber. in 3. p. statu. q. 18. consuetudo, inquit, erat quòd boua decedeotium sine bærede, & ab intestaio pertinerent ad e-

Consuetudo Venetorum.

Vetula se suspendit.

piscopum. quædam vetula se suspendit. an episcopus babere debeat: an verò communitas, vel dux Venetorum? & concludit quòd noo: sic per statutum aut priuilegium poiest derogari legi omnes peregrini: maxime cùm istud præscriptione æierna sit quæsitũ Franciæ regibus. Adde quòd potest fieri per statu-

Statutum contra alienigenas.

tum, vt nec alienigeoæ, nec forenses io regno, vel territorio aliquo possint acquirere immobilia: vel quòd in non subditum non possit alienari. de quibus differit egregiè Barba. in Rubric. de reb. eccle. non alie. io cap. a. vbi dicit Oldra. Laudensem, non mediocris authoritatis virum dispotasse hanc quæstionem in famoso studio Paduaoo, & determinasse tale statutum valere. per text. in l. 1. C. ue liee. habi. metra. lib. 11. l. dudum. C. de contrahen. emp. quòd tenuit Bart. in l. fin. C. de saero. eccle. l. filiusfa. §. diui. ff. de lega. 1. l. in quorum. ff. de pigno. & alia citat ad hanc rem Barbatius iu d. Rubri. vbi postea decidit valere statutum, quòd Doctor alienigena nõ legat ma-

Doctor alienigena.

ne: nec intret collegium Doctorum, quod est Bononiæ. quòd tamen non habet locum in Doctore eminentis scieotiæ. per l. sed & re-

Doctor eminentis scientia.

probari. §. valde diseiplinatos. ff. de execu. tu. qui tex. vulgaris est: sed iudicio Barbatij singu. & literis aureis notandus, quí disputai etiam de eo, quí facit testamentum ín terris Turcorum, vel Soldani Babyloniæ. & an is qni nulla habet bona, possit condere testamentum, & de obsidibus. post Bart. in l. quià latronibos. ff. de testa. & de peregrinantibus iu terram sanctam, & plerasque id genus egregias quæstiones in materia testamentorum: facii etiam quia extraneus & alienigeoa non debet gaudere commodo, & beneficio statuti, ex quo nõ sustinet onera ciuitatis. ita teuet Lndo. Ro. in consil. 221. post Angelum io consil. incip. cui d. actio quæratur. & Paul. de Ca. in consil. 342. per c. ecclesia. de constitu. l. 1. in fi. ff. de tuto. & cura. da. ab his. in ver. qui sunt eiusdem prouinciæ. tamẽ pondera quod lex dicit, vel ibidem domieilium habeot: facit etiam quod idem Barba. cuius Opera libenter lego, scribit in c. requirendum. de peeu. clerico. dicit quòd extraneus neque per se, neque per alium potest scquirere immobilia: quæ non præcise hue adduco, sed ad corroborationem legis. Hæc autem iura sunt consuetudinaria & localia. quæ multi lõge melius intelligunt quàm ego.

CAPVT XV.

Spuriorum ac Barbarorum, quí Albini dicuntur, viduæ dotes suas atque bonorum societatem non amittunt.

¶ Casus. Quidam Spurins vel Albinus decessit sioe liberis relicta coniuge. Lex dicit, quòd ipsa vidua debet ante omoia habere dotem suam, & dimidiam cõquæstuum & mobilium. ¶ Glossa. Ista consuetudo est rationabilis, & superius dictum est de societate, vxorem ob mariti damuati delictum nõ amittere dotem, neque donationem propier nuptias, oeque illam dimidiam quam societatis & communitaiis causa habet, ne pœnæ exira suos authores porrigantur. sic in hoc casu de spuriis, de quibus dictum est, quorum hæreditas si liberos non habeant, ad fiscum spectat: iiem de istis Albinis, quasi alibi oatis. nam semper dos fisco præfertur fauore matrimonij. l. marito. ff. solut. matri. eum simi. recitaiis. De spuriis, quia dixi, eos ali debere, tenei etiam Barba. in c. cum tibi. de testa. quòd debent dotari. & multa de illis.

CAPVT XVI.

Emancipatus, aut præsens, aut absens, atque à patris potestare manumissus ad parentum hæreditatem vocatur, vt cæteri, modo id quod emãcipa-

cipationis causa illi à patre donatum est, conferre velit sine fructibus quos ex ea re perceperit.

¶ Casus. Quaeritur de emancipatis, an cum caeteris succedant? Respondetur quòd sic, dũ tamen referant & cõmunicent eis res sibi donatas propter emãcipationem sine fructibus, quos perceperũt, quia eos non tenentur cõferre. ¶ Gloss. De emancipatione multa dixi, & in his claris puto percurrendũ. Haec autem constitutio est conformis iuri nouo, per quod sublata est quo ad successionem patriae potestatis, & emancipationis differẽtia. §. nullam. in Authen. de hered. ab intesta. cum simi. & quo pacto emancipati conferant suis, habes in l. vt liberis. C. de colla. & per scrib. late in eo. ti. in l. si emancipati. & intelligas, quòd emancipati conferant non solum suis: sed etiam inter se, & sui illis sublata dispositione illius l. si emancipati. l. t ff. de colla. & in titu. de coniung. cum emancipa. libe. per omnia enim sublatam intelligo in successionibus, & in accessoriis earum illam differentiã. Et hoc siue eodẽ iure patri succedant, seu vario contra l. filium. §. videamus. ff. de bono. pos. contra tabu. siue ex testamento, siue ab intestato contra l. t. §. pater. ff. de colla. tùm quia hoc iure successio ex testamento non habet locũ. tum quia illud correctũ erat per §. illud quoque. in Authen. de trien. & semis. & in Authẽ. ex testamento. C. de colla. Ista materia nõ est dubia, nec frequens, vt sit opus facere verbosum commentarium & prius hoc erat dictũ: sed addit vltimum de fructibus, quod est notandum. & conuenit iuribus praeallegatis in tit. & materia collationis.

Sublata est emancipationis differẽtia ab intestato.

Collatio per emancipatos facienda.

CAPVT XVII.

In mobilium quaestuumque successione ascendentes, descendentésve fratribus, caeterisque transuersalibus potiores sunt.

¶ Casus. Quaeritur, in successione mobiliũ & acquisitorum, qui praeferantur? Respond. quòd praeferuntur illi qui sunt de linea directa collateralibus. ¶ Gloss. Dictum est in secundo capite huius tituli, quòd bona profectitia, & paternum patrimonium. vt in l. 2. C. quando & qui. quar. pars debeat. libr. 10. non redit ad ascendẽtes, qđ est contra iuris dispositionẽ. Hic dicitur, quòd praeferuntur transuersalibus in successione mobilium, & conquaestuum, & aduentitiorum. quamuis de iure pater non habeat tantum ius in aduentitiis filij, quantum in profectitiis. l. cum oportet. C. de bo. quae libe. Sed hoc fit, quia patrimonium quod ab antiqua generis stirpe profectum est, ipsi generi ac posteritati, ipsique lineae, videtur affectum esse: ideo fit transitus in fratres, caeterosque posteros ex ea propagine deductos. & bona mobilia & conquaestus aduentitij, vel quasi castrenses, acquiruntur ascendentibus in compensationem, quae bona non habent illam radicem veterem: & id genus consuetudinum valere probatum est in d. c. 2. & videntur mihi haec iura cogitasse ad quãdam aequitatem, cum in plerisque iuris partibus, transuersalium conditio fit deterior: vt dixi in tit. de feudis: in aliquo releuentur, vt iura volunt, vt habeant patrimoniorũ successionem prae ascendentibus. Illis autem alia cõferantur. habes aliqua de hac re per laco. de Ferra. de haered. ab intesta. & tex. ac scri. in §. frater. Iostitu. ad Tertul.

Patrimonium ad ascendẽtes non redit.

Transuersalium conditio.

Fundamentum et declaratio.

CAPVT XVIII.

Qui se haeredem gessit simpliciter: eos qui cũ inuentarij beneficio adire volunt, excludit, solusque fit haeres.

¶ Casus. Erant duo fratres Titij, haeredes legitimi, vnus nolebat esse haeres nisi sub beneficio Inuentarij: alius gesit se pro haerede simpliciter. Respon. quòd iste praefertur illi, & eum excludit. ¶ Gloss. Inuentarium, est descriptio omnium bonorum defuncti, facta coram iudice citatis, quorum interest, ex forma tradita in l. fin. C. de iure delibe. quod facit haeres, vt non teneatur supra vires haereditarias: eiusque priuilegia qui eum Inuentarij beneficio adiit in illa l. describuntur: & poenae quas patitur is, qui non fecit in §. quia verò. in Authent. de haere. & Falci. & in dict. l. fi. quod ecclesia, fiscus, monasterium monacho succedens, & pater filio peculij iure, & filius arrogatus patri arrogãti, & alij per Doctores traditi in locis allegatis facere non tenentur. Tu autem aduerte quòd hic tex. praefert eum qui simpliciter vult esse haeres aliis scrupulosis, & de haereditate dubitantibus: fauore creditorum id factum puto, & legatorum, argoment. eorum quę Doct. dicunt de iure accrescendi in l. 1. ff. de acquiren. haere. l. 1. C. quan. non pet. par. Item nota quòd de iure digestorum Inuentarium non erat introductum. vt scribit Barbatius in Rub. ff. de acquir. haere. Adde, quia est sumptus in Inuentario faciendo plerunque maximus, & qui haereditatis per tionem exhauriat. vnde Bart. dicit in l. Mediterraneae. C. de anno. & tribu. li. 10. quod non est faciendum inuentariũ, quando plus sumptus fieret, quàm vtilitatis afferret.

Inuentariũ quid sit.

Inuentariũ facere qui non tenentur.

Praefertur qui simpliciter vult esse haeres.

Inuentariũ ob sumptum remittitur.

CAPVT XIX.

Feudarium praedium in censum alicui datum, census naturam habet in accipientis successione: ac instar censualium inter eius haeredes diuiditur: quamuis is qui tradidit illud praedium feudi, non census titulo possedisset.

¶ Casus. Titius habebat fundum, tradidit eum alicui in cẽsum, cum ipse haberet in feudum: postea haeredes eius qui in censum acceperat, voluerunt illum fundum diuidere, primo-

primogenitus petebat suam prærogatiuam. Lex ista dicit quòd non habebit: sed reputatur inter eos censuale.

CAPVT XX.

Feudarium prædiū in perpetuum conductum, aut ad longum tempus, vitámve cuiuspiam vectigalis nomine acceptum: etiam si is qui tradidit fidem sibi exceperit inter accipientis, tradentisque hæredes feudi naturam non mutat.

¶ Casus. Ego habebam feudum quod tradidi alicui ad redditum, vel rentam, seu perpetuam, seu ad tempus. quæritur vtrùm sortiatur naturam censusvel alodialium? Respondetur, quod non mutat suam naturam feudi, tam quò ad hæredes accipientis, quàm tradentis.

CAPVT XXI.

Si quis feudo suo tributū annuum imposuerit: aliterque vectigalem fundum feudarium constituerit. ipsum quoq; vectigal feudi naturam in successione sortietur: tamersi in feudum datum non fuerit. nisi fiduciaria venditione id factum sit: tunc enim mobilium instar erit, si intra tempus redemptum fuerit. sicque inter hæredes diuidetur.

¶ Casus. Ego constitui vel vendidi tibi redditum annuum super feudo meo. quæritur, nunquid ille redditus fit de natura feudi? Respondetur quòd sic: nisi sit venditus cum facultate redimendi, & sit redemptus: tunc sequitur naturā mobilium. Feudariū prædiū.

¶ Glos. In his tribus capitibus est quæstio, an feudum seu fundus feudalis in censum datus, sequatur naturā census, & mutet naturā feudi. sic de feudo dato in perpetuam vel temporalem emphiteosim, vel super quo constitutum est tributum seu vectigal, quæ dicitur renta, & de fiduciario vectigali sub facultate redimendi. & de istis dictum est sæpe in tit. de feudis, nunquid naturam feudi mutet: dictumque est non mutare, nisi quādo fiduciaria vēditio est: tunc rei mobilis instar habet. De censu verò quòd feudarium prædium in censum datum, quantum ad diuisionem faciendam inter hæredes censuale reputetur, hic à principio cautum est: quia in præiudicium domini vel patroni non sit: quominus semper ei fides & laudimia debeātur. quantū verò ad ipsos hæredes, census loco est: & æqualiter diuiditur sine vlla antiquitatis prærogatiua: quia mutauit naturam feudi in censum ob census dignitatē. facit §. similiter. in ti. si de inuestitu. in vsi. non posset autem dari pignori sub pacto legis commissoriæ. ca. t. de feud. da. in vicem le. commis. & facit text. in

An fundum feudalis in censum datum mutet naturā feudi

Feudū sub pacto l. commissoria dari nō potest.

c. 1. §. dnnare. qualiter olim feu. pote. alie. vbi potest locari etiam perpetuo: dum tamen nō esset fraudulenta sub liuellario nomine pro vilissima duorum denariorum pensione. & in ca. quid iuris sit si post aliena. fau. vas. recuperet. ibi pro liuello ei datur singulis forte annis quinque & Azo in Sum. de loca. §. item morte. dum dicit à vasallis solitum locari vsque ad 20. annos. & dicitur libellus. vide quę dixi in ti. de feu. quæ Iason de feudis in materia liuellarij contractus.

Feudū perpetuo locari potest.

Liuellus.

CAPVT XXII.

Prædium à parente quæsitum, eo mortuo, filiorum atque posteritatis patrimonium est.

¶ Casus. Pater meus acquisiuit vnum fundū. quæritur eo mortuo, cuius naturæ, & cui acquiratur? Respondetur, quod acquiritur mihi, & est patrimoniū meum. ¶ Glos. Patrimonium dicitur late, quicquid in bonis nostris est, de quo possumus liberè disponere. sed stricte dicitur illud qđ à maioribus nostris quęsitum est, sicut feudum paternum. text. est in l. 2. C. quando & qui. quar. pars debe. & hic dicitur quod est patrimonium, & paternum censetur etiam, si à patre aut matre quæsitum sit: non ab auo vel maioribus. incipitque id quod à patre est acquisitum esse patrimonium, eiusque naturam sortitur vt ad posteritatem trāseat, nec ad ascendentes redeat. vt in c. 2. huius tit. dictum est. profectitia enim sunt, quæ vel à patre, vel ab auo, aut ascendentibus profecta: quæ dicam etiam si ab ipso tantum patre stipitē habeant. iur. l. cum oportet. l. cū non solum. C. de bo. quæ libe. l. 1. C. de bo. mater.

Patrimonium quid sit.

Profectitia quæ dicam iur.

CAPVT XXIII.

Si quis prædium vbi domus sit & mansio, ruinæve, aut mansionis vestigia, & circuniacens iugerum in vectigal annuum, quod fundiarium dicitur, alicui dederit: poterit eius filius primogenitus ex vetustatis prærogatiua pro mansionis iure illud vectigal prædiariamque hypothecam accipere.

¶ Casus. In hæreditate patris mei nullum erat manoerium: sed vestigia & ruinæ apparebant, vel erat vnum, sed modici valoris quod datum erat alicui ad redditum annuum seu rentam. ego primogenitus volui capere illam rentam loco manoerij. Respondet quòd ego possum.

CAPVT XXIIII.

Quòd si diuersorum prædiorum feudalium causa illud vectigal debeatur: inque pluribus sint ædificia, in vno tantum loco mansionis suæ iura

iura facta cæterorum æstimatione capiet: nõ habita aliorum ædificiorum ratione. reliquumque, vt cætera feudaria diuidetur.

¶ Casus. Pater meus habebat multas domos feudarias, quas tradidit omnes alicui ad redditum annuum super omnibus constitutum insolidum. ego volui capere totũ redditum pro mancerio meo. Respon. quòd nõ possum: nisi pro vnius domus seu mancerij æstimatione. Si quis prædium. ¶ Glos. Dictũ est superius de feudis, quòd antiquior masculus habet quædam iura & prærogatiua: is ratione antiquitatis pro conseruatione familiarum, ac præcipue habet vnam domum & mansionem & circumiacens iugerum, id est, qđ dicimus caponis volatum. nunc docet quid iuris, si illud principale moncerium (vt ita dicã) sit datum in emphiteosim, vel redditum annuum, & renta quod dicunt fonciariã & primæuam, quę fundi traditi causa debetur tradenti: nunquid illa pensio seu vectigal possit ab eo, si videatur, capi loco suæ mansionis, & item si vectigal illud super diuersis mãsionibus constitutũ sit: super qua re hic prouidetur à legislatore, vt in tex. patet. si quid enim loco alicuius rei sit surrogatum, illius naturam sapere debet. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quia cautio. assumitq; naturalem, nõ accidentalem qualitatẽ illius l. certi condictio. ff. si cer. pet. not. in l. cum fundo. §. si fundus. ff. de iure dot. quem videas in huius rei argumentum. reliqua satis clara.

Declarat regulã surrogatum.

CAPVT XXV.

Institutionem hæredis, substitutionemque hoc iure pœnitus abrogamus. Exhęredationem verò ex causis in iure comprehensis fieri permittimus.

¶ Casus. Dicit quòd non licet hæredem instituere, vel substitutionem facere de cõsuetudine. Sed bene potest quis filios, vel hædes legitimos exhæredare ex causa secundum formam iuris. ¶ Glos. In primo capite dixerat institutionem locũ non habere. nunc ad substitutionem extendit edictum. Nam si institutio locum non habet, quo pacto erit substitutio, quæ est secunda institutio. vt no. in l. 1. & in Rubri. ff. de vulga. substi. Ad exhæredationis verò causas, quæ in iure comprehenduntur, tollendas, nullo pacto procedit: quæ sunt in iure quatuordecim in §. aliud quoq;. vers. causas. vt cum de appel. cogno. colum. 8. quas exprimere opus est. vt voluit Bart. in Authen. ex causa. C. de libe. præter. à plurimis Doctoribus egregie repetitæ. Et habes text. sing. in l. pe. ff. de cura. furio. quod si pater exhæredat filium bona mente, debet causam exprimere. nam ibi filium prodigum exhæredauit, eiúsque nepotes instituit: & ipso iure in eos transit exhæreditas. ita etiam tenuit Bartol. in l. cum ex filio. ff. de vulg. & pupil. sub. Multa habes per gloss. ordi. in ca. Quintauallis. de iureiu. per Spec. in tit. de instru. ædi. §. 14. versi. si autem per Alexan. Iaso. Igneum subtilissimum huius Academiæ alumnum & ciuem, & alios in Authen. ex causa. per Bart. & scrib. in l. quidam cum filium. C. de ver. oblig. & alias huiusmodi remissiones quas facio, vt videant plura qui voluerint per ocium legere. Sed quia hic text. dicit ex causis in iure comprehensis: est quæstio, an si sit causa similis, possit fieri, vt puta, si filius vxorem ignominiosam duxerit: quia ex ea causa poterat olim exhæredari. hodie non potest: quia non possit exhæredari hodie, nec ei alimenta denegari, nec dos omnino: sed bene diminui per l. 4. §. emancipatus. ff. de bono. posses. cõtra tabu. & ex his causis possunt alimenta denegari ingrato: ex quibus potest exhæredari. l. si quis à liberis. §. si quis ex his. ff. de libe. agno. Vnde dicit quòd si filia quæ peccauit in corpus, quæ nec ali nec dotari debeat à patre. vt nota. Specu. in titu. qui filij sint legi. §. pen. versi. quid si filia. & Bal. in l. si. C. de dot. promiss. & etiam exhæredari. d. §. causas. facit l. palam. §. quæstum. ff. de ritu nupt. si tamen pœnitentiam egerit, debet ali & dotari, vt illic voluit Specu. in versicu. quòd si pœnitentiam. l. imperiales. C. de nupt. cap. ferrum. 50. di. Bald. in l. si filia. Cod. de inoffic. testamen. Cano. in cap. Quintauallis. de iureiuran. ex quo infert, quòd filius exhæredandus à patre ob ingratitudinem, si viuo patre egerit pœnitentiam, vel ante conditum testamentũ, non poterit exhæredari, nec ei alimenta denegari. Tamen videas Felynum tenentem contrarium in c. Rodulphus. column. 4. de rescript. cuius opinio contra Alexand. est nimis dura, & illa sanior esset: Deus enim pœnitentibus nos parcere docuit. nã & supplicibus & prostratis leones parcunt, vt Plinius ait. Plura de hac re per alios Moder. hæc enim mihi magis probabilis opinio semper visa est, & magis communis: & quæ potius obseruaretur in foro contentioso: cum in dubiis iudex humaniorem sententiam ferre debeat in exhæredatione & odiosis ac pœnalibus. l. interpretatio. de pœnis.

Substitutio. *Causã ingratitudinis.* *Io. Igneus.* *Aurelianus Doctor.* *Ignominiosam vxorẽ ducens.* *Filia quæ ĩ corpus peccat.* *Pœnitẽtia delet peccatum.* *Iudex humaniorem sentẽtiam sequi debet.*

CAPVT XXVI.

Si quis monasterium ingressus, atque professus religionem prius fuerit, quàm de bonis suis mobilibus, ac soli disposuerit: huic proximiores hæredes sunt, non aliter ac mortem naturalem passo.

¶ Casus. Titius ingressus est religionem, & professus antequam de suis bonis disponeret: postea voluit ea donare, vel de illis dispo nere. Lex dicit quòd non potest, sed hæredes eius legitima omnia eius bona capient.

¶ Glos. Hanc legem ego crediderim nec cœlestineusium, nec illorum qui solẽt ex l. Deo

nobis. Authenti. ingressi successiones petere causa facta: sed ne appetat ingressorum hæreditates. Nam & qui causa successionis ad religionis ingressum prouocāt quospiam, eorum hæreditate sunt indigni, ex sententia Anto. de Rosellis, & aliorum in d. Authen. & d. l. Deo nobis. quod nec Iaso. reticuit. Est ergo hæc lex iuri contraria, sed non omnino caret ratione quā præmisi. argu. l. aufertur. ff. de iure fisc. cum simi. Est contra iura ciuilia in locis prædictis, & canonica in ca. in præsentia. de proba. & illic scri. vbi & multa Felinus, sicut Ias. in d. Authen. & iuris dispositio non procedit in ingressis religionem eorum qui non sunt capaces hæreditatum: vt mendicantes sunt, per not. in cle. 114. de verbo. sigoi. vt late Anto. & reliqui in d. ca. in præsentia. Secundò nō procedit quo ad legitimam descendentium. Authentic. si qua mulier. C. de sacro. eccle. c. cum simus. de religi. domi. cuius intellectue est varius, ad eiusq; enarrationem Panor. desiderat integram legere decretalē. Tertio non procedit si professi non fuerint, aut ante professionis annū obierint, non imputando tempus varium, sed continuum: vt Cy. in d. Authen. cano. in d. c. in præsentia. cū aliis de hac re per Modernos illic traditis. Tu autem aduerte quòd dixi ab initio, non esse bonum, si ab aliquo abbate vel prælato instigatus sit. nā hoc casu perdunt eorum successionem, quos induxere variis persuasionibus. per text. singul. in c. constituit. 20. quæst. 3. & gloss. in cap. penulti. de offic. delega. Item ad finem. quia quæ text. concernunt, dicenda sunt. quia dicitur nisi disposuerint ante ingressum: facit quia etiam de iure possunt testari & disponere ante professionem, prout eis placuerit. c. quia ingredientibus. 18. quæst. 3. cano. in d. ca. in præsentia. vbi si voles, nihil non videbis. Nam ego paucis contentus sum, videorq; satisfecisse textum exponendo, vel ratione, vel lege.

Prouocantes ad ingressum religionis. *Monasterium est hæres de iure.* *Mendicantes hæredes nō sunt.* *Professio continuum tempus requirit.* *Inductio ad religionem.* *Ante professionem quis disponit de bonis suis.*

CAPVT XXVII.

Nepotes, consanguinei ac vterini auunculis patruisq́; ac consanguineis in capita succedunt, nisi quòd in feudis masculi paris gradus fœminas excludunt: vt prius dispositum est.

¶ Casus. Quæritur quomodo succedant nepotes ex vtroque latere suis auunculis, vel patruis & consanguineis? Respondetur quòd succedunt in capita, quando sunt paris gradus, nisi in feudis, in quibus fœminæ nō succedunt, si sint masculi paris gradus cum eis. ¶ Glossa. Quod in capita succedunt, quando sunt proximiores, ast conuenicns iuri in tit. vnde cognati. ff. & C. per totum. & quòd excludantur fœminæ in feudis, est prius declaratum in titu. de feudis.

CAPVT XXVIII.

Collaterales, & hæredes, & donatarij esse possunt ex contractu Inter viuos.

¶ Casus. Habebam duos fratres, ego donaui vni inter viuos aliquid: postea me mortuo ipsi volebant succedere mihi, ille cui nihil donaueram, voluit in plus succedere? Respondet lex quòd non debet, quia donatio tenuit. ¶ Glossa. Quod quis non possit esse hæres & legatarius, cautum est in cap. 2. tit. de donatio. testamentariis & causa mortis. per l. legatum. ff. de lega. 1. ex contractu inter viuos quis percipere potest rem donatam, & donatori succedere. nec eam rem conferet, si sit collateralis: vt hic intelligitur. si verò esset directus, conferret: vt in primo capite illius tituli dictum est. Item quia iura non dicunt quòd teneantur inter se collaterales conferre donationes: sed loquitur de directis. vt per totum titu. de colla. bono. ff. & C. insuper potest esse donatarius & hæres, & si onera vel debita excedant hæreditarias vires, non tenebitur donationem in hæreditatem adducere: sed eam retinebit & ex hæreditariis bonis satisfaciet. ita potest ista consuetudo applicari.

Donatarius & hæres. *Prima ratio.* *Alia ratio.*

CAPVT XXIX.

Abstinendi beneficium hoc quoque iure quibuscunque legitimis hæredibus concedimus: iusque deliberandi, ei qui se nondum immiscuerit, quamuis apud iudicem super adeunda hæreditate sit interpellatus vsque ad quadraginta dies tantum post interpellationem iudiciariam porrigimus.

¶ Casus. Quia de iure prætorio sui & legitimi hæredes habent ius abstinendi, & datur hæredibus ius deliberandi, quæritur vtrum etiam de consuetudine detur? Respondetur quòd sic. & postquam legitimi hæredes conuenientur apud iudicem à creditoribus vel legatariis, habebunt adhuc quadraginta dies ad deliberandum. ¶ Glossa. In prima parte tribuit beneficium abstinendi, per quod nemo potest cogi se immiscere legitimæ hæreditati, quemadmodum & à prætore datum erat suis & necessariis, quibus ex l. 12. Tab. erat necesse tam ab intestato, quàm ex testamento hæredes esse. Nam his prætor permittit volentibus abstinere ab hæreditate, vt potius parentum, quàm ipsorum bona à creditoribus possideantur. & satis est quòd se non immisceant. §. sui in fi. Institu. de hære. quali. & differen. l. ei qui se. ff. de acquir. hære. l. 1 C. si vt se ab hære. absti. l. necessariis. ff. de acquiren. hære. vbi communis opinio est, quòd non sit fundata intentio creditorum contra hæredem filiū ex eo solo quòd probatur non abstinuisse. nam interim dum non se immiscuerit, potest abstinere: nec ante conueniri potest, per argumen. d. l. ei qui se. per Scrib.

Abstinendi beneficium. *Intētio creditorū vbi sit fundata.*

in l.

in l. si filius qui se patri. ff. de vulga. substi. & transfertur istud beneficium cum hæreditate non adita. l. si quis filium. §. t. ff. de acqui. hæredi. quod illic egregie declarat Areti. Postea autem de iure deliberandi docet quòd de iure ciuili est datum in l. fina. §. & hęc quidem. C. de iur. deliba. per quem probari potest & ius abstinendi à iura ciuili confirmatum, & ius deliberandi concessum. de qua re scrib. in l. qui se patris. C. vnde libe. nam Bal. dicit se ponderasse præ omnibus illum text. in §. & hęc quidem ad probandum, quòd ius abstinēdi esset datum à iure ciuili. ibi autem datur annus à principe, nouem menses à iudice: bis à iure dantor quadraginta dies fauore creditorum: vt in §. s. d. l. scimus post interpellationem, id est conuentionem in iure factam, & vides fere quòd hoc iure quadraginta dierum terminus est frequens. An autem intelligi debeat, quòd teneatur vltra vires hæreditarias, etiam si Inuentarium fecerit, vt in d. l. fi. §. fina. autem hoc aliquis. videtur quòd sic: quia deliberauit: & nihil est circa id per hanc constitutionem immutatū. Alia non sunt hic necessaria, quanuis de hac materia deliberandi latissima sit arena.

Ius abstinēdi transmittitur. Ius deliberandi.

CAPVT XXX.

Molendina in nauibus structa quæ mobilia sunt, alioque facilè transferri possunt. item ea quæ ventis aguntur præter pedem & pilum (qui burdo dicitur) mobilium appellatione censeri statuimus.

¶ Casus. Quæritur de molendinis, verùm sint mobilia vel immobilia? Respondetur q̄ molendina quæ in aqua sunt, & ea quę ad ventum mouentur, præter pedem & burdonem, sunt mobilia. ¶ Glossa. De molendinis superius dictum est, quia Scrib. in l. quominus. ff. de flumi. & Bart. in tractatu Tyberiades. de hac re dicunt, scilicet de iure faciendi molendinum. Hic autem docet satis impertinenter ad titulum de quibusdam rebus quæ mobiles censentur: vt de his molendinis, quorū duæ species sunt. Nam quædam aquarū impetu mouētur, alia ventis agitātur: habentq; alas longiores, cuiusmodi fere in Belsia sunt, illisq; regionibus quæ fluminib. fontibusq;, aut torrentibus carent, & de istis in iure nihil cautum. Quod verò inter mobilia censentur, non est mirum, cum & aliò natura traduci possint. ar. l. mouentia. ff. de verbo. signi. ego alibi dixi de his quæ mobilium appellatione continentur, quæve solo non sunt affixa, vt illic perpetuò sint: vel vt illine sine rei corruptione possint amoueri. De molendinis habes clarè admodū permultas quæstiones apud Petr. Ferra. in for. li. in confes. pro seruitutibus. & de Mola, & Meta, & Cacillo habes elegan. text. in l. cum de lanionis. ff. de fundo instruc.

Molendinorū duæ species.

CAPVT XXXI.

Omne vectigal quod ex traditione aut licitatione fundi creatur, soli ac fundi esse dicitur: prædiariumq́ue ac perpetuum esse censetur.

¶ Casus. Ego tradidi fundum ad redditum, vel ex licitatione est adiudicatus alicui pro redditu anno certo, quæritur vtrū sit immobilis ille redditus & fonciarius? Respondetur quòd sic. ¶ Glossa. De his iam sæpe dictum, & ista vectigalia seu rētæ istæ perpetuæ quæ ob fundi traditionem creatæ sunt, fundiariæ appellantur: quia ob fundum traditum, ei qui tradidit, debentur, quæ præferuntur cæteris etiam fisco. l. si pignus. ff. qui potio. in pig. habe. Ideoq; immobile censetur: quia fundo immobili adhæret, & accessoriū sequitur naturā principalis, quando est principali necessariò accedens. Hic autem mentio de licitatione, de qua nihil hactenus audisti. Ego dico licitationes duas propriè species esse. vnam quæ inter priuatos fit, vt in iudicio communi diuidundo. l. t. & 3. C. com. diui. vbi videas bonum text & formam eius quando communis domus, aut fundus non potest æqualiter & commode partiri, fit licitatio. Altera est in prædiis aut vectigalibus locandis plus offerenti, de qua loquitur text. in l. licitatio. ff. de vectiga. & commissis. & in tit. de loca. re. ciui. & de vendi. re. ci. C. libr. 10. & in l. si tempora. de fide instru. & iure hastæ fisca. eo. lib. vbi Ioan. de Platea. Si ergo licitatione traditum fuerit prædium, aut priuatum, aut publicum pro annua pensione, immobile censetur, & fundiarium est. De licitatione autem lege Specu. in titu. de in integ. restitu. §. 2. ad princ. In fine legas abunde Barbatium in l. Stichum. §. stipul. ff. de verb. obligatio. qui latè disputat an redditus annui sint mobiles: & dicit quod perpetui sunt immobiles, alij non.

Primani creditores qui fundū tradidere.

Licitationis duæ species.

CAPVT XXXII.

Fructus pendentes omnes immobiles censentur in successionis quæstione: nisi cum vites ligatæ sunt: earum enim fructus eo anno mobiles censeri in hoc præfecturæ territorio citra Censæ flumen.

¶ Casus. Quæritur vtrum fructus pendentes, puta vites & segetes sint immobiles? Respondetur, quòd sic, nisi vites iam ligatæ sint, quarum fructus reputātur mobiles eo anno in territorio ad hinc Censæ fluuium. ¶ Glos. Ratio est in l. fructus. ff. de rei vēdi. quia sunt pars rei. sicut ergo res ipsa est immobilis, ita & ipsi fructus adhuc rei inhærentes: quia cedunt solo. qui ergo succedit in prædiis, etiam fructus pendentes habet. excipit in vitibus ligatis. quia ita obseruatur in territorio præfecturæ: eo quod opera maxima in

Declaratio.

Omnes vitium cultura.

illis iam est adhibita. de satione, pastinatione, sulco, scrobe, colligatione, repastinatione, occatione, pampinatione, cæterisque ad vitium culturam spectantibus, habes apud Columellam quem Plinius citat. & habes in l. qui pendentem vindemiam. ff. de act. empt. ibi vuam calcare, & mustum euehere. Habes etiam ad hanc legem text. in l. diuortio. ad princ. ff. solu. matri. quid sit istud flumen, patriotæ sciunt: nec admodum curo: sed audiui esse fluuiosum qui labitur ad põtem monachorum citra largolium.

CAPVT XXXIII.

Vectigal etiam fiduciaria lege constitutum in prædium aliquod eo nomine traditum, immobile est.

Vectigalia redemptubilia.

¶ Casus. Dicit q etiam rentæ ad reemere, vt vulgariter loquar, sunt immobiles: etiam si cõstitutæ sint. ¶ Glos. De his rentis, quas vocant ad reemere cõstitutis super certo fundo eius rei causa tradito, q sint immobiles, ideo est: & fundi causa creatę sunt, & ob traditionem fundi ad onus illius pensionis: quamuis redimi possit ex facultate cõcessa. aliud esset, si quis ob pecuniam mutuò acceptam constitueret decem annua sub illa facultate conditione fiduciaria: de qua dictum est, quia non ratione fundi esset, & de ea renõ loquitur iste tex. loquitur enim de prædio dato ad pensionem. tamen propter generalitatem aliud dici posset: tu videas quæ prædicta sunt.

CAPVT XXXIIII.

Statutis lanionũ, quibus certa forma est, eorũ mensis succedendi tradita nullo pacto his legib. derogamus, sed ea in suo robore esse volumus.

¶ Casus. Laniones & macellarij, qui becarij dicuntur, habent quædam statuta, in quibus succeditur eorum banchis & mensis, seu officinis. quibus ista lex non derogat. quia sunt præscripta. ¶ Glos. Laniones qui & macellarij & carnifices dicuntur, & beccarij vulgo appellantur: & habent mensas, pondera, ferramenta, quibus carnes laniare solent. Item toncinas, cultros, dolabra: quæ describuntur in l. cũ de lanionis. in prin. ff. de fun. instruct. Habent autem isti leges suas, & sua statuta ab antiquo obseruata: eisq concessa & priuilegia quædam cuiusmodi sunt, quæ apud nos ouationes dicuntur: in quibus ipsi eorumq liberi ouare, legatari, ac commessari solent: quæ inter eos obseruantur, vt sunt statuta inter mercatores, atq omnes fere artifices, quæ pro lege sunt. Habes de istis bestiaugatiis tex. in l. quod ad præsens, & in l. æternam. C. de murilegu. libr. 11. vbi Ioan. de Plat. dicit quòd statuta. conuentiones macellariorum violati possunt: superueniente publica necessitate in populo, & indigentia annonæ. cessant enim omnes exemptiones & priuilegia in publicis

Laniones & eorũ instrumenta.

Ouationes.

Statuta macellario. violari possunt.

subuentionibus. l. vni. C. ne lic. in empti. spe. se excu. & l. fin. de qui. præsta. nemi lic. se excu. C. libr. 10. alioqui cessante publica necessitate, non est illorum moribus derogandum, vt hac l. fit. ipsiq vix paterentur, cùm id genus hominum rude & contumax sit, parúmque reuerentiæ etiam in ecclesiam habet: vt est fere omne id genus hominum sanguinarium & ferox. à quibus olim occisi, & vexati sunt huius academiæ alumni & studiosi, vt ex veteribus libris & monumentis constat apud nos: quia homine imperito nihil quicquam est iniustius.

De retrahendis venditionibus.

CAPVT I.

SI quis proprium ac patrimoniale prædium vendiderit: vectigalisve, autę hypothecæ nomine, obligauerit ac distraxerit extraneo: minimeq; ex eo stipite ac latere vnde profectum est prædium coniuncto: licet proximiori ex ea radice venditoris cognato intra annum, & diem venditionem reuocare: sibiq; rem venditam, emptori preciũ sortemq; traditam, simul & iustos sumptus ac impensas refundendo vendicare.

¶ Casus. Titius vendidit fundum patrimonialem: non ab eo acquisitũ extraneo alicui: quia nõ est de linea, vnde ille fundus est profectus. alius de alia linea & parentela voluit retrahere & reuocare. Responde quòd potest intra annum & diem restituendo emptori & offerendo precium, & sortem principale cũ impensis legitimis. ¶ Glos. Hic tradit de beneficio retractus quod parentibus à iure traditur & cognatis. i. coniunctis vẽditori ex eo stipite; vnde processit res vendita: ne extra familiam res exeat. Sicut iure diuino licitum non erat possessionem transire de tribu & de familia: nulliq alij poterat venundari: nisi ei quem propinquitas sanguinis expectabat, vt Hierony. scribit in 32. c. Hieremiæ. vbi, tibi competit ex propinquitate emptio: facit l. 1. C. de damno. ciui. libr. 10. l. scripto. in fin. ff. vnde libe. à maioribus enim profecta sunt: & per maiores posteris collata, argu. l. 3. ff. de interdict. & relega. facit huc præter no. in l. dudum. C. de contrahen. empt. quæ resistit huic legi prima fronte. tex. in l. voluntas. C. de fideicom. l. peto. §. fratre. ff. de leg. 2. l. 1. C. de priui. credi. c. 1. per quos fieri [illegible] in feudis. Licet ergo non sit alienatio prohibita, q abhorret illa lex dudũ, sicut etiã per has quæstiones, alienationis interdictio sublata est: tamen

Retractus beneficiũ.

Ius diuinũ.

Ius ciuile.

tamen conceditur proximo retrahere, vt in familiã redeat. Et de huiusmodi statuto loquitur Albe. in 1. part. statutorum, quæst. 93. Statuto inquit cauetur, quòd si quis alienenerit rem immobilem extra parentelam, possit aliquis de parentela intra annum proximum oblato precio recuperare: da quo in ca. constitutus. de in integrum restitu. si dat rem immobilem in solutum creditori, non poterit recuperare. Idẽ tenet Specu. in tit. de emp. & vendi. fol. vii. ver. sed post statutum. Et Albe. in l. statu liber. §. quintus. ff. de statu li. & multa super alienationis verbo. an specialis hypotheca, & alia contineantur. vide per Andream Siculum in Rub. de re. eccle. non ali. de anno & die habes tex. in ca. 1. de capi. Corra. & ca. imperialem. §. item si quis. de prohi. feu. alie. Et de hac cõsuetudine, in l. statuto meminit Cy. post Iaco. da Rauen. in l. ea demum. C. de colla. vbi etiam Decius disputat: nunquid resoluto cõtractu precium loco rei succedat: vbi tenet, quòd non, contra Alexen. Id autem quod dixi de donatione in solutum post Albe. quòd nõ reuocetur, quia contrà disputat Io. de Plat. aduersus Andream de Barulo in l. 1. de fun. patri. C. li. 11. limitatur per eundem Albe. quando esset datum in solutum à iudice: quia est omnino necessaria alienatio: secus, si ab ipso creditore, per l. cum fidei. ff. de fidaicom. liber. Itẽ limita, cessante omni fran da collusionis. Ego tamen credo, quòd etiam si ex necessitata vendatur: dum tamen preciũ interuenerit, possit retrahi: & ita fit. Si verò vel donaretur sine frande, vel in solutum daretur, non esset retractabilis. quia amptio & venditio ex re & precio consistit: & ita obseruatur in materia huius tituli. Multa de materia huius retractus habes per cano. in d. c. cõstitutus. Legi etiã Repetitiones domini Bordelli, & domini Ioan. Ignei: Doctorũ nostratium elegantes & egregias super hac re, quibus pauca addi possint: licet multa dixerit & vtilia Boerius, quæ satis sunt.

In solutum data nõ retrahūtur. — *An resoluto contractu preciũ loco rei succedat.* — *In solutum data à iudice.* — *Bordellus & Igneus Aurelianẽ Doctores.*

CAPVT II.

Quòd si is qui prædium venditum retraxit, illud alteri vendiderit extraneo: à proximis rursus, eademq; forma reuocabitur.

¶ Casus. Ille qui retraxerit fundũ à me venditum, ipse alij vendidit, alius proximus volebat retrahere? Respõdet litera quòd potest.

CAPVT III.

Si verò frater, aut soror tua prædiũ à patre, aut matre quæsitum, neque à maioribus profectum: quod ex eorum hæreditate illi obuenerat, extraneo quoq; vendiderit: potes tu frater venditoris ipsius quoque liberi reuocare: patrui tamen auunculi ve, aut cognati illius id minime possunt, qđ ex eorum maioribus non est deductũ retractare. Idemq; de eo fundo, quod à patre quæsitum, filioque in successionem prædonarum, ab ipso alienatum sit, statuimus.

¶ Casus. Peter meus habebat vnum fundũ, quem ipse acquisierat, & non veniebat à maioribus suis: ego qui habui illum fundum ex successione, vel quia pater mihi doneuerat, ipsum vendidi alicui extraneo. Respõdet litera, quòd filij mei, vel freter meus poterũt retrahere: sed patrui, vel auunculi non poterunt. Quòd si is qui prædium. ¶ Glossa. In hoc capite deciditur de quodam dubio, quod plerunque fieri vidimus, an res semel reuocata per retractum, posit, si rursus alienetur, retractari: quia vetus consuetudo de hac re certa non erat: & priuilegia quæ sunt contra ius non duplicantur, neque non extenduntur. Sed ex idẽtitate rationis hic deciditur, quòd quandocunque alienetur, toties retractari posit per proximiores. Lex enim generalis est: & occurrit collusioni, & fraudi quæ fieret faciendo retractari per aliquem, vt postea illi cuius mandato erat factum reuenderet. excluderetque alios proximos de familia. per l. 1. & 2. de coll. deteg. Quod hic dicitur de fretre, est conueniens iuri ob proximitatem sanguinis. per not. in l. si fratris. C. de iure delibe.

Retractus secundus. — *Declarat fraudem.*

CAPVT IIII.

Qui prius in ius emptorem vocauerit, potior est: quanquam non proximior ob diligentiam. Concurrentibus verò pluribus eodem die ac hora vendicantibus: præfertur gradu proximior. Quòd si omnes æquales sint, æqualiter pro virili rem consequentur.

¶ Casus. Erant multi propinqui & parentes venditoris, quorum vnus qui non erat proximus ante alios vocauit actione retractus, vel suas obiationes fecit. Responde, quòd præfertur cæteris, sed in concurrentie diei & horæ præfertur proximior in gradu. & si sint multi æquales, diuiditur retractus. ¶ Gloss. Hic decleret quis ex pluribus cognatis vel cõsenguineis sit præferendus in retractu, & quòd diligentior sit præferendus, facit tex. in l. qui antem. §. sciendum, ibi. sibi enim vigilauit. & in l. pupillus. ibi suæ negligentiæ expensum ferent: & quia vigileui, meliorem conditionem meam feci: iora enim vigilantibus facta sunt, ff. de his quæ in freud. credi. fecit l. 4. C. de anna. except. cum contra desides homines, suiq iuris contemptores odiosæ exceptiones propositæ sunt: & prioritas ista etiam ex vna hora inducitur, vt not. in capi. pastoralis. de rescript. & hic cauetur, & est vulgatum

Quis in retractu preferatur. — *Vnius horæ prioritas.*

CAPVT XI.

Prædium non feudarium perpetuo annui vectigalis titulo venditum, retrahi non potest: ipsum tamẽ vectigal vendirum potest.

❡ Casus. Ego vendidi tibi, & tradidi fundum alaudialem in redditum seu rentam perpetuam. quæritur, an retrahi possit? dic quòd non. sed ipsa renta potest retrabi.

CAPVT XII.

Nisi in ea locatione precium aliquod interuenerit: quod locatori, eiúsue causa datum promissúmue sit: tunc enim precij causa retractus fit, licet in contractu celebrando nulla precij mentio facta reperiatur.

❡ Casus. Retento eodem themate pro illo fundo tradito ad redditum datum est adhuc aliquod precium: & fuit bursa dissoluta. Respondet, quòd propterea fit retractus, etiam si non sit facta mentio de precio. ❡ Glossa. *Alaudiale.* Prædium non feudarium, id est alaudiale & liberum, quòd vulgaris sermo dicit roturarium perpetuo locatum pro annno vectigali *Retractus non fit nisi precium interuenerit.* vel redditu, non retrahitur. quia non censetur venditum, nisi precium interuenerit. Ea est enim regula in retractu, vt sine precio non fiat: quia propriè fit de re vẽdita retractus. l. dudũ. C. de contrah. emp. sed emptio non est sine precio, vel ęquipollenti: vt fide habita. §. idem precium. Instit. de emp. & vend. ita hic cauetur de ꝓmistione, aut quoquo pacto res fiat siue in contractu siue extra contractum. ne collusio fiat, per l. 1. 2. & 3. ff. de collusi. detegen. *Locatio perpetua.* an autem & quando ista perpetua locatio alienationis verbo contineatur: habes per Barb. in Rub. de re. eccle. non alie. & dicas venire appellatione alienationis quæ est generalis, vt in l. alienationis ff. de verb. sig. & dixi in princ. de feudis. non autẽ venditionis quę habet substantiam & precium. Sic nec in statutis quibuslibet loquentibus de venditione: puta ꝙ soluatur gabella, nõ contineretur ista locatio. secus si diceret de alienatiõe. per no. in d. Rub. & per Francischinum in prima parte feudorum.

CAPVT XIII.

Qui proximitatis iure vendicare potest, ciusq; rei incapax non est, feudarium dominũ antecedit: excluditque à retractu rei feudariæ intra annũ, etiam si prior dominus euicerit.

❡ Casus. Vasallus vendidit feudum: dominus ipsum volebat retrahere: sed erat vnus consanguineus vasalli, qui etiã volebat. quæritur quis præferatur? Respondet, ꝙ ille qui est de parentela præfertur etiam si patronus prior conuenerit emptorem, dummodo intra annum veniat. ❡ Glossa, Proximus linearius pręferri dicitur in retractu feudi do- *Proximior præfertur.* mino feudi: qui rem à vasallo venditam potest reuocare feudi pro eodem precio, vt dixi in feudis, quia venit iure naturali ad retrahendum: ille verò iure feudi & merè ciuili, & quod de iure sit pręferendus is qui proximitatis nomine habilis est ad retrahendum: tenet & sentit Ioan. Fab. in titu. de empti. & vendi. Instit. in princi. & de feudo paterno est text. in tit. qualiter olim feu. pote. alie in §. pe. ibi: in prohibendo autem, vel redimendo potior erat proximi agnati, quã domini conditio, si tamen feudum erat paternum. licet Bald. tenuerit contra. in l. Imperator. ff. de pact. habes per Boeriũ alias quæstiones, quas omnino videas: quia nihil ita exactè tractauit, neque vnquam melius scripsit quàm de retractu. Habes etiam domini Bordelli, & domini Ioan. Ignei nostratium doctorum egregias repetitiones de retractu.

CAPVT XIIII.

Intra horas quatuor ac viginti ex quo res euicta proximo est, adiudicata decretáue, aut eessa sortis ac impẽsarum quæ tunc liquidæ fuerint refusio ac persolutio fieri debet; alioqui à retractus iure deciditur.

CAPVT XV.

Quòd si res sit controuersa: iudex lite iam contestata ex suo arbitrio tẽpus refundendi præfigere, ac vendicanti indicere poterit.

❡ Casus. Titius retraxit fundum per me venditum: emptor ei cessit, & obtulit in iudicio, vel iudicatum fuit super retractu. emptor autem petebat pecuniam. ille non habebat paratam. Lex dicit quòd debet eam dare intra 24. horas: nisi sit controuersia super retractu: tunc iudex poterit præfigere tempus soluendi. Intra horas. ❡ Glossa, Hic loquitur quo *Quo tempore sumptus refundi debeant.* tempore debeant impensæ legitimæ, ac expositæ causa rei quæ retrahitur per emptorem bonæ fidei refundi à retrahente: cuius rei in iure nulla mentio est. ꝙ autem non debeant tunc refundi, nisi sint liquidæ, id est de quibus in promptu apparebit. facit in simili de compensatione liquidi ad liquidum. l. fin. C. de compesa. cum si. quamuis compensatio *Quæ impensæ repetantur.* apud nos in foro seculari non habeat locum. Liquidum autem dicitur per testes, instrumenta, confessionẽ partis, & huiusmodi probationes quæ in promptu afferri solẽt. Auth. ad hæc. C. de vsu. vbi de liquidis fructibus. Et intelligas de impensis necessariis & vtilibus: inter quas est differentia, vt videbis in l. 1. impensæ. & per totum tit. de impen. in reb. dot. fac. ff. vbi necessariæ diminuunt dotem. vtiles cum fructibus imputantur, quod

nota. & vide illum titulum ad discernendū, si quęstio esset in materiam retractus, vt sæpe fit: aut alia de reputatione impensarum.

CAPVT XVI.

Fructus prædij, quod euincitur à proximis ex die motæ controuersiæ preciique oblati euincenti acquiri incipiunt.

¶ Casus. Quæritur à quo tempore fructus rei retractæ incipiunt pertinere ad retrahentam? Respondetur, quòd à tempore oblati precij, & motæ controuersiæ. ¶ Glossa. Bart. in l. ex diuerso. ff. de rei vendic. multa de fructibus, & qui fructus, & à quo tempore veniant, in l. indebito. ff. de cond. indebi. in l. si filiusfami. sub conditione. §. cum fundum. ff. de obliga. Sed ad hanc legem nota, quod glo. in l. sed si lege. §. si ante. ff. de peti. hære. dicit, quòd post litem contestatam etiam in iudiciis particularibus quis pręsumitur malæ fidei: quamuis in iudiciis vniuersalibus, vt ibi Barto. docet. cuiusmodi est petitio hæreditatis à die motæ controuersiæ, & denunciationis factę quis sit malæ fidei, vt not. in d. §. si ante. & in l. certum. C. de rei vendi. Dixi alibi de fructibus.

Fundamētum de tēpore fructuum.

CAPVT XVII.

Res tradita in vectigal seu redditum ad vitam conductoris, aut plurium sine pecuniæ interuentu, retrahi euinciq; à proximis non potest.

¶ Casus. Ego dedi tibi fundum pro annuo redditu ad vitam tuam, vel filiorū tuorum: an illud sit subiectum retractui? Respondet quòd non, nisi interuenerit pecunia.

CAPVT XVIII.

Qui proximitatis iure fundum euincit, reparandi causa factus, omnesque necessarias, ac vtiles impensas (quod sine fraude fiat) quas quidem probauerit, pleneque docuerit emptor restituet.

¶ Casus. Quæritur, de quibus impensis restituendis intelligatur? Respondetur quòd de necessariis & vtilibus, de quibus erit probatum.

CAPVT XIX.

Prædia quæ nepotibus aut cognatis aliisue remotioribus de familia ex patruorum vel auunculorum, aut consanguineorum, vel cognatorum successione qui huiusmodi prædia acquisierant delata sunt, si ab eis distrahantur, minimè retrahi posse decernimus.

¶ Casus. Auunculus meus acquisiuerat aliquem fundum qui mihi obuenit ex successione: ego illum vendidi, vtrum cadat in retractum? Respondet quòd non.

CAPVT XX.

Proprium patrimonialéue prædiū aūt vectigal fiduciaria venditione distractum intra redimendi tempora, hisq; profluxis intra annum ac diem à proximis retractari potest: siue facultas illa fiduciaria in venditionis contractu sit expressa, siue extra contractum ita conuenerit.

¶ Casus. Ego vendidi tibi fundum vel annuam rentam super patrimonio meo, sub facultate redimendi. quæritur an & quo tempore possit retractari? Respondet q retrahi potest intra tempus redimendi, & eo elapso intra annum & diem. ¶ Glossa. Hic ponuntur quædam leges circa retractus materiam, quòd sine pecunia non sit retractabilis venditio. quæ res prius declarata est, sicut de impensis. de cognatis autem est limitatio præcedentium. de fiduciaria venditione & facultate retrouenditionis, seu retroemptionis sæpe dixi: nec video hic esse aliquod dubium, vel in quo sit opus insistere. pergo ad reliqua.

CAPVT XXI.

Si quis proprium fundum annuæ pensionis nomine vendiderit ea lege vt vel totam pensionem vel eius partem redimere emptori liceat: intra annum diemq; à proximis fundus ille retrahi potest. eoq; tempore lapso non fundum ipsum euincere postea licet: vectigal tamen si redimatur, retrahi intra annum, diemque redemptioni proximum permittimus.

¶ Casus. Ego vendidi tibi fundum ad redditum annuum, & dedi tibi facultatem redimendi illum redditum seu rentam vel partem eius, quæritur vtrum ille fundus cadat in retractum? Respondetur quòd sic, intra annum & diem: & eo lapso ipsa pensio annua, postquā est redempta, intra annum & diem, retrahi potest. ¶ Glossa. Hic non est eadem species fiduciariæ venditionis quæ in præcedenti capite dicabatur, quandoquidem non ipsi venditori fundum retroemere per simulatum contractum conceditur: sed emptori, id est conductori pensionis onus & annui vectigalis redimendi potestas datur: vt fundus omnino sit ei liber. de qua re non vidi formam in iure. quia in l. 1. & 2. ff. si ager vectig. dicit tandiu frui eo agro qui in perpetuum locatur, quamdiu vectigal soluitur per conductorem hæredésue eius. tamen ita conueniri potest, & venditionis naturam sortietur ob pre-

Ex conuentione contractus iudicatur.

ob preciũ, quod in redimendi facultate continetur, est enim veluti simulata venditio. quamobrem hic permittitur retractus tam fundi quàm redditus.

CAPVT XXII.

Feudarium prædium retractui obnoxium, etiam donec emptor se in fidem contulerit, iustaq; patrono fecerit, atque ex eo tempore in annum ac diem à proximis reuocari potest.

¶ Casus. Ego vendidi feodum patrimoniale. quæritur quo tépore possit retrahi? Respondet, quòd potest intra annum, ab eo die ex quo venditor in fidem se contulit. ¶ Glossa. Dictum est superius feudum à vasallo venditum retractui esse obnoxium, & in eo retrahendo parentes præferri patrono. Hic docet intra quod tempus possit reuocari. nam emptor priusquam patrono fidem fecerit solueritq;, aut obtulerit iure laudimiorum, nullum ius in re habet, vt satis de hac re dixi in 2. & 3. cap. de feudis.

CAPVT XXIII.

Prædium quod ex permutatione accepisti, illius quod tradidisti naturam sortitur: dum tamen permutatio puta æqualisque fuerit.

¶ Casus. Ego permutaui tecum fundum patrimonialem. quæritur vtrum ille quem dedisti mihi ex pura permutatione sit patrimonialis? Respondetur quòd sic: & si ego védam, cadit in retractum.

CAPVT XXIIII.

Si eodem contractu decretóue diuersa prædia distracta sint, quorum aliqua ex venditoris patrimonio profecta, retractus atque legibus obnoxia erant, hæc secum alia quæ huiusmodi non erant, in retractum trahunt, & feudaria censualium ac contra confusionem faciunt: sicque omnia simul retrahi possunt ad hæc & mobilia illis annexa, cumque illis simul vendita decretáue, aut quoquo pacto ita distracta; vt retractui contractus subiiciatur.

¶ Casus. Ego vno & eodem contractu vendidi tibi multos fundos, quorum aliqui erant patrimoniales, alij non. Dicit quòd illi trahunt ad se alios. & omnia etiam mobilia propter illos retrahi possunt: Prædium quòd ex, &c. ¶ Glossa. Hic duo sunt capita quibus quædam metamorphosis inducitur: quia fundus ex permutatione acceptus, illius naturam assumit, qui traditus est quo ad retractum. Si enim is qui traditus est, erat retractui obnoxius; iste qui pro eo est acceptus, sit etiam obnoxius. Nam de iure subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. l. prima. §. hæc actio. ff si quis testa. lib. es. ins. fue. quæ loquũtur de surrogatione actionis. & Bartolus latè in d. §. hæc actio. & pro hac lege habes à me casum à simili in l. si donatæ. §. si sponsus. ff. de dona. inter vir. & vxor. vbi si sponsus donauit alienum anulum sponsæ, & postea constante matrimonio pro illo suum dedit: valet donatio, quia istud sapit naturam illius, nec videtur noua donatio: sed permutatio. facit l. cum filię §. fin. ff. de condit. & demonstra. In alio capite, vbi vna res trahit ad se alias, quãdo eodem contractu alienantur: quia contractus est indiuiduus, & non debet claudicare. & facit quia etiam sub vniuersitate rerum veniunt etiam res sacræ, publicæ, & vendi prohibitæ. Adde quòd etiam veniunt res alienari prohibitæ à testatore: vt in l. quidam ita. §. si quis filium. ff. ad Trebel. in l. fi. in fi. in ver. retractari. ff. de leg. 2. quæ nõ propriè faciunt pro lege nostra: sed melius facit l. 1. & l. emptor. ff. de rescin. vendi. vbi contractus dissolutio non debet claudicare: quia si in parte resoluitur, ex alia est resolutus. & in fi. hic loquitur de mobilibus annexis: quia lex ciuilis dicit quòd venditis ædibus, etiam ea quæ affixa sunt, veneunt. l. Iulianus. § fin ff. de actio. empt. & vendi. sed hic plus dicit de annexis & illatis mobilibus, etiam non vt perpetuò illic sint: sed quæ ad vsum domus vel fundi illata erant, & cum eo vendita.

Metamorphosis.

Ratio iuris

Surrogatio actionis.

Optimum exemplum

Vna res ad se alias trahit.

Cõtractus non debet claudicare

Affixa & anexa causa perpetua mora.

CAPVT XXV.

Si prædium patrimoniale in vectigal datum, permutatum in solutúmue datum sit precio interueniente, aut alia re quæ precij loco sit, retrahi potest.

¶ Casus. Dicit quòd quando precium in venditione interuenit, siue aliquid loco precij: vt quia in solutum detur, est subiectum retractui. ¶ Glossa. Regula est generalis, quòd vbi interuenit precij datio vel exbursatio, vt dicitur: tunc res subiacet retractui. quia est venditionis forma. l. 1. ff. de rerum permu. tamen habes vnum dictum Bart. cuius nunc memini in l. conuenit. ff. de contrahen. emp. quod per illam legem determinauit, quòd si sit venditus redditus alicuius fundi quòd non videtur venditio; quia non commutatus dominium. De eo quod precij loco datur, vt vinum, frumentum, vel alia res: quia non refert quid ex æquipollentibus fiat. & hoc ne fiat fraus legi, vt diximus per l. 1. ff. de col. lu. deteg.

CAPVT XXVI.

Feudarium prędium retractabile in vectigal datum retenta fide à tradente

dente (si vectigal accipienti postea venditū sit, alteríue ipsius iure vtenti remissa fide) totū retractui obnoxiū efficitur. quod si alij cuipiam vectigalis ius distrahatur, vectigal solum nō prædium euictionis legem subibit.

¶ Casus. Ego vendidi tibi fundū pro annuo redditu retenta fide, quia erat feudale: postea vendidi tibi vectigal, id est redditum ipsum remissa fide. Respondet quod est totum subiectum retractui. si verò alij illum rentam vendidero, ipsum solum erit in retractum, non autem fundus.

CAPVT XXVII.

Si quis omnia bona sua generali quidem hypotheca vectigalis nomine fecerit alteri obligata, ea res euinci potest à proximioribus.

¶ Casus. Titius vendidit hypothecam seu redditum super omnibus bonis suis. quæritur vtrum istud cadat in retractum? Respondetur quòd sic.

CAPVT XXVIII.

Quia si is qui super rei euictione proximitatis iure vocatus est, priusquam de ea re controuersia mota esset, denunciatioque facta, rem illam alienauerit: itaque esse asseruerit, ac in iudicio iuramēto asseuerauerit: euictionis retractusq; actionem in singulares successores post annum ac diem cōtinuari volumus: his oblatis quæ prioribus legibus continentur.

¶ Casus. Ego vendidi tibi fundum: aliquis propinquorū meorum fecit te conueniri: & tu ante denunciationem tibi factam super retractu illam rem alienaueras, & ita iurasti. Lex dicit, quòd ab illis quibus alienasti, retrahi potest. ¶ Feudarium prædium. Gloss. Hæc tria capita coniunxi: quia satis aperta mihi videbantur. De feudis enim & fide retenta, quod ferè fieri solet in hoc casu, dictū est in primis capitibus feudorum: nec admodum potest hoc nostrum caput in iure sumere fundamentum, nisi quòd semper id consideratur, an sit venditio & pecuniæ interuentus aliquid ad hoc, vt res sit obnoxia retractui. De obligatione omnium bonorum intelligitur per venditionem, secus per alium contractum: quia in text. nostro dicitur, & vendita. de perpetuanda actione est ratio: quia annus & dies conceditur vtilis ad retrahendum. si ergo interim emptor disponeret, fieret in fraudem & collusionem: merito continuetur. l. eum qui debere. de serui. vrba. præd. per Bart. cum similibus. *Fundamē-tum.*

CAPVT XXIX.

Si patrimoniale prædium cum altero sit permutatum: & hoc permutationis causa datū intra annum ac diem per tradentem aliúmue eius nomine ac causa redemptum sit: per hoc patrimoniale illud in retractum cadit.

¶ Casus. Ego permutaui fundum Tusculanum proprium cum fundo Corneliano. & iste Cornelianus datus pro contracambio (vt dicunt) fuit retractatus intra annū & diem per eum qui dederat: vel per alium in eius vtilitatem. Dicit, quòd fundus meus proprius cadit propter hoc in retractum.

CAPVT XXX.

Quicquid in eodem contractu venditum esse constiterit: non pro parte, sed in solidum retrahi debet.

¶ Casus. Ego vendidi vno contractu plures fundos. Titius frater meus voluit retrahere vnum ex illis duntaxat? Respondet quòd non potest, nisi omnes simul. Si patrimoniale. ¶ Glossa. Huius capitis ratio esse potest, quia semel facta est permutatio: licet reuocata sit ex parte alterius contractus, in quo non admodum intelligo quid sibi velit, aut quo iure probari possit hęc constitutio: quia permutatio non cadit in retractum, vt prius dictum est, nisi dicas quod erat permutatio inæqualis, vnde retractus fuit. In sequenti verò capite pulchrum est fundamentum. nam vnus est & idem contractus, quando plures res simul & eodem contextu venduntur & distrahūtur, quia vno precio & vno contractu res celebratur: licet in stipulationibus secus. l. scire debemus. ff. de verbo. obliga. vbi distinguitur an generaliter plures species nominatæ sint, an specificè priore casu est vna. vt promitto seruos meos. secundo sunt plures: vt, si dixerit, promitto Stichum, & Pamphilum, & Damam, & Herotem: Et pro hoc tex. adduco tibi tex. ad literam, in l. cum eiusdem generis. ff. de ædil. edic. ibi, referre an in singulis rebus precium sit constitutum, an in vniuersum, & lege totam illam legem, vbi Bald. post Richar. & Oldra. in d. l. dicit idem esse in emphyteota, cui plures res sunt traditæ simul in emphyteosim, si in vna malè sit versatus, cadit ab aliis. quæ sententia placet Barbat. in dict. l. scire debemus. vbi etiam legas Barto. *Cur pro parte non fiat retractus.* *Nota de emphyteota.*

CAPVT XXXI.

Quanquam ex motę controuersię reiq; oblatæ tempore fructus omnes retrahenti quæsitos esse statuimus, nolumus tamen id de fructibus, qui lite fortassis ex agētibus negligentia

inter-

interpellata interruptáue per annum percepti fuerint intelligi. nam rei nõ contumacis huius temporis fructus esse iuri conuenit.

¶ Casus. Ego feci te conueniri in causa retractus, quo casu fructus incipiunt esse mei, tamen vt semper fructus perciperem, distuli causam prosequi, & non processi per annum & diem. Dicit q tunc fructus desinunt esse mei. ¶ Glossa. Limitat regulam in qua dixi mus à tempore motæ controuersiæ & interpellationis iudicialis ritè factæ fructus effici retrahentis, cùm is à quo res euincitur, incipiat esse malę fidei. nam vbi is qui cœpit agere ex retractu discontinuauit instantiam, & reus non est in mora, neq; in contumacia eo tempore, quo lis deserta vel dilata est in odiũ negligentis & non prosequentis, hoc nõ procedit: sed fructus eo tempore perceptos amittit, cum morosus & prædo in iure soleant æquiparari. & pro hac lege facit quod scribitur in l. properandum. §. & siquidem. C. de iudi. l. consentaneum. C. quo. & quan. iud. *Lite discontinuata. Fundamẽtum iuris.*

CAPVT XXXII.

Omnes annuas pensitationes in domos ac fundos intra ciuitatis mœnia sitas constitutas, in posterum ab ipsis dominis possessoribusq́ue prædiorum vrbanorum, vt sua prædia liberent: redimi posse statuimus, ita vt quindecim solidis præstitis, vnusquisque solidus annuus redimatur: quamuis maiore precio distractas esse constiterit: sin minore, eo quo venierint precio, redimi poterunt lapsi temporis pensionibus, quæ reliquæ sunt, velutq; interusuriæ persolutis. Nisi pensiones illæ annuáue vectigalia ecclesiæ precationis piæ causa exequiarúmue annuarum onere relicta donatáue sint. tunc enim vllo pacto, vlloue tẽpore nequeunt aboleri. Saluo principis aut superioris domini iure, quo clerici è manibus suis eas res mittere compelli possunt. Exceptis ab hac lege veteribus fundiariisq́; ac sub fundiariis vectigalibus.

¶ Casus. Ego constitui redditum annuum alicui super domum meam, vel fundum meum intra vrbem & ciuitatis muros vel clausuram. Dicit quòd ego possum redimere eam rentam, & tales omnes sunt redemptibiles pro quindecim de vno soluendis, vel eo precio quo vendita sunt & solutæ arreragiis. & hoc non habet locum ob pias causas, nec in veteribus fonciariis subfonciariisq;, id est, secundis rentis. ¶ Glossa. Duæ sunt species pensitationum seu vectigalium, quas rentas vulgo appellamus. quædã enim sunt constitutæ in aliquam domum vel fundum ad tempus: vt pro pecunia mutuo accepta constituuntur 10. libræ annuæ supra fundum Tusculanum, vt dicunt. hęc hypothetica redimi potest iusto precio soluendo 15. pro franco, nec enim sunt vsuræ excedentes vel illegitimæ, de quibus in l. eos. C. de vsur. & fructus possunt per emptorem retineri hoc casu, vt dicit text in l. 2. C. de pact. inter emptorem & vendi. & ibi Bald. & vide gloss. egregiam in c. conquestus. de vsu. istud ergo precium est legitimũ. & dicit Bal. in d. l. 2. q pactum de reuendendo eodem, vel legitimo precio etiam si emptor fructus medij temporis ante moram lucretur, vt hic, nõ est cõtractus simulatus, per istam l. 2. de quo sæpius dixi. & ibi decidit, quòd si venditor non redemerit, hæres eius potest redimere. hic autem etiam si tale pactum non interuenerit, datur facultas redimendi: quia sunt reditus volantes. aliæ sunt pensiones fundiariæ, quæ fundi accepti causa de veteri debentur. & subfundiarię quæ post acceptum fundum primo loco alicui venditæ sunt per possessorem: istæ non redimuntur, quia perpetuæ ob ligationis causa fundum sequuntur ad quẽcunque transeat. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectigalis. §. si in rem. Instit. de acti. cum similibus. quod limitat, piæ causæ vel ecclesiæ ratione est: quia mens donantis vt perpetuò pro anima sua ecclesiæ sint de iure principis, quod dicitur hic circa ecclesias dixi in sin. feudo. & vide Ias. in l. 1. C. de summa Tri. an statuto permitti possint vsuræ. *Pensitationum due sunt species. Legitimũ precium. Cõtractus simulatus. Fauor ecclesiæ.*

De Præscriptionibus.

CAPVT I.

Præscriptio triginta annis minor in rebus immobilibus inter priuatas persõnas locum non habeat.

¶ Casus. Quæritur, quæ præscriptio locum habeat, & quo tempore res immobiles præscribi possint? Respondet, quod triginta annis inter personas priuatas.

CAPVT II.

Quicunq; enim fundi, vectigalisue, aut alterius iuris incorporalis quietam possessionem triginta annis integris ac cõtinuis habuit inter maiores iure cõmuni vtentes, etiam absque titulo rem acquirit: efficiturq́ue illius dominus quod possedit. venditor tamen vectigalis, aut qui hypothecaria tenetur, eiúsue hæres, non minori

minori tempore quàm quadraginta annis illud præscribit.

¶ Casus. Ego triginta annis possedi fuudum, vel redditum percipi, aut seruitutsm aliquá contra sum qui erat maior annis, & nou priuilegiatus: sed nõ habebam titulum. Respoo. quòd etiam fine titulo præscribo. Sed pono quòd ille qui debebat mihi rentam, nou soluit eam per 40. annos. Respon. quòd illo tempore præscribit libertatem. ¶ Præscriptio. ¶ Glossa. De præscriptionibus multa in iure traduntur: multiq́ scripserunt amplissimè: quapropter ego ea tantum quæ nostram literam attingent, hic inseram. Et primò, quia dicit de præscri. rerum immobilium, seruitutum, vectigalium priuatorum, quæ rentæ dicuntur, aliorumq́ iurium incorporalium: vt vsufructus, actionum, de iure est earum rerum multiplex præscriptio. neq́ sic præscribuntur res incorporales, sicut corporales immobiles. In istis enim incorporalibus aliquando longum, aliquando longissimum, aliquando immemoriale tempus requiritur: vt sunt hæ seruitutes quę habent causam discontinuam, vt via, iter, & similes. l. seruitutes. ff. de serui. cum simi. Et requiritur tempus, continuatio possessionis fine interruptione. de qua hic dicitur. l. si quis diuturno. l. 2. C. de serui. & aqua. Item bona fides. vt d. l. si quis patientia & scientia aduersarij. d. l. 2. l. quoties. ff de serui. Hic autem coniungit illis corporalium pręscriptionem, in qua si minori tempore, quam 30. annis fiat, de iure quatuor requiruntur: tempus, titulus, bona fides, continuata possessio. vt not. in l. 1. C. de vsuc. transfor. cum vulgar. Sed quia reducit omnem præscriptionem ad spacium 30. annis non minus, quę est magna æquitas. neque tum dicitur esse ex rigore, sed merè in odium negligentium: ideo tollit illa requisita de iure. & voluit, vt omnia præscriberentur sine titul. 30. annis nam in præscri. ista 30. an. sufficit vnum de iure continuata possessio. l. sicut omnes. Authen. malæ fidei. C. de præscrip. 30. an. & excipiuntur pupilli & priuilegiati, qui iure speciali vtuntur, vt ecclesia, princeps, ciuitas. vt in Anthen. quas actiones. C. de sacrosan. ecclé. l. omnes. alleg. c. de quarta. c. ad aures. de præscrip cum simi. vbi multa ad pręscribendum contra illos requiruntur. & hanc l. 1. & 2. huius tit. habes ferè ad verbũ in l. cum notissimi. in prin. C. de præscri. 30. vbi traditur id quod in fi. hic dicitur de venditoribus hypothecæ, seu debitoribus, hęredibúsue eorũ. vt 40. an. præscribebant per d. l. cum notissimi. in §. 1. De interruptione autem habes, quòd de iure per litis contest. fit. & actio perpetuatur. vt d. l. sicut. & l. cum notissimi. c. illud. & ibi Panor. qui limitat extra ea. l. minor. C. de rei vendic. vbi litis contest. interrumpitur longissimi temporis præscrip, nisi in præscrip. libertatis contra seruitutem. l. si cui. ff si serui. vend. l. 2. & ibi not. C. de serui. & aqua. vide Paul. Cast. in l. fin. §. si quæratur. ff. si serui. vendi. fallit quando agens renunciaret liti, & fraudulenter litem contestatam non prosequitur. per Specu. dictum sing. in titu. de rescri. præsen. §. ratione. versi. quid si quis vtitur ita literis. Sed quomodo probetur continuata possessio? Specu. in titu. de proba. §. 1. ver. sed quæritur, tradit vnum modum probandi sic. quòd omni anno temporibus debitis collegit fructus. l. litibus. C. de agri. & censi. libr. 11. nec enim opus est perpetuo in fundo esse. Alij dicunt aliter probari per extrema, id est, per initium possessionis, & quòd nunc possidet: quia medij temporis præsumptio est probatis extremis. l. pen. C. de apo. pub. lib. 10. Bart. in l. Celsus. ff. de vsucap. vbi ordinariæ de hac re. l. licet. C. de acqui. poss. cum simi. Casus in quibus præscrip. locum non habet à multis, relatos habes quod nimis longum esset referre. eosq́ refert ad longum Petr. de Ferrar. in pract. in form. respon. rei conuenti. & his quem citaui in fin. de feud. in eo. capite vbi agitur de præscrip. feudi. Ego paucis contentus, prosequar textum.

Præscriptio incorporalium.

Quæ requiruntur ad præscriptionem incorporalem.

Præscrip. corporalium.

Præscrip. 30. an.

Interruptio quomodo fiat.

Renuncians fraudulenter.

Possessionis continuatio quomodo probetur.

CAPVT III.

Patronus feudum aduersus vasallum præscribere non potest: nec vasallus aduersus patronum vllo tempore: laudimia enim triginta annis præscribi poterunt.

¶ Casus. Vt in feudis est dictum, patronus contra vasallum: nec econuerso præscribere potest vllo tempore. sed ipsa iura, quæ debentur domino, possunt præscribi per 30. annos. ¶ Glossa. Vide huc quæ dixi in d. tit. de feudis, de his præscriptionibus. Et de limitatione quæ hic ponitur, quod laudimia & commoda, quæ debentur domino per mutationem præscribi possint. & videas etiam multa quæ Boerius dixit. est autem ratio: quia est res mobilis quæ facilius præscribitur. est etiam, quia dominus potest ad laudimia consequenda fundo feudali incumbere, manumq́ iniicere, & fructus occupare: vt latius illic dixi. Et præter ea quæ dixi, habes Panor. in ca. ad audientiam. de præscrip. colum. fin. quærentem, an vasallus possit pręscribere libertatem, & directum dominium rei feudariæ 30. annis seruiendo: ex cuius dictis potes facere hanc conclusionem. Aut dominus nõ indiguit ministerio & obsequio vasalli non consistente in præstatione annua, & non pręscribitur. puta, nõ petiit equum, quia nõ iuit ad bellum. Aut cum indigeret, eo nũ est vsus: & præscribitur, si vasallus habuerit bonã fidẽ. vt quia successit alicui, & nesciebat se esse vasallum. casus est bonus in c. sancimus. de feudo sine cul. non amit. in verbo nisi necesse fuerit. quem ponderat Bal. ad hoc in c. ex parte. de testib. Habes illic multa per cano. in d. c. ad audientiam. de præscrip. feudi.

Ratio legis

An vasallus possit præscribere aduersus dominum.

CAPVT

CAPVT IIII.

Cenſus ac ſuperioritatis iura à toto præſcribi non poſſunt: ſed à tanto. præteritæ verò penſiones & laudimia, vel commoda, vt prædictum eſt, præſcribuntur.

¶ Caſus. Sicut dixit, quòd feudum non præſcribitur: ita nunc loquitur de cenſu & iuribus ſuperioritatis, quòd nõ poſſunt præſcribi à toto: ſed à tanto: & commoda ſeu releuationes poſſunt præſcribi, vt dictum eſt.

Cenſus an præſcribi poſſit.

¶ Gloſſa. Quia dixi in cap. fin. ſuprà de cenſi. me aliquid dicturum poſt Boerium & alios in hoc loco. Habes quòd cenſus debitus in ſignum ſuperioritatis non poteſt præſcribi de iure, per l. comperit. C. de præſcrip. 30. anno. Aliud in cenſu priuati qui præſcribi poteſt de iure. per c. olim cauſam. de cenſ. & dicunt Ioan. Andr. & Butrig. quod non eſt differentia, an agatur de præſcriptione totius cenſus, vel à toto, an à tanto, ſeu diminutiuè. cuius cõtrarium hic ponitur. quare videretur iſtæ text. loqui de iure cenſus in ſignum ſuperioritatis & vniuerſalis dominij ob hæc verba quæ ſequuntur, & alia ſuperioritatis iura. tamen credo quòd etiam de cenſu priuati loquatur: quia in genere dicit, eo quod lex dicit ſine cenſu vel reliquis fundum poſsideri non poſſe. ideo præſcribi non poteſt à toto per hanc conſtitu. Et dicunt Hoſti. & Anton. de But. in d. c. olim cauſam. quòd ſicut totus cenſus non poteſt præſcribi cum mala fide: ita nec poteſt diminutiuè præſcribi ſine bona fide. Alij ſic diſtinguunt. Aut loquimur in ipſo principali debitore, qui ſe obligauit ad penſionem annuam, & ipſe nullo tempore præſcribit, ſoluendo minorem penſionem, vel de pecunia debiliori ob malam fidem. c. fin. de præſcrip. nec eius hæres cui nocet mala fides defuncti ex communi opinione, cùm teneatur eius conſcientiam exonerare. c. fin. de ſepultur. niſi eſſet ſucceſſor in beneficio, vel prælatura, cui non nocet mala fides defuncti. c. cura. de iure patro. præſcribet enim cum bona fide ſpacio 40. annor. Aut loquimur in ſucceſſore ſingulari. tunc ſi habet titulum & bonam fidem: quia fundus fuit ei venditus cum expreſsione minoris cenſus, & re vera debeatur maior: tunc præſcribit ſecundum opi. Io. Franc. Balbi. in tracta. præſc. decennio inter præſentes: & 15. ann. inter abſentes, etiam ſi habeat cauſam à malę fidei autore: quia communis ſententia eſt per DD. in l. Pomponius. §. cum quis. ff de acquiren. poſſeſ. quòd autem malæ fidei. C. de præſcri. longi tempo. habeat locum in præſcriptione dominij, non autem alterius iuris inferioris, minoriſq; præiudicij. Si verò nullum titulum habeat: ſed bonæ fidei eſt, præſcribet de iure ciuili, quod in hac parte non eſt immutatum ſpacio 30. anno. l. cum notiſsimi. l. ſicut. l. ſi quis emptionis, §. 1. C. de præſcrip. 30. anno. faciunt. no. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. Et contra eccleſiam. 40. annis. cum bona fide. d. c. olim. c. de quarta. c. illud. de præſcrip. & quæ ibi ſcrib. Quæro inſuper circa hæc verba, & alia ſuperioritatis iura, an merum imperium iuriſdictio & ſuperioritas præſcribi poſsit. diſputatur hæc quæſtio latè per Bald. in repet. l. 1. C. de emanci. libe. l. imperium. ff. de iuriſdi. om. iud. vbi Iaſon & ſcrib. cano. in c. peruenit. de cenſi. cum ſimi. & tandem potes optimè ita concludere. Ea quæ ſunt reſeruata principi in ſignum recognitionis vniuerſalis dominij præſcribi non poſſunt vllo tempore à toto: vt præſtatio cenſus vel tributi. l. comperit. C. de præſcript. trigin. an. ea verò quæ ex ſpeciali priuilegio & prærogatiua principi conceduntur, ratione ſupremæ poteſtatis pręſcribi poſſunt tanto tempore, cuius initij memoria non extat, per not. in c. ſuper quibuſdam. §. præter. de verb. ſign. hæc eſt cõmunis. ſed hic tex. ſtatuit quòd non præſcribatur in genere: quia non licet à capite membra diſcedere etiam quocunq; tempore. Et aduerte quòd illa quæſtio DD. eſt propriè de præſcribenda ipſa ſuperioritate, an poſsit acquiri. Sed noſtra conſtitutio loquitur de pręſcribẽda immunitate, ſeu libertate aduerſus ſuperioritatẽ, vtputa, immunitas à ſoluendis tributis & collectis. & hic dicit quod non præſcribitur, veluti in d. l. comperit. Sed Alexan. in conſil. 136. volu. 5. col. pen. & conſi 30. 5. vol. tenet, quòd præſcribatur quibuſdã modis & requiſitis. Primò, quòd præſcribens probet ſe aliquando interpellatum, vt ſolueret, & non ſoluiſſe. l. cum ſcimus. C. de agrico. & cenſi. Secundò, contradictionem & recuſationem interueniſſe. l. hæc autem iura. ff. de ſerui. vrb. pręd. Tertiò, bonam fidẽ, quæ ſaltem debet allegari. Quartò, ſcientiam & patientiam communis. ſed quando eſſet titulus coloratus, vt conceſsio immunitatis licet inualida per 40. ann. præſcri, vt Alexan. d. conſi. triceſimo.

Atoto, in præſcribi poſsit.

Hæredi no cet mala fides defuncti.

Succeſſori in beneficio non nocet mala fides prædeceſſoris.

Expoſitio auth. mala fidei.

Præſcriptio contra eccleſiam.

An merũ imperiũ & ſuperioritas præſcribatur.

Immunitas an præſcribatur.

Titulus coloratus.

CAPVT V.

Operæ corporeæ in diem præſtitæ ſi fuerint: earum merces poſt quadraginta dies peti non poterit: niſi interim ex ſtipulatu vel pacto ſint promiſſæ.

¶ Caſus. Ego ſeruiui tibi, & præſtiti operas in diem conductas, quòd dicitur operari ad diem. ego non petij mercedem per aliquod tempus. quæritur, vtrum præſcribantur. Reſpondet, quòd quadraginta diebus, niſi interea promiſſæ fuerint.

CAPVT VI.

Merces ex artificio, opere, cultu, agrorum, aut vitium, vectura, famulitio, nutritione, educatione, libero-

rum instructione ac institutione, ab iisque minutioribus rebus, ac mercimoniis debita biennio præscribi solet. neque postea peti potest, nisi de ea re syngraphum, aut contractus celebratus actióue in iudicio mota fuerit. Cæterùm, si creditor voluerit debitori iusiurandum necessarium deferre: isque iurare noluerit se soluisse: creditori fides adhibebitur iuranti id sibi deberi, nulla obstante præscriptione.

CAPVT VII.

Merces ex animalibus, equis, bobúsue locatis debita anno præscribitur.

CAPVT VIII.

Si feudum, cui dominus manum iniecit, vectigali obnoxium sit, quod in feudum nõ sit traditum: aduersus eum, cui vectigal debetur, eo tempore non currit pręscriptio. eo quòd dominus ipse ad huiusmodi pẽsionem, cui non consensit, non tenetur: nec per eam manus iniectio impeditur.

¶ Casus. Ego feci tibi vestem, vel domum, vel vites, vel famulatus sum tibi aliquot annis, vel instruxi, aut nutriui filios tuos, & similia minuta. quæritur, quo tempore peti possit merces? Respon. quòd biennio præscribitur, nisi habeam syngraphum vel obligationem de ea re, vel ego vocauerim te in ius. Sed si ego velim tibi deferre iuramentum. & tu nolueris iurare: creditur mihi: & non obstante præscriptione tu satisfacies. Item dicit postea, quod precium debitum ex animalibus, vtputa, equis vel bobus locatis anno pręscribitur. Item si dominus inuasit feudum propter iura sua, ille cui debetur renta super illo feudo, non perdit suam rentam, nec contra eum pręscribitur, quia per eum non impeditur saisina. ¶ Opere. ¶ Gloss. Hic statuitur de præscriptione quarundam rerum minutiorum, vt mercedis vel salarij, vel operarum, & similium: statuiturque tempus breuissimum, & longè aliter quàm in iure caueatur. nam personales istæ actiones ex locato, & similes triginta annis præscribuntur. l. 2. C. de const. pecu. l. competit. C. de præscri. 30. an. cum si. & Paul. de Cast. in consi. 99. tenet, quòd communis est opinio Bart. in l. omnes. ver. 3. ff. de iustit. & iure. quod non valet statutum, quo inducitur præsceiptio debiti: quia inducit peccatum. Sed ideo hic fit: quia sæpe contingebat obliuione istarũ rerum quæ minutiores sunt, fraudem fieri, vt no. Corn. consi. 93. incipien. quia causa est parui regni & tenuis merces, volum. 4. & ne fiat fraus, prouidetur hic de iuramenti dilatione. quia ista sunt bonæ fidei. & vide Barto. an possit præscribi petitio pensionis in l. male agitur. C. de præscr. 30. annor. aliter non video rectum iuris fundamentum in hac parte: cætera coniicietis & cogitabitis. Sed in fine huius tituli quæro, nunquid per statutum possit tolli, vel induci præscriptio. Bald. & Sali. in l receptitia. C. de constitu. pecu. concludunt quòd sic. & Bart. in l. cum satis. C. de agrico. & censi. & cano. in c. cum nobis. de præscript. Et magna quæstio est, an statutum inducens quòd triginta annis sine titulo res immobilis præscribatur, tollat ius commune, quo potest fieri præscriptio 10. annis, cum titulo, Bertachinus in ver. præscriptio, refert quendã Marcum Perusinum consuluisse quòd non. Tamen ego aliter credo hanc consuetudinem intelligi: quia ex quo induxit tempus triginta annorũ videtur tollere, & excludere omne minus: vide Ioan. Francisc. Balbum in trac. pręscrip. parte quinta. ver. septimò quæro. quia omnia de huius materia dixit.

Personales actiones præscribuntur.

Ratio consuetudinis

Pensionis petitio an præscribi possit.

Præscriptio an per statutum induci vel tolli possit.

De executionibus ex locato vel pensione ædium.

CAPVT I.

Dominus ędium, aut is cui primæua pensio, seu vectigal debetur, potest in illis ipse, aut procurator, ministéue ab eo missus bonorum prehẽsionem, atq; executionem facere pro trium terminorum proximorum, ac præteritorum pẽsione sibi debita. In eaque re agenda vnius satellitis ope vti potest ad sui corporis tuitionem, vimq; repellendam: bonorumq; prehensorum venditionem denunciare: ac opponenti quippiam, audiendæ oppositionis, exceptionisq; diem indicere. Pendente autem lite dominus ipse, vel creditor fundiarius res possidebit. Idemq; de secundo locatore statuimus qui alteri locauit domum quam ab alio tenebat.

¶ Casus. Ego locaui tibi domum meam, tu non soluebas pensionem: vel tu debebas mihi rentam fonciariam super fundo vel domo tua: nec volebas soluere. Quæritur, quomodo procedam? Respond. quòd ego possum per me, vel per alium facere executionem in illa domo, & captionem bonorum quæcunque ibi inueniam pro pensione trium terminorum proximorum & præteritorũ, vel adhibere vnum seruientẽ, seu satellitẽ: & denun-

denunciare vẽditionem bonorum. & si quis se opponat, dare illi diem ad dicendum suam oppositionem: & interea ego possidebo illa bona. & idem de secundo locatore, qui locauit alij domum sibi locatam, vel tertio, &c. ¶ Glossa. Hic traditur quædam forma, per quam dominus alicuius domus ex locato, vel pensione sibi debita annua & fundiaria super fundo, vt de eo qui dedit rẽ in emphyteosim perpetuam annuæ pensionis, & reddi tus causa potest incumbere bonis conductoris & possessoris. Et primò facit pro locatore, quia omnia inducta & illata sunt ei tacitè obligata. l. certi iuris. C. loca. eum simil. & ideo nõ mirum, si potest incumbere pignori suo: tamen quòd propria authoritate capiat sine forma iuris, & præcepto iudicis est contra ius. l. si quis in tantam. C. vnde vi. & toto titu. de bo. aut. iudi. poss. l. 2. C. de pig. à contrario sensu. propter pactum potest tamen retineri, vt Barto. in l. 1. & 2. ff. de Saluia. interdict. sed hoc statutum potest confirmari per l. præses C. loca. vbi dicit. præses pensionem ex locatione debitam sine mora solui curabit. Et facit etiam tex. in l. circa. eo. tit. vbi dicit, quòd in locatione seruanda est consuetudo regionis: cui tamen expresso pacto renunciari potest. facit, quia potest expellere conductorem ob pensionem non solutam. l. ædem. C. loca. & hoc in primo & in secundo locatore. vt dicit Barto. in l. vectigalia. §. fin. ff. de publica. & facit l. nemo. iuncta gloss. C. loca. multo fortius capere bona. & est vnus casus singularis, vbi horrea aperiuntur, & bona capiuntur, & distrahuntur, in l. cum domini. ff. loca. tamen istam formam executionis non habes in iure in materia locati. Sed quia hic contractus est bonæ fidei, facilè ita statutum est. & vide Cardina. plenè in l. creditor. C. de pignor. Emphyteota verò priuati non potest expelli, nisi triennio cessauerit in solutione: & ad expellendum conductorem requiritur sententia, vt voluit Specu. in titu. de loca. §. nunc aliqua. versicu. 42. Alexan. in consilio 119. in volum. 5. vide gloss. in cap. fin. de locato. & Panor. in d. titu. est ergo contra ius ista consuetudo. De apparitore autem Bartol. dicit, quòd ei creditur circa executionis formam. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica. per l. magis puto. §. non tamen. ff. de reb. eo. in ver. viatorem. iuncta gloss. Et nota, quòd illic dicit esse seruandum ordinem & modum in facienda executione, vt res quæ minus sunt necessariæ conductori, vel reo prius capiantur, vtputa, non capiantur instrumenta, quibus vtuntur in artificio, vel similia si alia sunt. quod malè obseruatur. De tempore, intra quod debet fieri venditio: quia Dyn. & Bartol. illic variant, alius quadrimestre, alius bimestre requirit. tu dicas stari consuetudini, & ferè post octo dies fit venditio. De instrumentis autem guarentigionatis, quæ habent paratam executionem, postea dicetur. & vide huc Paulum Castr. in consilio 166. in antiq. de eo quod dicit in secundo locatore. & habes postmodum vnum caput.

Inuecta & illata obligantur.

Autoritate propria facere.

Primus & secundus locator.

Emphyteota sine sententia non expellitur.

Apparitori creditur

Ordo in executiõe seruandus.

Intra quod tempus bonorũ venditio fieri debeat.

CAPVT II.

Quod si annus totus pro termino sit: neque amplius quàm semel anno elapso pensio solui debeat: tres anni pro tribus terminis numerabuntur.

¶ Casus. Tu debebas mihi soluere pensionem vel redditum in vno termino tantum, vtputa, quia totum debebat solui in festo Ioan. Baptistę. Dicit quod ego potero facere executionem pro tribus annis. ¶ Glossa. Solet in contractibus dici, & soluetur pensio duobus terminis in festo Ioan. Baptistæ, & in festo omnium sanctorum. Ista enim sunt verba contractuum communia. Si autem dicatur quòd in anno semel tantum: quia in fine anni debet solui. l. 4. ff. de annu. legat. distinguendo inter legata & stipu. vt ibi gloss. & Bart. tunc tres anni pro tribus terminis habebuntur. non autem potest facere executionem vltra tres terminos: sicut de iure vltra tres annos emphyteota expellitur, & non præsumitur locator diutius expectasse. & in hoc statur cõsuetudini. l. excepto. C. eodem. & Bart. in l. ædem.

Termini pensionis soluenda.

Annua legata quando solui debeant.

CAPVT III.

Si executio per apparitorem præsente domino, ciúsue procuratore literis obligatoriis prolatis facta fuerit: reus impugnans possessionem sequestrariam, non habebit cauẽdo de resistenda referendaque, sed domino res mancipabitur, donec controuersia decisa sit, sin aliter facta fuerit, executio secus erit. tunc autem is qui referre manum (quod dicitur) plenam spoponderit, vasque fuerit factus pro ea restituenda, capi atq; in carcerem ignominiosè detrudi poterit.

¶ Casus. Apparitor in pręsentia mea, vel procuratoris cũ literis obligatoriis fecit executionem in domo tua, vel quam possidebas. voluisti cauere de bonis restituẽdis: & quòd relinquerentur bona apud te: ego nolui. Respondet, quod ego eas seruabo res si voluero vsq; ad finem processus. secus si ego non fuero præsens: tunc datur alicui seruanda, qui promittet ad diem certam reddere: qui poterit pro ea re in carcerem detrudi si non velit restituere. ¶ Glossa. Ista consuetudo est contra ius, quo nõ permittitur creditori sua authoritate pignus inuadere. l. creditor. C. de distract. pign. in l. fin. C. de iure domi. impe. l. creditores. C. de pign. vbi etiam si ex pacto aliter conuenerit, authoritate tamen pręsidis possessionem adipisci debent. cum si-

Creditor sua authoritate non capit pignus.

Instrumẽta guarentigionata.

mi.& per tex.& no.in l.si pacto quo pœnam. in fin.C.de pact. licet instrumenta guarentigionsta sint hüiusmodi effectus, non de iure: sed per statuta & consuetudines: vt dicunt Barto.& Paul.& alij in l. à diuo Pio.§.t.ff.de re iudica. l.1.C.de confes.l.1.ff.de his quæ in testa. delen. Bald.in l.etiam.C.de execu.rei iudi.& dicit Ioann. Fab.in l.si certum.C.famil. bercisc. quòd ista est consuetudo regni Franciæ: quòd de literis contractuum fiat executio sine sentẽtia: cuius rei meminit Boerius,& plura dicit.& vide Pet.de Ancha.in c. canonum statuta.de constitut.& Bartol.in l. cunctos.C.de summa Trini.dicentem, quòd huiusmodi statuta ligant clericos, & executionem paratam habent.

Consuetudo regni Franciæ. Instrumẽta habent executionẽ etiam contra clericos.

CAPVT IIII.

Si inter duos de dominio, vel hypotheca sit controuersia, conductor debitam pensionẽ apud iudicem offerendo ac obsignando, prehẽsorum bonorum possessionem recuperabit.

¶ Casus. Erant duo qui dicebant se dominos fundi vel redditus, & vterque fecit executionem in bonis meis: ego nesciebam, cui soluerem. Dicit, quòd ego debeo iudici dare,& consignare debitum: & dabitur mihi res per eos ablata. ¶ Glossa. Ista consuetu.est de iure & æquitate, vt per oblationem & consignationem, de qua sæpe dictum est, quis liberetur: quia in istis habetur pro solu. l.obsignatione.C.de solu.de qua re dixi in feudis, nec est opus omnia sæpius repetere.& tu habes Bart.in l.si rem.ff.de pigno.act.pro hac parte vbi etiam verbalis oblatio sufficit. eundem in l.acceptam.C.de vsu.

Oblatio & consignatio.

CAPVT V.

Si inuecta illataque in conductam domum à conductore alióue præter vectigalis primę qui dominum sublata fuerint absque locatoris consensu: is qui sustulit in restitutionem eorum, à locatore compelli in iure poterit ad suæ pensionis trium terminorum, si tot deberi dixerit, securitatem. Ad hęc cogendus conductor erit pro anni sequentis pensione supellectilem inferre.

¶ Casus. Tu conduxisti domum meam,& bona quæ portaueras in eam, fuerunt per te, vel per alium quàm per dominum fonciariũ sublata sine consensu meo. Respondet, quòd is qui abstulit, cogitur eas reponere pro securitate trium terminorum: & præterea conductor debet pro sequentis termini pensione bona in domum ponere. ¶ Glossa. Quia diximus inuecta, & illata esse obligata pro pensione tacitè. Idcirco hic prouidet, si auferantur in fraudem locatoris: vt restituantur & reponantur. argu. l.1.ff.de his quę in frau. credi. præfertur autem creditor fundiarius. l.1.ff. qui potio. in pigno. habe.& vide quod remedium detur in casu isto. per Barto.in l. creditor. in quarto princi. C.de pigno.

Restituũtur ablata per conductorem.

Prædiarius creditor præfertur.

CAPVT VI.

Potest autem ædium vectigalísue dominus ea bona ablata persequi, ea que ipse, eiúsue procurator, aut minister vocato apparitore, vel satellite, ac notario, duobúsue in huius locum testibus prehendere, occupare, atque ex alienis manibus sublata reuocare ad illius temporis quod prædictum est cautionem.

¶ Casus. Dicit addendo ad præcedentem, quòd ipse dominus domus vel redditus fonciarij bona illa sublata vocato apparitore & notario, cum testibus vbicunque ea inuenerit apprehendere, vsque ad æstimationem trium terminorum. ¶ Glossa. Est casus in quo licet propria authoritate rem auferre à violento & clandestino: quia vim vi, & dolum dolo licet repellere: tamen est casus in iure non permissus. Sunt enim certi casus in iure expressi: quibus hoc cauetur: vt in l.ait prætor. §.si debitorem.ff.quæ in frau.credi. & in nocturno de populatore.l.1.C.quan. lic.sine iudi.in pacto.vt l.2.C.de pigno.in legatario.& not.in d.l.1.

An liceat propria authoritate rem auferre.

CAPVT VII.

Caupones, qui vinum panemque minutatim venditant: rei venditæ precium aduersus eos, qui apud illos epulati fuerint, persequi possunt: illisque super mercede creditur vsque ad solidos quinque: modo cõstet eos ab anno illic pastum fecisse, ac solutionẽ domi recusantes spoliare possunt, pignusque auferre, & retinere, donec satisfactum sit. eumq; qui cæteris fugientibus remanserit pro integro epulo retinere ac spoliare: post annum verò eius rei persecutionem non habent.

¶ Casus. Aliquis apud cauponem, vel vini vẽditorem, qui tabernarius dicitur, epulum fecit, quod scotum vulgò appellant, & nolebat soluere. Dicit hęc consuetudo, quòd possunt prosequi precium, & creditur eis vsque ad quinq; solidos: dum tamen constet quòd ab anno citra fecerint illic epulum, seu illic diuerterint, dat eis potestatem spoliandi & diuadiãdi, vt dicunt, eos qui nolunt soluere in domo sua. & vltimus epulonum qui remansit, potest pro omnibus detineri. ¶ Glossa. Habes hic alium casum fauorabilem,

in quo

Fugiens capi potest. in quo potest sibi quis ius dicere propter fugam. arg. l. ait praetor. §. si debitorem. ff. quae in frau. cre. interest enim Reipu. vt cauponibus soluatur, quia interest caupones esse, vbi viatores diuertere ac depasci possint. l. nauta. ff. nau. caupo. stabu. & vinum ac panis maximè duo necessaria sunt. vt in Psalmo. Educes panem de terra: & vinum laetificet cor hominis. Habes de vino tex. in l. cum quid. & l. vinum. ff. si cer. peta. in l. iubemus. C. de eroga. mili. anno. lib. 12. & in titu. de oleo, vino, triti. lega. cum simil. dixi de huius laudibus in Panegyrico. & fauorabilis est alimentorũ causa, nec videtur donasse, nisi sit consanguineus. l. Nesennius. ff. de nego. gest. ca. 1. de infan. & langui. & etiam habes tex. in l. 1. §. pen. ff de var. & extraor. cogni. de nutriciis petendis. & quomodo stetur iuramento in causa alimentorum, habes Bart. in l. si quis à liberis. §. solent. ff. de alen. libe.

Cauponũ ḟauorabile. Alimenta donare nõ videntur. In causa alimẽtorum statur iuramento.

CAPVT VIII.

Qui pro eo qui pila luderet, sponsorem se fecit: prior ad soluendũ, quod ludens debuerit, conueniri potest.

¶ Casus. Cum aliqui pila luderent, ego respondi, vel intercessi pro aliquo: & promisi pro eo soluere. Lex dicit, quod ego possum primus conueniri. ¶ Glossa. Hic ludus honestus est, & de iure non vetitus: exercitij enim causa fit. l. item Mela. in princi. ff. ad leg. Aquil. & vocabatur rex qui optimè pila luderet: qui nesciret, asinus. De hoc ludo quẽ dicunt esse regium: & dicitur Carolus octauus, dum pila ludentes in sphieristerio spectat, occidisse. dixi in panegyrico post Pollucem: & Graecos autores. Est autẽ haec constitutio contra Auth. praesente. C. de fideiussor. vbi prius est excutiendus debitor principalis quam fideiussor. & Auth. hoc si debitor. C. de pig. sed sunt multi casus, in quibus non seruatur ille ordo: & ex statuto id fieri potest, vt Bal. scribit in l. mancipium. §. 1. de euict. facit text. & glos. §. argentariorum. in Auth. de fideiusso. & facit quia vt plurimum isti sponsores habent pignus aliquod à ludentibus depositum. vnde creditor potest prius eos conuenire, vt dicit Bald. in d. Auth. hoc si debitor. per glos. in §. sed nec quid. in Auth. de fideiusso. & hic lusus est fauorabilis & honestus, quod vt plurimum exercitij, non auaritiae causa fiat; in quo non solet esse dolus.

Pila ludus honestus. Fideiussor secundo excutiendus.

CAPVT IX.

Ciues Aurelianae vrbis, ac suburbiorum incolę ex priuilegio ciuitatis forẽsium res mobiles ob debitum in ciuitate, aut praesidatu vel primo lapide contractum sistere possunt: etiam si de eo per instrumentum, aut confessionem, vel syngraphum non constet. Exceptione tamen proposita intra horas vigintiquatuor, aliúdue tẽpus à iudice datum saltem vno teste docebit debitum esse creditori.

¶ Casus. Forensis vel peregrinus quispiam debebat mihi pecuniam ex contractu in hoc territorio, vel balliua contracto seu celebrato: ego volui sistere & arrestare eius equos, vel res mobiles, vtrum hoc possim? Respondet quòd sic. etiam si de eo debito non constet literis, sed intra breue tempus docebo de debito. ¶ Glossa. Hoc est priuilegium ciuibus Aurelianis datum, quod est in ciuitatis Archiuo: nec vidi, aut legi, sed eo saepe vtuntur habitatores vrbis & suburbiorum. quia in fauorabilib. ciuium appellatione veniunt suburbani. l. aedificia. l. quae in continentibus. ff. de verbo. signi. nec enim hoc iuri conuenit, & per hoc multi viatores vexantur: quorum equi sistuntur & retinentur in ciuitate. sed est priuilegium, & non habet locum nisi in obligationibus & contractibus celebratis in vrbe, etiam si sit promissio simplex. & ita ratione contractus sortitur quis forũ, etiam per detentionem rerum ob priuilegium, quod in legatis principis non obtineret. vide text. in l. 2. §. omnes autem. ff. de iudi. & in l. omnem. eo. titu. est autem contra text. in l. haeres absens. ff. de iudi. vbi scrib. & intelligitur de ciuibus habitantibus ciuitatem, & habentibus in ea domicilium. De quo in consil. Alexan. 16. in volu. 5. & non dico hic: quia materia est nimis frequens. Sed hic est casus sicut praecedentes, in quo propria authoritate licet res alterius sistere cum apparitore publico, qui censetur habere mandatum iudicis. Hic autem dico sistere pro eo quod est arrestare in vernaculo, & vt dicunt, sistere gradum, quamuis aliter in iure sumatur de sistendo in iudicio. Potes huc adducere ea quę Bart. scribit in tractatu Repressaliarum.

Priuilegiũ ciuium de capiendis rebus debitorũ transeuntium. Legati principis non retinentur. Ciuium appella. qui veniunt.

CAPVT X.

Maritus ob pensionem vectigálue vxori debitũ velut aedium, dominus potest executionem facere.

¶ Casus. Vxor mea habebat domum, quam locauerat vni sartori: vel habebat redditum annuum super aliquo fundo. Dicit quòd possunt executionem facere. ¶ Glossa. Ratio est, quia praedictum est in titu. de feud. & de dotat. de societa. quod censetur dominus rei dotalis, & tutor vxoris. l. doce ancillam. C. de rei vendica. cum similib. licet hic non loquatur in rebus dotalibus, sicut in illa, & in l. vbi. C. de iure dot. dixi plura de mariti potestate in illis locis.

Maritus est tutor vxoris.

CAPVT XI.

Fructus fundí, agríue, aut villae ob annuam pensionẽ à colono praestan-

dam, aut primæuum vectigal à domino fisti ac interdici possunt: item & à marito eius cui debetur, nec cessat interdictio, donec persolutū fuisse constiterit: idemq; de stramētis in pecoris pabulum collectis, deq; sterquiliniis ad stercorandos agros paratis, etiam si literariam obligationem non habeat ad eam agendam. Quod si ea iam sublata fuerint, adhuc inuadere ea poterit, cæterisque potior erit.

¶Casus. Quæritur de executione quæ fit in fundis rusticis? Respondetur quòd dominus propter suam pensionem annuam: vel is qui habet redditum primæuum super fundo, potest pro eo non soluto interdicere, seu impedire vel arrestare omnes fructus, donec solutio facta sit. & similiter stramenta, vel fourragia: & sterquilinia seu fimos, & si iam de fundo sublata sint illa, potest adhuc ea prehendere etiam sine obligatione literaria.

CAPVT XII.

Sterquilinia autē à colono alióue transferri non possunt: translataque reuocare licet ad agrorum cultum.

¶ Casus. Dicit quòd stercora seu fimi non debent auferri ab aliquo vltra locum: & si translata fuerint, reuocantur: quia illius agri causa parata sunt. Fructus fundi. ¶ Glos. Hæc constitutio dat remedium contra colonos fraudulentos, qui nolunt præstare messem & pensionem domino: & de stercoramentis seu sterquiliniis. de quibus Plinius & Columella, & Varro. tamen hæc forma est aliter tradita in l. litibus. C. de agrico. & censi. vbi est quæstio, quando inter dominum & colonum est controuersia: quòd colonus tenetur cauere de fructibus restituendis, & maior forma ibi traditur. tamen ita succurritur summatiè per has constitutiones. & an fructus sint obligati pro pensione, vide Bart. In l. in prædiis ff. in quibus cauf. pign. tacit. contrahi. & in l. si seruus communis. §. locaui. ff. de furtis.

Quomodo aduersus colonū domino succurratur.

Fructus pro pensione obligati

CAPVT XIII.

Licet pluribus eiusdem fundi dominis, aut in eadem domo ius vectigalis habentibus domum totam singulis ingredi, ac pensionis causâ omnibus rebus illatis incumbere: nisi ea domus variis cœnaculis, habitationibusque, ac vestibulis distincta sit & separata.

¶ Casus. Eramus duo domini eiusdem domus vel fundi pro indiuiso, vel duo domini fundiarij redditus: vterque volebat facere executionem? Respondet quòd potest. & in eadem domo & in omnibus bonis, nisi esset separata diuersis habitationibus & corporibus. ¶ Glossa. Loquitur propriè quando quis ædificauit domū in prædium commune plurium, vel in plures fundos, quorū partem plurimi habent & superficies non est distincta: licet vnicuique pro sua portione bona inuecta capere pensionis, vel locationis causa: secus si domus per cœnacula & habitationes sit diuisa. textus est in l. si diuisa. C. de locato. facit lex si verò plures. ff. de his qui deiece. vel effude. vide hunc text. formalem, & glos. in l. 1. ff. de Saluia. interdict. & in l. 1. de migrando.

De domo ædificata in solo plurium.

Fundamētū expressum.

CAPVT XIIII.

Conductor qui soluendo non est, aut qui supellectilem in domum non induxit, quæ duorum terminorum pensioni non sufficiat: expelli poterit per dominum prætore authore.

¶ Casus. Ego locaui tibi domum meam, tu non habebas aliqua bona in illa domo, quæ sufficiant ad pensionem duorum terminorum. Dicit quòd ego habebo facilè à iudice autoritatem expellendi te à domo. ¶ Glossa. Hic est aliud, quod de iure cautum non est, vt quis ante tempus expellatur, priusquam aliquid debeat, ob suspicionem, argumen. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quæ in fraud. credi. mitiùs tamen agit, quia prætoris aut iudicis authoritatem requirit. Ita misera est paupertas, cuius miseria satis dicta est per Ioan Fabr. & alios in plerisque locis. vtcunque tamen suspecta est. Interdum prodest, interdum nocet, in testimoniis repellitur: ea igitur fugienda est. facit huc l. si fideiussor. l. sciendum. ff. qui satisdare cogun. l. si creditores. ff de priuileg. creditorum. l. de creationibus. C. de episc. audien. l. si proponatur. ff. de in diem adicc. vbi in gabella non auditur.

Paupertas misera.

CAPVT XV.

Conductor qui alteri domum locauit eo pacto, in secundum conductorem experitur, quo primus locator & dominus in ipsum potest.

¶Casus. Ego conduxi tuam domum, & eam alteri locaui: quia nolebam habitare? Respondet, quòd ego eodem iure vti possum, quo primus locator, qui mihi locauit. ¶Glossa. Rursus dicit quod in primo capite d. xerat, & idem de secundo locatore, & c. vt Bartol. declarat in l. vectigalia. §. fina. ff. de publica. is etiam qui habitationem habet, potest eam alteri locare. l. cum antiquitas. C. de vsu. & habi.

Secundus locator agit vt primus.

CAPVT XVI.

Ob superioritatis iura pensionis ac reddi-

redditus fundi possunt occupari, donec illa persoluantur.

¶ Casus. Dominus census vel feudi pro suis iuribus facit arrestari & impediri pensiones, vel fructus fundi? Lex dicit quòd potest.

Feudi et cẽsus dominus omnib. praferuntur.

¶ Glossa. Ob superioritatis, id est feudi, vel census: quia isti omnibus præferuntur. l. I. C. sine censu vel reliquis. & ego dixi in tit. de feudis, & de censi.

CAPVT XVII.

Bona mobilia vendicari à domino suo possunt aduersus quemcunque, exceptione autem proposita pendente lite à iudice possidebuntur.

¶ Casus. Ego inueni bona mea mobilia apud te, vel in manibus tuis: ego feci ea insertiari, & vendicaui ea. quæritur pendente vendicatione quis possidebit? Respondet quòd remanebunt in iustitia pendente processu.

¶ Glossa. Hic dicit quòd si bona mea mobilia ad aliquem peruenerint, possum ea vendicare & petere vt exhibeantur, & vt deponantur apud tertium: vel sequestrentur, & pendente lite apud iustitiam remanebunt. licet sequestratio de iure sit regulariter prohibita de iure ciuili & canonico. vt in titul. de prohi. seq. tamen hic non videtur fieri iniuria, cum in manibus iudicis est. De rei vendicatione hic nolo dicere, cum sit frequens materia. Et datur actori ratione dominij, vel quasi. l. in rem. ff. de rei vendi. contra quemlibet possessorem, vel qui dolo desiit possidere aut detinere. l. officium. cum simi. ff. de rei vendi. & in tit. non traditur hæc forma sequestri.

Sequestratio prohibita.

Rei vendicatio quid requirat.

CAPVT XVIII.

Anni ac quinquennij beneficium quod debitorib. ad soluendũ datur, non habet vim, neq; eo quis vti potest in debitis contractis ob interusuria pensionum veterum, quæ ex prædiis debentur: aut ex cõducto aliáve fundi possessione ac fruitione redditúve aut fructibus: item ob nutricia, vel educationem, institutionem puerorũ aliorũmve: item ex deposito, ratione, administratione bonorum ecclesiæ, reipublicæ, minorum, prodigorum, mente captorum. Item ob delictum & crimen: ob salaria vel operas ac ministeria.

¶ Casus. Titius debitor meus cum ego eum cogerem soluere, non poterat soluere, & impetrauit annum vel quinquennium à principe ad dilationem. quæritur verum indifferẽter dari debeat? Responde, quòd non. vtputà pro reliquis seu arreragiis redditũ, vel ex domo conducta vel fructibus aut pensione fundi: ob nutricia. instructionem puerorum, depositum, ob ratiocinia, ob crimina, ob salaria & mercedes & seruitia. ¶ Glossa. Istud est, de quo loquitur lex. in l. vniuersa. C. de preci. impe. offe. vbi princeps potest dare dilationem debitori ad soluendum: & quia illa lex non loquitur de tẽpore certo. & Scrib. dicunt esse rationem: quia in mora modici temporis non est graue damnum. & Iaso. super ea ee non admodum pertinenter multa dicit. Habes Paul. de Cast. decidentem quòd non debet dari maius quinquennio: aliàs nõ valet per l. fi. C. qui bo. cede. pos. in ver. quinquennales inducias. vbi creditor cogitur hoc admittere; vel cessionem capere. Ita Paul. de Castr. scribit in l. 2. Cod. de preci. impe offe. quod limitatur vt non procedat sine cautione, per d. l. vniuersa. quæ opinio communis est: sicut ea quòd non extendatur ad debitum iuratum, vt illic Iason dicit: & ante eum Alexand. in consil. 38. libr. 3. tamen ego dubitaui propter d. l. fin. quæ non hoc dicit: sed loquitur simpliciter, & est posterior. nisi dicas quòd debet distingui per d. l. vniuersa. quæ de his rescriptis dilatoriis loquitur. multas quæstiones super ea re habes per Cy. in d. locis: vtputa, An teneatur ad vsuras, an præscribat, an prosit fideiusso. quę tu videas cum his, quæ notantur de eo qui ius iniquum impetrauit in l. 3. ff. quod quisque iuris. Casus autem excepti per hanc consuetudinẽ sunt speciales & fauorabiles. & fecit quod in locato & emphiteosi non procedat: neque in oneribus personalibus quod scribentes volunt in l. cum fructibus ff. de vsufru. Specu. in titul. de Ius. §. nunc autem. vers. 128. & Ioan. And. Ludouic. Ro. in consil. 48. & idem in feudo per Florianum. in d. l. cum fructus. & Iaco. de Beluiso in cap. 1. de vasal. qui contra constitu. Lotha. in gloss. l. incola. ff. ad municipa. In delictis per not. in l. generaliter. de pœnis. quia tunc pœna pecuniaria cõuertitur in corporalem. cum simi. in quibus cessio locum non habet. tamen hic text. non de cessione loquitur: sed de quinquennalibus induciis, quas si quis habuerit, non admittitur ad successionem postea. d. l. fin. C. de cessio. bo. vbi videas quæ scrib. dicunt. Ego enim maximè studeo breuitati, grauissimis lectionib. pressus. Reliqua supplebis. Aduerte tamẽ vnum singulare: quòd qui talem dilationem impetrauit, ei nocet confessio in libello facta. l. eum precium. C. de libe. cau. l. 2. C. de institu. & substitu. Et quòd non habet locum in debitore ex delicto: tenet Alexan. in l. 1. ff. si cer. peta. ad fi. sed Ludo. Ro. & Phi. Decius illic tenent contrarium, cum beneficia sint extendenda. & plura hic Decius de hac re. quem nuper legi enarrando illum titulum in ordinario post meridiana. & vide Albericum in l. quotiens. C. de preci. dicentem, quòd interea vsuræ non debentur. & eundem in l. lecta. ff. si cer. peta.

Annus & quinquennium.

Cautio requiritur.

Beneficiũ quinquennij in quibus nõ procedat.

Cõfessio nocet petenti dilationẽ.

CAPVT XIX.

Si forenses, aut peregrini contractum aliquem, pactum, stipulationem, aut mercaturam fecerint intra vrbem: eiusque rei causa intra horas quatuor ac viginti in ius vocati fuerint coram prætore: ius audire accipereque ab eo ius debent.

¶ Casus. Dictum est superius, quòd forensium res capi & detineri possunt pro debito in ciuitata contracto: nunc dicit quòd possunt vocari coram prætore: & erit eorum iudex. ¶ Gloss. Hic ego forenses dico eos qui forauei etiam dicuntur, & non ciues, aut incolæ, qui tum ratione contractus forum hic sortiuntur: sicut faciunt etiam legati, qui ius domum reuocandi regulariter habent. tum quia vbi mercantias plurimas habẽt, illic domicilium sortiuntur, vt Bart. dicit in l. de iure. ff. ad munici. & illic addit Alex. quod seruatur consuetudo. de forensibus alij Moderni multa dicunt. Est autem (vt nimis erudus non sim) pulchra quæstio in l. fi. C. vbi in rem actio. an si forensis transeat cum equo vel libro meo, possim eum remorari & vendicare rem meam. Azo tradit opi. quam dicit Io. de Pla. in l. cum neque. de incol. C. li. 10. esse magis æquam. licet Bart. aliter sentiat, ꝙ potest. Alij quòd non: sed cogatur ille cauere: in hoc statur cõsuetudini. Hæc satis sunt: alia de hac re prius habuisti: & videas in l. hæres absens. ff. de iudi. quæ est contraria.

Forenses qui dicantur.

An forensis remorari possit.

CAPVT XX.

Si quis in foro suario porcos emerit, emptosque exploratori qui ad linguam probat, tradiderit: isque eos leprosos corruptique sanguinis reperit: emptor eos redhibere potest, exploratori verò pro singulis quinque Turonicos denarios præstari conuenit. Quia si sub linguam nihil extiterit, vnde hic morbus appareat: hique mactati ac euiscerati, tabidi, morbosique videantur, venditor eos recipere debet. Exploratori verò male iudicanti, cum sub linguam lepræ calculi ac grana reperta fuerint: quod ipse nõ dixit, pœna hæc infligitur, vt ipse eos precio venditionis soluto habeat, venditoremq; liberet & emptorem. Emptori quoq; sumptus ob eam rem factos, aut à venditore: aut ab exploratore refundi statuimus. Cum verò emptor id vicium perceperit: eos non auulsa lingua venditori redhibeat: alioqui ne supposita lingua videatur, erit venditor liberatus, & explorator. Exploratoris quoq; officio incumbit morbosi porci auriculam in morbi signum findere.

¶ Casus. Ego emi vnum porcum in foro publico: & dedi eum exploratori qui linguator dicitur, vt videret vtrum esset morbosus, vel leprosus, qui dixit mihi quòd erat: vtrũ possim eum restituere venditori, & repetere precium? Respondet ꝙ sic. Et imponitur hic pœna exploratori male iudicanti, & alia dicit in textu satis clara circa officium linguatoris.

CAPVT XXI.

Exploratores in foro mutuo vades esse volumus: alterumque pro altero teneri.

¶ Casus. Dicit quòd illi linguatores debent vades esse mutuo. i. respondere alter pro altero de officio suo.

CAPVT XXII.

Animaliũ, porcorúmve emptores ad preciũ persoluendum carcere contineri possunt, si intra dies octo à venditore conueniantur: neque illius rescripti annalisve, aut quinquennalis dilationis beneficio iuuari debent.

¶ Casus. Dicit quòd illi qui emerũt porcos, vel alia animalia, possunt pro precio soluendo intra octo dies conueniri, & in carcerem trudi: neque habere possunt aliquam dilationem, etiam à principe.

CAPVT XXIII.

Piscium emptores eadem via preciũ soluere, qua illi, compellẽdi sunt.

¶ Casus. Idem dicit in illis qui emerunt pisces: vt eo modo compellantur soluere precium: sicut illi, qui emunt animalia.

CAPVT XXIIII.

Proxenetæ intercessoresque emptionis ac venditionis faciendæ cuiuscunque rei vendendæ curam susceperint, eam eiúsve precium, si vendita fuerit, venditori restituere per carcerem cogantur.

¶ Casus. Ego tradidi alicui proxenetæ qui facit vendi equos vel alias res ad vendendum. Dicit quòd si non reddat rem vel preciũ, erit incarcerandus. Si quis in foro suario. ¶ Glo. Erat apud Ro. forum boarium, in quo boues cæteraq; animalia venditabantur. Hic autem ponit quædam capita de venditione porcorũ & piscium: & omnium animalium quæ sunt ex bonæ fidei iudiciis: & quia reipu. interest. l. 1. & 2. C. de suariis. libr. 11. & cura eius rei ad præfectum pertinet: vt l. 1. §. cura. ff. de offic. præfec.

Forum boarium.

Forum ſuariorum. *Carcer.* *De proxenetis.* præfec.vrb.vbi dicit forum ſuarium ad eum pertinere. Sunt autem hic certi caſus, in quibus etiam fauore reipublicæ quis ad carcerem cogitur. vt in l.nemo carcerem.C.de exacto. tributo. De proxenetis mediatoribusq́; emptionum & commerciorum quòd teneantur de dolo & culpa, habes Bartol. in l.1. ff. de proxene.l.aut qui aliter.§.hæc verba ff.quod vi aut clam. & quòd ſi fecerit fieri cõtractum vſurarium, ad vſurarum reſtitutionem teneatur. Habes Bar. in l.ſi ſciente. in glo. ff. de partici. An autem eis mediatoribus credatur in-uita parte, habes egregie per Alexandrum in conſil.153.vol.5.quam ſequere: ſed Communis videtur quòd ſic. De animalibus morboſis venditis quòd redhibeantur, habes in tit. de ædili.edic.& redbi.ff. vbi de variis animalium morbis multa videbis quæ faciunt ad *Morboſa animalia.* hunc locum: tamen iſta forma in iure nõ eſt expreſſa. ſpero plura dicere in Commentariis quos in poſteriores C. libros præparo.

De auctionibus & ſubhaſtationibus.

CAPVT I.

VBi præſcriptæ res ſunt, ac ſubhaſtatæ, niſi decreti literæ, prehẽſionis cauſam ſigillatim, aut ꝓpter quas obligationes penſionéſve tot annorum facta ſit ſubhaſtatio: eiuſque formam, ritum atque ordinem relationemq́ue ſatellitum, ac omnem ſolennitatem contineant, ſigillatim nullius rei, nulliuſque vigoris eſſe decernimus.

¶ Caſus. Ponit formam literarum decreti, quod eſt factũ in ſubhaſtatione. Debet enim ſigillatim narrare cauſam, nomẽ creditoris, debiti quantitatem, propter quod eſt res ſaiſita & ſubhaſtata: aliàs non valet.

CAPVT II.

Fieri autem debet proclamatio in loco publico eiq́; rei addicto, vbi bona eius territorij proſcribi ſolent.

¶ Caſus. Dicit, quòd debet ſubhaſtatio fieri in loco publico & ſolito.

CAPVT III.

Debet etiam venditioni executioniq́ue præfectus apparitor prehenſionem rerum facere, ac earum dominis & poſſeſſoribus detentoribuſq́ue coram teſtibus aut notario nunciare. Quòd ſi nemo dominus poſſeſſorúe appareat, vacanti rei curator dandus erit à iudice, iudicíſve præcepto libelloque ſpeciali: eiq́; præcepto ac commiſſioni apparitoris relatio annexa alligataque ſit quæ doceat: fidemq́ue faciat obſeruatum eſſe proclamationis, ac ſingulorum terminorum ordinem continuum, omniaque hæc decreti literis inſerta ſint, vt videatur an interruptio vlla facta fuerit. Si enim vnius diei intermiſſio, defectúſve vllius ſolennitatis interceſſerit, quicquid antè actum eſt, reuocatur. nec præſumuntur ſeruata ſolennia. Ad hæc proclamabitur res intra octo dies venalis dominica die in exitu miſſæ parrochialis eius loci, vbi res ſita eſt, edictumq́ue proclamatorium præ ſoribus tribunalis eius territorij, cuius eſt prædium, affigi cõueniens eſt.

¶ Caſus. Dicit, quòd ſeruiens ſeu ſatelles ante omnia debet ſaiſire bona illa quę ſubhaſtare vult ad requeſtam debitorum: & auctioni ſupponere. & ſaiſinam denunciare dominis, & detentoribus earum coram notario, vel teſtibus. & ſi nemo compareat: dabitur curator rei à iudice, & ſingulis terminis fiet proclamatio: & inferetur iſtud relationi ſeruientis. & quomodo non eſt omittendus vnus dies: & quomodo affigetur proclamatorium edictum in valuis publicis eius loci, & in parrochia.

CAPVT IIII.

Vacantía tamen prædia quę nemo occupat, procuratoris fiſcalis nomine abſque curatoris, aut commiſſarij donatione prehendi diſtrahiq́ue poſſunt: ac plus offerenti tradi.

¶ Caſus. Procurator fiſcalis alicuius loci inuenit prædia vacantia ſine detentore. Dicit quòd poteſt ea ſaiſire & vendere per decretũ, vt vacantia, abſque eo quòd requiratur curator, vel commiſſarius.

CAPVT V.

Si ei cuius nomine & cauſa res alterius haſtæ ſuppoſita eſt à debitore alióve eius nomine ſatisfactũ ſit: poteſt ab illa ſubhaſtatione deſiſtere, eiuſq́ue reſpectu ceſſat.

¶ Caſus. Ego feci proſtitui & ſubhaſtari res tuas pro debito meo: poſtea tu ſatisfeciſti mihi. Dicit quòd ego poſſum facere, quòd deſiſtatur à ſubhaſtatione.

CAP.

CAPVT VI.

Eo verò desistente alius, qui se opposuerat auctioni iure hypothecario in eius locum surrogari debet: vt peragatur eo volente subhastatio, si debiti sui, aut hypothecæ fidem prius apud acta fecerit.

¶ Casus. Limitat præcedentem, quãdo erat alius qui iam probauerat debitum suum, & se opposuerat subhastationi.

CAPVT VII.

Is cui res auctionis iure est adiudicata, eam à se abdicare ac deserere potest, soluto tamen auctionis, quam fecerat, precio: id est, eo quod ipse licitatione obtulerat: oneribusq́ue ex eo prædio debitis à licitationis tempore ad desertionem.

CAPVT VIII.

Adiudicatio ex decreto facta feudariis ac censuariis dominis nõ præiudicat: nisi quo ad laudimia & commoda iam debita atque elapsa: quæ perdunt, vbi se decreto nõ opposuerint.

¶ Casus. Ego in subhastatione obtuli precium pro prædio: & mihi fuit adiudicatum & decretum, postea volui pœnitere, & relinquere ipsum. Dicit quòd non possum, nisi soluendo precium quod obtuli, & arreragia debita à tempore adiudicationis: & dicit postea quòd domini feudarij & censuarij debẽt se opponere subhastationi: aliàs perdunt sua commoda: sed non alia iura. De auctionibus ac subhastationibus. ¶ Gloss. Hic est bonus titulus & iuridicus, quem ego totum cõiunxi: quia fere vnam rem prosequitur, & maximè solennitatem & formam subhastationis faciendæ. Ego aliqua dicam necessaria.

Subhastatio quid sit.

Primò subhastatio, quæ auctio dici potest, est venditio rei in publico, vt Bart. declarat in l. licitatio. ff. de publicanis & in l. 1. C. de iure hastæ fiscalis. C. libr. 10. vbi Ioan. de Plat. docet, quã differat à licitatione. fit autẽ hoc modo ex Bart. doctrina, vt publice preconis voce fiat notum, vel edicto quicunq; vult emere talem rem, veniat intra octo dies coram talibus in tali loco ad promittendum, & plus offerenti dabitur: vt in Authenti. hoc ius porrectum. C. de sacro. eccle. l. 1. C. de iure hastæ fisca. Ista sunt Bartol. verba quæ conueniunt illi consuetudini, quæ est hic, quæ habet in parrochiis: quibus Græci parœcias dicunt. & ita melius diceretur fieri debere proclamationem, & per edictum describi in loco vbi exercetur iurisdictio, vt omnes sciant. Secundo quæritur quantum tempus. Bartol. dicit in rebus ecclesię fisci, minorum requiri & viginti dies. l. si tempora. Cod. de fide instru. & iure. libr. 10. in aliis arbitrio venditorũ. Sunt quædam regiones, in quibus fiunt tria edicta, vt in iudiciis de iure: alij aliter obseruãt. in hoc standum est stylo & consuetudini: eiq; quod fieri solitum est, de qua re hic nihil statuit.

¶ Proclamatio.

Præsente publ. persona fieri debet subhastatio.

Quod autem debeat fieri præsente persona publica & officiali publico: vt hic de apparitore, est text. in l. fi. Cod. noua vectig. vbi Bald. cuius forma non esse leuis solennitatis debet, Bald. quem videas in l. ordo. C. de execu. rei iudi. Et vide circa id quod hic dicitur de eo cui res est adiudicata, quòd nõ possit eam deserere, nisi soluendo. Ita tenet Bald. & Paul. de Castr. in dict. l. licitatio. vbi videas quæstionem de duobus licitatoribus, quorum secundus non est soluendo.

Licitatorẽ deserere et desistere.

Item quia in primo capite & aliis dicit, quòd in decreto debet esse descriptio ordinis seruati. adde q; solennitas ista præsumitur, vt egregiè concludit Alexan. in consil. 30. in volu. 5. contra hunc text. & ita tenuit Bal. in l. fi. C. de præd. mino. tamen alij tenent contra. & præcipuè Moderni per l. quæcunque. §. fin. ff. de Publicia. & quia istæ solennitates extrinsecæ non præsumuntur, nisi probentur, per Doct. in l. sciendum. ff. de verb. obli. & ad vitandã fraudem hæc constitutio bona est, vt Ang. egregiè in §. fin. Institu. de fideiusso.

Solennitas non præsumitur.

Item in limita egregie hoc statutum, quòd plus offerenti res tradatur, non procedere, quando esset facta adiudicatio iustè. sed nimis modico precio, & læsio est in dimidia iusti precij: quia duplo plus debebatur. l. 3. C. de iure fis. not. in d. l. 1. de iure hastæ fiscalis. faciunt no. per Barto. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. vide consilium integrum Paul. de Castr. in consil. nouis, in consi. 462. de auctione ista quæ subhastatio dicitur. habes multa per scrib. in variis locis quæ non refero.

Reuocatur adiudicatio ob modicitatẽ precij.

Habes Cice. dicentem, Bis iam vidimus hastam in foro ponere: & bona ciuium subiacere voci præconis. & Sueto. in Cæsare, Amplissima prædia auctionibus hastæ minimo addixit. est enim auctio ab augendo dicta per augmentum precij, & addictio dicitur adiudicatio: sicut addictio in diẽ.

Cicero. *Sueto.* *Auctio.* *Addictio.*

Possem multo plures quæstiones proponere in materia subhastationis: quas inserui commodè in tit. de fide instru. & iure hastæ fisc. C. libr. 10. vbi in l. quæcunque dicitur sub actione licitanda: & legendum auctione: quia res decernitur augẽdi in licitatione. Habes etiam quòd hic loquitur de scriptura publica, quæ contineat formam decreti: text. contrarium, in l. & si instrumenta. C. de fide instru. quæ loquitur quando emitur à fisco. esto his paucis contentus: quia textus & substantia satis clara est: nec possum omnia hoc libro complecti.

Scriptura publica nõ requiritur in subhastatione.

De exe-

De executione instrumentorum ac sententiarum.

CAPVT I.

INstrumenta omnia obligatoria regio sigillo alióve Authentico, ac publico laicæ iurisdictionis signata, pacatam executionem habent: manusque iniectionem aduersus obligatum.

¶ Casus. Loquitur de instrumentis & literis obligatoriis, quòd habent paratam executionem, si sint signata publico, vel Authentico sigillo laicæ iurisdictionis in bona obligati.

Instrumenta sigillata. *Instrumenta guarentigia.*

¶ Glos. Hæc instrumenta sigillata sunt maioris authoritatis: quia insinuata dicuntur, vt dicit Pau. de Ca. in consil. 63. in nouis. & ad laicos notarios spectat instrumentorum confectio: vt ibi dicit, quòd est no. pro consuetudine quæ dicit, quòd ecclesiastici non faciunt instrumēta hypothecaria, de qua ipsi cōqueri solent: sed etiam spectat ad alios. Et an requiratur signum, vel sigillum in instrumēto? dicit Bart. in Rubr. ff. veteris: quòd statur consuetudini. Est autem in Italia consuetudo frequens, q instrumēta guarentigionata habeāt executionem paratam. per ea enim fit præceptum obligato, & hæredib. eius vt soluant: & bona sunt obligata, & subdita executioni per tale præceptum. vt Pau. de Ca. scribit in consil, 67. in antiquis. Limitatur autem per Bar. in l. proinde. §. fi. ff. ad l. Aquil. vt intelligatur de liquido: secus si non est liquidum. vtputa, promisisti emendare damnum, & non apparet quantum sit: adeundus erit iudex, vt declarat quantum sit, nō vt condemnet. ita debet intelligi l. r. C. de senten. quę sine cer. quāti. pro. ita Bartol. in l. eleganter. ff. de condict. indebi. per illum text. & in l. r. de eden. late Bart. in l. 2. C. de execu. rei iudi. Non autem intelligas sublatam esse per hoc statutum exceptionem, vel oppositionem: vtputa solutionis, acceptilationis, aut aliàs: quæ differt, aut impedit venditionem rerum: quia statutū non dicit, non obstante exceptione: quamuis statuta Italiæ hoc dicant. de quibus habes subtilem disputationem Io. de Imo. in l. fi. ff. à qui. appel. lic. vbi facit quinq; aut sex columnas de istis instru. plura in seq. dicturus sum. Hanc autem consuet. esse in toto hoc regno, dicit dominus Boërius, & eam exponit. vide notanda de instrumentis habētibus paratam executionem, per Bald. in l. ad probationem. la r. C. de proba. & Decium in l. cum quid. ff. si cer. pet. & Car. pulchrè in l. vinum. eo. tit.

Liquidum debitum.

Exceptio nō est sublata: quia de iure naturali est.

CAPVT II.

Nuncius habēs instrumentum obligatorium, potest executionem facere in obligatum ad eam rem instar creditoris: & tanquam ipsius hæredumque procurator lites, quæ super ea re fient, prosequi.

¶ Casus. Ego tradidi literas obligatorias alicui nuncio vel satelliti. Dicit, quòd potest facere executionem sicut ego: & meo nomine litem prosequi tanquam procurator. ¶ Glo. Solet in illis instrumentis apponi hęc clausula, quòd quicunque tulerit illas literas obligatorias, possit facere executionem, vt ei soluatur: & fit præceptum tale obligato & hæredibus eius. & quandoque hic vocatur nuncius, aliquando apparitor: quandoque executor, per quem fit executio, vt in l. executorem. C. de execu. rei iudi. l. apparitores. C. de appa. lib. 12. eiq; & eius relationi creditur: vt dictum est in tit. præce. & de iure: & quomodo credatur, habes per Io. de Plat. in l. apparitores. C. de exac. tribu. lib. 10, tamen per ordinationes regias secus.

Præceptū soluendi instrumento fit.

CAPVT III.

Omnis executio morte obligati cessat & expirat, nisi hęreditate iacente: vbi nemo hæres extat vel apparet. Tunc enim executioni subiacent mobilia, creditoris tamen hæredes in obligatum executionem facere possunt: ea est enim lex semper apud nos obseruata, vt mortuus in viuum executionem faciat, non econtrario.

¶ Casus. Titius erat mihi obligatus in centum sub sigillo regis, ipse mortuus est. ego volebam virtute literarum mearum facere executionem contra hæredes eius? Respondet quòd non possum: tamen hæredes mei bene possunt contra obligatum facere. ¶ Glo. Ista cōsuetudo est cōtra ius, & contra id quod dicebam de instrumentis guarentigionatis: vt contra hęredes obligati fiat executio. bona enim sunt obligata, & hæredes repræsentat personam defuncti. saltem ergo fieri debent pro hæreditariis portionibus. l. pro hære. C. de hære. ac. Tamen facit quòd Pau. de Castro concludit, quòd in illis instrumentis executio non fit, nisi contra obligatos in eis. l. ad probationem. C. de proba. ligat tamen hæredes debitoris, vt dicit. Item adde huc, quia fauorabiliores sunt hæredes reorum. Item facit text. in l. in summa. §. fin. ff. de re iudi. in argu.

Contra ius est vt hæredes executionem nō patiantur.

Fundamentum consuetu.

CAPVT IIII.

Literæ quibus ad annuam pensionem obligatur quis, seu perpetuū primęuumque sit vectigal, seu aliud propensionis præteritæ in terusuriis executionem secum trahunt: nisi sit tempore personalis actio præscripta.

¶ Casus.

¶ Casus. Ego eram tibi obligatus ad redditum annuum, & declarauera m hypothecam. tu debebas mihi arreragia: ego volebam te per executionem molestare. Dicit quòd possum, nisi tu meum debitũ præscripseris: quia intra tempora non petij. ¶ Glossa. De istis vectigalibus dixi sæpius vsque ad nauseam. & de præscriptione habuimus titulum. Dicit autem Barba. in Rubr. de re. eccle. non alie. de instrumentis guarentigionatis & hypotheca, quod habent executionem paratam. habes suprà quo tempore personalis actio præscribatur in præscriptionibus.

Hypotheca habet executionē paratam.

CAPVT V.

Contra tertium rei obligatæ possessorem in bona ipsius mobilia, executio fieri non potest, sed interdici pensiones ac fructus pendentes eius rei specialiter obligatæ possunt: nec eorum possessionem fiduciariam habebit reus, nisi spõsorem dederit qui in debitum quod constiterit esse, vel in fructuum prehensorum æstimationem fideiubeat.

¶ Casus. Tu debebas mihi aliquid pro quo domus tua erat mihi obligata. Dicit quòd si tu eam non detineas: sed alius, puta conductor. ego non potero facere executionẽ in bonis eius, sed impedire seu arrestare pensionẽ, aut fructus debitos: nec interim ipse reus ea habebit vel possidebit, nisi det aliquem qui referat manum plenam. ¶ Glossa. Istud est quod Pau. de Castr. dicit & disputat latè in d. consi. 67. vbi ait ista instrumenta habere executionem contra eos tantum qui sunt obligati in eos & eorum hæredes. non autem cõtra tertium detentorem vel possessorem, quibus non est factum præceptum guarentigiæ: quia istud est speciale præceptum, quod non extenditur vltra ea quæ in contractu descripta sunt. l. non omnis. ff si cer. pet. & confessio facta per vnum vel aliquos aliis non præiudicat, neque eos obligat ad executionem Bald. in l. etiam. C. de execu. rei iudic. multas quæstiones facit super his instrumentis, quas videto. limita hoc ca. per c. si creditor ob debitum. infrà. eo.

Tertius nõ patitur executionẽ paratam.

Confessio vnius alios non præiudicat.

CAPVT VI.

Fundi dominus aut veterẽ pensionem habens, aliúdve ius in re, traditione, diuisione, aut licitatione quæsitum: item ex locato potest ipse, eiúsve procurator, aut nuncius etiã absq; obligatoriis literis, aut iudicis authoritate bona mobilia in eo fundo reperta per executionem occupare ob tres elapsos terminos duntaxat, etiãque lite pendẽte bonorum possessor.

¶ Casus. Hic enumerat quosdam, qui possunt sine literis obligatoriis facere executionem per se, vel nuncios suos, vel procuratores ob tres terminos: vt dominus fundi, vel antiquus creditor qui fonciarius dicitur, vel habens ius in re, & erit pendente lite possessor. ¶ Glossa. De his superius dictum est in tit. de executionibus ex conducto. quòd hæc consuetudo est contra ius quòd propria authoritate fiat sine literis & sine iudicis præcepto. contra l. si. C. de iure domi. impe. l. 1. C. de vendi. pigno.

Contra ius est quòd quis sua authoritate capere possit.

CAPVT VII.

Emptor bonorum auctione addictorum cuiuscunque conditionis sit carcere acceleri summariaque rerum suarum venditione ad soluendum cogi potest pro eo precio & debito, quo se emptorem bonorũ constituit. Neque ad vllam exceptionem admittendus est, nisi solutionẽ à tempore emptionis fecisse dicat. Tunc autem vel carcerem non exibit, vel precium aut pignus iustum obsignabit, nec anni vel quinquennij beneficium aut cessionis impetrabit.

¶ Casus. Docet quomodo emptor bonorum per decretum compellitur per carcerem rerum suarum distractionem soluere precium, nec habet exceptionem nisi solutionis, nec quinquennium vel cessionem. ¶ Glos. Vidimus de hac re superius, & emptor bonorũ se vadẽ facit. Et de solutione opposita dicunt vbique Doctores, quòd solutionis exceptio admittitur: vt Paul. de Castr. in d. consil. 63. esset enim contra naturalem æquitatem, vt dicit Ioan. de Imol. in d. l. fina. ff. à qui. appel. lic. quæ dictat neminem cum aliena iactura locupletari. De carcere, an quis pro debito possit incarcerari, Bart. in l. sacrilegij. §. cum eo. ff. ad l. Iul. pecu. dicit, Aut quis est debitor fisci, & potest ob contumaciam d. §. & l. nemo carcerem. Cod. de exrac. Aut est debitor priuati. tunc si est condemnatus, potest. l. 1. C. qui bo. cede. pos. Item si est contumax in iudicio. § si verò, in Authent. de exhi. re. l. consentaneum. C. quo. & quando iud. Item si pacto se ad carcerem obligauerit. not. in l. ob æs. C. de actio. de iure autem, & de honestate debet prius fieri excussio bonorum, vt d. Bart. in l. 3. §. tutores. ff. de suspec. tuto. quanuis aliter obseruetur. Ego insuper hoc putarem quòd quanuis non habeat beneficiũ anni vel quinquennij: per hoc non sit sublatum beneficium cessionis, per quod à carcere liberatur: vt in l. 1. & fi. C. qui bo. cede. pos. sed expresse hic sublatum est. & dicas esse potius quòd debitor fisci non potest cedere. l. 2. C. de extract. tribu. Bar. in d. l. sacrilegij. & in l. 1. ff. de cessio. bono. & habes gloss. singu. ex opinione Ange.

Exceptio solutionis.

Potest quis se ad carcerẽ obligare

Debitor fisci cedere non potest.

Vilis et pauper nō gaudet priuilegio.

Ang. in Auth. de here. & falci. in ver. substantiam. quòd si sit statutum quòd nemo possidens apothecam possit capi personaliter: is qui habet apothecam vilem non gaudeat.

CAPVT VIII.

Bona cedentis prehensa per executorem auctioni subiicienda sunt illico, ac sine vlla solennitate in loco vbi solet hasta figi.

¶ Casus. Ego cessi bonis. Dicit quòd bona mea sunt capienda & saisienda per executorem illico, & summariæ auctioni hac subhastatione subiicienda. ¶ Glossa. In odium cessionis quæ præiudicat creditoribus hoc seruatur, vt illico bona veneant: & si capta sint, nondum tamen vendita vel addicta, possunt à cedente per pœnitentiam reuocari, non tamen sine solutione. l. 3. & l. quem pœnitet. ff. de cessio. bon. quæ lex non requirit solutionem, sed defensionem. illud enim verbum, Cedo, reuocari potest re integra. l. 4. & l. quantitatem. C. de his qui bo. cede. pos. quę lex requirit oblationem in verbo inferre paratus es, & intelligas realem in istis ponderando illud verbum inferre.

Reuocatur cessio per pœnitentiam.

CAPVT IX.

Debitor ex contractu, promissione, obligatione verborum, aut in scriptis si decesserit: eiusq; hæredes extra territorium Aureliani præsidatus habitare domiciliumq; habere dicātur: licet creditori in bona quæ hic sita reperiet, manum iniicere, tenetq; iniectio donec in totum satisfactum sit. Quòd si de eo debito per literas non constaret, essetque aduersus iniectionem, exceptionem exceptio aliqua obiecta: dabitur creditori breuis dilatio ad debitum probandum.

¶ Casus. Titius debebat mihi centum ex aliquo contractu, ipse mortuus est cum haberet aliqua bona in hoc territorio. hæredes autem eius non habitabant in hoc bailliuiatu. Dicit quòd ego potero saisire bona quæ hic inuenio. & si de debito non constet per literas, ego intra breue tempus probabo debitum.

¶ Glossa. Ratio est, quia vbicunque sint, obligati sunt pro hæreditariis portionibus, tamen bonorum possessores pro hypotheca vel pignore tenentur insolidum. l. pro hæreditariis. C. de hæred. act. & ratione contractus celebrati per se vel prædecessorem quis sortitur forum. l. hæres absens. cum illic notatis. ff. de iudi. l. 2. C. de iurisdi. om. iud. & ne creditor habeat necesse persecutionem debiti facere personaliter contra forenses, incumbet bonis, si quæ sunt in territorio. Facit quia in his quæ sequuntur naturam cōtractus, inspicitur consuetudo loci contractus: in his quæ ex mora veniunt, secus. l. si fundus. ff. de euic. l. 1. ff. de vsu. per Bart. tamen hic dubium facit, quia non loquitur quando bona erant hypothecata: sed fit propter periculum. argum. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quæ in frau. credi. faciunt notata per Barto. in l. 1. C. de bo. aucto. iud. possi. & in l. quæro. ff. de solut. & in l. de iure. ff. ad munici. & hæc omnia fiūt, vt occurratur malignitatibus & subterfugiis hominum.

Hæres sortitur forū.

Locus contractus.

CAPVT X.

Operarij qui messem collegerint, ac, vt dicitur, debladauerint: aut messem terra vel flumine transuexerint ob salarium mercedemq; operarum: frumentum ipsum, currus, equos mercimonias, ac cætera debitorum bona in solutionem manus iniectione possunt occupare. Quòd si occupationem debitor impugnauerit, inficiatusque sit debitum: breue ad probandum spacium creditori à iudice dabitur: aduersus alios autem, quam eos qui locauerint, actionem non habēt operarij.

¶ Casus. Ego conduxi operarios ad faciendum messem meam, & portandum eam, vel traducendum in alium locum: nolebam eis soluere suam mercedem. Dicit quòd possunt occupare, & arrestare illa omnia bona, & currus & equos debitorum: sed non habent actionem contra alium, quàm eum, à quo sunt conducti. ¶ Glossa. Ista est causa fauorabilis, vt istæ operæ quæ necessariæ sunt ad vitā hominum celeriter mercedem consequantur: vt operarij pauperes viuant. Multi enim sunt operarij, messis verò pauca: &

Cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Petitur tamen ex locato actione istud, vt in l. Titio. ff. ad munici. per Bart. & toto titulo de locato. Sed putarem de vindemia idem statuendum quod de messe. per l. 1. ff. de feriis. tamen hic nihil est.

Operariis satisfaciendum.

Quæ actio ad operarū mercedem datur.

CAPVT XI.

Si duo creditores in debitoris bona simul ierint: eiusdemq; conditionis sint ac priuilegij, præfertur is qui prior res abstulisse dicetur illi qui nihil abstulit: sed interdictione facta apud debitorem reliquerit.

¶ Casus. Erant duo creditores fonciarij, vel eiusdem priuilegij: vterq; bona mea saisiuit, quis præferatur? Respondet, quòd præfertur ille qui prius abstulit res. Illi etiam qui prius saisiuit: sed non abstulit. ¶ Glossa. Hæc consuetudo videtur iniqua, cum inducat occa-

Rixarum occasione tol-lenda.

sione rixarum & iniuriarum, seu violentiæ. dicit enim Bar. quod non valet potestas data parti ad violẽter possidendũ, & est contra l. eum vous. & per tot. ff. de bo. auct. iud. pos. sed possidentis conditio cæteris paribus, potior est.

CAPVT XII.

Si manus iniectio executione geminata sit ex eodem debito, ac inter eosdem: postrema nullius momenti est, nisi prima decisa terminataq; prius fuerit.

¶ Casus. Ego feci executionem in domo tua pro debito bina vice, quæritur vtrum secunda valeat? Respondet quòd non: donec prime fuerit euacuata. ¶ Glossa. Potest enim geminari arrestum, quod dicitur manus iniectio & executio, quãdo bona quę soluendo non erãt, primo loco prehensa erant, & postea petuntur alia, vel fortè prima ritè facta non erat: tunc debet prima determinari & euacuari, antequam secunda admittatur: quia qui bis idem exigit, non auditur l. qui bis. ff. de verbor. obliga. cum similibus. & vide scri. in l. t. C. de iudi. pro hac materia, quia sæpe de hac executione & manus iniectione dixi, quæ nõ sunt repetenda.

Geminatũ arrestum.

CAPVT XIII.

Si creditor ob debitum personale aliud quam pensionis domus, aut veteris vectigalis prehendat, tollátue per executionem, mobilia quæ debitoris esse asseuerat: & quispiam tertius ea ad se pertinere dicat, executionem remorabitur, atque audiendus erit, eiusque rei fides fiet iureiurando istius & debitoris. Nam si vterque iurauerit bona ista esse opponentis, sine fraude soluetur executio: habebitque ille tertius possessionem ac manum illorum bonorum.

¶ Casus. Titius erat mihi obligatus ex debito personali alio quàm propter locatum domos & primæuum redditum. ego in domo eius repperi quædam mobilia, & ea cepi pro executione: venit quidam tertius dicens illa mobilia esse sua & non debitoris? Respondet quòd est audiendus, & iurabit ipse cum debitore vtrum sit sua & sine fraude, tunc restituentur ei. ¶ Glo. In materia huius constit. habes Bar. in l. à diuo Pio. § si super rebus. ff. de re iud. & Inno. in c. veniens. de testi. à quibus traditur hæc distinctio. Quandoque fit executio in re petita aut illa res à nemine possidetur: tunc quilibet tertius veniens impedit executionem. arg. in l. fin. C. de edic. diui Adri. tol. d. c. veniens. de testi. Si verò res illa non vacabat, sed ab alio erat possessa: tunc tertius veniens non impedit execu. sed cauebitur de identitate possessori. l. is à quo. ff. de rei vendic. Si verò fit missio in alia re, quam quæ sit petita, vt pro pecunia, in qua quis est debitor: tunc debet summariè cognosci. & sic missionem potest quilibet impedire: vt d. §. si super rebus & hic. vnde iuramento debitoris & opponentis creditur summariè ad leuandam manum, licet postea probatio in contrarium admitteretur: vt illic not. per Ioan. de Imol. Nam quando agitur personali mera, vt hic quilibet opponens impedit executionem in re non petita ratio est inquit Bart. quia de iure illius rei nunquam fuit cognitum. De quo per Lud. Rom. consi. 69. in fin. plura Moderni dicunt in d. §. si super rebus.

Tertius potest impedire executionem.

CAPVT XIIII.

Instrumenta per alios confecta, quam per secularis curiæ notarios, executionem non trahunt: nisi ex priuilegio quod Debitis appellatur.

¶ Casus. Dicit quòd instrumenta facta per laicos notarios habẽt executionem paratam: ea verò quæ fiunt per notarios apostolicos, vel curiæ ecclesiasticę non habent, nisi per virtutem Debitis ex priuilegio. ¶ Glossa. Dictum est in cap. 1. quod ista regula dę executione parata in instrumentis guarentigiæ vel confessis, intelligitur de his, quę cõfecta sunt per notarios secularis curiæ. In his enim regule intelligitur, non in alia curia, quando in materia executionis paratæ, quæ est de iure speciali laicorum: vt dicit Pau. de Cast. in consil. 63. & Bar. in l. diuo Pio. §. sententiam: non fit extensio ad curiam ecclesiasticam: & multa habes differentia inter has curias: vt de exceptione non numeratę pecuniæ compensationis & reconuentionis de quibus inferiùs cauetur. Hic vide quæso. Bart. in d. §. sententiam, in fin. ibi secundum consuetudinẽ Thusciæ notariis conceditur. dicam alia in c. contractus. huius tit. infr. priuilegiũ istud est quod vocatur Debitis, omnibus practicis notum & commune ex priuilegio. pro quo faciunt notata in Auth. habita. C. ne fil. pro patre.

Notarij curia ecclesiastica.

CAPVT XV.

Sententia lata in eum qui loco alterius in ius successit, litemque suscepit tam ob sortem, quàm ob expensas litis: & in eum in quem lata est sententia, & in eum cuius nomine subrogatio facta est, executioni mandari potest. excusso tamen prius litis successore condemnato.

¶ Casus. Ego vocatus à te in guarentigiam suscepi litem pro te, lata est sententia contra me & fui condemnatus: quæritur contra quẽ possit executio fieri? Respondetur, quòd potest contra vtrumque, sed prius contra me excussione facta, qui condemnatus fui.

Sententia contra successorẽ executioni mãdatur.

¶ Glossa

¶ Glossa. Habes de hac ratext. in l. si is. & in l. is qui se obtulit. ff. de rei vendi. vbi videas gl. d. l. si is. quæ adducit l. etiam. §. penulti. ff. de petit. hære. tamen ibi aliud cauetur quòd potest (quanuis is qui se obtulit liti, sit condemnatus) nihilominus agi contra possessorem, & contra illum, cuius loco surrogatus est, quod hic non dicitur: nisi prius excusso eo qui est cõdemnatus. hoc ideo, quia fiunt multæ fraodes in istis surrogationibus, & est condemnatus nomina suo: vnde potest prius excuti, imo debet, per l. Plautius. ff. de procu. & ille tex. loquitur, quando in rei vendicatione constabat istum, qui se obtulit, non possidere: sed alium, cuius nomine facta erat surrogatio. in quo propter l. qui seruum. ff. de actio. & obligat. in verbo nisi in id quod amplius competit, agatur, quòd ista verba sonãt: excusso tamen prius condemnato: dicas, aut sa obtulit, vt deciperet actorem, vt fit sæpè. tunc procedit lex, si is qui se obtulit. aut ad defensionem rerum: tunc procedit l. qui seruũ. vt Bart. voluit in d. l. si is qui opponit. de leg. si quis dolo. ff. da re indicata. & dicit, quòd si quantitas debita soluatur à quocunque, liberatur debitor. secus si species certa debeatur: vt lata Bar. in l. quotiens. ff. si fami. furt. fecisse dicatur. l. nec vllam. ff. de peti. hære. § pen. quod cadere potest in materiam tit. de alien. iudi. mut. cau. facta.

Distinctio in eo qui se obtulit liti.

CAPVT XVI.

Sententia declaratoria hypothecæ aduersus possessorem, etiam post annum quandiu fundũ vectigalem possidebit, executionem trahit.

¶ Casus. Ego habui sententiam declaratoriam hypothecæ contra te possessorem & detentorem fundi. Quæritur, quandiu in vim huius sententiæ potero contra te executionem facere? Respond. quòd quandiu tu detinebis. ¶ Glossa. Hic dicitur aduersus possessorem fundi obnoxij parere executionem, quia pignoris persecutio de iure semper est aduersus possessorem. l. pignoris. ff. de pigno. Hic antem intelligit, cum fundus aliquis debet mihi annuam pẽsionem, seu vectigal, quę dicitur renta: & peto, vt possessor declaret mihi, & fateatur sa debere illam rentam rationa fundi, quem possidet. ita enim loqui oportet, vt Practici intelligant. ego obtinui sententiam declaratoriam hypothecę, per quam declaratur, mihi deberi hypothecam. hæc sententia potest semper contra detentorem domus vel fundi mandari executioni. quia est onus reale, qood rẽ sequitur, & contra quem libat possessoram procedit. §. in rem. Insti. de act. l. 1. & per totum. ff. de pigno. acti. l. 1. ff. si ager vectiga. etiam vltra annum, quo solet sententia executioni mandari.

Pignoris persecutio.

Familiaris declaratio. Fundamentum.

Onus reale rem sequitur.

CAPVT XVII.

Testamentorum executores, vt pecunias, quæ ad postremæ voluntatis executionem desiderantur, integras habeant: intra annum, ac diem debitores, vel litteris, vel sententia obligatos defuncto persequi, ac eorum bonis incumbere vsque ad testamenti quantitatem possunt.

¶ Casus. Dicit facilè, quod executores testamentorum possunt pro complemento testamenti facere executionem contra debitores testatoris, vel litaris, vel per sententiam obligatos. ¶ Glossa. De his executoribus hic libet plura dicere, quàm omnind ad rem sit necesse: sed quia sæpe commodo est: & ast materia frequens & plana lucri. Primo itaque quæro, qui possint esse executores? Dico ex not. in cap. Ioannes. de testamen. quòd tam clerici quàm laici possunt: imò etiam religiosi. a. si. de tasta. libr. 6. quamuis nonnulli limitent in piis causis: sed semper est pia causa, ex aqui voluntatem defuncti: & tolleranda est consuetudo, inquit Barbat. qua patitur clericos esse executores testamentorum, licet aliquo pacto per hoc à diuinis distrahantur: patet, quia legitimi executores sunt Episcopi. l. nulli. C. de episcop. & cler. l. omnes peregrini. C. communi. de successio. Secundò quæro, An sit officium necessarium, ad quod possit quis compelli? Dico, quod est voluntarium, etiam si ad pias causas sit, vt not. in dict. cap. Ioannes. Si autem expressè vel tacitè gerendo aliquid susceperit: tunc cogitur ad peragendum Episcopum. per d. ca. Ioannes. siue sit eis aliquid relictum, siue non. & potest cogi. vt voluit Io. Andr. & Specu. in tit. de instrum. edi. §. nunc verò. per cap. sede vacante. Quæro tertiò: an executor possit agere contra hæredes: vt fiat executio. & habeat bona. Ista quæstio fuit latè disputata. & videtur quòd possit agere per d. l. nulli. & dicit Sali. esse magis communem apud cano. quem reprehendit Barb. quia pręcipua pars cano. tenet contrarium. & hoc per l. Lucius. § Mæuia. ff. ad Trebelli. vbi dicitur quòd nõ potest exigere: sed si gratis ei datur, vt distribuãt, debent distribuere. Sed melius est, & magis obseruatum, vt possint agere & contra hæredes & contra alios debitores, vt in hoc tex. facit tex. in l. 1. ff. de administ. tuto. vbi tutor agere potest: ita executor qui æquiparatur illi. vt volunt cano. in d. c. Ioannes. & gl. in l. tutela ff. de tut. facit, quia sua interest, per §. si verò expressum. in Authen. de hære. & Falci. ergo habet actionem. l. stipulario ista. §. alteri. ff. de verb. obl. & intra annum, c. nos quidem. de testam. & nomine suo. non autem legatariorum. ita Iaco de Areti. & Bal. in d. l. nulli. & Moder. in d. c. Ioannes. Quæro quartò, an possit cogi ad satisfaciendum inuentarium, & reddẽdas rationes. Dic ex mente Io. Andre. ad Spec. in d. §. nunc verò. quòd tenatur facere Inuentarium, non vt teneatur vltra vires hæreditarias, si non fecerit: sed vt

Executores testamentorum esse qui possunt.

Executoris officiũ an sit necessarium.

Executor an agat cõtra hæredes.

Executor an cogatur reddere rationes.

reddat rationes: nisi testator dixerit, quòd exequatur omnia pro conscientia sua. gl. sing. in ca. statutum. §. assessorem. de rescript. in 6. quam illic Dominicus multum commendat, Quæro quintò, an teneatur cauere de exequendo? Communis est, quòd non: vt tenet Hostien. in d cap. Ioannes. & Bart. in l. diuus. ff. cui plus quam per leg. Falci. Sunt aliæ multæ quæstiones, quas egregiè videas apud cano. in d. c. Ioannes. Sed ad materiam huius consuetudinis dicas, quòd de iure non datur ista potestas capiendi bona debitorum: sed conceditur, quia fauorabilis est, & pia causa executionis. per dict. §. si verò expressim. Communis est autem, quòd executor non possit alienare, aut distrahere bona defuncti pro executione: nisi testator dixerit. l. alio. vbi Barto. egregiè. ff. de leg. & ego alibi superius dixi. & de hac re Cy. & Bal. in l. id quod pauperibus. C. de episc. & cler. Dicit autem Bald. quòd si testator mandauerit pauperes puellas maritari, cuius arbitrio sit discernere de paupertate, quod est arbitrio executoris, per l. Theopompus. ff. de do. præl. qui si male arbitretur, ad iudicem recurri debet. per l. 1. ff. de leg. 2. & Bal. in l. paupertas. ff. de axacu. tut. dicit, quòd intelligitur de illis etiam, quæ possunt se nutrire: sed non habent pecuniam vnde dotentur. quod est no. Et nota quod hic cedit à die mortis tempus. qood Bal. limitat in piis causis tantum. & nota etiam quòd Barb. in d. c. Ioannes. post multa concludit. quòd si sint plures, & omnes sint absentes vel impediti: dempto vno, hic solus potest.

Executor an teneatur cauere de exequendo.

Executor non pōt distrahere bona defuncti.

Executoris arbitrium est in dubiis sequendum.

Quæ sint pauperes puellæ.

Quid in executoribus impeditis.

CAPVT XVIII.

Contractus omnes, omniaque instrumenta per notarios spiritualis curiæ confecta: ius hypothecę, ac executionis secum non trahunt.

¶ Casus, Dicit iterum, quòd contractus & instrumenta facta manibus notariorum ecclesiasticorum non habent executionem paratam neque hypothecam. ¶ Gloss. Quia sunt notarii etiam in curia spirituali & ecclesiastica, & hi solent de quibuscunque rebus rogati instrumenta conficere: dubium est hic, an instrumenta eorum secum trahant hypothecam & realem executionem: quod erat tacitè decisum in primo capite, iuxta illud dictum Pau. Castr. in consil. 63. quòd instrumenta ista guarentigiæ solent per notarios laicos confici. & iterum dictum erat in ca. instrumenta, & quòd non habeant hypothecariam obligationem, quæ realis est. dicas esse: quia iudices spirituales non solent de realibus: sed personalibus causis cognoscere, vt per Iacob. de Aret. in l. 2. C. vbi in rem actio. cum ibi notatis. & in c. si clericus. de fo. compet. Hic autem pro toto titulo declaro tibi, quòd tabelliones seu notarij ab Imperatore, vel summo pontifice, rege, aut aliis habentibus ab eis potestatem, creantur, vt dicit Inno. in c. cum P. tabellio. de fide instru. vbi multa Moderni de hac ra. & in ca. per venerabilem. qui fil. sint legiti. Specu. in titu. de instro. edi. §. restat. ver. sed quis potest. Instrumentorum autem duæ species sunt, vt colligitur ex dictis scrib. Publicum & priuatum, quia de publicis superius dictũ est: statim de priuatis dicetur. Publicum est cui de iure vel consuetudine (vt Innocen. dicit) plena adhibetur fides: vt in eo quod manu notarij scriptum est vbicunque. l. gesta. C. dare iudi. l. quoniam contra. de probat. Item in scriptura sigillata publico, vel Authentico sigillo episcopi, principis, vel simili. c. scriptura. de fide instrum. c. 3. loco. de proba. & post cessionem eod. titu. & aliis modis vulg. de qua hic loquitur. de priuata postea mox dicetur.

Ratio cur notarij spirituales nō conficiant instrumenta hypothecaria.

Tabelliones à quib. creari possint.

Instrumentorum duæ species.

CAPVT XIX.

Vbi à lege pœna imponitur: mulieribus dimidia tantum infligenda est.

¶ Casus, Hic est priuilegium mulierum, quod de omnibus emendis, & pœnis pecuniariis à lege & iure impositis non soluent, nisi dimidiam. ¶ Glossa. Ratio huius regulæ potest esse bona ob sexus fragilitatem: quia iuris ignorantia in istis excusat mulieres: non autem in lucris captandis. text. est in l. iuris ignorantia. C. qui admit. ad bo. pos. vnde bene hic temperatur de dimidia. Aliud de muliere dicam: postea dicam de mulctis. nam mulier non potest capi pro debito in causa ciuili, vel etiam fiscali. l. 1. C. de offic. diuer. iud. Quod Ioan. de Imol. egregiè in capit. lator. de pigno. limitat. & est locus singu. non procedere in criminalibus, in quibus ait esse recurrendum ad dispositionem Authen. nouo iure. de custo. & exhib. reo. C. vbi potest capi mulier pro crimine: sed non debet incarcerari: sed tradi custodienda in aliquo monasterio: intellige fœminarum, non virorum, quia periculosa est huiusmodi custodia, & commixtio sexus. hodie autem de consuetudine seruatur aliud: nam ponitur in locũ, & carcerem separatum à viris, & in carcere hominum. Secundo limita procedere in muliera honesta. d. l. 1. ita voluit Bal. in l. consentaneũ. C. quom. & quando iud aliud. inquit, in muliere turpiter, & luxuriosè viuente. arg. §. si. in Authen. de restitu. & ea quæ Pa. glo. in d. l. consentaneum ita loquitur. qood sublimitat Ioan. And. in Specu. in titu. de iniu. & damno dato. quando illa mulier turpis esset coniugata, & maritũ haberet. gaudet enim hoc priuilegio. facit l. si vxor nõ fuerit. §. diuus. ibi: nec qualecunque matrimonium. ff. de adult. Item declara. prædicta per Salice in Authen. matri & auiæ sing. dum dicit, quòd si mulier filij tutelam susceperit, & omni legum auxilio renunciet: regulariter capi non possit: tunc tamẽ potest quòd Bar. ipse ante eum dixit in l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. quod dictum impugnat Barba in d. ca. lator.

Mulieres in pœnalibus excusantur.

Mulier nō potest pro debito capi

Mulier in criminalibus capitur.

Mulier turpis.

Mulier turpis coniugata.

Mulier filij tutelam gerens capi potest.

Pœna & mulcta in quo differant.

Hæc

Hæc de mulieribus satis.de mulcta autem & pœna quæ differunt: quia in tex.dixi, pœnam esse, quę à l. imponitur. Bart.in l. si qua pœna. ff. de verbo. sign. optimè docet differentiam. vbicunque enim à lege communi, vel statuto pœna imponitur pro delicto nominato: vt est homicidium, furtum, adulterium: tunc est propriè pœna. si verò pro alio innominato: vt pro contumacia, clamore, aut simili: tunc est mulcta. Strictè autem mulcta dicitur extraordinaria, quæ iudicantis arbitrio infligitur. l. 3. §. pe. ff. de crimi. stel. l. aliud est fraus. §. inter mulctam. ff. de verbo. significa. Ordinariæ autem dicuntur pœnæ, quæ habent à iure certam limitationem, seu sit corporalis, seu pecuniaria: in quibus non potest iudex procedere diminuendo vel augendo: nisi ex magna causa. l. 1. ff. ad Torpil. Doct. in l. quid ergo §. pœna grauior. ff. ex quib. cau. infa. irroga. hic tamen limitatur per consuetudinem vel statutum. & not. quod Barbat. in d. c. lator. dicit in istis circa mulieres esse standum consuetudini & statutis terrarum. Plura de mulcta nō est opus dicere, nec de pœna. quia text. hic est clarus, quòd loquitur de ordinaria imposita à lege, vel statuto loci. alibi etiam dixi pulchram decisionem de muliere quæ personaliter capi non potest pro debito. habes per Iaso. in l. si ego. in secunda limitatione. ff. de rebus credi.

Ordinaria pœna.

CAPVT XX.

Clerici presbyteri, laiciq; cum ad syngraphum agnoscendum apud laicum iudicem vocantur: illie super care forum sortiuntur: vt agnoscant, quòd sua manu scriptum, signatúmue, aut suo sigillo pressum est.

¶ Casus. Ego vocabam aliquem, siue clericum siue laicum coram prætore laico ad recognoscendam suam schedulam. Respond. q; hoc casu tenetur venire, & cognoscere, vel negare. ¶ Glos. Habes de iure, quòd clerici & presbyteri non tenentur venire ad forum iudicis laici. c. significasti. de foro compet. imò non possunt renunciare priuilegio. tamen sont causæ quædam exceptæ, vt reconuentionis ad allegandum priuilegium, & similes, de quibus Scriben. in c. at si clerici. de iudic. & hic casus continet æquitatem per nota. in Authen. contra qui propriam. C. de non numeratione pecu. vlteriusque non procedit condemnando vel præcipiendo.

Clerici nō possunt renunciare priuilegio fori. Rō legis.

CAPVT XXI.

Chirographum scripturáue priuatorum cognita, confessáque, aut probata manus iniectionem habet: debitorémque ad quantitatis descriptę obsignationē cogit: quiquidem laico iudici subditus sit. nec prius aduersus executionem excipere quippiam, aut obiicere potest. Quod si debitū conditionale esset, eaque res causæ cognitionem exigeret: erit auditis rationibus partium in iudicis arbitrio obsignationem præcipere aut remittere.

¶ Casus. Loquitur de priuata scriptura, per quam ego fateor me debere Titio centum, si sit recognita, vel confessata, aut probata: & per comparationem literarum habet executionem priuatam cōtra me, nisi sim clericus: nec potero aliquid excipere contra executionem: nisi debitum sit conditionale, quo casu iudex ex causa coget me ad consignandum, vel non. ¶ Glossa. Habes tex. de hac scriptura priuata quomodo probetur per comparationem literarum, in l. scripturas. iunct. Authen. sequen. C. qui po. in pign. habe. De hoc autem statuto & consuetu. habes quòd Ange. in l. cum antiquitas. C. de testa. dicit esse tale statutum in Italia, quod scriptura priuata, scripta, vel signata, vel sigillata manu priuata: mandetur executioni, & dicit statutum procedere, etiam si per alium scripta sit: vel per eum scripta. idem in l. si ita. § Chrysogonus. ff. de verbo. obligatio. ait esse consuetudinem hanc Florentiæ. quod tamen dictum extensiuum ad scripturam per alium factam, & signatam manu debitoris reprobat Andreas Siculus in c. si quis presbyterorum. de rebus eccle. non alie. sed prima est melior, & obseruata. & ita Scribentes tenent communiter: quia sunt multi qui nesciunt scribere: & faciunt signum suum, vel habent sigillum.

Scriptura priuata.

Scriptura priuata executioni mandatur per statutū.

CAPVT XXII.

Soli Parisienses, Aureliani, atque Montipessulani tabelliones extra suū territorium instrumenta, & per vniuersum Franciæ regnum conficere possunt, idq; ex priuilegio veteri.

¶ Casus. Quæritur, vtrum tabelliones possint facere instrumenta vbique? Respondetur q; non, nisi sint Parisienses, Aurelianenses, aut de Montepessulano. ¶ Gloss. Istud est de iure & priuilegio speciali in hoc regno cautum: quia est etiam certus numerus notariorum: & extra territorium non possunt regulariter sicut nec iudices. Vide Felinum in ca. qui scripturam. de fide instrumen.

Vbi notarij possunt instrumentare.

De possessoriis iudiciis.

CAPVT I.

Fundi, iurisue corporalis, aut incorporalis possessio anno ac die acquiritur, nō vi, non clam, non precario ab aduersario possidendo. Cuius rei causa possessor ad possessionis suæ tuitio-

tuitionem interdictis retinĕdæ ac recuperandæ, cæterisq; possessotiis remediis vti potest. inque probata ea quam prædiximus possessione, eũ tueri aduersus turbatores prætor debet.

¶ Casus. Quæritur, quo tempore acquiratur possessio fundi, vel iurium corporalium vel incorporalium? Respondetur, quòd acquiritur anno & vno die posidĕdo ab aduersario: non vi, non clam, non precario. & si ego turbatus sim: possum intentare interdicta possessoria. & si probauerit talem possessionem sibi fuisse datam: iudex debet eum defendere in sua possessione. ¶ Glossa, Declarat quo tempore quis possessionem nanciscatur ad hoc vt interdictis se tueri posit: & statuit annum & diem. & postremum actum posidendi, quia vel nunc posidet, vel nuper posidebat. satis est enim, vt Scrib. vbique vulunt, in l. si de vi. ff. de iudic. in l. naturaliter § nihil commune. ff. de acquir. poss. cum similibus. si quis probet media & extrema: non quòd continuo fuerit in fundo. Interdicta ista multiplicia sunt: de quibus gloss. magistra. in cap. pastoralis. de causa poss & proprieta. Barto. in l. 1. ff. vti posidetis. & in l. naturaliter. §. nihil commune. Alexand. & alij in d. l. si de vi. Hic autem præcipuè loquitur de interdicto retinendæ, vel vti posidetis: & recuperandæ quę vocantur à legibus regiis querimonia nouitatis & salinæ, vt declarat Ioan. Fab. in §. retinendæ. Institut. de interdict. Primò, inquantum hic loquitur pro quibuscunq; rebus mobilibus, immobilibus, & incorporalibus: breuiter dicas, interdicta directa dari pro immobilibus: vtilia pro incorporalibus, & pro iuribus seruitutum & iurisdictionis: & pro mobilibus datur, Vtrobi. ita scrib. in locis communibus. l. a §. Pompon. ff. de seruitu. l. 1. vtrobi. & ista verba, non vi, non clam, non precario, ab aduersario ponuntur in l. 1. C. vti posid. & declarantur illic per gl. magnam. & no. in l. is qui destinauit. ff. de rei vend. Hic autem tota vis est in probandi modo. fit enim variè Primò, si probauerit se eo anno collegisse fructus. l. Titia, ff. de solu. l. 2. C. de acquir. posses. Item si probauerit se habitasse domum locatam ab aduersario, vel soluisse pensionem, aut similia. vt Bartol. in l. quamuis. §. conductor. ff. de acqui. posses. & l. qui vniuersas. eod. titu. Interdictorum materia subtilis à plerisque satis tradita est.

Possessio extrema requirit.

Interdictorum species variæ.

Pro quibus rebus dantur interdicta.

Probatio possessionis

CAPVT II.

Laicus decimę possessionem anno dieque potest acquirere, eaque possessione vti, si legitimè infeudatam fuisse docuerit.

¶ Casus. Quidam laicus volebat capere & exigere decimam super aliquo fundo. quæritur quo tempore? Respŏdetur, quòd potest ponere se in ea possessione per annum & diē, dum tamen doceat esse debitè infeudatam. ¶ Glossa. Hæc materia est, an laicus posit decimas præscribere & posidere: quia ius canonicum videtur planè id prohibere: prohibet enim possessionem: ita à me ex variis authoribus colligetur. Primum text. in ea. causam quæ. de præscript. determinat non posse, nec præscribi, nec posideri tanquam ius spirituale, neq; vllo tempore, nec ex consuetudine, vt vult Panor. in c. fin. ver. 5. de consuetud. & ad hoc est tex. in c. ad hæc. de decimis. quoniam sanctuarium Dei iure hæreditario posideri non debet. facit ca. apostolica. 8. quæst. 1. expressus tex. in cap 1. 16. q. 7. facit c. quamuis. expressum. de decimis. & c. prohibemus. eo. titu. & glo. ordi. in d. c. quamuis. Cum ergo non posit posidere decimas laicus: sicut nec alia iura spiritualia: concluditur non posse præscribere, id est, sine possessione. de regu. iur. Limitatur hæc conclusio, quòd laicus nō posit pręscribere ius decimandi, & exigendi decimas, vt ei quærantur, non ecclesiæ: quis potest, si ex priuilegio Apostolico ei concessæ fuerint: vel maioribus suis, vel per Ecclesiam in feudum datę ante concilium Lateranense. cap. prohibemus. cap. quamuis allega. cap. cum apostolica. de his quæ fiunt à præla. Et hic requiritur, quòd doceat de infeudatione legitima. Nam de iurę communis est quod docere debeat: nisi duo concurrant, Primum, quòd immemorabili tempore possederit tanquam vasallus ecclesiæ, & sic quòd doceat de aliquibus inuestituris obtentis ab ecclesia vel episcopo, & se ac maiores suos fuisse inuestitos, vt vasallos de ipsis decimis, licet post concilium & hoc sufficit: quamuis non doceat de prima innestitura obtenta ante concilium, tunc enim non esset vllum dubium. Ita Panor. in d. cap. cum apostolica. referens ita tenere Ioan. Andre. Alterum est, quòd requiritur fama, quòd eas habuerit ante concilium, & ista est legitima probatio, quæ opinio est magis æqua, alioquin sequeretur, q ob probandi penuriam, & difficultatem laicus perderet semper ius suum: & hæc probatio est admodum difficilis, & sæpe quæstio est de hac re etiā ad gladium. Et in hoc varię sunt sententiæ. Aduertendũ est autem, quòd Lateranense concilium celebratum fuit ab Alex. 3. Senensi, vt Ioan. Andr. refert. anno incarna. domini mille. centesimo septuagesimonono. quamuis in hoc numero variatum sit ob mendas librorum, & fuit aliud concilium decimale sub Innoc. quæ res nuper egregiè ab eminentis doctrinæ viro Ioan. Brunello collega nostro fuit explicata. Hostien. autem tenet contra laicum, quòd ei incumbat onus probandi fuisse concessas ante cōcilium, vel post authoritatem Papæ. tum quia ecclesia est fundata de iure communi contra laicum, tum, quia non potest posidere, aliisq; rationibus quas tradit in d. c. cum apostolica. Secundo, Ioan. Andre. ex communi intellectu (vt Anton. exponit) tenet quòd sufficit probare pos-

An laicus posit decimas præscribere.

Ex priuilegio laicus decimas posidet.

De quibus docere debeat laicus

Fama probat.

Quomodo gladio decisa.

Lateranēse concilium

fessionem

216

sessionem immemorialē, vt prædixi, nec requiratur titulus nisi allegatus, vt Ant, voluit. & ita Ioā. de Imol. declarat eū qui dicit, quòd præsumptio est pro eo, & vi præsumptionis acquirit. quando vero esset recens, & non antiqua possessio, vt hic de anno, esset probādus legitimus titulus, ita intelligatur Hostiēsis. & ita Alber. tenet, quod in dubio quando tāto possedit, presumitur iuste titulū habere. Ita tenet Alex. in cons. 6. vol. 1. Ita pulchre sentit Barba. in cōnsi. 35. vol. 2. & dicunt esse communem, quicquid teneat Felin. In qua re video quosdam laicis, alios clericis fauisse: vtcunque sit, ista est magis communis, quod nulla famæ probatio sit necessaria, neque aliud quàm illa tanta possessio cum allegatione tituli. Fallit contra laicum, contra quem alius laicus præscribit ius decimandi, etiam tempore communi, to. vel 20. anno. vt Felinus in d. c. causam.

Cōmunis opinio. Laicus contra laicū præscribit.

CAPVT III.

Oppositio turbationi interruptioníve æquipollet.

¶ Casus. Titius possidebat fundum meum, ego me opposui. dicit, quòd æquipollet interruptioni, & etiam turbationi oppositio.

¶ Glos. Ista est ciuilis interruptio quæ fit per appositionem, vel citationem, vel litis contestatio, quæ æquipollet interruptioni, vel turbationi de facto corporeo. l. cum notissimi. §. sed & si quis. C. de præscript. 30. anno. & hoc in possessione longissimi temporis, quæ est mere odiosa. vt illic not. in fauorabili, secus quæ per litis contestationem non interrumpitur. Et præscriptio longi temporis quæ est iusta, interrumpitur per litis contestationem facta coram iudice competenti, l. more. C. de rei vendi. Ista est vulgaris doctrina Bar. & Panor. & cano. vbique. qui de aliis specieb. latius differunt. Tu autē nota in hac materia, quòd etiā procedit in præscriptione statutaria. puta, statuto cauetur, quòd creditor post decennium non possit debitum petere. nam ista cū sit mere odiosa, citatione sola interrumpitur, vel alio æquipollēti. Ita scribit Ang. post Bar. in l. s. §. si rem. ff. pro emptore. & in l. in omnibus. ff de diuer. & tempo prescrip. Ita tenet Alex. & Iaso. in l. fi. ff. de eo per quem factum erit, & est communis. quòd limitat Sali. in l. fi. C. de præscrip. 30. anno. quem reprobat Claudius de Seisello. repeti. l. naturaliter. & vide gl. in d. l. cum notissimi. §. sed & si quis. quæ tradit plures alios modos interrumpendæ præscriptionis. & Sali. ibi, & Panor. in d. c. illud. Hic tamen loquitur de oppositione extraiudiciali, seu denunciatione. quod æquipollet. istud est contra opi. glo. Bart. & comunem in l. alienam. ff. pro emptore. & Inno. in ca. olim causam. de censi. qui dicit quòd non interrumpit, nisi in casibus in iure expressis. tamen facit pro ea text. in l. si fundum. C. de rei vendi. vbi constituit malam fidem. Videas egregie propositum in cap. sollicitudinem. de appella. & æquipollet turbationi vt detur cōtra opponentem querelam.

Interruptio ciuilis. Interruptionis species. Statutaria præscriptio quam interruptionem requirat. Oppositio extra iudicial. Text. quadratus.

CAPVT IIII.

Pro mobilibus querela non datur.

¶ Casus. Ego volebam intentare querelam, vel interdictum pro re aliqua mobili: cuius possessionem petebam, vel restitutionē. Dicit quòd non possum. ¶ Glossa. Dictum est de hoc in cap. 1. quòd non datur vti possidetis, sed datur, vtrobi. & hoc satis est illic expeditum, & per l. 1. ff vtrobi. dātur ergo aliæ actiones, vt rei vendicatio: actio in factum, ad exhibendum condictiones & similia.

Quæ actiones pro mobilib. dantur.

CAPVT V.

Vtilis fundi dominus sine domini feudalis censualísve, aut primæuæ hypothecæ consensu, lapidicinam in eo fundo facere, lapidésve fodere atque auferro non potest, nisi vt illic ædificet: eiusq; rei causa dominus interdictis agere potest, nisi fundus ille ad lapidicinas destinatus sit: inq; ea re vsufructus consistat.

¶ Casus. Ego habebam in fundo, quem fundum, vel censum tenebam, lapidicinas quæ dicuntur petrariæ; volebam effodere, & vendere aliis lapides. Dicit quòd non possum sine consensu domini directi vel fonciarij: nisi ædificando pro me in illo fundo: & nisi esset in illa re vsufructus, vel vtilitas tota fundi.

¶ Glos. Ratio est, quia debet vti frui arbitrio boni viri: nec deteriorare debet locum: deterioratur autem per lapidicinas, nisi sit in ea re fructus: sicut in aurifodinis & cretifodinis. & facit ad literam text, in l. si ex lapidicinis. ff. de iure dotiū l. diuortio. §. si vir in fundo. & §. si fundus. ff. solu. matrimo. vbi maritus non potest tollere, & vendere lapides ex fundo dotali: nisi sint in fructu. facit lex venditor. §. si constat. ff. commu. prædio. aliquid per Cæpolā in tracta. de seruitu. rustico. prædio. Extra hunc numerum additæ sunt quædam cōsuetudines per decuriones ciuitatis, sicut de restitutione aduersus contractum de actione ad exhibendum, & exceptione non numeratæ pecuniæ sublatis, quæ res est contraria iuri, vt satis notum est: nec opus est declaratione, aut commentario, cum non habeant magnam rationem. Tu bone lector, ignosce homini occupato, & æqui boni- que consule. sunt bona, sunt quædam medioeria, sunt mala plura quæ legis hic: aliter non fit amice liber.

Lapidicina deteriorem faciunt.

Finis Aurelianensis consuetudinarij.

LES COVSTVMES DES BAILLIAGE ET PREVOSTE DORLEANS, ET RESSORS DICEVLX.

Lesquelles danciennete ont este vulgairement appellees Les coustumes de Lorryz, pource que Lorryz est vne des chastellenies dudict bailliage, ou elles furent lors redigees par escript.

LE PREMIER CHAPITRE.

Vng vasal peut vēdre son fief, ou partie dicelluy, sans le consentement de son seigneur de fief. Et est tenu le dict seigneur de fief de receuoir en foy & hōmaige lachepteur dicelluy fief, ou partie dicelluy, en payant le quint & requint denier, & autres proffitz, saucuns sont deubz audit seigneur de fief. Toutesfuoyes il ny a point de requint, sinon que en vēte il soit expressement dit & contenu, que le pris & sort principal dicelle vente soit franc denier au vendeur. Ou quel cas de deniers francz au vendeur y a quint & requint denier, que lachapteur est tenu payer.

II.

Vng vasal peut vendre, on constituer rente sur son fief sans le consentement de son seigneur de fief. mais ledict seigneur de fief nest tenu receuoir en foy & hommaige lacquereur de ladicte rēte, se bon ne luy semble. Et aussi ledict seigneur de fief ne peut contraindre ledict acquereur de luy faire la foy & hommaige dicelle rente.

III.

Et quant le seigneur de fief exploictera son fief, sur lequel a este vendu ou constitue rente par son vasal. icelluy seigneur de fief exploictera entierement sondict fief, sans payer ladicte rente ainsi constituee: sinon que au parauāt elle eust este infeodee.

IIII.

Vng vasal peut baillera cens, rente, ferme, ou pension, son dommaine a vies, tēps: ou a tousioursmais, en retenāt a luy les foy & hommaige. Er ny a en ce faisant le seigneur de fief aucun proffit. Toutesfuoyes quant ledict fief cherra en proffit, le seigneur qui naura consenty & infeode ledict bail, pourra exploicter entierement sondict fief.

V.

Le seigneur du fief chastellain peut auoir par puissance de fief le fief tenu a cause de sadicte chastellenie, quant il est vēdu pour le pris quil aura este vendu dedās quarante iours, apres les offres a luy faictes par lachepteur, en payant par ledict seigneur de fief les loyaulx coustz & mises. En faisant lesquelles offres, ledict achapteur est tenu demonstrer & exhiber audit seigneur chastellain, sil en est requis, les lettres de son contract. Et ne sera tenu ledict vasal querir ledit seigneur chastellain, que iusques a dix lieues pres de sondit chastel, & dōmaine dont est mouuant le fief, pour luy faire lesditz foy & hommaige.

VI.

Tant que le seigneur dort, le vasal veille. Qui est a dire, que iaçoit que ledict vasal ne soit en foy, neantmoins peut iouyr de sondit heritaige, & faire les fruictz siens, iusques a ce quil soit somme, ou empesche par ledict seigneur de fief.

VII.

Quanr ledict feigneur de fief na point dhomme, par ce que son vasal a vendu, transporte, ou autrement aliene son heritaige tenu en fief, ledict seigneur peut incontinent saisir lheritaige tenu de luy en fief. & icelluy exploicter, & en prendre, & faire les fruictz siens, iusques a ce quil ait homme, & quil ayt este paye de ses deuoirs & proffitz de fief.

VIII.

Se la foy fault du coste du vasal par mort, lheritier a quarante iours apres le trespas dudit vasal pour aller faire ses foy, offres, & deuoirs enuers son seigneur de fief. Et plustost

stost ne se peut exploicter ledict fief par ledict seigneur de fief.

IX.

Quant la foy fault du coste du seigneur feodal: le nouuel seigneur de fief doibt par empeschement deuement signifie, ou par sommation faicte au vasal, faire assauoir a icelluy vasal quil aille a sa foy, & face ses deuoirs. Et apres telz empeschemēs, signification ou sommation: le vasal a encores quarāte iours pour aller faire ses foy & deuoirs. Et plustost ledict seigneur de fief ne peut exploicter ledict vasal.

X.

Le seigneur de fief ne peut prescrire le fief de son vasal, & pareillement le vasal ne peut prescripre la foy contre son seigneur pour quelque temps quilz iouyssent lung sur lautre.

XI.

Deux seigneurs de fief peuent prescripre & acquerir par prescription le fief lung de lautre.

XII.

Le vasal, quant la foy fault de son coste, & il est saisi par son seigneur, est tenu aller vers son seigneur de fief, faire la foy & hommaige de son fief, & luy payer les proffitz, se aucuns sont deubz, sil est a dix lieues pres de sondict fief & lieu, a cause duquel ledict vasal est tenu luy faire lesdictz foy & hommaige, & sil est oultre lesdictes dix lieues, ou quil feust refusant receuoit icelluy vasal, il suffist aller audit lieu & dommaine, faire ou offrir lesdictz foy & hommaige, & payer les proffitz saucuns en sont deubz, & faire telles offres quil feroit a la personne de son seigneur feodal. Apres lesquelles offres ledict vasal peut iouyr de son fief, sans offense, & si cest vng fief sans dommaine: il suffist aller par deuers le seigneur de fief, a sa personne, ou en son domicile, a dix lieux pres de lheritaige tenu en fief, & sil est au dedans desdictes dix lieues, il suffist audit vasal aller au siege pat deuant le iuge chastellain, en la iurisdiction & chastellenie duquel est assis lheritaige, & illec insinuer, & faire ses offres, lesquelles vauldrōt iusques a ce quil soit somme.

XIII.

Mais si le seigneur de fief ressaist ledict fief, le vasal est tenu aller faire la foy & hommaige, & payer les doitz & proffitz de fief dedans quarante iours, ou faire ses offres comme dessus, autremant ledict seigneur peut exploicter ledict fief.

XIIII.

Quant aucun doibt rachapt, il doit offrir a son seigneur troys choses: cest assauoir, le reuenu de lannee de son fief, ou vne somme dargent, telle quil verra estre conuenable, ou ce que deux preudhommes estimeront, ne deslors ledict seigneur de fief ne faict plus les fruictz siens: mais, si bon luy semble, aura quarante iours pour choysir & eslire lune desdictes troys offres.

XV.

Si ledict seigneur de fief prent & eslist lannee, ledict seigneur payera les loyaulx coustz, mises, & impenses de semences, labouraiges, & autres frayz & mises faictes pour lesdictz fruictz, & sil choisist ledict de deux preudhommes, le seigneur en prendra & eslira vng, & le vasal lautre, lesquelz arbitrerōt en leurs cōsciences ce que peut valoir ledict rachapt.

XVI.

Et si proffit de rachapt est deu, & le vasal apres lesdictes offres faictes & signifiees, laisse son heritaige vacant iusques a vng an depuis lesdictes offres & signification faictes: & sans ce que son seigneur de fief ayt declaire quelle offre il vueille accepter: ledict an passe le vasal est quitte dudict proffit & rachapt.

XVII.

Si la foy fault du coste du seigneur de fief, il ne peut exploicter le fief de son vasal par faulte de foy non faicte, & deuoirs non payez, sans sommation ou empeschement dudict fief, deuemēt signifie qui vault sommation.

XVIII.

Et apres ladicte sommation & empeschement, ledict vasal a terme de quarante iours pour entrer en foy, & faire son deuoir enuers son seigneur de fief. Et en falsaint ladicte foy ou offres suffisantes dedās le temps, icelluy vasal iouyra des fruictz empeschez. Autrement apres lesdictz quarante iours iceulx fruictz seront acquis au seigneur de fief, en pure perte, pour ledict vasal.

XIX.

Et si le seigneur feodal est chastellain, il peut

peut sommer ses vasaulx de plain fief, en general par cry public, au lieu de la chastellenie: ou on a accoustume faire cryz: & faire assauoir a certain iour quil declaire quil tiendra ses hommaiges. Apres lequel terme & delay, ledict seigneur peut saisir les fiefz, & iceulx exploicter en pure perte sur les vasaulx, se au temps a eulx assigne, ne font leur deuoir enuers ledict seigneur de fief. Toutesfuoyes ledict terme & delay assigne par ledict chastellain ne peut estre moindre de quarante iours, & quant aux fiefz qui sont assis hors ladicte chastellenie & iustice, ledict chastellain y procedera par sommation, ou saisissemens particuliers. Et si le seigneur feodal nest chastellain, il doit proceder au saisissement de son fief, par empeschement special, ou sommation particuliere.

XX.

Et si la foy fault du coste du vasal, en icelluy cas le seigneur de fief quel qui soit, sans sommation peut saisir lheritaige tenu de luy en fief, sans attendre quarante iours, a compter du iour que le fief est ouuert par mort. Et ou le vasal ne debuoit aucu proffir: sil vient dedans quarante iours, le seigneur est tenu le recepuoir, & luy leuer la main de son heritaige, sans payer aucuns fraiz, & sil vient apres les quarante iours auant les fruictz ameubliz: ledict seigneur est tenu le recepuoir, en payant les fraiz raisonnables. Et si lachapt est deu, & le seigneur accepte pour lune des offres lannee, les fruictz qui seront audit heritaige dedans lesdictz quarante iours, seront de ladicte annee.

XXI.

Et combien que le fief soit ouuert, & que le seigneur de fief puisse exploicter son vasal: neantmoins auant les fruictz cueilliz & abbatuz, le vasal peut purger sa demeure, & est receu a faire ses offres & deuoirs: & deslors lesdictes offres & deuoirs deuement faictz, le seigneur ne peut plus abatre ne acquerir a soy les fruictz qui sont surbout, & non abatuz: car fruictz pendans par les racines sont dictz & reputez pars fundi, & seulement sera tenu ledict vasal payer les faiz de lempeschement, se aucun en y a.

XXII.

Toutes & quantes foys que le seigneur feodal troune son fief ouuert: & lexploicte pour quelque cause que ce soit, celluy seigneur de fief est tenu payer & rembourser les labouraiges, semences, cultures, & impenses faictz en lheritaige a celluy qui les a faict, ou faict faire, comme dessus.

XXIII.

Si le seigneur accepte la somme de deniers qui luy sera offerte, ou ce qui sera arbitre par les preudhommes. En ce cas les fruictz empeschez ou leuez, seront restituez au vasal, en payant les fraiz.

XXIIII.

Et ou le vasal seroit negligent, ou ne demeure depuis ledict tēps de quarāte iours: les fruictz leuez & perceuz sont acquis audit seigneur, de fief en pure perte apres lesdictz quarante iours.

XXV.

Et en succession de fief en ligne directe, entre troys ou plusieurs enfans le filz aisne prent vng manoir ainsi quil se comporte, poursuyt auec le vol dung chapon, estime a vng arpent de terre a lentour dudit manoir, sil y a tant de terre ioignant, auec la moytie de tous les heritaiges, rentes, & reuenuz tenuz en fief, & les autres enfans, soient filz ou filles auront lautre moytie, quil partiront egallement, & y aura autant la fille que le filz, & si lesdictz pere & mere vont de vie a trespas sans hoir masle, delaissans filles seulement, lesditz heritaiges tenuz en fief, partiront entre elles egallement, sans prerogatiue daisneesse.

XXVI.

Et sil ny a que deux enfans, le filz aisne prendra ledict manoir, & vol de chapon, comme dict est, & les deux tiers au residu. Et lautre, soit filz ou fille, aura la tierce partie des choses feodalles.

XXVII.

Le filz aisne peut demander prerogatiue daisneesse, quant audit manoir, que vne foys seulement. Cestassauoir, en succession de pere, ou en succession de mere.

XXVIII.

Quāt homme ou femme, nobles ou roturiers, vont de vie a trespas, delaissans vng ou plusieurs enfans mineurs, le suruiuant a & peut auoir, se bon luy semble, la garde deulx, & en leur default ou refus layeul ou ayeulle du coste du decede. & ne doiuent

que

que la foy, sans proffit des heritaiges desdictz mineurs, & sont les seigneurs de fief tenuz bailler ausdictz gardians souffrance, sans payer proffit: laquelle souffrãce equipolle a foy iusques a ce que lesdictz mineurs soient en aage de porter foy.

XXIX.

Auecques ce yceulx gardians nobles prennent les meubles & les font leurs, auec les proffitz & reuenuz de tous les heritaiges desdictz mineurs, iusques a ce quilz soient en aage. Et par ce moyen sont tenuz les nourrir, entretenir, & alimenter, & acquiter de toutes debtes, & entretenir leurs heritaiges en suffisant estat, payer les charges, & les rendre indemnes, & sans empeschement. Lesquelz pere & mere, ayeul ou ayeulle, ayans la garde noble de leursdictz enfans, silz se remarient seront tenuz bailler cautiõ de rendre indemnes lesdictz mineurs de ce quilz sont tenuz acquiter lesdictz mineurs par ladicte garde.

XXX.

Les enfans masles sont reputez en aage, quant a droit de fief: & faire finir leur bail & gouuernemẽt, & chascun diceulx a vingt ans & vng iour, & les filles a quatorze ans & vng iour.

XXXI.

Quant enfans nobles demourent sans gardian ou baillistre, & on leur pouruoit de tuteur ou curateur, ilz doiuẽt proffit & rachapt: lequel paye, le seigneur de fief est tenu de bailler souffrãce ausdictz mineurs iusques a ce quilz soiẽt aagez, ou lũg deulx pour porter la foy.

XXXII.

Et au regard des non nobles, filz ont aucuns heritaiges tenuz en fief, & ilz ont enfant yssus de leur mariage, le suruiuant a la garde desdictz mineurs, & porte la foy & hõmaige pour eulx de leurs heritaiges tẽnuz en fief, sans ce quil soit tenu payer rachapt ne proffit, & ne faict le gardian qui nest pas noble, les fruictz de heritaiges diceulx enfans siens, & si la femme suruit, qui ayt prins la garde de ses enfans, & elle se remarie, lesdictz enfans estans mineurs & nõ aagez, elle en pert la garde, & nest point tournee la garde en bail, combien que en noblesse ladicte garde tourne en bail.

XXXIII.

Et en default ou refuz de pere & de mere desdictz enfans mineurs roturiers, layeul ou ayeulle a la garde desdictz enfans: & porte la foy & hommaige pour eulx, & leursdictz heritaiges tenuz en fief, comme lesdictz pere & mere, & sans payer proffit rachapt au seigneur feodal.

XXXIIII.

Et quant enfans roturiers demourent sans gardian, & on leur pouruoyt de tuteur ou curateur, ilz doiuẽt proffit de rachapt, lequel paye, le seigneur de fief est tenu bailler souffrance ausditz mineurs, iusques a ce quilz soyent aagez, ou lung deulx pour porter la foy. Et quant ilz seront aagez, le seigneur de fief sera tenu les receuoir a foy & hommaige, sans payer proffit; si autre proffit nest acquis depuys ladicte souffrance.

XXXV.

Vng filz noble ou roturier, aage de vingt ans & vng iour, pour porter la foy & hommaige pour tous ses freres & seurs, mariez & non mariez, & acquicter & garder vne foys lesdictz freres & seurs de payer proffit. Et la fille a quatorze ans & vng iour, non mariee, peut porter foy & hommaige de ses heritaiges feodaulx, sans payer aucun proffit.

XXXVI.

En succession de ligne directe na aucun proffit de fief, & les gardiens nen doiuent aucun. Toutesfuoyes si vne mere ou vne ayeulle noble se remarie, son mary debura rachapt pour la garde de ses enfans qui se tourne en ball soubz la cautiõ dessudicte.

XXXVII.

Gardiens, sont pere & mere, ayeul ou ayeulle, & autres ascendans.

XXXVIII.

Baillistres sont, la mere ou ayeulle, nobles, qui se sont remariees, & pareillement parens de ligne collateral, comme freres, seurs, oncles, cousins, & le plus prochain prefere lautre, de quelque coste que ce soit, & iceulx baillistres doibuent rachapt, & doresnauant ne gaigneront lesdictz freres, seurs, oncles, tantes, cousins, & autres baillistres, les fruictz des heritaiges & meubles desdictz mineurs. Mais seulement les pere, mere, ayeul, & ayeulle, ayans ladicte garde, & aussi lesdictes mere & ayeulle qui seroyent remariez,

riez, ausquelles ladicte garde tourne en bail, gaigneront lesdictz fruictz & meubles, soubz ladicte caution desdictz remariez.

XXXIX.

Ou il y a plusieurs freres, oncles, ou cousins, en vng mesme degre, laisne en aura le bail.

XL.

Se pere, mere, ayeul ou ayeulle, vont de vie a trespas sans enfãs masles: delaisse vne fille, ou plusieurs, estans mariez lors dudit trespas, elles doiuent rachapt de leurs heritaiges tenuz en fief.

XLI.

Que doresnauant ny aura aucune interdiction de vendre ou aliener les biens & heritaiges, tant entre nobles que roturiers des bailliage & preuoste Dorleans, & ressors diceulx. Aincoys succederont les enfans, tant des premiers, seconds, & autres mariaiges a leurs peres & meres, ayeulx ou ayeulles soubz les representations accordees en tous biens meubles & immeubles, propres & conquestz assis esdictz bailllage & preuoste Dorleans, & ressors egallement, sauf la prerogatiue de laisne, & sans ce que lesdictz enfans puissent doresnauãt alleguer ladicte coustume dinterdiction es dictes successions. Le tout sans preiudice des successions ia acquises & affectez ausdictz enfans, au moyen de lancienne coustume. Et commencera ceste presente coustume auoir lieu du iourdhuy: & entre ceulx qui ne sont encores mariez, ou sont en leur premier mariage.

XLII.

Qnant lung desdictz conioinctz nobles va de vie a trespas, enfans yssus dudit mariage, le suruiuant diceulx conioinctz prẽt la moytie des meubles & conquestz immeubes, faictz durant & constant leur mariage: & les heritiers du trespasse lautre moytie.

XLIII.

Et quant il y a enfans mineurs, le suruiuant desdictz cõioinctz faict siens lesdictz biens meubles, & les fruictz des heritaiges demourez du deces du premier desdictz conioinctz trespasse pour les portions diceulx mineurs, en prenant la garde diceulx mineurs, acquitant leur debtes, & faisant ce que dessus est dict.

XLIIII.

Si pere, mere, ayeul, ou ayeulle donnent a leurs filz, ou fille, aucũs heritaiges en mariage, ou autrement en auancemẽt de succession, il nen est deu au seigneur de fief aucun proffit, sinõ que le mary de ladicte fille en voulsist entrer en foy, & que celluy qui auroit faict ladicte donation se demist de la foy en icelle donation faisant.

XLV.

En ligne collateral, en pareil degre, en succession de fief, le masle forclost la femelle.

XLVI.

Quant enfans masles en pareil degre succedent a fief par ligne collateral: entre eulx ny a aucun droit de prerogatiue daisneesse. Mais succedent egallement,

XLVII.

Le seigneur de fief peut acquerir le fief de son vasal quil tient de luy, & le ioindre & vnir a son dõmaine: & nest tenu en faire foy ne hommaige au seigneur de qui il tiẽt son plain fief. Mais son heritier, ou celluy qui aura la cause de luy en est tenu faire foy, sans payer proffit de ladicte vnion, & aussi si le seigneur de fief va de vie a trespas apres que son vasal aura chapte son arrierefief, ledict vasal est tenu faire foy, tant dudit fief que de larrierefief: & nest plus repute que vng fief.

XLVIII.

Et sil le reuend, ou met hors de ses mains par quelque maniere que ce soit: apres quil aura faict la foy & hommaige: il demourera plain fief a son seigneur, mais sil le vend ou aliene auant lesdictes foy & hommaige faictz a sondit seigneur: icelluy arrierefief sera tousiours tenu en arrierefief dudit seigneur feodal selon quil auoit este.

XLIX.

Et iacoyt que la fille pour la succession de ses peres ou meres, ayeul ou ayeulle, ne doit aucũ proffit au seigneur de fief. Toutesfuoyes si elle se remarie & elle nait point defrere qui la puisse affranchir & porter la foy, son mary rachaptera.

L.

Quant a vng hault iusticier aduient par aubenage ou confiscation vng fief ou arrierefief qui nest tenu de luy, il en doit dedans lan quil en sera requis vuider ses mains,

mains, pour raison de lindemnite de son seigneur de fief ou arrierefief, ou faire la foy & hommaige au seigneur feodal, & luy payer le proffit de rachapt, autremẽt le seigneur de fief en iouyra & exploictera.

LI.

Si plusieurs enfans, freres & seurs, nobles estoient en bail soubz leurs oucles ou cousins, lung diceulx venuz en aage, soyt filz ou fille, acquiert le bail des autres mineurs sil veult, & en forclost leur baillistre plus loingtain de luy en degre sans payer aucun proffit.

LII.

Quant mineurs yssent de bail ou garde, & veullent entrer en foy de leur seigneur de fief, il est tenu les receuoir, sans proffit.

LIII.

Quant vng seigneur de fief a receu son vasal, il ne luy peut donner empeschement pour les proffitz qui luy en pourroiẽt estre deubz au deuaut de la reception de foy: ne les demander sinon quil fust faicte reseruation expresse desdictz proffitz. Ouquel cas ilz giseut en action.

LIIII.

Pour partaige ny a point de proffit au seigueur feodal.

LV.

Vng vasal en quelque maniere que le fief luy soit aduenu, soit par successiõ, acquest, ou autrement, ne se peut dire saisy de son fief a lencontre de sou seigneur de fief, iusques a ce quil en ayt faict la foy & hommaige a son seigneur, ou que de luy il soit en souffrance, qui equipolle a foy, ou quil ayt offert deuement a son seigneur, ou au dommaine, faire la foy & hommaige, & payer les deuoirs & proffitz, saucuns en sont deubz.

LVI.

Souffrance equipolle a foy tant quelle dure.

LVII.

Quaut le vasal baille a cens ou rente perpetuelz son heritaige quil tient en fief retenu a luy les foy & hommaige, celluy qui preud ledict heritaige a ceus ou rente ne doibt aucun proffit.

LVIII.

Et sil aduenoit que le preneur vẽde, baille, & transporte ledict heritaige a autruy, nen est deu aucun proffit. Mais lesdictz baulz & alienation ne peuuẽt preiudicier au seigneur de fief quil ne puisse exploicter son fief sil le trouue ouuert, sans auoir regard au bail faict par ledict vasal.

LIX.

Quant le fief est vẽdu, le seigneur de fief auquel est deu quint denier, ou requint, selon la distinctiõ dessusdicte, se peut adresser pour les proffitz au vendeur ou achapteur, & les poursuyuir personnellemeut, ou se prendre a son fief par saisissement au choix & election dudict seigneur de fief.

LX.

Quint denier est le cinquiesme deuier du pris que le fief est vendu, & le requint est le cinquiesme denier de la somme deue au seigneur pour ledict quint, comme on diroit en vng heritaige vendu vingt cinq liures, le quint seroit cent solz, & le requint seroit vingt solz, & ainsi somme du quint & requint de ladicte somme de vingt cinq liures, cest six liures, & consequemment de plus plus, & de moins moins.

LXI.

Si vng fief est change, ou doune, il y a rachapt, pourueu que donatiou ne soit pour Dieu, en aulmosne, sans fraude, ou en mariage, au autremeut, par le pere, ou mere, ayeul, ou ayeulle, ou autre ascendant en auancement de successiou, ou au filz ou fille, neu ou niepce, en droicte ligne. Et econtra, si par les descendans est donne aux asceudans. Mais si les fiefz eschangez sont soubz vng mesme seigneur ny a proffit, & sil y a tournes, sera deu audict seigneur quint denier pour raison desdictes tournes seulement.

LXII.

Et en tous cas que fief eschet a aucun par succession de ligne collateral, est deu proffit de rachapt au seigneur de fief.

LXIII.

Si hommes ou femmes uobles delaissent filz ou filles mineurs qui cheient en bail de leur oncle, ou cousin, ou autres parẽs en ligne collateral, & par laps de temps lung des filz ou filles vient en aage pour faire foy: iceulx filz ou filles peuent requerir entrer en foy, & est tenu les receuoir en foy sans proffit, suppose quilz acquierent, ou attirẽt a eulx le bail de leurs autres freres & seurs, & nest le seigneur receuable a dire loppofite.

LXIIII.

Et quant les autres enfans viendront en aage, ilz pourront entrer en foy, & seront receuz sans proffit, pource quil leur vient en droicte ligne, si bon leur semble, & ne seront point a ce contrainctz, pource que leur frere les garantist, & affranchist, en portant la foy pour eulx.

LXV.

Au seigneur de fief est acquis amende de quinze solz, par deffault dadueu nō bail le pour chascune sommation de quarante iours, ou iniunction de bailler ledict adueu, & iusques a quatre sommations: sauf en la chastellenie Dey Anuille & ressors, ou lamende est de cinq solz seullement pour chascūe sommatiō. Et si apres quatre sommations deuement faictes le vasal est refusant de bailler son adueu, le seigneur feodal peut prendre & exploicter lheritaige, iusques a ce quon luy ayt baille ledict adueu, toutesfuoyes ne fera les fruictz siens. Et si le vasal veult auoir main leuee de son fief & fruictz dicelluy, ledict vasal baillera son adueu, & payera promptement lesdictes ameudes, auec les frayz.

LXVI.

Et quant aucun adueu est baille par le vasal a son seigneur de fief, qui na aucune iustice a cause de son dommaine, ledict seigneur a puissance de ponoir contredire ledict adueu dedans quarante iours apres quil luy est baille, & si dedans les quarante iours il ne le debat, il demeure pour passe, sans contredit. Et quant ledict seigneur a iustice, il fault apres que ledict adueu luy aura este baille que le vasal poursuyue ledict seigneur, ou le procureur de sa iustice a le passer ou contredire, & iouyra ledict vasal de fondit fief, & fera les fruictz siens, non obstāt quil soit proces ou question sur le debat de laducu.

LXVII.

Quant le seigneur de fief exploicte lheritaige tenu de luy en plain fief par faulte dhomme, & foy non faicte, il peut exploicter les vasaulx de son vasallere, vasaulx de luy, silz ne sont en foy de son vasal: & silz sont en foy dudict vasal tāt que le seigneur tient lheritaige de son vasal, les peut sommer venir a sa foy, a laquelle faire ilz ont quarante iours a sommer a leur seigneur de fief, pour aller faire son deuoir deuers fondit seigneur. Et si ledict vasal le faict, ledict seigneur principal ne peut exploicter ses vasaulx rere vasaulx dudict seigneur, & si ledict vasal ne faict son deuoir dedans lesdictz quarante iours, lesdictz vasaulx sont tenuz faire la foy audit principal seigneur, & bailler leur adueu & denombrement comme tenans en rerefief de luy, sur peine destre exploictez cōme plain fief.

LXVIII.

Et en exploictant par le seigneur de fief son plain fief par faulte dadueu non baille: il ne peut exploicter ses rere vasaulx, soyt par faulte dhomme, ou autrement.

LXIX.

Toutes & quantesfoys que vng seigneur de fief trouue son fief ouuert, & il chet en exploict, il le peut exploicter en pure perte du vasal, sans ce que ce quil en lieue vienne en deduction des droictz a luy deuz par le vasal, en payant toutesfuoyes par ledict seigneur feodal les labouraiges, semences, cultures, & autres loyaulx coustz & mises, comme dessus.

LXX.

Toutesfoys que le seigneur de fief faisist lheritaige tenu de luy en fief par faulte de foy nō faicte: & il trouue enfruicte soiēt vignes ou terres emblauces, le seigneur les peut exploicter, & prēdre en pure perte du vasal, sinon quon luy face les foy & hommaige, ou offres suffisantes, auant que lesdictz fruictz soyēt ameubliz, pourueu que les quarante iours, dont dessus est faicte mention, donnez a lheritier du vasal pour entrer en foy soyent passez, car dedans lesdictz quarante iours le seigneur de fief ne peut exploicter fondit fief.

LXXI.

Et si vng seigneur en lheritaige de son vasal par faulte de foy & hommaige non faictz, veult exploicter & rauoir: soyent estāgs, boys, vignes, terres, & desblees meures, il prent tout ce quil trouue audit heritaige, & la plicque a son proffit, fors les boys qui sont ponr embellissement de maisons, & de haulte fustaye, & autres qui nōt accoustume destre couppez, quil ne peut coupper: mais si pour rachapt il mect sa main esdictz estāgs ou boys, & que son vasal luy face les troys offres dessusdictz, & que

que le seigneur accepte lannee, en ce cas il naura toute la couppe des boys, ne la pesche desdictz estangs, mais de reuenu dune annee seulement: & ne pourra ledict seignenr de fief coupper lesdictz boys, ne pescher lesdictz estangs, sinon en temps & saison deues & conuenables.

LXXII.

Si le vasal enfraint la main de son seigneur deuement signifie par faulte dhomme, il encher en lamende de soixante solz enuers ledit seigneur, & doit restituer tout ce quil aura enleue depuis la main mise deuement apposee, & signifiee auāt que ledict seigneur soyt tenu receuoir son vasal. Toutesfuoyes se la main cōsortatiue du seigneur hault iusticier y est mise, lamende pour loutreplus de quinze solz appartiendra au hault iusticier.

LXXIII.

Si vng heritaige tenu en fief est redeuable par aduen, ou nōmee de cheual de seruice au seigneur de fief, ledict cheual est estime a soixante solz, & nest tenu ledict vasal payer ledict cheual, sinon que son heritaige vaille dix liures tournoys par an, en reuenu, & au dessus, ne peut ledit seigneur de fief durant sa vie auoir ledict cheual de seruice sur son vasal que vne foys.

LXXIIII.

Et combien que par les coustumes dessus couchees soyt dit qne le seigneur feodal peut exploicter & rauoyr le fief de son vasal par faulte de foy & hommaige, & prendre tous les fruictz dudit fief en pure perte dicelluy vasal. Toutesfuoyes ledit seigneur ne pourra prendre ne detenir lesdictz fruictz, sinon en payant lesdictz frayz industriaulx, & semences du laboureur, & de ses autres interestz & dommaiges, aura ledict laboureur recours cōtre le vasal, ou oultre par faulte duquel il souffra lesdictz interestz & dommaiges, en ayant deuemēt par ledict laboureur somme & faict assauoir audit vasal, son maistre, duquel il tiēt les arrestz, main mise, & empeschemens du dict le seigneur de fief.

LXXV.

Quant par authorite de iustice est pourueu a aucun noble ou non noble, de curateur autremēt que par minorite: celluy auqnel est pourueu de curateur ne doit payer aucun proffit.

LXXVI.

Quant le vasal vend son fief soubz faculte de remere, il y a proffit de fief, que le remere soit en vne mesme carte, auecques la vente, ou en diuerses, pourueu que ladicte faculte de remere soit accordee par le traicte de ladicte vente. Mais quant ledict vendeur rachapte ledict fief dedans le temps de ladicte faculte ny a aucun proffit de fief.

LXXVII.

Vng seigneur nest tenu receuoir en foy & hōmaige son vasal par procureur, se bon ne luy semble, sinon quil soit detenu prisonnier, ou si griefuement malade quil ne puisse aller deuers son seigneur de fief, a pied, a cheual, en charette, ou litiere, & dōt il face apparoir deuemēt audit seigneur de fief, esquelz cas ledict seigneur de fief sera tenu receuoir son vasal par procureur suffisamment fonde.

LXXVIII.

Enfans nobles ou roturiers ne sont reputez pour leur mariage aagez, quāt a porter la foy, sinon quilz ayent. Cest assauoir, le filz vingt ans & vng iour, & la fille qnatorze ans & vng iour, sauf en la chastellenie de Lorryz, ou on dit lesdictz ensans estre a leurs droitz quant ilz sont mariez.

LXXIX.

Le seigneur de fief nest tenu plaider dessaisi contre son vasal, quant le fief est saisi par faulte dhomme: sinon que le vasal feist appatoir estre en foy on souffrance dudict seigneur, auoir faict deuemēt ses offres, ou quil feust desaduoue a seigneur par le vasal. Ouquel cas de desadueu, ledit seigneur feodal aura temps & delay pour informer comment il est seigneur feodal, & ce pendant le vasal iouyra.

LXXX.

Et sil est trouue que friuollemēt & a tort ledict vasal ayt faict ledict desadueu, ledict vasal confisque son fief au proffit de son seigneur de fief: & est tenu rendre icelluy vasal les fruictz qnil auroit perceuz depuis le saisissement. Toutesfuoyes ou il seroit question dadueu ancien qui seroit au dessus de cēt ans: le seigneur feodal qui ne seroit chastellain sera tenu en informer au trement qne par ledict aduen ancien, auāt que le vasal confisque sondit fief.

LXXXI.

Vng seigneur de fief en saisissant les estangs tenuz de luy en fief: sil faict leuer la bonde diceulx en launee & saison de pescher: il ameublist le poysson estant esdictz estangs : & aussi faict le vasal contre son seigneur.

LXXXII.

Vng seignenr de fief par faulte dhomme peut ameublir en saisissant & abbataut par luy les boys de couppe, de luy tenuz en fief estãs en estat & saison de coupper. Et ceulx qui sont en gturie quãt ilz seront en couppe mesurez, arpentez, layez, criez, & liurez selon la coustume de gruyage. Et au contraire aussi faict le vasal contre le seigneur: & au regard des boys estans hors grurie, ilz ne seront reputez ameubliz iusques a ce quilz soient abatuz.

LXXXIII.

En eschange dheritaige feodal quant il ny a aucũes tournes, il ny a point de quint denier au seigneur feodal. Mais seulement rachapt, qui est la reuenue dune annee, au dit de deux preudhommes, ou vne somme de deniers, au choir dudit seigneur de fief, qui peut vne desdictes offres eslire dedans quarante iours, & quant il y a tournes en leschange de deniers, ou antres choses equiualent, sans fraulde, il est acquis quint denier audit feigneur, pour les tournes seulement.

LXXXIIII.

Quant en vng mesme temps la foy fault dn coste du seigneur & du vasal, ne chet aucune sommation du coste du seigneur de fief. Tontesuoyes le vasal a quarante iours, si la foy fault de son coste par mort pour aller an dommaiue, ou vers son seigneur.

LXXXV.

Quant les offres sont denement faictes par le vasal a son seigneur de fief, il est repute auoir fait son deuoir, & ne le peut ledit seigueur apres rauoyrer, ne faire les fruictz siens: sinon que apres ledit seigneur ait de rechief saisi son fief, & signifie deuement ledit saisissement, ou somme son vasal deuemẽt de luy faire la foy. Ouquel cas ledit vasal a quarante iours apres ledit salsissement ou sommation, pourra faire son deuoir.

LXXXVI.

Quant la foy fault du coste du seigneur, & il faict saisir son fief par faulte dhomme: il ne acquiert les fruictz en pure perte dedans quarante iours, & vault seulement ledit empeschement sommation. Mais si ledit vasal faut de venir dedans lesdictz quarante iours a la foy de son seigneur, iceulx qnarante iours passez, icelluy seigneur fait siens les fruictz estantz en maturite, qui seront par luy percuz & leuez apres lesditz quarante iours selou les articles precedens.

LXXXVII.

Se aucun seigneur dheritaige tenu en fief baille icelluy heritaige a rente soubz facnlte de pouoir rachapter icelle rẽte pour raison dudit bail, nest deu aucũ proffit au seigneur de fief sinõ que ledit bailleur se feust dessaisi de la foy & hommaige dudit heritaige. Toutesuoyes si tost que ladicte rente sera en vim de ladicte faculte, on autrement rachaptee, le fief sera ouuert: & deu proffit audit feigneur feodal de quint & requint selon que dessus.

LXXXVIII.

Quant aucun baille a rente son heritaige feodal sans faculte de remere, & nest dessaisi de la foy, ladicte foy demeure tousionrs au bailleur seigneur direct, & nest tenu le preneur la faire & porter, ains len doit acquiter le bailleur.

LXXXIX.

Celluy qui a baille a cens ou rente son hetitaige tenu en fief sans foy dessaisir de la foy, est tenu faire & porter la foy, & payer tous les droictz & proffitz feodaulx dudit heritaige, & en acquiter le preneur, sinon quil y ayt coueuention expresse, au contraire.

XC.

Si tost que le vasal est mort, le seigneur peut saisir son fief, mais il ne peut aucune chose leuer dicelluy iusques a quarante iours apres la mort dudit vasal. Lesquelz quarante iours passez le seigneur ayant sal si son dit fief, faict siens les fruictz estans en maturite qui setont perceuz ou ameubliz depuis lesdictz quarãte iours escheuz auãt que le vasal ayt faict son deuoir enuers sondit seigneur, eu payãt les fraiz & semences comme dessus.

XCI.

Le vasal estant en foy, ou ayant deuement faict ses offres, peut prendre cōplaincte en matiere de nouuellete cōtre son seigneur pour raison de la possession de lheritaige quil rient de luy.

XCII.

Quant deux seigneurs de fief contendent la foy & hommaige daucū heritaige: le vasal empesche en consignant par luy en main de iustice les proffits tels quils seront trouuez par le iuge royal estre deuz: aura prouision des fruictz, & ladicte consignation faicte pourra le vasal estre receu par main souueraine pendant le proces.

XCIII.

Quant vng seigneur feodal a choysi lannee pour le proffit de rachapt a luy deu: & icelle annee oudit fief ya boys, prestz a coupper, ou estangs a pescher, ledit seigneur ne peut coupper lesditz boys, ne pescher lesditz estangs en lestat quilz sont. Mais doibt prendre seullement le reuenu dune annee, & doit on estimer comblen le reuenu desdictz boys & estangs peut valoir pour vne annee. Et nanra ledict seigneur sinon la valeur du reuenu dune annee seulement.

XCIIII.

Quant le seigneur de fief exploicte son fief, & en iouyst: icelluy seigneur ne peut deteriorer ledit fief, ne les edifices estās en icelluy: ains est tenu le cōseruer, garder, & en iouyr comme vng pere de famille.

XCV.

Le rachapt de chascun arpent de boys hors grurie est estime a quatre solz en forest & grurie Dorleans deux solz, & troys solz en souloigne, ou il y a grurie.

XCVI.

Quant le vasal est en foy, ou a deuement fait les deuoirs enuers son seigneur de fief & lheritaige dudict vasal pour ses debtes est saisi & mis en criees: par tels saisissemēt, criees ne sera le fief ouuert: & ne iouyra le seigneur de fief dudit heritaige. Car tousiours dure la foy iusques a ce que lheritaige soit vendu & adiuge par decret, ou que la foy fust faillie autrement que par lesdictz saisissement & criees finies du coste dudict seigneur de fief, ou dudict debtenr son vasal. Et aussi la main de iustice ne dessaisist personne.

XCVII.

Quant il y a plusieurs seigneurs du lieu & dommaine dont dependent fiefz & vasaulx: & que iceulx seigneurs ne sont demourens sur icelluy dommaine, il suffist au vasal aller faire ses offres & deuoirs sur ledit dommaine: & apres les signifier a lun desdictz seigneurs en partie qui est trouue ou est demourant au dedans desdictes dix lieues dudict dommaine a sa personne, ou domicille, & nest tenu le vasal faire que vne foy, & bailler vng adueu.

XCVIII.

Se la vefue noble qui a la garde de ses enfans mineurs conuolle a secondes nopces, & que lors il y ayt ayeul, ou ayeulle desdictz mineurs viuās: iceulx ayeul ou ayeul le pourront prendre, auoir & detenir deuers eulx si bon leur semble la garde & le gouuernement desdictz mineurs, & lauront, aussi sans en payer aucun proffit ne rachapt, au seigneur de fief. Et oudict cas lesdictz ayeul ou ayeulle feront les meubles, fruictz & reuenuz diceulx heritaiges leurs, iusques a ce que iceulx mineurs soiēt en aage: en les entremēt & acquitant comme dessus.

XCIX.

Les eglises & autres ayans main morte ne peuent acquerir & tenir heritaiges en leurs mains, au preiudice du seigneur de fief diceulx heritaiges. Aincoys sont tenuz den vuider leurs mains: & les mettre entre les mains des personnes qui ayent puissance de les vendre, aliener, & en disposer en telle maniere que les droictz feodaulx nen soient deteriorez ne diminuez. Et apres que la sommation, ou commandemēt sera faict ausdictes gens deglise & autres qui ont la main morte de vuider leurs mains desdictz heritaiges: ilz auront delay dun an a ce faire. Et si ledict seigneur feodal les a vne foys receuz a vicaire: il sera tenu a toutes mutations les recepuoir audit vicaire.

C.

Si lesdictz gens deglise, ou ceulx qui ont main morte, vuident leurs mains desdictz heritaiges dedans ledict an; en ce cas ledict seigneur feodal exploictera ledict heritaige feodal: & en fera les fruictz siens iusques a ce quilz ayent vuide leurs mains

 diceulx

diceulx heritaiges. Toutesfuoyes si lesdictz gens deglise, ou ayans main morte, auoiẽt tenu & iouy desdictz heritaiges par soixante ans, en ce cas ilz ne seront tenuz en vuider leurs mains. Mais seront tenuz en bailler, & nommer vicaire audict seigneur de fief, sans payer proffit. Et deslors en auant par la mort de chascun vicaire sera deu rachapt & proffit de fief.

CI.

Si rente est infeodee, & le seigneur exploicte son fief, il payera la rente pendant quil exploictera & iouyra dudict fief.

CII.

Le frere aisne, si bõ luy semble, peut porter la foy des heritaiges feodaulx pour luy & ses freres & seurs, & de ce garantir lesdictz freres & seurs pour vne foys, soient mariez ou a marier, comme dessus, & aussi si ledict frere aisne a vne foys porte la foy & hommaige pour lesdictz freres & seurs, il ne peut plus desister au preiudice desdictz freres & seurs: sinõ que lesdictz freres puisnez la vueillent porter eulx mesmes.

CIII.

Si gens deglise ou autres, ayans main morte, pour lheritaige tenu en fief, nommẽt & baillẽt quelq; personne pour vicaire, qui cõme tel soit receu en foy. Et apres iceluy vicaire fait veu & professiõ en religion. De la en auant sil ya mutation du coste du seigneur feodal, auant le trespas dudict vicaire qui sest rendu religieux, & pro ex. en ce cas apres sommation ou empeschemẽt faictz de la part dicelluy seigneur, ledict fief est ouuert, & le peult icelluy seigneur feodal exploicter en pure perte, insques a ce quil ayt nouuel vicaire. Sauf que lesdictes gens deglise, ou ayans main morte, ont quarante iours de delay, subsequens ledict empeschement ou sommatiõ, pour bailler nouuel vicaire, & ledit nouuel vicaire baille dedans lesdictz quarante iours ny a aucun proffit.

Le second chapitre, Des cens & droictz censuelz.

CIIII.

Quant aucun doibt cens, qui se doibt payer a iour & lieu nommez, & il ne paye le iour quil est deu: il est amẽdable de cinq solz. Toutesfuoyes y a plusieurs lieux ou bailliage Dorleans, on il ny a point de deffault, ou que trois solz, autres lieux ou il y a prinses de marres, & autres amendes, selon la nature des censiues. Et nest tenu le seigneur cẽsier receuoir a depry celluy qui doit le cens, se bon ne luy semble.

CV.

Le seigneur de censiue pour les arreraiges de son cens, & son deffault, & droictz censuelz, peut empescher & obstacler lheritaige tenu de luy a cens, si cest maison par obstacles, & barreau mis es huys, & si cest en terre labourable ou vigne, par brandon mis es fruictz, & si le seigneur ou detenteur brise la main a luy deuemẽt signifiee, il enchet en cinq solz damende enuers le seigneur censier. Toutesfuoyes si ledict seigneur censier estoit iusticier, ou procedast par empeschement par authorite de iustice, il y auroit soixãte solz damende: sur lesqueiz le seigneur censier qui nauroit iustice que de censier prendra cinq solz.

CVI.

Si le seigneur de ladicte censiue empesche pour les arreraiges & droictz censuelz, & icelluy a qui est lheritaige loppose, sil cõfesse ledict heritaige estre redeuable enuers ledict seigneur, censier dudict cens, ou que le seigneur de ladicte censiue en enseigne par ses papiers censiers, ou autrement deuement en ce cas la main mise tiendra.

CVII.

Aucunes censiues sont a droict de lotz & ventes, autres a grains & ventes simples, autres a vins & ventes: & les autres a ventes simples. Ceulx qui doiuent lotz & ventes, il est deu pour franc huyt blancz: ceulx qui sont a ventes simples, doiuent du franc seize deniers Parisis, ceulx qui sont a gans & ventes, auttes seize deniers Parisis ponr franc, & vne payre de gans sur le tout, & ceulx qui sont a vins & ventes, doinent seize deniers Parisis pour franc, & vne ialaye de vin pour tout, selon la coustume des censiues, ainsi que le seigneur censier a accoustume de iouyr, & paye tont ce lachapteur.

CVIII.

Apres que aucun a achapte vng heritaige redeuable a censiue, il est tenu de deprier, ou de payer lesdictz lotz & ventes, selon

lon la coustume du pays, dedans la huytaine, quarantaine, ou autre temps, selō la nature des censiues, ensuyuant ladicte vente. Autrement s'il ne paye, ou deprie au seigneur censier: il est amendable de soixante solz damende enuers ledict seigneur censier, pour raison des venres recelees, & suffist a lachapteur de deprier dedans ledict remps pour euiter lamende. Et si ledict seigneur censier na maison, & nest trouue sur le lieu ou a accoustume estre receue: & se doibt receuoir ladicte censiue par son procureur, receueur, ou commis. Et en ce cas il suffist daller deuers le iuge de la iurisdiction, ou est assis ledict heritaige, & illec faire, ou faire faire ses offres & depry. Toutesfoyes si vng heritaige est saisi, vendu, & adiuge par decret en iustice, en ce cas il ny a aucune amende pour non auoir paye, ou deprie ledict droict de ventes audit seigneur censier. Si non que tel heritaige soit nommeement vendu, charge de cens enuers ledict seigneur, nomme, specifie a qui il est deu. Ouquel cas lachapteur aura quarante iours pour payer ou deprier.

CIX.

Se aucun prent aucun heritaige censuel a rente perpetuelle, dont la censiue est a droict de ventes: chascun franc de rente est estime a dix liures tournoys, & de chascun desdictz francz doibt seize deniers Parisis pour ledit droict de ventes. Et semblablement ou il y a lotz & ventes, trentedeux deniers. & si le baille a rente, ble & auoine: seront lesdictz ble & auoine mesure Dorleans, estimez, cestassauoir chascun muy de ble froment, vingt liures tournoys. le muy de seigle, quinze liures tournoys. le muy dauoine & orge, dix liures tournoys. poys & febues au pris dudict froment. chascun muy de myl a semblable pris que le seigle, & les autres mesures a lequipollent. le pourceau, quinze liures tournoys. le tonneau de vin a lestellon & lauge Dorleans, quarante liures tournoys. le chapon, quinze solz tournoys. la poulle, dix solz tournoys. & chascun fromaige, dix solz tournoys. Et est tenu le preneur ou achapteur de monstrer & exhiber les lettres de la prinse ou achapt au seigneur censier, sil en est requis, payer ou deprier le droict de ventes dedans le temps dessus declaire, a peine de soixāte solz damende, par deffault de payer, ou deprier lesdictes ventes.

CX.

Et si on prent heritaige a rente soubz faculte de remere: le preneur sera tenu de payer lesdictes ventes au pris du sort principal dudict remere, & ne sera tenu riens payer alors du rachapt de ladicte rente. Et si ladicte rente est vendue, pource que cest rente fonciere, il sera deu vētes au seigneur censier.

CXI.

En eschange dheritaige redeuable de droict de cens faict but a but, sans nulles tournes, sont deues ventes au seigneur censier, si les heritaiges eschangez sont assis en diuerses censiues. Mais si lesdictz heritaiges sont en vne mesme censiue: nen sont deues aucunes ventes, ne autres proffitz, sinon quil y ayt tournes. Ouquel cas sont deues ventes pour le pris desdictz tournes seulement.

CXII.

Si aucune personne vend rente perpetuelle, ou a remere sur ses biens & heritaiges, sans specifier aucuns particuliers heritaiges. En ce cas ny a aucun droict de ventes. mais si les heritaiges sur lesquelz ladicte rente est assise & assignee, sont declairez & nommeement obligez a ladicte rente, en ce cas sont deues ventes au seigneur censier. & si ladicte rente est rachaptee, pour ledict rachapt ne sont deues aucunes ventes.

CXIII.

Si vng achapteur dheritaige censuel qui na paye le pris de la vente, a quoy il a achapte ledict heritaige, se deporte de son achapt, & le vendeur reprent ledict heritaige par luy vendu en acquit dudict pris, au seigneur censier en sont deues les ventes de la premiere vendition seulement.

CXIIII.

Pour partaige ny a point de proffit au seigneur censier.

Le tiers chapitre de releuoysons a plaisir.

CXV.

Toute cēsiue estant a droict de releuoysons en la ville & faulx bourgz Dorleans, au dedans des anciennes barrieres

les releuoysons sont a plaisir qui ne mõstre du contraire, qui est le reuenu pour vn an, pour estre paye: desquelles le seigneur censier peut obstacler, & barrer lheritaige qui doit lesditz releuoysons, & aussi pour les cens & deffault qui en sont deubz & emporter & detenit les huys & fenestres obstaclez iusques a payement desdictes releuoysons cens & deffault, ou prouision de iustice:

CXVI.

Et sont deues & acquises lesdictes releuoysons a plaisir par toutes mutations procedans du coste de ceulx, ou nom desquelz se payent, & ont accoustume estre payez lesdictz cens: soit par mort, vendition, ou autremẽt. Et par ladicte coustume, les cens du propre heritaige de la femme mariee se peuent & doiuent payer, ou nom de son mary durant leur mariage. Toutesfoyes ladicte femme par le trespas de son mary, ne debura aucune releuoysont de ses heritaiges propres. Mais si elle se remarie, seront deues au seigneur censier releuoysons par leurdict mariage.

CXVII.

Et soubz la generalite dessusdicte, ne sont comprises les censiues: car en telles censiues a acqueste, & chaussaige, desquelz acqueste & chaussaige ne sont deues releuoysons a plaisir. Mais sont icelles censiues seulement a droict de releuoysons de denier six: ou de telz cens telles releuoysons a droict de ventes, sinon que le seigneur censier de sa part informe du contraire par tiltres anciens, ou autrement deuement.

CXVIII.

Le droict de releuoysons du denier six est que au seigneur de la censine par toutes mutations de ceulx, ou nom desquelz se paye & a accoustume destre paye ledict cens est deu six deniers pour chascun denier dudit cens. & nen encoureut point les reutes foncieres.

CXIX.

En cens a chaussaige, qui se doit aller requerir, neust deu aucũ deffault plustost que on lait este demander eu la maisou; & le iour quil est redeuable. Toutesfoyes sil nest paye quant il est demande le iour quil est den: il y a deffault, qui est de cinq solz. Et si ledict seigneur censier nalloit demander ledict cens le iour quil est payable, & apres le va demander, & on ne luy paye dedans vingtquatre heures subsequens: si apres ledict seigneur censier obstacle par ledict cens: & qne dedans les vingtqnatre heures ensuyuans ledict obstacle il nest paye. en ce cas y a deffault, comme dessus.

CXX.

Se aucun detenteur dheritaige tenu a cens veult renoncer a la tenue dudict heritaige, le seigneur censier ne le peut refuser, pourueu quil ayt paye les arreraiges du dict cens & autres redeuoirs qui luy en sont deuz. sinon quil feust prenenr oblige au seigneur censier, ou heritier du preneur. Ou quel cas le cens ne se deuise.

CXXI.

Si aucun qui tient a cens heritaiges subiectz au droict de releuoysons a plaisir, toutes & quantesfoys que lesdictes releuoysons a plaisir, seront denes a cause dudict heritaige, au seigneur censier: il est en la faculte du debteur, si ledict seigneur veulr prendre la valeur dune annee pour les releuoysons de guesuer ledict heritaige quil tient dudict seigneur censier, pour en iouyr en acquit desdictes releuoysons, pour chascune releuoyson vne annee entiere, a compter du iour dudict guesuement. Et en faisant le guesuement, fault bailler les clefz de ladicte maison. & durant ledict guesuemẽt iouyra & exploictera ledict heritaige comme vng bon pere de famille.

CXXII.

Toutes & quantesfoys que releuoysous a plaisir, sont deues par mutation, les rentes foncieres, & arrierefoncieres, surfoncieres, ou sortissant nature de reute foncieres encourent, & sont exploictees pour lesdictes releuoysons. & le detenteur & seigneur de lheritaige est seulemenr tenu des meliorations, qui sont oultres lesdictes rentes, sinon quil y ayt couuention expresse au contraire.

CXXIII.

Lheritaige tenu a droict de cher cens en la ville Dorleans, nest subiect a droict de releuoysons ue ventes.

CXXIIII.

En toutes censiues qui sont a droict de releuoyseus sur heritaiges assis hors les ville & faulxbourges Dorleans, & auciennes barrieres, les relenoysons sont du denier, six, on de telz cens telle releuoysons, ou de ventes, sinon

sinon quil y ayt tiltre de conuentiõ, ou prescriptiõ suffisante au contraire.

CXXV.

Si lheritaige estant en censiue, qui est a droict de ventes est donne, & que la donarion soit faicte pour dieu, & en aulmosnes, sans fraulde, en ce cas ne sont deues aucunes ventes au seigneur censier. Mais si ladicte donation estoit faicte pour remuneration des seruices, & autres charges, il seroit deu ventes.

CXXVI.

Si lheritaige censuel redeuable de droict de vẽtes, ou releuoysons, est vendu & aliene soubz faculte de remere, Par telle venre ou alienation sont deuz les proffitz de ventes & releuoysons au seigneur censier. Et si apres ledict heritaige est retire, & rachapte par le vendeur, ou ses heritiers, in vim de la dicte faculte, pour raison dudict rachapt nest deu aucũ proffit audit seigneur cẽsier.

CXXVII.

Si aucun heritaige censuel est vẽdu, donne, ou autremẽt aliene, ou rente sur icelluy cõstituee a eglises, ou autres lieux, en main morte. le seigneur cẽsier, si bon luy semble, en fera vuider les mains a celluy qui lauroit ainsi acquis, ou auquel il auroit este donne ou aliene, & ne le receura a vicaire sil ne luy plaist. Et aussi si vne foys il a este receu a vicaire le seigneur censier sera tenu a toutes mutations, le receuoir audit vicaire, en payãt les redeuoirs telz quilz sont deuz.

CXXVIII.

Et si lesditz gẽs deglise, ou ceulx qui ont main morte, ne vuydent leurs mains desdictz heritaiges ou rentes, dedans lan quilz sonr sommez par denomination ou commendament. En ce cas le seigneur censier exploictera lheritaige censuel, & en fera les fruictz siens, iusques a ce que lesdictz de leglise, & main morte, ayent vuyde leurs mains desdictz heritaiges, ou rentes. Toutesfoyes si les gens deglise ou autres, tenans heritaiges en main morte, auoient iouy par soixante ans dung heritaige censuel, sans en bailler vicaire. en ce cas ilz ne seront contrainctz de vuyder leurs mains dudit heritaige. Mais seulemenr seront tenuz, & pourront estre contraictz, a bailler vicaire a cætero.

CXXIX.

Cens est diuisible, & sont les detenteurs redeuables dudit cens, quictes, en payant ledit cens chascun pour sa portion dheritaige diuise, dont ilz sonr detenteurs. Et econtra, les peut contraindre ledit seigneur censier a ce faire.

CXXX.

En eschange redeuable dheritaige de cens, a droict de releuoysons, faict but a but, sans aucunes tournes, se iceulx heritaiges sont en vne mesme censiue, ne sont pour raison desditz eschanges deues releuoysons. Mais sil y a tournes, releuoysons sonr deues.

CXXXI.

Lheritaige tenu a cens ne se peut bailer a autre cens.

CXXXII.

Si ponr raison des releuoysons denes au seigneur censier, est a icelluy seigneur gnesne lheritaige pour en iouyr par vne annee & puis en iouysse. Les arreraiges du cens pour ladicte annee ne seront payez audit seigneur censier, ains demourront en luy confuz.

CXXXIII.

Se celluy qui tient lheritaige censuel en main morte, soubz vicaire qui a este somme de bailler & nommer: ou que commandemenr luy ayt este faict de bailler, & nommer nouuel vicaire apres le trespas, & ou lieu dn precedent vicaire est refusant, ou delayant de icelluy nouuel vicaire nommer, & bailler auec les lettres de vicariat au seigneur censier, dedans lan & iour desdictz sommation & commendement. de la en auant icellny seigneur censier peut saisir & exploicter ledit heritaige, & en faire siens les fruictz & reuenuz, iusques a ce que ledit vicariat luy ayt este baille.

CXXXIIII.

Vne censiue ne peut estre a deux diuers droictz, en relle maniere, que si vne censiue est droicte de ventes, ou de releuoysons du denier six, ou de telz cẽs telles releuoysons. En ce cas elle ne peut estre a droict de releuoysons a plaisir.

CXXXV.

Que doresnauant les heritaiges cẽsuelz desquelz se paye le ceus au nom du chapellain, ou autre benefice au seigneur censier

fier: & dont le temps passe payoient releuoysons par chascune mutatiõ dudit chapelain, ou benefice, entieremẽt du reuenu de lannee des maisons redeuables dudit cens, dont il aduenoit aucunesfoys troys ou quatre releuoisons en vng an, qui estoit la destruction des seigneurs vtiles desdictes maisons & heritaiges, & loccasion des ruynes dicelles. Et pource ne se payeront plus a ucunes releuoysons au seigneur censier par la mutatiõ desdictz chapellain ou benefice, sinon de la rente fonciere qui luy seroit deue, & non point de la seigneurie vtile desdictes maisons & heritaiges. Mais aussi se payeront releuoysons par la mutation desditz seigneurs vtiles desdictes maisons & heritaiges, pour la melioration & seigneurie vtile. lesquelz seigneurs vtiles, ou ceulx qui payeront les cens, seront tenuz eulx nommer audit seigneur censier, en payant ledit cens.

CXXXVI.

Et pource que les coustumes desdictz pays & bailliages ne sont vniformes, en tant que touche lesditz droitz censuelz, & se diuersifuient, & en aucunes desdictes chastellenies y a diuers vsaiges ou on ne peut donner certaine reigle descripre la forme & maniere den vser: sera gardee la nature de chascune censiue.

Le quatriesme chapitre, De champars & terrages.

CXXXVII.

Celluy qui tient & occupe terre subiecte a terrage ou champart, ne peut enleuer sa desblee sans appeller le seigneur a qui est deu ledit terrage ou champart, son commis, au fermier, & sil faict le contraire, il eschet en lamende enuers le seigneur du dit champart ou terrage, de la somme de soixante solz, pourueu que ledit seigneur, son fermier ou commis face residence en la parroisse dont est lheritaige, ou en la granche champateresse durant le temps de moyssons, & non obstant ladicte amende, sera paye ledit champart. & au surplus, chascun iouyra dudit droict de terrage champart ainsi quon a accoustume den vser danciennete, pour ce quil y a diuerses manieres de leuer & payer lesdictz champart & terrage.

CXXXVIII.

Terres tenues en fief ne doiuent aucun droict de champart ou terrage, & en sont franches & exemptes.

CXXXIX.

Terrages & champars se diuersifient selon la nature des lieux & pays.

CXL.

Des terres tenues a droict de terrage & champart seulement quant elles sont alienees nen est deu droict de vẽtes ne releuoysons. Toutesfoyes si lesdictes terres estoiẽt redeuables de cens, auec lesditz terrage & champart, icelles terres ne sont par lesditz chãpart & terrage affranchies dudit droict de ventes, sinon quil y ayt coustume locale, ou vsance au contraire.

Le cinquiesme chapitre. Des pasturaiges, herbaiges, & paissons.

CXLI.

En quelque temps que ce soyt, on ne peult mener pasturer ses bestes en heritaiges tenuz en fief, qui soient ioignans au manoir tenu en fief, dont ilz sont dommaine. Mais silz sont separez dudit manoir, & non entretenans a icelluy, ilz ensuyuent la nature des roturiers, quant au pasturage.

CXLII.

En terres vaines, les habitans dune parroisse peuuent mener pasturer leurs bestes, & de leur creu, & pour leur vsaige, iusques aux clouseaux des parroisses, ioignans & voysines tenans a eulx, sinon que les terres soient closes ou fossayees. & sont dictes terres vaines, ou il ny a aucunes semences ou fruictz. Toutesfoys peut deffendre le seigneur, ou laboureur de la terra, ou il y a chaulmes, que on y voyse iusques a ce quil ayt en espace denleuer ledit chaulme, sans fraulde.

CXLIII.

Tous prez sont deffenduz depuis la nostre dame en Mars, iusques a la sainct Remy, sinon quilz soyent faulchez. Et si les aucuns desditz prez sont a deux herbes, on ny peut aller quil ne soient faulchez deux foys, ou que la sainct Remy ne soit passee, ne clorre en prairie, ne es pastures communes. Et est assauoir quen plusieurs lieux les prairies ne sont deffendues que iusques au iour & feste saincte croix en May.

Et

CXLIIII.

Et nont lieu lesdictes coustumes contenues es troys precedans articles an pays de Sauloigne, Val de Loyre, conte de Gien, Chastillon sur Loyre, le Moulinet, la court de Marigny, Chastellenie de Lorryz, Chasteau neuf, largueau Mardie, Fay, Donnery, Victry, le Pont aux Moynes, baronnie de Sulluy, Sueure, & ailleurs audit bailliage, fors au pays de la Beaulse, & hors la forest Dorleans, par ce que on ne peut mener pasturer ses bestes en lheritaige daultruy, sans conge. & ne pourra personne tenir esditz pasturaiges bestail, sinon a raison des terres quil a esditz pastnraiges communs.

CXLV.

On ne peut mener pourceaulx pasturer es prez & vignes, en quelque temps que ce soit.

CXLVI.

En temps de glandee & paisson, aucun ne peut aller, ne mener pasturer les bestes aux escreues des boys venuz es terres labourables qui ne luy appartiennēt depuis la sainct Remy iusques au premier iour de Iannier, ne es forestz, & autres boys anciēs en quelque temps que ce soit, silz ne sont siens, ou quil ayt tiltre & priuilege exprés dn droict dusaige. Toutesfoyes le roy a aucuns droictz en la forest Dorleans & gruye dicelle forest, ausqnelz on ne tend deroguer par ceste coustume.

CXLVII.

Bestes qui sont troues esditz prez pasturans terres, boys, escrues, & antres choses deffendues, peuuent estre prinses par le proprietaire du lieu, & autre a qui le dommaine peut appartenir, ses gens, & seruiteurs, & autres de son commendement, & menees a iustice dedans vingtquatre heures pour estre satisfaict, & paye des interestz & dommaiges que ont faict lesdictes bestes. & si ont prent pan ou gaige, il suffist de lapporter a iustice dedans huyt iours.

CXLVIII.

Et ceulx qui prennent lesdictes bestes en amenant icelles a iustice, ou apportant le gaige, ou pan du pastre recongneu, ilz seront creuz par leur serment, de la prinse & dommaige, & du lieu, iusques a cinq solz Parisis, & au dessoubz selō la coustume des lieux esquelz y a plus grande & moindre amende, pour lintereſt de partie.

CXLIX.

Et si lesditz preneurs ne se veullent restraindre ausditz cinq solz, au autre amende selon la coustume des lieux du dōmaige, ilz pourrōt prouuer que lesdictes bestes leur ont faict plus grand dommaige.

CL.

En cas de prinse de bestes a garde faicte & bādon, ou par nuict es lieux ou il ya desblee, pastilz, ou pasturaiges, cloz ou fossayez, & boys en taille, lamende de iustice est de soixāte solz, & sans garde dune eschappee cinq solz. Mais si plusiers bestes soubz vng pasteur sont prises, ne doiuēt que vne amende. Toutesfoyes quāt il aduient que les bestes fuyent par mouches, espouantement, poursuytes de loups ou autre inconuenient, si le pasteur faict diligence de les suyuir, il ny a aucune amende.

CLI.

Et sil aduient que celluy qui a pris lesdictes bestes les rende a partie dedās lesdictes vingt & quatre heures, ou le pān, ou gaige dedans ladicte huytaine, sans prendre ne exiger aucun dommaige de partie. il ny a point damende enuers iustice.

CLII.

Qui ecoust ou rauist ses bestes, gaige ou pan des mains de celluy qui a faict la prinse, il est amendable damende arbitraire sil est prouue contre luy. Et pourra celluy qui trouuera lesdictes bestes luy faisans dommaige, les bailler prisonnieres au pasteur, ou a celluy a qui elles appartiennent, & sil est prouue il y aura audit cas amende de cinq solz, comme deuant.

CLIII.

Qui refuse bailler gaige, le refusant est amendable de cinq solz Parisis, & en est creu le preneur, ou demandant ledit gaige, auec vng tesmoing non reprochable.

CLIIII.

Quant ouayes, ou autre volataire, sont trouuees en dōmaige, il loyst au seigneur a qui est lheritaige en tuer vne ou deux, & les laisser sur le lieu, ou les iecter dedant ledit heritaige. Ou si ledit seigneur ne les veult tuer, les peut amener a iustice, & requerir reparation de son interest, sans amende de iustice.

CLV.

En la saison que les fruictz & desblees sont

sont en terre, & non cueilliz, il est prohibe mener les bestes pasturer au champs ou il y a desblees, auant le point du iour leué, & de les y renir apres le iour couche, sur peine damende arbitraire.

Sixiesme chapitre. Des espaues.

CLVI.

Espaues se doiuent garder par quarante iours, & les crier par troys huytaines. & si dedās ledit temps celluy ou ceulx a qui elles appartiennent ne viennent, elles sont, & doiuent estre par iustice declairees acquises aux seigneurs haulx iusticiers, & a ceulx qui ont basse iustice, iusques a soixante solz. & si dedans lesditz quarante iours le seigneur desdictes espaues viēt, les choses luy seront rendues, en payent les fraiz raisonnables. & si lesditz quarante iours estoient passez, & que encores ladicte declaration neust este faicte par ledit iuge, le seigneur desdictes espaues viendra encores a temps & en aura la deliurance, iusques a ce que icelle declaration ayt este faicte, & la chose adiugee a la seigneurie, en payant comme dessus.

Septiesme chapitre. Des estangs & garennes.

CLVII.

Estangs & garennes sont deffenduz, & pareillemēt fosses & fossez qui ne sont en fron. & qui y chasse ou pesche, sera puny, comme de larrecin.

CLVIII.

Il est loysible a vng chascun de son authorite priuee, faire en son heritaige estāgs & y asseoir bonde, pourueu quil nētreprenne sur le chemin & droict dautruy.

Huytiesme chapitre. Comment enfans sont faictz, a leurs droictz, & hors puyssance paternelle.

CLIX.

Entre gens roturiers, quant lung des conioinctz, pere ou mere, va de vie a trespas, le suruiuant a, si bon luy semble, la garde diceulx, durant leur minorite, mais ne faict les meubles desdictz enfans, ne les fruictz de leurs heritaiges siens.

CLX.

Et aussi quant enfans ayans pere ou mere sont mariez, ilz sont hors de puyssance & garde de leur pere & mere, soyent nobles, ou non nobles.

CLXI.

Au regard des nobles mineurs, ilz demourront en la garde de pere ou mere, ayeul ou ayeulle suruiuant, selon la prerogatiue de degre. Et silz non parens en ligne directe ilz cheeut en bail de leur prochain parent, silz en veullent preudre la charge, ainsi quil est couche en rubriche des fiefz.

CLXII.

Tutelle denfans mineurs se doit donner par lelection de cinq des parens, ou assins. Et au deffault deulx, prendre des voysins. & dure ladicte tutelle, quant aux filles, iusques a laage de douze ans, & aux masles iusques a laage de quatorze ans.

CLXIII.

Entre gens non nobles, la femme vefue si elle se remarie, pert la garde de ses enfans; & non pas le pere, lequel, combien quil conuolle a autres nopces, ne pert la garde desdictz enfans.

CLXIIII.

Fille mariee, en aage nubile, est reputee capable pour contracter lauthorite de son mary.

CLXV.

Enfans non estans en garde curatelle, tutelle, ou puissance dautruy, sont reputez a leurs droitz: cestassauoir, le masle a quatorze ans, & la fille a douze ans. Et peuuent contracter, intenter, poursuyuir, & deffendre toutes causes, actions, & querelles en iugement, & dehors maxime a lauthorite dung curateur, ad lites.

CLXVI.

Vng pere peut emanciper son enfant, tant en la presence dicelluy enfant que en labsence, en quelque aage que ce soit.

Neufuiesme chapitre. De communite dentre homme & femme mariez.

CLXVII.

Homme & femme conioinctz ensemble par mariage, sont vngs & cōmuns en biens meubles, debtes, & credites faictz: tant

tant au deuant de leur mariage, que durant & constant icelluy, & es conquestz immeubles faictz durant ledict mariage, en telle maniere, que par le trespas de lung desdictz conioinctz, lesdictz meubles, debtes, credites, & conquests viennent a diuiser, & se diuisent entre le suruiuant, auquel en appartient & demeure la moytie, & les heritiers du trespasse ausquelz demeure & appartient lautre moytie desdicts meubles, debtes, credites, & cõquestz. Aussi est tenu ledict suruiuant de payer la moytie des debtes & arreraiges de rentes que lesdictz conioinctz deuoient lors de la dissolution de leur mariage; & les heritiers sont tenuz de payer lautre moytie.

CLXVIII.

Constant le mariage le mary peut vendre, aliener, & disposer sans le consentement de sa femme, de tous lesdictz biens meubles & cõquests immeubles a son plaisir & volunte, par cõtracts faicts entre viefz, & non en testament, par lequel testament chascun des conioinctz ne peut disposer que de la moytie. Et peut le mary seul, sans sa femme, intenter, poursuyuir, conduyre, & deffendre les actiõs personnelles & possessoires, qui procedent a cause de sa femme, & aussi les arreraiges des rẽtes & reuenuz des heritaiges appartenãs a sa femme.

CLXIX.

Femme mariee ne peut donner, aliener, disposer, ne autrement contracter entre vifz sans lauthorite & consentemẽt de son mary, sinon en la marchandise, en laquelle elle est proposee, ou quelle exerce publiquement ou elle peut contracter.

CLXX.

Femme qui est marchande publicque, est receuable a intenter toute action, touchãt sa marchandise. Et aussi en peut estre conuenue, & son mary pareillement.

CLXXI.

Femme separee de son mary, sans fraulde, quant aux biens, peut & luy loyst apres partaiges auec son dit mary cõtracter, & disposer de ses biens meubles & immeubles, ainsi en la maniere quelle pourroit faire si elle nestoit mariee. Toutesfoyes si apres ladicte separation lesdicts conioincts se reassemblent, & mettent leurs biens ensemble ladicte separation est, & demourera nulle.

CLXXII.

Vne femme mariee peut intẽter & poursuyuir en iugement sans son mary laction diniures, pour liniure dicte ou faicte a elle. Et aussi peut estre conuenue en action diniures, sans son mary, pour liniure quelle auroit faicte ou dicte a aucun. Toutesfoyes si ladicte femme estoit condemnee, le mary & les biens que luy & sadicte femme ont & possedent constant leur mariage, nen respondront, & nen seront tenuz durant ledict mariage.

CLXXIII.

En traicte de mariage, homme & femme qui se veullent marier, & auant la foy baillee peuuent faire & apposer telles conditions, conuẽtions, douaires, donations, & autres contractz que bon leur semblera en leurdict mariage, qui sortiront effect, & aussi aux secondes nopces, & autres.

CLXXIIII.

Arreraiges de rentes, fruictz, leuees, & reuenues dheritaiges, deuz & escheuz, sont ditz censuelz, reputez, & demeurent meuble & chose mobiliere.

CLXXV.

Suppose que rentes vẽdues & cõstituees pour quelque somme de deniers soubz faculte de remere a rachapt, soyent cẽsees & reputees meubles. Toutesfoyes sentend & practique du coste de lachapteur & ses heritiers, non pas contre le vendeur, ses heritiers, & ayans cause: car si icelluy vendeur au parauant, lors & depuis, ladicte vente estoit constitue en estat de mariage, la femme dicelluy vendeur, qui ne seroit obligee au payement de ladicte rente, est seulemẽt tenue de la moytie des arreraiges, qui dicelle rente pourroiẽt estre deuz & escheuz au temps de la dissolution dicelluy mariage. Toutesfoyes sil y a des cõquestz faictz constant icelluy mariage, & ladicte femme apres le trespas de son dit mary en possede & detienne aucune chose, elle peut estre conuenus, & respondra ypothequairement, comme detenteresse desdictz conquestz, pour ladicte rente & arreraiges.

CLXXVI.

Se homme marie, pour ses demerites est condẽne, & ses biens declairez confisquez: la femme ne sera tenue des debtes faictes & conceues par sondict mary: & si ne perdra son douaire, ains laura sur lesdictz biens, & preferera ladicte confiscation.

CLXXVII.

Si aucun cõioinct par mariage, constant icelluy, faict quelque don, ou laiz de biens & heritaiges, telles choses donnees & leguees, sont conquests, & cõmuns entre lesdicts conioincts: sinon que esdicts dons & laiz y est clause & condition, par laquelle ledict donneur voulsist ladicte chose donnee estre propre heritaige a celluy ou a celle a quil est donne.

CLXXVIII.

Les biens & heritaiges donnez en traicte de mariage aux futurs espoux, sont, & demeurent communs, & cõquestz a iceulx futurs espoux si tost que le mariage est consomme, sinon quil fust dit & conuenu par expres que lheritaige donne seroit le propre heritaige de lung desdictz espoux, ou quil y eust autre clause particuliere desrogant a ladicte communite.

CLXXIX.

Femme conioincte par mariage, peut poursuyuir ses actions & droictz a lauthorite de son mary. Et au reffuz de lauthoriser par sondit mary, elle peut requerir estre authorisee par iustice, & en ladicte qualite icelles actions poursuyuir.

Dixiesme chapitre, De societe.

CLXXX.

Societe ne se contracte entre aucuns qui ne sont conioincts ensemble par mariage, sinon quil y ayt entre eulx conuention expresse, ou par demourãce, communicatiõ, ou negociation de leurs biens faictz en commun, pour contracter societe par personnes demourans ensemble par an & iour entiers. Ouquel cas de ladicte demourance, communication, ou negociation, societe est entre eulx en tous leurs biens meubles, & cõquests immeubles faictz durant icelle societe.

CLXXXI.

Et si aucun acquiert societe auec deux conioinctz en mariage, par telle societe & communite de biens il nacquiert que la tierce partie.

CLXXXII.

Et si deux conioincts par mariage, ayans enfans dudict mariage, lung diceulx conioinctz va de vie a trespas, & laisse ses enfans, qui sont ses heritiers, & ledict suruiuant ne faict aucun inuentaire, partaige, diuision, ou autre conuention equipollent a partaige: la communite des biens se continue & conserue entre ledit suruiuant & lesdictz enfans pour la portion virile & hereditaire de chascun deulx, ensemble la saisine & possession de la succession de leur pere ou mere trespassez, iusques a ce que inuentaire, partaige, & diuision soyent faictz, ou que autrement entre les parties en soit dispose. Et des acquisitions qui seront faictes des biens de ladicte communite, le filz aisne, se aucun en y a, naura aucune prerogatiue daisneesse.

CLXXXIII.

Et si durant icelle communite aucunes acquisitiõs sont faictes desdictz biens cõmuns par ledict suruiuant: icelles acquisitions sont communes entre le suruiuant & lesdictz enfans, & y a chascun diceulx droict & portion, & sen peut dire saisi chascun desdictz enfans, pour sa portion virile & hereditaire.

CLXXXIIII.

Toutesfoyes si entre nobles, la partie suruiuant veult prendre les meubles, faire le peult, en prenant la garde des enfans mineurs, & en bas aage, yssuz dudit mariage, en payant les debtes, aussi a la charge de nourrir & entretenir lesdictz enfans mineurs, selon leur estat, soustenir leurs heritaiges, & payer les charges diceulx durant ladicte minorite. Et en ce faisant na lieu ladicte communite entre les dessusdictz nobles.

CLXXXV.

Se deux cõioincts par mariage, non ayans enfans dudit mariage, lung diceulx conioinctz va de vie a trespas, & laisse aucuns parens ses heritiers: & ledit suruiuant ne faict aucun inuentaire, partaige, diuision, ou conuention equipollent a partaige, la cõmunite de biens se continue & conserue entre ledit suruiuant & lesdicts heritiers, pour leurs portions viriles & hereditaires. Ensemble la saisine & possession de la succession dudit trespasse, duquel ilz sont heritiers, iusques a ce quil y ayt inuentaire deuement faict, ou que partage & diuision soyent faictz, ou que autrement par les parties en soit dispose.

Si du-

CLXXXVI.

Si durant la communite de biens qui pourroit estre entre plusieurs personnes, a aucunes dicelles personnes escheent & adviennent quelques biens & heritaiges par succession, dons, & laiz, telz heritaiges & biens ne sont compris en ladicte communite, sinon quil y eust conuention expresse au contraire. Mais neantmoins si au suruiuant de deux conioinctz par mariage qui nauroit faict partaige a ses enfans & heritiers du trespasse, ou inuentaire deuement faict des biens communs, ou contract equipollent a partaige aduenoient, & escheoient quelques biens meubles, par la succession & trespas de ses enfans, & dedans lan dicelle succession aduenu il ne faict lesdictz partaiges, inuentaire, ou contract equipollent a partaige, auec ses enfans viuans, en ce cas lesdictz biens meubles escheuz audit suruiuant par le trespas de son dit enfant, seront & demourront en ladicte communite, ensemble la reuenue desdicts heritaiges, iusques a ce que lesdicts partaige, inuentaire, ou contractz soyent faicts, & sans ce quil y ayt droict de prerogatiue daisneesse, comme dessus.

CLXXXVII.

Les debtes faictes & conceues au deuant & durant le mariage de deux conioinctz, par la dissolution dudict mariage se diuisent, tellement que ledict suruiuant nen peut estre porsuyui & tenu que pour la moitie, pose ores quil y eust obligation par escript, sinon que lesdicts conioinctz feussent obligez chascun pour le tout, sans diuision. Toutesfoyes laction ypothecaire demeure tousiours sur les heritaiges de loblige. Et ou le suruiuant seroit cõtrainct payer le tout, il en aura son recours & actiõ pour la moytie, contre & sur les heritiers, biens, & heritaiges du trespasse.

CLXXXVIII.

Combien que par traicte de mariage, ou par parolles expresses, les futurs espoux renoncent a la communite de biens, neantmoins telle renõciation ne peut nuyre, ne preiudicier a leurs creanciers. Et ainsi doit estre estendue la coustume dessus alleguee, ou chapitre & rubriche de cõmunite dentre homme & femme mariez, par laquelle est dict, que en contract de mariage, par les futurs espoux, peuuent estre faictes telles pactions que bon leur semble.

CLXXXIX.

Les separations de biens dentre homme & femme, conioinctz par mariage, & aussi les cessions de biens ne sortiront effect, & ne seront dictes vallables iusques a ce quel les soyent insinuees, & publiees en iugement, & enregistrees en la iurisdiction du iuge, ou seront demourãs ceulx qui feront lesdictes separations & cessions. Et telles insinuations seront faictes a iour ordinaire, le iuge seant. & non au greffe.

Vnziesme chapitre, Des seruitutes reelles.

CXC.

Veues & esgoutz ne portent saisine a celluy qui les a contre autruy, sil na tiltre, & sans tiltre ne les peut prescripre par quel temps que ce soit.

CXCI.

En mur metoyẽ & commun on ne peut sans le consentement de partie faire veues, esgoutz, retraictz, ne cysternes.

CXCII.

Si en terre commune lung des voysins edifie, si ledict voysin sen veult ayder pour edifier, ou autrement faire le pourra, en payant la moytie, pro rata de ce dõt il se voul dra ayder. Et le pourra empeschet celluy qui laura edifie, iusques a ce quil soyt paye.

CXCIII.

En mur metoyen & commun, chascune des parties peut percer tout oultre ledict mur pour y mettre & asseoir ses poultres & soliues, & autres boys, en rebouchant les pertuys, sauf a lendroit des cheminees ou on ne peut mettre aucun boys.

CXCIIII.

Quant aucun edifie maisons & assiet ses seules, le voysin ne peut mettre & asseoir ses seulles a lendroit, & contre les autres seulles auparauant mises & assises.

CXCV.

En mur metoyen, le premier qui assiet ses cheminees, lautre ne les luy peut faire oster, ne reculer, en laissans la moytie du mur, & vne chantille pour contrefeu. Mais au regard des lanciers & iambages de cheminees

mincees & cimayfes, il peut percer ledict mur tout oultre, pour les affeoir a fleur du dict mur.

CXCVI.

Es ville & faulxbourgs Dorleans, tous murs font commũs entre voyfins, infques a neuf piedz, ceftaffauoit, deux piedz en terre, & fept piedz au deffus des terres, qui na tiltre ou marques au contraire. Et fil fault reparer ou reedifier lefdictz murs communs: ce fera aux defpens communs des parties iufques a ladicte haulteur.

CXCVII.

Aucun ne peut faire chambres ayfees, nommees foffes coyees, latrines, on foffes de cuyfine, pour tenir eaue de maifon au pres du mur metoyen, quon ne laiffe frane ledit mur. Et auec ce doit eftre faict le mur dudict puys, de retraictz, ou foffes coyees, au dangier & defpens de celluy qui faict ledict puys, de pied & demy defpeffeur, du moins, fil ny a paction au contraire.

CXCVIII.

On ne peut faire & tenir puys, retraicts, latrines, efgoutz pres du puys a eaue de fon voyfin, finon quil y ayt entre deulx neuf piedz defpace & diftance, pourueu quele puys a eaue foit premier edifie.

CXCIX.

Entre vng four & mur metoyen, doit auoir demy pied defpace vuyde, pour euiter le dangier de la chaleur & inconueniẽt du feu.

CC.

Murailles qui ne font droictes, & pendent, fe doiuẽt redreffer, & faire aux defpẽs de ceulx a qui appartiennent, ou font cõmunes lefdictes murailles.

CCI.

Il neft loyfible auoir, ne tenir moulins fur riuiere publique, au deffus ou au deffoubz des pontz, qui puiffent faire dommage, & foyent preiudiciables aufdicts ponts, chauffees, turcis, & taluz.

CCII.

Celluy qui a droict de veue fur lheritaige dautruy, par feneftres ou autres, doit fes ouuertures ou feneftres tenir barrees a barreaulx de fer, & verre dormant, en maniere quon ne puiffe paffer ne iecter aucune chofe, finon quilz ayent conuention expreffe au contraire.

CCIII.

On ne peut auoir, ne tenir efgoutz, ou efuyers, au moyen defquelz, les efgoutz, eaues, & immondicees puiffent cheoir, ou prendre conduict & cheute au puys a eaue de fon voyfin, au parauant edifficez, finon quil y ayt tiltre expres au contraire.

CCIIII.

Entre deux heritaiges ioygnans & contignz lung a lautre, affis en la ville Dorleans, clofture & faulxbourgs dicelle, le feigneur du lung defdicts heritaiges peut contraindre lautre feigneur, fon voyfin, a y faire mur de clofture a communs defpens, lequel mur de clofture neft entendu eftre faict, finon de pied & demy defpeffeur, de terre & pierre, de deux pieds de fondemẽt, fept pieds de hault au deffus des terres.

CCV.

Se par les heritaiges qui font fituez fur & a lendroit de chemins empirez, & maulnis, on paffe & repaffe: ce ne attribue droict de chemin & voye publique par lefditz heritaiges.

CCVI.

Quant il y a retraitz, latrines, ou efgoutz communs entre deux parties, les vuydanges & curages, fe doiuent faire aux defpens des parties qui y on droict, & fi ladicte vuydange eft faicte par lheritaige de lune defdictes parties, de la en auant les autres parties feront tenues confecutiuement endurer la vuydange par leur heritaige, lune apres lautre. Toutesfoyes celluy qui endure, & a la vuydange de fon cofte, ne doit payer que le tiers des frayz: lautre partie, du cofte de laquelle ne feroit faicte ladicte vuydange, doit payer les deux autres tierces parties, ainfi confequemment. & fe telz puys eftoient faicts & affis loignans des caues feruans a mettre vin & autres biens, fi toft que iceulx puys font plains de la haulteur defdictes caues, ceulx a qui apartiennent lefdictz puys font tenuz les faire curer & vuyder, pour euiter que lefdictz puys ne fe efcreuent, & que les immondicees ne cheent efdictes caues.

CCVII.

Quant es murailles eftans entre deux heritaiges font mys & affis aucuns corbeaulx ou pierres eftans en veue, lieux apparens, & ayans faillie, & telz corbeauls & pierres

pierres font acamusez par dessoubz,en faisant loeuure, & sans franlde, iceulx corbeaulx & pierres demonstrẽt que tout le mur est commun aufditz deux heritaiges. & si lesditz corbeaulx on pierres, font acamusez par dessus: ce demonstre que lesdictes murailles font communes iusques aufdictes pierres & corbeaulx, & fault que lesdictes pierres & corbeaulx ayent saillie.

CCVIII.

Pareillement, iambages de cheminees: lanciers, & aultres pieces assises en murailles, ayans saillie, & aussi bees & ouuerture de cheminees demonstrenr du coste, ou ce est assis, que leur mur est commun.

CCIX.

Fouillement en terre, gratement, & demolition de murailles, & autres œuures faictes clandestinement par lung des voysins au deceu de lautre son voysin, ne attribue par quelque laps de temps droict & possession a icelluy qui aura faict lesdictes enrreprinses.

CCX.

Quant aucnn faict edifier & reparer en son heritaige, son voysin est tenu luy donner & prester pacience a ce faire, en reparant & amendant en diligence par celluy qni edifie, ce quil auoit rompn, desmoly, & gaste a sondit voysin, & ne peut pour ce ledifiant acquerir droict & possession contre, ne au preiudice de celluy qui a donne, ou souffert ladicte pacience de reparer ou edifier.

CCXI.

Qnaut entre deux heritaiges y a des fossez, celluy qui a le ieđ de son coste de la terre yssue desdltz fossez, est, & demeure seigneur diceulx fossez.

CCXII.

Se heritaige est vendu, baille a rente, ou auttement aliene a la toyse, a la charge de y faire construire maison, on autre logis, il sera toyse & mesure a la toyse de macon, qui est de six piedz, & non a la toyse de charpentier, quin est que de cinq piedz & demy, ne a la toyse de mesureur de terres & vignes, qui est de cinq piedz seulemenr, & en boys & forestz, cinq piedz & demy.

CCXIII.

Franc aleu, est heritaige, tellement franc, quil ne doit point de fons de terre, ne dicellny nest aucun seigneur foncier, & ne doit faisines, dessaisines, ne autre seruitutẽ quelle quelle soit. Mais quãt a iustice, il est bien subiect a la Inrisdiction daucun seigneur, & se doit partir comme heritaige censuel & roturier.

CCXIIII.

Se vne maison est diuisee entre les parties y ayant droict, en telle maniere que lune desdictes parties ayt le bas dicelle maison, & lautre le dessus. La partie qui a le bas est tenue de soustenir & entretenir les edifices estans au dessus du premier plancher, ensemble icelluy premier blancher. Et la partie qni a le dessus est tenue de soustenir & entretenir la conuerture, & autres edifices qui sont soubz icelle, iusques audit premier plancher, ensemble les qnarrelis dicelluy plancher, sil ny a conuẽtion au contraire.

Douziesme chapitre. Des donations faictes entre viefz.

CCXV.

Si pere ou mere font aucune donation a leurs enfans, en faueur de mariage, ou emancipation de biens meubles ou immeubles, telle donation est bonne & vallable, pouruen quelle ne soit immẽse, & que la legitime portiõ deue aux autres enfans, selon raison, soit reseruee & gardee. Lesquelz enfans donataires pourront retourner a la succession des pere & mere, en raportant ce qui leur aura este donne. Pource que par antre coustume pere & mere ne peuuent aduantager lnng de lenrs enfans plus que lautre en leurs successions. Mais se ponrront iceulx enfans donaraires tenir a la donation qni leur a este faicte, en renoncanr a leurſditz pere ou mere.

CCXVI.

Il loyst a toute personne es bailllage & preuoste Dorleans & ressorts, soit homme ou femme estant en bon sens & entendement, donner & disposer de ses propres heritaiges a que bon luy semble par don fait entre fiefz, sans esperãce de rapeller. Pourueu que ladicte donatiõ soit acceptee, ou viuant du donneur: & que des les temps du don ilz sen dessaisisse, & de la propriete & seigneurie: ou que les donneurs retiennent lusufruict lenrs vies durans. Par laquelle retention dusufruict les donataires.

sont & demeurent saisiz des heritaiges ainsi donnez en sont tenuz & reputez possesseurs par la tradition des lettres, ou dessaisine, & saisine faictes & passees es presences des notaires, ou notaire de court laye, ou tesmoings, ou preiudice des donneurs & de leurs heritiers. Et si la donation est immense & excessiue, les enfans ou heritiers dudit donateur la peut quereler selon disposition du droict.

CCXVII.

Dessaisine & saisine faictes deuant notaires de court laye de chose alienee vallent & equipollent a tradition de faict & possessiõ prise de la chose alienee au prouffit de celluy auquel a este faicte lalienation, sans ce que il soit requis autre apprehension.

CCXVIII.

Vng vendeur, donneur, & chascun deulx par les don & vente quilz font, peuuent retenir lusufruict de chose donnee ou vendue, laquelle retẽtion dusufruict finie: icelluy vsufruict est & demeure vny & consolide, auec la propriete au prouffit des donateurs achaptee: & chascun deux qui sen peuuẽt dire & porter seigneurs possesseurs & saiztz; sans ce quil y soit requis autre apprehension de faict: ne que pendant la vie des donneurs & vendeurs les achapteurs & donateurs ayent paye en leurs noms les droicts & redeuoirs seigneuriaulx des heritaiges venduz & donnez.

CCXIX.

Homme & femme conioincts par mariage ne peuuent par disposition faicte entre viefz, ne testamentaire durant leur mariage donner aucune chose lun a lautre: & ne se conferme par mort, sauf par forme de don yeue & mutuel quant ilz nont aucuns enfans.

CCXX.

Homme & femme conioinctz par mariage non ayans enfans de quelque mariage que ce soyt, peuuent faire dons mutuelz, & ysnelz entre eulx de tous leurs meubles & conquests immeubles faictz durant leur mariage pour en iouyr par le suruiuant sa vie durant: en faisant inuantaire & prisees des biens meubles, & conquests immeubles apres le deces de lun desdictz conioinctz, & en baillant caution de rẽdre lestimation de la moytie desdicts biens selon ladicte prisee par le suruiuant aux heritiers apres son trespas. Aussi la charge de soustenir & entretenir les heritaiges en bõ estat: & payer les charges diceulx durant la vie dudict suruiuant: pourueu que sur la portion des biens dudit trespasse, le suruiuant accõplira le testament, exeques & funerailles dudict trespasse, payera en commun les debtes, & baillera caution du reste de ladicte portion selon ladicte prisee. Et en ce faisant sera, & demourra icelluy suruiuant saisy au moyen dudit don, & pourra intenter & deffendre le possessoire.

CCXXI.

Donner & retenir, ne vault pas: comme qui donneroit aucun heritaige, ou aucune chose mobiliere: & que ce neantmoins, il la retiensist & en iouyst, tel don est nul, & de nulle valeur. Toutesfoyes ainsi que dessus est couche, on peult donner ses heritaiges, ou partie, & en retenir a soy lusufruict diceulx: & telle donation vault. Car par la retention de lusufruict le donataire en est saisy, & nest, se bon ne luy semble, tenu ledict donataire entrer en foy du seigneur feodal, si ledit heritaige est tenu en fief, ou payer le cens au seigneur feodal, si ledit heritaige est tenu en fief, ou payer les cens au seigneur censier, sil est tenu en censiue: en maniere quil nen soit tousiours dit, & repute seigneur & possesseur.

Treziesme chapitre, Des donations faictes en mariage.

CCXXII.

Hommes & femmes, tant nobles que roturiers: ayans plusieurs enfans en peuuent marier aucuns: & leur donner heritaiges, ou meubles telz quilz verront a faire en renoncant a la succession de leursdictz pere & mere, & tiennent telle donation & renonciation sans ce que lesdictz enfans fuissent plus retourner es successions de leursdictz pere & mere, pourueu que de droict elle ne se puisse quereller. Toutesfoyes pourrõt venir a la succession en rapportant les choses donnees.

CCXXIII.

Quant pere & mere ont donné en mariage faisant a leurs enfans aucuns biens meubles ou immeubles, & lesdictz pere & mere vont de vie a trespas, si lesdictz enfans

sans nont renonce a la succession de pere & mere: & ilz veulent retourner a partage: lesditz enfans, ou leurs heritiers seront tenuz de rapporter, ou moins prẽdre chascun a leur regard ce qui leur a este donne a leursditz mariages sans les fruiz & nourritures, dont ne sera faict aucun rapport.

Quatorziesme chapitre, Des donations testamentaires, & pour cause de mort.

CCXXIIII.

ON peut instituer heritier, ou substituer par testament & ordonnance de derniere volunte, ne autrement, car institution dheritier na lieu, selon la coustume.

CCXXV.

Aucun ne peut estre heritier & legataire dune mesme personne.

CCXXVI.

Vng testament escript, ou signe de la main du testateur est vallable, comme celluy qui est receu par deux notaires, ou vng notaire a deux tesmoings.

CCXXVII.

Les executeurs du testament sont saisiz des biens meubles, & heritaiges du testateur, iusques a la valeur & accomplissemẽt du testament: & peuuent dedans lan de la mort du testateur, prẽdre & intenter complainte, & autres proces, pour raison de ladicte execution.

CCXXVIII.

Lesditz executeurs qui ont prins la charge peuuẽt dedans lan & iour du trespas du testateur estre conuenuz: & doiuẽt respondre comme executeurs des debtes, & choses mencionnees audit testament. Et aussi peuuent, & doiuent faire bail, & deliurance des laiz aux legataires, & aptes lesdictz legataires en sont & demeurent saisiz, & leur loyst en intenter, & deffendre toutes actions possessoires, petitoires, personnelles, & autres: pourueu que le testamẽt soit escript, ou signe du testateur, ou passe par notaire, ou autres ayans de ce faire puissance, les solennitez en tel cas gardees.

CCXXIX.

La mort saisist le vif son plus prochain heritier habile a luy succeder.

CCXXX.

Meubles & conquestz immeubles, roturiers, sont reputez dune mesme nature & condition.

CCXXXI.

Il loyst a toutes personnes, soit homme ou femme, par testament, donner tous & chascuns ses meubles & cõquestz immeubles, le quart de ses propres tenuz en censiue, le quint des tenuz en fief a ceulx que bon luy semblera, & se par ledit testament il donne de ses propres outre ledit quint & quart: telle donation doit estre reduicte & remise a iceulx quint & quart.

CCXXXII.

Aucune personne estãt malade de la maladie dont elle va de vie a trespas, ne peut faire donation entre vifz, & si elle le faict, telle donatiõ est faicte & reputee pour cause de mort. Sinõ que ledit donateur fust viuant trente iours apres ladicte donation: auquel cas soit reputee faicte entre vifz.

CCXXXIII.

La cognoissance de execution de testament appartient par preuention aussi bien aux iuges laiz comme gens deglise.

CCXXXIIII.

Si les executeurs du testamẽt dung trespasse estoient refusans ou delayans de faire bail & deliurance, & bailler la saisine & possession aux legataires des laiz a eulx faictz par ledit trespasse, ou que iceulx executeurs fussent demourans hors la iurisdition ordinaire, en laquelle ledit testateur est desuie ou les choses leguees sont assises. En ce cas lesditz legataires pourront demander, & auoir lesditz bail & deliurance, possession & saisine au iuge de la iurisdition, en laquelle ledit testateur est desuie, ou les choses leguees sont assises & situees.

CCXXXV.

Tuteurs & curateurs, gaigers deglise, receueurs, executeurs de testamens, & autres subiectz a rendre compte, sont creuz par serment de leurs mises, iusques a cinq solz en chascune article, sans quitance des choses concernans leur administration: & quil soyt vray semblable quilz les ayẽt baillez sans fraulde.

CCXXXVI.

Il nest requis faire insinuation, ou signification des dons & dispositions faictz, tãt entre vifz, que par testament ou donation

faicte par cause de mort a quelque valeur que soiet, & se puyssent monter les choses donnees, leguees, & disposees.

Quinziesme chapitre, De douaire.

CCXXXVII.

QVant aucune femme, soyt noble, ou roturiere, est conioincte par mariage, & par le traicte ny a aucun douaire prefix, ne conuentionnel, ladicte femme, par coustume, est douee de la moytie de tous les heritaiges que le mary auoit lors de la consummation dudit mariage, & de ceulx qui depuis luy aduiennēt de pere & de mere, ayeul & ayeulle, & autres ascendās, pour dicelle moytie iouyr par ladicte femme sa vie durant, en soustenant & acquitant les charges que doiuent iceulx heritaiges durant le temps dudit douaire, & est ladicte femme saisie dudit douaire, qui est appelle douaire coustumier.

CCXXXVIII.

Quant par le traicte du mariage y a douaire prefix, les fēmes ne peuuēt auoir autre douaire, sinon quil soit expressemēt dit & declaire par le contract, que lesdictes femmes se pourront prendre au douaire coustumier, a leur choix & electiō, ouquel cas pourront choysir, & non autrement, & le douaire coustumier demander, & iusques a ce quil soit demande, nest deu.

CCXXXIX.

Le douaire de la femme noble, ou non noble, soit quil soit prefix, conuentionnel, ou coustumier est personnel, sinō que par le mariage faisant, ladicte femme eust este douee daucun douaire pour estre propre heritaige delle, ouquel cas ledit douaire sortist nature de propre.

CCXL.

En traicte de mariage ouquel ny a conuention de douaire, & le mary na aucuns ꝓpres heritaiges, la femme aura pour son douaire le quart des conquestz de la portion des heritiers du trespasse, en vsufruict, en payant les charges, & sil ny a conquestz aura la quarte partie des meubles de la portion des heritiers du trespasse, a perpetuite deduit les debtes.

Seiziesme chapitre, Des droitz de successions.

CCXLI.

EN ligne directe en heritaiges roturiers & meubles, succedent egallemēt tous heritiers, & ny a prerogatiue daisneesse, pareillement en ligne collateral succedent egallement masles & femelles en pareil degre, esditz meubles & heritaiges soyent nobles ou non nobles.

CCXLII.

Propres heritaiges ne montent par succession au pere & mere, ayeul ou ayeulle, & autres ascendans en ligne directe.

CCXLIII.

En ligne directe representatiō aura lieu, soit quelle soit expressement accordee, ou nō, par lesditz pere & mere, ayeul & ayeulle, constāt leur mariage, ou par lung deulx le mariage dissolu.

CCXLIIII.

Les neueux collateraulx, ex vtroque parēte, daucū trespasse sans hoir de son corps preferent & excluent en la successiō dudit trespasse, leurs oncles & tētes, & seurs, conioinctz ex vno latere, dicelluy trespasse.

CCXLV.

Enfans bastards ne succedent.

CCXLVI.

Enfans bastards peuuēt disposer de tous leurs biens en leurs testamens, & entre vifz. Et a ceulx peuuent succeder leurs enfans, yssus en mariage.

CCXLVII.

Quant pere & mere, ayeul, ou ayeulle, ou lung deulx donnant aucune chose en traicte de mariage a leurs enfans, ou a aucuns deulx pour estre leur propre heritaige: & le donataire va de vie a trespas sans heritier en droite ligne, delaissez pere, mere, ayeul, ou ayeulle, ou des freres & autres parens en ligne collateral: a iceulx parens en ligne directe, retourneront les heritaiges par eulx donnez audit deffunct: & en leur deffault aux plus prochains.

CCXLVIII.

Representation na lieu en succession de ligne collateral: sinon du consentemēt de tous ceulx qui y ont interest.

CCXLIX.

Les neueu & niece en directe ligne comme representans leur pere & mere, succedent

dent a leur ayeul ou ayeulle, tant es heritaiges feodaulx, que censuelz, en tel droit & prerogatiue que eussent fait, ou peu faire leur pere & mere, silz eussent suruescu leur dit ayeul & ayeulle.

CCL.

En succession de ligne collateral dheritaiges propres, on na regard a la consanguinite & proximite de lignaige: mais seulement a la descendue & souche dont les heritaiges sont descenduz & aduenuz: & a iceulx heritaiges propres ne succedent les plus prochains en degre de consanguinite: mais seullemēt ceulx qui sont de la ligne, dont lesditz heritaiges procedent: referendo paterna paternis, & materna maternis.

CCLI.

Quant aucū est execute par iustice, & ses biens declairez confisquez, pour ses demerites, ses biens & heritaiges sont acquis & confisquez au seigneur hault iusticier, en la iurisdiction duquel lesditz biens & heritaiges sont trouuez & assis, a la charge de payer les debtes & ypothecques dudit execute, & aussi du douaire de la femme, iusques a la valeur desdictz biens & heritaiges.

CCLII.

Le seigneur bas iusticier prent sur ladicte confiscation pareille somme, iusques a laquelle il a iustice.

CCLIII.

La femme condemnee & executee pour ses demerites, ne confisque les meubles & conquestz immeubles que elle & son mary ont lors de ladicte cōdemnation & execution, ains demourēt aux heritiers de ladicte femme.

CCLIIII.

Se aucun va de vie a trespas sans hoir, au seigneur hault iusticier appartient la succession de ce qui est en sa iustice, sinon que le trespasse fust aulbin.

CCLV.

Les vefues des bastards & aulbins, ne perdent leur douaires & communite de biens.

CCLVI.

Vng enfant emancipe & mis hors de la puyssance de son pere peut venir es successions de sesditz pere & mere, en rapportant ce quil luy a este donne par lemancipation, & sans ce quil soit tenu rapporter les fruictz quil en a perceuz, & peut estre faicte ladicte emancipation par son pere, tant en la presence, que absence dudit enfant.

CCLVII.

Quant aucun va de vie a trespas delaissant ses pere & mere, ayeul ou ayeulle, ou lung deulx, & plusieurs freres & seurs, en la succession de ses meubles, & conquestz immeubles par luy faictz, viennent ses pere & mere, ayeul ou ayeulle, & chascun deulx, ou autres ascendans plustost que les freres & seurs dudit enfant trespasse.

CCLVIII.

Vng qui sest porte heritier simplement en vne succession, en forclost tous autres qui se seront portez heritiers soubz benefice dinuentaire, & est repute principal heritier.

CCLIX.

Heritaige feodal baille a cens, est repute censuel en la succession du preneur qui la pris a ceste charge, & cōme tel se doit partir entre ses heritiers, apres son trespas, cōbien que le bailleur dudit heritaige le tenist en fief.

CCLX.

Heritaige feodal prins a rente a tousioursmais, a vies, on a lōg temps, se partist, & diuise, comme feodal entre lheritier du bailleur, suppose que icelluy bailleur en eust retenu a foy la foy.

CCLXI.

Rente constituee sur heritaige feodal, est & sortist telle nature en succession comme ledit heritaige feodal, suppose que ladicte rente ne fust infeodee, pourueu que ladicte rente neust este constituee soubz faculte de remere. Onquel cas les heritiers y prendont comme en chose mobiliere, durant ladicte faculte, si elle est rachaptee dedans le temps de remere.

CCLXII.

Heritaige acquis par aucun, est faict propre aux enfans, & posterite de lacquereur, apres son trespas.

CCLXIII.

En vne rente fonciere deue & constituee par bail, a rente dheritaige, ou a maison & manoir, ou masures & apparences de manoir, & vol de chappon, sans nen y a a lētour seulement, le filz aisne pourra, se bon

luy

luy semble, prendre ladicte rente pour & ou lieu de manoir.

CCLXIIII.

Toutesfuoyes si rête fonciere estoit deue & constituee par bail, a rente, faict daucuns heritaiges feodaulx estans en diuerses pieces, le filz aisne, sil y a manoir ou apparence de manoir, prendra la rente ou lieu de manoir que pourroit valloir icelluy manoir & vol de chappon, & le priser, & est muet au regard a la valeur des autres terres redeuables de ladicte rente, sans auoir regard aux edifices qui y seroient, & le surplus se partira comme autre heritaige feodal.

CCLXV.

Institution ou substitution dheritier na point de lieu. Et au regard de exheredatiō elle est permise es cas, & pour les causes cōtenues en droict.

CCLXVI.

Quant aucune personne entre en religion, & auant sa profession elle ne dispose des biens meubles & heritaiges, ses prochains parens y succedent, cōme par mort naturelle.

CCLXVII.

Neueuz conioinctz de pere & de mere, en vng mesme degre, & proximite, succedera a leurs oncles, ou cousins, par teste, sauf que es heritaiges feodaulx les masles forclostz les femelles en pareil degre, ainsi que dessus est dit.

CCLXVIII.

En succession de ligne collateralle, on peut estre heritier & donataire, par cōtract faict entre vifz.

CCLXIX.

Aucun ne peut estre contrainct soy porter heritier de son parent trespasse, se bon ne luy semble. Aussi ledit parent habile a succeder qui ne se seroit comme heritier immiscuer en la successiō dudit trespasse a quarante iours de terme, pour deliberer & declairer sil se veult porter heritier ou nō, dicelluy sou parēt trespasse apres que pour ce faire il a este requis & interpelle par deuant ledit iuge.

CCLXX.

Moulins assis sur bateaulx en riuiere, qui se peuuent mouuoir de place en autre, pareillement moulins a vent, sauf le pied & bourdon, sont reputez & censez meubles, & choses mobilieres.

CCLXXI.

Toutes rentes erees par bail ou licitation dheritaige, sont censees & reputees foncieres.

CCLXXII.

Tous fruictz pendans sont heritaiges, sinon en matiere de successiō, apres que la vigne est liee, les fruictz dicelle vigne, pour lannee, sont reputez meuble, en la preuoste Dorleans & anciēs ressors dicelle, au deca de la riuiere du Ceuse.

CCLXXIII.

Les rentes deues par le bail faict daucun heritaige a tiltre de rente, soubz faculte de remere, ne sont cēsees & reputees meubles, ains demourront heritaiges.

CCLXXIIII.

Toutesfuoyes par ce que dessus est dict, on nentend aucunemēt desroguer aux ordonnances des bouchiers touchant la succession des estaulx desditz bouchiers, esquelz iceulx bouchiers succedent selō lesdictes ordonnances, qui demourront en leur forme & teneur.

Dixseptiesme chapitre, Des matieres de retraict lignager.

CCLXXV.

Quant aucun vēd son propre heritaige, rente, ou ypotheque sur icelluy, a aucune personne estrāge, de ligne, souche, & fourche dōt luy est venu ledit heritaige: illoyst par la coustume au parent du vendeur yssu & descendu de ladicte ligne, souche, & fourchage dont meut ledit heritaige, demāder & acquerir dedans lan & iour a auoir par retraict icelluy heritaige ou rēte, en remboursant icelluy achapteur du sort principal quil en aura paye & baille, & de ses loyaulx coustz & mises.

CCLXXVI.

Si icelluy qui aura retraict, ledit heritaige le reuend a personne estrange de ladicte ligne, lesditz parens descenduz de ladicte ligne dont meut ledit heritaige, le pourrōt pareillemēt demander a auoir par retraict dedans lan & iour de ladicte vēte, comme dessus est dict.

CCLXXVII.

Toutesfuoyes sil aduient que vng frere ou seur vendent a personne estrange lheritaige acquis par son pere ou mere, & a luy

escheu

escheu par la succession de sesdictz pere ou mere, le frere ou seur dudit vendeur, & ses enfans, le pourront auoir par retraict dedans lan & iour de la vente. Mais les oncles ou cousins dudit vendeur ne le pourront auoir par retraict, sinon quil fust descendu de lent estoc, & souche, & ligne. Et pareillemẽt de lheritaige acquis par pere ou mere, par eulx, ou lung deulx baille a leur enfant, en auancemẽt de successiõ, si lenfant a qui il est baille, le vend, le frere ou seur du vendeur, & ses enfans le pourront auoir par retraict dedans lan & iour de la vente.

CCLXXVIII.

Celluy desditz parens qui premier faict les diligẽces pour auoir par retraict aucun heritaige, est, & vient a preferer a tous autres parens, etiam plus prochains en degre. Toutesfuoyes si lesditz parẽs estoient concurrẽs par adiournemens, & en vng mesme iour & heure demandoiẽt par retraict icelluy heritaige, le plus prochain preferera les autres, & laura seul, & silz estoient parẽs en pareil degre, chascun des concurrens laura par portion virile.

CCLXXIX.

Quant aucun a este delaisse par retraict aucun heritaige, sil vend icelluy heritaige, ou constitue rente sur icelluy a personne estrange, il loyst au parent du vendeur qui a retraict ledit heritaige, ou rente yssu & descendu de sa ligne, souche, & forchaige dõt meut ledit heritaige, le retirer par retraict dedans lan & iour prochains ensuyuãs, en faisant les choses dessusdictes.

CCLXXX.

Si hõme ou femme conioinctz par mariage, achaptent de leurs parens heritaige mouuant de son propre, apres le trespas de lung desditz conioinctz, dont meut ledit heritaige, ledit suruiuant est tenu de rẽdre & restituer sa part & portion aux heritiers du trespasse, ou autres ses parẽs dont meut ledit heritaige, en luy payant le sort principal, loyaulx coustz, & mises pour ladicte portion, dedans lan & iour dudit trespas, si lesditz heritiers ou parens le veullent auoir par retraict sans rendre les reuenuz quil auroit parceuz desditz heritaiges.

CCLXXXI.

En retraict, soyt que lheritaige soyt tenu en fief, ou censiue, na aucun proffit de fief, de vẽtes, & releuoysons au seigneur de fief, ne censier, pour raison dudit retraict.

CCLXXXII.

Si le mary a cause de sa femme, retraict quelque heritaige, il est faict propre dicelle femme, & apres le trespas delle ou dudit mary appartiennent entierement a ladicte femme, ou a ses hoirs, en remboursant ledit mary, ou ses hoirs, de la moytie du sort principal qui aura este paye pour ledit heritaige, & loyaulx coustz & mises faictz par lachapteur dudit heritaige, dedans lan & iour dudit trespas, pareillemẽt au contraire dudit mary.

CCLXXXIII.

En eschange faict but a but, sans aucunes tournes ny eschet retraict.

CCLXXXIIII.

En donatiõ pure & simple ny a retraict.

CCLXXXV.

En heritaige roturier baille a rente sans remere, na retraict, mais qui vendroit ladicte rente elle chet en retraict.

CCLXXXVI.

Se par & moyennant ledit bail y a quelque somme de deniers, ou chose mobiliere baille, on promise bailler par le preneur ou bailleur, ou a son proffit, lheritaige chet en retraict lignagier, suppose que de ce ne fust faicte mention au contract redige par escript dudit bail.

CCLXXXVII.

Le lignagier habille a retraire est prefere & empesche le seigneur feodal qui le pourroit auoir par puissance de fief, voyre, leust la en le seigneur de fief, le lignagier vient a tẽps dedans lan & iour de la vente.

CCLXXXVIII.

Dedans vingtquatre heures que le retraict est adiuge ou delaisse, fault payer & rembourser lachapteur de ses deniers du sort principal. Et si lesdictes vingtquatre heures se passent, le retrayãt dechet de son retraict, & pareillement doit payer dedans ledit temps les loyaulx coustz & mises qui se rronneroient & seroient declairez clers & liquides, en faisant ladiudication du retraict ou delays.

CCLXXXIX.

Toutesfuoyes sil y a proces contradictoire, apres contestation, il est en larbitraige du iuge, de limiter le tẽps lequel sera faict

ledit rembourſemẽt. Mais ſi dedans ledict temps limite, le retrayãt ne paye, il dechet de ſon retraict.

CCXC.

Les fruictz de lheritaige qui chet en retraict lignaigier ſont acquis au retrayant, & les peut prendre du iour des adiournemens, & offres deument faictz.

CCXCI.

En bail dheritaige a rente a vie, ou vies pure & ſimple ſans bourſe deſlier, na aucun retraict.

CCXCII.

Celluy qui retraict aucun heritaige eſt tenu payer les reparations, & impenſes neceſſaires & vtiles ſans frauldes faictes par celluy ſur qui eſt retraict icelles liquides.

CCXCIII.

Heritaiges eſcheuz a neueux, ou couſins a autres plus loingtains, par les ſucceſſions de leurs oncles, ou couſins qui auoient acquis telz heritaiges venduz par leſditz neueux: heritiers ou couſins, ne cheent point en retraict.

CCXCIIII.

Propre heritaige, ou rente venduz ſoubz faculte de remere, peut eſtre retraict par lignager durant ledit remere: & dedãs lan & iour, apres icelluy remere finy, ſoit que ledit remere ſoit accorde hors, ou dedans les lettres de contract de la vente.

CCXCV.

Si propre heritaige eſt baille a rente a touſiourſmais, a perſonne eſtrange ſoubz faculte de pouuoir rachapter ladicte rente par le preneur, ou partie dicelle, le parẽt du bailleur le peut retraire dedans lan & iour du contract. Et lan & iour paſſez, ne pourra plus retraire ledict heritaige: mais ſeullement pourra retraire ladicte rente dedans lan & iour, quelle ſera rachaptee par le preneur, ou autre.

CCXCVI.

Heritaige feodal ſubgect a retraict, ſe peut retraire par le lignaiger dedans lan & iour, cõme roturier, & outre le peut ledit lignaiger auoir iuſques a ce que lachapteur ait faict la foy & hommaige, & ſes offres: & auſſi dedans lan & iour apres leſdictes foy, ou offres deumenr faictes.

CCXCVII.

Les heritaiges acquis par eſchange ſortiſſent nature des heritages baillez en recompenſe par ledict eſchãge, pourueu que ledit eſchange ſoit fait but a but, ſans aucunes tournes.

CCXCVIII.

Se par vng meſme contract ou decret, ont eſte venduz heritages, dont les aucuns diceulx ou partie ſont propres du vendeur & ſubgectz a retraict, ledit propre attraict a ſoy les autres qui ne ſeroient propres & retrayables, & le feodal attraict a ſoy le cenſuel: & de cenſuel le feodal, par ce le tout chet en retraict lignager, enſẽble les meubles qui en dependent & auroient eſte venduz auec iceulx heritaiges par vng meſme contract decret, ou autre contract ſubgect a retraict.

CCXCIX.

En heritaige propre baille a rente eſchange: ou baille en payement, ou il y a argent, ou autre choſe equipollent ya retraict.

CCC.

Heritaige feodal ſubgect a retraict baille a rente, dont le bailleur retient a ſoy la foy, & apres icelluy bailleur vend la rẽte au preneur, ou aultre ayant le droit de luy en ſoy deſmettant de la foy en ce cas, tout lheritage eſt retrayable. Mais ſi ledit bailleur vend ſa rente a autre perſonne, que au preneur de lheritage, ou a celluy qui a le droit de luy: en ce cas ny aura retrayable que ladicte rente, & non ledit heritage.

CCCI.

Rente conſtituee & vendüe a prendre ſur les biens & heritaiges du vendeur, generalement ſans aucune ſpecialite chet en retraict.

CCCII.

Et ſi ladiourne en retraict lignaiger auãt que ladiournement & ſignification ayent eſte faictz a diſpoſer de lheritaige, & que ainſi le declaire & afferme en iugement, laction dn retrayant eſt perpetuee, & la peut pourſuyuir cõtre les ſubſequẽs achapteurs & ceſſionnaires apres les an & iour paſſez, en faiſant ſes diligences.

CCCIII.

Si heritaige propre eſt eſchange contre heritaige, & apres lheritaige baille par contrechange audit heritaige propre, eſt dedans lan & iour dudit eſchange retire par celluy qui lauroit baille, ou autre pour luy, & a ſon proffit ledit heritaige propre chet en retraict lignaiger.

CCCIIII.

CCCIIII.

Vng demãdeur en action de retraict, ne peut retraire portion de lheritaige vendu par vng mesme contract: mais entierement tout ce qui est contenu en ladicte vente.

CCCV.

Combien que au retrayant lignaiger ayant deument fait ses adiurnemens, offres, & procedeures, soyent deslors acquis: & appartient les fruictz & reuenuz de lheritaige subgect audit retraict. Neantmoins en cas de proces, si lesditz retrayans delaissent la cause interrupte & discontinuee par an & iour sans y proceder, les fruictz & reuenuz qui escheent durant ledit temps desdictes interruptiõ & discontinuation, ne sont audit retrayant acquis: ains demourent a lappelle & defendeur en ladicte action de retraict.

CCCVI.

Doresnauant toutes rentes qui seront constituees sur les maisons & heritaiges, assis en la ville, & au dedans de la closture & muraille dicelle ville Dorleans seront rachaptables, par les seigneur & possesseurs desdictes maisons & heritaiges, au pris de quinze francz le franc, suppose quelles eussent este vendues plus hault pris. Et au dessoubz dudit pris de qninze francz pour franc, quant elles auront este moins vendues, toutes & quantesfoys quil plaira ausditz seigneurs & possesseurs desdictes maisons, en payant les arreraiges qui de ladicte rente seront deuz, sauf de rentes assises sur lesdictes maisons qui seront donnees & leguees aux eglises, a la charge de faire quelque seruice par lesdictes eglises, lesquelles ne seront point rachaptables par lesdictz seigneurs & possesseurs dicelles maisons. Le droit du Roy, & des seigneurs haulx iusticiers demourant en son entier den pouuoir faire vuyder les mains par lesditz gens deglise, ainsi quil est accoustume de faire. Esquelz rachaptz ne sont point comprises les rentes foncieres, & surfoncieres desdictes maisons & heritaiges assis au dedans desdictes ville & clostures.

Dixhuytiesme chapitre, Des prescriptions.

CCCVII.

Prescription moindre de trente ans en heritaiges & choses immobilleres, na lieu entre priuees personnes par la coustume.

CCCVIII.

Quiconques ioyst daucun heritaige, rẽte, ou droit incorporel paisiblement par trente ans entieres & cõsecutifz, entre personnes aages, & non priuilegies, soit quil ayt tiltre ou non, il acquiert & est fait seigneur de lheritaige, rente, ou droit incorporel, ainsi per luy possede: sauf le vendeur de la rente oblige, ou lheritier du vendeur, ou oblige qui lacquiert par quarãte iours.

CCCIX.

Le seigneur de fief ne peut prescripre le fief de son vasal, ne le vasal contre son seignenr, pour quelq; temps quilz iouyssent lung contre lautre. Toutesfuoyes les proffitz feodaulx se peuuẽt prescripre par trenteans.

CCCX.

Droitz cẽsuelz, & autres droits seigneuriaulx ne se peuuent prescripre a toto, mais bien a tanto. Et au regard desdicts arreraiges & proffits ilz sont prescriptibles, comme dessus.

CCCXI.

OEuures manuelles a iournees de bras, ne se peuuent demander apres quarante iours, sinõ quil y ait promesse de payer depuys lesdictes iournees & œuures faictes.

CCCXII.

Deniers, & choses deues pour facon, ou ventes douuraiges, labouraiges, facons de vignerie, voytures, & aussi pour salaire de seruiteurs, nourritures, & instructiõs denfans, & autres menues danrees & marchãdises se prescripuent par deux ans, & apres lesditz deux ans on ne peut riens valablement demander, sinõ quil y ayt negarion, recongnoissance, ou action intentee iudiciairement. Mais neantmoins si celluy qui se vouldroit dire creancier vonloit du payement croyre par serment sa partie, elle sera tenne de prester le sermẽt si elle a paye ou non, & ou elle ne vouldroit iurer auoir paye, en ce cas sera tenu payer, non obstant ladicte prescription, en affermant par le demandeur.

CCCXIII.

Louaiges de bestes, cheuanlx, & bœufz, ne se peuuent demander hors lan passe.

CCCXIIII.

CCCXIIII.

Pendant le temps que le seigneur de fief exploicte lheritaige de son vasal, redeuable de rente, qui ne seroit inseodee, prescription na cours contre le creancier & seigneur de ladicte rēte, par ce que le seigneur de fief nest tenu quant il exploicte lheritaige de sondit vasal, des rentes cōtinuees on crees sur icelluy qui ne sont inseodees.

Dixneufiesme chapitre, Des executions des louaiges ou rentes de maisons.

CCCXV.

Vng seigneur dhostel, ou ayant rente fonciere sur icelluy, peut audit hostel par les mains de son procureur, commis, ou ennoye faire executer pour trois termes precedans & derniers a luy deubz du loyer ou rente fonciere de la maison, & vault & tient ladicte execution, & peut ledict seigneur dhostel mener auec luy vng sergent pour le garder de force, & faire signifier la vente des biens par luy prins, & sil y a opposition, donner iour a loppofant. Mais pendāt le proces ledit seigneur dhostel ou seigneur de la rēte fonciere demonrra saisy dedictz biens. Et idem de secundo locatore, &c.

CCCXVI.

Et est assauoir que ou il ny a que vng terme de payemēt en lannee, les troys annees ne seront competees que pour troys termes.

CCCXVII.

Si ledit seigneur dhostel, on de ladicte rente, faict faire execution pour les arreraiges du loyer dudit hostel, ou de ladicte rente desditz troys termes, par vertu des lettres de sadicte rente, ou bail a louaige, & par sergent, & que a faire icelle execution, ledit seigneur, ou autre par luy enuoye, ou cōmis soyt present, loppofant naura prouision des biens executez, en rapportant main plaine, ains demourra ledit seigneur saisy desditz biens pendant le proces. Et en autre cas y a rapport de main plaine, pour lesquelz biens rendre, sera contrainct celluy qui les aura prins cōme seigneur dhostel torconnierement par prinse de corps.

CCCXVIII.

Et sil est question entre deux seigneurs dhostelz ou rente fonciere, le conducteur qui aura este execute en consignāt & mettant en main de iustice la pension & loyer de ladicte maison ou rente fonciere aura deliurance desditz biens.

CCCXIX.

Si le conducteur ou autre que le seigneur de rente fonciere enleuoit les biens estans en lhostel baille a louaige sans le consentement du locateur, icelluy locateur peut appeller ledit cōducteur, ou celluy qui a faict ledit enlieuement en restablissement pour restablir lesditz biens en lhostel pour seurete destre paye de troys termes arreraiges, si autant y pretend. & oultre peut faire contraindre ledit conducteur a garnir la maison pour vng an a venir.

CCCXX.

Ledit seigneur dhostel, ou de ladicte rēte, peut poursuyuir les biēs esleuez de son hostel, & iceulx par son cōmis, ou enuoye appelle sergēt, notaire, ou deux tesmoings au lieu de notaire, prendre, saisir, & esleuer par execution pour la seurete & payement de ce quil luy est deu pour troys termes escheuz, & deux a venir, pour garnissemēt.

CCCXXI.

Vng tauernier vendāt, & detaillant pain & vin peut poursuyuir vne ou plusieurs pſonnes qui ont beu & mange en sa maison: & de ladicte despence quil y auront faicte il en est creu iusques a cinq solz, pourueu quilz confessent, ou soit congneu, quilz y ayent beu ou mange puys vng an, & peut ledit tauernier desgaiger en sa maison celluy ou ceulx qui auront beu ou mange silz refusoyent payer. Et peut desgaiger ledict tauernier le dernier qui demourera en sa maison pour tous les autres de lescot, qui sen seroient allez sans payer ledit escot, & apres lan ne sont plus receuz a en faire question.

CCCXXII.

Vne personne qui a respondu ponr aultruy au ieu de paulme, est tenu de la perte, sans ce quil soit besoing a celluy qui a gaigne de faire appeller le principal perdant.

CCCXXIII.

Les habitans demourās es ville & faulxbourgs Dorleans peuuēt au moyen du priuilege de la ville faire arrester les biēs meubles daucun estrāgier, pour raison du contract

tract ou promesse faictz en ladicte ville, faulxbourgs, & banlieue. Et vault, & tient ledit arrest comme sil y auoit lettres obligatoyres ou chose congneue, pourueu que sil y a opposition formee il informera iustice dedans vingtquatre heures du debt, contract, ou promesse ainsi faict, ou autre delay qui luy sera prefix par le iuge. Autrement sil ne le faict larreste aura main leuee. Et suffist dinformer par vng tesmoing, pour faire tenir la main.

CCCXXIIII.

Le mary seul, sans sa femme, peut faire faire execution, comme seigneur dhostel, es maisons & heritaige de sa femme, pour le loyer ou rente fonciere diecelles.

CCCXXV.

Les fruictz dune mestairie, pour les moyssons, ferme, ou rẽte fonciere dicelle peuuent estre arrestez & empeschez par le seigneur de ladicte mestairie, soyt quelle soyt de son heritaige ou de lheritaige de sa femme, & tient tel arrest & empeschemẽt, iusques a plain payement desdictes maisons, ferme & rente, & semblablemẽt peuuent estre arrestez & empeschez les fourraiges & paille, pour le nourrissement du bestial de ladicte mestairie, & aussi pour faire des fumiers, affin de les conuertir en fumier, & amender les terres dicelle mestairie, pose ores que ledit seigneur neust lettre obligatoyre expresse quant a ce, & si lesditz fruictz, pailles, fumiers, & fourraiges estoiẽt esleuez, ledit seigneur les pourra poursuyuir, & faire arrester, & sera prefere a tous autres.

CCCXXVI.

Les fumiers ne peuuẽt estre esleuez, ains doiuent demourer pour estre conuertis a fumer, & amẽder les terres de ladicte mestairie. Et peuuẽt estre arrestez & poursuyuis, comme en larticle precedent.

CCCXXVII.

Quãt vne maison est edifiee & assise sur heritaiges tenuz de diuerses personnes, & que icelle maison nest separee par deuers senacles de demouranee, huysseries & entrees: Il loyst a chascun des seigneurs fonciers & directz desditz heritaiges ou est situee ladicte maison ou de partie diceulx entrer en icelle maison, & sur les biens qui y sont trouuez proceder ou faire proceder par voye dexecutiõ, pour les arreraiges de sa rente fonciere ou loyer.

CCCXXVIII.

Le conducteur qui na dequoy payer, ou qui ne garnist lhostel de biẽs meubles pour le payement de deux termes de loyer dudit hostel, en peut estre expelle & mis hors par le seignenr dhostel par authorite de iustice

CCCXXIX.

Le conducteur dune maison qui de rechief layt louee a vng antre, peut durant le temps de sa tenne & conduction, proceder & faire proceder par execution pour le loyer & exploictation de ladicte maison, sur les biens qnil trouue en icelle, & condnyre ladicte execution, ainsi que pourroit faire vng seigneur dhostel.

CCCXXX.

Pour les droitz seigneuriaulx on peut arrester les rentes, loyers, & pensions des heritaiges redeuables desditz droitz seigneuriaulx.

CCCXXXI.

Biens meubles par le seigneur diceulx, peuuẽt estre poursuyuiz & demandez par entierement: au moyen dequoy sil y a opposition lesditz biẽs demourront en iustice pendant le proces.

CCCXXXII.

Le benefice & octroy dennion & quinquennion sur le delay de debtes payer, na lieu, & nen doit aucun iouyr pour les debtes qui procedẽt, & font denes a cause darreraiges, de rentes foncieres, loyer de maisons, pẽsion, ferme tenue, & exploictation dheritaiges, fruictz, & reuenus diceulx, pensiõs & nourritures descoliers, & seruiteurs & autres pensionnaires, biẽs, deniers baillez en depost, reliqua de ladministratiõ & gouuernemẽt que les debteurs ont eu des biens de leglise, chose publicque, mineurs, prodigues, incensez de crismes, de delitz, les salaires deuz a ceulx qui ont besongne & seruy pour les debteurs.

CCCXXXIII.

Se aucun forain ou estrãgler faict quelque cõtract, promesse, pactiõ, ou marchandise dedans la ville & faulxbourgs Dorleans, & que pour raison de ce il soit dedãs les vingt & quatre heures conuenu & appelle, il en respondra par deuant le preuost Dorleans.

o CCCXXXIIII.

CCCXXXIIII.

Quant aucun achapte des porcs au marche, & apres quil les a achaptez il les faict languayer, & le languayeur trouue quilz soyẽt mezeaulx, ledit achapteur ne sera tenu les prendre si bon ne luy semble, & est deu au languayeur de chascun porc cinq deniers tournoys. Et combien que en languayant lesditz porcs, ne se trouuent mezeaulx, neantmoins si lachapteur les faict mener tuer & ouurir, & que en ce faisant iceulx porcs se trouuent mezeaulx par dedans, au corps ou iambons, ledit achapteur ne les prendra se bon ne luy semble, & en sera quitte en les rendant a son vẽdeur, lequel est tenu les prẽdre: & sil est troue que en la langue y ayt des grains de mesellerie, ledit languayeur sera tenu de les prendre, & en bailler largent audit vendeur, & en acquiter ledit achapteur. Aussi doiuent lesdictz vẽdeur ou languayeur payer les fraiz faictz par ledit achapteur, & fault que ladicte lãgue demoure attachee ausdictz pors, sans larracher, autremẽt nen seront tenuz en aucune maniere le vendeur ne languayeur. Aussi si en languayant le porc se trouue mezeau, le languayeur sera tenu fendre loreille dudit porc pour marque.

CCCXXXV.

Les languayeurs en marche sont responsables, & tenuz lung pour lautre.

CCCXXXVI.

Tous achapteurs de bestail doiuent estre contrainctz a payer le pris de lachapt, par prison fermee, quant ilz sont adiournez a la requeste du vendeur creancier, dedans la huytaine de lachapt, sans pource pouuoir iouyr dannion, quinquennion, ou cession.

CCCXXXVII.

Tous achapteurs de poysson seront contrainctz a payer le pris de lachapt, par prison, sans ce quilz puyssent iouyr du benefice dannion, quinquennion, ne faire cessiõ.

CCCXXXVIII.

Ceulx qui sont prosenetes, courratiers, & mediateurs de faire vendre, ou achapter quelques biens, cheuaulx, ou marchãdises, seront contrainctz a restituer ou en bailler le pris quil les auront venduz par prison.

Vingtiesme chapitre, Des criees & subhastations.

CCCXXXIX.

En matiere de criees & subhastations, auant que aucunes lettres de decret soyent dictes valables, & que lon sen puysse ayder, il conuient quelles conuiennant la cause du saisissement, ponr quelles annees & termes escheuz auecques les subhastations, ventes, exploictz, proclamations, relations de sergens, & ordre desdictes criees, & que le tout soit incorporé esdictes lettres de decret: autrement ne sont valables, & ne sortissent effect.

CCCXL.

Oultre est requis que lesdictes criees soient faictes en lieu public, ordõne, & accoustume a faire criz & proclamations de la terre & seigneurie ou lesditz heritaiges sont assis, & lesdictes criees faictes, autrement sont nulles, & ne doiuent sortir aucun effect.

CCCXLI.

Aussi est requis que le sergent executeur face les saisissemens, & iceulx signifie aux seigneurs & detẽteurs des lieux, en presence de tesmoings ou notaire. Et sil ny a seigneur & detenteur conuient pouruoir ausditz heritaiges vacans de curateur, & que pour ce faire il ayt commission libellee, & expresse au cas. Et que a ladicte commissiõ soit attachee sa relation, en laquelle soient contenues lesdictes criees denement continuees de iour a autre, & le tout incorpore esdictes lettres de decret, affin de congnoistre sil y a aucune interruptiõ, car qui fault dung seul iour, tout ce qui est ia faict est nul, & de nulle valeur, & nest a presumer que les solennitez ayent este gardees. Et oultre sera faict vng cry de huytaine au iour de dimenche, a luyssue de la messe de parroisse du lieu ou est assis ledit heritaige, & sera mys vng breuet desdictes criees a la porte du siege de la iurisdition ou lheritaige est crie.

CCCXLII.

Toutesfoyes heritaiges vacans, & sans detenteur, peuuent a la requeste de procureur de la seigneurie de la iustice ou ilz sont assis, estre saisiz, vẽduz, & adiugez par decret, comme vacans, sans quil y soit requis dation de curateur ou commissaire.

CCCXLIII.

Et oultre, que toutes & quantesfoys que aucun

ancun demanduer en criees est paye & content par le debteur, ou autre, de ce quil luy est deu, & ponr raison de quoy il a faictes lesdictes criees, il se peut departir & desister desdites criees, & cessent a son regard.

CCCXLIIII.

Et neantmoins si le demandeur desdictes criees se desiste dicelles criees pource qnil e paye, ou ponr autre cause, & vng des opposans esdictes criees requiert estre subroge a la poursuyte dicelles, au lieu dudit demandeur, il y sera, & doit estre receu en monstrãt & enseignant de son debt ou ypothecque quil a sur lesditz heritaiges.

CCCXLV.

Celluy qni a acquis heritaige par decret & adiudication de iustice, peut icelluy heritaige delaisser, en payant les sommes de deniers & choses mobilieres a quoy il a mys a pris ledit heritaige, & les arreraiges des charges iusques ausditz delays.

CCCXLVI.

En matiere de criees il nest besoing que les seigneurs feodaulx & cẽsiers soppoſent esdictes criees, car les ventes & adiudication qui en serõt faictes par decret ne leur peuuenr preiudicier, quant ausditz droitz seigneuriaulx, sinon des arreraiges & proffitz ia deubz & escheuz, qui seroiẽt perduz silz ne sopposoient.

Vingt & vniesme chapitre, Des executions faictes par vertu de lettres obligatoires & sentences.

CCCXLVII.

Lettres obligatoires faictes & passees soubz seaulx royaulx, ou autre seel autentique de court laye, sont executoires: & portẽt garnissement de main cõtre oblige.

CCCXLVIII.

Porteur de lettres obligatoires peut faire executiõ sur le deubteur oblige, si a ce il est oblige, comme feroit le creãcier principal, & est receuable a cõdnyre & soustenir le proces qui sen pourra ensnyure, tãt pour le creancier, que pour ses heririers.

CCCXLIX.

Toutes executions cessent par la mort de loblige, sinon la succession iacente. Cest assauoir, qnant il ny a heritiers apparãs, au qnel cas peut proceder par voye dexecutiõ ou arrest sur les biẽs meubles delaissez par oblige. Mais au contraire, les heritiers du creancier peuuent executer loblige, par ce que par la coustume gardee audit bailliage & preuoste Dorleãs, le mort execute le vif: & non econtra.

CCCL.

Lettres obligatoires de constitution de rẽte, soit fonciere ou autre, sont executoires contre loblige, pour les arreraiges qui pourroienr estre deubz, pour autant de remps que laction personnelle dure. Et pareillement sur les biens dudit oblige apres son trespas, la succession estant iacente, cõme dessus.

CCCLI.

Contre vng tiers detentenrs de la chose obligee, lesdictes lettres obligatoires ne sont executoires sur les biens meubles dicelluy detẽteur, mais peut le creancier par vertu desdictes lettres, faire arrester & empescher les loyers, & pensions, ou fruictz, pendans par les racines de la chose especialement obligee. Et nen aura le detenteur pour son opposition recreãce ne deliurance, sinon en faisant rapporter la main plaine du debt qul apparroistra estre deu par lesdictes lettres obligatoires, ou de la valeur desditz fruictz empeschez a son choix.

CCCLII.

Vng seigneur dhostel, ou ayãt rente fonciere, ferme, ou pension, ou autre cree par bail, partaige, ou licitation, & pareillement pour loyer, ou exploictation dhostel, peut par luy, ses procureurs ou messagiers, sans obligatiõ ne authorite de iustice, proceder par voye dexecution sur les biens meubles trouuez en sondit heritaige redeuable de ladicte rente, ferme, loyer, ou pension pour troys termes prochains, precedans ladicte execution, & pẽdant le proces, sera saisy le seigneur foncier, comme dessus.

CCCLIII.

Vng achapteur de biens venduz par iustice, quel quil soit, peut estre cõtrainct par prison, & ses biens venduz, sans solennite, ne attẽdre les nuictz pour le debt, pour lequel il est faict & constitue achapteur de biens, & ne doit estre ouy a aucune chose dire ou alleguer, sinõ quil vueille alleguer payemenr depuys ledit achapt de biens. Et neantmoins tiendra prison, ou consignera le debt & biens valables auãt quil ayt prouision

uision de sa personne, & ne iouyra ledit achapteur de leffect & priuilege dennion, quinquennion, & cession.

CCCLIIII.

Les biens prins par execution par vertu de cession sur le debteur qui a faict ladicte cession seront venduz au linquant, & incontinent au lieu accoustume, sans garder aucune solennite de iustice.

CCCLV.

Saucun qui est debteur par marche, promesse, obligatiō, ou autre cōtract par escrit ou verbal, va de vie a trespas, & ses heritiers soyēt demourās hors le bailliage Dorleans & ressors dicelluy, le creancier peut sur les biēs dudit debteur trouuez esditz bailliage & ressors, proceder & faire proceder par voye darrest & empeschement, & vault & tient tel arrest & empeschement iusques a plain payement du debt. Toutesfoyes ou il ny auroit obligation & que alencontre dudit arrest il y eust opposition, doit estre donne par le iuge vng brief delay a larrestant, pour informer de son debt.

CCCLVI.

Ceulx qui ont faict la mestiue & cueillete des grains, ou des blees, voyctures, par eaues & par terre, peuuēt pour leurs salaires faire arrester & empescher les bledz, charrettes, cheuaulx, marchādises, & biens de leurs debteurs, a la requeste desquelz il y ont besongne, & tiennent telz arrestz & empeschemens iusques a plain payement. Et sil y a opposition, le creancier en cas de ny, informera de son debt dedans vng brief delay qui luy sera prefix par le iuge, & nauront les gens qui auront faict aucunes besongnes ou œuures, aucune action, sinon cōtre ceulx qui les aurōt mys en besongne.

CCCLVII.

Executions faictes pour debtes mobilieres par deux creanciers non priuilegiez, celle qui est enleuee prefere a celle qui nest enleuee, & aux arrestz faictz sur les biēs du debteur qui nauroient este enleuez, & seroient laissez es mains dicelluy debteur.

CCCLVIII.

Quant arrest sur arrest, executiō sur execution sont faictz pour vng mesme debt, & entre mesmes personnes, les derniers arrestz & executiōs ne vallent pas, sinon que le premier arrest ou execution eussent este vuydez & terminez.

CCCLIX.

Se vng creancier pour le payement de son debt, autre que loyer de maison, ou arreraiges de rente fonciere, faict arrester, prendre, on enleuer par execution aucuns biēs meubles quil pretēd appartenir a son debteur, & que a lencontre il y a vne tierce personne opposant; si icelluy opposant main tient lesditz biēs luy appartenir, il sera receu. Et de ce serōt lesditz opposant & debteur creuz par leur serment, en affermant par lesquelz debteur & opposant iceulx biens appartenir a icelluy opposant, sans fraulde, ledit opposant aura main leuee, & deliurance desditz biens, sinon que le creancier voulsist maintenir, & prouuer fraulde entre ledit opposant & debteur, ou que iceulx opposant & d[illegible]eur fussent capables & receuables a porter tesmoignage lung pour lautre.

CCCLX.

Lettres & gaigemēs passez par autre notaire ou greffier que de court laye ne gisent en execution es biēs du debteur oblige, sinon quil y ayt debitis.

CCCLXI.

Vne sentēce donnee cōtre aucuns ayans prins la cause pour vng autre, est executoire, tant du principal que despens, tant contre celluy qui est cōdemne que celluy pour lequel il a prins la cause, en ayant faict diligence contre le principal condemne.

CCCLXII.

Lettres de sentence en declaration dypothecque donnees contre vng detenteur sont executoires contre le cōdemne, tant quil est detenteur de lheritaige redeuable de ladicte rēte, nonobstant que lan & iour dicelle soit passe.

CCCLXIII.

Lexecuteur du testament dung trespasse peut dedans lan & iour dudit trespas pour auoir payement des sommes de deniers & autres debtes deues au deffunct par vertu de lettres obligatoyres, ou sentēce & condemnation, esquelles les debteurs sont tenuz faire proceder par voye darrest, ou execution sur & es biens desditz debteurs iusques a laccomplissement dudit testament.

CCCLXIIII.

Les contractz & autres actes & instrumens passez par notaires de court deglise ne por-

ne portent ne attribuent aucun droict dypothecque.

CCCLXV.

De toutes amendes estans en loy les femmes nen doiuent que la moytie.

CCCLXVI.

Tous clercz, prebstres, & laycz, quant sont conuenuz par deuant le iuge lay, pour cognoistre ou nyer cedules faictes soubz leur seel, ou seing manuel, ilz sont tenuz icelles congnoistre ou nyer par deuant ledir iuge lay, & y respondre, quant a ladicte congnoissance.

CCCLXVII.

Cedule priuee, & recogneue, ou prouuee, porte garnison de main contre le debteur subiect a la iurisdition seculiere qui a faicte ladicte cedule, en telle maniere que le debteur est tenu de consigner & garnir la main de iustice du debt contenu en ladicte cedule, & iusques a ce quil ait fourny ne doit estre ouy a aucune exception & deffence, proposer ou alleguer. Toutesfoyes si icelles cedules estoient conditionnelles, & que la condition importast congnoissance de cause, il sera au surplus a la discretion du iuge, parties ouyes, ordonner de ladicte consignation.

CCCLXVIII.

Aucun notaire tabellion ne peut valablement passer ne receuoir letres ne contractz oultre leur chastellenie ou iurisdition, sinon les notaires des chastelletz de Paris, Dorleans, & de Montpellier: qui par priuilege peuuent & ont accoustume receuoir & passer tous contractz par tout le royaulme de France.

Vingt deuziesme chapitre, Des cas possessoires.

CCCLXIX.

ON acquiert possession daucun heritaige droict corporel ou incorporel, en iouissant dicelluy par an & iour, & exploictz derniers, non vi, non clam, non precario ab aduersario. Et apres telle iouyssance peut celluy qui a acquis telle possession, intenter & soustenir complaincte en cas de saisine & de nouuellete, & tous autres proces possessoyres sil est trouble en sadicte possession. Et doit obtenir au possessoyre contre celluy qui la trouble, en prouuant sa possession telle que dessus.

CCCLXX.

Vng homme lay peut acquerir la possession dune disme, par an & iour, & icelle tenir, posseder, en prouuant & monstrant quel le soit infeodee deuement.

CCCLXXI.

Opposition vault trouble de faict.

CCCLXXII.

Pour simples meubles on ne peut intenter complaincte.

CCCLXXIII.

Le seigneur vtile dung heritaige ne peut oultre le gre & voulnte du seigneur feodal censier, ou de rente fonciere, faire perriere, fouiller, & enleuer pierre dudit heritaige, sinon que ce soit pour employer en icelluy heritaige. Et ou on feroit le contraire, le seigneur en pourroit prendre, intenter, & deffendre le possessoyre & toutes autres actions, sinon que ce fust lieu & heritaige destine a perriere.

AVTRES COVSTVMES OVLTRE LES *chapitres precedans, qui sont aditions baillees par les eschevins de ladicte ville Dorleans.*

CCCLXXIIII.

EN lalienation de meuble, le benefice de restitution & action recisoyre nont point de lieu quant les parties sont capables de contracter, sinon que ladicte alienation fust faicte par dol & fraulde de lachapteur.

CCCLXXV.

Les iumelles, arbres, boees, metz, viz, & escroues dung pressoir, & ce qui y tient, & est affiche par cheuille, ou cloux & crampons, sont heritaige, & le reste est meuble.

CCCLXXVI.

Il est prohibe & deffendu daquerir & achapter rentes a mondre pris que de dix liures tournoys pour le sort principal de vingt solz tournoys de rente.

CCCLXXVII.

Celluy qui a droict de rente vendue & constituee, se peut adresser pour raison dicelle rente & arreralges sur lheritaige specialement oblige, & contre vng tiers detenteur dicelluy qui en est tenu respondre, ou amener son garant comme detenteur, & payer ou delaisser sans ce que le seigneur de ladicte rente soit tenu exploicter, si bon ne luy semble, le vendeur & ses heritiers. Mais en delaissant en iustice par ledit tiers detenteur ledit heritaige pour estre crie, & c. il est descharge, tant du principal que des arreraiges.

CCCLXXVIII.

Si celluy qui exploicte lheritaige a luy baille a loyer, tient & exploicte icelluy heritaige apres le temps dicelluy loyer fini par huit iours, sans ce que denonciatiō luy soit faicte vuyder, il iouyra & paracheuera lannee pour le pris a quoy il le tenoit parauāt. Et parcillement le seigneur dudit heritaige le pourra contraindre a tenir icelluy heritaige, & en payer le loyer audit pris pour ladicte annee.

CCCLXXIX.

La chose mobiliere estant veue a loeil, peut estre entiercee, sauf le droict dautruy, & si arrest est faict sur choses mobilieres a la requeste daucun contendant la seigneurie, tel arrest pourra par ledit arrestant estre troue & conuerty en entiereement, pour ueu quen faisant ledit arrest, lesdictes choses mobilieres ayent este veues a loeil par ledit sergent qui a faict lesdictz arrestz.

CCCLXXXI.

Aucun ne peut, ains luy est prohibe entrer ne faire entrer sergēs, ne autres personnes en la maison daultruy, pour entiercer, & faire entiercer, & enlener par forme dentiercement les biens estās en icelle maison,

CCCLXXXII.

En la taille du pain & du vin qui se lieue par chascun an en la ville & faulxbourgs Dorleans, & les enuirons, ou ladicte taille a cours apres les troys prochains dimenches de la serche, qui se faict par les bourgeoys, marchans, & commis a leuer ladicte taille du pain & du vin, les prochayns lūdy, mardy, & mecredy apres la feste sainct Martyn diuer, le fermiet dicelle taille a troys prochayns iours apres le dernier dimēche passe. Cestassauoir le lundy, mardy, & mecredy ensuynans, & cōsecutifz ledict dernier dimenche, pour faire faire execution sur les non taillez, on mal taillez. Et sil ne faict lesdictes executions dedans lesditz troys iours, ou mettre en proces les mal taillez, on non taillez, iamais ne vient a temps a en faire poursuyte contre lesdictz mal taillez, ou non taillez, soit par confiscation au autrement, en quelque maniere que ce soit.

CCCLXXXIII.

En court laye laction ad exhibendum, ne lexception de non numerata pecunia, nont point delieu.

Les coustumes & articles cy dessus escriptes, ont este leuees & publiees en ladicte salle de la court, le roy en son chastellet Dorleans, pet Iehan Coquart greffier du bailliage Dorleans, par lordonnance, & es presences de nous Estienne Buynard conseiller du roy, & Guillaume Roiger aussi conseiller & procureur general dudit seigneur en sa court de parlemenr, commis & deputez par ledit seigneur pour faire ladicte publication. Et aussi es presences de maistre Iehan Seal official, Hilaire Iacob Scelleur, Clement de Milbert bailly de leuesche Dorleans, Geruaise Bellier & Estienne Peigne procurenrs, comparans pour reuerend pere en dieu monseigneur leuesque Dotleans, messiers Arnoul Ruze scholastique, Alexandre Guibert, Iehan Bruneau docteurs, & maistre Pierre Roignon procureur general. Pour les recteur, docteurs, & college de luniuersite Dorleans, maistre Mathurin Louau, Symphoriam Trunel, chanoynes de leglise Dorleans, maistre Estienne Daniel bailly de ladicte eglise, & Iehan Hate procureur. Pour les doyen, chanoynes, & chapitre de ladicte eglise Dorleans, maistre Iehan Bourgoing chantre, Iacques Coiffart, Aignan Foillon, Loys Chartin, & ledit Mathurin Louau chanoynes de leglise sainct Aignan Dorleans, maistre Clement de Millebert bailly, & Guillaume Foncault procureur. Pour les doyen, chanoynes, & chapitre de ladicte eglise de sainct Aignan Dorleans, maistre Iehan Senatier chanoyne de Clery lez Orleans, maistre Pierre Daniel bailly dudit lieu,

dit lieu, & ledit Guillaume Foucault procureur. Pour les doyē, chanoynes, & chapitre de ladicte eglise nostre dame de Clery. Maistre Girard Laurent, chantre, Loys Chartin chanoyne de saint Pere empont Dorleans, maistre Ichā Mairar bailly, & ledit Estienne Peigne procureur. Pour les doyen, chanoynes, & chapitre dudit sainct pere empont Dorleans, maistre Aignan Foillon cheuecier, Iehan Guyot chanoyne de sainct Pere Pullier, ledict maistre Iehan Mairat bailly dudit lieu, & ledit Estienne Peigne procureur. Pour les doyē, chanoynes, & chapitre dudit sainct Pere Pullier, maistre George Balnac, & Pierre du Chā, chanoynes. Pour les doyen, chanoynes, & chapitre de sainct Auy, maistre Loys Gandillon chanoyne de Iargueau, maistre Iehan Mallier bailly desdictz chapitre, & Estienne Peigne. Pour les doyē, chanoynes, & chapitre dudit Iargueau, maistres Phelippes Preuost & Geofroy Hodes chanoynes de Mung. Pour les doyē, chanoynes, & chapitre de sainct Lipart dudit Mung, maistres pierre Maindestre & Cōpaigne Boursier chanoynes de Puthniers. Pour les chantre, chanoynes, & chapitre du dit lieu, messire Estienne Fournier boursier de leglise de Sully. Pour les chātre, chanoynes, & chapitre dudit lieu, Pierre Brunyer procureur de la seignenrie de Langenerie. Pour les thresorier, chantre, & chapitre de la saincte chapelle du Palays a Paris seigneurs dudit lieu, maistre Pierre Daniel bailly de sainct Benoist le Fleury, sur Loyre, Pierre Foubert & ledit Estienne Peigne procureur. Pour les religieux, abbe, & conuent dudit sainct Benoist le Fleury, sur Loyre, frere Loys Aiasson abbe de sainct Mesmin lez Orleans, frere Guillaume de Berry abbe de nostre dame de Beaugency, & pour les religieux & conuent dudit lieu, frere Iehan Roillon religieux de sainct Euuerte. Pour les religieux, abbe, & conuent dudit sainct Enuerte Dorleans, Frere Guillaume de la voue abbe de Bonneual, soubz les protestations par luy faictes & baillees par escript, labbe de la court dieu present, & lesdictz maistres Clement de Millebert & Pierre Daniel conseillers, & ledit Estienne Peigne procureur. Pour les religieux & conuent dudit lieu, frere Francoys Gandion religieux de sainct Sanxon Dorleans, pour les religieux, pricur, & conuenr dudit lieu, ledit frerē Loys Aiassou prieur de nostre dame du Bourg lez Chasteauuielx, Guillaume Boyuin procureur. Pour le prieur de Flotin, maistre Pierre Fleury bailly de sainct Laurens de Orgerilz, & Pierre de Champeaulx procureur. Pour le prieur dudit lieu, frere Iehan Rogier prieur du Pont aux moynes, le prieur de sainct Gerraise lez Orleans, le prieur de Semoy, frere Guillaume Chartier prieur de Bucy, le roy & le commendeur de Boigny en personnes, Iehan du Puy procureur. Pout les preuost & chanoynes de Lizay en leglise de Tours seigneurs de Rebrechien, soubz la protestation par luy faicte. Aussi es presences de Regnault des montilz, procureur & receueur de mon seigneur le duc de Longueuille, conre de Dunoys, seigneur de Baugency, Iehan Agnes procnreur, pour le seigneur de la Trimoille, seigneur & baron de Sully & de sainct Gondon, Iehan Bourgeoys, pour le seigneur de Marigny, le seigneur de Chambon, messire Iehan Destampes, cheualier, seigneur de la Ferte Nabert, & de Nouen, maistre Pierre le Berruyer, bailly de Thoury, pour les religieux, abbe, & conuent de sainct Denys en France, seigneurs dudit Thoury en Beaulse, de Guilleral, & Dangeruille. Lipard de la Vau, procureur. Pour le seigneur & habitans de Vouson. ledit maistre Clemenr de Millebert bailly de la Sale, lez Clery, & ledit Gnillaume Foueault procureur, pour la cōtesse de Tonnerre dame dudit lien, ledit maistre Iehan Maiart bailly de Charsonuille, Geruaise Bellier procureur, pour la dame dudit lieu, maistre Pierre Boucher bailly de Sueure, pour le seigneur dudir lieu, Philippe de Clery seigneur de Ligny le Ribaulr, Iohan le noir procureur, pour le seigneur de Roigemont, messire Nicole de Gaillō cheualier seigneur du Puiset, en partie, & ledit maistre Iehan Maiart, bailly de sainct Sigismond, & Iehan Hare procureur, pour la dame dudit lieu du Puiset pour lautre partie, messire Loys de la Ferte cheualier seigneur Duisseau, Guillaume Boyuin procureur substitur de Iehan Gilet, procureur de seigneur de la Gruture, seigneurs des baronnies & chestellenies de Montmiral, Auton, & la bazoche Gouet, Iehan Arroust, procureur de messire Anthoine de Luxembourg, conte de Brayne, seigneur Dasluye,

Dasluye, Regnault Yeure, procureur & receueur du seigneur de Dangeau, & de Barenton, soubz les protestations par eulx faictes, touchãt lesdictes baronnies, & soubz les protestations faictes au contraire par les procureurs du roy audit bailliage Dorleans, inserees en nostre proces verbal. Loys Rabel procureur & receueur des religeux, prieur, & conuent de sainct Martin des Champs a Paris, seigneurs Dosomuille, Bolonuille, Modonuille, la sainct Iehan, & Goillons, moyuillier, Poissac, & Octomullier, soubz les protestations par eulx faictes ledit maistre Iehan Mallier bailly de Montpipeau pour seigneur dudit lieu. Et pareillement es presences de maistres Aignan de sainct Memin, lieutenant general de par le roy dudit bailliage Dorleans. Loys Roillard preuost dudit lieu, Pierre le Berruyer aduocat fiscal & Pierre Housse procureur fiscal du roy audit bailliage Dorleans. Maistres Iehan de Vignelles, Iacques le Fuzelier, Iehan Mailler, & Estienne Maignan aduocatz & cõseilliers audit lieu Dorleans, Iehan Gueret & Guillaume Foucault procureurs & practiciens pour le college des aduocatz & procureurs de chastellet Dorleans. Maistre Pierre le Clerc, maistre Iehan Regnard, & maistre Nicolle Hanet, Philippe Saussoye, Aignan Acharie, Michael Daniel, Nicolas le Berruyer, Gencian de Loynes, Estienne Ladmirault, Iehã Compain, Pierre Chartin, & Maturin le Mazier escheuins de ladicte ville Dorleans, lesdictz Geruaise Bellier & Iehan Hate procureurs de ladicte ville & habitans dicelle. Maistres Aignan Luillier, Iehan Noblet, & Pierre Daniel conseillers de ladicte ville. Maistre Estienne Daniel, Simon Luillier, & Pierre Fleury aduocatz & conseilliers audit lieu Dorleans. Iehan Gueret, Bertault Roigeau, & Guillaume Boyuin, procureurs & practiciens a Orleans. Guillaume Framberge, Gillet Chartier, Iehan Seuin, Pierre de Champeaulx, Iacques de Loynes, Nicolas Roiger, Iacques Boilleue, Iehan Boileue, Guillaume Boileue, Guillaume le Breton, Iehan Martin du port, & Iehan Garnier marchãs & bourgeoys Dorleans, esleuz par les habitans pour estre presens, & comparoir a ladicte assemblee, a la publication desdictes coustumes cy dessus escriptes. Et aussi en la presẽce de plusieurs autres personnaiges, tant deglise, nobles, que aduocatz, practiciens, & bourgeoys, estans en grand nombre, escriptz & nommez en nostre proces verbal. Apres laquelle publication desdictes coustumes redigees par escript, & ouy a opposition, auõs declaire estre bonnes & valables, & enioinct aux dessusditz, & a tous autres desditz bailliage & preuoste Dorleans & ressors, de doresnauant obseruer & garder comme loy lesdictes coustumes publiees & arrestees. Et faict defence de non alleguer coustumes, proposer, on prouuer, contraires, ne desrogantes a icelles. Et oultre, auons faict defence ausditz lieutenans, iuges, officiers du Roy, & autres aduocatz, practiciens, & coustumiers desditz bailliage, preuoste, & ressors diceulx. Que doresnauant pour la preuue desdictes coustumes publiees comme dessus, Ilz ne facent aucune preuue, par tourbe ou tesmoings particuliers, mais par lextraict dicelles, signe du greffier dudit bailliage Dorleans, & deument expedie. En tesmoing desquelles choses nous auons cy mis noz seings manuelz, & faict seeller de noz seelz. Et pareillement signer par ledit de sainct Mesme lieutenant general, & Choquart greffier dudit bailliage Dorleans le trentiesme & penultime iour Doctobre. Lan de grace mil cinq cens neuf.

IN

IN CONSVETVDINES CIVITATIS AVRELIANAE, RERVM ET VERBORVM INDEX.

A.

Borbo-

¶ in

pro

F I N I S.

CE SONT LES COVSTVMES GENERALLES DV BAILLIAGE DE TOVRAINE, NOVVELlement redigees par escript : les practiciens diceluy baillaige, ou la plus part diceulx sur ce euocquez, appellez, & oiz en lhostel de la ville de Tours, emologuees, approuuees & arrestees par la court de Parlement.

TITVLVS I.

De Iure infimi magistratus, seu Iustitiæ, quam alio nomine vocant, infimam viariam, siue dimidium ius.

Chapitre I. des Droictz de Basse Iustice, qui est appellee basse voerie, aultrement semy droit.

PREMIER ARTICLE.

Le seigneur qui à basse iustice (appellee semi droit) peult congnoistre en sa court des causes de partie a partie, tant de simples dommaiges de bestes prises es dommaiges estans en son fief & iurisdition y faire monstree, que de ses debuoirs & aultres actions & reelles & petitoyres, concernans lestroyt fons, dont lamende ne excede sept solz six deniers tournoys. Faire asseoir bornes entre les heritaiges de ses subiectz, & prendre amendes iusques a sept solz six deniers du roturier, & des nobles & gens deglise, iusques a cinq solz, & faire tenir ses plaitz quatre foys lan.

De basse iustice.

TEXTVS nostræ præsentis consuetudinis videtur inhærere opinioni Bart. in l. imperium. de iurisd. om. iud. ff. Scitis enim quòd ibidem Bart. qui est totius Cæsareæ Academiæ princeps, post glos.

Iurisdictionis diffinitio.

ordi. in l. 1. eo. tit. ff. dicit, quòd iurisdictio est potestas de iure publico introducta: cum necessitate iuris dicédi, & æquitatis statuendę. & sub ista iurisdictione, in genere sumpta comprehenditur imperium, quod subdiuiditur in merum & mixtum.

Imperium.

At imperium simpliciter sumptum, est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili expeditur.

Merum imperiũ, maximum imperiũ, maius imperium.

Merum autem imperium est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili expeditur, vel per actionem, publicam vtilitatem principaliter respiciens: sub quo sex sunt gradus. nam est maximum imperium, maius, & magnum: quoddã est paruum: quoddam minus, & quoddam minimũ. Imperij quippe maximi est, condere legem generalem, & supremo principi & senatui competit, vt l. 1. de consti. ff. & l. non ambigitur senatum ius facere posse ff. de legi. Idq; & præfecto prętorio etiam compatit. Maioris siquidem imperij hæc sunt. potestas animaduertendi in facinorosos homines, cum vita adimitur, vel membrum abscinditur: vel si vita ciuilis etiam adimatur, vt quia libertas perditur. Item missio ad perpetuos carceres, vel ad pœnam, quæ quandoq; fit ex consuetudine. licet de iure nostro id fieri probibeatur, vt tradunt Doct. in l. ob æs alienum. cum Authentica ibi posita. C. de actio. & obli. & l. incredibile. C. de pœnis. & l. aut damna. §. solet. ff. de pœn.

Missus in perpetuos carceres damnato in metallũ comparatur.

tunc talis missio in perpetuos carceres esset meri imperij maioris. cum talis missus æquiparetur in metallum damnato, vt d. §. solet. secundum eum Barto. ibidem Innocentium referentem, in cap. qualiter & quando. extra, de accusationibus. Magni verò imperij est, ciuitatis perditio: veluti cum fit alicuius hominis facinorosi deportatio. Parui sanè imperij est relegatio, & corporis acris afflictio: cum tamen quis affligitur in corpus ad pœnam, non ad veritatem criminis eruédam, sicut fit in tortura reorum. Minoris porro imperij est modica corporis coertio, omnibus magistratibus competens, vt l. magistratibus de iu. om. iud. ff. in Auth. de defenso. ciuita. §. audiens. & l. Leuia. de accus. ff. Minimi verò imperij est leuis multa, seu coertio, quę fit ad vindictam maleficij vel facinoris. Et cum in titulo nostro minimus rusticarius merum imperium non habeat: siue consideretur in maximo, maiori vel magno, siue in paruo, minori, minimo: Ideò decurrendum est ad mixtum imperium, quod sic diffinitur à art.

Mixti imperij diffinitio & diuisio.

Mixtum imperium est iurisdictio quæ officio iudicis nobili expeditur, priuatam vtilitatem respiciens. Cuius etiam sex sunt gradus. nam quoddã est mixtum & maximum, quoddam maius, quoddã magnum: quoddam paruum, quoddam minus, & quoddam minimum. Sed de his gradib. tractim videamus, sicq; sigillatim rimando cognoscemus, quæ iura habeat infimus iusticiarius. Maximi ergo imperij mixti, est veniæ ætatis datio, quę à solo principe conceditur. l. 2. C. de his qui ve. æta. impetra. arrogationi fiendæ anthoritatis interpositio, infantis emancipatio. l. fin. de emanci. l. libe. Maioris autem imperij mixti, est circa sententiam ex supplicatione facta cognitio. hęc enim aut principi, aut præfecto prętorio competit Authen. quæ supplicatio. cum ibi traditis. C. de precib. impe. offe. Magni vero imperij mixti, sunt in integrum restitutio, in possessionem missio ex secundo decreto. Mixti quidẽ imperij parui, sunt ea quæ cum plena causæ cognitione fiunt. vt dare bonorum possessionẽ, quę tribuunt ius, pronunciare de mittẽdo in possessionẽ ex secundo decreto. interponere autoritatem alienationibus, & alimẽtorum trãsactionib. & de istis nihil ad bassum iusticiariũ spectare videtur. Minoris autẽ imperij mixti, sunt quæ iudicis officio nobili expediuntur, priuatam vtilitatem principaliter tamen respicientes, & summariam cognitionẽ requirentes. At imperij mixti minimi sunt ea, quę iudicis officio nobili expediũtur absque causæ cognitione, vt interponere authoritatem emancipationi & manumissioni. & ista de consuetudine videntur concedi mediocri iusticiario: vt infrà titulo primo, articulo finali. basso autem iusticiario minimè, nisi per quandam necessariam consequentiam: vt, cum in materia retractus minoribus agentibus de curatore prouidetur & emancipatio ibidẽ celebratur. Nec de his mireris: nam quædam conceduntur consequenter, & incidenter, quæ non conceduntur principaliter, Doctores in lege (vulgata) quotiens. de iudic. C. cum similibus.

Iurisdictio strictè sumpta qualiter diffinitur & diuiditur.

Nunc igitur operæprecium est ad iurisdictionem strictè sumptã descendere gradatim, quæ sic diffinitur: est iurisdictio quæ officio iudicis mercenario expeditur, priuatam vtilitatem respiciens. Et ista materia tractatur copiosissimè per Bartol. in l. imperium. ff. de iurisdi. omni. indic. & per tot. titul. Et post eum Paul. de Castr. & nouissimi scribentes.

Gradus iurisdictionis.

Cuius quidem iurisdictionis etiam sex sunt gradus. Nam quædam est iurisdictio maxima, quędam maior, quædam magna, quædam parua, quædam minor, quædam minima.

Maxima iurisdictio.

Maxima est in qua vertuntur causæ magnæ præiudicij: vt liberales status, ingenuitatis & libertinitatis, quæ dicuntur præiudiciales.

Maior.

Iurisdictio maior est illa, in qua vigore sententiæ latæ super aliqua actione potest veniri ad cruciationem corporis: vt cùm quis non potest soluere, & oportet eum in corpus luere, quod euenit cùm pœna procedit ex delicto, vel venit applicanda fisco secundum doctrinam Iasonis. in l. si quis id quod. de iurisdictio. omnium iudicum. ff. & Docto. in l. fina. ff. de in ius vocando. & l. quicunque. C. de seruis fugitiuis.

Magna.

Iurisdictio magna est, quę ascendit summam trecentorum aureorũ, quæ quidem summa statuta est. quod solummodo cõpetit maioribus magistratibus, vt in Authenti. de defen. ciuita. §. iudicare.

Parua.

Parua sanè iurisdictio est illa, quæ est infra trecentos aureos.

Minor.

Minor

est de

Minima. est de centum, vel simile. Minima est, in qua plus expēderetur, si ordo iudiciarius obseruaretur, quam emolumentū consequeretur, & in istis potest summatim procedi, in Auth. de mand. princi. § sit tibi. quæ tibi traditur per Scrib. in Auth. nisi breuiores. C. de sent. interlo. om. iu. Ex istis igitur gradib. patet ad sensum, ꝙ infimus iudiciarius habet minores, & minimas iurisdictiões strictè sumpta, seu considerata causa vel exercitio illarum. *Gradus iurisdictionis secundum consuetudinem sunt quinque.* Et quanuis hos gradus faciat ibidem Bart. tamen quinq; gradus in cōsuetudine habemus, scilicet Baronem, vel gradum baroniæ. Castellanum, siue gradum castellaniæ. Altum iusticiariom, Medioerem, & Infimum.

¶ Sequitur in textu.

Prendre amendes, &c.

¶ Est ergo verom quòd emendæ possunt capi à basso iusticiario vsq; ad 7. solidorum, sexq; nummorum summam, qood tamē fallit hac in villa Castillionensi, vbi duntaxat solidi 5. exiguntur. *Quæstio.* Sed nunc quęro. Firmarius emendarum prępositurę qui per tres annos (vt fieri solet) emendas affirmauerat, petit emendas ipsas suo tempore natas, seu creatas: licet nondum taxatæ & adiudicatæ sint, vt potest accidere in denunciamētis, seu partibus formalibus. Secondos firmarius id impedit, dicens ad se tales emendas spectare, vtpote suo tempore adiudicatas. an bene dicat? Et videtur ꝙ sic, instar illius quod pulchrè voluit Bald in l. cum ancillis. C. de incest. & inutil. nup. de Syndico qui ex forma statuti tenetur denunciare maleficia commissa tempore sui officij. quòd si suo tempore sit delictum commissum, sed non peruenit ad noticiā suo tempore, sed sui successoris: quod tunc successor teneatur denunciare, de quo etiam not. Lud. Ro. in l. 1. §. occisorum ad Syla. ff. breuiter dic & resolutoriè, quod ad primum firmarium talis emenda spectabit. nam quando commissum est delictum in tempore primæ firmæ, sed secuta est condemnatio in tempore secundæ, spectat ad primum dicta condemnatio, non ad secundum, quia primo erat ius acquisitum, & attēdendum est tempus, cuius persona principaliter iurisdi. Doc. in l. more maiorum. de iuris. om. iudi. ff. facit l. quæcunq; actiones. de acti. & obli. ff. & l. si is qui in puteum. quod vi aut clam. ff. Bal. in l. diuortio. circa prin. sol. ma. ff. & ibi do. Alex. & Pet. de Anch. in c. 1. ne prælati vices suas, &c. Ec certè ꝙ in delictis sit initium spectandum, vt sciamus ad quem spectet punitio, optimè facit l. ꝙ ait lex. §. 1. ad leg. Iuli. de adult. ff. vbi Bart. inducit ad plures notabiles qoęstiones, & ita Ias. in d. l. more maiorū. Et loquor in emendis, quarom pœna est certa, determinata & ordinaria. secus crederem in arbitrariis per doctrinam Bart. in l. t. ff de pœnis. vide plenè de tali materia Bald. Imol. & Moder. in l. diuortio. §. si fundum. solut. matrim. ff. & per DD. in l. si ideo. de his quib. vt indig. C. & per Bart. in l. fin. seruum. ff. si ex noxali caus. ag.

¶ Sequitur in textu.

Faire asseoir bornes, &c.

¶ Hic nota qoomodo consuetudo distribuit iurisdictionem. nam si bene ponderes gradus nostræ iurisdictionis, qui sunt à basso iusticiario vsq; ad baronem, inuenies nunc in basso iusticiario attributam mixti imperij iurisdictionem in pluribus locis. *Consuetudo distribuit iurisdictionem.* Sed nunc, quia textus noster facit de terminis mentionem, esset operæprecium (si vos tamen nō pigeat) paululum circa pœnā euulsorum finium terminorum immorari ac insistere, vepote, quia quotidie materia cadit in practica inter istos ruricolas, qui pro vili pede terræ distrahunt terminos & limites agrorum. *De pœna euulsorum terminorum.* Et in hoc succinctè distingue: Aut ille qui terminos amouit, euulsit: aut amouit eos, vt tātum sibi terminos haberet: & tūc punitur in quinquaginta aureis pro quolibet termino amoto, fisco applicandis, vt l. agraria. ff. de ter. amo. Et nihilo minus tenetur parti furti actione secundum Cy. in l. t. C. de accusa. quod videtur sequi Bart. de Sali. ibid. Aut amouit causa finium occupandorū, id est, vt proximi terrā occuparet. & tūc distingue personas vt splendidiores relegentur in maius, vel minus tempus, habita ratione ætatis. alij fustigentur, & in biēnium relegentur. l. 2. de ter. amo. ff, aut amouit causa litium seminandarū inter proximos & vicinos: & tunc extraordinariè punitur pro factorū varietate. vt d. l. 1. C. de accu. & l. s. de ter. amo. & d l. agraria. Hanc etiam materiam vide per Panor. lepidè tactam in c. ex literis. in fin. extra, de probat. Quæro pro textualibus declarandis de expositione verbi istius, *Femidroit*. respon. ꝙ aduertendū est, ꝙ nonnulli habēt in textu *Semidroit*: cum S. scriptum, nonnulli autem habent *Femidroit* cum F. scriptum: tunc dico quod videtur sonare, & dicere quasi non plenum ius iusticiæ sicut semiplena probatio: quæ nō habet perfectum effectum probationis, si autem sit in litera *Femidroit*, & tunc in idem recidit, quasi dicat fœmineum ius iusticiæ, id est, debile ius. sicut & fœmina est ipso mare debilior. Nam & Francicè loquendo debiles homines fœmineos vocamus. ergo *Femidroit*, id est debile, quia infimus iusticiarius habet iura debilia, quia non ita fortia vel lata sicut altus iusticiarius, vel Castellanus. Nam hi habent plenom ius iusticiæ.

¶ Sequitur in textu.

De simples dommaiges de bestes.

¶ Si tamen bestiæ captæ (recursu facto) tolerentur: posset bassus iusticiarius recursorem mulctare vsque saltèm ad emendam septem solidorum sexq; numerorum. nam cuilibet magistratui permissum est iurisdictionem suam defendere pęnali iudicio. l. 1. si quis ius dicen. non obtempe. ff.

¶ Sequitur in textu.

Faire tenir ses plectz. 4. foys lan.

¶ Nota, & tene menti, quòd consuetudo po-

nit iſtud verbum, *pleſts*, loco iſtius verbi, *aßiſes*.

¶ Sequitur in textu.

Quatre foys lan.

¶ Quid ſi vellet tenere in menſe Maij duas aſsiſias, & in menſe Iunij duas aſsiſias pro toto anno? Reſponde, quòd poſſet de conſuetudinis rigore. Sed attenta conſuetudine practicata huc vſque, per trimeſtria ſunt aſsignandæ ipſæ aſsiſiæ. igitur non eſt contraueniendum,: quia ſic fuit vſitatum. arg. l. minimè ſunt mutanda. de legibus. ff.

II. ARTICLE.

Le bas iuſticier peult contraindre par ſa iuſtice ceulx qui tiennẽt en ſon fief, a bailler par declaration, tous les heritaiges, & rentes quilz tiennent deument, & a declarer les debuoirs, ou luy faire monſtree deſdictz heritaiges. Et auſſi peult contraindre ceulx qui tiennent a hommaige de luy bailler leurs adueuz dedans quarante iours, apres leſditz hõmaiges faictz.

¶ Sequitur in textu.

Et auſſi peult contraindre, &c.

¶ Doctrina Baldi in l. inſtrumenta. C. de fideicommiſsis. & Ioan. de Plat. & Luc de Penna, in l. ſecunda. C. quando & quibus quarta pars debe. in bon. decuria. libr. 10. eſt talis, quòd dominus poteſt compellere emphyteotas & vaſallus ſuos ad oſtendendas denumbrationes rerum feudalium, vel emphyteoticarum, quando vaſallos, vel emphyteota ſe ipſum eſſe vaſallum vel emphyteotã confitetur. faciunt quæ notat Barto. & Alexand. de Imol. in l. Titius hæres. de acti. emp. ff. pulchrè per Angel. in l. ſi in rem de rei vendi. ff. vbi dicit vnum magnum verbum, ſi ſit verum, ſcilicet, quòd ſi vaſallus non det domino ſuo declarationem, vel non faciat fidem, quòd dominus poterit eum expellere. quod ſatis admitterẽ: vbi ſcienter vel malitioſè vaſallus declarationem detractaret. ar. no. per Panor. in c. cæterùm. extra, de iud. Tunc enim videtur iura fidelitatis violare. Et tene menti, quòd data tali declaratione in iudicio, quòd illa corrigi vel emendari non poteſt in pręiudicium domini feudalis. l. rura & poſſeſsiones, cum ibi not. C. de omni agr. deſer. lib. 11. Sed Practici earum declarationum emendationem recipiunt vſque ad annum, ſi fuerit correctionis facta proteſtatio. quod probatur in §. Vaſallus. in ea. ſi de feudo defuncti in vſi. feud. titu. ſi de feu. controuerſia ſit inter dominum & agnatos vaſ. ibidem enim requiritur, quòd ex certa ſcientia quis abneget dominum: & dominus id probare tenetur. faciunt tradita in l. qui agnitis. de except. ff. Sed deſauoamẽtum Curati, vel prioris eccleſiæ nocere non debet. Iubemus nullam nauem. C. de ſac. ſan. ecc. cum ſua materia, & 16. q. 6. c. ſi epiſcopum. & taciturnitas, vel negligentia prælati, ſucceſſori nõ præiudicat, quia delictum perſonæ in eccleſię damnum redundare non debet. c. cum venerabilis. extra, de excep. & Prælatus conditionem eccleſię deteriorem facere non poteſt. c. fraternitatem. de don. extr. licet vulgò dicatur, quòd eccleſia tenetur ad omne illud quod venit, vel procedit ex natura cõtractus. vnde eccleſia ceſſans per triennium ſoluere canonem, amitteret emphyteoſim, ita Bal. in l. placet. C. de ſac. ſan. eccleſ. & in c. 1. de alie. feu. Fulg. & Iaſ. in d. l. placet. Sed quia paſſus eſt ſingularis, in quo bis conſului, primò pro rectore parrochialis eccleſiæ caſtri veteris cõtra dominum comitẽ de Tõnoire. Et pro curato de Cereyo in cauſa quam habet contra nobilem militem Bergotum de Vauſergues, nam ibi ſcripſi in illa cauſa. ideo quæro ſic: Rector eccleſiæ de Caſtro veteri conuentus à domino Caſtri Chalone, & à domino comite abnegauit ſe quicquam tenere in feudum dictorum: attamen de contrario conſtitit, quęritur an illius rectoris deſauoamẽtum eccleſiæ pręiudicet? Videtur ꝙ ſic. nam iſta propoſitio eſt vera, ꝙ delictum tutoris, vel curatoris aliquando nocet minori. l. Polla. de his quib. vt indig. aufer. hær. C. cum ibi no. Item eccleſia tenetur ad omne illud, quod venit ex natura contractus. Bar. & Doct. in d. l. placet. C. de ſac. ſan. eccl. Bal. in c. 1. de alie. feu. Item ſi eccleſia ceſſaret per triennium ſoluere canonẽ, amitteret emphyteoſim. ponunt Doct. in d. l. placet. & in l. 2. C. de iur. emphyteo. & latè per Fulg. in d. l. placet igitur. Sed ego conſului oppoſitum per l. meminerint. C. vnde vi. ibidem enim patet, quod delictum adminiſtratoris minori non nocet. igitur ſecundò facit, quia delictum non venit in adminiſtratione. l. ſi procurator. de condit. indebit. ff. Tertiò adducebam l. iubemus nullam nauem. C. de ſacroſanct. eccleſi. cum ibi not. quartò adducebam. 16. quæſt. 6. cap. ſi epiſcopum, vbi eſt pulcher tex. Quintò adducebam d. c. cũ venerabilis. de excep. ext. Sextò adducebam c. fraternitatem. de do. extra, vbi dicit dominus Papa, quòd prælatus non eſt rerum eccleſiaſtica. dominus, licet poſsit eccleſ. facere conditionem meliorem: non tamen poteſt facere deteriorem: ergo idem in propoſito. Septimò adducitur, quòd res eccleſiarum non poſſunt confiſcari: gloſ. in ca. cognouimus. 16. quæſtio. 6. eſt textus ſingula. in cap. canonibus. 15. quęſt. 1. Octauò videtur caſus in l. placet. de ſacroſan. eccle. ibi in textu nulla tranſlationum ſolicitudo ſignetur. Ideo pro reſolutione dicamus ſic. Cùm quęritur qualiter Prælatus poſsit eccleſię præiudicare: quia aut contrahendo, aut aliud faciendo, primo caſu non poteſt præiudicare, niſi licitè contrahat. vt in Auth. hoc ius porrectum. C. de ſac. ſan. eccle. Secundo caſu, aut loquimur in quęrẽdo, & poteſt pręiudicare, vt in Auth.

Taciturnitas, vel negligentia prælati nõ præiudicat ſucceſſori.

Quæſtio.

An deſauoamentũ curati eccleſiæ noceat.

Rector eſt rerum eccleſiaſticarum adminiſtrator non dominus.

Res eccleſiarum cõfiſcari non debent.

in Autheuti.de Nestorianis. C.de hæret. & in corpore vnde sumitur, aut in iam quæsitis, & tunc aut negligendo, & præiudicare potest: vtputa patiendo contra se præscribi. in Authen.quas actiones. C.de sacrosan.eccles.aut aliud faciendo, & tunc, aut fatit cum consensu Capituli, & potest ei præiudicare, vt d.l. iubemus nullam nauem. aut sine consensu Capituli, & tunc non potest præiudicare ecclesiæ, vt c.delictum personæ.de regu.iur.ita Bart.in d.l.iubemus nullam.& latè do.Ant. in c.t.de dol. & contu.extra.Bart.in l.aut facta.in fi.ff.de pœnis glo.in c.cum dilectus.de ordi. cog. faciunt, quæ scripsi infrà, eod.titu. arti.31.vbi etiam dixi,& glos.in ca.priuilegium. tt. quæst.3. Quid autem de facto curatoris, an præindicet minori, vide Bal. in d.l.meminerint.C.vnd vi.& Salicet.qui dicit, quòd non.& se remittit ad no. in d.l.iubemus nullam, id est, sed vbi videtur tenere, quòd noceat, licet damnum illatum repetat ab administratore. Sed in contrarium optimè facit d.l. meminerint, vnde vi. vbi est ineuitabilis textus, & vide de hoc Ange.& Pau.in l. Polla.C. de his quibus, vt indig.aufe.hær.Bar.& alios in l.1.§.si procurator.si quis ius dicē.non obtemperaue. ff. Et aduerte ad id quod suprà scripsi, videlicet, quòd si conuentus, vt declaret res, quas tenet in domini sui feudum, dicat fortè inconsultè se nihil tenere à domino: attamen iusta pœnitudine ductus potest se corrigere.ar.§.Vasallus.in ca.t.si de feud. controuer. fit inter do. & agn. vasal.requiritur enim quòd ex certa scientia dominū abneget, antequam rebus possit priuari.imò, etsi scienter negaret, dum tamen non dolosè: vtputa quia conuentus est vnus pauper Idiota, qui inconsultè illud à domino tenere pernegauit, quia nesciebat quę dicebat: tunc antequam dictua dominus de istis bonis realiter denegatis saysiatur: certè poterit ipse pauper ruricola pœnitere: ne dominum suum perdat linguæ lubrico. Nam verbum temerè dictum non præiudicat. bonus text.in l.2. C.qui bo.ced. pos.l.quod calore.ff.de regu. iur.l.3.ff.de diuor. l.licitatio.ff.de publi.l.famosi.C.ad leg.Iul.maiest.Item & licitum est pœnitere, vt l.quem pœnitet. & l.is qui bonis. ff. qui bo. ced.pos.& in l.si quis libellos. C. de appel.Item quotidie dicimus, quòd delicti veniam pœnitentibus damus. l. Manichæos.C.de Manich. si ergo id facimus in delictis, multo magis in ciuilibus. Sed an vasallus possit pręscribere huic facultati, qua mediante dominus potest eum compellere ad denombrationes (vt ita loquar) sibi dandas? Responde non: quia ista sunt iura meræ facultatis pro domino, quæ impræscriptibilia sunt, præsertim accedente bona fide. nec debent vasalli tolerari se, sic subducere à potestate, vel recognitione dominorum. arg.l.1. C.de scrip.curialium.& exiit edictum à Cæsare Augusto: vt describeretur vniuersus orbis. cùm enim placet principibus & dominis, potest fieri bonorū descriptio, vt d.l.1.C. de apochis & destriptio.curialium, & ibi per Scriben. Et sicut creditor debet facere debitori antipocham: ita est facienda creditori per debitorem apocha.l.plures apochis.C.de fide instru. Sed pulchrum est videre quid ecōuerso: an scilicet vasallus dominum compellere possit ad sibi ostendendum feudum, & fines vel limites illius? de hoc est glos. in c. t.§.illud quoque.de prohib.feud.aliena.per Frederic. quod sic, per dictam l. Titius hæres, & hanc ibidem sequitur Bald. Si tamen longo tempore emphyteota soluerit pensionem, vel vasallus deuerium feudale: non poterit contradicere solutioni, obstante sibi pręscriptionis curriculo. Barto. & Luca. à Penna in l.litibus.de agri.& censitis.libr.11.faciunt tradita per Iasonem in l. si certis annis. C.de pactis. Et talis denombratio, seu aduoamentum (vt ita loquar) non est modicæ vtilitatis, nec parui effectus, cum optimè probet & concludat contra vasallum & emphyteotam. argumen. l.generaliter.C.de non numerat.pecu imo plus est secundum Barto.in l.non solùm. §. si liberationis ff.de libe.leg. quòd confessio seu aduoamentum factum in realibus etiam parte absente valet.no.Bal. & Iason in l.si certis annis. C.de pactis.quod est verbum argenteo atramento scribi dignū. reliqua quæ feuda tangant, in locis reseruamus opportunis, cum propriam cuiuscunque articuli dotem egredi non sit intentionis nostræ. ¶ Sequitur in textu. *Neument*. Quæro de intellectu istius dictionis *Neument*. Respōde. quòd idem est dicere, quod nullo medio.

Quid de curatore, an præiudicet minori suo

Verbum temere dictū non præiudicet.

¶ Sequitur in textu.

Dedans quarante iours.

¶ Aduerte, quia isti quadraginta dies sunt continui, quantum ad hoc, quod dies feriati & non feriati in illis computantur. Sed sunt quo ad quid, vtiles in eo, videlicet quod tempus istud non currit de momento ad momentum. Ideo si fieret homagium die lunæ hora nona de mane, isti quadraginta dies nō sumerentur resoluto tempore in simili hora, sed tota dies cederet. sicut semper vidi practicari, & de istis temporibus continuis vide glo.& Docto.in c.non solum. de appel.lib.6. Sed an isti quadraginta dies possunt breuiari: vt, quia dominus vult compellere vasallum ad sibi dādum aduoamentum infra 30. dies. Responde, non potest, tum quia istud est quasi beneficium iuris, quod nemini est auferendum, tum quia inducias datas à lege, iudex saltem absque causa abbreuiare non potest.28.distin.de his.l.4.§ si quis condemnatus. ff. de re iudica. 3.q.3.de iudiciis. Item sic sunt nonnulla tempora à lege statuta quæ abbreuiari non possunt, vt decem dies ad appellandum tempus restitutionis petendæ, quod est quatuor annorum, vt per Docto.in cap. præterea.extra, de dilat.& in ca.cum sit Romana.de appellationib. & aduerte quòd

In iſtis quadraginta diebus dies homagij de rigore non computatur, cum dicat textus,

Apres leſdictz hommaiges faictz.

III. ARTICLE.

Par la couſtume du pays le ſeigneur de fief eſt fonde dauoir vng denier de cens pour carrier de terre, pre, vigne, ou autre domaine. Toutefuoyes ſil y auoit aucuns domaines ou heritaiges dont lon euſt accouſtume payer moindre ou plus grant debuoir: le ſeigneur deſdictz domaines payera audict ſeigneur de fief tel debuoir quil apperra, ou quil a accouſtume de payer.

¶ Sequitur in textu.

Eſt fonde dauoir vng denier, &c.

¶ Hic eſt notabilis articulus. Nam circumſcripta conſuetudine dominus non eſt fundatus ſuper rebus in ſuo feudi circulo ſitis: quod quanuis id ſentire videatur noſtra conſuetudo, ſolus equidem Imperator in imperio ſuo eſt fundatus de iure communi ſuper dominio rerum infra limites ſuos conſtitutarum: propter excellantiam ſuæ iam grandis dignitatis. arg. leg deprecatio. ad legem Rhod. de iactu. ff. & 7. qu. 1. in apibus. Idemq́ dicendum eſt de Chriſtianiſsimo Rege noſtro cum nullum recognoſcat in ſuperiorem & qui iura Imperij in regno ſuo obtinet. ca- pit. per venerabilem. cum ibi no. & tradi. qui fil. ſint legitimi. extra, & per Docto. in cap. fina. extra, de officio archidiaconi. vbi videtur eſſe textus pro conſuetudine noſtra, data tamen poſſeſsione præambula. & eſt gloſſ. celebris in Clemen. paſtoralis. de re iudica. in Clemen Attamen iſti domini feudales. ſi conſtet de feudo eis per regem conceſſo, ſunt fundati de iure communi quo ad iuriſdictionalia. ita firmat Innoc. in cap. nimis. de iureiurando. extra, & ibi aliquantulum per Ioannem Andream faciunt notata per Baldum in capitulo, ſignificauit. extra, de reſcriptis. & tradita per Doctor. in leg. altius. C. de ſeruit. & aqua. Et licet dicatur quòd dominus de conſuetudine non eſt fundatus in dominio, eſt tamen ipſe fundatus in deuerio. Et vide per Scribentes in cap. auditis. & c. cum olim frater epiſcop. de præſcrip. in antiq.

¶ Sequitur in textu.

Pour quatier de terre.

¶ Sed quid ſi pauper ruricola habeat ſolummodo mediam partem vnius carterij terræ? Reſpond. in hoc erit dominus fundatus de conſuetudine ad percipiendum vnum obolum. argument. leg. quæ de tota, cum ſua mate. de rei vendica. ff Et ſi dominus rixoſus petat obolum, & pauper ruricola non habeat: quia non eſt moneta vſualis. tunc compelletur dominus accipere vnum denarium pro duobus annis: ſcilicet pro præſente & pro futuro. nam & ruricola poteſt ſoluere ante tempus, nec habet dominus quid plangat.

¶ Sequitur in textu.

Ou quil apperra, &c.

¶ Sed pone quòd dominus petit vltra vnum denarium pro carterio, quia dicit ſic eſſe conſuetum: nunquid tenebitur probare dominus talem allegatam conſuetudinem ſoluendi plus? Reſpon. ſic indubitanter, vt iuribus vulgaribus, facit articulus decimuſquintus infrà, titul. *de ventes de rachaptz.*

¶ Sequitur in textu.

Ou quil a accouſtume de payer.

¶ Adeò verum eſt, ſi ruricola vel cenſuarius pro decem carteriis terræ ſoluerit per decem annos domino ſolummodo ſex denarios, vel minus quàm expoſcit conſuetudo: iſto caſu dominus non poterit amplius eum compellere ad plus ſoluendum, quia conſuetudo ſolutionis attendenda eſt. quæ cauſatur per decennium. quod tene menti: & probatur hæc lectura, vel opinio mea per ea quæ latè ſcripſi infrà titulum triceſimum-ſecundum iſtius tituli, vbi ſi placeat, videas. Et iſtam ſoluendi conſuetudinem habebit cenſuarius probare: tum quia eſt cauſa ſuæ intentionis, tum quia dominus habet intentionem ſuam fundatam de conſuetudine: vt pro quolibet carterio ſibi ſoluatur nummus vnus, infrà, eodem, facit articulus viceſimus quartus, infrà, eodem titulo.

IIII. ARTICLE.

Le bas iuſticier qui a vng, ou pluſieurs fiefz, eſt fonde dauoir moulin bancquier a eaue, en lung de ſes fiefz, poſe quilz fuſſent tenuz de pluſieurs & diuers ſeigneurs. Et contraindre a venir mouldre a icelluy moulin, eſtant en eſtat: tous ſes ſubiectz eſtagiers, couſtumiers de ſeſditz fiefz, pourueu quilz ſoient demourans au dedans de la lieue dudit moulin. Toutefuoyes ledit bas iuſticier ne peult de nouuel faire conſtruire moulins bancquier, quant ſon ſeigneur a eu dancienete moulin bancquier ou il ayt couſtume de contraindre les ſubiectz dicelluy bas iuſticier, pourueu que ledit moulin dudit bas iuſticier ayt eaue perpetuelle.

¶ Sequitur in textu.

De moulin bancquier.

¶ Hæc materia molendinorum eſt in iure ſcabroſa, & ſatis iurgio referta nimirum ſane, quia vt plurimum in molendinis audiuntur rixæ

rixæ & iurgia. Scitis viri amicissimi quòd molendinum dicitur à molendo: & vbi non sunt molæ, ibi non potest dici propriè molendinum. Iason in l. prima. column. 1. versic. ita etiam arguit Baldus de acquirenda vel amittenda poss. ff. Consueuit quæri à prudentissimis de quæstione tali.

Quæstio.

Pone. Habeo molendinum in flumine. alius superius vult facere molẽdinum, per quod aqua diuertatur à meo. Quæritur an possit? & sanè glo. videntur contrariæ in l. si manifeste. C. de seruitute & aqua. & l. si quis ex argentariis. §. initium. de eden ff. Sed pro concordia illarum, distinguit compendiosè.

Distinctio.

Nam aut flumen est priuatum vtriusque, aut publicum: primo casu potest secundus facere molendinum in sua parte, dummodo principaliter faciat, vt sibi prosit. & illi non noceat. vt ff. de damno infecto. l. flumine. & l. Proculus. & sic procedit d. glos. in d. l. manifeste. Et ideo æquè bene potest sibi prodesse parum suprà, vel parum infrà faciẽdo, vel cum clusa minus depressa: & non ita alta. alioquin audiretur prohibens & petens rem ad congruitatem reduci, tum ex quo bene potest æquè aduersarius sibi prodesse: videtur facere animo nocendi alteri, tum etiam quia in re cõmuni melior est conditio prohibentis, l. Sabinus. communi diuidun. ff. & sic est intelligenda d. gloss. in d. l. si quis ex argentariis.

In re cõmuni melior est conditio prohibẽtis.

Secundo casu, quãdo flumen est publicũ, tum quia in flumine publico non potest ædificari sine licentia principis, dicendum est: aut primus habet suum molendinum licitè: & tunc secundus non potest sibi licitè aquam auferre, etiam si licentiã habeat ædificãdi à principe, cum ei intelligatur concessa sine alterius iniuria. l. 2. §. merito. & §. si quis à principe, ne quid in loco publi. ff. l. necauus. C. de emancipa. lib. cum similib. aut primus non habet licitè, & tunc si secundus licitè ædificat. & tunc primus non potest illum prohibere, qua non prætendit probabile interesse, nec econtra, secundus potest prohibere primum aquam restagnantem per ædificationem altioris clusæ: cum nullus eorum habeat ius, super quo possit se fundare, & neminem sine actione audit prætor. l. si pupilli. §. videamus. ff. de negoc. gest. & ita firmant Cynus & Bartholomæus de Salic. in d. l. si manifeste, quod est digito signandum. Insuper formatur alia vtilis quæstio, quam habui de facto inter nobiles viros Gulielmum Poupillart, serenissimi domini regis camerarium, & Georgium de Sorbires scutiferum ad causam suorum molendinorũ. Nam dictus Poupillart habet molendinum suum in parte superiori, & dictus Scutifer in parte inferiori. in tempore æstatis & siccitatis dictus Poupillart vult facere recollectam aquę. & dictus Scutifer contradicit, eò quòd suum molendinum, quod est in parte inferiori, eget aqua. Quæritur, quid iuris? & sanè hæc quæstio ponitur etiam per Bartolum in l. quominus. de flu. publi. ff. & videtur quòd dictus Poupillart non possit facere dictam recollectam in parte superiori: nam non licet facere ædificium, per quod flumen exarescat vel desiccetur. vt l. 1. §. 1. ne quid in flu. publ. ff. Quod esset si aquam retinere posset. In contrarium videtur quod possit. nam formula, id est locus ille cauus, in quo retinetur aqua. qui alio nomine vocatur incite, vel vulgariter vallum. est in loco & fundo retinentis: & postquam aqua est in suo, ipse potest de ea ad placitum disponere. l. 1. §. idem Labeo. de aqua quoti. & æstiua. ergo, & c. breuiter est dicendum, quòd secundum antiquam consuetudinem est in his agendum, cum hæc consuetudo habeat vim pact. not. in l. prima. §. fina. de aqua pluuiali arcenda. ff. & habeat vim constituti. l. hoc iure. §. ductus aquæ. de aqua quotidiana & æstiuali. ff.

Consuetudo habet vim pacti.

hac autẽ consuetudine cessante, dic sic. Aut ille qui infrà habuit molendinum, habuit id primò ædificatum & constructum. & tunc ille qui vult in parte superiori aquam retinere, id facere non potest: ne alterius ædificium incommodetur. Aut ille qui habuit suprà ædificium seu molendinum, habuit id primò ædificatum, & tunc, aut vult aquam ad suam vtilitatem vel commoditatem retinere, & potest. nec ille qui habet infrà, seu in parte inferiori, potest eum prohibere. aut non constat de prioritate vel posterioritate tẽporis ædificando. & tunc superior potest aquam retinere, & de ea disponere ad libitum, ex quo fundum suum intrauit. præsertim, quia in pari causa melior est conditio possessoris conuenti. lege si seruum. de verborum obligationibus. ff. & c. in pari. de regulis iuris, in 6.

In pari causa melior est possessoris conditio.

sed si superior principaliter aquam retineret, vt alij noceret, dubium nõ est, quin actione de dolo teneretur. l. 1. §. denique. cum ibi traditis de aqua plu. argumen. ff. Deinde insurgit alia pulchra quæst.

Quæstio.

Habeo feudum vnum, quod vulgo dicitur feudũ magni fontis. quod teneo sub homagio ligio à barone mazeriarum, & per antiqua huius feudi aduoamenta constat maiores meos ibidem tenuisse duo molẽdina: vnum illorum siue vetustate, siue rapidi fluminis impetu destructũ est, vestigia tamen & saltus adhuc videntur. volo illud reædificare, prohibeor. & dicunt prohibentes me per non vsum istud ius perdidisse. Quæritur quid iuris? Certè videtur me posse illud licitè reædificare, cum istud ius ædificandi non solum mihi competat ratione iuris debiti, & ex permissu domini mei, sed etiam mihi competit per modum cuiusdam facultatis, cum istud flumen mei molendini non sit nauigabile: quare etiã si per mille annos cessassem, adhuc mihi non obesset: quia facultatem ducendi aquam semper retineo. l. 1. de via publi. ff. & l. viam publicam. & Cy. in l. cum notissimi. §. illud. de pręscrip. 30. vel 40 anno. Ita tenet Barto. in repeti. dictæ l. quominus. de flu. publi. ff. Et ibi vide per Andr. Barb, quæstionem, quæ agitata est

Quæstio.

temporibus meis. Cum rex conceſsiſſet caſtrum Caſtillionie cum ſuis pertinentiis, an molendina viderentur eſſe conceſſa: & obtentum fuit quòd ſic. Alia deinceps inſurgit, non contemnende quæſtio, in ſecundo molendino mei feudi magni fontis, quòd nonnulli emphiteotæ à prędeceſſoribus meis annuo ſub tributo acceperunt, euenit aliqua grandis diruptio, & egèt reſtauratione: vnus ipſorum emphiteotarum vult reparare, alter differt. qualiter conſulitur ædificare volenti? & puto cum Barto. quòd talis reædificere volens habeat remedium l. ſi vt proponis. C. de ædi. priua. quæ lex eſt ſupra modum ſingularis. & ite ſentit ibidem Bart. Nam reficiens ſeu reparans elapſis quatuor mẽſibus, totum molendinum vendicebit, ſi communi nomine illud reſtaurauerit, & ſocius ſibi non ſatiſfecerit. Quid autem de molendinis, quę fiunt in neuiculis, ſicut videmue iuxta ripas Ligeris, dic hoc facere & habere: ſi per hoc iter eſt ſtatio nauigij, non ſit deterior. redeundo pręterea ad verba textus noſtri, eſt ſummopere notandum nobiles etiam infra metas molendini conſtitutos, & habitantes non poſſe à domino compelli ad molendum in molendino ſuo: propter *ly* verbum *eſtagiers, couſtumiers.* ſicq; videtur ſolum plebeios comprehendere. Peculiare inſuper eſt videre quæ ſit aqua perpetua, cum de ea textus noſter mẽtionem faciat. Scitote pro rudib. & tyronibus, quòd aqua perennis, ſeu perpetuò fluens cum viuo riuulo: & perpetuam cauſam habente, non ex ciſterna, quæ imbribus concipitur, ſeu ex torrente quod nuper decreſcat & areſcat. l. vna, de fonte. ff. & l. prima. §. loquitur prætor. de eq. quoti. & æſtiue. ff. & vide ibidem (ſi tua fert voluntas) quo pacto apud Ierapolitanos ſint aquæ calidæ, ex quibus etiam agri irrigantur. vt d. l. 1. §. bis accedit. ver. conſtat. de aq. quoti. & æſtiua. Quod obſeruant Turonenſes puellæ: quæ æſtatis feruidæ tempore aqua paululum ſub erdore ſolis tepidate ſues irrigant violas. eſt ergo equa illa perpetua quæ perpetuo fluit. vt Liger & Yndria. quę regium huius loci Caſtellionis oppidum interfluit, præcepsq; irrorat.

De duobus ſociis reædificantibus.

De molendinis quæ i nauiculis.

Vide quæ notantur i artic. 47. de iuriſ. Caſtellani. & in ſi. ar ti. huius ti tuli.

V. ARTICLE.

Et ſil ne vient mouldre, ledit ſeigneur, ſon ſergent, ou commis peult faire prendre la farine au dedens ſon fief en la conduyſant, & lappliquet a ſon proffit. & luy demourra commiſe apres declaration faicte en ſa court. Et ne ſont la poche, harnoys, ne beſtes commiſes. Et ſi la farine neſt trouuee en ſon fief en la conduyſant, ledit ſeigneur, ou le muſnier qui aura ſon droit, pourra faire couenir ledit ſubgect, pour en auoit ſept ſolz ſix deniers damende, auec lintereſt de ſa moulture: & de la pourſuyte.

Au dedens de ſon fief.

¶ Et non vltra, quia excedenti metam ſuę iuriſdictionis re, loco, vel tempore, non paretur impune. Ange. & Iaſ. in l. extra territoriũ, de iur. om. iu. ff. c. vt enimarum, de conſtitu. lib. 6. cum ſimilibus.

¶ Sequitur in textu.

En la conduyſant, &c.

¶ Ergo ſecus, ſi iam eſſet farine ad domum conducta vel perducta, cum iſte ſint pœnalia & odioſa. & etiam conſuetudines ſunt intelligendæ prout iacent. Sed bis nõ obſtantibus credo oppoſitum de iure, quamuis iam portauerit farinam ad domum, ſi tamen incontinenti proſequatur dominus vel eius ſeruiens: credo hanc farinam fore publicandam: me mouet, quia ſi pro delicto nondum perfecto publicationis pœna imponatur: vt patet in textu conſuetudinis noſtræ, dum dicit.

¶ Sequitur in textu.

En la conduyſant, &c.

¶ Quanto magis debet farina publicari ſi ſit iam perducta, & ſic in delicto perfecto: quie ſi initium ſit prohibitum, multo magis & finis: arg l. quòd dictum. ff. de pac. & l. oratio. ff. de ſpon. & l. quicunque cum ibi traditis. C. de ſerui. fugi. eſſet tamen primò videndum, an in correctoriis ſit licita extentio ex maioritate retionis. nem quòd quis teneatur molẽ facere vltra libitum, eſt ſtatuere cõtra ius: quo cauetur quòd quis eſt moderator in re propria. l. nemo exterius. Cod. de Iudæis. l. in re mandate. C. mendati. & l. pola. C. de his quib. vt indig. ergo videtur dicẽdum, quòd in iſtis correctoriis non ſit licita extentio, etiam ex maioritate rationis. Bart. Bald. Salic. & Iaſon in Authenti. ques ectiones. C. de ſacroſan. eccle. licet Fulgo. contradicat in l. non ſine. C. de bo. quæ libe. ſetis credo probebiliter dici, quòd ſaltem extraordinariè iudicis arbitrio puniretur, facit l. t. de extra. eri. ff. ſed de conſuetudine eliter ſeruari vidi, ſcilicet vt nõ caderet in commiſſum ipſa farina, ſi iam eſſet ed domum perducta.

Quilibet in re propria moderator & arbiter.

Si initium eſt prohibitum, multo magis & finis.

¶ Sequitur in textu.

Et ne ſont la poche, harnoys, &c.

¶ Id etiem intantum eſt verum, quòd quanquam ſtatuto caueretur, quòd nullus portet farinam extra ciuitatem aut diſtrictum, ſine buleto: & hoc ſub pœna publicationis farinæ, tunc non confiſceretur, neque publicabitur nauis, currus, equus, aut eſinus, ſuper q̃ farina portatur, cum in pœnis ſtricta ſit interpretatio. ff. de pœ. & quia talie ſtatute ſunt ſtricti iuris, l. conſtitutionibus, ad municipe. & quia debemus eſſe contenti pœna l. vel ſtatuti. no. in l. ſi ite ſtipulatio facta fuerit, de verb. oblig. ff. Et idem dico, ſi ſtatutum diceret ſub pœna publicationis rei, ſuper qua vehitur, & portetur farina: quòd tunc illa non publicaretur,

retur, licet nauis; equus vel asinus publicetur. cũ asta, de quibus fit mentio, nõ sint prohibita vel illicita de iure cõmuni, sed de iure speciali ciuitatis vel prouincię. & sic non obstat l. cum propones. C. de nautic. fœno. statutuendo. ¶ Sed dubitari potest, quid si statutum dicit, vt currus publicetur, super quo farina portatur, & nihil dicit de animalib. trahentibus currum, an animalia ipsa, vt bos vel equus veniant in publicatione? Et videtur q sic, per l. nam quòd liquide. ff. de pe. legã. in princ. Non enim potest portari farina super curru, nisi & currus trahatur per equos vel boues: igitur boues vt accessio veniũt in publicatione, vt d. l. nam quòd liquide. Et pro hoc facit: quia pro tunc boues videntur pars currus, argu. l. peculium. §. quadrigæ de leg. 3. ff. Contrarium videtur verius; quia boues non sunt para curros, nec sunt eius accessio, cum vnum sine alto stare possint & cum tractemus de odio, dicendum est, quòd debet restringi, vt boues non publicentur. nam supra alle. tractant de fauore, & hic de odio agitur.

Publicata quadriga. non publicantur boues et astra. Publicato curru non publicantur boues vel equi.

Solet quęri quid si statutum dicat, vt quicunque portauerit bladum extra territoriũ, puniatur in centum, an qui portabat, & nõdum portauerat, sit puniendus pœna statuti. Ia. Bu. formauit iamdudũ hanc q. in d. l. quicunq. C. de ser. fug. & dicit q non: quia verbũ, Portauerit, denotat rem perfectã. l. 1. §. hæc autẽ verba, quod quisq iuris. ff. Secundò inducit pro casu d. l. quicũq, iuncta gl. nam ibi deprehensi in itinere non puniuntur eorum pœna, qui iter iam perfecerunt, quorum pœna erat vltimi supplicij; & ista opinio est vera, vt portantes, qui nondum portauerunt, non puniantur pœna statuti. Sed ingruit pulchrũ dubium, An saltem aliqua pœna minori puniãtur, qui portabant farinam, & nondum portauerant? Et videtur quòd non; quia nulla pœna in statuto contra eos cauetur: ergo, & c. l. quid astringendę. de verb. oblig. ff. Sed contraria pars est vera: quia si portatio consummata punitur, sequitur, quòd nõ est sine crimine qui incipit portare, cum initiũ sine quo finis esse nõ potest, videatur esse prohibitum, ar. l. quòd dictum. ff. de pact. & l. oratio. ff. de spon. dicẽdum est ergo hos puniendos extra ordinem arbitrio iudicis, vt l. f. in fi. de extra. cri. & ita firmant Doct. in d. l. si fugitiui, & in d. l. cum proponas. C. de nautico fœn.

Quæstio.

De verbo portauerit.

Velim insuper te summopere notare, quòd si statutum prohibet, sub pœna extrahi vinũ de ciuitate puniretur, & comprehenderetur extrahens acetum, secundum Bal. in l. 2. C. de peri. & commo. rei vend. Bar. in l. 1. C. de eroga. mili. anno. lib. 12. & Ias. in l. non dubium in tertia col. vers. eo modo. C. de legi. Imò plus, si statutum puniret sub pœna extrahentem vinum de comitatu, si quis solum portaret vnam amphoram vini causa gustus, incideret in pœnam statuti: ita Bald. in l. 1. quæ res expor. non pos. C. facit ratio, quia quando aliquid prohibetur, intelligitur prohibitum & omne illud, per quod ad id peruenitur d. l. oratio. ff. de sponsa.

Vino prohibito extrahi prohibetur acetũ. Vino prohibito extrahi prohibetur sola amphora.

Quæro de alia bona quæstione statuti propter famem, quam sperabamus venturam iam ingruentibus indiciis, vt nullus extraheret à districtu bladum in præiudicium incolarum. euenit, quòd tempore messis mercator doli capax, non bladum ex spica nudatum, sed (vt ita loquar) gerbas exportauit vendendas. quæritur, an sit puniendus? ecce hæc quæstio fronte prima pluribus videretur minus dubitabilis: sed mihi veniebat in mentem quòd puniri nõ deberet propter authoritatem Baldi in lege quod nõ ratio. ff. de legibus, vbi signanter scribit; q si statutum puniat extrahentem vinum de ciuitate: nõ puniretur extrahens vuas. Ita in proposito videbatur posse merito dici, Sed cum medullitus cogitassem, ego sum contrarium arbitratus: scilicet quòd iste puniri deberet per optima simulia. primo per id quod pulchrè scribit Iason in d. l. non dubium. quòd si statutum puniat extrahentem frumentum extra ciuitatem: certè cadere debet in pœnam extrahens solam farinam: aliàs fieret fraus ipsi statuto de re ad rem. faciũt nota. per Bartol. l. triticum, de verborum obligatione. ff. Secundo per id quod lepidè determinat Ioã. Andr. in additio. ad Specu. in titulo de instru. edi. §. nunc verò aliqua. vbi egregie dicit, quòd si statutum prohibet ne maritus possit aliquid relinquere vxori: quod tunc maritus nõ potest dictæ vxori suę dare facultatem distribuendorum bonorum, vel pecuniarum, etiã pro anima ipsius testatoris: ne fiat fraus statuto: quæ omnia sunt singulariter notanda & gustanda.

Statutũ puniẽs extrahentem vinũ non punit extrahentẽ vuas.

Prohibito frumẽto extrahi prohibetur & farina.

Prohibitio relinquendi comprehendit etiã facultatẽ relinquendi pro anima.

Nunc sumpta occasione placet mihi materiam statutorum ingredi. quæ sicut est optima & subtilis, ita est ipsa practicabilis: igitur placet mihi illam paululum nouo quodam ritu deducere, scilicet per conclusiones compendiosas ex variis doctorũ dictis sparsim nuper per Lanfranc. recollectas. Primo dicturi sumus de eorũ interpretatione expositiua seu declaratiua. Secundò de illorum statutorum interpretatione correcti ua. Tertiò de interpretatione restrictiua. Et quarto de interpretatione extẽsiua.

Quatuor statutorũ interpretationes.

Circa interpretationem statutorũ expositiuam, tolli te has conclusiones. Prima conclusio, Vbi statutum non habet, nisi vnum significatum, ab illo significato non est recedẽdum, et si emerserit aliqua dubitatio circa sensum verborũ statuti: adeundus est populus, qui statutũ declarat. quoniã eius est interpretari, cuius est condere. l. omni nouatione cessante. C. de sacrosanct. eccles. & c. cũ venissent, de iudic.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio. Si statutũ habet plures intellectus seu plura significata, & omnia significata sint secundũ propriam significationem. Ille sensus accipitur, qui magis congruit subiectæ materiæ. no. l. insulam. de verb. obliga. l. si stipulatus, de vsufruct.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio. si statutum habeat plura significata, & vnum sit secundum propriam verborum significationem,

Tertia conclusio.

cationem, & aliud fit secũdum impropriam, debet attẽdi significatum propriæ verborum significationis, vt l. cõstitutionibus. ff. ad municipal. l. prima. de exer. acti. & l. 1. §. hæc verba. ff. de neg. gest. ad quod faciunt not. per Doct. in l. non aliter. de leg. 3. in illa quæstione *[Optima regula.]* quomodo debeant intelligi verba testamenti? hæc conclusio limitatur vno casu, nisi videlicet capiendo proprium intellectum resultaret absurditas, & assumendo impropriũ resultaret æquitas, tunc statutum intelligi secundum impropriam verborum significationem: & præsertim, si cum ista improprietate concurreret communis loquendi vsus. l. liberorum. §. quod tamen Cassius, de lega. 3. ff. l. cum de lanionis. § asinam, de fundi. & instru. de lega. cum similibus. ratio huius limitationis est, quoniam vbi attenta propria verborum significatione statuti resultat absurditas, dicitur fieri contra mentem statuti. Secunda regula est quòd quoties cunque mens & verba statuti sibi contradicunt: vt puta quia secundum verba statuti infertur vnum, & secundum mentem infertur totum contrariũ: *[De interpretatione statutorũ correctiua.]* standum est menti statuti, & à verbis est recedendum, vt not. in d. l. non dubium. C. de leg. facit l. cum verũ. C. de fideicom. & est tex. singularis secundum Baldum quem semper *[Prima conclusio.]* ipse allegat in l. scire oportet. ff. de excusa. tuto. Et mens statuti dicitur anima statuti secũdum Baldum in l. si quis seruo. C. de furt. & *[Anima statuti ratio legis.]* id quod continetur ex mente legis: dicitur contineri in ipsa, leg. nouimus. de verborum significatione. Et ad omnia prædicta vide Bar. *[Secunda conclusio.]* de Sal. in l. 2. C. de noxa. acti. Circa secundam statutorum interpretationem, quam nominamus correctiuam: sciendum est, quòd hæc est duplex: vna actiua, altera passiua: actiua, cum quæritur, si statutum corrigat, altera passiua, cum quæritur, vtrum statutum corrigatur. *[De interpretatione correctiua & passiua.]* Circa primam, actiuam scilicet, capa has conclusiones. Prima, statutum directò cõtradicens iuri communi, si verba eius possunt aliquid operari, non inducẽdo correctionem: *[Prima conclusio.]* tale statutum non intelligitur corrigere ius commune, imò tale statutum est coadiuuandum diuisione, id est, fienda est diuisio casuũ, vt euitetur correctio. l. vnic. C. de inoffi. doti. c. cum expediat. de elect. in 6. Subiicio rem exemplo. ius commune dicit, quòd fur fustibus cædatur, statutum dicit, quòd laqueo suspendatur. tunc ne ius commune corrigatur, fienda est diuisio seu distinctio casuum, vt ius non lædatur. Secunda conclusio, vbi statutũ contradicit iuri communi: & verba statuti nihil operantur, nec possunt operari, nisi inducatur correctio iuris communis: statutum tunc corrigit ius commune. Ratio conclusionis est: quando verba debent aliquid operari: & semper statutum ita exaudiendum est, vt eius verba aliquid operentur, gloss. singul. in l. 1. ad municipal. Circa secundam interpretationem correctiuam, & passiuam, quæ est, vtrum statutũ corrigatur, hæ dantur conclusiones. Prima est, vbi in eodem volumine reperiuntur duo statuta contraria: primum corrigitur per vltimum, ita voluit Cyn. in l. secunda. C. de testa. tutel. quam conclusionem tenere videtur Bartol. in l. omnes populi. de iust. & iu. ff. ratio autem huius conclusionis est duplex: prima est, quia idem detur in l. iuris communis scilicet, vt vltima deroget primæ, vt in cap. 1. de constitu. lib. 6. non ergo diuersum dicendum est in statuto: cum & statutum sit lex propria ciuitatis, vt d. l. omnes populi. Secunda ratio, quoniam licet *[Prioritas et posterioritas attẽditur in situ in eodẽ volum.]* omnia statuta posita in eodem volum. eodem tẽpore confirmentur, tamen prioritas & posterioritas attenditur quo ad situationem. Et sic confirmatio videtur esse facta, secundum ordinem situationis, vt illud quod est prius in ordine scripturæ, censeatur primum. & sic de singulis. Licet eodem momento omnium confirmatio introducatur; hæc ratio probatur in d. l. 2. C. de testa. tutel. Secunda conclusio. *[An ius superueniens […] corrigat statutũ antecedens.]* ius commune superueniens statuto antea facto, quòd statutum contradicit iuri cõmuni, non inducit correctionem statuti. hæc cõclusio probatur expressim in dicto cap. 1. de constitut. lib. 6. Et ratio subiicitur, quoniam statutum est facti, & eorũ quæ facti sunt, non præsumuntur in scientia principis esse, vel fuisse. Et consequenter nec voluisse statuto derogare, cũ diei soleat, facta prudentissimos *[Facta prudentissimos fallunt.]* homines fallere, vt l. 2. de iur. & fac. igno. Tertia conclusio, ius superueniens statuto antea facto continens id quod ius commune. primum sicut tollit ius commune, ita & tollit dictum statutum, ita sentire videtur Ioã. Andre. in d. ca. & Bartol. in l. prima ad l. Fal. ff. & vide pulchrum textum in l. 3. de sepulchro vio. Descendamus ad tertiam statutorum interpretationem, quæ restrictiua nuncupatur. *[Optima cõclusio.]* Ex quibus sume primam conclusionem, vbi in statuto est scripta ratio statuti, statutum quantumcunque generaliter loquatur, restringatur per rationem, id est, non habet locum illud tale statutum, licet loquatur generaliter, nisi vbi habet locum ipsa ratio. pone exemplum: Dicit tex. in l. milites agrum. de re mil. ff. quòd milites non possunt emere prædia in ea prouincia, in qua militant, istud est statutum. Subiungitur ratio in statuto, ne occasione culturæ agrorum arma deserant: postea subiicitur generali lege, quòd poterũt emere prædia in alia prouincia, & hoc ideo, quia nõ habet locum ratio prohibitiua: quia enim illa prouincia sit remota, ac longinqua à loco vbi militant, non ita de facile est præsumendum: quòd quando debent militare, vadant ad agros suos cum sint in remotis. Secunda conclusio est optimè compendiosa, & non parum laboriosa ad intellectum l. prospexit, qui & à quibus. ff. quæ lex. vt dicebat Iacob. de Aretin. carebat spiritu & intellectu, cuius tantum laborarunt Docto. præcipue Bald. in lege non dubium. C. de legi. loquẽdo de has nodosa l. prospexit, dicit quòd *[De intellectu l. nodosæ prospexit.]*

ratio

ratio illius legis restringitur in generibus singulorum, non autem in singulis generum, quòd profectò nihil est dicere. ideo dic conclusiuè quod vbicunque in l. vel statuto & lege habentibus scriptam rationem expressam, cauetur seruari debere illud statutum prout iacet ad literam: tunc non restringitur per rationem, ita probatur in d. l. prospexit. sed adhuc hæc conclusio non mihi bene tollit pruritum aurium. Tertia conclusio, vbi in statuto est expressa ratio, nō solum statutum restringitur per rationem expressam, sed etiam restringitur per similem rationem, probatur per gloss. singul. in clemen. primo, extra, de elect. nam dicit textus quòd non debet eligi prælatus diuersæ professionis, & habitus ad aliquod monasteriū. Et deinde subiicitur ratio: quia non debent sociari homines diuersæ professionis. quærit dict. gloss. quid in monasteriis monialium, qui regulantur per homines, nunquid poterit eligi præsidens, qui sit diuersæ professionis, vel habitus? dicit ibidem gloss. quòd non: & tamen nō restringitur per rationem positam in textu. Sed habet locū similis ratio. quia quemadmodum non congruit associari homines simul diuersæ professionis, vt in dicta clemen. eodem modo non congruit vnum monasterium monialium debere regulari per prælatum diuersæ professionis, sed congruentiùs regi debere per hominem eiusdē professionis. Quarta conclusio, vbi lex vel statutum generale non restringeretur, resultaret absurditas: tunc statutum generale restringitur, vt ipsa absurditas euitetur, etiam si nō sit ratio descripta in statuto. probatur hæc conclusio in l. 1 iuncta gloss. C. de sacrosanctis ecclesiis: & l. Cæsar. ff. de public. & l. si na. de testamento mili. Ex hac conclusione notabiliter infertur: quòd licet statutum dicat quòd homicida capite puniatur, debet id intelligi, vbi interuenit dolus: secus si homicidium sit casuale, vel ad sui defensionem: quia tunc non haberet locum dictum statutum, sed ratione absurditatis euitandæ sit restrictio: nam esset absurdum quem decapitari, cum homicidium fuerit casuale, vel ad sui defensionem, ita sentit Bald. in l. allega. non dubium. C. de legi. Plus dico: & istud est verbum aureum, quòd si ex forma statuti debeat decapitari, qui occiderit aliquē quouismodo, & ille perpetrauerit homicidium casualiter, vel ad sui defensionem, tunc non debet capite puniri. licet dicatur in statuto quouismodo occiderit. Ratio est. Quia statutum quantumcunque generale, debet restringi ratione absurditatis euitandæ. not. in dict. leg. scire oportet. de excu. tu. esset enim perniquum, vt se defendens decapitaretur, cum defensio sit de iure naturali. clemen. pastoralis. de re iudic. in clemen. quicquid dicat Salic. in dict. l. secunda, de noxa. acti, nam eius dicto nunquam adhærere vellem in hoc, siue iudicando, siue in consulendo. esset enim Iudaicè intelligere verba: & ad corticem spreta mēte, & medulla iuris, & statuti, quod fieri non debet. Quinta conclusio, vbicunque si non fieret restrictio statuti, fieret præiudicium iuris tertij, tunc etiam statutum debet restringi: probatur in l. si quando, in princip. C. de inoffic. test. quia beneficia principum ita sunt interpretanda, vt non lædant ius commune: sed statuta eum confirmantur à principe largo modo, possunt dici beneficia, secundum ea quæ not. per Barto. in d. l. omnes populi, igitur. Sexta conclusio. Vbicunque statuto cauetur aliud, quod etiam disponitur à iure communi: statutum recipit restrictionem, vt intelligitur secundum formam iuris communis, vt d. l. secunda. C. de noxa. acti. Septima conclusio. Vbicunq; causa, vel ratio non est expressa in statuto, sed vnica ratio reddi potest, statutum restringitur per illam rationem: hæc est conclusio Bald. in l. maximum vitium. C. de libe præte. ratio conclusionis: quia vbicunque non potest reddi nisi vna ratio statuti: illa habetur pro expressa in statuto. not. in l. quanuis. C. de fideicommissis. Octaua conclusio. Vbi est ratio le reipublicæ legem non restringi: non fit tūc restrictio. l. si quis in grau. §. vtrum, ad Silanum. ff. Nona conclusio. Vbicunque in statuto nulla est expressa ratio: & dubia est causa statuti: quia nescitur quid potuerit mouere statuentes ad id statutum faciendum, tunc standum est legi & verbis legis: & ab illis non est recedendū. vt l. prima, cum ibi traditis, de exerci. act. & Bald. in d. l. maximum vitium de lib. præteritis, vel exhæredatis. Nunc ad quartam statutorum interpretationē decurrendum est: quæ & extensiua appellatur. igitur est magistraliter videndum & quærendum, an statutum possit extendi ad alium casum, qui non continetur in verbis statuti. Et quia materia est disputabilis pro vtraq; parte, nam pro parte affirmatiua: scilicet quòd statutum extendatur, adducuntur infinita iura. Primò adducitur gloss. in capitul. primo extra, de feriis, vbi quod dicitur de apostolis gloss. extendit ad virginem Mariam Dei matrem. Secundò adducit gloss. in cle. primo de rerum per. Tertiò gloss. in l. prima, de calumnia. Quartò, gloss. in Authenti. de trien. & se. §. primo. Item quinto. gloss. in l. si constante, solu. ma. ff. vbi lex loquens de viro, qui vergit ad inopiam, vergit ad socerum. Sextò glo. in cap. non debet consang. & affin. Septimò Doctor. in Authentic. nouissima. Cod. de inoffic. test. vbi l. loquens de legitima filiorum extenditur ad legitimam parentum. Octauò adducitur cap. translato. extra, de constitu. & gloss. in c. si postquam, de elect. libro sexto, & gloss. in elemen. si. de ætate. & quali. & gloss. in cap. ordinarij, de offic. ordi. libr. sexto & glo. in clemen. generalem. de elect. & firmat gloss. in capit. primo de postu. prælat. & gloss. in l. prima. §. dolum. ff. de dol. vbi lex loquēs in vno numero singulari extenditur ad plura.

Tertia conclusio.

Bona conclusio.

Statutum quantumcunque generale debet restringi ratione euitandæ absurditatis.

Defensio est de iure naturali.

Consuetudines statutorum interpretanda, & ius commune nō lædant.

De quarta statutorum interpretatione scilicet extensiua.

pluralem, & econtra facit l.3.ff. de nego. geſt. Item gloſſ. in cap. ſciant. de elect. lib ſexto. faciunt inſuper nota. in Authen. de fil. ante dota, inſtrumen. natis. §. primo. Itẽ optima probatur in l. ſenatua, & libertum. de ri. nup. ff. vbi l. prohibens filiũ tutoris contrahere matrimonium cum pupilla ipſius tutoris: extenditur ad hæredem extraneum illius tutoris, & glo. in l. ob æs alienum. C. de præd. mi. pro hoc accedant tradita per Docto. in l. 2. C. de indict. vidui. tol. Et breuiter poſſent allegari mille plenę quadrigę legum pro iſta parte. Pro parte autem negatiua, ſcilicet, vt ſtatutum interpretationem extenſiuam non recipiat, adducitur gl. in regula quæ à iure communi. de reg. iur. in 6. Item gloſſ. in c. 1. ne cle. vel vouen. lib. 6. in verb. declaramus: plus videtur caſus in l. fi. C. de inter. matri vbi l. prohibens matrimonium inter pupillam & filium tutoris, non extenditur ad curatorem, licet ſit eadem ratio. Item eſt gloſſ. ſingularis in l. C. de patri. qui fil. diſtra. vbi lex ſtatuit, filium poſſe vendi propter famem. non extenditur ad aliũ caſum propter identitatem rationis: & iſtud multum ſtringit. Item eſt glo. in Authentic. quas actiones. C. de ſacroſanct. ec. vbi non fit extentio etiam propter maioritatem rationis. Quid dicemus in tanta rerum anguſtia: nam videtis quàm variè gloſſ. proceſſerunt, ita vt vix ſtudioſus poſſit firmare pedem, quin titubet. Sed vt hæc veritas elucéſcat, colligit has concluſiones: & ſic concordabunt verba Cyn. in l. quicunque. C. de ſer. fugi. Bald. & Iaſ. in d. Authen. quas actiones. Ange. in l. Item veniunt. de peti. hær. ff. Floria. in l. hæc actio. ſi quadru. pau. fe. dic. & iterum Cy. in l. 1. C. quæ ſit lon. conſuet. aliquid per Bartol. in l. Cæſar. de publi. & vectigal. vbi tractat materiam. & in l. omnes populi. de iu. & iur. Bald. in l. his ſolis de reuo. don. C. & l. data opera, qui ac. poſ. Dicamus ergo cum Lanfranco, Statutum continens odium irrationabile, non extenditur ad alium caſum, etiam propter maioritatem rationis: deducamus hanc primam concluſionem ad practicam. Pone, ſtatuto cauetur, quòd filia non ſuccedat extantibus maſculis. quod ſtatutum eſt contra rationem naturalem, quòd filia non debeat æqualiter ſuccedere ſicut filius. l. maximum vicium. C. de libe. præ. quia tale ſtatutum non extenditur ad bona extra territorium ſtatuentis ſita: quia in his æqualiter ſuccederet cum filio, ſicut dicit Bartol. in l. cunctos populos. C. de ſum. tri. Secunda concluſio ſtatutum extenditur ad alium caſum propter identitatem rationis, vel maioritatem rationis, attenta larga ſignificationa vocabuli: vt eſt videre in ſtatuto excludẽte filiam à ſucceſsione extantibus maſculis. nam licet ſtatutum loquatur de filia, extẽdetur ad neptem natam ex filia: quoniam maior eſt in nepte ratio, quia largo modo appellatione filiæ continetur neptis. ita ſentit Bal. in d. l. maximum vicium. C. de lib. præ. ſequitur do,

Aurea materia interpretationis

Singularis materia.

Anto. in ca. fin. extra, de conſuet. Et hoc propter latam vocabuli ſignificationem. Tertia cõcluſio, ſtatutum in vno ex correlatiuis extenditur ad reliquũ: probatur C. de indict. vidui. tol. l. Iuliam. vbi ius ſtatutum in fœminis habet locũ in maſculis etiã, vbi agitur de correctione: quia iſta ſunt ſimul correlatiua. Et in tantum procedit iſtud, quòd quáuis ſit Doctorum theorica, quòd in correctoriis, nõ ſit licita extẽſio etiam ex maioritate rationis, vt l. præcipuus, de appel. C. & tradunt Docto. in Authen. quas actiones. C. de ſacroſanc. eccle & ita ſuprà ſirmauerint in pręſenti notula. Attamẽ illa theorica fallit in correlatiuis, vbi iura correctoria extenduntur de vno correlatiuo ad aliud. imò plus dicit Bar. quòd etiã in materia pœnali ſit extentio de vno correlatiuo ad aliud. propterea dicit ſe cõſuluiſſe, quòd ſi ſtatutum prohibeat vendentẽ frumentum extra plateam ciuitatis quòd licet ſtatutum loquatur de vendente, ſolum tamen habet locum in emente. per text. ſingularem l. primæ. C. de cupre. lib. 11. Et quia hæc materia eſt ſingularis, licet propoſuerim obſeruare quantum potero breuitatem, tamen quia hæc eſt materia practicabilis, & tota ſingularis, & eſt plena denariis: ſicut in ſimili dicit Bartol. in l. Cæſar. de public. & vecti. ff. Intendo deducere tres ſingulares concluſiones, quæ eliciuntur ex dictis verbis Bartoli. Prima concluſio eſt, quòd iura correctoria quæ non extenduntur, etiam ex maioritate rationis, extenduntur tamen in correlatiuis. Ita eſt tex. in dict. l. prima de cupreſſ. libr. 11. & Doctor. in d. Authent. quas actiones. & Pe. de Ancha. in commento cap. canonum ſtatuta. exe. de conſti. hinc dicit no. Imol. in cap. 1. de temp. or. quòd ſi ſtatutum permittit quem emere ſine ſolutione gabellę, intelligitur permittere vendenti, ne ſoluat gabellam: facit notat. Bald. in Rubri. C. de re. cre. quòd ſi ſtatutum diſponat, quòd præſcriptione certi tẽporis tollatur debitum, intelligitur etiã ſtatuere, quòd tollatur creditum cum iſta ſint correlatiua. Item facit illud egregium verbum Bart. ſecundum quod refert Iaſon in d. l. legem Iuliam. vbi pulchrè dicit, quòd ſi per ſtatutum notarius prohibeatur accipere pecuniam, intelligitur etiam prohibere, ſi aliquis vellet ſibi vltro dare pecuniam, vt videlicet non poſsit accipere eam. facit gl. in ca. 1. de Simo. pro hoc allego bonum tex. vltra omnes in l. vnica. C. de Salmagio hoſpitibus nõ præſtando. lib. 12. & glo. in l. prima. C. de rap. virg. in fine. Eſt enim in iſtis ſemper præſumptio concuſsionis: faciunt not. per Doct. in l. quiſquis iudicis funebrem. C. ſi cer. pet. licet contrarium videatur notari in l. plebiſcito. de officio præſ. ff. pro hoc facit illud dictum quod traditur per Bar. in Authẽ. hæc locum. C. ſi mulier ſecundo nup. vbi pulchrè & egregiè quærit. Quid ſi maritus relinquit vxorẽ ſuam dominam, & vſufructuariam ſeu maſſariam omnium bonorum ſuorum: certè fi-

De correlatiuis.

In correctoriis regula veter nõ eſt licita extẽſio etiã ex maioritate rationis fallit ĩ correlatiuis.

Nota pro ordinatione regis Lud. 12. facta Lugduni.

Vxor maſſaria filiis extantibus habet alimenta.

liis

liis exiſtentibus interpretatur, quòd habeas alimenta tantum, vt per glo. & Doct. in d. Authen. & Bart. in l. Titia. de lega. 2. Quid igitur econtra erit. pone quòd vxor fecit teſtamentum, & reliquit virum dominũ maſſarium, & vſufructuarium omnium bonorum ſuorum: an extantibus liberis habeat eadẽ conſuetudo locum, vt ſolum habeat alimẽta? videtur quòd non, quia cõſuetudo eſt ſtricti iuris, & non extenditur. l. 3. §. hæc verba. & ibi pulchrè Doct. ff. de nego. geſt. & Bart. in repeti. l. omnes populi, de iuſti. & iur. ff. cũ loquitur de materia interpretationis extenſiuę. Cõtrarium tamen determinat ſingulariter Baldus, quòd conſuetudo quæ loquitur in vxore, habeat etiam locum in viro. Item facit, & iſtud eſt etiam egregiũ verbum, quod extrahitur de l. non tantum. de reg. iu. ſecundum Iaſ. quòd priuilegium ſingulariter & diſpenſatiuè vni conceſſum, extenditur ad alium ratione correlationis. Exinde infero, quòd priuilegium conceſſum hoſpiti ſcuti Franciæ de non ſoluendis taliis, ſine dubio porrigatur, & extendatur ad vxorem. ad hoc l. 1. cũ ibi no. C. de in ius voc. Cùm etiam ſtatutum prohibitoriũ ratione correlationis in vno ex correlatiuis extẽdatur ad aliud. quanuis dicatur, ꝙ caſus omiſſus in ſtatuto relinquatur diſpoſitioni iuris cõmunis. l. ſi extraneus, de cond. cau. dat. cau. non ſecut. cum ſimilibus, & quanuis ſit ſolutum dicere, ꝙ ſtatuta tantũ diſponunt, quantũ loquuntur, vt inquit Bal. in l. teſtamentum. in vltimis verbis. C. de teſta. Alia concluſio ex præcedentibus dependens eſt, quòd etiam in pœnalibus correlatiuis ſit extenſio de vno ad aliud. vt in d. l. 1. de cupreſsis. ideo ſtatutum pœnale in actore vẽdicaret ſibi locum in reo. præſertim quando ratio vniformis militat in vtroque correlatiuorum. Ita firmat Panor. in proœ. decre. & in c. quia clerici. de iur. patro. Tertia concluſio ex antedictis illicita: eſt talis, quòd in correlatiuis quando eſt diuerſa ratio, diſpoſitum in vno, nõ intelligitur diſpoſitum in alio, per l. ſi. Cod. de reſcin. vend. Pono tibi ſingulare exemplum. Nam cum ſemper ſit peccatũ mutuare pecuniam ad vſuram: tamen non eſt ſemper peccatũ ex parte accipientis: vt quando capit ex cauſa neceſsitatis, quia diuerſa ratio eſt. Ita Ioan. de Ana. in c. ſuper hic. de vſur. quod tamen non audeo firmare. facit etiam quòd quanuis vir & vxor ſint correlatiua, vt ſæpe dictum eſt. Et iniuria facta vxori cenſetur facta viro iux. not. in l. item apud ſpõſum. ff. de iniuriis. adeò quòd pro ea vir poſsit agere actione iniuriarum, tamen econtra iniuria facta viro non cenſetur facta vxori, cum ſit diuerſa ratio, quia vxores debent defendi à viris, & non econtra. Et iſta tanquam quotidiana, ſunt grandi ſtatera ponderãda. Nunc igitur redeo ad generales concluſiones in hac materia interpretationis extenſiuę. Ergo tertia concluſio in hac materia principali erit talis, vbi diſpoſitio nullũ ſortitur effectum,

Conſuetudo eſt ſtricti iuris.

Iniuria facta vxori cẽſetur facta viro, ſed non econtra. Nõ eſt ſemper peccatũ accipere pecuniam ad vſurã. Vide Iaſ. l. ſi. C. de indic. viduita.

niſi ſiat extenſio: tunc ſtatutum extenditur ad alium caſum. not. l. ſi ſtipulatus fuero per te. ff. de verb. oblig. Bart. in l. non dubium. de legi. C. & in d. l. omnes populi. de iuſti. & iur. ff. Quarta cõcluſio principalis, ſtatutum extenditur ad caſum ſubrogatũ loco caſus contenti in ſtatuto. gloſſ. in cle. & ſi principalis. de reſcript. do. Anto. in d. cap. ſi. de conſuet. extra. Quinta eſt lex pœnalis quæ extenditur propter identitatem rationis, quando ratio eſt ſcripta in gloſ. in d. cle. 1. de elec. vbi autem ratio non eſt ſcripta in l. tunc non extenditur propter identitatem rationis. Attamen nota ſingulariter, quòd quanuis ratio non eſſet ſcripta in ſtatuto, ſi tamen poteſt non reddi niſi vnica ratio ſtatuti condendi, tunc illa ratio habetur pro expreſſa, & ſic ſtatutum illud poſſet extendi ſecundum no. in l. a. de libe. & poſthu. ff. Sexta principalis concluſio interpretationis extenſiuæ. vbi lex non eſt pœnalis, ſiue vbi ſtatutum non eſt pœnale, tunc extenditur propter identitatem rationis, ſiue ſit ſcripta, ſiue non. Ita ſentit Dominicus de ſanct. Geml. in c. ſi poſtquam. de elec. libr. 6. Septima notabilis concluſio. vbi ſtatutum etiam profertur per dictionem taxatiuam, videlicet per duntaxat, tantum, ſolummodo, & ſimiles, tamen extenditur propter identitatem rationis ad caſum ſimilem in materia fauorabili. gloſſ. & Docto. in l. illud. C. de ſacroſ. eccleſ. præſertim ibidem not. Bald. ſuper verbo. gloſſ. ibi alia cauſa, &c. exponit gl. ibidem à ſimili à prædictis, &c. quod eſt ſingulare dictum Bald. & eſt materia fauorabilis materia dotalis, materia libertatis, materia teſtamentaria. Nam quando agitur de teſtamento ſuſtinendo, dicitur materia fauorabilis. Iaſon in l. gallus. de libe. & poſthu. ff. in principio. Doctor. in c. 3. de probat. extra. Septima concluſio, vbi ſtatutum loquitur per dictionem taxatiuam in materia odioſa, tunc non extenditur propter identitatem rationis, ita debet intelligi. gloſ. in l. a. C. de patri. qui fil. diſtraxe. Et nota vnum ſemper ſingulare in materia dictionis taxatiuæ, quòd dictio taxatiua non excludit caſus ſimiles. no. in l ſerui nomine. & ibi Bartol. ff de vſuca. & in gloſſ. l. cum notiſsimi. in princi. Cod. de præſcrip. 30. an. & Iaſon in l. gallus. in ſi. lectu. ff. de libe. & poſthu. Octaua concluſio eſt, ſtatutum exorbitans à iure communi, ſeu derogatorium iuris ſimpliciter loquens, ſi continet caſum fauorabilem, extenditur propter identitatem rationis. probatur per l. ſ. cum ibi no. Cod. per quas perſo. no. acqui. Et vt clarius concluſionem intelligas, præſertim per l. ſenatus. de rit. nupt. ſic illum declarabo. Nam regula iuris communis ſic ſe habet, quòd matrimonia debent eſſe libera. l. Titia. de verbo. oblig. ff. c. gemma. ex deſpon. & matri. Emanauit poſtea lex exorbitans ab iſto iure communi, per quam prohibetur matrimonium inter filiam tutoris & pupillum tutoris. vt tu. titul. C. de interdi. matri.

Quæ ſunt fauorabiles materia, hic vide.

Et si in isto casu impeditur libertas matrimonij, vt non possit contrahi matrimonium. Et istod concernit fauorem pupillæ, ne scilicet priuetur commodo sibi iuris competentis: cõtra & aduersus tutorem suum ratione administratæ totelæ. Tunc ista l. sic exorbitans; quæ loquitur de filia tutoris, extenditur ad heredem extraneum, & ad neptem tutoris, & hoc propter identitatem rationis. Nona conclusio, statutum quantomcunque sit stricti iuris, extenditur propter vtilitatem reipublicæ. facit text. in l. hoc modó. de condi. & demonstr. ff. Etiam si statutum ipsum esset pœnale, quód est summe notandum. ita vult Bartol. in l. quemadmodum, de agri. & censitis. libr. 11. C. Ex quo infert ipse Bartol. quòd statutum püniens committentem maleficiũ, extenditur ad mandantem. ista est mens ipsius Bartol. Et quanuis statutum istud sit pœnale, debet tamen censeri fauorabile isto respectu, quia est maleficiorum commissorum punitiuum. Et reipublicæ interest maleficia puniri. l. ita vulneratus. ad l. Aquil. ff. cum similibus, quod est notandum. Reliqua autem hanc pulchram materiam pertingentia videbis, cum placuerit in diuersis iurium locis suprà allegatis. Hæc autem sub hoc compendiolo scripsi, quia sunt prædicabilia. & vt inquit Bartol. in l. Cæsar. de publi. ff. sunt nummis & denariis plena. igitur scio illa omni legum studioso esse placitura: quoniam sunt ex variis Doctorum ortulis in vnum fasces (vt reor tamen) compendiosè & fideliter enarrata.

Statutũ extenditur propter rei publicæ vtilitatem.

An hoc sit verum, vide infra artic. 23. eod. tit. vbi est resolutio in fine.

¶ Sequitur in textu.

Et luy demoura.

¶ Sub hoc articulo esset parumper vidẽdum, quid si farina esset alicuius pupilli, an tunc esset committenda, seu an posset dici cõmissa. Hæc quæstio plerunque accidit, & in puncto iuris non crederem farinam minoris fore commissam. l. imperatores. §. idem rescripserunt. de public. vectigal. & con. ff. facit illud singulare, quòd tempus soluendi canonem ipso iure non currit minoribus. Bal. post gloss. in l. si tutoris. C. de administra. tuto. vel cura. not. in l. fin. C. in quibus cauf. in integ. rest. nón est necessaria. Item not. ex text. quòd non sunt bestiæ farinam deportantes commissæ. Sic in simili ad publicationem serui non sequitur publicatio peculij, & ad publicationem fundi, non sequitur publicatio instrumenti. Et publicata domo ex farina statuti, non publicantur res quæ in domo sunt. Et si ex delicto bona hic delinquentis sunt publicanda, bona tamen alibi sita non sunt publicanda. argu. l. relegatorum. de inter. & relegat. ff. & Bartol. in l. interdum. §. idem diui Seuerus. ff. de public.

De farina ipsius minoris.

Publicata domo non publicãtur res.

Publicatio non egreditur territorium publicantis.

Et si la farine n'est trouuee.

¶ Nota quòd iterum repetit istud, & verba geminata dicunt multum operari, l. Balista. ad Trebel. ff.

¶ Sequitur in textu.

Moulin banquier a eaue.

¶ Ergo non potest habere molendinũ bancarium (vt ita loquar) ad ventum. Et de istis molendinis ad ventũ, vide Doct. in cap. ex transmissa. extra, de deci. vbi dicitur quòd de redditibus eorum debet solui decima.

¶ Sequitur in textu.

De ses fiefz.

¶ Hic not. quòd dominus compellit homines vnius feudi ad molendinum cõstructum prouiso, quòd maneant homines infrà leuatam.

¶ Sequitur in textu.

Quant son seigneur.

¶ Sed quæro quando iste superior dominus dicatur habere molendinum de antiquitate: adeò vt possit prohibere alium dominum sibi subditum, ne molendinum nouum construat. Et sane hæc est bona & perquam singularis quæstio, quam ego pono & soluo. eo. tit. art. 13. vbi loquor de furno de antiquitate possesso. vbi videas pulchrè.

VI. ARTICLE.

Et s'il n'a moulin, ses subiectz iront au moulin du seigneur suzerain, s'il est au dedans de la lieue. Et deslors que le vasal aura faict reparer son moulin banquier ancien, sommation faicte a son seigneur de luy rendre ses hõmes moulans, il sera saisy de son droict, & les y contraindra.

Ancien.

¶ Videtur ergo sentire de molẽdinis antiquis quod tene menti.

Sommation faicte.

¶ De istis ablatiuis absolutis, an faciant conditionem, vide Doct. in cõtinuatio. Rub. soluto matrimonio. ff. & pulchrè in l. de submersis. C. de naufragiis. li. 11. Scitote tamen quòd ablatiui absolute positi stant triplici modo: aliquando cõditionaliter, aliquando in vim causæ finalis, aliquãdo in vim suppositorum terminorũ, quod vide & dic. vt per Bal. in l. 1. C. de lib. præ. & l. 1. C. quando non pe. par. peten. accres. Et ablatiui absolutè positi quandoque inducunt modum. l. facta. ad Trebel. ff.

Ablatiui absoluti qualiter stant.

¶ Sequitur in textu.

Et deslors que le vasal aura faict.

¶ Aduerte ad intellectum textus istius articuli, & articuli quarti supra eo. tit. quia intelligo quòd subditus vasallus potest construere nouum molendinum, licet subditi sui moli consueuerint sponte sua in molendino superioris domini, si tamen dictum molendinum superioris domini sit vltra leuatum, vt ita loquar.

VII. ARTICLE.

Si le subiect est boulengier public, & le

& le moulin de ſon ſeigneur ne ſoit propice a faire farine a pain blanc, declaration premierement faicte par la iuſtice dudict ſeigneur, il peult aller ailleurs, car le bien de la choſe publique prefere leſpecialle excuſe.

¶ Sequitur in textu.

Et ſi le ſubiect.

Boulengier publicque.

¶ Sed an exigatur, quòd ille piſtor ſit iuratus? Reſpon. quòd non. nam ſiue fuerit iuratus, ſiue nondum: tamen ſit publicus, quia ſunt plures villæ, vbi iurati non ſunt: tunc credo quòd poſſit vti beneficio conſuetudinis. me mouet generalitas rationis, quæ in textu ponitur, ibi in illis verbis,

Car le bien de la choſe publicque.

¶ Nam iſta ratio tam militat in piſtoribus non iuratis, quàm in aliis, & quia omni tempore pane egemus. gloſſ. in l. publicas. C. de feriis.

Le bien de la choſe publicque.

¶ Hæc eſt optima ratio, quæ ponitur in l. fina. Cod. de cadu. tol. & cap. bonæ memoriæ. de poſt. præla. extra, cum ſimilibus. Sed iſtud generale dictum limita ſingulariter quando eſſet quæſtio de parua vtilitate priuati, & de magna vtilitate reipublicæ, vel ſaltem æqualiter procederent. Nam magna vtilitas priuatæ perſonæ præferri debet vtilitati modicæ reipublicæ, ſecundum Doctor. in d. c. bonæ memoriæ. de poſt. præla. Circa articulũ moueo difficultatem in modum quæſtionis, in qua non memini me concluſiſſe. Pone quòd dominus tantum egit, quia erat ſubditis multum reuerendus, quòd ſubditi promiſerunt ſub pœna iuramenti, & ſub iuramento non detractare, ſeu relinquere ſuum molendinũ, quod tamen molendinum non eſt aptum ad faciendum farinam panis albi. quæritur an vigore cõſuetudinis? declaratione facta, ſubdit, qui conficiunt quotidie panes albos, poſſint non obſtante illo iuramento molendinũ domini relinquere. Dixi, & tenui quòd non obſtante tali iuramẽto, poſſent ſubditi aliud molendinũ aptum accipere, & molendinum domini relinquere. Motus authoritate Doctorum, quorũ theorica eſt talis, quod quando vertitur vtilitas publica principaliter, ſicut in caſu noſtro, tunc partes nõ poſſunt renunciare etiam medio iuramento. l. ſi vnus. §. paciſcar. & §. ſequenti. ff. de pact. dot. in capitulo ſi diligenti. de foro competen. extra. Bartol. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideinſſ. Iaſon in l. prima. in 3. column. ſolut. matrim. ff. Ad id autem quòd dixi cum textu, quòd publica vtilitas præfertur priuatæ. non nego tamen quin propriam vtilitatem quis poſſit anteponere vtilitati publicæ cum ex parte vtriuſque eſt indigentia. Bartol. in d. l. finali. C. de cadu. tollend. in fine.

¶ Sequitur in textu.

Declaration premierement faicte, &c.

¶ Sed vbi ſit hæc declaratio? Reſpon. Non coram domino, cuius molendinum non eſt prò pane albo propicium. Sed in curia ſuperioris, ipſo tamen audito, quia cõtra partem inauditam aliquid diffinire non poſſumus. ca. 1. extra, de cauſa poſſ. & propric. merita enim cauſarum partium aſſertione panduntur. l. ſi. C. ſi per vim vel alio modo abſen. turba. fuerit poſſeſsio.

VIII. ARTICLE.

Le ſubiect qui achapte ble hors le bancaige de ſon ſeigneur, en lamenant a ſon eſtaige, le peut faire mouldre a autre moulin, ſans offence.

Le ſubiect qui achapte ble.

A ſon eſtaige.

¶ Id eſt ad domum ſuam, vel habitationem, vel pergulam, aut apothecam. nam *ly* verbum *eſtaige* dicitur à ſtando, quia ibi mercator vel piſtor ſtat, puta ad vendendos panes. arg. l. hæres abſens. ff. de iud. & ar. in arti. ſequenti.

¶ Sequitur in textu.

En amenant a ſon eſtaige.

¶ Sed quid eſſet, ſi ſubditus mercatus fuiſſet bladum extra bancagium, & illud perduxiſſet ad domum ſuam, an tunc poſſet illud bladum triturare, vbi ſibi videretur ad libitum? Reſpond. quòd non: licet tenuiſſet bladum in domo ſua per aliquot dies. nam ſi aliter diceremus, fieret legi fraus, quod fieri non debet. l. non dubium. C. de legibus, cum multis ſimilibus.

IX. ARTICLE.

Si le ſubiect enlieue ble du bancaige, il le peut faire mouldre ou bon luy ſemble, pour en vendre la farine ou pain hors dudict bancaige.

Si le ſubiect enlieue ble.

Du bancaige.

¶ Non diſtinguit: an ex domo leuantis, vel alterius. Sic nec ego diſtinguam, & verba accipiam ſicut iacent, cum cõſuetudines ſint ſtricti iuris. Bart. in l. 3. de itin. actuque priua. ff. Et vbi lex non diſtinguit, nec nos. l. de precio, de Publi. in rem acti ff. cum ſimilibus.

¶ Sequitur in textu.

Si le ſubiect enlieue ble du, &c.

¶ Sed an multor qui eſt extra bancagium poſſit impune vendere ſubditis in bancagio commorantibus farinam? Videtur quòd non: quia ſic fieret legi fraus. Item, quia, vt dicit do. Iaſon in l. non dubium. Cod. de legi. ſi ſtatutum puniat extrahentem frumẽtum extra

ciuitatem, quòd cadere debet in pœnam ſtatuti extrahens ſolum farinam: aliàs, vt dicit ipſe, fieret fraus ſtatuto de re ad rem. Sed in quæſtione noſtra oppoſitũ credo: quia ſubditi poſſunt licite emere à multore, qui eſt extra bancagium, farinam extra bancagium, nec ſunt emptiones iſtæ reſtringendæ, vel coartandæ, cum ſint de iure gentium. l. ex hoc iure, cum ſua materia, de iuſtitia & iure. ff. Item facit notabile dictũ Bald. in l. quòd non ratione. ff. de legi. vbi dicit quòd ſi ſtatutum puniat extrahentem vinum de ciuitate: non tamen punitur extrahens vuas, qđ tene menti, quia crebrò hæc in praxi cadunt.

X. ARTICLE.

Lieue de moulin doit cõtenir deux mil pas, chaſcũ pas vallant cinq piedz, a prendre de la buche du moulin venant a lentree de lencloux de leſtaige, & ſera tenu le moſnier rendre la farine moulue bien & conuenablemẽt dedans deux iours & vne nuyct, ou deux nuictz & vng iour non feriables, aultrement le ſubiect pourra prendre ſon ble & le mener mouldre a aultre moulin, ou bon luy ſemblera. & du temps ſera creu le ſubiect par ſerment.

¶ Sequitur in textu.

Chaſcun pas vallent cinq piedz.

¶ Sed quæro quantum valere debet quilibet pes? Reſpon. quòd debet eſſe quindecim digitorum. Doct. pulchrè in l. 1. C. de interdict.

¶ Sequitur in textu.

Non feriable.

An ſit licitum diebus feriatis molere.

¶ Ac ſi aperte vellet dicere, quòd diebus feſtis non ſit molendum, ſed vrgente neceſsitate etiam diebus feſtis eſt molendum, quia omni tempore pane egemus. gl. in l. publicas. ſuper verb. fieri poſſunt piſtoriis. C. de fer. Et etiam quædam ſunt quæ diebus feriatis fieri fas eſt, quæ ponunt Doct. in c. 1. & c. conquæſtus. extra, de fer. & l. omnes iudices. & l. dies feſtos. & l. fi. C. eo. & l. 2. eo. tit. ff. Et etiã ſunt metra Virgiliana dicentia.

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & iura ſinunt, riuos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias auibus moliri, incendere vepres,
Balantumq́ gregem fluuiis merſare ſalubri.

Hæc Vergilius in Georgicis.

¶ Sequitur in textu.

Pourra prendre ſon ble.

¶ Iſtud eſt æquitabile, & vide quæ ſcribam in 12. articulo.

¶ Sequitur in textu.

Et ſera creu le ſubiect par ſerment.

Vbi lex vel conſuetudo

¶ Nota tamen, & tene menti, quòd in iſtis, & ſimilibus, in quibus lex vel conſuetudo defert iuramentum, ſi iuratum fuerit, non poteſt tamen probari cõtrarium eius quod fuit iuratum. Bald. egregiè in l. 1. C. de re. cre. in l. contra negantem. C. ad l. Aquil. Angel. Imol. & Alexan. in l. qui bona. de dam. infec. ff. Iaſ. in l. ait prætor. §. iurari. de iureiu. ff. quod eſt ſignanter notandum, propter id quod vulgò dicitur, quòd causa iuramento deciſa prætextu periurij non retractatur. Sed an ſubdito credendum ſit de menſura bladi? & credo q non, quia etſi ſubdito credatur in tempore: non tamen in blado multori dato. nec pro blado ſibi credendum eſt, imo vnius permiſsio eſt alterius excluſio. arg. l. maritus. C. de procur. c. nonne benediximus, ext. de præſum. Quid ergo erit de clamoroſa quæſtione honeſtiſsimæ mulieris, quæ affirmat ſe dediſſe multori decẽ bucceſſos frumenti. multor autẽ dixit ſe ſolùm recepiſſe octo bucceſſos, & vult reddere farinam ratione octo bucceſſorum. certe licet mulier honeſtiſsima ſit, & multor abiectus, & vitæ tenuis, tamen ipſi mulieri non credam. nam vt dicit Aulus Gellius in quartodecimo Noc. Attic. ca. 2. quòd cum ipſe fuiſſet creatus Romæ iudex cauſarum priuatarum, euenit ſibi iſte caſus, quòd quidam probus vir optimæ conditionis & famæ, & qui in vrbe Romana reputabatur legalior de mundo, petebat centum ab alio qui erat vir infamis, periurus & peior qui dici poſſet: ſed iſte improbus negabat, homo bonæ conditionis nihil poterat probare: dicit Aulus Gellius, quòd ipſe nunquam auſus fuit pronunciare in illa cauſa, ſed quòd iurauit ſe non inſtructum de cauſa. ita etiam refert Iaſ. in l. qui accuſare volunt. Cod. de eden. Et certè hæc quæſtio eſt coram me, & ita cum Aulo Gellio viro facundiſsimo iudicabo, Chriſto opifice rerum fauente, tene menti, quia iſta quotidie in practica occurrunt, quod nota pro intellectu duodecimi articuli iſtius tituli.

defert iuramentum, quãuis iuratum fuerit, poteſt tamen probari cõtrarium eius quod fuit iuratum.

Aulus Gellius in 14. noctiũ Atticarum.

XI. ARTICLE.

Droit de moulaige eſt tel, que quãt on baille aux moſniers le ble nettoye & cure, ilz doiuent rendre du boyceau de bled reez, vng comble de farine bien & cõnuenablement moulue, & rendre treze pour douze & au deſſoubz a la raiſon deſſuſdicte. Et auſdictes meſures faire: le boiceau doit auoir de parfons, le tiers de ſon large, & ſoultre plus doibt retenir le moſnier, & non plus.

¶ Sequitur in textu.

Treze pour douze.

¶ Male hac in villa hoc obſeruatur. nam multores faciunt totum oppoſitum. quia reddũt duodecim pro tredecim.

¶ Sequitur in textu.

Le

Le tiers de son large.

❡ Ego plerunque expertus sum an posset fieri, sed non vidi quomodo: quanuis fuerint mihi oblati plures buccelli,

XII. ARTICLE.

Et sera tenu ledit musnier tenir son dit moulin au point tond & bien cloux, sur peine damende arbitraire. Et seront tenuz lesditz musniers a rendre la mesure selon larticle precedent par detentation & arrest de poches.

❡ Istud est nouum, quod priuatus dicat sibi ius, cum & aliàs manuum iniectio sit prohibita. l. extat, cum ibi traditis quòd met. causa. ff. l. si quis in tãtam. C. vnde vi. l. generali. C. de decurio. lib. 10. cum similibus. Certi tamẽ sunt casus, in quibus & captio & detentio non solum rerũ, sed & personarum etiã priuilegiatarum sunt, & inueniũtur permissæ, quas luculenter pertractat Ias in l. 1. de iur. om. iu. ff. gl. & Doct. in §. 1. Instit. de actio. cum infinitis locis, vbi cõclusiuè etiam dicunt Doct. quòd per creditorẽ potest capi & arrestari debitor fugitiuus: etiam si ille debitor esset clericus. Et etiã die feriata quod est summe notandũ, & vide aliquid per do. canonistas in c. at si clerici. de iud. & in c. cum nõ ab homine, extra. Et plus est, si debitor faciat præparamenta ad fugã. vt quia facit fardellũ, & cõponit sarcinulas, vel quid simile. Tunc iudex ad instantiam creditoris, facta tamẽ sibi aliquali fide de debito, procedere potest ad arrestationem debitoris. Doct. in l. fi. C. de feriis post glossellam ibidem positã super verbo fideiussioni. Quod autem dixi de detentione, non intelligas de morosa, seu longa detentione: quia tunc creditor committeret priuatum carcerem, sed potest creditor debitorem accipere, & ad iudicem ducere, & paululum, vt securè ducat, detinere, vt fortè creditor conuocet famulũ qui eum iuuet ad ducendum. no. in d. l. generali. C. de decurionibus: & ista est pulchra materia, sed est admodum trita.

XIII. ARTICLE.

Le bas iusticier nest fonde dauoir four a ban, & nen peult vser: si danciennete il nen a ioy.

❡ Hic intendo formare pulchram quæstionẽ, quæ proderit ad multa. Pone, quidam dedit furnum, seu molendinum in emphiteosim, hoc adiecto quòd deberet recipiens gratis coquere vel molere pro isto donante & familia sua. demum excreuit multum familia istius vltra solitum. Quæritur nunquid teneatur coquere vel molere gratis, pro omnibus: an secundum numerũ antiquum? Vel pone etiã, paterfamiliâs cõstituit certum preciũ, vt quis teneatur coquere pro tota familia sua, nunquid aucta familia teneatur fornarius coquere pro illo precio, sicut faciebat per prius? Et videtur quòd teneatur fornarius, vel molendinarius coquere, vel molere, licet familia excreuerit: quia ex quo obligatio fuit simplex concepta sub nomine collectiuo: non variatur ipsa obligatio, licet crescat vel diminuatur numerus comprehensorum sub nomine collectiuo. Inno. Io. And. & Panor. in c. quanto, extra, de cens. In cõtrarium facit. nam excrescente semper tali familia, videretur furnarius, vel molendinarius obligari vsque in infinitum. Sed non est verisimile, quòd quis velit se grauare vel obligare in infinitũ. Breuiter dicendum est, quòd si sponsor seu promissor istius iuris, scilicet coquendi panẽ, vel molendini bladum id facere spopõdarit, aut promiserit ex mera liberalitate, hoc est quòd nullum propter hoc percipiat lucrum. & tũc si familia tantum excreuerit, tunc subueniẽdum est ei iudicis officio, vt ad totam familiã non teneatur, præsertim vbi non potuit cogitare de tam grandi excrescentia familiæ iam dictæ. Aut propter hoc promissor capit & percipit lucrum. Sicut in secundo casu, quando videlicet pater familiâs egit cũ furnario, vel molẽdinario, vt coqueret, vel trituraret precio appreciato pro se & familia sua. Et ipsa familia est vltra solitum aucta. tunc dico furnarium, vel molendinarium teneri ad totã familiam, sicut per prius. nam ex quo recipiens sa potest habere ad lucrum, scilicet de minorata siue paruificata familia, ita debet sentire damnum aucta familia, cum contrariorum eadem sit disciplina. *Quæstio aurea de rustico pro furno.* Sed aduerte ad quæstionem. *Alia quæstio.* Nobilis quidam, qui plurima habebat suo in territorio nemora: concessit cuidam rustico manenti in dicto suo territorio facultatem & ius capiandi de nemoribus suis pro necessitate domus & familiæ suæ, & pro calefaciẽdo furnum, pro se & familia sua: cum hoc dictus rusticus vel primus de familia sua teneretur sibi ad castellum suum quotannis cantare vnam cantilenam in vltima die Aprilis circa crapusculum seu de sero. Et ibidem deferre vnum viridem & florigerum arboris ramusculum. Euenit tractu temporis quòd ipsius rustici familia fuit supra modũ, & affluenter aucta seu augmẽtata. Ita vt multum læderet nemora ipsius nobilis. quia ter aut quater in hebdommada oportebat calefacere furnũ. quia erat vnum grossum, vt ita loquar villagiũ. dominus id perpendens, vult familiam rustici à succidendis lignis prohibere. rusticus cũ tota familia se opponit, quia rusticus vult bene cantare, & ramusculũ deferre. hinc oritur quæstio corã domino seneschalo Pictauiensi, seu Locũtenenta suo ibidem. causa vario modo tentinatur. Quærebatur à nobis quid iuris, an dominus debeat obtinere, an rusticus qui bene volebat cantare. breuiter posita hac q. nos parumper. vt inquit *A forma contractus non receditur.* Lud. Ro. in singularib. suis in pluscul is locis nos musitauimus, & quicquid dixerũt alij

ego tamen mussitaui, quia dicebã quòd à forma contractus nõ receditur. sed pristina forma seruitutis attenditur. Doct. in l. non modus. C. de ser. aqua. In l. Rutilia Polla. de contrahen. empt. ff. in l. damni infecti. §. si is qui vicinas ædes habeat, de dam. infec. ff. vbi habetur, quòd stipulatio dam. infecti simpliciter interposita, non refertur ad aliam domũ, seu ad aliã domus partem post stipulationem quæsitam. ergo idem videbatur dicendum in proposito. Adducebam igitur pro parte nobilis concedentis contra rusticũ, id quòd pulchrè tenet gl. in d. §. si is qui vicinas. vbi dicit nota. quòd præsens stipulatio non trahitur ad futura, intãtum, quòd si promisi tibi fructus alicuius arboris, & arbor illa est incisa, vel vi ventorum deiecta, si arbor renascatur, quòd ego non teneor ad fructus nouellæ arboris. Item facit aliud pulchrum, quòd si rusticus promisit militi aquam frigidam in æstate in mansione, quam habebat per aliquot dies, si domus militis comburatur, quod ego nõ teneor, si postea ædificetur. l. Nam & Seruius. §. si viuo. ff. de nego. gest. l. in lege, de cont. empt. ff. Item adducebam illud quod iterum inquit gl super verb. promissionis. Si aliquis concessit rustico fundum, vt eum recipiat cum quinque hominibus in domum, quam ibidem ædificabat. Et postea aliam ædificauit, an teneatur eum recipere cum personis, & dicit ibidem argu. fore quòd non pro hoc. d. l. Rutilia Polla. de contra. empt. ff. & dict. l. non modus. C. de ser. & aqua. Item adducebã pulchram Cy. decisionem in d. l. non modus: quòd si rusticus reliquit cuilibet canonico sancti Martini decam pro anniuersario suo, & postea numerus canonicorũ est auctus. quòd canonicis auctis nihil debeatur, quia nun potuit rusticus ipse taxare numerum canonicorum. Item adducebam aliam pulchram Doctorum decisionem. pone quòd nobilis quidam promisit communitati suæ manu tenere certum pontem, qui tempore promissionis erat paruus, postea per incrementũ aquæ opem, quòd pons fiat maior, quæritur, an nobilis teneatur? Et dicunt Doct. in d. l. nõ modus, quòd si oportet pontem elongare in longitudine, quòd ipse nobilis non teneatur, qđ tempus contractus inspicitur: vt d. l. Rutilia Polla. & ita determinatum fuit per Fran. Acceur. vt refert ibidem Barto. & Salic. Item adducebam pro nobili id quod dicunt Doctor. in d. l. dam. infecti. quòd si aliquis procurator promittat de domino defendendo, quòd tantum teneatur eum defendere in quæstionibus seu causis præsentibus, non quæ postea emerserunt, vt l. non solum, de procu ff. Item adducebam septimò pro hac parte illã egregiam Doctorum theoricam in Authẽ. nouissima. C. de inoff. test. vbi dicunt, quòd si filia quæ recepit dotem pro legitima, promisit nihil petere amplius. Si tamẽ postea augeantur facultates patris, quòd post mortem patris poterit filia ipsa augmentum petere, cum facultates patris excreuerint. ergo patet quòd futura excrescentia operatur in resolutione cõtractus, sicut cum in casu nostro, in quo familia rustici excreuit. Octauò adducebã illud quòd pulchrè habetur in ca. cum M. Ferrariensis, extra, de constit. quòd si sit facta conuentio de nõ recipiendo aliquem in canonicum vltra certum numerum, & ita sit iuratum: quòd tamen, si postea excreuerint eccle. facultates, quòd possunt recipere alium non obstante iuramentõ: quia iuramentum intelligitur rebus sic stantibus l. si, qui satisda. cog. ff. Ergo excrescẽtia id operatur, seu operari videtur. In contrariũ pro parte rustici, videtur quòd nobilis male dicat. Nam videtur quòd augmẽtato prædio seruitus augeatur, quia si concessisti seruitutem, ne officiaris luminibus meis, & tunc solum vnam fenestram habebam: si postea illam faciam ampliorem, vel fecerim plures fenestras, tu non potes prohibere, nec nouis luminibus officere. l. si seruitus, de ser. vrb. præd. ff. Item facit d. cap quanto, quia ibi habetur, quòd ille qui tenetur procurare fratres alicuius domus, obligatur & is ad procurandos omnes: licet illorum numerus nunc creuerit. Tamen pro parte nobilis faciũt no. per Barto. in l. damni infecti. §. si is, qui: vbi loquitur de iure reali, vt cum sit talis promissio occasione fundi, an iure personali, vbi ipse loquitur de rustico, qui promisit dare venatori nobili aquam frigidam tempore æstatis, vel dare de fructib. arboris; & arbor illa fuit excisa: deinde pullulauit. nam dicit ipse si est ius reale constitutum occasione prædij, tunc ei remanet etiam arbore renata. Aut persona le, & tunc non remanet. Item pro parte rustici facit quòd priuilegium concessum monasterio comprehendit futuras capellas. per ca. quia circa, de priuile. argu. l. in peculium. de leg. 2. ff. & vide Andr. Barba. in d. l. damni infecti. Item facit illud egregium dictum, quòd si sit facta pax inter duas ciuitates & cum castris earum, quòd talis pax trahatur ad castra, postea acquisita vt voluit Ioan. And. in addit. Spec in titu. de treu. & pa. in penul. q. lis tamen non obstantibus credo solutionem præsentis dubij debere dependere à ratione solutionis in præcedenti quæst. factæ. Nam ex quo nobilis percipit commodum à rustico, oportet eum pati rusticum incidere ligna forestę cum familia sua, eo quòd obligatio fuit simpliciter concepta sub nomine collectiuo, ideo non debet variari, licet crescat vel diminuatur numerus comprehensorum sub nomine collectiuo, & hoc cum nobilis perciperet commodum pecuniariũ, at vbi nobilis nihil lucri perciperet, tunc officio iudicis ipsi nobili subueniretur propter nimiã familiæ excrescentiam. hæc nota quia pulchra sunt & quotidiana. Et in isto articulo concludo pro nobili, quia cantilena non est lucrũ, sed notat quendam honorem, vel præeminentiã, sicut de anticipite vel ense dicitur. vt no. Ias. in prælu. feudi, col. 25. ver. quid tenendæ in casu. Sed quæro

Pro parte nobilis.

Pulchra sunt ista decisiones.

De rustico relinquẽte aliquid certis canonicis pro anniuersario

De nobili promittẽte manu tenere pontem.

Singularis resolutio pro filiab.

Iuramentũ intelligitur rebus sic stantib.

Priuilegiũ concessum monasterio cõprehendit capellas futuras.

Solutio quæstionis principalis.

Obligatio concepta sub nomine collectiuo variari non debet, licet crescat vel minuatur numerus comprehensorum.

quæro quia in textu fit mentio de antiquitate possessionis, quando dicatur antiquũ tempus, vel de antiquo: & aduerte, quia doctores faciunt differentiam inter antiquum tẽpus, & ad longum tempus. Nam de longo tempore habetis Rubricã specialem de præscriptione longi temp. decem, vel viginti annorum, hic autẽ loquimur de antiquo. Ideo quæro, quid sit dicere de antiquo. In hoc porro pas. tu tenet do. Anto. in c. 1. de test. in antiq. & in c. quid per nouale. de verb. sign. quòd elapsis quadraginta annis dicimus esse in antiquis. Idem vult Geminianus in cap. 1. de rescrip. in 6. Sequitur do. Alexan. in consil. 4. in 1. volu. 9. colum. vel dicit ibidem insuper id relinqui arbitrio iudicis. Idem tenet d. Alexand. in consil. 187. in 2. volum. incipiente, In causa & lite in 2. volum. & consi. 70. in secundo volum. incipien. In causa vertente inter dominum Baldesarum: sed Panormita. & Imola, in dict. cap. veniens. tenet quòd oportet quòd sit lapsum tempus centum annorum ad hoc, vt res sit in antiquis: & dicit dominus Alex. in l. cum aliquis. de iur. deliberãdi. C. quòd ista est communis opinio. Sed credo quòd sufficiat domino basso iusticiario, quòd visus fuerit quadraginta annis, si in mirceris, si à consuetudine fauetur antiquitati. nam aliàs antiquitas multum facit & operatur. l. hoc iure. §. ductus aquæ. de aqu. quoti. & æsti. ff. Canonistæ in cap. quanto. de consuetu. nam aliàs licet verba enunciatiua in instrumentis descripta sint porificata, nihil vere probant inter personas extraneas: istud tamen fallit vbi talia instrumenta essent de antiquo: quia tunc plenè probant: vtputa, quia dicunt instrumenta, confines & limites esse tales, &c. Ita pulchrè Bald. & Sali. in d. l. cum aliquis. & Floria. in l. in finalibus. ff. fini. regund. facit ca. cum causam. de proba. Secundo facit. nam licet fama sola non plus faciat quàm semiplena probatio, vt per Bartol. & Doct. in l. admonendi. ff. de iureiur. Tamen fallit quando esset fama de antiquo: quia tũc plenè probaret. no. per Innocen. in c. veniens. de verb. signi. extra. Bald. in Authen. quas actiones. in fin. C. de sacrosanc. eccle. Et in antiquis fama plenè probat, vt not. do. Alex. in consil. 75. in 4. vol. & do. Franc. de Aret. in consil. 37. incipien. Sequendo ordinem, &c. Ideo dicit pulchrè Ludo. Rom. in l. 2. §. idem Labeo. de aq. plu. arcen. ff. quòd Papa potest probare ciuitates esse de dominio ecclesiæ, eò quia de hoc est fama. quæ cum sit de antiquo, plenè probat. Tertiò facit pro antiquitate, quia dicũt DD. quòd si reperiatur sententia quæ sit lata de antiquo, licet non appareant aliqua acta, præsessisset tamen talis sentẽtia, in qua dicitur enunciatiuè viso libello & visa litis contesta. propter antiquitatem probata acta præcessisse: facit quòd not. in c. bonæ memoriæ. leg. l. de elect. firmat do. Anto. in c. præsentia. de renuncia. Bald. in l. emancipatione. de fide instru. C. & ideo tene menti, & pro resolutione mea cum

Quando antiquũ tempus.

Fama plenè probat in antiquis

loquor de 40. annis, facit tex. in articu. 8. tit. *de vetchaptz de ventes.* infra eodem libro.

XIIII. ARTICLE.

Le bas iusticier est fonde dauoir espaues dauettes.

¶ Notanter dicit *espaues*. Nam examen apum tuarum, quod euolauerit de fundo tuo, eo vsque tuum durat, donec est in conspectu tuo, nec difficilis est eius persecutio: limitat hoc esse verum, nisi consuetudinem reuertendi haberent apes. at ille animus deprehẽditur per exteriora: quia exteriora demonstrant conceptum interiorum, vt §. apium quoque. de rer. diui. Instit. & ibi Ioan. Fab. Ioan. de Plat. Ang. de Perusi. Christopho. Po. & Iason. facit l. Labeo. de suppel. leg. ff. Et vt egregie inquit Panor. in c. ex studiis. de præsum. ex.

Intima per mores cognosces exteriores.
Rustico qualis erat bos, ex titulo moderetis.
Annus qualis erit, cognosces tempore veris.

Et vt dixit Philosophus, accidentia exteriora magnam partem conferunt ad eruendam veritatem, quod adducitur ad quæstionem de scholari, qui occupauit locum aliquẽ in scholis, quòd ille locus est sibi conseruandus, Ias. alla. gl. in l. 6. C. de off. magi. mili. & hoc nisi animo deseruerit illum locum, videtur autem habere animum deserendi, si & consuetudinem reuertendi deposuerit. quòd optimè quadrat pro aduocato, qui locũ certum accepit in barra. vt locus ille sibi conseruetur, donec consuetudinem reuertendi deposuerit. Ad hæc quæ dicta sunt pro intellectu illius §. Apium, locum habẽt in animalibus quorũ natura fera est, in animalib. autẽ quorum natura est mansueta, quocunque euolauerint, tua remanẽt, licet animũ redeundi deseruerint. Ex quo sequitur secundũ eundẽ Ias. quòd si tu fortè in festo carnispriuij gallinas acceperis, furtum committas: & si tuoluerint, nec liberaris pœnitentiam restituendi, l. qui ea mante. ff. de fur. quod tamen limitat Bart. nisi ille gallinæ ad domũ tuam peruenerint: quia tunc tale furtũ remittitur per pœnitentiam restituendi. l. 1. ff. de fer. fu. ratio secundũ ipsum Ias. quia quando quis inuitatur à re vel persona cũ qua, vel supra quã delinqoit, minus delinquere dicitur. ideo dicit gl. in c. fur. 14. q. 6. quòd ille qui habet copulam cum formosa muliere, minus delinquit, quã ille qui habes copulã cum turpi vel deformi: ratio, quia priore casu magis incitatur à natura. alia rõ quia citius se absoluit ab actu Veneris. Et ex hac ratione nota, quòd qui in actu veneris citius se absoluũt, minus delinquũt: bene facit, quòd primo dicto id quod facere dicebat Ias. quòd scholaris minus delinquit, qui cognoscit mulierem ad se venientem, quàm si ad eam vadat. alibi dicit Cy. in l. 1. de rap virg. quòd non est vir, ita senex, quin amet etiam vilissimam mulierem, si ipsum illa deprehendat. Et nimirum, nã dicit gl. sing in l. 1. C. de senatusc.

Exteriora demõstrat conceptum interiorũ.

An sit grauius peccatum cognoscere turpẽ mulierem quàm formosam.

Claudian. tol. quod ſpienla gerit amor,& amor trahit ſuperos. & ibidem dicit imper. quòd nihil amoris furore vehementius, & inquit pulchrè Virgilius quartò Aeneidos, *Trahut a.. mor ſape. eſt mollis flamma medullas.* De amore autẽ mulieres, habes ta dixi in Lectura mea quam feci in d.l.1.C. de ſenatuſc. Claud.tol.quam lecturam cum aliis compluſculis (dum aliquando feriatus eſſem) commentaui. Et de præclaria apum modis, vide quæ etiam ſcripſi in lectura alia mea, quam compoſui ſuper l.morali,quam, ſuprà virentes flumiuum ripas. C. de remilit.libro 12.

ſuauola cu pido.

¶ Sequitur in textu.

Auetes.

¶ Quæro quid ſibi velit hoc verbum? Dic, quod eſt verbum francum diminutum ab auibus,quaſi vellet dicere tex. quòd ſunt paruæ aues. Nam apes inter fœcundas anes perquam paruæ ſunt, ſed optimi fructus cum bene mellificant, vt patet per quartum Georgicorum librum. Et quòd domini terrarum in regno Franciæ occupant animalia eſpaua ſeu abigea,tenet Ioan.Fab.in d.§.apum, poſt prin.de re.di.

XV. ARTICLE.

Le ſeigneur qui a baſſe iuſtice,peult prendre & ſayſir en ſa main,par iuſtice la choſe tenue de luy a foy,& hommaige roturierement, ou autremẽt: pour pluſieurs cauſes. Ceſt aſſauoir, Quant la choſe eſt vacant par default de hoir,ou quelle mue main,ou pour exhibition de tiltres & contractz,& par default de ladicte exhibitiõ. Auſſi pour ſes droictz & deuoirs non payés,ou rẽdues a iour & autres cauſes raiſonnables, & peult,& doit icelles choſes faire exploicter leuer & gouuerner ſoubz ſa main par cõmiſſaire cõmis par ſa iuſtice iuſques a ce que celluy, ou ceulx qui pretẽdent droit eſdictes choſes ſayſies,ayent reblãdy ledit ſeigneur ainſi quil appartient.

¶ Sequitur in textu.

Le ſeigneur qui a baſſe iuſtice,&c..

¶ Quamuis dominus directus ob defectum præſtationis homagij, fidelitatis,ſolutionis, rachapeus,& aliorum iurium eidem domino ſingulis terminis debitorum de iureae etiam de cõſuetudine noſtra poſſit feudum, & fructus,ſeu prouentus eius ad manum ſuam ponere,& eos fructus lucrari,vt tenet Io. Fab.in §.præiudiciales. verſicu quid dices. Inſtit.de acti.& Domi. de ſancto Geminia.in c.ad apoſtolicę.de re ind. in 6.& pro hoc vide tur facere tex. in c.1.§.licet.ſi de ſen.com ro uer. ſit inter do ni. & agna.vaſal.etiam facit tex. noſtræ conſuetudinis,primo titulo.

Comment hommaige ſe doit,&c.

¶ Articulo primo,vbi eſt formalis tex.tamen vaſallum non poterit feudo priuare. quòd autem pro defectu hæredis bona debent ſequeſtrari,eſt text. celebris & peregrinus in l. fin.ad l.Iul.laiæ maieſtatis,& ibi per Bald.& tene menti. Et quòd dominus poſſit ad manum ſuam feudum pro iuribus non ſibi red ditis ſeu ſolutis ponere, vide tradita,& ſcripta per egregium virum dominum Nicolo. Boër. in §.13.de conſuetu.feudi. Et an poſſit vaſallus priuari feudo ob ceſſationem triennalem ſolutionis, vide vltra allegata per dictum domi. Boër. Id quod not. Bald.in ca.ſi duobus.de re iud.& in c.quę in eccleſiarum. in 5.col.extra, de conſtitu.& tenet ipſe quòd ſic. Coutrarium tenuit Ioan.de Imola.in c. s. 20.colum. extra, de feudi. cui applaudit dominus Iaſ.in l.2.colum.13.verſ.Quartò quæro quid in feudo.C.de iur. emphy. breuiter, licet in hoc punctulo ſit varia Doctorum opinio,tamen eſt textus in li.feudorum,tit.quę ſit prima cau.benefi.amit.ſed non eſt alia iuſtior cauſa beneficij auferẽdi, quàm ſi id,per quod beneficium datum fuerit, hoc eſt,ſeruitium facere recuſauerit: quia beneficiųm amittit. iſte textus literalis illius verſiculi. cui Apollo ipſe reſpondere non poſſet, ſi viueret. faciunt not.in l.1.C.de condi.ob cauſam datorum. Peculiare eſſet videre quid in emphyteota, an ob ceſſationem triennalem poſſit expelli?& dic reſolutoriè quòd ſic.intelligo autem de emphyteota priuato.de emphyteota autem eccleſiæ ſufficit tempus biennale. iſtæ ſunt veræ concluſiones Doct.in d.l.ſecunda.C.de iure emphy. & per Docto. in c.propter ſterilitatem.extra, de loc. & cap. peruenit. de cenſi. At cenſuarius ſi per mille annos, vt ita loquar, ceſſaret, quòd cenſum non ſolueret, non propterea re cẽſuali à domino priuari poſſet,quia in cenſuariũ tranſfertur, quicquid iuris eſt penes cõcedentem. pulchrè per Imol.in cap.ad audientiam.in ſecunda colum.extra,de re eccle.non ali.& per Iaſo. in d.l.2.colum.13.verſicu.Iuxta has concluſiones,&c. Vnum tamen nota in practica, quòd ſi Dominus propter iura ſibi non reddita ſayſiat rem feudalem, veluti ex defectu homagij, & vaſallus alteri quem putat dominum,fecerit homagium,poterit eum appellare in garaudum. & ſi ſit quęſtio inter duos, dominos de iure, quia vnus dicit me ſuum vaſallum: alter autem dominus dicit contrarium: ego vaſallus debeo offerre homagium cui debebitur, & pertinebit in fine cauſæ & tunc manum leuatam mei feudi debeo habere, & de ipſo gaudere tempore proceſſus inter ambos dominos vertentis.not. Bart.in l. litibus.C.de agricol.& cenſi.libr.11. Sic vidi iudicari per clariſsimum dominum magiſtrum Gulielm. Cireau Turoniæ iudicem in cauſa mota inter dominum Baronem mazeriarum ex vna parte,& dominum Sauary ad cauſam feudi Delannay, quòd tenebat domina

De emphy teota.

mina de Pareyo, & illa iudicis sententia fuit per supremæ curiæ arrestum confirmata.

Et autres causes raisonnables.

¶ Id amplifica: si vasallus forte rachaptum ratione suæ vxoris debitum domino persoluere nolit.

Peult & doit faire exploiter, &c.

¶ Nota quando ista verba Potest & Debet simul junguntur: tunc necessitas inducitur de iure scripto, pulchre per Ias. in l. Gallus. col. 3. de libe. & posth. ff. verbum autem potest regulariter necessitatem non inducit, l. sæpe audiui cæsorem. de offi. præsi. ff. ibi in tex.

Iusques a ce quilz ayent reblandi.

¶ Scilicet per prestationẽ fidelitatis & homagij, & solutionem rachaptus, seu iuris aonuti.

XVI. ARTICLE.

Toutesfoys pour adueu non baille a iour: pour la premiere iniunction le seigneur ne pourra saisir aussi par commission generale, ains ont este abrogees & defendues icelles commissions generalles, & declarees nulles: Et ne pourront lesdictes saisies estre faictes sans declarer particulierement les causes desdictes saisies.

¶ Sequitur in textu.

Toutesfoyes.

¶ Hic est nouus articul. & bonus, ex quo not. illum tritum. quod nimia generalitas reprobatur. cap. ad hæc. extra, de rescrip. cum similibus.

Abrogees.

¶ Scitis quod abrogare, est in totum tollere. derogare est sicut contradicere. & an valeat seu possit sumi argumentum à iure abrogato, hic non pono, cum non sit speculationis nostræ. Et nota vnum magnũ verbum Ange. in l. si in rem. de rei vendi. ff. vbi vult, quod si vasallus non det declarationem seu aduoamẽtum: nec de re feudali faciat fidem, quod dominus potest eum expellere: & diximus plẽ in articu. 1. suprà eo. titu Sed de consuetudine nostra, quæ tota benigna est. sicut & illius conditores erant benigni: vides quod pro aduoamento non dato pro prima iniunctione non fit rei feudalis sequestratio.

Par commission generale.

¶ Istud est verum quod commissiones generales prohibentur dari iudicibus, cum sit diuersitas in locis. Secus autem si daretur commissio pro feudo multis terris composito saysiendo, quia hæc commissio non est generalis, ar. l. possideri. cum sua materia, de acq. vel amitten. pos. ff. in princ.

XVII. ARTICLE.

Et doit ladicte saysie estre signifie a la partie qui sera, ou fief, ou a son domicile, s'aucun en ya. Et si non par opposition de brandon en saysie de heritaige. Et en arrest & saysie de rente signifier ladicte saysie ou arrest, a la personne du subiect, ou a son domicile, s'aucũ en a en ladicte seigneurie. Si non, a la personne du debteur de ladicte rente. En baillant es cas dessus dit larrest, saysie, ou commission par escript au debteur: & au commissaires commis, au regime & gouuernemẽt desdictes choses saysies aux fraiz dudit seigneur sauf, a le recouurer sur son subiect.

¶ Sequitur in textu.

Et son domicelle.

¶ Id est, vbi larem fouet, & maiorem partem fortunarum suarum, & vbi dies festos celebrat. l. 2. C. vbi senato. vel clarissi. & capit. dilectus filius Saracenus. extra, de rescrip. & l. assumptio. ad munici. ff. potest tamen habere quis domicilium in duobus locis, si in vtroque æqualiter se collocat. De isto domicilio, & originis, & habitationis, & an quis primò debeat citari seu adiornari ad personam, quàm ad domicilium, scripsi multum diffusè in glossis, quas edidi super nostro stylo in titu. 1. in articul. qui incipit.

Tous adiournemens, &c.

¶ Es in titulo retractuum.

Commissions par escript.

¶ Aduertatis rogo vos, quia etiam in puncto iuris, quamuis scriptura non sit de necessitate, attamẽ licentia iudicis de intrando in possessionẽ nõ potest probari, nisi per instrumẽtum seu scripturã, & non per testes. ita Bar. in l. fi. C. de edic. di. Adria. tol. Bal. in l. 2. in 2. col. C. de iur. emphy. Ias. in l. pactum q bona fida, quã legit cum l. cum proponas. C. de pac. Ita etiã in proposito dico scripturam esse de necessitate. sicut etiã patet in text. casus autem in quibus scriptura sit de substãtia, vide in c. 1. de censi. lib. 6. & per Bart. in l gesta C. de re iud. vltra quos adde vnum singulare, & mẽti tenendũ, in quo requiritur scriptura s. quando quis vult facere executionem personalem, vt aliquem capere ad corpus. Bal. in c. cum parati. in 2. col. extra, de appel & l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. per tex. in l. missi opinatores. de exacto tributorum, lib. 10. C. & l. defensionis facultas. C. de iu. fisci. etiam lib. 10. Est item alius notabilis casus, in quo requiritur scriptura, videlicet in magnis priuilegiis, ita singulariter Bal. in c. constitutus. in fi. extra, de rescrip. Sed quid si ista quæ in puncto iuris vel cõsuetudinis requirũtur, essent deperdita, an tũc possent probari per testes, vt in casu nostro? pone cõmissionem deperditam, an possit probari per testes? Dic q sic, secundum Bart. in l. 1. de bon. pos.

Licentia iudicis de intrando in possessionẽ non potest probari, nisi per instrumentũ seu scripturã.

pos. secundum tabul. Bald. in l. emancipatione. de fide instru. C. Salic. in l. litigatoribus. C. de appel. & Ias. in d. l. pactum, quod bona fide. C. de pact.

XVIII. ARTICLE.

Aussi peut prendre & saysir par default de homme, ou de hommaige non faict, & peult leuer, ou faire prendre & leuer a son proffit, le reuenu dicelles choses, par sa main ainsi, que bon luy semblera, & iusques a ce quil ayt homme quil luy ayt fait son hommaige, ou que ledict subiect se soyt mis en ses respitz.

Aussi peut prendre & saysir.

¶ Ecce quomodo Consuetudo nostra tam facilè hæc saysimenta permittat, quæ & aliàs omni iure sunt vsquequaque prohibita. non negó tamen quin iudex ex officio suo nobili, cum videt futuras partium rixas: vt, cùm homines vadunt armati ad possessionem aliquã, tunc quia boni iudicis est obuiare malis & scandalis, potest ex officio suo nobili rẽ ipsam sequestrare apud tertiũ. & exigere probationes à partibus super possessione: & secũdum exitũ probationis ꝓcedere. ar. l. equissimũ. de vsufru. & l. in venditione. de bo. auct. iud. pos. quia iudicis officiũ latissimũ est, vt l. 1. de iu. om. iud. ff. c. 1. de of. or. extra. l. senatus. de of. prę. Ità pulchrè tenet Panor. in c. dilectus. extra, de seque. pos. & fructuum. Item potest res sequestrari, cum quis dilapidat fructus, & d. c. dilectus. Item, cum appellatur ab executore rei mobilis, quia præsumitur appellare causa impediendæ vtilitatis sentẽtiæ: ita cum persona, à qua res petitur mobilis sit suspecta: tunc res sequestratur. l. fideius. §. vl. qui satisdar. cog. ff. vbi Ias. ille plurima verba lapida effundit. Et dicitur suspecta persona quatuor modis: primò, quia non possidet immobilia: secundò, si possidet, tamen possidet pauca: tertiò, propter malos mores: quartò, quia prius male administrauerat, & sufficit vnum istorum secundum Bar. in d. l. si fideiussor. §. fit sequestratio si timeatur de dilapidatione. l. imperatores. cum ibi no. de ap. ff. vel cum quis ꝓclamat in libertatẽ. l. 1. C. de asser. tol. vel si vellet possessiones deserere. l. vlt. C. de agric. & censi. vel si maritus vergeat ad inopiã, tũc sequestratur dos. l. in rebus. & l. vbi. C. de iu. dot. colonne si maritus esset effectus furiosus, Itẽ, si timetur de sæuitia viri, & non potest caueri, c. literas. de resti. spol. extra. Itẽ fit sequestratio, cum sponsa timetur corrũpi. c. cum locũ. extra, de spons. quem casum ego practicaui iudicando nuper ꝓ defuncto Dño de Motha. super Indriã contra quendã. Item fit sequestratio, cum aliquid ablatũ est ei, qui est de familia iudicis. l. senatus. de offi. præf. vrb. vel etiam propter rei contumaciam. c. 2. extra, de dol. & contu. Item fit sequestratio in casu, cle. 1. de sequast. Item quando voluntate partium fit sequestratio. l. interesse puto. de acq. vel amit. pos. ff. vel etiam propter contumaciam, vel impotentiã non cauentis de collatione bonorum facienda. l. 1. §. si frater. de colla. bo. ff. Item etiam, si perdatur vendendi commoditas. l. si oleum. de dol. mal. ff. pone. quod si cõtentio de vna re venali, cuius sit, & quilibet dicit se possidere. poterit enim tunc iudex lite durante, illam rem deponere, vt interim vendatur, & precium cõseruetur in euentu litis. Item etiam propter scandalũ, ne partes veniãt ad arma, vt sup. dixi, vt d. l. equissimũ. de vsuf. ff. Et insuper nota mellifluum verbum, quod est de ꝓpria bursa (vt ita loquar) Dom. Host. in d. c. dilectus, quod si sunt aliqui homines qui conquerantur de aliquo tyranno, vel tyranide dñi, & probabiliter timetur, ne dñs sæuiat in illos: tũc bonus iudex facit eos assecurari, si potest aliàs, pendente lite faciat eos sequestrari, ar. de of. præf. vrb. l. 1. §. quod autẽ & isti, de his qui sunt sui, vel alieni iuris. §. sed dominorũ. Idem dicit ibid. Pan. cum religiosi conqueruntur de suis prælatis, ar. c. ex parte. de atecu. ext. aliàs istis omnibus cessantibus saysimenta sunt omni iure prohibita. l. vni. vbi Bal. & Sal. de prohi. seq. C. & d. c. dilectus. Et ad impedienta saysimenta est remedium scilicet per dationem fideiussoris, secundum quod notat Bart. in l. litibus. C. de agri. & censi. vide quæ scribo infrà, eo. art. 54.

Hic pulchrè vide casus sequestri.

Et quando possessor dicitur persona suspecta.

Verbum ꝓprium Hostien. Do.

XIX. ARTICLE.

Et en saysie faicte par default de hõme, ou de hõmaige non faict selon la coustume de pays: Lappellatiõ, au opposition, ne suspẽdera ladicte saysie: Et sera au choix dudit seigneur de leuer, ou faire leuer lesditz fruitz en sa main, ou les faire leuer par cõmissaires. Et en chascun de ses deux cas fera lesditz fruitz siens iusques a ce quil ayt este resplẽdy. Sinon que ledit subiect informast prõptement ledit seigneur, ou ses officiers, auoir faict ladicte foy & hõmaige: ou auoir reblandy deument, ou que ledit vasal desauouast tenir les choses de luy.

Et en saysie.

¶ Hic est nouus & mirabilis articulus, & grãdi digito notandus. nam habes ex arc. nostro sublatam appellationẽ. Ideo pro limitando textu & enucleanda materia quæro, quis tantam habeat potestatem; quod possit beneficium appellationis tollere? Dico quod in spiritualibus nemo poterit appellationem remouere, nisi Papa. no. in c. 1. de rescrip. & c. super quæstionum. de off. dele. extra, cum infini. iuri. Item potest princeps noster, qui nullũ in superiorem recognoscit. c. vulgato per venerabilem.

Appellationẽ quis potest tollere seu remouere.

qui

qui sl. sunt leg. secundum ꝙ no. Bar. in l. I. ff. à quib. ap. non licet. Et est ratio, quia nullus alius poterit tollere iuris dispositionē. maximè fundatā super iure naturali: cum appellatio sit quædam detentio. c. suggestū. de ap. no. in d. c. super quæstionū. & in cle. pastoralis. de re iu. in cle. Et aduerte à me in hac materia cū sim in ea aliqua bona verba scripturus. Prima cōclusio est: licet appellatio p principis rescriptū, vel, p alicuius statutum tollatur nō tamen pōt facere quin per viā querelę iniustitiā suam prosequi volens audiatur. ista est sententia DD. in d. c. I. ext. de rescrip. & in infinitis locis. Secunda conclusio: appellatione remota per statutū, omnis effectus appellationis videtur esse remotus, sicut si in rescripto remoueretur. c. pastoralis. de appel. cum ibi no. & Abb. in c. ad reprimendā. de off. ord. 4. col. Scitis autem (ne paralogizemini) duplicē esse appellationis effectum, suspensiuum videlicet, & deuolutiuum. Fallit in censura appellatio, suspensiuum nō habet effectum. Panor. in conti. Rub. d. appel. c. per tuas. de sen. excom. & Abb. in d. c. ad reprimendā. Tertia conclusio: appellationis remotio facta in rescripto operatur vires, secundum naturam causæ cui adiicitur: quia si appellatio remouetur, in causa correctionis intelligitur, nisi superior modum excedat. vt in c. licet. de offic. ord. & c. reprehensibilis. de appel. Quarta conclusio: clausula. appellatione remota, nō impedit appellationē ex notorio grauamine interpositam, gl. & DD. in c. ex cōquestione. de resti. spol. Quinta conclusio: appellationis remotio in certa causa non tollit facultatem recusandi iudicem ex iusta causa. vt in c. postremo. cum ibi tra. de appel. & ibi Io. And. & Abb. Sexta conclusio est, ꝙ conclusa appellatione remota operatur vires suas respectu partium, non autem respectu tertij cōparentis pro interesse suo c. super eo. de off. deleg. ideo cum appellatio remoueatur per cōsuetudinem nostrā, non videtur, nec cēsetur esse remota respectu tertij pro interesse suo comparentis. facit gl. in l. creditor. ff. mand. Io. de Imol. in Cle. I. de re iudi. Hæ sunt notabiles conclusiones, quas gustabis. Aduerte tamen ad vnū singulare, quando dixi in censura excommunicationis appellationē suspensiuum non habere effectū. tamen appellatio extra iudicialis facta ab eo qui timet iniustè excommunicari, impedit excōmunicationē postea latā, & eam annullat. DD. in c. cum dilectos. de relig. do. q̄d est optimè notādū. Recreationis gratia nūc formabo duas paruas quæstiones. Prima, an à grauamine futuro licitū esset appellare? respondi distinguendo, aut loquitur de futuro grauamine iudiciali. aut extraiudiciali. primo sanè casu non est licitum appellare à futuro grauamine, nisi tale grauamen esset cōminatum saltem per no. in c. I. de dila. C. Secundo quidē casu, secus: Abb. in d. c. I. de dila. & DD. in c. cum cessante. facit c. vt debitus honor. de appel. & c. inter cætera. eo. tit. ꝙ autē dixi à grauamine futuro appellari non posse, nisi saltem sit grauamen comminatum: Id limita, nisi præcessissent aliqua grauaminis indicia, gl. no. in d. c. inter cætera. super verbo appellationem, in fi. Secunda quæstio per statutum styli Turonensis habetur, ꝙ appellandum est illico. lata est contra aliquem conditionalis sententia, an ly illico est tempus appellandi, currat à tempore sententiæ promulgationis, an à tēpore designatæ in sententia conditionis. Super hac quæstione vera resolutio est, ꝙ à tempore promulgationis sit appellandum, non autem à tempore aduenientis conditionis: quia etsi sententia non possit dici effectualiter res iudicata, nisi adueniente conditione, tamen cum iudex incontinenti talem profert sententiam conditionalē, me grauat, & sic debeo incontinenti appellare. Ista est conclusio Abbatis in c. præterea. de appel. in 5. colum. quam nota.

Pulchra conclusio est hæc quarta. *Bona conclusio.* *Appellatio extraiudicialis impedit censuram.* *Quæstio.* *An à futuro grauamine sit appellandū.* *Quæstio.* *De sententia conditionali & eius appellatione.*

¶ Sequitur in textu.

Reblandi, &c.

¶ Quæro, quid sibi velint hęc verba, dic. ꝙ secundum nostrę consuetudinis mentē impor tant solutionē iurium, vel terminū solutionis eorum tibi à domino concessum. An autē in puncto iuris sit licitum alicui blādiri? dic ꝙ non, l. blanditus. C. de fideiuss. & mandatori. vbi est pulcher text. & l. non est enim consentiendum. de inof. test. ff. Nota tamē ꝙ licitum est vxori blandis verbis prouocare virū, vt eam instituat, & econtrà, & idem in quocunq; alio. vt l. fi. C. si quis aliquē testari prohibuerit vel coēgerit, & ibi Pau. de Ca. Sal. & Ias. præsertim vbi tales blanditiæ detrimentum alterius non tangant in iure iam quæsito. hinc dicit no. Ang in d. l. fi. ꝙ aliàs fuit iudicatum Perusij, dum ipse esset vicarius episcopi & aliquis testator primo fecisset testamentū in quo instituerat hæredes quosdam religiosos, vel Conuētum. Et quidam agnati tantum sibi persuaserunt dicentes, ꝙ erat malefactum instituere dictos religiosos, quia talem hęreditatem conuerterent ad malum: & ita fecerunt quòd eos instituit, dicit, fuit iudicatum, quòd tales religiosi obtinerent successionem per prædicta. quod est summè notandum. Et vide de iuuene diuite, qui fuit dolo inductus ad intrandam religionem, vt religiosi eius bona non habeant. Panor. in ca. præterea. extra, de officio deleg.

An sit licitum alicui blandiri.

XX. ARTICLE.

Apres que ledit seigneur aura saysi aulcun heritaige par deffault de hoir, ou comme vaccant. Et il laura tenu & possede, ou aultre de par luy par trente ans, deslors en auant il en sera & demourera seigneur proprietaire & domanier.

Apres que ledit seigneur, &c.

¶ Sequitur in textu.

Ou

Ou comme vaccant,&c.

¶ Hic habes apertè dominum poſſe ſayſire bona vacantia, bona dico immobilia ab ipſo tenta, aliàs non video, quia fundatur de iure, per l.1.& 2.C.de bo. vacanti.& l.vacantia, eodem titu.

Ou aultre de par luy.

¶ Quia ille poſsidet, nomine cuius poſsidetur.l.quod meo nomine.de acq.vel amitten. poſ.ff.cum ſimilibus.

Par trente ans,&c.

¶ Ad hoc faciunt not.per Doct.in c.vnico.de vſu Mediolanenſi, ſecundum quoſdam lib. feudorum.

Et domanier.

¶ Iſtud ſuperfluit propter verbũ *proprietarie*, & breuiter articulus iſte eſt de indubitabili.

XXI. ARTICLE.

Et cõmencera ledit temps de trente ans, du iour de la ſayſie faicte deſdictz heritaiges. Toutesfoys ſi ledit ſeigneur auoit fait bannir iceulx heritaiges, eſtans en ſon fief par les editz de huytaine, quinzaine.& quarantaine, ſelon ce qui ſera declaire en larticle ſubſequent, deſlors en auant il ſera les fruictz deſdictz heritaiges ſiens, ſans ce quil en ſoit tenu faire aucune reſtitution a ſon ſubiect venant au dedans de trente ans le reblandir, ſelon ce quil eſt cy deſſus eſcript. Et en ce cas ne ſera tenu ledir ſubiect payer aucuns arreraiges de rente, ou debuoirs deubz pour raiſon deſdictes choſes eſcheues du temps paſſe. Et ſi ledit ſeigneur nauoit fair faire leſdictes banniens ainſi que dit eſt deſſus, & le ſubiect venoit au dedans de trente ans, en ce cas leſdictz heritaiges ſerõt renduz audit ſubiect auecques les fruictz diceulx. En reblandiſſant deuement cõme deſſus, & payant les arreraiges des rentes & debuoirs deuz du temps paſſe, auecques les loyaulx couſtz & miſes.

¶ Sequitur in textu.

Et en cas ne ſera tenu ledit,&c.

¶ Non poſſum colligere maximos vel vberes fructus in ortulis, in quibus arbores pomiferæ non pullulant. Sic in propoſito hic articulus, licet ſit verboſus, nullis aut modicis vtilitatibus eſt refertus. Ex illo ſolum nato quòd buna ſunt cauſæ lucrandorum fructuum.

Sans ce quil en ſoit tenu faire,&c.

¶ Iſtud ſuperfluit. quia dictum eſt quòd dominus facit fructus ſuos.

Payer aucuns debuoirs du temps.

¶ Hic, ſi põderetur, eſt ſingularis paſſus. quia ſi intelligas ſubditum non debere ſoluere arreragia, etiam qui non ſunt ſui temporis, tunc articulus eſt notabilis. Pone exemplum in feudo meo de bigeõ, q̃ eſt mihi cum fratre commune. Habeo ruſticum tenentem coloniã annuo ſub cẽſu. ruſticus, ſex anni ſunt q̃ mihi deueria nõ perſoluit. moritur ruſticus relicto filio, qui filius cœpit vagari per quindecim vel viginti annos, facio banniri coloniam per & ſecundũ edicta conſuetudinis, reuertitur filius ad lares paternos, & mihi vult blandimenta debita offerre, reddo ſibi coloniam, & quia tempore ſaiſimẽti percepi fructus, nihil à filio peto de cenſu pro tẽpore ſaiſimenti. ſed pro retroacto tempore, ſcilicet pro tenuta patris ſui, qui mihi debebat arreragia ſex annorum in tempore mortis ſuæ, volo quòd filius ſoluat, tunc: ſi ponderetur conſuetudo, videtur quòd filius ſit etiam de illis arreragiis paternis quitus & liberatus, cum conſuetudo indefinitè loquatur. Et ſic illam intelligo, vt lex ſit de dubitabili. Scitis enim quod leges debent eſſe de dubitabili, text.ſing. in l.ancillæ ſubtractæ.C.de fur.& ſer.corrup. ideo dico filium ad nullum debitum teneri, vt etiã conſuetudo aliquid addat iuri cõmuni, quia ſi ſolũ intelligeremus filium eſſe quitum & liberum à deuerio quod euenit tempore ſuo: Iam lex eſſet ſine dubio, & conſuetudo nihil adderet iuri communi, cùm exploratum ſit, me non poſſe petere deueria temporis ſaiſimenti. cum illo tempore perceperim fructus, quos feci meos. Et enucleati iuris eſt, actionem & paſsionẽ non poſſe eſſe ſub eodem ſubiecto. l. debitori.C.de pac.& ibi DD.l.pro hæreditariis.& l.ſi adulta.C.de hære. actio.cum ſimil multis. Id crederem procedere tantũ, vbi fructus deuerio patris ruſtici & filij reſponderent. at vbi eſſet inæqualitas, quia non correſponderent fructus ipſi duplici deuerio, ſcilicet patris & filij, quia fortè tempore ſaiſimenti & abſentiæ filij fuit grandis in colonia ſterilitas: non video tunc cur debeat prætextu ſaiſimenti dominus feudi in bona cõſcientia ſuo deuerio fruſtrari pro retracto tempore. argu.l.quod fauore.C.de leg.& conſti.prin.

Lex debet eſſe de dubio.

XXII. ARTICLE.

Le bas iuſticier a droict de faire bannir les heritaiges vacans en ſon fief par ban de huytaine, quinzainne & quarantaine, par ſon ſergent. Et ſe doibuent faire leſdictes bannies hors lieu ſainct, deuant la porte de legliſe parrochiale, ou les choſes ſont aſſiſes a liſſue de la grant meſſe à iour de dimenche, ou autre feſte ſolennelle en reque-

requerant cōge, ou obeissance au seigneur du fief dudit lieu ou sont faictes lesdictes criees, ou a ses officiers iasoit ce quelle ne luy soit octroyee.

Le bas iusticier.

¶ Duo mirabilia ponit hic articulus. Primū quòd bannum possit fieri die Dominico per seruientem, cum illo die vox præconis silere debeat. l. dies festos. C. de feriis. Nec dicas quòd ibi loquatur de seruiente, & de materia contentiosæ iurisdictionis: quia ibidem loquitur de præcone, & pondera istud verbum, de præcone. quia non dicit de seruiente. & licet videatur text. de præcone, in Auth. qui semel. C. quomodo & quando iudex, &c. tamen Bart. post glo. in l. 2. ff. de in ius vocan. intelligit etiam de præcone præconizante per vrbem vel oppidum. Cuius vox silere debet die Dominica. per d. l. dies festos. aliàs istud superflueret, quod dixit, præconis vox horrida silescat, cum iam dixerit, nulla quen quam vrgeat admonitio, & iter fit, taceat admonitio. quæ dicta sunt intelligenda de seruiente in materia contentiosa admonente. Sed cùm dicit præconis vox horrida silescat, intelligo de præcone etiam bannia præconizante. aliàs superflueret, quod non est dicendum, cùm nihil sit in iure superfluū. Aut dicendum est, quod imperator ter vnum dictū repeteret, quod est aliqua tenus fatendū, præsertim quòd repeteret in eadem l. accedat. l. 2. C. de dig. lib. 12. ergo est mirabile quòd in die festo fiat istud bannum. Secundum mirabile, ꝗ istud bannum fiat etiam in alieno feudo, petita tamen venia, licet non obtenta. Ideo cum conderentur consuetudines, dicebam probabilius fore, vt hęc banna tempore feriato non fierent, sed in die mercati forte, vel in die executij, iurisdictionis, scilicet in die quo iudices pro tribunali sedent. Sed exauditus non fui. non est ergo amplius disputandum, cùm iam istæ consuetudines sic institutæ sunt. c. in istis temporalibus, dist. 4.

XXIII. ARTICLE.

Et si aulcun brise la saysie dudict seigneur, il pourra faire applegemēt sur saysine brisee contre celuy qui aura exploite par dessus sa main: Ou faire cōuenir a sa court par deuant son suzerain, pour en auoir reparation & amende.

¶ Sequitur in textu.

Et si aucun brise, &c.

¶ Hic patet quantopere reuerentia sit ipsis iudicibus, & eorum actis exhibanda, facit cap. vt debitus ho. extr. de appel. & l. omnem honorē. C. quando ꝓuocare nō sit necesse, quia vt alibi lepidè inquit Iason, reuerentia quæ debetur magistratui, est de iure quasi natura li, ita dicit egregie in l. 3. C. de in ius vocando. attendite paulu lum ad me rogo, & obtestor vos. Nam dicit Bal. vnum perquam singulare verbum in l. si quis id quod iurisdictionis perpetuæ causa, de iu. om. iud. ff. post Dy. per eundem ibi allegatum, quòd vbi offenditur iurisdictio iudicis, semper quilibet de populo pōt agere pro iurisdictione offensa seu læsa. ¶ Sequitur & refert Ias. etiam in d. l. si quis id. Et licet consuetudo simpliciter loquatur de illo qui fecit brisiamentum: intellige tamen etiā de eo, qui fecit fieri similiter, quia pœna statuti punientis facientem malefìcium habet & locum in fieri faciente, Lud. Roman. in l. is qui pro emptore. de vsuca. ff. Ioan. de Imola, in l. si seruus. §. prætor. de acquir. hæred. ff. Albe. de Rosa. in quarta parte statutorum, quæst. 55. aliquid per Bart. in l. quemadmodum. de agri. & censi. facit text. notabi. in l. si quis in graui. ad Syllanianum. ff. quod est signanter notādum, ita dico quòd quamuis consuetudo loquatur per dictionem masculini generis dicendo,

Pœna statuti in faciente habet locū in fieri faciente

Et si aucun brise, &c.

¶ Quod idem intelligendum est de fœmina, & sic consulebam contra quandam domicellam, quæ læserat saisimentum cuiusdam domini feudi. Et quòd masculinum comprehendat fœmininum in materia pœnali, & odiosa, firmant Paul. de Castro in dict. leg. si quis id. Barto. in l. prima. de verbo. signi. gl. in l. si proponas. in fin. C. de transa. Iason in l. si quis maior. C. de transact. Docto. in l. quicunq;. de ser. fug. & gl. in c. generali. de elect. & Doct. in constit. si quis in tantam. C. vnde vi. Etiam masculinum comprehendit fœmininum in materia pœnali in statutis, vt in casu nostræ consuetu. vnde si statutum disponat, ꝗ nullus vadat de nocte sine lumine: cōprehendit etiam fœminas, secundum DD. in d. l. quicunq;. & Imol. in l. si constante. §. fin. solu. matri. ff. vbi tenet quod statutum puniens violentiam cum armis, comprehendat fœminas. Plus est, quia etiā in Rescriptis masculinum comprehendit fœmininum. Doct. in ca. significauit. de rescrip. Idem in priuilegiis, secundū Bal. in c. ad audientiam. in fi. de rescri. Et hoc vbi ratio est indifferens, etiam si materia esset correctoria, Ias. & Raph. Commensis in l. Gallus de liber. & posthu. ff. post glos. ibidem positam, & in d. l. si quis id. pulchrè per Paul. de Cast. hoc verum, nisi statutum loqueretur per vocabulum pręcisæ masculinę significationis, puta, diceret, si aliquis vir læserit saisinam domini, puniatur de saisina rupta. Nam tunc fœminas non comprehenderet, Bald. in c. licet vniuersis. extra. de testi. Sed quamuis, vt prędiximus, masculinū fœmininum comprehendat in supradictis, non tamen in contractibus, quia imputandū est contrahentibus, quare legem apertius nō dixerint: vnde, si aliquis acquisiuit emphiteosim pro se & filiis suis, non cōprehenduntur fœminæ, Ludo. Rom. in l. 2. col. 17. de verbo.

Masculinū comprehendit fœmininum & econtra, in casibus hic enumeratis, nisi præcisè loquatur per verbum masculinæ significationis.

Quid in materia pœnali.

Quid in statuto.

Quid in rescripto.

Quid in materia correctoria

Quid in statuto vocabulo masculinæ significationis præcisè vtente.

Quæstio.

Quid in cõtractib. ex liberalitate procedẽtibus ƕt aïnatio & feudum.

De ruſticitate excuſanda.

oblig. Imol. in l. quod dicitur. eo. tit. Iaſon in d. l. ſi quis id. quicquid dicat Salicet. in l. 2. in 17. q. C. de iure emphy. Et in contractibus ex liberalitate procedentibus bene maſculinũ fœmininum comprehendit, cum in eis ſit latior interpretatio, & ſic ceſſat ratio l. veteribus. ff. de pact. quod perpetuò menti reponas. Sed pone ruſticum ignorare ſayſimentum, & neſcit intelligere quid ſignificet appoſitio brandonis, quæ appoſitio ſayſimentum denotat, & ruſticua leuat fructus: quia faiſimentũ non fuit ad perſonam illius nunciatum: quæritur an ruſticus puniatur pro ſaiſina rupta, cùm ipſe bene paratus exiſtat iurare ignorantiam, & quòd neſciebat quid ſignificaret ille brando. Credo iſto caſu ruſtico parcendum eſſe, cum ruſticitas excuſet à dolo, & ab ignorantia iuris, ſecundum Doc. in d. l. ſi quis, id quod iuriſdictiõis perpetuæ, ſicut etiam in ſimili dicimus ruſticum excuſari à præſumpta fraude vſurarum. Bal. in l. cum allegas. C. de vſu. Hinc ibidẽ infers Fulgo. quòd ſi ruſticus emat fundum cum pacto de retrouendendo, non cẽſebitur contractus vſurarius. Item ſi ruſticus deponens teſtimonium ſit ſibi contrarius non tamen poteſt puniri per iudicem de falſo, niſi appareat, quòd ex malignitate falſum depoſuerit, ſic circa hoc iudex debet multum aduertere, ſecundum Angel. in §. & licet. in Autben. de teſtibus. Sed vbi ruſticus eſſet ſagax & quadratus, non ſic excuſaretur. gl. in l. Atlethæ. de excu. tut. & Iaſon in d. l. ſi quis. Item non excuſaretur ruſticus ſi clam ſaiſinam læderet. quod tene menti. glo. in l. 1. & ibi Bal. C. de interdi. matri. Et quia nuper dixi, ꝙ pœna ſtatuti punientis facientem delictum h.bet locum in fieri faciente, id intelligite, quando agitur de pœna regulari, iuxta qualitatẽ delicti imponenda, vel quãdo ſtatutum loquitur in rem. puta, quia dicit ꝙ pro homicidio vel vulnere imponatur talis pœna: tunc tale ſtatutũ comprehendit etiam mandantem, aut loquitur in perſonam: quia dicit, ſi quis fecerit homicidium, tunc non comprehenditur mandans Bart. in d. l. ſi quis id. Bal. & Sal. in l. non ideo minus. C. de accu. ſed certè etiam in caſu noſtro mandans ſaiſinam domini infringi, credo quòd contra eum agi poſsit modis in conſuetudine declaratis, & ſic fuit ſemper practicatum. & bene facit gloſ. not. in cap. ſicut dignum. extra. de homicid. & ibi Ioan. Andr. & Abbas, & eſt doctrina Bart. in l. quemadmodum. C. de agri. & cenſitis.

XXIIII. ARTICLE.

Et le maniere de reblandir ſon ſeigneur eſt telle. Celluy qui a droict en la choſe ſayſie, doibt venir deuers le ſeigneur, ou a ſon ſeneſchal, ſcauoir la cauſe de ladicte ſayſie, & ſil reſpond que ceſt pour debuoirs non payez. Et le ſubiect luy face offre de les payer, & requiere la deliurance, la main luy doibt eſtre leuee. Et ſi le ſeigneur demãdoit plus grant debuoir, que debuoir couſtumier ſelon le fief en luy faiſant offre de luy payer ledit debuoir couſtumier, ou plus grant debuoir que tel que ledit ſubiect confeſſera, & bailler pleige parlant de eſtre a droict de loultre plus, en ſe oppoſant pour ledit oultre plus. Ledit ſeigneur, ou ſon dit ſeneſchal le doibt receuoir, & leuer ſa main miſe en luy baillant pleige, parlant de ſa terre, ou de la terre de ſõ ſeigneur ſuzerain, en faiſãt par luy ſubmiſſiõ en la court du ſeigneur dõt procedera ladicte ſaiſie.

¶ Sequitur in textu.

Le main luy doibt eſtre leuee.

¶ Iſtud eſt de iure: quia licet ex forma legis vel ſtatuti fructus debeant ſequeſtrari: ſi tamen ille, contra quem agitur, vult dare fideiuſſorem de reſtituendo omnes fructus, nullo modo peruenitur ad ſequeſtrationem, ita Angel. in l. litibus. in ſi. C. de agri. & cenſitis.

En baillant pleige parlant.

¶ Sed quid ſi fideiuſſor fuerit mutus, quem vaſallus velit dare, eſt tamen opulentus & locuples, Quæritur illo caſu, quid iuris? Mihi reſponderes hæc verba quæ refert gloſſ. ſingularis in cap. vno. § mutus. Epiſcopum, Abbatem vel Abbatiſſam, vel domum plebis feudum dare non poſſe. ibidem inquit gloſſ. celebriter amice nimiam ſubtilitatẽ ſequutus es. Ideo loquela tua à iudicibus eſt ſpernenda. Et pro prima parte quòd talis datio fideiuſſoribus non ſit ſufficiens in caſu noſtræ conſuetudinis, adducitur textus noſter, qui vtitur iſto participio.

Parlant, &c.

¶ Sed verum eſt dicere, quòd mutus non loquitur, igitur. Secũdo adducitur lex prima. in princi. de verb. oblig. ff. vbi notatur quòd ille dicitur propriè loqui, qui præſentialiter loquitur. & qui mittit epiſtolam, non dicitur propriè loqui. vt ibi per Doct. facit egregium verbum Bartol. qui dicit ſignanter, quòd ſtatutum ciuitatis prohibens quòd forenſes non poſsint eſſe aduocati, non habet locum tale ſtatutum. Si forenſes mittant vnã allegationem in ſcriptis iudici. Ita refert Bartol. in l. prima. §. aduocatos. ff. de variis & extra. cog. & l. prima. §. 1. de poſtulando. ff. Tertio addocitur textus ſolennis & aureus. in l. quod ſæpe. §. ſi quis amico, de contrahen. empt. ff. vbi prima fronte videtur textus mirabilis, quòd mandans amico eunti peregrè quòd quærat ſeruum fugitiuum venundantem percellentis, quem textum ſępiuſcule allegat Baldus in Authentic. habita. C. ne fil. pro patre. & iſtud facere bene videtur, ſi

optimè

254

optimè ponderetur. Pro parte alia plura adducuntur, quæ singularia sunt. Primo adducitur glos. singularis in c. constitutionem. in verbo, participatione. de sentent. excommu. libr. 6. quæ vult quòd literas excommunicato mittēs, incidat in excommunicationem ac si loqueretur. similis gl. in Cle. si summus Pontifex. de senten. excom. Secundò adducitur cap. vbi periculum. §. nulli. de elect. in 6. vbi prohibitio loquendi cum Cardinalibus in conclaui existentibus pro summi Pontificis creatione habet locum in scribente literas. Tertiò adducitur c. clericus. 31. distin. vbi prohibitus loqui cum moniali secretè, prohibetur etiam mittere nuncium. ergo ex supradictis videtur etiam quòd quis habetur pro loquente, licet verbaliter non loquatur.

An mittēs literas excommunicato sit excommunicatus.

Satis crederam fideiussorem mutum (dum tamē aliàs sit idoneus) ex facultatibus, & conueniendi facilitate admittendum, præsertim si scribere sciat, & se fideiubere velle suum per scripturam declaret: nō est enim tantum inhærendum verbis, ꝙ consuetudinis mens contemnatur. voluit enim domino cautum fore nostra consuetudo: quod satis fit in præsenti casu, cùm est idoneus fideiussor, licet articulatè loqui nesciat. Nunc placet compendiosè & succinctè materiam Fideiussorū perstringere, quę sanè tota est practicabilis.

De materia fideiussorum.

Ideo quæro de quæstione notabili: Hic dicitur, ꝙ vasallus debet dare fideiussorē locupletem, & de terra domini. Pone quòd vasallus est manifestè idoneus facultatibus, & ex conueniendi facilitate. Sicut est in casu meo qui sequitur. Ecce, habeo feudum magni fontis, ratione cuius habeo clarum militē feudatarium meum, qui tenet à me feudum sub homagio & alio deuerio. pone ꝙ recusat persoluere tributa, procedo ad saisimētum sui feudi, ipse se opponit, & petit manum meam leuari, non tamen offert mihi fideiussorē: quęritur cum ille sit manifestè idoneus, quia est homo viginti millia librarū annui redditus, & homo vndiꝗ opibus affluens: an teneatur ad aliquam satisdationem? Est ergo quærere an ille qui ex dispositione legis, vel statuti tenetur satisdare: liberetur à satisdatione, eo quòd sit manifestè idoneus.

An manifestè idoneus teneatur satisdare ex forma legis vel statuti.

videtur primò quòd non, & ista est ratio multum concludens, quia quando aliquid requiritur pro forma, debet forma specificè impleri, quanuis etiam videatur in aliquo casu non necessaria. Ita firmat Bald. in l. 1. de libe. & posthu. ff. facit bene l. à testium. §. si quis ex testibus. ff. de testa. hinc est quòd licet scholaris sit notoriè peritus: si tamen velit doctorari, debet tamen examinari, cum istud sit formæ. Bald. in c. constitutus. 2. in prima colum. de appel.

Scholaris si velit doctorari, debet examinari.

Alia est ratio, quia licet principalis nunc sit soluendo: potest tamen fieri postea non soluendo, & quia nostra interest habere plures obligatos. Dato quod principalis esset idoneus, vt inquit gloss. in l. penult. ne quis eum qui in ius vocatus, est, vi eximat. ff. His tamē non obstantibus credo oppositum, scilicet quòd manifestè idoneus fideiussorem dare non teneatur: quod comprobo subsequentibus fundamentis.

Resolutio quæstionis.

Manifestè idoneus fideiussorē dare non tenetur.

Nam primò facit textus in l. 1. §. si magistratus. de magi. conue. ff. per quem notat ibidem Bal. quòd si ex forma statuti tenetur potestas accipere fideiussores idoneos ab accusato, vel inquisito sub certa pœna, quod excusatur potestas si eos non recepit, quia principalis erat idoneus. facit l. mulier. cum glo. C. de iure dotium.

Singularis decisio.

Secundò adducitur l. legitimos. in princi. & ibi expressius Bal. ff. de legi. tuto. quòd licet lex requirat, quòd tutor legitimus teneatur satisdare, & ibi concurrit fauor pupilli, quod est plus. Tamen, si est honesta persona, releuatur ab onere satisdandi. Tertiò facit text. in l. 1. ver. aut propter amplissimas ff. de custodi. reor. Quartò facit id ꝙ pulchrè volunt Angel. & Imol. in l. prætoriæ. ff. de præt. stipu. ꝙ quando quis tenetur idoneè cauere, quo casu propter verbum, idoneè tenetur dare fideiussores, vel pignora, vt inquit glo. in l. si mandato Titij. §. fin. mandati. ff. certè, si est persona diues, non tenetur satisdare, per l. si quis stipulatus. de ver. ob.

Verbum idoneè cauere intelligitur, cū fideiussoribus vel pignoribus.

Quintò optimè facit gl. not. in l. 1. §. si ita ante. ff. de ritu nu. ꝙ virtus hominis sufficit pro satisdatione, quam gl. extollit Bald. in c. 2. in 5. col. extra, de iud. Sextò facit, quia satisdatio præstatur, vt cautum sit. ergo cessante causa, debet & ipsa satisdatio cessare. c. cum cessante. extra, de appel. in facto quod frustratoriis satisdationibus, siue cautionibus non est vtendum. l. non cogendum. §. Sabinus. de procura. ff.

Frustratoriis satisdationib. non est vtendū.

Septimò facit textus, si bene ponderetur, qui soluit hanc q. in Auth. cui relictum. C. de indi. vid. tol. in versicu si persona est idonea. & ibi Paulus de Castro. Et in hanc partem inclino post dictum Paul. de Cast. & Iason in l. 1. qui satisdar. cog. ff. & hanc partem etiam do. Iason in l. diuortio. §. interdum, versiculo, adde ad idem, solu. matrimo. ff. quod tene menti. vide tamen Bartol. in l. diuortio. §. interdum. vbi dicit, quòd quando verbum, Cautio, profertur à lege siue ciuili, siue prætoria, debet intelligi cum fideiussore.

Secundò quæro, pone vasallum non posse inuenire fideiussorem, habet tamen vnum lapidem preciosum in annulo, qui valet fortè mille aureos, vult hunc lapidē preciosum loco fideiussoris dare, & manum leuatam petere, an bene dicat? credo ꝙ sic.

De eo qui habet lapidem preciosum pro fideiussore.

Nam licet fideiussorem dare teneatur, melius est tamen pignori incumbere quàm in personam agere. Doctor. in d. l. 1. qui satisda. cog. Cy. & Bal. in l. 1. C. de procurat. quicquid dicat Salicet. ibidem. nam, vt dixi, hæc satisdatio fideiussoria, fit ad hunc finem, vt domino sit cautum, sed melius est pignori incumbere, quàm in personam agere. igitur.

Quæstio.

Melius est pignori incumbere, quàm in personam agere.

Item alia ratione videtur, quòd talis habens lapidem preciosum, releuetur & ab onere satisdandi, quia lapis preciosus æquiparatur rei immobili, vt est gloss. in c. tua de his quæ

Lapis præcioſus æquiparatur rei immobili.

ſiunt à præla, ſine conſenſu cap. ergo videtur quòd talis ſit idoneus, ac ſi poſsideret immobilia. Sed de hac quęſtione me remitto ad no. in l. promiſſor. §. conſtitutio. de conſtit. pecu. & in cap. cum aliquibus. de ſen. & re iud. extra, vbi ſi placet, videas. Et vt clarius procedam, tollite has concluſiones ex variis Doctorum ortulis climetes. Prima concluſio, vbi quis eſt manifeſtè idoneus, ſatiſdare non compellitur, cum ſatis cautum ſatiſdationē petenti videatur. Secunda concluſio, res mobilis, condigna tamen & correſpondens loco fideiuſſoris habetur, vbi illa per modum pignoris datur & hæ duę concluſiones probantur ex ſupraſcriptis. Tertia concluſio, propter impotentiam ſatiſdandi ſtatur iuratorię cautioni, firmant Doctor. in d. l. 1. qui ſatiſdar. cog. ff. Quarta concluſio, impotentia ſatiſdandi, & præſtandi fideiuſſores, probatur per ſolum iuramentum. & ita tenent omnes Docto. in d. l. 1. Quinta concluſio, Et ſi in cauſa ciuili propter impotentiam ſatiſdandi ſtetur iuratoriæ cautioni: in cauſa tamen criminali, in qua etiam ſola pœna pecuniaria ingeritur, ille qui non poteſt ſatiſdare per iuratoriam cautionē non excuſatur, ſed in carcerem detruditur. l. 1. & l. ſi quis reum. de cuſto. reo. ff. glo. in § neceſſarium. in Authen. vt nulli iudi. ſecundum Paul. de Caſtro, & Alexan. in dict. l. 1. qui ſatiſda. cog. quod nota in practica, pro partibus formatis. Sexta concluſio, quanuis in cauſa ciuili ſtetur propter impotentiam cauendi iuratoriæ cautioni: ſi tamen cauere debens ſit, vel periurus, vel homo male famatus, tunc non ſtabitur ſuæ iurationi. quia ſemel malus, ſemper præſumitur malus, in eodem genere mali. l. ſi cui. vbi gloſſ. & Bar. ff. de accu. l. non omnis. § à barbaris. ff. de re milita. hinc eſt quod pulchrè dicit Ludoui. Roma. in commento. l. admonendi, in 7. colum. de iureiur. ff. quod ſemel periurus perdit beneficium probandi per iuramentum. & dicit puchrè Iaſ. in d. l. 1. qui ſatiſda. cog. quod iuramentum vilium perſonarum non habet pondus. Septima concluſio, quanquam deficiente fideiuſſoria cautione cauere debens iuratoriam pręſtando cautionem liberetur: attamen, ſi ſe ad cauēdum obligauerit & aſtrinxerit, tunc talis non excuſatur l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. qui ſatiſ. cog. ff. & ibi Paul. de Caſt. Octaua concluſio, licet iuratoria cautio, vt ſupà dictum eſt, in iure admittatur. Attamē vbi agitur de impediendo ſequeſtro, vel de eo reuocando, iuratoria cautio nil operatur. ita tenent do. Anto. Imol. & do. Abbas in c. 1. de ſequeſtra. poſſe. & fructuum. & Alex. in d. l. fideiuſſor. §. fin. qui ſatiſda. cog. quod nota pro terminis noſtræ conſuetudinis: quia tunc iuratoria cautio non videtur ſufficere ad habendam manum leuatam. Nona concluſio. Vbi quis non velet ſatiſdare, & eſt ſuſpectus de fuga. tunc talis ſe non poteſt beneficio iuratoriæ cautionis iuuare. ita Iaſ. poſt Angel. & Imol.

Manifeſtè idoneus ſatiſdare nō compellitur.

Semel malus ſemper &c.

in d. l. 1. qui ſatiſda. cog. Decima concluſio. Vbi ſatiſdatio eſt præſtanda de neceſsitate, & pro ſubſtantia actus, tunc non ſufficit iuratoria cautio. not. in l. filiusfamilias. §. diuus. verſiculo, idem princeps. de legat. 1. & l. conſtante. §. quotiens. & ibi pulchrè per Paul. de Caſtr. ſol. mat. matrimon. ff. Et not. quòd in hac concluſione vſus ſum copulæ quæ requirit concurſum vtriuſque copulati, & hæc omnia ſunt menti imprimenda tanquam quotidiana. Nunc omiſsis concluſionibus intendo pcedere per quæſtiunculas: pulchrior equidem & redolentior eſt ortus qui diuerſicoloribus floribus & violis veſtitur, quàm ſi ſolis floſculis vnius ſpeciei orneretur. Quæro ergo primo, quis dicatur fideiuſſor idoneus? Reſpō. quòd ad hoc, vt fideiuſſor dicatur idoneus, duo principaliter requiruntur: ſcilicet quòd habeat facultates. Secundò, quòd ſit facilis conuentionis, hinc dicit Ludo. Roma. in l. fideiuſſor. qui ſatiſdar. cog. ff. quòd fideiuſſor iudicij debet habere tot bona immobilia, quòd aſcendant ad valorem cauſæ, pro qua intercedit. Idem in tutore qui ad hoc, vt dicatur idoneus, oportet quod tantum, habeat in bonis quātum pupillus. §. ſed & propter paupertatem. & ibi gloſſ. Inſtit. de excu. tuto. vel curato. ſic in teſte qui ad hoc, vt dicatur idoneus, requiritur quòd habeat tantum in bonis, quantum eſt valor cauſę, ſuper qua deponit gloſſ. ſingularis in §. ſi verò. abſunt in Authen. de hære. & Falcidia. Quæro ſecundò, fideiuſſor eſt pauper, tamen eſt multum fidelis & conſuetus ſatisfacere creditoribus & obligationibus, an tunc cenſeatur idoneus? Reſpō. quòd ſic. Ità pulchrè Paul. de Caſt. in l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichū. de verb. oblig. ff. Quæro tertiò, pone quòd fideiuſſor eſt diues & locuples, eſt tamen cauillosus & rixoſus, an tunc dicatur idoneus? Reſpond. non, ſecundum Bart. in d. l. ſi quis ſtipulatus. Et hoc adeò verum eſt, quòd Ludo. Roman. multum diſcere tenuit in l. fin. ff. ſi cert. peta. quòd ſi principalis eſt homo multum rixoſus, vel cauillosus, ſeu litigio plenus, quòd non eſt neceſſaria eius excuſsio, ſed poteſt recta via deueniri ad fideiuſſorem. faciunt notata per Bar. in l. cum ſatis. in 1. col. C. de agri. & cenſi. lib. 11. Quæro quartò, an excommunicatus poſsit fideiubere, & fideiuſſor eſſe. Reſpond. quòd ſic, quia & poteſt contrahere. Doct. in c. cum inter. de excep. extra. Quintò quæro, an maritus pro vxore fideiuſſor eſſe poſsit. Reſpond. ſic, ſiue in cauſa ciuili loquamur, ſiue in criminali. Petrus de Ancharr. in cap. per veſtras. de done. inter virum & vxorem. Sed non econtrà, & hoc propter beneficium Velleiani. l. 1. C. ne vxor pro marito. Sextò quæro, an fideiuſſor de iudicio ſiſti, duret in cauſa appellationis? multum etiā vidi dubitari. Sed dicatis reſolutoriè quòd non, Paulus de Caſtro & Iaſon in d. l. fideiuſſor. §. in fideiuſſore. qui ſatiſda. cog. ff. Septimò quęro, quia ſuprà dixi quòd poſſeſſor immobili-

Copula requirit concurſum vtriuſq. copulati.

Quæſtio. Bonū verbum contra tutores

An fidelis cenſeatur idoneus.

Aureum verbum in materia excuſsionis.

Excommunicatus poteſt eſſe fideiuſſor.

An fideiuſſor non duret in cauſa appellationis.

Quid de poſſidente bona in loco hoſtili & rumoſo.

mobilium & hæreditagiorum satisdare non tenetur, non loquor de satisdatione, de iudicato soluendo: quia, vt scitis, ille talis quantumcunque possideat immobilia: adhuc tamé tenetur satisdare, secundum Bart. in l. sciendum. ff. qui sat. cogan. Sed loquor in aliis satisdationibus. quæro ergo, si ille fideiussor possideat immobilia, sed in loco ruinoso, vel periculoso: an talis dicatur esse idoneus fideiussor? Respond. breuiter quòd non, Bartol. in l. s. in vlt. col. solut. matrimo. ff. & Alex in d. l. sciendum. Sed quæro, quid si possideat sterilia hęreditagia? Respon. adhuc dico eum non esse fideiussorem idoneum, secundum Iason. in d. l. versi. 6. limita. Decimò quæro, an possidens annuos redditus releuetur ab onere satisdandi? distingue notabiliter, vt per Docto. in d. l. sciendum. nam aut tales redditus perpetui percipiuntur ex fundo specialiter obligato, tunc computantur inter immobilia, & sic possidens releuatur ab onere satisdandi. l. iubemus nulli. vbi glos. & Docto. C. de sacrosanctis ecclesiis. Clemen. exiui de parad. versi. cunque annui. de verbo. signifi.

Redditus speciales inter immobilia computantur.

At vbi non recipiuntur ex fundo specialiter obligato, tunc inter immobilia non computantur: & sic eorum possessor à satisdando nó releuatur, per l. sina. de contrahen. empt. ff. & ita firmat Barto. in d. l. sciendum. Vndecimò queritur, an bona patris immobilia releuant filium ab onere satisdandi? Respon. cum Bartol. ibidem quòd non: quia multa accidere possunt, quare filius non sit hæres, Ideo dicit multum pulchrè Iason in d. l. quod prouerbium antiquorum est, quòd inter os & offam multa possunt contingere. licet in contrarium facit gloss. in l. s. C. qui ætate. libr. 10. Quærò decimotertiò, an clericus possit esse fideiussor? Respond. quòd non pro laico: & si fideiubeat, abiiciendus est, ca. 1. de fideiussor. præsertim vbi frequenter fideiuberet. At vbi in causa necessitatis pro laico fideiuberet, opus meritorium faceret. Panormitan. in cap. 1. & 2. de fideiusso. ex. Pro ecclesia autem vel pro clerico alio, ipse clericus fideiubere potest.

Inter os & offam multa contingere possunt.

Clericus non potest fideiubere, si ex consuetudine hoc faciat.

Quęro decimoquartò, Nunquid obligabitur clericus, si fideiusserit. Respon. quòd sic. ca. peruenit. & c. constitutus. cum ibi traditis. extra, de fideiuss. Et hoc verũ, quòd tunc clericus teneatur de patrimonio, vel de fructibus beneficiorum quos facit suos, & hæc est communis opin. Decretistarum.

Clericus si fideiusseret, obligatur ex patrimonio, vel fructib. beneficij, quos fructus suos facit.

Quæro decimoquintò, an religiosus possit fideiubere? Respon. quòd non. vt not. in c. pen. de fideiusso. nec etiam si esset abbas. Quæro decimosextò, An fideiussor rei decapitandi, cui dictus reus fuerat assignatus, & fugit, sit ipse decapitandus? Cy. in l. ad commentariensem. C. de custod. reorum. dicunt quòd non, sed pecuniariter punitur. Ratio, quia nemo potest se obligare ex contractu ad pœnam capitalem, cum nemo dominus sit membrorum suorum. l. liber homo. ad leg. Aquil. ff. Si tamen fideiussor fuerit in dolo, tunc punietur pœna arbitraria. Nec obstat d. l. ad commentariensem, quia loquitur illa & intelligitur de illo qui habet ex officio custodiam, qui punitur ex pœna, qua erat puniendus incarceratus, si est in dolo fugę, vel negligentia, quod tene menti.

Nemo potest se obligare ex contractu ad pœnam capitalem.

De fideiussore rei decapitandi.

Quæro decimoseptimò, Vtrum quis possit interponere fideiussorem in materia criminali? Respond. Panor. in Rubri. de fideiusso. extra, quòd si non venit imponenda pœna corporalis, tunc potest interponi fideiussor, aliàs non. ita intelligit. c. si clericus. de senten. excom. libr. 6. cum l. diuus. & l si quis. de custo. & exhi. reorum. & c. cum homo. 23. q. 5.

An fideiussor interueniat in materia criminali.

Quæro decimooctauò, An fideiussor remaneat obligatus prorogato termino à creditore? Ista est quæstio singularis, in qua consultus fui, dum hæ nostræ Consuetudines in medium scriberentur, & promulgarentur in inclyta vrbe Turonensi. Breuiter. resolutio est compédiosa, quòd aut fideiussor obligauit se ad tempus, puta ad annum, & non tenetur post tempus. Aut obligauit se purè, sed solutio differtur ad certum tempus, & tunc remanet fideiussor obligatus, etiam in termino prorogato eo ignorante, ratio. Nam nulla facta prorogatione temporis, tenetur fideiussor post tempus, sicut & reus principalis. arg. c. cum dilecti. de dol. & contu. & l. Celsus. ff. de arbi. & ita in propriis terminis tenet Panor. in c. constitutus, in fin. extra, de fideiusso. Quæro decimonono, An fideiussor ante tempus possit agere cótra debitorem, vt liberet eum à fideiussione? Respond. quòd sic, in tribus casibus. Primus, si diu in obligatione steterit. Secundus casus, Si debitor bona sua alienare cœperit, & dissipare voluerit. Tertius, Si puer fideiussione condemnatus fuerit. cap. fin. cum ibi traditis de fideiussoribus, extra, & in l. si pro ea. manda. vel có. C. cum similib.

An & quã do fideiussor possit agere ante tempus.

Quæro vigesimò, Vtrum fideiussor possit aliquid recipere sine vsura à debitore? Credo, quòd non, cum fideiussor videatur quoddam mutuum interpretatum. Sed curialiter loquendo, si fideiussor ratione facti aliquid acciperet, esset contra charitatem: sed vbi aliquid acciperet ratione periculi in quo se exponit, vel ratione laborum quos incurrere videtur: tunc satis toleraretur, vbi fraus non adesset. Pro finali resolutióe huius materiæ scitis omnes quòd licet clericus sit idoneus fideiussor in contractu, non tamen est idoneus de iudicio sisti, ratione priuilegij sui fori, cui clericus renunciare non posset. cap. significasti. de for. compete n. pulchrè Panormi. in d. c. 1. de fideiusso. Scitis etiam fideiussores tria habere priuilegia. Primum, diuisionis. vbi omnes sunt pręsentes, & soluendo: & hoc postulant ante litem contestatam. Secundum priuilegium, quòd præsente principali & indiscusso conueniri non possunt: vt in Auth. præsente. C. de fideiusso. etiam si fideiussores in fideiussione constituerint se principales pagatores, nisi renunciauerint dicto beneficio, seu pri-

Fideiussor etiã si pro reo principali se obligauerit, nõ tamen poterit conueniri principali præsente indiscusso.

uilegio excuſsionis. Tertium beneficium, eſt cedendarum actionum. nam poſſunt petere vt creditor actiones cedat, aliter deuegabunt ſibi ſolutionem. l. Modeſtinus. ff. de ſolutio. & l. fideiuſſoribus. de fideiuſſo. ff. & pulchrè Panormita. in cap. peruenit. extra, de fideiuſſoribus.

Et faiſant ſubmiſſion, &c.

¶ Hæc materia Submiſsionis eſt quotidiana, nec non plerunq; venit in practica qua vtuntur aliqui notarij, faciētes ſicut faciunt aues garrulæ, quas picas vocamus. loquuntur enim vocali quæ neſciunt mente mentali. Sic ipſi imperiti notarij quotidie de materia Submiſsionis tractant, & materiam ſubmiſſionis, vt plurimum ignorant. Non eſt tamen intentionis noſtræ verboſos commentariorum manipulos facere. Sed paucis quæro ſub verbis quid operetur pactum ſubmiſsionis: vel de aliquo iudice non declinando? Reſpondeo: aut opponitur in inſtrumento clauſula ſubmiſsionis, & de iudice aliàs ſuo non declinando, & tunc iſta clauſula, ſeu iſtud pactum indubie valet. intelligo cùm iſtud pactum eſt aliquo iuris veſtimento veſtitum. Quandoq; autem fit pactum de iudice, non ſuo, non declinando, vt crebrò habetur in Inſtrumentis. Et tunc ſi pactum ſit veſtitum, tunc poteſt agi ad intereſſe, ſi partem obligatam pœniteat pacti, vel ad pœnam, ſi pœna ſit inſerta in dicto inſtrumento, & hoc de iure ciuili. Docto. in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſdi. omnium iudic. de iure autem canonico cum agi poſsit ex nudo pacto. cap. Antigonus. extra, de pact. tunc ſemper agi poterit ad intereſſe, vel ad pœnam. non autem cogitur ſe ſubmittens præcisè litigare, ſed ante litis conteſtationem poteſt pœnitere, niſi propoſuerit aliquas exceptiones dilatorias. Et tene menti duo ſingularia. ¶ Primum eſt: quòd iudex, cuius eſt iuriſdictio prorogata, licet partis prorogantis iudex non ſit, tamen erit iudex competens ſuper dicto intereſſe, quia illius diffinitio ſibi videtur eſſe commiſſa. ar. cap. Romana. §. contrahentis, de foro compet. in 6. & l. contraxiſſe. de actio. & obligat. ff. Secundum ſingulare eſt, quòd ſi etiam pars ſubmittens iurauerit ibidem reſpondere: tamen adhuc poterit pœnitere, cùm iuramentum ſit ſecundum ſubiectam materiam intelligendum. Eſt ſanè tale iuramentum intelligendum, quod non declinabit, aut quòd ſoluet intereſſe. l. fin. qui ſatiſdar. cogan. ff. Eſſet tamen tutius ratione iuramenti forum non declinare, quamuis primum dictum poſsit in puncto iuris ſuſtineri. pulchrè per do. Anton. & Panor. in c. 1. de iudiciis, extra. vbi plenè, ſi placeat, videas.

De notariis.

De materia ſubmiſſionis.

Singularia duo.

XXV. ARTICLE.

Et ſil le refuſe, ledit ſubiect requerant ſe peut appleger ou complaindre cõtre ledit ſeigneur, ſur tort faict, & ſur refuz de pleige, ou ſoy clamer de pourſuyte, ou appeller en la court de ſon ſuzerain.

¶ Sequitur in textu.

Et ſil le refuſe, &c.

¶ Quamuis ex articulo tria ſubditus habeat remedia: vltimũ tamen quod eſt remedium appellationis, in practica eſt magis vſitatum: ideo obſeruandum.

XXVI. ARTICLE.

Et ou le ſubiect aura faict diligence a luy poſſible de trouuer le ſeigneur, ſeneſchal, ou bailly, duquel procedera ladicte ſaiſie, audit cas il pourra faire ledit reblandiſſement au dit ſeigneur, ſeneſchal, ou bailly, en quelque lieu quil les trouuera au bailliage de Touraine.

¶ Sequitur in textu.

Dont procede, &c.

¶ Ac ſi vellet dicere, quòd non teneretur ſequi vel inquirere dominũ vltra forum. nam ſi dominus eſſet alterius fori, ſcilicet, quod moraretur in alio foro, nec adeſſet in feudo, tunc iniquum eſſet ad perquirendum dominum vaſallum vrgeri. Sicut dicimus cum facienda eſt ſolutio: & dies eſt appoſita obligationi. Et creditor non ſit diuerſi fori, tunc debitor tenetur ire ad domum creditoris, & ſine interpellatione offerre: quia dies interpellat pro homine. capitu. potuit. de locat. l. magnam. C. de contrahen. & committen. ſtipu. l. ſecunda. C. de iure emphyteo. Sed ſi non eſſent eiuſdem fori creditor & debitor: non tenetur ipſe reus vel debitor ire ad domum creditoris. Sed dicat in domo ſua, paratus ſum ſoluere ſi ſit qui recipiat. Barto. in l. item illa. de conſtitut. pecu. ff. Alberi. in l. iubemus. C. de epiſcop. & cleri. Doctor in l. ſi ex legati cauſa. de verborum obligationibus. ff. & quod ſufficiat, requirere creditorem apud vicinos & notos, & in locis, in quibus ſolitus eſt conuerſari: vide Panormita. in capit. ſignificante. de pign. Quia poſſet accidere quòd eſſet aliquis paruus nobilis, qui tenet feudolum à quodam magnate qui forsè moratur in ramotis, iſte paruus nobilis ſi neceſsitaretur ire ad dominũ, oporteret eum vendere fortè iumẽtum vel porcellum, quia pauper & deploratus eſt: quod fieri non debet. optimè faciunt tradita per Bartol. & Doctores in l. Mediterraneæ ciuitates. C. de anno. & tribu. nam iſtud haberet plus diſpendij quàm haberet feudorum vtilitatis. Sed nota ſolenne verbum: quòd ſi vaſallus vel emphyteota promiſerit mihi aliquid ſoluere annuatim in feudo meo, ſi poſtea ab illo loco ſum exbannitus vel relegatus, iſto caſu tenebitur mihi ſoluere in alio loco, & poterit cogi ad illuc portandum. pulchrè Iaſon in l. 2. col.

In hoc articulo eſt bona materia.

s,colum.C.de iu.emphy.versic. & circa hanc decisionem.

XXVII. ARTICLE.

Et ou il ne trouueroit ledit seigneur, son bailly, ou seneschal, au dedans dudit bailliage, il se pourra pour ueoir ou iuge suzerain, & vauldra telle diligence reblandissement. En maniere que ledit subiect se pourra pourueoir par les voyes & maniere du stille & de la coustume.

¶ Imò etiam osculando portam, vel pessulum ferreum sufficeret vasallo, non enim vltra regnum aut locum dominij tenetur perquirere dominũ. not. in l. si soluturus. de solu. ff. ita tenere videtur Card. Alexand. in c. 1. column. 8. quo tempore miles inuestituram petere debeat.

Se pourra pourueoir.

¶ Scilicet per oblationem fideiussoriam, seu per viam oblationis fideiussoriæ & submissionis obligatoriæ.

XXVIII. ARTICLE.

Et si ledit seigneur de fief maintient que la saisie est par default de hoyr, le requerant sera tenu de bailler par escript les moyens par lesquelz il pretent droit ès choses saisies, & en l'informant deuement, lesdictes choses luy seront deliurees en baillãt caution suffisant de les restituer au plus prochain si aucun en y a.

¶ Sequitur in textu.

En linformant deuement.

¶ Sed quomodo poterit vasallus, qui fortè multo tempore abfuit, informare debitè dominum, quòd ipse sit filius sui primi vasalli, fortè iam defuncti, & consequenter quòd ipse sit, vel esse debeat suus hæres? Respon. difficilis est sane probatio & informatio, sed iste probabit tractatum parẽtum, & nominationem seu reputationem. secundum not. per Docto. in l. neque professio. C. de testa. in l. filium, de his qui sui vel alie. iu. sunt. ff. in cap. Michael. de filiis presbytero. in ca. per tuas. extra. de probatio. cum infinitis iuribus. imò secundum do. Anto. in ca. transmisisse extra. qui fil. sint legi. quod sola fama probat, quem esse filium, si nihil probetur in contrarium. Et dicit gloss. in d. ca transmisisse, quòd probatio tractatus huius, videlicet quando quis tractatur vt filius, quòd talis probatio præfertur negationi parentum. bene facit dict. c. per tuas. extra. de proba. Imò plus dicũt Doctores, quòd si mulier probetur commisisse adulterium eo tempore quo, vt creditur, filius conceptus est: tamen si illo tempore maritus cohabitabat cum vxore, reputabitur filius legitimus: quia cum possit dici quòd sit filius vtriusque, potius debemus fauore filiorum præsumere, quòd sit filius mariti quàm adulteri. facit text. in l. miles. §. defunct. ad leg. Iul. de adul. ff. Item de cõcubina in domo retẽta, vt partus credatur esse ipsius concubinarij gloss. celebris in d. c. Michael. de fil. presbyte. Et de ista doctrina gloriantur, & superbiunt infinitæ mulieres. Aduerte tamẽ, quicquid dicat do. Anto. loquendo de fama pro probatione filiationis, quia non bene crederem famam solam probare, nisi aliis adminiculis: puta interueniente tractatu, vel nominatione parentum. Alexand. in consil. 25. in quarto volu. incipien. In causa vertente inter Anto. & sequitur Iason in dicta l. neque possessio. C. de testa. vnũ tamen nota quòd quanuis asseueratio parentum constituat filium in quasi possessione filiationis. Cy. & Bald. in l. non epistolis. C. de proba. & Doct. in d. c. per tuas. Bart. in l. senatus. ff. de libe. ag. id tamen intelligitur quando filiatio venit in iudicio incidenter, sed si principaliter l. irrigaretur super filiatione, secus esset. ita Bartol in l. non nudis. C. de proba. quòd notabis perpetuo. Sed dices tu mihi, quum ergo in casu nostræ consuetudinis vasallus manum leuatam petens, filiationem suam debite probare poterit: cum eam deducere habeat principaliter tanquam fundamẽtum suæ intentionis. clari enim iuris est, quòd ipse non habebit manum leuatã, nisi doceat de filiatione. dic breuiter & singulariter quòd nõ habebit ita stricte probare filiationem, sed sufficit sibi filiationis probare possessionem: quia theoricam habeo singularẽ, quod licet filiatio semper debeat probari per asserentem se esse filium, siue agat ille, siue conueniatur. Ita not. Ange. in l. liberorum. de his qui no. infa. ff. Illud tamen intelligit in decisoriis, sed in præparatoriis quasi possessio filiationis sufficit. ita clare Bald. in d. c. per tuas. extra, de prob. quod tene menti.

De filiatione. In dubio quis præsumitur legitimus. De probatione filiationis. Interuenient.

XXIX. ARTICLE.

Et si la chose a mue main, ledit seigneur peut dire quil veult veoir les tiltres & contractz, par lesquelz le requerent vient a la chose par acquest, & monstrera de ses droitz par lettres, tesmoings, ou autremẽt, affin que ledit seigneur puisse demander & auoir ses lotz, ventes, ou autres droitz feodaulx, ou prendre la chose par puissance de fief, si la matiere est disposee, ou autrement vser de ses droitz seigneuriaulx comme de raison.

Par puissance de fief.

¶ De hoc iure Prælationis scripsi in articulo vltimo infrà, titul.

Commēt hommaige ſe doit offrir a ſon ſeigneur.

¶ Vbi hæc materia optime conuenit.

XXX. ARTICLE.

Le ſeigneut de fief qui veult auoir pat puiſſance de fief, la choſe acquiſe parvente, ou autre contract ſubiect a retraict, aura les contractz pour les veoir, & les pourra retenir huyt iours, ſi lacquereur ne luy en baille le double collation en ſa preſence, ou de ſon iuge ou procureur, & aura 8. iours a deliberer. Et ſe faict, aſſignera iour de huytaine a lacquereur de venir receuoir ſes deniers, tant du principal que des couſtz & miſes. & ſi ain ſi ne le faict, il naura plus la choſe par puiſſance de fief, & demourera audit acquereur, en payant les ventes ou elles ſeront deues. Et ſi lacquereur ne monſtre audit ſeigneur les lettres & contractz de ſon acqueſt dedās huyt iours, il eſt fonde dauoir ſon amende, qui eſt de ſept ſolz ſix deniers.

Tenir huyt iours.

¶ Iſti octo dies de conſuetudine ſunt continui, & non vtiles, quia io illis dies feriati & non feriati currunt.

Aura huyt iours a deliberer, &c.

¶ Ergo computatis præcedentibus dieb. habebit dominus 15. dies, octo ad contractum retinendum, ſeu vidēdum, & octo ad deliberandum.

Il eſt fonde dauoir ſon amende.

¶ Attamen ſi per annum Laudimia domino celauerit, tunc pro emenda 60. ſolidos ſoluere debet. Et eſt optima ratio: quia in maiori tēpore maior deprehenditur malicia. ſeu non axhibentis contumacia. Ideo æquum fuit, vt plus puniretur, & vide in tit. de emendis, ar. fin. Sed ſi emptor domino feudi contractum nunciauerit, & vt francicè loquar, *Se ſoyt mis en ſes reſpitz*. Tunc ſaluabitur ab emenda, ſi talem nūciationem fecerit iofra octo dies, à die acquiſitionis connumerandos. Sint igitor cauti domini feudorum, vt aſsignent emptoribus denunciationem acquiſitionum facientibus terminum certum, infra quem emptores inſtrumenta emptionū ædere teneantur. nam tūc limitata cauſa limitatum producet effectum. l. in agris. de acq. re. domi. ff.

XXXI. ARTICLE.

Et depuis la ſayſie deſdictes choſes acquiſes faicte par ledit ſeigneur, ou adioutnement baille ſur exhibition de contractz, a la requeſte dudit ſeigneur de fief. Ledit ſeigneur de fief en prenant pat puiſſance de fief, faict les fruictz ſiens en payāt a lacquereur, ou a ſon refus conſigner les denyers, & en ceſtuy cas lacquereur ne paye aucune amende.

Lacquerenr ne paye, &c.

In hoc puncto iacet tota vis noſtri articuli, ex quo patet, quòd amenda, quæ ſoluitur pro non exhibitis titulis vel inſtrumētis emptionalibus, ſpectat ad dominū. Item nota quòd acceptatio quam facit dominus iure prælationis, excuſat vaſallum ab emenda. Ideo inſurgit grandis mãteria præſenti paſſu declaranda. nam conſoetudo bene digeſta facit ad deciſionem illius pulchræ quæſtionis, qoam tangunt gloſſ. & ſcribentes in l. 2. Cod. de iu. emphi. vbi quærunt, an dominus recipiendo ſolutionem canonis videatur remiſiſſe ius caducitatis: cū emphiteota ceſſaſſet per trienium, & ſic poterat expelli. Certè dices quòd conſuetudo noſtra videtur facere quòd ſic: quia in ſimili dominus vtendo iure prælationis purgat emendam à vaſallo debitam. Et vera reſolutio eſt, quòd dominus recipiendo canonem videator remiſiſſe ius caducitatis, vbi dominus ſciebat emphiteotā per trienium à ſolotione ceſſaſſe. vide quæ dicam in ſequentibus articulis, pulchrè per Imol. in l. Mæuius, de lega. 2.

XXXII. ARTICLE.

Tenement du ſubiect moins que dix ans nempeſche riens, que le ſeigneur de fief ne puiſſe auoir la choſe par puiſſance de fief ſur lacquereur. Sinon que ledit ſeigneur ou ſon receueur ayt receu les debuoirs, ou aultrement ayt eſte recogneu par le ſubiect, & que le debuoir ſoit paye & receu, au nom de lacquereur.

Ayt receu les debuoirs.

¶ Eſt enim optima ratio & prōptiſsima, quia dominus aut procurator ſua iura recipiendo videtur contractum approbare, & ipſi iuri prælationis renunciare. & nota hîc quo pacto quòd curator recipiēdo iura & laudimia ſuo domino præiudicat. & iſtud nonum non videtur, quia eſt quæſtio de iure quærendo, in qoo procurator domino præiudicare poteſt. Simile in prælato eccleſiæ, qui quanuis non poſsit ſine capitulo præiudicare eccleſiæ in quæſitis: bene tamen aliquando præiudicat in quærendis, gl. in l. iubemus nullam. C. de ſacroſan. ecclę. Et facit dictum nobile domini Iaſ. in l. ſeruus. C. de pact. ibidem dicentis, quòd ſolus prælatus in recipiendo canonem ab emphiteota, qui triennio vel biennio ceſſaoerat ſoluere, & ſic poterat expelli, A othen. qui rem huiuſmodi conductam. C. de epiſ. & cle.

An prælatus poſsit eccleſiæ præiudicare.

& electi. quòd tunc ille prælatus præiudicat suæ ecclesiæ, quia sumus in quærendis. Ita tenet etiam dominus Car. Flo. in c. potuit, de loca Et de hac materia vide pulchrè & superefflue nter ipsum do. Iason. in l. 2. in charta 13. versicul. 3. & vltimo quæro, pulchrè distinguit inter ecclesiam collegiatam, vel non, vt primo casu præfatus canoné recipiendo non possit præiudicare ecclesiæ suæ. Sed in ecclesia nõ collegiata potest rector recipiendo prę iudicare. & hoc vbi recipiens sciebat ipsum emphiteotam à solutione cessasse. aliàs non, secundum Imol. in l. Mæuius. §. duobus. de leg. 2. ff. & an possit præscribi contra dominum facultatem retinentem, vide quę scripsi in §. t. infra tit.

Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.

Singularis materia vbi habetur de multiplici virtute temporis decennalis.

¶ Nota ergo quòd per lapsum decennij dominus feudi excluditur à iure retẽtionis rerum in feudo suo acquisitarum. Quæro primò de ratione statuendi, & credo sanè, quòd ideo statutum fuit, ne rerum dominia incerta essent: vt in simili notatur, Instiut. de vsuc. in princi fuisset equidem durum, vt post longa tempora dominus feudi potuisset feudũ ab acquisitore, seu acquirente auocare, cum acquirẽs enim meliorem & vberiorem magnis cum laboribus reddidisset, argu. l penult. de omni agr. desert. libr. 11. C. & etiam satis subuenitur feudi domino, cùm ipse decennium habeat, quòd est longum tempus. nam & aliàs tempus decennale est tanti vigoris, quòd si aliquis allegat titulum solẽnem vel legitimũ, puta stipulationis, quòd ex præstatione decennali probatur titulum allegatum præcessisse. C. de pac. & in l. cum de in rem verso, de vsuris. ff. aliquid etiam in l. solent. de offic. procon. & lega. ff. Item aliàs decennale tempus est virtutis tantæ, quòd per illius lapsum facit præsumi iussum patris & aditionem, no. in l. si filius. C. de peti. hæred. Item ad istud propositum consuluit dominus Alexã. quòd ex patientia decennali præsumitur dominũ consensisse, quòd emphiteota alienaret suum ius. ita dicunt Bald. & Angel. in l. qui in aliena. in princ. de acqui. hære. ff. quòd si prælatus diu fuerit in possessione prælaturæ, præsumitur quòd rite fuerit institutus. Item melius ad hoc facit, quòd si quis per decennium rem tenuit tãquam emphiteota, & pro ea soluit debitum canoné: præsumitur tunc quòd ille sit emphiteota & solenniter inuestitus. Similiter est de eo qui decem annis, tanquã vasallus possedit castrum: quia tunc per lapsum decennij pręsumitur inuestitus de feudo, no. Docto. in l. 2. C. de iur. emphi. Barto. in l. 3. §. ex contrario, de acqui. vel amit poss. ff & in l. litibus. C. de agri. & censitis. libr. 11. C. Bald. in dict. l. si certis. Cod. de pac. & adhuc idem Bald. in c. cum ecclesia Sutrina. extra. de caus. pos. & proprieta. quod est notandum ad ostentationẽ nostræ præsentis consuetudinis. Item adhuc facit quod scribunt Docto. præsertim Card. Flo. in ca. requisisti, extra. de test. quòd ecclesia vel capella iam decennio ædificata patiente diœcesano, præsumitur ædificata ipso auctoritate. Item facit quòd ex possessione decennali præsumitur titulus diuisionis inter fratres qui decem annis reperiuntur diuisim possedisse. gloss. & Doctor. in l. penul. C. communi diuidun. & Cy. & Bald. in d. l. si certis. C. de pac. quòd est peculiare verbum. Item facit quòd si filius per decennium seorsum habitauit à patre, quòd tunc pręsumitur emancipatus, si id alleget. Bald. in l post mortem, in fi. ff. de adoptionibus. Itẽ adhuc facit quòd scribit idem Bald. in l. 1. column. 4. de fideicom. C. quòd qui per decennium se gessit, vt notarius, præsumitur creatus solenniter, licet Bald. ibidem non bene se firmet. insuper facit quòd licet stante statuto, quòd mulier, vel minor se non possint sine consensu duorum propinquorum obligare: per lapsum tamen decennij præsumitur talem solennitatẽ statuti intercessisse: Bald. Ang. & Imol. in d. l. qui in aliena. de acquiren. hære. ff. Ideo, postquã lapsus decennij habet tantas vires: non mirum ergo est, si dominus feudi per lapsum decennij à retentione rerum feudalium acquisitarum secludatur, quod tene menti. Sed an de iure possit istud ius retẽtionis, quod est ius facultatis præscribi contra dominum, vide quæ scripsi in titul.

Pulchra necnon singularis materia.

Comment lhommaige se doibt offrir a son seigneur.

Arti. 5. versi. & tene menti pro circumscripta consuetudine, &c.

XXXIII. ARTICLE.

Le seigneur qui a fief (& neust il que basse iustice) peult construire & faire estang. Et quant la chaussee est en son fond & fief, il peult faire retenue deaues. Et en ce faisant pourra submerger les domaines de ses subiectz estans en son fief, en les recompensant preallablement, sinon quil y eust maison ou fief au dedãs desdictz domaines.

Faire estang.

¶ Est apud Delphinates consuetudo. nam volens construere stagnum piscium, potest libere & impune propria authoritate construi facere stagna, dummodo faciat calciatam in fundo suo. & soluendo damna, & interesse circumuicinis: & dummodo ex constructione talis stagni afferatur maius commodum construi facienti & reipublicæ quàm incommoditatis vicinorum. quorum proprietates submerguntur, etiam si census Delphinales essent submersi, vt euenit in constructione stagni dominarum priorissæ & conuentus Salctarum, vt refert Guid. Pap. 90. q. quæ incipit,

cipit, conſuetudo generalis. Quæro quid de iure communi? dic quòd quis poteſt in fundo ſuo ædificare (dummodo nihil immittat in alienum) etiam in alterius detrimentum, niſi id fecerit animo nocendi vicino. Docto. in l. flumi. §. item videamus de dam. infec. ff. & l. Proculus. eo. tit. Bartol. in l. t. §. denique, de aq. plu. arcen. ff. Sed optima quæſtio eſt, an in dubio quis præſumatur facere animo nocendi. gloſſ. in d. l. fluminum. §. præallegato tenet quod non. & illam approbat Bartol. & optime commendat in d. l. fluminum. & vnum tene menei, quòd vbi piſces reponuntur in piſcina, vt multiplicentur & creſcant, tunc cenſentur pars fundi ſecundum d. Gui. Pa. & Bartol. in l. limes & labra, de acti. emp. ff. ſicut dicimus de fructibus pendentibus, qui cenſentur pars fundi. l. fructus pendentes. ff. de rei vendi. vbi verò eſſent repoſiti cauſa cuſtodiæ, vt pro dando comedendo, vel alibi transferendo, tunc iſto caſu nõ ſunt pars fundi. Et nota quòd vendito ſtagno videntur eſſe venditi piſces in eo exiſtentes. quia ſtagna ſiunt propter piſces, ſicut arua propter ſegetes & fruges, imò piſces ipſi ſunt cauſa finalis ipſius ſtagni, ideo formantur pro piſcibus in ſtagno repoſitis applegiamenta. & pro poſitis in piſcina cauſa cuſtodiæ, ſi exinde extollentur, formantur aduoamenta: licet dicamus tota die, quòd piſces in ſtagnis dimiſſos non poſsideamus. vt l. poſsideri. §. Item feras beſtias. de acqui. poſſ. ff. vbi videas per Doctores. At in baronia mazeriarum eſt circa ſtagna ædificanda quidem conſuetudo localis, de qua in titulo conſuetudinum localium ipſius barion. in 14. & 15. arti. Et ſic ſtat cum Dei laude expeditus primus noſtræ cõſuetudinis titul.

De ſtagnis, de piſcib.

De piſcib. in ſtagno.

De piſcib. in piſcina.

TITVLVS II.

De iure mediæ Iuſtitiæ, quam magnam viariam appellant.

Chapitre II. des Droicts & de la moyenne iuſtice, qui eſt appellee grant voerie.

PREMIER ARTICLE.

Le ſeigneur qui a moyenne iuſtice (appellee grant voerie) peult cognoiſtre a ſes aſſiſes de toutes cauſes reelles & perſonnelles, dont lamende ne excede ſoixante ſolz tournois, es choſes concernans ladicte moyenne iuſtice.

De toutes cauſes reelles.

¶ In eo quòd textus noſter exprimit, duntaxat in hoc articulo cauſas reales & perſonales, non tamen intelligas quòd cognitio criminalium cauſarum ſit penitus medio iuſticiario interdicta; per expreſsionem ſonus cauſæ realis & perſonalis. nam & poteſt ipſe cognoſcere de criminali cauſa ſecunda, tamen quod notatur & modificatur infrà, eod. titu. arti. 8.

II. ARTICLE.

Le moyen iuſticier eſt fonde en droit de boucherie. Et de bailler a ſes hõmes & ſubiectz meſures, a ble, vin, & huylle, ſil nya vſance au contraire.

De boucherie.

¶ Hic patet, quòd de conſuetudine ad mediocrem iuſticiarium ſpectat cura carnis de iure. equidem ad præfectum vrbis illa cura ſpectat: ſuppletur in vrbe Romana: quia intra vrbem & centeſimũ lapidem habebat commiſſionem. l. t. & ibi Bar. de officio præfec. vrb. quod autem vrbis præfectus olim curam carnis haberet in vrbe, traditur in l. 1. §. cura carnis. ff. eod. tit. Bald. & Salic. in l. 1. C. de epi. audien. Bart. in l. annonam, de extra. cri. Docto. in c. 1. extra, de emp. & vide quod ſcripſi in titul. de banc à vin. infra. Et nota verbum ſingulare, quòd quis cogitur vendere iuſto precio res quæ ſunt ad vſum hominum, vt ſunt carnes, frumentum, & ſimilia. Ita dicit Bart. in d. §. cura carnis, quod male obſeruant carnium diſtractores hoc in oppido.

Vendens cogitur vendere iuſto precio res qua ſunt ad vſum hominum.

Meſures a ble.

¶ Nota quòd menſuræ debent fieri æreæ, vel lapideæ, & poni in ciuitatibus, vel villis in locis publicis, vt vnuſquiſque tribunarius ſub oculis rerum omnium modis cõſtitutis ſciat, quid debeat ſuſceptoribus dare. l. modiis. de ſuſcept. & archa. lib. 10. Et vide textum notabilem de menſuris & ponderibus loquẽtem in auth, de collationibus. §. eos. column. 9. Et debent ſignari ſigno ſeu armis domini. l. 2. de fru. Alexand. libr. 10. Et iſta pondera & menſuras facere, vel minus legales frangere, eſt mixti imperij ſecundum Pet. Iacob. titu. de mixto imperio, in fine & vide Gui. Pap. Ita tenentem q. 490. quæ incipit, menſuræ debent fieri. Et nota quòd in dubio recurritur ad menſuras vicinorum locorum. ca. ex parte, cum ibi. not. de cenſi. extra. & breuiter, cũ quæritur qua pœna puniatur fraudans menſuras, vel pondera, eſt dicendũ quòd iura vario modo locuta ſunt. primo vidatur, quòd fraudans menſuras ſeu pondera puniatur lege Cornelia de falſis. Cuius pœna eſt bonorũ publicatio cum deportatione. not. in l. 1. ff. ad l. Cor. de fal. Sed aduerte quia textus in l. penulti. ff. eod. non imponit tantam pœnam fraudanti menſuras & pondera: & dic quòd poteſt puniri in duplum, & relegari in inſulam, & aliam pœnã videtur imponere iuriſconſul-

Mensuras fraudans qua pœna puniatur. De fraudante mensuras & pondera.

consult. in l. annona. ff. de extraordi. criml. nam iuris lator ibi videtur imponere aliam pœnam fraudanti pondera. Sed non videtur bona ratio diuersitatis, nec bona differentia. Ideo cum iura variè loquuntur, potest iudex imponere vnam pœnam quam vult de expressis io iure. ar. l. quotiens. de acti. & obliga. ff. & cap. quoniam, vt lit. non contesta. potest etiam ex causa illam pœnam mitigare: etiam si sit pœna statuti municipalis. l. quid ergo. cũ ibi tradi. §. pœna grauior, de his qui nor. infa. ff. & hæc procedunt de iure ciuili. Attamen de iure canonico fraudans mensuras & pondera, 30. diebus in pane & aqua pœnitere debet. c. 2. de emp. & vendi. lib. vbi hęc per Panor. & vide quam solitus sum allegare, quæ incipit io Dardanario. ff. de pœnis. Et de cura rerum venalium, vide in cap. 1. de emp. & vend. extra.

III. ARTICLE.

Si le seigneur inferieur, qui est tenu adiuster sa mesure au sep, & estalon de son superieur, vse de plus grande ou moindre mesure, il pert & est decheu de son droict de bailler mesures, & est amendable demande arbitraire.

Il pert & est decheu.

¶ In tantum, quòd non est opus declaratiòne. nam hæc est consuetudo latæ (vt ita loquar) sententiæ, & hæc bona consuetudo. nam æquum est ipsum dominum inferiorem iure suo priuari cum illo abutitur: nam priuilegium meretur amittere, qui sibi concessa abutitur potestate. l. lenones. C. de spectaculis. lib. 10. cum similibus.

IIII. ARTICLE.

Le seigneur ayant droict de mesure soyt Baron chastellain, ou autre ne pourra auoir que vng sep, ou estallon. Lequel, il ne pourra croistre ou diminuer: ains vsera dudict droict comme il a accoustume den vser danciennete. Et sil faict le cõtraire, il pert & est decheu dudit droit de mesure.

Est decheu.

¶ Quia, vt prædixi, priuilegium meretur amittere, qui sibi concessa abutitur potestate, vt l. iudices. C. de dign. lib. 12. & l. lenones. C. de specta. cum similibus multis. An ista verba importent, quod ipso iure cadat, vide Doctor. in Authen. habita. C. ne filius pro patre, & credo quod ipso iure.

V. ARTICLE.

Quant aulcuns forains qui ne sont du bailliage de Touraine decedẽt en sa iustice, il a droict dauoir laubenage. Cestassauoir vne bourse neufue & quatre deniers dedans. Et doibt estre paye ledit aubnege au seigneur son recepueur, ou en son absence a autre son officier auant que le corps du decede soyt mis hors de la maison ou il est trespasse, & en default de payer ledit aubnege, ledit seigneur peut prendre & leuer soyxante solz damẽde sur les heritaiges & biens dudit defunct, ensemble sondit aubenage.

Auoir laubenage.

¶ Impropriè dicitur albinagium. nam verè albini dicũtur, quasi alibi nati. scilicet in alio regno vel patria domino regi nõ subdita, ar. eorũ quæ traduntur per. do. in l. extra territorium. de iuri. omniũ iudicum. ff. vbi Docto. ponũt de citatione, quam quis facit in diuerso præsidatu: sed sub eodẽ domino, vel rege. hodie autẽ albini dicuntur apud nos illi, qui sunt alibi nati scilicet in alio pręsidatu: vt hic vides, quo casu habet locum albinagium.

Ensemble sondit aubenage.

¶ Rigorosum est istud, cum & aliàs in pœna cõprehendatur rei persecutio. l. hoc edicto. §. quærentibus, de public. vectiga. & cõmissis. ff. facit l. licitatio. §. quod illicite, eo. tit. ff.

XVI. ARTICLE.

Ledit moyen iusticier peult saysir par sa iustice les biens meubles du decede iusques a ce quil soyt apparu de heritier, & doit faire mettre lesditz biens par inuentoire & apprecier, & apres les faire bannir de huytaine, quinzaine, & quarantaine a iour de dimenche, au prosne de la messe parrochial, de la parroisse, ou lesditz biens seront trouuez, ou a lissue dicelle messe, ou autre iour solennel.

Les biens par inuentoire.

¶ De hac confectione Inuentarij, est paululum in pręsentiarum vidandum. nam cõsuetudo nostra optimo vtitur consilio, vt scilicet bona mobilia sine hærede decedentis saltem non apparente hærede in Inuentario describantur, & deinceps apprecientur Sed antequam materiam attingamus, dicamus an benefactum fuerit, quòd conditores nostræ consuetudinis permiserint die etiam dominico in exitu missæ facere banna, & proclamationes, memini dixisse aliquid in art. 22. suprà titu. 10. vbi tenui opinionem rigidam, à qua vix recedere vellẽ per iura per me ibidẽ allegata. Sed nunc mihi videtur altius exordiendũ, vt magis hæc materia clarescat. ideò quæro an citatio possit die feriato fieri. Secũdò

an de-

an delegatio, ſeu cauſæ commiſſio. Tertiò, an teſtiom examinatio. Quartò, an ſentẽtiæ executio. Et quintò, quid de incãtibus rei pignoratę. dic breuiter & reſolutoriè vnamquanque quæſtionẽ ſuccinctè & compcodioſè ſoluendo: dic quòd citatio non poteſt fieri die feriato etiam, vt quis compareat ad diem nõ feriatam, & ita videtur firmare Panor. in c. fina. in 5. col. extra, de feriis. quicquid dicant Bar. in l. 1. §. nunciatio. ff. de ope. no. nuncia. & Ioan. And. in d. c. fi. Cyn. & Doctor. in l. fi. C. de fe. & Guid. Pa. q. 205. qui omnes male fauent religioni: nec video, quòd ipſi dent bonum reſponſum ad l. fi. C. de fe. quæ optimè ſtringit pro opinione Panormitani. Ad ſecundã quæſtionem vel delegationẽ, dic quòd illa die feriato fieri poteſt. Salic. io d. l. fin. C. de fe. Ad 3. q. dic quòd teſtium examinatio etiam die feriato fieri poteſt, vbi teſtes iurauerunt dio non feriato, aliàs oon: quia tunc depoſitio refertur ad tempus iuramenti. & vide Panor. in c. 1. extra, de fe. Quartò quęritur, quid in executione: dic reſolutorie quòd io feriis etiam in honorem Dei introductis executio facta tenet, licet fieri nõ debeat oiſi periculum in retardãdo immineret, ita tenet Panor. in d. c. fi. licèt Bar. in d. l. 1. §. nunciatio, ſentiat oppoſitum. Et intelligo talem executionẽ fieri poſſe, vbi non requiritur cauſæ cognitio, ſed ſola pignoratio. Et intelligo etiam, vt fiat in alia die feriata quàm in die dominica. ille enim dies propter Dei ſpecialẽ honorem omoi voce præconis horrida debet carere. certum eſt autẽ in executione ipſius præconis vocẽ eſſe horridiorẽ, quàm in citatione, quia primo ca ſu booa auferuntur, nõ ſine ingenti poſſeſſoris dolore: & oõ ſine magno præcoois tumultu, vel clamore. At in citatione eſt ſolũ vocalitas ſine pignoratione, quod minus eſt, quàm ipſa doloroſa & clamoroſa executio: & ita audio limitare Guid. Pa. q. 215. vbi bene mihi ſatisfacit in hoc pũctulo, & optime fauet religioni. Ad quintam quæſtionem dico quod tales incantus rei pignoratæ die feriato fieri non debẽt, quia fiunt cũ tuba & voce præconis, quæ his diebus ſilere debent: & ſi tu contrarium dicas: certè ego non auferam de libro meo d. l. fina. Cod. de feriis, vbi eſt text. pro opinione mea. Nunc de Inuentario tria, vel quatuor bona verba dicamus. primò dico quòd iſti domioi debent ita aduertere, quòd cõficiant Inuentarium, ſecundum quod dicitur in textu noſtro. Alioquio ſi illud facere obmitterent, eſſet contra eos præſumptio ſurreptionis rerum abſentis. Sicut in ſimili dicunt Docto. quod obmiſſio Iouẽtarij inducit præſumptionem cõtra hæredem quod ſurripuit res hæreditarias. §. ſancimus. in Auth. de hęr. & falci. Secundo dico, & notabiliter ad practicam, quod iſtud Inuentarium debet fieri coram iudice, vt per ipſum approbetur. not. Cy. in l. tutores. C. de adminiſtra. tu. & ibi gl. ſuper verbo publicarum circa medium. Tertiò nota, quòd Inuentarium publice confectum nõ recipit per teſtes probationem in contrarium, quia dominus qui fieri fecit tale Inuentarium, nõ audiretur, volens probare, quod tantæ res non erãt in domo, tex. eſt ſingularis in l. fin. C. arb. tu. Et quia multæ ſolennitates requiruntur in cõpoſitione Inuentarij, & de iure enumerantur per Scribentes in l. Scimus, in princ. C. de iu. delibe. tamen mihi placet ſenteotia Baldi ibidem pulchrè diceotis, quòd in cõfectione Inuentarij non ſeruantur tot ſolennitates. aliàs vix reperiretur Inuentarium vſquam bene perfectum, ideo ſufficit ſecundũ ipſum, ſi Inuentarium fiat ſecundum conſuetudinẽ notariorum, & ita ſequitur Paul. de Caſt. in d. l. ſcimus, in prin. & etiam Iaſon in ver. Sed licet prædicta. in 4. col. Et ideo noo conſueuerunt in iſtis Inueotariis, de quibus dicitur in textu noſtro, vocari creditores: non enim cõſueuit dominus apponere ſignum ſuum ſicut facit hęres. non conſueuit etiam apponi ſignũ crucis, de quo per Salic. & Fulgo. in d. l. ſcimus. Nunc placet mihi, quia materia eſt practicabilis, quia crebrò hæredes dubij de viribus hæreditariis quotidie adeunt hęreditates impetratis literis regiis ſub beneficio Inuentarij. Quæro pulchrè, quæ vtilitates prouenire poſſuot ex dicti Iouentarij confectione & quot? Breuiter dico, compendioſè & practicabiliter, quòd ex Inuentarij confectione oriuntur ſeptem ſingulares pro hærede vtilitates. Prima vtilitas, quia licet de iure digeſtorũ & codicis antè d. l. ſcimus. hæres teneretur creditoribus hæreditariis in ſolidũ vltra vires hæreditarias. l. ſi tè bonis. C. de iur. delibe. enim ibi notatis: tamen confectio Inuentarij facit, vt hæres non teneatur deinceps vltra vires hæreditarias. Secunda vtilitas: quia hæres poteſt detrahere Falcidiam de legatis, quam olim non detrahebat. Tertia vtilitas maxima profectò & notanda: quia hæres per confectionem Inuentarij poteſt ſatisfacere vnicuique creditori, aut legatario primo venienti, donec aliquid ſupereſt de bonis defuncti, nec alij etiam creditores anteriores tempore poſſunt de hoc hæredẽ ipſum moleſtare. Quarta ſiogularis vtilitas tantæ eſt virtutis confectio Inuentarij, quòd ipſa facta hæres poteſt creditoribus etiam inuitis tantum dare de bonis hæreditariis in ſolutum ipſis creditoribus, quantum eis debetur, & hoc quando pecunia non eſt in hæreditate: etiamſi hæres inueniret emptores, qui tamen emptores vellent quòd hæres ſe eis obligaret de euictione, quia hæres non tenetur ſe obligare propter hoc de euictione. Et ſic eſt ſpeciale propter ipſam confectionem Inuentarij, quòd aliud pro alio inuito creditore ſolui poteſt: licet regulariter contra. nam vt dicimus, hæres poterit dare ipſis creditoribus inuitis in ſolutum res hæreditarias. Quinta vtilitas eſt, quòd confectio Inuentarij operatur excluſionem hypothecæ, quia ſi hæres confecto Inuentario vendidit rem hæreditariam, vt ſatiſfaceret creditoribus, vel legatariis: Si ſint

postea

An die feriato citatio fieri poſſit.

Cõmiſſio et delegatio diebus feriatis fieri poſſunt.

Executio poteſt fieri die feriato.

Executio non valet die dominico.

Confectio Inuentarij vt hæres non teneatur vltra vires hæreditarias facit & operatur.

Confectio Inuentarij hypothecæ excluſionẽ operatur.

Admirãtu dignum.

postea alij creditores, illam rem venditã specialiter hypothecatã habentes, tameo hi non possunt agere, nec contra hæredem, nec contra rei hypothecatæ emptorem, quod est mirabile: & si bene ponderetur, est via aperta ad fallendum mille creditores. Sexta vtilitas, quia licet de iure digestorum hæres teneretur, si post mortem testatoris hæreditas esset effecta non soluendo: quia demortua erant animalia, vt boues, oues, equi vel serui: tamẽ per confectionem Inuentarij hæres à tali periculo liberatur. Septima vtilitas est talis: quod confectio Inuentarij non solum excusat hæredem ab obligationibus hæreditariis defuncti, sed etiam ab obligationibus mixtis, tam heredis quàm defuncti, causatis in persona ipsius hæredis per gloss. singu. in l. quæ dos. ff. solu. ma. & ibi Bald. & Imola. & sequitur do. Alexand. in d. l. Scimus. §. & si præfatam, C. de iur. delibe. tamen dominus Iason dicit illam gloss. super qua se fundant præfat. Doct. nihil dictum eorum probare: & verum dicit, quia illa gloss. in vtrunque latus siue dextrũ, vel sinistrum versa, nihil, aut parum facit. Et vltra has septem vtilitates quæ extrahuntur à Doct. in d. l. Scimus. Adde vnam quam credo etiam omnibus digniorem. & est de propria mente ipsius Baldi. dicit enim Baldus in d. l. Scimus, in princip. §. etsi præfatam, quòd confectio Inuentarij non solum excusat hæredem ab obligationibus hæreditariis ne teneatur vltra vires hæraditarias: Sed etiam excusat à vexationibus facti. Dices eu, quare tantopere extollis istud dictum Baldi, quia nescimus fortè quid propter hoc intendat dicere. Quia aduerte: & pone, hæres fecit Inuentarium. Certò dico, quòd propter illius confectionem poterit creditori inuito assigoare forte tot nomina debitorum in solutum, nec ea hæres tenebitur exigere. quia propter confectionem dicti Inuentarij etiam excusatur à vexationibus facti, Iaso. in d. §. etsi præfatam versi. quarta vtilit. Ac tene prædicta menti, & semper consulas amico, vt hereditatem adeat sub beneficio Inuentarij. Insuper aduerte, quia dicitur in textu, quòd iusticiarius mediocris saysire potest mobilia decedentis absque hærede, & facere proclamationes hic in textu enarratas. Sed quid erit de bonis alibi, quàm in iurisdictione domini mediocris situstis. Pone ipsum decedentem habuisse domicilium in Castellania Paludeli, & habuisse plura ibidem mobilia: necnon in Castellania de Motha, & in Castellania de Argeyo. quid èrit tunc de sayfimento bonorum, & de applicatione seu declaratione ipsorum? Et videtur, quòd saysimentũ factum in loco mortis, & sic in Paludelo trahatur ad alia bona alibi sita, quod probatur. quia etiam testamentum per forensem ibidem factum trahitur ad bona alibi existentia Bart. Bal. Sali. & Pau. de Castr. in l prima. C. de sum. tri. Secundò facit, quia actio competens pro fundo existente in isto loco, potest alibi intentari. l. fin. C. de præscript. long. temp. Tartiò, quia acta facta in vniuersitate fidem faciunt vbique. l. is apud quem. C. da eden. cum similibus allegatis per Barto. in l. prima, de sum. tri. Quartò facit, quod pulchrè not. Baldus in l. In hac. da dona. quòd actus qui sortitur vires in vno loco propter statutum illius loci habet etiam vires io toto mundo.

Confectio Inuẽtarij, excusat hæredem ab obligationibus mixtis. s. tam defuncti quã hæredis in persona hæredis causatis.

Quintò facit, quia tutor datus in vno territorio extenditur ad bona vbicuoque existentia in aliis territoriis. l. propter litem. §. licet, de excusa. tuto. ff. Sextò facit, quia interdictio administrationis facta alicui taoquam prodigo in vna ciuitate, extenditur ad bona vbicunque sita. proba. in l. is cui bonis, de verb. obliga. iuncta l. Iulianus, de cura. furi. ff. Septimò facit, quòd decretum iudicis super alienatione rerum immobilium minoris extenditur ad bona alibi sita, in quocunque territo. l. magis puto. §. ne passim. ff. de re. eo. Sed videtur, quòd solum ille dominus de Paludelo debeat habere, & saysira bona in suo districtu sita: ratio est, quia istud ius consuetudinis procedit ex iure speciali: illa autem quæ suprà adducta fuerunt, procadunt de iure communi, quòd ius commune facilius extenditur, probatur in lege eius militis. §. militia missus, de re mili. ff. adduco clemen. pastoralis. §. denique licet, de sen. & re iud. Et aduerte quanuis do. Ia. in d. l. 1. Cod. de sum. trini. in lectura Papiensi in penulti. column. allege. dict. leg. eius militis. in §. militia missus. attamen nõ inuenio eam legem, nec illum §. & credo, quòd sit vitium impressoris, propter quæ vitia etiam valentissimi Doctores in suis allegationibus corrupti inueniuntur. Sed eius ratio est optima, videlicet, quòd ea quæ aompetunt de iure speciali seu singulari alicuius statuti particularis, quòd non extendentur extra illum locum. Quid dicendum? dic ex mente Docto. quòd dictus dominus de Paludelo capiet bona in suo territorio sita, & hoc sine dubio. Itẽ capiet bona quæ sunt ad deferendum in dicto suo territorio destinsta: sic capiet debita seu pecunias quæ defuncto debebantur, licet actiones non conscribantur loco. Sed alia capiet vnusquisque in iurisdictione sua. respectiue istud est de mente Doctor. præcipue Sali. in d. l. prima. C. de sum. tri. & fid. catholica. & vide rationes Doct. l. prima, quia longum esset eas describere. & sufficit quòd resolutionem habeas.

Argentræ materia.

Iurisdictio vbique extenditur

Decretum alibi extenditur.

Quæ competunt iure speciali extra locum non extenduntur.

Resolutio quæstionis.

VII. ARTICLE.

Et lesdictes bannies faictes sera le decret adiuge au proffit dudict moyẽ iusticier a lassise, & au dedans de troys ans apres la mort du decede, lheritier pourra demander & auoir lesditz biens meubles: en linformant de son droict: & parmy payant les fraiz & mises.

De troys ans.

¶ Hoc ideo, quia post triennium ista bona mobilia videntur vsucapta. Institut. de vsu. seu long. temp. præscrip. & l. vnica, de vsuc. trāsforman. C. & vide quæ scripsi infrà titul. *De successions.*

Des fiefz & autres heritaiges entre nobles.

¶ Articulo septimo, vbi est similis materia.

VIII. ARTICLE.

Moyen iusticier, par sa iustice peult faire mettre brandon, & seeller huys, congnoistre de saysine brisee, tenir ses assises quatre foys lan, & congnoistre de simple furt, & auoir sepz fers, & anneaulx de fer: & autres prisons a garder les malfaicteurs, & les punyr iusques au supplice de mort exclusiue.

IX. ARTICLE.

Le moyen iusticier prent les espaues mobiliaires, qui sont trouuees en son fief, en gardant les solennitez declairees au chapitre des espaues.

X. ARTICLE.

Le moyen iusticier est fonde danoir soixāte solz tournois, & vng denier damende, ou il appartiendra.

XI. ARTICLE.

Moyen iusticier qui a bourg, & a vse par tant suffisant, dauoir acquis droit, dauoir four a ban, peult contraindre ses subiectz coustumiers estagiers demourans en icelluy bourg, a venir cuyre leurs pastez a son four, estant oudit bourg. Et silz ny viennent, il peult faire prendre leur pain, quilz ont faict cuyre a autre four par son sergent: & par sa iustice, le faire declarer estre sien.

¶ Vide quæ scripsi in titulo præcedenti.

XII. ARTICLE.

Moyē iusticier, qui a moulin Bancquier, peult contraindre ses subiectz estagiers, & coustumiers, au dedans de la lieue de son moulin, a aller moudre a son moulin, sur peine de soyxante solz vng denier tourn. damende.

XIII. ARTICLE.

En la court du moyen iusticier, on peult donner aux subiectz dicelluy moyen iusticier, tutelles, & curatelles, congnoistre de denonciment ciuilz, appleigemens, contre appleigemens, adueuz, contreadueuz, & de toutes actions ciuilles: soyent reelles, personnelles, & mixtes, dont lamende ne excede soyxante solz tournois.

TITVLVS III.

Ius rerum nobilium aberrantium.

Chapitre III. des Droictz despaues mobiliaires.

PREMIER ARTICLE.

Espaue mobiliaire appartiēt au seigneur qui a moyenne iustice, quant elle est trouuee en son fief & iurisdition, & icelle chose doit garder pour icelle rendra a celuy, a qui elle seroit, sil la luy venoit demander, & en linformant quelle feust sienne, la luy doit rendre & restituer en rendant les impenses.

¶ De animalibus abigeatis dixi suprà titul. 1. art. 14.

II. ARTICLE.

Quant aucunes espaues sont trouuees en la terre daucun seigneur, icelluy seigneur les doibt faire proclamer par. 3. dymenches, ou festes solennelles en la parroisse du lieu, ou elles ont este trouuees par troys iours de marche, sil ya iour de marche: & si durant lesditz troys proclamations, il ne vient aucun qui les aduoue, ledit seigneur declaration faicte par son iuge, ou par autre iuge competent, en peult disposer a son plaisir.

¶ De hoc satis abundè dixi suprà, titu. 1. artic. 22. & art. 17.

III. ARTICLE.

Si aulcun des subiectz du seigneur trouue essain dabeilles en son fons ouquel na fief ne iustice, il sera tenu de le reueller au seigneur: en la iustice duquel est ledict essain, dedans

dans huyt iours. Et en ce faisant, il aura la moytie dudit espaue, & lautre moytie appartiendra a celluy a qui sera la iustice. Et se il le recelle, & il en soit conuaincu, il restituera ladicte espaue, & payera lamende de soixante solz appliquer. Cestassauoir au bas iusticier, sept solz six deniers, & le surplus a son suzerain. Et sil prent ledit essain dabeilles en aultruy fons & les emporte, il est repute larron, & sera puny a larbitraige de iustice.

¶ Vide suprà titu. I. argu. 24. Et de pœna furum dixi infrà titul. de crimin. argumen. 6. & 7.

TITVLVS IIII.

De Iure supremi Iustitiarij, qui tamen neque Castellaniatus, neque Baronatus ius habeat.

Chapitre IIII. des Droicts de haulte iustice, non ayant droict de chastellenye, ou baronnye.

PREMIER ARTICLE.

Le hault iusticier est fonde de tenir ses plaitz de moys en moys, & ses assises quatre foys lan. & dõner seurete, & faire leuer homme trouue mort, en sa haulte iustice hors grans chemins congnoistre & punir des cas crimnelz concernans haulte iustice, excepte de meurtre fait de guet a pensee, de femme forcee, & de boutement de feu. Et peult prendre amendes tant coustumieres, que arbitraires.

Le hault iusticier.

Donner seurete.

¶ De hac materia ad longum scribo infrà, titulo de criminalibus.

Hors grans chemins.

¶ Notabiliter dicit, *Hors grans chemins.*

¶ Quia si in istis magnis itinerib. homo mortuus reperiatur, ad castellanum tunc de consuetudine nostra recurritur.

De meurdre faict, &c.

¶ Quia nuper habebam in regio huius oppidi carcere quendam homicidam ex proposito, ideo antequam ad eius condemnationem procedere vellem, talẽ de dicto homicida palam proposui quęstionem, quam de verbo ad verbum hic apposui. Atro carceris in antro lucifugisq; prominentis turris nostri castri latebris iacet, dura deuinctus cathena ferrea, Matthæus de Pons quidam infausto sub sydere natus. his annis aliquot elapsis obscura sub nocte, sed verno sub tempore domum sacerdotis cuiusdam subintrans, sacriq; Dei ministrum offendit ille, & scelestis factionis particeps quidam auus, strictísque gladiis aggrediuntur, cúmque fuga salutem petentem, ac notos & contribules clamorosa voce vocantem assequuntur. Tandem defesso anhelitu eum propemodum exanelatus fuisset, & inter fugiendum læsus: sistere cogitur, nã plurimis iam eum in fuga alter affecerat plagis. Cum iam homicidarum manus euitare non posset, qui eum auidè (vt canis leporem) vrgerent, voce flebili & confusa, plorabundusq; cum singultibus vitam orat, veniam rogat ac postulat, confessionem quærit & implorat. Sed illi nec precibus, nec Dei reuerentia moti: sed corde leonino pleni, truci, heu nimiũ truci insultu eum mactant, occidunt, trucidant, quæritur quid iuris? Et videtur, pristino themate retento, incarceratum mori non debere duabus principalibus de causis. primo, quia vt ipse asserit, ambo ipsum defunctũ plagis affecerunt, nec constat an plura letalia vulnera habuerit defunctus, an vnũ solum, an duo. Nam si plura letalia habuerit eo, quia quilibet potuit vnum, vel plura inferre, tenentur de occiso, & sic casus non haberet dubium: nec etiam si duo vulnera letalia habuerit, quilibet enim videtur suum vulnus fecisse. Sed vbi apparet vnum solum vulnus letale, tunc, quia verum est, quòd illi duo simul & insolidum tale vulnus letale non intulerunt isto casu, quia æquum est vt non letaliter feriens pro feriente mortiferè, ac letaliter non moriatur. & quod verum est, quod vnus letaliter non vulnerauit, eò quod duntaxat est vnũ letale vulnus. Sequitur viso quòd nescitur à quo sit illatum, quod vnus non inferens, non debet mori pro alio inferente. Et sic in casu dubio, quia ignoratur quis letaliter vulnerauerit, & sanctius est nocentem absoluere quàm innocentem cõdemnare. bene sequitur quòd ambo non debent mori, nec teneri de occiso: sed de vulnerato. ista est communis doctrina Cy. Bal. & Sali. in l. quoniam multa facinora. C. ad l. Aquil. de vi publ. seu pri. & per alios Scribentes in l. Item mela. §. si plures trabem. ad l. Aquil. ff. cum similibus multis. In oppositum quòd mori debeat, facit Doct. Ang. de Aret. & Io. Fab. in §. pen. de publi. iud. Institut. vbi dicunt resolutoriè, quòd pœna legis Corneliæ de sicariis, in occidente est mors. Secundo adducitur tex. Exodi. qui ponitur in ca. I. de homicidio. extra, vbi dicit & statuit Deus, q; homicida ex proposito ab altari

Casus criminalis in praxi casu per homicidio.

Vbi vulnera letalia percussoribus nõ respondent et homicidiũ est commissum in rixa non ex proposito, tunc tenentur solum percussores de vulnerato.

Pœna l. Cornelia de sicariis est mors. Homicida ex proposito mori debet de iure.

sltari euellatur & moriatur.ergo. Nec obstat primarario superius adducta pro dicto incarcerato,enm in puncto iuris ad boc,vt quis teneatnr de homicidio,inspicimus potius propositum quàm effectum. vr per Bart.in l.si rixa.ad leg. Corne. de sica.ff.& l.1. §. diuus.eo.sir.ff. Sed sic est qnòd dolus & propositũ considerantur in casu nostro ex ictibus,ac ex genere armorum,quia ipsi homicidę habebant enses & spathas.igitur sufficit secundũ ipsum Bart.ibidem : imò plus dicit ipse Bartol.in d. l.si in rixa quòd si sit solum vnum vulnus letale: sic omnes ratione doli & propositi tenerentur de occiso. Idem si plura non letalia. quia ista omnia simul iuncta sunt illa quæ mortem intulerunt, & hoc cum proposito euenit. Sed sic est qnòd constat de dolo, & de

Ex specie vulnerũ, & genere armorum animus occidendi cõ probatur.

proposito incarceratorum ex specie & modo vulnerum,cum ex genere armorum, ex quibus animus occidendi probatur secundum eundem Bart.in d.l.1.§.diuus,igitur. Secũda ratio excusatiua, licet,vt credo,sit falsa ipsius incarcerati,est propter authoritatem Bal.quẽ refert & seqnitur Salic in l. seruos. C.ad leg. Iul.de vi publi. vbi dicit quod ille qui mandato

Qui ad mãdatum magnatis delĩquunt, mitius puniũtur secundum Bal.

delinqnit,licet non excusetur, tamen mitius punitur, quia ad mortem non damnatur. & dicit Sali. quòd licet mandatum in totum nõ excuset.tamen facit mitigari pœnã. Ita enim refert Alex.de Imol.in add.ad Barto. in l.non solum §.si mandato,de iniuriis & fa libellis. ff.faciunt notata per Dy,in c. quòd quis mandato,de reg.iu.libr.6,vbi dicit quòd in mandatario cessat ratio fraudis præsumendæ. Sed videtur quòd iussus per eum, allegatus in aliquo eum excusare non debeat. Primò, quia non est præsumendum de tali iussu. Ideo credo quòd incarceratus mẽtitur. Et dato quòd

Iussus non excusat in grauiorib.

sic esset, tamen iussus non excusat in grauioribus,sicut in isto casu,vt dicit Bar. in d.l.non solum §.si mandato.ff.de iniuriis. Secundo, quod prætensus iussus eum nõ excuset, tenet Sali.in l.non ideo minus. C. de accusa.in 1. q. & est textus expressus in d l. nõ ideo minus. Tertiò tenet Bar in l.liber homo,ad l. Aquil. ff quia in istis grauioribus non est obediendum vel parendum. Quartò de hoc est gloss. in l.ad ea.de reg.iu.ff.cum textu ibidẽ.Quintò est gloss.celebris in d.c, quod quis mandato,de regu.iur.in libr. 6. Sextò est textus in c. mulieres, de senten.excommuni. extra, cum gloss. sua quæ est singularis, & Doctor.in c.si. de homici. Et pulchrè Bartol.in l. si quis mihi bona de acq hære.ff.& Ias.in l. 1. C. de ser.

An stillice an papa obtemperandum.

fugit. Septimò facit quòd pulchrè refert Panor.in c.vniuersitatis,extra,de senten.excommuni. quòd obligatus ad seruitium alicuius non tenetur illo obtemperare in illicitis, & à iure prohibitis. Et si obtemperando committit rem illicitam , punitur, mandato non obstante. nam ex quo Deus vel princeps prohibet, nõ debet iste magis obedire suo domino quàm Deo,vel principi.hinc est quòd ad mandatum principis non excusatur faciens cõtra Deum. c. Iulianus , & ca. si dominus. 11. q. 3. quinimo dicit ipse,papæ obtemperandũ non est, quando ex eius mandato aliquod malum seu scandalum est futurum, no. Innò,in c.inquisitione, de senten.excommu,nã papa non habet authoritatẽ peccandi, & per consequẽs, nõ excusat eius authoritas. c.1.40.dist. Octauò dico ac ostendo,Deo concedente,quòd doctrina Bald. suprà relata, quam posuit ipse in d.l.seruos. C.ad l.Iul.de vi pu.sen pri sit euidenter insufficiẽs.

Papa non habet authoritatem peccandi.

Et primò sic certum est apud omnes Doctores. qnòd non plus in iure punitur mandans quàm mandatarius,vt late per Bar.in d.l.non solum.§.si mandato.ff. de iniur.& per Bart. Sali. & Paul.in d.l.non ideo minus. C. de accus. & per Ias.& scribentes in d.l.1 C de ser.fugi.imò dicit Bartol.in d. §.si mandato, qnòd mandatarius est principalis agens, seu delinquens. Sed sic est,quòd propter mandatum homicidij capitaneus quidam Perusinus fuit decapitatus, eo quòd dixerat famulo suo, quòd nunquam reuerteret ad domum, nisi sentiret nuncium de inimico suo.& istam decisionem Bar.seqnuntur omnes scribentes in d.l.si quis mibi bona, de acqui. hær. ff.

Capitaneus Florẽtinus propter mandatũ fuit olim decapitatus.

Non debet plus puniri mandans, quam mandatarius.

Quare nunc si iste mandatarius non esset decapitandus,sequeretur quòd minus puniendus esset quàm mandans, qui tamen nõ est delicto principalis quòd profectò esset.quod prorsus irrationabila & insulsum, cum,vt dictum est, mandatarius ipse sit principalis agens.vt d.l nõ ideo minus. Et etiam est pro hac parte text.in d. l.non ideo minus, vbi habetur ad literam , quòd nõ ideo minus tenetur is qui dicit ad mãdatum alicuius deliqnisse,&c. si non teneatur. minus ergo tantum tenetur, quare, &c. Et in ista octaua ratione mea vellem satis in conscientiam inclinare.Non obstat d.l. seruos. in qua se fundat Bald. quia illa loquitur in casu diuerso. quia loquitur cum seruus deliquit metu & exhortatione domini,nos autem loquimur in libero mandatario,qui tantum non habet parere necesse : ergo ne tantum debet excusare. Vel aliter & secundò respondeo , quòd illa lex nõ obstat : quia,si bene illam ponderes , videtur qnòd ibidem serui delinquentes mitiùs puniãtur,eo quòd metu ac exhortatione domini deliquisse videntur : nos autem loquimur cum quis liber ad exhortationem magnatis alicuius deliquit, & non metu, igitur horum diuersa debet esse ratio,cũ textus ille non fecerit sine ministerio mentionẽ de metu : metus equidẽ mandato iunctus videtur esse magis excusatiuus : igitur hæc mente voluas.

Femme forcee.

Pœna adulterij mors est,

¶ Quæ sit pœna adulterij , habes in l. quamuis ad leg. Iul.de adul.& est mors naturalis in mare: in fœmina verò detrusio in monasterium. Auth. hodie , ibidem posita,vbi per DD. vel qnia textus noster loquitur de fœmina violẽter cognita , & sic est maius, vt ita loquar, delictũ : dic quòd talium delinquentiũ

pœna

pœna est mors naturalis, vt per Doct. in l. raptores. Cod. de rap. virginum, vbi omnino videas, quia longa est materia: & mihi sufficit tibi resolutionem posuisse. Quod autem dixi raptorem vltimo supplicio afficiendum: intellige cum quæstio est de muliere honesta rapta. Si autem de inhonesta loqueremur, te remitterem ad tradita in l. si ea. C. ad l. Iul. de adul. vbi habetur quòd stuprum punibile nõ committitur cum meretrice, & l. quæ adulterium, eod. tit. & l. si vxor. ff. eo. Sed glo. ibidem tenet adulterium cum ea quæ meretricio more viuit, esse puniendum, quod mihi videtur durum, vt quis moriatur propter adulterium, cum viuente meretricio more commissum propter textum expressum, quẽ videtur in conscientia destruere gloss. in d. l. quæ adul. ibi. & stupri, &c. & propter tex. expressum in d. l. si ea, ibi in tex. crimen in ea cessat, &c. Ideo sic in æquitate teneretur, quòd non moreretur,

Adulterium cum viuẽte meretricio more non est ad mortem puniẽdum.

Stuprum cum meretrice commissũ qua pœna veniat puniendum.

Deboutement de feu.

¶ Parcant mihi antiqui Cõsuetudinis nostræ conditores, istud verbum *Boutement* est illepidum, habito respectu ad Turonenses, qui sunt in verbis Francicis facetissimi & dulces. Sed istæ verborum controuersiæ pertinacibus sunt relinquendæ: quia cum res intelligitur, minus de nomine laborandum est, glo. & Doct. in l. recepticia. C. de consti. pecu. Et ideo quia à paucis diebus iudicium feci de quadam incẽdiaria, quæ ob inimicitias exarserat molendinum, domum, ac tectũ loci *des Assars*. Et quia in hac materia ego iudicaui, vt infrà dicetur, quibusdam dicentibus me nimium esse misericordem, aliis contendentibus me satis fuisse austerum & ferocem: ideo quæro quæ sit incendiariorum pœna? Bar. in hoc passu, in l. i. de of. præfec. vigilum. Cy. & Salic. in l. data opera. C. de his qui accus. non possunt. distinguũt hoc pacto, præsertim ipse Bar. in d. l. i. de offic. præfec. vigil. quia aut incendium committitur dolo, aut culpa, aut casu fortuito. Primo casu, aut incendiarius est vilis persona, aut in dignitate positus. Primo casu si incendium est magnum, & persona vilis, debet tradi bestiis, & potest comburi. Si verò est persona in dignitate constituta: tunc si est magnum incendium, decapitatur: si paruum incendium, deportatur. Et hoc cum incendium fit in ciuitate. Si verò incendium est commissum in villa, tunc est minus periculum: & ideo si est persona vilis, & incendium magnum, debet decapitari. Si autem est paruum, debet tunc deportari. Si verò est incendiarius in dignitate positus, & est in villa. Si est incendium magnũ, deportatur. Si paruũ, relegatur. Sic Bar. ipse post Iaco. de Are. distinguit in d. l. i. de offi. præfe. vigil. ff. & sic concor. l. illam & l. qui ædes, de incendio, ruina, naufragio, ff. & l. si. eod. titu. & d. l. data opera. C. de his qui accu. nõ poss. & l. capitalium. §. incendiarij. & §. qui ob inimicitias, de pœnis. ff. Et aduerte quòd in omnibus supradictis casibus debet damnum emendari, vt d. l. qui ædes. §. i. coniuncta l. fina. de incen. rui. nauf. ff. Si verò per culpam, tunc minus puniatur quàm si dolo. vt l. in lege, ad l. Corne. de sica. ff. & hoc verum est, si est in lata culpa. Si verò est leuis culpa, tunc punitur pecunialiter, non corporaliter. & si non potest soluere, punitur in corpore, vt dict. leg. qui ædes. Tertio casu, quando est incendium commissum casu fortuito, nõ tenetur ad aliquid, sed imputatur casui: vt l. pen. de incen. rui. naufra. ff. hæc sunt propria Bartol. verba, super quibus verbis dubitabam de duobus in iudicando, ac sententiando contra dictam incendiariam. Primò, quod deberet dici incendiũ magnum. Secundò, quomodo caperetur villa in casu nostro pœnali. de primo dubio satis certus fui per confessionem illius infœlicissimæ mulieris, quæ sponte domum molendinumq́; illi attinens & contiguum ac tectum armatorum conflagrasse confitebatur. ideo non immerito incendium fore magnum arbitrabar. dubitabã autem an incẽdium istud deberet dici factum in villa, ad hoc vt esset minor pœna secundum distinctionem Bartoli suprà relatam. Et vt meum tolleretur dubiũ: habui regressum ad Bartol. in extrauag. qui sint rebelles, super verbo Lombardiæ, & ad tex. l. arboribus euulsis. de vsufruc. ff. ibi in text. ad vsum villæ suæ, &c. & l. fundi appellatione. de verbo. signi. ff. in quibus iuribus habetur liquido quid sit villa, & quæ dicatur ciuitas, villa, castrum, & rus, vide Bartol. in extrauaganti, qui sunt rebelles, super verb. Lombardiæ. & l. i §. in Authent. & ibi Alexand. & Iason de nou. ope. nunc. ff. & Luca. à Penna in l. i. Cod. vt rustic. ad nullum obseq. Barto. & Doct. in l. si hæres. de leg. i. ff & gloss. prag. sanctio. in tit. de colla. super verbo villis. ideo condemnaui dictam incendiariam, vt amitteret manum, de qua commiserat delictum, ac etiam vt compensaret damnum datum. In hac siquidem incendij materia aduertas secundum Salice. in l. quæ fortuitis. Cod. de pig. acti. quòd ignem habere non est prohibitum, quia esset denegare vnum ex elementis. Sed vagantem tenere & immoderatum est culpa. vnde si damnum sequeretur, non casui, sed culpæ asscribitur. Dicitur autem immoderate habere ignem tribus modis, scilicet re, loco, & tempore. Res ex quantitate lignorum. quia nimia ad comburendũ apposuit. vnde ignis fuit nimium excessiuus, ita quòd nimis in altum tetendit, & vagando processit. Loco, vt quia loco incongruo ignem tenet, & periculoso propter cohærentias, vel propter seipsum: quia ignis erat in tassello, & loco vbi ignis nõ habebat arolam. Tempore, quia flante vento ignem fecit in loco aperto. Item secundũ ipsum habet incendium quandoq; locum ab intra, quandoq; ab extra. Et ipse pulchrè distinguit hoc pacto, aut ignis est immissus ab intra, aut ab extra,

Quæ est incendiariorum pœna.

Ignis immoderatus.

aut dubitabatur. Si ab intra, aut ſcitur à quo, aut ignoratur. Si ſcitur à quo, tunc non caſui fortuito, ſed culpæ aſſcribitur: quia ille qui immiſit, obligatur: aut, ſi ſeruus ſit, tunc dominus noxaliter reſpondere cõpellitur. l. videamus. §. ſin. locati. ff. & l. ſi vendita. de periculo & cõmod. rei vend. Et ſi fuerit liber homo: tunc, aut erat famulus patrisfamiliàs domus, aut ſolum hoſpes. Si familiaris, tunc licet ipſe immediate ex ſuo facto teneatur: tamẽ de patrefami. cui ſeruit. dubitatur an quia vtitur opera illius, ex quaſi ſuo delicto teneatur. Et videtur quidem gloſſ. dicere quòd teneatur, in l. ne quid. de incendio, rui. nau. ff. Sed Doct. communiter, & Bar. illam gloſſam reſtringunt, quãdo familiaris deliquit in officio, ad quod erat deputatus, aliàs dicunt abſurdum eſſe dominum pro eo teneri: & pro hoc inducunt l. 1. §. familiæ, de publi. vecti. ff. & l. ſi verò, de his qui deiec. vel effud. ff. & l. 1. naut. caup. ſtabu. ff. Et ideo in propoſito videtur dicendum quòd ſi familiaris deputatus ſuper coquina tua minus diligẽter ignem tenuit, & ob hoc domus conducta vel res cõmodatæ patrifa. ſint combuſtæ, paterfamiliàs ipſe ex quaſi delicto famuli teneatur. Sin autem familiaris ad coquinam deputatus diligenter ſe habuit ignem extinguendo vel cooperiendo, vt debuit, & poſtea alius familiaris ad hoc non deputatus, ad coquinam acceſſit & ignem accendit, & minus diligẽter eum tenuit, propter quod res combuſtę ſunt. tunc paterfamil. ex illius facto teneri non debet: quia extra officium ſibi deputatum deliquit. facit l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. ad l. Aquil. ff. & l. ſi extraneus. loc. ff. & l. ſi vendita. de pericu. & commod. rei vend. Si verò is qui ignem immiſit fuit hoſpes, & tunc inſurgunt quatuor dubia. Primum ſi receptus in domo amicus, vel hoſpes, ignem, vel candelam minus diligenter tenuit, inde incẽdium ſecutum eſt. & tunc tenetur, facit tex. in l. ſeruus ſeruum §. ſi quis inſulam, ad l. Aquil. ff. & l. qui occidit. §. in hac actione. eod. tit. ff. & d. l. ſi vẽdita de pericu & commod. rei vend. *Pulchra de incendio materia.* Secundum dubium. Si non ipſe hoſpes, ſed familiaris, vel ſeruus, quem ſecum habuit in hoſpitio, hoc fecit: an ipſe familiaris teneatur, & reſpondetur quòd ſic, per eaſdem leges & rationes. Tertium dubium. An dominus ex facto familiaris teneatur, & in iſto membro patet reſponſio ex prædictis, quia aut tenuit minus diligenter in officio ſibi per dominum commiſſo: puta, quidam princeps hoſpitatur in domo ſcuti Franciæ, habet ſecum plures famulos, quorum vnus habet curam equorum: ſane ſi iſte in ſtabulo minus diligenter ignem obſeruauit, dominus ipſe de famuli facto tenetur: quia opera illius ad illud factum vtitur, vt iam dictum eſt. Quartum dubiũ. Si domus quę in prædicto incendio combuſta eſt, non erat propria hoſpitatoris, ſed ſub mercede annua conducta, an ipſe cõductor & hoſpitator teneatur locatori? Et videtur quòd ſic: quia de facto viatorum tenetur. vt in l. 1. & in l. ſeq. naut. caup. ſta. ff. in contrarium videtur caſus in l. 1. in fin. aliàs eſt l. 5. ff. naut. caupo. & ſtabu. Et quòd ipſe conductor non teneatur locatori. tenet Salic. in d. l. quæ fortuitis. tum quia ad iſtud officium domum cõduxit, vt tranſeuntes hoſpitarentur, tum quia non vtitur opera hoſpitantium, & ſic culpa ei imputari non poteſt, & cõſequenter iſto reſpectu quantum ad conductorẽ, incendium caſus fortuitus reputãdum eſt. pro hoc alleg. l. ex conducto §. ſi ff loc. & l. item videamus. §. ſi. & l. ſeq. in quibus videtur caſus à ſenſu contrario, facit l. contractus. de reg. iur. ff. *An conductor domus combuſta locatori ſuo teneatur.* Et hæc vera de primo membro, ſcilicet quãdo incendium habuit ortum ab intra. Secũdo ſane caſu principali, ſcilicet quando incendium habuit ortũ ab extra. quia primo alibi ortum habuit, ſed ſucceſsiuè, deſcẽdit ad ædes, de quibus quæritur. tunc diſtingue: Aut ignis eſt immiſſus à latronibus publicis, & tunc ipſi tenentur. l. data opera. C. de his qui accu. non poſſ. niſi eſſent miſsi ab eo, qui bellum indicere poſſet. ar. l. hoſtes. de cap. & poſtli. reuer. ff. Aut ab alio, & tunc cenſetur iſtud incendium caſus fortuitus, & ſic cõductor non tenetur ad intereſſe locatoris. ar. d. l. quæ fortuitis. de pig. acti. C. & d. l. ex conducto. §. fina. ff. Tamen qui ignem immiſit, tenetur ad emendationem damni, ſi culpa ſibi imputari poteſt, aliàs non. vt d. l. qui occidit. ad l. Aquil. §. in hac actione. Tertio pro caſu principali, id eſt quando incendiũ neſcitur an habuerit ortũ ab extra vel ab intra, & tunc ſubdiſtingue, aut nulli ſunt habitantes in domo, & præſumitur ignis immiſſus ab extra. Aut aliqui erant inhabitantes, & tunc ab illis vel eorum culpa præſumitur incẽdium proceſſiſſe. l. 3. §. plerunque. ff. de offi. præfec. vigilũ. *Incendium in domo cõducta immiſſum, an & quando conductor teneatur.* Et ſi vnus ſolus inhabitet, res eſt clara. Si plures, inſurgit dubium, an de omnibus ſit præſumendũ, & quamuis vbi non conſtat de culpoſo, videatur eſſe de omnibus præſumendũ & omnibus imputandum: vt l. item mella. §. ſi plures. ad leg. Aquil. ff. tamen ſecundum ipſum Sali. conſiderãdus eſt locus loci, in quo ignis ortum habuit, vt in ſtabulo ab habente curam equorum: ſi in coquina, ab habẽte curam eſcarum immiſſus ignis videatur: aliàs vbi hæc deprehendi non poſſent, tum omniũ culpæ aſcribendarum eſt. ita per Salic. in d. l. quæ fortuitis. de pig. act. quæ omnia crebro veniunt in practica. & ſic conſului Turonis pro hoſpitio Francicè loquendo,

Les troys Maries.

¶ Nuncupato. Ad vnũ aduerte inſuper quòd ille qui incendij arcendi cauſa vicini ſui ædes deponit, non tenetur ſi magiſtratus mandato fecerit: vt l. ſi alius. §. eſt & alia. quòd vi aut clam. ff. illud fecerit iuſto metu ductus, vt l. ſi quis fumo. ad leg. Aquil. ff.

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.
Et neglecta ſolent incendia ſumere vires.

Gloſſa

glossa in dict. l. Aquil. ff. & ista est communis doctorum theorica. Sed quid si ille qui in inferiore parte domus habitat, commiserit delictum propter quod domus ipsa veniat diruenda, an poterit habitans in superiori parte domus se opponere? vide Doctor. in locis prᴂallegatis.

II. ARTICLE.

Er si le hault iusticier a vasaulx qui tiennent de luy a foy & hommaige. & ilz n'ayent moulin en leurs fiefz, ledit hault iusticier pourra cõtraindre les estagiers, coustumiers de ses vasaulx, a venir mouldre a son moulin pourueu qu'ilz soient demourans au dedans de la lieue dudit moulin.

Costumiers, &c.

¶ Hoc ideo, quia nobiles & privilegiati non subiiciuntur.

Au dedans de la lieue.

¶ De hac dictum est abunde suprà titulo primo, vbi habetur, quòd debet habere doo milia passuum, & quilibet pes debet esse quindecim digitorum, vt suprà notaui.

III. ARTICLE.

Celluy qui a haulte iustice, peut auoir iustice patibulaire a deux piliers, & lyens par dedans & par dehors.

Iustice patibulaire.

Patibulũ. ¶ Patibulum dicitur, quia criminosis pateat, ad vindictam, vel quia facinorosi patiuntur mortem tetet rimam in illo. Et in Francia plebeij suspenduntur patibulis. Sed pœna nobilium est decapitatio, licet Bartolus alter dixerit obseruari in Francia. Et nota perpetuò quòd erectio furcarum fignificat imperium, & eius quasi possessionem & vsum, vt inquit pulchrè Baldus in titul. quid sit inuestitura. in principio, super verbo, quolibet. Sed pone, quòd in quodam castro ad vnum pertinet condemnatio, ad alium verò executio: verùm ille ad quem pertinet executio, possit erigere furcas altero inuito? dicit ibidem Baldus quòd sic, quia cui competit fignatum, competit signum. & ecõtrariò. vt C. de fabric. l. stigmata. libr. 11. & l. si accepto vsu togæ. de iur. fisci. ff.

Furcarum erectio imperium, ac illius vsum significat.

Pœna nobilium decapitatio.

TITVLVS V.

De iure Domini Castellani.

Chapitre V. des Droictz du seigneur chastellain.

PREMIER ARTICLE.

Es droitz du seigneur chastellain sont telz, que en sa terre & chastellenie, il a haulte iustice, moyenne, & basse, & peut bannir & non rappeller. Aussi des droitz de seigneur chastellain sont & dependent droitz de forestz, colleges, foyres, marchez, aulmosneries, maladeries, seaulx a contractz, droit de peage, du long, de trauers, & droit de preuosté en sa terre, seigneurie, & chastellenie, & la congnoyssance des grans chemins & des cas commis en iceulx. Et doiuent lesditz grans chemins auoir seze piedz de large, & le voysinau huyt piedz.

Peut bannir.

¶ De istis bannitis, vide quæ scripsi infrà, titulo de baroniæ. ar. 1.

Droit de forestz.

¶ Istæ syluæ sunt nostris temporibus solertes recommendatæ, & nimirum: nam & olim dij syluas habitabant, Virgilio teste,

habitarunt dij quoque syluas,
Dardaniusq; Paris, & adhuc sequitur,
nobis placeant ante omnia syluæ.

Et sanè ista loca syluosa hac tempestate suprà modum nobilibus placent, in quibus, vt est Gallicè nobilitatis, vana consuetudo, plurimæ ferarum venationes sunt. Triplex tamen est venatio: quædam oppressiua, quædã arenaria, quędam saltuosa. Oppressiua hominum venatio est semper prohibita, & de qua habetur, & dicitur Nembroth robustus venator corã domino, & hominum extinctor, & oppressor, & istud periniquum. Arenaria est quæ fit in arena, & cum quis locat operas suas, vt pugnet cum bestiis, & isti tales infames sunt. l. 1. de posthu. ff. Tertia venatio est saltuosa, quę fit in syluis & saltibus. Et an ista sit licita vel ne, id indicatur ex tempore, ex loco, vel ex persona. Ex tempore iudicatur licita vel illicita, quia tempore quadragesimali non est venaodum. Ex loco equidem iudicatur iusta vel iniusta, vt post prohibitionem à domino fundi factam, in cuius fuodo iu venari vis. Ex persona sanè iudicatur illicita in clerico, id est puta in Episcopo, in quo semper venatio est prohita, pulcher text. in cap. quorundam relatione. 34. distinct. vbi profectò est pulcher textus. Et ibidem habetur illud tritum, venatorem nunquam legimus sanctum. fallit in beato Eustachio: vt 86. distinctio. Esau. Sed heu mihi quàm malè à præsulibus multis obseruetur ille sacer canon, nemo est qui ignorat. Item est dicta venatio prohibita in monacho. vt Clemen.

Venatio est triplex.

ne in agro. §. porrò à venationibus. de statu monachorum. Io aliis quippe clericis istis concurrentibus potest esse licita venatio, scilicet causa necessitatis, recreationis, & vtilitatis, dummodo cum silentio & modestia fiat: et c. 1. extra, de cleri. vena. tempore necessitatis, vt cùm apri veniunt ad comedendas clericorũ segetes. Tempore vtilitatis, vt cum redditus sunt in venatione ferarum, vt inquit glos. in d. Clem. ne in agro. § porrò. super verbo personalem: & potest iudicare liei ia ex causa recreationis. Sed an istæ venationes tint prohibitę hodie per §. nemo retia. de pace tenenda, & eius violatoribus. diceres quod sic, præterquam ad capiendos vrsos, lupos, & apros. & ideo quia hæc est grandis materia, vide per Scribentes in §. item si fera bestia. de re. diuisio. & l. Pomponius. tractat. de acqui. rer. do. & l. vna. C. de venatione ferarum. lib. 11. & in d. §. nemo retia. Sed aduerte resolutoriè, quod venatio est prohibita ad laqueos & retia, vel alia instrumenta similia. Tamen venatio quæ fit cum canib. & auibus, est permissa signanter nobilibus, recreationis gratia, & hoc quodammodo naturaliter ad lætificandum. quia omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper, & pecora campi, volucres cœli, &c. quia isti nobiles non tam gaudent de magna præda, quàm de volatu & cursu. Sed rustici nihil appetunt nisi prædam. & hoc secundum Doct. Cardi. in d. §. nemo retia. Et dicit ibidem ipse Cardin. Alexan. quod domini terrarum proclamari facere solent, ne quis in finibus suis venetor. Adde quod glo. notabilis & peregrina in l. venatoribus, C. de excusa. muoerum, libr. 11. dicit, quod nullum venatorem inuenimus sanctum. Quid de garenis? dic quòd ipsi hodie de consuetudine tolerantur, secundum Ioan. Fab. in § ferę bestię. de rerum diuisio. Insti. Et de istis venationibus & garenis, vide pulchrè per Iacob. de sancto Georgio in suo tractatu feud. in glo. & cum venationibus. & dicit Barto. in l. venationem. ff. de vsu. quòd in aliena garena sine voluntate domini non est licitum venari. bene facit l. vsufructuarius. §. si in vinariis. de vsufruct. ff. & ita obseruatur apud Delphinates, secundum Guid. Pap. quæstio. 223. Attende tamen in hoc quòd dixi, venationes horrisonas esse prælatis prohibitas, quia si prælati & alij ecclesiastici, causa recreationis, & excitandi appetitum, & huiusmodi cum retibus, laqueis, & canibus, cum silentio & modestia venari veliot, non sunt prohibendi, nisi venarentur tempore, quo deberent visitare, prædicare, vel orare, extra. de censi. cum apostolus. & iura quæ sunt contraria, suot secundum Hostiens. de illis qui nimium mentem talibus implicant, intelligenda. Quid igitur erit de venatoribus qui quotidie conculcant venando blada & segetes pauperum rusticorum, quorum canes occidunt gallinas mulierculorum? Respon. quòd tales tenentur ad restitutionem, aliàs peccant mortaliter: nisi esset tam paruum damnum, quòd de eo verisimiliter non curarent. & multo magis tenentur qui venationum occasione mutilant pauperes rusticos. Quid dicemus de aucupio & de aucupibus? est propriè aucupium cùm capiuntur aues. Respond. Virgilius in Georgi. quod aucupium etiam festis diebus est permissum. & hæc sunt metra,

De Venatione retibus.

An sit venatio prohibita.

De Venatoribus segetes rusticorũ conculcantibus.

De aucupio vel aucupibus.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & iura sinunt, riuos deducere nulla
Relligio vetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias auibus moliri, incendere vepres,
Balantumq́ gregem fluuis mersare salubri.

Ex suis ædepol verbis videtur aucupium permissum, cùm dicit insidias auibus moliri. attamen esset furti species, vel haberetur pro furto, si aliquis iuxta columbarium colombis insidias pararet. Vide Guid. Pap. d. q. 218. Sed vtrùm peccent tenentes columbas in columbariis, & an teneantur ad restitutionem de damnis datis dominis agrorum? Respon. quòd sic, in conscientia, quando eas non debitè pascuntur, vel non habent tantùm de possessionibus circumcirca, quòd verisimiliter in ipsis possunt pasci & viuere, quod iudicio boni viri est relinquendum. Quidam tameo dicunt quod tantum vtilitatis afferunt, & præstant ipsæ columbæ comedendo vermes, & stercorizando, quantum damni possent dare, ideo non est præcipitanda sententia. Quid de piscatura, an sit clericis prohibita? dic quòd nõ, sed venatio. Et est ratio, quia illa fit cum grandi silentio, sed venatio cum vociferatione, quæ vociferatio est supra modum clericis ipsis prohibita. vide gloss. in ca. Esau. 86. distinct. & Panormit. in cap. 1. in fin. de cler. venatore.

De columbaris colũbario.

De piscatura.

Foyres, & marchez, &c.

¶ Istæ nundinæ, vt scitis, debent fieri principis authoritate. vt per Scribentes in l. vna. C. de nundinis & merca. Et sunt tantum priuilegiatæ, quòd ea exercentes de antegesto con ueniri non possunt. Imo nec secundum Bartol. quis posset capi nundinarum tempore pro repræsaliis. Et dicit ibi Bald quod mercatores debent esse tuti, in accessu, mora & recessu. Et istæ nundinę sunt inductę. vt propter eas terra dominorum impinguatur. gl. in dict. l. 1. Sed aduerte, quod nobiles & potentiores debent se à negociationibus & nundinis abstinere, vt populares possint facilius negociari, pulcher textus, & qui à quocunque bono scholari obliuisci non debet. in l. nobiliores. C. de commerciis & mercatoribus. Sed ne licet mercatoribus aurum ad barbaros portare pro speciebus emendis. l. non solùm. quæ est secunda in ordine. C. eodem tit. de commerciis. vbi etiam habetur, quod sobtili ingenio auferendum est aurum à barbaris.

Subtili ingenio auferendum est aurum à barbaris.

Maladerie.

¶ Not. quod collegium licitũ faciunt leprosi: ex qua

ex qua habent materiam licitam conueniendi in vnum. not. in c. 2. de eccle. ædifi. Nam oportet eos habere leprosarias, cum lepra repellat eos à cohabitatione aliorum. 33. qu. 2. hoc ipsum. & de cle. ægro. tua. Ideo leprosus debet comparere in iudicio per procuratorem. Inno. in c ex parte. de corpo. vicia. Et de multiplici specie lepræ vide gloss. de penult. distinct. 2. Deus. Et tene menti quod per abscissionem virilium quis potest mundari à lepra. c. ex parte 2. extra, de corpo. vicia. vbi per Scriben. Et lepra est iusta causa dirimendi futurum matrimonium quemadmodum extra. de iureiur. & de coniugio lepro. quasi per totum. Et quòd leprosi & alij habentes infirmitates contagiosas possint expelli de villa vel ciuitate. vide not. per Doct. in l. nullus. C. de summa Trini. & per Iaso. in l. casus. C. de testamentis. An autem sepeliri debeant in cœmiterio cæterorum non leprosorum, vide in d. c. 2. de eccle. ædifi.

Per abscissionem virilium, quis potest mundari à lepra.

Leprosus et côtagiosi possunt de ciuitate expelli.

Seaulx a contractz.

¶ Ecce ergo quòd Castellani creant Notarios, nam princeps & domini temporales in suis territoriis creare possunt notarios. Not. Innoc. in cap. penulti. de fide instru. & Bartol. in l. Barbarius. de offi. præsi. ff. & in l. non aliter, de adop. ff. Tamen notarius creatus per inferiorem à principe, non potest vbique instrumenta conficere. Barto. in l. 1. C. de summa Trinita. Bald. in l. 1. C. quemadmodum testam. aper. & in l. si non speciali. C. de testa. gloss. in cap. Abbate. de re iud. in 6 Sed an sacerdos possit esse notarius. Docto. in cap. sicut. ne cleric. vel mon. & Bartol. in l. 1. de iu. & iur. ff. tenent quod resolutoriè, nisi in casu cap. vt officium. de hære lib. 6. Et firmat Bartol. in l seruus. de testam. ff. Aduerte tamen, quòd si sacerd. fecerit instrumentum, & sic reuera notarius, licet non possit esse notarius, tamen instrumentum ab eo factum valebit. Barto. in l. vniuersos. C. de decuri. lib. 10. Alexan. in l. impuberem. de fal. & Bartol. in consil. incipi. filiusfamil. notarius. & idem Alexand. in d. l. seruus Sed quid de notario laico, an possit recipere instrumētum de rebus aut actibus ecclesiæ? Innocentius in d. c. sicut. ne cleri. vel mo. tenent quòd sic. Sed an notariatus sit dignitas? Respond. quòd notarius principia dicitur habere dignitatem no. in l. 1 C. de mand. princ. & l. vniuersos. C. de decu. lib. 10. Sed alius notarius dicitur habere munus, non dignitatem. gloss. in ca. quanquam. de vsu. in 6. Sed dubitatur de quæst. sæpiuscule ventilata, an acta per notariū putatiuum, qui notarius non erat: sed sic communiter reputabatur, dicātur esse valida. hæc est longa quæst de qua per Barto. in l. actuarios. C. de numera. & actua. lib. 12. & in l. Barbarius ff. de off. præto. Bald. in l. 1. C. de testa. & pulchrè Ias. in d. l. Barbarius. vbi videas, quia diffusa est materia. Quæro de quæstione, de qua creberrimè fui consultus. est aliquis notarius, qui vtitur diuersis signis, an possit puniri de falso. certè Guliel. de Cu. dicit quòd sic in l. pen. C. de fideiusso. quod tene menti, propter mutantes signa sua. Quid agitur de quæstione vulgata, Est aliquis notarius qui facit contractum quasi plenum istis signis, &c. quid tunc fiet? Equidem iudex supplere debet ista signa, & ea interpretari ex natura contractus, aut ex consuetudine regionis, vel ex consuetudine notarij, vel ex proxima scriptura, quæ fortè est in protocollo. not. Hostien. in cap. cum P. tabellio. de fide instrum. aliquid per Doctor. in l. Gallus. de liber. & posthu. ff. Sed quid de eo qui fortè mortuus est, & dubitatur an sit notarius, qualiter probabitur quòd fuerit notarius? Dic quod per instrumentū notariatus. Item per quasi possessionem notariatus. Item per communem opinionem cum exercitio officij. Innocen. in cap. 1. de fide instrum. pulchrè Ias. in d. l. Barbarius Philippus. & sic iudicaui pro Iacobo Danbigni cessionario, contra Petrum Marque mercatorem. Item nota, quòd notarius qui non est descriptus in matricula, seu libr. graffarij. habetur pro non notario, gl. in l. 2. de offi. magi. milit. Aduertant ad me insuper notarij. nam si ipsi sciunt quòd instrumenta per eos recepta habeant aliquē defectum vel qualitatem, propter quam non valeant, ipsi tenentur parti læsæ ad interesse Bartol in l. generali. de tabulariis. libr. 10. & an & quando error notarij noceat partibus vide Bart. in l. si librarius. de regu. iur. ff. Bald. in l. Imperator. de stat ho. ff. Sed circumscripto stylo, quæro, an ne 14. annis minor possit creari notarius? Dic resolutoriè ꝙ non. Bartol. in l. impuberem. ff. de fal. Quid de notario, qui fecit instrumentum in causa filij, an valeat? Respondeo cum distinctione, aut filius est emancipatus, & valet, aut in potestate constitutus. & tunc, aut contra filium, & valet, aut pro filio, & non valet. Bartol. in l. si pater. ff. de fal. Quid de notario scribente instrumentum de illicito contractu? Dic resolutoriè quòd tenetur criminaliter in l. fin. C. de sen. rescin. non pos. Insuper notate vnum, videlicet, quòd notarius recipiens instrumentum vsurarium, est periurus & infamis, potest pronunciari, & sic amplius nō poterit conficere instrumentum. est singulare verbū domini Hosti. in tit. de vsu. §. fin. versic. quid de notario in summa sua. An homo excommunicatus qui est notarius, possit conficere seu recipere instrumentum. est glo. singularis in cap. decernimus de senten. excom. lib. 6. quæ tenet quòd non, cum sit notoria excommunicatio. Quid est ergo de notariis nostris regiis, qui requisiti nolunt conficere instrumenta? dic quod puniri debent. l. iubemus. C de test. Imò periuri perdunt executionem officij. Hostien. in Summa. de fide instru. §. quibus. Insuper aduerte pro officio notariatus non esse compassibile cum officio iudicis l. iubemus. §. iis quoq. C de sac. san eccl. Bald. in l. senatoris. ff. de senato. Sed an notarius

Istud est correctum per ordinationes regias.

An sacerdos possit esse notarius.

An notariatus sit dignitas.

De notario putatiuo cum nō sit vere notarius.

Quo pacto probetur, quod sit quis notarius.

Quomodo notarius tenetur ... imperitia.

De notario minore.

Quid de notario scribēte instrumētum in contractu illicito.

Quid excōmunicato.

De notario requisito, & conficere nolente.

rius posſit instrumentũ procurationis conficere pro ſa in caoſa propria? Videtur quòd non, per ea quæ not. Bart. in l. pupillus. de auto. tu. Et inter promittentam & ſtipulantem debet eſſe diffarentia. Distingue breuiter ſupar hoc: nam aut notarius ſcripſit procuratinnem pro ſa paſſatam, vt aſcribando ſibi officium, & ſic non poteſt. Bal in l. iudiciis. de ſide instrument. Aut actiuè procurationem compoſuit, id eſt, quoniam alium constituit procuratorem, & tunc poteſt & facit etiam ſidem, tam procuratore cõſtituto, quàm pro parte aduerſa. Nam & notarius poteſt conficere instrumentum, in quo ſe obliget alteri, ſecundum Bartol. in l. ſi puberes. ff. de fal. Et tene menti, ꝙ notarius debet eſſe ſcientificus, debet ſcira ſcientiam, & ſimilia quæ pertinẽt ad artem notariatus, aliàs immutabitur. Nõ tamen tenetur eſſe Doctor, ſi tamen ex imperitia, quid egerit male, tenetur parti læſæ restituere demnum. vide Bartol. in l. fin. C. de tabul. lib. 10. Innocen. in cap. cum in cunctis. de alect. & Panor. in cep. 1. de ſid. instrumen. Et aduerta ed practicam. nam notarius poteſt compellere partes ad ſuſcipiendum instrumentum groſſatum, vt pulchrè Barto. & Alexand. in additionibus, in l. non aliter. de adopt. & Ange. de Perufio in addi. ad Bart. in l. 1. C. de tabu. Et ad iſta vide quæ ſeribo de notariis hodiernis, infrà, articu. 10. Reſtat videre quæ requiruntur ad validitatem instrumentorũ. Primò, inuocatio diuini nominis. Secundò, annus Domini. Tertiò, nomen Imperatoris. Quartò, nomen conſulis. Quintò, locus contractus. Sextò, menſis & dias. Septimò, indictio. Octauò, ſeries facti. Nonò, teſtes. Decimò, ſignum conſuetum notarij. Vndecimò, quòd confecta instrumenta coram partibus legantur. Duodecimò, quòd notarius ſit conſtitutus ab habente poteſtatem. Decimotertiò, quod appareat quod notarius fuit rogatus. Decimoquartò, quòd ille notarius ſit habilis, quia non notoriè excommunicatus, vel notariatu priuatus. plenè per ſcribentes in d. c. 1. de ſide instrumen. & in d. c. cùm P. tabellio. & l. fin. de tabu. lib. 10. Et qui poſſunt habere ſigillum, vide per Doct. in ca. dilecta. de exceſsi. præla.

La cognoiſſance, &c.

¶ Aduerte, quia in puncto iuris publicæ viæ debent præſtare ſecuritatem tranſeuntibus, & cuius latitudinis debeat eſſe via, vide in l. viæ latitudo. ff. de ſeruit. ruſtic. præd. & inſuper de ſigillo, quando dicatur Authenticum, vide Bald. in l. ſi qua per calumniam. C. de apiſcop. & cleri. & vide Guid. Pap. quæſt. 75. incipian. literæ quantumcunque habeant ſigillum. & in queſt. 38 incipien literis iudicialibus. Sed quid de guettis? nihil dicitur in textu, ꝙ homines poſſunt ad custodiam caſtri, vel ad excubias in illo pro domino faciendas, ſed ordinationes regis ſuper hoc diſponunt. Quid de iure? breuiter dic, quòd ad custodiam caſtri, vel fortalitij, aut ſerarij

De guettis.

existentis in ciuitate, vel comitatu tenetur dominus ad tales expenſas tempore guerræ & pacis. non autem homines, & iſta eſt aurea ſententia do. Ia. in l. diuortio. §. impendia. ſolut. matrimo. ff. & Angel. in l. turres. C. de ope. pu. qui dicit alibi non legiſſe. & vide quę pulchrè dicta ſunt in titu. *Dr douaire de femme noble.* ar. 5. Et de iſtis guettis, vt ita loquar, vide amplè Scribentes in cap. peruenit. de immu. eccleſiarum. extra. Et aduerte pro Deo, quòd dominus poteſt custodire caſtrum vaſalliticum inuito vaſallo, tempore neceſsitatis, & illud custodiet cum dicto ſuo vaſallo. not. pulchrè Bald. titul. de inueſtitura, de re aliena facta. §. quid ergo. allegat l. ſi ita dominus. de vſu. & habi. ff. & cap. quoniam. de prohib. feud. alie.

II. ARTICLE.

Le ſeigneur chaſtellain eſt fonde dauoir la preeminence auant ſes vaſaulx, es egliſes eſtans en, & de ſa chaſtellenie, comme de auoir & tenir littre a ſes armes, & tymbres au dedans & dehors deſdictes egliſes. Et peult prohiber & defendre, que aultres ſes vaſaulx ne tiennent littres ne armoyries eſdictes egliſes au preiudice de ſa preeminence. Sinon que ſon vaſal fut fondateur eſpecial de ladicte egliſe, au quel cas il pourra auoir & tenir littre a ſes armes, & armoyries a tymbres, & aultrement au dedans & dehors de ladicte egliſe. Sinon que ladicte egliſe fuſt la principalle egliſe parrochial. En laquelle fuſt aſſis le chaſtel ou principal maiſon de ladicte chaſtellenie, au quel cas il ne pourra auoir ſeſdictes littres & armes dehors, mais les pourra auoir par dedans ſeulement. Et auſſi ſi ledit vaſal auoit vſe danciennete de tenir littres & armes au dedans de ladicte egliſe, faire le pourra.

Le ſeigneur chaſtellain, &c.

¶ Pulchrè & verè cecinit Naſo libr. 13. Metamorphoſeos in fine libri, vbi refert, quod poſt Achillis mortem magna fuit inter Vlyxem & Aiacem Thelamonium cõtentio pro armis ipſius Achillis obtinendis, vel habendis: & hæc canit Ouidius:

Bella mouet clypeus, deq; armis arma feruntur.

Et verè dicit: nam de armis arme feruntur. Nã pro his armis & inſignis eſt grandis grandior, & vehementior ſeu acrior quæſtio inter noſtri temporis nobiles quàm pro alia quacunque re. & in tantum, quod cædes & vulnera plurima orta ſunt: ſic Aiax ob contentionem armorum vitam finiuit ęrumnoſam,

sam, sicut in duodecimo lib Metamorpho. in fine illius, & pulchrè in principio 13. libri continetur: vbi refert pulchrè de Aiace, &c. Nec dicatis Nasonem intellexisse de armatura Achillis. nam & illa in armatura erant insignia quibus vtebatur Achilles, & recognoscebatur in prælio. & quòd insignia in armaturis depingantur, tenet Barto. in tracta. de insig. & ar. in princi. vbi dicit, quod ista insignia sæpe in clypeis depinguntur. Nec est equidem mirandum, si in templis & ecclesiis hæc arma & insignia depinguntur, nam Antiquos apud hæroas, arma & fortia facta in templis depingebantur. Restat ergo his tactis nostrã attingere materiam. Et primo quæro, quid intelligat dicere textus noster, cùm loquitur de præcedẽtia honoris in ecclesia: videamus igitur an sit quid tolerabile: deinde veniemus ad materiam armorum & insigniorum.

De præcedentia honoris in ecclesiis.

Et ideo quæro an castellanus, cùm sit vasallus nobilior, possit iustè in puncto iuris de præcedentiis certare in ecclesiis, cùm illæ diuini iuris sint? Breuiter, quicquid adduci possit pro negatiua parte, attamen dico eum in puncto iuris agere de præcedentia honoris, argu. eorum quæ no. Io. Fab. in §. aliam verò. Inst. de bo. pos. vbi habetur de quæstione. sæpe de facto inter vxores duorum nobilium cõtingit, quarum vna tanquam nobilior vult prima in ecclesia sedere, & offerre holocaustũ, ac pacẽ habere: alia verò econtra se præferri contendit nobilior, petit inhiberi minus nobilis, quæ fortè tunc ditior & felicior est, ne prima sedeat, offerat, vel pacẽ habeat. nam determinat ibi. Io. Fab. quod nobilior põt agere, vt minor cedat sibi in sedendo, offerendo, & aliis. ar. c. 1. de ma. & ob. & l. 1. & 2. C. vt dig. or. seruetur. lib. 12. & ibi Io. de Pla. & sequitur Ang. Are. in d. § aliã. Et ita est in proposito adductæ quæstionis. In iure quidẽ certum est ipsum castellanũ debere in sede de honore præferri, cum sit cæteris in illo loco dignior. ar. ca. solite. de ma. & ob. & l. potioris gradus. C. de off. rectoris prouinciæ. At de armis & insigniis, nónne æquũ fuit eum castellanũ cæteris præferri in armis & insigniis, cum per signũ cognoscatur signatum. DD. in l. stigmata. de fabricensib. li. 11. & quia Bart. fecit tractatũ singularẽ de insigniis & armis, ideo ex illius mente tollite has conclusiones.

Per signũ cognoscitur signatum.

Nõ solũ supremo à principe potest quis arma & insignia impetrare, sed ẽt cuilibet licet sibi arma & insignia capere, sicut & nomen sibi ad placitũ imponere. ista conclusio probatur per iura alleg. per Bart. in princ. dicti tractatus de insig. & armis. Aduerte tamen quod cæteris paribus ille qui haberet insignia impetrata à principe, esset præferendus aliis: Primò, quia est maioris autoritatis, sicut dicimus in testõ facto coram imperatore. l. omnium. C. de testa. Secundò, quia nõ potest prohiberi hæc ab alio portare. ff. de mo. mul. l. minor magistratus. in prin. & ille qui à principe arma habuit in dubio, tàm in bello quàm alio loco præcederet eum qui non habuit arma à principe. l. fi. de albo scriben. ff. ext. de ma. & obe. per tuas. Et ideo gloriabatur Bart. quod arma sibi cõcessa fuissent ab imperatore Carul. 4. qui sibi concessit, & cæteris de cognatione sua leonẽ rubeum cũ caudis duabus in campo aureo portare.

Arma Bart.

¶ Secunda conclusio. Vnus non potest alterius arma sumere, si ex hoc primus lædatur, iniurietur, aut interesse ab alio prætendatur. quia in quibus quædam publica facultate quis occupat sibi vsum: licitũ est conqueri ex magna causa. ff. ne quid in loco pub. l. pe. §. sunt autem qui putant. Et quod quis possit prohibere alium sumentẽ arma sua, si ex hoc iniurietur. facit l. minimè. C. de epis. an & l. Iudæos quos. C. de Iudæis.

Quis potest prohibere sumentem arma sua, si ex hoc iniurietur.

¶ Tertia cõclusio, arma vel insignia sunt tantæ virtutis, quod transeunt in successores vnius domus, seu agnationis, ar. ff. de reli. & sump. fu. l. familia. & l. seq. quod cognatos verò vel affines non pertinent. l. ius familiarũ eo. tit. ff. Quartò sequitur correlariè, quod bastardi non debent deferre arma seu insignia parentũ, cum non sint de familia, vel agnatione. l. enunciatio. de ver. sig. & ita firmat Bar. in d. tractat. vers. ex hoc posset quæri, licet dicat contrariũ obseruari de consuet. in Tuscia. Ista etiam sententia Bal. in l. cum legitimæ nuptiæ. de sta. ho. ff. sequitur do. Ant. in c. per venerabilem. qui fil. sint leg. ext. sed & certè in Francia bastardi deferunt arma & insignia, sed cum barra. & quod bastardi non dicantur de parentela parentũ, vide Pan. in d. c. per venerabilem. & l. si qua illustris. ad Orfi. C.

De bastardis nobiliũ: nõ sunt de familia, et non debent deferre arma parentum, nisi cum barra.

¶ Quarta conclusio vbi in armis depingitur res existẽs & animata, tunc depingi debet in actu suo nobiliori. Hæc conclusio probatur l. quæritur. de sta. ho. ff. & l. quod quis. de acq. re. do. ff. Nam & princeps in maiestate, & pontifex in pontificialib. depinguntur. ¶ Quinta conclusio, vbi in insigniis designantur animalia fera à natura, tũc in actu feroci sunt figuranda, vt leo erectus, mordax, & radens pedib. ista conclusio probatur per iura præal. quia in istis armis ista animalia magis suum vigorẽ ostendunt. ¶ Sexta conclusio, si animalia in armis depinguntur, quæ sui natura fera nõ sunt, tunc designari debent in actu nobiliori, vt equus eleuatus in parte anteriori, & quasi saliẽs, vt agnus quasi planè deambulans. ¶ Septima conclusio in animalib. depingendis, in armis semper pes dexter anteire debet, siue eleuetur siue depresso modo animalis designetur: quia vt inquit Bartol. ibidem pars dextera est principium motus, & hoc sufficit pro armis depingendis.

De coloribus armorum.

¶ Color aureus in armis præindicatur nobilior, quia ex eo repræsentatur sol. cæteris stellis luminosior, & dicitur in sacra scriptura Matthæi 7. Fulgebunt iusti sicut sol. quod autem aureus color sit cæteris nobilior, probatur in transfiguratione Iesu redemptoris. nam nec eius speciosam faciem colore argenteo, vel

Prima conclusio in coloribus armorum.

Istud habetur in die sanct. trāsformationis.

vel purpureo, vel asurino vestiuit : sed aureo decorauit colore, Matth. 23. Resplendnit facies eius sicut sol, & vestimenta sicut nix. Et quod color aureus sit cæteris preciosior, & nobilior, facit l.1. & 2. C. de vesti. olo. & de aura. libr. 11. vbi patet, quod propter huius coloris nobilitatem nulli licet portare vestes aureas nisi principi.

Non est licitum portare vestes aureas.

¶ Secunda conclusio, color purpureus post aureum colorem est cæteris nobilior, cùm ignem figuret, qui post solem est clarior & eleuatior. Hoc etiam probatur, quia propter eius nobilitatem nulli licet portare vestes tinctas eius colore. l. 2. 4. & 5. C. de vesti. olob. lib. 11. Et probibetur priuatis sub pœna capitis deferre vestes purpureas, scilicet de scarlato. l. vellera. de vesti. olob. libr. 11. C.

Non est licitum priuatis deferre scarlatum.

¶ Tertia conclusio, color asnrurus iudicatur post dictos duos colores nobilior, cum per eum figuretur nobilis aër, quòd est corpus diaphanum & lucis receptiuum, & est elementum post ignem aliis nobilius. ¶ Quarta conclusio, color albus secundum se est nigro nobilior : & niger color, cū sit tenebrarum designatiuus, dicitur esse color vilior. ¶ Quinta conclusio, non est licitum homini arma Christianæ fidei in terra, vel lapide in humo iacente depingere vel insculpere. probatur in l. vna. C. ne lice. sig. salua. Cbristi. &c. quod profectò malè obseruant Franci, qui in tumulis terræ affixis sacram crucis effigiem insculpunt, eamq́ pedibus prohdolor supponunt. Sed ego feci hic edictum, anni sunt tres, ad radenda talia signa terræ apposita. ¶ Aduerte ad me, quia audiui à quodam Normano multum saoè callido, q̄ in istis ecclesiis locus bonorabilior reputabatur in parte sinistra, & dicebat sa aliàs inquestas fecisse, & ita inuenisse à nobilibus : & sic videmus in palatio Parisiensi, in capella Præsidentium, & similiter in Castelleto. Sed ego credo oppositum per ea quæ scribit Bart. in d. tract. de insig. & ar. cum loquitur de pede dextro animalis qui debet anteire, & insuper afferogio. singularem & peregrinam, in ca. quàm periculosum. 7. q. 1. vbi refert ius primogenituræ consistere in tribns.

Iura primogenituræ erant olim tria.

¶ Primò, quia primogenitus in festis sacrificia pręaliis offerebat. ¶ Secundò, quia ad dextram patris sedebat. ¶ Et tertiò, quia cibos duplicatos recipiebat. Nota ergo & pondera, quòd primogenitus honorari videbatur, cū à dextris sedere permittebatur, quia erat ius primogenituræ. ergo sedere à dextris, est quid honorabilius, quàm sedere à sinistris.

Sedere à dextris est honorabilius, quam sedere sinistris.

Et quod pars dextra sit ipsa sinistra nobilior, firmat Bart. in proposito. in d. tractat. de insigniis. versic. item in eo quod depingitur. Et quòd locus dextræ partis sit honorabilior, adduco pulcbrum text. in c. solite. & ibi Panor. de maio. & obed. extr. Quæro de alia quæst. an insignia maioritatis, vel pręsidentiæ, vel insignia pontificialia possint in alieno territorio, tradi vel vti. & an possint consuetudins vel priuilegio per inferiorem acquiri ? Breuiter Pan. in c. 1. vt lite pendent. ext. mouet has difficultates. vbi vide, & de istis insigniis & armis, vide per Panor. in c. dilecto. de excessi. præla. vbi se confirmat cum Barto. Sed an qnis possit sibi assumere insignia dignitatis quam non habet ? responde, quòd non, aliàs est falsarins. l. eos. & quod ibi notatur. ff. de falsis,

¶ Sequitur in textu.

Auant ses vassaulx.

¶ Notabiliter dixit, *Auant ses vassaulx.* qnia Castellanns non haberet præeminentiam ante suum dominnm baronem, in cuins baronia sita est Castellania. nam secundnm dignitatem cuiuscunq; quilibet honorandus est in sede. c. cum olim. extra, de consue. facit etiam l. 1. da alb. scriben. & 73. dist. episcoporum, & canonistæ in c. statuimns. extra, de maior. & obedien. Minores enim maioribus obseqniū præstare debent. 93. dist. à snbdiacono l. potioris gradns. C. de offi. rect. pro. Nam & etiam habenda est ratio nobilitatis. de pœn. dist. 4. in domo & c de multa. extra, de præb. Et si castellanns præfertur de consuetudine ante suos vasallos, non video cnr baro non pręcedat snos vasallos castellanos. & adhnc nota quòd non ab re dicitur in tex. nostro.

Auant ses vassaulx.

¶ Nam si in castellania alicnius morarentur alij domini temporales, non vasalli, non possum videre boc casu quare dominus temporalis non vtatur sua pręeminentia, cum fundator & patronus sit. Nam consuetudo nostra duntaxat loquitur de vasallis, qui non possunt accipere pręeminentiam ants dominum castellanium. Sed si patronus sit iusticiabilis, vt ita loquar, dummodo non sit vasallus : non video quin vti possit, etiā ante castellanium omnibus præeminentiis & bonoribus suis. non enim hoc casu supra eum debet tantū considerari iurisdictio castellaniæ. illa enim iurisdictio filaterias suas in ecclesiā, & sic in rem sacram & dinini iuris effactam non extendir, præsertim vbi agitnr de præeminentia fundatorum & patronorum. illa enim res, imo eius cognitio, nō ad iudicem secularem, sed ad ecclesiasticum spectat. c. qnanto diuina gratia. extra, de iudi. nam causa iuris patronatus ex cohærētia quam habet ad ius spirituale, assumit eius naturam. nota. in c. super eo. extra, de paro. & quæ religiosis adhærent, religiosa sunt. l. quæ religiosis. de rei ven. ff. Et pro opinione mea facit textus infrà titu. *De droictz de baronnie.* articu. 2.

III. ARTICLE.

Les fiefz en clauez en Touraine, scauoir est esquelz lon ne peult entre dedans, sinon par le territoire du baillage se gouuernerōt par les vs & coustumes dudit pays de Tuoraine.

Les fiefz enclauez.

¶ Sunt

¶ Sunt plura in ducatu Turoniæ feuda alia clausa. Sicut in regno sunt aliqua regna inclusa, vt regnum Yuctoti, de quo per Chronicarium in suis Chronicis. Attamen impropriè dicitur regnum, nam, vt scitis, quis non potest propriè se dicere regem, nec habere integrum regnum, nisi habeat sub se decem diœceses, & vnum metropolitanum. Abbas in c. constitutus. extra, de test. Et quantum ad articulum nostrum, non videtur esse mirum, si feuda peruia inclusa regulantur, secundum consuetudines ducatus, cum magis dignum regulariter ad se trahat minus dignum.

Regnum debet continere decem diœceses, & vnũ metropolitanum ad minus.

IIII. ARTICLE.

Le seigneur chastellain a droict de police, faire bans, crys, proclamations en sa ville, mettre & induire peine sur les subiectz selon la qualite du cas. Aussi mettre aulne, poix, balance, & crochetz. Et seront tenuz ceulx qui ont droict, & vsent de droict de cep, a poix & mesures de presenter leurdit cep a la iustice du seigneur suzerain, dont ilz sont subiectz vne foys a la vie du seigneur qui a celluy droict, a ce quilz ne puissent estre creuz ou diminuez, & a droit de instituer arpenteur, messier & mesureur.

Le seigneur chastellain.

¶ Ergo virtute consuetudinis castellanus potest mulctare, sed non in puncto iuris: quia castellani non possunt mulctare, casus in l. s. §. fi. ff. de iud. Et an possit fieri prorogatio iurisdictionis castellanorum in maiori causa, vide Bart. & Salic. in l. certa ratione. quando prouoca. non est neces. & vide Angel. in l. si idem cum eodem. de iuris. om. iudi ff. & per Guid. Pap. quæst. 6 cens. 16. incipiente de iure castellani Delphinalis, &c.

En sa ville.

¶ Idem intelligas in toto territorio suo. nam & ipse castellanus mulctare, & banna facere potest. qui autẽ & qualiter mulctare possunt, vide Bart. in l. si qua pœna. de verb. signi. ff. & Bald. in l. fi. C. de mod. mulcta. & ibidem qualiter differunt pœna & mulcta.

V. ARTICLE.

Et seront faictz les vaisseaulx a vin comme pipes, trauersies, & quars, de bon boys sec, non pugnaix, rouge, verge, ne artuzonne, au bout reliez bien & conuenablement. En tiendra chascune pipe trentesix ialaiz, chascun ialaiz de douze pintes a la grãt mesure. Et les trauersies & quars lequipollent.

VI. ARTICLE.

Et est defendu a tous tonneliers de non faire aulcuns vaissaulx, qui ne soient de la matiere & mesure dessusdictz. Et seront tenuz lesditz tonneliers chascũ endroict soy mettre leur merc en chascun vaissean quil vendront, le tout sur peine damende arbitraire, & de payer les interestz & dommaiges des parties.

Mettre leur merc.

¶ Et aduerte, ꝙ si alius acciperet insignia istius artificis, qui nõ esset ita bonus artifex: posset prohiberi à iudice castellano, quia in hoc res publica deciperetur. ita tenet Panor. in c. dilecta. de exces. prælа. post Barto. in tractatu suo de insigniis & armis.

VII. ARTICLE.

Ledit seigneur chastellain est fonde dauoir chastel, & peult auoir iustice patibulaire a troys pilliers, garnys de lyans par dedans & par dehors.

Est fonde dauoir chastel.

¶ De istis castellis ædificandis, vide pulchrũ tex. in l. quicunque castellorum. de fu. limitro. lib. 11. Ad materiam dico, quòd constructio ædificiorum est de iur. gent. Et sic cuilibet licitum est facere ædificium, & sic ædificare seu construere ciuitates, castra, & fortalitia, cum ædificia sunt de iur gent. l. ex hoc iure de iust. & iu. ff. & sic coram dicto aduocato dicebam. Limita tamen ad id quod dixi quemlibet posse facere fortalitium, secundũ Bart. Bal. & alios in d. l. nisi quando castrum vel oppidum fieret ad æmulationem, vel potius inuidiam etiã inimici. text. est in l. opus nouum. & ibi Bar. ff. de ope. pu glo. in l. prouincias. C. de ædi. priua. & in d. l. quicunque castellorum. Bar. in l. 1. in prin. quod cuiusq; vniuersita. nomine, & l. fi. de colleg. illicitis. Inno. in c. Pisanis. de resti. spoliato. Ang in l. cum eo. de serui. vrba. præ. ff. facit quod volunt Cyn. & Salic. in l. aliruius. C. de serui. & aqua. quòd si quis vellet altius eleuare domum suam, non ad aliquam vtilitatem, sed vt in domo domini videat vxorem, quę pulchra est, vel eius filias, aut videat moniales vel religiosas: certè, quia facit ad æmulationem, potest prohiberi. Ang. & melius Pau. de Cast. in l. cum eo. de serui. vrb. præd. Ioan. de Imol. in l. si in meo fundo. ff. de aqua plu. arc. secundo notabiliter facit, quòd volunt Doctores in l. si manifestè. C. de serui. & aqua, & Barto. in l. quominus. de flu. publi. Bald. in l. si quis ex argentariis §. si initium. ff. de edendo. & in c. cum ecclesia Vulterata. extra, de electio. Quòd si habeo molẽdinum in flumine publico seu priuato, & tu in parte superiori velis facere ædificari aliud molendinum: si facis ad æmulationem meam principaliter, potes prohiberi, attamen Ange. de Peru-

fio in d.l.cum eo.de serui.vrb.prę.tenet multum singulariter, ꝙ quanuis quis non possit ædificare ad æmulationem principis vel ciuitatis, tamen ad æmulationem priuati potest, dummodo ędificet in suo solo, ꝙ sit liberum. quod dictum Ang. reprehendit Pau. de

Pulchra si quidē materia de castris & fortaliciis.

Cast. Tertiò principaliter facit q̃d vult Bald. in l.1.in penul.q.C.qui testa, face. pos. quòd si duo fratres habent castrum commune, & vnus ad æmulationē alterius vult donare partem suam alicui magno principi, quod tunc non potest. facit quod not. Bart. in l.cum allegas.C.ne fiscus vel Respublic. vbi dixit esse tex. contra ciuitates. quòd si sunt duo fratres habentes castrum commune, & vnus expellat alium: quòd si frater expulsus vadat ad ciuitatem propinquam, vel principem propinquum, & sibi vendat, donet vel cedat partem suam: ꝙ talis venditio est nulla, quia pręsumitur ad æmulationem facta, & ita dicit ibid. Pau. de Cast. se vidisse de facto Florentię, & ibidem Fulgo. & Alex. Aduerte tamen ad

In dubio vnusquisque præsumitur ædificare propter bonū.

vnum bonū verbum, ꝙ in dubio vnusquisque præsumitur ædificare, principaliter propter bonam spem. & non ad iniuriam vel æmulationem alterius, ita pulchrè Bal. in l. item lapilli in 2.col. de re. di. ff. allegata nota. in l. fluminum. §. fin. ff. de damno infect. ff. facit regula l. meritò. ff. pro socio. Item quartò limita quando quis vellet ædificare castrum, vel fortalicium in finibus vel limitibus imperij. tex. nota. in d. l. quicunque castellorum, iuncta gloss. de fund. limitr. C. lib. 11. Et not. Barto. illum text. contra tenentes castra in confinibus territorij Perusini. nam possunt eis auferri, & per dominum Iaso. in d. l. 1. C. qui testa. face pos. & in nigro, ne fiscus, vel resp. pro. C. Et aduer. licet text. in l. loca sacra. §. muros. de rer. di. ff. videatur velle, quòd sine licentia principis, vel superioris quis non

An sine licentia possint refici muri.

possit reficere muros fortalicij, vel villæ: tamen Barto. in dict l. opus. ff. de ope. public. determinat contrarium, & contrarium seruatur. Hæc est pulchra materia, in qua si latius videre cupis, videas per Doctor. in locis per me allegatis: quia de istis castris & fortaliciis vidi nuper magnum certamen inter nobilem militem Marcum Rony, dominum de Labrose ex vna parte, & nobilem scutiferum dominum de Valansay ex altera, quòd certamen fuit amicabiliter terminatum arbitrantibus aliquibus strenuis militibus. Et de istis vide per Innocent. in cap. Pisanis. extra, de in integ. restit. & cum tex. loquitur de furcis patibularibus, vide quid illę significent, quia imperiū significare videntur, dixi suprà, tit. *de haulte iustice*. artic. 3.

VIII. ARTICLE.

Tous vendans draps en detail, les aulneront par le fest, sur peine d'amende arbitraire. Fors les roleaulx & carriziz d'Anglettere.

Les aulnerons par le fest, &c.

¶ Istud est vtile propter fraudes, quas sciunt nonnulli, adhibere in istis pannis laneis venundādis. caput enim in omni panno (si vera est fama) melior pars est. intelligo in panno laneo: sed in ostadinis est pars deterior.

IX. ARTICLE.

En ensuyuant les statuz, edict & ordonnance du Roy Loys publiez & modifiez par la court de Parlement a Paris le.27. iour de Ianuier mil, 480. & dix, nulz de quelque estat ou condition quilz soient demourans au bailliage de Touraine, ne pourront tirer, ou faire tirer a poulyes, ne aultres engins les draps de laine quilz feront, ou feront faire, ou auront achapte pour les reuendre.

X. ARTICLE.

Et ne seront venduz ou exposez en vente a laune auditz bailliage de Touraine lesditz draps de laine, si nō quilz soyent mouillez retraictz & prestz de eaue: & si aulcun sont trouuey faisant le contraire, seront puniz selon lesditz statutz, edict & ordonnance.

¶ Hodie in nundinis fuerunt venditi multi panni lanei certo precio, & contractus fuit de dicta venditione passatus per Fran. Chasteau & Io. Petitichan, regios huius terræ notarios passato instrumento. Franciscus vult apud se retinere originale. Dictus Petitichan dicit oppositum, & dicit se esse notarium regis, sicut alius est. Quæritur quid iuris sunt enim ambo in eodē officio, & in pari honore. Quid igitur diceres? Certè respondi, ꝙ originale deberet remanere apud Franciscum, cū ipse senior sit. & per doctrinam Bal. in c. quoniam contra falsam, in 17. col. de prob. vbi pulchrè dicit, quòd si sunt plures socij in suis bonis communes in mercantia, quod codex rationum debet stare apud seniorem. Et si iudex committat examinationem aliquorum testium duob. notariis: tunc originale in questę debet remanere apud seniorem. Ita dicit tenere Innocen. in c. 1. de maior. & obed. extra, & pulchrè do. pe. ff. Originale verò notariorum Parisi. remanet penes scribentem.

XI. ARTICLE.

Et pourront lesditz marchans tenir presses en leurs maisons, & presser lesditz draps, pourueu que lesdictes presses soyent comme celles qui sont a Paris: Cestassauoir en boys, &

puis

puls en papier tant seulemẽt & non en fer, arain, ne autres choses.

XII. ARTICLE.

Toutes aulnes du balliage de Touraine seront esgallees & adioustees a laulne royal de la ville & cité de Tours sans preiudice, au reste des droictz des seigneurs ayans droit de mesures & aulnaiges, lesquelz seigneurs bailleront doresenauant les aulner a leurs subiectz a la mesure de ladicte aulne du Roy a Tours.

TITVLVS VI.

De Iure Baronatus.

Chapitre VI. des Droictz de baronnie.

PREMIER ARTICLE.

Le baron vse de tous droictz que vsent les seigneurs & iusticiers precedés. Et auecques ce peult rappeller.

Peult rappeller.

¶ Contra d. l. relegati. ff. de pœn. vbi habetur quod soli principali licet dare relegato licentiam veniendi, & ibi Bart. attamen ciuitates aliquem in superiorem non recognoscentes possunt id relegato concedere, Bart. ibidem. De istis bannitis lõga est in iure disceptatio, quæ potius est subtilis, quàm practicabilis: attamen menti tene, quòd banniti sunt laicaliter excommunicati, vt pulchrè per Bartol. de Salice. in Authen. Item nulla communitas. C. de episcop. & cleric. & vide per eundem Salice. in l. prima. C. de hæredi. instit. Et an bannitus sit hostis patriæ: & an perdat cognationem & agnationem, & de recipiente bannitum, vide Barto. in l. secunda. de recept. arbit. ff. & quid debeat facere iudex bannito producto coram eo, vide eundem Bartol. in l. diuus. de custod. reor. Et si bannitus potest impunè occidi, ex forma statuti, an tunc possit occidi per filium? vide pulchrè Barto. in l. si adulterium. cum incestu. ad l. Iulia. de adul. ff. Barto. in l. postlimi. §. filius. ff. de captiuis & postlimin. reuersis. Et de quæstione, de qua sæpenumero vidi dubitari, an videlicet bannitus possit esse arbiter, vide per eundem Barto. in l. peculatus. l. primo ad l. Iul. peculatus. ff. Et an arma eius vbique depicta possint deleri, vide pulchrè per Barto. in l. eorum. ff. de pœnis. Sed quæro, ecce aliquis est bannitus, non audet comparere in patria, moritur, an saltem possit sepelire in patria, scilicet in sepulchro maiorum? determinat Barto. in l. tertia. ff. de cadaueribus damnat. quòd non: quia qui viuus in ciuitate morari non poterat, ad eam mortuus deduci non potest. Quæ autem adimentur per bannum: & an filij nati post bannum sint legitimi, vide Barto. in d. l. prima. C. de hæred. instit. Et an bannitus sit infamis, vide eundem Barto. in l. multa. C. de modo mulct. qui & sentire videtur quòd nõ: & vide Bald. in l. Cassius longius. ff. de senato. & an possit contrahere, vide in quæstione per ipsum Barto. disputata, quæ incip. Lucanæ ciuitatis statuto cauetur, versicu. præterea ex bannitis, &c. vbi videtur inclinare arguẽdo quòd sic: & in hac materia vide quod ponit Iasõn in l. vna. ff. si quis ius dicen. non obtemp. versus finem ibi ad practicam dicit vnum bonum verbum de exbannitis: quia propter contumaciam banniuntur, & vnde dicatur bannum, vide Barto. de Salice. in dicta Authen. Item nulla communitas de epis. & cleric. Et quia hæc est grandis materia. Ideò videas in prædictis locis, quia an æquiparetur relegato, vel deportato, non est meum nunc disputare, vide per Barto. & Salic. in d. l. I. C. de hære. instit.

Bannitus mortuus non potest in patria, à qua bannitus est, inhumari.

Qui viuus non potest in ciuitate morari, eidem mortuus sepeliri non potest.

An quis possit propter contumaciam banniri.

II. ARTICLE.

Auant que aulcun se puisse dire seigneur baron: Il conuient quil ayt soubz luy plusieurs chastellenies, ou deulx pour le moins. Et est fondé de auoir ville close, college, abbaye, ou prieuré, & autres droictz declarez ou chappitre des droictz de chastellain.

Autres droictz.

¶ Vt puta sigilli, ius pedagij, & similium. Semper audiui à defuncto honorabili patre meo magistro Stepha. Sanson, cuius anima requiescat in bona pace, quòd Rex ad minus sub se debebat habere duos duces, Dux habere duos comites, Comes duos barones, Baro autem duos Castellanos, Castellanus verò duos altos iusticiarios. Sed Abbas in cap. constitutus. de test. dicit multum egregiè, quòd Rex debet habere sub se decem diœceses & metropolitanum, vt dixi suprà. eodem titu. articu. quarto.

III. ARTICLE.

Le seigneur baron peult donner a son vassal, qui tient de luy a foy & hommaige, haulte iustice, moyenne & basse. Et peult ledict baron auoir iustice patibulaire a quatre pilliers garnys de lyens par dedans & par dehors: mais il ny aura point de fest pardessus.

Le seigneur baron peult donner. &c.

¶ Ego vidi in chartophilatio domini baronis mazeriarom concesſionem olim factam domino Doriolt, tunc custodi ſigilli regij: quæ cõcesſio fuit facta per defunctum dominum Ludo. de Andegauia mazeriarum baronem, in qoa continebatur oon ſolum dictum militem concesſiſſe dicto Doriole altam in loco inſulæ ſauary iurisdictionem, verum & caſtellaniam, ſaluis tamen iuribos ſuis.

IIII. ARTICLE.

En baronnie la iuſtice du parageau reſſort en la iuſtice de ſon parageur.

La iuſtice du parageur, &c.

¶ Et iſte qui tenet ſub paragio, nõ poteſt prætendere ipſas baroniæ præeminentias, ſicut caſtrum, collegium, abbatiam, villam clauſam, &c. vel melius, dic quòd ipſe non poſſit prætendere caſtrum & duos caſtellanos, vt no. in tit. *de pie de fief.* art. 7. infrà. Et hoc propter verba ibidem poſita, ſcilicet :

Caſtrum eſt de ſubſtantia baroniæ.

Les droictz ſans les, &c.

¶ Quia, vt ibidem dicitur, caſtrum eſt de ſubſtantia baroniæ. Et dicitur in art. 2. ſuprà eo. titul. quòd duæ Caſtellaniæ ſubditæ ſunt de ſubſtantia baroniæ. Item dictus tenens ſub paragio, licet ſit de baroniæ reſſortu: tamen in prima inſtantia non reſpondet in curia baronis, niſi in duobus caſibus. Primus in datione menſurarum. Secundus proferendo dictum paragium, vt art. 8. infrà, titu. *de pie de fief.* Et quia hic dicitur in textu, ꝙ ipſe eſt ſub reſſortu baronis: Quæro, quid importet hæc dictio, Reſſortus? Breuiter, quamuis in iure nihil inueniam de reſſortu precisè ſcriptum, mihi tamen optimè placet dictum Gui. Pap. q. 518. incipiente reſſortus ſecundum communem, &c. vbi notabiliter dicit, ꝙ ſecundum cõſuetudinem regni Franciæ, reſſortus nihil aliud eſt, quã ius primarum appellationum: & aduerte ꝙ etiam feudum poteſt concedi ſine reſſortu, ſicut ciuitas ſine territorio. alleg. tex. in c. 1. §. fin. in qui. cau. feu. amit. & text. in l. 2. de verbor. ſignific. licet ſecundum ipſum feudum ſimpliciter etiam datum trahit ad ſe fidelitatẽ. Tamen feudum poteſt dari ſine reſſortu, credo, ſi dominus inſulæ Sauary vidiſſet hanc deciſionem, quo ſuprà pedes ſe erigeret: quia videtur facere pro ſe contra baronem mazeriarum, ſi bene prouideretur præſupponendo, quòd dictus de inſula habeat iuriſdictionem à Rege, vt ipſe aſſerit: ſed concesſio iuriſdictionis, de qua mentionem ſuprà feci, totum propoſitum ſuum deſtruit.

Quid ſignificet reſſortus.

TITVLVS VII.

De Iure Vectigalis & Conſuetudinum.

Chapitre VII. des Droictz de peages & couſtumes.

PREMIER ARTICLE.

MArchãt forain, ou autres conduyſans denrees. par le chef de la peagerie treſpaſſant icelle peagerie ſans acquiter paye ſoixante ſolz damende, & le droit de la couſtume, ou du peage, & les fraitz de la pourſuyte. Mais ſi le forain treſpaſſe par lung des branchages de ladicte peagerie, ignorãt ledit peage, ou couſtume en iurant ladicte ignorance, & payãt ladicte couſtume: il ſen ira ſans amende pour la premiere foys. Et ſil noſe iurer, il payera ſoixante ſolz damende, & ledit droict de peage, ou de couſtume, & les frais de la pourſuyte.

Marchant forain.

¶ Hæc eſt trita in iure materia. Scitis quòd pedagium dicitur à pedibos, quia datur à transeuntibus in locis conſtitutis & deſignatis à principe, vel ab eo qui ſuper hóc habet poteſtatem. Et inter pedagium & vectigal nulla poteſt bene colligi differentia ſecundum Pe. de Ancharano, in cap. quanquam de caſibus. lib. 6. Nunc pro introitu & præludio materiæ noſtræ formo quæſtionem talem. An exigentes pedagium teneantur itinera tenere à prædonibus, & latrociniis ſecura? Bal. in c. vnio, qui feu. dare poſ. §. abbatiſſa. tenet quòd ſic. Et adiungit verbum ſingulare, ꝙ ſi fiunt aliquæ robariæ in eorum curia, diſtrictu, vel territorio, vbi exigunt pedagia à tranſeuntibus, ꝙ ipſi teneantur, aut robariã reſtituere, aut malefactorem exhibere. l. ne quid de incen. rui. naufra. ff. quod eſt profectò ſummoperè notandum. Et facit ad declarationem articulorum 4. & 5. infrà, eo. titu. Quæro ſecundò, cui debeatur emenda ꝓ fractione pedagij ? dico, ꝙ de iure hæc emẽda ſpectaret ad firmarium pedagij, per l. ſi quis. C. de vectig. & cõmiſſis. Sed curiarum ſtylus hac in ſede ſe habet in contrarium, vide per Gui. Pap. q. 413. incipien. vbi aliquis condemnatur. Quæro quartò, an confiſcationes pertineant ad proprietarium, an ad vſufructuarium: hæc eſt meo iuditio optima quæſtio, de qua vide Bart. in l. diuortio. §. interdum. ſolu. matr. ff. quem textum allegat ibidem Gui. Papie cum Barto. qui profectò textus nihil mihi facere videtur, nec Bart. ibidem ſaltem quod mihi ſatisfaciat. Ideo dic reſolutoriè, quòd iſtæ confiſcationes & res quæ cadunt in commiſſum, ipſi proprietario applicantur: ita audio firmaſſe Alber. de Roſa. in Rub. C. de vſufru. & deciſio. Delphi. quæſt. 477. facit quod pulchrè

Emenda pro fractione pedagij cui debeatur.

ehrè vult dominus Nicol. Boër. titu. de consuetud. feu. §. 9.

En iurant ladicte ignorance.

¶ Hæc nostra consuetudo est iure multo gratiosior seu benignior: nam de iure non licet forensibus ignorare statutum consuetudinis locis de gabellis soluendis: ita egregiè Paul. de Castro in l. fin. §. licet quis se ignorasse. & §. diuus quoque Marcus, vbi sanè est pulcher casus, & ibi Barto. de public. vectiga. & com. ff. licet Bartol. videatur intelligere, vbi esset ignorantia crassa, aut supina.

II. ARTICLE.

Qui conduyct, ou faict conduyre par eaue, les choses du creu de son heritaige, dune peagerie en autre, en aucune de ses maisons: ne doibt que depry en certifiant par luy, ou par cedulle. Et en default de deprier paye amende de soyxante solz, & les frais de la poursuyte. Et par terre nest deu coustume, ne depry, sil ne passe par le chef de la peagerie, ou autre lieu, ou il y ayt billette, ou quel cas il doit depry seulement.

Il doit depry seulement.

¶ Hæc consuetudo est in iure sustentabilis, quia secundum iuris dispositionem pedagia solui debent, solummodo de his quæ causa negociationis, vel mercimonij deferunt. leg. omnium. C. de vectigal. vnde de his quæ quis facit portari pro necessitate sua ad vsum suæ vitæ & familiæ, non debet solui vectigal. nec potest exigi pedagium. nec valet consuetudo in contrarium, secundum Hostien. super ca. quibusdam. de verbo. signifi. Imò vult l. vniuersi. C. de vectigal. & commis. quòd ille debet decapitari, qui de rebus ad proprium vsum, vel gratia ruris colendi, vel ad se defendendum emptis, vel delatis exigit pedagium. Et hoc casu, si contrarium publicani facere vellent, credo quòd is qui eos fraudaret, non peccaret. Pro hoc facit dictum Bart. in l. vectigalia. de publi. vectigal. & commis. ff. vbi dicit, quòd non tenetur fraudans gabellas Deo nec mundo, ideò ex primis dictis firmo quæstionem talem, an fraudans pedagia, vel guidagia peccet: & an teneatur ad restitutionem? Responde, breuiter post Panormi. in c. innouamus. de censi. quòd sic: istis tamen concurrentibus. Primò, si sunt legitima authoritate imposita, vel ita antiqua, quòd de eorum initio non extet memoria. Secundò, vbi imponentes, vel tenentes talia pedagia, vel guidagia laborant loco & tempore pro vniuersali vtilitate pontium, viarum, & saluatione personarum. nam ad ista tenentur. Sed de cõsuetudine disponitur, vt in sequenti articulo videbis. *Quæstio.*

III. ARTICLE.

Ceulx qui acheptent ble, vin, ou autres choses pour leurs prouisions, doibuent la coustume, silz ne sont priuilegiez, ouquel cas lesditz priuilegiez doibuent depry seulement. Et en default de depry payeront 60. solz damende, auecque les fraiz comme dessus.

Silz ne sont priuilegiez.

¶ Sed qui sunt isti priuilegiati, de quo dicitur in text. nostro? Responde, clerici singulariter ecclesiæ, & ecclesiasticæ personæ, & si quis à talibus exigeret per se vel per interpositam personam, si esset persona singularis, excommunicatus esset ipso facto. Si collegium, vel vniuersitas, puta castrum, vel ciuitas: tunc subiicitur interdicto, donec restituat extorta, vt decentibus. c. quanquam. Et de aliis priuilegiatis vide in §. rebus. l. si publicanos. de vectigal. & commissis. ff. & ibi est celebris glo. tangens illos qui excusantur. Et in hoc quòd cõsuetudo nostra tenet, quod propter defectum de depry, mercator est emendabilis, id est, de iure: & consuetudo nostra est in hoc iuri communi consona. Nam, vt pulchrè, inquit Paul. de Castro in l. fina. §. diuus quoque Pius. de publi. ff. licet de aliquibus rebus quę portantur, non debeat solui gabella: debet tamen nunciari gabellariis, vel publicanis, & recipi apodissa ab eis. aliàs merces, vel res confiscantur, sicut si solui debuisset vectigal, & solutum non fuisset: quod est dictum singulare & optimè quadrans. Ad uerte ad me: quia in textu facta est mentio de priuilegiatis, de quibus est glos. ordinaria in d. l. si publicanos. §. de rebus. de publice. ff. vltra quos Barto. in l. 1. C. de naufragiis, libr. 11. posuit vnum singularem casum, quòd si vicini nostri veniunt ad macinandum in terris nostris, scilicet in molendinis nostris, quę sunt in territorio nostro: tunc hi vicini possunt recedere sine gabella & pedagio, quia vrgente necessitate venerunt ad nos. Et pone exemplum de dicta necessitate. Siue compellentur venire propter hostes ad macinãdum, siue propter nimiam fluminum inundationem, quia contra vires fluminum, nõ sunt vires hominum. l. Cæsar. de publica. ff. Et pro hac decisione singulari Bart. facit tex. singularis in l. fin. §. sed si propter necessitatem. ff. eod. titu. vbi dicunt Docto. quòd si mercator qui per Turonum erat transiturus, audiuit quòd iuxta vrbem in aliquib. forestis essent latrones, aliâ per partem transierit eum mercibus, licet in loco quo euadendo transiuit pedagium, vel vectigal, non soluerit, excusatur tamen à commisso quod est singulare dictum, & de priuileg. in solutione vectigalis, vide in l. licitatio. §. res exercitui. & §. mercatores. de publice. ff. vbi inuenies, scilicet in d. §. res

Nota hoc dictum pro gabellariis

Contra vires fluminum, non sunt vires hominum.

Vectigal nō exigitur pro rebus quæ mittuntur ad exercitum

d. §. res exercitul, quod emptores vectigaliũ non poſſunt exigere vectigal de rebus, quæ mittuntur ad exercitum. Et in d. §. mercatores. inuenies, quòd ementes ab eccleſia teneantur ad vectigal. vbi refert Bart. quæſtionem quæ fuit talis: Eccleſia Romana habet ſalinas in terra Romandiola: modo qoidam emerunt ſalinas ab eccleſia: & portabant Romam, in ciuitate Fauentina petebatur pedagium: illi emptores dicebant nos emimus ab eccleſia, quæ non debet ſoluere, & per illum §. mercatores. fuit determinatum contra eos, quia iſta iura eccleſiæ non tranſeunt ad emptores, ſecundum Dyn. ibid. per Bart. relatum. Sed Bart. diſtinguendo dicit, qoòd in ordinario, ſcilicet, quod imponitur lege vel authoritate principis, tunc priuilegium tranſit ad emptores: & ſic procedit dictum Dy. Aut eſt in extraordinariũ à l. ſenatuſconſulto, vel principe non introductum: & tunc procedit opi. Bart. vt immunitas, vel priuilegium non tranſeat ad emptorem. pro hoc allega. l. 1. de priuil. do. Augu. li. 11. C. Item ſemper dixi, ꝙ firmarij præpoſituræ regiæ huius ſedis malefaciunt, qui petunt ſeruiẽtes incarcerari pro emendis non ſolutis: quemadmodum ipſi incarcerãtur à receptore regis, quia ipſi firmarij non vtuntur priuilegio regis: quia ex mutatione perſonæ mutatur conditio rei. Bart. in l. Paulus. de acq. hære. ff. Sicut nec etiam fiſcus ſuccedens in locum priuati vtitur iure fiſci, ſed priuati. l. fiſcus. de iu. fiſc. & ita in ſpecie firmat in practica Guid. Pap. in q. 108. pro qua allego textum in l. 2. quos. de conue. fiſ. debi. C. & ibi Bart.

Iura eccleſia nõ tranſeunt ad emptores.

IIII. ARTICLE.

Qui a droict de peage, doit tenir en reparation les ponts, ports, & paſſiages ſur chemins, riuieres, & ruiſſeaulx du grant chemin peageau. Sinõ que autres par deuoir y fuſſent tenuz. Et au regard des reparations des autres chemins voyſinaulx, il y ſera pourueu par les iuges ordinaires des lieux en la iuſtice deſquelz ſeront ſituez, & aſſis leſditz chemins, ainſi que de raiſon.

En reparation.

¶ Ne mireris de hoc: nam & etiam exigentes pedagia tenẽtur itinera tenere ſecura, ſecundum Bal. in lib. de conſue. feud. tit. qui feudum da. poſ. §. abbatiſſa. & in tit de pace iura. fir. §. conuenticulis. vnde addit, quòd ſi fiunt aliquæ robariæ in eorum curia, territorio, aut diſtrictu, quòd tales exigentes pedagia tenentur aut robariam reſtituere, aut malefactorem exhibere, vt etiam dixi in art. primo, ſuprà, eo. tit. Et quia textus noſter in fine loquitur de refectione viarum: ideo de ea videamus, & relictis multorũ Doctorum doctrinis: placet mihi doctrina Bartoli in l. per Bythiniam. C. de immu. nemini conced. li. 10. vbi pulchrè diſtinguit, aut inquit ipſe: eſt via publica, aut priuata. Primo quidem caſu. Si via publica eſt intra muros ciuitatis, tũc quilibet debet eam munire iuxta domũ ſuã. Si verò eſt extra ciuitatem, tunc debet fieri munitio & refectio expenſis communis, imponendo collectam pro quantitate matrimonij. Secundo verò caſu principali, id eſt cum via eſt priuata, & tunc hoc poteſt duobus modis intelligi: vno modo in via prout eſt ios eundi, & dicitur ſeruitus, & tunc refectio incumbit illi qui habet viam, ille enim qui debet viam, ſolum debet pati, l. refectionis. communia prædio, ff. Secundò accipitur via priuata, hoc eſt facta ex collationibus priuatorum, & tunc idem, quia ad illos priuatos ſpectat refectio. l. 2. §. viarum. ne quid in loc. publi. ff. Et ibi vide Bart. loquentem de munitionibus aggerum, quæ fiunt iuxta ripam fluminũ, ſicut dietim videmus iuxta leuatã fluminis Ligeris, ne Liger excreſcat. & iſtæ expenſæ debent fieri pro quantitate patrimonij poſſeſſorum. vt dict. l. per Bythiniam. Sed quid in eccleſia? Reſponde, iure Cæſareo dictante, quòd ipſa tenetur ad refectionem itinerum & pontium: intelligo de itinere, vel ponte regali publico vel prætorio, non prouinciali vel priuato, argu. l. ſi. de loc. & itine. publi. ff. & l. 2. §. fina. ne quid in loc. publi. ff. Et quod plus eſt, tenetur ad expenſas pontium nouiter faciendorum, ſecundum Bar. de Salic. in l. ad inſtructiones. C. de ſacroſan. eccleſ. Quid de murorum inſtructione? dic breuiter quòd etiam ipſa eccleſia tenetur, ſi fiant ad tutionem pro defenſione ciuitatis. Sed ſi ad ornatum & pompam, tunc eccleſia non tenetur. vide latè per ſcribentes in d. l. ad inſtructiones. poſt Iacob. But. Ex ſupradictis habes ſuccinctè de viis, de pontibus, & de inſtructione murorum, vide ad practicam Gui. Pap. quæſt. 7. & quæſt. 78. vbi dicit quòd ita fuit practicatum, dum guerra duraret inter regẽ & ducem Subaudiæ pro munitione murorum ciuitatis Gratianopolis. Et quando princeps indixit collectam pro feudis, & eccleſia, habet feudum ſiue mediatè, ſiue immediatè: certè illa tenetur ſicut alij vaſalli Ioan. Fab. & Iaſ. in l. placet. C. de ſacroſanct. eccleſ. vbi etiam dicunt de itineribus regalibus & muris.

De expenſis aggerũ.

Eccleſia tenetur ad refectionẽ itinerum, pontium et murorum.

De francis feudis eccleſiaſticis.

V. ARTICLE.

Et ſi le marchant, ou aultre treſpaſſant ledict peage par default de entretenir leſdictz pontz, portz, paſſaiges, & chemins en bonne & ſuffiſante reparation ſouffroit, & ſouſtenoit, aulcuns dõmaiges & intereſtz, ledit ſeigneur ayant ledit droict, ou ſon fermier en ſera tenu. Et pour-

rale.

ra ledit seigneur suzerain a la requeste de la partie interessee saysir les fruictz de la seigneurie, ou sera situe ledit peage, iusques a plaine satisfaction desditz interestz & dommaiges, ledit seigneur, ou ledit fermier a ce appelle.

Souffroit aulcuns dommaiges.

¶ Hic est articulus æquitate plenus in principio, & vide quę scripsi in præcedenti, in principio.

Pourra saysir.

¶ Istud videtur rigorosum quòd pro paruo damno à mercatore passo, qui duntaxat habet vnum paruum fardellum, quòd tota aliqua castellania saysiatur: probabilius esset quòd vsque ad concurrentem damni quantitatem fieret saysimentum.

VI. ARTICLE.

Si aulcun marchant se part au matin de son hebergement pour aller a foire, ou a marche, passant par aulcune peagerie, & en icelluy iour il retourne par ses pas, il ne doibt peage ne depry: suppose quil ayt vendu sadicte marchandise, ou partie dicelle.

Ou partie dicelle.

¶ Istud superfluum est: quia si mercator rediens per passus suos eodem die, quo de domo sua exiuit, non teneatur ad aliquem pedagij solutionem, si vendiderit mercantiam suam totam, multo minus tenetur, si duntaxat vendiderit aliquam partem. Si enim est immunis à toto, multo magis à parte.

VII. ARTICLE.

Pour auoir mal acquite, na point de confiscation, soit du bien acquite, ou du mal acquite. Mais il y chet amende de cinquante solz pour le mal acquite, auec le droict du peage, & les fraiz, mises, & despenses.

Soit du bien acquite, &c.

¶ Istud dictum est sine ratione. Sed sic fuit in prima & vetusta huius voluminis consuetudinum compositione. quia certum est, quòd pro bene soluto non debet esse locus commisso: sed pro male soluto sic. quia de iure, quando quis deferi res vectigales, si non soluat vectigal, tunc confiscantur, seu in commissum cadunt, l. imperatores. §. idem rescripserunt. cum similibus de publi. & vectig. ff. Sed tamen intra triginta dies potest pupillus soluere vectigal, & res liberabitur. Sed an ipso iure liberetur minor à commisso infra triginta dies soluens vectigal, an ope restitutionis, vide te Bartol. in d. §. idem rescripserunt. Et an tempus soluendi canoné ipso iure currat minoribus, vide quæ dixi supra titu. 1. argumen. 5. in fi. super verbis.

Poches, harnois, & bestes commi. &c.

¶ Sub litera F, & allego l. si tutores. C. de administr. tuto. vel cura. Aduerte insuper quòd si merces essent duorum dominorum, & vnus portet rem communem cótra debitum, & non soluto vectigali, quòd solum eius portio publicabitur: ita Bartol. in l. fraudati vectigalis. eod. titul. ff. versicul. nota quod licet vous ex dominis. Et inducit ibidé ad quæst. pulchram, an si vnus habeos fundum emphiteoticum, ab ecclesia decesserit relictis pluribus filiis, & vnus soluit canonem, alius non, an tota res reuertatur ad ecclesiam, vel pars? vbi refert gloss. tenuisse in l. communi diuidundo. ff. communi diuidun. quod tota res publicetur, & tu vide per eundem Barto. qui dicit. Quærerem libenter de vna quæst. quæ est hodie coram me pro nonnullis diceotibus se præscripsisse pedagium, & dicunt se esse de fortariis locharum. Sed vide Bartol. quærentem quanto tempore debet esse cessatum in solutione vectigalis antequam præscribatur, vbi dicit resolutoriè, quòd si exactio ipsius vectigalis pertinebat ad priuatum ex priuilegio vel consuetudine, & sufficit esse cessatum decem annis. vt l. 1. de nundinis. Aut pertinebat ad fiscum vel rempublicam, & tunc quadraginta annis: vt l. omnes. Cod. de præscrip. 30. vel 40. anno. Si tamen loqueremur in solo priuato se dicente præscripsisse contra rempublicam, tunc non audiretur, secundum eundem Bartol. allegat. l. euacuatis. de Decurio. An autem emeotes pedagia debeant habere remissionem propter guerram vel pestem, videte pulchrè Barto. in lege cotem ferro. §. qui maximos. ff. de publ. Bal. in l. si ea. Cod. de vsufr. & in l. licet certis annis. Cod. de loc. & conduc. & pulchrè Pet. de Ancharano in consilio 315. vbi dicunt quòd non. Nisi guerra esset propter culpam illius, ad quem directum ius percipiendi vectigal, spectat in patris subiecta secundum eundem Bartolum, quia secundum cum perceptionis & commoditatis futurus euentus videtur esse emptus. Et hoc quando per publicanum est precium persoluendum, non annuatim, sed ad certum tempus, quando est vnum precium soluendum semel. Et quid in publicano, qui annuatim soluere debet, vide latè per Bartol. in quæstione per eum disputata, quæ incip. Publicanus quidam emit à communi Perusij, & est quarta in ordine disputationum. vbi videas quia Bar. in d. §. qui maximos, non allegat hanc quæst. bene autem se dixit disputasse illam.

TITVLVS VIII.

De legalibus auxiliis, & equis ſeruitij ad cuſtodiendas dominorum arces. Et qua ratione fieri, & exigi debeant.

Chapitre VIII. De loyaulx aydes & roucins de ſeruice des gardes deues aux chaſteaulx des ſeigneurs. Et la maniere comment ilz doibuent eſtre faictz, & leuez.

PREMIER ARTICLE.

ROVCINS de ſeruice aucunes foys ſont deubz a muance de homme: & aucunefoys a muãce de ſeigneur, & aucunefoys a muance de homme, & de ſeigneur. Et en y a les aulcuns roucins qui ſont abonnez, les aultres non. Et de ceulx qui ne ſeront abonnez, ſera parle en la fin de ce chapitre.

¶ Quærit dominus Iaſon in l. placet. C. de ſacroſan. eccleſ. an Rex, dux, vel alius dominus poſsit imponere collectam vaſallis ſuis, quis natus ſit ſibi filius, vel vxorem duxit, vel maritat filiam, vel filius creatur miles: & dicit quòd ſic, poſt Specu. in titu. de feudi. §. quoniam, in penu. colum. & Bald. in l. cum multæ. C. de bo. quæ libe. Hoſti. in titu. de immunit. eccle. §. 1. Bal. in cap. 1. §. ſimilem de capit. Conrad. in vſibus feudorum, quod apud nos practicatur, vt hic vides.

II. ARTICLE.

Loyaulx aydes ſont deubz en troys cas, & pour troys cauſes quant elles y aduiennent, comme dit ſera cy apres.

Loyaulx aydes.

¶ Iſta materia videtur eſſe in iure dubia: an iſta procedant de iure: quicquid ſit, habes hic opinionem Specula. practicatã in duobus articulis, ſcilicet in ſecundo & tertio caſibus. nam Speculator tenuit in tit. de feu. in §. quoniam. ſuper homagiis, quòd vaſallus tenetur domino obedire & ſeruire in 6. caſibus propter feudum, quod ab eo recepit. Primò, pro exercitu imperatoris tenetur conferre vaſallus ſecundum quantitatem & qualitatem ſui feudi. Secundò, pro Corredo imperiali, vt videlicet quando imperator tranſit per locum illum. Tertiò, pro filia domini maritanda. Quartò, pro ſe, vel filio milite faciẽdo. Quintò, ſi dominus captus eſt, tenetur cõferre pro eius redemptione. & iſti tres proximi præcedentes caſus recipiuntur de cõſuetudine noſtra. Sextò, pro aliqua terra emenda. Et dicit Specu. quòd ſi vaſallus recuſet in his caſibus dominum iuuare, quòd dominus poterit eũ compellere, & libellum contra vaſallum offerre. Et ita ſe dicit practicaſſe dominus Gui. Pa. pro filia ſua maritanda in baroniis ſancti Albani. Sed tamen Bal. in l. cũ multa, quę eſt lex penul. C. de bo. quæ libe. dicit quòd in caſu neceſsitatis non poteſt dominus vendere rem ſubditi: nec in caſu neceſsitatis poteſt vaſallus compelli pręſtare collectas domino, aut angarias. Alibi tamen videtur firmare cõtrarium. nam dicit ipſe in l. 1. C. de ope. libertorum, quòd tempore neceſsitatis pro ſeruitiis perſonalibus, poteſt dominus ſubditis ſuis imponere ſubſidium charitatiuum vſq; ad valorem operarum, vel mandare ſubditis quòd ſeruiant in eiſdem operibus. refert & Iaſon in §. item Seruiana, 23. col. verſic. hinc ſumpta occaſione. Inſtitu. de acti.

Vaſallus tenetur obedire & ſeruire domino in ſex caſibus.

III. ARTICLE.

La premiere ſi eſt pour la ranſon du ſeigneur duquel la choſe hommagee eſt tenue, quant il eſt priſonnier des ennemys de la foy, ou de ce royaulme.

IIII. ARTICLE.

La ſeconde cauſe eſt pour le mariage de la fille ayſnee dudict ſeigneur.

Pour la fille ayſnee.

¶ Notanter dicit, quòd prima nata filia domini, quia pro ſecundo nata non tenerentur vaſalli ad legalia ſeruitia perſoluenda: nec poſſet dominus vaſallos ſecũdò talliare. ar. l. ſancimus. de conſulib. & non ſpargend. ab his pec. lib. 12. C. & facit l. boues. §. fin. de verbo. ſigni. ff. Sed mihi videtur, quicquid dicant Doct. quòd illa l. ſancimus, non bene probet: imò videtur ſonare oppoſitum: niſi dicas, q; gloſſ. penult. illud teneat. Sed pro conſuetudine noſtra optimè facit d. l. boues. in §. de ver. ſigni. ff. Quia hic loquimur de filia maritanda, moueo dubium, à quodam conſiliario Pariſiano me Turonis exiſtente in præſentia magiſtri hoſpicij inclyti militis domini Caroli de Rohan, tunc temporis Turonæ gubernatoris ſeu balliui. Quæſtio talis fuit. An filia quæ ſine conſenſu patris ſe maritauit ante 25. annum de iure noſtro poſsit licitè à patre in teſtamento exhæredari? Diceres quòd ſic, per tradita in Authen. ſed ſi poſt 25. annos. C. de

Cod. de ino ffic. teste. Sed ego non sic loquor, quia, vt scitis, licet de iure ciuili in filia maritanda patris consensus requiratur: quia non est virginalis pudoris quærere maritum, sed curæ paternæ. per not. in l. si vt proponis. C. de nupt. & ca. honorantur. 32. quæstio. 2. Sed quæstio est, quid de iure canonico? videtur primo, quòd filia nō debeat propter hoc exhæredari, cum de iure pontificio non requiratur patris consensus. gl. in l. Paulus. respon. de sta. ho. ff. Paul. de Castr. in d. Authent. Sed si pòst dicit, quòd certè licet ius canonicum disponat de validitate matrimonij: non tamen disponit circa iniuriam patris. ar. eorum quæ no. in ca. cum secundū, extra, de secund. nup. Sed quicquid sit, non credo opi. Paul. fore verā, eò, quia filia videtur esse decepta per prouisionem iuris canonici, nisi fortè talis filia cum esset nobilis, nupsisset vili & indigno: quia tunc etiam attento iure canonico, posset exhæredari, secundum Bar. in l. si pater, C. de sponsa. Sed adhuc hæc limitatio non est tuta, per no. Ias. in d. Authen. sed si pòst, est ergo potius tenendum, quòd filia non possit ex hac causa à patre exhæredari. Sed quid dices de hac quæstione? Quidam nobilis mediocris fortunæ habet plures filias forma conspicuas & corpore venustas, inter quas est vna, natu maior, quæ Veneri sua speciositate, aut Helenæ meritò comparanda est, veruntamen ille est superbi spiritus, & elati animi: vult eam matrimonio collocare pater, qui est ex antiqua nobili progenie, & pro hac prima filia maritanda pater ipse, quia viribus impar est, vasallis petit legalia auxilia, secundum prouisionem nostræ consuetudinis, obediunt vasalli, & vt tenentur, domino subueniunt: dominus autē filiam cuidam nobili armis dedito bellicosissimoque, sed parum possidēti filiam cum mille aureis iusti ponderis dedit: post paucos dies ingruit quòd capitaneus, vt more Franco loquar, istum bellicosum nobilem nouiter desponsatum ad arma vltra montes pro regis seruitio euocauit: tandem coactus est ipse bellicosus nobilis vxorem & iuuenem, & teneram non sine magna animi angustia relinquere, & maiorem partem suorū mille aureorum in equis phaleratis, & armis expendere, & quod plus est in seruitio domini regis. Ista bellicosus iuuenis post dies paucos mortuus est, habito de morte mariti nuncio, iuuenis illa domisella post aliquot lachrymas more mulierum emissas, & post aliquas deplorationes, quia placido amori pugnare non poterat, patrem instantissimè orat vt denuo maritetur: quid faciet odiosus senex pater, videt filiam iuuenem tela cupidinis in oculis deferentem, parte ex alia videt bursam suam nummis vacuam: insuper videt generum quondam suum expendisse maiorē mille aureorum partem ab ipso in matrimonio datorum in equis suis & armis: videt quòd filia, quæ (vt dixi) erat superbi spiritus, & quæ consuluerat quēdam profectò strenuum ad-

Non est virginalis pudoris quærere maritū sed cura paterna.

Pulchra et facetissima quæstio.

De hac q. vide quæ scribunt infrà titu. de douaire de femme noble artt. 6.

uocatum secreto, & ad aurem dicebat, quòd nō intendebat quòd pater minueret sibi pristinam dotem, attento quod eius matrimonium fortuito nō fuerit diminutum, per Authent. sed quanuis dos. C. de re vxoria est. Nunc pater hæc cōsiderās vult rursus à vasallis suis legalia auxilia implorare. quæritur an sit eudiēdus? diceres quòd sic, tu qui faueres huic formosæ mulieri. & medius fidius, si hanc vidisses forma excellētem fortè quòd fauisses, nā & alios pristinos apud iudices forma fuit causa fauoris, & species causa cōculcandi recti iudicij. vt l. 2. §. iudicium. ff. de orig. iur. ciui. Et pro parte patris filiā maritare volentis hæc duo potissima adducuntur: primo, quia verum est dicere quod hæc est prima eius filia, & agitur de ea maritanda: igitur dictante cōsuetudine legalia auxilia sunt domino deuda. Item si vnquā ratio fuit, vt vasalli legalia auxilia præstarēt, nunc maior est ratio quàm vnquam fuerit: ne fortè filia quæ cum iuuene & cupido dormire solebat, memor pristinorum gaudiorum alium iuuenem amore insano: iuuenem quidem dico fortè indignum & ignobilem sibi furtim assumet. Sicque totam domū patris denigret. breuiter omni fauore seposito dixi quòd vasalli non tenerentur: quia quanuis verum sit, quòd ex dispositione consuetudinis nostræ vasalli domino subuenire teneantur pro prima filia sua maritanda: non tamen tenentur pro ea remaritanda. pro hoc induxi quasi pro casu dict. l. boues. §. 1. de verb. sign. Secundò dicebam, quòd sufficit amico subuenire in paucis. l. tutori, C. de neg. gest. Sed illa, cū loquerer, ore promptissimo respondit, quòd quānis sufficeret amico subuenire in paucis, non tamen amicæ cui subueniendū est non in paucis, quia amicæ nō quærunt paucas subuētiones. Et no. verbum fœmininum duorū vnliuum, seu duorum intellectuum, & profectò illo tunc risi. Et cum dicerem & in risu, quòd responderet mihi ad d. l. boues. per me allegatam. illa facetissimè & risibiliter respondit; nescio quæ sit illa l. boues. quam aduersus me allegatis. Scio tamen quòd vellem patrem meum non habere boues, nec aratra, & quod maritata essem. & tunc sane omnes ingenti risu ridere cœperūt. Et quanuis hunc casum verbis latinis explicauerim: tamen, crede mihi, mores distant à carmine nostro, vt dicit Ouidius. Volo insuper vt ad me parumper aduertas, & te rogo ne velis quæstionem meam calumniari, vbi dixi, quòd pater non potest filiæ dotem ad se reuersam minuere: nisi eius patrimonium fuerit fortuito casu diminutum. Ideo quæro quid si filia secundo nubat contra voluntatē patris, an pater illam dotare teneatur? Denuo breuiter inhærendo opinioni Salic. in d. Authent. sed quanuis. C. de rei vxo. act. tenerem quòd sic. quicquid dicat gl. cum vt filia vidua nubat cum cōsensu patris, illud procedat ex debito honestatis, nō necessitatis secundum eundē Sali. Ibi Imo. &, vt dixi, tantam dotem

Pater non potest minuere dotē filiæ.

Species & pulchritudo fuere causa subuertendi recti iudicij.

Vasallus et si teneatur domino subuenire pro filia prima maritanda, nō tamen tenetur pro ea remaritanda. 6. infrà titu. de douaire de femme noble artt. 6.

Ouidius. Crede mihi mores distant à carmine nostro.

Vbi vir ſecundus eſt dignus tanta dote, tũc pater non poteſt minuere dotem.

pater ei aſsignare tenetur in ſecundo matrimonio, quantam & in primo: præſertim, vbi vir ſecundus eſt dignus tanta dote, quòd eſt ſummè notandũ. Pro hoc faciunt verba Bal. ſuprà relata. & verba Salic. in d. Authent. ſed quãuis, in verſ. ex his infero. Sed pulchrum eſt videre quid ſi filia thoros exoſa cõiugales extincto primo viro non vult ſecundo nubere, & dicat cum Didone 4. Æneidos.

Ille meos primus qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit: ille habeat ſecum: ſeruetq́ ſepulchro.

Pulchrã quæſtio de muliere monaſterium intrante.

Et velit ipſa filia effecta vidua monaſterium monialium ingredi, vt ibidem ſuos conterat dies, ad Deo ſeruiendum & orãdum pro marito ſuo mortuo, quem tantũ dilexit. an tunc iſto caſu pater eandem dotem ſibi dare compellatur, quam dederat viro. Breuiter inhærendo religioni, ſto cum Cyn. qui videtur dicere in d. Authen. ſed quanuis. quòd pater eandem dotem ſibi dare compellatur. Et id ſuadet optima ratio: quia tunc illa nubit Deo, qui eſt nobilior quocunq́ marito: & dignior ſine aliqua comparatione. Nec mihi dicas, q̃ onera matrimonij ſunt grandia; quia ſic etiã onera monaſterij. Moniales enim cum ſint à vita actiua ſeparatæ, vt facilius vitæ contemplatiuæ indulgere poſsint, redditibus & opibus indigent, cum nihil lucrari poſsint: & quanuis bonum ſit matrimonium, melior tamen eſt caſtitas: & plus placent continentes Deo, quàm coniugati. Gloſſa in c. 1. de ſumma trinit. & fid. cath. extra. ſuper verbo coniugati. Et nota vnum verbum cõtra pauperes maritos. nam dicitur in iure, quòd contrahens matrimonium ſupponit ſe fortunæ, ſicut nauigans. gloſ. 17. quæſt. 2. nos nouimus. Sed redeundo ad quæſtionem. diceres fortè quòd diſpoſitio illius fauore, mirũ eſt iſtud quòd ſi non eſſent in mundo, niſi frater & ſoror, tunc ipſi poſſent contrahere matrimonium. gloſſ. 15. quæſtio. 1. cum igitur genus. Sed egò dico quòd maior eſt fauor religionis quàm matrimonij. Docto. in Authen. niſi rogati, ad Trebellia. C. & cap. in præſentia. de probat. extra. faciunt tradi per Bart. in conſil. 1. quòd incipit Parmenſis. Vel realius dico, quòd filia intrando religionem, dicitur contrahere matrimonium ſpirituale, quod eſt dignius carnali matrimonio, igitur.

Mariti ſũt nauigantes.

Verbũ ſtupendum.

Maior eſt fauor religiõis quàm matrimonij.

V. ARTICLE.

Quant ledit ſeigneur qui a accouſtume ſuyuir les armes, eſt faict cheualier.

Eſt faict cheualier.

¶ De militibus plura ſcripſi in lectura mea, quam feci ſuper l. morali. cum ſuper virentes fluminum ripas. C. de re mili. lib. 12. Et tene menti & pondera, quòd conſuetudo intelligitur de militibus, qui conſueuerunt arma ſequi, non de militibus ocioſis: benefacit l. ne quidem putarent. C. de teſtamen. milit. Nec mireris, habeat priuilegium exigendorũ legalium auxiliorum. quia, vt ſcis, miles in iure habet quaſi infinita priuilegia, inter quæ habet vnum ſingulare, quòd non poteſt conueniri, niſi inquantum facere poteſt. gloſſ. & Doct. in l. miles. ff. de re iud. Et miles in bello iuſto poteſt ſine peccato hoſtem occidere. tene menti; quia crebrò fui interrogatus vide 23. q. 1. & 2. quaſi per totum. Item miles torqueri non poteſt. l. milites. C. de quæſtio. nec valeret conſuetudo. in contrarium Bart. in l. omnes iudices. C. de decurio. ſed quanuis triplex ſit militia, ſcilicet cœleſtis, armata, & legalis: vt per Bart. & Doct. in d. l. miles. de iud: attamen militia non eſt dignitas. l. ſi quis ſeruum. C. qui milit. aut nõ poſſ. li. 12. quia militia & dignitas ponuntur vt diuerſa. vt l. fin. C. eo. tit. limita tamen, niſi eſſet militia equeſtris. Docto. in l. vna. C. de equeſtri dignitate. lib. 12. quia tunc militia eſſet dignitas. Secundò limita; niſi militia eſſet iuncta nobilitati, pulchrè per Iaſonem in l. licet. C. de teſta. milit. & quòd miles non habeat dignitatem, firmat Barto. in l. ex eo tempore. de teſt. mili. ff. in 1. q. & iſti milites creantur à rege vel barone etiam extra territorium, cum iſtud ſit facultatis ſimplicis, & iuriſdictionis voluntariæ. Bartol. in l. 2. C. de digni. lib. 12. & l. fi. qui milit. poſſ. aut non. eod. lib. quod tene menti. quia ſæpe interrogatus ſum propter milites creatos vltra montes, extra Mediolanenſem ducatum. Et nota inſuper, quòd impubes poteſt eſſe miles. Doctor. in d. l. licet. C. de teſta. mili. Bart. & Doct. in l. 1. C. de mune. & hono. non continuand. inter pa. & fil. lib. 10. Sed adhuc nota vnum ſingulare, quòd ſi miles capiatur in bello, pro eo tempore, quo captus eſt, non debet habere ſtipendia. l. 1. Cod. de re milit. lib. 12. & ibi Bart. & eſt ſingulare verbũ, & ſi vnquam videam aliquem militem, libenter illum interrogabo, qualiter obſeruetur de conſuetu. Eſt & aliud ſingulare quod poſuit pulchrè Bart. in l. fortiſsimi. C. de eroga. milit. anno. vbi pulchrè dicit, quòd ſi milites non petant pagam in tempore debito, ſcilicet cũ faciunt milites oſtenſiones ſuas per quarteria anni, quòd tunc vltra petere non potuerunt ſtipendia, eſt profectò vnum magnum verbum. Sed neſcio quod cõtrarium obſeruatur de conſuetudine. Sed adhuc aduerte in hoc quod ſuprà dixi, militiam non eſſe dignitatem niſi in militia Romana & equeſtri: vel, niſi militia iungatur alteri dignitati, puta quòd Doctor efficiatur miles. Adhuc plus dico, quòd militia non eſt nobilitas. vt per Bar. in l. 1. C. de dig. lib. 12. & Iaſ. in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. in 1. col. verſi. 4. pondera. Et in tantum quòd Doctor debet præcedere militem cum propria virtute fulgeat. l. ſi quid in bello. ff. de cap. & poſtli. reuer. Extra determinat Bald. in proœ. digeſtorum. in vlt. col. hoc verum dicit ipſe, niſi eſſent Doctores, qui vocantur Doctores pedanæi, qui parum meruerunt. Sed quid de ea capitaneo militũ, an capitaneatus ſit dignitas? Reſpond. ſemel

Priuilegia militum.

Miles ĩ bello iuſto poteſt ſine peccato hoſtem occidere.

Triplex ſit militia.

De militibus & eorum ſtipendiis.

Doctor debet præcedere militem.

cuidam

euidam militi gubernatori patriæ de Puysaie. quòd sic, & videtur text. in l. per Armeniam. de offi. mag. mili. C. & postmodum vidi Iaso. idem firmantem in d. l. si quis in conscribendo. Et quòd militia non sit dignitas, vide Cyn. Bald. & Salic. in l. 1. Cod. de iur. & fac. igno. Et quòd doctoratus sit dignitas, videte amplè per Ludo. Roma. in tracta. de dignitate doctoratus. incipiente manifestissimum esse volet, censeo. &c. Sed sacerdotium est dignitas. l. sacrosancte. C. de epi. & cleric. & in capi. ecce ego. 96. distinct. gloss. & Docto. in d. l. si quis in conscribendo. & habetur in verbis eccle. vt sit illi sacerdotij dignitas in æternum.

VI. ARTICLE.

Quant les loyaulx aydes non abonnez, escherront, ilz se leuerōt sur ceulx qui riennent a hommaige & seruice annuel. Cestassauoir, la tierce partie dicelluy debuoir, qui est la quinziesme partie du reuenu du fief dune annee oultre ledit seruice. Et sil nya seruice annuel, les loyaulx aydes se leueront a la valeur du cinquiesme du reuenu dudit fief, pour lānee quelles escherront sur le droit dudit vasal, & non du laboureur, & entāt que touche les cens & rente infeodee, silz ne passent vingt solz, il doublera seulement. Si lesditz cens ou rente excedent ladicte somme de vingt solz, ilz ne doubleront. cōme sil y auoit vingt cinq solz, il ne payera que vingt cinq solz, & sic de singulis. Et si le debuoir consistoit en ble, il doublera a la raison de ce que ble est estime par la coustume du pays, sans ce que ledit subiect soit tenu payer le ble pour ledir doublement, mais seullement ladicte estimation. Et a semblable des chappōs, poulles, oayes, & autres choses. Et des rentes roturieres nest deu aucune ayde, & sont dictes rentes roturieres qui sont acquises par le seigneur en son fief.

¶ Tenementi, quomodo ius laboratoris est in hoc priuilegiatum, quòd super eo dominus non possit accipere legale auxilium, nec mireris. Nam etiam isti coloni sunt alibi tantum priuilegiati, quòd etiam si expellerentur de fundo, vel domo cōducta propter pensionem non solutam, quòd tamen adhuc isto casu repeterent melioramenta, & omnes expensas vtiliter factas. text. in l. colonus. & ibi gloss. & Bartol. in l. horreorum. §. 1. ff. locati. quòd valde dicit fore notandū dominus Iason in commento l. 2. C. de iure emphite. col. 37. verticu. quid autem sit in melioramentis, factis per colonum. & aliquid per Pau. de Ca. in l. seruitu. de serui. ff. De priuilegiis istorum rusticorum colonorum scripsi in quadā paruula lectura mea super l. vtili ratione. Còd. de defenso. ciuit. Et quòd consuetudo nostra sit optimè rationabilis, probatur per tradita in l. si quis legauerit. ff. de leg. 1. vbi habetur, an in reseruatione fructuum debeat reseruari, seu dicatur esse reseruata pars laborantium. & vide pulchrè per Raphael. in l. in venditione. ff. communia prædio. Et an si laborator meus rupit ferrum vel marram laborario meo, an tenear ei reficere? vide per Flori. in l. si locus. §. cum via. ff. quemadmodum seruitus amittatur. & Alexand. de Imol. in l. si laborante. ad leg. Rhod. de iac. & concluditur quòd non. & vide quæ scribo in processu verbali domini præsidentis super verbo, *Et ledit iour, &c.*

VII. ARTICLE.

A noble, & non a roturier, est deu loyal ayde.

A noble, & non a rotu. &c.

¶ Istud mihi videtur dictū sine ratione, quia siue dominus sit vilis, siue nobilis, super rebus, quæ ab ipso tenentur in feudum, habet iurisdictionem ordinariam. ca. imperialem. §. vlti. de probi. feudi. aliena. per Fred. Et ex hoc infertur quòd potest sententiam suam mandare executioni, & vasallos suos expellere à feudo, si ab ipso ceciderint, etiam si vasalli sint clerici. & hoc sine metu sententiæ excōmunicationis. ita Car. Flo. in cle. pastoralis. §. denique. de re iudic. pulchrè Iason in præiudiis feudorum. 20. column. versicul. Et an liceat domino pignorare vasallum. Si ergo rusticus qui dominus est, habeat in vasallos iurisdictionem & iura feudalia, cur ergo nō habebit legalia auxilia, non video, quia ista legalia auxilia non dantur occasione personæ, sed ratione feudi: tamen tenenda est consuetudo.

Legalia auxilia non dantur occasione persona, sed ratione feudi.

TITVLVS IX.

Ius faltragij & pratagij.

Chapitre IX. de Droict de faultragiij & preaige.

PREMIER ARTICLE.

QVI a droict de faultraige ou preaige, le tiendra en sa main sans laffermer, a la charge qui sensuyt. Cestassauoir, quil sera tenu faire ou faire faire garder les prez dudit

dit faultraige, ou preaige, & quant il mettra ou fera mettre les beſtes dudit faulrraige ou preaige accouſtumees y eſtre miſes, il les fera toucher de pre en pre, ſans interualle. & leſdictes beſtes qui au cõmencement dudit faultraige ou preaige y auront eſte miſes, ne pourront eſtre changees.

Qui a droit de faultraige, &c.

Ne pourront eſtre changees.

¶ Ne primis iam ſaturitate refectis noua animalia, quaſi ieiuna, & macra omnes herbas depaſeantur. & de iſto iure faultragij nõ memiui me vidiſſe, niſi ad Motham Superyndriam, & ad Flecium de Riparia. & iſtud ius ſpectat ad dominum de Pouzieulx loco de Fleryo.

II. ARTICLE.

Et ſi par default de garder leſdictes beſtes, elles font aucun dommaige, ledit ſeigneur en reſpondra. & ſil vſe dudit faultraige autrement quil eſt contenu audit article, il pert, & eſt decheu dudit droit.

Ledit ſeigneur.

¶ Supple dominus faultragij.

Et reſpondra.

¶ Et emendabit, quòd nota. Et ſi lupus beſtias commedat, dominus faultragij tenebitur de mala cuſtodia. l. qui mercedem. ff. loca. 23. quæſt. 4. tres perſonas & cap. quanuis cauſæ. de regu. iur. extra. & ſi paſtor dicit ouem amiſſam, probet ille dolum abfuiſſe. ar. l. ſi quis argentarius. §. vlti. ff. de eden. & idem in cuſtode carceris. l. vl. de cuſto. & exhi. reorũ.

TITVLVS X.

Bancus vini.

Chapitre X. Banc a vin.

PREMIER ARTICLE.

Seigneur q a droit de banc a vin, peult vendre le vin de ſon creu de ſon fief, pour raiſon duquel il a droit de bancaige, ledit vin bon, pur, & net, a pris raiſonnable, ſelon le cours du pays, durant ſon banc, par la main de ſes ſeruiteurs ou commis, au dedans de ſon bancaige. & ledit droit ne poutra bailler ne affermer. & ne durera ledit bancaige que quarante iours. & ſi ledit ſeigneur vſe du droit autrement quil neſt contenu audit article, il pert, & eſt decheu dudit droit.

¶ Hunc articulum & titulum incepi cõmentari in die Iouis dominarum, in quo dominæ faciunt omnes hilaritates de mundo, & ſatis bene conuenit dici, quia ex vino oritur omnis lætitia. Hinc Maro. 4. Æneid. appellat vinum lætitiam Dei. & loquor quando vinum eſt honeſtè ſumptum. Alioquin ſi ſuperfluè, tunc eſt verum incentiuum libidinis, ſicut infrà dicetur. Sed oportet parumper textum apoſtillare. vbi in textu, *bon.* Quia malum vinum & corruptum vendere non poſſet. in text. *Pur*, oportet vinum eſſe purum, & non aqua lymphatum, nõ intelligo quod tantum debeat eſſe purum, quòd vendi non poſsit, ſi tempore vindemiarum aliquæ pluuię guttulæ in doliis & vaſib. cecidiſſent, quia propter hoc non ſoluitur ſpecies vini. C. de nec. ergo non debet eſſe turbidum, ſed nitidum: quia tantum accipere debemus, quantum conſuetudo loquitur, & non plus. Bald. in l. teſtamentum. in vltimis verbis. C. de teſta. Et conſuetudines, vt dixi, ſunt ſtricti iuris. pulchrè per Iaſo. in l. fin. C. de indic. vidui tol. cum ſimilibus. In text. *A pris raiſonnable, ſelon le cours du pays, &c.* De iſto precio ſcripſi in titu. *Des droitz du moyen iuſticier*, in artic 2. vbi opportune dixi, quòd quis cogitur vendere iuſto precio, res quæ ſunt ad communem vſum hominum: vt carnes, frumentum, & ſimilia. Bart. in l. 1. §. cura carnis. de off. præfect. vrb. ff. & Barto. de Sali. in l 1. C. de epi. aud. in text. *Decheu de ſon droit.* Iſte eſt articulus latæ ſententiæ, vt ita dicam, viſis apoſtillis noſtri text. mirabar olim de conſuetudine noſtra, quia per 40 dies prohibere videtur ne ſubditi vendant vina ſua tempore banci domini feudi. Et tamen commercia, emptiones, & vẽditiones ſunt de iure gentium: vt l. ex hoc iure. & ibi latè per Doct. de iuſti. & iu. ff. Ad quid ergo emanauit cõſuetudo hęc, profectò rigoroſa? nil aliud video, niſi quòd fere vbiq; domini priuilegiantur, & ſubditi ſupprimuntur. Attamen non tantum, ſicut per antiquã conſuetudinem ſunt priuilegiati domini, quia oportet quòd hodie iſta cõcurrant: vini bonitas, quòd non ſit acetoſum: vini liquiditas. q non ſit turbidum: vini puritas, quòd non ſit lympha ſubtenuatum. Item hoc eſt verum ex parte vini. At ex parte domini tria etiam concurrere debent, quòd vendatur iuſto precio, quòd vinum naſcatur in feudo, & quòd vendatur in domini domo, vel caſtello. licet multi abutuntur. Nec mireris, ſi ſubditi cogantur per hos 40. dies vinum emere, ſi velint de vino bibere, quia etiam aliàs quis cogitur, & vendere & emere, licet regulariter contra l. nec emere. cũ ſimilibus, C. de iure deliberandi. Sed moueo aliam difficultatẽ. Pone, quòd dominus feudi cœpit vendere per 10. vel 20. dies

Ex vino oritur omnis lætitia.

dies vinum sui feudi in bãco suo, postea vult pœnitere, & fortè in aliquod tẽpus, vt carius vendat, vinum suum reserare, an sit audiendus? Credo quòd non. Me mouet Barto. authoritas. in l. non enim, rerum amo. ff. & ibi Doct. vbi dicunt, quòd licet quis regulariter vendere non compellatur. fallit tamen quotiescunque quis exposuisset rem suam ad vendendum. Et si sit differentia in precio, recurritur ad arbitrium iudicis. Nec crederem dominum posse iam inceptæ venditionis pœnitere: iuncto præsertim quòd nos certamus de publico iure sustinendo. Ad id autem quòd dixi, neminem compelli ad vendendum aut emendum, fallit in multis casibus. Primò, si venditor exposuisset rem suam venalem, secundum Bartolum. Secundò fallit tempore caristiæ: & tene menti, quòd tempore caristiæ nobilis habens annonam, potest compelli inuitus ad vendendum. Bart. in l. Annona. ff. de extra. cri. & l. 1. § cura carnis. de offi. præfec. vrb. Cyn. & Bartol. in l. 1. C. de epi. aud. & sequitur Iason in d. l. nec emere. Tertiò fallit, fauore religionis, veluti si testator mandat construi ecclesiam in loco, qui communis est cum alio. nam cogitur socius inuitus vendere partem suam, vt ecclesia construatur. l. fin. §. 1. & ibi Bald. C. de communi ser. ma. Alios habes quamplurimos casus sparsim per Doctor. enarratos. At tu notabis quòd quanuis dicatur quòd vinum quod venditur, debeat esse purum & bonum: non tamen sequitur quòd purè debeat bibi. Ideo quæro, an sit licitum bibere vinum purum & sine aqua? Et videtur quòd non debet bibi purum, imò taliter bibens peccat mortaliter. sicut voluit gl. & Doctor. in ca. à crapula. extra, de vita & hone. cle. facit etiam, quia cum celebratur missa, aqua in calice ponitur. c. cum Marthe. cum ibi nota. & traditis, extra, de celebra. missa. Sed hic attende, quia illud procederet in vino præcellenti. sicut est apud Aurelianos, aut apud Beluam. Sed in vino minus potente, secus esset, cum oporteat se temperare vino. Si enim ex causa aquã non apponeret, tunc non peccaret. Ebrietas non est peccatum mortale nisi sit assidua secundum Panor. in d. c. à crapula. Habes tamen alibi textum, quòd clerici trina potatione debent esse contenti. c. quando. 44. distin. Limita tamen istud dictum, de trina potatione, singulariter, vt ,pcedat, quando appetitus naturalis non plus exiget bibere, aliàs secus, secundum Panorm. ibidem. & sane in dicto suo est aliqua naturalis ratio. Tene tamẽ menti, quòd miles secularis, sicut miles armatæ militiæ potest deponi propter ebrietatem ab omni militia. tex. est singularis. cum ibi not. in l. omne delictum. de re milit. ff. Id credo cum crebrò inebriatur, aut saltẽ habet consuetudinem se inebriandi. nam si solum inebriatur absque consuetudine: tunc non deponeretur, quia

Si quotiens peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.

Nemo compellitur emere vel vendere.

De vino puro, an sit bibendũ sine aqua.

Ebrietas non est peccatum mortale.

Miles ebrius potest deponi.

Et pro quolibet delicto statim episcopi non debent fulminare. gloss. celebris in c. episcopus. 35. distinct. facit 67. distinct. episcopus. Et aduerte quòd ex ebrietate duo mala exorta sunt. Ingenuitatis amissio, & incæstus perpetratio, quæ etiam commissa propter ebrietatem fuit. vide pulchrum textum in c. sexto die. 35. distinct. vbi gloss. ponit duplicem ebrietatis effectum. Aduerte in eo quòd dixi propter assiduam ebrietatem amittere militiam, est contra nostri temporis milites vino madentes, quibus nihil est pulchrum nisi bibere vinum: loquor de malis & vinolentis, non de bonis & bellicosis. Nam etiam antiquitus bibebant solum acetum, & comedebant carnes veruecinas, & aquam, & lardum. ita est textus peregrinus in l. 1. iuncta gloss. de eroga. mili. annonæ. lib. 12. Et scripsi plenè in repet. l. cum supra virentes fluminum ripas. C. de re milit. li. 12. in qua plurima verba. not. posui. Et redeundo ad materiam ebrietatis, dic resolutoriè quòd in delictis ebrietas excusat à tanto, non à toto: & hoc quo ad pœnam: sed quo ad culpam excusat à toto, si est taliter ebrius, quòd sit sine vsu rationis. Item dicunt Docto. quòd gesta per virum ebrium, quando propriè ebrius est, non tenent. Et dicas, quòd vinum vetus præualet nouo. Bart. & Iason in l. cum quid mutuum dederimus. ff. si cer. peta. & Bart. in l. iubemus. C. de eroga. mili. anno. lib. 12. Et tene menti, quòd vinum non bibens, nõ debet promoueri ad sacerdotium, quia ex quo horret naturaliter, posset euomere sacramentum. ar. c. si quis per negligentiam. de consecra. distin. 1. & no. Abba in ca. ex parte. de cele. miss. Itẽ nota quòd infirmus debet fugere vinum sicut venenum. ca. vinolentum. cum ibi tract. 35. distinct. attamẽ posset esse talis infirmitas, quòd vinum esset ægroto proficuum. Doct. in c. & si Christus. de iureiu.

Duo effectus ebrietatis, scilicet seruitus & incæstus.

Esca & potus militũ antiquorũ erant acetum & lardum.

Gesta per ebrium an valeant.

Vinum vetus.

TITVLVS XI.

De indemnitate & iniunctione.

Chapitre XI. de indemnite & de iniunction.

PREMIER ARTICLE.

SI gens deglise, fraires, communaultez, ou autres mains mortes, acquierent, ou leur est donne aucun heritaige, rentes, ou dõmaines, le seigneur ou fief duquel sont situees lesdictes choses, & neust il que basse iustice, les pourra faire

conuenir a ſa court, ou a la court de ſon ſuzerain, ſi bon luy ſemble, pour leur faire iniunction de mettre hors de leurs mains dedans lan & iour apres ladicte iniunction, tous les acqueſtz, dons, & laiz, qui leur ont eſte faictz depuis quarante ans precedans ladicte iniunction. Et leur peut la court indire, & declarer que en cas de default de obeyr a ladicte iniunction, le ſeigneur leuera a ſon proffit les fruictz deſditz acqueſtz, dons, & laiz, iuſques a ce quilz ayent obey: & lan & le iour paſſez ſilz nont obey a ladicte iniunction, ledit ſeigneur leuera les fruictz deſdictes choſes a ſon proffit, iuſques a ce quilz ayent obey comme deſſus.

Si gens degliſe.

¶ *Mettre hors de leurs mains, &c.* Quomodo iſtud eſt poſsibile, cum conſuetudo laicorum eccleſiam, ſeu eius bona noo aſtringat. cap. quæ in eccleſiarum. extra, de conſtit. cum ſimilibus. quomodo ergo conditores noſtræ conſuetudinis potuerunt iſtud tam rigoroſè ſtatuere, cum emptiooes & venditinnes ſint de iure gentium, eccleſia eſt capax cõtractus, Et eſt etiam capax legatorum & donationum paſsiuè conſideratarum. eſt text. in l. vulgata. vt inter diuinum. C. de ſacroſan. eccleſ. cum infinitis. Quid eſt ergo quòd conſuetudo noſtra vult à manibus eccleſiarum iſta vendita vel legata auocare? Eſt ergo videndũ an conditores noſtræ conſuetudinis potuerũt iſtud ſtatuere & introducere? Dic breuiter, quòd ſic in feudalibus, & hoc propter naturam rei feudalis. faciunt nota. Bartol. Bald. Angel. & Iaſo. in l. de quibus. ff. de legi. in quarta colũ. verſicu. ſecundum exemplum. & pulchrè Iaſon in præludiis feudorum, in prima quæſtione principali. Et plus eſt: de iure ſuper feudalibus non poteſt fieri teſtamentum, & ſi aliquis teſtaretur, non valeret. ca 1. & ibi Bal. de feud. ſucceſſ. & Baldus in ca. 1. in 2. colum. qualiter olim feud. pot. alie. Et dixit Mar. Laudenſis. dum iret Papiam, & deceſsiſſet illuſtris marchio Mantuæ, quia primogenitum inſtituerat hæredem vniuerſalem. dicit ipſe Laudenſis, quòd illud teſtamentum erat nullum, quia in bonis feudalibus non eſt licitum facere teſtamentum. vt d. c. 1. de ſucceſſ. feud. Plus dicit Iaſo. de May. in l. de quibus. in antepenultim. col quòd in bonis feudalibus non eſt licitum facere teſtamentum: imò, nec eſt licitum aliquid pro anima de bonis feudalibus relinquere. no. in cap. imperialem. & ibi Bald. in penult. colũ. de prohi. feud. alie. per notata in l. 1. in 3. col. C. de ſacroſan. eccle. & cap quæ in eccleſiarum. de conſtit. Tamen, vt dicit ipſe do. Iaſon citra montes, de conſuetudine generali obſeruatur q poſsit quis de bonis feudalibus teſtari ſicut de alodialibus. Et valet talis conſuetudo ſecundum ipſum. Ita etiam Bald. in ca. 1. in penul. quæſt. de ſucceſſ. feud. Sed ſi de iſtis bonis feudalib. vaſalli ipſi teſtantur, aut ea vendant eccleſiis, tunc domini habeant remedia noſtræ coosuetudinis, vt hic vides, quod tene menti: quia hæc quotidiana ſunt. Et quòd domini vtantur remedio conſuetudinis contra eccleſias, profectò mirũ eſt. cum in venditionibus, legatis, & donationibus ipſis factis incontinenti fiot rerum legatarum, venditarum, vel donatarum verè dominæ de iure, cũ dominio in cõmutabili etiam ſine traditione l. vt inter diuinom. C de ſacroſan. eccl. Doct. in cap. ex literis, de conſue. Intantũ quòd dicunt pulchrè & ſingulariter Docto. in l. quotiens. C. de rei vendic. quòd ſi poſt cõtractum cum eccleſia venditione, vel alio caſu illius l. vt inter diuinum, venditor venderet alteri, & traderet realiter, tamen non eſſet ſecundus emptor in iure potior, cum dominium fuerit in eccleſiam iam translatum. Sed eſt dicendum inſuper quòd milites curiales & clerici prohibeotur etiam, ne veniant ad res emphiteoticas emendas. vt per glo. & Doct. in l. 3. C. de iu. emphi. Primò prohibentur milites ne diſtrahamur ab exercitio militari. Secundò, ne ſiot graues vicinis ſuis propter cingulum militiæ. Et etiam eccleſiæ videntur eſſe prohibitæ accedere ad emptiones rerum emphiteoticarum. & omnes qui non ſunt idonei facilitare conueniendi, ar. l. ſecundæ, qui ſatiſd. cog. ff. Et ratio eſt quare emphiteoſis prohibita ſit tranſire ad eccleſiam, quia dominus multum grauaretur & fraudaretur iure ſuo. Nam cum eccleſia non poſsit alienare, certè de cætero dominus non poſſet habere laudemia, nec res de facili incideret in commiſſum. Attamen licet res emphiteotica non poſſit vendi, donari, vel legari eccleſiæ, vel in ea hæres inſtitui: tamen hoc verum eſt quantum ad hoc, vt eccleſia poſsit ſibi illam retinere. ſed bene valet ad hoc, vt eccleſiæ debeatur ipſius rei æſtimatio, ar. l. filiusfami. §. ſi quid alicui ff. de leg. primo. Iſtud eſt qnod in ſpecie tenet Iaſon poſt Specu per eundem alleg. in dict. leg. 3. C de iu. emphit. column. 30. parua, verſicul. ſuſtinendo hunc intellectum. Et pulchrè per Card. in cap. potuit, extra. de loc. vbi vide, quia longa eſt materia. mihi vero ſufficit ſcribere, quæ ſuot ad intellectua explanationem & ſuſtentationem, ſeu approbationem noſtræ conſuetudinis neceſſaria. At idem in ſpecie firmat Bald. in cap. primo, de alienatione feudi, vbi dicit, quòd quanuis feudum poſsit dari alij, vel ex lege, vel ex conuentione, nõ tamen poteſt eccleſiæ dari: quia conſtitueretur durior conditio domini. Vide late Alexand. in conſil. 364. quod incip. Viſo themate ſuperſcripto, in tertia colum. in fi. Et plus dicunt Doctor. in dict. cap. potuit, extra, de locato, quòd de conſuetudine eccleſia tene-

Nota.

In feudalibus non eſt licitum teſtari.

Ratio prohibitionis.

Res emphiteotica legari non poteſt.

Verbũ magnum.

tenetur infra annum vendere rem emphiteoticam, ne fiat domini durior conditio. Alibi dicunt Doctor. quòd non valet statutum disponens, quòd res immobiles non possint in ecclesias, vel ecclesiasticas personas alienari, quia ista statuta essent contra priuilegia ecclesiarum. Bartol. in l. fi. & Ias. C. de sacrosan. eccle. pro hoc Authent. cassa & irrita. eod. titul. not. in c. nouerint. de senten. excommu. bonus text. in c. 1. de immunita. eccle. libr. 6. sequuntur Fulgo & Paulus de Castro in d. l. & Abbas in capitu. ecclesia sanctæ Mariȩ. de consti. Cardi. in repet. cap. perpendimus. de senten. excommu. colum. 17. versi. principaliter quæro. Nunc videndum est, quid sit manus mortua. breuiter Hostiensis in summa, in titul. de na. ex libe. vent. versicu. si. mouet hanc quæst. Cyn. ponit in Authentic. sed episcopalis dignitas. C. de episcop. & cleri. Sed non aperit. Et mihi videtur quòd illi Doctores nõ intendant loqui de manu mortua: sicut nos intendimus loqui in terminis consuetudinis nostrȩ, quia ipsi intendunt loqui de decedente sine hærede, quo casu dominus capit bona decedentis. & ponit Guido Pa. quæst. 361. incipien. de manu mortua, &c. Ego quidem credo consuetudinem nostram loqui de manu mortua, scilicet, quæ non potest domino seruire. Sicut de istis dicimus, scilicet de ecclesiasticis, de confraternitate quæ non possunt domino personalia seruitia exhibere, & quia res feudales, si sic transferantur, non suntam plius ad dominum reuersuræ: vt c. 1. §. Inde potest præsumi. de alie. feudi. Sicut alibi dicunt Doctores de monacho: & regulari canonico, qui etiam non succedunt in feudo. cap. 1. Si de feud. conten. sit inter Do. & Agna. vasalli. §. qui clericus. & Iason in d. l. de quibus. versi. secundum exemplum. Doctor. etiam in cap. in præsentia. de prob. extra. & Alexan. de Imol. in consil. 10. incipien. Viso instrumento inuestituræ, quia non potest esse miles sæculi, qui vult esse hæres Christi. c. vno. de mili. vasal. qui ar. belli depos. Et verùm talis consuetudo valeat, quòd monachi, religiosi, & clerici seculares non succedant in feudo, vide Paulum de Castro consi. 159. incipien. quæstio ista vertitur. Sed quicquid dictum sit, bene facit textus singularis in §. inde potest præsumi, de alie. feud. qui textus optimè facit pro consuetudine nostra. Sed contra consuetudinem nostram est textus formalis in cap. 1. de immunitate ecclesiarum li. 6. quem, te rogo, videas, & ibi Doct.

Manus mortua quid sit.

Non potest esse miles sæculi qui vult esse hæres Christi.

II. ARTICLE.

Et si la rente ou domaine au temps de liniunction appartenoir a leglise, ou autres mains mortes quarante ans par deuant ledit seigneur ne peult faire ladicte iniũction. Mais il contraindra les dessusditz de luy payer proffit de indemnite pour vne foys, ou rente par chascun an. Et sentend ladicte indemnite quil aura la cinquiesme partie des deniers de laquest, ou la cinquiesme partie de la valeur des choses acquises ou il ny a eu deniers baillez. ou la cinquiesme partie du reuenu de lheritaige, ou rente a perpetuite, ou leuera le reuenu dudit heritaige cinq ans pour ladicte indemnite, au choys dudit seigneur de fief.

¶ Sequitur in textu.

Au choys & election, &c.

¶ Est ergo in electione domini & creditoris regulariter contra (cum in alternatiuis sit electio debitoris) l. si quis seruum. C. de condi. inde. l. cum quidam. de verb. signi. C. l. plerunq. de iur. dot. l. si ita. de lega. 2. & cap. referente. extra. de præben. facit glos. in cap. inter cæteras. de rescrip. extra.

III. ARTICLE.

Et nempesche en riens le payement du debuoir feodal, faict au seigneur par les gens deglise desdictes choses de leurdictz acquestz, dons, ou faiz, depuis ledit temps que ledit seigneur ne leur face faire iniunction, & quil nayt ladicte indemnite par la forme & maniere cydessus declaree.

Et nempesche en riens.

¶ Pondera hunc articulum, & inuenies eum supra omnes mirabilem. Et contrarium responderent omnes doctissimi de iure, & contra tenorem huius articuli facit articulus 32. suprà titul. *De droictz de basse iustice.* cum ibi not. & mihi videtur, quòd iste articulus est totus, vt ita dicam, irrationabilis: nam ego habeo singularem Doctorum theoricam. dicunt enim nostri Doctores, quòd si quis diu tenuerit rem vt feudalem, vel vt emphiteoticariam, præsumitur concessio in perpetuum solenniter præcessisse: ita Bal. & Ang. in l. qui in aliena. ff. de acquiren. hære. Item dicunt ad idem propositum Doctores, quòd si aliquis quadraginta annis possedit fundum non emphiteoticum, & pro eo præstitit pensionem, quòd præsumitur contractus emphiteoticus præcessisse, glo. in l. s. C. de emphi. Et præsumitur emphiteota, qui tanto tempore soluit, licet fundus non sit emphiteoticus, firmat Salic. in d. l. 2. column. 18. per text. in c. 1. §. si quis per triginta annos, si de feud. cont. sit inter do. & ag. Imò dicit Albe. quòd præsumitur quòd contractus emphiteoticus solenniter præcesserit, ar. l. sciendum, de verb. oblig. quia longa præstatio inducit hanc coniecturam. Imò dicit Bartol. in l. competit, de præscrip. 30. vel 40. annorũ, cũ aliquis soluit ca-

Præsum. pro contractu pro possessione.

nonem emphiteoticum, non per 40. verum ſolum per 30. annos, præſcribit ius emphiteoticum, licet ab initio iura emphiteotica noo fuerint ei coooceſſa, & facit l. iubemus. C. de fund. dota. Et hunc paſſum laté firmat Iaſon in d. l. 2. C. de ior. emphi. column 90. verſicn. in ea gloſſa in fine tenetis ex hac gloſſ. vbi dixit hanc eſſe communem ſententiam. Ex his ergo apparet quòd in textu ooſtro non eſt aliqua ratio, quòd eccleſia fuerit à domino admiſſa ad ſolutionem canonis per quadraginta aonos, & quòd poſt talem approbatioonem tam longam adhnc fiat ei iniunctio dimittendi res iſtas.

Vide qua ſcribuntur pulchrè in ſit. 1. huius volumini. ar. 32.

IIII. ARTICLE.

Indemnite par quelque renemenr ne ſe preſcripr poinr, ſinon quil y ayr temps immemorial, qui eſt de cent ans.

Qui eſt de cent ans.

¶ Nota quòd iſti domini in iſtis indemnitatibus vtuntur priuilegio Romanæ eccleſiæ indulto, ſcilicet centum annornm, de quo in Authen. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccle. cum ſimilibns. Et nota, quòd homo præſumitur viuere vſque ad centum annos. Angel. & Imo. in l. ſi de ſua. ff. de acqui. hær. imò plus homo bene compoſitus & organizatus poteſt viuere centum & 20. annis, vt in Authenti. de monach. §. 1. & ibi Ang. & ſtrenuè par Iaſo. in d. Authen. quas actiones. C. de ſacroſan. eccl. in vlt. col. Et vide in Chronicis de Ioanne de temporibus, qui arat tunc temporis.

Præſumitur quis viuere vſque ad centum annos. Homo poteſt viuere in cētum 20. annos.

V. ARTICLE.

Les ſeigneurs ſuzerains pour leur intereſt peuuent faire inrerrupter dedans quarante ans les gens degliſe, ou autres renans en main morte qui ont acquis, ou fief de leurs vaſſaulx, a la cõſeruation de leurs droictz.

¶ In hoc titulo adhuc colligitur mirabilis do minorum prouiſio. breuiter iſte titulus eſt pro dominis totus fauorabilis, & non miran dè: quia & dominus etiam de iure habet contra ſecundos emphiteotas in ſolutione ceſſantes domini ſui vendicationem. pulchrè per gloſſ. Docto. in l. 2. ſuper verbo, repellere, verſus finem gloſſæ. C. de iur. emphi. & vbi pulchrè ſcribentes.

TITVLVS XII.

Homagium domino vti offerendum.

Chapitre XII. comment hommaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur.

PREMIER ARTICLE.

VANT aucun vaſſal qui rient a foy & hommaige daulcũ ſeigneur va de vie a treſpaſſement, ſon heritier eſt tenn aller vers ledit ſeigneur dedans quaranre iours apres la mort dudit vaſſal: pour faire la foy & hommaige audit ſeigneur, des choſes renues de luy a ladicte foy. Er ſil ne les faict, ledit ſeigneur pourra leuer a ſon prouffit rous les fruictz & reuenuz dicelle terre, par defaulr de foy & hommaige non faictz (reſerue le droict du labonreur) Et pourra faire peſcher les eſtangs qui ſonr en peſche, & vẽdre les boys de couppe: ſans en faire ramage, gaſt ne diſſipation, iuſques a ce quil ayr homme.

Quant a ucun vaſſal, &c.

¶ In hoc titulo eſt materia feudalis pertractanda, quæ eſt hodie practicabilis, ſicut pulchrè dicit Iaſon in ſuis præludiis feudorum. Eſt ergo vernm quòd vaſſallo mortuo, filius vel hæres eius infra 40. dies à die mortis debet homagium & fidelitatem domino facere, aliàs dominus poterit vti prouiſione ooſtræ conſuetudinis. Sed dicet iuuenis, Ad quid filius neceſſitatur dominum adire pro fidelitate inrande? quare timet domioum? nónne ipſe filius eſt de feudo ſayſitus per obitum patris, cum mortui ſayſiunt viuos? Bart. Bald. Sali, Paol. de Caſt. & Iaſoo in l. 3. C. de iur. deliberandi, & iterum Bald. & Iaſon in l. cum antiqnioribos. C. eod. tit. & Doct. in l. in ſuis, de libe. & poſthu. ff. Breuiter dico, quòd filius vaſſalli non debet ſe fidere in ſupradictis, nec de his gloriari, quia filius in feudo non eſt ſayſitns ſine præſtatione fidelitatis & homagij aduerſus dominum: quia dominus eſt ſayſitus per mortem vaſſalli de vtili dominio. Intantom quòd eenſetur eſſe conſolidatum cum directo. vnde requiritur qnòd hæres po natur in poſſeſſionem per manum domini. Faciunt no. per Bald. in d. l. cum antiquioribus. & per eundem Bart. in e. t. colnm. vltim. an mutns vel imperfectus, & Ioan. And. io addi. Spec. titu. de feud. §. quoniam. verſicul. 21. Bene verum eſt tamen quòd hæres eſt bene ſayſitus de feudo cootra omnes alios, præterquam contra dominum. Nũc his tactis, quæro pro inſtruendo vaſallo, quid agere debeat vaſallus futurus poſt primi vaſalli mortẽ Sanè debet notare glo. ſingularem & celebrem, quæ eſt in titul. per quos fiat inueſtitura, & per quos recipiatur, in §. fin. ſuper verbo à fidelitate. nam illa gloſſa ſingolaris dat optimũ nouis feudariis conſilium, eo quòd vaſſallus qui

Filius non eſt ſayſitus in feudo de iure contra dominum.

Inſtructio vaſalli ſi dolitatem facere debeat in.

qui vult fidelitatem iurare, debet dominum honorare, & ad eum ire, & præsentibus eius paribus dicere: Domine mi, tale feudũ Cornelianũ possidere debeo, à te inuestituram peto: & fidelitatem tibi cõtra omnem, exceptis anterioribus meis dominis, & imperatore vel rege nostro, qui loco imperatoris est, volo & paratus sum tibi offerre, & realiter facere. his ita factis per nouum vasallum, si dominus homagium recipere recuset absque rationabili causa, tunc priuatur proprietate & dominio directo, præsertim anno & die elapsis. Ita forma illa celebris glo. ar. c. t. si de feudis cõtrouersia sit inter dominum & agnatos vasalli. §. domino committẽte feloniam, & aliorum iurium, ibi per glossam allegatorum, quod est optimè notandum in practica. Et quia in textu fit mentio de homagio: aduerte, quia homagium tempore libri feudorum erat incognitum, sed fuit inductum ex moribus, & ex quadam consuetudine faciendo se hominem alterius. Spec. titu. de feud. & Ioan. And. in cle. pastoralis, de re iud. & Iason in præludiis feud. 6. colum. versi. 2. quia homagium. Vbi ipse pulchrè & disertè dicit, quòd homagium sumitur in materia feudorum pro fidelitate obedientiæ, & seruitio personali. c. grauem. vbi notatur. extra. de excess. prælat. & c. veniẽs, de accusa. Et ad declarationem & sustentationem consuetudinis nostræ, dico ipsam nostram consuetudinem esse iuri consonam. Nam vt dixi vobis in §. 15. suprà titulo *De basse iustice*. Dominus ob defectum præstationis fidelitatis & homagij, licet non possit vasallum priuare feudo, poterit tamen licenter ponere ad manum suam feudũ & feudi prouentus donec fiat sibi homagium, vt pulchrè per Ioan. Fab. in §. præiudiciales. colum. 9. Instit. de actionĩ. Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua. Alex. in consi. 9. in tertio vol. Ias. in l. 2. column. 12. C. de iur. emphit. Ludo. Ro. in l. 1. §. 1. de pub. ff & do. Card. in c. potuit, extra. de loc. non tamen vasallus isto casu posset priuari feudo secundum præfa. Doctor. quod tene menti. sed allegaui vobis textum in titu. quę sit prima causa beneficij amittendi. §. sed nec alia. Et cũ consuetudo nostra excipiat iura laboratoris, bene facit, l. si à patre. §. fructus, cum l. seq ff. de pet. hær. & l. fundus, cõmuni diui. not. in l. si quis legauerit, de leg. 2. ff. Restat igitur dicere, quòd consuetudo nostra est à plurimis Doctoribus approbata, scilicet quod dominus ob defectum homagij possit ponere ad manum suam feudũ & prouentus eius. Nunc intendo quęrere quid sit feudum, vt legentes facilius intelligant. Breuiter, licet varij varia dixerint, bene placet diffinitio domini Iasonis. Ideo dicamus cum do. Iasone post do. Ia. Ray. quòd feudum est beniuola concessio libera & perpetua rei immobilis, vel ęquipollentis cum translatione vtilis dominij, proprietate retẽta sub fidelitate & exhibitione seruitiorũ. Dicitur ergo concessio beniuola, per textum in ca. t. §. beneficiũ, quibus mo. feud. amit. Dicitur, libera, per textũ in c. 1. de feud. da. in vim legis commiss. Dicitur, perpetua concessio per tex. in d. §. beneficium, circa fi. Dicitur item rei immobilis vel æquipollentis, per c. t. de feud. cognitio. Dicitur, cum translatione vtilis dominij. quia in veritate vtile dominium transit in vasallum suum feudatarium, per gloss. in c. 1. §. præterea, vbi etiam Bald. de capit. Conradi. & Bal. in prælud. feudorum. Dicitur tandem, proprietate retenta, quia dominium apud dãtem remanet, vt est videre in mille locis, in vsib. feudorum. Et de exhibitione seruitiorum & fidelitate, de quibus fit mentio in diffinitione, optimè probatur in titulo, per quos fiat inuestitura, quasi per totum. Et intelligo hanc diffinitionem de proprio & recto feudo, non de improprio. Et illa diffinitio est vera, si intelligatur feudum diffinitum in genere, non sanè in specie. Vt si quęratur, quid sit feudum paternum, aut auitum, aut nouum, aut cõditionarium. Et nota verbum egregiũ domini Bal. in Authen. si quas ruinas. C. de sacrosan. eccl. in antepen. col. quòd feudum magis cohæret personæ, quàm patrimonio, quia causa feudi est radicata in personali seruitio, quia feudũ datur gratis nõ pro censu: & sic differt ab emphiteosi, quæ conceditur pro annua præstatione canonis vel census, Bar. Sali. & Ias. in l. t. C. de iu. emphi. Sed sunt feuda in Lõbard. in quibusdam ecclesiis, pro quibus præstatur census. quia ecclesiæ nõ curant de seruitiis armorum, sed de cõmodis bursalibus. Bald. de pace constan. in 23. col. Nunc aliter & plenius discutiendo videndum est, ad quid vasallus domino obligetur. Respon. quòd ad sex quæ no. in ca. 1. de forma fideli. Primum, ne vasallus sit domino suo in dãno, scilicet corporis. Secundum, ne damnum in temporalibus faciat, vel vtilitatem impediat. Tertium, ne ei reddat impossibile vel difficile quod facere vellet, eum vide. Quartum, ne reuelet eius secreta, per quæ vel minus tutus, vel noceri ei possit. Quintum, ne faciat contra eius iustitiã vel honestatem, vt maculando vxorem, vel filiam eius, vel famam dicto, facto, vel cõsensu. Sextum, vt fideliter ei præbeat consilium, auxilium, & fauorem. Nũc quæro pro rudibus quæ sit forma iuramenti fidelitatis? Respon. hęc est bona forma quę sequitur. Ego. Io. Sauxon iuro super sancta Dei euangelia, quòd ab hac hora in antea vsque ad vltimum diem vitæ meæ ero tibi fidelis domino Renato Daniou, domino meo contra quẽcunque, excepto rege nostro, & alio antiquiore domino. Aduerte tamen quòd notabiliter dicitur in tit. sequente *de pird de fief*, artic. 15. quòd vasallus, qui debet domino homagium simplex, debet illud facere nudo capite manibúsque iunctis dominum osculando. Sed vasallus, qui debet homagium ligium, debet illud iurare, & facere iunctis manibus super sancta Dei Euangelia: & sic hoc casu debet tãgere scripturas sacras & nudo capite ac zona dimissa dominũ

Dominus absque causa homagiũ refutãs priuatur dominio.

Homagiũ olim erat incognitũ.

Ob defectũ homagij dominus potest rem ad manum ponere, sed non ea feudatarium priuare.

Feudum quid sit.

Feudũ magis cohæret personæ, et eius causa est in persona radicata.

Ad quæ vasallus domino obligetur.

Forma iuramenti in feudo inuestitura.

oſculando. Alia eſt differentia in conſuetudine noſtra: quia homagium ligium æſtimatur decem ſolidis Turon. Sed homagiũ ſimplex quinque ſolidis duntaxat, vt in tit.

Comment lon doit, &c.

¶ Argu. 11. & 12. Aliam differentiam aſſerunt Practici, quòd dominus pro fide ſibi rupta in homagio ligio confiſcat feudum perpetuo. Sed pro fide ſimplici vſque ad tempus vitæ feudatarij duntaxat. Deinceps eſt compendiosè videndũ quibus modis feudum amittatur. Reſpond. quòd duodecim principalibus.

Duodecim modis amittitur feudum.

Primò, ſi vaſallus efficiatur clericus, vel religioſus: quia cum ſit miles Christi, nõ poteſt eſſe miles ſeculi, capit. 1. de mil. vaſal. qui ar. bellic. depoſuit. Secundò, ſi hæres vaſalli ſteterit per annum & diem, quòd non petierit à domino inueſtituram feudi, vel in militæ per annum, & menſem, cap. 1. quo temporè miles inueſtit. petere debeat. Tertiò, ſi vaſallus mortuo domino ab eius hæredibus infra tempus debitum inueſtituram non petierit: & hoc, niſi vaſallus iuraſſet ſub nomine dignitatis: quia non amplius teneretur iurare ſucceſſoribus. Vel, niſi iuſta cauſa vaſallum impediret, quominus inueſtiturã peteret. Quarò, cum vaſallus tribus vicibus requiſitus curam paribus, & huiuſmodi fidelitatem iurare noluerit, quamuis dominus paratus ſit facere inueſtituram. Quintò; ſi vaſallus interficit germanum proprium, vel filium germani ſui, vel aliud commiſerit, quo parricida vocari poſſit, vt totam hæreditatem haberet.

Nota cõtra fortiſ. ducatum Mediolan. ſcilicet ſic occupantem.

Sextò, ſi vaſallus dominum in prælio dimiſerit mortuum, vel ad mortem vulneratum. Septimò, propter multas cauſas ingratitudinis: quia ex his cauſis, quibus filius poteſt exhæredari, ſic ex his cauſis vaſallus à domino poteſt feudo priuari, quod tene tu perpetuæ menti. Octauò, ſi ſcienter feudum negauerit, vel feudi partem, aut eius cõditionem, quòd tene menti: intantum quod loquor de conditione feudi negata: quia pauci practici ad id aduertunt. Nonò, ſi vaſallus infeudauerit feudum alia lege, quàm ea quam habet ipſe, vel in talem vaſallum, qui feudum ſeruare non poteſt, & iſte eſt caſus ſignanter notabilis. Decimò, ſi vaſallus dominum accuſauerit, aut teſtimonium contra eum tulerit in cauſa criminali. Vndecimò, ſi vocatus vaſallus à domino, quòd ſecum vadat in expeditione bellica non venerit, nec alium acceptabilem domino miſerit, vel ſtipendia militiæ non dederit. Duodecimò, ſi feudum alienauerit, hos caſus tangit Hoſti. in Summa, titul. de feu. His hactenus tactis accedo ad aliquas concluſiones: quia placet mihi ex hortulis Doctorum recolligere has ſubſequentes ſingulares concluſiones.

¶ Prima concluſio. Etſi quis in re propria ſit moderator & arbiter de iure Cæſareo: attamen feudatarius feudum ipſum alienare nõ poteſt de iure feudatario: & ſi ſine domini conſenſu feudũ alienet, cadit à feudo ipſo facto. hæc cõcluſio probatur per Panor. in cap. vltimo, de feod. & Bald. in ca. 1. quæ ſit cauſa beneficij amittendi. Et ideo poſſet expelli ſine alia ſententia, & alteri conferri etiam ſi alienando dixerit, ſaluo iure domini: quia factũ ſubſequens eſt ſuæ tali proteſtationi contrarium, igitur proteſtatio non releuat.

¶ Secunda concluſio. Non ſolum feudum totum vaſallus ſine domini conſenſu prohibetur alienare, verum & illius partem, quam, ſi alienet, poteſt dominus illum hac parte priuare, not. in c. imperialem, de prohi. feud. alie. per Frede. in princ.

¶ Tertia cõcluſio. Etſi iure ciuili dictante pro animæ redemptione licitũ ſit bona quæ quis optauerit, relinquere: Attamen rem feudalẽ etiã pro anima feudatarius non poteſt relinquere. iſta concluſio probatur per Doctores per me allegatos in artic. 1. ſuprà tit. proximo *de iudemnite, & de iniunction.* & vide quæ ibidẽ late & effluenter ſcripſi, præſertim de teſtamento illuſtris Marchionis Mantuæ.

¶ Quarta cõcluſio. Sicut vaſallus ſine domini conſenſu feudũ, vel feudi partẽ non poteſt alienare: ſic non poteſt vaſallus ipſe pignorare. firmat Panor. in d. c. vlt. quia qui prohibetur alienare, à lege, prohibetur & pignori dare, not. l. fi. C. de rebus alie. non alienandis.

¶ Quinta concluſio. Sicut libertus liberti mei non eſt libertus meus: ſic nec vaſallus vaſalli mei eſt meus vaſallus, not. in l. nam ſocij pro ſocio. ff. Et licet inueniam hanc concluſionẽ à noſtris Doctoribus comprobatam: tamẽ habeo textum in contrarium in c. imperialem. §. illud quoque præcipimus, de prohi. feu. alie. per Frede. vbi habetur, quòd ſi vaſallus vaſalli dominũ domini offenderit, niſi pro ſeruitio alterius domini hoc fecerit, feudo ſuo priuatur, & ad dominum reuertitur.

Vaſallus vaſalli nõ eſt meus vaſallus ſed de abundo per laſ. nequa feud. dare poſſit 12. col.

¶ Sexta concluſio. Cum feudo cedere ſic vaſallus inuito domino nõ poteſt refutare feodũ. firmat Io. de Imol. in c. 1. de feud. extra. & eſt gloſſ. celebris, & in c. quidam capitaneo, qui curiam vendidit, an intelligatur beneficium vendidiſſe, ſuper verbo ad certum ſeruitium, & ibidem per Doctores. Hoc intelligo, quando feudum ad datum eſt certum ſeruitium: quia tunc non poteſt refutare feudum. Si verò feudum eſſet datum ad incertum ſeruitiũ, tunc poteſt refutari, antequam illud ſeruitiũ ſit inductum, cum nondum ſit purificata obligatio, quod tene menti. Intelligo etiam ſecundò dictam concluſionem procedere, niſi dominus iam eſſet in prælio: tunc non audiretur vaſallus volens fugere, & feudum refutare, præſertim ſi dominus non poſſet tunc ſibi prouidere de quali vaſallo, ar. l. filiæ meæ, ſolu. matrimonio. ff.

¶ Septima concluſio. Sicut vaſallus domino debet fidelitatem conſeruare: Sic dominus ipſe debet vaſallo vicẽ repẽdere, aliàs cenſebitur dominus malefidus. c. in epiſcopa. §. dominus quoque qui eſt. §. ſi. de forma fidelitatis & in c.

ſi de

Dominus vicem non rependens vasallo, feudo priuatur.

si de feudo. §. domino qnoque committente Eeloniam. Si de feudis contentio sit inter dominum & agnatos vasalli, & si dominus vasallo vicẽ non rependat, debet saudo priuari per ipsam superiorem, ꝙ est vnum verbũ bonum io practica, quòd didicl ab Ang. Clauas.

¶ Octana conclusio. Et si vasallus domino teneatur iure fidelitatis obedire: ipso tamẽ domino excommunicato, vel à rege bannito, vasallus non tenetur seruire: ita est pulcher tex. in cap. domino guerram faciante. hic finitur liber Frederici: Consuetudines cegni incipiunt. in princ.

¶ Nona conclusio. Vasallo celigionem ingrediẽte, monasterium potest retinere feudum, si potest taliter, ꝙ conditio domini non fiat deterior, præstara seruitium, pulchrè probatur hæc conclusio per Doct. in c. io presentia. extra, de proba. & sic non obstat c. 1. in fin. de milite vasallo, qui arma bellica deposuit.

¶ Decima conclusio. Dominus feudi licet sit laicus, cognoscit de feudali etiam iotecclericos, vbi ciuiliter agitur. hæc conclnsio probatur per Innocen. & Doct. in c. cæterùm. de iud. extra. & cap. verum. & ca. extransmissa, cum ibi notatis. extra, de foro compeien.

¶ Vndecima conclusio. Optimè octauæ conclusioni suprascriptæ qnadrans, sicut domino excommunicato vasallus obedire, oon tenetur: Sic vasallus excommuoicatus, & excommunicationem contemnens, feudo priuari posse videtnr. hæc singularis conclusio probatur in glos. 32. quæst. 5. præceptum, & ibi est optima gloss.

¶ Duodecima conclusio. Ius dicendi de ingratitudine cootra feudatarium non transit in hæredem, si non fecerit querelam dominus. not. in l. omnino. C. de inoffi. testa. & hęc est bona conclusio.

Fœmina regulariter non succedit in feudo de iure communi.

¶ Tredecima cõclusio. Hermaphroditus succedit in feudo, si magis incalescat in sexu virili; licet fœmina in feudo regulariter non succedet: ita Bald. in l. fin. C. de suis & leg.

¶ Quarta decima conclusio. Licet regulsritec secundum vsnm feudorũ in feudo proprio mutns, surdus, vel mancus, non succedant: succedant tamen in improprio, nisi tenor inuestituræ repngnaret. Alex. in consil. 136. incipien. Viso, & examinato pcocessu in tertia colum. Bal. in extrauag. de pace Cooftant. in versicu. liuellarus. & Ias. in vsib. feudorum, in 7. col parua, versicu. Item aduarte, & quid sit saudum proprium, vel improprium. vide quod dixi suprà, eo. in principio.

¶ Quintadecima conclusio. Ex eisdem causis quibus reuocatur simplex donatio, ex illic causis potest fieri feudi per dominum reuocatio: Bald. in cap. primo. §. porrò. ex quibus causis feud. emit. & Iaso. in vsibus feudorum, colum. 10. versic. noc. etiam quòd ex qnibus causis, & Bald. in l. cum acutissimi. C. da fideicommissis.

¶ Sextadecima conclusio. Vasallus tenetur ad soluendum tallias & gabellas, cum feudum sis in bonis vasalli: ita pulchrè Bald. in cap. 1. per quos fiat inuesti.

¶ Decimaseptima conclnsio. Etsi dolns futurus remitti non possit, in terminis iuris vide licet, tamen psctum cum iuramento factum, ꝙ vasallus non expellatnr, si per ipsom vasallum futura Felonia committatur: ita sentiunt Imol. & Alex. in l. stipnlatio hoc modo concepta. da verb. oblig. & firmat Ias. in tractatu feudorum in 13. colum. perua, versi. Ec ad hoc quod fendum dicatur.

¶ Decimaoctana conclusio. Vasallus sub solo seruitio personali feudnm tenens à domino non requisitus seruitiũ ipsi domino, non axhibens etiam si staret per quinquaginta annoe, tamẽ feudo non priuaretur. At vbi affet seruitium reale solum, vel reale tam grande, ꝙ iudicaretur excedere seruitiũ personale, tunc non soluẽdo per triennium posset licitè vasallus expelli. hæc est notabilis conclusio, qnæ præsumitur ex Ias. in præludiis feud. in 24. 25. 26. & 27. col. vbi pulchrè hanc examinat, & Bald. in c. quę in ecclesiarum. extra, de constit. in 5. col. & Ioan. Fab. in l. 2. C. de iure emphy. & Imol. in cap. 2. 20. col. de fendis: & latè per Gemin. in c. ad apostolicæ. de reg. iu. in 6. & in §. licet vasallus. Si de feud. cootrouer. sit inter dom. & agn. vasel.

¶ Decimanona conclusio. Vasallo Burgenses, seu homines tractante male, dominns directus potest vasallum monere, vt eos tractet modo debito & coosueto, aliàs potest ei enferre feudum. Hæc conclusio probatuc in c. primo. §. si verò. de pace tenen. & ibi singulariter Bald. Et est ratio: qnia vasallns subditos male tractando vtitur male substantia domini. allegat Bald. l. si cum dotem. §. si verò dotem. solut. matr. ff. & Gemi. in d. cap. ad apostolicæ. de reiud. & refert, & extollit Iason in tract. feudorum in 28. col. parua, varsic. Item circa cemsdia, quod est profectò magnum verbum, & singulare.

¶ Vigesima conclusio. Dominnm egenum & inopem, si vnda nõ habeat viuere, vasallus de bonis feudalibue tenetur alimentare, aliàs dominus potest fend. suum anferre. Ista conclusio firmatur per Bart. in tractatu suo alimentorum, circa fin. qnam sequitur Bald. in l. a. vna. §. sed scimus, C. de leti. lib. tol.

¶ Vigesimaprima conclnsio. Omnis hebens liberam bonorum administrationẽ, non inspecta eius conditione, potest rem infendare, & vasallnm sibi acquirere. probatnr per tradita in c. 1. §. noui. per qnos fiat inuestit. hinc dicit præclarè Bald. quòd licet habere sub se vasallos, si sit dignitas, cni iurisdictio inest. secundom ꝙ not. Archi. in c. 1. da consuet. lib. 6. Et indecens videatur rnsticnm, vel vilem perfrui tali dignitate. attamen hoc non obstante potest vasallus etiam custicus, si liberam bonorum administrationem habeat, rem infeudare, & vasallos sibi acquirere. firmat, & sequitur ipse do. Ias. in 59. col. parua. versic. Septimo pcincipaliter, vbi pnlchrè examinat.

¶Vigeſimaſecunda concluſio, Imperator, vel rex non poteſt alienare, vel infeudare ea quæ ſunt regni, vel principatus penitus abdicando, vel à ſe appropinquando, ſed directũ dominium, vel ſuperioritatem retinendo: quia non poteſt deformare principatum, ita Bal. in prælu. feu. & latè Panor. in c. Intellecto. de iureiurand. Et aduerte ad me, quia ſi tu, qui velles impugnare verba mea dicendo hoc pacto, Quomodo Imperator vel Princeps poterit infeudare ſine retentione dominij, cùm iſtud eſſet directo cõtra naturam feudi? quia feudum ſolum datur cum tranſlatione vtilis dominij, vt opportunè dixi in diffinitione feudi, ſuprà eo. art. Dico, & ſic intelligo quod princeps non poteſt principatum ſuum deformare res principatus alienando, & expropriando etiam, nec infeudare, vbi tales infeudationes vergerent in magnam iuriſdictionis regalis diminutionẽ: vt fortè, ſi princeps nimiũ munificus paſsim res principatus infeudaret. quia tunc eſſet principatum ipſum deformare. Et vltra prædicta Chriſtianiſsimus rex noſter, an poſsit alienare vnam de ciuitatib. regni, vide pulchrè Bal. decidẽtem quòd non, in c. I. §. in generali. ſi de feu. contro. ſit inter dominum & agnatos vaſalli. & Doct. in c. dilecti filij. extra, de maio. & obedientia.

Rex Franciæ nullam ciuitatem regni alienare poteſt

¶Vigeſimatertia. Etſi in iuramento feudi ligij nullus expreſsim nominetur, vel excipiatur: attamen Imperator & imperio ſuo, & Rex noſter in regno patrio iurantie illius cõmunitate excepti intelliguntur. not. Doct. in c. imperialem. de probib. feu. alie. per Frede. & eſt tex. cum pulchra glo. in §. fin. in c. domino guerrã. hic finitur liber Frederici conſuetu. regni. Incipit & de patria ſeu communitate excepta: etiam tacitè in iuramento ligio firmet Alexan. in l. frater à fratre. in fi. de cond. indeb. ff. Et eſt ratio: quia Imperator in imperio ſuo etiam tacitè videtur hoc iuramento exceptus, ſi abſolutè iuretur, eo quòd Imperator inter reges eſt tanquam ſtella matutina in medio nebulæ, ſicut dicit Bal. in d. c. imperialem. Imperator eſt, vnde idem Bal. pulchrè inquit, quòd Rex quo ad ſubditos ſuos, eſt in regno ſuo tanquam quidam Deus corporalis, ita dicit in d. l. imperialem. §. fin. Et refert ipſe Iaſon in tract. feudo, in 39. col. parua, verſi. tu reſpon. clerius. Et aduerte ad me: quia non reperitur in iure, quòd viderim de hoc homagio ligio, niſi in Clem. paſtoralis. iuncta gloſſ. de re ind. in Cle. Et illud eſt propriè homagium ligium, in quo domino iuratur nullo alio domino excepto præter Imperatorem in imperio ſuo, vel regem in regno ſuo, qui excipiuntur à lege. Ideo videtis quòd nos Franci abutimur, quia feuda quę ſunt ſubligia, nos vocamus ligie. certum eſt enim quòd ego, qui habeo vaſallos ſub me, ad cauſam feudi magni fontis, non poſſum dicere illa feuda à me tenta fore ligia: quia cum feudum meum non habeo immediatè à rege, ſed à barone. Ergo iſta feuda ſunt ſubligia. Hinc dicit opportunè Bal. in l. vnica. §. 1. C. de caduc. tol. in pen. col. quòd feuda magnarum dignitatum vocantur ligia. Dicitur autem feudum ligium, vel à ligamine, vel à legalitate: à ligamine verò, quia homo ligius eſt magis quàm aliquis alius ipſi domino ligatus, hinc eſt quòd vt ſuprà dixi, magis æſtimatur in cõſuetudine homagium ligium quàm ſimplex. Vel dicitur ligium à legalitate, non quòd cæteri vaſalli non debeant eſſe omnes legales ſuis dominis. Sed quia in iſtis feudis ligiis debet magis exuberare legalitas: quia quanto vaſalli ſunt maiores, tanto debent eſſe dominis ſuis legaliores, & ideo iurant fidelitatem contra omnes homines de mundo. Vide pulchrè eundem Bald. in d. l. vnica. C. de caduc. tol. Et adhuc dicit Bal. vnum ſingulare, videlicet, quòd nemo poteſt eſſe vaſallus ligius duorum dominorũ: quia impoſsibile eſt duos eſſe dominos inſolidũ eodem iure. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum. ff. commo. Sed bene poteſt quis eſſe vaſallus ſimplex duorum dominorum. ita Bal. in prælu. feu. in 8. diuiſio. Et Aluarot, qui inter omnes eſt ſummus feudiſta in 13. diuiſio. facit quòd not. gloſ. in d. Clemen. paſtoralis. Hinc dicit pulchrè Bald. in ca. inter dilectos. in 6. colum. quòd in feudo non ligio poſſum ſeruire duobus dominis. Primò ſeruiam domino ſimplici de perſona. Secundo verò domino ſeruiam de Caſtro. Sed in feudo ligio non poſſum ſeruire duobus dominis ſimul certantibus: quia qui non eſt cum vno, contra eum eſt. l. cælicolarum. C. de Iudæis. Et quòd quis poſſit eſſe vaſallus ſimplex duorum dominorum, facit ca. grandi. de ſupple. negli. præla. in 6. quòd teneas menti: præſertim notando ſignanter quid facere debeat vaſallus, cùm videt duos ſuos dominos certantes, & guerram inuicem facientes. & quem teneatur potius iuuare, an quia vni: & ſic primo ſeruiat de perſona, & ſecundo de Caſtro. Sed de hoc quid facere debeat vaſallus, cum videt ſuos dominos pręliantes, neminem, an vtrunque per ſubſtitutum, vel per pecuniam iuuare debeat, vide pulchrè Bald. in l. prima. §. ne. Auth. C. de cadu. tol. & vide pulchrum text. in l. ſi quis in graui. §. ſi cùm omnes. vbi Doct. ff. ad Syllan. & tex. in l. eo tempore. §. ſi patronum. ff. de oper. liber. Nunc quia apud Francos ſunt infinita feuda, ligia volo exponere, quare tantoperè conſuetudo noſtra extollat feudum ligium ſuper feudum ſimplex: memini vobis aliquid dixiſſe ſuprà eo. artic. in 4. colum. verſi. aliam differentiam aſſerunt practici. Tamen vltra & vberius declarando, dico non eſſe mirandum, ſi conſuetudo noſtra pluris facit, ſeu magis æſtimet feudum ligium, quàm facit feudũ ſimplex. Et hoc propter ſingulares feudi ligij effectus, qui quatuor ſunt. Primus effectus eſt, quòd omnia bona etiam non feudalia hominis ligij, dummodo non habeat illa ab alio in feudum ſunt ſubiecta, & ſub iuriſdictione directi do-

Imperator inter reges eſt tanquã ſtella matutina in medio nebula.

Quid ſit homagium ligium.

Vnde dicatur homo ligius.

Quomodo ſeruiendũ ſit dominis duobus.

Quatuor ſingulares ligij homagij effectus

ctí domini: ita quòd habet iurisdictionem in omnibus bonis hominis ligij, licet ea non teneat ab ipso in feudum. Secus verò in feudo non ligio, in quo dominus habet tantum iurisdictionem limitatam in bonis feudalibus, non in aliis, vt not. in c. cæterùm. extra, de iudic. Ratio diuersitatis est, quia homo ligius principaliter obligat personam, & subiicit illam domino suo, vnde obligando personam principaliter, cõsequenter omnia bona subiecisse videtur, quasi venientia accessoriè in consequentiam personæ: arg. l. si pater. ff. de adop. facit Authent. ingressi monasteria, & quæ ibi dicuntur per Iaso. C. de sacrosanct. eccle. Homo autem non ligius non obligat personam, nisi ratione feudi: & sic ꝙ non astringat personam, nisi quo ad bona feudalia, non efficitur subiectus ratione feudi, nisi quatenus se feudum extendit. Secundus effectus est, quòd licet fœmina regulariter non succedat in feudo. c. 1. §. hoc autem notãdum, qui feu. dare possunt, cum similibus. Tamen in feudo ligio de consuetudine bene succedit. Tertius effectus, ꝙ licet in aliis feudis licita sit pœnitẽtia: & sic refutatio, vbi est incertum seruitiũ, vt suprà dixi, & ante conditionem purificatam: tamen si est feudum ligium, non habet locum, hinc inde refutatio, nec pœnitentia. Quartus effectus est, quia licet in causa feudali sint diuersi iudices, secundum diuersitatem causarum occurrentium, vt no. Doct. in d. c. cæterùm. ext. de iud. Tamen in istis feudis ligiis solus princeps potest cognoscere: quia solius principis est illud destituere vel instituere. Istos singulares quatuor effectus ponit, & multum signanter do. Iason in vsibus feudorum, in 40. col. parua versicu. item attende: vt bene intelligas effectus feudi ligij: quia hæc vtilia sunt in practica, si bene ponderentur.

Gusta hoc verbum Iasonianum.

¶ Vigesimaquarta conclusio. Licet regulariter vasallus feudum, vel feudi partem, non possit alienare sine domini consensu: poterit tamen infeudare sine ipsius domini consensu, dummodo sine fraude & æquali, vel meliori vasallo infeudet. probatur hæc conclusio per tradita per Panor. in cap. ex transmissa. de fo. comp. & firmat Ias. in vsibus feudorum, titu. qui feudum dare possunt. in ti. col. versicu. nota ex tota secunda parte. Et quod possit vasallus infeudare, licet non possit alienare, facit illud tritum, quòd in habentibus symbolum facilior est transitus. l. an vti lis. §. si acceptolatam. de excep. ff. & l. si vnus. §. penul. ff. de pact.

In habentibus symbolum facilior est trãsitus.

¶ Vigesimaquinta conclusio. Constitutiones feudorum habẽt locum in ecclesiasticis feudis, & ligant ecclesias & ecclesiasticas personas: quia tales constitutiones veniunt ex natura rei pulchrè & luculenter, per Bald. in c. cæterùm. in 2. colum. & Iason in l. de quibus. ff. de legi. de quo feci mentionem in præcedentibus titulis, præsertim titu. præcedenti, in princi. & per eundem Iason. in titu. qui feudum dare pos. in penult. colum. versicu. secundo & fortius.

¶ Vigesimasexta conclusio. Feudum & emphyteosis non sunt quid hæreditarium. Hæc cõclusio est vtilis & ponderosa, & pro ea probanda faciunt notata per Bal. in Auth. si quas ruinas. C. de sacrosanct. eccles. & per gloss. & Doct in l. item videndum. ff. de peti. hære. in §. fin. Hinc dicit pulchrè Iaso. post Bart. per eum alleg. in vsib. feud. in 18. col. versi. an autem feudum peti possit, quòd si frater fecerit fratri quittationem, seu liberationem generalem de eo, quòd posset petere in hæreditate paterna, nõ per hoc impeditur petere feuda, sicut nec bona emphyteotica: quia non petuntur tanquam ex hæreditate paterna. & id videtur sentire Bal. in d. l. Item vidẽdum. Et per id concluditur, quòd feudum non est quid hæreditarium siue loquamur in hærede extraneo, siue in filio, quod est profectò grande, & singulare verbum.

Feudum nec emphiteosis, non sunt quid hæreditarium.

¶ Vigesimaseptima conclusio. Et si feudum non sit quid hęreditarium, est tamen sub appellatione bonorum comprehẽsiuum: quia appellatione bonorum veniunt feudum & emphyteosis. Spe. tit. de loca. §. nunc aliqua. quod bene no. & per Doct. in l. rem honis. de acq. re. do. ff & in l. bonorum. de verbo. sign. ff. ideo retento pristino themate, si frater fecerit quittationẽ fratri, promittens nihil petere in bonis paternis: nihil poterit ipse petere in bonis feudalibus, vel feu. & sic laxior est bonorum appellatio quàm hæreditatis.

¶ Vigesimaoctaua conclusio. Castro mihi à rege nostro simpliciter in feudum concesso, mihi videntur esse concessæ non solum munitiones ipsi castro affixæ: sed aliæ munitiones etiam non affixę, mihi videotur esse concessæ, si sint ad castri defensionem perpetua destinatiũe ibi repositæ: ista est doctrina Bal. in c. 1. §. si quis. de manso. in 3. col. de contro. inuestit. Sequitur Iason in vsib. feu. in 11. col. versi. & per hoc quod feudum. Et pone exemplum de trabuchis manguennellis balistis & similibus. faciunt tradita per Bartol. in leg. si quando. C. de bo. vacant. libr. 10. Ego aliàs in casu occurrente istud tenebam contra quendam aduocatum Turonensem.

¶ Vigesimanona conclusio, cum feudum dicatur seruitus quædam. Sicq; in dubio præsumitur potius alodium quàm feudum. pro primo dicto facit gl. in l. si cuius §. 1. ff. de vsu fruct. Et pro secundo dicto, facit l. altius. C. de seruit. & aqua. quando autem res dicatur allodiata, & sic libera, vide Iason. in vsi. feud. in 11. col. versi. Item adde ꝙ feudum, &c.

¶ Trigesima conclusio. In concessione feudi, appellatione filij veniunt omnes descendentes vsq; in infinitum. ita egregiè Bal. in c. quæ in ecclesiarum. de consti. in vlt. char. ꝙ multum commendat Iaso. & sanè multum commendandum in l. 2. C. de iur emphyt. col. 75. versi. illud etiam perpetuò not. vide per eundem notata in l. de quibus. ff. de legi.

¶ Trige-

¶ Trigeſimaprima concluſio. Intantum eſt verum, qnòd feudum naturaliter debet eſſe beniuole conceſſum, quòd quamuis concedens vtatur verbo ad feudum propriato, ſi tamen concedenti dentur nummi æquiualentes, non cenſebitur feudi datio ſeu infeudatio, ſed vera cenſebitur emptio. Probatur hęc concluſio per tradi. per Bal. in l. qui ſe patris. C. vnde lib 11. col. vbi pulchrè dicit, quòd ſi Princeps pro feudo reciperet precium, & poſtea diceret, indulgemus, vel quid ſimile, nō propterea eſſet feudum, ſed emptio: quod tamen pulchrè limitat Bal. in l. ex conuentione. C. de pact. quando foret mentio de precio. & precium eſſet condignum rei. aliàs ſecus per gloſſ. quam dicit ſingularem in l. t. ff. de ſuperficiebus, quod tenebis menti, ſcilicet de condignitate precij. qni fecit mihi iſtud dictum, aliàs honorem: de quo vide Iaſon. in l. t. colum. 7. verſicu. dictum tamen gloſſ. C. de iure emphy.

¶ Trigeſimaſecunda concluſio. Occurrente caſu à conſuetudine feudorum, non deciſo: tunc feuda regulantur ſecundum ius commune, à quo iure communi tunc non eſt recedendum, etiam per argumenium à contrario ſenſu in vſibus feudorum ſumptum: pulchrè Bald. in l. 2. C. de ſuis & legi. & l. cum oportet. in princi. C. de bo. quæ libe. qnod nosa pro conſuetndinibus. perſuadetnr, quia argumentum à contrario ſenſu, dicitur ſubauditus intellectus, vt voluit glo. & Bald. in l. ſi. C. de condi. inſer. Sed per ſubauditos intellectus non debet fieri legum correctio: Iaſo. in l. vt inter diuinum. C. de ſacroſan. eccleſ. & in Authenti. quas actiones. eodem titu. & hanc concluſionem firmat Iaſon in titul. de empt. & vendi. l. prima. colum. 15. verſi. pro iſta etiam parte.

¶ Trigeſimatertia conclnſio. Augmentum alluuionis non eſt feudatarij, vel vaſalli. hæc concluſio probatur in cap. primo. §. ſi quis de manſo. de controuer. inueſtit. vt ibi Bald. & Doctor. in l. de quibus. ff. de legi. & Iaſo. in d. l. prima. C. de inre emphyt. in 22. col. verſi. Item adde. & ſanè non eſt diu, quòd ego contrarium reſpondiſſem inſtar emphyteotę. ad quem ſpectat tale incrementum.

¶ Trigeſimaquarta concluſio. & iſta erit declaratoria noſtræ conſuetudinis. Tempus homagij faciendi, ſeu fidelitatis exhibendæ currit ipſi vaſallo, non à die aditæ priſtini vaſalli, ſed à die poſſeſsionis. Iſta concluſio probatur per Scribentes in l. ſolennibus. C. de rei vendic. & facit ratio. nam ad hoc, vt vaſallus amittat feudum requiritur dolns cap. 8. de prohib. feu. alien. per Lothar. Sed dolns ſibi imputari non poteſt, qoandiu non poſsidet: quia ex quo non habet feudi commoda, non tenetur ipſius feudi ſubire onera. Ita firmat Card. Flo. in c. 8. de feud. & Guid. Pap. quæſt. 165. incipiente, ſed iuxta proximè dicta, tamen conſuetudo noſtra requirit quòd fiat à die mortis.

¶ Trigeſimaquinta concluſio. Etſi in pnncto iuris ob defectum fidelitatis intra tempus determinatum non cadat à feudo ipſo iure vaſallus, ſed opus ſit ſententia declaratoria: tamen etiam poſt elapſum iuris tempus vaſallus poteſt moram ſuam erga dominnm ſuum purgare. Pro primo dicto concluſionis vide quæ formar Bald. in c. t. quæ fuit prima cauſa beneficij amittendi. & Cardi. Flo. in d. cap. 2. extra, de feud. Pro ſecundo, ſcilicet de purgatione moræ, vide eundem Bald. & Iac. de Aluarot. in d. c. 1. quæ fnit prima cauſa benefic. amittend. & pro vtroque, vide Guid. Pap. qoæſt. 166. Et hoc intelligo quòd vaſallus poſsit moram purgare, ſcilicet celeri cum ſatisfactione, id eſt, quòd occurrat celeriter, ſcilicet antè quàm per dominum vocetur in iudicium.

¶ Trigeſimaſexta conclnſio. Apud nos Francos feuda ſunt ad inſtar patrimoniorum redacta, ſiue quo ad ius ſuccedendi, ſiue qno ad jus vendendi, transferendi, ac cedendi: ita in effectu Ioan. Fab. qui eſt Deus legum apud Francos. Inſtit. de empt. & vend. in princi. Et hoc ideo quòd nullum ius eſt merè poſitiuum, quod non poſsit conſuetndine mntari. l. de quibus. ff. de leg. non eſt ea propter mirandnm, ſi ius feudorum fuit taliter apud Francos immutatum: ideo fœminæ ſoccedunt, licet non deberent de iure feudorum ſuccedere: niſi in *feudo fœminæo*, vel ex pacto; vel ex gratia domini in fanorem patris. Soluunt tamen rachatum, vt Deo fauente dicemus in locis opportunis, in titn. *de rachaptz de ventes*. Nunc quodam nouo ritu adhuc dicamus de hac materia, & per quæſtiones. Primò ergo quæro quis debeat præſtare homagiom pro feudo vxoris, an maritus, vel vxor? hoc ideo dico, cum mulier hodie ſuccedat de conſuetndine patriæ in feudo, non intelligo quòd ſuccedat mulier in magnis fendis, ſicut in regno, &c. quia exploratum eſt, in his non ſuccedere. breuiter inoleuit de conſuetudine, quia maritus facit homagium & fidelitatem. Secundò quæro, an marito cum vxore ſit facienda fidelitas? Reſponde qnòd ſic. nam ipſe habet recipere homagia, laudimia, rachatus, & accordamenta: bonum tamen eſſet quòd vxor adeſſet & conſentiret. & de iure deueria ad maritum ſpectant. l. arborem. cum ibi notatis in § finali. ff. de vſufruct. l. diuortio. §. item ſi locatio. ſolut. matrimo. ff. & bene facit id quod volunt Doctores in l. 3. C. de inre emphyt. Quòd ſi emphyteota velit alienare, ſufficit quòd requirat conſenſum ſolius mariti, licet res emphyteoticaria ſit de bonis vxoris. pulchrè Iaſo. in l. 3. colum. 43. Quæro tertiò, an vaſallns per procuratorem poſsit iurare, & facere domino fidelitatem? Reſponde ſuccinctè, quòd ſic, glo. Bald. & Alexan. Card. in c. 1. §. 1. quo tempore miles. Sed vide tex. in titu. per quos fiat inueſtitura, & per quos recipiatur. §. ſed vtrum. hoc intelligo cum Docto. in procuratore

Ioan. Fab. dicitur eſſe Deus legum apud Francos.

Maritus præſtat homagiū.

Per procuratorem fit & recipitur homagium.

tore speciali. Quæro quartò, quid econuerso, an dominus per procuratorem fidelitatem recipere posit? Respoode quòd sic, vt d. §. vtrum. c. 1. per quos fiat inuestitura, & sic nuper indubiè vidi practicari in receptionibus homagiorum domini baronis mazeriarum, quæ homagia recepta fuerunt per nobilem militem de Veilhon patriæ de Puisaye gubernatorem. Quæritur & quintò de quæstione multū singulari, quam proposuit mihi quidam abbas. Aliquis baro infeudauit cuidam milits castrum sub hoc modo quòd singulis diebus natalis Domini resurrectionis & corporis CHRISTI miles ipse & feudatarius vxorem ipsius baronis à castro suo vsque ad sacrum Dei sacellū, seu delubrum associaret, & tres aureos pro oblatione siue offrādo dominæ daret, euenit qood propter guerrā quę est in partibus, in quibus situm est castrū vasalli, ipse vasallus non potest salua rerum substantia morari propter assiduas incursiones hostiles & bellicas: in locis autem vbi est magnum castrum domini, est sine guerra pax & requies. Baro vult vasallum militem feudo priuare, eo quod tres sunt iam anni elapsi, quod ipse non impendtrit seruitium ducendo dominā baronissam in prædictis festis ad ecclesiam. Miles sanè idéque feudatarius dicit se interim, id est, guerra durante, ad dictum seruitium non teneri, eo quòd non gaudet castro, vasallitico seu feudatario, quæritur quid iuris? cū altius ipse cogitassem: dixi ipsi abbati hūc casum non esse mihi nouum. Et medullitus cuncta rimando, dixi sibi, quòd iura feudalia ponebant similem casum de milite, vel vasallo qui tenebatur dieb. festis dominam suam associare ad ecclesiam, vt in c. inuestitura. §. præterea. vbi est pulcher casus, quid sit inuestitura feudi. & pro parte domini qoòd vasallus posit feudo priuari, est melior textus de iure. quicquid dictum fuerit in præcedentibus, in §. sed non est alia iustior. in ca. 1. quæ fuit prima causa beneficij amittendi, vbi est talis text. non est alia iustior causa beneficij amittendi, quàm si id propter quod beneficium datum fuerit, hoc est seruitium facere recusauerit. quia beneficium amittit. Secundò facit pro domino arguendo de feu. ad contractum emphyteoticum, & econtra, l. quicunque. C. de fundis patrimonialibus. libr. 11. vbi propter sterilitatem non remittitur pensio emphyteotæ, sed guerra dicitur quædam sterilitas, quia vis hostium & sterilitas æquiparantur. l. ex conducto. §. 2. & l. si merces. §. vis maior. ff. loc. Tertiò facit, quia vasallus est obligatus ex contractu, & consequenter obligatione personali, sed obligatio personalis non sequitur fundum. l. 1. §. si hęres. l. cogi. §. iode quæritur. ad Trebellian. ff, & l. fin. de contrahen. emptio. ff. non ergo debet attendi, vbi sit feudum, & an impediatur propter guerram, vel ne. Pro parte eqoidem militis vasalli facit text. in d. §. sed non est alia iustior, quę fuit prima causa benef. amitten. vbi dixit textus in fine illius §. aliud est si fortè ideò nō seruierit: quia non potuerit, tunc enim feudum non amittit. Sed sic est, quod vasallus non potest commodè seruire: non quòd sit guerra in castro dominante, scilicet in castro baronico: sed guerra est in castro seruiente, scilicet in castro vasallitico & sic impediuntur frūctus, quibus mediantibus vasallus se debebat intertenere honestè in seruitio dominæ suæ, associando eam ad ecclesiam. Non esset porrò honestum quòd vasallus qui eò, quòd nullos recipit fructus à castro suo, qui est adeo calamitosus & malè vestitus, garnitus, quòd non audet comparere: certè non esset honestum, si ipse vasallus totus pannosus, & malè tunicatus vellet dominam associare. Secundò, pro parte vasalli facit illa singularis & communis Doctorum decisio Cyn. & Bartol. in l. prima. C. de iure emphyteo. dicētium, quòd emphyteota non tenetur soluere pensionem illius anni, quo nil percepit vel percipere potuit propter guerram: ergo idem videtur dicendum in proposito, cum secundum ipsos Doctores fundus, ad quem quis accedere non potest, sit in deperdito: sed sine ratione esset quòd vasallus feudo deperdito teneretur ad onus seruitij sine aliquo emolumento, igitur. Tertiò, ista procedunt à pari, quòd res perierit chasmate, vel quòd sit inundata aquis, vel circumdata hostibus. Sicut pulchrè refert Iason post Hieronymum Tortum, præceptorem suum, in d. l. prima. de iure emphyt. 24. colum. parua, versicul. Tertio illa res dicitur esse deperdita. Sed sic est quod pro fundo, qui perit chasmate, emphyteota à canone præstatione, seu solutione liberatur, vt dict. l. 1. C. de iure emphyt. ergo idem dicendum in proposito arguendo ab emphyteosi ad feudum. Credo sanè vasallum non debere feudo priuari per ea quæ opportunè dixi suprà in 18. conclusio. Nec obstat, quòd vasallus tenetur dominæ suæ præstare tres aureos pro oblatione fienda per eam suo proprio sacerdoti: quia dupliciter respondeo quòd istud seruitium reale, si reale dici possei, non est tamen seruitio personali vasalli correspondens: vt patet ad sensum. Plus enim æstimandi sunt tres dies, quos expendit ipse miles pro veniendo à castro vasallitico vsque ad castrom baronis, quàm sint æstimādi tres aurei. Et plus dico, quòd si esset in seruitio reali & personali paritas, adhuc considerarem feruentius debitum personale, quàm reale duplici fundamento. Primò, propter feudi & contractus feudalis naturam, quæ seruitium personale respicit. Secundò, propter personæ seruitium, cùm homo sit dignior quacunque re corporali. l. sancimus. C. de sacrosanct. eccles. cum similibus. & l. iustissimè. de ædili. edict. ff Insuper dico, & in hoc est tota vis nostræ quæstionis, quòd si debitum esset reale excedens seruitium personale, si tamen propter guerram, feudi prouentus

Guerra dicitur quædam sterilitas.

Emphiteota nihil propter guerram percipiens non tenetur ad canonem.

nentus non reciperentur, quod tunc vasallus nō priuaretur instar emphyteotæ, cùm res quæ ab hostibus occupatur, dicatur esse in deperdito. Hoc verum, nisi vasallus in se suscepisset periculum casus fortuiti & guerræ. Secundò, nisi consuetudo in patria esset, quòd seruitium, guerra non obstante præstaretur. vel tertiò, nisi illa guerra esset mota culpa ipsius militis vasalli, per ea quę traduntur per Barto. in d. l. si merces. §. vis maior. ff. locati. vide Bald. quasi in his terminis, vbi loqnitur de vasallo debente vnum equum, aut certas vini metretas, in consilio 190. 1. lib. vbi tenet pro vasallo.

II. ARTICLE.

Et si ledit vassal ne treuue le seigneur au lieu, a cause duquel lhommaige est deu, pour luy faire ledit hommaige, il doibt faire loffre a ses officiers saucuns en a en celluy lieu, ou en la presence de ses mestayers, ou gens demourans audit lieu, & dung notaire auec deux tesmoings. Et en telle diligence suffisante pour empescher que le seigneur ne face les fruictz siens, & si ledit seigneur venoit au lieu auquel lhommaige est deu, & quil y seiourne & reside par huyt iours, ou aultre tel temps que ledit vassal ne puisse ignorer, ou apres le ban faict par ledit seigneur en sa parroisse, le seigneur se peult ensaysiner & prendre son fief cōme descouuert. Mais an faisant de rechief par ledit vassal les diligences dessusdictes, ledit seigneur ne peult faire les fruictz siens: car le vassal en est saysi. Et si ledit seigneur lempesche, ledit vassal se peult cōplaindre, ou appeller contre ledit seigneur.

¶ Sequitur in textu.

Ne treuue ledit seigneur au lieu.

¶ Ergo vasallus non tenetur egredi locum, à quo homagium dependet, not. in cap. si soluturus. de solu. ff. Idem tenet Cardin. Alexan. in cap. primo. col. 7. quo tempore miles inuestituram petere debeat. Sed aduerte: quia si vasallus vellet dominum alibi adire, etiam in alieno feudo: tunc dominus posset eundem vasallum ad fidelitatem alieno etiam in feudo recipere secundū eundem Cardi. quia non attenditur locus. ista enim est receptio fidelitatis: sapit naturam iurisdictionis voluntariæ. & sic non obstat, quòd notatur in l. illa vulgari extra territorium. de iurisd. om. iudic. ff. cum similibus. & de istis diligentiis scripsi satis abunde suprà, titu. *De basse iustice.*

Receptio fidelitatis sapit naturam iurisdictionis voluntariæ.

artic. 26. & credo ibidem dixisse aliquod bonum verbum: igitur ibi videas.

¶ Sequitur in textu.

Le seigneur se peult ensaisiner, &c.

¶ Et est ratio: quia isto casu iterū vasallus deprehenditur in mora, & vltima mora nocet.

Ne peult faire les fruictz siens.

¶ Ecce quomodo vasallus admittitur ad purgationem moræ.

Ledit vassal en est saysi.

¶ Scilicet diligentia tali facta, est iterum vasallus saysitus de feudo adeò, vt non sit opus sententia declaratoria, vel aliquo indicis ministerio, quod est profectò vnum magnum verbum.

Se peult complaindre.

¶ Ecce ergo quòd vasallus diligentia facta est saisitus & possessor: & sic patet, quòd potest mouere querimoniam in casu nouitatis, quę præsertim apud nos de consuetudine non datur, nisi possidenti.

III. ARTICLE.

Sil aduient que aulcun acquiere aulcune terre, qui soyt tenue a foy & hommaige daulcun seigneur, il doit aller au dedans de huyt iours apres son acquest deuers ledit seigneur luy mōstrer les cōtraictz de son acquest: & luy offrir ladicte foy & hommaige, & aussi luy doit offrir ses ventes & debuoirs a ce appartenans.

Sil aduient, &c.

¶ De hac materia scripsi vobis in c. 2. suprà ti. *de basse iustice.* Et nota quòd vasallus debet infra octo dies domino pręsentare homagium, & illud offerre, & hoc in casu acquisitionis. Sed infra 40. dies in casu successionis, vt suprà, eo. tit. §. 1. vbi abundè dixi.

IIII. ARTICLE.

Et si ledit acquereur ne le fait, ledit seigneur pourra prendre & leuer par default de foy & hommaige non faictz comme dessus. Et si ledit seigneur veuz les contractz veult prendre la chose par puissance de fief, faire le pourra: si lacquereur nest parent du vendeur, & en la ligne dont meut ladicte chose vēdue. Et sera au choix dudict seigneur de prendre les ventes & gans, ou de prendre le rachat dicelle annee: ou de prendre la chose par puissance de fief.

En la ligne dont meut, &c.

¶ Hoc ideo dixit, quia hoc casu non videtur esse alienatum, ita firmat gl. celebris in c. inuestitura. §. sed etiam res. super verbo proximiori.

miori, per quos fiat inuestit. & hoc per in ra per eandem gl. allegata, facit l. voluntas. C. de fideicōmissis. & l. 1. C. de impo. lucra. descriptione. nimirū ergo si casu isto dominus iure prelationis non possit retinere: quia, vt est vulgare prouerbium. *Premier est lignage que parage.* Traditur in §. si verò. ca. si clientulus. de alienatione feudi. Et de accordamentis ac laudemiis dicetur CHRISTO permittente infrà titul. *de rachaptz & ventes.* & exhibitione titu. scripsi. tit. 1. art. 15. & quòd parens præferatur domino. facit dictum Ioan. Fab. Instit. de empt. & vendi. Instit. & Bal. in c. 1. §. porrò, qualiter olim feu. alie. pote. quod tene menti. vbi est bonus textus.

V. ARTICLE.

En heritaiges, hōmaiges, eschanges, estans en diuers fief a ventes ou rachaptz ou choix dudict seigneur. Mais il nya aucune prise par puissance de fief. & est tenu ledit subiect faire diligences que dessus enuers son seigneur de fief, pour faire la foy & hommaige.

Par puissance de fief.

¶ Dixi suprà titul. *de basse iustice.* articul. 19. quòd materia prælationis seu retentionis feudi bene quadrabat in hoc articulo. Et pro consuetudine nostra sustinenda, quę dat domino ius prælationis & retentionis rerum feudalium, est text. in l. 3. versic. si quidam dominus malnerit. & ibi pulchrè Salic. & Ias. C. de iure emphyt. & est doctrina Bart. optimè quadrans in l. 1. C. de metatis & metallariis. lib. 11. vbi volunt quòd colonus tenetur potius domino vendere quàm alij, & quamuis dominus de iure videatur habere duos menses ad vtendum iure retentionis, vt in d. l. 3. de iure emphyt. vbi Docto. ponunt. Tamen de consuetudine nostra habet solum octo dies. vt vidisti suprà, titul. *de basse iustice.* articu. 30. vbi aliquid dixi. Attamen pro se domino, non pro amico suo debet retinere. vt d. 3. C de iure emphyt. & per Scribentes. & vide Guid. Pap. quæst. 411. & tene menti, quia circumscripta consuetudine non potest pręscribi contra dominum in facultate retinendi iure prælationis, etiam quadraginta annis, vel maiori spacio, cum sit istud ius facultatis cui non præscribitur ante oblationem & præsentationem iurium: vt per Barto. Bald. & Ioan. Fab. in l. cum notissimi. §. de præscrip. 30. vel 40. annorum. sed contrarium obseruatur de consuetudine: quia post tenementum decem annorum excluditur dominus, vt suprà, titulo *de basse iustice.* §. penulti. Et aduerte ad id quod pulchrè vult Salicetus in dict. l. 3. C. de iure emphyt. quòd si emphyteota mentiatur domino in precio per ipsum soluto, quòd potest re emphyteotica priuari. Idem credendum est potius in vasallo, in quo debet esse maior fides propter particulare & expressum fidelitatis iusiurandum. Sed quid si duo emphyteotæ litigant super re emphyteotica, & tandem trāsigunt, vt res apud possessorem remaneat acceptis aliquib. nummis, dominus hoc sciens vult vti iure prælationis, vel petit laudimia dicendo esse alienationem figmento transactionis. an bene dicat? Respondeo breuiter & singulariter quòd non. quia theorica Doctorum talis est, quòd dimissio rei existentis penes aduersarium, ex causa transactionis aliquo dato vel recepto nullam inducit translationem dominij, vel alienationem: vt est textus vnicus & singularis in l. si profundo. & ibi Doctores, maximè Barto. C. de transact. iuncta glos. not. in l. penult. C. de vsucap. pro empt. Et sic dominus non poterit vti iure prælationis, nec etiam in puncto iuris expellere emphyteotam recipientem, tanquam res fuerit vendita sine suo consensu. Et vide pulchrè per Iaso. in d. l. 3. C. de iure empbyt. 40. colum. versic. Breuiter secundum quod colligitur ex mente. Et aduerte ad me, quia Guid. Pap. qui fuit vir magnus practicus, tenet singulariter, quòd si aliquis emit vnum tenementum plurium rerum in quo sint quamplures & diuersę possessiones, de directo dominio & empbiteosi diuersorū dominorum mouentes, quòd tenementum emerit vnico precio, alter dominorum directorum non poterit rem quę de sua emphyteosi est, retinere iure prælationis: ar. l. scire debemus, & quæ ibi not. Bart. de verb. oblig. ff. ita firmat in q. 408. incipien. pone aliquis emit, &c. Sed contrarium est de consuetudine, vt infrà, titul. *de retraictz.* artic. 22. Insuper considera ad hoc. text. noster intendit quòd in rebus permutatis, existentib. tamen in diuersis feu. in rebus permutatis non debētur laudimia, vt tenet Pet. Iacob. in titu. de acti. in rem, quæ competit pro emphyt. in fin. & idem Gui. Pa. q. 92. incipiente, de consuetudine. &c. Bene verum est, quòd si in tali permutatione interueniret pecunia, & ipsa pecunia esset maior pars rei permutatæ, tunc iudicaretur esse venditio, sicq; deberentur laudimia. Et idem si pecunia esset æqualis valoris rei, quia etiam iudicaretur emptio secundum Bald. in prælud. feud. 4. colum. versicu. pro intellectu, &c. allegat l. fundi partem. ff. de contrah. emp. & vend. & l. si sterilis. §. si tibi fundum. de actio. empt. ff. Et ad corroborationem nostræ consuetudinis (quia est meæ intentionis quantum potero, probare consuetudines nostras esse iuri consonas) in eo quòd vult nostra consuetudo, quòd in rebus permutatis non sit locus iuri prelationis. Idem firmat de iure Pet. Iacob. titu. præalleg. & Guid. Pap. q. 92. suprà relata. Quæreres fortè quid in donatione vel rebus donatis, an dominus possit vti iure prælationis? paucis conclude, quòd non, vt per eundem. q. 47. & per eundem Pe. Iac. tit. pręal. Sed an ex donatione debeantur laudi-

Pulchra re solutio de emente tenementum plurium rerum.

An laudimia ex permutatione debeātur.

In rebus permutatis non est prælationi locus.

laudimia? Grandis est hæc quæstio, in qua Doctores discordant. nam Pet. Iacob. in tractat. suo de iure emphyt. tenuit quòd sic. Sed Speculator, qui est practicæ pater, tenuit non. in titu. de loca. §. 1. nec etiam in permutatione. & sequitur Pet. Iacob. in tit. de act. in rem quæ pro re emphy. quæ cecidit in commissum, competit. Quod etiam vide per eundem Guid. Pap. q. 68. incipien. est etiam aduertendum quòd omnes. Succedit adhuc in retentionis materia alia pulchra quæstio. pone id quòd cauetur de consuetudine nostra, infrà in titu. retractuum, quia est consuetudo, quòd quando quis vendit rem immobilem, quòd alij de genere vel cognatione possint illam infra annum reuocare, iuxta c. constitutus. cum eius materia. extra, de in integ. restit. Pone modo quòd emphyteota velit alienare ius suum emphyteoticum vel melioramenta sua. ad istam emptionē concurrunt dominus rei emphyteoticæ, & consanguineus vel coniunctus. Quæritur quis eorum de iure præferatur? Certè diceres, quod consanguineus, per ea quæ scripsi in articul. præcedenti, vbi ad hoc allegaui Ioan. Fab. idem tenen. Instit. de emp. & vendi. in ptin. & Bal. in c. 1. §. porrò. qualiter olim feu. alie po. iuncta consuetudine nostra, quę illud expressè format [illegible]d. art. præcedenti. Sed contrarium determinatur per Doct. in d. l. 3. de iure emphy. vbi dicunt, quod dominus præfertur, non obstante statuto vel consuetudine. & pondera hæc verba. & est ratio secundum Doctor. quia statutum recipit interpretationem à iure communi. l. 2. cum glos. C. de noxa li. acti. e. cum dilectus. cum ibi tradi. de consue. extra. & per Bart. in repet. l. omnes populi. in 3. q. principali. ff. de iust. & iur. Sed sic est, quod communiter dominus præfertur quibuscunque aliis, vt d l. 3. C. de iure emphy. ergo, &c. Et hanc sententiam tenent Guiel. de Cū. Alber. de Rosa. Ray. de Fori. Bald & Angel. in l Imperator. la 1. ff. de pac. per tex. in l si cum dotem. §. fin. ff. solut. matrimonio. & l. ex facto. ff. de pecu. Mouentur & alio fundamento, quia illud statutum, vel illa consuetudo, de qua habetur in casu nostro, loquitur in specie, qua re succedit regula, quod genus per speciem derogatur, iuxta l sanctio legum. ff. de pœ. & ca. 1. extra, de rescript. Et hanc opinionem apertè fouet Bald. in l. dudum. C. de contrahen. empt. & refert, & sequitur dominus Iaso. in d. l. 3. C. de iure emphyt. in 4. col. versi. iuxta prædictum notabile. Et sic vides, quod si dominus vellet esse rixosus, & tenere pedem ipsis proximioribus, quod tunc faceret eis vexationes. Tamen teneas de consuetudine quæ scripsi in articu. vbi tenui pro sanguineo, & hoc propter expressam nostræ consuetudinis exceptionem quæ specialiter excipit consanguineum, & eum anteponit domino volenti vti iure prelationis. Insuper quod quamuis dominus non habeat, nisi octo dies ad vtendum iure suo prælationis, vt dixi suprà, titu. *De basse iustice*. articu. 30. Si tamen dominus post illos octo dies elapsos vellet moram suam purgare, & vti iure suo prælationis: crederem hoc casu eum audiendum, si tamen parumper post dictos octo dies vellet moram purgare, puta per tres vel quatuor dies. artic. not. per Augel. & Paul. de Cast. in l. qui Romæ. §. cohæredes. de verbo. obliga. vbi egregiè & pulchrè scribunt. quod not. in practica. & tene menti. vt ergo materia pateat, tollite has conclusiones in materia retentionis feud.

De iure dominus præfertur consanguineo.

¶ Prima conclusio. Dominus directus rei emphyteoticæ est aliis præferendus in eius rei emptione. hæc cōclusio probatur per tex. & ea quæ ibidē traduntur per Bart. Bal. & Sali. Alexan. Paul. de Castro. & Iason. in l. 3. C. de iure emphyteo.

¶ Secunda conclusio. Et si dictus dominus in dictæ rei emphyteoticæ emptione præferatur, tamen refragante cōsuetudine super hoc casu specialiter disponente, ante venditoris consanguineos non priuilegiatur. ista conclusio probatur per Ioan. Fabr. Instit. de emptio. & vendi. in princip. & ex consuetudine nostra. & vide per Docto. in §. porrò. in ca. 1. qualiter olim feudum alie. pote.

¶ Tertia conclusio. In rebus permutatis non est locus prælationi, hæc etiam vltra contenta in consuetudine nostra probatur, per Docto. suprà per me relatos, & cum modificatione, de qua per Baldum ibidem.

¶ Quarta conclusio. Quamuis infra octo dies dominus debeat vti iure prelationis. Tamen illis elapsis & paulò pòst videtur admittendus ex quodam vigore mansuetudinis. probatur & hæc conclusio, per not. Aug. & Paul. de Cast. in dict. l. qui Romæ. §. cohæredes. de verbor. obligat. ff. & vt suprà notaui. Insuper nota, quòd si emphyteota plurium rerum ex vno contractu habeat plures dominos, & vnus vult laudare, alter autem vti iuri prælationis, quòd dicti domini non possunt illud facere in præiudicium acquirentis, quia emptor non tenetur diuidere rem vno precio emptam, nec contractum: & quamuis Guid. Papa q. 411. teneat vnumquenque dominorum posse iure suo vti, verum est, si vnus dominorum vellet retinere totam rem, & soluere accordamēta vel laudimia: secus si non totam. Sed contrarium dico de consuetudine. vt infrà, titu. *de retraict z*. arti. 21. & sic consului pro Catturienfibus, qui sunt iuxta Lochas. Et postremò tene menti, quod consuetudo nostra hic in tex. loquitur de hæreditagiis homagiatis permutatis in diuersis feudis existentibus. Ergo exprimendo de homagiatis negare videtur, quòd laudimia debeantur ex non homagiatis. noli obliuisci, quia pauci aduertunt. Sed tamen de non homagiatis etiam debentur laudimia, vt patet in pluseulis nostræ consuetudinis locis, præsertim infra titulum. *de rachaptz & ventes*. arti. 15. qui loquitur generaliter.

Generi per speciem derogatur.

Admittitur ad purgandam moram.

Verbum singulare.

TITV-

TITVLVS XIII.

Feudum dispertitum & paragium.

Chapitre XIII. de pied de fief, & de paraiges.

PREMIER ARTICLE.

LES seigneurs doibuent demãder paraction pour la premiere foys hommaige de chose venue a aucun par paraige failly, & par de pied de fief. Et quant la foy est interrompue par vng moyen.

Les seigneurs.

¶ Iste titulus plus est consuetudinis quàm iuris, id est plus innititur consuetudini meræ, quàm fundetur in iure.

Par paraige failly.

¶ Quod defecit in tribus casibus, vt infrà articulo primo.

Et par de pied de fief.

¶ Quod fit ac euenit, vt habetis infrà articulo proximo, Sed de iure feud. dominus non tenetur hommagium, vel fidelitatem petere. Sed vasallus infra annum & diem tenetur illam domino offerre, no. in cap. 1. quo tempore miles inuestitur. petere debeat. suprà titu. præceden. abundè dictum est.

II. ARTICLE.

Hommaige est deu par de pied de fief, quant on transporte partie de la chose hommaigee sans retention de debuoir. Et aussi quant on transporte plus du tiers, ou debuoir ou sans debuoir, pourueu que ledit debuoir precompte y ayt, neantmoins plus du tiers aliene.

¶ Quid hoc est, cum feudum de iure & vsu feudorum sit inalienabile sine domini consensu. c. 1. de prohi. feud. alien. per Fred. quasi per tot. Respon. breuiter, quòd moribus patriæ potest introduci, quòd res aliqua prçter solennitatem, imò sine solennitate vendatur. Sicut econtra moribus induci potest, quòd res aliqua non vendatur. de quo vltimo per Barto. & Alexand. in l. si in emptione. §. omnium rerum. ff. de contrahend. empt. Et pro hac consuetudine facit quod pulchrè vult Ioan. Fab. in Authen. ingressi. in fin. C. de sacrosanct. eccle. Et quamuis videatur durus & mirabilis textus in d. c. 1. de prohib. feu. alie. per Frederi. præsertim in §. callidis. vbi feudum prohibetur alienare: attamen, quia id quod est consuetum, est velut innatum, ideo in alienatione feudalium, sius cum retentione deuerij: siue non, inhærendum est consuetudini. Iuncto quòd hodie in regno feuda sunt redacta ad instar patrimoniorum, quo ad ius succedendi, vendendi, transferendi, ac cedendi, vt memini me in præcedentibus dixisse. Et, vt firmat Ioan. Fab. Institu. de emp. & vendi. in prin. facit glo. in l. idem videndum. §. si. ff. de peti. hæredi. & Iason in l. de quibus. col. 17. ff. de legi. Et vide adhuc Ioan. Fab. §. adeò. Instit. de loca. & pulchrè Pe. Iacob. titul. de causis. ex quibus feud. amitta. quia nullum est etiam ius merè positiuũ, quod consuetudine mutari non possit. d. l. de quibus. in fin. ff. de legi. Præsertim cum omne feudum sit diuisibile, exceptis feudis dignitatum: vt ducatus, marchionatus: regnum, comitatus, & similia. Iason in præludiis feudorum. colum. 37. Et sic non est mirandum, si vasallus feudũ annuente hac consuetudine alienet, siue cum deuerio, seu retentione deuerij, siue non. Sed insurgit nunc pulchra quæstio, quid esset econuerso, videlicet, an dominus sine vasallorum consensu possit feudum alienare. Et in primis videtur quòd dominus non possit vasallis inuitis alienare. per gloss. in l. inuitus, ff. de fideicom. liber. & per tex. in cap. 1. §. præterea ducatus. cum ibi not. de prohib. feud. alie. per Frede. per Baldum in ca. 1. §. si quis miles. quo tempore mil. &c. in vsi. feu. & in l. in testa. C. ad l. Falci. & Spec. in tit. de feud. §. quoniam. versicu. 29. Hinc in specie refert Bald. in cap. 1. si de feud. fuerit controuer. inter dom. & agn. vas. quòd rex Franciæ non potest alienare vnam de ciuitatibus regni sui, inuitis ciuibus. & allegat Hostien. in cap. dilecti filij. de maio. & obedien. Vnde secundum ipsum, quando Imperator Constantinus donauit vrbem Romanam papæ Syluestro, fecit populum Romanum cõsentire. Imò plus, si dominus vendat rem feudalem, vasalli inuiti non coguntur emptori promittere vel iurare fidelitatem, secundum Cynum in l. 1. C. de noua. & Bald. & Docto. in l. a. §. fin. solu. matri. ff faciunt scripta per me in titu. præcedenti, conclu. 22. & Ias. in l. pacto successorum. quam legi cum l. debitorum pactionibus. C. de pactis. Sed quia, vt dicit etiam Io. Fab. in §. item Seruiana. Institut. de actio. quamuis feudum non possit de iure pignori obligari. quod tamen secus est de consuetudine in regno Franciæ, vbi secundum eum feuda venduntur, & pignorantur inuito domino, ideò hæc quæstio est aliquantulum lento passu pertractanda. Sed quid de iure patronatus, an possit alienari vel obligari? Respon. quòd non, cum ex eo commodum pecuniarium percipiatur. cap. cum Bartoldus. & ibi tradi. extra, de rè iudi. Ioan. Fab. & Iason in §. item Seruiana. 23. colum. versicu quidam & secundo. Quid in decima, an possit pignorari seu obligari? Respon. quod non. cum sit ius spiritnale, quod in laicum cadere non potest, sed fructus & commoditates ipsius decimæ bene obligari pos-

An dominus sine vasallorũ consensu possit feudum alienare.

An rex possit alienare vnã de ciuitatibus suis ciuib. inuitis.

De consuetudine regni Francia feuda pignorantur & alienantur.

An ius decimale, & quid de fructibus eius.

An ius resdictio possit obligari.

ſunt: vt per Ioan. Fab. in d. §. item Seruiana. & Iaſonem ibi poſt Speculatorem per eos relatũ. Conſequenter, quia dicimus, ꝙ de iure feudum non poteſt alienari, intelligo de iura ſine vſu feudorum. Quæro, quid in iuriſdictionibus. Bal. in c. 1. in fi. quæ ſint regalia, tenet quòd non. idem videtur tenere in c. 1. §. ad hæc. de pace iuramento firmata. & in ca. 1. de feu. Marchię. vbi pulchrè dicit, quòd ſicut radij ſolis non poſſunt ſeparari à ſole, ita iuriſdictio non poteſt ſeparari à principe, vel republica, vnde orta eſt, & cuius cauſa vigorem ſuum obtinet. Sed hodie caſtra transferuntur, tanquam pecus & ouile: imò dicit ſignanter Io. Fab. in d. §. item Seruiana, quòd ipſe non videt: quare de iure iuriſdictiones non poſsint obligari, ſicut & alia iura, iuxta not. in l. nomen, C. quæ res pig. ob. poſſ.

Hommaige eſt deu.

¶ Supple tu priori, vel antiquo domino directo.

Partie de la choſe hommaige.

¶ Intellige de dimidia. vt not. Docto. in l. nomen filiorum. §. portionis. de verbo. ſigni. ff.

Retention de debuoir.

¶ Nihil refarre videtur, an deuerium retentum ſit grande vel paruum, aut reale, vel perſonale. cum tex. non diſtinguatur. Sed videtur finalis pars articuli ſuperflua. quia ſi pro alienatione tertiæ partis facta cum retentione deuerij, vel nõ, homagium acquiratur, vt dicitur in arti. fi. ar. bene ſequitur multò magis, quòd pro alienatione medię partis acquiſitum homagium cenſeatur: niſi ſit ucs taxt. in illis verbis, *Pourueu que ledit debuoir precompte y ayt, &c.*

III. ARTICLE.

De pied de fief n'a point de lieu en partaige faict de droit ſucceſſif.

De pied de fief, &c.

¶ Non eſt porrò mirandum, ſi in caſu diuiſionis in materia ſucceſsionis feudum non dicatur depeciatum, vt ita loquar, quis in puncto iuris illud non cenſetur alienatum depeciatum, ſiue per pecias & partes diuiſum: quod ſemper remanet in corpore agnatorũ. l. voluntas. C. de fideicommiſsis. l. 1. cum ibi traditis. C. de impo. lucra. deſcrip. lib. 10. Bal. in conſi. 171. volum. 10. hinc eſt quod de iure feudorum permittitur feudi alienatio inter agnatos, etiam ſine domini conſenſu Lepidè & egregiè per Paulum de Caſtro, conſilio 424. incipien. cum principa. & Bald. in conſilio 38. lib. 3. & hæc prima ratio conſuetudinis condendæ, Alia eſt & ſecunda, quia iſta diuiſio dicitur neceſſaria alienatio, ex qua non debentur accordamenta, aut rachaptus. Guid. Pap. q. 48. Paul. de Caſt. conſil. 444. incipien. dubium, &c. Bar. in l. & ideo. de condi. fur. ff. Salic. in l. 1. C. de iure emphy. & Iaſon column. 3. verſi. 6. quæro. & iterum Gui. Pap. q. 411. Et idem ſecundum ipſum Paul. de Caſtro, in prædicto conſilio, in adiudicatione alicuius rei, facta à iudice occaſionem diuiſionis coram eo petit.

En partaige.

¶ Intelligo cum diuiſio ſit inter agnatos vel cognatos, ſecus ſi inter cohæredes extraneos. not. in c. imperialem. §. præterea ducatus. de prohib. feud. alie. & in §. omnes filij. in c. 1. Si de feu. conten. ſit inter dom. & agna. vaſal. Et aduerte quòd etiam vaſſallus in præiudicium agnatorum non poteſt conditionem feudi facere deteriorem. Bald. in titu. de inueſtit. de realie. fact. in §. ex contrario.

IIII. ARTICLE.

Quant aucun fief eſt deſpeche, & de reachief les parties ſont reunies & conſolidees, ilz demourent en & ſoubz la premiere foy.

Quant aucun fief, &c.

¶ Contrarium reſponderet fortè merus legiſta per doctrinam Ioan. Fab. & Ange. Areti. in §. is cui. Inſtit. de legs. vbi tenet, quod illa, quæ conſolidantur, non videntur acquiſita illo iure, ſeu titulo, quo res cui conſolidantur tenetur: imò cenſentur aliena à rei proprietate, & ideo tanquam alia ſunt iudicanda, & per ſe ſecundum ipſos Doctores. Quod faceret contra dominum de Paludeo, qui acquiſiuit feudum Bordebure nuncupatum. nam & ſi illud feudum à ſua caſtellania dependeat, id tamen non eſt impedimento, & non impedit quin dict. dominus de Paludeo teneatur ad vẽdas domino noſtro regio. qua occaſione ſui caſtri Caſtillonienſis dependet dicta caſtellania. tene menti, quia pauci aduertunt. Et pro iſto dicto Ioan. Fab. & Ange. allegant l. Mæuius. § fundo. de leg. 2. ff. & l. non quocunque. §. fundus. de leg. 1. ff. *Caſus notabilis.*

V. ARTICLE.

On ne peut abonner ſes rentes, & deuoirs hommaigez, ou charger ſon heritaige hommaige de rente, ou autre deuoir, que iuſques a la tierce partie de la valleur decelluy, que foy & hõmaige ne ſoyt acquiſe par de pied de fief, depart chaſcũ des acquereurs ou abonneurs au ſeigneur ſuzerain: mais pour abonner l'hommaige a deuoir, n'eſt point le fief deſpeſche.

On ne peut abonner, &c.

¶ Hic habes, quòd quis feudũ ſuum onerare non poteſt, niſi vſq; ad tertiam feudi partem, aut eius redditus & deueria. Ideo quia text. noſter bene ponderatus ſonare videtur, ꝙ ex tertia parte rendarum homagiatarum acquiratur domino homagium. Quæro, quomodo iſtud fieri poſsit, cùm, vt crebro dicimus, homa- *Redditus perpetui comparãtur inter immobilia.*

homagium seu fidelitas fiat pro re, quę habeat directum dominium, & vtile, quod patet, quia directum remanet in domino cōcedente Sed in istis redditibus non potest describi dominium directum aut vtile. igitur Bald. sanè huic obiectioni respondet in præludiis feud. col. 6. & dicit notabiliter, quòd in istis actio directa erit loco dominij directi, & actio vtilis loco ipsius vtilis. DD. & sic possunt etiam infeudari annonæ ciuiles, quia redditus isti computantur inter immobilia. l. iubemus, C. de sacrosan. eccle pulchrè in Clemen. exiui de paradiso. §. cumq; anni. de verbor. signific. in Clem. Et id intellige de annonis, aut redditibus perpetuis, quia in certis sub gratia redemptiua, vel pacto recobrij secus est, quia ista talia inter immobilia non computantur. facit quod pulchrè vult Luc. de Penna in l. 3. de ven. rei ciuita. lib. 11. Nam & etiam hoc casu, si venditio redditũum annonarum, vel alterius rei fieret sub pacto recobrij, vel gratiæ redemptiuæ non deberentur laudimia vel accordamenta, cum ista inter immobilia non dicantur, ita Ioan. Fabr. in l. fin. C. communia de lega. Bene verum est tamen, quòd de consuetudine nostra, vbi gratia redemptiua est temporalis, scilicet, non vltra nouem annos, tunc nullæ debētur vendæ. Sed si gratia est generalis, tunc debentur accordamenta. vt infrà, titu. *de rachaptz & ventes.* articul. 16. quod not. Item diligenter aduerte & considera, quòd si emphiteota vel vasallus faciat alium emphyteotam, vel vasallum, quòd ex quo naturalis possessio, quę erat apud emphyteotam vel vasallum, qui facit nouiter istos emphyteotas, vel vasallos, transfertur in ipsos, quòd nulla possessio naturalis remanet penes eundem facientem ipsos nouos emphyteotas vel vasallos. facit gloss. in l. vnica. & ibi Barto. C. vti possidetis. glos. in l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. commod. ff. Simile in habente vtilem actionem, vt in cessionario, fideicommissario, & similibus, quia si in alium illas actiones trāsferunt, nullæ reliquiæ actionis remanent apud cedentem. gloss. notabilis in l. emptor. C. da hær. vel acti. vend. & in l. ex asse. ad Trebellia. ff. imò plus non solum secundum emphyteotam vel vasallum transfertur ipsa naturalis possessio cedentis, sed etiam transfertur vtile dominium, quod habebatur secundum Barto. in l. si quis vi. §. differentia. & ibi Angel. de acquirend. vel amitten. possess. ff. gloss. in §. adeò. Institut. loca. & ibi Angel. de Aretio, videtur esse alia glo. in l. 1. C. de fund. patrimo. lib. 11. facit quod pulchrè vult Bald. in cap. sanè. extra, de renunciatio. in vlt. col. in princ. vbi dicit, quòd cùm feudatarius habeat vtile dominium tantum. ergo si alteri infeudat, transfert omne ius quod habet, & omne dominium in secundũ, quia sicut non inuenitur seruitus seruitutis, ita non inuenitur vtile dominium vtilis dominij. vt not. in l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. cōmod. ff. & d. l. ex asse. Et sic in nouam emphyteotā vel vasallum transit, nō solum naturalis possessio, sed etiam vtile dominium, alioquin reperirentur duo domini insolidum eodē iure. Item insolidum possiderent eadem specie possidendi, quod esset absurdum. l. possideri. §. ex contrario. ff. de acquir. vel amit. poss. Sed oritur pulchrum dubium, quid si fieret nouus vasallus, & cōmitteret feloniā vel culpam, propter quam priuādus esset feudo, ad quem tunc feudum reuerteretur. an ad dominum directum, an ad dominum intermedium qui fecit hunc nouum vasallum? dico quòd ad dominum, à quo causam habuit, reuartitur feudum, & non ad directum dominum. per ca. imperialē. §. illud. de prohi. feu. alie. per Frede. Et hoc non quod aliquæ reliquiæ dominij remāscrint apud ipsum. sed id euenit propter iuramentum fidelitatis quod præstat secūdus vasallus nouiter creatus ipsi domino intermedio, à quo habuit causam. Aliud autē esset quando feudum deberet reuerti ad dominum: ex eo, quia alienauit irrequisito domino, seu sine consensu domini, qa tunc feudum reuerteretur, nō ad vasallum, qui infeudauit nouiter, sed ad directum dominum, & sic ad dominum infeudantis. Ita Bartol. in l. si finita. §. si de vectigalibus in 3. q. ff. de damno infec. dicens de hoc hodie esse casum in d. c. Imperialem. §. illud. & ibi Bal. in penult. colum. ratio est, quia si secundus vasallus vult alienare feudum, debet requirere cōsensum domini maioris, & sic directi, & non sufficit consensum immediati infeudatoris: eo, quia ius principale & potestatiuū residet penes dominum directum & superiorem. ita tenent Bal. Sal. post Guliel. de Cu. in l. si permittente. C. ad Macedo. latius Bald. in d. c. imperialem §. illud. de prohib. feu. alie. per Freder. Ioan. de Imol. in c. potuit. 16. colum. extra, de loc. Ludo. Roma. in l. filius. de acquir. hære. ff. domi. Alexan. de Imol. in d. l. si finita. §. si de vectigalibus. de dam. infect. ff. in 27. col. facit pulchrum simile de emphyteota, qui cū vult alienare, tenetur requirere consensum directi dominij, & nō immediati emphyteotæ. gl. ord. in l. fi. C de iur. emphyt. Hinc est quòd quinquagesima seu laudimiū debet solui directo domino, & non emphytheotæ immediato. ita tenent Specu. & Ioan. And. in tit. de loca. §. nunc aliqua. Accedat illud quod vulgo dicitur, quòd eum appellatur, non ad immediatum subdelegantē, sed ad primum, tanquam habentem primū ius, & directum appellatur. Ang. in l. more maiorum. de iuris. om. iu. ff. & pulchrè Ias. in l. possideri. §. ex contrario. in 9. & 10. col. de acqui. vel amitten. poss. ff. & pro probando textu nostro dicto da iure feudorum, ipsum feudum pignorari non posse. pulchrè Sali. in l. 3. C. de iu. emphy. c. 1. in prin. de prohi. feud alie. per Frede. & Bald. in l. 3. C. vt in poss lega. eat. & c. 1. §. aut si libellario. quib. mod. feud. amit. Et quanuis non possit pignorari, tamen fru-

Vēdita sub pacto recobrij, vel sub gratia redemptiua, non cōputātur inter immobilia.

Pulchra quæstio ad quem feu. nouum reuertetur debeat.

Ius principale et potestatiuum residet penes dominum directum superiorē verba sunt pulchra. Bal. & Ias.

ctus & commoditas possunt pignorari secundum Ioan. Fab. in §. item Seruiana. in 13. col. de act. Instit. sicut dicimus de fructu & commoditate decimarum. & pulchrè Iason in l. 3. 27. colom. de iure emphyteo. versi. subdit tamen Salic. Et aduerte etiam vltra tex. quòd vasallus nō potest imponere seruitutem feudo in præiudicium domini. sicut nec vsufructuarius. l. sed si quid. §. fina de vsufruct. ff. Bal. in tit. de inuestit. de realic. §. quid ergo. vbi est tex. pro consue. nostra.

VI. ARTICLE.

Quanr les acquereurs font hommaige au seigneur suzerain par de pied de fief, sans sommer le seigneur vendeur de leur porter garentaige. ce ne peut estre au preiudice dudit seigneur vendeur, quil nenr ayt de rechief lobeissance, sommation faicte a son seigneur de la luy rendre. En linformanr quil rient aduenāt pour le garantir, si le seigneur veult mettre en faicte le desauenant.

Quant les acquereurs, &c.

¶ In hoc dominus venditor deciperetur, nisi consuetudine iuuaretur. nam si noui vasalli & emptores committerent feloniam: tunc, vt in præcedēti articulo eleganter scriptum est, ista pars feud. ad dominum venditorē reuerteretur. nimirum ergo, si consuetudo illi in hoc fauet, vt petat, & petere possit, & valeat à domino directo suos nouos vasallos, vbi ipse dominus idemq; venditor habet aduenementum (vt ita loquar) si dominus directus & superior vellet in medium ponere contrarium. Est autem de mente consuetudinis ipsum aduenementum, quando dominus venditor non vendidit, vel alienauit plus quàm tertiam feudi partem sine retentione deuerij, vel eum retentione illius: Prouiso tamē, quòd ipso deuerio computato sit plus quàm tertia feudi pars alienata, vt suprà eod. tit. argum. 1. & etiam, vt notatur in ar. proximo præcedente, qood tene menti pro intellectu consuetudinis. quæro quid est istud dicere,

En linformant quil rient aduenant.

¶ Dic, si doceat se adhuc habere partem feudi sibi dati, & vltra, vt in arti. 2. suprà eo. tit. vel quòd non alienauerit seu onerauerit deueria feudalia vltra tertiam partem redditus feudi: vt suprà eo. art. 5.

VII. ARTICLE.

Le parageau a autelle iustice, & tiēt aussi noblemenr cōme son parageur. Sil nest party de baronnie, ou au dessus, ou quel cas il ne peult auoir ne demander les droictz, & preeminences, sans lesquelz baronnie ne peult estre dicte comme le chastel. Et autres droictz declarez, ou chappitre des droictz de baronnie.

Le parageau, &c.

¶ Hic tractatur de secunda parte rubricellæ nostræ, quia rubricella nostra habet duo capita. & de hoc articulo, vide quæ scripsi in artic. fin. suprà in titu. *de baronnie.*

VIII. ARTICLE.

Le parageau ne ses subiectz hors baronnie, ne respond point durant le paraige en la court du parageur, que en cas de mesures pour les venir querir & adiouster an sep, & estallon dudict parageur, & aussi pour racompter le paraige.

Pour racompter le parage.

¶ In hoc si bene ponderetur, est retenta ipsis dominis principalibus singularis prærogatiua: quam tamen non memini vidisse practicari, sed esset pulcher passus in practica. Et notà quòd aliquæ reliquiæ, si bene ponderes, articulum ipsius iuris potestatiui, remāserunt apud directum dominū, de quo pun©to dixi in articulo quinto, suprà eodem titulo.

IX. ARTICLE.

Si le parageur transporte ses choses, soyt a personne estrange ou aultre, neantmoins icelluy successeur sera tenu garantir tant que le paraige se pourra precompter & nōbrer entre le parageau & le premier parageur.

Si le parageur, &c.

¶ Suppleto, qood loquatur tex. de rebus immobilibus, scilicet de feudalibus.

Successeur.

¶ Scilicet emptor, vel dicas idem in successore vniuersali, & particulari, seu singulari.

X. ARTICLE.

Le paraige fault en rroys manieres. Primo, quanr le fief est rellement eslongue, que on se peur prendre par mariage, cōme dit est. Secundo, quāt la chose garantie est trāsportee a personnes estranges. Tertio, quanr le parageau sans sommer son parageur, a faict hōmaige au seigneur suzerain. Car en icelluy cas lobeissāce en doibt estre rendue audit parageur, sil la requiert, lequel parageau fera a modo ladicte foy audit parageur.

¶ Sequitur in textu.

Peut prendre par mariage.

¶ Hic

¶ Hic esset peculiare videre vsque ad quē gradum consanguinitatis matrimonium impediatur propter declsrationem nostræ consuetudinis, quæ hic illud non aperit, licet alibi aperiat. Et dicatis quòd est de quarto gradu ad quintum, vt uo. in titu. de succe. *De nobles.* arti. 8. Sed breuiter hunc passum discutiendo dicite quòd quantum ad dictamenia legis naturę, impeditur matrimonium filij cum matre, & filiæ cum patre. Genes. 2. Relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit vxori suæ, & esset contra naturā quòd filius haberet matrem in tali turpitudine subiectam. Propter-

De camelo.

ea Philosophus narrat de camelo, qui cum cooperuisset matrem, postea cognoscens interfecit genitorem.

De equo.

Similiter de equo, qui cum cōcubnisset cum matre cooperta, & discooperiam cognouisset, proiecit se de alto, & interfecit se. Et ex statuto legis Ecclesiasticæ prohibetur matrimonium vsque ad quartū gradum inclusiuè. cap. non debet. & ibi per Doctor. de consangui. & affinitate. extra. Et idem in casu affinitatis. hinc est quòd vna persona matrimonisliter cognita ab aliquo consanguineo non poterit contrahere cum aliquo de illa consanguinitate, qui non distat vltra quartum grsdum ab eo cousanguineo, qui eam cognouit. Et econtrario est dicendum idem in viro, vnde si matrimonium contraheret, non teneret matrimonium. vt ibi pulchrè late per Doctor. iur. canonici.

Vsque ad quartum gradum inclusiue prohibetur matrimoniū.

Affinitas est vinculum perpetuum, scilicet, quia durat post mortem personæ cognitæ, vt suprà dictum est, & cum modificatione, de qua suprà scriptum est, scilicet, quātum ad quatuor gradus. Pulchrum est dubium, an affinitas quæ, vt vides, est matrimonialiter impeditiua, causetur ex fornicario coitu? Sanè fatui amatores dicunt quòd non, & se fundant super dictum Gofre. de Trana. qui istud verè tenuit, per l. non facile. §. sciendum. ff. de gradi. Sed tamen communis doctrina scribentium Doctorum est in contrarium, in d. cap. nō debet. quia ipsi dicunt per omnem coitum ordinatum ad carnis propagationem, per quam consanguinitas contrahitur, causatur & affinitas. Notanter dico, per coitū ad carnis propagationem ordinatum: & sic excludo Sodomiticum coitum: quia ille non est aptus ad carnis propagationem, de quo per Doct. scribentes in l. cum vir nubit in fœminam virts porrecturam. C. ad l. Iuli. de adul. & stupro. Et ille §. sciendum, in quo se fundat gloss. loquitur propriè de affinitate, per quam defertur hæreditas: & sic non quadrat ad propositum. Et intantum verum est, quod etiā si solus vir claustra pudoris intraret, dum tamen semen emitteret, licet mulier non emitteret semen, tamen adhuc isto casu esset contracta affinitas: ita Panor. in cap. fraternitas, extra, de eo, qui cogno. consanguineam vxoris suæ, licet Innoc. ibidem videatur sentire oppositū.

Potest fieri generatio, licet mulier semen non emittat.

Sed tamen secundum aliquos medicos potest fieri generatio, licet mulier semen non emittat, quod est notandum ex eo, quòd in multis locis iura nostra dicunt, quòd vterque coeuntium naturæ officio fungatur, sed credo talē medicorum sententiam, non esse veram, cum ex patris semine, & matris menstruo generetur fœtus. Sed si vir claustrum pudoris intrauerit, si tamen semen non emiserit, non contraheretur affinitas, etiam si mulier sola emisisset. nam vir dicitur sicut agens, mulier autē patiens. Sed econtrario, si claustrum non intrauit pudoris, si tamen vir semen emiserit, cōtrahitur affinitas secundum ipsos scribentes, quod nota: quia hæc cōferunt necessariò ad intellectum & declarationem nostræ consuetudinia, quæ loquitur de gradu in quo vasalli se possunt medio matrimonio copulare. & sunt metra aliqua quibus planè cognosces, quæ impediant sponsalia de præsenti. & sunt hęc, Error, conditio, votum, cognatio, crimē, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamē, honesta a, Si sis affinis, si fortè coire nequibis. Hæc faciē da vetant connubia, facta retractant. Insuper cape alios pulchros versus, in quibus habes impedimenta contrahendorū matrimoniorum de futuro,

Lepra, superueniēs furor, ordo, sanguis, & absens,
Læsaq; virginitas membri, damnū & minor ætas,
Ac hæresis lapsus, fideique remissio prorsus sponsos dissocient, & vota futura retractant. glossa singularis in cap. si quippe. 27. quæst. 2.

XI. ARTICLE.

Hommaige deu par paraige failly se doibt faire au parageur tel que icelluy parageur fait a son suzerain. Et en oultre celluy nouueau vassal sil tient le tiers de la terre, payera audict parageur le tiers du debuoir deu pour raison dudit fief. Et sinon pour telle portion quil en tiendra, Mais il ne payera riens pour la premiere foy & hommaige.

Se doibt faire tel.

¶ Id est eodem modo, & in eadem qualitate, videlicet, & si domino superiori debeatur homaginm liginm: tūc ei fiet ligium, si autem simplex, simplex.

Le tiers du debuoir.

¶ Sed istud feudum in quo, vel pro quo vltra fidelitatem, vel debitum personale debetur aliquod deuerium, dicitur improprie feudū, vt suprà dixi in materia feudorum,

XII. ARTICLE.

Nulz parageaulx, iacoit ce quilz soiēt seigneurs proprietaires, ne sont tenuz faire hommaige durant leur paraige.

Soient seigneurs proprietaires.

¶ Hoc ideo dicuntur proprietarij, quia hodie

in regno Franciæ ipsa feuda sunt ad instar patrimonij redacta, vt supra satis dictnm est tit. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.* Sed de iure feud. vasalli tantum in rebus feudalibus dominia vtilia habent, vt dixi suprà eod. tit. artic. 5.

XIII. ARTICLE.

Le seigneur qui lieue par default de lhomme, doibt laisser la portion du labouteur, ou mestayer: au regard des fruictz artificielz, & non des naturelz, si bon ne luy semble.

Au regard des fruictz artificielz.

¶ Hoc est æquitabile, vt dominus ius & partem laboratoris non accipiat. nec laborator dicat multis cnm Virgilio in Bulicis suis in personam Melibæi deplorantis & dicentis, *En quid consenimus agros?* Et quòd iste expensæ laboratoris & iura eius debeant, deduci dixi in præcedentibus, scilicet in tit. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur*, arti. 1. column. tertia versicu. Et cum consuetudo nostra excipiat iura laboratoris Et pro consnetudine nostra bene facit l. si à patre. §. fructus. ff. de peti. hær. & l. si quis legauerit, de lega. 2. ff.

Et non des naturelz.

¶ Hoc ideo est, quia laborator non potest conqueri de his fructibus naturalibus, qui sine opera & industria eius orti sunt. Secus autem in artificialibns, qui industria & labore eius venerunt. Et de istis fructibus indnstrialibus & naturalibus, vide per Doct. in l. ex diuerso, de rei vend. ff. quia longa est materia. Sufficit autem mihi necessaria explicare ad declarationem nostri arti. qui sint fructus artificiales, vt sciamus, qui sint conseruandi ipsi pauperi laboratori. Pro quo perfectè scire vos vellim, tres esse fructuum species quidam enim industriales sunt, quidam natnrales, quidam partim naturales, & partim industriales frnctus. merè industriales sunt qui acquiruntur ex artificio, vel negociatione, & huiusmodi, qui & alio modo dicnntur ciuiles, eo qnòd non præueniant non immediate ex re: sed percipiuntur ex prouisione hominis propter rem, vt pensio domus, & similia, vt not. in l. domum. C. de rei vēdi. Quidam fructus sunt merè natnrales, & isti sunt quos natura producit: & sicut ipsa natura producit, sic vtimur illis, vt poma, & similia. Alij sunt partim naturales, & partim industriales, seu vt verbis textus inhærere videamur, sunt ipsi fructus partim naturales, ac partim arrificiales: & isti sunr qui etiam proueniūr à natnra. Sed illis non sic vtimur, sicut hos natura nobis ꝓducit; sed opus est hominis industria vel artificio: & tūc, an isti debeant iudicari vel censeri naturales vel artificiales, relinquitur arbitrio boni viri, scilicet iudicis. sed probabilius diceudum esset, quòd si plus versaretur industria hominis, iudicari debeāt industriales, seu artificiales velut in vino, frumēto, lana, caseo, & sic de similibus. Certum est equidem, quòd ad transferēdum vuas in speciem vini, opus est indnstria & artificio hominis: & sic nos non vtimur vuis ad bibendum & potandnm, sed opus est vnas constringere, & botro presso vinum in vasis reponere, quia vuæ nō possent asseruari in propria specie ad subleuandam & mitigandam sitim per totum annnm, & multo minus per plures annos. Ideo in his opns est magna hominis indnstria, & sic vinum est frnctus industrialis. Idem in lana, quia in ea non vtimnr, sicut à natura nobis producitur: sed opus est eam (vt ita loquar) in mille figuras ponere, milleq; exercitia facere, & varios colores intingere. Idem de frumento qnod oportet triturare, & deinceps panem facere: & sic illo nō vtimur, vt illud nobis natura producit, sed mediante hominis industria: Sicq; debet iudicari frnctns artificialis. idē de caseo. nam considerata casei specie, sic non producitur à natura, sed opns est muliebri ministerio. igitur & ista debent censeri esse in nnmero fructuum industriallum, quia in bis multnm & plnrimum operatur hominis industria, tam in seminando, quàm recolligendo, ac appropriando iar. l. quæritur, de sta. homi. ff. Et de istis per Bart. in d. l. ex diuerso, de re. vend. ff. Et no. vnnm, quia illud etiam valet ad declarationē nostri text. quia si dominus isto casu vellet leuare partē fructuum industrialium cum colono partiario sni vasalli ad causam homagij nō facti, seu fidelitatis non exbibitæ: tunc ipse dominus tenetur ad sumptus operariorum, nec potest dominus hos sumptus ad onus ipsius laboratoris pro totali relinquere. Cum fructus dicantur qui supersunt dednctis expensis qnæ finnt gratia quærendorum frnctuum cōgregandorum & consernandorum. l. si à domino. §. fructus, de pet. hære. ff. l. plane. Cod. de fruc. & li. expens. Nam nullus casus internenire potest, qui hoc genns expensarnm impediat. l. fundus, famil. hæred. ff. l. fructus, solu. matri. ff. vnde fructus dicuntur deductis necessariis expensis. l. fructus, de ope. ser. ff. l. qui mutuam, in fi. ff. mand. & per glo. in c. grauis, ad nos querela, extra. de resti. spoliatorum. quod tene menti, quia hæc quotidiana & ad intellectum nostræ consuetndinis, & illius declarationem perqnam necessaria.

Pulchra materia fructuum.

Fructus dicuntur qui super sunt deductis expensis.

XIIII. ARTICLE.

Le seigneur nouuellement venu a sa terre, auant que leuer sur ses vassaulx par default de homme sil est seigneur chastellain, doibt faire cryer ses hommaiges au lieu accoustume de faire cryes a iour de foyres, ou de marche. Et par cedulle attachee au pouteau de la halle, ou aultre lieu publicque.

que. Et vauldra pour tous ceulx qui ont fief en la chastellenie. Et s'il y a aulcuns ayans fiefz hors ladicte chastellenie, ledit seigneur leur fera signifier lesditz hommaiges a la personne du vassal, ou par cedulle attachee a la porte du lieu hommagie. Et si ledit seigneur na droict de chastellenie, il fera scauoir ses hommaiges a ses vassaulx, ou par cedulle attachee a la porte desdictes choses tenues par lesditz vassaulx dudit seigneur. Et contiendra lassignation quarante iours pour le moins.

Le seigneur,&c.

¶ Nouum videtur, quòd citatio per edictum proponatur, cum personaliter fieri debeat. cle. pri. de iud. no. In c. causam, de dol. & contu. & l. 4. § ait prætor. de damno infec. ff. Bene verum est tamen, quod Innocen. in c. fin. qui matri. accusa. pos. dicit quòd admittitur citatio per edictum, quando nescitur, quis personaliter sit citandus, & per Panor. in c. 1. de postula. prælatorum. Sed dicendum est, vt dicunt canonistæ, quòd sicut in his quæ concernunt ciuitatem, existens extra ciuitatem præsumitur ignorare ea quæ fiunt in ciuitate, quia ex quo factum concernit certum locum duntaxat, non præsumitur notitia, nisi quo ad existentes in illo loco, secũdum quod not. Innocen. in Rubric. de consuetu. Bartol. & Cyn. in l. cunctos populos Cod. de sum. tri. Sic est dicendum quòd existens in castellania præsumitur scire quæ fiunt in ea. Ideo non est opus quòd pro vasallis in ea commorantibus auribus singulorum talis citatio inculcetur. Pulchrum est dubium: An præsumptio scientiæ quæ oritur ex tali promulgatione, sit iuris, & de iure contra vasallum, vt ipse non admittatur volens probere ignorantiam? Respon. quòd ista præsumptio scientiæ non est iuris & de iure: ideo per vasallum potest in contrarium probari: vt not. in capit. 2. ex. de constitutionibus, & capit. 1. de post. præla. & capit. fina. qui matri. accu. pos. & l. fin. de decre. ab ord. faci. ff. Sed, pulchrius dubiũ est, qualiter tunc probabitur? Respon. quòd etiam poterit probari per iuramẽtum, concurrente tamen aliqua probabili causa ignorantiæ. ita vult dominus Antho. de Butr. in dict. cap. 2. ex. de constitutionibus, vt dicit Panormi. in dict. cap. 2. istud videri rationabile, licet dicat hoc posse esse arbitrarium secundum quantitatem præiudicij, & qualitatem personæ allegantis ignorantiam, & qualitatem facti in quo ignorantia prætenditur, per cap. innotuit, de elect. ex. Ista tene menti. Et quia textus noster mentionem facit de assignationibus, quæ fiunt ad fores & portas feudorum: ego plene de his scripsi, & dixi in notulis, quas edidi & cõposui super filio nostro in tit. *De adiournemens & relations diceulx.* Ibidem, si placet, videas.

XV. ARTICLE.

Le vassal doibt faire hommaige simple a son seigneur nue teste les mains ioinctes, & la baiser. Et celluy qui doibt hommaige lige le doibt faire maius ioinctes sur les Euangilles, nue testé, desceinct, & le baiser en faisant les sermens requis.

Le vassal,&c.

¶ De his plene scripsi suprà. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.* art. 1. vbi materia melius quadrabat ratione tituli, quàm hic: quia nuper in hoc titulo agitur. *De pied de fief & de paraiges.*

XVI. ARTICLE.

Si bail rend la terre a son mineur auant son aage, ses hommes ne luy feront pas hommaige silz ne veullent. Et aussi les seigneurs du mineur ne les receupuront pas a hommaige se il ne leur plaist.

Si bail,&c.

¶ *Auant son aage.* Id est, ante decimũ octauum annum in mascu. & ante quartumdecimum annum in puella: quia vsque ad hæc tempora sunt sub baillia, vt ita loquar, patris vel matris, vt infra tit. *De bailz.* artic. primò. de materia istius articuli, licet, si tibi placeat, videre in vsibus feudorũ. vide pulchrè per scribentes. in cap. 1. in princi. per quos fiat inuesti. & per quos recipiatur, vbi videre poteris ad saturitatem, in §. si minor. Et dixi. infrà titul. *De bailz.* arti. quarto, vbi plene dico.

XVII. ARTICLE.

Si aucun est adiourne en la court daulcun seigneur: & par icelle court luy est demande quil baille, ou monstre par declaration ce quil tient du seigneur censiuement, ou par hõmaige. Et il desauoue tenir aulcune chose de luy, il pert a perpetuite ce quil tient dudict seigneur. Et sen peult le dict seigneur ensaysiner, declaration premierement faicte par le iure suzerain, pource quil cest desaduoue tenir aucune chose dudict seigneur. Mais si ledict homme auoit este condemne a bailler par declaration ce quil tient de luy. Et en la fin dicelle il escript, quil proteste que si aucune chose a obliee a mettre en ladicte

decla-

declaration qui ſoyt tenue dudict ſeigneur, il la baillera par declaration & ladnoura a tenir de luy, ſi toſt quil en aura congnoiſſance en ce cas ſaalcune choſe auoir obmiſe, & vienſiſt dedans lan apres ladicte declaration receue, il ſeroit creu par ſon ſerment de iurer qui ne lauoit pas faict en malengin : mais quil nen auoit point eu de congnoiſſance.

Si aucun, &c.

¶ Hic patet quòd cenſuarius, vel feudatarius negans dominum, priuatur re cenſuali, vel feudo, de quo pulchrè per Doct. in cap. 1. §. vaſallus, ſi de feu. contro. ſit inter domi. & agna. vaſal. vbi eſt pulcher textus. & hoc intelligo, cum dominum negat ex certa ſcientia, idem ſi negaret feudi conditionem, quod tene menti de negante ipſius feudi conditionem: quia eſt vnum perquã ſingulare: & dixi ſuprà, tit. *Comment hommaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur.* arti. 1. column. 3. verſic. octauo. ſi ſcienter feudum negauerit.

Declaration premierement faicte.

De proteſtatione et quid operetur.

¶ Conſuetudo noſtra, & etiam in hoc iure feudali conſona, pro qua eſt doctrina Bal. in cap. quæ fuit prima cauſa benefi. amit. & Cardi. Flor. in c. s. ex. de feud. & firmaui ſuprà dicto tit. *Comment hõmaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur.* Concluſio 35.

Par le iuge ſuzerain, &c.

¶ Et meritò ne dominus videatur eſſe iudex in ſua cauſa: & ſic patet, quòd cõſuetudo noſtra habuit bonum rationis motiuum, & bene pondera.

Et a la fin dicelle, &c.

¶ Ecce quomodo proteſtatio iſtum vaſallum optimè defendit. Sed diceres fortè quid releuat hæc proteſtatio? dico, quòd per eam vaſallus, vt hic vides, adiuuatur eo quòd ipſa proteſtatio dependet à mera poteſtate proteſtantis: ideo illa eſt efficax, licet factum ſubſequens eſſet etiam illi contrarium. Bartol. in l. non ſolum. §. morte. da nou. ope. nunci. ff. dominus Anto. de Butr. & Panormit. late in capitu. cum Martinus Ferrarienſis, ex. de conſtitutio. Vbi autem non dependeret à mera poteſtate proteſtantis, tunc proteſtatio non releuaret, niſi de conſenſu alterius quem tangeret proteſtatio, not. in capitu. ſio. de conditio. appoſ. Niſi proteſtatio fieret ex cauſa probabili, exemplum ponit ibidem Panormita. Infertur mihi metus, vt contraham matrimonium cum Berta ſi proteſtor, quòd non intendo contrahere, licet per metum exprimã verba ad matrimonium apta, nihilominus valet proteſtatio, cap. Lotharius 31 quæſtio. ſecunda, cap. 1. & quod ibi not. de his quæ vi met. ve cauſa fiunt, in antiquis. Et nota quòd in prædictis caſibus, in quibus dixi proteſtationem valere & iuuare, id verum eſt, quando proteſtatio concurrit cum quocunque facto: vnde niſi repetatur in quolibet facto, tollitur proteſtatio per factum pure geſtum. Pone exemplum. Compareo coram iudice, & recepto libello reſpondeo cũ proteſtatione quòd non intendo conſentire in eum, tanquam in iudicem competentem. Si poſtea faciam aliquos actus coram eo, & non repeto proteſtationem : tunc tollitur prima proteſtatio facta coram eo. de hoc eſt textus notabilis in l. cum in plures. §. locator locati. ff. Bart. in d. §. morte, & Ioan. And. & Panormita. in d. cap. cum Martinus Ferrarienſis, & hoc cum pars quæ fuit proteſtata, habuit in quolibet actu facultatem proteſtandi. Aliàs ſi propter iudicis metum hanc facultatem nõ habuerit, ſufficeret prima proteſtatio pro tota cauſa ſecundum Panormita. ibidem, quod eſt profectò vnum ſingulare. An autem iurare poſſit, & an releuare proteſtatio, quę fit cõtra ſubſtantiam negocij, vide per eundem Barto. in d. §. morte, & ibidem egregie per Iaſo. & per ſcribentes in d. capi. cum Martinus Ferrarienſis, poſt glo. ordinariam ibidem poſitam. Et hæc ſufficiant de iſto puncto. Sed ad id quod dixi, quòd qui feudum negat, debet feudo priuari vide Innocen. id firmantem in cap. cæterum. extra. de iudi. & ibidem Panormi. & per Feli. ibidem, in col. 5. & Iaſ. in præludiis feudorũ, col. 18. Et eſt optimus color: quia occultator veritatis furi æquiparatur. l. hæreditatum. ad l. Falci. ff. quod tene menti.

Proteſtans debet concurrere cũ quocunque facto.

Feudũ negans priuatur feudo.

Occultator veritatis et laudis alienæ furi cõparatur.

Et il vienſiſt au dedans lan, &c.

¶ Sed quid ſi veniat poſt annum. Credo talẽ ſerotinam emendationem non admittẽdam, licet fuiſſet proteſtatus. facit vltra iura quæ alleg. per Doct. l. rura. & poſſeſsiones. cum ibi traditis. C. de omni agro. deſer. lib. 11.

TITVLVS XIIII.

Redemptiones & venditiones.

Chapitre XIIII. de rachaptz & ventes.

PREMIER ARTICLE.

Omme noble ou roturier, faict rachapt de la choſe hommaigee a luy appartenant, a cauſe de ſa femme.

A cauſe de ſa femme.

¶ Ergo filia regulariter nõ ſuccedit in feudo, nec maritus ratione vxoris, niſi feudum redimat à domino, id eſt, niſi rachaptum ſoluat. Firmant pulchrè omnes feudiſtæ Doctores ſcribentes in cap. 1. Cum autem Coradus Romã proficiſceretur, in glo. ſuper verbo frater.

ver-

verfic. Quod verò dixi fœminam non poſſe ſuccedere: ſic verum eſt, niſi feudum à domino redemerit, &c. qui feud. da. poſſ. vel non, & qualiter acquiratur & in cap. primo. §. filia verò non ſuccedit. de ſucceſsione feudi. & c.t. de feudo fœminæ, & dixi ſuprà vbi materiam feudalẽ ſatis abũdè pertractaui in tit. *Comment hommaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur.*

Maritum eſt dominus rei dotalis. Et reſolutoriè maritus tenetur ad fidelitatẽ, & etiam ad rachaptũ feudi fœminæ ſuæ, cum ſit rei dotalis dominus l. doce ancillam. cum ſimilibus. C. de rei vendica. vbi autem maritus eſſet abſens adeò, quòd ei fidelitatem, vel rachaptum domino præſtare non poſſet, vel etiam ſi maritus id facere & ſoluere recuſaret, tunc mulier illud adimplere poſſet. not. in l. ſi vnius. §. filio. ff. de iniuriis, & dixit pulchrè Ioan. Fab. in §. fuerat, column. 2. Inſtit. de acti. quòd de conſuetudine regni Franciæ maritus tenetur ad fidelitatem, ac alia iura domino debita perſoluenda, facit quod tenet Felin. in cap. Quæ in eccleſiarum, colum. 29. extra, de conſtit.

II. ARTICLE.

En ſucceſſion directe ne chet aucun rachapt, ne auſſi de freres & de ſeurs.

En ſucceſſion directe, &c.

¶ Aduerte: quia articulus noſter duo capita habet. de primo non eſt dubium, quia & alia de iure in renouatione facta filio, vel in perſona filiorum non debet ſolui laudimiũ: quia non eſt noua acquiſitio, ſed dominij commutatio. l. prima. C. de impo. lucra. deſcrip. lib. 11. Iaſ. in l. ſecunda, col. 10. C. de iur. emphit. ſic, nec rachaptus tenet. Gui. Pa. quæſt. 408. in fi. Salic. & Iaſon in d. l. 3. C. de iur. emphit. Hoc ideo etiam eſt: quia iſta diuiſio dicitur neceſſaria quædam alienatio, ex qua non debentur accordamenta, vel rachaptus. Paul. de Caſtro in conſil. 144. incipient. dubium, &c. ſecundum caput articuli eſt, quod in ſucceſsionè fratrum & ſororum, vide quæ not. Bartho. in l. etiam. ff. de condi. furt.

III. ARTICLE.

Si aucun faict foy & hommaige a ſon ſeigneur de la choſe dont rachapt eſt deu, & il ayt gaige le rachapt de la choſe hommaigee, le ſeigneur doit prendre & leuer pour ſon rachapt les fruictz & reuenuz de la choſe hommaigee pour lanee, quil eſt gaige.

¶ Vide quæ ſcribuntur in articulo ſequente. Sed quid in caſtro hõmagiato, cuius fructus & emolumenta leuat dominus pro rachaptu, ſit ius patronatus, & vna præbenda vacet tempore, quo dominus leuat pro rachaptu, an dominus poterit præſentare? Videtur quòd ſic, quia præſentatio & collatio eſt in fructu, & dominus leuat fructus. Sed contrarium credo, per ea quæ notaui infrà, c. in titu. *De douaire de femme noble*. art. 2.

IIII. ARTICLE.

Quant aucun lieue par rachapt ladicte choſe hommaigee, il ne peult faire coupper les boys de fuſtaige, ne les laye, ne autre que celluy qui eſt en couppe, ne peſcher les eſtans, ſinon quilz ayent eſte par deux ans entiers en eaue & peuplez, ne faire choſe que bon pere de famille ne doyue faire, ſans vſer de rauaige.

Quant aucun, &c.

¶ Eſt ſingularis articu. qui multum confert ad deciſionem illius quæſtionis, quæ quotidie ſit de ſtagno, & eius piſcatura communiter ſit de triennio in triennium. quem reuenutum tunc dominus habere debeat. Nam ſi dominus haberet totam piſcaturam, videretur & ipſe habere trium annorum reuenutum, & tamen conſuetudo noſtra dat ei duntaxat reuenutum anni vnius pro rachaptu ſuo. Credo equidem circumſcripta conſuetudine piſcaturam ipſam debere æſtimari, vt pro rata æſtimationis ſoluatur rachaptus. not. Doct. in l. diuortio. & ibi per Scriben. ſolu. matri. ff. idemq; credo, ſcilicet, vt æſtimatio fiat. Si etiam anno rachaptus piſcatura fieri deberet. alioquin, ſi integrã ſtagni piſcaturã dominus ipſe leuaret. iam nõ vnius ſolius anni, ſed trium annorum fructus perciperet: quod profectò multum eſſet abſonum. Sed quid ſit hodie de conſuetudine, hic in textu vides. Et idem dicerẽ circumſcripta conſuetudine de cædua ſylua quod dictum extitit de ſtagno, & id pulchrè firmat dominus Nicol. Boë. art. quinto de conſuetud. feud. & profectò ipſe optimè loquitur.

V. ARTICLE.

Pour premiere foy & hommaige faict par de pied de fief, ou par paraige failly, neſt deu aucun rachapt, ſi les choſes de ladicte foy & hommaige ne ſe ſeparent du fief parfaict eſtrange, ou quel cas rachapt, ou ventes ſont deues au ſeigneur, au choix & election dudit ſeigneur.

Parfaict eſtrange.

¶ Puta per venditionem, vel quid ſimile.

VI. ARTICLE.

Si pluſieurs rachaptz eſcheent en vne annee, ilz auront lieu, & par la gageure du ſecond finiſt le premier.

Si pluſieurs, &c.

¶ Iſte

¶ Iſte articulus eſt rigoroſior, quàm arti. qui fit in toto titu. & eſt ſimilis articulus rigoroſus in §. 6. ſuprà titu. *De loyaulx aydes & rontins de ſeruice.* Sed iſte adhuc videtor benignior in eo quòd dicit. *Et par la gageurre du ſecond finiſt le premier.*

VII. ARTICLE.

Le ſeigneur ne peult leuer les heritaiges hommaiges de la femme nouuellemẽt eſpouſee par default de foy & hommaige, iuſques a quinze iours apres les eſpouſailles.

Le ſeigneur, &c.

¶ Hic eſt gratioſos articolus, & ſanè eſt commendandus. ſi enim conſuetudo noſtra domino ob defectum homagij perceptionem rerum feudalium permiſiſſet incontinenti, nuptiis contractis, materiam turbandi nuptias, & nuptialis gaudia tribuiſſet. nam fortè contractis nuptiis ſponſalibus non multo poſt dominus directus, qui fortè eſt ſenex, inuidioſus, rapax, ac male gratioſus feudũ ad manum poſuiſſet, ſicq; & nuptias & feſtiuos ac celebres nuptiarum cantus in lamentabiles, ec graues luctus conuertiſſet, fuiſſetq; verum id quod pulchrè dicit gloſ. in conti. ru. de religio. & ſumpt. fun. C. vbi dicit, extrema gaudij luctus occupat, & contra fieret, quòd triſtitia ingeos ſicut in nnptiis Pirithoi & Hippodamiæ, in quibus fuit cruentum Lapitharum prælium, vt narrat Ouid. in 12. lib. Metamorphoſeos.

VIII. ARTICLE.

Le ſeigneur qui lieue par rachapt, ne acquierra aucunes charges obligatiõs, ne hypothecques d'heritaige, ſinon quil, ou ſes predeceſſeurs les ayent conſenties, ou quelles ſoyent anciennes de quarante ans. & le ſeigneur qui lieue ledict rachapt, fera dechauſſer, tailler, & biner les vignes du lieu, ſi l'annee precedente ilz ont eſte en icelluy eſtat. Et icelles ficher de paiſſeau qui y eſtoit, & en vſera cõme bon pere de famille.

Le ſeigneur, &c,

¶ Hic eſt profectò articulus rigoroſus, vt dominus fructus feudi leoet, & ipſis gaudeat, & quòd hypothecas non ſoluat, cum & aliàs poſſeſſor rerum hypothecatarũ ad ipſas perſoluendas, etiam pro retroactis temporibus teneatur. l. imperatores. ff. de publica. l. prima. Cod. de damno & tributis. libr. 10. Sed certe non eſt mirandnm, ſi dominus bæc noua onera ſuper feudo abſque illios conſenſu per vaſallum poſita & vendita, non teneatur ſoluere, cum, vt ſuprà diximus in meteria feudorum vaſallus ipſe non potuerit in domini directi præiudicium, hæc onera feudo imponere.

IX. ARTICLE.

Et ſi le rachapt & les loyaulx aydes aduiennent en vne meſme annee: le rachapt ſe lieuera par le ſeigneur, & en ce faiſant ſeront confuz en luy les loyaulx aydes qui eſcherront pendãt le rachapt.

Seront confuz.

¶ Hoc ideo eſt: quia actio & paſsio non poſſunt ſimul ſtare ſub eodem ſubiecto. l. debitori. C. de pact. l. prima. & l. adulta. vbi eſt pulcher caſus. C. de hære. acti. & l. ſi ab eo. C. de nego. geſtis. l. ſi frater à fratre. de condi. indeb. ff. cum ſimilib. Hinc eſt quòd dicimus, quòd pro eã parte, qua quis ſuccedit debitori, confunditur obligatio. Sed aduerte: quia dicam tibi vnum verbum notandum, ex quo poteris conſulere amico tuo ſuccedenti debitori ſuo: vt actionem ſuam non cõfundat. nam conſilium eſt tale, quòd creditor adeat hæreditatem debitoris ſub beneficio Inuentarij, tunc poterit citatis citandis implorare officium iudicis, vt ſibi aſsignet rem aliquam hæreditariam pro ſoo credito, de qua poſsit liberè diſponere. Et id operatur ipſa Inuentarij confectio. Ita tcoet Bald. in dict. l. debitori tuo. C. de pac. & ſummè extollit Pan. de Caſt. ibidem do. Alexand. quod ipſe de facto fecit aliàs practicara. Et de altis & ſingularibus priuilegiis confectionis Inuentarij ſcripſi compendioſè in artic. 6. ſuprà tit. *De droictz de moyenne iuſtice.* Et iſtud dictum Baldi ſoprà nuper per me relatum cõfirmo pulchro medio: & dico non eſſe mirandum, ſi propter conſilium Baldi creditor non potiatur ſuæ actionis confuſiooem: quando adiuit debitoris hæreditatem ſub beneficio Inuentarij. quia & aliàs ipſa Inuentarij confectio facit fideiuſſorem teneri in eodem gradu, in quo erat antequam hæreditatem illius, pro quo fideiuſſit, adiret ſecundum Bartol. in l. generaliter. ff. de fideiuſſo. & pulchrè per Cyn. Salic. & Alex. in d. l. debitori tuo. C. de pactis: ſic in propoſito ipſa eqnidem confectio Inuentarij facit creditorem teneri in ſtatn, in quo erat ante aditionem hæreditatis ſui debitoris, id eſt, facit cum conſiderari ſnb modo creditoris: & non ſnb modo, vel imagine bæredis. An autem per aditionem hæreditatis factam à fideiuſſore poſt mortem illius pro quo fideiuſsit, cõfuodatur ipſa acceſſoria fideiuſſoria actio? Licet hæc materia non ſit omnino præſentis ſpeculationis: tamen eo quòd locuti ſimus de confuſione, dic quòd principali obligatione fideiuſſoria tollatur, Doct. in d. l. generaliter, de fideiuſſo. ff. & ratio eſt ſecundum Paul. de Caſtro in prædic. l. debitori tuo: quia ſuperfluum eſſet dare acceſſoriam actionem, cum vigeat principalis, per quam ſolam tantũ creditor

Pro ea parte qua quis ſuccedit debitori confunditur obligatio.

An per unionẽ obligationis fideiuſſoria, cum principali extinguatur ipſa principalis.

ditor poteſt conſequi, quantum per ambas. Quod autem dixi per principalem extingui acceſſoriam, limita, niſi fideiuſſor, qui nunc eſt hæres debitoris, dediſſet hypothecam, vel pignus, tex. ſingularis in l. cum quis. §. fi. cum gl. ff. de ſolu. & ibi Bart. Eſt ergo conſiliũ bonum, ſi velles impedire, ne extinguatur obligatio fideiuſſoria per vnionem cum principali, vt facias quòd fideiuſſor det pro ſecuritate debiti hypothecã, vel pignus, quod tene menti. Secundò limita, niſi lis eſſet iam cum fideiuſſore conteſtata, l. ſeruus. & ibi Cy. & Bald. ex quib. cau. irrog. infa. Tertiò limita, vt ſuprà dixi, niſi fideiuſſor Inuentarium feciſſet, cum tunc cenſeatur in gradu & ſtatu, in quo erat antequam hæreditatem adiret, ſecundũ Bart. in d. l. generaliter. ff. de fideiuſſo. & Cy. Bald. Alexan. & Sali. in d. l. debitori too: & ſic hoc caſu nõ extingueretur acceſſoria cũ principali. Nunc occurrit pulchra quæſtio examinanda. Quæro igitur: quia dicimus acceſſoriam obligationem extingui à principali, vt d. l. generaliter. Sempronius fideiuſſor Mæuij ipſi Mæuio ſucceſsit, & illius Mæuij pro quo fideiuſſerat, hæreditatem ſub Inuentarij beneficio adiuit: quia ſciebat habere creditorem in grandi ſumma. Creditor vult agere cõtra Sempronium hæredem, & iamdudum fideiuſſor Sempronius hæres, replicat aduerſus creditorem, quòd ipſe ſub beneficio Inuentarij hæreditatem adiuit, & ſic quod vltra vires hæreditarias ipſe non tenetur. duplicat creditor dicens, fateor quòd ſub beneficio Inuentarij hæreditatem adiuiſti: quia ego citatus fui ad Inuentarij confectionẽ ſecundum formam iuris. Sicq; non debes teneri tanquã hæres vltra vires hæreditarias. Sed ego à te ſummam mihi reſtantẽ non peto tanquam tu ſis hæres, ſed tanquã tu ſis mei quõdam debitoris fideiuſſor, an ille creditor ſit audiendus? Et videtur quòd non, per d. l. generaliter, quæ dicit hæredem fideiuſſorem liberari ex cauſa fideiuſsionis, & acceſsionis ſuccedendo principali. Sic ergo dicendum videtur in propoſito. Sed his non obſtantib. determinant Doct. in d. l. generaliter, contrariũ: & ratio eſt, quia id quod ſuprà diximus obligationem acceſſoriam tolli, perimi, ſeu extingui per principalem, id eſt per aditionem hæreditatis principalis debitoris, id verum eſt, quando principalis actio quæ remanet, eſt efficax, quo ad actionem & quo ad exactionem: quia vtroque caſu vẽdicat ſibi id quod ſuprà diximus. Sed ſic non eſt in propoſito. ideo dicendum eſt, quòd creditor poteſt aduerſus ipſum Sempronium hæredem agere, ne beneficium hæredi conceſſum redondet in ipſius creditoris læſionem l. nec auus C. de emancipa. libe. l. 2. §. marito, ne quid in loco publi. ff. faciunt, quæ no. Bart. in d. l. generaliter, de fideiuſ. & Sali. poſt Dynum per eum relatum in d. l. debitori prima col. verſic. Et ex bis determinauit Dy. &c. & iſta vide per Bart. in l. Stichum. de ſolu. ff.

Pulchra et ſingularis quæſtio de fideiuſſore principali debitori ſuccedente

X. ARTICLE.

Si homme degliſe qui doit foy & hommaige pour raiſon daulcun fief amorty, & indemne dependãt de ſon benefice, ſe meurt ou ſe de part de ſon benefice, eſt du rachapt au ſeigneur pour la nouuelle foy.

¶ Non legi in totis Conſuetudinibus noſtris articulum, qui tantũ mihi diſpliceret, quantum iſte. Nam poſtquam dominus feudi admortificauit: & indemnauit feudũ: ad quid igitur vltra accipit ipſe aut leuat rachaptum? nam videtur facere vnũ quod eſt prorſus irrationabile, eo q ipſe dominus videtur velle reſuſcitare feudum quod mortificauit. Sed dices quòd conſuetudines feudorum, & conſtitutiones eorum habent locum in eccleſiaſticis feudis & eligunt eccleſias, & eccleſiaſticas perſonas: quia proueniunt ex natura rei. Bald. in c. cæterum, in 2. col. extra. de iudi. Aluaro. in c. 1. qui feud. da. poſ. & Iaſon ibidem in penult. col. verſic. ſecundò, & fortius. Sed ſanè iſtud nec mihi ſatisfacit, imò videtur hanc conſuetudinem vndequaque in hoc paſſu eſſe eccleſiis grauem, igitur emendandam. cap. 1. de conſuetudi. extra. Authentic. caſſa & irrita. de ſacro. eccle. De iſtis vide per Doct. in c. nimis. de iure diuino. extra. de iureiu. & in ca. ex diligenti. extra. de Simo. & latius in c. vlti. de reg. iu. extra.

XI. ARTICLE.

Chappitres, conuens, frayries & communaultez qui doibuent foy & hommaige, a cauſe daulcuns heritaiges, admortiz & indemnez ſont tenuz bailler homme qui face ladicte foy, pour la mort duquel eſt deu rachapt au ſeigneur pour la nouuelle foy,

Eſt deu rachapt, &c.

¶ Hic articulus laborat eodem morbo quo præcedens, ſi bene guſtetur.

XII. ARTICLE.

Femme qui ſuruit ſon mary, elle eſtant veufue fera hommaige de lacqueſt de la choſe hommaigee, de eulx deux ſans rachapt, pourueu que ſo feu mary ayt paye les ventes ou peages, & paye le rachapt.

Femme qui ſuruit, &c.

¶ Nota quòd fœmina poteſt eſſe domina feudi: licet regulariter non poſſet eſſe vaſalla feudi paterni. Item fœmina poteſt habere vaſallos & fideles, & proinde habebit iuriſdictionem tanquam domina feudi, quia ſunt iura

 contra

contra Bald. titul. per quos fiat inuesti. §. fœminam quoque.

XIII. ARTICLE.

De la chose tenue a franc debuoit nest deu rachapt. Et est a entẽdre frãc debuoir, quãt lhommaige a este mue en debuoir, ou que lheritaige roturier est baille par le seigneur de fief a franc debuoir, pose que ledit debuoir soit annuel, ou soit a muance dhomme, ou de seigneur.

XIIII. ARTICLE.

Seigneur de fief doibt estre receu a faire demande de ses ventes des choses acquises en son fief contre lacquereur, iusques a trente ans, mais il ne sera receu a faire demande desdictes vẽtes a la femme ou heritier, que au dedans de dix ans apres lacquest, sinon que lacquereur en eust este mis en proces.

¶ Sequitur in textu.

Dix ans, &c.

¶ Hoc ideo est, quia si aliquis per decennium rem tenuit, tanquam emphiteota, & pro ea soluit debitum canonem, præsumitur emphiteota: ac (quod plus est) præsumitur solenniter inuestitus. idemq; de eo qui decem annis possedit castrum, tanquam vasallus, quia ista præsumitur solenniter inuestitus de feudo, vide in l. 2. gloss. magna. C. de iur. emphi. Bartol. in l 3. §. ex contrario. de acqui. vel amit. poss. ff. & in l. litibus, de agri. & censi. li. 11. C. & Bald. & Iaso. in l. si certis annis. C. de pactis. & de lapsu decennij & eius effectu, illic videas pulchrè per Doctores. sed alibi dicit Bald. quòd longa temporis mora consensum non inducit, vt dominus iura perdere posset? Bald. in §. quid ergo, de inuesti. de re alie. facta? & videretur quòd domino nocere non deberet decennalis præscriptio. nam theorica Bald. ibidem est talis, cuius non nocet pactio, eius non nocet contra se lapsa præscrip. sed vasallus de iure feud. non habet potestatem alienandi, ergo nec pręscribendi. Sed bene verum est quòd ius offerendi, quod habet dominus, præscribitur spacio 30. annorum. & ignoranti currit, Bald. in §. porro, qualiter olim feud. po.

XV. ARTICLE.

Pour vendition dheritaiges est deu de ventes pour 20. solz 20. deniers, & pour les gans 15. deniers tournoys pour tout lacquest, sinon que le seigneur eust de temps immemorial accoustume prẽdre plus grãd ou moindre droict de ventes, dont ledit seigneur sera tenu informer a ses despens. Et sont deues ventes de tous heritaiges permutez en diuers fiefz, ad arbitrium boni viri. Et pareillement sont deues ventes pour les donaisons qui sont faictes pour cause de recompense.

Pour vendition, &c.

¶ Hic est singularis articulus, & est clauis totius articuli. Ideo quæro primò, quia textus noster non aperit, per quem sint soluenda laudimia aut accordamenta. est ergo videndum, an venditor, qui est ille, qui recipit nummos, teneatur accordamenta & vendas soluere, an emptor? Dic breuiter, licet textus non aperiat, quòd emptor seu acceptor tenetur ad accordamenta persoluenda & non venditor: quia theorica est, quando in statuto non fit mentio quis gabellam soluere debeat, intelligitur quòd acquirens soluere debeat, & non vendens: per tex. no. in l. debet, circa fi. de ædil. edic. ff. Bald. & Sali. in conti. ru. C. de re. ere. & iure in. firmat Iason in l. 1. col. 10. versicul. 1. quæro. C. de iur. emp. Stat ergo resolutio quòd acquirẽs seu emptor tenetur ad laudimia persoluenda, si nihil dicatur in statuto. Est & secundò quærendum, an appellatione pensionis vel vsufructus veniat laudimium: hoc est quærere an laudimia, sint vsufructuario vel proprietario persoluenda? Hãc quæst. nouissimè habui in manib. meis pro domino de Ber. & pro vetustissima vidua domini de Ber, defuncti regis scutiferi. Sed breuiter attingendo: quia Ioan. Andr. disputauit hanc quæstionem in addi. Specu. in §. nunc aliqua, in titu. de feud. & Alberi. de Rosa. super Rub. C. de vsufructu. Et ibidem tenet quòd est ipsi vsufructuario persoluendum laudimiũ. Motiuum est istud. Quia omne emolumentum quod prouenit ex re fructuaria, vsufructuario debetur. l. item si fundi, de vsufruct. ff. & firmat ipse Ias. d. l. 3. colum. prædic. versicul. quintò quæro. Alia est annectenda, & meritò, pulchra quæstio. Quid si res incidat in commissum: vt puta alienante emphiteota sine solennitate legali, vel, pone in practica emphiteota cessauit à solutione canonis per triennium: res cecidit in commissum, an tunc applicetur fructuario, vel proprietario? Dicunt resolutoriè prędicti Doctores, quòd ipsi proprietario applicabitur. Quæro quid in diuisione, quando fundus diuiditur, qui est communis, an ex diuisione domino debeãtur laudimia? Bart. in l. & ideo. de condi. fur. attingere videtur hanc quęstionem, & ibidẽ refert quosdam tenere quòd pro diuisione debẽtur laudimia, & quòd solui debent per prouocantem, & non per prouocatũ. Attamen ipse ibidem determinat contrarium: quia talis diuisio videtur semper alienatio necessaria. allegant Bar, & Doct. pro hoc, l. fina. C, de litigio.

Accordamenta debẽtur vsufructuario

Res feudalis in commissum cadens proprietario applicatur

qua

Res litigiosa alienari non potest.

quæ vult quòd licet res litigiosa alienari non posit, tamen potest diuidi, quando socij & hæredes inter se diuidunt, est enim talis alienatio necessaria. Facit l. per diuersas. C. manda, vel contra. Et pro hac materia dilucidanda, est concludendum quòd laudimia seu accordamenta ex alienatione necessaria nõ debeantur, ista est theorica Bald. & Pau. de Castro in dict. leg. 3. C. de iur. emphit. quæ profectò est multum notanda ad declarationem nostri textus. Quid diceris de re io dotem data, an & laudimia debeantur? Salicet. in d. l. 3. Cod. de iur. emphiteot. tenet quòd sic. si data fuerit æstimata tali æstimatione, quæ facit emptionem, aliàs non. Sed plus placet opinio Iason. in dict. leg. 3. oppositum tenentis. Ideo ad propositum dico opinionem Iason. esse opinioni Salic. præferendam, hac ratione, siue fundamenta, quia, vt dictum est, ex alienatione necessaria non debentur accordamenta. Igitur sic erit in proposito, cum sit alienatio necessaria. & bene facit pro hac opinione d. l. fin C. de litigiosis, quæ etiam videtur loqui de re in dotem data. Deinceps est succinctè vidẽdum, quid in donatione, quid in legato, vel in hæredis extranei institutione?

An ex donatione, legato, hæredis institutione, &c.

Respondeo breuiter, quòd de consuetudine nostra ex mera donatione non debentur laudimia: vt in §. isto. qui loquitur de donatione remuneratoria, de qua, & de eius singularibus effectibus infrà dicturi sumus. Sed circumscripta consuetudine videtur velle gloss. in dict. leg. 3. C. de iure. emphit. ad textum relata, quòd ex istis domino debeantur laudimia, vbi dicit, quòd laudimium æstimationis habitæ titulo lucratiuo est ipsi domino persoluendum à donatario, legatario, & cæteris titulũ lucratiuum habentibus. Et certè illud videtur probare illa glos. ad textum relata, licet non ita in specie. Bald. autem in c. literas. penult. column. tenuit cum dict. glos. extra, de dila. Breuiter hanc quæstionem attigi suprà tit. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.* artic. fin. vbi allegaui Spec. Pet. Iaco. & Guid. Pa. tenentes, quòd de donatione non debent solui accordamenta, quia nec in his est locus prælationi pro domino. & ita de consuetudine obseruatur. Quid in permutatione, an laudimia debeantur? dic quòd sic, ex consuetudine ista, quando res quæ permutantur, sunt sitæ in diuersis feudis. Sed de iure, vt tenent Docto. non deberentur laudimia, latè per Gui. Pa. q. 02. incipien. de consuetudine, &c. & Pet. Iaco. tit. de acti. in rem, quæ pro re emphi. competit, in fi. Et hoc, nisi interueniret pecunia, & ipsa pecunia esset maior pars rei permutatæ, vel etiã æqualis: quia, tunc iudicaretur venditio secundum Bald. in prælud. feu. column. 4. versicu. pro intellectu; &c.

In reb. permutatis nõ est locus prælationi

Et etiam in rebus permutatis non est locus prælationi pro domino, & per Gui. Pa. q. 02. & hæc tenui suprà in d. artic. fi. *Comment hõmaige se doibt offrir a son seigneur.* Et ibidem vide de bona quæstione, scilicet de duobus dominis, quorum vnus vult laudare, accordamenta recipere: alter dominorum vult vti iure prælationis, & ibidem dicitur quod id facere non possunt in præiudicium acquirentis. bene autem posset vnus retinere rem totam, & soluere laudimia altari domino laudare volenti. Nunc transeo ad verba nostri textus, vbi dicitur quòd ex donatione facta causa remunerationis debentur laudimia, videretur oppositũ dicendum: quia licet Bartol. in l. ex hoc iure. de iusti. & iur. ff. teneat hanc donationem remuneratiuam, seu antidoralem esse modici effectus. attamen habet singulares effectus. Et quia consuetudo nostra nullibi facit mentionem de hac donatione remuneratiua, præterquam in loco isto, ideo est de ipsa parum, sed compendiose, pertractandum. Primus donationis remuneratioæ seu antidoralis effectus est: quòd licet aliàs donatio, quæ quingentos aureos excedit, sine insinuatione non valeat. l. sancimus. in fin. Cod. de dona. Bartol. in l. Modestinus. ff. Bald. in l. illud. C. de sacro. ec. Tamen si sit facta propter seruitia præcedentia, & consequenter ex causa remuneratiua, dummodo seruitia ipsa sint æquiualentia, valet talis donatio absq; insinuatione l. Aquilius regulus, & ibi Bart. & Imol. ff. de do. probatur etiam in l. fi. iuncta gloss. & ibi Angel. C. de iu. do. & Bald. in l. 2. C. ne liceat potio.

Donatio antidoralis, videlicet sine insinuatione.

Secundus effectus, licet donatio propter ingratitudinem posit reuocari l. fina. C. de reuoc. do. & ca. fi. de dona. Tamen donatio remuneratoria facta propter bene materia, prętextu ingratitudinis reuocari non potest. l. si pater. §. fi. iuncta glo. de dona. ff. Bald. in l. si cum mihi. ff. de dol. Mirum est ergo, quòd per ingratitudinẽ non reuocetur. nam aliàs emancipatus, si sit aduersus patrem emancipantem ingratus, potest per patrem rursus in suam potestatem, & in pristinum statum reuocari. no. in l. vnica. C. de ingra. libe. & Spec in titu. de natis ex libero ventre. versi. sed & liberti.

Filius emancipatus ingratus potest in potestatem reuocari.

Plus est, quòd filius legitimatus ob eius ingratitudinem potest per patrem in pristinum statum suę naturalitatis reuocari. istud est verbum Bal. in c. 1. §. naturales filij. Si de feud. cõtrou. fuerit inter do. & agna. vasal. Et tamẽ hæc donatio antidoralis est tantæ virtutis & potentiæ. quòd per ingratitudinem non reuocetur.

Antidoralis donatio inter virũ & vxorem constante matrimonio tenet.

Tertius effectus licet aliàs donatio inter virum & vxorem constante matrimonio sit de iure prohibita: tamen si sit antidoralis, tenet, probatur in l. quod autem. §. si vir & vxor. ff. de do. inter vi. & vxo. Cyn. Bald. Salic. & Iaso. in l. si pater puellæ. C. de inoffi. test. Panor. in Rubric. extra de do. Facit qd' pulchrè dixit Bar. in l. si voluntate. C. de do. promis. quòd si rusticus, vel popularis acciperet nobilem in vxorem, & constante matrimonio faceret instrumentum de receptione dotis: quam tamen in veritate non recepisset, quamuis in effectu sit donatio, tamen valet: quia sit causa remunerationis propter inæqualitatẽ eorum, & dicit

De rustico accipiente nobilẽ vxorem.

Bart. quòd conſuetudo illud ſeruat. Facit e-
tiam quod lepidè dicit Bald. in l. 2. §. fi. ſi cer.
pe. ff. quòd idem eſſet quando vnus ſenex ac-
ciperet vnam iuuenculam in vxorem. Idem
foret cēſendum, ſi deformis acciperet vxorē
formoſam: quia tunc cenſeretur remunera-
tio quædam: & ſic audacter conſulerem, ſi ca
ſus occurreret. Et redeūdo ad iſtum tertium
principalem donationis remuneratorię effe-
ctum: dico inſuper, quòd licet regulariter in
ter patrem & filium in poteſtate conſtitutum
donatio nō teneat, vel valeat: tamen, ſi ſit an-
tidoralis, & propter bene merita filij, dum ta
men de illis meritis appareat, & quòd merita
ipſa ſint alia quàm obſequialia, tunc videtur
ipſa donatio. Quartus principalis effectus, li-
cet princeps in dubio nunquam præſumatur
aliquid concedere motu proprio: ſed ad pa-
tris poſtulationem. c. ſi motu. de præben. lib.
6. & Doct. in l. 1. C. de peti. bo. ſubla cum ſimi
libus. Attamen cū concedit ob remuneratio-
nem meritorum, præſumitur motu proprio
conceſsiſſe. Alex. de Imol. in l. 3. §. ſi procura-
tor. quod quiſq; iur. ff. Quintus effectus licet
vnquam in dubio præſumi nō debeat dona-
tio: ſed in dubio præſumitur potius fatuitas,
vt dicit Bald. in l. generaliter 3. col. C. de non
num. pecu. & no. in l. cum de indebito. ff. de
proba. tamē merita quæ præceſſerūt, faciunt
præſumi & cenſeri actum in dubio eſſe dona-
tionem. l. ſi vero non remonerandi §. idē Pa-
pinia. ff. mandat. Sextus principalis effectus,
quia donatio antidoralis eſt potens ad bene-
faciendum collationem beneficij eccleſiaſtici
eſſe ſimoniacam, vnde ſi donatarius procu-
rat in curia beneficium pro donante, vt ſeli-
beret ab hac donatione antidorali, commit-
titur ſimonia ſecundum Inno. in cap. tua. de
æta. & qoali. Septimus donationis remune-
ratoriæ effectus eſt, quòd facit, quòd promiſ-
ſio ſine cauſa quæ aliàs in effectu non valeret:
quia obſtaret exceptio doli. l. 2. §. circa. iun-
cta gloſſ. de dol. excep. ff. Iſto tamen caſu va-
let talis donatio. no. in l. à Titio. de ver. oblig.
Octauus effectus eſt, quia prælatus poteſt res
eccleſiæ alienare, etiam immobiles gratia re-
munerandi ſeruitium. c. relatum. & c. in offi-
ciis de teſta. Bart. poſt gloſſ. in l. iubemus. C.
de ſacroſan. eccle. & licet ibidem Bart. aliqua
verba effundat, vide tamen Paul. de Caſtr. in
l. iubemus. Nonus effectus eſt, quia prælatus
eccleſiæ poteſt alterare naturam feudi: & re-
mittere ſeruitia recipientis, & ideo feudum
eccleſiæ ſolitum concedi ad tempus tantum,
vel in maſculos tantum, poteſt prælatus alte-
rare concedendo in longius tempus, aut in
perpetuum, vel etiam in fœminas pro remu-
neratione meritorum, ita Cardi. Floren. ca.
ex parte. in 3. column. de feud. extra. Deci-
mus effectus ponitur in text. l. vnius, iuncta
l. 1. ſi quid in fraud. cred. ff. vbi vide quia non
eſt ſic practicabilis, ſicut alij. Vndecimus effe-
ctus, quia licet minor etiam cū decreto rem
immobilem donare non poſsit, l. fina. §. cum
autem. C. ſi maior fact. tamen propter bene-
merita poteſt rem immobilem donare: ita
Ludo. Roma. in l. ſi ante nuptias. ſolu. matri.
ff. & hoc cum decreto iudicis, & quando be-
nemerita ſunt æquiualentia meritis. Duode-
cimus effectus, quòd ſeruitia faciunt præſu-
mi remiſsionem iniuriarum inter inimicos.
l. in ipſius, & ibi pulchrè not. Bal. C. famil er-
ciſc. facit l. fratres, & l. liberi. C. de inoffic. te-
ſta. Decimustertius effectus ponitur per tex.
in l. idemq;. §. fin. cum l. ſequente. ff. mand.
Decimuſquartus effectus eſt, quia acquirere
obligationem antidoralem eſt facere lucrū
propter quod poteſt furtum committi. tex.
eſt notabilis in l. ſi pignore, in princip. ff. de
furtis. Decimuſquintus effectus, quia ſi anti-
dora deducatur in pactum, contrahitur vſu-
ra. puta ſi mutuo tibi centum aureos gratis
cum pacto, quòd alia vice mutues mihi tan-
tundem gratis, eſt tunc vſura, gloſſ. ſingularis
in c. ſi fœnerarius, circa finem. 14. q. 3. do. Ab-
ba. in ca. conſuluit extra, de vſu. Decimuſſex-
tus effectus, quia licet aliàs donatio omnium
bonorum, vel alicuius partis ipſo iure reuo-
cetur per ſuperuenientiam liberorum l. ſi vn
quam. C. de reuocan. do. Bartol in l. Titia. §.
imperator, de lega. 2. ff. Tamen donatio remu
neratoria non reuocatur per liberorum na-
tiuitatem, ita ſingulariter Angel. in d. l. ſi vn-
quam. Motiuum eius eſt, qoia illa l. ponit ca-
ſum exorbitantem à regulis cōmunibus. er-
go debet intelligi in propria donatione. l. 1. in
princip. ff. de dona. non autem in remunera-
toria, quia illa non eſt propriè donatio. Imò
quòd habetur ex tali donatione remunera-
toria, dicitur haberi ex cauſa onerosa. l. ad eū.
ff. de dona. Sequitur Ludo. Romæ. in conſil.
26. quod incipit pro deciſione eorum. 3. col.
Et quòd donatio remuneratoria non ſit pro-
priè donatio, facit quòd no. Bart. in proœm.
digeſtorum in 5. colum. & do. Abb. in Rubri-
ca, extra, de dona. Decimuſſeptimus effectus
eſt, quia licet aliàs donator habeat beneficiū à
lega, ne poſsit exigi vltra quàm facere poteſt,
& deducto ne egeat. l. ſunt qui in id quod fa-
cere poſſunt, de re iudi. ff. Tamen donator
propter benemerita tenetur vltra quàm fa-
cere poſsit, ſecundum Ange. & do. Alexan. in
l. non tamen, de re iudi ff. & do. Alexand. in
d. l. ſunt qui in id quod facere poſſunt, eodem
titul. Decimuſoctauus effectus, quod licet in
donatione, quādo incipit à traditione ſi euin-
catur res donata, non teneatur donator de e-
uictione. l. Ariſto. §. fi. & ibi Bart. ff. de dona.
Tamen in donatione remuneratoria, licet in-
ceperit à traditione, teneatur donator de eui-
ctione, ſecundum quòd not. Barto. in l. Iulia-
nus. §. qui fundum. ff de verb. oblig. & in l. i-
demq;. §. fi. ff. mandati. Decimuſnonus effectus,
quia gratum ſeruitium ſubſequens facit præ
ſumi remiſsionem iniuriæ præcedentis. l. in
ipſius, & ibi pulchrè Bald. C. fami. her. Hinc
eſt quòd ſi inimici faciunt inuicē grata ſerui-
tia, præſumitur actiu eſſe remiſſa, quia nō ſo-
lum

Pater poteſt donare filio propter benemerita.

Donatio antidoralis facit beneficij collationem ſimoniacam.

Seruitia faciūt præſumi remiſsionem iniuria.

Quādo antidora deducatur in pactum, fit vſura.

Quid habetur ex donatione.

Remuneratoria dicitur haberi ex cauſa onerosa.

Donator propter benemerita tenetur vltra quàm facere poſsit.

lum verbis, sed & factis remitti potest, glo. in §. 6. Institu. de iniuriis. Confirmatur optimo simili: quia si filius committat ingratitudinē erga patrem, propter quam possit exhæredari, si postea faciat aliquam notabilem gratitudinem erga patrem, tollitur ingratitudo, nec amplius ex ea potest exhæredari, ita no. Bald. in l. liberi. C. de inoffic. testa. Tamen licet hos singulares habeat donatio antidoralis effectus: illa tamen donatio non est potens ad cōpensandum. Angel. in Authen. de non eligen. secū. nub. in principio. Ista sunt, quæ ex variis Doctorum ortulis recolliguntur, per Iasonem in d. l. ex hoc iure, de iust. & iur. ff. Et de ista donatione remuneratoria, vt dixi suprà eadem glo. consuetudo nostra nihil alibi tangit, pręterquā in tit. proximo, *Dr retraict*z. argumen. 24. vbi dicit hanc donationem esse retractui subiectam. Sed in titu. donationum nihil dicit.

XVI. ARTICLE.

En vendition ou il y a grace don. nee iusques a troys ou quatre ans, ou moins, & icelle grace auant que elle soyt finie, est prorogee par vng contract, ou plusieurs, il n'y a point de ventes, si icelles graces ne excedent neuf ans, mais si la grace est generalle, il y a ventes.

En vendition, &c.

¶ Sic verum est, quòd in venditione rei, vel redditus facta cum pacto recobrij, seu retrouendendi, non debentur accordamenta, sicut nec in pacto legis commissoriæ, vel adiectionis in diem. facit quòd not. Ioan. Fab. in l. fin, C. communia de legatis.

XVII. ARTICLE.

Et si auant la possession prinse ou baillee de la chose vendue ou alienee, le contract estoit resolu du consentement de parties, il n'en sera deu aucunes ventes. Toutesfoys si la requereur estoit conuenu pour exhiber ses contractz, ou payer ses ventes, il sera tenu informer de ladicte resolution prōptement.

¶ Est igitur verum, quòd si ante traditam possessionem contractus resoluatur, quòd tunc laudimia non debeantur. pulchrè tenet Ioan. Fab. in Insti. de contrahen. emp. in prin. & idem Ioan. Fab. in l. 1. C. quando liceat ab emp. discedere, & l. si duobus. C. cōmunia de legat.

Traditio est contractib. potior pars nam traditio est cuiusque contractus, potissima pars. l. traditionibus. C. de pact. l. si ager, de re vend. ff. no. in c. 2. de cōnsue. extra. cum simili. Et vide quæ ad materiam tradit Iason in l. 3. colum. 37. verficul. 19. quæro. C. de iure emphiteo.

XVIII. ARTICLE.

En transaction ou il y a deniers baillez, ou equipollent, y a ventes, pour ce qui est baille.

¶ Sed quid in datione in solutum, an tunc accordamēta debeantur? Breuiter tenete quod sic, nam quicquid dicitur de emptione, habet locum in datione in solutum. Cyn. Bald. & Sal. in l. libera. C. de senten. Et statutum vel consuetudo nō exorbitans à iure communi, disponens de venditione, habet etiam locum in datione in solutum. tenet pulchrè Franciscus de Aretio, consil. 112. columm. 2. versicul. concedo æquiparationem. Et hoc verum, nisi hæc datio in solutum fieret à iudice, quia tunc succedit regula seu theorica Doctorum, quòd in tali alienatione necessaria non debentur laudimia. Et quòd dixi de datione in solutum, idem die in iura retractus. & vide etiam quæ not. Ias. in d. l. fi. C. de iu. emphi. col. 31. verfic. 5. quæro. & per Docto. in l. vol untas. C. de fideicommissis. Imò plus tenet Io. Fab. in §. precium. & §. item precium. Institut. de emp. & vend. quòd si debitor concedat alicui rem, hoc pacto, quòd satisfaciat creditoribus, & debita sint certa & specificata, quòd est venditio, & debentur accordamenta, & vendæ domino. Et quòd laudimia non debeantur ex mera trāsactione, & quòd non sit locus iuri prælationis pro domino tenui. §. fin. suprà. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.* versi. Sed quid si duo emphiteotæ litigant, & hoc per no. l. si pro fundo. C. de transact. Sed videndum est de nobili quæst. Vasallus domini baronis Mazeriarum dedit rem feudalem alicui, iste secundus vasallus alienat membrum, quis debet habere laudimia vel accordamenta, an primus, an secundus? Breuiter Sali. & Ias. in d. l. 3. C. de iur. emphi. & Bald. in l. si pœniten. C. de ad Macedo. tenent, quòd primo domino accordamenta debeantur. sed Ioan. Fab. in §. adeo. Instit. de loca. dicit, quòd de consuetudine regni Franciæ seruatur contrarium, quia dicit ipse, quòd semper proximior dominus recipit & Pet. Iacobi. titul. super condi. ex morib. col. 2. versic. imperator. & sic vidi practicari.

XIX. ARTICLE.

En retour de partaige n'y a aucune ventes, si le retour est faict des choses meubles de la mesme succession.

En retour de partaige.

¶ Si intelligas articulum in hæredibus suis, planus est per ea quæ not. Bartol. in l. & ideo. da condi. fur. Salic. in l. 3. Cod. de iu. emphi. & Ias. col. 37. versic. 6. quæro. Sed si intelligas in extraneis hæredibus institutis: secus crederem de iure, per ea quæ scripsi suprà eo. tit. art. 15. vers. deinceps est succinctè & cōmpendiose videndum, vbi, si placet, videas.

TITVLVS XV.

Vindiciæ iure retractus.

Chapitre XV. de retraictz.

PREMIER ARTICLE.

QVANT aucune choſe immeuble eſt vendue, ou trãſportee par cõtract ſubiect a retraict, & les lignagiers du vendeur habilles a luy ſucceder, en la ligne dont meut la choſe vendue. ont faict bailler adiournement de retraict au dedans de lan & iour de ladicte vendition ou enſaiſinement, leſditz lignagiers peuuent auoir ladicte choſe ainſi vendue. En refondant les deniers, & pur ſort, que lachapteur en auoit payez, aueeques les loyaulx couſtemens. Et ſeront les prochains du lignagier du vendeur, preferez aux moins prochains, entãt que ſi aucun moins prochain auoit faict bailler ladiournement en clam de retraict: & il y euſt eſte congneu en aſſiſe, & en charge de apporter les deniers dudit retraict dedans huyt iours, ainſi quil eſt accouſtume de faire. Celluy qui eſt plus prochain de lignaige dudit vendeur peut venir audit iour de huytaine, entre la bource & les deniers, & en offrant & payant leſditz deniers il aura ledit retraict. Et non pas celluy le plus loingtain du lignaige qui aura eſte congneu audit retraict, en luy payant les deſpens raiſonnables qui auront eſte pour ce faictz.

Quant aucun, &c.

¶ Hic eſt ſingularis titulus & practicabilis, & iſte articulus ſicut eſt principium tituli: ita eſt fundamentum & clauis ipſius. Et equidẽ iſte articulus eſt in omni parte rationabilis, & iure tam diuino, quàm humano approbatus. Quod autem ſit iure diuino fulcitus, patet Ruth. 4. cap. vbi Booz loquens proximo ſuo, introducitur loquens hoc pacto: Partem agri fratris noſtri Elimelech, vendet Noemi, quæ reuerſa eſt de regione Moabitbidæ. quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis ſedentibus, & maiorib. natu de populo meo. Si vis poſſidere iure propinquitatis: eme, & poſſide. ſi autem diſplicet tibi, hoc ipſum indica mihi, vt ſciam quid facere debeam, nul-

Ruth. 4. capite.

lus enim eſt propinquus excepto te, qui prior es: & me, qui ſecundus ſum. at ille reſpondit. Ego emam. Cui dixit Booz. Quando emeris agrum de manu mulieris Ruth quoq; Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit: debes accipere, vt ſuſcites nom/.n propinqui tui in hæreditate ſua. Cui reſpondit, Cedo iuri propinquitatis. Conſtat autem ex his, & ſi ſpecialiter de retractibus non differatur, propinquos in emptione rerum à ſuis proximis venditarum eſſe præferendos. Secundò probatur, & conſuetudo noſtra lucidius Leuitici 25. c. vbi pulchrè per Deum noſtrum refertur. Si attenuatus fuerit frater tuus, & vendiderit poſſeſsiunculam ſuam, & voluerit propinquus eius, poteſt redimere qđ ille vendiderat. Tertiò comprobatur Hieremiæ 32. cap. vbi dicitur, Eme tibi agrum meum, qui eſt in Anathot. tibi enim competit ex propinquitate, vt emas. & ibidẽ exponit diuus Hierony. quòd nõ erat licitum poſſeſsionem tranſire de vna tribu in aliam: nec de vna familia ad aliam. Iure autem humano comprobatur hæc conſuetudo. Primò ſanè iure pontificio: vt habetur per Scriben. in ca. conſtitutus. extra. de in integ. reſti. Iure feudorum ſimiliter comprobari videtur: vt, in ca. 1. §. ſed etiam res. & ibi Bald. per quos fiat iouesti. & per ca. 1. §. Titius filios maſculos non habens. & ibi pulchrè idem Bald. ſi de feud. contro. ſit inter domi. & agna. vaſalli, Voluit etiam Ioan. Fab. in l. cunctos populos. C. de ſumma trinit. & ſi. cat. optime facit l. cum pater. §. libertis. de lega. 2. ff vbi eſt celebris textus. Et quòd proximior debeat habere annum & diem ad retrahendum prædium à parente vænundatum, facit quod pulchrè tenet Bald. in d. §. Titius. ſi de feud. controuer. & Iaſ. in l. 2. column. 8. C. de iur. emphit. Et quòd iſta cõſuetudo ſit de iure valida, tenent omnes Doctor. in l. dudum. C. de contrahen. emp. Et latè Henricus Bohic. & Panorm in d. cap. conſtitutus. de in integr. reſtit. Et de clauſula derogatoria, quam videtur habere illa l. dudum. dic, vt ibi per Barto. & Sali. quia aliud eſt prohibere alienationẽ extra cõſortes vel parentes. Aliud quippe quòd ipſi parentes alienatas res retrahere poſsint. Et ædepol retractus eſt introductus in fauorem generis ad conſeruationem nominis & domus. Quæ abſque diuitiis non conſeruatur, arg not. in l. ab omnibus. de legat. 1 ff. Lugubre porro eſſet & crebris lachrymis deplorandum, videre paternas & auitas domos, ac antiqua maiorum prædia tranſire, & deuenire in externas familias, & Imagines maiorum, ſeu priſcorum, & inſignia ſine remedio in externas deuenire manus. Bene facit l. quæ tutores. de adminiſtra. tutor. vel curator. C. & l. in fundo. de rei vendi. ff. per conſuetudinem datum eſt proximis remedium, vt hic vides.

Liber Leuitici.

Hieremiæ.

Ratio introducendi retractum.

¶ Quæro primo, pro intellectu noſtræ conſuetudinis, de aliquib. quæſtionibus, quo ad intellectum illius textus. Primò ergo quæro,

quia

An retractus tempus prorogari possit.

quia hic habemus ꝙ proximior habet annū & diem ad retrahendum rem per parentem ſuum venditam: An iſtud tempus poſsit de partium conſenſu prorogari, quia acquirens & proximior qui amici ſunt, eſſent contenti prorogare tempus. Breuiter dico, quod dominus Alexander conſuluit quòd nō, vt pulchrè per eundem in conſi.24.lib.4.in fin. inſtar temporis inſtantiæ cauſæ. de quo vltimo puncto pulchrè per gloſ. in l. properandum. C. de iud. & do. Alexan. conſi.82. in 3. volum. quod incipit, viſo proceſſu cauſæ vertentis. Barto. Salic. & Iaſ. in dict. l. properandum. & Panormi. in cap. penul. de iudi. & aliquantulum per Paulum de Caſtr. & Raphaël in l. ſi quis pro eo. de fideiuſſo. ff. ergo annale ſilentium habet vim refutationis. Bald. in §. porrò. qualiter feud. olim pot. l. facta. §. ſi quis bonorum. ff. ad Trebellia.

Annale ſilentium habet vim refutationis.

Quæſtio.

¶Quæro ſecundò, An iſtud tempus anni & diei ſit vtile vel continuū, hoc eſt, currat contra proximiorem de momento ad momentum? pone in terminis ꝓ rudibus. Emi à Sempronio fundum Tuſculanum precio cētum ducatorum in die carniſpriuij, hora ſexta de mane: an iſtud tempus adeò ſtrictè computetur, quòd proximior teneatur retrahere, ſaltem adiornamentum facere infra idem tempus, ſcilicet, in die mercurij cinerū hora ſexta de mane? Reſpond. quòd iſtud tempus non debet ita ſtrictè computari de momento ad momentum, cùm retractus materia ſit de iure diuino, & ſic fauorabilis. ar. l. 2. §. minorem. & quod ibidem vult Barto. ff. de mino. & Alexan. in d. conſi.24.

Quæſtio.
An tempus retractus minori currat.

¶Quæro tertiò, An iſtud tempus currat minori? vera reſolutio eſt, quòd currat ipſi minori ſecundum theoricam Docto. in l. fin. C. in quib. cauſ. in integ. reſtitu. non eſt neceſſa. Sed tamen minor reſtituitur: vt d. c. conſtitutus. extra, de in integ. reſti. & ibi per Abba. in colum. 2. Faciunt tradita per Bart. in l. Aemilius. ff. de mino. vbi communiter habetur de tempore ſtatuario, quod currit minoribus. & Gui. Pap. q.157. incipiēte, Cauetur de conſuetudine, & per eundem. quæſt.31. incipiente, ſecundum ſtatutum Delphinatæ, &c. Sed aduerte, quia Baldus in cap. 1. §. porrò. titul. qualiter olim feu. po. aliena. fuit in mirabili opinione, ſcilicet, ꝙ præſcriptio ſtatuaria nō currat minori. Ideo ipſe Gui. Pa. ibidem has diuerſas opiniones concordando hoc pacto diſtinguit. Quia aut loquimur in pupillo, & tunc non currit in eum præſcriptio ſtatuaria: ſed remanet ipſo iure illæſus. Aut in adulto, & tunc currit. ſed reſtituitur, ſecundum Innocen. & alios in d. c. conſtitutus. Sed pone, quòd pater pupilli qui erat proximior alicuius venditoris, deceſsit anno pendente ſibi in adulto ad retrahendum. Minor pupillus filius eius ſibi ſucceſsit, quid erit nūc de iſto tempore anni & diei qualiter curret contra pupillum: vel magiſtralius eſt quærere, quid iuris ſi ꝑſcriptio ſit inchoata in perſona maiori, an currat cōtra minorem? Dic breuiter, ꝙ ſi præſcriptio ſit inchoata in perſona maioris: tunc currit contra minorem pupillum vel adultum. ſed datur reſtitutio ſi compleatur aduerſus eum. Excepta præſcriptione 30. vel 40. annorum. quæ ordi. ſui contra pupillum dormit, vt dicit glo. in l vna. C. ſi aduerſus vſucap. & hoc dicit ipſe Guid. Pap. fuiſſe per arreſtum curiæ parlamenti Delphinalis determinatum. Sed eſſet probabilius, quod ſi præſcriptio eſt inchoata cum maiore, & finita cum minore, maiore tamen pupillo, non eſt locus reſtitutioni. Sed ſi ſit finita cum minore pupillo, vel ſit cœpta cum minore, & finita cum maiore pupillo, tunc habet locum reſtitutio, ita videtur ſentire Bart. in d. l. fin. C. in quibus cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſa.

Statutaria præſcriptio currit adulto.

¶Quæro quartò, An tēpus anni incipiat currere à die celebrati contractus: an à tempore perfectæ venditionis? Pone rem venditam cum pacto legis commiſſoriæ, vel adiectionis in diem, vel cum pacto de retrouendendo. an tunc currat annus & dies à tempore celebrati contractus, an ſuſpendatur per pactum adiectum, ſeu ante exitum pacti adiecti? Et videtur quòd ſuſpendi debeat, & ſic, quòd tempus iſtud currat ſolum à tempore euentus conditionis, & pacti adiecti: quia vbi pactum ſeu conditio reſolutiua fuit oppoſita, videtur fuiſſe non cōtractum, ac nullum ius fuiſſe incommutabile emptori quæſitum. Iaſ. in l. 3. q. 20. C. de iu. emphy. & do. Fran. de Aretio, in conſi. 11. col. 1. facit quod not. Bart. in l. Titio. in annos. ad leg. Falci. & Bald. in l. In annalibus. C. de legat. Et iſtam partem tenet Geraldus Bagoilly in ſuis quæſt. in materia iſta retractus. hinc eſt, quòd in iſtis pactis reſolutiuis res redit ad venditorem abſque alia retraditione. gloſſ. ſingularis in l. 1. ff. de don. & ibi Bartol. & Scriben. Et pro hac parte facit l. quandiu. C. qui admit. ad bon. poſſ. Confirmatur, quia ad hoc, vt iſtud tempus currat, oportet quod ſcientia ipſius proximi ſit certa & firma. accedant tradi. in l. contra maiores. C. de inoffi. teſta. Bal. in d. §. porrò. qualiter olim feudum aliena. poterat Breuiter, ego aliàs pro hac parte conſului apud albam terram in oppidulo loci. & iſta pars videtur eſſe verior apud me. Tamen Gui. Pa. in d. q. 157. tenet contrarium. per text. in quo ſe fundat in l. 2. §. biduum. quando appel. ſit ff. vbi dicitur, quòd ſi ſententia diffinitiua proferatur ſub conditione, tamē eſt ſtatim infra legale tempus appellandū: nec expectandus conditionis euentus, aliàs ſententia tranſiret in rem iudicatam. Et tandem cōcludit, quòd tempus currat, niſi proximior infra tempus faciat diligentiam ſuam, veluti proteſtando de iure conſuetudinis. l. ſi fundum. C. Et verè vidi hactenus hanc partem fuiſſe practicatam. Sed in pacto de retrouēdendo eſt locus iuri retractus, ex conſuetudine noſtra, ſicut infrà videbis, in arti. ſequen.

¶Quæro quintò, An in rebus in perpetuum nõ datis habeat locum retractus, vt in re data ad vitam alicuius? Breuiter, dic. do. Geral. tenet quòd non, per rationes per ipsum allega. quas vide. Et etiam non debentur accordamenta de rebus non perpetuò venditis: vt dixi in articu 16. suprà, titu. *de rachaptz.*

An in conquæstu sit retractus locus.

¶Quæro sextò, quid in conquæstu, an tunc sit locus iuri retractus? Breuiter circumscripta consuetudine: credo quòd non. pro hoc Authenti. presbyteros. C. de episc. & cler. ibidem sanè tam permittitur conquæstuum dispositio, quàm illorum bonorum quæ ex successione obuenerunt. arg. l. lex quæ tutores. C. de administra. tuto. vel curato. & etiam in istis videtur quodammodo cessare ratio introducendę consuetudinis in iure retractus. Sed de consuetudine vidi semper hac in Turonensi patria teneri contrarium: etiam si bene sustentur authoritate suprà relata. Quæ ponuntur in Leuitic. 25. non videntur loqui de possessiunculis paternis solum, sed de fraternis, nec distinguitur inter patrimonia & conquæstus.

¶Quęro septimò, An istud tempus retrahendi currat agere non valentibus, siue ex forma iuris communis, siue ex forma statuti? Exemplum pro rudibus. Scitis, & etiam id est, in iure exploratum, quòd filius in potestate absque patris authoritate agere non potest: vt iuribus vulgaribus, an illud tempus ei currat cum agere nequit, obstante vinculo patris? Dubium facit, quia & aliàs vulgò dicitur, quòd non valanti agere non currit præscriptio, secundum quod not. in l. sicut. in gloss. super verbo seruanda. C. de præscrip. 30. vel 40. anno. Tamen Ioan. Fab. in l. 1. C. de bo. mater. tenet præscriptionem currere. Similiter dicit in vxore agere nequeunte ex forma statuti, quia ex stylo nostro mulier absq; marito suo non agit: vt scripsi latè in glossellis, quas edidi super stylo nostro.

An tempus currat agere non valentibus.

¶Quæro octauò, An etiã istud tempus ignorãti currat? trita hęc quæst. est. ideo resolutoriè dic, quòd sic. vt pulchrè per dictum dom. Geraldum, vbi videas, quia mihi sufficit resolutionem suam dare Sed Baldus dicit in §. porrò. qualiter olim feud. pôt. alie. quòd annale tempus, ex quo inducitur tacita renunciatio, non currit ignoranti.

An ignorãtibus currat tempus retractus.

¶Quæro nonò, An adoptiuus filius & naturalis solum vtatur iure retract. videtur quòd non, cùm præsertim bastardi non sint de domo, vel familia parentum, ideo illorum arma vel insignia portare non possunt: vt dixi suprà, titu. *de droictz de chastellain*, ar. 1. & Bal. in l. cum legitimæ nuptiæ de stat. hom. ff. Panormita. in c. per venerabilem. qui fil. sint legiti. Istis non obstantibus tenet do. Gerald, contrarium: dubito tamen, an sua singularis decisio procedat in feudo per patrem naturalem vendito. Et me cogit dubitare textus singularis in capi. 1. si de feud. controuer. sit inter do. & agna. vasalli. in §. adoptiuus. & §. naturales. vbi dicitur, quod adoptiuus non succedit in feudo. Et pulchrè dicitur in dict. §. naturales. quòd filij naturales, etiam legitimati, in feudo, nec soli, nec cum aliis succedunt.

Filij naturales legitimati in feudo non succedunt.

¶Quęro decimò, quia dicitur in textu. quòd proximior admittitur ad retractum, quid si vnus tempore venditionis erat proximior, postea nascitur alius qui est magis proximior ante retractum factum, & ambo concurrunt: quis tunc sit præferẽdus? videtur quòd primus. quia verum est dicere quòd ille erat proximior venditionis tempore. Contrarium determinat dictus dominus Gerald. in d. loco.

¶Quæro vndecimò, Pone, quod proximior petit retractum sibi adiudicari. Sed venditor dicit se deceptum, ac circumuentum in venditione facta, & hoc vltra dimidiam iusti precij. petit quoque sibi subueniri beneficio legis secundæ. C. de rescin. vendi. & petit contractum rescindi. Quæritur vtrum possit? breuiter dom. Ioan. Fab. in d. l. 2. tenet quòd sic, quia iniquum esset secundum eum, quòd venditor suo iusto precio defraudaretur. Vnum tamen considera, quòd vbi ageretur de genealogia probanda, quod etiam consanguinei admitterentur in testes, imo aliis præferentur, Doct. in c. quotiens. de testibus, in antiquis. transeo ad declarationem textus.

De genealogia mobens per cõsanguineos probanda.

Quant aucune chose.

¶Signãter dicitur *Immeuble*. Quia pro ramobili non est retractui locus, & de mobili consuetudo non curauit, quia mobilium vilis & abiecta est possessio.

Mobiliũ vilis & abiecta est possessio.

Vendue ou transportee, &c,

¶Vt puta per dationem in solutum. nam illa est emptioni similis, & obtinet illius vicem. l. si prædium. C. de euicti.

Et les lignagiers du vendeur.

¶Signanter dicitur *Habiles a luy succeder*. Exinde excluduntur naturales filij esse legitimati. nam per legitimationem attribuitur legitimato verus status legitimorum, vt per Bald in l. cum notissimi. C. de fideicommiss. 1. & scripsi titul. *De succession de bastard.* in fin. gloss. Præuiso tamen quòd ipsa legitimatio fuerit facta ante venditionem patris, quia legitimatio non flectit retro oculos. Doct. in l. Gallus. §. 3. de liber & posthu.

En la ligne dont meult, &c.

¶Notanter dicitur *En la ligne*. Quia si aliquis parens esset venditoris, non tamen ex linea, ex qua res venditæ processere, tunc non admitteretur ad retractum. quia, vt suprà dictum est, ratio introducendæ consuetudinis nostræ est. ne res exeant de genere suo, & vt conseruetur familia & domus: attamen ratione connexitatis impleatur priuilegium, vt dicam pulchrè infrà arti. 19. & ibidem declaro hunc passum.

Meult la chose vendue.

¶Supple tu, idem si alio modo esset translata

per

per contractum retractui suppositum, pute per dationē in solutum, vel per rentam cum certis nummis exbursatis: vt infrà, art. 11. vel per similem contractum.

Au dedans de l'an & iour, &c.

¶ Adeo quòd si duobus annis elapsis fluxisset tu emptor non intrares in possessionem rerum emptarum, tunc adhuc admitteretur proximus ad retrahendum.

Pur sort, &c.

¶ Hinc excluditur id quod fuit datum vxori vendētis, vt ipsa alliceret, ac incitaret virum suum ad vendendum.

Loyaulx coustumes.

¶ Per ista verba excluduntur impensæ delicatæ, quas emptor fecit cum tribus equis, qui tamen solebat ire solum cum duobus equis & seruitoribus. Vel rusticus, qui solum solebat comedere grossos cibos, voluit epulari splendidè: vel, cùm potuisset emptor ire in vna die ad dominum feudi pro solutione ventarum fienda, ipse tamen exposuit duos dies, quia dicebat emptor delicatus, quòd æquitare non poterat vrgente sole, sed solum manc, orto iam paululum sole, & parumper etiam sole inclinante. ius enim non fauet delicatorum votis. l. vt pomum, ff. de serui. & in c. cum dilecti. extra, de dol. & contu.

II. ARTICLE.

1 Et ou il y a grace par le contract de vendition, l'an & iour dudit retraict ne courra contre le lignagier, sinon apres l'an & iour de la grace.

An contractus sub gratia redemptiua celebrati sint permissi.

¶ Hic soluitur quæstio, de qua mentionem feci suprà ar. præced. quæst. 4. & hoc quo ad contractum sub gratia redemptiue celebratum, quia de pacto legis commissoriæ, vel adiectionis in diem, hic non tangitur. Ergo videndum de hac gratie redemptiua, & an sit licita in contractibus? Dic breuiter, quòd cōtractus sub gratià redemptiua compositus vtroque iure, tam ciuili quàm canonico est permissus. l. 2. cum ibi not. C. de pac. inter empt. & vend. compo. cap. ad nostram. extra, de emp. & vend. & glo & Doct. in cep. conquestus. extra, de vsur. & ibi pulchrè inter omnes per Henricū Bobic. Est hoc verum, dummodo cum bone fide, & absque fraude ematur, hoc est, quòd in veritate emptor emere intendat: & solum pactum de retrouendendo faciat ex complacentia venditoris, vt pulchrè per Innocen. Ioen. And. & Panormi. in d. cap. ad nostram. de emp. & vend. extr. Si verò emeret in fraudem, quia intendit mutuare, non emere, & sic crederet venditorem non recepturum, sic asset vsura palliata secundum Docto. in d. c. ad nostram. Aduerte eutem tales contractus sub gratia redemptiua celebratos ex tribus præsumendos vsurarios secundum DD. in d. c. ad nostrā. Primò, quando precium est modicum respectu rei. facit l. quemule. §. cum essem. ad Velleie. ff. debet enim esse quædam edæquatio dati & accepti, & quod res ematur iusto precio secundum consuetudinem loci regionis, & temporis, ar. no. per Doct. in l. 2. C. de rescindsn. Secundò præsumitur in fraudē, quando fit pactum de restituendo aliquid plus, quàm fuerit datum per emptorem. no. in c. illo vos. de pig. & aliquid per dominum Ant. in c. in dice cesi. de vsur. Tertiò, præsumitur cōtra talem contractum, quando emptor consueuit exercere vsuras. not. in l. quod si nolit. § qui assidua. de ædil. edic. facit l. in ciuilem. C. de ser. fug. Et tenc etiam menti, quod emens cum pacto de retrouendendo apponens clausulam, quod emptor non possit redimere ante quinquenniū vel decennium fortè, quod talis contractus præsumitur vsurarius, & sanè est vsurarius. pulchrè per Hosti. in d. c. ad nostrā. Et de isto rachecto & gratia redemptiua ponit etiam Gui. Pa. q. 516. incipiente, an per confessionem rachati, & in effectu adhæret supradictis Doctoribus scribentibus in d. c. ad nostram. & in d. c. conquestus. Et quærit ipse etiam quæst. 271. incipiente. Si debitor promisit, & c. de q. singulari, quæ talis est. Vendidi certum censum super domo mea soluendum anuo quolibet in festo omnium sanctorū, eum gratia redemptiua, quod possim reemere infra decem ennos, quandocunque dictū censum, infre tamen tempus à nobis contrahentibus limitatum. Contingit quòd volo reemere dictum censum per duos vel tres menses ante terminum omnium sanctorum, en tenear soluere censum illius proximi termini futuri? Et dicit ibidem quòd sic, per l. qui Romæ. in prin. de verbo. oblig. ff. & per gloss. in l. qui pecu. ma. fi cer. pat. ff. & hoc dixit ipse verum de iure. Sed de consuetudine dicit, quòd vidit semper seruari contrarium. Breuiter ego eliàs fui interrogatus, & respondi venditorem meo iudicio posse reemere etiā ante duos, vel tres dies termini, vt sic non teneatur ed rendam termini venturi. Mouebar propter illam dictionem positam in contractu dictæ gretiæ redemptiuæ, quæ est quandocunque, &c. Et sic vt illa dictio aliquid operetur: quia nulla dictio debet vacare in rescripto vel contractu, dicebam vēditorem posse etiam ante terminum reemere, & se à contractu, & arreragio census liberare, quicquid ibidem dicat ipse Gui. Et non video quod l. illa, qui Romæ, in qua ipse se fundat, faciat decisionem quæstionis ex pacto, quo eam suprà retuli: quia sunt propria verba eius in d. q. 271. & licet l. illa, qui Romæ. optimè probet, quòd vbi tempus est edictum gratia vtriusque contrehentis, quòd non possit solui ante tempus: temē in quæst. est dictio: quandocunque, igitur viso de contractu sub rachato celebrato, dico pro consuetudine nostra sustinenda, quòd ipsa consuetudo habuit bonum rationis motiuum: quia in istis contractibus resolutoriis nullum ius est incommutabiliter

Quæstio.

De pacto recobrij.

tabiliter apud emptorem, vt suprà dixi in ar tic. præce. per Doct. ibidem in quar. q. allegatos Non est ergo mirandum, si tempus proximo non currat, nisi à die finitæ gratiæ. Adhuc aduerte in eo q dixi contractum emptionis sub gratia redemptiua celebratum fore licitum & validum, his præsertim tribus concurrentibus, de quibus suprà mentionē fecimus. Tamen dico, q mutuās super pignore aliquo cū tali pacto, q donec debitor sibi restituerit summā, ipse creditor habeat fructus pignoris, quòd contractus vsurarius est. c. illo nos. de pig. ext. Sed cùm vidissem pauperē & calamitosum, qui reuera contraxerat vsurariè, seu vsurario modo, meditabar an aliquo pacto esset excusabilis, dubitabā propter l. palàm. de ritu nuptiarum. ff. vbi habetur, quòd obtētu paupertatis mulier peccare non debebat. mouebar insuper per c. saeris. de his quæ vi met. ve. causa fiant. in antiq. vbi etiam mortale peccatum pro morte non est consummandū. Sed adinueni Innoc. in c. dilectus. extra. de Simo. & Panor. in c. super eo. de vsur. dicentes in effectu, q si pauper in extrema necessitate positus, seu constitutus, vt qa fortè fame moriturus sit: tunc licet ei inuitare etiam diuitem (si tamen gratis noluit sibi subuenire) ad mutuandū sibi sub vsura & hoc, vt maius malum euitetur. Aut non est ille pauper in extrema necessitate constitutus, & tunc non licet inuitare diuitem. Si tamen diues sine instigatione esset paratus sibi dare ad vsuram, & pauper ille, nisi habeat pecuniam notabilem, pateretur iacturam, vel notabiliter damnificaretur, tunc liceret sibi accipere sub vsuris, quod est singulariter notandum. Attingere autem materiam vsurarum non est intentionis meæ. Sed duntaxat pro eo quod quotidie indigemus, esset videndum, an sit licitum emere rentas & redditus perpetuos: puta pro mille ducatis emere quinquaginta ducatos annui redditus, ac perpetui. Hanc quæst. fuisse à domino Guillelmo Bout in quæst. publica, acutè disputatam, nemo vestrûm ignorat. & Bald. in c. 1. in vlt. col. Si de feu. vas. ab aliq. inter. dicit illum textum facere quod licitum sit tales redditus emere, tamen dicit quosdam tenere, q est vsura, ppter lucrū certum & infallibile. Vnde optimè consuluit, vt illa pecunia ordinetur ad emptionē prędij, deinde detur in redditū. Sed in l. vnica. 3. q. C. de his quę pœ. no. plenius prosecutus est, dicēs, q̄d talis contractus est licitus, attēto quod de consuetudine frequentatur etiam per bonos mercatores, & graues viros, per gloss. in l. 3. §. 1. de eo quod cer. loc. Iaso. in l. cunctos populos. in lectura Paduana. in pen. col. hanc q. attingens, nihil apertè firmare videtur, inclinat tamen in hanc vltimam sententiam. & de hac ponunt Doc. in c. in ciuitate. extra, de vsur. Quicquid sit. non puto exclusum crimen per temporis vsum. vt pulchrè inqnit glo. in c. quanto de benignitate. extra, de consue. & tanto grauiora sunt peccata, quāto diutius infelicem animam detinent alligatam. c. fin. de consuetu. Imò consuetudo non excusat à pœna gehennali. vt est pulchra glo. in c. denique. 4. distin. Ideo nō est tutum iudicio meo Baldi fundamentum, qui se super consuetudine & frequentia videtur fundare. Nā quomodo consuetudo seu frequentia istud licitè posset introducere? Hinc est quod aliqui, & non immeritò dubitāt, nunquid Papa possit dispensare super vsuris exercendis? de qua q. vide per Ias. in d. l. cunctos populos. in secunda repeti. Papiæ composita. versi. sed quæro. col. 8. ideo in proposito, si consuetudo vel frequentia talis contractus, tanquam validos introduceret, tunc plus quàm Papa faceret. quod esset ridiculum. Ideo credo non excusari tales celebrantes istos contractus: si præsertim habeant mercandi modum, vel astutiam negociandi, aut patrocinandi. Et credo quòd ista sit pura veritas. Sed an sint aliqui casus, in quibus possit peti vsura, vt lucrum? Nam bene scitis, quod vsuræ damni resarcitiuæ sunt à iure permissæ, vt firmant glossa & Doctores in l. cunctos populos. Sed vsuræ merè lucratiuæ sunt omni iure prohibitę, ideo videndum est, an sint aliqui casus, quibus licitè peti possunt. breuiter, inueni quatuor casus singulares. Primus, si creditor erat mercator consuetus lucrari ex pecunia posita in mercibus, tunc licet petere lucrum secundum verisimilem & communem cursum mercatorum. Nam istud lucrum tanquam interesse, etiam iure canonico peti potest, ita pulchrè Paulus de Castro, in dict. l. cunctos populos. C. de summa Trinitate & fide catho. & Panormi. in ca. conquestus. & cap. nauiganti, extra, de vsur. & Petr. de Anchara. in cap. peccati. in 7. quæst. Limita tamen secundum dominum Iason. vbi mercator idem q creditor solitus taliter lucrari, habuit præ manibus mercantiam, in quam posuisset pecuniam, si fuisset restituta: ita etiam Paulus de Castro in l. 3. §. fina ff. de eo quod cert. loc. ff. bonus textus secundum eundem Iason. in l. quemad modum. §. item Labeo. ad legem Aqui. ff. Secundus casus est in marito, qui licitè petit vsuras dotis nō solutæ, in termino, quo petit tanquam damnū, eò quòd ipse sustinet onera matrimonij. c. salubriter. extra, de vsur. vbi Doct. Tertius est in vēditore, qui rē tradidit, ex qua emptor percepit fructus. nam si preeium non soluatur in tempora: licitè petit vsuras propter fructus. l. curabit. de acti. em pt. C. l. Iulianus. §. si fructibus. eo. titu. ff. Quartus est, quòd si teneris mihi soluare pecuniam ad certum diem, & tu nō soluis Ideo capio ab alio tantundem pecuniæ sub vsur. porrò vsuras licitè à te peto, ita pulchrè Innocen. in ca. primo, de vsur. Alios autem casus vide per canoni. in d. l. conqnestus. cap. salubriter. & cap. nauiganti. extra, de vsur. Sed quid dicemus de pœnis, quæ quotidie ponuntur in contractibus, & petuntur in iudi-

Bona & practicabilis materia de vsuris.

Obtentu paupertatis mulier peccare nō debet.

An sit licitum emere redditus perpetuos.

Nota cons. Bal. Vtilla pecunia ordinetur ad emptionē feudi.

Consuetudo à pœna gehennali non excusat.

Casus in quibus peti potest lucrum sine vsura, & isti singulares sunt.

Nota perpetuo.

Nota summo opere.

Nota diligenter.

Nota indubitater.

iudiciis? Dic resolutoriè, quòd vbi pœna est apposita facto: & tunc peti potest, etiam si excedat, verum interesse. idem dicendum est, vbi apponeretur super facto & datione quantitatis simul. Sed hoc casu pœna excedens ipsum interesse, peti non posset, nisi respectu facti. Siquidem vbi pœna apponeretur super quantitate præstanda, tunc peti licitè non potest, quia tunc præsumitur pœna in fraudem vsurarum apposita. Et loquor de pœna conuentionali, vt nõ erretis. Faciunt tradita per Docto. in l. eum allegas. C. de vsur. & in l. Iulianus. §. idem Papinianus. ff. de acti. emp. & Bart. in l. rogasti. si cert. peta. ff. & per canonistas in cap. dilecti. de arbit. præsertim per Panormit.

Pulchra et subtilis materia de pœnis in contractib. appositis an vsuram sapiant.

Quid quando pœna adiicitur facto.

Quando autem pœna additur facto, vt supradicti pone exemplum, vt si promitto tibi facere domum, & casu quo non fecero, promitto dare quinquaginta, tunc non præsumitur in fraudem, quia est super facto. Pone aliud exemplum super quantitate, vt, si promitto tibi centum in tali termino, & si non soluero, soluam pœnam: tunc non præsumitur in fraudem. Aliud exemplum, quando promittitur pœna super facto & quantitate simul pro mitto tibi Titio centum in tali termino, & promitto venire ad curiam, & accipere præceptum de soluendo, aut de dando pignora, & si non fecero, promitto soluere pœnã, sic non præsumitur in fraudem ratione facti adiecti. Aduerte tamẽ ad id, quòd dixi pœnam peti posse quando additur facto, etiam si verum interesse excedat, id verum est secundum theologos Doctores à laicis. Grandis verò & necessaria quæstio esset supradictis meritò annectanda, an ille qui ex impotentia non implet contenta in obligatione pœnam euadat? Dicatis breuiter ex mente Panormi. in cap. cum super causa. extra, de testi. cog. quòd si loquamur de pœna iuris aut statutorum, sic talem pœnam euadit. Si verò de aliis pœnis, tunc peti non possunt in certo dictamine conscientiæ & rationis, nisi quantum solum interesse importat. facit cap. significante. de pigno. & c. ex literis. de in integ. rest. extra. Item nota vnum quod ibi pœna est adiecta obligationi indiuiduæ, tunc licet debitor partem impleuerit, tamen totam pœnam incurrit secundum Panor. in d. c. suam, de pœ. etiam de iu. canonico. Si verò obligatio sit diuidua, tunc soluet partem pœnæ duntaxat. Diuidua verò obligatio, vt clarè intelligas, est illa, quando solutio partis per se valet. quoad illam partem tantum, quantum ad se totum. Indiuidua verò dicitur, quando non valet illa pars per se. Exemplum primi dicti: vt, si promisisti scribere codicem & digestum, codice scripto soluet pœnam pro parte pro digesto non scripto, cum obligatio sit diuidua. si autem promisit quis scribere Bibliam, fortè & scripsit tres quaternos, tenebitur ad totam pœnam: quia obligatio est indiuidua, quia de sola Biblia scribenda. & de his pleuè per legistas in l. stipulationes non diuiduntur. de verbo. oblig. ff. vbi videas.

An is qui ex vero impotentia nõ implet promissa, vnde euadat in pœnam.

Habui processum coram me inter quendam ruricolam, & nobilem virum Nicolaum de Momont. petit ruricola, vt dictus de Momont virtute gratiæ redemptiuæ sibi à domino Ioan. Bouuelli presbytero concessę nobilis ipse recipiat certas pecunias pro gratia redemptiua cuiusdã sextarij frumenti, quod olim vendiderat dicto domino Ioan. Bouuelli. & quoniam dominus Ioã. Bouuel. de post vendiderat dicto de Momont. dicit dictus de Momont, quòd ipse nõ tenetur stare pacto ipsius Bouuelli, arg. l. emptorem. C. de loc. & conduc. & quia singulares successores personali obligatione non astringuntur. l. 1. §. si hæres ad Trebel. & l. quotiens. de hæred. institu. no. in l. venditor fundi Geroniani. communia prædiorum tam vrba. quàm rusticorum. ff. & l. fin. §. Lucius. de contrah. emptio. ff ideo dicebat quòd contra dictum Bouuelli promissorem & obligatum suum se dirigere debebat non contra eum, tanquam cõtra extraneum emptorem, ad quem nihil attinebat de obligatiõe personali ipsius Bouuelli, per ea quæ no. per Docto. maximè per Salic. in l. ea lege. C de cond. ob caus. dat. vbi tenet Salic. q conditio, de qua in l. illa nõ cõtra extraneum emptorem, sed contra promissorem est intendenda. pro hoc adducebam l. prior emptor. quæ est lex si. ff. de in di em adiecti. & l. emptorem. de loc. & conduc. Item me non parum mouebat, quòd per propositum actoris hoc pactum recobrij, vel gratiæ redemptiuæ, non fuerat in primo contractu ipsius acquisitionis sextarij frumenti appositum, sed multo post: vt constabat per literalem actoris productionem. Ideo succedit theorica doctorum dicentium, q quando pactum legis commissoriæ, vel adiectionis in diem, opponitur ab initio & tẽpore celebrati contractus, quod tunc contractus resoluitur ipso iure, & ipso iure transfertur dominiũ: secus si ex interuallo, vt per Bald. in l. ab emptione. in vlti. colum. ff. de pact. & ita in his verbis tenet Iason in l. 3. colum. penulti. versicu. 11. Quæro iuxta duas proximas quęstiones, &c. igitur. Item faciunt quæ ponuntur per glo. consuet Bitu. de consue. retract. ar. 5. in si. glo. Præterea ista facultas gratiæ redemptiuæ cẽsetur esse personalis, per no. per Bar. in l. pater. de serui. legata. ff. in ver. Quæro vtrùm concessio in dubio, vbi ipse tenet quod concessio priuati procedens ex mera facultate facti, est personalis. l. apud Iulianum. §. si quis alicui. de leg. 1. ff. quam ipse ibidem allegat. ergo sic dicendum in proposito. restat respondere ad id quod ex parte actoris me moueat. nam dicunt Doc. quòd in istis pactis resolutiuis in conditionis euentum res reuertitur ad pristinum venditorem ipso iure, & fingitur nõ fuisse contractum, hinc est quòd emptor non dicitur habuisse dominium incommutabile, vt per Doct. scilicet per Bal. & Iaso. in l. ab emptione. ff. de pac. quia respon-

Theorica doctorum.

De dominio commutabili.

dsoi

deo: speciale esse in istis duobus pactis resolutiuis, scilicet in diem addictionis. & l. commissoriæ. & hoc propter frequentiam illorũ: & eo, quia in istis duobus verba communiter concernunt directò actus resolutionem, vt fit res inempta, vel infecta, & sic de similibus, & non sic pacto de retrouendendo, quia communiter concipitur per verba obliqua, & sic non operatur ipso iure resolutionem contractus. Et secundo respondeo, ꝙ viso ꝙ istud pactum de retrouendendo fuit multo post contractum venditionis appositum, vt suprà dictum est, quòd non potest operari resolutionem ipso iure, vt per Angel. Folgos. & Paul. de Cast. post glo. in d. l. ab emptione. ff. de pact. & Bart. & alij post glo. in l. 1. de dona. ff. & Bald. in l. traditionibus. C. de pact. hinc dicit domi. Iaso. in d. l. ab emptione his verbis, quòd propter hoc confunditur noua decisio Paul. de Cast. in l. si cum venderet. de pigno. actio. ff. per illum textum, in verbo, vendicare. quem ad hoc reputat singularem, & per eum refert se cõsuluisse, quòd si emptor fecit pactum de retrouendẽdo, prout facere solent vsurarij, quòd venditor oblato precio potest illam rem vendicare à quocunqꝫ possessore. quia per tale pactum intelligitur ipso iure translatum dominium in eum, vt ibi est textus, in verbo, vendicare. etiam si primus emptor vendidisset, alij antequam sibi fieret oblatio precij, quia intelligitur vendidisse cum sua causa. l. lex vectigali fundo dicta. ff. de pigno. Sed malè dicit Paul. cum verba pacti sunt obliqua, scilicet de retrouendendo. Item speciale est in pacto legis commissoriæ, & in pacto adiectionis in diem, quòd dominium retro transferatur ipso iure, vt tenet glo. ordinaria in l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. compo. & Barto. & Angel. in d. l. 1. de do. ff ergo secus in ipso pacto de retrouẽdendo. Nec obstat d. l. si cùm venderet, quia ibi creditor non vendidit rem ex pacto taliter, quòd transferret dominium in emptorẽ, sed solum vendidit illud ius quod habebat in pignore, vt patet ex textu, in verbo rem suam liceret recipere. meritò ei competit vendicatio, non quidem virtute istius pacti, sed quia creditor vendendo transtulit solum ius pignoris, vt ibi declarat Raphael Fulgo. Et ita contra illam decisionem Pau de Castro consoluit de ciuitate Sen. domi. Alexan. in consilio, quod incip. Videtur fortasse prima consideratione dicendo hæc ipse domi. Ias. in d. l. ab emptione. Sed insurgit alia difficultas: nam dictus Bouuelli per contractum promiserat, & fecerat pactum de retrouendendo, & obligauerat ad obseruantiam pacti omnia bona sua præsentia & futura, & sic videbatur quòd actor esset admittendus per tradita per Barto. in l. filiusfamilias. §. diui, aliàs est solum in princ. legis filius. de leg. 1. ff. vbi concludit, quòd in contractibus, vbi quis reseruauit sibi ius in re, quod tunc impeditur dominij translatio, iuncto quod interest ipsius paciscentis, scilicet ipsius actoris, sed Ias. in l. nemo pacis, post Bartol. ff. de pactis. intelligit verum quando est reseruatum ius reale in re, imo plus dicit Barto. de Salic. in d. l. ea lege. C. de cond. ob caus. da. quod illud dictum Bartol. non est tutum, & hypotheca ipsa non est translationis dominij impeditiua. Et quòd si venditor reseruauerit sibi ius in re, impediatur dominij translatio. Tenet Guid. Pap. quæst. 569. incipien. per pactum, potest prohiberi. ergo videtur quòd impedita fuerit dominij translatio per hãc obligationem bonorum. Sed punctus nostræ quęst. est, dato quòd per talem rerum obligationem se obligauerit dictus Bouuelli ad obseruantiã pacti, & ꝙ impedita fuerit dominij translatio, vt voluit Barto. in d. l. si creat istum secundum emptorem. Et videtur quòd non. Nam aut agit personali obligatiõe, & res est clara. quia non est iste reus, & emptor secundos ipsi acto ri obligatus: aut actione in rem, vt quia velit vendicare oblato precio, & tunc non potest cùm nõ sit dominus de iure ciuili vel gentiũ: & sic dicas quòd impedita fuit dominij trãslatio secundum Bartol. & quòd secundum emptor nunc reus non potest dicere, quòd apud eum sit actio directa, quæ est loco dominij in istis redditibus: tamen adhuc esset dicendum, quòd illa esset penes dictum Bouuellum, & tamẽ contra eum non agit. igitur. ista sunt pulchra & quotidiana, & de hac dubitabili quæstione, vide Sali. in l. creditores. in 2. colum. C. de pignoribus.

Vbi quis reseruauit sibi ius in re tunc impeditur dominij translatio.

An hypotheca sit translationi dominij impedimento.

III. ARTICLE.

Et si le contract de vendition est par escript, la grace sera par escript, aultrement elle ne pourra preiudicier au lignagier, ne au seigneur de fief. Toutesfoys si ledit contract de vendition, ou alienation estoit sans escripture: La grace donnee en faisant ledit contract se pourra prouuer par tesmoings, tout ainsi que la vendition. Et si auant la tradition ou possession reelle de ladicte chose acquise, le contract estoit resolu du consentement des parties, il ny aura point de retraict.

Il ny aura point de retraict, &c.

¶ Est optima ratio, quoniam, cum venditio est sine traditione: illa dicitur esse seminata, id est, nondum totaliter nata, vt l. traditionibus. C. de pact. l. si ager. de rei vendi. ff. eod. titu. c. 2. de consuetudi. extr. cum similibus, quia, vt dicunt iura, traditionibus dominia rerum, non nudis pactis nobis à transferuntur, vt d. l. traditionibus. & venditio non dicitur esse perfecta ante traditionem. §. venditæ. de rer. diui. Instit. & c. cum Io. Heramita. prope princip. de fid. instru. ext. hinc dicitur, quòd

quòd quando non interuenit traditio in contractu venditionis, tunc nudo consensu ab ea receditur, & pro non facta habetur. l. ab emptione, in princi. ff. de pact. & l. prima. de perien. & commo. rei vendi. pulchrè Salic. in l. 3. C. de iure emphyteo. Et hoc facit ad quæst. notabilem, quam ponunt Doctor. in d. l. tertia. C. da iure emphyteoti. quæ est, an emphyteota qui vendidit rem emphyteoticam sine consensu domini: sed non tradidit, an cadat à iure suo? Spec. singulariter tenuit quòd non in loco infra allegando motus: quia verbum, vendere, est cum effectu accipiendum. l. 1. § hæc verba. quod quisq; iuris. ff. & quia non dicitur perfecta venditio ante traditionem. §. venditæ. Insti. de re. di. & d. c. tum Ioan. da fide instrumen. facit etiam, quia quando non interuenit traditio in contractu venditionis, tunc nudo consensu ab ea recedi potest, vt suprà dictum est. facit d. l. ab emptione. ff. de pactis. & hanc partem, scilicet, quòd emphyteota non priuetur iure suo in isto casu, tenet do. Anto. de Butri. in c. potuit. de loca. Idem in simili de vasallo tenet Bal. in c. 1. §. aut si libellario. de prohi. feu. ali. per Frede. & hanc partem tenet & sequitur do. Iaso. in d. l. 3. da iure emphyteo. C. in fin. quasi sui commentarioli, versi. 18. quæro, &c.

IIII. ARTICLE.

Et doibt lacquereur prendre possession des choses acquises en presence de deux notaires, ou vng notaire & deux tesmoings voysinaulx, a ce que les lignagiers du vendeur puissent auoir cognoissance de ladicte vendition.

Et doibt lacquereur, &c.

¶Optima ratio ponitur in fine textus: ne venditio occultetur in præiudicium proximi. Et ideo dico quòd non sufficeret traditio possessionis per constitutum: licet ex tali translatione possessionis, scilicet, cùm quis se constituit posidere nomine alterius, transferatur verum dominium & possessio, vt per Doct. in d. l. traditionibus. C. de pact. & l. ab emptione. ff. eo. cum simili. facit l. quod meo nomine. de acqui. vel amitten. pos. ff. & adeo, vt dicat Barto. post gloss. in d. l. ab emptione, quòd si venditor in instrumento constituis se posidare nomine emptoris, prout communiter fieri solet in instrumentis, talis venditor non teneatur amplius tradere, nec ad hoc potest cogi per actionem ex vendito, sed bene potest conueniri, vt possessor rei vendicatione, vel vti posidetis: & ita sequitur illam gl. & doctrinam Bartol. Fulg. Tamen dico, quòd in hoc casu talis traditio non sufficeret in præiudicium proximi, sed oportet acquirentem per se, aut aliam legitimam personam saltem accipere rerum venditarum realem possessionem præsentibus duobus vicinis testibus ad hoc, vt facillimè res in noticiam proximorum veniat, & sanè hæc consuetudo nostra est æqua & rationabilis ad euitandas secretas fraudes, & clandestinas venditiones, ac tales fictas possessionis traditiones. Ad id autem, quod dixi venditorem, qui se constituit nomine emptoris posidere, nô vltra ad realem possessionis traditionem teneri, secundum doctrinam Bart. & sequacium suorum in l. ab emptione, post glo. ibi positá, est bene verum quod glos. in l. Iulianus. §. ex vendito. de act. emp. ff. tenet formaliter contrarium. similiter & Cyn. in l. secunda. in vl. quæstio. C. quando liceat ab empt. discedere! idem Paul. de Castro, in d. l. ab emptione, dicens venditorem adhuc posse côueniri actione ex empto ad realem traditionem rei, quia quo ad illam, adhuc res censetur integra. ar. l. si hæres testamento. de eo quod cert. loc. ff. sed prior opinio est communior, pro qua facit l. certè. §. primo. de precario. ff. vbi habetur, quod per constitutum: licet sit actus fictus: tamen transfertur vera possessio. intellige tamen, & limita quòd per constitutum venditor non posiit amplius compelli ad rem venditam realiter tradendam, id esse verû, quando tempere venditionis venditor rem posidebat, & erat in eius vera & actuall possessione. faciunt tradita per Bal. & Sali. in l. prima. C. quando liceat empt. disce. & pro hoc allegat dom. Iaso. textum in l. secunda, in verbo, tradita. & ibi Angel. de Perusi. vbi ad hoc etiam notat. C. de acqui. vel amitten. pos. dicendum ergo quòd ista adeptio possessionis hic datur pro forma. & theorica doctorum talis est, quòd quando aliquis requiritur pro forma, non sufficit per æquipollens seruari. l. qui per salutem. ff. de iureiuran. Bald. & Angel. in l. prima. ff. de libe. & posthu. & do. Ias. in l. 1. in 1. col. de verbo. oblig. ff. Et quia textus noster facit in super mentionam da testibus vicinalibus: dic. quòd illi dicuntur propriè vicini, qui possunt vocem clamantis exaudire, vt per Barto. & Scriben. in l. fin. C. de his quibus, vt indig. & gl. in c. felicis. de pœnis. in 6. & quæ dicantur prædia vicina, vel ciuitates vicinæ, vide Bar. in l. quarta. §. finitam. de dam. infect. ff.

De possessione apprehendenda.

Qui sint vicini.

V. ARTICLE.

Le plus prochain lignaigier prefere le moins prochain a auoir les choses par retraict, pourueu quil vienne dedans temps deu. Cestassauoir dedans lan & iour, par adiournemét en clam de retraict, ou entre la bource & les deniers de la congnoissance dudict retraict faicte au moins prochain lignagier, pourueu que la huytaine de ballier lesdictz deniers soyt au dedans lan, dudict acquest,

ou enſalfinement, & ſe reiglent les retraiƈtz ſelon les ſucceſſions.

Le plus prochain lignager prefere le moins, &c.

¶ Hic eſt ſingularis arti. & bene guſtandus in illis verbis præſertim.

Pourueu que la huytaine de bailler, &c.

¶ Sed videtur, quòd articulus noſter implicet cõtradictionem. Nam primò dicit, quòd proximior venditoris prefertur minus proximo: & deinceps ſubiungit, quòd iſti retractus regulantur ſecundum ſucceſsiones: ſed ſic eſt, quòd de conſuetudina noſtra repræſentatio habet locum in materia ſucceſsionis, vt infrà titulo, *de ſucceßions de fief & autres heritaiges*. articu. tertio, & melius articul. 30. in qua ſucceſsione veniunt minus proximi per repræſentationem, cum proximioribus: quis veniunt nepotes cum auunculis & patruis: igitur idem videtur dicendum in hoc caſu, cum retractus regulantur ſecundum ſucceſsiones: ergo videtur dicendum, quòd minus proximus concurrens, cum proximiori hababit pro rata de iure retractus. Et tamen conſuetudo noſtra dicit apertè, quòd proximior prefertur minus proximo. igitur videtur ſibi, aut in iſto, aut in alio paſſu contrariari: Dic breuiter ꝙ ꝓximior ſemper præfertur, & ad id quod conſuetudo dicit retractus regulari ſecundum ſucceſsiones, intelligi illud, vt reguletur ſecundum lineas ſucceſſionum, vt paterni in paternis, & materni in maternis admittuntur, ſecundum quod regulantur ſecundum varias ſucceſsiones in hoc, quòd primo vocantur deſcendentes venditoris, quàm collaterales: & ſic de ſimilib. ſeruata tamen gradus prærogatiua, vt in textu noſtro. Nunc intro declarationem noſtri textus. Nam dicitur in illo, ꝙ proximior prefertur. Sed quid ſi ſint plures proximiores, id eſt, in eodem gradu? Dic quòd hæc queſtio terminatur in articu. primo. articu. 6. & 7. & 8. Sed circumſcripta conſuetudine, dic quòd faciunt ſibi partes per concurſum. facit text. in l. ſi finita. §. ſin autem pluras. de damno infecto. ff & l. ſi fundum. §. ſi duo pariter. ff. de pigno. & l. prima, § hoc articu, & ibi Bartol. & Alexand. ff. de hæred. inſtitu. Sed quid ſi res eſſet indiuiſibilis, certè tunc proximiores non poſſunt ſibi facere partes per concurſum. quid ergo faciendum, cum non poſsint concordare proximiores? Dic reſolutoriè quòd in illis & ſimilibus, in quibus eſt quæſtio facti, & non iuris, tunc fortè dirimenda aſt. l. ſi duobus. & ibi Bald. in ſimili. C. communia de legat. Et pro primo dicto faciunt pulchrè tradita per Feli. in c. capitulum ſanctæ crucis, extra, de reſcri. in antiq Sed quid ſi proximiores de venditione certiorati, per duos menſes expectari neglexerunt retrahere, an poterũt poſtea retrahere? Vide in l. qui Romæ. §. cohæredes, & ibi Bartol. & alios ſcriben. ff. de verbo. obligat. quòd non, propter priuilegium ſcholarium, de quo in c. ex reſcripto. extra, de locato. Si enim per duos menſes ante terminum fuit ſcholari denunciatum, an vellet pro tali precio reconducera domum, & neglexerit accipere, poſt terminum non poteſt allegare ſuum priuilegium. Oritur & alia quæſtio, an remotiores de genere poſſunt compellere proximiores, vt deliberent ante lapſum anni dicere, vtrùm velint retrahere? Et an iudex ad inſtantiam remotorum eius tẽpos præfigere? Hanc quæſt. tetigit Cyn. in l. manifeſtiſsimi, colum. penulti. C. de furt. Et ſi non deliberent infra tempus à iure prefixum, poterunt ipſi remotiores retrahere. Optimè quadrant, quæ not. Petrus de Ancha. in cap. fin. colum. 1. de conſuetud. lib. ſexto. vbi dicit, quòd quando plures ordina ſucceſsiuo admittuntur ad idem, præfigitur terminus priori, infra quem repudiet. per l. quandiu. de acqui. hære. ff. & ita concludit do. Gerald. Bagoil. Eſt & alia inſuper quæſtio: pone, quòd emptor paulo poſt emptionẽ, & infra tempus retractus rurſus vendidit etiam rem quam emerat. Queritur, contra quem ſit dirigendum noſtræ conſuetudinis remedium: & contra quem ſe debeat dirigere proximior, an contra primum emptorem, an contra ſecundum? Semper vidi practicari, quòd contra primum debeat proximior agere. Sed dominus Geraldus tenet quod contra ſecundum. Nam & alibi dicitur, quòd conſuetudo dat ipſis proximioribus ius in re pro retractu, vt tenet Ioan. Fab. in §. ex non ſcripto. in colum. 6. de iuſti. & iur. Inſtit. quod vltimum eſt ſummè notandum. Dubitatur inſuper de dubio tali. Pone Meuium vendidiſſe fundum Cornelianum. deceſsit ipſe relicto me ipſo ſuo hærede proximior & deceſsit infra tempus anni, & dici venditionis. vel adeptæ poſſeſsionis. volo venire ad ius retractus: opponit emptor contra me ꝙ venire non poſſum: quia quem de euictione tenat actio, eundem agentem repellit exceptio. l. vendicantem. de euict. ff. Sed dico me admittendum tãquam proximiorẽ cum iſtud ius retractus eſſet mihi quæſitum ante aditionem hæreditatis, quòd ius non perdo. per not. in l. ſcimus. §. in computatione. in fin. & ibi per doctores. C. de iu deli. Quæro iterum: Mæuius vendidit fundum Tuſculanum mihi Sempronio: hunc fundum aliquod per tempus poſſedi, fortè per menſes ſex, Titius prætendens fundum ad ſe ſpectare, mouet mihi queſtionem ſuper fundo, ego ſecum iudiciario Marte congredior: & illo in forenſi Marte certas pecunias expendo ſeu expono, fortè per trimeſtre. Nunc proximior venditoris vult fundum iure retractus retrahere, & in miſsis, & ſumptibus meis articulo ſibi hos ſumptus illicitè factos. Quæro, an tunc ſim adhoc admittendus? videtur quòd non, cum ſui cauſa principaliter id facere

An contra primũ vel ſecundum ſit dirigendum reme. conſuetu. noſtra.

vidca-

videatur. Sicut in simili notat Bald. in l. scimus. §. & si præfetam. C. de iur. deliber. Sed dico, si talis emptor non sit repetiturus alias istas expensas: vt, quia causa non est finite, vel terminata, & quod ipse necessario defendit se, possit tales misias & expensas repetere: imò & in declarationem suam apponere. Si à venditore suo non babeat aliud remedium euictionis, vel interesse: vt, quia fortè obiit venditor nullo relicto hærede, vel aufugit ad longinquas partes, puta ad bellum vltea montes, nec est spes de reditu. Sicut in simili dicunt Pau. de Castro, Alexand. de Imo. & domin. Iaso. in dict. §. & si præfatam. vbi quærunt de hærede, qui expendit litigando, cum alio, qui se æquè hæredem prætendebat, an ipse has expensas repetere possit: & an ipse has expensas litigij ante omnia valeat deducere? Et concludunt quod sic: vbi hereditas presertim non esset soluendo. Sicut prelatus, quando litigat de beneficio, licet primo modo litigat sua causa: tamen expensas facit de redditibus beneficij. cap. vt prætеritæ. cum ibi nota. extra, de elect. & hæc sunt de mente Ange. Paul. de Cast. Alexand. & do. Iaso. in dict. l. scimus. §. & si præfatam. C. de iure deliberandi. & vide de hac mate. Barto. & Selicet. in l. prima. C. de actionibus, vbi optimè loquitur.

Bona & nona quæstio.

VI. ARTICLE.

Si aulcuns qui sont lignagiers du vendeur en plusieurs degrez, demandent tous en vng iour le retraict de la chose vendue par leur parent, le retraict sera adiuge a eulx & chascun deulx, & a celluy deulx qui plus habil le sera a auoir ledict retraict. En maniere que si le plus prochain, ne fournissoit des deniers au iour de la huytaine, le plus prochain apres luy poura auoir ledit retraict, en fornissant comme dessus. Et sic de singulis.

Si aucuns, &c.

Le plus prochain apres luy pourra auoir ledit retraict.

¶ In hoc patet veritas, quòd retractus regulantur secundum successiones, vt diximus in articulo præcedenti: quia sicut in successionibus excluso eo qui est in primo gradu, sequentes in capite, vel in gradu admittuntur per successorium edictum. & si extraneus in gradu anteriori non agnouit possessionem: vel agnouit, sed non debito modo, sequens admittitur, per successorium edictũ: vt l. si mater. & l. si auiæ frater. C. de successorio edicto: sic in proposito, excluso proximiore propter defectum pecuniarũ, admittuntur sequentes in gradu, cum retractus regulètur secundum successiones. Sed quid, si nostra consuetudo non fauisset sequentibus in gradu: quia nihil de his disposuisset. Sed pone, quod simpliciter dixisset proximiorẽ debere ad ius retractus admitti, & ipse propter pecuniarum defectum fuisset à retractu exclusus: an sequentes in gradu tunc deberent admitti? Et videtur quòd nõ. Primò per regulam: quia quotiescunque excluditur proximior in gradu, certè & sequentes excluduntur. l. prima. ff. si quis aliquem testa. prohib. Secundò probetur per regulam l. de accessionibus. ff. de diuer. & temp. præscri. Tertiò probetur per ea quę tradit Bar. in l. secundo. §. sed videndum. ad Tertul. ff. vbi pulchrè dicit, quòd stante statuto, quòd extantibus masculis, filia non succedat, certè vigore talis statuti multo minus succedent filij ex fœmina. absurdum enim esset, quòd nepos ex filia esset in meliori gradu quàm filia ipse. l. si viue matre. circa medium. C. de bon. mater. prout etiam scribit Bart. in l. liberorum. in 6. colum. ff. de verbor. signifi. & Ioan. Andre in addit. Specul. titu. de successio. ab intestato super Rubric. quarta colum. Quartò probetur per theoricam, quæ talis est, quòd si statutum excludat patruum simpliciter, vel amitam, aut materteram, intelligitur etiam excludere patruum magnũ, & amitam magnam, ita do. Alexen. in d. l. si matér. C. de succes. edi. Quintò confirmatur, quia statutum excludens fratres simpliciter, multo magis intelligitur excludere fratres patruelos, & alios qui sunt in gradu remotiores. Bal. in l. scimus, circa fi. C. de inoffic. testa. ex quibus cõcluditur, quòd excluso proximiori, excluduntur remotiores: & sic idem videretur dicendum in hoc casu. Sextò facit, quòd notat Iason in d. l. si mater post Barto. per eum ibidem relatum, quòd quando statutum admittit fratrem, tunc intelligitur de proximiore, seu de proximo tantum: sed ad tollendum dicta dubia, consuetudo nostra disposuit, prout vides.

Bona quæstio.

Excluso ascendente excluduntur descendentes ex illo.

VII. ARTICLE.

Quant plusieurs dung degre demandent vng retraict, chascun deulx en aura sa part silz veullent. Et si lung delaisse sa part, les autres lauront en baillant les deniers.

Quant plusieurs, &c.

¶ Est ergo verum, quòd isti faciunt sibi partes per concursum arg l. si finita. §. si plures. de dam. infect. ff. Faciunt not. per Barto in l. hoc articulo. & ibidem per Imo. de hære. instit. & Ioan. Fab. in §. si plures. Instit. eo. titu. Sicut in simili dicunt de statuto dicente, si quis castrum intrauerit, vel brauium attigerit, quòd habeat certam summã. nam si plures castrum intrauerint, vel brauium attigerint, faciant sibi partes per cõcursum, secundum Doctores. Sed quid erit quando res est indiuisibilis, vt puta: quia est quæstio de retrahenda aliqua camera, domus, vel aliquo puteo,

Bona & practicabilis quæst.

Bona quæstio.

De indiuisio sortis in quæstionibus factis. teo, aut alia re Indiuisibili ? Dic quòd isto casu, si aliter proximiores concordari nō possunt, & tunc debet sorte dirimi, nec est conueniens. vt in quæstionibus facti sorte dirimantur, Barto, in l. si duobus. C. communia de lega. & pulchrè Felin in c. capitulum sanctæ crucis. colum. 18. extra, de rescrip.

VIII. ARTICLE.

Si aulcun acquiert de son frere dommaine ou heritaige, & lung des autres freres veult auoir la chose par retraict. il ne laura pas toute: mais en aura sa portion, & ne laura le seigneur par puissance de fief auant le lignager: car le lignagier prefere le seigneur.

Car le lignagier, &c.

¶ Dicunt semidocti *Que premier est lignage, que paraige.* Et verum dicunt quantum ad lignagij institutionem: quia ante realem terrarum diuisionem, & antequam hæc duo pronomina Meum & Tuum in mundo essent inuenta, erant aliqui consanguinei, sicut Abel & Cain. Sed non est verum quòd de iure positiuo ciuili consanguineus præferatur domino, nam de iure Cæsareo dominus præfertur, vt per scriben in l. tertia. C. de iu emphy. & dixi suprà, titul. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.* arti. u quinto, conclusione prima, & Bald. in l. Imperator ff. de pac. innicto præserti in, quòd dominus venit ad retinendum l. speciali vt l. fi. C. de iur emphy. in *Consanguineus hodie domino præfertur.* feudo autem est hodie expressum, vt proximior de lignagio præferatur domino, vt no. per Bald. & ic. th. in c. 1. in §. porrò. qualiter olim feu. alie. pote. in vsib. feu.

IX. ARTICLE.

Et si aucun seigneur de fief achepte aucun heritaige en son fief. Et ledit heritaige soyt retraict par aucun lignager, icelluy seigneur de fief, sera paye de ses ventes & honneurs par le retrayeurs de la chose.

X. ARTICLE.

Si l'heritaige est baille a rente, ou condition de ladmortir a dedans temps, le lignagier peult demander le retraict dudict heritaige dedans lan du contract, ou delan desaysinement a la charge de ladicte rente. Et si ladmortissement est faict apres lan, le lignager ne peult demander que la rente. Et le congnoistra lacquereur au fons, ou a la rente a son choix. Et sil nya point de condition de admortir ladicte rente, & elle soyt admortie dedans lan dudict contract: le lignagier demendera le fons a son choix.

¶ Sequitur in textu.

A deniers.

¶ Sed quid si sit adiecta, seu apposita conditio admortissamenti faciendi, nō in pecunia numerata, sed in alia specie, puta in frumento, vel alio tritico, vt quia acquirens spopondit creditori sibi dare pro admortissamento rendæ, non denariós, sed vnū modum frumenti, an tunc vendicabit sibi locum consuetudo? Et videtur quòd non: quia consuetudo tantum loquitur, vbi est conditio admortissamenti faciendi mediantibus denariis, & sic vno concesso, videtur negare reliquum. Item non est recedendum à verbis consuetudinis, cùm illa sit stricti iuris. Item si consuetudo intellexisset de admortissamento in alia specie, quàm in denariis faciendo, facillimè expressisset: quod tamen non fecit. igitur breuiter credo, & si in alia specie tale admortissamentum fiat, quòd nō obstantibus prædictis rationibus esset proximo locus retractui, aliàs lex consuetudinaria esset imposita verbis, & non rebus. Item si aliter diceremus, ista consuetudo esset ludibrio, & posset facilè deludi. item non est inconueniens dicere, & statuta propter iustam causam introducta recipiant interpretationē extensiuam ex identitate rationis, Bald. in l. t. C. de interdict. Sed sic est, quòd est eadē ratio in denariis, & aliis speciebus. & semper consideratur fauor proximiorum retrahentium, qui ad istud ius vocantur iure etiam diuino, & habetur Leuiti. 25. Si attenuatus fuerit frater tuus, & vendidit possessiunculam, &c. Nec obstat, quòd consuetudo nostra vtatur, seu loquatur de denariis: quia ipsa habuit respectū ad ea quæ frequentius fiebant. *Statuta ex iusta causa interpretatione extensiuam recipiunt.*

Et si ladmortissement est faict, &c.

¶ Intellige post annum, sine venditionis, siue saysine, vel adeptæ possessionis: eo quod text. noster in primo responsorio vtitur ista alternatiua. *ou ensaysinement.*

Ou condition de ladmortir a dedans temps, &c.

¶ Adeò est istud verum, quòd si in contractu apponatur clausula, & ista renda possit adnullari seu redimi post annum. sicut plerunque vidi. attamen erit retractui locus propter figmentum. Bene verum est tamen, quòd si casu ista renda redimeretur post annum, quòd non esset retractui locus: quia tunc cessat præsumptiuè figmentum fraudis, & sic potest renda alienari. Sed erit locus retractui pro renda, vt infrà, eo. titu. ar 37.

XI. ARTICLE.

Heritaige baille a rente. Et oultre ladicte rente deniers baillez, ou equipollent la chose est subiecte a retraict

En

En rendant les deniers & loyaulx coustemens a la charge de ladicte rente.

Et oultre ladicte rente deniers.

¶ Nec distinguo: an isti nummi, vel æquipollens ascendat vltra, vel vsque ad valorem, aut æstimationem rendæ, cùm consuetudo nostra in hoc non distinguat: sufficit ergo quantumcunque paruum precium, vel æquipollens fuisse datum, dummodo fuerit datum occasione, vel contemplatione hæreditagij aretandi & contractus celebrandi, licet nō pos sit vera dici emptio, nisi precium correspondeat rendę, vt scripsi in simili suprà tit. *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur*, art. 1. conclu. 31. post Bal. in l. qui se patris. C. vnde libe. vbi loquitur de feudo indulto à principe mediante precio, an dicatur feudū, vel ne, cum feudum debeat esse beniuola concessio. & ibi distinguit vtrum sit condignitas in precio, habito respectu ad rem infeudatam, vel non? Nunc quæro de quæstione tali. Titius origine Turonensis à paruo tempore domicilium mutauit, & transtulit domicilium apud castrum Radulphi in Bituria: & ibidem eum aduenisset, aliquis parens eius, vendidit quendam fundū: attamen ipse Titius credēs similem consuetudinem vigere in Bituria in materia retrahendi, sicut in Turonia nostra dimisit labi, & præterire tempus quatuordecim dierum, quod duntaxat datur de consuetudine Bituricensi ad retrahendum: quia iam sunt elapsi sex menses: quæritur qualiter sit sibi subueniendum? Dicebāt plures, ꝙ nullo modo sibi poterat subueniri ad retrahendum: eo ꝙ erat maior annis, & quòd statutaria præscriptio currat aduersus scientes & ignorantes. Sed ego nunc oppositum dico, scilicet, ꝙ dicto Titio possit subueniri beneficio restitutionis: quia theorica doct. est ꝙ forensis potest petere restitutionis in integrum beneficium aduersus statutum, quod ignorabat, ꝓbabiliter ex clausula generali: Si qua mihi iusta causa videbitur, in integrum restituam: ista est solennis decisio Innoc. & Ioan. And. in c. 2. extra, de consue. & Ioan. Fab. in l. cunctos. C. de sum. Trini. in 6. col. & Ias. in l. quandiu. in fin. C. qui admit. ad bon. pos.

Solennis decisio.

XII. ARTICLE.

Lacquereur faict les fruictz siens de la chose par luy acquise, iusques a lassignation a luy baillee en clam de retraict, par deuant iuge competent, a la charge dez labouraiges & mises faictes desditz fruictz, ou pourra cōpter lesditz labouraiges & mises, & laisser lesditz fruictz a son choix & election, & ledit iour escheu celluy des acquereurs, ou lignagiers qui se defauldra, ou delyera, perdra les fruictz qui escherront doresnauant, & seront au diligent.

Faict les fruictz siens.

¶ Intellige tam de naturalibus, quàm industrialibus perceptis, hoc sine dubio. Sed quid de extantibus seu percipiendis? Breuiter, ere do hanc consuetudinem intelligendā de fructibus pendentibus, vt istos possit retinere emptor: probo sic. Lex debet esse de dubio. l. ancillæ subtractæ. C. de fur. & seruo corrup. & las. in l. 1. & 2. de edic. di. Adri. tollend. C. Sed si consuetudo solum intelligeret: quòd emptor posset duntaxat retinere fructus perceptos: iam lex esset sine dubio, cum tales fe. cerit suos, cum suo titulo & bona fide, vt iu. ribus vulgaribus: ergo oportet fateri, quòd intelligatur etiam de astantibus. Item, quia de iure cessante consuetudine, vt dictum est, emptor non cogitur restituere fructus vigore istius consuetudinis, quia hic agitur conditione ex lege. & quando agitur actione stricti ad rem, quæ nunquam fuit in bonis petentis, non veniunt fructus, nisi à tempore litis contestatæ, secundum Oldrad. in l. fi. C. in quibus cau. in integ. restitu. non est necessaria. & do Guid. Pap. quęst. 257. incipien. cauetur de consuetudine in patria, &c. alleg. l. videamus. §. si actione. de vsufruc. ff Nec obstat illa clausula *Lacquereur faict les fruictz siens de la chose par luy acquise, iusques a lassignation, &c.* Quasi innuat seu inferat, quòd non faciat fructus suos post assignatiōis diem elapsum: quia id intelligo, quòd faciat fructus suos iam perceptos: fateor tamen, quòd si post diem assignationis nascerentur fructus naturales, vel etiam industriales: sed adhuc pullulantes, vt quando adhuc palmites surgunt de vinea, adhuc florescit, vel ager virescit segetibus, quod non esset iniquum compellere emptorē ad capiendum missas suas, ne per longum tempus impediret, & sic aucuparet aliquam pa[illegible]m agri laborati & imblauati. Et si mireris de opinione mea: & quare ego consulo potius fructus maiores, vel qui iam maturescunt, debere relinqui emptoribus: licet percepti non sint, vel à solo separati, quàm fructus immaturos, & nondum recolligibiles: Dico quòd motiuum meum non fortè aspernandum. Nam me mouet ad id dicendum, id quod pulchrè tangunt Doctores in l. 2. de inoffic. testam. C. dicentes quod licet non sufficit habitus & potentia, vbi requiritur actus. l. sed si plores. §. si ex asse. de vulga. & pupilla. substit. ff. Illa regula tamen fallit, nisi habilitatio & potentia essent proxima actui. ratio, quia potentia propinquā actui reputatur pro actu. l. penul. & ibi gloss. & Bart. & Bald. de testa mili. ff. ergo fructus maturi, qui sunt in potentia propinquæ perceptionis, debent pro receptis reputari: cum propinqua potentia, vt dictum est, actui comparetur. ergo fructus tanquam reputari percepti, erunt ipsius emptoris. Confirmo

Lex de dubio debet esse, vide Bar. in l. 1. C. de sacro san. eccles.

In retractu agitur conditione ex lege, & est stricti iuris.

Non sufficit habitus & potentia vbi requiritur actus.

Mulier à viro de proximo cognoscenda habetur pro cognita.

per ea, quæ scribit Bartol. in l. cum te. C de donatio. ante nup. quòd mulier habetur pro copulata & carnaliter cognita à viro, quæ est de proximo copulanda : quia potentia actui propinqua pro actu reputatur. Ego confirmo tertiò per ea, quæ scribit pulchrè Paul. de Castro, in l. 3. §. si seruus de acquiren. posses. ff. vbi dicit, quòd de proximu banniendus, habetur pro bannito, vt possit impunè ex forma statuti offendi. ergo multo fortius potentia reputabitur pro actu in casu meo: cum non sit casus meus odiosus, sicut casus dict. Paul. de Castro. Confirmo quartò per nota. per Panor. in c. ecclesia. de immunit. ecclesia. extra, vbi pulchrè dicit, quòd ecclesia de proximo consecranda habetur pro consecrata, & gaudet priuilegiis Basilicæ. Confirmo quintò, quia condemnandus de proximo, habetur pro condemnato. text. nota. in l. qui pœnæ. §. diuus. ff de ma. Et sextò habeo theoricam Bartol. in l. diuortio. § interdum. solut. ma. ff. qui dicit quòd fructus de proximo recolligẽdi, habentur pro recollectis Sed sic est quòd fructus recollectos indubitanter faceret emptor suos, etiam sine misiis factis. ergo idem de proximo recolligendis. & sic semper etiam vidi practicari, cessante omni auxilio legum. Certè consuetudo nostra est etiam de fructibus percipiendis intelligenda, vt scilicet hos retinere queat emptor agri, si velit, & hoc cum dictamine rationis esset, quippe rigorosum quòd pauper ruricola, qui totum per anni curriculum in laborando cum bobus ac iumentis sudauit, & algidus in findendis terris alsit, & dentibus tremuit in hoc labore spem victus sui ac vxoris, & infantum multorum suorũ reposuit, vt Cerere flauescente & matura bladum suũ meteret, & inde viueret, cogeretur fructus sic impiè relinquere. Nec dicas quòd isto casu ipse habebit misias & labores suos, quia fortè triticũ est adeo carum, quòd omnes misiæ labores eius non ascenderent ad valorem mediæ partis fructuum. Pone, per exemplum, quòd ruricolæ, qui fecerunt misias in vinea in decalciando, talliando, marando, binandoq́; ad peius non possunt ascendere ad cenium solidos turonenses. & isto anno vineæ multa glacie perditæ sunt : ista autem non est gelu attrita, quamobrẽ possent recolligere ruricolę quatuor vel quinque dolia vini, qui ascenderent ad valorem triginta librarum. esséne æquũ, vt pro illis paruis misiis ruricolæ fructus pendentes & quasi maturos perderent? & quòd tales fructus leuarẽtur à retrahente pro tam paruo misiarum precio : cum in istis fructibus faciendis, aptandis ac componendis, suos labores ac suam spem reposuerint? Dices tu in conscientia, quòd non.

A la charge des labouraiges, &c.

¶ Notanter dicit, *desdictz fruictz*, quia emptor retinendo fructus, non debet perdere misias aliunde factas : vtputa, quia soluit pro contractu quinq; solidos, &c. Soluit etiã pro laudimiis quadraginta solidos, &c. & sic de similib Ista enim non possunt obstante retentione fructuum per emptorem peti. nam istę non sunt misię gratia fructuum seminandorum vel recolligendorum factæ, quod bene notabis. Nam licet isti retractus sint de iure diuino introducti ac permissi, vt suprà 1. articu. dictum est: tamen fauendum est emptoribus, cum emptiones & venditiones de iure gentium sint.

XIII. ARTICLE.

Les sergens ne pourront bailler adiournement en clam de retraict, fors a lassise prochaine ensuyuãt leur dit adiournement, pourueu quil y ayt huyt iours entre lappel & admenee dudit sergent, & ladicte assise.

¶ Sequitur in textu.

Les sergens.

¶ Valet tamen consuetudo huius sedis castellionicæ, quia nostri seruientes faciunt talia adiornamenta in singulis diebus ordinariis. Nec obstat quòd textus loquitur de assisiis duntaxat, quia si bene aduertas, consuetudo nostra vtitur promiscuè istis verbis, *plaitz & assises*. Vt patet in primo articulo huius consuetu. in titul. *des droictz de basse iustice*. Et nota quòd hic consuetudo non dicit, quòd ista retractuum adiornamenta fieri debeant per seruientes generales.

Pourueu quil y ayt huyt iours.

¶ Si bene hęc verba ponderes, certè inuenies, quòd dies adiornamenti, & dies assignationis, seu assisiarum non debent computari in istis octo diebus, cum text. noster dicat, *Entre lappel & admenee, &c.* & aduerte, quòd textus est inexcusabiliter corruptus : quia congruentius dixisset, *Pourueu quil y ayt huyt iours entre ledit adiournement & exploit dudit sergent, & ladicte assise.* Sed pone, quòd in hac sede sic consuetudo, sicut est quòd nobiles & ecclesiasticæ conueniantur ordinariè, non in assisiis; & sic inuenitur practicatum esse in causis aliquibus priuilegiatis : vtputa in causis aduoamenti & applegiamanti, non tamen inuenitur practicatum vel consuetum quòd conuenti fuerint in aliis similibus causis, nunc ipsi conueniuntur, & ipsi petunt se remitti ad assisias : iudex autem id denegat dicens, quòd ipse est vsus iurisdictione contra tales personas in vna specie: & consequenter dicit sibi iurisdictionẽ quæsisse in aliis speciebus. Quæritur an bene dicat? Dicit Inno. in c. dilectus. de capel. monacho. extra, quod iudex qui est vsus iurisdictione in vna specie, in aliis speciebus, etiam durioris generis dicatur ius sibi quæsiuisse. Sed Cyn. in l. 1 C. de emancipa. liber. tenet quod solum quæsierit iudex sibi ius cognoscendi de similibus, vel leuioribus causis eiusdem speciei, non autem durioribus.

Iudex q̄ vsus iurisdictione in vna specie, & aliis speciebus etiā duriorum generum qua sinusse dicet

rioribus, vel diuersæ speciei: quia iudex qui est vsus iurisdictione, in ciuilibus, non acquisiuit ius cognoscendi in criminalibus, & ita sequitur Bar. de Sal. ibidē. Ideo semper dico, quod postquā vsus semper sum iurisdictione cōtra nobiles in diebus ordinariis sine expectatione assisiarum in materia applegiamenti & aduoamēti quod sic, vt dicitur, possum iurisdictione in materia retractus, cū illa nō sit durioris cōditionis vel durioris generis, imò fauorabilioris est introductionis: quia de iura diuino & humano, igitur, &c. Nec est verū quòd ista sit materia assisiarum. Nam cōsuetudo, vt suprà dictum est, vtitur promiscuè istis vocabulis. *Pletz & assises*, vt patet artic. t. *Des droictz de basse iustice* in fine: vbi ponit vnū pro alio indifferenter.

XIIII. ARTICLE.

Et si lacqueteur a faict aucunes mises necessaires en la chose par luy acquise, comme a faire labourer terres, vignes, & aultres reparations necessaires parauant & depuis ladiournement baille, le retrayeur sera tenu payer les coustemens & mises dessusdictes, en faisant ledit retraict. Et ne pourra lacquereur faire demolition ne nouuel edifice, sās authorite de iustice, au dedans de lan de son acquest.

Sequitur in textu.

Mises necessaires.

¶ Siue illæ misiæ necessariæ fuerint factæ gratia fructuum, siue ad perpetuam rei vtilitatē, siue in reficiendo, siue in nouo faciendo, cum authoritate tamen iustitiæ, de quibus expētis habetur in l. impensæ, de verbo. sign. ff. in l. vtilis. de peti. hæra. l. prima, de impen. in re. do. fac, in l. in fundo, da rei vendi. ff. & in aliis cōpluribus locis. Et vt declaretur articulus noster: Dico regulariter, quòd impensæ necessariæ sunt illæ, quæ si factæ non essent, res esset peritura, aut deterior futura, vt etiam ponunt Doctor. in l. vnica. §. sed nec ob impensas. C. de rei vxo. act. Vtiles sanè sunt, quæ meliorem rem faciont, & deteriorem esse non sinunt, vt l. impensæ, de verb. sig ff.

De impensis. Impensa necessaria

Labourer terres.

De ageribus & fossatis.

¶ Sed quid si fecerit aggeres & fossata? dic q̄ sunt impensæ necessariæ. l. impēsæ, & ibi Bar. & Docto. de impen. in re dotal. fac. ff. Sed pone quòd ego emi hæreditagium in quo erat domus & grangia, quæ grangia casu fuit incendio combusta: ego emptor volo ponere colonum ad laborandum terras. dicit colonus, quòd non posset manera, nisi fiat grangia ad reponendas & conseruandas messes. reædifico grangiam constante tempore anni introducti ad retrahendū, an tunc tales expensas refectionis recuperare possim, & loquor in puncto iuris: eo quòd consuetudo nostra dat remedium, vt talis refectio fiat cum authoritate iudicis. Breuiter dico, quòd mihi est prodita talis necessariæ refectionis grāgiæ misiarum repetitio: quia quotiescunque colonus non potest stare in agro, nisi fiat aliqua refectio, tunc illa censetur necessaria. l. diuortio. §. impendia, solu. ma ff. & ibi per Bart. & Doct. Et dicunt Doct. in d. l. prima, de impen. in re do. fac. quòd si nullus colonus vult remanere in prædio dotal. nisi fiat pistrinum, q̄ illa impensa censebitur necessaria. Sed quid si emi feudum: & pro repetendis deueriis fecerim expensas, an eas repetam tanquā necessarias? Quod videtur, vbi nullos perceperim fructus: sed duntaxat elucidauerim ius feudi. ar. eorum quę not. gl. & Doct. in l. t. de impen. in re do. fac. & Ias. in d. l. diuortio. §. impendia solu. ma. & Bald. in l. si non designata. C. de fal. cau. adiect. lega.

Bona theorica. Bona quæstio.

¶ Quid de eo qui emit castrum, & fecit municiones? Dicendum est, quòd tales misiæ repetantur. sic enim eas rapetit maritus, si illas fecerit in castro dotali. gloss. & Ang de Pern. in d. l. 1. de impen. in re d. fac. ff. & Inno. & domi. Alexan. in d. §. impendia. Et hoc cum fiunt ad perpetuam castri vtilitatem. Quid de fimo, cum portatur ad impinguandas terras? Breuiter dic, quòd habetur loco impensæ necessariæ, quando fundus aliter coli non potest, &c. Licet in istis faciendis, non interuenerit iudicis authoritas. Et hoc ideo quia istæ pinguedines terræ quæ differuntur in agris, fiūt de more agricolarum, & ea quæ in consuetudine regionis sunt, veniunt in contractu. l. circa. C. de loc. & conduc. & l. domini prædiorum. C. de agri. & censit. lib. 11.

De fortalitiis castri.

Quæ in consuetudine regionis sunt, veniunt in contractu.

Faite demolition.

¶ Hæc demolitio videtur nouum opus continere. l. t. §. hoc autem editum de ope. nou. nunci. ff.

An reparare sit nouū opus facere.

De nouuel edifice.

¶ Quæro quando istud intelligatur. Potest dici, quòd ille opus nouum facere videatur; qui aut ædificando, aut detrahendo aliquid, pristinam faciem operis mutat, vt d. l. 1. §. inde quæritur, in fine. Sed non immeritò dubitatur nunc. habemus in textu, quòd & molitio, & noui operis constructio inconsulto iudice fieri inhibetur. Quid dicemus de refectione seu reparatione, in qua operis pristina facies non mutatur? Et videtur q̄ fieri possit absque iudice, & consequenter quòd facta repeti possit, quia solum consuetudo loquitur de noua ædificatione, & demolitione. Sed fulcire & reficere non continet ædificationem vel destructionem, vt dict. leg. t. si quis ædificium, vbi Bartol. & Paul. post gl. ff. de ope. no. nuncia. facit l. fina. C. de iude. igitur. Quod autem reficere, non sit opus nouum facere, & consequenter, quòd necesse non sit secundum terminos nostri textus iudicem requirere, est textus in l. 3. §. reficere. ff. de itinere actuq; priua. Item probatur authoritate Bal.

Actus qui non potest sine princ. fieri, potest sine eo perfici.

in l.1.§.penult.& ibi etiam Angel.de mor.inferen.ff. vbi dicunt notabiliter, quòd prohibiti ædificare castra, non tamen prohibentur reficere. Item probatur per glos.in c. cum accessissent.extra.de consti.vbi etiam Bal.in 10. colum.dicit quòd actus qui non potest à principio fieri, sine principis licentia, potest refici tamen sine eius licentia, vel authoritate. Stat ergo resolutio, quòd reficere, non est nouum opus facere. Hinc cõcludit, quòd si tu acquiras domum vel rem refectione indigentem, quòd absque licentia iudicis poteris eã fulcire, & tales misias necessarias poteris absq; dubio repetere. Sed pulchrum est videre, quòd consuetudo nostra duntaxat loquitur de repetendis necessariis impensis in re empta factis: quid dicemus de vtilibus, quib. mediantibus res est melior effecta? Dicunt omnes ferè practici, quòd illas non repeteret emptor, eo quòd consuetudo permittit solum necessarias impensas: & sic satis negat vtiles, cum id videatur esse prohibitum, quod non dicitur esse permissum: vt plenè per Scriben. in c.inter.corp.de transla.episco.extra.& l.cum prætor.de iudi. ff. Sed eorum opinioni inclino, eo præsertim quòd doctrina Doctor. est, quòd vbi statutum nihil operatur in sensu directo, potest ex eo suum argumentum sumere ad correctionem iuris. Sed de istis ego remitto ad ea quæ suprà tit.1.huius voluminis, vbi loquor de statutis.

XV. · ARTICLE.

Si aulcun a acquis heritaiges, & le lignagier du vendeur qui aura eu ledit retraict, le vend ou transporte, soit a grace, ou aultrement a aultre, au dedans de lan & du iour apres ledit retraict, le premier acquereur aura ledit heritaige, en payant & rendant les deniers quil aura receux dudit retrayeur.

Le lignagier.

¶ Non ergo licet infra annum vendere. oportet enim vt per annum teneat, quod optimè statutum est ad euitãdas fraudes. Si enim incontinenti is qui retraxit, posset in aliũ transferre, non videretur pro se retraxisse, cũ tam citò venderet, sicut non videtur mortuos qui tam citò resurrexit. vt dicunt gl. & Doct. in l. ex his, quæ forte. ff. de legi. cum ipsi loquuntur de sancto Lazaro resoscitato.

Aura ledit heritaige.

¶ Sed nunc quæro, infra quod tempus? & dicendum est quòd infra decennium, ar. l.3. C. de his quæ vi met. ve causa fi. cum ibi nota. Et vbi emptor esset particeps fraudis, tunc quia esset malæ fidei possessor, posset ab ipso res vẽdicari, nec longi temporis spacio defenderetur. l. sicut, & l. cum notissimi, cum ibi no. de præscript. 30. vel 40. anno. Et in casu nostræ consuetudinis res vendicabitur à quocunq; possessore, vt d. l.3. de his quæ vi metus ve, &c. Sed vidi in practica obseruari, vt infra annũ à die venditionis & possessionis adeptæ numerandum sit, consuetudinis vtendum remedio, vt non plus duret iste consuetudinis fauor, quàm ille est ad retrahendum consanguineis datus, qui regulariter durat anno, vt per Doct. in d. §. Titius filios. Si de feud. contro. sit inter do. & agnat. vasal. vltra quem annum à consuetudine nostra additus est dies. At vbi venditio esset fraudulenta, & non directa, tũc tenerem primam opinionem suprà relatam, & hoc fraudis commissæ odio. nam & fraudibus est obuiandum. l. in fundo, de rei ven. ff. cum similibus, & quòd solum detur annus in casu isto, est textus infrà, eod. titu. artic. 32. in fine.

XVI. ARTICLE.

Et si aulcun acquereur en faisant la congnoissance du retraict au lignagier abunde plus grant somme de deniers pour le sort principal que il nen paye, & met le retrayeur par sa fraulde en necessite de fournir desditz deniers, & ledit acquereur en soit conuaincu, il restituera audit retrayeur les deniers quil auoit trop abondez, & autant en auantaige, & les despens. Et le amendera a la iustice de la somme de soixante solz,

¶ Nota quòd tria copulatiuè requiruntur ad hoc, vt sit huic consuetudini locus. primò, q acquisitor maiorem summam, quàm re vera persoluerit, abundet. Secundò, quòd per suã fraudem, nam exigitur & requiritur, quòd sit fraus & quòd proximum retrahentem posuerit in necessitate nummorum quærendorum & inueniendorum. Et tertio, quòd de dicta fraude sit ipse qui abundat conuictus. Quod tene menti, quia consuetudo nostra cũ sit tantum rigorosa, non debet practicari, nisi istis tribus concurrentibus, cum vtatur verbis copulatiuis, seu clausulis copulatis. arti. nota. in capitulo inter cæteras. cum sua materia de rescriptionibus in antiq. cum similibus. & quia consuetudo est pœnalis, facit gl. in clementi. vt his, de æta. & qual. in verb. in eisdem.

XVII. ARTICLE.

Lacquereur adiourne en clam de retraict, qui nye purement auoir riẽs acquis, & il est succumbe, il per la chose aut proffit du lignagier, sans bailler deniers. Et lamendera de soixante solz.

¶ Id quod in articulo statuitur in pœnã mendacio-

daciorum, imponitur sic: & aliàs mẽdacium necat priuilegium. l. & si legibus. si cõtra ius vel vtilitat. public. Et de mẽdacibus ponunt Doct. in Authent. Item possessor. C. qui pot. in pigno. ha. Et dicit Bald. se vidisse per d. l. & si legibus. quendam fuisse de facto decapitatum, qui propter inimicitias capitales, quas habebat cum aliquo, iuit ad potestatẽ, & dixit, quòd ille inimicus suus erat bannitus in capite, & descriptus in libro publico bannitorum. nam vocabatur Titius Petri. Sed non erat ille qui erat bannitus, & accusator bene sciebat. potestas per familiam fecit eũ apprehendi, & fuit in magno periculo ne occideretur propter idem nomen. Certe potestas cõperta ista improbitate, & cognito isto mendacio fecit decapitari accusatorem mendacẽ. Nec ẽst mirandum si iste negans se acquisiuisse priuetur re acquisita. Nam etiam ille qui negat se fideiussorem, si conuincatur de mendacio, perdit cessionis & excussionis beneficium. l. si dubitetur. & ibi Bartol. de fideiussor. ff. Bald. in Authen. contra. qui propriam. C. de non numera. pecun. & de multis similibus, qui propter negatiuam fraudulentam priuilegia perdunt. vide Docto. in l. nemo. de regul. iur. ff. & in c. nullus pluribus. de reg. iur. per Doct.

Mẽdacium necat priuilegium.

XVIII. ARTICLE.

Et pareillement sil acquereur adiourne audit clam de retraict, nye auoir baille deniers, ou equipollent en meuble, & sil en est succumbe, il pert la chose, & les deniers au proffit du lignagier, & lamendera comme dessus.

Nye auoir baille, &c.

¶ Supple *Ou faict bailler*. Quia qui per alium, &c. & dixi infra art. 21.

XIX. ARTICLE.

En pure eschange ny a point de retraict.

¶ Similis consuetudo est in Campania, secundum quod not. Nicol. Boër. in suis glossis. fo. 83. vbi vide, si placet. & vide dominum Geraldum Bagoilli in sua disputatio. Videbatur tamen quòd in excambio esset retractui locus, cum permutatio sit emptioni similis: vt l. secunda. de re. per. Cod. & l. prima. de contrahend. emption. ff. & per gloss. & scribentes in l. prima. Cod. communia vtriusque iudi. & tam famil. hercisc. quàm communi diuidun. Sed tamen determinatur hic quòd non sit retractui locus.

XX. ARTICLE.

Si lung des permutans acquiert a deniers de lautre dedans lan & iour dicelluy eschange, la chose par luy baillee encontre eschange. En celluy cas le lignagier de celluy qui vendra, aura a son choix & election la chose vendue, ou la chose dudit eschange.

¶ Mirandus rigor in hoc quod proximior in casu nostræ consuetudinis haberi possit iure retractus, vel rem venditam, vel rem permutatam: & tamen vna illarum rerum, scilicet, res permutata non exiuit de linea proximi, vt patet omni speculãti. ergo sequitur, quòd proximior retrahit id quod non processit ex linea sua. Quod tene menti, quia ista sunt in concipiendo subtilia.

A deniers.

¶ Signanter & cũ mysterio dicitur *A deniers*. Igitur quærendũ est, quid si vnus ex permutantibus transferat rem permutatã cum alia re immobili & eiusdem qualitatis, an erit retractui locus? Dic quòd non. Si permutetur res empta cum alia re eiusdẽ qualitatis, vt dictum est. & ita tenet dictus dominus de Bagoilli in sua dicta quæstio, ad quem recurras.

XXI. ARTICLE.

Et sil y a bourse desliee auec deniers baillez, ou lequipollent, qui ne excedent le cõtrechange, il ny a point de retraict, mais si le meuble excede limmeuble daultre moytie, premieremẽt retenu par lacquereur des choses de leschange a la valeur du contrechange, il y a retraict au residu dudit eschange, qui se peult raisonnablement separer & profitablemẽt diuiser. Toutesfoys quant ledit acquereur qui a baille lesditz deniers vouldroit congnoistre ledit lignagier en tout dicelluy eschange, icelluy lignagier sera tenu de le prendre, & de rendre lesditz deniers qui en furent baillez par lacquereur, auec lestimation de ladicte chose baillee en contrechange au choix & election dudit acquereur, autrement icelluy lignagier naura riens dudit retraict.

¶ In idem recidũt prima verba textus. Quæro de quæstione singulari super hoc artic. 21. Pone q. ego feci cambium cum Sempronio, & nullas sibi numeraui pecunias, attamen alius dedit pro me, vt euitetur retractus, quid tunc erit? Respond. Idem, ac si dedissem, & sic erit retractui locus. ita Bal. in l. non interest. C. quod metu. caus. & dominus Iaso. in l. non dubium. in col. 11. C. de legi.

XXII. ARTICLE.

Retraict ne se congnoist point a quartier, au preiudice de lacquereur sil ne

ſil neſt luy plaiſt. Ceſt a dire, que ſi aucun acquiert vng heritaige, ou plusieurs, qui ſoient de pluſieurs branches ou degrez, & il ſoit adiourne en clam de retraict, enuers aucun qui ne ſoit liunagier que de lune des branches, il eſt au choix dudit acquereur de congnoiſtre ledit retraict, en tout ou en partie dudit acqueſt. Et ſi ledit retrayeur ne demande que ſa portion regardant ſon lignaige, & nen vueille plus. Si ledit acquereur le congnoiſt en tout dudit acqueſt, icelluy retrayeur ſera tenu & contrainct de prendre le tout, ou il naura riens dudit retraict. Mais ſi ledit retrayeur demandoit le tout par le retraict, & lachapteur ne le vouloit cõgnoiſtre, ſinon en la portion, regardant le lignaige & branchaige dudit retrayeur, il nen aura ſinon en tant quil y en aura de ſon branchaige. Et ne pourra le ſeigneur de fief, & auſſi ne ſera cõtrainct prendre par puiſſance de fief, fors les choſes eſtans de ſon fief.

¶ De iſta materia dixi ſuprà titu. *De rachaptz.* Et iſte articulus videtur eſſe fundatus io opinione Bald. quam poſui in l. 2. C. de pac. inter emp. & vend. compo. per quam dominus Nicol. Boe. format quæſtioοem in his terminis, quid ſi plura feuda. vel res immobiles, & vno eodemq́ precio vendentur? Et velit proximior ſolum retrahere vnam ex his, quia facultas ſua forte ſe oon extendit ad omnes retrahendas: & vult ſoluere ꝓ rata precij, quæritur, an poſsit? Et reſpon. quòd non. per ea quæ not. Bald. in d. l 2. C. de pact. inter emp. & vend. comp. vbi dicit, ꝙ ſi plures res communiter vno precio vendãtur, cum pacto de retrouendendo, & vnus veoditorum velit recuperare partem, vel vnã rem ex ipſis, quòd emptor ooo tenetur reuendere, nec contractum diuidere, ſecus ſi ſeparatim & diuerſi precij. alleg. Bart. in l. cui vſufructus. de vſufruct. ff. Item dic, quòd venditio rerum facta voo precio eſt vna quantum ad reſolutionem contractus. Bartol. & Moderni in l. ſcire debemus. de verb. oblig. in prin. vbi vide. Et de iure prelationis vel redemptionis pro domino, de quo mentio fit in fi. tex. dixi late ſuprà titul. *Comment hommaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur,* artic. 4.

XXIII. ARTICLE.

Et ſi aucun acquiert par pluſieurs & diuers contractz, & le lignagier du vendeur au dedans de lan deſditz contractz, fait adiourner par retraict ledit acquereur, & il luy demande a auoir par retraict les choſes quil a acquiſes de ſõ lignagier puis an & iour, ſans les declairer autrement. Et lacquereur congnoiſſe en ceſte matiere, & met en abundance ſes chaptelz, & declaire: Ceſtaſſauoir, pour tel contract tant de deniers, & pour les autres ſemblablement. Et ſi ledit retrayeur dit, ie ne veulx auoir que telle choſe, il ne ſera pas receu, ains prẽdra tous leſditz acqueſtz, ou il nen aura point. Mais ſi ledit lignagier faict demande particuliere des choſes contenues par vng contract, il y ſera receu, en prenant toutes les choſes contenues par ledit contract. Et ne ſera pas tenu de prendre aultres choſes contenues par aultres contractz: combien quilz ſoient dedans lan & iour.

¶ Sequitur in textu.

Ains prendra tous leſditz, &c.

¶ Dura conſuetudo, quæ non ſinit, vt actor corrigat modum concludendi, quod de iure ſibi permitteretur. not. io l. ædita. C. de eden. & c. t. de libel. obla. cum ſimilibus. Sed hoc ideo io conſuetudioe noſtra ſtatuitur. propterea quòd indefinitè conclusit, & indefinita æquipollet vniuerſali. vt 19. diſtin. ſi Romanorum. & l. ſi cui. ff. de ſeruitu. & ideo videtur vniuerſalem petiiſſe, ideo non poteſt pœnitere.

XXIIII. ARTICLE.

En tranſaction faicte ſans fraulde, ne es choſes adiugees par decret, ny a point de retraict pour le lignagier. Ne prinſe par puiſſance de fief par le ſeigneur de fief.

¶ Hoc ideo, quia ingentis efficaciæ & virtutis eſt tranſactio, vt infrà dicetur. Sed videtur ꝙ io tranſactione debeat eſſe retractui locus, & quòd dominus poſsit ratione feudi retinere eo quòd tranſigendo quis dicatur alienare. vt per Bart. in l. nulli. ff. de tranſacti. facit l. non ſolum de præd. mioo. & not. Pet. de Ancha. in cap. 2. de tranſac. extra. & Abbas in cap. contingit. eod. titu. Hoc verum dixit Barto. cùm occaſione tranſactionis aliquid datur, tunc videtur dici alienatio. Secus dicit ipſe, vbi occaſione trãſactionis aliquid retinetur, quia tunc oon eſſet alienatio, etiam ſi aliquid tunc daretur, quod & ibidem adducit pro prælatis, qui, licet non poſsint tranſigere de re. eccleſiæ verũ eſt, vt aliis dent: aliàs eſt, ſi tranſigant, vt aliquid retineant. Ergo ex illis verbis Bartoli videretur dicendum, quòd in

tranſactio-

trāſactione eſſet retractui locus. Saltem eum tranſigitur, vt quid transferatur, non vt quid retineatur. Sed ſanè quòd non ſit retractui locus in tranſactione, hoc operatur virtus & efficacia tranſactionis. eſt enim litis finisq́; exceptio. l. fratria. C. de tranſact. ibidem enim pulchrè dicit impera. quòd nullus eſſet litium finis, ſi à tranſactionibus bona fide interpoſitis cœperit facilè diſcedi. Et intantum valida eſt tranſactio, quòd per principis reſcriptum non reſcindatur. l. vulgata. cauſas. C. eodem tit. *Faicte ſans fraulde.* Si enim tranſactio non eſſet legitima, non mereretur tranſactionis virtutes habere. vt per ſcriben. in d. l. cauſas. Et, vt prædixi, legitima tranſactio eſt tantum priuilegiata, quòd non poſsit reſcripto principis tolli. Sic etiam, nec reſcinditur prætextu inſtrumenti de nouo reperti, eo quòd per tranſactionem eſt impoſitus vltimus finis liti. Bald. & Salic. in l. ſub prætextu. C. de tranſact. Cano. in c. 1. ex. de tranſact. vbi dicit Bald. quòd facta tranſactione fide bona omnia partium inſtrumēta, & iura ſunt ipſo iure caſſa & irrita. Et idem Bald. in Rubric. ex. de tranſac. verſus medium tertię colum. Et aduerte, quòd tranſactiones non debent eſſe ſimulatę. Sed vt realiter à lite diſcedatur. Sufficit tamē timor litis motæ vel mouendæ, etiam de facto, vt tranſactio fieri poſsit. Barto. in l. 1. in prin. de tranſac. ff. Bald. in l. 2. C. eodem titul. loquor non ſolum de timore litis motæ, ſed etiam mouendæ de facto, & non de iure. At vbi tranſactio eſſet ſimulata, tunc eſſet inualida. Et de iſtis contractibus ſimulatis vide per Barto. & Bald. in l. ſub ſpecie. C. de poſtul. & late per Bartol. & Doct. in l. poſt contractum. ff. de dona. & per eundem Bartol. in conſil. incipiente Petrus Nicola. & per aliquos in l. cum ea. C. de tranſact. & nota eo quòd incidenter loquimur de ſimulatione, quòd inſtrumentum ſimulatum eſt tanquam corpus ſine ſpiritu, eo quòd conſenſus eſt remotus ab actu. Bald. in l. 1. C. plus valere quòd agi. Et ideo tale inſtrumentum non retinet amplius nomen inſtrumenti. Bal. in l. cum precibus. C. de prob. Imola in commento. c. cum contingat. de iureiu. in prin. commenti. Hinc eſt quòd ſtante ſtatuto, quòd contra inſtrumentum nulla exceptio poſsit opponi, tamen ſemper poterit opponi. quod ſit ſimulatum ſecundum Bartol. in l. 1. quod vi aut clam. ff. Bald. in l. ita nobis pudor. Cod. ad leg. Iul. de adul. & do. Iaſo. in d. l. cum ea. Item contractus ſimulatus, eſt adeo nullus ipſo iure, quòd etiam ſi apponatur iuramentum, non tamen firmaretur iuramento: imò etiam iuramentum eſſet nullum. not. in l. emptione plus valere quòd agi. C. Panorm. in cap. ad noſtram. 6. column. de emptio. & venditio. ex Angel. in l. ſi. qui ſatiſ. cog. ff. Item nota, quòd quamuis ſimulatio non poſsit liquidè probari, ſufficit, ſi iudex habeat veriſimiles coniecturas, ſicut in dolo probando dicimus. ſic conſuluit Pau. de Caſtr. conſil. 82. incipien. his viſis, quæ ſuperius allegantur in col. vlti. Confirmat do. Iaſon iſtis fundamentis. primo, per ſimile de contractu vſurario. nam vt dicit ipſe, contractus vſurarius conuincitur præſumptionibus & coiecturis. alleg. ca. cum in diœceſi. ex. de vſur. Et in ſpecie per Bal. in Rubric. de offi. iudi. quòd contractus probatur vſurarius ex indiciis, ſicut dolus per occultas fraudes vſurariorum. Hinc eſt, quòd ad probandum contractum vſurarium admittuntur probationes aliàs inſufficientes propter difficultatem probationū, & propter excogitatas fraudes vſurariorum. Ioan. And. in cap. ex literis. ex. de iureiu. & Pet. de Anch. in c. ad noſtram. de emp. Secundò confirmat Iaſ. alio generali & regulari fundamento, quia in his quę à communiter accidentibus ſunt difficilis probationis, ſufficit præſumpta probatio, & ſufficiunt veriſimiles coniecturæ. ar. l. non omnes. §. à barbaris. de re mili. ff. in l. ſi vicinis. C. de nup. iſta regula emanauit à Baldo, in Authent. quas actiones. C. de ſacroſan. eccle. facit, quòd ſcribit Bart. in l. illa ſtipulatione. in ſi de verbo. oblig ff. quòd in his, quæ non poſſunt liquidè probari, ſufficit informatio ex præſumpta opinione. & Bald. in l. ſi quis ex argentariis §. penul. de ed. ff. quòd in caſibus clandeſtinis & occultis ſufficit probatio per coniecturas & canoni. in cap. ſi. de his quæ vi met. ve cauſ. fiunt. Et quòd in his, in quibus probatio eſt difficilis, ſufficiat probare per coniecturas, ipſe Iaſ. allegat, & adducit multos præſtantes iuris milites, quos vide, ſi placet ibidem. Ergo oportet quòd tranſactio in caſu noſtri textus ſit bona fide facta, non ficta, vel ſimulata. Et ſi tranſactio ſit legitima, non eſt in illa retractui locus, nec iuri prælationis: ſicut nec illa per principis reſcriptū tollitur, nec ſpecie inſtrumentorum nouiter repartorum annulatur, nec etiam prætextu ſpecierum nouiter repertarum. vt d. l. ſub prætextu inſtru. & l. ſub prætextu ſpeciarum. C. de tranſactio. & Doct. in d. c. 1. de tranſact. Bene verum eſt tamen, quòd tranſactio quantumcunque generalis non extenditur ad ea, de quibus non eſt cogitatum: vt per Barto. & alios in d. l. ſub prætextu ſpecierum. Eſt enim tranſactio ſtricti iuris, & qui non obſeruat tranſactionem dummodo ſit ætatis legitimę, incidit in pœnas, quas enumerat illa lex, ſi quis maior. C. de tranſact. quia veniens contra tranſact. iuratam per Deum, vel per principem, infamis eſt, pœnam ſoluit, data reſtituit, & ab actione accidit, & iſta applicantur parti tranſactionem obſeruanti. Ex ſecundo reſponſo noſtri tex. no. quòd in adiudicatis per decretum non eſt retractui locus, procedunt ergo hîc à pari tranſactio & ſententia, vt & aliàs faciunt. ſicut dicunt Doct. in l. non minorem. C. de trāſac. An autem remedium legis ſecundæ, de reſcin. ven. C. habeat locum in tranſact. dicit Bar. quòd nō, vbi quis deciperetur vltra dimidiā valoris rei. Sed vbi circumueniretur vltra dimidiā illius litis euentus,

Valida trāſactio per prīcipis reſcriptū nō tollitur.

Valida tranſactio prætextu inſtrumēti nouiter reperti nō tollitur.

In tranſactione facienda timor litis motæ vel mouendæ ſufficit & etiā de facto.

Contractus ſimulatus iuramenti fauore non firmatur, nec validatur.

Cōtractus vſurarius cōuincitur ex coniecturis & præſumptionibus veriſimilibus.

Regula.

Tranſactio non extenditur ad ea, de quibus non eſt cogitatum.

tus, tunc ſic. De hoc tamen videte per Scriben. ibidem. & Flor. adducit multa iura contra Bart. ibid. videte, quia longa eſt materia. Accedamus ergo ad iudicis decretum. nã videmus quòd ipſum eſt adeò priuilegiatum, ꝙ in eo nõ eſt retractui locus. nam eſt venditio neceſſaria, & tantæ virtutis eſt, quòd tollit illius legis ſecundæ de reſcin. vend. auxilium ſeu beneficium, vt volunt aliqui Doct. Et nimirum, ſi decretum tantum priuilegiatur, quia ea, quæ fiunt apud acta præſidis, ſunt maioris roboris, quàm ea quæ fiunt extra iudicium. Hinc dicunt Bald. Sali. Paul. de Caſt. & do. Alexand. in l. pacta nouiſsima. C. de pac. quòd præſentia iudicis inducit magnam præſumptionem pro his quæ coram eo aguntur: & præſumitur, quòd in iudicio abſit timor & metus. vbi decretum iudicis interuenit, bo. lex l. 1. de prædiis curiali. libr. 1. & dicit Bald. quòd vbi decretum iudicis interuenit, omnia præſumuntur ritè & rectè proceſsiſſe. ita Bal. in l. cum his. de tranſact. ff. bo. text. in c. in præſentia de renuncia. ex. & ibi etiam Bal. no. Inno. dicit Bald. in c. ſicut. in col. 2. de re iud. quòd propter iudiciariam authoritatem omnia præſumuntur ſolenniter proceſsiſſe, etiam ſi iudex eſſet vnus ribaldus, adeò quòd dixerunt aliqui Doct. ꝙ vbi in contractu venditionis interuenit iudicis decretum, quòd tũc venditio non poteſt reſcindi, tãquam ſit facta citra dimidiam iuſti precij. beneficio. l. 2. C. de reſcin. vend. ita Bartol. & Bald. in d. l. 1. de præd cur. Sed iſtud licet ſit perquam ſingulare, non approbatur per alios Doct. nam Imol. & cæteri Moderni oppoſitum ſcribunt in l. ſi quis eum aliter. de verbo. oblig. ff. Alexan. & Imol. in l. precia rerum. ad l. Aquil. Panorm. in c. cum cauſa. de empt. & vend. adducit Iaſon l. ſi quid. C. de præd. mino. Et tantum operatur præſentia iudicis, quòd confeſsio facta in iudicio ſine cauſa bona eſt. vt per Cy. & alios in l. generaliter. C. de nõ numera. pecu. Imò plus dico, quòd ſi aliquis confiteatur in iudicio ex cauſa mutui, non habet exceptionem non numeratæ pecuniæ. ita pulchrè Iaſ. in l. pacta nouiſsime. poſt Salic. in l. 1. de confeſsis Sed cum in rebus per iudicis decretum adiudicatis non ſit, vt hic vides retractui locus, ſatis admirari nequeo, quomodo in rebus ob donationem remuneratoriam cõceſſus ſit de conſuetudine retractui locus. vt infra art. 34. eod. tit. cum donationes remuneratoriæ, ſeu antidorales ſint priuilegiatiores cæteris contractibus. vt ſcripſi late §. titu. *De ventes & rachaptz*, arti. 1:. Vbi dixi, etiam iſtas donationes valere inter maritum & vxorem, cõſtante matrimonio, interꝗ filium & patrẽ, quapropter ex tantis priuilegiis deberent eſſe à retractu immunes. cum deſideret vnuſquiſque remunerationem ſuam eſſe manſuram & vałituram. Nam non ſolum homines ingenio pollentes volũt ſuos benefactores, vt poſſunt remunerare, ſed etiam legimus nuperrimè de feris beſtiis quæ benefactores recognoſcunt, & eis remunerationem quam poſſunt, faciunt, vt pulchrè refert Aul. Gel. in 5. lib. noctium Atticarum. c. 14. de quodam nomine Andro. Cur ergo, cum etiam feras beneficia moueãt, per retractum reſcindimus beneficia noſtra remuneratoria, vos cogitabitis tantiſper de reſpõſo. Redeo ad textum, & dico, quòd in rebus in ſolutũ datis, præſertim iudicis decreto accedente, nõ eſt retractui locus. ita Spec. in tit. de emp. & vend. §. nunc dicendum, Alex. de Imo. conſi. 7. col. 2. ver. quid igitur. & do. Gerald. Bagoilly in ſua præalleg. q. ac Lucas de Penna in l. ſi. 2 col. C. de præd. curia. lib. 10. Licet theorica Doctorum ſit talis, quòd id quod dicitur de emptione & venditione, habet locum in datione in ſolutum. Bald. & Salic. in l. libere quidem Theodora. de ſenten. & interl. om. iudi. Sed conſuetudo Turoniæ fecit, & eſt cum prima opinione Speculatoris, & Lucæ de Penna. Adhuc intro hãc fraudum materiam, de qua quotidie inter practicos dubitatur, dicuntꝗ ipſi practici difficulter fraudes poſſe probari. Sed aduertite: nam dico, quòd pluſculis in caſibus eſt præſumptio fraudis, fraude ipſa etiam aliter non probata. Primus eſt in alienatione omnium bonorum facta. nam in tali alienatione præſumitur fraus, etiã fraude aliter non probata. Doct. in l. omnes. §. Lucius. quæ in frau. cred. ff. in l. poſt contractum. ff. de don. DD. in l. qui teſtamentum. ff. de proba. Intelligatamen, quando talis venditio fieret pro valde minori precio. ita pulchrè Io. de Imol. in d. l. poſt contractum. ff. de dona. ita etiam eſt præſumptio fraudis, ſi quis viliori præſertim precio maiorem partem bonorũ alienauerit. gl. & Ang in l. nomen. §. filio. de lega. 3. ff. & ibidem ſentit Bart. & Bald. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. dona. Bar. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. pro ſocio. ff. Et aduerte, quòd ſi debitor vel alius alienat ſic bona ſua, ſiue ſimul, vel particulatim, ſeu interpolatim, adhuc præſumitur fraus, etiam fraude aliàs non probata. Barto. in d. l. nomen. §. filio. Bald. in l. 2. C. de repu. hære, Angel. in l. omnes §. Lucius. quæ in fraud cre. ff. Secundus caſus eſt fraudis, cum quis alienaret bona ſua in coniunctam perſonam. l. data. aliàs eſt in tex. lata C. de dona. l. in prin. de bo libert. Bart. in d. l. poſt cõtractum Io. Fab. & do. Iaſo. in §. item. ſi quis in fraudem. in ſi. de actio. in 7 col per dictum Ioan. Fab. intelligo autem eùm viliori precio venderet, vel alia fraudis coniectura concurreret. ſecundum Lud. Ro. in d. l. poſt contractum. Tertius modus præſumendæ fraudis, etiam fraude aliter non probata eſt, cum debitor qui alienauerit, poſt dictam alienationem reperitur bona poſsidere. l. ſicut. in § ſu peruacuum. ff. quib. mod. pig. vel hypot. ſol. & eleganter Bart. in conſi. incipiente Pet. Nicola. vel, vt potius dicit Bartol. talis venditio præſumeretur imaginaria, vel ſimulata, & ſic ipſo iure nulla, intelligo omnia ſupradicta in iſto tertio mẽbro, vbi aliquæ perniciosæ coniecturæ

lecturæ cõcurrerent, vel saltem vna. Quartus casus præsumendę fraudis est, quãdo alienatio fieret clam. l. fi. ff. de ritu nup. l. non existimo. ff. de admini. tuto. hoc verum in habente rẽ ex titulo lucratiuo. Nam bene tunc est præsumptio fraudis propter clandestinitatem: vt per Barto. & Imol. in d. l. post contractum. Quintus est, quãdo emit per interpositã personam. Bar. in l. fi. pupillus. ff. de autho. tuto. Item præsumitur actus fraudulentus, si fuerat longo tempore occultatus, adeò quòd nihil actus valeat. Bald. in l. frans. de legi. ff. Ias. in l. non dubium. in 11. col. versicu. Item nota quòd vbi actus, &c.

XXV. ARTICLE.

Action nee de demãder retraict, ne se peut ceder, donner, ne transporter.

¶ Est ergo verum quòd istud ius retractus cedi non potest, ita tenet Bald. in l. ad officium. C. communi diui. & ibi etiam Cyn. Salicet. & Angel. ratio est secundum Doctores, nam vna de principalibus rationibus retractus introducendi est, ne res vendita exeat de genere, ar. l. cum pater. §. libertis, de lega. 2. ff. & dictum fuit suprà arti. primo huius tituli. Sed si proximior cederet, certum est, quòd ista ratio cessaret. igitur se resoluunt Doctores, quòd istud ius cedi non potest, præsertim stantibus aliis proximis: Secus porro vbi nullus esset proximus, nisi ipse cedens. nam tunc posset cedere sicut res prohibita alienari extra familiam: si non superest nisi vnus de familia, ipse potest vendere: quia non est qui alienationem possit tunc reuocare. Idem dicunt Doctores in iure prælationis, vt cedi non possit, vide Lucam de Penna in l. fin. in colum. 2. C. de præd. curia. libr. 10. Sed de iure diuino talis actio cedi potest, vt habetur Ruth 4. cap. ibidem dicitur, Cedo iuri propinquitatis. vide quæ dixi suprà eodem titu. artic. primo, in principio. Sed hic quæro. Quidam vendidit honesto viro vnum prati arpentum precio certo appreciato, & fuit venditio celebrata cum pacto recobrij, seu gratia redemptiua, vt si infra biennium precij quantitas restitueretur, tunc dictum pratũ emptor venditori restituere tenetur, post non multos dies feudalis dominus dictum pratum capit iure prælationis, seu retentionis: deinde venditor conuenit dictum emptorẽ, petens vt gratiæ redemptiuæ fauore dictum pratum sibi restitueretur, offertq; nummos venditionis. dictus verò emptor dicit, nunc se non habere rei restituẽdæ facultatem, & quòd dictum pratum fuit à dicto domino feudali iure prælationis captum, replicat venditor id nihil ad se spectare, instantissimeq; petit dictum venditorem ad sibi restituẽdum dictum pratum sub gratia redemptiua alienatũ condemnari. quærebatur, quid iuris? veniebat in mentem dictum emptorẽ posse ad hoc compelli, tum primò, quia ad illud se medio iuramento obligarat, & nihil ita fidei congruit humanæ quàm ea quæ placuerant, custodiri. Item, nec videtur iuuare, ꝙ dictus emptor adhibuit omnem diligẽtiam quam potuit, vt dictus dominus feudalis illud pratum emptori restitueret, & quòd ipse nõ potuit impedire, quominus dictus dominus vteretur iure prælationis, dictũ pratum retinendo, cum theorica DD. sit talis, quòd quis nõ debet euadere pœnam propter difficultatem adimplendi promissionẽ, quando illa difficultas inerat à principio conceptæ obligationis. hinc est, quòd si promisi factum alienum cum pœna, quo casu valet promissio, quanuis fecerim totam diligentiam vt ille tertius adimpleret, quo etiã casu excusari debeo à pœna. l. si vehenda. §. 1. ad leg. Rhod. de iac. ff. & l. 2. §. 1. ff. si quis cautionibus. & hoc occasione difficultatis & adhibitæ diligentiæ. Tamen est verum, quòd illa difficultas adimplendæ obligationis data diligentia mea, etiam non me excusat ab obligatione & nexu illius, vbi illa difficultas erat à principio dictæ obligationis celebratæ, quia tunc de tali difficultate potui cogitare. Secus quippe, vbi illa difficultas de nouo superueniret. & est imputandum venditori, qui à principio sciebat quòd ad difficultatem vel impossibilitatem se obligabat. secundũ Bart. in l. continuus. §. illud. de verbo. oblig. ff. & Areti. in l. si ita stipulatus fuero. §. possum. eo. titul. ff. & per nonnullos in l. stipulatio ista, Habere licere. in princ. de verbo. oblig. ff. Sed sic videtur dicendum in proposito, cùm iste venditor potuerit faciliter & verisimiliter euentum difficultatis cogitare, quia potuit cogitare quòd dominus caperet rem iure prælationis: videtur sibi imputandum, quare ad restitutionem prati se obligauerit. Sed pro parte emptoris multa me mouent. Primò, id quod vulgò dicitur, quòd in omni iuramento vel pollicitatione, intelligitur excepta authoritas legis & superioris. c. venientes. & ibi per canonistas. extra. de iureiuran. in c. constitutus. de rescriptis. gloss. in c. de forma. 22. q. vlt. igitur si emptor promisit reddere, debet eum excusare legis & consuetudinis authoritas, qua mediante dominus iure prælationis potuit rem accipere, & consequenter quòd non potuit impedire. Item quia dictus emptor per iudicis iussum fuit condemnatus, dictum pratum dicto domino feudali iure prælationis dimittere. igitur debet eũ excusare iudicis & superioris authoritas. Bald. Pau. de Cast. & Ludo. Ro. in l. quia iurato. qui satisda. cog. ff. Hinc dicunt ibi, quòd scholaris qui iurauit nõ exire districtum Bononiæ, sine licẽtia creditoris donec sibi soluerit, excusatur, si mediante patris, vel superioris iussu exierit, dummodo scholaris non procurauerit talem iussum studiosè: & iste casus euenit in personam do. Guliel. de Cu. Ad idem facit, quòd si aliquis iurauit nunquam iurare, aut ꝙ nunquam testificabitur: certè, si producatur in testẽ, poterit per iudicem cõpelli ad

Singularis theorica Doctorũ in materia obligationis.

In omni iuramẽto superioris authoritas excipitur.

Bonus casus de scholari.

 iuran-

iurandum, aut testificandum, quia in eius iuramento intelligitur excepta superioris authoritas. c. intimauit. eum ibi notatis. extra, de testi. Item facit pro authoritate superioris, quòd si quis iurauerit nunquam iurare. Attamē in causa, in qua litigat. debet de calumnia iurare secundum Speeu. in tit. de iura. cal. §. superest videre. & Cy. in l. 2. q. 6. C. de iu. cal. item facit illud singulare, licet tritū sit, quòd notant Alberic. & Ludo. Ro. in d. l. qui iurato. qui satisda. cog. quòd si quis iurauit soluere in certo termino. & iudex facit sibi praeceptum vel sequestrum, ne soluat, excusatur à periurio, nisi procurauerit ipse sibi fieri ista, probatur 14. q. 5. c. dixit dominum. & ibi glo. & Archidia. facit text. in l. mulier. ff. de leg. commissoria.

XXVI. ARTICLE.

Si le lignagier qui veult auoir le retraict a paction & appointement auant la congnoissance de retraict, de bailler a autruy, lacquereur receu a alleguer & prouuer ladicte paction & appoinctement sommairement & de plain, ou pourra differer le fermēt au lignagier.

Sommairement & de plain.

¶ Nunc operepretium est videre, quid velint sibi ista verba, summariè, & de plano. Sed antequam aggrediar illam materiam, quaero quomodo istud potuit fieri quòd cōsuetudo nostra disposuerit, vt in hoc casu pactio allegaretur, & probaretur summariè, & de plano. hoc ideo dico: quia sic statuendo, est tollere ordinem iudiciarium, & tamen ordo iudiciarius est à summis pontificibus & imperatoribus introductus. quomodo ergo conditores nostrae consuetudinis potuerunt tollere leges superiorum, & cuertere iudiciariū ordinem, cum inferior non possit soluere legem superioris? Ista theorica Doctorum est, quòd solus princeps potest rescribere, cū hac clausula scilicet, summariè, & de plano: glos. singularis in cap. fin. de haere. lib. 6. Dico breuiter, quòd ipse princeps satis videtur inseruisse hanc clausulā, cum de eius assensu fuerit inserta, & authorizando has consuetudines nostras: quia omnia nostra facimus, quibus authoritatem nostram impartimur. l. 1. §. tā-ta. C. de vete. iu. enucle. Tene tamen menti id quod dixi, licere soli supremo principi vt regi nostro Christianissimo, rescribere cū hac clausula, summariè & de plano. Et vt attingamus materiā, & vt eam intelligatis: Sciēdum est, quòd haec tam excellens materia tractatur principaliter in duobus locis. primò per Bar. in extrauagan. ad reprimendam. Et per Ioan. Andr. in cle. saepe. de verbo. sig. hoc ideo dixi pro iuuenibus, nō pro prouectis. Et ex menta ipsius Bart. Ioan. And. & omnium Doctorum scribentiū dico in hac singulari materia. multotiens princeps rescribit iudici, vt procedat summariè, solum multotiens summariè, & de plano, vt in terminis nostrae cōsuetudinis. Et multotiēs summariè, & de plano sine strepitu & figura iudicij insimul. Primò quippe casu, id est cum princeps rescribit, summarie procedi solum, vel simpliciter. quod in idem recidit secundum Doct. in d. cle. saepe. Et tunc isto casu quid relaxetur de obseruantia iuris communis, videbitis compendiosè per has subsequentes conclusiones.

De solo principe rescribente cum clausula summarie.

¶ Prima conclusio. Vbi proceditur summariè duntaxat, tunc debet offerri libellus planè ordinatus, sicut in causa ordinaria. l. 3. ad exhibendum. ff.

¶ Secunda conclusio. Vbi causa est summaria, requiritur litis contestatio, vt l. sed Iulianus, ad exhiben. ff.

¶ Tertia conclusio. Exceptio requirens altiorem indaginem, non potest examinari in causa summaria, sed debet reseruari in alio iudicio. Et dicitur exceptio requirere altiorem indaginem, quotiens non potest expediri infra tantum tempus, infra quantum expediretur causa principalis, si non esset opposita dicta exceptio, no. in l. si is, à quo, vt in possessio. legato. ff.

Exceptio altiorem indaginē requirens, debet in alio iudicio quàm summario reseruari.

¶ Quarta cōclusio in causa summaria abbreuiantur dilationes sine alta causae cognitione, vt l. 2. in fi. de rescindi. ff.

¶ Quinta conclusio. Necessaria est citatio peremptoria, vbi summariè proceditur, licet oppositum custodiatur, vbi simul sunt annexa ista verba, summariè, & de plano: vt d. clemen saepe.

¶ Sexta conclusio. In causa summaria, in qua non tractatur de praeiudicio alterius, sufficit probatio per iuramentum: vt l. thesaurus, ad exhibendum. ff.

¶ Septima conclusio. Vbi tractatur de praeiudicio alterius, sed tale praeiudicium potest reparari in alio iudicio, & causa est fauorabilis, sufficit semiplena probatio: vt in l. in lege Aquilia. ad leg. Aquil. ff.

¶ Octaua conclusio. Vbi in causa summaria tractatur de praeiudicio alterius reparabili in alio iudicio, si causa nō est fauorabilis, requiritur plena probatio, vt est videre in hominibus possessoriis, quae summaria sunt, gl. in l. 1. C. quorum bono.

¶ Nona conclusio. Si praeiudicium quod paratur in causa summaria, non possit reparari in aliquo iudicio, requiritur plena probatio, vt l. donatio. C. de do.

¶ Decima conclusio. Vbi fit missio in possessionem ex primo decreto, sufficit summaria cognitio debiti per iuramentum creditoris, secundum Spec. tit. de primo & secundo decreto. §. postremo, tex. in Authen. de exhibit. re. §. & si iurent.

¶ Vndecima conclusio. In missionem, in possessionē ex secundo decreto requiritur plena probatio. l. fi. C. de bo. autho. ind. pos. & l. Fulcinius. §. t. cx quib. caus. in possess. eatur. ff.

¶ Duo-

Causa executionis est summaria.

¶ Duodecima conclusio. Causa executionis est sommaria, cum non habeat instantiam, vt dicit Bartol. in l. litibus. C. de agri. & cens. libr. xi.

¶ Tredecima conclusio. Vbicunque cognitio summaria procedit ex oculata fide. i. ex inspectione oculorum, tunc illud ex quo causatur dicta oculata fides, debet esse sine vitio: veluti si sit quæstio de instrumento, quia tunc debet esse sine vitio & carens rasura, ita Bald. in l. i. vti in possess. lega. ff.

¶ Quartadecima conclusio. Omnis causa regulariter cēsetur ordinaria, nisi appareat vel ex l. vel ex rescripto, quòd sit summaria: DD. in l. iudices. C. de indi. gl. in l. 3. §. ibidem ad exhibendū. ff. & hæc de ista dictione summariè siue simpliciter. Nunc transeamus ad secundum punctum, scilicet cū ponitur in statuto, lege vel rescripto istud insimul, summariè, & de plano sicut sit in textu nostro, & quid tunc relaxetur de obseruantia iuris. Vt autem id cognoscatis, tollite has compendiosas conclusiones.

¶ Prima conclusio, vbi in causa cognoscitur de plano, necessarius est libellus, pro hoc facit text. in l. miles. §. sexaginta, ad leg. Iul. de adulte.

¶ Secunda conclusio, vbi mandatur procedi de plano, potest iudex non sedens pro tribunali de ea cognoscere: casus in l. vnius. §. si. de quæstio. ff.

¶ Tertia conclusio. Quando causa cognoscitur de plano, sublatus est strepitus partium & aduocatorum, quia non erat necesse in causa audire aduocatos, quia sæpius faciunt magnos strepitus cū sermonibus suis allegando plura, vt l. 2. de ori. iu. ff. Quod bene ponderādum. Quia si princeps in rescripto apponat hanc clausulam summariè, & de plano, non erit danda dilatio pro absentia aduocati.

¶ Quarta conclusio, si mādatur in causa procedi de plano, poterit perueniri ad examinationem testium, & ad sententiam diffinitiuam lite non contestata contra regulas iuris. Inno. in cap. olim. de accusa. ex.

In causis leuibus potest procedi de plano. Qua dicitur causa leuis.

¶ Quinta conclusio, in causis leuibus siue ciuilibus siue criminalibus potest procedi de plano. l. leuia. de accus. ff. Et dicitur leuis causa ratione modicæ rei vel personæ. vt quia domestica persona, vt filius furatur patri secundum Bart. in d. l. leuia. vel aliàs dic hic esse leue delictum quando ad essentiam delicti non requiritur dolus secundum Saliect. in l. non ideo minus. Cod. de accusa. Et hæc de isto secundo puncto. Sequitur videre de tertio puncto, scilicet, cùm hæc verba apponuntur sine figura iudicij, in quo est concludendū, quòd, vbi hæc verba apponuntur, per ea tollitur omnis obseruātia iuris positiui in iudiciis requisita: & remanet obseruantia iuris naturalis & gentium, quod ius naturale tolli, vel auferri non potest, veluti est defensio, cle. pastoralis, de re indi. Et ex his infertur quòd cum citatio sapiat naturam defensionis, quòd per eam nō tollitur: vt d. clemen. pastoralis, Imò & citatio est de iure diuino, cum dicitur Genesis 1. Adam, vbi es, &c. Item per istam clausulam non tollitur legitimatio personarum: vt per Docto. in d. extrauaganti ad reprimendum, & in dicta clemen. sæpe. Ideo procurator hac clausula non obstante, debet docere de procuratorio, vt persona sua legitimetur. Sed hoc casu non est necessarium exigere libellum, aut litis contestationem, potestq; iudex procedere tempore feriarum in honorem hominum indultarum. Dilationes quoque potest amputare, & litem quantum poterit breuiorem facere, exceptiones, appellationes & dilationes frustratorias repellendo partium aduocatorum, procuratorúmque contentiones & iurgia, superfluamq; testium multitudinem refrænando. Citationem tamen probationis, necessariasque defensiones legitimas non poterit iudex excludere, sed petitionem literis, aut verbis, in actis tamen redactis debet admittere. Hæc omnia in d. clem. sæpe.

Citatio nō potest tolli, quia est de iure diuino.

Pourra deferer le serment, &c.

¶ Ecce quomodo consuetudo nostra dat consilium deferendi iuramentum: quia credit nullum suæ salutis æternę esse immemorem. l. fin. Cod. ad leg. Iuliam repetundarum. Sed nunc fides dormit, & conscientia somno sepulta iacet. sunt tamen qui pro toto orbis auro à iure deuiare non vellent, quia in eis est conscientia. Ideo primò videndum est, quid sit conscientia? Respon. Bal. in l. & si inutiliter. C. de fideicom. quòd conscientia est angelus humanæ menti præsidens, alibi dicit Bal. in l. fina. C. commonia de legat. quòd conscientia est lex intellectus nostri, alibi in Auth. ad hæc communi de vsu. circa tertiam colū. quòd cōscientia est sensus animæ, cognoscentis bonum & malum. alibi dicit idem Bald. in suo consilio diuino schismatis, quod posuit post Rubric. C. si quis aliquem testa. prohibu. versus tertiam column. quòd conscientia est dictamen rationis, & cognitio sui proprij cordis. verumtamen alibi dicitur, vt in c. innotuit, de elec. quòd conscientia est scientia, clausa in mente, quam Deus associauit animæ, vt eam reprehenderet ab erroribus, & est de apicibus animæ. Alibi pulchrè dicit ipse. & istam, & primam descriptionem amplector, quòd conscientia est passio animę rationalis super omnem irrationabilem concupiscentiam habens, prędominium & virtutem, & vltra dicit ipse in c. cum causam, in vlti. colum. ex. de testi. quòd qui non habet conscientiam, non potest, nec debet dici vir bonus. Et propterea dicit do. Anto. in c. pen. de emp. & ven. quòd quamuis sit licitum contrahentibus se inuicem decipere. l. in causæ *La seconde.* §. pen. ff. de minoribus, dummodo deceptio non sit vltra dimidiam iusti precij, vt in l. 2. cum ibi no. C. de rescin. vend. quòd habet etiam locum de iure canonico. Tamen istud nō

Diffinitio cōscientiæ.

Cōscientia est de apicibus animæ.

Qui nō habet conscientiā, non potest dici vir bonus.

habet locum in foro conscientiæ secundum ipsum do. Anto. in d. c. penul. propterea dicit quòd apud confessorem debet fieri conscientia. Sed legi & Sali in l. quotiens, de hære. instit. qui truffatur de similibus, & dicit quòd ista conscientia, quæ est extra legem, est conscientia bursalis, veruntamen Pet. de Ancha. in repe. regulę possessor, de reg. iur. in 6. dicit, quòd si aliquis emit fundum carius propter necessitatẽ, quia vicinus eius, cuius erat fundus, erat rixosus, ac multum molestus, quòd tunc cum iste excessus precij fundetur super causa rationabili, quòd subuenitur emptori nedum in foro conscientiæ, aut in iure canonico, sed etiam in foro ciuili & seculari, quod sequitur & refert do. Iason in § sed iste. Institu. de actio. 27. colum. parua, verti. dixit tamẽ multum signanter, &c. Hinc dicit Bald. in l. vna, colũ. 3. C. de confessis, quòd forum conscientiæ, est forum boni & æqui coniunctim, & est tribunal veritatis, & non fictionis, in quo conscientiæ foro apices iuris non excusant, quod vltimum est summè notandũ. Sed est pulchrum dubium, an statuta sint seruanda, etiam in foro conscientiæ glo. in c. quæ in ecclesiarum, de consti. ex. & ibidem Bal. tenet quòd sic. & valet ad donationes quas secretò faciunt mariti vxoribus suis contra l. statutariam, vel econuerso. Item tene menti, quòd principes, qui in suis regnis habẽt vim supremi principis, debent semper iudicare secundum conscientiam suam, non autem secundum alleg. & probata, aliàs peccarent Ita Bar. in l. t. vi quæ desunt aduo. C. & ita dicit tenere theologos, & ita sequitur do. Ias. in d. §. sed iste. sed dura est decisio, nam & in mille locis Papa iudicat secũdum leges etiam humanas. ca. ex literis. & c. per tuas, de prob. ex. Et quãuis conscientia sit, vt dictum est, Angelus, humanæ menti præsidens. & quanuis is qui facit contra conscientiam, ædificet sibi ad gehennam. cap. literas, de resti. spo. cum similibus, tamen, si testis dicat vera esse secundum conscientiam suam vel iudex in sua sententia dicat secundum suam conscientiam, neutrum valet, ita pulchrè Bald. in ca. nisi cum pridem, extra, de renun. Et insuper nota, cum aliquis committitur conscientiæ alicuius, quod intelligitur de conscientia legibus munita, non de ea, quam quis sibi fabricat ita do. Iason in d. §. post Bal. per eundem allegatum. Item tene menti, quòd pars tua, quæ diligit litium anfractus, non posit appellare, facias quòd causa tua committatur conscientiæ alicuius, quia tunc non poterit appellari. Ita pulchrè Lanfrãcus de Oriano in repe. cap. quoniam contra falsam, de prob. extra. in materia appellationum, in decima tertia fallentia, & Bald. in cap. si sacerdos, de offi. ordi. sequitur Iason in §. præallegato, licet do. Lanfran. nullam faciat mentionem. Sed quando aliquid committitur, decidendum conscientiæ alicuius, vt in casu præcedenti, quòd ille tenetur iurare quando declarat, aliàs non stabitur dicto illius. Istud est verbum tollendum ad astra angeli & Paul. de Castro. in l. de pupillo. §. qui opus, de nou. ope. nuncia. ff. Et de ista materia conscientiali, vide Bald. in l. certum est. C. vnde legi. & vendi. cognati vbi dicit, quòd vbi quis explicare habet commissionem conscientialem, non tenetur vocare partem aduersam: quæ tamen decisio ibidem non tenetur per Doctores. & contra eam insurgit Iason in d. l. certum dicens, quòd ille cuius conscientiæ aliquid committitur, non propterea potest leges transgredi. quia intelligitur de conscientia legibus munita, nõ de ea quam quis sibi fabricat. Confirmat ipse alio medio: quia qui habet potestatem disponendi, & prouidendi secundum conscientiam, non debet sequi conscientiam propriã: sed conscientiam publicam iurium: tex. iuncta gloss. in ca. iudices. 3. quæst 7. per Cyn. in l. quisquis. C. ad le. Iul. Maiesta. Item quia, vt dixi, etiam in foro conscientiæ statuta sunt seruanda, gloss. & Bald. in d. c. quæ in ecclesiarum. Item dicit Iaso. leges ciuiles, quando sunt fundatæ super veritate: & non super fictione, vel aliqua præsumptione sunt seruandæ in foro conscientiali, Inno. in cap. quia plerique. de immunita. eccle. & Bal. in Auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. in 8. col. Bene tamen verum est, quòd in foro conscientię pœnæ legales dupli, vel quadrupli locum nõ habent, gloss. in ca. fraternitatis. 12. q. 2. Et sic patet quòd Bald. decisio non est vera. Dices tu, quid ergo importent hæc verba. Quãdo causa committitur conscientiæ alicuius: dic q effectus primus erit talis, quòd ille cuius conscientiæ aliquid committitur, nõ poterit delegare, aut alium substituere loco sui. Ita Bald. in cap. 1. & fin. de not. feudo. quòd facit pro executoribus testamentorum, quorum conscientię testatores implementũ testamenti committunt, vt nõ possint substituere. Bal. in l. & in epistola, in fin. C. de fideicom. Item quando fit commissio cõscientię alicuius, intelligitur electa eius industria: ideo alij causam subdelegare non posset, Panor. in c. finali, de offi. deleg. in his & similibus, facit text. in l. nulli, in verbo pro conscientia, & quòd ibi not. Bald. C. de epi. & cleri. Dico insuper quòd effectus conscientiæ & bonæ legalitatis hominis facit etiam nos recedere à dispositione iuris cõmunis, declaro pulcherrimis decisionibus. Et primò per tradita per Bal. in ca. præterea, de testi. cog. dicentem, quòd ille qui est bonæ vitæ & magnæ opinionis, potest post testificata producere testes, & corrigere dictum suum: & sic id operatur conscientia & legalitas personæ. Secundò confirmat per id quod tenet Spec. in tit. de iudi. deleg. §. superest. versic. quid si non est consanguineus, vbi dicit, quòd licet quis non posit esse iudex in causa propria, vel suorum. l. qui iurisdictioni præest, de iuris. omniũ iud. ff. fallit, nisi esset talis qualitatis, quòd verisimiliter nõ caderet in eo suspitio, puta secundũ eum: quia

Conscientia bursalis, quæ est extra legem.

In conscientia foro apices iuris nõ excusant.

Princeps debet iudicare secundum conscientiam.

Quãdo causa committitur cõscientia alicuius, tunc nõ appellatur: tene menti pro Deo.

An leges sunt seruãda in foro cõscientia.

Nota bene effectum, executores nõ possunt subdelegare.

De legalitate hominis

quia esset monachus Cisterciensis, seu Carturiensis, argumēto. l. non omnis. §. à Barbaris. ff. de re milit. & l. a. in prin. ff. de testi. & Alex. de Imola. in d. l. qui inrisdictioni præest. Tertiò facit id quod egregiè tenet Ioānis de Imo. In c. cum R. canonicus, extra. de officio deleg. quod licet frater vel consanguineus, quando producitur in testem pro fratre, vel consanguioeo, sint suspecti, vt ibidem notatur: tamen si talis frater, qui etiam esset laicus, esset multum notæ & spectatæ fidei, vel esset religiosus sanctæ Mariæ Olíueti, nihil sibi tunc diminueretur de fide. & ita dicit se respondisse in ciuitate Ferrariæ, in causa ardua Iaso. In Authent. iubemus. C. de iudic. allegat text. in simili. in ca. in literis, in fin. extra, de testi.

De fratre testificāte pro fratre quādo frater testis legalis & iustus est.

Quartò facit quod vult Aoto. de Butri. in c. postremò, extra, de appel. quòd licet coniunctus parti, si sit impetratus in iodicem, possit recusari: vt suspectus propter cōiunctionem sanguinis: tamen conscientiæ non potest recusari, qoia nō est præsumptio quod propter conunctiooem declinet à semita iuris. Quintò facit, quòd vult Hostien. in ca. sioem litibus, in penult. column. de dolo. & contuma. Quòd si litigās est vir magnæ & approbatæ fidei & vitæ, qoanuis ipse succumbat: non debet in expensis condemnari: quia non est verisimile qoòd calumniosè litigauerit, art. ca. secundo. §. super eo. de ope. nou. nunci. extra, sequontur Petrus de Ancha. & Anto. de Butr. io d. ca. finem litibus. de dol. & contu. & Alexao. & Ias. in l. properandum. §. fin autem. C. de iud. Sextò facit l. si à bonæ fidei. ff. de rei vend. & qood ibi pulchrè scribit Ange. & refert se obtinnisse, vt absolueretur potestas, qui traditum sibi nobilem magnæ & spectatæ fidei non sic diligenter custodiuit, & aufugit. Septimò facit, quòd not. eleganter Bal. in l. legitimos. ff. de legi. to. quòd licet tutor legitimus teneatur satisdare: tamen, si est persona multum fida & honesta, remittitur ei satisdatio. Octauò facit, q; scribit Pau. de Castro in l. si quis stipulatus sit Stichum. §. finali, per illum tex. de verb. obl. ff. quòd qui est inops, & non possidet immobilia, tamen si est persona multum fidelis, & consueta seruare promissa, est idooeus fideiussor. Nonò facit, q; tenet Bald. in l. abstinendum. Cod. quorum appel. non recipi. quòd si statutum disponat, quòd damnatus habeat satisdare secundum qualitatem personæ, licet verbum, Satisdare intelligatur cum fideiussoribus, vel pignoribus. l. 1. qoi satisda. cog. ff. tamen si est homo honestæ vitæ & probatæ fidei, sufficit iuratoria cuatio, per gl. in l. 1. ff. de ri. nup. vbi habetur, quòd virtus hominis sufficit pro satisdatione. Decimò & vltimo egregie quadrat tex.

Propter bonā conscientiam personarū recedendum est à regulis.

no. in l. sed & reprobari, versi. valdè disciplinatos, de excu. tu. ff. per quem text. notat ibi Bal. quòd propter excellentiam hominis, receditur ab omni iore & ab omni statuto. qđ est notandum. Sequitur. Alex. in l. cum quid mutuū, si cer. peta. ff. & bene faciunt quæ scripsi suprà tit. primo huius volu. ar. 24. vbi loqoor de fideiussore. Stat ergo noua regula & noua conclusio, quòd propter conscientiam & magnam legalitatem personarum recedendum est à regulis iuris. Sed qoid etiā, an propter hominis malam famam sit recedendum à dispositione iuris? Breuiter dico qnòd sic. Probo tali medio, quòd quamuis in causa ciuili stetur propter impotentiam cauendi iuratoriæ cautioni: si tamen cauere debens sit vel periurus, vel homo malè famatus: tunc non stabitur suæ iurationi. no. Bart. & glo. in l. si cul. de accu. ff. l. non omnis. §. à Barbaris, de re mili. ff. Hinc dicit Ludoui. Ros. in commento l. admonendi, in 7. colū. de iureiuran. ff. quòd semel periurus, perdit beneficiū probandi per iuramentum, quod est pulchrum verbum. Hinc dicit Iaso. in l. prima qui satisda. cog. ff. quòd iuramentum vilium personarum habet pondos. Ita dixi vobis suprà in d. ar. 24. tit. *Des droictz de basse iustice.* Confirmo per l. quæ adulterium. C. de adul. & stupro,

Viles personæ non merentur innodari laqueis legū, quo ad legis beneficium. non quo ad legis supplicium.

vbi dicitur quòd viles personæ, vt suot mereticces, nō merentur innodari laqueis legum. Intellige tamen quo ad legis beneficium. non quo ad legis supplicium. Et aduerte quòd synderesis differt à conscientia, secundum theologos: qnia conscientia proprie est regula io ratione. Synderesis autem in volontate instigandi causa ad bonum. Nam synderis est scintilla conscientiæ secnndum theologos.

Quid est synderesis, & quomodo à conscientia differat.

Vnnm autem consilium do domino iuueni ad regnum cœleste anbelanti, vt scilicet vxorē non ducat, quæ vt plurimum est impeditiua vitæ cootēplatiuæ, & molestioa conscientiæ: quia non expedit homini, ad regna cœlestia tendenti, accipere vxorem, gl. in c. t. in fi. de sum. tri. extra. allegat. 33. q. 5. Tunc saluabitur. Insequendus igitur est bonus Iesus in pura conscientia & in syncero iudicio, ar. l. si quenquam. C. de epi. & cle. & credo quòd prima & maior conscientiæ refocillatio fit, dolorosæ Christi passionis crebra & pungibilis recordatio. Nam Iesus, vt nos à peccati febre pestifera curaret, operam boni medici egit.

Medici boni officiū.

Medicus enim ad ægrotum accedens præcognito illius morbo, facit eum primò dietam facere. Secnodò ad euitandos superfluos humores intestinos facit eum sudare. Tertiò, vbi est nimia sanguinis superfluitas, seu abundantia, facit ægrū flebothomare. Et quartò, quia æger tum propter sudorem emissum, tum propter sanguinem deperditum debilis est, facit eum ciropum & poculū restauratiuum sumere. Sic fecit filius Dei verus medicus, p nobis, & nostris infirmitatibus, fecit qoadraginta diebus, & totidem noctibus ieiunando. Secundò grauiter pro nostris morbis curandis sudauit: qoi factę snnt guttę sudòris eius, sicut guttæ sangoinis decurrentis in terram pro nobis, Patrem multis cū fletibus, in borto deprecādo. Tertiò voluit flebothomari ægritudine peccati curanda, saoguinem suum in cruce sacratissimas per suas plagas affatim

effundendo. Inſuper voluit noſtris pro languoribus ciropū ſeu poculum ſumere, cùm ipſo exiſtente in ara crucis nudus & deploratus potum petiit, ſpongiam amariſsimam guſtando: in cuius laudem hoc commentariolum, ſeu librum incepi, ſibiq; dicaui. Pro complemento iſtius materiæ conſcientię eſſet opportunum quærere, an iudex debeat iudicare ſecundum conſcientiam, an ſecundum allegata & probata? Hæc q. eſt trita, quam ponunt ſcribentes in pluribus locis, præſertim in l. illicitas. §. veritas, de offi. præſ. & canoniſtæ in c. 1. de offi. ordinarij, & quia magnū eſt inter Docto. ſcribentes certamen. Nam aliqui intrepidè tenent iudicem debere iudicare ſecundū allegata & probata, vt Panor. in d. c. 1. de offi. ordi. & Innoc. in cap. venerabilis. de cenſi. & hoc, ſi agatur in forma iudicij: quia dicunt id facere tanquam homo priuatus, & quamuis veritaté ſciat tanquam homo, nō tamen tanquā iudex. hinc dicitur q homo non condemnat, ſed lex. c. 1. & ibi gl. celebris. pri. diſtin. Breuiter dico, quòd tu nunquā contra cōſcientiam iudices. licet ſit tibi millies probatū per teſtes vel aliàs, & hoc habetur de iure diuino & humano. De diuino equidē iure habetur, Exodi ſecundo & tertio. Non accipies vocem mendacij. Et inſuper neq; in iudicio plurimorū acquieſces ſententiæ, vt à veritate deuies. Igitur eſt ibidem textus ineuitabilis contra primam opinionem. Iure autē humano, eſt textus in cap. cum æterni tribunal iudicis. de ſenten. & re iudi. lib. ſexto. Et ſi bene ponderetur, illi textui reſponderi non poteſt: & hanc ſententiam ſouet Ang. de Clp. in verbo iudicare. verſic. verùm iudicandum ſit, &c. vbi videas. Ego autem ſolitus ſum dicere, quòd qui facit contra conſcientiam, ædificat ſibi ad gehennam. cap. literas. de reſtit. ſpol. extra. cum ſimi. Et inſuper quòd iure diuino atteſtante, Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Nónne ergo eſt peccatū contra propriam & certam conſcientiam, ſubſtātiam & ius vnius, fortè pauperrimæ partis tollere, forte corruptorum teſtium, & falſorum actorum, aut innocentem ad mortem damnare? Porro reſpondebis, ſi bene cogites, quòd ſic: ne dicas, quia facio tanquam iudex: quia, ſi bene facias tanquam iudex, & male facias tanquam homo: tu ſcis quòd tu non habes duas animas: ſed vnam ſolam, quæ licet non puniatur, eo quòd bene feceris tanquam iudex, punietur tamen de eo quòd malè feceris tanquam homo. & hæc pondera tu qui dicis eſſe iudicandū intrepidè ſecundum allegata, non ſecundū conſcientiam, quæ eſt in cōtrarium: quia ſi Deus veritatis eſt, quod verum eſt, dicere debemus & nos, qui Deum ſequimur, potius veritatem accipere, quàm fallaci probationi credere, alioquin veritatē ipſam, ſcilicet Deū, qui veritas eſt, non ſequeremur.

An iudex debeat iudicare ſecū dum cōſcientiam.

Non accipies vocem mendacij.

XXVII. ARTICLE.

En retraict cōgneu en aſſiſe na que vne adiudicatiō, pourue que les choſes ſeront prinſes par le lignagier.

XXVIII. ARTICLE.

Si deulx lignagiers font bailler adiournement en diuerſes cours, au dedans de lan & du iour. La cognoiſſance ne ſe pourra faire au preiudice lūg de lautre.

¶ Iſte articulus eſt ſine dubio, & cū lex debeat eſſe de dubitabili. l. ancillæ ſubtractæ. C. de fur. & ſer. corrup. & l. antiqui libero vētri ff. ſi pars hær. peta. tamen in iſto articulo non eſt ſaltem apud me aliqua dubitatio, cum certū ſit, quòd vnus proximus in pernitiē alterius anno durante aliquid moliri non poſsit, cum iſtud tempus retrahēdi, ſit beneficium iuris, quod non eſt alicui auferendum.

XXIX. ARTICLE.

Les deniers du retraict, ou du rauoir, & recouſſe par grace, ſe doibuent bailler au ſuruiuant des conioinctz par mariage acquerans communs en biens les heritiers du decede preſens ou appellez, & en iouyra ledict ſuruiuant ſa vie durant, ainſi quil ſera declare es chapitres de donnaiſons & ſucceſſions, en baillāt caution de rendre la moytie deſditz deniers aux heritiers du decede. Et apres la mort du dernier decede les choſes viendront aux heritiers diceulx conioinctz par moytie.

¶ Sed pone quòd ego emi à cōſanguineo vxoris tuæ fundum Cornelianum precio cētum Marcharum, tu autem vis illum fundum retrahere: quia dicis, quòd venditor eſt parens tuæ vxoris: ego autem qui emi, ſum dominus feudalis, tu me conueniſti in materia retractus eo, quòd tu dicis. *Que premier eſt lignage que paraige.* & conſequenter, quòd tu debes habere fundum iure retractus, ratione vxoris tuæ: & quòd tu es ratione vxoris tuæ mihi domino præferendus, per textū in c. 1. §. porro, qualiter feu. olim alie. pote. in vſi. feu. Ego dominus feudalis & emptor dico, quòd ego te libenter admittam iure conſuetudinis ad retrahendum mediam partem fundi Corneliani: & hoc ex capite tuæ vxoris, vel ad retrahendum totū fundum integrum, proviſo, q fundus totus apud vxorem tuā remaneat, Et q in illo tu maritus nihil percipias: quæritur an ego, vel dominus bene dicere videatur? Videtur q ſic: nam ſi ego te maritū admitterem ſimpliciter ad retrahendum totū fundum, certum eſt, quòd poſt retractū fundus cedet loco conquæſtus, ex vi noſtræ conſuetudinis. Et ſic conſequenter accideret, quòd tu ma-

tu maritus, qui non es venditoris parens, haberes mediam dicti fundi partem, & me dominum & emptorem fraudares: quãtũ autem ad vxorẽ tuam attinet, certum est, quòd illa est parens, & quantum ad te, tu non es parẽs. Breuiter dico, q in isto casu tu etiam ratione vxoris habebis totum fundum iure retractus. Nec obstat q si mulier tua decederet, q tu maritus, qui non es venditoris parens, haberes titulo conquestus mediam partem fundi retracti: quia dico q in isto casu connexitas ampliat priuilegiũ, & ratione connexitatis mulieris maritus totum fundũ retrahere potest. Et q connexitas ampliet priuilegium. probo pulchris mediis. Primò per illud, quod in simili dicit gl. singularis in c. 1. in fin. de Iu. patro lib. 6. q si ecclesia habet ius commune, putà ius patronatus cum priuato laico, quòd ratione communionis priuilegium ecclesiæ etiam competit singulari. Ideo secularis patronus, qui tantum habebat quatuor menses ad præsentandum, habebit ratione connexitatis sex menses cũ ecclesia, cum qua tenet illud Ius patronatus, & vide Panor. in c. 1. de prescri. Probo secundò per illud quod dicit glos. celebris in l. fin. C. de mune. & hono. non conti. inter pa. & fil. lib. 10. quòd socius omnium bonorum habet excusationem à muneribus publicis propter personam socij: quod est notandum. probat 3. per dictum singulare Bald. in c. 1. quib. mo. feud. amitta. vbi dicit, quòd si sunt duo fratres, qui habẽt castrum commune in feudum, & vnus derelinquat dominum in prælio non mortuum: nec ad mortem vulneratum, ex quo debeat priuari feudo, si tamen alius frater optimè pugnet, dominum non relinquendo, quòd tunc neuter priuabitur feudo: & hoc propter connexitatem bene præliantis fratris. & pro hac decisione Ias. In l. 1. C. de transact. allega. l. si post mortem. §. fin. de contra tabul. ff. & ista tenebis menti.

Connexitas ampliat priuilegium.

Nonne connexitatis socium omnium bonorum habet pro socio immunitas à muneribus publicis.

En baillant caution de vend. &c.

¶ Hoc generale est, quòd vbicunq; in dubio aliquis admittitur, præstabit cautionem. l. vlt. C. de pet. hære. l. is à quo. de re vend. ff. & cautio est prestãda ab eo, qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ de fructibus restituendis, si suspectus est. c. 2. de sequestratione possessionis & fructuum. extra, & de hoc glo. ordinaria & sing. in ca. suscita. in fin. extra, de in integ. resti.

XXX. ARTICLE.

Si aulcuns acquestz sont faictz par les cõioinctz en mariage des deniers communs en aulcunes choses par droict de puissance de fief, le suruiuant desdictz conioinctz tiendra lesdictes choses sa vie durant cõme de pur acquest: ainsi quil sera declare cy apres lesdictz chapitres. Mais le suruiuãt decede, lesdictes choses retourneront aux heritiers dicelluy a qui estoit le fief en payant aux heritiers de lautre le demy denier de lacquest auecques les coustz & mises.

Auecques les coustz & mises, &c.

¶ Supple. Pro media, sicut dicimus de principali, & de omnibus consecutiuis. Sed an dominus poterit iure prælationis retinere centum libras redditus, quas fortè assignauit vxori, nec pro dotalitio suo, vel vt fasiat ad titulum, an me mortuo frater meus possit intra annum constitutionis dotalieij iure retractus retrahere istas centum libras pro dotalitio? Credo, q nec dominus iure prælationis retinere, nec proximus iure retractus poterit retrahere, eo præsertim, q istud est proprium patrimonium ipsius mulieris. l. 3. §. sed vtrum. in fi. ff. de minoribus. licet gl. ibidem in fine dicat, quòd saltem sit quasi ipsius mulieris patrimonium. Et etiam dos censetur esse patrimonium filiæ. Doct. in l. 3. §. sed vtrum. de minori. ff. & Doct. in l. Lucius Titius. quib. mo. pig. vel hypo. sol. Et etiam dos succedit loco legitimè, Barto. in l. Titio centum. §. Titio genero. in fin. ff. de condi. & demonstra. Et dos dicitur exiisse de bo. patris. l. fin. ff. de collat. do. & Iaso. in Auth. nouissima. in 13. col. C. de inoffi. testamen.

An ius retractus locum habeat in dotalitio.

XXXI. ARTICLE.

En vendition de fruictz de heritaige, pose que les fruictz soyent encores pendans aussi en vendition de fruictz, ou pensions de heritaiges de donaire coustumier, ou conuention nel appartenant a femme noble, ou roturiere, ou autre vsufruict, na point de retraictz.

¶ Ergo de iure tẽporali & momentaneo non est retractus. etiam dicimus, q in venditione rei facta sub pacto recobrij, siue de retrouendendo, nõ debentur accordamenta, sicut nec in pacto legis commissoriæ, vel adictionis in diem, vt dictum fuit in tit. *de rachaptz & ventes.* hoc ideò: quia dominiũ non est, tunc perpetuum, aut incommutabile. Quod autem diximus in principio notulæ, quòd de iure temporali, & momentaneo non datur retractus, non intendo firmare, quod pro possessorio rei venditæ non sit retractui locus, quia licet sit quid momentaneum. l. momentaneę. C. qui legi. per. sta. ha. in iud. tamẽ tota die dicimus q possessio est pars proprietatis, & dominiũ rerum ex naturali possessione cœpit. l. 1. in prin. de acqui. vel amitten. pos. ff. Et aduerte ad text. nam dicitur in illo, q in venditione fructuum etiam pendẽtium non est retractui locus, licet contrarium videretur, cum fructus pendentes fundi pars esse videantur. l. fructus. de rei vendi. ff.

XXXII. ARTICLE.

Le ſeigneur de fiefne doit prēdre par puiſſance de fief,les heritaiges acquis en ſon fief,ſinon pour les remettre a ſon dōmaine, & non en fraulde de lacquereur pour les bailler a vng autre. Et ſil aduient quil les vueille prēdre par puiſſance de fief, & les bailler a vng autre,au dedans de lan de la prinſe par puiſſance de fief,en ce cas le premier acquereur les pourra ranoir dedans vng an apres, en rendant les deniers quil en a receuz dudit ſeigneur de fief,& en luy payant les lotz & ventes qui eſtoient deuz par lacquereur.

XXXIII. ARTICLE.

Le ſeigneur de fiefpeult auoir par puiſſance de fief, les choſes acquiſes en ſont fiefa grace en gardant ladicte grace au vendeur, telle quelle a eſte donnee par lacquereur. Et durant ladicte grace, ne pourra ledit ſeigneur de fief demollir. Et ſeulement pourra faire res raparations neceſſaires.

¶ Verum eſt quòd feudi dominus poteſt retinere iure prelationis.Sed dominus nō prefertur hodie parenti, vt in §. finali.qualiter olim feud.pote.alienari.

XXXIIII. ARTICLE.

Donaiſon faicte pour les aggreables ſeruices, eſt ſubiecte a retraict, au dedans de lan & iour de lenſaiſinement de la choſe donnee, en payant les deniers que ladicte choſe donnee ſera eſtimee valloir.

¶ De hac materia multum latè dixi, ſuprà,titu.*de rachaptz & ventes*.arti.15.colum.3.4.5.6.& 7.

XXXV. ARTICLE.

Retraict faict hors iugement,eſt repute vendition.

¶ Ex venditione perfecta, id eſt, re tradita, non eſt retractui ſecuro locus, niſi fiat in iudicio: aliàs parentes recipientes nummos ſuos ad ius retractus venire poſſent, cum retractus extraiudicialis reputetur venditio.Sed vbi res non fuiſſet tradita.poſſet venditio reſolui: vt dixi eo.titu.art.3.in fine.

XXXVI. ARTICLE.

Et ſeront faictes les congnoiſſances des retraictz en plain iugement & plaine audience.

¶ Hoc non ſine ratione, vt iſti retractus ſint firmiores in indicio facti propter calorem iudicij, qui magnus eſt: & qui calor iudicij facit valere conuentionam nudam à cauſa: Bar. & Doct.in l.1.de verb. obli.ff.vbi pulchrè de calore iudicij dixi ſuprà eo.art.4.vbi aliqua dixi de authoritate iudiciorum.

Nota de calore iudicij.

XXXVII. ARTICLE.

Les an & iour de retraict de la rente frāchiſe & acquiſe ſur ſoy,ſe doibuēt prēdre du iour du premier termi qui eſcherra apres ledit franchiſſement.

¶ Nunc in hoc articulo placet attingere dubium,in quo plures vidi diuerſitates in oppidulo, quod Lochesiū vocatur. Dominus de Lochesio olim dederat baſtardæ ſuæ vnam medietariam ſuam coloniam, quam ipſa donataria certum tempus tenuit: ac increbreſcente penuria ipſa vendidit dictā medietariā, venditione facta, alia ſoror illius donatariæ & vēditricis vult habere iure retractus dictā medietariā.quia non ſunt alij proximiores. Nunc quæritur,an ſit audienda? Dixi quod nullum videbam impedimentum, cum etiam ſi illa venditrix habuiſſet filiam naturalem,illam ad retrahendum de iure admiſiſſem. Me mouet authoritas Bar.in l.certis.ff.de accuſ. & inſcrip. vbi quærit Barto.an filij naturales ad vindicandum patris necem admittantur? & determinat quod ſic, poſt Inno.in c.nonnulli.de reſcrip. Nam dixit ipſe quod iſti tales naturales & ſpurij dicuntur cōſanguinei & affines vt not.in l.non facilè.§.affines.ff.de gradi.Si ergo filia naturalis dicatur cōſanguinea,& affinis, in qua tamen eſt vitium paternum vel maternum: vt l.ſi.C.de nat.libe. quanto magis ſit admittēda ſoror,in qua nullum eſt vitium? ſed eſt vera ſoror vēditricis,in qua omnis odioſitas naturalitatis ceſſat.ar.d.l.ſi. Nec obſtat articulus primus,ſuprà, eo.tit.vbi dicitur, *Habile a luy ſucceder*. Quia id non iuuat. Nam & in caſu meo eſt ſucceſsioni locus,per no.per Doct.in d.Authen. licet.C.eo.titu.& in l. ſi qua illuſtris mu.ad Orficianum.C. Et pro opinione mea facit titū *de ſucceſſion de baſtard*.& ea quę dixi ibidem in prin.no.& dixi ſuprà.eo.tit.art.1.q.8. vbi idem tenui.

Filij naturales an admittantur ad vindicandū necem patris.

XXXVIII. ARTICLE.

Si lacquereur eſt abſent du bailliage du Touraine,en maniere que le lignager ne luy puiſſe faire bailler adiournement en clam de retraict quil ny ayt domicille audit bailliage, il pourra faire par authorite de iuſtice prendre & ſayſir les choſes acquiſes a ce quil ayt trouue perſonne capable pour recepuoir ledit adiournement,& en faiſant par ledit lignagier offre de retraict au iour de la menee

du sergent, en lordinarie duquel seront assises lesdictes choses par deuāt le iuge competāt dont sera esmanee ladicte saysie, a lassise lors ensuyuant ladite saysie il fera les fruitz siens. Toutesfoys si tost que lacquereur se apparoistra & acceptera iour pour proceder ou clam de retraict la saysie cessera, & ioyra des choses par luy acquises comme il faisoit au parauant sans autre mistere de iustice.

¶ Attamen dicit Panor. in c. causam. extra, de dol. & contu. quòd durum est, citandum requirere totam per prouinciam. Et in istis causis celeritatem requirentibus, sufficit quòd citandus non reperiatur in iudicio ad hoc, vt possit damnari: vt not. Bartolus in l. 4. §. prætor ait. de dam. infect. ff. vel saltem sufficere videtur absentia à ciuitate, quando nusquam emptor in iudicio comparuit, secundū ipsum Bar. Et in casu nostro cum emptor est absens: mihi videtur, pro perfecta securitate retrahere volentis, quòd ipse debeat aliquod saltem paruum precium consignare. faciunt not. per Angelum in l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud. Bald. & Angel. in l. si residuum. C. de distrac. pigno. Ioan. Fab. in l. accepiam. de vsur. C. Inde dicit Cæpol. Veronen. in Cautela 50. quòd si aliquis promisit, vel condemnatus est soluere alicui infra diem certum sub aliqua magna pœna illud quod sibi debet, & debitum sit sibi liquidum, sufficit ad euadendā pœnā, quòd dicat se debitorem in vno nummo, & quòd illum in iudicio offerat ac deponat, & præstet fideiussorem de soluēdo id, in quo apparebit eum esse debitorem, & petat q eligantur calculatores. vide Iaf. in l. prætor. §. si quis paratus. ff. de no. ope. nuncia. & Bart. in l. creditor. de distrac. pigno. Et ita Alexan. in l. si mora. ff. de solu. Sed consuetudo nostra, vt hic vides, tantum ministerium non exigit. est enim illa sola oblatione contenta. Et etiam alibi dicunt pulchrè Scriben. quòd vbi debitum non est liquidum, sicut in casu nostro, quia nescit proximus pro quāto precio fuit facta venditio: tunc sufficere videtur sola oblatio vbi proximus ille, vel alius quispiam debitor est idoneus facultatibus. Bart. in l. quicunq. de fundi. patri. lib. 11. C. facit l. de creationibus tutorum. C. de epis. audien.

Il fera les fruictz siens.

¶ Hoc nouum esse nō videtur. nam si emptor etiam esset in mora recipiendi nummos & cognoscendi proximiorem, tunc teneretur ad fructus qui fructus veniunt, vt interesse à tempore moræ, vt pars rei. Sentit Ioan. Fab. in §. actionum. col. 5. Instit. de act.

XXXIX. ARTICLE.

Quant aulcun adiournement sera adiourne en clām de retraict, le sergent sera tenu nommer la personne a la requeste de qui, & qui luy aura commandé ladiournement.

XL. ARTICLE

Et quant ladiourne en clam de retraict, aura congneu le lignagier en absence, celle congnoissance de retraict sera signifiee a sa personne, ou domicille saucun en a audit bailliage, sinon par attache mise & apposee a la porte de lauditoire ya ou aura este faicte ladicte congnoissance. Et ou il ny auroit auditoire, sera signifiee ladicte congnoissance par attache mise & apposee par le premier sergēt en la presence des recors, a la porte de leglise parrochial du lieu ou aura este faicte ladicte congnoissance laquelle congnoissance & attache ledit sergent sera tenu signifier a deux des prochains voysins dudit auditoire, ou de ladicte eglise parrochial en leur faisant scauoir que si ledit lignagier ne vient huyt iours apres ladicte affiction audit auditoire, saucun en ya, sinon en la maison dudit sergent, apporter ses deniers, il demourra forcloz dudit retraict.

¶ Et nota quòd prius debet significari personæ quàm domicilio, propter ordinem literæ nostri textus, qui ordo literæ considerandus est. & quòd quis sit citandus semper prius ad personam, quàm ad domum seu domicilium, firmant Docto. in cap. causam. de dol. & contuma. extra. & in l. 1. de liber. agnosc. ff. Bartó. in l. 4. de dam infect. ff. tamen vbi emptor non reperire tur promptè, sufficeret ad domicilium eius significare. l. vt perfectius. C. de anna. excep. l. dies. cautioni præstitutus. §. prætor sit. & §. totiens. de damno infect. ff. licet repudij. C. de repudiis cum similib. Et quia textus loquitur de citatione ad ianuam ecclesiæ apponenda. vide Doct. in cap. fina de dolo & contuma. extra.

TITVLVS XVI.

Refutationes & renunciationes prædiorum.

Quictances & esponces dheritaiges.

PREMIER

PREMIER ARTICLE.

N ne peult faire quictance ne esponee dheritaige, sil ne plaist a la partie a qui on est personnellement oblige.

¶ Iste articulus est sine dubio, cùm contractus ab initio sunt voluntatis ex post facto, quippe necessitatis. l. sicut. C. de acti. & obli. cum simili. nimirum ergo si vnus non possit altero nolente, vel inuito à contractu resilire.

II. ARTICLE.

Le detenteur daulcun heritaige qui ne seroit personnellement oblige, peult delaisser, ou quicter ledit heritaige, sans payer les arrerages desdictes rentes. Sinon que les creanciers ausquelz seront deubz icelles rentes, eussent este au parauant certifiez de la constitution de ladicte rente, ouquel cas ilz payeront les arrerages escheuz depuis ladicte certification. Et des precedens ilz en demourront quictes en faisant ladicte quictance & esponee.

¶ Iste articulus est limitandus in aliis, quàm in debitoribus fiscalibus, text. in l. hæredes scripti. C. de omni agro deser. lib. 11. vbi dicit, quod hæredes pro minus idoneis fundis fiscale onus tenentur soluere, nec possunt istis agris infertilibus vel desertis renunciare. Nisi etiam renuncient toti hæreditati, & rebus quocunque titulo acquisitis, & secundum Barto. ibidem. Et est speciale fauore fisci, secundum Ang. de Perus. ibidem. Sed quia hic dicitur de refutatione seu expensione terrarum: quid diceres de refutatione feudorū, an vasallus inuito domino refutare possit feudū? Et sanè pulcher est iste passus, de quo traditur in c. 1. in fin. de capitan. qui curiam vend. an intelligatur beneficium vendidisse, in fi. illius titu. in gl. in verb. ad certum seruitium, & per gl. & DD. in c. imperialem. §. callidis insuper machinationibus, de prohi. feu. alie. per Fre. & tex. in c. 1. de vasal. qui contra constit. Lotharij regis beneficium alienauit, in fin. vbi dicit text. quòd vasallus etiam sine domini sui voluntate feudum refutare potest. Hoc intellige, vbi feudum est simpliciter datum: secus autem, vbi esset datum ad certū seruitium, vel vbi iam dominus esset descensurus in prælium aduersus hostes, & peteret auxilium à vasallo, tunc si vasallus ipse vellet dominum periclitantem dimittere, & fundū refutare, certè audiendus non esset. Quod tenebis menti. Et sic de facto vasallus ad refutationem admitteretur, tunc amplius ad seruitium non teneretur. Non tamen dominus debet iniuriari: sed propensius quàm extero sibi opem impendere in memoriā fidelitatis primæ & veteris amicitiæ: quia reliquiæ primę amicitię durare videntur, ar. l. in hoc iudicio famil. her. ff. Et si dominum offenderet, puniretur secundum qualitatē delicti, inspectaque prima amicitia est, glo. in d. c. 1. de vasal. qui contra constitu. Lotha. reg. benefic. alienauit, in verb. non debet. Et de ista materia vide insuper Bar. in l. is cum quo. de aqua pluuia arcend. vbi ipse sic distinguit, aut aliquis conuenitur ex suo contractu, & tunc non liberatur cedendo rei. l. quicunque. de fund. patri. lib. 11. C. l. sicut. de acti. & obli. C. Aut ex suo delicto, & idem adhuc dicendum, quia non liberatur: vt d. l. is cum quo. Aut conuenitur actione reali, & liberatur cedendo rei. l. & si fortè, si serui. vendi. in §. etiam. Aut officio iudicis, & tunc idem. l. prætor. §. hoc edictum. de dam. infec. ff. quia est eadem ratio, cum non præsupponatur obligatio aut aliqua actione personali ex virtute contractus, vel quasi contractus præambuli, vbi expressè hoc non promisit, sed venit occasione rei. Et tunc aut illud onus occasione rei proueniens erat ab initio certum, aut incertum: si certum, & tunc nō posset. Dicit etiam quòd vbi onus ab initio esset certum, si cedendo rei plus faceret, satis est, vt d. l. is cū quo, allegat. l. illud, de tribu. Ex hoc dicit ipse Bartol. quod cum collecta imponatur personæ pro rebus: & sic incertum quid à principio, quia est onus extraordinarium, quod cedendo fundo quis non tenetur ad collectas. Secus, vt dicit ipse, esset in cēsibus, seu tributis certis & ordinariis. Et insuper dicit, quod non solum vsque ad litis contestati. liberatur quis cedendo, sed etiam post sententiā donec conuenitur condemnatus iudicati, allegat. l. item veniunt. §. cum prædiximus. de pet. hæred. ff. l. miles. §. decem. de re iudica. ff. Et an vasallus possit renunciare feudo domino inuito, vide etiam gl. & Canonist. in 10. quæ in ecclesiarum. de constitu. & Bald. in c. 1. in fin. de vasal. qui contra consti. Lotha. & in cap. 1. de capit. qui curi. vendidit. Sed an emphyteota possit rei per emphyteosim cōcessæ renunciare? Dic quòd non, vt per Bal. in l. 1. in 2. col. de iure emphyt. C. & per eundem in l. cum Archimedoram, vt in poss. leg. vel fideic. ser. caus. mit. C. & per Abba. in consi. 94. libr. 2. Sed quid dices de hac quæstione? Erat vnus puteus seruiens viciniæ, qui refectione indigebat: vnus vicinus dicebat se nolle contribuere in reparatione putei: imò potius non vult de illa aqua: sed illi vult potius renunciare, an pro rata possit compelli? Specul. in titu. de censi. §. secundo. versi. Item pone, vicinia quædam, tenet, quòd potest cogi. Sed Bald in l. cum fructuarius de vsufruct. ff. tenet contrarium, & ista materia traditur latè per Romanum in d. l. is. cum quo vidi practicari opinionem Specul. Sed tenui opinionem Baldi, tanquam illam, quę mihi videtur in hoc æquior & iustior,

Singularis passus an vasallus inuito domino feudū refutare possit.

Collecta imponitur personæ pro rebus.

Etiam cedere quis potest rei iam condemnatus.

Emphiteota rei emphyteoticæ renunciare non potest.

TITV-

TITVLVS XVII.

De prædiis interdictoriis.

Des heritaiges defenſables.

PREMIER ARTICLE.

Es beſtes cheualeines, aumailles, beſtes a laine, & aſnes peuent paſturer es prez non cloz a foſſez, ou hayes, & non gaymaulx, puis que l'herbe eſt fauchee fenee & emmenee: iuſques au huytieſme iour de Mars, & ſi apres elles y ſont trouuees, ceulx a qui ſont les prez, ou autres leurs ſeruiteurs, ou commis les pourrõt prendre & mener en priſon, ſilz les y peuent amener. Et en auront ceulx a qui ſerõt leſditz leur deſdommagement, du quel ilz ſeront creuz a leur ſerment iuſques a cinq ſolz pour chaſcune foys quilz les prendront & menerõt a iuſtice. Et la iuſtice en aura pour ſadicte priſe. 7, ſolz. 6. deniers tournoys damẽde. Et ſil ya garde faicte, il ya damende ſoixante ſolz, & le deſdommagement a la partie.

¶ Materia iſtius tituli comprobatur iure noſtro, vt l. Quintus Mutius ſcribit, & l. quamnis alienum pecus, ad leg. Aquil. ff. & l. qui ſeruaudarum. de preſerip. verb. ff. & ibidem per Scribentes & in l. fin. C. de leg Aquil. abundè fuit hæc materia decla. per dom. Nicol. Boër. in ſuis gloſsis conſuetudinum Bituricarum. ideo nec ego tranſeriptor eſſe volo. Sed aliqua noua. & ad titulum neceſſaria breuiſsimè perſtringam.

Iuſques au. 8. iour de Mars.

¶ Ergo neceſſarium erit actori probare, quòd poſt dictam octaoam diem adiouenerit pecora defenſoris in fundo ſuo defenſabili, oon anim ſibi ſufficeret, ſi probaret ſolum ea inueniſſe io menſe Martij, oiſi probaret quòd poſt diem octauam, quia vbicunq; aliquid eſt probibitum, & ſic punibile certo limitato loco vel tempore, oportet quòd accuſator probet præcisè locum limitatum, vel tempus, aliàs abſolueretur reus, quia præſumeretor factum loco licito, vel tempore. Et vbicunque tempus eſt fundamentum intentionis alicuius, tu ne tenetur tale tempus præcisè probare, aliàs ſuccumberet gl. & ſcribentes in l. eum actum. ff. de neg. geſt. in fin. glo. & Doct. in c. venerabilis. de ſen. excom. io 6. & glo. in Clem. fin. de reſerip. oo. etiam in l. matrem. C. de probatio. Item benefacit, quòd vbicunq; lex vel ſtatutum, fundat ſe ſuper facto cum aliqua qualitate, non ſufficit tunc probare factum, niſi & probetur qualitas. l. Fulcinius. & ibi Bart. ex quibus cauſ. in poſſeſ. eatur. ff. l. 1. §. ait prætor. & ibi Barto. nequid in loco publi. ff. Panorm. io cap. in præſentia. in quarta colum. extra, de probat. Bart. in conſi. incipien. iure municipali cauetur, &c. inſuper facit quod ſcribit Bart. in l. ſi quando. C. de teſti. quòd vbi actus poteſt vna die valere, alia noo debet inſeri de neceſsitate, & ioſcribi dies allegata.

Singulares concluſiones de loco, tempore vel qualitate.

An ſufficiat probare abſq; qualitate factam.

Ilz ſeront creuz par ſerment, &c.

¶ Verum eſt, niſi ex aduerſo pars conuenta velit probare contrarium. quia vbi ex diſpoſitione legis, vel ſtatuti ſtatur alicuius iuramento, illi non creditur, ſi ex aduerſo contrarium probetur. ita in ſpecie tenet Panor. io c. propoſuiſti. in prin. extra, de prob. Et dixit Salic. in l. contra negantem. C. de leg. Aquil. quòd ſi ſtetur iuramento accuſatoris, poterit tamen probari contrarium. vel petiá iudice, vt veniat ad videndum, q damnum nulſum eſt datum. Nam vbi lex dicit, quòd rebus iudicatis ſtãdum eſt, nec intelligitur, niſi aliter probetur, allegat. lib. 1. C. de re iudi. ideo dicebat Iacob. Butri. quòd licet ſtatutum dicat, quòd deludẽtibus ſtetur dicto familiaris iudicis aut poteſtatis, tamẽ poteſt probari contrarium. confirmat inſuper, quia iſtud iuramentum eſt neceſſarium. Igitur contrauenіri poteſt. l. ad mooẽdi. de iureiur. ff. item quia hoc non eſt iuramentum, ſed periurium, ita in his terminis Sali. in d. l. contra negantem. in vlt. q. & ſic habes ex ſupradictis probationem noſtrę conſuetudinis in iure & modum probaudi tempus capturæ.

Vbi ſtatur iuramento alicuius, poteſt tamen cõtrarium probari.

II. ARTICLE.

Et ſi aulcun a qui ſont leſdictes beſtes les oſte a celluy qui les a priſes en ſon pre, ou les empeſche de les mener a iuſtice, la choſe prouuee, il en payera a iuſtice ſoixãte ſolz tournoys damende pour la reſcouſſe.

¶ Vide quæ dixi ſuprà titu. *De crimes*. art. 4.

III. ARTICLE.

Et ſil aduient que celluy qui a prins leſdictes beſtes en ſon danger par luy, ou aultre de ſa famille, ne les puiſſe admener a iuſtice, il ſera creu par ſon ſerment, en venant vers la iuſtice du lieu vingt & quatre heures apres que leſdictes beſtes luy ſont eſchappees, & que il les auoit prinſes en ſes dommaiges: & ne les auoit peu admener. Et ſera creu de ſon dommaige iuſques a troys ſolz quatre deniers, pour lintereſt de la partie,

partie, & pour la iustice vingt deniers.

¶ Istud superflue cum dixerit, *Et sera creu de son dommage*. Et aduerte quòd vbi ex dispositione legis statur iuramento alicuius, tunc etiam stabitur illius iuramento, in quocunque emergente, vel punctulo, qui inciderit in causa. Ista est singularis doctrina, quæ traditur per Doctores in l. solent. de ali. & ciba. leg. ff. vbi Barto. ponit in vlt. colum. & in specie dicit Ias. in l. 2. col. ff. & de indi. quòd si statutum disponat, quòd de damnis & interesse stetur iuramento damnum passi: quæcunque causa ibi incideret, deberet per iuramentum decidi. ita etiam Bald. in l. 1. colum. C. de reb. credi. & Paul. de Cast. in l. cum s. in prin. ff. de transla.

IIII. ARTICLE.

Et est assauoir, que si les bestes dessusdictes sunt prinses es prez, bledz, ou vignes daucune personne, elles pourront estre prinses & amenees en prison, & en auront les seigneurs des heritaiges, ou autres ayans interestz, & a la iustice desdommaigement, & amendes, ainsi a la maniere que dit est: & si plus grant dommaige ilz font que de cinq solz, ceulx a qui le dommaige aura este faict, en seront desdommaigez iusques a la valeur du dommaige qui sera trouue que lesdictes bestes auront faict.

¶ Vt sunt conductores & cessionarij. Sed an prior qui habet ius decimarum in hac parochia, possit tales capturas facere? Quod videtur eo, quod & ipse habet interesse, ne messes depascantur à pecudibus, nec decima sua minuatur. ergo videtur quòd admittatur: imò non ipse solum, sed & alij, ad quos non tam strictè negocium tangit. ar. l. 1. C. quando licet vnicuique sine iudi. se vindi. Nam isti pastorelli sunt depopulatores agrorum, quando ex proposito id faciunt, & nocturno tempore. Sed id tamen non practicatur. Indecorum sanè esset, virum ecclesiasticum facere tales capturas per agros sibi decimis alligatos, cum sibi vlciscendi rigor de iure adimatur, & ignoscēdi gloria & sanctitas tribuatur. l. si quis in hoc genus. in illis verbis, non expectet propriæ iniuriæ vltionem. C. de episc. & cleri. Sed verba consuetudinis faciunt pro eo, vt capere possit, quia & standum est verbis legis. l. prospexit. ff. qui & à quibus manu. libe. non fi.

V. ARTICLE.

Si pourceau ou truye en quelque temps & saison que ce soit en lan, est trouue en bledz, prez, ou vignes, ilz seront prins & amenez a iustice, si amenez a peuuent estre, & en sera prins se lamende, aussi le desdommaigement selon la quantite du dommaige. & pareillement des cheures: & asnes qui seront trouuez en vignes, & si les oayes sont trouuez en bledz, ou prez, & elles ne peuuēt estre amenees en prison, lō les peut tuer sans offēce.

¶ Contra de iure. vt d. l. Quintus Mutius. ad l. Aquil ff. aduerte. Nam si tu occideris anseres meos, & bocas meas, tu emēdatione damni priuaberis. satis enim vindicatus es, & ego duplici afflictione non debeo plecti. arg. l. diuus. de off. præsi. ff. & practicatur. Et quis nō debet duplici damno contineri. c. 1. in fin. de natu. feud. & l. nauis. ad l. Rhodiam. de iactu. cum simil. ib. ibidem nota.

VI. ARTICLE.

Si les bestes sont trouuees en vignes en quelque tēps & saison que ce soit, y a. 7. solz. 6. deniers damende, auec le desdommaigement de la partie.

¶ Vide quomodo conditionis conditores habuerunt vites in magna recommendatione, & sunt adeò etiam priuilegiatæ, quòd is qui deglobat vites, est capite puniendus, tāquam latro. tex. singularis in l. sciendum. arborum furtim cęsarum. ff. Non inuenies in tota scriptura, quod Christus Deus dixerit se esse, vel syluam, vel domum, vel pratum: & sic de similibus. Sed bene inuenies, quod ipse se dicit asse veram vitem. cum ipse dixit, Ego sum vitis vera, vos verò palmites: & de vino, plura dicta vide quæ scripsi in titu. *De banc a vin*. Sed nota quòd pratū est in redditu vtilius quàm vinea: quia pratū dicitur, quasi paratum, eo quòd in pratis non sunt tanti sumptus faciendi, sicut in vineis. Nam ratione vineæ debentur plures impensę in vineam colendo, & adhuc cum botri maturi sunt, tamen vindemiæ adhuc sunt dispendiosę. textus peregrinus in l. si seruus seruum. §. Iulianus scribit. ad leg. Aquil. ff. quem textum nullus scribentium adhuc ad hoc propositum ponderauit. Et de pratis solerter custodiendis, & non depascendis etiam ab equis exercituum imperatoris. vide textum peregrinum, etiam in l. prata prouincialium. C. de pascuis publi. vel priua. li. 11. C. Et nota vnum singulare, quòd licitum est transeunti capere herbas, quas ipse secus viam stans amplecti poterit, ad refectionem equi sui, vtendo tamen tali herba sine vastatione, sed pro sua commoditate, & vsu necessario. text. in cap. si clericus. de pace tenen. & eius violatoribus in §. fin. Hoc ideo stabilitum est ad reparationem equorum male pabulatorum, quia equus male pabulatus, male vadit. gl. in l. animalia. C. de cursu publi. lib. 12.

Deglobans vites decapitari debet.

Pratum dicitur paratum.

Milites imperato. non debent depasci prata priuatorū.

TITVLVS XVIII.

Præscriptio in Consuetudine.

Prescription en coustume.

PREMIER ARTICLE.

Avant aucun acquiert dõmaine ou heritaige, & ledit acquereur la tenu & possede par cinq ans notoyrement, sans interruptiõ. Icelluy acquereur se peut deffendre par ledit tenement contre lesditz acquereurs de rente, depuis trẽte ans & demourer exẽpt de ladicte rẽte ou charge. Sinon que ledit dõmaine ayt este baille a la charge de ladicte rente.

¶ Hoc in articulo ponitur regula, deinde exceptio: regula verò est in principio vsque ibi, *Sinon que ledit dommaine, &c.* Quia in illis verbis est exceptio, & profectò dura est hęc consuetudo, si bene gustetur. Ideo quia consuetudo nostra dicit, quòd solum quinquenniũ emptor dominij se potest aduersus vnumquemque creditorem à triginta annis infra tueri & defendere. Quæro quod remedium poterit habere ille, cõtra quem completa est præscriptio, & cui nulla potest imputari negligentia? Dic ꝙ si aliquo legitimo impedimento fuit detentus, quòd poterit petere restitutionem in integrum vsq; ad quatuor annos sequentes, qui incipiunt à die scientiæ post cessationem impedimenti legitimi. Ratio, quia illud quadrienniũ non currit ignoranti. cap. 1. de in integr. restit. lib. 6. in verbo, si quia negligenter obmiserit, ignorans enim non negligit. cap. quia diuersitatem. de concess. præben. & ad hæc vide Panor. in cap. auditis. extr. de in integ. rest. Et istud est verum in puncto iuris canonici. Sed merè practici, qui parum iura aduertunt, non ista admitterent. Sed, quid dices de consuetudine nostra? nónne tibi videtur rationabilis, vt per eam pręscriptiò tollatur? Respon. breuiter & succinctè, quòd sicut per pactum tolli potest pręscriptio. l. quòd si nolit. §. si quid. ita cum ibidem traditis. de ædili. edict. ff. & per Doct. in l. nemo potest. de lega. 1. ff. ita etiam præscriptio tolli potest per statutum & consuetudinem. plenè per Abb. in consi. 14. col. 3. libr. 2. Faciunt tradita per Luc. de Penna. & per Ioã. de Plat. in l. domini. & l. cum satis. de agric. & censi. libr. 11. & in l. agros. de fund. limitro. & Iason in l. pactum quod dotali. C. de pactis. & text. & Scriben. in cap. imperialem. §. habito. In fin. illius §. de prohib. feud. alie. per Frede. in vsib. feud.

II. ARTICLE.

Cens & rente fonciere, ne seront prescriptz par moindre temps que de trente ans.

¶ Est ergo verum quòd istę actiones pro censu & renta primæus competentes, non minori spacio quàm 30. annorum tolluntur. Sed ista tempore tolluntur non ipso, sed ope exceptionis, quo ad effectum, licet Iac. de Aret. in l. vulgata. sicut de præscript. 30. vel 40. annorum tenuerit actiones per pręscriptionem tolli ipso iure, cum actiones sint de iure ciuili. l. 2. §. deinde. de orig. iur. ciui. ff. Et præscriptio etiam sit de iure ciuili. l. 1. de vsuca. ff. & sic vnum ius ciuile tollit aliud ipso iure. l. an inutilis. §. 1. de acceptila. ff. Sed, vt dixi, Doct. Communiter tenent, quòd actiones ipsæ ope exceptionis: & non ipso iure tollentur. cum tempus non sit modus tollendæ vel inducendæ obligationis. Aduerte tamen quòd triplex est cẽsus. Vnus qui soluitur priuatę personæ. Alius qui soluitur ecclesiæ, & alius qui soluitur imperatori. Primus verò census 60. annis præscribitur, vt tenent Docto. in l. omnes. & l. comperit. de præscrip 30. vel 40. annor. Secundus autem census ecclesiæ debitus. iste etiam præscribitur quadraginta annis. per Anth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccle. & hoc in aliis ecclesiis quàm Romana. Nam tunc centum annis, vt cap. fina. cum ibi no. extra, de præscrip. & ita tenent Cyn. Bald. & Sal. in d. l. comperit. Sed census Imperatori debitus est de iure impræscriptibilis, vt d. l. comperit. nam, vt dicit ibidẽ Sali. ille princeps est, qui die noctuq; pro toto orbe terrarum vigilat. l. fin. C. de quadri. præscr. & talis census debetur in signum subiectionis, quæ non præscribitur. l. comperit. & ca. cum non liceat. ext. de præscriptio. Et hoc de censu. At de hypotheca, de qua etiam text. noster mentionem facere videtur: scitis quòd illa habet in præscribendo quatuor vitas, vel tempora. vt nor. Doct. in l. cum notissimi. §. 1. de præscript. 30. vel 40. annor. Et de primis duobus temporibus non vos arbitror latere, quod contra extraneum possessorem non tollitur, nisi triginta annis. Sed contra debitorem vel eius hæredem possessorem non tollitur, nisi 40. annis. aliquando tantum durat 10. annis. aliquando 20. vt per Bartol. post glos. in procem. Digestorum. §. tertij. Tamen de consuetudine nostra, si sit hypotheca originalis, non minus viuit quã triginta annis. & sic de consuetudine hypotheca ista habet tãtum vnam vitam, quæ non est minor triginta annorum. Sed quæro, dicitur in textu nostro, quòd ista hypotheca, & iste census non præscribuntur minori spacio triginta annorum, an ipsi præscribantur isto tali spacio 30. annorum. & an videantur esse correcta iura quæ præscriptionem quadraginta annorum in censu pręscribendo, & in hypotheca etiam præscribenda contra obligatum, vel eius hæredem possessorem requirunt? Et videtur quòd nõ, quia per subauditos intellectus non debet

An & quã census præscribatur.

Triplex est census.

Hypotheca præscribẽdo habet quatuor vitas & tempora.

Per subauditum intellectum non fit correctio.

Induci legum correctio. glos. not. in ca. cupientes. §. quod si per, &c. de elect. lib. 6. & planè per Doct. in Auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. & in l. fi. C. de indic. vid. tollen. cum similibus. & licet consuetudo dicat, quod census & originalis renta non minori spacio triginta annorum præscribantur, non tamen negat quin maiori tempore præscribi debeant. & statutum correctorium iuris commu nis non debet extendi, etiam ex maioritate rationis. Quia in correctoriis non est licita extensio. Doctor. in dict. Authen. quas actiones. & latè Salicet. in l. fi serui. C. de noxali. & do. Anto. de Botri. in c. fin. de consuet. dic, quòd de iure annuæ præstationi præscribitur trigінta annis. gloss. & Doct. in l. plures apochis. C. de fide instrumen. & in l. cum notissimi. §. fina. de præscriptio. 30. vel 40. annorum. At illud verò quod dictum fuit suprà de præscriptione censos, vide de hoc glo. pulchram in c. tua. vbi canonistæ ponunt, ex. de deci. quæ tamen loquitur de tributis. & per Fel. in c. cum contingat. de fo. comp. per eundem in cap. ad audientiam. in 7. col. extra. de præscrip. vbi tenet contra Abb. quod census non præscribitur, per tex. cap. conquestus. & per not. per Ioan. Andr. ibid. de religio. do. & per Scribentes in c. omnis anima. ext. de censibus. Et de annua pensione præscribenda, vide ad plenum per Alex. & Iason. in l. de pupillo. §. si pluribus. de no. ope nunc. ff. & per Cyn. Bart. Bald. & Salic. in præallagat. l. cum notissimi. §. in his. de præscrip. 30. vel 40. annorum. Et resolutio est ista quòd sufficit vna præscriptio pro annis sequentibus, quę incipit currere à tempore, quo cessatum est pro toto tēpore. ad hoc l. senatus. §. fi. de do. eau. mor. & l Stichom. §. stipulatio. de verb obli. ff. Aduerte ad vnum in iure singulare quòd si ab emphyteota peterentur censos & canones forte 20. annorum. & ipse ostenderit se soluisse censum vel canonē tribus annis proximè preteritis, esset tunc præsumptio, quòd soluerit in præteritum. pulchrè Iaf. in l. si certis annis. C. de pactis. pulchra l. in l. quicunque. C. de apochis. lib. 10. & ibi ad hoc Barto. & Ioau. de Platea.

De correctoriis non est extensio lata.

Bonus passus de solutione triennali, vide.

III. ARTICLE.

Entre acquereurs de rente, interruption na point de lieu. & seront les premiers acquereurs preferez, pourueu quilz ayent eu possession, autrement iront par contribution. Sinon que lacquereur ayt faict poursuyte pour auoir payement de sadicte rente par execution, ou adiournement libelle.

¶ Interruptio est duplex: vna naturalis, & altera ciuilis. Naturalis interruptio est, quotiens rei possessio perditur, quod multis modis interuenit. l. qui vniuersas. de acquir. poss. ff. & in d. l. cum notissimi. §. imo illud. de præscr. 30. vel 40. anno. C. & ista de iure prodest omnibus, qa pariter & vniformiter omnes concernit. At ciuilis interruptio fit, & per litis contestationem, per executoris missionem, per rei obligatæ apprehensionem, per libelli oblationem, & per debiti agnitionem. & hęc agnitio procedit pluribus modis. Primò, de nouo promittendo. Secundò, partis debiti so lutionem faciendo. Tertiò, pignus dando. Quartò, fideiussorem præsentādo. cum enim reus debendi dat fideiussorem de certa quantitate quam debet, videtur debitum cognoscere, & præscriptionem inchoatam interrumpere. Et istæ ciuiles interruptiones interrumpenti solum prosunt, non aliis, & sic differunt in hoc latè naturalis interruptio & ciuilis, cum, vt dictum est, naturalis omnibus prosit: ista est sententia Scribentiom in d. l. cum notissimi. §. immo illud. de præscript. 30. vel 40. annor. Doctor. in l. naturaliter. de vsucap. ff.

Autrement viendront, &c.

¶ Imò videtur, quòd non sit necessaria possessio cum pignus solo consensu inducatur. l. si tibi. §. de pignore ff de pact. & l. 1. de pig acti. cum ibi nota. ergo videtur quòd tunc succedat regula quæ est, vt præualeat in iure, qui præuenit tempore. vt l. 2. & l. si fond. C. qui po. in pig. ha. Nam videtur, quòd in prætendentibus eundē titulum, qui prior tempore, potior sit in iure. Sed vt hæc materia liqueat, dic breuiter, cum plures creditores veniunt, aut omnes pretendunt pignus conuentionale, aut omnes prætorium, aut quidam conuentionale, & quidam prætorium pignus. Si omnes cōuentionale: tunc de iure est notare regulam, quæ est, vt prior tempore, potior sit in iure. fallit in l. licet. C. eo. tit. & l. interdū. ff. qui poti. in pigno. & in Auth. de aqua. do. §. his consequenter. & in l. diuersis. C. eo. tit. præal. & ibi no. Si verò omnes prætorium, & tunc aut omnes sunt eiusdam tituli, qoia omnes ex contractu, vel omnes ex causa legati, vel omnes ex causa damni infecti, & tunc concurrunt ordine non inspectu; & ita loquuntur leges. C. de bo. authorita. iudi. poss. l. fin. & ff. vt in possess. leg l. is cui. §. si plures. aut sunt diuersorum titolorum, & tunc qui prior est tempore, potior est in iure. vt d. l. 2. C. qui poti. in pig. ha. Sin verò quidam conuentionale, & quidam pretorium: habet etiā locum, vt qui prior est tempore, potior sit in iure. l. si postquam. vt in possess. leg. C. & l. sed iure. ff. eo. ista est resolutio Cyn. & Salic. in d. l. 2. C. qui poti. in pig. ha.

IIII. ARTICLE.

Si les seruiteurs ne font question & demande de leurs seruices a leurs maistres au dedans de lan & iour. Apres quilz seront hors de leurs seruices ou quilz ayent faict bailler adiourne-

iournement au dedans dudit temps, ilz ne seront plus receuz a en faire poursuyte, ou demande, sinon que leurdictz maistres leur fussent obligez ou condemnez. Pareillement, les massons charpêtiers, vignerons, manouuriers, cousturiers, sarruriers, menuziers, & aultres vendans marchandise en detail, ne pourront faire demande de leurs iournees six moys apres louuraige faict, sinon cõme dessus.

¶Ergo videtur, vt articulus deseruiat titu. & vt faciat ad titulum, quòd in primo articoli nostri membro introducatur annalis pręscriptio. & in secundo membro, quòd introducatnr semiannalis præscriptio. Sed quid dicemus de validitate nostræ consuetudinis? videtur quòd sit valida. per not. & tradita per Bald. in cap. vno. qualiter feud. olim poterat alien. in verbo, per refutationem, vbi dicit, post glo. ibidem positam valere statutum ciuitatis Vincentię disponens, quòd si creditor distulerit per annũ & diem petere ius suum, quòd postea non andiatur. & ita tenet Angel. etiam in l. 2. de vsufruct. earum rerum quæ vsu consumuntur. ff. facit quod notat Bartol. in l. sequitur. §. si viam. de vsufru. ff. & in l. si is cui. §. Flauius. de solutio. ff. Cui opinioni videtur inhærere Iaso. in titul. de acti. in 22. colum. versicu. in ea glossa. Sed in veritate Barto. in l. omnes populi. in tertia quæst. principali, tenet tale statutum esse inualidum, quem sequitur Ioan. Andre. in nouella. in cap. 2. de exce. libr. 6. & quem allegat Iaso. titul. de actio. in colum. prædicta. Ideo. quia durum est dicere, & tenere quòd præscrip. talis valeat, præsertim cùm mala fide, sicut videtur sonare litera nostra. Ideo, qnia sunt aliqui causidici & iudices, qui larga cnm conscientia iudicant, secundum verba huius consuetudinis dicentes, quòd sufficit quòd ita scriptum fuerit: nec aduertunt ad bonam fidem, quæ in omni præscriptione requiritur. Ideo est videndum, an isti causidici & iudices excusentur in conscientia. igitur in passu videretur cos aliquantisper excnsandos. nam & etiam statutum aliquando disponit super eo, quod est, quid spirituale. ergo videtur dicendum, quòd possit disponere, vt indistinctè præscriptio currat, non attenta bona fide. Et quod statutum aliquando disponat super eo, quod est spirituale: vtputa, super iuramento non obseruando. habes per Bartol. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduersus vend. vbi videtnr dicere, quòd si statutum probibeat minorem contrahere, quod tunc contrahendo peccat mortaliter. Et isto casu non firmatur contractus cum iuramento. & hanc theoricam sequitur Angel. in consil. 153. quod incipit, domina Catharina. vbi concludit mirabiliter, quòd quando statutnm inhibet personam minoris, vel mulieris contrahere, quòd tunc minor vel mulier iurans non potest compelli ad obseruantiam iuramenti. Videtur enim, vt dicunt Doctores, consuetudinem babere vim apostolici. Sed sanè, nec cum illis iudicare vellem, quia tale statutum eos non excusat. at in proposito nostræ consuetudinis dicit Hostien. in cap. per tuas. extra, de donat. Cardina. in cap. vigilanti. extra, de præscrip. quòd talis consuetudo est inualida. Igitur credo, quòd postquam dominus tenetur offerre seruitori suo mercedem. Quia non retinebis mercedem mercenarij tui, &c. quòd tunc non est tutus in conscientia per lapsum anni: quia ista pecnnia quæ debetur à domino, & à similibus in consuetudine ista connumeratis, est in satisfactionem, igitur non pręscribitur in conscientia. Secus fortè esset, si illa pecunia deberetur in pœnam eo, quia in pœnalibus debitor non tenetur in conscientia, vtpote in pœna quadrupli, procedente ex furto manifesto, &c. & ad ista faciunt tradita per Panormita. in capit. fina. de præscript. Et ista consuetudo est multũ rigorosa, & mercedis pauperum operariorum non sine peccato priuatiua. Igitur fatendum est, quòd iudex etiam singularis potest obuiare peccato, & ad ipsum pertinet illi obuiare. l. senatus. de offi. præ. ff. cap. rex debet. 23. quæstio. 5. & pulchrè Panormita. in cap. ex parte. de consuet. Et aduerte ad textum. nam si bene eum gustes, non intendit consuetndo frustrare mercatores precio mercium suarum: sed solummodo mercede aut salario dietarũ suarum. patet, cum dixit *Ne pourront faire demande de leurs iournees, &c.* Non dicit *Ne pourront faire demande de leurs danrees, ou marchandises.* Igitur insuper considera, quòd ordinationes regis tractant etiam de causa simili. & est vnus articulus expressus. Igitur sub compendiolo, quia hodie in talibus lex succumbit canoni. vt per Salic. in l. omni nouatione cessante. C. de sacrosan. eccle. Est aduertendum, quòd in præscriptione ista requiruntur, bona fides, iustus titulus, possessionis continuatio, & quod res non sit vitiosa. Primò, requiritur bona fides, vt possessor credat rem possessam suam, vel tradentem esse dominum, & babere ius distrahendi, licet erret in facto. l. bonæ fidei. de verbor. signifi. ff. & hoc vbi requiritur aliquis actus positiuus, vel aliquod factum. Sed vbi nullum factũ requiritur, tunc potest præscribi, licet sciam me tibi debere seruitutem forte eundi, quia tunc nihil facio quòd sit peccatum. Bartol. in l. sequitur. præallega. & Panormita. in d. cap. fin. de præscrip. idémque de præscriptione actionis meræ pœnalis & personalis. vt suprà nuper dixi. Et intantum verum est, qnòd in pręscriptione requiratur bona fides nam si habeas conscientiam læsam, ex causa legitima interrupta erit tua præscriptio, nec incipiet deinceps ipsa tua

Pulchra Bar. theorica.

Consuetude habet vi apostolici. Vide pulchrè quòd scribetur infra titu. De successions de gens roturiers. ar. 8.

Pecunia in pœnalibus non debetur in conscientia.

Quæ requiruntur in præscriptione.

præscriptio, nisi post reformatam conscientiam tuam per legitims iudicia, secundum Panor.& Anto.de Butr.in d.c.si.de præscrip. Imo non oportet quòd dubites, quia licet dubitans non sit in mala fide, non est tamen in bona fide, & iura exigunt quòd possessor sit in bona fide. ita tenet Anto. ibidem. Et ista opinio est tutior in recta conscientia : bene tamen verum est, quòd respectu fructuum lucrandorum, sufficit quòd mala fides absit, vt Panorm. ibidem. Quantum verò ad titulum quem in præscriptione dicimus requirendum. vt nota. in ca. si diligenti. extra, de præscrip. id intellige, vbi de iure communi res non possit possideri, vt per DD. in c. de quarta. extra, eod. & c. t. de præscrip. libr. 6. Quod autem dixi in præscriptione titulum nõ exigi, vbi de iure communi res possideri potest, id limita tribus modis, quibus etsi res de iure communi non sit præscriptibilis, tamen necessariò exigitur titulus. Primò, quando agitur de seruitute, per quam persona astringitur ad aliquod seruitiũ, tunc, quia est quid graue & ponderosum, requiritur præcisè titulus in hoc iure præscribendo, sic intelligitur l. cum de in rem verso. cum sua materia. ff. de vsuris. Secundus casus, in quo exigitur titulus, quamuis præscriptio non sit contra ius commune, est in vsufruct. præscribendo. vt not. in l. fina. de præscript. long. temporis. C. & in corruptionem. C. de vsufruct. Verum est tamen, quòd vbi non ageretur de vsufru. præscribendo, sed solum de fructibus: quòd tunc fructus percepti bona fide ex agro alieno vsucapiuntur triennio. text. in l. sequitur. §. fructus. de vsufruct. ff. & ibi Bart. Tertius casus, in quo requiritur titulus, est, vbi præscriptio sit contra ius commune. vi d. cap. 1. de præscriptionib. lib. sexto. Accedamus ad tertium, quod diximus requiri in præscriptione, scilicet, continuationem possessionis. & de ista notant Scribentes in cap. illud. extra, de præscriptio. & in cap. sine possessione. de regul. iur. in sexto. Sed operæprecium videre est, an tunc sufficiat continuatio possessionis naturalis solum : an ciuilis ? Breuiter dic, quòd ad acquisitionem iuris, vel rei, requiritur ciuilis possessionis continuatio, nec tunc sufficeret sola naturalis, vt latè per Panormita. in cap. ad audientiam. extra, de præscript. Sed vbi præscriptio induceretur solum ad extinguendum, aut perimendum ius alterius, tunc non est necessaria vera possessio, vel quasi, ita Cal. in cap. cum non liceat. extra, eodem titul. Et per Innocen. in capit. in literis. de restitu. spoliato. Ad quartum quod in præscriptione dicitur, quòd res non sit vitiosa, vtputa furtiua, vel vi possessa. de quo, vt per leg. in §. furtiue. de vsucap. Institu. & in l. vitia. de acquirenda vel amittenda possessione. C. in l. an vitium. de præscrip. ff. in Authentic. malæ fidei. C. de præscript. long. tempo. Aduerte tamen, quòd istæ præscriptiones non incipiunt, nisi ex quo is qui

In materia lucrandorum fructuum, sufficit quod absit mala fides.

In vsufru. præscribendo titulus exigitur.

Vbi præscriptio est contra ius cõmune, requiritur titulus.

primò possidebat, desierit possidere, vt per decénium, ex quo inducitur quædam obliuio. glossa in l. prima. C. de ser fugit. Iaso. insuper res illius, qui habitu & actu ignorat, præscribi non potest. Puta, quia quis ignorat legatum sibi factum, & hoc in corporalibus etiam maximè locum vendicat. At incorporalia ipsa possideri & præscribi non possunt, nisi sciente eo, qui prius possidebat. Innoc. in capit. bonæ memoriæ, *Le second*. de postula. prælato. extra. & per Docto. in l. 2. C. de seruitut. & aqua. Imo & patientia istius, contra quem præscribitur, etiam incorporalibus requiritur. Oportet ergo in istis incorporalibus iuribus præscribendis, quòd duo concurrant. Scilicet scientia & patientia illius cõtra quem præscribitur, & ista si simul iuncta sunt, constituunt præscribentem, in quasi possessione, ex qua resultat ipsa præscriptio. vt latè per Doct. in d. l. secunda. C. de seruitu. & aqua. Et hoc, nisi esset tempus longissimum, scilicet triginta vel quadraginta annorum, vt Paul. de Cast. in d. l. 2. C. de seruit. & aqua. His succinctè tactis. Concludamus ergo in veritate, an consuetudo nostra procedat : videtur vltra ea quæ scripta fuerunt, ꝙ sic, & quòd consuetudo sit intelligenda indistinctè, prout iacet, videlicet in præscriptione absq; bona fide. nam verba generalia statuti nunquam restringuntur. nota. in l. si quis in graui. § verum. versic. 2. quoque. ad Sylleianum. ff. Et theorica Docto. est quòd vbicunque statutum generaliter loquitur, tunc nos non distinguere debemus. l. de precio. de Public. in rem acti. ff. glos. in l. tertia. ff. de offic. præsi. Bart. & alij in l. quamuis. de in ius voc. ff. Hinc dicit Bald. in l. in fraudem. §. final ff. de testam. milit. quòd vbi statutum nullum casum excipit, nec iudex debet excipere: ergo non debemus excipere de bona fide. Et dicit Bald. in l. tertia. §. fina. ne quis eum, qui in ius vocat. vi exi. quòd lex debet simpliciter intelligi, prout iacet, nec debet subaudiri aliquod extrinsecum. Et ideo infert, quòd si statutum dicat, quòd si quis percusserit, puniatur in quadraginta, quòd non requiritur dolus, vt quis puniatur ex quo statutum non facit mentionem doli. Sed his non obstantibus contrarium teneo, & dico, quod consuetudo nostra est intelligẽda & interpretanda, si præscribens sit bonæ fidei, aliàs esset peccati nutritiua. Et ego habeo theoricam singularem, quòd statutum quantumcunque generaliter disponens de præscriptione intelligitur tamen interueniente bona fide, secundum Abba. in consili. 77. in secundo volum. incipien. in quæstione quæ ad præsens vertitur inter Iacobum in quarta colum. Confirmo per aliam Doctorum theoricá, quæ est quòd verba generalia consuetudinis, legis, vel statuti semper restringuntur ad id quod est rationis, Bald. in Authentica ingressi. in prima colum. C. de sacrosanct. eccle. Confirmo per not. per eundem Bald. in c. 1. in 6. col.

Incorporalia cum scientia & patientia præscribuntur

de

Statut.a interpretari debent per punctum rationis.

de conſtitu. in Authen. quòd ſtatuta ſunt interpretanda, & interpretationem recipiunt per punctum rationis. Et latè Iaſ. in l. non dubium. in 8. colum. in verſicu. Adde etiam ad iſtam materiam. & ſic conſului de facto pro domino Abbate ad Ville Loing. contra habitantes loci de Douzac.

TITVLVS XIX.

Proſpectus & cloacæ domorũ, ſtillicidia & latrinæ.

De veues & eſgoutz de maiſons, goutieres, & latrines.

PREMIER ARTICLE.

Eues & eſgoutz de doublier de maiſons, & ſans goutieres, par quelques temps quelles ayent eſte maintenues, ne portent point de ſayſine, ſinon que par paction faicte entre les parties, lung ſoit tenu porter leſgout ou veues de lautres, ou que en partaige & diuiſion faictz de aucunes choſes communes, dont lune choſe ſert a lautre. Eſquelz cas les veues & eſgoutz demeurẽt en leſtat quilz ſont. Sinon que expreſſement en faiſant leſditz partaiges ſoit dit le contraire.

¶ Mirandum eſt, quare longum per tempus luminum ſeruitus non acquiratur, cum & cauſam continuam dicatur habere: & ſic exemplo rerum corporalium præſcribatur. l. prima & ſecunda C. de ſer. & aqua. Docto. in l. ſeruitutes. de ſeruit. ff. cum ſimil. iuri. Et quòd ſeruitus, luminum & altius nõ tollendi cauſam perpetuam habere dicatur, firmãt Scribentes, Bald. Salice. & Paul. de Ceſt. in d. ll. eo maximè, quòd ex illis percipitur commodum naturę facto. Et doctrina doctorum eſt, quòd illæ, ex quibus naturæ facto commodum percipitur, dicãtur continuæ: & illæ, ad quarum vſum factum oportet interuenire hominis: & quibus non ſemper vtitur homo, quaſi continuę dicantur, vt d. l. ſeruitutes. in l. foramen. cum ibi tradi. de ſer. vrb. præ. ff. cum aliis. Sed hic breuiter: quòd, licet ego domum habeam altiorem, tu depreſſiorem, non propterea poſſidere dicor iure ſeruitutis, & certum eſt, quòd ſine quaſi poſſeſſione huius iuris, non currit præſcriptio. accedat l. fin. quemadmodum ſerui. amit. ff. & ideo cum de iure omne ſolum ſit liberum vſque ad cœlum. C. de ſer. cum ſimilib. adeò, quòd qui dicit contrarium, habet illud probere ſecundum Doct. maximè Salic. ibidem, non mirum, ſi te prohibere nequeam domũ tuam altius eleuare. Sed in puncto iuris, licet ex eo ſolo non præſcribam eo, quòd domus tua depreſſior ſit; tamen incipiam ego poſſidere, cum tu altiùs domum eleuare volueris, & te, ne id facias, prohibuero: bone tamen ſide putans ſeruitutem domui meæ deberi, tu & tunc prohibitioni meæ acquieueris. Ex tunc enim incipiam quaſi poſſidere iure ſeruitutis, & per conſequens præſcribere, quia dicta prohibitione illo pacto facte, cum tu ei acquieueris, tu tunc incipis deſinere poſſidere ædificium tuum, vt liberum. Et hoc caſu mihi ſufficeret vna ꝓhibitio, quia ſumus in ſeruitutibus negatiuis, in quibus ſufficit vnus actus, vt quaſi poſſeſſio per prohibitionem quæratur. vt per Cyn. in d. l. 1. C. de ſer. & per Innoc. in c. cum eccleſia Sutrina. extra. de cauſa poſſ. & proprietatis. Et in iſtis præſcribendis non requiritur titulus. Scriben. in l. nullo. de rei vendi. C. l. ſecunda. C. titul. præalleg. de ſerui. cum multis ſimilibus. Sed in habentibus diſcontinuam cauſam, iuris abſolutiſsimi eſt, quòd in iſtis tantum tempus, cuius initij non extet memoria, requiratur. l. hoc iure. §. ductus aquæ. de aqua quotid. & æſtiua. ff. & l. 1. §. ſi quis. de itine. actuq; priuat. Licet adeſſet etiam bona fides: ſecundum Docto. in d. l. 2. C. de ſeruitu. & aque. Et quia locuti ſumus de luminibus, quæ non præſcribuntur de conſuetudine, quærerem libenter, an vicinus meus in pariete ſuo poſſit ſupra viridarium, vel domum meam, feneſtram facere? Dixit Cyn. in d. l. altius. notabiliter, quòd ſi fiat ad æmulationem alterius, puta, vt inſpiciat religioſos, aut religioſas, vel vxorem, vel filiam. & ſic non poteſt. ar. l. opus. de ope. pub. C. ſin autem pro ſua neceſsitate, vel vtilitate luminum, tunc poteſt. ar. de rei vendicatione. in fundo. ar. ff. de damn. infect. l. Proculus. ar. de aqua plu. arc. ff. ſi in meo. & d. l. altius. Nam ibi conſtat, ꝙ poteſt conſtitui ſeruitus, ne feneſtram habeat vicinus, per quam proſpectum habeat in domum, vel viridarium meum. ergo ceſſante conſtitutione ſeruitutis, dicendum eſt, illum id habere poſſe. Et aduerte, quòd conſtitute ſeruitute per emphyteotam in fundo emphyteotico, vel per feudatarium, qui & vtile dominium habet, ſi extinguatur emphyteoſis, vel feudum ad dominum pleno iure reuertatur, tunc ſeruitus extinguetur. Ita eſt Salic. in l. & in prouinciali. C. eo. titu allega. l. is cui. § ſin quem. ſer. amittetur. ff. Reſoluto enim iure datoris, reſoluitur ius accepioris. l. lex vectigalis. de pig. ff. l. peto §. prædium. de leg. 2. ff. l. Statius. § Cornelio. de iure fiſci. ff. l. fin. C. communia de legat. Et ad id quod in textu habetur, quod pacto poteſt conſtitui ſeruitus, ad intellige, nõ ſolum vni, ſed pluribus, & hoc ſucceſsiuè, etiam, niſi tamen ſecunda conceſsio ſeruitutis eſſet primo nocina. l. aquã. C. de ſer. l. Lucio. de aqua

In ſeruitutibus negatiuis ſufficit vnus actus, vt quaſi poſſeſsio per prohibitionem quæratur.

Quæſtio.

quotid. & æſti. In qua l. aquam. dicunt Doct. quòd determinata fuit quæſtio inter fratres minores, & prædicatores, cum commune Bononiæ prius conceſsiſſet aquam ſapanæ, primo minoribus, & poſtea prædicatoribus, & illa aque eſſet ſufficiens pro omnibus. Inſuper aduerte quòd licet pacto poſsit pluribus etiam conſtitui ſeruitus, vt ſuprà ſcriptũ eſt: attamen is, cui conceditur, non poteſt facere ſeruitutem ſeruitutis. l. 1. de vſufru. leg ff. facit l. extraneo. de ſeruitu. vrba. præd. ff.

Sans goutieres.

De ſtillicidio.

¶ Ergo vbi eſſet ſtillicidium, poſſet tempore longo pręſcribi accedente bona fide: cum ſeruitus ſtillicidij immittendi cauſam continuam habere dicatur, ſic & fiſtulæ recipiendæ, vt ſcilicet recipiat aquam ex tecto. Et licet non ſemper fluant, ſunt tamẽ ſemper aptę fluere. Bart. in l. foramen præalleg.

On que en partaiges, &c.

¶ Iſtud probatur in l. binas ædes cum ſua materia, de ſer. vrb. præd. ff. licet l. illa loqui videatur, cum ædes legantur vel venduntur, vt tunc videatur actum, vt contignationes ſtãt, ita ſtent, & ibi not. Bart. & eſt id quod dixit text. noſter.

Eſquelz cas demeurent, &c.

Hæredes debent obſeruare cõſuetudinẽ patrisfamiliàs.

¶ Et quòd lumina & ſtillicidia debeant ſtare & remanere, prout prius ſtabant poſt diuiſiones rerum communium factas, hoc ideo eſt, quia hæredes in diuiſionibus debent inſpicere & obſeruare conſuetudinem patrisfamiliàs. l. Olympico. de ſer. vrba. pręd.

Sinon que expreſſement, &c.

¶ Nota pactum tantæ fore virtutis, vt etiam contra patrisfamil. conſuetudinem poteſt recedi à luminibus & ſtillicidiis. Et nimirum ſi id pactum operetur. Nam & aliàs valet pactio, ſi tibi vendo domum hoc pacto, quòd ibi artem talem exercere non poſsis: & vales iſta conuentio, adeò vt tu obligeris, & etiam ſucceſſores tui, Bart. in l. venditor fundi germani communia prædiq. tam vrb. quàm ruſtic. ff. Sed tunc quęro, ſi pacto quis habeat ſeruitutem fiſtulæ recipiendæ, vel tigni immittendi, vel alterius oneris ferendi, an tunc in caſu refectionis teneatur etiam reficere, an ſolum pati? Videtur quòd & reficere. l. & ſi fortè. §. etiam de ſeruitute. ſi ſer. vend. ff. In contrarium quòd ſolummodo teneatur pati, facit l. 1. §. apud Alphenum. de aqua plu. arcen. ff Paucis dicite quòd ſi eſt actum, quod teneatur etiam reficere, & tunc abſque dubio tenetur. Aut non eſt actum, & tunc ſi is qui ſeruitutem debet, conſueuit reficere, & adhuc idem, vt d. §. apud Alphenũ. Aut non eſt conſuetũ, & tunc, ſi in ſeruitute oneris ferẽdi, & tunc debet reficere, vt d. §. etiam. de ſeruitu. Aut in aliis ſeruitutibus quàm oneris ferẽdi, & tunc aut ex refectione debitor ſeruitutis conſequitur commodum, vel vtilitatem, vt ex purgatione riui, ex quo extrahitur terræ pinguedo, tunc debitor ſeruitutis habet hoc caſu optionem purgãdi, vel pati, quòd dominantis purget. l. 2. §. 1. de aqua plu. arcen. Sed vbi nulla vtilitas ſequitur, tunc debet pati. l. quotiens. §. ſeruitutem. de ſerui. ff. Barto. in d. §. etiam. de ſeruitu. Et not. de iſtis iuribus incorporalibus, inſuper quòd quamuis incorporalia poſſunt pignorari & obligari, ꝙ tamen ſeruitus vrbana obligari non poteſt, ne vrbs deformetur ruinis, gloſſ. in §. item Seruiana. Inſti. de actio. Bart. in l. ſed an. ff. de pig. Licet bene verum ſit, quòd iura incorporalia, vt dictum eſt, poſsint obligari vel tranſferri: intellige ſanè de realibus, ſeu iure conſiſtentibus. ſed incorporalia quæ in perſonis conſiſtunt, alienari vel obligari non poſſunt. Nam iura quæ habet dominus in vaſallis, alienare non poteſt, quia nemo compellitur eſſe vaſallus, vel libertus alterius. l. is qui. & l. inuitus. de fideicom. liber. ff. Angel. in d. §. item Seruiana. Inſtitut. de acti. Quòd autem dicit iura incorporalia in rebus conſiſtentia poſſe obligari: intellige, vbi in illis commodum pecuniarium perciperetur, vt de pedagio. At vbi nullum commodum percipitur, tunc alienatio particularis inhibetur, vt de iure patronatus, quod etiam obligari non poteſt. Bene autem tranſit cum vniuerſitate ca. cum Bertoldus. de re iud. c. ex literis. de iur. patro. imò plus dicit Bal. in c. 1. de feud. marchiæ, quòd ſicut radij ſolis non poſſunt ſeparari à ſole: ita nec iuriſdictio ſeparari à principe, vel à republica, vnde originem ac vigorem traxerunt. Sed etiã aduerte, ꝙ multi errant qui obligant, vel vendunt decimas: quia id fieri nullo modo poteſt, cũ decima ſit quid ſpirituale. bene tamen verum eſt, quòd fructus, & commoditates decimarum poſſunt obligari. ita Specu. in titu. de pigno. §. fin. & Ioan. Fab. in d. §. item Seruiana. Inſt.

An quis teneatur reficere vel pati quòd reficiatur.

Incorporalia in perſonis conſiſtentia pignorari vel obligari nõ poſſunt.

Decimæ nõ poſſunt vendi, nec obligari.

II. ARTICLE.

Nul ne peult faire ou conſtruere latrines, trouz, ou chambres ayſees en ſon heritaige, pres lheritaige de ſon voyſin, ſinon quil ayt entre leſdictes latrines & leſdictz heritaiges dudit voyſin vng mur de deux piedz & demy deſpes, & que ledit mur ſoit a chaulx & a ſable.

¶ Hoc ideo. quia prout iura dicunt, cœlum peſtilens, & ruinas minantur immundiciæ cloacarum. l. 1. §. 1. de cloa. ff. facit l. de pupillo. §. ſi quis riuos, aut cloacas. de ope. no. nũ. ff. imo, ſi tua cloaca ſit adeo fœtore repleta, quòd malos effundat odores, licitum eſt mihi te compellere, vt illam reficies & purges, aut te recuſante, purgari faciam, immo & cloacæ purgandæ gratia pauimenta domus tuæ reſcindam. vt d. l. 1. §. vnde Flauius. ff. de cloa.

De latrinis et aliis vrinarum fœtoribus.

Trouz, ou chambres ayſees.

¶ In hoc verbo eſt mala orthographia, quia debent

debent scribi cum b. hoc pacto *troubz*, est autem *troubz* foramen cloacę, quo purgatur colluuies, vt in l. 1. §. cloacæ cũ glossella in verb. cloacæ. Et aduerte præterea, quòd iudices prouidere debent de iure, vt effluxiones non noceant ædificiis, & vt viæ mundentur. Etetiam habitationes & parietes ipsarũ. Et quòd nihil fœtidum proiiciatur circa ergasteria, nec in viis proiicientur stercora, morticinia, vel coria. casus in l. ædiles curules studeant de via publica, & itinere publi. reficiendo. ff. Et si talis latrina fieret in publico, scilicet in loco publico, destinato ad vsum publicum, tunc si esset vsus publici impeditius, vel mali humoris, odoris transeuntibus productiua: credo vnumquenque ciuium agere posse vt tollatur. & non solumquenque ciuium id facere posse, imò & vnumquenque de populo. l. in prouinciali. §. si in publico, & ibi Doctor. de no. ope. nunci. ff. imo plus etiam posset, spreta nunciatione noui operis, talem latrinam tollere. no. in d. l. de pupillo. §. si quis riuos cod. titu. ff. nam vbicunque periculum est mors allatura, tunc recedimus à regulis iuris, & remittitur iuris dispositio etiam prohibitiua, vt d. § si quis riuos. Hinc dicit ibidem pulchrè Iaso. & post Bald. per eundem relatus, quòd si sunt eiusdem castri duo domini, & vnus committat delictum, versus alium, certè licet non potest ab eo puniri, quia par in parem non habet imperiũ. l. ille à quo §. tempestiuum, ad Trebel. ff. cum simili. sed debet adiri superior: attamen, si periculum est in mora, posset ipsos Doct. ab ipso puniri, quia vbi periculum est in mora, recedimus à regulis iuris communis. Et quòd immundiciæ & emundationes agrorum essent in magna laudatione, refert Aulus Gellius in 12. c. tertij noctium Atticarum, cuius verba phalerata & lepidissima sunt: Si quis agrũ suum passus fuerat sordescere, eumq; indiligenter curabat, ac neque arauerat vel purgauerat, siue quis arborem aut vineam habuerat derelictam, non is sine pœna fuit. Item, si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum visus erat, impoliciæ notabatur. id verum significat, quasi tu dicas incurrit: tene menti.

Iudices prouidere debent, vt mũda sint vndique vie.

TITVLVS XX.

De Hypothecis, qua ratione debeant diuidi: quomodo prouentus vel debita exigi possint per impositionem, aut interruptionem emptorum, vtri potiores sint habendi, & vtri in contributionem cadant.

Chapitre XX. des Hypothecques comment elles se deuisent, & comment lon se peult faire payer de rentes & debtes par assiette, ou aultrement de interruption contre acquereurs, lesquelz sont a preferer, & lesquelz viennent a contribution.

PREMIER ARTICLE.

En matiere de execution sur la chose immoble hypothecquee au payement de rente acquise, le crediteur qui a eu possession de la rente doibt estre prefere aux creanciers, qui nont que debtes personnelles. Et sil na eu possession, il sera paye, & les creanciers personnelz, & aultres selon lordre de droict. Si non quil ayt faict diligence telle que dessus.

¶ Nouum istud non est, nam & de iure hypotheca præfertur omnib. priuilegiis personalibus. l. eos qui. ca. qui poti. in pig. hab. & hoc etiã quia creditores chirographarij hypothecam non habent. l. cum tibi pro dote. C. co. ti. per Scriben. in l. 1. C. etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse. Sed profectò cum satis voluo articulum, video quòd idem bis dicit quod sic constat. nam in primo membro dicit in materia executionis creditorem hypothecarium, qui habuerat possessionem cæteris debita personalia habẽtibus, duntaxat præferendum, & adhuc subiungit, & nisi habuerit possessionem, satisfiet sibi secundum ordinem iuris. Si ergo sibi satisfieri debeat, secundum ordinem iuris, planum erit adhoc cum esse ipsis chirographariis præferendum. ergo secundum responsum articuli idem designat, & primum cum se ad ius commune referat, & primum responsum fit de iure communi. Sed certè est grandis error in text. & debet sic esse in illo.

Creditor habens hypothecam præfertur creditori personali.

Et sil na eu possession, &c.

¶ Et sic bene stabit ita exceptio.

Si non quil ayt faict, &c.

¶ Sed quid volunt sibi ista verba?

Si non quil ayt faict, &c.

¶ Quæ est ista diligentia: quia non apparet in toto isto titulo de ista diligentia: Dic, quòd deberet esse in textu.

Si non quil ayt faict, &c.

¶ Et credo q̃ ista verba desunt, & sic habeo

in repertorio meo, qnod feci Turonis me exiſtente in compoſitione harum Conſuetudinum. Et quæ erit iſta diligẽtia in practica: die ſi creditor hypothecarius fecerit iam motiuum litis dando & porrigendo libellum contra debitorem, vt dicitur in a. ar. & de iſto ordine iuris dixi, etiam ibidem vbi videas, & infra. eo. tit. art. 3.

II. ARTICLE.

Et ſi deulx auoient acquis rente lung apres lautre, ſuppoſe que le ſecond acquereur euſt eue auant le premier poſſeſſion, & le premier euſt eue poſſeſſion apres: neantmoins il ſera preferé au ſecond qui auroit eue premierement poſſeſſion.

¶ Iſta clauſula ſuperfluit, quia dictum extitit.

Suppoſe que le ſecond, &c.

¶ Sed veniendo ad materiã, videtur ergo tex. noſtro, qnòd prima diligẽtia poſſeſsionis nihil operetur in prælatione. Contrarium tamen tenent Cano. in c. dnobus, de reſcript. & in c. ſi à ſede apoſtolica, de præben. in 6. cum aliis ſimilibus, & hoc vbi eſt paritas in titulis. Nam ſi eſſet diſparitas: vt, quia vacat benaficium, & illud conferatur vni primo, & poſtea alij, & ei tradatur poſſeſsio: tamẽ præfertur primus, & non ſecundus, cui fuit tradita poſſeſsio. ea. capitulum ſanctę crucis. extra. de reſcrip. & d. c. duobus, de reſcrip. in 6. & d. c. ſi à ſede. Eſt ratio: quia in beneficialib. non requiritur traditio, vel quaſi, vt acquiratur ius in beneficio, vt per Dy. in c qui prior, de regu. iu. lib. 6. Sed quantum ad materiam articuli noſtri, videtur eſſe noſter articu. iuris diſſonus, eo quòd de iure in contractibus, in quibus ius quæritur ex ſolo titulo, vt in duobus quibus fuit diuerſis temporibus hypothecata eadem res. Nam ex ſola cõuentione abſque traditione poſſeſsionis transfertur ius hypothecæ, vt l. 1. de pig actio. ff. ideo videtur præferendus is, cui prius res hypothecata fuit: nõ cui prius fuerit tradita, vt per Doctores in d. c. qui prior, de regu. iur. l. potior, & l. qni balneum, qui po. in pign. hab. ff. & l. ſi prior. § fina. ff. qui po. in pigno. ha. & per Cy. Bald. Salic. & Paul. de Caſtro in l. quotiens, de rei ven. C. Sed contrarinm eſt de conſuetudine, in hoc videlicet, quòd ſecundus creditor pręferatnr primo, ſi poſſeſsionem habuerit, & non primus. Ergo conſuetudo conſiderauit adeptionem poſſeſsionis, quam communia iura in hoc caſu, non conſiderarunt. Eſt ergo non parum vtilis adeptio poſſeſsionis. nam vbi duo impetrantes aliquod beneficium eſſent in gratia ęquales & pares, vt puta, qnia eſſent eiuſdem diei: nec conſtaret de hora, & eſſent eiuſdem tituli, & ab eodẽ pontifice, tunc locus eſſet adeptioni primæ poſſeſsionis, vt d. c. duobus, de reſcrip. Item ſi vnus vendat tibi & mihi aliquam terram, licet tibi primo vendiderit, & mihi ſecundo: ſi tamen mihi prius tradiderit, ero in iure, vt d. l. quotiens, eum ſimi. Niſi tamen ipſe venditor conſtituiſſet, ſe ſuo nomine poſsidere: quia tunc per conſtitutum transfertur poſſeſsio, ſicut ſi verè tradidiſſet. l. certè. §. primo. de preca. ff. Bart. in l. ab emptione de pac. ff. not. in l. quanuis. §. ſi conductor. & l. interdum, de acqui. poſ ff. Panormi. in c. ſecundo. de conſuetu. Bald. in Rubri. de coutrahen. empt. C. & Iaſon in d. l. quotiens, in 4. colum. Et hoc, ſi venditor conſtituens ſe poſsidere tempore conſtituti poſsidebat, & ſoluta precij quantitas, vel habita fides de precio ſecundum ipſum. Item fallit in ſignatura facta: quia illa æqnipollet traditioni poſſeſsionis, vt transferatur dominium. allegat. l. qnòd ſi neque. §. fin. de peri. & commod. rei vend. ff. Quod facit pro arboribus ſignatis in nemore, aut pro porcis ſignatis in glaude. attamen per ſignaturam nõ transfertur dolium vini. l. prima. §. ſi dolium. de peri. & commo. re. ven. ff. Item fallit in contractibus ab eccleſia celebratis. non dico in perſonis eccleſiaſticis, ſed in contractibus eccleſiaſticis, vt ſi eccleſia rẽ ruinoſam emphiteoticaret, vni primo: deinde alij ſecundo, & ſibi traderet. crederẽ attamen iſto caſu primum præferendum, nõ obſtante diſpoſitione illius legis quotiens. Et hoc ideo, quia eccleſia debet eſſe amatrix & cultrix iuſtitiæ & æquitatis. pulcher tex. in c. primo circa medium de alien. fend. in vſi. feu dorũ. Nec debet in ſuis cõtractibus fraudem adhibere cap. per tuas, de donati. facit cle. cũ illuſio. de renũci. Nec debet eccleſia laqueos tendera. 37. quæſt. 1. de vidnis, not. in cap. inter alia, da immuni. eccle. Et ideo ne inde iniuriarum naſcatnr occaſio, vnde iure naſcuntnr: eredo primum præferendum, cum contraxerit cum eccleſia, licet prius ſecundo fuerit tradita poſ. & ita firmant Hoſti. & Ioan. And in cap. conturbatur, de his quæ ſi. à præla. ſi. conſen. cap. Licet Iaſon poſt nonnullos Doctores canoniſtas teneat oppoſitum, tamen iſta opi. mihi in iuſtitia placet. Et ſi dicas quare plus ſic dicis in eccleſiis & contractibus eccleſiaſticis, quam in ſolis perſonis eccleſiaſticis? Reſpondeo: quia in contractibus eccleſiaſticis communiter ſiũt tractatus & deliberationes, quæ non fiunt à ſola perſona eccleſiaſtica: ideo ſic facillimè non debet euaneſcere tanta authoritas. Item in contractibus eccle. communiter plures adeſſe conſueuere. ergo grauius eſt pluribus fidem infringere quàm vni. Iuncto quòd eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ, & fautrix. Sed vbi de prioritate traditionis non conſtaret etiam in primais: tunc præſumitur primo emptori fuiſſe tradita, non ſecundo, Cyn. in dict. leg. quotiens. Vel ſi vnus probat de precij numeratione, alius non: tunc in dubio præſumitur prius tradita illi, qui numerauit, quannis ſecundo emerit, nota. Bald. in d. l. quotiens, & dicit ſe ita conſuluiſſe.

De duobus impetrantibus beneficium eadem die.

De priuile. poſſeſsionis primitus adepta.

Vide de cõſtitu. ac de ſignatura.

Quod de ſigere vini.

Eccleſia nõ debet fraudẽ facere.

III. ARTICLE.

Le seigneur de fief est a preferer a tout autre crediteur, & apres luy celluy qui a rente sur dommaine, la chose baillee a icelle rente est preferee a tous autres qui y ont rente acquise.

¶ De istis prælationibus, vide per glo. & Doctor. in l. prima. de priuile. do. & l. priuilegia, de priuile. cre. ff. & per Dy. in reg. iur. qui prior, de reg. iu. in 6. cum quibus Docto. Breuiter dic: aut omnes creditores prætendunt ius reale, aut personale. Primo casu, aut omnes prætendũt pignus cõuentionale, aut prætorium. Aut quidã conuentionale, & alij prætorium. Si quidem omnes prætendũt cõuentionale & priuilegiũ reale: & tunc si expressum prætendant, & sint eiusdem temporis, & tunc vnusquisq; admittitur æqualiter, nisi res fuerit separatim obligata. Et tunc aut agunt contra debitorem, vel extraneum possessorẽ: & tunc melior est conditio occupantis. Si verò agant inter se, melior erit conditio possidentis, not. in l. si fundum. §. si duo, de pigno. ff. Si diuersis temporibus, tunc habet locum regula. Præualet iure qui præuenit tempore, vt l. potio. & l. creditor, qui po. in pig. hab. ff. Fallit hæc regula in eo, qui mutuauit ad domus refectionem. l. interdũ, qui po. in pigno. hab. ff. Quod tamen probandũ erit per ipsum creditorem. Item fallit in eo qui mutuauit in impensa funeris. l. impensa. de reli. & sumpt. fun. ff. Idem in eo qui mutuauit semen, causa frumenti percipiendi, vt præferatur in fructu agri. arg. l. procuratoris. § in tributum, de tribu. actio. ff. Et ista distinctio est etiã seruanda in his, qui tacitum pignus prætendũt. Aut omnes prætendunt tantum priuilegium personale: tunc si sint eiusdem tituli, æqualiter procedunt & concurrunt non attento ordine temporis, vt d. l. priuilegia. cum ibi not. de pri. cre. ff. Fallit in duobus scilicet in dotibus ab eadẽ substantia debitis: & in fisco. Sed vbi sunt diuersorum titulorum, & tunc aut priuilegia sunt paria, & simul concurrũt: aut disparia, & præfertur tunc qui habet potius ius seu priuilegium. Sed vbi aliqui prætendunt reale & alij personale: semper reale præfertur personali, vt præscript. suprà artic. 1. & 2. de præscript. *En coustume.* eod. libr. Et quòd habentes ius reale sint præferendi, est text. in l. eos. C. qui po. in pign. ha. cum simi.

IIII. ARTICLE.

L'ypothecque especial ne se diuise, mais le general se diuise.

¶ Hic est quartus huius rubricellæ articulus, in iure multum ponderosus. Dico in primis
Duplex hypotheca. quòd duplex reperitur hypotheca. quædam est hypotheca tacita, quæ duplex etiam est. nã vna est, quæ introducitur à lege tacite sine facto hominis: vtputa si contrahatur matrimonium, bona viri & vxoris sunt hinc inde taciè obligata. Hinc dicit Bald. in l. pe. C. de pig. acti. quòd mortuo marito potest vxor sua ꝓpria authoritate absque aliqua licentia iudicis remanere in detentione domus, quá cum marito viuente inhabitabat iure familiaritatis tanquam vxor: & eam potest propria authoritate pro dote sua possidere. Et idem Bal. in l. cum tibi. C. qui poti. in pig. ha. Idem tenet Ias. in dict. §. item Seruiana. licet de consuetudine defuncto viro, vbi sunt plura ædificia competentia: mulier habet secundum, & non primum: quia primum est hæredis, vt in titu. *De douaire de femme noble.* infrà, vbi videas. Potest adhuc poni exemplum in hac tacita hypotheca à lege inducta, quando quis contrahit cum fisco, tunc bona suam sunt ipsi hypothecata. l. 2. in quibus causis pign. vel hypothe. taci. contra. & l. prima. C. si propter publ. pensitationes. Item potest adduci exemplum aliud in tutore, vel curatore administrante bona pupilli, vel adulti: quia pro tali administratione bona illorum sunt taciiè hypothecata. l. pro officio. C. de administra. tuto. Idem in administratione ecclesiæ, glos. in cap. ex literis, extra, de pigno. & in ca. similiter decimosexto. quæstione prima. *Idem in administratione ecclesia.* Alia est autem hypotheca tacita & generalis, quæ licet sit à lege inducta: id est tamen mediante ministerio hominis circa ipsam hypothecã: vt, si quis conducat prædium rusticum, vel vrbanum, certè si cõductor ibidem bona inducat: tunc inducitur quædam generalis hypotheca tacita, vt d. §. item Seruiana, cum ibi nota & in l. certi iuris. C. de loc. cum similibus. Secundum principale membrũ est tale, quòd est alia hypotheca expressa, vt quando quis expressè hypothecat bona sua vniuersaliter, vel particulariter, de qua in textu & per Scriben. in d. §. item Seruiana. Et istæ hypothecæ grandi modo differũt, in hoc præsertim, quòd si bona expressè hypothecata alienentur, transeunt semper cum onere hypothecæ. l. si debitor. C. de distract. pign. Sed bona tacitè hypothecata, non sic cum onere hypothecæ transeunt, sed possunt sine isto onere hypothecæ alienari: nisi fuissent fortè à locatore, vel creditore inclusa. l. est differentia in quibus causis pigno. vel hypoth. tac. cõtra. ff. *Bona differentia in hypothecis.* Propterea fuit ibidem derisus, Nerua iurisconsul. de seruis quos dicebat per fenestram posse liberari, videte per Angel. in l. inquilino, de damno infec. ff. Et hypotheca secundum Ioan. Fabri. in penult. colum. dicti §. item Seruiana, dicitur ab ὑπὸ quod est sub: & thesis positio, quasi suppositio, vel obligatio. Istis tali pacto breuiter suppositis, insto contra textum nostrum, qui dicit hypothecam specialem esse indiuisibilem. *Etymologia hypotheca.* Imò videtur, quòd diuidua sit, cùm theorica Doct. communis sit, quòd obligatio quantitatis omni respectu est diuidua respectu primitiuæ obligationis, & obligatio dãdi & omni respectu diuidua. l. stipulationum. §. & harum de

verbo.

Quomodo quod dicitur diuiduum effectu.

verbo.obligatio.ff.l.in executione,eod.titul. l.ſi duo,de acqui.poſ.ff.eod.l.ſi ſtipulatus, de ſolu. ff. Et quòd ſi diuidua tam contractu quàm obligatione, & etiam effectu : ſic probo. Primo, quòd ſit diuidua contractu : quia in contrahendo à principio, licet ſtipulatus ſum triginta nomine hypothecæ, potero tamen ſtipulari quindecim,ergo,&c.Quod autem ſit diuidua obligatione, probo: quia ſi decedat promiſſor relictis pluribus hæredibus,diuiditur inter hæredes proportionibus hæreditariis. l. prima. C. ſi cer. pet. Et quòd ſit diuidua effectu, probatur: quia ſolutio partis debeat liberari à parte, ratio: quia tantam vtilitatem affert ſolutio partis pro parte: ſicut ſolutio totius reſpectu totius, ergo. Vt autem huius punctuli veritas pateat, dicamus breuiter in hac tam ſcabroſa materia, quia dicit Paulus de Caſtro in l.ſtipulationes non diuiduntur in 7.column.de verb.oblig. quòd quanto magis in hac materia cogitat, tanto magis dubitat, dicamus igitur quòd licet naturaliter id quod debetur ex hypotheca communiter ſit diuiduum. eſt tamen indiuiduum legaliter per iuris diſpoſitionem, ſeu ordinationem. Scitis enim quòd diuiduum, vel indiuiduum poteſt cõſiderari tripliciter. Primo modo naturaliter ſecundum naturam. nam omnes res corporeæ & inanimatæ ſunt diuiſibiles per partes diſcretas ſeu ſeparatas: Exemplum in veſte, domo, frumento & ſimilibus. Et omnes res incorporeæ, vt iura, obligationes & actiones ſunt per naturam indiuiduæ l.prima.de re.di.ff. quia iſtæ res nec tangi poſſunt, vt Inſtitu. de ſeruitu.vrba.& ruſt.præ.in princip. Similiter omnes res animatę ſunt per naturam indiuiduę. vt homo vel aliud animal. nam ſi diuiderentur, ſubiectum totum per ſeparationem animæ rationalis, vel vegetatiuæ ſenſitiuæ deſtrueretur.l.rerum mixtura.de vſuca.ff.cap. afferte. cum ibi traditis. de præſump. extra. ergo iſtæ res non poſſunt diuidi naturaliter, ſed ſolum intellectualiter. Item ſecundo legaliter, ſicut in caſu noſtro. Et tertio, tam legaliter quàm naturaliter, vt latè proſequuntur ſcriben.in d.§.& harum,& l.eadẽ. §. Cato.eodem titul & d.l.ſtipulationes non diuiduntur. Et quia eſt tantum grauis materia, ſufficit mihi ponere,quæ ſunt noſtræ pręſentis ſpeculationis. Stabit ergo concluſio ex prædictis,quòd hypotheca ſpecialis prout capitur in conſuetudine noſtra, eſt indiuiſibilis legaliter. Et adeò, quòd plures poſſeſſores rerum obligatarum conuenti actione hypothecaria, non habent beneficium diuiſionis. Barto.in l.Moſchis,de iu.fiſci.ff.Facit l.creditoris. de diſtract. pign.ff.& l.quandiu.C.eo. titul. Quoniam cauſa pignoris indiuidua dicitur.l.hæreditariam. de euict. ff. & l. pignoris,de diſtract.pig.ff Et ideo,quia multi ſunt pauperrimi, qui non habent Bartolum: ideo hic pono formaliter eius quæſtionem: Dicit Bartol, Quæro,plures ſunt poſſeſſores bonorum,an creditor poſſit eligere quem vult,vel an debeat quẽlibet conuenire pro rata? Quidam dicunt quemlibet pro rata,per hunc textum, qui dicit omnem, quod eſt nomen collectiuum, vt not.in l. ſi pluribus. ff. de leg. 2. alij dicunt contra, & exponunt hic, OMNEM, id eſt quemlibet, quæ eſt verior. dico, quòd poteſt eligere, quem vult. nam pro paruo debito tota res quãuis magna tenetur, vt l.quandiu. C. de diſtract.pign. Ita dicit gl. & eſt expreſſum l. creditores, de diſtra. pign. Reſpondeo ad hunc text.qui dicit, omnẽ poſſeſſorem tu debes ſcire, quòd OMNES in plurali numero eſt collectiuum: ita loquitur gloſſ.in d.l.ſi pluribus. Sed in ſingulari numero eſt diſtributiuum, vt idem ſit dicere, Omnis,quod.Quilibet,hæc no.per gloſſ.in l. tertia.de ſta.hom.ff.& ibi eſt tex.merito ergo gloſſ. exponit, Omnem, & quemlibet: licet quandoque quilibet poſſeſſor conueniatur pro rata in caſu l.fin. Cod.de debi.rei public. lib.11. Hæc ſunt verba, quæ ſunt cordi tenenda: quia in d.l. Moſchis, ipſe loquitur de hypotheca. Sed attende: quia contra prædicta ſunt plures textus. quorum primus eſt in l. 2. C.de anno.& tribu.lib.10.ibi, ne vltra modum earundem poſſeſſionum,&c. & l.ſecunda. C.de alluuionibus, & l.omnes qui patrimoniales,ibi,pro rata portione, exponit ibidem gloſſ.cum communiter poſſidet, vel in ſolidum exponit gloſſ. quando ex aſſe. &c. & in l.cum poſſeſſor,de cenſibus.ff.ibi in tex. vt omnes pro modo prædiorum pecuniam tributi conferant, &c. Bene tamen verum eſt, quod Salic.in l.ſecunda.Cod.de hæred.act in penult. quæſt. dicit,quòd vbi ageretur de canone rei datæ in emphiteoſim perſoluendo, quòd iſto caſu nõ deberet propter plures rei debendi hæredes fieri debiti, vel canonis diuiſio,quia emphiteoſis tranſiuit ad filios: nõ vt ad filios, ſed vt ad hæredes, & ex perſona hæredum conditio primæua non immutatur. Aduerte inſuper etiam quòd poſſeſſor tenetur ad arreragia etiam præteriti temporis. l.imperatores,in prin.de publicanis ff. & l. 2. iuncta glo.de anno & trib. C.lib.10. quod eſt ſingulare. Item conſueuerunt mihi dicere ruſtici, quòd ipſi poſſunt extrahere hominem alterius fori ratione tributi, vel cenſus ſoluendi,& conuenire in loco,vbi ager tributarius poſſidetur: quod obſeruant inſulares,& pro hoc l.forma cenſuali cauetur. §. ſi vero, de cenſibus.ff.Quod intellige,cum authoritate principis,vt in gl.ſuper verbo, leuari. in fi. aliàs non.Stabit igitur reſolutio,quòd plures poſſeſſores rerum obligatarũ conuenti actione hypothecaria, non habent beneficium diuiſionis,ſicut plures fideiuſſores, vt per eundem Bart.in d.l.Moſchis de iur.fiſci. ff. facit. l.fin,§.ſi vnus ex pluri.appella. ff. & l. creditor,de diſtract,pig.ff Quia cauſa pignoris indiuidua eſt. l.hęreditariam,de euict.ff.& l.pignoris.ff de pig.quæ iura allegat Ioan. Petrus de Fer. in forma reſpõſionis libelli in actione hypo-

Hypotheca eſt legaliter indiuidua.

Secũda regula indiuiduorum.

Poſſeſſores rerum hypothecarũ non habent beneficiũ diuiſionis.

In ratione tributi per ſoluẽdi poſſit vnus debitor de foro ſuo extrahi.

hypothecaria; in gloss. super verbo exceptionem excussionis, versicu. sed nunquid plures, &c. Sed quid dices, si nulla dies in cõtractu adiiciatur ad soluendum hypothecam? Respon. quòd tunc est inspicienda patriæ cõsuetudo, vel melius, soluẽdum est in fine anni. Cyn. in l. idem. C. de loca. Doctor. in l. qui hoc anno, de verbo. obliga. ff. nam in obligationibus, quod minimũ est, sequimur. l. semper in stipulationibus, de regul. iuris. ff. Attamẽ, si debitor vellet soluere ante terminum, tunc dominus teneretur recipere. l. quod in diem, de soln. ff. l. eum quia Calendinis, de verbo. oblig. ff Sed non posset soluere partem ante tempus: nec aliàs allegatur pro hoc tuto. §. Lucius. de vsu, ff. nota, in l. quidam existimauerunt: si cer. pe. ff. Istud fallit in emphiteota fiscali, qui & ante tempus partem canonis soluere potest l. pen. C. de collatione fund. patri. libr. 11. & sic priuatus est in hoc fisco priuilegiatior. Insuper aduerte quòd in istis hypothecis sub certa die soluendis, non est necessaria solutionis interpellatio, per tex. in l. secunda. C. de iure emphit. quia dies interpellat pro homine. l. magnam. C. de contrahen. & committen. stipu. Sed est quæstio, An emphiteota petens à domino, quòd sibi ostendat rem, pro qua tenetur deueriũ soluere, sit audiendus? Dicit Ioan. Pe. de Fer. post Spec. quòd cũ dominus sit in possessione sua, tunc debitor non est audiendus, nisi prius soluerit, vt in cap. querelam, de elect. sed solutione facta: tunc dominus tenetur ostendere. ar. cap. peruenit. de censi. Nisi appareat, quòd solutio fuisset facta per 30. annos: quia tunc dominus excusaretur, ar. l. litibus. de agrico. & censi lib. 11. C. Sed si dominus petat ab emphiteota, vt sibi ostendat ad oculum rem emphiteoticariam, tunc audiẽdus est dominus, vt videlicet scire valeat adueniente casu, quo emphiteota à solutione cessaret, à qua re ipsum expelleret. arti. l. Titius hæres. de acti. emp. ff. & in cap. peruenit. de censi. & dixi in tit. primo huius consuet. art. secundo. Transeo ad secundum nostri articuli punctum, in quo dicitur textualiter.

In obligationibus quod minimum est, sequimur.

Emphiteota fisci potest etiam partem canonis ante tempus soluere.

Mais le general, &c.

¶ In qua diuisionis materia vltra ea quæ suprà dicta, & suprascripta sunt, est considerandum, quòd triplex est diuisio. Prima, quæ fit à principio, quando plures simpliciter se obligant, sed non in solidum, vt l. reos. §. cum talibus. de duo. re. ff. declarat Bartol. in l. 2. §. primo. & nota in l. fin. vlti. colum. de duobus reis. ff. Secunda diuisio est, quæ fit ex post facto, ex dispositione legis, vt in pluribus fideiussoribus obligatis in solidũ. Nam si omnes sunt soluendo, beneficio epistolæ diui Adriani diuiditur inter eos obligatio pro rata. §. si plures. Insti. de fideiusso. l. inter eos, & ibi scri ben. de fideiusso. ff. Et ista diuisio l. hodie. etiam competit pluribus reis debendi, quando omnes soluẽdo sunt, vt in Authen. de duo. re. in prin. vnde sumitur Authent. hoc ita, C. eod. titu. Et ex ista diuisione legis, vel consuetudinis orta est, & insurrexit in præsens consuetudo nostra, quæ dicit hypothecam generalem esse diuisibilem, licet de iure hypotheca sit indiuisibilis, per text. sing. in l. 2. C. si vnus ex hæredibus pluribus creditorum, vel debitorum partem suam debiti soluerit. Tertia diuisio est diuisio hominis, & non legis, vt quando sunt plures rei debendi obligati in solidum: & qui renunciassent beneficio, de duobus reis: tunc creditor petendo ab vno ex eis partem suam virilem, intelligitur dimisisse pro rata summam inter eos. Et cõsequenter sic fecisse pactum de non petendo ab aliquo eorum, nisi pro rata: & sic fit diuisio ex post facto ministerio, vel facto hominis ex receptione partis. Nam creditor recipiendo solutionem pro parte debiti, ab vno ex plurib. obligatis in solidum, sibi præiudicat, ne possit amplius in solidum petere ab vno ex eis: sed intelligitur summã inter eos pro rata diuisisse. Quod tamen est limitandum quatuor modis. Primus est, quando ille qui debet, soluit partem suam virilem: & non plus vel minus, aliàs non induceretur diuisio, gloss. in l. inter eos §. primo. vbi Ang. & Imol. ponunt de fideiusso. ff. & dicit Angel. idem quòd habuit de facto hunc casum Florentiæ. Secundò limitatur, vt videatur ex receptione partis debiti creditor suum debitum diuisisse, vbi debitor soluit creditori tanquam partem ad ipsum spectantẽ, vt creditor simpliciter recipit: secus antẽ, vbi debitor simpliciter soluisset. Cy. Bald. Sali. & alij in d. l. si creditores. C. de pact. Et est ratio secundum Baldum: quia quando debitor pro parte sua, hoc expresso signanter soluisse dicitur, tunc facit actũ contrarium obligationi, quæ fuerat in solidum, ideo de necessitate inducitur diuisio: secus quàndo simpliciter soluisset: quia tunc censeretur esse solutio facta ad diminuendum cumulum debiti principalis. Tertiò limitatur, vbi creditor recepisset ab vno ex correis debendi partem suam de sorte principali: secus vbi recepisset partem de accessorio & arreragiis: quia ista receptio partis accessorij, non debet præiudicare in principali. argu. l. nuda. C. de committen. stipu. cum gloss. ibidem in glos. & Scribent. in l. si pacto, quo pœnam. C. de pact. Quartò limitatur, nisi creditor recepisset salno iure solidi. Nam isto casu non videretur diuisisse, Bald. Salice. Pau. de Castro, & Is. in d. l. si creditores. Idem & multo magis, si creditor clarè protestaretur, quòd per talem receptionem creditor non intendit sibi præiudicare; quin residuum possit repetere à quocunquẽ. Bene facit textus in l. si debitor. §. primo. ff. quibus mo. pign. vel hypothe. solui. Ex his habes opportunè quòd malè dicunt dolosi rustici; qui exclamant crebro aduersus dominos creditores fortè hypothecarios, quòd ipsi diuiserunt denarium partem pluries recipiendo: & sic nitun-

Diuisio triplex.

De diuisione legis & hominis.

tur euertere & eneruare obligationes in ſolidum conceptas, contra quorum dolum, & verſutiam poteris opponere prædictas limitationes. Sed quid in hypothecam ſpecialem peto inſolidum ab vno ex hæredibus debitoris, & poſtmodum in alia cauſa peto ab omnibus, Alij opponunt de tacito pacto, arg. l. poſt venditionum. C. de pact. & l. ſi creditores. eo. titul. dicuntq; quòd elegi vnam actionem, & ſic quòd ad aliam non debeo habere regreſſum. l. ancillæ ſubtractæ. & l. manifeſtiſsimi. §. primo & ſecundo. C. de fur. quid erit iſto caſu? Dic quòd mihi non nocet. Nam creditor petendo, vel agendo pro parte virili contra vnum ex pluribus obligatis in ſolidum, tunc petendo non diuidit, ſed eligit. vnde ſibi non præiudicat. Doct. in d. l. ſi creditores. & ita intelligunt DD. legem inter eos. de qua glo. opponit in d. l. ſi creditores.

TITVLVS XXI.

De rebus quæ mobiles, vel hæreditariæ habeantur.

Chapitre XXI. Des choſes qui ſont reputes meubles, ou heritaiges.

PREMIER ARTICLE.

MOulin a eaue eſtant en baſteau eſt repute meuble.

¶ Sed vtrùm tale molendinum facere liceat in nauiculis? Reſpondet Bartolus in l. quominus. de flumi. public. in vlti. quæſt. quòd ſic: iſtis tamen concurrentibus. Primò, ſi per hoc iter aut ſtatio nauigij non fiat deterior. Secundò, ſi fiat ſine incommodo vicinorum. Et proprietas iſtorum molendinorum erit ædificantium, non eorum, qui ripas fluminum poſsident: nec erunt talia molendina publica, ſicut inſula quæ naſcitur in flumine, vt per Bart. ibidem.

II. ARTICLE.

Moulin pendant eſtant ſur rieuere eſt repute heritaige.

¶ Sed quæ potuit eſſe ratio dubitandi in hoc articulo? Credo quòd iſta fuerit, quia cum rota molendini, quæ eſt validior & efficacior pars illius, continuè moueatur propter continuum aquæ motum, credidiſſent campicolæ, & cæteri indocti, quòd molendinum eſſet quid mobile iudicandum. Sed profectò, vt hic vides, contrarium determinatur; quia eſt quid immobile. nam ſolo cohæret & ædificatur cauſa perpetuæ moræ: & etiam molendinum dicitur à molendo ſecundum Iaſon in l. prima. de acqui. vel amit. poſ. ff. & ſumit nomen à mola, qua bladum trituratur, & triticum quatitur. Mola ergo eſt dignior pars molendini, ex qua molendinum ſumpſit nomen: quia à digniore parte nomen ſumendum eſt, gloſſ. & Docto. in l. prima. de verbo. oblig. ff. Sed mola eſt immobilis: quia grauis & ponderoſa nimirum: ergo ſi molendinum terrenum, iudicetur immobile. Et nota quòd non ſolum bladum, ſeu triticum eſt molendum: ſed etiam homo debet moli inter duas molas: ſcilicet inter molam ſpei, & molam timoris. gloſſ. ſingula. in c. Serpens decepit me, de pœn. diſtinct. prima. ſuper verbo, non deſperata. De iſtis molendinis aliqua poſui ſuprà titul. *De baſſe iuſtice*. articu. 4. Sed pone quòd ego incepi ædificare molendinum: & alius poſt me etiam incepit ædificare: ſed ante me illud perfecit, quæritur an poſsim eum prohibere? gloſſ. & Bartol. in l. naturaliter. de acqui. re. domi. tenent quòd ſic, vbi videas de iſtis molendinis. Vide Barto. in l. quominus. de fluminl. publi. ff. in l. fluminum. de dam. infe. ff. in l. 1. de aqua. plu. arcen. & in l. fin. de vſuc. ff.

Homo debet moli inter duas molas.

III. ARTICLE.

Vng preſſoer edifie en vne maiſon qui ſans deſpecer ne peult eſtre oſte dicelle, eſt repute pour heritaige.

¶ Verum eſt, quòd torculator eſt cauſa perpetuæ moræ, & ſic iudicatur immobile.

IIII. ARTICLE.

Cuues & tous autres ouuraiges qui ont eſte miſes & appropries en la maiſon, pour perpetuelle demeure qui ne peuuent eſtre oſtees ſans deſpecer, ſont reputees heritaiges.

¶ In hoc articulo ponitur, ac redditur ratio legis condendæ, quòd iſta quæ enumerantur reponuntur in domibus cauſa perpetuæ moræ. Aduerte inſuper, quòd quædã ſunt quæ mobilia videntur: quæ tamen non vt mobilia deſtribuuntur. Pone exemplum. Defuncto milite relictiſq; tribus filiabus heredibus ſuis, vxor ipſius militis volebat à caſtro extrahere munitiones, veluti tormenta & baliſtas. dicebam id fieri non debere: ſed in caſtro relinqui oportere. Nam vt dicit Bald. in c. 1. §. ſi quis. de manſo. 3. column. de contro. inueſti. quem ſequitur Iaſo. in præludiis feudo, column. 11. verſitul. alibi. Bald. quòd conceſſo caſtro ſimpliciter, videntur mihi eſſe conceſſæ munitiones, quæ ſunt ad defenſam caſtri ibi poſitæ perpetua deſtinatione patriſfami. quanquam non ſint affixæ, vt trabuchi, manganeli, baliſtæ, & ſimilia, faciunt tradita per Bartol. Angel. Docto. in l. ſi quando. C. de bo. vac. lib. 10.

De tormentis, machinis, & baliſtis.

V. ARTICLE.

Toutes choſes de maiſon tenant a clou

a clou ou cheuille sont reputees pour heritaiges.

¶ Intellige sanè, cum fuerint affixæ perpetua destinatione: nam tapisseria, quæ clauo suspenditur in aula & ædibus mobile iudicatur, & alia similia. Similiter & lectuli lignei, armariola, & similia sunt mobilia: & sic semper vidi practicari. An iura & actiones inter mobilia vel immobilia numerentur? Vide Bartol. in l. monentium. de verb. signifi. ff. & Doct. in l. quàm Tuberonis. in prin. de pec. ff. Veritas est quòd nomina debitorum sunt genus de per se. l. à diuo Pio. §. 1. de re iud. ff. Tamen an sint mobilia, vel non, iudicabimus de his secundum naturam eorum, quæ in ipsis continentur. Nam, si actio continet mobilia, iudicabitur mobilis: Si immobilia cõtineat, tunc immobilis æstimabitur & censebitur. Sed quid de pecunia ad emptionem prædiorum destinata, an inter mobilia vel immobilia computetur? Vide Ias. in l. sciendum. qui satisda. cog. ff.

TITVLVS XXII.

Communio bonorum.

De communaulte de biens.

PREMIER ARTICLE.

Hommes & femmes mariez ensemble, soyent nobles ou roturiers acquierent communaulte de biens, apres quilz ont este par an & par iour ensemble. Toutesfoys sil ya aultre cõuenance entre les parties, elle vauldra.

¶ Hic est notabilis articulus. Sed not. quantũ ad tex. illius quòd illa verba,

Toutesfoys sil ya aultre conue. &c.

¶ Fuerũt verba addita à compositoribus nostræ consuetudinis apud Turonum, vbi reuisæ & correctę fuerũt antiquæ totius Ducatus consuetudines, quod fuit anno domini millesimo quingentesimo septimo. & incepit Dominus præsidens reuidere illas cõsuetudines mensi Septembri dies 25. vt patet infrà, in suo processu verbali, in illis verbis.

Alexecution desquelles, &c.

¶ Quod prodest scire ad hoc, vt si illo tempore essent aliquæ causæ introductę, quòd iudicaremus secundum pristinas, non secundum nouas consuetudines, cum certum sit eas futuris dare formam negociis non pendentibus vel præteritis. l. leges & constitutiones. C. de legi. c. 2. & fi. consttu. cum similibus. Est igitur verum quòd de consuetudine & de iure inter virum & vxorem fit quædam societas ac quædam promiscuus vsus, Bart. in l. 1. rer. amota. ff. facit l. aduersus vxorem. C. de crimine expila. hæred. vbi dicitur quòd vxor est socia diuinæ & humanæ domus. Accedat etiam l. si cum dotem. §. si maritus. solu. matri. ff. vbi habetur, quòd ipsa est particeps infortuniorum & commodorum & incommodorũ viri sui. Facit ad supradicta c. significauit. extra. de dona. inter vi. & vxo. dicet glo. in illo ca. super diuisionem, modificet & declaret illud c. de quo puncto infra videbimus. Et de hac consuetudine communitatis matrimonij facit mentionem Ioan. Fab. in Authent. in donatione. C. de secundis nup. Et etiã de iure omnium bonorum societas inter virũ & vxorem consistere potest. l. alimenta. §. fi. de ali. & ciba. le. ff. Et in eo quòd dicit textus noster in illis verbis,

Valet cõsuetudo quòd vxor certã de bonis mariti partem habeat.

Toutesfoys sil ya aultre conue. &c.

¶ Nam valet consuetudo, quòd vxor accipiat in bonis mariti certam aliquam partem, de quo puncto Doctor. in cap. Raynutius. extra. de testa. Sicut erat in ciuitate Tuscana, secundum gloss. in d. c. in verbo. tam tertia. in fine. Sic etiam si aliter conuentum fuerit in contrahendo matrimonio, valebit talis conuentio, vt dicitur in tex. nostro. Et quòd talis cõuentio seruanda sit, tenet Ioan. Fab. in l. de fideicommisso. C. de transac. sequitur etiam in Rubric. de nup. vbi iocosè, inquit, viros debere esse cautos, vt faciant quantum vxores sint percepturæ, cùm quibusdã mulieribus mors maritorum sit lætitia. vt est gloss. in l. fina. super verbo tristitiæ. C. de iure do. Aduerte insuper, quòd intelligunt quidam consuetudinem nostram esse duobus modis limitandã. Primò, vt illa societas coniugalis sortiatur effectum pro bonis mobilibus & immobilibus matrimonio constante per coniuges acquisitis; licet generaliter loquatur, tamen debet recipere intellectum à regulis iuris communis. c. cum dilectus, de consuetu. l. si serui. de noxa. act. & Iason in l. non dubium. de leg. Sed istud quibusdam non placet, consideratis verbis nostræ consuetudinis (nam si vt debent) ponderentur, videntur declarare societatem sub nomine & signo vniuersali, cum dixit,

Mors maritorum quibusdã mulieribus est lætitia.

Consuetudo recipit intellectũ à iure communi.

Communaulte de biens.

¶ Et indefinite loquitur. Et nemo ambigit indiffinitam æquipollere vniuersali. 19. di. si Romanorum. l. si cul. 19. de serui. & l. si sarultis. de serui. vrb. præ. gloss. ac Doctor. in procem. decre. super verbo in iudiciis. Item in generali societate veniunt, & sunt communicanda omnia bona, quæ tempore societatis possidebantur à sociis. vt l. 1. pro socio. ff. & talium bonorum statim contracta societate ipso iure transit de vno ad alium possessio & dominium absque alia traditione pro æqualibus portionibus, vt singulariter dicitur in l. 2. ff. eod. tit. Attamen prima limitatio videtur tutior, & de iure verior, vt nisi expressè actum fuerit, non sit omnium bonorum con

tracta societas, ita firmat glo. in l. 3. pro socio. ff. Tu dic quòd in terminis nostræ consuetudinis videtur esse contracta societas bonorũ, sed nõ quouismodo, aut qualitercunque acquisitorum, nisi expresse actum esset. Et ideo cõmunicarentur virtute consuetudinis, quæ acquisituri sunt coniugio durante ex eorum industria honestati congrua. Et pro hac parte allego c. significauit. de do. inter vi. & vxo. Abhorruit enim lex, quòd quæsita ex turpi aut inhonesta causa, venirent in actione pro socio, sicut etiam non veniunt in actione mãdati. l. si remunerandi. §. rei turpis mandati. ff. Porro res donatæ vel relictæ alteri coniugum, non dicuntur conquæstus. vt l. coiri societatem pro soci. ff. cum legib. quæ sequuntur. Et aduertatis ad vnum verbũ quod scribit Ioã. Fab. in proœ. Instit. super verbo Iustinianus. quòd si quis acquirat illud, quod erat sibi ex successione venturum, quòd illud acquisitum non censetur conquæstus. Est ergo conquæstus, quod ex opera, solertia, vel industria alicuius quæritur: eius appellatione nõ continetur hæreditas, vel legatum. vt d. l. coiri societatem. cum ex legibus sequentibus: & in l. duo societatem. §. duo colliberti. ff. pro socio. Per quas leges dicit Io. Fab. in d. proœ. Instit. in verbo Alamanicus, & ibidem sequitur Ioan. de Platea, quòd donatio facta alteri coniugum à parente, cui aliàs successurus erat donatarius, in re donata non censetur conquæstus. Ideo alius coniunx partem non habebit iuxta consuetudinem Frãciæ, quæ vult conquæstus factos constante matrimonio esse viro & vxori communes. accedat l. castrense, de castren. pecu. ff. l. de impo. lucratiua descriptione. lib. 10. C. quæ iura allegat gl. in tit. de concubinariis. §. quia verò in quibusdam, super verbo, conquæstus. Et si quis acquirat, id quod erat sibi ex successione venturũ, non censebitur conquæstus. ad hoc vide Bald. in d. l. coiri societatem. Nec si vendat hæreditatem quam habet, & pecuniam in alia dominia acquirenda conuertat: cum subrogatum, &c. l. si eum. §. iniuriarum, si quis cautioni. ff. nam ista acquisitio est pristini effectus & antiquæ potestatis. Credo tamẽ in conscientia, vbi maritus ex pecunia communia acquireret, & id quod est sibi ex successione venturũ, quòd ipse teneretur cõmunicare quæsita. Sed quid de dote? Dico circumscripto vsu, quòd etsi vir & vxor, si sint in generali bonorum communitate, attamen non fiet communicatio, sed fiet ipsi mulieri suæ dotis restitutio. probatur in l. actione. §. si. cum l. sequen. pro socio. ff. quod est singulariter notandum, & ita etiam ibidem firmant Doctores, & etiam Petrus de Fer. in tit. de forma libelli in causa societatis, super verbo vndecunque.

Quæ benient conquæstuum appellatione.

Quid sit cõquæstus.

Acquisita ex pecunia quæ venit ex patrimonialib. bonis nõ cẽsentur nomine cõquæstus.

LI. ARTICLE.

Communaulte de biẽs na lieu que en mariage, si ella na este cõuenancee.

¶ Sed quid de iure? an sit verum quòd plures in simul habitantes, negocia communiter tractantes videantur societatem adinuicem contraxisse? dicit Bald. in l. 1. C. qui testa. fa. poss. quòd licet sit expeditum, quòd fratres mortuo patre retinendo hæreditatem patris in commune per hoc non intelliguntur societatem contraxisse. text. secundum Ias. ibi in l. ex parte. §. si filius, familiæ herc. ff. & l. cum duobus. §. si fratres, pro socio. ff. tamen dicit ipse Bald. post Nicol. de Neapoli in d. l. 1. qui test. fa. pos. quòd ex quo fratres simul habitarunt diu seu longo tempore, & omnia bona simul habuerant, & communibus expensis sine computo vixerũt, negocia promiscuè exercuerunt, quòd ex istis præsumitur inter eos contracta societas. l. 1. in fi. cum. l. sequenti. ff. de his qui deie. vel effu. capit. si duo fratres, de beneficio fratris. & insuper dixit consuetudine taliter obseruari, & sequitur Alex. in consil. 23. incipien. consideratis his quæ in processu. secundo volum. Sed Barto. plenius hanc materiam attingens tam in l. cum duobus. §. idem Papinianus, pro socio. ff. & in l. si patruus. C. communia vtriusque iudi. & in l. Titiũ aut Mæuium. §. altero, de administratu ff. facit in illis locis quatuor casus principales, quos recensere indecorum non erit: vtpote, quia hæc societatis materia in iure est opulenta, licet apud nos sit per consuetudinem; vt hic vides expedita. Et in effectu considerando Bartol. ipsa videtur adhærere consuetudini nostræ, vel potius consuetudo videtur adhærere doctrinæ suæ: nam Bart. vult in dictis locis, vt nunquam sit contracta societas, nisi expressè actum sit inter partes. Primus igitur Barto. casus est iste, quòd quando omnes fratres simul habitantes, non sunt omnes maiores, sed alter eorum est pupillus; alter maior: cõcludit ipse in locis præall. quòd inter eos non est contracta societas. l. vt in cõductionibus. pro soci. ff. Sequitur & Paul. de Castro in consil. 183. Et ampliat istam conclusionem Bartol. Ias. in d. l. prima, quòd qui testa. fa. pos. vt procedat, quòd non videatur tali casu contracta societas, etiam si de vtilitate pupilli tractaretur, quòd vtile & conducibile esset; quòd intelligeretur contracta societas, secundum Bald. in l. cum oportet in 3. column. C. de bo. quæ libe. Et insuper limitat ipse Iason hanc doctrinam Bart. quatuor modis. Primo, nisi pupillus haberet tutorem, qui communicaret aliis fratribus, & alij sibi communicarent: tunc intelligeretur contracta societas. tex. in l. vt in conductionibus, pro soci. ff. Bald. in l. si patruus. præal leg. Nec obstat secũdum eundem Ias. si dicatur, quòd tutor debet interponere authoritatem pupillo verbis l. prima. in fin. de autho. tu. ff. quia respondet Bal. in d. l. si patruus, quòd verum est quo ad actus, qui expediuntur verbis: secus quo ad ea quæ expediũtur factis, vt l. ante penult. §. fundum. de contrahen. emp. ff. & in simili respondet Bald. in l. mandatum. Cod.

Societatis materia in iure est opulenta.

man-

mandati.in 2. opposito. Secundò notabiliter limitat, nisi pater pupilli mandasset nomine communi exerceri: quia quo nomine insiit testator, eo nomine factum præsumitur: non obstante quòd esset vnus illorum pupillus. l. qui negociationem, in princip. de administra. tu. ff. ita limitat Bald. in dict. l. cum oportet, in 3. column. de bo. quæ lib. C. Tertiò limitat dictam Barto. conclusionem procedere in pupillo: secus in adulto carente curatore per regul. l. si curatorē habens. C. de in integr. restit. minorum, ita etiam limitat do. Alexand. de Imo. in consil. 49. Quartò limitat quòd licet verum sit, pupillum non posse expressè, vel tacitè societatem cum fratribus contrahere: tamen, si aliquid secum communicatum sit, vel communi nomine factū, poterit pupillus, quando pupillarem ætatem excesserit, ratum habere, si fuerit bene gestum. ita etiam Bald. in tractatu de duobus fratribus, quem perfecit Bar. præmortuo. & allegat ad id l. si pupillus. de noua. & delega. ff. Secūdus casus principalis dicti do. Bart. est talis, quòd quādo omnes fratres sunt maiores natu: sed neuter eorum negociatur, quia sunt nobiles aut diuites, concludit ibidē Bar. quòd quamuis hæreditatem paternam indiuisam possideant, tamen non præsumitur inter eos esse contracta societas, nisi expressè fit dictum, per tex. in d. l. ex parte. §. si filius, famil. her. ff. Et ita in effectu cum eo tenent Fulgo. & Paul. de Cast. in d. l. si patruus. C. communia vtriusq; iu. Confirmat illud Ias. per tradita, per Salic. in d. l. si patruus, in vlt. colum. vbi tenet quòd si fratres omnes redditus & fructus possessionum paternarum, imò etiam lucra adinuicem communicent, tamen per hoc nō intelligitur contracta societas, cum ista communicatio habeat causam discontinuam, nisi legitimo tempore talis communicatio sit facta, vt de fructibus rei communis: ar. l. cum de in rem verso. de vsur. ff. & l. si certis annis. C. de pactis. Vnde concludit Salic. quòd sola communicatione fructuum, vel aliorum lucrorum, non inducatur societas omnium bonorum: imò nec etiam illorum singularium bonorum, ex quibus fructus & redditus percipiuntur. Nec propterea ad communicandum in futurum tenerentur, & istam Salice. sententiam refert, & sequitur Alexan. in consil. 23. incipien. Visis dubiis, &c. in 1. vol. Sed contrariam sententiam, scilicet quòd societas possit tacitè contrahi etiam inter eos qui non negociantur, si ex aliis actibus possit apparere societatis effectus & affectus, tenuit Bald. in d. l. si patruus. vt est inter nobiles, qui non faciunt quæstuarias mercantias. Tamen quæcunque dona, quæcunque salaria, quæcunque dotes in communi conferunt: nemo negare potest, quin isti sint socialesactus, ex quibus præsumatur intentio ac voluntas societatis. ar. l. duo fratres. de acqui. hæred. ff. Quia factis datur intelligi propria voluntas. l. reprehēdenda. de institu. & substitu. C. Ideo

No. pro nostra consuetudine qua ponitur in fra tit. de tuteurs.

Not. etiam pro consuetudine.

Sola communicatio lucrorum nō inducit societatem.

Ias. perpendēs tantorum Doctorū contrarietatem, dat talem singularem doctrinā, dicens conclusiuè fratres omnes maiores natu: quorum neuter mortuo patre negociatur, quamuis indiuisam hæreditatem paternam possideant communiter: tamen non censetur inter eos esse contracta societas, nisi interuenientalij actus, licet non quæstuarij, aut mercantiales, sed sufficit, quòd sint actus communicatiui & sociales. & sic reducuntur Bart. & Bald. ad bonam concordiam. Limita secundò hunc principalem Bar. casum, nisi ex diuturnitate temporis, & communi vsu viuendi & concurrente coniunctione sanguinis esset pro communitate præsumendū per regulam. l. Procula. de proba. ff. nam ex istis tribus absque alia negociatione inter eos censeretur contracta societas. Facit l. si seruus communis, de do. inter vi. & vxo. ff & ea quæ traduntur in l. quæ dotis. solu. matri. ff. Tertius casus principalis dicti Bar. est talis, quando mortuo patre, alter ex fratribus tantum negociatur, alter non, quòd inter eos non intelligatur esse contracta communitas seu societas, & ita transeunt Fulgo. & Pau. de Castro in d. l. si patruus. Hoc limita, nisi iste frater qui non negociatur, conferat dona, vel redditus fortè præbendæ suæ, & alia quæ sibi vndecunque obueniunt: quia ex istis actibus reciprocis cum negociatione alterius præsumeretur esse contracta societas, ita tenet Bald. in dict. l. si patruus, & in tract. de duobus fratribus. Hinc dicit Bald. in l. prætor. §. sed filius, de eodem. ff. quòd si sunt duo fratres simul habitantes mortuo patre, quorum vnus est notarius vel aduocatus, alter mercator: & lucrū suum ponunt in cōmuni, quòd ex hoc intelligitur, & præsumitur quid à socialis consensus inter eos. ¶ Quartus casus principalis, qui est cæteris vtilior, est talis. Quando omnes fratres mortuo patre negociantur, & sunt natu maiores, quòd inter eos præsumitur esse contracta societas, sicut in dubio præsumitur matrimonium contractum inter virum & vxorem simul habitantes. l. in concubinatu. vbi Bart. ad hoc no. de concub. ff. quia etiam isti sunt actus, qui non possunt geri citra ius & nomen societatis, arg. l. pro hærede, de acqui. hæred. ff. Sed dicit illud esse verum, non tamē quòd intelligatur per hoc contracta societas omnium bonorum, sed solum illius negociationis vel mercaturæ, quæ exerceretur eo, quia actus nostri voluntarij non extenduntur vltra quàm geruntur. l. 1. §. si quis hoc interdicto. & ibi Bart. ff. de itine. actuq; priua. Et plus dicit idem Bald. in d. l. si patruus. illud intelligendum in actibus vniformibus, vt quando omnes exercentur in vna mercatura aut negociatione, videlicet pannorum. Sed in actibus difformibus & varietatem hēbētibus credit, quòd intelligatur esse contracta societas omnium bonorum. Et sic est contrarius in hoc ipsi Barto. & Panor. in consil. 66. incipiente, attingam breuissime. 1. volu. & Alex.

Actus voluntarij nō extenduntur vltra quàm geruntur.

in conſil.78. in 2.volu. incipien. diſcuſsis. Et licet durum ſit recedere à doctrina tãtorum Doctorum, attamen ſemper vidi opinionem Baldi practicari & obſeruari in practica. vt in actibus difformibus, quando omnes fratres negociantur, & diuerſas negociationes exercerent, ac lucra inuicem conferunt, quòd inter eos videatur eſſe contracta ſocietas omnium bonorum, & in hanc partem inclinat etiam Iaſon, & comprobat quatuor rationibus, quæ adducuntur per Ludo. Ro. in conſil. 291. incipien. cum iſti fratres. Et aduertas ad me obteſtor te. nam omnes caſus, quos ſuprà poſui, loquuntur de his, qui communiter viuunt, & ſui iuris ſunt. Nam ſi fratres viuo patre negociarentur, & mercaturam exercerẽt, ſiue in actibus vniformibus, ſiue deformibus, non intelligeretur inter eos cõtracta ſocietas eò, quia fructus aduentitiorum debentur ipſi patri. ita Bald. in d.l. cum oportet. de bo. quæ libe. & in l. certum. famil. her. C. Sed quæritur, pone quòd vnus ex fratribus communiter negociantibus emit de pecunia communis negociationis fundum, & emit illum ſuo proprio, dũtaxat nomine, an teneatur talem fundum communicare? Dicit Bart. ſub dubio, fortè quòd non, ſed bene pecuniã, quę ex negociatione ipſa proceeſsit. l. ſi vnus ex ſociis. §.1. pro ſocio. ff. Sed mihi videtur, ſalua pace tanti Doctoris, quòd ille tex. non hoc ꝓbet, quia ſi eum ponderes, ipſe intelligitur de his, qui non ſunt omnium bonorũ ſocij. Caſus autem noſter eſt in ſociis omnium bonorum. & Bald. in l. ſi vt proponis. C. de rei vendicat. quòd ſi patruus & nepos ſimul habitãt, & fructus ſimul percipiunt de communi, & patruus magis ſagax vẽdidit fructus, & emit inde prędia ſuo nomine, quod tamen tenebitur communicare, ſi erant ſocij omnium bonorum, & ſecũdum eum intelligitur talis tacita & præſumpta ſocietas eſſe in dubio contracta ex æquis partibus. l. ſi non fuerunt. ff. pro ſocio. in prin leg. Hinc dixit pulchrè Bal. in l. cũ duobus. §. ſi fratres. pro ſoci. ff. quod aliàs fuit deciſa quæſtio de facto, quòd duo fratres remanſerunt in communione in hæreditate paterna, quorum vnus maior natu ibat ad emẽdas merces, alter domi ſtationem tenebat, & exercebat, maior frater, qui pecuniam retinebat & expendebat, fecit quaſdam emptiones fundorũ, & inſtrumenta faciebat fieri in ſua perſona tantũ fratre ignorante, & his prædiis ſolum ſuo nomine emptis promiſcuè vtebatur cum aliis fratribus. Tãdem frater minor deceſsit, relicta vna filia. Et frater maior dicebat illas res emptas ſuo nomine eſſe ſuas proprias. & dicit Bald. quòd Cyn. cum hæc quæſtio eſſet ſibi in mediũ adducta, conſuluit pro dicta filia & hærede ipſius fratris minoris defuncti. & ſequitur etiam Bald. in d.c. cum oportet. Inſuper dicit Bald. in d. l. ſi patruus, quòd ſi ſunt plures patrui, vel nepotes ſocij, & vnus clam ignorante alio emat poſſeſsionem pro ſe & hæredibus ſuis, quòd

Societas inter patruũ & nepotẽ cõtrahi poteſt.

Prædia ex cõmuni pecunia empta, ſunt cõferenda tã quam communia.

nihilominus talis poſſeſsio debet communicari, quia clandeſtina emptio non debet ſibi patrocinari, cum nõ potuerit altero iuſto renunciare ſocietati. Et ꝙ prædia ſic empta debeant communicari, tenet Pet. de Ancha. in conſil. 289. incipien. filius Hugonis. & Alex. in conſil. 49. in 1. volu. & in conſil. 22. in 2. volu. Inſuper aduerte ad vnum ſingulare verbum. Bald. in l. ex diuerſo. ſolut. matri. ff. dicentis, ſocietatem poſſe non ſolum inter maſculos aut mares, ſed & inter fœminas & maſculos mixtim poſſe contrahi. Nam mulieres ruſticæ ligonizant in campo ſicut mares, & debent ad portionem lucri admitti. Accedat l. alimenta. §. fin. de alimentis & cibariis legatis. & ita practicatur. Quæro de quæſtione, quam habui pro me, cum acquiſiuiſſem domũ nobilem loci de Bourneuf, & in parte mea haberem turrim, quæ eſt in illa domo, & parens meus dominus loci de Auignon, teneret alias hoſpitij partes: & quia domus illa erat communis, pro indiuiſo volui locare partem meã cuidam ſtipendiario. nolebat ille parens pati, quòd inhabitaret. petebam quòd aut tantum darẽt, aut conductorem admitteret. hinc orta eſt quæſtio. quæritur quid iuris? gloſſ. in l. non aliter. de vſu & habita. ff. Cy. in l. viam veritatis. de loc. & conduc. C. & Bald. in l. nemo prohibetur. C. eo. & Pau. de Caſt. in l. hæc diſtinctio. loca. ff. tenent pro me contra dictum dominum de Auignon, vt teneatur admittere conductorẽ ſtipendiariũ, ſi idoneus ſit, non aliàs. Sed quid erit, ſunt duo fratres domum communem habentes, quæ conſueuit locari: vnus vult locare, alter non. quid iuris? Dicit Bal. multum pulchrè in d.l. 1. C. qui teſt. face. poſſ. qđ præfertur ille qui vult locare attenta conſuetudine pręcedenti. l. arboribus. §. vſufructuarius. cum ibi no. in gl. de vſufructu. ff. Idẽ tenet Pau. de Caſt. in d.l. hæc diſtinctio. §. cum fundum. loc. ff. illud limitat Bald. in l. Sabinus. communi diuidun. ff. niſi eſſet diſcordia inter fratres, quia vnus vult inhabitare domum, alter verò vult quòd locetur, præferetur iſto caſu, qui vult inhabitare, qđ eſt perquam notandum. Et dicit Sali. in l. iubemus. cap. a. C. de ſacroſan. eccl. quòd ſi duo fratres, vel duo ſocij habeant fundum cõmunẽ. & vnus vult, ꝙ colatur & ſeminetur, prout debet: alter verò, qui eſt rixoſus & litigioſus, dicit quòd ipſe non vult quòd pars ſua colatur vel ſeminetur. Et dicit fratri vel ſocio ſuo, quòd faciat coli & ſeminari partem ſuã, id eſt, reſpectum ſuæ partis, quia fundus eſt communis pro indiuiſo. Euenit tamen quòd ille qui volebat ſeminare, excoluit totũ fundum. dicit Sali. quòd ipſe non tenetur de fructibus aliquo modo alteri conſocio ſuo reſpondere. Et dicit Pau. de Caſt. in d.l. 1. C. qui teſta. face. poſſ. quòd ſi duo fratres, vel duo ſocij habent domũ communem pro indiuiſa, & vnus eorũ totam domum inhabitat, quòd non tenetur ad aliquam penſionem ſocio vel fratri, cum vtatur re cõmuni ad vſum deſtinatum

Societas inter mulieres ſicut inter mares.

natum.d.l.Sabinus. cōmuni diu.ff. Idem tenent Bal.& Angel,in l.duo fratres.de acquir. hær.ff. Sed quid diceres de vltima rustici voluntate,qui optabat filios suos semper manere in communitate, vt domum opulētiorem ac feliciorem facerent, & iussit in extremis, vt filij in communitate viuerent, quid erit iuris? Dic quòd si iusserit eos stare in societate temporibus perpetuis: sic non valet talis iussus,secus si iusserit eos stare in societate vsque ad aliquod tempus,quo casu valeret. Bald. & Angel.in l. si duo.ff.de condi.insti.& Ias.in l. si non sortem. §. si centum. de condi. inde. ff. Sed quid dicemus de istis rusticis, & de multis ciuibus, qui associant sibi quotidie aliquē ex filiis suis in tertia vel quarta bonorū mobilium & conquæstuum: an possit subsistere talis contractus cùm cōsuetudine nostra: caueatur, quòd persona consuetudinaria seu ignobilis non possit vni ex filiis plus quàm alteri aduantagium,vt ita loquar, facere, & tamen per tales vias contrarium faciunt,vt patet per sensum. Et sanè est apud me stupenda res,& tamen ista tolerantur. Consiliū tamen est,vt alij fratres,quos factum tangit,consentiant,arg.eorum,quæ nota.Doct.in l. fi. C.de pact. Et credo quòd vsus istorum & tolerantia processerunt ex medullis cōsilij Bal.quod posuit in l.1.C.pro socio.& Salicet. in l. si societatis. C.eod. vbi ponunt de consilio,quando pater vult quòd filius spurius succedat sibi, sicut legitimus, quòd faciat eos inuicem contrahere societatem omnium bonorum præsentium & futurorum, tunc dicunt Doctores, quòd ratione societatis initæ succedit spurius,sicut si esset legitimus, id est, ad eum descendit commodum successionis,ergo apparet quòd id operatur ipsa societas. Et quod non potest fieri de iure, fit tamen mediante societate. Quærit Sali.quid de illis, qui dant pecudes æstimatas in solidum per quinquennium, fortè vt in fine diuidatur, & pecudes pereunt, quomodo teneatur pastor reficere aut reparare? Et distinguit, aut perierunt naturaliter,& tunc ad nihilum pastor seu rusticus tenetur,quia isto modo essent peritura apud dantem, nec æstimatio isto casu prodest. Quia in contractibus non ordinatis ad translationem dominij,non censetur emptio. vt l. cum duobus. §.damna.pro socio.ff.l.3.loc.ff. Aut perierunt fortuito casu, & tunc aut sine culpa rustici, & tunc periculum est commune, ideo dimidietatem æstimationis tenetur rusticus reddere: vt d. §.damna. Aut culpa rustici, & tunc si tempus societatis diuidendæ venerat, quando perierunt, & tunc ad dimidietatem adhuc tantum rusticus tenetur, quia in pluri damnum non intulit. Aut nondum venerat diuidendæ societatis tempus, & tunc ad totam æstimationem tenetur, secundum Bald. in d.l.1.pro socio. C. sed Salic. ibidem dicit esse summopere aduertendum, quòd fiat talis æstimatio habito respectu ad tempus periculi, non ad aliud: & dicit in hoc multos in conscientia errare. vide etiam per Doctores in l. si pascenda. C. de pac. Aduerte etiam, quòd secundum Ange.de Cla. inuenitur in extrauagantibus positis in fin. decimæ colla. feudorum, quòd animalia minuta, vt oues, capræ, & porci, debent dari ad tres annos. Et in vnoquoque anno debet pastor dare pro capra duodecim formaticos optimos, & pro pecude seu oue sex. & debent esse mediocres, arbitrio boni viri. In fine verò, capra, vel ouis data, ante omnia erit ipsius tradentis, nisi ille qui acceperit, soluisset tertiam partem precij ipsius, quia sic erit commune. Capreti verò, & agni, & lana erunt communes. In porcis verò, omni anno sunt partiendi porcelli: nisi ille, qui acceperit, voluerit tenere eos vsque ad tres annos, & in fine triū annorum omnia partiri debent per medium, & etiam porcelli nati de porcellis. Sed parcat mihi tantus vir, quia nō vidi in vsibus. Feud. ista quæ ipse allegat, nec alibi, quod meminerim: tamen authoritas eius est magna.

De pecudibus rusticolis datis.

De morte pecudū communium.

TITVLVS XXIII.

Donationes inter Plebeios.

Chapitre XXIII. Des donaisons faictes entre gens roturiers.

PREMIER ARTICLE.

LE roturier peut donner a vne psonne, ou plusieurs, qui ne sont ses heritiers presumptifz de ses heritiers, tous ses acquestz, & tierce partie de son patrimoine, a luy aduenuz a cause de ses predecesseurs, a vie seullement, & tous ses meubles a perpetuite. Toutesfoys il pourra dōner a perpetuite tous ses meubles, acquestz, & tierce partie de son patrimoine, ad pias causas, pour le salut de son ame. Et sil na point de patrimoine, les acquestz representent en ce ledit patrimoine. Et en default dacquestz & de patrimoine, le meuble represente le patrimoine.

Cestuy article na este expedie ne accorde, mais remis a la court.

¶ Sed quid faciemus de isto articulo non expedito, & de aliis similibus non expeditis? iudicabimúsne secundum ipsos? Respondeo, quòd iudicabimus secundum ipsos, si fuerint iuri cōsonantes. Sed vbi inueniemus eos à iure dissonos, tunc secundum veterē præfatus obseruantiā iudicabimus, aut tātisper

euriam consulere debemus, accedat c. pastoralis.ex. de fid.instrumen. cum ibi not. Et si pristina patriæ obseruantia istis articulis obuiet, vel contradicat, & sint ambo æqua, tunc serua quod erit æquius. Nam dicunt Docto. quòd si in vno volumine reperiantur statuta contraria, semper seruandum est illud quod est iustius & æquius, ita Bald. in c. cum olim. de consuetu. Alex. de Imol. consi. 58. in 4. vol. incipien. in præsenti causa magnifice prætor. Doct. etiam in l. gallus. §. quidem recte. de libe. & posthum ff.

¶ Sequitur in textu.

Ad pias, &c.

¶ Sed quod est illud relictum, quod dicitur ad pias causas? Breuiter dic, quòd quicquid fit pro salute animæ, dicitur esse relictum ad pias causas. no. in l. si quid Titio. de leg. 2. ff. & ista est sententia Bartol. in repetitione l. 1. C. de sacrosan. eccle. in 7. columm. vtputa. Sed quid si relinquatur diuiti amore Dei? potest tamen secundum eundem Bartol. aliquis esse diues, sed indigens alicuius rei secundum statum suum, & tunc etiam est laudabile ei facere eleemosynam. allegat sanctum Tho. in quarta quartæ q. 32. artic. 7. Sed dare euidenter diuitibus, non est dare ad pias causas, secundum ipsum. Et quid si relinquatur diuiti, qui tamen non sit diues secundum qualitatem suam. vide Bald. in l. 1. in 18. col. & pulchrè per scriben. l. illud. C. de sacrosan eccle. Angel. & Imol. in l. Stichum. §. stipulatio. de verbor. oblig. Et dicit Bald. in d. l. 1. C. de sacrosan. eccl. in 5. col. quòd relinquere consanguineo, est quid pium, si ille sit pauper, vel indigens, & fiat amore Dei. & scripsi in titu. *De successions de gens roturiers*. In arti. *Personne coustumiere ne peut faire la condition, &c.* Vbi videas. Dicamus ergo pro intellectu consuetudinis nostræ, quòd legatum relictum ad pias causas, est, quicquid relinquitur pro salute animæ, vt etiam per Bartol. in d. l. si quis Titio. de lega. 2. ff. Item cùm relinquitur aliquid miserabilibus personis: vt viduis, pupillis, peregrinis, pauperibus, & auxilio destitutis, ac incarceratis. intelligo autem, quòd omnes isti pauperes sint. Item cum relinquitur piis locis, vt ecclesiis, vt cap. si. de test. pia sane loca sunt etiam monasteria, hospitalia, & alia loca, in quibus pauperes, vel auxilio destituti aluntur, & alia opera charitatis exercentur. l. si quis ad declinandam. & l. orphanotrophos. Cod. de episc. & cleri. cum simi. Item quando quid relinquitur pro redimendis captiuis. l. nulli. C. de episco. & cleri. Item pro puellis egenis maritandis. secundum Bartol. in l. 1. ff. solu. matrimo. & in l. si ego. de iu. do. ff. nã dicunt Doctor. in cap. si. extra, de feriis, quòd isto casu est pia causa. Item quando relinquitur pro luminaribus, vel ornamentis ecclesiæ, vel pro fabrica, vel libris, aut aliis rebus qui ad diuinum cultum spectãt, siue temporaliter, siue in perpetuum, vt not. in d. cap. si. de testa. Item quando relinquitur aliquid ad custodiã ciuitatis, aut locorum cõmunium, vel publicorum. ar. c. 2. de immunita. eccl. Item quando ad refectionem pontium, & viarum. not. in l. 1. §. ad municipium. ad leg. Fal. item ad refectionem murorum ciuitatis, vel oppidorum, si tamen immineat necessitas, ar. l. ad instructiones. C. de sacrosan. eccle. & cap. non minus. & cap. aduersus. de immunita. eccles. extra & per Docto. in Authen. similiter. C. ad leg. Fal. Item si fiat lega. pio loco, vel pauperibus, aut similibus pro restitutione malè ablati incerti: vt per Bart. in d. l. 1. in repe. C. de sacrosan. eccl. alleg. c. sicut dignum. §. eos insuper. extra, de homi. cũ glo. Et aduerte quòd quantum ad istum punctulum, de testamento ad pias causas, dico quòd articulus noster debet hodie intrepidè practicari. Nec dicas, quòd ille non est expeditus, cum summa ratio sit illa, quæ pro religione facit, l. sunt personæ. de reli. & sump. fu. ff. iuncto quòd ista legata tunc intantum sunt fauorabilia, quòd de istis relictis ad pias causas nõ possit detrahi Falcidia. Panormit. & scriben. in cap. Raynaldus. de testa. imò nec etiam Trebellianica. ita Bar. in l. Marcellus. ad Trebel. ff. licet Ioan. And. in d. cap. Raynaldus, voluerit tenere contrarium. Et etiam si hæres renunciaret hæreditati vt nollet adire, nihilominus legata ad pias causas facta valerent. Panormita. in cap. relatum. l. 2. extra, de testa. ista enim non subiacent solennitatibus iuris ciuilis. Adhuc dico ista testamenta ad pias causas facta esse, ita fauore plena quòd valent, licet sint captatoria. Barto. in d. repeti. l. primæ. C. de sacrosan. eccle. Bartol. in l. Theopompus. de do. prælega. ff. Bart. & Bald. in l. captatoriæ, de legat. 1. Alex. l. captatorias. C. de testa. milit. & cano. in cap. cum tibi. extra, de testamen. licet Bald. Salic. Ange. & Iason in d. l. captatorias, dicant captatoriam dispositionem ad pias causas nõ valere, quando substantia dispositionis confertur in voluntatem tertij, cum quib. sunt Imol. in l. captatoriæ. de lega. 1. ff. & in l. captatorias. de hæred. instit. ff. Ludou. Rom. in dict. leg. captatorias. Cod. de test. mili. Sed teneas primam opinionem tãquam benigniorem, quia tenenda est opinio Doctorum, quæ fauet piæ causæ: vt d. l. sunt personæ, de religio. & sump. fu. & de residuo materiæ articoli. vide quæ scrip. in tit. *De successions de gens roturiers*. In art. incipiente. *Personne coustumiere.* & quia hic consuetudo permittit limitatiue ecclesiis relinquere. quæro, an consuetudo vel statutum disponens, quòd res immobiles non possunt in ecclesia alienari, vel in ecclesiasticas personas valeat, dico quòd non. Bartol. in l. fin. Cod. de sacrosan. eccle. Abbas in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu. & Iaso. in d. l. fina. per Authent. cassa & irrita. eod. titu. C.

Relinquere consanguineo pauperi pro amore Dei, est quid pium.

De incarceratis, tenet Bal. in tracta. carceris in fi.

Summa ratio est, quæ pro religione facit.

II. ARTICLE.

Le donataire doibt auoir possession

ſion de la choſe a luy donnee par la main de lheritier, ſi le dõneur ne luy en baille en ſa vie la poſſeſſion.

¶ De quo puncto vide per Doct. in §. perficiuntur. Inſtit. de do. & in l. ſi quis argentum. C. eo. tit. cum ſimilibus. Et idem dic in donatione eccleſiæ facta. nam licet dominium ex ſolo titulo in eccleſiam transferatur. vt not. & traditur in l. fin. C. de ſacroſanct. eccle. & l. traditionibus. C. de pact. & in c. 2. de conſue. in antiq cum ſimilibus, non transfertur poſſeſſio, ſed opus eſt apprehenſione, vt per Innoc. Panor. & canoni. in d. c. 2. de conſue. Licet Archid. in cap. moderamine. 16. q. 1. videatur ſentire oppoſitum. Stat ergo concluſio, quod licet ex titulo ſolo eccleſiæ dominium acquiratur, non tamen poſſeſſio, & ad translationem dominij, non ſequitur poſſeſſionis translatio. l. cum hæres. de acquiren. poſſ. ff. cap. paſtoralis. extra, de priuileg. Nec etiam eccleſię competeret publiciana ante traditionem ex ſolo titulo ad translationem dominij. ſecundum Panormita. in d. cap. 2. & Spec. in titu. de locat. §. nunc aliqua. Sed fortè non eſſet inconueniens dicere, quòd immo eccleſiæ ante traditionem poſſeſſionis competat Publiciana, cùm regula iuris ciuilis ſit, quòd vbi ex contractu cũ non vero domino transferatur vſucapiendi cõditio. Sequitur, quòd vbi vſucapiendi competit conditio, quòd tunc Publiciana competat. vt de public. in rem actio. ff. quaſi per totum. & ita tenet Innocen. in cap. præſentia. extra, de probatio. & Anton. in d. cap. 2. extra, de conſuetud. Et licet præcedens opinio ſit magis in ſubtilitate iuris probabilis: hæc tamen ſecunda eſt magis amoroſa, & æquitabilis. Erit ergo pulchra reſolutio, quòd eccleſiæ etiam ante traditionem poſſeſſionis competat Publiciana ex ſolo titulo habili ad translationem dominij. Eſt autem Publiciana remedium introductum in fauorem illius, qui habuit rem ab eo, quem putabat verum dominum, cùm tamen non eſſet dominus. Nam ſi is, qui habuit à non domino, à poſſeſſione cadat, cùm non poſsit rem vendicare, quia non eſt dominus, poteſt tamen agere Publiciana, & poſſeſſionem recuperare. vt per gloſ. Scriben. in cap. abbate ſanè. de re iud. lib. 6. & in §. aliæ. Inſtit. de actio. Aduerte tamen ad hoc quòd dixi eccleſia, vt ſcilicet, non transferatur poſſeſſio abſq; apprehenſione. Sunt tamen caſus in, quibus non requiretur ipſa corporalis apprehenſio. Sed iuris artificio in eccleſiã transfertur poſſeſſio, & etiam in priuatum qui caſus his verſiculis continentur.

Ex ſolo titulo in eccleſiã trãſfertur dominium.

Ex ſolo titulo in eccleſiam nõ trãſfertur poſſeſſio.

Ex ſolo titulo eccleſia competit publiciana.

Publiciana quid ſit.

Viſus ſine rei mutuatæ venditione:
Clauibus & chartis mea ſi conduco ſcienter:
Quamuis non aliter detur poſſeſſis tranſit,

Quod declaro breuiter in practica. Primò in viſu id intellige, quando res viſu oſtenditur, & verbo traditur. Secundò, in venditione rei apud ementẽ conſtitutę, vel alio modo apud te depoſitæ. Tertiò in traditione clauium, intellige quando claues traduntur ad ipſam rem. vt not. in l. clauibus. de contrah. empt. ff. Quartò, per traditionem inſtrumentorum & chartarum, de quo punctulo, quia longa eſt materia, vide per Scribent. in l. 1. C. de dona. Quintò, in conducto, ſeu conductione rei meæ, intellige cum ſcienter à me ſit, quia tunc videor velle poſsidere nomine alterius. Secus autem ſi ignoranter conducerem. l. qui rem propriam. C. de loca. Bartol. in l. ſi rem aliquam. de acquiren. poſſ. ff. Item transfertur poſſeſsio titulo conſtituti: vt, quia conſtituo me poſsidere nomine alterius, incontinenti transfertur poſſeſsio ciuilis. l. quædam. de rei vendi. ff. Et hæc adeo vera, quòd ſi poſtea venditor ipſe alij rem venderet, vel donaret, & traderet. nihilominus primus hoc non obſtante, eſſet potior in iure. vt per Doct. in l. quoties. C. de rei ven. & Ioan. And. in addi. Spec. tit. de emp. & ven. §. 1. Bar. in l. ſi is qui pro emptore ff. de vſuc. & l. certè. de precario. ff. Quod tene menti, quia quotidie notarij apponunt. quod conſtituit ſe poſsidere nomine emptoris, non ſufficeret tamen iſte modus artificioſus transferendæ poſſeſsionis. in caſu articuli quarti. ſuprà in titu. retractuum. vbi dicitur, *Que lacquereur doibt prendre poſſeſſion des choſes, &c.* Vbi vide, quæ ſcripſi, quia in illo articulo apprehenſio poſſeſsionis, videtur eſſe data pro forma, & ſic non poteſt quouiſmodo prætermitti.

Caſus artificioſæ trãſlationis poſſeſsionis.

III. ARTICLE.

Homme eſtant en ſante, peut donner ſon baſtard la quarte partie de ſes acqueſtz ſeulement, a ſa vie, mais que en ſa vie luy ſoit baille la poſſeſſion & ſaiſine de ce qui luy aura eſte donne. & non aultrement.

En ſante, &c.

¶ Scilicet ſpirituali & corporali, ſic enim ſanitas ſecundum communem vſum loquendi intelligitur. & ſic eſt intelligẽda, ar. l. cum de lanionis inſtrumento. §. aſinam. de fund. inſtru. & inſtru. leg. & cum dicitur, quòd poteſt donare ſuo baſtardo. vide quæ ſcripſi de iſtis baſtardis. titu. *de ſucceſſion de baſtard.* Et aduerte, quia ſi ritè textum noſtrum conſideres, videtur habere duplicem faciem, ſcilicet quòd iſta donatio extendatur ad vitam donatoris, vel baſtardi, ſed probabilius eſt dicere, quòd intelligatur ad vitam baſtardi, & ita intelleximus nos, qui has condebamus conſuetudines.

Sanitas duplex.

IIII. ARTICLE.

Les deux conioinctz par mariage peuuẽt faire entre eulx donaiſon mutuelle, eulx eſtãt en ſante, lung & laultre, de tous leurs acqueſtz, & tierce

partie de leur patrimoine, a viage seulement. Et de tous leurs meubles, a perpetuite, a la charge de nourrir & alimenter les enfans mineurs du premier decede, iusques a ce quilz soiēt en aage, & ayent industrie, selon leur estat, de gaigner leur vie, si a eulx ne tiēt, aussi de acquiter & payer les debtes personnelles, & droit funerail.

Lung a lautre.

¶ Hęc verba sunt superflua, quia dictum fuerat *mutuelle*. & dictum fuerat *Entre eulx. &c. En aage de gaigner leur vie*. &c. Istud est arbitrarium præsertim personarum qualitate, per iudicem considerata. Et quia in hoc articulo habetur, quid iuris sit in donatione mutua, esset pulchrum videre quid sit in puncto iuris. Breuiter, hæc est materia admodum trita, ideo resolutoriè dico hanc donationem reciprocam esse onerosam. vt est glossella singularis, quam pauci forsitan aduertunt. in l. licet inter priuatos. C. de pact. Et hodie dico, quòd communis nostrorum Doctorum sententia est, quòd donatio facta inter maritum & vxorem constante matrimonio, valet, & tenet, si sit iuramento firmata. & licet sit contra bonos mores ciuiles, non tamen contra bonos mores canonicos. Barto. in l. Seius & Augerius. ad leg. Faleid. ff. Alber. in l. sed & si possessori. § item si iurauero. de iureiurand. ff. Bald. in repet. l. 2. in 49. col. de iureiur. ff. Angel. in l penult. §. mulier. solut. matrimo. ff Feder. de Senis consil. 250. incipiente, punctus quæstionis talis est. Imol. in commento. cap. cum contingat. & Panormita. in eodem cap. de iureiuran. & per Modernos scriben. in l. si quis inquilinos. §. fin. de leg. 1. ff. Paul. de Cast. & Ias. in l. pacta. quæ contra leges. C. de pactis. & latè ac effluenter per dominum Franc. de Aretio consil. 74. quòd incipit diligenter & maturè ponderatis, vbi mellifluè loquitur, materiam hanc amplectitur. Insuper nota, quòd consuetudine etiam potest introduci & permitti hæc donatio, quia quamuis moribus sit prohibita, tamen contrariis moribus potest permitti, vt notatur in simili per Bald. Alexan. in l. moribus. de vulg. & pupil. substi. ff. & per Angelum & Imol. in l. captatorias. de hæredibus instituendis. ff.

An donatio mutua sit inter maritū & vxorem, de iure valida.

V. ARTICLE.

En sont entenduz ses motz, eulx estans en sante, que si lung desdictz conioinctz au temps de ladicte donaison estoit malade, & il allast de vie a trespas de ladicte maladie, telle donaison ne vauldroit, mais sil guarissoit & il ayt congnoissance, & ratifie ladicte donaison faicte en icelle maladie, suppose que apres il mourust le premier, neantmoins ladicte donaison sera bonne & vallable.

Non expedit ne accorde mais remu a la court.

Et sont entenduz.

¶ Mira declaratio. nam aliàs contractus potest celebrari ab infirmo, dummodo ille fuerit sanę mentis. Docto. in l. sanum mente. C. de transact. & in l. senium. C. qui test. fac. pos. & per Imol. in l. 2. ff. de test. Fallit in vno casu. perquam singulari. Si infirmus contraheret cum medico, iste contractus tanquam metu factus per officium iudicis rescinderetur. l. medicis. de variis & extraordina. cogni. Bartol. & Docto. in l. interpositas. C. de transact. & Iaso in d. l. sanum mente. C. de transactio. Sed stante statuto quòd æger possit (vt potest de iure contrahere) dum tamen sit sanæ mentis, an tunc credatur notario dicenti contrahētem fuisse sanum mentis, licet fuerit æger in corpore? Tenuit Ioan. de Imol. in d. l. secunda. ff. de testament. quòd sic, cum Notario plenè credatur, de his quæ spectant ad ipsius officium. cap. cum parati. extra. de appella. Sed veritas est in contrarium, vt scilicet, notario non in his credatur. Ita Angel. & Raph. Cur. in d. l. 2. ff. de testamen. Salic. in l. furiosum. C. qui testament. face. pos. probat istud Ias. pulchra ratione. nam nullus potest esse testis in facto proprio. l. omnibus. C. de testamen. l. nullus idoneus. eodem tit. ff. Sed factum dicitur proprium, quando ex eo potest sequi honor, vel verecundia. vt per Ioan. Andre. in additio. ad Specul. in titul. de testi. §. super. versicu. sed pone, &c. & per Imol. in cap. super literis. extra, de transact. igitur. Sequitur, quòd in istis ipsi notario non credatur, cum si instrumentum reiiceretur, esset eius verecundia, & consequenter diceretur factum illius proprium.

Non valet contractus ab infirmo cum medico celebratus.

Nullus in facto proprio testis esse potest. Factū proprium dicitur, vbi honor vel verecundia expectatur tene menti indelebile.

Et il ratifie ladicte, &c.

¶ Mirum est, quòd requiratur ratificatio, cū aliàs istę donationes morte confirmentur, vt iuribus vulgaribus.

VI. ARTICLE.

Et ne peult telle donaison mutuelle estre reuoquee par lune des parties sans le consentement de autre pourueu que tous deulx ayent actuellement & de faict patrimoine, ou matrimoine, ou pays de Touraine, ou autre pays de semblabe disposition quant a ce. Car en default de patrimoine, le don sortira son effect seulement pourtant que touche lesdictz meubles & acquest. lesquelz acquestz oudit cas seront sez & reputez patrimoine. Et sil ny auoit conquestz, les biens meubles seront reputez patrimoine.

Et peult estre, &c.

¶ Hoc

¶Hoc ideo quia contractus ab initio ſunt voluntatis, ſed ex poſt facto ſunt neceſsitatis.l. ſicut.C.de acti.& oblig. cum ſimilibus aliis.

De ſemblable diſpoſition.

Non expedie, mais remis a la court.

¶Id eſt, vbi vigeat ſimilis, & eadem conſuetudo, ſicut in hoc præſidatu.

VII. ARTICLE.

Donaiſon ſimple faicte entre conioinctz par mariage, en la maniere deuant dicte, ne vault, ſi elle neſt conformee par teſtament.

¶Iſtæ donationes ſimplices ſunt inter coniuges ſuper effluenter prohibitæ, vt iuribus tritis: & talis de his ſcripſit Nic. Boër. in ſuis gloſsis conſuetudinum Bituricenſium, vbi videas.

VIII. ARTICLE.

Le baſtard peut faire donaiſon, ainſi que declaire eſt cy deſſus es autres donaiſons.

IX. ARTICLE.

Don qui eſt faict en concubinaige ne vault riens, ſoit entre nobles ou roturiers.

¶Ergo priuatus non poteſt donare ſuæ concubinę, quanuis poterat de iure donare.l.affectionis gratia & ibi Barto.& Docto.de dona ff.& in l.2.C.de dona.inter virum & vxo. Bene verum erat, quòd miles non poterat donare concubinæ ſuæ. vt d. l.2 C.de dona.inter vir.& vxo. Idem eſt in milite cœleſtis militiæ. Ioan. And.in regula, Sine culpa de reg. iur. lib. 6.in Mercurialibus.& Bartol.in d.l. affectionis. Idem in quolibet clerico ſecundum ipſum. Idem in Doctore aduocato ſecundum Doctor. ibidem. Nam & hi milites dicuntur. Et ratio eſt promptiſsima, quare tales inhoneſtæ donationes ſint prohibitæ. Nam homo amore inſano captus, omnia bona ſua ſine menſura donaret. nam amore captus dicitur infatuatus. vnde pulchrè canit Baptiſta Mantuanus in libro de honeſto amore, in prima ecloga,

De dona. concubinis factis.

Ludit amor ſenſus, oculos perſtringit, & aufert
Libertatem animi, & mira nos faſcinat arte.

An autem dari poſsit hiſtrioni? Dic quòd non, & datum repetitur, ait Barba. in d.l.affectionis.alleg.86.diſt. c.do.cum ſe. Nota tamen perpetuò quòd etiam ſacerdos poteſt donare concubinæ ſuæ, ſeu focariæ propter merita non habito reſpectu ad vitam luxurioſam, ſed propter merita collata ab illa in ipſum donatorem. Sic conſuluit Petrus de Anchar.in conſil. 248.& hoc ſi legitimè conſtaret de illis meritis, aliàs quam per confeſsionem donatoris, & ſic eſt limitanda fortè conſuetudo noſtra.

Propter bene merita, quæ concubina donare poteſt.

X. ARTICLE.

Donataire qui prent par teſtament tous les meubles ou decede, doibt payer les debtes perſonnelles dudit decede.

¶Magno æquitatis ſub condimento eſt compoſitus hic articulus. quia, qui ſentit onus, ſentire debet & commodum, & econtra.

TITVLVS XXIIII.

Donationes inter Nobiles.

Chapitre XXIIII. des donaiſons entre les nobles.

PREMIER ARTICLE.

Omme ou femme, ſoit noble ou roturier, qui entre en aucune religon, apres quil a faict profeſſion, des lors il eſt exclus de toutes ſucceſſions eſcheues & a eſcheoir, viendront a ſes propres parens, ainſi comme ſil eſtoit decede.

¶Dicit Bald.in l. qui ſe patris.col.1.C.vnde liberi, quod per tranſitum ad religionem ita perditur feudum, ſicut & per mortem naturalem.text.in cap. 1. §.qui clericus efficitur, Si de feud. controu. ſit inter do. & agna. vaſal.no.in l.de quibus. vbi etiam Doctores ponunt.ff. de legibus.Bald.in l.data opera.col. 17.C.de his qui accuſa. non poſſ.& latè per ipſum in Authen.niſi rogati.in fine columnæ ad Trebellia. Secus quippe in rebus emphytheoticis, quæ non perdunt per ingreſſum religionis Sed in eccleſiam tranſeunt, no.per Bart.& Doct. in Authen.ingreſsi.C.de ſacroſanct. eccleſ & per canoni. in cap.in præſentia.extra, de probat.vbi Felin.diffusè ponit, & Iaſon in l.prima, col 12. C. de iur. emphyteotico.aliam differentiã ponit Bald Et quia eſt ſimilis articulus in hoc lib.in titu. *De ſucceſsions de gens roturiers*, in princ, ideo vide quæ ibi latè ſcripſi.

Per religionis ingreſſum perditur feudũ.

II. ARTICLE.

Homme & femme nobles peuent faire donaiſon lung a lautre, de la tierce partie de leur patrimoine a viage & de tous leurs acqueſtz a perpetuite. Et de leurs meubles ne peuent riens donner lung a lautre. Car par la couſtume ilz ſont au ſuruiuant, ſi les veult prẽdre, & celluy qui les prendra, les aura a la charge de payer les debtes perſonnelles, & droict funerail. Et auſſi ladicte donaiſõ a la charge de nourrir & entretenir les en-

Non expedie, mais accorde, mais remis a la court.

fans

sans du premier decede saucuns en a selon leurdit estat de viure, & eulx entretenir si a eulx ne tient.

¶ Scitie ꝙ de iure notissimo moribus introductum est, ne donationes Inter viuos factæ valeant inter virum & vxorem constante matrimonio.l.1.2.& 3. de donat. inter virum & vxo. ff. Et hoc, ne mutuo amore se spolient, & ne melior in paupertatem Incidat, & oe deterior fiat ditior, vt d.l. Tamen de iure tales donationes morte confirmantur. Bartol.in l.Papinianus. de donatio. inter virum & vxorem.ff. & hoc si traditio interuenerit, vt per Bald. in coosil. 336. libr. 1. & per Scriben. in l. pacta, quæ contra leges. C. de pactis. Sed de consuetudine nostra oppositum vides, quia nobiles possunt donare tertiam partem patrimonij ad vitam, & omnes conquestus perpetuò. quæ consuetudo valere potest: quia sicut moribus introductum fuit, ne Inter virum & vxorem donationes constante matrimonio valerent. Ita contrariis moribus seu contraria consuetudine possunt donationes permitti, sicut in simili notat Alexander in l.moribus.de vulga.& pupilla.substi. ff. & per Angel. & Imol. In l.captatorias.de hæred.instit. Sed an per iuramentum donatio inter virum & vxorem facta validetur? Verior opinio est, quòd sic: quia licet ista donatio sit contra bonos mores ciuiles, non tamen est contra booos mores canonicos. igitur firmari potest iuramento per Pau.de Castro, in d.l.pacta quæ contra leges. de pact.C. Barto. in l. Seius. & Augerius, ad leg. Falcid. ff.& in l. si quis pro eo, de fideiusso. ff & latè Bald.in repe.l.2.colum. 49.de iureiu.ff. Ang. in l pe.§.mulier.solu.matri.ff. Imo.in commento c. cum contingat.de iureiuran.& ibi Panor, & per Imol. & Moder.in l. si quis inquilinos. §. fin. de leg.1.ff. Licet Barto.in l.1. de dona.inter virum & vxo.ff.tenuerit quòd non firmetur iuramento, & in l. cum quis decedens.de lega.3.ff.quem secutus est Bald. in d.l. si quis inquilinos, & etiam in l. cum multæ.colum.penul.C.de dona.ante nup.& in repet.l. 2. in 5.quæst.C.de rescin.vend. Secundò quæro, an huic cõsuetudini posit renunciari, vt maritus nobilis posit pro libito vxori donare medio iuramento, vel econuerso, vt vxor medio iuramento marito suo donare. Credo quòd sic, quia statuto & consuetudini renunciari potest. l. circa locationes, cum similibus. C.de loca.& conduc. Iuncto qoòd nostra cõsuetudo prohibitiua non sit. nam si prohibitiua fuisset, sicut est infrà art 4 tunc certum fuisset, quòd statuto prohibitiuo renunciari non posset, glo.& Scrib. in l.vnic.C.ne fideiusso.dot.dentur.Bar. Bal. & Paul.de Cast.in l.non dubium.C.de legibus. Tertiò quæro an istæ donationes inter virum & vxoré factę in contractu matrimonij sint validæ? Respon. Bald.& Sal.in l fin.C. de dona.ante nupt.quòd sic: & latè Imol. in

Consuetudine introduci potest, vt donatio inter coniuges valeat.

Consuetudini renunciari potest

l.si socer. §. Lucius.solu.mat.ff. Sed insurgit pulchra, & non minus dubitabilis quæstio: An tales donationes valeãt inter dispensatos per verba de præsenti, qoi nondum se carnaliter cognouerunt.& antequam vxor traducta sit ad domum viri? Breuiter in hac quæst. Cyn.Bald. & Salic. se reuosuunt, quòd non, & ita tenent Cy.& Bal.to l.cum In te.& Bald. & Salic.in l.cum te.C.de do.ante nup.& Abbas Siculus in c.pen.de spon. Et vide in simili Feli. in procem.decre.colum.4.& pulchrè gl.in tit.de concubi.§.& cum omne.in Prag. Sancti. Sed quæro, an valeat donatio reciproca seu vicissitudinaria, quã practici Mutuam appellant? vide quæ scripsi suprà titulo præceden arti.4. vbi tenui quòd sic, & ibi videas. Quæro sextò quid in donatione remuneratoria? dic quòd ipsa valet, no.Bart.in l. si ita stipulatus. § si tibi nupsero. & l.diuortio.de verb.oblig.Panorm.in ca.de illis. extra.de condi eppo.in c gemma.de sponsa. glos.Bart.& Doct.in l.si voluntate.C.de dot. præ. Ias.in l. & hoc iure.12.col.versi.Tertius effectus.de iusti.& iu. ff.& in l.si non sortem. § libertus.versicu.secundus effectus.de condictio.indebiti.ff. Nam si ille qui donat, esset alio coniuge, cui donatur, inferior: vt, quia plebeius diues acciperet iuuenculam nobilissimam, licet pauperrimam, tunc diceretur donatio remuneratoria, secundum Doct. Vel si senex acciperet adolescentulam, cui faceret donationem. Nam tunc non esset simplex donatio, sed remuneratoria, quæ etiam valeret in puncto iuris, & scripsi plenè suprà, titu, *de ventes* artic.15. Quęro septimò, quid erit de vxore, cui maritus decedens dedit aliqoam pecuniæ summam, & in secreto, & hæredes viri impetrauerunt monitiones tacitis hominibus: an mulier in conscientia posit retinere? Certè dico quòd mulier retinere illam pecuniam licitè non potest. nam consuetudines sunt etiã in foro conscientioso seruandę. Bal.in c. quæ in ecclesiarum post gl. ibi extra, de consti. Et aduerte, quia sicut coniugi non potest donari. sic nec alij sibi pertinenti, aut per personam interpositam.l.si sponsus.§.generaliter. de dona. inter vi.& vxo. Quod autem paulo ante diximus, donationes inter virum & vxorem generaliter esse prohibitae, id fallit in donatione Imperatoris: vt l.pe.C.de dona. inter virum & vxorem. Secundò pro extructionibus domorũ exustarum vxorie faciendis.l.ꝙ si vir.ff.de dona.inter vir & vxor. Tertiò in remissione dotis, quæ etiã matrimonio constante fieri potest, gloss. Cyn.& Bal.in l.si constante.C.de don.ante nup.licet remissio alterius debiti matrimonio cõstante non valeret secundum Doct Quartò quando.is qui donat.non fit ex hoc pauperior: licet is cui donatur, fiat ditior, vt si maritus hæres institutus non vult adire hæreditatem.vt ad mulierem substitutam perueniat. nam vt iura dicunt, neqꝫ pauperior fit qui nõ acquirit, sed qui de patrimonio suo disponit, vt l.

An valeat donatio inter sponsos de præsenti.

Consuetudines sunt in conscientia foro seruanda.

Casus notabiles in quibus valet donatio inter virũ & vxoré.

vt l. si sponsus. §. si maritus hæres. ff. de don. inter vir. & vxo. Quintò, quãdoq; ia qui donat, fit pauperior, sed donataria non fit ditior: vt si maritus det vxori ad emẽda vnguenta: vt l. quòd autem. §. t. ff. de don. inter vir. & vxo. vel cum dedisad oblationes faciendas, vel ad aliam piam causam secundum Docto. Sextò, quando maritus donaret in tẽpore finiti matrimonij. l. sed interim. ff. de dona. inter vi. & vxo. Itẽ, cum donat causa honoris adipiscendi, vel dignitatis consequendæ. Et q nobiles possunt donare vni ex filiis secundum formam consuetudinis, facit Geneseos c. 48. vbi dicit Iacob filio suo Ioseph. En ego morior: & erit Deus vobiscum, reducetq; vos ad terram patrum vestrorum: do tibi partem vnã extra fratres tuos, quam tuli da manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

Approbatio nostræ consuetudinis de onere diuino pro articulo sequente.

III. ARTICLE.

Hommes & femmes nobles peuuent donner a tous leurs enfans puisnez, ensemble tous leurs biens meubles & acquestz, auec la tierce partie de leur patrimoine a perpetuite, ou a l'ung deux tous leursdictz meubles, & les deux pars de tous leurs acquestz a perpetuite, en maniere que la tierce partie du patrimoine, & la tierce partie de tous leurs acquestz demeurent aux aultres enfans puisnez a chascun deux pour telle part & portion quilz peuuẽt & doibuẽt succeder par ladicte coustume. Et quant aux deux pars du patrimoine auecques le principal manoir & cheze demourent a laisne.

¶ Iste articulus est intelligendus, cum ambo coniuges donant: q a vnus sine altero constante matrimonio non posset donare filiis, nec aliis sua mobilia, quia illa spectant pleno iure ad superuiuentem, vt sup. art. 2. Vel potest intelligi articulus, cum vnus ex nobilib. donat filiis, vel filio matrimonio per mortem dissoluto. quia tunc lucratus est bona mobilia. Istis sic xactis, quæro quid de iure, an stili cet donatio inter patrem & filium in potestate constitutum: & dic regulariter q non, vt per scriben. in l. frater à fratre. de condi. inde. ff. Doc. in l. si donatione. C. de colla. & in Auth. vnde & si parens. C. de inoff. test. cum simili. Hoc verum, nisi donaret ob benemerita filij, quia tunc fit non vt filio, sed vt extraneo. Et aduerta, q a oportet q illa benemerita in specie exprimantur, & q probentur; nec tunc sufficeret iuramentum patris, quia ista confessio fieret inter personas prohibitas, & vide per Ias. in d. l. frater à fratre. Item oportet q ista merita sint alia quã obsequia sua, & q sint æquiualentia rei donatæ: aliàs, illud quod esset supra meritum, censeretur profectitium. Bar. in d. Auth. vnde & si parens, & in d. l. frater à fratre. Sed nunc quæro ad declarationẽ nostri textus, vnde tanta licentia, q nobiles possunt tantum donare vni ex filiis suis, pona q nobilis qui parum habet in patrimonio, seruiuit principi, qui dedit sibi manu larga pecunias, & habet plures nummos, & preciosa vtensilia, & modicum patrimonij, ipse habet plures filios: nunquid poterit sic donare vni sua mobilia tam preciosa & magna, & alij in paruo patrimonio gemebũdi remanebunt? nõ ne ergo alij poterunt hanc donationẽ immensam & inofficiosam reuocare secundum tenorem d. Auth. vnde & si parens. Et videtur q sic, eo quòd est inofficiosa: ergo reuocanda vsq; ad legitimam considerato tempore mortis, vt voluit Doct. in d. Auth. & l. 1. de inoffi. dona. adeò quòd filij possunt impugnare testamentum patris, licet hæredes eius existãt. Et hoc cum agitur de illorum legitima, vt est theorica doctorum, scilicet Bald. & Salic. in d. Auth. vnde & si parens, & hoc, non obstante l. cum à matre. C. de rei vendi. Item pater non potest per titulum onerosum, puta venditionis, vel aliàs diminuere legitimã filiorũ, nec ipsam alterare, nisi appareret de vera & actuali numeratione precij secundum Ino. de Plat. in § item si quis. de inutil. stipu. Inst. Idem nec ad frustrandum filios, debet confiteri se debitorem alterius, vt per Ias. in d. Authen. post Doct. per eum relatos. Sed istis non obstantibus, tenenda est consuetudo nostra, licet rigorosa, quia valet consuetudo legitimam filiorum diminuens, licet non valeat cum in totum tollat legitimam filiorum, vt scripsi pla. in ar. *Fille noble mariee*, &c. in titu. De successions de fief.

De donatione inter patrem et filium.

Merita debẽt esse æquiualentia.

De donatione inofficiosa.

Singulare verbum.

¶ Vt per scribentes in Authen. nouissima. C. de inoffi. test. Aduerte quòd per arrestum curiæ vnus nobilis fuit repulsus à restitutione, eo quòd ipse erat enormiter læsus in dotando sorore sua, nec potuit vti remedio legis vnicæ. de inoffi. dotibus.

IIII. ARTICLE.

Hommes & femmes nobles peuuent nullement donner a leurs enfans puisnez de leuer patrimoine que les deux pars, auecques lauantaige ne demeurent entierement a laisne filz, ou principal heritier, & a leurs puisnez, ensemble ne peuuẽt donner oultre leur droict de la tierce partie dudict patrimoine. Mais il lest pourra auancer de ses acquestz & meubles a perpetuite: ainsi que bon luy semblera, comme dit est.

V. ARTICLE.

Hõme & femme noble peuuẽt donner a personne estrange la tierce partie de son patrimoine, mis hors lauãtaige

taige & leurs acquestz a viage seulement, & leurs meubles a perpetuite. Et si ledit donneur a enfans puisnez, lesditz puisnez prẽdront durant ledit viage les tiers des deux pars dudit aisne, mis hors ledit auantaige. Et ledit viage failly, reprendront ladicte tierce partie. Toutesfois ledit hõme, ou femme pourra dõner ad pias causas, pour le salut de son ame de son patrimoine a perpetuite hors ledit auantaige iusques a la tierce partie. Lequel don se prendra sur le tout de ladicte succession du donneur decede.

¶ Sed quæro notabiliter pro intellectu consuetudinis, Quis dicatur persona extranea? cum textus noster dicat,

A personne astrange, &c.

¶ Dic ꝙ in terminis iuris quandoq; illa persona dicitur extranea, quæ non habet illum, da quo agitur in potestate, vt l. vna. §. extraneũ. C. de rei vxo. acti. & in §. sui. Instit. de hæred. quali. & diffe. Quandoq; dicuntur illi extranei omnes præter superiorem & inferiorem lineam, vt l. vnica. C. de impo. lucra. descrip. li. 10. quandoq; illi dicuntur extranei, qui nõ sunt aliquo modo cognati: vt in Auth. de hære. & fal. §. inordinatum. & C. de iure do. l. fi. & sic intelligo in vltimo casu cõsuetudinem nostram. Vel qui nõ succedunt ab intestato, vt l. hæreditas. cum ibi no. C. de pac. conuen. tam super dot. quàm super do. propter nup. *De personis extraneis.*

Pourra donner.

¶ Ad pias causas: intelligo quòd non solum poterit donare, sed etiam alio quocunque simili titu. lucratiuo transferre. licet solum in consuetudine nostra de donatione mentionẽ fecerit. pro hoc bonus text. in l. si Patroclus quæ est lex 1. C. si mancipium ita fuerit alie. vt manumittatur.

VI. ARTICLE.

Si aucun noble faict acquestz en son fief, & icelluy acquestz il donne a personne estrange, & le donneur ayt enfans ou heritiers, iceulx enfans ou lung deulx porrõt auoir ledit acquest en baillant apres lan du deces du donneur les deniers baillez pour ledict acquest auecques les coustz & mises.

¶ Hic est profectò vndiq; mirabilis art. si illũ mẽti bene võluas. Sed ideo sic statutum fuit, vt (ni fallor) semper integraliter manu teneretur feudum, & res feudales non auocarentur ab ipso feudo. imò & sæpenumero iura à feudis dependentia sunt tantum priuilegiata, vt alienari non possunt, vt potissimũ sunt iura in persona consistentia, vt sunt iura quę habet dominus in vasallos. nam ista alienari non possunt, præsertim inuitis, vel insciẽtibus vasallis: qa nemo cogitur inuitus esse vasallus alterius. l. si is qui. & l. Inuitus. ff. de fideicommissariis liberta. tangit Bar. in l. si nõ sortẽ §. libertus. in pe. col. ff. de cond. indeb. Ang. in §. item Seruiana. Inst. de act. qui multũ inuehit cõtra dños vendentes, aut alienantes terras sine voluntate dñi. hinc etiam dicit Bal. in c. generali, si de feu. contro. sit inter do. & agn. vasalli, ꝙ rex Frãcię nõ posset alienare vnam de ciuitatib. suis, inuitis ciuibus. Vide DD. ad idem in c. auditis. ext. de pręscri. Ideo dicebam, ꝙ dñs inclytus mazeriarũ non potuit transferre iura vasallorũ suorum & iurisdictionẽ, quã in illis habebat de iure in dominum insulę. Pręsertim ipsius feudatariis nõ accersitis, sed dissentiẽtibus. Sed ad tex. reuertor: aut ista donatio fuit cum pacto fulcita: & tunc est irretractabilis. l. iiii. C. de don. Si aũt ex pacto nudo, & tunc succederet. l. si quis argentũ cum sua materia. C. de do. quia nuper locuti sumus da donatione nudo pacto facta, notabitis ꝙ pactum nudum, non est actio. de iure productiuũ, vt no. in l. vulgata iurisgentium. § igitur nuda pacti. ff. de pac. l. legem. C. de pac. d. l. si quis argentũ. vbi no. & c. Antigonus. de pac. Fallit in pacto geminato secũdum Io. Fab. Ang. & Ias. in §. in persona. in 13. col. Inst. de act. & d. l. iurisgentiũ. & Cy. in d. l. legẽ. C. de pac. Secundò fallit in curia mercatorũ. nam tunc pactũ nudum actionem producit, Bar. in l. Quintus Mutius mãdati ff. & l. si fideiussor. de fideiu. ff. Bal. in l. si pro ea. C. mandati, vel contra Lu. Ro. in l. 1. de ver. obl. ff. Et generalius dico, quòd etiam in foro nostro vbicunq; ille cui per pactũ nudũ aliquid est promissum, pateretur damnum: si sibi promissa non seruarentur, tunc vigore talis pacti nudi contra non seruantem datur actio de dolo. & sic quamuis ex pacto nudo non detur actio, consulitur tamen per actionem de dolo, vbi ex illo pacto aliquid abest parti. tex. in l. eleganter. §. seruus pactionis. ff. de dol. & ibi Bart. in l. cum nou. in 3. col. C. de transac. Item dicit à simili Anto. de Butri. in c. quæ in ecclesiarum. ex. de consti. ꝙ licet ex pacto nudo non oritur de iure Cæsareo actio, tamen naturalis oblig quæ insurgit ex pacto nudo, debet habere executionem officio iudicis: secundũ præcepta iurisgentium, secundũ quæ præcepta ante introductas à iure ciuili actiones iusticia olbus ministrabatur manu regia.

An rex possit suã ciuitatem alienare ciuibus inuitis.

Pactũ nudum geminatum, an sit actionis productiuum.

VII. ARTICLE.

Donaison simple faicte entre conioinctz par mariage, ne vault si elle nest ratiffiee & conformee par testament.

Non expedio ne accorde, mais remis a la court.

¶ Idem statuitur in coniugibus ignobilibus, vt no. suprà tit. preced. ar. 7. & de hoc passu est instritũ in l. 1. & 3. De don. inter vir. & vxo. & in l. cum multæ. §. simplices. de dona. ante nup. vel propter nuptias. C. de similibus.

VII. Ar-

VII. ARTICLE.

Quant le filz aisne noble est marie par pere ou mere comme aisne, ou principal heritier, ne peuent ledit pere ou mere faire par donaison ou autrement, que les deux pars de leur patrimoine ne demeurent a laisne aueccq' l'aduantaige, excepte es cas qui s'ensuyuent. Cest assauoir pour la redemption de leur corps, & necessite de leur vie.

¶Hic est singularis articu. in quo nos oportet scire, quid est nobilitas, cum text. noster loquatur de filio nobili per patrem nobilem maritato. ideo videndum, quid sit nobilitas in hac pulchra materia. Varij varia scripserunt, quidam autem præstantes viri sic diffinierunt. Nobilitas nil aliud est quàm congregatio diuitiarum ex antiqua possessione. Sed ista diffinitio non bona est: quia diuitiæ non possunt de directo dare, vel conferre nobilitatem, cum de se viles sint: patet quia diuitiæ congregatæ, non quietant animum: sed maiorem curam tribuunt, vnde Tul. Facultates & amor habendi virtutem substrahunt, & pro virtutibus affert pecunia vitium, & infamiam. ideo philosophantes plurimum pecuniam spernebant. l. 1. de variis & extraor. cog. ff. vnde Horatius,

Licet superbus ambules:
Pecunia fortunam, non mutat genus.

Item q dicta diffinitio non sit bona, aut q nõ procedat, ꝓbatur per l. nobiliores. C. de commerciis, & mercato. vbi nobilitas & diuitiæ ponuntur, vt diuersa. Item si hæc diffinitio bona censeretur, vel iudicaretur: sequeretur q ex paupertate designaretur quis esse nobilis: quod tamen verum non est. l. humilem. C. de incæst. & inutil. nup. Fateor tamẽ bene, q diuitię possunt esse causa impulsiua consequendæ nobilitatis. ideo alij præstãtiores sic dixerunt, q nobilitas nihil aliud est quã virtus & boni mores, vnde Iuuenal.

Nobilitas sola est animum maioribus ornans
Non eget externis quæ moribus intus abundat.

Pro quo optimè l. scire. § 1. ff. de tuto. & curato. da. ab his. Et dicebat Rodoricus Zamorensis, cum elegantissimè de nobilitate tractaret in 7. cap.

Nobilitas hominis mens est deitatis imago,
Nobilitas hominis virtutum clara propago.
Nobilitas hominis humilem releuare iacentem.
Nobilitas hominis mentem refrenare furentem.
Nobilitas hominis est turpia nulla timere.
Nobilitas hominis naturæ iura tenere.

Hinc facetè scribit in 5. c. q requisitus quadam die Sigismundus Imperator, ac multũ lacessitus à quodam plebeio sibi admodum dilecto, vt illum nobilem faceret, doctè & vrbanè respondit. Diuitẽ (inquit) te facere possum, nobilẽ verò minimè: ac si apertè dicere vellet, nobilitatem ipsam in virtutibus cõsistere. vnde Gregorius, Non generis, sed virtutum nobilitas, vitæq; honestas gratũ faciunt Deo, & honestum seruitorem. c. venerabilis. ext. de præb. ad hoc dicebat Boetius in 3. Nobilitas est necessitudo nobilibus imposita, ne à maiorum virtute degenerent. Sed nec ista diffinitio adhuc procedere videtur. quia infans, in quo desunt istæ virtutes, potest esse nobilis, vt l. 1. in fi. C. de mili. testa. Item quia potest esse, q rusticus vel plebeius sit virtuosus in excellenti virtute: hinc dixit philosophus I. Ethicorum, homines quosdã esse virtuosos: tamen nobilitate priuatos. Fateor tamen q virtutes & boni mores quandoq; sunt causa nobilitatis consequendæ, ideo dicendum, q nobilitas politica, seu ciuilis, de qua nunc loquimur, debet sic diffiniri secũdum Bar. in l. si vt proponis. C. de digni. lib. 12. nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra honestos plebeios acceptus esse ostenditur. Notanter dicitur, qualitas, quia potest adesse, vel abesse præter subiecti corruptionẽ. & plerunq; illa perditur. vt Christo fauente in sequentib. dicetur: & ista est illa nobilitas, per quam quis à plebicitate distinguitur. Vel alio excellenti modo potest sic diffiniri: Nobilitas ciuilis est prioritas quidem in electione personę consistens, quibusdam solennitatibus designata, qua talis persona digna à populo vltra alios reuerentia iudicatur, licet hanc diffinitionem impugnat do. Io. Raynaldi in suo nobilitatis tractatu. Viso de nobilitatis diffinitione: est parumper tangendum de ipsius nobilitatis concessione: & dic paucis sub verbis secundum ipsum Bart. q nobilitas conceditur à principatum tenente. Sed plerunq; expressè & plerũq; tacitè, secundum DD. Expressè autem, vt per instrumenta, vel viuæ vocis organo, & ista dicitur nobilitas cum cartha. tacitè autem, & in conscientia, seu per indirectum cõceditur nobilitas, quando aliquid confertur, q nobilitatẽ habeat annexam, vt regnum, ducatus, vel comitatus. ista enim nobilitãt suos possessores, DD. in c. qs dicatur dux Marchio, comes, &c. in vsi. feu. Idẽ quando per principem conceduntur alicui arma, vel insignia, ex hoc enim habetur pręeminentia & quædã acceptio per quam principis animus declaratur, quia nõ refert an verbis, vel factis quis animũ suum declaret. l. de quibus. ff. de leg. cum similib. & ista potest concedi per inferiorẽ à principe si concederet alicui feudo, q aliquẽ possessorẽ nobilitaret, vt per do. in d. c. quis dicatur dux, Marchio. Ille aũt princeps, qui nobilitatem politicam directè concedere potest, est is qui in patria sua legẽ cõdere potest. nã ex potestate legis cõdendæ hæc facultas resuscitatur, secundũ d. do. Ryn. & Bar. in d. l. 2. Hinc infertur, q ciuitates q statuta facere possunt, seu iura municipalia, iuxta l. omnes populi. de iusti. & iur. ff. possunt quem nobilitare. Tamen cæteris paribus, is qui à principe nobilitatem

Nobilitatis concessio duplex.

Cum princeps concedit alicui insignia et arma.

Quis princeps nobilitatem concedere possit.

bilitatem fuit conſecutus, cenſetuc magis nobilis. l. fin. cum ibi notatis, de albo ſcriben. ff. & ſecundo infertur, quòd etiem extra territocium poterunt nobilitare, cum iſte actus ſit voluntariæ iuriſdictionis. Facit l. s. de proconſu. ff. Viſo de nobilitatis conceſsione, eſt ſuccinctè videndum de cauſis conceſsionis nobili. & dicendum eſt, quòd propter actus virtuoſos concedi debeet. l. fin. C. de ſtatuis & imegi. ibi in text. & virtutum pcæmia concedi debent beoemerentibus, &c. Et licet ex virtutibus de pręſenti debeat moueri princeps in nobilitate conctdtnda: nõ nego tamen, quin ex virtutibus, quæ ſperantur in futurum, iſta nobilitas concedi poſsit. vt quia filius natus eſt ex patre valente: quia ex virtutibus parentum bene filiis ominamur, in Autbenti. admini. ofñ. colum. 3. & l. quòd ſi nolit. §. qui mancipia. de edic. ff. & in Authenti. da te. fetendariis. §. fina. colum. 2. At politice ſeu ciuilis nobilitas non eſt conferenda incapacibus, vt ſunt ſerui, cum de iure pro nihilo reputentur. l. quod attinet. ff. de cegu. iur. & l. sb omni militie. de re mili. ff. & l. ſi ſeruus vel liber ad decurionatum aſpirat. C. & l. fi. C qui mili. poſſunt. lib. 11. Item ſunt nobilitatis incapaces infideles, & Iudęi, vt l. fin. C. de Iud. Et licet Turcæ, vel Mauri inter ſe dicuntur eſſe nobiles, vt l. nemo exterius. C. de Iudæ. ibi, in verbo proceres veſtros, &c. tamen epud Chriſticolas ſunt ignobiles. ideo, quie nec iudices eſſe poſſunt: licet per modum arbitramenti poſsint de cauſis cognoſcere: quie arbitramentum, non eſt dignitas, vt per Dyn. in cap penulti. de reg. iur. lib. 6. Ideo nec doctorari, nec magiſtrari etiam poſſunt, vt dict. l. fin. C. de Iudę. cum magiſtratus, vel doctoratus ſit honor & dignitas. cap. quento. de magiſtris. extra. Item nobilitas non debet concedi infamibus, ſiue de iure infames ſint, ſiut de facto: cum infamibus portæ dignitatum ſint clauſæ. vt d. l. ſecunda. C. de dignita. libr 12. cum ſimilibus. Item quartò concedi non debet, turpibus officiis vtentibus. l. ne quis ex vltimis. C. eod. titul. libro 12. Item nec criminoſis vi. l. iudices. eodem titul. quia reatus omnem honorem excludit. l. 1. C. vbi ſenator vel clariſ. nam prætextu priuilegij non debet creſcece malorum ſeu peruerſorum authoritas. l. ſecunda. C. de priuileg. ſcho. libr. 12. Et hoc cum princeps agere vult de poteſtate ordinata, quæ iura & ratione regulari debet. Sed cum vult procedere de plenitudine poteſtatis, & laxare habenas, tunc quia hoc caſu nõ, qui poſsit ei dicere, cur ita facis, ſecundum Bald. Certè tunc erit pro ratiòne voluntas, & etiam poterit tribuere incapacibus & indignis: quia videtur iſto modo tunc princeps cum iſto incapace, ſeu indigno diſpenſere, pręſertim vbi de incapacitate certus eſt. Doctor. in l. Barbarius. de offic. præto. ff. & l. quidam conſulebant: cum ibi traditis. ff. de re iudica. Et ideo dicendum, quòd nobilitas eſt ſignum ſolius pręſumptæ virtutis: & non virtus: patet, quia virtus conſtat in voluntate & habitu mentis. l. iuſtitia. de iuſti. & iur. ff. Hinc eſt quòd nobilitas poteſt conferri in abſentem, ſicut viſio in rebus viſis, & ſicut dilectio in re delicta. quia eſt in acceptatione ſolius conferentis. igitur ignorantia nobilitati, ſeu effectus nobilis vel ignorantia non præſtaret impedimentum. ſicut mea dilectioni non nocet, ſi dilectus id ignorat. ſed per agnitionem, vel acceptationem hominis nobilitati fortificabitur, & imprimetur ipſa nobilitatis colleſio, quia cum homo non acceptum eſſe cognoſcit, tunc ille plura audet. textus ſingularis in l. ſecunda. §. penul. de origi. iur. ff. gloſſ. in l. priuatorum. C. de iuriſdict omni. iudi. quæ dicit quòd ſtatim habet dignitatem, ſed non effectum. Item ex his infertur, quòd nobilitas poteſt alicui conferri in puncto mortis: ſic de infante, ſicq; de furioſo dicunt Doct. Sed nobilitas inuito conferri non poteſt, licet principaliter reſideat in concedente: quia beneficium non confectur in inuitum. l. inuito. de reg. iu. & non poteſt liberalitas nolenti acquiri. l. hoc iure. de do. ff Nunc eſt videndum, ad quos nobilitas transferatur, ſeu extendatur. & primò videndum, an extendatur ad aſcendentes. Secundò. an ad deſcendentes. Tertiò, an ad collaterales. Primò ergo cum quęritur, an extendatur nobilitas ad aſcendentes? & dico, quòd non regulariter, vt l. prima. cum ibi nota. ff. de ſenato. Fallit autem ſingularitec quo ad euitandas pœnas & ſupplicia. l. moris. §. pęrentes. de pœnis. ff Stat ergo concluſio & reſolutio, quòd ad aſcendentes non extendatur, licet dicatur, quòd gloria filij ſit lætitia patris. Secundus, an extendatur ad deſcendentes filios? Et dicunt Doctor. quòd ſic: intellige tamen de legitimis & naturalibus, nõ de naturalibus tantum, quòd baſtardi non ſunt de domo, aut agnatione parentum. l. pronunciatio. de verbo. ſigni ff l. cum legitimè. de ſtat. hom. ff. probatur etiam in Abraham, qui habuit duos filios: vnum de ancilla, alium de vxore: filium autem ex ancilla genitum. à domo eiecit, nec de familia ſua dici eum voluit, vt Gen. 21. cap. & dicitur, Eiice ancillam & filium eius. Ideo dicit Baldus in l. cum legitimæ nuptiæ. de ſtatu ho. ff quòd baſtardi nobilium non debent deferre arma. vel inſignia parentum, licet de conſuetudine regni Franciæ aliter obſeruetur: quia deferunt arma, ſed barrata. Vide Barto. idem dicentem in ſuo tracta. de inſig. & armis. Sed in aliis legitimis deſcendentibus extenditur nobilitas in infinitum: ſaltem de conſuetudine, quie vſque in infinitum habentur pro nobilibus: igitur nobiles dicendi ſunt. vt no. Innocen. in cep. de multa. de præben. Hoc intelligo in nobilitate datiua, & decreta perſonæ: ſecus ſi nobilitas veniret per accidens: quia reſoluto accidente, non extenditur, niſi vſque ad pronepotes. per gloſſ. & Doctor. in d. l.

Quæ ſunt cauſa conceſsionis nobilitatis.

Quando princeps videatur, cũ incapace diſpenſare

Nobilitas poteſt conferri in abſentem.

Nobilitas an transeat ad legitimos tantum.

in d. l. s. C. de dign. lib. 12. & l. dino Marco. de quæstio. C. Dicitur autem nobilitas dari per accidens per feudum, quod est nobile & possessorem nobilitans, vel aliàs huiusmodi. Bene tamen verum est, quod semper durabit etiam vltra pronepotes, si accidens non resoluatur: vt quia successores semper tenebunt illud feudum. Est ergo intelligendum dictũ glos. vt procedat quòd nobilitas accidentalis non duret vltra pronepotes, quãdo in primo, vel in secundo gradu resolutum fuit accidens: vt quòd pater feudum vendiderit secundum formam consuetudinis feudorum. Pulcbrum est quærere, an nobilitas transeat ad legitimos tãtum, vt sunt adoptiui. Dicunt Docto. quòd sic, in l. senatoris filium. ff. de sena. Sed an transeat ad filias? Dic quòd sic, vt d. l. 2. C. de dign. & l. mulieres. eo. titu. lib. 10. Sed nobilitas non extenditur ex latere ani materni: vbi aliàs pater filiorum filiæ alicuius viri nobilis esset ignobilis eum filij conditionem patris sequantur, vt d. l. cum legitimè. cum ibi no. Sed an extendatur, vel transeat ad infantes & furiosos? satis ex prædictis apparet, quòd sic: quia illis potest conferri: multo magis in illis conseruari. Pecullare est videre, an extendatur ad filios ante adeptionem nobilitatis progenitos? Videtur quod non, per glo. l. senator. C. de digni. lib. 12. vbi glos. se innoluit. not. in l. imperialis beninolentię. C. de nupt. Vbi dicitur, quod filius natus ante regnum adeptum, non dicitur regis filius. Sed contrarium ęst verum, scilicet quod nobilitas transeat ad filios antegenitos, per legem senatoris filium. ff. de sena. Debet enim filius frui fœlicitate patris. ar. l. penulti. C. de nupt. pro quo ff. de decuri. lib. 1. & l. maioris. ff. de pœnis. quia inspiciendum est quòd filio magis prodest. l. qui in vtero. de sta. ho. ff. Nunc oritur pulchra quæstio, an transeat ad legitimatos per subsequens matrimonium. Pone nobilem tenere puellã formosam, quæ sua pellex & concubina est, ex qna gerat filium. Scitis quòd iste filius bastardus non est nobilis, vt suprà satis dictum est. Pater cõtrabit cum puella: & sic est legitimatus filius per istud matrimonium: an tunc ad ipsum filium extendatur patris nobilitas? Videtur quòd sic: quia lex æquiparat tales filios legitimos, & æquales reddit, vt in Authen. de incæstis nupti. §. dubitandum. colum. 3. In contrarium facit §. naturalis. in capit. si de feud. controuersia sit inter dominum & agnat. vasalli: vbi dicitur, quòd filius legitimatus non sncaedit in feudo: quia iste filius antè natus, fuit macula violati pudoris aspersus, vt l. diuo Marco. cum ibi not. C. de quæstio. Sed inclinant Doctores, qnòd ad talem filium transeat effectus nobilitatis paternæ. per not. in d. l. filium. de sena. ff. Facit etiam: qnia iste filius dedit cæteris occasionem legitimi nominis, vt in simili dicitur. Instit. de hæred. quæ ab intesta. deferun. §. quibus annumerare. Et tanta est vis matrimonij, quòd omnes turpitudines sunt purgatæ. c. tanta. extra, qui fil. sint leg. vt filiis ipsis legitimatis prosit patris nobilitas.

Nobilitas an transeat ad ante genitos.

Nunc est opportunè videndum, an transeat ad collaterales. Et resolutio Doctorum est, quòd non, nisi ad eos transiret id ex quo insurgit, vel resultat ipsa nobilitas ex iuris successione. Facit quod ponit Ioan. Fab. in Authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. Ad vxorem verò nulli dubium est, qnòd transeat nobilitas, cum ipsa coruscat radils maritorum. in Auth. de consue. §. bis verò, colla. 3. & l. mulieres. C. de digni. lib. 12. & l. mulieres. C. de incolis. libr. 10. Quod est verum, quandiu durat matrimonium, vel quandiu vidua remanet. l. fœminę. in fin. cum ibi traditis. & not. ff. de sena. Sed non econtra: quia vxoris nobilitas ad virum non transit, nec extenditur: quia vxor nobilis ex coniunctione viri plebei, amittit honorem, vt not. in d. l. fœminæ. de senato. ff. Sed quid si ipsa mulier nobilis nupsit plebeio, postea nubat nobili: an recuperet dignitatem, seu nobilitatem? Dic resolutoriè, quòd isto casu mulier quærit nouiter. Sed non recuperat nobilitatem, quam amisit ex genere suo: quia quod semel est extinctum, non reuiuiscit, nisi interueniret principis restitutio abstergendo maculã plebeitatis. iuxta not. in l. imperialis benluolentiæ. C. de nup. & l. prima. C. de senten. pas. & restit.

Nobilitas an trãseat ad collaterales.

De Uxore nobili nubente cum plebeio.

Nunc sanè restat videre de effectn nobilitatis. Et ex mente Doctorum colligo istos singulares effectus. Primus est, quia nobiles præferuntur plebeis: cum tractatur de testimoniis. l. 3. cum ibi traditis. ff. de testi. Secundus effectus, quia nobiles præferuntur cæteris plebeis in electionibus & aliis actibus, vbi voces sunt hincinde pares. l. maiorem. cum ibi nota. ff. de pactis. Tertius effectus, cnm tractatur de regimine reipublicæ villarum, vel ciuitatum: vt in consulibus, syndicis, & similibns præferuntur nobiles, vt l. secnnda. §. deinde. cum placuisset, de orig. iur. ciuil. ff. Quartns effectus: quia nobiles non subiiciuntur pœnis plebeiorum: nec quæstionibus, vel tormentis. l. militis. & l. diuo Marco. C. de quæstio. Fallit autem in crimine lęsæ maiestatis. C. Quintus effectus, quòd in plebeio in portandis armis restringuntur habenæ, vt sit ille certus modus portandi. Sed aliud est in modo portandi. Sed alind est in nobili, vt in nobili, vt in feud. de pace tenen. & eins violatoribus. §. si quis rusticus. & §. mercator. Sextus effectus: quia si nobili inferatur iniuria, in personam, reputatur illa maior: quàm si in personam plebei inferretur. l. atrocem. C. de Iniuriis. Facit l. omne delictum. in princi. de rei mili. ff. Septimns effectus: quia si miles velit pugnare in duello, non admittitur, nisi probet se nobilem, vt in vsibus feud. de pact. tenen. §. si miles aduersus militem. Octauus effectus: qnia per nobilitatem differt quis à plebeio: vnde qui facit se vocari nobilem, cum nõ sit, punitur pœna falsi. l. eos. §. fina. ff. de falsi. Visis in generali

tamen aliquibus nobilitatis effectibus, videndum est qualiter nobilitas ipsa perdatur, seu admittatur. Et respondeo, quòd primo perditur propter infamiem & delictum, quia (vt dixi suprà) infamibus portę dignitatum sunt clausæ, vt dict. l. secunda. C. de digni. libr. 12. l. iudices. eodem titu. hoc intellige de infamia iuris. Sola verò infamia facti non priuaretur quis nobilitate sua iam quæsita: sed impediretur nobilitas iam quærenda. quia fortiora sunt iura in retinendo, quàm in aequirendo. l. qui exceptionem. ff. de condi. in d. l. Pau. de excep. doli. l. si cum filio. de compensa. ff. & l. patre furioso. de his qui sui, vel alie. iur. sunt. ff. quamuis Barto. in d. l. secunda. C. de digni. videatur intelligere, quòd per solam facti infamiam perdatur nobilitas. Sed prima opinio do. Raynaldi videtur æquior, pro qua est gl. in l. nullam. C. de his, qui not. infa. Item perditur nobilitas, si mulier nobilis nubat ignobili viro. l. fœminæ. ff. de senato. Breuiter ego sum in noua opinione, quòd propter causas, quas ingratitudini connumeremus: si tales causæ, vel vna illarum contra principem committantur: credo, quòd nobilitas ab ipso principe data, si princeps id declarauerit, amittatur. Vide not. in c. Quintauallis. extra, de iureiu. Et hęc est noua consideratio. Pro qua probanda adduco ea quæ scripsi in titu. *Dr ventes de rachaptz.* artic. decimoquinto. Vbi quæro, an propter maiorem causam ingratitudinis, quàm sit vna de quatuordecim, quæ enumerantur in §. causas possit filius exhæredari. Probo per duo similia singularia. Primò per theoricam DD. in l. vnic. C. de ingratis libe. vbi dicunt, quòd filius emancipatus propter ingratitudinem potest à patre in potestatem reuocari. ergo videtur, ꝙ per ingratitudinem beneficium præcedens perdatur. Ergo idem in proposito nostro. Secundo probo per illud, quod ponit Bald. in d. c. primo. §. naturales. si de feu. controuer. fit inter do. & agna. vasalli: vbi dicit quòd filius naturalis legitimatus propter ingratitudinem subsequentem potest in pristinum statum naturalitatis reuocari: ita ꝙ deinceps non erit amplius (nisi nouiter legitimaretur) legitimus. Et sequitur Iaf. in l. ex hoc iure. de iusti. & iur. ff. cum loquitur. de dona. antidorali, quare idem videtur dicendum in proposito. Confirmo per aliud simile. nam propter ingratitudinē libertus in seruitutem redigitur, & perdit ea quæ erant libertatis. l. si manumissi oēs, cū ibi no. de inst. & iu. ff. & l. manumissus. C. de lib. & eorum libe. Sed tamē perdita nobilitate propter delictum, non dubium est quin princeps possit hanc restituere omnē maculam abstergēdo. l. imperialis beniuolētiæ, cum ibi tradi. C. de nup. & l. 1. C. de sen. pes. Tamen viso de nobilitate, videndum est qualiter nobilitas in iudicium deducatur. Respon. quòd ipse nobilitas potest in iudicium deduci tam agendo, quàm defendendo. Agendo sanè, vt si imploretur officium iudicis, vt no. DD. in §. aliam. de bo. poss. Instit. Feciunt tradi. per Barto. in d. l. 2. C. de dig. vbi loquitur de casus positione illius l. facit l. 1. & 1. C. vt dignitatum ordo seruetur. libr. 12. & c. t. de meiori. & obe. Plura autem in materia nobilitatis singulariter scribunt Doct. cano. in cap. de multa. ext. de præbend. & Bald. in l. nobiliores. C. de commer. & merca. & Io. de Plet. in l. mulieres. C. de dig. lib. 12 Sed vltra prędicta aduerte quòd quis per scientiem efficitur nobilis, ita in specie Bald. Cyn. & Salicet. in l. prouidendum. C. de postul. & ibidem est text. rotundus. Confirmatur etiam, quia personæ literatæ nobilibus ęquiparantur, vt d. c. de multa. ex. de præben. & est gl. in l. societas. pro socio. ff. Idemq́ secundum Luc. de Pen. in l. iudices. C. de digni. lib. 12. Idemq́ dicendum est de licentiato cum doctoris appellatione in fauorabilibus licentiatus contineatur seu cōprehendatur, Bald. in l. 1. colum. penul. solu matri. ff. & in l. Athletæ. de excu s. tut. Imo nobilitas virturum generis nobilitati est pręferenda secundum And. Bar. in l. is cui bonis. in 3. col. de verb. oblig. ff. glo. singu. in l. pronunciatum. ff. de verbo. sign. Nam melius est propria virtute niti, quàm factis vel titulis maiorum. l. si quid in bello. de cap. & postli. reuer. De quo se pulchrè defendebat Cicero. Et nota ꝙ nobilitas est in plurimis optimè priuilegiata. nam nobilitas defertur, cæteris paribus, in promotione l. 2. § deinde. de orig. iu. ff. & in Authen. de defen ciui. §. Interim. col. 3. c. constitutus. cum ibi not. de appella. extra. & cap. dudum. de elect. cum infinitis. Secundo, defertur nobilitati in beneficiorū multiplicatione. vt d. c. de multa. extra, de præben. Tertiò enim defertur in pœnarum inflictione vel impositione. l. Pedius. cum ibi tradi. ff. de incend. ru. naufre. Bar. in l. capitalium. §. serui. ff. de pœn. Vbi dicit, quòd nobiles non debent pati viles pœnarum inflictiones. nam suspendi non debent: quia apud Francos dicitur, quòd pœna extrema nobilium est decapitatio. Et not. ꝙ nobilitas in genere, quanto plus inueterascit in generatione, tanto laudabilior ac dignior esse censetur. l. tam dementes. C. de epis. audi. l. furiosi. cum ibidem no. c. de nup. & l. nobiliores. C. de cōmer. & merca. Et isti nobiles dicūt se à negociationibus abstinere, vt plebei possint negociis & mercimoniis operam dare. vt d. l. nobiliores. C. de commerciis. Si tamen nobilis operatur manibus suis in agris, nihilominus propter hoc non perderet priuilegia nobilitatis suæ. Nec propter hoc deberet cogi contribuere in subsidiis & talliis. Ita extitit conclusum in curia Gratianopoli, vt dicit Guid. Pap. q. 41. Sicut nec clerici, qui faciunt opere rusticialia in suis agris, qui propterea non perdunt priuilegium clericale, vt in Specu. in tit. de cle. coniuga. in prin. Sed vbi nobiles se immiscerent mercimoniis, tunc tenerentur contribuere in subsidiis, ita tenet do. Guid. Pap. q. 316. Nam

Nobilitas perditur per infamiam & delictum.

Per scientiam quis nobilis efficitur.

Doctor est nobilis, licentiatus est nobilis.

Filius emancipatus propter ingratitudinem potest reuocari.

Nobilitati defertur in pœnarū inflictione.

Nobilis nō perdit nobilitatem operando in agris suis.

Nobiles se mercimoniis implicantes possunt cogi ad tallias.

116. Nam sicut clerico prohibitum esse videtur, ne se secularib. negociis implicet, vel immisceat, vt c. fin. de vit. & honesta. cle. sic etiam & nobilibus vetitum fore videtur. l. nobiliores. C. de commer. & l. milites. C. de loca. & cond. quia exercendo mercantias faciunt actum contrarium nobilitati. Item pondera, quòd ille qui nobilem se astruit. & gerit se pro nobili, cum non sit: quòd ille tenetur pœna falsi. Sicut in simili dicit Bald. in l. date opera. C. de his qui accusa. non possunt, de eo qui se asserebat comitem sacri palatij, cum non esset, & in simili, de eo qui se gerit pro doctore cum non sit, qui exerceat actue doctorales, incidit in crimen falsi. Barto. in l. reddatur. C. de professor. & medic. & l. eos. §. qui se milite. ad l. Cor. de falsis. ff. Sicut de illo qui se gerit pro iudice cum non sit, quia tunc pœna falsi tenetur, per DD. in d. l. reddatur. & d. l. eos. & in l. Barbarius. Philip. de off. præt. ff. Sed aduerte, quòd si nobilis assumeret officium procurationis, vel notariatus, tunc contribuere teneretur in subsidiis, ita Guid. Pa. q. 89. & 90. & meritò, quia officium tabellionis & officium procurationis vilia sunt. l. vniuersos. & l. si quis procurationem. C. de decurionib. lib. 10. Nunc restat videre, an per ingressum monasterij perdetur nobilitas. Breuiter respond. quòd non perditur nobilitas, imò magis quis nobilitari dicitur, cum clericus effectus est, DD. in l. Deo nobis. C. de epi. & cle. Et quia tunc esset effectus miles Christi, vt in c. 1. de milite vesallo qui arme bellica deposuit, in fi. & propter istam Christi militiam non debet quis sua nobilitate priuari: exactor tributorũ petebat à quodam iudice regio subsidia, respondi illum iudicem nobilem esse, per text. & Bart. in l. iudices, sæpius allegata. C. de dig. & hoc cum talis iudex regiue præsertum est optimè peritus, bonæ famæ, & discretus. Secus si infamiam pateretur, quia, vt dixi, per infamiam perditur nobilitas. l. senatores, de ritu nuptiarum. ff. Vnũ nota, quòd vbi merita sunt paria, tunc cæteris paribus, fauetur nobili. l. quòd si nolit. §. qui mancipia. de ædil. edi. ff. cum ibi no. Concludamus ergo hunc nobilitatis passum de qua, & eius præconiis disertè, inqt inclytus Zamorensis: Nobilitas est illa præclarissima gēma humanæ naturæ, diuinitus missa, qua, vt cætera taceam, homo non à casu, non fortuito, non deniq; ab accidenti: sed ab ipsa rerum natura dignior & excellentior habetur. Certè quidem humanæ dignitates, honores, cæteraq; bona homines subsequuntur. Hæc verò generosa nobilitas vnà cũ homine concipitur, quippe ante ab ipsa lustratur, quàm à parentibus nascatur. Secundum partem articuli nostri, vbi expediuntur duo casus in alienando. Primus est, pro necessitate vitæ. Secundus pro redēptione corporis. Et ista consuetudo est rationabilis, quia secundũ Bart. in l. quemadmodũ. de agri. & cens. li. 11. & in Aut. res quę subiacent restitutioni. C. communia de leg. etiã res prohibitæ alienari possunt tales res transferri ob necessitatem imminentem, puta propter famem vel redemptionem personæ. Ias. post Paul. de Cast. in d. Auth. res quæ subiecent. C. communia de leg. imo & feudum, & iura vasallorum possunt alienari in causa magnæ necessitatis. Iason post multos Doctor. relatos. in §. item Seruiana. in 22. col. de actio. Insti. Sed pone patrem nobilem maritasse filium primogenitũ, tanquam filiũ suum primum seu ancianũ, scitis quòd consuetudinis nostrę vigore, pater non potest facere quin duæ partes sui patrimonij ad ipsum spectent: exceptis istis duobus casibus in textu declaratis. quid igitur faciet pater qui habet plures formosas filias nubiles, & viro maturas, nónne poterit, quia solum habet patrimonium, suum facere, & dare filiabus suis in dotem, etiam in præiudicium filij primogeniti? Et quamuis consuetudo nostra dicat quòd non, cum iste casus dotis non sit de casibus à nostra consuetudine enumeratis. Tamen consulerem, quòd pater id facere posset. & hoc per regulam, qua cauetur quòd res etiã expressè prohibitæ alienari, possunt tamē alienari ex causa dotis, & donationis propter nuptias. Bart. in l. filiusfa. §. diui. de leg 2. ff. Cy. Bal. & Sali. in l. voluntas. C. de fideicommissis. & Sali. & Paul. de Cast. in fin. C. de rebus alie. non alienan. Hinc Albericus de Rosa. in 1. parte statutorum, in quæst. 148. quæ incipit, Statuto regis & regni Aragoniæ, &c. vbi refert hanc altam quæstionem. Statuto inclyti regni Aragonum iurato per ipsum regem quòd fortius est, cauebatur quòd Rex non posset alienare aliqua immobilia regni: nisi pro inclytis filiis suis infantibus, vel nisi ex causa necessitatis regni. Rex autem pro matrimonio contrahendo multa bona reginæ donauit, fuit dubitatum an potuerit. Et determinat ibidem Alberic. per d. Authen. res quæ subiacent restitutioni, quòd sic. Et sic vult quòd d. Anth. locum habeat in expressa prohibitione elienationis à statuto etiam iurato, quòd est summoperè notandum. Confirmo insuper per id quod vulgò dicitur, quòd in quacunque generali prohibitione facta à testatore, non præsumitur eum cogitasse de isto casu speciali dotis. ar. l. obligationes generali. ff. de pig. iuncta l. mulier. §. cum proponeretur. ad Treb. ff Secundò confirmo, quia dos est specialiter priuilegiata, vnde per quęcunque verba generalia prolata, aut per legē, aut per testatorem non intelligitur tali priuilegio derogatum. glos. & Bart. in l. hæres absens ff. de iudi. facit gl. in l. decurionibus. C. de silentiariis. libr. 12. & Bald. in c. 1. in fi. quod tempore mil. inuesti. pete. debebat. Tertiò facit arguendo à lege ad testatorem, iuxta § disponat. in Auth. de nu. quòd leges quantumcunque generaliter loquentes & prohibentes nunquam intelliguntur loqui in casu speciali dotis, vt singulariter voluit Sali. in l. fin. C. de iure do. & per Ias. in l. 1. sol. matrim. ff.

Idem de eo qui se ingerit pro iudice cum non sit.

Data paritate meritorum magis fauetur nobili, quàm plebeo.

Nobilitatis diffinitio.

Res prohibita alienari possunt ex causa dotis vel famis, vel personæ redemptionis.

De rege Aragonũ.

In quacunque prohibitione generali non comprehenditur causa dotis.

Idemq́ credo, si filia esset in aliquo monesterio pro denotione reponenda, cum isto casu fit quoddam metrimonium spirituale, per not. pec Doctor. in d. Autheo. res quæ subiacent. C. communia de leg. quod teneas menti, quia quotidie possunt ista practicari, & bona sunt, si bene gustentur.

IX. ARTICLE.

Auant le mariaige de laisne marie comme aisne, comme dict est dessus, le pere & mere nobles peuuent donner a leur fille aisnee, ou aultre leur fille premierement mariee par don de nopces plus que aduenant, & se prendra ledit aduenant sur le total, & ledit aduenãt est la portion du patrimoine, ou matrimoine, en laquelle elle pourroit succeder. Et le plus que aduenant est autant que la quarte partie dudit aduenant.

Ou aultre leur fille, &c.

¶ Nota quòd filie quæ primo venit ad nuptias, dotem ampliorem reportet, Sicut dicunt Doctores in l. 1. C. de ser. fug.

X. ARTICLE.

Le mary sans sa femme soit noble ou roturier, ne peult donner que sa part a vie des acquestz faictz durant la coniunction de leur mariage: mais bien peult vendre lesdictz acquestz: permuter ou eschãger sans son consentement.

Non expedie ne accorde, mais renuoyé a la court.

Le mary, &c.

¶ Hoc in acticulo videbimus tractatim & succinctè, an maritus absente vxore, vel non, consentiente posit disponere de mobilibus. Secundò, quid de immobilibus conquæstibus. Tertiò, quid de dotalibus. Quartò, quid de parapbernalibus. Ad primum dico, q́ de mobilibus etiam vxoris suæ maritus disponere, etiam vxore non consentiente, potest. gl. Ioan. Fab. Christoph. Por. & Ang. de Aret. Insti. quibus alie. licet vel non. in princi. Hoc præcipuè quando illa datur marito ab vxore appreciata & æstimata. Si autem non dantur illa mobilia æstimata: & tunc, aut seruãdo seruari possunt, & tunc à viro sine solennitate alienari non possunt, Auth. siue à me. C. ad Velleia. gl. Cy. Bart. Bal. Ang. Paul. de Cast. & Salic. in d. Autheo. siue à me. Aut illa seruando seruari non possunt, & tunc poterunt à viro sine illa solennitate alieneri. Ita etiam Cyn. & alij in l. vnica. §. sed cum lex. C. de rei vxoria actio. Sed de consuetudine regni huius semper vidi in practica teneri, quòd maritus posit de bonis mobilibus ad libitum disponere, etiam absque vxoris assensu, Secundò quæro, quid de conquæstibus? Hic vides quòd illos maritus absque vxore non potest donare: sed bene vendere, vel permutare. Et idem tenet Pet. de Anchar. in consil. ca. secundo. scilicet, quòd maritus posit conquæstus alienare. & de ipsis disponere etiã: quod fortius est, si consuetudo prohibaret marito ipsorum conquæstuum alienationem. Et idẽ tenet illustris Doctor dom. Francis. de Areti. consil. 25. & Ioan. Fab. vir singularis doctrinæ & ingentis practicæ in proœm. Institu. in verb. Iustinianus. ver. & hæc faciunt, &c. Sed quid econuerso. An mulier poterit de illis disponere? Videtur, q́ sic. Nam vir & vxor ad imparia non iudicantur, vt iuribus vulga. & inter virum & vxorem seruanda est æqualitas, l. fi. C. de indic. vidu. tol. Et correlatiuè se habent, ac correlatiuorum eadem est disciplina, vt l. 1. C. de cupressis. & Iaso. in l. eum. de in ius voc. ff. Sed his non obstantibus oppositum verum est. Non enim est eadem statuendi ratio: quia mulier vendens propter eius fragilitatem & imbecillitatem in perniciem substantiæ mariti, contraheret, ac. Inst. quib. alie licet, vel non. in prin. Et licet vxor nihil posit absque marito de bonis disponere, tamen potest testari ad pias causas sine mariti consensu. Bald. in l. generali. C. de sacrosan. eccle. & ibidem Ias. in col. penult. de iure autem scripto Cæsareo mulier absq́ mariti assensu cõtrahere potest, sed de iure Longobardorum secus. l. velles, néc ne. vbi Bald. ponit. C. de reuoc. donat. Et sanè posset probabiliter dici in puncto iuris, quòd mulier posset contrahere, & de parte sua disponere, sicut vir facit. l. 2. C. de pac. cum. Et consuetudo nostra id expressè non prohibet: igitur non est extendenda, cum sit contra dispositionem iuris communis. Ita in his terminis scribit Ioan. de Imol. consil. 74. Sed aduerte circa nostri articuli liquidationem. Imprimis debes scire, quòd articulus noster non est exorditus, nec pro consuetudine accordatus. ideo eius materie remansit in dispositione iuris communis. argu. l. commodissimè. de libe. & posthu. ff. & l. si extraneus. de condi. cau. da. causa non secuta. Vbi dicitur, quòd casus obmissus, &c. Ideo quæro, an sit verum de iure communi, q́ maritus posit ipsos conquæstus absq́ vxoris consensu vendere, vel aliter de his disponere? Et in istis facias de iure talem regulam, q́ non, vt l. mater cum suis concordantiis. C. de rei vend. licet l. illa mater. propriè in parapbernalibus loquatur. Et Baldus in consil. 103. Nam ibidem dicit Bald. quòd quando dicitur, quòd maritus potest de conquæstibus disponere, illud intelligitur verum de parte sua. licet Petrus de Anchara. teneat opinionem rigidam, quam suprà retuli.

Maritus sine vxore potest de mobilibus disponere.

Inter virũ & vxorem seruanda est æqualitas.

¶ Alia & secunda regula. Mulier de consuetudine generali est in viri sui potestate in toto regno Franciæ, ita tenet Ioan. Fab. in l. 1. C. de bon. maternis. & in l. non sanè. C. de bo.

Mulier de consuetudine est en viri potestate

bo. quæ libe. & Institut. ad Tertul. in princ. Et ista consuetudo de iure diuino comprobatur Genes. 3. vbi dicitur, In dolore paries, & in potestate viri eris: ad hoc accedant quæ traduntur in c. hæc imago. 33. quæst. 5. Nam caput mulieris est vir, & caput viri est CHRISTVS.

¶ Tertia regola est. Quòd de iure communi mulier non est in potestate viri, nisi quo ad debitum carnis: & etiam ad operandum viro suo in honesto & decenti opere, secundũ qualitatem ipsius. l. si vxorem. & ibi Bartol. Bald. & Alexan. de Imol. in addi ad Bart. C. de condi. inser. Ioan. Fabr. in l. 1. C. de bo. quæ libe. Et quòd vxor sit in potestate viri, etiam de iure, quo ad debitum carnis: & quo ad operandum, firmant gloss. Baldus, Christophorus Porc. & Angel. Insti. ad Tertol. in princ. Bart. & Imol. in l. rei iudicatæ. §. fina. solu. matri. ff. Barto. in l. 1. §. de iniuriis. ff. Panor. & Feli. in c. mulieres. colum. 2. de sen. excommu. Attamen posset attentari de iure, quòd maritus sit dominus vxoris l. si liqueat. & ibi. gloss. & Docto. C. de inoffi. do. Huic dicto applaudere videtur ius diuinum Geneseos 16. vbi legitur, quòd Sara vocauit Abraham virũ suum dominum, in signum cuiusdam reuerentiæ. Dicit tamen Salic. in d. l. si liqueat. quòd sunt nonnulli viri qui vocant vxores suas dominas: licet ad hoc mariti non compellantur de iure. Panor. & Feli. in cap. ex parte 5. extra. de so. compe.

Maritus de iure vocatur dominus vxoris

Sara vocatur virũ dominum.

¶ Quarta regula, quæ correlariè infertur ex secunda suprà posita, quæ est talis. Postquam in generali consuetudine regni vxor est in viri potestate, infertur quòd absque illius consensu contrahere, aut in iudicio stare non possit. ar. l. fi. §. necessitate. C. de bo. quæ liba. & l. 1. §. fin. de autho. tuto. Et quòd vxor sine viro contrahere nequeat, istud est introductum in nostrarum mulierum fauorem, secundum Bartol. & Iaso. in l. qui exceptionem. de condi. indebi. & idem Iaso. in l. transactionem. C. de transactio. ne videlicet mulieres propter fragilitatem sexus cum maxima & grandi pernicie illarum decipiantur. Hinc dicit ipse Ias. in l. Barbarius. in colum. 1. versi. Item diligenter nota. de offi. preto. ff. quòd mulier cum non possit absque viro contrahere, sic nec poterit hereditatem adire absque illo, nisi illa hæreditas opulenta esset & lucrosa. licet Barto. & Alex. in l. apud Iulia. §. si pupillus. ff. ex qui. cau. in pos. ea. & Bald. Ang. & Imol. in l. mutuum. §. 1. de acqui. hæred. ff. teneant oppositum, scilicet quòd mulier absq; consensu viri potest hereditatem adire. Nam vt dicunt, & si de consuetudine mulier absque viri consensu à consuetudine, vel statuto contrahere prohibeatur: id debet intelligi de proprio & vero contractu, cum in statutis verba sint propriè capienda & intelligenda, vt d. l. 3. §. hæc autem verba. vbi Doctor. ponunt. ff. de neg. gest. Sed adire hæreditatem non est propriè contrahere, sed quasi cõtrahere, quia adeundo hæredita. quasi contrahimus, vt d. l. apud Iulianum. §. si pupillus. Igitur breuiter in tanta rerum angustia, credo hanc partem de stricto iure & de subtilitate fore veriorem. Sed opinionem primam Iaso. quæ est, vt mulier absque viri consensu hæreditatem (nisi lucrosa sit) adire non possit, credo humaniorem & benigniorem. Nam & in hæreditata adeunda facillimè mulier quæ fragilis est, & quæ credula est, deciperetur, & ei facillimè imprimeretur quòd hæreditas quæ forte est tenuis & periculosa, esset opulenta & lucrosa. Quod autem dixi mulierem absque viri sui consensu non contrahere da generali consuetudine, quod limita: nisi contractus esset pro ea lucrosus. Angel. in l. 2. de accep. ff. And. Barba. in l. Is cui bonis interdictum est, vers. ego adduco. de verbo. oblig. & Paul. de Castr. cuius dicta semper mihi placent, in l. 2. ff. de accepsila. Secũdò limita: vbi maritus esset absens, quia tunc non exigitur, vt maritus expectetur, vel eius consensus exigatur, cum non possit commodè haberi eius præsentia, argu. l. si lõgius. ff. de iudi. & ita Bald. in consil. 444. Tertiò limita, nisi vxor contraheret viro suo præsente & tacente. nam propter mariti præsentiam videtur authorizata, vt pulchrè per Ang. consil. 183. colum. 2. in princ. solum. Sed contrarium facit quòd not. Barto. in l. 1. §. fina. & l. atiam, vbi Alexan. etiam ponit de autho. tut. ff. Paul. de Castro, & domi. Iason in l. 2. §. voluntate, solu. matrim. ff. vbi per eorum dicta videtur patientiam viri solam non sufficere. Sed prima opinio videtur æqua. nam in his quæ quis potest prohibere, & tacet: tunc mihi videtur consentira, vt iuribus vulgaribus. Et hoc præsertim intelligo in contrahente viro præsente, & dolosè tacente.

Prima limitatio.

Secunda limitatio.

Tertia limitatio.

¶ Quinta regula erit in practica singularis, quòd ex quo mulier de generali consuetudine absque mariti consensu non potest se contrahendo obligare, sic nec poterit rem tradendo possessionem amittere. Angel. in l. is cui bonis interdictum est, in secundo nota. & ibi Andr. Barba. ff de verbor. obligat. facit l. prima. C. non licere habita. metrocom. libr. 11. & ibi Luc. da Penna. Et sane est pulcher text. d. l. vnica, non licere habitatori. metro. loca sua, ad extra ne transfer. & bene probat regulam nostram.

¶ Sexta regula sufficit ante vel post contractum requirere, & habere mariti consensum, Abbas in cap. cum in veteri. extra. de elect. facit quòd no. in l. 1. §. prodest, quorum leg. ff. vide per Bartol. in l. impuberibus. de suspec. tu. ff.

¶ Septima regula, mulier absque viri sui consensu, licet non possit mortis causa donare, cùm talis donatio contractui potius accedat, potest tamen illa absque mariti consensu testari, & testamentum condere, imò nec princeps posset testamenti factionem tollere. Pau. de Ca. in l. ex facto. in prin. de vulga. & pupil. sub. ff. & Bal. in consi. 101. lib. 1. Paul. de Castr.

in l.1.C.de sacrosan.eccl.& Bald.in l.generali.cod.titu.

Nota de parafernali. ¶ Restat videra, an maritus posit de dotalib. & parafernalibus absq; vxoris voluntate disponere? & dic quòd non.nã maritus res dotales per l. Iuliam prohibetur alienare, muliere etiam consentiente.Iustit.qib.alien.licet,vel non.in prin. Authen. si qua mulier. ad Velleia.cum aliis vulgaribus. Et idem da parafernalibus.Doct.in d.l. mater tua. C. de rei vend.cum simili. Et ista quantum ad contractus,& vltimas volũtates. Videamus parumper quid in iudiciis, in quibus dic succinctè, vt suprà dictum est, quòd mulier in iudicio stara nõ potest regulatiter, id limitatur in casibus subsequantibus.

Mulier nõ potest in iudicio stare regulariter.

¶ Primò,si maritus esset absens, quia tunc nõ posit haberi eius præsentia, nõ exigitur eius consensus.ar.dict.leg.si longius.in princ.ff.da iud.sicut dicimus de filio patre absente. Et de monacho existente in studio, cui videtur esse permissum, quod agat absque sui abbatis licentia.gloss.Bartol. & Doctor.in d. l. si longius.§.primo.

¶ Secundò, fallit in criminalibus, in quibus vxor sine viri consensu adesse potest. Doct. in Authent.Sed hodie.C.de officio diuersorum iudicum. Doct.in Authent.sed nouo iure. C. de custo.reorum.

¶ Tertiò fallit, si mulier sit merextrix publica,secundum stylum generalem huius ducatus Turoniæ,pro quo facit à simili, quòd dicunt Doctor. de filio mercatore publico effecto,qui tenetur ax mutuo,nec iuuatur Macedoniano. Doct.in l.Macedoniani. C.de Macado.& de his scripsi late in glossellis,quas com posui super stylo nostro generali, igitur ibidem videas, si placet.

TITVLVS XXV.

Successiones feudorum & aliorum patrimoniorum inter nobiles, excepto Baronatu.

Chapitre XXV. de successions de fief, & aultres heritaiges entre nobles, fors de baronnie.

PREMIER ARTICLE.

AV bailliage de Touraine, entre toutes personnes, soient nobles ou roturiers, institutiõ de heritier na point de lieu.

Au bailliage, &c.

¶ Hic aperte patet in toto isto nobili ducatu institutionem hæredis locum non habera, quanuis non solum Cæsareo de iure, sed etiam de pontificio legitima debeat relinqui filio, titulo institutionis. Ratio, quia iste titulus est honorabilior & plenior.vt l.filium.§.sed porro.ff.de le.præstã.Honorabilior quippe, quia hæres repræsentat personam defuncti, & vtilius est esse hæredem propter ius accrescendi, quod posset habere locum vniuersali hęrede repudiante, vel anta aditam hæreditatem decedente, quòd non esset filio existente legatario, quia inter succedentes diuersoiura, non habet locum ius accrescendi. Ita Lanfrancus de Oriano in repet. sua solanni super cap. Raynutius.de clera.extra de testamentis.& Anton.ibidem.Quia quisquis filius institutus in certa re,vel quantitate dato vniuersali cohærede habeatur loco legatarij, quantũ ad hoc,vt non posit conueniri à creditoribus hęreditariis,nec ipse posit conuenire debitores hæreditarios,vt sanxit gl.in d. cap. Raynutius.& no. in l.quotiens. da hære. instit.C.Filius tamẽ institutus in re certa, vel quantitate dato cohæreda vniuersali,habetur loco hæredis, quoad ius accrescendi,vt videlicet,si fuers exclusus principalis heres,imò plus etiam de iure, si testator vult qòd testamentum eius valeat,exigitur, quòd instituat nepotem in casu quo decederet filius viuo testatore. Bene verum est tamen,quòd vbi restator instituit filium,& ex eo nepotem,non intelligitur vterqua hæres eodem tempore,sed ordine successiuo. Et hoc concurrente ordine charitatis, quia auus diligit nepotem contemplatione filij.tex.singularis in l.dedit do.tem.de col.dot.ff. secundum eundam Lanfranc. Ordine verò necessitatis, quia, vt dixi, si testator volebat testamentum valere,exigebatur, vt nepotem instituerat casu quo decederet filius viuo testatore. Et de hac materia latè per Doct.in d.l.quotiens.de hære. instit. C.& per Ias.& alios scrib.in repe.l. Gallus.de liber.& posthum.ff. credo quòd dicã aliquid in arti.26. vbi facio capellum rosarum in materia successionis. At descriptio iure est communis conclusio, quòd parentes habent necesse relinquere legitimam filiis suis iure institutionis.vnde Bald.in l.omnimodo. Cod. de inoffic.testa.& dicit quòd ista quæstio fuit Tortonæ. Sed ista apud nos hodia sunt parui emolumenti. Sed filio fit iniuria de ciuili iure nostro,si non habeat iure institutionis. l. filium. §. sed & si portio. ff. de legi. præst.& per scriben.in Authentic.nouissima. C.de inoffi.testa.

Institution dheritier na, &c.

¶ Expone sic, vt formalitas institutionis sit sublata,non intendit consue.dicere, quòd filius patri nõ succedat. nam & Deus instituit, quòd aliquis sit hæres vt patet in c.non omnis.3.q.2.& q.4.dicat ibi, eiice ancillam & filium eius, non enim erit hæres filius ancillæ cũ filio liberæ. Sed formalitas institutionis, imò & legitima vel portio illa quæ debetur filio est de iure ciuili, ergo per aliud ius ciuile tollis

le tolli potest. Constat autem statutũ esse partem iuris ciuilis.l.omnes populi.de iustic. & iure.ff.1.distin.ius ciuile. Ergo nimirũ si institutio per consuetudinem tollatur. Sed de legitima, de qua dictum est, quòd statuto potest in totum absorberi, intellige vbi filius haberet vnde viuere posset. Ita Panorm.in ca.Raynutius.in 4.col.extra, de testa. & sic intellige Cyn. in l.sancimus. C.de nup. & Bartol. in l. Titio centum.§.si.ff.de condi. & demonstra. dicam latius infra artic.26. Et aduerte, quòd licet attentari possit, quòd virtute consuetudinis nostræ sint sublatæ, etiam substitutiones per sublationem institutionum, cùm substitutiones sint secundariæ conditionales institutiones. Saltem non valet pupillaris substitutio sine institutione.l.1.§.si.&l.2.§.quisquis.de vulga.& pupi.substit.ff. Et substitutio in se institutionẽ continet.vt late per scriben.in l.precibus.C.de impub.& aliis substi. & in l.Centurio. de vulga. & pupi. subst. & per cano.in d.cap.Raynutius.cum simi. Imò substitutio est secunda institutio, qua testator sibi prouidet in casu quo hæres adire non vellet, vel non posset, secundum quod amplè firmat Lancfranc.in repe.d. l. Centurio. Attamen arbitrarer per cõsuetudinem nostram dici non debere effectus substitutionis exemplaris esse sublatos. Crederẽ porro filio mente capto, vel furioso, vel etiam prodigo patrẽ exẽplariter substituere posse. Pone per exemplum, pater qui latum habet patrimonium & grande, videt filium prodigum habentem aliquos parentes malæ famæ & conditionis, qui poterant ipso patre ab humanis exempto fallaciosis instigationibus illum filium perditissimum efficere, & prodigaliorem reddere. hoc enim casu non video, cur pater ipse non possit tali filio exemplariter substituere, cum prouisio illius exemplaris substitutionis sit omnino super humanitate, & illius intuitu. vt l.humanitatis. C. de test. Nec obstat, quòd talis filius, cui exemplari substitutione substituitur, debeat hæres institui ab eo quòd ipsi exhæredato non posset exemplariter substitui, secundum Doct.in d.l.humanitatis, quia respondeo vno verbulo, quòd satis est, & videtur esse institutus tacitè à consuetudine nostra, quæ est loco legis. vt patet in articulo sequente. Sed quid erit de casu, pater in testamento vel supremo iudicio vsus est istis verbis, Relinquo tali filio domum extensilatam, an tunc videatur filius institutus, hoc est quærere, an verbum RELINQVO relatum ad personam quæ de iure communi debet institui, operetur institutionem, & non simplex legatum? & dicendum est, quòd tale verbum institutionem contineat, vt per Bald.in l.quotiens. C. de hæred.instituen.& Panormita.in d c.Raynutius, in prima col. & videtur textus in d. c. Raynutius. Sed an huic consuetudini renunciari possit? Pone casum, quem habui de facto. Venustissima domina seignoriæ de Tafouneau, prope Turonum, volebat Ioan. Berjnyer scutiferum, vnumq; ex nepotibus suis hæredem instituere. Sed dubitabat an id fieri posset obstante consuetudine. Respond. dubitari non debere, viso quòd alij cohæredes talem institutionẽ consentiebant fieri, & consuetudini, & statuto renunciari potest.l. circa locationes. C. de loc. & conducto, cum simili. Nec dicatur, quòd cõsuetudini negatiuæ renunciari non possit. vt per Docto. in Rub. ne fideiussores dotium dentur. Cod. quia respondeo quòd negatiua quæ in tex. ponitur, non videtur porrigi prima facie ad personam, nec eam afficere, sed duntaxat ad formalitatem porrigitur, quia tex. non dicit.

Personne ne peut aucun, &c.

¶ Quod si sic dixisset, fuisset affecta ipsa persona, & consequenter institutio quæ est factum illius. Et sic isto casu persona aliquem hæredem instituendo peccasset veniendo contra prohibitionem & legem prohibitiuam superioris, id est principis, de cuius authoritate factæ sunt istæ consuetudinariæ leges. vt in simili notat Bartol. in Authent. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi. Sed an valeat secundum consilium Galli, & ne per ignota procedamus, attendendum est, quòd consilium Galli est, vt nepotes nascituri post mortem aui instituantur in casu, in quo futuri essent sui, ne præteriti testamentum rumpant. Pone quòd auus in testamento vsus est consilio Galli, & secundum prouisionẽ Galli posthumum nepotem forte substituit filio, aliter hærede non instituto. quæritur, an talis actus sit à consuetudine, sicut expressa institutio reprobatus? Et certè credo quòd nõ, nam quamuis ipsa consuetudo institutionem prohibuerit, non tamen Galli consilium aboleuit, quia aliud est institutio, aliud Galli consilium, vt patebit ex infra dicendis. Nec per subanditos intellectus debet fieri legum correctio, vt iuribus triuialibus. Secunda quæstio est, nunquid valeat testamentum factum secundum consilium Galli, quando filius non est aliter institutus, & an admittatur substitutus filio non aliter expresse hærede instituto. Bartol.in l. Gallus. in prin. de libe. & posthu. ff. Salice. & Paul. de Castr. tenent quòd sic, licet filius præferatur substituto ex tacita successione. text. in l. si quis ita hæred.instit.ff. & l.cum in testamento. & l. si ista stipulatio. ff. de ope. li. Et in isto casu, vt valeat testamentum, sufficit tacita institutio, quæ prouenit ex coniecturata voluntate testatoris, & dicitur satisfactum formæ legis requirentis institutionem, vel exhæredationem. Firmant Imol. Raphael Cu. & Aret. in l. si pater filium. de vulga. & pupi. sub. ff. & l. fin. Cod. de posthu. hære. instl. & etiam l. 4. C. de inoffi. testa. quæ optimè stringit. Bene verum est, quòd in hac secunda quæstione Cyn. Bald. & Ange. firmant oppositum. vt late vide per Moder. in d. l. Gallus. Sed prima

oppo-

oppositio nõ est aspernenda. Quæro, quidam liberis carens, & parentibus sibi ab intestato successuris, petita à principe præsertim testandi licentia & obtenta, ecclesiam aut pauperes hæredes instituit, vel cum vnicum filium haberet, ecclesiam, si decederet filius absq; liberis substituit. quæro, an institutio vel substitutio de ecclesia facta, sit per consuetudinem prohibita? Arbitror quòd non, tum quia cõsuetudo ecclesiis grauosa nõ tenet, tum quia in istis testamentis ad pias causas factis solennitates iuris ciuilis non attendimus. Tum quia princeps non potest testamẽti factionem tollere. Bald. & Paul. de Castr. in l. I. C. de sacrosanc. eccles. Tum quia omnes consuetudines cõtra libertates ecclesiasticas factæ, cassæ, & irritæ sunt. Authen. cassa, & irrita, cum sua materia. C. eo. tit. tum quia talis consuetudo non militaret cõtra vtilitatem ecclesiæ. vt not. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de consti. Non obstat quòd consuetudo potuit iniicere vinculum suum subdito, & sic sibi facultatem constitutionis tollere, quia intelligo procedere pro nunc, vbi consuetudinis effectus seu vinculum in ecclesiæ grauamen non renderet. & quis negare non potest, quin hæc consuetudo sit ipsis ecclesiis grauosa, cap. I. de consuet. igitur.

II. ARTICLE.

Par ladicte coustume, qui est conforme a la coustume generalle de ce royaulme, le mort saisist le vief, son plus prochain heritier habille a luy succeder, sauf entre nobles, ainsi que cy apres sera declaire.

Saisist le vief, &c.

¶ Grandis est hæc materia, in qua obmissis superfluis, dico mortuos saisire viuos ex potentia & vi suitatis. vt per Barto. & Scrib. in l. illa singularis. in suis de lib. & posthu. in l. emancipata. C. qui ad bo. poss. possunt. & l. si infanti. C. de iure delibe. Aliquid etiam per nonnullos scrib. in l. apud hostes. C. de su. & leg. lib. Et in plusculis aliis iuris nostri partibus. Et ista possessio veraciter loquendo, quam transmittit defunctus in suum hæredem, propter excellentiã & nobilitatem suitatis, non transmittitur in emancipatos filios de iure. Quia in hoc non est sublata differentia emancipationis & patriæ potestatis, secũdum communem Doctorum sententiam. in l. emancipati. C. de col. vbi per Angel. & Modernos. licet Bartol. in l. ventre. de acquiren. hæred. reliquerit cogitandum. & firmat Iaso. in d. l. si fratris. quæ est lex 3. C. de in. delib. at consuetudo nostra generalius disponit. ideo hæc ista possessio ex hac consuetudine attributa potest meritò dici datiua. Et dicit Ioan. Fab in §. in summa. Insti. de interdic. q̃ potest excusari stylus curiæ Franciæ, vbi hæredes se dicunt saisitos, & turbari in possessione, & concludunt in causa nouitatis, quamuis aliter non fuerint realem bonorũ defuncti possessionem adepti. Et dicunt Docto. in l. si sorori. C. de iur. deliber. quòd licet dominium hæreditarium transeat ex sola aditione hęreditatis, quæ fit solo animo sine aliqua alia apprehensione: tamen possessio nõ acquiritur, nisi mediante apprehensione. Sed bene verum est, quòd statutum vel consuetudo potest statuere, quòd absque possessionis apprehensione, & absque vlla traditione transferatur possessio. text. in l. raptores. C. de episc. & cle. & ibi Bald. Ponunt cano. in c. ex literis. quod est c. secundum in ordine, extra de consue. & de ista transmissione possessionis sine reali apprehensione vide late Andr. Barba. in repe. Rubric. de causa posse. & propri. quæst. 28. Quæro, stante consuetudine nostra, an propter eam videantur esse sublata remedia adipiscendæ possessionis executiua, vt est interdictum, Quorum bonorum, & remedium legis si. C. de edic. di. Adria. tol. Dicunt notabiliter Paul. de Castr. & do. Alexand. in d. l. si sorori. quòd ista remedia executiua per hanc possessionem iuris non sunt sublata, sed poterunt intentari pro adipiscenda reali, & actuali possessione. Ita etiã firmant Cy. & Bal. in l. ea lege. C. de condi. ob causam dat. Quod autem diximus hanc possessionem datiuam transmitti in suos hæredes, limito tamẽ: quia si hęres virtute istius consuetudinis vellet intentare remedium recuperandæ possessionis contra realiter possidentem, certe hoc casu male ageret, & succumbere deberet. ita Bald. in Authent. defuncto. C. ad Tertul. Et ita in specie consuluit Alexand. in cons. 37. & Ias. in d. l. si sorori. Sed in practica semper vidi oppositum seruari per doctrinam Ioan. Fab. suprà relatam. Et etiam videtur istud interdictum, recuperandæ, debere facilius dari in odium spoliatoris. Secũdò limita, quòd actualis possessio per alium apprehensa impedit hanc fictam continuationem possessionis inductam à statuto. Ita Raphael Cu. in l. Pomponius. §. quæsitum. per illum textum. de acquiren. vel amitten. possess. ff. Quod est tenendum menti secundum eundem Iaso. & pro hoc allegat ipse l. cum miles. in princ. in gloss. magna. ex quibus caus. maio. ff. An autem hæres sit saisitus in rebus feudalibus, dixi in præcedentibus, & dixi quòd non. vt per Bald. in c. I. in vlti. col. an mutus vel imperfectus, &c. in vsibus feudorum, quem videtur sequi Ias. in d. l. si sorori. in fi. C.

Habille a luy succeder.

¶ Hoc ideo est, quia legum beneficia capacibus sunt scripta, non autem odiosis & incapacibus. l. Lucius. § Lucius Titius damnum. de leg. 2. ff. Ideo si naturalis legitimaretur post mortem patris, licet habeat iura legitimorũ, tamen legitimatio non fieret retro. vt inquit Bart. & Doct in l. Gallus. §. s. de lib. & posth. ff. ideo dicitur in text.

Habille

Habille a luy succeder.

¶ Et de transmissione hæreditatis est longa disceptatio etiam inter DD. presertim in hoc passu, qui talis est: An videlicet filius in potestate patris, & suus, hæreditatem patris non aditã ex potentia suitatis transmittat ad quoscunque hæredes. nam gloss. in l. si infanti. C. de iur. deli. videtur tenuisse, quòd nõ: idemque voluit in d. l. si fratris. C. eod. titu. Et sentit in d. l. ventre. de acquiren. hæredi. ff. & hanc opinionem secuti sunt plures Doctor. Stilicet Ricar. & Bartol. & Salice. in l. apud hostes. C. de su. & leg. hæred. Et dicit Fulgosi. in d. l. si infanti, in ciuitate Mediolan. ita fuisse iudicatum per collegium Doctorum. Et pro hac parte videtur ineuitabiliter stringere text. in l. cum antiquioribus. C. de iu. deli. Vbi dicitur, quòd filius transmittit hæreditatem non aditam ad suam posteritatem, & sic ad suos descendentes, ergo non ad extraneos. Hinc dicit Pau. de Cast. in d. l. cum antiquioribus, quòd difficile est ad illum text. respondere. Sed COMMVNIS opinio est in oppositũ, vt firmant quasi omnes scriben. in d. l. si infanti. Et per Barto. & Moder. in d. l. ventre. dicens ipse Bartol. quòd ita fuit per collegium Perusinum iudicatum, licet Bald. in d. l. si infanti. dicat hunc nodosum passum indigere imperatoria declaratione. Sed quid sit de cõsuetudine, hic vides, quæ videtur applaudere secundæ opinioni Doctorum. Sed, vt lucidiùs cõsuetudo nostra intelligatur, dic quòd

Triplex est transmissionis species. triplex est transmissionis species, & triplici modo potest successio non adita transmitti contra regulam l. vnitæ. §. in nouissimo. C. de cadu. tollen. Prima species transmissionis est illa, quæ fit ratione suitatis. Nam mortuo patre, filius in potestate transmittit hæreditatem non aditam ad quoscunque etiam extraneos, vt per Bartol. & Docto. in d. l. si infanti. C. de iu. delib. & in d. l. ventre. de acquiren. hæred. ff. Et est ratio, quia mortuo patre, filius suus est in potestate absque alia aditione, & ipso iure efficitur hæres, perinde ac si actualiter adiuisset. §. sui. Instit. de hæred. quali. & diffe. l. 1. ff. si quis omis. caus. & l. in suis. de libe. & posthu. ff. & hoc nisi filius in vita repudiasset expresiè, tunc enim tolleretur suitas, vt per Bartol. in d. l. ventre. & per Iaso. in l. emancipata in 1. colũ. C. qui admit ad bo. pos. Et licet per istam potentiam suitatis transmittatur ipsa hæreditas eo, quia lex ciuilis facit suum ipso iure hæredem, vt sæpe dictum est:

Bonorum possessio, an transferatur ex vi suitatis. non tamen credas quòd bonorum possessio nõ adita in bonis patris transmittatur ex potentia suitatis, eo quia suitas non potest hoc facere, cum illa requirat agnitionem iudicialem. vt l. fi. C eo. tit. qui admit ad bonõ. pos. sess & ita firmat Alexã. in d. l. emancipata. C. eod. tit. Sed id verum est in bonorum possessione decretali, quia illa non transmittitur ex vi vel potentia suitatis, vt suprà dictum est. Secus autem in bonorũ possessione edictali, vt hic vides. Et ita videtur tangere Ias. in d. l. emancipata. in 1. col. licet non firmet, tamen, vt vides, id est consuetudine approbatum. Secunda species transmissionis, est illa quæ fit ex beneficio sanguinis. vel. vnica. de his quæ ante aper. tabul. C. Nam si moriatur aliquis descendens, quisquis sit (hæreditate ascendentis non adita nec repudiata) illam transmittit ad quoscunque descendentes. vt declarat Bart. in d. l. ventre. in pen. col. versi. quintus casus. Et ista species transmissionis se habet cum præcedente, quæ fit ratione suitatis tanquam excedentia & excessa. Nam transmissio ex potentia & vi suitatis, fit ad quoscunque etiam extraneos hæredes. Sed illa quæ beneficio dictæ legis vnicæ solum fit quãtum ad descendentes, sed non extraneos. Ista autem alia quæ fit vi suitatis, excedit in hoc: quia ille non habet locum, nisi in hæreditate patris habentis filium in potestate. Ista autem, quæ fit beneficio sanguinis, & d. l. vnicæ habet generaliter locum in hæreditate cuiuscunque ascendentis, & consequenter matris seu lineæ maternæ. Et sic patet, quòd suitas non est illa quæ operatur hanc transmissionem, sed solum sanguinis qualitas. Tertia species trãsmissionis est, quæ fit beneficio l. cum antiquioribus. C. de iur. delib. videlicet, quando quis sciens hæreditatem alicuius sibi delatam esse infra annum, quem habet ad deliberandum, an velit esse hæres vel ne. nam si iste decedat infra talem annum pendente adhuc deliberatione, transmittit illud ius deliberandi ad quoscunque hæredes infra illum annum tantum. & consequenter transmittit potentiam adeundi. Et ista est transmissio cæteris omnibus plenior, quia habet locum generalissimè in quacunque successione, cuiuscunque, etiam pœnitus extranei, & tam ex testamento quàm ab intestato. Ita pulchrè declarant Doct. in d. l. emancipata. quod est notandum ad intellectum nostræ cõsuetudinis. Sed dices, ad quid valebunt nobis hæc, cũ dixeritis bonorum possessionem etiã non transmitti ex potentia & vi suitatis, nec beneficio iuris, si agnita non fuerit. vt per Alex. in d. l. emancipata. §. 1. qui admit. ad bo. pos. C. Dico, & sic aperio intellectum consuetudinis nostræ, quòd verum esset quòd non transmitteretur in hæredes ipsa bonorũ possessio prout & facti, & sic prout est decretalis, sed trãsmittitur ius & facultas, vel ipsa possessio bonorum, prout est iuris, & sic prout est edictalis. Per quam etiã nobis datur spes consequendæ bonorum possessionis decretalis. Sed bonorũ possessio edictalis quæ datur ipso iure ab edicto prætoris mortui, vel cõsuetudinis, vt in casu nostro, nõ requirit factum extrinsecũ, & sic non mirum, si per consuetudinẽ transferatur. Istud collegi ex dictis Doctorum in d. l. emancipata. in §. 1. quæ multum conferunt ad intellectum & substentationem nostræ cõsuetudinis. & per hoc sustinetur doctrina Io. Fa. in d. §. in summa. de interdi. Instit.

vbi

vbi loqnitur de stylo Fraociæ, com hæredes intentát interdictum, Vti possidetis, vt suprà dixi in prioci.huius notulæ. Sed quid sit suitas? *Suitas quid.* dicite breuiter, quòd nihil aliud est nisi respectus hæreditatis paternæ, cuius dominium ipso iure coutinoatur de patre in filiũ, ideo filius dicitur suus, quia etiam vioo patre quodammodo est dominus rerum paternarum.d.l.in suis.ff.de li.& posthu.& §.sed sui: Instit.de hære. qoali.& diffe. Et est suitas taotæ nobilitatis, quòd non capit nisi vuum gradum.l.1.§.sciẽdum.ff.de suis & legiti.& pulchrè do.in l.qui se patris.Cod.vnde libe. Sed pulchrum est dubium, an filius condito testamento transmittat ius petendi supplemẽtom legitimæ.& determinat Salie. in l.scimus. C. de inof.testa.in prio.quòd sic.seqoitur & Ias. in d.l.emancipata.io 1.col.vers.eodam modo traosmittitur, &c. Et maius dobinm est, ao filius possit ex poteutia suitatis transmittere ios dicendi nollom testamẽtum ad quoscon que hæredes.& tenuit Bal.in loco admodum solitario, scilicet, in c.sciscitatus extra, de rescrip. quòd sic allegat ad hoc l. vxoris ab oreu.C.de posthum.hæred.institu.de quo vida Scriben.in d.l.si iufanti. C. de iur. delibe. & his suprà scriptis patet, quòd mortui saisiunt viuos, & transmittunt suas hæreditates, ac bonorum possessiones edictales, quibus mediantibos toleratur Franciæ stylus, ꝙ ipsi hæredes formant applegiamenta, ac querimonias in casu nouitatis, secuodum dic. Ioan. Fab. in d.§.io summa.de interd. Instie. Vel potest dici, quòd ista saisiua seo possessio sit ciuilissima. nam possessio ciuilissima est, quando ex dispositione legis vel consuetudinis absque aliquo actu, corporali vero, vel ficto transfertur possessio plena. vt est textua celebris in l. raptores.C.de episco.& cle Bald. in l.fin.in 3. colum.C.eod.tit.& in l.traditionibus. C. de pact. Angel. in l 1. ff. de distra. pigno. pnlchrè Iaso.in l.1.colum.18.versi. vltimo. adde quòd vltra dicta Barto.de acquirenda vel amittenda possessiooe.ff.

III. ARTICLE.

Entre freres & seurs nobles, ou ceulx qui les represententent, apres le deces de pere & de mere, ayeul ou ayeulle, ou daultres en ligne directe ascendans, a laisne hoyr masle, ou a qui le represenre, appartiennent tous les meubles, aussi les deux pars des choses demourees desdictes successions directes, auecques lauantaige qui est le maistre chastel ou hostel, & la pourprise dicelluy, aueeques vne foy & hommaige, si elle y est. Er sinon vng arpent de rerre, ou cinq solz de rente, & le chez, qui est deux arpens de terre, enuiron ledir hostel, auquel cheze il pourra faire garenne a connis, si bon luy semble. Et au puisne ou puisnez appartiẽt la tierce partie, mis hors ledit aduantaige.

Et ligne directe, &c.

¶ Quia de collateralibus successionibos dispooit consoetodo, infra artic.21. & 24. Et ex isto articulo vidso primogenitos esse in successione directa ascendentiom priuilegiatos. Hoc lauefit ad conseruationem domus nobilium, & prærogatiuam gradus primogenitoræ, ob quam etiam in veteri testamento erant introdoctæ ipsia primo oatis prærogatiuæ multæ. Et eranetres. Prima prærogatiua erat, quia primogenitus prę aliis in festis sacrificabat, & sacrificia Deo offerebat. Secunda prærogatiua erat, quia ad dextram patris sedebat. Tertia, quia cibos duplicatos recipiebat. *De iuribus primogenitura.* pulchrè per gloss.7.quæstiooe. c. quam periculosum. Et pondera istud dictum, quòd primogenitus sacrificia Deo primo offerebat, qoia ex hoc semel respondi, quòd primogenito deferendum erat io præcedentia honoris, præsertim in offerẽdo in parrochia. In sedendo in parte eminentiori, & in procedendo. Nunc quæro an ius primogenituræ possit vendi? & an huic iuri pacto aliquo possit renunciari? *An ius primogenitura possit vẽdi.* Breuiter tene quòd sic, ita tenet Ang.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff. de verb.oblig. & Iason in l. pactom. C. de collationibus. Et quòd tali iuri possit renunciari, patet in veteri testametito de Iacobo & Esau. & vida per gl io l.quotiens.ff. de hære. instit. Et redcondo ad verba nostri textus, noli admirari si primogenitus in duabus partibus succedat. nam consuetudo potest disponere de successionibos, vt aliqui succedant, alij verò oon: vt c. Raynutius, com ibi traditia, extra.de testa.imo valet cõsuetudo, quòd filius primogenitus succedat in regno, ducatu, vel comitaio, vt per Bartol in l.cunctos populos, colum.15.versic. sed posset quæri. C. de sum. tri.& fid.catho. & Bald. io cap. 1. in princ. Si de feud. coutrouer.sit inter do.& agna. vas.& in c. primo. de filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto Et istud inoleuit in Francia, Hispania, & Anglia, & aliis mundi reguis secundum eundem Bald.in l.cum antiquioribus. C.de iur.delibe. Et quòd ista cõsuetudo, vt scilicet primogenitus succedat, sit valida, vide no.in ca. de alle.feu.& ibi Bal. & per eundẽ Bal. in c. 1. de feudo Marchiæ & Iason in vsi.feudo.in pręludiis suis colum.31. versi.vltra scribentes. Et latè ac acutè per Pet. Iaco.tit. de success.reg.Franc.columnn.3. Pulchrum est dubium, si filius effectus est clericus, an perdat ius primogeniturę, & sic, an secundos admittatur. Dic succinctè & resolutoriè, qoòd sic in regnis & ducatibus. DD. in cap.ecclesia sanctæ Mariæ. de coosti. extra. & per dictum Pet.Iaco. in d titu. de success reg. Franc.colũ.2. Nõo autem in aliis.vt per Ioan. And.in regula sine culpa io suis Mercurialib.

dere-

de regul.iur. libr.6. Sed conſuetudo noſtra, quæ benigna eſt, optimè in his diſpoſuit duas partes primogenito nobili relinquendo, ſeu aſsignando ad perpetuam conſeruationẽ domus, & nobilitatis, & reliquum bonorum filiis pòſt natis aſsignando ad deuitandam duritiam paupertatis. Et de iſto aduantagio, ſine annagio, videte Ioan. Fabr. in §. cæterum. Inſtit. de legi. agnatorum ſucceſsi. & in §. ex non ſcripto. de iuſti. & iur. Inſti. & Iaſ. in præludiis feud. col. 30. verſus finem, verſic. iſtud fallit in his qui viuunt, &c. Et dicit ipſe Ioan. Fab. quòd filiæ nõ habent dictum annagium, niſi ſolum principale & magiſtrale maneriũ. Et ſequitur Bartol. in l. prædiis. § domum. ff. de legat. 3. Et quòd conſuetudo quæ etiam minuat filiorum legitimam, ſit valida, vide Salicc. in Authentic. nouiſsima. C. de inoffic. teſtamen. Et dicam late infra arti. 26. eod. tit. vbi plures quæſtiunculas attingo, cũ loquor de ſerto roſarum in materia ſucceſsionis. Sed quid diceres ſi eſſent in ſucceſsione duo caſtra æqualia? Reſpon. quòd illud caſtrum, in quo defunctus larem fouebat, primogenito dabitur pro aduantagio. Sed ſi æqualiter in duobus caſtris defunctus ſe collocabat? Hoc caſu credo, quòd ſit in electione primogeniti, per notata per cano. in l. cum nullus, de tempo. ordi. lib. 6. & vide materiam iſtius articuli, in artic. 25. infra eod. tit. vbi pono latius. Et quæ dicant mobilia bona, de quibus in text. fit mentio Ioan. Fabr. in §. fuerat. col. 8. Inſtit. de acti. Cyn. in l. hac edictali. §. his. de ſecund. nupt. C. Franciſc. de Areti. & Iaſo. in l. cætera. §. ſi parauerit. in colum. penul. verſic. alibi etiam, de legat. 1. ff. late Bartol. de Firmo in ſuo ſingul. tracta. de epiſco. in quarta parte. 51. quæſt. 44. Sequitur expoſitio verborum textualis literæ.

Entre freres & ſeurs, &c.

¶ Signanter inſeritur iſta dictio, *nobles*, quia in plebeiis ſecus: vt art. 2. infra *De ſucceſſions de gens roturiers*.

En ligne directe.

¶ Non ſine cauſa dicitur *En ligne directe*. Quia de collaterali dicitur infra art. 24.

Aſcendans, &c.

¶ Quia ſi de ſucceſsione deſcendentium tractetur, tunc recurrendum eſt ad arti. 16. & 17. infra tit. *De ſucceſſions de gens roturiers*. Vel probabilius dicendum erit. quòd tunc ſtaremus iuri communi: cum illi 16. & 17. art. loquantur in plebeiis ſolum, quia apponũtur in Rubri. plebeiorum.

A laiſne hoyr maſle.

¶ Per iſta verba excluditur filia, quæ nullum habet annagium, niſi principale domicilium, & illa quæ ponuntur infrà, art. 14.

Appartiennent les meubles.

¶ Quorũ appellatione mouentia continẽtur, & de iſtis in conſuetudine vide titulũ ſpecialem infra *Quelles choſes ſont reputees meubles*. Et ille titulus eſt iſtius articuli declaratiuus.

Les deux pars, &c.

¶ Quarum tres totum hæreditatis corpus faciunt.

Le maiſtre chaſtel, ou hoſtel.

¶ Supple cum tormentis ad cuſtodiam caſtri deſtinatis. vt per Docto. in l. ſi quando. C. de bo. vac. Etiam ſi maior natu talia non lucraretur, tanquam mobilia ex vi conſuetudinis. Sed quæro, an iſtud aduantagium ſit aliqualiter de iure diuino? Reſpond. quòd ſic: vt patet Geneſis 49. cap. vbi refert Iacob, Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio. de iſto iure primogenituræ dixi ſuprà in gloſſ.

Ius primogenitura & aduãtagio eſt etiã de iure diuino. Vt Gen. 49.

Vne foy, &c.

¶ Sed quid ſi ſint plura homagia quorum vnum eſt precioſius, vt quia eſt vna alta iuriſdictio tenta ſub homagio, & plures infimæ iuriſdictiones, tentę ſub homagiis. Nunc maior natu prætendit melius homagium: nec deterius habere debet, ſed illud quod eſt mediæ vtilitatis, quod tamen ipſe eligere poterit virtute conſuetudinis practicatæ. & pro primo dicto faciunt no. per Doct. in l. qui Lancea. ff. de auro & argen. lega. Idem dico de argento terræ, quod capit homagio deficiente.

IIII. ARTICLE.

Et ſi au dedans dudict cheze ou circuyt ancien a eſtang peſcherie, moulin bancquier four abam, fuye garenne ou clos de vignes, leſdictes choſes demeurent a laiſne pour telle valleur quelles ſeront priſees ſelon la couſtume du pays dont il ſera tenu recõpenſer ſes puiſnez de leur tierce partie des choſes de la ſucceſſion.

Eſtang peſcherie, &c.

¶ De ſtagno, molendino, furno, columbario, garena, & ſimilibus dixi ſuprà. titul. de iuribus Caſtellaniæ. Sed de piſcatura eſt aliquid dicendum. & aduertatis: quia fuit proceſſus pendens in ſede regia locarum inter nobilem virum Petrum le Berruyer ſcutiferum actorem in materia nouitatis pro piſcatura fluminis Yndriæ. Et nobilem virum Ioãnem Doyſon, dominum de Vernollio reum & opponentem. dicebat dictus actor, quòd ipſe erat dominus loci & caſtri ſancti Germani, & ad illius cauſam: vel aliàs habebat ius piſcaturæ in locis per eundem in ſua querimonia deſignatis, & quòd erat in quaſi poſſeſsione iuris piſcandi. Et tamen quòd turbatus fuerat ab ipſo domino de Vernollio reo, & exinde formauerat applegiamẽtum, ſeu querimoniam in caſu nouitatis. dictus autem reus opponens ſe eſſe illius piſcaturæ poſſeſſorem aſſerebat. hinc orta eſt quæſtio, & factæ ſunt multiplices hinc inde probationes. proceſſu viſo dicebã, quòd conſultor omnis debet allegare

ad partes ambas in re dubia. §. illud quæsitum est, & ibi ad hoc uo. illum tex. Doct. de re. di. Insti. Et pro parte dicti rei, dicebam quòd secundum DD. quando aliquod flumen fluit & labitur inter duas ciuitates, tunc tale flumen est commune tanquam locus cōfinīs. Ita Pau. de Castr. in consil. 311. & 356. in 9. vol. Sed constabat quòd flumē Yndriæ desluebat inter dictas duas iurisdictiones sancti Germani, & de Veruollio, igitur erat commune pro indiuiso propter continuum aquæ motum, not. Pau. in d. consil. ergo, &c. Secundò adducebam illud tritū, quòd flumina omnia & portus publica sunt, ideoq; ius piscandi cōmune erat in portu, fluminibusq;: vt §. flumina. Insti. de re. diui. facit l. fin. de vsu ff. Igitur sequebatur quòd dictus nō poterat illud ius piscaturæ sibi appropriare, nec appropriatū repeudere, & consequenter quòd se non poterat possessorē dicere. Pro parte verò dicti nobilis actoris supponebatur l. si quisquam. ff. de diuersis & tempo. præsc. vbi figuanter inquit textus. Si quisquam in fluminia publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure vti prohibet. Sed sic est quòd indubiè constabat actorem quasi à tempore immemoriali vsum fuisse iure piscādi & iure prohibendi. igitur, &c. Pro hoc facit glo. singu. in d. §. flumina, super verbo omnib. de re. di. Insti. Et pro hac parte consului. Dicebam tamen quòd vbi flumen esset capax plurium, quòd forte non esset inconueniena, nec repugnaret, quin vterq; dominorum versus suas castellanias iure piscandi vteretur secundum tradita per Doct. in d. § flumina. Faciunt tradita per Bartol. in l. quominus, de flumi. publi. ff. Sed Io. Fab. in d. § flumina, tenet quòd barones non possunt prohibere cæteris piscātibus, qui non piscantur in terris suis. Sicut nec præsidea id facere possunt. l. 3. §. plane. quòd vi aut clam, nisi ius consuetudinis in hoc faceret, vide Guid. Pa. q. 524. Tandem in hoc quòd vult articulus noster, quòd filij iuniorea, seu post nati teneantur recipere recompensationem à primogenito de his quæ in textu enumerantur, in hoc iste textus videtur esse multum singularis, pro eo quòd de iure quis non cogitur contrahere, vt suprà dixi in titul. *De bancà vin*, in versi. ad id autem quòd dixi, vbi vide. Et quanuis quis contrahere regulariter non teneatur, imò in aliquibus locis, vt est Florentiæ secundum Bald. in l. dudum, C. de contrahen. empt est consuetudo, quòd quis non posset extra familiam alienare, nimirum ergo si in casu nostro, qui casus est rationabilis, antiquior filius possit iusto pro precio stagnum, piscaturas, molendina, furnum, columbarium, garenam, & clausuram vinearum retinere.

Pour telles valeur, &c.

¶ *Selon la coustume du pays*. Hoc ideo, quia precia rerum non cōstituuntur affectione singulorum, sed communi æstimatione apprecia-buntur à personis industriosis, non suspectis à iudice committendis, scientibus cōmunem patriæ æstimationem. vtputa vna buccellata terræ communiter appreciatur valere viginti solidos, si sit ad censum. Vnus solidus redditus tantundem vnum sextarium frumenti annui redditus decem libras, & sic de singulis.

Et si au dedans dudit cheze, &c.

¶ Sed quid erit, si piscatura sit, partim infra clausuram, vel circuitum antiquum castri, & partim extra illum circuitum? Responde quòd adhuc illum habebit maior natu suos fratres de suis partibus recompensando, præsertim vbi maior pars est infra dictum circuitum. & idem intelligo de molendino, furno, & aliis in tex. expressis, ar. l. officium cum sua materia, C. communi diuidundo.

Pour telles valeur quelles, &c.

¶ Quid si appreciatores discordāt? dic quòd fiet licitatio: quia furnum & molendinum commodè diuidi non possunt, nec stagnum, nec garena. Et in ista licitatione dico signanter, quòd si maior natu offerat condignū precium fratribus suis, quòd non admitteretur extraneus licitans, qui fortè magis esset animosus, & qui vellet offerre maius preciū, accedant uo. per Ang. & Imol. in l. qui Romæ. §. cohæredes de verb. obliga. ff. & in spem Bald. d. l. ad officiū. Imò vbi maior natu in aliqua quacunque re hæreditaria, quę commodè diuidi non posset, offerret tantum preciū, quantum alij fratres sui, certè isto casu talis maior est præferendus, eo quòd habet in hæreditate maiorem partem. Et regula est notissima, quòd vbi in licitatione fratres vel consortes sunt pares, tunc præfertur ille qui maiorem portionem habet in re, eo quòd plus iuris in illa videtur habere. ista sunt de mente Bald. in l. faucimus, C. de dona. & refert Iaso. in d. §. quædam, in ver. Et quomodo debet iudex, de actionib. Insti.

Dont il sera tenu, &c.

¶ Intellige si commode, & sine graui iactura, vel magno dispendio talem recompensationem facere potest, alioquin sufficeret si de aliqua alia bona segnioria, vel terra eos recompensaret. Ponamus per exemplum, obiit Meuius qui reliquit filios tres & vnum feudum, in quo duntaxat est domicilium vnum eius furni ad bannum, & vnum stagnum. quæ omnia sunt in parte, vel in toto in aduantagio grandioris natu. Et iusu per vna pecia terræ pulchra, & lata quæ laboratur, & quæ est de feudo, per quam terræ peciam solent habitatores castri spaciari: quæ est ante fores castri, & quasi iuxta vestibulum. & nil aliud est in dicta hæreditate. nónne isto casu dices maiorem fratrem audiendum, si velit aliunde dare bonam recompensationem fratrib. iunioribus, vt illa pecia terræ sibi remaneat ne diuisa frustatim fit pluribus inutilis, & forsan causa seminandarum pro futuro litium, & certè dices quòd sic.

V. AR-

V. ARTICLE.

Entre nobles laisne recueille les successions escheues a luy, & a ses puisnez, & est saysi de tous les heritaiges, rentes, & choses immeubles, desquelz est mort saysi le defunct, duquel il est heritier, & les puisnez ont leur tierce partie par la main de laisne, ou qui le represente, lequel la leur doibt bailler quant il en est somme par les puisnez ensemble, ou chascun appart, soit & auant ladicte sommation laisne aura tous les fruictz desdictz heritaiges. Et les autres fruictz escheuz depuis ladicte sommation se departiront entre laisne & les puisnez par les deux pars, & par le tiers mis hors ledit aduantaige.

Et en est saysi, &c.

¶ De ista saysina ad plenum dictum est suprà, cod. titu. art. 2. & licet filius sit de hæreditate saysitus, vt in dicto articulo scriptum est. Tamen iste filius maior natu, nec quisquam alius filiorum potest de spe successionis disponere. ita firmat Bartol. in l. fin. C. de transac. in fin. Et an spes succedendi possit donari, vide Bald. consil. 18. libr. 2. Et quanuis post obitum patris filius sit de successione saysitus, tamen non habet tantum priuilegium in vita patris. Imo nec etiam spe dicitur sibi deberi hæreditas. Nam, vt ibidem dicit Bartol. illud dicitur nobis deberi spe, quòd non dependet ex mera voluntate alicuius, sed ex aliquo futuro euentu: & ideo quia hæreditas est obuentura ex mera defuncti volũtate, cum possit vsque ad finem de bonis disponere, sequitur quòd illa non debetur nobis spe. Item vt dixit ipse, si hæreditas patris esset nobis debita spe, vt videtur sonare textus in d. l. fin. C. de pac. sequeretur, quòd de illa possemus & non disponere, cùm quis possit disponere de eo quod sibi debetur spe, sicut de eo quod sibi debetur re. l. spem. C. de do. & l. 1. C. de transac. Quod tamen non est verum, cum explorati iuris sit, quem nõ posse disponere de hæreditate viuentis.

Fruictz desdictz heritaiges.

¶ De industrialibus non est dubium. Sed de naturalibus, quos bonæ fidei possessor suos non facit, iustum esset quòd darentur fratribus, Bartol. & Doct. in l. & ex diuerso, de rei vend. sed consuetudo est in contrarium, quia dicitur in textu.

Aura tous les fruictz, &c.

¶ Attamen sufficit, quòd fructus industriales fuerint à solo separati, vt maior natu eos facit suos. Bart. & Doct. ibidem, & Doct. in l. certum. C. de rei vend.

Entre nobles, &c.

¶ Amplia, etiam si in illis successionibus essent aliquæ res non mobiles, quia successio comprehendit vniuersaliter omnia.

Desquelz est mort saysi, &c.

¶ Expone ly verbum *saysi* actualiter, vel habitudine vel aptitudine etiam, & eum dicitur in text.

Laisne recueille les successions.

¶ Amplia sic, vel eius repræsentans, quia vt dicam in sequentibus, ipse filius repræsentat imaginem patris, & sequitur statim in textu.

VI. ARTICLE.

Si laisne baille a ses puisnez la tierce partie ensemble & auant que lesdictz puisnez ayẽt departy entre eulx leur tierce partie, & lung des puisnez decede sans hoir de sa chair, la portion dudict decede accroist aux aultres puisnez, Mais silz auoient partaige entre eulx leur dicte tierce partie, la portiõ du decede reuient a laisne, ou a quil represente.

Sans hoir de sa chair.

¶ Ecce quòd ista verba important naturalitatem, hinc est, quòd vbi ista verba & similia apponuntur, monasterium quod habetur loco filij, non cõprehenderetur. vt ecce Gaius Sempronium instituit filium, & iniunxit quòd si decederet sine liberis ex sua carne vel corpore procreatis, eius bona deuenirent in Ioannem: certè, si institutus ingrediatur monasterium, licet ipsum monasterium habeatur loco filij, vt per Docto. in Authen. nisi rogati, ad Trebel. C. tamen bona sua non cõpeterant monasterio, propter ista verba naturalitatem importantia, vt per Bald. in l. 1. C. de condi. inser. & Salicet. in d. Authen. nisi rogati Ioan. Andr. & Hostien. in cap. Raynaldus, de testamen. extra. Sed cõtrariam sententiam sequitur Bartol. in consilio, quod incip. Parisiensis quidam, vbi tenet quòd etiam isto casu bona debent deuenire ad monasterium, & non ad substitutum: quod probat pulcherrimis rationibus. Et ibi videas. Sed quid erit, si primogenitus dederit duobus fratribus natu maiorib. legitimas separatas: quia eas debẽt habere per manus eius, & paulò post ipsi natu minores insimul habitarunt, & partagia insimul communiter viuendo tenuerunt, & vnus illorum natu minor viam carnis ingrediatur: ad quem spectare tunc dicta eius successionem? Dicares quòd ad illum superstitem, qui natu minor est. per textum cõsuetudinis oppositum posset attentari. Nam, vt dictum est, in articu. præcedenti, natu minores debẽt partagia habere per manum primogeniti: ergo si primogenitus dederit partagia diuisim, sequitur, quòd propter communitatẽ

subsequutam maior iure succedendi priuari non debeat, cùm id iure, vel consuetudine non caueatur. Et hoc vbi natu minores sine aliqua reclamatione diuisim sua partagia acceperunt: Secus autem, vbi natu minores simul à maiore partagia petierint, vt in artic. præcedẽti. & ea simul tennerint, vt hic in isto arti. Sed bene credo, quòd maior potest dare diuisim suis fratribus minoribus, & etiam illis inuitis portiones suas, si bene consuetudinem ponderes.

VII. ARTICLE.

Apres que le puisne ou puisnez auront somme leur aisne, ensemble, ou chascun par soy de leur bailler leur cõtingente & legitime portion. Lesdictz puisnez par ladicte sommation & chascun deulx sont saisiz de leurdicte portion : & se peult applegier douloir, ou complaindre en cas de nouuellete contre ledict aisne dedãs lan & iour de ladicte sommation: pourueu que telle sommation soyt faicte au dedans de trente ans apres le deces de celluy dõt ilz sont heritiers: & sommation faicte par lung desdictz puisnez, tant pour luy que pour les autres puisnez profitera aux autres comme a luy.

De trente ans, &c.

¶ Vide Doct. in l. hæreditatis. C. de peti. hære. & l. penul. in quibus causis cessat long. temp. præscriptio. C. quæ iura faciunt pro consuetudine nostra. Sed quanuis petitio hæreditatis tollatur spacio 30. anno. vt d. l. hęreditatis. & not. in l. licet. C. de iur. delibe. cum omnes actiones isto tempore tollantur. l. sicut. & l. omnes. de præscript. 30. vel 40. anno. C. Esset peculiara scire, an ius adeundi, vel immiscendi tollatur spacio 30. an. Et videtur quòd non, his rationibus. Nam cum motus primi & appetitus sint impediti: quia non sunt in potestate nostra, vt l. cogitationis. ff. de pœnis. Sequitur quòd nec voluntas adeũdi, cum est solius animi, vel l. si auia. C. de iu. delib. Secundò non possidens, vel quasi non præscribit. l. 3. ff. de vsuc. c. sine possessione, de reg. iur. Sed nullus est qui alterius animũ, vel animi motus habitum, vel appetitum possideat, in quo solo consistit aditio, ergo. Tertiò: quia possidenti non currit præscriptio. l. 1. C. cõmunia de vsuc. ergo nec hæredi destinationem animi sui possidenti, in quo consistit sola aditio, vt d. l. si auia. Quartò, istud ius est quædam facultas, sed iura facultatis sunt inpræscriptibilia. l. viam publicam, de via publi. ff. Sed in cõtrarium facit arg. Bal. in d. l. licet. C. de iure deli. vbi arguit dicens præscriptione 30. annorum tolli ius actuale, vt iuribus vulgarib. ergo multomagis potentiale. facit l. si rem. §. omnis. ff. de pig. acti. Ergo sequitur, quod istud ius adeundi, quod est in potentia, tollatur spacio 30 anno. Sed Sali. post patruum suum Richardum de Sali. tenet primam partem, & sequitur primam opinionem, qđ tenebis menti. Nunc aduerte: quia licet dicatur in articulo nostro prouiso quòd summatio sit facta infra 30. annos, à die decessus defuncti: & per hoc videatur vlterius filios nõ esse admittendos, id intellige verum ex capite liberorum: quia ex tali temporis tractu extenduntur ex capite liberorum. sed bene poterunt adire ex capite legitimorum, ita Bal. in d. l. licet, quãuis Sali. ibidem non firmet. Sed teue quæ dixi, vt scilicet admittantur ex capite legitimorum etiã post triginta annos, si tamen veniãt infra legum tempora. Et in articulo nostro est quædam mira res, scilicet, vt filij natu minores possint possessorium pro hæreditaria portione intentare vsque ad triginta annos, si insta tale tempus fiat summatio maiori & seniori. Et dummodo infra dictum annum intentetur possessorium, vel querimonia in casu nouitatis à die dictæ summationis.

VIII. ARTICLE.

Laisne noble pour le droict de aisnesse, & auãtaige qui prent plus que ses puisnez. A la charge de faire les foy & hommaiges des choses hõmagees, & garẽtir en franc paraige soubz son hommaige a ses puisnez leur tierce partie franche de tout debuoir feodal deu pour raison de lhommaige, en retenant a soy les deux pars du fief durant le paraige lequel dure iusques a ce que la lignee yssue desditz aisne & puisne, se puisse prendre par mariage qui est de quart a quin, en degre de lignaige.

A la charge de faire les foy, &c.

¶ Sed quare non omnes filij fidelitatẽ iurant? videtur enim quod omnes homagium & fidelitates facere debeant: quia cum plures personæ loco vnius succedant, omnes pro singulari persona sunt accipiendi. l. cum fundus, de cõdi. & demonstr. ff. & l. si quis. C. de secũdis nup. & de hoc est tex. in §. omnes filij, si de feudo cõtro. sit inter do. & agn. vasal. ca. si de feudo. Et hoc maximè, si indiuisum feudũ teneant. Sed pulchrum dubium est, quid è contra, an vasallus teneatur iurare omnibus hæredibus domini? Et videtur, quòd non: vt bellissimè insit gl. in d. §. omnes, à principio quãdo vasallus recipit feudũ, non fuit expressum, quod omnibus dominis iuraret. ergo non verbũ prorogandum, quia à tenore verborũ in contractu appositorum non est recedendum, nisi euidenter aliud appareat. l. non aliter. ff. de leg. 3. Secundò probatur: quia, si vasallus deberet

Vasallus nõ tenetur omnibus domini hæredibus iurare

debere omnibus heredibus iurare, posset deueniri ad infinitatem. Sed sic est, quòd infinitas est euitanda. l. qui bona. §. vlt. de dam. inf. ff. l. à diuo Pio. de re iud. l. prima. quando dies legati ce. l. boues. §. nuptiarum, de verb. sign. ff. l. cum qui Calendis, de verborum obliga. & l. vt inter diuinum. C. de sacrosanct. eccle. Tertiò probatur: quia fauorabiliores sunt rei quàm actores. l. Arrianus. de acti. & obl. ff. ea. ex literis. de probationibus. Quartò: quia isti hæredes domini non essent contrarium postulaturi eius quod petunt: ergo non sunt audiendi. l. qui bona. §. si quis. de dam. inf. ff. & l. pen. C. de solutioni.

¶ Quintò: quia obligatio, non debet immutari ex persona successorum. l. 2. de verb. oblig. ff. l. 2. §. 1. de præt. stip.

¶ Sextò, personalis obligatio non debet in alios extendi. ar. l. qui ab eo. de emp. & vend. ff.

Qui cū vno contraxit, non debet ī plures aduersarios distingui.

¶ Septimò, qui cum vno contraxit, non debet in plures aduersarios distingui. l. prima. §. vlti. de exerci. acti. ff. Sed pro parte hæredum domini scilicet, quòd illis omnibus debeat iurari, facit: quia vasallus iurauit domino fidelitatem: & si non fuerit dictum suis hæredibus: tamen adhuc suis hæredibus iurasse intelligitur: quia pactum non fuit personale: pro hoc l. iurisgentium. §. vtrum. ff. de pact. & l. tale pactum. de pign. act. ff. Si ergo transit ad heredes, transit ad omnes. ar. l. seruitus. de serui. vrb. præd. ff. Secūdò ius vasallorum est indiuiduum, vel esse debet ad instar libertorum, quorum ius est indiuiduum, vt l. Carmelia Pia. ff. de iur. pat. Et ea quæ indiuidua sunt, debentur heredibus in solidū. l. si vons. ff. de serui. vrb. præd. ergo, &c. Tertiò facit à simili, quòd vsufructuarius pluribus dominis satisdare debet l. cuius. de vsufruct. ff. ergo, &c. Sed hodie istud expeditum est per §. præterea ducatus, de prohibita feudi alienatione per Fredericū, in cap. imperialem, vbi resolutiuè dicitur, ꝙ pro vno feudo quis plures dominos habere non compellatur. Pulchrum est dubium: stante hac conclusione, quòd quis pro vno feudo plures dominos habere non compellatur, cui dabitur electio vtrum ipsis dominis, an vasallis. & videtur ꝙ vasallis dari debeat, scilicet, vt eligant quem voluerint ex dominis. ar. ff. de iure do. l. plerunque. §. vlti. istæ sunt pulchræ traditiones glossarum, in d. §. omnes filij; si de feud. controuersia sit inter dominum & agna. vasal.

Pro vno feudo quis plures dominos habere nō compellitur.

Garantir de debuoir.

¶ Vtputa: quia debetur domino vnus falco, vel vnum sertum rosarum cum homagio: & sic de similib. Sed quid de ecclesia dicemus: vtrum fidelitatem iurare teneatur? Respon. Bald. in prælud. feud. in vltima diuis. feud. versiculo, Sed dubitari potest, quòd in quodam libro reperitur tale capitulum de negocio, super quo nos consulare voluisti tibi secundum vsum curiæ & illius feudi. Breuiter respondemus quatenus pro feudo, quòd ab aliquo per ecclesiam retinetur, nulla sit fidelitas facienda: quod verum dicit ipse Bal. fore nomine ecclesiæ: sed bene debet fieri fidelitas nomine prælati. Sed an propter feloniā ecclesia feudo priuari possit? Respond. Bald. ibidem, quòd pro felonia delicti: non quia delictum administratoris ecclesiæ nocere nō debet, no. in lege iubemus. C. de sacrosan. eccle. Sed felonia contractus ecclesiæ noceret secundum ipsum, vbi prælatus cum Capitulo in talem feloniam inciderent: Secus si solus prælatus in feloniam incideret, seu feloniam committeret. ar. no. in cap. primo. de cap. Corr. §. & iterum. Vtputa: quia Prælatus & Capitulum veniunt contra legem contractus & contra hominem, scilicet dominū, à quo tale feudum dependet. Nam & consuetudines feudorum in decisione causarū feudalium, non solum in foro contradictorio: sed etiā in conscientioso foro seruandæ sunt: non nisi essent in periculum animarum: quia lex ciuilis legis diuinæ pars est, no. extra, ne cleri. vel monach. ca. super specula. Et idem Bald. in prælud. feud. in secunda colum. versic. & ideo in decisione. Sed quid de fratre maiore, qui tenetur ad homagia: & ipse negauit feudum domino, vel feudi qualitatem: an noceat aliis fratribus? Respond. non, sicut dicimus cum vasallus negat feudi partem, quia tantùm illa parte feudi negata priuari debet. Nam dolus & pœna diuisionem patiuntur. ar. l. Paul. & l. rescriptum. de his quibus vt indig. ff. quia dolus & pœna sunt proportionabilia, secundum Bald. in titu. si de feu. controuer. sit inter do. & agna. vas. versicu. quæro. dicitur hic. Item, quia secundum ipsum in negante exigitur dolus, vel lata culpa. Sed alij fratres non negantes, non possunt dici in culpa, vel dolo. igitur & ipsi alieno non debēt prægrauari odio. l. si quis in suo testamento. §. legis autem veteris. C. de inoffic. testament. Sed vtrùm frater maior qui negauit, vel alius vasallus: non refert, possit pœnitere? Bona est quæstio: quia quotidie vides in praxi, ꝙ dando declarationes & aduocamenta, vasalli protestantur se corrigere. Pone ergo quod vasallus negauit sine protestatione, an possit pœnitere? Dicit Bald. ibidem, quòd sic: donec cōuincatur de mendacio, per l. cum quis. de iureiurand. ff. Et nota. in l. si rem, quam de euicti. ff. & l. rem non nouam. in fine. C. de iud. Sed vide Salic. in l. contra negantem. C. ad leg. Aqui. Sed vtrum vasallus possit petere terminum ad deliberandū super recognitione feudi? Dicit ipse Bald. ibidem, quòd sic. vt nota. in l. qui interrogatur. & l. iusiurandum. & ad pecunias. de iureiurand. ff. Quod admitterem ego, vbi esset quæstio de feudo paterno, vel antiquo: secus vbi esset quæstio de feudo in personam conuenti vasalli nouiter radicati, quia tunc faciunt suum negare non posset. Aduerte quia dicitur in texu, ꝙ filius natu maior habet anuagium: & facit pro aliis humagium: id intellige verum,

Propter felonium feudo non priuatur ecclesia.

Dolus & pœna diuisionem patiuntur.

An negans possit pœnitere et vsq; ad quod tēpus.

Vasallus an possit ad deliberādum terminū petere super recognitione feudi.

De vaſallo demente.

vbi iſte maior eſt habilis. Nam ſi eſſet demens à natura, & vitium dementiæ eſſet naturale & perpetuum: tunc enim ſecundogenitus haberet anoagium: & faceret homagium, quia conſuetndo intelligenda eſt de eo, qui naturaliter naſcitur habilis: ſed vbi ex accidenti effectus fuiſſet demens, tunc quia in perſona ſua à principio habili radicatũ eſt ius primogenituræ, eſſet ſibi dandus curator, & argument. c. grandi, de ſuppl. negli. præ. io ſexto. ita Bald. in titu. de ſucceſsione feud. in princ, verſicn. quæro ſi conſuetudo.

IX. ARTICLE.

Le puiſne en labſence, ou negligence de ſon aiſne peult faire les foys & hommaiges des droictz & choſes de leur ſucceſſion a euix eſcheues, les quarante iours paſſez. Et ſi ledict aiſne eſt abſent pour cauſe neceſſaire, icelluy aiſne retourne & receu eſdictz foys & hommaige ledict puiſne ſera tenu de luy rendre compte & reliqua deſdictes choſes, & non autrement.

¶ Sequitur in textu.

Abſent pour cauſe neceſſaire, icelluy aiſne, &c.

¶ Puta reipublicæ cauſa, vel aliàs huiuſmodi. Si autem eſſet abſens cauſa probabili, puta ſtudiorum, vel cauſa voluntaria, tunc minor natu ſuam propter diligentiam lucraretur, ſeu faceret fructus ſuos. Hic ergo vides, quo pacto neceſſaria cauſa abſens priuilegiatur: alia autem abſentium reipublicæ cauſa priuilegia, vide per ſcribentes in l. ſecunda. & l. ſi Valerianus, de reſtitut. mili. C. Et pulchrè in l. quod tempore, vbi optimè dicitur, quòd etiam abſens reipublicæ cauſa reſtituitur aduerſus præſcriptionem principiatam & finitam in præſentia ſua, dummodo non mediatam, & tempus medium abſentiæ ſubducitur: quo ſubducto, rem vendicare poteſt: & debet reſtitutionem petere infra annum vtilem, à tempore completæ præſcriptionis inchoandum. Sed quæro. Pone quòd cuidam domicellæ delatum eſt feudum: ipſa verò ſecuta eſt virum militantem, an vtetur iſto priuilegio, vel priuilegio conſuetudinis? Pet. tenuit quòd non, niſi maritus eſſet dio abfuturus: quia iſto caſu ſecundum Petrum vſa fuiſſet priuilegio: aliàs ſi medio tempore eſſet abſuturus, dicit priuilegia ceſſare, vt ff. de offi. procon l. obſeruare. §. proficiſci. Sed Salic. in l. prima. de vxo. mili. & eo, qui reipub. cauſ. abſ. tenet mulierem virum militantem, vel reipublicæ cauſa abſentem, viri ſui priuilegio vſuram, per dict. leg primam. quæ indiſtinctè loquitur: nec vxor poteſt dici in culpa ſi virum ſecuta fuerit: quia ex voto tenetur virum ſequi & participem infortuniorũ ſuorum eſſe. l. ſi cum dotem. §. ſi maritus, ſolu. matrimo. ff. Item, quia marito permittitur ſecum vxorem ducere: licet cautius faciat quandoque ſe abſtinere, vt d. §. proficiſci. Mihi autem videtur, quòd hæc opinio ſit verior, non tamen eſt conſulendum militare volentibus, & diu abſuturis vxores ſecum ducere: quia vxor eſt vitæ cõtemplatiuæ, ac militiæ cœleſtis impeditiua: adeo vt non liceat homini ad regna cœleſtia tendenti accipere vxorem, vt per gloſſam & Doctores in cap. 1. extra, de ſumma trinita. & fide catholica. Sic vxor eſt vitæ bellicoſæ & militiæ terreſtris deuiatiua: vt patet ad ſenſum. Nam vir miles repentino in conflictu vario curarum æſtu teneretur ob vxoris impedimentum. Non nego tamen virũ diutius in bellis abſuturum honeſtè ſecum vxorem ducere poſſe. Nam & id pium, & opportunum eſt ad euitandam, præſertim impudicarum mulierum cohortem.

Mulier ex voto virũ ſequi tenetur.

Vxor eſt infortuniorũ viri ſui particeps.

An vxor virũ vagabundum ſequi teneatur.

Sed an vxor virum in remotis partibus ſequi teneatur? Bona eſt quæſtio, in qua ſic dico: Aut quando mulier contraxit, maritus habitabat in remotis, & tenetur ſequi maritum. arg. l. exigere. ff. de iudi. Ratio eſt: quia ſic à principio videtur conueniſſe cum eo, aut quando contraxit cum viro, erant ambo eiuſdem fori: ſed poſtea maritus mutauit forũ, vel aliter ſe abſentauit, & aut vadit quaſi coerrando, vt vel errans & vagabundus: & non tenetur ſequi virum: licet prius vagabundus fuerit, quia vagari eſt vitium. l. qui ſit fugitiuus. §. erronem. de ædili. edic. ff. Sequi autem vitia viri vxor non tenetur: quinimmo vir potius videtur vxorem accipiendo conuenire de non vagando. Aut non ſe abſentat, vt vagabundus: ſed officium ſuum eſt tale: quia fortaſsis eſt hyſtrio, qui modò iſtas, modò illas ſequitur magnatum curias: & tunc, vt dicit Cyn. in l. liberte. Cod. de operis liberto. quòd ſi tempore, quo matrimonium contraxit, erat vir eiuſdem conditionis, quòd tenetur eum ſequi, argum. l. plenum. §. equitij. de vſu & habita. ff. quod eſt verum, ſi artem illam etiam mulier exercet: quia tunc ſic conueniſſe videtur. Aliàs ipſa conueniſſe videtur de non conquerendo de viri abſentia. Et etiam maritus conuenire videtur de conſeruanda ea in ſua reſidentia, & honeſtate congrua, arg. d. §. equitij, ſecũdum eundum Salicet. in dict. l. prima, de vxo. mili. Aut maritus mutat forum alibi faciendo domicilium: & tenetur tunc ſequi virum neceſsitate, vel vtilitate compellentibus. Neceſsitate, quia forte vir eſt confinatus. Vtilitate vero, quia vir ad maiora eſt vocatus: quia vxor debet eſſe conſors commodorum & incommodorum viri, aut mariti ſui l. cum dotem. §. ſi maritus verſus finem, ſolu. ma. ff. Iuncto quòd ipſa eſt ſocia diuinæ & humanæ vitæ. l. de ri. nupt. l. aduerſus. C. de crimine expi. hæred. cum ſimili. Et hos quando locus domicilij eſſet ſibi honeſtus, & pudicitiæ non incongruus, ſecundum ipſum Salycet. Sed quidde

Mulier eſt commodorum et incommodorum mariti conſors.

fami-

familliaribus abfentium caufa neceffaria?an vtuntur priuilegio confuetudinis? Pone famolum nobilem alicuius militis exiftentis in perlio vltra mõtes pro reipublicę tuitione teneri ad homagium ipfo abfente & feruiente, fen famulante, frater eius minor natu homagium fecit: reuertitur famulus, an tunc vtatur noftræ confuetudinis priuilegió, quæ folum abfentes reipublicæ fouet ac amplectitur? Hoc eft quærere generaliùs, an priuilegia reipub. caufa abfentibus conceffa competant familiaribus? Videtur quòd non, cum fponte fe abfentauerint, ergo, &c l. fi. de in integ. reft. ff. facit l. feriminarios. C. de teftam. mili. Sed Doct. fic diftinguont, aut funt familiares neceffarij attenta domini dignitate, tunc illis priuilegiis gaudent, ar. l. fecunda, de epifc. & cleric. aliàs non. Ergo conclufiuè dicas, quòd abfentes caufa neceffaria, vt milites ambafsiatores & fimiles lætantur noftræ confuetudinis priuilegio, dummodo nõ affectatè & data opera fuerint abfentes: quia tunc non illa gauderent. l. qui data. ex quibus cauſis maio. ff. & l. penult. C. quomodo & quando iud. Et aduerte, quòd ille qui in officio modici valoris abfens eft caufa reipublicæ, præfumitur affectatè & etiam data opera abeffe, tex. in l. Spadonem, de excu. tu. ff. & Lu. do. Rom. in not.

Familiares necessarij gaudent consuetudinis priuilegio.

Ambasiatores sunt absentes causa reipublica.

X. ARTICLE.

Et fi laifne baille a fon puifne ou puifnez pour leur tierce partie, lieu ou fief entier, dont comme dicelluy foyt deu foy & hommaige, le puifne ou puifnez, ou lung deulx, pourront faire l'hommaige au feigneur, a qui il fera deu.

Sequitur in textu.

Pourront faire l'hommaige, &c.

¶ Signanter dicitur in textu *Pourront.* Quia præcisè per confuetudinem non necefsitantur: quia verbum POTEST, non importat necefsitatem. l. fæpe audiui Cæfarem. ff. de offi. præfi. Et fic etiam intellige fimile verbum quod ponitur infrà artic. 13. nam maior natu homagia facere tenetur, etiam in cafu articuli noftri, puta etiam fi dederit fratribus feudum integrum. Et hoc fi dominus contentatur de eo. Alioquin poteft dominus homagij fidelitatem à minoribus, feu iunioribus fratribus exigere: quia illi funt, ad quos feudum fpectat, & quos propter feloniã poteft feudo priuare, non maiorem natu, qui iam nihil ab eo tenet in feudum. Sed vidi practicari quòd maior natu non pofsit compelli facere homagium pro feudo integro iunioribus afsignato, & fic expone ly verbum. *Pourront,* id eft, debent. Nam, vt nonnulli Doctores dicunt, cum verbum, Poteft, profertur à lege pro debet, exponendum eft abfurditatis euitandę gratia, not. in l. prima. de iurifdict. omnium iudicum. ff. & in dict. l. fæpe audiui Cæfarem. de offic. præfid. ff. Et ifta fecunda opi. eft humanior.

XI. ARTICLE.

Et fil aduenoit que ledit aifne mourust fans hoir de fa chair, laifne des puifnez cõme ainfi prendra les deux pars de la fucceffion de fon frere aifne. Et laduantaige dont deffus eft touche. Et le tiers dicelle fucceffion mis hors ledict auantaige demourra aux puifnez, & feront tenuz lefdictz puifnez fommer ledict aifne de leur bailler partaige par la maniere que dit eft deffus.

Et fil aduenoit que ledit aifne, &c.

¶ Supple, fine hærede legitimo. licet de confuetudine noftra, cui ftandum eft, fuccedatur, vt in textu noftro dicitur. Attamen de iure feudorum aliter fuccederetur, vt vides per no. In titu. de fuccefsione feudi. Sed quid effet, fi feudum effet indiuifibile, feu indiuiduum, vt eft ius pifcandi: quod eft indiuiduum in partes certas ratione loci & quotæ: vel in iure pedagij quod minores filij tenebant pro partagio. dic quod erit iuftum, quòd ifte qui eft effectus maior, recompenfet fratres alios de commoditate iftius rei feudalis: vt totum retineat. no. per Bald. in titu. de duobus fratribus, de no. feud. inuefti. in prin.

De feudo indiuiduo.

XII. ARTICLE.

Et au regard des debtes perfonnelles, fi laifne a prins les meubles du decede, les creanciers fe pourront adreffer pour le tout audit aifne: & audit cas fera tenu payer lefdictes debtes, parce que par la couftume les meubles fuyuent les debtes perfonnelles. Et fi la femme du noble decede auoit prins les meubles, ledit aifne ainfi cõuenu par lefdictz creanciers pour lefdictes debtes perfonnelles aura fon recors a lencontre de ladicte femme dicelluy noble.

Apres les meubles du decede, &c.

¶ Aduerte tamen quòd mobilium appellatione non veniunt iura & actiones: quia ab eis fpecificè differunt. Quod apparet, quia illa dicuntur effe eadem fpecie: quæ dicuntur eadem in fubftantia & materia, & eorundem effectuum productione, vt per Dyn. in c. fine poffefsione. de regulis iur. in lib. 6. Sed actiones & iura differunt à bonis mobilibus, & etiam immobilibus fubftantia, natura, & effectuum productione. Ergo funt pœnitus diuerfa: ergo non cõprehenduntur fub mobilium bonorum difpofitione: Quod antè fub-

Iura & actiones mobilium vel immobilium appellatione non continentur:

stantia differant, probatur. Nam mobilium & immobilium bonorum substantia visibilis est corporea. Iurium verò inuisibilis & incorporea. Item mobilia triennio, immobilia longo tempore perduntur. Sed actiones personales regulariter sunt perpetuæ. l. secunda. C. de constit. pec. l. si quis emptionis. de præscript. 30. vel 40. annor. Concluditur ergo quòd appellatione mobilium non veniunt iura & actiones, de quo per Bartol. in l. mouentium. de verbo. signi. & per Bart. in l. si arrogator. de adopt. ff. & per eundem Bart. in consi. incipiente, Gellius Petri de Florentia. Stant ergo iura & actiones in suo genere per se. l. à Diuo Pio. §. in venditione. de re iudic. ff. l. quam Tuberonis. § pen. ff. de pecu. & Bartol. in l. t. C. si aduersus transactionem. Et de hoc scripsi in titu. *Des choses qui sont reputees meubles.* arti. fin.

Pource que les meubles, &c.

¶ Congruentius dixisset econuerso, scilicet quòd debita personalia insequuntur bona mobilia.

Et audit cas sera tenu, &c.

¶ Non intelligas ista præcisè, aut Iudaicè, vt ita loquar, quòd maior natu qui capit mobilia, teneatur ad debita personalia exsoluenda pro integro, si sub beneficio Inuentarij hęreditatem adierit. Nam facto Inuentario, quicquid dicat consuetudo, non teneretur vltra vires hæreditarias. Sed vtetur legum beneficio, de quo mentionem aliquantisper feci suprà titulo tertio. Cum consuetudo recipiat interpretationem declaratiuam. Et licet verba consuetudinum sint propriè intelligenda. c. in nostra. & ibi Innoc. de Iniuriis. & l. 3. §. hæc autem verba. & ibi Barto. ff. de nego. gest. tamen recipiunt intellectum à regulis iuris communis. cap. cum dilectus. de consuetu. & l. si serui. C. de noxa. actio. & per Iason in l. non dubium. columna sexta, C. de leg. Nec est dicendum Consuetudinis conditores vnico isto verbulo voluisse talem & tam pręclaram legum prouisionem tollere, ar. l. si quando. C. de inoffi. testa. Quod autem insuper dicitur in textu, Filium maiorē percipientem defuncti mobilia teneri & astringi ad debita personalia persoluenda, intellige siue oriantur ex contractu, vel quasi: aut maleficio, vel quasi. l. 1. in princ. de act. & obliga. ff. & Institu. in fin. eod. titu. Si autem essent intentandæ aliquæ actiones personales: sed in rem scriptæ, vt actio ad exhibendum, actio noxalis ex delicto, actio quòd metus causa & interdicta, & aliæ actiones in rem scriptæ, de quibus per glos. magistralem in l. 3. §. est autem personalis ad exhibendum. ff. sunc in istis non tenetur maior natu solus respondere. Sed sequendi essent possessores, vt etiam pleuè per Doctor. in l. 1. & in conti. Rub. si cert. peta. ff. Et generaliter dico, quòd maior natu tenetur in personalibus, quod est, vbicunque ius reperitur in sola obligatione. Sed vbi ius reperitur sine obligatione, illud esset actio realis, & sequeretur possessorem. l. in rem. l. officium. & l. qui petitorio, de rei vend. ff. l. 1. de alie. iud. mut. can. facta. C. & examinata. de iudi. exe. & Doct. in d. conti. Rubri. si cert. peta. ff.

Consuetudo recipit declaratiuam interpretationē & declaratiuam.

XIII. ARTICLE.

Laisne doibt faire partaige a ses puisnez. Et filz ne sont contens de la tierce partie que laisne leur baille par partaige: Les puisnez (mys hors le droict de aynesse de deux tiers de laisne) sont tenuz faire deux portiōs, desquelles laisne en prendra lune auecques la tierce partie quil auoit baillee a ses puisnez. Et lautre portiō demourra audictz puisnez.

¶ Pondera hunc articulum: in illo gustabis optimum consilium. Nam filij minores natu possunt aduersus maiorem retorquere frandes, quas ipse in diuisione percunctatus fuisset. Et in eo quòd consuetudo nostra dicit, maiorem natu debere hæreditatem diuidere, vt patet in primis verbis nostri articul. Id videtur esse secundum authoritatem sanctissimi Augustini colendissimiq; dicentis, quòd in diuisionibus bonorum maior frater debet facere diuisionem, & minor eligere. Et fulcitur authoritate veteris Testamentu, vbi legitur, ita factam fuisse diuisionem inter Abraham & Loth. facit text. in cap. 2. de parroch. Et quòd frater maior debeat diuidere, & minor eligere, firmat Bald. in l. suus quoque. de hæred. instit. & Nicola. de Neapolit. in l. 2. quando & quibus debe. quarta pars in bo. decu. lib. 10. Et per Floria. in l. arbiter. ff. communi diuidundo. & Hostien. & Ioan. And. in d. c. 2. de parroch. licet contrariam sententiam secuti fuerint Bart. & Ang. de Peruf. in l. 1. C. de his qui se deferunt. libr. 10. Bald. in l. si maior. C. communi diuidun. & in l. iubemus. C. de sacrosan. eccle. & Ioan. de Imol. in d. l. si suus quoque. de hęre. insti. Licet Ias. in l. 1. C. si cert. petat. ff. nihil in hoc firmet. Attamen libentissimè sum primæ opinioni attentus beati Augustini authoritatē memorata, & attento quod eius dicta authoritas est authoritate veteris testamenti fulcita. Inde insurgit doctrina glossæ dicentis in c. de libellis. 20. distin. quòd dictum alicuius sancti fulcitum authoritate veteris, vel noui Testamenti præfertur in decisionibus causarum cuicunque authoritati, etiam Papali vel Imperatoriæ. Faciunt tradita per Docto. in c. ne innitaris prudentiæ. extra, de consti. ergo idem in proposito. Et ad id teneri fratrem maiorem debere diuidere, & minorem eligere. Intellige sanè de fratre maiore administratore, id est, qui din administrauit bona. Nam is est qui melius nouit hæreditatis valores. & ita intelligunt Hostien. & Ioan. And. in d. ca. de parroch.

Diuidere frater maior tenetur & minor eligere.

De authoritate seu excellentia dictorum à sanctis.

Qui dicatur maior natu in hoc proposito.

XIIII. ARTICLE.

Et quant les successions directes ou collateralles qui procedent du chief des nobles escheent a nobles filles, laisnee viendra a saysine des choses nobles, & les tiendra & possedera, fera les foy & hommages a la conseruation delle, & de ses seurs puysnees, ou daultres ses coheritiers. Et fera les fruictz siens iusques a la sommation deuement faicte par ses puisnees. & depuis ladicte sommation deuement faicte, succedent par teste, fors que laisne aura le maistre hostel & hebergemēt: & le cheze par aduantaige par la forme & maniere dessus declairee que prēt laisne masle par aduantaige sur ses puisnez, & les partaiges faictz laisnee garantira en paraige a ses puisnees leurs portions sur la foy & hommage durant le paraige, pareillement que a faict laisne masle a ses puisnez, sil nya fief entier qui esche en partaige des puisnez: ou quel cas celles qui auront fief entier, ou lune de icelles pourront faire les hōmages aux seigneurs ausquelz ilz sont deubz, ainsi & en la maniere que dict est deuant.

Qui procedent du chef,&c.

¶ Quia secus, si non ex capite nobilium procederent. Nam tunc esset obseruandum ius commune. de quo in Authen. in succesione. C. de suis & legitimis hæred. & l. inter filios. C. famil. her. & Authen defuncto. C. ad Tertul. Et nimirum quia casus obmissus relinquitur dispositioni iuris communis. l. commodissimè. de lib. & posthu. ff. l. si extraneus. ff. de condi. caus. dat. cau. non secu. cum simi. Et successiones sunt de iure dilatandæ. §. fin. Instit. de succes. cog. & in §. quos autē. de bo. poss. & per Sali. in Auth. in successione. Hinc est quòd hodie sublata est differentia agnationis & cognationis. Et gradus cognatorum reductus est ad gradum agnatorum, vt fit successio vsq; ad decimū gradum, licet in cognatis olim esset vsq; ad septimum, vt ibidem dicunt gl. & Doct. Idem dicerem, vbi tales successiones deuoluerentur filiabus, quarū vna esset ignobilis, & aliæ nobiles essent: vt quia mater plebeia nupserit in primis nuptiis viro plebeio, ex quo susceperit filiam, deinceps nupserit viro nobili; ex quo susceperit tres filias: deinde matre moriente, & nobili effecta propter mariti sui fulgorem, tunc eius successio divideretur in capita, licet mater tempore mortis esset effecta accidentaliter nobilis per virum nobilem, cui nupserat, & ita vide in art. 20. infrà tit. sequen.

Successio vsq; ad 10. gradum.

Vient a saysine,&c.

¶ Intellige, si velit esse hæres. non enim irrepudiabiliter cogitur hæreditatem adire: sed aditam vel adeundam transmittet illam ad hæredes suos, si antequam adeat, decesserit, & hoc præsertim ex potentia & vi suitatis, vel saltem quasi suitatis: vt per Docto. in l. apud hostes. C. de suis & legi. hære.

A saysine des choses nobles.

¶ Signanter dicitur, *choses nobles*: vt sic excludantur res non nobiles quæ æqualiter diuiduntur sine spe prælationis vel annagij.

Fera les foy & hommaige.

¶ Hoc ideo, quia de consuetudine regni filia succedit in feudo: licet secus de iure feudorum. c. 1. in §. hoc autem notandum, qui feudum da. pos. & in c. 1. de feu. fœmi. in vsibus feud. Si tamen filia tunc est vxorata, tunc maritus pro vxore fidelitatem iurabit. nō enim congruum est filiam nuptam, fortè formosam absque sui mariti præsentia castrum potentis domini intrare, vt fidelitatem iuret, ne fortè pudoris immemor dominus, sed egregia forma captus illi insidietur, cum nihil sit amoris furore vehementius. l. 1. C. de senatuscon sul. Clau. tollen. facilè enim illa à paucis comitata intra fortalicium, domum, labem pudoris pateretur, nam

Ille locus casti damna pudoris habet.

Vel fortè dicendum est non inconuenienter, vt illa præsente marito iuret, ipso autem notoriè absente iurabit: nec exigitur mariti authoritas cum quæstio sit de feudo quod beneficium est: vt in Rubri. de milite vasal. qui contu. ven. Et sic non ita strictè mariti exigitur authoritas. ar. not. in gloss. in c. si annum, de reiudi. in 6. vbi tenet gloss. filium pro beneficio posse absq; patris assensu consistere in iudicio. Et de hac materia scripsi suprà, titulo *Comment hommaige se doibt offrir a son seigneur.* art. 1. in fin. glo. in versi. Nunc quodam nouo ritu adhuc dicamus, &c.

Ou daultres ses coheritiers.

¶ Siue illi sint masculi, siue fœminæ, & sic intellige, & amplia text. nam etiam filia antiquior habebit saysinam, licet soror sua iunior iam defuncta reliquerit filium sibi successurum, nam ille filius licet masculus solum representat imaginem matris, vt per Bald. & Sali. in l. maximum vitium. C. de libe. præ. & dixi infrà eo. tit. art. 25. in fi. versi. tertio quæro. videtur q consuetudine, &c.

Et fera les fruictz siens, &c.

¶ Intelligo siue fructus sint naturales siue industriales, cùm indefinita æquipolleat vniuersali. Et si fuerint à solo separati, licet non adhuc reconditi, & dixi suprà, titu. cod. ar. 5. in fine.

Et depuis ladicte sommation.

¶ Signanter inseritur in textu istud aduerbiū

Deue-

Drument. quia summatio fieri non debet, cum ille qui summatur, est in lecto, vel domicilio de nocte ostiis iam clausis. Nec, dum aliquis est in mensa, vel in missa, vt per Doct. in d.l.acceptam.C.de vsuc.

Er depuis ladicte sommation, &c.

¶Istud indubitanter tenendum est, vbi omnes filiæ viuunt tempore diuidendæ successionis. At vbi vna illarum mortua foret relictis pluribus hæredibus filiis, tunc hi succedeeent in illam stirpem, in quam successura erat eorum mater. Non autem succederent in capita cum aliis filiabus: & sic materteris. ar. eorum quæ not. in l.illam.§.penulti C.de colla. omnes enim filij istius filiæ imaginem matris defunctæ tenent, vt sæpe dictum extitit.

Fors que laisnee, &c.

¶Et aliud annaginm non est habitnra. Ita Io. Fab.Inst.de legi.agna.suc.& in §.ex nõ scrip. col.3.Insti. de iure natu.Adhuc idem Io.Fab. Insti. de acti.§. præindiciales.col.16.versicu. sed quid in causa nobilitatis.Iaf.in præludiis feudorum.colum.30.versic.istud fallit in his qui viuunt.Luc.de Pen.in l.3.C.de impo.lu.cra. descript. lib.10.Sed de consuetudine regni Franciæ, primogenitus masculus inter nobiles habet signoriam loci patris sui vnà cum galli vel caponis volatu præcipuam, secundum ipsum Ioan.Fab.

Par la forme & maniere, &c.

¶De ista forma vide text. suprà eodem titu. articulo tertio.

Garantira durant, &c.

¶Quod finitur hæredibus iam descensis, de quarto ad quintum gradum, vbi soluitur lex matrimonij, vt suprà eo. arti.8. Et tenebitur ista antiquior filia solum homagium facere, sed non deueria feudalia pro homagio debita persoluere: quia licet filius primogenitus ad illa soluenda vltra homagium teneatur: hoc ideo est, quia ipse percipit duas partes pro aduantagio.

Sil nya fiefentier, &c.

¶Nota ista verba, *Ou lune dicelles*.Nam non distinguuntur, an sit prima de postea natis filiabus, vel secunda, vel tertia: ideo non est distinguendum.l.de precio.ff.de Publi.in rem acti.Et quod dicitur in textu.

Pourront faire les foy, &c.

¶Notãter dicitur *Pourront*.Quia si velint primogenitam compellere ad homagia omnia facienda, illud facere poterunt domino fidelitatis consentiente, vel non repugnante.Vide quæ dixi suprà articu.10.eod.titu.

XV. ARTICLE.

Si le filz aisne, ou la fille aisnee nobles, ou qui les representent (qui ont recueilly les successions dessusdictes, dont ilz doibuent faire les hommaiges aux seigneurs ausquelz les hommaiges sont doubz, pour eulx & pour leurs puisnez a la maniere dessusdicte) font default de les faire dedans temps deu, qui est quarante iours apres le trespas du decede, & par defaulr de ce les seigneurs lieuent tous les fruictz desdictes choses dont est deu hommaige desdictz puisnez en auronr leur action de leur interestz & dommaiges, contre lesdictz aisnez, des fruictz & reuenuz escheuz depuis sommation faicte a laisne, par lesdictz puisnez.

XVI. ARTICLE.

Et si le filz aisne ou fille aisnee, ou qui les representẽt vendent ou transportent le maistre hostel, ou heberge ment, ou droict de aineesse, lesdictz puisnez doibuent estre garantiz par lacquereur durant le paraige, soubz la foy & hommaige que doibt faire ledit acquereur ayant ledit droict de laisne ou aisnee iusques a ce que le paraige soit failly. Et si par default de faire la foy & hommaige, ieeulx puisne ou puisnez ilz ont dommaige: tel acquereur sera tenu les desdõmaiger a lesgard de iustice des fruictz & reuenues depuis la sommation escheuz comme dessus.

Paraige failly, &c.

¶Quod accidit in tribus casibus, vt notatur articulo decimo suprà, *De pied de fief*. Tamen tex.noster, si bene pondcres hunc articulum, debet exemplificari, & intelligi in primo & vltimis casibus positis dicto articulo decimi dicti tituli, *De pied de fief*.

XVII. ARTICLE.

Quant aulcun fief de puisnez a este garanty en paraige par laisne, & icelluy paraige est failly & finy, en la maniere que dict est dessus, lesdictz puisnez qui auront este garanitz en paraige seront tenuz de faire foy & hommaige des choses qu'ilz tienñẽt, & qui garantyes leur auoient este en paraige au chep paraigeur, ou a cellui qui le represente, lequel hommaige chet en action pour la premiere foys.

Chet en action, &c.

¶Hæc notabilis & bona clausula, quia de iure feudorum homagium non cadit in actione. Imò debet se vasallus vltro domino offerre, &

re,& fidelitatem iurare. Alioquin anno & die elapſis poſſet fendo priuari, Doct in c. in fine, quo tempo. mil. inueſtitu. pete. debet, & tex. in c. imperialem. §. præterea, ſi quis infeudatus, de prohi. fen. alie. per Fred. & hoc in maiori 14. annis. Si tamen fuerit minor 25. annis, & inueſtituram nõ petierit infra annum & diem, raſtitui poteſt tanquam læſus, ſecundum gloſſ. & Doct.

XVIII. ARTICLE.

Et ſi aulcun des paraigeaulx vend le fief qui luy eſtoit garanty en paraige a vng eſtrange, icelluy acquereur ſera tenu de faire foy & hommaige, a cauſe dudit fief par luy acquis au chief paraigeur, qui icelluy fief auroit garanty en paraige audit vendeur, telle que faiſoit le chief du paraige a ſon ſeigneur. Et payera les deuoirs a leſgart de ce quil tient, & que le ſeigneur auquel il fera hommaige payera ſon ſeigneur de fief.

Sera tenu de foy & hommaige tel.

¶ Vt puta, quia ſi auctor paragij debeat hommagium ſimplex, tunc emptor ſibi etiam ſimplex faciet. Et ſi ligium, ligium. ac perſoluet de debito pro rata acquiſitionis. vt ſi domino debeantur calcaria aurea. Et emptor acquiſiuit vnam ſextam partem feudi, tunc ſoluet auctori paragij ſextam illius deuerij partem.

XIX. ARTICLE.

Sil aduient que celluy qui garantiſſoit en paraige vend le fief a cauſe duquel il garantiſſoit en paraige ſans rien en excepter, ledit paraige finy & failly leſdictz paraigeaulx feront hõmaige a cauſe des choſes qui leur auoient eſte garanties en paraige par leurdit chief parageur audit acquereur, pource que lacquereur dicelluy chief parageau a acquis ledit fief, auecques tous les droictz.

Auecques tous les droictz.

¶ Eſt optima ratio conſuetudinis condendę.

Vend le fief,&c.

¶ Hoc ideo, quia & feudum vendi poteſt. ca. natura feudi in illis verbis, vel niſi emerit feudum, & c. de natura feud. quòd tamẽ dic. vt ibidem per gloſſam & Doctor. Et licet extero feudi acquiſitori ſit faciendum homagium. cum author paragij feudum vendiderit, non tamen de iure poteſt ipſe paragij author particulariter, vel membratim ius homagij, niſi cum matrice feudi in alium transferret. Doct. in c. imperialem. §. pręterea ducatus. de prohibi. feud. alie. per Frede. Nam dominus feudi non poteſt, niſi cum vniuerſo feudo vaſallos alienare, præſertim vbi homagium eſſet ligium, & per talem alienationem efficeretur vaſallorum durior conditio ſecundum DD. Nam dicunt Doctores, quòd iura quæ conſiſtunt in perſonis, vel hominibus: vt ſunt iura, quæ dominus habet in vaſallos, & patronus in libertos: quòd iſta nõ poſſunt obligari, nec alienari. Quia ſicut nemo inuitus cogitur eſſe libertus alterius: ſic nec cogitur eſſe alterius vaſallus. l. is qui. & l. inuitus. in princ. ff. de fideicom. liber. Bartd. in l. ſi non ſortem. §. libertus. in penulti. col. de condi. indeb. ff. Angel. & Iaſo. in §. item Seruiana. Inſtit. de actio. in 22. colum. Baldus in cap. in generali. Si de feud. contro. ſit inter do. & agnat. vaſal. Hoſtien. in cap. dilecti filij. de maio. & obedi.

Iura quæ conſiſtunt in perſonis nõ poſſunt obligari nec alienari.

XX. ARTICLE.

Quant aucune ſucceſſion eſchet a filles nobles, & il ny a hoyr maſle, les meubles de ladicte ſucceſſion viennent a laiſnee, a la charge de payer les debtes perſonnelles, ſi prendre les veult.

XXI. ARTICLE.

La ſucceſſion de puiſne, ou puiſnez, ou yſſuz de puiſnez, qui ont eu leurs pattaiges diuiſez, qui decedent ſans hoyr de leur chair, riuient a la table de laiſne dont ilz ſont deſcenduz, ou a ſes repreſentans, qui eſt laiſne ou laiſnee du decede, ſi prendre le veult.

La ſucceſſion,&c.

¶ Huic articulo concordat articulus 14.

A la table, &c.

¶ Non intelligas Iudaicè de illa, ſuper quam edimus, vel bibimus: ſed intellige, quòd iſta bona veniunt ad menſam maioris natu, id eſt ad illius vtilitatem. Sicut plerumque nos dicimus, iſta bona ſunt de menſa Abbatis: ſcilicet de iure abbatiali, de qua menſa abbatis, & quãdo eſt diſtincta à bonis conuentus. vide Doctores in capitu. edoceri. extra, de reſcript.

Qui eſt laiſne ou laiſnee du,&c.

¶ Intellige ſanè, quòd talia bona veniunt ad filiam natu maiorem, vbi non eſt filius: quia conſuetudo eſt facta ad conſeruationem familiæ, & domus. quæ ratio non cadit in filia.

XXII. ARTICLE.

Si aucun puiſne ou puiſnez baille par partaige la tierce partie daucũ fief, icelle tierce partie ſera departie, ainſi que dit eſt deſſus.

XXIII. ARTICLE.

Et celluy qui aura les deux pars, ensemble laduantaige qui y appartient, garantira le tiers a son puisne, soubz le garantiage du premier chief, & seront tenuz garantir enuers le seigneur suzerain, tant que le paraige premier durera.

XXIIII. ARTICLE.

Entre nobles, les successions collateralles viennent a laisne, ou aisnee, ou leurs represantans. Et ny prennent riens les puisnez, fors en deux cas: lung quant lesdictz puisnez tiennent leurs partaiges ensemble, lautre quant la succession naist, & procede de frere aisne, ou dautre parent chief de la ligne, ou souche dont ilz sont descenduz, ou de ceulx qui les representent. Car si telle succession aduient tous les membres en sont abreuez. Cestassauoir, a laisne les deux pars, auecques laduantaige, comme en succession directe. Et a tous les puisnez le tiers.

De duobus se contendentibus primogenitos.

¶ Sed pone, quòd duo prætendunt se primogenitos. Et nescitur quis primo natus fuerit, quia fortè obstetrices sunt mortuæ, vel quia ipsę obsterrices non aduertebant ad primam natiuitatem, & accidit, ꝙ aliquis aliorum fratrum (qoia erant plures fratres) decessit nullis relictis filiis; vterque autem illorum qui se dicunt primitus natos, petit hęreditatem sui fratris iunioris, quæritur quid iuris? Breuiter dic, ꝙ si pater elegerit, quis erit & vocetur primogenitus, tunc ille quem pater elegerit, habebit hæreditatem, quia in tali dubio pater eligere potest, secundũ Bal. in l. in quibus. de secun. nop. & per Imo. in l. si ita scriptum. de legat. 1. & And. Barba. in l. si fuerit. de reb. dub. Sed patre non eligente (quia certum est, quòd ambo vno impetu nasci nõ potuerunt vt l. Arethusa. de stato ho. ff. quia natura id non permittere potuit. Esset probabiliter dicendum, quòd ille qui erat in possessione antiquitatis, & quem pater primo ad mensam recipiebat, tanquam ancianum, & qui primo viuente patre in ecclesia offerebat (quia ista sunt signa aotiquitatis. vt per glo. & Scriben. in cap. quam periculosum. 7. quæst. 1.) deberet isto casu habere hæreditatem fratris iunioris sui. pro hoc faciunt nor per cano. in c. afferte. extrà, de præsumpt. Et vbi de prædictis non constaret, crederem successionem inter eos diuidendam, quia in duhio potest iudex rem deductam in iudicio, diuidere inter litigantes. vt d. cap. affert. & in c. licet. de proba. Sed esset maius dubium si ista successio, de qua contenderetur, esset indiuisibilis,

Vno impetu duo nasci non possunt.

In dubio iudex potest rem in iudicio deductam diuidere.

vt quia iste frater iuuenis qui decessit, erat vnus pauper nobilis, qui in bellis versabatur, & habebat duntaxat vnum corsierum valentem ducenta. Scitis quòd ille sonipes est indiuisibilis, quid ergo tunc fiet. fortè bonũ esset quòd venderetur, & precium inter contendentes distribueretur. Sed formo quæstionem. defuncto quodam barone succedere debuerunt, & valuerunt sibi tres filij, quorum primus natu maior erat Gaius. Secundus, Titius, tertius porro Mæuius, paruo sub tẽporis spacio moritur frater maior, sibi succedit vnicus filius hęres suus, à quo Titius & Mæuius instantissimè legitimã hæreditatis portionẽ petunt, contradicente illo filio vnico insuper distulit deliberare, & tradere dictis Titio & Mæuio etiam partagium suum, ac temporis volubilitate durante, ipsi Titius & Mæuius nunc oummos reddituales hæreditatis paternæ in tantum, quaotum possunt exigunt, & communiter viuunt. Sed tamen nullum partagium habuerunt retinente, & impediente dicto Gaio, vel eius hærede. Inter has rerũ angustias moritur Mæuius, Nũc in suprema parlamenti curia agitur de eius successione contendente filio dicti Gaii successionem dicti Mæuij ad se spectare virtute consuetudiois, qua cauetur. *Que les successions collateralles reuiennent a laisne.* Vt etiam quòd habetur eodem titulo argumento isto. ex aduerso dicit dictus Titius se optimo iure debere in hæreditate dicti Mæuij participare, eo ꝙ semper communiter vixerunt, & quamuis realiter partagia eorum certa ratione loci, & quotæ io communi noo tenuerunt, ꝙ per eos tamen non stetit: sed per dictum Gaium, aut suum hæredem qoi eos facere semper partagium distulit. Nunc quæritur quid iuris? Credo quòd intẽtio dicti Titij sit optimè fundata per ea quæ in simili vult Bart. in l. ventre col. 3. de acquirend. hæredi. ff. quòd quotiens qois facto alterius impeditur adire decedens, tunc hęreditatẽ oon aditam transmittit. Et quòd dictus Mæuius fuerit in proposito communitatis cum fratre suo quantum potuit, satis constat ex factis sois ex quibus deprehenditur animus. per Bart. in l. gerit. de acqui. hæredi. Quinimò attentari posset, quòd dicta tota successio Mæuij ad dictũ Titium spectare debeat per tradita in Auth. singulari. si captiui. C. de episco. & cleric vbi negligentes redimere cognatum de successione sperare non debent. Sed Gaius neglexerit redimere Mæuium, igitur.

Negligens redimere cognatũ à carcere, de eius successione sperare non debet.

Tiennent leurs partaige ensemble.

¶ Supple, realiter non diuidendo adeò, quòd si minores natu possedissent partes suas pro diuiso longo tempore, scilicet, decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes, licet præsomatur diuisio. vt per gloss. Barto. Bald. & alios in l. si maior. C. communi diuidun. & per Nico. de Neapoli in §. quędam. Instit. de actio. attamen realiter non diuiserunt, licet pro diuiso partes aliquas possede-

poſſederint: iſto caſu, credo quòd ad omnes fratres deuolueretur ſucceſsio defuncti. Scilicet anciana pro duabus partibus, & aliis pro tertia parte. Nec enim debemus expendere fimbrias conſuetudinis noſtræ rigoroſæ, & iuniorum fratrum excluſoriæ. Nunc quæro, quare tantoperè conſuetudinis conditores fauerunt ipſis antiquioribus filiis? Duæ ſunt rationes potiſsimæ: prima, ad conſeruationem domus nobilium, ne in plures diuiſa deſolaretur. Secūda, quia qui dignior eſt, ille debet præferri & magis honorari. gl. in ca. 6.16. diſtinct. Item ſeniores præſumuntur meliores iuuenibus. gloſſ. in cap. cum in iuuentute. extra, de præſumpt. & iſtas glo. & allegat Iaſon in l. cum quid mutuum. ſi cert. pet. ff. Ideo cum meliores præſumantur, meliori modo tractandi fuerunt. ideo pulchrè dicit philoſophus ſecundo Politicorum, ſicut refert Alber. de Roſa. in l. ſemper. in prin. ff. de iur. immu. natura humano generi dedit hos ſeniores, alios iuniores, quorū quidam primos † principali ſecundos ſubiici docet. Nec indignari debent iuniores cum æquum & honeſtum ſit iunioribus miniſtrare, & obedire ſenioribus. Item in eccleſiaſtico dicitur, loquere maior natu. te enim decet primum verbum ſecundum Bald. in l. obſeruare. de offi. procon. & do. Iaſ. in d. l. cum quid mutuum dederimus. Ideo eſt, quòd ſi duo fratres habent caſtrum commune, quòd primogenitus debet tenere claues portarum & ſigillum, vt nulla immineat ſuſpicio. l. cum pater. §. patet pluribus. ff. de legat. 2. Bald. in l. procurator priuati. C. de edendo. & vide dubia quæ tango in articulo ſequenti. Nunc quæro de quæſtione, Bertha Sempronius & Scæuola ſunt fratres nobiles, Scæuola moritur abſq; liberis. Et ſic eſt quæſtio de collaterali ſucceſsione, iſte Scæuola non erat caput lineæ nobilis, nec ſtipes nobilitatis: nunc dicit Sempronius, ꝙ ipſe debet habere ſucceſſionē fratris ſenioris ſine filiis defuncti. Contradicit Bertha. Et dicit, quòd ipſa eſt antiquior. Quæritur, quid iuris? Reſpond. ſi rectè verba ponderentur in textu fateberis, quòd ad Bertham pertineat hęreditas, quia verum eſt, quòd eſt illa antiquior Sempronio. Nec dicas, quòd conſuetudo intelligatur ꝙ filia habeat annagium ſolummodo quando ſunt ſolæ filiæ, non cum ſint maſculi, quia immò videtur cōſuetudo ſibi deferre ſucceſsionem. quia dicit *A laiſne, ou laiſne, ou leurs repreſentans &c.* Ergo & conſuetudo etiā intellexit quando eſſent maſculi permixtim cum filia, cum conſuetudo dicat, *Et ny prennent riens les puiſnez*, &c. Pondera, quòd conſuetudo loquitur in caſu, quando etiam ſunt maſculi, quia iſta dictio *puiſnez* eſt ſignificatiua maſculinæ prolis, & eſt ſignum maſculinæ ſignificationis. Sed practici contrarium ſemper dicunt. At vbi eſſemus in ſucceſsione directa, tunc filia eſt excluſa per fratrem iuniorem. not. in art. 3. ſuprà eodem titu. Vide tamen quæ pro practicorum opinione ſcripſi ſuprà, 20. artic. 21. Sed quid dices de quæſtione ſingulari. Pone quòd maior natu dedit partagium iunioribus fratribus ſuis, quorum vnus erat canonicus, alter verò vxoratus: qui arctiſsimo amoris vinculo ſe diligebant. videns iſte vxoratus, quòd frater eius canonicus magno ardoris aceruo eum diligebat, conſuluit me, quo pacto poſſet indubitanter futuris tēporibus dicti ſui fratris canonici ſucceſsionē integraliter obtinere, & quòd ancianus nihil deinceps poſſet in illis ſucceſsione querelare. Sibi porrò reſpondi, quòd conſilium eſſet, ꝙ ſemper in cōmunitate cum dicto fratre ſuo canonico maneret. Sed ipſe replicat euenire poſſe, ꝙ fortè dictus frater canonicus velit ſoluere ſocietatem, & partem ſuam pro diuiſo tenere & poſsidere. Sibi tum conſului, quòd tantum faceret cum dicto fratre ſuo canonico, quòd inuicem facerent pactum, quòd non liceret ſucceſsionem diuidere pro toto tempore vitæ eorum, & quòd tale pactū erat validum de iure, & quòd ſic conſuluerat Florentiæ Iaſo. vt latè refert in §. quędam. in 8. col. in verſic. quid diceretis de caſu iſto qui eſt quotidie de facto. Inſtit. de actin. allegat. l. nulla ſocietatis. iuncta l. 1. in princi. pro ſoci. ff. licet videatur mihi caſus in contrarium, in l. in hoc iudicio. §. ſi conueniat. commu. diui. ff. & in l. fin. C. communi diuidundo. Quid dices de alio ſingulari caſu. iſti duo fratres nobiles ſteterunt per triginta annos in communione, & tenuerunt ſucceſsionem in ſimul. nunc canonicus fratri ſuo iratus, petit quòd diuidant ſucceſsionem ad fines ipſo defuncto, frater eius ancianus totā eius ſucceſsiuuem vendicet. quæritur, an ſit audiendus, & an ſit pręſcriptum actioni familię herciſcundæ iſto tali ſpacio triginta annorum? Et videtur quòd non ſit iſte canonicus audiendus, immò videtur quòd fuerit iſti actioni familiæ herciſcundæ per alium fratrē ſuum præſcriptum. Nam quando conſortes ſteterunt in communione per triginta annos, iam amplius non poſſunt iudicia diuiſoria intentare vnus contra alium. gloſſ. & ſingul. in l. 1. C. de annali. excep. Et ibi Bald. & Ange. & dicit ipſe Bald. illam gloſ. fore notandam. Idem firmat glo. in l. 1. famil. herciſ. ff. in l. fi. C. commun. diuidun. qui vult quòd regula quæ habet, ꝙ nemo inuitus cogitur in communione perſiſtere, fallit ratione temporis triginta annorum. Sentit inſuper gloſſ. in l. ſi non ſortem. §. ſi centum. de condit. indebi. ff. & Florianus in dict. l. 1. fami. herciſcun. ff. Nicola. de Neapo. in dict. § quædam. Inſtituti. de action. in quarta quæſtio. extra, gloſſ. & Ioannes Fabr. ibidem, qui dicit, quòd iſta opinio fouetur per omnes Scribentes. Bene verum eſt tamen, quòd Cynus & Bartolus tenuerunt oppoſitum, vt ſcilicet iudicio diuiſorio triginta annis non præ-

De antiquitatis praconio.

An triginta annorū ſpacio praſcribi poſſit diuiſorio iudicio.

scribatur in dict. leg. prima. C. de annal. exceptio. & Baldus etiam sibi contrarius videtur in leg. final. in vltim. colum. C. finium regundorum.

XXV. ARTICLE.

Et si lung des puisnez qui tiennent leur partaige ensemble indiuisez, auoit aequis aucuns meubles & heritaiges, & il decede sans hoyr de sa chair, lesditz acquestz & meubles appartiendront ausditz puisnez.

¶ Sequitur in textu.

Et si lung des, &c.

¶ Hoc ideo fit, & statuitur ratione cuiusdam, quasi initæ societatis. Nam ꝙ quis cum alio communiter viuat & maneat, istud plurimum confert in succedendo, nam & aliàs hi qui succedere non possunt, illi tamen virtute societatis, seu tentionis bonorum in communi, ad successionem admittuntur. Hinc Salicet. in l. societatis. C. pro socio. dat optimum in hac materia consilium, vt pater possit facere quòd aliquid de bonis suis perueniat ad spurium, quem multū amat, scilicet, quòd pater faciat quòd filius spurius contrahat societatem cum naturali & legitimo filio, deinde, quòd pater instituat ipsum legitimum. Et sic ratione societatis spurius habebit de hæreditate, in qua aliàs nihil habuisset, allegat. l. si is qui duos. de lib. leg. ff. Ita etiam tenet Bal. in l. t. C. pro socio. Ergo ratione societatis tacitæ vel expressæ aliquis aliquid lucratur, quod aliàs non lucraretur, sicut in casu nostro, in quo ratione cuiusdam tacitæ societatis minores natu indiuisa hæreditagia tenentes, lucrantur sola mobilia & conquæstus tali tempore acquisitos. & hoc indubiè operatur societas bonorum acquisitiua, seu vnitiua. Nam quando patre defuncto, fratres aliqui in communi remanent, communiter viuunt, & negociantur, siue actus sociales sint vniformes, siue difformes, seu dissimiles, videtur esse inter eos quędam tacita bonorum societas vnitiua & acquisitiua, vt latè scripsi in titu. *De communaulte de biens. ar. 1.* & nunc id remouendū est dubium, quod & tale est. Nobilis quidam dominus loci & feudi de Moncbeyuni, ac dominus alterius feudi in ducatu Bituricensi, decessit duobus filiis, & tribus filiabus relictis. ipse nobilis defunctus suum principale feudum & domicilium possidebat in Turonia, & in Turonia erat origo eius, ac ibidem decessit, filiæ autem eius erant nuptæ. & sic à successione dicebantur vigore nostræ consuetudinis exclusæ. vt infrà, eod. titu. artic. sequenti. Et sic hæreditas defuncti diuidenda veniebat inter primum & maiorem natu filium, & inter secundum, qui erat canonicus ecclesię nostrę veteris prope Aurelianos, præsupponebatur quòd in Turonia ad primogenitum spectabant duæ partes hæreditatis, secundum tenorem nostræ consuetudinis. Et in Bituria solum maior natu habebat pro suo, vt ita loquar, aduantagio principale manerium, & reliqua diuidebantur in capita. dicebat primogenitus, quòd vndique ipse haberet duas partes pro aduantagio. Contradicente secundò genito. dicente ꝗ dictum primogenitum habere duas partes pro aduantagio in Turonia solum, & quòd bona Bituria diuiderentur in capita. Orta fuit illa vulgata quæstio, & quærebatur quid iuris? Et videtur quòd secundò genitus bene dicat. Primò, per doctrinam Cy. in l. vulgata. cunctos populos, C. de summa Trini. vbi dicit, quòd si Lucanus, qui habebat bona in ciuitate Lucana, vbi est consuetudo, ꝙ hęreditas diuidatur inter liberos in capita, Et habeat pariter bona in Anglia, in qua est consuetudo, quòd primogenitus in totum succedat, decesserit intestatus, quòd tunc in bonis Lucanis fiet diuisio æqualiter inter liberos, & in rebus Anglicanis succedet solum primogenitus. Et sic consuetudo loci vtrinsque seruetur in bonis, ibi sitis, facit l. pupillo. ff. de tutor. & cura. dat. ab his, & c. & l. certa forma. de censibus. ff. quamuis Cy. ibidem propriè loqui videatur de alienigena decedente. superuenit Batt. qui ibidem dicit, quòd si consuetudo loquatur in rem, vt videtur loqui articulus tertius, suprà eo. ti. quod ait consuetudo dicat, quòd bona deuoluantur ad primogenitum, & tunc sit vera præcedens opinio. Sed in casu nostro cum defunctus erat Turonensis, & consuetudo nostra videatur magis pro priè loqui in personam: tunc dicit, quòd primogenitus debet succedere pro duabus partibus in rebus Turonicis, retento themate nostro. Et in aliis succedat cum fratribus de iure cōmuni maximè, vt ibi inquit ipse, quia istud statutum videtur odiosum, & sic ad bona extra territorium non est trahendum, extra. de sent. excommunica. capit. si sententia, libro sexto. Et quamuis ista opinio multum æqua videatur, à qua nec in iudicando, nec in consulendo recedere vellem. attamen mihi videtur, quòd Salicetus fuerit ibidem altius & medulacius speculatus. Nam viso quòd iste defunctus decessit in Turonia, quæ erat patria sua originaria, & in qua larem fouebat, vt dictū est: tunc consuetudo originis in quo moritur, debet in omnibus immobilibus considerari. Et sic consuetudo Turoniæ est consideranda, non loci illius, in quo bona sunt sita. & ad hoc pluscùlis rationibus. *Consuetudo originis in omnib. immobilibus consideranda est.*

¶ Primò, quia ex quo defunctus domicilium originis nō mutauit secundum legem illius, dicitur iuris præsumptione mori. Et ad illum ab instato sua bona peruenire, ad quem lex

lex suæ originis disposuit, vt fit, quòd operatur voluntas expressa testati secundum statutum & priuilegium suæ patriæ, vt C. de testamen. si non speciali. & l. omnium. & l. fin. Idem operatur tacita voluntas morientis ab intestato. ar. l. si quis cum nullum. & l. cõficiuntur. ff. de iu. codicil. & l. 1. §. fi. ff. de leg. 3.

¶ Confirmat Sallcet. secundò, quia statutum potest afficere personam sibi subditã, etiam respectu rerum in alio territorio situatarum, vt patet in collecta, quam ciuitas potest imponere ciui suo, etiam pro æstimatione rerum, quas eius possidet extra territorium: vt l. rescripto. §. fin. ff. de munerib. & hono. & l. munerum. §. patrociniorum. & not gl. super Rubri. C. de muneri. patri. lib. 10. Et si sic fit in collecta, fortius in succeßione, cum inuitus collectetur, & succeßor voluntarius spontaneo detur.

¶ Confirmat tertiò, per simile de tutore dato simpliciter pupillo ab vno iudice, qui tutor habet administrationem bonorum, nedum intra, sed & extra territorium dantis. l. propter litem. §. licet. vbi dicit ipse Salic. esse casum. de excusa. tutor. ff. & not. Cyn. in l. 1. C. vbi pet. tuto. Sic succeßor vniuersalis datus à statuto originis debet præferri in omnibus bonis, imo & fortius, quia lex potentius agit quàm iudex.

Interdictio bonorum vbicunque porrigit effectum. ¶ Confirmat quartò, quia interdictio bonorum facta à iudice, etiam secundum legem municipij porrigit effectum suum ad bona extra territorium. vt l. is cui. ff. de testamen. not. in l. is cui bonis. de verbo. oblig. ff. Quibus ex prædictis patet, quòd retento themate nostro primogenitus de iuris subtilitate, potest iuridicè petere duas partes prædictæ succeßionis, tam rerum in Turonia sitarum, quàm in Bituria. Licet dictus ducatus Bituriæ, vt iam dictum est, sit alterius dispositionis, quia filij succedunt æqualiter dempto simplici aunagio, scilicet domicilio, cum volatu caponis.

¶ Quid erit de actionibus & iuribus? & ipse dicit, quod siue iura & actiones competant ad mobilia siue immobilia, quòd in dubio statutum originis in illis seruãdum est. quia actiones & nomina cum extero contracta non sunt bona extra territorium sita, cum non occupant locum. Sed sunt iura personæ cohærentia, & oßibus affixa. l. 2. pro socio. ff. & in concernentibus personam, potior est locus originis. l. libertis. ff. municipa. in §. præscript.

¶ Ex istis infert, quòd statutum originis & eius domicilij, quo disponitur, vt filius vel frater defuncti ab intestato succedat filia exclusa, quæ tamen debet dotari, debet seruari etiam in bonis immobilibus extra territorium situatis. Stat ergo conclusio ex prædictis, quòd de iure dictus primogenitus in casu posito cum pater in Turonia habuerit domicilium originis, & habitationem suam, habebit duas partes, non solum immobiliũ rerum in Turonia situatarum, sed etiam in Bituria existentium.

¶ Sed quid de mobilibus? Respon. hæc quæstio est declaratiua articuli tertij, & articuli duodecimi, suprà eodem titul. cuius declarationem hic reseruaui, non quia hic melius cadat. Dico cum ipso Sali. quòd statutum originis & domicilij attendendum est potißimum, vbi illa mobilia non erant alibi perpetuò destinata. Hinc cõclusiuè dico, quòd primogenitus habebit mobilia patris tã in Turonia quàm in Bituria. Nam illa mobilia, vbi præsertim non erant alibi perpetuò destinata, censentur de bonis loci originis & domicilij allegat. l. ex facto. §. rerum autem. de hære. institu. ff. de lega 3. l. vxorem. §. legauerat. & l. si fundus. Et si illa erant alibi destinata, adhuc idem dico, per iura quæ suprà relata sunt, cum locutus sum de immobilibus. & sic tenet ipse Salicetus. *Quæstio de mobilibus.*

¶ Et de istis & similibus vide Barto. Bal. Pau. de Castro, Alexand. Salicet. & dominum Ias. in d. l. 1. C. de summa Trinita. quia grandis est materia, & sæpiusculè agitata.

XXVI. ARTICLE.

Fille noble mariee par pere ou par mere, suffisamment apparagee, & qui a eu don de mariage, est forclose de la succeßiõ de pere ou de mere, de ayeul ou ayeulle de celluy qui luy aura faict ledict don, tant quil y ait hoyr masle, ou hoyr descendant de hoyr masle, & ne luy eust on donne que vng cappel de roses, si expressement ne luy a este reserue, en faisant ledict mariage.

Fille noble, &c.

¶ Textus nostræ consuetudinis facit expressam de vno serto florum mentionẽ. Et quia sicut sunt duæ florum species: sic de duabus succeßionum maneriebus dicturi in præsentiarum alma virgine permittente sumus. Dicimus ergo nonnullos flores esse rubeos, & nonnullos candidos, seu argenteos: per rubeos, aut purpureos succeßiones militum, & in præliis occumbentium designantur, quia occasus & mortes præliantium purpureo cũ sanguine effuso perpetrantur. pro hoc tex. in l. milites in expeditione. C. de testam. mil ibi in illis verbis, literis sanguine suo rutilantibus. Ideoq; quia multo cum sanguine mortes præliantium fiunt, igitur eorum successiones sub flore purpureo designãdas iustum & conueniens putaui. Et ideo sub isto flore purpureo militum succeßionibus dicemus, & (vt ita loquar) procinctum. quod erat antiquum militum testamentum, enodabimus, vt Institu. de testa. in princip. Per florem sanè candidum, seu album succeßiones decedentium in tempore ocij & pacis intelligimus. Et sub illo flore candido parumper de antiquo ritu & noua testãdi, & succeßionum

modo dicemus, renouando quasi antiquum decedentium testamentum. Quod calatis comitiis antiqui patres vocabant, hasq; decedentium in pace successiones (nisi fallor) sub imagine floris candidi declarandas ac intelligendas non immerito sum arbitratus, quia sub flore albo & candido figuratur, & disponitur mors quæ est pallida. Et decoloraturi quia per eam parit in nitido qui fuit ore color. His ergo ad solatium tactis, quæro an successio sit iuris diuini & humani, an humani duntaxat? Effectus est magnus, vt patebit in quæstione sequenti, & etiam propter notata, & tradita per Doctores in l. finali. C. si contra ius vel vtilit. public. vbi quærunt, an valeat rescriptum, vel consuetudo contra legem diuinam: & concludunt quòd non, vt eam tollat vel abroget: sed benè, vt distinguat seu deroget, de qua materia etiam per Doctor. in Autheutic. ad hæc. C. de vsuris. Et per cano. in capitu. quæ in ecclesiarum. in capitu. ecclesia sanctæ Mariæ, extra, de constitu. Et primò videtur quòd sit iuris diuini, quod probatur istis rationibus. Primo, per dictum Apostoli Pauli ad Galat. 4. Si filius, ergo hæres. Secundo, probatur per dictum eiusdem Apostoli Pauli ad Corinthios 13. vbi dicitur, Parentes filiis suis thesaurizare debent. Et idem in alio sanguine coniuncto, secundum Salicet. in l. pactum, quod dotali. C. de pactis. in 4. colum. allegat pro vltimo dicto ea quæ notantur in l. cum ratio. de bonis damnato. ff. Item tertio probatur, cum dicitur, Eiice ancillam & filium eius, non enim erit filius ancillæ hæres cum filio liberæ. Sic patet, quòd Deus instituit, quòd aliquis sit heres. Quarto probo per ea quæ scribuntur Num. 17. c. homo cum mortuus fuerit absque filiis, ad filiam eius transibit hereditas: si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos, & si fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratrib. patris eius. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui proximi sunt. Eritq; hoc filiis Israel sanctum lege perpetua. Et hæc dicta veteris Testamenti de verbo ad verbum etiam refert Angel. 191. consil. quod incipit, Super puncto, &c. in vlti. colum. & refert etiam Ias. in l. qui patris. in 5. colum. versi. adde etiam, quòd est alius modus succedendi. C vnde liber. Item videtur quòd sit de iure naturali, quod sic probo. Successio saltem quo ad ius legitimæ, successit loco alimentorum, vt probatur in Authen. de trien. & semi. §. prohibemus, versi. vnde enim. Sed educatio liberorū est de iure naturali. vt l. 1. de iusti. & iur. ff. & Instit. eo. titu. in princ. Cum ibi dicatur, hinc descēdit maris & fœminæ coniugatio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio & educatio. igitur & hanc rationem adducit Salica. in Authen. nouissima. C. de inoff. testa. q. 11. Secundò probo, ratio naturalis suadet legitimam saltem filio relinqui, & habere debere: vt l. scripto. ff. vn-

Cuius iuris sit successio.

Successio quo ad ius legitimæ, successit loco alimentorum.

Ratio naturalis suadet legitimam filio relinqui.

de libe. & d. l. cum ratio. ff. de bonis damnat. igitur. Tertiò comprobo, quia si aliàs diceremus successionem non esse de iure naturali, irrationabiliores diceremur quàm creaturæ irrationabiles. Nam legitur in libro animalium, da quadam aue quæ appellatur epopus, quæ cum videt parentes plumis destitutos, & oculis caligatos, reficit, & calefaciendo renouat. Similiter legitur de quadam aue quæ appellatur agauia. Nam cum videt, quòd parentes sui pennas senio cogente relaxant, nec sint habiles ad proprios cibos quærēdos, frigida membra parentum calefaciunt, & pia vicissitudine reddunt illæ aues id quod à parentib. dum paruæ erant, susceperont. ita Ias. Instit. de iur. nat. in princ. Hoc ideo dico, cum legitima successio successerit loco alimētorum, vt iam dictum est. Quartò, adduco textum in cap. ad eius verò concubitum, distinctio. 5. Qui licet loquatur de enutritione vel educatione, tamen bene quadrat, cum, vt sæpe dictum est, legitima loco educationis successerit. Quintò adduco alium textū qui optimè probat in l. nam & si parentibus. ibi in illis verbis propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatē, &c. igitur. Item videtur esse iuris positiui, tam canonici quàm ciuilis. vt iuri. vulgari. & not. Docto. in c. Raynutius. & cap. Raynaldus. extra. de testam. in Authenti. nouissima. C. de inoffic. testamen. & Authen. vnde & si parens. eo titu. & tex. in l. scripto. in fin. vnde liberi. ff. & l. fin. de bon. damnat. & l. penulti. de bo. liber. & quòd etiam successio sit de iure ciuili, firmat do. Lanfranc. in repet. cap. Raynutius. versus finem, extra, de testa. allegat pro hoc l. 1. 2. & 3. ff. de peti. hæred. & l. obuenire. de verbo. signifi. ff. Concludendum est igitur successionem, præsertim de patre in filium esse vtriusque iuris, scilicet diuini ac humani. Humani quippe tam canonici quàm ciuilis, imò plus fuisse in consideratione, etiam in tempore primæ naturæ legis, vt dicto. so. lib. Iliados. Bene verum est, quòd quædam formalitas succedendi est de iure positiuo solum. Ideo quæro & secundo, an consuetudine vel statuto possit legitima filiis tolli, quæ quidem legitima est triens vel semis, secundum numerum liberorum. vt d. Auth. nouissima. C. de inoffi. testa. Resolutio Scriben. & quòd legitima tolli consuetudine in totum non possit, bene autē ex causa ipsam minuere potest. ita Salic. in d. Authen. nouissima, de inoffi. testament. C. licet Dyn. in c. indultum. de reg. iur. in 6. videatur velle oppositum. & etiam Cyn. in l. sancimus. C. de nupt. Et eorum est fortis ratio. Nam dicunt ipsi nemini dubium esse, quòd remedia, per quæ perueniri potest ad legitimam, possint statuto tolli, cum illa sint iuris positiui, & vnum tale ius possit aliud tollere. ergo sequitur, quòd legitima possit tolli. Nam sublato medio sine quo ad extremum perueniri non potest, & ipsum extremum sublatum in effectu esse videtur. l. scimus. in fin.

Epopus.

Agauia.

Legitima filiorum.

in fin. C. de inoff. testamen. & l. fi. C. ex quib. cau. maior. tamen sto cum opinione Sali. tanquam sit fundata viua ratione, scilicet, quòd legitima successit loco alimentorum. sed alimenta sunt de iure naturali: ergo sequitur quòd nec statuto nec consuetudine, nec alio iure ciuili possit in totum euerti, vel tolli: cùm ius naturale sit immutabile. §. fin. Insti. de iur. natu. gen. & ciuili. Nec obstat, quòd remedia legitimæ petendæ possunt statuto tolli: quia respondeo, quòd licet formalitas remediorum petendæ legitimæ possit tolli, non tamen ipsa legitima poterit euerti. Sicut dicimus de formalitate appellationis, quæ licet rescripto vel consuetudine tolli possit: non tamen potest introduci quin grauatus audiatur per viam querelæ. aliàs esset tollere defensionem. hæc est theorica doctorum in cap. primo de rescript. extra. & dixi suprà, titu. 1. huius libri. ar. 19. in prima conclusione mea. Hinc infero, quòd per consuetudinem fœminæ non possunt prohiberi succedere, & legitimam petere, nisi saltem prouideat quòd ipsæ mulieres dotentur. Alioquin consuetudo esset irrationabilis & tribueret filiabus occasionem peccandi in corpus: & ita firmat Salicet. in d. Authen. nouissima. in ıı. q. in fin. Tertio quærendum est, an medio iuramento possit legitima tolli, Docto. in l. pactum quod dotali. C. de pac. & in l. pactũ. C. de colla. mouent hanc quæstionem, ex quorum mente conclusiuè dicunt eum ipsi quærunt, an pactum de succedendo, vel non, validetur iuramento. Aut quærimus, de pacto de succedendo affirmatiuo, aut de pacto de non succedendo, & sic negatiuo: primo quidem casu dicunt ipsi tale pactum etiam iuramento firmatum non valere, vtpote tãquam contra bonos mores fabricatum. Et ideo etiam, quia est peccatum nutritiuum, & voti captandæ mortis alienæ prouocatiuum. Secundo casu dicunt communiter Docto. tale pactum valere, vtpote cessantibus his improbandi pacti de succedendo rationibus, & pro hoc tex. in c. 2. de pactis. in 6. Sed Richardus de Saliceto in d. l. pactum, quod dotali. C. de pac. ponit quatuor rationes vel causas pacti de succedendo reprobatiuas ad videndũ, an illæ causæ vel rationes cessent in pacto negatiuo de non succedendo, an non. Prima sanè ratio vel causa pacti de succedendo improbandi est, quia necessitas ad id, quod liberi arbitrij esse debuit, vt l. 1. C. de sacrosan. eccl. Secunda ratio, quia inuitat ad captandã mortem alterius. Tertia causa, quia nedum inuitat, sed etiã de facto parit insidias vitæ, quod est perniciosum, vt l. fina. C. de pact. Quarta, quia est contra ius sanguinis, & inducit odium irrationabile. l. finali. ff. de receptato. Et ex his dicit apparere, quòd tale pactum est contra ius diuinum, naturale, gentium & ciuile, nutriens peccatum, & sic improbatum, & consequenter iuramento non firmãdum, vt ca. cum contingat, cum ibi tradi. extra, de

Quatuor rationes improbatiua pacti de succedendo.

iureiur. In pacto autem de non succedendo hæ rationes (vt dicit ipse) plurimum sibi locum vendicant. ergo idem dicit in illo, quod in præcedenti fore statuendum. Et quòd vendicent sibi locum, probat ipse per distinctionem specierum & causarum. Nam aut paciscens dixit in specie, quòd paciscebatur, ne ei ex testamento posset succedere, & tunc tale pactum tria perfida mala contineret & induceret. Primum, quia liberum testandi arbitrium ipsi testatori minueret. Secundũ, quia iuranti, & sic fortè in testamento instituto facultatem adeundi adimeret, quæ tamen de iure debet esse in eius libero arbitrio, vt Institu. de hære. quali. & differentia. §. vltimo. & l. qui in aliena. §. fin ff. de acqui. hær. Tertium, quia inducit & nutrit illud odium irrationabilis voti mali reciproci vnius ad alium. ergo dicit ipse his attentis, patet tale pactum de non succedendo non posse iuramento firmari vel validari. Aut paciscens & sic renuncians medio iuramento, dicit & promisit se nõ succedere ab intestato, & tunc simili modo dicit ipse Richardus, quod etiam ab intestato inducit tale pactum illud irrationabile odium vnius ad alterum. Idẽ dicit ipse, tale pactum est contra ius diuinum, quo dicitur ad Galathas 4. Si filius, ergo hæres. Et ad Corinthios 14. vbi dicitur, quòd parentes thesaurizare debent filiis suis, igitur dicit ipse tale pactum meritò non esse iuramento firmandum. Aut paciscens, & sic iurans promisit non posse succedere contra voluntatem & testamentum, & tunc hoc inuitat patrem cõtra charitatem, & nutrit impietatem contra rationem naturalem & ciuilem, quinimo & diuinam. vnde Almus Augustinus dicit, Si quis vult Deum hęredem instituere, & filiũ exhæredare, alium pro consilio quærat & recipiat, quàm Augustinum: transsumptiuè in glos. l. si quis ad declinandam. C. de episco. & cler. Aut, dicit ipse, paciscitur filia, quòd dote contenta amplius ad bona paterna non habebit regressum: & tunc hoc casu, dicit, tale pactum bene iuramẽto firmari, vt d. ca. quamuis. de pact. in 6. Et est ratio, quia per tale pactum non aufertur patri liberum testandi arbitrium, quia isto casu filiam non prohibetur instituere, nec institutã prohibetur succedere, cùm tale sacramentum non videatur exactum, nec præstitum quando pater eam instituendo vocaret. vt ff. qui & à quibus, &c. l. fin. & l. si patronus. de bo. li. ff. Nec tale pactum tunc nutrit impietatem propter dotem iam receptam, quæ exiuit de patrimonio patris. Quinimò dicit ipse, fortè nec ipsa filia succedit prohibita: videtur ab intestato, nisi extarent fratres, vel liberi: quorum contemplatione pater videtur hoc pactum exegisse, vt l. pactum. C. de colla. quia verba generalia sic debent restringi, vt non videatur quis alienam posteritatem suę posteritati anteponere. l. generaliter. §. cùm autem. C. de instit. & substit. & restitu. sub condi. factis. &

l.cum acutiſaimi. C. de fideicom. Et ſic non videtur patcr amplins ın hoc ꝓpoſito excluſorio perſiſtere, cum renunciatio contemplatione perſonæ facta vltra illam non extendatur, vt l.iubemus.ad Velleia.ff.& ſic reſtringi dıctum c.quanuis.de pac.in 6. vt non habeat locum, quando filia ſic dotata veniret ex patris voluntate expreſſa, vel tacita, quæ nõ habeat contra præſumptionem aliam ſibi impoſitam. Et in hanc ſententiam inclınat Salı. Quæro quartò, quia conſuetudo noſtra eſt pro filiabus ſucceſsionis excluſiua ſeu excluſoria. an ergo ıſta ſit iuri conſona, ſaltem an iure ſit ſubſtentabilia? Et vıdetur quòd non, quod pluribus obmiſsis probatur duplici fundamento. Primò, quia conſuetudo debet eſſe ſanctio ſancta & iubens honeſta. c.erit autem. 4.diſtin. Sed conſtat ad ſenſum, nihil irrationabilius eſſe, quàm qnòd filia magnı nobilis ſit à patria ſui ditiſsimi ſucceſsione excluſa ſub vnius capelli roſarum dationis velamento. igitur. Secundò probatur. Nam quando aliqnid non poteſt fieri per pactnm: eo quia ſit contra bonoa mores, illud etiam non poteſt fieri per ſtatutnm vel conſuetudinem, Bart.in l.omnes populi. de iuſti.& ın l. 2. C. quæ ſit longa conſuetu. Alexand.in d.l. pactum, quod dotalı. C. de pac.& in l.ſtipulatio. hoc modo concepta. de verbor.obliga. ff. & Iaſon in d.l.pactum, quod dotali, in ſeaunda col. igitur, ſi per conſuetudinem tale pactum non poſsıt valıdari: bene ſeqnıtur, quòd abſq; pacto non poſait cõſuetudine vel ſtatuto ıntrodnci, aum difficilius ſit de nullo formare, quàm iam factum infirmare, ſicnt ın ſimili dıcunt Doctor.in l. legem. C.de pact. Tertiò confirmo per id quod ın ſpecie dicit Sal.in Authen. nouıſsima. C. de inoffic. teſta.in ıı.quæſt. in fi. Statutum vel conſnetudinem non valere, quıbus dıſponitur, vt filię non ſuccedãt, niſi cıs de aliquo prouideatnr, præſertım vt dotentur. argo idem in propoſito: conſtat enim dotem, vt ſæpe dıctum eſt, loco lcgitimæ ſucceſsiſſe. Sed fatuum eſt dicere, quòd legitima ſit pro vno capello roſarum: ergo conſuetudo noſtra videtur irrationabilis, & contra omnem iuris vtriuſq; doctrınam introducta, cum ſit legitimę & dotia excluſoria. Quartò comprobo ſic. nam paternum officium eſt dotare filias. l.fi.C.de dot. pro.& nud. poli. cum ſimilıb. Hinc dicımua patrem poſſe compelli ad filiã, quæ non peccauerit, dotandam. igıtur non valere debet conſuetudo noſtra, non ſolum ſucceſsıonis, ſed & dotis excluſius. Et quòd patrea non teneantur dotare filias ſuas congrua dote, not. Doct.in Anth. ſed quanuia dos, qnæ interponitur in l.vnica. C. de rei vxo.acti.& dos non debet eſſe minor lcgitima. ıta Salicet.& Fulg. in Auth. res quæ ſubiacent. C. communia de lega. cum doa ſnccedat loco legitimæ. Breniter tamen dicunt DD. quòd iſtud pactum da non ſuccedendo cõſuetudine firmari poteſt. Ita Pan.da Caſt. Alex.& Iaſ. in d.l.pactnm. C. de col la.& Anton.de Butr.in c.per venerabilem. 30.col.extra, qui fil. ſint leg. de quo puncto etıam aliquid per Scribentes in ca. 1. ſi de fen.controuer. ſit inter do.& agnat.vaſ.& in c.vno, de filiis natia ex patrimonıo ad morganaticam contracto. Sed aduerte qnòd nos nõ loquimur eo pacto. Sed termini noſtri dubij ſunt tales, an videlicet conſuetudo noſtra poſait filia ab hæredıtate excludi, atiam ſi nõ habuerit, niſi vnum ſertum roſarum. Ec videtur quòd non, per rationas in præcedentibus allegatas, quia duplicem vıdetur fouere irrationabilitatem. tum, qnia eſt excluſorıa ſucceſsionia, tum, quia eſt excluſoria dotia. Nec dicaa quòd pro capello roſarum ſit dotata, quia ıd fatuum eſt dicere, cum non ſit valoris vnius ſolius nummı. Sed pro conſuatudine noſtra ſuſtinenda reſpondeo id poſſa tolerari. Primò ex verbis, ex terminis noſtræ conſuetndinis. Secundò ex autoritate Bald. Primo, ex verbıs conſuetudinia cum dixit, *Suffiſamment apparaigee.* Si enim filia quæ nuptui traditur, ſit ſufficientar apparagiata ex parte ſponſi iam tunc faciliua toleratur, vt ſit dote excluſa, aum habeat ex apparagio, vnde ſibi conſulere poſsit abſque dote. Seaundò reſpondeo, non eſſe inconueniens, vt à ſucceſſione excludatur propter authorıtatem Bal. alibi dicentię, qnòd mulier dicitur dotata, etiam ſi ſit dotata in vno nummo, & quòd ſtatutum axcludans mulierem dotatam, intellıgitur etiam de vno nummo, præſertim, ſi tale ſtatutum faueat teſtamento paterno, ar.not.in l.ſi quis priore, ad Trebellian.ff. Ita ſcribit Bald, in ç. ſi proponente, extra, de reſcript. Refert etiam Iaſon in Authen. præterea. C. vnde vir & vxor in 2.col.& alibi dıcunt Docto. quòd filıa dotata à patre, præſumitur congruè dotata, adeò quòd de modicitate dotis conqueri non poteſt, niſi eſſet magnus exceſſus. Paul. de Caſt.& Iaſon in l.voluntatis. C.de fideicom.& ideo parnm, & nihil æquiparantur. l.quanuis. de condi.& demonſt.ff. & per Bald. d. Auth. præterea, in vlti.colum. Salic. Paul. de Caſt. Alexan.& Lud.Rom. ibidem, quia quando matrimonium eſt ſine dote, procedit etiam in dote parua ſecundum Doct. ibidẽ, & Lud. Ro. in l. dıuortio, in prin. de iur. dot. ff. Et facit à ſimili. nam liaet per dotationem eccleſiæ vel altaria acquiratnr ius patronatus, glo.c.piæ mentis. 16.quæſt.& in Rubri. extra. de iur.patro. Tamen ılle qui dat modicam dotem eccleſiæ vel altari, non per hoc efficitur patronus, gloſſ. notabilia in cap.quicunque. 1e. 2. 16, quæſt. 7. quam pro ſingulari allegat Abbas conſilo 106. in 2.volum. 2. colum. Et ſequitnr Iaſon. in d. Auth. præterea. Ergo dicendum, idem erit in propoſito, aum parum & nihil æquiparentur. quare neceſſariò confitendum eſt cõſuetudınem noſtram eſſe & legitımę, & dotis excluſoriam. igitur omni iure improbatam, cum ſtatutum non poſsıt in totum legitimam tollere. Bar.in l.Titio cẽtum. §.Titio ganero. de condi.

Conſuetudo qualis eſſe debeat

Quod non poteſt fieri per pactũ, non poteſt fieri per ſtatutum.

Paternum officiũ eſt dotare filias.

Dos non debet eſſe minor legitima.

Pactum de non ſuccedendo conſuetudine firmari poteſt.

Filia dicitur apparagiata ex parte ſponſi.

Parum & nihil æquiparantur.

Dans modicam dotem eccleſia non eſt patronus.

condi. & demonſtra. ff. Et duntexat ſaluari poteſt ex illis verbis *Suffiſamment apparaiger*. & de hac meteria, an ſtatutum valeat, vt filia non ſucceder, extantibus maſculis, vide Bald. tenentem, quòd non, in l. fi. C. de pac. ſed Bartol & Iaſo. ibidem contra, & de hoc pacto per Bald. in l. cum Archimednrem. C. vt in poſſ. lega. Quod ergo auxilium hebebit hæc filia nobilis mortuo marito, cum nihil habuerit in dote, niſi vnum ſertum roſarum: & nunc cum ſit vidua & nobilis, non audet in ertibus mechanicis & politicis negociari, peribitne fame? & indotata lugens & infœlix contra. l. aſsiduis. C. qui poti. in pign. hebentur. Dic breuiter, quòd etiam in puncto iuris poterit intentare remedium d. Authen. præterea. C. vnde vir & vxor, vbi eſt talis pulchra prouiſio, quòd vbi matrimonium eſt ſine dote, vel cum tam modica & inutili dote, ſecundum DD. & coniunx præmoriēs eſt locuples & ſuperſtes laborat inopia, licet extent filij defunctæ perſonæ, tam ex eodē matrimonio, quàm ex alia, coniunx ſuperſtes ſuccedit in quarte parte, ſi liberi non ſunt vltra tres: aliàs ſuccedit in virili cum liberis, quod eſt notandum etiam in practica. Nunc venio ad declaretionem noſtri textus, in quo dicitur quòd filia nobilis ſufficienter apparagiata eſt à ſucceſſione excluſa, intelligo à ſucceſsione illius qui aliquid ſibi donauit, quantumcunq; paruum. Ideo quæro cum in caſu noſtræ conſuetudinis filia ipſa ſit à ſucceſsione excluſa, an propter hæc prohibeatur petere legitimam? Latè diſputauit Sali. in d. Authen. nouiſsima. Dicam tamen quod ſentio. Pro parte ſanè affirmatiua, quòd filia excludatur à legitime, ſtringere videtur. nam legitime dicitur hodie tertia illius partis, quam quis habiturus eſſet ab inteſtato, vt glnſ. & per Doctores in d. Authen. nouiſsime. Sed ab inteſtato nihil eſſet habitura propter ſtatutum. ergo idem videtur dicendum condito teſtamento, vt nulle ſit legitima. Pro parte contraria ſtringit ad quod vulgò apud iuriſtas dicitur, quòd non mutetur, quare ſtare prohibetur, vt iuri vulgari. nec per ſubauditos intellectus, vel interpretationes inducenda eſt legum correctio, iuxta gl. ſingu. in ca. capientes, de ele. li. 6. Cū ergo ſtatutum probibeat filiam ſuccedere ab inteſtato, non debet extendi, vt ſuccedere nō poſsit condito teſtamento, ne tantum corrigatur ius commune. l. maximum vitium. C. de libe. præte. vel exhære. Et iſtud patet. nam de iure communi, quando quis poteſt ſuccedere ex teſtamento, non poteſt ſuccedere ab inteſtato. l. quandiu. de acqui. hæredi. ff. & tamen condito teſtamento, non excluditur à petitione legitimæ, vel eius ſupplemento. l. quoniam in prioribus. & l. omni modo. C. de inoffi. teſta. Secundò pro hac parte videtur eſſe caſus in Authē. ſi que mulier. C. de ſacroſan. eccle. vbi fauore monaſterij filij nō ſuccedūt. puta patri ingreſſo moneſterium, & nihilominus debent habere legitimā. Sic in propoſito quamuis fœminæ nō ſuccedant patri propter ſtatutum: tamen debent habere legitimam. Tertiò facit à ſimili, ſcilicet quia filius arrogatus non ſuccedit patri arrogatori, & tamē debet habere legitimam in bonis patris arrogatus. l. ſi arrogator, cum materia ſua. ff. de adop. Et in hanc partem, tanquam benigniorem & æquiorem eſt inclinandum: quam firmauit ipſe Salic. in l. ſi ſerui veſtri, in penult. col. C. de noxal. acti. Alex. in conſi. 7. in 3. vol. incipiente, Viſis & diligenter animaduerſis, 3. column. quia non debemus præſupponere excluſionem legitimæ, niſi quatenus ſtatutū expreſsè excludat: vt dicit etiam Iaſo. in Authen. nouiſsima. Et dicit ibidem Salic. ꝙ aliàs in ciuitate Bononię fuit pro hac parte ꝓnunciatum per auditores domini Cardinalis Albanenſis, fratris Vrbani quinti. Quod profectò eſt notandum, tam ad declarationem noſtri tex. quàm etiam in practica. Sed quid erit, ſi filia nobilis videns ſe excluſam, velit petere dotes maternae pro parte, quæ eam contingit, an ſit audiēda? Breuiter dic quòd ſic, tum quia mater non eſt illa quæ fecit ſibi donum nuptiale, de quo habetur in text. noſtro: ergo conſuetudo eam non includit. Tum ſecondò, quia filia petendo dotes maternes, petit eas, vt æs alienum: ergo non dicitur petere de bonis patris. facit l. prætor. §. emancipati. ff. de colla. bonorum. Et idem dicendum eſt de emphyteoſi. quia illa tranſit ad filios, non vt ad hæredes. quod eſt ſingulare verbum: & ita firmat ipſe Salice. in l. ſi quando. in quæſt. ſin. C. de inoffic. teſtamen. poſt Bartol. ibi per eum alle. Ergo ad practicam dicas concluſiuè, quòd licet virtute conſuetudinis filia nobilis ſit excluſa à ſucceſsione: non tamen eſt excluſa à petitione ſuæ legitimæ, nec à petitione dotis maternæ, in illis enim habetur tanquam creditrix. facit l. Papinianus. §. 4. de inoff. teſtamen. ff. Et quòd filia ſit in his ſicut creditrix, tenet idem Salic. in d. Authent. nouiſsima in 11. quæſt. verſicu. 7. quia in legitima mater, vel filia, &c. Sed an baſtardus legitimatus excluderet in caſu noſtro filiam dotatam? Reſpon. quòd ſic. Bald. in l. cum acutiſsimi, & in l. eam quem. C. de fideicom. Iaſo. in l. 1. C. de bono. poſ. contra tabul. Nam, vt dicit Bart. legitimatus cenſetur legitimus vere: ita Bart. l. ſi is qui pro emptore, de vſuca. ff. Dicitur in fine textus noſtri, quòd filia nobilis ſufficienter apparagiata, eſt ſucceſsione eum ſibi nuptiale conferentis excluſa, quanuis pro dono hebuiſſet duntaxat vnum roſarum ſertum, niſi ſibi reſeruatum fuerit, vt ſuccedat. Quæro ergo, an tali reſeruationi ſuccedendi fratres filiæ conſentire debeant? Breuiter, quicquid dicant aliqui in l. final. de pact. Tamen dicendum eſt, ꝙ ſi reſeruatum ſit ſibi ius ſuccedendi, quòd fratres, quorum fauore factum eſt tale ſtatutum, debent iſto pacto reſeruationis conſentire, ita in ſpecie Salicet. in d. l. pactum quod dotal. in 3, column. verſic. Statuto cauetur. Cod. de pactis. & Bartol. in l. fina.

Legitima. (left margin, beside "ſtringere videtur")

Legitimatus cēſetur verè legitimus. (right margin, beside "gitimatus excluderet")

fina.C.eod.tit. Imò pater solus sine filiis non posset facere cũ pacto quòd filia sibi reseruet ius succedendi, Baldus, Paul. de Castr. & Fulgo. in d.l. fina. C. de pact. Et motiuum eorum est tale: quia per tale statutum est quæsitum ius filiis: ergo nón potest tolli per solum patrem. l. fi. ff. de pac. Confirmatur insuper per Iasonem ibidem istis mediis. Primò, quia ius quod habeo mihi quæsitum ex persona tua: tu non potes mihi anferre. l. si post mortem. §. fin. ff. de contra tabulas. quanto fortiùs ius mihi acquisitum ex forma statuti, non debes mihi tollere. Secundò & fortiùs, dato quòd statutum, ita filiam excluderet fauore patris & filiorum. & sic mixto fauore, adhuc tamen pater per pactum præiudicare non posset, vt no. Bald. in l. hac edictali. C. de secundis nnp. & canoni. in ca. si diligenti, extra, de foro cõpe. Tamen, vt dixi, si masculi consentirent expressè tali reseruationi succedendi, valeret talis reseruatio, nõ obstante consuetudine, vel statuto, vt etiam concludunt Imol. Ludouis. Ro & Alexã. in d.l. stipulatio. hoc modo concepta. de verbo. obligat. ff. & latè Geminia. in cap. quanuis. de pac. in 6. Sed Bart. & Iason in d.l. fin. C. de pact. tenent partem contrariam, scilicet, quòd pacto patris filię possit reseruari ius succedendi absq; filiis, eo quòd ius filiis quæsitum, non est eis datum sæpe infallibiliter. Et sic habes tres singulares prouisiones p filia nobili. Prima, vt possit legitimam petere, licet in casu nostræ consuetudinis sit prohibita succedere. Secunda: vt non obstante consuetudine, possit ipsa dotes maternas petere. Et tertia, vt sibi possit mediante pacto solius patris ius succedendi reseruare. Aliam & singularem prouisionem pono: quæ & talis est, quòd ex virtute verborum nostræ cõsuetudinis, filia nobilis non est exclusa à successione rerum emphyteoticarum & feudaliũ, quando istas res emphyteoticas, vel feudales pater vel auus filię nobilis acquisiuit iure cõtractus pro se, filus, ac nepotibus nulla facta mentione hæredum suorum, seu de hæredibus suis. Probo ex theorica Bald. & Salicet. in dict. Authen. nouissima. dicentium. & etiam idem dicit Specu. in titu. de loc. versi. nec aliqua, in versi. Vbi dicit, quòd si pater acquisierit in vita emphyteosim pro se, filiis & nepotibus, quòd mortuo patre, filij possunt acceptare emphyteosim & respuere hæreditatem. Ratio: quia illam emphyteosim habent iure contractus: non iure hæreditario. Idem dicit Paul. de Castro ibidem in rebus, & de rebus feudalibus. Secundò probo per aliam Doct. theoricam: nam dicunt, quòd si mortuo patre frater faceret quittationem aliis fratribus de omni eo quod posset petere, vel consequi in hæreditate paterna: per hoc non impeditur petere partem feudi: quia ista non petuntur iure hæreditario, sed vigore contractus. Bar. in l. item videndum. in fin. ff. de peti. hæred. Etiam si in tali renunciatione interuenisset iuramentum. Alberi. de Rosa. in l. tres fratres. ff. de pac. Iason in d. Authent. nouissima. in pen. colum. Sed sanè ista limitatio est suprà omnes singularis: ad quam Practici non aduertunt. Sed eã sic adhuc limito & dico, quòd retentis meis terminis, & terminis nostrę cõsuetudinis, filia non erit à rebus emphyteoticis vel feudalibus exclusa, quin eas possit recuperare & petere à fratribus agendo: tamen petitorio, sed non possessorio iudicio. hoc est, non erit in illis saisita. Motiuum meum est tale: dicunt Docto. in loc. præalle. quòd si filia renunciat bonis paternis, quòd tunc videretur esse exclusa etiam ab emphyteoticis & feudalibus: quia, vt dicunt, plus est renunciare bonis, quàm hæreditati. & certum videtur, quòd emphyteoticariæ res & feudales sunt in bonis nostris, & veniunt appellatione bonorum, licet non veniant iure hæreditario, vt satis dictum est. Quare dico, quòd filia virtute consuetudinis exclusa, licet debeat tantum dici exclusa ab hæreditate: quia dicitur in tex. nostro,

Tres prouisiones.

Est forclose, &c.

¶ Non debeat dici exclusa rebus emphyteoticis, vel feudalibus (nisi expressè renunciasset omnibus bonis) & exinde sequatur, quòd agere possit pro illis petitorio. Ratio: quia etiam appellatione hęreditatis bonorum possessio continetur: & bonorum possessio venit appellatione hæreditatis. ergo l. loquens in hæreditate habebit locum in bonorũ possessione, Bart. in l. 1. §. bonorum. ad Trebel. ff. Et idem in statuto, vt statutum loquens in hæreditate habeat locum in bonorum possessione, secundum Barto. & Doctor. ibidem per tex. in l. in conditionibus. §. patronus. de condi. & demonstra. ff. & Iaso. in l. emancipata. in fin. C. qui admi. ad bo. pos. & infra quod tempus, vbi dicit quòd beneficium l. cum antiquioribus. de iur. delibe. C. habet locum in successionibus prætoriis. & Fulgo. in d. l. emancipa. allega l. fin. C. eo. & l. hæreditatis. l. 2. de verbor. significatio. Sed videtur dicendum, quòd licet filia excluderetur à bonorum possessione, quæ est iuris, non tamen à possessione honorum: quia habere honorum possessionem, vel possessionem bonorum, latè differunt.

Fille mariee.

¶ An requiratur, quòd verè fuerit maritata ad hoc vt excludatur, an sufficiat quòd fuerit despõsata cum sufficienti apparagio. Videtur quòd requiratur, quòd verè fuerit maritata, imò & in vsu mariti posita. Quod videtur sonare istud verbum *Mariee*. & illa non dicitur maritata, quæ non habet mariti vsum. Nam maritus dicitur quasi maris ritus, vt dixit Salic. late disputans in l. cum in te. C. de do. ante nnp. Item textus noster videtur voluisse, q̃ filia sit in matrimonio antequam à successione excludatur: quia dicitur in textu,

Maritus vnde dicatur.

Mariee, &c.

¶ Sed in statutis verba sunt intelligenda in ple-

pleniori & potentiori significatio.ar.l.1. si ager vec.vel emphi.pe.ff. & l.cōstitutionibus. ad municipa. & verba statuti sunt in suo esse perfecto intelligēda,& cum effectu.l.1.§.hæc verba. quod quisque iur. & l.si per alium.§. docere.ff. ne quis eum, qui in ius voc. vi exi. ergo, &c. Tertiò probatur ex ratione theologorum dicētium,quòd matrimonium aliud imperfectum, aliud perfectum. Imperfectū dicitur ante carnis copulam: perfectum verò post carnis mixtionem.vnde Ambrosius sanctus: In matrimonio intelligitur spiritualis coniunctio: quā confirmat carnalis commixtio.ergo postquam textus noster intelligit de illa quæ est in matrimonio,seu maritata: debemus intelligere de matrimonio perfecto. Nec dicas ꝙ statutum sit de sola despōsata intelligendum : quia totū oppositū videtur dicendum, eo præsertim quòd istud statutū est odiosum,& legitimæ naturę priuatiuū Licet dicitur esse fauorabile respectu filiorū : & sic cum statutum sit tale,est restringēdum : quia est contra ius commune.c.odia.de re.iu.in 6. c.statutum. de elect. & hác partem tenuit Ias. de Sochis,vt refert glos.Prag.Sanct.in titu.de concubinariis.§.&eum omnis fornicationis. super verbo vxorem. Et istud valet ad quæstionem , quam facere possunt de lucro dotis vxoris præmortuæ, vel de cōmunibus bonis inter virum & vxorem. In oppositū videtur, quòd sufficiat quòd filia sit per verba de pręsenti desponsata : nam spōsa de præsenti ante carnalem copulā venit appellatione vxoris : quia solus consensus facit matrimoniū 27.q. 2. Ideo si legatur alicui puellæ monile auri, si contraxerit matrimonium : ipsa habebit legatum,si ipsa cōtraxerit per verba de præsenti : licet carnaliter non consummauerit.l.cui fuerit,de condic.& demonstra.ff. Et quòd statutum in vxore vendicet locum in sponsa de præsenti,tenet Panor. in c.3. loco de prob. & Bald.in l.non sine.C.de bo. quæ libe etiam si non sit carnaliter cognita Barto.in l.nihil.rerum amo. ff. & in l. cum hic status.§. mulier & maritus.ff. de dona.inter vi.& vxo. 82.q. 2. c.iniiciatur.Et ideo non dubium,quòd inter beatum Ioseph & Mariam fuit matrimoniū. Maria fuit vera vxor Ioseph, licet ambo virgines fuerint. Sed Salicet. ad hoc respondet, quòd verum est bene, quòd inter eos (licet virgines fuerint indubitabiliter) fuit matrimonium,quātum ad sanctificationem : quid dicendum in tanta difficultate? Breuiter credo primam partem veriorē de iuris profunditate. Sed secunda fortè teneretur in practica: Attamen tene menti,quòd si statutum excluderet filiam dotatam solum, tunc sufficeret si esset dotata sola destinatione patris. puta in testamento paterno, licet nondum nupta ,vel maritata esset : & licet effectualiter adhuc dotem consecuta non fuisset Iaso. post multos Docto.in l.1.solu.ma.ff.in princ.ergo est apprimè ponderandum an statutū loquatur de filia dotata,vel maritata.

Matrimonium duplex.

De dotata sola destinatione hoc est singul. i practica passim

Apparaigee.

¶ Istud declaraui suprà in 8.recol.

Forclose de la succession.

¶ Amplia si etiam illa successio esset non in omnibus in Turones, sed etiam in aliis ducatibus, vel prouinciis diuersæ dispositionis , vel consuetudinis quādo filia est dotata, vt suprà dixi post Sali.in l.1.in fi.C.de sum.tri. Limita tamen, vt sit exclusa à bonis allodialib. & nobilibus,nō emphiteoticariis,vel feudalibus : quia consuetudo est pœnalis,vt dixi in 13.col. vbi videas : quia ista limitatio non practicaretur, & illam posui gratia disputationis.

Tant quil ait hoir masle.

¶ Sub isto verbo vide mirabile dictum Bald. & Ias.quòd retuli suprà in antepen.col.vbi latè enucleaui textum. & vide infrà in fi. not. præsentis.vbi inuenies mirabile Bald.verbū. Sed redeundo in hoc puncto nō video , quòd filia dotata per pactum solius patris sibi possit ius succedandi reseruare (& no. quòd loquor de dotata) & hoc per rationes suprà per tactas. Iuncto præsertim , quòd hæreditas nō potest dari in dotem. l. hæreditas. C. de pact. cōuentis,tam super dona. propter nup. quàm parapher. & pro hoc adduco text. in §. sed si quis nepotis loco.Insti.de adop. ibi text. ne ei inuito suus hæres agnascatur. Et miror quòd Doctor. non ponderarunt hunc textum ad hoc. Et sic inuitus & dolēs recedo in hoc passu ab opi.Bart. & Iaso. quorum vestigia semper sum secutus, sed magis est amica veritas. Bald.dicit vnum magnum verbum in ca. ad nostram, in 3.col.de iureiuran. extra. quòd si filia cum iuramento renunciasset successioni paternæ ipsi patri & fratribus.adhuc pater solus posset eam in testamēto instituere. Et aduerte, quòd filia exclusa à successione patris nobilis, cum fuit dotata : vt in casu nostri articuli : videtur esse exclusa masculo viuente ab omnibus aliis bonis patris etiā extra consuetudinem Turonensem situatis, quando pater habet in Turonia domicilium originis & habitationis: licet vulgò dicatur, quòd statutum non extendit vires extra territorium statuentium , ita in specie Salicet. in d. l. 1. C.de summa trini.& fi.catho. in pen. col. versicul. At ex his habes , quòd notabis perpetuò. At vbi simpliciter statuto caueretur, ne filia succedat : tunc tale statutum non extenditur ad bona sita extra territorium statuentium secundum Barto.in d.l.cunctos populos: C.de summa trini. & fi. ca. Nunc transeamus ad alia, quę concernunt principalius ipsam militum dispositionem. Et dico compendiosè, ꝙ ista sunt septem. Primum : quia potest hæredem instituere in re certa : ita quòd non traheretur ad alia bona. l. si miles. ex fundo. de mili. testamen. Secundum : quia potest decedere pro parte tam rerum quàm temporum testatus, & pro parte intestatus, vt l.miles ita. ff.eo.& suprà in prima conclusi.dixi. Tertiò : quia potest extraneo directo substituere. l.

Cetta

Centurio. de vul. & pupilla. sub. ff. Quartū: quia obliqua substitutio in testamenro militis facta trahitur ad directam, vel. neque. §. fina. cum l. seqnente. ff. eo. Quintum: quia verba enunciatiua emissa propter aliud in testamento miliris dispositionem inducunt, vt l. ex his verbis fortunato liberto meo. C. de testa. mili. Sextum: qnia potest grauare hæradem vltra dodrantem. l. si certarum. §. finali cum l. seqnen. ff. de mili. testa. Septimū: quia testamentum filij familias militis factum de Castrensibus olim non sufficiebatur querelæ. l. fina. C. de inoffic. testa. Licet hodie dubitetur, de quo vltimo vide per Sali. in Authen. presbyteros. Cod. de epis. & cle. Ista sunt quæ sparsim statuūtur per leges. An autem captatoria instirutio fit in testamento militis toleraia? Dic breuiter, quòd non l captatorias. C. de testa. mili. cum simili. Quid autem in relictis ad pias causas? Et cōmunis resolutio est, quòd dispositio captatoria in relictis ad piaa causas valet. Ita Barto. in repe. l. primæ, in 3. quæst. quintæ quæst. principalis. C. de sacrosanct. eccl. & in l Theopompus. ff. de dot. præle. Bart. & Bald. in l. captatoriæ ff. de leg. 1. & Alexan. in d. l. captatorias. C. de testa. mili. licet Bald. Salic. & Ange. in d. l. teneant contrarium, quos sequitur ibidem Ias. Sed non recedas à prima opinione: qoia est illa, quæ fanet religioni. l. sunt ꝑsonæ. ff. de rel. & sump. fu. Sed ecce dubium nouum. Nobilis qni militabat, legatum fecit de Corserio sno, captatorie tamen: quia id reposuit in voluntatem sui amici & commilitonis, vt Corserium traderet cui vellet: & sic substantia legati fuir in eius arbitrio collata, & fuit istud legatum incertæ personæ de incertis, quæritur an tale legatum capiatorium sit validum? istud est dubium à Iasone tactum: in quo tamē nihil determinat. credo tamē, quòd tale legatum (licet captatorium) valeat. & quòd iste amicus poterit de equo disponere: quia licet institutio captatoria sit in militis testamento reprobata: non tamen qnicqnam disponitur de legato, igitur. Secundò moueor multum: quia iste passus captatorij legati est de iure ciuili. Sed tic est, quòd solennitates ciuiles non habent locum in testamento militis, nisi quatenns sunt expressæ in iure, vel nisi quatenua sunt militibus vtiles, vt tenent Doctor. in d. l. captatorias, igitur. ¶ Vidimus de prima rosa, scilicet rubea, videndum nunc est de rosa alba nostri capelli, per quam rosam, vt suprà diximus, debemus intelligere morientes in pace & ocio. Suppono igitur quòd omnis homo est restabilis, nisi intestabilis inueniatur. Secundò præmitto, quòd omnis qui expressè non inuenitur prohibitus potest hæres instituti. Qui sunt autem illi, qui restamenta cōdere non possunt, habes per glo. Doct. quibua non est permiss facere testamen. Inter quos nota vnum intestabilem in practica, scilicet damnatum ob crimē famosum, vel libellum in iniuriam alterius, qui & etiam infamis est, vt in l. is cui. §. si quis ob crimen. ff. qui testa. face. poss. Et not. qnòd ibidem tenet Barto. ꝗ infamis ex alia causa, quàm ex supradicta nō propterea est intestabilis. Alius casua, qui est practicabilis, est in excommunicato. Ita tenet glos. in ca. decernimus, de senten. excommunica. lib. sexto. Licet plures Doct. teneant cōtrarium: tamen mihi bene placet illius glossę decisio: quia hæreticus fit de iure intestabilis, satis bene quadrat quòd ad idem fit excōmunicatus. Nec obstat, quòd excommunicatus non sit hæreticus: tamen est sicut membrum aridnm, pro quo non orat pia ecclesia in die sancta veneris, licet oret pro hæreticis & paganis. Item ille cui bonis interdictum est etiam redditur intestabilis. Si tamen testamentum condiderit, postquam fuerit sibi à iudice bonis interdictū. l. is cui. ff. eo. Et nota, quia dicimus excommunicatum esse intestabilem secundum opinionem Ioan And. in d. cap. decernimus. Plus dicimus quòd excommunicatus, non potest hæres institui, si tempore institutionis esset excommunicatus secundum Doct. Sic nec damnarus de crimine famoso. De successiones utem ipsorū ascendenrium, vide per Doct. io Authen. defuncto. ad Tertullia. C. communia de success. & in Authent. cessante. C. de legi. hæredi. Cyn. in d. Authentic. itaque placer mihi enodare certaa quæstiones, quas vidi temporibus meis, & quæ egerenr decisione consuetudinaria. Pone ergo quòd frater decessit relictis fratrib. pluribus, quorum quidam sunr ex parte patris: alij autem ex parte matris & patris, & sic vtrinque coniuncti snnr. quæritur qualiter distribuetur successio? Dic breuiter, quòd isti vtrinque coniuncti in omnibus bonis vndecunque quæsitis præferuntur cæteris, cùm duo vincula sint fortiora vno. vt dict. Authēt. itaque: cum similibus. Vbi autem essent fratres ex parte patris tantum: & sic consanguinei, & ex parte matris, & sic vterini tantum: tunc breuiter distingue, aur est quæstio de conquæstibus defuncti, aut de patrimonio. eum quæstio est de diuidendis cōquæstibus: tunc æqualiter succedūt. intelligo in plebeis, & non nobilibus, propter decisionem nostræ consuetudinis. Sed cùm agitur de succedendo in patrimonio fratria defunctt, tune dic qnòd in patrimonio snperueniente ex latere patris succedunr ii fratres qui ex parte patris sunt: & sic consanguinei. In bonis verò patrimonialibus ex parte matris prouenientibus succedunr vterini fratres: & ita dicunt Docto. in d. Anthen. itaque. Et sic ista bona, vt ita dicam, fureant, boc est quod venientes ab intestato ex linea, ex qua patrimoniū descendit præferuntur aliis: & de hac etiam materia vltra scribentes in dicta Authen. itaque, & d. Authen. cessante. vide no. per Imol. in consilio sno 114. col. 3. versus fi. Sed aduerte, quia vidi in practica teneri per plures laudabiles aduocatos, quòd vtrinqua coniuncti fratrea non excludebant cōsanguineos, vel vterinos tan-

De captatoria institutione in testamento militis.

Quid in relictis ad pias causas.

Damnatus ob famosum crimē est intestabilis.

Cui est bonis interdictum, est intestabilis.

Quomodo de fratrib. ex vno coniunctis latere & ex vtroque.

tantum: sed quòd patrimonia debebantur secundum lineas, ex quibus procedebát. Sed de conquæstibus paternis, ac bonis mobilibus est maius dubiũ. Quæro secundò & breuiter qualiter succedant nepotes, cum patruis. pone Titium habentem duos filios viuos, & tres nepotes ex filio pręmortuo decessisse: qualiter distribuetur successio? dic ꝗ in stirpes. Nam hæreditas pro vna tertia dabitur primo filio. pro alia tertia secundo fil. & pro tertia nepotibus: & sic filiis istius præmortui, vt d. Authen. cessante. Sed quid si non sint amplius patrui, sed soli nepotes successuri, Subiicio rem exemplo pro iuuenibus. Titius decessit relictis quinq; nepotibus ex duobus filiis suis præmortuis. nunc quæritur, an isti nepotes: & sic, an isti filij fratrum succedant in capita, vel stirpes? Bona fuit olim opinio. nam Azo tenuit quòd succedunt in capita: sed Accursius quòd in stirpes, & hanc opi. clarè firmauit ipse Accur. in l. fin. Si pars hæred. pet ff. quanuis videatur aliter sentire Institut. de leg. agn. succes. §. hoc etiam, Bartol. vero in l. post consanguineos. §. hæreditas. ff. de suis & legi. tenet Accursij opinionem. Sed Salicet. latè defendit opinionem Azonis, dicens eam esse de iure veriorem in d. Authent. cessante. Et fortè non maledixit ruminando iura, in quibus se fundant Doct. Tamen expertus sum in vrbe Parisiana, in persona mea quòd consuetudo Azonis plus placebat Parisianis. Tertiò quæro, videtis quòd consuetudine nostra cauetur quòd extantibus filiis nobilibus fœminæ non succedant. ponamus filiam mortuam viuente patre suo, ex qua filia relictus est paruulus quidam, an ipse succedet cum masculis: & sic cum auunculis suis? Dubium facit: quia consuetudo duntaxat disponit de filia excludenda. de filio autem ex ea nascituro nihil disponit. Sed verum est dicere, quòd tempore successionis delatæ, scilicet tempore mortui aui materni iste filius reperitur, qui & masculus est, igitur videtur quòd succedere debeat, cum consuetudo nostra sit odiosa, nec extẽdi debeat in plus quàm loquatur, cum sit correctoria iuris cõmunis. Quòd autem sit iuris communis correctoria, patet in l. maximum vitium. C. de libe præte. vel exhæred. vbi habetur quòd masculus & fœmina pariter debent in testamento parentum honorari. Ideo cum iste casus de isto nepote, & sic de filio filiæ sit à consuetudine obmissus, videtur quòd relinqui debet dispositioni iuris communis. l. commodissimè. ff. de libe. & posthu. l. si extraneus. ff. de condi. causa da. cau. non secu. & sic quòd iste nepos debeat auo materno succedere. Sed communis sententia est in contrarium, ac præsertim potissima ratione: quia cum mater, quæ radix est, sit à successione exclusa, sic consequenter est filius ex hac radice procedens, exclusus. Ita Bart. in l. ad Tertul. ff. Et etiam: quia iste filius non potest venire, nisi vt imago matris, arg. C. de colla. l. illam. §. pen. igitur matre exclusa, tunc excluditur omnis linea quæ descendit ex ipsa. & videtur de hoc casu in §. hoc autem notandum, qui feu. dare poss. cap. 1. cum ibi nota. & ita firmant Bal. & Salic. in d. l. maximum vitium, dicit ergo consuetudo quòd filia nobilis excluditur extantibus filiis. Quid si filij non extent, sed solum nepotes: & sic filij filiorum, an tunc sit filia exclusa? Pono casum familiariter. Titius nobilis habet filium & filiam, ex filio autem habet nepotem. moritur Titij filius: remanet nepos: consequenter decessit ipse Titius: an tunc excludetur filia per istum nepotem à successiona Titij defuncti? Videtur quòd non: quia consuetudo nostra solum loquitur de filiis: & non de nepotibus. ex eis ergo, & extera. Tum secundò consuetudines & statuta sunt stricti iuris. l. constitutionibus. ff. ad municipa. & sic non debent extendi. l. si verò negotiũ. §. de viro, solu. matu. ff. & quicquid est obmissum, habetur pro obmisso, & relinquitur dispositioni iuris communis: l. quicquid astringendæ. de verbo. obliga. ff. Et maximè, quando tractatur de legum correctione, arg. l. præcipimus. C. de appellatio. Fieret autem extensio, si consuetudo traheretur ad nepotem, patet: quia appellatione filij non includitur nepos. quod demonstratur ex pluribus. Primo ex nominis appellatiui diuersitate, ex qua sequitur, quòd non sunt idem, vt l. si quis in fundi vocabulo. de leg 1. ff Secundò ex multiplici generatione, quia filius est prima generatio: nepos sanè secunda, vt in Authent. de non alie. §. emphiteosim. Item quia filius nascitur ex generante, nepos autem ex generato. Item anima vnius non est anima alterius, & tamen anima hominis cuiuslibet est pars formalis ipsius. igitur. Item cum alibi iura dicant quòd appellatione filij contineatur nepos: id procedit ex interpretatione, non de proprio & stricto vocabulo, seu significato. in l. iusta interpretatione. ff. de verb. signific. & glo. in l. filij. de verborum significationes... Pro parte autem contraria facit, quia appellatione liberorum continetur. l. liberorum. de verbor. signi. ff. ergo idem dicendum appellatione filiorum, cum filij appellatione, omnes liberi intelligantur, vt d. l. filij. ff. eodem titul. Item nepos sæpe filij appellationa venit, vt d. l. liberorum, vltra medium. Item suadetur, quia ratio consuetudinis condendæ fuit, vt agnationes, & familiæ conseruarentur in honoribus & bonis, vt l. 1. §. publice, de vent. inspi. ff. Sed hæc ratio non tantum concernit filios, sed & nepotes. Imò magis nepotes, per quos memoriá nostra perennis efficitur, vt d. l. liberorum, de verbo. signifi. ff. Nec obstare potest, si dixeris quòd hæc ratio non ponitur in statuto: quia fateor quòd non ponatur in consuetudine expresè, sed ponitur tacitè: sic, quia hæc vnica sola ratio potuit mouere statuantes. Sed ego habeo quòd quando in statuto vnica sola ratio statuti condendi reddi potest, quòd tũc illa habe-

tur

Qualiter succedant nepotes cũ patruis.

Exclusa descendente excluduntur & descendentes ex illo.

Consuetudines et statuta sunt stricti iuris.

Anima hominis cuiuslibet est pars formalis ipsius.

Per nepotes nostra memoria perennis efficitur.

tur pro expressa. arg. l. nominatim. in verbo, si vnico. de verb. sign. ff. & l. fundus, qui locatus. de fund. instruc. & instr. lega. ff. Et dixi suprà in titul. 1. huius voluminis, vbi tango hanc materiam Statutorum extensiuam in arti. 4. Item facit pro parte nepotis. Nam priuilegium filij transit ad nepotes. l. dino Marcu. & l. milites. C. de quæst. Item facit quia nepos est subrogatus loco filij. vt Institu. de his quæ ab intest. deferuntur, cum filius, igitur tanquam subrogatus beneficium patris sui sumere debet. arg. l. 1. §. hæc actio si quis testa. liber esse iussus fuerit. ff. Vltimò pro parte nepotis facit gloss. Institut. qui dari tuto. poss. § fina. quæ dicit in effectu, quòd nepos cõtinetur in appellatione filij secundum veram significationem, & allusionem vocabuli: cum filius dicatur à philos, quòd est amor: & amor est ita in nepotibus, sicut in filiis, imò secundum quosdam augetur in eis. in hanc partem inclinant Doctor. in d. l. liberorom. Et Bald. & Salic. in d. l. maximum vitium. Cod. de liberis præ. exhære. Sed quid si statutum vel consuetudo nostra mandaret, quòd verba statutorum intelligantur secundum proprium significatum ipsorũ, an tunc nepos excluderet filiam? Tota vis istius quæstionis dependet ex hoc, an appellatione filij contineatur de proprio significato nepos. & gl. tenuit quòd sic in d. §. fin. Institu. qui dari tut. poss. Sed glossa tenuit oppositum in d. l. filij. de verbo. signifi. ff. Sed Bald. in d. l. maximum vitium, tenuit adhuc in casu isto nepotem excludere ipsam filiam. Idemq; Salic. Et hoc non tantum ex illius verbi propria significatione, quam ex verbi, patris sui subrogatione. Quinta quæstio in hac finali parte. Sctis quòd de iure in succedendo ascendentibus non est differentia inter filios & nepotes: & ita succedunt filij sicut nepotes. Nunc inducimur ad ardnam quæstionem, quæ plerunque in regnis & principatibus contingit. Stante consuetudine, quòd primogenitus suc cedat in regno vel ducatu, quid nunc si præmoriatur primogenitus. an secundogenitus, & sic patruus, an nepos succedere debeat? & intellige semper nepotem filium primogeniti: hæc est ardua & dubitabilis quæstio, quæ iamdudum fuit examinata à Ioanne Andr. in addi. ad Specu. in titul. de feud. super Rubri. & ibi decidit pro nepote: & sic pro filio filij, adducitq; ibidem allegata per Oldra. qui hãc quæst. disputauerat in curia Romana coram rege Roberto, & ibidem tenebat Oldra. pro ipso nepote. Idem tenet Bald. in l. liberti. 7. C. de ope. libert. Pet. de Ancha. in cap. licet, de voto. Idem Paul. de Castr. in Authent. post fratres. C. de legi. hæred. Idem Cyn. in l. imperialis beneuolentiæ. C. de nup. Idem Bald. in cap. 1. de filiis natis ex matrimo. ad morga. contra. Idem latè Panorm. in consil. 86. quod incipit in præsenti quæstione 1. volum. Hinc est quòd Otto Imperator supra Renum apud Treuerum existens, dum hæc quæstio de facto accidisset, voluit quòd iudicio gladiatorio decideretur, & quòd vix nepos vinceret potuit. Sed cum ille reuera vicisset, ordinatum fuit abinde, vt nepos patruum excluderet, credidit autem Otto Imperator istam victoriam iudicio Dei fuisse nepoti datam. Et non immeritò, quia omnis victoria à cœlesti numine venit. vt Institu. in proœm. versicul. Et bellicos quidem sudores. Sed contrariam sententiam, scilicet pro patruo, & sic pro secundo genito tenet Barto. in d. Authent. post fratres. Imol. & Gemi. in c. grandi. de supplen. neg. præl. in 6. iuncta l. cum ita. §. fin. de leg. 2. & Francis. de Aretio in consil. 163. quod incipit, diligenter, & maturè excussis. & Alexan. de Imol. in consil. 54. in 3. volum. quod consilium incipit, ponderatis verbis. vbi dicit, quòd ista sententia est magis communis, pro qua papa pronuncisuit pro rege Roberto contra regem Vngariæ. Sed Bald. in d. l. liberti. vbi examinat hanc quæstionem, dicit, quòd Bonifacius fuit in hoc partialis ipsi regi Roberto, & quòd ita iudicauit propter magnam sapientiam illius Roberti, & quòd ipse Robertus id cognoscens, voluit postea transferre regnum in regem Vngariæ. Et sic videa quanti Doctores sint in isto bello & conflictu legali contrarij. Tamen semper vidi obseruari pro nepote in pluribus principatibus, etiam meo tempore.

Privilegiũ filij trãsit ad nepotes. — *Filius dicatur.* — *Amor augetur in nepotibus.* — *De filio & nepote prætendentib. aliquod regnum.* — *Otto fecit quæstionẽ decidere iudicio gladiatorio.* — *Victoria à cœlestinumine tribuitur.*

Tant quil y ayt hoir masle.

¶ Aduerte quòd filia, quæ est semel exclusa à successione patris propter masculum, intelligitur semper exclusa, adeò quòd mors masculi non prodesset fœminæ, etiam si masculos moreretur nullis relictis liberis. ita pulchrè Iaso. in l. si arrogator. in tertia column. de adop. ff. & Bal. in l 1. in §. s. episcopum abbatem vel abbatissam. Nõ est melius verbum in isto mundo.

XXVII. ARTICLE.

Si le frere noble marie sa seur, & il luy donne moins que aduenant, elle pourra demander a son frere le surplus quil luy appartenoit de son droit partaige. Et si la femme decede auant son mary, les enfans delle pourront demander le parfaict du droict de la succession de leurdicte mere.

Sequitur in textu.

Si le frere noble marie, &c.

¶ Hic habes, quando soror habet partagium. Sed quid si sit pauperrima, & frater diues, an teneatur dotare inopem sororem? Respond. sic, si soror sit vtrinque coniuncta. Secus porro, vbi esset simpliciter vterina. gl. & scriben. in l. non omni. C. de admini. tut. & in l. complures. §. penul. de administrat. tuto. ff. Bald. in l. fin. C. de do. pro. Imò & frater sacerdos cum bona conscientia potest de bonis ecclesiæ, si etiam aliud frater non habeat, sororem inopem

Sacerdos de fructib. beneficij potest sororẽ inopem dotare.

inopem dotare. Scripſi multum latè infrà, tit. *De douaire de femme noble*. art. 1. col. 5. verſ. quid autem diceres.

Et il luy donne moins, &c.

¶ Iſtud eſt in iure. Nam filiæ dos nõ debet eſſe, pręſertim ſi à fratre emanauerit, minor legitima ſua. Sali. Fulg. & Iaſ. in Authen. res quę ſubiacent. C. communia de legatis, cum dos ſuccedat legitimæ loco. Notanter dixi ſi dos procedat, ſeu emanauit à fratre. Nam ſi pater dotauerit filiam, tunc habet locum articulus immediatè præcedens, quo cauetur quòd filia excluſa dicitur: & hoc ideo diuerſum eſt in patre & in fratre. Nam alibi ſcribunt DD. quòd filia dotata à patre pręſumitur congrue dotata: adeò quòd de modicitate, vel paruitate dotis conqueri non poteſt: niſi eſſet magnus exceſſus. Paul. de Caſt. & Iaſ. in l. voluntas. C. de fideicommiſſis.

Et ſi la femme decede, &c.

¶ Notanter dicit, *Si la femme decede, &c.* Quia matre viuente filij excluderẽtur, cum illa ſit proximior. at illa dum viuit, petere eos impedit. ſed quid ſi ſoror iurauerit, nihil amplius à fratre petere? Reſpond. quòd illa amplius petere non poterit, ar. no. in c. cum contingat. de iureiurando. & cap. quamuis. de pactis, in ſexto. & no. in l. pactum quod dotali. C. de collationibus. Opus erit ergo quòd abſoluatur à iuramẽto, & quòd veniat ad remedium cõſuetudinis, cum beneficio principis, ſeu reuelamento regis. Nam conſuetudo non poteſt reprobare iuramentum, cum illud ſit de iure diuino, vt dixi in titul. *De ſucceſſions de gens roturiers*. art. 8. in colum. 7. verſicu adhuc quæro. quia conſuetudo non habet vim apoſtolici. Et ad præſentis articuli materiam not. vnum quòd ſi mortuo patre vnus filius dicit ſe contentum de relictis ſibi factis à patre, vel filia, dicit ſe contentam de dote pro omni eo, & toto eo quod ſibi debetur de bonis patris quod per hoc non excluditur ad petendum legitimæ ſupplementum, Bald. & Salicet. in l. ſi quando. §. generaliter. C. de inoffic. teſta. Bald. & Angel. in l. de his. ff. de tranſac. & in Authẽ. vt cum, de appella. cogno. §. cæterum, & Iaſo. in l. 1. colum. 3. verſic. 6. adde ſi quis in ius voc. non ierit.

Nota perpetuo.

XXVIII. ARTICLE.

Si fille noble eſt prouuee ſoy eſtre faict depuceler par auant laage de vingt quatre ans, elle peult eſtre priuee des ſucceſſions directes, non aduenues, & non pas des collateralles.

Si fille noble, &c.

¶ Hoc ideo, quia propter vitam flagitioſam & luxurioſam poteſt filia exhæredari. l. ſi filiam, C. de inoffi. teſta. Sed quòd hæc dicit de 24. annis, melius dixiſſet de 25. annis, vt in Authentic. ſed ſi poſt 25. annos. C. eodem. Sed aduerte quòd verum eſt, filiam poſſe ob caſtitatem deperditam ſucceſſione directa nõdum aduenta priuari, niſi mater fuiſſet, aliàs in ſimili vitio. Pone exemplum: Quædam domicella habens filium vnum, & tres filias, differt filias ſuas maritare vſque ad viginti annos: vna iſtarum filiarum ſollicitatur nimio cum amore à quodam iuuene ardentiſſimo: andit iuuenem. Et tractu temporis fit hæc iuuencula grauida: mater quæ eſt ſuperbi ſpiritus vult eam propter hoc exhæredare, cum & ipſa mater aliàs in ſuis iuuenilibus annis etiam amorabundè vixerit, quæritur an mater ipſa ſit audienda? Reſpon. pro iuuenibus quòd non, quia non poteſt quis alteri obiicere turpitudinem quam ipſe patitur, quia nil doloſius doloſo, nil Catilina Cethego. l. in arenam. C. de inoff. teſtamen. l. quoniam. C. de hæred. l. ſi duo, de dol. ff. c. contra Chriſtianos, de hæretic. libr. 6. Hinc eſt quòd infamis non poteſt obiicere teſti infamiam Bart. & Doct. in l. cum mulier. ſolu. matri ff. gl. & Doct. in c. teſtimonium. extra. de teſti. Et ita de matre meretrice, quòd nõ poſſit filiam propter luxuriam exhæredare, tenent Barto. Bald. Fulgo. & Iaſon in d. l. in arenam. & Bal. in l. ſi filiam. C. de inoffic. teſtamen. Limita tamen ſingulariter iſtud eſſe verum, niſi mater eſſet emendata, & in competenti ætate ad honeſtam vitam reducta: quia vltima conſuetudo attendi debet. l. mella. § pen. ff. de adi lega. Idem tenet Raphael Fulgo. in d. l. in arenam, per l. imperialis beneuolentię. vbi etiam Barto. & Bald aliquid ponunt. C. de nuptiis: quia dicunt ibidem Bar. & Bal. quòd qui deliquit poſt peractam pœnitentiã & indulgentiam, habetur perinde ac ſi non deliquiſſet. Hinc dixit Alex. in l. 1. 16. colum. ſolu. matrimo. ff. quòd filius qui ingratitudinem cõmiſit propter quam à patre poterat exhæredari, ſi pœnitentiam viuo patre agat, vel ante conditum teſtamentum, nõ poterit amplius exhæredari. Inde dicit Bar. in l. 3. § fi. de adi. leg. ff. quòd pater exhæredauit filiũ ex iuſta cauſa & poſtea filius ſe reconciliauit cum patre, exhæredatio cenſetur adempta. Quid enim ſi mater iam effecta ſenex ſemper ſe emendauerit, cum iam non poſſit viri amplexus amare? An tunc eſſet aliqua ratio, quòd poſſet filiam exhæredare ſub cuiuſdam quaſi, coactæ emẽdationis, ſeu ſenectutis velamento? Et credo quòd non: quia mores quos quis in ſe approbat, non poteſt in alio reprobare, vt d. l. in arenam. Oportet ergo quòd mater ſit in tempore competenti emendata: non autem cum iam non poſſit à viris amari, quod tene menti. Sed quid de patre? an filia quæ peccauit in corpus, poſſit ſibi obiicere, quòd luxurioſè vixerit, per d. legem in arenam. C. de inoffi. cioſo teſtamento. Breuiter Cyn. in dict. l. ſi filiam. C. eod. tit. Et Fulgo in d. Authent. ſed ſi poſt 25. annos. tenent quòd non. Idem tenet Iaſ. in d. l. arenam etiã ſi pater eſſet vnus magnus meretricator & publicus Ratio eſt ſecũ-

An pater luxurioſè viuens poſſit filiã exhæredare.

dum Doctor. quia maior caſtitas requiritur in fœmina quàm in mare, quia mulieres magis decet eſſe pudicas & caſtas quam mares. l. penult. C. ad Orficianum, hinc inquit gloſſ. in l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de ritu nuptia. quòd etiam ſecũdum mores hominum maior caſtitas exigitur in fœminis quàm in maſculis. An autem filia poſsit exhæredari, ſi nupſerit abſque patris voluntate? dixi late ſuprà titul. *De loyaulx aydes*. articul. 4. Eſt ergo ſummo ſub pectoris armariolo reponendum quantopere noſtræ conſuetudinis latores pudicitiam amarint: cùm propter illam violatam ante 24. annum filiam nobilem à ſucceſsione directa futura priuauerint. Et nõ ſolum ante matrimonium deſideratur caſtitas, ſed etiam ipſo ſoluto. Nam marito extincto bonæ mulieres illud Didonis die noctúque menti tenere fixum debent. Aiebat enim illa miſerrima, & infœlix Dido, cum Sichei viri ſui iam ſepulti præmortuique remini-ſceretur:

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Herebi noctemq; profundam,
Ante pudor quàm te violem, aut iura reſoluam,
Ille meos primus qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit: ille habeat ſecum, ſeruetq; ſepulchro.

Et in propoſito dixit Imperator, quòd per ſecundas nuptias per viduam celebratas dicitur anima primi viri contriſtari, vt in Authẽ. de nup. § ſi autem tutelã, & §. quæ verò, verſic. nos igitur videntes. colum. 4. Et nota vnũ ſingulare, quòd mulier tranſiens ad ſecunda vota, non dicitur caſtè & honeſtè viuere. Hinc dicunt egregiè Doctor. quòd ſi maritus legat vxori ſuæ certum quid, donec caſtè & honeſtè vixerit, quòd capiendo ſecundum virum non dicitur caſtè & honeſtè viuere. Ideo nec legato frueretur. Imo, in l. cum filius, de leg. 2. ff. Angel. & Imol. in l. mulier. §. cum proponeretur ad Trebel. ff. Bald. in l. 1. C. de rap. virgi. Pet. de Ancha. in c. quod ad te. de cleri. coniug & Iaſon in l. fin. Cod. de indic. vidui. quicquid dixerit Bart. ibidem, & Fulgoſius. Sed inſurgit pulchrum dubium. Pone quòd caſtrum relinquat mulieri: ſi efficiatur vidua, euenit quòd maritus moritur, mulier ad ſecunda vota conuolat, an legato priuabitur? Et dicit pulchrè Pau. de Caſt. l. præalleg. C. de indic. vi. tol. quòd non, quia vt ipſe dicit, ſufficit conditionem fuiſſe ſemel impletam, licet non duret. l. ſi quis hæredem. C. de inſti. & ſubſti & hæc ſufficiant, quia alibi latius ſcripſi de caſtitate, & vide in commentariolo, facto per me ſuper §. initium, in l. 2. ff. de ori. in. ciuil.

Anima primi viri per ſecundas nuptias dicitur contriſtari.

Nõ dicitur honeſtè & caſtè viuere quæ ſecundo nubit.

XXIX. ARTICLE.

Si femme noble ayãt bail de ſes enfans ſe remarie, elle perdera ledit bail.

Si femme noble, &c.

¶ Vide quæ ſcripſi infra titul. *De bailz*, & in titul. *De douaire*. Sed quid ſi ſecundum matrimonium parumper durauit, an debeat mater pro tam paruo tempore, tam magnum lucrum baillíæ amittere? Verbi gratia: mulier poſt mortem primi viri ad ſecundas conuolat nuptias, accedit quòd ſecundus vir moritur infra triduum, an mater pro tam paruo temporis ſpacio baillíæ emolumenta perdere debeat? Videtur quòd non, ne pro tantillo temporis iſta mater deſtruatur. Nam non videtur ſecundo copulata, cum tam parum in connubio ſteterit Sicut dicit gloſſ. non videtur mortuus, qui tam cito reſurrexit in l. ex his qui forte. ff. de leg. 1. vbi loquitur de ſancto Lazaro à CHRISTO reſuſcitato. Sed hoc non obſtante oppoſitum dico. Nam ſi ſecundum matrimonium duraret vna ſua ſola hora, tamen mater bailliam perderet & emolumenta illius. Nam ſufficit conditionem aliàs fuiſſe impletam, licet non duret eius implementum. l. ſi quis. C. de inſtitu. & ſubſtit. ſeu reſtitutio. ſub conditione fac. facit l. cum vxori. C. quando dies legar. ce. Item in ſimili dicimus, ꝙ ſi teſtator legat aliquid filiæ, cum vidua erit: ſi filia ſit effecta vidua, & poſtea incontinenti nubat, non tamen perdit legatum, quia ſufficit conditionem ſemel fuiſſe impletam, licet non durauerit, ita Bald. & Paul. de Caſtro in l. fina. C. de indic. vidui.

¶ Item dicit Bald. in l. precibus, in 3. col. C. de impub. & aliis ſubſtitut. quòd in conditionibus attendimus principiũ primæ exiſtentiæ, & non curamus poſtea ſucceſſum eius.

¶ Item facit id, quod referunt Docto. quòd ſi Rex conceſſerit caſtrum alicui militi & hæredi eius ex corpore ſuo procreato, & ſi contingat militem mori ſine hærede ex ſuo corpore procreato, quòd caſtrũ reuertitur ad regem, Quod ſi mortuus fuerit miles relicto filio ex ſe nato: deinde moriatur filius abſque filiis, certe tunc caſtrum debet tamen ad regem reuerti, ex quo ſemel eſt purificata conditio. Bald. in l. fina. viceſima quæſtio. C. de hæred. inſtitu. & Iaſon in d. l ſi quis. C. de inſtitutionibus. Item facit quod tenet Franciſ. de Aretio in conſi. 159. incipiente viſo puncto ad me tranſmiſſo. in penult. column. vbi determinat quòd ſtante ſtatuto, quòd filia non poſsit venire ad ſucceſsionem patris, vel ad aliquam diuiſionem paternorum bonorum, & hoc ſi ſint filij maſculi, & ſi remanſerint ex eis hæredes. certè ſi mortuus ſit pater exiſtente maſculo qui hęredem filium relinquat, licet poſtea moriatur filius, & hæres ſine deſcendentibus: tamen non ſuccedunt fœminæ, eo quia ſufficit ſemel conditionem fuiſſe impletam, ad hoc allegat ipſe Bartol. in l. ſina. ad Tertul. ff. vbi dicit Bartol. quòd ſtante ſtatuto, quòd maſculus excludat fœminas ſucceſsione patris: ſatis eſt, quòd tempore ſucceſsionis extiterit maſculus ad hoc, vt fœmina excludatur. Item facit quòd decidit ipſe Bartol. in l. Titia cum teſtamento. §. Imperator, column. vltim. de leg. 2. ff. vbi dicit,

quòd

quòd donatio reuocatur per superueniētiam liberorum. l. si vnquam. C. de reuocan. do. quòd si filij nati, quorum natiuitate fuerit re uocata donatio incontinenti moriantur, non tamen reconualescit donatio, firmat Paul. de Castro in l. secunda. C. de posthu. hære. insti. Nam sufficit semel conditionem impletam, licet non duret, vt dictum est.

¶ Et nota quàm signanter consuetudinis latores viduitatem amarunt, & adeò quòd balliam à matre per transitum ad secunda vota abstulerunt, & de istis pudicitia viduali soler ter obseruanda dixi in articulo præcedenti.

XXX. ARTICLE.

En succession tant de noble que de rotutier, representation a lieu en Touraine.

¶ Est etiam verum de iure, quòd hæres repræsentat personā defuncti, & tota die dicimus, quòd filio sublato de medio, nepos tenet locum sui. hinc est, quòd testamentum rumpitur si non reperitur institutus vel exhæredatus. Bart. in l. posthumorum. de iniusto. rup. & irrit. testamen. ff. & per Doct. in l. Gallus. §. & quid si tantum, de libe. & posthum. ff. Imò & si filius emācipetur statim, quia definit esse suus, tali casu nepos repræsentat ipsum, & incipit tenere primum locum. ita Scriben. in d. §. & quid si tantum. Isto tamen casu si nepos præteriretur ab auo in testamēto, & filius solus institueretur, tale tamen testamētum sustineretur, nec per contra tabulas rumperetur, quia per emancipationem non perdit ius sui hæredis filius ipse quo ad successionem. l. meminimus. C. de legi. hær. Et ista est opinio Barto. in d. §. & quid si tantum. Et quanuis nepos tanquam personam patris repræsentans, possit hæres ab auo institui secundū con filium & prouisionem. d. l. Gallus. in §. quidā recte. de libe. & posthu. ff. si tamen instituat filiam & nepotē iam natum, & sic copulatiuè, id intelligatur tamen ordine successiuo, gl. & Doct. in d. l. Gallus. d. §. quidē recte pro hoc. l. peto à fratre. de lega. 2. ff. Et hoc dictante ordine charitatis, & necessitate institutionis, illa cōiunctiua resoluitur in disiunctiuam. Sicut quandoque disiunctiua in coniunctiuam. no. Doct. in l. generaliter. C. de institu. & substi. Erit ergo sensus, quòd in succedendo virtute nostræ consuetudinis iuri consonæ, primò veniet filius. secundò nepos. accipio nepotem prout iura capiunt, scilicet, pro filio filij, non prout Franci loquēdo appellamus. deinceps veniet pronepos, insuper abnepos, & sic de similibus. nam abnepos auo succedet per repræsentationem; Quinetiā hæc repræsentatio locum habet in successionib. collateralibus tam nobilium quàm plebeiorū. Et quòd repræsentando, nepotes succedant in locum patris, facit l. 1. §. sed si quis. ff. de su. & leg. & §. sed cum filius. Instit. de hære. quæ ab intesta. defer. & Autheut. post fratres. C. de legi. hære. Ergo repræsentatio in Turonia locum habet. Nam licet in rebus priuatis fiat diuisio æqualiter inter liberos. vt in Authen. in successione. C. de suis & legi. hæred. tamen in successione rerum priuatarum, proles filij præmortui tenet locum patris in successione, ita quòd succedat cum patruis in hæreditate per stirpem. Institu. de hære. quæ ab intesta. deferuntur. §. cum filius. & ibi Ioan. Fab. Item & dicunt Doct. quòd qui est hæres hæredis, etiam primi testatoris est hæres. l. pater famil. primis tabulis, de vulg. & pupilla. sub. ff. & ibi Bart. & scribentes. ff.

Repræsentatio habet locū in successionibus collateralibus tam nobiliū quam plebeiorū.

XXXI. ARTICLE.

Femme noble suruiuant son mary, nest tenue aux debtes de son feu mary, si elle ny est expressement oblígee. En renonceant toutesfoys par ladicte femme, aux meubles & acquestz communs dentre eulx.

Nest tenue aux debtes de son, &c.

¶ Istud est etiam de iure. l. 2. cum ibi notat. ne vxor pro marito, vel maritus pro vxore, &c. & vide quæ dixi infra eodem titu. artic. 33. an tale statutum procedat. Vide quæ scribo infrà, eodem titu. arti. 33. in illo verbo. Sed mihi videtur.

XXXII. ARTICLE.

Et sera tenue faire ladicte renunciation par deuant iuge competent, quarante troys iours apres la mort de son mary. Laquelle renunciation vauldra, pourueu que elle ne se soyt immiscee esdictz biens communs.

Immiscee esdictz biens, &c.

¶ Et hoc nisi fuisset contrarium protestata. Si enim se mulier immisceret, & fuisset protestata quòd non intendit esse hæres à lega vel statuto in bonis mobilibus & conquæstibus. Sed quia est mulier pia, quæ videt extinctum virum multa debentem, & amore filiorum ipsa infra istud tempus tractat negocia hæreditatis, quæ aliàs multum deperirent in grauem filiorum suorum detrimentum, nisi ipsa apponeret manus, certè credo, quòd quanuis se immisceat: si tamen protestetur se facturam renunciationem tempore taxato, quòd illa nō debeat ad debita defuncti teneri, arg. eorum quæ not. Barto. & Docto. in l. pro hærede. de acquirend. hæredit. ff. Si tamen post dictam protestationem mulier faceret actus qui geri non possent citra ius, & nomen bona capere volentis, vel quòd tales actus essent contrarij ipsi suæ protestationi: tunc videtur à tali protestatione recedere. Ita ipse Bartolus in d. l. pro hærede. §. Papinianus. titulo præallegato. Sed an in dubio quis præsumatur facere tanquam hæres, & non plus, loquor

Mulier si immiscens bonis viri defuncti, an semper teneatur, &c.

loquor de muliere vidua, sed de filio. Pone quòd mortuo Titio debitore tuo Gaius eius filius possedit per aliquod tempus res paternas. moritur item Gaius filius debitoris tui Titij. Et quia arat amicus tuus, noluisti dum viueret, eum molestare de debito, nunc fortè sibi successit filius quidam Mæuius, quem tu tantum nõ amas, & vis repetere debitum tuũ contra eum agendo, ipse autem cõuantus dicit se tibi non teneri, eo quòd nunquam Gaius pater ipsius, nec ipse conuentus, successerunt dicto Titio debitori tuo. quia nunc tu scis quòd nõ potest sciri quo animo Gaius filius debitoris tui tenuerit res paternas, quia mortuus est, nec amplius poterit declarare, sicut in simili scribit Bart. in d. l. pro hærede. Tu autem replicas, quòd imo ipse Gaius fuit hæres tui debitoris Titij, qui fuit pater eius. & ad hoc probandum, tu ponis in medium, quòd ipse Gaius possedit bona ipsius debitoris tui Titij, & quòd ipse Mæuius etiam possidet bona ipsius Gaij debitoris sui, an per hoc (si tu taliter probes) debeas obtinere in causa? Videtur quòd non. per text. sing. in l. non hoc. C. vnde legitimi & cognati, vbi est textus, quòd ad probandum quem hæredem non sufficit probare quod possedit, sed quod legitimè adiuit. Ergo videtur debere probari quòd legitimè adiuerit. In contrarium videtur, quòd ex possessione rerum hæreditariarum probetur. quòd aliquis adiuerit, nisi ille liquidò probet, quòd alia causa res hæreditarias possederit. vt l. 1. C. de repud. hæred. Breuiter dic de mente Barto. & Doctor. quòd in dubio ex possessione rerum hæreditariarum quis non præsumitur hæres nisi probetur aditio. Hoc verum, nisi ille qui conuenitur, esset filius, sicut in casu nostro, quia tunc in filio presumimus, quòd sit heres ex rerum hæreditariarum possessione. Et istud obseruatur secundum generalem consuetudinem regni Franciæ, quæ est iuri communi consona, qua canitur. filius. ergo hæres, vt fuit repetitum in pluribus locis super isto commẽto harum consuetudinum. Bald. etiam in l. apud hostes. C. de suis & legi. Iason in d. l. non hoc. C. vnde cog.

An ex possessione rerum hæreditariarũ probetur aditio.

XXXIII. ARTICLE.

Et pourra la femme noble ou roturiere, faire renunciation des meubles & acquestz. Et dauantaige, ladicte roturiere de son douaire, du viuant de leurs mariz, si vergat ad inopiam. Et es autres cas de droit, en faisant laquelle renunciation deuemẽt, comme dit est, elle ne pourra estre poursuyuie des debtes crees par son mary, sinon quelle y feust expressement obligee.

Si vergat ad inopiam.

¶ Istud est de iure, quòd marito vergente ad inopiam mulier possit agere pro dote. vt est tex. in l. vbi adhuc. C. de iure dot. & in Authẽ. donationem. eod. tit. quæ tamen loquitur de do. propter nuptias, quam etiam mulier ipsa repetere potest marito vergente ad inopiam. & ibi pulchrè per Cy. Bal. & Sali. & per Bart. & Doct. in l. si constante. solu. matri. ff. Et aduerte, quòd hodie sufficit quòd maritus inchoet malè vti substãtia sua ad hoc, vt mulier possit agere tam pro dote, quàm pro donatione propter nuptias, secundum communem Doctorum sententiam. Imò plus isto etiã casu mulier posset bona paraphernalia repetere, vt dictis iuribus dicitur, & notatur per Scribent. in Authent. quòd locum. C. de collat. cũ simil. Sed insurgit pulchrum dubium, quomodo sit necesse probare, quòd maritus incipiat male vti substãtia sua: ad hoc, vt mulier possit vti isto legis & consuetudinis nostræ beneficio? Respon. sufficit, & inspicitur vulgi opinio, ar. l. cum delanionis. §. asinam. de fund. instruct. ff. Opinatur enim vulgus iuxta prouerbium antiquum, quod dicitur in vulgari Italicorum, *richeza mala disposta la pourta se acosta.* & in Latino, Diuitiæ malè dispositæ paupertati sunt proximæ. hæc Salice. in l. vbi adhuc. Cũ enim mala versatio nõ possit probari necessario, & cõcludenter, sufficit probari verisimiliter, & secundũ opinionem, quia nõ in duorum vel trium opinione cõsistit, sed in iudicio & opinione vulgi, vt aliàs de sterilitate dicitur. vt l. licet. cum ibi not. & trad. C. de loca. Licet text. in d. l. si constante requirat, quòd de tali abusu substantiæ viri appareat euidentissimè, & sic in superlatiuo modo. tamẽ sufficit vulgi opinio secundum Bart. Sed an isto legis & cõsuetudinis priuilegio vel beneficio possit vti mulier aduersus socerum qui dotẽ recipit pro filio, si socer ipse vergat ad inopiã, vel male vti sua substantia inchoauerit? Videtur quòd non, cũ l. illa adhuc, quæ est prouisoria tantum de viro loquatur. ergo non est ad socerum extendenda. no. in l. fin verò negotium. §. de viro. solu. matrimo. ff. Præsertim viso, quòd ista prouisio est à iure exorbitatiua. Ideo ad consequentias trahi non debet. l. ius singulare. & l. quod verò contra. ff. de legi. Certum est enim, quòd de iure communi mulier matrimonio constante, nisi certis in casibus dotem repetere non potest. l. si dos. cum similibus multis. solut. matrimo. ff. ergo cum ista prouisio exorbitet à iure communi, videtur quòd extendi de viro ad socerum non debeat. Sed his non obstantibus, gl. & melior pars Doctorum tenent, mulierem posse etiam vti isto beneficio repetendarum dotis, & donationis propter nuptias aduersus socerum propter identitatẽ rationis, ar. l. à Titio. de verbor. oblig. ff. Et ista opinio est multum æquitabilis, licet altera sit disputabilis. Sed ego libentissimè iudicarẽ si casus occurreret pro glossæ opinione. Sed quid cũ vir & socer mulieris ambo tenentur, & vnus vergat

De opinione vulgi in mala versatione viri.

vergat ad inopiã, alter verò aſt ſoluando: an iſto caſu mulier agere poſsit, videtur enim, ꝙ tali caſu mulier non poſsit, vti lagis, vel conſuetudinis priuilegio, cum non habeat quare plangat. Quia eſto, quòd vir pauper ſit effctus, attamen ſocer eſt diues, & ſoluendo: igitur nihil ipſi mulieri deparire poteſt, cum ſocer ad dotis reſtitutionam ſempar teneatur.

Bona quaſtio, & practicabilis.

Sed Bart. in d. l. ſi conſtante octaua, quæſt. tenet mulierem etiam iſto caſu agere poſſe, & dicit ipſe, mors viri dat actionem muliari aduerſus ſocerũ. ergo id facit paupertas, & iſta eſt benignior opinio, in quam inclinat glo. in d. l. vbi adhuc. licet Salic. voluerit aliter ibidem diſtingnere.

Alia bona quaſtio.

Sed pone, quòd mulier vult vti prouiſione legis, cum maritus vergat ad inopiam: maritus autem vult dare mulieri idoneum fideiuſſorem de dote reſtituẽda. an propter hoc mulier à repetenda dote ſubmoueri poſsit? Tenet glo. in d. l. vbi adhuc, quòd non, eo maximè ſecundum Doct. ibidẽ, quòd remedium fideiuſſoris eſt fragile.

Pulchrum dubium.

Sed certè de iure canonic. videtur caſus in cõtrarium in c. per veſtras. extra, de do. inter vir. & vxo. ponderat Salic. Sed quid ſi ab initio maritus erat inops, an vxor hsbebit ramedium huius noſtræ conſuetudinis? Bart in d. l. ſi conſtante. in ſexta quæſt. tanet quòd ſic. Siue tempore contracti matrimonij, fuerit ſciens vxor inopiæ viri, vel ſuæ malæ verſationis, ſiua poſt, per iura per eum allega. & adducitur etiam per eum ratio, quia ſi ſecus diceremus, mulierea ſe retraherent à matrimoniis cõtrahendis. Sad Doctor ipſe nimium fauit mulieribus. Quia ex quo mulieres ante matrimonium fuerunt ſcientes, & ſic ſcienter contraxerunt, non videtur quòd tantum eis ſubueniatur, præſertim vbi per talem dotis repetitionem afferretur præiudiciũ creditoribus, qui forte potuiſſent ſibi conſulere, cõpellendo maritum poſſeſſorem rerum dotalium ad parcius viuendum, & ais ſatisfaciendum de fructibus rernm dotalium. Nam maritus ęra alieno grauatus, & frequẽter impetitus, cum magna parſimonia vixiſſet, & creditorib. ſatisfeciſſet, & in hac ſententia fuerunt plures Doct. quorum vexillum defert Cyn. in d. l. ſi conſtante. Sed vbi iſta vel ſimilis ratio ceſſaret, crederem Bar. opinionem fore benigniorem.

De repetitione dotis, qualiter vir damnare debeat.

Et aduerte ſignanter, quòd in iſta repetitione dotis maritus damnatus inſolidum, & non in quantum facere poteſt. ita tenet gl. in d. l. vbi adhuc. Non condemnabitur ergo vir inſpecto hoc ne egeat: ſed inſolidum, ſecundum tamen diſtinctionem Barto. in d. l. ſi conſtante. & Bald. & Sali. in d. l. vbi adhuc. Et Idem dicendum de ſocero ſecundum Cy. ibidem, quia non debet eſſe melioris conditionis ſocer, qui eſt remotior quàm maritus, qui eſt proximior, ar. Authen. multo magis. C. de ſacroſan. eccle. & l. ex diuerſo. ſolu. matri. ff.

Quid ſi maritus poſtea diues efficiatur.

Vidandum porro eſſet pulchrum dubium, ſi maritus dines afficiatur, an tunc dotem repetat? Videtur quòd ſic: quia tunc ceſſat ratio inopiæ & egeſtatis. ergo legis diſpoſitio ceſſara debet. ca. cum ceſſante. de appella. Sed contrarium tenent glo. & Doct. in d. l. vbi adhuc. Quia, vt ipſi aiunt, quod legitimè factum eſt ax ſuperuenienti caſu, non dabet retractari. l. ſciendum. §. fin. qui ſatiſd. cog ff. cum ſimili. Breuiter, communis ſantẽtia ſcriben. poſt gl. in d. l. vbi adhuc, eſt quòd non repetat, quia licat cauſa ipſa impulſiua repatendæ dotis, ſcilicet inopia & ageſtas ceſſet, tamen cauſa finalis durat, vt ſcilicet iſtæ res reſtitutæ ſemper onerib. matrimonij deſeruiant, & ab iſta non eſt recedendum. Mihi autem videtur in vera æquitate, quòd ſi maritus eſt homo effectus diſcretus & legalis, ac etiam diues: quòd non video, quin dotem repetere poſsit, cum illius ſit dominus. l. doce ancillam. de rei vendic. & l. in rebus. de iu. do. C. Et non video cur non debeat tunc dotem adminiſtrare, cum ipſa ſubeat onera matrimonij. l. pro oneribus. C. de iu. dot. Faciunt quæ tradunt Doct. à ſimili de prodigo, qui cũ reuerſus eſt ad ſanos mores, ipſo iure definit eſſe ſub cura. vt not. in l. is, cui bonis. de verb. obli. ff.

Prodigus reuerſus ad ſanos mores ſua adminiſtrat.

Et aduerte inſuper, quòd ſi mulier ſit mortua, & ſuparſint filij qui vident patrem male verſari, licet non habeant iſtud priuilegium repetendæ dotis, ſicut mater, cum ſit perſonale, & par mortem ſublatum: taman eis ſubueniri poteſt iudicis officio.

An dotis repetitio competat filiis matre mortua, ſi pater male verſetur.

Idem, vbi mater eſſet exbãnita vel excommunicata: nam filij officium iudicis implorabunt, nec matris excõmunicatione ſubmouebuntur cum agant pro intereſſe ſuo. Ita Bart. in d. l. ſi conſtante. in quæſt. 19. Redeo ad textum, ex quo nota ex fine illius, quòd vxor non tenetur pro debito viri, de quo per ſeriben. in l. a. C. ne vxor pro marito. Sed quid ſi inter virum & vxorẽ fuerit facta à iudica bonorum ſeparatio, & illa facta, maritus condemnatur per iudicem in aliqua ſumma, & ſit executio per ſeruientem, & capiuntur bona in domo, in qua vir & vxor ſimul habitãt, mulier ſe exeentioni opponit, dicens ſeparationem bonorum fuiſſa factam à iudice, quia maritus male vtebatur ſubſtãtia.

De ſeparatione bonorum.

pars victrix dicit executionem rite factam, & bona capta ſpectare ad maritũ, à ſtipulante ſibi præſumptione, eo præſartim quòd bona fueruut inuenta in domo marlti. quæritnr, quid iuris? Reſpon. mulierẽ debere probare res eſſe ſuas proprias. Nam præſumptio eſt, quòd ſint ipſius mariti propter præeminentiã ipſius mariti. ſecnndum Bal. & Sali. in d. l. 2. vel ſaltem mulier debet probare poſſeſsionem ipſarum rerum, ſecundum eoſdem Doct. Hoc fallit, ſi res captæ eſſent muliebres. Nam ex qualitata earum probãtur eſſe mulieris, vel eſſe in eius poſſeſsione eo ipſo, quòd ſunt ad vſum ipſius, ſecundum Bald. ibidem, & vide etiam de hac mataria per ſcriben. in l. etiam. C. de dona. inter vir. & vxo.

Verbũ ſingulare Baldi.

Sed mihi videtur, quòd conſuetudo noſtra ſit multum rigoroſa, cũ exigat tantum bonorum renunciationẽ. de qua habetur in textu. Videtur enim, quòd & vxor

An valeat ſtatutum quòd mulier pro viro teneatur.

Quid de ſtatuto quo cavetur, ut villa teneatur pro facientibus furta in ea.

Statuta diſponentia ut filij nō ſuccedentes teneantur pro debito patris.

ipſa conſtringi nō debeat maritalis debiti velamento, vt iuribus vulgaribus, adeò quòd nec neceſſe ſit vxorem renunciare bonis communibus: & tamen noſtra conſuetudo nimiū rigoroſa exigit iſtam renunciationem, quamuis mulier nō ſit aliàs obligata. Ergo videtur dura, imò duriſsima cōſuetudo. Breuiter dic, quòd non eſt mirandum de hoc rigore. Nam & aliàs valet ſtatutum, quòd vxor pro marito teneatur, Ita Bart. in tractatu repræſaliarū, in 3. quæſt. primæ partis principalis. Et ibidē generaliter firmat valere ſtatutum, diſponēs, quòd vnus pro altero teneatur. per tex. in l. 1. C. de omni agro deſerto. libr. 11. & in l. fi. C. de primipilo. lib. 12. Facit quòd notat Bald. in l. de quibus. ff. de legi. vbi dicit valere ſtatutum & conſuetudinem, quibus diſponitur, quòd villa teneatur pro facientibus furta in ea, de quo per Barto. in l. diuus. ff. de milit. teſta. & Iaſo. in § actionum autem. in 10. & 11. colum. Inſtitu. de acti. Item facit quòd dicit Bald. etiam l. dotis. C. de iure dot. quòd valet ſtatutum, diſponens, quòd filij mercatorum teneantur ad debita patris, etiam ſi non probantur hæredes. Imò etiam ſi conſtet, quòd repudiauerint expreſſe hæreditatem. Sed profectò durus eſt iſte ſermo. Item facit quòd dicit Bart. in l. 1. §. familiæ. de publica. ff. quòd valet ſtatutum diſponens, quòd dominus pro delicto famuli teneatur, ſiue pro delicto familiæ ſuæ. Et multo magis valet ſtatutum, quòd pater pro delicto filij teneatur pecunialiter. Bal. in l. receptitia C. de conſtitu. pecu. & Angel. de Aretin. in d. §. actionum autem. vbi ipſe latè examinat. Tamen intellige, quòd dixi ſtatuta valere, vt vnus pro alio teneatur procedere in ciuilibus. ſecus autem in criminalibus. Bald. & Salice. in Rubric. C. res inter alios acta. Bald. in l. ſancimus. Cod. de pœnis. Quia, vt vulgò dicitur, pœna ſequi debet ſuos authores, ergo viſis ſupradictis mirandum non eſt ſi Practici dicant mulierem teneri pro debito viri, etiam ſi obligata non ſit, niſi renunciet mobilibus & acquiſitis, vbi mulier ipſa nobilis eſt, & inſuper doerio, vbi illa plebeia eſt.

TITVLVS XXVI.

Vt Baronatus debeat diuidi.

Comment baronnie doibt eſtre departie.

PREMIER ARTICLE.

BARONNIE ne ſe depart point, pourueu que laiſne ou laiſnee ait dequoy recōpenſer les puiſne ou puiſnez de leur portion, en chaſtel & chaſtellenie, dune meſme ſucceſſion, dont eſt venue ladicte baronnie.

¶ Hic liquet, quòd baronia nō eſt diuiſibilis, vbi poteſt fieri condigna recompenſatio. Sic etiam baronia non eſt corpus hæreditariū. ita tenet Iaſ. in Authen. hoc amplius. C. de fideicom. Et ideo eſt, quòd filius non adimplens iuſſa teſtatoris infra annum etiā monitus à iudice: non perdit baroniam, quam habuit ex teſtamento ſucceſsione. quia baronia non eſt corpus hæreditarium. Et ita tenet Bald. in d. Authen. hoc amplius. de fideicommiſ. Et de iuribus baroniæ dictum fuit in præcedentibus, præſertim in titulo iurium baroniæ.

II. ARTICLE.

Et ſil ny auoit dequoy recompenſer, en la maniere que dit eſt, les puiſnez auront leur portion par la main de laiſne mys hors le droit de aiſneeſſe.

¶ Scilicet, quia non eſt aliqua caſtellania eiuſdem ſucceſsionis, ad recompenſandum natu minorem.

Par la main de laiſne.

¶ Vidi copiam cuiuſdam arreſti lati inter baronem Prulyaci, & nobilem virū Pe. de Prulyaco, dominum de Oblinco, & alios litiſconſortes, quo quidem arreſto permittitur dicto baroni recompenſare cohæredes ſuos, non in caſtellania ſolum, ſed alios debito modo, & non ex eadem ſucceſsione, ſed ſine aliqua determinatione. Sed quid erit ſi plures habent iuriſdictione in caſtro, & diſcordāt in vſu iuriſdictionis? dic quòd cōpellendi ſunt vſum diuidere per tempora. facit quod no. Inno. in c. prudentiam. de offi. deleg. & Andr. Barb. in l. s. de verbo. obliga. ff. poſt Angel. facit l. Lucio. & l. eum conſtet non ſolū, de aqua quoti. & æſtiua. ff. tenementi.

III. ARTICLE.

Et lequel droit daiſneeſſe eſt le chaſtel, foſſez, & pour priſe dicelluy, aueeques le droit de guet, tel quil luy peult competer & appartenir, vne foy & hommaige en chaſtellenie, a ſon choix, droit de patronnaige, don de aulmoſneries & maladeries, enſemble le cheze, qui eſt quatre arpens de terre a lentour du chaſtel, hors les foſſez, pourueu que au dedans dicelluy ny ayt ville, moulins, ou four a ban. Eſquelz cas il prendra pour ledit cheze ou plus pres leſditz quatre arpens de terre. Et leſditz ville, moulins, & four a ban, & aultres droitz, comme de iuſtice, foyres, marchez,

ſecaulx

sceaulx a contractz, banc a vin, preuoste, peages, ilz se diuiseront entre laisne & puisnez, en la maniere dessus declairee en successiōs de nobles, ou pour iceulx, laisne pourra recompenser lesditz puisnez des choses de la succession, ou les retiendra a soy, si bon luy semble, pour les payer par ses mains.

¶ At excubias tenentur omnes tempore hostilitatis. c. peruenit. de immunitat. eccle. extra. & ibi Doct. Et cum homines faciunt excubias, tenetur eos dominus castri alera suis sumptibus. Angel. in l. turres. C. de ope. publi. quod non dabis obliuioni.

A son choix, &c.

¶ Notanter dicitur, *A son choix*. quia hoc expresse dicendum esset, vt dixi supra titul. *De successions de nobles*. ar. 3. in fin.

Droit de patronnaige, &c.

¶ Id ius patronatus tantum priuilegiatur, quòd si baronia aliquo casu propter delictū confiscaretur, non tamen confiscatur ipsum ius patronatus. nam per confiscationem bonorum alicuius, non confiscatur ius patronatus, licet aliàs transeat, seu transire dicatur cum vniuersitate. glos. celebris in cle. pastoralis. de re iudica. in clemen. facit gloss. in l. si operarum. de ope. liber. ff. c. satis peruersum. 55. dist. Abbas in c. cum laici. col. vlti. de iur. patron. & Ias. in l. venia. C. de in ius vocan. Et istud ius patronatus est honorificum, onerosum, vtileq́. Honorificum, quia habet honorem præsentandi, & sine eius præsentatione Episcopus non potest instituere, & si de facto instituat, eius est institutio nulla ipso iure. vt per Ioan. Aud. in c. 2. de offi. vica. in 6. nisi patronus esset negligens vltra quatuor menses suos, quos habet ad præsentandum. Imò legatus de latere non posset sine patrono laico instituere. c. cum dilectus. de iure patr. Item dicitur ius patronatus onerosum, quia patronus tenetur defendere ecclesiā, ne bona eius dissipentur & dilapidentur. Doct. in c. ex literis. de iur. patro. Item dicitur vtile ipsum ius, in tātum ꝙ si patronus veniret ad inopiā seu egestatem, teneretur ecclesia ex redditibus vltra necessaria remanentibus alimentare patronum. c. nobis. de iure patro. Hinc dicitur patronus aduocatus vice dominus & custos ecclesiæ. & nota quòd appellatur vica dominus. Et æquum fuit, vt istud ius patronatus apud baronem remaneret suo pro aduantagio, quia istud ius nō potest diuidi. Sed bene possunt hæredes pacisci, vt alternatis vicibus præsentent. Panor. in c. querimoniā. de iur. pat. & no. in cle. si. eo. ti. Sed vbi essent plures patroni, & tres præsentarēt vnum, & duo vnum alium, præferetur præsentatus à tribus, & sic à maiori parte. At vbi esset æqualitas inter patronos, potest Episcopus instituere quem voluerit ex præsentatis. Panor. in c. quoniam. de iur. patron. & Io. And. in c. cum autem. eod. tit. & Inno. in c. 1. eo. tit. quod est optimè notandum. De aliis verò enumeratis in textu nostro dixi in titul. *De droictz de seigneur chastellain*. Et aduerte, ꝙ tribus principalibus modis acquiritur ius patro. Primò, ex ecclesiæ fundatione. Secundò, ex ecclesiæ constructione. Et tertiò, ex eiusdem ecclesiæ dotatione. Primò, ex ecclesiæ fundatione, cum quis eam fundauit, id est, feudū ad eam ædificandam dedit. Secundò, ex eius constructione, vt tamen illa facta fuerit de consensu Episcopi, cum alio modo ecclesia fieri non debeat. Tertiò, ex eius dotatione, intellige de dotatione facta ante cōsecrationem illius, quia post consecrationem non induceretur, quia nulla seruitus rei sacræ imponi potest. nam quod humani iuris esse desinit, seruitusem non recipit. l. caueri. communia præd. ff. Sed secondum Inno. & Hosti. etiam consecrata ecclesia, si quis eam dotaret, ius patro. obtineret. Præsertim quando fundator non posset compelli ad ipsam dotādam, sicut in istis capellis. Ita limitat Panor. in c. quoniam. de iure patr. in antiq. Sed an ex ecclesię refectione quis ius patro. nancisci possit, dicunt DD. ꝙ non. ar. l. 2. §. vicinales. ne quid in loco public. ff. intellige, nisi illa esset funditus destructa, & deinde refecta.

An ius patro. cadat in confiscationem.

Tribus modis ius patronatus acquiritur

TITVLVS XXVII.

De successionibus plebeiorum aut consuetudinariorum.

De Successions de gens roturiers ou coustumieres.

PREMIER ARTICLE.

Homme ou femme noble, ou roturier qui entre en religion apres quil a faict profession deslors il est forclos de toutes successions escheues, & a escheoir, & viēdrōt a ses parēs ainsi que sil estoit decede.

¶ Similem articulum habes suprà eod. volu. art. 1. titu. *De donnaisons faictes entre gens nobles*. Sed quid dicemus de iure? Responde, ꝙ Bart. in l. de quæstione tali. C. de pac. tetigit hunc passum. Et distinxit ibidem dicendo in effectu, quòd aut statutum disponit de ingrediente, seu intrante monasterium: aut de iam ingresso. Primo quidem casu, dicit statutum valere, eo quòd tunc non disponit circa clericum, sed circa laicum. nā laicus est ille qui ingreditur monasterium, sicut viuens moritur. l. qui duos. de manumis. testam. Secundo verò casu, id est, cum statutum disponit de ingresso, & per hæc verba, si qs ingressus fuerit monasterium non succedat. & tunc dicit tale

ſtatutum non valere: quia non poteſt clerico auferre ius ſuum, & eſſet contra libertatem eccleſiæ, vt l. Deo nobis. C. de epi. & cle. ar. l. Stichus teſtamento. de manumiſ. teſt. & huic opinioni videtur inhęrere Bal. in d. l. de quæſtione. & Petr. de Ancha. in c. canonum ſtatuta. extra, de conſtitu. Idem ꝗ Bald. in d. l. Deo nobis. C. de epiſ. & cler. & pro hac concluſione Bartol. duo videntur bene facere. Primò id quod luculenter decidit Ioan. And. in regula, ſine culpa, in vlti. quæſt. in Mercurialibus, quòd ſtatutum excludens à ſucceſsione regni ſecundogenitum exiſtente primo, excludit illum etiam clericum effectum: quia ante clericatum iniecit in eum vinculum. Sequitur Panor. in cap. quòd clericis, in 13. col. de foro compet. do. Anto. de Butri. Panormi. & Imol. in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ de conſtitu. Secundò, facit illud quod dicit Bart. in l. reſcripto. §. fina. de mune. & hon. ff. & in l. placet. C. de ſacroſan. eccleſ. ꝗ pro poſſeſsionibus iam quęſitis eccleſiæ non poteſt ſtatui, quòd pro illis teneantur ad collectas. Sed bene in quærendis ſtatuendo, quòd omnia prędia ſint tributaria, vt fecerunt Peruſini. ita etiam videtur ſentire Bald. in cap. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. extra, Angel. etiam in conſ. 24. quòd incipit eccleſia tenetur ad munera, & Panormi. in d. c. quod clericis, de for. compet. in 13. colum. Sed certè contra prædicta ſtringunt mihi tres textus ineuitabiles. Primus eorum eſt in d. l. Deo nobis. de epiſc. & cleric. vbi patet intuenti, quòd antequam quis ingrediatur monaſterium, ſed habet ſolum voluntatem ingrediendi: non poteſt inhabilitari à potentia ſuccedendi, & etiam in propoſito verba ſtatuti debent intelligi ſecundum tempus, quo ſuam efficaciam conſequuntur. l. in delictis § ſi detracta. ff. de noxal. Scilicet, eo tempore quo hęreditas defertur, ſcilicet, tempore mortis patris erit iam ingreſſus monaſterium. igitur. Secundus textus eſt in Authen. caſſa & irrita. C. de ſacroſan. eccleſ. Et tertius textus in cap. 1. extra, de conſuetudine. & cap. præſens. vbi eſt ſingula gloſſ. 50. quæſt. 4. quibus ponderatis non poterit dari reſponſum. Ideo Iaſ. in d. l. de quæſtione. & in d. l. placet. de ſacroſan. eccleſ. tenet contra Bartol. & eius ſequaces Ac etiam contra Bartol. tenet Angel. in quæſtio. per eum diſputata, quæ incipit, nobilis quidem genere. & Imol. Alexand. & Ludou. Roman. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. obligat. Bald. in l. omnes. in 11. colum. de iuſtit. & iure. ff. Anton. de Butri. in d. cap. quod clericis. in penulti. col. de foro compe. & Gemin. & Imol. in cap. quanuis. de pact. in 6. Petr. de Anchar. in conſi. 105. quod incipit, in paucis verbis. Math. in not. 166. Paul. de Caſtr. in l. ſi quis, id quod circa principium. de iuriſd. omn. iudi. vbi dicit, ita conſuluiſſe contra Barto. & ita ipſe conſuluit in conſilio 335. incipiente, primum dubiũ, de quo quæritur. Nam etiam ſi illud ſtatutum valeret, redderentur ingreſſuri timidiores ad intrandum monaſterium, & ſic eſſet contra libertatem eccleſiaſticam. vt d. Authentic. caſſa & irrita. Eandem opinionem contra Bart. tenet Alex. de Imol. in conſil. 139. in 1. volum. quod incipit, viſo themate, ſuprà ſcripta in vltima colum, vbi dicit, quod iſta eſt communis opinio contra Bartol. Et faciunt not. & tradita per Bart. in conſil. 1. quod incipit, permenſis, &c. tale enim ſtatutum eſſet vitæ contemplatiuæ impeditiuum. Quid ergo dicemus de conſuetudine noſtra quæ diſpoſuit, vt hic vides de iam ingreſsis, ſaltem de eorum bonis poſtquam profeſsi ſunt. Eſſet videndum, *An lex ciuilis diſponens ſuper eccleſiaſticis perſonis ſit valida.* an lex ciuilis vel conſuetudo diſponens ſuper eccleſiis, vel perſonis eccleſiaſticis ſit valida? Breuiter, diſtingue ex mente omnium Doctor. nam aut lex illa ciuilis, vel ſtatutum canonibus, aut non ſeruanda. Aut non contradicit canonibus, & tunc aut diſponit ſpecificè de rebus, ſeu perſonis eccleſiaſticis, & tunc eſt nulla. nec eſt etiam de honeſtate ſeruãda, quia talis lex eſt nulla, tanquam à non habente poteſtatem condita. Et ſtatutum aſſumit vires à poteſtate ſtatuentium. l. fina. de iuriſdict. omnium iudic ff. c à nobis. de ſent. excommuni. cap. vt animarum periculis, de conſti. lib. 6. Et hoc, quando lex illa eſſet authorizatiua. ſcilicet, diſponens pręcipiendo vel vetando. Sed vbi eſſet merè priuilegiatiua. tunc bene poſſet ſeruari non ratione legis, ſed ratione priuilegij, ſeu ratione vtilitatis. Idem eſſet dicendum, ſi lex illa eſſet ratione naturali fundata, quia tunc ſi non obſeruetur à clericis ratione poteſtatis legis, prout lex dicitur de ligo ligas, obſeruabitur tamen ratione naturalis æquitatis. ad hoc l. ſcire oportet. de excuſatio. tutor. vel curator. ff. deficiente enim lege decurrendum eſt ad rationem naturalem. vt d. l. ſcire oportet. & cap. 1. requiris. de appellatio. extra, accedat c. nulla ratio. de præbend. Ita ſcribit Panormit. in d. c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſti. & ſunt hæc de mente ſcribentium. Secundo autem caſu, id eſt, cùm lex ciuilis non diſponit ſpecificè de eccleſiis, vel eccleſiaſticis perſonis, & tunc aut non poteſt ſeruari ſine peccato. vt in præſcript. inductis à iure Cæſareo, cum mala fide. & tunc talis lex non eſt ſeruanda. c. finali. cum ibi not de præſcript. ca. vigilanti. & c. diligenti. eod. titu. & Barto. in l. priuilegia. C. de ſacroſanc. eccle. Si autem lex ciuilis ſit generalis & rationabilis, nec cano. contra dicat, ſed ſi fauorabilis & priuilegiata, tunc ſeruanda eſt etiam quo ad clericos. Et iſta ſunt de mente iuris. Sed quid ſit de mẽte conſuetudinis hic videre potes. Hoc autem punctulo aliquantiſper poteſt ſaluari conſuetudo, quòd in ea condenda affuerint tam clerici quàm laici. Sed archipræſul Turonenſis pro ſe & clero ſuo fecit ſuas proteſtationes, pręſertim pro libertàtibus, & priuilegiis clericorum, & eccleſiarum, vt videre potes in proceſſu verbali domini præſidentis. in colum.

colum.10.in illis verbis, *Et ce faict fut proteſte*, &c. vbi videas.

II. ARTICLE.

Entre gens roturiers ſucceſſion ſe depart par teſte, & chaſcun pour ſa portion eſt ſayſi. Toutesfoys ſil y auoit aulcuns heritaiges tenuz noblement acquis de bource couſtumiere eſcheuz en tierce foy, laiſne vient a ſayſine diceulx. & y prendra les deux pars auecques laduantaige, qui eſt le maiſtre hoſtel, vng hommaige ſil y eſt, ou cinq ſolz de rente, le cheze, lequel cheze eſt cy deuant declare au chapitre des ſucceſſions des nobles. Et aura ledict aiſne la charge de faire les hommaiges, & payer le deuoir ſeigneurial a la maniere des nobles, & les aultres heritiers en auront le tiers, mis hors ledit aduantaige.

Se depart par teſte, &c.

¶ Dicit enim Imperator, quòd inter filios & filias bona inteſtatorum parentum pro virilibus portionibus æquo iure diuidi oportere explorati iuris eſt. l. inter filios. C. famil. hercis. Vt tamen in puncto iuris hæc materia clareſcat, eſt videndum, ad quos deueniat ab inteſtato alicuius defuncti hæreditas. Reſpō. quòd primo veniunt legitimi deſcendentes, ſi ſunt omnibus excluſis. Et ſi ſunt primi gradus multi, æqualiter ſuccedunt. Si verò ſunt nepotes, vlteriores ſolum ſuccedunt in ſtirpes, id eſt, in eam partem, quam pater eorum ſi viueret, haberet. Nec diſtinguitur, an maſculi vel fœminæ ſint, Auth. in ſucceſſione, de ſuis & legi. hære. C. ſi verò deſcendentes non ſint, tunc veniunt aſcendentes, vt auus, pater, abauus cum fratribus & ſororibus vtrinque coniunctis defuncto, vel eorum filij. Quos fratres vel ſorores, ſeu filios eorum ſi non habet defunctus, ſuccedunt aſcendentes: ſalua ſemper gradus prærogatiua, quia & pater præfertur auo, & auus abauo, & ſic de ſimilibus. Et ſic ſolum venit de aſcendentibus, qui eſt proximior defuncto cum fratribus defuncti, & hoc in capita. Sed cum filij fratrum in ſtirpes excluſis ex vno parente fratribus. Si autem aſcendentes ſunt in æquali gradu, puta ex parte patris auus. & ſic in gradu primo habito reſpectu ad defunctum, & ex parte matris etiam auus. Sic æqualiter paterni pro dimidia, & materni pro dimidia ſuccedunt: quamuis ſint plures perſonæ ex vna parte, quàm ex alia. Vtputa auus & auia ex latere paterno, & ſolum auus vel auia ex latere materno, vt in Authen. de hære. ab inteſta. §. 1. ar. 1. & in Authentic. defuncto. C. ad Tertul. & ibi not. in gloſ. & per Docto. Aliter

Qualiter deuoluitur ſucceſſio de iure cō muni.

qui eſt in proximiori gradu defuncto. At vbi deſunt, ſeu non ſunt aſcendentes, tunc veniunt collaterales. Et primo veniunt fratres, & filij fratris præmortui ex vtroq; parente coniuncti defuncto, de cuius hæreditate agitur non in capita, ſed in ſtirpes. Quo ad filios fratrum præmortuorum ipſi tunc bene ſuccedunt in capita, & iſti præferuntur fratribus, qui ſunt ex vno parente ſolū. vt in Auth. ceſſante. C. de leg. hær. Sed dicit Bar. in l. omnes. C. cōmunia de ſucceſsionibus, q̃ quando parētes veniunt ad ſucceſsionem in bonis quæſitis ex linea materna, præferuntur parentes ex dicta linea materna, & in bonis paternis præferuntur parentes ex linea paterna. l. 3. C. de bon. mater. In eo autem q̃ dixi, quòd nepotes in ſtirpes ſuccedunt, cum veniunt cum patruis: ſed vbi ſunt ſolum filij duorū fratrum, & ſic nepotes, an tunc in capita ſuccedant, an in ſtirpes? Dicit Azo, vt referunt Doct. in Authen. ceſſante. quòd iſti in capita veniunt. Sed Accurſius, quòd in ſtirpes. & not. in l. prima. ſi pars hære. pe. ff. Et Bart. tenuit cum gl. à quorum opinione non eſt recedendum. Sed Sal. ibidē tenet cum Azo. Bart. opinio mihi benignior videtur. At deficientibus deſcendentibus, ac collateralibus, tunc ſuccedunt qui gradu proximiores ſunt. Et ſi pares ſunt, tunc pariter admittuntur. Auth. poſt fratres. C. de legi. hær. Et extenditur hæc computatio vſque ad decimum gradum. Et in his omnibus ceſſat omnis differentia ſexus & emancipationis. In eo ſanè quòd textus noſter dicit vnumquenque ſayſitum, vide quæ ad plenum ſcripſi in titulo, *De ſucceſſions de fiefz & aultres heritâiges entre gens nobles, fors de baronnie.* articu. 8. vbi ſi tibi placet, videre poteris.

Eſcheuz en tierce foy, &c.

¶ Quomodo iſtud intelligatur, infrà vide arti. 6. ſcilicet quando continuatur per ſucceſſionem in tertiam manum.

III. ARTICLE.

Et ſi en ladicte ſucceſſion nya que filles leſdictz heritages nobles cheuz en tierce foy ſe departiront par teſte entre leſdictes filles. Excepte que laiſnee aura le maiſtre hoſtel noble, auec ledict aduantaige ainſi, & en la maniere que dict eſt deſſus. A la charge de faire lhommaige, & de payer les droictz ſeigneuriaulx deuz a cauſe dudict hommaige.

Et ſi en ladicte ſucceſſion, &c.

¶ Ergo filiæ ignobiles in bonis mobilibus in tertia fide prolapſis tantū, ſeu tale ius habēt, quòd nobiles filię in bonis paternis. bona autem mobilia dicuntur cadere in tertia fide, quando per continuationem ſucceſsionis deueniunt in tertiam manum, id eſt in tertium poſſeſſorem, vt art. 6. infrà eo. tit. qui eſt declaratiuus

ratiuus vel expoſitiuus iſtorum. Sed filia nobilis, licet faciat homagia: non tamen ſoluit omnia deneria feuda. Sed enim aliis ſororibus nobilibus, vt dixi ſuprà, titu. *Des ſucceſſions de nobles*, quia in filia nobili grandis natu non inuenitur expreſſum quòd teneatur ſola illa omnia ſoluere. igitur ſtabo iuri communi, vt l. 2. C. de hære. acti.

IIII. ARTICLE.

Et pareillement ſe departira lheritaige tenu a franc debuoir, acquis de bource couſtumiere, qui par ſucceſſion chet en tierce main.

V. ARTICLE.

Le filz aiſne ou aiſne roturiers peuuent recuillir route la ſucceſſion des choſes nobles eſchenes en tierce foy, & les tiendra, & en prendra les fruictz a ſon prouffit, iuſques a ſommarion faicte par ſes puiſnez. Et icelle faicte, leſdictes choſes ſe departiront en la maniere que deſſus. Et apres ſommation faicte par leſdictz puiſncz, ou lung deulx a leur aiſne, iceulx puiſncz, & chaſcun deulx ſe peuuent dire ſayſiz de leurs parties & portions. Et ſe pourront appleger ou complaindre cōtre leur aiſne, ou aiſnee, ſi ne leur baille contingente portion deſdictes choſes nobles.

Ou aiſnee, &c.

¶ Id intellige, eum maſculi deficiunt. In hoc autem quòd textus noſter dicit ſummationē vnius ex fratribus aliis prodeſſe in hoc puncto, arti. noſtræ eſt notabilis in illis verbis

Ou lung deulx a leur aiſne, &c.

¶ Simile dicimus de pluribus condemnatis, quorum vnus appellat, & victoriam conſequitur. nam in re indiuidua, & vbi eſt eadem cauſa defenſionis, tunc talis victoria omnibus prodeſt. l. 1. & ibi. per Cyn. Bald. & Salic. C. ſi vnus ex pluribus appellauerit. Et ibi eſt communis defenſio, & eadem ratio vincendi, tunc appellatio omnib. prodeſt. Sed quæro ad illucidationem noſtri textus, Pone q̄ defuncto patre, & relictis quatuor hæredibus, natu maior accepit bona immobilia, & mobilia vnus fratrum, natu minor fecit antiquiori ſummationem diuiſionis, quę ſummatio cæteris prodeſt: in qua tamen facienda ipſe expendit cæteros nummos, fortè in notariis remunerandis & cauſidicis ſuis. An tales expenſas ab aliis confratribus repetere poſſit? Reſpon. quòd ſic, licet geſſerit officiū emolumentarium pro ſe & confratribus. In relligo autem quòd recuperabit ſumptus & expenſas pro rata inſtar appellantis in cauſa

An victoria vnius appellantis proſit cæteris.

communi & indiuidua: qui quidem repetit expenſas & ſumptus poſtquam victor fuerit ab omnibus: cui prodeſt talis victoria. pro hoc allegat Sali. in d. l. 1. Si vnus ex plu. appel. l. qui aliena. §. fin. de nego. geſt. ff. Et quòd factum vnius ex cohęredibus, ſeu ſociis in ſuccedendo, dum vnus minor ſummauit maiorem natu, cæteris prodeſt. Facit quod tenet gloſſ. ſingularis in cap. 1. de iur. patro. libr. 6. vbi tenet gloſſ. quòd ſi eccleſia habet commune: puta ius patronatus cum laico, quòd ratione communionis priuilegium eccleſiæ, quòd eſt ſex mēſium, prodeſt laico, qui aliàs non haberet ad præſentandum niſi quatuor menſes. Et vide Panor. in cap. 1. de pręſ. & Iaſon in l. 1. C. de tranſact. Ad idem facit ſecondum eundem: quòd tenet gloſſ. ſingularis in l. fin. C. de mune. & hono. non continuandis inter patrem & filium, libr. 10. quòd ſocius omnium bonorum habet excuſationem à muneribus publicis propter perſonam ſocij, etiam tenet Baldus in c. 1. quib. mod. feu. amit. Et eſt magnum dictum, ſecundum Iaſonem, quòd ſi ſunt duo fratres habētes feudum commune, & vnus illorum committat feloniā, per quam deberetur priuari feudo: alter autem non, quod vterq; retinebit feudum. ita etiam dixit Alex. de Imol. in conſil. 122. in 4. col. quod incipit, Viſo puncto, in 6. colum. alia eſt in 4. magna pro hoc allegat Iaſo. l. ſi poſt mortem. §. finali. ff. de contra tabul. egregia eſt deciſio Bald. non ſic præciſè dicit, quicquid ſenſerit Alexan. Sed eſt deciſio notabilis: adhuc facit pro conſuetudine noſtra, quòd tranſactio ratione connexitatis extenditur. Paul. de Caſtro in l. ſi certa. C. de tranſact. gloſſ. in cap. accuſatus. de hære. lib. 6. & per Imol. in l. qui Romæ. §. duo fratres. de verborum obligat. ff. quia connexorum idem eſt iudicium. l. quid ergo. §. pen. & ibi Bald. de contra. iud. tute. & idem Bald. in l. cum neceſſitatem. de fideicommiſ. C. Hinc pulchrè ſcribit Panor. in c. quia in tantum. de præben. quòd licet diſpenſationes ſint odioſæ, & ſic reſtringendæ, gloſſ. in c. ordinarij. de offi. ordi. lib. ſexto, quòd nihilominus diſpenſatio extenditur ad connexa, & ſic diſpenſatus ad curam eſt diſpenſatus ad eccleſiam ſibi annexam, vide Ioan. And. in ca. gratia, de reſcript.

De tempore præſentandi tam in laico quàm eccleſiaſtico.

Pulchrum & ſingu. dictum & memoriter tenendum.

Diſpenſationes ſunt odioſæ, ergo reſtringendæ.

VI. ARTICLE.

Heritaige noble chet en tierce foy quāt la choſe noble acquiſe de bource couſtumiere eſt par ſucceſſion cōtinuee en tierce main.

¶ Hic articulus eſt ſecundi & tertij declaratiuus, ſeu expoſitiuus. igitur non inſiſto.

VII. ARTICLE.

Choſe hommaigee venue au ſeigneur du fief roturier par puiſſance,

ou

ou droict de fief, ſe depart entre les heritiers d'icelluy ſeigneur de fief cõme les choſes d'icelluy fief.

Par puiſſance ou droict, &c.

¶ Puta per retentionem iuris feudalis, vel per feloniam contra dominum commiſſam.

Comme les choſes, &c.

¶ Videlicet, vt maior natu habeat in iſtis duas partes cum aduantagio: & alij minores natu id quod ſupereſt. Et ſi ſit filia, habebit magiſtrale hoſpitium cum aduantagio ſolum: & cum oneribus fidelitatis faciendæ, vt in articulo 1. & 3 ſuprà. eod. titu. poſitis. Et videtur iſte articulus noſter multum rationabilis in ratione conſuetudinis condendę, cum acceſſorium ſequi debeat naturam ſui principalis, æquum ergo eſt, vt membra feudi diuidantur inſtar capitis.

VIII. ARTICLE.

Perſonne couſtumiere ne peult faire la condition d'aulcun de ſes heritiers meilleure ne pire que de lautre par quelque contract que ce ſoyt, par donnaiſon, vendition, arrentement, eſchange, ne autrement. Soyt faict ledit contract ou tranſport auec ledit heritier preſumptif, ou autre perſonne eſtrange en faueur de luy pour le luy rendre.

Perſonne couſtumiere, &c.

¶ Iſte eſt grandis articulus. Ideo quæro primò, quæ fuit ratio legis condendæ in textu noſtro? Credo quòd iſta fuit talis, vt inter fratres & cohæredes ſeruetur æqualitas, quæ in illis eſt obſeruanda, ne aliàs in liuorem & inuidiam prorumpant. De quo vide per Lanfrancum in repetitione, quem edidit in cap. Raynutius extra, de teſtam. Nam vt quotidie videmus, quamuis iuſtiori modo, quo fieri poteſt, ſit hæreditas inter cohæredes partita: hoc non obſtante ſemper vnus conqueritur de perte alterius, dicens ſui cohæredis partẽ eſſe meliorem, aut vberiorem: nam

Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris:
Vicinumq́; pecus grandius vber habet.

Hæc allegantur in gloſ. in l. 1. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum. & de ęqualitete ſeruanda, vide Docto. in Authen. ex teſtamento. de coll. Sed quid erit de quæſtione tali? Mæuius pater nummis fortè indigens, fundum Cornelianum, quem habebat Sempronio cuidã filio ſuo, tunc locupleti & ditiſsimo iuſto ſub precio venundedit: & ita bene vendidit, quòd vtilitatem ſuam fecit. nam cum expoſuiſſet illum fundum venalem, inueniebat centum florenos ſolum, filius eutem Sempronius dedit nihilominus petri ſuo cẽtum & viginti: quæritur quid iuris, an ſcilicet talis venditio procedat? Simile poteſt ponere de fundo in rẽdam dato, vbi pater fecit ſuum

Quæſtio practicabilis et bona.

commodum in arrentando. Diceres tu retentis priſtinæ quęſtionis verbis, hanc venditionem valere, etiam conſuetudine non obſtante, primò per illud quòd iura quaſi in ſimili volunt, ꝙ ille cui bonis interdictum eſt, vel à lege, vel à iudice, poteſt ſibi ſtipulando acquirere, & ſic conditionem ſuam meliorem facere: ergo videtur ꝙ interdictio legis non impediat aliquem, quin poſsit facere conditionem ſuem meliorem: ergo idem in caſu noſtro non poteſt facere cõſuetudo, quin pater in vẽdendo poſsit facere conditionem ſuam meliorem: de quo puncto vide per Doct. in l. is cui bonis. de verbo. obliga. ff. Idem hac pro parte fecit id quod iura etiam volunt de pupillo, qui licet ſe obligare non poſsit ſine tutoris authoritate: poteſt tamen contrahendo, vel ſtipulando ſine ipſius authoritate ſibi acquirere, & commodum ſuum facere. Inſtit. de author. tut. vel cura. in princi. Et nota. in l. non ideo minus. C. de procur. & l. neque. C. de contrahen. & committ. ſtipu. Tertiò facie quod decidit Bal. ibidẽ ꝙ ſtatuta quæ diſponunt, ꝙ contrectus mulierum, vel minorum nõ valeant ſine præſentia propinquorum, ꝙ tele ſtatutũ intelligitur de contractibus damnoſis, non de vtilibus & lucroſis: igitur idem in propoſito. Quartò facit, quòd ſcribunt Angel. & Pau. de Caſt. in l. mutuum. de acq. hære. ff. ꝙ ſtante ſtetuto, quòd mulieres non poſſunt ſe obligare ſine conſenſu propinquorum, ꝙ ſi ſit ei delata hæreditas, quæ ſit lucroſa & ſine onere, ꝙ poterit mulier hæreditatem ſine cõſenſu propinquorum ſuorum adire. Quintò facit, ꝙ vult Bal. in l. quæcunq. C. de bo. quę libe. vbi dicit, quòd prohibitus alienare bona aduẽticia filij: poteſt tamen alienare quando ſit ꝓ vtilitate ipſius filij. Sextò facit, ꝙ conſuluit Lud. Ro. conſ. 453. incip. viſe principali conſuetudine. vbi conſuluit, ꝙ ſtante ſtatuto, ꝙ minor non poſsit contrahere ſine amicorum, vel conſanguineorum, trium ſuorum præſentia: tamen minor poterit facere contractum ſibi vtilem dicta ſolennitate non obſerueta. Septimò facit, quòd ſcribit Bald. in l. contra iuris ciuilis regulas. ff. de pac. quod eccleſia poteſt ſibi facere contractus fauorabiles, non ſeruata ſolennitate legali, vel canonica, refert Iaſon in l. Barbarius. in prime col. de offic. præto. ff. Sed vide Bart. aliter cauentem in hoc ſingulari paſſu, in l. cum hi. §. eam tranſactionem. de tranſa. ff. Octauò facit, quia in quæſtionibus per me poſitis: nec mens conſuetudinis offenditur. Nam ſi bene cuncta ponderes, ratio legis condendæ fuit propter æqualitatem inter hæredes obſeruandam, quæ non violatur in caſibus noſtris. Et ſi replices, quòd conſuetudo noſtra dicit perſonam conſuetudinariam non poſſe facere alicuius filij ſui conditionem deteriorem, & quòd in caſib. noſtris pater vendendo plus iuſto: licet fecerit conditionem ſuam meliorem, quòd facit ergo conditionem filij ementis deteriorem. ergo contra

An is cui eſt bonis interdictum poſsit ad ſuam vtilitatem ſtipulari.

Eccleſia poteſt facere contractus fauorabiles non ſeruata ſolennitate.

contra cõsuetudinem, tunc faterer ingenuè, & inuitis quasi dentibus meis, quòd iste con tractus esset nullus, tanquam contra legem factus: & sic quòd nullum habet effectum, siue proximum, siue remotum. l. vulgata non dubium. C. de legibus. Sed quid si illa venditio fuerit iurata, an non obstante consuetudine sit obseruanda? Diceres, quòd non. vt d. l. non dubium. & per glo. ibidem. Item: quia vt dicit ibidem Bald. ius ciuile potest reprobare iuramentum. Et quod valent statuta, quæ certis casibus iuramenta facta reprobãt. Subdens ipse, quòd statutum siue lex, habet vim apostolici, id est, domini Papæ in remittendo iuramentum, allegat glos. in l. adigere. §. fin. de iure patro. ff. Et quod statutum possit reprobare iuramentum, tenet Bald. in l. neque. C. de ope. libert. & in l. tertia. si aduer. vend. C ac in l. secunda, in fin. de indict. vidui. tol. & in l. prima. C. si aduer. do. & Bart. in consil. quod incipit, Dicit statutum, quòd minor, &c. Sed aduerte, quòd consuetudo nostra non reprobat iuramentum. ideo dicendum est ipsum iurantem non posse contrauenire existo capite. c. quamuis. de pac. in 6. licet Bart. in Auth. sacramenta puberum. C. si aduersus vend. & in l. is cui bonis interdictum. de verbo. oblig. ff. dixerit, quòd vbicunque statutum prohibet aliquem contrahere, vel aliquid facere, ille hoc faciendo, & super hoc iurando non obligatur: sed Paul. de Cast. in d. Authen. sacramenta. dicit, quòd ista consideratio Barto. non est bona. Sed quid si Mæuius pater post contractum cum Sempronio, vt diximus, celebratum obierit, & cæteri fratres, tanquam saisiti ex potentia, & vi suitatis formant querimoniam nouitatis, vel appleigiamentum contra Sempronium eorum fratrem, ac fundi Corneliani, & paterni emptorem, quis tunc vincere debet in possessorio? Videtur, quòd Sempronius emptor, licet sit venditoris filius, & licet contractus sit nullus: attamen, quia possessio immediatè, non acquiritur ex ipso contractu, sed mediante traditione, vel apprehensione: tunc licet dictus contractus sit inutilis, vel nullus: tamen ex inutili contractu bene transfertur possessio. l. 1. §. si vir vxori: & ibi per Barto. & Scriben. ff. de acqui. vel amittẽ. pos. Sed quid de dominio, an ex inutili contractu transferatur? Glossa tangit in l. contractus. de fide instrumen. & l. multum. C. si quis alteri, vel sibi. & l. non dubium. præallegata. Dic succinctè cum Barto. in dict. l. 1. §. si vir vxo. de acquiren. vel amitten. possess. Aut contractus est inutilis: quia pendet conditio: & tunc nõ impeditur dominij translatio, vel dotis fructus. cum l. sequenti. de iure dotium. ff. & l. sub conditione. ff. de solut. Aut est inutilis ex alia causa: & tunc aut est præter legem, aut contrà: primo casu non impeditur dominij translatio: vt d. l. multum. Transfertur enim ex dicta causa putatiua dominium. Aut est contra legem, vt in casu nostræ consuetudinis: & tunc dominium non transfertur. ista sunt propria verba ipsius Barto. in d. §. si vir vxori. quæ optimè placent. An huic consuetudini renunciari possit? est alia nõ contemnenda quæstio: & videtur quòd non, cum negatiuè sit concepta, & prohibitiuè loquens, per nota. per Doct. in Rubrica, ne fideiussores dotium dentur. C. & per Scriben. in l. si quis in conscriben. C. de pact. ac in plusculis aliis locis. Et quòd iuri prohibitiuo renunciari non possit, vt volunt ibidem Doct. Sed credo cæteros fratres & cohæredes posse huic venditioni paternæ, licet à consuetudine prohibitæ renunciare, arg. eorum quæ not. Bal. in c. nonnulli. extra, de rescript. Iuncto quod consuetudo nostra simpliciter prohibet, nec procedit vltra disponendo. Nam si opposita fuisset clausula actus annullatiua, videlicet, si secus factum fuerit, sit irritum, cassum & inane, tunc consensu partium non potuisset renunciari, glossa in cap. statutum. & in cap. dispendia, de rescript. in 6. Bald. in d. l. non dubium. & idem Bald. in l. iubemus. §. sanè. C. de sacrosanct. eccle. facit text. in c. dilecto. in fin. de præbend. Et ratio est: quia quando apponitur à superiore clausula decreti annullatiua, illa tunc clausula censetur data pro forma, secundum eundem Bald. in l. prima. ff. de liber. & posthum. & Petrus de Anchara. in commento, cap. canonum statuta. versicul. quæro quid si statuto cauetur. de constitu. extra.

Statutum habet vim apostolici.

Ex inutili contractu transfertur possessio.

An ex inutili contractu transferatur dominium.

De clausula actum annullatiua & decreto irritante.

Ne autrement, &c.

¶ Et sic nec per stipulationem etiam: quia quamuis stipulatio non sit propriè contractus, sed impropriè. ideo licet non veniat in statuto faciente mentionem de contractu, sicut in casu nostro, vbi dicitur. *Par quelque contract que ce soyt, &c.* Vt notant Doct. in l. si donationis. C. quod met. causa, per Imol. in l. quinta. in princip. de verbo. obligatio. ff. & Iaso. in l. prima. ff. de pact. Tamen propter ista verba. *Ne aultrement.* comprehenditur etiam stipulatio, licet sit impropriè contractus iuncto cum hoc: quia eadem est ratio statuendi. facit glossa in Clemen. 1. in verbo, eligatur, de elect. in Clemen. Sed dubitatur de tali quæstione. Auus quidam in extremis, & per testamentum legauit cuidam nepoti ex filio suo decem libras annui redditus super certo hæreditagio suo pro titulo sui nepotis, qui ad sacerdotij culmen aspirabat, hac cum clausula, quòd ipse nepos ipso sacerdote effecto, Deum pro anima ipsius testatoris oraret, dubitatur: an istud esset validum. Videtur enim tale legatum inutile, cum consuetudine statutum sit. *Personne coustumiere ne peult faire la condition dung de ses, &c.* Nota text. nostræ consuetudi. cum dicitur.

Stipulatio non est proprè contractus.

Ne peult faire, &c.

¶ Quia in textu ponitur istud verbum POTEST, cum præcedenti negatione, scilicet ne. Sed theorica doctorum talis est, quòd vbi

cunque

Vbi negatiua præcedit Verbũ potest tunc inducit necessitatem præcisam et potentiam priuat.

cunq; negatiua præcedit istud verbum POTEST, tunc inducit necessitatem præcisam, & potentiam priuat. Ita tradunt Docto. in l. Gallus. in princi. de libe. & posthu. ff. & gl. in ca. t. de reg. iur. in 6. Faciebat ad propositum, id quod scribit Barto. in l. 1. C. de dila. quòd si iudex concedat secundam dilationem sine causę cognitione, quòd concessio est ipso iure nulla: quia textus, vbi dixit plus quàm semel tribui, non potest, & verbum illud POTEST, præcedente negatione inducit necessitatem præcisam, & potentiam priuat. Adduco tertio id quod in simili dicit Bart. in l. cum lex. de fideiuss. ff. quòd si statutum dicat quòd minor, vel mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, quòd si de facto absq; tali consensu contrahat, quòd impeditur ortus naturalis obligationis: quia dicendo, non potest propter negatiuam quæ præcedit, aufert facultatem & potentiam. Item nec dicas consuetudinem nostram esse inualidam, si intelligatur quòd auus nõ possit legare titulum nepoti suo. eo quòd fortè tu dices, quòd per illam impediretur exercitium vitæ contemplatiuæ: quia respondetur, quòd consuetudo posset ligare auum & nepotem, eo quòd eis iniecit vinculum ante sacerdotium. Sicut in simili dicit Ioannes And. in regula, sine culpa. de reg. iur. in 6. quòd statutum excludens à successione regni secundo genitum existente primo, excludit illum etiam clericum effectum: quia ante clericatum iniecit in eum vinculum, tenet etiam Panormitan. in cap. quod clericis. de foro compet. in 13. colum. extra. ergo, & cætera. Sed ego dixi contrarium, & tenui legatum validum, ac insuper respondi consuetudinem non obstare nepoti. Et quòd istud legatum fuerit validum, probo ista generali ratione: quia cauetur, quòd vnusquisque potest de bonis suis testari, præsertim pro remedio animæ suæ. l. vulgata habeat. C. de sacrosanct. eccles. vbi omnes Doctores ponunt. Et illud dicitur esse relictum ad pias causas, quod est pro remedio animæ relictum gloss. in l. si quis Titio. de legat. 2. ff. Bartol. in repetitio. dict. l. habeat. in tertia colum. Bald. Paul. de Castro. & Iason ibidem. Sed constat in casu nostro testatorem legasse pro anima, vt scilicet nepos ille oraret, & precaretur pro ipso, igitur. & pro hoc adducebam. ca. requisisti, in fin. extra, de testamen. Et pro ista parte facit, quod dicunt Bald. & Paulus de Castro in d. l. habeat. quòd relictum consanguineo pauperi, dicitur relictum ad pias causas. Idem Panormitan. in Rubric. extra, de testamen. & glossa in cap. 2. de sepul. Sed sic est, quòd iste nepos est pauper & egenus, igitur. Nec obstat nepoti hæc nostra præsens consuetudo: quia dico q; quantumcunque generaliter iaceat scripta: tamen non comprehendit testamenta ad pias causas. quod patet à partibus sufficienter enumeratis. Nam aut simpliciter loquitur, & nõ facit mentionem de pia causa. Et tunc non debet de pia causa intelligi per illud, quod notat Bal. in l. iubemus nullam. in princi. C. de sacrosanct. eccle. vbi optimè dicit, quòd verba generalia statutorum non includunt casum contra libertatem ecclesiæ, vel piæ causæ. Ergo idem in proposito. Aut statutum, seu consuetudo expressam fecisset mentionem de pia causa: & tunc id facere non potuisse conditores consuetudinis. quia relicta ad pias causas, vel pro anima censentur spiritualia, cum tendant ad remissionem peccatorum, vt d. cap. requisisti. de testamen. ergo de eis non potuissent laici disponere, vt no. & traditur in c. ecclesia sanctæ Mariæ, de constitu. extra. Et istas ob causas consului pro dicto nepote egeno, vt legatum tituli valeret consuetudine non obstante. Sed vbi aliàs contraxisset, vel donasset contra mentem, vel verba legis consuetudinarię, etiam si contraxisset cum sacerdote, dum tamen in alio casu quàm ad pias causas: tunc contractus esset inualidus, cum subditus nõ possit contrahere etiam cum non subdito, spreta lege sui superioris: immò sic contrahendo peccaret, cap. 2. de maio. & obedien. l. nemo potest. de legat. 1. & dict. cap. requisisti. de testamen. ita in his terminis Panor. in dict. cap. quod clericis, in 7. colum. versicu. ego verò in hoc articulo dico quòd vltimum est optimè notandum.

An statutum liget ante sacerdotium ipsum presbyterandum.

Relictum consanguineo paupero dicitur esse relictũ ad pias causas.

¶ Hinc quæro, quid est, si pater vendiderit, vel in perpetuum redditum filio dederit fundum, vel domum. Et contractum iuramento firmauerit, an talis contractus valeat, non obstante consuetudine? videtur quòd non. Nam consuetudo talem contractum reprobat. & dicunt Doctor. quòd statutum potest dispensare super iuramento. & illud reprobare, per glo. & Doct. in l. allega. adigere in fi. ff. de iur. patrona. Bald. in l. non dubium, in secunda colum. C. de leg. idem Bald. in leg. 2. C. de indict. vidui. toll. in 6. colum. Bald. in l. pactum. in quæst. 5. C. de collationi. Bald. in l. nec patronus. de operis liber. C. Bald. in l. prima. C. si aduer. don. facit l. si quis inquilinos. §. final. de leg. 1. ff. Nam licet ius ciuile non possit iuramentum infringere: tamen ente factum potest facere, quòd ex tali iuramento ius non quæratur recipienti. Et dicit, quod potestas debet illud statutum seruare. Nam, vt alibi ipse dicit, consuetudo isto casu habet vim apostolici in remittendo. Et eandem opinionem fouet apertè Per. de Anch. in cap. canonum statuta. ver. quid dices. in materia iuramenti. extra, de constitu. & in cons. 225. quod incipit, legitur in canone, & cætera. Et hoc verum est, quòd statutum habet vim apostolici in remittendo: quando motiuum statuti procedit ex rationabili causa: sicut in casu nostro, ne oriatur lis inter fratres, sed vt seruetur æqualitas inter eos. Sed quicquid dixerint, eorum opinioni non stabo. quia nullum statutum laicorum, seu nullus princeps secularis potest remittere iura-

An consuetudo habet vim apostolici.

mentum, vel super eo aliquo casu dispensare. nam istud spectat ad ecclesiam. cap. venerabilem, cum ibi positis. extra, de electi. cap. nouit. cum ibi no. de iod. Hostien. in c. quanto. de iureiurand. Ioan. de Imol. in cap. cum contingat. versus principium, de iureiurand. Salicet. & Paul. de Castr. in l. fina. C. si contra ius vel vtilita. publicam. & Iason in l. qui iurato. qui satisdar. cogun. ff. nam iuramentum si rumpetur, verum est qoòd peccatum committeretur: & cum tractatur de peccato, stamus iuri canonico, etiam in foro ciuili. no. in cap. possessor. de regu. iur. libro sexto. Tum iuramentum est de iure diuino. capit. & si Christus. de iureiurando. contra quod non potest fieri statutum per seculares. Item iuramenta principaliter diriguntur in Deum, cap. debitores. & in d. cap. & si Christus. ergo, de iureiurand. extra. non sunt subiecta iuri ciuili. no. in cap. dum esses. & cap. relatum. de testameut. igitur non est dicendum consuetodinem nostram potuisse reprobare iuramentum, nec dicatis sicut Bart. in Auth. sacramenta C. si aduersus venditionem. & in l. is cui bonis interdictum est, de verbor oblig. ff. quòd vbicunque statutum prohibet aliquem contrahere, vel aliquid facere. ille hoc faciendo & super hoc iurando non obligatur. quia huic dicto Bartol refragatur, & repugnat Paulus de Castro in dict. Authent. sacramenta. Et sanè illi opinioni Bart. obstat dict. cap. debitores. de iureiurand. nam vbi quis prohibetur contrahere sub vsuris, & talis prohibitio est à Dso & ab ecclesia, & tamē ibi obseruatur iuramentum: licet res repetatur. ergo contra Bartolom. Et quia suprà diximus, quòd ex inutili contractu transfertur possesio, vt d. l. prima. §. si vir vxori. ff. de acqui. poss. Quæro igitur qualiter subueniatur aliis cohęredibus aduersus alium cohæredem, qoi fortè emit fundum à patre, & in cuius iam est possesione? Respond signanter, quòd possesio poterit per condictionem indebiti repeti. Nam theorica singularis est, quòd quando fit aliquis contractus & inualidus, puta per minorem, vel ecclesiam, vel aliam personā. & eius vigore possesio in alium tantum transfertur, iuxta d. l. primam. §. si vir vxori, cum ibi notatis. ff. de acq. poss. quòd poterit repeti possesio per condictionem indebiti. Casus est notabilis, secundum Bart. in l. scire debemus. §. fin. de verb. oblig. Idem Bart. in l. si alienum. solut. matrimo. ff. & Iason. §. sic itaque. versi. in ea glo. ibi §. sedet si nommum. 7. col. de actio. Insti. & dicit mandandum menti, & Bart. ita practicasse & respondisse in ecclesia quę rē vendiderat sipe solennitate debita: & illam rem tradiderat.

Consuetudo iuramētum reprobare non potest.

IX. ARTICLE.

Mais pourra ladicte personne coustumiere, priuer & exhereder son heritier ou heritiers par lignaige, en tout ou en partie de sa succession, si sondit heritier ou heritiers presumptifz contre luy ayent faict & commis aucune cause d'ingratitude, comprinse & declaree es droictz communs & a semblable entre gens nobles.

Comprinse & declaree es droictz communs, &c.

¶ Sed videndum est de his causis: quia textus noster non aperit. Ideo dic breuiter, quòd si loquamur de patre: & tunc certum est, qoòd propter quatuordecim causas ipse potest filium exhæredare, quas causas tractim nuper ego prosequar. Primò potest pater filium exhæredare, si filius parentibus manus intulerit. Secundò, si grauem iniuriam eis fecerit. Tertiò, si criminaliter eos accusauerit de causa, qoæ non sit aduersos principem, vel Rempublicam. Quartò, si filius cum maleficis versatur. Quintò, si maleficiatur. Sextò, si vitæ parentum foerit insidiatus. Septimò, si vxori, vel concubinæ patris se immiscuerit. Octauò, si ex dilapidatione filij parentes ipsi graue dispendium sustinuerint. Nooò, si pro persona, vel debito eius, inquantum potest filius fideiubere ooluerit. Hoc tamen de fideiusso. ad filios tantum pertinet. Decimò, si prohibuerit eos facere testamētum. Vndecimò, si contra voluntatem parentum inter arenarios & mimos perseuerauerit, cùm pater non fuerit illius professionis. Duodacimò, si filia vitam luxuriosam egerit, cum parentes vellent eam pro posse dotare, nisi neglexeriut eam maritare ante 25. annum. Decimotertiò, si filius parentibus furiosis debitam curam non impenderit. Quartodecimò, si parentem captum de carcere deducere neglexerit, vt in Auth. vt cum de appella. cog. §. causas. colla. 3. & glos. cap. Quintauallis. extra, de iureiurando. Sed in hac materia exhæredationis nota duo singularia. Primum, quòd exhęredatio facta calore iracundiæ, non tenet. polchrè per Iasonem in l. si filiam. C. de inoff. testamen. Secundum singulare est, quòd filius exhæredetur à patre, & postmodum reconcilietur: tunc intelligitur esse remissa. Iaso. in l. de quæstione tali. C. de pac. Visis causis ex quibus pater potest filium exhæredare. Nunc videamus causas, ex quibus econuerso filius posit patrem exhæredare, seu succasione priuare. & sanè septem sunt, quas accipe seriatim. Prima est, si pater filium ad interitum vitæ tradiderit, eum de aliquo maleficio accusando, citra tamen læsæ maiestatis crimen. Secunda, si venenis, aut maleficiis, aut alio modo vitę filij pater insidiatus fuerit. Tertia, si pater nurus, aut etiam concubinę filij sui se immiscuerit. Quarta, si filium testari prohibuerit. Quinta, si pater filij soi furiosi curam neglexerit. Sexta, si pater filium captum redimere non procurauerit. Septima, si pater ortodoxæ religionis fidē relinquendo prophanauerit, vt in dicta Au-

Causa 14. exhæredationum.

De prohibente facere testamētum, vt exhæredare possit.

De filio nō impendēte curā parentibus.

De causis ingratitudinis inter collaterales.

cta Authen. vt eum de appellatio. cogno. collation. quarta. §. iustum autem. Visis causis ingratitudinis inter ascendentes & descendentes, videamus de causis ingratitudinis inter collaterales. Et hæ sunt tres. Prima, si frater fratri mortem inferre voluerit. Secunda, si criminalem contra eum accusationem instituerit. Et tertia, si grauem iacturam substantiæ eius facere procurauerit. hæc in Authen. de nup. §. ingratitudinem. colla. tertia. Scitis enim filium à patre posse exhæredari propter prælibatas ingratitudinis causas iuxta §. illud quoque capi. in dict. Auth. vt eum de appel. cogn. si tamen filius post exhæredationem fecerit patri exhæredanti aliquem notabilem gratitudinem, propter illam, tollitur ingratitudo præcedens, nec amplius ex ea exhæredari potest, ita Bald. in l. liberi. C. de inoffic. testamen. refert & sequitur Iason in l. ex hoc iure. in 5. colum. magna, in decimo effectu donationis antidoralis. de iustit. & iure. ff. nunc formo vnam quæstionem.

Quæstio.

Filia quædam 18. annorum iuuenili calore capta libidine viuere cœpit & flagitiosam vitam agere. Deinde cum certum per tempus perditissimè bacchata fuisset, se mercalē exhibendo, ipsam facinoris libidinisque pœnituit, ac parentum mores honestos recordata plorabunda ad patrem reuertitur, dicens, se nunquam peccaturam, sed probabilem vitam ac disciplinatam perducturam: sed pater ira plenus illam enutrire abnegat, & dotare. Me consuluit illa, quid nunc esset factura, cogitabam patrem ipsum potuisse filiam ob flagitiosam vitam exhæredare. Et quòd ex his causis, ex quibus pater potest filium, vel filiam exhæredare, ex illis eisdem causis posset alimenta denegare. vt not. Ioan. Andr. in d. c. Quintanallis. Ideo in quæstione parumper meditari volui. Et cum mecum tacitus contēplarer, occurrebat mihi pro parte puellę illud diuinum, quòd declamatores semper prædicando pro rostris allegant, Quacunque hora ingemuerit peccator: omnium iniquitatum eius non recordabor. Et sicut semper Deus est clemens & misericors, sic & nos esse debemus misericordes. l. imperialis beniuolentiæ. C. de nupt. Item me mouebat dictum Saluatoris nostri dicentis: Quòd maius est in cœlis gaudium super vno peccatore pænitentiam agente, quàm super nonaginta iustis: vt patet de filio prodigo. Item veniebat in mentem, quòd attrahere peccatores, esset opus charitatis. cap. inter opera. extra, de sponsa. & ma. Sic dicebam patri illius puellæ, qui tamen omninò recusabat: nec vllis persuasionibus flectebatur. Tandem cecidit in manus meas resolutio Panor. in d. ca. Quintauallis. de iureiurando, tenentis patrem debere alere filiam pœnitentem de delicto, & luxuriosam vitam abnegantem. ar. ca. ferrum. 50. distin. & etiam ipsam dotare, cum causa dotis non sit minus, quàm causa alimentorum fauorabilis. Cy. in l. non om. C. de administra. tuto. Et sic consului. & ad meam instantiam pater filiæ suæ labē pudoris remisit. Sed quęro, an filius posset de æquali vel duriori causa, quàm sit vna de quatuordecim suprà enumeratis, à patre exhæredari: vt puta quia filius fuit rebellis, vel vt proditor patriæ, quo casu ipsi patri liceret filium occidere. l. minimè. ff. de religio. Et conclusio Doctorum est, quòd sic. ita tenet Ange. in l. lex Cornelia. ff. de iureiuran. Alexan. in l. si quis. id quod iurisdictionis, de iurisdi. om. iud. in 6. colum. licet contrarium tenuerit in Authen. non licet parenti. C. de lib. pręt. vel exhæreda. Sed quod possit exhæredari, firmant Scribentes in d. Authen. non licet. & ista est Communis sententia, à qua recedendum non est. Nec obstat quod allegari posset, quod materia exhæredationis sit pœnalis. quia licet sit huiusmodi, non tamen est correctoria, sed solum limitatoria, vt latè per Scribentes in d. Authen. non licet. Stat igitur conclusio, quòd ex æquè dura causa filius possit etiam exhæredari, & multo magis ex duriori. Item nota. quòd filius cōmiserit aliquam causam ingratitudinis contra patrem, propter quam possit exhæredari.

Si filius pœnitentiam egerit, amplius nō potest exhæredari.

Si filius ipse per pœnitentiam viuo patre agat, vel ante conditum testamentum, tunc non potest ex illa causa exhæredari. Illud probatur per simile. Nam si filia peccauerit in corpus suum: est iusta causa per quam pater potest eam priuare dote, & ei negare alimenta secundum Specul. in titu. qui fil. sint legit. versicu. sed quid si filia. Et Bald. in l. fin. C. de dot. pro. Tamen si filia agat pœnitentiam, non potest amplius dote vel alimentis priuari secundum ipsum Speculum, & Anto. in l. 1. col. 17. solu. matrimo. ff. Et per Iasonem in dicta Authenti. non licet. in 1. col. Sed quid de maledictione paterna: an illa sit loco exhæredationis? vt quia pater dicit. Maledico filium talem: quia me verberauit.

De maledictione paterna.

Respond. Baldus in procem. decre. & sequitur Ias. in dicta Authen. non licet. quòd per talia verba videtur exhæredatus propter id quod legitur in veteri Testamento, quòd maledictio patris euertebat domos filiorum. Quæro insuper, quidam Franciscus nomine commisit in patrem aliquam ingratitudinis causam, pater autem propter hoc tamen illum non exhæredauit: defuncto patre alij filij vel hæredes opponunt contra dictum Franciscum, quòd ipse est insuccessibilis, & quòd nihil debet in patris hæreditate capere. replicat Franciscus quòd immò, eo quòd pater eum non exhæredauit isto conflictu durāte, alij filij probauerunt dictam causam coram iudice, quæritur nunc per iudicem, an ille Franciscus sit à successione repellendus? Et tenui quòd certè Franciscus erat à successione repellendus, quamuis pater in testamento eam causam non expresserit. ita etiam singulariter Angel. in §. ingratitudinem. in princ. in Auth. de nupt. & Ias. in Auth. non licet. in penul. colum. de libe. præte. ¶ Sed an

An pater possit vendere bona in praeiudicium liberorum.

pater qui vult filium exhæredare colorata via, possit vendere extraneo vniuersa bona, & promittere tradere post mortem. Et sic priuare legitima? dicit Bartolus in l. hæreditarium. ff. de bonis aucto. iud. poss. & Bald. in §. quarto, in l. Papinianus. de inoffic. testam. & Iason in Authenti. vnde & si parens. C. eo. in princ. lectu. quòd sic. Sed oportet tamen isto casu quòd appareat de vera & actuali precij numeratione, vnde non sufficeret quòd pater in testamento confessus fuisset se precium recepisse quo ad præiudicium liberorum, allegat Ioan. de Platea, in §. item si quis. in fin. Institu. de inuti. stipu.

X. ARTICLE.

Sil ya aulcun desdictz heritiers qui durant la vie de leursdictz pere & mere, ou aultres gens trespassez dont ilz viennent a succession: Ayans eulx aulcuns biens desdictz defunctz par mariage, ou en auancement de son droict naturel, ilz les doibuent rapporter ausdictz partaiges, en telle valleur que lesdictes choses valloient au temps dudit don, soient empirees ou meilleures, affin que chascũ desdictz heritiers en ayt sa contingente portion. Et si chascun desdictz heritiers ne rapportent lesdictz biens quilz auront euz durant la vie desdictz trespassez, iceulx biens leur seront precomptez & rabbatuz sur leur portiõ. Toutesfois ne se rapportent point a partaige les fruitz des heritages ainsi donnez, vestemẽs, despences de nopces, ne mise descolle. Et tous aultres fraitz qui se seront pour auancement des enfans se rapporteront.

Sil ya aulcuns desdictz, &c.

¶ In hoc articulo bene venit examinanda materia, difficilis collationum. Nam, vt inquit Pau. de Castro, in princ. illius titu. de coll. C. ille titulus de collationibus, & titulus de transactionibus sunt difficiliores aliis titulis in C. positis, propter iurium multiplicitatem, & illorum subtilitatem. Et quamuis in iure iste terminus de collationib. capiatur multimodis. Tum principaliter & frequentius capitur bifariè. Primo pro collatione ecclesiastica, seu alicuius beneficij ecclesiastici. & collatio isto casu, ꝓpriè est beneficij ecclesiastici assignatio. c. si extra. de insti. in c. collatione. de appell. in 6. Et ad quem de iure spectet beneficij ecclesiastici collatio, vide in ca. si tibi absenti. in c. statutum. de præ. lib. 6. & c. ne captandæ concess. præb. eo. lib. & in plusculis aliis locis, quia non est præsens materia. Secundo capitur iste terminus collatio pro contributione, vt in materia nostra. Et ista dicitur rei proprię in commune collatio, vt sentit gl. in Rub. de colla. ff. Bart. in l. pater filium. ff. e. Doct. in l. si emancipati. C. eo. tit. de collat. Et sciendum est collationem fieri debere ratione æqualitatis seruãdæ inter fratres. tex. in §. illud quoq; in Auth. de triente & semisse. Quod sentit tex. noster dum dicit,

Affin que chascun desdictz heri. &c.

¶ Et omnia conferuntur, quæ in legitimam imputãtur: ista est communis theorica doctorum, in Authent. ex testamento. C. de collat. quod sentit tex. noster dum dicit.

Et tous les aultres fraitz qui se, &c.

¶ Nunc formo duas principales quæstiones. Prima est, nunquid donatio simplex, facta filio in potestate, debeat mortuo patre conferri? Et loquor in puncto iuris, Id est, breuiter respondeo, quòd non. Et quicquid dixerunt aliqui, ista est vera & COMMVNIS sententia, quòd ista donatio simplex conferri non debeat à filio in potestate constituto: quam sententiam amplexa est gloss. in l. quæ pater filio. famil. hercisun. ff. Ioan. Andr. in addit. Specul. in titul. de dona §. 1. in addit. incipi. enie. Et scias, &c. Bartol. in l. 1. C. eo. Bald. in l. quoniam nouella. & l. omnimodo. C. de inoffi. testam. & l. filiæ. C. famil. hercis. Et mihi videtur esse horum vera & viua ratio: quia donatio simplex non valet in vita patris, sed tantum morte confirmatur: ergo tanquam quæsita post mortem patris conferri non debet. l. nec emancipati, cum ibi not. C. de coll. Ista tamen conclusio, scilicet quòd donatio simplex, facta filio in potestate constituto, non conferatur, fallit in casibus tribus per glossam ordinariam enumeratis. in dict. Authenti. ex testamento. Quartò limitatur ipsa commmunis conclusio, nisi pater donasset filio in potestate: dehinc illum emancipasset in vita, quia eum per emancipationem confirmatur donatio. l. donationes. § pater. ff. de do. certè talis donatio debet conferri fratribus, ita Bartolus in l. 1. § nec castrense. de colla. ff. & Bald. in d. l. quoniam nouella. C. de inoffi. testam. & Iason etiam in dict. Authen. ex testamento. Et regulariter illa conclusio limitatur omnibus in casibus, in quibus statim donatio valet inter patrem & filium in potestate, quos enumerat ipse Iason in l. frater à fratre. ff de condi. indeb. nam in omnibus illis casibus debet fieri collat. ita firmat Alexan. d Authen. ex testamento. C. de colla. Et hoc nisi pater donasset filio propter benemerita ipsius filij: quia valet statim donatio, sicut si extraneo donasset: sed quia censetur peculium aduenticium, & quæsitum per industriam filij. vt not. gloss. in l. si donatione. & Doctor. in Authen. vnde & si parens. C. de inoffi. testam. ideo talis donatio non conferetur, cùm aduenticia hodie non conferantur. l. fin. C. de colla. Et ideo dicerem hodie si pater donaret filio, non vt filio, sed vt benemerito: &

rito: & quòd non moueretur amore filiali, quòd illa donatio remuneratoria non conferretur, etiam virtute conſuetudinis noſtræ, quia conſuetudo loquitur, ſi rectè inſpicietur de habentibus in fauorem iuris naturalis, ibi dum dixit,

En auancement de droict natu, &c.

¶ Secunda principalis quæſtio, nunquid donatio ſimplex, facta filio emancipato debeat de iure conferri, iſte articulus eſt longè difficilior, quàm præcedens, in quo gloſſa in dict. Authent. ex teſtamento. voluit, quòd non teneatur emancipatus conferre huiuſmodi donationē ſimplicem, ex quo ſtatim valet. Sed quia communiter reprobatur, igitur dicas, quòd filius emancipatus donationem ſimplicem conferre tenetur, text. eſt in l. vt liberis. C. de colla. & Docto. Moder. d. Authen Nunc deſcendo ad verba noſtri textus. nam vult textus noſter ponderatus, quòd filia dotem conferre debet ibi.

Ayant eulx aulcuns biens par, &c.

¶ Et iſtud exploratum de iure. Et ſi realiter dos non reddatur, tamen illa confertur tanto minus accipiendo de hæreditate, text. in l. dotis. & Authen. quod locum. C. de colla. & etiam approbatur in textu noſtro, in fin. ibi.

Leur ſerōt precōptez & rabbatuz &c.

¶ Attamen attende ad effectum illius Auth. quòd locum. nam verum eſt dotem debere conferri, aut debere imputari in legitimam, l. vna. §. quod à nobis, C. da rei vxo. acti. quando maritus eſt ſoluendo, vel quando vxor dotata non fuit in culpa & negligentia agendi contra maritum ad inopiam fortè vergentem, iuxta l. vbi. C. de iur. dot. Nam ſi fuiſſet in negligentia: poſito quòd dos eſſet ſibi inanis: quia maritus non eſſet ſoluendo: certè tamen ille dos conferretur, ſaltem imputaretur, vt d. Authen. quod locum. Ideo opportunum eſſet videre quibus caſibus mulier poſſet agere pro dote, ſine conſenſu patris ad euadendum prædictum periculum. ideo vide in d. Auth. vbi Doct. referunt tres caſus, in quibus filius ſine conſenſu patris agere poteſt. Quartus caſus eſt, ſi pater ſit abſens. l. ſi longius. ff. de iud. ſecundum Bald. & Sali. in dicta Authen. quod locum. facit tex. in l. filiusfamiliâs. §. ſed etiam. de procu. ff. Intellige, dummodo caueat patrem habiturum ratum & firmum, ſecundum ipſum poſt Bart. Quintus caſus, quando pater eſſet præſens, ſed eſſet turpis & abiecta perſona: tunc conſenſus non requiritur, textus in l. ſi. ſed vnius. §. filio. de iniur. ff. Sextus caſus, quando pater non haberet iuſtam cauſam contradicendi ſecundum Bald. Fulgo. Pau. de Caſt. in dict. Authen. quod locum. Septimus caſus in dote aduenticie habita à matre, vel auo materno. quia filia poteſt eſſe ſine conſenſu patris, ita Paulus de Caſtro in dicta Auth. quòd locum. Et tandem dicas, quòd in his, in quibus patri non acquiritur vſufructus: filiusfamilias habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, cap. fina. de iud. lib. ſexto. vbi vide gloſ. notabilem. & poſtremò videtur immorandum & inſtandū in textu, dum dixit textus noſter expenſas ſcholæ non conferendas.

Caſus in quibus filiusfamilias agit ſine paterno conſenſu

Et iſtud adeo procedit, quòd ſi pater dediſſet filio pecuniam pro libris emendis, ſeu cauſa ſtudij: quòd nullo modo filius tenetur illa conferre: etiam ſi extaret, & non eſſet conſumpta. nec computatur. l. quæ pater. & ibi gloſ. famil. herciſcun. ff. l. ſi filia. §. Veratius. eod. titu. Bart. in l. 1. § nec Caſtrenſe. ff. eod. Bald. in d. Authen. ex teſtamento. C. de colla. Id eſt verum quòd talis pecunia cauſa ſtudij data non confertur, nec computatur, ſiue extet, ſiue ſit conſumpta, dummodo conſumpta ſit in bonos vſus. Nam quando filius talem pecuniā conſumpſiſſet in prauos, & flagitioſos vſus, tunc ſibi computatur in partem, & eſt ratio pulchra ſecundum Iaſo. in d. Authent. quod locum. quia tunc cauſa, propter quam erat donata pecunia, non eſt ſecuta, & ſic intelligitur tacitè reuocata. Et ideò quando dicitur, ꝙ de conſuetudine Turonenſi expenſa ſtudii nō confertur, id verum eſt, quando conſumpta eſt per filium in bene ſtudendo. Idem dicerem ſi eſſet conſumpta in ſchola reprobatæ ſectæ, ſeu ſcientiæ damnatæ: quia quamuis filius bene ſtuduiſſet: tamen impenſa reſtitueretur, vel imputaretur tanquam in malos vſus conſumpta. Et nota quòd executio non poteſt fieri in libris contra ſcholarem. Iaſ. in l. ſecunda. §. mutui datio. ſi cert. pet. ff. & ibidem allegat glo. & DD. multos. Similiter in executione facienda contra colonum ſeu ruſticum, aratra, boues, & huiuſmodi ad culturam deſeruientia non poſſunt capi per executionem, vt dicunt Docto. in l. à diuo Pio. ff. de re iudicata. Confirmatur præcedens dictum per illud quod tenet Ang. in l. filiæ. C. de colla. vbi tenet quòd libri empti per patrem nomine filij ſtudentis, & ſibi traditi cenſeantur ſibi donati, & donatio confirmetur morte, ꝙ filius in diuiſione debet habere tales libros præcipuos, vt per Bart. in l. 1. §. nec caſtrenſe. de col. ff. Iſtud intelligit verum Ange. quando filius ad perfectionem ſtudij & doctoratus apicem peruenit: ſecus ſi miſer & ignorans permāſerit, quaſi cenſeatur donatio ob cauſam, quæ ceſſauerit. ideo tunc non debet habere libros præcipuos, ſequitur Alexand. in l. ſi donatione, in penult. colum. C. de colla. Item ſecundò limita, quòd impenſæ factæ cauſa ſtudij non repetuntur nec conferuntur. niſi filius haberet aliunde de proprio, puta ex ſucceſſione materna: quia tunc talis expenſa ſtudij bene computatur in eius partem. Ita tenet Barto. in d. l. 1. §. nec caſtrenſe. de collat. ff. vt refert & ſequitur Iaſ. in d. Authen. quod locum. C. de colla. Nunc quæro quid de Doctoratu, an impenſæ in filio doctorando per patrem factę imputentur in ipſius legitimam? Breuiter dic quòd non. Barto. in d. §. nec caſtrenſe.

De pecunia pro libris emendis.

De pecunia ſtudij no.

Executio non poteſt fieri in libris.

Filius habet libros præcipuos ſi bene ſtuduerit.

Si filius haberet aliunde, an impenſa ſtudij valeat repeti.

Quid de doctoratu.

ftrenfe. Bal. in d. Authen. ex teftamento. Angel. in repetitione l. fi emancipati. C. de colla. Sed quid in patruo faciente expenfam doctoratus pro nepote fuo, an repatat? Refpondeo iftud eft arbitrarium, debet enim iudex patrui affectionem infpicere, & an pofuerit in rationibus fuis. ita Alexan. in confil 141. in 2. volum. par l. ex duobus. §. Titium. de negotiis geftis. ff. Nunc pone, patre mortuo filius in ftudio facit plures expenfas, fratres cæteri, qui remanferunt in communi, & qui pofsederunt bona paterna, pro indiuifo, petunt impenfas per fratrem in ftudio factas, an fint illi fratres audiendi? Clarum eft, quòd fi filius viuo patra inchoauit ftudium, eo mortuo alij fratres non tenentur fibi facere da communi impenfa in ftudio: fed eam debet facere de fua parte. Barto. in dict. §. nec caftrenfe, in vlti. colum. & Bald. in d. l. omnimodo. §. imputari. C. de inoffic. teftamen.

¶ Quæftio ergo eft, fratras funt cōtenti, quòd frater perficiat ftudium, & ipfi fubminiftrāt expenfas fratri in ftudio de communi patrimonio, an computabitur in eius partem, & iftud procedit, quando eft contracta focietas omnium bonorum. Bald. tenuit quòd fi funt focij omnium bonorum, talis axpenfa intelligitur facta de communi, nec in diuifione poteft illi imputari, ita Bald. in tract. de duobus fratribus. quem tractatum perfecit mor fuo Barto. & in l fi patruus. C. commu. vtriufque iudic. quia fratribus in communitate extantibus, non debet infpici quis faciat maius lucrum, aut maioram expenfam. ¶ Sed Lud. Ro. in confi. 159. quod incipit, Præfentis confultationis, &c. tenet oppofitum. Nam, vt dicit ipfe, mortuo patre, ita demum impenfa per fratras in bonis communib. facta cenfetur effe de communi, quando illa eft facta neceffariò, vel vtiliter pro ipfa focietate, per tex. in l. fi fratres, pro foci. ff. Comprobat iufuper illa Ludo. Roman. à fimili. Nam fi funt fratres focij omnium bonorum, vnus nou poteft maritara filiam de communi patrimonio: fed de fua parte tantum, eo quòd illud maritare filiam, non eft neceffarium communitati. Ita erit in propofito in impenfa ftudij. Certè his uon obftantibus, puto opinionem Baldi fore veriorem, per theoricam eius. Nec obftat quòd ipfe Ludouic. Roman. inquit, quòd iftud fcilicet doctorari filium, nō eft communitati neceffarium: quia imo eft non folum vtila, fed perquam neceffarium, ar. l. aduocati. C. de aduocat. diuerfo. iud. Et hoc fi filius doctoratus, fit in communitate aliquaudiu remanfurus, & fub vmbra uominis fui doctoratus ipfam communitatem defenfurus, arg. d. l. aduo. quæ bene me mouet. Solat iudubium reuocari, an libri traditi à patre filio ftudenti, debeant conferri? hic habas de confuetudine quòd uon. Sed quid de iure gl. l. filius cuius. C. famil. herci. Cyn. in l. filiæ licet. C. de colla. Alber. in l. fi donatione. C. eo. tit. Bart. in l. 1. §. uec caftrenfe. in 1 colum. Bald. Paul. de Caft. & Alex. de Imol. in d. l. fi donatione. C. de collati. vbi fe refoluunt, quòd tales libri non conferuntur: quia donatio per patrem filio ftudeuti facta de libris fuis traditis morte coufirmatur. Ideo non conferuntur ficut nec alia donata, quæ morte patris conferuntur. Attende tamen, quia fi filius effet effectus Doctor, irreuocabiliter valeret ftatim illa donatio, & effet peculium quafi caftrenfe. ifta eft opinio Barto. vbi fuprà. Sed quid fi effet Licentiatus tantum? Breuitar attento, quòd in fauorabili materia idem indicamus de Licentiato quod de Doctore, fecundum Bald. in l. 1. pen. colum. folu. matr. ff. Et in materia fauorabili appellatione Doctorum veniūnt Licentiati, fecundum Imol. ac Gemi. in proœ. 6. & Bal. in Authen. habita. C. ne filius pro patre, dicendum effet, quòd liberorum donatio irreuocabiliter valuerit. Vera refolutio, quòd libri non feruntur. Et quanuis filius nondum implauiffet ftudium tempore mortis patris, tamen filius habebit hos liberos præcipuos ex fpeciali fauore ftudentibus tributo. per d. l. quas pater. & tanto fortius, fi pater priua filium emancipaffet, ar. ff. da don. l. donationes. §. pater. & hoc fecundum opinionem, Bart. Quid de armis, pone patrē dediffe filio, cum Chriftianifsimo rege noftro vltra montes euuti arma & cætera militib. neceffaria. Certè hæc quæftio non habet dubium, quia hæc tanquā caftrenfia non couferuntur, text. in l. fi filius. C. famil. her. & da col. bon. ff §. nec caftrenfe, ficut nec quafi caftrenfia, nec aduenticia. ¶ Et infuper ad materiam articuli, quando dicitur, quòd hæredes tenentur cōferre, quando veniunt ad fuccefsionē: cautè dicitur, quando veniunt ad fuccefsionē: nam aliàs habentes titulum fingularam, non tenentur conferra, fi non velint fuccedere. Bald. Salicet. & Paul. de Caftro in l. penultima. C. famil. herciscun. & hoe de iure.

De libris.

Licentiatus in materia fauorabili veniunt appellatione Doctorum.

An frater poßit maritare filiam de bonis cōmunibus.

XI. ARTICLE.

La defpence des funerailles, & ordonnance de celluy des mariez qui eft trefpaffe le premier, fera faicte fur la portion des biens du decede.

La defpence, &c.

¶ Hic vides, ꝙ de coufuetudine expenfa funeris fpectat ad hæredes coniugis fuperftitis, feu viuentis. Sed quæro, an impenfa viri facta in curando ęgram mulierem, debeat fieri de bonis mariti, vel de honis vxoris ægrę feu ægrotantia, an de bouis vtriufque, ita quòd communiter? Breuiter, habemus tex. in quo fundatur coufuetudo noftra, in l. quod in vxorē. C. de neg. geft. vbi habemus, quòd maritus impendens in funerando eatanus repetit, quatenus dos ad patrem redit. Sed de funere habamus axpeditum in noftra præfenti confuetudine. Reftat ergo videre de impenfa morbi vel ęgritudinis: ideo diftiugue cum

quæritur,

quæritur, an maritus possit talem impensam in ægritudine suæ vxoris erogatam repetere? Nam aut ægritudo non prohibet eam vxorem esse in obsequio viri, & tunc vir eam tenetur alere & curari facere, at. ff. commodati. l. in rebus. §. possunt. & ff. de opc. liber. l. sicut coniuncta. Aut ægritudo prohibet eam esse in seruitio viri sui. & tunc si est dotata, vir tenetur facere expensas secundum quantitatem dotis. l. si cum dotem. §. si autem in sæuissimo. solut. matrimo. ff. Et intellige secundũ quantitatem dotis, id est, secundum id quod ex dote redigitur, vt. ff. de ali. lega. l. cũ vnus. in prin. §. fin. & ff ad Trebel. l. Imperator. Vbi autem redditus dotis non sufficerent, tunc videtur glossa dicere pro eo pluri, quod etiam tenetur, ideo in d. §. si autem. in nouissimo subaudit maxime, sed veritatem collige ex sequentibus. Sin verò non est dotata, & tunc mulier habet aliunde, vnde se potest facere curari, & tunc maritus nõ tenetur expensam de ꝓprio facere. Ideo si facit, dicitur maritali fecisse affectione, & non repetit. vt in d. l. quod in vxorem quod intellige nisi protestatus tunc fuerit, vt l. Nesennius. ff. de nego. gest. Aut non habet ipsa mulier aliunde, & tunc si habet patrem vel alium qui de iure tenetur eam alere, tunc maritus similiter non tenetur. vt l. quòd si nulla. de reli. ff. quod si facit vir, tunc dubitari potest propter maritalem affectionem, ob quam videtur fecisse vt dict. leg. quod in vxorem. In contrarium facit, quòd de matre alente filium dicitur, quem pater alere tenebatur. l. alimenta. C. de nego. gesto. act. vbi ponunt Doct. nam ibi dicitur quòd a patre repetit. & pro hoc facit d. l. quòd si nulla, licet aliqua diuersitas videatur quia vxor fuit in seruitio viri, & curata sperabatur redire, sed filius nõ fuit, nec curatus erit in seruitio matris, sed patris.

An maritus vxorẽ alere teneatur.

Sin autem alium non habeat, qui eam alere teneatur, tũc maritus facere tenetur. vt d. l. quòd si nulla. & Authen. propterea. C. vnde vir & vxor. & isto casu procedit gloss. in dict. §. si autem in sæuissimo. & ita tenet Salicet. in d. l. quod in vxorem. Sed pone maritum neglexisse facere curari vxorem in casibus, in quibus tenetur, & ipsa vxor obiit, quid iuris erit? Breuiter dic, quòd omne commodum quod esset habiturus ex dote, vigore pacti initi, perdit ipse maritus. Et idem dicendum, si vigore statuti partem aliquam debeat lucrari ipse maritus, quod est notandum secundũ ipsum Sali. in d. l. quod in vxorem.

De impensis funerũ.

Hic bene cadit, vt de impensa funeris parumper dicamus. Et primo, de tumulo seu capulo. Et ideo dicendum est, voluntatem defuncti circa constructionem monumenti seruari debere, nec obmitti posse sine læsione conscientiæ. ita est textus in l. militis. C. de reli. & sum. fu. Nec obstat l. hæreditas. in fin. ff. de peti. hæred. quia quamuis stricto iure hæres nõ teneatur ad extruendum monumentum: tamen pontificali vel principali authoritate ad id compelli potest.

An hæredes compelli possunt ad monumentũ alleuandum.

Et istud mandari potest executioni per iudicem secularem. vt per Paul. de Castr. post glo. in d. l. hæreditas. Sed quæro de quæstio. practicabili, an credatur inscriptionibus hodiernis, in quibus dicitur, hoc est sepulchrum talis defuncti: an sit præsumptio, quòd ita sit?

An credatur scriptionib. monumentorum.

Bartol. & Salic. in l. monumentum. C. de re. & sump. fu. dicit quòd sic, & hoc ponderando expositionem gloss. in d. l. bene facit interrogatio & responsio, quam fecit Dominus, vt scribitur in Euangelio, quærentibus, an liceret censum dare Cæsari, dũ ostendissent nummum, dicit, cuius est hæc superscriptio? Et ipsis respõdentibus, Cæsaris, inquit, quæ sunt Cæsaris, reddite Cæsari. hæc Salicet. ibidem. Sed miror quòd non viderit glo. ordinariam in ca. causam. extra, de proba. quæ id dicit, & probat, faciunt notata per Panor. in c. ad audientiam. de præscrip. extra. Item nota non esse prohibitum ornare sepulchrum, quod optimè obseruant Francigenæ, & ideo spolia ducum qui victi fuerunt, per illustrissimum Regem nostrum apud Venetias, & vexilla fuerunt Parisiana in vrbe delata, & in sacro diui Dionysij sacello oblata. Et quòd sit permissum ornare sepulchrum, est tex. in l. statuas. C. de reli. & sum. fu.

De impensa funeris iacente hæreditate.

Item tene menti, quòd iacente hæreditate, potest iudex decernere, vt fiant sumptus in funere iuxta facultates & dignitatem defuncti, pro quibus exponet pecuniam hæreditariam si reperiatur, vel quæ hæreditati debetur, si potest exigi: aliàs potest iubere rem hæreditariam vendi vel obligari, etiam si sit alteri obligata vel debita, si tamen ex aliis sepeliri non potest, nec rescinditur venditio, si postea hæreditas adeatur, sed legatario d[illegible] indemnitate prouidebitur, si fieri poterit [illegible] aliàs damnum patietur. l. si quis sepulchrũ §. sumptus funeris de reli. & sum. fu. ff. Et nota etiam quem non esse sepeliendum, seu funerandum cum ornamentis, scilicet annulis & vestibus. l. si quis. §. impens. eo. titul. ff. Fallit in episcopo qui sepelitur cum pontificalibus.

Episcopus sepelitur cum pontificalibus.

Et considera insuper, quòd homini diuiti debet fieri honesta funeris impensa, aliàs fit sibi iniuria. l. præal. & si quis. §. iudex. eod. titul. ff.

Diuiti honesta est funeris impẽsa facienda.

Et non obstante testatoris prohibitione, ipse debet sepeliri. Nam expedit mortuos funerari, vt l. præal. §. idem Labeo. Et iniuria est viro, si mulier iaceat insepulta. l. quòd si nulla. eod. tit. ff. & debet sepeliri in tumulo vltimi viri, cuius domicilium & honorem retinet. ca. is qui. de sepul. in 6.

Quis nõ potest propriam prohibere sepulturam.

Sed quæro de quæstio. iocosa, an mulier teneatur flere & lachrymari in morte mariti? Certe non, ita tenet Bald. Angel. Paul. de Castro in l. decreto. C. ex quibus cau. infam. irro.

Qui ecclesiastici priuentur sepultura.

Sed an sit verum, ꝙ omnes debeant tumulari? Certè non. nam sunt qui propter criminis honorẽ non debent sepeliri, de quibus in l. nunc maiores. ff. de reli. scilicet, ille qui ad patriam delendam, & liberos interficiendos operã dedit. Item in famoso latrone, qui non debet sepeliri, sed eius corpus debet feris &

volucribus dari laniandum, text. in l. 2. arb. fur cæſa. ff. ſecundum Ludo. Rom. Item monachus qui non reddidit in vita ſua adminiſtrationis ſuæ rationes de bonis eccleſiæ, non debet ſepeliri in cœmiterio, ſed in ſtercore. ca. cum ad monaſterium. §. 1. de ſta. mo. Item qui ſeipſum occidit, non debet in eccleſia ſepeliri. cap. placuit. iunct. gloſſ. 23. q. 5. Idem ſi voluerit ſe occidere, licet ſit ei occurſum, vt per Cy. in l. is qui. C. qui teſtamen. facere poſ.

Qui non poteſt viuus in ciuitate morari, nō poteſt in ea ſepeliri.

Et regulariter qui nō potuit viuus in ciuitate morari, ſi ſit mortuus, non poteſt in illa ſepeliri. Bart. in l. 3. ff. de cada. puni. & vide per Iaſon. in d. l. is qui. C. qui teſta. fac. poſſ. & tetigi infra titul. de criminibus. Item excommunicatus priuatur eccleſiaſtica ſepultura. Item manifeſtè vſurarius, niſi pœniteat & det cautionem, ac in torneamentis mortuus. ca. 1. de torneamentis. Item raptor pertinax, qui non ſatisfecit, cum potuiſſet in vita ſatisfacere. c. 2. de rap. Ita blaſphemans Deum & Sanctos. cap. 2. de maledic. hoc verum, ſi pœnitentiam contemnat. Item non communicans ſemel in anno, nec confitens. ca. omnis vtriuſque. de pœni. & remiſ. niſi ſigna contritioni oſtendat. Item in peccato mortali mortuus. ca. cū grauia. 13. quæſt. 2. Item nominatim interdictus. Item cui eſt ingreſſus eccleſiæ interdictus. cap. is qui, de ſenten. excommunic. libr. 6. Item qui ſacerdotem tutorem filiis inſtituit. 88. diſt. neque apud Item Iudæus vel Paganus. de conſequen. diſtin. 1. ca. eccleſiam.

Qui poſſunt ſuas eligere ſepulturas.

¶ Nunc conſequenter quæro, quis poſſit ſibi eligere ſepulturam? Reſpon. omnis fidelis, & qui habet liberum arbitrium & ætatem legitimam, ſed quòd ſit pubes, quamuis ſit in poteſtate patris: tamen poteſt eligere ſine conſenſu patris. cap. licet, de ſepultu. lib. 6. Quid de decapitando, an poſſit ſibi ſepulturam eligere?

An decapitandus poſſit pro anima aliquid relinquere.

Reſpon. quòd ſi ſententia eſt data appellatione ſuſpenſa, non poteſt, quia nullam vltimam voluntatem poteſt relinquere. l. eius. de teſta. ff. qui etiam non poteſt aliquid pro anima relinquere vt not. Ioan. Andr. in addi. ad Spec. titu. de inſtru. edit. poteſt tamen omnia ſacramenta petere & recipere. cle. 1. de pœni. & remiſ. Si verò ſententia non eſt data, vel ſi data eſt appellatione ſuſpenſa, tunc poteſt eligere. Sed vbi quis eſt regulariter tumulandus?

Vbi quis ſit tumulandus.

Reſpon. quòd in tumulis maiorum, no. in cap. 1. extra, de ſepul. Et dicuntur maiores hoc caſu, pater & auus. vt ibi not. at hoc ceſſante, quis eſſet ſepeliendus de iure in eccleſia vbi audiuit diuina, & percepit eccleſiaſtica ſacramenta. Inno. in d. c. 1. de ſepul. in an.

De parrochiano duarum eccleſiarum.

Sed ſi eſſet parrochianus duarum parrochiarum, locus eſſet præuentioni, ar. ca. duobus. de reſcrip. lib. 6. Sed peregrini & aduenæ ſepeliuntur, vbi moriuntur, cū neſciatur vbi ſint buſta parentum, vel cum difficile eſt eos ibidē perducere. vt no. Inno. & Hoſtien. ibidem. Et tenementi vnum quod ſequitur dicēdum, ſcilicet, quòd mulier propter adulterium ſeparata, non eſt in buſto viri tumulanda, quia nō

De vxore adultera.

eſt amplius de domo viri hæc, niſi ſit reconciliata. Item nota, quòd ſi ſacerdos parrochialis corpus eius qui alibi elegit ſepulturā, violenter rapuerit, vel funus ſpoliauit, quòd tenetur reſtituere quicquid accepit, & ipſum corpus, & vltra hoc perdit quartam canonicam ſecundum Hoſtien. in ca. cum liberum. extra de ſepultu.

Concluſio.

Nunc ergo pro explanatione noſtri textus concludendo, quæro, cuius expenſis fiet ſepultura? Reſpond. ſi eſt vxor, quæ habet dotem, & alia bona, ſi hæc omnia remanent apud maritum, ipſe tenetur facere omnes expēſas. Si verò ſolum dos apud eum remaneret, & alia bona ad alios irent. ſic quilibet pro rata ſua tenetur. Puta ſi dos ſit centum aureorum, & alia bona ducentorum, tenebitur pro tertia parte, & alij ad quos dicta bona veniūt, pro aliis duabus partibus. Si verò dotem etiam reſtituit, ſic tenentur hæredes vxoris. l. Celſus. de reli. & ſump. fun. ff. Si verò non habet dotem, nec alia bona, ſic tenetur vir facere eas. l. 1. & l. ſi quis, de re. & ſump. fun. ff. Si autem ſunt alij ab vxore, ſic tenetur hæres aut pater reſpectu filij.

De hærede iuſſa teſtatoris non implente.

Tandem, quia dicitur in textu noſtro quòd expenſa funeris debet fieri de bonis defuncti, quid ſi hęres nō vult adimplere voluntatem defuncti, nec facere ſtatutam impenſam, qualiter puniatur? Reſpondeo, aut eſt hæres extraneus, & ſic perdit totam hæreditatem de voto. cap. licet. de teſta. ca hæredes. ſi verò hæres eſt filius, tunc ſi hæreditas eſt indiuiſibilis, amittet, ſolum reſeruata ſibi legitima, vt autē hoc amplius. C. de fideicommiſsis. Si autem hęreditas eſſet indiuiſibilis, puta Regnum, vel Ducatus, & huiuſmodi, & tunc totam perdit: vt d. c. licet. in fine. & hoc intellige in diſpoſitis, in teſtamento, quæ ipſo iure habent authoritatē, vt ſunt legata & ſubſtitutiones, & huiuſmodi. Si verò pater ſtatueret teſtamento, quòd fratres habitarent in communi, & huiuſmodi, tunc illa pręſcripta pœna non procederet, nec poteſt ad id hæredem obligare, niſi adiecta pœna. Tandem nota pro complemento, quòd mortuorum corpora non debent in ciuitate ſepeliri. Sed cōtrarium ſeruant iſti religioſi auiditate pecuniæ. multos mechanicos & inhoneſtos homines in honorabiliori loco eccleſiæ tradunt ſepulturæ. Nam ſepulchra talium qualium iuxta cornu altaris permittunt eleuata fieri, & ſummitati altaris coæquari. hæc Sali. in l. mortuorum. de reli. & ſump. fu. C. quapropter inquit ipſe ibidem. O claniger paſtor bone, cur oculos claudis, dum res mali exēpli. & inhoneſti: quinimo deteſtabilis moris vides fieri in ſanctis templis tuæ cuſtodiæ commendatis, tenementi, quia lepidiſsima eſt exclamatio.

XII. ARTICLE.

Et entant que touche les debtes perſonnelles deſdictz treſpaſſes & ſuruiuant, communs en biens meubles, & en

& en debtes, le suruiuant payera la moytie desdictes debtes, & les heritiers du trespasse lautre moytie.

Et en tant que touche, &c.

¶ Hic articulus est totus rationabilis, æquum quippe est, vt mulier partam debitorum personalium cognoscat, quæ habuit partem bonorum, idem in vno. Est enim mulier ipsa rei humanæ, & diuinæ domus socia. l. aduersus. C. de crimine expil. hær. l. 1. de ritu nupt. ff. l. nec quis. C. de iudi. l. fi. ad municipal. ff. & de debitis personalibus vide quæ suprà scripsi in titu. *De successions de fief non nobles, & aultres heritaiges.* art. 12. in apostilla.

XIII. ARTICLE.

En diuision de biens meubles, entre le suruiuant des conioinctz par mariage, & les heritiers du decede, ledict suruiuant aura par aduantaige ses vestemens de tous les iours, & celluy des dimenches. Et les aultres si aucuns en y a, seront departiz: mais si ledict suruiuant veult auoir le surplus de sesditz vestemens, il les pourra retenir, en payant la valeur de la moytie desdictz vestemens.

En diuision, &c.

¶ Ad enucleationem nostri textus, pone, maritus fecit vestes vxori, solutum ast matrimonium morte viri, an vestes apud vxorem, vel hæredes debeant remanere? Inter antiquos patres variæ fuerunt opi. Et 1. glo. nostra singulariter in l. si vsufructus. ad l. Falc. ff. vult, quòd vestes quotidianæ, & sic necessariæ pro vsu mulieris, statim efficientur ipsius vxoris. in aliis verò non quotidianis, sed cultus & honoris mariti causa factis, non bene declarat illa glossa. Sed Guido de Suzaria dicit, quòd nec illæ debent hæredibus mariti restitui, quia maritus videtur eas donasse vxori, & donatio confirmatur viro præmortuo. vt l. 1. C. de dona. inter vir. & vxo. nec obstat ff. solut. matrimo. l. in his §. seruns. quia ibi diuortiũ fuit subsequutum, per quod donationes reuocantur: vt ff. eod. l. & ideo. §. 1. Item ibi de vestibus factis seruis dotalibus, ad quos talis affectio non habetur, & sic donatio non præsumitur. Dy. verò voluit, quòd omnes debeãt restitui hæredibus viri. Et probat ipse. Primò, de quotidianis & necessariis, quia illæ fiunt ex necessitate, & per consequens non dicuntur donatæ, sed ad vsum tantum cõcessæ, quia in necessitatibus nemo liberalis existit: vt ff. de adi. leg. l. rem legatam. & ff. de regul. iu. donari. Quòd autẽ maritus illius facit ex necessitate, probat ipse, quia alimẽta tenetur præstare vxori. l. si cum dotem. §. si autem in sæuissimo. ff. solut. matrim. Sed appellatione alimentorum continentur vestes, vt de ali. & ciba. lega. l. legatis. ff. & l. verbo victus de verbo. signifi. ff. Secundò, idem probat in preciosis vestibus, nam nemo, inquit, ipse dubitat, quòd illę concedantur ad vsum certi temporis, ideo non præsumitur donatio. l. mortis suæ causa. §. 1. de dona. inter vi. & vxo. ff. Guilelmus de Cuno, quippe tenuit cum Cyn. in vestibus preciosis ex eo, quia ad vsum tãtum sunt concessæ. vt iussit Dynus. Sed in vestibus necessariis & quotidianis tenuit glossam nostram per iura per eam allegata. Et etiam probat tali ratione, quòd mulier quotidianas vestes recipiendo suum, & sibi debitum recipit, ergo repetitio nõ competit. vt l. repetitio. de condit. indi. ff. antecedens probatur, quia maritus, qui necessariis oneribus succurrit matrimonij, non donat, nec datum reuocat: vt l. si quis pro vxor. ff. de dona. inter virum & vxor. vbi dicit esse quasi casum quæstionis. Breuiter, sic conclude post Salicet. in l. sicut. C. de donatio. inter virum & vxo. quòd quædam sunt quotidianæ, sed pro certo, puta, quia aliæ æstiuales, aliæ hyemales: & adhuc idem dicit, scilicet, quòd remanent vxori, nisi sint multom excessiuæ, quia quod excedit, restituẽdum est. quædam sunt æstiuales, sunt hyemales & preciosæ. & illæ sunt hæredis viri. Idem in annulis, vt quotidiani dentur mulieri, alij sanè non. Insuper in præsentiũ compositione & interpretatione consuetudinum, quærebam ab antiquis rationem diuersitatis, quare potius nobilis superstes lucrabatur mobilia quàm ignobilis, sed illi obmutescebant. Et cum sæpiuscule mecum cogitassem, credidi hanc fore consuetudinis condendæ rationem, scilicet, quia Atrides, scilicet nobiles, plus diligunt vxores quàm ignobiles. text. iuncta gloss. in l. si vxor. §. plane. de adul. ff. in verbo, inquit, ideo quia plus contristantur de morte ad solatium vxorum amissarum: æquitabile fuit, vt maiori solatio consolarentur nobiles. Attamen mors maritorum quibusdam mulieribus est lætitia. gloss. singul. in l. fin. C. de iur. don. Et de hac materia vestimentorum vide Bartol. in l. fin. solut. matrimo. ff. Bald. in l. cum te. Cod. de donat. ante nupt. Sed nunc quæro, an matrimonio viri morte finito debeat mulier vestiri pannis lugubribus expensis hæredum viri, an expensis suis? Dic breuiter, quòd vestibus lugubribus vestiri debet expensis hæredum mariti defuncti, secundum qualitatem personarum, & quantitatem patrimonij defuncti, si & inquantum in regione est talis consuetudo sic vestiendi: aliàs hærades viri ad illam impensam luctus non tenerentur. Bald. & Angel. in l. decreto. Cod. ex quibus caus. infam. irroga. & decisio Capellæ Tholos. quæstio. 337. Quid de iocalibus. Bartol. in l. sed & si plures. §. in arrogato. de vulga. & pupil. substituti ff. dicit, quòd debemus inspicere an sint donata à consanguineis viri, & eius contemplatione videntur donata, ergo acquiruntur viro, & sic hæredib. eius debent

De vestib. mulierũ.

Maritus vxori præstare tenetur alimenta, ac vestes.

Atrides plus diligunt vxores quàm ignobiles.

De vestimentis lugubrib. & viduelibus

De iocalib.

debent reſtitui, aliàs ſecus. & vide in prædicta quæſtione.

XIIII. ARTICLE.

Les meubles communs des conioinctz par mariage, roturiers, ſe departent par moytie entre le ſuruiuãt & les heritiers du decede. Toutesfoys femme roturiere peult renoncer a ſon droict du meuble cõmun, Et en y renonceant deuement, ſans fraulde, & aux acqueſtz communs deulx deux, & au douaire quelle deuroit auoir de ſon mary par la couſtume, elle ne ſera tenue aux debtes de ſon mary ſi expreſſement elle ny eſtoit obligee. Et fera ladicte renunciation en iuſtice dedans huyt iours apres la mort de ſon mary, venue a ſa congnoiſſance. Toutesfoys elle pourra retenir ſes veſtemẽs de tous les iours & des dimenches, & vng lict garny, & ſes heures, & patenoſtres.

Les meubles, &c.

¶ Nota quòd mulier faciendo renunciationem, de qua in textu noſtro, retinet tamẽ ſua quotidiana & feſtiualia indumenta, cum lectulo, horis, & aliis in textu declaratis, ad idem decedente bonis, qui non cogitur relaxare viles veſtes, cum illæ etiam reſeruentur damnatis ad mortem. l. diuus. de bo. damn. & Cyn. & Salicet. in l. 1. C. qui bo. ced. poſſ. Sed quæro, ſi mulier velit renũciare ſuis mobilibus, & aliis in textu contentis: an tunc illa teneatur indicare bona ſua ſuis creditoribus? Credo quòd ſic, ſicut diximus de cedente bonis. vt eſt gloſſ. & Bartol. & Salicet. Bald. & Alexand. in d. l. 1. C. qui bo. cede. poſſunt. Sed quid agitur de rebus emphiteoticis, feudalibus, vel aliter alienari probibitis: vt, quia vir & vxor habẽt in conquæſtu rem aliquam alienari prohibitam, quomodo fiet illius rei renunciatio, vel habent rem feudalem, cui renunciari non poteſt inuito domino. vt in cap. 1. de capitaneo, qui curiam vendidit, an intelligatur beneficium vendidiſſe, in fin. & in cap. 1. de vaſallo, qui contra conſtitutionem Lotharij Regis, in fin. Certè dico, quòd tunc commoditates iſtarum rerum alienari probibitarum non venient in renunciatione inuito domino feudali vel emphiteotica. ſed conſuletur creditoribus, quia illarum rerum commoditates dabuntur ipſis in ſatiſfactionem eorum. ar. ff. de peri. & commodo rei vend. l. neceſſario. §. fi. Salic. in d. l. 1. C. qui bo. cede. poſ.

Damnatus ad mortem nõ tenetur de iure relaxare veſtes.

Mulier renuncians tenetur indicare bona, ſicut cedens bonis.

XV. ARTICLE.

Si le roturier a donne a aucuns de ſes enſans, ſoit en auancement de ſon droit naturel, ou autrement, & apres ſa mort il vueille renoncer a ſa ſucceſſion, il ny ſera pas receu ſil ne delaiſſe tout ce que ſondit pere ou mere luy aura donne, & ſauldra quil le rapporte, a la valleur quil valloit au temps dudit don.

Si le roturier, &c.

¶ Sic dicimus, quaſi in ſimili, quòd hæredes ſcripti non poſſunt renunciare ſundis hæreditariis, in fertilibus & tributariis, niſi renuncient toti ſucceſsioni paternæ. l. hæredes ſcripti. C. de omni agro deſerto, lib. 11. & hoc eſt, quaſi quod dicit text.

Silz ne delaiſſent tout, &c.

¶ Sed quid de iure? Vide quæ dixi ſuprà eod. tit. ar. 10. in fin. & Bald. Paul. de Caſtr. in l. fin. C. fa. her.

XVI. ARTICLE.

Le pere ou mere viennent a la ſucceſſion du meuble de leurs enſans decedez ſans hoyr de leur chair, & a layeul ou layeulle en default de pere ou mere, a la charge de payer & acquiter les debtes perſonnelles, les funerailles, & ordonnances perſonnelles, faictes par teſtament. Et aux immeubles & heritaiges leurs heritiers luy ſuccederont.

Et ordonnances perſonnelles, &c.

¶ Quid de legatis? Reſpondeo, vt in artic. ſequenti. vt dixi ſuprà, tit. *De ſucceſſions de fiefz. & aultres heritaiges entre gens nobles.* artic. 12. in apoſtil.

XVII. ARTICLE.

Et ſi le treſpaſſe na pere ne mere, mais ayeul ou ayeulle, chaſcun deſdictz ayeul ou ayeulle aura lautre moytie deſdictz meubles, & payera la moytie des funerailles, debtes, & laiz perſonnelz faictz par teſtament. Et ſes heritiers en la ligne ou il ny aura ayeul ou ayeulle auront lautre moytie, & payeront comme deſſus.

XVIII. ARTICLE.

Si bon leur ſemble, leſdictz pere ou mere, ayeul ou ayeulle y pourront biẽ renoncer, & les auront leurs heritiers, & payeront toutes debtes, & accompliront l'execution du teſtament.

XIX. ARTICLE.

Succeſſion roturiere qui aduient a gens

a gens nobles, ſe depart rotnrierement es choſes roruricres, & quant es choſes nobles, elle ſe departira noblement.

¶ Hic vides, quòd ſucceſsio plebei adueniens nobilibus diuiditur in rebus non nobilibus plebeio modo. iſtud intellige in ſucceſsione nouiter aduenta. Sed ſi ex antiquis nobilibus aliquis haberet res immobiles, tunc diuiderentur nobiliter.

XX. ARTICLE.

Succeſſion d'hõme nouuellement ennobly, ſil y a des enfans au parauant lennobliſſement, ſe departira pour la premiere foys roturierement, ſi les enfans precedens ledict ennobliſſement, ou leurs repreſentans, eſtoient viuans lors de la ſucceſſion eſcheue. Et ſil ny auoit au temps que la ſucceſſion eſcherra que les enfans nez depuis lennobliſſement, ou leurs repreſentans, ladicte ſucceſſion ſe departira noblement. Et ſi ledict homme nouuellement ennobly decedoir ſans hoyr procree de ſa chair, ſa ſucceſſion ſe departira entre ſes collateraulx roturierement. Scauoir eſt ſe les choſes nobles eſcheuent en tierce foy noblement, & les choſes roturieres rorurierement, ſinon que leſditz collateraulx fuſſent nobles dancienncte. car en ce cas la ſucceſſion ſe departira noblement, ainſi quil eſt declaire cy deſſus.

¶ Hoc ideo ſtatuitur per ea, quæ volunt ſentire Bart. in l. ſecundo. § in filiis. de decu. quòd nobilitas nõ tranſit ad liberos natos ante acquiſitionem dignitatis, vel nobilitatis & glo. prag. in proœmio ſuper verbo primogenito allegat pro hoc l. pe. & fi. C. de decu. l. prim.

XXI. & XXII. ARTICLE.

Femme roturiere qui ſe marie a homme noble eſt reputee noble, & ſe depart ſa ſucceſſion noblemenr: ſinõ qu'au parauant elle euſt eſte mariee a homme roturier, & elle euſt eu enfans dudict mariage qui feuſſent, ou leurs repreſentans viuans, au temps que ſa ſucceſſion eſcherroit. Ouquel cas ſa ſucceſſion entre ſes enſans ſe departira roturierement.

Et ſi ladicte femme apres ce que elle auroit eſte mariee a homme noble duquel elle auroit eu des enfans & par apres elle ſe remariaſt a homme roturier, duquel pareillement elle euſt des enfans, neantmoins la ſucceſſion ſe departira entre ſes enfans du premier & ſecond mariage noblement. Et ſe les enfans du premier mariage ou leurs repreſentans eſtoient viuans au temps que la ſucceſſion eſcherroir.

Elle ſe remariaſt, &c.

¶ Et iſto caſu dicendũ eſt, quòd dignitas accidentalis, quã habuerat ex fulgore nobilitatis primi mariti, contrario accedente, dicitur eſſe reſoluta. l. cum te. C. de nup. & ibi Bal. hoc verum quo ad perſonam eius, ſed nõ quo ad modum ſuccedendi ſibi per filios ſuos.

XXIII. ARTICLE.

Si femme roturiere mariee a homme noble, decedoir ſans hoyt de ſa chair, ſa ſucceſſion ſe departira entre ſes collateraulx roturierement, comme il eſt cy deuant declaire en la ſucceſſion de homme nouuellement anobly.

Se departira, &c.

¶ Hoc verum, vbi collaterales eſſent ignobiles. Sed vbi eſſent ab antiquo nobiles, quia fortè illa mulier erat illorum parens ex parte matris, quæ nobilis non fuerat, tunc diuideretur ſucceſsio inſtar hæreditatum nobiliũ. vt dicitur ſuprà eod. tit. ar. 20. quia verum eſt dicere, quòd iſta mulier per fulgorem nobilitatis mariti remanſit nobilitata.

XXIIII. ARTICLE.

Le ſuruiuãt des conioinctz en mariage, commũs en bien, apres la mort du premier decede, prent la moytie des meubles, & tiendra tous les acqueſtz ſa vie durant, moytie en propriete, & le tout en vſufruict. Sinon que la part des biens meubles, & patrimoine des enfans mineurs, ſaucuns y a du premier decede, ne ſuſſent ſuffiſans pour nourrir & entretenir leſditz mineurs, ſelon leur eſtat. Au quel cas ce ſera en lelection dudit ſuruiuant de prendre luſufruict deſdictz acqueſtz, meubles, & patrimoine deſdictz mineurs, a la charge de les nourrir & entretenir, iuſques a ce quilz ſoient en aage, & ayẽt induſtrie ſelon leur eſtat de gaigner leur vie, ou de leur bailler leurdicte moytie deſ-

ditz meubles, acquestz, & leur patrimoine. Et s'il n'y auoit enfant, ledict suruiuant iouyra desditz acquestz sa vie durant, moytie en propriete, & le tout en vsufruict, sans estre charge de alimenter ou nourrir les heritiers collateraulx du decede.

Communs biens, &c.

¶ Quod fit duobus modis, vel par lapsum anni & diei, vel per contractum, vt dicitur eod. lib. in titu. *De communaulte de biens, le tout vsufruict.* Sed tamen vltra partem suam alienare non poterit, cum ista subiaceant restitutioni, & si de facto alienauerit, vendicabuntur, & praescriptione non obstante, quia longū tempus non obest. l. si duobus. §. si autem sub conditione. & in Authen. res quae subiacent restitutioni. C. de lega. & hoc ideo, quia resoluitur venditoris morte adueniente, & resoluto iura authoris, resoluitur ius acceptoris. vt d. §. si autem sub conditione. Sed dum in textu dicitur.

Le suruiuant des conioincts, &c.

¶ Vel pone, vtilius in practica dicitur, quòd *Dubia quaestio.* superuiuens inter nobiles lucratur omnia mobilia. Pone, q nescitur quis primò mortuus fuerit: quia vir & vxor erant in nauicula in mari, vel in aliquo fluuio, & perijt nauicula: haeredes viri petunt mobilia. & ex contrario haeredes vxoris petunt ipsa: quia fortè illi, qui submersi sunt, fuerant aliàs vxorati & coniugati, & ex primo matrimonio vnusquisque illorum susceperat filios viuentes: & tunc petunt immobilia, eo praesertim, quòd in secundo matrimonio nulli fuerunt filij. Quaeritur quis debeat habere mobilia, vel haeredes viri, vel haeredes mulieris, cum nescitur quis primò decesserit? De hac materia, quia longa, & dubitabilis est, videatis per Bart. & Doct. in l. qui duos. § qui in bello & §. si maritus, de rebus dub. ff. vbi dicit Barto. quòd si statutū dicit, quòd muliere decedente in matrimonio sine liberis, vir lucratur certam partem dotis, si simul decedunt, dicitur mulier in matrimonio decessisse. & vide per Doct. in l. quod da pariter. eo. tit. ff. & pulcher tex. in l. si possessor. de re. & sump. fu. vbi in casu illo lex praesumit mulierem praedecessisse: etiam filius masculus praesumitur primo fuisse natus, quàm filia, adeò, quòd si mulier nobilis vno partu enixa esset filiū & filiam: esset praesumptio quòd filius primo fuisset natus. glos. & DD. in l. idem erit, de sta. ho. ff. per iura ibidem per gl. allega. & per Bart. in l. si fuerit. §. plane, de reb. dub. ff. Sed pone quòd pater nobilis habet filium militem secum praeliātem in bello, qui tamen filius est pubes. Et ipse pater & filius simul occubūt in bello, vt quotidie accidere potest: & nescitur quis primo mortuus fuerit, accidit quòd ista filius habet alium paruulum in domo filiū. qui paruulus audita morte aui sui & patris vult lucrifacere ea, quae virtute cōsuetudinis vel statuti forte patri obuentura erant: quia dicit patrem superuixisse, & auum mortuum fuisse, an benedicat. Dicūt Doct. in d. l. qui duos. §. cum in bello. & in l. cum impubere. de rebus dub. ff. & in l. ex facto. §. si quis autem ad Trebel. ff. quòd sic. Et in dubio pater praedecessisse *Bona quaestio.* praesumitur, cū filius pubes est, & in casu nostro: alioquin secus. Sed quid est mobila vel immobile. vide in titul. *De successions de nobles.* art. 12. & melius in titul. *De choses qui sont reputees meubles, &c.* art. penul.

TITVLVS XXVIII.

De successionibus nothorum, vtque nothi succedere debeant.

De successions de bastards.

PREMIER ARTICLE.

Les enfans de bastard, ou bastarde nez en loyal mariage viennent a succession de leur pere & mere, & se depart la succession entre lesdictz enfans totutierement par teste.

Viennent a succession, &c.

¶ Hoc non immeritò, quia iam vitium paternum est purgatum. vt no. Docto. in l. fin. C. da nat. lib. Sed ardua est quaestio, an per statutum, vel per consuetudinem possit fieri, vt bastardus spurius, qui aliquis qui aliàs est de iure incapax succedendi, an per statutum possit fieri, vt succedat? *An bastardum per statutum vel consuetudinem possit succedere.* Bart. in l. testamenti. §. 1. versi. quaeroan per statutum, ff. de testa. mouet hanc quaestio. & eam ponit etiam Bald. in l. cunctos populos. C. de sum. tri. & in l. 1. C. da iur. aureorum annulorum, & Petrus de Ancha. in commento ca. canonum statuta. in 15. charta. de constitutionib. & Ioan. de Imol. in d. l. testamenti, ac Salicet. in d. l. 1. C. de iur. aur. anul. & Andr. Bartol. etiam in d. l. testamenti & breuiter est magnum inter. Scribentes certamen. Ex menta tamen dictorum Doctorum, dic resolutoriè, tale statutum valere quando nō supersunt filij legitimi, & hoc, nisi isti spurij essent nati ex damnato coitu, putà ex incestu. ita sentit ipse Petrus de Ancha. in cle. ne Romani. in 3. column. de elect. vbi ipse etiam ponit. aliàs autem vbi essent legitimi: tale statutum non valeret, tum quia ista poena priuationis successionis imponitur ipsi spurio à lege. ergo non potest tolli per statutum, no. l. 1. de liber. & posthu. ff. Tum quia istud statutum esset contra ius diuinum, quo cauetur, quòd non erit haeres filius ancillae cum

cum filio liberæ. 23. quæst. 4. ca. dicat aliquis, & 35. q. 7. cap. quid est. Bene verum est quòd Barto. in d. l. testamenti, dicit indistinctè spurium nō posse succedere per statutum. & ista quæstio fuit disputata per Petr. de Cornetis, qui ita determinauit, per l. 1. ff. de nata. resti. & eandē quæst. disputauit Recuperus de sancto Miniato, qui idem determinauit secundū eundem Bartol. in d. l. testamenti, & pro hac parte consuluit Cy. sicut refert ipse Bart. Sed mihi videtur quòd opinio Baldi est benignior, scilicet quòd tale statutum valet non existentibus filiis legitimis, & vbi isti spurij non essent ex damnato coitu nati. Sed videndum est quomodo succedat bastardus? Dic breuiter quòd patri, aut coniunctis per lineam paternam nullo modo succedit. quia non dicitur agnatus, not. Doctor. in c. per venerabilem, qui filij sint leg. extra. & in Authentic. in complexu. C. de incest & inutili. nup. & in §. nouissimè, ad Orficia. Insti. Imò nec pater possit circumscripto statuto talem bastardū hæredem instituere. Authen. licet, cum ibi no. & trad. C. de natu. li. & Panor. in d. c. per venerabilem, dicit quòd bastardi nobilium non dicuntur de parentela parentum, ar. l. si qua illustris. C. ad Orficianum; nec arma parentum portare possunt, vt Bald. in l. cum legitimè, de sta. homi. ff. no. Anto in d. c. per venerabilem. Verum est tamen quòd pater potest istis bastardis, etiam filiis legitimis extantib. vnam vnciam hæreditatis relinquere cum matre eorum diuidendam, & non vltra, vt l. matre. C. de nat. lib. Sed si nihil ei relinqueret, in nihilum succedet bastardus. debebit tamen alimentari à legitimis, secundum Doct. At vbi non extarent legitimi, vel vxor legitima: tunc bastardi succederent ab intestato in duabus vnciis totius hæreditatis, vt in Auth. liceat patri. C. de nat. lib. Et vbi nullos haberet pater legitimos filios, poterit tales Instituere etiam in totum, reseruata tamen parentibus (si quos habeat) legitima, vt in d. Auth. liceat, glos. & Doct. in c. tanta, qui fil. sint legi. Sed isti bastardi succedunt de iure matri cum legitimis, nisi mater esset persona illustris, vt d. l. si qua illustris ad Orficianum. Sed, an appellatione filiorum veniant naturales tantū. Dic quòd aut apparet de tacita voluntate ipsius disponentis: vt quia eadem est ratio de legitimo sicut de naturali, & tunc veniūt naturales, siue tractetur de pœna, siue de cōmodo, siue in legibus, siue in statutis, aut in testamentis. Sed vbi non apparet de mente, tunc si tractatur de commodo, veniunt naturales, & hoc ex benigna interpretatione potius quàm ex propria significatione; vt latè per Panor. in c. in præsentia. extra. de proba. Et redeundo ad textum, dico quòd de cōsuetudine regni, bastardi possunt testari, ac de bonis suis disponere, quia ab eis incipit caput, & linea. & ideo de acquisitis testari possunt. Et quòd consuetudo possit habilitare intestabiles ad testamētum condendum, tenet Alberi. de Rosato in

Bastardi non deferūt arma, nec de parentela.

An appellatione filiorum veniant naturales tantùm.

1. parte statutorum. q. 148. & Doct. in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. Sed bastardis vel spuriis ab intestato sine liberis decedentibus succedit fiscus. Sed illi ab intestato de consuetudine non succedunt, & illa consuetudo fundari videtur de iure diuino, quia non erit filius ancillæ hæres cum filio liberæ. vide Pau. de Ca. in consil. 34. Insuper, vbi memorat dominos aliquos temporales successiones bastardorum sine liberis descendentium prætendentes: sed ad hoc, vt tales succedant, tria hæc ad minus requirūtur. Primò, quòd bastardi fuerint nati in terra illorum. Secundò, quòd residentiam ibidem fecerint. Tertiò, quòd ibidem decedant. Sed Christianissimus rex noster optimo iure regali vendicat successiones bastardorum ac similium sine hæredibus decedentium. in tota hac castellanensi baronia, ac in aliis multis terris, sibi adiacentibus & subditis. Sed consilium est quòd pater habēs duntaxat bastardum, & sic filium naturalem, faciat eum per principem legitimari, quia ipso legitimato habebit iura legitimorū, quia restituitur ad iura naturæ. §. illud. in Authē. quib. mod. na. effici. leg. colla. 7. Hinc est & Bal. dicit in l. cum notissimi. C. de fideicom. quia si per statutum filiæ excludantur à successione, extantibus filiis masculis, tale statutum habebit locū in fil. legitimatis. Cū in talibus legitimatis sit verus status legitimorū, Inde dicunt DD. quòd legitimatus rumpit testamentum patris: quia si filius fictus rumpat testamentum. Authen. si qua mulier. C. de sacr. eccl. longe fortius rumpetur ipsum testamentum à filio legitimato. alleg. l. filio, quē. ff. de libe. & posth. ff. de contra tabu. nō putauit. §. si quis præsertim, vbi filius fuit legitimatus post obitum patris: quia, vt aiunt DD. legitimatus nō retro flectit oculos. not. in lege Gallus. §. & quid si tātum, de lib. & posth. ff. Sed licet, vt dictum est, filius legitimatus habeat iura legitimorū, non tamē habet beneficium l. si vnquam, de reuoc. don. C. quia per superuenientiam legitimatorum non reuocabitur dona. à patre facta. Ita tenet Bald. in l. fi. C. ne quid in frau. cre. in l. 1. C. de inoffi. dona. & Sali. in l. si totas. C. eo. tit. Item & licet legitimatus habeat legitimorum iura: attamen bastardus alicuius nobilis viri si fuerit legitimatus, etiam adhuc tamen non erit nobilis, ita Bald. in ca. per tuas. extra. de maiori. & obedien. quod est menti semper tenendum.

Bastardus alicuius nobilis si fuerit legitimatus, non tamen erit nobilis.

TITVLVS XXIX.

De dote mulieris nobilis.

De douaire de femme noble.

PREMIER ARTICLE.

FEMME noble par la coustume prend par douaire la tierce partie

de lheritaige de son mary quil auoit au temps & durant le mariage, & aura ledit douaire par la main de laisne & heritier principal de son feu mary, ou de celluy qui le represente. & si le mary durãt ledit mariage auoit faict aucune vẽte ou alienatiõ de sondit heritaige, ou sur icelluy auoir cõstitue aucune charge, ce sera sans preiudice dudit douaire, si elle ny auoit dõne cõsentement. Et se pourra adresser par action cõtre le detenteur si bon luy semble.

¶ Omnis procerum ornatissima Doctorũ caterua dicit dotis causam esse priuilegiatam, prout notant ipsi DD. in l. 1. solu matr. ff. in l. assiduis. qui poti. in pign. hab. C. & quasi per totum titulũ, de iure dotiũ. & in l. vna. de priuileg. dot. Et est optima propter exclamationem, quam in mediũ ponit Imper. in d. l. assiduis. vbi dicit per elegantia verba. quis enim eis non miseretur propter obsequia, quę maritis præstant propter partus periculum, & ipsam liberorũ procreationem. per quã multa nostris legibus inuenta sunt priuilegia. Sed ad intellectum nostræ consuetudinis quæro, quando propriè dicatur dos? Ad quod sciendum elicio quatuor vtiles conclusiones, quas ponunt ipsi Doct. in d. l. 1. solu. mat. ff.

¶ Prima conclusio est, quòd constante matrimonio dicitur propriè dos. l. fi. C. de don ante nu. quia propriè dos nõ potest esse sine matrimonio. l. 3. de iure do. ff. & dos ordinatur propter onera matrimonij.

¶ Secunda conclusio est, quòd soluto matrimonio ante restitutionem dotis dicitur esse dos: vt per to. titulum, quemadmodum dos petatur, & sic patet ex Rubrica, quod soluto matrimonio ante restitutionẽ dotis dicitur dos.

¶ Tertia cõclusio est, soluto matrimonio persolutaque dote non dicitur amplius dos: sed tunc dicitur proprium patrimonium mulieris. Sicut in simili dicimus postquam hæres apprehendit res hæreditarias, nõ dicitur amplius hæreditas. l. sed & si plures §. filio impuberi. ff. de vulg. & pupil. substi gl. & Bart. in l. 2. de bo. pos. hære. pe. faciunt no. per Bald. in l. prædium. C. de iur. do.

¶ Quarta conclusio, vbi non est matrimoniũ, nec potest esse de præsenti propter defectum ætatis, tamen si pater vel alius destinauerat dotem tali puellæ: dicitur dos esse. Et istud est magnum verbum, quòd dos dicatur sola destinatione: quod facit optimè, quòd stante statuto, quòd existẽtibus masculis filia dotata non succedat. ergo si pater ei relinquit fortè centum aureos in testamento: cõprehenderetur etiam in statuto, quamuis non sit nupta: & sic excluderetur à successione. Ita firmat gl. & Bart. in l. qui puellam. de adminiftr. tu. ff. & in l. non est nouũ. ff. de nup. & in l. Titio centum. §. genero. in vlti. col. de condi. & de-

Dos dicitur sola destinatione.

monstr. ff. & in consi. incip. Quidam decessit intestatus. Bal. in l. Deo nobis. C. de epi. & cle. & Ias. in d. l. 1. solut. mat. ff. & in his terminis. Notabis ergo has omnes cõclu. quãdo & quibus temporib. dicatur dos quæ multũ valebunt ad declarationẽ nostri tex. vt etiam sciamus quo tempore & quanto tempore durant & procedant dotia priuilegia, de quibus Deo duce in pręsentiarũ dicturi sumus Et pro intrando declarationẽ materiæ, hic vides in textu nostro, quòd maritus non potest in præiudicium mulieris non consentientis res dotis hypothecatas transferre: vidẽdum est in primis, quid sit dos? Dic breuiter secundũ Hostien. in c. Raynutius, extra. de testa. & secundum mentem scriben. in titu. & Rubro, solu. ma. ff. quòd dos est quædam donatio, facta à patre, vel extraneo ipsi mulieri, vel à muliere ipsi viro pro oneribus matrimonij sustinendis: & est proprium patrimonium mulieris. Secundò est vidẽdum quot sint dotis species. Respon. quòd duæ. Prima, profectitia: secunda, aduentitia. Profectitia dos est, quæ à patre auo, proauo, vel aliis huiusmodi pro filia, nepte vel huiusmodi maritanda proficiscitur. l. profectitia. de iure dot. ff. Aduentitia est, quã dat mulier pro seipsa, vel quilibet alius, qui aliàs non descendit à patre, vel auo, vel huiusmodi. Nunc videndum est, de priuilegiis dotis quæ plura sunt.

Quid est dos.

Duæ dotis species: profectitia scilicet, & aduentitia.

¶ Primum est, quòd omnia bona viri sunt tacitè pro dote hypothecata. c. ex literis. de pig. extra, l. assiduis. cum ibi no. qui potio. in pig. hab. C.

Pro dote bona mariti sunt tacite obligata.

¶ Secundum priuilegium est, quòd dos nec propter mariti, nec propter patris maleficiũ perditur. gloss. & DD. in d. c. ex literis. & in l. quisquis. in fin. ad l. Iuli. maiesta. C.

¶ Tertium priuilegium: quia mulier præponitur in dote omnibus prioribus creditoribus personales actiones, vel tacitas hypothecas habentibus, vt d. l. assiduis.

¶ Quartum priuilegium est: quia ecclesia se potest impedire, seu interponere de dote non solum in fauorem viduarum: sed etiã in fauorem mariti petẽtis sibi dotem promissam. Pro primo vide in c. nuper. de dona. inter vir. & vxo. Et pro secundo vide in c. per vestras. eod. tit. Facit quod vult impe. in c. a lator. qui fil. sint legi. extra.

Ecclesia se de dote interponere potest.

¶ Quintum priuilegiũ est: quia viro vergente ad inopiam iudice iubẽte potest dari pecunia dotalia mercatori cum pacto, vt ca. sit saluum, & de lucro percipiant vir & vxor partẽ honestam compensato damno cum lucro & econtra: & hoc sine vsura. c. per vestras. cum ibi traditis, extra, de dona. inter vir. & vxo. & ibi Io. And. & Fulg. in l. cum duobus §. Item, si in facto pro solio. ff.

¶ Sextum priuilegiũ est: quia fundus dotalis non potest alienari etiam de consensu mulieris. l. Iulia. de fundo dota. Authent. siue à me. ad SC. Vellei. C. nec etiam in hypothecam dari l. vna. §. & cum lex. C. de rei vxo. acti. & ita pa-

Fundus dotalis alienari non potest.

ita patet, quòd consuctudo nostra in hoc puncto probatur, & est de iure sustentabilis. Bene tamen verum est, quòd si iuramentnm interuenerit, qnòd alienatio teneret. ca. cũ contingat. de iureiu. & c. quanuis, de pactis. in 6.

Dotis causa est summaria.

¶ Septimum priuilegium est, quòd causa dotis est summaria: & sic in ea iudex potest ex suo officio dilstiones abbreuiare. no. in l. 1. solu. matr. ff. & in cle. dispendiosam. de iudi. quod obseruatnr in regno per ordinationes regias.

¶ Octauum priuilegium est: quia dos etiam incerta potest committi arbitrio patris, vel tertiæ personæ, nec eius incertitudo viciat stipulationem. l. cum post. §. gener. de iur. do. ff. licet regulariter contra. l. ita stipnlatus, de verbo. oblig. ff.

Pro dote res quæ subiacent restitutioni alienari possunt.

¶ Nonum priuilegium est, quòd licet regulariter res quæ subiacent restitutioni non possunt alienari ante diei, vel conditionis euentum, vt Authen. res quę subiacẽt restitutioni. C. cõmunia, de lega. tamen in causa dotis, vel pro dote, siue nnbẽtis, siue filiorum suorum, potest rerum restitutioni subiectorum fieri alienatio, nec adueniente conditione, vel die resoluitur: sed remanet firma & rata.

¶ Decimum priuileginm est, quòd pater compellitur iudicis officio ad dotãdam filiam secundum sui patrimonij vires. l. qui liberis, de ritu nup. ff. & l. fi. C. de dot. promis. & nuda poll. imò plus patre absente iudex posset de rebus paternis filiã dotsre, ne perdat tempus nubendi sub expectatione paterna. l. profecticia. in princ. de iure dot. ff.

¶ Vndecimũ priuilegiũ est, quia sub obtentu rerum amotarum non potest impediri dotis restitutio. §. taceat. in l. vna. C. de rei vxo. act.

Patre absente iudex potest filiam alicuius dotare.

¶ Duodecimum: quia filia etiam in potestate patris constituta potest sua pro dote in iudicio sine patris consensu consistere, quãdo dos est aduentitia: Secus verò, si profecticia: no. in Authen. quod locum. C. de colla. gl. & DD. in l. 2. §. quòd si in patris. solu. matrim. ff.

In dote aduentitia filia sine patris consensu iudicio stare potest.

¶ Tredecimum: quia in dubio non præsumitur dos in sociis bonorum cõmnnicata. l. actione. §. fi. cum l. seqnenti. pro socio. ff. Alia autem plura priuilegia vide in Spec. qui enumerat multa. Et sanè sunt tanta, quòd infœlices mariti nihil, aut parum priuilegium sibi retinuerunt. Nunc intro aliam materiam, nõ minus practicabilem. An vxor matrimonio pendente posset aliquando repetere dotẽ? Respon, quòd sic. his casibus. Primò, si maritus vergat ad inopiã, & iste casus practicatur in consuetudine nostra, vt probatur in tit. *Dr succession de fiefz, & autres heritiers entre nobles*, art. 33. & probatur etiam in l. si cõstante, & ibi. Bart. solu. matri. ff. Cy. Bald. & Sali. in l. vbi adhuc C. de iure dotium, glos. in c. per vestras. de do. inter vir. & vxo. Secundò, quando maritus in insulam deportatur. l. si marito, solu. matr. ff. Tertiò, quando matrimonium nullum fnit, vel non est secutum. l. quemadmodũ, de iure do. ff. Nunc quæro: quia certum est, quòd pater tenetur dotare filias suas, vt l. fina. C. de do. prom. & nud. pollic. & in Authẽ. sed quãuis. C. de rei vxo. action. cum similibus, cum sit officium paternum, dotare ipsas. Quid in auo? Bartol. in d. l. prima, solu. matrimo. ff. & omnes Doctor. tenent quòd auus tenetur neptem dotare: & ita tenent Bald. & Salic. in d. l. fina. C. de do. prom. & nud. pollic. & text. in l. sequen. de in rem ver. ff. & l. qui liberos. de ritu nuptiarum. ff. & Lap. post Bartol. in d. l. prima col. 7. versicu. adde in simili, solu. matrimo. ff. Quid autem in matre? Respondeo breuiter, quòd non tenetur regulariter, Doctor. in l. neque mater. C. de iur. do. Bartol. Bald. Salicet. Fulgo. & Iason in d. l. prima, solu. ma. & hoc verum, nisi mater esset diues & pater pauper: quia tunc ipsa mater teneretur secundum ipsos Doct. Sed quid de fratre, an teneatur dotare sororem? Respondeo, quòd sic si soror ipsa sit ex eodem patre genita. sed si esset simpliciter vterina, non cogeretur dotare. l. cum plures. §. pen. de administr. tu. ff. l. qui filium, vbi puellæ educantnr, gl. in l. nõ vitium & ibi Cyn. & Bart. C. de admini. tu. & Bald. in d. l. fina. C. de dot. pro. & nud. polli.

Tres casus repetendæ dotis etiam matrimonio cõstante.

Paternum officiũ est dotare filiam.

Si mater sit diues sit pater pauper, tũc tenetur mater filiam dotare.

Quid autem de clerico, qui habet plura beneficia, & habet sororem inopem, an ipse possit de redditibus ecclesiæ cum bona conscientia dotare ipsam? Respondet Io. And. in c. peruenit, de arbi. & eum sequitur abbas, quòd sic, facit ca. non satis. 86. dist & glos. in c. studeat. 50. dist. Quæro item, an mulier sterilis habeat priuilegia dotis, de quibus suprà vidimus: videtur quòd non, quia dos est priuilegiata ratione sobolis procreandæ, vt d. l. 1. solu. ma. Vnde à contrario mulier sterilis nõ debet habere priuilegia dotis: quia cessante caus. priuilegij debet cessare priuilegiũ. l. adigere. §. quanuis, de iur. patro. ff. & c. cum cessante, de appella. Itẽ mulier sterilis est maledicta: quia non reliquit semen super terram. 32 q. 4. c. recurrat. vbi etiam ibidem dicitur, quòd mulier sterilis est, vel dicitur saltem infamis. Sed Bart. & Ias. in d. l. 1. solu. ma. ff. tenent oppositnm, & dicunt, qnòd nihilominus illa habet dotis priuilegia quia ista priuilegia dantnr doti non solum propter ipsam liberorũ procreationem: sed etiã propter sexus fragilitatem. vnde licet vna ratio deficiat, scilicet procreatio sobolis: altera tamen militat, scilicet sexus fragilitas. Et tertia ratio est, etiã propter onera matrimonij & obsequia, quę viris prę̄stant, vt d. l. assiduis. ergo succedit ratio, quòd quando cõcurrunt plures rationes, si vna cessat, altera tamen limitat, vt §. affinitatis. Insti. de nupt. Licet procreatio natorum multnm conferat, dicente Virgilio in 4. Æneidos.

Clericus de beneficialibus redditibus potest dotare sororem inopem.

Cessante causa priuilegij debet & cessare priuilegium.

Virgilius.

Nec dulces natos Veneris, nec præmia noris.

Et dixit tex. in Auth. n. de nupt. quòd matrimonium hnmano generi per filiorũ procreationem immortalitatẽ indncit artificiosè. Et in honoribus assequendis præfertur is qui habet filios nõ habenti. l. in albo. C. de decurio. lib. 10. quod est pnlchrum dictũ: & sic transit Bart. in l. si quis posthumos de lib. & posthu.

§. Sed quid dices? mulier quæ dã adulterium commisit, an tunc dotem perdere debeat? loquor antẽ de dote consuetudinaria. nã si velimus accipere dotẽ prout cõsideratur in puncto iuris, certum erit ꝙ sic. Breuiter dic, quòd propter adulteriũ per eam cõmissum ipsa dote priuabitur, sic plerunq; cum concordantiis ibidẽ per gl. & DD. assignãt. Quod est verum vbi maritus non commiserit: quia si ex parte sua cõmisisset, tunc quo ad lucrum dotis esset tenendum in conscientia: quia paria delicta mutua compensatione tollantur. l. viro solu. mat. ff. l. si duo de dol ma. ff. c. intelleximus, de adul. Etiã si constaret de impedimento tali, ꝙ non erat matrimoniũ, & hoc propter intentionem cum opere subsecuto, ar. c. nuper. & c. vlt. de biga. Nam si matrimoniũ appareat nullum, dic tamẽ ꝙ mulier propter suum adulterium perdit dotẽ. Et insuper tene menti, ꝙ hęredes per exceptionẽ de adulterio possunt dotem retinere, vbi maritus in vita ignorasset adulteriũ per vxorem commissum: nec poterit mulier isto casu replicare de remissione facta. Cum maritus nõ possit videri dissimulasse, & remisisse iniuriã, quam ignorabat, vt l. nihil interest. §. si cũ filius. de inof. testa. ff. & l. mater, eo. tit. & l. legitimã. de pet. hære. Et no. ꝙ in dubio maritus præsumitur ignorasse. l. t. §. illud. de libe. agno ff. l. mariti. ad l. Iul. de adul ff. Sed si maritus sciuisset, & conquestus non fuisset: tunc hæredes conqueri validè nõ possent, cum tunc maritus teneretur de lenocinio, & sic paria delicta mutua compensatione tollũtur. Facit optimè quod nota. Iuno. in d. c. intelleximus. Et vide abundè per canoni. in d. c. plerunq; de do. inter vi. & vxo. extra. Et tene menti, quòd intantũ consideratur pudor, quòd vidua committens stuprum & petens dotẽ ab hærede mariti, potest tunc per exceptionem de fornicatione repelli. facit tex. cum gl. & ibidem Doct. in l. pe. C. ad l. Iul. de adul. Et plus dico quòd pater propter filiæ adulterium perdit dotem, si stipulatus fuisset hanc sibi reddi secundum Ioan. And. in d. c. plerunq; & hoc quando filia esset emancipata secundũ Anto. in d c. plerunque. Nunc quæro, pater aliquis matrimonio filiam suam collocauit etiam matre pręmortua, an tunc in dubio videatur pater ipse filiã dotasse de bonis paternis an de bonis maternis, an de cõmunibus? Quidam verò tenuerunt, ꝙ tunc in dubio pater pręsumebatur filiam suam dotasse de bonis filiæ, ex quo filia aliunde habebat bona, puta bona materna. Ego verò tenui oppositum, & tenebo semper. pro qua opinione mea est tex rotundus in l. si. de dot. prom. & nud. poli. C. & ibi Bart. Bald. & Sali. & late Ias. in Authen. res quæ subiacẽt. C. cõmunia de leg & in l. t. col. 4. solu. ma. ff. Item quæsitũ fuit, an videlicet dos sit communicata, seu effecta cõmunis inter vir. & vxo. per annũ, & per diẽ secundũ terminos nostræ consuetudinis quæ dixi in ti. *De communaulte debiens.* ꝙ maritus & vxor anno & die lapsis sunt cõmunes in bonis. Et dicũt aliqui, quod nisi mulier stipulata est nummos per se datos in propriũ eius patrimonium, seu in naturã patrimonij cõuertendos, ꝙ tunc nummi per vxorem dati essent communes. Ego verò admitterem illorum dictum de obseruãtia, vel vsu, sed nõ de iure: quia in dubio dos nõ pręsumitur cõmunicata cum sociis bonorum. l. actione. §. fin. pro soci. ff. dixi suprà in ista notul. col. 4. in duodecimo dotis priuilegio.

Paria delicta mutua compensatione tollũtur.

In dubio pater videtur dotasse filiã de bonis paternis.

Au temps & durant, &c.

¶ Intelligo mulierẽ dotari in bonis quæ maritus habebat tempore coniugij, & ipso constante habitu, & actu. secus equidem, si simpliciter de habitu, & ita videtur sentire nostra consuetudo.

II. ARTICLE.

Et si ledict mary auoit plusieurs chasteaulx, ou maisons, le principal heritier aura & prendra lequel chastel, ou maison quil luy plaira. Et ladicte veufue aura le second par douaire pour soy loger qui luy sera precõpte.

Lequel chastel ou maison, &c.

¶ Quanuis reuerentia, quæ debetur marito, debeatur vxori. l. 1. Cod. de in ius vocan. adeò quòd notabili modo dicunt Fulgo. & Alexã. in d. l. 1. de in ius voc. quòd sicut filius emancipatus non potest in ius patrem vocare sine venia, sic nec vxorem patris: & sic nouercam. quia loco matris illa habetur, vt §. socerum. Insti. de nup. faciunt no. in l. generaliter. de in ius voc. ff. Quod intellige verum viuo patre. licet oppositum teneant in d. l. 1. C. de in ius voc. ipsi Fulg & Alex. Et sic licet pater deberet inhabitare melius castrum, imò etiã omnia castra, quia sua sunt: tamen ista facultas, seu præeminentia non transit ad viduã suam: sed hæredi datur optio inhabitandi illud castrum, quod voluerit de plurib. Et ratio esse potest: quia hæres repræsentat personam defuncti. igitur nõ mirum, si in eligendo castro præferatur. Sed pone maritum defunctũ habuisse duas baronias, in quibus erãt canonicæ, vel capelli fundati, quorum præsentatio spectabat ad ipsum, euenit quòd vna baronia cessit in dotem ipsi mulieri viduæ: nunc moritur capellanus, vel canonicus vnus: mulier vult præsentare, an sit audiẽda? videtur quòd sic. Nam ius præsentandi est fructus iuris patronatus, gl. in c. cum Bartolus in fin. extra. de re iudi. imò & Doct. in ca. consultationis, extra. de iu. patro. & iste est ꝓpriè fructus: quia renascitur. Et pro hoc facit textus in l. diuortio. §. si vir in fundo, solu. matr ff. Item quia istud ius patro. transit cum vniuersitate baroniæ, DD. in c. ex literis, de iur. patro. Facit pro hac parte iudicium dominorum de Rota, qui iudicauerunt, quòd quando castrum & villa fuerunt ab vxore ipsi marito data in dotem, ꝙ ius præsentandi spectabit ad maritum, tan-

Ius præsentandi est fructus iuris patronatus.

quam percipientem fructus dotis, & referũt Cano. in cap. fina. de iur. patro. extra. Confirmatur insuper: quia si mulier dederit castrũ in dotem cum iurisdictione, tunc emendæ & condemnationes spectant ad maritum: quia dicuntur in fructu, eo quòd quotidie renascuntur saltem in genere, ita Bartol. in l. fina. solu. ma. ff. & Angel. d. l. diuortio. §. si vir. in fundo. eod. titul. Bald. in l. tertia. C. de fruct. & lit. expens. Angel. in l. si constante. §. quotiens. ff. solu. matri. Petr. da Ancha. in cap. secundo, extra. na prælati vices suas, & cætera.

Collatio beneficij est in fructu. Sed sic est, quòd collatio etiam beneficij ecclesiastici est in fructu prælaturæ, glos. singul. in ca. cum olim. de maiori. & obed. & And. Barba. in ca. cum te. de rescript. in 16. colum. igitur. Sed canonistæ in dict. cap. fin. de iure pa. tenent tale ius præsentandi non spectare ad maritum in re dotali. ideoq; nec spectabit ad mulierem sub nomina dotis villam possidentem, sed remanebit apud virum proprietarium. at cùm vxor dat marito villam in dotem, in qua est ius patronatus, tunc si vir & vxor ambo in præsentando concurrunt: præfertur præsentatus ab vxore. Vide par Felin. in ca. cum olim, in princip. extra. de maio. & per do. de Rota. decisione decima incipienté, fuit quæsitum, vbi dicunt, quòd de consuetudine ad maritum transit ad ius patronatus in re dotali. Nec obstat, quòd dicitur, præsentatio & collatio sunt in fructu, & consequentar, quòd debeant ad maritum spectare. per d. §. si vir vxori. quia intelligendum est, quòd maritus habet fructum dotalium rarum, quando fructus sunt tales, ex quibus realo commodum & emolumentum percipitur. Sed præsentare est solum quidem honor. ideo non spectat ad maritum. no. Pau. de Eleaza. in quæst. disputata, quæ incipit Patronus ecclesiæ sancti Martini, nona colum. & in repet. c. nobis. 28. colum. de iure patro. quod tene menti. Et ne des obliuioni, quòd dixi præsentationem esse in fructu, similiter & collationem, quod facit ad quæstionem, an sequestri dastinati pro fructibus abbatiæ litigiosæ possint præsentare, vel conferre. de quo puncto est gloss. celebris in tit. de colla. §. Item voluit in verbo vicario, & in titul. de caus. §. neq; à grauamine, super verbo, nequiret. in fi. in pragmatica sanct. quæ vult quòd sequastri non possint præsentare, aut conferre: & ita est sententia Panor. & do. Anto. Sed Inno. in c. examinata. de iudi. tenet quòd præsentare & conferre possint cuius sententia & opinio fuit per arrestum curiæ confirmata in comitatu de stampis.

Sequester iudicialis confert, & præsentat.

III. ARTICLE.

Sil y auoit chastel es choses baillees en douaire, le capitaine sera tenu faire le serment au proprietaire. Et aussi le proprietaire recepuera les hõmaiges deubz a cause des lieux baillez en douaire: mais sil y eschet rachaptz ou autres proffitz, ilz viendrõt au proffit de la douairiere.

¶ De hoc, & de materia articuli istius dixi suprà tit. *De rachaptz.* Et ad id quod dicitur in textu nostro proprietarium debere recipere homagia: nimirum, quia etiam dominus directus inuito vsufructuario potest custodire fundum pro salute, & sua interest fines tueri. l. si ita. §. primo de vsu & habita. ff. Doct. in l. diuortio § si fundum. solu. matrimo. ff. *No. perpe.*

IIII. ARTICLE.

Femme noble, ou roturiere apres le deces de son mary ne doit estre contraincte a partir la maison ou logis de son feu mary iusques a quarãte iours apres icelluy deces. Et se defunct n'auoit que la maison ou il trespassa, elle y aura sa demeure en partie d'icelle par la main de l'heritier, ou cas que ladicte maison seroit si grande & spacieuse, que l'heritier & elle y peussent estre logez conuenablement: & quelle se peust diuiser.

Femme noble, &c.

¶ Patet mulierem non debere compelli ad relinquendum domum ante quadraginta dies. Sed certè de iure non deberet compelli ad dimittendum ipsam domum, seu habitationem durante anno mortis mariti. Nam mulier infra annum à die mortis censetur adhuc esse in primo matrimonio. Facit text. secundum Doctores in l. fi. C. de bo. mater. secundum Doctor. in l. diuortio. in princ. solu. matrimo. ff. Hinc est quòd illo anno pendente ipsa mulier vidua est ab hæredibus viri defuncti alenda, si non habat aliunde, vnde se alat. Et hoc quando dos consistit in mobilibus: quia tantum tempus habent hæredes ad restitutionem dotis: ideo æquum est, vt interim ab ipsis alatur, cùm ipsi dotem suam teneant: hæc est conclusio glo. in d. l. diuortio. in prin. quam glossam sequuntur Barto. Pau. de Cast. & alij scriben. ibidem. Et non absque causa dixi mulierem infra annum alendam, si non habat vnde se alat: quia si haberet, vnde se alere posset, non tenerentur hæredes. Cum sit theorica iuris nota. quòd quando alimenta debentur ex dispositione iuris statuti, vel iudicis, non potast quis petere alimenta. quando habet aliunde, vnde se alat. tex. in l. si quis à liberis. §. t. de liberis agno. ff. Bar. in l. libertus. §. 1. de adi. leg. & in l. 1. C. de mendic. vali. lib. 11 Secus vbi talia alimenta deberentur ex dispositione hominis, vt testatoris, vel contrahentium nam & tunc possunt peti, etiã si ille qui peteret, esset multum diues. Bald. in l. de alimentis. C. de transact. Ratio est: quia illud qđ debetur iure actionis, est efficacius, quàm

Mulier infra annũ mortis mariti dicitur esse in seruitio ipsius

id quod debetur officio iudicis : quia officiũ iudicis nullam præsupponit obligationem.l. qui per collusionem.ff.de acti.empti. Sed aduerte. nam mulier vidua non cogatur relinquere domũ mariti defuncti, nisi quadraginta diebus elapsis, quòd istud priuilegium extenditur ad hæredẽ mulieris : ideo si post viginti dies mulier vidua decedat, post mariti mortem hæres eius potest compelli egredi castrum, vel domum, nec habebit viginti dies restantes de quadraginta : quia istud concernit solum personam mulieris.ergo non competit heredibus ipsius, per l.vnicam.C.de pri uileg.do.Facit quòd in simili dicunt Doct. in d.l diuortio,in princ.quòd licet hæredes viri teneantur alere viduam per annum, vt suprà dixi,non tamẽ, si illa decedat, fortè infra tres menses post mortem mariti tenentur defuncti successores alere ipsius mulieris hæredes, licet dos non fuerit restituta, cum istud priuilegium alimẽtandi sit personale, mulieris personã non transgrediens : licet omnia priuilegia competentia mulieri propter dotem transeant ad quoscunque hæredes mulieris ipsius excepto priuilegio prælationis pro tacita hypotheca vt per Bart.in l.1.in 1.& 2.col. solu.ma.ff.

Priuilegia dotis transeunt ad hæredes Vxoris Vno duntaxat priuilegio excepto.

Ou cas que ladicte maison, &c.

¶ Ergo vbi vidua nõ posset congruenter morari cum hærede defuncti, nõ esset sibi aliqua pars domus relinquenda. Intellige autẽ non posse mulierem conuenienti modo in domo defuncti morari: quãdo vel domus est insufficiens, vel indiuisibilis, vt dicitur statim in textu,vel si esset suspicio: vt quia vidua est iuuenis,& hæres qui est fortè nepos, vel cognatus defuncti,est iuuenis.arg. cap. inhibendũ. extra.de cohabi. clerico. & muli. Et facit ad id quod dicunt Doct. quòd si testator legat alimenta vxori suæ in domo : tamen, si mulier nõ potest honestè viuere in domo, debet seorsum habitare & habere alimẽta.l. Gaio.§.Imperator,& ibi Bart.de alimen.leg ff Barto.in consil. incipien. Quidam instituit sibi filios, quod est 301. in numero. Et Iason in d.l.diuortio.in octa.column.versicu. adde pro hac conclusione. Sed pone, quòd defuncto marito hæres dicit domum capacem pro se & pro vidua.& vult sibi dare partem pro habitatione in dotem,& sibi deducere illam secundum tenorem articuli secundi.suprà eo, tit. in fin. ibi in text.qui tex.

Qui luy sera precompte, &c.

¶ Ipsa porro vidua dicit oppositum, & dicit ipsam domum incapacem pro duobus : quis debebit probare capacitatem. vel incapacitatem? Respond. Petr.de Ancha.in consil.246. incipien. super primo quæsito, non multum insistendo tenet mirabiliter, quòd mulieri incumbat probatio, quòd non possit commode viuere in domo cum hæredibus, non autem tenetur hæres secundum ipsum probare, quòd ibidem ipsa stare possit : & ideo dicit ipse, quòd mulier debet esse bene præparata antequam litiget cum hæredibus. Ad id insuper quòd tangitur,& dicitur in textu nostro, quòd mulier non cogitur ante quadraginta dies exire, vel egredi domũ mariti defuncti, Vide per Doctores in Authen. Item qui domum moribundi. C. de sepul. vio. & in l. vel qui cadauer.de in ius vocan.ff. qui textus loquuntur, cum glosis & Doctoribus de nouem diebus solum. Et si doeria moratur in castro, tunc debet maior natu & primogenitus defuncti tenere castri claues. Bart. in l. cũ pater.§.pluribus.de lega.2. ff. Bald. in l. procurator. C. de eden. Iason in l.cum quid mutuum.in fin.si cer.pet.ff.scripsi soprà titul. *De succession de fiefz*. art.24. vbi vide pulchrè. Et adhuc dicit Bartol. in l. interdum.ff.de iudi. se defendisse plures viduas quæ mortuo marito infra annum, non petierunt tutorem filiis suis: quæ tunc debeant priuari hæreditate filiorum, iuxta l. sciant.C.de legi.hær.nam secundum ipsum Bartolum ipsę habent vltra annum etiam nouem dies, infrà quos non tenent exire domum, & ire ad iudicem. Accedat §.pen.in Authen.vt cum.de appel.cog. & Iason in l.in fi.de in ius voc.ff.

Quis debet habere claues.

V. ARTICLE.

Si a femme noble ou roturiere auoit este promis douaite conuentiõnel, suppose que icelluy douaire ne soyt aduenant. Si ne peult elle demander autre douaire a l'heritier du decede : mais s'il excede le douaire coustumier, il sera reduyt au douaire coustumier.

¶ Sed quid si habeat castrum in doariũ, quod sit limitrophum, an poterit vidua compellere homines ad custodiam illius castri? Dicerés, q̃ sic, stante cons. Sed aduerte ad id quod scribit Iason in l. his verbis. in l. diuortio. §. impendia. solu. matrimo. ff. quòd ad custodiam fortalicij, vel ferarij existentis in ciuitate, comitatu tenetur dominus ad tales expensas tempore pacis & guerræ, non autẽ homines : idem pulchrè tenet Angel. in l. turres. de ope.publi. C.& dicit Iasón se alibi non legisse: & sic habuisse de facto in quæstione porrecta ex Pedemontibus.

Quis teneatur facere excubias.

VI. ARTICLE.

Et si la femme noble ou roturiere estoit par les pere ou mere, ayeul, ou ayeulle de son mary promis & assigne douaire conuentionnel, & le mary precedoit sesdictz pere & mere, ayeul, ou ayeulle : en ce cas ladicte femme prendra son douaire sur les heritaiges de son mary. Scauoir est la noble, la tierce partie. Et la roturiere,la

re, la moytie des choses roturieres, & la tierce partie des choses nobles escheues in tierce foy. Toutesfoys si lesdictz heritaiges dudit mary decede ne pouuoient porter tel ne si grãt douaire comme le conuentionnel, la dicte femme se pourra adresser pource quil luy defauldroit dudit douaire conuentionnel a lencontre dicelluy desdictz pere ou mere, ayeul ou ayeulle qui auroient promis & assigne ledit douaire leur vie durãt tant seullement. Et apres leur deces ce sera au choix & election de leurs heritiers payer a ladicte femme ledit douaire cõuentionel, ou luy bailler & asseoir douaire coustumier sur telle part & portion des heritaiges de celluy qui auroit assigne ledit douaire conuentionnel, que ledit defunct eust peu auoir par heridite, sil eust suruescu & succede a celluy qui ainsi auroit assigne icelluy douaire.

¶ Sed quia de dotario conuentionali fit mentio in textu: & vt sanè intelligas, pono tibi exemplum familiare in practica. Gaius accepit Bertham in vxorẽ cum pacto doerij conuentionalis, videlicet vt post mortem ipsius Gaij, mulier Bertha acciperet fructus cuiusdam Coloniæ: illa porro Colonia est tantum fertilis, quòd bis fructificat in anno: mulier extincto viro suscepit fructus primos, vult nunc etiam secundos an sit ipsa audiẽda? Videtur ꝙ tãtum debeat habere primos, per illud quod dicunt DD. in §. quod in anno, in l. diuortio. sol. ma. ff. vbi dicũt, ꝙ si aliquis habens viridarium quod produceit bis in anno vuas, & ipse vendiderit vuas viridarij illius, ꝙ tunc emptor habebit primas vuas, non secundas. ita dicit Ioan. de Imo. in d. §. quod in anno. post Cy. per eundem relatum. ergo idẽ in proposito, vt scilicet mulier quæ ex conuentionali dote debet percipere fructus coloniæ, debeat dũtaxat primos fructus percipere. Secundò facit, quia lex disponens quòd soluto matrimonio maritus lucretur fructus, intelligitur de primis, nõ de vltimis. no. in l. boues. §. hoc sermone. de verb. sig. ff. l. dotis promissio. ver. fin. de iur. dot. ff. vbi dicit Bart. quòd sermo simpliciter prolatus intelligitur de primo. no. etiam Imo. in l. cum pater. §. qui ad certam. de leg. 2. ff. gloss. in l. singulari eum qui Calendis. de verb. oblig. ff. & Ioan. Andre. in regula, sine culpa, in 5. col. in Mercurialibus, vbi se resoluit quòd sermo simpliciter prolatus in omni materia intelligitur de primo actu. facit l. si socius pro filia. pro soci. ff. quam alleg. Ias. in d. §. quod in anno. Vbi videtur notari, ꝙ si sint plures fratres

Sermo simpliciter prolatus de primo intelligitur.

& fit pactum inter eos, ꝙ dos filiarum soluatur de communi, intelligitur semel tantum, nisi expressè aliter fuerit actum. Tertiò facit quod notat Bald. in l. si. 8. col. de dot. pro. C ꝙ stante statuto, ꝙ frater teneatur dotare sororem, quã semel dotauit, & casu fortuito perdidit ipsam dotem, non tenetur amplius dotare eam, quia statutum non intelligitur de duabus dotibus, sed de vna tantum. Itẽ facit quod no. Alex. in cons. 81. in 3. vol. incip. lecto & discusso laborioso. col. 15. quòd si Papa delegauit alicui, vt posit dare licentiam de alienando, aut dãdo in emphiteosim rem aliquã ecclesiæ: determinat ibidem, quòd intelligitur de prima vice tantum. Quintò facit glosella nota. in l. si duobus. in princ. de iureiur. ff. per quem dicunt Docto. quòd si quis promisit repræsentare aliquem malefactorem, si semel repręsentauit, est liberatus & non tenetur amplius repræsentare, nisi dictum fuisset totiens, quoties. Sextò facit quod dicit not. Bert in d. l dotis promissio. de iur. do. ff. & in l. 1. ad l. Iuliam maie. ꝙ si princeps fecerit securitatẽ vno bannito, vel inimico regni veniendi, quod intelligitur pro vna vice tantum, & non plus. Septimò facit quòd etiam determinat Bar. in l. in hoc articulu, de hære. instit. ff. quòd si fiat statutum aut proclama, quòd qui intrauerit muros inimici, habeat tale præmium, vel si quis accipiat vexillum Florentinorum, intelligitur de prima captura tantum. Octauò facit quod decidit Barto. in l. adultera. §. fin. ff. de edul. quòd quidam scholaris iurauit in manibus creditoris sui sine eius licentia non recedere antequam sibi satisfaceret. Si scholaris habuit licẽtiam à creditore eundi Mutinã & reuertendi: si ipse deinceps reuertatur, non potest amplius redire. Nonò facit quod decidit Bart. in l. eum qui Calendis. de verborum obligat ff. & in l. cùm quid. de ao. leg. ff. quòd si testator relinquit in testamento fratribus minoribus in festo sancti Francisci vnam pitantiam: intelligitur semel, & de prima tantum. Decimò facit, quod determinat Bald. in procem. decre. in 7. colum. vbi dicit, quòd si testator in testamento mandauit bona sua distribui in maritandis mulieribus pauperibus, & sic ordinauit executores, licet sic indistinctè disposuerit, & si essent aliquæ mulieres viduæ pauperes ac egentes, non possent executores aliquid ipsis dare, quia dispositio intelligitur de primis nuptiis, non de viduis. & sanè istud est mirabile dictu. Vndecimò facit, quod determinat idem Bald. in l. 1. C. de fruc. & lit. expe. quòd si fit statutum, quòd si malefactor confiteatur delictum, remittetur sibi media pars pœnæ. si ipse malefactor primò negauit, postea confitetur, non habebit remissionem statuti, quia statutum habebat locum in prima vice. Duodecimò facit, quòd not. ipse Bald. in l. fina. colum. 3. C. de indic. vidui. col. quòd si testator sub nomine appellatino relinquat vxorem dominam massariam &

vſufructuariam, & condito teſtamento ante ipſum teſtatorem moriatur ipſa vxor, & teſtatur accipiat ſecundam vxorem, quòd iſtod teſtamentum non extenditur ad ſecundam vxorem. Tertiodecimò facit, qnod not. Bald. in l. licet, C. de loc. & condu. in 4. quæſtione, quòd ſi aliquis conduxit molendinum deſtructum cum pacto reficiendi, intelligitur de prima refectione. Decimoquartò facit, quod ſi princeps facit ordinamentum ptopter aliquam publicam lætitiam, vt quia natua eſt tibi filius, & fecit ordinamentum publicum, vt incarcerati relaxentur: id intelligitur de prima incarnatione: quia ſi rutſus incarcerentur, non relaxabuntur amplius. Et ſanè iſta ſunt quæ pro hac parte poſſunt adduci, quæ cumulauit Iaſon in d. §. in anno. Decimoquintò facit adhuc quod not. idem Bal. in l. ſi vt proponis. C. quomodo & quando iudex, quòd ſi alicui ſit data poteſtas arbitrandi, intelligitur ſemel tantum. Stat ergo concluſio ex prædictis, quòd ſermo ſimpliciter ,platus intelligitur de primo. & pondera, quia ego formaui in quæſtion doario conuentionali ſignanter, non in doerio conſuetudinario, hoc ideo, quia tn diſpoſitione legis vel ſtatuti.

VII. ARTICLE.

Douairiere doibt tenir en tel eſtat les maiſons, vignes, & aultres heritaiges, comme baillez luy ont eſte par douaire, & en vſera, reperera, & entretiendra les heritaiges comme vng vſufruictier, ſans coupper ne extirper vignes, arbres fructuaulx, coupper truches & boys anciens, & non acouſtumes a coupper, ſinon que ladicte couppe ſe face pour reparer & a meliorer leſdictes choſes de ſon douaire. Et ſi ille faict aultrement, elle perd ſon douaire.

Comme vng vſufructier, &c.

¶ Ergo tenebitur reficere ædes, vt l. vſuftuctu legato, in fine. & l. hactenus. de vſufructu. ff. modica enim refectio ad eam ſpectabit, viſo quòd cunſuetudo eam æquiparat vſufructuariæ, vt d. l. hactenus. & ad collectas. vt l. quæto. de vſufruct. leg. ff. & apud Iulianum. §. hæres. ff. de legat. 1. Attamen ſi collectio eſſet taota, quòd æquiualeret perceptioni fructuum, illa non teneretur, ſed dominus, glo. ſingularia in l. qui concubinam. §. qui hortos, de lega. 3. ff. Battu. in l. his verbis. §. idem teſtator, de legat. 3. ff. Et idem de expenſia pro refectione, quod tene menti. Inſuper dico, quòd viſo, quòd conſuetudo noſtra æquiparat vxorem in doerio ſuo alicui mulieri vſufructuariæ, quòd ipſa mulier non poterit iniurioſè, vti rebus ſibi datis tn doerto, qa ſcortum ſeu lupanar ibidem nun poterit tenere.

Mulier quomodo teneatur reficere.

Mulier nõ poteſt iniurioſè re dotali vti.

l. ſi pendentes. §. 1. de vſufruct. ff. iuncta gloſſella ſuper verbo contumeliotè. & l. ſi cuius. §. fin. eod. titu. Imò nec ibidem de nouo poterit tabernam vel cauponam tenera. vt d. l. ſi pendentes. §. 1. de vſufruct. Et quòd taberna vel canpona ſit vilis vltra ſcriben. adduco l. fi. C. ſi mancipinm ita veniat, ne proſtituatur. vbi eleganter dicit Bal. quòd illa videtur ſatis proſtituta, quæ moratur in taberna vel caopona. Hinc eſt quòd clerici tabernas intrare inhibentur de iure canonico.

Sans coupper truches, &c.

¶ Vt intelligas textum. *Truches* Gallicè, vel Francè, dicuntur trunci Latinè: ſunt argo trunci ligna pedanea, vt refert Salycet. in l. querela. C. ad leg. Corne. de fal. in fi. & quòd mulier quæ reputatur vſufructuaria, non poſsit ſuccídere ligna antiqua & glandifera, probatur in l. Item ſi fundi § fi. & l. ex ſylua, & l. ſed ſi grandes arbotas. de vſufructu. ff.

Si non que ladicte couppe ſe, &c.

¶ Facit ad hoc d. l. ex ſylua. iuncta gloſſ. ſuper verbo in vineam, de vſufruct. ff. l. arburibos. in princip. eod. titu.

Elle perd ſon douaire, &c.

¶ Supple declaratiune facta inſtar vſufructuarij, non ſatiſdantis qni ab vſufrnctu repellitur. l. hoc amplius. §. fina. de damn. infect. ff. gloſſ. in d. l. hactenus. da vſufruct. ſuper verbo pertinet. Sed quid ſi rebus in dotem datis immineat impenſa fienda, mulier dicit hęredem debere reficere, quia dicit, quòd impenſa eſt magna. hæres ex aduerſo dicit, quòd eſt parua: quæto quando iudicabitur, in dubio magna vel parua, vt cognoſcatur an ad hæredem, vel ad vxorem ipſa refectio pertineat? Reſpon. hoc eſſe arbittarium: iudex enim arbitrabitur ſecundum valorem dotis & qualitatem perſonarum, vt in dict. l. hactenns. in glo. Vel etiam poſſet dici in parua dote quòd illa impenſa eſt magna, quę excedit duos aureos, ar. in l. ſi oleum. § finali. de dol. malo. ff. Sed quid ſi domus indigeat tecto, vel coopertorio. mulier vult ſuccidere grandes arborea ad batdellum faciendum: hæres ex aduerſo dicit, quòd mauult emere bardellum & conſeruare grãdes arbores ſuas, quid tunc erit? Breuiter, licet fructuaria prohiberi de iure non poteſt, quo minus reficiat etiam voluptatis cauſa, vt dict. l. hactenus. §. Neratius. attamen credo hæredem ſatis iſto caſu audiendum ad conſeruationem ſuarum arborum viuentium.

Quid erit in Vidua in ſtupro Viuente poſt maritum mortem.

VIII. ARTICLE.

Femme qui ſe forfaict en ſon mariage ſoyt noble, ou roturiere perd ſon douaire.

Femme qui ſe forfaict, &c.

¶ Hoc eſt de iure etiam, ca. plerunque. de dona. inter vir. & vxo. extra, cum ibi not. immò & dutalitium etiam perdis, ita id verum eſt, quòd

quòd si matrimonium pronunciaretur nullum propter consanguinitatem probatam, attamen propter adulterium adhuc illa perderet dotem, siue dotalitium propter intentionẽ, cum opere subsecuto: quia fecit quod potuit. c. nuper. de big. & l. si vxor. in princip. ad l. Iulia. de adulter. gloss. & scriben. in d. c. plerunque. De ista materia scripsi suprà articul. primo, in prima notula in medio ipsius notulæ, vbi ad plenum videas. Et nota insuper quòd vidua etiam propter stuprum petens dotem, ab hærede mariti potest repelli per exceptionem de fornicatione, Bartol. & Docto. in l. penult. C. ad leg. Iuliam. de adul. & stupro.

IX. ARTICLE.

Fille noble heritiere principalle de terre noblement mariee, ne peult auoir douaire sur les heritaiges de son mary, si par expres au contract de son mariage ne luy est enconuenance.

Si par expres en contract, &c.

¶ Sufficeret tamen, quòd doerium esset sibi limitatum, puta ad centum libras annui redditus, quo ad vixerit, licet pecia sibi correspondens de doerio, non fuerit certificata, vel aliter expressa: nec est tantum extendendus iste articulus, cum sit iuris quodammodo correctorius. ar. c. in nostra, de iniuriis & damno dato, extra.

TITVLVS XXX.

De dote inter plebeios.

De douaire entre roturiers.

PREMIER ARTICLE.

Femme soit noble ou roturiere, ne peult auoir, dõ & douaire ensemble. & si don luy est faict, ce sera a son election de prendre lung a lautre.

Femme soit noble, &c.

¶ Supple qoando doerium & donatio procedunt à marito, quia si à marito doerium procedat: & ab alio donatio: tunc nihil est quod possit obstare vxori, quin vtrunque consequatur, quia isto casu duæ causæ lucratiuæ non concurrunt circa idem, & vide Scriben. in l. si cum dotem. §. pater. ff. solut. matri. Attamen de iure mulier potest habere relictum & dotem ex viro. l. vna. §. primum itaq. C. de rei vxo. acti. & ita est glo. in c. illud quoq. 32. q. 1. Quæro, vir senex ac dioesaceepit in vxorem iuuenẽ, formosam ac mollissimam, vir post paruum temporis tractum obiit. Sed diu ante obitũ ægrotauit, petebat ingenti cum prece ab vxore medicum, vt sibi subueniret cum aliqua medela: mulier autem protrahebat de cras in cras mariti sui propositũ. accedit inter moras quòd maritus moritur absque medico, mulier iuuenis petit dotem: hæredes viri replicant, eam dote indignam, eo quòd non subuenit suo marito quærendo sibi medicum, quærebatur quid iuris: dixit ipsam perdidisse dotem. Nam sicut dicunt Doct. in l. si ab hostib. §. si vir vxorem. solu. mat. ff. quod maritus occidens vxorem. non debet habere dotem ex pacto, vel ex dispositione statuti de dote lucranda, quia nemo debet ex suo delicto præmiũ reportare, id est relegatorũ. ff. de rele. l. siue hæreditaria, de nego. gest. ff. ergo idem in vxore, cũ vir & vxor non iudicantur ad imparia, & sunt correlatiua, vt per DD. in l. 1. C. de in ius voc. cum simili. Sed sic est quòd à pari procedunt vel occidere aliquem, vel infirmum sine medico negligere. l. si seruum. de verb. oblig. ff. & Docto. in d. l. si ab hostibus. igitur concludendum, q illa mulier debet perdere doerium. Imò plus dicunt Docto. ibidem q paria sunt, nullum medicum adhibere, vel medicum imperitũ conuocare. l. q si nolit. §. mancipium. & ibi Ang. de ædil. edic. ff. sicut paria sunt aliquid nõ facere, vel vitiosè, vel minus idoneè. l. quotiens. qui satisda. cog. ff. Item q mulier quæ negligit adhibere medicum marito maximè petenti & locupleti, an perdere debeat doerium. Suadet ratio. quia ipsa est propter magnam proteruiam effecta indigna negligendo adhibere marito ægrotanti medicum doctum. Sed sic est q indigni & odiosi non comprehenduntur in gratiis. l. testamento centurio. de manumis. testam. ff. Imò plus dicunt Bal. in l. quod in vxorem. C de nego. gest. & Raphael Cuma. in d. l. si ab hostibus. quòd si maritus non prouidet vxori in alimentis, vel aliis necessariis ita quòd vxor moriatur. tunc dote (vbi est pactum de dote lucranda) priuabitur.

A pari procedunt aliquem occidere, vel sine medico infirmum negligere.

II. ARTICLE.

Femme mariee a homme roturier a droict dauoir sur les heritaiges demeurez du decez de son mary pour son douaire la moytie des choses roturieres, & la tierce partie des choses nobles escheues en tierce foy. Et ne court ledict douaire que apres la sommation faicte. Et semblablement de femme noble.

Femme mariee, &c.

¶ Sed quæ est ratio, quare plus doerij habeat vxor plebeij, quàm nobilis, cum mulier nobilis indigeat ingentiori & ampliori doerio, eo quòd habet maiores pompas manu tenere, & grandiores expensas facere quàm plebeia? Et quia nihil potest lucrari, nec honeste negociari, sicut alia non nobilis eget ampliori dote. Credo quòd si consuetu-

do ista

do iſta bene guſtetur, ꝙ mulier plebeia non habet maius, vt ita loquar, aduantagium, quàm habeat nobilis. nam etſi media pars hæreditagiorum ruralium ſibi pro doerio tribuatur: tamen conſiderandum eſt, quòd iſta hæreditagia immobilia ſunt ſemper ſub magno deuerio, & com magna renda poſſeſſa, quæ deueria ipſa vxor plebeia habet neceſſario ſoluere. igitor ſolutis rendis & omoibus deductis, ipſa non reperitur communiter habere vltra tertiam partem. Sed non ſic eſt in muliere nobili, quia etſi noo habeat in nobilibos, niſi partem tertiam, tamen communiter iſta bona nobilia non tenentur ſub groſſo deuerio, ſed communiter ſub homagio ſimplici, vel ligio, vel aliquo nobili denerio, vbi non eſt magnum diſpendium. An autem mulier pro doerio teneatur facere homagium, vide quæ notantur ſuprà, titulo, *De racbaptz & ventes*, artic. 12. Nunc intendo hanc dotum materiam explicare, ac ſummatim ſingularia in materia doctorum dicta attingere per quaſdam ſcribentium concluſiones.

¶ Prima erit talis, dos eſt intantum priuilegiata, ꝙ propter illam bona mariti ſunt tacitè pro reſtituenda hypothecata, quod priuilegium etiam tranſit ad quemcunque extraneum qui dedit dotem pro muliere cum pacto reſtituendæ dotis, ita Bart. in repet. l. poſt dotem, in 6. quæſtione prin. ſolut. matrimo. ff. Licet contrarium. & malè teneant Bald. & Ang. in §. fuerat. Inſtitu. de acti. & vide etiam Barto. in l. 1. in fin. penul. colum. ſolut. matri. ff. & Doctor. in l. vnica. §. vt plenius. de rei vxo. acto. C.

¶ Secunda concluſio. Hoc priuilegium tacitę hypothecæ, quòd pro dote datur ipſi vxori non ſponſæ per verba de futuro tribuitur, gloſſ. in l eos. C. qui po. in pig. ha. Barto. in l. 2. de pri, cre. & Angel. in d. §. fuerat. Inſtitut. de actio.

¶ Tertia. Tantus eſt matrimonij fauor, & dotis conſeruandæ, quòd prioilegium tacitę hypothecæ competat etiam in matrimonio putatiuo. Bart. & Docto. in d. l. ſi cum dotem. §. fin. ſolut. matrimo. ff. Bart. & Bald. io l. 1. in fi. C. de condi. ob cauſam dat.

¶ Quarta. Quanuis ſtipulatio non poſsit concipi, niſi vtroqoe loquente. vt l. 1. de verb. oblig. ff tamen fauore etiam hæc ſtipulatio, quę tamen ficta nuncupatur, locum ſibi in multa vendicet. ita Ioan Fab. in d. §. fuerat. & Bart. in d. l. 1. ſolut. matrimo. ff.

¶ Quinta. Mulier habet tacitam in bonis mariti pro dote ſua hypothecam, & præfertur omnibus creditoribus tempore anterioribus tacitas tamen hypothecas, non autem expreſſas habentibus. hæc eſt Doct. COMMVNIS ſenten. in l. aſsiduis. C. qui poti. in pig. habeaotur.

¶ Sexta. Hoc tacitę hypothecæ priuilegium, licet locum habeat in dote effectualiter perſoluta, oon tamen in dote confeſſata. gloſ. & ibidem Bald. in d. l. aſsiduis. licet Bartol. ibidem dicat, quòd communiter contrarium obſeruetur, dummodo renunciatum ſit exceptioni non numeratæ dotis. Vel tẽpus hanc exceptionem opponendi effluxum fuerit, quod ſequitur Paul. de Caſtr. in l. ſi maritus publico iudicio. ſolut. matri. ff. Et licet hæc opinio fortè propter authoritatem Barto. in practica teneretur: attamen præcedens fortè de iure verior crederetur. Et ſic eſſe in hoc paſſu dicendum, vt videlicet, mulier præferatur in dote ſolum confeſſata omnibus creditoribus mariti tacitas hypothecas habentibus, de qoorum credito & debito non conſtat actualem numerationem. Sed vbi creditores probarent de vera & actuali numeratione, præſertim cum habeant cauſam onerosam, credo hoc caſu in æquitate & iuſticia, mulierem in dote confeſſata non eſſe eis pręferendam. pro hoc Iaſo. l. fin. §. licentia. C. de iure delibe. & Bald. in d. l. aſsiduis. & Angel. in d. l. 1. ſolut. matrimo. ff. & Bald. in l. generaliter. C. de non numera. pecu.

An priuilegium vendicet locũ in dote confeſſata.

¶ Septima concluſio Maritus poteſt expellere vxorem, ex quo pater vxoris non dedit ſibi dotem, quia maritus non debet habere vxorem ſine dote. 30. q 6. nullum. Bald. in l. ſi donatutus. de condi. ob cauſam. ff. & idem Bal. in l. quod in vxorem. C. de nego. geſt.

¶ Octaua. Patre dotare filiam renitente, poteſt filia etiam inuito ipſo ſe dotare de bonis patris, præſertim ſi faciat cum authoritate iudicis, quo caſu pater ad conſentiendum compelletur. Bal. in l. fi. C. de do. pro. Et ſi pater haberi non poteſt, iudex cõſtituet dotem ipſi filiæ. Bart. in d. l. 1. ſolut. matrimo. ff.

¶ Nona. Si filia habeat aliunde bona aduenticia, & pater dotando eam expreſsè dicat, ꝙ ipſe dotat eam de illis bonis aduenticiis, adhuc tamen præſumitur dotaſſe de ſuis, vbi ipſe eſt felix & locuples. Docto. in l. obligamur. de act. & oblig. ff. & d. l. fi. de do. pro. C. quia cum pater ad dotandam filiam teneatur, non releuat ipſa proteſtatio quam facit, quod intendit dotare de bonis aduenticiis, vt in ſimili per Bart. in l. non ſolum. §. morte. de ope. nu nunci. ff. vbi loquitur de proteſtatione. Doct. in ca. cum Martinus Ferrarienſis. extra, de conſtitu. & etiam quia in his quæ certo modo diſpoſita ſunt, & determinata à lege, proteſtatio nihil operatur. Barto. in l Neſennius Apollinaris. de nego. geſt. ff. Sed ſic eſt, quòd ex determinatione iuris pater filiam dotare tenetur: ergo eum non releuat proteſtatio.

Pater præſumitur dotaſſe filiam de bonis paternis.

¶ Decima. Licet mater filiam regulariter dotare non teneator. l. mater. C. de iur. do. tamẽ vbi mater eſſet diues, & pater eſſet inops, nõ habens vnde poſſet dotare, tunc mater filiam dotare compelleretur. Bartol. & Bald. in Authen. res quę ſubiacent. C. communia de leg. Bartol. in d l. mater. de iu dot. & Lud. Rom. in l. 1. ſolut. matrimo. ff.

Mater diues tenetur ad dotandam filiam.

¶ Vndecima Quanois filiam pater dotare teneatur, tamen vbi filia eſſet ingrata, dotare non

non vrgeretur, quia ingratitudo tollit debitum naturæ.§.optimè.in Authenti.de nupt. Bald.in d.l.fina. C. de do.pro.Imol.in l.post dotem.solut.matrimo.ff.

Filia nubēs vel indigno viro, etiā sine patris assensu, tamen dotan da est.

¶Duodecima. Vbi filia accipit maritum vilem aut indignum, pater ipsam dotare non compellitur.Bald.in l.fin.C.de sen.quæ pro eo quod interest,profe. Ludo. Roma.in Rub. solut.matr.ff.allegatur. l.3.§.si emancipatus filius. de contra. tabu. ff.

¶Decimatertia cōclusio. Si filia nubat digno viro, quamuis nupserit sine consensu patris, dum tamen non contra patris voluntatem, tunc pater eam dotare tenetur. not.in c.hoc sacramentum.36.quæst.1.

¶Decimaquarta. Licet dos sit multum priuilegiata, non est tamen illa pia causa, nisi à pietate processerit. Bar.in l.cum his.§.si mulier.& ibi Ias.de condi. indebi.ff. Aduerte, quòd vt propter adulterium mulier dotem perdere debet,ita vidua propter stuprum.In super dico, quòd etiam contra corruptores vxoris maritus potest agere pro vxore corrupta. Ioan. Fab. Ioan. de Plat. Ias.& Ang.in §.omnes autem.in fi.Insti.de acti.Et ibidem Nicolaus de Neapol.ponit quæstionem quæ secundum Ias.aurea est. Aliquis pater habebat filiam quæ erat formosa, nec non bonis moribus ornata, adeo quòd eam benè & honestè collocasset pro trecentis libris in matrimonio. Aliquis scholaris eam corrupit,ita quòd oportet patrem expendere pro ea maritanda pro sexcentis aureis, cum teneatur eam maritare secundum conditionem personarum, & qualitatem patrimonij,iuxta l. si filiæ.de legat.3.ff.& l.final.de dot.pro.C.& Authenti.sed quamuis dos.C.de rei vxo.acti. nunquid in ista actione vtili filiæ corruptæ, quā pater potest intentare pro filia corrupta, veniat illa æstimatio? & dicit ꝙ sic,cum in hac actione veniat omne damnum. Imò plus dicit Iason, quòd iste corruptor virginis non solum tenetur ad illam æstimationem, sed etiā tenetur plenè dotare filiam corruptam. & vbi pater vellet filiam corruptori collocare in matrimonio, tenetur corruptor illam accipere. allegat cap.primum, extra, de adul. & sic consului crebrò, quia tex. videtur in d.c.1.

Corruptor virginis quapena teneatur.

TITVLVS XXXI.

De Ablocationibus.

De Bailz.

PREMIER ARTICLE.

Ntre gens nobles, le bail des mineurs vient a pere & mere, seulement pour le bien, faueur, & aduantaige du mineur, & de la chose publicque, autremēt cherront lesditz mineurs en tutelle ou curatelle, qui sera baillee par iustice, par election des parens & amys diceulx mineurs, pour en rēdre cōpte & reliqua ausditz mineurs, & en iustice, eulx venuz a leur aage. Et si la mere se remarie, ella perdra ledict bail, & dure ledit bail du masle iusques a dixhuyt ans accōplis. Et de la fille iusques a treize ans accōpliz. Et ne pourront lesditz bailz ceder ne transporter leurdit droit de bail.

Pour le bien & faueur, &c.

¶Sed vbi est iste fauor minoris, cū pater aut mater fructus durante ballia lucretur? Respon. quòd imò est fauor magnus, quia ballia suscepta, ipse baillistra tenetur ad persoluenda debita minoris, quia

Qui bail prend, quicte rend.

¶Vt dicitur infrà eo. art.fin. *Et de la publicque.* Dic, ꝙ est fauor pro republica magnus, quia per bailliam, quā habet pater vel mater, bona ipsius pupilli melius conseruantur, augmentantur, & diriguntur. Tū primò, quia minor, vt dictū est, quictus redditur. Tum secundò, quia iterum ad minorē, bona quæ lucratus est pater vel mater, ꝑ ballia reuertuntur, cū pater vel mater moritur: quia qcquid pater vel mater balliæ occasione sibi acquisiuit, lucrifecit, adhuc ad filiū reuertitur, ipsis defunctis: & sic euenit, ꝙ filius sine debitis: sed quictus inuenitur, & iterū bona bailliæ ad ipsum successionis iure deuoluuntur. Hinc fit, vt ditissimi minores reddantur, reperianturꝗ, & reipublicæ interest locupletes sub se habere subiectos, & in hoc est reipublicæ fauor.

Cherront en tutelle.

¶Scilicet, cum sint infra annos pubertatis.

Ou curatelle.

¶Cum sunt supra annos pubertatis, & vsque ad 25. annos.

Par election,

¶Ista electio fit mediante iuramento eligentium, & intellige cōsuetudinē, vt fiat electio, & detur tutor datiuus, vbi pater non ordinauerit testamentariū tutorem. nam dato testamentario, non est opus hac electione. Sic intelligo, consuetudinem nostram, ne tendat ad correctionem iuris commuois.

Des parens & amys.

¶Nota, quòd consuetudo copulat ista duo, scilicet, *Parens & amys.* Et copula de iure requirit concursum vtriusꝗ copulati. Sed dico, quòd sufficit parentes euocari, nec de amicis solis vsquam practicauimus.

Eulz venuz a leur aage.

¶Id est, post quatuordecim vel duodecim annos in tutela filij vel filiæ, & post 25. annos in curatella, seu cura.

Iusques

Iusques a dixhuyt ans accompliz.

Qua liceăt minoribus finita bail lia.

¶ Sed cur tam variè, quare potius finitur filię baillia quàm filij? Poteſt dici, quòd filia ſagacior præſumitur, ideo baillia citius ſoluitur in illa: vt in ſimili refert gloſſ. in l. 2. C. de his qui ve. æta. impe. C. Hinc olim & hodie pôt citius quam maſculus veniam ætatis impetrare. nã plebeia poſſet impetrare veniã ętatis, & ſuarum rerum adminiſtrationem poſt quam decimumoctauum annũ fuerit egreſſa, ſed mares cum viceſimi anni metas impleuerunt. vt d. l. 2. Et aduerte, quia & ſi de conſuetudine baillia ſoluatur, & finiatur poſt 18. annum completum in maribus, tamen mares non poterunt poſt illud tempus res alienare ſine decreto. res dico immobiles. Per hanc autem bailiam finitam datur eis ſolum rerum gerendarum authoritas, & paternam ſtugem, auorumq́ patrimonia gubernare. arg. d. l. 2. Sic nec tales res poterunt obligare ſine decreto. vt l. 3. eodem titulo. Erit ergo opus decreto, vſque ad 25. annum, vt conſuetudo noſtra limitetur ſecundum regulas iuris, alioquin reſtituerentur. Nec dicere debemus, quòd conſuetudo per finitam bailliam voluerit cõcedere nobilibus liberam rerum diſtractionem, quia iam iſtud beneficium baillię quod fuit nobilium gratia introductum, eſſet ipſis nobilibus contrarium & damnoſum, quod eſſe non debet. Pro hac opinione mea adduco text. in l. ſi Rufinus. C. de teſtam. milit. vbi patet, quòd per beneficium non tollitur diſpoſitio iuris beneficiatis, ſeu priuilegiatis ex alio capite competens. Sed aliàs quantum ad materiam tituli, plerumq́ dubitani, vnde tanta licentia fuerit Conſuetudinis compoſitoribus attributa, vt diſponerent ſuper adminiſtratione rerum minorum nobilium in tam paruo tempore. Scilicet, in mare poſt 18. annum, & in femella poſt 14. cum ſit quędam ſpecies impetrationis veniæ, quæ ſummo principi videtur eſſe reſeruata. Ergo vidatur quòd ſuper hoc conſuetudo non poterit diſponere. Breuiter iſtud dubium attigit Sal. in d. l. 2. C. de his qui ve æta. impetra & quærit ſic. Statuto Piſtorienſi cauetur, vt legitima ętas tam in maſculo, quàm in fœmina ſit 20. annorum. an tale ſtatutum valeat? & vdetur quòd non, quia ſolus princeps beneficium ætatis concedere poteſt, vt d. l. 2. ergo non populus, vel eius ſtatutum. vt not. in l. 1. de iure aureorum annul. C. & l. ſi. C. de legi. & conſtit. princi, Contrarium dicit ipſe: ego conſului, & ita cõfirmatum fuit hic per Doctorem in Bononia & Florentia, quia regula eſt, vt populus poſsit ſibi ſtatuta condere. l. omnes. de iuſticia & iure. ff. Nec caſus iſte reperitur exceptus. igitur ad d. l. 2. C. de his qui ve. æta. impe. Reſpon. ipſe, quòd conceſsio ſingularis veniæ ætatis eſt principi reſeruata. Sed vniuerſalis diſpoſitio ſuper legitima ætate non eſt ex hoc populo ſublata. nam multa ſunt prohibita in particulari, quę non in vniuerſali. vt l. in tantum, de re. dubi. ff. in §. vniuerſitatis. & l. in modicis. de contrahen. emp. ff. Et ex iſtis dictis ſuſtinenda eſt conſuetudo noſtra, quæ diſpoſuit ſuper ætate & adminiſtratione rerum nobilium. Item quæro, quid prodeſt minoribus, vt baillia iſtis temporibus finiatur? Dic, quòd tunc poterunt res ſuas gubernare, fructus lucrificare, & ſibi, & eorum vtilitati appropriare, argumen. d. l. 2. Item poterunt legitimè in iudicio ſtare. argu. l. ſi actor. de appella. C. & glo. in l. 1. C. qui legi perſon. ſtandi hab. in iudi. & not. Salic. in l. 3. C. de his qui ve. æta. impe. quæ iura optimę probant, Sed adhuc moueo aliud dubium: nos dicimus, quòd poterit nobilis adoleſcens in iudicio ſtare: quid ſi lędatur vel fortè contrahendo, an ſibi ſubueniatur? videtur quòd non, pręſertim ſi lædatur in contractu, argumen. l. e. 1. C. de his qui ve. æta. impetr. Contrarium opinor verum, quia, licet virtute conſuetudinis poſsit negocia tractare, in iudicio ſtare, & aliter quid vendendo ſeu alienãdo contrahere, attamen ſi lædatur, poterit reſtitui, nec per conſuetudinem reſtitutionis fauor perditur, argum. d. l. ſi Rufinus. C. de teſta. milit. probo per ea quæ ſcribit Iaſo. poſt Bald. per eum relatum in l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui, &c. vbi dicit, quòd quando dicitur, quòd epiſcopalis dignitas ſoluit ius patriæ poteſtatis, ꝙ illud eſt verum, vbi patria poteſtas eſſet contra filios. Hinc dicit, quod ſi ſtatuto vel conſuetudine caueatur, quod ſi quis decedat nõ relicto aliquo filio in poteſtate, ꝗd tunc Princeps ſibi ſuccedat, excluſis agnatis, quod tamen ſi deceſſerit relicto filio epiſcopo, & ſic relicto filio non in poteſtate conſtituto, non tamen ſuccedat princeps. Item comprobo per ea quæ ſcribit Alex. de Imol. in addit. ad Bartol. in l. ſub conditione. ff. de lib & poſthum. ꝙ quando dicitur, quod monachus nõ eſt in poteſtate patris, ſed abbatis: id verum eſſe, vbi non eſſet fauor monacho eſſe in poteſtate: quia tunc retinet iura ſuitatis. Et pro hac opinione mea accedat l. quod fauore, cũ ſua materia. C. de legi. Et vide quæ ſcripſi ſatis concludenter in titu. *De emancipation*, art. 1. in 2. colum. verſi. Nunc aduerte.

Pulchra materia.

Ne pourront ceder ledict bail.

Quibus modis contractus cessionum dicantur simulati.

¶ Simile dicimus de iure retractus, de quo puncto ſcripſi ſuprà titu, *De retraict z*, articul. Et de iſtis ceſsionibus aduerte, quod contractus ceſsionum ex quinq́ cauſis præſumuntur ſimulati. Primò, ex modicitate precij. Secundò, quando in ceſsione non exprimitur titulus, vt quando dicit, Cedo actionem, nec exprimitur pro qua cauſa. Tertiò, quando ceſsio eſt pro parte vendita, & pro parte donata. Sed iſto tamen caſu admittitur ceſsionarius vſque ad quantitatem quam exburſauit, & in reliquo perditur actio. Quartò, quando res vel actio ceſſa pure venditur, tamen precium non ſoluitur, niſi pro parte, & de reliquo confitetur ſe recepiſſe. Et quinto, quando dicit ſe donare propter benemerita,

rita, quæ non sunt. Isti tamen quinque præsumptionum simulationis casus, non habent locum inter cohæredes, legatarios, & fideicommissarios, ac inter bonorum socios. Ita Doct. in l. per diuersas. C. mandati. Panor. in cap. fin. de aliena. iudi. mutan. cau. fac. & per Specu. in titu. de cessi. acti.

II. ARTICLE.

Et si succession directe ou collateralle, aduient audit mineur durant le dit bail, ladicte succession appartiendra pour le tout audit mineur, sans ce que ledit bail ayt aucũ droit. Toutesfoys il aura ladicte administration de ladicte succession, tãt de meubles que des fruictz de limmeuble, a la charge den rendre compte & reliqua audit mineur, ou son curateur luy venu en aage.

Directe ou collateralle, &c.

¶Vt puta, quia auus minoris qui superuixerat, moritur.

Ou son curateur, &c.

¶Isto sanè casu quærendus est curator minori, etiam baillia finita. Alius est casus specialis, vt sit curator dandus cum baillistra, in artic. 6. infrà, eodem titulo. Aliàs autem non est cogendus minor curatorem accipere. §. item inuiti. cum ibi notatis. de curatori. Institu. Sed, vt dixi in præcedenti articulo, poterit iuridicè bona administrare. Si tamen læduntur, poterunt restitutionem petere, & hoc planum est.

III. ARTICLE.

Et sera tenu ledict bail laisser les mestairies garnyes de bestial, & aultres meubles necessaires a agriculture, ledict bail fini ainsi quil les aura trouuez.

¶Vide quæ sum scripturus infrà, articu. fina.

Ainsi quil les aura trouuez.

¶Sit ergo cautus baillistra, vt faciat inuentarium in principio balliæ suæ, ne filios baillia finita ab eo infinita petat.

IIII. ARTICLE.

Le bail faict les hommaiges, & recoit les hõmaiges de ceulx qui sont a entrer en hommaige, & non de ceulx qui sont en hommaige parauant ledict bail aduenu, & semblablement les tuteurs, ou curateurs.

Le bail faict, &c.

¶Sed de iure feudorum minor 14. annis, & sic impubes fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in maiorem ætatem. Feudum tamen retinet, & si quis decesserit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur, vt in §. si minori. in titul. si de feudo contentio sit inter domi. & agnat. & vasal. in vsibus feudo. at vbi quis esset pubes, tenetur infra annum & diem à domino inuestituram petere, nisi iusta ex causa impediatur. vt in consti. imperialem. §. præterea si quis infeudatus. de prohi. feud. alie. per Fredericum. & ibi vide late per Feudistas. Sed hodie ex cõsuetudine, qua regimur, baillistra tenetur fidelitatem facere, non distinguendo an pubes sit, vel impubes minor. Et iste minor seruiet suo domino per baillistram, & sic per substitutum, quod nouum non est. vt in §. firmiter. etiam in eadem constitutione imperialẽ. Ad alias articuli partes, quibus dicitur, quòd baillistra recipit homagia antiquorum feudatariorum, id nouum non est. Cùm minor ipse talia homagia recipere posset de feudo veteri. Nam tunc nihil alienat, sed maiorum suorum factum cõfirmat. vt in c. inuestitura autem. in princi. per quos reciplatur, & hoc de iure feudorum. Sed hic baillistra recipit homagia pro minore in illis qui in fide iam intrarunt, quòd fieri potest. vt eod. tit. §. sed verum. & licitum est minori recipere per alium, quod per se sibi non licebat. facit l. quisquis. C. de episco. & cler. & l. nihil. solut. matrimo. ff.

V. ARTICLE.

Bail a attente dheritier, en actions reelles & petitoires intentees contre luy, ainsi quil est contenues stilles au chapitre des delaiz ordinaires.

¶De isto termino vide infrà, artic. sequenti.

VI. ARTICLE.

Delay de attente dheritier qui est introduyt en faueur des mineurs de noble condition sera donne au bail quant ledict mineur sera poursuyuy en action reelle & petitoire de tout son bien & succession, ou de la principalle maison & seigneurie a luy ad uenue a cause de la succession de ses predecesseurs, auquel cas il ne pourra estre poursuyuy iusques a ce que ledict mineur soit en aage de puberte. Cestassauoir, la fille de 12. ans, & le filz de 14. ans. Auquel mineur sera poureueu de curateur aueeques ledict bail, quãt a la poursuyte ou deffence desdictz prochains parens dicelluy mineur, tant en ligne paternel que maternel a ce appellez, & en tous aultres cas. & aussi sil ny auoit proces cõtestẽ par celluy ou ceulx ausquelz

 il suc-

il ſuccede, & fuſt il queſtion de toute ladicte ſucceſſiõ, ou de la principalle maiſon, il pourra pourſuyuir, & eſtre pourſuyuy, en luy faiſãt pouruoir de curateur, auecques ledict bail, cõme deſſus, & lequel bail ſera cõtraint faire les fraiz & miſes deſdictz proces.

¶ In hoc articulo videtur eſſe mihi introductum, quaſi quoddam edictum Carbonianũ, quia vt hic vides, ſi filio impuberi moueatur quæſtio hæreditatis, vel principalioris domicilij, iſta quæſtio mandatur differri vſque in tempus pubertatis. Simile in Carboniano, hoc dempto: ꝙ impubes ſatiſdare tenetur, cum ſibi & ſtatus, & bonorum hæreditatis quæſtio mouetur, vt l. 1. C. de Carbo. edict. & l. 1. ff. eodem. & hoc cum filius non fuerit inſtitutus, haberet ſecundum tabulas, not. in l. 1. §. Pomponius. eod. tit. ff. Sed de iure, vbi ſola bonorum controuerſia filio impuberi moueretur, illa nullatenus differetur ex Carboniano, nota. in d. l. prima, ſi quis filium. de Carbo. edict ff. & in l. 1. eo. tit. C. in glo. verbi ſecundum formam. Et ideo videtur rigoroſus articulus, & nimium fauens minoribus. Sed dic eum Impe. quod euenit, vt interdum quis vtatur rebus alienis. l. fin. C. de Carbo. edict. Et aduerte, quòd articulus noſter non eſt expeditus, ſed ad curiam, ſicut alij multi, remiſſus, ideo vide quæ ſcripſi de his & ſimilibus, non expeditis & accordatis in art. 1. ſuprà titul. *De donaiſons faictes entre gens roturiers.* Sed ſtante articulo noſtro, quæro, an ipſe illo durante, ꝙ filio non poteſt moueri quæſtio hæreditatis, an bailliſtra filij poterit debita illius hæreditatis exigere à debitoribus? Pulchra eſt quæſtio. & fortè poſſet dici quòd debita recipere poſſet à volentibus: & quod poſſeſſorio agere poſſet, ſed ab inuitis debitoribus petere, vel petitorio agere, tunc non. faciunt no. per gloſ. Cyn. Bald. & Salic. in d. l. 1. C. de Carbo. edict.

VII. ARTICLE.

Bail ne recoit adueu, & auſſi ne le baille.

¶ Vide quæ dixi ſuprà, articu. quarto.

VIII. ARTICLE.

Le bail faict les fruictz ſiens des heritaiges & reuenuz du mineur tant quil eſt en bail, auſſi recueille les meubles, ainſi que deſſus a la charge dentretenir leſtat dudict mineur des reparations de ſes heritaiges & de payer & acquicter les debtes perſonnelles & arrerages de rẽte, & autres charges contenues eſdictz ſtilles audict chapitre de laiz ordinaire : car qui bail prent, quitte rend.

¶ Quæro, intra quæ tempora vidua teneatur acceptare bailliam filij ſui? Dicunt quidam, quòd illa tenetur declarare infra quadraginta dies. Oppoſitum credo, nam ad minus habere debet quinquaginta dies à tempore notitiæ mortis viri. no. in § qui autem excuſa-ſe volunt. Inſti de excu. tut. vel cura, ſi tamen ipſa vidua moratur infra centeſimum lapidem. At vbi bailliſtra vltra centeſimum lapidem moraretur, tunc ſibi prouideretur ſecundum not. in d. §. habebit ergo tempus iuris poſtquam non habet aliquod tempus conſuetudinis. Item adhuc probo, quòd non teneatur eligere bailliam infra quadraginta dies, quia ſi ipſa vellet repudiare, teneretur libellum excuſatorum coram iudice præſentare, gl. & DD. in d. §. in verbo, excuſare, cum iuribus ibidem allegatis. Sed ſic eſt quod de conſuetudine noſtra vidua nobilis aut plebeia non compellitur egredi domum mariti defuncti, niſi quadraginta diebus elapſis a morte mariti, vt in titul. *De donaire de femme noble*, art. 4. Ergo ſequitur quòd infra dictum tempus ipſa non poſſet commode excuſationem proponere. igitur.

TITVLVS XXXII.

De Tutoribus & Curatoribus.

De Tuteurs & Curateurs.

PREMIER ARTICLE.

Ntre gẽs couſtumiers les enfans mineurs eſtans ſoubz laage puberte. Ceſt aſſauoir les maſles ſoubz laage de quatorze ans, & les femelles ſoubz laage de douze ans. Apres le deces de leur mere demeurent, & ſont en la tutelle naturelle & gouuernement de leur pere qui a droict de prendre le reuenu & eſmolument des heritaiges deſdictz mineurs, ſeullement a la charge de les nourrir, alimẽter, & querir leurs choſes neceſſaires. Et de payer les charges de leurſdictz heritaiges. Et pareillement leſdictz mineurs apres le deces de leur pere cheent en tutelle naturelle de leurs mere qui a pareilz droictz & charges que deſſus.

A droict de prendre, &c.

¶ Hæc eſt conſuetudo iuri optimè quadrans. pater enim in bonis filij habet vſum fructũ: de qua materia, quia trita eſt, vide per Doct. in l. 1. de ho. quæ libe. & per Ioan. Fab. in §. igitur. per quas perſo. nobis acqui. & Barto. in l.

in l.placet.de aequi.hære.ff.& ibidem per Alexan. Pater enim habet vsumfructum in aduentitiis, & quamuis in filiis Francigenarum (qui prorsus sunt absoluti) vt inquit gl. Institu.de pa.po.§ ius autem potestatis.& Alexan.de Imol.in d.l.placet.de aequi.hæred. in addi. ad Barto. in l.fi.C.de inoffi.testa.pater vsumfructum non habet, vt tenet dictus Alex. in d.l.placet. Tamen pater habet commoditatem illius iuris vsufructualis.allegatur ad hoc l.plenum.§.quenquã.& l.filiofamiliàs.in fi.de vsu & hab.ff. ita etiam firmat do.Nic.Boer.in gl.consuetudinis Bituri §.3. tit.1. ad quem teremitto gratia breuitatis.& quòd pater habeat regimen & administrationem bonorum filij, firmant DD.Cy.Bar.Bal. Ang.Sali.& Alexan.in addi.ad Bart.in l.1.C. de bo.ma. Nec etiã de iure tenetur pater præstare cautionem filio ꝓ administratione bonorum.l. eum oportet.§. nondum autem.& ibi Bart.& Alex. in addi. de bo. quæ libe.& l. fi.§.vbi autem.& ibi Bal. & Sali.C.eod.titu.

Pater non tenetur pro bonis filij cautionem præstare.

En la tutelle de leur mere,&c.

¶Istud intelligo, si mater non transeat ad secunda vota, in tempore enim viduitatis non reuoco in dubium, quin vtatur istis iuribus. At si conuolauerit ad secundas nuptias, non video cur tutelæ officio fungi debeat, cùm Consuetudines declaratiuam interpretationem à iure recipiant, Doct.in l.2.C.de noxa. acti.cum similibus. accedat Auth.sacramentum. C.quando mul.officio tuto.fungatur, & istud firmatur in artic.fi.eo.titu. Idem dicendum, si mater aliter luxuriata sit, vt latè per glos.& scriben.in d.Auth.sacramentum. Nam mulierum natura est cogitare mala consilia.l.si pater.C.de spons.& arris sponsa.ibidem enim dicit Imperator, ꝙ consilium earum laborat contra propria commoda.Item forte non esset inconueniens intelligere nostram consuetudinem, vt mater fungatur (patre deficiente) tutelæ officio, vbi pater in testamentis non prouidisset de tutore: cum certum sit illam non esse testamentariis præferendam, vt in Auth. matri & auiæ. eo.ti.Et aduerte, quia licet textus noster loquatur de tutela, tamen idem dic in curatore, vt scilicet mater possit cura filiorum fungi paritate rationis, vt per DD.post gl.in d.Auth.matri & auiæ. Insuper intelligo consuetudinem nostram, vt scilicet patre deficiente, mater sit curatrix filiorũ & administratrix bonorum, vbi mater fuerit capax ratione ætatis: vt quia 25. annum excesserit. & tunc erit locus sequenti legitimo, vt per Bart.in d.Auth.sacramentũ. Limitanda est ergo cõsuetudo nostra loquẽs de matre, tribus præcedentibus modis. Primò, si non conuolauerit ad secunda vota: & ita dicitur infrà, articulo vltimo. Secundò, deficiente testamẽtario tutore. Et tertiò, subsistente debita ætate. Absurdum enim esset aliter dicere. Tum primò quantum ad rationem primæ limitationis, quia si ita Iudaicè intelligeremus consuetudinem nostram, vt mulier fungeretur officio tutelæ, cum conuolaret ad secundas nuptias, iam res infantum primi matrimonij perirent, vt experientia docet. Nam lex præsumit quòd pro secundo viro mulier excoriaret filios primi thori. l.lex quæ tutores. C.de adminis.tuto.ista etiam sunt propria verba Barto. in d.Authen. matri & aui.in 2.colum. ver. præterea ista solennitas, quę verba terrere debent vnũquenque sapientem virum, propter istud verbum excoriaret. Tum secundo quantum ad rationem secundæ limitationis: est dicendum, quòd si ita crudè consuetudinem intelligeremus, vt mater excluderet testamentariũ tutorem, esset dicere, quòd per subauditos intellectus fieret legũ correctio: & quod peius est, quòd pater in extremis cõstitutus cognoscens fortè mores incompositos ac peruersos vxoris suæ, non posset filiis suis prouidere, ac bonis illorum: & sic esset hoc remedio filios in ægestatem relinquere: quod incongruum, imò leoninum est. Et quantum ad rationem tertiæ limitationis, scilicet, vt cõsuetudo intelligatur in matre 25. annis maiore. Aliàs ꝙ sit locus sequenti legitimo, patet, ꝙ in ista limitatione est optima ratio, cui responderi non potest, ne scilicet mulier minoris ætatis, tum propter sexus fragilitatem, tum propter muliebrem volubilitatem, tum propter secundi sui viri luxuriam se filiósque suos perderet, ac illorum bona dissiparet. Non est ergo tam extendenda consuetudo, vt sine ratione, imò contra rationem tendat ad correctionem iuris. Sed est intelligenda, vt recipiat interpretationem declaratiuam à verbis iuris communis. Et vbi statuto aliquid cauetur, quod etiam disponitur à iure communi, tunc statutum recipit restrictionem, vt intelligatur secundum formam iuris cõmunis, vt l.2.C.de noxa.acti.& scripsi suprà, titulo primo huius voluminis, art.4 cum loquor de pulchra materia interpretationis statutorum, in 4.col.conclusione sexta.

Mater potest esse curatrix filiorum.

II. ARTICLE.

Et sera tenu chascun desdictz pere & mere suruiuant faire inuentaire par authorite de iustice des biẽs meubles demourez cõmuns les parens & amys desdictz mineurs, au lieu de la demeure du decede s'aucũs en ya appellez. Et s'il ne faisoit faire ledit inuentaire communaulte de biens aura lieu, & sera continuee au proffit, & aduantaige des enfans dudit mariage, si bon leur semble.

Et sera tenu,&c.

¶Hoc verũ, nisi testator remisisset confectionem inuentarij. potest enim illam testator remittere.l.fi.& ibi scriben.C.arbit.tut.tamen

Teſtator inuẽtarÿ confectionem remittere poteſt.

iſto caſu iudex ex iuſta cauſa poteſt recedere à voluntate teſtatoris confectionem inuentarij remittentis, vt per Bald. & Io. Fab. in d. l. fi. C. arbi. tu. & idem Bal. in l. fi. C. de iure deliberan. in § cum igitur. Barto. in l. in confirmando. de confir. tu. ff. Et aduerte: quia conſuetudo illud nõ aperit ꝙ iſtud Inuentarium eſt faciendum coram Iudice ordinario. Bart. in l. tutor qui repertorium. de admini. tu. ff. & Io. Fab. & alij Scrib. in l. tutores. C. eo. tit. licet ſecundum ipſum Fab. ſufficiat de conſuetudine ſi fiat coram tabellione vel graffario. Quod verum putarem, ſi iudice iubente faceret: alioquin non video quomodo graffarius, vel tabellio poſsit explicare, quæ ſunt iudici reſeruata. l. inſtar obtinere. C. de iu. fiſ. libr. to. Quantum autem ad ſecundam partem articuli, vbi loquitur de ſocietate ſeu cõmunitate, quæ cauſatur ad vtilitatem pupillorum ob defectum inuentarij per patrem vel matrem ſuperſtitem non facti, ego de iſtis communibus latè dixi in titu. *De communaulte de biens*. artic. 2. vbi vide ſi placet.

II. ARTICLE.

Et laquelle tutelle naturelle ladicte mere pert ſi elle ſe remarie. & en ce cas les parens & amys prochains deſdictz mineurs appellez, & par election & aduis diceulx auſdictz mineurs par iuſtice doibuent eſtre donnez tuteur ou tuteurs, qui du faict de ladicte tutelle ſerout tenuz rendre compte & reliqua auſdictz mineurs en iuſtice eulx venuz a leur aage. Non ſic du pere qui ne pert point ladicte tutelle naturelle pour ſe remarier.

Si elle ſe remarie, &c.

¶ Iſte articulus eſt quaſi iuridicus rationabilis, & cum cauſa factus. quòd autem mulier tranſiens ad ſecunda vota, tutelam perdat filiorum, eſt tex. rotundus in d. Authen. ſacramentum. & ibi per Scrib ſed quid de ſponſa. an mulier ſtatim contractis illis tutelam perdat? Reſpon. Bar. in d. Auth. ſacramentum. ſe putare quòd ſic. vide Specul. in titu. de tuto. §. nunc dicendum. & Bal. in l. eum precibus. de impub. & aliis ſubſtit.

Mulier propter ſola ſponſalia perdit tutelam.

Doibuent eſtre donnez, &c.

¶ Hoc maximè ad poſtulationem matris: alioquin, ſi filiis tutores non petat, priuatur ſucceſsione filiorum in pupillari ætate morientium. l. ſciant. & ibi Doct. C. de legi. hær. Bart. in l. 2. §. quòd ſi pater. ad Tertullia. & in §. fin. eadem l. Docto. in cap. ex parte. de appel. cum ſimilib. Et infra annum tenetur filiis tutores petere, ſi eis (vt ſuprà dictum eſt) velit ſuccedere, vt per Bald. Salic. Ange. & Pau. de Caſtr. in dict. l. ſciant. C. de legi. hæredibus. Aduerte tamẽ quòd licet dicatur, quòd mater teneatur filiis tutores petere, nullibi legitur ꝙ iudex teneatur ſuæ petitioni obtemperare, & perſonã quam nominauerit in tutorẽ dare: quia & ſit ipſius mulieris officium tuto. petere, iudicis tamen eſt explorare & deliberare: ita Bar. in d. Authen. ſacramentum. verſi. quæro an iudex.

Mater tenetur infra an. tutelã petere.

Non ſic du pere, &c.

¶ Habes hic patrem nõ amittere filiorum tutelam per tranſitum ad ſecunda vota. Sed in puncto iuris contrarium tenent Doc. ſcilicet Bald. in l. fœmi. C. de fœmi. nup. in Auth. ibi poſita. Paul. de Caſt. in l. mater. ad Tertullianum. C. Sed pone quòd mulier tranſiuit ad ſecundas nuptias, & ſic amiſit filiorum tutelam tam iure quàm conſuetudine: eſt ipſa fortè per ſex menſes cum ſecundo viro: & tunc ſecundus vir moritur, an tunc ad tutelam filiorum redire poſsit? Profectò pulchra eſt hæc quæſtio, & ad illam ponunt Spec. Sal. videlicet ipſe Specul. ponit eam in tit. de tut. §. nunc dicendum. & ipſe Salic. in Auth. ſacramentum. C. quando mul. of. tu. ſung. Et videtur primò, quod mater ad tutelam redire valeat. quia tunc ceſſat ratio prohibitionis, & conſequenter eius effectus. l. generaliter. C. de epiſc. & cler. l. adigere. de iur. patr. ff. Secundò, paria ſunt, à principio nõ eſſe: vel ad non eſſentiam deueniſſe, vt ff. de condi. ſine cau. l. 2. ff. rerum amotarum. l. fin. Tertiò, tutela legitima caſu amiſſa, ceſſante caſu redintegratur. l. ſi quis, ſiue ſub cõditione, in fi. de teſta. tu. ff. ergo, &c. In oppoſitum verò facit, quòd extincti non reſurgunt, neq; reſuſcitantur. l. inter ſtipulantẽ. §. ſacram. de verbo. oblig. l. qui res. §. aream. de ſol. ff. Secundò, repudiata non reſtituuntur. l. poſtquam liti. C. de pact. Sed mater nuptias ſecundas contrahendo videtur repudiaſſe tutelam. vt l. 2. C. quando mul. tuto. off. ſung igitur. Et pro hac parte facit l. 1. in fi. C. de temp. appel. Breuiter ipſe Specu. diſtinguit, aut res eſt integra: quia pueri nullum habent tutorem: nec habere poſſunt, & tunc admittatur: Aut alium legitimum tutorem habent, vel habere poſſunt, & tunc non admittitur, argu. ff. de procu. l. fœminis. & ff. qui ſatiſda. cog. l. fideiuſſor. in prin. & l. vt gradatim. de mu. & hono. ff. & l. honor. §. fin. eod. tit. Sed mihi videtur quòd Cyn. bene fuit examinatus: nam dicit ipſe quòd nunquam admittatur, quia durat ſuſpitionis cauſa; quia poteſt in craſtinũ ad alia vota tranſire, quia in eadem ſpecie delicti ſemel malus ſemper præſumitur malus. l. ſi cui. §. idem. de accuſa. ff. Et aduerte ad id quòd conſuetudo dicit creandos fore tutores: vt ſcilicet tu iudex non facias militẽ tutorem nam miles armatę militiæ non poteſt eſſe tutor aut curator. l. militiæ. qui dari tut. & curat. poſſ. C. nec cæcus ex vtroq; lumine. vt l. luminibus. eod. titu. Nec creditor minoris: alioquin actionem perdit. Nec debitor eius, alioquin ſolutione interim facta non iuuaretur, vt in Auth. minoris. eod. titu. Nunc

An pater de iure tutelã ſecundo ad ſecunda vota tutelam perdat.

quæro

Quæstio. quæro primo. Pone pupillum habere originem in vna ciuitate, in alia vero sortitur ex accidenti domicilium, in alia autem habet vniuersum eius patrimonium, quis erit iudex competens in dando tutorem? Cyn. examinat hanc quæstio. in l. 1. C. vbi pe. tu. & alij DD. ibidem, & tandem cõcludunt ꝙ ille erit Iudex cõpetens, sub cuius iurisdictione persona pupilli residẽtiam facit, per tex. l. magis puto. §. illud. de re. eorũ. ff. & sic est intelligenda l. pupil. de tu. & cu. da. ab his. ff. Et nihilominus erit iudex competens iudex originis: ideoq; si vterq; ipsorum iudicum dederit diuersum tutorem, ille tutor præferendus erit in administratione, qui prius datus fuerit, secundũ ipsos DD. Et vbi de prioritate non apparet, tunc præferri debet ille, qui datus fuerit à iudice originis, arg. l. libertus. §. præscriptor. ad municipa. ff. Et aduerte quòd in istis dationib. tutorum exigitur ꝙ tam tutor vel curator qui datur, quàm etiam is cui datur, sit de iurisdictione dãtis. l. 1. in fi. & l. ius dandæ. de tu. & cu. da. ab his. ff. & per gl. in l. etiã. ff. de tutel. & vide Barto. in l. pupillo. de tu. & cu. da. ab his.

Testator non potest cura. analogistam facere. Secundò quæro, an sicut testator potest remittere inuentarij cõfectionem, etiam possit remittere tutelæ redditionẽ: & facere tutorem analogistam? Et in hoc passu tenent doctores, ꝙ non: quia reddere rationem tutelæ, est introductum principaliter adulti vel pupilli fauore, ideoq; absolutè non debet per testatorem remitti, argum l. scire. C. vt in pos. leg. & l. 1. C. de vsufruc. Facit l. nemo potest. de legat. 1. Et dicunt id probari in l. quidam decedens. ff. de administra. tuto. Quæro tertiò, quod remedium erit pauperrimis filiis pupillis, vbi pater illorum infatuatus blandimentis vxoris callidè fecerit vxorem tutricem cum remissione inuentarij & analogistam? Certè consilium erit (ne res pupillares cadant in sinistrum) quòd iudex ex of- *Iudex potest facere descriptionem bonorum.* ficio faciat descriptionem bonorum, sicut in simili dicunt Doct. in l. facultas. C. de iur. fi. lib. 10. & Barto. in l. 1. §. eligitur. de ventre in possessionem mit. ff. Formo nunc de prodigis quæstionem talem. Nunquid ille qui est notoriè & manifestè prodigus, possit contrahere, obligare se, & bona sua alienare antequã sibi expresè interdicatur à iudice bonorum suorũ administratio? Pro parte affirmatiua scilicet ꝙ manifestè prodigus possit contrahere & de bonis, suis disponere antequã sibi à iudice interdicatur suorum bonorum administratio, tenet glo. in l. is cui bonis, quam sequuntur Bar. & Pao. de Cast. ibidem & Bal. in c. ex parte. de consuet. Pet. de Ancha. & alij canonistæ. in c. 2. de testa. Et Paul. de Castr. & Alexan. in d. l. is cui bonis: videlicet ꝙ ista est Communis opinio, ergo quòd ab ea non est recedendũ, secundum Io. de Imol. siue in iudicando, siue in consulendo, l. 1. versi. & sane crebrior. de offi. quæsto. ff. & per Bart. in l. fi. de pœ. iud. qui male iud. C. & quòd ista pars affirmatiua sit verior alia: cõfirmatur tali medio, quia si notoriè prodigo fieret ipso iure interdictio administrationis à lege, frustra sibi fieret interdictio à iudice. Sed sic est ꝙ ars & natura nihil faciunt frustra. l. non cogendum. §. Sabinus. de procu. ff. & l. qui bis. idẽ de verb. oblig. ff. ergo. Et pro hac parte Bart. in l. is cui lege. de testam. ff. allegat text. in l. tres. in fin. de administr. tuto. ff. vbi licet quis sit manifestè prodigus: tamen valent gesta per eum antequam sibi interdicatur à iudice. Et parte allegat Iason alium textum, cui vix responderi potest. in cap. veritatis. de dol. & contuma. vbi apparet de prodigo prælato qui ecclesiam dilapidabat, sicut publica prædicabat fama. Et tamen dicit summus Pontifex, quòd potest administrare bona ecclesiæ antequam sibi interdicatur. & profectò ille textus vndecunque versus est, multum fortis pro communi sententia partis affirmatiuæ. Et pro hac parte allego tex. in c. fin. de accusa. & inscrip. extra, iuncta glos. ibidem posita. In contraria autem sententia quòd imo notoriè & manifestè prodigo ipso iure interdicatur à lege bonorum administratio: nec requiratur interdictio iudicis, tenet glo. in l. is cui. 1. ff. de testamen. Alexan. in d. l. is cui bonis. de verb. oblig. Io. Fab. in §. furiosi. Insti. de cura. Bal. in consil. 258. quod incipit, quæritur an iuramentum notoriè prodigi. Vbi dicit, quòd huic opinioni multum applaudet ratio & æquitas naturalis. pro ista parte adducit tex. in l. 1. de cura. furio. & dicit Alexan. quòd ibidem est verus textus pro ista contraria parte: si tamẽ non cauilletur, & verum dicit si bene gustetur. Secundo adducitur tex. in d. l. is cui, l. de test. ff. & in §. furiosi. Inst. de cura. vbi apperet quòd in illis iuribus per l. est in istis notoriè prodigis interdicta bonorum administratio. Et si tu responderes quòd ille §. furiosi in fi. videtur velle, ꝙ istis ex inquisitione solebant præsides in prouinciis dare curatores. tamen gl. ibidem intelligit id verum in furiosis & dementibus. At prodigi ex lege duodecim tabularum curatores habent, vt ibidem dicitur. ergo, &c. Ista autem pars tali medio confirmatur. nam notorium, & sententia æquiparatur. Sed si esset lata sententia, non possit administrare: ergo eodem modo si sit notorie prodigus. Sed huic confirmationi respondent Doctor. primam partem tenentes, quòd illa regula quæ dicit quòd notorium & sententia æquiparentur, illa intelligitur quo ad aliquid declarandum, non autem quo ad aliquid inducendum aut prohibendum. glos. in l. sed & si possessori. §. item si iurauero. de iureiurand. ff. vbi melios, quòd notorium & sententia æquiparantur quo ad faciendum rem certam: sed non quo ad aliud quid vlterius disponendum vel prohibendum. per text. in l. si quis sciens. de contrah. emp. ff. Breuiter omnibus digestis licet prima pars sit de iure fortior: at tamen ista secunda est æquior in conscientia, & melior; pro qua adduco istud latè. Ve- *Redeunte ad sanos mores prodigo ipso iure euanescit cura datio.*

rum est, q̃ si prodigus reuertatur ad sanos & cõpositos mores, quòd ipso iure desinat esse sub cura & interdictione bonorum. l. s. in fin. da cura. fur. ff. & Bart. in d. l. is cui bonis, de verbo. obligat ff. ergo eodem modo debet ipso iure fieri interdictio propter notoriam prodigalitatem: quia contrariorum eadem debet esse disciplina. vt l. prima, de his qui sint sui, vel alieni iu. ff. & idem debet operari oppositum in opposito, quod propositum operatur in proposito. l. hoc genus. de condi. & demonstrat. ff Bartol. in l. inter stipulantem. §. sacramen. de verbor. obliga. ff. & eredo quòd ista pars sit verior in æquitate: licat elia prima practicetur. Et tu qui tenes quod notoriè & manifestè prodigo sit interdicta bonorum administratio, antequam sibi interdicatur à iudice, istam partem limita subsequentibus notabilibus modis. Primò, nisi ille notoriè prodigus, nondũ tamen à iudice interdictus, contraheret in vsum manifestę prodigalitatis. nam tunc ille contractus non teneret, quanuis interdictio à iudice nõdum facta fuisset, per tex. in l. si quis eum sciret. de vsuca. pro empt. ff. & ibi Bar. & Doct. & istud sufficiat pro hac quarta quæstione.

Licitum est iudici prodigo etiam nemine petente dare curatorem

¶ Quæro quintò: An sit licitum iudici nemine petente dare furioso & prodigis curatores? Respon. Bart. in l. autem. ex quibus caus. in poss. cat. ff. quòd sic. Refert & sequitur Ias. in d. l. is cui bonis interdictum est. de verbo. obliga. Secus autem in pupillis, vel edultis, quod est notandum.

Si non prodigo, vt prodigo curator detur, ille datio vires non sortitur.

¶ Quæro sextò: Quid si iudex interdicit alicui administrationem. tãquam prodigo, qui in veritate non erat prodigus, an valeat talis interdictio? Et eredo in æquitate, quòd talis interdictio non valeat, & hanc partem fouet gloss. in d. l. is cui bon. & in l. si putas. de peti. hæred. & in l. 3. C. quando prouo. non est necess. & vtrobique Cy. Idem tenent Ang Imol. & Alexand. in d. l. is cui. Istam etiam partem tenuit Ioan. Fab. in d. §. furiosi. de cura. Inst. accedat l. tutor, qui petitus. de tuto. & cura. da. ab his. ff. vbi apparet dationem tutoris esse nullum, vel etiã curatoris, quando falsa est causę adiecta: igitur idem in proposito nostro, quicquid dicant ibidem scriben. qui loquuntur in rigoroso puncto iuris.

Prodigus iurans in contractu obligatur iuramenti occasione.

¶ Quęro septimò: An prodigus, cui est bonis interdictum, iurans in contractu, obligetur ad contractus obseruationem iuramenti occasione? Tenet Bar. in d. l. is cui, quòd non: & ista est Legistarum communia sententia. & ibidem per Scrib. contrariam sententiam tenent Ludoui. Ro. & Aret. in d. l. & Ant. & Ioan. de Imol. in cap. cum contingat. de iureiurand. Mihi autem videtur prima pars dafensabilior. Secunda porrò pars mihi videtur in conscientia securior, eo pręsertim, quod sine detrimento salutis æternæ seruari potest. Et dicas, quicquid volueris. nam nec Barto. nec omnium DD. autoritas te à iuramento quod est diuini iuris, seruare poterit,

En iustice, &c.

¶ Istud adeò verum est, quòd iudex debet asse calculator & condemnator in hac materia redditionis tutelæ, vel curæ, vt l. prima. §. officio, de tutelis & rationi. distrahen. ff. & l. 2. ff. vbi pupil. educa. dabeant. Et coram iudice tutor, vel curator exhibebit inuentarium factum de bonis pupilli, in quo erunt descripta data & accepta, seu recepta: quibus omnibus visis & diligentiar inspectis, si rapertum fuerit, pupillum esse tutoris debitorem, condemnabit cum iudex: & si raperierit tutorem debitorem, similiter eum condemnabit.

¶ Sed quæro octauò, In practica quid erit, si edultus, qui est doli capax, differt rationem petere malicioisè à tutora olim suo, & interim ipse tutor moriatur, vt postmodum vexet hæredes tutoris olim sui, qui non bene norunt misias ipsius defuncti tutoris? Dic quòd tutor debet denunciare ipso adulto, q̃ vult sibi rationem reddera, quòd si obediens in hoc non fuerit, debet eum tutor coram iudica conuenire, per quem iudicem cogetur rationem suscipere, tex. cum glo. in l. fi. C. de vsur. pupil. Item nota, quòd in hac redditione tutelæ vel curæ tutor, vel curator imputabit, & computabit pupillo, vel adulto quicquid impenderit in vtilitatem ipsius, vt l. secunda. ff. vbi pupil. educ. deba & l. sumptus. cum ibi tradi. C. de administ. tut. & l. t. §. præterea. ff. de contra. iudi. tute. Et sufficit ipsi tutori, vel curatori à principio bene gessisse, vel pecuniam pupilli bene impendisse, licet euentus secutus sit contrarius. l. 3. §. sufficit. de contra. iud. tu. ff. Et si plures fuerunt tutores diuersi fori, à quibus ratio exigende est, solet interpretari à rege vnus iudex. corã quo omnes conueniantur, ne causę continentia diuidatur. par tex. in l. omnes tutores. er. bit. tute. C. & sic quotidie practicatur. Est insuper quod quando sunt plures tutores, vel curatores, qui inter seipsos absq; iudicis autoritate diuiserunt administrationem, quòd ista diuisio nihil præiudicat pupillo. Et quilibet tenetur in solidũ ad totum damnum, siue etiam omnes gesserint, siue non, & hoc de rigore iuris. Tamen ex æquitate quatuor eis beneficia competunt.

Plures tutores sub iudice conueniuntur ne causa continẽtia diuidatur.

¶ Primum beneficium est ordinis, & quando sunt plures tutores vel curatores, & vnus tantum administrauit: alij autem se non impediuerunt. ordo æquitatis est, vt primo loco conueniatur qui gessit. l. prima. C. si tutor non gessit, &c.

¶ Secundum beneficium diuisionis. Nam licet de rigore quilibet istorum tutorum, vel curatorum teneatur de per se insolidum, tamen si omnes tutores sunt soluendo, diuiditur inter eos pro rata: quia isto casu nihil interest minoris ex quo omnes sunt æqualiter soluendo.

¶ Tertium equidem priuilegium, seu benefi

cium

cium est cessionis, vt quando ex tribus tutoribus, vel curatoribus vnus tantũ est soluendo: alij antè nihil habent. Sanè si iste, qui est soluendo, conueniatur, & soluet totum, potest petere à pupillo nunc maiore, cui ipse tutor soluit, vt sibi actionem tutelæ cedat, quã habebat contra cõtutores, quia esto, quòd de præsenti nihil habeant in bonis, tamen si in futurum contingeret eos aliquid habere, vel fieri locupletes, posset ab eis repetere illud, quod soluit pro eorum partibus. Quartũ beneficium tutorum, vel curatorum est vtilis actionis: quia si tutor qui erat soluẽdo, soluit totum, & non fecit sibi cedi actionem contra contutores: tamen habet à lege vtilem actionem sine cessione, nec tamen propter hoc remedium cessionis est superfluum, cum directæ actiones, quæ possent intentari nomine cedentis, habeant priuilegia multa, quæ non competunt vtilibus, secundum Bald. in l. 1. C. de trans. Item multæ exceptiones possunt cõpetere contra vtiles actiones, quæ non competunt contra directas. gloss. in l. emptor. C. de hære. vel ac. ven. glo. & Barto. in l. 1. & 2. C. de acti. & obli. glos. in l. quotiens. & ibi Bart. de administra. tu. ff. ita tenent in effectu scriben. in d. l. 1. C. de trans.

TITVLVS XXXIII.

De emancipatione.

Chapitre XXXIII. De emancipation.

Homme & femme mariez sont tenuz pour emancipez.

¶ Licet matrimonium nõ sit vnius de modis soluendæ patriæ potestatis, vt patet per iura communia: tamen vt hic vides, matrimonium soluit apud Turonenses ius patriæ potestatis: saltem filius vxoratus habetur pro emancipato. Et istud facillimè statutũ fuit à conditoribus nostræ consuetudinis, nã apud Francigenas patris potestas parumper est in consideratione. Franci sanè tenent filios suos prorsus absolutos, gloss. & scriben. in §. ius autem, de pa. pote. Institut. Licet de iure filius sit in potestate patris, nisi appareat, quòd fuerit emancipatus, Doct. in §. præterea quoque emancipatione. Instit. quibus mo. ius pa. pote. sol. l. si vxorem. C. de condi. inser. no. in l. 1. C. de bo. ma. & l. fina eodem titul. & l. prima. C. de bo. quæ libe. Doct. etiam in l. si longius. ff. de iudi. & l. prima. ff. de rei vendi. Adeò vt regulariter non possit filius sine authoritate patris in iudicio consistere, vt dict. leg. finali. §. necessitatem. Cod. de bo. quæ libe. Istud autem vltimũ fallit in his casibus singularibus. Primò, si pater & filius simul agant. Secundò, si in eodem instrumento sint obligati, ita Abbas in c. cum veteri, de elect. extra. Faciunt nota per Ang. in l. is qui hæres. §. fina. vbi etiam Paul. de Castro notat de acqui. hæred. ff. Tertiò, si filius in patris pot. cõstitutus se de consensu patris obligauerit, si enim occasione dicti contractus, vel obligationis filius iste conueniatur, tunc patris authoritas isto casu non requiritur. Baldus in l. 3. §. sed vtrum. ff. de minori. Quartò, si filius annis 25. maior in actione personali, vel causa criminali conueniatur, tunc patris authoritas non attenditur, nec agendo, nec defendendo patris assensus consideratur. Faciunt tradita per Barto. & Doctor. in l. fina. de verb. obliga. ff. Quintò fallit in causa spirituali, no. in c. si annum quintumdecimum, de iudi. in 6. Sextò generalius potest esse filius in patris potestate etiam constitutus in iudicio absque patris sui assensu, vel authoritate in omnibus rebus, aut in omnibus casibus, in quibus patri nihil quæritur, secundum Doctor. in d. l. fin. C. de bonis, quę libe. & ponitur per Abba. in c. ex parte, de restit. spolia. Item si filius seorsum habitet à patre per decem annos, vtputa stat filius de per se negociando, tunc præsumitur emancipatus. Bal. in l. post mortem, de adop. ff. & in l. si filiusfamilias. Cod. de peti. hæred. no. Doctor. in l. Zenodorus, ad Macedo. Bene quadrant scripta per Doctor. in l. 1. Cod. de testamen. vbi ponunt de eo ste seruo, qui communi opinione liber reputabatur. Aliàs autem in dubio semper præsumitur esse in potestate patris. firmat Iason in l. si emancipati: vbi est text. singu. & etiam ibidem ponunt Fulgo. & Alexand. de Imol. C. de colla. facit l. si filius. ff. de proba. Et est ratio quòd quis præsumatur esse in potestate patris, & non emancipatus: quia emancipatio est facti: & facta non præsumuntur, nisi probantur. l. in libello. §. facta. ff. de cap. faciunt tradita per Bartol. in l. fina. ff. de acqui. hære. Illam tamen generalem regulam limita in casibus prænotatis. Vltra quos limita notabiliter illam regulam quòd filius præsumitur esse in potestate patris. istud enim limita, nisi filius esset in quasi possessione essentiæ sui iuris: nam tũc transfert onus probandi in aduersarium, glos. l. Titia. in glo. fin. solu. matrim. ff. Bartol. in l. is potest, in 5. columna. de acqui. hæred. ff. vt quia filius seorsum habitauit à patre per decennium secundum Bald. in l. post mortem, de adop. & pro hoc bene videtur quadrare textus in l. 1. C. de pa. pot. ibi in tex. cum diu passus sis, vt patrisfa. rem eius agi, &c. Quæro, an si pater ingrediatur monasterium, filij efficiantur sui iuris, ita vt possint facere testamentum, & reliqua, quæ sunt existentiam sui iuris tangentia? Dicunt Doct. in l. patre furioso. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, quòd sic. Et etiã per ingressum monasterij filius à patris potestate liberetur. glos. in l. si ex causa. §. Papinianus. ff. de mino. Bald. in Authen. ingressi. C. de sacros. eccl. & Doct. in d. l. patre furioso. & Panor. in ca. in præsentia. in 18. col. de probatio.

Filius in dubio præsumitur esse in potestate patris.

ext. Imò monachatio eſt potens liberare filium à poteſtate diaboli.gl.ſiogu.in Authen. conſtit.quæ de digni. in verbo.octaſione. per ſex.in Autben.de monach. in princ. Sed per ſacerdotium, vel clericatum nō liberatur filius à pa.pot.ſunt coim filij quo ad temporalia: & ſi ſacerdotes, vel clerici ſiot in patria poteſtate.ita Inno.& Docto.in c. indecorum, ext.de æta.& qual.facit Authen.presbyteros. C.de epi.& cleri.& l.ſatroſanctæ.& ibi Bald. C.eod.vbi habetur, quòd clerici dicuntur habere peculium.Ergo ſequitur quòd non ſunt ſui iuris, vt l.fina. C. de inof.teſta.& per ſeriben.in c.qui nos, de teſta. pulchrè per Docto. etiam in d.l.patre furioſo. Nunc ioero declarationem noſtri text. nam hic dicitur, quòd filij vxorati tenentur pro emancipatis, id intellige eatenus, quatenus patria poteſtas eſſet contra filios, ſed eatenus quatenus pa. po.eſſet pro filiis, tunc dicerem filios non haberi pro emácipatis. Probo per ea quæ ponit Bart. in l.item io poteſtate, de hia qui ſuot ſui, vel alia.iur.ff.& ſequitur Bald. io l. apud hoſtes, in fi.C.de ſuis & leg.& Io.Fab.Ioan.de Platea & Aogel.Aretin.Inſtitu.quibus modic pa.po. ſolu.in prin.& Iaſo.d.l.patre furioſo. Vbi dicuut, quòd quando dicitur, quòd epiſcopalis dignitas ſoluit ius patriç po.id eſt verum, vbi patria poteſtas nou eſſet contra filios vbi argo dicitur, quòd monachus oon aſt in poteſtata patris, ſed abbatis: verum eſt, vbi noo eſſet fauor monacho eſſe in poteſtate: quia vbi eſſet fauor: tuoc dititur eſſe in poteſtate, & retinet iura ſuitatis. Alexand. de Imol. in addi. in l.ſub cōditione.ff.de liber.& poſthu. Hinc dicunt, quòd ſi ſtatuto, vel conſuetudine caueatur, quòd ſi quis decedat non relicto filio in poteſtate, quòd Princeps ei ſuccedat, excluſis agnatis. pone quòd quis deceſſerit relicto filio ſuo epiſcopo, certè licet ſit epiſcopus à poteſtate patris liberatus, non ſuccedit princeps: quia patria poteſtas conſideratur, ne vergat in detrimentum filij illius, qui à lege eſt emancipatus. Hinc infero in practica, quod licet filius vxoratus teneatur vt amácipatus: ſi tamen actus, de quo fortè filius ipſe impetitur, vel inquietatur, ſit in eius detrimentum: tunc non cōſiderabitur emancipatio, ſed patria poteſtas: ideo poteris impugnare actum illum pro filio. Ao autem pater poſsit filium emancipare, ad vnum actum duntaxat, dixi in tit. *De ventes & rachaptz*.arti.decimoquinto. Vbi videas, & Barto.io l.1.§.bonorum, ad Trebel. ff. Et an filius poſsit cogere patrem, vt eum emancipet? Dic vt in Authen. ſi lenones. C.de epiſco.audien.& l. lenones. de ſpectaculis.libr.11. C. Et ſic iudicaui pro filia cuiuſdam ſcelerati, qui ei pectādi neceſsitatem impoſuerat. Sed eſt pulchrum dubium. An propter ingratitudinem filius poſsit cogi, vt emaocipetur: & tanquam membrum aridū abiiciatur de poteſtata patris. De quo dic, vt per Saliect. in l.nec auus. C. de emancip.lib. & Cy.in l.adoptiuo.C.de adopt. vbi concludunt, quòd ſic: & an filius propter ingratitudinem poſsit reuocari in poteſtatem patris, dixi in decimoquinto articul. *De ventes & rachaptz*. & tenui quòd ſic. da his autem emancipationibus ſi vltra videre cupis, recurre ad Doct. in §. præterea quoqua emantipatione, quibus modis ius pa.po.ſol.& per Doct. in d. l.patre furioſo. & in titu. da emancipa. libe. & l.emácipatione. C.de fid.inſtrument. Sufficit mihi pro nūc allegaſſa tibi illa loca: quia longa eſt materia: quia vt dicit Iaſon io l. fraser à fratre, de condi. iude. ff. Francigenæ parum curaot de patria poteſtate.

¶ Et nota quòd pater poteſt ad vnum tātummodo actum filium ſuum emancipare. Bartolos io l.1.§.in filij.ad Trebel.ff.Iaſ.in l.cum quid mutuum dederimus.iu 2.colum.de iureiurando.ff. *Pater ad vnum duntaxat actū filiū emancipat.*

TITVLVS XXXIIII.

Vt ablocatio impoſitione, vel aſſignandi more fieri debeat.

Chapitre XXXIIII. comment lon doibt bailler rente par aſſiette.

PREMIER ARTICLE.

SElon la couſtume aſſiette ſe doibt faire, la tierce partie en dommaines, lautre tiers en rentes de deniers, & lautre tiers en rentes de blez. C'eſt aſſauoir tiers forment, tiers ſeigle, & orge, & auoine, par moytie pour lautre tiers.

¶ Aduerte, quia textus noſter eſt parumper ambiguus. Et ideo intellige, quòd iſtud triticum diuidendum eſt in ſpecies tres ſcilicet. Primò in frumento. Secundò in filigine & ordeo. Tertiò in auena. Intellige etiam ſecundum valores & appreciationes, non ſecundū æqualitatem numarorum. Verbi gratia. Debes mibi triginta libras redditus ſecondum conſuetudinem aſsignandi: dabis mihi decē libras in argento, vel decem libras in dominio qd' appretiatur. vt patet in articulo ſubſequcote: & decem libras ſeu valorem illarū iu blado & tritico, videlicet pro tertia parte dictarum decem librarum in frumento, pro ſecunda in filigine & ordeo: & pro tertia iu auana: & ſic ſiet ſi bena conſideres, quòd ego habebo maiorem quantitatem auenæ, quàm frumenti, vel ſiliginis: cum ſextarij auenæ precium ſit dūtaxat trium ſolidorum, ac nouem nummorum: & precium ſextarij frumenti

menti sit decem solid. ergo non erit equalitas numerorum ad valorem. Sed nunquid hos redditus petere teneatur ? an sufficiat sola dies, vt interpellet pro homine, iuxta l. magnam, cum sua materia. Cod. de contrahen. & committend. stipula. & l. secunda. C. de iur. emphi. cum similibus. Et videtur, quòd sufficiat sola dies quæ pro homine interpellet, vt dic. ll. & c. potuit. de loc. cum ibi not. & in c. licet cano. de elect. in 6. Imò videtur interpellatio diei esse efficacior interpellatione hominis, quod patet : quia dies constituit debitorē in mora, etiam si sit ignorans. l. ad diem. de verbor. obliga. ff. Secus in interpellatione hominis, vbi ad hoc, vt ipsa hominis interpellatio constituat in mora, requiritur, quòd debitor sciat se debere. l. quod te mihi dare oportet. si cer. pe. ff. Barto. in l. si ex legati causa. de verbo. oblig. ff. Bart. in l. vinum. si cer. pet. in penul. colum. Stabit ergo conclusio, quòd vbi est dies certa & inuariabilis, quòd illa cōstituit debitorem in mora sine alia interpellatione : & sic efficacior est interpellatio diei interpellatione hominis, cum illa etiam ignorantem debitorem constituat in mora. quod tene menti. Plus dico, quòd interpellatio diei est tantæ virtutis & tanti effectus, quòd ipsa constituit debitorem in mora, etiam vbi illa dies non est omnino certa & inuariabilis: sed vbi est variabilis ad nutum creditoris, dummodo sit aliqua certificatio primi termini. Exemplum. Promisisti mihi soluere centum ad Pascha, & abundè in antea ad meam requisitionem. Certè dies Paschæ interpellat, & constituit in mora teipsum. ita Bart. Ange. & Imol. in l. cum stipulatus sum mihi. de verb. obliga ff. Bart. & Angel. in d. l. magnam. C. de contrahen. & committen. stipu. Hinc dicit Bald. in c. mandatum. de rescrip. in anti. in fi. lecturæ, quòd papa mandet capitulo, vt recipiat in canonicum talem infra mensem : & postea quandocunque, quòd elapso mense non requiritur vlterior alia monitio: quia illa additio, & postea quandocunque, non facit dilationem per dictam l. cum stipulatus. Item adhuc dico, quòd ista interpellatio diei est tātæ authoritatis & roboris, quòd illa constituit debitorem in mora ad vnguem, sine alio spatio arbitrio iudicis limitando. Quod non ita facit interpellatio hominis : nam illa non constituit debitorem ad vnguem : sed cum spatio arbitrio iudicis limitando, ita Doctor. in dict. leg. magnam. & Ias. in dict. leg. si ex legati causa. Et est ratio : quia cum est certa & inuariabilis: tunc debitor potuit & debuit se prouidere ante diei euentum. ideo nimirum si ipsa debitorē constituat ad vnguem in mora. Sed in interpellatione hominis non sic est: eo quòd debitor non tam cito potuit esse paratus, cum ignorabat, quo tempore creditor volebat debitum repetere : non mirum igitur, si isto casu interpellatio hominis nō constituat debitorē ad vnguem tunc in mora, sed demum elapso termino à iudice moderādo.

Ideo soleo clamare contra versutos & querulosos, qui incontinenti post summationē faciunt adiornari suos debitores: debent enim adhuc aliquātisper expectare, cum debitores non potuerint eorum tam subitas summationes diuinare. Quod autem dixi interpellationem diei fore fortiorem & efficaciorem interpellatione hominis: id fallit in casu singulari. l. 1. §. licet. de pericu. & commo. rei vend. ff. vbi dies apposita non interpellat pro homine : sed requiritur noua hominis interpellatio. Sed illud est propter magnum præiudicium, vt venditor possit tunc vinum venditum effundere preterita die, cum noua interpellatione : vt per Bal. in l. si quis mihi bona. §. sed quid si mandauit. de acqui. her. ff. Ad id autem quòd etiā dixi, diem interpellare pro homine, & constituere debitorem in mora : id intelligo cum creditor & debitor sunt eiusdem fori. Nam tūc secus esset, si essent diuersi fori. Gloss. & scriben. in l. item illa. de consti. pe. & ibi Bar. Aduerte tamen secundum Pau. de Castro in consil. 178. quod incipi. videtur quòd dictus Ioannes Paulus, quòd in actu expediendo per iudicem dies non interpellat pro homine circa præparatoria iudicij. Ecce exemplum. Ego promisi iudici præsentare aliquem infra octo dies. certè elapsis ipsis octo diebus non ero in mora, quamuis non præsentauerim: nisi fuero interpellatus per iudicem, aut per partem. Sequitur Felinus in ca. si autem. de rescript. & Ias. in dict. leg si ex legati causa. de verbor. obligat. Sed an sufficiat interpellatio extraiudicialis, vbi non est dies certa & inuariabilis ? Respondeo breuiter, quòd sic. in his, quæ debentur iure actionis. Bartol. & Doctor. in d. l. si ex legati causa. & per gloss. & Doctores in l. vnum. si cert. peta. ff. & in l. denunciasse, ad legem Iuliam. de adul. Facit tex. in l. prima. §. nunciatio de ope. no. nuncia. ff. Sed an sufficiat istam summationem fieri per verba incitatoria, seu incitatiua, an per verba enūciatiua: vt ecce ego mutuaui cuidam nobili & potenti mille aureos. promisit soluere toties quoties, &c. ego nunc indigeo, & accedo ad eum, & sibi dico extra iudicium. Domine scio te habere discretionem de pecunia, quam mihi debes : & non audeo aliter petere propter reuerentiam illius, an tunc ille per hæc verba enunciatiua constituatur in mora ? certè dicite quòd sic: ita Bar. in dict. l. si quis mihi bona. §. sed quid se mandauit. de acqui. hæred. ff & Bald. in repetitione l. quod te mihi dare oportet. si cer. pe. ff. in 8. colum. Angel. & Florian in l. mora. ff. de vsuris, licet Cy. in l. minorū. in 7. quæst. in quib. caus. in integr. resti. non est necessaria. C. tenuerit oppositum. Sed Bart. in l. non solum. §. morte, de no. ope. nuncia. ff. dicit talem interpellationem debitori fiendam debere esse solutionis incitatoriam, nec sufficere, si illa esset enunciatiua. Sed precedens opinio videtur admirabilior, vbi creditor ob debitoris reuerentiam non audet eum ita præcisè inter-

Sufficit interpellatio per verba enunciatiua propter reuerentiā persona creditoris.

De interpellatione excitatoria

interpellare. eſſet hercle rigoroſum, ꝙ mercator, qui vendidit veſtes magno baroni pro ſuis nuptiis: fortè teneretur eum interpellare de ſolutione per talia verba incitatoria: vt ſoluatis mihi, &c. vel interpello vos, vt mihi ſoluatis talem ſummã, &c. Sed ſufficit, quando blandè & tracto pileo. Domine domine dicatis ſi placet, an bene vos habuiſtis de pãnis, quos tali tempore vobis vendidi: ſcio, & cõfido de vobis, quòd habetis diſcretionem de pecunia, quam mihi ſoluere reſpondiſtis, &c. Nam per talia verba enunciatiua ſatis deprehenditur interpellatio, & iſta ſufficere videntur: quia propter perſonæ reuerentiam, arg. l. 1, §. quæ honorandæ: quarum rerum acti. non datur. ff. Et aduerte inſuper, quòd ſi tu *Interpellatio nominis quid operetur.* mihi debes decẽ annui redditus in feſto Paſchæ, & tu non ſoluas mihi illa in termino illo, & ego paulò poſt te interpellem, vt mihi ſoluas: certè per iſtam ſecundam interpellationem purgatur mora præcedens. & per talem ſecundam interpellationem hominis videtur eſſe receſſum à mora & interpellatione diei, ita pulchrè Bartol. in l. Æmilius, de minoribus. ff. quòd videtur eſſe cõtra tex. l. traiecticiæ, de actioni. & obliga. ff. Tandem nota, quòd ſi tu vis interpellare minorem, tu debes adire tutorem, & eum facere certum per oſtenſionem inſtrumẽti patris minoris, aliàs non conſtitueretur in mora. Bart. in d. l. non ſolum. §. morte. de ope. no. nuncia. in d. l. ſi ex legati cauſa, de verbor. obligat. & in l. ſi quis inticiatus, depoſiti. ff. Et ſic ex his habes ſuccinctè de interpellationibus reddituũ, vel aliorum debitorum, & quando interpellatione ſit opus, an non.

II. ARTICLE.

En demaines & heritaiges, n'a aucune appreciatiõ arreſtee, par ce quil peuuent plus ou moins valoir ſelon laſſiette deſdictz heritaiges, & ſen ſera appreciation par gens en ce expers & congnoiſſans. Et ne feront tenuz les vendans, on conſtituans leſdictes rentes faire ladicte aſſiette, ſinon que adce ilz ſoient expreſſement obligez.

III. ARTICLE.

Vng ſeptier forment meſure de Tours, eſt apprecie dix ſoubz de rẽte.

IIII. ARTICLE.

Vng ſeptier orge, meſure dudict Tours, eſt apprecie cinq ſoubz. Et le ſeptier dauoyne. 3. ſoubz. 9. deniers.

V. ARTICLE.

Vng ſeptier ſeigne, meſure dudict Tours, eſt apprecie ſept ſoubz ſix deniers tournois de rente.

VI. ARTICLE.

Et pource que les meſures dudict pays de Touraine different, ſera faicte lappreciation alequipolent de ladicte meſure de Tours.

VII. ARTICLE.

Ouye de rente eſt appreciee. 5. den.

¶ Quam ocham debitor tenetur ſoluere viuam, ſicut de illo qui debet quotannis vnum par caponum, qui tenetur ſoluere & reddere illos viuos: alioquin non liberaretur nec excuſaretur, ita Bar. in l. 1. §. plane, ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. ff. alle. l. qui hominem, de ſolu. ff.

VIII. ARTICLE.

Vng chappon eſt apprecie douze deniers: geline, huyt deniers: pouſſin, quatre deniers.

¶ Et tenetur debitor tales capones vel pullos reddere & ſoluere viuos, ac mediocriter bonos.

IX. ARTICLE.

Toutes choſes qui ſont baillees a ferme, ſoient diſmes, moulins, ou autres choſes, doibuent eſtre eſtimees a la valeur de la rente, le moyen de ce que pour troys annees, ou pour troys fermes elles auront eſte, & ſeront baillees.

¶ Vt puta habeo decimam, quam pro me liberando à certo redditu volo dare creditori meo. certe ęſtimabitur illa decima hoc pacto, quia ſi nomine firmæ habuerim in primo anno centum libras, in anno verò ſequenti ſexaginta ſolum, & in tertio anno quinquaginta duntaxat, illa tunc æſtimabitur & appreciabitur ſexaginta: quia iſta ſumma & iſte annus tenent medium & vtilitatis & temporis. Sufficeret tamen in caſu noſtræ conſuetudinis, quòd teneret medium vtilitatis: licet nõ teneret medium temporis, vt ſi pro primo anno habuerim titulo firmæ centum: pro ſecundo ſolum quinquaginta: & pro tertio ſexaginta, tunc conſiderabitur & appreciabitur ad illa ſexaginta etiam. Sed quid intendit dicere textus, cum loquitur de decima appreciãda: cum laici tales decimas poſsidere in *Decima nõ cadit in laicum.* conſcientia nõ poſſunt? Iſtæ quippe decimæ ſpiritualia iura ſunt, quæ in laicos cadere nõ poſſunt. c. cauſam, de pręſcript. & c. prohibemus, & melius in c. quanuis ſit graue, extra. de deci. Ad hoc ergo dicamus cum Lanfranc. de Oria. in repe. cle. diſpendioſam, de iudi. in 2. col. vbi copioſè ſcribit. licet plures Doct. in hac materia ſcripſerint. Facit ergo dominus Lanfranc. has notabiles & practicabiles concluſiones,

¶ Prima

¶ Prima conclusio, laici sine peccato possune detinere decimas in feudum, quas habuerũe ipsi, vel sui anttecessores ante Lateranense consilium. hæc etiam conclusio Doctorum probatur per DD. in c. cum apòstolica, de his quę fiunt à præla. sine consen. capi.

¶ Secunda conclusio, laici non possunt habera decimas in feudum quæ sint sibi datæ post Lateranense consilium: imò detinentes eas, peccant mortaliter. ca. prohibemus, cum ibi no. de deci. in anti.

¶ Tartia conclusio, vbi contentio inter rectorem ecclesiæ ex vna parta allegantem laicum non posse tenere decimas in feudum, quia habuit laicus citra consilium Lateranense. Et contradicat laicus, quòd sui antecessores habuerunt in feudum ante Lateranense consilium: Onus probandi incumbit laico, secundum Hosti. & Io. And. in d. c. cum apostolica, & secundum eundem Lanfranc.

¶ Quarta cóclusio, si laicus quæstione existente, vt in præcedenti conclusione probet se & suos antecessores tanto tépore fuisse in quasi possessione decimarum, cuius initij memoria non existat in contrarium: fundata est intentio laici, & transfertur onus probandi in ecclesiam, quòd illud feudum fuit post Lateranense consilium. hæc est notabilis doctrina Anto. de Butr. in d ca. cum apostolica, pro qua dicit Lanfranc. quòd quando ius est probatum tanti temporis, cuius initij memoria non existat in contrarium, habet tunc vim priuilegij, & loco priuilegij habetur l. hoc iure. §. ductus aquæ, de aqua quotid. & æsti. ff. & de ista conclusione quasi omnes laici gloriantur.

Tempus de quo nõ existat memoria in contrarium loco tituli & priuilegij habetur.

¶ Quinta conclusio, à sententia lata super decimis affirmatiuè, puta, quia laicus est condemnatus ad soluendum decimas, appellari non potest, Doctor. in d. clemen. dispendiosam, quod est valde notabile: sed à sententia lata super decimis negatiuè bene rector parrochialis appellari potest. vides ergo quanto modo sint ipsæ decimæ in iure priuilegiatæ, adeò quòd par excommunicationem compelluntur hominas ad soluendas decimas de molendinis, tam in aquis, quàm ad ventum. c. peruenit, & c. ex transmissa, de deci. in Authentic. Item de fœno, lana, piscaria, apibus, de hortis & nutrimentis animalium, vt cap. nuncios, & ca. ex parte, eodem titul. Et generaliter de omni fructu prædij, & de omnibus quæ fidelis homo licitè potest acquirere, decimas erogare tenatur. c. ex transmissa. eo. tit. imò solui debet decima de meretricio, quia & de illo etiam eleemosyna fieri potest, iuxta illud. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. gloss. & scrib. in d. c. ex transmissa. Et debent solui prædiales decimæ illi ecclesiæ, in cuius parrochia prædium situm est c. quoniam à nobis. cum simil. de deci. Sed decima personalis debetur ecclesiæ, vbi quis percipit sacramenta. d. c. apostolicæ. eod. titu. & insuper considera quòd decimæ ex debito requiruntur, quod est verbum grandè, vt in c. parrochianos, de deci. Et non possunt transferri de laico in laicum. c. prohibemus. eod. titu. & ipsæ solui debent non deductis expensis. c. nõ est in potestate hominum. eod. tit. imò & debent portari in grano triturato, etiam vsque ad domum sacerdotis. Doct. in l. stipula. ista. §. interi. certam, de verb. obliga. ¶ Et aduerte quòd si laicus teneat decimas infeudatas, etiam legitimè in aliqua parrochia, si in illa aliqua nonalia surgant, tamen non illa accrescent laicis. c. tua nobis. & gloss. & scriben. in d. c. quanuis sit graue. Et in c. ad decimas, de restit. spol. in 6. ¶ Sed supradicta imprimamenti pro ecclesia, quia decimæ sunt cibus in domo Domini, 16. quæstio. 1. reuertimini, & quæstio. 7. Et quare fuerunt datæ in feudum olim laicis, vide gloss. singul. & scribentes in d. c. quanuis sit. dicétes quòd hoc ideo actum existit, vt defenderent ecclesias ab hæreticis, & aliis oppressorib. Et Gaguinus mirifica de hoc locutus est in Chronicis, vbi videas verbum tremendum & stupendũ quod ipse scribit, & hæc de decimis.

De molendinis aquariis, & ad ventum. De fœno lana, piscaria, venatione, hortis, apibus, & de fructu.

X. ARTICLE.

Menuz cens en deniers sont prisez le double daultres rentes.

¶ De isto censu no. in argumen. 2. suprà, eod. titul. *De prescription en coustume.* & vide per canonistas in ca. ad audientiam apostolatus, extra. de præscript. & in l. competit, de pręscrip. 30. vel 40. anno. Cod. & item in c. constitutus, de religio. do. & ibi retuli quandam nouam opinionem Felin. tenentis in d. cap. ad audientiam, in 7. colum. quòd census sit impræscriptibilis. Sed mihi plus placet opinio Panorm. in dict. ca. ad audientiam, in fin. dicentis censum posse præscribi, nisi præstetur in signum supremæ potestatis, vel vniuersalis dominij, vt etiam per Cyn. in l. competit, de præscript. 30. vel 40. anno. imò dicit Panor. quòd sicut subiectio alterius quàm supremi principis præscribi potest: ita etiã census, quanuis pręstaretur in signum subiectionis. nam sicut præscribi potest subiectio: ita & signum subiectionis, ne fortius sit signum quàm signatum. Accedant no. in cap. cum venerabilis. & ca. olim, de censibus. Et vasallus potest præscribere directum dominium contra dominum triginta annis non seruiendo domino, vbi vasallus tenetur dare certas pręstationes, vbi fuit in bona fide constitutus, secundum ipsum Panorm. in cap. ad audientiam. Secus autem vbi feudum esset honorificum quòd tunc nihil domino imputare potest. quare non exegerit. Et dico censum præscriptibilem bona fide accedente, per d. cap. ad audientiam, & d. cap. constitutus, de religio. domib. extra.

Census est præscribi possit.

Signũ nõ debet esse fortius quàm signatum.

XI. ARTICLE.

Foy & hommaige lige dix solz.

¶ Sed quare homagium ligium plus ſimplici homagio æſtimatur? Reſpondeo nõ ſine cauſa. nam in ligio ſunt maiores fidei expreſsiones, & multæ ſolennitates: & dicitur ligium à ligamine. quia in iſta fidelitate homo eſt magis ligatus domino, quàm in ſimplici feudo, quia tunc in feudo ligio iurat vaſallus domino, nullo alio excepto præter imperatorẽ. & quare fidelitas ligia pluſquam ſimplex æſtimetur, dixi pulchrè poſt Iaſ. in artic. primo. *Comment hommaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur.* verſi. nunc quia apud Francos, vbi cõmemoraui quatuor ſingulares ligij feudi effectus, per quos plus æſtimatur quam feudum ſimplex. & alium effectum poſui eodem verſic. aliam differantiam aſſerunt Practici, & ibi videas, quia ibi gloſſaui hunc articulum.

XII. ARTICLE.

Foy & hommaige ſimple. 5. ſolz.

¶ Quid ſit homagium ſimplex & ligium, dixi ſupra titu. *Comment hommaige ſe doibt offrir a ſon ſeigneur*, artic. primo.

TITVLVS XXXV.

De mulctis.

Amendes.

PREMIER ARTICLE.

HOmme ou femme roturieres, venant contre ſon obligation paye damende ſoixante ſolz.

¶ Dicitur ergo in text. quòd homo veniens contra obligationem ſuam ſoluit emendam, 60. ſolidorum, intelligo autem eum venit contra ſimplicem ſuam obligationem. vt dũtaxat tam parua pœna conſuetudo noſtra ſit contenta. vt puta, cum quis ſimpliciter verbo vel chirographo aliquid promittit. at vbi iſta obligatio eſſet iurata, & promittens contra eam veniret, tunc credo talem contrauenientem incurſurum pœnas legis, ſi quis maior. Cod. de tranſact. vbi dicitur quòd maior veniens contra tranſactionem iuratam, infamis efficitur, pœnam ſoluit: data reſtituit, & ab actione cadit, & iſta applicantur parti tranſactionem obſeruanti: & pœnæ illius l. ſi quis maior. non ſolum ſibi locũ vendicant in tranſactione iurata, imò etiam in quocunque contractu iurato, contra quem venitur: ſi tamen ille contractus non fuerit metu celebratus vel ſimulatus. Nam tunc iuramentum non traheret ſecum iſtas pœnas in contractu ſimulato. iſta eſt deciſio Doctor. in dict. leg. ſi quis maior. Et per iſtam deciſionem refert in ſpecie Matheſil. in nota. & ad practicam quòd ſi vendidi tibi fundum pro centum, & obligaui me tibi de euictione, ad duplum ſoluiſti mihi quinquaginta: reſiduum ſoluere iuraſti in aliquo termino certo: ſi non ſoluis, potes cogi, & propter periurium perdis precium, & ego liberor ab euictione. Iſtam deciſionem in practica ſequitur etiam Iaſon in dict. leg. ſi quis maior. colum. 3. An autem mulier veniens contra contractum iuratum, in quo ipſa aliquid promiſit in futurum, ſit infamis? Vera ſcriben. opinio. in d. l. ſi quis maior eſt, quòd ſic: licet lex illa vtatur verbo maſculinæ ſignificationis, cum dicit, Si quis maior, & hoc ideo quia in odioſis etiam, vbi odium eſt rationabile, lex loquens per dictionem, ſi quis, comprehẽdit fœminam, do. in l. ſi quis id quod iuriſdictionis, de iur. om. iud. ff. glo. & ſcribent. in c. generali. de elect. in ſexto. & in clementins prima de ſepultu. Bart. in l. prima, de verborum ſignificatione. ff. & etiam quia illa l. certat de obſeruantia iuramenti: & ſic de fauore animæ. ergo eſt extendenda, vt per ſcriben. in Authen. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vend. Pe. de Ancha. & Imo. in cap. quamuis, de pact. in ſexto. Sed pulchrum dubium eſt, an illius l. ſi quis maior, diſpoſitio habeat locũ in vniuerſitate, vel communitate: & quia iſta ſoluit Iaſon ipſo veniente Paduam ex ciuitate Caſalen. & iſtam quæſtionem late examinauit, ideo per eum videas.

Veniens cõtra quemcunq; contractũ ſpontaneũ iuratum. infamis eſt.

In odioſis etiam vbi odiũ eſt rationabile, maſculinũ concipit fœmininum.

Venant contre ſon obligation.

¶ Quæro generaliter, quis intelligatur venire contra ſuam obligationem ad hoc, vt iſtam pœnam 60. ſolidorum ſoluere compellatur? Reſpondeo, eum ſoluere recuſaſſe, aut aliquid molitur, per quod pars moleſtetur. nam ſi im petrarat reſcriptum à principe, vt ſibi liceret contra obligationem venire: tunc non incideret in iſtam pœnam, vt not. Doctor. in d. l. ſi quis maior. Nunc autem quia locuti ſumus de materia illius legis: ſi quis maior, in qua patet periurum eſſe infamem, vt etiã per cano. in c. teſtationũ, de teſti. igitur quæro qualiter quis de periurio puniatur. nã plures in practica vidi errantes propter l. 2. C. de rebus cre. quæ dicit periurum ſolum Deum habere vltorem, & propter l. ambiguitates, in fin. C. de indic. viduita. & lege. Iul. miſcella tollenda, vbi text. videtur punire periuria. Et quia in hac materia Bald. Cyn. & Salic. abundè loquuti ſunt in d. l. ſecunda. C. de rebus credi. & Angel. de Are. in §. Item ſi quis, de acti. Inſtitu. vbi ipſe ponit octo pœnas quæ peiurantibus imponuntur. Tamen dicẽdum eſt cum Iaſo. in d. §. obmiſſa tam longa filateria, hoc pacto. Aliquando quis iurat, vel peiurat per ſacramenta prohibita & ſcelerata, aut per viſcera Chriſti: & iſtud propriè appellatur blaſphemia, & talis ſi faciat ex conſuetudine, debet vltimo puniri ſupplicio, quia decapitari debet, vt in Authentic vt non luxur. homines contra naturam, colla. 6. Et aduerte, quòd idem eſt, maledicere Deum, & eũ blaſphemare, ſeu dare eo verba pudibunda proferre, vt refert Bal. in l. a. vnica. C. ſi quis Impe. maledix.

Qualiter dicatur quis venire contra contractum.

Pœna blaſphematorũ ex conſuetudine.

Vbi

Vbi autem quis non blaſphemaret ex cõſuetudine, non eſſet ita acriter puniendus, ſecun. Cyn. Bald. & Salic. in d. l. 2. C. de rebus credi. ſed ad catenam deberet ligari ſecũdum eos. hodie vero ſanctiones regię in hoc prouident aduerſus blaſphemantes, vt patet in ordinationibus Caroli Octaui regis quas gloſſaui, dum adhuc tondenti barba caderet.

Pœna periurij deliberate facti.

Aliquando quis iurat & peiurat ſine blaſphemia, & tunc aut calore iracundiæ: & tunc Deum habet vltorem. l. quod calore. de regul. iu. ff. l. ſecunda cum ibi no. C. de reb. cre. Aliquando quis iurat deliberatè, & peiurat, & tunc aut tale periurium non reſpicit intereſſe vel damnum alterius, & adhuc ſolum Deum habet vltorem, puta ſi aliquis iuraret non comedere carnes, vt etiam no. ſcriben. in l. Lucius, de his qui not. infa. ff. Aut tale periurium reſpicit damnum & intereſſe alterius, & tunc aut de præterito, vel de præſenti, & tunc punitur crimine ſtellionatus, vt l. fin. de crimine ſtellio. Aut eſt iuramentum de futuro ad aliquid faciendum, & tunc periurus punitur ſecundum diſpoſitionem illius l. ſi quis maior.

Quæ ſit ſtellionatus pœna.

Et ſi dubitetis quæ ſit pœna ſtellionatus, dicatis quòd illa eſt extraordinaria. vt l. 3. de crimine ſtelli. ff. & Salicet. in conſt. Rubri. C. eod. titu. & vnde dicatur ſtellionatus, ibidem vide, & ipſe exemplificat de ſcorpione, vt pulchrè per eum ibidem.

In cauſa capitali falſus teſtis ſimilitudine ſupplicij punitur.

Sed quomodo puniuntur falſi teſtes? Dicite quòd aut in cauſa publici & capitalis iudicij, & puniendus eſt ſimilitudine ſupplicij. l. 1. ad legem Corne. de ſica. Bald. & Salicet. in d. l. 2. de reb. cre. C. & dicit Iaſo. in dict. §. Item ſi quis poſt Bald. per eum relatum, quòd falſus teſtis debet puniri ſimili pœna, quam ſubiret reus de crimine intentato: vt puta capitis, vel furcarum, ſi reus de tanto crimine erat accuſatus. & falſus teſtis in cauſa homicidij punitur de homicidio. Bald. in capit. 1. §. iniurium, ſi. de pace iuramen. firmata. Aut verò teſtis fuit periurus in aliis cauſis, & tunc punitur lege Corne. de falſis, vt per Bald. & Salicet. in d. l. 2. C. de reb. cre. cuius pœna eſt, deportatio, & omnium bonorum publicatio. & de iſtis vide etiam per cano. in c. 1. de crimine fal. in c. querelam, de iureiurando. & in d. c. teſtimonium, de teſti. in anti.

Periurus à teſtimonio & dignitate eſt repellendus.

Et aduerte quòd vbicunque dictum fuit in præcedentibus, quem puniri de periurio, in eiſdem caſibus quis incurrit infamiam gloſſ. & Doctor. in d. l. Lucius, de his qui no. infa. ff. & ex hoc ſequitur, quòd repellendus eſt à dignitate & teſtimonio. l. quotiens. Cod. de dig. lib. 12. l. 2. §. miles, de his qui no. infa ff. & Angel. in d. §. Item ſi quis. & quòd infamis infamia iuris à teſtimonio repellatur, firmant Doct. in l. cunctos populos, in fin. C. de ſum. tri. & ſi. catho.

Pulchra quæſtio de iſto qui iuramentum teſtimonium nõ dicere.

In omni iuramento videtur eſſe excepta authoritas ſuperioris.

Sed vbi, aliquis iuraſſet non iurare ſi produceretur in teſtem, poſſet tamen compelli per iudicem iurare, quia in omni iuramento videtur eſſe excepta authoritas ſuperioris. Ioan. And. in c. plerique, de offi. ord. Ludo. Roma. in repe. Rubricæ. ff. de arbi. Iaſo. in his terminis in d. §. Item ſi quis. & allegat. glo. in c. conſtitutus, extra, de reſcrip. & ca. venientes, de iureiuran. Adhuc aduertite, quòd ſi aliquis iurauit nõ fideiubere ꝓ aliquo, & proximus eius eſt in magno periculo conſtitutus, niſi pro eo fideiubeat, quòd non obſtante iuramento, tenetur & debet pro eo fideiubere. Ioan. Andr. in addit. Specul. titul. de iureiurando, in Rubric. An autem iuramentum habeat executionem paratam, videte per Iaſo. in d. §. Item ſi quis & per Bartol. & Iaſo. in l. 2. ff. de iureiurando. & Paul. de Caſtr. in l. nam & poſtea. §. fin. eod. tit. ff.

Duodecim prædicabiles iuramenti effectus.

Et aduertite quòd iuramentum habet plures effectus. Primò, habet vim litis conteſtationis. Bart. in d. l. nam & poſtea de iureiurando. ff Secundò habet vim perpetuationis actionis & interruptionis præſcriptionis, vt ipſe ibidem declarat. Tertiò habet vim peremptionis obligationis naturalis. l. Stichum aut Pamphilum. §. naturalis, de ſolu. ff. Bartol. in l. 2. de iureiu. ff. Quartò habet vim nouationis & delegationis. Bart. in l. qui iuraſſe. ff. eod. tit. Quintò habet vim ſolutionis. l. duobus. § à fideiuſſore, de iureiu. ff. Sextò habet vim acceptilationis. l. iuſiuran. à debitore. eod. tit. Septimò habet vim repræſentationis maioris ætatis Authent. ſacramenta puberum, cum ſua materia. C. ſi aduer. ven. Octauò iuramentum habet vim præciſæ obligationis, gl. & in l. ſi pecuniam. de condi. ob cauſam. ff. & Lud. Ro. in repe. Ru. de arbi. 39. colũ. Adeò quòd licet in obligationibus facti ſuccedat obligatio ad intereſſe, & quis non cogatur præciſè ad factum: iſtud tamen fallit ratione iuramenti præſtiti. Nonò habet vim ſublationis pœnitentiæ. Anto. de Butr. in c. 1. de iudiciis. nam per iuramentum de reſpondendo coram iudice non ſuo, non habet locũ pœnitentia, etiam antequam iudex adeatur, & ſic non vendicat ſibi locum. l. ſi cõuenerit, de iur. om. iu. ff. Decimò iuramẽtum importat clauſulã, vt actus valeat omni modo quo poteſt. l. cum pater. §. filius matrem vbi Bart. de lega. 2. ff. Vndecimò habet vim illius clauſulę, rato manente pacto, de qua in l. qui fideiuſſore, de tranſac. ff. & in l. eum proponas C. eo. ita Bart. in l. ſi quis maio. C. eo. Duodecimò habet vim impeditiuam moræ purgationis. Bart. in d. l. ſi quis maior, & l. ſi inſulam, de verbo. oblig. Tredecimò habet executionem paratam, ideo ſi in inſtrumento interponatur iuramentum, tunc tale inſtrumentum habebit executionem paratam. Bart. in d. l. 2. ff. de iureiuran.

XII. ARTICLE.

Pour ſayſie briſee y a damende ſoixante ſolz.

¶ Hic vides, quòd non eſt violandum iudicis ſayſimentũ. fauetur enim ſemper iudicis authoritati. nam reuerentia quæ debetur magiſtratui, eſt de iure quaſi naturali. Iaſo. in l. ve-

nia.C.de in ius voc Non est ergo mirandum, si ob infractionem sequestri imponatur multa, cum videatur tunc contempta iudicis authoritas. Et sciтis quòd iudex habet multa remedia, tam cōtra contumacem quàm inobedientes, vt per Bar. in l. vnic. si quis ius dicen. non obtempera & in l. magistratibus. de iurisd. om iu. ff. Imò iudex potest inobedientes vel contumaces, non solum mulctare, sed & bannum contra eos potest proponere Bartol. in l. illicitas. §. si. de offi. præsid. ff. nam & bannū & multæ æquiparantur, not. in l. 3. de suspe. tut. & in l. 1. §. ex hoc rescripto. de ven. inspiciendo. ff. Item propter contumaciam potest imponi testi pœna confiscationis bonorū, istud firmat Bald. in c. 2 extra, de testi. cog. quod perpetuò notatu dignum est. Et sequitur Iaso in d. l. vnic. col. 8. si quis ius dicen. non obtemper. est ergo obediendum iudicibus, nec sunt eorum præcepta infringenda, adeo quòd personæ ecclesiasticæ, quæ contraueniunt rescriptis papalibus, quando ipsa rescripta papalia continent ista verba. Si aliqui ausi fuerint contrauenire, nouerint indignationem apostolorum Petri & Pauli incursuros. Isto casu sanè tales personæ ecclesiasticæ debent priuari suis beneficiis ecclesiasticis. Bal. in c. 1 quæ fuit prima causa beneficij amittendi, iu vsibus feudorum, in 2. colū. & pro hoc bene facit glo. in d. cap. cum exponit ista verba, indignationem domini non euitabit, exponit gloss. id est, feudo debet priuari, tene menti contra murmurantes aduersus apostolicas indulgentias prædictam clausulam continentes. Sed an requiratur citatio illius infringentis sequestrum iudicia, de quo loquitur consuetudo nostra? Et videtur quòd nō, nam dicunt alibi Docto. quòd si iudex videt aliquem deferre arma, potest eum punire de delatione armorū absque alia citatione, Bal. in l. ad officium. Cod. finium regundorum. Item facit quòd dicit Angel. in l. ædiles. de ædili. cur. ff. quod in leuibus delictis inuentus in flagranti crimine sine aliquo processu potest poni ad cathenam. & dicit Iaso in d. l. vnic. Si quis ius dicen. non ob. quòd de facto sic seruatur sæpe. Sed licet Barto. ibidem teneat, quòd citatio requiratur, attamen pro taxanda emēda, postquam cognita est infractio delinquentis, non fit aliqua noua citatio. Sed quæro de. q. quæ quotidie versatur in practica. Scitis, quòd pro infractione authoritatis iudicis imponitur 60. solidorum emenda, ve hic videtis: ponamus quòd ille qui infregit saisimentum, est egenus, & multum pauper. Iudex misericordia motus vult diminuere hanc pœnam. Sed firmarius emendarum non vult illud pati. Quæritur, quid iuris? Dic breuiter, quòd iudex potest illam pœnam diminuere propter ipsius soluere debentis paupertatem. Bald. in l. certa ratione. C. quando prouoc non fit necesse. Bart. & Ang. In l. quid ergo. §. pœna grauior de his qui no. infa. ff nam sicut pœna potest ex causa augeri: sic ex causa potest minui. & alibi dicit gloss. singularis in ca. nisi specialis. extra, de offic. legat. quòd iudex ratione amicitiæ potest remittere pœnam gratis, licet non possit per pecuniā. Sed quid de illo qui iudici non obediens aperuit aliquibus incarceratis regios carceres vt carcerati fugerent? Respondeo, quòd talis incidit in legem Iuliam maiestatis, secundū Bar. in l. addictos. C. de epi. audi. Sed eius opinio non sic indistinctè recipitur, nec sic rigidè tenetur, ideo vide quę scripsi infra tit. *De crimes.* art. 4. attamen tene menti, quòd faciens fugere incarceratos, pro debito ciuili, tenetur satisfacere omnibus creditoribus, text. in l. quotiens. de exact. tribu. libr. 10. etiam si illi denuo reducerentur ad dictos carceres. ita singulariter Sali. in l. 1. in bonæ fidei cōtractibus. 1. col. de reb. cre. C.

Bona quæstio.

De diminutione emendarum.

III. ARTICLE.

Pour deuoirs non payez a iour, & pour choiste de querelle ou il n'y a liē de obligation & de foy, y a d'amende de sept solz six deniers sur le roturier, & sur le noble ou deglise cinq solz.

¶ Quia consuetudo nostra est odiosa, ideo est supplenda sic.

Pour deuoir annuelz, &c.

¶ Nam si deueria non essent nisi ad certū tempus, credo, quòd consuetudo est odiosa, quòd tunc non esset imponenda emenda. Idem vbi deueria essent incerta. Sed quæro, an debitor qui conuenitur pro deuerio non soluto, poterit aliquo modo moram purgare, an verò ipse in pœnam emendæ impurgabiliter inciderit? Videtur quòd moram possit purgare, nam vbi dies est terminus solutionis. Sed vbi pœna est à lege inducta, purgatio moræ est permissa, etiam si dies ab homine esset apposita. Ita firmat Salicet. in l. si pacto. C. de pact. in nona conclusione allegat. cap. potuit. extra, de loca. & conduc. quod capitulum bene facere videtur ad hoc. Sed contrarium de consuetudine obseruatur, quia purgatio moræ vsque ad litis contestationem in casu nostræ præsentis consuetudinis non admittitur secundum quod fieret, seu fieri debetet de iur. no. in l. interdum. §. fin. de verbor. obliga. ff & l. insulam. eodem titu. & per Cyn. in l. magnam. C. de contrahen. & comit. stipul. Et quia hæc materia purgationis moræ quotidie cadit in practica, colligite has cōclusiones.

¶ Prima conclusio, vbi per pactum purgationi moræ renunciatur, tunc purgare volens non à iudice auditur. l. si needimus. § siquidem. C. de fideiusso.

¶ Secunda conclusio, vbi est iuratum de non contraueniendo, mora tunc non purgatur. vt l. si quis maior. C. de trans. Et hoc operatur iuramentū, quia contraueniendo iurās efficitur

De mora purgatione

citur infamis,c.querelam.extra,de iureiurá. & sic infamiæ pœna statim est executio facta, & per consequens non potest mora purgari, quia solus princeps est is qui famam restituit.

¶ Tertia conclusio, vbi pœna & debitũ principale possunt exigi, mora non potest purgari.l.traiectitiæ.§.de illo.de acti.& oblig ff.gl. in l.cum stipulatus sum mibi.eod.tit.

¶ Quarta conclusio, vbi mora est iuris vel facultatis prius morosa competentis in alium translatiua,ibi non admittitur purgatio moræ,probatur in l.fi.C. communia de lega.vbi in actu electiuo iuris eligendi in alium translato non porgatur mora. Et confirmatur ratione.nam ex quo ius est in alium translatũ, non debet ipse illo priuari absque eius facto. l.id quod nostrum.da regul.iur.ff.

¶ Quinta conclusio, licitè ad purgandũ moram debitor rapellitur, si ab eo particulare interessa cum re debita creditori non offeratur. Hæc conclusio probatur ex eo, quòd super æquitate fundatur purgatio moræ.l. si seruũ. §.sequitur.de verbor.obliga.ff. Sed æquum non est, vt sina refusione interesse admittatur purgatio moræ. Et simile fit in interesse iudiciali, vbi cõtumax nõ auditur, nisi refectis expensis.l.sancimus.C da iudi.Idem ergo in interesse extraiudiciali. & sic firmat gl. in l. qui Romæ.da verbo.obliga. ff. & in Litem illa.de consti.pecu.in fi.

¶ Sexta contlosio, mora non purgator quando pœna est adiecta ab homine, & similiter dies certus pro termino solutionis oppositus. ita Doct.in d.l.magnam. C. de cõtrahen. & committenda stipul.

¶ Septima conclusio, vbi est terminos in die, sad vbi pœna à lege est inducta, purgatio moræ est permissa.l. si ita quis. §. Seia.de verbo. oblig. Sed hæc conclusio non hic seroator de cõsuetudine, vt in textu nostro videre potest.

¶ Octaua conclusio, vbi est pœna, sed dies incertus solntioni appositus, tunc euentus diei non impedit purgationem morę. ista est conclusio Cy. in d. l. magnam. Et pone exemplũ in practica, promisisti facere & curare, quòd tertius cõsentiet coidam contractui, cum ille tertius peruenerit ad ætatem legitimá, tunc i quia probabiliter poterit errari in isto tempore, tunc poterit mora purgari.

¶ Nona conclusio, vbi est pœna, sed non dies expressa: quantumq; sit pœna, tamen admittitur purgatio moræ, etiam si dies à lege tacitè subintelligeretur. probator in l.qui Romę. §.Flanius Hermes. de verb.oblig.

¶ Decima coocłusio, vbi à purgando moram principalis excluditur fideiussor, tamen conuentus admittitur.l.fideiusso.de doli except. ff. & hoc ideo, quia fideiussor alieno laborat vitio: ideo facilius est sibi subueniendum.

¶ Vndecima conclusio, clausula, Rato manente pacto, alio non adiecto, non est purgationis moræ impeditiua seu exclusoria. Bartol.in l. insulam. de verb. oblig. ff. vbi videas.

IIII. ARTICLE.

Homme noble en la court de son seigneur dont il est homme de foy, ou de suzerain duquel il soyt estaigier pour saisine brisee deuemẽt signifiee, ou qui vient contre son obligation faict amende arbitraire.

Paye de amende, &c.

¶ Sed cur vltra seu grauius punitur nobilis quàm plebeius? hoc ideo est, quia in pecuniaria plus ponitur nobilitas quàm plebeitas. Doct.in l.nemo.de summa trinita.C.in l.sernos.ad leg Iol.de vi pu. in l. presbyteri. de episco.& cleri.& in l.Pedius.de incẽ.rui.naufra.ff. cum similibus. Et est euidẽs ratio, quare plus puniãtur nobiles contra suas obligationes venientes, quia

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

Gloss.& Doct.in ca.inter corporalia.de transla.epis.

V. ARTICLE.

Qui dechet de requeste de lettre fermee deuement faicte & applegee, paye damende dix solz, tant le demandeur que le defendeur. Et pour ladicte requeste de lettre, & executiõ dicelle, le sergent en la ville & faulxbourges naura que cinq solz, tãt pour luy que pour ses recordz. Et sil va de hors sera paye selon lordonnance.

VI. ARTICLE.

Pour choiste dapplegement & cõtre applegement, silz sont frauduleux y a amende arbitraire. Et si non, ny a que la loy de sept solz six deniers sur le roturier, & sur les nobles & gẽs de glise cinq solz.

VII. ARTICLE.

En chose mobiliere chet adueu & contre adueu, & qui en dechet apres ce quil est deuement applege, paye damende soixante solz.

¶ Sed quare est tanta in istis adiornamentis emenda? Dic quòd ideo, quia ille qui succumbit, videtur aspergi aliqua pudoris macula. l. inciuilem rem desideratis. & l. ciuile. C. da fur. & seruo. corrup. & ibi per Doct.

VIII. ARTICLE.

Pour bateurs simples au dessus des meres, y a damende soixante solz contre celluy qui a batu. Et au dessoubz

ſept ſolz ſix deniers au regard des roturieres. Et des nobles cinq ſolz.

¶ Nota, quòd pro iſtis læſionibus fit pars formalis contra delinquentem, & pro iſtis iniuriis realibus fit pars formalis, vt cum alicui fit ſciſſura, vel tumefactio. vt per Bald. & alios in l. prætor edixit, cum ll. ſequen. ff. de iniuriis. Item dicitur iniuria realis, quando veſtimentum hominis ſcinditur. Bartol. & ſcriben. in l. licitatio. §. illicite. ff. de public. & pro iſtis poteſt formari pars formalis. Sed an pro famoſo libello, & credo quòd ſic. ar. no. per Docto. in l. 1. C. de famo. li. vbi pro famoſo libello imponitur pœna capitis, & alibi ſcribunt Doct. quòd cauſa honoris & cauſa ſanguinis procedunt à pari. l. iuſta. cum gl. ff. de manumiſ. vindicta. & faciunt not. per Iaſo. in l. vt vim atque iniuriam populi, de iuſt. & iu. ff. in fin. lecturæ. Vbi quærit, an ſi tu dicis mihi iniuriam, poſſum tibi repellendo, aliam iniuriam dicere, & dicit videri, quòd ſic, & ſic arguit. Si enim pro vitæ cauſa licitum eſt aliquem vulnerare, imò & occidere, vbi aliter aggreſſus, in diſcrimen vitæ conſtitutus mortem congruè euitare non poſſet. Idem videtur gratia honoris ſeruandi, quia, vt dicit ipſe, cauſa honoris & cauſa vitæ procedunt à pari, allegat d. l. iuſta. Nunc ergo viſo, quòd cauſa honoris & cauſa vitæ procedant à pari, quare ergo pro cauſa honoris mei læſi non potero formare aduerſus grauiter iniuriantem partem formalem: & credo quòd ſic, & vide hac de materia Franciſcum de Aret. in. conſil. 34.

IX. ARTICLE.

Pour non auoir paye le droit daubenaige au ſeigneur de fief du decede en Touraine qui neſtoit du bailliage: auãt que le corps ſoit eſleue de la maiſon dicelluy decede, y a damende ſoixante ſolz, qui ſe prendrõt ſur les biẽs dudit decede.

¶ De albinagio dixi ſuprà titul. *Des droictz de moyenne iuſtice*, articul. 4. & de iſtis albinis vnde dicantur.

X. ARTICLE.

Qui faict denonciement contre aucun, & il en dechet, paye damende ſoixante ſolz.

XI. ARTICLE.

Lappellãt qui dechet dappel, paye damende ſoixante ſolz.

¶ Hoc cum bona ratione, quia appellans temerarius, eſt puniendus. l. eos. §. ne temere. de appella. C. Sed quid ſi aliquis nõ appellauerit: ſed obtento reſcripto ſententiam contra ſe latam nullam dixerit & ſuccubuerit, an tunc debeat ſoluere emendam, ac ſi verè appellaſſet, & tandem ſuccubuiſſet? Reſpon. Sali. in d. §. ne temere, quòd non, quia pœna temerarij appellãtis de iure fundatur, eò quòd dicit ſententiam iudicis iniquam: nõ equidem quando eam dixit nullam, & ſic non eſt extendenda illa pœna ad iudicium nullitatis. arg. l. poſt legatũ. ff. de his quibus vt indignis. Sed quid ſi habuerit probabilẽ cauſam appellandi? Sed quid ſi ex nouis productionib. in cauſa appellationis per aliam partẽ factis victus fuerit? Credo eũ excuſari ab emenda, ſi tunc cognita veritate, & viſis probationibus ſeu productionibus nouiter factis à lite receſſerit, ita not. Barto. in d. §. ne temere. & faciunt not. per Doct. in l. properandum. §. ſin autem. C. de iudi. vbi Doct. tractant de probabili cauſa litigandi, quę releuat litigantem ab expenſis, ſi ſuccubuerit. Sed quid ſi appellans non ſuccubuerit, ſed tranſegerit, an tunc ſoluet emendam? Iſta quæſtio dependet à quæſtione ſabatina, quam ponit Accurſius in l. vna. C. de ſuffragio. in verbo debuiſſet. vbi dicunt Doct. quòd vbi cauſa eſt dubia, & neſcitur an prudenter vel imprudẽter quis fecerit tranſigendo, iſto caſu aduocatus qui pactus eſt à clientulo, aliquid nomine palmarij, nihil pretendere poterit. licet gloſſ. ibidem ſentiat oppoſitum. Ideo crederem iſto caſu appellantẽ non excuſari emenda. Sed quid ſi appellans indeterminatè vicerit in certis articulis, & in aliis non, an tunc ſaluabitur ab emenda, an compelletur ſoluere pro media ſolum, aut pro rata victoriæ non habitæ. Et credo iſto caſu eum ſaluari à tali emenda, quia verum eſt eum viciſſe, ſicut in ſimili dicit gl. in d. l. vnic. de ſuffragio. quando quærit quid ſit in aduocato ſtipulãti aliquid nomine palmarij. Nam dicit gl. ſi in aliquibus articulis vicerit clientulus, in aliquibus non: tamen hoc non obſtante poterit palmarium petere aduocatus, eo præſertim quòd verum ſit dicere eum clientulum viciſſe. Ergo idem in propoſito. Sed quid ſi appellatio eſſet in ſua formalitate nulla, ſed reperiatur temeraria, an tũc debeat imponi emenda? Dic quòd ſic. gl. celebris in d. l. s. C. de epiſc. audien. quid autem ſi ſententia, à qua appellatum eſt, ſit ipſo iure nulla, & ſic citra appellationem reſcindenda? Iſto caſu dic, quòd appellans emendam euitat, cum in appellatione, ſeu modo appellandi ſubintelligatur quædam nullitas. Salic. in l. eos. in 2. col. de appella. C.

XII. ARTICLE.

Le clamif qui dechet en cauſe de clã de pourſuyte en tort faict, & droit denye, qui equipole a appel, paye damende ſoixante ſolz.

¶ Ergo de ſimilibus necnon æquipollentibus, idem eſt iudicium, & de ſimilibus ad ſimilia procedendum eſt. Doct. in l. de quibus. de legi. ff.

XIII. AR-

XIII. ARTICLE.

Qui dechet de clam faict de principal demande paye damende. Assauoir, le roturier sept solz tournoys, & le noble, ou deglise cinq solz.

XIIII. ARTICLE.

Toutesuoyes si ledict clam estoit faict de court ecclesiasticque, y a damende soixante solz.

Iurisdictio causarũ temporaliũ pertinet ad regem in toto regno.

¶ Merito possunt laici reclamare ad iudicem suum, vbi trahuntur inuiti ad iudicium episcopale. nam ecclesia non debet se intromittere de iudicio laicorũ, cum iurisdictiones sint distinctæ. iurisdictio enim ciuilis, & iurisdictio ecclesiastica diuersę sunt. c. nouit. cum ibi no. de iudi. c. causam. & c. lator. qui fil. sint legiti. Et papa iurisdictionem suam non potest exercere in temporalibus, quia nõ habet executionem iurisdictionis temporalis, & iurisdictio causarum temporalium pertinet ad regem in toto suo regno, & sic de iure reges habent iurisdictionem in regno. ita in his terminis Panor. in d. c. causam. Et quòd laicus non possit laicum super re ciuili coram iudice ecclesiastico conuenire, nec etiam clericus laicum, est tex. in c. licet ex suscepto. & c. si clericus laicum. de foro compe. Et quia crebro est de isto punctulo quæstio, dic quòd regulariter iudex ecclesiasticus nõ cognoscit inter laicos super re ciuili, nec potest etiam papa adiri à puris laicis, nisi his qui sequuntur casibus.

Papa nõ potest etiam adiri à puris laicis nisi in his casibus.

Primò, nisi ratione consuetudinis. no. in ca. si duobus. de appella. & d. cap. si clericus laicũ. de fo. compe. Secundò, nisi essemus in terris subiectis ecclesiæ quo ad temporalem iurisdictionem. vt d. c. si duobus. eo. tit. quòd clericus. de fo. compe. Tertiò fallit, vbicunque causa spectat de iure ad forũ ecclesia. vt c. tuã. de ordi. cog. & c. cum sit generale. de fo. compe. Quartò fallit, vacante imperio. vt d. ca. licet ex suscepto. Quintò fallit, vbi datur negligentia iudicis secularis in iusticia administranda. vt not. in d. c. licet ex suscepto. Sextò fallit in persona miserabili. Sed aduerte, quia est verum quòd à miserabili persona potest adiri iudex ecclesiasticus, etiam spreto iudice ciuili, vbi illa miserabilis persona est oppressa, vt quia est vidua & spoliata. vt cap. ex parte quondam Angliæ Reginæ. de fo. compet. ex. & 24. q. 3. si quis de potentibus. Nam ecclesia habet istas miserabiles personas sub sua protectione. 84. & 87. distinc. & c. super quibusdam. de verbor. signif. extra. Idem si sint pauperes, licet non fuerint expressæ, tunc ratione suæ paupertatis & indigentiæ possunt tales immediate adire iudicem ecclesiasticũ. Sentit Innocentius in cap. significantibus. de offi. delega. & sequitur Panor. in d. ca. licet ex suscepto. colũ. 2. Sed vbi miserabiles personæ essent alias diuites, vt quia sunt viduæ, orphani, aut infirmi, sed sunt, vt dictum est, diuites, & tunc licet etiam possint adire iudicem ecclesiasticum, tamen literæ per eos impetratæ erunt in pendenti in euentum negligentiæ iudicis secularis. Septimò fallit, vbi iudex ciuilis, qui nõ habet maiorem, recusaretur. ista Hostien. in d. c. nouit. de iud. & de Authen. in d. c. licet ex suscepto. de fo. compe. Octauò fallit, in causa reconuentionis. l. Papinianus. & Authent. & consequenter, de qua habetur in quæstio. 8. Nonò fallit in causis mortuariorum à defunctis relictorum. vt in Authen. de eccle. eo. tit. §. si autem pro redemptione. col. 9. Decimò fallit, si serui ecclesiarum vel homines fatigentur indebitè, vel collectentur per laicos. c. ecclesiarum seruos. 12. quæst. 2. not. Authen. Item nulla communitas. C. de epis. & cleri. Vndecimò fallit, vbi iudex secularis est negligens in iusticia administ. vt d. c. licet ex suscepto. Duodecimo fallit, quãdo agitur per viam denunciationis euangelicæ. vt d. c. nouit. de iudi. Tredecimò fallit, ratione connexitatis. vt in dote, quæ venit accessoriè ad matrimonium. c. de prudentia. ex. de do. post diuor. resti.

Casus in quib. ecclesia cognoscit.

Nunc esset opportunum videre quæ sunt causæ quæ ad iudicium ecclesiasticum de iure pertineant inter quascunq; personas. Respon. gl. quòd sunt causæ sacrilegij vsurarum, hæresis, simoniæ, periurij, adulterij. ita dicit gl. in c. cum sit generale. de fo. compe. Item ratione pacis fractæ secundũ Panor. in d. c. cum sit generale. Sed quid si laicus delinquat ipso existente in ecclesia, an possit adiri immediate iudex ecclesiasticus? & de tali crimine cognoscere? dicit Cy. in l. pręsenti. de his qui ad eccle. confugiunt. C. quòd sic. Sed Panor. in d. c. cum sit generale, tenet contrarium. nã vt dicunt, ecclesia non habet territorium, nisi respectu clericorum, quòd tenementi. Sed an saltem possit clericus cõueniri coram iudice seculari in materia euictionis? Videtur quòd sic. vt l. vẽditor. ff. de iudiciis. Sed oppositum tenet gl. in cap. clericorũ. 11. q. 1. & videtur pro ista parte multum stringere tex. in d. c. clericum.

Casus fori ecclesiastici.

Ecclesia nõ habet territorium.

XV. ARTICLE.

Qui dechet de clam de poursuyte faicte en demande de torsonniere, paye damende soixante solz.

XVI. ARTICLE.

Pour dõmaiges de bestes ya amendẽ coustumiere.

¶ Sed in tota terra regis in hac sede Castellionensis debẽtur solũm quinq; solidi pro damno simplici animalium.

XVII. ARTICLE.

Pour dommaiges de bestes faictz es tailliz du seigneur au dedans de troys ans & vng moys ya amende soixante solz.

¶ Aliqui habent in text. *au dedans de troys ans & vng moys*: aliqui porro, *au dedans de troys ans & vng may*. Sed prima placet, vt citius ac velocius currat tempus conſuetudinis pœnalis & rigoroſæ.

XVIII. ARTICLE.

Pour delay dappel faict au dedans de huyct iours, apres le temps declare es ſtilles ou chapitre de appel, en court ſubiecte, ou de ſergent ya de amende ſept ſolz ſix deni. ſur le roturier, & ſur le noble, ou degliſe. 5. ſolz & en court royal. 60. ſolz.

¶ Eſt ergo verum, quòd ab appellatione interpoſita poteſt appellãs recedere. l. ſi quis libellos. C. de appel. & de ſtylo Turoniæ debet deſiſtere appellans infra triduum, vt ipſe emendam euitet. ſcripſi late in notulis quas edidi ſuper ſtylo noſtro.

¶ Ideo pono quæſtionem in practica. Ad vtilitatem Gaij fuit ſententia lata contra Mæuiũ, ipſo tamen Mæuio abſente. Iſta ſententia data, Gaius leuauit ſententiam è graffariatu, & dedit eam cuidam ſeruienti executioni demandandam. iſte executor illam ſententiam Mæuio ſignificauit extra iudicium. vt quotidie fieri videmus. Mæuius autẽ ab illa ſignificatione appellauit præſente à caſu iudice, ſed extraiudicialiter. Accidit attamen quòd elapſis quinq; diebus, Mæuius ipſe iuſta pœnitudine ductus deſiſtentiam ab appellatione reliquit: & illa deſiſtentia viſa, ſentẽtia ſortita eſt effectum ſuũ. Nunc agitur de emenda & eius impoſitione: firmarius enim emẽdarum regis petit talem emẽdam, quęritur quid iuris? Dicunt Practici quòd indubiè erit emenda: eò quòd ſero facta eſt illa deſiſtentia. Sed oppoſitum teneo. pro quo probando facio tale fundamentum. Omnis appellans poteſt recedere ab appellatione interpoſita: & poteſt illam reuocare, & idem dico in prouocatione, vt d. l. ſi quis libellos, cum ſua materia. & ibi Cy. Bal. & Sali. Ergo iſtud eſt beneficium iuris, quod nemini eſt auferendum: & iſta iuſta pœnitentia appellationis ſit lege permittente, ergo pœnam nõ meretur. l. Grachus ad l. Iul. de adul C. ca. cognoſcentes. extra, de cõſtitu. Nec obſtat ſtylus noſter, quo cauetur, quòd pro renunciando appellationi datur duntaxat triduum: quia reſpondeo, quòd ſtylus noſter vendicat locum in appellatione, quæ quidem ſit in iudicio: at caſus meus eſt in prouocatione, & ſic in appellatione extraiudiciali. Scitis enim quòd appellatio ſit in iudicio, & prouocatio extra iudiciũ. Sed ego habeo theoricam iuris: quòd in odioſis nomine appellationis non venit prouocatio, vt Panor. in c. cum ſit Romana. extra, de appella. in 1. col. & notabili quinto. vbi dicit iſtud eſſe tenendum menti pro ſtatutis & aliis diſpoſitionibus, quare ſequitur quòd pro tali diffe-

Differunt prouocatio & appellatio.

rentia appellationis extraiudicialis etiã poſt triduum facta: nulla eſt imponenda ipſi appellanti, & deſiſtenti emenda, cum talis deſiſtẽtia ſit de iure permiſſa: vt d. l. ſi quia libellos. Et id quod ſit lege permittente. pœnã non meretur. Et ſic ſtylus & conſuetudo qui deſiſtenti & appellanti imponunt emendã poſt triduum, ſunt de appellatione iudiciali intelligendi, non autem de prouocatione: quia illa non venit ſub nomine appellationis in odioſis, ſed venit in fauorabilib. Sed quia iſta appellationum materia eſt lucroſa & practicabilis: ideo recolligam ex variis patrum ortulis concluſiones.

¶ Prima concluſio, Appellationes regulariter ſunt permiſſæ: niſi expreſsè inueniantur vetitæ. Probatur hæc concluſio per ſcriben. in l. qui reſtituere. ff. de rei vend. ſunt enim appellationes introductæ, vt eſſent innocentiæ præſidium, vt c. cum ſpeciali. & c. ad noſtram. de appel. extra. Et corrigendos inferiorum iudicum errores. Barto. in l. 1. ff. de appel & Panor. in Rub. de appel. Caſus autem certi ſunt in quibus non permittitur appellatio, & ſunt 37. qui late enumerantur per Spec. in titul. de appel. § s.

¶ Secunda concluſio, Appellatio non fundatur ſuper iniuſtitia & iniquitate. Probatur in d. l. 1. ff de appela. in l & in maioribus C. eod. tit. & in ca. 1. de appell. extra eodem. Hinc eſt quòd in cauſis modicis valet appellatio: licet paſsim dicatur quòd pro modico non detur in integrum reſtitutio. l. ſcio. ff. de minorib. c. 1. de in integ. reſtit. Nec pro dica læſione ſit reductio arbitramenti ad arbitrium boni viri. Barto. in l. ſi de meis. §. recepiſſe. ff. de arbi. vbi dicit quòd pro bono pacis arbitrator poteſt de iure vnius alteri concedere. ponunt canoniſtæ in ca. niſi eſſent viri prouidi. extra. de præben. dum tamen aliam partem immodice non lædat.

¶ Tertia concluſio, Appellatio iudicialis eſt tanti effectus vel virtutis, quòd etiam reſpectu vnius articuli tantum ſuſpendit iuriſdictionem iudicis, à quo in tota cauſa, licet illa cauſa principalis articulo appellatorio non fuiſſet connexa. not. in c. præterea. & c. ſuper eo. extra, de appel. & in l. ſi quis prouocationem. C. eo. Pone exemplum in practica de appellante à tortura. nam tunc ſuſpenditur iuriſdictio in tota cauſa.

¶ Quarta concluſio, Appellationis cauſa, licet non ſit eadem cauſa cum principali, vel idem iudicium: cenſetur tamen idem negotium. Declaro. Cauſa appellationis non cenſetur idem iudicium cum principali cauſa, eò præſertim quòd ſunt diuerſæ inſtantiæ ſecundũ Panor. in c. dilectæ de excep. Item diuerſi iudices, ſcilicet iudex à quo, & iudex ad quem. & ſunt diuerſæ inſtantiæ. Probatur, quia in cauſa appellationis non allegata allegabo, & non probabo. l. per hanc, & ibi Bart. & Bald. C. de tempo. appellation. Doctor. in ca. cum Ioannes Heremita. de fide inſtrumen. Item

procu-

procurator in causa principali nõ cogitur appellationem prosequi: licet appellare teneatur inuitus, cum sua materia. C. de procu. Nec tenetur causidicus pro eodẽ salario, aut suffragio patrocinari in causa appellationis. no. in l. 1. C. de suffragio. Ioan. And in c. fi. de testi. in 6. Sed quòd non sit idem negotium cum principali, patet per not. in d. c. fina. de testi. in 6. vbi procurator vel aduocatus appellantis in causa principali non est testis in causa appellationis. Ex supradictis patet, an sit danda dilatio propter absentiam aduocati in causa appellationis, licet fuerit data in causa principali? Et dicendum est quòd sic, quia diuersa sunt iudicia.

¶ Quinta conclusio. Appellatio licet sit regulariter permissa in iudicio, tamen extraiudicialis est prohibita excommunicato. ista conclusio probatur per Panor. in cap. significauerunt. extra, de except. & per Innocent. in cap. cum inter. Ratio autem nostrorum dictorum est appellatio extraiudicialis est quędam prouocatio ad causam, & certum est excommunicatum non posse ad iudicium prouocare, pro primo allegat. cap. cum sit Romana. de appel. pro secundo cap. intelleximus. extra, de iudic. & in cap. pia. de except. libro 6. Attamen ipse Panormi. in cap. intelleximus, illud intelligit verum, vbi ex non appellando non generaretur pręiudicium excommunicato, vel quòd molestaretur de facto. nam tunc non audiretur prouocans, & ita Panor. in c. dilecti. extra, de maio. & obed. do exemplum. Excommunicatus etiam spoliatus de facto non auditur petens restitutionem, not. 23. distin. In nomine domini. & in cap. dilecta. de rescrip. & in cap. veritatis, de dol. & contu. cap. prudentiam. cum ibi not. §. sexto, de offi. deleg. & c. ad decimas, de resti. spol. libro 6. Sic nec audiendus est prouocando. Item facit à simili quòd Doct. dicunt, quòd excommunicatus agere non possit pro iniuria sibi tempore acrimoniæ vel excommunicationis illata, glo. & Scriben. in c. omnibus. 4. quæst. 6. ideo murmuro, si ipse prouocare non possit.

Excommunicatus nõ potest agere pro iniuria sibi illata.

¶ Sexta conclusio, Appellatio ritè interponitur, non solum si iudex grauet partem contra ipsum ius scriptum, sed etiam, si deneget iuris beneficium vel suum officium. probatur in c. fin. de secun nup. Nam ab illo officio denegato implorato, tamen licitè potest appellari, no. in l. 1. C. si secun. in integr. restitu. postul. notanter dico, si officium iudicis fuerit imploratum. Nam iudex non tenetur impendere officium suum ad vtilitatem priuati, nisi imploretur. l. 4. §. hoc autem indicium. & ibi Bart. & Paul. de Cast. de dam. infect. ff. & Panor. in c. fin. de rescrip. Immo qui iustitiam denegat, principis indignationem incurrit, in Autheoti. de mand. prin. in §. fit tibi, colum. 3. Et tenetur iudex ipso casu resarcire omne damnum, omnemq́ue iacturam parti, & insuper extraordinerię puniri potest, vt in Auth. de quæstio. § super hoc. colla. 6. Bart. in l. prima. C. quomodo & quando iud. Et quod à denegatione iustitię possit appellari, firmat Hostien. in c. interposita, extra. de appel.

Iustitiã denegãs principis indignationem incurrit.

¶ Septima conclusio, appellatio licet sit aggrauato obmissa contra iudicem, tamen per aperàm iudicantam non est ipsi grauato via agendi ad interesse, præclusa. Ista cõclusio est singularis, quã latè determinat Pan. in Rub. de app. vbi affert multos patres cõcordantes.

¶ Octaua cõclusio, appellatio per ipsum temporis iuris, vel statuti daserta, non est sententię vsquequaq́ amplius exacutioni mandandæ exclusoria: quinimò iudex à quo, non amplius appellantis parte accita potest sententiam suam finali executioni demãdare, Bart. in l. à dino. §. in venditione. de re iud. ff. Panor. in c. personas: & in c. sequan. extra, de appel. Hoc verum secundum Doct. si executio est fienda in specie adiudicata, & constet appellantem nullum impedimẽtum habuisse, quin appellationem prosequeretur. aliàs in dubio adhuc appellans euocãdus esset ex regula. quæ est quòd vbicunq́ absenti potest competere defensio, semper requiritur citatio etiam in notoriis. Inn. in c. de coha. cle. & muli. extra, & legitur & no. in c. fi. de offi. de. l. in 6. & in vestra. coha. cle. & muli.

Citatio partis requiritur etiam in notoriis.

¶ Nona conclusio, appellatio ad quem porrigatur, non est declaranda: quia tractim, seu gradatim ad proximum superiorem est facienda. probatur ista concl. quia appellatio obmisso medio non valet. ideo quia appellando simpliciter videtur ad immediatum proximum superiorem appellare: & genus quod non potest verificari, nisi in vna specie: tunc incertitudinem non inducit. faciunt not. per Panorm. in c. quoniam abbas. de offi. delega. Barto. late in l. 1. §. si quis. de appel. ff. gloss. & Bal. in l. cum proponas. C. de bon. auth. iud. possi. Sufficit ergo quòd ipse dicat, Appello ad competẽtem iudicem. Et nota quod dixi ad proximiorem superiorem fore appellandum, & non ad parem, aut minorem iudicẽ, 2 quæst. 7. anteriorum §. illo videlicet. Ideo de Locumtenente ad dominum balliuum non appellatur: est enim vnum auditorium, vel tribunal. c. Romana. de appella. libr. 6. & c. non putamus. de consuet. lib. 6. Et aduerte tamen quòd si appellans per errorem appellauarit à pari ad parem: talis error non sibi oberit. Secus si ad inferiorem appellauerit, vt dict. l. prima, §. si quis. ff. de appella. & Hostien. in Summa, titu. de appell. §. à quo. versicu. quid si quis.

¶ Decima conclusio: appellatio licet per lapsum decennij ex consensu partis victæ interpretatiuo in rem transeat iudicatam: nunquã tamen transit si ex notorietate facti talis sententia foueret iniustitiam. facit l. si fullo. de condi. si cau. ff. l. in commodato. commo. ff. immo in c. cum Barto. & ibi canonistę. extra, de re iudi. Panor. in c. suborta. eodem titu. &

Doct. in c. quia plerique, de re iud. facit quod not. Bart. in l. admonendi, de iureiurand.

¶ Vndecima concluſio, cauſa appellationis tam grande eſt priuilegiata, quòd prorogatio iuriſdictionis eſt in illa cauſa partibus denegata. probatur hæc concluſio per not. per d. Bald. in extrauag. de pace Conſtantię. nam dicit ipſe quòd in cauſa appellationis litigare partes non poſſunt, etiam conſentientes coram iudice competente.

¶ Duodecima concluſio, appellatio ſit cauſarum deuolutiua, non tamen eſt fructuum ex vi poſſeſſoria perceptorum & percipiendorum ſuſpenſiua. probatur per ea, quæ not. & l. in c. s. de in integ. reſtit. & in c. ex literis. extra, de iu. patro. Vbi patet quòd non ſolum is qui obtinuit in poſſeſſorio: ſed etiam ſimplex recredentiarius poteſt beneficia conferre, & tenet eius tale factum irreuocabiliter, nec pendere videtur ex futuro euentu proceſſus poſſeſſorij. Item etiam qui obtinuit in poſſeſſorio, nunquam fructus reſtituit, licet victus fuerit in petitorio ſecundum Docto. An autem à poſſeſſorio iuris & facti poſsit de iure etiam ciuili appellari, pulchrè Iaſ. videas in l. t. C. de bo. poſ. ſecundum tabulas.

¶ Decimatertia concluſio, appellationis cauſa licet de iure non ſit omnino delegabilis, cum ſit imperij, tamen de iure cano. eſt delegabilis. probatur pro 1. dicto in Auth. ad hæc. vbi Bald. Salic. & Paul. de Caſtr. C. de iud. & Doct. in c. ſuper queſtionum articu. §. intentionis. extra, de offi. deleg.

¶ Decimaquarta concluſio, Paria ſunt occidere innocentem, vel occidere appellantem. Probatur per Bald. in l. addictos. C. de appel. Vbi pulchrè dicit, quòd Iudex, qui ſententiam capitalem ſpreta appellatione executus eſt: puniri debet capitaliter. Hoc limita, niſi appellatio eſſet manifeſtè friuola, vt quia reus ſponte confeſſus fuit crimen morte piandum, vel fuit honeſtiſsimis teſtibus ſuperatus, ita vt vix negare poſſet: vel ſi crimen eſſet notorium. iam Iudex ſpernere poteſt appellationem de iure, præſertim in enormibus. Doct. in l. 1. quorum appellationes reperiuntur. Sed aliter obſeruatur in regno, quia auditur omnis criminoſus appellans. Vtinam fieret à rege bona conſtitutio iuriſona, per quam iudices regij, accerſito cauſidicorum certo bono numero, hos viliſsimos latrones, homicidas & facinoroſos mortis condemnarent, ſpretaq; appellatione executioni demandarent. Sic fieret, vt nephariorum nequitiæ melius compeſcerentur, & plures nummi regis & dominorum temporalium, quos ponunt pro ducendis & reducendis criminoſis, non conſumerentur. Nam domini temporales hos ſumptus pro illis nephariis Pariſium ducendis & reducandis timentes ſæpenumero iuſtitiam facare declinant in graue bonorum hominum diſpandium.

¶ Decimaquinta concluſio, Appellans à pluribus articulis obtinéſq; punctualiter in certis partibus, & ſuccumbens in aliis partibus ſaluatur ab expenſis & emendis. faciunt no. per Bart. in Authen. hodie. C. de iud. Facit c. Raynutius. & cap. Raynaldus. de teſt. vbi fie compenſatio expenſarum hincinde. vide Iaſonem in l. properandum. in §. ſin autem. C. de iudi. Nota inſuper quòd licet à citatione verbali non poſsit appellari: eo præſertim, quia ipſe citatus comparendo poteſt ſuum grauamen iuſtificare ſecundum Bart. in l. 2. de appella. ff. Id tamen verum eſt, niſi citatus non poſsit ſecure comparare: quia tunc poterit appellare coram honeſtis perſonis. ar. no. de his qui propter metum iu. non appel. ita dicit Bald. in d. l. 1. C. de epi. aud. & Lanfran. de Oria. in repet. c. quoniam contra falſam, ſuper expoſitione verbi appellationis. Et etiam licet de ſtylo Turoniæ appellandum illico, quod exponitur in l. litigatoribus. C. de appel. Attamen incarceratus poteſt omni die appellare, quia ipſa incarceratio eſt grauamen inſtans & ſucceſsiuum: ita tenet ipſe Lãfran. ibidem poſt multos Doct. per eum relatos.

Incarceratus poteſt omni die appellare.

¶ Decimaſexta concluſio, Appellari licet ab omni grauamine: ſed tempus appellandi vel proſequẽdi, ſtatutum augeri vel minui, non tamen poteſt in totum tolli. gloſ. Bal. & Moder. in l. præſcriptione. C. ſi contra iu. vel vtili. pub.

¶ Decimaſeptima concluſio, Appellationis inſtantia non currit pendente compromiſſo. no. in clem. quandiu. de appel. Bal. & Ang. in Authen. eo, qui. C. de temp. appel.

¶ Decimaoctaua concluſio, Appellatio poteſt interponi etiam die feriato. Baldus in l. prima. C. de feriis. & not. in no. l. miles. §. ſexaginta. ff. ad leg. Iuliam, de adult.

¶ Decimanona concluſio, Appellatio iudice notoriè abſente poteſt interponi coram graffario curiæ, no. in Authen. quæ ſupplicatio. C. de prec. Impe. offe. & ita dicit ſe obtinuiſſe Raphael Fulgoſius.

¶ Vigeſima concluſio, Omnis perſona licet non fuerit in iudicio tanquam pars, poterit appellarę, ſi ex ſententia grauamen præſentiat. c. cum ſuper. extra, de re iud. l. ſi ſuſcepta. ff. de inoffic. teſta. l. ſententia. & l. ſi perluſorio. ff. de appella. Nunc incidenter eſt examinandus practicabilis paſſus. Quæro, an ſit verum quòd tertia perſona intereſſe prætendens, poſsit ſe adiungere cauſæ? eſt planum quòd ſic, vt per Bald. in d. l. ſi ſuſcepta. & Innoc. in d. c. cum ſuper. Et aduerte, quia aut ſe adiunxit ante litem conteſtatam, aut poſt ſententiam latam: ſed appellatione ſuſpenſam, id eſt, vero caſu licet non poſsit offerre aliquem libellum, quia ille offerendus eſt à principali, poteſt tamen coadiuuare reum, & poterit producere teſtes. vt per Bart. ibidem. Imò & vltra poterit producere teſtes publicatis atteſtationibus & productis teſtib. per reum conuentum: poterit etiam ſuper nouo articulo producere. vt tenet Lanfranc. poſt Innoc. in d. c. cum ſuper. & poterit eum conuentum,

uentum, si viderit eum suspectum vel colludentem, remouere, & ipse subire defensionẽ, vt not. in d. l. si perlusorio. Aduerte tamen quòd iudex in sententia sua non tenetur facere mẽtionem de isto simpliciter adiuncto ratio quia non fuit petitum in libello, quia libellus non fuit datus, & sententia debet esse conformis libello. Taman ista sentantia nocebit in consequẽtiam & per indirectum, vel proderit huic tertiæ personæ coniunctæ secundum ipsum Innocen. Aut ista secunda persona comparet post sententiam latam in causa principali appellando, vel appellationem amissam per reum conuentum principaliter ignorante tertia persona, quæ prætendit interesse. Ista tertia persona poterit appellare, non obstante, quia de iure non liceat in vna, eadẽq; causa tertiò prouocare. Eodẽ modo, si in tertia persona ignorasset, pcessum causæ principalis, & pcessum primæ appellationis, sed sciuit processum secundæ appellationia, & nõ appellauit: nihilominus lata tertia sententia poterit appellare. Si sciuisset agitari omnes processus, scilicet causę principalis & binarum appellationum, & nunquam voluerit comparere defendendo vel appellando, non amplius erit audiendus, secundum eundem Innoc. In d. c. cum super. Et quando ista tertia persona comparet in iudicio appellando, appellauit hoc modo: Domine persensi talem sententiam esse latam, taliter tali modo, & sub tali forma, & cætera. verùm, qa talis sententia fertur mihi in magnum pręiudicium, ideo appello. Quare à vobis domine iudex p̃to dictam sententiam pronunciari & esse nullam, & meritè appellasse: ita dicit Innoc. Officium autem iudicis erit tunc in sententiando hoc modo, quia si ille qui appellauit, appellauerit ratione præiudicij, iudex prononciabit sententiam iniustè latam, si ita erit: si autem illi, qui appellauit, non inferebatur plenum præiudicium, sed talisqualis pręsumptio, tunc sententia iudicis appel. erit talis, si illam fert pro illa persona. Dico & pronuncio talem sententiam per talem iudicem latam, non debere afferre aliquod præiudicium, nec etiam talem qualem præsumptionem Titio, &c. Ista sunt verba singularia dicti Innocen. & Lanfran. in dictis suprà allega.

¶ Vigasimaprima cõclusio. Appellatio est tantæ fortitudinis & tanti effectus rei iudicatæ fauore, quòd tempus interponendę appellationis currit de momento ad momẽtum absque retardatione. gloss. in cap. exceptionem. de excep. in 6. Angel. in Authenti. hodie. C. de appel. gloss. in l. 1. ff. quando appellan. sit. & Bald. in l. si quando. de testibus. C. incipit tamen tale tempus à tempore rescientiæ ipsius sententiæ. & nota hanc conclusionem quæ procedit etiam à stylo introducto.

¶ Nunc videamus casus, in quibus de iure non appellatur. primò in sententia interlocutoria, quia in illa non appellatur de iure ciuili. Sed de iure canonum à quocunque grauamine appellari licet, Doct. in d. l. 2. C. de episcop. audien. & cap. super eo. de appella. Sed apud Francos etiam da tore non licet appellare, vbi grauamen est raparabile in diffinitiua, vt habetur per prag. Sancti. Attamen Bartolus dicit in l. a. de appella. ff. quòd vbi grauamen esset difficulter raparabile, appellare liceret. quod tene menti.

¶ Secundus casus est in executione, à qua non appellatur. l. ab executione. C. quorum appella. non recip. Poterit tamen appellari à sentantia lata de exequẽdo, vel non exequendo, no. in l. ab executor. ff. de appella.

¶ Tertius casus est in sententia lata super debito fiscali, à qua non appellatur. l. abstinendum. C. quorum appella. non recip. Et dicit Bald. quòd etiam à sententia lata super decimis, non poterit appellari, quia æquiparantur iuri fiscali. 2. quæst. 7. si episcopi. & sequitur Lanfranc. in d. c. quoniam contra falsam. dixi suprà titu. *De droictz de basse iustice*. artic. 19. vbi vide.

Appellari non licet à sententia lata super decimis.

¶ Quartus casus est, vbi sentẽtia esset lata contra conuictum gestibus, vel contra propria voce confessum, qui talia non potest appellare. l. 2. C. quorum appal. non recip.

¶ Quintus casus, vbi sententia fertur super apertura testamenti, vel super missione in possessionem bonorum hæreditariorum, not. C. eod. titu. in l. quisquis.

¶ Sextus casus, quando sententia contra virum contumacem fertur, quia ab ea non appellatur. l. ex consensu. ff. de appe. in l. & post edictum. ff. de iud.

¶ Septimus casus est, quando lata est sententia per principem, vel eum, cui princeps commisit appellatione semota. quia tunc ab ea non poterit appellari. l. 1. in fin. ff. à quib. appella. non licet.

¶ Octauus casus est, si interuenerit pactum de non appellando, quia tunc appellari non poterit. l. si. C. de temp. appel. gloss & Docto. in l. tale pactum. §. qui prouocat. ff. de pact. & ibi Bald. & Angel. in antiq. lecturis. & est id quod suprà in principio huius notulæ dixeram meretricem appellare vetant stylus, excellentia, pacta, &c.

¶ Nonus casus est, si sententia fuerit præfecto prætorio lata. l. à proconsulibus. C. de appel. & l. vni. C. de senten. præfec. præt. Item à sententia Cardinalis, à qua non appellabitur, quia præfecto præto. assimulatur. & gloss. in l. 1. de offic. præfec. præto. ff.

¶ Decimus casus est à sententia arbitri, qui arbitratus est de iure. l. diem proferre. §. si stare. ff. de arbit. & l. si societatem. in §. arbitriorum ff. pro socio. not. Docto. in l. 1. C. de arbitr.

¶ Vndecimus casus est in sententia arbitratoria, à qua non appellatur. Sed si interuenerit deceptio vsque ad sextam partem, debet reduci ad arbitrium boni viri. l. si nolle pro socio. ff. Bart. in d. §. arbitriorum.

¶ Duodecimus casus est, si sententia fuerit

per

per epiſeopum lata ex eins prorogata inriſdictione.l.ſi quis ex conſenſu.C.de epiſ.aud.

¶ Deeimustertius aſt, vbi cauſa eſſet commiſſa alieui Iudici in ſua conſcientia : nam tnne non poterit appellari, gloſ. in e.ſtatutnm.§. inſuper, de reſcrip.in 6.Bald.in l.2.C.de ſen. ex perieu.reci.& Lanfrane.poſt eum in cap. præalleg.& iſte eſt ſingularis paſſus.

¶ Decimusquartus caſus eſt, ſi ſententia fuerit nulla: quia ab ea non eſt opus appellare.l. ſi conſtiterit.ff.de appel.& l.ſi expreſſum.eodem titu.ratio, qnia appellatio habet extinguera pronunciatum.l.t.in fin.ad Tertullia. ff. ſed quod nullum eſt, id extingui non poteſt, vt d.l.1.igitur.

¶ Decimusquintus caſus eſt in ſententia reductionis ad arbitrinm boni viri, Bart.in l. 1.ff de leg.1.Bald.& Salie.in d.l.ſi ſocietatem. §.erbitrorum.

¶ Deeimusſextns eeſus, quando qnis appellat eb vno ſtatuto dicens ſtatntum eſſe iniquum, & hoc ſi ſtatutum eſt generale, Bald. in l.quiſquis.C.quorum appella.non recipi. Sed aduerte, quòd Panormi.tenuit in conti. Rub.de eonſtitu.quòd à ſtatuto, vel conſuetudine etiem generaliter eoneepta appellari poteſt. Si veriſimiliter poſsit deprehendi, ꝙ ſtetutum fuerit in detrimentum aliquornm factum, quod eſt verbum ſingulare.

¶ Decimusſeptimus eſt, ſi fuerint latæ tres ſententiæ ſuper eo.artie.confirmatorio, amplius non poſſet appellatione vti. C. ne liee. in vna eademꝗ cauſa.tert.prouo.per totum.

¶ Deeimusoctauus eaſus eſt, vbi ſententia eſt lata à Syndicatore, not, in l.nulli.C.quorum appella.no.reci. Nam, ſi poteſtas ſyndicat vicarium, non poterit appellari: ſic quando iudex ſyndicat apparitoras, qui tanta mala ſciunt, vt dieit gloſſ. in l.defenſionis faeul.C, de inre fiſei.lib.10.

¶ Decimusnonus eſt, vbi ſtatuto, vel conſnetudine haberetur, quòd à ſententia non liceret appellare. Nam, vt dicit Lanfraoe.ſi pacto poteſt tolli appellatio: multo magis & tollitur ſtatuto.

¶ Vigeſimus caſus eſt, in ſententia lata ſuper poſſeſſorio, vt not. in l. vnica.C.ſi de mo.poſ. fue. appella. Fellit tamen, niſi iſtnd poſſeſſorium ſaperet naturam proprietatis gloſſ.& Docto. in dicta l.vnica.vt eſt videre à ſententie lata ſecundum tenorem conſtitutionis illins, ſi quis in tantam. C. vnde vi. fallit ſeeundò, & notabiliter poſſeſſo.iuris, vt per laſo. in l. prima. C. de bon.poſſeſsione ſeeundum tabul.

Appellare vetant ſcelus, excellentia, pacta,
Contemptus patris, & interdictio facta,
Arbitrium, res quæ perit, & ſi longius acta.

XIX. ARTICLE.

Pour auoir trop abonde au ſort principal par lacquereur, en faiſant la congnoiſſanee du retraict au lignagier: ya d'amende ſoixante ſolz.

XX. ARTICLE.

Pout auoir nye par lacquereur, au lignagier d'auoir riens acquis de ſon parêt ou lignagier, & il en eſt ſuecombe, paye d'amende 60.ſolz.

XXI. ARTICLE.

Si lacquereur adiourne en clam de retraict nye au lignagier auoir baille deniers, ou equipollent a meuble, paye d'amende 60.ſolz.

XXII. ARTICLE.

Qui nye ſon ſeel, ou ſigne manuel, & il en eſt ſuecombe, ya amende ſur le roturier 60. ſolz. & ſur le noble arbitraire.

XXIII. ARTICLE.

Pour ventes recollees apres 8. iours paſſez, ya ſept ſolz ſix deniers. Et ſi elles ont eſte recellees par an & par iour, au moyen iuſticier & autre ſuperieur, ya d'amende 60.ſolx. Touteſfois pour pluſieurs cõtractz recellez & exhibez en vng meſme iour, nya que vne amende.

TITVLVS XXXVI.

De Criminibus.

Crime.

PREMIER ARTICLE.

Vi faict, ou forge faulſe mõnoye, doibt eſtre traine, bouilly, & pendu. Et la maiſon ou elle eſt forgee, au ſceu du ſeigneur dicelle maiſon confiſquee au roy. Et de ce aux iuges royaulx en appartient congnoiſſance.

¶ Hic titulus de criminibus merito à conſuetndine introductus eſt, attamen pœnæ ſunt delictis commenſurandę.l.reſpicieudnm.ff. de pœnis, eum ſimilib. Et quia de moneta in præſentierum ſcripturi ſnmus : igitur de illins entiquiſsima origine parumpar videamus. Et primò, quis primus fuerit fabricator monetæ. Alber. de Roſ.in ſno dictionario dieit, ꝙ fuit Thares pater Abrahæ, qni primũ fabricauit monetam, & ibi reeitat, vnde proceſſernnt illi 30. nummi, qnibus mundi redemptor IESVS Dei filius, & almus verbigene iuſtitiæ ſol, venditus eſt, Sed Philippue Beroal-

Beroaldus, elegans orator in prima orationum suarum dicit, Theseum apud Græcos signasse nummũ bouis nota, siue figura. & Seruum Tullium regẽ Ro. apud Romanos, inde dicit pecuniam dictam esse à pecore, ꝙ in rusticatione quæstuosissimum est. Nunc videndum cui ius cudendi monetam cõpetat. Dic resolutoriè quòd ad imperatorem spectat, vt in c. quę sint regalia. li. feudorũ, vel ad Christianissimum regẽ Franciæ, qui in regno suo imperat, nec aliquem in temporalibus superiorem recognoscit. etiam de iure, quicquid subaudiat glo. in c. vulgato per venerabilem. extra, qui filij sint legit. Attamen de iure speciali, vtpote ex priuilegio, vel consuetudine bene potest ius cudendi monetam acquiri. de priuilegio probatur, quia ea quæ competunt principi, bene possunt per eum committi, & in priuilegium dari. l. si. cum ibi not. C. noua vectiga. institui nõ pos. ibi in textu vltra antiquam consuetudinem, & nostrę terminos iulsionis, &c. Vt videmus de rege Iuetoti, de quo legitur in Chronicis, quæ Chronicę probant glo. in cap. inter dilectos, de fid. instru. Doct. in l. 1. si cer. pet. ff. De consuetudine verò patet, & probatur l. 1. de fund. limitrop. & l. 1. de pascuis. li. 10. C. nam quæ potest princeps, potest & consuetudo. c. super quibusdam. de verb. sig. in §. præterea. Cyn. in l. 1. C. de emenda. lib. Henricus Bohi. in ca. quanto. extra, de iureiuran. Sicut dicimus de iure exigendi vectigalia, quod est de iure regalium, vt eod. ca. quæ sint regalia. Attamen ius istud per consuetudinem acquiritur. Bartol. in l. si publicanus. de public. ff. & per Guy. Pap. quæstio. 498. Et nota quòd appellatione monetæ continetur etiam aurea moneta. l. pecuniæ. de verbo. signi. ff. Et scias quod 77. aurei faciunt libram auri. l. quotiens. C. de discussoribus, libro 10. Panormita. in cap. conqoerente. de cle. non residen. Sed quinque aurei faciunt libram argenti. C. de argent. pretio quod thes. infer. l. prima, libr. 10. Et ita libra auri valet quatuordecim libras arganti cum duobus aureis. gloss. pragma. in titulo, de annatis. § item fuit deliberatum, in verbo, aureorum. Et qui falsat monetam regis Franciæ, vel falsam monetam in eius regno portat, est excommunicatus ipso iure, vt in extrauaganti, Ioan. 22. prodiens. vbi ponuntur quatuor modi falsitatis monetæ. & gloss. dict. pragma. in dicto titu. de causis. §. præallega. in verbo. Item facit. Quærendum nunc est de quæstione: pone ꝙ tempore dispositionis, seu contractus, vel debiti currebat certa moneta cursu temporis: illa moneta est deteriorata, seu diminuta: quæritur nunquid solutio debeat fieri secundum æstimationem antiquam, vel prout currit: & maximè, si reperitur noua melior? Hanc quæstionem tangit gl. sed succinctè in cap. olim. de censi. & in cap. quis ignoret. 22. quæstio. 4. & Hostiens. in dict. capit. quanto. extra, de iureiurando. Et Cyn. in l. in minorum. C. in quibus causis in integ. restitu. non est necessa. Barto. in l. Paulus. aliàs est lex creditor. ff. de solut. diffusè satis. per Speculato. titu. de solut. §. nunc aliqua. versic. pone. Vbi etiam Ioan. Andre. & multum latè per domi. Ant. de Butrio, & Panor. qui liquidius loquitur. Bar. Et, vt ipse dicit, expediendo materiã clarè, ac conclusiuè dicendum, quòd duobus principalibus modis potest moneta deteriorari, seu minui. primò, respectu cursus: secundò, respectu ponderis. Respectu verò cursus, vt quia pecunia non valet tantum, sicut soluere solebat stante eadem bonitate intrinseca. Respectu autem ponderis: vt quia fuit tonsa circumcirca, & per longum vsum est effecta erosa: vtputa quia erat de ære: sed insuper habebat aliquid de argento. quod ex lõgo vsu corruit. Primo ergo casu, id est, cùm moneta est diminuta respectu cursus in totum reprobata, quia Princeps interdicit in totum illius vsum: & tũc debet solui de moneta secundum æstimationem antiquam, tx. no. in l. eleganter. §. qui reprobos. de pigno. actio. ff. & ista est communis sententia. licet Cyn. in d. l. in minorum. voluerit contrarium. & bene facit d. c. olim. de censi. Aut non est in totum sublata ipsa moneta, vel reprobata, sed tantum alterata: quia valet tantum, sicut valere solebat. Et tunc subdistingue: quia aut hæc alteratio valoris monetæ contingit in perpetuum, vt quia princeps sic voluit: & tunc licet Bart in d. l. Paulus. dixerit, quód isto casu damnum pertineat ad creditorem, si debitor non fuerit in mora soluendi: tamen Anton. & Panormit. in d. c. quanto. tenent contrarium: & dicunt quòd hoc in casu debet etiam solui ad æstimationem antiquæ monetæ, duplici ratione & fundamento. Primò, quia si aliàs diceretur, quòd debitor posset soluere in illa moneta alterata in valore, esset periniquum cum bonitas pecuniæ consistat principaliter respectu vsu ipsius. ideo debet in bonitate fieri restitutio. l. cum quid mutuũ dederimus. si cert. peta. ff. Secundò, quia, vt prędictũ est in primo membro: vbi in totum vsus pecuniæ esset reprobatos, deberetur æstimatio: ergo idem si in parte est diminuta. argumen. l. quę dotata. de rei vend. ff. & cap. pastoralis. de offic. deleg. & pro hac opinione facit optimè dict. ca. olim. de censib. Secundo sanè casu, cum monetæ alteratio non fit in perpetuum, sed ad tempus. & communiter tenent Doct. quòd in illa moneta potest fieri solu. quia sicut creditor vellet. quòd sibi solueretur, si nunc plus valeret: ita & velle debet recipere, si minus valet, cum speratur augmentum, secundum Barto. in dict. l. Paulus. Sed tunc notabiliter dicit Panormi. in d. cap. quanto. quòd si non esset spes: ꝙ de proximo haberet augmẽtum, quòd tunc deberet haberi ratio ad æstimationem, quæ erat tẽpore mutui, maximè: quia potest esse ꝙ nunquã cresceret. tx. l. iurisperitos, in princ. ff. de excu. tut. & eius quod not. glo.

De moneta deteriorata.

De alteratione monetæ.

glo. in Cle. 2. de rescrip. Nunc veniendum est ad secundum casum principalem, scilicet quando defectu ipsius monetę contingit deterioratio: & non respectu solius cursus: & tunc Communiter tenetur, ꝙ damnum pertinet ad debitorem, quia moneta non habet tunc suam bonitatem intrinsecam, quam habebat tempore mutui, etiam si debitor non fuisset in mora: tamen adhuc damnum ad eum pertinet ob defectum bonitatis intrinsecę, vt quia fuit contaminata moneta, vel effecta erosa, vt no. in d. l. cum quid. si cert. pet. ff. quod est bene notandum. Sed pone testatorem legasse 100. florenos: nunc floreni sunt in valore aucti, vel diminuti. quid iuris? Respon. ꝙ isto casu debet attendi pro vel contra legatarium valor, qui currebat tempore testamenti. quia de eo videtur testator sensisse. l. vxorem. §. testa. de lega. 3. ff. l. fin. de auro & argen. leg. ff Pet. de Anch. in d. c. olim. de censibus. & Panor. in d. c. quanto. de iureiuran. Idemq; dicendum est secundum ipsos Doct. in indice incerta quantitate aliquē condemnante: quod non est obliuioni tradendum. Aut in statuto pœnali quod fortè pro aliquo delicto mandat, quòd soluentur decem libræ, isto casu, si alteratur perpetuò ipsa moneta, debet solui de moneta currenti: quia de tali videtur statutum sensisse: vnde mutata pecunia, videtur mutatum statutum. arg. c. translato. de constitu. extra. Etiam facit, quia omni die statutum videtur loqui. ar. l. Arriani. de hæret. & Mani. ergo dicendum, ac si hodie adhuc statutum loqueretur. ergo de pecunia nunc currente, licet Panormi. ibidem dubitet: sed ego non dubitarem Accedat cle. secunda. de decimis. vbi solutio fit de pecunia currenti. Nunc est videndum de quęstione, quam tam sæpe vidi in medium adduci. Mutuaui tibi centum in auro, nunquid tenear recipere in argento, vel contra, vel an tenear recipere in eadem materia? Si tamen forma sit diuersa? Barto. in d. l. Paul. dicit quòd si mutuaui tibi centum libras in florenis, isto casu satis est, quòd restituantur etiam in alia moneta: quia videor æstimando illos florenos pro centum libris sic vendidisse, sicut dicimus in dote cum traditur æstimata. l. cū dotem. de iur. dot. C. Aut fuit simplici modo factum mutuum. Et tunc aut quærimus, an tenear recipere in alia materia. Et tunc dicendum est quòd teneor, quia nec argētum pro auro recipere compellor, cum mutuum debeat restitui in eodem genere, & eadem bonitate, vt d. l. cum quid. si cert. pet. ff. Item quia aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. secunda. si cer. pet. ff. Aut quærimus an tenear recipere in alia forma, sub eadem tamen materia, vtputa aureos solis pro aureis coronæ. Et communiter tenetur, quòd ego recipere debeam, vt d. l. Paulus. cum ibi notatis. & hoc nisi isto casu. scilicet recipiendo in alia forma essem ego, qui creditor sum, alt quod damnum passurus. Si enim essem damnum passurus pro recipiendo in alia forma: tunc non teneor recipere. Et ita tenet Barto. in d. l. Paulus. & Panormi. in dict. ca. quanto. Item nota ꝙ in moneta requiruntur quantitas, pondus, materia, & publica forma. gloss. & Doct. in d. c. quanto. Et debet esse formata ad imaginem principis. l. prima. C. de vete. nummismatia pote. *Quæ in moneta requiruntur.* Qua autem pœna debeat puniri fabricans falsam monetam de iure, vide Doct. in l. 1. C. de fal. mon. Et breuiter dicas quòd aut falsat quis monetam principis de nouo eam adulterando, & talis comburi debet. l. 2. C. de fal. mone. Aut falsat mooetam ciuitatis, sed principis inferioris ab imperatore: & talis capite punitur. gloss. in dict. l. 1. C. de fal. mon. Aut non fabricat de nouo: sed fabricatam radit eam diminuendo, vel tingit, vt moneta ærea appareat aurea, & talis punitur vltimo supplicio, vel datur ad bestiam secundum cōditionem personæ. l. quicunq. ff. de fal. & Barto. ibidem. Aduerte tamen ad id quod dictum est, quod falsarius monetæ inferioris à principe supremo, vel monetæ æreæ ipsius principis debet capite puniri, id non intelligas de pœna mortis, sed mortis ciuilis solum. Quia pœna capitis est triplex, vt l secunda. ff. de publi. iud. Et not. Innocen. in cap. qualiter & quando, de accusa. *Pœna capitalis est triplex.* Debet ergo intelligi de mitiori, scilicet de pœna mortis ciuilis. quia pœnæ sunt restringendæ. l. pe. ff. de pœn. & c. in pœnis. de regu. in 6. & de pœni. distinct. primo. §. pœnæ. Et in hoc grauiter errant Franci iudices. & ideo tene menti. Et propter ista Ioan. Cremo. defendisse fertur quendam, qui falsauerat monetam cioitatis Bononiæ, vt morte naturali non moreretur, sed morte ciuili plecteretur, vt refert Hostien. in dict. cap. quanto. de iureiurando. Tādem quia vidimus de pœna falsam monetam fabricantis: nunc videamus de pœna falsam monetam expendentis: *De illo qui falsam monetam expendit.* quia textus noster non aperit, responde breuiter, quòd talis tenetur pœna legis Corneliæ, de falsis: cuius pœna est in libero homine deportatio, & omnium bonorum publicatio. In seruo equidē vltimum supplicium, vt l. prima. cum ibi traditis. ad l. Cor. de fal. ff. Et quòd talis expenditor teneatur hac pœna, videtur textus in hac lege. ff. eod. titu. Sed Barto. ibi dicit hoc procedere, quando expendit nummos plumbeos, vel stanneos: quia de his tantum facit mentionem illa lex: aliàs dixit, quòd deberet puniri extraordinariè arg. l. saccularij. ff. de extra. cri. & dicit Bartol. se multos defendisse à pœna l. Corneliæ, de falsis, quod est notabile verbum. Et ita refert etiam Panormita. in dict. cap. quanto. Sed remedium eximendi erit tale: *Practica pro eximendis condemnatis.* quia si Cardinales obuiant ei qui dnciturad mortē, habent ex consuetudine hoc priuilegium, quòd possunt eum eximere & à morte liberare. Bald. & Salic. in l. additos. C. de appel. Iason in § pœnales. Inst. de acti. & Bart. Veroneosis in suis cautelis: tene to menti.

II. ARTICLE.

Femme qui tue son enfant par malice & a son essient doit estre arse & bruslee.

¶ Sed qualiter puniatur de iure, vide in l. 1. ad l. Pom. de parrici. & l. 5. de his qui parẽtes, vel liberos occiderũt. Et nota quòd si filius adulterium committeat cum vxore patris sui: tunc isto casu filius perdit priuilegium filij. seu filiationis. & isto casu potest à patre occidi. Nec tunc pater tenetur pœna parricidij.

¶ Item si pater occideret filium, qui commisisset causam aliquam ingratitudinis, quòd pater non teneretur pœna legis Pompeiæ, de parricidiis, Bart. in l. diuus. ad legẽ Pompei. de parricid. allega. l. necare de libe. agn. ff. Sed an pœna legis Pompe. habeat locum in occidente patrem spiritualem? videtur quòd sic arguẽdo, nam iste est pater spiritualis, sed cognatio spiritualis est maior, quàm carnalis. las. post gloss. decretorum per ipsum relatam in l. apertissimi. C. de iudici. igitur.

Idem de filio ingratitudinẽ committente.

¶ Item spiritualis pater magis est diligendus, quàm carnalis. c. pitatium. in glo. 2. 30. quæst. 3. ergo.

¶ Item illi maior debetur reuerentia & retributio, à quo maius bonum suscipitur: notatur in l. secunda. C. de in ius vocau. Sed à patre spirituali maius bonum suscipitur, Quia fides sine qua saluari non possumus. cap. firmiter extra. de summa trini. quia à fide ordo nostræ reparationis sumpsit exordium, ergo, &c. Item si pœna parricidij habeat locum pro patre naturali, qui tantum corpus effigiat, quanto magis pro patre spirituali. qui animã labe originali denigratam in fide sua deo conciliat, argument. l. sancimus. C. de sacrosanctis ecclesiis. Item de hoc solet allegari text. pro ista parte scilicet, quòd tantum puniatur occidens patrem spiritualem, quàm occidẽs naturalem, de pœnitent. distinctio. prima. ca. aut facto. in gloss. Et istæ rationes sunt persuasiuæ, igitur non spernendæ. Sed cõsultius esset tenere, quòd occidens patrem spiritualem tali pœna acerrima non teneretur: quia, vt inquit Salic in dict. l. vnica. Cod. de pa. qui fili. occide. non reperitur in iure pœna, ita acerbissima, sicut hæc pœna parricidij. ideo in pœnis debemus id quod dulcius est sequi & tenere. l. sancio legum, & l. interpretatione. ff de pœnis. Attamen de hac quæstione vide Barbaciam in addi. ad Barto, in d. l. diuus ad l. Pompe. de par. Quæro stante statuto, quòd bannitus possit & debeat occidi. filius quidam occidit patrem bannitum, an teneatur pœna parricidij? & an filius possit ex forma statuti patrem occidere? non videtur, quia non, arg. l. si adulterium. §. liberto. ff. ad leg. Iu. de adul. Sed contrarium fuit decisum per Docto. Perusinos, vt tenet Salice. in d. l. vnica. C. de his qui pa. vel libe. occide. & vide etiam Bartol. in l. si adulterium cum incestu. §. liberto, ad leg. Iuli. de adult. ff. an occidens patrem naturalem tantum puniatur, sicut parricida. dic quòd sic, Doct. in l. quoniam semper certa, de in ius vocau. ff. Cyn. & Bald. in l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maiesta. Bal. in ca. per tuas extra. de proba. text. in l. hos accusare. §. omnis. ff. de accu. DD. in §. pœnales, Institu. de actionibus.

III. ARTICLE.

Si homme faict adiourner autre a luy dõner seurete ou treues, & pendant ladiournement auant quil les ait donnees il luy mesfaict, il en doit estre puny comme de treues enfrainctes, combien qu'elles ne soient données.

¶ Nota quòd de consuetudine aliquis potest conuenire aduersarium pro sibi danda securitate, cum timet offendi ab illo. Sic etiam est de iure. l. denunciamus, & ibi Docto. C. de his qui ad eccle. confug. late per Barto. in l. illicitas. §. ne potentiores, ff. de officio præd. Et quia textus noster loquitur primo de securitate, videndum est quid sit securitas. Et quia etiam loquitur de treuga, videndum est quid sit treuga. Deinceps videbimus de effectu securitatis, & de pœna eam infringentis. Ad primum igitur, cum quæritur, quid sit securitas, Bartol. in dict. §. ne potentiores, quod est legitimum præsidium, quod per officium præsidentis iuste timenti datur, quod autem sit legitimum præsidium, probatur in d. §. l. denunciamus. C. de his qui ad eccle. confu. Et quòd detur iuste timenti, & causa cognita detur, probatur in l. metus causa & l. sequen. quod metus causa. ff. Et secundũ ipsum Bartolum, sciendum est, quòd securitas triplicitèr præstatur: primo à re rei, vt per totum titul. de damno infec. ff. sed de ista nihil ad præsens. Secundò à re personæ, vt si domus tua minatur ruinam: quia uolo ibidem te anfire, debet per me implorari officium iudicis, vt faciam eam refici, si sum vicinus secundum eundem Bartol. ibidem Etetiam procurator regis debet ad hoc inuigilare. l. 1. de curatoris. de damno infec. ff. & de ista etiam nihil ad præsens. Tertiò petitur præstari à persona personæ: & sic præstatur officio iudicis, & causa cognita secundum ipsum Bart. Sed de consuetudine nulla est causæ cognitio, sed solummodo datur dubitantis per iuramẽtum affirmatio. & istam securitatem possum petere, non solum pro me, sed pro amicis meis. l. cum precario de preca. ff. l. si stipulatus fuero per te non fieri, de verbor. obliga. & l. 2. ff. de vsu & habita. Et etiam tenetur promittere quis securitatem pro se, familiaribus suis & aliis suis complicibus. l. 1. ff. loca. & Barto. in d. §. Et nota quòd securitas ista extenditur etiam si fit offensus extra territorium loci, in quo iurata fuit securitas, quia quotiens

Impret. securitas pro complice etc.

promittit non offendere, generaliter loquitur, & fic generaliter dabet eius promifsio intelligi: imò & etiam conueniri poffet offendens coram iudice loci in quo fuit facta offenfio. l. 3. de offi. præ. ff. fecundum ipfum Bart. Sed quãto tempore duret fecuritas? quidam quòd vfque ad trigiuta dies per. §. fed neque in Authant. de manda. princ. Sed Bartol. poft Guillermum de Cu. dicit iftud effe arbitrarium. l. fi finite, de damu. infec. ff. & l. nonnunquam. ff. de appel. Nunc quæro quid fit treuga. Refpond. Bart. gloffato. iuris canonici in decretalibus, quòd treuga eft fecuritas præftita in rebus & perfonis difcordia nondum finita, ita diffiniuit in ca. 1. extra, de treuga & pace. & differunt treuga & pax, patet quia ifta & ponitur inter ifta duo tanquam inter diuerfa, vt liquet ad plenum in dicta Rubrica de treuga & pace. Et differentia patet ex diffinitione fupra pofita, quia vbi dixi, treuga eft fecuritas ad tempus folum, reftat videre quid fit fecuritas præftiti effectus, feu qualiter puniatur effractor fecuritatis, quia textus nofter hic in confuetudine noftra non aperit. Breuiter dic fecundum ipfum Bart. in dicto §. ne potentiores, quòd effectus erit quòd iudex acrius puniet ipfum offendentem, quia hoc poteft iudicis officio confiderata conditione ar. l. quid ergo. §. pœna grauior de his quæ not. infa. ff. Item nota fingulariter quòd fi timeo vim fieri in poffefsione mea, poffum implorare officium iudicis, nec mihi vis fiat, ar. l. fi fuper poffefsione vbi Bal. & Iaf. C. de tranfac. Bart. in l. qui bona. §. qui damni. de dam. infec. ff. & Alex. in addi. ad Bar. in dict. §. ne potentiores.

Quanto tẽpore durat fecuritas.

De fecuritate et eius effectu.

IIII. ARTICLE.

Pour bateures enormes faictes au fergent royal en faifant fon exploit on doibt auoir le poing couppe.

¶ Quæro qualiter intelligatur ly verbũ *enormes*? Dicunt quidam quòd intelligitur de atrocibus. Sed dic quòd enormis dicitur fine norma regula vel modo, fcilicet cũ quis feruiens excedit enormiter, & fine modo, quod relinquitur arbitrio iudicis confiderando exceffus enormitatem & magnitudinẽ. Nam in dubio quando dicatur enormis læfio, ftatur arbitrio iudicis glof. Abbas, & Feli. in ca. cum illorum, vbi vide Feli. in 3. colum. extra. de fenten. excommu. & de hac mataria vide Guid. Pa. quæftio. 557. Non mireris ergo fi noftræ confuetudinis conditores tantum exafperarunt pœnam hanc, nam iniuria illis feruientibus illata (dum funt in officij executione) cenfetur domino regi illata. fic etiam iniuriam iudici illatam dicimus domino regi illatam, cum ipfum præpofuerit iudicaturæ, intellige dum iniuria infertur officium exercenti. ar. ff. de officio eius cui mãdat. iurifd. l. & fi prætor. Et etiam princeps reputat iniuriam illatam militibus iuxta latus fuũ tanquam fibi factam. l. quifquis ad l. Iuliam maiefta. C. & Cy. in l. fi non conuitij. C. de iniuriis. Et ex his fumpta eft practica in regno Frãciæ, vt verberantes feruientes regios, dũ exercent eorum officia, capite puniantur fecundũ ipfum Guid. Pa. quæft. præallegata. Qualiter autẽ puniantur qui faciunt rebellionem feruientibus, dic vt per Cy. in d. l. fi nõ conuitij. & per Bar. in l. fi quis. ff. de pœnis. Et aduerte, quia fuper iftis exceffibus non debet ftari relationi folius referuientis, ita DD. in c. cum parati, de appella. & Pet. Iaco. in tit. de confti. pecu. per no. in l. ea quidem. C. de accu. Sed quæro, pone enim quòd iudicis mãdato quis capitur à feruiente, & illius manibus eripiatur, quæritur quomodo eripiens puniatur. Bald. in l. addictos. C. de epif. aud. tenet quòd eripiens tenetur, ac fi pro reo fideiufsiffet in omnem cafum. l. 3. C. de pac. tribu. libr. 10. Si autem feruiens iam pofuiffet eum in carcerẽ, tunc eximens eum, tenetur lege Iuli. maiefta- tis. l. 3. ad l. Iuliam maiefta. Quod intellige varum quando iam erat condemnatus malefactor, vel crimen coram iudice confeffus, vel de crimine conuictus: de quo crimine malefactor effet decapitãdus, vel morte affligendus. & vbi reus qui eximitur à carcere, vel à familia fuiffet per officiarios imperij captus fecundum Ioan. Fab. in §. pœnales. Inftitu. de acti. Et hoc verũ nifi quis appellaffet pro eo, ifto enim cafu poffet eximi ne iniufte moriatur: & poteft iudici refti. Innoc. in c. fi quando. extra. de offi. iudi. deleg. Bal. in l. addictos. C. de appel. aliàs autem eximẽs punitur iuxta. §. arripias. vt omnes obedi. iudi. prouincia. col. 5. Nifi in cafu. l. fina. C. de maths. vbi punitur ad mortem, & vide latè Bal. in l. addictos. C. de epif. & cleri & per Ioan Fab. & Iafo. in §. pœnales. Inftitu. de actionibus. Sed qualiter punitur amouens de manibus feruientis literas. Refpond. quòd talis incidit in pœnam falfi, ita dicit Bal. in l. fi quis id quòd iurifdictionis perpetuæ caufa de iurifdi. om. iudicum. ff. Et vide Gui. Pa. ibidem. intelligo autem de amouente literas curiæ parlamenti. De alio autem extraordinarie iudicis arbitrio effet puniendus, & fi pro debito fit incarceratus & vi eximatur, tenetur eximens ad principale debitum, Io. Fab. in d. §. pœnales. At vbi erat maleficium confeffus eximens lege Iul. maieftatis tenetur.

Iniuria iudici regio illata dum officium exercetur cenfetur regi illata.

V. ARTICLE.

En crime de leze maiefte & de herefie le crimineulz confifque corps & biens.

¶ Sed quando dicatur quis incidere in hoc grauifsimum læfæ maieftatis periculum, dic quòd ille proprie dicitur commififfe hoc crimen læfæ maieftatis. Primò quando tractauit principis alicuius qui nõ recognofcit aliquam in fuperiorẽ, mortem feu necẽ. Secundò quãdo quis in hoc, & fuper hoc recepit vel dedit fa-

cramen-

cramentũ. Tertio, quando quis tractauit necem alicuius consiliarij tanti principis, vel alicuius socij ipsius principis qui sunt iuxta latus illius: quia censentur esse pars corporis istius principis. l. quisquis ad leg. Iul. Maiest. & in istis casibus propriè committitur crimen læsæ maiestatis secundum Cy. & Bar. de Salic. in d. l. quisquis. Impropriè autem committitur hoc crimen in casibus notatis in l. 1. & sequen. ff. eod. titu. Sed inter istos qui verè & propriè hoc crimen commiserunt, & alios qui impropriè illud commisisse & perpetrasse dicuntur, est nobilis differentia. Nam licet in quolibet casuum sit pœna capitis, vt l. 2. ff. eo. & publicationis bonorum, vt l. eorum. ff. eo. Differunt tamen, quia filij eorum qui primo in principem vel in consiliarios circa eius latus existentes deliquerunt, sunt successionum incapaces tam parentũ quàm extraneorum. l. quisquis §. filij. C. eo. Item differunt quo ad extinctionem criminis propter mortem rei: per Sali. in d. l. quisquis, in prin. vers. sed iuxta hoc quæro. Stante ergo hoc dicto ꝓ constanti, quòd propter crimen læsæ maiestatis commissum in supremum principem vel in consiliarios qui ad eius latus sunt, & stante pro vero, quòd ob istud flagitium filiũ istorum delinquẽtium sint penitus suorum extraneorum successionum incapaces, vt d. l. quisquis, in d. §. filij, quærendum est quid si sit ipsa mater quæ commiserit hoc læsæ maiestatis delictum, an tunc filij portabunt iniquitatem matris, vt excludantur à successionibus? dicit Cy. in d. l. quisquis, cui cohæret Bartol. quòd sic. & hoc propter identitatem rationis, l. illud ad l. Aquil. ff. cum similibus quòd Salic. in d. l. quisquis. §. filij non credit fore verum, nec etiam ego credere possum, tũ quia materia est pœnalis & odiosa, ideo statuta in patre non sunt trahẽda ad matrem, arg. notato in l. 2. C. de patri qui filios distraxere, & in l. raptores. C. de epis. & cleri. iuncto secundo quòd in istis, scilicet in patre & matre non est omnimoda ratio: ideo illa l. quisquis in d. §. filij, non est extendenda. Addito præsertim quòd in sacra pagina dicitur & scribitur, quòd pater non portabit iniquitatẽ filij. Et licet Sali. ibidem respondeat id intelligendum fore quo ad pœnam animæ, non quo ad bona temporalia, quia in illis Deus punit interdum iustum propter peccatorẽ, vt dicit pater in Sodomitis & Gomorrhæis. Ac tamen quia inter patrẽ & matrem non est omnimoda ratio: ideo statutũ pœnale vnius non traham ad aliud prorsus in ratione diuersum. Et ꝙ nõ sit eadem ratio patet ad sensum, quia in filiis paterni criminis exempla metuũtur, nõ materni delicti formidantur. Sed an istud rigorosum, scilicet ꝙ filij sint funditus successionum incapaces extendatur ad filios naturales, tantum concludit Cyo. in d. l. quisquis ꝙ sic, ne plus habeat iuris luxuria quàm castitas. Sequitur quòd Sali. tali valido fundamẽto: quia simplex appellatio filij in casu odij rationabilis comprehendit etiam naturalem tantũ. l. 4. C. de interdi. matri. inter tu. & pu. Sed nota vnũ, videlicet quòd huic criminoso læsæ maiestatis interdicitur à lege bonorum administratio. l. meminisse. C. ad leg. Iul. maiest. & memoria criminosi potest post mortẽ illius damnari, vt eadem l. dicitur. & hæc de primo puncto articuli nostri. De secundo vero scilicet cum loquitur de hæresi, videndum est quid propriè sit hæresis, & dicendum est propriè quòd hæresis sonat ab vnitate fidei diuisionẽ. 7. q. 1. Deniq;. 24. q. 3. c. Cyprianus. Et inter plures pœnas quas hæretici patiuntur, hęc est vna, vt ipsorum bona ipso facto fisco applicentur in terris imperij si sint hæretici seculares. Si vero in terris ecclesiæ, vel si tales hæretici sint personę ecclesiasticę, applicantur tunc bona ecclesiæ Doct. in c. ad abolendum hæreti. & hoc est quòd voluit cõsuetudo nostra. Sed aduerte, quia ad hoc vt quis dicatur hæreticus, oportet quòd hæc tria concurrant. Primò, falsa credulitas præsertim directè & principaliter. Secũdò, peruersa voluntas. Et tertiò impugnationis peruersitas. vide Alex. des Hales. secunda secundæ in tit. de hæresi. & hæreticis. vide Iason in Rubr. de sum. trini. in prin. C. vbi ponit eleganter verba, & vide in ca. vergentis, de hæreti. & in ca. cum secundum, de hære. libr. 6. vbi habetur & notatur quòd bona illorum hæreticorum sunt confiscata ipso iure. & qua pœna puniantur hæretici, vide per Barto. & Doct. in l. 1. C. de sum. trini. & fide catholica.

VI. ARTICLE.

Crocheteurs, aussi larrons qui ont faict briz, doibuent estre penduz & estranglez.

¶ Hic habes quo pacto puniantur isti fures qui furando effregerunt, sed de iure diurni effractores fustibus castigati in opus perpetuum, vel temporarium dãdi sunt, nocturni siquidem fustibus cæsi in metallum damnari solent. l. fi. de effrac. ff. sed de furibus nõ effractoribus nihil dicit consuetudo, ideo eorũ pœna remanet in dispositione iuris communis. cum casus obmissus relinquatur dispositioni iuris cõmunis. l. commodisse. ff. de lib. & posthu. & l. si extraneus. ff. de cond. da. cau. non secut. ideo oportet nos videre quo pacto ipsi puniãtur de iure communi. Breuiter dic quòd pœna castigationis, quia castigantur vt notatur in Authent. sed nouo iure. C. de ser. fugi. vel minori pœna secundum quòd iudex arbitrabitur: quia pœna est extraordinaria, l. ff. de fur. Sed quid si furtum sit multũ grande, quia fur surripuit quingentos aureos quę est summa magna (quæ requirit in donatione insinuationẽ) qualiter tunc punietur, dicit Bal. in d. Authent. sed nouo iure quòd tũc debet suspendi. quia vnum magnum æquiualet tribus paruis l. si quis de excu. tu. ff. & licitũ est propter immanitatem delicti leges transgredi,

gredi, Innoc.in c.1. extra. de consti. Sed salua pace tanti Doctoris non credo fore verũ.quia lege non cauetur,tum quia non consideratur quantitas seu preciositas rei quæ surripitur, sed assuefactio mala secundum Sali.& Pau.de Cast.in d. Authen.sed nouo iur. & Iaso.in l.1. C.de preci. impe. offeren. & breuiter dic, ꝙ de iure communi quis pro furto non mortur, sed relegatur vel punitur pœna dationis in metallum.l.capitaliũ.§.grassatores. ff. de pœ.quãuis tenuerit Bart.quòd propter furta sit suspendendus fur, qui tria furta commiserit. Sed Salic.cuius opinio est sustentabilior, tenet quod supra dixi. Vnum præterea tene menti ꝙ stante statuto quòd pro furto multiplicato quis debeat mori.tamen plura delicta & furta eodem tempore facta non censentur, vt quia mens legis vel statuti intellexit punire malam consuetudinem furis,ar. l. de epi. aud.& l.defensionis.C.de iure fisc. li.10.quia delicta iterata plus puniũtur,vt d.l. & ita sentit ipse Sali.in d. Authen.sed nouo iure. C. de ser.fug.& de istis effractoribus,vide pulchrũ tex.in l. in effractores. de effra. & expilatoribus.ff.& vide latè Iaf. in paraphello ex maleficiis in 3.col.Insti.de actionibus.

VII. ARTICLE.

Le domestique qui faict furt a son maistre sans briz, si ledit furr est iusques a vingt solz, doibt estre batu par les carrefours pour la premiere fois.

¶ Sed quid si furtum domesticum non ascendit vsque ad viginti solidos. Sane consuetudo nostra nihil aperit: ideo qualiter hoc casu fur domesticus puniatur,vide in l.respicitndum.§.furta.ff.de pœ. vbi habetur quòd furta domestica de vilibus rebus non sunt vindicanda per iudicem: sed paterfamiliâs intra domum suã illa vindicabit. Et nota quòd hodie in pluribus locis furta acrius puniuntur, & leges exceduntur, & tunc necessitas pacis communis & frequens incorrigibilitas huius malitiæ facit vt valeant consuetudines acrius quàm de iure fures punientes. Sed pone q.quotidianam,vtrum furẽs ex necessitate peccet,dicit Panor.in ca.quoniã.extra,de simo.quòd quædam sunt mala in se,vt adulterare, periurare, & huiusmodi, & illa prætextu paupertatis,aut obtentu necessitatis non sunt committenda per not.in c.sacris de his quę vi met. ve.cau.fiunt.extra.quia potius debet quis omnia mala tolerare, quàm malo consentire. nec est ignoscendum alicui, qui prętextu paupertatis turpissimam vitam egit.l.palam.de ritu nup.ff. Quædã sunt mala quæ tamen necessitas excusat, vt furtum, cum tempore necessitatis omnia bona sunt communia. Et ideo non cõmittitur furtum, nec peccat ille qui furatur, qui tẽpore extremæ necessitatis cibum vel vestimentũ surripuit. Si autem necessitas magna non esset extrema sed magna, tunc surripiens excusaretur à tanto,sed non à toto, vel posset excusari à toto si ille à quo surripitur, multum abundat.& not.per Doct.in c. si propter necessitatem, extra, de furtis. Et tene menti, quòd ille qui in extrema necessitate surripit,non tetur etiam restituere, si peruenit ad pinguiorem fortunam,si ille à quo surreptum est tũc abundat: quia per extremam necessitatẽ suũ factum est,l.2.cũ ibi tradi. ad l. Rod. de iactu. Sed vtrum ille qui non potest habere sibi debitum, possit furtiue sibi satisfacere? Respondeo quòd sic.l.si non sortem.de condi.indeb. ff.ar.de ordin.cog.cum dilecti. Imo dolus cũ dolo compensatur.l.si duo.de dol.ff.Et paria delicta mutua compensatione tollnntur. c. intelleximus. extra de adu. Et hoc crede verum istis concurrentibus, vt quia non potest per iudicẽ rehabere quod sibi debetur, quia aliàs si posset rehabere per iudicem, non liceret sibi propria authoritate ius dicere.l.generali.C.de decuri.lib.10. Secundò si potest accipere illã rem scandalo sui vel alterius. Tertiò quòd non immineat propter hoc periculũ mortis vel alterius læsionis. Quartò quòd non inueniat periculum peccati mortalis, scilicet periurij & huiusmodi,faciunt quæ no. Panor.in c.olim *le premier*. extra de resti. spolia. hæc sunt pulchra.

An qui nõ potest recuperare debitum possit furto tollere.

VIII. ARTICLE.

Le corps de celuy qui se faict mourir a son essient doibt estre traine & pendu s'il est homme. Et femme doibt estre enfouye, declaration premiement faicte quil s'est faict mourir a son essient.

¶ Hic patet quòd isti qui mortem sibi consciuerunt, de cõsuetudine nostra priuentur ecclesiastica sepultura: & est ratio. nam de iure qui sponte se interimunt, non debent in cœmiterio vel ecclesia sepeliri. 24. q. 5. placuit, & gloss.& Doct.in c. ex parte parentum martine,extra,de sepul. idem est in furibus & latronibus. cap. fures. extra de furtis. Idem in his qui moriuntur in torneamentis.cap.primo de torneamen. extra. Idem in raptoribus extra de raptor.cap.super eo. Idem in his qui presbyteros instituunt in testamentis tutores filiis suis. 38.dist.ueq apud. Idem in quolibet quem constat decessisse in mortali peccato. 13. quæst.2. non æstimemus. & cap. pro obeuntibus. Idem in his qui post mortem conuincuntur de hæresi. 23. quæst. sanè profertur.Idem in blasphematoribus Dei & sanctorum.cap.1.de maledi.hoc verum si pœnitẽtiam sibi iniunctam contemnunt. Idem in manifestis vsurariis. cap. quanquam de vsu. lib.sexto.Idem in his qui non communicant semel in anno,nec confitentur. c.omnis vtriusque sexus,extra de pœni.&remis.nisi signa contritionis ostendant.Sed vnum est in textu nostro mirabile, ꝙ ipsum cadauer punitur, cum nihil amplius sentiat.patet quia suspenditur.

Notabiles qui ecclesiastica sepultura carent.

ditur. Sed hoc ideo est, quòd isti puniuntur, an puniatur seipsum vulnerans, eo quòd se ipsos interfecerũt, & eorum cadauera suspenduntur? Sic & aliàs puniuntur, qui se ipsos vulnerant: nam vulnerans se ipsum ita punitur, sicut si alium vulneraret. l. fin. §. si quis. ff. de re mili. l. 1. § excusantur ad Silla. ff. l eum. §. excipitur de ædili. edict. l. si quis aliquid. §. fina. & ibidem Bart. ff. de pe. Et dicit no. text. 23. quomodo. 5. cap. placuit, vbi dicitur, quòd qui seipsos interimunt, non possunt in ecclesia sepeliri, nec etiam pro talibus debent in ecclesia orationes fieri. & Ioan. de Ana. in ca. de tor. Bald. in l. 2. C. de ser. fugi. vbi refert, quòd stante statuto, quòd bannitus posit impune offendi. Si tamen quis esset bannitus, & talis seipsum vulneraret, non excusaretur virtute statuti, & ibi Fulgosius & Paul. de Castro. Et si monachus trahat sibi sanguinem percussiue in ecclesia, certè illa ecclesia dicitur interdicta. Doct. in d. l. sed & si damnum, de pecu. ff. Et si quis commiserit delictum ex quo debeat imponi pœna mortis, si seipsum interficiat, redditur intestabilis, id est testamentum eius per prius conditum, est nullum, Cy. & Ias. in l. 1. C. qui testa. face. poss. Et quanuis de iure post mortem quis non debeat amplius pœna affici. l. 1. & 2. C. Si reus vel accusator mor. fue. tamen etiam cadauera puniuntur pœna ignominiæ: quia suspenduntur. Hinc dicit Ludou. Ro. in d. l. 2. quòd in famoso latrone, qui vltra publicam mortem etiam punitur, quòd eius cadauer non potest sepeliri, sed debet bestiis dari laniandum. l. 2. cum ibi not. arbo. fur. cæsa. ff. Plus dicit Cy. in d. l. 2. C. qui testa. face. poss. quòd si quis se occidat, debet eius cadauer suspẽdi, licet sensu careat: quod apud nos obseruatur. & crebro ea quæ sensu carent etiam puniuntur. Nam videmus in c. mulier. 15. quæst. 1. vbi habetur, quòd si animal irrationabile, vt canis, ascenderet mulierem, debet combori. facit etiam cap. cum ad monasterium. de sta. monach. vbi habes de monacho, qui non reddidit administrationẽ ecclesiæ suæ: nec rationes villicationis suæ qui debet in stercore sepeliri. Ecce ergo quomodo ipsum cadauer punitur. Et tene menti, quòd mulier non tenetur lugere virum seipsum interficientem. l. liberorum. cum ibi

Pro quibus ecclesiarũ orationes fieri non debent.

not. in §. solent. de his qui no. infa. ff. Est ergo resolutio secundum Cyn. & Doct. in d. l. 2. C. qui test. fa. pos. quòd cadauer illius qui se interfecit, debet ad patibulum suspendi. quod facit pro cõsuetudine nostra sustinenda. plus dico ad confirmationem nostræ consuetudinis, non esse nouum quòd cadauer delinquẽtis, licet sensu careat, puniatur. Et hoc per dictum Bald. in d. l. qui dicit, quòd si criminosus in carcere intoxicatus fuerit: quia & parentes & affines nolunt pati tantam cõtumeliam, quòd ille publice suspendatur, quod tũc est in arbitrio ipsius iudicis facere suspendi eius cadauer, cum tale cadauer, sit effectũ seruum pœnæ, allegat. no. in Clem. 1. de pe. in glos. in verbo pœnitentiæ. Et non quòd licet isti qui mortem sibi cõsciuerunt, reddantur intestabiles, non tamen illorum bona publicantur, sicut antiquitus publicabãtur, ita Bal. Fulgo. & Ias. in d. l. 1. C. qui testa. fa. pos. & Salic. in l. 1. in fi. in vlti. quæst. C. de bo. eorũ qui mor. sib. conscioe. quia hodie publicatio bonorum in talibus est correcta per Authen. bona. damnatorum. C. de bo. proscriptorum: quia prouisio illius Authen. est facta in fauorem agnatorum. ideo non est curandum de multiplicatione delictorum scilicet, vt dicatur quòd quis cõmiserit delictum aliquod. & quòd adhuc seipsum interfecerit: quia illa multiplicatio delictorum non est in preiudiciũ agnatorum attendenda. ideoq; in istis qui sibi mortẽ consciuerunt, insurgit dispositio Authent. bona damnatorum per quam Authenticam bona damnatorum debentur ascendentibus, & descendentib. vsque ad tertium gradum excepto crimine læsæ maiestatis, & de hoc iure: & excepto crimine hæresis, & hoc etiam de consuetudine. Et per ista sit impositus finis huic opusculo in laudẽ virginis Mariæ Dei genitricis intemeratæ ac beatorũ Augustini Christophoriq; ac almæ Mariæ Magdalenes, quod opusculum disposui stellifero militi principiq; domino meo domino Trimollo etiam præsentandum, quia sua strenuitate omnẽ collustrat militũ cuneum,

Abolita est hodie publicatio bonorum.

Vt nitida totum radios diffundit in orbem.
Cum Titan puro splendidus axe micat.

F I N I S.

IN CONSVETVDINES TVRONENSES RERVM ET VERBORVM INDEX.

A

Consul-

Dignum

Fidelita

L.

Modera-

Patrici-

Retractui

Tutor

F I N I S.

Impressum Francofurti ad Mœnum, per Nicolaum Bassaeum.

Anno M. D. LXXV.

